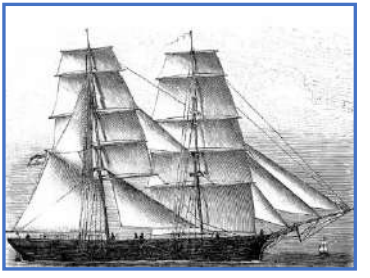
ΠΑΠΑΚΥΡΙΑΚΟΥ ΧΑΡΗΣ

ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ

Παλαιό και Σύγχρονο Ονοματολόγιο

ναυτικής και ναυτιλιακής επικοινωνίας

Ελληνικό Ινστιτούτο Ναυτικής Ιστορίας
(ΕΛ.Ι.Ν.ΙΣ)

Παπακυριακού Χάρης [Χαρίτων]

ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ

Παλαιό και Σύγχρονο Ονοματολόγιο
ναυτικής και ναυτιλιακής επικοινωνίας

Copyright © **Παπακυριακού Χάρης**
Θεολόγος, Τ.Κ.85101
e-mail: xarispapak2659@yahoo.gr

Εκδότης: **Ελληνικό Ινστιτούτο Ναυτικής Ιστορίας (ΕΛ.Ι.Ν.ΙΣ)**
Δ/νση: Καραϊσκάκη 28, Τ.Κ. 10554, Αθήνα.
Τηλέφωνο: 6981106343, e-mail: info@elinis.gr

Επιμέλεια εξωφύλλου: **Τσιαντούλας Λεωνίδας**

Επιμέλεια κειμένου: **Απέργης Αντώνης** *[φιλόλογος – μεταφραστής]*

Συνεργάτες πληροφορικής: **Μαρκαντώνης Γιάννης** & **Παπακυριακού Μαρία**

Συνεργάτης εκτυπώσεων: **Χατζηκαλημέρης Νίκος** *[τυπογράφος]*

Εκτύπωση: ΑΛΦΑΒΗΤΟ Α.Ε.Β.Ε. ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ,
Δ/νση: Βριλησσού 80, Τ.Κ. 114 76, Αθήνα.
Τηλ.: 210 646 6086, Email: sales@alphabet.gr

Πίνακας εξωφύλλου: *«Το λιμάνι του Πειραιά»*
του **Κωνσταντίνου Βολονάκη** ή **Βολανάκη**
1885-1890, λάδι σε καμβά, 50,5x39,5 εκ.
Πίνακας της συλλογής του ***Ιδρύματος Αικατερίνης Λασκαρίδη***

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η ολική, μερική ή περιληπτική αναπαραγωγή και μετάδοση έστω και μιας σελίδας του παρόντος βιβλίου, κατά παράφραση ή διασκευή με οποιονδήποτε τρόπο (μηχανικό, ηλεκτρονικό, φωτοτυπικό κ.λπ. – Ν. 2121/93, άρθρο 51, επικαιροποιημένος μέχρι και το ν. 5046/2023 (ΦΕΚ Α' 137/29.07.2023). Η απαγόρευση αυτή ισχύει και για τις δημόσιες υπηρεσίες, βιβλιοθήκες, οργανισμούς κ.λπ. (άρθρο 18). Οι παραβάτες διώκονται (άρθρο 13) και τους επιβάλλονται κατάσχεση, αστικές και ποινικές κυρώσεις σύμφωνα με το νόμο (άρθρα 64-66).

ISBN: 978-618-84878-6-4

ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ

Παλαιό και Σύγχρονο Ονοματολόγιο

Χρηστικό λεξικό ναυτικής και ναυτιλιακής επικοινωνίας

Περιλαμβάνει: **ερμηνεία, ετυμολογία, συνώνυμα, αντώνυμα, παράγωγα, αντιδάνεια, τοπωνύμια, σύνθετα, αρκτικόλεξα, πολυλεκτικούς και τεχνικούς όρους, φράσεις και παροιμιακές εκφράσεις, αποσπάσματα λογοτεχνικών κειμένων, εγκυκλοπαιδικές σημειώσεις, σχόλια, αποσπάσματα αναρτήσεων ιστολογίων, φωτογραφικές και καλλιτεχνικές απεικονίσεις.**

Π ε ρ ι ε χ ό μ ε ν α

Προλεγόμενα

Προοίμιο

Βραχυγραφίες

Ακρωνύμια

Επεξηγηματικό λημματολόγιο (γλωσσάρι)

Καταλήξεις ή επιθήματα

Βιογραφικό σημείωμα του συγγραφέα

Τιμῆς ἕνεκεν (βιογραφικά σημειώματα)

Λημματολόγιο Α – Ω

Βιβλιογραφία

Π ρ ο λ ε γ ό μ ε ν α

(σημείωμα του εκδότη)

Η θάλασσα είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ιστορία και τον πολιτισμό της Ελλάδας ανά τους αιώνες. Από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, το ελληνικό έθνος συνδέθηκε άρρηκτα με το υγρό στοιχείο, αναπτύσσοντας ναυτικές δραστηριότητες, εμπορικές σχέσεις, εξερευνήσεις και πολιτιστικές ανταλλαγές που ξεπέρασαν τα όρια του ελληνικού χώρου. Η σχέση αυτή δεν αποτυπώθηκε μόνο στα μεγάλα ιστορικά γεγονότα και στα πλοία που ταξίδεψαν στις θάλασσες του κόσμου, αλλά και στη γλώσσα των ανθρώπων της θάλασσας.

Η ναυτική ορολογία αποτελεί πολύτιμο τμήμα της πολιτιστικής μας κληρονομιάς. Κάθε ναυτικός όρος και κάθε ναυτική έκφραση εμπεριέχει γνώσεις και εμπειρίες αιώνων. Πίσω από τις ονομασίες των πλοίων, των εξαρτημάτων τους, των ναυτικών εργασιών και των χειρισμών κρύβεται η καθημερινότητα των ναυτικών, η εξέλιξη της ναυπηγικής τέχνης και η προσπάθεια του ανθρώπου να κατανοήσει και να τιθασεύσει το θαλάσσιο περιβάλλον.

Στη σύγχρονη εποχή, η παγκοσμιοποίηση της ναυτιλίας και η κυριαρχία της αγγλικής τεχνικής ορολογίας έχουν μεταβάλει σημαντικά τη ναυτική επικοινωνία. Πολλοί παραδοσιακοί ελληνικοί όροι περιορίζονται ή εγκαταλείπονται, με αποτέλεσμα να κινδυνεύει να χαθεί ένα σημαντικό μέρος της γλωσσικής μας ναυτικής κληρονομιάς. Η καταγραφή και η διάσωσή της αποτελεί επομένως όχι μόνο επιστημονική ανάγκη, αλλά και χρέος απέναντι στην ιστορική συνέχεια του Ελληνισμού. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο εντάσσεται η έκδοση του παρόντος έργου, που αποτελεί μια τιτάνια πολυετή προσπάθεια συγκέντρωσης και ανάδειξης του γλωσσικού πλούτου, όπως διαμορφώθηκε μέσα από τη μακραίωνη ελληνική ναυτική εμπειρία.

Το Ελληνικό Ινστιτούτο Ναυτικής Ιστορίας (ΕΛ.Ι.Ν.ΙΣ.), υπηρετώντας τον σκοπό της μελέτης, της διάσωσης και της προβολής της ελληνικής ναυτικής ιστορίας και παράδοσης, θεωρεί ότι η έκδοση αυτή αποτελεί σημαντική συμβολή στη διατήρηση της ναυτικής μας μνήμης. Η ναυτική ιστορία δεν αφορά μόνο τα πλοία, τις ναυμαχίες και τα πρόσωπα που πρωταγωνίστησαν σε αυτές. Αφορά επίσης τις γνώσεις, τις τεχνικές, τις παραδόσεις και τη γλώσσα μέσα από τις οποίες μεταδόθηκε η εμπειρία των γενεών. Εκφράζουμε τις θερμές μας ευχαριστίες προς τον συγγραφέα για την εμπιστοσύνη του και ευχόμαστε το παρόν έργο να αποτελέσει σημείο αναφοράς και να συμβάλει ώστε οι λέξεις της θάλασσας να συνεχίσουν να ταξιδεύουν στον χρόνο, μεταφέροντας τη γνώση, την εμπειρία και τη μνήμη των ανθρώπων που έκαναν τη θάλασσα μέρος της ζωής τους.

Αντιναύαρχος (ε.α.) ***Κωνσταντίνος Μαζαράκης - Αινιάν*** Π Ν
Επίτιμος Αρχηγός Στόλου
Πρόεδρος του *Ελληνικού Ινστιτούτου Ναυτικής Ιστορίας*

Π ρ ο ο ί μ ι ο

Το θεματικό λεξικό που καταθέτω επιδιώκει την ενημέρωση του ευρύτερου αναγνωστικού κοινού σε ζητήματα ναυτικής και ναυτιλιακής επικοινωνίας. Ειδικότερα όμως, απευθύνεται προς τους φοιτητές των ναυτικών σχολών, τους εφοπλιστές, τους πλοιοκτήτες, τους ναυπηγούς, τους εργαζόμενους σε μικρά και μεγάλα εμπορικά σκάφη, τους μεσίτες, τους επιθεωρητές και επόπτες πλοίων, τους εισαγωγείς, εξαγωγείς και φορτοεκφορτωτές αγαθών, τους ναυτασφαλιστές και τους νηογνώμονες, τους λιμενικούς και τελωνειακούς υπαλλήλους, τους αλιείς και ιχθυεμπόρους, καθώς, επίσης, και στο πολιτικό και στρατιωτικό προσωπικό του Πολεμικού μας Ναυτικού. Σημείο αναφοράς, η καθημερινή δράση όλων εκείνων των ανθρώπων που εμπλέκονται με το υδάτινο στοιχείο. Η συναγωγή και καταγραφή των βασικών λημμάτων της εργασίας στοχεύει στην πληροφόρηση για ζητήματα επικοινωνιακής προσέγγισης και συνεργατικής διάθεσης των άμεσα ή έμμεσα απασχολούμενων στον χώρο της ναυτοσύνης, εστιαζόμενη σε παρά πολλούς τομείς επαγγελματικής, επιστημονικής και οικονομικής ανάπτυξης, όπως π.χ. στη ναυπηγική, την οικονομία, τη μηχανολογία, την ηλεκτρολογία, τη μετεωρολογία, την τεχνολογία, την αλιευτική δραστηριότητα, την ωκεανογραφία, την ιχθυολογία κ.λπ. Ένας μεγάλος αριθμός επιστημονικών όρων, μονολεκτικών ή πολυλεκτικών, που εξυπηρετούν βασικές θεωρητικές γνώσεις, βρίσκουν έδαφος σ' αυτό το πόνημα. Η αναζήτηση και η λεξικολογική ανάπτυξη στηρίχθηκε μεθοδολογικά στη βιβλιογραφική ιχνηλασία και στη διαπροσωπική φιλική σχέση του τύπου της συνέντευξης.

Η επιλογή των λημμάτων βασίστηκε: 1. στην εποχή της ιστιοφορίας των μεγάλων πολεμικών και των μικρότερων εμπορικών σκαφών, και 2. στη νεότερη εποχή, δηλ. από τα μέσα του 19^{ου} αι. έως τις μέρες μας, στις συνεχόμενες ναυπηγικές και μηχανολογικές εξελίξεις.

Τύποι σκαφών, μικρών ή μεγάλων, πολεμικών ή εμπορικών, θαλάσσιων ή ποτάμιων ή λιμναίων, πλήθος εργαλείων καραβομαραγκών, μεταλλουργών και σύγχρονων ναυπηγών, είδη ψαριών, σχοινιών, κόμπων, ιστίων [δηλ. πανιά ή άρμενα], ιστών [δηλ. κατάρτια], κεραιών, αγκυρών, μηχανών, τεχνολογικών μέσων, πλοηγικών κινήσεων και εντολών, βλαβών και επισκευών, ιεραρχήσεων προσωπικού, ναυστάθμων και λιμανιών, παράλιων κυρίως περιοχών [πόλεων], κτηριακών εγκαταστάσεων, εφοπλιστικών - ναυτιλιακών - χρηματιστηριακών κέντρων και συναλλαγών, μετεωρολογικών φαινομένων, αστρολογικών παρατηρήσεων, ουσιών, διατροφικών επιλογών, επιστημονικών κλάδων και σχολών εκπαίδευσης, είναι ορισμένοι από τους τομείς της συγκεκριμένης προσωπικής έρευνας.

Κύρια επιδίωξη της παρούσας συγγραφικής προσπάθειας είναι ο λημματικός εμπλουτισμός και η αποδυνάμωση της λεξιπενίας. Το οποιοδήποτε λεξικό, σε όποια

μορφή κι αν το γνωρίσουμε, έντυπη ή ηλεκτρονική, θεωρείται πολύτιμο πολυεργαλείο. Ακολουθώντας μία διερευνητική προσέγγιση στον λημματικό κατάλογο οφείλω να αναφέρω πως η λημματογράφηση και ένταξη: α) των επιθέτων, δικαιολογείται από το γεγονός ό,τι αυτά κοσμούν τον λόγο, και β) των ρημάτων, τον αποσαφηνίζουν και τον ολοκληρώνουν, γι' αυτό αυτά τα μέρη του λόγου συνυπάρχουν με τα ουσιαστικά τα οποία φανερώνουν πιο έμπρακτα τα αντικείμενα και τις καταστάσεις. Το πλήθος των ξένων λέξεων, που διαχρονικά με μορφή δανεισμού έχει παρεισφρήσει στη γλώσσα μας ως αναγκαίο κακό, περιορίστηκε σε μεγάλο βαθμό. Η αγγλική βέβαια γλώσσα στην εποχή μας, ως παγκόσμια πολιτισμική δύναμη, δεν μπορεί να αμφισβητηθεί σε καμία περίπτωση, όμως, η απερίσκεπτη χρήση της δεν τη νομιμοποιεί, ενσωματώνοντάς την άκριτα σε μία λεξικολογική μελέτη. Ο δανεισμός, όχι ως αντίφαση στην παραπάνω πρόταση, ανανεώνει γλωσσικά μία εθνική γλώσσα, κι όταν οι ξένες δάνειες λέξεις εντάσσονται στο κλιτικό της σύστημα, με τη μορφοποίησή τους και την παραγωγικότητά τους, συμβάλλουν στην εξελικτική γλωσσική διαδικασία εμπλουτίζοντας την επικοινωνία των μελών της κοινωνίας.

Η πληρότητα ενός χρηστικού λεξικού σχετίζεται κύρια με την ερμηνευτική εκδοχή του λήμματος και κατά δεύτερο λόγο με την ετυμολογική καταγραφή, βασική καθοδηγητική αρχή για την πορεία της συγκεκριμένης συγγραφής. Το πολυτονικό σύστημα γραφής διατηρήθηκε στον ετυμολογικό τομέα κυρίως για τις αρχαϊκές και ελληνιστικές λέξεις, καθώς και σε αποσπάσματα κειμένων που οι συγγραφείς ή οι εκδότες τους επέλεξαν σκοπίμως τη συγκεκριμένη επιλογή γραφής. Η πληρότητα της παρουσίασης εμπλουτίζεται με συνώνυμες, αντώνυμες, παράγωγες, σύνθετες λέξεις, φράσεις και εκφράσεις. Όταν υφίσταται κάποια πιθανή σύνδεση του λήμματος με ανθρωπωνύμιο, τοπωνύμιο ή μυθολογικό θεωνύμιο, υπάρχει πλαίσιο κειμένου με σχετική αναφορά. Μικρά αποσπάσματα δημοσιογραφικών ή λογοτεχνικών κειμένων ή ποιητικών συνθέσεων, δημοτικών ή λαϊκών τραγουδιών, εγκυκλοπαιδικών πληροφοριών και ιστορικών περιγραφών συμπληρώνουν την ανάλυση με σκοπό το στοιχείο της εύκολης και ευχάριστης ανάγνωσης, καθώς και της αποτροπής της βαρετής έως κουραστικής λεξικολογικής αναζήτησης. Σε πολλές περιπτώσεις οι επιλεκτικές φωτογραφικές και καλλιτεχνικές παρεμβάσεις ενισχύουν την εννοιολογική εκδοχή και την αισθητική αντίληψη. Για τη σύμπτυξη του κειμένου οι παρακάτω γραφιστικές απεικονίσεις σηματοδοτούν:

📖 την ετυμολογία

❶ ❷ ❸ τις πιθανές διαφορετικές ετυμολογικές εκδοχές

⊙ τις παράγωγες λέξεις

O τις σύνθετες λέξεις

◈ τα επιρρήματα και τις πιθανές γνωστικές ιδιαιτερότητες

☑ το μικρό πεζό ή ποιητικό απόσπασμα

↳ ή ↰ την παραπομπή σε θεματικά αποσπασματικά κείμενα

➢ την ηλεκτρονική διεύθυνση ή την πηγή του αποσπάσματος ή τον λογοτέχνη ή τον/την συγγραφέα.

Β ρ α χ υ γ ρ α φ ί ε ς

βραχυγραφία, η, ουσ. • σύντμηση λέξης ή λέξεων ή φράσεων, με παράλειψη γραμμάτων ή συλλαβών, που επιτρέπει την πιο γρήγορη γραφή και την εξοικονόμηση χώρου σε κείμενο, συνών. συντομογραφία. 🕮 < λόγ. γαλλ. brachygraphie < brachy- [= βραχυ-] + -graphie [= -γραφία], αγγλ. brachygraphy.

συντομογραφία, η, ουσ. • σύντμηση λέξης ή λέξεων ή φράσεων, με ευρεία συνήθως χρήση, στις οποίες έχουν παραλειφθεί γράμματα ή συλλαβές για λόγους συντομίας, επιτρέποντας την πιο γρήγορη γραφή αλλά και την εξοικονόμηση χώρου στο κείμενο, συνών. βραχυγραφία. 🕮 < λόγ. σύντομ(ος) -ο- + -γραφία < γράφω, απόδ. του γαλλ. abréviation.

αβέβ. ετύμ. = αβέβαιου ετύμου
αγγλ. = αγγλικός, -ή, -ό,
αγιωνύμ. = αγιωνύμιο
άγν. = άγνωστος, -η, -ο,
αγν. ετύμ. = αγνώστου ετύμου
αεροπλ. = αεροπλοΐα
αθλητ. = αθλητισμός
αθροιστ. = αθροιστικός, ή, -ό,
αι. = αιώνας
αιγυπτ. = αιγυπτιακός, -ή, -ό,
αιθιοπ. = αιθιοπικός, -ή, -ό,
αιολ. = αιολικός, -ή, -ό,
αισθητ. = αισθητική
Αισχύλ. = Αισχύλος
αιτ. = αιτιατική
ακκαδ. = ακκαδική
[η πιο παλιά σημιτική γλώσσα].
άκλ. = άκλιτος, -η, -ο,
ακρωνύμ. = ακρωνύμιο
αλβαν. = αλβανικός, - ή, -ό,
αμερ. = αμερικανικός, -ή, -ό,
αμετβ. = αμετάβατο
αμετβ. = αμετάβλητος, -η, -ο,
ανατ. = ανατομία
ανθρωπολ. = ανθρωπολογία
ανθρωπων. = ανθρωπωνύμιο
αντίθ. = αντίθετα
αντιδάν. = αντιδάνειο
αντων. = αντωνυμία
αντών. = αντώνυμα
αόρ. = αόριστος, -η, -ο,
απαρέμφ. = απαρέμφατο
απίθ. = απίθανος, -η, -ο,
απογρ. = απογραφή
απόδ. = απόδοση
απόσπ. = απόσπασμα
απρφ. = απαρέμφατο
αραβ. = αραβικός, -ή, -ό,
αργκ. = αργκό
Αριστ. = Αριστοτέλης
Αριστοφ. = Αριστοφάνης
αρνητ. = αρνητικός, -ή, -ό,
αρσ. = αρσενικό [το γένος]
αρχ. = αρχαίος, -α, -ο,

αρχαιολ. = αρχαιολογία
αρχαιοπρ. = αρχαιοπρεπής, -ής, -ές,
αρχιτ. = αρχιτεκτονική
αρωμουν. = αρωμουνικός, -ή, -ό,
αστρολ. = αστρολογία
αστρον. = αστρονομία
αττ. = αττικός, -ή, -ό,
αφομ. = αφομοιωματικός, -ή, -ό,

Β ή Β. = Βόρειος, -α, -ο,
ΒΑ ή Β.Α. = βορειοανατολικός, -ή, -ό,
βασκ. = βασκικός, -ή, -ό,
ΒΔ ή Β.Δ. = βορειοδυτικός, -ή, -ό,
βενετ. = βενετικός, -ή, -ό,
βιετναμ. = βιετναμικός, -ή, -ό,
βιολ. = βιολογία
βιοχ. = βιοχημεία
βλ. = βλέπε
βοταν. = βοτανική
βουλγ. = βουλγαρικός, -ή, -ό,
βραζιλ. = βραζιλιάνικος, -η, -ο,
βυζαντ. = βυζαντινός, -ή, -ό,

γαλλ. = γαλλικός, -ή, -ό,
γαστρ. = γαστρονομία
γεν. = γενικά, γενική (πτώση)
γενικότ. = γενικότερα
γενουάτ. = γενουατικός, -ή, -ό,
γερμ. = γερμανικός, -ή, -ό,
γεωγρ. = γεωγραφία
γεωλ. = γεωλογία
γεωμ. = γεωμετρία
γλυπτ. = γλυπτική
γλ. = γλώσσα
γλωσσ. = γλωσσολογία
γοτθ. = γοτθικός, -ή, -ό,
γραμμ. = γραμματική
γρ. = γραφή αλλά και γραμμάριο

δανέζ. =δανέζικος, -η, -ο,
δασολ. = δασολογία
δηλ. = δηλαδή
Δημ. = Δημοσθένης
δημοτ. = δημοτική
δημώδ. = δημώδης, -ης, -ες,
διάλεκτ. = διάλεκτος
διεθν. = διεθνής, -ής, -ές,
διοίκ. = διοίκηση
δοτ. = δοτική
δωρ. = δωρικός, -ή, -ό,

εβρ. = εβραϊκός, -ή, -ό,
εθν. = εθνικός, -ή, -ό,
εθνολ. = εθνολογία
εθνωνύμ. = εθνωνύμιο
ειδικότ. = ειδικότερα
ειδ. φρ. = ειδική φράση
ειρων. = ειρωνικός, -ή, -ό,
εκ. = εκατοστό
εκατομμ. = εκατομμύριο, -α,
εκδ. = εκδόσεις, εκδοτικός, -ή, -ό,
έκδ. = έκδοση
έκφρ. = έκφραση
εκφρ. = εκφράσεις
εκκλ. = εκκλησιαστικός, -ή, -ό,
ελλ. = ελληνικός, -ή, -ό,
ελλην. = ελληνογενής, -ής, -ές,
ελνστ. = ελληνιστικός, -ή, -ό,
εν. = ενικός [αριθμός]
ενδυμ. = ενδυματολογία
Ενεστ. = Ενεστώτας
ενν. = εννοείται
εντομ. = εντομολογία
Εξ. = Εξακολουθητικός (Μέλλοντας)
επάγγ. = επάγγελμα
επίθ. = επίθετο
επικ. = επικός, -ή, -ό,
επίρρ. = επίρρημα
επιρρ. φρ. = επιρρηματική φράση
επιστ. = επιστημονικός, -ή, -ό,
επιτατ. = επιτατικό
επιφών. = επιφώνημα
εργαλ. = εργαλείο
ερμ. = ερμηνεία
ερπετ. = ερπετολογία
ετυμ. = ετυμολογία
Ευρ. = Ευριπίδης
ευφημ. = ευφημιστικά, -ισμός,

ζαχαρ. = ζαχαροπλαστική
ζωγρ. = ζωγραφική
ζωολ. = ζωολογία

Ησίοδ. = Ησίοδος
ηλεκτρ.= ηλεκτρολογία
ηλεκτρον. = ηλεκτρονική
Ηρόδ. = Ηρόδοτος

ηχομιμ. = ηχομιμητική, -ή, -ό,

θ. = θέμα
θέατρ. = θέατρο
θεογ. = θεογονία
θεολ. = θεολογία
θεωνύμ. = θεωνύμιο
θηλ. = θηλυκό
Θουκ. = Θουκυδίδης
θρησκ. = θρησκειολογία

ιαπετ. = ιαπετικός, -ή, -ό,
ιατρ. = ιατρική
ιδιωμ. = ιδιωματικός, -ή, -ό, και ιδιωματισμός
ιδιωτ. = ιδιωτικός, -ή, -ό,
Ίδρ. = Ίδρυμα
ινδογερμ. = ινδογερμανικός, -ή, -ό,
ινδοευρωπ. = ινδοευρωπαϊκός, -ή, -ό,
ινδονησ. = ινδονησιακός, -ή, -ό,
ιρλ. = ιρλανδικός, -ή, -ό,
ισλανδ. = ισλανδικός, -ή, -ό,
ισπαν. = ισπανικός, -ή, -ό,
ιστορ. = ιστορία
ιταλ. = ιταλικός, -ή, -ό,
ιχθυολ. = ιχθυολογία
ιων. = ιωνικός, -ή, -ό,

κ. = κιλά
κ.ά. = και άλλα
κ.α. = και αλλού
καθηγ. = καθηγητής
καθαρ. = καθαρεύουσα
καραϊβ. = καραϊβικός, -ή, -ό,
κατάλ. = κατάληξη
καταλ. = καταληκτικός, -ή, ό,
καταχρ. = καταχρηστικά
κατ' επέκτ. = κατ' επέκταση
κελτ. = κελτικός, -ή, -ό,
κ.εξ. = και εξής
κεφ. = κεφαλαίο
κ.λπ. = και λοιπά
κινέζ. = κινέζικος, -η, -ο,
κινημ. = κινηματογράφος
κλητ. = κλητική
κοινωνιολ. = κοινωνιολογία, κοινωνιολογικός, -ή, ό,
κ.ο.κ. = και ούτω καθεξής
κοπτ. = κοπτικός, -ή, -ό,
κουρδ. = κουρδικός, -ή, -ό,
κουτσοβλάχ. = κουτσοβλάχικος, -ή, ό,
κροατ. = κροατικός, -ή, -ό,
κτην. = κτηνιατρική
κυπρ. = κυπριακός, -ή, -ό,
κυριολ. = κυριολεκτικά
κύρ. όν. = κύριο όνομα

λ. = λέξη, λήμμα
λαϊκ. = λαϊκός, -ή, -ό,
λαϊκότ. = λαϊκότερα
λαογρ. = λαογραφία
λατιν. = λατινικός, -ή, -ό,
λεξ. = λεξικό
λεξικογρ. = λεξικογραφία
λετον. = λετονικός, -ή, -ό,
λόγ. = λόγιος, -α, -ο,
λογιστ. = λογιστική
λογοτ. = λογοτεχνία

μαγειρ. = μαγειρική
μαθημ. = μαθηματικά
μαλαισ. = μαλαισιακός, -ή, -ό,
μαλτέζ. = μαλτέζικος, -η, -ο,
μεγεθ. = μεγεθυντικός, -ή, -ό,
μειωτ. = μειωτικός, -ή, -ό,
Μέλλ. = Μέλλοντας
μέταλλ. = μέταλλα
μεταλλ. = μεταλλουργία
μετβ. = μεταβατικός, -ή, -ό,
μετεωρ. = μετεωρολογία
μετρ. = μετρική (ποίηση)
μηχαν. = μηχανική
μηχανολ. = μηχανολογία
μικροβιολ. = μικροβιολογικός, -ή, -ό,
μτφρ. = μετάφραση
μτφρδ. = μεταφραστικό δάνειο
μουσ. = μουσική
μπτ. = μετοχή παθητικού παρακειμένου
μσν. = μεσαιωνικός, -ή, -ό,
μτγν. = μεταγενέστερος, -η, -ο, (300 π.Χ. – 500 μ.Χ.)
μτφ. = μεταφορικά
μτχ. = μετοχή
μυθ. = μυθικός, -ή, -ό,
μυθολ. = μυθολογία
μ.Χ. = μετά Χριστόν

ναυτ. = ναυτικός, -ή, -ό,

ναυπ. = ναυπηγική
νεοελλ. = νεοελληνικός, -ή, -ό,
νεολατιν. = νεολατινικός, -ή, -ό,
νεότ. = νεότερος, -η, -ο,
νομ. = νομικός, -ή, -ό,
νομίσμ. = νομίσματα
νορβηγ. = νορβηγικός, -ή, -ό,

Ν ή Ν. = Νότιος, -α, -ο,
ΝΑ ή Ν.Α. = νοτιοανατολικός, -ή, -ό,
ΝΔ ή Ν.Δ. = νοτιοδυτικός, -ή, -ό,
ΝΣ = νόθο σύνθετο

οθ. = Οθωμανικά
οικολ. = οικολογία
οικον. = οικονομία
ολλ. = ολλανδικός, -ή, -ό,
Όμηρ. = Όμηρος
ομηρ. = ομηρικός, -ή, -ό,
όν. = όνομα
ον. και ονομ. = ονομασία
όρ. = όρος
οργ. = οργανισμός
ορνιθ. = ορνιθολογία
ορυκτ. = ορυκτολογία
ουδ. = ουδέτερο
ουκραν. = ουκρανικός, -ή, -ό,
ουσ. = ουσιαστικό

ξ.λ. = ξένη λέξη
ξ.ό. = ξένος όρος
Ξεν. = Ξενοφώντας

παθ. = παθητική φωνή
παλ. = παλαιός, -ή, -ό,
παλαιοντ. = παλαιοντολογία
παλαιότ. = παλαιότερος, -η, -ο,
παράγ. = παράγωγα
παραδ. = παραδείγματα
παραθ. = παραθετικά
Παρακ. = Παρακείμενος
παράλλ. = παράλληλος, -η, -ο,
Παρατ. = Παρατατικός
παροιμ. = παροιμία, -ες,
πβ. = παράβαλε
περ. = περίπου
περιγρ. = περιγραφικά
περσ. = περσικός, -ή, -ό,
Πλάτ. = Πλάτωνας
πληθ. = πληθυντικός [αριθμός]
πληροφ. = πληροφορική
Πλούτ. = Πλούταρχος
ποιητ. = ποιητικός, -ή, -ό,
Πολύβ. = Πολύβιος
πολιτ. = πολιτική
πολων. = πολωνικός, -ή, -ό,
πορτογ. = πορτογαλικός, -ή, -ό,
ποτ. = ποτό
προέλ. = προέλευση
προελλ. = προελληνικός, -ή, -ό,
πρόθ. = πρόθεση
προσηγ. = προσηγορικός, -ή, -ό,
π.χ. = παραδείγματος χάριν
π.Χ. = προ Χριστού

ρ. = ρήμα
ρημ. = ρηματικός, -ή, -ό,
ρουμ. = ρουμανικός, -ή, -ό,
ρωσ. = ρωσικός, -ή, -ό,

σ. = σελίδα
σανσκρ. = σανσκριτικός, -ή, -ό,
σελ. = σελίδα
σημ. = σημασία
σημδ. = σημασιολογικό δάνειο
σημιτ. = σημιτικός, -ή, -ό,
σκανδιναβ. = σκανδιναβικός, -ή, -ό,
σκωπτ. = σκωπτικός, -ή, -ό,
σλαβ. = σλαβικός, -ή, -ό,
σουδαν. = σουδανικός, -ή, -ό,
σουηδ. = σουηδικός, -ή, -ό,
σουμερ. = σουμερικός, -ή, -ό,
Σοφ. = Σοφοκλής
σπάν. = σπάνιος, -α, -ο,
στίχ. = στίχοι
στατ. = στατιστική
στερητ. = στερητικό
στρατ. = στρατιωτικός, ή, -ό,
συγγ. = συγγενικός, -ή, -ό,
συνεκδ. = συνεκδοχικά
συνήθ. = συνήθης
συνηρ. = συνηρημένος, -η, -ο,
σύνθ. = σύνθετος, -η, -ο,
συνθετ. = συνθετικός, -ή, -ό,
συντακτ. = συντακτικό
σύντμ. = σύντμηση
συνών. = συνώνυμα
σχόλ. = σχόλια

τ. = τύπος
τέχν. = τέχνη
τεχνολ. = τεχνολογία
τηλεπ. = τηλεπικοινωνίες
τ.μ. = τετραγωνικά μέτρα
τοπ. = τοπικός, -ή, -ό, και τοπικά
τοπογρ. = τοπογραφία
τοπων. = τοπωνύμιο
τουρκ. = τουρκικός, -ή, -ό,
Τραγ. = τραγικοί ποιητές
τρόφ. = τρόφιμα
τ.χλμ. = τετραγωνικά χιλιόμετρα

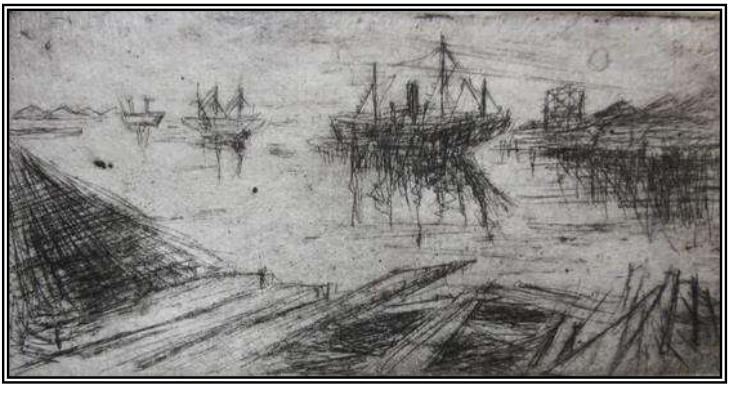
υβριστ. = υβριστικός, -ή, -ό,
υδρογρ. = υδρογραφία
υπερθ. = υπερθετικός, -ή, -ό,
υποκ. και υποκορ. = υποκοριστικό
Υποτ. = Υποτακτική
υφαντ. = υφαντουργία

φαρμ. = φαρμακευτική
φιλανδ. = φιλανδικός, -ή, -ό,
φιλολ. = φιλολογία
φιλοσ. = φιλοσοφία
φοινικ. = φοινικικός, -ή, -ό,
φρ. = φράση / -σεις
φραγκ. = φράγκικος, -η, -ο,
φυσ. = φυσική
φυσιολ. = φυσιολογία
φ. = φωνή
φυτολ. = φυτολογία
φων. = φωνήεν
φωτογρ. = φωτογραφία

χαϊδευτ. = χαϊδευτικά
χαρακτ. = χαρακτηρισμός
χαρτογρ. = χαρτογραφία
χεττιτ. = χεττιτικός, -ή, -ό,
χλευαστ. = χλευαστικά
χημ. = χημεία
χρ. = χρόνος

ψυχιατρ. = ψυχιατρική
ψυχολ. = ψυχολογία

ωκεανογρ. = ωκεανογραφία

Α κ ρ ω ν ύ μ ι α

ακρωνύμιο και **ακρώνυμο,** το, ουσ. • συντομογραφία που προκύπτει από τα αρχικά γράμματα ή τις αρχικές συλλαβές ενός πολυλεκτικού όρου ή κάποιας επωνυμίας (ελληνικών ή ξένων λ.), συνών. αρκτικόλεξο. 🕮 < λόγ. ακρ(ώ νυμον) -ωνύμιον [-ωνύμιο = επίθημα ουδ. ουσ.] < αρχ. ὄνυμα [= αιολικός τύπος της λ. ὄνομα].

αρκτικόλεξο το, ουσ. • συνών. ακρωνύμιο, π.χ.: μόντεμ < αγγλ. modem [*Mo*dulator *Dem*odulator] ή λέιζερ < αγγλ. laser [light amplification by Stimulated Emission of Radiation]. 🕮 < λόγ. αρκτικ(ός) -ο- + λέξ(ις) -ο(ν).

Α.Π.Θ. = Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Δ.Δ.Δ.Θ. = Διεθνές Δικαστήριο για το Δίκαιο της Θάλασσας (ITLOS = The International Tribunal for the Law of the Sea)
ΔΙ.Ν.Ε.ΘΑ.Τ. = Διεύθυνση Ναυτιλιακών Επενδύσεων και Θαλάσσιου Τουρισμού
Ε.Ε. = Ευρωπαϊκή Ένωση
Ε.Ε.Π. = Επιθεώρηση Εμπορικών Πλοίων
ΕΛ.ΚΕ.Θ.Ε. = Ελληνικό Κέντρο Θαλασσίων Ερευνών
Ε.Μ.Π. = Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο
ΙΝ.ΑΛ.Ε. = Ινστιτούτο Αλιευτικής Έρευνας
Ι.Ν.Σ. = Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών
Κ.Δ. = Καινή Διαθήκη
Κ.Δ.Ν.Δ. = Κώδικας Δημοσίου Ναυτικού Δικαίου
Κ.Ι.Ν.Δ. = Κώδικας Ιδιωτικού Ναυτικού Δικαίου
Λ.Σ.- ΕΛ.ΑΚΤ. = Λιμενικό Σώμα - Ελληνική Ακτοφυλακή
Μ.Κ.Ο. = Μη Κυβερνητικός Οργανισμός
Μ.Μ.Ε. = Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
Ν.Π.Δ.Δ. = Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου
Ο.Η.Ε. = Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
Π.Ε.Ν.Ε.Ν. = Πανελλήνια Ένωση Ναυτών Εμπορικού Ναυτικού
Π.Ν. = Πολεμικό Ναυτικό
Π.Ν.Ο. = Πανελλήνια Ναυτική Ομοσπονδία
Π.Ο.Ε. = Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου
Π.Π. = Παγκόσμιος Πόλεμος
Π.Σ.Α.Α.Θ.Α.Ξ. = Πανελλήνιος Σύνδεσμος Αξιωματικών Ασυρμάτου Θαλάσσης, Αέρος, Ξηράς
Ρ/Σ = Ραδιοφωνικός σταθμός
Υ.Ε.Π. = Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας [παλαιότερα]
Υ.ΝΑ.Ν.Π. = Υπουργείο Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής

L&Sc = LIDDELL & SCOTT [Λεξικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας]

Επεξηγηματικό λημματολόγιο

[Γλωσσάρι]

γλωσσάριο και **γλωσσάρι,** το, ουσ. • αλφαβητικός κατάλογος με άγνωστους όρους ενός συγκεκριμένου κειμένου και, συνήθως, με αναφορά σε σύντομο ορισμό τους. 🕮 < νεολατιν. glossarium [= συλλογή απαρχαιωμένων ή ξένων ή σπάνιων ή διαλεκτικών λέξεων που χρειάζονται ερμήνευμα] < αρχ. *γλῶσσ(α)* + [λατιν.] -arium / arius [= -άριον].

αμετάβατα και **μεταβατικά** ρήματα**,** τα, • (γραμμ.) Τα ρήματα που φανερώνουν ότι το υποκείμενό τους ενεργεί λέγονται ενεργητικά και διακρίνονται σε: 1. αμετάβατα, που δείχνουν ότι το υποκείμενό τους ενεργεί, αλλά η ενέργειά τους δεν πηγαίνει σε άλλο πρόσωπο, ζώο ή πράγμα, δηλ. δεν έχουν αντικείμενο, π.χ. *«ο Νίκος κολυμπάει»,* 2. μεταβατικά, που δείχνουν ότι το υποκείμενό τους ενεργεί, αλλά η ενέργειά του πηγαίνει (μεταβαίνει) σε άλλο πρόσωπο, ζώο ή πράγμα, δηλ. σε κάποιο αντικείμενο, π.χ. *«Ο δάσκαλος διόρθωσε τις εργασίες των μαθητών του».* Στα παρακάτω παραδείγματα, το ίδιο ρήμα σε μία πρόταση μπορεί να είναι μεταβατικό και σε μία άλλη αμετάβατο π.χ. 1. *«το διάλειμμα κράτησε πολύ ώρα», «η εκδήλωση άρχισε στις 9.00»,* εδώ αυτά τα ρ. δεν παίρνουν αντικείμενο, 2. *«κρατούσε ένα τετράδιο και ένα μολύβι την ώρα που έμπαινε στην τάξη», «η Άννα άρχισε να φωνάζει από την τρομάρα της!».* Ένα μεταβατικό ρήμα μπορεί να έχει ένα ή δύο αντικείμενα. Όταν το ρήμα έχει ένα αντικείμενο ονομάζεται *μονόπτωτο*, π.χ. *«Ο Γιώργος καθαρίζει την αποθήκη».* Όταν το ρήμα έχει δύο αντικείμενα *(στην ίδια ή διαφορετική πτώση)*, ονομάζεται *δίπτωτο*, π.χ. *«Τα παιδιά έδωσαν στον δάσκαλο τα δώρα τους».*

αντιδάνειο, το, ουσ. • (γραμμ.) δάνεια λέξη ή λεξιλογικό στοιχείο μιας γλώσσας που πέρασε σε άλλη γλώσσα και επέστρεψε στην αρχική με αλλαγμένη μορφή ή και σημασία, π.χ. πελτές, καρότο. 🕮 < αντι- + δάνειον.

ΣΧΟΛΙΟ: Ανάμεσα στις σημερινές δάνειες λέξεις της γλώσσας μας αξίζει να ξεχωρίσουμε μία ιδιάζουσα κατηγορία λέξεων ή λεξιλογικών στοιχείων, τα «**Αντιδάνεια**» που έχουν τις ρίζες τους στην αρχαία, κυρίως, Ελληνική Γλώσσα. Οι λέξεις, λοιπόν, αυτές με την έντονη, συνήθως, αρχαιοελληνική δομή τους μπορούν να

παραλληλισθούν με τις διαδρομές που στο παρελθόν έχουν ακολουθήσει πολύτιμα έργα τέχνης του λαού μας. Έργα που φιλοτεχνήθηκαν στην πατρίδα μας από Έλληνες δημιουργούς κι έτυχαν της ληστρικής και βέβηλης μανίας κάποιων επιδρομέων. Η επάνοδος τους, όμως, στην πατρική γη αναταράσσει την ιστορική μας μνήμη αναδύοντας ένα μεθυστικό άρωμα πολιτισμού, έτσι, όπως, μόνο εμείς οι Έλληνες αισθανόμαστε εξ αιτίας των κοινών καταβολών και, φυσικά, της συναισθηματικής φόρτισης που μας διακρίνει. Και όπως δεν μπορεί κανείς να αμφισβητήσει την πολιτισμική συνεισφορά αυτών των έργων έτσι δεν μπορεί να αμφισβητήσει και τη γενεσιουργό δύναμη της ελληνικής γλώσσας που διαχέεται στην οικουμένη, μπολιάζοντας τη σκέψη και το γλωσσικό πεδίο πρώτα του επιστήμονα, του ερευνητή και του δημιουργού κι έπειτα του κάθε ανθρώπου, που αφομοιώνει τα όσα ακούει και μηχανικά επαναλαμβάνει στην καθημερινή του επικοινωνία. Οι λέξεις αυτές πλούτισαν διάφορες ξένες γλώσσες, και επέστρεψαν πάλι στην Ελληνική σα νέες λέξεις αλλοιωμένες και συχνά, εξαιτίας των αλλεπάλληλων φωνητικών και σημασιολογικών μεταβολών, δύσκολα αναγνωρίσιμες ως προς την αρχική δομή τους. Οι κυριότερες υποκατηγορίες των αντιδανείων της Ελληνικής είναι:

α) Λέξεις που επανήλθαν στην ελληνική με νέο τύπο, χωρίς αλλαγή της αρχικής σημασίας, προσαρμοσμένες στο φωνητικό και μορφολογικό σύστημα της γλώσσας π.χ.:

σιμίτι, το, • τουρκ. simit (= κουλούρι) < αραβ. samid ή semiz < αρχ. σεμίδαλις (= σιμιγδάλι).

πελτές και **μπελντές,** ο, • τουρκ. pelte < (ίσως) μτγν. πολτός ή αρχ. πόλτος.

β) Λέξεις που επανήλθαν χωρίς ιδιαίτερη μεταβολή στον τύπο αλλά με διορθωμένη τη σημασία τους π.χ.:

πάστα, η, • ιταλ. pasta < μτγν. λατιν. pasta < αρχ. πάστη (= ζύμη, είδος κρέμας).

κάμαρα, η, • μσν. < λατιν. camara και camera (= αψίδα, θόλος, θησαυροφυλάκιο) < αρχ. καμάρα (= θολωτό δωμάτιο, καθετί που έχει θολωτή στέγη ή κάλυμμα).

γ) Λέξεις που επανήλθαν με αλλαγμένες μορφή, τύπο και σημασία π.χ.:

μπαλάντζα, η, • βενετ. balanza < λατιν. palanga < αρχ. φάλαγξ.

πράτιγο, το, • βενετ. pratigo < ιταλ. pratica < μσν. λατιν. practica / practicus < αρχ. πρακτικός < πράττω.

δ) Λέξεις που εισήλθαν σαν δάνεια ξένων, κυρίως, επιστημονικών όρων, και αποτελούνται από λέξεις ή λεξιλογικά στοιχεία ελληνικής προέλευσης π.χ.:

καρδιογραφία, η, • αγγλ. cardiography < cardi (καρδι-ο) + graphy < -γραφία < αρχ. γράφω.

τηλεπάθεια, η, • αγγλ. telepathy < τῆλε (= μακριά) + -pathy < -πάθεια < αρχ. πάθος.

Σ' αυτό το είδος των δανείων ανήκουν οι περισσότεροι νεοελληνικοί επιστημονικοί και τεχνικοί όροι που είναι γνωστοί και ως *ελληνογενείς ξένοι όροι* [λεξικό Γ. Μπαμπινιώτη]. Οι ξένοι επιστήμονες πήραν είτε αυτούσιες ελληνικές (αρχαίες, μεταγενέστερες και μεσαιωνικές) λέξεις στις οποίες έδωσαν νέα σημασία π.χ. **μεταφυσική** < γαλλ. metaphysique < λατιν. metaphysica < μτγν. «Μετά τα Φυσικά» [σε σύγγραμμα του Νικολάου Δαμασκηνού] έργο του Αριστοτέλη, είτε πήραν λέξεις της ελληνικής και έπλασαν νέες π.χ. **τηλεσκόπιο** < νεολατιν. telescopium < αρχ. τηλεσκόπος (= αυτός που βλέπει μακριά) < αρχ. τῆλε + σκοπέω (= εξετάζω) [ονοματοδοσία της διόπτρας του Γαλιλαίου από τον Ιωάννη Δημησιάνο**]**. Ο μακρύς κατάλογος των λέξεων αυτών άνοιξε από τα μέσα του 17ου αιώνα και διευρύνεται όλο και περισσότερο γιατί συνεχώς προστίθενται λέξεις από τους διάφορους επιστημονικούς κλάδους και τον τομέα της τεχνολογίας.

αντώνυμο, το, ουσ. [συνήθως στον πληθ.] **αντώνυμα,** τα, ή **αντώνυμες λέξεις,** οι, • (γραμμ.) λέγονται οι λέξεις που εκφράζουν αντίθετες έννοιες σε σχέση με τη σημασία του λήμματος: π.χ.: μεγάλος – μικρός, ειρήνη – πόλεμος, ομόνοια – διχόνοια. 🕮 < αγγλ. antonym ή γαλλ. antonyme < ant(i)- [= ἀντ(ι)- + -onyme [= (αρχ.) -ώνυμον, < ὄνυμα (αιολικός τ. του ουσ. όνομα)].

ΣΧΟΛΙΟ: Σκοπός τόσο των αντωνύμων όσο και των συνωνύμων είναι: να συμβάλλουν στην καλύτερη προσέγγιση του λήμματος, στην ευκολότερη και γρηγορότερη κατανόηση της σημασίας του, στη χρηστικότερη αξιοποίηση των λέξεων εντός των κειμένων καθώς και στη δυνατότητα επιλογής για δημιουργία λεξιλογικών ασκήσεων στα πλαίσια των μαθησιακών αναγκών. Στη γλώσσα μας έχουμε τη δυνατότητα να χρησιμοποιούμαι πολλές στερεότυπες φράσεις στις οποίες δύο αντίθετες λέξεις συμβαδίζουν δίπλα - δίπλα δίνοντας έμφαση και πολυχρωμία στο λόγο, π.χ.: χειμώνα καλοκαίρι, στα μέσα και έξω, άκρες μέσες, απ' τα ψηλά στα χαμηλά, μπες βγες, μέρα νύχτα. Σε πολλά λήμματα θα συναντήσουμε περισσότερες από μία αντίθετες λέξεις που εκφράζουν όμως κάτι τελείως διαφορετικό: π.χ. *χθες – αύριο, σήμερα*. Αντώνυμα συνήθως είναι οι λέξεις που, γενικά, φανερώνουν ποιότητα, ποσότητα, χρόνο και χώρο. Στην κατηγορία αυτή θα γνωρίσουμε λέξεις που διατηρούν την ίδια ρίζα, *λαϊκός – αντιλαϊκός, επανάσταση – αντεπανάσταση, συνεχής – ασυνεχής, σφίγγω – ξεσφίγγω, συστέλλω – διαστέλλω,* ή με διαφορετική όπως, *μπαίνω – βγαίνω, μεγάλος – μικρός, ισχυρός - αδύναμος*. Επίσης τα αντώνυμα κάνουν έντονη την παρουσία τους στον λαϊκό καθημερινό λόγο μέσα από τις παροιμίες όπως: *«ήρθαν τα άγρια να διώξουν τα ήμερα», «πέρσι ψόφησε, φέτος βρόμησε», «ράβε ξήλωνε δουλειά να μη σου λείπει», «μαζί με τα ξερά καίγονται και τα χλωρά»*. Συχνά θα παρατηρήσουμε ότι στη διατύπωση κάποιων ολιγόλογων κοινωνικών ή πολιτικών θέσεων, έντονη παρουσία κάνει το αντιφατικό στοιχείο, με συγκριτική και σημειολογική αξία π.χ. *«Είναι καλύτερα να βασιλεύει κανείς στην κόλαση παρά να υπηρετεί στον παράδεισο»* (John Milton, 1608-1674, Άγγλος ποιητής), *«Η νίκη έχει εκατό πατέρες, ενώ η ήττα είναι ορφανή»* (Galeazzo Ciano, 1903-1944, Ιταλός πολιτικός), *«Εκεί που ανοίγει ένα σχολείο, κλείνει μια φυλακή»* (Βίκτωρ Ουγκώ, 1802-1885, Γάλλος συγγραφέας), *«Δεν έχει σημασία αν η γάτα είναι άσπρη ή μαύρη, αρκεί να πιάνει ποντίκια»* (Ντενγκ Σιάο-Πινγκ, 1904-1997, Κινέζος ηγέτης).

αποκοπή, η, ουσ. • (γραμμ.) το φαινόμενο κατά το οποίο το τελικό φωνήεν μιας λέξης διαγράφεται μπροστά από το αρχικό σύμφωνο της επόμενης [π.χ.: «από το», σε «απ' το»] και στη θέση του συμπληρώνεται μία απόστροφος (’). 🕮 < μτγν. ἀποκοπή.

αρχαιοπρεπής, ής, ές, επίθ. • αυτός/-ή/-ό που μοιάζει με κάποιο στοιχείο της αρχαιότητας, που μιμείται τον τρόπο ζωής και έκφρασης των αρχαίων. 🕮 < μτγν. ἀρχαιοπρεπής. ◈ αρχαιοπρεπώς [επίρρ.].

αφαίρεση, η, ουσ. • (γραμμ.) η αποβολή του αρχικού φωνήεντος μιας λέξης όταν η προηγούμενη τελειώνει σε φωνήεν ή δίφθογγο [π.χ. μου έδωσε - μου ’δωσε], στη θέση του φωνήεντος που χάνεται σημειώνουμε απόστροφο. 🕮 < μτγν. ἀφαίρε(σις) -ση.

διώνυμος, -η, -ο, επίθ. [αρχαιοπρεπές] • αυτός/-ή/-ό που έχει δύο ονόματα. 🕮 < αρχ. διώνυμος < δι- + ὄνυμα / ὄνομα.

ΣΧΟΛΙΟ: [στη βοταν. και ζωολ.] *«διώνυμη η διωνυμική ονοματολογία»,* είναι το επιστημονικό σύστημα ταξινόμησης, κατά το οποίο το όνομα κάθε ζωντανού οργανισμού αποτελείται από δύο όρους, έναν για το γένος και έναν για το είδος. 🕮 < αγγλ. binomial nomenclature < λατιν. binominal [= bis (= δις) + nomen [= όνομα].

έκθλιψη, η, ουσ. • (γραμμ.) το φαινόμενο της αποβολής του τελικού φωνήεντος μιας λ., όταν βρεθεί μπροστά σε λ. που αρχίζει από φωνήεν [π.χ. με έδιωξε – μ' έδιωξε, 2. του αντρειωμένου – τ' αντρειωμένου, 3. και όμως – κι όμως]. 🕮 < μτγν. ἔκθλιψις (-σις > -ση).

ηχομιμητικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που μιμείται κάποιον φυσικό ήχο, ονοματοποιημένος, ηχοποίητος, [π.χ. γαβ, κρα, ουστ, νιάου, γουργουρίζω κ.ά.], 2. (γλωσσ.) [ως ουσ.] *ηχομιμητική*, διαδικασία σχηματισμού λέξης που θυμίζει κάποιον φυσικό ήχο και παρουσιάζει δικαιολογημένη σχέση μεταξύ σημασίας και μορφής, συνών. ονοματοποιία. 🕮 < ηχο- + μιμητικός, μτφρδ. από τη γερμ. lautnachahmend.

λαϊκότροπος, -η, -ο, επίθ. • 1. (γλωσσ.) για [ιδιωματική ή διαλεκτική] λέξη που έχει λαϊκό ύφος και χρησιμοποιείται συχνά, 2. αυτός/-ή/-ό που εμφανίζει λαϊκά γνωρίσματα. 🕮 < λαϊκ(ός) -ο- + τρόπ(ος). ◈ λαϊκότροπα [επίρρ.].

λεξικολογία, η, ουσ. • (γλωσσ.) κλάδος της γλωσσολογίας που ασχολείται με την ανάλυση και περιγραφή του λεξιλογίου μιας γλώσσας στα γνωστικά επίπεδα της ετυμολογίας, σημασιολογίας, μορφολογίας, φωνολογίας, φωνητικής και σύνταξης. 🕮 < λόγ. < γαλλ. lexicologie < lexico- [= λεξικο-] + -logie [= -λογία].

ότι • (γραμμ.) ειδικός σύνδεσμος που εισάγει δευτερεύουσες ειδικές προτάσεις, οι οποίες λειτουργούν ως αντικείμενο, υποκείμενο ή επεξήγηση [πχ. *«Με ενημέρωσε ότι θα έλθει στο ρεβεγιόν» «Προσποιήθηκε ότι είναι άρρωστος»*].

ό,τι • (γραμμ.) άκλιτη αναφορική αντωνυμία, που σημαίνει *οτιδήποτε* αλλά σε ορισμένες περιπτώσεις έχει τη σημασία του *όποιος, -α, -ο*, η οποία εισάγει δευτερεύουσες αναφορικές προτάσεις, που αναφέρονται σε κάποιον όρο της κύριας πρότασης ή που αποτελούν οι ίδιες όρο της κύριας πρότασης [π.χ. «Θα κάνω ό,τι (= οτιδήποτε) θέλεις εσύ», «Ξυπνάει καθημερινά ό,τι (= όποια) ώρα θέλει].

ουσιαστικοποίηση, η, ουσ. • (γραμμ.) η διαδικασία μετατροπής μιας λέξης σε ουσιαστικό που ανήκει σε άλλο μέρος του λόγου, όπως π.χ. επίθετο, μετοχή, απαρέμφατο. 🕮 < ουσιαστικ(όν) -ο- + -ποίη(σις) -ση.

νόθο αντιδάνειο, το, • (γραμμ.) σύνθετη λέξη αποτελούμενη, συνήθως, από ξένη λ. το πρώτο συνθετικό και το δεύτερο συνθετικό με λ. ελληνική χαρακτηρισμένη ως αντιδάνειο, π.χ. το κανοκιάλι [δες λ.].

νόθο σύνθετο, το, • (γραμμ.) σύνθετη λέξη αποτελούμενη από ξένη λ. το πρώτο συνθετικό + ελληνική [αρχ. μτγν. μσν.] το δεύτερο συνθετικό, π.χ.: αμπερόμετρο < γαλλ. ampèremètre < [αν-θρωπωνύμιο] André Marie Ampère + [αρχ.] μέτρο(ν).

παράγωγο, το, ουσ. ή [συνήθως στον πληθ.] **παράγωγα,** τα, ή **παράγωγες λέξεις,** οι, • αυτό που προέρχεται από κάτι άλλο, (γραμμ.) κάθε νέα λέξη που σχηματίζεται με την προσθήκη: α) προσφύματος, στο θέμα άλλης λέξης, και β) κατάληξης [π.χ. 1. μούχλα – μουχλιάζω, 2. αγώ(γ)ι - αγωγιάζω, αγωγιάτης]. 🕮 < μτγν. παράγωγος [= αυτός που μπορεί να μετακινηθεί].

παρετυμολογία, η, ουσ. • (γραμμ.) η εσφαλμένη *λαϊκή ετυμολόγηση* μιας λέξης ή φράσης που συνδέεται, κακώς, με άλλες, συνήθως, άσχετες ερμηνευτικά και ομόηχες μεταξύ τους λ. ή φρ., η παρετυμολογία είναι ένας γλωσσικός μηχανισμός που μπορεί διαχρονικά να επηρεάζει ανεπιστρεπτί τη μορφοφωνολογική δομή μιας λεξικής μονάδα. 🕮 < σημδ. από την ιταλ. paretimologia < par(a)- [= παρ(α)-] + etymologia [= ετυμολογία].

παρωχημένος, -η, -ο, επίθ. • αυτός/-ή/-ό που ανήκει στο παρελθόν, που έχει ξεπεραστεί στην πράξη, (γραμμ.) λέξη ή έκφραση, ελάχιστα γνωστή, που δεν χρησιμοποιείται [π.χ.: ναυτίλος, καλαμίθρα, κασάρα, κοντραμπαντιέρης κ.ά.]. 🕮 < μτγν. παρωχημένος, μτχ. παθητικού παρακειμένου του ρ. παροίχομαι [= έχω περάσει]

πολυλεκτικός όρος, ο, • (γλωσσ.) όρος ο οποίος αποτελείται από δύο ή περισσότερες λέξεις, αντών. μονολεκτικός όρος, εισιτήριο διαρκείας, Μέσος Χρόνος Γκρίνουιτς, πρόγνωση καιρού, σημαία ευκαιρίας, τρίγωνο των Βερμούδων, φώτα ασφαλείας, ναυτικά μίλια, αντών. μονολεκτικός όρος.

πολυτονικό σύστημα γραφής, το, • (γραμμ.) παλαιότερο σύστημα γραφής της ελληνικής γλώσσας, που χρησιμοποιούσε μια ποικιλία τονικών σημείων και πνευμάτων [βαρεία, δασεία, οξεία, περισπωμένη, ψιλή] της αρχαίας και κυρίως της ελληνιστικής περιόδου, αντών. μονοτονικό σύστημα γραφής.

πρόθημα, το, ουσ. • (γραμμ.) πρόσφυμα που εντάσσεται πριν από το θέμα της λέξης [π.χ.: το «ξε-» στο ρ. ξε-βιδ-ώνω]. 🕮 < μτγν. πρόθημα [= προσθήκη].

συγκοπή, η, ουσ. • (γραμμ.) το φαινόμενο της αποβολής άτονου φωνήεντος που βρίσκεται ανάμεσα σε δύο σύμφωνα μέσα στην ίδια λ. π.χ. *κορυφή - κορφή.* 🕮 < μτγν. συγκοπή.

συμφυρμός, ο, ουσ. • (γραμμ.) η συνένωση μέρους δύο ομοϊδών ή περισσοτέρων λ. ή φράσεων για δημιουργία νέου λήμματος [π.χ. γεροντάματα < γέροντ(ας) + (γερ)άματα»]. 🕮 < σημδ. από τη γαλλική contamination.

σύνθετες λέξεις, οι, • (γραμμ.) λέγονται οι λέξεις της γλώσσας μας που σχηματίζονται με την ένωση δύο ή περισσότερων λέξεων ή με την προσθήκη ενός αχώριστου μορίου [πρόθημα] στη βασική λέξη, π.χ.: ρυζόγαλο [= ρύζι + γάλα], ανοιγοκλείνω [= ανοίγω + κλείνω], ημεροδείκτης [ημέρα + δείκτης], αμφί-βιο, αει-ναύτης, ημί-φως, ανα-στροφή, τηλε-χειριστήριο, αντι-κλείδι, παρα-θαλάσσιος, αρχι-μάστορας.

συνώνυμο, το, ουσ. [συνήθως στον πληθ.] **συνώνυμα,** τα, ή **συνώνυμες λέξεις,** οι, • (γραμμ.) λέγονται οι λέξεις που αν και είναι διαφορετικές μεταξύ τους έχουν περίπου την ίδια σημασία [π.χ.: 1. στάθμη (ως εργαλείο) – το σαούλι, 2. φέρμα (ναυτ. επιφ.) - βάστα, κράτα, 3. βαρελότο - κροτίδα, στρακαστρούκα, πυροτέχνημα, μπουρλότο, 4. λάμπα - λαμπτήρας, λυχνία]. 🕮 < αρχ. επίθ. συνώνυμος [= αυτός που έχει το ίδιο όνομα] < συν- + -ώνυμος [< αιολ. τ. ὄνυμ(α) = ὄνομα].

ΣΧΟΛΙΟ: Σημασιολογικά, λοιπόν, δεν είναι απαραίτητο να ταυτίζονται οι συνώνυμες λέξεις απόλυτα, φανερώνουν όμως περίπου το ίδιο, ανεξάρτητα της κυριολεκτικής ή μεταφορικής τους χρήσης στο λόγο. Κάθε μία συνώνυμη λ. από μόνη της *ερμηνεύει, επεξηγεί, διαφωτίζει, αποσαφηνίζει, διευκρινίζει, καθιστά σαφές* το βασικό λήμμα. Όσο πιο πλούσιο είναι το λεξιλόγιο, τόσο πιο πλούσιος γίνεται ο λόγος και τόσο περισσότερες δυνατότητες έχει για να εκφράσει ο κάθε άνθρωπος την πολυπλοκότητα των σχέσεων, των καταστάσεων ή των δημιουργημάτων του. Ο καθημερινός λόγος του κάθε πολίτη αποκτά σπάνια ομορφιά, όταν αυτός διανθίζει τη σκέψη και τα επιχειρήματά του με λέξεις που πιστοποιούν την ακρίβεια των λεγομένων του. Οι συνώνυμες λέξεις αποκτούν ιδιαίτερη αξία, γιατί με την παρουσία τους στο λόγο αποφεύγεται η συχνή επανάληψη των ίδιων λέξεων, φαινόμενο πληκτικό και μονότονο στη διαδικασία της επικοινωνίας. Υπάρχουν βέβαια λέξεις που όσο κι αν ψάξει κανείς είναι αδύνατον να βρει συνώνυμές τους, όπως λ.χ. εφορεία, άζωτο, εκδότης, πρεσβυωπία, κιθάρα, ποδήλατο, αζιμούθιο, κ.ά.. Αντίθετα, υπάρχουν άλλες που εκτός της κυριολεκτικής τους διάστασης παρουσιάζουν πολλαπλές εννοιολογικές εκδοχές

δικαιολογώντας τις περισσότερες φορές και συνώνυμες λέξεις [π.χ. κανόνι, το, ουσ. • 1. (στρατ.) α) πυροβόλο, τηλεβόλο, β) κανονιά, ομοβροντία, κανονιοβολισμός, 2. (μτφ.) α) οικονομική χρεοκοπία, β) απόρριψη μαθητή, γ) έξυπνος, άριστος, ο πολύ καλός μαθητής].

ταυτόσημα, τα, ουσ. ή **ταυτόσημες λέξεις,** οι, • (γραμμ.) λέγονται οι λέξεις που έχουν ακριβώς την ίδια σημασία [π.χ. 1. πετεινός – κόκορας, 2. αχλάδι – απίδι]. 🕮 < μσν. ταυτόσημος < ταυτο- + σήμ(α) -ος.

φράση, η, ουσ. [γεν. φράσης – παλαιότερα φράσεως] • (γλωσσ.) συνεχόμενες λέξεις [δύο ή και περισσότερες] που αποδίδουν ένα πλήρες νόημα, αλλά και μία μόνο λ. με το επιθυμητό σημασιολογικό δεδομένο. 🕮 < σημδ. από τη γαλλ. phrase < λατιν. phrasis [= ευγλωττία, χάρισμα λόγου] < αρχ. φρά(σις) γεν. -εως, ή, [= ομιλία, προφορά, σε Πλούτ.] -ση. ⭘ μετάφραση, παράφραση.

χρηστικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός/-ή/-ό που προορίζεται για κάποια χρήση ή που είναι κατάλληλος σε καθημερινή βάση, συνών. εύχρηστος, (φρ.) *«χρηστικό λεξικό»,* επιστημονική εργασία λεξικολογικού ενδιαφέροντος που συνάγει ένα συγκεκριμένο θεματικό λημματολόγιο. 🕮 < λόγ. λ. < αρχ. χρηστικός [= ικανός να χρησιμοποιήσει] < χράομαι, -χρῶμαι [= κάνω χρήση, μεταχειρίζομαι, κατέχω], ή χρή + -σ- τικός.

κ α τ α λ ή ξ ε ι ς ή ε π ι θ ή μ α τ α

κατάληξη, η, ουσ. • 1. ο τρόπος με τον οποίο ολοκληρώνεται μία πράξη, μία διαδικασία, ένα γεγονός, το αποτέλεσμα, ο επίλογος, 2. το τέρμα, το τελικό τμήμα κάποιας διαδρομής ή ενός χρονικού διαστήματος, 3. (γραμμ.) το τελευταίο μέρος της λ. που αλλάζει μορφή κατά τη διαδικασία της κλίσης. 🕮 < μτγν. κατάληξις.

επίθημα, το, ουσ. • 1. (γραμμ.) πρόσφυμα που ενσωματώνεται στο τέλος της ρίζας ή του θέματος της λέξης, 2. (αρχιτ.). ανεστραμμένη κόλουρη πυραμίδα που τοποθετούνταν πάνω από τον άβακα κιονόκρανου. 🕮 < [για την 1η ερμ.] < γαλλ. suffixe, [για τη 2η ερμ.] < αρχ. ἐπίθημα.

-άδικο [παραγωγική κατάλ. ουδ. ουσ. που δηλώνει κατάστημα, ή χώρο εργασίας ή σπίτι κάποιας φαμίλιας π.χ. (ασβέστης) ασβεστάδικο, (βενζίνη) βενζινάδικο, (Νοταράς) Νοταράδικο].

-αδόρος [επίθημα που δηλώνει: 1. επάγγελμα: (γύψος) γυψαδόρος, (τόρνος) τορναδόρος, 2. αντικείμενο: εργαλείο ή μηχάνημα: κοτσαδόρος, περτσιναδόρος].

-αινα [παραγωγική κατάλ. θηλ. ουσ. που σχηματίζει, συνήθως, το θηλυκό ενός ζώου: (λύκος) λύκαινα].

-αίνω [ρηματική κατάληξη παράγωγη από επίθ.: (αρρωστος, -η, -ο,) αρρωσταίνω, (βαθύς, -ιά, -ύ) βαθαίνω].

-αίος -αία -αίο [παραγωγική κατάλ. επιθ. που δηλώνει τόπο ή τρόπο: (λίμνη) λιμναίος, (πρώρα) + -αίος, (πηγή) πηγαίος, (αμοιβή) αμοιβαίο].

-αλγία [επίθημα που δηλώνει την ύπαρξη πόνου σε συγκεκριμένο σημείο του σώματος: ισχιαλγία, κεφαλαλγία]. 🕮 < νεολατιν. κατάλ. ως δεύτερο συνθετικό, -algia < αρχ. -αλγία (< ἄλγ(ος) -ία).

-άνιο γεν.-ανίου [κατάληξη οργανικών ενώσεων που αποτελούνται από άνθρακα και υδρογόνο: αιθάνιο, προπάνιο, μεθάνιο].

-άρης, -άρα, -άρικο [παραγωγική κατάλ. ουσ. ή επιθ. που δηλώνει πρόσωπο να χαρακτηρίζεται από μια ιδιότητα: π.χ. (δουλευτής) δουλευτάρης, ή που έχει μια συγκεκριμένη ηλικία π.χ. (τριάντα) τριαντάρης].

-αρία [παραγωγική κατάλ. θηλ. ουσ. που δηλώνει κατάστημα σερβιρίσματος φαγητών ή ποτών, σύνολο προσώπων με κοινά χαρακτηριστικά, έμφαση σε αρνητικά στοιχεία αντικειμένων ή της προσωπικότητας ατόμων ή π.χ. (πίτσα) πιτσαρία, (πιτσιρίκος) πιτσιρικαρία, (μπύρα) μπυραρία.

-αριά [παραγωγική κατάλ. θηλ. ουσ. που δηλώνει: 1. εξάρτημα, εργαλείο, συσκευή ή κατασκευή π.χ. (ζυγός) ζυγαριά, 2. λ. που σχετίζεται με την πρωτότυπη π.χ. (κλήμα) κληματαριά, 3. περιληπτικά κάποιος αριθμό π.χ. (είκοσι) εικοσαριά.
-άριο [παραγωγική κατάλ. ουδ. ουσ. με υποκοριστική σημασία π.χ. (πλοίο) πλοιάριο].
-άρχης [επίθημα αρσ. και θηλ. ουσ. που δηλώνει: τον αρχηγό της ομάδας ή τον προϊστάμενο τμήματος ή προσωπικού: (επιτελείο) επιτελάρχης, (λιμάνι) λιμενάρχης].
-αρχος [κατάληξη αρσ. ουσ. που δηλώνει: τον διοικητή, τον αρχηγό, τον προϊστάμενο: μοίραρχος, ναύαρχος, πλοίαρχος, ληξίαρχος].
-ειδής [παραγωγική κατάλ. επιθ. που δηλώνει ότι το επίθετο έχει τη μορφή ή τη σύσταση με αυτό που δηλώνει το πρώτο συνθετικό, π.χ. (θάμνος) θαμνοειδής].
-είο [παραγωγική κατάλ. ουδ. ουσ. που δηλώνει τόπο π.χ. (λιμενάρχης) λιμεναρχείο].
-ένιος [παραγωγική κατάλ. επιθ. που δηλώνει ύλη ή χρώμα ή ιδιότητα π.χ.: (ασήμι) ασημένιος, (χρυσός) χρυσαφένιος].
-εύω [παραγωγική κατάλ. ρ. που δηλώνει ότι το υποκείμενο του ρ. κάνει κάτι ή έχει ορισμένες ιδιότητες: (ταξίδι) ταξιδεύω, (άγριος) αγριεύω].
-ία [παραγωγική κατάλ. θηλ. ουσ. που δηλώνει τόπο π.χ. (αμμούδα) αμμουδιά].
-ιάζω και **-άζω** [παραγωγική κατάλ. ρ. που δηλώνει ότι το υποκείμενο: 1. αποκτά ορισμένα χαρακτηριστικά: (βραχνός) βραχνιάζω, 2. εκτελεί μια ενέργεια: (φωνή) φωνάζω, 3. είναι γεμάτο από κάτι: (ψείρα) ψειριάζω.
-ίδα [παραγωγική κατάλ. θηλ. ουσ.: (πρόσωπο) προσωπίδα, (Έλληνας) Ελληνίδα].
-ίδι [παραγωγική κατάλ. ουδ. ουσ. που δηλώνει: 1. επαναλαμβανόμενη ενέργεια: (ροκάνι) ροκανίδι, ή 2. το αποτέλεσμα μιας ενέργειας: (μουσκεύω) μουσκίδι].
-ίδικο [παραγωγική κατάλ. ουδ. ουσ. που δηλώνει κατάστημα, π.χ. (παγωτατζής) παγωτατζήδικο].
-ίδικος -ίδικη -ίδικο [παραγωγική κατάλ. επιθ. που δηλώνει ότι αυτό που προσδιορίζει το επίθετο έχει ορισμένα χαρακτηριστικά γνωρίσματα, π.χ. (φιγουρατζής) φιγουρατζίδικος].
-ίδιο [παραγωγική κατάλ. ουδ. ουσ. με υποκοριστική σημασία, π.χ. (σώμα) σωματίδιο].
-ιέρα [παραγωγική κατάλ. θηλ. ουσ. από μεταφορά ξ.λ. κυρίως ιταλ. και γαλλ. που δηλώνει σκεύος ή μικροσυσκευή, π.χ. (αλάτι) αλατιέρα, (ταμπάκος) ταμπακιέρα < tabacchiera].
-ιέρης [παραγωγική κατάλ. αρσ. ουσ. που δηλώνει το πρόσωπο το οποίο ενεργεί: (τιμόνι) τιμονιέρης, (σκούνα) σκουνιέρης].
-ίζω [παραγωγική καταλ. ρ. που δηλώνει: 1. ότι το υποκείμενο μετατρέπεται σε αυτό που εκφράζει η πρωτότυπη λέξη π.χ. (πράσινος) πρασινίζω, 2. ότι το υποκείμενο κάνει κάτι π.χ. (σφουγγάρι) σφουγγαρίζω, 3. ότι το υποκείμενο μιμείται κάτι π.χ. (μαϊμού) μαϊμουδίζω].
-ικό [παραγωγική κατάλ. ουδ. ουσ. που δηλώνει κατάστημα, π.χ. (μπακάλης) μπακάλικο].
-ικός [παραγωγική κατάλ. επιθ. που δηλώνει ότι αυτό που προσδιορίζει το επίθετο: α) ανήκει ή αναφέρεται σε κάτι, που έχει ορισμένα χαρακτηριστικά ή ιδιότητες, ή β) προέρχεται από κάποιον τόπο, πόλη, περιοχή, π.χ. α) (δημοκρατία) δημοκρατικός, (σφαίρα) σφαιρικός, β) (Ισπανός) ισπανικός].
-ινος -ινη -ινο [παραγωγική κατάλ. επιθ. που δηλώνει ύλη από την οποία είναι κατασκευασμένο ή προέρχεται κάτι, π.χ. (χαρτί) χάρτινος, (χώμα) χωμάτινος].
-ινός -ινή -ινό [παραγωγική κατάλ. επιθ. που δηλώνει: δηλώνει τόπο ή χρόνο ή προέλευση από κάποιο ζώο, π.χ. (κοντά) κοντινός, (σήμερα) σημερινός, (τώρα) τωρινός, (αγελάδα) αγελαδινός].
-ινός θηλ. -ινή και -ινιά [παραγωγική κατάλ. ουσ. που δηλώνει καταγωγή από έναν τόπο, π.χ (Ζάκυνθος) Ζακυνθινός - Ζακυνθινή, Ζακυνθινιά].
-ότητα [παραγωγική κατάλ. θηλ. ουσ. που δηλώνει ιδιότητα ή κατάσταση π.χ. (σφαιρικός) σφαιρικότητα, (θεός) θεότητα].
-ούλα [παραγωγική κατάλ. θηλ. ουσ. με υποκορ. σημασία, π.χ. (βίδα) βιδούλα].

-ούρα [παραγωγική κατάλ. θηλ. ουσ. που δηλώνει: 1. ενέργεια ή το αποτέλεσμα της ενέργειας, π.χ. (ανακατώνω) ανακατωσούρα, (χάνω) χασούρα, 2. σε κάτι με διευρυμένη σημασία, (σημάδι) σημαδούρα].
-τήρας [παραγωγική κατάλ. αρσ. ουσ. που δηλώνει όργανο, συσκευή π.χ. (βράζω) βραστήρας].
-τήρι [παραγωγική κατάλ. ουδ. ουσ. που δηλώνει αντικείμενο, εργαλείο, όργανο, π.χ. (στραγγίζω) στραγγιστήρι].
-τήρι(ο) [παραγωγική κατάλ. ουδ. ουσ. που δηλώνει τόπο ή όργανο, αντικείμενο, συσκευή κ.λπ. π.χ. (εκπαιδεύω) εκπαιδευτήριο, (σιδερώνω) σιδερωτήριο].
-τής και -της [παραγωγική κατάλ. αρσ. ουσ. που δηλώνει: 1. το πρόσωπο που ενεργεί: (φοιτώ) φοιτητής, (κυβερνώ) κυβερνήτης, 2. πρόσωπο με επάγγελμα ή ιδιότητα: (μεταφράζω) μεταφραστής, (προπονώ) προπονητής, 3. όργανο, εργαλείο, συσκευή, αντικείμενο: (μετρώ) μετρητής, (εκτυπώνω) εκτυπωτής, (φράζω) φράχτης].
-ώδης [παραγωγική κατάλ. επιθ. που δηλώνει ότι αυτό που προσδιορίζει το επίθετο χαρακτηρίζεται από αφθονία στοιχείων ή έχει την οσμή του φανερώνει το θέμα π.χ. (θύελλα) θυελλώδης, (τρικυμία) τρικυμιώδης, δυσ-ώδης].
-ώνας [παραγωγική κατάλ. αρσ. ουσ. που δηλώνει τόπο ιδανικό για καλλιέργεια ή τόπο γεμάτο από κάτι, π.χ. στρατός) στρατώνας, (άχυρο) αχυρώνας].
-ώνω [παραγωγική καταλ. ρ. που δηλώνει ότι το υποκείμενο πραγματοποιεί μια ενέργεια ή αποκτά ορισμένες ιδιότητες, π.χ. (κλειδί) κλειδώνω, (αραιός) αραιώνω].
-ωπός [παραγωγική κατάλ. επιθ. που δηλώνει ότι το προσδιοριζόμενο ουσ. είναι σχεδόν όμοιο με ό,τι εκφράζει το α΄ συνθετικό: (κόκκινος) κοκκινωπός.

Βιογραφικό σημείωμα του συγγραφέα

Ο Χάρης Παπακυριακού γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1959. Είναι συνταξιούχος εκπαιδευτικός (δάσκαλος). Απόφοιτος της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Ρόδου και του Παιδαγωγικού Τμήματος του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Υπηρέτησε σε σχολεία της Άνδρου και της Ρόδου.

Άλλες συγγραφικές εργασίες του ιδίου:

1. ***«Βασικό Λεξικό Ξένων Λέξεων της Νέας Ελληνικής»,*** Συναγωγή - Ετυμολογία – Αντιδάνεια (σελ. 520), εκδόσεις **Gutenberg**- πρώτη έκδοση, Αθήνα 1997, δεύτερη έκδοση 2005. **ISBN: 960-01-0662-2**
2. ***«Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας»,*** ορθογραφικό - ερμηνευτικό - ετυμολογικό - συνωνύμων και παραγώγων λέξεων (σελ. 700), εκδόσεις **Κωστόγιαννος** – Χαλκίδα 2003. **ISBN: 960-543-141-6**
3. ***«Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας»,*** ορθογραφικό - ερμηνευτικό - συνωνύμων και παραγώγων λέξεων (σελ. 666), εκδόσεις **Κωστόγιαννος** – Χαλκίδα 2004. **ISBN: 960-543-165-3**
4. ***«Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας»,*** ορθογραφικό - ερμηνευτικό - συνωνύμων λέξεων (σελ. 850), εκδόσεις **Κωστόγιαννος** – Χαλκίδα 2004. **ISBN: 960-543-167-X**
5. «***Συνώνυμα της Νέας Ελληνικής Γλώσσας***», (σελ. 975), εκδόσεις **Κωστόγιαννος** – Χαλκίδα 2005. **ISBN: 960-543-177-7**
6. ***«Λεξικό Αντιδανείων και Ελληνογενών Ξένων Όρων της Νέας Ελληνικής»***, (σελ. 350) εκδόσεις **Gutenberg, -** Αθήνα 2006. **ISBN: 960-01-1023-9**
7. ***«Αντώνυμα της Νέας Ελληνικής Γλώσσας»,*** (σελ. 490), ιδιωτική έκδοση, Ρόδος 2012. **ISBN: 978-960-93-3749-6**
8. ***«Οι τουρκικές λέξεις στη Νέα Ελληνική Γλώσσα»,*** (σελ. 729), ιδιωτική έκδοση, Ρόδος 2018, **ISBN: 978-918-00-0802-9**

Τιμῆς ἕνεκεν

(βιογραφικά σημειώματα)

Η αναφορά στους παρακάτω καθηγητές, ερευνητές, γλωσσολόγους, λογοτέχνες και ταξιδευτές δικαιολογείται από τη συγγραφική τους συνεισφορά στην παρούσα προσωπική εργασία μου. Ασφαλώς δεν είναι οι μόνοι καταξιωμένοι στον λεξικολογικό – εκπαιδευτικό και λογοτεχνικό χώρο ούτε οι μόνοι που συνέδραμαν βιβλιογραφικά. Η δυναμική καθοδηγητική τους στάση και συγγραφή όμως, που ανέπτυξαν στις εκάστοτε χρονικές στιγμές, ήταν αναμφισβήτητα καθοριστική για την πορεία της γλώσσας μας. Τα περιορισμένα βιογραφικά σημειώματα που παραθέτω δεν αντιστοιχούν στο πλούσιο έργο τους, αποτελούν απλώς το στοιχείο της αναγνώρισης.

Άγγελος Βλάχος

Ο Άγγελος Βλάχος (Αθήνα το 1838 – 1920) υπήρξε εξέχουσα και πολύπλευρη προσωπικότητα του 19ου αιώνα. Διδάκτωρ της νομικής, λόγιος, κριτικός, ποιητής, θεατρικός συγγραφέας και λεξικογράφος, διετέλεσε κρατικός υπάλληλος, διπλωμάτης και πολιτικός. Οι δημόσιες θέσεις που κατέλαβε, συνοπτικά είναι οι εξής:

- γραμματέας του Υπουργείου Εσωτερικών (1863),
- τμηματάρχης του Υπουργείου Δημοσίας Εκπαιδεύσεως (1865-1868),
- τμηματάρχης του Υπουργείου Εξωτερικών (1875),
- γενικός γραμματέας του Υπουργείου Εξωτερικών (1879;-1884),
- βουλευτής Αττικής με τον Χαρίλαο Τρικούπη (1885),
- πρεσβευτής στο Βερολίνο (1887-1890),
- νομάρχης Κέρκυρας (1893),
- υπουργός Δημοσίας Εκπαιδεύσεως και (προσωρινά) Οικονομικών (1895),
- διευθυντής του Βασιλικού Θεάτρου (1898-1901 και 1906-1908),

• γενικός διευθυντής της Υπηρεσίας Ταχυδρομείων και Τηλεγράφων (1905).

Το συγγραφικό έργο του Α. Βλάχου περιλαμβάνει ποιήματα, πεζογραφήματα, θεατρικά έργα, κριτικές μελέτες, λογοτεχνικές και θεατρικές μεταφράσεις.

Ανδρέας Καρκαβίτσας

Ο Ανδρέας Καρκαβίτσας (Λεχαινά, 1865 – Μαρούσι, 1922) ήταν Έλληνας λογοτέχνης. Στρατιωτικός γιατρός στο επάγγελμα, αποστρατεύτηκε λόγω σοβαρών προβλημάτων υγείας με τον βαθμό του αρχίατρου. Συγγραφικά ασχολήθηκε με όλα σχεδόν τα είδη του γραπτού λόγου: ποίηση, διηγήματα, μυθιστορήματα, μελέτες, χρονογραφήματα, νουβέλες, ιστορικά σημειώματα, ιστορικά ανέκδοτα, παιδικά βιβλία. Συνεργάστηκε με τα μεγαλύτερα λογοτεχνικά περιοδικά της εποχής του, καθώς και με εφημερίδες. Τα γνωστότερα έργα του: 1) το μυθιστόρημα *«Ο ζητιάνος»,* (1896, 2) η συλλογή 20 διηγημάτων με τίτλο *«Λόγια της πλώρης»,* η πρώτη έκδοση πραγματοποιήθηκε το 1899 από το «Τυπογραφείον της Εστίας», 3) *«Ο αρχαιολόγος»* (1904), 4) «*Η Λυγερή»,* (1890).

Γεώργιος Μπαμπινιώτης

Ο Γεώργιος Μπαμπινιώτης (Αθήνα, 1939) είναι φιλόλογος, γλωσσολόγος και λεξικογράφος. Έχει διατελέσει υπουργός Παιδείας, καθηγητής από το 1973 και πρύτανης του Πανεπιστημίου Αθηνών από το 2000 έως το 2006. Διετέλεσε πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου του Ιδρύματος Ελληνικού Πολιτισμού. Το 1998 εξέδωσε το *«Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας»,* που ως τις μέρες μας γνωρίζει σημαντική εκδοτική επιτυχία. Άλλα σημαντικά συγγράμματά του: *«Εισαγωγή στη σημασιολογία»,* εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1985. *«Γλωσσολογία και λογοτεχνία»,* εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1991. *«Ελληνική Γλώσσα - Παρελθόν, Παρόν, Μέλλον»,* Gutenberg, Αθήνα, 1994. *«Παιδεία, εκπαίδευση και γλώσσα»,* Gutenberg, Αθήνα, 1994. *«Γραμματική της Νέας Ελληνικής»,* εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1999. *«Η γλώσσα ως αξία»,* Αθήνα, εκδ. Gutenberg, Αθήνα, 1999.

Γεώργιος Νικολάου Χατζιδάκις

Ο Γεώργιος Χατζιδάκις (Μύρθιο [δήμος Ρεθύμνου], 1848 – Αθήνα, 1941) τακτικός καθηγητής της Γλωσσολογίας και της Ινδικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Το 1906 εκλέχθηκε Πρύτανης του ομώνυμου Πανεπιστημίου, εκλεγμένο αντεπιστέλλον μέλος των Ακαδημιών του Βερολίνου, της Βιέννης, του Μονάχου και της Βουδαπέστης, της Επιστημονικής Εταιρείας του Γκέτινγκεν και της Εταιρείας Ελληνικών Σπουδών του Λονδίνου. Εμπνευστής και ουσιαστικός καθοδηγητής του *«Κέντρου Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Γλώσσης»,* το οποίο στην πορεία του χρόνου διαμορφώθηκε ως *«Κέντρον Ἐρεύνης τῶν Νεοελληνικῶν Διαλέκτων καὶ Ἰδιωμάτων – ΙΛΝΕ».* Ιδρυτικό μέλος και πρόεδρος της Ακαδημίας Αθηνών. Πήρε μέρος στις κρητικές εξεγέρσεις του 1866 και του 1897. Υποστήριξε την άποψη της φυσικής εξελικτικής διαδικασίας της ελληνικής γλώσσας με τα στάδια της αρχαίας αττικής διαλέκτου, της κοινής ελληνιστικής ή μεταγενέστερης και στη συνέχεια της

μεσαιωνικής των βυζαντινών χρόνων. Στο γλωσσικό ζήτημα ακολούθησε τη μέση οδό, αντιτιθέμενος εξίσου στους αρχαϊστές και τους άκρατους δημοτικιστές. Κορυφαίο συγγραφικό του έργο το τετράτομο *«Ακαδημεικά Αναγνώσματα»*.

Εμμανουήλ Κριαράς

Ο Εμμανουήλ Κριαράς (Πειραιάς, 1906 – Θεσσαλονίκη 2014), τακτικός καθηγητής της Μεσαιωνικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης από το 1950. Αντεπιστέλλον μέλος της Ακαδημίας Αθηνών, ξένος εταίρος της Ακαδημίας Arcadia της Ρώμης και της Ακαδημίας του Παλέρμο. Πήρε μέρος στην Εθνική Αντίσταση και κρατήθηκε στο Χαϊδάρι επί μήνες έως το Σεπτέμβριο του 1944. Η χούντα τον απέλυσε το 1968 για τα δημοκρατικά του φρονήματα. Δίδαξε νεοελληνική φιλολογία στα πανεπιστήμια του Sydney (Αυστραλία) και Aix-en-Provence (Γαλλία). Η ζωή και το έργο του ήταν δεμένα με τη γλωσσική μεταρρύθμιση του 1976 και την καθιέρωση του μονοτονικού το 1982. Ένα από τα σημαντικότερα ερευνητικά έργα του υπήρξε το *«Λεξικό της Μεσαιωνικής Ελληνικής Δημώδους Γραμματείας 1100-1669»*. Κληροδότησε στο Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών τη βιβλιοθήκη του και σημαντικό τμήμα του αρχείου του.

Ηλίας Κανελλόπουλος

Αξιωματικός του Πολεμικού μας Ναυτικού (Ναύπλιο 1844 – 27 Μαρτίου 1894). Η στρατιωτική του διαδρομή ξεκίνησε το 1863 με την ένταξή του στο Βασιλικό Ναυτικό ως δόκιμος. Αποφοίτησε τέσσερα χρόνια αργότερα ως σημαιοφόρος. Στο διάστημα αυτό παρουσίασε συγγραφικές δράσεις μεταφράζοντας στα ελληνικά τα γαλλικά εγχειρίδια για το χειρισμό αρματωμένων και ατμοκίνητων σκαφών. Στη συνέχεια του ανατέθηκε η μετάφραση των γαλλικών και βρετανικών ναυτικών λεξικών. Το 1875 προήχθη σε ανθυποπλοίαρχο και εστάλη με υποτροφία στη Γαλλία για συνέχιση των σπουδών του. Πραγματοποίησε τον περίπλου της γης καταθέτοντας στο Υπουργείο Ναυτικών έκθεση παρατηρήσεων και συμπερασμάτων από το πολύμηνο ταξίδι του. Κατά την επιστροφή του στη Γαλλία, τοποθετήθηκε στην Ελληνική Πρεσβεία στο Παρίσι. Το 1880 έλαβε το αξίωμα του Αξιωματικού του Τάγματος του Στέμματος της Ιταλίας, λόγω της σύμπραξης του στη διάσωση του ιταλικού ατμόπλοιου Nuova Girona. Το 1882 προήχθη σε υπολοχαγό και ανέλαβε, ως μέλος μιας ναυτικής επιτροπής, να εξετάσει τον καλύτερο τύπο θωρηκτού με σκοπό την απόκτησή του από την Ελλάδα. Για τον σκοπό αυτό ταξίδεψε σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Διετέλεσε πρώτος διοικητής της Σχολής Ναυτικών Δοκίμων κατά το χρονικό διάστημα 1884–1890. Ως διευθυντής και παράλληλα καθηγητής της σχολής ασχολήθηκε με πλήθος γνωσιακών ναυτικών θεμάτων. Το 1892 εξελέγη μέλος της Βουλής των Ελλήνων για το Άργος. Η Ναυτική Βάση στον Σκαραμαγκά φέρει το όνομά του τιμής ένεκεν.

Ηλίας Πετρόπουλος

Ο Ηλίας Πετρόπουλος (Αθήνα 1928 – Παρίσι 2003) σημαντικός μελετητής του ελληνικού λαϊκού πολιτισμού, άτυπα λαογράφος, ποιητής, κριτικός λογοτεχνίας, δημοσιογράφος, λεξικογράφος, σκιτσογράφος και φωτογράφος. Ασχολήθηκε συστηματικά

με την περιθωριακή ζωή και τους ανθρώπους της. Γνώρισε πολιτικές και καλλιτεχνικές προσωπικότητες του τόπου μας κι έγραψε για τη ζωή και το έργο τους. Επίσης η επαφή του

με ρεμπέτες και περιθωριακούς τύπους τον οδήγησε στη συγγραφή πρωτότυπων και μοναδικών στο είδος τους εργασιών. Η συγκρουσιακή του στάση με το κατεστημένο τον έπλεξε σε δικαστικές περιπέτειες. Έζησε από το 1975 στο Παρίσι ως αυτοεξόριστος, αποφεύγοντας τις σε βάρος του δικαστικές καταδίκες. Τα συγγράμματά του διακρίνονται από θεματική πολυμορφία αφού ασχολήθηκε με ποίηση και πεζογραφία, με δημοσιογραφία, λεξικολογία, φωτογραφική τέχνη και λαογραφία. Μερικά από τα πιο γνωστά έργα του: (1968) *«Ρεμπέτικα τραγούδια»*, β΄ έκδοση Κέδρος, Αθήνα, 1972, (1975) *«Της φυλακής»* εκδ. Πλειάς, β΄ έκδοση: Νεφέλη, 1980, (1979) *«Υπόκοσμος και Καραγκιόζης»* εκδ. Γράμματα, Αθήνα, 1979, *«Ο τούρκικος καφές εν Ελλάδι»*, εκδ. Γράμματα, Αθήνα 1990, *«Ρεμπετολογία»*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 2001, *«Καπανταήδες και μαχαιροβγάλτες»*, εκδ. Νεφέλη, Αθήνα, 1995, *«Ονοματοθεσία οδών και πλατειών»*, εκδ. Πατάκης, Αθήνα, 2002, *«Παροιμίες του υποκόσμου»,* εκδ. Νεφέλη, Αθήνα, 1972, *«Σώμα»*, εκδ. Τραμ, Θεσσαλονίκη, 1979, *«Εγχειρίδιον του Καλού Κλέφτη»,* εκδ. Νεφέλη, Αθήνα, 1980, *«Ποιήματα»*, εκδ. Νεφέλη, Αθήνα, 2004, *«Ποτέ και Τίποτα»*, εκδ. Νεφέλη, Αθήνα, 2004.

Ιωάννης Κακριδής

Ο Ιωάννης Κακριδής (Αθήνα, 1901 – 1992) υπήρξε κλασικός φιλόλογος. Διετέλεσε υφηγητής από το 1930 ως το 1939 και έκτακτος καθηγητής στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, από το 1939 ως το 1945 τακτικός καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών και από το 1948 ως το 1968 τακτικός καθηγητής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Δίδαξε στο Τύμπινγκεν της Γερμανίας, στη Στοκχόλμη, στη Λουντ και στην

Ουψάλα. Μελετητής του Ομήρου και ένας από τους σημαντικότερους κλασικιστές του 20ού αιώνα. Ένθερμους υποστηρικτής του μονοτονικού συστήματος στην Ελληνική γλώσσα. Την περίοδο μεταξύ 1964 και 1967 διετέλεσε πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Τεράστιο το συγγραφικό του έργο. *«Ελληνική μυθολογία»,* τόμοι 1-5, (Γενική εποπτεία Ι.Θ.Κακριδής) Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 1986. *«Ομήρου Ιλιάδα»,* Β΄ Γυμνασίου, μτφρ. Ν. Καζαντάκη - Ι.Θ.Κακριδή, ΟΕΔΒ, 1983. *«Οι αρχαίοι Έλληνες στη νεοελληνική λαϊκή παράδοση»,* 1979, εκδ. ΜΙΕΤ, 1997.

Λεωνίδας Παλάσκας

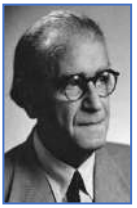
Ο Λεωνίδας Παλάσκας (1819 – 1880) ήταν αξιωματικός του Ναυτικού, γιος του αγωνιστή της επανάστασης Χρήστου Παλάσκα. Με την υποστήριξη του Ιωάννη Κωλέττη

εκπαιδεύτηκε στη Γαλλία και έγινε αξιωματικός στο Γαλλικό Πολεμικό Ναυτικό και αργότερα στο Ελληνικό με τον βαθμό του πλοιάρχου. Σε ηλικία μόλις 27 ετών, διορίστηκε πρώτος διοικητής του Ναυτικού Παιδευτηρίου το 1846. Ως κυβερνήτης του ατμοδρόμονος «*ΑΜΑΛΙΑ»* συνόδευσε τον Όθωνα στην εξορία το 1862 έως 1866. Διετέλεσε κυβερνήτης των θωρηκτών «Βασίλισσα Όλγα» και «Βασιλεύς Γεώργιος» καθώς και Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου Ναυτικών. Το 1877 διορίστηκε Υπουργός Ναυτικών στην κυβέρνηση του Επαμεινώνδα Δεληγιώργη. Έγραψε σειρά τεχνικών βιβλίων.

Προς τιμήν του το κέντρο εκπαίδευσης του Ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού έχει ονομαστεί Κέντρο Εκπαιδεύσεως Παλάσκας.

Μανόλης Τριανταφυλλίδης

Ο Μανόλης Τριανταφυλλίδης (Αθήνα, 1883 – Αθήνα, 1959) υπήρξε καθηγητής του Α.Π.Θ, γλωσσολόγος, παιδαγωγός, και ένας εκ των ιδρυτών του *Εκπαιδευτικού Ομίλου*. Ανώτερος επόπτης της δημοτικής εκπαίδευσης μαζί με τον Αλέξανδρο Δελμούζο επί κυβερνήσεων Ε. Βενιζέλου έως το 1920. Το 1934 παραιτήθηκε από την καθηγητική του ιδιότητα και επέστρεψε στην Αθήνα, ασχολούμενος αποκλειστικά με τη συγγραφή του έργου του *Ιστορική Εισαγωγή*. Το 1939, κατά τη διάρκεια του καθεστώτος της 4ης Αυγούστου, του ανατέθηκε η έκδοση γραμματικής για τη δημοτική γλώσσα. Ενδιαφέρθηκε για τη συστηματική διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας σε ομογενείς και ξενόγλωσσους. Κύριο ιδεολογικό του στίγμα η απαλλαγή του λαού από την καθαρεύουσα, τη γλώσσα της αρχαιομανίας, και ταυτόχρονα η ανάδειξη της δημοτικής ως σύγχρονης και εξελικτικής γλώσσας. Η συγγραφική του δράση αποτυπώνεται στα παρακάτω έργα του: *«Ξενηλασία ή ισοτέλεια. Μελέτη περί των ξένων λέξεων της Νέας Ελληνικής»* 1905. *«Ένα βιβλίο για τη γλώσσα μας»,* 1912. *«Τα Ευαγγέλια και ο Αττικισμός»,* 1913. *«Το λήμμα»,* 1915. *«Δημοτικισμός»,* 1926. *«Ο Ψυχάρης και το γλωσσικό ζήτημα»,* 1929, *«Ιστορική Εισαγωγή»,* 1938, *«Νεοελληνική Γραμματική»,* 1941.

Νικόλαος Παντελής Ανδριώτης

Ο Νικόλαος Παντελής Ανδριώτης (Ίμβρος, 1906 – Θεσσαλονίκη, 1976), καθηγητής στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης την περίοδο 1944 – 1969, γλωσσολόγος και συγγραφέας, διετέλεσε πρύτανης του ομώνυμου Πανεπιστημίου την περίοδο 1962 – 1963. Σπούδασε φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, συγκριτική γλωσσολογία στα Πανεπιστήμια της Βιέννης και του Βερολίνου. Διετέλεσε Πρόεδρος του Ιδρύματος Μανόλη Τριανταφυλλίδη, της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών και του Ιδρύματος Μελετών Χερσονήσου του Αίμου. Η συγγραφική του δράση επικεντρώθηκε στη σύγχρονη ελληνική λεξικογραφία, στην ιστορία της γλώσσας μας, τη διαλεκτολογία και τη μακεδονική γλώσσα. Οι γνωστότερες από τις εργασίες του: *«Ετυμολογικό Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής»,* Α.Π.Θ. – Ι.Ν.Σ. (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη) α΄ έκδ. 1951. *«Ιστορία της ελληνικής γλώσσας»,* 1969 Ι.Ν.Σ. (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, 2008). *«Λεξικό αρχαϊσμών στις σύγχρονες ελληνικές διαλέκτους»,* έκδοση της Αυστριακής Ακαδημίας Επιστημών, Βιέννη 1974. *«Η γλώσσα της Θράκης»*, Εταιρεία Θρακικών Μελετών, Αθήνα 1953. *«Το γλωσσικό ιδίωμα των Φαράσων»,* εκδόσεις Ίκαρος, Αθήνα 1948.

Νίκος Καββαδίας

Ο Νίκος Καββαδίας (Μαντζουρία 1910 - Αθήνα 1975) υπήρξε Έλληνας ποιητής, πεζογράφος, και μεταφραστής. Επαγγελματικά σταδιοδρόμησε ως ασυρματιστής στο Εμπορικό Ναυτικό. Η ζωή του περιπετειώδης, γνώρισε από κοντά την εποποιία του 40 στα βουνά της Ηπείρου, πήρε μέρος στην Εθνική Αντίσταση, υπήρξε μέλος του ΕΑΜ και του

ΚΚΕ, αγάπησε με πάθος τη θάλασσα. Οι ποιητικές συλλογές *«Μαραμπού»* (1933), *«Πούσι»* (1947) και *«Τραβέρσο»* (1975) έτυχαν διαχρονικά μεγάλης επιτυχίας σημειώνοντας πολλαπλές επανεκδόσεις. Γνωστό επίσης στο ευρύ κοινό το πεζογράφημά του *«Βάρδια»* (1954), ενώ τα δύο πεζά *«Λι»* (1987) και *«Του πολέμου – Στ' άλογό μου»* (1987) γυρίστηκαν κινηματογραφικές ταινίες.

Πέτρος Θεοδώρου Βλαστός

Ο Πέτρος Βλαστός (Καλκούτα, 1879 – Λίβερπουλ, 1941) ήταν λόγιος, ποιητής, λογοτέχνης και κριτικός. Σπούδασε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Για μία εικοσαετία περίπου εργάστηκε στον εμπορικό οίκο Ράλλη στις Ινδίες και στη συνέχεια, ως το τέλος της ζωής του στο Λίβερπουλ. Άριστος γνώστης της αρχαίας ελληνικής γλώσσας αλλά βαθιά δημοτικιστής συνδέθηκε με τους υποστηρικτές του γλωσσικού κινήματος, τον Αλέξανδρο Πάλλη, τον Αργύρη Εφταλιώτη τον Γιάννη Ψυχάρη. Με το ψευδώνυμο *Ερμόνας,* υπέγραφε τις φιλοσοφικές και ποιητικές αναζητήσεις του σε πολλά έντυπα, περιοδικά και εφημερίδες, της εποχής του όπως π.χ. ο «Νουμάς», η «Νέα Εστία», τα «Χιώτικα Χρονικά», τα «Κυπριακά Γράμματα», τα «Ελληνικά Φύλλα». Από τα πιο γνωστά συγγράμματά του: *«Συνώνυμα και συγγενικά· Τέχνες και σύνεργα»,* Τυπογραφείο Εστία, Αθήνα, 1931. *«Της ζωής»,* Τυπογραφείο Εστία, Αθήνα, 1904. *«Παραβλάσταρα»,* Αθήνα, Τυπογραφείο Εστία, 1937. *«Στον ήσκιο της συκιάς»* (διηγήματα), Τυπογραφείο Εστία, Αθήνα, 1908.

Α, α, άλφα, το, άκλ. • το πρώτο γράμμα του ελληνικού αλφαβήτου, [ως αριθμητικό σύμβολο χωρίς κανένα διακριτικό σημάδι κατά παράδοση ή καταχρηστικά] Α ή α [= πρώτος, -η, -ο,] 1. (γραμμ.) ένα από τα φωνήεντα, 2. (φρ.) *«το άλφα και το ωμέγα»*, η αρχή και το τέλος. 🕮 < αρχ. ἄλφα < βορειοσημιτικό, δηλ. εβραϊκό: aleph [= κεφάλι βοδιού].

Α' ή **α'** • [ως αριθμητικό σύμβολο] ένα ή πρώτος, -η, -ο,

'Α ή **'α** ή **΄α** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 1.000, χίλια.

Α • 1. ανατολικά, Ανατολή, 2. (φυσ.) το σύμβολο αμπέρ, μονάδα μέτρησης της έντασης του ηλεκτρικού ρεύματος, 3. ως χαρακτηρισμός ποιότητας προϊόντος ή εργασιακής απόδοσης ατόμου, 4. Α.Α. και α.α.: 1. αύξων αριθμός. 2. αντ' αυτού.

α! επιφών. • δηλώνει γενικά διάφορα συναισθήματα ανάλογα με την εκφορά του λόγου: χαρά, ευχαρίστηση, πόθο ή ευχή ανεκπλήρωτη, έκπληξη, απορία, κοροϊδία, αποστροφή, αγανάκτηση, απειλή, ανυπομονησία, θαυμασμό, ενθουσιασμό, λύπη, οργή κ.ά.

α- και **αν-** αχώριστο μόριο, • [ως πρώτο συνθετικό] σημαίνει στέρηση, άρνηση ή αντίθεση, [σε επίθετα δηλώνει το αντίθετο του πρωτότυπου] π.χ.: άκακος, άδοξος, αναρμόδιος, άγαμος, αβίωτος, αόρατος.

αβαθής, -ής, -ές, επίθ. [γεν. -ούς] [αβαθέστερος, -έστατος] • 1. αυτός που έχει περιορισμένο ή καθόλου βάθος, συνών. ρηχός, άβαθος, ανάβαθος, αντών. βαθύς, 2. (μτφ.) αυτός που αντιμετωπίζει με επιφανειακό ή επιπόλαιο τρόπο τα διάφορα προβλήματα, συνών. επιπόλαιος, επιφανειακός, ανούσιος, (φρ.) *άβαθη σκέψη / αντίληψη / γνώση*, αντών. ουσιαστικός, περιεκτικός, 3. (ως ουσ.) *τα αβαθή*, υπερυψωμένο σημείο του βυθού, θαλάσσιου ή ποτάμιου ή λιμναίου, σε σχέση με την ευρύτερη περιοχή, που εγκυμονεί μεγάλο κίνδυνο για την πλεύση των σκαφών, τα ρηχά νερά, (φρ. αρχ.) *ἀβαθεῖς ὕδατα,* [νεοελλ.] αβαθή ύδατα, *ἀβαθεῖς ἀκταί,* [νεοελλ.] αβαθείς ακτές. 🕮 < μτγν. ἀβαθής < α- [στερητ.] + βάθος. ⊙ αβάθεια. ◈ άβαθα, αβαθώς [επίρρ.].

↳ «Σε **αβαθή** νερά στα ανοιχτά της Σαμοθράκης προσάραξε χθες τα ξημερώματα η φρεγάτα «Έλλη», με αποτέλεσμα να καθυστερήσει για ορισμένες ώρες την τελική φάση της διακλαδικής άσκησης «Παρμενίων». Συγκεκριμένα, λίγο μετά τις 3 τα ξημερώματα, η φρεγάτα κόλλησε σε αμμώδη **αβαθή** στην περιοχή Καμαριώτισσα της Σαμοθράκης, γεγονός το οποίο οδήγησε στην ακύρωση του συγκεκριμένου σκέλους της αποβατικής άσκησης. Σύμφωνα με τις πρώτες εκτιμήσεις, η προσάραξη οφείλεται σε ανθρώπινο λάθος και, συγκεκριμένα, σε κακό υπολογισμό. ➢ [05/10/19 εφημερίδα Καθημερινή].

αβαθμίδωτος, -η, -ο, επίθ. • χωρίς βαθμίδες δηλ. χωρίς σκαλιά, συνών. ακλιμάκωτος, αντών. κλιμακωτός, βαθμιδωτός. 🕮 < α- [στερητ.] + βαθμιδωτός. ◈ αβαθμίδωτα [επίρρ.].

αβαθμολόγητος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που δεν έχει βαθμολογηθεί, που δεν έχει πάρει προαγωγή. 🕮 < α- [στερητ.] + βαθμολογώ. ◈ αβαθμολόγητα [επίρρ.].

άβαθος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν έχει μεγάλο ή αρκετό ή καθόλου βάθος, συνών. ρηχός, ανάβαθος, αβαθής, *«άβαθο πηγάδι» «άβαθη κοίτη / όχθη / σπηλιά», «άβαθα [επίρρ.] νερά»*, 2. (μτφ.) αυτός που σκέπτεται φτωχά, που δεν τον διακρίνει η αναλυτική ή διεισδυτική σκέψη, συνών. επιπόλαιος, ρηχός, ανούσιος, 3. (λογοτ.) αυτός που δεν μπορούμε να υπολογίσουμε το βάθος του, πολύ βαθύς, άπατος. 🕮 < α- [στερητ.] + βάθος.

↳ Πήδηξε ο Άγρας στ' **άβαθα** νερά και τον ακολούθησαν τα παλικάρια του, μαζί και ο Αποστόλης, και ρίχθηκαν στην είσοδο της καλύβας. Το μέρος εκείνο ήταν βούρκος πηχτός και γλιστερός, γεμάτος φυτά που μπερδεύουνταν στα πόδια. Μα τίποτα δε σταματούσε τον Άγρα. Πρώτος αυτός προχωρούσε, παλεύοντας με τα εμπόδια του βάλτου, άδειαζε αδιάκοπα το τουφέκι του, εγκαρδίωνε τους άντρες του.

➢ Απόσπασμα από το βιβλίο «*Τα μυστικά του βάλτου*», της **Πηνελόπης Σ. Δέλτα,** πρώτη έκδοση: 1937, εκδ. Βιβλιοπωλείον της Εστίας, 2009.

αβαθούλωτος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που δεν έχει βαθουλώματα ή εσοχές, που δεν είναι κοίλος, αντών. βαθουλός. 🕮 < α- [στερητ.] + βαθουλωτός.

άβακας, ο, ουσ. • 1. (μαθημ.) [παρωχημένο] όργανο για την πραγματοποίηση αριθμητικών πράξεων, 2. (ναυπ.) [παρωχημένο] α) επίπεδη διπλή επιφάνεια κατάλληλη για γραφή με κιμωλία, χρήσιμη ως ημερολόγιο καταγραφής διαφόρων συμβάντων, συνών. πλάκα, β) παπαδιά [= το πίσω επίπεδο μέρος της πρύμνης] ή καθρέφτης [= το πάνω μέρος της αψίδας που συνήθως γράφεται το όνομα του πλοίου], 3. (αρχιτ.) τετράγωνη πλάκα που βρίσκεται στο ανώτερο σημείο του κιονόκρανου, 4. (τεχνολ.) τμήμα διόπτρας πυροβόλου, 5. (τυπογρ.) ειδική πλάκα εργασίας, 6. επιφάνεια επιτραπέζιων παιχνιδιών, π.χ. η σκακιέρα. 🕮 < αρχ. ἄβαξ. ⊙ αβακωτός [= αυτός: 1. που έχει σχήμα επίπεδο, 2. που είναι στρωμένος με πλακάκια, πλακόστρωτος, 3. (στρατ.) όρος του ναυτικού πυροβολικού], αβάκιο [= πλάκα γραφής μικρών μαθητών], αβακίσκος (ουσ.) ο, [= 1. μικρός άβακας, 2. μικρό ψηφιδωτό].

↳ **Άβακας**, το πίσω μέρος της πρύμνης το οποίο στα πλοία έχει κυρτό σχήμα, ενώ στα ιστιοφόρα (καΐκια) και τις λέμβους (εκτός εκείνων που έχουν πρύμνη με οξύ άκρο) είναι το ορθοκάθετο επίπεδο σανίδωμα σε σχήμα περίπου Ψ, που διαμορφώνει το σχήμα της πρύμνης του ιστιοφόρου ή της λέμβου.

αβάντζα και **αβάντσα,** η, **αβάντζο** και **αβάντσο,** το, ουσ. • 1. (οικον.) α) προπληρωμένο χρηματικό ποσό, προκαταβολή, συνών. μπροστάντζα, β) απόδοση οφειλόμενου ποσού, 2. πλεονέκτημα, ωφέλεια, κέρδος, 3. στα χαρτοπαίγνια ή στο τάβλι ή στο μπιλιάρδο, η παράταση μετά την ισοπαλία, 4. συγκαταβατικό φέρσιμο. 🕮 < μσν. αβάντζον < ιταλ. avanzo [= υπόλοιπο, απομεινάρι, πλεόνασμα ισολογισμού].

αβαντζάρω και **αβαντσάρω** και **αβαντζαίρω,** ρ. • 1. [μετβ.] α) προκαταβάλλω, προπληρώνω, β) υπερέχω, υπερτερώ, γ) αυξάνω, συνών. αβγατίζω, αβγαταίνω, 2. [αμετβ.] α) προχωρώ, β) προκόβω, γ) πλεονάζω, περισσεύω. 🕮 < ιταλ. avanzare [= προχωρώ]. ⊙ αβαντζάρισμα.

αβάντι και **αβάντε,** επίρρ. • 1. εμπρός, προχώρα, πάμε, ας αρχίσουμε, 2. προηγούμενα, πιο νωρίς, 3. [ουσ.] α) προτέρημα, υπεροχή, πλεονέκτημα, β) κέρδος. 🕮 < ιταλ. avanti και avante [= εμπρός] < λατιν. ab ante.

αβάρα, επιφών. άκλ. • 1. (ναυτ.) παράγγελμα κατά τη διάρκεια απομάκρυνσης σκάφους με οποιοδήποτε μέσο είναι μπορετό από το λιμάνι ή από την όχθη, αντίστοιχο του παραγγέλματος: απομάκρυνε, σκούντα, φύγε γρήγορα, στρίβε, ἄπωσον [προστακτική αορίστου του αρχ. ρ. ἀπωθῶ < ἀπό + ὠθῶ], 2. το τσιμπούρι. 🕮 προστακτική του ρ. αβαράρω [δες λ.].

αβαράρισμα, το, ουσ. • (ναυτ.) απομάκρυνση μικρού σκάφους με οποιοδήποτε μέσο είναι μπορετό από την ακτή ή από το λιμάνι για να αποφευχθεί πιθανή προσάραξη ή πρόσκρουση, δες αβάρα. 🕮 < αβαράρω [δες λ.].

αβαράρω και **αβαρίζω** και **αβαρέρνω,** ρ. [μετβ.] • 1. (ναυτ.) απωθώ, σπρώχνω βάρκα ή μικρό σκάφος ή πλοίο από το αγκυροβόλιο με οποιονδήποτε τρόπο μπορώ, συνών. απομακρύνω, 2. α) (μτφ.) αποφεύγω τον κίνδυνο, β) απομακρύνω κάτι επικίνδυνο από κοντά μου, αποτρέπω, γ) απορρίπτω. 🕮 < ιταλ. varar(e) [= α) ανελκύω πλοίο στη στεριά, ή β) καθελκύω πλοίο από την ξηρά προς την θάλασσα] -ω, < λατιν. varo, varare [= μετρώ ποταμό ή άλλο αδιάβατο μέρος]. ⊙ αβάρα, αβαράρισμα.

αβαρία, η, ουσ. • 1. ζημιά, 2. (ναυτ.) [=*average ή general average = γενική αβαρία και practikular average = μερική αβαρία] α) μερική καταστροφή του ναυτικού φορτίου, β) αναγκαστική απόρριψη μέρους ή όλου του φορτίου του πλοίου στη θάλασσα σε περίπτωση κινδύνου, θαλασσοζημία, συνών. ναυσιβλάβεια, γ) ζημιά οποιουδήποτε είδους σε σκάφος που βρίσκεται εν πλω ή και απώλειά του, συνών. ναυφθορία, 3. (συνεκδ.) οποιαδήποτε ζημιά, [λαϊκ.] στραπάτσο 4. (μτφ.) α) συμβιβασμός, β) περιορισμός αξιώσεων. 🕮 [διεθνής όρος] < ιταλ. avaria < αραβ. avâriya, awár [= βλάβη]. ⊙ αβαριάτος [επίθ.], αβαριάτικος.

↳ 1. Ο αγγλικός όρος «average» αποδίδεται συνηθέστερα με την έννοια του μέσου όρου. Για τον λόγο αυτόν ακολουθείται ο όρος general average, όπου στην ελληνική αποδίδεται ως «κοινή ή καλύτερα γενική **αβαρία**». Ως «*γενική **αβαρία***» χαρακτηρίζεται οποιαδήποτε έκτακτη, ηθελημένη και εύλογη πράξη θυσίας ή δαπάνες σε στιγμές κοινού θαλασσίου κινδύνου προς διαφύλαξη - διάσωση του πλοίου, του φορτίου και του ναύλου.

↳ 2. Ο θεσμός της «Γενικής **Αβαρίας**» είναι αρχαιότατος και τον συναντάμε στο «Νόμο Ροδίων» (Lex Rhodia, 408 π.Χ.), στο Ρωμαϊκό και Ιουστινιάνειο Δίκαιο (Lex Rhodia de Jactu = η κοινή αβαρία) και στη Μεσαιωνική Ευρώπη, ενώ ρυθμίστηκε νομοθετικά αρχικά στη Γαλλία (Ordonance,1681) και κατόπιν στον Κώδικα Εμπορίου (Code de Commerce, 1808). Ο θεσμός αυτός προέβλεπε ότι σε περίπτωση αποβολής φορτίου, που βρίσκονταν πάνω σε πλοίο, εσκεμμένα από τον πλοίαρχο για την διατήρηση της περιουσίας λόγω άμεσου κινδύνου, η εν λόγω ζημιά να μοιράζεται μεταξύ όλων εκείνων που έχουν συμφέρον από την επελθούσα διάσωση.
➢ http://www1.eaee.gr/sites/default/files/cargo-generalaverage.pdf [ΕΝΩΣΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΙΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ]

αβαριάτος, -η, -ο, επίθ. • 1. (ναυτ.) αυτός που προκύπτει από την αβαρία, συνήθως για εμπόρευμα, (φρ.) *«αβαριάτο φορτίο»*, *«αβαριάτο βαμβάκι»*, δηλ. βαμβάκι που βράχηκε από θαλασσινό ή βρόχινο νερό, ναύφθορος, 2. (συνεκδ.) αυτός που έχει πάθει ζημία ή βλάβη, 3. φθορά ή αλλοίωση από μη λανθασμένη χρήση, 4. (μτφ.) α) ατημέλητος, ασουλούπωτος, β) αξιολύπητος, καραβοτσακισμένος, συνών. ελεεινός, οικτρός. 📖 < ιταλ. avariato [= αυτός που έπαθε ζημία].

άβαφος και **άβαπτος** και **άβαφτος,** -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν είναι βαμμένος, συνών. αμπογιάτιστος, αχρωμάτιστος, αντών. μπογιατισμένος, 2. (μτφ.) αυτός που δεν είναι μακιγιαρισμένος, συνών. αφτιασίδωτος, αντών. καλλωπισμένος, 3. (μεταλλ.) πυρακτωμένος χάλυβας που δεν βυθίστηκε στο νερό για γίνει ισχυρότερος ή σκληρότερος. 📖 < μτγν. άβαπτος < ἄ- [στερητ.] + [αρχ.] βαπτός [= βουτηγμένος, βυθισμένος, χρωματισμένος]. ⊙ αβαφία.

αβγοτάραχο, το, ουσ. • 1. α) το συνηθισμένο όνομα για τα αβγά* των ψαριών, β) ταριχευμένη δίδυμη ωοθήκη ψαριού διατηρημένη σε κέρινο περίβλημα, 2. (φρ.) α) *«είμαστε αβγοτάραχο»*, δηλ. είμαστε στενά συνδεδεμένοι, κολλητοί, β) *«αβγοτάραχο επεξεργασμένο / νωπό / ρέγκας / σολομού / τόνου / μπακαλιάρου / κεφάλου / Μεσολογγίου»*. 📖 < μσν. ἀβγοτάριχος < ἀβγό + [αρχ.] τάριχον [= διατηρημένο σώμα].

↳ Υπάρχουν τριών ειδών αβγά ψαριών. Τα προσκολλητικά ή κολλώδη που σε ομάδες προσκολλώνται σε πέτρες, μύδια ή υδρόβια φυτά, τα μη κολλώδη που αποτίθενται στο βυθό και τέλος τα πελαγικά που στο σύνολό τους ονομάζονται ιχθυοπλαγκτόν.

↳ Το **αβγοτάραχο**, Προϊόν Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης (ΠΟΠ) με διεθνή αναγνώριση, *«φιλοξενείται»* στις ωοθήκες του θηλυκού ψαριού κέφαλος, της μπάφας, που αφθονεί στα υδάτινα λιβάδια της λιμνοθάλασσας [του Μεσολογγίου]. Η εκλεκτή κεχριμπαρένια λιχουδιά με τη ξεχωριστή νοστιμιά και το φίνο άρωμα συγκαταλέγεται στις γκουρμέ γεύσεις και ανάμεσα στις πρώτες επιλογές της απαιτητικής γαστρονομίας. Θεωρείται πηγή σημαντικής ενέργειας και υψηλής διατροφικής αξίας, καθότι περιέχει σημαντική ποσότητα βιταμινών και ω-3 πολυακόρεστων λιπαρών.

➢ http://www.visitgreece.gr/el/gastronomy

αβερνίκωτος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν έχει βερνικωθεί, που δεν έχει λουστραριστεί, συνών. αστίλβωτος, αντών. λουστραρισμένος, βερνικωμένος, γυαλισμένος, 2. (μτφ.) ο αγενής, ο κακότροπος. 📖 < α- [στερητ.] + βερνικώνω. ◈ αβερνίκωτα [επίρρ.].

αβέρτα, επίρρ. τροπικό • 1. α) γενναιόδωρα, άφθονα, απεριόριστα, β) ανοικτά, 2. (αργκ.) χωρίς προφύλαξη, απροκάλυπτα, καθαρά και ξάστερα, 3. ντόμπρα, ειλικρινά, 4. ελεύθερα, ανεμπόδιστα. 📖 < αβέρτος [επίθ.].

αβέρτος, -η, -ο, επίθ. • 1. ανοιχτός, 2. (μτφ.) α) ασυγκάλυπτος, ανεμπόδιστος, β) απροσποίητος, 3. απεριόριστος, 4. (για πρόσωπα) ανοιχτόκαρδος, ντόμπρος. 📖 < βενετ. averto [= ακάλυπτος] < λατιν. apertus [= ανοιχτός] < aperio [= ανοίγω]. ⊙ αβερτοσύνη [= 1. ντομπροσύνη, 2. απλοχεριά, γαλαντο-

μία], αβερταρία [= άνεση χώρου, ευρυχωρία].

αβιζάρω, ρ. [μετβ.] [γραμμ. αβιζάρισα] • (ναυτ.) κάνω γνωστό, στέλνω είδηση, γνωστοποιώ, συνών. αναγγέλλω, ενημερώνω, ειδοποιώ, κοινοποιώ, πληροφορώ, κατατοπίζω. 🕮 < ιταλ. avvisar(e) < avviso [= ειδοποίηση, προειδοποίηση] + -ω.

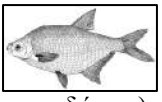
αβίζο, το, άκλ. ουσ. • (ναυτ.) 1. α) ειδοποίηση, άγγελμα, συνών. χαμπέρι, μαντάτο, «*Έστειλε* αβίζο *στον καπετάνιο*», (φρ.) «*παίρνω αβίζο*», αντιλαμβάνομαι, 2. αγγελιοφόρο ή ανιχνευτικό πλοίο, που είναι κατασκευαστικά ελαφρύ. 🕮 ❶ < μσν. αβίζο < ιταλ. avviso < παλ. γαλλ. à vis, ή ❷ < ιταλ. avviso [= ειδοποίηση, προειδοποίηση] < ισπαν. (barco de) aviso.

↳ Το **αβίζο**, ίσως και **αβιζό** λόγω ξενικής προφοράς, ήταν ταχύτατο πλοιάριο με σκοπό την άμεση πληροφόρηση. Λειτουργούσε στρατιωτικά ως εμπροσθοφυλακή με αναγνωριστικό, συνήθως, καθήκον. Το ρόλο αυτό έπαιξαν διάφοροι τύποι σκαφών: από την αρχαιότητα οι *κέλητες*, κατά το μεσαίωνα οι *γαλέρες* και αργότερα οι *ημιολίες*. Το 17ο αι. οι πρώτες *φρεγάτες* και αργότερα οι *μυοπάρωνες*, *τα βρίκια* μέχρι και οι *κορβέτες*.

αβλέμμονας, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (για πρόσωπα) ο λαίμαργος, ο αδηφάγος, (φρ.) «*τρώει και πίνει τον αβλέμμονα*», λέγεται για άνθρωπο που καταναλώνει μεγάλη ποσότητα τροφής ή ποτού, 2. (ναυτ.) α) τμήμα του πυθμένα με μεγάλο και απότομο βάθος, β) όρμος κατάλληλος για αγκυροβόληση. 🕮 < α- [στερητ.] + βλέμμα [= α) ματιά κοίταγμα, β) βυθός που είναι αδύνατον να φθάσει η ματιά.

αβούλιαχτος και **αβούλιαγος,** -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δε βούλιαξε ή που δε βουλιάζει, αβύθιστος, 2. (αρχιτ.) αυτός που δεν κατέρρευσε ή που δεν έπαθε καθίζηση. 🕮 < α- [στερητ.] + βουλιάζω.

αβραμίδα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος ψαριών του γλυκού νερού, της οικογένειας των κυπρινιδών, οι επιστημονικές ονομασίες των ειδών: α) abramis aapa, β) abramis bellerus, γ) abramis brama, [διώνυμα] γνωστό και ως χάνι, λεστή, λέστια, λιστίκη, λέστικα.

αβύθιστος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν βυθίζεται, αβούλιαχτος, ακαταβύθιστος, 2. αυτός που παραμένει στην επιφάνεια. 🕮 < α- [στερητ.] + βυθίζομαι < βυθός.

αβυθομέτρητος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που δεν έχει μετρημένο το βυθό του. 🕮 < α- [στερητ.] + βυθομετρώ < βυθός + μετρώ.

άβυθος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν έχει βυθό, πάτο, πυθμένα, συνών. άπατος, 2. (μτφ.) αμέτρητος, απέραντος, συνών. αχανής, αβυσσαλέος. 🕮 < α- [στερητ.] + βυθός.

αβυσσαίος, -α, -ο, επίθ. • 1. αυτός που ζει [κυρίως για ψάρια ή θαλάσσιους οργανισμούς] σε μεγάλα βάθη, συνών. βαθύαλος, βαθύβιος, 2. αυτός που σχετίζεται με την άβυσσο, 3. (φρ.) «*αβυσσαία ζώνη*» ή «*αβυσσική ζώνη*», υδάτινη περιοχή σε ωκεανούς ή θάλασσες που φτάνει και τα 6.000μ., «*αβυσσαία πανίδα / μαλακόστρακα*» κ.ά. 🕮 < άβυσσος [δες λ.].

αβυσσαλέος, -α, -ο, επίθ. • 1. αυτός που είναι βαθύς σαν την άβυσσο, συνών. χαώδης, απύθμενος, κρημνώδης, βαραθρώδης, 2. [φρ.] «*αβυσσαλέο χάσμα*», «*αβυσσαλέα χαράδρα*», υπέρμετρα βαθύς, υπερβολικά μεγάλος, τεράστιος, αγεφύρωτος, (μτφ.) «*τους χωρίζει αβυσσαλέο μίσος*», α) καταχθόνιος, ύπουλος, ραδιούργος, β) ανεξερεύνητος, ανεξιχνίαστος γ) πολύ μεγάλο. 🕮 < άβυσσος [α- στερητ.] + βυσσός [= απύθμενος] + -αλέος.

— Να το Μεγάλο Βουνό! του είπε μια στιγμή ο αγωγιάτης. Καθώς ανέβαιναν, μπροστά τους υψώνονταν ο ένας πίσω από τον άλλον, οι ανατολικοί λόφοι του νησιού και στο βάθος ξεχώριζε, λείος και γαλανός μέσα στη δροσερότητα του πρωινού φωτός, ο Αίνος, τρυπώντας με την κορφή του μια τούφα από τριανταφυλλένια σύννεφα. Ο αμαξωτός δρόμος, κρεμασμένος απάνω σε μια **αβυσσαλέα** χαράδρα, ανέβαινε στα πλευρά του λόφου, καλόστρωτος, πλατύς, ασφαλισμένος με ψηλά διαζώματα.

➢ «Το Αγριολούλουδο», **Παύλος Νιρβάνας,** *εκδ. Πατάκη, 2009.*

αβυσσικός, -η, -ο, επίθ. • αυτός που σχετίζεται με την άβυσσο, (φρ.) «*αβυσσική ζώνη*», τμήμα ωκεανού ή θάλασσας που φτάνει σε μεγάλο βάθος, από τα 3.000-6.000μ., και βρίσκεται σε αέναο σκοτάδι, «*αβυσσικές πεδιάδες*», βαθιές πεδιάδες στους βυθούς των

ωκεανών και στα κοιλώματα των παράκτιων θαλασσών. 🕮 < άβυσσος + [καταλ.] -ικός.

άβυσσος, η, ουσ. [συνήθως στον πληθ.] • 1. βαθύ χάσμα του φλοιού της γης σε θαλάσσια περιοχή, λίμνη, πηγάδι κλπ., (*) συνών. βάραθρο, χάος, τάρταρα, 2. (μτφ.) ανεξερεύνητος χώρος, συνών. ανεξιχνίαστος, 3. μεγάλη διαφορά, 4. (κατά την Παλαιά Διαθήκη) η Κόλαση, ο Κάτω Κόσμος, 5. το χάος, το άπειρο πριν από τη δημιουργία του κόσμου, 6. (φρ.) *«άβυσσος η ψυχή του ανθρώπου»,* για τις περιπτώσεις εκείνες που δεν εξηγείται η συμπεριφορά κάποιου. 🕮 < αρχ. [ομηρ. λ.] ἄβυσσος < ἄ- [στερητ.] + βυσσός [= ο θαλάσσιος βυθός], ποιητικός τύπος του ουσ. βυθός. Η λ. άβυσσος συναντάται αυτούσια σε διάφορες γλώσσες, π.χ. αγγλ. abyss, γαλλ. abysse, ιταλ. abisso ρουμ. abis, κουρδ. abês.

↳ **Άβυσσος**. Περιοχές των ωκεανών με βάθος πάνω από 6 χλμ. που συνήθως ονομάζονται ωκεάνιοι τάφροι ή άβυσσοι. Τα νερά στις περιοχές αυτές έχουν σταθερή θερμοκρασία 1 – 2ο C, σταθερή ποσότητα αλατιού και σταθερή πυκνότητα. Στα βάθη αυτά είναι αδύνατο να φθάσει το φως. Τα ζώα εδώ είναι τυφλά ή έχουν πολύ μεγάλα μάτια, πολλοί οργανισμοί, μάλιστα, φωτοβολούν, φυγολαμπούν.

Έστησ' ο Έρωτας χορό με τον ξανθόν Απρίλη, / κι η φύσις ηύρε την καλή και τη γλυκειά της ώρα, / και μες στη σκιά του φούντωσε και κλει δροσιές και μόσχους / ανάκουστος κιλαϊδισμός και λιποθυμισμένος. / Νερά καθάρια και γλυκά, νερά χαριτωμένα, / χύνονται μες στην **άβυσσο** τη μοσχοβολισμένη, / και παίρνουνε το μόσχο της, κι αφήνουν τη δροσιά τους, / κι ούλα στον ήλιο δείχνοντας τα πλούτια της πηγής τους, / τρέχουν εδώ, τρέχουν εκεί, και κάνουν σαν αηδόνια.

➢ *«Ελεύθεροι Πολιορκημένοι»,* Από το Γ' σχεδίασμα, VI, **Διονύσιος Σολωμός**.

αβυσσώδης, -ης, -ες, επίθ. • 1. τεράστιος ανεξερεύνητος χώρος, συνών. αβυσσαλέος, 2. η μεγάλη διαφορά. 🕮 < αβυσσώδης < ἄβυσσ(ος) < ἀ- [στερητ.] + βυσσός [= απύθμενος, ποιητικός τ. του ουσ. βυθός.] + -ώδης.

Αγαθονήσι, το, ουσ. • (γεωγρ.) το βορειότερο νησί του συμπλέγματος της Δωδεκανήσου, έχει έκταση 13,4 τ.χλμ. και πληθυσμό 259 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < αρχ. ἀγᾰθὸς [= καλός, χρήσιμος] + νησί.

αγαλήνευτος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που είναι κυματώδης, τρικυμισμένος, συνών. φουρτουνιασμένος, (φρ.) *«αγαλήνευτη θάλασσα»,* 2. (μτφ.) αυτός που βρίσκεται σε συνεχή αναταραχή, που δεν καλμάρει εύκολα, που δεν κατευνάζεται, συνών. ανήσυχος, αντών. ήρεμος, γαλήνιος, πράος. 🕮 < α- [στερητ.] + γαληνεύω.

αγάντα, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) α) μεταλλική στήλη στην προκυμαία όπου δένεται το πλοίο, β) το σημείο από όπου πιάνεται κανείς για να σπρώξει προς τα μέσα μικρό σκάφος, γ) (επίρρ.) [ναυτικό πρόσταγμα] κρατήσου, πιάσου γερά, κράτα, σπρώξε, βάστα, (φρ.) *«αγάντα καδένα / σχοινί / μάτσα ή βάρκα κ.λπ.»,* δηλ. κράτα γερά την αλυσίδα κ.λπ. 2. (μτφ.) λογικό επιχείρημα, συνών. ατού, ντοκουμέντο, 3. (μτφ.) κάνε υπομονή, κουράγιο. 🕮 < ιταλ. ή βενετ. agguanta < agguantare [= συλλαμβάνω, αρπάζω, κρατώ] < ad + guando [= γάντι, χερούλι] < γαλλ. gant [= γάντι].

αγαντάρω, ρ. [μετβ.] • 1. (ναυτ.) πιάνω κάτι γερά, συνών. στηρίζω, κρατώ, βαστώ, 2. (μτφ.) [αμετβ.] αντέχω, υποφέρω ταλαιπωρίες, συνών. υπομένω, νταγιαντώ, νταγιαντίζω. 🕮 < αγάντα [δες λ.].

αγάντζωτος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν έχει κρεμαστεί από γάντζο, αντών. γαντζωμένος, 2. (μτφ.) αυτός που δεν έχει συλληφθεί. 🕮 < α- [στερητ.] + γαντζωτός < γαντζώνω.

αγάρ-αγάρ και **άγαρ-άγαρ,** το, άκλ. • πολυσακχαρίτης που παρασκευάζεται από κόκκινα θαλασσινά φύκια, χρήσιμος στη βιομηχανία τροφίμων ως πηκτική ουσία, στη βιομηχανία υφασμάτων, στη φαρμακευτική και στη μικροβιολογία. 🕮 λ. μαλαισιανή που σημαίνει ζελέ, η ελλ. ονομασία γελάζη.

αγαρηνός, -ή, -ό, επίθ. • 1. (για τους Βυζαντινούς) ο μουσουλμάνος, 2. (ειδικότερα) αυτός που σχετίζεται με τους Τούρκους, 3. (μτφ.) βάρβαρος, συνών. σκληρός, αιμοβόρος, άπιστος, 4. (κατ' επέκτ.) κουρσάρος, πειρατής. 🕮 < κύρ. όν. *Αγαρηνός (ονομασία που δόθηκε στους Τούρκους εξαιτίας της ταύτισης της συμπεριφοράς τους με τους ομόθρησκούς τους Άραβες που λυμαίνονταν τις περιοχές της Μεσογείου) < *Άγαρ [γυναικείο ανθρωπωνύμιο - Αιγύπτια υπηρέτρια

της Σάρας, σύζυγος αργότερα του Αβραάμ] < εβρ. haghar [= εγκαταλελειμμένη].

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Άγαρ,** δούλη του Αβραάμ, μητέρα του Ισμαήλ, του γενάρχη των Αράβων.
ΕΘΝΩΝΥΜΙΟ: **Αγαρηνοί** ή Σαρακηνοί, Άραβες, κυρίως, αλλά και άλλοι μουσουλμάνοι, ομόθρησκοι των Αράβων που συγκροτούσαν λη-στρικές ομάδες και επιτίθονταν σε χριστιανικούς πληθυσμούς.

αγαύη, η, ουσ. • 1. (φυτολ.) γένος μονοκοτυλήδονων φυτών προερχόμενο από περιοχές της Αμερικανικής Ηπείρου, βρώσιμα τα άνθη, τα φύλλα, οι μίσχοι, και οι ίνες των φύλλων που δημιουργούν το σχοινί σιζάλ [δες λ.] [επιστ. ονομ.: Agave sisalana], 2. (μυθολ.) [ως κυρ. όν.] *Αγαύη,* α) κόρη του βασιλιά των Θηβών Κάδμου και της Αρμονίας, β) μία από τις Νηρηίδες (τις κόρες του Νηρέα και της Ωκεανίδας Δωρίδος).

αγγαρεία, η, ουσ. • 1. κοπιαστική εργασία χωρίς αμοιβή, 2. α) βαριά στρατιωτική εργασία, β) τα άτομα που απαρτίζουν τη στρατιωτική ομάδα εργασίας, 3. (γενικ.) κάθε εργασία που γίνεται χωρίς θέληση, χωρίς ενδιαφέρον, 4. (ιστορ.) καταναγκαστική εργασία που επέβαλλε ο φεουδάρχης στους δουλοπάροικούς του, 5. (νομ.) όρος του διεθνούς δικαίου που δηλώνει επίταξη πλοίου. 🕮 < μτγν. ἀγγαρεύω [δες λ.] < ἄγγᾰρος, ὁ, < περσ. agar [= έφιππος ταχυδρόμος που είναι πάντοτε σε ετοιμότητα για να μεταφέρει τις αποφάσεις και τα διατάγματα του βασιλιά].

αγγαρεύω, ρ. [μετβ.] • 1. α) αναθέτω σε κάποιον κοπιαστική, καταναγκαστική εργασία, β) επιφορτίζω με καθήκοντα κάποιον, 2. αναγκάζω κάποιον να κάνει τη δική μου δουλειά. 🕮 < μτγν. ἀγγαρεύω < αρχ. ἄγγαρος < περσ. agar [= έφιππος βασιλικός ταχυδρόμος]. ⊙ αγγαρεία, αγγάρεμα αγγαρευτής, αγγαρευτός αγγαρικός, αγγαρ(ε)ιάζω.

αγγελία, η, ουσ. • 1. είδηση, συνών. αναγγελία, μήνυμα, ειδοποίηση, γνωστοποίηση, πληροφορία, 2. σύντομη διαφήμιση στον έντυπο τύπο, συνών. ρεκλάμα, 3. (αρχ.) α) διαταγή, β) μεταβίβαση αγγελίας, γ) αγγελιοφόρος, 4. [ως κύρ. όν.] (μυθολ.) η *Αγγελία, ονομασία γυναικείων μυθικών ονομάτων, 5. (φρ.) *«μικρές αγγελίες»,* περιορισμένης έκτασης δημοσιεύσεις στον έντυπο τύπο, *«αγγελίες προς ναυτιλλομένους»,* ραδιοφωνικά μηνύματα κυρίως για ναυτικούς. 🕮 < αρχ. ἀγγελία [= δημόσια διακήρυξη] < ἄγγελος.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Αγγελία**: α) κόρη του Ερμή που μεταφέρει πληροφορίες από τον Πάνω στον Κάτω Κόσμο, β) δεύτερο πρόσωπο που μυθολογείται με το ίδιο όνομα, μία από τις κόρες της Ηούς.

αγγελιαφόρος, ο/η, ουσ. [παλαιότερα και συνηθέστερα, **αγγελιοφόρος**] • απεσταλμένος με ειδική αποστολή τη μεταφορά μηνύματος, συνών. μαντατοφόρος, απεσταλμένος. 🕮 < αρχ. ἀγγελία + φόρος < φέρω.

αγγέλλω, ρ. [μετβ.] • μεταφέρω αγγελία, είδηση, συνών. ανακοινώνω, ειδοποιώ, γνωστοποιώ. 🕮 < αρχ. ἀγγέλλω < ἄγγελος. ⊙ άγγελμα, αγγελτήριο. ◈ (γραμμ.) μέλλ. θα αγγείλω, αόρ. άγγειλα.

άγγελμα, το, ουσ. • είδηση, συνών. μήνυμα, αγγελία, μαντάτο, πληροφορία, ανακοίνωση. 🕮 < αρχ. ἀγγέλλω.

αγγελοκαρχαρίας, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος καρχαρία που ομοιάζει με σελάχι, η επιστ. του ονομ.: Squatina squatina [διώνυμο], γνωστό και ως ρίνα, το μέγιστο μήκος του σώματός του φθάνει τα 2,4 μ. διαθέτει 5 μεγάλες βραγχιακές σχισμές σε κάθε πλευρά του κεφαλιού, επίσης από δύο πτερύγια σε κάθε πλευρά, τρέφεται με άλλους μικρότερους καρχαρίες και βενθικά ψάρια, τον συναντάμε στο ανατολικό τμήμα του Ατλαντικού και τη Μεσόγειο. 🕮 < άγγελο(ς) + καρχαρίας.

αγγελτήριο, το, ουσ. • γραπτή αναγγελία γεγονότος, συνών. ειδοποιητήριο. 🕮 < αρχ. ἀγγέλλω + -τήριο.

Αγγλία, η, ουσ. • (γεωγρ.) κράτος του Ηνωμένου Βασιλείου, αποτελεί κυρίως το κεντρικό και νότιο τμήμα του νησιού της Μεγάλης Βρετανίας, έχει έκταση 130.279. 🕮 < αγγλ. England < Engla land [= Γη των Άγγλων]. ⊙ αγγλισμός, αγγλιστί. ○ αγγλομαθής.

αγγολόγι ή **αγκολόγι** ή **αγγολόι,** το, ουσ. • (ναυτ.) ονομασία αλιευτικού εργαλείου οστρακοειδών, κατασκευαστικά ομοιάζει με απόχη. 🕮 < αρχ. ἀγγή(ιον), τό, [< ἀγγεῖον =

ὄστρακον = πήλινο, συνήθως φορητό, αγγείο] + [αρχ.] λέγω [= συλλέγω, συνάγω, συναθροίζω, μαζεύω].

αγέλη, η, ουσ. • 1. ομάδα ζώων του ίδιου είδους, συνών. κοπάδι, 2. (μτφ.) άβουλο πλήθος ανθρώπων που μετακινείται από τον ένα χώρο στον άλλο, συνών. μπουλούκι, μάζα, εσμός [= κοπάδι, σμήνος]. 🕮 < αρχ. ἄγω [= οδηγώ].

αγεληδόν, επίρρ. • ομαδικά, κατ' αγέλες, κοπαδιαστά, μπουλούκι. 🕮 < αγέλη + [κατάλ.] -ηδόν.

α(γ)έρι, το, ουσ. [χωρίς γεν. ενικ. και πληθ.] • (μετεωρ.) ευχάριστος ελαφρός άνεμος, το αεράκι. 🕮 < μσν. ἀ (γ)έρι(ν), υποκοριστικό του αρχ. ἀήρ.

αγεωγράφητος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που δεν έχει επαρκείς γνώσεις γεωγραφίας. 🕮 < α- [στερητ.] + γεωγραφώ.

άγημα, το, ουσ. • 1. (στρατ.) α) μικρή επίλεκτη ομάδα πολεμικού πλοίου που έχει αναλάβει ειδικά καθήκοντα με σκοπό την πυρόσβεση ή τη ναυαγόσωση ή την απόβαση στην ξηρά ή την έπαρση – υποστολή της σημαίας κ.λπ. β) επίλεκτη ομάδα άλλου σώματος με ειδικά καθήκοντα, π.χ.: παρέλαση, απόδοση τιμών κ.λπ. γ) (γενικ.) κάθε μικρή στρατιωτική ομάδα, 2. (αρχ.) α) η στρατιωτική μονάδα μίας μόρας [= δηλ. μοίρας - ένα από τα έξι στρατιωτικά τάγματα στη Σπάρτη], β) μονάδα ιππικού της μακεδονικής φρουράς που απαρτιζόταν αποκλειστικά από Έλληνες με δυναμικότητα 1.000 ανδρών. 🕮 < αρχ. ἡγοῦμαι [= είμαι αρχηγός], με επίδραση της λ. ἄγω [= οδηγώ].

αγιάζι, το, ουσ. [χωρίς γεν. εν. και πληθ.] • (μετεωρ.) 1. το διαπεραστικό κρύο που συνοδεύεται από υγρασία κατά τη διάρκεια της ξάστερης χειμωνιάτικης νύχτας ή του πρωινού, 2. σχηματισμός υγρασίας που εμφανίζεται με τη μορφή δροσοσταλίδων κατά τη διάρκεια, συνήθως, του πρωινού, συνών. πάχνη, δροσόπαγος, δροσοσταλίδες. 🕮 < τουρκ. ayaz.

Με το λύχνο του άστρου στους ουρανούς εβγήκα / Στο αγιάζι των λειμώνων στη μόνη ακτή του κόσμου / Που να βρω την ψυχή μου το τετράφυλλο δάκρυ! ➢ **Οδυσσέας Ελύτης**

Αγία Λουκία, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησιωτικό κράτος των Μικρών Αντιλλών στην Ανατολική Καραϊβική Θάλασσα, έχει έκταση 616 τ. χλμ. και πληθυσμό 165.595 κατοίκους [απογραφή 2015]. 🕮 < αγγλ Saint Lucia και γαλλ. Sainte-Lucie, το νησί ανακάλυψε ο Χριστόφορος Κολόμβος στις 13-12-1502, ημέρα εορτασμού της Αγίας Λουκίας < αρχ. ἅγιος/α, -α, -ον [= 1. α) αφιερωμένος στους θεούς, ιερός, β) λέγεται και για πρόσωπα, ευσεβής, αγνός] (< ἅγος) + [αγιωνύμιο] από το κύρ. όν.: Λουκία.

Αγία Πετρούπολη, η, ουσ. • (γεωγρ.) η δεύτερη μεγαλύτερη πόλη της Ρωσίας, ο πληθυσμός της ανέρχεται σε 5.384.342 κατοίκους [απογρ. 2018], βρίσκεται στο Βορειοδυτικό τμήμα της χώρας, στη Βαλτική Θάλασσα και κοντά στα σύνορα με τη Φινλανδία, παλαιότερα γνωστή και ως Λένινγκραντ, διαθέτει σπουδαίο εμπορικό λιμάνι. 🕮 < γερμ. Sankt Petersburg [= οχυρό του Αγίου Πέτρου] < αρχ. ἅγιος/α, -α, -ον [= α) αφιερωμένος στους θεούς, ιερός, β) λέγεται και για πρόσωπα, ευσεβής, αγνός] (< ἅγος) + [αγιωνύμιο] από το κύρ. όν.: Πέτρος.

αγιάρι, το, ουσ. • 1. έλεγχος και ρύθμιση μηχανήματος με αντιπαραβολή, 2. αξιόπιστος τρόπος λειτουργίας ζυγού ή μηχανής, (φρ.) *«έκανα στο καντάρι αγιάρι»,* κανόνισα την ακρίβειά του, 3. χωρητικότητα δοχείου, 4. το ταίρι ζευγαριού, (φρ.) *«ψάχνει να βρει τα' αγιάρι του».* 🕮 < τουρκ. âyar [= 1. ρύθμιση [της ώρας], ρέγουλα, μέτρο, διακανονισμός, 2. βαθμός καθαρότητας πολύτιμου μετάλλου, χρυσού κλπ. 3. ακρίβεια βάρους νομίσματος, 4. ταίρι] < αραβ. 'ayār [= ρύθμιση].

Άγιος Ευστράτιος ή **Άη Στράτης,** ο, ουσ. • (γεωγρ.) νησί της περιφέρειας του Βορείου Αιγαίου με έκταση 43,3 τ.χλμ. και πληθυσμό 257 κατοίκους [απογρ. 2021], τόπος εξορίας για πολιτικούς κρατούμενους, κυρίως κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου και της δικτατορίας. 🕮 < αρχ. ἅγιος/α, -α, -ον [= 1. αφιερωμένος στους θεούς, ιερός, β) λέγεται και για πρόσωπα, ευσεβής, αγνός] (< ἅγος) + [αγιωνύμιο] από το κύρ. όν.: Ευστράτιος ο Θαυματουργός, άγιος που κατά την εποχή της Εικονομαχίας αναγκάστηκε να αποβιβαστεί σ' αυτό το νησί λόγω θαλασσοταραχής.

Άγιος Κήρυκος, ο, ουσ. • (γεωγρ.) παράλια πεδινή κωμόπολη και σημαντικό λιμάνι της Ικαρίας, με πληθυσμό 2.958 κατοίκων [απογραφή 2021]. 🕮 < αρχ. ἅγιος/α, -α, -ον [= 1. αφιερωμένος στους θεούς, ιερός, β) λέγεται και για πρόσωπα, ευσεβής, αγνός] (< ἅγος) + [αγιωνύμιο] από το κύρ. όν.: Κήρυκος, γιος της χριστιανής Ιουλίττης, που έζησαν την εποχή του Δοκλητιανού και μαρτύρησαν για την πίστη τους.

Άγιος Νικόλαος, ο, ουσ. • (γεωγρ.) πρωτεύουσα του νομού Λασιθίου στο νησί της Κρήτης, πόλη παραλιακή με πληθυσμό 13.605 χιλιάδων κατοίκων [απογραφή 2021]. 🕮 < από τον ομώνυμο ναό του 8ου - 9ου αι. που βρίσκεται στην παράλια ζώνη της περιοχής, πλησίον του οποίου προσάραζαν τα πλοία κατά την βυζαντινή και ενετική περίοδο, < αρχ. ἅγιος/α, -α, -ον [= 1. αφιερωμένος στους θεούς, ιερός, β) λέγεται και για πρόσωπα, ευσεβής, αγνός] (< ἅγος) + [αγιωνύμιο] από το κύρ. όν.: Νικόλαος, άγιος της Ανατολικής Ορθόδοξης και της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας.

Άγιοι Νικόληδες, οι, ουσ. δες τελώνιο.

Άγιος Φραγκίσκος, ο, ή **Σαν Φρανσίσκο,** το, ουσ. • (γεωγρ.) η τέταρτη μεγαλύτερη πόλη της Καλιφόρνιας και η 16η πληθυσμιακά των Η.Π.Α, έχει 873.965 κατοίκους, ενώ η μητροπολιτική της περιοχή 4.623.264. 🕮 < αγγλ. San Francisco < από την ισπανική χριστιανική αποστολή «Mission San Francisco de Asís», ονομασία που οφείλεται στον Άγιο Φραγκίσκο της Ασίζης [πόλη της Ιταλίας] < αρχ. ἅγιος/α, -α, -ον [= 1. αφιερωμένος στους θεούς, ιερός, β) λέγεται και για πρόσωπα, ευσεβής, αγνός] (< ἅγος) + [αγιωνύμιο] από το κύρ. όν.: Φραγκίσκος.

αγιουτάντης, ο, ουσ. • 1. βοηθός, 2. συνεργάτης, 3. γραμματέας ή υπασπιστής, 4. (ναυτ.) α) βοηθητικό πανί ιστιοφόρου σκάφους, β) σχοινί ιστιοφόρου για τ' ανεβοκατέβασμα των πανιών, συνών. ορθωτήρας [= μέσο ανύψωσης αντικειμένων]. 🕮 < ιταλ. aiutante < aiuto [= βοήθεια] < λατιν. adjuto, adjutare < adjuvo, adjuvare [= βοηθώ].

αγιούτο, το, ουσ. • 1. α) βοήθεια, συνών. επικουρία, συμπαράσταση, β) προστασία, 2. υποστήριξη υλική ή ηθική, ενθάρρυνση, 3. ομαδικό παραδοσιακό παιχνίδι που παίζεται σε ανοικτό χώρο και θυμίζει τους κλέφτες και αστυνόμους [είδος κυνηγητού], 4. (ναυτ.) όρος, που όταν υπήρχαν τα ιστιοφόρα, ισοδυναμούσε με το S.O.S. 🕮 < ιταλ. aiuto < λατιν. adjuto, adjutare < adjuvo, adjuvare [= βοηθώ].

αγκαθίτης, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) σκυλόψαρο που ζει, σε βάθος από 200 έως 600μ., στον Ατλαντικό, τη Μεσόγειο, τον Κόλπο του

Μεξικού και την Αυστραλία αλλιώς γνωστός και ως κοκκοκεντροφόρος, η επιστ. ο-του ονομ.: Centrophorus granulosus - Κεντροφόρος ο κοκκώδης [διώνυμο], αλλά και ως κεντρόνι και κοκκαγκανθίτης.

αγκαθός, ο, ουσ. • 1. η κόγχη του ματιού, κανθός, 2. η εσωτερική γωνία σπιτιού, 3. εξωτερική γωνία κάθε αντικειμένου, 4. (ναυτ.) το άκρο της καρίνας [της τρόπιδας] πλοίου, 5. γωνιώδης εγκοπή ξύλου, όπου προσαρμόζεται και στερεώνεται άλλο ξύλο, 6. απόκρημνος βράχος. 🕮 < αρχ. κανθός. Το αρχικό α και το γκ προέκυψαν από παρετυμολογική σύνδεση με τη λ. αγκάθι.

αγκαθερό ή **αγκαθόψαρο,** το, ουσ. • (ιχθυολ.) μικρόσωμο ψαράκι, ανάδρομο δηλ. ζει στη

θάλασσα αλλά γεννάει σε γλυκά νερά, η επιστ. του ονομ. *Gasterosteus aculeatus* [διώνυμο], χωρίς εμπορική αξία, το συναντάμε σε ποτάμια της πατρίδας μας, όπως: στον Αξιό, τον Αχέροντα, τον Αλιάκμονα, τον Λουδία, τον Πάμισο, τον Πηνειό, τον Σπερχειό, καθώς και στη λίμνη Βιστωνίδα.

αγκαλιά, η, ουσ. • 1. κοιλότητα του σώματος που εκτείνεται ανάμεσα στα λυγισμένα μπράτσα και το θώρακα, 2. ότι μπορεί να κρατήσει κανείς στο στήθος του με τα μπράτσα του, 3. (ναυτ.) μικρός όρμος για ψαράδες, κολπίσκος 🕮 < αρχ. ἀγκάλη. ⊙ αγκαλιάζω > αγκάλιασμα.

αγκιστρευτής, ο, ουσ. • εκείνος που χρησιμοποιεί αγκίστρι για να ψαρέψει. 🕮 < αγκιστρεύω.

αγκιστρεύω, ρ. [μετβ.] • 1. χρησιμοποιώ αγκίστρι για να πιάσω ψάρι ή κάτι άλλο, αγκιστρώνω, 2. (μτφ.) ξεγελώ κάποιον, τον εξαπατώ. 🕮 < αγκίστρι. ⊙ αγκιστρευτής.

αγκίστρι, το, ουσ. • 1. μικρός μεταλλικός γάντζος χρήσιμος στο κρέμασμα αντικειμένων, 2. (ναυτ.) μικροσκοπικός γάντζος κατάλληλος για την τοποθέτηση του δολώματος, 3. οποιοδήποτε εργαλείο που έχει το σχήμα του γάντζου, 4. (φρ.) *«πιάστηκε στ' αγκίστρι»,* δηλ. έπεσε στην παγίδα, πιάστηκε στην φάκα, 5. [παροιμ.] *«το ψάρι βλέπει το δόλωμα και όχι το αγκίστρι»,* δηλ. το να βλέπει κανείς την επιφανειακή πλευρά των πραγμάτων. 🕮 < μσν. αγκίστριν < μτγν. ἀγκίστριον υποκ. του αρχ. ἄγκιστρον. ⊙ αγκιστριά, αγκιστρεύω, αγκιστρώνω.

αγκιστριά, η, ουσ. • 1. το ρίξιμο της πετονιάς με αγκίστρι στην άκρη της, 2. Ο τραυματισμός από αγκίστρι. 🕮 < αγκίστρι.

αγκιστροποιός, ο, ουσ. • τεχνίτης που κατασκευάζει αγκίστρια. 🕮 < αγκίστρι + -ποιος < ποιώ.

άγκιστρο, το, ουσ. • 1. γάντζος, συνών. αγκίστρι, κρεμαστάρι, τσιγκέλι, όγκινος, αρπάγη, (φρ.) *«άγκιστρο ασφαλείας / αλυσίδας / αναρτήσεως / ανυψώσεως / επωτίδος / ολισθήσεως / πεδήσεως / φορτίου / σύσπαστου»,* 2. σύμβολο { } των μαθηματικών. 🕮 < αρχ. ἄγκιστρον < ἀγκίζω [= κυρτώνω] < ομηρ. λ. ἄγκος [= κάτι που παρουσιάζει κλίση ή καμπή].

αγκιστρώνω, ρ. [μετβ.] • 1. κρεμώ κάτι από τσιγκέλι, συνών. γαντζώνω, 2. (ναυτ.) α) στερεώνω, αγκίστρι σε πετονιά, β) ψαρεύω με αγκίστρι, δολώνω. 🕮 < μτγν. ἀγκιστρ(ῶ) < αρχ. ἄγκιστρον [δες λ.] + -ώνω. ⊙ αγκίστρωμα, αγκιστρωτός.

άγκλιμα, το, ουσ. • 1. (ναυπ.) κρεβάτι πλοίου, συνών. κουκέτα, [αρχ.] ἀνάκλιμα, 2. κάθισμα σε τραίνο, που μετατρέπεται σε κρεβάτι, 3. (ναυπ.) το κάθισμα του τριηράρχου, το οποίο βρισκόταν στο άκρο της πρύμνης. 🕮 < αρχ. ἄγκλιμα < ἀγκλίνω (ποιητικός τύπος αντί ἀνα-κλίνω).

αγκοίνη, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) συρματόσχοινο ή χοντρό σχοινί που συγκρατεί τη σταυρωτή κεραία στο κατάρτι του ιστιοφόρου πλοίου, β) σχοινένιο στεφάνη, δακτύλιος, που συγκρατεί το μπαστούνι και μειώνει τις τριβές συνών. τρότζα ή τρότσα ή ντρίτσα, 2. λυγισμένος βραχίονας 🕮 < αρχ. ἀγκοίνη, < ομηρ. λ. ἄγκος [= κάτι που παρουσιάζει κλίση ή καμπή].

αγκολόγι ή **αγγολόι,** το, ουσ. δες αγγολόγι.

αγκουρέτο, το, ουσ. • (ναυτ.) μικρή άγκυρα βάρκας που χρησιμοποιείται και ως αρπάγη για την ανέλκυση αντικειμένων από τον βυθό, συνών. κερκέτης, αγκυρούλα [υποκ.]. 🕮 < ιταλ. ancoretta.

αγκούσα και **αγγούσα,** η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. δύσπνοια, συνών. πνιγμονή, αγκομαχητό, 2. (μτφ.) α) στενοχώρια, β) εφιάλτης, 3. α) μολυσμένος αέρας στο βάθος των πηγαδιών, β) αποπνικτική ατμόσφαιρα ορυχείων, 4. (ναυτ.) ο τριγμός που κάνει το πλοίο καθώς βάλλεται από τα κύματα. 🕮 ❶ < βενετ. angossa < λατιν. angustia [= στενό πέρασμα] < ango, angere [= πνίγω, αγχώνομαι], ή ❷ < αρχ. ὀγκούσα, μτχ. του ὀγκῶ [= φουσκώνω]. ⊙ αγκουσεύω.

αγκράφα, η, ουσ. • (ενδυμ.) διακοσμητική πιάστρα - καρφίτσα ρούχων, μαλλιών, παπουτσιών, ζωνών και άλλων ειδών. 🕮 < γαλλ. agrafe < αρχ. γαλλ. agrafer < αρχ. γερμ. Krappe [= πόρπη].

αγκύλη, η, ουσ. • 1. (ανατ.) η κλείδωση του αγκώνα μας, 2. σύμβολο […] μαθηματικών και γλωσσικών εννοιών, 3. (ναυτ.) είδος θηλιάς, γάσα, 4. είδος χειρουργικής λαβίδας. 🕮 < αρχ. ἀγκύλη < επίθ. ἀγκύλος < ομηρ. λ. ἄγκος [= καθετί καμπύλο ή κυρτό, καμπή].

αγκύλιο, το, ουσ. • (ναυτ.) κλειδί με το οποίο συνδέουν την αλυσίδα με την άγκυρα, είδος μεταλλικού κρίκου σε σχήμα U που κλείνει με περόνης. 🕮 < μτγν. ἀγκύλιον < ομηρ. λ. ἄγκος [= α) καθετί καμπύλο ή κυρτό, ή καμπή, β) πλεκτή θηλιά].

άγκυρα και **άγκουρα,** η, ουσ. • 1. (ναυτ.) σιδερένιο αγκυλωτό εργαλείο των πλοίων, που μοιάζει με τεράστιο αγκίστρι, και το οποίο ρίχνεται στη θάλασσα για την ακινητοποίηση του σκάφους, συνών. (αρχ.) εὐνή [ομηρ. λ.], 2. κάθε αντικείμενο που μπορεί να λειτουργήσει για τον ίδιο σκοπό, 3. (μτφ.) καθετί που θεωρείται ως ηθικό ή υλικό στήριγμα, 4. (φρ.) *«ρίχνω άγκυρα»,* εγκαθίσταμαι κάπου οριστικά, πιάνω λιμάνι, *«σηκώνω άγκυρα», αποπλέω,* απομακρύνομαι από κάποιο χώρο, φεύγω, *«μαίνα την άγκυρα»,* χαλάρωσε, ή *«βίρα την άγκυρα»,* τράβηξε, μάζεψε την άγκυρα, *«φουντάρω την άγκυρα»*

και *«ποντίζω την άγκυρα»*, κατεβάζω την άγκυρα, (εργαλ.) *«εργάτης άγκυρας»*, *«βαρούλκο άγκυρας»*, *«ξενερισμένη άγκυρα»*, δηλ. ἐν χρῷ (< αρχ. δοτική ενικού του χρώς = δέρμα) δηλ. άγκυρα κοντά στην επιφάνεια, *«εφεδρική / μικρή / μεγάλη / κύρια / ετερόστομη / αμφίστομη / στυπόπλεκτη / ονυχόπλεκτη / πλωτή / γαλβανιζέ / τεσσαροχάλι άγκυρα»*, *«άγκυρα τύπου δέλτα / inox / τύπου δέλτα triton / ομπρέλα / πεταχτάρι / bruce / Britany / rocna mk2 / dream / vulcan / τύπου danforth»*, *«άγκυρα του ελέους ή άγκυρα του οικτιρμού, ή ιερή άγκυρα»*. 🕮 < αρχ. ἄγκυρα < ομηρ. λ. ἄγκος [= κάτι που παρουσιάζει κλίση ή καμπή], ιταλ. ancora, αγγλ. anchor, γερμ. Anker. ⊙ αγκύριο, αγκουρέτο, αγκυρίζω. ○ αγκυροβολώ, αγκυροβόλημα, αγκυροβόλο.

↳ Είδη **αγκυρών**

«Βρετανικού Ναυαρχείου», admiralty anchor, τύπος άγκυρας με στύπο μακρύτερο και βαρύτερο από τους βραχίονες.

«Martin»: άγκυρα που συνδιάζει την άστυπη με την ένστυπη, [στύπος =μεταλλική ράβδο].

«Danforth»: Ο κατάλληλος τύπος άγκυρα για ταχύπλοα περιπολικά σκάφη.

Άγκυρα πρόσδεσης: (Mooring anchor) έχει έναν μόνο βραχίονα και βυθίζεται με τη βοήθεια δύτη.

Άστυπη άγκυρα: Είναι ο σύγχρονος τύπος άγκυρας των πλοίων, χωρίς βραχίονες.

Ένστυπη άγκυρα: βαριά άγκυρα, χρησιμοποιείται κυρίως σε αβαθή σημεία από μικρά σκάφη και σε αγκυροβολία μικρών σημαντήρων.

Τύπου μύκητα: mushroom anchor, για αγκυροβολία φαρόπλοιων.

«Ισχάδα», η αλλιώς «πινέλι», kedge anchor, μικρή ένστυπος άγκυρα και χρησιμοποιείται σε λέμβους.

Το «τετράχηλο» ή «τεσσαροχάλι», κερκέτης, [grapnel], με 4 κυρτούς βραχίονες μόνιμους ή σπαστούς, κατάλληλο για λέμβους.

Πλωτή άγκυρα: προορίζονται για σκάφη έως 15 μέτρα, είναι κατάλληλη για να χρησιμοποιηθεί σε θαλασσοταραχή γιατί βοηθάει στο να κρατήσει το σκάφος την πλώρη του προς την κατεύθυνση του καιρού.

Επίσης: άγκυρα πάγων, πλημμυρίδας, προολκής, υπόπρυμνος, υπόπρωρος, υπήνεμος, εφεδρική κ.ά.

↳ Μέρη της άγκυρας

αγκύλιο, αγκώνας [crown] ακρωνύχιο και δόντι, αυχένας, άτρακτος, βραχίονας, δακτύλιος [ανέλο, κουλούρι], κεφαλή, κρίκος, οπή ατράκτου, πτερύγιο [λάφτσα], στύπος, αυτί, αλυσίδα, καδένα, στρεπτήρας, άμμα, αλυσοδέτης.

☑ Κατέβηκα να σου φέρω την αγάπη που τόσο σού ζήτησα και τη γυρεύω με λαχτάρα / Στα σκοτεινά πλοία που ρίχνουν την **άγκυρα**, φορτωμένα πελαγίσιες εικόνες και κάρβουνο.
➢ [*«Το καινούριο τραγούδι»*, **Μανόλης Αναγνωστάκης**].

αγκυράγρα, η, ουσ. • 1. μπετονιά με αγκίστρι, 2. εργαλείο για την αναζήτηση στο βυθό και την έλξη της άγκυρας, [μακρύ σχοινί με άγκιστρο ή ξύλο με άγκιστρο στην άκρη]. 🕮 < αρχ. ἄγκυρα + αρχ. ἄγρα [= κυνήγι ζώων].

αγκυρίζω, ρ. [μετβ.] • 1. δένω άγκιστρο στο άκρο της αλυσίδας, αγκιστρώνω, συνών. γαντζώνω, κοτσάρω, 2. ακινητοποιώ κάτι με τη βοήθεια της άγκυρας ή κάποιου γάντζου. 🕮 < αρχ. ἀγκυρίζω < αρχ. ἄγκυρα [δες λ.].

αγκύριο, το, ουσ. • 1. (ναυτ.) μικρή άγκυρα, 2. μεταλλική βάση που σταθεροποιεί την υποβρύχια νάρκη, 3. ειδικό καρφί για τη σταθεροποίηση των σιδηροτροχιών πάνω στους στρωτήρες. 🕮 < αρχ. ἄγκυρα [δες λ.].

αγκυροβόλημα, το, **αγκυροβόληση,** η, ουσ. • 1. (ναυτ.) το ρίξιμο της άγκυρας με σκοπό τη σταθεροποίηση του σκάφους, φουντάρισμα, αντών. βιράρισμα, απόπλους, σαλπάρισμα, 2. (μτφ.) μόνιμη εγκατάσταση σε κάποιο τόπο. 🕮 < αρχ. ἀγκυροβολῶ.

αγκυροβολία, η, ουσ. • (ναυτ.) η διαδικασία πόντισης της άγκυρας ή των αγκύρων σε κατάλληλη θέση (αγκυροβόλιο), συνών. όρμιση [αντών. μεθόρμιση], ρεμιτζάρισμα, (φρ.) *«τέλη αγκυροβολίας»*, *«φανός αγκυροβολίας»*. 🕮 < αρχ. ἀγκυροβολῶ.

αγκυροβόλι(ο), το, ουσ. • 1. τόπος κατάλληλος για την προφύλαξη ή την προσωρινή παραμονή ή για τον παροπλισμό των πλοίων, συνών. όρμος, ράδα, σάλος, σπιάντζα, επίνειο, σκάλα, λιμένας, λιμάνι, λιμιώνας, ύφορμος, ορμίσκος, καραβοστάσι, μανδράκι, πόρτο, αγκάλη, ρεφούτζιο, (φρ.) *«αγκυροβόλιο λιμένος / αντιπαρέλευσης / καταφυγής / διασποράς / αργούντων πλοίων / εθιμοτυπίας»*, *«ελεύθερο / μόνιμο / πλωτό / έκτακτο αγκυροβόλιο»*, 2. (μτφ.) τοποθεσία στην ο-

ποία καταφεύγει κάποιος για να προστατευτεί ή για να ηρεμήσει από τα βάσανα και τις σκοτούρες του, συνών. καταφύγιο, αραξοβόλι. 🕮 < μτγν. ἀγκυροβόλιον < αρχ. ἄγκυρα + -βόλιον < -βόλος < βάλλω.

Ω υπερωκεάνειον τραγουδάς και πλέχεις
Άσπρο στο σώμα σου και κίτρινο στις τσιμινιέρες
Διότι βαρέθηκες τα βρωμερά νερά των **αγκυροβολίων**
Εσύ που αγάπησες τις μακρινές σποράδες
Εσύ που σήκωσες τα πιο ψηλά μπαϊράκια
Εσύ που πλέχεις ξέθαρρα στις πιο επικίνδυνες σπηλιάδες
➢ Απόσπασμα από το ποίημα *«Στροφές Στροφάλλων»*, Ενδοχώρα, 1935-6 και 1945, του **Ανδρέα Εμπειρίκου**.

αγκυροβόλο, το, ουσ. • α) μηχάνημα των πλοίων για την πόντιση της άγκυρας ή των ναρκών, β) (αρσ.) *«αγκυροβόλος γερανός»*, πτυσσόμενος γερανός που τοποθετείται σε σκάφη. 🕮 < αρχ. ἄγκυρα + [αρχ.] βάλλω.

αγκυροβολώ, ρ. [μετβ] • 1. (ναυτ.) α) ρίχνω την άγκυρα και ασφαλίζω – ακινητοποιώ το πλοίο, β) βρίσκω καταφύγιο σε λιμάνι, 2. (μτφ.) εγκαθίσταμαι κάπου μόνιμα, αράζω. 🕮 < αρχ. ἀγκυροβολῶ.

αγκυρόδεσμος, ο, ουσ. • (ναυτ.) δεσμός με τον οποίο ασφαλιζόταν παλαιότερα η άγκυρα με το σχοινί, συνών. κεφαλοδέτης. 🕮 < αρχ. ἄγκυρα + δεσμός < αρχ. δέω [= δένω].

αγκυροδέτης, ο, ουσ. • (ναυτ.) αλυσίδα ή σκοινί, με τα οποία δένεται η άγκυρα στο πλοίο, συνών. μπότσος. 🕮 < αρχ. ἄγκυρα + -δέτης < [αρχ.] δέω [= δένω].

αγκυροδετώ, ρ. [μετβ] • (ναυτ.) δένω το σχοινί στην άγκυρα με αγκυρόδεσμο, στερεώνω την άγκυρα, μποτσάρω. 🕮 < αγκυροδέτης < αρχ. ἄγκυρα + [αρχ.] δέω [= δένω].

αγκυροειδής, -ής, -ές, επίθ. • καθετί που έχει το σχήμα της άγκυρας, αγκυρωτός. 🕮 < αρχ. ἄγκυρα + -ειδής < [αρχ.] εἶδος.

αγκυρόσχοινο, το, ουσ. • (ναυτ.) το σχοινί του οποίου η μία άκρη είναι δεμένη στο σκάφος και η άλλη στην καδένα της άγκυρας. 🕮 < άγκυρα [δες λ.] + σχοινί.

αγκυρώνω, ρ. [μετβ] • (ναυτ.) ακινητοποιώ το σκάφος φουντάροντας την άγκυρα. 🕮 < αρχ. ἄγκυρα + [καταλ.] - ώνω. ⊙ αγκυρωτός.

αγκώνας, ο, ουσ. • 1. (ανατ.) σημείο της άρθρωσης των ανθρώπων που σχηματίζεται ανάμεσα στον βραχίονα και τον αντιβραχίονα, 2. (κατ' επέκτ.) το τμήμα του μανικιού ενός ρούχου που σκεπάζει τον παραπάνω σημείο, 3. (ναυπ.) τριγωνικό μεταλλικό κομμάτι που χρησιμοποιείται ως σύνδεσμος της ένωσης νομέα με κάποιο από τα ζυγά δοκάρια του σκάφους. 🕮 < μσν. αγκώνας < αρχ. ἀγκών, αιτ. -ῶνα. ⊙ Αγκώνα [ιταλ. πόλη].

αγνικά, τα, ουσ. [συνήθως στον πληθ.] • (ζωολ.) μαλακόδερμα ή μαλακόστρακα που δεν έχουν αγκάθια, αίμα και λέπια, π.χ. τα μαλάκια, οι σουπιές, τα χταπόδια, οι πολύποδες κ.ά. 🕮 < αγνικός < αγνός + [κατάλ.] -ικός ή < αγανός [= μαλακός, τρυφερός].

αγνοούμενος, -η, -ο, μτχ. • 1. (για πρόσ.) αυτός που δεν είναι γνωστή η τύχη ή η θέση του ύστερα από μια ορισμένη χρονική στιγμή, (φρ.) *«αγνοούμενο πλοίο»*, 2. (ως ουσ.) ο αγνοούμενος, *«Πίνακας αγνοουμένων»*, αγνοούμενοι πολέμου. 🕮 < αρχ. *ἀγνοῶ*.

αγόμενο, το, ουσ. • (ναυτ.) α) συρόμενο σχοινί ή συρματόσχοινο που περνά μέσα από το ράουλο του παλάγκου, αλλιώς: σερνάμενο, β) [συνήθως στον πληθ.] *αγόμενα,* τα, [χωρίς ενικ.] κινητά ή συρόμενα σχοινιά και συρματόσχοινα που χρησιμοποιούνται για έλξη ή πρόσδεση του σκάφους. 🕮 < αρχ. ἄγω [= οδηγώ ή μεταφέρω, κουβαλώ, κομίζω, φέρνω].

αγορά, η, ουσ. • 1. απόκτηση αγαθών με καταβολή αντιτίμου, 2. (συνεκδ.) ό,τι αποκτά κάποιος με καταβολή χρημάτων ή ανταλλαγμάτων, 3. (οικον.) μηχανισμός ανταλλαγής προϊόντων, αξιών, ή υπηρεσιών, (φρ.) *«διεθνής / εγχώρια / εθνική / εσωτερική / κορεσμένη / παγκόσμια / τουριστική / τραπεζική / χρηματιστηριακή αγορά»*, 4. τόπος περιορισμένης έκτασης εντός του οποίου διεξάγονται αγοραπωλησίες, ειδικότερα εμπορικό κέντρο, καπάνι και παζάρι [λέξεις τουρκ.], 5. (φρ.) *«πρωτογενής / δευτερογενής / χρηματιστηριακή / ελεύθερη / παγκοσμιοποιημένη / ηλεκτρονική / ψηφιακή / φιλανθρωπική / μαύρη αγορά»*. 🕮 < αρχ. ἀγορά < ἀγείρω.

⊙ αγοραίος, αγοραστικός, αγοραστής. ⭕ χρηματαγορά.

αγοράζω, ρ. [μετβ] • 1. αποκτώ, προμηθεύομαι αντικείμενα έναντι χρημάτων, *«αγοράζω τρόφιμα / ρούχα / ποτά / σπίτι / οικόπεδο / αυτοκίνητο / χοντρικώς / λιανικώς / με πίστωση / με δόσεις / τοις μετρητοίς / με έκπτωση / φτηνά / ακριβά / μισοτιμής»,* 2. έναντι οικονομικού ανταλλάγματος: α) εξασφαλίζω την υποστήριξη κάποιου, β) αποκτώ κάτι, εξαγοράζω, 3. (μτφ.) προσπαθώ με ύπουλο τρόπο να μάθω τις βαθύτερες σκέψεις κάποιου. 📖 < αρχ. ἀγοράζω [με αρχική σημασία: συχνάζω στην αγορά].

αγοραπωλησία και **αγοροπωλησία** η, ουσ. • 1. αγορά και πώληση αγαθών, δώσε πάρε, εμπορία, παζάρι, 2. (μτφ.) συμφωνία που γίνεται ύστερα από διαπραγματεύσεις χωρίς αρχές και ηθικούς φραγμούς, συναλλαγή, συνών. νταραβέρι, αλισβερίσι. 📖 < αγορά + πώληση.

αγουλιανός, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) το ψάρι του γλυκού νερού γνωστότερο ως γουλιανός, η επιστημ. του ονομ.: gaidropsarus vulgaris [διώνυμο], αλλιώς: γλιστρίνος, γαΙδουρόψαρο.

↳ Αυτό το ψάρι αναγνωρίζεται εύκολα από το χρώμα του που είναι βαθύ πορτοκαλί με μαύρες κηλίδες στην ράχη. Το χρώμα του κεφαλιού είναι καφέ και μερικές φορές μαύρο. Τα πλευρά έχουν άσπρες κηλίδες. Η κοιλιά είναι άσπρη και τείνει προς το ροζ. Το μήκος του έως 50 εκ. και το βάρος του 1 κιλό.

άγρευση, η, ουσ. • 1. η αναζήτηση και ανέλκυση αντικειμένων που έχουν ποντισθεί και δεν εξέχουν από τον πυθμένα, όπως στην περίπτωση αποκοπής της αλυσίδας της άγκυρας, του καλωδίου κ.λπ. αλλιώς πεσκάρισμα, 2. (αρχ.) σύλληψη, πιάσιμο. 📖 < ἄγρη [= α) κυνήγι, θήραμα, Ηρόδ. Ησίοδ. β) αλίευμα, ψαριά, σε Κ.Δ.].

αγρεύω, ρ. [μετβ.] • 1. πιάνω, κυνηγώντας τα, άγρια ζώα, ψάρια κ.ά. 2. (μτφ.) ξεγελώ κάποιον αποσπώντας του κάποιο μυστικό, 3. (ναυτ.) ανασύρω από τον βυθό αντικείμενα, αλυσίδα, άγκυρα, καλώδια κ.λπ. χρησιμοποιώντας αγκύριο που έλκεται από το σκάφος. 📖 < ἄγρη [= α) κυνήγι, θήραμα, Ηρόδ. Ησίοδ. β) αλίευμα, ψαριά, σε Κ.Δ.]. ⊙ άγρεμα.

αγριάδι, το, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος καλαμαριού γνωστό και ως θράψαλο που αλιεύεται συνήθως τη νύχτα. 📖 < ἄγρ(η) [= κυνήγι, θήραμα] + -άδι.

αγριοβόρι, το, ουσ. • (μετεωρ.) δυνατός και ψυχρός βόρειος άνεμος, ξεροβόρι, βαρδάρης, τραμουντάνα. 📖 άγριο(ς) + βορ(ιάς) -ι.

αγριοκαίρι, το, ουσ. • (μετεωρ.) άγριος και θυελλώδης καιρός που συνοδεύεται από κρύο, ισχυρούς ανέμους και φουρτούνες στα πελάγη. 📖 < άγριο(ς) + καιρ(ός) -ι.

αγριοκαρχαρίας, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος καρχαρία, η επιστ. του ονομ.: Odontaspis ferox (Οδοντάσπις θηριώδης) [διώνυμο], το μήκος του σώματός του ξεπερνά τα 4 μέτρα, ενώ το βάρος του φθάνει τα 300 κιλά, θεωρείται ακίνδυνος για τον άνθρωπο. 📖 < άγριο(ς) + καρχαρίας.

αγριομουριά, η, ουσ. • (φυτολ.) είδος δέντρου, μουριά [δες λ.], που φύτρωσε σε μέρος χωρίς ιδιαίτερη φροντίδα, το ξύλο της σκληρό και ανθεκτικό στη σήψη, κατάλληλο για ναυπηγικές εργασίες, γνωστό και ως μουρνιά [στην Κρήτη] ή σκαμνιά [στην Άρτα] ή συκαμνιά [σε Χίο, Κύπρο και Ικαρία]. 📖 < άγριο(ς) + μουριά.

αγχίαλος, -ον και -η, -ον, επίθ. • (αρχ.) α) αυτός που βρίσκεται κοντά στη θάλασσα, σε Όμηρ. παραθαλάσσιος, παράλιος, β) επίσης λέγεται και για νησιά, αυτός που είναι ζωσμένος από θάλασσα, σε Αισχύλ. και Σοφ. γ) (γεωγρ.) *Αγχίαλος,* ονομασία: 1. αρχαίας πόλης στην Βουλγαρία, 2. κωμόπολης στο νομό Μαγνησίας, 3. χωριού στην Περιφερειακή Ενότητα Θεσσαλονίκης. 📖 < αρχ. ἀγχί-ἅλος < ἀγχί- [= κοντά] + ἅλς [= θάλασσα].

αγχιπλοΐα, η, ουσ. • (ναυτ.) παλιός ναυτικός όρος για τη μικρή ή μικρά ακτοπλοΐα, δηλ. τη σύνδεση λιμένων, κοντινών σχετικά αποστάσεων και εντός του ιδίου ή των πλησιέστερων θαλάσσιων περιοχών, με ασφαλή χαρακτηριστικά π.χ. των κόλπων. 📖 < αρχ. ἀγχί- [= κοντά] + πλοΐα < ἄγχι + πλοῦς.

αγώ(γ)ι, το, ουσ. • 1. φορτίο που μεταφέρεται από ζώο ή τροχοφόρο όχημα έναντι αμοιβής, 2. (συνεκδ.) η μεταφορά φορτίου από κάποιο μεταφορικό μέσο, 3. (συνεκδ.) η αμοιβή του μεταφορέα, συνών. κόμιστρα, ναύλα, αγω-

γιάτικα, μεταφορικά. 🕮 < μσν. ἀγώγιν < αρχ. ἀγώγιον, υποκ. του ἀγωγός < ἄγω [= οδηγώ]. ⊙ αγωγιάζω, αγωγιάτης.

αγωγός, ο, ουσ. • 1. σωλήνας για τη μεταφορά νερού, συνών. υδραγωγός, υδρορροή, 2. ειδικός σωλήνας δικτύου για τη μεταφορά ηλεκτρικής ενέργειας, 3. (φυσ.) υλικά σώματα των οποίων τα άτομα διαθέτουν ελεύθερα ηλεκτρόνια. 🕮 < αρχ. ἀγωγός < ἄγω [= οδηγώ, φέρω].

αγώνας, ο, ουσ. • 1. α) ένοπλη σύγκρουση για την απόκτηση δικαιωμάτων αλλά και για τη λύση των διαφορών, β) συλλογική προσπάθεια για την επίτευξη κάποιου στόχου ή για την αποτροπή κάποιας ενέργειας, που αντιβαίνει στο γενικότερο συμφέρον, 2. υπερβολική προσπάθεια, μόχθος, κάματος, 3. διαγωνισμός, άμιλλα, 4. δικαστική αναμέτρηση, 5. συνδικαλιστικές κινητοποιήσεις για τη βελτίωση του επιπέδου ζωής, 6. αθλητικές αναμετρήσεις [δες σχόλιο], 7. (φρ.) *«αντιδικτατορικός / αντικαρκινικός / απεγνωσμένος / απεργιακός / δίκαιος / εκλογικός / ηρωικός / μάταιος / υπεράνθρωπος / ανένδοτος / επίσημος / δικαστικός / ένοπλος / κοινωνικός / συνδικαλιστικός / συναρπαστικός / φιλικός / διασυλλογικός / ταξικός / πολιτικός / απελευθερωτικός αγώνας»* κ.ά. 🕮 < αρχ. ἀγών < ἄγω [= οδηγώ, φέρω]. ⭕ αγωνοθέτης, αγωνοθεσία, αγωνοδίκης.

↳ **Αγώνες** του υγρού στίβου και στοιχείου. κολύμβηση, καταδύσεις, υδατοσφαίριση, συγχρονισμένη κολύμβηση, υποβρύχια κολύμβηση, υποβρύχιο πόλο, τεχνική κολύμβηση, κωπηλασία, ιστιοδρομία, ιστιοφορία, ιστιοπλοΐα, λεμβοδρομία,

άδεια, η, ουσ. • 1. η παραχώρηση δικαιώματος σε κάποιον να κάνει ή να πει κάτι, συνών. συγκατάθεση, συναίνεση, 2. επίσημη έγγραφη απόφαση διοικητικών υπηρεσιών για την άσκηση επαγγελματικής ή άλλης δραστηριότητας, 3. το δικαίωμα των υπαλλήλων να απουσιάζουν για σοβαρούς λόγους από την εργασία τους, 4. (φρ.) α) *«κανονική / τιμητική / αναρρωτική / αγροτική / επαγγελματική / φοιτητική / αιμοδοτική / προσωπική / γονική άδεια»*, *«ποιητική αδεία»*, η επιτρεπτή λεκτική ή συντακτική υπέρβαση στο λόγο του ποιητή, β) (ναυτ.) *«άδεια ανόδου στο πλοίο»*, *«άδεια εισόδου / απόπλου / εξόδου / εκφορτώσεως / ελεύθερης ναυσιπλοΐας / κατάπλου / μεταφοράς / παραμονής / παραδόσεως εμπορευμάτων / πλοήγησης»*. 🕮 < αρχ. [με αρχική σημασία «αφοβία»] ἀδεής, -ές, < ἀ- [στερητ.] + δέος [= φόβος].

αδειάζω, ρ. [μετβ. και αμετβ.] • 1, αφαιρώ το περιεχόμενο ενός αντικειμένου, συνών. εκκενώνω, 2. μεταφέρω το περιεχόμενο σε άλλο χώρο, 3. ελευθερώνομαι, 4. (μτφ.) βρίσκομαι σε ψυχική και πνευματική κενότητα, 5. έχω ελεύθερο χρόνο. 🕮 < μσν. αδειάζω < αρχ. ἄδεια [δες λ.]. ⊙ αδειαστής [= εργάτης που φορτώνει ή ξεφορτώνει αντικείμενα], αδειαστικά [= αμοιβή που δίνεται σε εργάτη για το φόρτωμα ή ξεφόρτωμα αντικειμένων].

άδειος, -εια, -ειο, επίθ. • 1. αυτός που δεν έχει περιεχόμενο, κενός, 2. (μτφ.) αυτός που δεν έχει ουσία, 3. αυτός που δεν είναι διαθέσιμος, ελεύθερος. 🕮 < μσν. άδειος < αδειάζω < αρχ. ἄδεια [δες λ.].

αδειούχος, ο/η, ουσ. • 1. αυτός που έχει πάρει άδεια από την εργασία του, 2. (ως επίθ. – ούχα, -ούχο,) αυτός που έχει το δικαίωμα να ασκήσει νόμιμα ένα επάγγελμα. 🕮 < άδεια + -ούχος < έχω.

αδελφό πλοίο, το, • (ναυπ.) ναυπηγικός και ναυτιλιακός όρος, που δηλώνει πως δύο πλοία έχουν κατασκευαστεί με τα ίδια χαρακτηριστικά ναυπηγικά γνωρίσματα, ίσως και στο ίδιο το ναυπηγείο. Η πιο γνωστή σειρά αδελφών πλοίων που ναυπηγήθηκαν παγκοσμίως ήταν τα λεγόμενα *«Λίμπερτυ»*, περίπου 2.800 πλοία.

αδέξιος, -α, -ο, επίθ. • 1. αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη ικανοτήτων ή δεξιοτήτων, συνών. ανεπιτήδειος, άτσαλος, ανίκανος, ατζαμής, *«ναυτικός του γλυκού νερού»*, 2. αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη φινέτσας, συνών. άγαρμπος, άκομψος. 🕮 < μτγν. ἀδέξιος < ἀ- [στερητ.] + δεξιός. [= ικανός, επιτήδειος]. ◈ αδέξια [επίρρ.].

άδετος, -η, -ο, επίθ. • 1. (ναυτ.) αυτός που δεν είναι δεμένος, π.χ. στο μόλο, συνών. λυτός, 2. (για βιβλία) τεύχη ή γραπτά κείμενα που δεν έχουν βιβλιοδετηθεί από βιβλιοδέτη, αντών. βιβλιοδετημένος, 3. (μτφ.) γλυκό που δεν έχει δέσει, που δεν έχει πήξει δηλ. το σι-

ρόπι του. 🕮 < αρχ. ἄδετος < ἀ- [στερητ.] + δετός < δένω.

άδηλος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν είναι φανερός, συνών. ασαφής, ακαθόριστος, κρυφός, (φρ.) *«άδηλοι πόροι»,* λέγονται τα αδήλωτα προς φορολόγηση έσοδα τα οποία προέρχονται από αφανείς πηγές, 2. αυτός που εμφανίζει εκκρεμότητες, συνών. αβέβαιος. 🕮 < αρχ. ἄδηλος < ἀ- [στερητ.] + δῆλος [= φανερός].

αδήλωτος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν δηλώθηκε σε αρμόδια Αρχή, συνών. αγνωστοποίητος, (φρ.) *«αδήλωτο φορτίο / εμπόρευμα»,* 2. (το αρσ. ως ουσ.) ο πολίτης που δεν είναι γραμμένος στα μητρώα του δήμου ή της κοινότητας. 🕮 < α- [στερητ.] + δηλ(ώνω) -τος < αρχ. δῆλος [= φανερός].

άδης, ο, ουσ. • 1. (θρησκ.) α) (μτγν.) μεταθανάτιος τόπος κατοικίας των ψυχών, ο τάφος, β) ο θάνατος, γ) κόλαση, έρεβος, 2. κάθε τόπος βαθύς, σκοτεινός, χαώδης, 3. (μτφ.) σκοτεινός, κακός, αμαρτωλός, 4. (φρ.) *«αδαία ζώνη»* ή *«ζώνη του Άδη»,* θαλάσσιο βάθος που, για τους οικολόγους, υπολογίζεται από τα 6.000 μ. έως τα 11.000μ. 5. ως [κύρ. όν.:] (μυθολ.) *ο Άδης*, θεός του Κάτω Κόσμου. 🕮 < αρχ. Ἅιδης [= ο κοινός τόπος] και Ἀΐδης [= αθέατος, αφανής, αόριστος] < αβέβαιου ετύμου.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Άδης** ή **Πλούτων**, για τους αρχαίους Έλληνες ο θεός του Κάτω Κόσμου, γιος του Κρόνου και της Ρέας. Πρωταγωνίστησε στην Τιτανομαχία και μοιράστηκε με τ' αδέλφια του την εξουσία του σύμπαντος. Το δικό του μερίδιο ήταν το βασίλειο των νεκρών. Οι ψυχές οδηγημένες από τον Ερμή πήγαιναν πρώτα στην Αχερουσία λίμνη κι έπειτα, με βαρκάρη τον Χάροντα, στον υπόγειο, αιώνιο μικρόκοσμό του.

αδιαβάθμητος, -η, -ο, επίθ. • (συνήθως για έγγραφο) αυτό που δεν έχει διαβαθμιστεί, δηλ. δεν έχει αξιολογηθεί και κατηγοριοποιηθεί, που επιτρέπεται να κοινοποιηθεί, που δεν είναι απόρρητο ή εμπιστευτικό. 🕮 < α- [στερητ.] + δια + βαθμ(ός) + -ητός, μτφρδ. αγγλ. unclassified.

αδιάβατος, -η, -ο, επίθ. • (συνήθως για τόπο) αυτός που δεν είναι εύκολο να τον διασχίσει κάποιος, αδιαπέραστος, απροσπέλαστος, αντών. διαβατός. 🕮 < ἀδιάβατος, -ον, [= αυτός που δεν είναι διαβατός, απροσπέλαστος] < ἀ- [στερητ.] + -διαβατός < διαβαίνω.

αδιαβίβαστος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που δεν επιδόθηκε, που δεν έφτασε στον προορισμό του. 🕮 < α- [στερητ.] + διαβιβάζω.

αδιάβροχος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που είναι αδιαπέραστος από το νερό, συνών. υδατοστεγής, 2. (το ουδ. ως ουσ.) είδος πανωφοριού κατασκευασμένο από ειδικό υλικό, που προστατεύει από τη βροχή, συνών. άνορακ, (φρ.) *«αδιάβροχο ύφασμα / ελαστικό / παπούτσι / κάλυμμα».* 🕮 < μτγν. ἀδιάβροχος < ἀ- [στερητ.] + διάβροχος < δια + βροχή.

αδιαθεσία, η, ουσ. • 1. έλλειψη καλής διάθεσης ή κεφιού, συνών. κακοδιαθεσία, ακεφιά, κακοκεφιά, 2. ελαφρά ασθένεια, συνών. αδυναμία, ανημποριά. 🕮 < αδιαθετώ.

αδιάθετος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν έχει καλή διάθεση, συνών. κακοδιάθετος, κακόκεφος, δύσθυμος, 2. αυτός που δεν αισθάνεται υγιής, ελαφρά άρρωστος, 3. αυτός που δεν έχει διατεθεί, που δεν έχει καταναλωθεί, που δεν έχει χρησιμοποιηθεί, συνών. αδαπάνητος, απούλητος, αξόδευτος, αχρησιμοποίητος, άδοτος, 4. αυτός που δεν άφησε διαθήκη. 🕮 < α- [στερητ.] + [αρχ.] διατίθημι [= διατάζω, ρυθμίζω] < δια + τίθημι. ◈ αδιαθέτως [επίρρ.].

αδιάκοπος, -η, -ο, επίθ. • συνεχής, αδιάλειπτος, χωρίς σταματημό. 🕮 < μτγν. ἀδιάκοπος < α- [στερητ.] + δια + [αρχ.] κόπτω. ◈ αδιάκοπα [επίρρ.].

αδιάλειπτος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που γίνεται χωρίς διακοπές, χωρίς διαλείμματα, συνών. ακατάπαυστος, διαρκής, συνεχής. 🕮 < αρχ. ἀδιάλειπτος. ◈ αδιάλειπτα και αδιαλείπτως [επίρρ.].

αδιάλυτος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν μπορεί να αποσυντεθεί ή να διαλυθεί στα μέρη από τα οποία αποτελείται, αντών. διαλυτός, 2. (μτφ.) ανεξιχνίαστος. 🕮 < αρχ. ἀδιάλυτος. ◈ αδιάλυτα [επίρρ.].

αδιάσπαστος, -η, -ο, επίθ. • 1. αδιαχώριστος, αδιάρρηκτος, 2. συμπαγής, άθραυστος. 🕮 < αρχ. ἀδιάσπαστος. ◈ αδιάσπαστα [επίρρ.].

αδιάπλευστος, -η, -ο, επίθ. • υδάτινη έκταση που δεν είναι δυνατόν να την διαπλεύσουν. 🕮 < α- + διαπλέω + -τος.

αδιαφανής, -ής, -ές, επίθ. • 1. αυτός που δεν επιτρέπει να περάσει το φως από το σώμα

του, ο μη διαφανής, 2. (μτφ.) αυτός που πραγματοποιείται όχι με καθαρές διαδικασίες. 📖 < α- [στερητ.] + διαφανής. ◈ αδιαφανώς [επίρρ.].

αδόλωτος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν έχει αγκίστρι / δόλωμα, 2. άδολος, 3. (μτφ.) αυτός που παραμένει ακέραιος, που δεν χρηματίζεται. 📖 < μτγν. ἀδόλωτος [= αδιάφθορος].

αδράνεια, η, ουσ. • 1. η απουσία κινητικότητας αλλά και δράσης. συνών. νωθρότητα, στασιμότητα, ραθυμία, ραστώνη, απραξία, νωχέλεια, οκνηρία, 2. (φυσ.) η ιδιότητα που έχουν τα σώματα να μην μεταβάλλουν την κινητική τους κατάσταση. 📖 < μτγν. ἀδράνεια < αρχ. ἀδρανής < α- [στερητ.] + δραίνω < δράω-δρᾱ́ και δρῶμαι [= πράττω, ενεργώ].

αδρανής, -ής, -ές, επίθ. • 1. αυτός που μένει ακίνητος, 2. ο αναποφάσιστος, 3. ο ακαμάτης. 📖 < αρχ. ἀδρανής. ◈ αδράνεια.

αδράχνω και **αδράζω,** ρ. [μετβ] • 1. αρπάζω, 2. (συνεκδ.) πυρπολώ, φλογίζω. 📖 < μσν. αδράχνω < α- [πρόθεμα] + δράχνω α- [στερητ.] + δραχ- < δράττομαι / δράσσομαι.

αδράχτι, το ουσ. • 1. ξύλινο ή μεταλλικό εργαλείο για το γνέσιμο του μαλλιού, 2. μεταλλικός ή ξύλινος κοχλίας μηχανημάτων ελαιοτριβείων, πλοίων κ.λπ. 3. (ναυτ.) τμήμα της άγκυρας, άτρακτος. 📖 < μσν. ἀδράκτι < μτγν. ἀτράκτιον, υποκ. του αρχ. ἄτρακτος. ⊙ αδραχτώνω, αδραχτιά, αδράχτης.

Αδριατική Θάλασσα, η, ή **Αδριατικό πέλαγος,** το, ή **Αδριατικός κόλπος,** ο, • τμήμα της Μεσογείου, που χωρίζει την Ιταλική από τη Βαλκανική χερσόνησο, περικλείει 1.300 περίπου νησιά κατοικήσιμα και βραχονησίδες. 📖 [αγγλ. Adriatic Sea, ιταλ. Mare Adriatico, αλβαν. Deti Adriatik] < λατιν. Mare Adriaticum (Mare Hadriaticum, μερικές φορές απλοποιημένο σε Adria) ή σπανιότερα, ως Mare Superum, η [= ανώτερη θάλασσα].

Αδρίας, ο, ουσ. • (στρατ.) 1. Ελληνικό Αντιτορπιλικό Συνοδείας τύπου «HUNT», αγγλικής κατασκευής. Στις 22 Οκτωβρίου 1943 ενώ βρισκόταν κοντά στην Κάλυμνο προσέκρουσε σε νάρκη και από την έκρηξη αποκόπηκε η πλώρη του, κατόρθωσε, όμως, να φθάσει στην Αλεξάνδρεια στις 6 Δεκεμβρίου, όπου του επεφυλάχθη θριαμβευτική υποδοχή από τον αγγλικό στόλο και τα άλλα συμμαχικά πλοία, 2. δεύτερο αντιτορπιλικό με το ίδιο όνομα παραδόθηκε στο Ελληνικό

Πολεμικό Ναυτικό το 1945 από το Βρετανικό Βασιλικό Ναυτικό, 3. σύγχρονη φρεγάτα του Πολεμικού μας Ναυτικού, 4. (ναυτ.) ατμόπλοιο του Εμπορικού Ναυτικού που ναυπηγήθηκε το 1893 στην Ιρλανδία και χρησιμοποιήθηκε στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ως πλωτό νοσοκομείο. 📖 < αρχ. Ἀδρίας [= το Αδριατικό Πέλαγος ή η Αδριατική Θάλασσα ή Αντριάτικο] < ετρουσκικής προέλευσης.

άδωνης, ο, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) είδος ψαριού, αλλιώς εξώκοιτος, κάνει άλματα έξω από το

νερό, όπως το χελιδονόψαρο και το καπόνι, 2. (βοταν.) είδος ανεμώνης, 3. (μτφ.) πολύ όμορφος άνδρας, 4. [ως κύρ. όν.:] α) (μυθολ.) ο *Άδωνης, αρχαίος ελληνικός θεός με παροιμιώδη ομορφιά, β) (αστρον.) ονομασία μικρού πλανήτη. 📖 < αρχ. Ἄδωνις, [γεν. -ιδος] < εβρ. adhön [= κύριος] προσφώνηση όλων των θεοτήτων. ⊙ αδωνισμός, [= η φροντίδα για το παρουσιαστικό ενός άνδρα], αδωνιδίνη [= φαρμακευτική ουσία], αδωνίτης [= χημική ουσία], αδώνιον [= ποιητικό μέτρο].

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: Ο **Άδωνης** γεννήθηκε από το σώμα ενός δέντρου κι οι Νύμφες φρόντισαν για την ανατροφή του πλάθοντας ένα παλικάρι με θεϊκή ομορφιά. Σύμφωνα με μια παραλλαγή του

μύθου, η Αφροδίτη παρέδωσε το βρέφος στην Περσεφόνη κι εκείνη, όταν ο χρόνος απέδωσε τη νεανική του μορφή, γοητεύτηκε τόσο πολύ που το κράτησε στον Κάτω Κόσμο. Η Αφροδίτη, με παρέμβαση του Δία, πέτυχε να περνά μαζί της ο Άδωνης το ένα τρίτο του χρόνου του, το άλλο ένα τρίτο με την Περσεφόνη ενώ το υπόλοιπο να είναι ελεύθερος.

αεί, επίρρ. • 1. πάντοτε, αιωνίως, διαπαντός, 2. ως πρώτο συνθετικό σε πολλές σύνθετες λέξεις προσδίδει στο δεύτερο συνθετικό την

έννοια του διαρκούς π.χ. αειθαλής, αεικίνητος, αειμακάριστος, αειπάρθενος, αειφόρος, αείποτε, αείφυλλος, αείμνηστος κ.ά. 🕮 < αρχ. ἀεί < αἰεί, αιέν.

αεικίνητος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν σταματά να κινείται, αντών. ακίνητος, 2. (μτφ.) ο δραστήριος άνθρωπος, ο ακούραστος, αντών. νωχελής. 🕮 < αρχ. ἀεικίνητος.

αειναύτης, ο, ουσ. • πρόσωπο που παραμένει, συναισθηματικά και εργασιακά, παντοτινά δεμένος με το υγρό στοιχείο, κυρίως, με τη θάλασσα. 🕮 < αρχ. ἀεί [= πάντοτε] + αρχ. αρχ. ναύτης, [πληθ.] ἀειναῦται [= ειρωνική προσωνυμία των αρχόντων της Μιλήτου επειδή έπαιρναν τις αποφάσεις τους σε συνεδριάσεις εν πλω].

άελλα, η, ουσ. • 1. (μετεωρ.) σφοδρός άνεμος, θύελλα, ανεμοστρόβιλος, ανεμοθύελλα, 2. (μτφ. αρχ.) λέγεται για κάθε περιστροφική, στροβιλοειδή κίνηση. 🕮 < αρχ. ἄελλα.

αέναος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν σταματά ποτέ να κινείται, να ρέει, συνών. αεικίνητος, αείρροος, 2. αυτός που δεν σταματά, συνών. αιώνιος, παντοτινός, ακατάπαυστος. 🕮 < αρχ. ἀένναος < ἀέν [ἀεί] [= πάντοτε] + νάω [= ρέω]. ◈ αενάως και αέναα [επίρρ.].

αεραγωγός, ο, ουσ. • 1. τρύπα για τη διοχέτευση αέρα, 2. σωλήνα από όπου διέρχεται αέρας, συσκευή εξαερισμού. 🕮 < αερ(ο)- + αγωγός < αρχ. ἄγω, παρατ. ἦγον [= οδηγώ ή μεταφέρω, κουβαλώ, κομίζω], μτφρδ. γαλλ. porte-vent.

αεράκι και **αγέρι,** το, ουσ. [χωρίς γεν.] • απαλό φύσημα ανέμου, αύρα, μπάτης. 🕮 < υποκ. του αέρας.

αεράμυνα, η, ουσ. • (στρατ.) κρατική υπηρεσία, που σκοπό έχει την υπεράσπιση του πληθυσμού από αεροπορικές επιθέσεις. 🕮 < αήρ + άμυνα.

αεραντλία, η, ουσ. • (τεχνολ.) μηχάνημα χρήσιμο στην πύκνωση και αραίωση του αέρα σε κλειστούς χώρους. 🕮< αέρ(ας) + αντλία.

αέρας και **αγέρας,** ο, ουσ. • 1. η ατμόσφαιρα, 2. (μετεωρ.) ο άνεμος, (φρ.) *«αέρας υγρός / καύσεως / πεπιεσμένος»,* 3. (μτφ.) το δικαίωμα που πληρώνει κάποιος για να γίνει μοναδικός κύριος του ακινήτου, της εμπορικής ονομασίας ή της πελατείας που επιδιώκει να αποκτήσει, 4. (μτφ.) ο εκλεπτυσμένος τρόπος, το ύφος, η γοητεία που εμφανίζει κάποιος, 5. (εκκλ.) το μικρό υφασμάτινο κάλυμμα ιερών σκευών, 6. ο ακάλυπτος χώρος, 7. *«αέρα»,* πολεμική ιαχή των Ελλήνων στα βουνά της Αλβανίας το 1940. 🕮 < αρχ. ἀήρ, γεν του ἀέρος. ⊙ αεράτος, αέρινος, αερίζω, αερικό.

αερατμός, ο, ουσ. • μίγμα θερμού συμπιεσμένου αέρα και ατμού, που χρησιμοποιείται ως κινητήρια δύναμη. 🕮 < αέρ(ας) + ατμός.

άεργος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν εργάζεται, που δεν έχει επαγγελματικά δραστηριοποιηθεί ή που δεν έχει αποκτήσει γνώσεις και ικανότητες επαγγελματικής φύσεως εξαιτίας διαφόρων προβλημάτων, 2. αυτός που αποφεύγει με πρόθεση την εργασία, συνών. τεμπέλης, οκνηρός, αργόσχολος. 🕮 < αρχ. ἀεργός < ἀ- [στερητ.] + -εργός < ἔργον.

αεριέλαιο, το, ουσ. • κλάσμα διύλισης πετρελαίου, που εξατμίζεται μεταξύ 200 – 400° C. 🕮 < αέρι(ο) + έλαιο(ν).

αερικός, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που αποτελείται από αέρα, 2. (ως ουσ.) *το αερικό,* α) ξωτικό, στοιχειό, δαιμονικό, φάντασμα, β) τύπος φορολόγησης στο Βυζάντιο, γ) είδος θερμομέτρου, δ) (ιατρ.) ασθένεια του δέρματος ή νευρικής φύσεως. 🕮 < μτγν. ἀερικός [= όμοιος με αέρα, εφήμερος] < αρχ. ἀήρ.

Αερικό Αερικό *λένε την κόρη που αγαπώ*

Βγήκα στο δρόμο μια βραδιά
κι είδα να παίζουν τα παιδιά
μα πιο ψηλά στον ουρανό
έπαιζε ένα άστρο μακρινό

Αερικό Αερικό *λεν το λουλούδι που αγαπώ*

Πήγα και βρήκα χρυσικό
για δαχτυλίδι μαγικό
μα ήταν το δάχτυλο μικρό
και το χαμόγελο πικρό

Αερικό Αερικό *λένε τα μάτια…*
➢ Στίχοι και μουσική: **Μάνος Χατζιδάκης.**

αεριογόνος συσκευή, η, • (τεχνολ.) μηχανή καύσης στερεών και υγρών καυσίμων για παραγωγή αερίων υψηλών θερμοκρασιών [αεριοποίηση], χρήσιμων στη λειτουργία στροβιλοαντλιών.

αεριοδιαχωριστής, ο, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή απομάκρυνσης συμπυκνωμάτων υδρατμών, υδρογονανθράκων και διαφόρων σωματιδίων και ρύπων που παράγονται από

εκπεμπόμενα βιομηχανικά αέρια. 🕮 < αέριο + διαχωριστής.

αεριοδυναμική, η, ουσ. • (φυσ.) κλάδος της υδροαερομηχανικής που μελετά την κίνηση των συμπιεστών αερίων και υγρών μέσων και την αλληλεπίδραση τους με τα στερεά σώματα, συνδέεται με τη θερμοδυναμική και ακουστική. 🕮 < αέριο + δυναμική. ⊙ αεριοδυναμικός.

αεριοθέρμανση, η, ουσ. • (τεχνολ.) είδος θέρμανσης, στο οποίο σαν καύσιμα χρησιμοποιούνται αέρια, ενώ τα θερμαντικά μέσα και σώματα καθώς και οι σωληνώσεις εντάσσονται εντός των κλειστών χώρων. 🕮 < αέριο + θέρμανση.

αεριοκινητήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) κινητήρας εσωτερικής καύσης που λειτουργεί με αέριο καύσιμο: φυσικό αέριο ή αέριο υποπαράγωγο πετρελαίου, καθώς και υγραέριο [μείγμα προπανίου και βουτανίου], αέριο υψικαμίνων και αέριο αεριογόνων. 🕮 < αέριο + κινητήρας.

αεριοποίηση, η, ουσ. • μετατροπή στερεών ή υγρών καυσίμων [λιθάνθρακες, τύρφη, μαζούτ, κωκ, ξυλεία κ.ά.] σε βιομηχανικά αέρια καύσης που πραγματοποιείται σε αεριογόνες μηχανές, συνών. εξαερίωση, (φρ.) *«αεριοποίηση βιομάζας»*. 🕮 < αέριο + ποίηση < αρχ. ποιέω, ποιῶ [= κατασκευάζω, παράγω, δημιουργώ].

αερ(ι)οστρόβιλος, ο, ουσ. • (τεχνολ.) στρόβιλος ή μοτέρ ή κινητήρας εσωτερικής καύσης που μετατρέπει σε κίνηση τη δύναμη του αέρα ή κάποιων άλλων αερίων, (φρ.) *«αεριοστρόβιλος ακτινικής ροής», «αεριοστρόβιλος αξονικής ροής»*. 🕮 < αέριο + στρόβιλος, μτφρδ. από την αγγλ. gas-turbine.

αεριστήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή ανανέωσης του ατμοσφαιρικού αέρα σε κλειστούς χώρους, συνών. εξαεριστήρας, βεντιλατέρ. 🕮 < απόδοση του γαλλ. ventilateur.

αεροβαλβίδα, η, ουσ. • (τεχνολ.) μηχανισμός ελέγχου και ασφάλειας ροής αερίου μάζας, (φρ.) *«αεροβαλβίδα προσαγωγής ή απαγωγής / μεταλλική / πλαστική»*. 🕮 < αέρ(ι)ο + βαλβίδα.

αερόβιος, -α, -ο, επίθ. • (βιολ.) αυτός που χρειάζεται οπωσδήποτε οξυγόνο για να ζήσει ή να πραγματοποιηθεί. 🕮 (αντιδάνειο) < αγγλ. aerobe < αρχ. ἀερόβιος < ἀήρ, γεν. ἀέρος + βίος. ◈ αερόβια [επίρρ.].

αερογέφυρα, η, ουσ. • αεροπορική σύνδεση και επικοινωνία ανάμεσα σε δύο μέρη. 🕮 < αέρας + γέφυρα.

αεροδρόμιο, το, ουσ. • επίπεδη έκταση διαμορφωμένη κατάλληλα για να δέχεται αεροπλάνα και να διαθέτει χώρους για τη συντήρηση των αεροσκαφών, την αποθήκευση των εμπορευμάτων, την υποδοχή των επισκεπτών κ.λπ. συνών. αερολιμένας. 🕮 (αντιδάνειο) αγγλ. aerodrome και γαλλ. aérodrome < αρχ. ἀεροδρόμος < ἀήρ, γεν. ἀέρος + δρόμος.

αεροδυναμικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. (φυσ.) αυτός που σχετίζεται με τον κλάδο της αεροδυναμικής, 2. αυτός που είναι σχεδιασμένος και κατασκευασμένος με τέτοιον τρόπο, έτσι ώστε, να περιορίζει τις αέριες μάζες αντίστασης στο ελάχιστο, 3. [το θηλ. ως ουσ.] (φυσ.) κλάδος της Φυσικής που μελετά τη ροή του αέρα άλλων αερίων γύρω ή εντός των σωμάτων. 🕮 < αγγλ. aerodynamic ή γαλλ. aérodynamique < aérodynamique [= αερο-δυναμ(ική) -ικός].

αεροδυναμό, το, άκλ. ουσ. • (τεχνολ.) γεννήτρια ηλεκτρικού ρεύματος που λειτουργεί με τη δύναμη του αέρα. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. aérodynamo < αρχ. ἀήρ, γεν του ἀέρος + γαλλ. dynamo < αρχ. δύναμις.

αεροζόλ, το, άκλ. ουσ. • 1. (χημ.) υγρή δηλητηριώδης ουσία που χρησιμοποιείται σε ψεκασμούς κλειστών και ανοικτών χώρων, σήμερα ξεπερασμένο αγοραστικά, 2. (τεχνολ.) συσκευή για ψεκασμούς. 🕮 < αγγλ. aerosol < aerosolution [= αεροδιάλυμα].

αεροθάλαμος, ο, ουσ. • 1. χώρος αποθήκευσης συμπιεσμένου αέρα, *π.χ.* η σαμπρέλα, *«ο μεταλλικός θάλαμος της τορπίλης»*, ο χώρος της τορπίλης εντός της οποίας βρίσκεται η μηχανή πλεύσης, 2. ο γεμάτος αέρα χώρος του αβγού που βρίσκεται κάτω από το κέλυφος. 🕮 < αέρ(ας) + -ο- + θάλαμος.

αερόθερμο, το, ουσ. • (τεχνολ.) 1. ηλεκτρική συσκευή θέρμανσης που διοχετεύει στην ατμόσφαιρα του δωματίου ζεστό αέρα, 2. κλίβανος. 🕮 < αέρ(ας) + -ο- + θερμό(ς).

αεροκώδωνας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή που διατηρεί σταθερή την πίεση εντός του κλειστού κυκλώματος και παρέχει το απαι-

τούμενο νερό στις μικρές καταναλώσεις ή διαρροές προστατεύοντας έτσι τον πρεσοστατικό διακόπτη και κατ' επέκταση την αντλία, αποτελείται από έναν μεταλλικό θάλαμο, που περιέχει υγρό μέχρι μια ορισμένη στάθμη, ενώ ο υπόλοιπος χώρος καταλαμβάνεται από αέρα υπό πίεση. 🕮 < αέρ(ας) + -ο- + κώδωνας.

αερολιμενάρχης, ο, ουσ. • (επάγγ.) ο πολιτικός προϊστάμενος των υπηρεσιών του αεροδρομίου. 🕮 < αέρ(ας) + -ο- + λιμένας [< αρχ. λιμήν] + -άρχης < αρχ. ἄρχω [= κυβερνώ, εξουσιάζω].

αερολιμένας, ο, ουσ. • τόπος διαμορφωμένος κατάλληλα: α) για να δέχεται αεροπλάνα και ελικόπτερα, και β) για να διαθέτει χώρους [υπόστεγα] συντήρησης των αεροσκαφών και γ) για την αποθήκευση των εμπορευμάτων, συνών. αεροδρόμιο. 🕮 < αέρ(ας) + -ο- + λιμένας, αγγλ. air port. ⊙ αερολιμενικός.

αερομετρία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (επιστ.) επιστήμη που μελετά τη σύσταση και τις ιδιότητες του ατμοσφαιρικού αέρα. 🕮 < αγγλ. aerometry < αέρ(ας) -ο- + μέτρ(ον) + -ία.

αερόμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή μέτρησης βάρους και πυκνότητας αερίων. 🕮 < αγγλ. aerometer < αέρ(ας) + -ο- + μέτρο(ν).

αερομηχανική, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (φυσ.) κλάδος της μηχανικής που μελετά την κίνηση και ισορροπία του ατμοσφαιρικού αέρα και διαφόρων άλλων αερίων. 🕮 < αγγλ. aeromechanics < αέρ(ας) + -ο- + μηχανική.

αερομίχλη, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) αέρας και ομίχλη ταυτόχρονα. 🕮 < αέρ(ας) + -ο- + ομίχλη.

αεροναυαγός, ο, ουσ. • αυτός που διασώθηκε από αεροπορικό δυστύχημα. 🕮 < αέρ(ας) + -ο- + ναυαγός.

αεροναυαγοσώστης, ο, ουσ. • (στρατ.) 1. πρόσωπο που βρίσκεται σε ελικόπτερο και χρησιμοποιεί διάφορα μέσα, όπως: γάντζο, ανεμόσκαλα, βαρούλκο κ.λπ. ή που αναλαμβάνει ο ίδιος, αιωρούμενος με συρματόσχοινο, τη διάσωση ναυαγών. 🕮 < αέρ(ας) + -ο- + ναυαγό(ς) + σώστης.

αεροναυαγοσωστικό, το, ουσ. • (στρατ.) 1. α) μικρό ταχύπλοο, εξοπλισμένο με αεροσκάφος κατάλληλο για την έρευνα και επισήμανση ναυαγών ή για τον εφοδιασμό τους με σωστικά μέσα (λέμβους, σωσίβια κ.λπ.), β) αεροσκάφος ή ελικόπτερο της πολεμικής αεροπορίας κατάλληλο για διάσωση ναυαγών και για έρευνα, 2. τύπος ταχύπλοου πολεμικού πλοίου που χρησιμοποιείται σε αεροναυτική δράση. 🕮 < αέρ(ας) + -ο- + ναυαγό(ς) + [αρχ.] σωστικό(ς).

αεροναυμαχία, η, ουσ. • (στρατ.) ναυμαχία που εξελίσσεται με επικουρική συμβολή αεροπορικών μέσων. 🕮 < αέρ(ας) + -ο- + ναυμαχία.

αεροναύτης, ο, ουσ. • 1. το μέλος του πληρώματος ενός αεροσκάφους, 2. ταξιδιώτης αερόπλοιου. 🕮 < αέρ(ας) + -ο- + ναύτης.

αεροναυτική, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • επιστήμη που ερευνά τις μεθόδους και τα μέσα διεύθυνσης των ιπτάμενων σκαφών, συνών. αεροναυπηγική. 🕮 < αγγλ. aeronautics < αέρ(ας) + -ο- + ναυτικ(ός) -ή.

αεροναυτιλία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] δες αεροναυτική.

αεροπλανοφόρο, το, ουσ. • (στρατ.) πολεμικό πλοίο που μεταφέρει μεγάλο αριθμό αεροπλάνων και είναι κατάλληλα κατασκευασμένο για να επιτρέπει απογειώσεις και προσγειώσεις αεροπορικών σκαφών. 🕮 < αεροπλάνο + -φόρον, ουδ. του -φόρος, μτφρδ. από την αγγλ. aircraft carrier.

αερόπλοιο, το, ουσ. • οποιοδήποτε σκάφος εναέριας συγκοινωνίας. 🕮 < αερο- + πλοίο.

αεροποίηση, η, ουσ. • μετατροπή οποιουδήποτε στερεού ή υγρού σώματος σε αέριο. 🕮 < αέρ(ας) + -ο- + ποίηση < αρχ. ποιέω, ποιῶ [= κατασκευάζω, παράγω, δημιουργώ].

αεροπορία, η, ουσ. • 1. πτήση με αεροσκάφος, 2. το σύνολο των αεροσκαφών, των εγκαταστάσεων υποδοχής και των υπηρεσιών στον τομέα εξυπηρέτησης της αεροπλοΐας, 3. (στρατ.) το στρατιωτικό εκείνο σώμα που ασχολείται με τις πολεμικές επιχειρήσεις από τον αέρα. 🕮 < αεροπόρος < αρχ. ἀήρ, γεν του ἀέρος + πόρος [= πέρασμα].

αεροπόρος, ο/η, ουσ. • 1. ο πιλότος του αεροσκάφους, 2. αυτός που υπηρετεί στο σώμα της αεροπορίας. 🕮 < αρχ. ἀήρ, γεν. του αέρος + πόρος [= πέρασμα].

αεροσκάφος, το, ουσ. • (τεχνολ.) κάθε μηχανή που πετά, αεροπλάνο, αερόστατο, ελικόπτερο κ.λπ. 🕮 < αέρ(ας) + -ο- + σκάφος.

αεροσκόπιο, το, ουσ. • συσκευή μέτρησης ρύπων του ατμοσφαιρικού αέρα, τύπος αεραντλίας που διαθέτει ειδικά φίλτρα. 🕮 < αγγλ. aeroscope < αρχ. ἀήρ, γεν του ἀέρος + σκόπιο < αρχ. σκοπέω και σκοπέομαι [= παρατηρώ ή επιτηρώ κάτι, εξετάζω, ερευνώ, περιεργάζομαι].

αεροστάθμη, η, ουσ. • (εργαλ.) το αλφάδι, όργανο ελέγχου της οριζοντίωσης ενός επιπέδου. 🕮 < αέρ(ας) + -ο- + στάθμη.

αερόστατο, το, ουσ. • (τεχνολ.) πτητική συσκευή κατασκευασμένη από ένα μεγάλο

μπαλόνι γεμάτο με θερμό αέρα, υδρογόνο ή ήλιο, και από ένα καλάθι, κατάλληλο για τη μεταφορά επιβατών και μηχανικών ή επιστημονικών οργάνων, συνών. αερόπλοιο. 🕮 < γαλλ. aérostate < aéro- [= αερο-] + state < αρχ. στατός < αρχ. ἵσταμαι [= στέκομαι, υπερασπίζομαι] μεσοπαθητική φ. του ἵστημι.

αεροστεγής, -ής, -ές, επίθ. • αυτός που δεν επιτρέπει στον εξωτερικό αέρα να εισέλθει στον εσωτερικό χώρο, ούτε το αντίστροφο. 🕮 < αερο- [< αέρας] + -στεγής [< αρχ. στέγω = κλείνω, σκεπάζω ερμητικά].

αερόστρωμνο, το, ουσ. • (ναυπ.) τύπος πλοίου που η κίνησή του επιτυγχάνεται από στρώμα αέρα που εξασφαλίζεται από τεράστιους ειδικούς αεροστροβίλους τοποθετη-

μένους στην πρύμνη του σκάφους, γνωστό και ως χόβερκραφτ [αγγλ. hovercraft], αρχική ονομασία αιωροσκάφος. 🕮 < αερο- [< αέρας] + στρωμν(ή) [= υφασμάτινος σάκος] + -ο.

αεροσυμπιεστής, ο, ουσ. • (τεχνολ.) ή *«κομπρεσέρ»,* μηχανή [ηλεκτροκίνητη ή ατμοκίνητη] που συγκεντρώνει κάποιο αέριο σε δοχείο αυξάνοντας την πυκνότητα και την πίεσή του, (φρ.) *«παλινδρομικοί ή εμβολοφόροι αεροσυμπιεστές / περιστροφικοί αεροσυμπιεστές εκτοπίσεως / περιστροφικοί αεροσυμπιεστές ροής / αεροσυμπιεστές περιστροφικοί ακτινικής ροής ή φυγοκεντρικοί / αεροσυμπιεστές περιστροφικοί αξονικής ροής».* 🕮 < αέρ(ας) + -ο- + συμπιεστής, μτφρδ. από την αγγλ. air-compressor.

αερόσφυρα, η, ουσ. • (εργαλ.) φορητό εργαλείο που λειτουργεί με πεπιεσμένο αέρα κι είναι χρήσιμο ως σφυρί στα μηχανουργεία. 🕮 < αέρ(ας) + -ο- + σφύρα.

αεροϋδροπλάνο, το, ουσ. • (τεχνολ.) βάρκα ή μικρό σκάφος που κινείται με εναέριους έλικες στη θαλάσσια επιφάνεια, συνών. υδραεροπλάνο. 🕮 < αέρ(ας) + -ο- + υδροπλάνο.

αεροφυλάκιο, το, ουσ. • (τεχνολ.) φιάλη αποθήκευσης πεπιεσμένου αέρα που παράγεται από τους συμπιεστές. 🕮 < αέρ(ας) + -ο- + φυλάκιο.

αεροφράκτης, ο, ουσ. • (εργαλ.) μηχανικό εξάρτημα, τύπου διαφραγματικής βαλβίδας, που εμποδίζει την εισαγωγή και εξαγωγή του αέρα. 🕮 < αέρ(ας) + -ο- + φράκτης.

αερόψυκτος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που ψύχεται με τη βοήθεια του αέρα, όπως συμβαίνει π.χ. στις μηχανές εσωτερικής καύσης. 🕮 < αέρ(ας) + -ο- + ψύχω.

αερόψυξη, η, ουσ. • η μείωση της θερμοκρασίας μιας συσκευής χάρη στην επαφή της με τον αέρα. 🕮 < αέρ(ας) + -ο- + ψύξη.

αεροχείμαρρος, ο, ουσ. • (μετεωρ.) ελικοειδές, γρήγορο, ισχυρό και σωληνωτό ρεύμα ανέμου στην ανώτερη τροπόσφαιρα κοντά στη τροπόπαυση, έχει μήκος χιλιάδες ναυτικά μίλια, πλάτος εκατοντάδες μίλια και πάχος έως 5 χιλιόμετρα, συνών. αερομαίανδρος. 🕮 < αέρ(ας) + -ο- + χείμαρρος, μτφρδ. από την αγγλ. Jet stream.

αετός, ο, ουσ. • 1. (ορνιθ.) σαρκοφάγο αρπακτικό πτηνό, 2. ο χαρταετός, παιχνίδι που συνήθως παίζεται από μικρούς και μεγάλους την Καθαρή Δευτέρα, 3. σημαία των Περσών και των Ρωμαίων, 4. σύμβολο δύναμης των εθνικιστών, 5. (μτφ.) ο έξυπνος άνθρωπος, 6. (ιχθυολ.) μεγάλο σαλάχι, ο μυλιοβάτης αετός, επιστ. ονομ.: myliobatis aquila [διώνυμο], διαθέτει δύο πλατιά τριγωνικά πτερύγια που του δίνουν την όψη αρπακτικού πουλιού με ανοιγμένα φτερά και μακριά ουρά, 7. (ναυτ.) α) η ελεύθερη πρυμνιά πλευρά στο τριγωνικό πανί, β) [παλαιότερα] η δίωρη φυλακή. 🕮 < αρχ. ἀετός, [για τη 2η ερμ.] σημδ. από την ιταλ. aquilone, [για την 7η ερμ.] από το βενετ. gaetón ή gaitón.

αζιμούθ(ιο), το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (αστρον.) δίεδρη γωνία που σχηματίζεται από το κάθετο επίπεδο και τον μεσημβρινό κάποιου τόπου στο οποίο βρίσκεται ο παρατηρητής, μετριέται σε μοίρες, 2. (ναυτ.) το τόξο του ορίζοντα. 🕮 < αγγλ. azimuth < αραβ. as + sumūt, πληθ. του samt [= δρόμος, κατεύθυνση ουράνιου σώματος]. ⊙ αζιμουθιακός (φρ.) *«αζιμουθιακές συντεταγμένες», «αζιμουθιακό κάτοπτρο / διάγραμμα», «αζιμουθιακή πυξίδα / διόπτρα», «αζιμουθιακός κύκλος / πίνακας»*]. ○ αζυμουθόμετρο.

Αζόρες, οι, ουσ. • (γεωγρ.) συστάδα εννέα νησιών της Πορτογαλίας με έκταση 2.333 τ.χλμ. και πληθυσμό 246.772 κατοίκους [απογρ. 2011]. 🕮 < πορτογ. Açores, που σημαίνει Νησιά των Γυπών.

Αζοφική Θάλασσα, η, αλλά και **Θάλασσα του Αζόφ,** • (γεωγρ.) θαλάσσια περιοχή 35.000 τ.χλμ. στη βόρεια Μαύρη Θάλασσα ανάμεσα στην Κριμαία και στον Καύκασο. 🕮 < Αζόφ [ονομασία παλαιού οικισμού Azov < τουρκ. asak ή azaq = πεδιάδα] + -ική.

άζωτο, το, ουσ. • (χημ.) χημικό στοιχείο ελεύθερο στην ατμόσφαιρα και σε αναλογία 78%. 🕮 Μεταφορά στην Ελληνική του γαλλ. azote (< α- [στερητ.] + ζωή) δηλ. το αέριο που δεν βοηθάει στη διατήρηση της ζωής.

αζωτούχος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που περιέχει στο σώμα του το χημικό στοιχείο άζωτο. 🕮 < άζωτο + -ούχος < έχω.

αθέμιτος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που δεν πραγματοποιείται μέσα στα πλαίσια που ορίζει ο νόμος ή οι άγραφοι νόμοι της ζωής, συνών. άνομος, ανεπίτρεπτος, ανήθικος, αντών. θεμιτός, (φρ.) *«αθέμιτος ανταγωνισμός»*, επιχειρηματική ενέργεια που καταστρατηγεί τους ισχύοντες εμπορικούς κανόνες και λειτουργεί ανήθικα και αντιεπαγγελματικά. 🕮 < αρχ. ἀθέμιτος [= αντίθετος προς το θεϊκό νόμο] < ἀ- [στερητ.] + θεμιτός < *Θέμις [= θεά της δικαιοσύνης στην ελληνική μυθολογία]. ◈ αθέμιτα [επίρρ.].

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Θέμις**, η θεά του νόμου, κόρη του Ουρανού και της Γαίας. Με τον Δία απέκτησε τις τρεις Ώρες, τις τρεις Μοίρες και τις Νύμφες του ποταμού Ηριδανού. Δίδαξε στον Απόλλωνα τους τρόπους της μαντείας.

αθερίνα και **αθερίνη,** η, **αθερίνος** και **αθερινός**, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) α) είδος μικρού αφρόψαρου, η επιστ. του ονομ. Atherina hepsetus [διώνυμο], 8 έως 15 εκατοστά το μήκος του, ομοιάζει πολύ με τη μαρίδα, το χρώμα της είναι γκριζοπράσινο, λίγο ασημί με μια μαύρη ταινία στα πλευρά, μετακινείται κοπαδιαστά και τρέφεται κυρίως με πλαγκτόν, εναποθέτει τα αβγά του σε πέτρες

και φύκια, β) άλλο είδος με την επιστ. ονομ. Atherina boyeri [διώνυμο], ακόμη μικρότερο σε μέγεθος, γνωστό και ως σουβλίτης, αφθονεί στα μεσογειακά παράλια. 🕮 < μσν. αθερίνα < αρχ. ἀθερίν(η) < αρχ. ἀθὴρ + [κατάλ.] -ινος/-ινη. ⊙ αθερινιό, αθερινιά, αθερινιάζω, αθερινιό(ς), αθερινίστρα. ○ αθερινολόγος, αθερινόδιχτο, αθερινόψυχος [= ο μικρόψυχος].

αθερινόδιχτο, το, ουσ. • (ναυτ.) λεπτό δίχτυ, με μάτι έως 8 mm, αρματωμένο με μολύβι, κατάλληλο για το ψάρεμα της αθερίνας και γενικά των μικρών ψαριών, συνών. αθερινιό. 🕮 < αθερίνα + δίχτυ.

αθερινολόγος, ο, ουσ. • (ναυτ.) ειδικό αλιευτικό εργαλείο, είδος τεράστιας απόχης χωρίς λαβή, που χρησιμοποιείται για το ψάρεμα κυρίως της αθερίνας, αλλά και άλλων μικρών ψαριών, συνών. αθυρνολόγος ή μπέντουλας. 🕮 < μσν. αθερίνα + -λόγος < [αρχ.] λέγω [= συλλέγω, συνάγω, συναθροίζω, μαζεύω].

αθετώ, ρ. [μετβ.] • α) καταπατώ τον όρκο μου, β) παραβιάζω τα συμφωνηθέντα, συνών. αναιρώ, ακυρώνω, παραβαίνω. 🕮 < αρχ. ἀθετῶ.

αθίβολο, το, και **αθίβολος,** ο, ουσ. • (ναυτ.) μικρό είδος διχτυού το οποίο ρίχνεται από τη στεριά πεταχτά (στην αρχαιότητα ονομαζόταν αμφίβολος και στα μεταγενέστερα χρόνια αμφιβολή και αμφίβληστρον), συνών. πεζόβολος, καβουροσύρτης, γκαγκάβα, δράγα. ⊙ αθιβολιάρης [= πεζοβολιάρης], αθιβόλεμα [= ψάρεμα με μικρό δίχτυ], αθιβολεύω [= ψαρεύω με μικρό δίχτυ], αθιβολιά [= 1. ρίξιμο διχτυού με το χέρι, 2. ψαριά που προέρχεται από μικρό δίχτυ].

άθικτος, -η, -ο, και **άθιχτος,** -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν έχει πειραχτεί, ανέγγιχτος, συνών. ανέπαφος, αμεταχείριστος, 2. άφθαρτος, 3. οτιδήποτε το καινούργιο, 4. (για γυναίκες) αγνή, παρθένα. 📖 < αρχ. ἄθικτος, < ἀ- [στερητ.] + θικτός < [αρχ.] θιγγάνω [= ακουμπώ, χειρίζομαι, αγγίζω].

άθλημα, το, ουσ. • 1. αγώνισμα, σπορ, 2. αυτό για το οποίο αγωνίζεται κάποιος. 📖 < αρχ. ἄθλῶ.

άθλο, το, ουσ. • έπαθλο για τον νικητή του αγωνίσματος. 📖 < αρχ. ἆθλον < [ομηρ. τ.] ἄεθλον, ουδ. του επίθ. ἄεθλος.

αθλοθέτης, ο, **αθλοθέτρια,** η, ουσ. • (αθλητ.) το πρόσωπο ή η εταιρεία που ορίζει το έπαθλο της νίκης σ' έναν αθλητικό αγώνα ή σ' έναν διαγωνισμό. 📖 < αρχ. ἆθλον [= βραβείο] + -θέτης < [αρχ.] τίθημι[= καθιερώνω].

αθλοθετώ, ρ. [μετβ] • (αθλητ.) διοργανώνω ή καθιερώνω έπαθλο για αθλητικούς αγώνες ή διαγωνισμούς. 📖 < μτγν. ἀθλοθετῶ.

άθολος, -η, -ο, και **αθόλωτος,** -η, -ο, επίθ. • καθαρός, διαυγής. 📖 < αρχ. ἄθολος, -ον.

αθόρυβος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν δημιουργεί θόρυβο, συνών. ήσυχος, σιγανός, σιωπηλός, 2. (μτφ.) αυτός που αποφεύγει τη δημοσιότητα, ο σεμνός. 📖 < αρχ. ἀθόρυβος, -ον, < ἀ- [στερητ.] + θόρυβος. ◈ αθόρυβα [επίρρ.].

άθος, ο, ουσ. • 1. λεπτή σκόνη, κουρνιαχτός, 2. τέφρα, στάχτη, 3. το άνθος. 📖 < αρχ. ἄθος.

άθραυστος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν μπορεί να σπάσει εύκολα, συνών. ανθεκτικός, 2. (μτφ.) αυτός που δε λυγίζει όσες πιέσεις κι αν δεχτεί, συνών. συμπαγής, άκαμπτος. 📖 < α- [στερητ.] + [αρχ.] θραύω [= σπάζω σε κομμάτια, συντρίβω, συνθλίβω]. ◈ άθραυστα [επίρρ.].

αθροίζω, ρ. [μετβ.] • 1. (μαθημ.) κάνω πρόσθεση, 2. συγκεντρώνω, μαζεύω. 📖 < αρχ. ἀθροίζω < ἄθρόος. ⊙ άθροιση, άθροισμα, αθροισμός, αθροιστής > αθροιστικός.

άθροισμα, το, ουσ. • (μαθημ.) το αποτέλεσμα της πρόσθεσης. 📖 < αρχ. ἀθροίζω.

αθώος, -α, -ο, επίθ. • 1. (νομ.) αυτός που απαλλάχθηκε με δικαστική απόφαση από την κατηγορία, 2. αυτός που δεν ευθύνεται για κάτι αρνητικό, 3. αυτός που δεν είναι ικανός για να προκαλέσει κάποια βλάβη, 4. ο αγαθός, ο απονήρευτος. 📖 < αρχ. ἀθῶος < ἀ- [στερητ.] + [αρχ.] θωή [= ποινή, τιμωρία]. ◈ αθώα [επίρρ.].

αθωράκιστος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν προστατεύεται από μεταλλικό θώρακα, 2. (μτφ.) αυτός που δεν παίρνει προστατευτικά μέτρα. 📖 < αρχ. ἀθωράκιστος < α- [στερητ.] + θωρακίζω. ◈ αθωράκιστα [επίρρ.].

αθώρητος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν διακρίνεται τη νύχτα, αθέατος, 2. αυτός που είναι κρυφός, μυστικός, ο ατημέλητος, ο αφρόντιστός. 📖 < α- [στερητ.] + [μσν.] θωράω και θωρῶ και θαρῶ [= βλέπω].

αθωώνω, ρ. [μετβ.] • κρίνω κάποιον αθώο, τον απαλλάσσω από κάθε κατηγορία. 📖< μτγν. ἀθωόω, -ῶ < αρχ. ἀθῶος. ⊙ αθωωτικός, αθώωση.

Αιγαίο Πέλαγος, και **Αιγαίο**, το, • (γεωγρ.) θαλάσσια περιοχή της ανατολικής λεκάνης της Μεσογείου μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, με έκταση 240.000 τ.χλμ. αλλιώς και *«Άσπρη Θάλασσα»* σε αντιδιαστολή με τη *«Μαύρη Θάλασσα»*. 📖 < αρχ. ὁ Αἰγαῖος [= (ενν. πόντος) το Αιγαίο πέλαγος, σε Πλάτ.].

αιγαιοπελαγίτικος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που προέρχεται από το Αιγαίο Πέλαγος, ή που σχετίζεται με αυτό, 2. χαρακτηρισμός που αποδίδεται σε πολιτισμικά στοιχεία των νησιών του Αιγαίου. 📖 < Αιγαίο Πέλαγος.

αιγαίος, -α, -ο, και **αιγαιακός**, -ή, -ό, επίθ. • 1. αιγαίος, δηλ. πόντος [= πέλαγος], η ανοικτή θάλασσα, 2. (φρ.) *«αιγαίος πολιτισμός»,* ο πολιτισμός της 2ης και 3ης χιλιετίας, *«Αιγαίο πέλαγος»*. 📖 < αρχ. Αἰγαῖος, -α, -ον, < συγγ. με την προελληνική ρίζα αἴγ-α [= κατσίκα]. Έτσι η αρχ. σημασία ήταν τόπος με πολλές κατσίκες, ενν. πριν η θάλασσα πλημμυρίσει την ξηρά. Σύμφωνα με την παράδοση από το κύρ. όν. *[1]Αἰγεύς ή *[2]Αἰγαίων ή Αἰγαὶ, τοποθεσία της Εύβοιας ή της Αχαΐας.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **α) Αιγεύς,** βασιλιάς της Αθήνας. Γιος του Πανδίονα και της Πυλίας. Πατέρας του Θησέα, από την ένωσή του με την Αίθρα, και του Μήδου, από τη Μήδεια. **β) Αιγαίων,** μυθικός βασιλιάς της Εύβοιας με μεγάλη στρατιωτική δύναμη και πλούτο. Με τον τεράστιο στόλο του κυριάρχησε σ' όλα τα νησιά των Κυκλάδων. Ίσως το γεγονός της θαλασσοκρατορίας του είναι ενισχυτικό της άποψης ότι αυτός χάρισε το όνομά του στο πέλαγος που περιβάλλει τα νησιά.

αίγειρος, η, ουσ. • 1. (φυτολ.) α) ονομασία που έδωσαν οι αρχ. Έλληνες στο δέντρο λεύκη η μέλαινα [populus nigra] που ομοιάζει με κυπαρίσσι, το καβάκι, β) (ναυτ.) το προερχόμενο από αυτό το δέντρο ξύλο, το οποίο θεωρείται χαμηλής ποιότητας, και γι' αυτό χρησιμοποιείται σε δευτερεύουσες ναυπηγικές εργασίες, 2. (μυθολ.) η * Αἴγειρος, νύμφη του δάσους. 📖 < αρχ. αἴγειρος [επειδή τα φύλλα της λεύκας σείονταν διαρκώς] < αβέβαιης ετυμολογίας.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Αίγειρος,** για τους αρχ. Έλληνες νύμφη των δασών, αδελφή του Φαέθοντα, που μεταμορφώθηκε σε λεύκα για να θρηνήσει στις όχθες του ποταμού Ηριδανού τον θάνατό του.

αιγιαλίτης, ο, και **αιγιαλίτιδα,** η, ουσ. • 1. (γεωγρ.) *«αιγιαλίτιδα ζώνη»* ή *«χωρικά ύδατα»* ή *«χωρική θάλασσα»,* είναι το θαλάσσιο τμήμα που περιβάλλει μία χώρα και αποτελεί το σύνορό της, 2. αυτός που κατοικεί κοντά στην παραλιακή ζώνη, συνών. παράλιος, παραθαλάσσιος. 📖 < αρχ. αἰγιαλός.

↳ **Αιγιαλίτιδα** ζώνη [Territorial sea] περιλαμβάνει το νερό, τον βυθό και το υπέδαφος και τον υπερκείμενο εναέριο χώρο. Στη ζώνη αυτή, το παράκτιο κράτος ασκεί πλήρη κυριαρχία. Σύμφωνα με τη Διεθνή Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982, κάθε κράτος έχει το δικαίωμα να εκτείνει την **αιγιαλίτιδα** ζώνη μέχρι τα 12 ναυτικά μίλια από τη γραμμή βάσης [baseline]. Η Ελλάδα, το 1936, καθόρισε τα 6 ναυτικά μίλια από τις ακτές της ως τα δικά της χωρικά ύδατα.

αιγιαλός και **γιαλός,** ο, ουσ. • η παραλιακή ζώνη, ακρογιαλιά, παραλία. 📖 < αρχ. αἰγιαλός, ίσως από το αρχ. [ομηρ. λ.] ἀΐσσω συνηρ. ᾄσσω, μτγν. Ατt. τ. ᾄττω [= 1. κινούμαι αστραπιαία κι ορμητικά, 2. στρέφομαι με θέρμη προς κάτι, είμαι πρόθυμος για κάτι, επιδιώκω κάτι με ζήλο] + [αρχ.] ἅλς [= 1. (αρσ.) γενικότερα το αλάτι, Ηρόδ. 2. (θηλ.) η θάλασσα, Όμηρ. λ.]. ⊙ αιγιαλίτης και αιγιαλίτιδα.

Αίγινα, η, ουσ. • (γεωγρ.) α) νησί του Σαρωνικού κόλπου, με έκταση 82,63 τ.χλμ. και πληθυσμό 14.000 κατοίκων περίπου, β) η πρωτεύουσα του νησιού. 📖 < αρχ. τοπων. *Αἴγινα.

αιγινήτικος, -η, -ο, επίθ. • (γεωγρ.) αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στο νησί και την πόλη της *Αίγινας ή προέρχεται από τις περιοχές αυτές. 📖 < αρχ. αἰγινητικός, -ή, -όν < εθνων. Αἰγινήτης, -ήτισσα < αρχ. [τοπων.] Αἴγινα < σύμφωνα με την παράδοση από το μυθ. κύρ. όν. *Αίγινα.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Αίγινα,** κόρη του ποτάμιου θεού Ασωπού και της Μετώπης ή Μερόπης. Ο Δίας έκλεψε την όμορφη κοπέλα μεταμορφωμένος σε αετό και, φοβούμενος την Ήρα, την έφερε στο ιερό νησί Οινώνη που αργότερα μετονομάστηκε σε Αίγινα. Με το μύθο της Αίγινας συνδέεται και η ιστορία του Σίσυφου που, αφού μαρτύρησε την αρπαγή της κόρης στον πατέρα της, αντί ανταλλάγματος, τιμωρήθηκε από τον Δία σε ισόβια καταναγκαστική εργασία.

αιγόκερος, ο, ουσ. • 1. (αστρον.) [κυρ. όν.] *Αιγόκερος,* αστερισμός του Ν. Ημισφαιρίου, 2. (αστρολ.) ένας από τους δώδεκα ζωδιακούς αστερισμούς [από 23/11 έως 22/12], 3. (γεωγρ.) *«Τροπικός του Αιγόκερω»,* νοητή γραμμή γεωγραφικού πλάτους που διέρχεται από τη Γη περίπου 23,5° νότια του ισημερινού. 📖 < μτγν. αιγόκερως < αρχ. αἴξ, γεν. αἰγός [= γίδα] + -κερως < κέρας.

αιγυπτιακός, -ή, -ό, επίθ. • (γεωγρ.) αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στην Αίγυπτο ή προέρχεται από τη χώρα αυτήν. 📖 < αρχ. τοπων. *Αἴγυπτος (μία από τις ονομασίες της πόλης Μέμφιδος η οποία χτίστηκε, κατά μία μυθολογική εκδοχή, από το βασιλιά Αίγυπτο, γιο του Νείλου και της Μέμφιδος) < α) αρχ. ονομασία του ποταμού Νείλου, ή β) σύμφωνα με την παράδοση από το μυθ. κύρ. όν. *Αίγυπτος.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Αίγυπτος,** ο ήρωας που χάρισε το όνομά του στην ιστορικότερη χώρα της Αφρικής και συνδέεται στενά με την ελληνική μυθολογία. Από διάφορες γυναίκες απέκτησε πενήντα γιους. Στη σύγκρουσή του με το Δαναό τον ανάγκασε να καταφύγει στην Αργολίδα. Όταν οι γιοι του Αιγύπτου ήρθαν στην Πελοπόννησο ζήτησαν σε γάμο τις πενήντα κόρες του Δαναού. Ο Δαναός συμφώνησε, αλλά τη νύχτα του γάμου οι Δαναΐδες, με συμβουλή του πατέρα τους, σκότωσαν τους μνηστήρες τους οδηγώντας έτσι τον Αίγυπτο στην απόγνωση και στην απομάκρυνσή του από την εξουσία.

Αίγυπτος, η, ουσ. • (γεωγρ.) κράτος της βορειοανατολικής Αφρικής και τμήμα της η χερσόνησος του Σινά, έχει έκταση 1.001.450 τ.χλμ. και πληθυσμό 94.798.827 κατοίκους [απογρ. 2017]. 🕮 < αρχ. Αἴγυπτος, [δες ετυμ. αιγυπτιακός].

αιθάλη, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. καπνιά που προέρχεται, κυρίως, από την καύση των ξύλων, συνών. άζα [< αρχ. ἄζω = αποξηραίνω, στεγνώνω, καψαλίζω], αζαγιά, ασβόλη, 2. ο τεχνητός άνθρακας χρήσιμος στην παρασκευή μελάνης χρωμάτων και άλλων υλικών, 3. θυρίδα καθαρισμού αιθάλης. 🕮 < αρχ. αἰθάλη < αἴθω [= καίω, ανάβω].

αιθαλομίχλη, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • επικίνδυνο είδος ομίχλης, που σχηματίζεται σε αστικές και βιομηχανικές περιοχές, από τις εκπομπές καυσαερίων, συνών. καπνομίχλη. 🕮 < αιθάλη + ομίχλη.

αιθάνιο, το, ουσ. • (χημ.) άχρωμος, άοσμος, αέριος υδρογονάνθρακας πολύτιμος στην κατασκευή ψυκτικών θαλάμων. 🕮 < αγγλ. ethane ή γαλλ. éthane < éth(er) [= αιθ(έρας)] αρχ. αἰθήρ < αἴθω [= ανάβω, καίω] + [κατάλ.] -ane [= -άνιον].

αιθανόλη, η, ουσ. • (χημ.) υγρή χημική ένωση, που παρασκευάζεται από τη ζύμωση διαφόρων σακχάρων, με χημ. τ. C_2H_5OH, χρήσιμη ως συντηρητικό ή απολυμαντικό διάλυμα, το οινόπνευμα, συνών. αιθυλική αλκοόλη. 🕮 < αγγλ. ethanol < ethane- < αρχ. αἰθήρ < αἴθω [= ανάβω, καίω], γερμ. Ethanol, γαλλ. éthanol.

αιθέρας, ο, ουσ. • 1. (χημ.) πτητικό υγρό πολύτιμο στην αναισθησιολογία, 2. (μετεωρ.) τα ανώτερα στρώματα της ατμόσφαιρας, 3. υποθετικό στοιχείο, που σε θεωρητικό επίπεδο, καταλαμβάνει όλο το χώρο και επιτρέπει τη διάδοση του φωτός και των ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων, 4. (φιλοσ.) το πέμπτο στοιχείο της φύσης, κατά τον Αριστοτέλη, 5. (μυθολ.) ως κύριο όνομα: *Αιθέρας, θεϊκή οντότητα με πρωταρχικές κοσμογονικές λειτουργίες *[φωτό: λεπτομέρεια από τη Γιγαντομαχία στο Βωμό της Περγάμου, Βερολίνο]*. 🕮 < αρχ. αἰθήρ, -έρος < αἴθ- < αἴθω [= ανάβω, καίω/φέγγω λάμπω] + [επίθημα] -ερ- + [κατάλ.] -ος. Τη λ. δανείστηκαν ξένες γλώσσες, (για την 1η και 3η) γαλλ. éther < λατιν. aether < αρχ. αἰθήρ.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Αιθέρας,** προσωποποίηση του πάνω από τον αέρα καθαρού φωτός, γιος της Νύχτας και του Ερέβους, αδελφός της Ημέρας, κατά τον Ησίοδο. Στην Τιτανομαχία, καταγράφεται σαν πατέρας του Ουρανού, ενώ οι Ορφικοί τον θεωρούσαν ψυχή του κόσμου. Ο Αριστοφάνης τον παρουσιάζει πατέρα των Νεφελών.

αιθέριος, -ια, -ιο, επίθ. • 1. ο ευρισκόμενος ψηλά στον αιθέρα, 2. άυλος, αέρινος, 3. (μτφ.) αγγελικός, 4. (φρ.) *«αιθέριο έλαιο»,* έλαιο προερχόμενο από απόσταξη αρωματικών φυτών, χρήσιμο ως πρώτη ύλη σε φάρμακα και αρωματικές ουσίες, 5. [ως κύρ. όν.:] (μυθολ.) *ο Αιθέριος,* προσωνύμιο του Δία. 🕮 < αρχ. αἰθήρ, -έρος < αἴθ- < αἴθω [= ανάβω, καίω/φέγγω λάμπω] + -ερ- [επίθημα] + κατάλ. -ιος.

αίθουσα, η, ουσ. • ευρύχωρο δωμάτιο για πολλαπλές δραστηριότητες, (φρ.) *«αίθουσα αναμονής / υποδοχής / αναψυχής / κινηματογράφου / προβολής / δεξιώσεων / συνεδριάσεων / δικαστηρίου / θρόνου / σχεδιάσεως / αποσκευών κ.ά.».* 🕮 < θηλ. της αρχ. μτχ. αἴθ- < αἴθω [= ανάβω, καίω/φέγγω λάμπω], από τη φρ. *«αἴθουσα στοά»,* δηλ. *«λάμπουσα στοά»,* ο ανοικτός ηλιοφώτιστος χώρος της αυλής, εντός του οποίου άναβαν φωτιά και επέτρεπαν να διανυκτερεύσουν οι ξένοι, οι οδοιπόροι, οι ταξιδιώτες. **O** αιθουσάρχης**,** αιθουσιολόγιο.

αιθρία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) καιρική κατάσταση που εμφανίζει τον πεντακάθαρο ουρανό χωρίς ίχνος σύννεφου, ο ξάστερος ουρανός, (φρ.) *«κεραυνός εν αιθρία»,* για κάτι το απροσδόκητο στη ζωή. 🕮 < αρχ. αἰθρία.

αίθριος, -α, -ο, επίθ. • 1. αυτός που είναι χωρίς σύννεφα, ανέφελος, 2. (μτφ.) γαλήνιος, ήρεμος. 🕮 < αρχ. αἴθω [= ανάβω, καίω/φέγγω λάμπω].

αιθυλένιο, το, ουσ. • (χημ.) αέριο που ανάβει εύκολα και αποτελεί βασικό συστατικό του οινοπνεύματος και του φωταερίου, με ιδιότητες αναισθητικού και πολλές άλλες χρηστικές εφαρμογές. 🕮 < γαλλ. éthylène <

éthyle < αρχ. ἀθήρ + hyle < αρχ. ὕλη [= δάσος, κομμένο ξύλο].

αιθύλιο, το, ουσ. • (χημ.) οργανική ρίζα με δύο άτομα άνθρακα. 🕮 < αγγλ. ethyl, γαλλ. éthyle < αρχ. αἰθήρ + hyle < αρχ. ὕλη [= δάσος, κομμένο ξύλο]. ⊙ αιθυλισμός [= αλκοολισμός.

αίμα και **γαίμα,** το, ουσ. • 1. (βιολ.) κόκκινο ζωτικό υγρό που βρίσκεται στο σώμα ανθρώπων και σπονδυλωτών ζώων και αποτελεί βασικό παράγοντα της ζωής, 2. η καταγωγή, η συγγένεια, 3. (φρ.) *«κύκλος του αίματος»,* δηλώνει το φόνο, *«μπαίνω στα αίματα»,* παρακινώ κάποιον, αναλαμβάνω πρωτοβουλίες για δράση, *«παίρνω το αίμα μου πίσω»,* εκδικούμαι, *«το αίμα νερό δεν γίνεται»,* αλληλοϋποστήριξη συγγενών, *«βράζει το αίμα μου»,* είμαι όλο ζωή, *«κόβω το αίμα»,* τρομάζω κάποιον, και πολλές άλλες φράσεις. 🕮 < αρχ. αἷμα < αβέβαιου ετύμου. Η λ. σαν α΄ συνθετικό δημιουργεί πλήθος σύνθετων λέξεων που τις συναντούμε σε ξένες γλώσσες και δηλώνουν επιστημονικούς όρους. ○ αιμαγγείωμα, αιματίτης, αιματογραφία, αιματοδιαγνωστική, αιματοδόχος, αιματοκήλη, αιματοκόβω, αιματοκολπία, αιματόκομμα, αιματοκρίτης, αιματοκύλισμα, αιματοκύστη, αιματολογία, αιματομανία, αιματομετρία, αιματοξυλίνη, αιματόρροια, αιματοσκόπιο και πολλά άλλα.

αιματοκρίτης, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (ιατρ.) α) συσκευή μέτρησης για τον καθορισμό της τιμής του αιματοκρίτη, <u>συνών.</u> αιματόμετρο, β) η εκατοστιαία αναλογία του όγκου των ερυθρών αιμοσφαιρίων στο αίμα. 🕮 < αγγλ. haematocrit < αίμα, γεν. αίματος + κριτής.

αιμάτωμα, το, ουσ. • (ιατρ.) συσσώρευση ποσότητας αίματος στους ιστούς ή κάτω από το δέρμα, η οποία προκαλείται από ρήξη αγγείων και γίνεται αντιληπτή από την διόγκωση του σημείου ή την εμφάνιση μπλε κηλίδας. 🕮 < αγγλ. haematoma < αιματώνω < αίμα, γεν. αίματος.

αιμοδοσία, η, ουσ. • η προσφορά αίματος για τις ανάγκες της κοινωνίας. 🕮 < αιμοδότης.

αιμοδότης, ο, **αιμοδότρια,** η, ουσ. • αυτός που προσφέρει αίμα εθελοντικά για συγκεκριμένο ασθενή ή για την ενίσχυση της τράπεζας αίματος του νοσοκομειακού συστήματος. 🕮 < αίμα + δότης < αρχ. αἷμα + δίδωμι [= δίνω, αποδίδω, δωρίζω, χαρίζω].

αιμορραγία, η, ουσ. • (ιατρ.) ροή αίματος εντός ή εκτός του σώματος, εξαιτίας ρήξεως αιμοφόρων αγγείων από τραυματισμό ή άλλη αιτία. 🕮 < αρχ. αἱμορραγία.

αιμορραγώ, ρ. [αμετβ.] • 1. (ιατρ.) υποφέρω από αιμορραγία, 2. χάνω αίμα εξαιτίας ρήξεως αιμοφόρων αγγείων από τραυματισμό ή άλλη αιτία, 3. ζω έντονα συναισθήματα, 4. (μτφ.) αποδυναμώνομαι οικονομικά. 🕮 < αρχ. αἱμορραγῶ < αἷμα + -ρραγής < ρήγνυμι [= σπάζω, θραύω, τεμαχίζω ή κομματιάζω, σχίζω, ξεσχίζω, θρυμματίζω, καταστρέφω, κλονίζω, γκρεμίζω].

αιμόφυρτος, -η, -ο, επίθ. • γεμάτος αίματα, καταματωμένος. 🕮 < αρχ. αἷμα + -φυρτος < φύρω [= αναμειγνύω].

αϊνάς, ο, ουσ. • (ναυτ.) το επάνω επίπεδο μέρος της πρύμνης του πλοίου, <u>συνών.</u> καθρέφτης, άβακας, <u>αντών.</u> κοράκι. 🕮 < τουρκ. ayna [= καθρέφτης] < περσ. ayina.

αινίτικο, το, ουσ. δες νίτικο.

αιολικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. (μετεωρ.) αυτός που έχει σχέση με τη δύναμη των ανέμων, 2. (φρ.) *«αιολική ενέργεια»,* η δύναμη των ανέμων, πολύτιμη πηγή ενέργειας για τον άνθρωπο, *«αιολικά ρεύματα»,* επιφανειακά ρεύματα θαλασσών που οφείλονται στην επενέργεια των ανέμων, *«αιολικό πάρκο»,* έκταση που περιλαμβάνει ειδικά μηχανήματα παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος τα οποία αξιοποιούν τη δύναμη των ανέμων. 🕮 < αγγλ. eolic < αρχ. αἰόλος [= γρήγορος, ευκίνητος, ορμητικός / λαμπερός, αστραφτερός / πλουμιστός / δόλιος / άστατος), με επίδραση του μυθικού κύριου ονόματος *Αἴολος, λ. που ίσως δήλωνε αρχικά τον «γρήγορο, ορμητικό άνεμο» + [καταλ.] -ικός.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Αίολος,** ο ταμίας των ανέμων, στα αρχαϊκά χρόνια, θεός των ανέμων, την ρωμαϊκή εποχή, είχε το βασίλειο του στην πλωτή νήσο Αιολία. Σύμφωνα με τον Βιργίλιο κρατούσε τους ανέμους σ' ένα σπήλαιο και τους ελευθέρωνε μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις.

αίολος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν στηρίζεται ικανοποιητικά και είναι εύκολο να α-

νατραπεί, 2. αυτός που είναι αναξιόπιστος. 🕮 < αρχ. αἰόλος [δες αιολικός].

αιρετός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που εκλέγεται μέσα από δημοκρατικές διαδικασίες, 2. (ως ουσ.) το εκλεγμένο μέλος ενός διοικητικού συμβουλίου. 🕮 < αρχ. αἱρετός < αἱρέομαι, -οῦμαι [= εκλέγω επιλέγω].

αιρκοντίσιον, το, άκλ. • (τεχνολ.) συσκευή κλιματισμού που θερμαίνει ή ψυχραίνει τον αέρα σε κλειστούς χώρους, κλιματιστικό. 🕮 < αγγλ. air-conditioner και air-conditioning < αρχ. ἀήρ + condition [= κατάσταση].

αισθάνομαι, ρ. [μετβ. και αμετβ.] • 1. αναγνωρίζω κάτι με τις αισθήσεις μου, 2. προαισθάνομαι ή διαισθάνομαι, 3. νιώθω ή ζω κάτι έντονα, 4. δείχνω κατανόηση στην κατάσταση κάποιου, <u>συνών.</u> συμπάσχω, συναισθάνομαι. 🕮 < αρχ. αἰσθάνομαι < θ. αἰσθ- + [πρόσφυμα] αν- + [κατάλ.] -ομαι.

αίσθηση, η, ουσ. • 1. καθεμιά από τις βασικές λειτουργίες με τις οποίες αντιλαμβανόμαστε τα όσα συμβαίνουν γύρω μας, 2. (ψυχολ.) η ικανότητα του ανθρώπου να αντιδρά και να δημιουργεί αισθήματα, 3. η σφαιρική εντύπωση που σχηματίζει κανείς για καταστάσεις, 4. η ζωηρή εντύπωση που δημιουργείται στο υποσυνείδητό μας. 🕮 < αρχ. αἴσθησις < αἰσθάνομαι.

αισθητός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που γίνεται αντιληπτός από τις αισθήσεις, 2. αυτός που διατηρεί έντονη την ανησυχία του για την κατάκτηση του *«ωραίου»*. 🕮 < αρχ. αἰσθητός, -ή, -όν και -ός, -όν, < αἰσθάνομαι. ◈ αισθητά, αισθητότητα.

αίσιος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που δίνει ελπίδα για καλή έκβαση των πραγμάτων, ο ευνοϊκός, <u>συνών.</u> ευοίωνος, καλότυχος, αντών. δυσοίωνος. 🕮 < μτγν. αἴσιος < αρχ. αἶσα [= μοίρα, πεπρωμένο]. ◈ αίσια και αισίως [επίρρ.].

αισχροκέρδεια, η, ουσ. • το υπερβολικά μεγάλο κέρδος στις εμπορικές συναλλαγές, αθέμιτη κερδοσκοπία. 🕮 < αρχ. αἰσχροκέρδεια < αἰσχροκερδής.

αισχροκερδώ, ρ. [μετβ.] • κερδίζω κάτι με παράνομο και αθέμιτο τρόπο. 🕮 < αρχ. αἰσχροκερδῶ.

αισχρόλογα, τα, ουσ. • τα πρόστυχα λόγια, βωμολοχίες, βρομόλογα, βρισιές. 🕮 < αισχρός + λόγ(ια), -α, < λέγω.

αισχρός, -η, -ό, επίθ. • 1. αυτός που με την συμπεριφορά του προκαλεί ντροπή, <u>συνών.</u> πρόστυχος, φαύλος, ανήθικος, επαίσχυντος, αχρείος, χυδαίος, κακοήθης, 2. αυτός που αγνοεί το στοιχείο του «ωραίου». 🕮 < αρχ. αἰσχρός < αἶσχος. ⊙ αισχρότητα.

αίτημα, το, ουσ. • 1. γραπτό κείμενο ή προφορική τοποθέτηση που καταγράφει την απαίτηση του πολίτη, του φοιτητή, του συνδικαλιστή, του εργαζόμενου κ.λπ. 2. (νομ.) η έγγραφη αναφορά, πολιτών, 3. (φιλοσ.) κάθε βασική πρόταση που επιδιώκει την κατανόηση των πράξεων, αλλά θεωρητικά δεν αποδεικνύεται. 🕮 < αρχ. αἴτημα, [γεν.] -ατος, τό, [= αίτηση, παράκληση, απαίτηση] < αἰτῶ [= ζητώ].

αίτηση, η, ουσ. • 1. γραπτή αναφορά που περιλαμβάνει αξιώσεις ή παρακλήσεις και απευθύνεται προς τον προϊστάμενο κάποιας υπηρεσίας, 2. τυποποιημένο έντυπο στο οποίο καταγράφεται το συγκεκριμένο αίτημα ή συμπληρώνεται σε ορισμένα του σημεία. 🕮 < αρχ. αἴτησις < αἰτῶ [= ζητώ].

αιτία, η, ουσ. • 1. ο λόγος για το οποίο γίνεται κάτι, 2. η δικαιολογία, η αφορμή, 3. στοιχείο κατηγορίας σε βάρος κάποιου. 🕮 < αρχ. αἰτία, ἡ, [= ψόγος, μομφή, κατηγορία] < αἰτέω, αἰτῶ [= ζητώ].

αιτώ, ρ. [μετβ.] • 1. ζητώ, διατυπώνω αίτημα προς μία διοικητική αρχή, προς μία υπηρεσία, 2. (η μτχ. ως ουσ.) αυτός που διατυπώνει κάποιο αίτημα. 🕮 < αρχ. αἰτέω, αἰτῶ [= ζητώ].

αίφνης, επίρρ. • ξαφνικά, απροσδόκητα, απρόοπτα, απότομα, έξαφνα. 🕮 < αρχ. αἴφνης. ⊙ αιφνίδιος [= ξαφνικός], (φρ.) *«αιφνίδια ριπή ανέμου»*.

αιφνιδιάζω, ρ. [μετβ.] • 1. ξαφνιάζω, εκπλήσσω, 2. συλλαμβάνω κάποιον. 🕮 < αιφνίδιος < αρχ. αἴφνης.

αιφνιδιασμός, ο, ουσ. • 1. οποιαδήποτε ενέργεια που αποσκοπεί στο ξάφνιασμα, στην ανατροπή, 2. (στρατ.) ξαφνική στρατιωτική ενέργεια για να βρει απροετοίμαστο τον αντίπαλο. 🕮 < αιφνιδιάζω.

αιχμαλωσία, η, ουσ. • 1. (στρατ.) σύλληψη στρατιωτών κατά τη διάρκεια της πολεμικής επιχείρησης, 2. κατάσταση στην οποία βρίσκεται το πρόσωπο που συνελήφθη. 🕮 < αιχμάλωτος.

αιχμαλωτίζω, ρ. [μετβ.] • 1. συλλαμβάνω κάποιον, 2. στερώ την ελευθερία από κάποιον, σκλαβώνω, 3. (μτφ.) σαγηνεύω, συνών. ελκύω, 4. υποδουλώνω. 🕮 < μτγν. αἰχμαλωτίζω.

αιχμάλωτος, -η, -ο, επίθ. • 1. (ως ουσ.) άτομο που παραδίνεται ή συλλαμβάνεται από τον εχθρό, 2. αυτός/-ή/-ό που γίνεται έρμαιο στα χέρια κάποιου, συνών. δέσμιος, υποχείριος, δούλος. 🕮 < αρχ. αἰχμάλωτος < αἰχμή + ἁλωτός < ἁλίσκομαι [= συλλαμβάνομαι, πιάνομαι, κυριεύομαι], το πρόσωπο εκείνο δηλ. που συλλαμβάνεται κάτω από την απειλή του δόρατος.

αιχμή, η, ουσ. • 1. είδος μυτερού πρωτόγονου εργαλείου, 2. ακίδα, μύτη, 3. (μτφ.) λόγος ή φράση που εμπεριέχει κατηγορία, μομφή, 4. (φρ.) *«αιχμή του δόρατος»,* σπουδαίος στρατιωτικός ή πολιτικός σχεδιασμός, *«ώρες αιχμής»,* ώρες κορύφωσης της κυκλοφορίας, *«τεχνολογία αιχμής»,* η τεχνολογία που αξιοποιεί τα σύγχρονα επιστημονικά επιτεύγματα. 🕮 < αρχ. αἰχμή.

αιχμηρός, -η, -ο, επίθ. • 1. μυτερός, 2. αυτός που προκαλεί ενόχληση με την κριτική του, συνών. καυστικός, δηκτικός. 🕮 < αρχ. αἰχμή. ⊙ αιχμηρότητα.

αιώνας, ο, ουσ. • 1. χρονική περίοδος 100 χρόνων, εκατονταετία, 2. χρονική περίοδος της ιστορίας που χαρακτηρίζεται από αυτοτέλεια και ιδιοτυπία, 3. εποχή, 4. (μυθολ.) [ως κύρ. όν.] ο **Αιώνας,* προσωποποίηση του χρόνου και της αιωνιότητας. 🕮 < αρχ. αἰών, γεν. -ῶνος, σημασιολογικά η λ. στην περίοδο της αρχαιότητας δήλωνε τη γενεά, στο μεσαίωνα τη χιλιετία και στη νεότερη εποχή την εκατονταετία. O αιωνόβιος.

αιώνιος, -ια, και -ία, -ιο, επίθ. • 1. αυτός που διαρκεί για πάντα, παντοτινός, συνών. διηνεκής, αέναος, αντών. εφήμερος, προσωρινός, 2. αυτός που δεν καταστρέφεται, αθάνατος, 3. (μτφ.) α) αγέραστος, β) αυτός που βρίσκεται σε μια θέση ή ένα αξίωμα για μεγάλο χρονικό διάστημα, αναλλοίωτος, παντοτινός, 4. (μσν.) αυτοκρατορικός τίτλος. ⊙ αιωνιότητα [= η ιδιότητα του αιώνιου, εκείνου που διαρκεί πολύ χρόνο ή για πάντα].

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Αιών,** γιος του Χρόνου, σύμφωνα με τον Ευριπίδη, πατέρας του Γένους και της Γενεάς. Αλλά και εναλλακτική ονομασία του θεού Χρόνου.

αιώρα, η, ουσ. • τύπος αυτοσχέδιας δικτυωτής κούνιας ή κρεβατιού που οι δύο άκρες του στερεώνονται σε σταθερά σημεία, συνών. κουκέτα, μπράντα [= ναυτική αιώρα]. 🕮 < αρχ. αἰώρα < αἰωρέω, -ῶ [= ταλαντεύω, σείω, μετεωρίζω, κουνώ στον αέρα].

αιώρηση, η, ουσ. • 1. παλινδρομική κίνηση σώματος στον αέρα, 2. (φυσ.) όρος της φυσικής που δηλώνει την τροχιά την οποία διαγράφει το εκκρεμές, 3. (αθλητ.) κίνηση του αθλητή στο μονόζυγο, 4. (ναυτ.) το κρέμασμα ή το άνοιγμα των αιωρών στο χώρο κατάκλισης των ναυτών. 🕮 < αρχ. αἰώρησις < αἰωροῦμαι.

αιωροθέσιο, το, ουσ. • (ναυτ.), το, ουσ. • (ναυτ.) 1. εσωτερικός χώρος του πλοίου εντός του οποίου οι ναύτες, μετά το πρωινό τους ξύπνημα, τοποθετούσαν τις αιώρες τους, συνών. το φιλαρέτο, 2. το παραπέτο. 🕮 < αιώρα + θέσις.

αιωροσκάφος, το, ουσ. • (ναυτ.) αρχική ονομασία του χόβερκραφτ. 🕮 < αρχ. αἰωρῶ + σκάφος.

αιωρούμαι, ρ. [αμετβ.] • 1. κινούμαι στον αέρα παλινδρομικά, συνών. μετεωρίζομαι, ταλαντεύομαι, 2. (μτφ.) είμαι αναποφάσιστος, διστάζω να πάρω απόφαση για κάτι, αμφιταλαντεύομαι. 🕮 < αρχ. αἰωροῦμαι.

ακαζού και **ακαγιού,** το, άκλ. ουσ. • 1. (φυτολ.) είδος ξύλου γνωστό και ως μαόνι, σπουδαίο υλικό στην επιπλοποιία και στη ναυπηγική, 2. κοκκινωπό χρώμα μαλλιών ή ανταύγεια σ' αυτό το χρώμα. 🕮 ❶ < γαλλ. acajou, ή ❷ < πορτογαλ. acajú < (βραζιλ. γλ. Τούπι) akaiu.

ακαθάριστος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν είναι καθαρός, συνών. ακάθαρτος, λερωμένος, βρόμικος, 2. αυτός που δεν έχει καθαριστεί από τη φλούδα του, 3. (οικον.) αποδοχές εργαζόμενου που έχουν ενσωματωμένο τον βασικό μισθό, τα επιδόματα αλλά και τις κρατήσεις, 4. (φρ.) *«ακαθάριστο κέρδος», «ακαθάριστος λογαριασμός», «ακαθάριστο εθνικό προϊόν»* κ.ά. 🕮 < α- [στερητ.] + καθαρίζω. ◈ ακαθάριστα [επίρρ.].

ακαθαρσία, η, ουσ. • 1. βρωμιά, 2. απορρίμματα, συνών. λέρα, ρυπαρότητα, 3. [πληθ.] περιττώματα ζώων ή ανθρώπων, κόπρανα, σκατά. 🕮 < αρχ. ἀκαθαρσία.

ακάθαρτος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν είναι καθαρός, συνών. λερωμένος, βρόμικος, 2. (μτφ.) αυτός που διακρίνεται για την πανουργία και την ανήθικη συμπεριφορά του, συνών. αισχρός, διεφθαρμένος, μιαρός, 3. (φρ.) *«ακάθαρτο πνεύμα», «ακάθαρτο αίμα»* κ.ά. 🕮 < α- [στερητ.] + καθαρτός < καθαιρώ [= εξαγνίζω]. ◈ ακάθαρτα [επίρρ.].

ακαθέλκυστος, -η, -ο, επίθ. • σκάφος που δεν καθελκύστηκε στη θάλασσα και παραμένει στο χώρο του ναυπηγείου. 🕮 < α- [στερητ.] + καθελκύω < κατά + [αρχ.] ελκύω [= τραβώ, σέρνω].

ακακία, η, ουσ. • 1. (φυτολ.) δέντρο ή θάμνος, αειθαλές ή φυλλοβόλο, ανθεκτικό στην ξηρασία και σε χαμηλές θερμοκρασίες, εκκρίνει το *«αραβικό κόμμι»,* γνωστό και ως *«κόμμι ακακίας»,* πολύτιμο στην βιομηχανία τροφίμων, καλλυντικών, χρωμάτων, φαρμάκων, βυρσοδεψίας, κλωστοϋφαντουργίας κ.λπ. 2. (ναυπ.) το ξύλο του δέντρου χρήσιμο στη ναυπηγοξυλουργική του παρελθόντος, χαρακτηριστικά του στοιχεία: σκληρό και ανθεκτικό, δύσκολο στην κατεργασία του, πολύ καλή συμπεριφορά στην καμπύλωση, χρήσιμο για πετσώματα, διαμήκεις ενισχύσεις του σκάφους. 🕮 < μτγν. ἀκακία < ίσως ανατολικής προέλευσης.

«Τὰ δὲ δὴ πλοῖά σφι τοῖσι φορτηγέουσι ἐστὶ ἐκ τῆς **ἀκάνθης** ποιεύμενα, τῆς ἡ μορφὴ μέν ἐστι ὁμοιοτάτη τῷ Κυρηναίῳ λωτῷ, τὸ δὲ δάκρυον κόμμι ἐστί· ἐκ ταύτης ὦν τῆς **ἀκάνθης** κοψάμενοι ξύλα ὅσον τε διπήχεα πλινθηδὸν συντιθεῖσι, ναυπηγεόμενοι τρόπον τοιόνδε».
➢ Ηρόδοτος, [96.1 βιβλίο Ευτέρπη]

μτφρ. «Τα φορτηγά πλοία [των Αιγυπτίων] είναι καμωμένα από **ακακία,** η οποία στη μορφή μοιάζει πολύ με τον κυρηναϊκό λωτό και το δάκρυ της είναι κόμμι· απ' αυτή την **ακακία** λοιπόν κόβουν ξύλα ίσαμε δυο πήχες και τα ταιριάζουν όπως τις πλίθες και κατασκευάζουν το πλοίο ως εξής…»

ακαλαφάτιστος, -η, -ο, επίθ. • 1. (ναυτ.) αυτός [για ξύλινο πλοίο ή καΐκι] του οποίου οι σχισμές δεν γεμίστηκαν από πίσσα και στουπί με σκοπό τη μόνωση, αστούπωτος, συνών. απαλάμιστος, 2. (μτφ.) αυτός που δεν συνουσιάστηκε, αγάμητος, ακαβάλητος. 🕮 < α- [στερητ.] + καλαφατίζω.

ακαλήφη, η, ουσ. • 1. (ζωολ.) μέδουσα, τσούχτρα, 2. (φυτολ.) η τσουκνίδα, 3. (μτφ.) η σκληράδα, η τραχύτητα. 🕮 < αρχ. ἀκαλήφη και ἀκαλύφη < αγνώστου ετύμου.

ακαλμάριστος, -η, -ο, επίθ. • αγαλήνευτος, ταραχώδης, ακαταλάγιαστος. 🕮 < α- [στερητ.] + καλμάρω. ◈ ακαλμάριστα [επίρρ.].

ακαμάκιαστος, -η, -ο, και **ακαμάκωτος,** -η, -ο, επίθ. • αυτός που δεν χτυπήθηκε από καμάκι. 🕮 < α- [στερητ.] + καμακιάζω, καμακώνω.

ακανθίας, ο, ουσ. • 1. καθετί που είναι γεμάτο αγκάθια, 2. (ιχθυολ.) σκυλόψαρο που συναντάται στα νερά της Μεσογείου, ζει κοπα-

διαστά και το μήκος του μπορεί να φθάσει το 1μ. ενώ το βάρος του τα 10κ., χαρακτηριστικό του γνώρισμα είναι οι δύο τοξικές άκανθες μπροστά από το πρώτο και δεύτερο ραχιαίο πτερύγιο, 3. (εντομ.) είδος ακρίδας. 🕮 < αρχ. ἄκανθα [= αγκάθα αγκάθι].

ακανθορίνα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος καρχαρία, η επιστ. του ονομ.: Squatina aculeata [διώνυμο], όπως και ο αγγελοκαρχαρίας [δες λ.] ομοιάζει με σαλάχι, διαφοροποιείται από αυτόν με μια κεντρική σειρά ισχυρών ακάνθων. 🕮 < αρχ. ἄκανθος ή ἄκανθα + ρίνα.

άκαρι, το, ουσ. [πληθ. ακάρεα] • (εντομ.) μικροσκοπικό ζωύφιο που ομοιάζει με αράχνη και τρέφεται από οργανικά υπολείμματα. 🕮 < αρχ. ἄκαρι. ⊙ ακαρίαση [= δερματοπάθεια που οφείλεται σε ακάρεα].

ακαταβύθιστος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που δεν μπορεί να βυθιστεί. 🕮 < α- [στερητ.] + κατά + βυθίζω.

ακατάλληλος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν ταιριάζει σε κάτι, που δεν ενδείκνυται, δεν καλύπτει τους όρους, τις προϋποθέσεις για κάτι, 2. αυτός που είναι άσεμνος, που δεν επιτρέπεται σε ανήλικους, αντών. επιτρεπτός. 🕮 < αρχ. ἀκατάλληλος [= ασύμφωνος] < ἀ- [στερητ.] + κατάλληλος. ◈ ακατάλληλα [επίρρ.].

ακαταπόντιστος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν βυθίστηκε σε κάποιο, θαλάσσιο ή λι-

μναίο, βάθος, συνών. βουλιαγμένος, 2. (μτφ.) αυτός που δεν έπεσε έξω οικονομικά ή επιχειρηματικά. 🕮 < α- [στερητ.] + κατά + ποντίζω.

ακαταστασία, η, ουσ. • η έλλειψη τάξεως, η αταξία. 🕮 < μτγν. ἀκαταστασία [= ανασφάλεια, αναρχία] < ἀ- [στερητ.] + κατάσταση < καθίστημι.

ακατάστατος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν βρίσκεται σε τάξη, αταχτοποίητος, ασυγύριστος, 2. (για πρόσωπα) αυτός που δεν βάζει τάξη και πειθαρχία στη ζωή του, συνών. ανοργάνωτος, ανοικοκύρευτος, τσαπατσούλης. 🕮 < αρχ. ἀκατάστατος, -ον, < ἀ- [στερητ.] + καθίστημι.

ακατέργαστος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που δεν μπορεί να δουλευτεί, αυτός που παραμένει στην αρχική του μορφή, συνών. αδούλευτος, ανεπεξέργαστος, (φρ.) *«ακατέργαστα πετρελαιοειδή»,* προϊόντα που δεν έχουν δεχθεί επεξεργασία, όπως το μαζούτ και το αργό πετρέλαιο. 🕮 < αρχ. ἀκατέργαστος, -ον, < ἀ- [στερητ.] + κατεργάζομαι.

ακάτιο, το, ουσ. • (ναυπ.) είδος ιστίου [πανιού], το αμέσως μετά τον πρόβολο πρώτο κατάρτι των ιστιοφόρων πλοίων, ο πλώριος - πρωραίος ιστός, συνών. τουρκέτο. 🕮 < αρχ. ἀκάτιον, υποκορ. του ἄκατος, [= 1. μικρό, ελαφρό πειρατικό πλοιάριο, σε Θουκ. 2. μικρό πανί].

άκατος, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) α) μικρό πλεούμενο, πλοιάριο, β) μικρό εμπορικό πλοίο των αρχαίων Ελλήνων, γ) μεγάλη βάρκα του πολεμικού ναυτικού με ιστία και μηχανή, 2. μικρό διαστημικό σκάφος. 🕮 < αρχ. ἄκατος, ὁ, ἡ, [= 1. μικρό, ελαφρό πειρατικό πλοιάριο, σε Θουκ. 2. μικρό πανί].

ακέραιος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν έχει κομματιαστεί, που είναι ολόκληρος ή ολοκληρωμένος, που δεν έχει υποστεί μετατροπές, βλάβες, ο αναλλοίωτος, 2. (μτφ. για πρόσωπα) αυτός που εμφανίζει αψεγάδιαστο χαρακτήρα, ο απόλυτα έντιμος άνθρωπος, 3. (ως ουσ. μαθημ.) *«ακέραιος αριθμός»,* ο αριθμός εκείνος που δηλώνει ποσότητα από πλήρη αντικείμενα, σε αντιδιαστολή προς τον κλασματικό αριθμό. 🕮 < αρχ. ἀκέραιος [= 1. αμιγής, καθαρόαιμος, 2. (για πόλεις ή χώρες) ολόκληρος, σώος, 3. (για πρόσωπα) αμόλυντος, άδολος, άσπιλος]. ⊙ ακεραιότητα. ◈ ακέραια και ακέρια [επίρρ.].

ακέρωτος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν έχει αλειφτεί με κερί, 2. αυτός που κηδεύτηκε χωρίς να γίνει νεκρώσιμη ακολουθία, άψαλτος. 🕮 < α- στερητ. + κερωτός < κερώνω. ◈ ακέρωτα [επίρρ.].

ακετόνη, η, ουσ. δες ασετόν.

ακίδα, η, ουσ. • 1. το μυτερό άκρο ενός αντικειμένου, μύτη βελόνας, 2. χειρουργικό εργαλείο. 🕮 < αρχ. ἀκίς, -ίδος.

ακίνητος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν κινείται, ασάλευτος, 2. αυτός που παραμένει αμετακίνητος στις απόψεις του, 3. αυτός που βαριέται να εργαστεί, ο αδρανής, 4. (το ουδ. ως ουσ.) *το ακίνητο,* σταθερό περιουσιακό στοιχείο. 🕮 < αρχ. ἀκίνητος, -ον < ἀ- [στερητ.] + κινούμαι < κινέω [= θέτω σε κίνηση, μετακινώ]. ⊙ ακινητότητα [= σταθερότητα, αδράνεια]. ◈ ακίνητα [επίρρ.].

ακμή, η, ουσ. • 1. το αιχμηρό σημείο ενός αντικειμένου, αιχμή, άκρη, κόψη, χείλος, 2. το υψηλότερο σημείο ανάπτυξης ενός πολιτισμού, μίας επιχείρησης κ.λπ. 3. (ιατρ.) μορφή δερματοπάθειας, με εμφάνιση εξανθημάτων, κατά την διάρκεια της εφηβείας. 🕮 < αρχ. ἀκμή. ⊙ ακμαίος, ακμάζω.

άκμονας, ο, και **άκμων,** ο, και **αμόνι,** το, ουσ. • 1. σιδερένια βάση, τοποθετημένη σε πάγκο ή τρίποδα, κατάλληλη για σφυρηλάτηση διαφόρων μετάλλων, 2. προεξοχή φυσιγγίων, 3. (ανατ.) οστάριο της κοιλότητας του αυτιού, 4. (ζωολ.) α) είδος αετού, β) είδος λύκου, 5. [ως κύρ. όν.] (μυθολ.) *ο *Ἄκμων,* δαίμονας της ελληνικής μυθολογίας, 6. (φρ.) *«μεταξύ σφύρας και άκμονος»,* μεταξύ δύο καταστρεπτικών καταστάσεων, σε πολύ δύσκολη θέση. 🕮 < αρχ. ἄκμων, γεν. -ονος, [= πέτρα] συγγ. με τη λ. ἀκή, ἡ, [= αιχμή, 2. σιγή, σιωπή, ησυχία, ηρεμία]. ⭘ ακμονόξυλο και αμονόξυλο.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Άκμων,** ένας από τους πέντε Ιδαίους Δακτύλους, η προσωποποίηση του άκμονα των σιδηρουργών. Οι δαίμονες αυτοί συνδέονται στενά με την μεταλλουργία κι είναι οι πρώτοι που καταπιάνονται με το σίδερο και κατασκευάζουν εργαλεία χρήσιμα στους ανθρώπους.

ακομοδέσιο και **ακομοντέσιο,** το, ουσ. • (ναυπ.) ο στεγασμένος χώρος του πλοίου,

που είναι κατάλληλα διαμορφωμένος και προορίζεται για τη διαμονή του πληρώματος και των επιβατών, π.χ. καμπίνες, τραπεζαρίες κ.λπ. (εσωτερικοί χώροι εστίασης πάνω από το κύριο κατάστρωμα του πλοίου). 🕮 < αγγλ. accommodation.

ακόνι, το, **ακόνα** και **ακόνη**, η, ουσ. • φυσική [ψαμμίτης] ή τεχνητή σκληρή πέτρα, επίπεδη και λεία, τοποθετημένη εντός ξύλινης βάσης, πάνω στην οποία γίνεται το τρόχισμα κοφτερών εργαλείων, αλλιώς και λαδάκονο γιατί τη στιγμή του ακονίσματος ο ξυλουργός άλειφε με λάδι την πέτρα, συνών. ακονόπετρα, ακονόλιθος, ακονιστήρι. 🕮 < μσν. ἀκόνιον < αρχ. ἀκόνη. ⊙ ακονάω, ακονίζω.

ακονίζω, ρ. [μετβ.] • 1. οξύνω την κόψη κοφτερών αντικειμένων, τροχίζω, 2. (μτφ.) εξασκώ συστηματικά την πνευματική μου ικανότητα. 🕮 < αρχ. ἀκονῶ. ⊙ ακονιστήρι, ακόντιση, ακονιστής.

ακόντρα, επίρρ. • (ναυτ.) αντίπρωρα. 🕮 < ιταλ. a contra [= αντιθέτως].

ακοστάρω, ρ. [αμετβ.] • 1. (ναυτ.) πλευρίζω με το σκάφος μου σε πλοίο, στο μόλο ή στην παραλία, συνών. διπλαρώνω, προσεγγίζω, 2. [μετβ. – μτφ.] φλερτάρω, ερωτοτροπώ. 🕮 < ιταλ. accostar(e) [= πλησιάζω, προσεγγίζω] < μσν. λατιν. accosto < λατιν. costa [= πλευρά]. ⊙ ακοστάρισμα, ακοστάριστος.

ακοτσάριστος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν γαντζώθηκε, ξεκρέμαστος, συνών. ακρέμαστος, ξεγάντζωτος, 2. (για εξάρτημα πλοίου) αυτό που δεν τοποθετήθηκε στην κανονική του θέση. 🕮 < α- στερητ. + κοτσάρω. ◈ ακοτσάριστα [επίρρ.].

ακουαμαρίνα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (ορυκτ.) ημιπολύτιμος λίθος με γαλάζιο ή γαλαζοπράσινο χρώμα. 🕮 < ιταλ. aqua marina < λατιν. aqua [= νερό] + marina [= θαλάσσιος], δηλ. θαλασσινό νερό.

ακουάριο, το, ουσ. και **ακουάριουμ,** άκλ. • (βιολ.) ενυδρείο, υδατοδεξαμενή. 🕮 < ιταλ. acquario < λατιν. aquarium < aqua [= νερό].

ακουαφόρτε και **άκουα φόρτε** το, άκλ. ουσ. • (χημ.) α) αραιό διάλυμα νιτρικού οξέος, ισχυρό διαβρωτικό και πολύ τοξικό οξύ, με πολλές βιομηχανικές εφαρμογές, β) εμπορική ονομασία του υδροχλωρικού οξέος. 🕮 < ιταλ. acquaforte < λατιν. aqua [= νερό] + fors [= δυνατός], δηλ. ισχυρό νερό.

ακούσιος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που γίνεται χωρίς πρόθεση, συνών. αβούλητος, αθέλητος, αντών. εκούσιος, ηθελημένος. 🕮 < αρχ. ἀκούσιος, -ον < ἀ- [στερητ.] + (ἐ)κούσιος. ◈ ακούσια [επίρρ.].

ακουστική, η, ουσ. • 1. [ως κυρ. όν.] (φυσ.) κλάδος της Φυσικής που ασχολείται με το σύνολο των φαινομένων που σχετίζονται με την παραγωγή, τη διάδοση και τη λήψη του ήχου, 2. η μετάδοση του ήχου σ' ένα συγκεκριμένο χώρο. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. acoustique < αρχ. ἀκουστικόν [= η ικανότητα της ακοής] + [κατάλ.] -ique [= -ική].

ακουστικό, το, ουσ. • 1. όργανο ενίσχυσης των παραγόμενων ήχων, ιδανικό για τους βαρήκοους αλλά και για τους επαγγελματίες των ΜΜΕ, δημοσιογράφους, ρεπόρτερ, ηχολήπτες, τραγουδιστές κ.λπ. 2. εξάρτημα της τηλεφωνικής συσκευής, 3. ιατρικό εργαλείο. 🕮 < μτγν. ἀκουστικός.

άκρα, τα, ουσ. • 1. (ανατ.) τα χέρια και τα πόδια του σώματος, 2. (ιστορ.) η περιοχή των συνόρων στη βυζαντινή αυτοκρατορία, εξού και ακρίτες, 3. το ακραίο σημείο στη συμπεριφορά, οι ακρότητες, οι υπερβολές, 4. (ναυτ.) το ακρωτήριο. 🕮 < αρχ. ἄκρον.

ακραίος, -αία, -αίο, επίθ. • 1. αυτός που βρίσκεται στο άκρο, ακρινός, 2. έσχατος, τελευταίος, 3. αυτός που παίρνει ακραίες θέσεις, αδιάλλακτος, 4. (μυθολ.) [ως κύρ. όν.:] α) ο **Ακραίος,* προσωνύμιο θεοτήτων, β) η *Ακραία,* κόρη του ποτάμιου θεού Αστερίωνος, το όνομά της δόθηκε σε βουνό κοντά στο Άργος. 🕮 < αρχ. ἀκραῖος, -αία, -αίο < ἄκρος, συγγ. με τη ρίζα ἀκ- [= οξύς, μυτερός] + [επίθημα] -ρο-.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Ακραίος,** επιπρόσθετη ονομασία του Δία, του Ποσειδώνα και του Πλούτωνα που δικαιολογείται από τις λατρευτικές συνήθειες του λαού στις *«άκρες»* δηλ. τις κορυφές βουνών και λόφων.

ακράπι, το, ουσ. • 1. (ζωολ.) ο σκορπιός, 2. (ναυπ.) όρος που δηλώνει: α) το σκελετό του ξύλινου σκάφους στο τμήμα εκείνο που βρίσκεται κάτω από την επιφάνεια του νερού, ειδικότερα, το μεγάλο μονοκόμματο ξύλο που εφάπτεται της καρίνας [ακράπι καρένας] και στο οποίο καταλήγουν δεξιά και αριστερά τα πλάγια καμπυλωτά μέρη του σκελε-

τού, δεύτερη καρίνα ή στείρα ή ποδόστημα, ή για μεγάλα ξύλινα σκάφη, σκορπιός της στείρας ή σκορπιός του ποδοστήματος, εσωκόρακο ή μπρατζόλι, β) [ακράπι ποδοστήματος πλώρης] καμπυλωτό ξύλο ενίσχυσης του πρωραίου ποδοστήματος με την καρένα, μπρατσόλι της πλώρης, 3. (μτφ.) άνθρωπος που με τη συμπεριφορά του μόνο κακό κάνει στους άλλους, ο βλαβερός. 📖 < τουρκ. akrep < αραβ. προέλευσης.

άκρη, η, ουσ. • 1. σημείο από το οποίο αρχίζει ή τελειώνει κάτι, συνών. αφετηρία, τέρμα, τέλος, πέρας, 2. το πιο αιχμηρό σημείο ενός αντικειμένου, 3. απόμερο σημείο ενός χώρου, 4. το τελευταίο στεριανό σημείο προς τη θάλασσα, ακρωτήρι, 5. (φρ.) *«απ' άκρη σ' άκρη»,* σ' όλη την έκταση, *«άκρες-μέσες»,* επιφανειακά, περίπου. 📖 < αρχ. θηλ. του επιθ. ἄκρος. ⊙ ακρίτας, ακρινός.

ακριβαίνω, ρ. [μετβ. και αμετβ.] • 1. μεγαλώνω την τιμή πώλησης ενός αντικειμένου, υπερτιμώ, 2. γίνομαι ακριβότερος. 📖 < ακριβός.

ακρίβεια, η, ουσ. • 1. η τέλεια κίνηση για μια επιτυχημένη προσπάθεια, 2. (οικον.) η υψηλή τιμή ενός προϊόντος, 3. συμφωνία λόγων και έργων, 4. (παροιμ.) *«ο καιρός πουλεί τα λάχανα κι η ακρίβεια τ' αγοράζει»,* για κάτι που συνήθως θεωρείται φτηνό, αλλά στην πράξη γίνεται δαπανηρό λόγω της έλλειψης που υφίσταται. 📖 < αρχ. ἀκριβής.

ακριβής, -ής, -ές, επίθ. • 1. αυτός που διακρίνεται για την ακρίβειά του, αυτός που εκτελείται ή συντελείται με αρτιότητα και με κάθε λεπτομέρεια, ο σωστός, ο αλάνθαστος, 2. ο αλάθητος, ο τακτικός, ο συνεπής, 3. (αρχ.) α) περιοδικός, κανονικός, β) αυστηρός, αδέκαστος, γ) φειδωλός, οικονόμος, δ) μετρημένος, λιτός. 📖 < αρχ. ἀκριβής < ἄκρος + το ρ. εἴβω (παράλληλος τ. του ρ. λείβω) [= στάζω].

ακριβός, -ή, -ό, επίθ. • 1. (για εμπορεύματα) αυτός που έχει υψηλή τιμή, συνών. δαπανηρός, 2. πολύτιμος, 3. πολυδάπανος, 4. αυτός που αγαπιέται πολύ, 5. (ως ουσ. το αρσ. και το θηλ.) ο αγαπημένος, ο/η σύζυγος, ο εραστής. 📖 < μσν. ακριβός < αρχ. ἀκριβής.

ακρόαση, η, ουσ. • 1. το να ακούει κανείς με πολύ μεγάλη προσοχή τους άλλους, 2. συνέντευξη με πρόσωπα που κατέχουν αξιοζήλευτες θέσεις μέσα στην κοινωνία, 3. μέθοδος εξέτασης ασθενή, 4. *«ακρόαση ασυρμάτου».* 📖 < αρχ. ἀκρόασις < ἀκροῶμαι.

ακροατής, ο, ουσ. • 1. αυτός που ακούει ή παρακολουθεί κάποιο ακρόαμα, 2. αυτός που παρακολουθεί μαθήματα εκπαιδευτικής φύσεως, χωρίς όμως να είναι επίσημα εγγεγραμμένος ως μαθητής ή φοιτητής της σχολής. 📖 < αρχ. ἀκροῶμαι.

ακροβάτης, ο, **ακροβάτισσα,** η, ουσ. • 1. άτομο που περπατά στις άκρες των δακτύλων των ποδιών του, συνήθως, σε τεντωμένο σχοινί, 2. (ναυτ.) είδος δολώματος, σκουλήκι, ιδανικό για την αλίευση διαφόρων ψαριών, όπως π.χ.: η μουρμούρα, η τσιπούρα, το λαβράκι και ο σαργός. 📖 < μτγν. ἀκροβάτης.

ακροβόλι, το, ουσ. • μολυβένιο βαρίδι, κωνικού ή σφαιρικού σχήματος, που το κρεμούν οι ψαράδες κοντά στο αγκίστρι για να βυθίζεται η άκρη της ορμιάς [= της πετονιάς]. 📖 < μσν. άκρο(ς) + βόλι < βάλλω.

ακρογιάλι, το, και **ακρογιαλιά,** η, ουσ. • η άκρη του γιαλού, συνών. περιγιάλι, ακροθαλασσιά, παραλία. 📖 < μσν. ἄκρος + γιαλός. ⊙ ακρογιαλίτης, -ισσα, -ικο και ακρογιαλίτικος, -η, -ο.

Ἡ καρδιά μας εἶναι ἕνα κῦμα ποὺ δὲν σπάει στὴν **ἀκρογιαλιά**. / Ποιὸς μαντεύει τὴ θάλασσα, ἀπ' ὅπου / βγαίνει ἡ καρδιά μας; Ἀλλὰ εἶναι ἡ καρδιά μας / ἕνα κῦμα μυστικό, χωρὶς ἀφρό. Βουβὰ πιάνει μία στεριά. / Καὶ ἀθόρυβα σκαλίζει τὸ ἀνάγλυφο ἑνὸς πόθου, ποὺ δὲν / ξέρει ἀπογοήτευση καὶ ἀγνοεῖ τὴν ἡσυχία.

➢ *«Ποιήματα»,* **Γιώργος Σαραντάρης.**

ακροδέα, η, ουσ. • (ναυτ.) λεπτό σχοινί που περνά από το όκιο [τρύπιο σημείο, ως μάτι, στην κορυφή του πανιού για να δεθεί στην κεραία του σκάφους]. 📖 < ακρο- + θ. δε- < αρχ. δέω [= δένω].

ακροδέκτης, ο, ουσ. • εξάρτημα από αγώγιμο μέταλλο που συνδέεται στην άκρη ηλεκτρικού σύρματος το οποίο καταλήγει με τη σειρά του σε ηλεκτρική μηχανή [αγωγός] ή συσκευή, συνών. μπόρνα. 📖 < ακρο- + δέκτης.

ακροδεσιά, η, ουσ. • 1. το δέσιμο αντικειμένων από τις άκρες του, 2. (ναυτ.) το δέσιμο του πανιού στην κεραία του πλοίου με χρή-

ση της ακροδέας [δες λ.], 3. (αρχιτ.) η στήριξη ή η ενίσχυση οικοδομήματος με στέρεες και μεγάλες πέτρες στις γωνίες των θεμελίων. 🕮 < μτγν. ἀκρό-δετος, -ον, [= δεμένος στην άκρη ή στην κορυφή] < αρχ. ἄκρο(ς) + -δετός < δένω.

ακροθαλάσσι, το, και **ακροθαλασσιά,** η, ουσ. • ακρογιαλιά, συνών. ακροθάλασσο, γιαλός, ακρογιαλιά. 🕮 < ακρο- + θαλάσσ(ι) -ιά. ⊙ ακροθαλασσίτης, -ισσα, -ικο.

ακροθαλασσινός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που βρίσκεται κοντά σε θάλασσα ή στην παραλία, συνών. παραλιακός, παραθαλάσσιος, παράλιος, αντών. μεσόγειος, μεσόγαιος. 🕮 < ακροθαλάσσ(ι) + -ινός.

ακροθάλασσο, το, ουσ. • η ακρογιαλιά. 🕮 < ακροθαλάσσ(ι) + -ο.

ακρομόλι, το, ουσ. • άκρη μόλου προς το μέρος της ανοιχτής θάλασσας. 🕮 < ακρο- + μόλο(ς).

ακρόνυχτος, -ος, -ο(ν), επίθ. • αυτός που συμβαίνει στην αρχή ή στο τέλος της νύκτας, σούρουπο, αυγή. 🕮 < αρχ. ἀκρο- + -νυχος < νὺξ, γεν. νυκτός [= νύχτα].

ακρόπρωρο, το, ουσ. • (ναυτ.) γλυπτική φιγούρα, θρησκευτικής ή μυθολογικής κυρίως σύνθεσης, που την τοποθετούσαν στην πλώρη του καραβιού για να το κοσμήσουν, συνών. ακροφιγούρα, η, ακροφίγουρο, το, ακροστόλι(ο). 🕮 < αρχ. ἀκρόπρῳρον < ἄκρος + πρῷρα [= πλώρη].

«Η πλώρη, το ιερότερο τμήμα του καραβιού, φιλοξενεί την προσωποποιημένη ψυχή του, το **ακρόπρωρο**, που διώχνει το κακό, προστατεύει το πλήρωμα, φέρνει πλούτο κι αφθονία αγαθών, δίνει δύναμη στους καραβοκυραίους και χαρίζει νίκες σε περίπτωση πολέμου».

➢ **Πέτρος Θέμελης,** *«Σκύλλα Ερετρική»*, ανάτυπο από την Αρχαιολογική Εφημερίδα, Αθήνα 1979, σελ. 118-153.

άκρος, -α, -ο(ν), επίθ. • 1. ακραίος, 2. αυτός που φτάνει στον υψηλότερο βαθμό, ή στο υψηλότερο σημείο, κορυφαίος, 3. αυτός που ξεπερνά τα συνηθισμένα όρια, συνών. υπέρμετρος, υπερβολικός, (φρ.) *«ἄκρον ἄωτον»* [< ἄκρος + ἄωτον / ἄωτος = η απεραντοσύνη]. 🕮 < αρχ. ἄκρος.

ακροστόλι, το, ουσ. • (ναυτ.) ξύλινη κυρτή κατασκευή που θύμιζε ουρά ψαριού και είχε αποκλειστικά διακοσμητικό ρόλο, [πληθ.] ξυλόγλυπτα ή ζωγραφιστά στολίσματα της πλώρης, συνών. ακρόπρωρο [δες λ.]. 🕮 < μτγν. ἀκροστόλιον < [αρχ.] ἄκρος + [αρχ.] στολή.

ακροσύρτης, ο, ουσ. • (ναυτ.) ειδικό πολύσπαστο [βαρούλκο], εργαλείο κατάλληλο για την ανύψωση και μετατόπιση φορτίων, χρησιμοποιείται κυρίως από τους ναυτικούς για τη φόρτωση και εκφόρτωση των πλοίων και για την επαύξηση άλλου σύσπαστου στο σκάφος, συνών. καβοσύρτης, καβοσούλτος. 🕮 < άκρο- + μτγν. σύρτης [= α) μτγν. σχοινί για τράβηγμα, β) μάνταλο, αμπάρα].

ακροφιγούρα, η, **ακροφίγουρο,** το, ουσ. • (ναυτ.) το ακρόπρωρο [δες λ.]. 🕮 < άκρο- + φιγούρα < ιταλ. figura.

ακροφύσιο, το, ουσ. • κωνικό, συνήθως, μεταλλικό στόμιο [άκρο] σωλήνα, από το οποίο εξέρχεται ο αέρας, ο ατμός, το υγρό ή το καύσιμο υλικό, επιτυγχάνοντας καλύτερη στόχευση με αύξηση της πίεσης του εκτοξευόμενου, συνών. μπεκ. 🕮 < αρχ. ἀκροφύσιον [= έμβολο ή σωλήνας φυσερού].

ακρωνύχιο, το, ουσ. • (ναυτ.) η μυτερή άκρη της άγκυρας. 🕮 < άκρο- + νύχι.

ακρωτήριο και **ακρωτήρι,** το, ουσ. • 1. (γεωγρ.) στενή λωρίδα γης που εισδύει στη θάλασσα, συνών. κάβος, πούντα, 2. (αρχιτ.) κόσμημα αετώματος. 🕮 < αρχ. ἀκρωτήριον.

ακταιωρία, η, ουσ. • (φυσ.) η φύλαξη των ακτών και η υποχρέωση του ακταιωρού [δες λ.], συνών. ακτοφρουρά, ακτοφυλακή.

ακταιωρός, ο/η, ουσ. • 1. ο φύλακας των ακτών, 2. (ναυτ.) μικρό πολεμικό πλοιάριο, παλαιότερα ιστιοφόρο ή μηχανοκίνητο, σήμερα ταχύπλοο, που περιπολεί κατά μήκος των ακτών για περιπολία και φύλαξη καθώς και για εφοδιασμό των παράκτιων πυροβολείων, συνών. ακτοφυλακίδα. 🕮 < αρχ. ἀκταίωρος < ἀκτή + (αρχ.)ὥρα [= φροντίδα].

ακταρμάς, ο, ουσ. • δες αχταρμάς.

ακτή, η, ουσ. • (γεωγρ.) το τμήμα της ξηράς που βρέχεται από τη θάλασσα, συνών. όχθη, περιγιάλι, ακροθαλασσιά, ακροθαλάσσι, ακρογιάλι, παραλία, γιαλός, αιγιαλός, (φρ.) *«απρόσιτη / πλωτή / προσήνεμη / υπήνεμη*

ακτή». 🕮 < αρχ. ἀκτή, ή, [= ακρωτήρι, κάβος, αιγιαλός].

ακτίνα και **αχτίνα,** η, ουσ. • 1. φωτεινή γραμμή που προέρχεται από σώμα που εκπέμπει φως, 2. (γεωμ.) το ευθύγραμμο τμήμα που αρχίζει από το κέντρο του κύκλου και καταλήγει στην περιφέρεια, 3. η ευθύγραμμη πορεία που διαγράφει η ενέργεια από ένα σώμα στο άλλο, 4. (φρ.) *«ακτίνα ενέργειας»,* η απόσταση που διανύει ένα σκάφος με προκαθορισμένη ταχύτητα και χωρίς ανεφοδιασμό καυσίμων, *«ακτίνα κύκλου», «ηλεκτρομαγνητικές ακτίνες», «ακτίνες Χ», «ακτίνα δράσης», «ακτίνα αστρονομική»* κ.ά. 🕮 < αρχ. ἀκτίς, γεν. -ῖνος. ⭕ ακτινοβολία, ακτινογραφία, ακτινοδιαγνωστική, ακτινοθεραπεία, ακτινοθεραπευτής, ακτινολογία.

ακτίνιο, το, ουσ. • αλλιώς (rad) είναι μονάδα μέτρησης της γωνίας. Η γωνία ενός ακτίνιου ισοδυναμεί με το τόξο το οποίο έχει μήκος ίσο με το μήκος της ακτίνας του κύκλου. 🕮 < ακτίν-ιον, μτφρδ. αγγλ. radian.

ακτινοβολία, η, ουσ. • 1. (φυσ.) α) η εκπομπή ακτίνων από ραδιενεργά, κυρίως, στοιχεία, ακτινοβόλημα, β) η συνολική διαδικασία εκπομπής ενέργειας με τη μορφή ακτίνων, γ) (ειδικότ.) η εκπομπή ραδιενέργειας, δ) (φρ.) *«θερμική / ραδιενεργός / πυρηνική / φωτεινή / ηλεκτρομαγνητική / ορατή / ηλιακή / κοσμική / ιονίζουσα / υπεριώδης / υπέρυθρη ακτινοβολία»,* 2. (μτφ.) η ευεργετική επίδραση των ιδεών που εκφράζει ένα πρόσωπο, 3. (συνεκδ.) το κύρος που εκπέμπει κάποιος, η λάμψη. 🕮 < μτγν. ἀκτινοβολία [= εκπομπή ακτίνων] < ἀκτινοβολῶ < ἀκτίν(α) + -ο- + [αρχ.] βάλλω.

ακτινοβολώ, ρ. [αμετβ. και μετβ.] • 1. εκπέμπω ακτίνες, συνών. φωτοβολώ, λάμπω, 2. (μτφ.) λάμπω από χαρά και ευτυχία. 🕮 < μτγν. ἀκτινοβολῶ < ἀκτίν(α) + -ο- + [αρχ.] βάλλω.

ακτινογραφία, η, ουσ. • 1. (φυσ.) φωτογραφία τμημάτων του σώματος, που έχει ληφθεί με τη βοήθεια των ακτίνων Χ (Ραίντγκεν), 2. (μτφ.) η ανάλυση σε βάθος κάποιου γεγονότος ή φαινομένου. 🕮 < ακτίνα + + -γραφία < γράφω, μτφρδ. από τη γαλλ. radio graphie.

ακτινογραφώ, ρ. [μετβ.] • (φυσ.) βγάζω ακτινογραφίες. 🕮 < ακτίνα + γράφω.

ακτινοσκόπηση, η, ουσ. • (ιατρ.) εξέταση των εσωτερικών οργάνων του σώματος με την βοήθεια των ακτίνων Χ. 🕮 < ακτινοσκοπώ < ακτίνα [< ἀκτίς] + [αρχ.] σκοπέω, -ῶ [= βλέπω, εξετάζω].

Άκτιο, το, ουσ. • ακρωτήριο στην έξοδο του Αμβρακικού κόλπου. 🕮 < αρχ. Ἄκτιον < ἀκτή.

ακτίτης, ο, ουσ. • 1. ο κάτοικος της παραλιακής ζώνης, 2. (ορυκτ.) α) το πεντελικό μάρμαρο, β) είδος πέτρας προερχόμενη από την πειραϊκή ακτή, 3. (ορνιθ.) αποδημητικό είδος πτηνών της οικογένειας των σκολοπακιδών που ζουν στους βάλτους, τα έλη, τις λίμνες και τους ποταμούς, σπάνια απαντάται στην Ελλάδα και η κοινή του ονομασία είναι μπεκατσόνι. 🕮 < αρχ. ἀκτίτης.

ακτογραμμή, η, ουσ. • 1. εδαφική γραμμή κατά μήκος της οποίας συναντώνται η ξηρά και η θάλασσα, 2. (συνεκδ.) το μήκος των ακτών. 🕮 < ακτ(ή) + -ο- + γραμμή, μτφρδ. από την αγγλ. coastline.

ακτονόμος, ο/η, ουσ. • (ναυτ.) αξιωματικός του ναυτικού με αυξημένη ευθύνη στην επιτήρηση των ακτών ειδικά κατά την περίοδο των πολεμικών αναμετρήσεων. 🕮 < ακτ(ή) -ο- + νόμος. < νέμω [= 1. διανέμω, μοιράζω, λέγεται για φαγητό και ποτό, σε Όμηρ. 2. έχω τη διακυβέρνηση, διοικώ, σε Ηρόδ. και Αισχύλο].

ακτοπλοΐα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (ναυτ.) α) ναυσιπλοΐα που πραγματοποιείται σε κοντινές αποστάσεις από τις ακτές, β) (γενικ.) η τέχνη της θαλασσοπλοΐας που υποστηρίζεται από τη χρήση ναυτιλιακών οργάνων, όπως π.χ. της πυξίδας, του δρομομέτρου, του βυθομέτρου, του διπαράλληλου κανόνα, του διαβήτη των χαρτών για την εύρεση του γεωγραφικού στίγματος για την ασφαλή χάραξη της πορείας, γ) η πραγματοποίηση της εμπορικής και επιβατικής συγκοινωνίας μεταξύ λιμένων των ακτών ή των νήσων, 2. (νομ.) το αποκλειστικό δικαίωμα της θαλάσσιας, ποτάμιας ή λιμναίας συγκοινωνίας εντός των ορίων του κράτους. 🕮 ακτ(ή) -ο-

+ -πλοΐα < + πλόος < πλέω. ⊙ ακτοπλοϊκός [= αυτός που σχετίζεται με την ακτοπλοΐα].

ακτοπλοώ, ρ. [αμετβ.] • πλέω κοντά στη θάλασσα. 🕮 < ακτ(ή) -ο- + πλέω.

ακτοφρουρά, η, ουσ. • 1. η φρούρηση των ακτών, 2. το σύνολο των εργαζόμενων στην σχετική υπηρεσία, συνών. ακτοφυλακή. 🕮 < ακτ(ή) -ο- + φρουρά.

ακτοφρουρός, ο/η, ουσ. • ο φρουρός των ακτών που τυγχάνει να είναι και μέλος της ακτοφυλακής, συνών. ακτοφύλακας. 🕮 < ακτ(ή) -ο- + φρουρός.

ακτοφυλακή, η, ουσ. • 1. η επίβλεψη και φύλαξη των ακτών, 2. *Ακτοφυλακή,* κρατική υπηρεσία με καθήκον την φύλαξη των ακτών αλλά και των θαλασσίων συνόρων, συνών. ακτοφρουρά. 🕮 < ακτή + φυλακή.

ακτοφυλακίδα, η, ουσ. • (ναυτ.) σκάφος του λιμενικού που εποπτεύει τις ακτές, συνών. ακταιωρός. 🕮 < ακτοφυλακή.

ακυβέρνητος, -η, -ο, επίθ. • 1. (ναυτ.) αυτός που δεν έχει κυβερνήτη, καπετάνιο, 2. (πολιτ.) κράτος που δεν έχει κεντρική εξουσία ή όταν αυτή υπολειτουργεί, 3. αυτός που είναι δύσκολος να κυβερνηθεί. 🕮 < α- [στερητ.] + κυβερνώ. ◈ ακυβέρνητα [επίρρ.].

↰ Αποκαταστάθηκε η μηχανική βλάβη στο δεξαμενόπλοιο «SEA BEECH», κατηγορίας Aframax, το οποίο έπλεε **ακυβέρνητο** στη θαλάσσια περιοχή της νήσου Ψαθούρας Αλοννήσου. ➢ https://www.iefimerida.gr/news/

ακύμαντος, -η, -ο, επίθ. • 1. υδάτινη περιοχή, λιμναία ή θαλάσσια, χωρίς κύματα, ακυμάτιστος, αντών. τρικυμισμένος, φουρτουνιασμένος, 2. οτιδήποτε που δεν ανεβοκατεβαίνει, που παραμένει σταθερό, 3. (για τρόπο ζωής) ατάραχος, γαλήνιος. 🕮 < μτγν. ἀκύμαντος < αρχ. ἀκύμαντος < ἀ- [στρητ.] + κυμαίνω [= 1. υψώνομαι σε κύματα, πρήζομαι, φουσκώνω, σε Όμηρ., 2. (μτφ.) αυξάνω, αναβράζω]. ◈ ακύμαντα [επίρρ.].

άκυρος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν έχει κύρος, 2. αυτός που προήλθε από καταστρατήγηση νόμων και κανόνων, αντών. έγκυρος. 🕮 < αρχ. ἄκυρος < ἄ- [στερητ.] + κῦρος. ⊙ ακυρότητα, ακυρώνω. ◈ άκυρα [επίρρ.]. ⭘ ακυροχάρτι.

ακυρώνω, ρ. [μετβ.] • 1. καθιστώ κάτι άκυρο, του αφαιρώ την ισχύ, 2. ματαιώνω, 3. σφραγίζω ένα π.χ. εισιτήριο, για να το κάνω νόμιμο για τον επιβάτη, μη νόμιμο όμως για την επόμενη διαδρομή του. 🕮 < μτγν. ἀκυρῶ < αρχ. ἄκυρος < ἀ- [στερητ.] + κῦρος. ⊙ ακυρωτικός, ακυρώσιμος.

ακύρωση, η, ουσ. • ανάκληση, κατάργηση, (φρ.) *«ακύρωση προκήρυξης / δικαιοπραξίας / συμβολαίου / συμφωνίας / διαθήκης / εισιτηρίου / νόμου / διαγωνισμού / εκλογής / γάμου / διατάγματος» κ.ά.* 🕮 < μτγν. ἀκύρω(σις) -ση.

ακωδικοποίητος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν έχει κωδικοποιηθεί, που δεν έχει συνταχθεί σε κώδικα [= σύνολο κανόνων, διατάξεων ή οδηγιών που αναφέρονται σε ένα θέμα], αντών. κωδικοποιημένος, 2. αυτός που δεν έχει κρυπτογραφηθεί. 🕮 < α- [στερητ.] + κωδικοποιώ.

άλα, επιφών. • 1. επιφώνημα που δηλώνει τη χαρά, την ικανοποίηση, 2. (ναυτ.) προτρεπτικό παράγγελμα χαιρετισμού. 🕮 < βενετ. ala.

αλαμάνα, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) α) μαύρο χοντρό πουκάμισο που φορούν οι ναυτικοί επάνω από τα άλλα ρούχα τους, β) μεγάλο δίχτυ ειδικό για παλαμίδες, 2. (ναυπ.) α) αλιευτικό μικρό σκάφος, κατάλληλο για το ψάρεμα παλαμίδας, με πολλούς σκαλμούς και τριγωνικά πανιά και πλήρωμα έως 20 άνδρες, β) ιστιοφόρο που χρησιμοποιούνταν για τη μεταφορά κηπευτικών και φρούτων. 🕮 < ίσως τουρκ. προέλευσης.

αλαμπουρνέζικος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που λέγεται ή γράφεται σε ακαταλαβίστικη γλώσσα, 2. αυτός που είναι παράξενος, αλλόκοτος, ασυνάρτητος, 3. (ως ουσ.) *τα αλαμπουρνέζικα,* ακατανόητα, ακαταλαβίστικα λόγια ή πράγματα, ασυναρτησίες. 🕮 αβέβαιου ετύμου, ίσως, ❶ < ιταλ. alla burlesca [= κατά τρόπο γελοίο, αστείο] < alla burla, ή ❷ < σουδαν. αλά-Μπουρνέζικα (στη γλώσσα της φυλής Μπουρνού), ή ❸ < ιταλ. (από τη λ. λιβορνέζικα [= πράγματα θαυμαστά από το Λιβόρνο (πόλη και λιμάνι της Β. Ιταλίας στην επαρχία της Τοσκάνης)].

αλάνθαστος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που δεν κάνει λάθη, συνών. ορθός, αλάθευτος, ακριβής. 🕮 < α- [στερητ.] + λανθάνω. ◈ αλάνθαστα [επίρρ.].

αλάργα, [επίρρ.] • 1. (ναυτ.) ανοικτά στο πέλαγος, 2. μακριά, συνών. ξέμακρα, απόμακρα, αντών. κοντά, κοντινά. 🕮 < ιταλ. alla larga [= στο ανοιχτό πέλαγος]. ⊙ αλαργεύω, αλάργεμα, αλαργινός, αλάργεψη, αλαργιά, αλαργευτός, αλαργώνω.

αλαργάρω, ρ. [αμετβ. και μετβ.] • 1. απομακρύνω κάποιον ή κάτι από κάπου, απωθώ, 2. (ναυτ.) απομακρύνομαι, ξεμακραίνω. 🕮 < ιταλ. allargare [= εκτείνω, εκτείνομαι] < alla larga [= στο ανοιχτό πέλαγος].

αλάρμ, το, άκλ. ουσ. • (τεχνολ.) α) ειδικό όργανο συναγερμού, β) μηχανισμός ρολογιού που χρησιμεύει σαν ξυπνητήρι, γ) φωτισμός οχήματος για τη θέση της προσωρινής στάθμευσης. 🕮 < αγγλ. alarm.

αλάρω, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) έλκω κάποιο πλοίο, ρυμουλκώ. 🕮 < ιταλ. alare [= τραβώ πλοίο].

Αλάσκα, η, ουσ. • (γεωγρ.) η 49η πολιτεία των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, με έκταση 1.723.337 τ.χλμ. και πληθυσμό 740.339 κατοίκους περίπου. 🕮 < αγγλ. Alaska < αλεουτιανή λ. [= γλώσσα προερχόμενη από τις Αλεούτιες νήσους] Alyeska [= μεγάλη γη, ήπειρος].

αλάτι, το, ουσ. • 1. (χημ.) το χλωριούχο νάτριο ή αλίτης, βασικό συστατικό: α) της καθημερινής μας διατροφής, β) είδος ορυκτού, 2. ονομασία διαφόρων ουσιών που μοιάζουν με το αλάτι, 3. (μτφ.) απαραίτητο στοιχείο, 4. (φρ.) *«φάγαμε μαζί ψωμί κι αλάτι»,* μας συνδέουν δεσμοί φιλίας από το παρελθόν, *«τον έκαμε του αλατιού»,* τον έδειρε πολύ, *«ότι είπαμε νερό κι αλάτι»,* να ξεχαστούν οι πικρές κουβέντες που ανταλλάξαμε όπως εύκολα διαλύεται το αλάτι στο νερό. 🕮 < μσν. αλάτι, μτγν. ἁλάτιον, υποκ. του αρχ. ἅλας, γεν. ἅλατος < ἅλς, γεν. ἁλός [= 1. τεμάχιο αλατιού, 2. ή, θάλασσα]. ⭕ αλατοβάρελο, αλατογόνος, αλατοθήκη, αλατόμετρο, αλατόνερο, αλατοπαραγωγή, αλατόπετρα, αλατοποίηση, αλατοποιός, αλατοπωλείο, αλατουργείο, αλατούχος, αλατοφόρος, αλατοχημεία.

αλατιέρα, η, ουσ. • 1. επιτραπέζιο μικρό δοχείο κατάλληλο για αλάτι, 2. ειδικό όχημα που μεταφέρει και σκορπίζει χοντρό αλάτι στους δρόμους τις χιονισμένες ημέρες. 🕮 < αλάτι.

αλατόνερο, το, ουσ. • νερό στο οποίο έχει διαλυθεί αλάτι. 🕮 < αλάτ(ι) -ο- + νερό.

Αλβανία, η, ουσ. • (γεωγρ.) κράτος της Βαλκανικής χερσονήσου με έκταση 28.748 τ.χλμ. και πληθυσμό 2.812.000 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < μσν. Ἀλβανός < λατιν. Albanus (Mons) [= Αλβανόν όρος], ηφαιστειογενές βουνό της περιοχής του Λατίου. ⊙ αλβανικός.

άλγεβρα, η, ουσ. • 1. (μαθημ.) κλάδος των μαθηματικών που εξετάζει με σύμβολα τις γενικές σχέσεις μεταξύ μεγεθών, 2. το βιβλίο που περιλαμβάνει την επιστημονική εργασία με το παραπάνω θέμα. 🕮 < λατιν. algebra < αραβ. al-djabr [= μεταφορά ενός όρου εξίσωσης από το ένα μέλος της στο άλλο]. ⊙ αλγεβρικός, αλγεβρισμός, αλγεβριστής.

Αλγέρι, το, ουσ. • (γεωγρ.) η μεγαλύτερη πληθυσμιακά πόλη της Αλγερίας, σύμφωνα με εκτιμήσεις, ο πληθυσμός της, με την ευρύτερη μητροπολιτική περιοχή της, ανέρχεται σε 5.000.000 περίπου κατοίκους. 🕮 < γαλλ. ή από την καταλανική λέξη Alger.

Αλγερία, η, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της Βορείου Αφρικής, έχει έκταση 2.381.741 τ.χλμ. και πληθυσμό 45.400.000 κατοίκους [κατ' εκτίμηση 2022]. 🕮 < γαλλ. Algérie < από το τοπωνύμιο Αλγέρι [δες λ.].

άλγη, η, ουσ. [πληθ. τα άλγη] • (βιολ.) υδρόβιοι φυτικοί οργανισμοί, συνήθως φύκια, που προσκολλώνται στη γάστρα του πλοίου και μειώνουν την ταχύτητά του. 🕮 < γαλλ. algue < λατιν. alga.

αλγόριθμος, ο, ουσ. • (μαθημ.) α) κάθε ακριβής οδηγία, που προσδιορίζει μια υπολογιστική διαδικασία, β) η διαδοχή λογικών σκέψεων για την επίλυση κάποιου προβλήματος με τη βοήθεια ηλεκτρονικού υπολογιστή. 🕮 < γαλλ. algorithme και αγγλ. algorithm < algorism (με την επίδραση της λ. αριθμός) < λατιν. algorismus < αραβ. al-*Khowarizmi (Αλκο[ρίσμι + α]ριθμός).

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ:

Κοβαρίζμι ή **Αλκορίσμι**, [Αμπού Αμπντουλάχ Μοχάμεντ Ιμπν Μουσά Αλ-Χουαρίζμι] 781 - 850 μ.Χ., σπουδαίος Άραβας [Πέρσης] μαθηματικός, αστρονόμος, χαρτογράφος και γεωγράφος. Θεωρείται ο «πατέρας» της άλγεβρας.

άλγος, το ουσ. • αίσθηση πόνου αλλά και λύπης, συνών. οδύνη, θλίψη. 🕮 < αρχ. ἄλγος, τό, πληθ. ἄλγεα, τα.

αλέθω, ρ. [μετβ.] • 1. μεταβάλλω τα σιτηρά σε σκόνη, αλευροποιώ, 2.(μτφ.) μασώ, χωνεύω καλά, 3. (φρ.) *«μπάτε, σκύλοι, αλέστε και αλεστικά μη δώσετε»* για καταστάσεις όπου ο καθένας ενδιαφέρεται μόνο για το άτομό του αδιαφορώντας για το κοινό καλό. 🕮 < μσν. αλέθω < ἤλεσα, αόρ. του μτγν. ἀλήθω.

αλειά, η, ουσ. • 1. αλιεία ψαριών, ψάρεμα, 2. (συνεκδ.) η ποσότητα των ψαριών που αλιεύθηκαν, η ψαριά. 🕮 < αρχ. ἁλιεία.

άλειμμα, το, ουσ. [αρχ.] • 1. κάθε υλικό που χρησιμεύει ως αλοιφή, 2. η επάλειψη, 3. χοιρινό λίπος που χρησιμοποιείται ως συντηρητικό μέσο στη μαγειρική, 4. λιπαρή ουσία που χρησιμεύει ως μέσο λίπανσης όπλων, τροχών, αξόνων κ.λπ. 5. η δωροδοκία. 🕮 < αρχ. ἄλειμμα. ⊙ αλειμματάς, αλειμματένιος, αλειμματερός, αλειμματιά, αλειμματιάρης, αλειμματώνω. O αλειματοδοχείο, αλειμματοδόχη, αλειμματοθέτης, αλειματοκέρι.

αλειπτήρας, ο, και **άλειπτρο,** το, ουσ. • (εργαλ.) γρασαδόρος, λιπαντήρας, λαδωτήρι, λαδικό. 🕮 < αλείφω + -τήρας ή -τρο(ν).

αλείφω και **αλείβω,** ρ. [μετβ.] [αρχ.] • 1. πασαλείβω κάτι με λιπαρή ουσία, [αρχ. λ.] χρίω, 2. (μτφ.) α) λαδώνω, δωροδοκώ, β) ρυπαίνω, λερών. 🕮 < αρχ. ἀλείφω.

Αλεξάνδρεια, η, ουσ. • (γεωγρ.) η δεύτερη μεγαλύτερη πόλη της Αιγύπτου με 5 εκατομμύρια κατοίκους περίπου, κτισμένη στο δυτικό τμήμα του δέλτα του Νείλου. 🕮 < αρχ. Ἀλεξάνδρεια < [ανθρωπωνύμιο] προς τιμήν του ιδρυτή της πόλης Μέγα Αλέξανδρου.

Αλεξανδρούπολη, η, ουσ. • (γεωγρ.) παραλιακή πόλη της Θράκης, πρωτεύουσα της Περιφερειακής Ενότητας Έβρου, με πληθυσμό 64.100 κατοίκους περίπου. 🕮 < [ανθρωπωνύμιο] προς τιμήν του βασιλιά Αλέξανδρου Α΄ της Ελλάδας [1893-1920]+πόλη.

αλεξήλιο, το, ουσ. • η ομπρέλα. 🕮 < αλεξι- < αρχ. ἀλέξω [= αποκρούω, απομακρύνω] + ήλιος.

αλεξιβρόχιο, το, ουσ. • η ομπρέλα. 🕮 < αλεξι- < αρχ. ἀλέξω [= αποκρούω, απομακρύνω] + βροχή.

αλεξικέραυνο, το, ουσ. • ειδική μεταλλική ράβδος, τοποθετημένη στην κορυφή του κτηρίου για να διοχετεύει το παραγόμενο ηλεκτρικό ρεύμα των κεραυνών στο έδαφος. 🕮 < αλεξι- < αρχ. ἀλέξω [= αποκρούω, απομακρύνω] + κεραυνός.

αλεξήνεμο, το, ουσ. • πλαστικό ή γυάλινο τζάμι σε όχημα, που προστατεύει από τον αέρα και τις καιρικές συνθήκες, συνών. α) ανεμοθώρακας, παρμπρίζ, β) παραβάν. 🕮 < αλεξι- < αρχ. ἀλέξω [= αποκρούω, απομακρύνω] + άνεμο(ς).

αλεξιπτωτιστής, ο, **αλεξιπτωτίστρια,** η, ουσ. • 1. αυτός που χρησιμοποιεί αλεξίπτωτο, 2. (στρατ.) στρατιώτης, που υπηρετεί στις ειδικές δυνάμεις, και είναι ειδικά εκπαιδευμένος για πτώσεις από αεροπλάνο, 3. (μτφ.) α) αυτός που εμφανίζεται στη ζωή μας ξαφνικά, ο ουρανοκατέβατος, β) υπάλληλος κρατικής υπηρεσίας διορισμένος παράνομα. 🕮 < αλεξίπτωτ(ον) -ιστής -τρια, μτφρδ. από τη γαλλ. parachutiste.

αλεξίπτωτο, το, ουσ. (τεχνολ.) • πτυσσόμενη συσκευή από σχοινιά και ύφασμα, η οποία χρησιμεύει στην ομαλή πτώση ανθρώπων και πραγμάτων από αεροπλάνο. 🕮 < αρχ. ἀλέξω [= αποκρούω, απομακρύνω] + [μτγν.] πτωτός [= αυτός που μπορεί να πέσει], μτφρδ. από τη γαλλ. parachute.

αλεξίπυρος, -η, -ο, επίθ. • 1. ο απρόσβλητος από τη φωτιά ή την υψηλή θερμοκρασία, πυρίμαχος, 2. (ναυτ.) [το ουδ. ως ουσ.] *το αλεξίπυρο,* μεταλλική προστατευτική πλάκα μπροστά από το φανό του πλοίου, 3. (φρ.) *«αλεξίπυρη ενδυμασία»,* η στολή των πυροσβεστών που τους προστατεύει από τη φωτιά. 🕮 < αλεξι- < αρχ. ἀλέξω [= αποκρούω, απομακρύνω] + πυρά

αλεξίφωτο, το, ουσ. • 1. προστατευτικό κάλυμμα λάμπας, 2. (ναυτ.) α) *«αλεξίφωτο φάρων»*, ονομάζεται η μεταλλική συνήθως επιφάνεια που τοποθετείται μόνιμα για να αποτρέπει τη διάχυση του φωτός και να εκπέμπει σε ορισμένο τομέα, έτσι ώστε να υποδηλώνει την ύπαρξη κινδύνου στο συγκεκριμένο σημείο, β) *«αλεξίφωτο φανών ναυσιπλοΐας»*, ονομάζεται η μόνιμη κατασκευαστικά κόγχη μέσα στην οποία τοποθετείται ο φανός ναυσιπλοΐας του σκάφους, γ) *«αλεξίφωτο παραφωτίδας»,* ονομάζεται ο μεταλλι-

κός συνήθως δίσκος που καλύπτει εσωτερικά το κρύσταλλο του φινιστρινιού. 🕮 < α- λεξι- < αρχ. ἀλέξω [= αποκρούω, απομακρύνω] + φως.

Αλεούτιες ή **Αλεούτες**, οι, ουσ. • (γεωγρ.) σύμπλεγμα νήσων που αποτελείται από 14 μεγάλα και 55 μικρότερα ηφαιστειακά νησιά, τα οποία χωρίζουν το βόρειο Ειρηνικό από τη Βερίγγειο θάλασσα. 🕮 < αγγλ. Aleutian Islands.

αλεπόσκυλος, ο, ή **αλεπού,** η, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος καρχαρία προς εξαφάνιση, η επιστ. του ονομ.: Alopias vulpinus (Αλωπίας ο αλεπουδίσιος) [διώνυμο], το μήκος του σώματος του φθάνει τα 6 μ. τρέφεται με ψάρια, καλαμάρια, χταπόδια, καρκινοειδή και μερικές φορές και με θαλασσοπούλια, το συναντάμε στη Μεσόγειο και τη Μαύρη Θάλασσα. 🕮 < αλεπού + σκύλος.

αλέ-ρετούρ, το, επίρρ. • 1. άφιξη και επιστροφή από έναν τόπο, 2. (φυσ.) ειδικός ηλεκτρικός διακόπτης. 🕮 < γαλλ. aller-retour < aller [= να πας] + retour [= να γυρίσεις].

αλέστα, και αλέρτα, επίρρ. • 1. (ναυτ.) α) στάση προσοχής, β) στάση ετοιμότητας, 2. γρήγορα, σβέλτα. 🕮 < ιταλ. allalesta [= γρήγορα].

αλεώριο, το, ουσ. • (ναυτ.) [όρος που δεν χρησιμοποιείται πια] κατασκευή [πάσσαλος ή πλωτό αντικείμενο – σημαντήρας στερεωμένος στο βυθό] που φανέρωνε τον υφιστάμενο κίνδυνο, αβαθή μέρη, υφάλους, διαύλους και ναυάγια, για τα σκάφη που έπλεαν πλησίον της, χρήσιμη μόνο την ημέρα, αφού δεν φωτιζόταν, συνήθως ήταν άσπρη ώστε να μπορεί κάπως να ξεχωρίζει στο ημίφως και στο σεληνόφως. 🕮 < αρχ. ἀλεωρή [= αποφυγή, διαφυγή] < ἀλέομαι [= 1. αποφεύγω, αποκλίνω, 2. το βάζω στα πόδια].

αληγής, -ής, -ές, επίθ. • 1. άληκτος, αυτός που δεν τελειώνει, 2. (φρ.) *«αληγείς άνεμοι»,* (μετεωρ.) σταθεροί, συνεχείς άνεμοι των τροπικών ζωνών της Γης με διεύθυνση βορειοανατολική στο βόρειο ημισφαίριο και νοτιοανατολική στο νότιο [δηλ. από τις τροπικές ζώνες υψηλής πίεσης προς τις ισημερινές περιοχές χαμηλής πίεσης], πνέουν με ταχύτητα 5 με 6 μ. το δευτερόλεπτο, ή 3 με 4 βαθμούς της κλίμακας Μποφόρ, αντών. *«αντιληγείς άνεμοι».* 🕮 (ίσως) ❶ < ισπαν. alisios, ή ❷ < α- [στερητ.] + λήγειν < λήγω.

αληδόνα και **αλιδώνα,** η, ουσ. • είδος μικρού χταποδιού, η επιστ. του ονομ.: Octopus macropus, το συναντάμε στη Μεσόγειο, την Καραϊβική Θάλασσα, και σε άλλες ζεστές ωκεάνιες περιοχές, συνών. μελιδώνα, λεδώνα και λιδώνα. 🕮 < αρχ. ἀληδὸν [= ἐξαπίνης] < ἀλής [= πληθυσμιακά πυκνός].

αλήθεια, η, ουσ. • 1. η πραγματική κατάσταση σε αντιδιαστολή με το ψεύδος, 2. η πραγματικότητα, το γεγονός, 3. ο λόγος που δεν εμπεριέχει ψεύδος, 4. αρχή, δόγμα ή γνωμικό που δεν επιδέχεται αμφισβήτηση, 5. επιφώνημα θαυμασμού, απορίας ή έκπληξης, 6. (μυθολ.) [ως κύρ. όν.] η **Αλήθεια,* θεότητα της μυθολογίας μας, 7. (ως επίρρ.) αληθινά, πραγματικά, πράγματι, 8. (φρ.) *«η ώρα της αλήθειας»,* στιγμή της δοκιμασίας για κάτι σημαντικό, *«ίχνος αλήθειας»,* μέρος μόνο της αλήθειας, *«ορός της αλήθειας»,* χημικό παρασκεύασμα που οδηγεί τον εξεταζόμενο σε αποκαλύψεις. 🕮 < αρχ. ἀλήθεια < ἀληθής, -ές, + [κατάλ.] -ια < ἀ- [στερητ.] + [ουσ.] λήθος ή λήθη [= λησμονιά] ή από το ρ. λήθω, παράλληλος τ. του λανθάνω. ⭕ αληθομανής, αληθοφανής, αληθολογία.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Αλήθεια,** κόρη του Δία, μητέρα της Αρετής και τροφός του Απόλλωνα. Προσωποποίηση της αλήθειας. Για τους Ρωμαίους, αλληγορική θεά με το όνομα Veritas, κόρη του Κρόνου (Saturnus) ή του Χρόνου (Tempus) και της Δικαιοσύνης.

αληθεύω, ρ. • 1. [αμετβ.] βγαίνω αληθινός, δικαιώνομαι, 2. [μετβ.] αγωνίζομαι να αποδείξω την αλήθεια. 🕮 < αρχ. ἀληθεύω.

αληθής, -ής, -ές, επίθ. • αυτός που είναι σύμφωνος με την πραγματικότητα, αδιάψευστος, εξακριβωμένος, αντών. αναληθής, ψεύτικος. ⊙ αληθινός, αληθεύω. ◈ αληθώς [επίρρ.].

αλιάδα, η, ουσ. • (μαγειρ.) η σκορδαλιά, πολτώδες καρύκευμα που παρασκευάζεται από σκόρδα, ψωμί ή πατάτα, καρύδια, αλάτι, λάδι και ξίδι. 🕮 < ιταλ. agliata < aglio < λατιν. allium [= σκόρδο].

αλιάτικα, τα, ουσ. [χωρίς ενικό] [ιδίωμα μακεδονίτικο] • (ναυτ.) πλοιάριο κατάλληλο για ψάρεμα. 🕮 < αλιεία + [καταλ.] -ικός,-α.

αλιδίνη, η, ουσ. • (βιολ.) σύνολο φυτών και ζώων τα οποία επιπλέουν στη θάλασσα. 🕮 < ἅλς [= θάλασσα, σε Όμηρ.), γεν. ἁλός + -δίνη.

αλιεία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. το ψάρεμα, συνών. άγρα, αλίευση, 2. το επάγγελμα του ψαρά. 🕮 < αρχ. ἁλιεία < ἁλιεύω.

αλιεύς, ο, ουσ. • ο ψαράς, ο αλιευτής. 🕮 < αρχ. ἁλιεύς < ἅλιος [= θαλάσσιος] < ἅλς [= θάλασσα, σε Όμηρ.], γεν. ἁλός.

Αλιευτικά Νέα, τα, • μηνιαίο συνδρομητικό περιοδικό που εκδίδεται ανελλιπώς από το 1981 και ασχολείται με θέματα που αφορούν τους αλιείς και την επαγγελματική αλιεία, καθώς επίσης τους υδατοκαλλιεργητές και τις υδατοκαλλιέργειες.

αλιευτικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που σχετίζεται με την αλιεία ή με τους αλιείς, (φρ.) *«αλιευτικά προϊόντα / σύνεργα», «αλιευτικός στόλος», «αλιευτικό δίκτυο / σκάφος»,* 2. (ως ουσ.) το αλιευτικό, δηλ. σκάφος κατάλληλο για αλιεία, για ψάρεμα, π.χ. η τράτα, 3. (το θηλ. ως ουσ.) *η αλιευτική,* η αλιεία. 🕮 < αρχ. ἁλιευτικός, -ή, -όν, < ἁλιεύω.

αλιεύω, ρ. [μετβ.] • 1. ψαρεύω, 2. (μτφ.) περισυλλέγω. 🕮 < αρχ. ἁλιεύω. ⊙ αλιευτικός, αλίευση, αλίευμα, αλιεία.

αλίμενος, -η, ο, επίθ. • 1. (μτφ.) αυτός που δεν έχει καταφύγιο, αφιλόξενος, εχθρικός, 2. παραθαλάσσια περιοχή που δεν σχηματίζει φυσικό λιμάνι, συνήθως με αναφορά στη μορφολογία της ακτής [αλλά και χώρα, νησί, κόλπος κ.λπ.]. 🕮 < αρχ. ἀ-λίμενος, -ον, < α- [στερητ.] + λιμήν.

αλιμιά, η, **άλιμος,** ο, ουσ. • (φυτολ.) διακοσμητικό είδος θάμνου που ευδοκιμεί σε παραθαλάσσιες περιοχές, η επιστ. του ονομ.: Atriplex Halimus [διώνυμο] συνών. αλιμασιά και αλιματιά. 🕮 < αρχ. ἅλς [= θάλασσα, σε Όμηρ.], γεν. ἁλός + -ιμός.

Αλιμιά ή **Αλιμνιά,** η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί των Δωδεκανήσων, έχει έκταση 7,4 τ.χλμ. και είναι κατοικήσιμο μόνο εποχιακά, κυρίως, για λόγους τουριστικού ενδιαφέροντος. 🕮 < μσν. Λειμώνια, < βενετ. Limonia < αρχ. Εὐλίμνια, ονομασία που σχετίζεται με τους δύο φυσικούς όρμους του νησιού οι οποίοι αποτελούν ασφαλή καταφύγια για μικρά σκάφη.

αλίπαντος, -η, -ο, επίθ. • 1. (για μηχανές κυρίως) αυτός που δεν έχει λιπανθεί με λάδι, αλάδωτος, που δεν έχει γρασαρισθεί, αγρασάριστος, 2. για εδαφική έκταση που δεν έχει δεχτεί οποιοδήποτε είδος λιπάσματος. 🕮 < α- [στερητ.] + λιπαν- [< λιπαίνω] -τος.

αλίπαστος, -η, -ο, επίθ. • (μαγειρ.) α) πασπαλισμένος με αλάτι, αυτός που είναι διατηρημένος σε άρμη, συνών. παστός, αλατισμένος, β) (ως ουσ.) *αλίπαστα*, προϊόντα τροφίμων, όπως το αυγοτάραχο, το μπρικ σολομού, οι σαρδέλες, το σκουμπρί, το χαβιάρι κ.λπ. που είναι συντηρημένα, κυρίως, με αλάτι. 🕮 < αρχ. ἁλίπαστος < ἁλί- < ἅλς [= αλάτι] + παστός.

αλισάχνη, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • λεπτό στρώμα αλατιού, στις πέτρινες συνήθως επιφάνειες της ακτής ή στο πρόσωπο του κολυμβητή, που σχηματίζεται από την εξάτμιση του θαλασσινού νερού, αλλιώς: αλοφάχνη, αφράλατο [άνθος αλατιού]. 🕮 < αρχ. ἁλοσάχνη < ἅλς [γεν. ἁλός = αλάτι] + ἄχνη [= ο αφρός της θάλασσας].

αλισβερίσι, το, ουσ. δες αλισ(ι)βερίσι.

αλισ(ι)βερίσι και **αλισφερίσι,** το, ουσ. [γεν. αλισβερισιού, -ιών] [λαϊκότροπο] • 1. (οικον.) δοσοληψία, εμπορική συναλλαγή, συνών. δούναι και λαβείν, πάρε δώσε, νταραβέρι και νταλαβέρι [< ιταλ.], 2. (συνεκδ.) κάθε μορφή συναλλαγής ή σχέσης. 🕮 < τουρκ. alışveriş [= πάρε δώσε] < alış [= παραλαβή, πάρσιμο, αγορά] + veriş [= χορήγηση, παροχή].

αλίχοιρος ο γρυπός, ο, ουσ. • (ζωολ.) θαλάσσιο θηλαστικό ζώο που ζει στο Βόρειο τμήμα του Ατλαντικού Ωκεανού [αλλιώς: γκρίζα φώκια ή φώκια του Ατλαντικού], η επιστ. του ονομ.: Halichoerus grypus [= θαλάσσιος χοίρος με γαμψό ρύγχος]. 🕮 < αρχ. ἅλς, γεν. ἁλός [= 1. τεμάχιο αλατιού, 2. το θηλ. θάλασσα] + χοίρος.

αλκάλιο, το, ουσ. [γεν. -ίου] [συνήθως στον πληθ.] • (χημ.) καθένα από τα υδροξείδια διαφόρων μετάλλων. 🕮 < γαλλ. alcali < αραβ. alquali [= θαλάσσιο φυτό από όπου παρασκευάζεται η ανθρακική σόδα]. ⊙ αλκαλικός, αλκαλικότητα, αλκάλωση και αλκαλίνωση.

αλκοόλ, το, άκλ. ουσ. • 1. (χημ.) α) ελλην. οινόπνευμα, β) κάθε ποτό που περιέχει οινό-

πνευμα, 2. (μτφ.) το λεπτεπίλεπτο, το αερώδες. 🕮 < γαλλ. alcool < νεολατιν. alcohol < αραβ. al cohol και al kohl και al-kuhl (=αντιμόνιο σε σκόνη που χρησιμεύει στη βαφή ματιών). ⊙ αλκοολικός, αλκοολική, αλκοόλη, αλκοολίκι. ○ αλκοολομέτρηση, αλκοολομετρικός, αλκοολούχος, αλκοτέστ, αλκολισμός, αλκοομέλι, αλκοολόμετρο.

αλκοτέστ, το, άκλ. ουσ. • εξέταση οδηγών για υπέρμετρη κατανάλωση οινοπνευματωδών ποτών, έλεγχος οινοπνεύματος. 🕮 < γαλλ. alcotest < alcool + test.

αλκυόνη, και **αλκυόνα,** η, ουσ. • 1. (ζωολ.) θαλασσοπούλι που τρέφεται αποκλειστικά με ψάρια, συνών. ψαροπούλι, βασιλοπούλι, ψαροφάγος, 2. (αστρον.) ονομασία αστέρα του αστερισμού των Πλειάδων, 3. (μυθολ.) α) μυθικό πτηνό, β) [ως κύρ. όν.:] η *Αλκυόνη, ονομασία ηρωίδων της ελληνικής μυθολογίας. 🕮 < αρχ. ἀλκυών, -όνος < α- βέβ. ετύμου, ίσως από το ουσ. ἅλς [= αλάτι, θάλασσα, σε Όμηρ.) + κύων, μτχ. του ρ. κύω [= κυοφορώ], ίσως, λ. δάνεια μεσογειακής προέλευσης.

Αλκυονίδες Νήσοι, οι, • (γεωγρ.) τέσσερα μικρά ακατοίκητα νησιά του Κορινθιακού κόλπου, η Ζωοδόχος Πηγή, το Δασκαλειό, το Γλαρονήσι και το Πρασονήσι. 🕮 < (μυθολ.) *Ακλυονίδες.

αλκυονίδες (μέρες), οι, ουσ. • 1. (μετεωρ.) μέρες του Γενάρη με καλοκαιρία, μέρες χωρίς σύννεφα και ανέμους, ηλιόλουστες, 2. (συνεκδ.) οι ευτυχισμένες ημέρες, 3. (μυθολ.) [ως κύρ. όν.:] *Ακλυονίδες, επτά αδελφές που μεταμορφώθηκαν σε πουλιά της θάλασσας. 🕮 Οι αλκυονίδες ημέρες οφείλουν την ονομασία τους στην μυθική *Αλκυόνη.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Αλκυόνη**, κόρη του Αίολου, του γενάρχη των Αιολέων ή του συνώνυμού του θεού των ανέμων. Γυναίκα του Κήυκος, βασιλιά των Μαλιέων. Το ζευγάρι τιμωρήθηκε από το Δία για την έπαρσή του. Η επιθυμία τους για σύγκριση με το Δία και την Ήρα εξόργισε τον Ολύμπιο θεό που τους μεταμόρφωσε σε θαλασσοπούλια. **Αλκυονίδες,** οι επτά κόρες του Γίγαντα Αλκυονέα. Μετά το θάνατο του πατέρα τους από τη θλίψη τους έπεσαν στη θάλασσα για να αυτοκτονήσουν. Η Αμφιτρίτη, όμως, μεταμόρφωσε τις όμορφες θυγατέρες σε θαλασσοπούλια.

αλλαγή, η, ουσ. • 1. μετατροπή από μία κατάσταση σε άλλη, συνών. μεταβολή, αλλοίωση, 2. αντικατάσταση, 3. (ιατρ.) καθαρισμός και επίδεση της πληγής. 🕮 < αρχ. ἀλλαγή < ἀλλάσσω.

αλλάζω και **αλλάσσω,** ρ. [μετβ. και αμετβ.] • 1. μεταβάλλω τη μορφή κάποιου, συνών. διαφοροποιώ, αλλοιώνω, 2. αντικαθιστώ, 3. δίνω και παίρνω, 4. (ιατρ.) περιποιούμαι κάποιο τραύμα, 5. μετακινούμαι, 6. (φρ.) *«αλλάζω πορεία / σκοπό / βάρδια / στολή / στόχο / χρήματα».* 🕮 < αρχ. ἀλλάσσω.

αλλάκτης, ο, ουσ. • 1. αυτός που εμπορεύεται ανταλλάσσοντας προϊόντα, ο μεταπράτης, 2. (τεχνολ.) ο μετασχηματιστής. 🕮 < αρχ. ἀλλάσσω + -της

αλλακτής και **αλλαχτής,** ο, ουσ. • 1. ο επισκευαστής μηχανών, 2. άτομο που αντικαθιστά φθαρμένα αντικείμενα με καινούργια. 🕮 < αρχ. ἀλλάσσω + -τής.

αλλεπάλληλος, -η, -ο, επίθ. • ο ένας μετά τον άλλο, συνεχόμενος, συνών. απανωτός, διαδοχικός. 🕮 < άλλος + επάλληλος. ◈ αλλεπάλληλα [επίρρ.].

αλληλογραφία, η, ουσ. • 1. το σύνολο των επιστολών που έχουν ανταλλάξει ή διεκπεραιώσει δύο ή περισσότερα μέρη, 2. η ανταλλαγή επιστολών. 🕮 < αλληλογραφώ + [καταλ.] -ία.

αλλίωση, η, ουσ. • 1. αποσύνθεση ζωικών ή φυτικών ουσιών, 2. μεταβολή, συνήθως προς το χειρότερο, που υφίσταται κάτι ως προς τα βασικά ή ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του, 3. (μτφ.) η νόθευση, 4. (μουσ.) αύξηση ή μείωση ενός φθόγγου κατά ένα ημιτόνιο. 🕮 < αρχ. ἀλλοίω(σις) -ση.

αλλοδαπή, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • δες αλλοδαπός.

αλλοδαπός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που είναι υπήκοος ξένου κράτους, αντών. ημεδαπός, ιθαγενής, αυτόχθων, ντόπιος, 2. (το θηλ. ως ουσ.) [χωρίς πληθ.] αλλοδαπή, το σύνολο των κρατών που βρίσκονται έξω από τα όρια της συγκεκριμένης χώρας, το εξωτερικό. 🕮 < αρχ. ἄλλο < αρχική μορφή ἀλλοδ- + [καταλ.] -απός.

αλλοεθνής, -ής, -ές, επίθ. • αυτός που ανήκει σε άλλο έθνος ή σε άλλη φυλή, συνών. αλλογενής, αλλόφυλος, ξένος, αλλοδαπός, αντών. ομοεθνής, ομογενής, ημεδαπός, (φρ.)

«αλλοεθνές πλοίο». 🕮 < μτγν. ἀλλοεθνής < αρχ. ἄλλος, -η, -ο, + [αρχ.] ἔθνος.

αλλούβιες ή **αλλουβιακές πεδιάδες** ή **αποθέσεις** ή **προσχώσεις,** οι, ουσ. • εκτάσεις που διαμορφώνονται από παλιρροιακές αποθέσεις αργίλου, άμμου, λατυπών (χαλικιών) και άλλων φερτών υλικών, εξαιτίας της ροής, κυρίως, μεγάλων ποταμών. 🕮 < αγγλ. alluvion < λατιν. alluvium.

αλμανάκ, το, άκλ. ουσ. • 1. (λογοτ.) ετήσια επιστημονική και εγκυκλοπαιδική έκδοση που περιλαμβάνει, ημερολόγιο της επόμενης χρονιάς με τη θέση των πλανητών, επίσης εκκλησιαστικό εορτολόγιο, με συμβουλές προς τους χωρικούς, ενημέρωση για μετεωρολογικά φαινόμενα και πολλά άλλα θέματα, 2. ημεροδείκτης. 🕮 < γαλλ. almanach < λατιν. almanachus < αραβ. al-manakh [= αρίθμηση].

άλμη και **άρμη**, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. το θαλασσινό νερό, συνήθως, των αλυκών, 2. λεπτό στρώμα αλατιού που απομένει σε κάποια επιφάνεια λόγω της εξάτμισης του θαλασσινού νερού, 3. διάλυμα αλατιού σε νερό για διατήρηση τροφίμων, <u>συνών.</u> σαλαμούρα, γάρος, 4. αλατισμένο γάλα. 🕮 < αρχ. ἅλμη.

αλμικανταράτος, το, ουσ. • (αστρον.) κάθε μικρός νοητός κύκλος της ουράνιας σφαίρας που είναι παράλληλος προς τον ορίζοντα και σε μικρό απ' αυτόν ύψος, <u>συνών.</u> υψιπαράλληλος. 🕮 Μεταφορά στην Ελληνική ξένου όρου από τη γαλλ. almicantarat < μσν. λατιν. almicantarath < αραβ. almuqantarāt < αραβ. άρθρο al + muqantarāt, πληθ. του muqantarah < qantarah [= γέφυρα, αψίδα, στοά].

αλμοδοχείο, το, ουσ. • δοχείο που περιέχει αλατόνερο. 🕮 < άλμ(η) -ο- + δοχείο.

αλμολίμνη, η, ουσ. • (γεωγρ.) παράκτια εκτεταμένη εδαφική κοιλότητα γεμάτη θαλασσινό νερό, που η επιφάνειά της βρίσκεται χαμηλότερα της θαλάσσιας στάθμης. 🕮 < άλμ(η) -ο- + λίμνη.

αλμόλοιπο, το, ουσ. • το υπόλοιπο του θαλασσινού νερού που παραμένει στις αλυκές μετά την εξάτμιση. 🕮 < άλμ(η) -ο- + (υ-πό)λοιπο.

άλμπα, η, ουσ. • 1. (ενδυμ.) λευκός μακρύς χιτώνας των καθολικών ιερέων και επισκόπων, 2. (ναυτ.) το χάραμα, η αυγή, λυκαυγές. 🕮 < λατιν. albus [= λευκός].

άλμπατρος, το, άκλ. ουσ. • 1. (ζωολ.) γένος θαλασσινών μεγάλων ωκεάνιων πτηνών, 2. (στρατ.) τύπος γερμανικών αεροσκαφών που

χρησιμοποιήθηκαν στην διάρκεια του πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου. 🕮 ❶ < ιταλ. albatro < [η λ. παρετυμολογήθηκε προς το] λατιν. albatus [= λευκοφόρος], ή ❷ ίσως ισπαν. ή πορτογαλ. alcatraz [= πτηνό μαύρου χρώματος] < αραβ. al-ghattas [= θαλάσσιος αετός με άσπρη ουρά] με επίδραση του λατιν. albus [= άσπρος].

άλμπουμ, το, άκλ. ουσ. • 1. βιβλίο φωτογραφιών, λεύκωμα, 2. (φωτογρ.) συλλογή φωτογραφιών, εικόνων κ.λπ. 3. (μουσ.) δίσκος, η σύνολο δίσκων με τραγούδια. 🕮 < λατιν. album (ουδέτερο του επίθ. albus = λευκός).

άλμπο(υ)ρο και **άρμπο(υ)ρο,** το, ουσ. • 1. (ναυτ.) το κατάρτι, ιστός πλοίου, κάθε ξύλινος ή μεταλλικός δοκός στον οποίο στερεώνεται κάποια πλευρά του πανιού, 2. (συνεκδ.) κοντάρι. 🕮 < βενετ. alboro και arboro < λατιν. arbor [= α) δέντρο, β) ό,τι γίνεται από ένα δέντρο]. ⊙ αρμπο(υ)ρέτο και αλμπο(υ)ρέτο [= μικρό κατάρτι – ιταλ. arboreto και alboreto].

Όσα καΐκια βρεθήκανε σε κείνο το μέρος, φουσκώνουνε τα πανιά τους κι αρμενίζουνε γλήγορα, σε καιρό που τ' άλλα πλεούμενα, που είναι παραδώ, στέκουνται απάνω στο νερό σαν κοιμισμένα, με τα πανιά κρεμάμενα στ' **άλμπουρα**. Μα δεν περνά πολλή ώρα, κι ο αγέρας τα προφταίνει κι αυτά, και γεμίζει τα πανιά τους και παίρνουνε δρόμο καμαρωτά, σαν τ' άλογα που τα σπιρούνισε ο καβαλάρης και τα τρέχουνε χλιμιντρίζοντας.

➢ Απόσπασμα από το βιβλίο *«Το Αϊβαλί η πατρίδα μου»*, του **Φώτη Κόντογλου**, *εκδόσεις: Άγκυρα*, Αθήνα, Μάιος του 2009.

αλμύρα και **αρμύρα,** η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. η ιδιότητα του αλμυρού, 2. νερό που περιέχει αλάτι, άλμη και άρμη, 3. σκόνη αλατιού που παραμένει στο σώμα μας, τους καλοκαιρινούς μήνες μετά από μπάνιο στη θάλασσα, αλισάχνη, 4. η αλμυρή γεύση. 🕮 < μσν. αλμύρα, ουσιαστικοποιημένο θηλ. του αρχ. επίθ. ἁλμυρός.

αλμυρίκι και **αρμυρίκι,** το, ουσ. • (φυτολ.) δέντρο που φύεται σε παράλιες περιοχές της Μεσογείου, η επιστ. του ονομ.: Ταμαρίς (λατιν. Tamarix) ανθεκτικό σε ξηρά, υψηλής αλατότητας εδάφη, καθώς και στα σταγονίδια της θάλασσας, συνών. βρέζι, (αρχ.) μυρίκη. 📖 < άλμυρός + -ίκι.

αλμυρός, -ή, -ό, και **αρμυρός,** -ή, -ό επίθ. • 1. αυτός που περιέχει αλάτι, 2. *αλμυρά,* αλλιώς παστά, αγαθά που διατηρούνται μέσα σε άρμη, 3. (μτφ.) αυτός που κοστίζει ακριβά, συνών. τσουχτερός, αντών. φτηνός. 📖 < αρχ. < ἅλμη + -υρός. ⊙ αλμυρότητα.

αλμυρότητα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. αλμυράδα, 2. αλατότητα. 📖 < αρχ. ἁλμυρός.

αλο- • πρώτο συνθετικό αντιδανείων και νόθων αντιδανείων λ. που είναι όροι της: ζωολ. (π.χ. αλοβάτης), βιολ. (π.χ. αλόβιος), χημ. (π.χ. αλογονίδια, αλογόνωση) και δηλώνει αλάτι και σπανιότερα θάλασσα. 📖 < αρχ. ἅλς (= [αρσ.] αλάτι, [θηλ.] θάλασσα).

αλοιφή, η, ουσ. • 1. (φαρμ.) φαρμακευτικό παρασκεύασμα που χρησιμοποιείται για θεραπευτικούς και καλλωπιστικούς σκοπούς, αποτελείται από λιπαρές κατεξοχήν ουσίες, 2. (μτφ.) φαγητό που έχει πολτοποιηθεί και είναι κατάλληλο για τροφή βρεφών. 📖 < αρχ. ἀλείφω.

Αλόννησος, η, ουσ. [παλαιότερη ονομασία Ηλιοδρόμια] • (γεωγρ.) αιγαιοπελαγίτικο νησί που ανήκει στο νησιωτικό σύμπλεγμα των Σποράδων, έχει έκταση 64,5 τ.χλμ. και πληθυσμό 3.138 κατοίκους [απογρ. 2021]. 📖 < αρχ. ἅλς [= θάλασσα] και νήσος, ονομασία που αποδόθηκε στο νησί εκ παραδρομής την εποχή του Όθωνα.

αλοτροπισμός, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (ιχθυολ.) ιδιότητα των υδρόβιων ζώων να στρέφονται προς εκείνη την περιοχή όπου η αλατότητα του νερού είναι αναγκαία για την επιβίωσή τους. 📖 < αρχ. ἅλς + τρόπος + [κατάλ.] -ισμός.

αλουές, ο, ουσ. [πληθ. αλουέδες] • (ναυτ.) α) διάδρομος σύγχρονου πλοίου εντός του (α)κομοδέσιου [δηλ. της υπερυψωμένης κατασκευής που προορίζεται ως χώρος ενδιαίτησης, καμπίνες, τραπεζαρίες κ.λπ.], β) στα ξύλινα σκάφη ο περιφερειακός διάδρομος του καταστρώματος. 📖 < αγνώστου ετύμου, ίσως από το αγγλ. alley [= δρομίσκος, στενό σοκάκι].

αλουμίνα, η, ουσ. • 1. (χημ.) φυσικό ή συνθετικό οξείδιο αργιλίου που χρησιμοποιείται στην παρασκευή αλουμινίου, με ποικίλες βιομηχανικές χρήσεις (για παραγωγή γυαλιού, αλουμινίου, κεραμικών, ελαστικού κ.ά.), 2. (συνεκδ.) το εργοστάσιο παραγωγής προϊόντων αλουμινίου. 📖 < γαλλ. alumine < νεολατιν. alumina < λατιν. alumen [= στύψη]. ⊙ αλουμινάς. ⭘ αλουμινόχαρτο.

αλουμίνιο, το, ουσ. • 1. (μεταλλ.) γυαλιστερό, ελαφρύ, εύκαμπτο, αργυρόλευκο και ανοξείδωτο μέταλλο που χρησιμοποιείται στην κατασκευή μαγειρικών σκευών, χειρουργικών εργαλείων, μηχανών, εξαρτημάτων μηχανών, εργαλείων κ.ά. ειδών, 2. (φαρμ.) λευκή αντισηπτική σκόνη κατάλληλη για την καταπολέμηση φλογώσεων. 📖 < νεολατιν. aluminium < λατιν. alumen [= στύψη]. ⊙ αλουμινένιος, αλουμινίτης

αλπακάς, ο, ουσ. • 1. (χημ.) κράμα από χαλκό, κασσίτερο, νικέλιο, συνών. νεάργυρος. 📖 < ιταλ. alpaca < αγνώστου ετύμου.

αλταζιμούθιο, το, ουσ. • (αστρον.) αστρονομικό γωνιομετρικό όργανο που το χρησιμοποιούσαν ως τις αρχές του 19ου αι. για τον υπολογισμό του ύψους και του αζιμούθιου των ουρανίων σωμάτων. 📖 < λατιν. altum [= υψηλός] + αζιμούθιο.

αλτσάνα και **αλτζάνα** και **λανζτάνα** ή **λαντσάνα**, η, ουσ. • (ναυτ.) α) χοντρό σχοινί, το παλαμάρι, κατάλληλο για ρυμούλκηση σκάφους, β) η ρυμούλκηση του σκάφους από τη στεριά, με τη βοήθεια προσώπων που βρίσκονταν στην ακτή και τραβούσαν με χοντρά σχοινιά που ήταν τυλιγμένα στη μέση τους. 📖 < ιταλ. alzana.

αλύγιστος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δε λυγίζει, δεν κάμπτεται, συνών. ακλόνητος, αντών. ευλύγιστος, λυγερός, εύκαμπτος, 2. (μτφ.) αυτός που παραμένει σταθερός στις πεποιθήσεις του παρά τις πιέσεις που δέχεται, που δεν υποχωρεί, ο ασυμβίβαστος, ο ανυποχώρητος, συνών. ανένδοτος, άτεγκτος. 📖 < μσν. ἀλύγιστος [= σταθερός]. ◈ αλύγιστα [επίρρ.].

αλυκή, η, ουσ. • (γεωγρ.) παραθαλάσσια επίπεδη έκταση, φυσική ή διαμορφούμενη, η

οποία δέχεται ποσότητες θαλασσινού νερού και με τη βοήθεια της ηλιακής ακτινοβολίας προσφέρει αλάτι για εμπορική εκμετάλλευση, αλατουργείο, αλατοπηγείο. 🕮 < μσν. αλυκή < αρχ. επίθ. άλυκός [= αλμυρός] < ἅλς [= αλάτι].

αλυκόψαρο, το, ουσ. δες ζαχαριάς.

αλυσέλικτρο, το, ουσ. • 1. κυλινδρικό τύμπανο περιέλιξης αλυσίδας, συνήθως από χυτοσίδηρο, το οποίο φέρει περιφερειακά «γλυφές» [δόντια] μέσα στις οποίες χώνονται οι κρίκοι της αλυσίδας, 2. (ναυπ.) το τύμπανο βαρούλκου άγκυρας, συνών. κεφαλάρι καδένας, ράγουλο αλυσίδας. 🕮 < αλυσ(ίδα) + έλικτρο.

αλυσίδα, η, ουσ. • 1. σειρά από μεταλλικούς κρίκους που συνδέονται μεταξύ τους και χρησιμοποιείται για το δέσιμο ή την έλξη αντικειμένων, συνών. καδένα, 2. βασικό εξάρτημα του ποδηλάτου που συνδέει τους μπροστινούς δίσκους με τα γρανάζια της πίσω ρόδας, 3. (μτφ.) σειρά από ομοειδή πράγματα, 4. σύνολο εμπορικών εγκαταστάσεων, 5. εξάρτημα σε αλυσοπρίονα κοπής ξύλων, 6. [πληθ.] τα δεσμά, 7. (φρ.) *«αλυσίδα άγκυρας [σιδερένια ή χαλύβδινη] / ασφαλείας / καθαρισμού υδροσυλλέκτη / πηδαλίου / παραγωγής», «ανθρώπινη / πεπτική / τροφική αλυσίδα», «αντιολισθητικές αλυσίδες».* 🕮 < μτγν. ἁλυσίδ(ιον) < ἅλύσιον, υποκ. του αρχ. ἅλυσις. ⊙ αλυσιδώνω, αλυσίδι, αλυσιδωτός.

αλυσοδένω, ρ. [μετβ.] • 1. δένω κάποιον ή κάτι με αλυσίδες, συνών. αλυσιδώνω, 2. (μτφ.) αιχμαλωτίζω. 🕮 < μσν. αλυσοδένω < άλυσ(ος) -ο- [< αρχ. ἅλυσις] + δένω. ⊙ αλυσόδωμα.

άλφα, το, άκλ. ουσ. • 1. το πρώτο γράμμα του ελληνικού αλφάβητου, 2. η αρχή. 🕮 < αρχ. ἄλφα < σημιτ. Alef [= κεφάλι βοδιού], επειδή το κεφαλαίο γράμμα μοιάζει με κεφάλι βοδιού ανεστραμμένο.

αλφάδι, το, ουσ. • (εργαλ.) όργανο με το οποίο ελέγχουν την κάθετη ή την οριζόντια θέση μιας επιφάνειας, συνών. αεροστάθμη. 🕮 < μσν. αλφάδιον < αρχ. ἄλφα + [υποκ.] κατάλ. -άδιον. ⊙ αλφαδιά, αλφαδιάζω, αλφάδιασμα, αλφαδιαστής.

αλφαδιάζω, ρ. [μετβ.] • α) φέρνω σε οριζόντιο ή κάθετο επίπεδο τα σημεία ή τα μέρη μιας επιφάνειας που με ενδιαφέρουν, β) ελέγχω με το αλφάδι την κατακόρυφη ή οριζόντια θέση μιας επίπεδης επιφάνειας. 🕮 < αλφάδι + -ιάζω.

αλφαδολάστιχο, το, ουσ. • ελαστικός και διαφανής σωλήνας, που περιέχει νερό, και ο οποίος χρησιμοποιείται στις οικοδομικές, κυρίως, εργασίες για το αλφάδιασμα μιας επιφάνειας. 🕮 < αλφάδι + λάστιχο.

Αλχεθίρας, η, ουσ. • (γεωγρ.) ισπανική παράλια πόλη της Ανδαλουσίας και σημαντικό μεσογειακό λιμάνι στη δυτική πλευρά του κόλπου του Γιβραλτάρ, έχει πληθυσμό 117.974 κατοίκους. 🕮 < ισπαν. Algeciras, Alxecira, Aljacira και Algeçira, < αραβ. Algecirat.

άλως, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (αστρον.) ο φωτεινός κύκλος (με τα χρώματα της ίριδας) που σχηματίζεται γύρω από τη σελήνης ή τον ήλιο, ένα οπτικό φαινόμενο που προκαλείται από τη διάθλαση και ανάκλαση του σεληνιακού ή του ηλιακού φωτός πάνω στους παγοκρυστάλλους των νεφών, 2. (θρησκ.) το φωτοστέφανο των αγίων, 3. (ιατρ.) α) εξωτερικός κύκλος του βολβού του ματιού, β) ο κύκλος που περιβάλλει τη θηλή του γυναικείου μαστού, 4. (φωτογρ.) φωτεινοί δίσκοι που παρατηρούνται σε φωτογραφίες προερχόμενη από την ανάκλαση κάποιας ισχυρής φωτεινής πηγής. 🕮 < αρχ. ἅλως [= αλώνι, κυκλική περιοχή].

Αμαζόνιος, ο, ουσ. • ο μεγαλύτερος σε υδάτινο όγκο ποταμός της γης, Βρίσκεται στη Ν. Αμερική, πηγάζει από τις Άνδεις και εκβάλει στον Ατλαντικό Ωκεανό, το μήκος του ανέρχεται σε 6.400 μ.. 🕮 < (μυθολ.) ισπαν. Amazonas < [εθνωνύμιο] Ἀμαζών, γεν. -όνος, ή, [πληθ.] Ἀμάζονες, αἱ, [= πολεμοχαρής φυλή γυναικών στη Σκυθία] < α- [στερητ.] [= χωρίς] + μάζα, δηλ. χωρίς το ένα από τα δύο στήθη, γιατί τις εμπόδιζε στο κράτημα της ασπίδας τους ή στην καλή τόξευση), ονομασία που αποδόθηκε από τον Ισπανό Francisco de Orellana, ο οποίος όταν διέπλευσε τον ποταμό, 1541-1542, αναμετρήθηκε πολεμικά με πολεμίστριες γυναίκες.

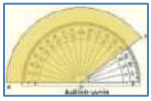
αμάλγαμα, το, ουσ. • 1. (χημ.) κράμα υδραργύρου με άλλο μέταλλο, 2. (μτφ.) μπέρδεμα

διαφορετικών πραγμάτων αλλά και καταστάσεων που δεν είναι εύκολο να βγάλει κανείς άκρη, συνών. συνονθύλευμα, ανακάτωμα, μωσαϊκό, συγχώνευση. 🕮 α) (αντιδάνειο) < γαλλ. amalgame < μσν. λατιν. amalgama, παραλλαγμένος τ. του λατιν. malagma [= μαλακώνω, κατάπλασμα] < μάλαγμα < μαλάσσω (ετυμολογική εκδοχή που καταγράφεται στο λεξικό του καθηγητή Γ. Μπαμπινιώτη), ή β) γαλλ. amalgame < μσν. λατιν. amalgama < αραβ. ρίζα. ⊙ αμαλγαμάτωση, αμαλγάμωση.

άμαξα, η, ουσ. [γεν. αμάξης] • 1. ανοικτό ή κλειστό τροχοφόρο όχημα που το σέρνουν υποζύγια και χρησιμεύει για τη μεταφορά ανθρώπων και εμπορευμάτων, αραμπάς, 2. κάθε σύγχρονο τροχοφόρο μέσο που χρησιμοποιείται για τον παραπάνω σκοπό, 3. (αστρον.) αρχαία ονομασία της Μεγάλης Άρκτου, 4. (φρ.) *«ο τελευταίος τροχός της αμάξης»,* δηλ. για πρόσωπο ή πράγμα που θεωρείται ασήμαντο, *«τα εξ αμάξης»,* πολλές και βαριές προσβολές. 🕮 < αρχ. ἅμ-αξα < ἅμα + ἄξων, δηλ. σκελετός οχήματος που στηρίζεται σε άξονα. ⊙ αμαξάδα, αμαξάς, αμαξιτός, αμαξιά, αμάξωμα, αμαξάκι, αμαξάρα. ○ αμαξαγώγιο [= η πληρωμή του αμαξά], αμαξόδρομος, αμαξοθύρα, αμαξοποιείο, αμαξοποιία, αμαξοποιός, αμαξοπομπή, αμαξοπώλης, αμαξοστάσιο, αμαξοστοιχία, αμαξόστρατα, αμαξοτροχιά, αμαξοτροχός, αμαξουργείο, αμαξουργός.

Αμβέρσα ή **Αντβέρπη,** η, ουσ. • (γεωγρ.) [φλαμανδικά: Antwerpen, γαλλ. Anvers] πόλη του Βελγίου, καθώς και πρωτεύουσα της ομώνυμης επαρχίας στη Φλάνδρα, έχει πληθυσμό 529.247 κατοίκους [απογρ. 2020], διαθέτει μεγάλο λιμάνι μεταφοράς εμπορευματοκιβωτίων. 🕮 < ολλανδ. hand werpen [= χέρι και πετώ], εκδοχή που δικαιολογείται από μυθολογική καταγραφή, λατιν. antverpia < Ante [= πριν, προ] + Verpia [= απόθεση ιζημάτων], εκδοχή που φανερώνει ότι η περιοχή σχηματίστηκε από αποθέσεις ενός ποτάμιου συστήματος.

αμβλεία, η, ουσ. • (γεωμ.) κάθε γωνία με μέτρο μεγαλύτερο των 90° και μικρότερο των 180° μοιρών. 🕮 < αρχ. επίθ. ἀμβλύς, -εῖα, -ύ, [= 1. μαλακός, ήπιος, 2. αυτός -για εργαλείο- που δεν είναι κοφτερός].

αμβλυγώνιος, -εία, -είο, επίθ. • (γεωμ.) αυτός που σχηματίζει αμβλεία γωνία, *«αμβλυγώνειο τρίγωνο».* 🕮 < ἀμβλυγώνιος.

αμβλύς, -εία, -ύ, επίθ. • 1. αυτός που δεν είναι μυτερός, δεν είναι κοφτερός, 2. (μτφ.) α) αυτός που είναι εξασθενημένος, β) ήπιος, μαλακός, 3. (γεωμ.) *«αμβλεία γωνία»,* η γωνία εκείνη που είναι μεγαλύτερη από 90°. 🕮 < αρχ. επίθ. ἀμβλύς, -εῖα, -ύ, [= 1. μαλακός, ήπιος, 2. αυτός -για εργαλείο- που δεν είναι κοφτερός].

άμβολο, το, ουσ. • (ναυτ.) ξύλινη, συνήθως, προσθήκη, που περιβάλλεται από μεταλλική στεφάνη για καλύτερη συνδεσιμότητα των σωμάτων και σταθεροποίηση του ιστού, της κεραίας ή οποιουδήποτε άλλου αντικειμένου, συνών. λαπάτσα, μασχαλιστήρας. ⊙ αμβολίζω [= ενισχύω τον ιστό ή την κεραία ιστιοφόρου σκάφους με άμβολο].

Αμβούργο, το, ουσ. • (γεωγρ.) [αγγλ. Hamburg και γερμ. Freie und Hansestadt Hamburg = Ελεύθερη και Χανσεατική πόλη του Αμβούργου] με πληθυσμό 1.860.759 κατοίκους [απογραφή 2016] ενώ η μητροπολιτική περιοχή αριθμεί περισσότερους από 5.100.000, είναι η δεύτερη σε πληθυσμό μεγαλύτερη πόλη της Γερμανίας, κτισμένη κατά μήκος του ποταμού Έλβα και σε απόσταση από τις θαλάσσιες ακτές πάνω από 70 χλμ. διαθέτει ένα από τα δυναμικότερα και ασφαλέστερα λιμάνια της Ευρώπης. 🕮 < γερμ. Hamburg < Ham (αβέβαιου ετύμου) + burg [= κάστρο ή φρούριο].

Αμβρακικός Κόλπος ο, • (γεωγρ.) ένας από τους μεγαλύτερους κλειστούς κόλπους της πατρίδας μας στο νοτιότερο άκρο της Ηπείρου, παράκτια σχηματίζονται 26 λιμνοθάλασσες. 🕮 < αρχ. πόλη Ἀμβρακία.

αμέλεια, η, ουσ. • 1. η ιδιότητα του να είναι κανείς αμελής, 2. έλλειψη φροντίδας, αδιαφορία, 3. απερισκεψία, απροσεξία, 4. (φρ.) *«αδίκημα εξ αμελείας»,* αδίκημα που δεν έγινε με σκοπιμότητα αλλά από έλλειψη προσοχής. 🕮 < αρχ. ἀμελής + -ια.

Αμερική, η, ουσ. • (γεωγρ.) ήπειρος που χωρίζεται σε Βόρεια και Νότια, έχει έκταση 42.549.000 τ.χλμ. και πληθυσμό 1.037.000.000 κατοίκους, σύμφωνα με εκτί-

μηση του ΟΗΕ για το 2022. 🕮 < [ανθρωπωνύμιο] Αμέρικο Βεσπούτσι (ιταλ. Amerigo Vespucci – 1454-1512 – Φλωρεντινός εξερευνητής, οικονομολόγος, θαλασσοπόρος και χαρτογράφος).

άμεσος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που πραγματοποιείται απευθείας χωρίς τη μεσολάβηση τρίτου, 2. αυτός που δεν επιδέχεται αναβολή, που πρέπει να εκτελεσθεί γρήγορα, χωρίς καθυστέρηση, 3. (φρ.) *«άμεσοι φόροι»,* φόροι που καταβάλλονται από τους πολίτες απευθείας στην εφορεία, *«άμεση γνώση»,* γνώση που πηγάζει κατευθείαν από τις αισθήσεις. 🕮 < αρχ. ἄμεσος < ἀ- στερητ. + μέσος. ◈ [επίρρ.] άμεσα [= απευθείας.].

αμετάβλητος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που δεν έχει διαφοροποιηθεί, που δεν έχει αλλάξει μορφή, συνών. αναλλοίωτος, απαράλλακτος. 🕮 < αρχ. ἀμετάβλητος, -ον, < ἀ- [στερητ.] + μεταβλητός < μεταβάλλω. ◈ αμετάβλητα [επίρρ.].

αμίαντος, ο, ουσ. • (ορυκτ.) άφλεκτο ορυκτό από το οποίο κατασκευάζονται οικοδομικά, πυρίμαχα, μονωτικά υλικά, άκαυστα υφάσματα και κλωστές, (φρ.) *«έλασμα / κλωστές / κορδόνι / οθόνη / ταινία / σχοινί / σκόνη / στολή / απόβλητα / αμιάντου».* 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. amiante < λατιν. amiantus < αρχ. ἀμίαντος < ἀ- [στερητ.] + μιαίνω [= μολύνω], η αρχ. ονομασία προσδιόριζε ένα τύπο ασβέστη που τον χαρακτήριζε η καθαρότητα του χρώματός του. ⊙ αμιάντωση. ○ αμιαντόσυρμα, αμιαντοσωλήνας, αμιαντωρυχείο.

αμιγής, -ής, -ές, επίθ. • 1. αυτός που δεν έχει νοθευτεί, που δεν έχει δεχτεί προσμίξεις, συνών. ανόθευτος, καθαρός, 2. (φρ.) *«ουδέν κακόν αμιγές καλού»,* δεν υπάρχει κακό που να μην έχει και την καλή του πλευρά. 🕮 < αρχ. ἀμιγής < ἀ- [στερητ.] + -μιγής < μείγνυμι. ◈ αμιγώς [επίρρ.].

αμιράλης και **αμιραλής** και **αμιράλλης** και **αμιραλλής** και **αμιριαλής** και **'μιράλλης** ο, ουσ. • (στρατ.) α) τίτλος ναυάρχου στο Βυζάντιο, β) πλοηγός, γ) άρχοντας, διοικητής. 🕮 ❶ < τουρκ. amiral [= ναύαρχος] < amir [= προϊστάμενος] < αραβ. amīr a `alī [= γενικός διοικητής], ή ❷ < γαλλ. amiral, και οι δυο ετυμολογικές εκδοχές από την αραβ. åmir και emir [= γενικός διοικητής, στρατηγός, αφέντης, ηγεμόνας].

αμισθί, επίρρ. • χωρίς μισθό. 🕮 < αρχ. ἀμισθί, επίρρ. του ἄμισθος [= χωρίς την αντιμοιβή των χρημάτων, σε Πλούτ.].

άμισθος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που προσφέρει τις υπηρεσίες του χωρίς να αμείβεται, χωρίς δηλ. μισθό, αντών. έμμισθος, 2. κάτι που γίνεται δωρεάν. 🕮 < αρχ. ἄμισθος. ⊙ αμισθία [αντών. μισθοδοσία].

άμμα, η, ουσ. • (τεχνολ.) οτιδήποτε που είναι δεμένο ή κατάλληλο για δέσιμο: 1. κόμπος, 2. βρόχος, θηλιά, 3. σκοινί ή ταινία, 4. κάλυκας άνθους, 5. κότσος γυναικείας κόμης, 6. κρίκος αλυσίδας, 7. (ναυτ.) *«κλειδί»* άγκυρας, τμήμα της αλυσίδας με μήκος 27,5μ. ή 15 οργιές. 🕮 < αρχ. ἄμμα, τό, < ομηρ. λ. ἅπτω [= δένω, συνενώνω, συγκολλώ].

αμματίζω, ρ. [μετβ.] • 1. δένω κάτι με κόμπο, 2. φτιάχνω θηλιά, 3. α) συνενώνω, με πλέξη δύο σχοινιά, συνών. ματίζω, β) συναρμολογώ, 4. φτιάχνω γυναικείο κότσο. 🕮 < αρχ. ἀμματίζω, < ομηρ. λ. ἅπτω [= δένω, προσδένω, συνενώνω, συγκολλώ].

αμμοβολή, η, ουσ. • (τεχνολ.) μέθοδος καθαρισμού των μεταλλικών επιφανειών από σκουριές, βρομιές κ.λπ. διοχετεύοντας αέρα με πίεση και άμμο. 🕮 < άμμος + -βολή < βάλλω.

αμμόγειος, -εια, -ειο, επίθ. • αυτός που έχει αμμώδες χώμα. 🕮 < αρχ. ἀμμόγειος, -α, -ον, < ἄμμος + -γειος < γῆ.

αμμόγη, η, ουσ. • αμμώδης περιοχή, συνών. αμμουδέρα, αμμοδούρα. 🕮 < άμμος + γη.

αμμοδύτης, ο, ουσ. • 1. (ζωολ.) είδος φιδιού που επιβιώνει σε αμμώδεις εκτάσεις, συνών. αμμοβάτης, 2. (ναυτ.) είδος ψαριών που χώνονται σε αμμώδεις εκτάσεις, βυθόψαρα. 🕮 < άμμος + -δύτης [= βουτηχτής].

αμμοθύελλα, η, ουσ. • (μετεωρ.) ισχυρός άνεμος [σιμούν] που περνά από ερήμους, κυρίως της Αφρικής και της Αραβίας, και μεταφέρει τεράστιες ποσότητες άμμου και σκόνης, κονιορτοθύελλα. 🕮 < άμμος + θύελλα

αμμοκάικο, το, ουσ. • (ναυτ.) καΐκι που μεταφέρει άμμο. 🕮 < άμμος + καΐκι.

αμμοκλεψύδρα, η, ουσ. • (ναυτ.) ή αμμωτό [δες λ.], όργανο μέτρησης του χρόνου, για 10 ή 30 δευτερόλεπτα ή 30 λεπτά, φτιαγμένο

από δύο γυάλινες σφαίρες ενωμένες μεταξύ τους με λεπτό άνοιγμα από το οποίο κυλούσε άμμος από τη μία σφαίρα στην άλλη. 🕮 < άμμος + κλεψύδρα.

αμμόλοφος, ο, ουσ. • λόφος από άμμο. 🕮 < άμμος + λόφος.

αμμόμετρο, το, ουσ. • όργανο μέτρησης του χρόνου, κατασκευασμένο από δύο γυάλινα συγκοινωνούντα δοχεία με άμμο, συνών. αμμοκλεψύδρα, αμμωτό [δες λ.]. 🕮 < άμμος + μέτρο(ν).

άμμος, η, ουσ. • 1. (γεωλ.) σύνολο μικροσκοπικών κόκκων, ορυκτών ή άλλων πετρωμάτων, που δημιουργούνται από τη διαβρωτική δύναμη του ανέμου, της θάλασσας, των ποταμών κ.λπ. 2. το χώμα του πυθμένα των θαλασσών, 3. (συνεκδ.) η παραθαλάσσια λωρίδα γης, 4. (μτφ.) καθετί που χτίζεται πάνω σε ασταθές χώρο, 5. οτιδήποτε που δεν μετριέται, το πλήθος. 🕮 < αρχ. ἄμμος ή ἄμμος < από συμφυρμό των λ. ἄμαθος [= αμμώδες έδαφος (της πεδιάδας), αντίθ. προς τη θαλασσινή άμμο (ψάμαθος)]. ⊙ αμμούδα, αμμώδης, αμμουδερός, αμμουδιά, αμμουδιάτικο. ○ αμμόχωστος, αμμοχώραφο, αμμοφόρι, αμμόπανο, αμμουδόχορτο, αμμουδιάτικο, αμμόφυτο, αμμοχάλικο.

αμμοσούρτης, ο, ουσ. δες χαμοσούρτης.

αμμούδα και **αμμοσούρα,** η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • α) αμμώδης θαλάσσιος βυθός με περιορισμένη βλάστηση, β) η παραλιακή αμμουδιά. 🕮 < μσν. αμμούδα < αρχ. ἄμμος ή ἄμμος + -ούδα.

αμμουδιά, η, ουσ. • 1. παραλία με άμμο, 2. άγονη έκταση με άμμο. 🕮 < αμμούδ(α) + -ιά.

αμμωνία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (χημ.) άχρωμο αέριο με πολύ έντονη οσμή, πολύτιμο στην παραγωγή χημικών προϊόντων όπως: φάρμακα, λιπάσματα, εκρηκτικές ύλες κ.λπ. 2. (φαρμ.) υδατικό διάλυμα χρήσιμο: α) σαν αντίδοτο για τα τσιμπήματα των εντόμων, β) για τον καθαρισμό υφασμάτων, κ.λπ. 3. (ζαχαρ.) σκόνη της ζαχαροπλαστικής. 🕮 (αντιδάνειο) < νεολατιν. ammonia < λατιν. ammoniacum < (ἅλας) Ἀμμωνιακόν (κόμμι) < [τοπων.] Αμμωνία, περιοχή της λιβυκής ερήμου η οποία βρισκόταν κοντά στο περίφημο ιερατείο του *Άμμωνος, θεού της αρχαίας αιγυπτιακής θρησκείας. ⊙ αμμωνιακός, αμμωνιούχος.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Άμμων**, προστάτης θεός της πόλης των Θηβών, της αρχαίας πρωτεύουσας της Αιγύπτου. Ταυτίστηκε με το θεό της εφορίας Μιν και αργότερα με το θεό Ρα. Οι ιερείς των ναών του είχαν μεγάλη πολιτική και θρησκευτική δύναμη.

αμμώνω, ρ. [μετβ.] • 1. αγγίζω το βυθό της θάλασσας, συνών. πατώνω, 2. (για πλοίο) κολλάω στην άμμο. 🕮 < αρχ. ἄμμος ή ἄμμος + -ώνω.

αμμωτό, το, ουσ. • όργανο μέτρησης του χρόνου κατασκευασμένο από δύο γυάλινα δοχεία ενωμένα μεταξύ τους με λεπτό άνοιγμα

στη μέση, σημείο από το οποίο πέρναγε λεπτόκοκκη άμμος έτσι ώστε όταν γέμιζε το ένα δοχείο ξεκινούσε η διαδικασία της αντιστροφής, συνών. αμμοκλεψύδρα, μεν(ν)τζαρόλι, αμμόμετρο, αμμωρολόγιο. Ανάλογα με το χρόνο που έκανε να περάσει η άμμος, το αμμωτό διακρινόταν σε 10΄΄, 30΄΄ [κοινώς μετζουμινούτο] και 30΄ δηλ. *«ημιώριο»* [κοινώς μεντζαρόλι]. 🕮 < άμμος. Απόδοση στα Ελληνικά του γαλλ. sablier ή ampoulitte, η λ. έχει καταγραφεί για πρώτη φορά στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν* του 1858.

αμοιβάδα, η, ουσ. • (ζωολ.) μονοκύτταρο πρωτόζωο της ομοταξίας των ριζοπόδων, ζει σε γλυκό ή θαλασσινό νερό, και συνεχώς αλλάζει μορφή. 🕮 < αρχ. ἀμοιβάς.

αμοιβαίος, -α, -ο, επίθ. • 1. αυτός που υπάρχει ή γίνεται εναλλακτικά ή με ανταπόδοση, 2. (φρ.) *«αμοιβαίο κεφάλαιο»,* τύπος οικονομικής επένδυσης. 🕮 < αρχ. ἀμοιβαῖος < ἀμοιβή.

αμοιβή, η, ουσ. • 1. (οικον.) μισθός, συνών. πληρωμή, αντιμισθία, 2. ηθική ανταπόδοση ως αναγνώριση της κοινωνικής προσφοράς, επιβράβευση. 🕮 < αρχ. ἀμοιβή [= ανταπόδοση, πληρωμή, αποζημίωση] < ἀμείβω.

αμολά(ρ)ω και **ξαμολάω,** ρ. [μετβ.] • 1. αφήνω κάποιον ή κάτι ελεύθερο, λύνω τα δεσμά του, το ξεδένω, αντών. συγκρατώ, δένω, 2. ρίχνω σχοινί προς κάποια κατεύθυνση, εξαπολύω, 3. χαλαρώνω, λασκάρω, 4. ελευθερώνω. 🕮 < ιταλ. (am)mollare < λατιν.

molior, moliri [= κινώ, παρακινώ]. ⊙ αμολάρισμα, αμολώ, αμόλημα [= λύσιμο ή χαλάρωμα του σχοινιού], αμολητός, αμόλα [= άφησε ελεύθερο], (φρ.) *«αμόλα καλούμπα»,* ξετύλιξε, χαλάρωσε τον σπάγκο.

αμόνι, το, ουσ. • (εργαλ.) μεταλλική βάση σιδηρουργών, από χυτοσίδηρο ή χάλυβα,

κατάλληλη για σφυρηλατήσεις, συνών. άκμονας. 📖 < μσν. αμόνιν < μτγν. ἀκμόνιον, υποκορ. του αρχ. ἄκμων [= 1. κεραυνός, αστροπελέκι, μετεωρίτης, 2. αμόνι σιδηρουργού].

Αμοργός, η, ουσ. • (γεωγρ.) αιγαιοπελαγίτικο νησί των Κυκλάδων με έκταση 126,3 τ.χλμ. και πληθυσμό, 2.188 κατοίκους [απογρ. 2021]. 📖 < αρχ. ἀμοργίς [= σπάνιο είδος λιναριού, αλλιώς λινοκαλάμη, φύεται στις πλαγιές των ορεινών όγκων του νησιού].

αμορόζος, -όζα, -όζο, αλλά και **μορόζος,** -α, -ο, επίθ. • 1. α) ο εραστής, ο αγαπητικός, ερωτόληπτος [= αυτός που ερωτεύεται εύκολα], β) (θηλ. χωρίς γεν. πληθ.) παλλακίδα, μαιτρέσα, 2. (θηλ.) [παρωχημένο] *«αμορόζα»,* (ναυτ.) α) χοντρό σχοινί κατάλληλο για την πρόσδεση του πλοίου στην προβλήτα, συνών. παλαμάρι, ή β) λεπτό σχοινί με το οποίο στερεώνονται τα άκρα των πανιών στο κατάρτι. 📖 < ιταλ. amoroso [θηλ. amorosa = ερωμένη, παλλακίδα] μσν. λατιν. amorosus < amor [= αγάπη, έρωτας] < amo.

αμορτισέρ, το, άκλ. ουσ. • (τεχνολ.) μηχανικό σύστημα που συνδέεται στους τροχούς των

οχημάτων για να μειώνει έως και να εξαφανίζει τους κραδασμούς, αλλιώς: ελλ. αποσβεστήρας κραδασμών, συνών. αντιπαλμικό. 📖 < γαλλ. amortisseur < amortir [= μετριάζω, αποσβήνω] < λατιν. mors, mortis [= θάνατος].

άμορφος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν του έδωσαν ή που δεν πήρε την οριστική του μορφή, συνών. αδιαμόρφωτος, ασχημάτιστος, αφορμάριστος, 2. ο άσχημος, ο κακόγουστος. 📖 < ἀ- [στερητ.] + μορφή. ◈ άμορφα [επίρρ.].

αμουργάς, ο, ουσ. • κατακόρυφο ξύλινο στήριγμα. 📖 < τουρκ. omurga [= 1. σπονδυλική στήλη, 2. το κεντρικό ξύλο της καρίνας του πλοίου].

αμπαζούρ, το, άκλ. ουσ. • (τεχνολ.) κωνικό ή

κυλινδρικό κάλυμμα φωτιστικού που περιορίζει τη διάχυση του φωτός ή που την κατευθύνει, ανάλογα με το σχήμα του, προς ένα σημείο. 📖 < γαλλ. abat-jour < abattre [= ρίχνω] + jour [= μέρα].

αμπαλάζ, το, άκλ. ουσ. • πακετάρισμα, συσκευασία. 📖 < γαλλ. emballage < emballer.

αμπαλάρω, ρ. [μετβ.] • συσκευάζω σε δέματα ή σε κιβώτια, περιτυλίγω. 📖 < ιταλ. abballare ή γαλλ. emballer. ⊙ αμπαλάρισμα.

αμπαντονάρω, ρ. [μετβ.] • εγκαταλείπω. 📖 < ιταλ. abbandonare.

αμπάρα και **μπάρα,** η, ουσ. • ξύλινος ή σιδερένιος μοχλός πόρτας. 📖 (από το προτακτικό α +) < ιταλ. barra. ⊙ αμπαρώνω, αμπάρωμα, αμπαρωτός.

αμπάρι, το, ουσ. [γεν. αμπαριού, -ιών] • 1. (ναυτ.) αποθηκευτικός χώρος στο κύτος του πλοίου κάτω από το χαμηλότερο κατάστρωμα, 2. σπιτικός χώρος αποθήκευσης, συνήθως, κάτω από το ξύλινο πάτωμα, κατάλληλος για τη φύλαξη καρπών, σιτηρών κ.λπ. 3. (μτφ.) στομάχι ανθρώπου, 4. *«Το σκασιαρχείο, τα τζιτζίκια και το αμπάρι του πειρατικού πλοίου»,* τίτλος βιβλίου του Ευγένιου Τριβιζά, 5. *«κινητά αμπάρια»* φορτηγίδες πλοίων που εμφανίστηκαν στο Β΄ Παγκ. Πόλεμο. 📖 ❶ < ιταλ. ambar, ή ❷ < τουρκ. ambar < περσ. anbar και enbar, από ρήμα που σημαίνει «γεμίζω, αποθηκεύω», από τα τουρκικά η λέξη πέρασε όχι μόνο στα ελληνικά, αλλά και σε ρουμανικά, βουλγαρικά, ρωσικά και πολωνικά, ή ❸ (αντιδάνειο) < τουρκ. ambar < ίσως από το αρχ. ἐμπόριον, εκδοχή που κατατάσσει τη λ. στην κατηγορία των αντιδανείων της Νέας Ελληνικής γλώσσας. ⊙ αμπαριάζω, αμπαρ(ι)τζής, αμπαριά.

αμπαριά, η, ουσ. • το περιεχόμενο του αμπαριού. 📖 < αμπάρ(ι) + -ια.

αμπαριάζω, ρ. • (μετβ.) αποθηκεύω τρόφιμα ή άλλα αγαθά σε αμπάρι πλοίου με σκοπό τη μεταφορά τους σε άλλες περιοχές, α) [παλαιότερη σημασία] η αποθήκευση, κυρίως δημητριακών, ως χύδην φορτίων, β) [πιο σύγχρονη ερμ. εκδ.] η σωστή διευθέτηση του φορτίου εντός του κύτους, αλλιώς ο ευτρεπισμός του φορτίου, με σκοπό την ασφα-

λέστερη πλεύση. 🕮 < αμπάρ(ι) + -ιάζω. ⊙ αμπάριασμα.

αμπάριασμα, το, ουσ. • 1. αποθήκευση τροφίμων, 2. η διαδικασία του φορτώματος εμπορευμάτων σε πλοίο για τη μεταφορά τους σε άλλες περιοχές. 🕮 < αμπαριάζω + -μα.

αμπαρ(ι)τζής, ο, ουσ. • α) αυτός που φυλάγει το χώρο της αποθήκης και κατ' επέκταση τα αποθηκευμένα αγαθά, επιστάτης αποθήκης, αποθηκάριος, β) αυτός που επιβλέπει τη σωστή φόρτωση εμπορευμάτων στα αμπάρια του πλοίου, συνών. κυτωρός. 🕮 < τουρκ. ambarcı [= αποθηκάριος] < αμπάρι [δες λ.].

αμπέρ, το, άκλ. ουσ. • (φυσ.) μονάδα μέτρησης της έντασης του ηλεκτρικού ρεύματος. 🕮 < γαλλ. ampère (από το όνομα του Γάλλου φυσικού-μαθηματικού A.M. *Ampere).

αμπερόμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) όργανο μέτρησης της έντασης του ηλεκτρικού ρεύματος, δηλ. των μονάδων αμπέρ, (φρ.) *«ωριαίο αμπέρ ή αμπεριώριο»,* μονάδα μέτρησης ηλεκτρικού φορτίου και εκφράζει την ποσότητα ηλεκτρικού φορτίου που περνά από έναν ηλεκτρικό αγωγό σε μία ώρα με ένταση ενός αμπέρ, το διεθνές του σύμβολο είναι Ah. 🕮 Μεταφορά στην Ελληνική ξένου όρου [νόθο σύνθετο] < γαλλ. ampèremètre < [ανθρωπωνύμιο] *André Marie Ampère + [αρχ.] μέτρο(ν).

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: **Αμπέρ Αντρέ - Μαρί** (1775 - 1836), Γάλλος φυσικός, ιδρυτής του ηλεκτρομαγνητισμού, μέλος της Ακαδημίας Επιστημών των Παρισίων. Καθηγητής της École normale supérieure των Παρισίων. Παρουσίασε πλούσιο συγγραφικό και ερευνητικό έργο.

αμπέχονο, το, ουσ. • (ενδυμ.) στρατιωτικό σακάκι για αξιωματικούς και οπλίτες. 🕮 < αρχ. ἀμπέχονον < ἀμπέχω < ἀμφέχω [= σκεπάζω] < ἀμφί + ἔχω.

αμπογιάντιστος, -η, -ο, και **αμπογιάτιστος,** -η, -ο, επίθ. • αυτός που δεν είναι βαμμένος με μπογιά, άβαφος, αχρωμάτιστος. 🕮 < α- [στερητ.] + μπογια(ν)τίζω < τουρκ. boyadı, γ΄ εν. πρόσωπο του ρ. boyamak [= βάφω, μπογιατίζω, χρωματίζω].

αμπούλα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. γυάλινη μικρή φιάλη, συνών. φιαλίδιο, φύσιγγα, σωληνάριο, 2. (φαρμ.) φάρμακο, 3. (ιατρ.) πυώδες εξάνθημα. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. ampoule ή ιταλ. ampolla < λατιν. ampulla [= λήκυθος] υποκ. του amp(h)ora < αρχ. ἀμφορά(ν) < ἀμφορεύς [= δοχείο, υδρία].

Άμπου Ντάμπι, το, ουσ. • (γεωγρ.) πρωτεύουσα και δεύτερη μεγαλύτερη πόλη των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων, ο πληθυσμό της ανέρχεται σε 1.807.000 κατοίκους. 🕮 < αγγλ. Abu Dhabi < αραβ. Abu [= πατέρας] + [αραβ.] Dhabi [= γαζέλα], ονομασία που προέκυψε λόγω της αφθονίας των γαζελών.

άμπωτη, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (γεωγρ.) υποχώρηση των υδάτων από την παραλιακή ζώνη και επαναφορά τους στην αρχική τους θέση μετά τη φάση της παλίρροιας, συνών. φυρονεριά, αντών. πλημμυρίδα, φουσκονεριά. 🕮 < αρχ. ἄμπωτις < ἀνάπωτις < ἀνα + πίνω [= αναρροφώ]. ◈ γεν. της άμπωτης / της αμπώτιδος.

Άμστερνταμ, το, ουσ. • (γεωγρ.) πρωτεύουσα της Ολλανδίας, με πληθυσμό 921.402 κατοίκους [απογρ. 2022], το λιμάνι της κατέχει την 5η θέση πανευρωπαϊκά. 🕮 < ολλανδ. Amsterdam < Amstel - Amestelle [= ποταμός της περιοχής] + dam [= υδατοφράκτης] < μσν. ολλανδ. Amstelredamme.

αμυγδαλάκι, το, ουσ. • (εργαλ.) ξυλουργικό εργαλείο που κατατάσσεται στα συρόμενα και διαμορφώνει κοίλες αυλακιές μετά το πάνιστρο [= είδος πλάνης]. 🕮 < αμύγδαλο + [υποκορ. καταλ.] -άκι. ◈ αμυδρά [επίρρ.].

αμυδρός, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν φαίνεται ικανοποιητικά, που δεν ξεχωρίζει εύκολα, συνών. θαμπός, δυσδιάκριτος, αντών. φωτεινός, 2. ο ασαφής, αντών. λαγαρός, σαφής. ⊙ αμυδρότητα. ◈ αμυδρά [επίρρ.].

άμυνα, η, ουσ. • 1. απόκρουση επίθεσης, συνών. υπεράσπιση, προάσπιση, 2. αντιμετώπιση δύσκολων καταστάσεων, 3. το σύνολο των μέσων που χρησιμοποιούνται για την αντιμετώπιση των κινδύνων, 4. (στρατ.) η γραμμή που δημιουργεί ο στρατός για την αναχαίτιση του εισβολέα, 5. (αθλητ.) το σύνολο εκείνων των παικτών, στο ποδόσφαιρο, που καθήκον έχουν την απόκρουση των επι-

θέσεων της αντίπαλης ομάδας. 🕮 < αρχ. ἄμυνα < ἀμύνω [= αποκρούω, απωθώ].

αμυντικός, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που σχετίζεται με την άμυνα, αντών. επιθετικός, 2. (ως ουσ.) ποδοσφαιριστής που έχει αναστολτικά καθήκοντα στη λειτουργία της ομάδας. 🕮 < αρχ. ἀμυντικός: -ή, -όν, [= πρόθυμος].

αμφ(ι)- ή **αμφί-** [μόριο • (γλωσσ.) πρώτο συνθετικό λέξεων της αρχαίας, μεσαιωνικής και Νέας Ελληνικής καθώς και πολλών επιστημονικών όρων, που δηλώνει: α) το εκατέρωθεν, και από τις δύο πλευρές, β) γύρω από κάτι, ολόγυρα. 🕮 < αρχ. [πρόθεση ή επίρρημα] ἀμφί-. ⭕ αμφιβάλλω, αμφίβιος, αμφιβληστροειδής, αμφιθέατρο, αμφιθυμία, αμφιπρόστυλος, αμφιταλαντεύομαι, αμφίβιος, αμφίβολος, αμφίγλωσσος, αμφίδρομος, αμφίπλευρος, αμφίσημος, αμφίκυρτος κ.ά.

αμφίβιος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που μπορεί να ζει και στην ξηρά και στο νερό. 🕮 < αρχ. [πρόθεση] ἀμφί- + βίος.

αμφίβληστρο, το, ουσ. • 1. οτιδήποτε πετιέται με τη μορφή διχτυού, 2. α) δίχτυ του ψαρέματος για ρηχά νερά, πεζόβολος, αθίβολος, β) δίχτυ κυνηγιού, 3. (μτφ.) μανδύα που έριξαν γύρω από το σώμα του Αγαμέμνονα, 4. δεσμός, δεσμά, 5. (αρχιτ.) περιτείχισμα πόλεως, περίβολος. 🕮 < αρχ. ἀμφίβληστρο(ν) < ἀμφίβλη- < ἀμφι-βάλλω + (-σ-) + -τρον.

αμφίγειο, το, ουσ. • (ναυτ.) γενικότερη ονομασία, στον τομέα της ναυτικής Γεωγραφίας, για στένωση θαλάσσιου χώρου οποιουδήποτε πλάτους, που όμως συνδέει ευρύτερες θαλάσσιες περιοχές [ειδικότερες μορφές αμφιγείου είναι: ο διέκπλους (κανάλι), ο δίαυλος (μπογάζι), το στενό, ο πόρος, η διώρυγα και ο πορθμός]. 🕮 < αρχ. [πρόθεση] ἀμφί- + [καταλ.] -γειο(ς) < γῆ.

αμφιδέτης, ο, ουσ. • 1. δερμάτινος ιμάντας που μπαίνει στο λαιμό των ζώων, τραχηλιά 2. [πληθ.] σιδερένια κομμάτια που χρησιμεύουν στη σταθεροποίηση των αρμών σιδηροδρομικών γραμμών, 3. (ναυτ.) σιδερένιος κρίκος που συνδέει δύο κομμάτια αλυσίδας, καραμουσέλι και καραμουσάλι. 🕮 < αρχ. [πρόθεση] ἀμφί-+δέτης < δέω [= δένω].

αμφιδέτηση, η, ουσ. • 1. στερέωση με αμφιδέτες, 2. (ναυτ.) αγκυροβόλημα πλοίου και με τις δύο άγκυρες, οι οποίες συνδέονται μεταξύ τους με αμφιδέτη, για αποφυγή κινδύνου λόγω κακών καιρικών συνθηκών. 🕮 < αμφιδετώ.

αμφιδετώ, ρ. [μετβ.] • 1. στερεώνω κάτι και από τις δυο μεριές του, 2. συνδέω δύο μέρη μεταξύ τους, 3. στερεώνω, και κατ' επέκταση ασφαλίζω, πλοίο με αμφιδέτηση, 4. (ναυτ.) ενώνω δύο μέρη της αλυσίδας με τη βοήθεια του αμφιδέτη. 🕮 < αμφιδέτης [δες λ.]. ⊙ αμφιδέτηση, αμφιδετικός.

αμφίκοιλος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που είναι κοίλος και στις δύο πλευρές του. 🕮 < αμφί + κοίλος.

αμφίκυρτος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που είναι κυρτός και από τις δύο πλευρές της επιφάνειάς του. 🕮 < αμφί + κυρτός.

αμφιλύκη, η, ουσ. • αμυδρό φως που εμφανίζεται τις πρωινές αλλά και τις απογευματινές ώρες, συνών. λυκαυγές, λυκόφως, σούρουπο, σύθαμπο. 🕮 < αρχ. ἀμφι-λύκη [= το πρωινό λυκόφως, το γκρίζο του πρωινού, σε Όμηρ.].

«Το τραπέζι μας ήταν τοποθετημένο στην άκρη του δρόμου κι είχα τη δυνατότητα να κατοπτεύω την κίνηση της λεωφόρου, τα ψηλά και σιωπηλά κτήρια, τα ασθενικά δένδρα με τα αραιά φυλλώματα, τη σκόνη και τον καπνό των αυτοκινήτων, τις σκυφτές σκιές των ανθρώπων που χάνονταν βιαστικά μέσα στη θολή αχλή, στη μελαγχολική **αμφιλύκη** του φθινοπωρινού απόβραδου».

➢ http://www.katiousa.gr/author/giorgos-bimis/

αμφίποδα, τα, ουσ. • (ζωολ.) κατηγορία ασπόνδυλων ζώων που ζουν στο θαλασσινό και γλυκό νερό, τα πιο πρωτόγονα μαλάκια. 🕮 < αγγλ. amphipoda [νεολατινικός επιστημονικός όρος, ελληνογενής] < [αρχ.] ἀμφί- + [αρχ.] πούς, γεν. του ποδός.

αμφίπρυμνος, -η, -ο, επίθ. • (ναυτ.) πλοίο που έχει ναυπηγηθεί με τέτοιον τρόπο έτσι ώστε η πρύμνη να λειτουργεί και ως πρώρα. 🕮 < αμφί + πρύμνη.

αμφίπρωρος, -η, -ο, επίθ. • (ναυτ.) πλοίο που έχει ναυπηγηθεί με τέτοιον τρόπο έτσι ώστε η πρώρα να λειτουργεί και ως πρύμνη. 🕮 < αμφί + πρώρα.

αμφίστολος, -η, -ο, επίθ. • (ναυτ.) [συνήθως για εμπορικό πλοίο] αυτό, που είναι κατάλληλα διαμορφωμένο ή μετασκευασμένο, έ-

τσι ώστε σε καιρό πολέμου να χρησιμοποιείται και ως πολεμικό σκάφος. 🕮 < αμφί + στόλος.

αμφίστομος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που έχει δύο εισόδους, δύο στόμια, συνών. δίστομος, (φρ.) *«αμφίστομος άγκυρα»*. 🕮 < αμφί + στόμα.

Αμφιτρίτη, η, ουσ. • 1. (μυθολ.) θαλάσσια θεά, [μία από τις 50 νηρηίδες, προσωποποίηση του Ωκεανού, της θάλασσας που περιβάλλει τον κόσμο, μητέρα των ψαριών, των φαλαινών και των δελφινιών] συμβολίζει τη φουρτουνιασμένη θάλασσα, σύζυγος του

Ποσειδώνα, 2. (στρατ.) *Αμφιτρίτη IV,* βασιλική θαλαμηγός ως το 1917, αργότερα χρησιμοποιήθηκε διαδοχικά ως βοηθητικό υποβρυχίων, πλωτό νοσοκομείο, βοηθητικό Στόλου και εκπαιδευτικό σκάφος Δοκίμων Υπαξιωματικών, καταστράφηκε το 1941, γ) τροχήλατο ατμόπλοιο με την ονομασία *Αμφιτρίτη III,* ναυπηγήθηκε το 1865, παροπλίστηκε το 1892 και χρησιμοποιήθηκε μέχρι το 1906 σαν ναυτώνας.

αμφιτρύωνας, ο, ουσ. • 1. α) αυτός που παραθέτει πλούσιο συμπόσιο σε φίλους του, β) (ναυτ.) αξιωματικός του πλοίου που έχει αναλάβει την οργάνωση επίσημων γευμάτων και τη φιλοξενία καλεσμένων, 2. (συνεκδ.) ανοιχτοχέρης, γενναιόδωρος. 🕮 < αρχ. Ἀμφιτρύων < ἀμφί + τρύω [= φθείρω, αφανίζω, παθητ. φ. ταλαιπωρούμαι, βασανίζομαι]. Η λ. απέκτησε τη σημασία της από την κωμωδία *«Αμφιτρύων»* του Μολιέρου, 1668, όπου ο συγγραφέας πραγματεύεται έναν ανθρώπινο χαρακτήρα, πλούσιο και δυνατό, που κολακεύεται από την ελευθεριότητά του ενώ συνηθίζει να πραγματοποιεί πλούσια και ονομαστά συμπόσια στους φίλους του.

ανάβαθα, τα, ουσ. • τα ρηχά της θάλασσας. 🕮 < ανά- [στερητικό μόριο] + βαθύς.

Η κεντρική παραλία του Μακρύ Γιαλού
Μεγάλη, οργανωμένη, αμμώδης παραλία που εκτείνεται περίπου για 2 χλμ. κατά μήκος του ομώνυμου χωριού. Τα καθαρά, **ανάβαθα** νερά της είναι ιδανικά για μικρούς και μεγάλους. Εύκολα προσβάσιμη.
➢ https://www.asprospotamos.gr/paralies/

αναβαθμίζω, ρ. [μετβ.] • 1. διευρύνω τις αρμοδιότητες, προσδίδω κύρος σε πρόσωπα ή υπηρεσίες, 2. βελτιώνω την απόδοση, προάγω, αντών. υποβαθμίζω, 3. προβιβάζω, αντών. υποβιβάζω. 🕮 < μτγν. ἀναβαθμίς [= σκαλοπάτι].

αναβάθμιση, η, ουσ. • 1. η βελτίωση του επιπέδου, ζωής, εργασίας, κάποιας υπηρεσίας κ.λπ. 2. η εξέλιξη σε υπηρεσιακό ή επιχειρησιακό επίπεδο δημοσίων και ιδιωτικών υπαλλήλων, προβιβασμός, αντών. υποβαθμιση. 🕮 < αναβαθμίζω.

αναβάθρα, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) α) κινητή σκάλα πλοίου, ανεμόσκαλα, κατασκευαστικά ένας συνδυασμός σχοινιού και ξύλινων βαθμίδων, συνών. σκαλιέρα, β) μετακινούμενη σανίδα, στερεωμένη η μία άκρη στο σκάφος και η άλλη στο μόλο, με σκοπό την επιβίβαση ή αποβίβαση σε μικρό συνήθως σκάφος, 2. σκαλοπάτι, 3. (αρχαιολ.) κεκλιμένο επίπεδο που διευκόλυνε τη μετακίνηση μέσα σε αρχαίο ναό. 🕮 < μτγν. ἀναβάθρα < ἀνά- + βάθρο(ν) < βαίνω.

αναβατήρας, ο, ουσ. • 1. (ναυτ.) σκάλα σκάφους, συνών. αναβάθρα, σκαλιέρα, 2. σκαλοπάτι άμαξας ή μηχανοκίνητου οχήματος, αναβολέας, συνών. μαρσπιέ και [λαϊκότροπα] μαρσπιές [< γαλλική marchepied], 3. ανελκυστήρας, ασανσέρ. 🕮 < ἀναβατήρ(ιον).

αναβατόριο, το, ουσ. • 1. σκαλοπάτι άμαξας, 2. σκάλα ανόδου σε πλοίο, ανεμόσκαλα, 3. πρόχειρος ανελκυστήρας σε οικοδομή. 🕮 < αναβάτης < [αρχ.] ἀναβαίνω + [επίθημα] -τόριο.

αναβολέας, ο, ουσ. • 1. μεταλλικός κρίκος κρεμασμένος από τη σέλα για να μπορούν οι ιππείς να στηρίζονται καλύτερα, 2. α) αναβατήρας, σκάλα, 3. (ανατ.) οστάριο του μέσου αφτιού, 4. (ιατρ.) είδος χειρουργικού εργαλείου. 🕮 < μτγν. ἀναβολεύς, ἀνά + βολ- + -εύς, [= ιπποκόμος που βοηθάει τον αναβάτη] < αρχ. ἀναβάλλω [= ανεβάζω ψηλά].

αναβολή, η, ουσ. • 1. η μετάθεση πραγματοποίησης μίας πράξης στο μέλλον, 2. η καθυστέρηση στην ολοκλήρωση και παράδοση ενός έργου, 3. (στρατ.) η προσωρινή ή μόνιμη απαλλαγή ενός στρατευσίμου από την

υποχρέωση στράτευσης. 🕮 < αρχ. ἀναβάλλω [= ανεβάζω ψηλά, ωθώ προς τα πάνω].

αναβροχιά, η, ουσ. • (μετεωρ.) η έλλειψη βροχής, αβροχία. 🕮 < ανά- [στερητικό μόριο] + βροχ(ή) -ιά.

ανάβω και **ανάφτω,** ρ. [μετβ. και αμετβ.] • 1. βάζω φωτιά, 2. δημιουργώ φυσικό ή τεχνητό φως, 3. (μτφ.) προκαλώ κάποιον, εξοργίζω, 4. εξάπτω ερωτικά, 5. καίγομαι, 6. νευριάζω. 🕮 < αρχ. ἀνάπτω < ἀνα- + ἅπτω [= αγγίζω, βάζω φωτιά].

αναγγελία, η, ουσ. • η ενέργεια ή το αποτέλεσμα της επίσημης γνωστοποίησης ενός γεγονότος, (φρ.) *«αναγγελία θυελλωδών ανέμων»,* ενημέρωση για θυελλώδης ανέμους. 🕮 < μτγν. ἀναγγελία [= διακήρυξη] < ἀνά [στερητικό μόριο] + αγγελία.

αναγγέλλω, ρ. [μετβ.] • 1. ανακοινώνω, συνών. γνωστοποιώ, δημοσιεύω, πληροφορώ, 2. επισημοποιώ μελλοντικό γεγονός. 🕮 < αρχ. ἀναγγέλλω < ἀνά- + ἀγγέλλω.

ανάγκαστρο(ν), το, ουσ. • (ναυτ.) βοηθητική συσκευή, γνωστή και ως *«παρέλα του εργάτη»,* αποτελείται από ένα επιπρόσθετο σχοινί ή συρματόσχοινο που η μία άκρη του προσδένεται στην αλυσίδα της άγκυρας και ή άλλη καταλήγει στον εργάτη [βαρούλκο άγκυρας] επαυξάνοντας έτσι την ελκτική ικανότητα και επιτρέποντας στην ευκολότερη ανάσυρση της άγκυρας. 🕮 < ανά- + [αρχ.] ἄγκιστρο(ν).

αναγνωρίζω, ρ. [μετβ.] • 1. γνωρίζω κάτι που μου είναι γνωστό από παλαιότερα, ξαναθυμάμαι, 2. καταλαβαίνω την ταυτότητα κάποιου προσώπου με βάση κάποια στοιχεία, 3. παραδέχομαι, αποδέχομαι, 4. (νομ.) ομολογώ την πράξη, επιβεβαιώνω τη γνησιότητα π.χ. ενός εγγράφου, αποδέχομαι την πατρότητα του παιδιού, 5. ιχνηλατώ, ψάχνω για στοιχεία. 🕮 < αρχ. ἀναγνωρίζω. ⊙ αναγνωρισμός, αναγνώρισμα.

αναγνωριστικός, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που χρησιμεύει για αναγνώριση, διερευνητικός, (φρ.) *«αναγνωριστικό πλοίο», «αναγνωριστική πτήση / αποστολή / αγωγή»,* 2. σημάδι αναγνώρισης. 🕮 < μτγν. ἀναγνωριστικός. ◈ αναγνωριστικά [επίρρ.].

↰ Τις ερχόμενες ημέρες θα σταλούν το RFA Mounts Bay, ένα μεταγωγικό πλοίο, δύο **αναγνωριστικά** πλοία και ένα ελικόπτερο Wildcat, ενώ ήδη στην περιοχή επιχειρεί το βρετανικό **αναγνωριστικό** πλοίο VOS Grace. 7/3/2016
➢ www.naftemporiki.gr/story

αναγνώριση, η, ουσ. • 1. το να γνωρίζει κανείς πρόσωπα ή πράγματα από το παρελθόν, 2. (νομ.) επιβεβαίωση της γνησιότητας, 3. επίσημη αναγνώριση του κύρους κάποιου, 4. έκφραση εκτίμησης στο πρόσωπο κάποιου, 5. η επίσημη στάση της πολιτείας ως προς τη σύσταση ενός νέου κράτους, 6. η εξερεύνηση μιας περιοχής για στρατιωτικούς σκοπούς. 🕮 < αρχ. ἀναγνώρισις.

αναγούλα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. τάση για εμετό, συνών. ανακάτεμα, ανακατωσούρα, 2. (μτφ.) κάτι που προκαλεί αηδία, απέχθεια. 🕮 < αναγουλιάζω < ανα- + γουλιά < γούλα [= οισοφάγος]. ⊙ αναγουλιάζω > αναγούλιασμα, αναγούλας, αναγουλιάρης [=1. αυτός που προκαλεί αποστροφή, ο σαχλός, 2. ο λαίμαργος], αναγουλιάρικος.

αναγωγή, η, ουσ. • 1. μετάθεση, μεταφορά, 2. ανάταση, άρση, 3. (φιλοσ.) η αναζήτηση της αρχικής αιτίας, 4. (μαθημ.) ο μετασχηματισμός κάποιου στοιχείου σε άλλο πιο απλό πάντοτε όμως ισοδύναμο, 5. (χημ.) η αφαίρεση οξυγόνου από μία χημική ένωση ή η προσθήκη υδρογόνου σ' αυτή. 🕮 < αρχ. ἀνάγω.

αναδένω, ρ. [μετβ.] • 1. δένω κάτι προς τα πάνω, 2. α) δένω κάτι με σχοινί, β) ενώνω τις άκρες ενός κομμένου νήματος, 3. (ναυτ.) α) δένω το σκάφος με σχοινί από την πρύμνη άλλου πλοίου με σκοπό τη ρυμούλκηση, ρυμουλκώ, [ειδ. φρ.] *«αναδένω πλοίο»,* β) δένω το ιστίο στην κεραία του σκάφους, *«αναδένω ιστίο».* 🕮 < ανά- + δένω. ⊙ αναδετικός.

ανάδεση, η, ουσ. • 1. το μάζεμα και δέσιμο των μαλλιών προς τα επάνω, 2. (ναυτ.) δέσιμο του σκάφους με σκοπό τη ρυμούλκησή του. 🕮 < ἀνάδεσις.

αναδέτης, ο, ουσ. • 1. (ναυτ.) λεπτό σχοινί κατάλληλο για το δέσιμο των ιστίων στην κεραία του πλοίου, παραδέτης, διαδέτης, μπότσος, έχμα, 2. είδος ελαστικού και ιδιαίτερα ανθεκτικού σχοινιού -καλωδίου με ενσωματωμένους, ίσως απορροφητήρες ενέργειας, και στις άκρες μοχλούς ασφαλείας, κατάλληλο για εναερίτες εργαζόμενους στα

δίκτυα υψηλής τάσης. 🕮 < ανά + [αρχ.] δέω [= δένω, σφίγγω, δεσμεύω].

ανάδοχος, ο/η, ουσ. • 1. αυτός που αναλαμβάνει τις διαδικασίες εκτέλεσης δημοσίων έργων, συνών. εργολάβος, κατασκευαστής, 2. (οικον.) τραπεζική, συνήθως, εταιρεία που αναλαμβάνει να προωθήσει διαδικασίες ένταξης σε χρηματιστήριο για λογαριασμό άλλων εταιρειών, 3. αυτός που δίνει όνομα σε κάποιο παιδί κατά τη στιγμή της βαπτίσεως, συνών. νονός. 🕮 < μτγν. επίθ. ἀνάδοχος < αρχ. ἀναδέχομαι.

αναδρομή, η, ουσ. • επιστροφή εικονικά στο παρελθόν, επαναφορά ιδεών, καταστάσεων οραμάτων από άλλες εποχές, αναπόληση, (φρ.) *«αναδρομή παλίρροιας»*. 🕮 < ανα- + -δρομή < θ. δρομ- + -η.

αναδρομικό ιστίο, το, • (ναυτ.) βελαστράλι, το τραπεζοειδές πανί που δένεται σε τρία σημεία στους ιστούς, χαμηλά στην μπούμα μπροστά στον ιστό και ψηλά στο πίκι.

ανάδρομος, ο, ουσ. • 1. (ναυτ.) α) σχοινί μεταξύ των ιστίων, ή μεταξύ ιστίου και καταστρώματος ή προβόλου, που είναι τεντωμένο λοξά, β) σχοινί που στερεώνει τα επιστήλια των ιστών όπως και οι πρότονοι, συνών. στράλι, 2. (λαϊκ.) πολύ ανηφορικός δρόμος, μεγάλος ανήφορος. 🕮 < μτγν. επίθ. ἀνάδρομος.

ανάδρομος, -η, -ο, επίθ. • (επιστ.) αυτός που κινείται προς τα πίσω ή προς τα επάνω, αντίθετα από το κανονικό, (φρ.) *«ανάδρομοι ιχθύες»,* τα ψάρια εκείνα που ανεβαίνουν από τη θάλασσα στα ποτάμια για αναπαραγωγή, όπως π.χ. η σαρδέλα, αντών. κατάδρομος, καταδρομικός, (αστρον.) *«ανάδρομη κίνηση / φορά / πορεία / τροχιά»,* από την ανατολή στη δύση, συνών. ανάποδος, ανάστροφος,. 🕮 < μτγν. ἀνάδρομος [= αυτός που κινείται προς τα πίσω]. ◈ ανάδρομα [επίρρ.].

αναδύομαι, ρ. [αμετβ.] • 1. ανεβαίνω στην επιφάνεια, ανέρχομαι, αντών. καταδύομαι, 2. (μτφ.) εμφανίζομαι ξαφνικά, ξεπετιέμαι, συνών. ξεπροβάλλω, αναφαίνομαι. 🕮 < αρχ. ἀναδύομαι < ἀνα- + δύομαι [= εισέρχομαι].

ανάδυση, η, ουσ. • 1. άνοδος από το βυθό και εμφάνιση στην επιφάνεια του νερού, αντών. κατάδυση, 2. (μτφ.) προοδευτική εμφάνιση ενός φαινομένου ή μιας κατάστασης. 🕮 < αρχ. ἀνάδυσις,

αναθερμαντήρας ή **αεροθερμαντήρας,** ο, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή [εναλλακτήρας] που χρησιμεύει στην αναθέρμανση των ατμών του νερού των καζανιών μετά την εκτόνωσή τους από τους ατμοστρόβιλους ή την αναθέρμανση των αερίων από τους αεριοστροβίλους. 🕮 < ανα- + θερμαντήρας.

αναθέτω, ρ. [μετβ.] • 1. δίνω εντολή σε κάποιον ή συμφωνώ μαζί του να αναλάβει την εκτέλεση ενός έργου, 2. εμπιστεύομαι σε κάποιον τη φροντίδα ενός θέματος, 3. χαρίζω κάτι σε κάποιον, δωρίζω. 🕮 < αρχ. ἀνατίθημι [= τοποθετώ βάρος, αφιερώνω].

αναθεωρώ, ρ. [μετβ.] • 1. εξετάζω κάτι προσεκτικά από την αρχής, 2. ακυρώνω δικαστική απόφαση, 3. αλλάζω γνώμη, 4. τροποποιώ κάτι, επανεκτιμώ. 🕮 < μτγν. ἀναθεωρῶ [= εξετάζω προσεκτικά].

αναθυμίαση και **αναθυμιά,** η, [συνήθως στον πληθ. αναθυμιάσεις] ουσ. • (χημ.) δηλητηριώδη αέρια που διοχετεύονται στην ατμόσφαιρα, συνών. αναδοσιά, αναδωμός. 🕮 < αρχ. ἀναθυμίασις < ἀναθυμιῶ < ἀνα- + θυμιάω, -ῶ, [= βγάζω καπνούς].

ανακαλώ, ρ. [μετβ.] • 1. φωνάζω κάποιον να γυρίσει πίσω, 2. ματαιώνω ότι έχει προγραμματισθεί, 3. ακυρώνω απόφαση ή διαταγή, καταργώ, 4. παίρνω πίσω όσα είπα, αναιρώ. 🕮 < αρχ. ἀνακαλῶ [= επικαλούμαι, φωνάζω πίσω]. ⊙ ανάκληση.

ανάκαμψη, η, ουσ. • 1. επαναφορά του σώματος στην αρχική του θέση, 2. επιστροφή της πολιτικής και κοινωνικής ζωής του τόπου σε φυσιολογική ομαλή πορεία, 3. (αθλητ.) τύπος άσκησης στη γυμναστική. 🕮 < ανακάμπτω.

ανάκατα, επίρρ. • χωρίς σειρά, μπερδεμένα, διάσπαρτα, άτακτα τοποθετημένα, φύρδην μίγδην. 🕮 < επίθ. ανάκατος.

ανακατασκευή, η, ουσ. • επιδιόρθωση, τροποποίηση ή συμπλήρωση μιας κατασκευής. 🕮 < ανα- κατασκευή.

ανακατάταξη, η, ουσ. • 1. νέα κατηγοριοποίηση με βάση καινούριες αρχές ή νεότερα δεδομένα, 2. (στρατ.) η εθελοντική παράταση της στρατιωτικής θητείας ή η νέα ιεράρχηση στις τάξεις του στρατεύματος.

ανακεφαλαιώνω, ρ. [μετβ.] • 1. επαναλαμβάνω, στο τέλος προφορικού ή γραπτού λόγου, τα κύρια, τα ουσιώδη σημεία, συνοψίζω, ανασκοπώ, 2. (οικον.) προσθέτω τόκους στο κεφάλαιο, κεφαλαιοποιώ. 🕮 < μτγν. ἀνακεφαλαι(ῶ) -ώνω, < [αρχ.] ἀνακεφαλαιοῦμαι.

ανακεφαλαίωση, η, ουσ. • 1. συνοπτική περιγραφή των δεδομένων, των όσων περιγράφονται προφορικά ή γραπτά, συνών. περίληψη, ανασκόπηση, 2. (οικον.) πρόσθεση τόκων στο κεφάλαιο, κεφαλαιοποίηση. 🕮 < μτγν. ἀνακεφαλαίω(σις) -ση.

ανακήρυξη, η, ουσ. • 1. επίσημη αναγγελία, γνωστοποίηση πολιτικών αποφάσεων, 2. αναγγελία που γίνεται από κήρυκα, 3. απονομή τίτλου ή αξιώματος σε πολίτες που έχουν να παρουσιάσουν σπουδαίο πνευματικό έργο. 🕮 < μτγν. ἀνακήρυξις.

ανακηρύσσω και **ανακηρύχνω,** ρ. [μετβ.] • 1. γνωστοποιώ, 2. απονέμω σε κάποιον τίτλο ή αξίωμα. 🕮 < αρχ. ἀνα- + κηρύσσω.

ανάκλαση, η, ουσ. • 1. (φυσ.) φαινόμενο κατά το οποίο ηχητικά ή ηλεκτρομαγνητικά κύματα, φωτεινές ή θερμικές ακτίνες, αλλάζουν κατεύθυνση, όταν προσπέσουν σε κάποια διαχωριστική επιφάνεια, 2. (φυσιολ.) φαινόμενο κατά το οποίο ο οργανισμός αντιδρά αυτόματα σ' ένα ερέθισμα. 🕮 < αρχ. ἀνάκλα(σις), -ση.

ανακλαστήρας, ο, ουσ. • λεία επιφάνεια που αντανακλά κάποιο είδος φωτεινής κυρίως ακτινοβολίας, *«ανακλαστήρας ποδηλάτου / θερμότητας / αυτοκινήτου / φανού / ήλιου / οδοστρώματος / φωτογράφησης / κυκλικός / τοίχου / υπέρυθρων ακτίνων / ραντάρ / σημάτων / σωληνοειδής / αλουμινίου».*

🕮 < ανάκλασ(ις) -τήρ > -τήρας, μτφρδ. γαλλ. réflecteur.

ανάκληση, η, ουσ. • 1. εντολή για επιστροφή, 2. ακύρωση παραγγελίας, απόφασης ή διαταγής, 3. επαναφορά κάποιου στη σωστή θέση και συμπεριφορά. 🕮 < αρχ. ἀνάκλησις [= πρόσκληση, κάλεσμα, προσαγόρευση] < ἀνακαλέω, -ῶ.

ανάκλιντρο, το, ουσ. • α) πλατύ και μακρύ κάθισμα με προσκέφαλο και βραχίονα στη μία πλευρά, γνωστό στον τόπο μας από την αρχαϊκή εποχή, συνών. ντιβάνι, ξαπλώστρα, σοφάς, β) είδος ψάθινης πολυθρόνας. 🕮 < ἀνάκλιντρον (αρχ. ἐπίκλιντρον) < αρχ. ἀνακλίνω [= στηρίζω, ακουμπώ].

ανάκλιση, η, ουσ. • 1. κλίση προς τα πίσω, 2. ανασήκωμα, 3. ξάπλωμα, αντών. κατάκλιση. 🕮 < αρχ. ἀνάκλισις.

ανακοινωθέν, το, ουσ. [πληθ. ανακοινωθέντα] • επίσημη ανακοίνωση για πολιτικά ή στρατιωτικά γεγονότα ή μετεωρολογικά φαινόμενα, που συμβαίνουν στον κόσμο ή ειδικότερα στη χώρα, συνήθως από τα Μ.Μ.Ε.. 🕮 < ουσιαστικοποιημένο ουδ. μτχ. παθ. αορ. του ανακοινώ.

ανακοινώνω, ρ. [μετβ.] • 1. κάνω κάτι γνωστό, γνωστοποιώ, 2. δημοσιοποιώ τις κυβερνητικές επιλογές. 🕮 < αρχ. ἀνακοινῶ < ἀνα- + κοινῶ < κοινός.

ανακοίνωση, η, ουσ. • 1. επίσημη αναγγελία, 2. γνωστοποίηση επιστημονικής εργασίας, 3. ειδοποίηση. 🕮 < αρχ. ἀνακοινῶ.

ανακολπώνω, ρ. [αμετβ.] • (για πανιά ιστιοφόρων πλοίων) φουσκώνω από τον αέρα. 🕮 < μτγν. ἀνακολπ(ῶ) -ώνω.

ανακόλπωση, η, ουσ. • (ναυτ.) φούσκωμα των πανιών του ιστιοφόρου πλοίου από τον αέρα. 🕮 < ανακολπώνω.

ανακομιστήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) τμήμα μηχανοκλίβανου στο οποίο αποθηκεύεται θερμότητα με σκοπό την προθέρμανση του χώρου καύσης. 🕮 < ανά + κομιστήρας < κομί(ζω) + -τήρας.

ανακόπτω, ρ. [μετβ.] • 1. σταματώ, αναχαιτίζω, 2. αλλάζω την κατεύθυνση του πλοίου. 🕮 < αρχ. ἀνα-κόπτω [= 1. απωθώ, 2. αποκρούω επιτιθέμενο εχθρό, σταματώ].

ανακουφίζω, ρ. [μετβ.] • 1. ελαφρώνω κάποιον από υλικό βάρος, 2. μετριάζω σωματικούς ή ψυχικούς πόνους, συνών. καταπραΰνω, κατευνάζω, 3. υποστηρίζω έμπρακτα, βοηθώ, 4. βελτιώνω, καλυτερεύω. 🕮 < αρχ. ἀνακουφίζω < ἀνα- + κουφίζω [= ελαφρώνω] < κοῦφος [= ελαφρός]. ⊙ ανακούφιση [= ξαλάφρωμα, λύτρωση, 2. παρηγοριά], ανακουφισμός, ανακουφιστικός.

ανάκριση, η, ουσ. • 1. (νομ.) λεπτομερειακή εξέταση προσώπων, στοιχείων ή γεγονότων με σκοπό την αποκάλυψη της αλήθειας, 2. ο τόπος στον οποίο πραγματοποιείται η διαδικασία της εξέτασης, 3. το σύνολο των ενεργειών από τα υπεύθυνα όργανα της πολιτείας

για την ανακάλυψη της αλήθειας ή των δραστών. 🕮 < αρχ. ἀνάκρισις < ἀνακρίνω.

ανακριτής, ο, **ανακρίτρια,** η, ουσ. • (νομ.) ο δικαστικός ή ο αστυνομικός ή ο στρατιωτικός ή το μέλος πειθαρχικού συμβουλίου, που αναλαμβάνει το ανακριτικό έργο. 🕮 < αρχ. ἀνακρίνω.

ανάκρουση, η, ουσ. • 1. (στρατ.) η βίαιη προς τα πίσω μετακίνηση πυροβόλου κατά τη διάρκεια της βολής, 2. (μουσ.) η εκτέλεση μουσικού κομματιού, συνήθως από στρατιωτική μπάντα, όπως για παράδειγμα ο εθνικός ύμνος ή ένα εμβατήριο. 🕮 [για την 1η ερμ.] < αρχ. ἀνάκρου(σις) [= σπρώξιμο προς τα πίσω] -ση, [για τη 2η ερμ.] < μτγν. ἀνάκρου(σις) [= πρελούδιο].

ανακρούω, ρ. • [μετβ.] 1. σπρώχνω κάτι προς τα πίσω, 2. (ναυτ.) κάνω το πλοίο να πλευρίσει με την πρύμνη μπροστά, 3. (μουσ.) εκτελώ μουσικό κομμάτι με ορχήστρα κρουστών, 4. [αμετβ.] α) γυρίζω πίσω, β) (μτφ.) ανακαλώ, υπαναχωρώ, υποχωρώ, μεταβάλλω στάση. 🕮 < μτγν. ἀνακρούω.

ανακυκλώνω, ρ. [μετβ.] • 1. ξανακυκλώνω, περικυκλώνω, ανανεώνω, 2. (τεχνολ.) ανανεώνω με ειδική επεξεργασία το υλικό που έχει χρησιμοποιηθεί ενσωματώνοντας σ' αυτό καινούργια ποσότητα, 3. [αμετβ.] κάνω βόλτες στο ίδιο σημείο, περιτριγυρίζω. 🕮 < αρχ. ἀνα + κυκλῶ(-έω).

ανακύκλωση, η, ουσ. • 1. η συνεχής ανανέωση αέρα σε κλειστό χώρο, 2. περικύκλωση, 3. συγκέντρωση ομοειδών πραγμάτων, π.χ. αλουμινίου, γυαλιού, χαρτιού κ.λπ. και η επεξεργασία τους για καινούργια επανατοποθέτηση στην αγορά. 🕮 < μτγν. ἀνακύκλω(σις) [= επιστροφή σε κύκλο] -ση, < αρχ. ἀνακυκλόω, -ῶ, σημδ. αγγλ. recycling.

ανακωχή, η, ουσ. • 1. (στρατ.) προσωρινή συμφωνία των εμπολέμων για διακοπή των μαχών, 2. (ναυτ.) α) στάσιμη πλεύση των λέμβων αντίθετη προς τη διεύθυνση του ανέμου, β) σε μηχανοκίνητο σκάφος είναι η πλεύση με μικρή ταχύτητα. 🕮 < μτγν. ἀνακωχή < αρχ. ἀνοκωχή [= ανοχή].

αναλαμπή, η, ουσ. • 1. α) ξαφνική λάμψη που διαρκεί ελάχιστο χρόνο, β) φωτιά, φλόγα, σπίθα, 2. (μτφ.) α) πνευματική διαύγεια μικρής διάρκειας, συνών. έκλαμψη, β) (συνήθ. πληθ.) προσωρινή αποκατάσταση σωματικών λειτουργιών. 🕮 < [για την 1η ερμ.] μσν. αναλαμπή [= λάμψη] < αρχ. ἀναλάμπ(ω) [= βγάζω λάμψη] -ή, [για τη 2η ερμ.] σημδ. από τη γαλλ. éclair.

ανάλατος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν έχει αλατιστεί ικανοποιητικά και παραμένει άνοστος, 2. (μτφ.) αυτός που δεν διακρίνεται για την σπιρτάδα του πνεύματος του, που λέει βλακείες, 3. αυτός που δεν έχει γούστο, ο κακόγουστος. 🕮 < μσν. ανάλατος < αν- + αλάτ(ι) -ος. ◈ ανάλατα [επίρρ.].

ανάλαφρος, -η, -ο, επίθ. • 1. [συνήθως για αεράκι] αυτό α) που είναι πολύ ελαφρύ και ευχάριστο, β) που δεν έχει βάρος, αέρινος, 2. (μτφ.) γαλήνιος, ήρεμος. 🕮 < ανα- + λαφρ(ός) < ελαφρός. ◈ ανάλαφρα [επίρρ.].

ανάληψη, η, ουσ. • 1. απόσυρση χρημάτων από την τράπεζα, αντών. κατάθεση, 2. το να αναλαμβάνει κάποιος την πραγματοποίηση ενός έργου, 3. (θρησκ.) ως κύριο όν.: α) η γιορτή της Αναλήψεως, β) η ενσώματη άνοδος του Κυρίου στους ουρανούς, σαράντα ημέρες μετά την Ανάσταση. 🕮 < αρχ. ἀνάληψις, [για την 1η ερμ.] σημδ. από τη γαλλ. prélèvement.

αναλλοίωτος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που δεν αλλάζει που παραμένει ίδιος, αμετάβλητος, άφθαρτος, απαράλλαχτος. 🕮 < αρχ. ἀναλλοίωτος [= που δεν αλλάζει]. ◈ αναλλοίωτα [επίρρ.].

αναλογία, η, ουσ. • 1. η ορθή, λογική και αρμονική σχέση ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα μέρη, αντών. δυσαναλογία, 2. αντιστοιχία, 3. (οικον.) διανομή μερίσματος με βάση το κεφάλαιο του κάθε μετόχου, 4. (μαθημ.) η ισότητα μεταξύ λόγων, 5. (γλωσσ.) το φαινόμενο του μετασχηματισμού λέξεων ή τύπων από επίδραση άλλων. 🕮 < αρχ. ἀναλογία < ἀνάλογος.

Με λέξεις τριμμένες με παρομοιώσεις μεταφορές κι **αναλογίες** / πασχίζω να μιλήσω / σαν τον μουγγό που θέλει να σου δείξει πως πονάει / και μπήγει το καρφί μέσα στο μήλο.
➢ Άρης Αλεξάνδρου, «Συνομιλώ άρα υπάρχω (Ευθύτης οδών)» Ποιήματα (1941 – 1974), *εκδόσεις Υψιλον.*

αναλογιέμαι και **αναλογίζομαι** ρ. [μετβ.] • 1. σκέφτομαι καλά, 2. επαναφέρω στη μνήμη μου περιστατικά του παρελθόντος, ανακαλώ,

ξαναθυμούμαι, 3. λογαριάζω, υπολογίζω. 📖 < ἀνα-λογίζομαι [= 1. συγκεφαλαιώνω, αναλογίζομαι, 2. υπολογίζω, εξετάζω].

ανάλογος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που έχει ομοιότητα με κάποιον άλλο ως προς τις διαστάσεις, την ποιότητα, την ποσότητα την αξία, συνών. ισοδύναμος, σύμμετρος, 2. (το ουδ. ως ουσ.) *το ανάλογο,* μερίδιο που αντιστοιχεί στο μέγεθος της προσωπικής συμμετοχής. 📖 < αρχ. ἀνα- + λόγος [= συμμετρία]. ⊙ αναλογικός [ναύλος], αναλογία, αναλογώ, αναλογίζω, -ομαι. ◈ αναλόγως και ανάλογα [επίρρ.].

ανάλυση, η, ουσ. • 1. λεπτομερής καταγραφή των στοιχείων που συνθέτουν το υπό εξέταση σώμα, 2. (μαθημ.) κλάδος των Μαθηματικών, 3. (ιατρ.) η εργαστηριακή εξέταση ούρων, αίματος, ορμονών, ενζύμων κ.ά. στοιχείων του οργανισμού, 4. βοηθητικά βιβλία μαθητών για τα μαθηματικά και την φυσική, 5. (φρ.) *«σύνθεση και ανάλυση δυνάμεων».* 📖 < αρχ. ἀνάλυσις < ἀναλύω.

αναλύω, ρ. [μετβ.] • 1. χωρίζω ένα σύνολο στα βασικά του μέρη, 2. εξετάζω κάτι προσεκτικά, 3. παρουσίαση θέματος με εμπεριστατωμένο τρόπο. 📖 < αρχ. ἀνα-λύω, [= (μετβ.) 1. χαλαρώνω, λύνω, 2. ελευθερώνω, αποδεσμεύω, απολύω, 3. τερματίζω κάτι, καταργώ, ακυρώνω, εξαλείφω λάθη, (αμτβ.) λύνω τα πρυμνήσια σχοινιά, σηκώνω την άγκυρα, αποπλέω, σε Πολύβ.]. ⊙ ανάλυση, αναλυτικός, αναλύσιμος, αναλυτής, αναλυτός.

αναμειγνύω και **αναμιγνύω,** ρ. [μετβ.] • 1. ανακατεύω διαφορετικά υγρά ή σκόνες, με σκοπό μία νέα μορφή προϊόντος, 2. (μτφ.) εμπλέκω κάποιον σε ύποπτη υπόθεση ξένη προς αυτόν. 📖 < αρχ. ἀναμείγνυ(μι). ⊙ ανάμεικτος, ανάμειχτος, ανάμειξη.

αναμείκτης και **αναμίκτης** και **αναμεικτήρας** και **αναμικτήρας,** ο, ουσ. • (εργαλ.) αναδευτήρας υλικών [εργαλειομηχανή] με σκοπό τα ομοιογενή χαρακτηριστικά. 📖 < ανά- + μεικτός, αγγλ. mixer.

αναμένω, ρ. [αμετβ.] • 1. περιμένω κάποιον με λαχτάρα, 2. προβλέπω γεγονότα που πρόκειται να συμβούν στο μέλλον, 3. έχω πολλές ελπίδες για κάτι που θέλω να γίνει. 📖 < αρχ. ἀναμένω.

αναμεταδίδω, ρ. [μετβ.] • μεταδίδω: 1. ραδιοτηλεοπτικά σήματα, 2. για τεχνικό που κάνει απευθείας μετάδοση (όχι μαγνητοφωνημένη ή μαγνητοσκοπημένη). 📖 < αναμεταδίδω, μτφρδ. από τη γαλλ. re-trans mettre.

Αναμεταδότης Έρευνας και **Διάσωσης**, ο, (SART) • (τεχνολ.) φορητή συσκευή τοποθετημένη σε κάθε πλοίο, αεροπλάνο και ελικόπτερο της περιοχής για να εντοπίζει εύκολα τους επιζώντες, χρησιμοποιείται ως συμπληρωματικό σύστημα κινδύνου, μεταφέρεται στη σωσίβια λέμβο όταν εγκαταλείπετε το πλοίο.

αναμέτρηση, η, ουσ. • 1. ξαναμέτρημα από την αρχή, 2. ακριβής υπολογισμός, εκτίμηση δεδομένων, 3. σύγκρουση δυνάμεων, στρατιωτικών, αθλητικών κ.λπ. ως το τέλος, 4. (ναυτ.) καθορισμός του γεωγραφικού μήκους ή πλάτους στο οποίο βρίσκεται το σκάφος. 📖 < μτγν. ἀναμέτρη(σις) -ση.

αναμικτήρας, ο, ουσ. δες αναμείκτης.

αναμίκτης, ο, ουσ. δες αναμείκτης.

ανάμικτος και **ανάμεικτος,** -η, -ο, επίθ. • αυτός που αποτελείται από δύο ή περισσότερα υλικά, στοιχεία, ουσίες και οτιδήποτε άλλο. 📖 < μτγν. ἀνάμικτος.

αναμονή, η, ουσ. • 1. το να περιμένει κάποιος καρτερικά κάτι, 2. το να περιμένει κάποιος το επερχόμενο γεγονός, προσδοκία, συνών. προσμονή, 3. χώρος υποδοχής, (φρ.) *«αίθουσα αναμονής».* 📖 < μτγν. ἀναμονή.

ανανέωση, η, ουσ. • 1. η ενέργεια ή το αποτέλεσμα ή ο εμπλουτισμός για: α) αντικατάσταση του παλιού και φθαρμένου με κάτι νέο, β) ριζική μεταβολή ή αναμόρφωση, γ) αντικατάσταση ενός προσώπου από κάποιο άλλο άτομο νεότερης ηλικίας, 2. η βελτίωση σωματικών ή ψυχικών δυνάμεων, 3. επαναβεβαίωση των σχέσεων, 4. παράταση ισχύος ενός συμβολαίου / κάποιας άδειας π.χ.: οδήγησης, οικοδόμησης / της απόσπασης σε χώρο υπηρεσίας. 📖 < αρχ. ἀνανέω(σις).

ανάπαλιν, επίρρ. • πίσω ξανά, από την αρχή, τουναντίον, αντίστροφα. 📖 < αρχ. επίρρ. ἀνάπαλιν.

ανάπαλση, η, ουσ. • (ναυτ.) ή αλλιώς: ταλάντωση καθ' ύψος, κατακόρυφη ταλάντωση του πλοίου χωρίς απαραίτητα να δημιουργεί

γωνία κλίσης. 🕮 < αρχ. ἀνάπαλσις < ἀναπάλλω [= κουνώ μπρος και πίσω].

αναπάντεχος, -η, -ο, και **ανεπάντεχος,** -η, -ο, επίθ. • ξαφνικός, απρόσμενος, απρόβλεπτος. 🕮 < αν- [στερητ.] και ανε- + απαντέχω [= προσδοκώ].

ανάπαυλα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • προσωρινή διακοπή εργασίας για ξεκούραση και κολατσιό, συνών. διάλειμμα, παύση. 🕮 < αρχ. ἀνάπαυλα.

ανάπαυση, η, ουσ. • 1. διακοπή της εργασίας για ξεκούραση, συνών. ανάπαυλα, αναπαμός, 2. σύντομος ύπνος κατά την διάρκεια της ημέρας, 3. γαλήνη, ηρεμία, 4. (στρατ.) παράγγελμα για χαλάρωση από τη στάση της προσοχής. 🕮 < αρχ. ἀνάπαυ(σις) -ση.

αναπαυτικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που προσφέρει άνεση και ξεκούραση, ο βολικός. 🕮 < μτγν. ἀναπαυ(σ)τικός. ◈ αναπαυτικά [επίρρ.].

αναπήδηση, η, ουσ. • 1. τίναγμα προς τα πάνω, 2. σκίρτημα, 3. μετατόπιση, 4. (φρ.) «αναπήδηση συχνότητας», είναι η συνεχής αλλαγή συχνοτήτων κατά την διάρκεια εκπομπής ραδιοσημάτων με σκοπό τον περιορισμό των διαφόρων παρεμβολών. 🕮 < αρχ. ἀναπήδησις, [για την 4η ερμ.] μτφρδ. από τη γαλλ. rebondissement.

αναπηρία, η, ουσ. • (ιατρ.) έλλειψη αρτιότητας των μελών αλλά και σωστής λειτουργίας των οργάνων του σώματος, κουσούρι, σακατλίκι, αντών. αρτιμέλεια. 🕮 < αρχ. ἀναπηρία.

ανάπλευση, η, ουσ. • 1. πλεύση του σκάφους κόντρα στον άνεμο ή το ρεύμα της θάλασσας, 2. αρμένισμα του πλοίου ανοιχτά στη θάλασσα, 3. απομάκρυνση του πλοίου από το λιμάνι, συνών. σαλπάρισμα, ανάπλους (αρχ.), απόπλους, άπαρση, αντών. κατάπλους. 🕮 < μτγν. ἀνάπλευσις.

αναπλέω, ρ. [αμετβ.] • (ναυτ.) 1. ταξιδεύω πηγαίνοντας κόντρα στον άνεμο ή στον κυματισμό της θάλασσας ή αντίθετα προς το ρεύμα ενός πλωτού ποταμού, αντών. καταπλέω, 2. ταξιδεύω ανοικτά στο πέλαγος, 3. απομακρύνομαι από το λιμάνι, σαλπάρω, αντών. προσεγγίζω, 4. επιπλέω. 🕮 < αρχ. ἀναπλέω.

αναπληρώνω, ρ. [μετβ.] • 1. γεμίζω ξανά, 2. αντικαθιστώ πρόσωπο σε χώρο εργασίας, υποκαθιστώ. 🕮 < αρχ. ἀναπληρόω, -ῶ. ⊙ αναπλήρωμα.

ανάπλωρα και **ανάπρωρα,** επίρρ. • (ναυτ.) με την πλώρη στραμμένη αντίθετα προς τον άνεμο ή κόντρα στα κύματα, (λογοτ.) *«Μυθική γαλέρα ανάπλωρα στο χρόνο»*, Διονυσίου Ρώμα *«Περίπλους»*. 🕮 < ανά- + πλώρα / πρώρα.

αναπλωρίζω, ρ. [μετβ.] • [λαϊκότροπο για βάρκα, μικρό σκάφος κ.λπ.] (ναυτ.) α) οδηγώ το πλοίο κόντρα στον άνεμο ή το θαλάσσιο ρεύμα, αναπρωρίζω, αναπρωρώ, ορτσάρω, ορθοπλωρίζω, β) οδηγώ το πλοίο προς ορισμένη κατεύθυνση. 🕮 < ανά- [πρόθ.] + < πλώρ(η) + [κατάλ.] -ίζω. ⊙ αναπλώρισμα. και αναπλώριση.

αναπλώρισμα και **αναπλώριση,** η, ουσ. • (ναυτ.) αρμένισμα του σκάφους κόντρα στον άνεμο, συνών. αναπρώριση. 🕮 < αναπλωρίζω.

ανάπλωρος, -η, -ο, και **ανάπρωρος,** -η, -ο, επίθ. [λαϊκότροπο] • (ναυτ.) αυτός που πλέει με την πλώρη αντίθετα προς τον άνεμο, ή αντίθετα προς το ερχόμενο θαλάσσιο ρεύμα. 🕮 < ανά- [πρόθ.] + πλώρ(η) + -ος.

αναπνευστήρας, ο, ουσ. • 1. αναπνευστική συσκευή προστασίας του χρήστη από επικίνδυνα ατμοσφαιρικά σωματίδια, ουσίες δυσοσμίες κ.λπ. 2. μικρός σωλήνας από εύκαμπτο υλικό με επιστόμιο σε μάσκα θαλάσσης, για σταθερή αναπνοή κατά τη διάρκεια της κολύμβησης ή της κατάδυσης, (φρ.) *«αναπνευστήρας οξυγόνου»*, 3. αγωγός αερισμού σε υποβρύχιο. 🕮 < ανα- + πνευσ- + [κατάλ.] -τήρ > -τήρας, μτφρδ. από την αγγλ. respirator ή τη γαλλ. respirateur.

αναπνέω, ρ. [μετβ. και αμετβ.] • 1. εισπνέω και εκπνέω αέρα, 2. υπάρχω, ζω, 3. ησυχάζω, ηρεμώ. 🕮 < αρχ. ἀναπνέω.

αναπνοή, η, ουσ. • 1. εισπνοή και εκπνοή του αέρα, συνών. ανάσασμα, άχνα, ανάσα, 2. ξαλάφρωμα, ξαναζωντάνεμα. 🕮 < αρχ. ἀναπνοή.

ανάποδα, επίρρ. • α) με αντίθετη φορά, αντίστροφα, β) αλλιώτικα ή αντίθετα απ' ό,τι θεωρείται ως φυσιολογικό, γ) (φρ.) *«μου έρχονται όλα ανάποδα»*, μου συμβαίνουν δυ-

σάρεστα πράγματα, ή, αντίθετα απ' ό,τι περιμένω. 🕮 < μσν. ανάποδα.

αναπόδεικτος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν αποδεικνύεται, που παραμένει αβέβαιος επειδή οι αποδείξεις δεν είναι επαρκής για να στοιχειοθετηθούν κατηγορίες σε βάρος του, συνών. ατεκμηρίωτος, αστήρικτος, αναιτιολόγητος. 🕮 < αρχ. ἀναπόδεικτος. ◈ αναπόδεικτα [επίρρ.].

αναποδιά, η, ουσ. • 1. το να εξελιχθούν τα γεγονότα αντίθετα από τις προσδοκίες που διατηρεί κάποιος, α) κακοτυχία, γκίνια, αντιξοότητα, β) σοβαρό εμπόδιο, γ) κακό σημάδι, 2. ιδιοτροπία του χαρακτήρα, παραξενιά, δυστροπία, ιδιορρυθμία. 🕮 < ανάποδ(ος) + -ιά.

αναποδιάζω, ρ. [μετβ.] • 1. γίνομαι άνθρωπος δύσκολος, δύστροπος, ανάποδος στη συμπεριφορά, στραβόξυλο, 2. αλλάζω ριζικά. 🕮 < ανάποδ(ος) + -ιάζω.

αναποδίζω και **αναποδάω,** ρ. • 1. [μετβ.] κάνω κάποιον να οπισθοδρομήσει, να υποχωρήσει, 2. [αμετβ.] γυρίζω πίσω επιστρέφω, [συνήθως για μηχανές τρένων ή πλοίων] υποχωρώ, οπισθοδρομώ, κινώ τη μηχανή ανάποδα ή κινούμε με την πρύμνη. 🕮 < αρχ. ἀνα- + ποδίζω < πούς [= το πόδι]. ⊙ αναποδισμός.

αναπόδηση, η, ουσ. • (τεχνολ.) αναστροφή, διαδικασία κίνησης, περισσότερο πετυχημένης, σε παλινδρομικές μηχανές ή μηχανές ντήζελ και ελάχιστα σε άλλου τύπου. 🕮 < ἀνα- + πόδηση.

αναποδισμός, η, ουσ. • βάδιση προς τα πίσω, οπισθοδρόμηση, επάνοδος, επιστροφή, πισωδρόμηση, αντών. προποδισμός [= το βάδισμα προς τα εμπρός]. 🕮 < αναποδίζω.

αναπόσπαστος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν μπορεί να αποκολληθεί, να αποσπαστεί, 2. αυτός που είναι απαραίτητος για να συμπληρωθεί το σύνολο, ή η εικόνα, ή η πληρότητα. 🕮 < μσν. αναπόσπαστος. ◈ αναπόσπαστα [επίρρ.].

ανάπρυμα, επίρρ. • (ναυτ.) προσέγγιση σκάφους με άλλο πλοίο, εκτός λιμένος, ή με ναύδετο, δηλ. σημαδούρα, ή επιπλέοντα φάρο, διατηρώντας την πρύμνη προς τον καιρό, υπό πνέοντα άνεμο με υφιστάμενο κυματισμό. 🕮 < ανα + πρύμα.

ανάπρυμος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που έχει στραμμένη την πρύμνη στον άνεμο ή στο αντίθετα ερχόμενο θαλάσσιο ρεύμα, συνών. κατάπρυμος. 🕮 < ανα + πρύμος.

αναπρωρίζω, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) οδηγώ το πλοίο κόντρα στον άνεμο, αναπλωρίζω, αναπρωρώ, ορτσάρω. 🕮 < ανα + πρώρ(α) + -ίζω.

αναπρώρισμα και **αναπρώριση,** η, ουσ. • (ναυτ.) αρμένισμα του σκάφους κόντρα στον άνεμο. 🕮 < αναπρωρίζω.

αναπτερώνω και **αναφτερώνω,** ρ. [μετβ.] • ενισχύω ηθικά, αντών. αποθαρρύνω. 🕮 < αρχ. ἀναπτερ(ῶ) [= διεγείρομαι] -ώνω < ἀνα + πτερ(ῶ) < πτερόν.

αναπτήρας, ο, ουσ. • μικρή φορητή συσκευή που προκαλεί σπινθήρα, αναπτήρας. 🕮 < αρχ. ἀνάπ(τω) [= ανάβω] + -τήρ > -τήρας, μτφρδ. από την αγγλ. lighter.

ανάπτυξη, η, ουσ. • 1. άνοιγμα, ξετύλιγμα, άπλωμα στο χώρο, 2. η αύξηση της σωματοδομής, μεγάλωμα, μέστωμα, 3. η προοδευτική ανοδική πορεία π.χ. στην οικονομία, στον πολιτισμό και αλλού, (φρ.) *«βιώσιμη / αειφόρος / πράσινη ανάπτυξη»*, 4. εξιστόρηση περιστατικού, 5. (για αφηρημένες έννοιες) η πρόοδος, η εξέλιξη, η ακμή. 🕮 < αρχ. ἀνάπτυξις [= ξεδίπλωμα, εξήγηση] < ἀναπτύσσω. ⊙ αναπτυξιακός.

αναπτύσσω, ρ. [μετβ.] • 1. δίνω σε κάτι μεγαλύτερη έκταση, επεκτείνω, μεγαλώνω, 2. δημιουργώ σταδιακά κάτι, 3. βελτιώνω σταδιακά κάτι, 4. αναλύω διεξοδικά ένα θέμα, έτσι ώστε αυτό να γίνει πιο κατανοητό, 5. ενισχύω την οικονομία, τα γράμματα, τις τέχνες, τον πολιτισμό κ.λπ. 🕮 < αρχ. ἀναπτύσσω [= ξεδιπλώνω].

αναρμάτωτος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν είναι καλά εξοπλισμένος, που δεν φέρει πολεμικό εξοπλισμό, 2. (ναυτ.) για πλοίο που δεν έχει εφοδιαστεί με τα αναγκαία εργαλεία, μηχανήματα κ.λπ. 🕮 < αν- [στερητ.] + αρματώνω.

ανάρμενος, -η, -ο, επίθ. • (ναυτ.) 1. [για πλοίο] αυτός που δεν έχει τα αναγκαία εφόδια ή τον κατάλληλο εξοπλισμό για την πραγματοποίηση του ταξιδιού, 2. [κυρίως για ιστιοφόρα] αυτός που δεν μπορεί να αποπλεύσει λόγω νηνεμίας ή κάποιας βλάβης. 🕮 < αρχ. ἀν-άρμενος, -ον, [= μη εξοπλισμένος, απρο-

ετοίμαστος] < ἀραρίσκω [= 1. συναρμόζω, αρμολογώ, χτίζω, 2. παρασκευάζω, προετοιμάζω, επινοώ].

αναρμόδιος, -α, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν έχει συγκεκριμένη αρμοδιότητα, που δεν έχει εξουσιοδοτηθεί για κάτι, 2. αυτός που δεν έχει δικαίωμα να λέει τη γνώμη του χωρίς να του το ζητούν, ή να μην ανακατεύεται εκεί που δεν τον σπέρνουν, 3. αυτός που είναι ακατάλληλος για μια εργασία. 📖 < μτγν. ἀναρμόδιος [= ακατάλληλος] < αν- [στερητ.] + ἁρμόδιος. ⊙ αναρμοδιότητα.

αναρ(ρ)ούσα και **ανερρούσα,** η, ουσ. • 1. η ορμητική επιστροφή των κυμάτων προς τα πίσω, δηλ. προς το εσωτερικό της θάλασσας, αφού πρώτα προσέκρουσαν στην ακτή, 2. θαλασσινός ανεμοστρόβιλος, η γνωστή δίνη, η ρουφήχτρα που σχηματίζουν τα κύματα όταν χτυπούν μεταξύ τους ή σε βράχο, συνών. νεροστρούφουλας. 📖 < αρχ. ἀναρρέουσα, μτχ. του ρ. ἀναρρέω < ἀνά + ῥέω.

αναρροφώ, ρ. [μετβ.] • 1. ρουφώ κάποιο υγρό, 2. κλαίω με λυγμούς, σπαρακτικά. 📖 < αρχ. ἀναρροφῶ [= καταπίνω ξανά]. ⊙ αναρρόφηση [= ρούφηγμα], αναρροφητήρας και αναρροφητής [= είδος αντλίας], αναρροφητικός.

αναρρώνω, ρ. [αμετβ.] • ανακτώ τις δυνάμεις μου μετά από αρρώστια, συνέρχομαι. 📖 < αρχ. ἀναρρώνυμι < ἀνα- + ῥώννυμι [= τονώνω].

ανάρρωση, η, ουσ. • η σταδιακή βελτίωση της υγείας του ασθενούς. 📖 < αρχ. ἀνάρρωσις.

αναρρωτήριο, το, ουσ. • ίδρυμα ή τμήμα νοσοκομείου που προορίζεται για παρακολούθηση και περίθαλψη ασθενών. 📖 < ανάρρω(σις) -τήριον.

ανάρτηση, η, ουσ. • 1. ανέβασμα ανακοίνωσης, κρέμασμα αντικειμένου από ψηλά, 2. [πληθ.] *«αναρτήσεις ελατηρίου ή αέρος»*, πιρούνια με ενσωματωμένες σούστες για τα ποδήλατα, αποσβεστήρες κραδασμών. 📖 < αναρτώ.

αναρτώ, ρ. [μετβ.] • 1. κρεμώ κάτι ψηλά έτσι που να είναι εμφανές σε όλους, 2. δημοσιεύω, κοινοποιώ. 📖 < αρχ. ἀναρτάω, -ῶ.

ανασπώ, ρ. [μετβ.] • α) τραβώ κάτι προς τα πάνω απότομα, *«ανασπώ άγκυρα»*, σηκώνω έλκω, αλλά και ξεριζώνω, β) (αρχ.) τραβώ σκάφος προς το μέρος της στεριάς. 📖 < ἀνα-σπάω. ⊙ ανάσπαση, ανάσπα (ως προσταγή) [= απόσπασε, σήκωσε την άγκυρα από το βυθό], ανασπαστήρας, ανάσπαστος.

ανάσταλμα, το, ουσ. • 1. αυτό που σταματά την ολοκλήρωση κάποιας ενέργειας, 2. απλός κόμπος, που είναι ο πιο συνηθισμένος σε χρήση, που δεν είναι στερεός και όταν βραχεί σφίγγει τόσο πολύ, που είναι δύσκολο να λυθεί. 📖 < αρχ. ἀναστέλλω.

ανάστερος, -η, -ο, επίθ. δες άναστρος.

αναστολέας, ο, ουσ. • οτιδήποτε, συνήθως μηχάνημα ή εξάρτημα, που αναστέλλει μία ενέργεια, λειτουργία κ.λπ. (φρ.) *«αναστολέας κίνησης / διαφορικού / πηδαλίου* / (χημ.) *αντίδρασης* / (βιοχημ.) *ενζύμων»*. 📖 < αρχ. ἀναστέλλω.

αναστολή, η, ουσ. • 1. προσωρινή διακοπή, 2. συγκράτηση, 3. (νομ.) η παύση εκτέλεσης της ποινής, 4. (ψυχολ.) [πληθ.] *αναστολές,* κατάσταση αυτοσυγκράτησης λόγω ψυχολογικών αιτιών. 📖 < αρχ. ἀναστέλλω.

αναστρέφω, ρ. [μετβ.] • στρέφω κάτι προς την αντίθετη κατεύθυνση, αντιστρέφω. 📖 < αρχ. ἀνά + στρέφω [= ανατρέπω].

αναστρέψιμος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που: 1. μπορεί να στραφεί προς την αντίθετη κατεύθυνση, αντιστρέψιμος, 2. μπορεί ν' αλλάξει προς το καλύτερο είτε πρόκειται για μηχάνημα, βλάβη, ζημιά, πρόβλημα είτε για την υγεία κάποιου ασθενούς. 📖 < αναστρέφω, μτφρδ. από τη γαλλ. réversible. ◈ αναστρέψιμα [επίρρ.].

άναστρος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που δεν έχει άστρα, που δεν φωτίζεται από τα αστέρια, ανάστερος, αντών. έναστρος. 📖 < μτγν. ἄναστρος < ἄ(ν)- [στερητικό] + άστρο. ◈ ανάστερα [επίρρ.].

«Ταξίδι είναι η ζωή μας
στη νύχτα, στον Χειμώνα,
Γυρεύουμε το διάβα μας,
στον **άναστρο** λειμώνα.»

➢ [τετράστιχο του ελβετικού συντάγματος, που αποτελούσε τμήμα της Μεγάλης Στρατιάς του Ναπολέοντα]

αναστροφή, η, ουσ. • 1. στροφή προς την αντίθετη κατεύθυνση, 2. η στήριξη του σώματος με τα πόδια πάνω και το κεφάλι κάτω, 3. (ναυτ.) στροφή του πλοίου κόντρα στον

άνεμο, αλλαγή πορείας, (φρ.) *«μηχανή / μοχλός / ρόδα / τόξο αναστροφής»,* 4. (μτφ.) ανατροπή, αλλαγή προς το καλύτερο, 5. αντιστροφή [αλλαγή κατεύθυνσης 180ο μοιρών με το όχημα, 6. (μετεωρ.) θερμικό στρώμα αέρα που εμποδίζει την κατακόρυφη ανύψωση και διασπορά των αέριων ρύπων. 🕮 < αρχ. ἀναστροφή [= επιστροφή].

ανάστροφος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που παίρνει αντίθετη κατεύθυνση, 2. (μτφ.) ανάποδος, αναποδογυρισμένος. 3. [ως ουσ.] η *ανάστροφη:* α) η ανάποδη του χεριού, β) χαστούκι με την ανάποδη του χεριού, 4. (φρ.) *«ανάστροφος πυξίδα»*. 🕮 < μτγν. ἀνάστροφος. ◈ ανάστροφα [επίρρ.].

ανάσυρση, η, ουσ. • 1. η ενέργεια και το αποτέλεσμα του ανασύρω, το ελαφρύ τράβηγμα, 2. (ναυτ.) η ανέλκυση πλοίου ή εξαρτημάτων από τον βυθό. 🕮<ανασύρ(ω)-σις > -ση.

ανασύρω και **ανασέρνω,** ρ. [μετβ.] • 1. τραβώ προς τα επάνω, έλκω, ανασπώ, 2. βγάζω κάποιον μέσα από χαλάσματα. 🕮 < αρχ. ἀνασύρω.

ανασφάλιστος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν έχει εξασφάλιση, δεν του έχει δοθεί εγγύηση, 2. ο επισφαλής, ο εκτεθειμένος στους κινδύνους, απροστάτευτος, ανοχύρωτος, 3. αυτός που δεν έχει ασφαλιστεί σε ασφαλιστικό οργανισμό, ταμείο ή εταιρία. 🕮 < μτγν. ἀνασφάλιστος [= ανοχύρωτος].

ανατέλλω, ρ. [αμετβ.] • 1. (για ουράνια σώματα) αναφαίνομαι στο στερέωμα, εμφανίζομαι, <u>αντών.</u> δύω, 2. (γενικ.) προβάλλω, φανερώνομαι, 3. (μτφ.) α) εμφανίζομαι, παρουσιάζομαι, β) φέρνω ελπίδες, 4. ξεκινώ, αρχίζω. 🕮 < αρχ. ἀνα- + τέλλω [= εκτελλώ].

ανατίμηση, η, ουσ. • (οικον.) η αύξηση της τιμής κάποιου προϊόντος, νομίσματος ή υπηρεσίας. 🕮 < ανατιμώ [= ακριβαίνω].

ανατοκίζω, ρ. [μετβ.] • (οικον.) ενσωματώνω τους τόκους ενός κεφαλαίου στο αρχικό κεφάλαιο και στη συνέχεια τοκίζω το νέο χρηματικό ποσό. 🕮 < ανα + τοκίζω. ⊙ ανατοκισμός.

ανατολή, η, ουσ. • 1. η εμφάνιση του ήλιου στον ορίζοντα, <u>συνών.</u> αυγή, χάραμα λυκαυγές, 2. (συνεκδ.) η πρωινή ώρα κατά την οποία εμφανίζεται ο ήλιος, 3. το σημείο του ορίζοντα από το οποίο εμφανίζεται ο ήλιος, 4. [ως κύρ. όν.:] α) (γεωγρ.) το σύνολο των χωρών και φυσικά των λαών που βρίσκονται ανατολικά της Ευρώπης, β) το ανατολικό τμήμα της χώρας ή κάποιου άλλου χώρου, γ) (πολιτ.) οι χώρες εκείνες που συγκροτούσαν κάποτε το Σύμφωνο της Βαρσοβίας, 5. (μτφ.) αρχή, ξεκίνημα. 🕮 < αρχ. ἀνατέλλω. ⊙ ανατολικός, ανατολισμός, ανατολιστής, ανατολίτης [= 1. αυτός που προέρχεται από ανατολικές χώρες, 2. αυτός που έχει τις συνήθειες των λαών της Ανατολής].

ανατολικό ημισφαίριο, το, • (γεωγρ.) το μισό μέρος της Γης που βρίσκεται ανατολικά του πρώτου μεσημβρινού, δηλ. του Γκρίνουιτς, και δυτικά του 180ου μεσημβρινού.

ανατολικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που έχει σχέση με την ανατολή ή προέρχεται απ' αυτή ή κατοικεί σ' αυτή ή κατευθύνεται προς αυτή, 2. [ως ουσ.] α) (εκκλ.) αυτός που ανήκει στην εκκλησία της Ανατολής, συνήθως για τους ορθόδοξους χριστιανούς, β) (οικον.) *Ανατολική,* Ανώνυμος Εταιρεία Θαλασσίων Μεταφορών [ναυτιλιακή εταιρία των αρχών του 20ου αι.], 3. (μετεωρ.) άνεμος που πνέει από την ανατολή, <u>συνών.</u> απηλιώτης λεβάντες [δες λ.], <u>αντών.</u> δυτικός, πουνέντες, ζέφυρος. 🕮 < μτγν. ἀνατολικός < αρχ. ἀνατολή < ἀνατέλλω < ἀνά + τέλλω. ◈ ανατολικά [επίρρ.].

ανατρέπω, ρ. [μετβ.] • 1. φέρνω το πάνω κάτω, 2. καταργώ ή ματαιώνω κάτι προγραμματισμένο, 3. αναιρώ, ανασκευάζω. 🕮 < αρχ. ἀνατρέπω.

ανατροπέας, ο, ουσ. • 1. άτομο που προκαλεί ανατροπή, που ματαιώνει κάτι, ή που φροντίζει να αλλάξει ριζικά την εμφάνιση σε

κάτι, να καταργήσει ή να καταστρέψει, 2. α) ονομασία χωματουργικών μηχανημάτων, β) ονομασία μηχανημάτων για αναποδογύρισμα αντικειμένων, (φρ.) *«ανατροπέας βαρελιών / δοχείων / καλουπιών / παλετοκιβωτίων»* κ.λπ. 🕮 < αρχ. ἀνατροπεύς.

ανατροπή, η, ουσ. • 1. το αναποδογύρισμα, 2. (μτφ.) η αντίκρουση επιχειρημάτων, 3. το ακριβώς αντίθετο, 4. (μτφ.) η βίαιη πτώση, π.χ. ενός πολιτικού καθεστώτος, 5. η ακύρωση, η ματαίωση, 6. (ναυτ.) *«ανατροπή πλοίου»,* ειδικότερα στη κοινή ναυτική

γλώσσα *«σουρφετάρισμα»,* συχνό ναυτικό ατύχημα που συνέβαινε παλαιότερα στα ιστιοφόρα πλοία όταν ενέσκηπταν απότομοι και ριπαίοι άνεμοι και δεν προλάβαιναν οι ναυτικοί να διευθετήσουν τα πανιά. Στην εποχή μας η ανατροπή του σκάφους γίνεται από μετατόπιση φορτίου. 🕮 < [για τις ερμ. 1, 2, και 3] < αρχ. ἀνατροπή, [για την 4η ερμ.] σημδ. από τη γαλλ. renversement.

άναυλος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δε ναυλώθηκε, 2. (για επιβάτη) αυτός που μπαίνει σε πλοίο χωρίς να πληρώσει ναύλο, δηλ. εισιτήριο, ο λαθρεπιβάτης, 3. (μτφ.) ο αποδιωγμένος, αυτός που *«έφυγε άναυλα»* δηλ. βίαια. 🕮 < ἀ- [στερητ.] + ναύλος. ◈ άναυλα [επίρρ.].

αναύλωτος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που δεν έχει ναυλωθεί, *«αναύλωτο καράβι»,* που δεν πληρώθηκαν δηλ. τα μεταφορικά έξοδα. 🕮 < α- [στερητ.] + ναυλώ(νω) -τος.

αναυμάχητος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που δεν πήρε μέρος στην ναυμαχία. 🕮 < α- [στερητ.] + ναυμαχώ. ◈ αναυμάχητα [επίρρ.].

αναυπήγητος, -η, -ο, επίθ. • (για πλοίο) εκείνο που ακόμη δεν ναυπηγήθηκε ή που δεν ολοκληρώθηκε η ναυπήγησή του, συνών. ασκάρωτος. 🕮 < α- [στερητ.] + ναυπηγώ. ◈ αναυπήγητα [επίρρ.].

αναυτολόγητος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που δε ναυτολογήθηκε, που δεν είναι γραμμένος στο ναυτολογικό βιβλίο εμπορικού πλοίου, αντών. ναυτολογημένος. 🕮 < α- [στερητ.] + ναυτολογώ. ◈ [επίρρ.] αναυτολόγητα [= χωρίς ναυτολόγηση].

Ανάφη, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί των Κυκλάδων με 38,636 τ.χλμ. και πληθυσμό 470 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < αρχ. ἀναφαίνω, [= 1. προσδίδω φως, φλογίζω, 2. μεσ. φ. αποδεικνύομαι, έρχομαι στο φως ή σε θέα, παρουσιάζομαι απλά]. ⊙ Αναφιώτης, Αναφιώτισσα, αναφιώτικος, -η, -ο.

αναφλεκτήρας, ο, ουσ. • 1. όργανο δημιουργίας σπινθήρα, συνών. αναφλέκτης, αναπτήρας, πυροδότης, σπινθηριστής, 2. (τεχνολ.) μπουζί μηχανών. 🕮 < αναφλέγω + -τηρας.

αναφλέγω, ρ. [μετβ.] • 1. ανάβω φωτιά, προκαλώ ανάφλεξη, 2. (μτφ.) εξάπτω, υποκινώ. 🕮 < αρχ. ἀναφλέγω.

ανάφλεξη, η, ουσ. • 1. ξαφνική μετάδοση της φωτιάς, 2. (χημ.) «*σημείο αναφλέξεως»,* η χαμηλότερη θερμοκρασία κατά την οποία οι ατμοί ενός εύφλεκτου υγρού ανάβουν και καίγονται όταν ενωθούν με τον ατμοσφαιρικό αέρα, 3. (μτφ.) αναθέρμανση ερωτικού πάθους. 🕮 < αναφλέγω [= 1. ανάβω φωτιά, 2. (μτφ.) εξάπτω, ερεθίζω].

αναφορά, η, ουσ. • γραπτή ή προφορική έκθεση υπαλλήλου προς την προϊσταμένη του αρχή. 🕮 < αναφέρω [= 1. γνωστοποιώ, 2. κάνω αναφορά, καταγγέλλω].

αναφόρι και **αναφούρι,** το, ουσ. • α) παραλιακό απάνεμο μέρος, β) αναβρασμός, αναστάτωση. 🕮 < ανά- + [αρχ.] φορά [= γρήγορη κίνηση, μεταφορά].

αναφύσημα, το, ουσ. • (μετεωρ.) στιγμιαίο ανάλαφρο αεράκι. 🕮 < αρχ. ἀναφύσημα < ἀναφυσάω.

αναφωτίδα, η, ουσ. [πληθ. -ιδες] • 1. γυάλινη κατασκευή, κυκλικού ή τετραγωνικού σχήματος, στο σημείο της στέγης που επιτρέπει τη διέλευση του ηλιακού φωτός στο κτίσμα, φεγγίτης ή φανέστρα, φωταγωγός, αναφάντης και ανεφάντης [< αναφαίνομαι] και αλεφάντης, 2. (ναυτ.) α) παράθυρο κουβέρτας [γαλλ. verre du pont], β) κρυστάλλινος φεγγίτης πάχους 2-3 εκ. και διαμέτρου 25 εκ. που στεγανοποιεί οπές επί του καταστρώματος και επιτρέπει το φυσικό φωτισμό στο εσωτερικό του σκάφους. 🕮 < ανά- + φωτιά + -ίδα.

αναχώρηση, η, ουσ. • 1. απομάκρυνση από ένα τόπο και μετάβαση σε κάποιον άλλο, αντών. άφιξη, ερχομός, 2. η χρονικά προγραμματισμένη εκτέλεση ένος δρομολογίου σε κάποιο μέσο μαζικής μεταφοράς, 3. (πληθ.) φωτεινός πίνακας στον οποίο καταγράφονται οι εκτελέσεις δρομολογίων, 4. (συνεκδ.) η ενσυνείδητη εγκατάλειψη της κοσμικής ζωής χάριν της μοναστικής. 🕮 < αρχ. ἀναχώρησις, γεν. -εως, [= υποχώρηση, οπισθοχώρηση, αποχώρηση].

αναχωρώ, ρ. [αμετβ.] • φεύγω για συγκεκριμένο τόπο, αποχωρώ, απομακρύνομαι. ⊙ αναχωρητής [= ερημίτης]. 🕮 < μτγν. ἀναχωρῶ [= αποχωρώ, επιστρέφω].

αναψυκτήριο, το, ουσ. • κατάστημα πώλησης γλυκών, αναψυκτικών και ποτών. 🕮 < μτγν. ἀναψυκτήριον [= μέρος αναψυχής].

αναψυχή, η, ουσ. • η πνευματική ή ψυχική, ευχαρίστηση, ανάπαυση, ξεκούραση, ψυχα-

γωγία. 🕮 < αρχ. ἀναψυχή [= δρόσισμα, ανακούφιση].

Ανδρομέδα, η, ουσ. • 1. πρόσωπο της μυθολογίας μας, κόρη του βασιλιά Κηφέα, και της Κασσιόπης, 2. (αστρον.) α) ένας από τους 88 επίσημους αστερισμούς που βρίσκεται στον Πολικό Αστέρα, β) (φρ.) *«Γαλαξίας της Ανδρομέδας»,* μεγάλος γαλαξίας. 🕮 < αρχ. ἀνήρ, γεν. ἀνδρός + [αρχ.] ρ. μέδω [= άρχω, κυβερνώ, βασιλεύω, προστατεύω] ως ουσιαστικοποιημένη μτχ., μέδων [= φρουρός, προστάτης, κύριος].

Άνδρος, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί των Κυκλάδων με έκταση 381 τ.χλμ. και πληθυσμό 8.826 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < (μυθολ.) από το όνομα του ήρωα και οικιστή του νησιού βασιλιά Άνδρου.

ανεβάζω, ρ. [μετβ.] • 1. μετακινώ κάτι από κάτω προς τα πάνω, αντων. κατεβάζω, 2. (μτφ.) μεγιστοποιώ τις τιμές, 3. (μτφ.) παινεύω κάποιον, εξυμνώ, εξυψώνω, 4. [αμετβ.] λαχανιάζω. 🕮 < μσν. ανεβάζω < μτγν. ἀναβάζω < αρχ. ἀναβιβάζω.

ανέγερση, η, ουσ. [μτγν.] • 1. η οικοδόμηση σπιτιού, πολυκατοικίας κ.λπ. 2. το ξύπνημα.

ανειδίκευτος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που δεν έχει τις απαιτούμενες εργασιακές γνώσεις και εμπειρίες, που δεν έχει ειδικευτεί σε κάποιον τομέα, αντών. ειδικευμένος. 🕮 < μτφρδ. από την αγγλ. non-specialised.

ανέκτης, το, ουσ. • (ναυτ.) σχοινί πλοίου χρήσιμο για τη συγκράτηση άλλου σχοινιού. 🕮 < αρχ. ἀνέχω.

ανέλκυση, η ουσ. • 1. η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του ανελκύω [= δηλ. η έλξη αντικειμένων προς τα πάνω, ανύψωση], 2. (ναυτ.) τράβηγμα σκάφους [ή φορτίου, ή διχτυού, ή βαρελιών, ή θησαυρού κ.λπ.] από τη θάλασσα στη στεριά, αντών. καθέλκυση. 🕮 < μτγν. ἀνέλκυ(σις) -ση.

Την πρόοδο του έργου της **ανέλκυσης** της βυθισμένης βυθοκόρου «Ολγα», που για χρόνια δημιουργούσε προσκόμματα στην αξιοποίηση του συνόλου του λιμένα της Αλεξανδρούπολης, θα επιθεωρήσουν σήμερα ο υπουργός Εθνικής Άμυνας Νίκος Παναγιωτόπουλος και ο Αμερικανός πρέσβης Τζέφρεϊ Πάιατ. 13/9/2019.
➢ https://www.kathimerini.gr

ανελκυστήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) σταθερός ανυψωτήρας, συνήθως περιοδικής λειτουργίας, με κατακόρυφη κίνηση του θαλάμου ή της πλατφόρμας κατά μήκος σταθερών οδηγών, κατάλληλος για μεταφορά προσώπων και αντικειμένων από το ένα σημείο προς το άλλο, ασανσέρ [< γαλλ. λ.], αναβατήρας. 🕮 < ανελκυσ- [< μσν. ανελκύω] -τήρ > -τήρας.

ανελκύω, και **-ώ,** ρ. [μετβ.] • 1. ανυψώνω, τραβώ προς τα πάνω, έλκω, 2. τραβώ προς τα έξω, ανασύρω. 🕮 < μσν. ἀνελκύω < αρχ. ἀν-έλκω < ἀν- (< ἀνά) + ἕλκω [= τραβώ, σύρω, ρυμουλκώ].

ανέλο, το, ουσ. • (ναυτ.) α) δακτύλιος άγκυρας, ο κρίκος, β) (συνεκδ.) η άγκυρα. 🕮 < ιταλ. anello < λατιν. anellus [= δαχτυλίδι].

ανέλπιστος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που γίνεται χωρίς να τον περιμένει κανείς, συνών. απροσδόκητος, ξαφνικός, απρόβλεπτος, απρόσμενος. 🕮 < αρχ. ἀνέλπιστος. ◈ ανέλπιστα [επίρρ.].

ανέμι(ν), το, ουσ. • (μετεωρ.) αεράκι, ασθενής άνεμος. 🕮 < άνεμος + [κατάλ.] -ιν.

ανεμίζω, ρ. [μετβ. και αμετβ.] • 1. κουνώ κάτι στον αέρα εκτελώντας κυματοειδή κίνηση, 2. αερίζω, 3. περιστρέφω την ανέμη, 4. (ναυτ.) πιλοτάρω το πλοίο ανάλογα με τη φορά του ανέμου, 5. (μτφ.) α) διαισθάνομαι, β) κουνώ κάτι, συνήθως με κυματοειδή τρόπο. 🕮 < μσν. ανεμίζω < αρχ. ἄνεμ(ος) + -ίζω.

ανεμικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. ανεμόδαρτος, 2. (θηλ.) βίαιος άνεμος, 3. (ουδ.) κακοποιό δαιμόνιο, ξωτικό. 🕮 < αρχ. ἄνεμ(ος) + [καταλ.] -ικός.

ανεμιστήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) ηλεκτρική συσκευή που δημιουργεί ρεύμα αέρα, χάρις

τον περιστρεφόμενο έλικα που διαθέτει, είναι χρήσιμη στον εξαερισμό των κτηρίων, των ορυχείων καθώς και σε πολλούς τομείς της βιομηχανίας. 🕮 < μτφρδ. από γαλλ. ventilateur.

ανεμοβιογράφος, ο, ουσ. • μετεωρολογικό όργανο μέτρησης της ταχύτητας του ανέμου. 🕮 < αρχ. ἄνεμ(ος) + βιογράφος < βίο(ς) + γράφω.

ανεμοβόρι, το, ουσ. [χωρίς γεν. ενικ. και πληθ.] • (μετεωρ.) κρύος και ισχυρός βόρειος

άνεμος που σε κάνει να αναζητήσεις καταφύγιο. 🕮 < άνεμος + βοριάς.

ανεμόβροντο, το, ουσ. • (μετεωρ.) δυνατός αέρας που συνοδεύεται από βροντές. 🕮 < άνεμος + βροντή.

ανεμοβρόχι και **ανεμόβροχο,** το, ουσ. • (μετεωρ.) δυνατή βροχή με ταυτόχρονη ισχυρή ένταση του ανέμου, συνών. δρολάπι. 🕮 < μσν. ἀνεμοβρόχιν. < άνεμος + βροχή.

ανεμογεννήτρια, η, ουσ. • (τεχνολ.) γεννήτρια ρεύματος, που μετατρέπει την κινητική ενέργεια του ανέμου σε ηλεκτρική ενέργεια. 🕮 < μτφρδ. από την αγγλ. aerogenerator.

ανεμόγραμμα και **ανεμογράφημα,** το, ουσ. • (μετεωρ.) καμπύλη που καταγράφεται στον ανεμογράφο και δείχνει τη διεύθυνση και την ταχύτητα του ανέμου. 🕮 < άνεμος + γράμμα / γράφημα.

ανεμογραφία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) κλάδος της μετεωρολογίας που μελετά τη διεύθυνση και την ταχύτητα του ανέμου. 🕮 < άνεμος + γράφω.

ανεμογράφος, ο, ουσ. • (τεχνολ.) όργανο για τη συνεχή και αυτόματη καταγραφή της διεύθυνσης και της ταχύτητας του ανέμου πάνω σε χάρτινη ταινία, συνών. ανεμόμετρο. 🕮 μτφρδ. από την αγγλ. anemograph < άνεμος + γράφος < γράφω. ⊙ ανεμογραφικός, ανεμογράφημα.

ανεμοδείκτης και **ανεμοδείχτης,** ο, ουσ. • όργανο που δείχνει τη διεύθυνση του ανέμου, ανεμοδούρα. 🕮 < άνεμος + δείκτης ή δείχτης

ανεμοδέρνω, ρ. [αμετβ.] • 1. παλεύω με τον άνεμο άλλοτε ως εργαζόμενος σε πλοίο κι άλλοτε ως αθλητής, κλυδωνίζομαι, 2. (μτφ.) βασανίζομαι από τις αντίξοες συνθήκες που εμφανίζονται στη ζωή. 🕮 < άνεμο(ς) + δέρνω.

ανεμοδούρα, η, [χωρίς γεν. πληθ.] και **ανεμοδούρι,** το, και **ανεμούριο,** το, ουσ. • 1. (ναυτ.) α) σημαιάκι στην κορυφή του ιστού ή κορδέλες ραμμένες πάνω στα πανιά που φανερώνουν τη διεύθυνση του ανέμου, β) ανεμοδείκτης, ανεμούριο, 2. (μετεωρ.) ανεμοστρόβιλος που πνέει με σφοδρότητα και χωρίς σταθερή κατεύθυνση πάνω από στεριά ή θάλασσα, 3. (συνεκδ.) τόπος εκτεθειμένος από όλες τις πλευρές στους δυνατούς ανέμους, 4. (μτφ.) άνθρωπος καιροσκόπος, επειδή αλλάζει εύκολα γνώμη και αποφάσεις, σύμφωνα πάντοτε με το συμφέρον του. 🕮 < μσν. ανεμοδούριον < άνεμος + -δορά < δέρω / δέρνω.

ανεμοδόχος, ο, ουσ. • κυλινδρικός αεραγωγός στο ανώτερο κατάστρωμα, που χρησιμεύει στη μεταφορά και ανανέωση του ατμοσφαιρικού αέρα σε κλειστούς χώρους (στοές ορυχείων, διαμερίσματα πλοίων, αμπάρια πλοίων, υπόγειες αποθήκες κ.λπ.). 🕮 < άνεμος + -δόχος < δέχομαι.

ανεμοζάλη, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. ο πολύ δυνατός αέρας, συνών. κακοκαιρία, θύελλα, καταιγίδα 2. (μτφ.) αναστάτωση, σύγχυση, συνών. αναταραχή, κοσμοχαλασιά, αναμπουμπούλα, πανζουρλισμός. 🕮 < άνεμος + ζάλη.

ανεμοθάλασσο, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • άνεμος που εισβάλλει από τη μεριά της θάλασσας, ο μπάτης. 🕮 < άνεμος + θάλασσα.

ανεμοθραύστης, ο, ουσ. • κατασκευή που προφυλάσσει τον οδηγό της μοτοσυκλέτας ή τους επιβάτες του οχήματος και του σκάφους από τον άνεμο, συνών. παρμπρίζ, αλεξήνεμο [δες λ.]. 🕮 < άνεμος + -ο- + θραύστης.

ανεμοθύελλα, η, ουσ. • (μετεωρ.) σφοδρός άνεμος που συνοδεύεται από βροχή. 🕮 < άνεμο(ς) + θύελλα.

ανεμόκαμα, το, ουσ. • (μετεωρ.) ο καυτός άνεμος ο προερχόμενος από το νοτιά, ο λίβας. 🕮 < άνεμο(ς) + -καμα < καίω.

ανεμοκινητήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) μηχανή που λειτουργεί με τη δύναμη του αέρα για την παραγωγή κινητικής ενέργειας, αεροκινητήρας. 🕮 < άνεμο(ς) + κινητήρας.

ανεμολόγι και **ανεμολόγιο,** το, ουσ. • (μετεωρ.) παραστατική κυκλική απεικόνιση των διευθύνσεων των ανέμων [εικόνα ναυτικής πυξίδας], με αντίστοιχη ονοματολογία τους,

αναφορικά με τα σημεία του ορίζοντα [δημιουργός του ο Φλάβιο Τζόγια], (φρ.) *«μαγνητικό ανεμολόγιο»,* έτσι καλείται ο εσωτερικός κύκλος του ανεμολογίου που εικονίζεται στους ναυτικούς χάρτες, σε αντιδιαστολή του αληθούς ανεμολογίου που είναι ο εξωτερικός κύκλος αυτού, *«ναυτικό / μετεωρολογικό ανεμολόγιο».* 🕮 < άνεμος + -λόγιο < λέγω.

ανεμολογία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) κλάδος της μετεωρολογίας που ασχολείται με τη διεύθυνση και την ένταση των ανέμων. 🕮 < άνεμος + -λογία < λέγω.

ανεμόμετρο, το, ουσ. • (μετεωρ.) όργανο για τη μέτρηση της διεύθυνσης και της ταχύτητας του ανέμου, (φρ.) *«ψηφιακό / φορητό ανεμόμετρο».* 🕮 < άνεμος + [αρχ.] μέτρο(ν), αγγλ. anemometer ή γαλλ. anémomètre.

ανεμορούφουλας, ο, ουσ. • (μετεωρ.) [λαϊκότροπο] δίνη ανέμου, ο ανεμοστρόβιλος. 🕮 < ανεμο- + ρούφουλας < ρουφώ + [καταλ.] -ούλας.

ανεμόρρομβος, ο, ουσ. • (μετεωρ.) καθεμία από τις υποδιαιρέσεις του ανεμολογίου. 🕮 < άνεμος + ρόμβος, απόδοση του αγγλ. rhumb.

άνεμος, ο, ουσ. • 1. (μετεωρ.) α) μετακίνηση αερίων μαζών προς μία κατεύθυνση, β) κύμα αέρα, (φρ.) *«άνεμος αντίπρωρος / απόγειος / ασταθής / εγγύτατος / ελαφρός / εκ του πλαγίου / επίφορος / ευμετάβλητος / ευνοϊκός / θαλάσσιος / ισχυρός / καθοδικός / καταιγιστικός / ούριος / πλάγιος / σφοδρός / σταθερός / τροπικός / τυφώνας / John / γεωστροφικός / διατμητικός / βαροβαθμίδας / τριβής»,* [πληθ.] *«συνεχείς / περιοδικοί / εποχικοί / ημερήσιοι / ετήσιοι / τοπικοί / αληγείς / ανταληγείς / αναβατικοί / καταβατικοί / επικρατούντες δυτικοί – πολικοί / ισοβαρικών συστημάτων / ριπαίοι / μυκώμενοι / θυελλώδεις / λαιλαπώδεις άνεμοι»,* 2. (μτφ.) για άσκοπα και μάταια έργα ή λόγια, 3. (μυθολ.) [ως κύρ. όν.:] *οι *Άνεμοι,* θεοί με ιδιαίτερο κύρος στην αρχαιότητα, 4. (φρ.) *«λόγια του ανέμου», «άνεμο κοσκινίζει», «κάνει τον άνεμο κουβάρι», «όπου φυσάει ο άνεμος», «στους τέσσερις ανέμους»* κ.λπ. 🕮 < αρχ. ἄνεμος.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Άνεμοι,** θεοί που οι Έλληνες τιμούσαν, με θυσίες και προσφορές, την πολύτιμη συμβολή τους στις διάφορες εκδηλώσεις της ζωής. Στον Όμηρο αναφέρονται τέσσερις, ο Βορέας, ο Ζέφυρος, ο Νότος και ο Εύρος. Για τον Ησίοδο, οι Άνεμοι είναι τρεις και γονείς τους ο Αστραίος και η Ηώ, δηλαδή η Αυγή. Κατοικία τους ο Καύκασος ή τα Ριπαία όρη στη Θράκη ή κάποιοι άλλοι βόρειοι τόποι.

ανεμόσκαλα, η, ουσ. • φορητή ή αιωρούμενη από το σκάφος σχοινένια σκάλα με ξύλινα σκαλοπάτια. 🕮 < ανεμο- + σκάλα.

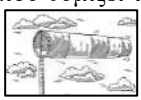
ανεμοσκόπιο, το, ουσ. • (τεχνολ.) όργανο για τη συνεχή και αυτόματη καταγραφή της διεύθυνσης και της ταχύτητας του ανέμου, ανεμογράφος. 🕮 < ανεμο- + -σκόπιο < [αρχ.] σκοπέω, -ῶ [= παρατηρώ, βλέπω].

ανεμοστρόβιλος, ο, ουσ. • (μετεωρ.) στροβιλισμός των αντίθετων αέριων μαζών που διαρκεί από λίγα δευτερόλεπτα έως λίγα λεπτά, με καταστροφικές συνέπειες στην επιφάνεια του εδάφους, συνών. ανεμοταραχή, σίφουνας. 🕮 < ανεμο- + στρόβιλος.

ανεμοσυρμή, η, και **ανεμόσυρμα,** το, ουσ. • (μετεωρ.) ο ισχυρός άνεμος που στο πέρασμά του παρασύρει τα πάντα, ο βουνίσιος άνεμος. 🕮 < ανεμο- + συρμή < σύρω.

ανεμότρατα, η, ουσ. • 1. μικρό ιστιοφόρο πλοίο για ψάρεμα με τράτα, δηλ. για ψάρεμα σε βαθιά νερά, 2. (συνεκδ.) είδος διχτυού που σύρεται από ιστιοφόρο, 3. (μτφ.) για άνθρωπο πλεονέκτη, που τα θέλει όλα δικά του. 🕮 < ανεμο- + τράτα.

ανεμούριο, το, ουσ. • α) (μετεωρ.) όργανο που θυμίζει τρύπια κωνική σακούλα και δείχνει την κατεύθυνση του ανέμου, συνών. ανεμοδούρι, β) (ναυτ.) χρωματιστές υφασμάτινες ταινίες που στερεώνονται με το ένα άκρο τους στο ιστίο ή στους παράτονους και φανερώνουν τη διεύθυνση του ανέμου. 🕮 < μτγν. ἀνεμούριον [= ο ανεμόμυλος και ο ανεμοδείκτης] < αρχ. οὖρος [= ευνοϊκός].

ανεξίτηλος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν είναι εύκολο να χάσει το χρώμα του, δεν ξεβάφει, 2. (μτφ.) αυτός που δεν είναι εύκολο να διαγραφεί από τη μνήμη των ανθρώπων, συνών. ανεξάλειπτος. 🕮 < μτγν. ἀνεξίτηλος < ἀν- [στερητ.] + [αρχ.] ἐξίτηλος, -ον, [= αυτός που σβήνει, που χάνει το χρώμα του, που ξεθωριάζει, εφήμερος] < ἐξιέναι, απαρέμφατο του ἔξειμι [= βγαίνω, εξέρχομαι από το σπίτι]. ◈ ανεξίτηλα [επίρρ.].

ανεξόφλητος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που δεν εξοφλήθηκε, απλήρωτος, συνών. ακατάβλητος. 🕮 < αν- [στερητ.] + εξοφλώ. ◈ ανεξόφλητα [επίρρ.].

ανεπιτυχής, -ής, -ές, επίθ. • αυτός που δεν έχει να παρουσιάσει κάποια επιτυχία ή το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα. 🕮 < μτγν. ἀνεπιτυχής. ◈ ανεπιτυχώς [επίρρ.].

ανεργία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. κοινωνική και επαγγελματική κατάσταση που οφείλεται σε έλλειψη ή περιορισμένη προσφορά εργασίας εντός των ορίων του κράτους ή μιας γενικότερης οντότητας, 2. (συνεκδ.) ο αριθμός των εργαζόμενων που δεν έχει βρει εργασία εκφραζόμενος σε ποσοστά. 🕮 < αρχ. επίθ. ἄν-εργος, -ον, [= ατέλεστος, ανολοκλήρωτος] < ἔργω.

άνεργος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που, παρά τη θέλησή του, δεν εργάζεται. 🕮 < αρχ. ἄνεργος [= ατέλεστος, ανολοκλήρωτος] < ἀν- [στερητ.] + ἔργον.

ανεροειδές βαρόμετρο, το, • (μετεωρ.) μεταλλικό είδος βαρόμετρου που χρησιμοποιείται για τη μέτρηση της ατμοσφαιρικής πίεσης, λειτουργεί χωρίς υγρό, το κύριο χαρακτηριστικό του γνώρισμα είναι το εύκαμπτο τύμπανο.

άνεση, η, ουσ. • 1. αίσθηση ανακούφισης, χαλάρωση, 2. ξεκούραση μετά από κοπιώδη εργασία, 3. πληθώρα, επάρκεια, 4. [πληθ.] *ανέσεις*, τα μέσα εκείνα που εξασφαλίζουν έναν ευχάριστο τρόπο ζωής. 🕮 < αρχ. ἄνες(ις) -η.

ανέφελος, -η, -ο, και **ανέφαλος,** -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν έχει σύννεφα [νέφαλα], συνών. ασυννέφιαστος, αίθριος, ξάστερος, αντών. νεφελώδης, 2. (μτφ.) αυτός που δεν έχει στεναχώριες. 🕮 < αρχ. ἀνέφελος, -ον < ἀ- [στερητ.] + νεφέλη. ◈ ανέφελα [επίρρ.].

ανεφοδιάζω, ρ. [μετβ.] • ανανεώνω αλλά και εμπλουτίζω την παροχή εφοδίων. 🕮 < αν(α)- εφοδιάζω. ⊙ ανεφοδιασμός.

ανεφόκαμα, το, ουσ. • (μετεωρ.) νεφόκαμα, καιρός ζεστός και συννεφιασμένος. 🕮 < άνεφο(ς) [= ανέφελος] + -κάμα < αρχ. καῦμα, γεν. -ατος, το, < καίω.

ανήλιαγος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν φωτίζεται από τον ήλιο, συνών. ανήλιαστος, ανήλιος, αντών. ευήλιος, ηλιόλουστος, προσήλιος, 2. (μτφ.) ο άβγαλτος στη ζωή, ο αθώος. 🕮 < αν- + ήλιαγος < λιάζω

➢ «Ο βασιλιάς Τρικάρδος είχε ένα πανέμορφο γιό, τον **Ανήλιαγο**, επειδή δεν έπρεπε ποτέ να τον δει ο Ήλιος. Ο **Ανήλιαγος**, όταν έγινε ο ίδιος βασιλιάς, γνώρισε και αγάπησε την Κυρά - Ρήνη, και κάθε νύκτα την επισκεπτόταν, αλλ' έφευγε πάντα πριν ξημερώσει. Η Κυρά - Ρήνη λοιπόν, επειδή ο βασιλιάς **Ανήλιαγος** δεν της έλεγε γιατί φεύγει πάντα τόσο πρωί, ζήλεψε μην τυχόν υπάρχει κάποια άλλη αντίζηλη, και μια βραδιά αποφάσισε να τον εξαπατήσει. Έσφαξε λοιπόν όλα τα κοκόρια τού πύργου με αποτέλεσμα ο **Ανήλιαγος** να μην αντιληφθεί το ξημέρωμα και την απειλητική άφιξη του ηλίου, δεν ξύπνησε έγκαιρα, έμεινε μέχρι αργά και όταν έφυγε δεν άργησε να τον δει ο ήλιος στο ποτάμι. Έτσι ο βασιλιάς **Ανήλιαγος** έσβησε για πάντα». [Αιτωλικός μύθος].

Στο βασιλιά του Τρίκαρδου, το μοναχό παιδί
οι μοίρες που το μύρωσαν κατάρα είχαν κάνει
πως άμα ο ήλιος το ειδή
ευθύς θε να πεθάνει
Κι' ο βασιλιάς πατέρας του μ' ελπίδα να σωθεί
από του ήλιου το κακό και φλογισμένο μάτι
τώχτισε επίτηδες βαθύ
μέσα στη γη παλάτι…

➢ Απόσπασμα από το ποίημα *«Ο Βασιλιάς Ανήλιαγος»* του **Γεώργιου Δροσίνη**.

ανήλιος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που δεν έχει ήλιο, που δεν φωτίζεται από τον ήλιο, σκοτεινός, συνών. ανήλιαγος, ανήλιαστος, αντών. ευήλιος, ηλιόλουστος, προσήλιος. 🕮 < αρχ. ἀνήλιος.

ανήμερα, επίρρ. • την ίδια μέρα, αυθημερόν. 🕮 < μσν. ανήμερα.

ανήνεμος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν είναι εκτεθειμένος στον άνεμο, γαλήνιος, ήσυχος, 2. αθόρυβος, χωρίς φασαρίες. 🕮 < αρχ. ἀνήνεμος, -ον.

ανηολόγητος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που δεν συμπεριλαμβάνεται στα λιμενικά βιβλία, στο νηολόγιο [δες λ.]. 🕮 < α- [στερητ.] + νηολόγ(ιο) + -η- + [επίθημα ρηματικών επιθέτων] -τος.

ανθήλιος, ο, ουσ. • (μετεωρ.) ασαφές είδωλο του ήλιου στο διαμετρικά αντίθετο σημείο του ουρανού. 🕮 < αρχ. επίθ. ἀνθήλιος, -ον, [= 1. αυτός που αντικρίζει τον ήλιο, 2. εκείνος που με τη σκιά του προστατεύει απ' τον ήλιο, 3. αυτός που μοιάζει με ήλιο].

άνθρακας, ο, ουσ. • 1. κάρβουνο, 2. (μτφ.) πράγμα ανάξιο λόγου, 3. (ιατρ.) κακόηθες έλκος / μελάνωμα, 4. (ορυκτ.) πολύτιμος λίθος με σκούρο χρώμα, 5. (χημ.) αμέταλλο στοιχείο του περιοδικού συστήματος του Μεντελέγιεφ, 6. (φυτολ.-κτην.) [πληθ.] *«άνθρακες»*, ασθένεια φυτών ή ζώων, 7. (φρ.) α)

«διοξείδιο / δίσκος / κατανάλωση / κόκκοι / σκόνη / μονοξείδιο / τέφρα / στοιχείο / χοάνη άνθρακα», β) *«αεριούχος / αναμμένος / ασφαλτούχος / κοσκινισμένος / λεπτόκοκκος / λιπαρός / μαλακός / σκληρός / χονδρός άνθρακας»*. 📖 < ❶ αρχ. ἄνθραξ, ❷ ίσως αρμεν. ant-el [= διάπυρο κάρβουνο]. ⊙ ανθρακίτης, ανθρακικός, ανθράκωμα.

ανθρακικό οξύ, το, (φρ.) • (χημ.) δηλητηριώδες αέριο που παράγεται από την καύση των ανθράκων.

ανθρακίτης, ο, ουσ. • 1. είδος πολύτιμου λίθου, 2. ορυκτός άνθρακας που χρησιμοποιείται για οικιακή θέρμανση, 3. [πληθ.] *«ανθρακίτες»*, αυτοί που τροφοδοτούν με κάρβουνο τους κλιβάνους των πλοίων. 📖 < (αντιδάνειο) αγγλ. anthracite < λατιν. anthracitis < μτγν. ἡ ἀνθρακῖτις [= είδος κάρβουνου] < αρχ. ἄνθραξ.

ανθρωπόψαρο, το, ουσ. • (λογοτ.) ο συνδυασμός της ανθρώπινης, κυρίως, μορφής και του σώματος ψαριού, όπως π.χ. ο μυθικός θαλάσσιος θεός Πρωτέας εικονιζόμενος με ως άνθρωπος μέχρι τη μέση και ψάρι παρακάτω. 📖 < άνθρωπ(ος) -ο- + ψάρ(ι) -ο-.

ανθυγιεινός, -η, -ο, επίθ. • αυτός που δεν είναι υγιεινός, βλαβερός, επιβλαβής, νοσηρός, <u>αντών.</u> ωφέλιμος, άνοσος. 📖 < ανθ- [αρχ. ἀνθ- < ἀντ(ι)-] + υγιεινός. ◈ ανθυγιεινά [επίρρ.].

ανθυπασπιστής, ο, **ανθυπασπίστρια,** η, ουσ. • (στρατ.) α) βαθμοφόρος του Πολεμικού Ναυτικού και του Λιμενικού Σώματος, ο ανώτερος των υπαξιωματικών [δηλ. του αρχικελευστή, του επικελευστή, του κελευστή και του Διόπου], β) κατώτερος βαθμός αξιωματικού στον Στρατό Ξηράς, ανώτερος από τον αρχιλοχία και κατώτερος από τον ανθυπολοχαγό, γ) βαθμοφόρος της Πολεμικής Αεροπορίας, ανώτερος από τον αρχισμηνία και κατώτερος από τον ανθυποσμηναγό, δ) αντίστοιχος βαθμός στην Ελληνική Χωροφυλακή η οποία, το 1984, καταργήθηκε ως σώμα και συγχωνεύθηκε με την Αστυνομία Πόλεων. 📖 < ανθ- [αρχ. ἀνθ- < ἀντ(ι)-] + υπασπιστής.

ανθυποβρυχιακός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που προορίζεται για επίθεση εναντίον υποβρυχίων ή που μας προστατεύει από υποβρύχια επίθεση, (φρ.) *«ανθυποβρυχιακή βόμβα / νάρκη / άμυνα / έρευνα / περιπολία / σχολή / επιχείρηση»*, *«ανθυποβρυχιακό ανιχνευτικό / βλήμα / δίκτυο / σκάφος / φράγμα»*. 📖 < ανθ- [αρχ. ἀνθ- < ἀντ(ι)-] μτφρδ. από την αγγλ. anti-submarine ή τη γαλλ. anti-sous-marin.

ανθυποβρύχιο, το, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • (στρατ.) μικρό ταχύπλοο σκάφος που χρησιμοποιείται στην καταδίωξη εχθρικών υποβρυχίων. 📖 < ανθ- [αρχ. ἀνθ- < ἀντ(ι)-] + [αρχ.] ὑποβρύχιος, -α -ον, [= αυτός που βρίσκεται κάτω από το νερό] < ὑπό + βρύχιος, -α, -ον και -ος, -ον, [= αυτός που έρχεται από τα βάθη της θάλασσας].

ανθυποπλοίαρχος, ο/η, ουσ. • 1. (στρατ.) βαθμός κατώτερου αξιωματικού του Πολεμικού Ναυτικού και του Λιμενικού Σώματος, αντίστοιχος με τον υπολοχαγό του Στρατού Ξηράς, 2. (ναυτ.) ο γ' πλοίαρχος στο εμπορικό ναυτικό. 📖 < ανθ- [αρχ. ἀνθ- < ἀντ(ι)-] + υπο + πλοίαρχος.

ανίκανος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν είναι ικανός να εκτελέσει κάτι σωστά, ο αδέξιος, 2. αυτός που δεν κρίνεται ικανός λόγω κάποιας αναπηρίας, 3. (ιατρ. συνήθως για άντρα) αυτός που αδυνατεί να έρθει σε σεξουαλική επαφή εξαιτίας ψυχολογικών προβλημάτων ή φυσικών αδυναμιών. 📖 < [για την 1η και 2η ερμ.] μτγν. ἀνίκανος, [για την 3η ερμ.] σημδ. από τη γαλλ. impuissant. ◈ ανίκανα [επίρρ.].

ανιλίνη, η, ουσ. • (χημ.) πρώτη ύλη για παρασκευή χρωμάτων. 📖 < αγγλ. aniline, γαλλ. aniline < πορτογαλ. anil [= λουλάκι].

ανιόν, το, ουσ. • (φυσ.) το αρνητικά φορτισμένο σωματίδιο που κατά τη διαδικασία της ηλεκτρόλυσης κατευθύνεται προς το θετικό ηλεκτρόδιο, δηλ. προς την άνοδο., <u>αντών.</u> κατιόν. 📖 < (αντιδάνειο) αγγλ. anion < αρχ. ἀνιόν.

ανιχνευτής, ο, **ανιχνεύτρια,** η, ουσ. • 1. αυτός/-η που έχει το καθήκον της ανακάλυψης ιχνών, στοιχείων αποκαλυπτικών για μία υπόθεση, <u>συνών.</u> ιχνηλάτης, ιχνευτής, 2. (τεχνολ.) μηχάνημα εντοπισμού: α) εχθρικών στρατιωτικών κινήσεων, β) αντικειμένων μεταλλικών, εκπομπής ακτινοβολίας διαφόρων τύπων, χημικών ενώσεων κ.λπ. 📖 < μτγν. ἀνιχνευτής.

ανιχνεύω, ρ. [μετβ.] • 1. ψάχνω να βρω ίχνη, 2. (μτφ.) εξετάζω με ιδιαίτερο ενδιαφέρον

και προσοχή μία υπόθεση. 📖 < αρχ. ἀνιχνεύω. ⊙ ανίχνευση, ανιχνεύσιμος, ανιχνευτικός.

ανόδιο, το, ουσ. • 1. (μεταλλ.) ράβδος μαγνησίου ή ψευδαργύρου που αποτελεί την καθοδική προστασία του συστήματος από ηλεκτρόλυση, μέθοδος προστασίας για την διάβρωση των μεταλλικών μερών τα οποία έρχονται σε επαφή μόνιμα με διαβρωτικά υλικά όπως το νερό, (φρ.) *«ανόδιο άξονα / διαιρούμενο / με οπή / αλουμινίου / τιμονιού»,* 2. (ηλεκτρολ.) ηλεκτρόδιο, αγωγός ροής ηλεκτρονίων. 📖 < άνοδ(ος) + -ιο.

άνοδος, η, ουσ. • 1. η πορεία προς τα πάνω, ανάβαση, αντών. κάθοδος, κατάβαση, 2. ανήφορος, αντών. κατήφορος, 3. (μτφ.) η πρόοδος, η θετική εξέλιξη των πραγμάτων, 4. (οικον.) η αύξηση, για τις τιμές αγαθών, 5. (φυσ.) το θετικό ηλεκτρόδιο, ο θετικός πόλος πηγής, ηλεκτρικού ρεύματος, 6) η μετακίνηση από την παράλια ζώνη προς το εσωτερικό της χώρας, 7. (ηλεκτρον.) το ηλεκτρόδιο λυχνίας. 📖 αρχ. ἄνοδος < ἀν- + ὁδός. ⊙ ανοδικός.

ανοίγω, ρ. [αμετβ. και μετβ.] • 1. απελευθερώνω το δρόμο, 2. αφαιρώ το σκέπασμα, 3. μετακινώ κάποιο αντικείμενο, 4. ξεκουμπώνω, 5. πραγματοποιώ τομή στο δέρμα, εγχειρίζω, 6. εγκαινιάζω, 7. αυξάνω το μέγεθος, 8. απλώνω, 9. αποσφραγίζω έγγραφο ή κούτα, 10. παραβιάζω κάτι που είναι ερμητικά κλειστό, 11. (φρ.) *«ανοίγω τους αρμούς / το πέτασμα των ιστίων / τους κρουνούς κατακλύσεως* [= κάνουλες ροής υδάτων σε σκάφη με σκοπό την κατάσβεση ή την πλήρωση διαμερισμάτων, πλημμύρισμα]*»,* 12. (μέση φωνή) *ανοίγομαι,* α) απομακρύνομαι με το σκάφος από την ακτή, β) εξωτερικεύω τα συναισθήματά μου. 📖 αρχ. ἀνοίγω < ἀνα- + οἴγω/οἴγνυμι [= ανοίγω]. ⊙ ανοιχτάρι, ανοιχτήρι, άνοιξη, ανοικτός και ανοιχτός.

άνοιξη, η, ουσ. • 1. μία από τις τέσσερις εποχές του έτους, 2. η εποχή της νεότητας, 3. η περίοδος της ακμής, της ανθοφορίας, 4. περίοδος αναγέννησης, δημιουργίας. 📖 < αρχ. ἀνοίγω.

☑ «**Άνοιξη** η γειτονιά, κ` η μέρα ζωγραφιά!
Πολύ ήταν να αξιωθώ παρόμοιαν ομορφιά,
τριαντάφυλλο το στόμα μου τριανταφυλλί
τ' άνθια τ' αμαρτωλά στο στόμα να φιλεί»
➢ **Τέλλος Άγρας**

ανοιχτά και **ανοικτά,** επίρρ. • (ναυτ.) μακριά από την ακτή, στο πέλαγος, στα βαθιά. 📖 < ανοικτός.

ανοιχτήρι, το, ουσ. • ειδικό εργαλείο για το άνοιγμα μπουκαλιών, κονσερβών και άλλων κλειστών αντικειμένων. 📖 < ανοίγω.

ανοιχτός, -ή, - ό, επίθ. • 1. αυτός που δεν είναι κλειστός, που δεν έχει κάποιο σφράγισμα ή καπάκι, 2. σχεδίαση ενδύματος, ντεκολτέ, 3. χωρίς εμπόδια, χωρίς δεσμεύσεις, ελεύθερος, 4. αυτός που είναι πάντοτε προσβάσιμος, 5. αυτός που συμπεριφέρεται: α) φιλικά, β) με ευθυμία, 6. (φρ.) *«ανοιχτή θάλασσα / πίστωση / συμφωνία ναυαγιαιρεσίας / ασφάλεια / φορτωτική», «ανοιχτό αγκυροβόλιο / λιμάνι / ασφαλιστικό συμβόλαιο / ναυλοσύμφωνο / κύκλωμα».* 📖 < ανοίγω. ◈ ανοιχτά [επίρρ.].

ανοιχτοσύνη, η, και **ανοιχτοσιά,** ουσ. • 1. ανοιχτός χώρος, άπλετος, χωρίς περιφράξεις, τόπος χωρίς εμπόδια, απεραντοσύνη, 2. (μτφ.) η ελεύθερη σκέψη, 3. η βελτίωση των καιρικών φαινομένων, το σταμάτημα της κακοκαιρίας. 📖 < ανοιχτ(ός) + -οσύνη.

ανολκέας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) μηχάνημα με το οποίο επιτυγχάνουμε την ανύψωση αντικειμένων σε μεγάλο ύψος, συνών. αναβατήρας, βαρούλκο, ανελκυστήρας. 📖 < ανελκύω.

ανολκή, η, ουσ. • (ναυτ.) η ανέλκυση σκάφους προς τη στεριά με μηχανικά μέσα, ή ανύψωση αντικειμένων, συνών. ρυμούλκηση, τράβηγμα, ανάσυρση, ανασυρμός, ανάσυρμα, αντών. καθολκή. 📖 < αρχ. ἀνολκή. ⊙ ανολκέας.

ανομβρία, η, ουσ. • (μετεωρ.) το χρονικό διάστημα κατά το οποίο παρατηρείται παντελής έλλειψη βροχοπτώσεων, συνών. ξηρασία, ανυδρία. 📖 < αρχ. ἀνομβρία.

ανοξείδωτος, -η, -ο, επίθ. • (για μέταλλα) αυτός που δεν οξειδώνεται, που δεν σκουριάζει, συνών. ίνοξ, (φρ.) «*ανοξείδωτο αλουμίνιο», «ανοξείδωτος χάλυβας / δίσκος / σωλήνας», «ανοξείδωτα μαχαιροπίρουνα / μαγειρικά σκεύη», «ανοξείδωτη κατσαρόλα / λαμαρίνα».* 📖 < αν- + οξειδω- + -τος,

μτφρδ. από την αγγλ. stainless ή τη γαλλ. inoxydable.

άνορακ, το, άκλ. ουσ. • (ενδυμ.) αδιάβροχο μπουφάν ή ζακέτα, με επένδυση και κουκούλα. 🕮 < αγγλ. anorak < λ. από τη γλώσσα των Εσκιμώων.

ανοχή, η, ουσ. • το αποτέλεσμα του ανέχομαι, 1. η ανεκτικότητα, η μακροθυμία, 2. (φρ.) *«ψήφος ανοχής»,* η συγκαταβατική ψήφος που δίνει κάποιος για να δείξει ότι απλώς ανέχεται κάποιον ή κάτι, *«οίκος ανοχής»,* σπίτι στο οποίο ασκείται επαγγελματικά η πορνεία. 🕮 < αρχ. ἀνοχή.

ανταληγείς άνεμοι, οι, [χωρίς ενικό] • (μετεωρ.) άνεμοι που πνέουν κατ' αντίθετη διεύθυνση από εκείνη των αληγών, στο βόρειο ημισφαίριο έχουν διεύθυνση νοτιοδυτική ενώ στο νότιο ημισφαίριο βορειοδυτική, αντών. αληγείς άνεμοι. 🕮 < αντ(ί)- + αληγείς.

ανταλής, ο, **ανταλού,** η, ουσ. [λαϊκότροπο] • (ναυτ.) νησιώτης που κατάγεται από νησί κοντά σε στεριά, κυρίως για τις περιοχές του ανατολικού Αιγαίου και της Προποντίδας. 🕮 < τουρκ. adalı [= νησιώτης] < ada [= νησί].

ανταλλαγή, η, ουσ. • 1. το να προσφέρει κανείς κάτι και στη συνέχεια να δέχεται σε ανταπόδοση κάτι άλλο, συνών. τράμπα [δες λ.], 2. (νομ.) στο αστικό δίκαιο, είναι μορφή σύμβασης που επιτρέπει μεταξύ δύο συμβαλλομένων μερών να γίνεται αλλαγή ενός περιουσιακού στοιχείου με άλλο, 3. (φρ.) *«ανταλλαγή πληθυσμών»,* η αμοιβαία μετακίνηση πληθυσμών, *«ανταλλαγή αιχμαλώτων»,* η αμοιβαία απελευθέρωση αιχμαλώτων, *«ανταλλαγή ύλης / αερίων / θερμότητας»* κ.ά. 🕮 < μτγν. ἀνταλλαγή [= αμοιβαία αλλαγή θέσης].

ανταλλακτικό, το, ουσ. • εξάρτημα μηχανής που χρησιμοποιείται στη θέση κάποιου άλλου που έχει φθαρεί. 🕮 < ανταλλάσσω.

ανταλλακτήριο, το, ουσ. • κατάστημα στο οποίο μπορεί κανείς να ανταλλάξει αντικείμενα διαφόρων ειδών ή εξειδικευμένα, όπως νομίσματα - συνάλλαγμα. 🕮 < μσν. ανταλλακτήριος.

ανταλλάσσω, ρ. [μετβ.] • 1. δίνω κάτι σε κάποιον και παίρνω από αυτόν κάτι άλλο, δηλ. κάνω ανταλλαγή, 2. (μτφ.) ανακοινώνω ή λέω σε κάποιον κάτι και αυτός μου λέει κάτι παρόμοιο, (φρ.) *«Ανταλλάσσουμε γνώμες / ιδέες / πληροφορίες / φιλοφρονήσεις»,* 3. αντικαθιστώ κάτι που έχει παλιώσει με καινούργιο. 🕮 < αρχ. ἀντ-αλλάσσω.

αντάμα, [επίρρ. τροπικό] και **ανδάμα, εντάμα,** • μαζί, παρέα, αντών. χώρια, χωριστά. 🕮 < μσν. αντάμα και εντάμα < μτγν. φρ. ἐν τῷ ἅμα (αρχ. ἅμα = αμέσως, μαζί). ⊙ ανταμώνω, ανταμικός.

ανταμοιβή, η, ουσ. • 1. ηθική ή υλική απολαβή κάποιου για έργο ή δράση που προσέφερε, ανταπόδοση, 2. πληρωμή για παροχή υπηρεσιών. 🕮 < μτγν. ἀνταμοιβή.

αντανάκλαση, η, ουσ. • 1. η επιστροφή ενός πράγματος προς τα πίσω, 2. η ανάκλαση ήχου ή φωτός, 3. (μτφ.) η έμμεση επίδραση, ο αντίκτυπος, ο απόηχος. 🕮 < μτγν. ἀντανάκλασις.

αντανακλώ, ρ. [μετβ.] • 1. γυρίζω πίσω, επιστρέφω, 2. προκαλώ αντανάκλαση, 3. (μτφ.) α) παίρνω έκταση, εξαπλώνομαι, β) εκφράζω έμμεσα τις σκέψεις μου, απηχώ 🕮 < μτγν. ἀντανακλῶ.

ανταπεργία, η, ουσ. • η άρνηση της εργοδοσίας να συνεχίσει να προσφέρει εργασία στους εργαζόμενους της επιχείρησή της εξαιτίας της συμμετοχής τους σε απεργία, συνών. λοκ άουτ. 🕮 < αντ(ι)- + απεργία.

ανταποκριτής, ο, **ανταποκρίτρια,** η, ουσ. • (επάγγ.) δημοσιογράφος που εργάζεται ως απεσταλμένος των μέσων μαζικής ενημέρωσης σε μία ξένη χώρα, με σκοπό την κάλυψη γεγονότων, συνεντεύξεων, εκδηλώσεων κ.λπ. 🕮 < ανταποκρί(νομαι) -τής.

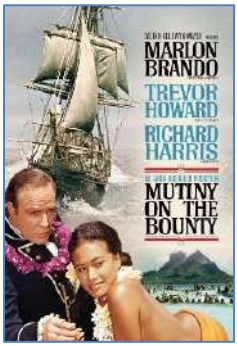
αντάρα, η, ουσ. • 1. το σκοτείνιασμα της ατμόσφαιρας από σύννεφα ομίχλης που προμηνύει φοβερή καταιγίδα και γενικότερα φοβερή κακοκαιρία, ή ο δυνατός άνεμος, 2. (μτφ.) μεγάλη φασαρία, οχλοβοή. 🕮 < μσν. αντάρα < ανταρ(άσσω) -α, < αρχ. ἀνταράσσω [= ανακατώνω, αναστατώνω, l.&Sc].

Ανταρκτική και **Ανταρκτίδα**, η, ουσ. • (γεωγρ.) η ήπειρος στην οποία ανήκει ο Ν. Πόλος, έχει έκταση 14.000.000 τ.χλμ. και ελάχιστους κατοίκους τα τελευταία χρόνια, κυρίως επιστήμονες. 🕮 (αντιδάνειο) λατιν. Antarctica < αρχ. ἀνταρκτικός [= αντίθετα από τον αρκτικό] < ἀντ(ι)- + ἀρκτικός < ἄρκτος.

ανταρκτικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που σχετίζεται με την Ανταρκτική, 2. (ουσ.-εντομ.) γένος κολεόπτερων εντόμων. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. antarctique < λατιν. Antarctica < αρχ. ἀνταρκτικός < ἀντ(ι)- + ἀρκτικός.

Ανταρκτικός Ωκεανός, ο, • (γεωγρ.) ή Νότιος Ωκεανός ή Νότιος Παγωμένος Ωκεανός ή Νότιος Πολικός Ωκεανός, έχει έκταση 21.960.000 τ.χλμ. 🕮 < μτφρδ. από την αγγλ. Antarctic Ocean.

ανταρσία, η, ουσ. • 1. ένοπλη εξέγερση ενάντια στο καθεστώς μιας χώρας, η ξεσηκωμός ενάντια στις αρχές ή στην πλουτοκρατία του τόπου, 2. (ναυτ.) ξεσηκωμός του κατώτερου πληρώματος ενός πλοίου εναντίον του καπετάνιου και των βαθμοφόρων που τον στηρίζουν, (φρ.) [κινημ.] *«Η Ανταρσία του Μπάουντι»*, επική ναυτική περιπέτεια παραγωγής 1962 σε σκηνοθεσία Λιούις Μάιλστοουν και με πρωταγωνιστές τους Μάρλον Μπράντο, Τρέβορ Χάουαρντ και Ρίτσαρντ Χάρις. 🕮 < αρχ. ἀνταρσία.

↳ *«Η **Ανταρσία** του Μπάουντι»*: Κινηματογραφική ταινία, βασισμένη σε πραγματικό γεγονός που συνέβη, στις 28 Απριλίου του 1789, στο Βρετανικό ιστιοφόρο του Βασιλικού Ναυτικού Μπάουντι καθώς και στο μυθιστόρημα των Τσαρλς Νόρντχοφ και Τζειμς Νόρμαν Χολ στο οποίο περιγράφονται τα γεγονότα της ανταρσίας. Η ταινία κέρδισε το 1935 Όσκαρ καλύτερης ταινίας.

ανταύγια, η, ουσ. • 1. αντανάκλαση φωτός, λάμψη, 2. φωτεινή απόχρωση σε τούφα μαλλιών. 🕮 < αρχ. ἀνταύγεια και ἀνταυγία < ἀντ(ί)- + αὐγή.

αντελιγμός, ο, ουσ. • (στρατ.) μετακίνηση ναυτικών στρατιωτικών δυνάμεων με σκοπό τη δημιουργία ευνοϊκών όρων αντιμετώπισης ελιγμού του αντιπάλου. 🕮 < ἀντ(ί)- + ελιγμός.

αντεπίθεση, η, ουσ. • επίθεση που πραγματοποιείται από τους αμυνόμενους με σκοπό την εκδίωξη του επιτιθέμενου. 🕮 < ἀντεπίθε(σις) [= αμοιβαία αντίθεση] -ση,

Άντεν, το, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη της Υεμένης και σημαντικό λιμάνι της χώρας, έχει πληθυσμό 1.080.000 κατοίκους [απογρ. 2023]. 🕮 < αγγλ. Aden < λ. Αραβ. Που σημαίνει «τόπος διαμονής».

αντενάλιν, το, άκλ. ουσ. • και αντενάλε [το], το λώμα [= σχοινί ενσωματωμένο περιμετρικά στο ιστίο, αλλιώς: γραντί]. 🕮 < ιταλ. antennale.

αντέν(ν)α, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) κάθε οριζόντιος ιστός στον οποίο δένονται τα πανιά ιστιοφόρου σκάφους, τσιβάδα, κεραία, επίκριο, 2. (τεχνολ.) κεραία μηχανής ασυρμάτου, ραδιοφώνου, τηλεόρασης. 🕮 < μσν. αντένα < βενετ. antena < λατιν. antenna.

Κοίταξα προς τον κόλπο χαμηλά να δω τα σκάφη να καταφθάνουν,
Τα είδα να ζυγώνουν, είδα τα καταστρώματα εκείνων που ήταν κοντά μου,
Είδα τα λευκά πανιά στις σκούνες και στα καΐκια, είδα τα πλοία τα αγκυροβολημένα,
Τους ναύτες να δουλεύουν στα ξάρτια ή ψηλά, καβάλα στις **αντένες,**
Τα κυλινδρικά κατάρτια, το λίκνισμα των σκαριών, τα λεπτά φιδίσια φλάμπουρα,
➢ **Γουόλτ Γουίτμαν [Walter Whitman]**

αντενοκάταρτο, το, ουσ. • (ναυτ.) εφεδρικός κορμός δένδρου που μεταφέρεται στα ιστιοφόρα για αντικατάσταση πιθανής κατεστραμμένης αντένας καταρτιού, αντενοκατάρτι, σφηκίσκος. 🕮 < αντέν(α) + -ο- + κατάρτ(ι) + -ο.

αντεπισταλία, η, ουσ. • (ναυτ.) το χρονικό διάστημα από τη λήξη του χρόνου υπεραναμονής μέχρι τη λήξη της φόρτωσης του πλοίου. 🕮 < ἀντ(ι)- + επισταλία [= υπεραναμονή φόρτωσης].

αντζούγ(ι)α και **αντσούγια,** η, ουσ. • (ιχθυολ.) γαύρος, που τρώγεται παστός και είναι εμπορικά εκμεταλλεύσιμος για τον κλάδο της κονσερβοποιίας [κακώς ταυτίζεται με τη σαρδέλα]. 🕮 < αγγλ. anchouy ή γαλλ. anchois ή (ίσως) ιταλ. accinga και acciuga < λατιν. apiu(v)a και aphya < αρχ. ἀφύη [= είδος σαρδέλας] < ίσως από το στερητικό α- και το ρ. φύω [= παράγω, κάνω να φυτρώσει] έτσι η λ. θα δήλωνε όλα τα μικρά ψάρια.

αντηλιά, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] και **αντηλιάδα,** η, • α) ακτινοβολία που εκπέμπει μία επιφάνεια καθώς πέφτουν πάνω της φωτεινές ακτίνες κάποιας πηγής, β) φωτεινή ή θερμική ακτινοβολία που προέρχεται από την αντανάκλαση των ηλιακών ακτίνων, ηλιοβολία. 🕮 < μτγν. ἀντή λ(ιος) -ιά.

αντηρίδα, η, ουσ. • 1. δοκός που χρησιμεύει

ως υποστύλωμα σε οικοδομικές ή χωματουργικές εργασίες, 2. (αρχιτ.) α) στενός και επικλινής τοίχος που οικοδομείται κάθετα σε άλλο μεγαλύτερο για να τον στηρίζει, β) πέτρινος ή τσιμεντένιος τοίχος που κατασκευάζεται για να συγκρατεί χωμάτινους κυρίως όγκους, 3. (ναυτ.) [πληθ.] δοκάρια, υποστηρίγματα της ξύλινης πλώρης. 🕮 < αρχ. ἀντηρίς, γεν. -ίδος < ἀντερείδω [= στηρίζω, τοποθετώ].

αντήχηση, η, ουσ. • η επανάληψη ενός ήχου, ηχώ, αντίλαλος. 🕮 < μτγν. ἀντήχη(σις) -ση.

αντηχώ, ρ. [αμετβ.] • 1. αντανακλώ ήχο, 2. ακούγομαι. 🕮 < αρχ. ἀντηχῶ.

αντιανεμικό, το, ουσ. • (ενδυμ.) πανωφόρι κατάλληλο για τους δυνατούς αγέρηδες αλλά και ως προστατευτικό ένδυμα από τη βροχή. 🕮 < αντί + άνεμ(ος) + -ικό.

αντίβαρο, το, ουσ. • 1. βάρος που τοποθετείται στο δεύτερο ζύγι ενός ρωμαϊκού ζυγού για να πετύχει την ισορροπία των δυο μερών, 2. είδος αντισταθμίσματος, 3. (μτφ.) επιχειρηματολογία που προσπαθεί να ισορροπήσει τα κακώς κείμενα. 🕮 < αντί + βάρος.

αντιδιαβρωτικό, το, ουσ. • (τεχνολ.) υλικό προστασίας μεταλλικών επιφανειών. 🕮 < αντι- + διαβρωτικό(ς).

αντίδοτο, το, ουσ. • 1. φάρμακο που εξουδετερώνει δηλητήριο ή κάποιο άλλο φάρμακο, γιατρικό, 2. (μτφ.) τρόπος αντιμετώπισης μιας δύσκολης κατάστασης. 🕮 < ουδ. του μτγν. επιθ. ἀντίδοτον < αρχ. ἀντιδίδωμι [= ανταποδίδω].

αντίδραση, η, ουσ. • 1. δράση αντίθετη προς κάποια άλλη, 2. συμπεριφορά ή στάση αρνητική, 3. (κοινωνιολ.) το σύνολο των δυνάμεων της κοινωνίας που αντιτίθεται σε μεταρρυθμίσεις που ανατρέπουν τις ισορροπίες και τα δικαιώματα των πολιτών. 🕮 < μτγν. ἀντίδρα(σις) -ση [= εκδίκηση].

αντιδραστήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή στην οποία πραγματοποιείται ελεγχόμενη πυρηνική αντίδραση για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας και για την εκτέλεση ερευνητικών προγραμμάτων, (φρ.) *«πυρηνικός / θερμοπυρηνικός / ατομικός / ηλιακός / πειραματικός».* 🕮 < αντιδρασ- (< αντιδρώ) + τηρ > -τήρας, μτφρδ. από την αγγλ. reactor.

αντιζυγία, η, ουσ. • 1. η τοποθέτηση στην άλλη πλάστιγγα μιας ζυγαριάς κάποιου βάρους ή πράγματος με σκοπό την εξισορρόπηση, ισοστάθμισμα, 2. (μτφ.) η τοποθέτηση κάποιου στην άλλη πλευρά ή παράταξη, 3. (φρ.) *«παράταξη κατ' αντιζυγία»,* (στρατιωτικός όρος) η τοποθέτηση στρατιωτών σε παράταξη, ώστε ανά δύο να βρίσκονται αντιμέτωποι ο ένας με τον άλλο. 🕮 < μτγν. ἀντιζυγία < ἀντί + ζυγός.

αντικαταστάτης, η, και **αντικαταστάτρια,** η, ουσ. • πρόσωπο που αντικαθιστά κάποιο άλλο άτομο σε καθορισμένη θέση, εργασία ή οπουδήποτε αλλού, αναπληρωτής. 🕮 < αρχ. ἀντι-καθίστημι.

αντικαθιστώ, ρ. [μετβ.] • 1. αλλάζω κάτι βάζοντας στη θέση του κάποιο άλλο, 2. τοποθετώ κάποιον ή κάτι σε κενή θέση, 3. αναπληρώνω κάποιον. 🕮 < αρχ. ἀντι-καθίστημι.

αντικαταβολή, η, ουσ. • 1. η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του αντικαταβάλλω, 2. (ειδικότ.) τρόπος αποστολής εμπορεύματος σύμφωνα με τον οποίο ο μεταφορέας με έγγραφη εντολή του αποστολέα παραδίδει το δέμα και ο παραλήπτης οφείλει να πληρώσει την αξία του κατά τη στιγμή που θα το παραλάβει. 🕮 < αντι(καταβάλλω) + -καταβολή.

αντικατάσταση, η, ουσ. • η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του αντικαθιστώ, 1. η τοποθέτηση ενός προσώπου στη θέση ενός άλλου, 2. αλλαγή ενός πράγματος με κάτι άλλο, 3. (για κάτι κατεστραμμένο, χαλασμένο κ.λπ.) αντικατάστασή του με κάτι άλλο όμοιο που βρίσκεται όμως σε καλή κατάσταση, 4. (χημ.) χημική αντίδραση κατά την οποία ένα άτομο ή μία ρίζα αντικαθίσταται από άλλο άτομο ή ρίζα, 5. (για πρόσ.) προσωρινή ά-

σκηση των καθηκόντων κάποιου άλλου. 🕮 < μτγν. ἀντικατάστασις.

αντικατοπτρισμός, ο, ουσ. • (φυσ.) οπτικό φαινόμενο κατά το οποίο ένα αντικείμενο ευρισκόμενο σε απόσταση από τον παρατηρητή, παράγει αντεστραμμένη εικόνα [είδωλο] σαν να την αντανακλά σε υδάτινη επιφάνεια, συνών. αντικαθρέφτισμα. 🕮 < αντικατοπτρίζω.

αντικειμενικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που σχετίζεται με το αντικείμενο, 2. αυτός που καταγράφει όσο το δυνατόν πιο πιστά την πραγματικότητα χωρίς να επηρεάζεται από προσωπικές κρίσεις και συναισθηματισμούς, 3. (φρ) *«αντικειμενική πραγματικότητα / αλήθεια / γνώση»*. 🕮 < αντικείμεν(ον) + -[καταλ.] -ικός. ◈ αντικειμενικά [επίρρ.].

αντικείμενο, το, ουσ. • 1. καθετί το άψυχο που μπορούμε να αντιληφθούμε με τις αισθήσεις μας, συνών. πράγμα, 2. το θέμα μιας εργασίας, 3. ο τελικός σκοπός στον οποίο αποβλέπει κάποιος, 4. (γραμμ.) λέξη ή πρόταση προς την οποία μεταβαίνει η ενέργεια του ρήματος, 5. (φιλοσ.) αυτό που υπάρχει ανεξάρτητα της προσωπικής μας γνώμης. 🕮 < ουδ. μτχ. του αρχ. ἀντί-κειμαι [= στέκομαι αντίκρυ].

αντικλείδι, το, ουσ. • 1. πιστό αντίγραφο του αρχικού κλειδιού, 2. κλειδί το οποίο μπορεί να ανοίξει περισσότερες από μία κλειδαριές, 3. τρόπος διείσδυσης σε απόρρητα έγγραφα. 🕮 < αντί + κλειδί.

αντικολλητό, το, ουσ. • ή αλλιώς κόντρα πλακέ θαλάσσης, λεία σανίδα που παράγεται από τη συγκόλληση λεπτών φύλλων ξύλου που έχουν τις ίνες τους διασταυρωμένες. 🕮 < αντί + κολλητό.

αντίκρυ, επίρρ. τοπικό • 1. ακριβώς απέναντι, κατά πρόσωπο, αντικριστά, 2. (μτφ.) συγκριτικά με κάτι. 🕮 < μσν. αντίκρυ < αρχ. ἀντικρύ.

Αντικύθηρα, τα, και **Τσιριγότο,** το, ουσ. • (γεωγρ.) μικρό και άγονο νησί, νότια της Πελοποννήσου, με έκταση μόλις 20 τ.χλμ. και πληθυσμό 39 κατοίκων [απογρ. 2021], γνωστό από το αρχαίο ναυάγιο στο οποίο βρέθηκε ο *«Έφηβος των Αντικυθήρων»* και ο *«μηχανισμός των Αντικυθήρων»,* που λειτουργούσε ως αναλογικός, μηχανικός υπολογιστής και όργανο αστρονομικών παρατηρήσεων [φωτό]. 🕮 < αντι- + Κύθηρα, δηλ. απέναντι από τα Κύθηρα, η παλαιότερη ονομασία του νησιού Αίγιλα ή Αιγιαλία ή Αιγιάλεια.

αντικυκλώνας, ο, ουσ. • (μετεωρ.) σύστημα ανέμων, με ισχυρή ατμοσφαιρική πίεση σε συγκεκριμένο τμήμα της ατμόσφαιρας, το οποίο κινείται ελικοειδώς από το κέντρο προς τα έξω, (φρ.) *«πολικός / θερμός / σιβηρικός / υποτροπικός / ψυχρός / δυναμικός / μεικτός αντικυκλώνας»*. 🕮 < γαλλ. anticyclone < anti- [= αντι-] + cyclone [= κυκλώνας] < αρχ. ἀντί + κυκλών < κυκλόω / κυκλῶ < κύκλος.

αντιλείχτες, οι, ουσ. [συνήθως στον πληθ.] • (ναυπ.) σε ναυπηγήσεις ξύλινων σκαφών, πάσσαλοι μικρού μήκους, 80 έως 100 εκατοστών περίπου, οι οποίοι στήριζαν την καρίνα πάνω στους τάκους. [πηγή: διαδίκτυο, από πτυχιακές εργασίες της ακαδημίας Εμπορικού Ναυτικού Μακεδονίας]. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

αντιλίμπερτυ, το, ουσ. • (ναυπ.) διεθνής όρος [αγγλ. antiliberty] για τύπο πλοίου που αντικατέστησε τα ξεπερασμένα σκάφη τύπου λίμπερτυ με το τέλος του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου, σ' αυτόν το τύπο ανήκουν τα σκάφη τύπου SD-14 [αρκτικόλεξο - Standard Design 14 = σταθερή προκαθορισμένη σχεδίαση 14.000 dwt = μονάδα μέτρησης του φορτίου που μπορεί να μεταφέρει ένα σκάφος – αγγλικών προδιαγραφών], Freedom [= τύπος πλοίου γενικού φορτίου, ιαπωνικών προδιαγραφών] και MK II [= τύπος πλοίου γενικού φορτίου, γερμανικών προδιαγραφών].

Αντίλλες, οι, • (γεωγρ.) Μικρές [Νήσοι Λίουορντ – Leeward και Ουίντουορντ – Windward] και Μεγάλες [Κούβα, Τζαμάικα, Ισπανιόλα (Άγιος Δομίνικος και Αϊτή) και Πουέρτο Ρίκο] Αντίλλες, ομάδες νησιών στην Καραϊβική θάλασσα. 🕮 < λ. της μεσαιωνικής περιόδου, αγγλ. Antilia [πληθ.] Antilles, ονομασία που, αρχικά, δήλωνε αρχιπέλαγος ή συνεχόμενη γη.

αντιμάμαλο και **αναμάμαλο,** το, ουσ. • (ναυτ.) 1. παλινδρομικός κυματισμός, η επιστροφή του κύματος, αφού πρώτα κτυπήσει

στα βράχια της ακτής, παλινδρομικό κύμα, 2. ο αφρός που δημιουργείται από τον κυματισμό του παραπάνω τρόπου κίνησης του νερού, 3. (κατ' επέκτ.) φουρτούνα, τρικυμία, θαλασσοταραχή, 4. (μτφ.) δυσκολία, εμπόδιο, ταλαιπωρία. 🕮 < αντι- + μάμαλο [δες λ.], βενετ. antimama.

αντιμετωπίζω, ρ. [μετβ.] • 1. βρίσκομαι αντιμέτωπος με κάποιον και ενεργώ ανάλογα, ανθίσταμαι, αντιπαλεύω, αντιμάχομαι, 2. (μτφ.) προσπαθώ να ξεπεράσω και να λύσω διάφορα προβλήματα, επιλύω. 🕮 < αντιμέτωπ(ος) + [κατάλ.] -ίζω.

αντιμέτωπος, -η -ο, επίθ. • 1. αυτός που βρίσκεται απέναντι σε κάποιον κατά πρόσωπο, 2. αυτός που αντιμετωπίζει κάποιον ο οποίος έχει εχθρική διάθεση απέναντι του. 🕮 < αρχ. ἀντιμέτωπος. ◈ αντιμέτωπα [επίρρ.].

αντιμισθία, η, ουσ. • αμοιβή που δίνεται σε κάποιον για τις υπηρεσίες που έχει προσφέρει. 🕮 < μτγν. ἀντιμισθία.

αντιμονή, η, ουσ. • (ναυτ.) το τραβέρσο [δες λ.], (έκφρ.) *«πλέω εν αντιμονή»,* δηλ. ελαττώνω την ταχύτητα του σκάφους, και το στρέφω προς την κατεύθυνση του ανέμου. 🕮 < αντί + μονή < μένω.

αντιμόνιο, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.) στερεό στοιχείο που, ενώ ανήκει στην ομάδα των μετάλλων, συμπεριφέρεται και σαν αμέταλλο, χρήσιμο στη μεταλλουργία. 🕮 (αντιδάνειο) αγγλ. antimony ή ιταλ. antimonio < μσν. λατιν. antimonium < ίσως από το ελλ. αντί + μόνος, δηλώνοντας με την ονομασία του ότι πολύ σπάνια βρίσκεται μόνο του και ελεύθερο, ή αραβ. προέλευσης. ⊙ αντιμονίτης [= είδος μεταλλεύματος μεγάλης αξίας], αντιμονιούχος.

αντιναύαρχος, ο/η, ουσ. • (στρατ.) βαθμός ανώτατου αξιωματικού στο Πολεμικό Ναυτικό και το Λιμενικό Σώμα, αντίστοιχος του αντιστράτηγου στο Στρατό Ξηράς. 🕮 < αντι- + ναύαρχος, μτφρδ. από την γαλλ. vice-amiral ή από την αγγλ. vice admiral.

αντίξοος, -η -ο, επίθ. • αυτός που δημιουργεί δυσκολίες και προβλήματα, αυτός που δεν είναι ευνοϊκός, δυσμενής, ενάντιος. 🕮 < αρχ. επίθ. ἀντί-ξοος, -ον, [= αντίθετος, ανάποδος] με αρχική σημ. *«αυτός που δεν λειάνθηκε, τραχύς».* ⊙ αντιξοότητα [= δυσκολία, αναποδιά]. ◈ αντίξοα και αντιξόως [επίρρ.].

αντίο, το, άκλ. ουσ. • αποχαιρετισμός σε ή από κάποιον που φεύγει. 🕮 < ιταλ. addio.

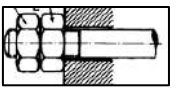
αντιολισθητικός, -ή -ό, επίθ. • αυτός που εμποδίζει την ολίσθηση. 🕮 < αντι- + ολισθητικός. μτφρδ. από τη γαλλ. antidérapant.

αντιπαγωτικό, το, ουσ. • (χημ.) υγρό που αποτρέπει τη στερεοποίηση άλλων υγρών ή την κρυσταλλοποίηση σταγονιδίων νερού στα τζάμια. 🕮 < αντι + παγώνω.

Αντίπαξοι, οι, ή **Αντίπαξος,** ή **Πρόπαξος,** η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί του νησιωτικού συμπλέγματος των Επτανήσων με 4 τ.χλμ. έκταση και πληθυσμό 20 κατοίκων [απογρ. 2011]. 🕮 < Αντί + Παξοί.

Αντίπαρος, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί του νησιωτικού συμπλέγματος των Κυκλάδων, έχει έκταση 35,09 τ.χλμ. και πληθυσμό 1.265 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < Αντί + Πάρος, γιατί βρίσκεται απέναντι από την Πάρο [δες λ.], η ονομασία του νησιού κατά την αρχαιότητα ήταν Ὠλίαρος [= δασώδης τόπος] < λ. φοινικικής προέλευσης.

αντιπερικόχλιο, το, ουσ. • κόντρα παξιμάδι

που συμπιέζει τα δύο περικόχλια και έτσι επιτυγχάνεται η ασφάλιση και σταθεροποίηση του περικόχλιου και του κοχλία. 🕮 < αντι- + -περι- + -κόχλιο < κοχλιός < [αρχ.] κοχλίας [= 1. σαλιγκάρι, 2. βίδα].

αντιπερισπασμός, ο, ουσ. • 1. ενέργεια που αποβλέπει στο να αποσπάσει κάποιος την προσοχή του άλλου από το σημείο του ενδιαφέροντός του, 2. (στρατ.) παραπλανητικός ελιγμός για να αποσπάσει κάποιος την προσοχή του αντιπάλου από το αληθινό σημείο της επίθεσης. 🕮 < μτγν. ἀντιπερισπασμός.

αντίπερα, επίρρ. • στην απέναντι πλευρά, (φρ.) *«στην αντίπερα όχθη»,* στην άλλη και κατ' επέκτ. στην αντίπαλη μεριά. 🕮 < μσν. αντίπερα.

αντιπλημμυρικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που επιδιώκει με τον σχεδιασμό και την οργανωτική του δυνατότητα να περιορίσει ή και να εκμηδενίσει τις αρνητικές συνέπειες από τις πλημμύρες. 🕮 < αντί + πλημμυρικός < πλημμυρίζω.

αντιπλοίαρχος, ο, ουσ. • (στρατ.) βαθμός ανώτερου αξιωματικού στο Πολεμικό Ναυτικό και το Λιμενικό Σώμα, αντίστοιχος με

τον αντισυνταγματάρχη του Στρατού Ξηράς. 📖 < αντί + πλοίαρχος.

αντίπλωρος και **αντίπρωρος,** -η, -ο, επίθ. • 1. (για άνεμο) αυτός που φυσάει αντίθετα προς την πλώρη του καραβιού, που δεν είναι ούριος, 2. [αρχ.] (για πλοία) α) αυτά που βρίσκονται αντιμέτωπα μεταξύ τους, πλώρη με πλώρη, [ὁ ἔχων τὴν πρῷραν ἐστραμμένην πρός τινα, ἀντίπρῳροι τοῖσι βαρβάροισι γενόμενοι Ἡρόδ. 8.11] (Liddell-Scott) β) έτοιμα για ναυμαχία, σε κατάσταση ετοιμότητας. 📖 < αρχ. ἀντίπρῳρος: -ον, (πρῷρα).

αντίπνοια, η, ουσ. • (μετεωρ.) άνεμος με διαφορετική ή αντίθετη κατεύθυνση προς κάποιον άλλο που έπνεε πρωτύτερα. 📖 < αντί + -πνοιά < πνοή.

αντίποδας, ο, ουσ. • 1. ο εκ διαμέτρου αντίθετος με άλλον, το ακριβώς αντίθετο σε κάτι, 2. [πληθ.] *οι αντίποδες,* οι κάτοικοι του άλλου ημισφαιρίου της γης. 📖 < αρχ. ἀντίπους < ἀντί- + πούς, γεν. ποδός.

αντίπορος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που βρίσκεται πέρα από τον πορθμό ή από κάποιο θαλασσινή δίοδο [πόρο], 2. [το ουδ. ως ουσ.] *το αντίπορο,* στενό πέρασμα στην απέναντι όχθη του ποταμού. 📖 < αρχ. ἀντί-πορος, -ον, [= αυτός που βρίσκεται στην αντίπερα ακτή].

αντίπρωρος, -η, -ο, επίθ. δες αντίπλωρος.

αντίρρευμα, το, ουσ. • αντίθετο ρεύμα, ροή προς ή από αντίθετη κατεύθυνση. 📖 < αντί + ρεύμα.

αντίρροπος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που έχει αντίθετη ροπή, αντίζυγος, 2. αυτός που γέρνει προς την αντίθετη μεριά, που κινείται προς την αντίθετη κατεύθυνση, 3. ο ισοδύναμος. 📖 < αρχ. ἀντίρροπος. ◈ αντίρροπα [επίρρ.].

αντιρρυπαντικός, -ή -ό, επίθ. • αυτός που έχει σχέση με την καταπολέμηση της ρύπανσης ή που δεν ρυπαίνει. 📖 < αντί- + ρύπαν(σις) + [κατάλ.] -τικός. ◈ αντιρρυπαντικά [επίρρ.].

αντισηψία, η, ουσ. • η καταπολέμηση ή πρόληψη της σήψης. 📖 (αντιδάνειο) < γαλλ. antisepsie < αντί- + [αρχ.] σῆψ(ις) < σήπω [= κάνω κάτι να σαπίσει, επιφέρω σήψη, προκαλώ πυώδη έλκη που οδηγούν σε σηψαιμία].

αντισταθμίζω, ρ. [μετβ.] • εξισορροπώ, συνών. ισορροπώ, ισοσταθμίζω, ισοφαρίζω. 📖 < μτγν. ἀντισταθμίζω < αρχ. ἀντίσταθμος [= αντίβαρο] < ἀντι- + στάθμη. ⊙ αντιστάθμιση, αντιστάθμισμα.

αντίσταση, η, ουσ. • 1. έντονη αντίδραση που πηγάζει από υπέρμετρη πίεση, 2. άρνηση σε κοινή πορεία, 3. (πολιτ.-στρατ.) πολιτική και στρατιωτική οργάνωση όλων των πολιτών για την άμυνα της χώρας, (φρ.) *«Εθνική Αντίσταση»,* 4. (ηλεκτρολ.) είδος αγωγού που επιτρέπει τη διέλευση ηλεκτρικού ρεύματος για μετατροπή της ηλεκτρικής ενέργειας σε θερμική, 5. *«φυσική αντίσταση»,* η δύναμη που διακρίνει τον κάθε οργανισμό στον αγώνα του εναντίων των μολύνσεων, των ασθενειών κ.λπ. 6. (φρ.) *«αντίσταση αγωγού / αέρος / ακουστική / ακτινοβολίας / εκκινήσεως / εξόδου / επαγωγική / υψηλών συχνοτήτων / έρματος / κεραίας / όμορου κύματος / ολική / μαγνητική / ρυμουλκήσεως / στροβίλων / τριβής».* 📖 < μτγν. ἀντίστας(ις) -η, < αρχ. ἀνθίσταμαι < (αντ-) ανθ- + ἵσταμαι. ⊙ αντιστασιακός. ✪ αντιστασιόμετρο [= όργανο μέτρησης ηλεκτρικών αντιστάσεων].

αντιστήριξη, η, ουσ. • 1. (μτφ.) κάθε μορφής ενίσχυση σε επαγγελματικούς τομείς, 2. (αρχιτ.) προσωρινή υποστήριξη με αντέρεισμα. 📖 < αντί + [αρχ.] στήριξ(ις) -η. ✪ τηλεϋποστήριξη, αλληλοϋποστήριξη.

αντιστράτηγος, ο, ουσ. • (στρατ.) βαθμός ανώτατου αξιωματικού του Στρατού Ξηράς, της Αστυνομίας και του Πυροσβεστικού σώματος, αμέσως ανώτερος από τον υποστράτηγο. 📖 < αρχ. ἀντιστράτηγος [= στρατηγός του εχθρικού στρατεύματος].

αντιστρέφω, ρ. [μετβ.] • 1. γυρίζω κάτι ανάποδα, αναποδογυρίζω, 2. αλλάζω το κλίμα, την ατμόσφαιρα ενός κοινωνικού περιβάλλοντος. 📖 < αρχ. ἀντιστρέφω [= αλλάζω κατεύθυνση, αντιστοιχώ].

αντιστροφή, η, ουσ. • 1. αλλαγή κατεύθυνσης, στροφή 180 μοιρών, αναστροφή, αναστροπή, τουμπάρισμα, 2. σύστημα στίχων χορικού άσματος στην αρχαία τραγωδία, 3. (γλωσσ.) σχήμα λόγου που συνίσταται στην επανάληψη λέξης ή φράσης στο τέλος επάλληλων προτάσεων. 📖 < αρχ. ἀντιστροφή.

αντιτάσσω, ρ. [μετβ.] • 1. βάζω κάποιον ή κάτι απέναντι σε κάποιον ή κάτι άλλο, αντι-

παρατάσσω, αντιπαραθέτω, 2. ισχυρίζομαι κάτι για να ανατρέψω τις οποιεσδήποτε κατηγορίες, 3. εναντιώνομαι, διαφωνώ με κάποιον. 🕮 < αρχ. ἀντιτάσσω.

αντιτετανικός, -ή, -ό, επίθ. • (ιατρ.) αυτός που συμβάλλει στην πρόληψη και αντιμετώπιση του τετάνου, (φρ.) *«αντιτετανικό εμβόλιο».* 🕮 < γαλλ. antitétanique < anti- [= αντι-] + tétanique < tétan(os) < αρχ. τέταν(ος) < τετανός [= τεντωμένος] + -ique [= -ικός].

αντίτιμο, το, ουσ. • 1. η αξία ενός πράγματος σε χρήμα, 2. το ισότιμο με κάτι, 3. (μτφ.) το αποτέλεσμα κάποιας πράξης που εκλαμβάνεται ως συνέπεια, τίμημα. 🕮 < μτγν. ἀντίτιμος, -ον.

αντιτορπιλικό, το, ουσ. • (στρατ.) μικρό και γρήγορο πολεμικό πλοίο, κατάλληλο για τον ηχοεντοπισμό υποβρυχίων και για την εξουδετέρωση και καταστροφή τορπιλών και ναρκών, χρήσιμο επίσης ως συνοδευτικό νηοπομπών, κατά τον 21ο αι. τα σύγχρονα σκάφη των ισχυρών πολεμικά δυνάμεων φέρουν πυραυλικά συστήματα. 🕮 < μτφρδ. από τη γαλλ. contre-torpilleur, αντι + τορπίλη.

άντληση, η, ουσ. • 1. η λήψη νερού ή άλλου υγρού με τη μέθοδο της αναρρόφησης με αντλία, *«άντληση υδάτων»,* 2. (μτφ.) το να παίρνει κανείς κάτι από κάποιον άλλο, 3. η λήψη με ειδικές διαδικασίες *«άντληση κεφαλαίων».* 🕮 < μτγν. ἄντλησις, < αρχ. ἀντλέω -ῶ, [= βγάζω το νερό από το εσωτερικό του πλοίου] < ἄντλος [= αμπάρι πλοίου]. ⭕ αντλησιοταμίευση.

αντλία, η, ουσ. • (τεχνολ.) είδος μηχανής για την απομάκρυνση ή συμπίεση υγρών και αερίων, υδραντλία και αεραντλία, (φρ.) *«αντλία άνευ βαλβίδας / υπερτροφοδότησης ή υπερπλήρωσης / αναρροφητική / ανυψωτική / απεσταγμένου ύδατος / θερμότητας / θαλασσίου ύδατος / απλής ενέργειας / απολυμάνσεως / συμπυκνώματος / αποστράγγισης / αποχωρητηρίων / ατμοκίνητη / βαθιών φρεατίων / βενζινοκίνητη / μετάγγισης πετρελαίου / παροχής ή τροφοδότησης πετρελαίου / γενικής χρήσεως / εκκινήσεως / έγχυσης / εκτάκτου ανάγκης / εκτοξεύσεως / ελαίου / εμβολοφόρος άμεσης μετάδοσης / έρματος / ψύξεως χιτωνίων και πωμάτων κύριας μηχανής / ψύξεως εμβόλων κύριας μηχανής / υγιεινής / πυρκαγιάς / πυροσβεστική / πυρκαγιάς εκτάκτου ανάγκης / επιταχύνσεως / ηλεκτροκίνητος / καταστρώματος / φορτοεκφόρτωσης / κενού / κινδύνου / κυκλοφορίας / τροφοδοτική / ζυγοστάθμισης / κύτους / λιπάνσεως / μεταβλητής παροχής / μεταβλητής διαδρομής εμβόλου / μηχανοκίνητη / παγωμένου ύδατος / ραντισμού κατάσβεσης / πόσιμου νερού / σκάφους / τριπλής ενέργειας / τροφοδοτική / καταθλιπτική / υποβρύχια / υγρού φορτίου / φορητή / φυγόκεντρη / περισταλτική / χειροκίνητη / περιστροφική / φυγόκεντρη με ατμοστρόβιλο / γραναζωτή ή οδοντωτή / διπλή / πτερυγιοφόρος / πολλαπλού στροφείου / περισταλτική / αξονικής – μεικτής ροής / περιφερειακής ροής / μεικτής ακτινικής ροής / γενικής χρήσεως».* 🕮 < αρχ. ἀντλία < ἄντλος [= αμπάρι πλοίου και το ακάθαρτο νερό που συγκεντρώνεται σ' αυτό - λατιν. sentina = βρομόνερα]. ⭕ αντλιοστάσιο, υδραντλία, αεραντλία.

αντλιοστάσιο, το, ουσ. • χώρος εντός του οποίου λειτουργεί μόνιμα εγκατεστημένο σύστημα αντλιών, π.χ. σε εργοστάσια, δεξαμενές, σταθμούς ηλεκτροπαραγωγής αλλά και εντός των μεγάλων πλοίων κ.ά. 🕮 < αρχ. ἀντλία + -στάσιο < [αρχ.] ἵστημι [= στήνω, ορθώνω, τοποθετώ].

αντλιωρός, η, ουσ. • 1. (μηχανολ.) ο υπεύθυνος για την καλή λειτουργία και συντήρηση των αντλιών μιας μονάδας, βιομηχανικής, πετρελαιοχημικής, πλωτής ή μόνιμης δεξαμενής πλοίων κ.λπ., συνών. μπόμαν [δες λ.], 2. (ναυτ.) ειδικότητα υπαξιωματικού του εμπορικού ναυτικού, με ιδιαίτερα καθήκοντα τη φροντίδα του χώρου του αντλιοστασίου για την ομαλή διαδικασία φόρτωσης και εκφόρτωσης καυσίμων και σαβούρας. 🕮 < αντλία + -ωρός < αρχ. ὥρα, [= φροντίδα, προσοχή, μέριμνα].

αντλοδόκη, η, ουσ. • η σιφωνοθήκη, ο υδροσυλλέκτης του πλοίου που βρίσκεται στο κατώτατο εσωτερικό τμήμα των υφάλων. 🕮 < αρχ. ἄντλος [= το κάτω μέρος του πλοίου, το κύτος του] + -δόκη [= υδροσυλλέκτης, αλλιώς: κούτσα ή σεντίνα] < δέχομαι.

άντλος, ο, ουσ. • 1. το κοίλο μέρος του πλοίου όπου κατακάθονται τα βρομόνερα, λατιν. sentina, 2. το ακάθαρτο νερό που συγκε-

ντρώνεται στο κύτος του πλοίου, 3. (μτφ.) συσσώρευση προβλημάτων, δυσχερειών, 4. η θάλασσα, (φρ.) *«έν ἄντλῳ τιθέναι»*, ρίχνω στη θάλασσα, 5. (αρχ.) είδος μηχανής που παρήγε υδραυλική πίεση για να χύνονται τα νερά από τις τριήρεις. 🕮 < αρχ. ἄντλος.

αντλώ, ρ. [μετβ.] • 1. ανασύρω νερό, αναρροφώ, 2. (μτφ.) βρίσκω πολύτιμα στοιχεία μετά από μελέτη ή έρευνα σε βάθος. 🕮 < αρχ. ἀντλέω, -ῶ, < ἄντλος [= ρουφώ τα νερά της «σεντίνας», ρίχνω έξω από το πλοίο νερό που έχει εισρεύσει] < ἄντλος [= αμπάρι πλοίου και το ακάθαρτο νερό που συγκεντρώνεται σ' αυτό). ⊙ άντληση.

αντοχή, η, ουσ. • 1. η δύναμη αντίστασης που προβάλλει κάποιος μπροστά σε καθετί το επικίνδυνο και καταστροφικό, 2. η φυσική δύναμη που επιδεικνύει κάποιος απέναντι σε ψυχικές και σωματικές καταπονήσεις. 🕮 < αρχ. ἀντέχω.

αντσούγια, και **αντζούγια** η, ουσ. • παστή σαρδέλα. 🕮 (αντιδάνειο) δες αντζούγια.

άντωση, η, ουσ. • (φυσ.) η δυναμική άνωση, είναι η ώθηση προς αντίθετη κατεύθυνση σε κάτι που πετάει, τρέχει ή κινείται μέσα σε ρευστό. 🕮 < αρχ. ἄντω(σις), -ση, *«αντίθετο σπρώξιμο»*.

«Ένα σώμα όταν βυθίζεται σε υγρό υφίσταται μια δύναμη, κατακόρυφη προς τα πάνω (**άντωση**) που διέρχεται από το γεωμετρικό κέντρο των υφάλων του και είναι ίση με το βάρος του όγκου του υγρού που εκτοπίζει το σώμα».

➢ **Αρχιμήδης**

ανυδρία, η, ουσ. • (μετεωρ.) έλλειψη βροχής, συνών. ξηρασία, ανομβρία. 🕮 < α(ν)- [στερητ.] + ύδωρ.

άνυδρος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν έχει άφθονες πηγές νερού ή που δέχεται ελάχιστες βροχοπτώσεις, (φρ.) *«άνυδρος τόπος»*, *«άνυδρη χρονιά»*, 2. (βοταν.) αυτός που μπορεί να αναπτυχθεί χωρίς πότισμα, ξερικός, (φρ.) *«άνυδρα καρπούζια»*, *«άνυδρες ντομάτες»*, 3. (χημ.) *«άνυδρες ενώσεις»*, που δεν περιέχουν μόρια νερού. 🕮 < [για την 1η και 2η ερμ.] αρχ. ἄνυδρος, [για την 3η ερμ.] (αντιδάνειο) από τη γαλλ. anhydre < an- [= αν- [στερητ.] + hydr(o)- [= υδρ(ο)-] < αρχ. ὕδωρ, + -ος.

ανυπακοή, η, ουσ. • έλλειψη υπακοής ή πειθαρχίας, απείθεια. 🕮 < μσν. ανυπακοή.

ανυπόγραφος, -η, -ο, επίθ. • βιβλίο, άρθρο ή οποιοδήποτε άλλο κείμενο που δεν φέρει την υπογραφή του συντάκτη του, αντών. ενυπόγραφος, υπογεγραμμένος. 🕮 < μτγν. ἀνυπόγραφος. ◈ ανυπόγραφα [επίρρ.].

ανυπότακτος, -η, -ο, και **ανυπόταχτος,** -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν είναι υποταγμένος σε κάποιον, 2. αυτός που δεν υπακούει, 3. αυτός που δεν παρουσιάστηκε για να στρατευτεί μετά από προσωπική πρόσκληση που του έγινε. 🕮 < μτγν. ἀνυπότακτος.

ανυποταξία, η, ουσ. • 1. η έλλειψη υπακοής, π.χ. στο κόμμα, 2. η έλλειψη πειθαρχίας, ανυποταγή, απείθεια, 3. η άρνηση προς στράτευση. 🕮 < μτγν. ἀνυποταξία [= έλλειψη πειθαρχίας].

άνυσμα, το, ουσ. • (μαθημ.) α) τμήμα ευθείας γραμμής που τελειώνει σε βέλος και συμβολίζει το μέγεθος, τη φορά και τη διεύθυνση μιας δύναμης, β) μέγεθος που για να οριστεί πρέπει να είναι γνωστή η τιμή του, η διεύθυνση και η φορά του, το διάνυσμα. ⊙ ανυσματικός. 🕮 < μτγν. ἄνυσμα [= επιτέλεση, εκπλήρωση] < ἀνύω, [= 1. επηρεάζω, επιτυγχάνω, ολοκληρώνω, 2. επιφέρω τέλος, καταστρέφω, 3. ολοκληρώνω ταξίδι].

ανυψώνω, ρ. [μετβ.] • 1. σηκώνω κάτι ψηλά, 2. (μτφ.) παινεύω κάποιον, εγκωμιάζω, εξυψώνω. 🕮 < μτγν. ἀνυψ(ῶ) -ώνω.

ανυψωτήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) μηχάνημα για την ανύψωση βαρών, ανελκυστήρας. 🕮 < ανυψω- (ἀνυψ(ῶ) -ώνω) + -τήρ > -τήρας, μτφρδ. από τη γαλλ. élévateur.

ανώνυμος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός του οποίου το όνομα είναι άγνωστο, 2. αυτός που δεν είναι ευρύτερα γνωστός, 3. αυτός που υπογράφει χωρίς όνομα, 4. (φρ.) *«ανώνυμος εταιρεία»*. 🕮 < αρχ. ἀνώνυμος [= 1. χωρίς όνομα, 2. άγνωστος, ασήμαντος, άδοξος] < αν- [στερητ.] + ὄνυμα, αιολικός τύπος της αρχ. λ. ὄνομα. ◈ ανώνυμα [επίρρ.].

άνωση, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (φυσ.) η δύναμη που δέχεται ένα σώμα βυθισμένο σε ρευστό, με φορά αντίθετη προς εκείνη της βαρύτητας. 🕮 < αρχ. ἀν(ωθῶ) [= σπρώχνω προς τα πάνω] < ἀν- [στερητ.] + [αρχ.] ὠθῶ, συνηρημένος τύπος του ὠθέω < ἔθω.

ανώτατος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που βρίσκεται πιο ψηλά από οτιδήποτε άλλο, ύψιστος, υπέρτατος, αντών. κατώτατος, 2. αυτός που ιεραρχικά βρίσκεται στην πιο ψηλή βαθμίδα διοίκησης. 🕮 < αρχ. ἀνώτατος.

ανώτερος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που βρίσκεται σε ψηλότερο σημείο από τους άλλους, ή που είναι καλύτερος ποιοτικά ή μεγαλύτερος ποσοτικά από άλλους, αντών. κατώτερος, 2. (μτφ.) αυτός που δεν επηρεάζεται, που δεν παρασύρεται από άλλους. 🕮 < αρχ. ἀνώτερος. ◈ ανώτερα [επίρρ.].

αξία, η, ουσ. • 1. (οικον.) α) η κοστολόγηση πράγματος, β) χρηματόγραφο, 2. η χρησιμότητα ενός πράγματος, αντών. ζημία, 3. η σπουδαιότητα που εμπεριέχει κάτι, 4. (πληθ.) αξίες, το ιδανικό, οι αρχές που διέπουν τη ζωή μας., 5. (φρ.) *«πραγματική / τρέχουσα / αγοραστική / αγοραία / ακαθάριστη / αντικειμενική / ονομαστική / ανταλλακτική / προστιθέμενη αξία».* 🕮 < αρχ. ἀξία.

αξιολόγηση, η, ουσ. • ο προσδιορισμός της αξίας, της σημασίας, της ποιότητας ενός πράγματος με καθορισμένα κριτήρια, (φρ.) *«ατομική / αυθεντική / διαγνωστική / διαρκής / διερευνητική / εκπαιδευτική / εξατομικευμένη / περιγραφική / συγκεντρωτική / συγκριτική / συνεχής / συνολική / τελική / υποκειμενική / εξωτερική / εσωτερική αξιολόγηση».* 🕮 < αξιολογη- (αξιολογώ) -σις, -ση, μτφρδ. από την αγγλ. evaluation.

αξιολογώ, ρ. [αμετβ.] • 1. προσδιορίζω την αξία, τη σημασία, την ποιότητα ενός πράγματος συγκρίνοντάς το με άλλα όμοια, 2. βαθμολογώ και κατατάσσω υπαλλήλους ή εργαζόμενους σύμφωνα με την αξία τους. 🕮 < αρχ. ἀξιόλογ(ος) -ή. ⊙ αξιολόγηση, αξιολογία, αξιόλογος.

αξιοπιστία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • το να εμπνέει κανείς εμπιστοσύνη, ότι δηλ. γίνεται πιστευτό, η φερεγγυότητα, συνών. βασιμότητα, αντών. αναξιοπιστία. 🕮 < μτγν. ἀξιοπιστία.

αξιόπιστος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που εμπνέει εμπιστοσύνη, φερέγγυος, εχέγγυος, αντών. αναξιόπιστος. 🕮 < αρχ. ἀξιόπιστος.

αξιοπλοΐα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (ναυτ.) η ικανότητα ή η καταλληλότητα για ασφαλή πλεύση σκάφους η οποία πιστοποιείται από επίσημο φορέα ή νηογνώνα, (αρχ.) εὔπλοια. 🕮 < μτφρδ. από την seaworthiness.

αξιόπλοος, -η, -ο, επίθ. • (ναυτ.) αυτός που είναι κατάλληλος για πλεύση, που κατασκευαστικά καλύπτει τις απαραίτητες προδιαγραφές και είναι ασφαλές ως μέσο μετακίνησης, (αρχ.) εὔπλοος / εὔπλους. 🕮 < αξιό- + -πλοος (< πλέω).

αξιωματικός, ο, και **αξιωματικίνα,** η, ουσ. • 1. γενικός χαρακτηρισμός των βαθμοφόρων που ανήκουν στις μεσαίες και ανώτερες βαθμίδες της στρατιωτικής ιεραρχίας ή άλλου σώματος με στρατιωτική οργάνωση, 2. πιόνι στο σκάκι που μετακινείται μόνο διαγώνια, αλλιώς γνωστός και ως τρελός, 3. (φρ.) *«αξιωματικός αγκυροβολίας / ανώτερος / εμπορικού ναυτικού / πολεμικού ναυτικού / στρατού ξηράς / αεροπορίας / λιμενικού σώματος / αστυνομίας / επιτελείου / ακτοφυλακής / έφεδρος / καταστρώματος / πρώτος / δεύτερος / τρίτος / μάχιμος / μηχανικός / πορείας / υπηρεσίας / επιστασίας / ιατρός / φυλακής»*, 4. (λογοτ.) *«ο Πρώσσος αξιωματικός»,* τίτλος έργου του Ντέιβιντ Χέρμπερτ Λόρενς [David Herbert Lawrence]. 🕮 < μτγν. ἀξιωματικός [= αξιωματούχος].

άξονας, ο, ουσ. • 1. νοητή ή πραγματική ευθεία γύρω από την οποία περιστρέφεται ένα σώμα, 2. η ευθύγραμμη μεταλλική βέργα που ενώνει τους δύο τροχούς του αυτοκινήτου, 3. (ιστορ.) ο συνασπισμός της Γερμανίας και της Ιταλίας κατά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, 4. (μτφ.) η βασική γραμμή, το βασικό πλαίσιο κάποιου θέματος, 4. (φρ.) *«άξονας αιωρούμενος / αναρτήσεως / αναστροφής / αντλίας / βαρούλκου / ενδιάμεσος / εύκαμπτος / εφεδρικός κάθετος / μαγνητικός μεγίστου κύκλου / μετάδοσης κίνησης / μεταφοράς / οπτικός / ουδέτερος / παλινδρομικός / στροβίλου / στροφαλοφόρος / τελικός / της γης».* 🕮 < αρχ. ἄξων, γεν. -ονος, ὁ, [= (πληθ.) *οἱ ἄξονες,* οι ξύλινοι πίνακες των νόμων του Σόλωνα, που ήταν φτιαγμένοι έτσι ώστε να στρέφονται πάνω σε άξονα].

αξονικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στον άξονα: *«αξονικός τομογράφος / κύλινδρος», «αξονική τομογραφία».* 🕮 < γαλλ. axonique (-ique=-ικός). ◈ αξονικά [επίρρ.].

αξόνιο, το, ουσ. • μικρός άξονας. ⭕ ημιαξόνιο, μεταξόνιο. 🕮 < αρχ. ἄξων.

άοπλος και **άνοπλος,** -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν φέρει όπλο, 2. (αρχ. για πλοία) αυτό που δεν είναι κατάλληλα εφοδιασμένο με ξάρτια, δηλ. με διάφορα είδη σκοινιών που συγκρατούν τα κατάρτια και τα πανιά του ιστιοφόρου. 🕮 < αρχ. ἄοπλος. ◈ άοπλα [επίρρ.].

αορτήρας, ο, ουσ. • (στρατ.) δερμάτινος ιμάντας που χρησιμεύει σε στρατιώτες και κυνηγούς για το κρέμασμα του ξίφους ή του όπλου τους από τον ώμο. 🕮 < αρχ. ἀορτήρ, γεν. ἀορτῆρος, αιτ. -ῆρα < ἀείρω [= συνδέω].

απάγκ(ε)ιο, το, ουσ. • 1. τόπος που δεν είναι εκτεθειμένος στον αέρα, απάνεμος, 2. (μτφ.) η προστασία, το καταφύγιο. 🕮 < ουδ. του επίθ. απάγκιος < από- + [αρχ.] ἄγκος [= κοιλάδα]. ⊙ απαγκιάζω.

απαγορεύω, ρ. [μετβ.] • διατάζω να μη γίνει κάτι, δεν επιτρέπω, εμποδίζω, συνών. προβάλλω βέτο, παρακωλύω. 🕮 < αρχ. ἀπ(ο)- + ἀγορεύω. ⊙ απαγόρευση, απαγορευτικός, απαγορεύσιμος.

απαίρω, ρ. [μετβ.] • σαλπάρω. 🕮 < αρχ. ἀπαίρω, [= (μετβ.) 1. σηκώνω, εγείρω, παίρνω, απομακρύνω από, 2. οδηγώ στρατιωτική δύναμη του ναυτικού ή του στρατού ξηράς, (αμετβ.) αποπλέω ή απέρχομαι, αναχωρώ].

απαλάμιστος, -η, -ο, επίθ. • 1. (για ξύλινα κυρίως σκάφη) αυτό που δεν παλαμίστηκε με πίσσα, απίσσωτος, που δεν καλαφατίστηκε, ακαλαφάτιστος, 2. (για οικοδομικές κατασκευές) ασοβάντιστος. 🕮 < α- [στερητ.] + παλαμ(ίζω) -άρω < ιταλ. spalmare [= πισσώνω, καλαφατίζω].

απάλεια, η, ουσ. • (ναυτ.) η παύση της συστηματικής αλιείας, ή το τέλος της αλιευτικής περιόδου.

απαλείφω, ρ. [μετβ.] • σβήνω, εξαλείφω κάτι, διαγράφω. 🕮 < αρχ. ἀπ-αλείφω, [= σβήνω, εξαλείφω, ιδίως από επίσημο κατάλογο, παραγράφω, ακυρώνω κάτι].

απάλειψη, η, ουσ. • 1. εξάλειψη, σβήσιμο, απαλοιφή, 2. διαγραφή, κατάργηση, ακύρωση. 🕮 < μτγν. ἀπάλειψις.

απαλιμίζω, ρ. [μετβ.] • ξαρμυρίζω, αφήνω για αρκετή ώρα κάποιο αλίπαστο αγαθό σε νερό με σκοπό να χάσει την αλμύρα του (λεξικό Δημητράκου 1933). 🕮 < απ(ό)- + [αρχ.] ἁλμίζω.

απανεμιά, η, και **απανέμι,** το, ουσ. • 1. (μετεωρ.) νηνεμία, έλλειψη ανέμου, συνών. άπνοια, κάλμα, μπουνάτσα, 2. (συνεκδ.) ο προστατευμένος από τον άνεμο τόπος, απάγκ(ε)ιο, 3. (μτφ.) το καταφύγιο, μέρος που διασφαλίζει την προστασία του καταδιωκόμενου. 🕮 < μσν. απανεμιά < απάνεμ(ος) + [κατάλ.] -ία. ⊙ απανεμιάζω, απάνεμος.

απανεμιάζω, ρ. [αμετβ.] • βρίσκομαι σε απάνεμο μέρος, συνών. απαγκιάζω, απανεμίζω. 🕮 < απανεμιά.

απάνεμος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που είναι προστατευμένος από τους ανέμους, απάγκιος, υπήνεμος. 🕮 < μτγν. ἀπήνεμος < αρχ. επίθ. ὑπήνεμος. ◈ απάναμα [επίρρ.].

απάντηση, η, ουσ. • 1. απόκριση που δίνεται σε ερώτηση, 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε που μπορεί να δώσει λύση σε απορία, αμφιβολία, προβληματισμό, 3. (μτφ.) μαχητική στάση στις απαιτήσεις του άλλου, 4. συνάντηση, τυχαίο απάντημα. 🕮 < αρχ. ἀπάντησις -ση.

απαντώ, ρ. [μετβ. και αμετβ.] • 1. δίνω απάντηση προφορική ή γραπτή, 2. αντιδρώ όταν δέχομαι επίθεση, 3. συναντώ κάποιον. 🕮 < αρχ. ἀπαντῶ < ἀπό- + ἀντάω, -ῶ, [= βρίσκομαι πρόσωπο με πρόσωπο με κάποιον, συναντώ].

απανωτός, -η, -ο, επίθ. • 1. ο ένας μετά τον άλλο ή πάνω στον άλλο, αλλεπάλληλος, 2. συνεχής, ασταμάτητος, αλυσιδωτός, διαδοχικός. ◈ απανωτά [επίρρ.].

απαρίθμηση, η, ουσ. • 1. μέτρημα αντικειμένων ή προσώπων, 2. λεπτομερειακή αναφορά για γεγονότα ή αντικείμενα σε σειρά. 🕮 < αρχ. ἀπαρίθμη(σις) -ση.

απαριθμώ, ρ. [μετβ.] • 1. παραθέτω σε σειρά όλα τα στοιχεία ενός συνόλου, τα αριθμώ και τα καταγράφω, 2. (συνεκδ.) αφηγούμαι με λεπτομέρειες και με σειρά διάφορα περιστατικά, γεγονότα κ.λπ. 🕮 < αρχ. ἀπαριθμῶ, ⊙ απαριθμητής [= καταμετρητής].

άπαρση, η, ουσ. [γεν. άπαρσης και απάρσεως] • 1. (ναυτ.) το σύνολο των επιμέρους εργασιών και χειρισμών που πρέπει να γίνουν ώστε το σκάφος ν' αναχωρήσει από το χώρο του λιμανιού ή από την ευρισκόμενη *«επ' αγκύρα»* θέση με ασφάλεια, ο απόπλους, συνών. σαλπάρισμα, αντών. αγκυροβόληση, 2.

η ανύψωση της σημαίας, η έπαρση. 🕮 < μτγν. ἄπαρσις < αρχ. ἀπαίρω [= η ανέλκυση της άγκυρας και στη συνέχεια ο απόπλους του πλοίου] < από + αΐρω.

απαρτία, η, ουσ. • η πλήρης παρουσία των μελών της Γενικής Συνέλευσης ή του Διοικητικού Συμβουλίου σε συνεδρίαση συλλόγου, σωματείου κ.λπ. για να μπορούν να παρθούν έγκυρες αποφάσεις. 🕮 < αρχ. ἀπαρτία [= αποσκευές, πολεμική λεία] < ἀπό- + ἄρτιος.

απασφαλίζω, ρ. [μετβ.] • (στρατ.) αφαιρώ την ασφάλεια από το όπλο και το κάνω έτοιμο για βολή. 🕮 < μτγν. ἀπασφαλίζω [= ασφαλίζω με σιγουριά, προφυλάσσω].

απασχόληση, η, ουσ. • 1. το να ασχολείται κανείς με κάτι, ασχολία, ενασχόληση, 2. επίσημη ονομασία της μισθωτής εργασίας, 3. η διάσπαση της προσοχής κάποιου, 4. (φρ.) *«δημιουργική / πλήρης / μερική / ατομική / ομαδική / εποχιακή / εργασιακή / καθημερινή / κύρια / μόνιμη / παράλληλη / περιστασιακή / προσωρινή / υπερωριακή / ευχάριστη / αποκλειστική απασχόληση».* 🕮 < μτγν. ἀπασχόλησις [= απόσπαση της προσοχής] -ση. ⭘ ημιαπασχόληση, υποαπασχόληση.

απασχολώ, ρ. [μετβ.] • 1. αποσπώ την προσοχή κάποιου από τη δουλειά με την οποία ασχολείται, 2. προσφέρω εργασία σε κάποιον. 🕮 < μτγν. ἀπασχολῶ. ⊙ απασχόληση.

άπατος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν έχει πάτο, βάση, 2. (μτφ.) αυτός που έχει βάθος αμέτρητο, απύθμενος, 3. (ουσ.) *«τα άπατα νερά»*, βαθιά νερά, εκεί που δεν πατώνει κάποιος, (φρ.) *«άπατη θάλασσα / λίμνη».* 🕮 < μσν. άπατος. ◈ άπατα [επίρρ.].

απεγκλωβίζω, ρ. [μετβ.] • 1. ελευθερώνω κάποιον από κλειστό χώρο, 2. ελευθερώνω κάποιον που εγκλωβίστηκε σε εχθρικό έδαφος, 3. (μτφ.) δίνω διέξοδο σε κάποιον από μία κρίση ή μία, γενικά, δύσκολη κατάσταση. 🕮 < απ(ο)- + εγκλωβίζω.

απειθαρχία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • η έλλειψη πειθαρχίας σε ανώτερους ή σε κανόνες, ανυπακοή, απείθεια. 🕮 < αρχ. ἀπειθαρχία.

απείθεια, η, ουσ. • η ανυπακοή, άρνηση συμμόρφωσης, <u>αντών.</u> ευπείθεια, υπακοή. 🕮 < αρχ. ἀπείθεια.

άπειρος,[1], -η, -ο, επίθ. • αυτός που δεν έχει πείρα, <u>συνών.</u> αμάθητος, άβγαλτος. 🕮 < αρχ. ἄπειρος < ἀ- [στερητ.] + πεῖρα.

άπειρος,[2] -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν έχει τέλος, <u>συνών.</u> ατελείωτος, απέραντος αναρίθμητος, 2. (το ουδ. ως ουσ.) *το άπειρο*, α) ο χώρος του διαστήματος, το σύμπαν, β) μαθηματικό σύμβολο [∞] που δηλώνει κάτι χωρίς κανένα όριο. 🕮 < αρχ. επίθ. ἄπειρος < ἀ- [στερητ.] + πέρας. ◈ άπειρα και απείρως [επίρρ.].

απέλαση, η, ουσ. • η αναγκαστική σύλληψη και απομάκρυνση ατόμων που δεν είναι υπήκοοι της χώρας στην οποία βρίσκονται. 🕮 < μτγν. ἀπέλα(σις) + -ση < αρχ. ἀπελαύνω < ἀπό + ἐλαύνω.

απελαύνω, ρ. [μετβ.] • εξαναγκάζω κάποιον, με βίαιο τρόπο, να φύγει από τη χώρα, (κατ' επέκτ.) εξορίζω, εκτοπίζω. 🕮 < αρχ. ἀπελαύνω < ἀπό + ἐλαύνω.

απεργία, η, ουσ. • (κοινωνιολ.) η οργανωμένη, από τα συνδικάτα, αποχή των εργαζομένων από την εργασίας τους που αποβλέπει στην ικανοποίηση επαγγελματικών, οικονομικών, θεσμικών αλλά και κοινωνικών αιτημάτων, (φρ.) *«απεργία πείνας / κλαδική / γενική / κυλιόμενη / εικοσιτετράωρη / διαρκείας», «λευκή / καταχρηστική / επαναλαμβανόμενη / προειδοποιητική απεργία».* 🕮 < απεργ(ός) -ία. ⊙ απεργιακός.

απεργός, ο, η, ουσ. • εργαζόμενος που μετέχει σε απεργία. 🕮 < απ(ο)- + [αρχ.] -εργός < ἔργον, κατά τα ἐνεργός, ἀεργός [= αυτός που δεν εργάζεται]. ⭘ απεργοσπάστης, ανταπεργός.

απεργοσπάστης, ο, **απεργοσπάστρια,** η, ουσ. • αυτός που δεν συμμετέχει στην απεργία και εργάζεται κανονικά ή αυτός που προσφέρεται να εργαστεί στη θέση ενός απεργού. 🕮 < απεργός + σπάζω.

απεργώ, ρ. [αμετβ.] • απέχω από τη δουλειά μου διεκδικώντας την επίλυση διαφόρων αιτημάτων, όπως π.χ. τις καλύτερες συνθήκες εργασίας, τη βελτίωση του επιπέδου ζωής, για καλύτερο μεροκάματο κ.λπ. 🕮 < απεργ(ός) -ώ.

απεσταγμένος και **αποσταγμένος,** -η, -ο, επίθ. • αυτός που έχει υποστεί απόσταξη, (φρ.) *«απεσταγμένο νερό».*

Grappa di Moscato

Ο ελαφρά συμπιεσμένος πολτός του Moscato, **αποσταγμένος** σε χάλκινους άμβυκες, διατηρεί απαράλλαχτο τον αρωματικό χαρακτήρα της ποικιλίας Muscat και μας δίνει αυτήν την ευχάριστη λευκή **grappa**. Σερβίρεται σε θερμοκρασία δωματίου, στο τέλος του γεύματος και σε στιγμές χαλάρωσης.

➢ http://www.triasigma.gr/

απηλιώτης, ο, ουσ. • (μετεωρ.) άνεμος που έχει ανατολική προέλευση [διεθνής ονομασία: *East*], συνών. λεβάντες, ανατολικός, αντών. δυτικός, πουνέντες, ζέφυρος. 🕮 < αρχ. ἀπ(ό)- + ἡλιώτης < ἠέλιος < ἥλιος.

Ένας γλυκός Σεπτέμβρης στάζει το μέλι του
σωστό παληκαράκι τρυγάει τ' αμπέλι του
στα Σπάτα λινοβάτης, στο Κορωπί γαμπρός
να τρέμουν τα κορίτσια στα βλέφαρά του μπρος
φυσάει ο **απηλιώτης**, ο ζέφυρος της νιότης
φυσάει ο **απηλιώτης**...

➢ Απόσπασμα, Μουσική: **Παντελής Θαλασσινός,** Στίχοι: **Ηλίας Κατσούλης,**

απίκο(υ), επίρρ. • 1. (ναυτ.) [λαϊκ.] θέση της άγκυρας μέσα στο βυθό όταν η αλυσίδα είναι κατακόρυφη, 2. (μτφ.) [είμαι απίκος] α) έτοιμος για αναχώρηση, β) βρίσκομαι σε ετοιμότητα. 🕮 < ιταλ. a picco [= καθέτως].

άπλευρον πλοίο, το, • πλοίο με πολύ χαμηλή ευστάθεια, το οποίο γέρνει υπερβολικά και επανέρχεται αργά στην επιθυμητή θέση.

απλήρωτος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν πληρώθηκε για την εργασία που έκανε, απλέρωτος, 2. αυτός που δεν τον γέμισαν, δεν τον συμπλήρωσαν, ο κενός. 🕮 < μσν. απλήρωτος < μτγν. ἀπλήρωτος.

άπλοια, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. η αδυναμία για ταξίδι στη θάλασσα, 2. η παραμονή των πλοίου στο λιμάνι, 3. η κακοκαιρία που εμποδίζει τον απόπλου του πλοίου. 🕮 < αρχ. ἄπλοια, ἡ, < ομηρ. λ. ἀ- [στερητ.] + πλόω (ιωνική διάλεκτος: πλέω).

απλός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που δεν αποτελείται από άλλα μέρη ή στοιχεία, που δεν είναι πολύπλοκος, αντών. σύνθετος, 2. αυτός που δεν είναι διπλός ή πολλαπλός, 3. αυτός που είναι ό,τι δηλώνει το ουσιαστικό και τίποτα άλλο, 4. αυτός που επειδή αποτελείται από λίγα στοιχεία είναι εύκολο να τον καταλάβουμε ή να τον χρησιμοποιήσουμε, 5. αυτός που έχει λίγα ή καθόλου περιττά ή διακοσμητικά στοιχεία, 6. που γίνεται χωρίς να προκαλεί ιδιαίτερη εντύπωση, 7. (για πρόσ.) α) αυτός που είναι ειλικρινής και αυθόρμητος, β) αυτός που ενεργεί χωρίς να εκδηλώνει έπαρση και επιτήδευση. 🕮 < μσν. απλός < αρχ. ἁπλ(οῦς) [= μονός, καθαρός, όχι περίπλοκος]. ◈ απλά και απλώς [επίρρ.].

άπλυτα, τα, ουσ. • ρούχα που δεν έχουν πλυθεί, (φρ.) *«καλάθι / σάκος με άπλυτα».* 🕮 < αρχ. επίθ. ἄπλυτος, -ον, [= ακάθαρτος, βρόμικος] < πλήνω.

απλώνω, ρ. [μετβ. και αμετβ.] • 1. ξεδιπλώνω, στρώνω, τεντώνω, εκτείνω, 2. αφήνω κάτι στο ύπαιθρο για να στεγνώσει, 3. [μεσ. φ.] επεκτείνομαι σε όλο και περισσότερη έκταση, εξαπλώνομαι, 4. διευρύνω τις επαγγελματικές επιδιώξεις μου. 🕮 < αρχ. ἁπλόω [= απλουστεύω, ξετυλίγω] < ἁπλ(οῦς). ⊙ απλωσιά, άπλωμα, απλώστρα, απλωτός.

άπνοια, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) η έλλειψη ανέμου, συνών. νηνεμία, γαλήνη, μπουνάτσα, απανεμιά. 🕮 < αρχ. ἄπνοια.

απόαψη, η, ουσ. • (αστρον.) το πιο απομακρυσμένο σημείο της ελλειπτικής τροχιάς ενός σώματος όταν κινείται γύρω από ένα άλλο ουράνιο σώμα αντών. περίαψη. 🕮 < αγγλ. apoapsis < [αρχ.] ἀπό + [αρχ.] ἅψις < ἅπτομαι < ἅπτω [= 1. αγγίζω. 2. πιάνω, 3. αρπάζω, 4. ανάβω].

αποβάθρα, η, ουσ. • 1. χώρος κατάλληλα διαμορφωμένος, σε σταθμούς και λιμάνια, για την επιβίβαση και αποβίβαση επιβατών καθώς και για τη φόρτωση ή εκφόρτωση εμπορευμάτων, 2. (ναυτ.) α) είδος σκάλας πλοίου που επιτρέπει τη διέλευση των επιβατών, β) *«κατά την αποβάθρα»* (Alongside) μέθοδος διάλυσης, πεπαλαιωμένου σκάφους και ανακύκλωσης των υλικών του, προσεγγίζοντάς το κατά μήκος της αποβάθρας του ναυπηγείου και ξεκινώντας τις εργασίες αποδόμησης από ψηλά. 🕮 < αρχ. ἀποβάθρα < ἀπό + βάθρον.

απόβαρο, το, ουσ. • α) το βάρος της συσκευασίας ενός εμπορεύματος, β) η διαφορά που προκύπτει αν από το μεικτό βάρος αφαιρεθεί το καθαρό, συνών. (ν)τάρα. 🕮 < από + βάρ(ος) -ο(ν).

απόβαση, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) η έξοδος από το πλοίο στην ξηρά, το ξεμπαρκάρισμα, 2.

(στρατ.) η έξοδος στρατιωτών από πλοίο για την κατάληψη παραλιακών περιοχών. 🕮 < αρχ. ἀπόβα(σις) -ση.

αποβατικός, -η, -ο, επίθ. • 1. κατάλληλος για απόβαση, 2. [το ουδ. ως ουσ.] (στρατ.) το *«αποβατικό»,* πλοίο κατάλληλα σχεδιασμένο και ναυπηγημένο για αποβάσεις στρατιωτών, αυτοκινούμενων μέσων μεταφοράς και πολεμικών αρμάτων, [αρματαγωγά οχηματαγωγά και οπλιταγωγά], *«αποβατικό δεξαμενόπλοιο»,* σύγχρονος τύπος πολεμικού πλοίου για μεταφορά αποβατικών σκαφών, κατάλληλα επίσης διαμορφωμένο ως πλωτή δεξαμενή αλλά και μικρό ελικοπτεροφόρο, *«αποβατικό εφόδου»,* μικρή άκατος των αρματαγωγών και των αποβατικών [αποβατηγών] δεξαμενοπλοίων. 🕮 < μτγν. ἀποβατικός [= αυτός που πηδάει από το άλογο].

αποβιβάζω, ρ. [μετβ.] • α) κατεβάζω από πλοίο τους επιβάτες, ξεφορτώνω εμπορεύματα, αντών. επιβιβάζω, β) κάνω απόβαση. 🕮 < αρχ. ἀποβιβάζω. ⊙ αποβιβασμός, αποβίβαση, αποβιβαστικός.

αποβίβαση, η, ουσ. • α) η έξοδος επιβατών από το πλοίο στη στεριά, αντών. επιβίβαση, μπαρκάρισμα, ή β) το ξεφόρτωμα των εμπορευμάτων από το πλοίο, αντών. φόρτωμα. 🕮 < αποβιβά(σις) -ση.

απόγειος, -α, -ο, επίθ. • 1. (μετεωρ.) άνεμος που φυσά από τη στεριά με κατεύθυνση τη θάλασσα, αντών. θαλάσσιος, 2. (μτφ.) [το ουδ. ως ουσ.] το ανώτερο σημείο στο οποίο μπορεί να φτάσει κανείς στη ζωή του, το αποκορύφωμα. 🕮 < αρχ. ἀπόγειος.

απόγειο, το, ουσ. • 1. (αστρον.) το μέγιστο σημείο της ελλειπτικής τροχιάς ενός ουράνιου σώματος ή τεχνητού δορυφόρου από τη γη, αντών. περίγειο, 2. (μτφ.) το αποκορύφωμα, το ανώτερο σημείο, 3. (ναυτ.) [παρωχημένο] παλαμάρι. 🕮 < μτγν. ἀπόγειον, ουδ. του επιθ. ἀπόγειος < ἀπό + -γειος (< γαῖα - γῆ).

απόγε(υ)μα και **απόγιομα,** το, ουσ. • η χρονική περίοδος από το μεσημέρι έως τη δύση του ήλιου, συνών. εσπέρα, απομεσήμερο, σουρούπωμα, λυκόφως, δείλι. 🕮 < μσν. απόγευμα και απόγιομα(ν). ⊙ απογευματινός, απογεματινός, απογιοματινός.

Πλάι στο παράθυρο ήταν το κρεβάτι·
ο ήλιος του **απογεύματος** το 'φθανε ώς τα μισά.

…**Απόγευμα** η ώρα τέσσερες, είχαμε χωρισθεί
για μια εβδομάδα μόνο… Αλίμονον,
η εβδομάς εκείνη έγινε παντοτινή.

➢ Απόσπασμα από ποίημα *«Ο ήλιος του απογεύματος»,* του **Κωνσταντίου Καβάφη.**

από(γ)ι, το, ουσ. • (μετεωρ.) 1. πρωινό ή βραδινό ψυχρό ρεύμα αέρα, στεριανό αεράκι με κατεύθυνση τη θάλασσα, συνών. ξεροβόρι, 2. κρύος καιρός. 🕮 < ουδ. του αρχ. επιθ. ἀπόγειος, ως ουσ.

απογραφή, η, ουσ. • 1. λεπτομερής καταγραφή, προσώπων ή πραγμάτων, με κάθε λεπτομέρεια, 2. διαδικασία καταγραφής, κάθε δέκα χρόνια, του πληθυσμού μιας χώρας. 🕮 < αρχ. ἀπογραφή [= κατάλογος περιουσιακών ατομικών στοιχείων].

απόδειξη, η, ουσ. • 1. α) κάθε στοιχείο που μπορεί να φανερώσει την αλήθεια ή την ακρίβεια για ένα γεγονός, ένα πράγμα, ένα πρόσωπο ή ένα φαινόμενο, β) επιβεβαίωση υπόθεσης, 2. (νομ.) τεκμήριο, μαρτυρία, 3. (οικον.) η γραπτή ενυπόγραφη δήλωση που βεβαιώνει, κυρίως, ένα ποσό χρημάτων, (φρ.) *«απόδειξη πληρωμής / εξοφλήσεως / καταθέσεως / παραλαβής φορτίου».* 🕮 < αρχ. ἀπόδειξις < ἀποδείκνυμι. ◈ αποδεικτικός.

αποδέκτης και **αποδέχτης,** ο, **αποδέκτρια,** η, ουσ. • 1. αυτός που πρέπει να παραλάβει κάτι που του έχει αποσταλεί, δηλ. ο παραλήπτης, αντών. αποστολέας, διαβιβαστής, (ναυτ.) σηματωρός, 2. αυτός που παίρνει ότι του δώσουν αδιαφορώντας για το περιεχόμενο, 3. α) (τεχνολ.) τμήμα της τηλεγραφικής συσκευής, β) (πληροφ.) πρόγραμμα που επεξεργάζεται κάποιο μήνυμα. 🕮 < αρχ. ἀποδέκτης, ὁ, [= παραλήπτης, ένας από τους άρχοντες στην Αθήνα, που πλήρωνε τους δικαστές].

αποδελτίωση, η, ουσ. • η καταγραφή και ταξινόμηση σε δελτία διαφόρων στοιχείων, πληροφοριών, φωτογραφιών κ.λπ. 🕮 < αποδελτίω-σις, ση < από + δελτι(ώνω) < δελτίο.

αποδημητήρια, τα, ουσ. [χωρίς ενικό] • (παρωχημένο) τα επίσημα έγγραφα του

πλοίου που του επιτρέπουν την ελεύθερη πρόσβαση στο λιμένα και τα οποία ζητούνται από τις αρχές κατά τον κατάπλου ή απόπλου του [ship's papers = χαρτιά του πλοίου]. 🕮 < αποδημώ.

Αι λιμενικαί, υγειονομικαί και τελωνειακαί αρχαί υποχρεούνται να μη εκδίδωσι ούτε να θεωρώσι τα **αποδημητήρια** έγγραφα ή την υγειονομική πιστοποιήσιν ή την σχετική Τελωνειακή άδειαν απόπλου, ουδέ να επιτρέπωσι τον απόπλουν των πλοίων πριν η προσαχθή αυταίς έγγραφος βεβαίωσις των αρμοδίων προϊσταμένων των Ταχ. Γραφείων περί του ότι εξεπλήρωσαν ταύτα τας έναντι της Ταχ. Υπηρεσίας υποχρεώσεις των.

➢ ΝΟΜΟΣ ΥΠ'ΑΡΙΘ. 560 Περί μεταφοράς του Ταχυδρομείου δια των πλοίων / 05-03-1948 / Αρ. Φ. 39 / Άρθρο 2 / http://web.yme.gov.gr/nomos/

αποδημία, η, ουσ. • 1. απομάκρυνση κάποιου από τον τόπο που γεννήθηκε, ξενιτεμός, 2. μετακίνηση πτηνών λόγω καιρικών συνθηκών, 3. θάνατος. 🕮 < αρχ. ἀποδημία.

απόδημος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που διαμένει σε ξένα μέρη, που ζει μακριά από την πατρίδα του, συνών. ξενιτεμένος, μετανάστης, 2. [πληθ.] οι απόδημοι, οι Έλληνες του εξωτερικού. 🕮 < αρχ. ἀπό-δημος. ⊙ αποδημώ.

απόδοση, η, ουσ. • 1. επιστροφή χρημάτων ή αντικειμένου, 2. απονομή τιμών σε κάποιον λόγω της κοινωνικής προσφοράς του, 3. καταλογισμός ευθυνών, 4. αναφορά, αναγωγή, 5. παραγόμενο έργο, 6. (οικον.) κέρδος, 7. (τέχν.) τρόπος ερμηνείας σε ένα θεατρικό, κινηματογραφικό ή μουσικό έργο, 8. (φρ.) *«απόδοση θερμική / εμπορική / ηλεκτρική / μηχανική / προώσεως / λέβητα / μηχανής / χαιρετισμού».* 🕮 < αρχ. ἀπόδοσις < ἀποδίδωμι [= παραδίδω ή δίνω πίσω, επαναφέρω, επιστρέφω].

αποζημίωση, η, ουσ. • (οικον.) α) η καταβολή χρημάτων για την επανόρθωση της ζημίας, β) χρηματική ενίσχυση για ζημιές που υπέστη κάποιος εξαιτίας καιρικών φαινομένων, γ) καταβολή χρημάτων για υλική και ηθική βλάβη, δ) ανταμοιβή για την απασχόληση στην πολιτική ζωή του τόπου, η) (φρ.) *«αποζημίωση εκτός έδρας»,* πρόσθετη αμοιβή υπαλλήλου, *«βουλευτική αποζημίωση», «πολεμική αποζημίωση»* [συνήθως στον πληθ.]. 🕮 < αποζημιώνω.

αποθάλασσα, επίρρ. • απάνεμα, η θαλασσινή ηρεμία μετά τη θαλασσοταραχή, χωρίς φουσκοθαλασσιά, αντών. φουσκοθαλασσιά. 🕮 < από + θάλασσα. ⊙ αποθαλασσιά, αποθαλασσώνω.

αποθαλασσία και **αποθαλασσιά,** η, ουσ. • (ναυτ.) ο κυματισμός εκείνος, που δεν οφείλεται σε καιρικά φαινόμενα της χρονικής στιγμής κατά την οποία εκδηλώνεται, αλλά σε άνεμο, που έπνεε σε προηγούμενο πλησιέστερο χρόνο ακόμη και σε μακρινότερες περιοχές (κοινώς βουβό κύμα), φουσκοθαλασσιά, κυματισμός που εξακολουθεί για λίγο μετά την παύση του ανέμου. 🕮 < από + θάλασσα.

αποθαλασσώνω, ρ. [μετβ.] • 1. για υδροπλάνο που ανυψώνεται από την επιφάνεια της θάλασσας, αντών. προσθαλασσώνω, 2. (μτφ.) αποτυγχάνω σε κάτι που προσπαθώ, τα κάνω θάλασσα. 🕮 < από + θάλασσ(α) + -ώνω.

αποθαλάσσωση, η, ουσ. • 1. απονήωση, το σήκωμα του υδροπλάνου από την επιφάνεια της θάλασσας, αντών. προσθαλάσσωση, 2. (μτφ.) το να αποτυγχάνει κανείς παταγωδώς να πραγματώσει τα σχέδια του. 🕮 < αποθαλασσώνω.

απόθεμα, το, ουσ. • 1. α) χρηματικό περίσσευμα για μελλοντική αξιοποίηση, β) (λογιστ.) τα αποθηκευμένα εμπορεύματα των επιχειρήσεων, 2. χώρος κατάλληλος για αποθήκευση αντικειμένων, 3. οι ψυχικές ή σωματικές δυνάμεις, που διαθέτει κάποιος για να μπορεί συνεχίσει τις προσπάθειές του. 🕮 < αποθέ(τω) + -μα. ⊙ αποθεματικός.

αποθεματικό, το, ουσ. • (οικον.) ποσό που δεσμεύεται από τα κέρδη για να λειτουργήσει ως κεφάλαιο ασφαλείας στις περιπτώσεις των ζημιογόνων καταστάσεων. 🕮 απόθεματ-ικός < απόθεμα + [καταλ.] -ικός.

αποθεραπεία, η, ουσ. • 1. α) το τελευταίο στάδιο για την ολοκλήρωση της θεραπείας ενός αρρώστου, β) η θεραπευτική αγωγή που ακολουθεί ένας ασθενής, 2. (αθλητ.) σειρά ασκήσεων που ολοκληρώνουν το διαδικαστικό μέρος της προπόνησης. 🕮 (αντιδάνειο) < ιταλ. apoterapia < μτγν. ἀποθερα-

πεία [= φροντίδα του σώματος μετά από αθλητικούς αγώνες].

αποθεραπεύω, ρ. [μετβ.] • ολοκληρώνω τη θεραπεία του αρρώστου, φροντίζω για την πλήρη ανάρρωσή του, γιατρεύω, θεραπεύω, γιαίνω [αρχ. ὑγιαίνω]. 🕮 < αρχ. ἀποθεραπεύω [= θεραπεύω].

αποθέτω, ρ. [μετβ.] • 1. αφήνω κάτω κάτι που κρατώ, 2. (μτφ.) βασίζομαι σε κάποιον, 3. βάζω οικονομίες στην άκρη για ώρα ανάγκης, αποταμιεύω, 4. (γεωλ.) συσσωρεύω στο έδαφος υλικά που προέρχονται από διάβρωση ή που μεταφέρονται από τον άνεμο, το νερό κ.λπ. 🕮 < μσν. αποθέτω < αρχ. ἀποτίθημι.

αποθηκάριος, ο/η, ουσ. • 1. ο υπεύθυνος για τη φύλαξη υλικών που βρίσκονται στις αποθήκες, 2. (στρατ.) υπεύθυνος για τη διανομή και συντήρηση τροφίμων, διαφόρων εφοδίων αλλά και στρατιωτικού υλικού στους αξιωματικούς και οπλίτες. 🕮 < μτγν. ἀποθηκάριος < αρχ. ἀποτίθημι [= αποθέτω, βάζω κατά μέρος, εναποθέτω, τοποθετώ].

αποθήκευση, η, ουσ. • 1. συγκέντρωση και φύλαξη αγαθών ή αντικειμένων σε συγκεκριμένο αποθηκευτικό χώρο, 2. (πληροφ.) εντολή εγγραφής και ασφάλισης του αρχείου στο δίσκο του υπολογιστή. 🕮 < αποθηκεύ(ω) -σις > -ση.

αποθηκεύω, ρ. [μετβ.] • 1. συγκεντρώνω υλικά αγαθά και τα τοποθετώ σε αποθήκη, συνών. σοδιάζω, αμπαριάζω, 2. μαζεύω μεγάλες ποσότητες προϊόντων με σκοπό τη μελλοντική αξιοποίησή τους. 🕮 < αποθήκ(η) + -εύω. ⊙ αποθήκευση, αποθηκευτικός.

αποθήκη, η, ουσ. • κλειστός χώρος κατάλληλος για τη φύλαξη αντικειμένων. 🕮 < αρχ. ἀποτίθημι [= αποθέτω, βάζω κατά μέρος, εναποθέτω, τοποθετώ].

αποικίζω, ρ. [μετβ.] • ιδρύω αποικία σε κάποια χώρα, στέλνω κατοίκους σε ξένη χώρα. 🕮 < αρχ. ἀποικίζω. ⊙ αποικιστής, αποικία, αποίκιση, αποικισμός, αποικιστικός.

αποικώ, ρ. [μετβ.] • πηγαίνω να εγκατασταθώ σε ξένη χώρα, στην αποικία, μεταναστεύω. 🕮 < αρχ. ἀποικέω, -ῶ.

αποικία, η, ουσ. • 1. (ιστορ.) νεότερη πόλη που ιδρύθηκε σε μακρινούς τόπους από τους κατοίκους της μητέρας πόλης (της μητρόπολης) και διατηρεί, άριστες πολιτισμικά και οικονομικά, σχέσεις μαζί της, 2. (πολιτ.) χώρα που βρίσκεται κάτω από την κυριαρχία άλλου κράτους, στρατιωτικά και οικονομικά δυνατότερου, 3. ομάδα από άτομα που ζουν κοινοβιακά, 4. (βιολ.) σύνολο ζώων ή μικροοργανισμών που ζουν ομαδικά. 🕮 < αρχ. ἀποικία. ⊙ αποικιακός.

άποικος, ο, ουσ. • 1. ο κάτοικος αποικίας, 2. το μέλος κάποιας αποικιακής αποστολής. 🕮 < αρχ. ἄποικος < ἀπ(ό) + οἶκος.

αποκατάσταση, η, ουσ. • 1. επαναφορά σε προηγούμενη θέση ή κατάσταση, 2. οικονομική εξασφάλιση, 3. αποζημίωση, 4. απόδοση δικαιωμάτων, 5. συντήρηση έργων τέχνης ή οικοδομημάτων, 6. πάντρεμα, νοικοκύρεμα. 🕮 < αρχ. ἀποκατάστα(σις) -ση.

αποκλεισμός, ο, ουσ. • 1. η διακοπή επικοινωνίας με τον υπόλοιπο κόσμο, παρεμπόδιση, 2. η απομόνωση μιας περιοχής με στρατιωτικά ή άλλα μέσα, συνών. εμπάργκο, κωλυσιπλοΐα, 3. απομάκρυνση συμμετέχοντος από συλλογικές διαδικασίες, 4. (αθλητ.) απαγόρευση συμμετοχής αθλητή σε αγώνες λόγω παραβίασης κανονισμών, 5. (μτφ.) εξαίρεση. 🕮 < μτγν. ἀποκλεισμός.

αποκλειστικότητα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • το δικαίωμα που έχει κάποιος πάνω σε κάτι και δεν μπορεί να του το αφαιρέσει άλλος, προνόμιο. 🕮 < αποκλειστικ(ός) -ότης.

αποκλείω, ρ. [μετβ.] • 1. κλείνω μέσα ή έξω, εμποδίζω ή απαγορεύω την είσοδο ή την έξοδο, 2. δεν επιτρέπω τη συμμετοχή κάποιου σε κάτι, δε συμπεριλαμβάνω κάποιον ή κάτι μεταξύ άλλων, 3. κάνω εμπορικό πόλεμο. 🕮 < αρχ. ἀποκλείω. ⊙ αποκλεισμός, αποκλειστικός.

αποκλίνω, ρ. [αμετβ.] • 1. αλλάζω την κλίση του σώματος ή κάποιου πράγματος, γέρνω, 2. αλλάζω κατεύθυνση, 3. (μτφ.) εμφανίζω κάποια διαφορά από τον αρχικό σχεδιασμό, αντών. συγκλίνω, 4. δείχνω προτίμηση σε κάποια άποψη ή ιδεολογία. 🕮 < αρχ. ἀποκλίνω < ἀπό + κλίνω.

απόκλιση, η, ουσ. • 1. η παρέκκλιση από μια συγκεκριμένη κατεύθυνση, η κλίση προς τα πάνω, προς τα κάτω ή προς τα πλάγια, κλίση, ροπή, 2. διαφορά που εμφανίζεται: α) σε μια πορεία, σε μια εξέλιξη, σε σχέση πάντοτε με τον αρχικό σχεδιασμό ή με τον τελικό στόχο, β) (βιολ.) σε σχέση με αυτό που θεω-

ρείται ως κανονικό ή φυσιολογικό, ανωμαλία, 3. (φρ.) *«απόκλιση πυξίδας»,* η γωνία που σχηματίζεται μεταξύ του μαγνητικού και του γεωγραφικού μεσημβρινού, *«απόκλιση μαγνητική / ετήσια / σελήνης / αστέρα».* 🕮 < αρχ. ἀποκλίνω.

αποκόλληση, η, ουσ. • ξεκόλλημα, αποχωρισμός, αποσύνδεση αντικειμένων, απομάκρυνση σκάφους από τον ύφαλο, τον βυθό. 🕮 < αποκόλλη-σις > -ση

αποκολλώ, ρ. [μετβ.] • χωρίζω δύο πράγματα που είναι κολλημένα, αποκολλώ, αποσυνδέω, ξεκολλώ, απαγκιστρώνω. 🕮 < ἀποκολλῶ. ⊙ αποκόλληση.

απόκρημνος, -η, -ο, επίθ. • 1. (για τόπο) αυτός που είναι γεμάτος γκρεμούς ή άλλες εδαφικές ανωμαλίες, όπως φαράγγια ή βάραθρα, συνών. δυσανάβατος ή γενικά δύσβατος, κρημνώδης, 2. (μτφ.) αυτός που είναι γεμάτος δυσκολίες [αρχ. συνήθως για δικαστικές υποθέσεις], δυσχέρειες. 🕮 < αρχ. ἀπόκρημνος.

απόκρυψη, η, ουσ. • 1. το να μην φανερώσει κάποιος το μυστικό, συνών. κρύψιμο, καταχώνιασμα, αποσιώπηση, αντών. αποκάλυψη, 2. (στρατ.) τεχνική που εφαρμόζεται για να καταστήσει κάποιος κάτι αθέατο από τον εχθρό, 3. κάλυψη θέας, 4. (τηλεπ.) ρύθμιση που αποτρέπει την εμφάνιση του αριθμού της τηλεφωνικής συσκευής όταν εκτελεί την κλήση. 🕮 < αρχ. ἀπόκρυψις [= εξαφάνιση].

αποκωδικοποιώ, ρ. [μετβ.] • 1. μεταφέρω ή ερμηνεύω κείμενο που είναι γραμμένο με μυστικό κώδικα, συνών. αποκρυπτογραφώ 2. (μτφ.) κατανοώ κάτι που είναι δυσνόητο, ξεδιαλύνω. 🕮 < απο- κωδικοποιώ [κώδικας + ποιώ]. ⊙ αποκωδικοποίηση, αποκωδικοποιητής.

απολαβή, η, ουσ. • 1. το κέρδος, η ωφέλεια από μια δραστηριότητα, το όφελος, 2. (πληθ.) οι αποδοχές, το εισόδημα, η αμοιβή, ο μισθός. 🕮 < μσν. απολαβή [παλαιότ. γραφή απολαυή] < αρχ. ἀπολαμβάνω < ἀπό + λαμβάνω.

απολεπίζω, ρ. [μετβ.] • 1. αφαιρώ λέπια από ψάρια, 2. βγάζω φλούδες από ξηρούς καρπούς ή φρούτα, ξεφλουδίζω. 🕮 < αρχ. ἀπολέπω.

απολογισμός, ο, ουσ. • 1. αναλυτική παρουσίαση των πεπραγμένων από κάποιο πρόσωπο για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα διαχείρισης, 2. λογοδοσία που αφορά την έκθεση επιχειρηματικής ή διοικητικής διαχείρισης, 3. (λογιστ.) ετήσιος γενικός λογαριασμός εσόδων και εξόδων, 4. επίλογος ρητορικής ομιλίας, 5. (μτφ.) τελικό αποτέλεσμα. 🕮 < μτγν. ἀπολογισμός.

απολογούμαι και **απολογιέμαι,** ρ. [αμετβ.] • 1. αποκρούω τις εις βάρος μου κατηγορίες, 2. (γενικότ.) απαντώ, αποκρίνομαι. 🕮 < αρχ. ἀπολογοῦμαι. ⊙ απολογητής, απολογισμός, απολογητικός, απολογία.

απολυμαίνω, ρ. [μετβ.] • καθαρίζω το χώρο ή το εργαλείο από παθογόνους μικροοργανισμούς, αποστειρώνω. 🕮 < αρχ. ἀπολυμαίνομαι [= ξεπλένω τη βρομιά από το σώμα μου]. ⊙ απολυμαντικός [*«απολυμαντικός κλίβανος / εξοπλισμός / σταθμός»*].

απολύμανση, η, ουσ. • (ιατρ.) εξόντωση νοσογόνων μικροβίων με τη βοήθεια ειδικών φαρμάκων και συσκευών, συνών. αποστείρωση, παστερίωση, αντισηψία. 🕮 < απολυμαίνω < από + λύμα [= βρομιά].

απόλυση, η, ουσ. • 1. παύση της σχέσης εργασίας ενός εργαζόμενου, αποπομπή, 2. (νομ.) απόδοση της ελευθερίας σε φυλακισμένο, αποφυλάκιση, 3. (στρατ.) λήξη της θητείας στρατευμένου, 4. αποφοίτηση μαθητή από το λύκειο, 4. (εκκλ.) ευχή του ιερέα στο κλείσιμο της Θείας Λειτουργίας. 🕮 < αρχ. ἀπολύω.

απολύω, ρ. [μετβ. και αμετβ.] • 1. (νομ.) σταματώ κάποιον από την εργασία του, 2. απελευθερώνω φυλακισμένο, αποφυλακίζω, 3. (στρατ.) δίνω απολυτήριο στον στρατευμένο που έχει ολοκληρώσει τη θητεία του, 4. τελειώνω τη Θεία Λειτουργία. 🕮 < αρχ. ἀπολύω [= 1. λύνω κάτι από κάτι άλλο, 2. απελευθερώνω, απαλλάσσω ή ανακουφίζω από κάτι]. ⊙ απόλυση, απολυσιά, απολυτήριος, απολυτός.

απόμακρος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που βρίσκεται πολύ μακριά, ή που προέρχεται από μακριά, αλαργινός, μακρινός, 2. (για πρόσωπα) αυτός που αποφεύγει τη συναναστροφή με άλλους, ο αντικοινωνικός. 🕮 < αρχ. ἀπό- + μακράν [= μακριά]. ◈ απόμακρα [επίρρ.].

απομάκρυνση, η, ουσ. • 1. μετακίνηση αντικειμένου σε μια απόσταση από κάποιο άλλο

σημείο, 2. εκδίωξη προσώπου από τον τόπο της διαμονής του π.χ. για πολιτικούς λόγους, 3. (στρατ.) δυνατότητα ενός στρατιωτικού να απομακρυνθεί από την έδρα της μονάδας στην οποία υπηρετεί κατά τις μέρες κάποιας αργίας, 4. (για πρόσ.) απόλυση, εκδίωξη από μία θέση, παύση από αξίωμα, αποπομπή, καθαίρεση, 5. (μτφ.) α) απόκλιση από ένα αρχικό σημείο, β) χαλάρωση των σχέσεων με κάποιον. 🕮 < απομακρύν(ω) -σις > -ση.

απομονόνω, ρ. [μετβ.] • 1. ξεχωρίζω κάτι και το τοποθετώ στην άκρη, συνών. αποχωρίζω, ξεμοναχιάζω, 2. διακόπτω την επικοινωνία. 🕮 < αρχ. ἀπομονοῦμαι με αρχ. σημ. μένω μόνος. ⊙ απομόνωση, απομονωτήρας, απομονωτήριο, απομονωτικός.

απόνερα και **απονέρια,** τα, ουσ. • 1. τα ακάθαρτα νερά που μένουν κυρίως μετά το πλύσιμο, 2. τα υγρά απόβλητα, 3. τα αφρίζοντα νερά που δημιουργούνται από τη φτερωτή του άξονα ενός μηχανοκίνητου σκάφους καθώς διασχίζει τη θάλασσα, 4. (μτφ.) τα δυσάρεστα επακόλουθα. 🕮 < από + νερά.

απονήωση, η, ουσ. • (αεροναυτ.) η απογείωση αεροσκάφους ή ελικοπτέρου από πλοίο, αντών. προσνήωση. 🕮 < καθαρ. απονήωσις < απο- + νη- (< αρχ. ναῦς) + -ωσις.

απόντιστος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που δεν έχει βυθιστεί, αβούλιαχτος, αβύθιστος, αντών. ποντισμένος, βουλιαγμένος, βυθισμένος. 🕮 < α- [στερητ.] + ποντίζω + -τος. ◈ απόντιστα [επίρρ.].

απόπειρα, η, ουσ. • 1. προσπάθεια με την οποία επιχειρεί κάποιος να πραγματοποιήσει ή να φθάσει κάτι χωρίς τελικά επιτυχία, 2. ενέργεια δοκιμαστικού χαρακτήρα, 3. (νομ.) η αρχή εκτέλεσης μιας αξιόποινης πράξης που όμως δεν πραγματοποιήθηκε. 🕮 < αρχ. ἀπόπειρα < ἀπό + πεῖρα, σημδ. από τη γαλλική tentative.

αποπέλαγα, επίρρ. • μακριά από την ανοιχτή θάλασσα, μακριά από το πέλαγος. 🕮 < από + πέλαγος.

αποπέμπω, ρ. [μετβ.] • 1. διώχνω μακριά, συνών. εκδιώκω, ξαποστέλνω, 2. απομακρύνω εργαζόμενο από το πόστο του, παύω, απολύω, καθαιρώ. 🕮 < αρχ. ἀποπέμπω.

αποπερατώνω, ρ. [μετβ.] • ολοκληρώνω κάποια δράση, αποτελειώνω κάτι που έχω αρχίσει. 🕮 < μτγν. ἀποπερατῶ.

αποπεράτωση, η, ουσ. • ολοκλήρωση κάποιου έργου ή δράσης, τελείωμα. 🕮 < μτγν. ἀποπεράτως(ις) -η.

αποπλέω, ρ. [αμετβ.] • απομακρύνομαι από το λιμάνι πλέοντας προς τα ανοικτά, ναυσιπλοώ, εκπλέω, σηκώνω πανιά, 🕮 < αρχ. ἀπο-πλέω, και ἀποπλείω [Ιων. διάλεκτος] [= πλέω μακριά από έναν τόπο για να μεταβώ σε άλλον].

αποπληρωμή, η, ουσ. • (οικον.) η εξόφληση ολόκληρου του οφειλόμενου χρέους. 🕮 < μσν. αποπληρωμή.

αποπληρώνω, ρ. [μετβ.] • εξοφλώ το οφειλόμενο χρέος στο σύνολό του, συνών. ξεπληρώνω. 🕮 < μσν. αποπληρώνω. ⊙ αποπληρωμή, αποπλήρωση.

απόπλους, ο, ουσ. • η αναχώρηση πλοίου από το λιμάνι, συνών. έκπλους, αντών. κατάπλους, είσπλους. 🕮 < αρχ. ἀπόπλους.

αποπλύματα, τα, ουσ. [συνήθως στον πληθ.] **απόπλυμα** και **αποπλύδι,** το, • 1. σαπουνόνερα, 2. (ναυτ.) κατάλοιπα, από πετρέλαιο και νερό, που έχουν προέλθει από πλύση των δεξαμενών φορτίου, συνών. έκπλυμα, 3. (μτφ.) φαγητό ή ποτό που έχει αηδιαστική γεύση. 🕮 < μτγν. ἀπόπλυμα.

αποπνέω, ρ. [μετβ.] • αναδίνω ευχάριστη ή δυσάρεστη οσμή, μυρίζω, 2. (μτφ.) χαρακτηρίζομαι από κάτι και το οποίο γνώρισμα μεταδίδω στους άλλους, το διαχέω ως αίσθηση, συνών. εκπέμπω. 🕮 < αρχ. ἀποπνέω.

απόρρητο, το, ουσ. • 1. το μυστικό που δεν πρέπει να γίνει γνωστό, 2. επίσημο έγγραφο που δεν πρέπει να δημοσιοποιηθεί. 🕮 < αρχ. ἀπό- + ῥητός.

απόρρητος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν πρέπει να αποκαλυφθεί, να γνωστοποιηθεί. 🕮 < αρχ. ἀπόρρητος [= απαγορευμένος, μυστικός]. ◈ απόρρητα [επίρρ.].

απόρριμμα, το, ουσ. [συνήθως στον πληθ.] • το άχρηστο αντικείμενο, το σκουπίδι, απόριγμα. 🕮 < απορρίχνω. ○ απορριμματοδοχείο, απορριμματοφόρο.

απορριμματοδοχείο, το, ουσ. • καλάθι σκουπιδιών. 🕮 < απόρριμμα + δοχείο.

απορριμματοφόρο, το, ουσ. • όχημα ή σκάφος μεταφοράς σκουπιδιών, συνών. σκουπιδιάρικο, σκυβαλοφόρο. 🕮 < απόρριμμα + -φόρος.

απορρίπτω, ρ. [μετβ.] • 1. δεν εγκρίνω κάτι, 2. ρίχνω κάτι μακριά, αποβάλλω, απωθώ, εξοβελίζω, 3. αρνούμαι να αποδεχτώ κάτι, να το ασπαστώ, αντών. παραδέχομαι, 4. αφήνω μαθητή, σπουδαστή ή φοιτητή να επαναλάβει την ίδια τάξη, δεν τον προάγω. 🕮 < αρχ. ἀπορρίπτω. ⊙ απορριπτέος, απόρριψη.

απόρριψη, η, ουσ. • 1. το πέταγμα κάποιου πράγματος στον κάλαθο των αχρήστων, 2. άρνηση αποδοχής κάποιου πράγματος, ή κάποιας ιδέας, άποψης κ.λπ. 3. η μη προαγωγή μαθητή, σπουδαστή ή φοιτητή στο επόμενο έτος μαθητείας ή φοίτησης, αντών. προαγωγή. 🕮 < αρχ. ἀπόρριψις (-σις > -ση).

απορρόφηση, η, ουσ. • η ενέργεια του απορροφώ: 1. η διείσδυση μιας υγρής ή αέριας ουσίας σε ένα υλικό και η συγκράτησή της από αυτό, «*Η απορρόφηση των θρεπτικών συστατικών από τον ανθρώπινο οργανισμό*», ρούφηγμα, βύζαγμα, 2. (μτφ.) α) η κατανάλωση αγαθών β) η απασχόληση διαθέσιμου ανθρώπινου δυναμικού, γ) συγχώνευση, δ) η εξ ολοκλήρου διάθεση του χρόνου ή του ενδιαφέροντος κάποιου σε κάτι. 🕮 < απορροφη-σις > -ση.

απορροφητήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή απορρόφησης διαφόρων αερίων, καπνών, οσμών κ.λπ. 🕮 < απορροφη- (< απορροφώ) + -τήρ > -τήρας, μτφρδ. από την αγγλ. absorber.

απορροφητικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που πραγματοποιεί απορρόφηση υγρών ή αέριων στοιχείων, ή ήχων, ή επίσης διαφόρων τύπων ακτινοβολιών. 🕮 < απορροφώ. ◈ απορροφητικά [επίρρ.].

απορροφώ, ρ. [μετβ.] • 1. ρουφώ κάτι, 2. (μτφ.) απασχολώ, 3. αφομοιώνω, 4. (μέσ.) αφοσιώνομαι σε κάτι. 🕮 < αρχ. ἀπορροφῶ.

απορρύπανση, η, ουσ. • η διαδικασία καθαρισμού ενός χώρου από ρυπογόνες ουσίες. 🕮 < απορρυπαν-σις, -ση μτφρδ. από την αγγλ. depolution.

απορρυπαντικό, το, ουσ. • χημική ουσία που χρησιμοποιείται ως μέσο καθαρισμού επιφανειών αλλά και ρούχων. 🕮 < απορρυπαίνω, μτφρδ. από τη γαλλ. détergent.

απόσβεση, η, ουσ. • 1. (οικον.) σταδιακή εξόφληση χρηματικού ποσού, αποπληρωμή, 2. ολοκληρωτική διαγραφή, 3. (νομικ.) η ακύρωση, η απάλειψη. 🕮 < αρχ. ἀπόσβεσις < ἀποσβέννυμι [= σβήνω].

αποσβεστήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) όργανο κατάσβεσης της φωτιάς, κατασβεστήρας, ή μείωσης κραδασμών αυτοκινούμενων μέσων αλλά και σταθερών μηχανοκίνητων ή ηλεκτροκίνητων αντικειμένων, συνών. αμορτισέρ. 🕮 < απόσβεσ(ις) < αρχ. ἀπό + -σβέννυμι [= σβήνω] + -τήρ > -τήρας, μτφρδ. από τη γαλλ. amortisseur.

αποσκευή, η, ουσ. • ειδική συσκευασία χρήσιμη για εκείνον που ταξιδεύει, βαλίτσα, σάκος, μπαγάζια. 🕮 < μτγν. ἀποσκευή.

απόσπαση, η, ουσ. • 1. αποχωρισμός τμήματος από το σύνολο, ξεκόλλημα, 2. απόκτηση εδαφικού τμήματος με βίαια μέσα, 3. προσωρινή μετάθεση υπαλλήλου σε άλλη περιοχή ή σε άλλο τμήμα της ίδιας όμως υπηρεσίας. 🕮 < μτγν. ἀπόσπα(σις) [= χώρισμα] -ση.

απόσπασμα, το, ουσ. • 1. τμήμα ενός συνόλου που αποκόπτεται απ' αυτό, 2. κομμάτι γραπτού κειμένου που αντιγράφεται και επικολλάται σε άλλο σύγγραμμα, 3. στρατιωτική μονάδα που έχει ειδική αποστολή. 🕮 < αρχ. ἀπόσπασμα.

Αποσπερίτης, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (αστρον.) λαϊκή ονομασία του πλανήτη Έσπερου [= Αφροδίτη], το πρώτο αστέρι που εμφανίζεται στον έναστρο ουρανό και το τελευταίο που χάνεται την αυγή. Για τους αρχ. Έλληνες και Εωσφόρος. 🕮 < μσν. Ἀποσπερίτης < ἀποσπέρα + -ίτης < [αρχ.] ἀπό + ἑσπέρα, θηλυκό του ἕσπερος.

Η μέρα φεύγει ποιος την κλέβει / ήξερα μα ξέχασα / όσοι δουλέψαν κι όσοι παιδέψαν / τα λερωμένα πέταξαν
Κι εσύ **αποσπερίτη** μου / του δειλινού ταιριάζεις / άδολα είναι τα μάτια σου / και μην τα κατεβάζεις
Οι πολιτείες πάντα χορεύουν / σε ρυθμό κιρκαδιανό / τα φώτα ανάβουν να προλάβουν / της νύχτας το μετέωρο
Κι εσύ **αποσπερίτη** μου / του δειλινού ταιριάζεις / άδολα είναι τα μάτια σου / και μην τα κατεβάζεις…

➢Στίχοι και μουσική.: **Παπακωνσταντίνου Θανάσης.**

απόσταγμα, το, ουσ. • 1. το προϊόν της απόσταξης, εκχύλισμα, συνών. στάγμα, 2. (μτφ.) το βαθύτερο νόημα μιας πνευματικής δημιουργίας, ή ουσία. 🕮 < μτγν. ἀπόσταγμα [= αυτό που στάζει ή σταλάζει]. ⭘ αποσταγματοποιείο, αποσταγματοποιία, αποσταγματοποιός.

αποστάζω, ρ. [μετβ.] • 1. κάνω κάτι να στάξει, 2. πραγματοποιώ απόσταξη. 🕮 < αρχ. ἀποστάζω.

αποστακτήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή απόσταξης, συνών. άμβυκας. 🕮 < αποστακ- (< αποστάζω) -τήρ > -τήρας.

απόσταξη, η, ουσ. • η διαδικασία εξαέρωσης με θέρμανση κάποιου υγρού και εν συνεχεία συμπύκνωσης των υδρατμών με ψύξη, (φρ.) *«κλασματική απόσταξη»,* είναι ο διαχωρισμός ενός μείγματος στα συστατικά του. 🕮 < μτγν. ἀπόσταξις.

Η **απόσταξη** ροδοστάγματος στην Κύπρο

Η **απόσταξη** ροδοστάγματος γινόταν με το καζάνι, με το οποίο βγαίνει και η ζιβανία. Η διαδικασία άρχιζε ύστερα από τη συναρμολόγηση του λέβητα, του λουλά, και του ψυκτικού σωλήνα που διαπερνούσε το πιθάρι. Ρίχνονταν μέσα στο καζάνι τα ροδόφυλλα και προστίθετο νερό ίσου βάρους, δηλαδή για κάθε μια οκά ροδόφυλλα μια οκά νερό. Σφραγιζόταν με αχυροπηλό ή γύψο το στούπωναν πάνω στο καζάνι (τον λέβητα) και άναβαν τα ξύλα στη νισκιάν που βρισκόταν από κάτω. Ύστερα από τον βρασμό των ροδόφυλλων και του νερού που βρισκόταν μέσα στον λέβητα, άρχιζε να τρέχει σταγόνα-σταγόνα το ροδόσταγμα από την εξαγωγή του ψυκτικού σωλήνα που διαπερνούσε πιθάρι με νερό μέσα σε μπουκάλια που τοποθετούνταν από κάτω. ➢ http://foodmuseum.cs.ucy.ac.cy/

απόσταση, η, ουσ. • 1. το μήκος της ευθείας που χωρίζει ένα σημείο ή ένα σώμα από κάποιο άλλο, 2. το μήκος της διαδρομής που διατρέχει κάποιος ανάμεσα σε δύο σημεία, 3. το χρονικό διάστημα ανάμεσα σε δύο γεγονότα ή περιόδους, 4. (ναυτ.) στη ναυσιπλοΐα και γενικά στη ναυτιλία το μήκος της συντομότερης και ασφαλούς γραμμής που συνδέει δύο τόπους, 5. (μτφ.) η διαφορά που υπάρχει ανάμεσα σε πρόσωπα ή σε πράγματα ως προς την αξία, την ποιότητα, το ποσό ή το ποιόν, (φρ.) *«απόσταση μεταξύ λόγων και έργων / ασφαλείας / βολής», «ζενιθία / περιηλιακή / πολική / γωνιώδης απόσταση».* 🕮 < αρχ. ἀπόστα(σις) -ση.

αποστειρώνω, ρ. [μετβ.] • 1. κάνω κάποιον στείρο, 2. (μτφ.) απαλλάσσω από αντικείμενα ή ουσίες παθογόνους μικροοργανισμούς. 🕮 < μτγν. ἀποστειρῶ.

αποστείρωση, η, ουσ. • 1. πραγματοποίηση στείρωσης, 2. καταστροφή παθογόνων μικροοργανισμών σε ουσίες ή αντικείμενα με χημικά ή με φυσικά μέσα, συνών. αντισηψία, απολύμανση. 🕮 < μσν. αποστείρω(σις) [= έλλειψη γονιμότητας] -ση.

αποστολέας, ο/η, ουσ. • 1. αυτός που στέλνει επιστολή, δέμα κ.λπ. 2. (συνεκδ.) το όνομα που υπάρχει στον φάκελο ή το δέμα και γνωστοποιεί το άτομο που το στέλνει, αντών. παραλήπτης, αποδέκτης. 🕮 < αρχ. ἀποστολεύς [= στην αρχαία Αθήνα, αξιωματούχος που ήταν επιφορτισμένος με την παρασκευή ναυτικής μοίρας] < ἀποστέλλω.

αποστολή, η, ουσ. • 1. η πράξη της διαβίβασης, 2. το αντικείμενο που στέλνει κάποιος, 3. (μτφ.) σπουδαίο έργο ή ενέργεια που οφείλει κάποιος να εκτελέσει, 4. σκοπός, προορισμός. 🕮 < αρχ. ἀποστολή < ἀποστέλλω.

αποστράγγιση, η, και **αποστράγγισμα,** το, ουσ. • 1. απομάκρυνση υδάτινων ποσοτήτων από ελεγχόμενο χώρο, 2. η αποξήρανση βάλτων, λιμνών, με τεχνικά έργα, 3. (μτφ.) εξάντληση αποθεμάτων. 🕮 < μσν. αποστραγγι- (< αποστραγγίζω) -σις > -ση.

αποστρατεύω, ρ. [μετβ.] • 1. (στρατ.) α) απομακρύνω αξιωματικό των ενόπλων δυνάμεων ή των σωμάτων ασφαλείας από την υπηρεσία του για διάφορους λόγους, β) αποχωρώ από το στράτευμα, συνταξιοδοτούμαι, γ) σταματώ την επιστράτευση, 2. σταματώ να ασκώ το επάγγελμά μου. 🕮 < μτγν. ἀποστρατεύομαι. ⊙ αποστρατεία.

αποστρατικοποίηση, η, ουσ. • (στρατ.) συμφωνία που ορίζει την απομάκρυνση των στρατιωτικών δυνάμεων από μία περιοχή. 🕮 < από + στρατικοποίηση.

αποσυναρμολογώ, ρ. [μετβ.] • διαλύω μηχάνημα σε κομμάτια από τα οποία έχει κατα-

σκευαστεί, ξεμοντάρω, διαμελίζω. 📖 < απο- συναρμολογώ.

αποταμίευση, η, ουσ. • (οικον.) συγκέντρωση χρημάτων για ώρα ανάγκης σε προσωπικό, ταπεζικό λογαριασμό. 📖 < αποταμιεύ(σις) [= αποθήκη] -ση.

αποσυνδέω, ρ. [μετβ.] • 1. διαλύω, διαχωρίζω μέρη αντικειμένου που έχουν συνδεθεί μεταξύ τους, <u>αντών.</u> συναρμολογώ, μοντάρω, 2. αποχωρίζω κάτι από κάποιο άλλο αντικείμενο με το οποίο ήταν συνδεδεμένο, αποκολλώ, 3. (ειδικότ.) διακόπτω τη σύνδεση αγωγών ή ηλεκτρικών κυκλωμάτων, 4. (μτφ.) σταματώ να συσχετίζω και να συγκρίνω. 📖 < απο- συνδέω. ⊙ αποσύνδεση.

αποσφραγίζω, ρ. [μετβ.] • αφαιρώ τη σφραγίδα από επιστολή ή σχίζω το φάκελο για να αφαιρέσω το γράμμα ή το έγγραφο. 📖 < μτγν. ἀποσφραγίζω. ⊙ αποσφράγισμα [= η ενέργεια που κάνω για να ανοίξω το φάκελο].

απότακτος, -η, -ο, επίθ. • για στρατιωτικό που τον έχουν αποτάξει, που έχουν δηλ. απομακρύνει από το στράτευμα. 📖 < αρχ. ἀπότακτος [= τοποθετημένος χωριστά για ιδιαίτερη χρήση] < ἀποτάσσω [= αποχωρίζω, ξεχωρίζω, προσδιορίζω ή καθορίζω ιδιαιτέρως].

απόταξη, η, ουσ. • (στρατ.) η οριστική απομάκρυνση από το στράτευμα μόνιμου αξιωματικού ή υπαξιωματικού εξαιτίας σοβαρότατου παραπτώματος. 📖 < αρχ. ἀπόταξις < ἀποτάσσω [= αποχωρίζω, ξεχωρίζω, προσδιορίζω ή καθορίζω ιδιαιτέρως].

αποτέλεσμα, το, ουσ. • 1. η κατάληξη μιας ενέργειας ή μιας διαδικασίας αλλά και το επακόλουθο που προκύπτει από αυτή, 2. επίσημη κρίση, το συμπέρασμα. 📖 < αρχ. ἀποτέλεσμα.

αποτελεσματικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που επιτυγχάνει ικανοποιητικά αποτελέσματα, <u>αντών.</u> αναποτελεσματικός. 📖 < μτγν. ἀποτελεσματικός [= παραγωγικός] ◈ αποτελεσματικά [επίρρ.].

αποτεφρωτής και **αποτεφρωτήρας,** ο, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή [είδος κλιβάνου που λειτουργεί με τη μέθοδο της πυρόλυσης] που χρησιμεύει για την αποτέφρωση απορριμμάτων και πετρελαιοειδών αποβλήτων στο χώρο του πλοίου [παλαιότερα] και αλλού, αλλά και για καύση και καταστροφή άχρηστων αντικειμένων καθώς και νεκρών σωμάτων. 📖 < αποτεφρώνω (από-τεφρω- < τέφρα = στάχτη) + επίθημα -τήρας.

αποτυπώνω, ρ. [μετβ.] • 1. τυπώνω, εκτυπώνω, <u>συνών.</u> σταμπάρω, 2. σχεδιάζω το περίγραμμα ενός αντικειμένου πάνω σε μία επιφάνεια, καταγράφω, 3. (μτφ.) διατυπώνω σκέψεις με ακρίβεια και παραστατικότητα, 4. θυμάμαι κάτι με μεγάλη ακρίβεια, το εντυπώνω. 📖 < μτγν. ἀποτυπόω, -ῶ.

αποτύπωση, η, ουσ. • 1. ο τρόπος με τον οποίο απεικονίζεται το ανάγλυφο μιας επιφάνειας σε άλλη, εκτύπωση, 2. τοπογραφική απεικόνιση του εδάφους, ή με απόλυτη ακρίβεια, ο σχεδιασμός κάποιου κτίσματος (εννοείται υπό κλίμακα), 3. (φρ.) *«αρχιτεκτονική / γεωγραφική / γονιδιακή / δορυφορική / τρισδιάστατη / τοπογραφική / οριζόντια / υψομετρική / χαρτογραφική / ανάγλυφη / ρεαλιστική / φωτογραφική αποτύπωση»,* 4. μέθοδος διακοσμήσεως με τη βοήθεια της αγγειοπλαστικής, στάμπα. 📖 < μτγν. ἀποτύπωσις [= εκτύπωση, αναπαραγωγή].

απούντο, επίρρ. • ακριβώς. 📖 < ιταλ. appunto.

απουσία, η, ουσ. • 1. το να μη βρίσκεται κανείς στο χώρο που θα έπρεπε και στο σωστό χρόνο, <u>αντών.</u> παρουσία, 2. (συνεκδ.) χρόνος κατά τον οποίο απουσιάζει κανείς, 3. η μη ύπαρξη, έλλειψη, ανυπαρξία. 📖 < αρχ. ἀπουσία.

απουσιάζω, ρ. [αμετβ.] • 1. δεν είμαι παρών στο σωστό τόπο και χρόνο, λείπω 2. δεν υπάρχω [συνήθως για πράγματα]. 📖 < μτγν. ἀπουσιάζω [= δαπανώ μέρος της περιουσίας μου].

απόφαση, η, ουσ. • 1. η τελική γνώμη ή επιλογή που προήλθε μετά από περίσκεψη, 2. (νομ.) η δικαστική ετυμηγορία, 3. θαρραλέα αντιμετώπιση μίας κατάστασης, 4. (πολιτ.) κυβερνητικό διάταγμα, 5. (φρ.) *«παίρνω απόφαση»,* συμφιλιώνομαι με την ιδέα ή με την επικρατούσα κατάσταση. 📖 < μσν. απόφαση [= διάταγμα] < αρχ. ἀπόφα(σις) [= 1. κατάλογος, 2. κρίση (δικαστηρίου)] < ἀποφαίνω.

αποφασίζω, ρ. [μετβ.] • 1. καταλήγω σε συγκεκριμένη θέση ή επιλογή μετά από ώριμη σκέψη και επεξεργασία των δεδομένων, 2.

(νομ.) εκδίδω ετυμηγορία, (φρ.) *«αποφασίζομεν και διατάσσομεν»,* δήλωση αυταρχικής συμπεριφοράς [που θυμίζει τη χουντική περίοδο 1967-74]. 🕮 < μσν. αποφασίζω.

αποφεύγω, ρ. [μετβ.] • 1. δεν πλησιάζω κάποιον ή κάτι, 2. γλυτώνω από κάτι δυσάρεστο, ξεφεύγω, διαφεύγω, 3. προσπαθώ να μην κάνω κάτι. 🕮 < αρχ. ἀποφεύγω.

αποφορτίζω, ρ. [μετβ.] • 1. (για μηχανές και γεννήτριες) αφαιρώ το ηλεκτρικό φορτίο, εκφορτίζω, αντών. φορτίζω, 2. (μτφ.) εκτονώνω μια βεβαρυμμένη συναισθηματικά ατμόσφαιρα. 🕮 < μτγν. ἀποφορτίζω [= ρίχνω το φορτίο]. ⊙ αποφόρτιση, αποφορτισμός.

αποφράζω, ρ. [μετβ.] • 1. βουλλώνω, εμποδίζω τη δίοδο, κλείνω, φράζω, εμφράσσω, 2. ξεφράζω, ελευθερώνω τη δίοδο. 🕮 < μσν. αποφράζω < αρχ. ἀποφράσσω.

απόφραξη, η, ουσ. • 1. η ενέργεια που καταβάλλω για να φράξω το στόμιο σ' έναν αγωγό, μία δίοδο κ.λπ. 2. ξεβούλλωμα φραγμένης εισόδου. 🕮 < αρχ. ἀπόφραξις.

αποχέτευση, η, ουσ. • υπόγειο δίκτυο αγωγών που οδηγεί: α) τα βρόχινα νερά σε χείμαρρους ή ποτάμια ή στη θάλασσα και β) τα βρώμικα οικιακά ή εργοστασιακά λύματα σε δεξαμενές βιολογικού καθαρισμού. 🕮 < μτγν. ἀποχέτευ(σις), -ση, < αρχ. ἀποχετεύω < ὀχετός [= τάφρος, διώρυγα, αγωγός υδάτων] < ὄχος / ὀχέω < ἔχω.

απόχη, η, ουσ. • (εργαλ.) φορητό δίχτυ σε σχήμα σακούλας, που σταθεροποιείται σε στρογγυλή μεταλλική στεφάνη σταθεροποιημένη σε μακριά ξύλινη βέργα, κατάλληλο για το μάζεμα εντόμων και ψαριών. 🕮 < μσν. απόχη.

αποχρωματίζω, ρ. [μετβ.] • 1. αφαιρώ χρώμα από βαμμένη επιφάνεια, ξεβάφω, 2. (μτφ.) εξαλείφω το χαρακτηρισμό από κάποιο πρόσωπο επειδή κρίνεται ως επιζήμιο για τη ζωή του, αποχαρακτηρίζω. 🕮 < αποχρωματίζω.

αποχώρηση, η, ουσ. • 1. η εκούσια απομάκρυνση από κάποιο χώρο ή τόπο, 2. διακοπή της συνεργασίας με κάποιον, παραίτηση, 3. (μτφ.) η διακοπή κάποιας μακρόχρονης συνήθως δραστηριότητας, εγκατάλειψη εργασιακής θέσης ή αξιώματος. 🕮 < αρχ. ἀποχώρη(σις) -ση.

αποχωρητήριο, το, ουσ. • χώρος κατάλληλα διαμορφωμένος για την ικανοποίηση των σωματικών αναγκών (αφόδευση και ούρηση) των ανθρώπων, συνών. τουαλέτα, καμπινές, απόπατος, το μέρος, ουρητήριο, αφοδευτήριο, βεσέ. 🕮 < αποχωρη- (αποχωρώ) -τήριο(ν).

αποχωριστήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) α) ο *«αποχωριστήρας ελαίου»* είναι μία συσκευή, που τοποθετείται μετά τον συμπιεστή και χρησιμοποιείται για να κάνει διαχωρισμό του λαδιού από το ψυκτικό μέσο, β) *«αποχωριστήρας ατμού»,* μέρος του λέβητα. 🕮 < αποχωρισ- (< αποχωρίζω) + -τήρας.

Απρίλιος, ο, ουσ. • ο τέταρτος μήνας του έτους. 🕮 < μτγν. Ἀπρίλιος < Ἀπρίλης < λατιν. Aprilis.

απρόσιτος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός [συνήθως για τόπο] που δεν είναι εύκολο να τον πλησιάσει κανένας, απροσέγγιστος, 2. [για πρόσωπα] αυτός/ -ή που εμφανίζει αντικοινωνική συμπεριφορά, ο απλησίαστος, 3. αυτός που είναι εμπορευματικά δυσκολοαπόκτητος ίσως γιατί είναι πανάκριβος. 🕮 < μτγν. ἀπρόσιτος.

απύθμενος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που έχει πολύ μεγάλο βάθος, τόσο, που να μην διακρίνεται ο πυθμένας του, 2. (μτφ.) το απίστευτο μίσος ή ζήλια. 🕮 < μτγν. ἀπύθμενος [= χωρίς βάση ή πάτο (συνήθως για κάποιο αγγείο)].

άπω, επίρρ. • μακριά, πέρα, (φρ.) *«Άπω Ανατολή».* 🕮 < αρχ. ἄπωθεν [= από μακριά].

απωθώ, ρ. [μετβ.] • 1. σπρώχνω κάτι μακριά, αβαράρω, 2. διώχνω, αποκρούω, αντών. ελκύω, 3. (ως ναυτ. παράγγελμα) σπρώξε μακριά, 4. προκαλώ αποστροφή. 🕮 < αρχ. ἀπωθῶ. ⊙ απώθηση.

απώλεια, η, ουσ. • 1. το χάσιμο ενός πράγματος, ενός αντικειμένου ή κάτι άλλου, 2. φθορά, ζημία, 3. διαρροή, 4. (συνεκδ.) η καταστροφή, 5. το κενό που αφήνει κανείς με το θάνατό του, 6. (πληθ.) οι απώλειες, οι νεκροί από τις πολεμικές αναμετρήσεις, 7. (μτφ.) ηθική κατάπτωση. 🕮 < αρχ. ἀπόλλυμι.

άπωση, η, ουσ. • 1. σπρώξιμο προς τα πίσω, 2. (φυσ.) *«ηλεκτρική άπωση»,* η απώθηση δύο ομώνυμων ηλεκτρισμένων σωμάτων. 🕮 < αρχ. ἄπω(σις) -ση < ἀπωθῶ.

απώστης, ο, ουσ. • 1. (ναυτ.) ένας από τους στύλους που στηρίζουν τα ακριανά τμήματα του σκάφους [στο σημείο της στείρας, αλλιώς κοράκι] με σκοπό τον περιορισμό της πίεσης στα σημεία [πρώρας και πρύμνης], κατά τη φάση της ναυπήγησης ή της συντήρησής του, συνών. σκούδρα, 2. όργανο ή εξάρτημα που χρησιμεύει για απώθηση ή για απομάκρυνση. 🕮 < μσν. ἀπώστης < αρχ. ἀπωθῶ.

Αραβία, η, ουσ. ή **Αραβική χερσόνησος**, η, • (γεωγρ.) η μεγαλύτερη χερσόνησος της Ασίας, βρίσκεται ανάμεσα στον Περσικό κόλπο και στα στενά του Ορμούζ, έχει έκταση 3.200.000 τ.χλμ. και πληθυσμό 78 περίπου εκατομμύρια κατοίκους με τα σημερινά πολιτισμικά δεδομένα, παλαιότερα τα όρια απλώνονταν σε περισσότερες ασιατικές περιοχές. 🕮 < αγγλ. Arabia ή Arabian Peninsula.

Αραβική θάλασσα, η, αλλιώς γνωστή και ως: **Θάλασσα** του **Ομάν,** • (γεωγρ.) τμήμα του Ινδικού Ωκεανού μεταξύ Ινδίας, Αραβικής χερσονήσου και Ανατολικής Αφρικής, με επιφάνεια περίπου 3.862.000 τ.χλμ..

αραβόσιτος, ο, ουσ. • (φυτολ.) είδος δημητριακού, το καλαμπόκι, συνών. αραποσίτι. 🕮 < Άραψ, γεν. -βος, + σίτος. Αν και αμερικάνικο γεωργικό προϊόν, η ονομασία του οφείλεται στο γεγονός ότι εισήχθη στην πατρίδα μας τον 16ο αι. από τις αραβικές χώρες.

άραγμα, το, ουσ. • 1. το αγκυροβόλημα, η στάθμευση του πλοίου ή ο ελλιμενισμός του, προσόρμιση, 2. (μτφ.) ανάπαυση, συνών. αδράνεια, καθισιό, τεμπελιά, αραλίκι. 🕮 < < μσν. αράζω < αρχ. ἀράσσω.

αράδα, η, ουσ. • 1. [ως επίρρ. τοπικό] στη σειρά, 2. [χρονικό] συνεχώς, χωρίς διακοπή. 🕮 < μσν. αράδα < βενετ. arada [= το περιεχόμενο του αλωνιού]. ⊙ αραδιάζω.

αραδιάζω, ρ. [μετβ.] • 1. απλώνω τα πράγματα σε σειρά, 2. εκθέτω, τοποθετώ, 3. (μτφ.) διηγούμαι με λεπτομέρειες, απαριθμώ, 4. (ειδικότ.) γεννώ πολλά παιδιά. 🕮 < αράδα.

αράζω, ρ. [μετβ. και αμετβ.] • 1. (ναυτ.) α) οδηγώ το πλοίο στον χώρο του λιμανιού, ελλιμενίζω, β) ρίχνω την άγκυρα, 2, βρίσκω καταφύγιο μετά από περιπέτεια, 3. (μτφ.) εγκαθίσταμαι κάπου μόνιμα, κατοικοεδρεύω, 4. κάθομαι αναπαυτικά, ξεκουράζομαι, χαλαρώνω. 🕮 < μσν. αράζω < αρχ. ἀράσσω [= χτυπώ με σφοδρότητα]. ⊙ άραγμα, αραξιά.

αραιόμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) όργανο μέτρησης της πυκνότητας των υγρών, συνών. πυκνόμετρο. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. aréomètre < αρχ. ἀραι(ός) -ο- + -mètre [= -μετρον]. ⊙ αραιομετρικός.

αραιός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που εμφανίζει κενά διαστήματα σε πράγματα τοποθετημένα σε σειρά, 2. αυτός που εμφανίζεται σποραδικά, 3. αυτός που παρουσιάζει μικρή πυκνότητα. 🕮 < αρχ. ἀραιός. ◈ αραιά [επίρρ.]. ○ αραιοσπαρμένος, αραιόστυλος.

αραιώνω, ρ. [μετβ. και αμετβ.] • 1. μεγαλώνω τα διαστήματα σε πράγματα που είναι τοποθετημένα σε σειρά, 2. κάνω κάποιο υγρό λιγότερο πυκνό, αντών. πυκνώνω, 3. περιορίζω τη συχνότητα, μειώνω, 4. λιγοστεύω, ελαχιστοποιώ. 🕮 < αρχ. ἀραι(ῶ) < ἀραιός. ⊙ αραίωμα, αραίωση.

αραξοβόλι, το, ουσ. • 1. παράλια περιοχή, μέρος υπήνεμο, κατάλληλο για την προφύλαξη σκαφών, αγκυροβόλι, όρμος, 2. (μτφ.) τόπος ιδανικός για εγκατάσταση και ξεκούραση, καταφύγιο. 🕮 < μσν. αραξοβόλι(ον) < αραξ- (αράζω < αρχ. ἀράσσω = χτυπώ με μανία) -ο- + -βόλι(ον).

αράπης, ο, ουσ. • 1. (μειωτ.) αυτός που ανήκει στη μαύρη φυλή, ο μαύρος, ο μελαψός, (παροιμ.) *«τον αράπη κι αν τον πλένεις, το σαπούνι σου χαλάς»,* λέγεται για άνθρωπο αδιόρθωτο, 2. (λαϊκότροπο) ο Άραβας, 3. (λαογρ.) κακοποιό πνεύμα που στα παιδικά αναγνώσματα αποτελεί τον μπαμπούλα, 4. (ναυτ.) τριγωνικό ιστίο [πανί] της κατηγορίας των φλόκων, που συνοδεύεται με μάτσα στο κάτω μέρος του, για να κινείται ελεύθερα, χωρίς την ανθρώπινη παρέμβαση. 🕮 < τουρκ. Arap + -ης < αραβ. ʿArab.

αργανέλα και **αργκανέλα,** η, ουσ. • (ναυτ.) είδος διχτυού ψαρέματος. 🕮 < ιταλ. arganella < ίσως από το δέντρο argan που φύεται στις βορειοαφρικανικές χώρες.

αργανέλο, το, ουσ. • (ναυτ.) μικρό βαρούλκο των πλοίων που χρησιμεύει για το σήκωμα της άγκυρας, βίντζι, ονίσκος [βαρούλκο ε-

μπορικών σκαφών]. 📖 < ιταλ. arganello < argano [= μικρό βίντσι, γερανός].

άργανο, το, ουσ. • (ναυτ.) μηχανισμός [τύπος βαρούλκου] με τον οποίο ανασύρεται η άγκυρα, συνών. αργάτης, εργάτης. 📖 < ιταλ. argano [= μικρό βίντσι, γερανός]. ⭕ καβοντάργανο.

αργάτης, ο, ουσ. [μσν.] • 1. (λαϊκό) ο εργάτης, 2. (λαϊκότροπο) είδος βαρούλκου.

*Σε γράμμα του προς τη Γαλάτεια από τη Γερμανία, ο Νίκος Καζαντζάκης γράφει: «Το νέο πρόσωπο του Θεού μου, όπως συχνά Σού 'γραψα, είναι ένας **αργάτης** που πεινάει, δουλέβει κ' εξανίσταται. `Ενας **αργάτης** που μυρίζει καπνό και κρασί, σκοτεινός, δυνατός, όλος επιθυμίες και δίψα εκδίκησης. Είναι σαν τους παλιούς ανατολίτες αρχηγούς με προβιές στα πόδια, με διπλό τσεκούρι στη δερματένια ζώνη, ένας Τσιγκισχάνος, που οδηγάει καινούργιες ράτσες που πεινούν και γκρεμίζει τα παλάτια και τα κελάρια των χορτασμένων κι αρπάζει τα χαρέμια των ανίκανων. Είναι σκληρός ο Θεός μου, όλος πάθος και θέληση, χωρίς συβιβασμούς, ανένδοτος. Η Γης τούτη είναι το χωράφι του, ουρανός και Γης είναι ένα».*

➢ Κυριακή 18 Φλεβάρη 2001 - ΕΝΘΕΤΗ ΕΚΔΟΣΗ: "7 ΜΕΡΕΣ ΜΑΖΙ" σελ. 4 – ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ, εφ. «Ριζοσπάστης».

αργία, η, ουσ. • 1. το να κάθεται κανείς χωρίς να εργάζεται, οκνηρία, τεμπελιά, 2. το σταμάτημα των εργασιών λόγω εθνικής ή θρησκευτικής γιορτής, 3. η υποχρεωτική παύση εργασίας σε δημόσιο λειτουργό. 📖 < μτγν. ἀργία < αρχ. ἀργός, όν [= αυτός που δεν καλλιεργεί τη γη, που ζει χωρίς να μοχθεί, αδρανής].

αργίλιο, το, ουσ. • (μεταλλ.) το αλουμίνιο, (φρ.) *«θειικό / νιτρικό / πυριτικό / φωσφορικό / χλωριούχο», «οξείδιο του / κράμα αργιλίου».* 📖 (αντιδάνειο) < αγγλ. argil *-ion* < λατιν. argilla < αρχ. ἄργιλ(λ)ος (η).

αργό πετρέλαιο, το, [χωρίς πληθ.] • (χημ.) άλλη ονομασία του ακάθαρτου ή ακατέργαστου πετρελαίου που είναι υγρής μορφής πέτρωμα αποτελούμενο από μείγμα υδρογονανθράκων και άλλων υγρών οργανικών ενώσεων.

αργόν, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.) το πιο διαδεδομένο από τα ευγενή αέρια, άχρωμο, άγευστο και άοσμο, με χημικό σύμβολο Ar και ατομικό αριθμό 18. 📖 (αντιδάνειο) < αγγλ. argon < αρχ. ἀργός, -όν [ουδ.] [= αυτός που δεν καλλιεργεί τη γη, που ζει χωρίς να μοχθεί, ο αδρανής (το παραπάνω αέριο δεν αντιδρά με κανένα άλλο χημικό στοιχείο γι' αυτό και ετυμολογικά συσχετίζεται με την αρχ. λ.)].

αργοναυτικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στους Αργοναύτες και την εκστρατεία τους. 📖 < αρχ. *[1]Αργοναύτης < *[2]Αργ(ώ) -ο- + ναύτης.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **1. Αργοναύτες**, το πενηνταμελές πλήρωμα της Αργούς που ανταποκρίθηκε στο κάλεσμα του Ιάσονα. Στόχος τους ήταν η απόκτηση του Χρυσόμαλλου δέρατος από τη μακρινή Κολχίδα που τη φύλαξή του είχε ένας δράκος. **2. Αργώ**, το πλοίο που έφερε τους Αργοναύτες από την Ιωλκό στην Κολχίδα. Η Αργώ απέκτησε το όνομά της από το ομηρικό επίθετο αργός που σήμαινε γρήγορος, λαμπρός, ίσως όμως να οφείλει την ονομασία της στον Άργο, ναυπηγό και μέλος του πληρώματός της. Ναυπηγήθηκε με ξυλεία από τα πευκόφυτα δάση του Πηλίου και τις δρύες της Δωδώνης.

αργός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που χαρακτηρίζεται από νωθρότητα, 2. αυτός που δεν έχει εργασιακή απασχόληση, άεργος, 3. (μτφ.) ο τεμπέλης, ο βαρύς, ο οκνηρός τύπος, 4. αυτός που δεν είναι παραγωγικός. 📖 < αρχ. ἀργός < ἀ- [στερητ.] + ἔργον. 🔷 αργά [= χωρίς βιασύνη] [επίρρ.].

άργυρος, ο, ουσ. • (χημ.) πολύτιμο μέταλλο που χρησιμοποιείται στην κατασκευή νομισμάτων, κοσμημάτων και διαφόρων αντικειμένων, με χημικό σύμβολο Ag. 📖 < αρχ. ἄργυρος. ⊙ αργυρένιος, αργυρία, αργυρίαση, αργυρίωση, αργυρίζω, αργύριο, αργυρώνω, αργύρωμα, αργύρωση.

Αργώ, η, ουσ. [γεν. της Αργούς] • 1. (μυθολ.) το πλοίο των Αργοναυτών [δες αργοναυτικός], 2. (αστρον.) αστερισμός του Νοτίου ημισφαιρίου, γνωστός από την αρχαιότητα, τον 19ο αιώνα ο αστερισμός διαιρέθηκε σε 4 τμήματα, είναι οι σημερινοί επίσημα αναγνωριζόμενοι αστερισμοί Πυξίς (Pyxis), Πρύμνα (Puppis), Τρόπις (Carina) και Ιστία (Vela). 📖 < αρχ. [ανθρωπωνύμιο] Ἄργος.

Άρης, ο, ουσ. • 1. (αστρον.) ένας από τους εννέα πλανήτες του ηλιακού μας συστήματος, 2. (μυθολ.) ένας από τους 12 θεούς του Ολύμπου. 📖 < αρχ. Ἄρης < ίσως από το

αρχ. ἀρή [ιωνικός τ.] / ἀρά [= 1. ευχή, προσευχή, 2. κατάρα, 3. καταστροφή, όλεθρος] ή με το αρχ. ἄρος [= βοήθεια, όφελος].

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Άρης**, γιος της Ήρας και του Δία, θεός του πολέμου που ταυτίζεται με τον ρωμαϊκό θεό Mars. Πάντοτε παριστάνεται με κράνος, θώρακα, ασπίδα, ξίφος και ακόντιο. Εραστής της Αφροδίτης. Πήρε το μέρος των Τρώων και εμφανίζεται σε πολλές μυθολογικές περιγραφές με τον Ηρακλή, την Αθηνά και τους υπόλοιπους θεούς.

αρθρωτός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που τα μέλη του συνδέονται με αρθρώσεις, ή τα διάφορα μέρη του συνδέονται με αρμούς, (φρ.) *«αρθρωτός άξονας / βραχίονας / μηχανισμός», «αρθρωτή άγκυρα / αλυσίδα / βάση / γέφυρα / κατασκευή / μετάδοση κίνησης», «αρθρωτό λεωφορείο».* 🕮 < αρθρώνω.

αριβάρω, ρ. [μετβ.] • 1. φθάνω, στον προορισμό μου, 2. (ναυτ.) καταπλέω, 3. (μτφ.) φθάνω ως ανεπιθύμητος, απρόσκλητος. 🕮 < ιταλ. arrivare [= έρχομαι]. ⊙ αριβάρισμα.

αριθμός, ο, ουσ. • 1. πλήθος από ομοειδείς μονάδες και το μέγεθος που προκύπτει από τη μέτρησή τους, *«πέντε αβγά», «εκατό μήλα»* κ.ά. 2. (μαθημ.) ψηφίο, νούμερο, (φρ.) *«ακέραιος / αλγεβρικός / ρητός / αρνητικός / διψήφιος / ζυγός / άρτιος / θετικός / κλασματικός / μιγαδικός / πρώτος / σύνθετος / σειριακός / φυσικός / δεκαδικός/ μεικτός / ατομικός αριθμός»,* 3. (γραμμ.) μορφή κλιτού μέρους του λόγου που φανερώνει την έννοια του ενός ή των πολλών, *«ενικός / πληθυντικός αριθμός».* 🕮 < αρχ. ἀριθμός. ⭕ αριθμοσοφία, αριθμολογία, λεξάριθμος, αριθμομηχανή, αριθμομνήμονας, αριθμολόγιο.

αριθμώ, ρ. [μετβ.] • 1. μετρώ, 2. βάζω αριθμό σε κάτι, 3. (παθ. -ούμαι στο γ' πρόσ.) υπολογίζω, λογαριάζω. 🕮 < αρχ. ἀριθμῶ. ⊙ αρίθμηση, αριθμητήρας, αριθμητήριο, αριθμητής, αριθμητικός, αρίθμητος.

αριστερός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που βρίσκεται προς την πλευρά της καρδιάς, ζερβός, 2. αυτός που βρίσκεται προς το μέρος του αριστερού χεριού, (φρ.) *«αριστερή πλευρά - μπάντα / μηχανή / τοιχαρχία»* κ.ά. 2. (ως ουσ.) α) αυτός που γράφει με το αριστερό χέρι, αριστερόχειρας, β) (πολιτ.) ο κομουνιστής, ο σοσιαλιστής, αυτός που δεν συμβιβάζεται με το κατεστημένο και ζητεί την ανατροπή του, γ) *η Αριστερά*, το σύνολο των πολιτικών δυνάμεων που αποκλίνουν προς τις θεωρητικές απόψεις των κομουνιστών και των σοσιαλιστών. 🕮 ❶ < αρχ. ἀριστερός, -ά, -όν, [= 1. αυτός που βρίσκεται προς τα αριστερά, 2. (μτφ.) αυτός που προμηνύει κακό, δυσοίωνος, γιατί στον αρχαίο Έλληνα οιωνοσκόπο, που κοιτούσε προς το βορρά, οι κακοί οιωνοί έρχονταν από αριστερά], ή ❷ (ίσως) < αρχ. ἄριστος [= καλύτερος στο είδος του, κάλλιστος]. ◈ αριστερά [επίρρ.].

αριστερήνεμος, -η, -ο, επίθ. • (ναυτ.) όρος που δηλώνει τη σχέση του σκάφους ως προς τον άνεμο όταν τον έχουμε από την αριστερή πλευρά, αντών. δεξίνεμος και δεξιήνεμος, [στο άθλημα του kitesurf] δεξιήνεμος θεωρείται ο αναβάτης, που έχει το δεξί του χέρι μπροστά στη μάτσα σε σχέση με την πορεία που ακολουθεί. 🕮 < αρχ. ἀριστερήνεμος < ἀριστερ(ός) -η- + (ἄ)νεμος, η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν.*

αριστερόστροφος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που, καθώς κινείται γύρω από τον εαυτό του, στρέφεται προς τα αριστερά, αντών. δεξιόστροφος, 2. (μτφ.) αυτός που ιδεολογικά – πολιτικά ασπάζεται τις σοσιαλιστικές απόψεις. 🕮 < αριστερ(ός) -ο- + στροφ(ή) -ος. ◈ αριστερόστροφα [επίρρ.].

αρκάδα, η, ουσ. • (ενδυμ.) η ράχη του νησιώτικου αντρικού γιλέκου ή ειδικότερα το κέντημα που καλύπτει το κενό στη μέση της. 🕮 < τουρκ. arkada < arka [= 1. (ως ουσ.) πίσω, νώτα, 2. (ως επίρρ.) πλάτη, ράχη].

αρκάς, ο, ουσ. • 1. (ναυπ.) πρόσθετο κομμάτι ξύλου στο πρυμιό ποδόσταμα για τη στήριξη του τιμονιού, 2. η περίμετρος του χωραφιού, 3. ο λαιμός του σφαγίου, 4. στεφάνη βαρελιού. 🕮 ❶ < ίσως από το αρχ. ἄρκτος [= 1. Αρκούδα, 2. Βόρειος Πόλος, ο βορράς], ή ❷ < μσν. ἀρκάς < τουρκ. arka ([= 1. (ως ουσ.) πίσω, νώτα, 2. (ως επίρρ.) πλάτη, ράχη].

αρκέλι ή **αρικέλι,** το, ουσ. • (ζωολ.) είδος σφουγγαριού που διαθέτει πολλές τρύπες, ιδανικό δόλωμα για ούγαινες [δες ούγαινα]. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

Αρκοί ή **Αρκιοί,** οι, ουσ. • (γεωγρ.) α) νησί της Δωδεκανήσου με 6,6 τ.χλμ. έκταση και

πληθυσμό 44 κατοίκων [απογρ. 2011], β) σύμπλεγμα νησιών στο οποίο συμπεριλαμβάνονται τα νησιά: Αργελούσσα, Στρογγυλό, Σπολάτο, Μάραθος (ή Μαράθι), Καλόβολος, Μακρονήσι, Κούμαρος (ή Κόμαρος), Αβάπτιστο, Ψαθονήσι, Τσούκα, Σμυνερονήσι (ή Σμινερό) και Τσουκάκι.

Αρκτική, η, ουσ. • (γεωγρ.) η περιοχή στην οποία ανήκει ο Β. Πόλος. 🕮 (αντιδάνειο) αγγλ. Arctic < αρχ. ἀρκτικός < ἄρκτος [= 1. αρκούδα, 2. βορράς], λόγω του βόρειου αστερισμού της Μεγάλης Άρκτου.

αρκτικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. (γεωγρ.) αυτός που σχετίζεται με την Αρκτική, 2. (αστρον.) αυτός που σχετίζεται με την άρκτο, δηλ. το βορρά, 3. (φρ.) *«αρκτική ζώνη»,* η περιοχή γύρω από το Β. Πόλο, *«αρκτικός κύκλος»,* ο κύκλος που χωρίζει την εύκρατη από την πολική ζώνη, *«αρκτική ομίχλη / περιοχή».* 🕮 < αρχ. ἄρκτος [= 1. αρκούδα, 2. βορράς].

Αρκτικός Ωκεανός, ο, • (γεωγρ.) ή Βόρειος Παγωμένος Ωκεανός, ο μικρότερος από τους πέντε ωκεανούς, έχει έκταση 14.090.000 τ.χλμ. 🕮 < (αντιδάνειο) < αγγλ. Arctic Ocean < αρχ. ἀρκτικός [< ἄρκτος] + [αρχ.] Ὠκεανός [δες λ.].

Άρκτος, η, ουσ. • 1. (ζωολ.) γένος της οικογένειας των Αρκτιδών που περιλαμβάνει τις Καφέ, τις Μαύρες και τις Πολικές αρκούδες, 2. (αστρον.) α) *«Μεγάλη Άρκτος»,* ένας από τους 88 επίσημους αστερισμούς που θέσπισε η Διεθνής Αστρονομική Ένωση, β) *«Μικρά Άρκτος»,* ένας από τους 88 επίσημους αστερισμούς. 🕮 < αρχ. Ἄρκτος [= 1. αρκούδα, 2. βορράς].

Αρκτούρος, ο, ουσ. • (αστρον.) ένα από τα φωτεινότερα αστέρια στον αστερισμό του Βοώτη του Β. ημισφαιρίου, βρίσκεται στην προέκταση της ουράς της Μεγάλης Άρκτου. 🕮 η επιστ. του ονομ.: Arcturus < αρχ. Ἀρκτοῦρος,< Ἄρκτος + οὖρος [= φύλακας], δηλ. ο φύλακας της Μεγάλης Άρκτου.

αρμάδα, η, ουσ. • 1. (στρατ.) πολεμικός στόλος, 2. (ναυτ.) στόλος, κυρίως παλιών πολεμικών πλοίων, συνών. πολεμικό ναυτικό, 3. πλήθος ενόπλων. 🕮 < βενετ. armada < ισπαν. armada [= ισπανικός στόλος που νικήθηκε το 1588 από τους Άγγλους] < λατιν. armata < arma [= όπλα].

↰ **Αρμάδα** 131 πλοίων «βγάζει» η Τουρκία σε Αιγαίο και Μεσόγειο. Τη Δευτέρα ξεκινά η άσκηση «Θαλασσόλυκος 2019». [10-5-2019]
➢ www.newsbeast.gr

↰ Η **αρμάδα** του Τράμπ αντί για την Κορέα έπλεε προς Αυστραλία. [6-4-2017]
➢ http://www.riknews.com.cy

↰ Κινεζικά και ρωσικά σκάφη ακολουθούν την αμερικανική **αρμάδα** που πηγαίνει στη Βόρεια. Κορέα. [18-4-2017]
➢ www.iefimerida.gr/news

αρμαδούρα και **αρματούρα,** η, ουσ. • 1. είδος φωτιστικού, 2. (ναυτ) α) η σκαλμοδόκη, ξύλινη κατασκευή με τρύπες στις οποίες τοποθετούνται οι σκαλμοί για να δένονται επάνω τους τα κουπιά, ή β) ξύλινο πλαίσιο κατά μήκος του παραπέτου που ενσωματώνει καβίλιες για το δέσιμο των σχοινιών. 🕮 < αρμαδούρα < αρματούρα < ιταλ. armatura και βενετ. armadura < λατιν. armatura.

αρμαδούρος και **αρμαδόρος** και **αρματόρος,** ο, ουσ. • (ναυτ.) [παρωχημένο] α) ο εφοπλιστής, ο πλοιοκτήτης, β) [στις Κυκλάδες] ράφτης ιστίων, ιστιορράπτης. 🕮 < ιταλ. armdor.

αρματαγωγό, το, ουσ. • (στρατ.) πολεμικό πλοίο κατάλληλα κατασκευασμένο για τη μεταφορά και αποβίβαση τεθωρακισμένων, αυτοκινήτων, βαρέων μηχανημάτων, στρατιωτικού υλικού αλλά και έμψυχου δυναμικού. 🕮 < άρματα + -αγωγό < ἄγω [= οδηγώ, μεταφέρω].

αρματωσιά, η, ουσ. • 1. (στρατ.) το σύνολο των όπλων που φέρει μαζί του ο πολεμιστής, ο οπλισμός, συνών. εξάρτυση, 2. (ναυτ.) το σύνολο των οργάνων και των εξαρτημάτων ενός σκάφους, κυρίως αλιευτικής φύσεως, τα άρμενα, τα ξάρτια, τα ιστία, τα σχοινιά, οι μακαράδες κ.λπ. συνών. αρματοστόλι. 🕮 < μσν. αρματωσιά.

αρματώνω, ρ. [μετβ.] • (στρατ.) α) εξοπλίζω σκάφος με στρατιωτικό υλικό, β) εφοδιάζω κάποιον με όπλα, εφόδια, εξοπλίζω, αντών. ξαρματώνω. 🕮 < μσν. αρματώνω, συνδέεται με το ιταλ. ιταλ. armare + [καταλ.] -ώνω.

άρμενα, τα, ουσ. • (ναυτ.) ο εξοπλισμός ενός ιστιοφόρου πλοίου με πανιά, ιστία, κεραίες,

σχοινιά κ.ά. 🕮 < αρχ. ἄρμενον, ουδ. παθ. μτχ. αορ. β΄ του ἀραρίσκω, [= το κατάλληλο, το ταιριαστό].

αρμενίζω, ρ. [αμετβ.] • 1. (ναυτ.) πλέω με ανοιχτά πανιά, ιστιοδρομώ, 2. α) ταξιδεύω, β) (μτφ.) ονειροπολώ, 3. (μτφ.) περιφέρομαι εδώ και κι εκεί. 🕮 < μτγν. ἀρμενίζω < αρχ. ἄρμενον, ουδ. παθ. μτχ. αορ. β΄ του ἀραρίσκω, [= το κατάλληλο, το ταιριαστό].

αρμενισιά, η, ουσ. • (ναυτ.) πορεία του σκάφους με ανοιχτά πανιά, αρμένισμα, ιστιοδρομία. 🕮 < αρμενίζω.

αρμενιστής, ο, ουσ. [πληθ. αρμενιστές και αρμενιστάδες] • (ναυτ.) [λαϊκότροπο] 1. αυτός που γνωρίζει να χειρίζεται τα πανιά και τα σχοινιά ιστιοφόρου σκάφους, 2. ο ναύτης του ιστιοφόρου πλοίου, συνών. μαρνέρος, γαμπιέρης και γαμπιέρος, 3. ειδικότητα αξιωματικών, υπαξιωματικών και ναυτών του πολεμικού ναυτικού, 4. (συνεκδ.) ο ταξιδευτής εκείνος που αρέσκεται να πλέει, χωρίς μηχανική υποστήριξη, αποκλειστικά με ανοιγμένα πανιά στο σκάφος. 🕮 < αρχ. ἄρμενον, ουδ. παθ. μτχ. αορ. β΄ του ἀραρίσκω, [= το κατάλληλο, το ταιριαστό] + -ιστής.

άρμενο, το, ουσ. [συνήθως στον πληθ.] • (ναυτ.) [λαϊκότροπο] τα ξάρτια του σκάφους, δες άρμενα.

αρμενοβελόνα, η, και **αρμενοβέλονο,** το, ουσ. • (ναυτ.) χοντρή βελόνα, τύπου σακοράφα, κατάλληλη για το ράψιμο των πανιών. 🕮 < άρμενο + βελόνα.

άρμη και **άλμη,** η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. η αλμύρα της θάλασσας, 2. μείγμα νερού και αλατιού κατάλληλο για τη συντήρηση τροφίμων, συνών. σαλαμούρα, 3. (μαγειρ.) πηχτό αλατισμένο γάλα χρήσιμο ως πρόχειρη τροφή. 🕮 < αρχ. ἅλμη.

αρμίδι και **ορμίδι** και **αρμίθι,** το, και **αρμιθιά,** η, ουσ. [λαϊκότροπο] • 1. α) αλιευτικό εργαλείο που αποτελείται από λεπτό και πυκνοπλεγμένο σχοινί, στην άκρη του οποίου υπάρχουν βαρίδια και αγκίστρια, β) πετονιά ψαρέματος στην άκρη της οποίας καταλήγει το αγκίστρι, η ορμιά, 2. είδος σχοινιού που στη μία άκρη του δένονται τα παλαμάρια τα οποία θα χρησιμοποιηθούν στον ασφαλή ελλιμενισμό του σκάφους ενώ στο άλλο, ελεύθερο άκρο του, υπάρχει σφαιροειδής κόμπος έτσι ώστε όταν αυτό πεταχτεί από το σκάφος ο ναυτεργάτης του λιμανιού να τραβήξει εύκολα το παλαμάρι για την πρόσδεση του σκάφους στη σιδερένια δέστρα, συνών. (ι)βιλάι. 🕮 < μσν. ὁρμίδι < αρχ. ὁρμ(ιά) + μτγν. επίθημα -ίδιον, με τροπή του [ο] σε [α].

αρμόδιος, -α, -ο, επίθ. • 1. αυτός που είναι κατάλληλος για τη συγκεκριμένη εργασία, 2. (ως ουσ.) α) ο υπεύθυνος κάποιας υπηρεσίας ή ενός χώρου εργασίας, β) αυτός που γνωρίζει να κάνει καλά τη δουλειά του, αντών. αναρμόδιος. 🕮 < αρχ. ἁρμόδιος, -α, -ον < ἁρμόζω [= 1. προσαρμοζόμενος μαζί με, 2. ταιριαστός, αρμονικός]. ⊙ αρμοδιότητα. ◈ αρμοδίως [επίρρ.].

αρμοκάλυπτρο, το, ουσ. • (ναυπ.) α) ξύλινο πηχάκι για την κάλυψη των αρμών, κυρίως για λόγους στεγανοποίησης, ή β) μεταλλικό πηχάκι που καλύπτει τις ενώσεις και τοποθετείται για αισθητικούς λόγους. 🕮 < αρχ. ἁρμός + κάλυπρο < καλύπτω.

αρμολογία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • ο τρόπος με τον οποίο συνδέονται κατασκευαστικά μεταξύ τους: α) (ναυπ.) τα διάφορα μαδέρια του σκάφους, ή β) τα πλακάκια κάποιας οικοδομικής κατασκευής. 🕮 < αρμός + -λογία < λέγω.

αρμολογώ, ρ. [μετβ.] • συναρμολογώ, μοντάρω. 🕮 < μτγν. ἁρμολογῶ.

αρμός, ο, ουσ. • 1. σημείο στο οποίο συνδέονται δύο ή περισσότερα πράγματα, 2. σχισμή στο σημείο της ένωσης δύο επιφανειών, αρμογή, ραφή, 3. (αρχιτ.) το σημείο στο οποίο εφάπτονται τα τούβλα ή οι πέτρες κατά τη διαδικασία οικοδόμησης, 4. (ειδικότ.) το σημείο σύνδεσης των οστών, άρθρωση, κλείδωση. 🕮 < αρχ. ἁρμός.

αρμοστής, ο, ουσ. • 1. (πολιτ.) αξιωματούχος που ασκεί καθήκοντα ανώτατου διοικητή σε μια χώρα που βρίσκεται υπό κατοχή ή υπό εξάρτηση, 2. τεχνικός συναρμολόγησης μηχανές, συναρμολογητής. 🕮 < αρχ. ἁρμόττω [Αττική διάλεκτος αντί του ἁρμόζω].

αρμπιτράζ, το, άκλ. ουσ. • (οικον.) ταυτόχρονη εμπορική πράξη που επιδιώκει το κέρδος και η οποία εκδηλώνεται με την απόκτηση εμπορεύματος ή συναλλάγματος σε αγορά και στην άμεση μεταπώλησή τους σε κάποια άλλη· με σκοπό [και με ελάχιστο ή χωρίς ρίσκο] η διαφορά των τιμών να προσδώσει

στον επενδυτή ή τον κερδοσκόπο το επιθυμητό αποτέλεσμα, εξισορροπητική κερδοσκοπία, (φρ.) *«ντετερμινιστικό ή ακριβές αρμπιτράζ», «στατιστικό αρμπιτράζ ή παρέκκλιση»*. 🕮 < γαλλ. arbitrage.

άρμπο(υ)ρο και **άλμπουρο,** το, ουσ. • 1. (ναυτ.) κατάρτι, ιστός πλοίου, 2. (συνεκδ.) κοντάρι. 🕮 < βενετ. alboro και arboro < λατιν. arbor [= α) δέντρο, β) ό,τι γίνεται από ένα δέντρο]. ⊙ αρμπο(υ)ρέτο και αλμπο(υ)ρέτο [= μικρό κατάρτι – ιταλ. arboreto και alboreto], αρμπο(υ)ρίζω. ⊙ αρμπουρόσκοινο και αλμπουρόσκοινο, αρμπουρότρυπα και αλμπουρότρυπα.

«Σαν σήμερα Χριστούγεννα, στα 1864, έκανε μεγάλη φουρτούνα με χιονιά. Στ' αγριεμένο πέλαγο δεν φαινότανε πουθενά πανί. Μοναχά ένα μικρό καΐκι πάλευε με το χάρο ανοιχτά από την Τήνο. Ήτανε ενός καπετάν Γιώργη από τη Νάξο, φορτωμένο κρασιά από τη Σαντορίνη. Όλη τη μέρα αγαντάριζε στον αγέρα, μα σαν σκοτείνιασε, ο βοριάς σκύλιαξε κι' έσπασε τ' **άρμπουρο**, έβγαλε και το τιμόνι από τα βελόνια. Οι άνθρωποι προφτάξανε και ρίξανε τη βάρκα στη θάλασσα και μπήκανε μέσα. Δεν είχανε αλαργάρει ως μια τουφεκιά τόπο, και βούλιαξε το καΐκι. Τη βάρκα την άρπαξε το μπουρίνι και την πήγαινε όπου ήθελε μέσα στην πίσσα της νύχτας».

➢ Απόσπασμα από το *«Καπετάνιος Αγιογράφος»* του **Φώτη Κόντογλου,** περιοδικό «Ελληνική δημιουργία», έτος β, τόμος 4ος, τχ. 45, Χριστούγεννα 1949. http://www.poiein.gr/

αρμύρα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] δες αλμύρα.

αρμυρήθρα και **αλμυρήθρα** και **αρμυρίδα** και **αλμυρίχα,** η, ουσ. • (φυτολ.) είδος φυτού που αναπτύσσεται σε αλμυρά και αλατούχα εδάφη, διαδεδομένο στις μεσογειακές παραλίες. 🕮 < μσν. αλμυρήθρα < αρχ. άλμυρός + -ήθρα.

αρμυρίκι και **αλμυρίκι,** το, ουσ. • (φυτολ.) δέντρο που φύεται σε παραλίες και είναι παρά πολύ συνηθισμένο στην πατρίδα μας. 🕮 < αρχ. άλμυρός + -ίκι.

αρναούτης, ο, ουσ. • 1. (εθνολ.) α) ο κάτοικος της Αλβανίας, β) αυτός που κατάγεται κυρίως από τη Βόρεια Αλβανία, ο Αλβανός, 2. (μτφ. ως χαρακτηρισμός) ο άξεστος, ο πεισματάρης, ο ξεροκέφαλος άνθρωπος, (φρ.) *«μ' αυτόν τον αρναούτη δε μπορώ να συνεννοηθώ»*, 3. (φυτολ.) *το αρναούτι,* ποικιλία σιταριού που καλλιεργείτε στον θεσσαλικό κάμπο, 4. (γεωγρ.) [ως κυρ. όν.] ακρωτήριο της Κύπρου, 5. (χορ.) ελληνικός δημοτικός χορός [επίθ.], 6. (ναυτ.) είδος ναυτικού κόμπου, αραβόκομπος. 🕮 < (αντιδάνειο) τουρκ. Arnavut [= Αλβανός, Αρβανίτης], χαλαρή άρθρωση του [v] στα τουρκ. < μσν. Αρβανίτης· Αρναούτ(ης), εκδοχή που καταγράφεται στο λεξικό του Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη. ⊙ αρναούτικος.

άρνηση, η, ουσ. • 1. το να μη κάνει κανείς κάτι αποδεκτό, συνών. απόρριψη, απόκρουση, απώθηση, αποκήρυξη, 2. στάση που χαρακτηρίζεται από αδιαφορία, 3. (γραμμ.) τρόπος διατύπωσης μιας πρότασης με αρνητική σημασία, 4. (στρατ.) η ανυπακοή σε ανώτερο, 5. (νομ.) η αποφυγή εκτέλεσης άσκησης υπηρεσίας. 🕮 < αρχ. ἄρνησις, -εως, [= απόρριψη]. ⊙ αρνητικός, -ή, -ό [*«αρνητική ανασύζευξη / αντίσταση / διαμόρφωση / εικόνα / εκπομπή / ευστάθεια / ολίσθηση / φόρτωση / ισχύ»*].

αρόδο, επίρρ. • 1. για πλοία που είναι αγκυροβολημένα μακριά από την ακτή, 2. (γενικότ.) σε μακρινή απόσταση. 🕮 ❶ < βενετ. a roda [= στα ανοικτά], ή ❷ < γαλλ. rade [= λιμάνι].

αρπάγη, η, ουσ. • (εργαλ.) ο γάντζος αλλά και κάθε άλλο εργαλείο που έχει αυτή τη μορφή ή έχει την ίδια χρηστική αξία. 🕮 < μτγν. άρπάγη (με αρχ. σημ.: τσουγκράνα) < αρχ. άρπάζω.

αρραβώνας και **αρρεβώνας,** ο, ουσ. • 1. (οικον.) χρηματική προκαταβολή που δίδεται ως εγγύηση σε συμφωνία ή συμβόλαιο από τον αγοραστή και κατάσχεται εφόσον η αγορά δεν ολοκληρωθεί (καπάρο), 2. (κοινων.) α) αμοιβαία υπόσχεση γάμου, β) τελετή μνήστευσης, 3. το χρυσό δαχτυλίδι των μνηστευμένων, 4. (μτφ.) ασφάλεια, εγγύηση. 🕮 ❶ < μσν. αρραβώνας < αρχ. ἀρραβών, [= χρηματική εγγύηση], ή ❷ < σημιτ. ērābōn [= καπάρο]. ⊙ αρραβώνα, αρραβωνιάζω, αρραβώνιασμα, αρραβωνιαστικιά, αρραβωνιαστικός, αρραβώνιαστος, αρραβωνιάζω.

άρρωστος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν είναι καλά στην υγεία του, συνών. ασθενής, ανήμπορος, 2. αυτός που είναι ψυχικά ταλαιπωρημένος, 3. αυτός που έχει πάθος για

κάτι. 📖 < αρχ. ἄρ-ρωστος, -ον < α- [στερητ.] + ῥώννυμι [= έχω δύναμη].

αρσανάς και **ταρσανάς** και **αρσενάς,** ο, ουσ. [πληθ. αρσανάδες] • (ναυτ.) α) ναυπηγείο για μικρά κυρίως σκάφη, συνών. καρνάγιο, νεώριο, β) ναύσταθμος, γ) (ειδικότερα) σε πολλές από τις μονές του Αγίου Όρους, παράκτιο κτηριακό συγκρότημα που λειτουργεί ως καταφύγιο για τα μικρά σκάφη και την αποθήκευση πρώτων υλών. 📖 ❶ < μσν. αρσανάς < τουρκ. tersane [= ναυπηγείο] (με προληπτική αφομοίωση) < αραβ. dâruṣṣınâ, ή ❷ < ιταλ. darsena < παλαιό ιταλ. ιταλ. arsenà < βενετ. arzanà < αραβ. dâruṣṣınâ [= σπίτι κατασκευαστών].

«Ὁ **ἀρσανᾶς** ἤτανε ἕνα σπίτι μακρύ, χτισμένο ἀπάνω στὴ θάλασσα μέσα σ᾽ ἕναν κόρφο ποὺ τὸν ἀποσκέπαζε ἕνας κάβος καὶ γιὰ κεραμίδια εἶχε μαῦρες πλάκες. Μπροστὰ εἶχε κάτι ξέρες ποὺ σκάζανε οἱ θάλασσες ὅποτε ἔπερνε βοριᾶς, κι ἀπὸ πάνω κατεβαίνανε τὰ βράχια φυτρωμένα μὲ μυρσίνες, μὲ πουρνάρια καὶ κάθε ἄγριο χαμόδεντρο. Ὁ **ἀρσανᾶς** εἶχε πεντέξη κάβιες (κάμαρες) ἀραδιασμένες καὶ μπροστὰ εἶχε ἕνα χαγιάτι ποὺ ἀκουμποῦσε σὲ κάτι δοκάρια ἀπὸ ἀγριόξυλα. Ἐκεῖ μέσα κοιμόμαστε. Ἀπὸ κάτω εἶχε κάτι χαμηλὲς καμάρες καὶ μέσα στὶς καμάρες τραβούσανε τὶς βάρκες».

➢ Απόσπασμα από το διήγημα του Φώτη Κόντογλου «Καλοκαίρι στο Όρος», περιοδικό «Νέα Εστία, 1963.

αρσενικό, το, ουσ. • (χημ.) δηλητηριώδες αμέταλλο στοιχείο που συναντάται σε γκρίζα και κρυσταλλική μορφή, με χημική, θερμική και ηλεκτρική αγωγιμότητα, γνωστό με το χημικό σύμβολο As. 📖 < λατιν. arsenicum < αρχ. ἀρσενικόν < σημιτ. δάνειο < περσ. zarniq [= αυτός που έχει το χρώμα του χρυσού]. ⊙ αρσίνη. ○ αρσενοπυρίτης, αρσενολαμπρίτης, αρσενιοσιδηρίτης.

αρσενικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που έχει όλα τα χαρακτηριστικά του αντρικού φύλου, που μπορεί να παράγει σπέρμα και να γονιμοποιεί το θηλυκό, (λαϊκ.) και σερνικός, 2. (γραμμ.) το ένα από τα τρία γένη, 3. (τεχνολ.) κάθε εξάρτημα που διεισδύει σε κάποιο άλλο. 📖 < αρχ. ἄρσην, ὁ, ἡ, ἄρσεν, τό, γεν. ἄρσενος < αρχ. τύπος του ἄρρην [= αρσενικός].

αρτάνη, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) α) ιμάντας ή σχοινί που είναι κατάλληλος για την ανύψωση βάρους (π.χ. της λέμβου), συνών. σαμπάνι, περιλάβειο, β) είδος αναβατορίου, 2. το δερμάτινο λουρί της πρόσδεσης αναβολέα σε άλογο, 3. ελαφρύ αλλά πολύ ισχυρό νάιλον σχοινί που αρχικά χρησιμοποιήθηκε στα αλεξίπτωτα του Αμερικανικού στρατού κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και στη συνέχεια ευρύτερα στη διαστημική, στην ορειβασία κ.α. 📖 < αρχ. ἀρτάνη < ἀρτάω [= 1. εξαρτώ ή κρεμώ κάτι επάνω σε κάτι άλλο, 2. δένω σε θηλιά].

αρτέμων, γεν. -ωνος, ο, ουσ. • (ναυτ.) τύπος μικρού τριγωνικού πανιού της πλώρης ιστιοφόρου, φλόκος, [υποκ.] αρτεμωνίσκος. 📖 < αβέβαιου ετύμου, ίσως από το αρχ. ἀρτῶ, -άω [= κρεμώ κάτι από κάπου].

αρτεμωνίδα, η, ουσ. • (ναυτ.) τριγωνικό ιστίο, αλλιώς τουρκετίνα. 📖 < αρτέμων + -ίδα.

αρτεμωνίτης, η, ουσ. • (ναυτ.) ναύτης επιφορτισμένος με καθήκοντα χειρισμού των αρτέμων. 📖 < αρτέμων + -ίτης.

αρτηρία, η, ουσ. • 1. (ανατ.) ονομασία αγγείων που μεταφέρουν το αίμα από την καρδιά σε διάφορα μέρη του σώματος, (φρ.) *«ηπατική / μηριαία / κεντρική / στεφανιαία / νεφρική / κροταφική / μασχαλιαία / πνευμονική»,* 2. κεντρική λεωφόρος. 📖 < αρχ. ἀρτηρία. ⊙ αρτηριακός.

αρτοθήκη, η, ουσ. • (ναυτ.) [παλαιότερα] μεγάλο ξύλινο κιβώτιο στο οποίο τοποθετούσαν για φύλαξη τον άρτο στο χώρο εφοδίων [ωνίων = ψώνια] του πλοίου. 📖 < άρτ(ος) -ο- + θήκη.

άρτος, ο, ουσ. • 1. (τρόφ.) το ψωμί, το καρβέλι, 2. (φρ.) *«άρτος και θεάματα»,* εντυπωσιακά θεάματα, *«άρτος ο επιούσιος»,* το καθημερινό ψωμί, τα απαραίτητα αγαθά, *«άρτος άζυμος»,* ψωμί κατασκευασμένο από προζύμι, δηλ. χωρίς προζύμι, *«άγιος άρτος»,* αυτός που καθαγιάστηκε στο μυστήριο της θείας ευχαριστίας και μετουσιώθηκε σε σώμα Κυρίου. 📖 < αρχ. ἄρτος. ○ αρτοσκευάσματα, αρτοφυλάκιο.

αρτοφυλάκιο, το, ουσ. • ντουλάπι [ερμάριο] φύλαξης του ψωμιού. 📖 < άρτος + φυλάκιο.

Αρχάγγελσκ, το, ουσ. • (γεωγρ.) γνωστότερο ως Αρχάγγελος, μία από τις βορειότερες πόλεις της ευρωπαϊκής Ρωσίας που διαθέτει σημαντικό λιμάνι ανοικτό στην κατάπλευση σκαφών καθ' όλη την διάρκεια του έτους, η πληθυσμιακή δύναμη ανέρχεται σε 600.000 κατοίκους [εκτίμηση του 2017]. 🕮 < αγγλ. Arkhangelsk, ρως. Архáнгельск < [αγιωνύμιο] από το όνομα του Archangel Michael, προστάτη της πόλεως, νικητή στη μάχη του με τον Διάβολο.

αρχαίος, -αία, -αίο, επίθ. • 1. αυτός που σχηματίσθηκε σε πολύ παλιά εποχή, που έζησε πριν από πολλά χρόνια, 2. αυτός που σχετίζεται με την περίοδο της αρχαιότητας, 3. αυτός που ενεργεί με ξεπερασμένους τρόπους, 4. [το ουδ. ως ουσ.:] *τα αρχαία:* α) έργα τέχνης της αρχαιότητας, β) η *«Αρχαία Ελληνική γλώσσα»,* (από το 2000 π.Χ. έως το 300 π.Χ.) και *«Αρχαία Ελληνικά»* και [σπανιότερα] *«Αρχαία»* [σχολικό μάθημα]. 🕮 < αρχ. ἀρχαῖος. ⭕ αρχαιοκάπηλος, αρχαιολάτρης, αρχαιογνωσία, αρχαιολογικός, αρχαιολογία, αρχαιομαθής, αρχαιομανής, αρχαιοπώλης, αρχαιοσυλλέκτης, αρχαιοφύλακας.

αρχείο, το, ουσ. • 1. ιδιωτική ή δημόσια συλλογή εγγράφων ή αντικειμένων κατάλληλα ταξινομημένων, 2. ο χώρος αποθήκευσης των συγκεντρωμένων υλικών, 3. (πληροφ.) σύνολο δεδομένων ή προγραμμάτων αποθηκευμένων στη μνήμη του ηλεκτρονικού υπολογιστή. 🕮 < μτγν. ἀρχεῖον < αρχ. ἀρχεῖον [= κατοικία των αρχόντων, κυβερνείο, βουλευτήριο] < ἀρχή [= 1. ξεκίνημα, έναρξη, 2. υπέρτατη εξουσία]. ⊙ αρχειακός.

αρχή, η, ουσ. • 1. το τοπικό ή χρονικό σημείο εκκίνησης από το οποίο ξεκινούν όλες οι προσπάθειες, 2. η πρώτη αιτία, πηγή, 3. (πληθ.) *οι αρχές,* α) οι ιδεολογικές επιλογές κάποιου, β) οι ηθικοί κανόνες της ζωής, γ) οι κώδικες επικοινωνίας και συμπεριφοράς, 4. *«οι Αρχές»* [πληθ.] η πολιτική εξουσία ενός τόπου. 🕮 < αρχ. ἀρχή.

αρχηγίδα, η, ουσ. • (στρατ.) το σκάφος στο οποίο επιβαίνει ο αρχηγός του στόλου, συνών. ναυαρχίδα. 🕮 < αρχηγός.

αρχηγός, ο/η, ουσ. • 1. αυτός που ηγείται της ομάδας ή, γενικότερα, του συνόλου, ηγήτορας, 2. αυτός που με εκλογικές διαδικασίες έχει επιλεγεί να αντιπροσωπεύσει, 3. (στρατ.) αυτός που είναι επικεφαλής του στρατεύματος, (φρ.) *«αρχηγός ναυτικών δυνάμεων / νηοπομπής / ΓΕΝ / στόλου / επίτιμος / Λιμενικού Σώματος / ναυτικής μοίρας / ναυτικής περιοχής / ναυστάθμου / τορπιλλοβόλων».* 🕮 < αρχ. ἀρχηγός < ἀρχή + ἄγω.

αρχι- και **αρχί-** και **αρχ-** και **αρχέ-** και **αρχε-** • πρώτο συνθετικό [πρόθημα] που προσδίδει στο δεύτερο την σημασία: 1. της υπεροχής, 2. της πρωτιάς, της αρχηγίας, 3. της έναρξης, 4. της καλύτερης έμφασης, 5. της εξαιρετικής ικανότητας, π.χ.: αρχίατρος, αρχίγραμμα, αρχιδικαστής, αρχιπέλαγος, αρχιδούκας, αρχιερατικός, αρχιεργάτης, αρχιθαλαμηπόλος, αρχικατάσκοπος, αρχικελευστής, αρχιλογιστής, αρχιμάγειρας, αρχιμαφιόζος, αρχιμηνιά, αρχιμηχανικός, αρχιπλοίαρχος, αρχισυντάκτης, αρχιμουσικός, αρχιτεμπέλης, αρχιφύλακας. 🕮 < αρχ. ἄρχω.

αρχιεπιστολέας, ο, ουσ. • (στρατ.) αρχηγός επιτελείου στο Πολεμικό Ναυτικό [επιτελάρχης με βαθμό Υποναυάρχου Μαχίμου], ο άμεσος βοηθός του Ανώτατου Διοικητή, υπεύθυνος για την άρτια λειτουργία του επιτελείου του Αρχηγείου Στόλου. 🕮 < αρχι- + επιστολέας < αρχ. ἐπιστολ(εύς) [= αντιναύαρχος] + -έας.

αρχιθαλαμηπόλος, ο, ουσ. • (ναυτ.) ο πρώτος τη τάξει από τα μέλη του προσωπικού με καθήκοντα υπηρεσίας στην καθαριότητα και στην τακτοποίηση των δωματίων του σκάφους, ο επικεφαλής των θαλαμηπόλων. 🕮 < αρχι- + θαλαμηπόλος.

αρχιθερμαστής, ο, ουσ. • (ναυτ.) ο επικεφαλής θερμαστής, υπαξιωματικός μηχανικός στο Εμπορικό Ναυτικό, αυτός που κατέχει δικαιωματικά τη σχετική άδεια για λειτουργία, συντήρηση και χειρισμό ατμολέβητα, επίσης υπεύθυνος για την καθαριότητα στο μηχανολεβητοστάσιο και για τη συντήρηση των εργαλείων και συσκευών, συνών. ντουκουμάνης. 🕮 < αρχι- + θερμαστής.

αρχικελευστής, ο/η, ουσ. • (στρατ.) υπαξιωματικός του Πολεμικού Ναυτικού και του Λιμενικού Σώματος, αντίστοιχος του αρχιλοχία στο Στρατό Ξηράς και του αρχισμηνία στην Πολεμική Αεροπορία. 🕮 < αρχι- + κελευστής.

αρχικυβερνήτης, ο, ουσ. • (ναυτ.) [παλαιότερα] 1. ανώτατος κυβερνήτης πλοίων, 2. ο

ανώτερος διοικητής στο Πολεμικό Ναυτικό. 🕮 < αρχι- + κυβερνήτης.

αρχιλεβητοποιός, ο, ουσ. • (ναυτ.) [παλαιότερα] ο πρώτος τη τάξει, και παλαιότερος στην υπηρεσία εντός του σκάφους, λεβητοποιός. 🕮 < αρχι- + λέβητ(ας) -ο- + ποιος < ποιέω, ποιῶ.

αρχιλιμενοφύλακας, ο/η, ουσ. • (ναυτ.) [παλαιότερα] υπαξιωματικός του Λιμενικού Σώματος, ισόβαθμος με τον αρχικελευστή του Πολεμικού Ναυτικού. 🕮 < αρχι- + λιμενοφύλακας.

αρχιμάγειρας, ο/η, και **αρχιμαγείρισσα,** η, ουσ. • ο/η επικεφαλής της ομάδας των μαγείρων, ο/η σεφ, ο υπεύθυνος/-η για την προετοιμασία και την παρασκευή όλων των φαγητών και εδεσμάτων, στο χώρο όπου εργάζεται. 🕮 < αρχι- + μάγειρας.

αρχιμηχανικός, ο/η, ουσ. • 1. ο επικεφαλής των μηχανικών μιας υπηρεσίας ή ο προϊστάμενος των τεχνικών υπηρεσιών, 2. (ναυτ.) ο ανώτερος μηχανικός πλοίου που είναι υπεύθυνος για τη συντήρηση, την καλή λειτουργία των μηχανών, καθώς και για τον υπολογισμό και την προμήθεια καυσίμων, νερού, λιπαντικών και ανταλλακτικών στο σκάφος. 🕮 < αρχι- + μηχανικός.

αρχιμηχανουργός, ο, ουσ. • 1. Ο προϊστάμενος των μηχανουργών, 2. (ναυτ.) [παλαιότερα] αξιωματικός του μηχανουργικού κλάδου των φάρων. 🕮 < αρχι- + μηχανουργός.

αρχιναύαρχος, ο, ουσ. • (στρατ.) ο ανώτατος στρατιωτικός βαθμός στο Πολεμικό Ναυτικό (νατοϊκός κωδικός OF-10), ο αρχηγός του στόλου. Στην Ελλάδα ο συγκεκριμένος βαθμός δεν χρησιμοποιείται πλέον. 🕮 < αρχι- + ναύαρχος.

αρχιναυπηγός, ο, ουσ. • 1. ο επικεφαλής της ομάδας των ναυπηγών, 2. (ναυτ.) [παλαιότερα] αξιωματικός του Πολεμικού Ναυτικού ισόβαθμος του αντιπλοιάρχου. [Η λ. μαρτυρείται από το 1892 στην εφημερίδα «*Ακρόπολις*»]. 🕮 < αρχι- + ναυπηγός.

αρχιπέλαγο(ς), το, ουσ. • 1. (γεωγρ.) θαλάσσια περιοχή με πολλά νησιά, που βρίσκονται το ένα κοντά στο άλλο, έτσι ώστε να αποτελούν μία αδιαίρετη γεωγραφική και οικονομική ενότητα, 2. (ναυτ.) σύμπλεγμα νησιών που ανήκουν στην ίδια θαλάσσια περιοχή. 🕮 (αντιδάνειο) < ιταλ. arcipelago < μσν. αρχι + πέλαγος [= ανοιχτό πέλαγος]. Ο όρος χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από το Βενετούς για το Αιγαίο.

αρχιπλοηγός, ο/η, ουσ. • (ναυτ.) ο επικεφαλής της ομάδας των πλοηγών, εκείνων δηλ. που οδηγούν το πλοίο με ασφάλεια μέσα από επικίνδυνα περάσματα, και φέρει τις περισσότερες φορές το βαθμό του πλοιάρχου. 🕮 < αρχι- + πλοηγός.

αρχιπλοίαρχος, ο/η, ουσ. • (ναυτ.) 1. βαθμός ανώτατου αξιωματικού (OF-6) στο Πολεμικό Ναυτικό και το Λιμενικό Σώμα, αντίστοιχος του ταξιάρχου στον Στρατό Ξηράς. Για το Εμπορικό Ναυτικό ο βαθμός αυτός αποδίδεται στον προϊστάμενο όλων των πλοιάρχων μιας ναυτιλιακής εταιρείας. 🕮 < αρχι- + πλοίαρχος.

αρχιφύλακας, ο/η, ουσ. • 1. (επάγγ.) προϊστάμενος φρουρών στις φυλακές ή σε κάποιες δημόσιες εγκαταστάσεις ή υπηρεσίες, 2. (στρατ.) υπαξιωματικός της αστυνομίας. 🕮 < αρχι- + φύλακας.

αρωγή, η, ουσ. • 1. η κάθε είδους βοήθεια, συνών. επικουρία, συνδρομή, συμπαράσταση, βοήθημα, εισφορά, ενίσχυση, (φρ.) *«επιθαλάσσια / θαλάσσια αρωγή»,* [παλαιότερος όρος: ναυαγιαίρεση] είναι η βοήθεια που παρέχεται σε πλοίο που κινδυνεύει, για τη διάσωση του πληρώματος αλλά και του φορτίου που μεταφέρει, *«Ταμείο Αρωγής»* ασφαλιστικός φορέας για οικονομική υποστήριξη συνταξιούχων. 🕮 < αρχ. ἀρωγή < ἀρήγω, [= βοηθώ, συντρέχω, επικουρώ, ιδίως κατά τη μάχη].

ασαλπάριστος, -η, -ο, επίθ. • (ναυτ.) 1. καράβι που δεν ξεκίνησε το ταξίδι του, 2. [για άγκυρα] αυτή που δεν ανελκύσθηκε από τον βυθό. 🕮 < α- [στερητ.] + σαλπαρισ- (< σαλπάρω) -τος.

ασανσέρ, το, άκλ. ουσ. • (τεχνολ.) ανελκυστήρας. 🕮 < γαλλ. ascenseur.

ασβέστης, ο, [χωρίς γεν. πληθ.] **άσβεστος,** η, [καθαρεύουσα] ουσ. • 1. (ορυκτ.) άσπρη σκόνη που παράγεται από το πύρωμα ασβεστόλιθου σε καμίνια και χρησιμοποιείται ως οικοδομικό υλικό, 2. (συνεκδ.) ο πολτός που παράγεται από τον ασβεστόλιθο όταν έρχεται σε επαφή με το νερό. 🕮 < μσν. ασβέστης < ουδ. ασβέστιν, υποκ. του αρχ. επίθ. ἄσβεστος [= αυτός που δεν σβήνεται, ακό-

ρεστος, ασίγαστος]. ⊙ ασβεστώνω, ασβεσταριά, ασβεσταριό, ασβεσταριάζω, ασβεστάς, ασβεστάδικο. ○ ασβεστόνερο, ασβεστόλιθος, ασβεστόπετρα, ασβεστοκονίαμα, ασβεστόγαλα, ασβεστόλακκος, ασβεστολίθαρο, ασβεστοπώλης.

ασβεστόνερο, το, ουσ. • νερό μέσα στο οποίο έχει διαλυθεί ασβέστης. 🕮 < ασβέστ(ης) -ο- + νερ(ό) -ο.

ασβόλη, η, ουσ. • αιθάλη, καπνιά, φούμο. 🕮 < μτγν. ἀσβόλη.

ασετόν, το, άκλ. ουσ. • 1. (χημ.) η ακετόνη, χημική ανόργανη ουσία, σε υγρή μορφή, με έντονη οσμή και εξαιρετικά εύφλεκτη, χρήσιμη ως διαλυτικό μέσο για καθαρισμούς επιφανειών, αραιώσεις χρωμάτων, για απογρασώσεις και απολιπάνσεις μεταλλικών εξαρτημάτων, 2. (αισθητ.) καλλυντικό που χρησιμοποιείται για το ξέβαμμα των νυχιών. 🕮 < γαλλ. acétone ή αγγλ. acetone < λατιν. acetum [= ξίδι] < aceo, acere [= ξινίζω].

ασετυλίνη, η, ουσ. [διαφορετική γραφή: ασετιλίνη] • 1. (χημ.) φωτιστικό αέριο που παρασκευάζεται από ανθρακικό ασβέστιο και νερό, το ακετυλένιο, 2. (ναυτ.) [παρωχημένο] τύπος φωτιστικού που αντικατέστησε τα πυροφάνια τα οποία χρησιμοποιούσαν δάδες. 🕮 < γαλλ. acétylène < aceton < λατιν. acetum [= ξίδι] < aceo, acere [= ξινίζω].

ασέληνος, -η, -ο, επίθ. • (λογοτ.) αυτός που δε φωτίζεται από το φως της σελήνης, που είναι πολύ σκοτεινός, (φρ.) *«ασέληνη νύχτα»*. 🕮 < αρχ. ἀ-σέληνος, -ον, [= αυτός που δεν έχει φεγγάρι].

ασηψία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (ιατρ.) 1. η απουσία παθογόνων μικροοργανισμών, 2. το σύνολο των θεραπευτικών μεθόδων που εφαρμόζονται για να αποτρέψουν τις μολύνσεις, από τους παθογόνους μικροοργανισμούς, σε πληγές και σε μετεγχειρητικά τραύματα. 🕮 [επιστημονικός όρος] < γαλλ. asepsie και αγγλ. asepsy < α- [στερητ.] + [αρχ.] σῆψ(ις) + -ία.

ασθενής, -ής, -ές, επίθ. • 1. αυτός που είναι άρρωστος, που δεν έχει καλή υγεία, 2. αυτός που δεν έχει καθόλου δυνάμεις, κουράγιο συνών. άτονος, ανίσχυρος, άψυχος, 3. απαλός, αδύναμος, 4. (μτφ.) αυτός που δεν έχει δική του περιουσία. 🕮 < αρχ. ἀ-σθενής, -ές (σθένος = δύναμη). ⊙ ασθένεια, ασθενώ, ασθενικός, ασθενικότητα.

ασθενώ, ρ. [αμετβ.] • 1. αρρωσταίνω, συνών. νοσώ, αδιαθετώ, 2. χάνω την δύναμή μου, συνών. ατονώ, αδυνατώ, 3. γίνομαι απαλός, συνών. απαλύνω, 4. είμαι φτωχός, 5. χάνω το κουράγιο μου. 🕮 < αρχ. ἀσθενῶ.

ασιανός, -ή, -ό, επίθ. • 1. ασιατικός, 2. (γεωγρ.) [ως κύρ. όν.:] Ασιανός ή Ασιάτης, ο κάτοικος της Ασίας. 🕮 < τοπων. Ασία < αβέβ. ετύμου, ίσως από το ασσυρ. asu [= ανατολή]. Σύμφωνα με την παράδοση από το μυθ. κύρ. όν. *Ασία ή από το μάγο Άσιο, προς τιμήν του οποίου ονομάστηκε έτσι όλη η ήπειρος. ⊙ ασιανίζω [= μιμούμαι τους ασιάτες], ασιανισμός.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Ασία,** κόρη του Ωκεανού και της Τηθύος. Από την ένωσή της με τον Τιτάνα Ιαπετό γέννησε τον Άτλαντα, τον Προμηθέα, τον Επιμηθέα και τον Μενοίτιο (Ησίοδ. Θεογ. 539.)

ασιατικός, -ή, -ό και **ασιάτικος,** -η, -ο, επίθ. • αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στην Ασία ή προέρχεται από την ήπειρο αυτή, (φρ.) *«ασιατική γρίπη»*. 🕮 < μτγν. ἀσιατικός < αρχ. Ἀσιάτης < Ἀσία.

άσκηση, η, ουσ. • 1. το να κάνει κανείς κάτι, 2. (αθλητ.) η εκγύμναση του σώματος αλλά και του πνεύματος, 3. (μαθημ.) τύπος μαθησιακού προβλήματος, 4. η διαρκής ενασχόληση με κάτι, 5. η συμμετοχή σε στρατιωτικά γυμνάσια, 6. η εκούσια αποχή από απολαύσεις, εξαγνισμός. 🕮 < αρχ. ἄσκησις, -εως, ἡ, < ἀσκέω [= μορφοποιώ].

άσκωμα, το, ουσ. • 1. (ναυτ.) α) δερμάτινη επένδυση, που τοποθετείται στις οπές των σκαρμών για εύκολη κίνηση των κουπιών, συνών. κιοσελές, β) δερμάτινο κάλυμμα στα κωπήλατα σκάφη των αρχαίων χρόνων που τοποθετούνταν, κυρίως, στην κατώτερη σειρά των κωπηλατών, δηλαδή σ' αυτή των θαλαμιών, για προστασία από την εισροή του νερού λόγω του κυματισμού, 2. φουσκωμένο ασκί, 3. φυσερό, 4. ο μαστός. 🕮 < αρχ. ἀσκός.

άσμα, το, ουσ. • 1. τραγούδι, ωδή, 2. κελάηδημα πουλιών, 3. (μουσ.) τμήμα, με κείμενο και σύνθεση, ενός μουσικού έργου, 4. (εκκλ.) εκκλησιαστικός ύμνος ή ψαλμός, 5.

(φρ.) *«Άσμα Ασμάτων»,* ένα από τα πιο ποιητικά βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης, *«κύκνειο άσμα»,* το τελευταίο έργο ενός πνευματικού δημιουργού, όπως το τελευταίο τραγούδι των κύκνων. 🕮 < αρχ. τό ᾄσμα, γεν. -ατος, [= άσμα, λυρική ωδή ή τραγούδι] < ᾄδω [= ψάλλω, τραγουδώ].

ασός, ο, άκλ. ουσ. • (ναυπ.) λούκι στο πάνω μέρος της καρένας στο οποίο καταλήγουν τα πρώτα μαδέρια ή οι σανίδες του πετσώματος στο σκάφος. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

ασουράντζα, η, ουσ. • η ασφάλεια. 🕮 < βενετ. assurance.

ασπιδίσκη, η, ουσ. • (ναυτ.) επίπεδη επιφάνεια στο σημείο της πρύμνης όπου αναγράφεται η ονομασία του πλοίου και κάτω από αυτήν τα στοιχεία της νηολόγησής του, αλλιώς γνωστή στους ναυτικούς και ως καθρέφτης. 🕮 < αρχ. ἀσπιδίσκη.

ασπρίζω, ρ. [μετβ.] • 1. ασβεστώνω, λευκαίνω, 2. [αμετβ.] αποκτώ άσπρα μαλλιά. 🕮 < μσν. ασπρίζω.

ασπρογρίβαδο, το, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι των γλυκών νερών που αφθονεί στα ποτάμια της Ευρώπης και της Ασίας, η επιστ. του ονομ. Leuciscus aspius [διώνυμο], γνωστό και ως κυνηγός, γριβάδι, χαραμής και ασπρόψαρο.

άσπρος, -η, -ο, επίθ. • 1. λευκός, 2. (μτφ.) α) χαρούμενος, β) αγνός. 🕮 < μτγν. ἄσπρος < λατιν. asper [= τραχύς]. ⊙ ασπράδα, ασπράδι, ασπριδερός, ασπρίζω, ασπρίλα, άσπρισμα, ασπριστής, ασπριτζής, ασπρουλιάρης.

ασπροσαύριδο, το, ουσ. • (ιχθυολ.) βενθοπελαγικό είδος ψαριού, η επιστημ. του ονομ.: Trachurus mediterraneus (Τράχουρος ο Μεσογειακός) [διώνυμο], το μέγεθός του μέχρι 60 εκατ. το χρώμα του γκριζοπράσινο στη ράχη, ασημί στην κοιλιά και χρυσοκίτρινο στην ουρά, τρέφεται με μικρές γαρίδες, αθερίνες και μικρούς γαύρους, αφθονεί στις ελληνικές θάλασσες και αλιεύεται με τσαπαρί. 🕮 < άσπρο + σαυρίδι.

ασπρόψαρο, το, ουσ. δες ασπρογρίβαδο.

αστάθεια, η, ουσ. • έλλειψη σταθερότητας, το ευμετάβλητο, 1. η κατάσταση ενός σώματος που δεν έχει σταθερή ισορροπία, αντών. ευστάθεια, 2. κατάσταση που χαρακτηρίζεται από συνεχείς αλλαγές ή διακυμάνσεις, 3. (μτφ.) έλλειψη σταθερότητας στο χαρακτήρα κάποιου. 🕮 < μτγν. ἀστάθεια.

αστακός, ο, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) γένος θαλάσσιων μαλακόστρακων, η επιστημ. του ονομ.: Palinurus vulgaris [διώνυμο], με μακρόστενο σώμα, δεκάποδο που τα μπροστινά του πόδια καταλήγουν σε μεγάλες δαγκάνες, και κεραίες, 2. (μτφ.) αυτός που είναι πολύ καλά οπλισμένος, (φρ.) *«οπλισμένος / αρματωμένος σαν αστακός».* 🕮 < αρχ. ἀστακός. ⭘ αστακόσουπα, αστακομακαρονάδα.

αστάρι, το, ουσ. • 1. (ενδυμ.) φόδρα, 2. (χημ.) βασικό στρώμα πριν από την κυρίως βαφή ξύλινων ή μεταλλικών επιφανειών, (φρ.) *«ακρυλικό / εποξειδικό / σιλοξανικό μονωτικό / υδατοδιαλυτό αστάρι»,* 3. (ναυπ.) σανίδα που η μία άκρη της βρίσκεται στην κουπαστή και η άλλη καταλήγει στο κατάστρωμα για να καλύπτει την εξωτερική επιφάνεια του παραπέτου, γνωστό και ως τσάπα ή ζωνάρι ή τιρίζι ή μπούρδος. 🕮 (αντιδάνειο) < τουρκ. astar ή istar < (ίσως) από το αρχ. ἱστάριον, υποκ. του ἱστός. ⊙ (α)σταρώνω, (α)στάρωμα, (α)στάρωτος.

άστατος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν είναι σταθερός, που συνεχώς κινείται, που υπόκειται σε μεταβολές, 2. (μτφ.) αυτός που εμφανίζει χαρακτήρα συνεχώς μεταβαλλόμενο, αναποφάσιστος, δίγνωμος. 🕮 < μτγν. ἄστατος. ◈ άστατα [επίρρ.].

αστέρας, ο, και **αστρί** και **άστρι,** το, ουσ. • 1. (αστρον.) κάθε ακτινοβόλο ουράνιο σώμα που διαθέτει τη δική του πηγή ενέργειας, 2. (μτφ.) πρόσωπο με ιδιαίτερες γνώσεις ή ικανότητες που γίνεται διάσημο και αγαπητό από πολύ κόσμο. 🕮 < αρχ. ἀστήρ.

αστέρι, το, ουσ. • 1. άστρο, 2. (πληθ.) ο έναστρος ουρανός, 3. καθετί που έχει σχήμα άστρου, 4. (μτφ.) πρόσωπο που ξεχωρίζει για τις γνώσεις και τις ικανότητές του, συνών. διάσημος, φίρμα, σταρ, ντίβα, αστέρας, βεντέτα, 5. ως διακριτικό σε ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις. 🕮 < μσν. αστέρι < μτγν. ἀστέριον < υποκορ. της αρχ. λ. ἀστήρ.

αστερίας, ο, ουσ. • (ζωολ.) θαλάσσιο εχινόδερμο, η επιστημ. του ονομ.: Acanthaster planc [διώνυμο] γνωστό και ως σταυρός της

θάλασσας, το σώμα του εμφανίζει πεντάκτινη ακτινωτή συμμετρία. 🕮 < αρχ. ἀστερίας.

αστεροσκοπεία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • η παρατήρηση και μελέτη των αστεριών αλλά και των διαφόρων φυσικών φαινομένων. 🕮 < αρχ. ἀστερίας + σκοπεία < σκοπέω [= παρατηρώ ή επιτηρώ κάτι, ατενίζω].

αστεροσκοπείο, το, ουσ. • (αστρον.) ανώτατο επιστημονικό ίδρυμα που μελετά: α) την κίνηση των αστέρων, β) τα διάφορα μετεωρολογικά φαινόμενα, αλλά και γ) τις αλλαγές που υφίσταται η γη είτε από ενδογενείς είτε από εξωγενείς παράγοντες. 🕮 < μτγν. ἀστεροσκοπ(ῶ) < ἀστήρ, γεν. ἀστέρος + σκόπος < σκοπέω [= παρατηρώ ή επιτηρώ κάτι, ατενίζω] + -είο(ν). [φωτό: Αστεροσκοπείο Αθηνών 1846].

αστικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που σχετίζεται με το άστυ [= πόλη], 2. αυτός που ανήκει στην αστική τάξη, 3. (φρ.) *«αστικό δίκαιο»,* το σύνολο των νομικών διατάξεων που ρυθμίζουν τις σχέσεις των πολιτών μεταξύ τους, *«αστική ευθύνη»,* η υποχρέωση για αποκατάσταση της ζημίας, *«αστικός κώδικας»,* νομοθέτημα του αστικού δικαίου. 🕮 < αρχ. ἀστικός < ἀστός ή ἄστυ.

αστράβη, η, ουσ. • 1. (αρχ.) α) το σαμάρι του μουλαριού, β) ο ξύλινος σκελετός του σαμαριού, 2. (ναυτ.) εσωτερική ενίσχυση του σκελετού του σκάφους. 🕮 < άγνωστης ετυμολογίας.

αστραπή, η, ουσ. • 1. (μετεωρ.) η ξαφνική και στιγμιαία λάμψη που παράγεται από ηλεκτρική εκκένωση μεταξύ νεφών [όταν όμως η λάμψη παράγεται μεταξύ των νεφών και του εδάφους τότε αυτή ονομάζεται κεραυνός], συνών. άστραμμα, αστραψιά, (αρχ.) ἀστεροπή, 2. (μτφ.) κάτι που γίνεται γρήγορα κι έχει μικρή διάρκεια, φωτοβόλημα. 🕮 < αρχ. ἀστραπή. ⭕ αστραπόβροντο, αστραποβόλημα.

αστρικός, -ή -ό, επίθ. • (αστρον.) αυτός που προέρχεται από τους αστέρες ή που έχει σχέση με αυτούς, (φρ.) *«αστρικό φως / έτος / σύστημα», «αστρικό σμήνος»,* σύμπλεγμα αστέρων που βρίσκονται σε μικρή σχετικά απόσταση μεταξύ τους, *«αστρική ακτινοβολία / τροχιά / κίνηση / ωρική γωνία / κοσμική / διαστημική σκόνη», «αστρική ημέρα»,* είναι το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί ανάμεσα σε δύο διαδοχικές άνω μεσουρανήσεις ενός αστέρα, *«αστρικός χρόνος»,* είναι το χρονικό διάστημα που βασίζεται στην αστρική ημέρα, *«αστρικό εκκρεμές».* 🕮 < αρχ. ἀστρικός [= αυτός που αναφέρεται στους αστέρες].

άστρο, το, ουσ. • 1. (αστρον.) φωτεινό ουράνιο σώμα που είναι ορατό από τη γη, (φρ.) *«άστρο της Ανατολής»,* η Πούλια, η Αφροδίτη, *«άστρο της τραμουντάνας»,* ο πολικός αστέρας, *«άστρο του Αλμποράν»,* φάρος στο ΝΔ άκρο της νήσου Αλμποράν, Ανατολικά του Γιβραλτάρ, που ταυτίζεται με τη μυθική Ωγυγία του Ομήρου, *«άστρο του Βορρά»,* ο πολικός αστέρας, *«Άστρο του Δαβίδ»,* εβραϊκό σύμβολο, 2. ουράνιο σώμα που πιστεύεται ότι επηρεάζει τη ζωή και το μέλλον του ανθρώπου, 3. (μτφ.) η λάμψη, η επιτυχία κάποιου ατόμου, κυρίως στον καλλιτεχνικό χώρο, 4. (στρατ.) στρατιωτικό διακριτικό σε στολή. 🕮 < αρχ. ἄστρον.

αστρογαλέος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος καρχαρία που αλιεύεται και στις ελληνικές θάλασσες, η επιστημ. του ονομ.: Mustelus asterias (Μούστελος ο αστερίας) [διώνυμο], τα χαρακτηριστικά του γνωρίσματα: μήκος σώματος έως 1,5 μ., η ράχη του γκρίζου ή καφέ χρώματος καλύπτεται από λευκά στίγματα, η κοιλιά του λευκή, τρέφεται κυρίως με καρκινοειδή, όπως καβούρια και αστακούς. 🕮 < άστρο + γαλέος.

αστρολάβος, ο, και **αστρολόβιο,** το, ουσ. • παλιού τύπου αστρονομικό όργανο παρατήρησης και προσδιορισμού των άστρων σε σχέση με τον ορίζοντα. 🕮 < μτγν. ἀστρολάβος.

Ο **αστρολάβος** του Πτολεμαίου
Πρόκειται για ένα ευφυέστατο αστρονομικό όργανο που απεικόνιζε την ουράνια σφαίρα και χρησιμοποιούνταν για τη μέτρηση του γεωγραφικού μήκους και πλάτους των παρατηρούμενων άστρων από οποιοδήποτε μέρος της γης αλλά και αντίστροφα σαν εντοπιστής θέσης και για τη μέτρηση της απόστασης ηλίου – σελήνης.

Αποτελούνταν από επτά ομόκεντρους αρθρωτούς δακτυλίους.
➢ https://kotsanas.com [Μουσείο Κοτσανάς]

αστρομετρία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (αστρον.) κλάδος της αστρονομίας που ασχολείται με την μέτρηση των αστρικών διαστάσεων, του φωτός, των κινήσεων των ουρανίων σωμάτων και των προβλημάτων που δημιουργούνται στο ηλιακό μας σύστημα. 🕮 < αγγλ. astrometry < αρχ. ἀστήρ, γεν. ἀστέρο(ς) + -μετρία < αρχ. μετρῶ.

αστροναύτης, ο, **αστροναύτισσα,** η, ουσ. • ο πιλότος του διαστημοπλοίου, συνών. κοσμοναύτης. 🕮 < αγγλ. astronaut < αρχ. ἄστρον + ναύτης. ⊙ αστροναυτική, αστροναυτικός.

αστρονομία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (επιστ.) είναι η επιστήμη που μελετά την κίνηση των πλανητών του ηλιακού μας συστήματος καθώς και την πορεία, την εξέλιξη και τα μεγέθη των άλλων ουράνιων σωμάτων του σύμπαντος. 🕮 < αρχ. ἀστρονομία.

αστρονομικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που έχει σχέση με την αστρονομία, 2. (μτφ.) υπερβολικά μεγάλος, υπέρογκος. 🕮 < αρχ. ἀστρονομικός [= έμπειρος στην αστρονομία], σημδ. από τη γαλλ. astronomique. ◈ αστρονομικά [επίρρ.].

αστρονόμος, ο/η, ουσ. • ο επιστήμονας που ασχολείται με τη μελέτη των άστρων. 🕮 < < αρχ. ἀστρονόμος.

αστροξυρύχι, η, ουσ. δες οξύρρυγχος.

αστροπελέκι, το, ουσ. • ο κεραυνός. 🕮 < μσν. αστροπελέκι(ν) < αστραπ(ή) -ο- + πελέκι(ν).

αστροφεγγιά, η, ουσ. • 1. η έντονη λάμψη των άστρων, 2. νύχτα χωρίς φεγγάρι, 3. (μτφ.) όταν αναδεικνύεται κάτι σπάνιο και πολύτιμο. 🕮 < αστροφέγγω.

Το μυθιστόρημα του Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου **Αστροφεγγιά** γράφτηκε από το 1943 έως το 1945 και τυπώθηκε το καλοκαίρι του 1945. Το έργο ξαναδουλεύτηκε από τον συγγραφέα και εκδόθηκε το 1971 από τον εκδοτικό οίκο «Αστήρ», με την προσθήκη του υπότιτλου «Η ιστορία μιας εφηβείας». Οι ήρωες της **Αστροφεγγιάς** είναι οι νέοι μιας εποχής μεταβατικής, της εποχής του μεσοπολέμου. Είναι *«τα νιάτα της μετέωρης ειρήνης, που τόσο τραγικά ξεγελάστηκαν στις μεγάλες ελπίδες τους, που σύρθηκαν απροσανατόλιστα, παιδεμένα, χωρίς βέβαιη πίστη, χωρίς προορισμό, ίσαμε τη δεύτερη, φοβερότερη, κοσμοχαλασιά».*

αστροφυσική, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (αστρον.) κλάδος της αστρονομίας που εξετάζει τα φυσικά φαινόμενα, τη φυσική κατάσταση και σύνθεση των ουρανίων σωμάτων καθώς και τις χημικές αντιδράσεις, οι οποίες συντελούνται στον χώρο του διαστήματος, η επιστήμη της κοσμολογίας. 🕮 [επιστημονικός όρος] < αγγλ. astrophysics < άστρο- + φυσική. ⊙ αστροφυσικός.

αστυνομία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (στρατ.) η κρατική υπηρεσία η οποία είναι επιφορτισμένη για την τήρηση της τάξης και την ασφάλεια των πολιτών, για την εφαρμογή των θεσμών και την πάταξη της εγκληματικότητας, *«τουριστική αστυνομία», «αστυνομία πόλεων»,* 2. το σύνολο όσων εργάζονται στην παραπάνω υπηρεσία, 3. το κτήριο στο οποίο στεγάζεται η παραπάνω υπηρεσία, 4. (φρ.) *«αστυνομία λιμένος».* 🕮 < αρχ. ἀστυ-νόμος.

Αστυπάλαια και **Αστυπαλιά** και **Αστροπαλιά,** η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί της Δωδεκανήσου με 96,9 τ.χλμ. και πληθυσμό 1.399 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 ❶ < αρχ. Ἀστυπάλαια < άστυ ἄστυ [= πολιτεία, πόλη] + παλαιός, ή ❷ (μυθολ.) [ανθρωπωνύμιο] Ἀστυπάλαια (αδελφή της Ευρώπης, που την απήγαγε ο Ποδειδώνας).

άστυπος, -ή, -ό, επίθ. • χωρίς στύπο [στύπος = κορμός, κούτσουρο], (φρ.) *«άστυπη άγκυρα»* αυτή που δεν έχει στύπο, δηλαδή βραχίονα. [Οι άγκυρες αυτές είναι εύκολες στο χειρισμό αλλά ασταθείς]. 🕮 < α- [στερητ.] + στύπος.

ασυλία, η, ουσ. • 1. το δικαίωμα να βρίσκει κανείς άσυλο για να αποφεύγει τις πολιτικές, συνήθως, διώξεις, 2. το να είναι κανείς ιερός και απαραβίαστος, 3. ασφάλεια που προσφέρει το κράτος σε: α) διπλωματικούς αντιπροσώπους, *«διπλωματική / προξενική ασυλία»,* β) σε πολιτικούς πρόσφυγες, γ) στους πρώην αλλά και στους νυν αντιπροσώπους του κοινοβουλίου και της κυβέρνησης, *«βουλευτική κοινοβουλευτική / / υπουργική ασυλία».* 🕮 < αρχ. ἀσυλία < α- [στερητ.] + συλάω, -ῶ, [= λεηλατώ, αποκομίζω, σκυλεύω].

άσυλο, το, ουσ. • 1. τόπος ιερός και απαραβίαστος στον οποίο μπορεί να βρει κανείς καταφύγιο από τους αντιπάλους του αλλά και από τα επίσημα όργανα της πολιτείας, 2. νοσηλευτικό ή φιλανθρωπικό ίδρυμα που προσφέρει περίθαλψη και προστασία σε άτομα που αδυνατούν να αυτοσυντηρηθούν, 3. (φρ.) *«πολιτικό άσυλο»,* το δικαίωμα του πρόσφυγα για προστασία από το κράτος στο οποίο έχει καταφύγει, *«πανεπιστημιακό άσυλο»,* ο πανεπιστημιακός χώρος στον οποίο δεν επιτρέπεται η πρόσβαση ακόμη και των αστυνομικών δυνάμεων, *«οικογενειακό άσυλο»,* απαγόρευση εισόδου στο χώρο της κατοικίας. 🕮 < αρχ. ἄ-σῦλος, -ον, [= απαραβίαστος] < α- [στερητ.] + συλάω, -ῶ, [= ληλατώ, αποκομίζω, σκυλεύω], *«γῆν ἄσυλον παρασχεῖν»* [= καθιστώ τη χώρα ασφαλές καταφύγιο].

↳ *Διασφάλιση του δικαιώματος στο* ***άσυλο***
Όλοι όσοι εγκαταλείπουν τη χώρα καταγωγής τους για να αποφύγουν διώξεις ή σοβαρή βλάβη έχουν το δικαίωμα να ζητήσουν διεθνή προστασία. Το **άσυλο** αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμα και η χορήγησή του σε πρόσωπα που πληρούν τα κριτήρια της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 σχετικά με το καθεστώς των προσφύγων αποτελεί διεθνή υποχρέωση για τα συμβαλλόμενα κράτη, μεταξύ των οποίων κράτη μέλη της ΕΕ. Η ΕΕ έχει ενσωματώσει τις προϋποθέσεις για διεθνή προστασία στη δική της νομοθεσία και έχει διευρύνει την εμβέλειά τους μέσω της δημιουργίας μιας επιπλέον κατηγορίας δικαιούχων διεθνούς προστασίας μετά τους πρόσφυγες, οι οποίοι είναι οι δικαιούχοι επικουρικής προστασίας.
➢https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/

ασύμμετρος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν είναι συμμετρικός, που δεν είναι αρμονικός ή που είναι δυσανάλογος, ακανόνιστος, 2. (φρ.) *«ασύμμετροι ζυγοί», «ασύμμετρο δίζυγο / ηλεκτρικό στοιχείο (ηλεκτρολ.)», «ασύμμετρος αγωγός / άνθος (βοταν.) / αριθμός (μαθημ.)».* 🕮 < αρχ. ἀσύμμετρος, ◈ ασύμμετρα [επίρρ.].

ασυμπίεστος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που δεν συμπιέστηκε, αντών. συμπιεσμένος. 🕮 < α- [στερητ.] συμπιεσ- (< συμπιέζω) + -τος.

ασυναρμολόγητος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που δεν έχει συναρμολογηθεί ή που δεν είναι δυνατόν να συναρμολογηθεί.

ασυνεχής, ο/η, -ές, επίθ. • αυτός που εμφανίζει κενά, που δεν έχει συνέχεια, διακοπτόμενος, αντών. συνεχής. 🕮 < α- [στερητ.] συναρμολογη- (συναρμολογώ) + -τος.

ασυννέφιαστος, -η, -ο, επίθ. • 1. (μετεωρ.) αυτός που δεν έχει σύννεφα, ανέφελος, αίθριος, ξάστερος, αντών. νεφελώδης, 2. (μτφ.) αυτός που δεν έχει στεναχώριες, έγνοιες, ο γαλήνιος, ο ευτυχισμένος. 🕮 < α- [στερητ.] + σύννεφ(ο) + -ιαστος. ◈ ασυννέφιαστα [επίρρ.].

Είν' εδώ κλειστοί μέσ' στα κιβούρια,
μέσ' στα τυλιγάδια είναι κρυμμένοι,
- για νεκρούς η πλάση ας μην τους κλαίη! –
ω οι πηγές οι αθόλωτες της Σκέψης,
οι ασυγνέφιαστοι της Τέχνης ουρανοί,
οι Αθάνατοι κ' οι Ωραίοι.
➢ Απόσπασμα από το ποίημα του **Κωστή Παλαμά:** *«Ο θάνατος των Αρχαίων».*

ασυντήρητος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν συντηρείται, που έχει εγκαταλειφθεί, 2. αυτός που δεν βοηθιέται οικονομικά. 🕮 < α- [στερητ.] + συντηρη- (< συντηρώ) + -τος. ◈ ασυντήρητα [επίρρ.].

ασυντόνιστος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που δεν πραγματοποιείται ταυτόχρονα ή που δεν είναι εναρμονισμένος ή συγχρονισμένος με κάποιον άλλο. 🕮 < α- [στερητ.] συντονισ- (συντονίζω) -τος. ◈ ασυντόνιστα [επίρρ.]

ασυρματιστής, ο, **-ίστρια,** η, ουσ. • (ναυτ.) αυτός που χειρίζεται τον ασύρματο, μαρκόνης, μαρκονιστής. 🕮 < ασύρματος.

ασύρματος, ο, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή μετάδοσης σημάτων μέσω των ερτζιανών κυμάτων, είδος τηλέγραφου. 🕮 < α- [στερητ.] + σύρμα.

ασφάλεια, η, ουσ. • 1. κατάσταση στην οποία κανείς δεν αισθάνεται να απειλείται, υπάρχει σιγουριά και σταθερότητα, 2. (νομ.) εγγύηση της πολιτείας προς πολιτικούς, διπλωμάτες, διαφωνούντες, πλούσιους κ.ά. για την ζωή τους και την περιουσία τους, 3. [ως κύρ. όν.:] *Ασφάλεια,* τμήμα της αστυνομίας που δραστηριοποιείται στον τομέα της προστασίας των πολιτών, 4. αμπάρα στην εξώπορτα του σπιτιού, 5. (οικον.) συμφωνία ασφαλι-

στικής εταιρείας και ασφαλιζόμενου με την οποία η εταιρεία αποζημιώνει τον πελάτη της σε περίπτωση δυσάρεστου περιστατικού ενώ ο ασφαλιζόμενος έχει την υποχρέωση να καταθέτει σε τακτά χρονικά διαστήματα το συμφωνηθέν ποσό χρημάτων, 6. (τεχνολ.) α) μηχανισμός στις πόρτες του αυτοκινήτου, β) συσκευή που διακόπτη την παροχή ρεύματος για την αποφυγή πυρκαγιάς, 7. (φρ.) *«ασφάλεια ανοικτή / διπλή / έναντι τρίτων / αξαρτισμού / εμπορευμάτων / αμοιβαία* / ζωής / ηλεκτρικού ρεύματος / θανάτου λόγω εργατικού ή εργασιακού ατυχήματος / κινδύνων θαλάσσης / κινδύνων λιμένος / πολλαπλή / ποτάμιων μεταφορών / πυρός / σκάφους / φορτίου / όπλου».* 🕮 < αρχ. ἀ-σφαλής, -ές [= αυτός που δεν υπόκειται σε πτώση, αμετακίνητος, ακλόνητος, σταθερός] < α- [στερητ.] + σφάλλομαι [= σκοντάφτω]. ⊙ ασφαλίζομαι, ασφαλίσιμος, ασφαλίζω ασφαλιστής, ασφαλιστικός, ασφάλιση, ασφάλιστρο.

↳ Σύμφωνα με το τον Ναυτασφαλιστικό Κώδικα, όταν δύο ή περισσότερα πρόσωπα συμφωνούν αμοιβαία να ασφαλίσουν ο ένας τον άλλον κατά θαλασσίων κινδύνων, τότε λέγεται ότι υπάρχει αμοιβαία **ασφάλιση**.
Διπλωματική εργασία του Απο**στόλου Κ. Αντώνιου** «Θαλάσσια Ασφάλιση Πλοίου».

ασφαλιστήριο, το, ουσ. • συμβόλαιο σε ασφαλιστική εταιρεία, (φρ.) *«ασφαλιστήριο αμερικανικού τύπου / ανοικτό / ακαθόριστης αξίας / απόπλου και επανάπλου / γενικό / εν λευκώ / εμπορευμάτων / ταξιδιού / ζωής / υγείας / κερδοσκοπικό / κινδύνων λιμένος / μικτό / ναύλου / ναυπηγήσεως / ομαδικό / ονομαστικό / προσωρινό / πολλαπλών αποστολών / πρόχειρο / ολλανδικού τύπου / σκάφους και εξαρτημάτων / τιμής χρονικό / ορισμένης αξίας».* 🕮 < ασφαλισ- (< ασφαλίζω) -τήριος.

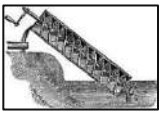
ασφαλιστής, ο, **ασφαλίστρια,** η, ουσ. • (επάγγ.) το πρόσωπο εκείνο που κλείνει τις συμφωνίες με τους πελάτες για λογαριασμό της ασφαλιστικής εταιρείας. 🕮 < ασφαλισ- (< ασφαλίζω) -της.

ασφάλιστρο, το, ουσ. [συνηθέστερα στον πληθ. **ασφάλιστρα**] • (οικον.) το ποσό των χρημάτων που πληρώνει κανείς για να ασφαλίζει τον εαυτό του ή κάποιο άλλο άτομο ή κάτι διαφορετικό π.χ. αυτοκίνητο, οικόπεδο, κτίσμα κ.λπ. 🕮 < ασφαλισ- (ασφαλίζω) -τρον.

άσφαλτος, η, ουσ. • 1. (χημ.) παράγωγο του πετρελαίου, ορυκτός υδρογονάνθρακας, πίσσα, 2. μείγμα από άσφαλτο και δομικά υλικά κατάλληλο για την επίστρωση δρόμων, 3. (συνεκδ.) δρόμος ή πλατεία ασφαλτοστρωμένη. 🕮 < αρχ. ἄσφαλτος < α- [στερητ.] + σφαλτός < σφάλλω. ⊙ ασφαλτώνω, ασφαλτούχος. ○ ασφαλτοσκυρόδεμα, ασφαλτοστρώνω, ασφαλτόστρωτος, ασφαλτοστρωτήρας, ασφαλτόστρωση.

ατελώνιστος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός στον οποίο δεν πραγματοποιήθηκε τελωνειακός έλεγχος, ή που δεν κατέβαλε τον ανάλογο τελωνειακό φόρο, ο αδασμολόγητος. 🕮 < α- [στερητ.] + τελων(ίζω) + -τος. ◈ ατελώνιστα [επίρρ.].

ατέρμων, -ων, -ον, επίθ. • 1. αυτός που δεν έχει τέλος, τέρμα, που δεν καταλήγει πουθενά, ο ατελείωτος, 2. (τεχν.) αυτός που δεν έχει αρχή και τέλος, 3. (φρ.) *«ατέρμονες συζητήσεις / διαπραγματεύσεις»,* συζητήσεις ή διαπραγματεύσεις που γίνονται χωρίς να υπάρχει ουσιαστικό αποτέλεσμα, *«ατέρμων κοχλίας ή υδρόβιδα ή κοχλίας του Αρχιμήδη»,* μηχανή ανύψωσης νερού, που επινόησε τον 3ο π.Χ. αιώνα ο Αρχιμήδης για να απομακρύνει το νερό από το αμπάρι ενός μεγάλου πλοίου. 🕮 < αρχ. ἀτέρμων.

ατζέντα, η, ουσ. • 1. μικρό πρόχειρο ημερολόγιο τσέπης ή ηλεκτρονικό σημειωματάριο που περιλαμβάνει ονόματα, τηλέφωνα, διευθύνσεις, υποχρεώσεις κ.λπ. 2. ημερήσια διάταξη συμβουλίων, συσκέψεων κ.λπ. 🕮 < ιταλ. agenda < λατιν. agenta < ago, agere [= οδηγώ].

ατζέντης, ο, ουσ. • (επάγγ.) 1. πρόσωπο που ενεργεί για λογαριασμό άλλων, κυρίως, καλλιτεχνών και αθλητών, με σκοπό την προώθηση των συμφερόντων τους, συνών. πράκτορας, 2. (ναυτ.) ναυτιλιακός πράκτορας που αναλαμβάνει τις συναλλαγές, προμήθειες, επαφές κ.λπ. του πλοίου στο κάθε λιμάνι, και ο οποίος είναι συμβεβλημένος με τη ναυτιλιακή εταιρεία. 🕮 < αγγλ. agent < ιταλ. agenda < λατιν. agenta < ago, agere [= οδηγώ].

Ατλαντικός Ωκεανός, ο, ουσ. • (γεωγρ.) ένας από τους πέντε ωκεανούς του πλανήτη μας, με έκταση περίπου 106.400.000 τ.χλμ. 🕮 < αρχ. Ἀτλαντίς < *[1]Ἄτλας [δες άτλαντας].

άτλας και **άτλαντας,** ο, ουσ. • 1. βιβλίο που περιέχει γεωγραφικούς χάρτες, 2. (μτφ.) ο

ισχυρός και υπομονετικός άνθρωπος, 3. (ανατ.) ονομασία αυχενικού σπονδύλου, 4. (αρχιτ.) διακοσμητικό άγαλμα που στηρίζει στέγη, μπαλκόνι ή κάτι άλλο, 5. (συνεκδ.) κάθε συλλογή έργων τέχνης ή άλλων αντικειμένων με συγκεκριμένο θέμα και ιδιαίτερη α-

ξία, 6. (ναυπ.) ισχυρά ξύλινα ή μεταλλικά υποστηρίγματα, που τοποθετούνται κάτω από τη γάστρα του σκάφους ή στην κοιτίδα καθέλκυσης ή ανέλκυσης, για να το υποβαστάζουν όταν αυτό βρίσκεται στη δεξαμενή ή κατά τη διαδικασία της ναυπήγησής του, αλλιώς: τσιφούτια, 7. [ως κύρ. όν.] *Άτλας,* γεν. *-αντος,* α) (γεωγρ.) οροσειρά της Αφρικής, β) (στρατ.) ονομασία αμερικάνικου βαλλιστικού πυραύλου, γ) (αθλητ.) ονομασία πολλών αθλητικών σωματείων της χώρας μας, δ) σκάφος του Πολεμικού μας Ναυτικού από το 2019, έτος ναυπήγησης 1999, ε) (μυθολ.) *[1]Άτλαντας, ένας από τους Τιτάνες. 🕮 < γαλλ. atlas [= συλλογή χαρτών. Η σημασία προήλθε από τον Φλαμανδό χαρτογράφο Μερκάτορα (Mercator) όταν το 1595 τύπωσε συλλογή γεωγραφικών χαρτών με προμετωπίδα τον Άτλαντα να σηκώνει τη Γη στους ώμους του]. ⊙ ατλαντικός, Ατλαντίδα [= 1. (μυθολ.) φανταστική χώρα της Δύσης που καταποντίστηκε από κάποιο σεισμό, 2. (πληθ.) οι *[2]Ατλαντίδες, Νύμφες που μεταμορφώθηκαν σε αστέρια].

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: ***[1]Ατλαντας**, γιος του Τιτάνα Ιαπετού και της Ωκεανίδας Κλυμένης, αδελφός του Μενοίτιου, του Επιμηθέα και του Προμηθέα. Σε ορισμένες παραδόσεις αναφέρεται σαν γιος του Ουρανού. Πατέρας των ***[2]Ατλαντίδων** ή Πλειάδων, των Εσπερίδων, της Καλυψώς κ.ά. παιδιών. Πήρε μέρος στον αγώνα των Τιτάνων εναντίων των θεών, για ορισμένους συγγραφείς, ίσως ο αρχηγός τους, γι' αυτό μετά την ήττα τους τιμωρήθηκε από το Δία να κατοικεί στη μακρινή Δύση, τη χώρα των Εσπερίδων και να σηκώνει στους ώμους του τον ουράνιο θόλο.

ατμαγωγός, ο, ουσ. • (τεχνολ.) ο χαλύβδινος σωλήνας από τον οποίο διοχετεύεται ο ατμός που βγαίνει από τον ατμολέβητα ή από άλλη γεννήτρια ατμού προς τους ατμοστροβίλους, τις αντλίες και τις συσκευές ανταλλαγής θερμότητας. 🕮 < ατμ(ός) + αγωγός.

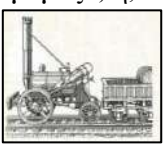
ατμάκατος, η, ουσ. • (ναυτ.) σκάφος που κι-

νείται με ενέργεια παραγόμενη από ατμομηχανή. 🕮 < ατμ(ός) + άκατος.

Αργά αργά σέρνει το βάθος του ο Κεράτιος κόλπος / Σαν μαύρα ψάρια περασμένα σ' ένα σκοινί / Οι μικρές φορτηγίδες ξυπνούν απ' τον φόβο της πίσσας.
Πλησιάζει στο ακρογιάλι ένα συνεργείο: / Μια **ατμάκατος** στολισμένη με τα πρώτα σημάδια της / Σαν καυχησιάρης κόκορας βολτάρει στα νερά…
➢ **Sabri Esat Siyavusgil,** [Τούρκος ποιητής] *«Ο Κεράτιος ξυπνάει».*

ατμάμαξα, η, ουσ. • (τεχνολ.) παλαιός τύπος

σιδηροδρομικής μηχανής έλξης στην οποία ο κινητήρας ήταν ατμομηχανή. Οι πρώτες ατμάμαξες κατασκευάστηκαν στην Αγγλία το 1803 [Τρεβιτίκ] και το 1814 [Στέφενσον]. 🕮 < ατμ(ός) + άμαξα.

ατμήρης, -ες, επίθ. • αυτός που κινείται με τη δύναμη του ατμού, ατμήλατος, ατμοκίνητος, (φρ.) *«ατμήρης ναυτιλία».* 🕮 < καθαρ. ἀτμήρης, < ἀτμ(ός) + -ήρης < [αρχ.] ἀραρίσκω [= (μετβ.) 1. συναρμόζω, αρμολογώ, ενώνω, συνενώνω, συμπυκνώνω, 2. παρασκευάζω, προετοιμάζω, επινοώ, 3. εφοδιάζω, παρέχω, εξοπλίζω].

↳ Στις αρχές του 1912, ο Ελευθέριος Βενιζέλος προχωρούσε ήδη στην υλοποίηση του οράματος για την επαναδημιουργία μιας μεγάλης Ελλάδας. Την ίδια εποχή, η υπό ελληνική σημαία **ατμήρης ναυτιλία** αριθμούσε περί τα 350 ατμόπλοια. Οι επικρατούσες συνθήκες εξακολουθούσαν να ενθαρρύνουν την περαιτέρω ανάπτυξή της, και έτσι τον Σεπτέμβριο του 1912, όταν η κήρυξη του Πολέμου βρισκόταν επί θύ-

ραις, 40 ακόμη περίπου ατμόπλοια ταξίδευαν με υψωμένη την ελληνική σημαία στην πρύμνη τους. ➢ https://www.greekshippingmiracle.org/el

ατμήλατος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που κινείται με την ενέργεια του ατμού, ατμοκίνητος, (φρ.) *«ατμήλατος ναυτιλία», «ατμήλατο σκάφος / πλοίο / τραμ / τρένο».* 🕮 < ατμ(ο)- + [αρχ.] -ήλατος, συγγ. του ρ. ἐλαύνω [= οδηγώ].

ατμό- και **ατμό-** και **ατμ-** • πρώτο συνθετικό λέξεων που δηλώνουν ότι το δεύτερο συνθετικό σχετίζεται με τον ατμό, π.χ.: ατμομηχανή, ατμόπλοιο, ατμοστρόβιλος, ατμόιππος, ατμολέβητας, ατμάμαξα, ατμοσύρτης, ατμόσφαιρα, ατμόλουτρο κ.ά. 🕮 < ατμ(ός) < αρχ. ἀτμός.

ατμοαντλία, η, ουσ. • (τεχνολ.) συγκρότημα αποτελούμενο από ατμομηχανή και εμβολοφόρο αντλία που χρησιμοποιείται για άντληση νερού, πετρελαίου και άλλων υγρών. 🕮 < ατμο- + αντλία.

ατμοβαλβίδα, η, ουσ. • (τεχνολ.) βαλβίδα συρόμενη ή άλλου τύπου, με τη βοήθεια της οποίας ρυθμίζεται η παροχή ατμού προς τον κατάλληλο αγωγό, σύρτης ή συρτοβαλβίδα. 🕮 < ατμο- + βαλβίδα.

ατμοβαρίδα και **ατμοβάρις,** η, [καθαρ.] ουσ. [πληθ. ατμοβάριδες] • (ναυπ.) ελαφρύ ατμοκίνητο πολεμικό πλοίο του παρελθόντος [κανονιοφόρος], έφερε σχετικά βαριά πυροβόλα για την εποχή του· οι Ατμοβάριδες του Ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού ήταν τα εξής σκάφη: Σπέτσαι ΙΙ που μετονομάσθηκε σε Άκτιον Ι, Ύδρα ΙΙ που μετονομάσθηκε σε Αμβρακία ΙΙ, Μπουμπουλίνα Ι και Αμφιτρίτη ΙΙΙ. 🕮 < ατμο- (< αρχ. ἀτμός) + [αρχ.] βᾶρις, γεν. -ιδος [= τύπος πλοίου με μεγάλο ευρύ πυθμένα].

ατμοβαρούλκο, το, ουσ. • (τεχνολ.) ατμογερανός. 🕮 < ατμο- + βαρούλκο.

ατμογεννήτρια, η, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή για την παραγωγή υδρατμών, ατμολέβητας. 🕮 < ατμο- + γεννήτρια.

ατμογερανός, ο, ουσ. • (τεχνολ.) γερανός που λειτουργεί με τη βοήθεια του ατμού. 🕮 < ατμο- + γερανός.

ατμογόνος λέβητας, ο, • (τεχνολ.) είδος ισχυρού λέβητα που χρησιμεύει στην παραγωγή ατμού για τη λειτουργία εργοστασιακών μηχανών [κατηγοριοποίηση: α) λέβητας εσωτερικής εστίας, που καλείται και φλογαυλωτός, β) λέβητας εξωτερικής εστίας, που καλείται και υδραυλωτός, γ) λέβητας φυσικής κυκλοφορίας, και δ) λέβητας τεχνητής κυκλοφορίας ή βεβιασμένης κυκλοφορίας].

ατμοδιακόπτης, ο, ουσ. • (τεχνολ.) διακόπτης ασφαλείας διοχέτευσης ατμού σε αυλούς. 🕮 < ατμο- + διακόπτης.

ατμοδρόμων, ο, ουσ. • (ναυτ.) πολεμικό πλοίο, ξύλινο ή μεταλλικό με ιστιοφορία δρόμωνα και με ατμομηχανή για βοηθητική πρόωση [= προώθηση], ατμοφρεγάτα. 🕮 < ατμο- + δρόμων.

ατμοδύναμη, η, ουσ. • κινητική ή θερμική ενέργεια παραγόμενη από τον ατμό. 🕮 < ατμο- + δύναμη. ⊙ ατμοδυναμικός.

ατμοημιολία, η, ουσ. • (ναυτ.) ξύλινο ή σιδερένιο σκάφος με ιστιοφορία ημιολίας [= τύπος ιστιοφόρου πλοίου, γολέτα ή σκούνα] και με ατμομηχανή για βοηθητική πρόωση [= κίνηση σκάφους]. 🕮 < ατμο- + ημιολία.

ατμοθάλαμος, ο, ουσ. • (ναυτ.) ο χώρος του λέβητα που καταλαμβάνεται από ατμό. 🕮 < ατμο- + θάλαμος.

ατμοθυρίδα, η, ουσ. • θύρα ατμού από την οποία διέρχεται ή διαφεύγει ο ατμός. 🕮 < ατμο- + θυρίδα.

ατμόιππος, ο, ουσ. • (φυσ.) μονάδα μέτρησης της ισχύος των ατμομηχανών με σύμβολο HP. 🕮 < ατμό- + ίππος, μτφρδ. από τη γαλλ. cheval-vapeur.

ατμοκιβώτιο, το, ουσ. • χώρος της ατμομηχανής ο οποίος βρίσκεται ανάμεσα στον χώρο εισαγωγής του ατμού από τον ατμολέβητα και στους διανομείς του στους κυλίνδρους. 🕮 < ατμο- + κιβώτιο.

ατμοκινητήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) η ατμομηχανή. 🕮 < ατμο- + κινητήρας.

ατμοκίνητος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που κινείται χάρις τη δύναμη το ατμού, συνών. ατμήλατος, (φρ.) *«ατμοκίνητος βυθοκόρος / κριός / γερανός / εργάτης».* 🕮 < ατμο- + -κίνητος, μτφρδ. αγγλ. steam-driven.

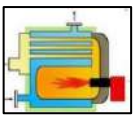
ατμοκορβέτα, η, ουσ. • (ναυπ.) πολεμικό [ατμόπλοιο] ιστιοφόρο που έφερε ατμομηχανή για βοηθητική πρόωση [= προώθηση]. 🕮 < ατμο- + κορβέτα.

↳ Η κορβέτα «ΚΑΡΤΕΡΙΑ», είναι το πρώτο ατμοκίνητο πολεμικό πλοίο στον κόσμο, που πήρε μέρος σε ναυμαχία. Διέθετε τέσσερα κατάρτια με μακριά ορθογώνια πανιά συν τον πρόβολο, στο μέσο των δύο πλευρών της είχε και δύο μεγάλους εξωτερικούς τροχούς τους οποίους κινούσε μία ατμομηχανή ισχύος 80 αλόγων. Κυβερνήτης της ήταν ο Αγγλος φιλέλληνας Frank Abney Hastings.

ατμοκύλινδρος, ο, ουσ. • (τεχνολ.) ο κύλινδρος μέσα στον οποίο μετακινείται παλινδρομικά το έμβολο των ατμομηχανών. 🕮 < ατμο- + κύλινδρος.

ατμολέβητας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) μεταλλική συσκευή εντός της οποίας το νερό μεταβάλλεται σε ατμό μετά από διαδικασία θέρμανσης διαφόρων ενεργειακών πηγών. 🕮 < ατμο- + λέβητας.

ατμόλουτρο, το, ουσ. • θεραπευτικό λουτρό με ατμό, συνών. χαμάμ. 🕮 < ατμό- + λουτρό.

ατμομειωτήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) εξάρτημα για τη μείωση της πίεσης του ατμού. 🕮 < ατμο- + μειωτήρας.

ατμομετρητής, ο, ουσ. • (εργαλ.) όργανο μέτρησης της πίεσης του ατμού, μανόμετρο. 🕮 < ατμο- + μετρητής.

ατμομηχανή, η, ουσ. • (τεχνολ.) 1. μηχανή που κινείται με τη δύναμη του ατμού, συνών. ατμάμαξα, 2. παλιό είδος τρένου. 🕮 < ατμο- + μηχανή.

ατμομυοδρόμων, ο, ουσ. • (ναυτ.) [παλαιότερα] τύπος σκάφους του πολεμικού μας ναυτικού με χαρακτηριστικά ιστιοφόρου μυοδρόμωνος και με ατμομηχανή για βοηθητική πρόωση, διέθεταν τρία κατάρτια με τετράγωνα πανιά· τέσσερα ήταν τα σκάφη αυτά που διέθετε στο παρελθόν το Πολεμικό μας Ναυτικό, γνωστά ως *«τέσσερα ποτάμια»*: Αλφειός Ι / Αχελώος Ι / Ευρώτας Ι και Πηνειός Ι. 🕮 < ατμο- + μυοδρόμων.

ατμονομέας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) μηχανική διάταξη με την οποία ρυθμίζεται η εισροή και εκροή ατμού από τον κύλινδρο ατμομηχανής ή άλλης συσκευής, ατμοσύρτης. 🕮 < ατμο- + νομέας.

ατμοπαγίδα, η, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή που συγκρατεί τον ατμό (φρ.) *«θερμοστατική ατμοπαγίδα»*, τύπος συσκευής. 🕮 < ατμο- + παγίδα.

ατμοπλοΐα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (ναυτ.) συγκοινωνία που πραγματοποιείται με ατμόπλοια. 🕮 < ατμο- + πλοΐα, μτφρδ. από την αγγλ. steam navigation.

ατμοπλοϊκός, -ή, -ό, επίθ. • (ναυτ.) αυτός που σχετίζεται με την ατμοπλοΐα. 🕮 < ατμοπλοΐα. ◈ ατμοπλοϊκά και ατμοπλοϊκώς [επίρρ.].

ατμόπλοιο, το, ουσ. • (ναυπ.) βοηθητικό σκάφος που κινείται με ατμομηχανή. 🕮 < ατμό(ς) + πλοίο, μτφρδ. από την αγγλ. steam ship.

ατμοποίηση, η, ουσ. • η μετατροπή υγρού ή στερεού σώματος σε αέριο, σε ατμό, με τη διαδικασία του βρασμού, συνών. ατμοπαραγωγή. 🕮 < ατμο- + ποίηση < [αρχ.] ποιέω, ποιῶ, μτφρδ. από τη γαλλ. vaporisation [= εξάτμιση].

ατμοποιώ, ρ. [μετβ.] • μετατρέπω ένα υγρό ή στερεό σώμα σε αέρια κατάσταση και ειδικότερα σε ατμό, συνών. εξαχνίζω. 🕮 < ατμο- + ποιώ.

ατμός, ο, ουσ. • 1. (χημ.) αέριο που προέρχεται από το βρασμό κάποιου υγρού, 2. (ειδικότ.) το αέριο που προέρχεται από την εξαέρωση του νερού κατά τη διαδικασία του βρασμού, 3. (φρ.) *«υπ' ατμόν»*, σε ετοιμότητα για αναχώρηση. 🕮 < αρχ. ἀτμός.

ατμοσειρήνα, η, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή που λειτουργεί με ατμό και τη χρησιμοποιούσαν κυρίως στα ατμόπλοια και τους σιδηροδρόμους για να εκπέμπει ηχητικά σήματα. 🕮 < ατμο- + σειρήνα.

ατμοσίφωνας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) όργανο χρήσιμο στην τροφοδοσία του λέβητα με νερό, που συντελείται ως διαδικασία κάτω από υψηλή πίεση ατμού που διοχετεύεται από ατμοσωλήνα. 🕮 < ατμό(ς) + σίφωνας.

ατμοστρόβιλος, ο, ουσ. • (τεχνολ.) πρωτογενής ατμοκινητήρας με περιστροφική κίνηση του ρότορα που χρησιμεύει στο μετασχηματισμό της θερμικής ενέργειας του υδρατμού σε μηχανικό έργο, συνών. αιολόσφαιρα, (φρ.) *«ατμοστρόβιλος του *Ήρωνα»*. 🕮 < ατμο- + στρόβιλος.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ: **Ήρων ο Αλεξανδρεύς** [ίσως 10 μ.Χ. - 75 μ.Χ.) Έλληνας μηχανικός, γεωμέτρης και εφευρέτης. Δημιουργός της αιολόσφαιρας, της πρώτης ατμομηχανής στην παγκόσμια ιστορία. Υπήρξε διευθυντής της περίφημης Ανώτατης Τεχνικής Σχολής της Αλεξάνδρειας. Ήταν γνωστός και ως Ήρων ο Κτησιβίου (ως μαθητής, πιθανότατα, του μεγάλου μαθηματικού και εφευρέτη Κτησιβίου), και Ήρων ο Μηχανικός.

ατμοσύρτης, ο, ουσ. • (τεχνολ.) μηχανική διάταξη με την οποία ρυθμίζεται η εισροή και εκροή ατμού από τον κύλινδρο ατμομηχανής ή άλλης συσκευής, ατμονομέας, (φρ.) *«ατμοσύρτης βοηθητικός / διανομής / διπλής εισαγωγής / εκτονώσεως / επίπεδος / κυλινδρικός / υψηλής πίεσης / χαμηλής πίεσης».* 🕮 < ατμο- + σύρτης.

ατμόσφαιρα, η, ουσ. • 1. (μετεωρ.) α) η αεριώδης μάζα που περιβάλλει τη γη, β) το σύνολο των μετεωρολογικών καταστάσεων που επικρατούν σε μία περιοχή, 2. (φυσ.) μονάδα μέτρησης της πίεσης των αερίων και των ατμών, 3. (μτφ.) οι συναισθηματικές δεξιότητες ή διαταραχές, οι συμπεριφορικές τάσεις και οι ψυχολογικές διακυμάνσεις ως καταστάσεις περιβαλλοντικές. 🕮 < νεολατιν. atmosphaera < ατμό(ς) + σφαίρα, γαλλ. atmosphère, αγγλ. atmosphere. ⊙ ατμοσφαιρικός. ○ ατμοσφαιρογραφία > ατμοσφαιρογραφικός.

ατμοσφαιρική πίεση ή **βαρομετρική πίεση,** η, • (φυσ.) ονομάζεται η πίεση που ασκεί η ατμόσφαιρα με το βάρος της στην επιφάνεια της Γης, και η οποία ισούται κατά μέσον όρο με το βάρος στήλης ύδατος ύψους 10 μ. περίπου ή με το βάρος στήλης υδραργύρου ύψους 760 χιλ.

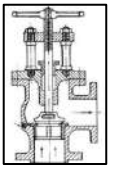
ατμοσφαιρολογία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (φυσ.) κλάδος της φυσικής που μελετά τα ατμοσφαιρικά φαινόμενα. 🕮 < ατμο- + σφαίρ(α) + -ο- + -λογία < λέγω. ⊙ ατμοσφαιρολογικός.

ατμοσωλήνα, η, ουσ. • σωλήνας διοχέτευσης ατμού από τον ατμολέβητα στα διάφορα σημεία μιας εγκατάστασης. 🕮 < ατμο- + σωλήνα.

ατμοτελωνίδα, η, ουσ. • (ναυπ.) βαποράκι, ξύλινο περιπολικό σκάφος, ατμοκίνητο, εξοπλισμένο με τηλεβόλο, στην υπηρεσία των τελωνειακών και λιμενικών αρχών για την επιτήρηση των ακτών με σκοπό την πάταξη του λαθρεμπορίου, μέχρι το 1920 έχουν δηλωθεί πέντε πλοία στο Ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό: Ερμούπολις [εκτοπίσματος 35 τόνων], Κεφαλληνία Ι [35 τόνων], Πάτραι ΙΙ [35 τόνων], Κέρκυρα Ι και Πειραιεύς [εκτοπίσματος 66 τόνων], συνών. ατμάκατος. 🕮 < ατμοτελωνίς > ατμο- + τελωνίδα.

ατμοτουρμπίνα, η, ουσ. • (τεχνολ.) τουρμπίνα που κινείται με τη δύναμη του ατμού, συνών. ατμοστρόβιλος. 🕮 < + τουρμπίνα, μτφρδ. από την αγγλ. steam turbine.

ατμοφορτηγίδα, η, ουσ. • (ναυπ.) φορτηγίδα ενισχυμένη με ατμοκινητήρες, κατάλληλη για μεταφορά φερτών υλικών ή για έλξη πλοίων εντός του λιμανιού, η γνωστή μαούνα. 🕮 < ατμο- + φορτηγίδα.

ατμοφράκτης και **ατμοφράχτης,** ο, ουσ. • εξάρτημα ατμομηχανής που ρυθμίζει τη διοχέτευση του ατμού από το καζάνι στον κύλινδρο [steam stop valve = βαλβίδα διακοπής ατμού]. 🕮 < ατμο- + φράκτης.

ατμοφρεγάτα, η, ουσ. • (ναυπ.) τρικάταρτο πολεμικό με ιστιοφορία μεγάλου δρόμωνος και ατμομηχανή για βοηθητική πρόωση [για το Ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό το ξύλινο σκάφος Αμαλία ΙΙ κατασκευάστηκε το 1861, μετονομάστηκε σε Ελλάς ΙΙ το 1862 και παροπλίσθηκε το 1906]. 🕮 < ατμο- + φρεγάτα.

άτοκος, -η, -ο, επίθ. • χωρίς τόκο, αντών. έντοκος. 🕮 < αρχ. ἄτοκος. ◈ άτοκα [επίρρ.]

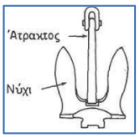
ατόλ(λ)η, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • (γεωγρ.) σύμπλεγμα κοραλλιογενών νησιών που περικλείουν λιμνοθάλασσα και διατηρούν στο έδαφός τους πλούσια βλάστηση. 🕮 < γαλλ. atoll < λ. προερχόμενη από γλώσσα των περιοχών της Πολυνησίας.

ατομικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που ανήκει αποκλειστικά σε κάποιον άνθρωπο, που είναι καθαρά προσωπικός, ιδιωτικός, 2. αυτός που σχετίζεται με άτομα της ύλης, 3.(φρ.) *«ατομική θεωρία / ψυχολογία / βόμβα / ιδιοκτησία / σχολή / ενέργεια / στήλη», «ατομικός αριθμός», «ατομικά όπλα».* 🕮 < αρχ. ἄτο-

μον, ουδ. του επιθ. ἄτομος [= άκοπος, αδιαίρετος]. ⊙ ατομικεύω, ατομικισμός, ατομικιστής, ατομικότητα. ◈ ατομικά [επίρρ.].

άτομο, το, ουσ. • 1. (φυσ.) το μικρότερο σωματίδιο της ύλης που αποτελείται από νετρόνια, πρωτόνια και ηλεκτρόνια, 2. οτιδήποτε που δεν μπορεί να διαχωριστεί σε ακόμη μικρότερα τμήματα, 3. (ψυχολ.) ο κάθε άνθρωπος ως διαφορετική οντότητα. 🕮 < αρχ. ἄτομον, ουδ. του επίθ. ἄτομος [= άκοπος, αδιαίρετος]. ⊙ ατομισμός, ατομιστής, ατομικός.

άτρακτος, η, ουσ. • 1. ξύλινο ή μεταλλικό εργαλείο για το γνέσιμο του μαλλιού, το αδράχτι, 2. (μηχανολ.) μεταλλικός ή ξύλινος κοχλίας μηχανημάτων ελαιοτριβείων, πλοίων κ.λπ. [δηλ. ο άξονας περιστροφής], 3. (ναυτ.) τμήμα της άγκυρας στο πάνω μέρος της οποίας υπάρχει ο κρίκος σύνδεσής της με την αλυσίδα, 4. το κύριο μέρος του αεροπλάνου που περιλαμβάνει το πιλοτήριο και τους χώρους επιβατών και αποσκευών χωρίς τα φτερά, 5. (μαθημ.) το τμήμα επιφάνειας μιας σφαίρας που ορίζεται από δύο μέγιστα ημικύκλια με κοινή διάμετρο, (φρ.) *«σφαιρική άτρακτος»,* 6. (αστρον.) *«ωριαία άτρακτος»,* καθεμιά από τις είκοσι τέσσερις νοητές ζώνες στις οποίες χωρίζεται συμβατικά η επιφάνεια της γης και στην οποία ζώνη ισχύει η ίδια ώρα. 🕮 < αρχ. ἄτρακτος. ⊙ αδραχτώνω, αδραχτιά, αδράχτης.

ατρικύμιστος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν έχει κύμα, που δεν έχει αναταραχθεί, (φρ.) *«ατρικύμιστο πέλαγος», «ατρικύμιστη θάλασσα»,* 2. (μτφ.) αυτός που δε συνάντησε δυσκολίες στη ζωή του, ήρεμος, γαλήνιος, <u>αντών.</u> τρικυμιώδης. 🕮 < α- [στερητ.] + τρικυμίζω.

ατρόχιστος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν τροχίσθηκε, που δεν ακονίστηκε στον τροχό ή στην πέτρα για να κόβει καλύτερα, 2. (μτφ.) α) αυτός που δεν έχει εξασκηθεί, ο αδέξιος, β) αυτός που επιδεικνύει συμπεριφορά αγροίκου. 🕮 < α- [στερητ.] + τροχίζω.

ατσάλι, το, ουσ. • 1. (χημ.) ο χάλυβας, σίδηρος εξαιρετικής ποιότητας, κράμα, κυρίως σιδήρου με άνθρακα, 2. (μτφ.) καθετί σκληρό και ανθεκτικό, 3. (μτφ.) ο σκληρός άνθρωπος, αυτός που δεν λυγίζει εύκολα από τον πόνο ή τις δυσκολίες της ζωής. 🕮 < μσν. ατσάλιν < βενετ. azzal < λατιν. aciarium < acies < αρχ. ἀκίς, γεν. -ίδος, ή, [= αιχμή, ακίδα βέλους ή γάντζος, αγκίστρι, τσιγκέλι]. ⊙ ατσαλένιος, ατσάλινος, ατσαλίνα [= μεταλλικό καλώδιο κατάλληλο για αποφράξεις], ατσαλώνω, ατσάλωμα, ατσάλωση.

ατσαλόβουρτσα, η, ουσ. • βούρτσα καθαρισμού για μεταλλικές κυρίως επιφάνειες. 🕮 < ατσάλ(ι) + -ο- + βούρτσα.

ατσαλολαμαρίνα, η, ουσ. • λαμαρίνα από ατσάλινο έλασμα. 🕮 < ατσάλ(ι) + -ο- + λαμαρίνα.

ατσαλοσίδερο, το, ουσ. • κατηγορία υψηλής ποιότητας σίδερου. 🕮 < ατσάλ(ι) + -ο- σίδερο.

ατσαλώνω, ρ. [μετβ.] • 1. μετατρέπω ορυκτό σίδηρου και άνθρακα σε ατσάλι, χαλυβώνω, 2. επικαλύπτω με ατσάλι επιφάνεια, 3. (μτφ.) κάνω κάτι ισχυρό και ανθεκτικό σαν το ατσάλι. 🕮 < ατσάλ(ι) + [καταλ.] -ώνω.

ατύχημα, το, ουσ. • 1. δυσάρεστο τυχαίο περιστατικό που συμβαίνει σε κάποιον, και έχει ως αποτέλεσμα, το θάνατο, τον τραυματισμό ή την υλική ζημία, 2. (ειδικότ.) το τροχαίο, συμβάν με δυσάρεστες συνέπειες που γίνεται τη στιγμή της κυκλοφορίας. 🕮 < μτγν. ἀτύχημα.

Αυγερινός, ο, ουσ. • (λαϊκ.) ο πλανήτης Αφροδίτη [Venus], άστρο που εμφανίζεται λίγο πριν την ανατολή του Ήλιου και παραμένει ορατό ακόμη και την αυγή, <u>συνών.</u> Εωσφόρος. 🕮 < μσν. αυγερινός < αρχ. αὐγή. ⊙ αυγίτσα, αυγούλα, αυγινός, αυγάζω [= φωτίζω].

αυγή, η, ουσ. • 1. το πρωί, <u>συνών.</u> χάραμα, ξημέρωμα, χαραυγή, 2. (συνεκδ.) η λάμψη του ήλιου, λυκαυγές, 3. (μτφ.) μια νέα αρχή, ξεκίνημα. 🕮 < αρχ. αὐγή.

αυγινός, -ή, -ό, επίθ. • (λαϊκότροπο) αυτός που εμφανίζεται τις πρώτες πρωινές ώρες, (φρ.) *«αυγινή σιγαλιά / πάχνη».* 🕮 < αυγ(ή) -ινός.

Αύγουστος, ο, ουσ. • 1. ο όγδοος μήνας του έτους, 2. (ιστορ.) τίτλος Ρωμαίων και Βυζαντινών Αυτοκρατόρων. 🕮 < λατιν. Augustus [= μεγαλωμένος, αυξημένος, δο-

ξασμένος] < augeo, augere [= αυξάνω, μεγαλώνω]. ⊙ αυγουστιανός, αυγουστιάτικος.

αυθημερόν, επίρρ. • την ίδια ημέρα, σε διάστημα μίας ημέρας. 🕮 < αρχ. αὐθημερόν < επίθ. αὐθ-ήμερος, -ον [= αυτός που πραγματοποιείται εντός της ημέρας].

αυλάκι, το, ουσ. • 1. μακρύ, στενό και ρηχό χαντάκι που γίνεται στο έδαφος για σπορά η για διέλευση τρεχούμενου νερού, 2. κάθε σχίσιμο επιφανείας σε ξύλο, μέταλλο, πέτρα ή οπουδήποτε αλλού, 3. α) η γραμμή που σχηματίζεται στην επιφάνεια της θάλασσας πίσω από κινούμενο πλοίο, τα νερά ή τα απόνερα του πλοίου, β) [σπανιότερα] μικρός όρμος, 5. (έκφρ.) *«κάτω απ' τα' αυλάκι»,* δηλ. στην περιοχή της Πελοποννήσου, μετά τον Ισθμό της Κορίνθου. 🕮 < μσν. αυλάκι(ν).

αυλακιά, η, ουσ. • το αυλάκι που ανοίχτηκε από το αλέτρι ή από κάποιο εργαλείο σε επιφάνεια, ή η γραμμή που σχηματίζεται στην επιφάνεια της θάλασσας πίσω από κινούμενο πλοίο. 🕮 < αυλάκ(ι) + -ία.

αυλακώνω και **αυλακιάζω,** ρ. [μετβ.] • 1. κάνω αυλακιές, 2. (μτφ.) χαράσσω επιφάνειες που θυμίζουν αυλάκι. 🕮 < μτγν. αὐλακ(ίζω) + -ιάζω.

αυλητής, ο, ουσ. • (ναυτ.) αυτός που έδινε το ρυθμό κωπηλασίας με τον αυλό του έτσι ώστε οι ερέτες να εκτελούν συγχρόνως τις κινήσεις τους. 🕮 < αρχ. αὐλητής.

αυλός, ο, ουσ. • 1. (μουσ.) α) πνευστό όργανο στα χρόνια της αρχαιότητας, β) φλογέρα, σουραύλι, 2. (εργαλ.) α) σωλήνας υαλουργών, σιδηρουργών κ.ά. επαγγελματιών, β) σιδηροσωλήνας ατμολεβήτων σε σχήμα καλαμιού, γ) (φρ.) *«αυλός ψεκασμού / στριφτός / πυροσβεστικός / περιστροφικός / δεντροκομικός / ζιζανιοκτονίας / τηλεσκοπικός / πλαστικός / μεταλλικός / λέβητα».* 🕮 [για την 1η ερμ.] < αρχ. αὐλός, [για τη 2η ερμ.] σημδ. από τη γαλλ. tube. ⊙ φλογαυλωτός, υδραυλωτός.

αυξάνω και αυξαίνω, ρ. [μετβ.] • κάνω κάτι μεγαλύτερο από ότι είναι ως προς τις διαστάσεις του, ή πολλαπλασιάζω αριθμητικά το είδος του, *«αυξάνω το πλάτος»,* πλαταίνω, διευρύνω, φαρδαίνω, ευρύνω, *«αυξάνω το μήκος»,* μακραίνω, επιμηκύνω, *«αυξάνω την έκταση»,* επεκτείνω, εκτείνω, *«αυξάνω τον όγκο»,* διογκώνω, *«αυξάνω τον αριθμό / το πλήθος»,* πολλαπλασιάζω, *«αυξάνω την ένταση / τη δύναμη»,* εντείνω, ενισχύω, δυναμώνω, *«αυξάνω την ταχύτητα»,* επιταχύνω, *«αυξάνω το περιεχόμενο / την περιεκτικότητα»,* εμπλουτίζω, *«αυξάνω επιπλέον»,* επαυξάνω, προσαυξάνω [επίσης: *«αυξάνω τη διάμετρο / την ταχύτητα / την ιστιοφορία / τις τιμές»*] κ.ά. 🕮 < αρχ. αὐξάνω.

αύξηση, η, ουσ. • η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του αυξάνω, συνών. μεγάλωμα, πλήθεμα, ανάπτυξη, αντών. ελάττωση, μείωση. 🕮 < αρχ. αὔξη(σις) -ση.

αυξομειώνω, ρ. [μετβ.] • αυξάνω και μειώνω διαδοχικά, μεταβάλλω τις τιμές άλλοτε προς τα πάνω κι άλλοτε προς τα κάτω, ανεβοκατεβαίνω. 🕮 < μτγν. αὐξομει(ῶ) + -ώνω.

αύρα, η, ουσ. • 1 δροσερό φύσημα του ανέμου, αεράκι, 2. (μετεωρ.) περιοδικός άνεμος παραθαλάσσιων και παραλίμνιων περιοχών, (φρ.) *«θαλάσσια [ή μπάτης, ή μπουκαδούρα] / απόγεια / κόλπεια / παλιρροιακή αύρα»,* 3. (μτφ.) η ευχάριστη αίσθηση που σκορπίζει κάποιος με την παρουσία του, 4. (ιατρ.) σύνολο συμπτωμάτων επιληπτικής κρίσης, 5. [πληθ.] *αύρες,* τεθωρακισμένα οχήματα της αστυνομίας, 6. (μυθολ.) [ως κύρ. όν.:] α) η *[1]Αύρα, Νύμφη των υδάτων από τη Φρυγία, β) οι *[2]Αύρες, προσωποποίηση των ελαφρών ανέμων. 🕮 < αρχ. αὖρα [ιωνική διάλεκτος: αὔρη] < αβέβαιης ετυμολογίας, ίσως η λ. συνδέεται με τη λ. ἀήρ, ή με το ρ. ἄημι [= πνέω, φυσώ].

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: ***[1]Αύρα,** α) κόρη του Τιτάνα Λέλαντα και της Περίβοιας, συντρόφισσα της Άρτεμης, γρήγορη σαν τον άνεμο. Την αγάπησε με πάθος ο Διόνυσος και την έκανε δική του μόνο με τη μεσολάβηση της Αφροδίτης. Από την ένωσή της με το θεό απέκτησε δίδυμα. Κάποτε, όμως, την κατέλαβε μανία και κατασπάραξε τα παιδιά της. Όταν συνήλθε, από την θλίψη και τις τύψεις, έπεσε στο Σαγγάριο ποταμό για να πνιγεί. Ο Δίας όμως τη λυπήθηκε και τη μεταμόρφωσε σε πηγή. ***[2]Αύρες**, ίσως, κόρες του Αιόλου και της Αμφιθέας, έξι στον αριθμό, είχαν ισάριθμους αδελφούς με τους οποίους και αποτελούσαν ζεύγη.

Αυστραλία, η, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα του νοτίου ημισφαιρίου της Γης, τεράστιο νησί που ενσωματώνει διοικητικά και ένα πλήθος νη-

σιών τόσο στον Ειρηνικό όσο και στον Ινδικό Ωκεανό, έχει έκταση 7.688.287 τ.χλμ. και πληθυσμό 25.422.788 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < αγγλ. Australia < λατιν. Terra Australis [= Νότια Γη].

αυτανάφλεξη, η, ουσ. • αυτόματη ανάφλεξη εύφλεκτου υλικού χωρίς εξωτερική παρέμβαση. 🕮 < αυτ(ο)- + ανάφλεξ(ις), -η, μτφρδ. από την αγγλ. autoignition.

αύτανδρος, -η, -ο, επίθ. • (ναυτ.) για πλοίο που βυθίστηκε, με όλο του το πλήρωμα και τους επιβάτες, χωρίς να σωθεί κανείς, συνών. σύ(μ)ψυχος. 🕮 < μτγν. αὔτανδρος, -η, -ον, < αὐτό(ς)- + -άνδρός, γεν. του ἀνήρ.

αυτασφάλεια και **αυτασφάλιση,** η, ουσ. • η ασφάλιση που κάνει κάποιος, σε ιδιωτική ασφαλιστική εταιρεία ή, συνηθέστερα, σε δημόσιο οργανισμό ασφαλίσεως, για τον εαυτό του, αναλαμβάνοντας ο ίδιος την υποχρέωση να καταβάλλει τα ασφαλιστικά έξοδα. 🕮 < αυτ(ο)- + ασφάλεια, μτφρδ. από την αγγλ. self-insurance.

αυτεπαγωγή, η, ουσ. • (φυσ.) εμφάνιση ηλεκτρεγερτικής δύναμης επαγωγής σε κύκλωμα αγωγού, όταν μεταβάλλεται η ένταση του ρεύματος, αποτελεί ειδική περίπτωση ηλεκτρομαγνητικής επαγωγής. 🕮 < αυτ(ο)- + επαγωγή, μτφρδ. από την αγγλ. self-induction. ⊙ αυτεπαγωγικός.

αυτογραφικό βαρόμετρο ή **βαρογράφος,** το, • (τεχνολ.) μεταλλικό βαρόμετρο τύπου Vidi με περιστρεφόμενο ωρολογιακό τύμπανο για συνεχή καταγραφή της ατμοσφαιρικής πίεσης.

αυτογραφικό θερμόμετρο ή **θερμογράφος,** το, • (τεχνολ.) όργανο για τη συνεχή μέτρηση της ατμοσφαιρικής θερμοκρασίας ή κάποιου υγρού σώματος.

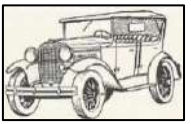
αυτογραφικό υγρόμετρο ή **υγρογράφος,** το, • (τεχνολ.) συσκευή μέτρησης της υγρασίας στην ατμόσφαιρα, για τη λειτουργία της χρησιμοποιεί δέσμη από τρίχες. Όταν αυξάνεται η υγρασία, αυξάνεται και το μήκος της δέσμης.

αυτοδύτης, ο, **αυτοδύτρια,** η, ουσ. • (επάγγ.) δύτης που κάνει την κατάδυση μόνος του, χωρίς να συνδέεται με το σκάφος, έχοντας μαζί του τα κατάλληλα καταδυτικά όργανα αυτοπροστασίας, όπως: σκάφανδρο, αναπνευστική συσκευή, φιάλες οξυγόνου, ροπλόι, βυθόμετρο, πιεσόμετρο κ.λπ. 🕮 < αυτο- + δύτης.

αυτοθυσία, η, ουσ. • εκούσια και ανιδιοτελής θυσία του εαυτού μας προς όφελος κάποιου άλλου ή ενός συνόλου γενικότερα, συνών. αυταπάρνηση. 🕮 < μσν. αυτοθυσία < αὔτ(ο)- + -θυσία. ⊙ αυτοθυσιάζομαι.

αυτοκίνηση, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. η ικανότητα για κίνηση, 2. η αυτοματοποιημένη κίνηση. 🕮 < μτφρδ. από την αγγλ. autokinesis < αυτός [= ο ίδιος] + κίνηση.

αυτοκίνητο, το, ουσ. • (τεχνολ.) μηχανοκίνητο όχημα που χρησιμοποιείται για τη μεταφορά ανθρώπων και αντικειμένων. 🕮 < αρχ. ουδ. του επίθ. αὐτοκίνητος < αὐτός + κινοῦμαι.

αυτολίπανση, η, ουσ. • διαδικασία αυτόματης λίπανσης του μηχανήματος, της αλυσίδας κ.λπ. 🕮 < αυτο- + λίπανση.

αυτοματισμός, ο, ουσ. • 1. το να εκτελείται κάτι από μόνο του, χωρίς ανθρώπινη παρέμβαση, 2. (γενικότ.) η γρήγορη και αποτελεσματική αντίδραση. 🕮 < αγγλ. automatism < αρχ. αὐτόματ(ος) -+ [καταλ.] ism [= -ισμός].

αυτόματος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που γίνεται μόνος του, χωρίς εξωτερική επίδραση, χωρίς ανθρώπινη παρέμβαση, μηχανικά, (φρ.) *«αυτόματος πιλότος»* ή *«αυτόματο πηδάλιο»,* ηλεκτρονικό σύστημα πλοήγησης του σκάφους χωρίς την ενεργητική συμμετοχή του πλοηγού, *«αυτόματη γραφή»,* ελεύθερος τρόπος γραφής χωρίς λογικούς περιορισμούς και προκαταλήψεις ηθικής, *«αυτόματο διαζύγιο»,* όταν οι σύζυγοι βρίσκονται σε διάσταση άνω των δύο ετών, έχουν το δικαίωμα όποιος το θελήσει να ζητήσει και νομικά τη λύση του γάμου, 2. (το ουδ. ως ουσ.) *το αυτόματο,* τύπος όπλου, 3. (φρ.) *«αυτόματη αναγραφή / ανάφλεξη / εκπομπή / εκτόνωση / έναρξη λειτουργίας», «αυτόματος μηχανισμός / δέκτης / διακόπτης / ηλεκτρονόμος [automatic relay]/ λιπαντήρας / παλιρροιογράφος / μετασχηματιστής / πλευρικός ανεμιστήρας / πομπός σήματος κινδύνου / πορειογράφος [auto recorder] / ρυθμιστής εντάσεως / σημαντήρας / υπολογιστής / φανός», «ρυθμιστής αυτομάτου καύσεως».* 🕮 < αρχ. αὐτόματος. ◈ αυτόματα και αυτομάτως [επίρρ.].

Αυτόματο Σύστημα Αναγνωρίσεως, το, • (τεχνολ.) ευρύτερα γνωστό ως σύστημα AIS (Automatic Identification System) που επιτυγχάνει την αυτόματη ανταλλαγή ψηφιακών σημάτων μεταξύ πλοίων, αλλά και παράκτιων συστημάτων κυκλοφορίας πλοίων, στη συχνότητα των υπερβραχέων κυμάτων (VHF) με σκοπό την αμοιβαία ενημέρωση όλων των πλοίων, της ταυτότητάς τους, του φορτίου τους, του λιμένα απόπλου και κατάπλου, καθώς και άλλων χρήσιμων πληροφοριών.

αυτόπτης, ο/η, ουσ. • αυτός που είδε με τα ίδια του τα μάτια πως ακριβώς έγιναν τα πράγματα, αυτός που ήταν μπροστά στο περιστατικό. 🕮 < αρχ. αὐτόπτης.

αυτοσχέδιος, -η, -ο, επίθ. • 1. (για πράγματα) αυτός που γίνεται χωρίς να προϋπάρχει κάποιο σχέδιο, που φτιάχνεται με όσα υλικά υπάρχουν στη χρονική στιγμή της δημιουργίας, πρόχειρος, συνών. απροσχεδίαστος, 2. (για πρόσωπα) αυτός που παρουσιάζει ένα ρόλο χωρίς προηγουμένως να τον έχει προετοιμάσει. 🕮 < αρχ. αὐτοσχέδιος.

αυτοτροφοδοτικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που ενισχύεται αυτόματα από δικές του πηγές. 🕮 < αυτο- + τροφοδότ(ης) + [καταλ.] -ικός.

αυτοψία, η, ουσ. • η παρατήρηση και λεπτομερής εξέταση κάποιου πράγματος ή συμβάντος που κάνει κάποιος [συνήθ. εκπρόσωπος της Πολιτείας] αυτοπροσώπως. 🕮 < μτγν. αὐτοψία.

αφαιρώ, ρ. [μετβ.] • 1. αποσπώ κάτι από ένα σύνολο, συνών. παίρνω, βγάζω, αποσύρω, τραβώ, 2. στερώ από κάποιον κάτι, 3. κλέβω, 4. εκτελώ την πράξη της αφαίρεσης, 5. παραλείπω σκόπιμα, διαγράφω, απαλείφω μέρος κειμένου από γραπτό, 6. (μέσ. αφαιρούμαι) χάνω προσωρινά την επαφή μου με το περιβάλλον. 🕮 < αρχ. ἀφαιρέω -ῶ < ἀπό + αἱρέω-ῶ [= κυριεύω].

αφαίρεση, η, ουσ. • 1. (μαθημ.) μία από τις πράξεις της αριθμητικής, 2. το να παίρνει κάποιος κάτι από ένα σύνολο, 3. σκόπιμη παράλειψη μέρους ενός κειμένου, 4. (γραμμ.) η αποβολή του αρχικού φωνήεντος μιας λέξης. 🕮 < αρχ. ἀφαίρε(σις) -ση.

αφαλάτωση, η, ουσ. • μέθοδος αφαίρεσης του αλατιού από το θαλασσινό νερό. 🕮 < αφαλατ(ώνω) -σις > -ση, μτφρδ. από τη γαλλ. dessalement.

αφάλιση, η, ουσ. • η αφαίρεση του αλατιού από παραθαλάσσιο έδαφος για να γίνει καλλιεργήσιμο. 🕮 αφ- + (αρχ. ρίζα). ἁλι- [ἁλίζω = αλατίζω] -σις > -ση, μτφρδ. από τη γαλλ. dessalage. ⊙ αφαλισμός.

αφαλός, ο, ουσ. • 1. (ανατ.) μικρό κοίλωμα του σώματος στο σημείο της κοιλιάς, όπου κατά τη διάρκεια της κυήσεως συνδέεται ο ομφάλιος λώρος με το έμβρυο, 2. (για τους αρχαίους) το κέντρο ενός τόπου ή το κέντρο της γης, 3. (εργαλ.) ο κύριος μηχανισμός της κλειδαριάς που δέχεται την είσοδο του κλειδιού και ανοιγοκλείνει τη γλώσσα και (γενικότ.) κάθε άξονας στον οποίο καταλήγουν και συνδέονται διάφορα μέρη του τροχού, (φρ.) *«αφαλός ψαλιδιού / ρόδας / έλικα κ.λπ.»*. 🕮 < μσν. αφαλός < αρχ. ὀμφαλός.

άφεγγος, -η, -ο, επίθ. • χωρίς το φως του φεγγαριού, χωρίς λάμψη, σκοτεινός. 🕮 < αρχ. ἀφεγγ(ής) + -ος.

αφερέγγυος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που δεν εμπνέει εμπιστοσύνη, που δεν έχει στην αγορά φερεγγυότητα, που είναι ασυνεπής στις οικονομικές του υποχρεώσεις, αναξιόπιστος. 🕮 < α- [στερητ.] + φερέγγυος.

αφερματίζω, ρ. [μετβ.] • 1. (ναυτ.) αφαιρώ έρμα [δηλ. το πρόσθετο βάρος που τοποθετείται σε πλοίο ή αερόστατο για να αποκαθιστά την ισορροπία, την ευστάθεια, αλλιώς: σαβούρα], συνών. ξεσαβουρώνω, 2. (στρατ.) αφαιρώ υποβρύχιο εμπόδιο από τη θάλασσα, ή ποταμό, 3. απαλλάσσω κάποιο αντικείμενο από περιττό βάρος. 🕮 < [αρχ.] ἀπό- + [αρχ.] ἔρμα + [καταλ.] -ίζω.

αφερμάτιση, η, ουσ. • 1. η διαδικασία και το αποτέλεσμα του αφερματίζω [δες λ.], δηλ. η αφαίρεση έρματος [= της σαβούρας] του σκάφους, συνών. αφερμάτισμα, αφερματισμός. 🕮 < α(πό) + ερμάτιση.

αφετηρία, η, ουσ. • 1. (αθλητ.) το σημείο εκκίνησης σ' έναν αθλητικό αγώνα, 2. σημείο έναρξης διαδρομής μέσου μαζικής μεταφοράς, 3. η αρχή, το ξεκίνημα. 🕮 < μτγν. θηλ. του επίθ. ἀφετήριος, -α, -ον, < αρχ. ἀφίημι [= αφήνω], (φρ.) *«ἀφετήριοι Διόσκουροι»,* επειδή τα αγάλματά τους στέκονταν στο σημείο εκκίνησης.

αφήλιο, το, ουσ. • (αστρον.) σημείο τροχιάς πλανήτη ή κομήτη που έχει τη μεγαλύτερη απόσταση από τον ήλιο, αντών. περιήλιο. 🕮 < γαλλ. aphélie < [αρχ.] ἀφ- (ἀπό) + ἥλ(ιος) + [καταλ.] -ιον.

αφήνω, ρ. [μετβ.] • 1. σταματώ να κρατώ κάτι, 2. ακουμπώ κάτι πάνω σε μία επιφάνεια, 3. κληροδοτώ, 4. αλλάζω πορεία, 5. εγκαταλείπω, 6. αποφυλακίζω, 7. απολύω, 8. φεύγω, αναχωρώ, 9. αποφέρω σε επιχείρηση κέρδη, 10. ορίζω κάποιον αντικαταστάτη μου, 11. *«αφήνω γεια»,* χαιρετώ, 12. *«δεν αφήνω σε χλωρό κλαρί»,* ενοχλώ συνέχεια, 13. απομακρύνομαι. 🕮 < αρχ. ἀφίημι [= αφήνω].

άφιξη, η, ουσ. • 1. ο ερχομός κάποιου, η έλευση, 2. η ολοκλήρωση ενός προγραμματισμένου ταξιδιού σε συγκεκριμένη χρονική στιγμή, 3. ο χώρος υποδοχής όσων επιστρέφουν από ταξίδι, σε σταθμούς και αεροδρόμια. 🕮 < αρχ. ἄφιξις < ἀφικνούμαι.

άφλαστο, το, ουσ. • (ναυπ.) α) το επάνω άκρο της πρύμνης των καραβιών στην αρχαιότητα, το οποίο κατασκεύαζαν με λεπτές καμπυλωτές σανίδες και το στόλιζαν με ξυλόγλυπτα διακοσμητικά στοιχεία για να προστατεύουν τον τιμονιέρη από τις καιρικές συνθήκες, β) [πληθ.] *τα άφλαστα,* είχαν συμβολική αξία, φανέρωναν τη νίκη σε κάποια ναυμαχία ή την επιστροφή από μακροχρόνια ταξίδια, τα αντίστοιχα στολίδια της πλώρης λέγονται κόρυμβα. 🕮 < αρχ. ἄφλαστον.

άφλεκτος και **άφλεχτος,** -η, -ο, επίθ. • αυτός που είναι ανθεκτικός στη φωτιά, που δεν καίγεται, συνών. άκαυστος, δύσφλεκτος, βραδυφλεγής. 🕮 < αρχ. ἄφλεκτος.

αφλογιστία, η, ουσ. • 1. το να μην λειτουργεί ο πυροδοτικός μηχανισμός, 2. (μτφ.) α) η αδυναμία επίτευξης κάποιου στόχου, β) η ερωτική αδυναμία κυρίως του άνδρα. 🕮 < αρχ. ἀφλόγιστ(ος) [= αυτός που δεν είναι εύφλεκτος] + -ία.

αφοδευτήριο, το, ουσ. • το αποχωρητήριο, μέρος στο οποίο γίνεται η αφόδευση, συνών. απόπατος, τουαλέτα, καμπινές. 🕮 < μτγν. ἀφοδευτήριον [= κάθισμα με δοχείο νυκτός] < αρχ. ἀφοδεύω.

αφοπλίζω, ρ. [μετβ.] • 1. (στρατ.) αφαιρώ από κάποιον τα όπλα, 2. (μτφ.) αποδυναμώνω με την ισχύ των επιχειρημάτων μου τον αντίθετο λόγο, 3. γίνομαι συμπαθής σε κάποιον, κυρίως, χάρις την ευγένειά μου. 🕮 < αρχ. ἀφοπλίζω. ⊙ αφοπλισμός, αφόπλιση, αφοπλιστικός.

αφορολόγητος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν είναι υποχρεωμένος να καταβάλει χρηματικό ποσό για φορολογία, 2. αυτός που δε φορολογήθηκε, 3. αυτός που δεν υπόκειται σε δασμούς, αδασμολόγητος, 4. [το ουδ. στον πληθ.:] *τα αφορολόγητα,* καταστήματα πώλησης καταναλωτικών αγαθών που στα είδη τους έχει αφαιρεθεί ο σχετικός φόρος. 🕮 < α- [στερητ.] + φορολογώ.

αφόρτιστος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που δεν φορτίστηκε με ηλεκτρικό φορτίο. 🕮 < α- [στερητ.] + φορτισ- (< φορτίζω) + -τος.

άφορτος, -η, -ο, επίθ. • (φρ.) χωρίς φορτίο, αντών. έμφορτος, (φρ.) *«πλοίο άφορτο»,* πλοίο κενό φορτίου, αφόρτωτος, *«άφορτη ίσαλος»,* η ίσαλος γραμμή στην οποία πλέει το πλοίο χωρίς φορτίο. 🕮 < α- [στερητ.] + [αρχ.] φόρτος [= φορτίο].

αφόρτωτος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν τον έχουν φορτώσει, 2. (μτφ.) αυτός που έχει απαλλαγεί από οικογενειακές υποχρεώσεις. 🕮 < α- [στερητ.] + φορτώ(νω) + -τος.

αφουρτούνιαστος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν έχει τρικυμία, που στην πλεύση του δε συναντά φουρτούνα, (φρ.) *«αφουρτούνιαστη θάλασσα»,* 2. (μτφ.) αυτός που δεν θυμώνει εύκολα, γαλήνιος, 3. αυτός που στη ζωή του δε γνώρισε δυσκολίες, δεν έζησε περιπέτειες. 🕮 < α- [στερητ.] + φουρτουνιασ- (< φουρτουνιάζω) -τος.

άφρακτος και **άφραχτος** και **άφραγος,** -η, -ο, επίθ. • αυτός που δεν είναι περιτριγυρισμένος από φράχτη, από μάντρα, που δεν προστατεύεται από κάποιου είδους περίφραξη. 🕮 < αρχ. επίθ. ἄφρακτος.

αφραμάξ, το, άκλ. ουσ. • (ναυπ.) τύπος δεξαμενόπλοιου που η χωρητικότητά του κυμαίνεται μεταξύ 80.000 και 120.000 μετρικών τόνων [dwt], κατάλληλο για αγκυροβολία σε όλα τα λιμάνια, ιδανικό για μεταφορά αργού πετρελαίου μικρής ή μεσαίας απόστασης. 🕮 (αρκτικόλεξο) < αγγλ. Aframax (Average Freight Rate Assessment + max [= μέγιστο].

Αφρική, η, ουσ. • μία από τις ηπείρους γνωστή και ως η μαύρη ήπειρος, με έκταση 30,3

εκατομμύρια τ.χλμ. και πληθυσμό 1,5 δισεκατομμύριο κατοίκους περίπου, συνών. Άφρικα. 🕮 ίσως από το λατιν. Afri [= γη νότια της Μεσογείου] + [λατιν. επίθημα] -ica.

άφρισμα, το, και **αφρισμός,** ο, ουσ. • 1. το να αφρίζει κάτι, 2. (για τη θάλασσα) το να είναι κυματώδης, 3. (μτφ.) μεγάλη οργή και θυμός. 🕮 < αφρισ- (< αρχ. ἀφρίζω) + -μα.

αφρογέννητος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που γεννήθηκε από τους αφρούς των κυμάτων της θάλασσας (θηλ. *αφρογέννητη,* προσωνύμιο της θεάς Αφροδίτης), συνών. αφρόπλαστος. 🕮 < αφρό(ς)- + -γέννητος.

αφροδίσιος, -α, -ο, επίθ. • 1. (μυθολ.) αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στη θεά Αφροδίτη, 2. ο σχετικός με τη σαρκική ηδονή, 3. (αρχ. ουδ. πληθ.) *τα αφροδίσια*, α) οι ηδονές, β) [ως κύρ. όν.] γιορτή προς τιμήν της Αφροδίτης, 4. (φρ.) *«αφροδίσια νοσήματα»,* λοιμώδεις ασθένειες. 🕮 < αρχ. Ἀφροδίσιος [= αυτός που ανήκει στη θεά Αφροδίτη] < μυθ. κύρ. όν. *Αφροδίτη < αγν. ετύμου, λ. προελληνική σύμφωνα με τον Ησίοδο (Θεογ. 160), η θεά γεννήθηκε αναδυόμενη μέσα από τους αφρούς των κυμάτων, σ' αυτό το στοιχείο οφείλει και το όνομά της. ⊙ αφροδισιάζω [= απολαμβάνω τις αφροδίσιες ηδονές], αφροδισία [= ένστικτο που καθοδηγεί τα δύο φύλα σε αμοιβαία ερωτική έλξη], αφροδισιασμός [= η σεξουαλική απόλαυση], αφροδισιαστής, αφροδισιακός.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Αφροδίτη,** θεά του έρωτα και της γυναικείας ομορφιάς. Κόρη του Δία ή του Ουρανού και της Διώνης,. Όταν ο Κρόνος ευνούχισε τον Ουρανό, πέταξε τα γεννητικά του όργανα στη θάλασσα κι έτσι η Αφροδίτη αναδύθηκε από τους αφρούς των κυμάτων. Παντρεύτηκε τον Ήφαιστο, η καρδιά της όμως ανήκε στον Άρη. Από τον έρωτά τους γεννήθηκαν ο Έρως, ο Αντέρως, ο Δείμος, ο Φόβος και η Αρμονία.

αφροκοπώ και **αφρομανώ,** ρ. [μετβ.] • 1. (για θάλασσα, για καιρό), γίνομαι θυελλώδης, προκαλώ τρικυμία, 2. βγάζω πολλούς αφρούς, συνών. αφρίζω. 🕮 < αφρό(ς)- + κοπώ.

αφρός, ο, ουσ. • 1. φυσαλίδες που σχηματίζονται στην επιφάνεια των υγρών, όταν αυτά βράζουν ή παθαίνουν χημική ζύμωση, *«ο αφρός της μπύρας», «οι αφροί της θάλασσας / των κυμάτων»,* 2. φυσαλίδες που σχηματίζονται όταν σαπούνι ή κάποιο απορρυπαντικό υλικό διαλύεται με νερό, *«ο αφρός του σαμπουάν / του απορρυπαντικού / του ξυρίσματος»,* 3. (μτφ.) α) το εκλεκτότερο μέρος από ένα σύνολο πραγμάτων, β) για κάτι που με την αφή διαπιστώνει κανείς ότι είναι αφράτο, μαλακό, φουσκωτό και ελαφρό. 🕮 < αρχ. ἀφρός. ⭕ αφρόστοκος, αφροστεφάνωτος, αφρόψαρο, αφρόπλαστος.

☑ Τα μυστικά της θάλασσας ξεχνιούνται στ' ακρογιάλια / η σκοτεινάγρα του βυθού ξεχνιέται στον **αφρό**.
➢ Απόσπασμα από το *«Ερωτικός λόγος»,* -Β- **του Γιώργου Σεφέρη.**

αφροστεφάνι, το, ουσ. • στεφάνι σχηματισμένο από αφρό των κυμάτων. 🕮 < αφρ(ός) -ο- + στεφάνι.

Με βήμα λεύτερο περνούσε, σαν αγόρι, / απόκοτη κι αντρόπιαστη, άφοβα θωρώντας, / παιδιάτικη ψυχή σε μια γυναίκεια σάρκα. / Όταν την αποσκέπαζε η μπασά τη χώρα, / κι ο μόλος ήταν πέλαγο, γιαλός ο δρόμος, / κι άραζε η βάρκα στο κατώφλι του σπιτιού μου, / πρόβαλλε τότε από το σπίτι της και η κόρη, / μισόγυμνη, μισόντυτη, φωτοντυμένη, / σ' ένα χορευτικό πελάγωμα γιομάτο / από νερογαργάρισμα κι **αφροστεφάνια**, / και πρόσταζε τη θάλασσα, και την πλημμύρα / την κυβερνούσε, και τα κύματα οδηγούσε / καθώς η βοσκοπούλα τ' άσπρα της τ' αρνάκια· / πρώτη πατρίδα και στερνή το πέλαγο είχε, / και κάθε που περνούσε όλο και γεννούσε / σαν απ' τα βάθη του νερού και μια Αφροδίτη·
➢ *«Ειδύλλιο»,* **Κωστής Παλαμάς**

αφροστεφάνωτος, -η, -ο, και **αφροστέφανος,** -η, -ο, επίθ. και **αφροστεφανωμένος,** -η, -ο, • αυτός που έχει στην κορυφή του αφρούς σαν στέμμα, *«αφροστεφάνωτα πέλαγα / παραλίες»,* συνών. αφροσκεπής, αφροστεφής, αφροσκέπαστος. 🕮 < αφρό(ς)- + στεφανώνω.

αφρόψαρα, τα, [ενικ. αφρόψαρο] ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρια που ζουν σε μικρό βάθος από την επιφάνεια της θάλασσας, αλλιώς *«ψάρια του αφρού».* 🕮 < αφρό(ς)- + ψάρι(α).

αφυδατώνω, ρ. [μετβ.] • προκαλώ αφυδάτωση, αφαιρώ την ποσότητα της υγρασίας που υπάρχει στο σώμα, αντών. ενυδατώνω. 🕮 <

αφ- (< από) + [μτγν.] ὑδατ(ῶ) [= είμαι υγρός] + -ώνω.

αφυδάτωση, η, ουσ. • 1. η αφαίρεση νερού από κάποιο σώμα, συνών. αποξήρανση, αποστέγνωση, 2. (μτφ.) το χάσιμο της ζωτικότητας. 🕮 < αφ-(< από) + -υδάτωση < αρχ. ὕδωρ.

αφυπερθέρμανση, η, ουσ. • ονομάζεται η ισοβαρής διαδικασία αφαίρεσης ατμού από τον υπέρθερμο ατμό και η μετατροπή του σε κορέσμενο. 🕮 < αφ-(< από) + υπέρ + θέρμανση.

αφυπερθερμαντήρας ατμού, ο, • (τεχνολ.) όργανο που χρησιμεύει στη μείωση της θερμοκρασίας του ατμού, εναλλακτήρας θερμότητας. 🕮 < αφ-(< από) + υπέρ + θερμαντήρας.

αχηβάδα και **αχιβάδα,** η, ουσ. • 1. (ζωολ.) α) το οστρακοφόρο θαλασσινό μαλάκιο αφροδίτη, ζει στην άμμο ή τη λάσπη, β) (συνεκδ.) η μαλακή εδώδιμη σάρκα του, 2. διακοσμητικό αντικείμενο που μοιάζει με αχηβάδα., 3. (αρχιτ.) στη δυτική κυρίως αρχιτεκτονική, κόγχη στην οποία τοποθετούνται αγάλματα ή διακοσμητικές παραστάσεις.

🕮 < α- [πρόθεμα] + χηβάδα < μσν. χημάδα < αρχ. *[1]χήμη / χάσμη < χαίνω μτγν. τ. του χάσκω [= ανοίγω, στέκομαι με το στόμα ανοιχτό, χασμουριέμαι, αρθρώνω] ή στο λεξικό Σούδα ή Σουίδα: *[1]χήμη [= εἶδος ὀστρέου, τὸ κοινῶς χηβάδιον].

αχθοφόρος, ο/η, ουσ. • (επάγγ.) αυτός που εργάζεται ως φορτοεκφορτωτής [υπάλληλος σύγχρονης εταιρείας] σε λιμάνι ή σε σιδηροδρομικό σταθμό ή αυτός που αναλαμβάνει με αμοιβή να μεταφέρει αποσκευές ή άλλα φορτία, συνών. (λαϊκότροπο) χαμάλης, βαστάζος. 🕮 < μτγν. ἀχθοφόρος. ⊙ αχθοφορικός > αχθοφορικά [(ως επίρρ.) = με τρόπο βάναυσο, όπως του αχθοφόρου, με χυδαίο τρόπο].

αχθοφορικά, τα, [επίσης και ως ουσ.] • η αμοιβή του αχθοφόρου. 🕮 < αχθοφόρος.

αχιβάδα, η, ουσ. δες αχηβάδα.

αχινόγατος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος μικρού καρχαρία με ψηλό και στιβαρό σώμα, τριγωνικής διατομής, η επιστημ. του ονομ.: Oxynotus centrina [διώνυμο], το μέγιστο μήκος του σώματός του φθάνει το 1,5 μ. έχει καφετί χρώμα και 5 μικρές βραγχιακές σχισμές, τον συναντάμε στο ανατολικό τμήμα του Ατλαντικού και στη Μεσόγειο, τρέφεται με μικρού και μεσαίου μεγέθους πελαγικά είδη ψαριών. 🕮 < αχινός + γάτος.

αχινός, ο, ουσ. [πληθ. αχινοί] • (ιχθυολ.) μικρό θαλάσσιο μαλάκιο που καλύπτεται από ασβεστολιθικό σφαιρικό κέλυφος με αγκάθια, οι γεννητικοί του αδένες με τα αυγά που εσωκλείουν αποτελούν εξαιρετικό αφροδισιακό φαγητό. 🕮 < μσν. αχινός < αρχ. ἐχῖνος.

αχλύς, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] αλλά και **αχλή,** η, • 1. θολή ατμόσφαιρα εξαιτίας, συνήθως, του φαινομένου της ομίχλης, (φρ.) *«ξηρά αχλή»,* ομίχλη που οφείλεται σε συσσώρευση καπνού, κονιορτού ή άλλων σωματιδίων και εμφανίζεται σε μεγαλουπόλεις και βιομηχανικές περιοχές, αλλά και πούσι, καταχνιά, *«υγρά αχλύς»,* σύννεφο που σχηματίζεται πολύ κοντά στην επιφάνεια της γης, 2. (μτφ.) το κατσούφιασμα του προσώπου. 🕮 < αρχ. ἀχλύς, γεν. -ύος, ἡ, [= σκοτάδι, ομίχλη, - σκοτεινιά, θλίψη].

άχνη, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. α) ο ατμός, β) σταγονίδια θαλασσινού νερού που μεταφέρει ο δυνατός άνεμος προς το μέρος της ξηράς, 2. (γενικότ.) σκόνη σε πολύ λεπτούς κόκκους όπως το αλεύρι και η ζάχαρη. 🕮 < αρχ. ἄχνη, δωρ. τ. ἄχνα, ἡ, [= οτιδήποτε ανεβαίνει στην επιφάνεια].

αχνάρι, το, ουσ. δες χνάρι.

αχνόδροσο, το, ουσ. • (μετεωρ.) δροσιά από την άχνη της θάλασσας. 🕮 < αρχ. ἄχν(η) -ο- + [αρχ.] δρός(ος) -ο-.

αχνοπέλαγο, το, ουσ. • (ναυτ.) πέλαγος καλυμμένο από άχνη, απαλή ομίχλη. 🕮 < αρχ. ἄχν(η) -ο- + πέλαγ(ος) -ο-.

αχνοσύν(ν)εφο, το, ουσ. • (λογοτ.) το αχνό σύννεφο, αραιό σαν ομίχλη. 🕮 < αρχ. ἄχν(η) -ο- + σύν(ν)εφο.

άχρηστος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν είναι χρήσιμος, συνών. περιττός, ανώφελος, ανούσιος, 2. αυτός που δε χρησιμοποιείται πια, που έχει πέσει σε αχρηστία, αχρησιμοποίητος, 3. (για πρόσωπα) α) ανόητος, απερίσκεπτος, β) αισχρός, ανήθικος, ανέντιμος, ξετσίπωτος, 4. (ως ουσ.) τα *άχρηστα,* υλικά χωρίς καμία χρηστική αξία. 🕮 < αρχ. ἄχρη-

στος < ἀ- [στερητ.] + χρηστός < χράομαι - χρῶμαι [= χρησιμοποιώ, χρειάζομαι, διαθέτω, έχω].

αχρωμάτιστος, -η, -ο, επίθ. • 1. άβαφος, 2. άχρωμος, 3. απολιτικοποίητος, ακομμάτιστος, ανένταχτος. 🕮 < α- [στερητ.] + χρωματιστός.

αχταρμάς και **ακταρμάς,** ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. η μεταφορά εμπορευμάτων και ανθρώπων από πλοίο σε πλοίο σε παλαιότερες εποχές, 2. βαθύ όργωμα γης, 3. (μτφ.) α) το ανακάτεμα ανόμοιων πραγμάτων, συνονθύλευμα, β) κοινωνική ή οικογενειακή κατάσταση που οδηγείται σε αδιέξοδο, άνω-κάτω, γ) συμφυρμός [συνύπαρξη ή συμβίωση] ανθρώπων από διαφορετικές πολιτισμικές κοινωνίες, 4. (ναυτ.) σφουγγαράδικο σκάφος. 🕮 < τουρκ. aktarma [= 1. μετάδοση, 2. διαμετακόμιση, 3. μεταφόρτωση, 4. μεταβίβαση].

αψάρευτος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν ψαρεύτηκε, που δεν αλιεύτηκε, 2. εκείνος που δεν μαρτύρησε, που δεν ομολόγησε, το μυστικό. 🕮 < α- [στερητ.] + [μσν.] ψαρεύω < ψάρ(ι) + -εύω.

αψέντι, το, ουσ. • (ποτ.) οινοπνευματώδες ποτό που παρασκευάζεται με απόσταξη από τα φύλλα της αψίνθου και διαφόρων άλλων αρωματικών ουσιών, (φρ.) [λαϊκότροπο] γνωστό και ως: *«πράσινη νεράιδα»* ή *«πράσινο φίδι»*. 🕮 ❶ (αντιδάνειο) γαλλ. absinthe < λατιν. absinthium < αρχ. ἀψίνθιον, υποκ. του ουσ. ἄψινθος [*[1]Artemisia absinthium], ή ❷ < τουρκ. apsent < αραβικής ή περσικής προέλευσης < αρχ. μτγν. ἄψινθος.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ: *[1]Η **αψιθιά** είναι γνωστή από την εποχή του Ιπποκράτη και θεωρείται ένα από τα πιο αρωματικά φυτά παρ' όλη την πικρή της γεύση. Στην Αρχαία Ελλάδα την ονόμαζαν Αρτεμισία, ενδεχομένως προς τιμή της θεάς Άρτεμης. Χρησιμοποιείται στον αρωματισμό ποτών, κυρίως του βερμούτ, και διαφόρων λικέρ, στην αρτοποιία, στη ζαχαροπλαστική αλλά και στη φαρμακοποιία.

«Κατηγορήθηκε για πρόκληση εθισμού, παραισθήσεων και σχιζοφρένειας, αγαπήθηκε για το σμαραγδένιο χρώμα του, τη ζάλη και την έμπνευση που χάριζε, γέννησε μύθους, έγινε θρύλος, απαγορεύθηκε και… επέστρεψε δυναμικά. Ίσως το μοναδικό ποτό με τέτοια αύρα μυστηρίου γύρω από το όνομά του, το **Αψέντι** απέκτησε, στην διακοσαετή ιστορία του, φανατικούς θαυμαστές και ορκισμένους εχθρούς».
➢ *«Αψέντι, το απαγορευμένο»*, της **Ηρώς Κουνάδη.** http://www.in2life.gr/delight/

αψίθυμος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που θυμώνει εύκολα, συνών. ευέξαπτος, οξύθυμος, νευρικός, οργίλος, αψύς. 🕮 < μσν. αψύς (< ἅπτω) + θυμός.

αψιμαχία, η, ουσ. • 1. (στρατ.) σύγκρουση αντίπαλων παρατάξεων, είτε σκόπιμα για αναγνωριστικούς λόγους είτε τυχαία, ακροβολισμός, 2. (μτφ.) λεκτικός διαξιφισμός, συνών. λογομαχία, φιλονικία, καβγάς. 🕮 < αρχ. ἀψιμαχία < ἀψι- (<ἅπτω) + -μαχία < μάχη.

Β

Β, β, βήτα, το, άκλ. • α) το δεύτερο γράμμα του ελληνικού αλφαβήτου, σύμφωνο, β) [ως αριθμητικό σύμβολο χωρίς κανένα διακριτικό σημάδι] Β ή β [= δεύτερος, -η, -ο]. 🕮 < αρχ. βῆτα < σημιτ. bēth [= σπίτι] και bet.

Β΄ ή β΄ • [ως αριθμητικό σύμβολο] 2**,** δύο, δεύτερος.

'Β ή 'β ή ΄β • [ως αριθμητικό σύμβολο] 2.000, δισχιλιοστός.

Β. • Βορράς, βόρειος και βοριάς.

ΒΑ. • Βορειοανατολικός, βορειοανατολικά.

ΒΔ. • Βορειοδυτικός, βορειοδυτικά.

βαβούκι, το, ουσ. • (ιχθυολ.) μικρό ψαράκι των γλυκών νερών, η επιστ. του ονομ. Rhodeus meridionalis [διώνυμο], το συναντάμε σε υδάτινα συστήματα μεταξύ Αξιού και Πηνειού, αλλά και σε Βουλγαρία, Σερβία και Βόρεια Μακεδονία.

βαγενάς, ο, **βαγενού,** η, ουσ. [δες ετυμ. βαγένι] • (επάγγ.) αυτός που κατασκευάζει ξύλινα βαρέλια, <u>συνών.</u> βαρελάς, βουτσάς, βαρελοποιός, βουτσινάς. 🕮 < βαγέν(ι) + -άς.

βαγένι, το, ουσ. • 1. το ξύλινο βαρέλι κατάλληλο για κρασί, 2. αυλάκι που διοχετεύει νερό στους νερόμυλους. 🕮 ❶ < μσν. βαγένιον < βαγοίνιον < ίσως, σλαβ. vagan, ή ❷ < λατιν. vagina [= ξιφοθήκη] ή ❸ < ουσ. θηλ. βάγνα < μσν. λατ. vagna < αραβ. waghna. ⊙ βαγενάς, βαγενού, βαγενάρης, βαγενάδικο.

βαγιούνο ή **βαζιούνο,** το, ουσ. • (ιχθυολ.) ονομασία ψαριού, γνωστότερο ως σκαθάρι, ερμαφρόδιτο, γεννιέται ως θηλυκό και στη συνέχεια γίνεται αρσενικό, η επιστ. του ονομ.: Spondyliosama cantharus [διώνυμο], ανήκει στην οικογένεια των Σπαριδών (Sparidae), συγγενεύει με τον σαργό, τον σπάρο και το μελανούρι, <u>συνών.</u> ασκάθαρος.

βαγόνι, το, ουσ. • (τεχνολ.) κάθε όχημα, επιβατικό ή εμπορικό, που κινείται σε ράγες. 🕮 < ιταλ. vagone < αγγλ. wag(g)on < μσν. ολλ. wagen [= άμαξα] < αρχ. γερμ. wegan [= κινώ].

βαγονέτο, το, ουσ. • 1. μικρό ανοικτό σιδηροδρομικό βαγόνι για μεταφορά αδρανών υλικών σε περιορισμένες αποστάσεις, 2. κάδος ανατρεπόμενος σε ορυχεία ή για ανύψωση υλικών, 3. συρόμενη κατασκευή από μέταλλο ή πλαστικό σε ντουλάπι κουζίνας. 🕮 [για την 1η ερμ.] < γαλλ. wagonnet, [για τη 2η ερμ.] < αγγλ. skip [= κάδος εκσκαφέα], [για την 3η ερμ.] < ιταλ. vagonetto.

↳ Ένα διαδραστικό ταξίδι στο χρόνο έζησαν οι 36 Πρόσκοποι (παιδιά ηλικίας 11-15) του 1ου Συστήματος Προσκόπων Χίου, όταν επιβιβάστηκαν στο «**βαγονέτο**» στο Μεταλλευτικό Πάρκο Φωκίδας, κάνοντας ένα διάλειμμα από την 11ήμερη κατασκήνωση στον Παρνασσό! Εκεί, οι Πρόσκοποι οδηγήθηκαν με ασανσέρ στη «στοά 850», η οποία έκλεισε το 1972, η οποία πλέον αποτελεί επισκέψιμο τμήμα του δαιδαλώδους ορυχείου. Φόρεσαν προστατευτικά κίτρινα κράνη και επιβιβάστηκαν στο **βαγονέτο**, το τρενάκι που χρησιμοποιούσαν οι μεταλλωρύχοι 30 χρονιά πριν. Μετά από σύντομη διαδρομή αποβιβάστηκαν για να περιηγηθούν στη στοά και να γνωρίσουν τον κόσμο των μεταλλωρύχων.
➢ https://astraparis.gr/sto-vagoneto-oi-proskopoi/

βαγρίνα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος ψαριού του γλυκού νερού. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

βαζελίνη, η, ουσ. • (φαρμ.) λιπαρή και άοσμη ουσία που παράγεται από το ακάθαρτο πετρέλαιο και χρησιμοποιείται: α) στη φαρμακευτική ως μαλακτικό προϊόν για την περιποίηση του δέρματος, ή β) ως λιπαντικό και προστατευτικό μέσο ευαίσθητων αντικειμένων. 🕮 ❶ < γαλλ. vasel(ine) ή ❷ < ιταλ. vasel(ina) + -ίνη < vas- < γερμ. Wasser [= νερό] + -el- < ελλ. έλαιον + [κατάλ.] -ine.

βάζι, το, ουσ. [πληθ. βάζια] και **βάζα,** τα, • (ναυπ.) μεγάλα και βαριά ξύλινα δοκάρια, συνήθως δύο, που ενισχύονται και προστα-

τεύονται από σιδερένιες πλάκες, πάνω στα

οποία ακουμπά η καρίνα σε όλο της το μήκος, για να ανέλκονται και καθέλκονται πλοία, συνών. ολκός/-οί. 🕮 < βενετ. vasi.

βάζω και **βάνω,** ρ. [μετβ.] • 1. τοποθετώ, 2. καταθέτω, 3. συνυπολογίζω, 4. φορώ, 5. εγκαθιστώ, διορίζω, 6. παρακινώ, προτρέπω, 7. υποθέτω, 8. ορίζω, προτείνω, 9. διευθύνω, 10. αναθέτω, 11. προσθέτω, 12. προσφέρω, κερνώ, 13. σκανδαλίζω. 🕮 < μσν. βάζω και βάνω < αρχ. βιβάζω [= ανυψώνω].

βαθαίνω, ρ. [μετβ. και αμετβ.] • 1. κάνω κάτι βαθύ, 2. διεισδύω, εμβαθύνω στο περιεχόμενο μίας έννοιας, 3. αποκτώ βάθος, 4. αποκτώ πιο σκούρα χρώματα. 🕮 < αρχ. βαθ(ύνω) < βαθ(ύς) + -αίνω.

βαθμηδόν, [επίρρ. χρονικό και τροπικό] • σταδιακά, λίγο λίγο. 🕮 < μτγν. βαθμηδόν, [= βήμα βήμα].

βαθμιαίος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που πραγματοποιείται σταδιακά, συνών. εξελικτικός, κλιμακωτός, προοδευτικός. 🕮 < βαθμ(ός) + -ιαίος. ◈ βαθμιαία και βαθμιαίως [επίρρ.].

βαθμίδα, η, ουσ. • 1. σκαλοπάτι, 2. (μτφ.) θέση σε κλίμακα αξιών ή σε σύστημα, 3. (μουσ.) νότα της διατονικής κλίμακας, 4. (φρ.) *«βαθμίδες δεξαμενής»*. 🕮 < αρχ. βαθμίς, γεν. βαθμίδος < βαθμός. ⊙ βαθμιδώνω **O** βαθμιδόσχοινο.

βαθμιδόσχοινο, το, ουσ. • (ναυτ.) α) σχοινί για σκαλιέρες, ή β) σκαλιέρα [= σχοινένια σκαλοπάτια που στερεώνονται στα ξάρτια ή τους ιστούς]. ◈ βαθμίδ(α) + -ο- + σχοινί.

βαθμιδώνω, ρ. [μετβ.] • 1. κατασκευάζω βαθμίδες, σκαλοπάτια, κάνω σκαλιέρες, 2. (μτφ.) αξιολογώ. 🕮 < αρχ. βαθμίς, αιτ. βαθμίδ(α) + -ώνω. ⊙ βαθμίδωση, βαθμιδωτός [= κλιμακωτός].

βαθμολογητής, ο, ουσ. • ο αξιολογητής. 🕮 < βαθμολογη- (< βαθμολογώ) + -της.

βαθμολογία, η, ουσ. • 1. αξιολόγηση διαγωνιζόμενου με βάση μία συγκεκριμένη κλίμακα, 2. ο βαθμός της αξιολόγησης, 3. το έντυπο όπου καταγράφονται οι επιδόσεις των μαθητών. 🕮 < βαθμολογ(ώ) -ία. ⊙ βαθμολογικός.

βαθμονόμηση, η, ουσ. • χάραξη βαθμολογικής κλίμακας σε επιστημονικό όργανο, (φρ.) *«βαθμονόμηση κλισιοσκοπίου / ανεμολογίου / θερμομέτρου / μπαταρίας / πυξίδας / οργάνων / εξοπλισμού κ.ά.»*. 🕮 < βαθμονομώ < βαθμό(ς) + [αρχ.] νέμω [= διανέμω, μοιράζω].

βαθμονομώ, ρ. [μετβ.] • χαράσσω βαθμολογική κλίμακα σε επιστημονικό όργανο. 🕮 < βαθμό(ς) + (αρχ.) νέμω [= διανέμω, μοιράζω].

βαθμός, ο, ουσ. • 1. μονάδα μετρήσεως σε κλίμακα διαφόρων επιστημονικών οργάνων, 2. (διοίκ.) σειρά κατάταξης με βάση την ιεραρχία, 3. μέτρο σύγκρισης μεγεθών αλλά και ανθρώπινων σχέσεων, 4. (γραμμ.) καθε-

μιά από τις τρεις μορφές των επιθέτων και των επιρρημάτων, 5. μέτρο αξιολόγησης της επίδοσης μαθητών, 6. (φρ.) *«αλκοολικός βαθμός»*, ο αριθμός που φανερώνει το ποσοστό αλκοόλης στο ποτό, *«βαθμός συγγενείας»*, κάθε γέννηση σε σειρά, επίσης: *«βαθμός συμπληρώσεως / πιέσεως / πληρώσεως / εκτονώσεως / ταχύτητος / εκπαίδευσης»*. 🕮 < μτγν. βαθμός, με αρχική σημασία «σκαλοπάτι» < ρ. βαίνω.

↳ **Βαθμοί της ιεραρχίας στο ΓΕΝ.:** [Ανώτατοι Αξιωματικοί] Αρχιναύαρχος, Ναύαρχος, Αντιναύαρχος, Υποναύαρχος, Αρχιπλοίαρχος, [Ανώτεροι Αξιωματικοί] Πλοίαρχος, Αντιπλοίαρχος, Πλωτάρχης, [Κατώτεροι Αξιωματικοί] Υποπλοίαρχος, Ανθυποπλοίαρχος, Σημαιοφόρος, Επίκουρος [Υπαξιωματικοί] - Ανθυπασπιστής, Αρχικελευστής, Επικελευστής, Κελευστής, Δίοπος, [οπλίτες] Υποδίοπος [βαθμός τιμής ένεκεν], Ναύτης.

↳ **Βαθμοί ιεραρχίας στο Εμπορικό Ναυτικό:** [Αξιωματικοί] Πλοίαρχος, [Καταστρώματος] Υποπλοίαρχος, Ανθυποπλοίαρχος, [Μηχανών] Α΄ Μηχανικός, Β΄ Μηχανικός, Γ΄ Μηχανικός-Ηλεκτρολόγος, [Δόκιμοι] Δόκιμος Πλοίαρχος, Δόκιμος Μηχανικός, [Υπαξιωματικοί] Θαλαμηπόλος, Ναύκληρος, Αντλιωρός, Μάγειρας, Μηχανοδηγός, [Πλήρωμα] Βοηθός Θαλαμηπόλου, Ναύτης Λιπαντής, Βοηθός Μαγείρου, Ναυτόπαις, Καθαριστής

↳ **Βαθμοί της ιεραρχίας στο Λιμενικό.:** [Ανώτατοι Αξιωματικοί] Υποναύαρχος, Αρχιπλοίαρχος, [Ανώτεροι Αξιωματικοί] Πλοίαρχος, Αντι-

πλοίαρχος, Πλωτάρχης, [Κατώτεροι Αξιωματικοί] Υποπλοίαρχος, Ανθυποπλοίαρχος, Σημαιοφόρος, - Ανθυπασπιστής, [Υπαξιωματικοί] Αρχικελευστής, Επικελευστής, Κελευστής - Λιμενοφύλακας.

βαθμούχος, -ος, -ο, επίθ. • αυτός που έχει κάποιον βαθμό στη στρατιωτική, συνήθως, ιεραρχία, ο βαθμοφόρος, συνών. αξιωματούχος, τιτλούχος. 📖 < βαθμ(ός) + -ο- + -ούχος < έχω.

βαθμοφόρος, ο/η, ουσ. • (στρατ.) αυτός που έχει κάποιο αξίωμα, συνήθως, στις Ένοπλες Δυνάμεις. 📖 < βαθμ(ός) + -ο- + -φόρος < φέρω.

βαθομέτρηση, η, ουσ. • ο προσδιορισμός του βάθους στη θάλασσα, συνών. βυθομέτρηση. 📖 < βάθο(ς) + μέτρηση < μετρώ. ⊙ βαθομετρικός.

βαθόμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) 1. όργανο ακρίβειας για τη μέτρηση των μορφών [ανοιγμάτων, αυλακώσεων, εσοχών κ.λπ.] του βυθού θαλάσσιων, ποτάμιων ή λιμναίων περιοχών, συνών. βυθόμετρο, βαθύμετρο, 2. συσκευή συλλογής δειγμάτων νερού από ένα δεδομένο βάθος για έρευνα των φυσικών και χημικών ιδιοτήτων του καθώς και των οργανικών και ανόργανων προσμείξεων που περιέχει. 📖 < βάθο(ς) + μέτρο(ν).

βαθομετρώ, ρ. [μετβ.] • μετρώ το βάθος του πυθμένα θαλάσσιων, ποτάμιων ή λιμναίων περιοχών, συνών. βυθομετρώ. 📖 < βάθο(ς) + μετρώ.

βάθος, το, ουσ. • 1. η κατακόρυφη απόσταση: α) από την επιφάνεια έως τον πυθμένα του ορύγματος / του λάκκου / του κρατήρα, β) (για υγρά) βυθός, ο πυθμένας της λίμνης / της θάλασσας / του ποταμού / του ωκεανού, γ) ως ένα συγκεκριμένο σημείο μικρό ή μεγάλο, 2. η οριζόντια απόσταση από ένα αρχικό σημείο έως κάποιο τέρμα, π.χ. *«Η σπηλιά έχει μεγάλο βάθος»,* 3. (για φωτογραφική, κινηματογραφική, τηλεοπτική κ.λπ. εικόνα) η απόσταση ανάμεσα σε δύο σημεία (το κοντινότερο και το μακρινότερο) ενός θέματος, που φαίνονται ευκρινώς, 4. το πολύ ψηλό σημείο, π.χ. *«Το αεροπλάνο χάθηκε στα βάθη του ορίζοντα»,* 5. η τρίτη διάσταση, αντίληψη του βάθους ή της απόστασης, 6. το φόντο σ' ένα επίπεδο έργο, π.χ. σ' έναν πίνακα ζωγραφικής, 7. το εσωτερικό τμήμα χώρας ή περιοχής, *«Τα βάθη της Ανατολής / της Ασίας»,* 8. (στρατ.) η απόσταση από την κεφαλή ως το τέλος της παράταξης ή του σχηματισμού, 9. (μτφ.) α) [χρον.] απώτατο σημείο, β) [τοπ.] το πιο κεντρικό συναισθηματικά σημείο, (έκφρ.) *«εκ βάθους ψυχής / καρδίας»,* 10. η ουσία, το καταστάλαγμα, *«ανάλυση / τομή / δουλειά / διείσδυση / γνώση σε βάθος»,* (έκφρ.) *«κατά βάθος»,* η πραγματικότητα σε αντίθεση με την επιφανειακή όψη, 11. (ψυχολ.) *«Ψυχολογία του βάθους / του ασυνείδητου»,* 12. (γλωσσ.) *«δομή βάθους»,* αφηρημένη αναπαράσταση των ενδογενών σχέσεων ενός γλωσσικού τύπου, 13. μέγεθος, *«έκταση βάθους», «σε βάθος», «σε βάθος και σε πλάτος», «χαίρε βάθος αμέτρητο(ν)», «τα βάθη της γης»* [= τα *έγκατα*], 14. (έκφρ.) *«βάθος καταμετρήσεως / μέγιστον / ορίζοντος / παραλίας / καθελκύσεως / μηχανής / ναυπηγικής κλίνης».* 📖 < αρχ. βάθος.

βαθρακόψαρο και **βατραχόψαρο,** το, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος [λεσσεψιανού μετανάστη, δες λ.] ψαριού που έχει διεισδύσει στη Μεσόγειο από το Σουέζ κι αποτελεί απειλεί για την αλιευτική δραστηριότητα αφού η σάρκα του περιέχει τοξίνες καθιστώντας το επικίνδυνο για την ανθρώπινη υγεία, η επιστημ. του ονομ.: λοφίας ο αλιεύς (lophius piscatorius). 📖 < βάθρακας + ψάρι.

βαθύαλος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που ζει πολύ βαθιά μέσα στη θάλασσα, συνών. βαθύβιος. 📖 < βαθύ(ς) + ἅλς, ἁλός, [= αρχ. θάλασσα].

βαθύβιος, -ια, -ιο, επίθ. • αυτός που ζει πολύ βαθιά μέσα στη θάλασσα, συνών. βαθύαλος. 📖 < βαθύ(ς) + βίος.

βαθυγάλαζος, -η, -ο, και **βαθυγάλανος** και **βαθιογάλαζος,** επίθ. • αυτός που έχει βαθύ σκούρο μπλε χρώμα, συνών. βαθυκύανος, μπλαβός, γεράνιος. 📖 < βαθύ(ς) + γαλάζιος.

βαθυθερμογράφος, ο, ουσ. • (τεχνολ.) όργανο [μηχανικός ή ηλεκτρονικός] μέτρησης της θερμοκρασίας του νερού σε διάφορα βάθη. 📖 < βαθύ(ς) + θερμό(ς) + γράφ(ω) + -ος.

βαθυκό, το, ουσ. [πληθ. βαθυκά] • (ναυπ.) α) [πληθ.] στραβόξυλα πάνω από το πλωριό ή το πρυμιό ποδόσταμα, β) [ενικ.] το κατώτερο μέρος του κύτους, ο πάτος. 🕮 < βαθύς.

βαθύκολπος, -η, -ο, επίθ. • 1. (για θαλάσσιες περιοχές) αυτός που έχει βαθιούς κόλπους, κολπώδης, 2. (για εδαφική περιοχή) τόπος που έχει μεγάλες κοιλάδες, 3. (μτφ.) α) το πλούσιο γυναικείο στήθος, β) φόρεμα με πολλές πτυχές. 🕮 < βαθύ(ς) + κόλπος.

βαθύκορος και **-κόρος,** και **βυθοκόρος,** η, ουσ. • (τεχνολ.) πλωτό μηχάνημα που χρησιμοποιείται για την εκβάθυνση και τον καθαρισμό του βυθού θαλάσσιων περιοχών, λιμένων, κολπίσκων ή ποτάμιων και λιμναίων πυθμένων, αλλιώς: δράγα. 🕮 < βαθύ(ς) + κόρος.

βαθυκύανος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που έχει βαθύ σκούρο μπλε χρώμα, συνών. βαθυγάλαζος, μπλαβός, γεράνιος. 🕮 < βαθύ(ς) + κυανός.

βαθυμετρία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (ωκεανογρ.) κλάδος της ωκεανογραφίας που ασχολείται με τη μέτρηση του βάθους [βυθομέτρηση] και των κλίσεων του θαλάσσιου (ή ποτάμιου ή λιμναίου) βυθού καθώς και τον προσδιορισμό της μορφολογίας του. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. bathymétrie, ή αγγλ. bathymetry < αρχ. βαθύς + μέτρο(ν) + -ία.

βαθύμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) α) ψηφιακό όργανο ακρίβειας για τη μέτρηση των μορφών [ανοιγμάτων, αυλακώσεων, εσοχών κ.λπ.] του βυθού θαλάσσιων, ποτάμιων ή λιμναίων περιοχών, β) παχύμετρο, βερνιέρος. 🕮 (αντιδάνειο) < αγγλ. bathymeter και bathometer < αρχ. βαθύς + μέτρο(ν).

βαθυμετρώ, ρ. [μετβ.] • μετρώ το βάθος του πυθμένα θαλάσσιων, ποτάμιων ή λιμναίων περιοχών, συνών. βυθομετρώ, βαθομετρώ. ⊙ βυθομέτρηση.

βαθύπεδο, το, ουσ. • α) χαμηλή πεδινή έκταση ανάμεσα σε βουνά, ή β) πεδινή έκταση που βρίσκεται πιο χαμηλά από την επιφάνεια της θάλασσας, αντών. υψίπεδο. 🕮 ουσιαστικοποιημένο ουδ. του αρχ. επίθ. βαθύπεδος [= με βαθιά πεδιάδα].

βαθυπελαγικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που ζει ή αναφέρεται στα βαθιά πελάγη, αυτός που σχετίζεται με τα βαθιά πελάγη, συνών. βαθύαλος, βαθύβιος. 🕮 < βαθύ(ς) + πέλαγ(ος) + [κατάλ.] -ικός.

βαθύς, -ιά, -ύ, επίθ. • 1. αυτός που έχει μεγάλο βάθος, 2. αυτός που διεισδύει σε βάθος, που γίνεται ουσιαστικός, λεπτομερής, 3. αυτός που εμφανίζει μεγάλη πυκνότητα, 4. σκοτεινόχρωμος, 5. (μτφ.) βαρύς, π.χ. *«βαθύς ύπνος»,* 6. (μτφ.) έντονος, π.χ. *«βαθιά συγκίνηση».* 🕮 < αρχ. [επίθ.] βαθύς, βαθεῖα, βαθύ < βένθος [= βάθος].

βαθυσκάφος, το, ουσ. • (ναυπ.) επανδρωμένο αυτόνομο υποβρύχιο σκάφος, που καταδύεται σε μεγάλα βάθη με σκοπό την παρατήρηση και εξερεύνηση του βυθού θαλασσών [συνήθως ωκεανών] και λιμνών. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. bathyscaphe < bathy- [= βαθυ-] < αρχ. [επίθ.] βαθύς, βαθεῖα, βαθύ < βένθος [= βάθος] + [αρχ.] σκάφος.

βαθύσφαιρα, η, ουσ. • (ναυτ.) ατσαλένιο σκάφος παλαιότερων εποχών, σφαιρικού σχήματος, που καταδύεται (επανδρωμένο ή όχι) σε μεγάλα βάθη, δεμένο με καλώδιο από κάποιο πλοίο, με σκοπό την παρατήρηση του θαλάσσιου ή λιμναίου πυθμένα αλλά και γενικότερα της υδάτινης ζωής. 🕮 < βαθύ(ς) + σφαίρα.

Βαϊκάλη, η, ουσ. • (γεωγρ.) είναι η βαθύτερη και παλαιότερη λίμνη στον κόσμο, με τον μεγαλύτερο όγκο γλυκού νερού, βρίσκεται στη Νότια Σιβηρία κι είναι γνωστή σαν το *«Μπλε Μάτι της Σιβηρίας»,* η έκτασή της είναι 31.722 τ. χλμ.. 🕮 < αγγλ. Lake Baikal < Baygal nuur [= φυσική λίμνη] λέξεις της φυλής Buryats, και Bay göl [= πλούσια λίμνη] από τη δεύτερη μεγάλη φυλή της Σιβηρίας, τους Yakuts.

βακαλάος, και **μπακαλιάρος,** ο, ουσ. • (ιχθυολ.) το ψάρι γάδος, το μήκος του σώματός του φτάνει ως το 1,5 μ. και το βάρος του μέχρι τα 15 κιλά, από το συκώτι του προέρχεται το μουρουνέλαιο, αλιεύεται, κυρίως, στον Ατλαντικό, αλλά και στη Μεσόγειο θάλασσα, η επιστημ. του ονομ.: Merluccius merluccius (Μερλούκιος ο γνήσιος) [διώνυμο]. 🕮 < ισπαν. bacal(l)ao.

βακελίτης, ο, ουσ. • (χημ.) πλαστικό από τεχνητή ρητίνη που χρησιμοποιείται για την κατασκευή ηλεκτρικών μονωτήρων, μηχανικών εξαρτημάτων, οικιακών σκευών, κ.ά. αντικειμένων. 🕮 < γαλλ. bakelite (από το όνομα του εφευρέτη, Βελγο-αμερικανού χημικού Leo H. Baekeland, 1863 - 1944, ο οποίος ανακάλυψε το συγκεκριμένο τύπο ρητίνης).

βακέτα, η, και **βακέτο,** το, ουσ. • (ενδυμ.) χοντρό αδιάβροχο κατεργασμένο δέρμα, συνήθως μοσχαριού, κατάλληλο για υποδήματα. 🕮 < βενετ. vacheta ή ιταλ. vacchetta [= δαμάλι], (υποκοριστικό του λατιν. vacca, = αγελάδα).

βάκτρο, το, ουσ. • (μηχανολ.) χαλύβδινη ράβδος που συνδέεται με το έμβολο κινητήρων ή αντλιών και κινείται παλινδρομικά. 🕮 < αρχ. βάκτρον.

βαλανιδιά, η, ουσ. δες βελανιδιά.

βαλβίδα, η, ουσ. • 1. επιστόμιο, 2. (μηχανολ.) μηχανικό εξάρτημα που ρυθμίζει τη ροή υγρών ή αερίων σωμάτων από τον ένα χώρο στον άλλο, συνών. βάνα, δικλείδα, 3. γραμμή εκκίνησης αθλητών σε αγώνα, 4. κυκλικός χώρος θέσης αθλητή στο αγώνισμα της σφαιροβολίας, 5. σημείο της καρδιάς που ρυθμίζει τη ροή του αίματος, 6. (εκφρ.) *«βαλβίδα ασφαλείας / αέρος / αναρροφήσεως / αποστραγγίσεως / αυτόματη / εισαγωγής / διακλαδώσεως / διανομής / εκκίνησης / ειδοποιήσεως / ηλεκτρική / ηλεκτρομαγνητική / θερμοστατική / περιστρεφόμενη / υδραυλική / εκτονώσεως / ελευθέρας πτώσεως / εξατμίσεως / ισορροπίας / εξαερισμού / κατακλίσεως / καθόδου / κύτους / τροφοδοτικής αντλίας / υπερχειλίσεως / αντεπιστροφής - τύπου μονού ή διπλού κλαπέ».* 🕮 < [για την 1η και 2η ερμ.] < γαλλ. valve, [για την 3η και 4η ερμ.] < αρχ. βαλβίς.

βαλβολίνη, η, ουσ. • (χημ.) παχύρρευστο λιπαντικό, παράγωγο του πετρελαίου, χρησιμοποιείται για τη λίπανση μηχανικών τμημάτων. 🕮 < αγγλ. valvolin < valve [= βαλβίδα] ή ιταλ. valvol(ina) -ίνη.

Βαλεαρίδες Νήσοι, οι, ουσ. • (γεωγρ.) σύμπλεγμα έντεκα ισπανικών νησιών, που βρίσκονται στη Μεσόγειο Θάλασσα, έχουν έκταση 4.991,66 τ.χλμ. και πληθυσμό 1.183.415 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < ισπαν. Islas Baleares < ίσως φοινικικής προέλευσης, επειδή τα νησιά ήταν αφιερωμένα στη λατρεία του θεού Βάαλ, που σημαίνει *«Κύριος».*

Βαλένθια, η, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη της Ισπανίας με το μεγαλύτερο λιμάνι της χώρας, που εμφανίζει ιδιαίτερη επιβατική και εμπορευματική κίνηση, ο πληθυσμός της ανέρχεται σε 790.201 κατοίκους [απογρ. 2016]. 🕮 < ισπαν. Valencia.

Βαλέττα, η, ουσ. • (γεωγρ.) η πρωτεύουσα της Μάλτας, έχει πληθυσμό 6.444 κατοίκους [απογρ. 2014]. 🕮 < αγγλ. Valletta < μαλτέζικα Il-Belt [= η Πόλη] < (ανθρωπωνύμιο) από το όνομα του Μεγάλου Μάγιστρου Ζαν Παριζό ντε Λα Βαλέτ - Jean Parisot de La Valette, ο οποίος αντιμετώπισε την πολιορκία των Οθωμανών το 1565 με επιτυχία.

βαλίτσα, η, ουσ. • φορητή αποσκευή κατάλληλη για τη φύλαξη και τη μεταφορά, συνήθως, ρούχων και προσωπικών αντικειμένων. 🕮 ❶ < ιταλ. valigia, ή ❷ < γαλλ. valise.

Βαλκάνια, τα, ουσ. [γεν. -ίων] • (γεωγρ.) α) ξενική ονομασία της οροσειράς του Αίμου, β) η χερσόνησος της ΝΑ. Ευρώπης, γ) οι χώρες της *Βαλκανικής χερσονήσου. 🕮 ❶ < τουρκ. balkan [= δασωμένη και ψηλή οροσειρά] < τουρκ. bala [= 1. παιδί, μωρό, 2. ψηλός] + koka [= μεγάλη], ή ❷ ίσως από το τουρκ. Balkanlar: τα Βαλκάνια, ή ❸ < balkhan < περσ. Bala-khane [= οροσειρά], πιθανή ονομασία όρους στις περιοχές νότια της Κασπίας η οποία πέρασε στον ευρωπαϊκό χώρο. ⊙ βαλκανικός, βαλκάνιος, -α, -ο. ❍ βαλκανιονίκης, βαλκανολόγος, βαλκανολογία και βαλκανιολογία.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ: Η **Βαλκανική** χερσόνησος περιλαμβάνει τα κράτη: Ελλάδα, Βουλγαρία, Αλβανία, το μεγαλύτερο τμήμα της πρώην Γιουγκοσλαβίας με τα έξι νεοσυσταθέντα κράτη Σερβία, Μαυροβούνιο, Βόρεια Μακεδονία, Βοσνία Ερζεγοβίνη, Σλοβενία, Κροατία, τις νότιες περιοχές της Ρουμανίας, το ευρωπαϊκό τμήμα της Τουρκίας και τη μικρή νοτιοανατολική περιοχή της Ιταλίας. Ως όρια της χερσονήσου ορίζονται οι ποταμοί Δούναβης και Σάβος στο βορρά, η Αδριατική θάλασσα και το Ιόνιο πέλαγος στη δύση, το Αιγαίο πέλαγος στο νότο και ο Εύξεινος Πόντος στην ανατολή.

βαλκανικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που σχετίζεται με τα βαλκάνια. 🕮 < Βαλκάν(ια) + ικός.

βάλλω, ρ. [αμετβ.] • 1. πυροβολώ, κατευθύνω τα πυρά προς συγκεκριμένο στόχο, ρίχνω, 2. εκσφενδονίζω, 3. (μτφ.) κατηγορώ κάποιον δημόσια, εκτοξεύω κατηγορίες. 🕮 < αρχ. βάλλω.

βάλσαμο και **μπάλσαμο,** το, ουσ. • 1. είδος αρωματικής ρητίνης, 2. (φυτολ.) το βότανο που παράγει την αρωματική ρητίνη, 3. (μτφ.) καθετί που λειτουργεί θεραπευτικά, που ανακουφίζει από τους πόνους, που ηρεμεί, που ευχαριστεί ψυχικά. 🕮 < αρχ. βάλσαμον, ίσως σημιτ. προέλευσης. ⊙ βαλσαμώνω, βαλσάμικος, βαλσαμώδης, βαλσαμίνη. ○ βαλσαμόκαρπος, βαλσαμόχορτο.

Βαλπαραΐσο, το, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη της κεντρικής Χιλής με 296.655 (απογρ. 2017) κατοίκους, διαθέτει το σημαντικότερο λιμάνι της Χιλής. 🕮 < ισπαν. Valparaíso < Valle Paraíso [= κοιλάδα του παραδείσου].

Βαλτική θάλασσα, η, • (γεωγρ.) θάλασσα της Βόρειας Ευρώπης που περικλείεται από τις εξής παράκτιες χώρες: Γερμανία, Δανία, Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία, Πολωνία, Ρωσία, Σουηδία, Φινλανδία. 🕮 < αγγλ. Baltic Sea, ή λατιν. Mare Balticum ❶ < λατιν. balteus [= ζώνη], ή ❷ < γερμ. belt.

βάλτος, ο, ουσ. • περιοχή με στάσιμα νερά, συνών. βούρκος, τέλμα, έλος, τέναγος. 🕮 < μσν. βάλτον < σλαβ. blato. ⊙ βαλτώνω, βάλτωμα, βαλτερός, βαλτίσιος, βαλτώδης. ○ βαλτόνερα, βαλτότοπος.

βαλτότοπος, ο, ουσ. • τόπος γεμάτος έλη. 🕮 < βάλτος + τόπος.

βαμβάκι και **μπαμπάκι,** το, ουσ. • 1. (φυτολ.) το φυτό μπαμπακιά, 2. η κλωστική ινώδης ύλη που παράγεται από το φυτό βαμβακιά, 3. το φαρμακευτικό προϊόν, 4. (μτφ.) α) λευκότητα, β) για κάτι που είναι πολύ μαλακό και αφράτο. 🕮 < μσν, βαμβάκιον, υποκ. του αρχ. βάμβαξ. ⊙ βαμβακιάζω, βαμβακίτης, βαμβακερός, βαμβακένιος, βαμβακάς, βαμβακιά. ○ βαμβακόσπορος, βαμβακοχώραφο, βαμβακέλαιο, βαμβακέμπορος, βαμβακόλαδο, βαμβακομηχανή, βαμβακουργείο, βαμβακουργία, βαμβακουργός, βαμβακοφυτεία, βαμαβακοπαραγωγός, βαμβακοτεχνία.

βάμμα, το ουσ. • φυτικό ή ζωικό διάλυμα σε αιθέρα ή οινόπνευμα πολύτιμο στην φαρμακευτική και τη χημεία. 🕮 < αρχ. βάμμα, γεν. -ατος < βάπτω [= βυθίζω].

Βανκούβερ, το, ουσ. • (γεωγρ.) 1. το μεγαλύτερο νησί στη δυτική ακτή της Β. Αμερικής, 2. πόλη [με πληθυσμό 662.248 κατοίκους – απογρ. 2021] και μεγάλο λιμάνι του Καναδά. 🕮 < αγγλ. Vancouver < από το όνομα του George Vancouver, 1757-1798, Άγγλου θαλασσοπόρου, αξιωματικού του βρετανικού ναυτικού.

βάν(ν)α, η, ουσ. • 1. (εργαλ.) διακόπτης που ρυθμίζει ή εμποδίζει την παροχή του νερού, 2. (ναυπ.) κρουνός εισαγωγής ή εξαγωγής του θαλασσινού νερού από τη γάστρα. 🕮 < γαλλ. vanne [= υδατοφράκτης] < λατιν. vena [= φλέβα].

βαποράκι, το, ουσ. • 1. (ναυπ.) μικρό ατμόπλοιο, 2. (μτφ.) άτομο που διακινεί ναρκωτικά. 🕮 < υποκ. του βαπόρι [δες λ.].

βαπορέτο, το, ουσ. • 1. (τεχνολ.) α) αποστακτήρας, συνών. άμβυκας, βραστήρας, β) συσκευή αφαλάτωσης σε πλοία, αποστακτήρας, 2. (ναυτ.) μικρό ατμόπλοιο. 🕮 < ιταλ. vaporetto < λατιν. vaporatium [= βραστήρας] < vaporo, vaporare [= εξατμίζω] < vapor [= ατμός].

βαπόρι και **παπόρι,** το, ουσ. • (ναυτ.) ατμόπλοιο, συνών. πλοίο, καράβι. 🕮 < ιταλ. vapore < λατιν. vapos και vapor [= ατμός]. ⊙ βαποριά [= το φορτίο που μπορεί να μεταφέρει το βαπόρι], βαπορήσιος, βαπορ(ι)τζής, βαποράκι.

☑ Το **βαπόρι** από την Περσία
Το **βαπόρι** απ' την Περσία
πιάστηκε στην Κορινθία
Τόννοι έντεκα γεμάτο
με χασίσι μυρωδάτο

Τώρα κλαίν' όλα τ' αλάνια
που θα μείνουνε χαρμάνια

➢ μουσική και στίχοι: **Βασίλης Τσιτσάνης**

βαποριζατέρ, το, άκλ. ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή και μηχανισμός που εκτοξεύει υγρό και λειτουργεί με πεπιεσμένο αέρα. 🕮 <

γαλλ. vaporisateur < vaporizer [= εξατμίζω] < λατιν. vapos και vapor [= ατμός].

βαπτίζω και **βαφτίζω,** ρ. [μετβ.] • 1. (θρησκ.) πραγματοποιώ το μυστήριο της βάπτισης, δηλ. της ενσωμάτωσης ενός νέου μέλους στους κόλπους της χριστιανικής εκκλησίας, 2. δίνω όνομα σε κάποιον ή κάτι, ονοματοδοτώ, π.χ. ονοματίζω πλεούμενο, 3. βυθίζω κάτι μέσα στο νερό. 🕮 < μτγν. βαπτίζω.

βάρδα, επιφών. • 1. παραμέρισε, 2. φυλάξου, πρόσεχε. 🕮 < βενετ. barda, προστακτ. του ρ. vardar [= προσέχω].

βαρδαβέλα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • (ναυτ.) σχοινί τεντωμένο ή μεταλλική βέργα κατά μήκος του ιστού στο οποίο προσδένεται το πανί αντένας ιστιοφόρου πλοίου, συνών. ο ιστιούχος. 🕮 < ιταλ. vardavella.

βαρδαζέντα, η, ουσ. δες βαρδα(τ)ζέντα.

βαρδακόστα, η, ουσ. • (ναυτ.) η ακτοφυλακή, ο ακταιωρός [= ο φύλακας των ακτών]. 🕮 < βενετ. varda costa.

βαρδαλάντζα, η, ουσ. • (ναυπ.) κεραία στην οποία προσδένονται οι βάρκες, συνών. λεμβούχος. 🕮 < βενετ. varda lancia.

βαρδαμάνα, η, ουσ. • (ναυτ.) 1. α) η βαρδα(τ)ζέντα [δες λ.], σχοινί ασφαλείας στα πλαϊνά σημεία του καταστρώματος που λειτουργεί επικουρικά στην άνοδο και κάθοδο των επιβατών, χειραγωγός καταστρώματος, β) σκοινί στο οποίο κρέμονται τα σωσίβια, 2. πάνινο ή δερμάτινο γάντι χωρίς δάχτυλα που τοποθετείται στον αντίχειρα και καλύπτει τη μισή επιφάνεια του χεριού, χρήσιμη στους ιστιοράφτες για να διευκολύνονται στο ράψιμο των πανιών, αλλιώς: βαρδαμάς. 🕮 < βενετ. varda mano.

βαρδαμάς, ο, ουσ. • 1. (ναυτ.) η βαρδαμάνα (δες λ.), το πάνινο γάντι των ναυτικών, 2. (μτφ.) το ανδρικό μόριο. 🕮 < βενετ. vardaman.

βαρδάρης, ο, ουσ. • 1. (μετεωρ.) ισχυρός και ψυχρός βορειοδυτικός άνεμος που φυσά κατά μήκος της κοιλάδας του παρακάνω ποταμού, 2. (γεωγρ.) [ως κυρ. όν.] *Βαρδάρης,* ο ποταμός Αξιός. 🕮 < μσν. Βαρδάρης < σλαβ. Vardar + -ης. ⊙ Βαρδαριώτης.

Ἦτανε κείνη τὴ νυχτιὰ ποὺ φύσαγε ὁ **Βαρδάρης,**
τὸ κύμα ἡ πλώρη ἐκέρδιζεν ὀργιὰ μὲ τὴν ὀργιά.
Σ᾽ ἔστειλε ὁ πρῶτος τὰ νερὰ νὰ πᾶς γιὰ νὰ γραδάρεις,
μὰ ἐσὺ θυμᾶσαι τὴ Σμαρὼ καὶ τὴν Καλαμαριά.

➢ Απόσπασμα από το ποίημα «*Θεσσαλονίκη*» της ποιητικής συλλογής «*Πούσι*» (1947) του **Νίκου Καββαδία.**

βαρδάρι, το, ουσ. • 1. ξύλινο εξάρτημα στην αλεστική μηχανή νερόμυλων ή ανεμόμυλων, που ρυθμίζει την πτώση των σπόρων [καλαμποκιού, σιταριού κ.λπ.] στις μυλόπετρες, 2. (ναυτ.) συρματόσχοινο ή σχοινί, που στηρίζει πλευρικά και πίσω το άλμπουρο [κατάρτι] στα μονοκάταρτα σκάφη. 🕮 ηχομιμητική λ. αλλά και ονομασία πλατείας στην Θεσσαλονίκη, ο Βαρδάρης [δες λ.].

βαρδάρω, ρ. [μετβ.] • 1. α) προφυλάσσω, εμποδίζω την πορεία προς τα εμπρός, προσέχω, β) απωθώ, απομακρύνω. 🕮 < βενετ. vardar.

βαρδατέντα, η, ουσ. • καθένα από τα τεντωμένα πλευρικά σχοινιά που στηρίζουν μια σκηνή. 🕮 < βενετ. varda tenda.

βαρδα(τ)ζέντα, η, ουσ. • (ναυτ.) α) σκοινί που διευκολύνει τους άντρες του πληρώματος ν᾽ ανεβοκατεβαίνουν κατά μήκος της σκάλας του σκάφους, χειραγωγός, βαρδαμάνα, β) [πληθ. βαρδαζέντες] σκοινιά χρήσιμα για την πρόληψη της πτώσης των αντρών του πλοίου στην κεραία (των παλιών ιστιοφόρων) ή ως σχοινιά ασφαλείας σε κάποιο άλλο σημείο. 🕮 < βενετ. varda gente.

βαρδαφόγος, ο, ουσ. • (ναυτ.) ο προώστης, η λέμβος κωπηλασίας. 🕮 < βενετ. varda fogo [= φωτιά], φόγος [= η χαμηλότερη σταυρωτή κεραία του ιστού σε ιστιοφόρο σκάφος, επίκριο].

βάρδια, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. (στρατ.) α) φρουρά, σκοπιά, βίγλα, β) σκοπός, σκοπιωρός, βιγλάτορας, γ) η φυλακή, δ) ο φύλακας, 2. α) υπηρεσία εργατών ή υπαλλήλων, β) εναλλασσόμενη ομάδα εργασίας, 3. (συνεκδ.) η χρονική διάρκεια κατά την οποία ο εργαζόμενος ή η ομάδα εργασίας ασκεί τα καθήκοντά της, 4. (έκφρ.) *«βάρδια απογευματινή / νυχτερινή / πρωινή / τετράωρος εναλλασσόμενη / απογευματινή / δίωρος, μεσονύκτιος», «σκάντζα βάρδια»,* δηλ. αλλαγή βάρδιας, *«είμαι βάρδια»* δηλ. είμαι σκο-

πός. 🕮 < βενετ. vardia < αρχ. γερμ. warda. ⊙ βαρδιάτορας, βαρδιατόρος βαρδιάνος.

↳ Η **βάρδια** στα πολεμικά πλοία διακρίνεται σε γενική ναυτική (πολεμική, κίνησης αγκυροβολίου) και ειδική (π.χ. **βάρδια** διεύθυνσης μηχανών). Δυσκολότερη **βάρδια** θεωρείται η 1η νυχτερινή, που ξεκινά από τις 0.00 και φθάνει ως τις 4.00 την οποία παραστατικά σε όλους τους στόλους του κόσμου ονομάζουν *«σκυλίσια»*.

βαρδιάνος, ο, ουσ. [λαϊκότροπο] • 1. (στρατ.) φρουρός, συνών. φύλακας, σκοπός, σκοπιωρός, βιγλάτορας, βιγλιστής, 2. μέλος βάρδιας (δες λ.). 🕮 < βενετ. vardian + -ος < vardia [= βάρδια].

βαρδιόλα, η, ουσ. • (ναυτ.) α) η σκοπιά του παρατηρητή που βρίσκεται πάνω στον ιστό πλοίου, γνωστή σαν *«φωλιά του κόρακα»,* β) το μέρος εκείνο που έχει πάνινο σκέπαστρο και βρίσκεται αριστερά και δεξιά της γέφυρας. 🕮 < ιταλ. vardiola [= σκοπιά].

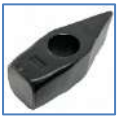
βαρέκ, τα, άκλ. ουσ. • θαλασσινά φύκια που τα κύματα τα ξεβράζουν στις ακτές κι είναι χρήσιμα ως λίπασμα αλλά και ως ζωοτροφή. 🕮 < γαλλ. varec.

βαρέλα, η, ουσ. • 1. μεγάλο ξύλινο δοχείο, βυτίο, 2. (μτφ.) πολύ χοντρή γυναίκα, 3. (ναυτ.) σωσίβια φουσκωτή σχεδία. 🕮 < μσν. βαρέλα < ιταλ. barella, υποκ. του bara [= βαρέλι, κάσα]. ⊙ βαρελάς, βαρελάδικο. O βαρελοποιείο, βαρελοποιία, βαρελοποιός, βαρελοσανίδα.

βαρέλι, το, ουσ. • 1. δες βαρέλα, συνών. βυτίο, 2. (σκωπτ.) πολύ παχύς άνθρωπος, 3. (νομίσμ.) παλιό φλωρεντινό ασημένιο νόμισμα, 4. (μαθημ.) μέτρο χωρητικότητας και όγκου που χρησιμοποιείται στην Αγγλία, τις ΗΠΑ και σε άλλες χώρες, κυρίως, ως μονάδα μέτρησης πετρελαίου. 🕮 < ιταλ. barile. ⊙ βαρελίσιος.

βαρελότο, το, ουσ. • μικρή ποσότητα εκρηκτικής ύλης τυλιγμένη σε χάρτινο κύλινδρο, που σκάζει με κρότο, συνών. κροτίδα, στρακαστρούκα, πυροτέχνημα, μπουρλότο. 🕮 < ιταλ. barillotto, υποκ. του barile [= βαρέλι].

βαριά, η, ουσ. • (εργαλ.) μεγάλο και βαρύ σιδερένιο σφυρί, στην αγορά διατίθεται σε διαφορετικά βάρη και μεγέθη από 3 έως και 8 κιλά συνοδεύεται με μακρύ στειλιάρι. 🕮 < μσν. βαρέα.

βαρίδι και **βαρίδιο,** το, ουσ. • 1. μικρό μολυβένιο βάρος, που κρέμεται από πετονιά και χρησιμοποιείται σε αλιευτικά μέσα εργασίας (δίχτυα, παραγάδια κ.ά.), 2. κινητό αντίβαρο ζυγαριάς ή κανταριού, 3. (εργαλ.) η στάθμη των οικοδόμων, το σαγούλι και σαούλι, το ζύγι των οικοδόμων, 4. βάρος που κρέμεται από το στήμονα του αργαλειού, για να τον κρατάει τεντωμένο, 5. (γενικότ.) κάθε βαρύ αντικείμενο που χρησιμεύει ως αντίβαρο. 🕮 < μσν. βαρίδι(ον).

βάριο, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.) αργυρόλευκο και γυαλιστερό μέταλλο που ανήκει στην ομάδα των αλκαλικών γαιών, χρήσιμο στη βυρσοδεψία, χρωματουργία, χαρτοποιία κ.ά. έχει ως χημικό σύμβολο το Ba και ατομικό αριθμό 56. 🕮 < νεολατιν. baryum < αρχ. βάρος.

βαριόμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) 1. πηνίο μεταβλητού συντελεστή αυτεπαγωγής για το συντονισμό ραδιοκυκλωμάτων ταλαντώσεων, 2. συσκευή ελέγχου και μέτρησης, που δείχνει την ταχύτητα μεταβολής του ύψους κατά την πτήση. 🕮 < αγγλ. variometer.

βαριοπούλα, η, ουσ. • (εργαλ.) βαρύ σφυρί με κοντό στειλιάρι, μικρότερο και ελαφρύτερο από τη βαριά, από 800 γραμμ. έως 1,5 και 2 κιλά. 🕮 < βαρι(ά) -οπούλα.

βάρκα, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) μικρό σκάφος που κινείται με κουπιά, πανιά ή μηχανή, συνών. άκατος, λέμβος, 2. είδος παιχνιδιού. 🕮 (αντιδάνειο) < ιταλ. barca < λατιν. baris [= αιγυπτιακό σκάφος] < αρχ. βᾶρις [= πλοιάριο] < δάνειο αιγυπτιακής προέλευσης. ⊙ βαρκάρης, βαρκάρισσα.

βαρκάδα, η, ουσ. • περίπατος με βάρκα (δες λ.). 🕮 < βενετ. barcada < λατιν. baris [= αιγυπτιακό σκάφος] < αρχ. βᾶρις [= πλοιάριο] < δάνειο αιγυπτιακής προέλευσης. ⊙ βαρκαδιά, βαρκαγιόλος [= (παρωχημένο) λεμβούχος], βαρκαδιάτικος, βαρκάδικος, βαρκαδόρος.

βαρκαλάς, ο, ουσ. • (ναυπ.) τύπος αλιευτικού ξύλινου σκάφους που χρησιμοποιήθηκε ιδιαίτερα στις περιοχές του Ανατολικού Αιγαίου,

κυρίως κατά τον 19ο αι., κύριο χαρακτηριστικό του γνώρισμα ο *τάκος* ή *καθρέφτης* ή *άβακας* στην πρύμνη και το όρθιο *πλωριό ποδόσταμα*, σήμερα το συναντάμε σε περιορισμένο αριθμό. 🕮 η λ. συνδέεται με το barque < λατιν. baris [= αιγυπτιακό σκάφος] < αρχ. βᾶρις [= πλοιάριο] < δάνειο αιγυπτιακής προέλευσης.

βαρκαρόλα, η, ουσ. • (μουσ.) α) ερωτικά τραγούδια των βαρκάρηδων, συνών. λεμβωδία, β) τραγούδια θαλασσινά κατά τη διάρκεια της βαρκάδας [δες λ.]. 🕮 < βενετ. barcarola < barcarolo [= βαρκάρης, γονδολιέρης] < λατιν. baris [= αιγυπτιακό σκάφος] < αρχ. βᾶρις [= πλοιάριο] < δάνειο αιγυπτιακής προέλευσης.

↳ Η «**Βαρκαρόλα**», ένα έθιμο σαν παραμύθι, αναβιώνει σε πολλές ακτές της Κέρκυρας. Το έθιμο αγγίζει δύο πτυχές της παράδοσης, τη θρησκευτική παράδοση της Χριστιανοσύνης και την ιστορική μυθολογία του Ομήρου. Σύμφωνα με τη θρησκευτική παράδοση την ημέρα αυτή γιορτάζει το νησί το θαύμα του Αγίου Σπυρίδωνα, καθώς οι ντόπιοι πιστεύουν ότι ήταν ο Άγιος που έσωσε το νησί από την πολιορκία των Τούρκων, στις 11 Αυγούστου το 1716.

Η θάλασσα γεμίζει μικρές βάρκες που φωτίζονται με δαυλούς. Ο όρμος παίρνει χρώμα και φως. Γίνεται αναπαράσταση του επεισοδίου της εξέγερσης, στη συνέχεια γίνεται η περίφημη «**Βαρκαρόλα**», παρέλαση από βάρκες απ' όπου λαϊκοί βάρδοι τραγουδούν με κιθάρες παραδοσιακά τραγούδια στις πλωτές ολοστόλιστες εξέδρες με διάφορες παραστάσεις εμπνευσμένες από τη φαντασία και από τις παραδόσεις του νησιού, με τους ντόπιους χορευτές να χορεύουν εν πλω, υπό τους ήχους των τραγουδιών.

Στο τέλος της «**Βαρκαρόλας**», ένα σκάφος βρίσκεται στις φλόγες και τα πυροτεχνήματα εκρήγνυνται για να τιμήσουν την καύση του τουρκικού ναυτικού κατά τη διάρκεια της πολιορκίας. ➤ https://www.archaiologia.gr/blog/

Βαρκελώνη, η, ουσ. • (γεωγρ.) μεγάλη πόλη και λιμάνι της Ισπανίας [περιφέρεια Καταλονίας] στη Μεσόγειο με πληθυσμό 1,5 εκατομμύριο κατοίκους και 5 περίπου στην ευρύτερη περιοχή της. 🕮 < ισπαν. Barcelona < αρχ. ιβηρικό Baŕkeno.

Βάρνα, η, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη της Βουλγαρίας με αξιόλογο λιμάνι στην περιοχή του Ευξείνου Πόντου, έχει πληθυσμό 332.686 κατοίκους, ενώ στην ευρύτερη περιοχή της 523.737 [απογρ. 2021]. 🕮 ❶ < βουλγ. Varna < αρχ. σλαβ. vran(a) [= μαύρος], λόγω της θέσεως της πόλης στη Μαύρη Θάλασσα, ή ❷ από το σουηδ. värn [= ασπίδα, άμυνα], δηλ. μέρος οχυρωμένο, ή ❸ από το ιραν. var [= στρατόπεδο, φρούριο].

βαρογράφος, ο, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή, μεταλλική ή υδραργυρική, καταγραφής των ατμοσφαιρικών μεταβολών. 🕮 < αγγλ. barograph < διεθν. α΄ συνθετικό baro- [< βάρος] + graph < γράφ(ω).

βαροθερμογράφος ή **θερμοβαρογράφος,** ο, ουσ. • (τεχνολ.) μετεωρολογικό όργανο, για την καταγραφή της ατμοσφαιρικής θερμοκρασίας και πίεσης. 🕮 < αγγλ. barothermograph < διεθν. α΄ συνθετικό baro- [< βάρος] + thermo- [< θερμό] + graph [< γράφ(ω)].

βαρομετρία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (φυσ.) κλάδος της Φυσικής που ασχολείται με τη μέτρηση της ατμοσφαιρικής πίεσης και με τη θεωρία των ιδιοτήτων του βαρόμετρου. 🕮 < διεθνής όρος bar (< βάρος) [= μονάδα μέτρησης της ατμοσφαιρικής πίεσης] + -ο- + [αρχ.] μέτρο(ν).

βαρόμετρο, το, ουσ. • 1. (τεχνολ.) όργανο

άμεσης μέτρησης της ατμοσφαιρικής πίεσης και πρόγνωσης του καιρού, *«βαρόμετρο υδραργυρικό / ανεροειδές ή ανηροειδές / αυτογραφικό / μεταλλικό ή κενού»*, 2. (μτφ.) οτιδήποτε μπορεί να λειτουργήσει σαν δείκτης αξιολόγησης πολιτικών ή κοινωνικών μεταβολών. 🕮 < αγγλ. barometer, γαλλ. barométre < διεθν. α΄ συνθετικό bar(ο) (< βάρος) + μέτρο(ν). Η λ. μαρτυρείται από το 1799. ⊙ βαρομετρικός/-ή/-ό [τάση, πίεση].

βάρον, το, ουσ. • (φυσ.) μονάδα μέτρησης της ατμοσφαιρικής πίεσης, αλλιώς: μπαρ. 🕮 < διεθν. όρ bar < αρχ. βάρος.

βάρος, το, ουσ. • 1. η δύναμη με την οποία η γη έλκει όλα τα σώματα, 2. το αποτέλεσμα από τη ζύγιση κάποιου αντικειμένου, 3. βαρύ αντικείμενο που χρησιμεύει για να παρασύρει προς τα κάτω ή να κρατάει σταθερό ένα άλλο σώμα, βαρίδιο, 4. (μτφ.) για άτομα

που δεν έχουν να προσφέρουν στο κοινωνικό ή οικογενειακό σύνολο τίποτε, που δεν διακρίνονται για τις ικανότητές τους, ο άχρηστος, ο περιττός, 5. (μτφ.) στενοχώρια, δυσφορία, 6. η υποχρέωση που αναλαμβάνει κάποιος για λογαριασμό άλλων, 7. (αθλητ.) [πληθ.] μεταλλικοί δίσκοι που ενσωματώνονται σε μεταλλική μπάρα κι είναι κατάλληλοι για το άθλημα της άρσης βαρών, 8. (φρ.) *«βάρος ατομικό / ειδικό / εκφορτώσεως / καθαρό / κινητό / μοριακό / νομικό / ολισθαίνον / υπερβάλλον / ωφέλιμο».* ⭘ βαρόμετρο, βαρομετρία, βαροσκόπιο, βαροβαθμίδα, βαρογράφος.

βαροσκόπιο, το, ουσ. • (τεχνολ.) ειδικό όργανο με το οποίο αποδεικνύεται η αρχή της ένωσης των αερίων. 🕮 < διεθν. όρ bar < αρχ. βάρος + -σκόπιο < [αρχ.] σκοπέω, ῶ[= παρατηρώ ή επιτηρώ, προσέχω].

βαρούλκο, το, ουσ. • (τεχνολ.) ειδικό μηχάνημα για την ανύψωση βαριών αντικειμένων, συνών. βίντσι, (φρ.) *«βαρούλκο άγκυρας / ανυψωτικό / χειροκίνητο / υδραυλικό / ηλεκτρικό / δύο ταχυτήτων».* 🕮 < μτγν. βαρουλκός < βάρος + -ουλκός < αρχ. ἕλκω.

↳ Το **βαρούλκο** άγκυρας με οριζόντιο άξονα και δύο τύμπανα χρησιμοποιείται στα πλοία για το τράβηγμα της αλυσίδας της άγκυρας ή για την ίδια την άγκυρα καθώς και την πρόσδεση του πλοίου στην προκυμαία. Ο τύπος αυτός του **βαρούλκου** μπορεί να είναι χειροκίνητος, ατμοκίνητος, υδραυλικός ή και ηλεκτροκίνητος.

βαρύς, -ιά, -ύ, επίθ. • 1. αυτός που έχει μεγάλο βάρος, που δεν σηκώνεται εύκολα, 2. δυνατός, 3. έντονος, 4. αυτός που δεν χωνεύεται εύκολα, 5. (μτφ.) αυτός που γίνεται δυσβάσταχτος, 6. (φρ.) *«βαριά ατμόσφαιρα», «βαρύ πεπόνι»,* αυτός που γίνεται επιθετικός, *«με βαριά καρδιά», «βαριά λόγια», «βαρύς ύπνος»* κ.ά. 🕮 <

βασέλο, το, ουσ. δες βατσέλλο.

βάση, η, ουσ. • 1. βάθρο, στήριγμα, θεμέλιο, κρηπίδα, 2. (μτφ.) η θεμελιώδης αρχή μίας επιστημονικής εργασίας, 3. το πνευματικό και ηθικό υπόβαθρο του ατόμου, 4. (στρατ.) α) τόπος συγκέντρωσης και καταλυμάτων οπλιτών, β) χώρος στρατιωτικής μονάδας με ιδιαίτερη στρατηγική σημασία, γ) στρατιωτική αποθήκη, (φρ.) *«αεροπορική / ναυτική / βάση», «βάση Στρατού Ξηράς»,* 5. (μαθημ.) α) στις δυνάμεις ο ακέραιος αριθμός, β) πλευρά γεωμετρικού σώματος ή σχήματος στην οποία στηρίζονται οι υπόλοιπες, 6. βαθμολογικό όριο διαγωνιζόμενων. 🕮 < αρχ. βάσις < βαίνω. ⊙ βασίζω, βασικός.

βασικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. θεμελιώδης, θεμελιακός, 2. ουσιαστικός, σημαντικός, κύριος, 3. (χημ.) αυτός που έχει τις ιδιότητες των χημικών βάσεων, 4. (ως ουσ.) τα *βασικά,* τα στοιχειώδη, τα απαραίτητα, 5. αφετηριακός, αρχικός, 6. (φρ.) *«βασικό φορτίο»,* (ναυτ.) α) το βαρύ φορτίο που στοιβάζεται στον πυθμένα του κύτους για να παρέχει ευστάθεια στο πλοίο, ή β) η ελάχιστη ποσότητα φορτίου που απαιτείται για να κάνει ικανοποιητική, για λογαριασμό της εταιρείας, την πραγματοποίηση του δρομολογίου. 🕮 < βάσ(ις) -ικός. ◈ βασικά [επίρρ.].

βασιλικός, ο, ουσ. • (φυτολ.) ποώδες, αρωματικό φυτό, (παροιμ.) *«Για χάρη του βασιλικού ποτίζεται κι η γλάστρα,* δηλ. γι' αυτόν που ωφελείται εξαιτίας κάποιας σχέσης του με άλλον. 🕮 < βάσ(ις) + [καταλ.] -ικός.

Βασιλικό Ναυτικό, το, • [αγγλ. Royal Navy] (RN) σήμερα [2019] είναι το Πολεμικό Ναυτικό του Ηνωμένου Βασιλείου, όμως υπάρχει B.N. και σε άλλα κράτη όταν το πολίτευμα τους σ' αυτά είναι μοναρχικό.

Βασόρα, η, ουσ. • (γεωγρ.) ιρακινή πόλη με πληθυσμό 1.326.564 κατοίκους [απογρ. 2018], διαθέτει το μεγαλύτερο λιμάνι της χώρας, βρίσκεται στη συμβολή των ποταμών Τίγρη και Ευφράτη, ενώ απέχει 55 χιλιόμετρα από τον Περσικό Κόλπο. 🕮 < αραβ. al-Baṣrah [= επιτηρητής], ίσως από την αραμαϊκή λ. basratha [= οικισμός].

βαστάζος, ο, ουσ. • (επάγγ.) ο επαγγελματίας μεταφορέας, αυτός που μεταφέρει αποσκευές, αχθοφόρος, [παλαιότερα] χαμάλης. 🕮 < αρχ. βαστάζων, μτχ. του βαστάζω.

βατ, το, άκλ. ουσ. • (φυσ.) μονάδα ηλεκτρικής ισχύος. 🕮 < αγγλ. watt (από το όνομα του Σκωτσέζου μηχανικού *James Watt).

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: **Βατ Τζέιμς,** (1736 - 1819), Σκωτσέζος εφευρέτης και κατασκευαστής επιστημονικών οργάνων. Μέλος της Βασιλικής Εταιρίας του Λονδίνου. Δημιουργός της ατμομηχανής και πολλών άλλων μηχανικών επινοήσεων στον τομέα της βιομηχανικής, κυρίως, παραγωγής.

βατί, το, ουσ. • (ιχθυολ.) σελαχοειδές βυθόβιο είδος που το άνοιγμα των πτερυγίων του ξεπερνά τα δύο μέτρα ενώ η ουρά του φέρει μακρύ αιχμηρό δηλητηριώδες αγκάθι κι είναι μακρύτερη από το κυρίως σώμα του. 🕮 < αρχ. βάτος.

βατόμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) όργανο μέτρησης ηλεκτρικής ισχύος σε βατ. 🕮 < αγγλ. watt + [αρχ.] μέτρο(ν).

βάτος, ο/η, ουσ. • 1. [πληθ.] *τα βάτα,* γένος διαφόρων φυτών, 2. [αρσ.] (ιχθυολ.) είδος σαλαχιού, το ψάρι ράγια η ηλωτή [raja clavata], ένα από τα 500 είδη βατοειδών, γνωστό και ως ρίνα. 🕮 < αρχ. βάτος.

βατραχάνθρωπος, ο, ουσ. • 1. δύτης ειδικά εκπαιδευμένος για υποβρύχιες δράσεις, αλλιώς: βατράχι, 2. (στρατ.) «*σώμα βατραχανθρώπων*», ειδικό σώμα για υποβρύχιες στρατιωτικές επιχειρήσεις (π.χ.: σαμποτάζ, υπονομεύσεις, ναρκοθετήσεις κ.λπ.). 🕮 < βάτραχ(ος) + άνθρωπος.

βατραχόψαρο, το, ουσ. δες βαθρακόψαρο.

βατσέλι, το, ουσ. • 1. δίσκος, 2. ξύλινο δοχείο για νερό, 3. (μαθημ.) α) μέτρο χωρητικότητας δημητριακών, β) μέτρο ζυγίσματος ελιών, γ) μέτρο έκτασης αγρών ίσο με 1.214 τ.μ.. 🕮 < μσν. βατσέλι(ν) < ιταλ. vascèllo [= πλοίο πολεμικό].

βα(τ)σέλλο, το, ουσ. • (ναυτ.) α) μεγάλο πολεμικό ιστιοφόρο πλοίο του 17ου και 18ου μ.Χ. αι., δίκροτο ή τρίκροτο, β) τύπος φρεγάτας [ιταλ. bascello rasado – ραζάδο και ρεζάδο] που χρησιμοποιούσαν στη δυτική Μεσόγειο. 🕮 < ιταλ. φρ. vascello de linea [= ονομασία του μεγάλου πλοίου της γραμμής].

βατσιμάνης, ο, ουσ. • (ναυτ.) α) νυχτοφύλακας παροπλισμένου πλοίου, συνών. σεκιουριτάς, β) μέλος του πληρώματος που εκτελεί χρέη φύλακα με αυξημένα καθήκοντα στον έλεγχο των κάβων, στη σκάλα επιβίβασης, στη διαδικασία φορτοεκφόρτωσης ως βοηθός ανθυποπλοιάρχου, γ) (γενικότ.) αυτός που επιτηρεί, που κάνει βάρδια. 🕮 < αγγλ. watchman [= φύλακας, φρουρός].

βάφω, ρ. [μετβ.] • 1. χρωματίζω, μπογιατίζω, 2. (αισθητ.) περιποίηση του προσώπου με καλλυντικά, 3. (μτχ.) βαμμένος, ο φανατικός οπαδός ενός πολιτικού κόμματος ή μίας αθλητικής ομάδας, 4. βυθίζω πυρακτωμένο μέταλλο σε κρύο νερό για να το σκληρύνω. 🕮 < μσν. βάφω < αρχ. βάπτω.

βαφέας, ο, ουσ. • 1. αυτός που βάφει διάφορα αντικείμενα, μπογιατζής, 2. αυτός που έχει κατάστημα βαφής π.χ. αυτοκινήτων. 🕮 < αρχ. βαφεύς.

βγάζω, ρ. [μετβ.] • 1. φέρνω έξω, εξάγω, συνών. εκβάλλω, αποσύρω, εξορύσσω, αποσπώ, 2. αφαιρώ, σβήνω, 3. απομακρύνω, 4. οδηγώ κάποιον στο εξωτερικό, 5. εξαφανίζω, εξαλείφω, 6. τελειώνω τις σπουδές, 7. παρουσιάζω, προβάλλω, 8. συμπεραίνω, 9. υπολογίζω, 10. εκδίδω βιβλίο, εκτυπώνω. 🕮 < μσν. εβγάζω.

βέβαιος, -η, -ο, επίθ. • 1. σταθερός, αναμφισβήτητος, συνών. σίγουρος, αναντίρρητος, 2. (μτφ.) αυτός που γνωρίζει κάτι πολύ καλά, πεπεισμένος. 🕮 < αρχ. βέβαιος [= σταθερός]. ⊙ βεβαιότητα, βεβαιώνω, βεβαίωση, βεβαιωτής. ◈ βέβαια και βεβαίως [επίρρ.].

Βεγγάζη, η, ουσ. • (γεωγρ.) η δεύτερη μεγαλύτερη πόλη της Λιβύης, με σημαντικό λιμάνι και εκτιμώμενο πληθυσμό 1.207.250 κατοίκους [2020]. 🕮 < αγγλ. Benghazi < αραβ. Banġāzī < Bani Ghazi [= οι απόγονοι του Ghazi] < [ανθρωπωνύμιο] Ghazi ή Sidi Ghazi, ευργέτης της πόλης.

βεγγαλικά, τα. ουσ. • (χημ.) εύφλεκτα μείγματα που χρησιμεύουν σαν πυροτεχνήματα. 🕮 (ίσως) από το όνομα της ινδικής πόλης *Βεγγάλη, απόδ. αγγλ. bengal light [= βεγγαλικό φως], bengal fire < [ινδικό τοπωνύμιο] αγγλ. Bengal.

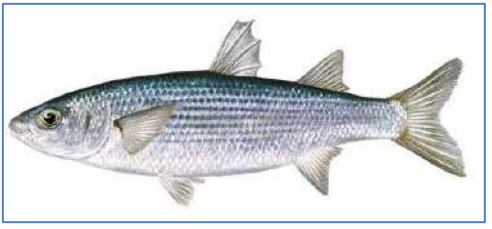
ΤΟΠΩΝΥΜΙΟ: **Βεγγάλη,** περιοχή της Ινδίας αλλά και του Μπαγκλαντές στο δέλτα των ποταμών Γάγγη και Βραχμαπούτρα. Η Δυτική Βεγγάλη έχει έκταση 88.000 χλμ.^{2} και πληθυσμό 50 και περισσότερα εκατομμύρια κατοίκους, μία από τις πολυπληθέστερες περιοχές του κόσμου.

Ίσως η πιο ανεπτυγμένη οικονομικά περιοχή της Ινδίας.

βελάγιο, το, ουσ. [πληθ. τα βελάγια] • (ναυτ.) το σύνολο των ανοιγμένων ιστίων [πανιών] με τα οποία πλέει ένα ιστιοφόρο πλοίο, συνών. ιστιοφορία. 🕮 < γαλλική voilure.

βελανιδιά και **βαλανιδιά,** η, ουσ. • (φυτολ.) μεγάλο δέντρο που φύεται σε περιοχές του βορείου ημισφαιρίου, γνωστό και ως δρυς, βαρύ, σκληρό, ανθεκτικό και μεγάλης διάρκειας, το ξύλο του χρησιμοποιείται στην επιπλοποιία, στη ναυπηγική και γενικότερα σε ξυλοκατασκευές. 🕮 < βελανίδ(ι) [< αρχ. βάλανος] + -ιά.

βελάνιτσα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι που ζει σε ρηχά θαλασσινά νερά, γνωστό και με άλλες ονομασίες όπως: χειλονάρι, πλαταρίδα, βελάνισσα, βελάντζα, βελαντζοπούλι, μελάνισσα, χελόνι, η επιστ. του ονομ.: Chelon labrosus, το σύνηθες μέγεθός του στα 30 εκ.

βελαστράλι, το, ουσ. • (ναυτ.) τραπεζοειδές βοηθητικό πανί, όπως και ο φλόκος, που υψώνεται στον πρότονο του καταρτιού και δένεται σε τρία σημεία, χαμηλά στην μπούμα (ή κέρκο), μπροστά στον ιστό και ψηλά στο πίκι, «*αναδρομικό ιστίο*», συνών. προΐστιο. 🕮 < ιταλ. vela di straglio [= αρτέμωνας].

Βέλγιο, το, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της Δυτικής Ευρώπης, και μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μία από τις Κάτω Χώρες, έχει έκταση 30.528 τ.χλμ. και πληθυσμό 11.767.816 κατοίκους [απογρ. 2023], σπουδαιότερα λιμάνια: της Αμβέρσας (Antwerp) και της Οστάνδης (Ostend), τα παραποτάμια της Λιέγης (Liege) και της Γάνδης (Gent). 🕮 < γαλλ. Belgique | ολλανδ. België < λατιν. Belgium, αβέβαιου ετύμου, ίσως από τη λ. Belgae [εθνωνύμιο] όνομα κελτικής φυλής.

βεληνεκές, το, ουσ. • 1. η μέγιστη απόσταση στην οποία ένα συγκεκριμένο είδος όπλου (πυροβόλο, όλμο, αυτόματο κ.ά.) μπορεί να στείλει το βλήμα του, 2. (μτφ.) η εμβέλεια, το εύρος επιρροής, η απήχηση. 🕮 < βέλ(ος) + [αρχ.] -ηνεκές < θ. του ἐνεγκεῖν [= φέρνω], κατά το αρχ. δουρηνεκές [= έκταση της βολής του δόρατος].

βελλού, η, ουσ. • (ναυπ.) τύπος ιστιοφόρου σκάφους του 18ου - 19ου αιώνα, που χρησιμοποιήθηκε στο ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό από το 1830, και για μία τουλάχιστον δεκαετία, ως καταδρομικό, ως κανονιοφόρος αλλά και ως βοηθητικό, με βασική αποστολή, των 14 πλοιαρίων που αποκτήθηκαν από την Πολιτεία, η εκδίωξη της πειρατείας. 🕮 ίσως τουρκ. προέλευσης, δες μπελλού.

βελόνα και **βελόνη,** η, και **βελόνι,** το, ουσ. • 1. α) μυτερό αντικείμενο με το οποίο μπορούμε να ράψουμε ή να κεντήσουμε, β) «*βελόνη ιστιορραφής*», σακοβελόνα, σακοράφα, 2. καρφί, πρόκα, 3. δείκτης διαφόρων οργάνων, «*μαγνητική βελόνη*», 4. (ναυτ.) [ουδ.] μεταλλικό ανοξείδωτο εξάρτημα του τιμονιού σε σκάφος, 5. (έκφρ.) «*σιγά μη χάσει η Βενετιά βελόνι*», για αναφορά σε κάτι που το θεωρούμε ασήμαντο ή ανάξια λόγου. 🕮 < αρχ. βελόνη < βέλος.

βελονίτσα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) μικροσκοπικό ψάρι των γλυκών νερών, η επιστ. του ονομ.: Cobitis vardarensis [διώνυμο], η ονομασία βελονίτσα μπορεί οφείλεται στο μακρόστενο σχήμα το σώματός του ή στο μυτερό ρύγχος του, μπορεί όμως να οφείλεται και στο αγκαθάκι που βρίσκεται κάτω από τα μάτια του, το συναντάμε στους ποταμούς: Πηνειό, Αλιάκμονα, Αξιό, Λουδία και Γαλλικό.

βέλος, το, ουσ. • 1. η σαΐτα του τόξου, μικρή ράβδος που στην άκρη της είναι στερεωμένη μεταλλική ή οστέινη αιχμή, 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε έχει το σχήμα του βέλους, 3. (μαθημ.) ευθεία ή καμπύλη γραμμή, που στη μία της άκρη διαθέτει μικρή αιχμή, σύμβολο που το συναντάμε στις συναρτήσεις ή στις γραφικές παραστάσεις των ηλεκτρονικών υπολογιστών. 🕮 < αρχ. βέλος.

βέμπερ, το, άκλ. ουσ. • (φυσ.) μονάδα έντασης του ηλεκτρικού ρεύματος αλλά και της μαγνητικής ροής, ίσης με 10 Αμπέρ [δες λ.]. 🕮 < γερμ. Weber (από το όνομα του Γερμανού φυσικού *Wilhelm Eduard Weber).

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: **Βίλχελμ Έντουαρντ Βέμπερ** (1804 – 1891) καθηγητής Φυσικής στο Πανεπιστήμιο του Γκέτινγκεν, και εφευρέτης. Σε συνεργασία με τον Καρλ Φρίντριχ Γκάους κατασκεύασε τον πρώτο ηλεκτρομαγνητικό τηλέγραφο.

βενδεβάλες, οι, ουσ. [χωρίς ενικ.] • (μετεωρ.) άνεμοι που φυσούν στον Ατλαντικό Ωκεανό τη χειμερινή περίοδο. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

Βενεζουέλα, η, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της Λατινικής Αμερικής, πρώην ισπανική αποικία, μία από τις πέντε ιδρυτικές χώρες του Ο.Π.Ε.Κ. έχει έκταση 916.445 τ.χλμ. και πληθυσμό 30 εκατομμύρια κατοίκους περίπου [κατ' εκτίμηση 2023]. 🕮 < ισπαν. Venezuela [= μικρή Βενετία, γιατί στους πρώτους Ισπανούς εξερευνητές, προκάλεσε εντύπωση ο τρόπος κατασκευής των καλυβιών των ιθαγενών, που ήταν χτισμένες σε πασσάλους πάνω στο νερό, όπως και της Βενετίας]. ⊙ Βενεζουελανός, Βενεζουελανή, βενεζουελανός.

Βενετία, η, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη και λιμάνι της Βορείου Ιταλίας με σπουδαία ναυτική παράδοση, ο πληθυσμός της ανέρχεται σε 258.685 κατοίκους [απογρ. 2020], κτισμένη πάνω σε 118 μικρά νησιά αποτελεί εξαιρετικό τουριστικό προορισμό. 🕮 < ιταλ. Venezia < λατιν. Venetia < Veneti, ίσως σημαίνει *«λευκοί»,* λ. ιλλυρικής προέλευσης. ⊙ Βενετσιάνος, βενετσιάνικος, Βενετός, Βενέτα, Βενετή, βενετικός.

βενζίνα και **μπενζίνα,** η, ουσ. • 1. (χημ.) υγρό καύσιμο, μείγμα υδρογονανθράκων, παράγωγο του πετρελαίου, βενζίνη, 2. (ναυπ.) βενζινάκατος, μικρό πλοιάριο που κινείται με βενζίνη. 🕮 < γαλλ. benzine.

βενζινάκατος, η, ουσ. • (ναυπ.) λέμβος που κινείται με βενζινομηχανή. 🕮 < βενζίν(α) + άκατος.

βενζίνη, η, ουσ. δες βενζίνα.

βενζινοκινητήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) μηχανή εσωτερικής καύσης που λειτουργεί με βενζίνη, συνών. βενζινομηχανή. 🕮 < βενζίν(α) + -ο- + κινητήρας.

βενζινοκίνητος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που κινείται με τη βοήθεια βενζινομηχανής καταναλίσκοντας ως καύσιμη ύλη βενζίνη. 🕮 < βενζινο- + -κίνητος.

βενζινομηχανή, η, ουσ. • (τεχνολ.) μηχανή εσωτερικής καύσης που λειτουργεί με βενζίνη, βενζινοκινητήρας. 🕮 < βενζίν(α) + -ο- + μηχανή.

βενζινόπλοιο, το, ουσ. • (ναυπ.) πλοίο που κινείται με βενζινομηχανή. 🕮 < βενζίν(α) -ο- + πλοίο.

βενζ(ο)- • πρώτο συνθετικό λέξεων που είναι επιστημονικοί όροι και προέρχονται από τους χώρους της: βιοχημείας (π.χ. βενζαθινοπενικιλλίνη), της φαρμακευτικής (π.χ. βενζανθρόνη), της χημείας (π.χ. βενζαζουρίνη), της ιατρικής (π.χ. βενζολισμός).

βενζόλιο και **βενζένιο,** το, και **βενζόλη,** η, ουσ. [γεν. βενζολών] • (χημ.) [αγγλ. benzene] οργανική χημική ένωση, που περιέχει άνθρακα και υδρογόνο, με μοριακό τύπο C_6H_6, φυσικό συστατικό του αργού πετρελαίου και ένα από τα πιο θεμελιώδη πετροχημικά προϊόντα, ιδιαίτερα χρήσιμο στη φαρμακευτική και χημική βιομηχανία. 🕮 < γερμ. Benzol, γαλλ. benzol + -η / -ιο(ν).

βενθικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που σχετίζεται με το περιβάλλον του βυθού, *«βενθικό οριακό στρώμα»,* το στρώμα του νερού, που βρίσκεται 10 μ. και πάνω από τον βυθό, *«βενθική οικολογία / κοινότητα».* 🕮 < βένθος [δες λ.] + κατάλ. -ικός.

βένθος, το, ουσ. • 1. το σύνολο των φυτικών και ζωικών οργανισμών που ζουν στον πυθμένα των θαλασσών, των ποταμών και των λιμνών, αντών. πελαγικοί οργανισμοί [= το σύνολο των ζωικών οργανισμών που ζουν στ' ανοιχτά νερά – νευστόν, πλευστόν, πλαγκτόν, νηκτόν], 2. (μτφ.) το εσωτερικό τμήμα της καρδιάς. 🕮 < αγγλ. benthos < αρχ. βένθος [= το βάθος της θάλασσας]. ⊙ φυτοβένθος, ζωοβένθος, μειοβένθος, μακροβένθος, μεσοβένθος και μικροβένθος.

βεντιλατέρ, το, άκλ. ουσ. • (τεχνολ.) ανεμιστήρας αυτοκινήτου, ηλεκτρικής κουζίνας, και διαφόρων άλλων αντικειμένων, που διατηρεί σταθερή τη θερμοκρασία του νερού. 🕮 < γαλλ. ventilateur < λατιν. ventus [= άνεμος].

βεντουρίμετρο, το, ουσ. • (φυσ.) όργανο μέτρησης της παροχής ενός ρευστού σε σωλή-

να, είδος μανόμετρου, αλλιώς: ροόμετρο Venturi. 🕮 < ιταλ. Venturi [< από το όνομα του Ιταλού φυσικού Τζιοβάννι Μπαττίστα Βεντούρι - Giovanni Battista Venturi, 1746-1822] + [αρχ.] μέτρο(ν).

βέρβερι, το, ουσ. [πληθ. βερβέρια] • μαργαριτοφόρο όστρακο. 🕮 αγνώστου ετύμου.

βέργα, η, ουσ. • 1. λεπτή στενόμακρη ράβδος, βακτηρία, 2. ίσιο και εύκαμπτο κλαδί χωρίς φύλλα. 🕮 < μσν. βέργα < λατιν. verga.

βερέμι, το, ουσ. [γεν. βερεμιού, -μιών,] • 1. (ιατρ.) φυματίωση, συνών. χτικιό, φθίση, 2. (ναυτ.) κυρτότητα ζυγών και καταστρώματος, 3. (μτφ.) μεγάλη στενοχώρια, συνών. θλίψη, μαράζι, μελαγχολία, κατάθλιψη, 4. (λογοτ.) *«έχει μαράζι στην καρδιά και στην ψυχή βερέμι»* [δημοτικό τραγούδι]. 🕮 < τουρκ. verem [= φθίση, χτικιό] < αραβικής προέλευσης. ⊙ βερέμης [επίθ.], βερεμιάρης [επίθ.], βερεμίζω και βερεμιάζω, βερέμικος, βερεμλής.

Βερενίκη, η, ουσ. • 1. (αστρον.) *«κόμη της Βερενίκης»,* αστερισμός του βόρειου ημισφαιρίου που αποτελείται από πολλούς αμυδρούς αστέρες σε τριγωνικό σχηματισμό, 2. [ως κύρ. όν.:] α) γυναικείο όνομα κυρίως κατά τους αρχαίους χρόνους, β) τοπωνύμιο αρχ. πόλεων και λιμανιών. 🕮 < αρχ. [μακεδονικής προέλευσης κύρ. όν.: Φερενίκη) < Βέρε- + νίκη.

Βερίγγειος Θάλασσα, η, • (γεωγρ.) θάλασσα στο βόρειο τμήμα του Ειρηνικού ωκεανού που καλύπτει πάνω από δύο εκατομμύρια τ.χλμ. επιφάνειας. 🕮 < [ανθρωπωνύμιο] Vitus Jonassen Bering [1681 – 1741], γνωστός ως Ivan Ivanovich, Δανός χαρτογράφος και εξερευνητής, αξιωματικός του ρωσικού ναυτικού.

Βερίγγειος πορθμός, ο, • (γεωγρ.) θαλάσσιο πέρασμα ανάμεσα σε Ρωσία και Αλάσκα μήκους 88 χιλιομέτρων. 🕮 < [ανθρωπωνύμιο] Vitus Jonassen Bering [1681 – 1741], γνωστός ως Ivan Ivanovich, Δανός χαρτογράφος και εξερευνητής, αξιωματικός του ρωσικού ναυτικού.

βερίνα, η, ουσ. [πληθ. βερίνες] • (ναυτ.) [ιδιωματικό] α) το στρίψιμο ενός σχοινιού, συρματόσχοινου, καλωδίου ή καδένας, κουλούριασμα, β) είδος κόμπου. 🕮 < γαλλ. vérine [= κύλινδρος] < vérin [= ράμπα].

Βέριτας, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (αστρον.) πολύ μεγάλος αστεροειδής της Κύριας Ζώνης Αστεροειδών, 2. (μυθολ.) στη Ρωμαϊκή μυθολογία η Veritas, ήταν η θεά της αλήθειας, 3. (ναυτ.) ο Γαλλικός Νηογνώμονας, Bureau Veritas, *«Μπυρό Βεριτάς»*, [αλλαγή τονισμού] ναυτιλιακός τεχνικός οργανισμός που καταρτίζει κανονισμούς ασφαλείας, τόσο για τη ναυπήγηση των πλοίων όσο και για τον εξοπλισμό τους, επίσης πιστοποιεί και εκδίδει τα ναυτιλιακά έγγραφα που επιτρέπουν τη νόμιμη πλεύση των σκαφών [έτος ίδρυσης 1828]. 🕮 [για την 1η και 2η ερμ.] λατιν. Veritas [= αλήθεια] < [για την 3η ερμ.] γαλλ. bureau = [γραφείο], Veritas < verité [= αλήθεια].

βερμούδα, η, ουσ. • (ενδυμ.) κοντό παντελόνι που φτάνει ως το γόνατο. 🕮 < αγγλ. τοπων. *Bermuda, η ονομασία του συμπλέγματος των νήσων οφείλεται στον Ισπανό εξερευνητή Juan Bermudez,ο οποίος και το ανακάλυψε τον 16ο αι.

ΤΟΠΩΝΥΜΙΟ: **Βερμούδες**, ομάδα κοραλλιογενών νήσων στον Β. Ατλαντικό, αποικία της Μ. Βρετανίας από το 1609. Έχουν έκταση 53,3 τ.χλμ. και πληθυσμό 70.000 άτομα. Ναυτική και αεροπορική βάση Βρετανών και Αμερικάνων.

βερνιέρος, ο, ουσ. • (εργαλ.) παχύμετρο ακριβείας – vernier, βαθμονομημένο σε ίντσες και εκατοστά, κατάλληλο για εσωτερικές και εξωτερικές μετρήσεις. 🕮 < ιταλ. vernier < από το όνομα του Γάλλου μαθηματικού και εφευρέτη Pierre Vernier που ανακάλυψε και παρουσίασε την ομώνυμη κλίμακα το 1631, σε ορισμένες γλώσσες, η κλίμακα Vernier ονομάζεται nonius από το όνομα του Πορτογάλου μαθηματικού και κοσμογράφου Pedro Nunes (1502-1578).

βερνίκι, το, ουσ. • 1. (χημ.) ρευστή ουσία για επικάλυψη διαφόρων επιφανειών, συνών. λούστρο, 2. (μτφ.) α) επιφανειακό και ψεύτικο προσόν, β) επιπόλαια μόρφωση. 🕮 < ίσως μτγν. βερενίκιον [= είδος φυτού] < μσν. λατιν. vernicium, ή μτγν. λατιν. veronice (από το όνομα της γυναίκας του Πτολεμαίου Λάγου, Βερενίκης, ή από το όνομα της πό-

λης Βερενίκης στην Κυρηναϊκή, απ' όπου εξαγόταν ένα αρωματικό είδος ρητίνης). ⊙ βερνικώνω, βερνίκωμα, βερνικωτής, βερνίκωση, βερνικωτός.

Βερολίνο, το, ουσ. • (γεωγρ.) η πρωτεύουσα και η μεγαλύτερη σε έκταση και πληθυσμό πόλη της Γερμανίας με 3.782.202 κατοίκους [απογρ. 2023]. 🕮 < γερμ. Berlin < αβέβαιου ετύμου, ίσως από το σλαβ. berl- / birl- [= βάλτος] ή γερμ. Bär [= αρκούδα].

Βετελγέζης, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] ή **Μπετελγκέζ,** άκλ. ουσ. • (αστρον.) ψυχρός αστέρας φασματικού τύπου K ή M που ανήκει στους λεγόμενους ερυθρούς γίγαντες, ορατός τους χειμερινούς μόνο μήνες. 🕮 < αγγλ. Betelgeuse ή εξελληνισμένα Βετελγέζης και Βετελγόζης, είναι το ιδιαίτερο όνομα του υπεργίγαντα του αστερισμού του Ωρίωνος.

βήλον, το, ουσ. • 1. (ναυτ.) α) πανί πλοίου, β) κομμάτι υφάσματος, 2. κουρτίνα, το παραπέτασμα που κλείνει την Ωραία Πύλη στην ορθόδοξη χριστιανική εκκλησία, ή η αυλαία του θεάτρου, 3. (ιστορ.) [μσν.] α) σημαία στον πυργίσκο του ιππόδρομου, β) πυργίσκος του ιππόδρομου. 🕮 μτγν. βῆλον < λατιν. velum [= ιστίο πλοίου, οθόνη].

βήμα, το, ουσ. • 1. το περπάτημα, 2. ο τρόπος με τον οποίο βαδίζει κανείς, βάδισμα, συνών. δρασκελιά, 3. πρόχειρος τρόπος μέτρησης του μήκους, 4. (συνεκδ.) ο κρότος των βημάτων, 5. το βάθρο του ομιλητή, η βάση, 6. (ειδ. φρ.) [εκκλ.] *«Άγιο Βήμα»,* ιερό μέρος του ναού, 7. ο χώρος που παραχωρείται σε έντυπο για δημοσίευση προσωπικής άποψης, 8. έδρα δικαστή, θρόνος, 9. (φρ.) *«βήμα έλικος / καρφώσεως / κοχλίου / μεταβλητό / μόνιμο».* 🕮 < αρχ. βῆμα. ⊙ βηματοδότης, βηματοδρομία, βηματόμετρο, βημόθυρο.

βηρύλλιο, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.) αργυρόλευκο, γυαλιστερό και σχετικά μαλακό μέταλλο, στοιχείο της ομάδας των αλκαλικών γαιών, με χημικό σύμβολο Be και ατομικό αριθμό 4, βρίσκει εφαρμογές στην μεταλλουργία και την πυρηνική τεχνολογία. 🕮 < μτγν. βηρύλλιον (η λ. είχε εισαχθεί στην ελληνιστική περίοδο από την Ινδία, πατρίδα των πολύτιμων λίθων) < ίσως από το τοπων. Vēḷur ή Belur [= πόλη της Ν. Ινδίας και τόπος πολύτιμων λίθων].

βήχας, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • ξαφνική εκπνοή αέρα από τους πνεύμονες που συνοδεύεται από χαρακτηριστικό ήχο. 🕮 < μσν. βήχας < αρχ. βήξ, αιτ. βῆχα.

βία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. πίεση, εξαναγκασμός, 2. κακοποίηση, 3. βιασύνη, γρηγοράδα, 4. σωματική δύναμη, ρώμη, 5. (φρ.) *«ψυχολογική βία», «δια της βίας», «ανωτέρα βία», «μετά βίας»,* 6. (μυθολ.) [ως κύρ. όν.:] *η *Βία,* θεότητα, προσωποποίηση της αφηρημένης έννοιας και δύναμης. 🕮 < αρχ. βία. ⊙ βιάζω, βιασύνη.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Βία,** κόρη του Γίγαντα Πάλλαντα και της Στύγγας (Ησίοδ. Θεογ. 383 κ. εξ.). Στη διάρκεια της γιγαντομαχίας βοήθησε τον Δία μαζί με τα αδέλφια της, το Ζήλο, τον Κράτο και τη Νίκη, να αλυσοδέσουν τον Προμηθέα στον Καύκασο.

βιβάρι και **διβάρι,** το, ουσ. • 1. ιχθυοτροφείο, 2. θαλάσσια εγκατάσταση για διατήρηση μικρών ζώων στο φυσικό τους περιβάλλον, συνών. λιβάρι, διβάρι, ταλιάνι, ιβάρι. 🕮 < μσν. βιβάριον < λατιν. vivarium [= ζωοτροφικός] < vivus [= ζωντανός, έμβιος] < vivo, vivere [= ζω].

βιβλίο, το, ουσ. • 1. το σύνολο χειρόγραφων ή τυπωμένων φύλλων χαρτιού, ραμμένων και δεμένων σε τόμο, σύγγραμμα, *«βιβλίο νηολογίου / βιβλίο διαταγών / μισθοδοσίας / εσόδων εξόδων / ταξιδίων / φορτίου / κατάπλων»,* 2. υποδιαίρεση ενός μεγάλου συγγράμματος, 3. (μτφ.) καθετί που διδάσκει και διαφωτίζει την ανθρώπινη κοινότητα. 🕮 < αρχ. βιβλίον < βυβλίον (με προληπτική αφομοίωση του -υ- σε -ι-) < αρχ. Βύβλος [δες βιβλικός]. ⊙ βιβλιεκδότης, βιβλιεκδοτική, βιβλιεμπορία, βιβλιογνωσία, βιβλιογράφος, βιβλιοδεσία, βιβλιοδέτης, βιβλιοθηκάριος, βιβλιοθήκη, βιβλιοθηκολόγος, βιβλιοθηκονόμος, βιβλιοθηκονομία, βιβλιοθήρας, βιβλιοκάπηλος, βιβλιοκλοπία, βιβλιοκριτικός, βιβλιολάτρης, βιβλιολόγος, βιβλιομανία, βιβλιομανής, βιβλιοπώλης, βιβλιορραφή, βιβλιόσημο, βιβλιοσκώληκας, βιβλιονόμος, βιβλιοσοφία, βιβλιοσυλλέκτης, βιβλιοταξία, βιβλιοφάγος, βιβλιοφύλακας, βιβλιόψειρα, βιβλιοφιλία.

βίδα, η, ουσ. • 1. (εργαλ.) κοχλιωτό καρφί, 2. (μτφ.) α) το λογικό, β) η τρέλα, ο παραλογι-

σμός. 🕮 < μσν. βίδα < βενετ. vida ή ιταλ. vite < λατιν. vitis [= αμπέλι]. ⊙ βιδώνω, βίδωμα, βιδωτός, βιδωτήρι, βιδιάζω.

βιδολόγος, ο, ουσ. • το βιδωτήρι, συνών. κατσαβίδι, κοχλιοστρόφιο. 🕮 < βίδα + -ο- + -λόγος.

Βιετνάμ, το, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) κράτος της Νοτιοανατολικής Ασίας, στη χερσόνησο της Ινδοκίνας, έχει έκταση 331.690 τ.χλμ. και πληθυσμό 96.208.984 κατοίκους [απογρ. 2019]. 🕮 < βιετναμικά: Việt Nam, παραλλαγή του Nam Việt < κινεζ. Nan-Yue [= Νότιοι λαοί].

βίζα, η, ουσ. • 1. θεώρηση διαβατηρίου, πιστοποιητικών και ναυτιλιακών εγγράφων, που χρησιμεύει για την είσοδο και έξοδο σε ή από ξένη χώρα, 2. το σχετικό έγγραφο εισόδου κάποιου σε μία ξένη χώρα. 🕮 < ιταλ. visa < λατιν. video, videre [= βλέπω].

βίζιτα, η, ουσ. • 1. [παρωχημένο] φιλική επίσκεψη, 2. (μειωτ.) συνουσία επί πληρωμή, 3. (ναυτ.) [παλαιότερα] υγειονομική εξέταση, επιθεώρηση πλοίου. 🕮 < μσν. βίζιτα < ιταλ. visita. ⊙ βιζιτάρω [= επιθεωρώ, εξετάζω] > βιζιτάρισμα.

Βίκινγκ, ο, άκλ. ουσ. • 1. εθνοτική ομάδα Λαών της Βόρειας Ευρώπης, κοιτίδα τους ήταν η Σκανδιναβία, 2. Σκανδιναβός πειρατής. 🕮 < αγγλ. Viking < αρχ. σκανδ. Vikingr [= πειρατής] < γερμ. wichinc [= ναυτικός].

βιλιέρης, ο, ουσ. [πληθ. βιλιέρηδες] • (επάγγ.) ειδικευμένος τεχνίτης στο σχεδιασμό, το κόψιμο και το ράψιμο πανιών, είτε με το χέρι, είτε με κοπτοράπτη [τύπος ραπτομηχανής]. 🕮 < ίσως από το ιταλ. biglia [= τρύπα μπιλιάρδου].

βίνος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) μικροσκοπικό ψαράκι των γλυκών νερών, η επιστ. του ονομ.: Barbatula barbatula [διώνυμο], διαδεδομένο είδος στην Ευρώπη, στην Ελλάδα το συναντάμε στον Αξιό και στον Αλιάκμονα.

βίντεο, το, άκλ. άκλ. ουσ. • 1. (τεχνολ.) ηλεκτρονική συσκευή που καταγράφει και προβάλλει στην οθόνη της τηλεόρασης ταινία, συνών. μαγνητοσκόπιο, 2. πρώτο συνθετικό λέξεων που έχουν σχέση μ' αυτή τη συσκευή, π.χ.: βιντεοκασέτα, βιντεοταινία κ.ά. 3. (συνεκδ.) κασέτα που τοποθετείται στην παραπάνω συσκευή και το περιεχόμενό της. 🕮 < λατιν. video, videre [= βλέπω]. ⊙ βιντεοκλάμπ, βιντεογκέιμ, βιντεοκλίπ, βιντεοτέξτ [άκλιτες λ.], βιντεοθήκη, βιντεοκάμερα, βιντεογραφώ, βιντεοκασέτα, βιντεολέσχη, βιντεομανής, βιντεοοθόνη, βιντεοπαιχνίδι, βιντεοπειρατεία, βιντεοσκόπηση, βιντεοεφημερίδα, βιντεοσκοπώ, βιντεοταινία.

βιντζότρατα, η, ουσ. • (ναυτ.) [παρωχημένο] αλιευτικό εργαλείο, τύπος τράτας, που αποτελείται από μεγάλο δικτυωτό σάκο που σύρεται από σκάφος ευρισκόμενο κοντά στην ακτή και το οποίο χρησιμοποιεί βίντζι για την ανέλκυση, θεωρείται καταστροφικό διότι αλιεύει στα ρηχά παραγωγικά οικοσυστήματα, χωρίς δυνατότητα επιλογής, σκουπίζοντας ουσιαστικά το βυθό αδιαφορώντας για την χλωρίδα, τα μεγέθη και είδη των αλιευμάτων. 🕮 < βίντσι + τράτα.

βίντσι, το, ουσ. • (τεχνολ.) μηχάνημα κατάλληλο για ανύψωση φορτίου, βαρούλκο, συνών. γερανός, παλάγκο, εργάτης [= είδος εργαλείου που τοποθετείται σε μικρά οχήματα], *«βίντζι φορτοεκφορτώσεως / χειρός / χειροκίνητο / ηλεκτρικό / υδραυλικό»*. 🕮 < αγγλ. winch. ⊙ βιντζιέρης.

βινύλ(ιο), το, ουσ. • (χημ.) συνθετική ύλη που χρησιμοποιείται για την κατασκευή δίσκων πικ-απ, γραμμοφώνου, βερνικιών, πλαστικών υλών και πολλών άλλων προϊόντων. 🕮 < γαλλ. vinul ή αγγλ. vinyl < λατιν. vinum [= κρασί]. ⊙ βινυλικός, βινυλίτης.

βιοαέριο, το, ουσ. • μείγμα διαφορετικών αερίων, πλούσιο κυρίως σε μεθάνιο, που παράγεται από την αποσύνθεση οργανικής ύλης, απουσία οξυγόνου, και είναι χρήσιμο ως πηγή ενέργειας. 🕮 < βίο(ς) + αέριο.

βιομετεωρολογία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) επιστημονικός τομέας της μετεωρολογίας που μελετά τις καιρικές συνθήκες και τις επιπτώσεις τους στους έμβιους οργανισμούς. 🕮 < βιομετεωρολογία < βιο- + μετεωρολογία, μτφρδ. από την αγγλική biometeorology.

βιομηχανία, η, ουσ. • 1. ο τομέας επεξεργασίας πρώτων υλών και η παραγωγή καταναλωτικών αγαθών, με τη βοήθεια μηχανών

και την απαραίτητη υποστήριξη από το αντίστοιχο εργατικό προσωπικό, (φρ.) *«βιομηχανία ιχθύων»,* κλάδος της βιομηχανίας τροφίμων που ασχολείται με την αλιεία και την επεξεργασία ψαριών, θαλάσσιων ζώων, φαλαινών, μαλακίων και φυκιών, 2. ο τόπος της επεξεργασίας και παραγωγής των εμπορεύσιμων αγαθών, *«αμυντική βιομηχανία»,* σύνολο βιομηχανικών μονάδων παραγωγής οπλικών συστημάτων, *«βαριά βιομηχανία»,* οι εγκαταστάσεις υψηλών προδιαγραφών, με στήριξη οικονομικού και τεχνολογικού επιπέδου, και με απασχόληση πολλών εργαζομένων για παραγωγή βαρέων αντικειμένων, *«τουριστική / ναυπηγική / πολεμική / πυρηνική / φαρμακευτική / χημική βιομηχανία»* κ.ά. 🕮 < μτγν. βιομηχανία [= αναζήτηση των απαραίτητων για τη ζωή]. ⊙ βιομηχανικός, βιομηχανισμός, βιομηχανοποίηση.

βιορύπανση, η, ουσ. • κάθε στερεό υλικό, που βυθίζεται στη θάλασσα, μέταλλο, ξύλο, πέτρα, πλαστικό κ.λπ. υπόκειται σε αποικισμό ή βιορύπανση από θαλάσσιους οργανισμούς.

βίρα, επιφών. [άκλ.] • (ναυτ.) α) τράβα, β) σήκωσε, ανέβασε, αντών. μάινα, (φρ.) *«βίρα πότζι / την άγκυρα»,* δηλ. τράβηξε δυνατότερα την άγκυρα / αποπλέουμε. 🕮 < ιταλ. vira, προστακτική του ρ. virare [= τραβώ, κάνω στροφή].

βιράρισμα, το, ουσ. • 1. ανύψωση βάρους με γερανό, 2. το σήκωμα της άγκυρας, ή της έλξης ενός σκοινιού, κάβου, πανιού ή σημαίας. 🕮 < ιταλ. virare [= τραβώ, κάνω στροφή].

βιράρω, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) θέτω σε κίνηση το βαρούλκο: α) ανελκύω από τη θάλασσα την άγκυρα, τα δίχτυα, τη λέμβο, β) ανεβάζω τα πανιά στο ιστιοφόρο σκάφος, γ) ανυψώνω φορτίο για φορτοεκφόρτωση, τραβώ με τον γερανό βαριά αντικείμενα, έλκω, δ) τραβάω σχοινιά, κάβους, ή συρματόσχοινα κατά την πρόσδεση του πλοίου, σύρω. 🕮 < ιταλ. virare [= τραβώ, κάνω στροφή]. ⊙ βιράρισμα.

Βιρμανία ή **Μπούρμα,** η, [παλαιότερη ονομασία] **Μιανμάρ,** η, [σύγχρονη ονομασία] ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της Νοτιοανατολικής Ασίας με έκταση 676.578 τ.χλμ. και πληθυσμό περίπου 55 εκατομμύρια κατοίκους. 🕮 < γαλλ. Birmanie < σανσκριτικό Brahma Desha [= γη του Βράχμα ή Μπράχμα – ινδουιστική θεότητα].

βισμούθιο, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.) α) χημικό στοιχείο, με σύμβολο Bi και ατομικό αριθμό 83, β) είδος εύθραυστου, λαμπερού, αργυρόλευκου μετάλλου που χρησιμεύει στη σύνθεση ενώσεων στον τομέα της φαρμακευτικής, της υαλουργίας κ.ά. 🕮 < γαλλ. bismuth < γερμ. wis(s)mut(h) < wisa [= λιβάδι] + mut [= μεταλλευτικό δικαίωμα] ή < γερμ. Weissmuth [= λευκή μάζα]. ⊙ βισμουθισμός, βισμουθίτης.

βιτζιρέλο, το, ουσ. • (ναυτ.) μηχανισμός, ηλεκτροκίνητος ή χειροκίνητος [με τη βοήθεια μανέλας], για γρήγορη και εύκολη χρήση

των πανιών, αποτελείται από ένα σύνολο γραναζιών στο εσωτερικό του, που σε συνδυασμό με την ορθή θέση του σώματος του ιστιοπλόου και την ακριβή κίνηση και έλξη που ασκεί μπορεί να φερμάρει με επιτυχία τα σχοινιά της ιστιοφορίας. 🕮 < αγγλ. winch [= βίντζι, βαρούλκο].

βιτριόλι, η, ουσ. • (χημ.) χημική ένωση γνωστή και ως θειικό οξύ με μοριακό τύπο H_2SO_4. 🕮 < γαλλ. vitriol < λατιν. vitreus [= γυαλί].

↳ Το θειικό οξύ ήταν γνωστό στη Μεσαιωνική Ευρώπη ως *«έλαιο **βιτριολιού**»* ή *«πνεύμα **βιτριολιού**»* ή απλούστερα ως *«**βιτριόλι**»*.
Ο θειικός χαλκός (II) (CuSO4) ονομαζόταν *«μπλε **βιτριόλι**»* ή *«ρωμαϊκό **βιτριόλι**»*.
Ο θειικός ψευδάργυρος (ZnSO4) ονομαζόταν *«λευκό **βιτριόλι**»*.
Ο θειικός σίδηρος (II) (FeSO4) ονομαζόταν *«πράσινο **βιτριόλι**»*.
Ο θειικός σίδηρος (III) [Fe2(SO4)3] ονομαζόταν *«**βιτριόλι** του Άρη»*.
Το θειικό κοβάλτιο (CoSO4) ονομαζόταν *«κόκκινο **βιτριόλι**»*.

βλάβη, η, ουσ. • φθορά, ζημιά, αβαρία, ναυφθορία [= φθορά ή και απώλεια πλοίου, ναυάγιο], πάθημα, αλλοίωση, (φρ.) *«μικρή / μεγάλη / προσωρινή / μόνιμη / ανεπανόρθωτη / σωματική / μηχανική / τεχνική / ηθική / τυχαία»,* (λόγ. έκφρ.) *«ανήκεστος / ανήκεστη βλάβη».* 🕮 < αρχ. βλάβη.

Βλαδιβοστόκ, το, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) πόλη και μεγάλο λιμάνι στην ανατολική Ρωσία, τελευταίος σταθμός του Υπερσιβηρικού σιδηρόδρομου, έχει 600.000 κατοίκους περίπου. 🕮 < ρωσ. Владивостóк, και Βλαντιβαστόκ, που σημαίνει Κυρίαρχος της Ανατολής [αγγλ. Vladivostok].

βλάχος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος ψαριού που συγγενεύει με το ροφό, η επιστ. του ονομ.: Polyprion americanus (Πολυπρίων ο αμερικανός) ή επινέφελος γίγας, [διώνυμο], γνωστό και ως πίγκα, το μήκος του φθάνει το 1,5 μέτρο και το βάρος του τα 120 κιλά (στις ελληνικές θάλασσες λιγότερο έως τα 80 κιλά), το χρώμα του καφέ ή γκριζωπό με σκόρπιες κιτρινωπές βούλες, διαβιεί σε αμμώδεις εκτάσεις, τρέφεται με κεφαλόποδα, γαρίδες και μουσμούλια. 🕮 < αγνώστου ετύμου. ⭕ βλαχοσφυρίδα, ασπρόβλαχος.

βλεννόρροια, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (ιατρ.) αφροδίσιο νόσημα που προέρχεται από το μικρόβιο γονόκοκκος και προσβάλλει το ουρογεννητικό σύστημα, συνών. γονόρροια. 🕮 < αγγλ. gonorrhea, γαλλ. blennorrhée < αρχ. βλέννα(α) -ο- + -rrhée [= -ρροια] < ροή.

βλήμα, το, ουσ. • 1. καθετί που ρίχνεται, εκσφενδονίζεται εναντίον κάποιου στόχου, (στρατ.) *«πυρηνικό / διηπειρωτικό / εκρηκτικό / εμπρηστικό / τοξικό / τροχιοδεικτικό βλήμα»,* 2. (μτφ. ως χαρακτηρισμός) ο ανόητος άνθρωπος, ο αργόστροφος, ο βλάκας. 🕮 < αρχ. βλῆμα. βληματαποθήκη, βληματοδόχη, βληματοθήκη, βληματόμετρο, βληματοφόρος.

βλήτρο, το, ουσ. [συνήθως στον πληθ.] • 1. (τεχνολ.) λείο και λεπτό κυλινδρικό στέλεχος διαφόρων μηκών, συνήθως μεταλλικό, με πεπλατυσμένη κεφαλή και σπειροειδή κορμό χρήσιμο για συνδέσεις, στερεώσεις και συναρμολογήσεις, π.χ. για τη στήριξη των σιδηροτροχιών στις ξύλινες τραβέρσες, συνών. μπουλόνι, 2. μεταλλική βέργα οπλισμού που συνδέει δύο στοιχεία οπλισμένου σκυροδέματος. 🕮 < αρχ. βλῆτρον [= καρφί, κρίκος].

βόαπας, ο, ουσ. δες βόωψ.

βοήθεια, η, ουσ. • 1. η συνδρομή που ζητείται ή που προσφέρεται σε περιπτώσεις κινδύνου, ανάγκης, δυσκολίας, συνών. αρωγή, ενίσχυση, επικουρία, υποστήριξη, αβάντα, 2. το μέσο με το οποίο συνδράμουμε κάποιον, 3. (ως επιφ.) κάλεσμα για προστασία και αποφυγή κινδύνου, 4. επίκληση για ελεημοσύνη, δωρεά, 5. (φρ.) *«οδική βοήθεια», «ανθρωπιστική βοήθεια».* 🕮 < αρχ. βοήθεια.

βοηθητικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που είναι πρόθυμος για να βοηθήσει, 2. αυτός που έχει δευτερεύουσα θέση σε υπηρεσία, εφεδρικός, επικουρικός, 3. (ως ουσ.) πρόσωπο που κρίνεται ακατάλληλο για να υπηρετήσει ως μάχιμος στο στρατό αλλά είναι ικανό για θέσεις υποστηρικτικές ή διοικητικές εξαιτίας κάποιας παθήσεως, αναπηρίας ή κακής σωματοδομής, 4. (φρ.) *«βοηθητικός δέκτης / κινητήρας / κύλινδρος / λέβητας / μηχανισμός πηδαλίου / οἴαξ, -ᾶκος, [= τιμόνι -αρχ.- πηδάλιο] / πομπός / ραδιογωνιομετρικός σταθμός», «βοηθητική μονάδα / αντλία / βαλβίδα / λέμβος / μηχανή / μονάδα παροχής ισχύος / γεννήτρια / συσκευή κ.ά.»,* 5. βοηθητικά σκάφη στο Ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό: πετρελαιοφόρα, υδροφόρα, πλοία φάρων, αποβατικά, φραγματοθέτιδες, πλωτοί γερανοί, πλοία μεταφοράς προσωπικού, πλοία αλιείας τορπιλών, ρυμουλκά, υδρογραφικά, ωκεανογραφικά. 🕮 < αρχ. βοηθητικός. ◈ βοηθητικά και βοηθητικώς [επίρρ.].

βοηθός, ο/η, ουσ. • αυτός που βοηθάει κάποιον, που κάνει μια δευτερεύουσα, μια συμπληρωματική εργασία, ο αρωγός, (φρ.) *βοηθός θαλαμηπόλου / μηχανικού / επιθεωρητή πλοίου».*

Βοθνικός ή **Βοθνιακός Κόλπος,** ο, • (γεωγρ.) το βόρειο τμήμα της Βαλτικής θάλασσας μεταξύ Σουηδίας και Φιλανδίας. 🕮 < σουηδ. Bóthnia [ονομασία σουηδικής επαρχίας] - Bottniska viken [= Βοθνικός κόλπος] < Botten [= βυθός] + viken [= κόλπος].

βόλαγμα, το, ουσ. • α) πέταγμα των διχτυών για ψάρεμα στη θάλασσα, 2. τεχνική ψαρέματος με πέταγμα πετρών στο νερό ή με παφλασμό της υδάτινης επιφάνειας με σκοπό την προσέλκυση των ψαριών. 🕮 < βολάζω [δες λ.].

βολάζω, και **-ιάζω,** ρ. [μετβ.] • 1. (ναυτ.) ρίχνω τα δίχτυα στη θάλασσα, 2. βυθίζω κάτι σε νερό, 3. χτυπώ την επιφάνεια του νερού

με βολαστήρα [δες λ.]. 🕮 < αρχ. βόλος [= 1. ρίξιμο διχτυού με το χέρι, 2. κάτι που πιάνεται στο δίχτυ· το κοπάδι των ψαριών]. ⊙ βόλαγμα και βόλασμα [= το ρίξιμο των διχτυών στη θάλασσα].

βολαστήρα και **βολαχτήρα,** η, ουσ. • (εργαλ.) εργαλείο που χρησιμοποιούν οι ψαράδες για να χτυπούν με αυτό την επιφάνεια του νερού και να τρομάζουν τα ψάρια οδηγώντας τα προς το σημείο που είναι απλωμένα τα δίχτυα τους. 🕮 < αρχ. βόλος [= 1. ρίξιμο διχτυού με το χέρι, 2. κάτι που πιάνεται στο δίχτυ· το κοπάδι των ψαριών].

βολάν, το, άκλ. ουσ. • 1. (τεχνολ.) τιμόνι, 2. (συνεκδ.) οδήγηση, 3. (ενδυμ.) τμήμα γυναικείου φορέματος, 4. (μτφ.) διοίκηση. 🕮 < γαλλ. volant < ρ. voler [= πετώ].

Βόλγας, ο, ουσ. • (γεωγρ.) ο μεγαλύτερος ποταμός της Ευρώπης σε μήκος και σε ποσότητα νερού που κυλά στα εδάφη της Ρωσίας και εκβάλλει στην Κασπία Θάλασσα. 🕮 < [υδρωνύμιο] αγγλ. Volga < ρωσ. Βо́лга < παλαιοσλαβικής προέλευσης, κατά την αρχαιότητα ονομάζονταν Ρας, Ρα ή Ρως.

Βολιβία, η, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της Λατινικής Αμερικής με έκταση 1.098.580 τ.χλμ. και πληθυσμό 12.006.031 κατοίκους [απογρ. 2023]. 🕮 < [ανθρωπωνύμιο] ισπαν. *Simón Bolívar.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: **Σιμόν Μπολίβαρ - Simón José Antonio de la Santísima Trinidad Bolívar y Palacios,** (1783 – 1830), γνωστός ως El Libertador [= Ο Ελευθερωτής], ηγέτης διαφόρων κινημάτων ανεξαρτησίας σε όλη τη Νότια Αμερική. Θαυμαστής της Αμερικανικής Επανάστασης, πολιτικά φιλελεύθερος, υπέρμαχος του οικονομικού συστήματος της ελεύθερης αγοράς.

βολίδα, η, ουσ. • 1. η σφαίρα του όπλου, 2. (ναυτ.) μολυβένιο βαρίδι [κωνικού σχήματος] δεμένο στην άκρη ενός βαθμονομημένου σχοινιού με το οποίο μετρούν το βάθος της θάλασσας, συνών. σκαντάγιο, (φρ.) *«βολίδα αναφλέξεως / μεγάλου ή μικρού βάθους / μηχανική»*, 3. (αστρον.) μικρό φωτεινό σώμα που διασχίζει τον ουρανό και αυτοκαταστρέφεται καιόμενο πριν φτάσει στο έδαφος, είδος διάττοντος αστέρος, 4. (μτφ. ως επίρρ.) για κάτι που κινείται με μεγάλη ταχύτητα. 🕮 < μτγν. βολίς [= βλήμα].

βολιδόσχοινο, το, ουσ. • (ναυτ.) βαθμονομημένο σχοινί στην άκρη του οποίου είναι τοποθετημένο μολύβδινο βαρίδι, χρησιμοποιείται από τους ναυτικούς για τη μέτρηση της απόστασης του πυθμένα από το πλοίο, συνών. σκαντάγιο κ. σκαντάλιο, βολίδα [δες λ. ερμ. 2]. 🕮 < βολίδ(α) -ο + σχοιν(ί) -ο.

βολιδοσκόπηση, η, ουσ. • 1. η προσπάθεια που γίνεται από κάποιον να καταλάβει ή να σχηματίσει μια πληρέστερη εικόνα για το πρόσωπο ή το θέμα του ενδιαφέροντός του, 2. (ναυτ.) μέτρηση ή εξέταση του βυθού της θάλασσας με βολίδα, βυθομέτρηση. 🕮 < βολιδοσκοπώ [δες λ.].

βολιδοσκοπώ, ρ. [μετβ.] • 1. εξετάζω σε βάθος το θέμα του ενδιαφέροντός μου, για να σχηματίσω μια όσο το δυνατό πιο πλήρη εικόνα, χωρίς να αποκαλύπτω τις σκέψεις, τις επιθυμίες ή τις προθέσεις μου, πριν προχωρήσω σε αποφάσεις ή ενέργειες, 2. (ναυτ.) με βολίδα εξετάζω ή μετρώ το βυθό της θάλασσας. 🕮 < βολίδα + [αρχ.] σκοπέω, -ῶ, [= παρατηρώ ή επιτηρώ].

βολίζω, ρ. [μετβ.] • ρίχνω βολίδα [δες λ.] στη θάλασσα για να μετρήσω το σημείο στο οποίο βρίσκομαι από το βυθό, σκανταγιάρω, συνών. βολιδοσκοπώ, βυθομετρώ, βυθοσκοπώ. 🕮 < αρχ. βολ(ή) + [καταλ.] -ίζω. ⊙ βόλισμα, βολισμός, βολιστής, βόλιση.

βόλισμα, το, **βολισμός,** ο, ουσ. • 1. ρίξιμο βολίδας για βυθομέτρηση, 2. το βάθος της θάλασσας που το βρίσκουμε ρίχνοντας βαθμονομημένο σχοινί στην άκρη του οποίου βρίσκεται η βολίδα, ένα μολυβένιο βαρίδι, το σκαντάγιο, 3. [πληθ.] τα βάθη των θαλασσών που είναι σημειωμένα στους ναυτικούς χάρτες. 🕮 < βολίζω.

βολκός, ο, ουσ. • (ναυτ.) αλιευτικό εργαλείο με επίμηκες - κωνικό - δικτυωτό καλάθι κατάλληλο για το ψάρεμα χελιών. 🕮 < αγνώστου ετύμου, ίσως από το σλαβ. vlak.

Βόλος, ο, ουσ. • (γεωγρ.) πρωτεύουσα του νομού Μαγνησίας και αξιόλογο λιμάνι της πατρίδας μας, με 85.000 κατοίκους περίπου. 🕮 αβέβαιου ετύμου, ίσως από παραφθορά της αρχ. λ. Ἰωλκός, [μσν. Γόλος < τουρκ.

Yolkaz < αρχ. Ἰωλκός]. ⊙ Βολιώτης, -σσα, βολιώτικος.

βολτ, το, άκλ. ουσ. • (φυσ.) μονάδα μέτρησης της τάσης του ηλεκτρικού ρεύματος. 🕮 διεθν. όρ. volt (από το όνομα του Ιταλού φυσικού *A. Volta).

βόλτα, η, ουσ. • 1. περιστροφή, γύρος, γυροβολιά, 2. περίπατος, συνών. σεργιάνι, τσάρκα, σουλάτσο, βολτάρισμα, 3. (εργαλ.) εργαλείο ψαρέματος, η πετονιά, 4. (ναυτ.) αλλαγή πορείας πλοίου, αναστροφή – υποστροφή, 5. [πληθ.] *«βόλτες σε κοτσανέλο»,* τρόπος δεσίματος του σχοινιού. 🕮 < ιταλ. volta < λατιν. volutes, ρ. volvere [= στρέφω]. ⊙ βολτατζάρω [δες λ.].

βολτάζ, το, άκλ. ουσ. • (φυσ.) τάση κυκλώματος σε βολτ. 🕮 < γαλλ. voltage < volt (από το όνομα του Ιταλού φυσικού Α. *Volta).

βολταϊκός, -ή, -ό, επίθ. • (φυσ.) σχετικός με το σύστημα του Volta. 🕮 αγγλ. voltaic ή γαλλ. voltaique < volt (από το όνομα του Ιταλού φυσικού Α. *Volta).

βολτάμετρο και **βολτόμετρο,** το, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή μέτρησης της ποσότητας του ηλεκτρισμού. 🕮 < αγγλ. voltameter < volta (από το όνομα του Ιταλού φυσικού Α. *Volta) + meter < γαλλ. meter < αρχ. μέτρο(ν).

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: **Alessandro Giuseppe Antonio Anastasio Volta** (Κόμο 1745 - 1827), ο εφευρέτης της ηλεκτρικής στήλης. Καθηγητής στο πανεπιστήμιο της Παβίας. Οι εργασίες του αναφέρονται στον ηλεκτρισμό, τη χημεία και τη φυσιολογία. Έδωσε το όνομά του στη μονάδα του ηλεκτρικού δυναμικού.

βολτάρω, ρ. [αμετβ.] • 1. κάνω βόλτα [δες λ.], συνών. σουλατσάρω, 2. (ναυτ.) πλαγιοδρομώ για να μπω στο λιμάνι. 🕮 < ιταλ. voltare < volta.

βολτατζάρω και **βολτετζάρω,** ρ. [αμετβ.] • 1. περπατώ αργά, κάνω βόλτες, 2. (ναυτ.) πλέω με βόλτες για να πλησιάσω σε απάνεμη παραλία, και να μπω σε λιμάνι, πλαγιοδρομώ. 🕮 < ιταλ. volteggiare [= στριφογυρίζω, τριγυρίζω] < volta < λατιν. volutes, ρ. volvere [= στρέφω]. ⊙ βολτατζάρισμα.

βολτατζής, ο, ουσ. • (ναυτ.) ψαράς που χρησιμοποιεί τη βόλτα στο ψάρεμά του. 🕮 < βόλτα + -τζής < καταλ τουρκ. προέλευσης.

βολφράμιο, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.) χημικό στοιχείο με σύμβολο το W και ατομικό αριθμό 74, βρίσκεται σχεδόν αποκλειστικά στη μορφή χημικών ενώσεων, δύστηκτο, σκληρό, βαρύ μέταλλο, πολύτιμο στην δημιουργία ανθεκτικών κραμάτων, συνών. τουνγκστένιο. 🕮 < γερμ. Wolhram [= λυκοδάμασμα] < λατιν. wolframium. ⊙ βολφραμίτης, βολφραμιακός.

βόμβα και **μπόμπα,** η, ουσ. • 1. (στρατ.) μεταλλική θήκη γεμισμένη με εκρηκτική ύλη, συνών. βλήμα, 2. μεγάλη φιάλη ή δοχείο, 3. (μτφ.) α) εκπληκτική είδηση, β) ποτό κακής ποιότητας, γ) οποιαδήποτε αιτία μπορεί να προκαλέσει αναστάτωση και ανατροπή στο πολιτικό σύστημα μιας χώρας, ακόμη και έναν πόλεμο μεταξύ χωρών, 4. απρόοπτο ατύχημα. 🕮 (αντιδάνειο) < ιταλ. bomba < λατιν. bombus < αρχ. βόμβος. ⊙ βομβιστής, βομβίστρια, βομβιστικός, βομβίδα.

Βομβάη ή **Μουμπάι,** η, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη της Ινδίας που καταλαμβάνει μια συστάδα νήσων και νησίδων που συνδέονται μεταξύ τους, διαθέτει ένα βαθύ φυσικό λιμάνι στην Αραβική θάλασσα, ο πληθυσμός της ανέρχεται σε 12.478.447 κατοίκους, ενώ η μητροπολιτική της περιοχή ξεπερνά τα 20 εκατομμύρια. 🕮 < αγγλ. Bombay < χίντι Mumbai, ή Mambai, συντετμημένος τ. του [θεωνύμιο] Mumbadevi [= η θεά Μούμπα], τοπική ινδουιστική θεότητα.

βομβάρδα και **μπομπάρδα, βουμπάρδα** και **μπουμπάρδα** και **μπουπάρδα, πομπάρδα** και **πουμπάρδα** και **πουμπάρτα** και **πουπάρδα,** η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. πυροβόλο όπλο του μεσαίωνα, είδος τηλεβόλου, λιθοβόλο κανόνι, 2. (συνεκδ.) βολή όπλου ή κανονιού, κανονιά, 3. (ναυπ.) τύπος παλιού πολεμικού οξύπρυμνου ιστιοφόρου πλοίου που έφερε κανόνια, 4. (ναυτ.) εξάρτημα ψαρέματος που ενσωματώνεται στην πετονιά και λειτουργεί ως βαρίδιο, 5. (μουσ.) μεσαιωνικό ξύλινο πνευστό όργανο. 🕮 (αντιδάνειο) < ιταλ. bombarda < λατιν. bombus < αρχ. βόμβος.

βομβητής, η, ουσ. • (τεχνολ.) ή αλλιώς τηλεειδοποιητής, ασύρματη τηλεπικοινωνιακή συσκευή που λαμβάνει και εμφανίζει αλφαριθμητικά ή φωνητικά μηνύματα. 🕮 < αρχ. βόμβ(ος) + -ητής.

βόμβος, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. συνεχής και σταθερός θόρυβος χαμηλής συχνότητας και μικρής ή μεσαίας έντασης, παρόμοιος με αυτόν που παράγεται από το πέταγμα εντόμων, βουή, βουητό, είδος θορύβου, 2. (ιατρ.) το βούισμα των αυτιών. 🕮 < αρχ. βόμβος, ηχομιμητική λ.

βοξίτης και **βωξίτης,** ο, ουσ. • (ορυκτ.) αργιλώδες ορυκτό που αποτελεί το κύριο μετάλλευμα για την παραγωγή αλουμινίου. 🕮 < γαλλ. bauxite < [Les] Baux (από το όνομα της γαλλικής κωμόπολης Baux-de-Provence, όπου βρέθηκαν, για πρώτη φορά το 1921, κοιτάσματα αυτού του ορυκτού).

βόρακας, ο, ουσ. • (χημ.) λευκό κρυσταλλικό ένυδρο άλας σε μορφή σκόνης που αποτελείται από βόριο, νάτριο και οξυγόνο, χρησιμοποιείται ως συντηρητικό, υλικό καθαρισμού και συγκόλλησης μετάλλων [όπως: ο σίδηρος, ο χαλκός, ο ορείχαλκος, ο μόλυβδος και ο ψευδάργυρος], μαλακτικό νερού. 🕮 < αγγλ. borax < γαλλ. boras < μσν. λατιν. borac και borax < αραβ. bawrag και būraq [= λευκός] < περσ. burah.

↳ Ο **βόρακας** είναι ένα φυσικό ορυκτό που χρησιμοποιείται σε νοικοκυριά πάνω από 100 χρόνια. Έχει πολύ ισχυρές καθαριστικές, απολυμαντικές και αποσμητικές ιδιότητες, που εκτός των άλλων δημιουργούν και μία αίσθηση φρεσκάδας.

βόρβορος, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. βούρκος, βρομερή λάσπη στον βυθό του λιμανιού, του ποταμού, της λίμνης, του πηγαδιού, της δεξαμενής, συνών. βούρκος, 2. (μτφ.) ηθική κατάπτωση, διαφθορά. 🕮 < αρχ. βόρβορος.

βορβοροφάγος, -α, -ο, επίθ. • 1. (σπάνιο) αυτός που τρέφεται με βόρβορο, με λάσπη, με βούρκο, (φρ.) *«βορβοροφάγος χοίρος»*, 2. (ως ουσ.) η βυθοκόρος [= μηχανή που καθαρίζει το βούρκο από πηγάδια, δεξαμενές, θαλάσσιο ή λιμναίο πυθμένα]. 🕮 < μσν. βορβοροφάγος < [αρχ.] βόρβορος + -φάγος.

Βόρεια Αμερική, η, • (γεωγρ.) τμήμα της Αμερικής που βρίσκεται στο βόρειο ημισφαίριο της Γης, με έκταση περίπου 24.490.000 τ.χλμ., και πληθυσμό 587.523.000 κατοίκους [ΟΗΕ 2019].

Βόρεια Ήπειρος, η, • (γεωγρ.) περιοχή της Αλβανίας στην οποία κατοικεί μεγάλο τμήμα της ελληνικής μειονότητας.

Βόρεια Γη, η, • (γεωγρ.) η Αρκτική, Αρχιπέλαγος που περιλαμβάνει 4 μεγάλα νησιά με έκταση 37.000 χλμ^2.

Βόρεια Θάλασσα, η, • (γεωγρ.) θαλάσσιο τμήμα του Ατλαντικού Ωκεανού με επιφάνεια 570.000 χλμ^2.

Βόρεια Ιρλανδία, η, • (γεωγρ.) αγγλικά: Northern Ireland, ένα από τα τέσσερα κρατίδια που αποτελούν το Ηνωμένο Βασίλειο.

Βόρεια Κορέα, η, • (γεωγρ.) η Λαοκρατική Δημοκρατία της Κορέας, είναι μία χώρα της Ανατολικής Ασίας με έκταση 120.540 τ.χλμ. και πληθυσμό περίπου 26 εκατομμύρια κατοίκους.

βορεινός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που έχει κατεύθυνση προς το βορρά, βόρειος. 🕮 δες βορράς.

βορειοανατολικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που βρίσκεται μεταξύ βορρά και ανατολής, 2. σημείο του ορίζοντα (συντομογραφία: ΒΑ), 3. (για κτίσμα) αυτό που είναι στραμμένο προς το ενδιάμεσο βορρά και ανατολής σημείο του ορίζοντα, 4. (ως ουσ.) τα βορειοανατολικά, το βορειοανατολικό τμήμα μιας περιοχής, 5. αυτός που προέρχεται από το παραπάνω σημείο του ορίζοντα ή που κατευθύνεται προς αυτό, *«βορειοανατολικός άνεμος [ο γρέγος] / δίοδος / ισημερινό ρεύμα / ωκεάνιο ρεύμα»*. 🕮 < βορειο- + ανατολικός, μτφρδ. από την αγγλ. northeast. ◈ βορειοανατολικά [επίρρ.].

βορειοδυτικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που βρίσκεται μεταξύ βορρά και δύσης, 2. σημείο του ορίζοντα (συντομογραφία: ΒΔ), 3. (για κτίσμα) αυτό που είναι στραμμένο προς το ενδιάμεσο βορρά και δύσης σημείο του ορίζοντα, 4. (ως ουσ.) τα βορειοδυτικά, το βορειοδυτικό τμήμα μιας περιοχής, 5. αυτός που προέρχεται από το παραπάνω σημείο του ορίζοντα ή που κατευθύνεται προς αυτό, *«βορειοδυτικός άνεμος [ο σκίρων, ο μαΐ-*

στρος]», «βορειοδυτική δίοδος» θαλάσσια διαδρομή που συνδέει τον Ατλαντικό με τον Ειρηνικό Ωκεανό διαπλέοντας τον Αρκτικό Ωκεανό. 🕮 < βορειο- + δυτικός, μτφρδ. αγγλ. northwest. ◈ βορειοδυτικά [επίρρ.].

βόρειο ημισφαίριο, το, • (γεωγρ.) το μισό μέρος της Γης ή ενός άλλου πλανήτη που βρίσκεται βόρεια του νοητού κύκλου του ισημερινού, επίσης, και το ήμισυ του ουράνιου θόλου, βόρεια του ουράνιου ισημερινού.

βόρειος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που προέρχεται από βόρειες χώρες ή αυτός που βρίσκεται στο βορρά ή είναι στραμμένος προς το βορρά, συνών. βορινός, βοριανός, αρκτικός, αρκτώος, (φρ.) *«βόρειος άνεμος [η τραμουντάνα] / Ατλαντικός / μαγνητικός πόλος / Παγωμένος Ωκεανός / πόλος», «βόρεια θάλασσα [North Sea] / θαλάσσια ρεύματα / πολική απόσταση [polar distance]», «βόρειο σέλας [northern lights] / ημισφαίριο / γεωγραφικό πλάτος [latitude]».* 🕮 δες βορράς. ◈ βόρεια και βορείως [επίρρ.].

Βόρειος Παγωμένος Ωκεανός, ο, • (γεωγρ.) αλλιώς και Αρκτικός Ωκεανός, βρίσκεται στην περιοχή του Βόρειου πόλου, είναι ο μικρότερος και ο πιο ρηχός από τους πέντε ωκεανούς της γης.

Βόρειος Πόλος, ο, • (γεωγρ.) αλλιώς και γεωγραφικός βόρειος πόλος, είναι το βορειότερο σημείο του πλανήτη μας.

βόριο, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.) αμέταλλο στοιχείο με χημικό σύμβολο το B και ατομικό αρ. το 5, πολύτιμο στη μεταλλουργία και την πυρηνική τεχνολογία. 🕮 ❶ < αγγλ. boron, ή ❷ < γαλλ. γαλλ. bore. ⊙ βορικός.

Βόρνεο, το, ουσ. • (γεωγρ.) το τρίτο μεγαλύτερο νησί στον κόσμο και το μεγαλύτερο νησί της Ασίας, έχει έκταση 743.330 τ.χλμ. και πληθυσμό 23.053.723 κατοίκους [απογρ. 2020]. 🕮 < μαλαισιανά: Borneo < ίσως από σανσκριτικό váruṇa [= νερό] ή από το [θεωνύμιο] Varuna, ινδουιστική θεότητα της βροχής.

βορράς και **βοριάς** και **βορέας,** ο, ουσ. • [διεθνής ονομασία: North] 1. το ένα από τα τέσσερα σημεία του ορίζοντα, 2. (μετεωρ.) βόρειος άνεμος, συνών. τραμουντάνα, [λαϊκ.] απαρκτίας [= αυτός που φυσά από τη διεύθυνση του αστερισμού της Άρκτου], βίτσης, [ο άνεμος που προέρχεται από το βουνό Βίτσι], 3. [ως κύρ. όν.] (μυθολ.) ο *Βορέας, προσωποποίηση του βόρειου ανέμου, 4. (ναυτ.) *«ο αληθής βορράς»,* είναι η κατεύθυνση του βόρειου πόλου της Γης, την οποία για κάθε τόπο δείχνει ο μεσημβρινός του ίδιου του τόπου, *«ο μαγνητικός βορράς»,* είναι η κατεύθυνση, την οποία δείχνει η μαγνητική βελόνα της πυξίδας, όταν αυτή επηρεάζεται μόνο από το μαγνητικό πεδίο της Γης, *«ο βορράς πυξίδας»,* είναι η κατεύθυνση που δείχνει η βελόνα της μαγνητικής πυξίδας που επηρεάζεται από το γήινο μαγνητικό πεδίο και από το πεδίο του μαγνητισμού του σιδερένιου πλοίου στο οποίο είναι τοποθετημένη. 🕮 < αρχ. βορρέας. ⊙ βοριακός, [= βόρειος], βορίζω, [= μεταβάλλομαι σε ψυχρό άνεμο].

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Βορέας,** γιος του Αιόλου ή της Ηούς (Αυγής) και του Αστραίου, ή του Στρυμόνα και της Ευτέρπης. Αδέλφια του ο Ζέφυρος, ο Εύρος και ο Νότος. Όπως η λαϊκή παράδοση έτσι και οι μύθοι περιγράφουν το Βορέα ως φτερωτό δαίμονα, με άγρια μαλλιά και γένια, ντυμένο με κοντό πτυχωτό χιτώνα. Ερωτεύτηκε την Ωρείθυια, και απέκτησε μαζί της τέσσερα παιδιά, δυο γιους, τους φτερωτούς Βορεάδες Ζήτη και Κάλαϊ, και δυο κόρες, την Κλεοπάτρα και τη Χιόνη.

Βοσνία Ερζεγοβίνη, η, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της Βαλκανικής χερσονήσου, έχει έκταση 51.209 τ.χλμ. και πληθυσμό 3.277.082 [κατ' εκτίμηση 2023]. 🕮 < σερβοκροατικό: Bosna i Hercegovina < σερβοκροατικό: Bosna [από τον ομώνυμο ποταμό που λέγεται και Savo] + σερβοκροατικό: Hercegovina < γερμ. Herzog [= δούκας], τίτλος του τοπικού ηγεμόνα Stjepan Vukčić Kosača [1404–1466].

Βόσπορος, ο, ουσ. [γεν. του Βοσπόρου] • (γεωγρ.) φυσικός πορθμός που συνδέει τον Εύξεινο Πόντο με την Προποντίδα, [τουρκ. İstanbul Boğazı]. 🕮 < αρχ. Βόσπορος < βοῦς, ό, γεν. βοός, [= ταύρος, βόδι ή αγελάδα] + πόρος, ό, [= 1. μέσο για διάβαση ποταμού, πέρασμα, στενό, 2. στενή θάλασσα, ισθμός, πορθμός].

Βόσπορος
Τα πνεύματα επιστρέφουνε τις νύχτες

φωτάκια από αλύτρωτες ψυχές
κι αν δεις εκεί ψηλά στις πολεμίστρες
θα δεις να σε κοιτάζουνε μορφές
Και τότε ένα παράπονο σε παίρνει
και στα καντούνια μέσα σε γυρνά
η Πόλη μια παλιά αγαπημένη
που συναντάς σε ξένη αγκαλιά
Θέλω να πιω όλο το **Βόσπορο**
αλλάζουνε εντός μου τα σύνορα του κόσμου…
➢ Μουσική και στίχοι: **Ζούδιαρης Νίκος**, ερμηνεία: **Αλκίνοος Ιωαννίδης.**

Βοστώνη, η, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη με σημαντικό λιμάνι στην ανατολική ακτή των Η.Π.Α., ο πληθυσμός της ανέρχεται σε 695.506 κατοίκους ενώ η μητροπολιτική της περιοχή 4.873.019. 🕮 < αγγλ. Boston.

βότκα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • (ποτ.) δυνατό οινοπνευματώδες ποτό που παράγεται, κυρίως, από σπόρους δημητριακών [σιταριού, κριθαριού, σίκαλης ή μίγματος] αλλά και άλλων υλών όπως η πατάτα. 🕮 < ρωσ. vodka, υποκ. της λ. voda [= νερό].

βότσαλο, το, ουσ. • 1. μικρή πέτρα σε παραλία, στρογγυλεμένη από την τριβή του κύματος, 2. (κινημ.) *«Τα βότσαλα της άμμου»* (αγγλ. The Sand Pebbles) αμερικανική ταινία [1966], σε σκηνοθεσία Robert Earl Wise και με πρωταγωνιστή τον Steven McQueen. 🕮 < μσν. βήσσαλο < βενετ. bozzo ή ιταλ. bozzolo [= κουκούλι, σβώλος] < λατιν. bottia / boccia [= κάλυκας, μπουμπούκι].

Σου ταχυδρόμησα ένα **βότσαλο** χτες.
Στην άμπωτη το βρήκα
τη σαρκοφάγο κάθε πλημμυρίδας.
Ολόιδιο με πετρωμένο πρόσωπο λυγμού
απροσδιορίστου ηλικίας…
➢ Από την ποιητική συλλογή *«Μεταφερθήκαμε παραπλεύρως»*, της **Κικής Δημουλά**.

βότσος, ο, ουσ. • φυσική κοιλότητα στο βυθό κατάλληλη για αγκυροδέτηση, λάκκος, συνών. έχμα, μπότσος. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

βούκα, η, ουσ. • 1. ποσότητα τροφής, τόση όση χωρεί στο στόμα, 2. (ναυτ.) καταπακτή πλοίου. 🕮 < λατιν. bucca [= στόμα, άνοιγμα].

βούλα, η, ουσ. • 1. κηλίδα, κυκλικό σημάδι, 2. λακκάκι στο μάγουλο όταν κάποιος χαμογελάει. 3. [παρωχ.] α) σφραγίδα γνησιότητας, β) (κατ' επέκτ.) η αποτύπωση από μελισσοκέρι σε επίσημο έγγραφο. 🕮 < μτγν. βούλλα < λατιν. bulla [= σφραγίδα].

Βουλγαρία, η, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα των Βαλκανίων με έκταση 110.994 τ.χλμ. και πληθυσμό 6.519.789 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < μσν. Βούλγαρος, αβέβαιου ετύμου, ίσως το [εθνωνύμιο] όνομα της φυλής Βούλγαροι ή Βουργάριοι < λατιν. burgarii [= φρουροί, φύλακες πύργων] < burgus [= μικρό φρούριο, πύργος]. ⊙ Βούλγαρος, Βουλγάρα, βουλγαρικός, βουλγάρικος, Βουλγαρικά και Βουλγάρικα.

βουλιάζω, ρ. [μετβ. και αμετβ.] • 1. βυθίζω κάτι σε υγρό, αντών. ανασύρω, 2. προκαλώ καθίζηση, κατακρημνίζω, 3. (μτφ.) καταστρέφω οικονομικά, 4. βυθίζομαι, 5. υποχωρώ, 6. πτωχεύω, χρεοκοπώ. 🕮 < μσν. βουλ(ίζω) < μτγν. βολίζω [= βυθίζω κάποιο βάρος για μετρήσω το βάθος του πυθμένα] < βολίς. ⊙ βούλιαγμα [= 1. βύθιση, φουντάρισμα, 2. (μτφ.) οικονομική καταστροφή].

βουλκανιζατέρ, το, άκλ. ουσ. • 1. (τεχνολ.) συσκευή επιδιόρθωσης ελαστικών, 2. συνεργείο επιδιόρθωσης ελαστικών. 🕮 < γαλλ. vulcanisateur < vulcaniser < ιταλ. volcano < λατιν. Vulcanus [= ρωμαϊκή θεότητα].

βουλκανισμός, ο, ουσ. • (χημ.-τεχνολ.) ειδική κατεργασία του καουτσούκ με θείο, συνών. θείωση. 🕮 < γαλλ. vulcanisme < λατιν. Vulcanus [= ρωμαϊκή θεότητα].

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Βουλκάνους,** ρωμαϊκός θεός της φωτιάς ο οποίος ταυτίστηκε με τον Ήφαιστο. Στις γιορτές του, τα Βολκονάλια, συνήθιζαν να ρίχνουν ζωντανά ψάρια και άλλα ζώα στη φωτιά αντικαθιστώντας, έτσι, τις ανθρωποθυσίες.

βουλοκέρι, το, ουσ. [ορθότερη η γραφή με λλ] • είδος κεριού που χρησίμευε για το σφράγισμα επιστολών, δεμάτων, μπουκαλιών και άλλων πραγμάτων, συνών. σφραγιδόκηρος. 🕮 < μτγν. βούλλ(α) -ο- [δες λ.] + κερί.

βουλλώνω, ρ. [μετβ. και αμετβ.] [ορθότερη η γραφή με λλ] • 1. κλείνω κάτι καλά, συνών.

σφραγίζω, ταπώνω, φράσσω, στουμπώνω, 2. παθαίνω απόφραξη, φράσσομαι. 🕮 < μσν. βουλλώνω < μτγν. βούλλα [δες λ.] + -ώνω. ⊙ βούλλωμα, βουλλωτήρι, βουλλωτής, βουλλωτός.

βουρ, επιφών. • α) δηλώνει προτροπή και παραίνεση για γρήγορη δράση, ενέργεια, κίνηση, β) (έκφρ.) ως ένδειξη βιασύνης, ορμητικότητας, *«βουρ στον πατσά»,* με τα μούτρα στον πατσά, όρμα τώρα που είναι ευκαιρία. 🕮 < τουρκ. vur [= βάρα, χτύπα], προστ. του vurmak [= χτυπώ, δέρνω, πλήττω].

βουρκονέρι, το, ουσ. • 1. λασπόνερο, 2. βαλτότοπος, συνών. βούρκος, βάλτος, τέλμα. 🕮 < βούρκος + νερ(ό), -ι.

βούρκος, ο, ουσ. • 1. στάσιμα νερά, λασπόνερα, 2. (συνεκδ.) περιοχή όπου συγκεντρώνονται απόνερα από κατοικημένες ή βιομηχανικές περιοχές, συνών. τέλμα, έλος, βάλτος, τέναγος, 2. (μτφ.) κατάσταση σήψης, διαφθοράς, τόσο στην κοινωνική ζωή όσο και στην πολιτική, συνών. βόρβορος, σαπίλα, 3. [πληθ.] βούρκα, ελώδης περιοχές. 🕮 < μσν. βούρκος. ⊙ βουρκότοπος, βουρκονέρι.

βουρλιά, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. χοντρό σκοινί κατασκευασμένο από βούρλα [= υδροχαρή φυτά των βάλτων], 2. η διελκυστίνδα, το παιχνίδι των σχολικών επιδείξεων στο τέλος της σχολικής χρονιάς. 🕮 < βούρλ(ο) + -ιά.

βούρλο και **βρούλο(ν),** το, ουσ. • 1. (φυτολ.) υδροχαρές φυτό που ευδοκιμεί σε βάλτους, ο μακρόστενος βλαστός του είναι μακρύς και κυλινδρικός κι από τα φύλλα του φτιάχνονται καλάθια, 2. (μτφ.) ανόητο πρόσωπο, ο βλάκας. 🕮 < μσν. βοῦρλον < μτγν. βροῦλλον, βρύλλον. ⊙ βουρλιάζω, βουρλιά.

βούρτσα, η, ουσ. • (εργαλ.) 1. εργαλείο ελαιοχρωματιστών κατάλληλο για το βάψιμο διαφόρων επιφανειών, κατασκευασμένο από ξύλινη βάση που φέρει πλούσιο αριθμό τριχών, 2. κατάλληλο εργαλείο για την αποβουτύρωση του γάλακτος, 3. χρήσιμο αντικείμενο για το ξεσκόνισμα του σπιτιού από τη νοικοκυρά, ψήκτρα. 🕮 < αβέβαιου ετύμου, ίσως από το ❶ τουρκ. fırça [= 1. βούρτσα, ψήκτρα, 2. πινέλο, χρωστήρας, 3. [μτφ.] εξάψαλμος], ίσως η τουρκ. λ. προέρχεται από το μσν. βούρλον, εκδοχή που κατατάσσει τη λ. στα αντιδάνεια, ή ❷ αλβ. vurcë, ή ❸ < αρχ. γερμ. burstja, ή ❹ < μσν. βρούτσα < βύρτσα, από το βυρτσίζω, ίσως από το αρχ. βύρσα [= κατεργασμένο δέρμα ζώου, προβιά]. ⊙ βουρτσίζω, βουρτσάρω, βουρτσί, βουρτσιά. ⊙ μπατανόβουρτσα, οδοντόβουρτσα, συρματόβουρτσα, ταβανόβουρτσα, βουρτσόξυλο.

βουρτσίζω και **βουρτσάρω,** ρ. [μετβ.] • 1. τρίβω ή περνώ μια επιφάνεια με βούρτσα, 2. ξεσκονίζω, 3. καθαρίζω, 4. χτενίζω, 4. (συνεκδ.) α) γυαλίζω, τρίβω, β) βάφω, χρωματίζω. 🕮 < μσν. βουρτσίζω < βούρτσ(α) -ίζω.

βουρτσιά, η, ουσ. [πληθ. γεν. βουρτσών] • 1. κάθε κίνηση πάνω σε επιφάνεια που πραγματοποιείται με τη χρήση βούρτσας, 2. αποτύπωμα σε σκονισμένη επιφάνεια από βούρτσα. 🕮 < βούρτσ(α) + -ιά.

βούτα, η, ουσ. • 1. μεγάλος κάδος, 2. ουροδοχείο φυλακής, 3. δοχείο ή καλάθι για ακάθαρτα αντικείμενα ή για άχρηστα ή για άπλυτα ρούχα ή για υγρά. 🕮 < λατιν. butta. ⊙ βυτίο.

βουτάνιο, το, ουσ. • (χημ.) αέρια οργανική χημική ένωση, πολύ εύφλεκτη, άχρωμη και άοσμη, χρησιμοποιείται ως οικιακό, συνήθως, καύσιμο. 🕮 (αντιδάνειο) < αγγλ. butane < λατιν. butyrum < βούτυρον / βούτυρος [πρόθεμα] βουτ- (< βουτανικό οξύ = βουτυρικό οξύ [οργανική χημική ένωση που ονομάστηκε έτσι από την ελληνική λ. βούτυρο] < βοῦς + τυρός) + [επίθημα] + -an.

βουτάω, -ώ, ρ. [μετβ.] • 1. βυθίζω κάτι μέσα σε υγρό, 2. [αμετβ.] μπαίνω, ρίχνομαι, βυθίζομαι μέσα σε υγρό (κυρίως σε νερό) καταδύομαι, κάνω βουτιά στη θάλασσα, στη λίμνη, στο ποτάμι, στην πισίνα, 3. (μτφ.) α) παίρνω κάτι κρυφά, αφαιρώ, κλέβω, αρπάζω, υπεξαιρώ, β) συλλαμβάνω, 4. (μτφ.) κάνω άσεμνες χειρονομίες, 5. (για αστέρια) δύω. 🕮 < μσν. βουτώ < βουτίζω < αρχ. βυθίζω < βυθός. ⊙ βούτα, βουτηχτής, βουτιά. ⊙ τσαλαβουτώ.

βούτηγμα και **βούτημα,** το, ουσ. • 1. το βύθισμα κάποιου πράγματος σε υγρό σώμα, στο νερό, 2. (μτφ.) η λαβή, το άρπαγμα, το πιάσιμο με το χέρι, 3. (μτφ.) το κλέψιμο, η αρπαγή αντικειμένου, 4. κουλούρι, παξιμάδι, 5. βουτιά στη θάλασσα. 🕮 < μσν. βουτώ.

βουτηχτάρα, η, ουσ. • (ορνιθ.) θαλασσινό είδος πουλιού, επιστ. ονομ.: phalacrocorax aristotelii, βουταναριά, αΐθυια κωλοβούτι. 🕮 < μσν. βουτ(ώ) + -ηχτήρα, λαϊκή ονομασία που δικαιολογείται για το βούτηγμα που κάνει στο θαλασσινό νερό με σκοπό την απόκτηση της τροφής του.

βουτηχτής, ο, **-ήχτρα,** η, ουσ. • ο δύτης. 🕮 < μσν. βουτ(ώ) + -ηχτής.

βουτηχτός, -ή, -ό, επίθ. • 1. βουτηγμένος, ο βυθισμένος στο νερό, 2. (μτφ.) αυτός που έχει συλληφθεί. 🕮 < μσν. βουτ(ώ) + -ηχτ(ός).

βουτιά, η, ουσ. •1. η κατάδυση, το μακροβούτι, 2. (μτφ.) το άρπαγμα, η κλεψιά. 🕮 < μσν. βουτ(ώ) + -ιά.

βουτσάς, ο, ουσ. • (επάγγ.) ο βαρελάς, ο κατασκευαστής και πωλητής βαρελιών, βουτσινάς, βαρελοποιός. 🕮 < βουτς(ί) + -άς.

βουτσί, το, ουσ. • δοχείο για υγρά, αλλά και μικρό βαρέλι, βυτίο. 🕮 < μσν. βουτσί(ον) / βουτσίν / βουττίν < λατιν. buttis. ⊙ βουτσάς, βουτσάδικο, βουτσέλα, βουτσέλι.

βουτσινάς, ο, ουσ. • (επάγγ.) ο βαρελάς, ο κατασκευαστής και πωλητής βαρελιών, συνών. βαρελοποιός, βουτσάς. 🕮 < μσν. βουτσίον / βουτσίν / βουττίν < μτγν. βούτις < λατιν. buttis.

βόωψ, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) γένος ψαριού της οικογένειας των σπαριδών, περιλαμβάνει

δύο είδη: Βόωψ ο βόωψ (Boops boops) (Λινναίος, 1758) (κοινώς γόπα που διαβιεί στα νερά της Μεσογείου) και Βόωψ ο γραμμωτός (Boops lineatus) που διαβιεί στον Ινδικό Ωκεανό. 🕮 < αρχ. βοῦς + ὤψ [= μάτι, πρόσωπο, όψη] γιατί το ψάρι διαθέτει μάτια σαν του βοδιού, δηλαδή μεγάλα.

βραβείο, το, ουσ. • 1. τιμητική διάκριση για όσους ξεχωρίζουν για το έργο τους, συνών. έπαθλο, αριστείο, 2. (συνεκδ.) το αντικείμενο που προσφέρεται για τη βράβευση. 🕮 < μτγν. βραβεῖον < αρχ. βραβεύω.

Βράγγελ, το, ουσ. δες Βράνγκελ.

βράγχια, τα, ουσ. • (ζωολ.) τα αναπνευστικά όργανα των ψαριών αλλά και άλλων υδρόβιων και αμφίβιων ζώων, συνών. σπάραχνα. 🕮 < αρχ. < βράγχιον, υποκ. του βράγχος. ⊙ βραγχιακός, βραγχίωμα. O βραγχιοφόρος.

βραδέως, επίρρ. • με βραδύτητα, αργά, σιγά σιγά, αντών. ταχύς, γρήγορος. 🕮 < βραδύς.

βράδυ, το, ουσ. • το χρονικό διάστημα από τη δύση του ήλιου μέχρι τα μεσάνυχτα. 🕮 < μσν. βράδυ, ουσιαστικοποιημένο ουδ. του αρχ. επιθ. βραδύς.

βραδυπλοΐα και **-ύπλοια,** η, ουσ. • (ναυτ.) η αργή πλεύση, η καθυστερημένη άφιξη ενός σκάφους χαμηλής ταχύτητας, αντών. ταχυπλοΐα. 🕮 < βραδύ(ς) + -πλοΐα < πλέω.

βραδυπλοώ, ρ. [αμετβ.] • (ναυτ.) πλέω με χαμηλή ταχύτητα, αντών. ταχυπλοώ. 🕮 < βραδύ(ς) + πλέω.

βραδυπορία, η, ουσ. • 1. κίνηση σε αργό ρυθμό, 2. νυχτερινό περπάτημα. 🕮 < βραδυπορ(ώ) + -ία.

Βραζιλία, η, ουσ. • (γεωγρ.) κράτος της Λατινικής Αμερικής με έκταση περίπου 8,5 εκατομμύρια τ.χλμ. και πληθυσμό 203.080.765 κατοίκους [απογρ. 2022]. 🕮 < πορτ. Brazil < ❶ brasil [= κόκκινο σαν χόβολη] < brasa + [επίθημα] -il, ή ❷ < brazilwood ή Pau-Brasil [= είδος δέντρου με πορτοκαλοκόκκινο ξύλο].

βράζω, ρ. • [μετβ.] 1. ζεσταίνω ένα υγρό ώσπου να κοχλάσει, 2. θερμαίνω κάτι με σκοπό την αποστείρωσή του, 3. (μτφ.) περιφρονώ, προσβάλλω, [αμετβ.] 1. ζεσταίνομαι υπερβολικά, 2. (για μέταλλο) πυρακτώνομαι, 3. αναδεύομαι, αναταράσσομαι, 4. σκιρτώ, πάλλω, 5. αγανακτώ, γίνομαι έξω φρενών. 🕮 < μτγν. βράζω < αρχ. βράσσω [= κουνιέμαι έντονα]. ⊙ βρασμός [= διαδικασία εξαέρωσης υγρού σώματος, βραστήρας [= σκεύος κατάλληλο για το βράσιμο νερού], βραστός.

Βράνγκελ και **Βράγγελ,** ή **Ράνγκελ,** το, ουσ. • (γεωγρ.) νησί στον Αρκτικό Ωκεανό, ένας από τους πιο απομακρυσμένους προστατευόμενους δρυμούς σε ολόκληρη τη Ρωσία, με έκταση 7.600 τ.χλμ. 🕮 < μτφρδ. αγγλ. Wrangel Island, ρωσ. Óстров Вра́нгеля, προς τιμήν του βαρόνου Ferdinand von Wrangel [1797 – 1870], Γερμανού εξερευνητή της Βαλτικής και ναυάρχου στο Αυτοκρατορικό Ρωσικό Ναυτικό.

βραστήρας, το, ουσ. • (τεχνολ.) ηλεκτρικό σκεύος κατάλληλο για το βράσιμο υγρού. 🕮 < βρασ- (< βράζω) -τήρας, μτφρδ. από την αγγλ. boiler.

βρατσέρα και **μπρατσ(ι)έρα** η, ουσ. • (ναυτ.) τύπος παλαιού μικρού ιστιοφόρου σκάφους με δύο κύρια κατάρτια, με δύο τριγωνικά ιστία και δύο φλόκους, με μυτερή πρύμνη και κυρτό κατάστρωμα, σκάφος διαδεδομένο ευρύτατα στις ελληνικές θάλασσες, ως αλιευτικό ή επιβατικό μέσο παλαιότερα. 🕮 (αντιδάνειο) ❶ < ιταλ. bracciera, ή ❷ < βε-

νετ. brazzera < brazzo < λατιν. brachium < αρχ. βραχίων.

Κυριακή πρωί

Όταν ξημερώσει / πριν να τελειώσει η εκκλησιά / Θα 'ρθω να σε πάρω / Και θα σαλπάρω για μακριά

Ήσυχο το κύμα / κι είναι πρίμος ο καιρός / Είναι Κυριακή πρωί / το λιμάνι μας καρτερεί / Σήμερα είναι η μέρα μου / που θα μπεις στην **βρατσέρα** μου

Κλαίει το μαϊστράλι / και σαν μας βγάλει στο πέλαγο / θα στο πουν με χάρη / οι άσπροι γλάροι πως σ' αγαπώ

➢ Στίχοι, και σύνθεση: **Γραμματικόπουλος Βασίλης**, ερμηνεία: **Μητσιάς Μανώλης**.

βραχίονας, ο, ουσ. • 1. (ανατ.) το πάνω μέρος του χεριού μεταξύ ώμου και αγκώνα, μπράτσο, 2. (κατ' επέκτ.) ολόκληρο το χέρι, 3. (ζωολ.) τμήμα των μπροστινών ποδιών ζώων, από τον ώμο ως το γόνατό τους, 4. διακλάδωση ποταμού, 5. (ναυτ.) τμήμα της άγκυρας, *«ξύλινος [παλαιότερα] / τηλεσκοπικός βραχίονας άγκυρας», «βραχίονας για άγκυρα πρύμνης».* 🕮 < αρχ. βραχίων, γεν. βραχίονος. ⊙ βραχιόνιο, βραχιόνιος, βραχιονικός. O λιμενοβραχίονας.

βραχονήσι, το, ουσ. • το βραχώδες και άγονο νησί, ξερονήσι. 🕮 < βράχος + νησί.

βραχονησίδα, η, ουσ. • (γεωλ.) μικρό και ακατοίκητο βραχώδες νησί. 🕮 < βράχος + νησίδα.

Ένας ξερός βράχος που ορθώνεται μοναχικός στη μέση του πελάγους μπορεί να κρύβει μια σπηλιά με καταγάλανα νερά, σπάνια λουλούδια και πτηνά. Ο λόγος για τη **βραχονησίδα** *«Χύτρα»* ή *«Αυγό»*, η οποία βρίσκεται σε μικρή απόσταση από το λιμάνι του Καψαλίου των Κυθήρων και αποτελεί ένα από τα πιο εντυπωσιακά μέρη του νησιού...

➢ https://www.mixanitouxronou.gr/i-vrachonisida

βράχος, το, ουσ. • 1. α) μεγάλη πέτρα ή πέτρινος όγκος, β) [πληθ.] *βράχια, τα,* [χωρίς γεν.] διάσπαρτη έκταση βράχων στην ξηρά, ή στη θάλασσα, 2. (μτφ.) άνθρωπος ακλόνητος στις ιδέες και στις πεποιθήσεις του, που δεν υποκύπτει στις δυσκολίες όταν του παρουσιάζονται, που διαθέτει απαράμιλλο ψυχικό σθένος για να αντιμετωπίσει ακραίες καταστάσεις. 🕮 < μσν. βράχος. O βραχοβούνι, βραχόρεμα, βραχόσπαρτος, βραχότοπος, βραχοσπηλιά.

Είναι βαριά η μοναξιά / είναι πικρά τα βράχια / παράπονο η θάλασσα, και μου 'πνιξε τα μάτια.
Βράχο βράχο τον καημό μου / τον μετράω και πονώ / κι είναι το παράπονο μου / Πότε μάνα θα σε δω.
Πάρε με θάλασσα πικρή / Πάρε με στα φτερά σου / πάρε με στο γαλάζιο σου, στη δροσερή καρδιά σου
Βράχο βράχο τον καημό μου / τον μετράω και πονώ κι είναι το παράπονο μου / πότε μάνα θα σε δω,

➢ Στίχοι: **Δημήτρης Χριστοδούλου**, μουσική: **Μίκης Θεοδωράκης,**

βραχυκύκλωμα, το, ουσ. • 1. (ηλεκτρ.) ηλεκτρικό φαινόμενο που συμβαίνει, όταν ενώνονται δύο ή περισσότερα σημεία ενός κυκλώματος μεταξύ των οποίων υπάρχει διαφορά δυναμικού, 2. (μτφ.) μπέρδεμα, σύγχυση, σταμάτημα κυρίως του μυαλού. 🕮 < βραχυ- + κύκλωμα, μτφρδ. από τη γαλλ. court-circuit ή αγγλ. short circuit.

βραχώδης, -ης, -ες, επίθ. • περιοχή γεμάτη βράχια, (φρ.) *«βραχώδης βυθός / λωρίδα γης / ύφαλος»*. 🕮 < βράχος.

Βρετάνη, η, ουσ. • (γεωγρ.) χερσόνησος, στο δυτικό άκρο της Γαλλίας, μεταξύ της Μάγχης στα βόρεια και της Κελτικής θάλασσας νοτιότερα. 🕮 < λατιν. Brittania [= η χώρα των Βρετόνων]. ⊙ βρετονικός.

Βρετανία, η, ουσ. • (γεωγρ.) ή και Μεγάλη Βρετανία, είναι το μεγαλύτερο νησί των Βρετανικών Νήσων, με έκταση 209.331 τ. χλμ. και πληθυσμό 65.885.815 κατοίκους [απογρ. 2022]. 🕮 < αγγλ. Great Britain < λατιν. Britannia < αρχ. [εθνωνύμιο] Πρεττανοί – Prettanikē, παλαιότερη ονομασία Albion [< αρχ. Ἀλβιών] ή από το λατιν. albus [= λευκός], λόγω των λευκών παράλιων βράχων του Ντόβερ – Dover.

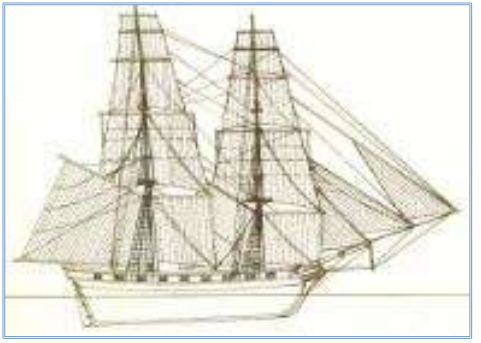
βρετανικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που σχετίζεται με τη Βρετανία, (φρ.) *«βρετανική θερινή ώρα / θερμική μονάδα / Κοινοπολιτεία / Κολομβία», «βρετανικός νηογνώμων»*. 🕮 < αρχ. βρετανικός.

βρεχάμενα, τα, ουσ. • (ναυπ.) τα μέρη του πλοίου που βρίσκονται κάτω από την ίσαλο γραμμή, δηλαδή, κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας, τα ύφαλα του πλοίου. 🕮 < βρέχ(ω) + -άμενος.

βριγαντίνο ή **βεργαντίνο** ή **περγαντίνο** ή **περγαντίνι** ή **μπεργαντί** ή **μπριγκαντίνι,** το, ουσ. • (ναυπ.) τύπος ιστιοφόρου πλοίου του παρελθόντος, με δύο ή τρία κατάρτια, με χωρητικότητα 150-300 τόνων, πρόδρομος του βρικιού, που χρησίμευε ως συνοδευτικό σκάφος. 🕮 < ιταλ. brigantino < brigante [= ληστής] < brigare [= πολεμώ] < briga [= αγώνας], ή ❷ < ισπαν. bergantin < βενετ. bergantin.

βρίκι(ον) και **μπρίκι(ο),** το, ουσ. • (ναυπ.) είδος παλαιότερου ιστιοφόρου δικάταρτου, εμπορικού ή πολεμικού πλοίου, με τετράγωνα πανιά και μια μεγάλη μπούμα στην πρύμνη, έφερε 12 έως 18 κανόνια και πλήρωμα έως και 100 ανδρών, συνών. πάρων. Πολεμικά πλοία αυτού του τύπου στο Ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό ήταν τα εξής: Αθηνά, Αντίζηλος, Άρης Ι, Αχιλλεύς Ι, Ηρακλής Ι, Θεμιστοκλής Ι και Τιμολέων. 🕮 ❶ < γαλλ. brick, ή ❷ < αγγλ. brig, συντομευμένος τ. του αγγλ. brigantine.

Κυριακή, 26 Απριλίου 1825. Το **βρίκι** «Άρης» με κυβερνήτη τον Νικόλαο Βότση αρνείται να υποστείλει την ελληνική σημαία και να παραδοθεί. Εξέρχεται από το στενό του Ναυαρίνου, πλέοντος ανάμεσα σε 57 αιγυπτιακά πλοία που του έχουν φράξει τον έκπλου. Ένας αγώνας ζωής ή θανάτου αρχίζει. Οι Έλληνες ναύτες αυθόρμητα φέρνουν στο κατάστρωμα την εικόνα της Θεοτόκου και την τοποθετούν πάνω στο βαρούλκο. Ένας ιερέας που είχε διασωθεί πάνω στον «Άρη» μετά την καταστροφή στη Σφακτηρία, ψέλνει παρακλήσεις. Πέντε ολόκληρες ώρες κρατά η υπεράνθρωπη πάλη εκείνων των Ελλήνων ναυτικών.

➢ http://www.geetha.mil.gr/el/

βρικογολέτο, το, ουσ. δες γολετόβρικο**.**

Βρινδήσιο(ν) [αρχ.] ή **Βρενδήσιον** [αρχ.] και **Μπρίντεζι** και **Μπρίντιζι,** το, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη και μεγάλο εμπορικό λιμάνι της Ιταλίας στην Αδριατική θάλασσα. 🕮 < ιταλ. Brindisi < λατιν. Brundusium, ή Brundisium.

βρόμα, η, ουσ. [παλαιότερη γραφή με -ω-] • 1. η άσχημη μυρωδιά, συνών. δυσοσμία, δυσωδία, μπόχα, 2. ακαθαρσία, ρύπος, 3. (μτφ.) γυναίκα με πρόστυχο χαρακτήρα. 🕮 < μσν. βρόμα < αρχ. βρῶμος [= δυσάρεστη οσμή]. ❍ βρομοβότανο, βρόμογρια, βρομοδουλειά, βρομόκαιρος, βρομοκόριτσο, βρομολίμνη, βρομοκοπώ, βρομόλογα, βρομονέρι, βρομόπαιδο, βρομόγλωσσα, βρομόσκυλο, βρομόστομα, βρομοσαλιάζω.

βρόμιο, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.) αμέταλλο στοιχείο της ομάδας των αλογόνων που έχει χημικό σύμβολο το Br και ατομικό αριθμό 35, βρίσκεται σε κοιτάσματα αλατιού

αλλά και στο θαλασσινό νερό. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. brome < μτγν. βρόμος < αρχ. βρῶμος [= δυσάρεστη οσμή]. ⊙ βρομισμός, βρομίωση, βρομάλη.

βρομόκαιρος, ο, ουσ. • άστατος / άθλιος / κακός καιρός, διαβολόκαιρος, παλιόκαιρος. 🕮 < βρομο- [< αρχ. βρῶμος = δυσάρεστη οσμή] + καιρ(ός) -ος.

βροντή, η, **βρόντος,** ο, ουσ. • 1. (μετεωρ.) ο ισχυρός και παρατεταμένος κρότος που συνοδεύει την αστραπή ή τον κεραυνό, μπουμπουνητό, 2. λόγια απειλητικά, 3. (συνεκδ.) κάθε δυνατός θόρυβος ή κρότος. 🕮 < αρχ. βροντή. O βροντοβόλημα, βροντοκόπημα, βροντολάλημα, βροντολαλώ, βροντόλαλος, βροντολογώ, βροντολόγημα, βροντόσαυρος, βροντοφωνάζω, βροντοχτυπιέμαι, βροντοχτυπώ.

βροχή, η, ουσ. • 1. (μετεωρ.) νερό που πέφτει από τα σύννεφα σε μορφή σταγόνων (φρ.) *«βίαιη ή καταρρακτώδης / ραγδαία / όξυνη / ασθενής / μέτρια / έντονη / τεχνητή βροχή»,* 2. (μτφ.) α) πράγματα που πέφτουν από ψηλά, β) πλήθος, αφθονία. 🕮 < μτγν. βροχή < αρχ. βρέχω. ⊙ βροχηδόν, βροχάδα, βροχάρης, βρόχινος, βροχερός, βροχίσιος. O βροχοπούλι, βροχοποιος, βροχοπιάνω, βροχόπτωση.

βροχογράφος, ο, ουσ. • (τεχνολ.) όργανο το οποίο καταγράφει το χρόνο, τη διάρκεια και το ύψος της βροχής, βροχόμετρο, ομβρόμετρο, υετόμετρο. 🕮 < βροχο- + γράφω.

βροχόμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) όργανο το οποίο με το ογκομετρικό του δοχείο φανερώνει το ύψος της βροχής, <u>συνών.</u> ομβρόμετρο, υετόμετρο, (φρ.) *«ογκομετρικό / δεπλασιαστικό βροχόμετρο».* 🕮 < βροχό- + μέτρο(ν).

βροχονέρι και **βροχόνερο,** το, ουσ. • (μετεωρ.) το νερό της βροχής. 🕮 < βροχο- + νερό.

βροχόπτωση, η, ουσ. • 1. η πτώση της βροχής [συνήθως στον πληθ.], 2. (μετεωρ.) η ποσότητα του νερού από βροχή, χιόνι ή χαλάζι, που πέφτει σε μια περιοχή σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. 🕮 < βροχο- + πτώς(ις) -ση.

βροχοχάλαζο, το, ουσ. • (μετεωρ.) ταυτόχρονη πτώση βροχής και χαλαζιού. 🕮 < βροχο- + χαλάζι.

βρόχος, ο, ουσ. • 1. θηλιά με κόμπο, που σφίγγει όλο και περισσότερο όσο τραβιέται το σχοινί, 2. παγίδα για ζώα, 3. (μτφ.) οτιδήποτε ασκεί πίεση που μπορεί να οδηγήσει σε απόγνωση, 4. (ηλεκτρ.) κλάδοι δικτύου που αναπτύσσονται σε κλειστή διαδρομή. 🕮 < αρχ. βρόχος.

βρύο, το, ουσ. • (φυτολ.) μικρό χνουδωτό φυτό [πόα] που φύεται σε υγρά και σκιερά μέρη, <u>συνών.</u> μούσκλο, μούσκλι, μούσκουλη. 🕮 < αρχ. βρύον.

βρύση, η, ουσ. • 1. (τεχνολ.) μεταλλικό κυρίως εξάρτημα που προσαρτάται σε σωλήνα ή δοχείο και επιτρέπει τη ροή ή τη διακοπή του υγρού, <u>συνών.</u> στρόφιγγα, 2. φυσική πηγή νερού. 🕮 < μσν. βρύση < μτγν. βρύσις < αρχ. βρύω [= αναβλύζω].

βρώμιο, το, ουσ. δες βρόμιο.

βυθίζω, ρ. • 1. [μετβ.] α) ρίχνω κάτι στο βυθό, βουλιάζω, β) μπήγω κάτι βαθιά, χώνω, 2. [αμετβ.] α) κάνω βουτιά, βουτάω, β) πέφτω σε βαθύ ύπνο, σε λήθαργο, σε νάρκη, σε κώμα, 3. αφιερώνομαι σε κάτι, αφοσιώνομαι, 4. απορροφιέμαι, παραδίδομαι ολοκληρωτικά σε κάτι, ξεχνιέμαι. 🕮 < αρχ. βυθίζω.

βύθιση, η, ουσ. • 1. η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του βυθίζω, βούλιαγμα, βούτηγμα, το ναυάγιο, ο καταποντισμός, καταβύθιση, εμβάπτιση, 2. (μτφ.) λήθαργος, νάρκη. 🕮 < μσν. βύθισις.

βύθισμα, το, ουσ. • (ναυτ.) το μέρος του σκάφους που βρίσκεται κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας, δηλ. η κάθετη απόσταση από την ίσαλο γραμμή μέχρι το κατώτερο σημείο της τρόπιδας, (φρ.) *«βύθισμα άφορτο ή έρματος [κενό φορτίου] / έμφορτο [πλήρους φορτίου] / γάστρας / πρυμναίο - πρυμνιό / πρωραίο – πλωριό / αναφοράς / μέσο / φορτώσεως».* 🕮 < βυθίσ- (< βυθίζω) + -μα.

βυθοκόρηση, η, ουσ. • (ναυτ.) α) το σύνολο των εργασιών που γίνονται από τη βυθοκόρο, β) η χρησιμοποίηση της βυθοκόρου για τον καθαρισμό ή την απομάκρυνση της λάσπης από τον βυθό ποταμού, λίμνης ή θάλασσας. 🕮 < βυθοκορώ + -ση.

βυθοκοριστής, ο, ουσ. • (επάγγ.) ο χειριστής του μηχανήματος του βυθοκόρου. 🕮 < βυθοκόρ(ος) + -ιστής.

βυθοκόρος, η, και **βαθύκορος,** ο, ουσ. • (ναυπ.) σύγχρονο σκάφος ή πλωτή κατασκευή χωρίς δυνατότητα πρόωσης, εξοπλισμένη με ειδικό μηχάνημα που χρησιμοποιείται για την εκβάθυνση και τον καθαρισμό του βυθού θαλάσσιων περιοχών, λιμένων, κολπίσκων ή ποτάμιων και λιμναίων πυθμένων, αλλιώς: δράγα ή ντράγα, φαγάνα ή βορβοροφάγος, (φρ.) *«βυθοκόρος αναρροφητική / λάσπης / με αντλία / ρυμουλκούμενη».* 🕮 < βυθό(ς) + [αρχ.] κορέω [= σκουπίζω, καθαρίζω].

βυθοκορώ, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) α) βαθαίνω τον πυθμένα θαλάσσιας, ποτάμιας ή λιμναίας περιοχής, β) καθαρίζω το βυθό με βυθοκόρο. 🕮 < βυθό(ς) + [αρχ.] κορέω [= σκουπίζω, καθαρίζω].

βυθομέτρηση, η, ουσ. • η εξακρίβωση του βάθους (ύψος υδάτινης στήλης) με χρήση οργάνων, σε οποιοδήποτε σημείο (καλούμενο βυθομετρικό στίγμα), σκοπός της, η κατασκευή βυθομετρικών χαρτών, σκαντάγιο. 🕮 < βυθομετρη- (< βυθομετρώ) -σις > -ση.

βυθομετρητής, ο, ουσ. • (ναυτ.) είδος βαριδίου κατάλληλο για το ψάρεμα με πετονιά αλλά και για το μέτρημα της απόστασης βυθού επιφανείας, σκαντάγιο. 🕮 < βυθομετρη- (< βυθομετρώ) +-της.

βυθομετρικό στίγμα, το, • (ναυτ.) ο γεωγραφικός τόπος (σημείο στην επιφάνεια της θάλασσας, ποταμού ή λίμνης) στον οποίο γίνεται βυθομέτρηση, διαδικασία κατά την οποία διαπιστώνεται το βάθος και η ποιότητα του βυθού.

βυθόμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) ηχοβολιστική συσκευή με την οποία πραγματοποιείται η βυθομέτρηση, (φρ.) *«ηχητικό / υπερηχητικό βυθόμετρο».* 🕮 < βυθός + μέτρο(ν).

βυθομετρώ, ρ. [μετβ.] • μετρώ το βάθος του πυθμένα από την επιφάνεια. 🕮 < βυθο- + -μετρώ.

Φθονώ την τύχη σας, προνομιούχα / πλάσματα, κούκλες ιαπωνικές. / Κομψά, ρόδινα μέλη, πλαστικές / γραμμές, μεταξωτά, διαφανή ρούχα… Ω, να μπορούσε έτσι κανείς να θάλλει, / μέγα ρόδο κάποιας ώρας χρυσής, / ή να βυθομετρούσατε και σεις / με μία φουρκέτα τ' άδειο σας κεφάλι!
Ατίθασα μέλη, διαφανή ρούχα, / γλοιώδη στόματα υποκριτικά, / ανυποψίαστα, μηδενικά / πλάσματα, και γι' αυτό προνομιούχα…

Κώστας Καρυωτάκης

βύθος, το, ουσ. • 1. (λαϊκότροπο) (παρωχημένο) άλλη μορφή του βυθός, 2. (ιατρ.) παρατεταμένος ύπνος που οφείλεται σε παθολογικά αίτια, α) λήθαργος, νάρκη, β) κώμα. 🕮 < μσν. βύθος < βυθ(ίζω) + -ος.

Ο βράχος και το κύμα
Όταν ερχόμουνα σιγά, δειλό, παραδαρμένο και σώγλυφα και σώπλενα τα πόδια δουλωμένο, περήφανα μ'εκοίταζες και φώναζες του κόσμου να ειδεί την καταφρόνεση, που πάθαινε ο αφρός μου.
Κι αντίς εγώ κρυφά κρυφά, εκεί που σ'εφιλούσα μέρα και νύχτα σ' έσκαφτα, τη σάρκα σου εδαγκούσα / και την πληγή που σ' άνοιγα, το λάκκο πούθε κάμω / με φύκη τον επλάκωνα, τον έκρυβα στον άμμο. / Σκύψε να ειδείς τη ρίζα σου στης θάλασσας τα **βύθη**, / τα θέμελά σου τα `φαγα, σ'έκαμα κουφολίθι. / Μέριασε, βράχε, να διαβώ! Του δούλου το ποδάρι / θα σε πατήσει στο λαιμό... Εξύπνησα λιοντάρι"...

Αριστοτέλης Βαλαωρίτης

βυθός, ο, ουσ. • 1. (γεωγρ.) ο πυθμένας της θάλασσας, των ποταμών και των λιμνών, (φρ.) *«βυθός αμμώδης / βραχώδης / δυσεπήβολος / θαλάσσης / κατάλληλος ή ακατάλληλος για αγκυροβολία / λασπώδης / πετρώδης / φυκιώδης / χαλικώδης / επικλινής»,* 2. (μτφ.) το έσχατο σημείο στο οποίο μπορεί να φθάσει κανείς, 3. τα κατώτερα θαλάσσια στρώματα, 4. (φρ.) *«βόμβα βυθού»,* ειδικός εκρηκτικός μηχανισμός. 🕮 < αρχ. βυθός.

βυθοσήμανση, η, ουσ. • (ναυτ.) η σήμανση του βυθού της θάλασσας για διάφορους σκοπούς. 🕮 < βυθ(ός) -ο- + σήμανση.

βυθοσκόπηση, η, ουσ. • εξέταση του θαλάσσιου βυθού, ή του βυθού των ποταμών ή των λιμνών. 🕮 < βυθοσκοπη- (< βυθοσκοπώ) -σις > -ση.

βυθοσκόπιο, το, ουσ. • (τεχνολ.) το όργανο με το οποίο γίνεται η παρατήρηση του πυθμένα

σε αβαθή, κυρίως, σημεία. 🕮 < βυθο(σκοπώ) -σκόπιο(ν).

βυθοσκοπώ, ρ. [μετβ.] • εξετάζω το βυθό της θάλασσας ή της λίμνης ή του ποταμού. 🕮 < βυθ(ός) -ο- + -σκοπώ. ⊙ βυθοσκόπιο, βυθοσκόπηση, βυθοσκόπος.

βύρσα, η, ουσ. [γεν. πληθ. βυρσών] • 1. κατεργασμένο δέρμα ζώου που χρησιμοποιείται ως κάλυμμα μηχανών, σκευών, εξαρτημάτων και είναι ιδιαίτερης αντοχής, τομάρι, πετσί, 2. ασκός κρασιού, 3. (μουσ.) δέρμα τυμπάνου. 🕮 < αρχ. βύρσα. ⊙ βύρσινος [= πέτσινος], βυρσικός. Ο βυρσοδεψείο, βυρσοδέψης, βυρσεργάτης, βυρσοδεψώ, βυρσοπώλης.

βύσμα, το, ουσ. • 1. (ηλεκτρολ.) εξάρτημα που τοποθετείται στην άκρη καλωδίου για την παροχή του ηλεκτρικού ρεύματος στη συσκευή, βραχυκυκλωτήρας, φις, 2. (ιατρ.) α) πώμα, συνήθως από γάζα και βαμβάκι, που χρησιμοποιείται για το σταμάτημα της αιμορραγίας, β) μάζα από κυψελίδα και σκόνη που σχηματίζεται στον έξω ακουστικό πόρο του αυτιού, 3. κομμάτι από ξύλο, μέταλλο, πλαστικό ή κάποιο άλλο υλικό που χρησιμοποιείται για να βουλλώνει [στουπώνει] τρύπες ή κενά ή κοιλότητες, 4. (μτφ.) α) το μέσο, πρόσωπο που παρεμβαίνει με ιδιοτελή σκοπό για την προώθηση κάποιων συμφερόντων, β) αυτός που χρησιμοποιεί πλάγια μέσα. 🕮 < αρχ. βύσμα [= βούλωμα].

βυτίνη, η, αλλά και **βυτίνα,** ουσ. • μικρό πήλινο δοχείο κατάλληλο για την αποθήκευση αλίπαστων ειδών, βουτύρου, μελιού αλλά και άλλων αγαθών. 🕮 < αγνώστου ετύμου, ίσως η λ. συνδέεται με τον τύπο πυτίνη [= πλεκτή φιάλη με επένδυση από κλαδιά ή φλοιό λυγαριάς].

βυτίο, το, ουσ. • 1. μεγάλο μεταλλικό δοχείο κατάλληλο για την αποθήκευση υγρών, βαρέλι, 2. το βυτιοφόρο. 🕮 < μσν. βυτίον ❶ < μτγν. βοῦτ(τ)ις [= δοχείο, κάδος], ή ❷ ίσως από τη λατιν. buttis [= βαρέλι]. Ο βυτιοποΐα, βυτιοφόρο.

βυτιοφόρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) όχημα που φέρει μεγάλο μεταλλικό, συνήθως κυλινδρικό, βυτίο, κατάλληλα διαμορφωμένο για αποθήκευση υγρών αλλά και αερίων υλικών, αποβλήτων κ.λπ. 🕮 < βυτίο + -φορο < φέρω.

βώλος, ο, ουσ. • 1. μικρός όγκος από χώμα, μέταλλο ή κάποιο άλλο υλικό, συνών. μπίλια, σφαίρα, 2. μικρές μπίλιες που χρησιμοποιούνται ως παιδικό παιχνίδι. 🕮 < αρχ. βώλος.

βωμός, ο, ουσ. • 1. (αρχιτ.) λίθινη ή μαρμάρινη βάση πάνω στην οποία πραγματοποιούσαν προσφορές προς τους θεούς κάνοντας θυσίες, συνών. θυμέλη, 2. (εκκλ.) η Αγία Τράπεζα, θυσιαστήριο, 3. βάση αγάλματος, 4. τύμβος, μνημείο, 5. ιερός σκοπός, ιδανικό για χάρη του οποίου θυσιάζεται κανείς, 6. (τεχνολ.) εσωτερικό εμπόδιο από πυρίμαχα υλικά σε κλίβανο εστίας ατμολέβητα για να προστατεύει τον πυθμένα του θερμοθάλαμου από τη φλόγα. 🕮 < αρχ. βωμός < βαίνω.

βώτσος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος σαλαχιού, ζει σε αμμώδεις και λασπώδεις βυθούς, αλιεύεται συνήθως τον χειμώνα από αρκετά μεγάλα βάθη, έως και 200μ. 🕮 < αρχ. βώψ.

Γ

Γ, γ, γάμμα, το, άκλ. • α) το τρίτο γράμμα του ελληνικού αλφαβήτου, σύμφωνο, β) [ως αριθμητικό σύμβολο χωρίς κανένα διακριτικό σημάδι, κατά παράδοση ή καταχρηστικά] Γ ή γ [= τρίτος, -η, -ο]. 🕮 < αρχ. γάμμα ❶ < εβρ. gāmāl [= καμήλα], ή ❷ < σημιτ. gimel, ή ❸ < αραβ. gamlā [= καμήλα]. ⊙ γαμμακισμός [= αδυναμία προφοράς του γάμα].

Γ΄ ή **γ΄** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 3, τρία, τρεις, τρίτος,

'Γ ή **'γ** ή **΄γ** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 3.000, τρισχιλιοστός.

γ • [ως σύμβολο] τύπος ακτινοβολίας.

γαβάρα και **γαμπάρα,** η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • (ναυπ.) [παρωχημένο] τύπος ξύλινου παλαιού τρικάταρτου [τρίστηλου] ιστιοφόρου, πολεμικού αλλά και εμπορικού, πλοίου, που έφερε τετράγωνα ιστία [πανιά] όπως στον μυοδρόμωνα, <u>συνών.</u> μυοδρόμων ή μπάρκο [σκάφος του Πολεμικού Ναυτικού αυτού του τύπου με την ονομασία *Άρης* (πρώην Ηρακλής) εκτοπίσματος 390 τόνων, έφερε ως οπλισμό δύο πυροβόλα και πλήρωμα 45 ανδρών, ναυπηγήθηκε στη Γένοβα το 1818 και συμμετείχε στον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα του 1821, βυθίστηκε το 1842]. 🕮 < γαλλική gabare, ιταλ. gabarra.

γάβρια ή **γαύρια,** η, ουσ. [συνήθως στον πληθ. γάβριες] • 1. (εργαλ.) είδος τροχαλίας για την ανύψωση βαριών αντικειμένων, όπως ή ανέλκυση της άγκυρας και το μάζεμα των ιστίων, 2. αυτοσχέδια ξύλινη κατασκευή [τύπος βαρούλκου] αποτελούμενη από δύο ή τρία δοκάρια που ενώνονται στην κορυφή ώστε να μπορεί να αναρτηθεί κάποιο παλάγκο ή γερανάκι. 🕮 < ισπαν. cabria.

γαγγάμη και **γαγγάβα** και **γκαγκάβα** και **γαγκάβα** και **καγκάβα,** η, και **γάγγαμο,** το, ουσ. • (ναυτ.) είδος μικρού στρογγυλού διχτυού με στερεό συρμάτινο σάκο, τύπου γρίπου, κατάλληλο για συλλογή στρειδιών, σπόγγων και κοραλλιών, <u>συνών.</u> δράγα. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

Την ηχώ γνωρίσαμε και ξανά
με στεγνή φωνή τραγουδήσαμε:
Για μας, για μας το ματωμένο σίδερο
κι η τριπλά εργασμένη προδοσία.
Για μας η αυγή στο χάλκωμα
και τα δόντια τα σφιγμένα ως την ώρα την ύστερη
ο δόλος και τ' αόρατο **γάγγαμο**.
➢ Απόσπασμα από το *«Άξιον Εστί»* του **Οδυσσέα Ελύτη.**

γαγκινέλι, το, ουσ. • τσιγκέλι που χρησιμοποιείται για το τράβηγμα του κάδου από το βάθος του πηγαδιού ή άλλων αντικειμένων από υψηλότερο σημείο, <u>συνών.</u> τσιγκέλι, αγκίστρι, γάντζος. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

γαδελαϊκό οξύ, το, ουσ. • (χημ.) ή αλλιώς cis-11 εικοσανοϊκό οξύ, είναι ένα μονοακόρεστο ω-9 λιπαρό οξύ που βρίσκεται σε ποικιλία φυτικών ελαίων και ξηρών καρπών καθώς και στο λάδι του συκωτιού του γάδου, δηλ. του μπακαλιάρου. 🕮 < γάδ(ος) + έλαι(ο) + -ικό οξύ, αγγλ. gadoleic acid.

γαδίδες, οι, ουσ. [χωρίς ενικ.] • (ιχθυολ.) οικογένεια ψαριών της τάξης των γαδόμορφων, υπάρχουν 21 γένη με 53 είδη κι έχουν μεγάλη σημασία για την αλιεία· το κρέας τους είναι άπαχο και το λίπος τους, που περιέχεται στο συκώτι, είναι πλούσιο σε βιταμίνη D και A. 🕮 < γάδ(ος).

γαδοειδής, -ής, -ές, επίθ. • αυτός που μοιάζει με το ψάρι γάδος. 🕮 < γάδ(ος).

γαδοκαλλιέργεια, η, ουσ. • εκτροφή μπακαλιάρων σε ιχθυοτροφεία. 🕮 < γάδο(ς) + καλλιέργεια.

γαδόλη, η, ουσ. • γαλάκτωμα λαδιού από το συκώτι του γάδου, δηλ. του μπακαλιάρου. 🕮 < γάδ(ος) + -όλη.

γάδος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) το ψάρι μπακαλιάρος, η επιστημ. του ονομ.: gadus morrhua [διώνυμο], αλλιώς γνωστό και ως ονίσκος ή όνος ή γαϊδουρόψαρο [ονομασία που δικαιολογείται από το γκρίζο χρώμα του] αλλά και νταούκι ή μερλάγκος ή αντακαίος για του αρχαίους Έλληνες. 🕮 < μτγν. γάδος.

γαδοτροφία, η, ουσ. • η τεχνητή γονιμοποίηση, διατροφή και ανάπτυξη, σε ελεγχόμενο περιβάλλον [δηλ. ιχθυοτροφεία], του ψαριού γάδος, συνών. γαδοκαλλιέργεια. 🕮 < γάδος + -τροφία < -τρόφ(ος) + -ία.

γαδουρόκομπος, ο, ουσ. δες γαϊδουρόκομπος.

γάζα, η, ουσ. • 1. (ενδυμ.) διάφανο ύφασμα αραιής ύφανσης, από λινό, βαμβάκι ή μετάξι συνών. τούλι, τουλπάνι, 2. (φαρμ.) αποστειρωμένη αραχνοΰφαντη βαμβακερή ταινία που χρησιμοποιείται στην επίδεση τραυμάτων, 3. θησαυρός καλά φυλαγμένος. 🕮 < περσ. ganj ή γαλλ. gaze (ίσως από την παλαιστινιακή πόλη Gaza [= Γάζα] < εβρ. Ghazzéh, περιοχή στην οποία καλλιεργούσαν βαμβάκι και λινάρι).

Γάζα, η, ουσ. • (γεωγρ.) η μεγαλύτερη παλαιστινιακή πόλη στη Λωρίδα της Γάζας, με πληθυσμό 590.481 κατοίκους το 2017 [περισσότεροι από 2 εκατομμύρια βρίσκονται στην ευρύτερη αυτόνομη περιοχή της], με λιμάνι περιορισμένων δυνατότητων, η ισραηλινή εισβολή τον Οκτώβρη του 2023 έχει αλλάξει όλα τα παραπάνω αναφερόμενα. 🕮 ❶ < εβρ. Azza, ή ❷ < αραβ. Gazzah < αραβ. 'az [= ισχύς, δύναμη], οι Αιγύπτιοι, που μέχρι το 1967 είχαν την κυριαρχία της περιοχής, την ονόμαζαν Ghazzah ή Ġazzah ή Ghazzat [= πολύτιμη πόλη], και οι μουσουλμάνοι συχνά την αποκαλούσαν Ghazzat Hashem, προς τιμήν του Hashim, του προπάππου του Μωάμεθ].

γαζέπι, το, ουσ. δες γ(κ)αζέπι.

γαία, η, ουσ. • 1. καλλιεργήσιμη έκταση γης, συνών. χώμα, κτήμα, 2. (μυθολ.) [ως κύρ. όν.:] η *Γαία, θεά που γέννησε θεούς, τέρατα και ανθρώπους, προσωποποίηση της γης, 3. (φρ.) *«Γαῖαν ἔχοις ἐλαφράν»,* ευχή για πεθαμένους, *«φίλην ἐς πατρίδα γαῖαν»,* στην αγαπημένη μου πατρίδα, *«χυτὴ γαῖα»,* το χώμα που συσσώρευαν πάνω από τον τάφο, *«γαία πυρί μειχθήτω»*, [ορθότερα: *«ἐμοῦ θανόντος γαῖα μιχθήτω πυρί»* = μετά το θάνατό μου, χώμα και φωτιά ας αναμιχθούν], πλήρης αδιαφορία για τις όποιες εξελίξεις, κυρίως για τρομακτικές συνέπειες κάποιας πράξης, νεοελλην. έκφραση: *«στάχτη και μπούρμπερη»*. 🕮 < αρχ. γαῖα, ποιητικός τ. της λ. γη.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Γαία,** θεότητα που ξεπρόβαλε μετά το Χάος και, σύμφωνα με την ησιόδεια θεογονία, γέννησε πρώτα τον Ουρανό κι ύστερα τα Βουνά και τον Πόντο. Από την ένωσή της με τον Ουρανό απέκτησε πολλά παιδιά που όμως ο φόβος του πατέρα τους τα κρατούσε φυλακισμένα στα έγκατα της Γης.

γαιάνθρακας, ο, ουσ. • (ορυκτ.) γενική ονομασία όλων των ειδών ορυκτών ανθράκων ιζηματογενούς προέλευσης, (φρ.) *«γαιάνθρακας αεριούχος / ανημμένος / ασφαλτούχος / ατμοποιήσεως / διπλοκοσκινισμένος / κονιοποιημένος / κοσκινισμένος / καρυδάτος / λεπτοκοσκινισμένος / λεπτόκοκκος / λιπαρός / μαλακός / σκληρός / χονδρόκοκκος / σχιστοειδής / σε κύβους».* 🕮 < γαιάνθρ(αξ) -ακας < γαι(ο)- + άνθραξ, μτφρδ. από τη γαλλ. φρ. charbon de terre. ○ γαιανθρακοφόρος, γαιανθρακεμπόριο, γαιανθρακέμπορας, γαιανθρακόπλινθος [= μπρικέτα], γαιανθρακοφορτίο, γαιανθρακοποίηση, γαιανθρακεργάτης.

γαιανθρακαποθήκη, η, ουσ. • αποθήκη γαιανθράκων, καρβουναποθήκη, αποθήκη φύλαξης πετροκάρβουνου ή τύρφης. 🕮 < γαιάνθρακας + αποθήκη.

γαιανθρακωρυχείο, το, ουσ. • ορυχείο γαιανθράκων. 🕮 < γαιάνθρακ(ας) + ορυχείο, (< αρχ. ὀρύττω, [το ω εντός της λ. εξηγείται με τον αρχαιοελληνικό φωνητικό νόμο της συνθετικής έκτασης].

γαιανθρακωρύχος, ο/η, ουσ. • εργάτης ανθρακωρυχείου. 🕮 < γαία + ανθρακ(ο)- + -ωρύχος.

γα(ϊ)δουρόκομπος, ο, ουσ. • 1. (ναυτ.) γερός κόμπος που ενώνει εύκολα δύο σχοινιά και γρήγορα μπορεί να λυθεί, συνών. ονόκομβος, 2. (γενικότ.) κάθε κόμπος που είναι προχειροφτιαγμένος και κακοφτιαγμένος. 🕮 < γαϊδούρ(ι) + -ο- + κόμπος.

γα(ϊ)δουρόψαρο, το, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι της οικογένειας των γαδιδών, γνωστό και ως όνος και ονίσκος, επιστ. ονομ.: Gaidropsarus [Onos] mediterraneus [διώνυμο], μοιάζει με χέλι, είδος με πολλές παραλλαγές. 🕮 < γαϊδούρ(ι) -ο- + ψάρ(ι).

γαΐτα, η, ουσ. • (ναυπ.) μικρό, στενόμακρο και ρηχό, ξύλινο ιστιοφόρο σκάφος, στις μέρες μας και πετρελαιοκίνητο, το συναντάμε σε κλειστούς και υπήνεμους κόλπους, όπως στη Λιμνοθάλασσα του Μεσολογγίου, στον Αργοσαρωνικό, στον Λακωνικό κόλπο, κατάλληλο για ψάρεμα με καθετή, ρίξιμο παραγαδιών και διχτυών, συνών. κουρίτα [< τουρκ. λ.], πριάρι [το μικρό], πλάβα [τύπος πλατυπύθμενης βάρκας, δηλ. ποταμόβαρκα]. 🕮 < ίσως από το ιταλ. τοπωνύμιο Gaeta [αρχ. παραλιακή πόλη του Λατίου]. ◈ γαϊτοπούλα [υποκ.].

γαλάζιος, -α, -ο, επίθ. • 1. αυτός που έχει το χρώμα του ανέφελου ουρανού ή της ήρεμης θάλασσας, συνών. γαλανός, γαλαζωπός, γαλανός, κυανός, θαλασσής, ουρανής, γλαυκός, γερανιός, μπλε, λουλακής, μπλάβος, βένετος, ζουμπουλής, λαζουρής, σιελ, μπλε μαρέν, κυανόχρωμος, 2. (ως ουσ.) α) *το γαλάζιο,* το γαλάζιο χρώμα, β) *τα γαλάζια,* για ρούχα με γαλάζιο χρώμα, γ) (ιστορ.) *οι Γαλάζιοι,* οργανώσεις με έντονο πολιτικό προσανατολισμό που εκπροσωπούσαν τα φτωχά κοινωνικά, κυρίως, στρώματα στο Βυζάντιο, οι Βένετοι [= αρματηλάτες του βυζαντινού ιπποδρόμου και οι οπαδοί τους]. 🕮 < μσν. γαλάιζος < γαλαΐζος < ρ. γαλαΐζω. ⭘ γαλαζοπράσινο, γαλαζοαίματος, γαλαζόπετρα, γαλαζόχορτο.

γαλαζόπετρα, η, ουσ. • 1. (χημ.) η ένυδρη μορφή [με χημικό τύπο: CuSO4.5H2O] του θειικού χαλκού [με χημικό τύπο: CuSO4], 2. (ορυκτ.) ορυκτό άμορφο με γαλάζιο ή πράσινο χρώμα, γνωστό και ως περουζές, 3. διάλυμα θειικού χαλκού που είναι κατάλληλο για το ράντισμα των κλημάτων κατά του περονόσπορου, 4. (ναυτ.) απαγορευμένη τοξική ουσία κατά τη διαδικασία της αλιείας και ειδικότερα στο ψάρεμα των χταποδιών. 🕮 < γαλάζ(ιος) -ο- + πέτρα.

↳ Ο θειικός χαλκός, γνωστός στο εμπόριο και με την ονομασία «*μπλέ βιτριόλι*», ή «*ρωμαϊκό βιτριόλι*» και γνωστότερος ως **γαλαζόπετρα**, προσφέρεται στο εμπόριο με τις ακόλουθες μορφές: Ως καθαρός θειικός χαλκός. Ως χιονώδης θειικός χαλκός. Ως βιτριόλι του Σάλτσμπουργκ. Ως αναμεμιγμένος χαλκός ή βιτριόλι της Κύπρου.

γαλάνι, το, ουσ. • βότσαλο της ακρογιαλιάς με χρώμα γαλανό, χαλίκι. 🕮 < γαλαν(ός) + -ι.

γαλανός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που έχει ανοικτό γαλάζιο χρώμα, [δες συνών. γαλάζιος] 2. διαυγής, αίθριος, καθαρός, ασυννέφιαστος. 🕮 < μσν. γαλεανός < μτγν. κα(λ)λάϊνος [= γαλαζοπράσινος]. ⭘ γαλανομάτης, γαλανόλευκη.

γαλαξίας, ο, ουσ. • 1. (αστρον.) φωτεινή νεφελώδης ουράνια ζώνη που αποτελείται από δισεκατομμύρια αστέρες και νέφη αστρικής ύλης, 2. (τέχν.) το σύνολο των επώνυμων καλλιτεχνών της έβδομης τέχνης, 3. (ανατ.) κάθε καινούργιο δόντι στο στόμα του μωρού. 🕮 < μτγν. φρ. γαλαξίας (κύκλος) < γαλακτίς < αρχ. γάλα.

Γαλαξίδι, το, ουσ. [παλαιότερη γραφή Γαλαξείδι] • (γεωγρ.) παραθαλάσσια κωμόπολη του Νομού Φωκίδας που υπάγεται στο διευρυμένο Δήμο Δελφών, με λαμπρή ναυπηγική, ναυτιλιακή και εφοπλιστική ιστορία, έχει πληθυσμό 1.797 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < γαλατσίδα (ποώδες φυτώνυμο) < γαλακτίς, -ίδος, (γιατί το φυτό περιέχει γαλακτώδεις χυμούς). ⊙ Γαλαξιδιώτης, -ισσα, γαλαξιδιώτικος.

γαλβανίζω, ρ. [μετβ.] • 1. (φυσ.) α) ηλεκτρίζω με γαλβανική στήλη, β) επενδύω μέταλλο με άλλο μέταλλο με ηλεκτρική επίδραση, πραγματοποιώ ηλεκτρόλυση, επιμεταλλώνω, 2. (μτφ.) α) εμψυχώνω, β) ηλεκτρίζω, γ) αναζωογονώ. 🕮 < γαλλ. galvaniser (από το όν. του Ιταλού φυσιολόγου Luigi *Galvani). ⊙ γαλβανικός, γαλβάνιση, γαλβάνισμα, γαλβανιστής.

γαλβανισμός, ο, ουσ. • 1. (ιατρ.) η χρήση συνεχούς ρεύματος χαμηλής έντασης και τάσης για θεραπευτικούς σκοπούς, γαλβανοθεραπεία, 2. (φυσ.) το σύνολο των φαινομένων του συνεχούς ηλεκτρικού ρεύματος και η παραγωγή του με χημικές διαδικασίες, 3. (τεχνολ.) επένδυση μετάλλου από άλλο μέταλλο με τη μέθοδο της ηλεκτρολυτικής εναπόθεσης. 🕮 < γαλλ. galvanisme ή ιταλ. galvanismo (από το όν. του Ιταλού φυσιολόγου Luigi *Galvani).

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: **Γκαλβάνι Λουίτζι** ή **Γκαλβάνι Αλόιζιο** (1737 - 1798 Μπολόνια), Ιταλός ανατόμος και φυσιολόγος, ένας από τους θεμελιωτές της θεωρίας του ηλεκτρισμού και ιδρυτής της ηλεκτροφυσιολογίας. Από τις πειραματικές του δράσεις εμπνεύστηκε η συγγραφέας Μαίρη Σέλεϋ το βιβλίο της «Φρανκενστάιν».

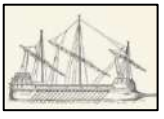

γαλβανόμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) όργανο ένδειξης ύπαρξης ηλεκτρικού ρεύματος, αλλά και μέτρησης της έντασης του ηλεκτρικού ρεύματος σε ένα ηλεκτρικό κύκλωμα ακόμα και πολύ χαμηλών τάσεων. 🕮 < γαλλ. galvanomètre < galvan(o) < ανθρωπωνύμιο Luigi *Galvani [δες γαλβανισμός] + -mètre [= -μέτρο(ν)].

γαλβανοσκόπιο, το, ουσ. • (τεχνολ.) όργανο ένδειξης του ρεύματος στο κύκλωμα και προσδιορισμού της κατεύθυνσής του. 🕮 (νόθο αντιδάνειο) < γαλλ. galvanoscope, από το όνομα του φυσικού Luigi *Galvani [δες γαλβανισμός] + [αρχ.] σκοπέω, - ῶ [= παρατηρώ ή επιτηρώ κάτι, ατενίζω, εξετάζω, ερευνώ].

γαλέα, η, ουσ. • 1. (στρατ.) περικεφαλαία Ρωμαίων, 2. (ναυτ.) μικρό κωπήλατο πολεμικό πλοίο, κατασκευαστικά πρόδρομος της γαλέρας, χρησιμοποιήθηκε από τους βυζαντινούς ως ανιχνευτικό ή ταχυδρομικό σκάφος, 3. (ιχθυολ.) είδος μικρού ψαριού. 🕮 (αντιδάνειο) < ιταλ. galea < λατιν. galea [= ρωμαϊκή περικεφαλαία] < αρχ. γαλέη [= είδος ψαριού γνωστό σαν γαλέος].

γαλεά(τ)σα[*1] και **γαλιάτσα**[*2] και **γαλλιάτζα,** η, ουσ. • (ναυπ.) τρικάταρτο πολεμικό πλοίο του 16ου και 17ου αιώνα, μήκους έως 80μ. και πλάτους μέχρι 16μ. με επικατάστρωμα και πύργο, με 24-32 κουπιά σε κάθε πλευρά, μπορούσε να φέρει περίπου 36 μεγάλα πυροβόλα και άλλα μικρότερα, αριθμούσε ως πλήρωμα μέχρι και 1.200 άτομα. 🕮 (αντιδάνειο) < ιταλ. galeazza[*1] βενετ. galiazza[*2] < λατιν. galea [= ρωμαϊκή περικεφαλαία] < αρχ. γαλέη [= το ψάρι γαλέος].

γαλεόνι και **γαλιόνι** και **γαλιούνι** και **γαλόνι** και **γαλούνι,** το, ουσ. • (ναυπ.) μεγάλο ποντοπόρο ιστιοφόρο μεταφορικό πλοίο της εποχής του Μεσαίωνα αλλά και πολεμικό όταν οι ανάγκες το απαιτούσαν, εξέλιξη της καραβέλας. 🕮 < μσν. γιαλιόνιν και γαλούνι < ιταλ. galeone < galea < λατιν. galea [= ρωμαϊκή περικεφαλαία] < αρχ. γαλέη [= το ψάρι γαλέος].

γαλέος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) α) είδος ψαριού που ζει σε εύκρατες και τροπικές θάλασσες, η επιστημ. του ονομ.: Galeorhinus galeus, [διώνυμο] *«Γαλεόρρινος ο γαλέος»,* β) (φρ.) *«γαλέος σκορδαλιά»,* μαγειρική πρόταση για διατροφική συνήθεια. 🕮 < αρχ. γαλεός. ⭘ [δες λ.] αστρογαλέος σκυλογαλέος, γκριζογαλέος, στικτογαλέος.

γαλέρα, η, ουσ. • (ναυπ.) μεσαιωνικό ξύλινο πολεμικό ή εμπορικό πλοίο με κουπιά και τρία μεγάλα πανιά, έκανε την εμφάνισή του τον 7ο μ.Χ. αι. και χρησιμοποιήθηκε ως τον 18ο αι. 🕮 ❶ (αντιδάνειο) ίσως, ιταλ. galea και galera < λατιν. galea και galerus [= κράνος] < αρχ. γαλέη [= το ψάρι γαλέος], ή ❷ < βενετ. galera < ισπαν. galera < ίσως από το μσν. γαλαία [= μικρό πειρατικό πλοίο] < ιλλυρικής προέλευσης, σύμφωνα με την ετυμολογική εκδοχή που καταγράφεται στο λεξικό του Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη. ⊙ γαλερίτης [= 1. κωπηλάτης γαλέρας, 2. δεσμώτης, κατεργαράκος].

↳ Το μήκος της ρωμαϊκής **γαλέρας** ήταν περίπου 47 μέτρα και το πλάτος της 6 μέτρα. Σε κάθε πλευρά του πλοίου υπήρχαν 26 κουπιά. Το πλήρωμά της ήταν περίπου 250 έως 300 άνδρες. Οι κωπηλάτες, ήταν δεμένοι με αλυσίδες στο δάπεδο του πλοίου. Τον ρυθμό της κωπηλασίας έδινε ένας τυμπανιστής. Όταν αυτός γινόταν γρήγορος και οι κωπηλάτες δεν τον ακολουθούσαν, τους μαστίγωναν. Όταν το πλοίο βυθιζόταν, οι κωπηλάτες αλυσοδεμένοι το ακολουθούσαν στον βυθό.

γαλέτα, η, ουσ. • 1. (τρόφ.) α) τύπος ψημένου ψωμιού που δίνεται σε ναυτικούς και στρατιώτες και μπορεί να διατηρηθεί για μεγάλο χρονικό διάστημα, παξιμάδι, συνών. διπυρί-

της άρτος, β) είδος μπισκότου που παρασκευάζεται από αλεύρι, αλάτι και, σπανίως, ζάχαρη, 2. (εργαλ.) το σιδερένιο κομμάτι που προσαρμόζεται σε βίδα, 3. (ναυτ.) ξύλινος δίσκος στη κορυφή των καταρτιών και του ιστού της σημαίας. 🕮 < βενετ. galeta ή γαλλ. gallett < galet [= χαλίκι].

γαλήνη, η, ουσ. • 1. η απόλυτη ατμοσφαιρική ηρεμία, η ησυχία της ακύμαντης θάλασσας, κατάσταση νηνεμίας, συνών. μπονάτσα, γαληνησιά, γαληνιά, 2. (μτφ.) α) η έλλειψη πολιτικών και κοινωνικών ταραχών, β) η πνευματική και ψυχική ηρεμία. 🕮 < αρχ. γαλήνη. ⊙ γαληνεύω, γαλήνιος > γαλήνια [επίρρ.], γαληνιότητα, γαλήνεμα [= το καταλάγιασμα της θάλασσας].

Όμως τα στήθια που τα ταράζει κάποιο / θανάσιμο πάθος δε θα **γαληνέψουν**…
Τις βάρκες, τις ψαρόβαρκες ο φόβος κυβερνήτης / μες στο λιμάνι τις κρατεί· / μα η σκέψη μου όλο σέρνεται στα γαλανά τα πλάτια / μ' ένα χρυσόνειρο δετή…
Κι ενώ πονώ τον πόνο σου και πάω προς το βυθό σου / και χάνομαι με τον αφρό, / ύστερα, στο **γαλήνεμα**, την ηλιακή χαρά σου, / θάλασσα, δε θαν τη χαρώ.
Κώστας Καρυωτάκης [θάλασσα]

γαλιόνι, το, ουσ. δες γαλεόνι.

γαλιότα, η, ουσ. δες γαλ(λ)ιότα

Γαλλία, η, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης με έκταση 674.843 τ.χλμ. και πληθυσμό 68.042.591 κατοίκους [απογραφή 2022]. 🕮 < λατιν. Gallia [= Γαλατία]. ⊙ Γάλλος, Γαλλίδα, γαλλικός, γαλλισμός, γαλλίζω > γαλλιστί, γαλλικίζω > γαλλικισμός, γαλλικανός. ○ γαλλομανής, γαλλομαθής, γαλλόφιλος, γαλλόμετρο [= μέτρο μήκους ίσο με το μήκος που διανύει το φως στο κενό σε χρόνο 1/299.792.458 του δευτερολέπτου], γαλλοφοβία.

γαλ(λ)ιότα και **γαλεότα** και **γαλιόττα,** η, ουσ. • (ναυπ.) α) ελαφρύ ιστιοφόρο και κωπήλατο σκάφος των μεσαιωνικών χρόνων, με ένα ή δύο κατάρτια, που το χρησιμοποιούσαν ιδιαίτερα οι πειρατές της Μεσογείου και κυρίως οι Αγαρηνοί, μικρή γαλέρα, η βομβάρδα, συνών. φούστα [δες λ.], β) είδος πλοίου που αξιοποίησαν οι Ολλανδοί έμποροι και εξερευνητές την εποχή του Μεσαίωνα, γ) ποταμόπλοιο με κατάστρωμα. 🕮 (αντιδάνειο) < βενετ. galiota και ιταλ. galeotta < λατιν. galea [= ρωμαϊκή περικεφαλαία] < αρχ. γαλέη [= το ψάρι γαλέος]. ⊙ γαλιότος [= ναύτης του μεσαιωνικού σκάφους].

γαλόνι,[1] το, ουσ. • 1. (φυσ.) αγγλική μονάδα χωρητικότητας, κυρίως, για υγρά καύσιμα, που ισοδυναμεί περίπου με 4,543 κιλά, 2. (γενικότ.) το μεταλλικό παγούρι ή το δοχείο με το οποίο μετέφεραν καύσιμα για τη βάρκα ή άλλα υγρά, όπως π.χ. το γάλα, ανεξαρτήτου χωρητικότητας, 3. νταμιτζάνα, γυάλινο δοχείο. 🕮 < αγγλ. gallon < λατιν. galeta [= μονάδα μετρήσεως υγρών], [για τη δεύτερη ερμηνευτική εκδοχή: ιταλ. gallon(e) -ι].

γαλόνι,[2] το, ουσ. • (ενδυμ.) διακριτικό γνώρισμα ή ταινία που δείχνει στρατιωτικό βαθμό, συνών. σιρίτι. 🕮 < ιταλ. galloni ή το γαλλ. galon < λατιν. galea [= περικεφαλαία]. ⊙ γαλονάς, γαλονάτος.

γαλό(τ)σα και **γαλότζα,** η, ουσ. • (ενδυμ.) α) παπούτσι σαν μπότα, κατάλληλο για κακοκαιρίες, φτιαγμένο από δέρμα ή πλαστικό και καουτσούκ στον πάτο, συνών. πηλοβατίδα, β) ξύλινο πέδιλο που συγκρατείται από το πόδι με δερμάτινη ταινία. 🕮 (αντιδάνειο) < βενετ. galozze < μσν. λατιν. calopia < calopus < αρχ. καλόπους και καλάπους < κᾶλον, το, [το ξύλο] + πούς [= καλαπόδι].

γαμπάρα, η, ουσ. δες γαβάρα.

γάμπαρη, η, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος μεγάλης γαρίδας που αφθονεί στον Αμβρακικό κόλπο, το μήκος του σώματός της φθάνει τα 20 εκ. ξεχωρίζει για το γκρίζο χρώμα της και τις μαύρες ραβδώσεις. 🕮 (αντιδάνειο) < ιταλ. gambero πληθ. gamberi < λατιν. gambarus < gammatus / cammarus < μτγν. κάμμαρος [= είδος μεγάλης γαρίδας].

↳ Οι **γάμπαρες** του Αμβρακικού έχουν κάποια δικά τους χαρακτηριστικά, από τα οποία μπορούμε να τις ξεχωρίσουμε. Τα μουστάκια τους είναι ιδιαιτέρως μακριά, το ρύγχος τους προεξέχει αρκετά μπροστά από τα μάτια και η ουρά τους έχει έντονο μπλε, κόκκινο και κίτρινο χρωματισμό. Στη ράχη τους έχουν χρωματιστές ρίγες που είναι ιδιαιτέρως έντονες όταν ο βυθός

στον οποίο ζουν είναι βραχώδης ή καλυμμένος με ποσειδωνία. Είναι αρκετά μεγάλες, αφού το εμπορεύσιμο μέγεθός τους υπερβαίνει τα δέκα εκατοστά, αλλά αν κάτι τις κάνει τόσο ξακουστές είναι η μοναδική, ακαταμάχητη γεύση τους. Ένας θαλασσινός μεζές που δικαιολογεί απόλυτα τη φήμη που έχει αποκτήσει!
➢ http://www.gabari.gr/gr/

γαμπάς, ο, ουσ. • (ενδυμ.) α) χοντρή μάλλινη κάπα των βοσκών, αλλιώς: (κ)αμπάς, β) πανωφόρι ναυτικών. 🕮 < βενετ. gaban < αραβ. gaba.

γάμπια, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • (ναυτ.) είδος τετράγωνου πανιού πάνω από τη μαΐστρα του μεγάλου καταρτιού στα ιστιοφόρα πλοία, συνών. δόλωνας, παροκέτο, γάπια. 🕮 < ιταλ. gabbia < βενετ. gabia < λατιν. cavea < cavus ⊙ γαμπιέρης και γαμπιέρος [= αρμενιστής].

γάνος, το, ουσ. [γεν. του γάνους – γάνεος, τῶν γανῶν - γανέων] • 1. χαρά, ευχαρίστηση, ευθυμία, 2. στιλπνότητα, γυαλάδα, λάμψη, φωτεινότητα, 3. υπερηφάνεια, υψηλοφροσύνη, 4. (για κρασί, νερό ή μέλι) καθαρό, διαυγές, με λαμπερό χρώμα, 5. (για τη βροχή) αναζωογονητική. 🕮 < αρχ. γάνος. ⊙ η γάνα [= 1. η πράσινη σκουριά στα αγάνωτα χάλκινα σκεύη, 2. μουτζούρα σε πρόσωπα που διαπομπεύουν, 3. (μτφ.) το ρεζίλεμα].

γαντζάο, το, ουσ. δες γατζάο.

γάντζος, ο, ουσ. • (εργαλ.) μεταλλικό άγκιστρο που χρησιμοποιείται για κρέμασμα ή για ανύψωση και έλξη πραγμάτων, συνών. αγκίστρι, αρπάγη, τσιγκέλι, κόρακας, (φρ.) *«γάντζος πειρατή / ψαρέματος / λέμβου / αυτοκινήτου / χταποδιών / στήριξης κ.ά.»*. 🕮 (αντιδάνειο) < βενετ. ganzo ή ιταλ. gancio < αρχ. γαμψός. ⊙ γαντζώνω [= κρεμάω κάτι από τσιγκέλι, αγκιστρώνω, αγκυρίζω], γάντζωμα, γαντζωτός, γαντζώνομαι, γαντζιέρης και *γαντζιέρος [= ναύτης που χειρίζεται τον γάντζο, πρόκωπος], γα(ν)τζούδι.

«Ο στασιαστής ήταν ο **γαντζιέρος** του υποπλοίαρχου και, σε περίπτωση που η βάρκα έδενε μπήγοντας το καμάκι σε ένα ψάρι, είχε καθήκον να κάθεται πλάι του, όσο ο Ράντνεϊ θα καθόταν όρθιος στην πρώρα με τη λόγχη του, τραβώντας ή μολάροντας την τριχιά από το καρφωμένο καμάκι μόλις δινόταν η διαταγή».
➢ Απόσπασμα από το μυθιστόρημα *«Μόμπι Ντικ ή Φάλαινα»* του **Herman Melville**, εκδ. Gutenberg.

γάντι, το, ουσ. • 1. (ενδυμ.) μάλλινο ή δερμάτινο κάλυμμα της παλάμης, 2. (φρ.) *«με το γάντι»*, όσο πιο διακριτικά γίνεται, *«μου 'ρχεται γάντι»*, ταιριάζει πολύ καλά, *«πετάω το γάντι σε κάποιον»*, τον προκαλώ, απαιτώ εξηγήσεις. 🕮 < γαλλ. gant < ιταλ. guanto < αρχ. γερμ. Want. ⊙ γαντοφορεμένος.

γανώνω, ρ. [μετβ.] • 1. καλύπτω με κασσίτερο μπακιρένια σκεύη, χάλκινα δηλ. σκεύη, συνών. επικασσιτερώνω, 2. μουτζουρώνω κάποιον με γάνα [= πρασινωπή σκουριά], 3. (μτφ.) πονοκεφαλιάζω κάποιον. 🕮 < αρχ. γαν(ῶ), παράλληλος τ. του ρ. γάνυμαι [= αστράφτω, λάμπω] < γάνος. ⊙ γάνωμα.

γαρίδα, η, ουσ. • 1. (ζωολ.) μικρό θαλάσσιο μαλακόστρακο, η επιστημ. της ονομ.: Parapenaeus longirostristo [διώνυμο], το μήκος του σώματός της μπορεί να φθάσει

μέχρι 15 εκ. ενώ το μεσογειακό είδος που λέγεται γάμπαρη φθάνει σε μήκος τα 20 εκ., 2. (μτφ.) *«γαρίδα το μάτι του»*, α) για κάποιον που βλέπει επίμονα κάτι, για εκείνον που παρατηρεί άπληστα κάτι, ή β) για κάποιον που επιθυμεί κάτι πάρα πολύ. 🕮 < μσν. γαρίδα < αρχ. καρίς, -ίδος, [με τροπή του κ σε γ] < αβέβαιου ετύμου. ⊙ γαριδάδικο, γαριδοκαλλιέργεια, γαριδολόγος, γαριδότρατα, γαριδόδιχτα, γαριδομακαρονάδα, γαριδοσαλάτα, γαριδομάτης.

γαριδάς, ο, ουσ. • (ναυτ.) 1. είδος διχτυού, ωσάν απόχη, ιδανικό για το ψάρεμα γαρίδων, 2. α) ψαράς που αλιεύει, κυρίως γαρίδες, β) ιχθυοπώλης που πουλά σταθερά γαρίδες. 🕮 < γαρίδα.

γαρλίνο ή **καρλίνο,** το, ουσ. • (ναυτ.) χονδρό δίπλοκο σχοινί, πάχους 10 έως 20 εκατοστών κατάλληλο για το ανεβοκατέβασμα της άγκυρας. 🕮 [για τον τ. γαρλίνο] < βενετ. garlin, ενώ [για τον τ. καρλίνο] < ιταλ. carlino.

γαρμπής, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) α) νοτιοδυτικός ξηρός και θερμός άνεμος, συνών. λίβας, 🕮 < μσν. γαρμπής < ισπαν. ή βενετ. garbin / garbino < ❶ αραβ. garbī [=

δυτικός], ή ❷ μέσω του τουρκ. [επιθέτου] garbi [= δυτικός] < αραβ. προέλευσης. ⊙ γαρμπινός.

Σταυρός του Νότου (Πούσι)

Έβραζε το κύμα του **γαρμπή**.
Είμαστε σκυφτοί κι οι δυο στο χάρτη
γύρισες και μου 'πες πως το Μάρτη
σ' άλλους παραλλήλους θα 'χεις μπει.

Κούλικο στο στήθος σου τατού,
που όσο κι αν το καις δεν λέει να σβήσει.
Είπαν πως την είχες αγαπήσει
σε μια κρίση μαύρου πυρετού…

Καββαδίας Νίκος

γαρμπίλι, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (αρχιτ.) ψιλό χαλίκι που χρησιμοποιείται στην οδοποιία και στις οικοδομικές κατασκευές, 2. ψιλό μετάλλευμα. 🕮 < αβέβαιου ετύμου, (ίσως) garbuglio [= μπλέξιμο, ανακάτωμα].

γαρμπινός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που πνέει με κατεύθυνση νοτιοδυτική όπως ο γαρμπής, αυτός που αναφέρεται στο γαρμπή. 🕮 < γαρμπ(ής) + -ινός.

γάρο, το, **γάρος,** ο, ουσ. • 1. (μαγειρ.) α) αλατισμένο νερό στο οποίο συντηρούνται ψάρια, ελιές, λαχανικά κ.ά. είδη τροφίμων, σαλαμούρα, συνών. άλμη, β) σάλτσα από εντόσθια ψαριών, λάδι, λεμόνι και μπαχαρικά στα ρωμαϊκά και στη συνέχεια τα βυζαντινά χρόνια, 2. λέκιασμα, συνών. λίγδα, λέρα, βρομιά, ρύπος, γλίτσα, γαρίλα. 🕮 < λατιν. garum και garon < αρχ. γάρον. ⊙ γαρώνω.

↳ ο **γάρος** αποτελούσε στην αρχαιότητα και στον μεσαίωνα, βασικό στοιχείο της διατροφής. Ήταν ένα είδος σάλτσας, φτιαγμένος από σιτεμένα εντόσθια λιπαρών ψαριών με αλάτι, αντίστοιχος με τη σάλτσα ψαριού (fishsauce) της κουζίνας της Άπω Ανατολής. Ο **γάρος** υψηλής ποιότητας (από εντόσθια και αίμα τόνου) ήταν πανάκριβος. Υπήρχαν πόλεις γύρω από τη Μεσόγειο και τον Εύξεινο Πόντο που ζούσαν από την παραγωγή και το εμπόριο του **γάρου** και των λοιπών ιχθυηρών προϊόντων. [28/8/2018]
➢ https://www.iefimerida.gr/news/

γάσ(σ)α και **γαντζα,** η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.]

• (ναυτ.) α) [ιδιωματικό] ο κόμπος, ή η μόνιμη θηλιά που γίνεται στην άκρη του σκοινιού από τα μέρη που το απαρτίζουν [σε μορφή πλεξούδας] και η οποία χρησιμοποιείται για να δένεται εύκολα στη δέστρα ενός σκάφους, ή στη μπίντα του λιμανιού, ή για τη σύνδεση με άλλο σκοινί, ή στην κεραία, β) αγκύλη, δηλ. αγκίδα, κεντρί. 🕮 < ιταλ. gassa. ⊙ γασέτα [= μικρή γάσα, μικρή αγκύλη].

γάστρα, η, ουσ. • 1. βαθύ μαγειρικό σκεύος με καπάκι, συνήθως οβάλ σχήματος, πήλινο ή μεταλλικό ή γυάλινο ή κεραμικό, το οποίο χρησιμοποιούμε για ψήσιμο κυρίως στο

φούρνο, 2. (ναυπ.) το μέρος εκείνο του πλοίου που βρίσκεται μέσα στο νερό, (φρ.) *«ανοξείδωτη / μαντεμένια / παραδοσιακή / αντικολλητική / εμαγιέ γάστρα», «βύθισμα / ελάσματα / μαδέρια / καμπυλότητα / περίβλημα / συντελεστής γάστρας»,* 3. γλάστρα στην οποία φυτεύουμε λουλούδια, 4. το εξογκωμένο τμήμα των δοχείων. 🕮 < αρχ. γάστρα [= δοχείο με φουσκωτή κοιλιά].

γαστρ(ο)- και **γαστρ-** και **γαστρί-** και **γαστερό-** • πρώτο συνθετικό πολλών επιστημονικών όρων που σχετίζονται α) με το στομάχι ή γενικότερα με την περιοχή της κοιλιάς, β) με τη διατροφή, και γ) με διάφορες κατηγορίες ζώων, π.χ. γαστερόποδα, γαστρονομικός, γαστρορραγία, γαστροσκόπηση, γαστροσκόπιο, γαστραλγία, γαστρεκτομή, γαστρικός, γαστρίνη, γαστρίτιδα κ.ά. 🕮 < διεθν. gastr(o)- < αρχ. ουσ. γαστήρ [= κοιλιά, στομάχι].

γάστρος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος ψαριού της οικογένειας των μουγιλιδών, γνωστό και ως

ψωμώνι [δες λ.], κούτουλας, κεφάλας και μπάφα, η επιστημ. του ονομ.: Liza saliens (Λίζα η άλτης) και Chelon saliens [διώνυμο], γκρίζου ή καφέ χρώματος, η κοιλιά του ασημένια με χρυσές αντανακλάσεις, το συναντάμε στις παράκτιες περιοχές του Ατλαντικού και της Μεσογείου.

γατζάο και **γαντζάο,** το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (ναυπ.) τύπος οξύπρυμνου και οξύπλωρου ιστιοφόρου σκάφους, κατασκευαστικά συγγενικό με το τρεχαντήρι, αρκετά φαρδύ στην πλώρη και στην πρύμνη, το μήκος του μέχρι 20 μ. με μεγάλη χωρητικότητα και μικρό

βύθισμα, ο σκελετός του φτιαγμένος από βελανιδιά ή καστανιά ενώ το πέτσωμα από κυπαρίσσι, ικανότατο στην πλεύση ακόμη και σε ρηχά νερά, αγαπητό μέσο μεταφοράς εμπορευμάτων στα Επτάνησα, μεταπολεμικά έπαψε στους ταρσανάδες η παραγωγή του. 🕮 < βενετ. ganzo [= γάντζος], ονομασία που ίσως σχετίζεται με την καμπυλότητα των ακραίων του σημείων.

γατόψαρο, το, ουσ. • (ιχθυολ.) σαρκοφάγο είδος ψαριού, που ζει συνηθέστερα σε γλυκά νερά και ξεπερνά σε μήκος το ένα 1,5 μ. με βαρύ και πλατύ κεφάλι και μουστάκια που θυμίζουν γάτα. 🕮 < γάτ(α) -ο- + ψάρ(ι) -ο-.

Γαυδοπούλα, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησίδα της Περιφερειακής Ενότητας Χανίων, στην Περιφέρεια Κρήτης, βρίσκεται σε απόσταση 4 ναυτικών μιλίων από την Γαύδο και έχει έκταση 2,62 τ.χλμ. 🕮 < αρχ. [τοπωνύμιο] Γαῦδ(ος) + [υποκορ. κατάλ.] -οπούλα.

Γαύδος, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί, στα νοτιοανατολικά παράλια της Κρήτης, στο Λιβυκό Πέλαγος, με έκταση 29 τ.χλμ. και πληθυσμό μόνο 208 κατοίκους [απογραφή 2021]. 🕮 < αρχ. [τοπωνύμιο] Γαῦδος.

Γαύρ(ε)ιο, το, ουσ. • (γεωγρ.) παραθαλάσσιο χωριό στα βορειοδυτικά της Άνδρου με 1.031 κατοίκους, το ασφαλές φυσικό λιμάνι του, εξυπηρετεί με τις ακτοπλοϊκές συνδέσεις Ραφήνας και Λαυρίου, τους ντόπιους κατοίκους και τους επισκέπτες του νησιού. 🕮 < αρχ. Γαύρειον.

γαύρος και **γάβρος,** ο, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) είδος μικρού αφρόψαρου που ζει κοπαδιαστά και αλιεύεται με δίχτυα, η επιστημ. του ονομ.: Engraulis encrasicolus (Εγγραυλίς η εγκρασίχολος) [διώνυμο], μορφολογικά στενόμακρο, με ασημί κοιλιά και πρασινογάλαζα πλευρά, το μήκος του έως 20 cm, τρέφεται με μικροσκοπικά μαλακόστρακα και το

γόνο άλλων ψαριών, αλιεύεται την άνοιξη και το καλοκαίρι, 2. (γεωλ.) πέτρωμα στικτό, σε αποχρώσεις του πράσινου, 3. (φυτολ.) είδος δασικού φυλλοβόλου δέντρου η επιστ. του ονομ.: Carpinus betulus [Καρπίνος] [διώνυμο], φύεται σε υψόμετρο άνω των 200 μ., το ξύλο του σκληρό και δύσκολο στην επεξεργασία του, αξιοποιήσιμο στη ναυπηγική. 🕮 < μσν. γραύλος < μτγν. ἔγγραυλος < αρχ. ἐγγραυλίς.

γάφα και **γκάφα,** η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. (ναυτ.) τύπος γάντζου για να συγκρατεί την άγκυρα, 2. είδος γάντζου για την ανύψωση ή το κρέμασμα διαφόρων αντικειμένων, αρπάγη. 🕮 < γαλλ. gaffe < προβηγκ. gaf < γοτθ. gafah [= πιάνω, αρπάζω].

γεγονός, το, ουσ. • 1. περιστατικό που συνέβη σε μια χρονική στιγμή, συνών. συμβάν, (φρ.) *«γεγονός τυχαίο / νομικό / ιστορικό / πιστωτικό / τετελεσμένο / αναμφισβήτητο / αναπάντεχο»,* 2. η πραγματικότητα, η αλήθεια, για κάτι που δεν είναι αμφισβητήσιμο. 🕮 < αρχ. γεγονός, μτχ. ουδ. του ρ. γίγνομαι.

γεδέκι και **γεντέκι** και **γιντέκι,** το, ουσ. [γεν. -κιού, -κιών] • 1. σκοινί για να τραβούν τα ζώα, 2. α) άλογο, που το οδηγεί κανείς πεζός, κρατώντας το χαλινάρι του, και το οποίο χρησιμεύει στη μεταφορά αντικειμένων, ή β) βοηθητικό άλογο που δεν το είχανε ζεμένο αλλά ακολουθούσε πίσω από το κάρο, γ) στα χρόνια της τουρκοκρατίας, ο αριθμός αυτών των αλόγων ήταν δείγμα του πλούτου τού κατόχου, συνήθως Τούρκου, 3. (ναυτ.) α) σκοινί που χρησιμοποιεί το ρυμουλκό στην πρόσδεσή του με άλλο σκάφος, συνών. πάρολκος, β) ρυμουλκούμενο πλοίο, συνών. φορτηγίδα, άκατος, 4. δοχείο με ζεστό νερό που χρησιμοποιούν οι καφετζήδες για να κάνουν καφέ. 🕮 < τουρκ. [επίθ. / ουσ.] yedek ip [= 1. σχοινί ρυμούλκησης, ιμάντας, 2. χαλινάρι] < yedek [= 1. αναπληρωτής, αναπληρωματικός, επικουρικός, βοηθητικός, εναλλακτικός, 2. έφεδρος στρατιώτης, ο αντικαταστάτης, η εφεδρεία, 3. απόθεμα, αποταμίευση, ρεζέρβα]. ⊙ γεντεκλίκι [= ρυμούλκηση σκάφους με γεδέκι].

γείσο, το, ουσ. • 1. το τμήμα της στέγης που προεξέχει από τους τοίχους, προστέγασμα, γείσωμα, 2. το μέρος του καπέλου που εξέχει και σκιάζει το πρόσωπο. 🕮 < αρχ. γεῖσον.

γειώνω, -ομαι, ρ. [μετβ.] • δημιουργώ γείωση. 🕮 < μτφρδ. αγγλ. earth.

γείωση, η, ουσ. • (ηλεκτρ.) η σύνδεση ενός ακροδέκτη ηλεκτρικού κυκλώματος με το έδαφος με σκοπό την προστασία των ηλε-

κτρικών συσκευών και φυσικά του ανθρώπινου δυναμικού. 🕮 < μτφρδ. αγγλ. earthing.

γελάρτζα ή **γκελάρτζα** ή **γκελάρτσα,** ο, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι των γλυκών νερών, η επιστ. του ονομ. Alburnus vistonicus [διώνυμο], το συναντάμε στη λίμνη Βιστωνίδα.

γεμάτος, -η, -ο, και **γιομάτος,** -η, -ο, επίθ. • 1. ο πλήρης, αντών. άδειος, αδειανός, 2. ο παχύς, 3. για κάτι που βρίσκεται σε μεγάλη αφθονία, 4. αυτός που έχει συμπληρώσει με το παραπάνω την ηλικία αναφοράς. 🕮 < μσν. γεμάτος < αρχ. γέμ(ω) [= είμαι γεμάτος]. ◈ γεμάτα [επίρρ.].

γεμίζω και **γιομίζω,** ρ. [μετβ. και αμετβ.] • 1. συγκεντρώνω σε έναν χώρο τόσο υλικό ώστε να μη χωράει άλλο, 2. δημιουργώ κατάσταση κορεσμού, πληρότητας, 3. τοποθετώ σφαίρα στο όπλο, 4. γίνομαι παχύσαρκος. 🕮 < αρχ. γεμίζω < γέμω [= φορτώνω].

γεμιτζής, ο, ουσ. [πληθ. γεμιτζήδες] • (ναυτ.) α) παλιός και έμπειρος ναυτικός, συνών. θαλασσόλυκος, γερόλυκος, θαλασσομάχος, (παροιμ.) *«σαράντα χρόνια γεμιτζής και πάλι τίρα – μόλα»,* β) βαρκάρης που εξυπηρετεί τα πλοία κατά τη διαδικασία της πρόσδεσή τους στους μόλους των λιμανιών, γ) (ειρων.) στεριανός που δεν ταξίδεψε ποτέ του και προσποιείται τον πολυταξιδεμένο, τον πολύπειρο ναυτικό, τον πολύξερο σε ναυτικά θέματα, δ) (συνεκδ.) καυχησιάρης, παραμυθάς, ε) (ποίηση) *«όμορφος που 'ναι ο γεμιτζής, / όταν βραχεί κι αλλάξει / και βάλλει τ' άσπρα ρούχα του και στο τιμόνι κάτσει»* [δημοτικό τραγούδι], *«φόρεσε η νύχτα τα' ουρανού / το μαύρο πανωφόρι / κι ο γεμιτζής στην πλώρη / ρεμβάζει κι απορεί»…* [του Βασίλη Φλώρου, σύγχρονου τραγουδοποιού]. 🕮 < τουρκ. gemici [= ναυτικός] < gemi [= πλοίο, σκάφος].

γεμοφέγγαρο, το, ουσ. • το γεμάτο φεγγάρι, συνών. πανσέληνος. 🕮 < γέμω + φεγγάρι.

Γ.Ε.Ν. το, [αρκτικόλεξο] • Γενικό Επιτελείο Ναυτικού.

γενεράλης, ο, ουσ. • (στρατ.) γενικός αρχηγός στρατού και στόλου. 🕮 < ιταλ. generale < λατιν. generalis [= γενικός] < genus [= γένος].

Γενικό Προξενείο, το, • επίσημη διπλωματική αρχή μιας χώρας στο εξωτερικό, αρμόδια για την εξυπηρέτηση των πολιτών της και την έκδοση και θεώρηση ταξιδιωτικών εγγράφων και πιστοποιητικών, πάντοτε υπο την εποπτεία της αντίστοιχης πρεσβείας.

γενικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που αναφέρεται σε ομάδα πραγμάτων (γένος) με κοινά χαρακτηριστικά, 2. (κατ' επέκτ.) κοινός σε όλους, καθολικός, 3. αυτός που δεν αναφέρεται σε κάτι συγκεκριμένο, ασαφής, αόριστος, 4. (φρ.) *«γενικός αρχηγός / διευθυντής / επιθεωρητής / γραμματέας / πρόξενος / έλεγχος / λογαριασμός / διακόπτης ρεύματος / διακόπτης δεξαμενών»*, *«γενική αβαρία / απόδειξη / έκθεση / επισκευή / επιθεώρηση πλοίου»*, *«Γενική Συνέλευση / Συνομοσπονδία Εργατών …»*, *«Γενικό Λογιστήριο του Κράτους / Στρατηγείο»*, *«Γενικό Επιτελείο Ναυτικού»*, ανώτατο όργανο διοίκησης των ναυτικών δυνάμεων σε ορισμένα κράτη, *«γενική επιστασία»*, η υπηρεσία του υπάρχου πολεμικού πλοίου, 5. (αστρον.) *«γενικής χρήσης όργανο»*, φορητή γωνιομετρική συσκευή που χρησιμεύει για τη μέτρηση γωνιών σε οριζόντιο και κατακόρυφο επίπεδο. 🕮<μτγν. γενικός < αρχ. γένος. ⊙ γενικότητα, γενικεύω. ◈ γενικά και γενικώς [επίρρ.].

γεννήτρια, η, ουσ. • (τεχνολ.) μηχανή που παράγει ηλεκτρικό ρεύμα, ηλεκτρογεννήτρια, (φρ.) *«γεννήτρια βενζινοκίνητη / επαγωγική / σουίπ-sweep / μετρητής / μηχανοκίνητη / μαγνητοηλεκτρική / μονοφασική / πολυφασική / σύγχρονη / τόξου / υψηλής συχνότητας / φθίνουσα / τριφασική / τετραπολική / φορτίσεως ηλεκτρικών στηλών»*. 🕮 < μτγν. γεννήτρια [= μητέρα].

Γένοβα και **Γένουα** και **Τζένοβα,** η, ουσ. • (γεωγρ.) παραλιακή πόλη της Ιταλίας με το σπουδαιότερο λιμάνι της χώρας, πρωτεύουσα της Λιγουρίας με πληθυσμό 800.000 κατοίκους περίπου [απογρ. 2017], τη συνοδεύει η λαμπρή ναυτική παράδοση. 🕮 < ιταλ. Genova < λατιν. Genua < ίσως από το λατιν. θεωνύμιο Janus [= Ιανός], γιατί η *«Νέα Πόλη – λατιν. Janua»* όπως και αυτός, έχει δύο πρόσωπα: ένα που κοιτάζει προς τη θάλασσα και ένα άλλο στραμμένο προς τα βουνά. ⊙ Γενοβέζος, γενοβέζικος.

γεντέκι, ο, ουσ. δες γεδέκι.

γερανογέφυρα, η, ουσ. • (τεχνολ.) ανυψωτικό μηχάνημα που μετακινεί βαριά αντικείμενα

οριζόντια και κάθετα υποστηριζόμενο από ράγες πάνω στις οποίες κινείται, *«τροχοφόρα γερανογέφυρα εμπορευματοκιβωτίων».* 🕮 < γερανό(ς) + γέφυρα, μτφρδ. από τη γερμ. Kranbrücke.

γερανός, ο, ουσ. • 1. (ορνιθ.) υδρόβιο είδος μεταναστευτικών πουλιών, 2. (τεχνολ.) μηχάνημα κατάλληλο για την ανύψωση αντικείμενων, (φρ.) *«γερανός οικοδομικός / της τροχαίας / άγκυρας / ανυψωτικός / ατμοκίνητος / επίγειος / ηλεκτρικός / καλαθοφόρος / αυτοκινούμενος / καταστρώματος / μετακινούμενος / περιστροφικός / πλωτός / πλοίου / φορτώσεως / φορητός / υδραυλικός / πύργος / πυλώνας / σιδηροδρομικός / με ελαστικούς τροχούς / με ερπύστριες»,* 3. (αστρον.) *Γερανός,* μικρός αστερισμός του Νοτίου Ημισφαιρίου. 🕮 < αρχ. ουσ. γέρανος.

↳ Ο **γερανός** θεωρείται πουλί καλής τύχης και αποτελεί το κλασσικότερο σύμβολο της γιαπωνέζικης τεχνικής origami, με την οποία όποιος διπλώνει 1000 χάρτινους γερανούς στο τέλος πραγματοποιείται η επιθυμία του.

Γερμανία, η, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης με έκταση 357.386 τ.χλμ. και πληθυσμό 84 εκατ. περίπου [κατ' εκτίμηση 2023]. 🕮 < αγγλ. Germany < λατιν. Germania < κελτικής προέλευσης. ⊙ Γερμανός, Γερμανίδα, γερμανικός, Γερμανικά.

γερμάνιο, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.) χημικό στοιχείο με σύμβολο Ge, ατομικό αριθμό 32, κατατάσσεται στα μεταλλοειδή, παράγεται ως παραπροϊόν της μεταλλουργίας, κυρίως του ψευδαργύρου, του χαλκού και του μολύβδου. 🕮 < νεολατιν. germanium < λατιν. ονομασία της Γερμανίας - Germania.

γεύμα, το, ουσ. • 1. το μεσημεριανό φαγητό, 2. το ποσό της τροφής που καταναλώνουμε κάθε φορά, 3. επίσημη συνεστίαση, συνών. τραπέζωμα. 🕮 < αρχ. γεῦμα [= γεύση, τροφή] < γεύω. ⊙ γευματίζω.

γέφυρα, η, ουσ. • 1. τεχνητή κατασκευή, σταθερή ή μετακινούμενη, που ενώνει τις δύο όχθες ενός ποταμού ή τα πρανή μίας χαράδρας, 2. (μτφ.) καθετί που μπορεί να χρησιμοποιηθεί σαν συνδετικός ιστός σε δύο μέρη, που μπορεί να φέρει σε επαφή αντίθετες ομάδες, παρατάξεις, κόμματα αλλά και κράτη, 3. (ιατρ.) τεχνητός σύνδεσμος στην οδοντοστοιχία, 4. (αθλητ.) τύπος άσκησης της γυμναστικής, 6. (ναυτ.) το ψηλότερο μέρος του πλοίου όπου καπετάνιος και πηδαλιούχος ελέγχουν τη ρότα του σκάφους, κοινώς μπαλκόνι, (φρ.) *«γέφυρα ανορθωτών / αιωρούμενη / γενικών μετρήσεων / επιστέγου [πούπι] / κινητή / κρεμαστή / κλειστή / κυβερνήτη / μετρήσεως αυτεπαγωγής (ηλεκτρ.) / μαγνητικών μετρήσεων (ηλεκτρ.) / μετρήσεως αντιδράσεων (ηλεκτρ.) / μετρήσεως ραδιοσυχνότητας / μετρήσεως σωλήνων κενού (ηλεκτρ.) / μετρήσεως συντελεστή απώλειας (ηλεκτρ.) / μετρήσεως χωρητικότητας (ηλεκτρ.) / μετρήσεως ωμικής αντιστάσεως (ηλεκτρ.) / ναυσιπλοΐας / περιστροφική / σκοπού / συνδετική μεταξύ υπερκατασκευασμάτων».* 🕮 < αρχ. γέφυρα. ⊙ γεφυρώνω, γεφυρίζω > γεφυρισμός, γεφυρικός, γεφυριάτικα. ○ γεφυρόβιος, γεφυροδοποιός, γεφυροπλάστιγγα, γεφυροποιία, γεφυρόστρωση, γεφυροσκευή, πεζογέφυρα, δοκογέφυρα.

γεφυρώνω, ρ. [μετβ.] • 1. ενώνω τις όχθες με γέφυρα, 2. (μτφ.) φέρω σε επαφή δύο συγκρουόμενα μέρη με σκοπό την ειρηνική διευθέτηση των προβλημάτων. 🕮 < αρχ. γεφυρ(ῶ) + -όνω, [για τη 2η ερμ.] σημδ. αγγλ. bridge. ⊙ γεφύρωση, γεφύρωμα, γεφυρωτής.

γεω- και **γεώ-** [διεθν. geo- < αρχ. γεω- (γη)] • πρώτο συνθετικό επιστημονικών όρων που δηλώνουν ότι το δεύτερο συνθετικό σχετίζεται με τη γη αλλά και πολλών άλλων νεότερων λέξεων π.χ.: γεωδυναμική, γεωθερμία, γεωκαρπία, γεωλογία, γεωπολιτική, γεωκεντρικός, γεωμορφολογία, γεωπονία, γεωσεισμική, γεωσκοπία, γεωσύγκλινο, γεώσφαιρα, γεωτεκτονική, γεωτεχνική, γεωτροπισμός, γεωφυσική, γεωχημεία.

γεωγραφία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. επιστήμη που μελετά και περιγράφει την επιφάνεια της γης και τα φαινόμενα, φυσικά και κοινωνικοπολιτικά, που υφίστανται σ' αυτήν, 2. βιβλίο με γνωστικό περιεχόμενο τις πληροφορίες που σχετίζονται με την παραπάνω επιστήμη, 3. το σχολικό μάθημα που αναφέρεται στη συγκεκριμένη επιστήμη και συνοδεύεται από το παραπάνω βιβλίο, 4. το σύνολο των δραστηριοτήτων που πραγματοποιούνται και χαρακτηρίζουν ένας κράτος, 5. (φρ.) *«φυσική / οικονομική / κοινωνική / πολιτική / περιβαλλοντική / ανθρωπογενή / ευρωπαϊκή / παγκόσμια γεωγραφία».* 🕮 < μτγν. γεωγραφία < αρχ. γεωγράφος < γεω- (γῆ) + γράφω. ⭕ ανθρωπογεωγραφία, γλωσσογεωγραφία, βιογεωγραφία, εθνογραφία, παλαιογεωγραφία, φυτογεωγραφία.

γεωγραφικές συντεταγμένες, οι, • ο προσδιορισμός μιας θέσης [τόπου ή σημείου] με τη μέτρηση του γεωγραφικού μήκους (λ) και του γεωγραφικού πλάτους (φ).

γεωγραφική θέση, η, • η θέση [στίγμα] στην οποία βρίσκεται, αντικείμενο ή ζωντανός οργανισμός, σε σχέση με την ευρύτερη περιοχή, στην οποία ανήκει.

γεωγραφικό μήκος, το, • η γωνιακή απόσταση ενός τόπου [μικρής έκτασης] ή σημείου της γήινης επιφάνειας από τον πρώτο μεσημβρινό [Greenwich - ο οποίος χωρίζει τη γη σε δύο ημισφαίρια, το Ανατολικό και το Δυτικό] υπολογιζόμενη σε μοίρες [συμβολίζεται με το γράμμα λ] από 0° – 180°.

γεωγραφικό πλάτος, το, • η γωνιακή απόσταση ενός τόπου [μικρής έκτασης] ή σημείου της γήινης επιφάνειας από τον Ισημερινό, χαρακτηρίζεται ως Βόρειο (Β) ή Νότιο (Ν) ανάλογα με το ημισφαίριο στο οποίο σημειώνεται το σημείο, [συμβολίζεται με το γράμμα φ] υπολογίζεται σε μοίρες από 00°–90°.

γεωγραφικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που σχετίζεται με την επιστήμη της γεωγραφίας, (φρ.) *«γεωγραφικό μήκος / πλάτος / ισημερινός / χάρτης», «γεωγραφικά όρια ασφαλειών», «γεωγραφική εμβέλεια φάρου», «γεωγραφική σειρά – geographical rotation»* που σημαίνει τη σειρά με την οποία θα προσεγγίσει το πλοίο τα προγραμματισμένα λιμάνια. 🕮 < γεωγραφία + [κατάλ.] -ικός. 🔷 γεωγραφικά [επίρρ.].

γεωγράφος, ο/η, ουσ. • 1. επιστήμονας που ασχολείται με τη γεωγραφία, 2. συγγραφέας γεωγραφικών βιβλίων και χαρτών. 🕮 < μτγν. γεωγράφος.

γεωκεντρικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που αναφέρεται στο κέντρο της γης, (φρ.) *«γεωκεντρική κίνηση / απόσταση των πλανητών», «γεωκεντρικό ζενίθ / γεωκεντρικό σύστημα [= το αστρονομικό σύστημα του Πτολεμαίου, σύμφωνα με το οποίο η γη είναι το κέντρο του σύμπαντος]».* 🕮 < γαλλ. géocentrique < géo- [= γεω-] + [αρχ.] κέντρ(ον) + -ique [=-ικός]. 🔷 γεωκεντρικά [επίρρ.].

γεωλογία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. επιστήμη που μελετά γενικότερα την εξελικτική ιστορία της γης, 2. το αντίστοιχο επιστημονικό ή διδακτικό βιβλίο, καθώς και το σχολικό μάθημα. 🕮 ❶ < αγγλ. geology και ❷ < γαλλ. géologie < géo- [= γεω-] + -logie [= -λογία]. ⊙ γεωλογικός, γεωλόγος.

γεωλόγος, ο, ουσ. • 1. επιστήμονας που ασχολείται με τη γεωλογία, 2. συγγραφέας γεωλογικών βιβλίων. 🕮 < γεωλογ(ία) + -ικός, γαλλ. géologique. 🔷 γεωλογικά και γεωλογικώς [επίρρ.].

γεωμέτρης, ο, ουσ. • επιστήμονας που ασχολείται με τη γεωμετρία, με τη μέτρηση δηλ. επιφανειών, κτημάτων κ.λπ. 🕮 < αρχ. γεωμέτρης.

γεωμετρία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (μαθημ.) κλάδος των μαθηματικών που μελετά τις επιφάνειες, τα σχήματα, τα μεγέθη τους, τη θέση τους και τις ιδιότητες του χώρου, (φρ.) *«ευκλείδεια γεωμετρία / αναλυτική / προβολική / παραστατική / υπερβολική / διαφορική / αλγεβρική / συμπλεκτική / μοντέρνα γεωμετρία»*, 2. το αντίστοιχο επιστημονικό ή διδακτικό σύγγραμμα καθώς και το μάθημα. 🕮 < αρχ. γεωμετρία < γεω- + -μετρία < μέτρον ⊙ γεωμετρικός. ⭕ αγεωμέτρητος.

γεωμετρικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που σχετίζεται με τη γεωμετρία, (φρ.) *«γεωμετρική πρόοδος / κατασκευή / εργασία».* 🕮 < αρχ. γεωμετρικός. 🔷 γεωμετρικά [επίρρ.].

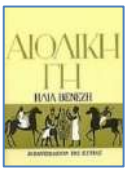
γεωναυτιλία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • επιστημονικός τομέας και διαδικασία προσδιορισμού της θέσης ενός σκάφους καθώς και

πορείας του στην υδάτινη επιφάνεια της Γης, αξιοποιώντας γεωγραφικά και τοπογραφικά σημεία αναφοράς κάνοντας χρήση σύγχρονων μέσων εντοπισμού και πλοήγησης όπως το G.N.S.S. (Global Navigation Satellite Systems).

Γεωργία, η, ουσ. • (γεωγρ.) ασιατική χώρα που απέκτησε την ανεξαρτησία της από τη Σοβιετική Ένωση το 1991, με έκταση 69.700 τ.χλμ. και πληθυσμό 5 περίπου εκατομμύρια κατοίκους, είναι η Κολχίδα της μυθολογίας μας. 🕮 < αγγλ. Georgia < ρωσ. Gruziya < περσ. gurgian. ⊙ Γεωργιανός, Γεωργιανή, γεωργιανός, Γεωργιανά.

γεωφυσική, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (επιστ.) επιστήμη που μελετά τη φυσική διαμόρφωση της γης, τις κινήσεις και τη σύστασή της, τις παραμορφώσεις της επιφάνειάς της, τα ρεύματα και τις σεισμικές δονήσεις που υφίσταται, το ηλεκτρικό και μαγνητικό πεδίο που σχηματίζει. 🕮 < διεθ. όρ. geophysics < geo- [= γεω-] + physics [= φυσική]. ⊙ γεωφυσικός.

γη, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. ο πλανήτης στον οποίο κατοικούμε, η υδρόγειος, 2. η επιφάνεια του πλανήτη, το χώμα, το έδαφος, πάνω στο οποίο ζουν κινούνται και αναπτύσσονται ζώα και φυτά, 3. η ξηρά, *«μια γλώσσα γης έμπαινε μέσα στη θάλασσα»*, 4. το σύνολο των ανθρώπων που κατοικούν πάνω στη γη, 5. οικόπεδο, χωράφι. (φρ.) *«κινώ γη και ουρανό / στον ουρανό το(ν) γύρευα, στη γη το(ν) βρήκα / άνοιξε η γη και τον κατάπιε»*, *«αργιλώδης / αμμώδης / βραχώδης γη»*, *«γῆν καί ὕδωρ»* [Ηρόδοτος], συμβολίζει την υποταγή άνευ όρων σ' ένα κατακτητή, (έκφρ.) *«πατάει γερά στη γη»*, δηλ. είναι άνθρωπος ρεαλιστής, προσγειωμένος, *«Αιολική Γη»*, πεζογράφημα του Ηλία Βενέζη, που αναφέρεται με νοσταλγία στις παιδικές του αναμνήσεις στο Αϊβαλί της Μ. Ασίας. 🕮 < αρχ. γῆ.

Αργά τα δάχτυλα του γέροντα ανοίγουν το μαντίλι όπου είναι φυλαγμένο το χώμα. Ψάχνουν κει μέσα, ψάχνουν και τα δάχτυλα της γιαγιάς, σα να το χαϊδεύουν. Τα μάτια τους, δακρυσμένα, στέκουν εκεί.
-Δεν είναι τίποτα, λέω. Λίγο χώμα.
Γη, Αιολική **Γη**, **Γη** του τόπου μου.

➢ Απόσπασμα από την *«Αιολική γη»* του **Ηλία Βενέζη.**

γηγενής, -ής, -ές, επίθ. • αυτός που γεννήθηκε στο συγκεκριμένο τόπο, συνών. αυτόχθων, ιθαγενής, ντόπιος. 🕮 < αρχ. γηγενής < γῆ + -γενής < γένος.

γήινος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που έχει σχέση με τη γη, που προέρχεται από τα έγκατα της γης, 2. (ως ουσ.) ο κάτοικος της γης, 3. (συνεκδ.) αυτός που φθείρεται εύκολα, που δεν έχει πνευματικές αναζητήσεις, συνών. κοσμικός, υλικός, φθαρτός, 4. (φρ.) *«γήινος ισημερινός / μαγνητισμός / μεσημβρινός»*, *«γήινη ακτινοβολία / βαρύτητα / σφαίρα»*, *«γήινο τηλεσκόπιο / σώμα / πιθάρι / τσουκάλι»*, *«γήινα υλικά / αγαθά»*. 🕮 < αρχ. γηγενής.

γήλοφος, ο, ουσ. • λόφος από χώμα. 🕮 < γῆ + λόφος.

γιαγίνι, το, ουσ. • (ιχθυολ.) ίσως το μεγαλύτερο είδος ψαριού των γλυκών νερών, το μήκος του μπορεί να φθάσει το 1,5 μ. γνωστό και με τις ονομασίες γουλιανός [δες λ.], γκλανιός, αγλανιός, γαϊτάνι, γιλιανός, γλανέος, γλάνιος, γλανός, γλένιος, γλιανεός, γλινός και γατόψαρο.

γιακάς, ο, ουσ. [πληθ. -άδες] • 1. (ενδυμ.) εξωτερικό περιλαίμιο φορεμάτων, πουκαμίσων και άλλων ενδυμάτων, συνών. κολάρο, 2. (μτφ.) χτύπημα με την παλάμη στο σβέρκο, συνών. σβερκιά, καρπαζιά, φάπα, κατραπακιά, 3. πλαγιά βουνού ή λόφου, συνών. πλαγιά, αντέρεισμα, 4. (φυτολ.) ποιότητα καπνού ορεινής περιοχής, συνών. μπασμάς, 5. (φρ.) *«τινάζω το γιακά μου»*, σταματώ κάθε σχέση με κάποιον, 6. (ναυτ.) η πάνω ακμή (δίπλωμα) του πανιού ιστιοφόρου. 🕮 < τουρκ. yaka.

Γιάλτα, η, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη και σημαντικό λιμάνι της Κριμαίας στη Ρωσία με πληθυσμό 76.746 κατοίκους [απογρ. 2014]. 🕮 (αντιδάνειο) < κριμαϊκά: Yalta < Γιαλίτα < μσν. γιαλός < αρχ. αἰγιαλός [= αμμουδερή παραλία].

γιαλός, ο, ουσ. • παραλιακό τμήμα εδάφους που καλύπτεται συνήθως από άμμο, (έκφρ.) *«γιαλό γιαλό»,* δηλ. κατά μήκος της παραλίας, άκρη – άκρη στο κύμα, (παροιμ.) *«Κάνε το καλό και ρίξ' το στο γιαλό»,* ή *«στραβός είν' ο γιαλός ή στραβά αρμενίζουμε».* 🕮 < μσν. γιαλός < αρχ. αἰγιαλός [= αμμουδερή παραλία].

γιάρδα, η, ουσ. • (μαθημ.) αγγλική μονάδα μήκους ισοδύναμη με 0,914 μ. [ίση με 3 πόδια ή 36 δακτύλους], αλλιώς: υάρδα και γυάρδα. 🕮 < αγγλ. yard < αρχ. γερμ. gart [= μπαστούνι].

Γιβραλτάρ, το, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη και μικρή βραχώδης χερσόνησος που θωρείται υπερπόντιο βρετανικό έδαφος, βρίσκεται στο νότιο τμήμα της Ιβηρικής χερσονήσου, έχει έκταση 6,5 τ.χλμ. και πληθυσμό 32.688 κατοίκους [απογρ. 2022], συνών. η Τζιμπιλτέρα ή Τζιμπεράλτα [στην κοινή γλώσσα των Ελλήνων ναυτικών]. 🕮 < αγγλ. και ισπαν. Gibraltar < αραβ. Jabal Ṭāriq [= Όρος του Ταρίκ], από τον φύλαρχο Ṭāriq ibn Ziyād, που ένωσε στρατιωτικά τις δυνάμεις του και διέσχισε με το στρατό του τα Στενά το 711 μ.Χ.

γίγγλυμος, ο, ουσ. [σπανιότερα: γίγλυμος] • 1. (ανατ.) η κλείδωση, το σημείο της άρθρωσης δύο οστών έτσι ώστε η εξοχή του ενός να εισέρχεται και να περιστρέφεται ελεύθερα μέσα στην εσοχή του άλλου, 2. (μηχανολ.) ο μεταλλικός στροφέας της πόρτας, του παράθυρου ή του κιβώτιου, συνών. μεντεσές, ρεζές. 🕮 < αρχ. γίγγλυμος ή γιγλυμός.

γιλάρι, το, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος ψαριού των

γλυκών νερών της οικογένειας των κυπρινιδών, η επιστ. του ονομ. Chondrostoma vardarense [διώνυμο], γνωστό λαϊκότερα με τις ονομασίες γουρουνομύτης, σύρτης, στραβόστομα, μπουρνόψαρο, στραβομύτης, το συναντάμε σε πολλά βαλκανικά ποτάμια.

γινόμενο, το, ουσ. • (μαθημ.) το αποτέλεσμα του πολλαπλασιασμού δύο ή περισσοτέρων αριθμών. 🕮 < μτγν. γινόμενον, ουσιαστικοποιημένο ουδ. μτχ. ενεστ. του αρχ. γίγνομαι.

γιντέκι, το, ουσ. δες γεδέκι.

Γιοκοχάμα, η, ουσ. • (γεωγρ.) ιαπωνική πόλη με σπουδαίο εξαγωγικό λιμάνι, έχει πληθυσμό 3.757.630 κατοίκους [απογρ. 2020]. 🕮 < αγγλ. Yokohama < λ. ιαπωνικής προέλευσης που σημαίνει *«οριζόντια παραλία».*

γιοτ, το, άκλ. ουσ. • (ναυτ.) είδος πολυτελούς

μηχανοκίνητου ή ιστιοφόρου σκάφους, κατάλληλο για ταξίδια αναψυχής, συνών. κότερο, θαλαμηγός. 🕮 < αγγλ. yacht < ολλανδ. Jaght [= καταδιώκω, κυνηγώ].

Γιούρα, τα, ουσ. δες Γυάρος.

γιούρο, το, άκλ. ουσ. • (αθλητ.) ιστιοπλοϊκό σκάφος με διαστάσεις 3,4 χ 1,4μ. μ' ένα πανί επιφάνειας 7,1 μ.^{2} ενταγμένο στα ολυμπιακά αθλήματα από το 1989. 🕮 < αγγλ. euro(pe) με σύντμηση της λ. Ευρώπη.

γιούσουρι, το, άκλ. ουσ. • α) είδος μαύρου σκληρού και γυαλιστερού κοραλλιού από το οποίο κατασκευάζονται κομψά κομπολόγια, κοσμήματα και φυλακτά, σπάνιο στις μέρες μας, β) [ναυτική δοξασία] ποθητό αλλά και θαυματουργό ξύλο που μπορεί να θεραπεύσει τους αρρώστους στο σώμα και την ψυχή, ενώ λέγεται ότι μπορεί να αναστήσει ακόμα και νεκρούς. 🕮 < τουρκ. yüsrü, ίσως αραβ. προέλευσης.

«Όταν το πρωτάκουσα, ήμουν παιδί στα σπάργανα. Και σαν έφτασα εικοσάχρονο παλικάρι, έλεγαν ακόμη για κείνο, με τον ίδιο θαυμασμό και περισσότερη φρίκη. Το **γιούσουρι**, το αντρειωμένο **γιούσουρι**, που βρίσκεται στον κόρφο του Βόλου! Το **γιούσουρι**, που ώρες ψηλώνει και θεριεύει ως το πρόσωπο της θάλασσας· ώρες χαμηλώνει και γίνεται κάστρο αγύριστο, με τους ρόζους και τα κλαδιά, με τις ρίζες και τ' αντιρίμματα! Κάτω στο νησί μας το έχουν μόλογο! Γενιά σε γενιά το παραδίνουν οι ναύτες και πάει από πατέρα σε παιδί, από παιδί σ' αγγόνι, πάντα μεγάλο, θαυμαστό πάντα, σκληρό σα σίδερο, δυνατό σα λέοντας, ψυχωμένο κι αθάνατο σα στοιχειό».

► **Ανδρέας Καρκαβίτσας**, *«Το Γιούσουρι»*, εκδόσεις Παπαδόπουλος, 2000.

γιούτα, η, ουσ. • είδος σχοινιού, σπάγκου ή κορδονιού από φυτικές ίνες του φυτού γιούτα [Corchorus olitorius / capsularis – διώνυμο – γνωστό στην Κρήτη και ως μουχλιά]

που παράγεται σε ασιατικές χώρες, κυρίως σε Ινδία και Μπαγκλαντές, γνωστό και ως μολοχία [molokhia] ή εβραϊκή μολόχα, ιδανικό ως φυσικό υλικό στην κατασκευή σχοινιών, χαλιών, καλαθιών, τσαντών, υποδημάτων και υφασμάτων.

γιουτόσχοινο, το, ουσ. • (ναυτ.) λεπτό είδος καραβόσχοινου που κατασκευάζεται από το φυτό γιούτα και χρησιμοποιείται ως έμπο(υ)λο [= πολλές κλωστές μαζί που συνθέτουν το κλώσμα που στρίβεται για να δημιουργήσει το σχοινί] στα συρματόσχοινα. 🕮 < γιούτ(α) -ο- + σχοιν(ί) -ο-.

γκαβάτσα και **καβάτσα,** η, ουσ. • (ιχθυολ.) το χέλι, κοινή ονομασία τού ψαριού «*πλατύρρυγχος ἔγχελυς – ἡ ἐγχέλυς*» [< από τη συγχώνευση της αρχ. λ. ἔχις, γεν. -εως, [= οχιά, έχιδνα] και ενός ουσιαστικού συνώνυμου με την λατιν. anguilla (χέλι)].

γκαγκάβα ή **γαγκάβα** ή **γαγγάβα** ή **γαγγάμη** ή **καγκάβα**, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) αλιευτικό εργαλείο συρόμενου διχτυού [δες γαγγάμη], χρήσιμο στην σπογγαλιεία του παρελθόντος, και στην οστρακαλιεία, συνών. δράγα, 2. (κατ' επέκτ.) [ναυπ.] το σκάφος που διέθετε το παραπάνω είδος διχτυού. 🕮 ίσως από το ομηρ. γαγγάμη [= μικρό στρογγυλό δίχτυ].

γκαγκαβιέρης ή **γκαγγαβιόλης** ή **γαγγαβιέρης,** ο, ουσ. • ο καπετάνιος και το πλήρωμα της γκαγκάβας. 🕮 < γκαγκάβα [δες λ.].

γκαγκαλής και **γκάγκαλης,** ο, ουσ. • (ναυπ.) ιδιόμορφο εμπορικό σκάφος από τη Μαύρη Θάλασσα, γνωστό ως μαυροθαλασσίτικο, μετέφερε κυρίως σιτηρά, κατασκευαστικά είχε πρύμνη με άβακα (καθρέπτη) και υπερυψωμένο και γαμψό το κοράκι της πλώρης, εικόνα που δικαιολογεί την ονοματολογία του. 🕮 < τουρκ. gaga [= ράμφος πουλιού, γαμψή μύτη].

γκάγκαρο, το, ουσ. [γεν. του γκάγκαρου, -ρων] • βαρύ ξύλο κρεμασμένο με σκοινί που ασφάλιζε την αυλόπορτα. 🕮 ❶ < ιταλ. gangherro, ή ❷ < τουρκ. gaga [= ράμφος πουλιού].

γκάγκουε, το, άκλ. ουσ. • (ναυτ.) η εξωτερική σκάλα επιβίβασης επιβατών και πληρώματος σε πλοίο παλαιότερων κατασκευαστικών προδιαγραφών. 🕮 < αγγλ. gangway [= στενό πέρασμα, δίοδος].

γκαζάδικο, το, ουσ. • (ναυτ.) [λαϊκότροπο] 1. τύπος δεξαμενόπλοιου που λειτουργεί αποκλειστικά ως πετρελαιοφόρο, το τάνκερ, 2. μικρό πλοίο σε λιμάνι που τροφοδοτεί με καύσιμα τα πλοία που πρόκειται να ταξιδέψουν. 🕮 < γκάζ(ι) [δες ετυμ. λ.] + -άδικο [παραγωγική κατάλ. ουδ. ουσ. που δηλώνει κατάστημα, ή χώρο εργασίας ή σπίτι κάποιας φαμίλιας π.χ. (ασβέστης ασβεστάδικο, (βενζίνη) βενζινάδικο, (Νοταράς) Νοταράδικο].

γ(κ)αζέπι και **καζέπι,** το, ουσ. [γεν. -ιού, -ιών] • 1. (μετεωρ.) απροσδόκητη συμφορά, οργή θεού, θεομηνία, 2. κακοτυχία, συνών. αναποδιά, δυστυχία, 3. (μτφ.) πειραχτήρι, ενοχλητικός άνθρωπος, 4. (μτφ.) κάτι το βίαιο και ξαφνικό. 🕮 < τουρκ. gazap [= θυμός, οργή] < αραβ. ğazap και kasap.

γκάζι, το, ουσ. • 1. (χημ.) το φωταέριο, 2. το εργοστάσιο παραγωγής φωταερίου, 3. (τεχνολ.) το πεντάλ του αυτοκινήτου, μηχανισμός που ρυθμίζει: α) την ποσότητα της βενζίνης στο χώρο καύσης της μηχανής και (κατ' επέκτ.) β) την ταχύτητα. 🕮 (αντιδάνειο) γαλλ. gaz < ολλανδ. gaz < λατιν. chaos [= απροσδιόριστη ποσότητα μάζας αλλά και σύνθεσης από την οποία δημιουργήθηκε το σύμπαν - 12ος αιώνας] < αρχ. χάος [= η πρώτη κατάσταση του σύμπαντος]. ⊙ γκαζολίνη, γκαζώνω.

γκαζιέρα, η, ουσ. • (τεχνολ.) φορητή συσκευή θέρμανσης ή μαγειρέματος, κυρίως κατά το παρελθόν, που λειτουργεί συνήθως με πετρέλαιο. 🕮 < γαλλ. gazière < gaz.

γκαζόλαμπα, η, ουσ. • λάμπα φωτιστικού πετρελαίου. 🕮 < γκάζι [< γαλλ. gaz] + λάμπα < γαλλ. lamp(e) -α < λατιν. lampada < αρχ. λαμπάς [= πυρσός, φως].

γκαζολίνη, η, ουσ. • (χημ.) α) μίγμα ελαφρών υγρών υδρογονανθράκων που λαμβάνεται από απόσταξη πετρελαίου ή με τον αποχωρισμό των βιομηχανικών αερίων, αποτελεί την πρώτη ύλη για την παρασκευή βενζίνης, πετρελαίου ντίζελ και προπανίου, β) εκρηκτικό είδος που παράγεται από βαζελίνη. 🕮 < γκάζ(ι) + -ολίνη.

γκαζομετρητής, ο, ουσ. • (τεχνολ.) ρολόι που μετρά την κατανάλωση του φωταερίου, γκαζόμετρο. 🕮 < γκάζ(ι) + -ο- + μετρητής.

γκαζομηχανή, η, ουσ. • (τεχνολ.) μηχανή που κινείται με φωταέριο. 🕮 < γκάζ(ι) + -ο- + μηχανή.

γκαζο(ν)τενεκές, ο, ουσ. • είδος ορθογώνιου δοχείου από λαμαρίνα με ορισμένη χωρητικότητα, κατάλληλο για τη μεταφορά φωτιστικού πετρελαίου. 🕮 < γκάζ(ι) + -ο- + (ν)τενεκές.

Γκαλαπάγκος, τα, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) σύμπλεγμα ηφαιστειογενών νησιών στο αρχιπέλαγος Κολόν στον Ειρηνικό Ωκεανό, γνωστά για την σπουδαία χλωρίδα και πανίδα τους. 🕮 < ισπαν. Islas Galápagos [= νησιά των χελωνών] < Isla [= νησί] + galápago [= χελώνα], προφέρεται Ισλας Γαλάπαγος.

γκάους, το, άκλ. ουσ. • (φυσ.) μονάδα μέτρησης της μαγνητικής επαγωγής στο ηλεκτρομαγνητικό σύστημα, (φρ.) *«σύστημα / θεώρημα / κατανομή / σταθερά / σύστημα μονάδων / αρχή / νόμος του Γκάους»*. 🕮 < γερμ. gauss (από το όν. του επιστήμονα *F. Gauss).

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: **Γκάους Καρλ Φρήντριχ** (1777 - 1855), Γερμανός φυσικομαθηματικός που επηρέασε σημαντικά την εξέλιξη της ανώτερης άλγεβρας, της θεωρίας των αριθμών, της διαφορικής γεωμετρίας, της θεωρίας της βαρύτητας, της κλασικής θεωρίας του ηλεκτρισμού και του μαγνητισμού, της γεωδαισίας, της αστρονομίας και πολλών άλλων επιστημονικών κλάδων.

γκαράζ, το, άκλ. ουσ. • 1. σκεπασμένος χώρος για στάθμευση αυτοκινήτων σε ελεύθερο χώρο ή σε οικοδομήσιμο ή σε πλοίο, 2. συνεργείο αυτοκινήτων. 🕮 < γαλλ. garage < garer [= τοποθετώ]. ⊙ γκαραζιέρης.

γκαραντί, το, άκλ. ουσ. • 1. (οικον.) εγγύηση, 2. εγγυημένος, αυτός που έχει εγγύηση. 🕮 < γαλλ. garantie < garandir [= πιστοποιώ, διαβεβαιώνω].

γκέιζερ, το, άκλ. ουσ. • θερμοπίδακας, θερμή πηγή που εκτοξεύει στον αέρα τα νερά και τους ατμούς που περιέχει, συναντώνται σε πάρα πολλές περιοχές του κόσμου, όπως π.χ. στην Καμτσάκα της Ρωσίας, στην Ισλανδία, στο Γιέλοουστοουν των ΗΠΑ, στη Νέα Ζηλανδία κ.α., το θερμότερο γκέιζερ στην Ευρώπη αναβλύζει στο κέντρο του θέρετρου Σαπαρέβα Μπάνια στη Βουλγαρία με θερμοκρασία 103 βαθμών. 🕮 < αγγλ. geyser < ισλανδ. Geysir [= αυτός που αναβλύζει].

Γκέτεμπεργκ, το, ουσ. • (γεωγρ.) η δεύτερη σε μέγεθος πόλη της Σουηδίας με σημαντικές λιμενικές εγκαταστάσεις για τη χώρα, έχει πληθυσμό 607.882 κατοίκους [απογρ. 2020]. 🕮 < σουηδ. Göteborg [= γοτθικό κάστρο], και αγγλ. Gothenburg.

γκιαβέτα, η, ουσ. • (εργαλ.) α) καρφί, γόμφος, συνών. τζαβέτ(τ)α [δες λ.], β) μπουλόνι, τύπος βίδας από ανοξείδωτο χάλυβα με μακρύ λαιμό, με πάσα και παξιμάδι, ιδιαίτερα χρήσιμη στην οπλουργία και τη ναυπηγική, γ) καβίλια. 🕮 < βενετ. giaveta [= σφήνα, μπουλόνι].

γκιζάνι, το, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι των γλυκών νερών, ενδημικό είδος της Ρόδου που δεν ξεπερνά τα 10-12 εκ. η επιστ. του ονομ. Squalius ghigii (από το όνομα του Ιταλού καθηγητή Alessandro Ghigi που το ανακάλυψε πρώτος στο νησί το 1923) [διώνυμο],

θεωρείται πρωταθλητής επιβίωσης αφού τους καλοκαιρινούς μήνες συνωστίζεται ο πληθυσμός του σε μικρές λιμνούλες των ρεμάτων.

γκινόσος, ο, και **γκινόσο** και **γκινίσι,** το, ουσ. • (εργαλ.) ξυλουργικό εργαλείο λείανσης [είδος ροκανιού] που χρησίμευε στη διαμόρφωση του φάλτσου στις πλευρικές σανίδες του πετσώματος για την καλύτερη εφαρμογή τους. 🕮 ίσως ❶ < τουρκ. genis [= ροκάνι του ξυλουργού], ή ❷ < ιταλ. [= ginocchio [= 1. γόνατο, 2. κομμάτι ξύλου με άρθρωση, 3. κεντρικό τμήμα κουπιού].

γκλαβανή, η, ουσ. • (λαϊκότρ.) πόρτα υπογείου, καταπακτή, (ναυτ.) μπουκαπόρτα. 🕮 < σλαβ. glavan(ija) -ή.

γκλίζα και **γλίζα,** η, ουσ. • (ναυτ.) ημιόλιο [γκλίζα του τουρκέτου και γκλίζα της μαΐστρας], τραπεζοειδές ιστίο σε ιστιοφόρο προς τη μεριά της πρύμνης. 🕮 < αγν. ετύμ.

Γκντανσκ, το, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) α) πολωνική πόλη, στις ακτές της Βαλτικής Θάλασ-

σας, έχει πληθυσμό 470.633 κατοίκους [απογρ. 2020], διατηρεί το μεγαλύτερο λιμένα της χώρας. 🕮 < πολων. Gdańsk.

Γκουανγκτζόου ή [παλαιότερη ονομασία] **Καντόνα,** η, ουσ. • (γεωγρ.) η τρίτη μεγαλύτερη πόλη της Κίνας με 20.000.000 κατοίκους περίπου, διαθέτει σπουδαίο εμπορικό λιμάνι με εξαιρετική, λόγω της θέσεώς του, γεωστρατηγική σημασία. 🕮 < στην αγγλ. γραφή Kuang-chou, που σημαίνει Μεγαλούπολη.

γ(κ)ράπα και **γράππα,** η, ουσ. • (ναυτ.) σιδερένιο εργαλείο με κυρτή και αιχμηρή άκρη, που σέρνεται στο βυθό για ανεύρεση και ανάσυρση κομμένων διχτυών, παραγαδιών, γάντζος, άγκιστρο. 🕮 < ιταλ. grappa [= άγκιστρο].

γκράσο, το, και **γράσος,** ο, ουσ. δες γράσο.

γκρένι ή **κρένι,** το, άκλ. ουσ. • (ναυτ.) περιστρεφόμενος γερανός πλοίου. 🕮 < αγγλ. crane.

Γκρήνουιτς, το, ουσ. δες Γκρίνουιτς.

γκρι, το, άκλ. ουσ. • το σταχτί χρώμα. 🕮 < γαλλ. gris.

γκριζογαλέος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) η επιστημ. του ονομ.: Mustelus mustelus [διώνυμο], είδος που δεν προστατεύεται γι' αυτό και ο πληθυσμός του φθίνει, τον συναντάμε στον Ατλαντικό Ωκεανό, τον Ινδικό και τη Μεσόγειο Θάλασσα, τρέφεται με καρκινοειδή, κεφαλόποδα και ψάρια, αλιεύεται για το κρέας, το λάδι από το συκώτι του και ως ψαροτροφή. 🕮 < γκρίζος + γαλέος.

γ(κ)ριζόλα και **γριζιόλα,** η, ουσ. • α) η θήκη της ναυτικής πυξίδας στα πλοία, πυξιδοθήκη, β) το καπάκι με το οποίο σκεπάζεται η πυξίδα τη νύχτα για να μην εμποδίζει το φως της την ορατότητα της βάρδιας. 🕮 ίσως λ. μαλτέζ. gisiola.

γκρίζος, -α, -ο, επίθ. • 1. αυτός που έχει σταχτί χρώμα, <u>συνών.</u> φαιός, φαιόχρους, 2. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από καταθλιπτικότητα, <u>συνών.</u> πληκτικός, ανιαρός, ουδέτερος, 3. αυτό που παραμένει ακαθόριστο, ασαφές, π.χ. *«γκρίζες ζώνες»,* περιοχές στα όρια δύο κρατών που δεν είναι ξεκάθαρη η κυριαρχία, *«γκρίζα διαφήμιση»,* διαφημιστική προβολή προϊόντος σε ανύποπτο χρόνο με αντιδεοντολογικό τρόπο. 🕮 < ιταλ. grigio. ⊙ γκριζάρω, γκριζάρισμα, γκριζωπός.

γκριζοσαύριδο, το, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι της οικογένειας των καραγκιδών, η επιστημ. του ονομ.: Trachurus trachurus, (Τράχουρος ο τράχουρος) [διώνυμο], η ονομασία του σχετίζεται με το γκρίζο χρώμα του, ζει στον βορειοανατολικό Ατλαντικό, στη Μεσόγειο και τη Μαύρη Θάλασσα, τρέφεται με μαλακόστρακα, καλαμάρια και άλλα ψάρια. 🕮 < γκρίζο(ς) + σαυρίδ(ι) + -ο-.

Γκρίνουιτς και **Γκρήνουιτς** [παρωχημένη γραφή], το, ουσ. • (γεωγρ.) περιοχή του Λονδίνου, ανατολικά του ποταμού Τάμεση που φιλοξενεί το περίφημο Βασιλικό Αστεροσκοπείο του Γκρίνουιτς, (φρ.) *«μεσημβρινός Γκρίνουιτς»,* θεωρείται ως ο πρώτος μεσημβρινός ή γεωγραφικό μήκος μηδέν βαθμών κι είναι το σημείο έναρξης των ζωνών ώρας του κόσμου, χωρίζει τη γη σε δύο ημισφαίρια, το ανατολικό και το δυτικό και διέρχεται από το Βασιλικό Αστεροσκοπείο του Greenwich, *«ώρα Γκρίνουιτς»* ή Μέσος χρόνος Γκρίνουιτς (Greenwich Mean Time, GMT), αλλά και χρόνος Γκρίνουιτς (Greenwich Time) και για συντομία προφέρεται Τζι-Εμ-Τι. 🕮 < αγγλ. [τοπωνύμιο] Greenwich [= πράσινο λιμάνι] (παλαιότερες ονομασίες: Gronewic [για πρώτη φορά το 918 μ.Χ.], Grenewic [από το 964 μ.Χ.] και Grenawic [από το 1013]) < αρχ. αγγλ. Green [= πράσινος] + wic [= λιμάνι], ονομασία που δικαιολογείται γιατί η ευρύτερη περιοχή καλύπτεται από πλούσια βλάστηση.

γκρίφι, το, ουσ. • 1. (ιδιωματικό) α) αιχμηρή προεξοχή βράχου ή μυτερός και απόκρημνος βράχος, ή β) [πληθ.] για τους ψαράδες μας, βραχώδεις προεξοχές σε βυθό στις οποίες σκαλώνουν και καταστρέφονται τα αλιευτικά εργαλεία, 2. (ιδιωματικό) γάντζος, τσιγκέλι, αρπάγη. 🕮 < μσν. ἀγγρίφιον [χωρίς γεν.].

γκρόβερ, το, άκλ. ουσ. • (τεχνολ.) είδος κομμένης ή οδοντωτής ροδέλας ασφαλείας που επιτυγχάνει τη σταθεροποίηση του παξιμαδιού. 🕮 < αγγλ. grover.

γκρός και **γκρο,** το, άκλ. ουσ. • 1. (ναυτ.) όρος που εκφράζει τον κυβισμό, την ολική

χωρητικότητα καλύτερα, όλων των κλειστών χώρων των εμπορικών πλοίων και ισούται προς 2,8317 $μ^3$, 2. (ενδυμ.) βαρύ μεταξωτό ύφασμα, 3. είδος δαντέλας, 4. (μτφ.) η χοντροκοπιά, η ανάρμοστη συμπεριφορά, η χοντράδα. 🕮 < αγγλ. gross.

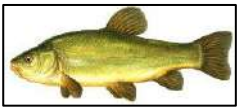
γλαρίδα, η, ουσ. • (εργαλ.) μεταλλική γλυφίδα κατάλληλη για σκάλισμα μαρμάρινων και ξύλινων επιφανειών, συνών. σμίλη, σκαρπέλο, καλέμι, σμιλάρι. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

γλάρος, ο, ουσ. • (ζωολ.) είδος πουλιού που συναντάται στις παραλίες και στις όχθες λιμνών και ποταμών, (υποκ.) γλαρόνι. 🕮 < μσν. γλάρος < αρχ. λάρος.

Γλασκώβη, η, ουσ. • (γεωγρ.) η μεγαλύτερη πόλη της Σκωτίας με 635.000 κάτοικούς και στην ευρύτερη μητροπολιτική περιοχή της με 1.861.315 [κατ' εκτίμηση 2020], διαθέτει αξιόλογο λιμάνι. 🕮 < αγγλ. Glasgow < μσν. Glasgu.

γλαυκοκαρχαρίας, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) ή γαλάζιος καρχαρίας, η επιστ. του ονομ.: Prionace glauca [διώνυμο], είδος που ζει στις τροπικές και εύκρατες θάλασσες, τρέφεται κυρίως με μικρά ψάρια και καλαμάρια, το μήκος του σώματός του φτάνει τα 3,8 μ. και το βάρος τα 390 κιλά, το μεγαλύτερο μέρος του σώματός του είναι μπλε ενώ στο τμήμα της κοιλιάς λευκό, στοιχείο που δικαιολογεί την ονομασία του. 🕮 < γλαυκό(ς) [= ανοιχτός γαλάζιος] + καρχαρίας.

γλήνι και **γληνί,** το, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι των γλυκών νερών, η επιστ. του ονομ. Tinca tinca, χνωστό και ως γυφτόψαρο, γλινάρι, γλιστρόψαρο, γύφτος, καρλόψαρο, κυπρίνι, λασπόψαρο, τίγγα και χρυσόψαρο, το σύνηθες μήκος του φθάνει τα 40 εκ. το συναντάμε σε όλα τα ευρωπαϊκά ποτάμια και τις λίμνες.

γλίστρα, η, ουσ. • 1. ολισθηρός τόπος, ολισθήρας, 2. (λαϊκότροπο) παραλιακό σημείο κατάλληλα διαμορφωμένο για την ασφαλή καθέλκυση ή ανέλκυση σκαφών από τρέιλερ, συνών. γλίστρημα, ράμπα. 🕮 < γλιστρώ.

γλοιώδης, -ης, -ες, επίθ. • 1. αυτός που έχει λερωθεί από λάδια ή κάποια άλλη λιπαρή ουσία, κολλώδης, 2. (μτφ.) αυτός που συμπεριφέρεται με δουλοπρεπή και ανήθικο τρόπο, ο σιχαμερός τύπος, συνών. αηδιαστικός, χαμερπής, ευτελής. 🕮 < αρχ. γλοιός [= λιπαρή ουσία].

γλυκερίνη, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.) παχύρρευστο, άχρωμο και άοσμο υγρό, ένωση αλκοόλης που χρησιμοποιείται στη ζαχαροπλαστική, στη βιομηχανία φαρμάκων και καλλυντικών. 🕮 < γαλλ. glycérine < αρχ. γλυκερός.

γλύφανο, το, ουσ. • 1. (εργαλ.) μεταλλικό μυτερό όργανο κατάλληλο για τη λάξευση σκληρών επιφανειών, γλυφίδα, σμίλη, 2. (τεχν.) περιστρεφόμενο κοπτικό εργαλείο. 🕮 < μτγν. γλύφανος < αρχ. γλύφω [= σκαλίζω, χαράσσω με μαχαίρι].

γλώσσα, η, ουσ. • 1. (ανατ.) μυώδες όργανο της στοματικής κοιλότητας, ανθρώπων και ζώων, χρήσιμο στην αίσθηση της γεύσης, στο μάσημα της τροφής και στην άρθρωση του λόγου, 2. το σύνολο των λέξεων που ένας λαός χρησιμοποιεί για την καθημερινή του επικοινωνία και έκφραση, 3. (συνεκδ.) η γνώσης μίας ξένης γλώσσας, 4. (ιχθυολ.) είδος ψαριού που το συναντάμε να κινείται σε αμμώδεις βυθούς, οι επιστημονικές ονομασίες των ειδών του: Solea vulgaris ή Solea solea ή Solea lutea [διώνυμα], 5. (αρχιτ.) διακοσμητικό σχέδιο, 6. (μτφ.) ό,τι μοιάζει με γλώσσα, κυρίως ως προς το σχήμα, (φρ.) *«γλώσσα παπουτσιού / καμπάνας / κλειδαριάς / αυλού»*. 🕮 < αρχ. γλῶσσα. **O** γλωσσοβόλημα, γλωσσογονία, γλωσσογραφία, γλωσσοδιδάσκαλος, γλωσσοδίφης, γλωσσοεκπαιδευτικός, γλωσσοκήλη, γλωσσοκοπάνα, γλωσσολαλία, γλωσσολογία, γλωσσολόγος, γλωσσομάθεια, γλωσσομαθής, γλωσσομανία, γλωσσόμετρο, γλωσσονόμος, γλωσσοτρώω, γλωσσοφαγιά, και πολλά άλλα.

γνάθος, η, ουσ. • 1. (ανατ.) το καθένα από τα δύο οστέινα τμήματα που δημιουργούν την στοματική κοιλότητα και φέρουν την οδοντοστοιχία, συνών. σιαγόνα, 2. (ναυτ.) κοινώς κούτσα, το κάτω μέρος του κέρατος ή της κέρκου το οποίο έχει σχήμα σιαγόνα. 🕮

< αρχ. γνάθος. ⊙ γνάθιος, γναθιαίος, γναθικός.

γνήσιος, -α, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν έχει υποστεί καμιά μίξη, ανόθευτος, αγνός: α) (για τέκνο) που γεννήθηκε από νόμιμο γάμο, νόμιμος, β) (για αδέλφια) που είναι από τον ίδιο πατέρα και την ίδια μητέρα, 2. αληθινός, πραγματικός, 3. (για διάθεση) ειλικρινής, εγκάρδιος, καλοπροαίρετος, 4. σύμφωνος με το νόμο, νόμιμος, 5. πιστός, έμπιστος, αφοσιωμένος, 6. πατροπαράδοτος, παραδοσιακός, 7. (για πράγματα) αυθεντικός, ορίτζιναλ [αγγλ. original], αντών. πλαστός. 🕮 < αρχ. γνήσιος, -α, -ον, [= αυτός που ανήκει στο γένος] < γένος. ◈ γνήσια [επίρρ.].

γνώμονας, ο, ουσ. • 1. (γεωμ.) γεωμετρικό όργανο με το οποίο χαράσσουμε ορθές γωνίες και κάθετες γραμμές, γωνιόμετρο, 2. γεωμετρικό όργανο με το οποίο μετρούμε το άνοιγμα των γωνιών, 3. (μτφ.) αξίωμα, αρχή, κριτήριο, 4. (μουσ.) κλειδί ή γνώμονας είναι ένα σημείο που γράφεται στην αρχή κάθε πενταγράμμου και ανάλογα με τη θέση του, προσδιορίζει το ύψος και το όνομα ενός ορισμένου φθόγγου, 5. (αστρον.) ο κεντρικός στύλος του ηλιακού ρολογιού που σκιάζει την διαβαθμισμένη επιφάνεια ανάλογα με τη θέση που παίρνει ο ήλιος. 🕮 < αρχ. γνώμων, γεν. -ονος, αιτ. -ονα, [= εκείνος που γνωρίζει, ο εξεταστής, κριτής, ερμηνευτής] < γιγνώσκω [= γνωρίζω, αντιλαμβάνομαι, κατανοώ, μαθαίνω]. ○ μοιρογνωμόνιο.

γοβιός, ο, ουσ. δες γωβιός.

γολέτα ή **γουλέττα,** η, ουσ. [γεν. γολετών] • (ναυτ.) γρήγορο δικάταρτο καράβι με κεντρικό ιστό και πρωραία και πρυμναία πανιά, συνών. ημιολία, πάρωνας, σκούνα. 🕮 < βενετ. goleta < γαλλ. goélette < κελτ. gwelan [= γλάρος], ετυμ. εκδοχή στο λεξικό του Γ. Μπαμπινιώτη.

Τον καπετάνιο μας όλοι τον εμακάριζαν για την καλή καρδιά, τη γλήγορη **γολέτα** και την όμορφη γυναίκα του. Οι προξενήτρες στο νησί, για να παινέψουν το γαμπρό, έλεγαν:
–Καλόγνωμος σαν τον καπετάν-Παλούμπα.
Οι ναυτικοί, όταν ήθελαν να συστήσουν κάποιο καράβι:
–Καλοτάξιδο σαν τη **γολέτα** του καπετάν-Παλούμπα.
Κι οι νέοι, όταν μιλούσαν για την αγαπητικιά τους:
–Όμορφη σαν τη γυναίκα του καπετάν-Παλούμπα.
Ήταν φημισμένος σε όλα τα Δωδεκάνησα αυτός και το έχει του.
➢ **Ανδρέας Καρκαβίτσας,** *από τα «Λόγια της Πλώρης.*

γολετόβρικο ή **γολετόμπρικο** και **βρικογόλετο,** και **μπρικογόλετο,** το, ουσ. • (ναυπ.) τύπος [καραβόσκαρου] μικρού ιστιοφόρου εμπορικού η πολεμικού σκάφους, με δύο ιστούς και τετράγωνα ή τριγωνικά πανιά, τα μεγάλα σκάφη αυτής της κατηγορίας ονομάζονταν *«μυοπάρωνες»,* ενώ τα μικρά *«μαρτηγάνες»* ή *«μαρτήγοι».* 🕮 < βενετ. goleta + γαλλ. brig, παλαιότερη ονομασία στα αγγλ. «Hermaphrodite brig» δηλ. «Ερμαφρόδιτο μπρίκι».

γομ(μ)αλάκ(κ)α, η, ουσ. • (φυτολ.) κολλώδης ουσία διαλυτή σε αλκαλικά διαλύματα, που εκκρίνεται από τα δένδρα της οικογένειας των μοριδών [μουριά, συκιά ακακία κ.λπ.] και χρησιμοποιείται στη στίλβωση επίπλων, συνών. σελάκη (< αγγλ. shellac). 🕮 < ιταλ. gommalacca < gomma + lacca ή γαλλ. gomme-laque, δηλ. «τσίχλα lac».

γο(μ)φάρι, το, ουσ. • (ιχθυολ.) μεγάλο ψάρι που ζει στη Μεσόγειο και τον Ατλαντικό, το μήκος του φθάνει τα 2 μέτρα και το βάρος του τα 50 κιλά, στις θάλασσες μας μέχρι 10 κ. το πολύ, η επιστ. του ονομ.: Pomatomus saltatrix (Πωματόμος η χορεύτρια) [διώνυμο], γνωστό επίσης, λαϊκότερα, και ως λουφάρι, δαγκανιάρης ή δοντάς, το χρώμα του σώματός του μολυβί,

γαλαζοπράσινη η ράχη του, με ασημόλευκη κοιλιά και με μια χαρακτηριστική μαύρη γραμμή από το κεφάλι μέχρι την ουρά, διαθέτει γερά και κοφτερά δόντια. 🕮 < μσν. γομφάριον, υποκορ. του μτγν. γόμφ(ος) + -άριον.

γόμφος, ο, ουσ. • 1. (εργαλ.) είδος ξύλινου ή μεταλλικού καρφιού, που χρησιμοποιείται κυρίως για σύνδεση διαφόρων πραγμάτων, μπουλόνι, τζαβέτα, (φρ.) *«γόμφος κορακωτός / κοχλιωτός / κωνικός / ξύλινος / μεταλλικός / πηδαλίου / πορπωτός / συνδετικός»,* 2. συναρμολόγηση, σύνδεση, 3. (ιχθυολ.) είδος ψαριού, γομφάρι [δες λ.]. 🕮 < αρχ. γόμφος, [= καρφί, μεταλλικό ή ξύλινο, για τη ναυπήγηση πλοίων]. ⊙ γομφιάζω [= συνδέω, συναρμολογώ].

γόνδολα, η, ουσ. • (ναυτ.) μακρόστενη αβαθής βάρκα μ' ένα κουπί και υπερυψωμένες την πλώρη και την πρύμνη, κατάλληλη για τα κανάλια της Βενετίας. 🕮 (αντιδάνειο) α)

βενετ. gondola < μτγν. λατιν. condua < μτγν. κόνδι [= ποτήρι, βάζο], [πληθ.] κόνδυα ή και με επίδραση του υποκ. κονδύλιον, β) ιταλ. gondola < μσν. κοντούρα [= μικρό περιπολικό σκάφος] < κοντός + -ουρος < ουρά. ⊙ γονδολιέρα [= τραγούδι των γονδολιέρηδων], γονδολιέρης.

γονδολιέρης και **γονδολιέρος,** ο, ουσ. • (επάγγ.) α) οδηγός της γόνδολας, ο κωπηλάτης της γόνδολας [δες λ.], β) (γενικότ.) βαρκάρης. 🕮 < ιταλ. gondoliere και gondoriere < gondola.

γόνος, ο, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) α) αβγά ψαριών, μαλακίων, εχινόδερμων και άλλων ζώων που τα εναποθέτουν στα νερά, το χαβιάρι, β) τα νεογέννητα ψάρια, 2. σπέρμα, 3. γέννημα, απόγονος, 4. η γύρη των λουλουδιών, 5. η νέα γενιά μελισσών. 🕮 < αρχ. γόνος < γίγνομαι.

γόπα, η, ουσ. δες γώπα.

γοργοκάραβο, το, ουσ. • το γρήγορο καράβι. 🕮 < γοργ(ός) -ο- + καράβ(ι) + -ο-.

γοργόνα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. (λαογρ.) μυθική γυναικεία μορφή που από τη μέση και κάτω είχε ουρά ψαριού, 2. (μτφ.) γυναίκα μεγαλόσωμη, εντυπωσιακή, αισθησιακή, ίσως και κακότροπη αφού το θέμα της λ. παραπέμπει στο αρχ. γοργός που σημαίνει άγριος, βλοσυρός, 3. (ναυτ.) ακρόπρωρο καραβιού που είχε τη μορφή της γοργόνας κι έδινε την πίστη πως προστάτευε το σκάφος από το κακό. 🕮 < αρχ. κύρ. όν. *Γοργώ(ν), στην ησιόδεια καταγραφή εμφανίστηκαν τρία μυθικά τέρατα με γυναικεία μορφή και έτσι σχηματίστηκε ο πληθ. Γοργοί και Γοργόνες. ⊙ γοργόνειος, γοργονίδες.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Γοργώ(ν),** τερατώδης μορφή της ελληνικής μυθολογίας. Για τον Απολλόδωρο (2.4.2.), εντυπωσιακό στοιχείο αποτελεί η τρομακτική τους εμφάνιση, με κεφάλι καλυμμένο από λέπια φιδιών, δόντια μεγάλα σαν του αγριογούρουνου, χάλκινα χέρια και χρυσές φτερούγες. Όποιος τολμούσε να τις κοιτάξει, τον περίμενε η τιμωρία της απολίθωσης.

Γουαδελούπη, η, ουσ. • (γεωγρ.) αρχιπέλαγος και υπερατλαντικό διαμέρισμα της Γαλλίας, αποτελούμενο από δύο κυρίως νησιά στην ανατολική Καραϊβική Θάλασσα, έχει έκταση 1.628 τ.χλμ. και πληθυσμό 383.559 κατοίκους [απογρ. 2020]. 🕮 < γαλλ. Guadeloupe, ο Χριστόφορος Κολόμβος ονόμασε το νησί Santa María de Guadalupe το 1493 από την Παναγία της Γουαδελούπης, ένα ιερό της Παναγίας που λατρεύεται στην ισπανική πόλη Guadalupe, Extremadura.

γουάρδα κόστα, η, • 1. η ακτοφυλακή, 2. ακταιωρός. 🕮 < πορτογ. guarda costa [= φυλασσόμενη ακτή].

Γουατεμάλα, η, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της Κεντρικής Αμερικής, έχει έκταση 108.890 τ. χλμ. και πληθυσμό 14.901.286 κατοίκους [απογρ. 2018]. 🕮 < ισπαν. Guatemala < από λέξεις των ιθαγενών της περιοχής του κεντρικού Μεξικού, των Ατζέκων, ❶ quaütematlan [= χώρα του αετού], ή ❷ < uhatzmalha [= βουνό με αναβλύζοντα νερά], ή ❸ < Cuauhtēmallān [= δάσος].

γουδί, το, ουσ. • ξύλινο, μεταλλικό, πέτρινο ή μαρμάρινο κοίλο σκεύος στο οποίο τρίβουν και κοπανίζουν με το γουδοχέρι διάφορα υλικά, κυρίως καρυκεύματα. 🕮 < μσν. γδι(ν) < αρχ. ἴγδ(ις) -ίον.

Γουιάνα, η, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της Κοινοπολιτείας των Εθνών στη Λατινική Αμερική με έκταση 214.969 τ.χλμ. και πληθυσμό 782.766 κατοίκους. 🕮 < αγγλ. Guyana < Guiana, λ. που προέρχεται από γλώσσα των ιθαγενών της περιοχής.

Γουινέα, η, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της Δυτικής Αφρικής με έκταση 245.857 τ.χλμ. και πληθυσμό 12.218.357 κατοίκους. 🕮 < αγγλ. Guinea < πορτογ. Guiné.

γουίντ σέρφινγκ και **γουίντ σερφ**, το, άκλ. ουσ. • (αθλητ.) α) η πλεύση με ιστιοσανίδα, β) ολυμπιακό άθλημα. 🕮 < αγγλ. windsurfing.

γούλα, η, ουσ. • 1. (ζωολ.) οισοφάγος των πουλιών, 2. (ναυτ.) σάκος τράτας, 3. (μτφ.) η λαιμαργία, συνών. αδηφαγία, 4. μικρή σκελίδα σκόρδου, 5. ο βλαστός των χορταρικών, μίσχος. 🕮 < μσν. γούλα < λατιν. gula [= λαιμός, οισοφάγος]. ⊙ γουλιά, γουλ(ι)άρης, γουλιάζω, γουλίζω.

γούλι, το, ουσ. • 1. βότσαλο, 2. βλαστάρι, 3. (μτφ.) κάθε τι στρογγυλό και λείο. 🕮 < μσν. γουλίν [= χάλκινη μύτη κονταριού] < λατιν. gula [= λαιμός].

γουλιανός, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) μεγαλόσωμο ψάρι του γλυκού νερού που μπορεί να φθάσει έως και τα τρία μέτρα μήκος και βάρος τα 300 κιλά για τα ελληνικά δεδομένα, τα αυγά του γουλιανού χρησιμοποιούνται για την παρασκευή ενός είδους χαβιαριού, ενώ η νηκτική του κύστη για την παρασκευή εξαιρετικής ποιότητας ιχθυόκολλας. Η επιστημ. του ονομ.: Silurus glanis [διώνυμο]. Το πλάσμα του αίματός του είναι τοξικότατο και επικίνδυνο για τον άνθρωπο, όχι όμως όταν μαγειρευτεί. 🕮 < μτγν. γλάνιος < αρχ. γλάνις.

γούμενα, η, ουσ. • (ναυτ.) χοντρό σχοινί για το δέσιμο των πλοίων, καραβόσκοινο, συνών. παλαμάρι, (αρχ.) κάμιλος. 🕮 ❶ < βενετ. gomena [= σχοινί άγκυρας, ή ❷ < γενοβ. gümena, ή ❸ < ιταλ. gumena < αραβ. gomma. ⊙ γουμενιά [δες λ.], γουμενέτα [= καλώδιο].

γουμενιά, η, ουσ. • (ναυτ.) μήκος γούμενας, συνήθως 120 οργιών ή 200 περίπου μέτρων. 🕮 < γούμενα [δες λ.].

γουότερ-πόλο, το, άκλ. ουσ. • (αθλητ.) η υδατοσφαίριση. 🕮 < αγγλ. water-polo < water [= νερό] + polo [= το άθλημα του πόλο].

γουργούλα, η, ουσ. • (ναυτ.) κουπί που εξέχει από τη μεριά της πρύμνης και δουλεύεται με ελικοειδή τρόπο, όπως η προπέλα, για να προωθείται η βάρκα όταν το σημείο δεν επιτρέπει το άνοιγμα των κουπιών, συνών. ουράδι(ο). 🕮 < γουργούλι < γοργός.

γουργουλίζω, ρ. [αμετβ.] • προωθώ τη βάρκα με γουργούλα, με ουράδιο, ουρουδίζω. 🕮 < γουργούλ(α) + -ίζω.

γουρδέλι και **κορδέλι,** το, ουσ. • (ναυτ.) σκοινί πλοίου χρήσιμο για τη συγκράτηση άλλου σκοινιού, ανέκτης. 🕮 < ιταλ. cordellina.

γουρουνομύτης, ο, ουσ. δες γιλάρι.

γουρουνόψαρο, το, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι που ζει σε υφάλους και βραχώδη μέρη, γνωστό και ως βαλιστής, η επιστ. του ονομ.: balistes capriscus [διώνυμο], η ονομασία του πιθανότατα οφείλεται στον ήχο που βγάζει όταν εξέρχεται από το νερό και ομοιάζει με γρύλισμα χοίρου, δεν διαθέτει λέπια αλλά το σώμα του καλύπτεται από σκληρό δέρμα. 🕮 < γουρούν(ι) -ο- + ψάρ(ι) -ο-.

γουταπέρκα, η, ουσ. • 1. (χημ.) μονωτική ουσία, συγγενική με το καουτσούκ, που εκκρίνεται από το χυμό διαφόρων δένδρων και χρησιμοποιείται στην οδοντοϊατρική, στην ηλεκτρολογία σε μονώσεις καλωδίων, στην υποδηματοποιία, σε πλαστικοποιημένα αντικείμενα και σε πολλά άλλα προϊόντα, 2. (φυτολ.) είδος δέντρου που ευδοκιμεί στην υποτροπική και τροπική ζώνη, κυρίως στις Φιλιππίνες και το Βόρνεο και τροφοδοτεί τη βιομηχανική επεξεργάσια του παραπάνω προϊόντος. 🕮 < αγγλ. gutta-percha < μαλαισ. gĕtah [= κόμμι] + pĕrcha [= όνομα δέντρου].

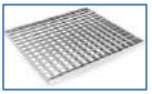
γοφάρι, το, ουσ. δες γομφάρι.

γοφός, ο, ή **ισχίο,** το, ουσ. • 1. (ανατ.) το μέρος του σώματος που εκτείνεται γύρω από την άρθρωση του ισχίου στο ανώτερο μέρους του μηριαίου οστού, 2. (ναυτ.) είναι το πρυμναίο τμήμα των πλευρών μέχρι τη μέση, δεξιά και αριστερά, το κάθε ισχίο είναι

θεωρητικά δηλ. το ¼ της πλευρικής επιφάνειας του σκάφους. 🕮 < αρχ. γοφός.

γραδάρω, ρ. [μετβ.] • βρίσκω την πυκνότητα του υγρού με γράδο [δες λ.], βαθμονομώ, θερμομετρώ. 🕮 < ιταλ. graduare.

γραδελάδα και **γραντελάδα,** η, ουσ. • 1. τύπος μεταλλικής σκάρας, κατάλληλης για την πρόσβαση εγκαταστάσεων σε λεβητοστάσιο

σκάφους ή σε βιομηχανικό κτήριο, για περιφράξεις, για κανάλια απορροής υδάτων, αλλιώς και μηχανοδιάδρομος, 2. ξύλινο πλέγμα πάνω από το δάπεδο του πιλοτήριου ή του ντους, για να μη λιμνάζουν και για να απομακρύνονται εύκολα τα νερά. 🕮 < ιταλ. gradeladi και βενετ. gradelatti.

γράδο, το, ουσ. • 1. α) μονάδα μέτρησης της πυκνότητας υγρών, καθώς και β) το σχετικό όργανο με το οποίο επιτυγχάνουμε τη μέτρηση της οξύτητας [της περιεκτικότητας οινοπνεύματος] ή της πυκνότητας σ' ένα υγρό, γραδόμετρο, πυκνόμετρο ή αραιόμετρο, 2. (ναυτ.) όργανο μέτρησης του βάθους στο οποίο καταδύεται ο δύτης. 🕮 < ιταλ. grado < λατιν. gradus [= βαθμός]. ⊙ γραδάρω [= υπολογίζω, βυθομετρώ].

γραιγάλι και γρεγάλι, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) ελαφρό βορειοανατολικό αεράκι. 🕮 < βενετ. gregale.

γραιγολεβάντες και **γρεγολεβάντες,** ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) άνεμος μεταξύ βορειοανατολικής και ανατολικής κατεύθυνσης, μεσαπηλιώτης. 🕮 < βενετ. grego [= ελληνικός] + ιταλ. levante [= ανατολικός].

γραίγος και **γρέγος,** ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) βορειοανατολικός άνεμος, με κατεύθυνση από τον Εύξεινο Πόντο προς τη Μεσόγειο και δυτικότερα, δριμύς και ψυχρός, χειμωνιάτικος και τρικυμιώδης, συνών. καικίας, μέσης. 🕮 (αντιδάνειο) < μσν. γραίγος < βενετ. grego < ιταλ. greco [vento] [= άνεμος από την Ελλάδα – vento grecale = ελληνικός άνεμος] < λατιν. Graecus < *Γραικός [= Έλληνας]. ⊙ γρεγάρω [= αλλαγή του καιρού και ξεκίνημα με γρέγο].

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Γραικός,** επώνυμος ήρωας των Γραικών, γιος του Δία και της Πανδώρας και αδελφός του Λατίνου. Σύμφωνα με αρχαϊκές παραδόσεις γιος του Θεσσαλού. Σε πολλές αφηγήσεις ταυτίζεται με τον Έλληνα.

γραιγοτραμουντάνα και **γρεγοτραμουντάνα,** η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) μεσοβορράς και μεσοβοριάς, ονομασία ανέμου που πνέει μεταξύ βόρειας και βορειοανατολικής διεύθυνσης. 🕮 < γραίγος [δες λ.] + τραμουντάνα [δες λ.].

γράμμα, το, ουσ. • 1. κάθε σύμβολο, ενός συστήματος γραφής, που χρησιμοποιείται μόνο του ή σε συνδυασμό με άλλα, για να εκφράσει [ή να παρουσιάσει] έναν ή περισσότερους φθόγγους, 2. (συνεκδ.) μέσο αλληλογραφίας, 3. [πληθ.] *τα γράμματα,* η μόρφωση, 4. (φρ.) *«κενό / νεκρό γράμμα»,* (μτφ.) όταν δεν εφαρμόζεται κάποιος νόμος σωστά, *«κατά γράμμα»,* πιστά, με ακρίβεια, *«κορόνα ή γράμματα»,* τυχερό παιχνίδι. 🕮 < αρχ. γράμμα.

γραμμάριο, το, ουσ. • (φυσ.) μονάδα βάρους ίση προς το 1/1000 του κιλού, χιλιοστόγραμμο. 🕮 < μσν. γραμμάριον [= βάρος δύο οβολών], υποκορ. του μτγν. γράμμ(α) + -άριον.

γραμματικός, ο, [ως ουσ.] • 1. (ναυτ.) ο υποπλοίαρχος εμπορικού πλοίου, 2. [λαϊκότροπο] ο γραμματέας, 3. ονομασία φιλολόγων της Αλεξανδρινής εποχής. 🕮 < μτγν. γραμματικός [= αυτός που γνωρίζει γράμματα].

γραμμάτιο, το, ουσ. • (οικον.) εμπορικό έγγραφο με το οποίο αναγνωρίζεται η οφειλή κάποιου εντός ενός συγκεκριμένου χρονικού διαστήματος, συναλλαγματική. 🕮 < μτγν. υποκ. γραμμάτιον [= συμβόλαιο] < γράμμα.

γραμματόσημο, το, ουσ. • ένσημο που εκδίδει

η ταχυδρομική υπηρεσία και δηλώνει την αποπληρωμή του ταχυδρομικού τέλους. 🕮 < γραμματο- (< γράμμα) + -σημον (< σήμα). ⊙ γραμματοσημαίνω.

γραμμή, η, ουσ. • 1. (γεωμ.) σχήμα που έχει μία μόνο διάσταση, το μήκος, 2. σειρά, αράδα, 3. το όριο ανάμεσα σε δύο εκτάσεις, 4. (μτφ.) κατεύθυνση, πορεία, 5. αξία, ποιότητα, 6. σχέδιο ραψίματος, 7. περίγραμμα, χαρακτηριστικά, 8. επικίνδυνη ζώνη πολεμικών επιχειρήσεων, 9. η πολιτική θέση που δίδεται από το κόμμα για κάποιο ζήτημα, 9.

το τακτικό και καθορισμένο δρομολόγιο ενός μέσου μεταφοράς, 10. [πληθ.] οι ράγες του τρένου, 11. η τηλεφωνική σύνδεση, 12. (έκφρ.) *«ανοικτή γραμμή (επικοινωνίας)»*, *«η πρώτη γραμμή / μπαίνω στη γραμμή / πράσινη γραμμή»*, 13. (φρ. ναυτ.) *«γραμμή ασφαλείας / μεταφοράς / μετώπου / παραγωγής / πυρός / αψίδων / βάσεως / γήινου ισημερινού / διοπτεύσεως / διχοτομήσεως / ηρεμούντος νήματος στάθμης / θαλασσίου ορίζοντος / θέσεως / ίσαλος ξυλείας / κάθετος / κατακόρυφος / καταστρώματος / μεγίστου πλάτους / ορίου ασφαλείας / πίστεως / σύρματος / τροπίδας / τομής περιβλήματος και στείρας / φορτώσεως / χωρισμού άβακα και αψίδας / ωριαίας ατράκτου / αφίξεως / εκκινήσεως / αποκλεισμού / κεντρική / σημαντήρων / καλωδίων»*, *«ίσαλος γραμμή θέρους ή ίσαλος έμφορτος / ίσαλος γλυκών υδάτων / ίσαλος άφορτος γραμμή»*. 🕮 < αρχ. γραμμή.

γραμμογράφος, ο, ουσ. [παρωχημένο] • (εργαλ.) όργανο σχεδίασης γραμμών, γραμμοσύρτης. 🕮 < γραμμ(ή) + -ο- + -γράφος < γράφω. ⊙ γραμμογραφικός, γραμμογραφία, γραμμογραφώ, γραμμογράφηση.

γραμμοσύρτης, ο, ουσ. • (εργαλ.) όργανο σχεδίασης γραμμών, γραμμογράφος. 🕮 < γραμμ(ή) + -ο- + σύρτης < σύρω + -της.

γράμπα, η, ουσ. δες γ(κ)ράπα.

γρανάζι, το, ουσ. • 1. (μηχανολ.) α) οδοντωτός τροχός, β) προεξοχές και εγκοπές του οδοντωτού τροχού, 2. (μτφ.) το μπλέξιμο, εμπλοκή, 3. (μτφ.) [πληθ.] *γρανάζια*, τρόπος λειτουργίας του πολιτικού ή επαγγελματικού συστήματος.

🕮 < γαλλ. engrenage < engrener < en + grain [= κόκκος σίτου].

γραντί, το, ουσ. • (ναυτ.) 1. α) σχοινί ιστιοφόρου σκάφους που είναι σταθεροποιημένο και τεντωμένο για να ασφαλίζουν επάνω του τα τριγωνικά πανιά, οι άλλες δύο ελεύθερες πλευρές των πανιών ονομάζονται αετός και ποδιά, ή β) σκοινί ραμμένο περιμετρικά στα πανιά των ιστιοφόρων για την ενίσχυσή τους, συνών. λώμα, 2. [πληθ.] *γραντιά*, σχοινιά διχτυού στο ένα από τα οποία βρίσκονται οι φελλοί και στο άλλο τα μολύβια. 🕮 < βενετ. gradin.

γραντολογώ, ρ. μετβ. • (ναυτ.) ράβω σχοινί σε κατάρτια ή σε δίχτυ, συνών. λωματίζω. 🕮 < βενετ. gradin + αρχ. λογῶ < λόγος.

γράπ(π)α, η, ουσ. δες γ(κ)ράπα.

γράσο και **γκράσο,** το, και **γράσος,** ο, ουσ. • (χημ.) παχύρευστη λιπαρή ουσία κατάλληλη για λίπανση μηχανικών εξαρτημάτων. 🕮 < ιταλ. grasso [= λιπαρός] < λατιν. grossus και crassus [= παχύς]. ⊙ γρασάρω και γρασέρνω [= λιπαίνω], γρασάρισμα, γ(κ)ρασαδόρος [= εργαλείο λίπανσης μηχανών, λιπαντήρας], γρασώνω, γρασέρνω. O γρασοβαλβολίνη [= είδος λιπαντικού].

γραφείο, το, ουσ. • 1. είδος τραπεζιού πάνω στο οποίο γράφουμε ή στηρίζουμε αντικείμενο, συσκευή ή εργαλείο για να εργαστούμε, 2. δωμάτιο ή χώρος με επίπλωση και υλικά κατάλληλα για γραφική εργασία, 3. κτήριο ή αίθουσα όπου στεγάζεται μια ιδιωτική ή δημόσια υπηρεσία ή επιχείρηση με σκοπό την εξυπηρέτηση των πολιτών, (φρ.) *«γραφείο(ν) διαβατηρίων / αλλοδαπών / ταξιδίων / ευρέσεως εργασίας / μεταναστεύσεως / παλιννοστήσεως / διαχειρίσεως / προμηθειών / διοικήσεως / κηδειών»*. 🕮 < μτγν. γραφεῖον [= αρχείο]. O γραφειοκρατία, γραφειοκράτης, γραφειοκρατικός.

Γραφείο Ευρέσεως Ναυτικής Εργασίας, το, • [Γ.Ε.Ν.Ε.] Υπηρεσία του Υπουργείου Ναυτιλίας που αποσκοπεί: α) στην εξεύρεση εργασίας σε άνεργους ναυτικούς, και β) στην ενημέρωση και εξυπηρέτηση των εργοδοτών.

γραφικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που σχετίζεται με τη γραφή, *«γραφική ύλη»*, *«γραφικός χαρακτήρας»*, ο ιδιαίτερος τρόπος γραφής του κάθε ανθρώπου, 2. (μαθημ.) *«γραφική παράσταση εξισώσεως / ανύσματος»*, διάγραμμα που αναπαριστά τη σχέση ανάμεσα σε δύο μεταβλητές ποσότητες, 3. *«γραφικές τέχνες»*, το σύνολο των μεθόδων και των τεχνικών που εφαρμόζουν επαγγελματίες οι οποίοι σχετίζονται με διάφορους καλλιτεχνικούς χώρους με σκοπό το σχεδιασμό, την εκτύπωση, την έκδοση κείμενων και εικόνων. 🕮 < μτγν. γραφικός [= περιγραφικός], γαλλ. graphique < μτγν. γραφικός.

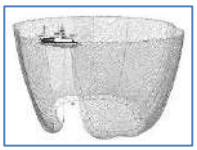
γρέμπανο, το, **γρέμπανος,** ο, ουσ. [γεν. γρέμπανου] • απότομος και δύσβατος βράχος

που σβήνει στην ακρογιαλιά πάνω στον οποίο σπάει το κύμα, σπιλάς, [γεν. σπιλάδος, πληθ. σπιλάδες]. 🕮 < ίσως μτφ. από το σλαβ. greben [= χτένι].

γριβάδι, το, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι του γλυκού νερού, το όνομά του αλλάζει από τόπο σε τόπο: κυπρίνος, σαζάνι, κάρπα, τσάφα, καρλιώτικο, μποτσικάρι, γκοτζάρι, τσουκάνι, η επιστ. ονομ.: Cyprinus carpio δηλ. Κυπρίνος ο καρπίων [διώνυμο], θερμόφιλο και αργοκίνητο, το συναντάμε κυρίως σε λίμνες και όχι στα κρύα νερά των ποταμών, είναι φυτοφάγο και τρέφεται με σπόρους φυτών αλλά και με νύμφες εντόμων, μπορεί να φτάσει το 1 μέτρο μήκος και τα 20 – 30 κιλά βάρος, πολύτιμο στη διατροφική επιλογή πολλών λαών, όπως, Εβραίων, Ελλήνων, Γάλλων, Αυστριακών και Πολωνών. 🕮 ❶ < μσν. γριβάδι, ή ❷ ίσως από το σλαβ. griva.

γριγρί ή **γρι-γρι,** το, άκλ. ουσ. • 1. (ναυτ.) πετρελαιοκίνητο αλιευτικό σκάφος [το πρώτο στη σειρά - πρωτοκάικο] που ρυμουλκεί ένα ή και περισσότερα καΐκια και βάρκες και χρησιμοποιείται για ημερήσιο ή νυχτερινό ψάρεμα με πυροφάνι, 2. ονομασία μικρών αλιευτικών σκαφών που το ένα έλκει το άλλο καθώς και του ψαρέματος που γίνεται με αυτά, 3. (ναυτ.) μεγάλο κυκλωτικό δίχτυ που κλείνει στο κάτω μέρος του [με στίγγο] και με το οποίο ψαρεύονται αφρόψαρα [σαρδέλες, γαύροι, σαφρίδια, κολιοί, γόπες], τράτα [= κωνικό δίχτυ ψαρέματος], ανεμότρατα. 🕮 (λ. ηχομιμητική) < τουρκ. girgir.

γριζιόλα, η, ουσ. δες γ(κ)ριζόλα.

γριπάρης, ο, ουσ. • 1. αυτός που ψαρεύει με γρίπο [δες λ.], 2. αυτός που κατασκευάζει και εμπορεύεται γρίπους. 🕮 < γρίπ(ος) + -άρης.

γριπαρόλι, το, ουσ. • μικρός δικτυωτός σάκος ψαρέματος, υποκ. του γρίπος [δες λ.]. 🕮 < υποκ. του γρίπος.

γριπίζω και **γριπεύω,** ρ. [μετβ.] • ψαρεύω με γρίπο [δες λ.], αλιεύω. 🕮 < γρίπ(ος) + [καταλ.] -ίζω.

γρίπιση, η, ουσ. • (ναυτ.) αλίευση ψαριών και ανάσυρση ναρκών, καθαρισμός θαλάσσιας περιοχής με τη χρήση γρίπου. 🕮 < γριπίζω.

γρίπος, ο, ουσ. • 1. (ναυτ.) αλιευτικό σκάφος εφοδιασμένο με δίχτυα συγκεκριμένου τύπου, τράτα, 2. (ναυτ.) τρόπος ψαρέματος με δίχτυα, σε λίμνες ή σε θαλάσσιες περιοχές με ομαλό πυθμένα, που τραβιούνται με σχοινιά από την ακτή, συνών. κρόκος [= μακρύ ή φαρδύ σχοινί], μπραγάνι [= μικρό δίχτυ στο σχήμα της τράτας που το τραβούσαν από τη στεριά], πεζότρατα, 3. το σχοινί ή το διχτυωτό σύρμα που χρησιμοποιείται στην ανάσυρση σκουπιδιών, αρχαιολογικών ευρημάτων, ναρκών και διαφόρων άλλων πραγμάτων από τον βυθό, 4. (ναυτ.) παλαμάρι που είναι εφοδιασμένο στην άκρη του με γάντζο και το οποίο σύρεται στον πυθμένα με σκοπό την ανεύρεση χαμένης άγκυρας. 🕮 < μτγν. γρῖπος [= δίχτυ ψαρά] < βενετ. gripo, ή ιταλ. grippo. ⊙ γριπίζω, γριπάρης, γριπαρόλι, γριπεύω.

Γροιλανδία, η, ουσ. • (γεωγρ.) το μεγαλύτερο νησί του κόσμου, βρίσκεται βόρεια του Αρκτικού Κύκλου κι έχει έκταση 2.166.086 τ.χλμ. και πληθυσμό 56.000 κατοίκους, διοικητικά ανήκει στην Δανία. 🕮 < αγγλ. Greenland < δανέζ. Grønland [= πράσινη γη]. ⊙ Γροιλανδός, Γροιλανδή, γροιλανδικός, γροιλανδέζικος.

γρύλ(λ)ος, ο, ουσ. • 1. (εντομ.) έντομο που ομοιάζει με ακρίδα και παράγει έναν ξεχωριστό ήχο, ένα από τα είδη που ζει στην πατρίδα μας είναι ο Γρύλος ο οικοδίαιτος (επιστ. ονομ.: acheta domesticus), το τριζόνι, 2. (εργαλ.) α) μηχανισμός για την ανύψωση βαριών αντικειμένων κατά τη διάρκεια εργασιών επισκευής, συναρμολόγησης ή φόρτωσης και εκφόρτωσης, (φρ.) τύποι: *«γρύλλος με τροχό και οδοντωτό σύστημα μετάδοσης της κίνησης», «υδραυλικός γρύλλος περιοδικής λειτουργίας», «κοχλιωτός γρύλλος πάνω σε ολισθήρα», «γρύλλος αυτοκινήτου / μεταχειρισμένος / 12 volt / ηλεκτρικός / αέρος / μπουκάλας / ψαλιδωτός / μηχανικός / χωνευτός / τροχήλατος / αέρος / χειρός / ανύψωσης»,* β) τύπος σφιγκτήρα για τη σύνδεση

ξύλινων ή μεταλλικών πήχεων, σανιδιών κ.λπ. 🕮 < ιταλ. grillo.

Γυαλί[1], το, ουσ. • (γεωγρ.) ηφαιστειογενές νησί του συμπλέγματος των Δωδεκανήσων, βρίσκεται ανάμεσα στην Κω και τη Νίσυρο, έχει έκταση 4,558 τ.χλμ. και πληθυσμό μόνο 21 κατοίκους [απογραφή 2011], διοικητικά ανήκει στον δήμο Νισύρου, που διατηρεί τα δικαιώματα εξόρυξης ελαφρόπετρας (στο βόρειο λόφο) και περλίτη (στο νότιο λόφο). 🕮 < μτγν. ὑάλιον [υποκ.] < αρχ. ἡ ὕαλ(ος).

γυαλί[2], το, ουσ. • 1. στερεό άμορφο σώμα, χωρίς κρυσταλλική δομή, ημιδιάφανο ή διάφανο, εύθραυστο, άκαμπτο και σκληρό, 2. το τζάμι, 3. καθρέφτης, 4. (ναυτ.) α) αλιευτικός φακός, β) βυθοσκόπιο, μεταλλικό δοχείο με γυάλινο πάτο, το οποίο χρησιμοποιούν οι ψαράδες, για να μπορούν πάνω από τη βάρκα να δουν στον βυθό, 5. ποτήρι, 6. (λαϊκότροπο) η τηλεόραση, 7. (μτφ.) α) κάθε λείο και στιλπνό αντικείμενο, β) (μτφ.) η χιονισμένη και συνάμα παγωμένη επιφάνεια του οδοστρώματος, 8. [πληθ.] τα γυαλιά, το διόφθαλμο τηλεσκόπιο, συνών. κιάλια, 9. (φρ.) *«θάλασσα γυαλί»*, η πολύ ήρεμη θάλασσα. 🕮 < μσν. γυαλίν < μτγν. ὑάλιον [υποκ.] < αρχ. ἡ ὕαλ(ος). ⭕ γυαλόχαρτο, λαμπόγυαλο, ματογυάλι, θαμπόγυαλο.

γυαλί κουβέρτας, το, • (ναυτ.) [γαλλ. verre du pont] κρυστάλλινος φανός πάχους 2-3 εκ. και διαμέτρου 25 εκ. που στεγανοποιεί οπές επί του καταστρώματος και επιτρέπει το φυσικό φωτισμό του εσωτερικού του σκάφους.

γυαλί μπάντας, το, • (ναυτ.) κοινώς φεγγίτης, άθραυστη γυάλινη κυκλική επιφάνεια ενσωματωμένη σε μεταλλικό συνήθως πλαίσιο, είδος παραθύρου, που βρίσκεται στα πλαϊνά του πλοίου και επιτρέπει το φωτισμό αλλά και τον εξαερισμό του εσωτερικού μέρους, το γνωστό φινιστρίνι.

γυάλινος, -η, -ο, και **γυαλένιος,** -α, -ο, επίθ. • αυτός που είναι κατασκευασμένος από γυαλί, συνών. υάλινος. 🕮 < γυαλ(ί) -ινος, -ένιος.

γυαλιστερή, η, ουσ. • (ζωολ.) οστρακοειδές μαλάκιο, δίθυρο, που κατοικεί σε αμμώδη ή βοτσαλωτό πυθμένα, το κέλυφός του μπορεί να φθάσει τα 10 εκ. το χρώμα του εξωτερικά κρεμώδες προς το καφέ, ως βρώσιμο εξαιρετικά γευστικό, η επιστ. του ονομ.: Callista chione (ή λεία αχιβάδα) [διώνυμο].

γυαλόχαρτο, το, ουσ. • ειδικό χοντρό χαρτί με κολλημένα στη μία του πλευρά θρύμματα γυαλιού, με το οποίο λειαίνουν ξύλινες ή μεταλλικές επιφάνειες. 🕮 < αρχ. (ἡ) ὕαλο(ς)- [γυαλί] + + χάρτ(ης) -ο.

γυάρδα και **υάρδα,** η, ουσ. δες γιάρδα.

Γυάρος, η, και **Γιούρα,** τα, ουσ. • (γεωγρ.) αιγαιοπελαγίτικο νησί μεταξύ Άνδρου, Σύρου και Κέας, έχει έκταση 17,574 τ.χλμ. και παραμένει ακατοίκητο τις τελευταίες δεκαετίες, τόπος εξορίας από τους ρωμαϊκούς χρόνους έως και τα χρόνια της χούντας. 🕮 < ίσως από το αρχ. γύαλον [= κοίλωμα αγγείου ή πέτρας, σπήλαιο].

Φώκιες σε παραλίες να θηλάζουν τα μικρά τους και θαλασσοπούλια να φτιάχνουν φωλιές μέσα σε «λαγούμια» στα απόκρυμνα βράχια της. Καταπράσινα λιβάδια Ποσειδωνίας κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας, εκεί που το φως του ήλιου χάνεται μέσα στο απέραντο γαλάζιο, και ακόμη πιο βαθιά κοραλλιογενείς σχηματισμοί, υποβρύχια τοπία μοναδικής περιβαλλοντικής αξίας και απαράμιλλης ομορφιάς. Αυτή είναι η Γυάρος. Τόπος ιστορίας, μνήμης και απίστευτου φυσικού πλούτου. Άλλοτε ένα νησί εξορίας, σήμερα μια όαση ζωής.

Για όλους αυτούς τους λόγους, το 2011 η θαλάσσια περιοχή της Γυάρου εντάχθηκε στο ευρωπαϊκό δίκτυο προστατευόμενων περιοχών Natura 2000 και το 2019 έγινε η πρώτη Θαλάσσια Προστατευόμενη Περιοχή στις Κυκλάδες.

➢https://www.wwf.gr/ti_kanoume/fysh/prostaeuomenes_perioxes/gyaros/

Γύθειο, το, ουσ. • (γεωγρ.) κωμόπολη με λιμάνι στις ακτές της νότιας Πελοποννήσου, κοντά στις εκβολές του ποταμού Ευρώτα, έχει πληθυσμό 4.070 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < ίσως από την αρχ. ομηρική λ.: Γύον [= Γη] + θεό(ς), λόγω της διαμάχης του Ηρακλή με τον Απόλλωνα για την ονοματολογία της πόλης.

γυλιός, ο, ουσ. • (στρατ.) είδος στρατιωτικού σάκου που περιέχει τα προσωπικά είδη του στρατιώτη. 🕮 < αρχ. γυλιός.

γύλος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) μεσογειακό είδος

ψαριού, η επιστ. του ονομ.: Coris julis, [διώνυμο] γνωστό και

ως ιλάρι, ίουλος, πουρπουριά, γαϊτανούρι, λεμοναριά και σπετσιάς, ζει σε βραχώδεις και φυκώδεις περιοχές, σε βάθος από ένα μέχρι 60 μέτρα. 🕮 < μτγν. ἴουλος.

γυμνάζω, ρ. [μετβ.] • 1. κάνω ασκήσεις, συνών. προπονώ, αθλώ, 2. εκγυμνάζω, εκπαιδεύω κάποιον τόσο στο σώμα όσο και στο πνεύμα. 🕮 < αρχ. γυμνάζω < γυμνός. ⊙ γυμνάσιο, γυμναστήριο, γύμναση, γύμνασμα, γυμναστής, γυμναστικός.

γυμνάσιο, το, ουσ. • 1. α) τα σχολικά χρόνια της μέσης εκπαίδευσης που περιλαμβάνουν τρεις τάξεις, β) το σχολικό συγκρότημα, 2. (πληθ.) τα *γυμνάσια*, στρατιωτικές ασκήσεις ή καψόνια. 🕮 (αντιδάνειο) γερμ. Gymnasium < λατιν. gymnasium < αρχ. γυμνάσιον [= α) σωματική άσκηση, β) τόπος φιλοσοφικής εκγύμνασης] < γυμνάζω < γυμνός. ⊙ γυμνασιακός. O γυμνασιοκόριτσο, γυμνασιόπαιδο.

γυροσκόπιο, το, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή μέτρησης και ελέγχου της γωνιακής κίνησης

ενός σώματος που, όταν ενεργοποιηθεί, διατηρεί σταθερό τον προσανατολισμό της μέσω της περιστροφής των μερών της κι είναι χρήσιμη, κυρίως, στη ναυσιπλοΐα ή στην αεροπλοΐα, (φρ.) *«γυροσκόπιο αζιμουθιακό / τορπίλης / δονητικό / πυρηνικό»*. 🕮 < γαλλ. gyroscope < μτγν. γῦρο(ς) + -scope [= -σκόπιον]. ⊙ γυροσκοπικός.

γυροσκοπική ή **γυρομαγνητική πυξίδα,** η, • (τεχνολ.) γυροσκοπική συσκευή που χρησι-

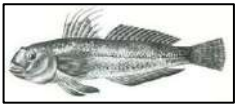
μοποιείται σε κινούμενα αντικείμενα και προορίζεται για τον προσδιορισμό της πορείας του αντικειμένου ως προς το επίπεδο του μαγνητικού μεσημβρινού.

γυροσκοπικό γωνιόμετρο, το, • γυροσκοπική διάταξη για τον προσδιορισμό των γωνιών απόκλισης (μεταβολής της πορείας) και των γωνιών στροφής του αντικειμένου γύρω από κατακόρυφο άξονα.

γυροσκοπικό ταχύμετρο, το, • γυροσκοπική συσκευή για τον προσδιορισμό της γωνιακής ταχύτητας του αντικειμένου επάνω στο οποίο είναι τοποθετημένη.

γύψος, ο, ουσ. • 1. (ορυκτ.) ορυκτό ένυδρο θειικό ασβέστιο από το οποίο κατασκευάζονται διακοσμητικά αντικείμενα, πλακάκια εσωτερικών χώρων, επενδύσεις κτηρίων, κ.ά. 2. (ιατρ.) ο νάρθηκας, 3. (μτφ.) πολιτική κατάσταση που θέτει στο περιθώριο τις ελευθερίες και τα δικαιώματα του λαού, δηλ. τη δημοκρατία. 🕮 < μσν. γύψος < αρχ. γύψος. ⊙ γύψινος, γυψώνω, γυψάδικα, γυψάς. O γυψόκολλα, γυκονία, γυψομάρμαρο, γυψόμετρο [= όργανο μέτρησης της γύψωσης του κρασιού], γυψοπλάστης, γυψοπλαστική, γυψοποιείο, γυψοσανίδα, γυψουργείο, γυψωρυχείο.

γωβιός και **κωβιός** και **κωκοβιός,** ο, αλλά και **γοβιός,** ουσ. • (ιχθυολ.) γένος ψαριών τόσο του γλυκού νερού όσο και του θαλασσινού,

το μέγεθός του δεν ξεπερνά τα 25 εκ. όπως της σαρδέλας και της γόπας, τρέφεται με μαλάκια και μικρά μαλακόστρακα, (φρ.) *«γωβιός του Κανεστρίνι»*, με επιστ. ονομ.: Potamoschistus canestrinii (< ανθρωπωνύμιο: Τζοβάνι Κανεστρίνι, Ιταλός βιολόγος) μικρόσωμο είδος ψαριού που ανήκει στην ευρύτερη οικογένεια του γωβιού, γνωστό και ως κοκοβιός.

γωνία, η, ουσ. • 1. (μαθημ.) το γεωμετρικό σχήμα το οποίο σχηματίζεται από δύο ευθύγραμμα τμήματα, ημιευθείες ή ευθείες που έχουν ένα κοινό σημείο, 2. σημείο διασταύρωσης δύο δρόμων, 3. (μτφ.) ο προσωπικός χώρος στο σπίτι, 4. άκρη του ψωμιού, 5. (εργαλ.) ειδικό εργαλείο για την πιστοποίηση της ορθής γωνίας ή την κλίση σε συγκε-

κριμένες μοίρες μίας γωνίας, 6. το τζάκι, 7. (φρ.) *«ορθή / οξεία / αμβλεία / συμπληρωματική / δίεδρη / νεκρή / οπτική / ανισοσκελής γωνία»*, *«γωνία προσπτώσεως / ανακλάσεως / λήψεως / αποκλίσεως / ασφαλείας / βολβοειδής / διαθλάσεως / εισόδου / εκτροπής / ισοσκελής / κλίσεως / στερεά / στρέψεως / συνδέσεως / υδρορροής / παράλλαξης / αναπαύσεως*[1] */ θέσης / προσβολής / πορείας*[2]*»*. 🕮 < αρχ. γωνία ⊙ γωνιάζω, γωνιαίος, γωνιακός. O γωνιακός, -ή, -ό, (φρ.) *«γωνιακή απόκλιση / ε-*

πιτάχυνση / σταθεροποίηση / συχνότητα / ταχύτητα».

↳ 1. **Γωνία** αναπαύσεως. Είναι η εσωτερική γωνία της βάσης του κώνου που σχηματίζεται από χύδην φορτίο [π.χ. σιτηρά] όταν αυτό φορτώνεται στο κύτος. Όσο πιο μικρή είναι η γωνία τόσο πιο πιθανό είναι να μετατοπιστεί το φορτίο, με κίνδυνο την ανατροπή του πλοίου. Γωνία μικρότερη των 35 μοιρών θεωρείται επικίνδυνη.

↳ **2. Γωνία** πορείας είναι η γωνία μεταξύ του κεντρικού άξονα του σκάφους και της κατεύθυνσης προς κάποιο αντικείμενο που παρατηρούμε από το σκάφος. Μετριέται σε μοίρες από 0° έως 180° προς την κατεύθυνση της δεξιάς ή της αριστερής πλευράς από την πλώρη του πλοίου.

γωνιάζω, ρ. [μετβ.] • 1. τοποθετώ κάτι σε γωνία, αλλιώς: στελλάρω, 2. δίνω το σχήμα της γωνίας σε κάποιο υλικό, π.χ. σε πέτρα, 3. τοποθετώ με τέτοιον τρόπο τα υλικά μου έτσι ώστε να σχηματίζουν γωνία, 4. σχηματίζω γωνία πάνω σε επιφάνεια, 5. δοκιμάζω το γωνιόμετρο. 🕮 < γων(ιά) -ιάζω. ⊙ γώνιασμα, γωνιασμός, γωνιαστός.

γωνιάστρα, η, ουσ. • (τεχνολ.) ξυλουργικής φύσεως μηχάνημα: α) κατάλληλο για την

κοπή μεγάλων επιφανειών, κοντρα πλακέ, νοβοπάν, πλακάζ, μελαμινών, καθώς και για τη διαμόρφωση γωνιών, χρήσιμο στην επιπλοποιία και στη ναυπηγική, *«γωνιάστρα επίπεδη / ξυλουργική / σιδεράδων / μονοφασική / τεμαχιστική»,* β) με διαφορετικό δίσκο κοπής κατάλληλο και σε αλουμινοκατασκευές. 🕮 < γωνία.

γωνιογράφος, ο, ουσ. • (ναυτ.) όργανο με το οποίο μετριούνται και χαράζονται πάνω σε ναυτικό χάρτη οι γωνίες πλεύσης, συνών. γωνιολάβος. 🕮 < γωνί(α) + -ο- + γράφος < γράφω.

γωνιολάβος, ο, ουσ. • (ναυτ.) όργανο με το οποίο μετριούνται και χαράζονται πάνω σε ναυτικό χάρτη οι γωνίες πλεύσης, συνών. γωνιογράφος. 🕮 < γωνί(α) + -ο- + -λάβος < αρχ. λᾰβεῖν [= αυτός που βρίσκει].

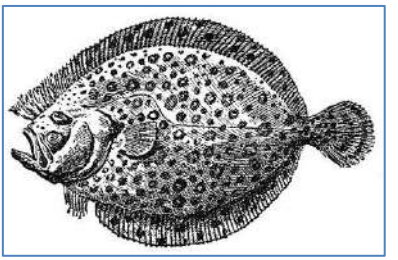
γωνιομετρία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • μέρος της γεωμετρίας που πραγματεύεται τις μεθόδους μέτρησης των γωνιών. 🕮 < γωνί(α) + -ο- + μέτρ(ον) + -ία.

γωνιόμετρο, το, ουσ. • όργανο μέτρησης γωνιών, συνών. γνώμονας, γωνιογνώμονας. 🕮 < αγγλ. goniometre < γωνία + μέτρο(ν). ⊙ γωνιομετρικός, γωνιομέτρης.

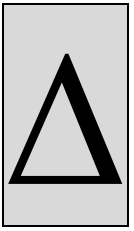
γώπα και **γόπα,** η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] •

(ιχθυολ.) είδος μικρού ψαριού μήκους 20 – 35 εκ. που αφθονεί στις ελληνικές θάλασσες, η επιστημ. του ονομ.: Βόωψ ο γνήσιος (Boops boops) [διώνυμο], ανήκει στην οικογένεια των Σπαριδών, αλιεύεται με δίχτυα της τράτας, με γριγρί, με τσαπαρί και καθετή. 🕮 < μτγν. βόωψ, βῶψ, αιτ. βῶπα < αρχ. βόαξ.

Το ψάρι γλώσσα.

Δ, δ, δέλτα, το, άκλ. • 1. α) το τέταρτο γράμμα του ελληνικού αλφαβήτου, σύμφωνο, β) [ως αριθμητικό σύμβολο χωρίς κανένα διακριτικό σημάδι, κατά παράδοση ή καταχρηστικά] Δ ή δ [= τέταρτος, -η, -ο], 2. (γεωγρ.) έκταση γης στις εκβολές ποταμού, 3. (φυσ.) μεταλλικό κράμα, 4. (ανατ.) γυναικεία ήβη. 🕮 < σημιτ. dālet(h) [= τριγωνική πόρτα]. ⊙ δελτακισμός [= αδυναμία προφοράς του δέλτα].

Δ' ή **δ΄** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 4, τέσσερα και τέταρτος.

'Δ ή **'δ** ή **΄δ** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 4.000, τέσσερις χιλιάδες.

Δ. • Δύση, Δυτικά.

δάγκειος, ο, ουσ. • (ιατρ.) 1. λοιμώδες τροπικό νόσημα που προκαλείται από τον δάγκειο ιό και μεταδίδεται με το τσίμπημα του κουνουπιού aedes aegypti, χαρακτηρίζεται από πυρετό και έντονους αρθρικούς και μυϊκούς πόνους, 2. (ως επίθ.) *«Δάγκειος αιμορραγικός πυρετός»* ή αλλιώς *«πυρετός των σπασμένων οστών»*. 🕮 < γαλλ. dengue και αγγλ. dengue < ισπαν. dengue < από γλώσσα της Αφρικής, σουαχίλι, dinga. Η λ. μαρτυρείται από το 1894.

δαγκάνα, η, ουσ. • 1. (ζωολ.) καθένα από τα δύο μεγάλα μπροστινά πόδια των καρκινοειδών [αστακός, κάβουρας κ.λπ.] που έχουν τη μορφή της τσιμπίδας, με τα οποία συλλαμβάνουν τη λεία τους ή αμύνονται προς τους εχθρούς τους, 2. (μτφ.) ο ασφυκτικός περιορισμός, 3. η τανάλια. 🕮 < δαγκάν(ω) + -α.

δάκρυ, το, ουσ. • 1. (ιατρ.) διαυγές υγρό που εκκρίνεται από αδένες του ματιού, 2. (μτφ.) η σταγόνα, ελάχιστη ποσότητα υγρού. 🕮 < αρχ. δάκρυ - δάκρυον. ⊙ δακρυϊκός, δακρύζω, δακρυτερός. O δακρυαιμορραγία, δακρυόλιθος, δακρυαδενίτιδα, δακρυοκυστίτιδα, δακρυόλιθος, δακριολιθίαση, δακρυνομή, δακρυοπύηση, δακρυόρροια, δακρυόσταγμα, δακρυοστασία, δακρυρροή.

Οι γάτες των φορτηγών

Οι ναυτικοί στα φορτηγά πάντα μια γάτα τρέφουν, / που τη λατρεύουνε, χωρίς να ξέρουν το γιατί, / κι αυτή, σαν απ' τη βάρδια τους σχολάνε κουρασμένοι, / περήφανη στα πόδια τους θα τρέξει να τριφτεί…

Γιατί είναι τ' άγρια μάτια της υγρά κι ηλεκτρισμένα / κι έτσι άθελα το σίδερο το μαύρο τα τραβά, / κι ουρλιάζοντας τρελαίνεται σ' ένα σημείο κοιτώντας / φέρνοντας **δάκρυα** σκοτεινά στους ναύτες και βουβά.

➢ Το ποίημα ανήκει στην πρώτη συλλογή του ποιητή **Νίκου Καββαδία** *«Μαραμπού»* (1933), και αναφέρεται στη στενή συναισθηματική σχέση των ναυτικών με τη γάτα του πλοίου.

δάκρυσμα, το, ουσ. • ελαφρά διαρροή υγρού από σωληνώσεις. 🕮 < δακρυσ- (δακρύζω) + -μα.

δάκτυλος, ο, ουσ. • 1. (ανατ.) τμήμα των άκρων, 2. η μυστική επέμβαση και υποκίνηση, 3. (μετρ.) μετρική μονάδα [-υυ], 4. (μαθημ.) α) μονάδα μήκους, υποδιαίρεση του πήχη, γνωστή διεθνώς και ως ίντσα, [< αγγλική μονάδα μέτρησης] που ισοδυναμεί με 2,54 εκατ. του μέτρου, β) (ουδ.) *το δάκτυλο*, μονάδα μήκους, ο πόντος, το εκατοστό του μέτρου, 5. (φυτολ.) ο καρπός του φοίνικα, 6. (μυθολ.) [ως κύρ. όν.:] α) *ο Δάκτυλος*, πατέρας των Δακτύλων, β) (πληθ.) *οι Ιδαίοι *Δάκτυλοι*, μυθικά πρόσωπα στην Κρήτη. 🕮 < αρχ. δάκτυλος < αβέβαιης ετυμολογίας, ίσως, με αρχική σημασία την *«αιχμή, μύτη, άκρη»*. ⊙ δακτυλιαίος, δακτυλικός. O δακτυλογραφία, δακτυλογράφηση, δακτυλονομία, δακτυλοπλασία, δακτυλολογία, δακτυλοσκοπία, .

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Δάκτυλοι**, δαίμονες ακόλουθοι της Κυβέλης ή της Ρέας. Διάφορες παραδόσεις τους εμφανίζουν τρεις ή πέντε ή δέκα (πέντε αρσενικοί - πέντε θηλυκοί) όσα και τα δάκτυλα, όπως φανερώνει η ονομασία τους ή πενήντα δύο (τριάντα δύο αριστεροί που «έδεναν τα μάγια και είκοσι δεξιοί που τα «έλυναν») ή εκατό. Το όνομά τους δικαιολογείται από την επιδεξιότητα που έδειχναν σε χειρωνακτικές εργασίες.

δακτύλιος, ο, ουσ. • 1. το δαχτυλίδι, 2. οτιδήποτε έχει κυκλικό σχήμα, 3. (αστρον.) σύνολο μικρών πλανητών, 4. περιμετρική ζώνη σε αστικά κέντρα που απαγορεύει τη διέλευση, κυρίως, οχημάτων, 5. (ναυτ.) κρίκος στην κορυφή της άγκυρας πάνω στον οποίο δένεται η αλυσίδα, 6. κολάρο μηχανών, 7. (φρ.) *«δακτύλιος ανάρτησης / πρόσδεσης / μεταλλικός / απόστασης / στροφείου / αντισταθμιστικός / εκτονωτικός / ενισχυτικός / ασφαλείας / ελαστικού / καλύμματος κινητήρα / λιπάνσεως / στεγανότητας αερίων / αυλακωτός / μονωτικός / περιστροφικός / σκοπευτικός».* 🕮 < δάκτυλος.

δακτυλόπτερος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος ψαριού που ζει σε αμμώδη, λασπώδη αλλά και βραχώδη βυθό, η επιστημ. του ονομ.: dactylopterus volitans (δακτυλόπτερος ο ιπτάμενος) [διώνυμο], το μήκος του μπορεί να φτάσει έως και τα πενήντα εκατοστά, πολύχρωμο που διακρίνεται από τα τεράστια πτερύγιά του.

Δαλματία, η, ουσ. • (γεωγρ.) περιοχή της Κροατίας κατά μήκος της Αδριατικής θάλασσας, έχει έκταση 12.158 τ.χλμ. 🕮 < λατιν. Dalmatia < ντελμέ [= πρόβατο] λ. ιλλυρικής προέλευσης.

δαλτονισμός, ο, ουσ. [παλαιότερη γραφή: δαλτωνισμός] • 1. (ιατρ.) μορφή αχρωματοψίας, κατά την οποία το μάτι δεν μπορεί να διακρίνει το πράσινο και, κυρίως, το κόκκινο χρώμα, 2. (μτφ.) η αδυναμία να αξιολογεί σωστά κάποιος τις υπάρχουσες καταστάσεις. 🕮 < αγγλ. daltonism ή γαλλ. daltonisme (από το όνομα του χημικού και φυσιοδίφη *John Dalton, ο οποίος έπασχε από την ίδια ασθένεια). ⊙ δαλτονικός.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: **Ντάλτον Τζων** (1766 - 1844), Άγγλος φυσικός και χημικός. Μέλος της Βασιλικής Εταιρείας του Λονδίνου. Ανακάλυψε το νόμο των μερικών πιέσεων (1801), διερεύνησε το φαινόμενο της εξαέρωσης σε καθεστώς πιέσεων, ενώ το 1794 περιέγραψε πρώτος μία ατέλεια της όρασης από την οποία έπασχε και ο ίδιος.

δαμιτζάνα και **δαμε(τ)ζάνα** και **νταμι(ν)(τ)ζάνα** και **νταμουτζάνα** και **ντα-**

μεντζάνα, η, ουσ. • μεγάλο γυάλινο δοχείο με στενό λαιμό και ντυμένο, συνήθως, με καλαθόπλεγμα ή με πλαστικό κάλυμμα. 🕮 < βενετ. ή ιταλ. damigiana < γαλλ. dame - jeanne < dame [= κυρία] + Jeanne [= Ιωάννα] < λατιν. Iohannes < μτγν. Ιωάννης < εβρ. προέλευσης.

Οι Βλάχοι και ο Βλάχικος Γάμος

Στον γάμο ο νουνός έχει τον πρώτο λόγο και το «βέτο» κι αυτός φροντίζει για την αρμονική διεξαγωγή του γάμου. Αυτός ορίζει και τη σειρά στο χορό και χορεύει πρώτος με τη νουνά στο χορό μετά τα στέφανα. Φέρνει κανίσκι στο γάμο, δηλαδή ψητό σφαχτό, στολισμένο με λουλούδια και βασιλικό και μια **νταμιτζάνα** κόκκινο κρασί.

➢ Απόσπασμα από τη διπλωματική εργασία της **Μπαντραλέξη Αναστασίας** του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

δάνα, η, ουσ. δες ντάνα.

δανείζω, ρ. [μετβ.] • 1. δίνω σε κάποιον χρηματικό ποσό ή αντικείμενο με τη συμφωνία να μου το επιστρέψει, 2. (μέσ.) *δανείζομαι,* παίρνω κάτι ξένο και το οικειοποιούμαι, το παρουσιάζω ως δικό μου. 🕮 < αρχ. δάνειον < δάνος [= δάνειο, χρέος, οφειλή].

δάνειο, το, ουσ. • 1. (οικον.) α) το ποσό των χρημάτων που παίρνει κάποιος κατόπιν συμφωνίας, β) η συμφωνία που έχει υπογραφεί ανάμεσα στα δύο μέρη, (φρ.) *«δάνειο εξωτερικό», «εσωτερικό δημόσιο δάνειο», «μακροπρόθεσμο / προσωπικό / εξπρές / στεγαστικό / καταναλωτικό / επιχειρηματικό / κατασκευαστικό / συμπληρωματικό / ομολογιακό / μεταφραστικό / κατοχικό / φοιτητικό / επαγγελματικό / επισφαλές δάνειο»* και πολλές άλλες μορφές δανείων, 2. (γλωσσ.) [πληθ.] *δάνεια,* λέγονται τα στοιχεία εκείνα που μία γλώσσα παίρνει από κάποια άλλη και τα ενσωματώνει στο δικό της κλητικό και μορφολογικό σύστημα. 🕮 < αρχ. δάνειον < δάνος, -εος, τό, [= δάνειο, χρέος, οφειλή). ⊙ δανείζω [> δάνεισμα,δανεισμός, δανειστής, δανειστήριο], δανεικός, δανειακός.

δανειοδότηση, η, ουσ. • (οικον.) η χορήγηση χρηματικού ποσού, συνήθως, από το τραπεζικό σύστημα της χώρας, συνών. πιστοδότη-

ση. 🕮 < δανειοδοτώ < δάνειο(ν) + -δοτώ < δοτός < δίδωμι.

δανειολήπτης, ο, ουσ. • (οικον.) αυτός που παίρνει το συμφωνηθέν χρηματικό ποσό. 🕮 < δάνειο + -λήπτης.

δανειστής, ο, ουσ. • (οικον.) αυτός που δανείζει χρήματα σε κάποιον με τόκο, συνών. χρηματοδότης, τοκιστής, πιστωτής, αντών. οφειλέτης, χρεώστης. 🕮 < αρχ. δανειστής. ⊙ δανειστικός.

Δανία, η, ουσ. ή **Βασίλειο** της **Δανίας** ή **Δανιμαρκία**, η, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της Σκανδιναβίας με έκταση 43.094 τ.χλμ. και πληθυσμό 5.806.081 κατοίκους. 🕮 < δανέζ. Danmark < Dan [= επίπεδη γη] + [καταλ.] -mark.

δαπάνη, η, ουσ. • 1. το ποσό των χρημάτων που ξοδεύει κάποιος για την απόκτηση αγαθών ή για την παροχή υπηρεσιών, (φρ.) *«διαφημιστική / ημερήσια / μηνιαία / τεκμαρτή / ιατρική δαπάνη»* κ.ά., 2. η πράξη της χορήγησης χρημάτων, 3. (μτφ.) η εξάντληση των χρημάτων και των πόρων, 4. (φρ.) *«δαπάνες απόπλου / κατάπλου»*, *«δημοσία δαπάνη»*, με έξοδα του Δημοσίου, *«αμυντικές / ανελαστικές / δημόσιες δαπάνες»*. 🕮 < αρχ. δαπάνη.

δαπανώ, ρ. [μετβ.] • 1. ξοδεύω χρήματα, 2. καταναλίσκω δυνάμεις. 🕮 < δαπάνη.

δάπεδο, το, ουσ. • 1. πάτωμα οικοδομήματος, 2. ομαλό επίπεδο έδαφος, 3. (συνεκδ.) το υλικό που χρησιμοποιείται για την επίστρωση του χώρου, 4. (φρ.) *«δάπεδο μηχανοστασίου / λεβητοστασίου / κύτους / κάμψεως σιδήρου / ανυψωμένο / υπερυψωμένο / κεκλιμένο / οριζόντιο / πλακόστρωτο / προστατευτικό / ελαστικό / αντικραδασμικό / αντιολισθητικό / βιομηχανικό / μαρμάρινο / μωσαϊκό / βινυλικό / ξύλινο / παρκέ / πλαστικό / σταμπωτό / ψηφιδωτό / χαλαζιακό»*. 🕮 < αρχ. δάπεδον < δωρ. τ. δᾶ [= γη].

δασμολογία, η, ουσ. • η επιβολή δασμού σε ένα εμπόρευμα, δασμολόγηση. 🕮 < μτγν. δασμολογία < δασμ(ός) + -ο- + -λογία.

δασμολογικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που ανήκει ή σχετίζεται με τη δασμολόγηση. 🕮 < δασμολογ(ώ) + -ικός.

δασμολόγιο, το, ουσ. • (οικον.) α) κατάλογος στον οποίο καταχωρείται ο φόρος που αντιστοιχεί σε προϊόντα εισαγόμενα ή εξαγόμενα, β) σύστημα δασμολόγησης. 🕮 < δασμός + [αρχ.] -λόγιον < λέγω [= συλλέγω].

δασμός, ο, ουσ. • (οικον.) ο φόρος που επιβάλλεται σε προϊόντα που εισάγονται ή εξάγονται και εισπράττεται από την αρμόδια κρατική υπηρεσία, (φρ.) *«δασμοί αντιποίνων / εξαγωγικού εμπορίου / εισαγωγικού εμπορίου»*, *«τελωνιακοί / εισαγωγικοί δασμοί»*. 🕮 < αρχ. δασμός. ○ δασμολόγιο, δασμολόγος, δασμολογώ, δασμολογία, δασμολόγηση.

δεδομένο, το, μτχ. • 1. γεγονός που δεν επιδέχεται αμφισβήτηση, 2. γεγονός που προϋποθέτει τη βάση για μία νέα σκέψη, συζήτηση ή πρακτική αντιμετώπιση. 🕮 < αρχ. δίδωμι.

δείγμα, το, ουσ. • 1. μικρό τμήμα του εμπορεύματος που δίνεται για εκτίμηση, 2. σημάδι, απόδειξη, τεκμήριο. 🕮 < αρχ. δεῖγμα. ○ δειγματολήπτης, δειγματοφόρος.

δειγματολήπτης, ο, ουσ. • 1. αυτός που κάνει τη δειγματοληψία, 2. (ναυτ.) μικρό μηχάνημα με το οποίο εκτελείται η λήψη δείγματος λάσπης του βυθού ή του νερού με σκοπό την εργαστηριακή εξέταση για έλεγχο της σύστασής τους. 🕮 < δείγμα + λήπτης .

δειγματοληψία, η, ουσ. • 1. η λήψη δείγματος από κάποιο προϊόν για έλεγχο της ποιότητάς του, δειγματισμός, 2. (ναυτ.) η λήψη δείγματος θαλασσίου βυθού ή νερού με δειγματολήπτη. 🕮 < δείγμα + -ληψία < λαμβάνω. ⊙ δειγματοληπτικός.

δείκτης, ο, ουσ. • 1. αυτός που δείχνει κάτι, 2. (ανατ.) ένα από τα δάκτυλα του χεριού μας, 3. μεταλλική βελόνα που κινείται πάνω σε αριθμημένη επιφάνεια κάποιου οργάνου, 4. (μαθημ.) α) η αριθμητική εικόνα ενός μεγέθους το οποίο έχει μετρηθεί, β) ο αριθμός που γράφεται αριστερά του ριζικού και δηλώνει το βαθμό της ζητούμενης ρίζας, 5. αριθμός που συνοδεύει το χημικό σύμβολο και φανερώνει την ατομικότητα του στοιχείου, 6. (λεξικογρ.) τύπος συντομογραφίας, 7. (φρ.) *«δείκτης γωνίας πηδαλίου / βενζίνης / καυσίμων / διοπτεύσεως / ρολογιού / λεπτών / δευτερολέπτων / δρομόμετρου / ταχύμετρου / κλίσεως και στροφής / Mach / στάθμης / θλιβόμετρου / καύσεως / περιεχομένου δεξαμενής / πορείας πυξίδας / στροφόμετρου / τιμών*

ύψους / στάθμης ύδατος / χειρισμών». 🕮 < αρχ. δείκνυμι.

δειλινό, το, ουσ. • το μέρος της ημέρας που ακολουθεί το μεσημέρι ως την ώρα που δύει ο ήλιος, συνών. απόγευμα, απομεσήμερο, δείλι. 🕮 < μτγν. δειλινόν, ουδ. του επιθ. δειλινός < αρχ. δείλη, ή, [= 1. απόγευμα, απομεσήμερο, 2. προχωρημένο απόγευμα, κοντόβραδο].

Οι μοιραίοι

Μες στην υπόγεια την ταβέρνα, / μες σε καπνούς και σε βρισιές / (απάνω στρίγκλιζε η λατέρνα) / όλ' η παρέα πίναμ' εψές· / εψές, σαν όλα τα βραδάκια, / να πάνε κάτου τα φαρμάκια.

Σφιγγόταν ένας πλάι στον άλλο / και κάπου εφτυούσε καταγής. / Ω! πόσο βάσανο μεγάλο το βάσανο είναι της ζωής! / Όσο κι ο νους να τυραννιέται, / άσπρην ημέρα δε θυμιέται.

Ήλιε και θάλασσα γαλάζα / και βάθος τ' άσωτ' ουρανού! / Ω! της αυγής κροκάτη γάζα, / γαρούφαλα του **δειλινού**, / λάμπετε, σβήνετε μακριά μας, / χωρίς να μπείτε στην καρδιά μας!...

Κώστας Βάρναλης

δείπνο, το, και **δείπνος,** ο, ουσ. • 1. το βραδινό φαγητό, 2. (συνεκδ.) η ώρα που συνηθίζει κανείς να παίρνει το βραδινό φαγητό του. 🕮 < αρχ. δεῖπνον < αγνώστου ετύμου, ίσως δάνειο μεσογειακής προέλευσης.

δείχνω, ρ. [μετβ. και αμετβ.] • 1. παρουσιάζω, φανερώνω, εμφανίζω, 2. μαρτυρώ, αποδεικνύω, 3. διδάσκω, εξηγώ, 4. εκφράζω, εκδηλώνω, 5. φαίνομαι. 🕮 < αρχ. δείκνυμι.

δεκάγωνο, το, ουσ. • (γεωμ.) το σχήμα εκείνο που έχει δέκα πλευρές, δέκα γωνίες και δέκα κορυφές. 🕮 < δέκα + γωνία.

δεκαδικός, -ή, -ό, επίθ. • (μαθημ.) α) αυτός που ανήκει στη δεκάδα ή αποτελείται από δεκάδες, β) αυτός που υποδιαιρείται σε δεκάδες, γ) (φρ.) *«δεκαδικός αριθμός»,* ο αριθμός που αποτελείται από ακέραιο και δεκαδικό μέρος. 🕮 < αρχ. δεκάς < δέκα.

δεκάεδρο, το, ουσ. • (γεωμ.) το πολύεδρο εκείνο στερεό σώμα που έχει 10 έδρες. 🕮 < δέκα + έδρ(α) + -ο-.

δεκάλιτρο, το, ουσ. • μονάδα χωρητικότητας που ισούται με δέκα λίτρα. 🕮 < δεκά + [μτγν.] λίτρον.

δεκάμετρο, το, ουσ. • (μαθημ.) μονάδα μήκους ίση με 10 μέτρα. 🕮 < δέκα + μέτρο(ν).

δεκάποδα, το, ουσ. • (ζωολ.) τάξη καρκινοειδών της ομοταξίας των μαλακόστρακων που διαθέτουν δέκα πόδια ή πλοκάμια όπως: τα καβούρια, οι αστακοί, οι γαρίδες και οι καραβίδες. 🕮 < αρχ. δεκάπους.

δεκατόμετρο, το, ουσ. • (μαθημ.) το 1/10 του μέτρου, δηλ. δέκα εκατοστά, συνών. παλάμη. 🕮 < δέκατο (< αρχ. δέκατος) + μέτρο(ν).

δεκατομπέλ, το, ουσ. • (φυσ.) (dB – decibel) το 1/10 του μπελ [= μονάδα μέτρησης του ήχου]. 🕮 < δέκατο (< αρχ. δέκατος) + μπελ < από το όνομα του *Alexander Graham Bell.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: **Αλεξάντερ Γκράχαμ Μπελ** (1847 –1922) Σκωτσέζος επιστήμονας, εφευρέτης και μηχανικός, ανακάλυψε τον πολλαπλό τηλέγραφο και θεωρείται ο δημιουργός του πρώτου πρακτικού τηλεφώνου. Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο της Βοστώνης και ιδιοκτήτης σχολής εκπαίδευσης δασκάλων για κωφάλαλους. Μέλος της Εθνικής Ακαδημίας Επιστημών των Η.Π.Α..

Δεκέμβριος και **Δεκέμβρης,** ο, ουσ. • ο δωδέκατος μήνας του έτους. 🕮 < Δεκέμβριος < λατ. Decembrius < decem [=δέκα], γιατί ο Δεκέμβρης ήταν ο 10ος μήνας σύμφωνα με το Ρωμαϊκό ημερολόγιο.

δέκτης, ο, ουσ. • 1. αυτός που δέχεται κάτι, συνών. παραλήπτης, αποδέκτης, 2. (τεχνολ.) συσκευή λήψης σημάτων που εκπέμπονται μέσω ραδιοκυμάτων, αντών. πομπός, (φρ.) *«δέκτης ασυρμάτου / σπινθήρος / ψηφιακός / δορυφορικός / φωτός»,* 3. (μτφ.) αυτός που έχει την ικανότητα και την ευαισθησία να συλλαμβάνει τα μηνύματα της εποχής του, να αντιλαμβάνεται τις σύγχρονες ιδέες, 4. (ιατρ.) το άτομο εκείνο που δέχεται όργανο για μεταμόσχευση, 5. (ανατ.) υποδοχέας στο νευρικό σύστημα. 🕮 < αρχ. δέκτης [= αποδέκτης, παραλήπτης, ζητιάνος] < δέχομαι.

δελαπαντιέρηδες, οι, ουσ. • (ιστορ.) επί Τουρκοκρατίας, Ρώσοι, τις περισσότερες φορές αλλά και Επτανήσιοι, ναυτικοί και ειδικά καπεταναίοι, που λόγω της υπηκοότη-

τάς τους, ήταν περιζήτητοι από τους Έλληνες πλοιοκτήτες γιατί είχαν το δικαίωμα να αναρτήσουν στα σκάφη τους τη σημαία της υπηκοότητάς τους και κατά συνέπεια να έχουν το δικαίωμα της ελεύθερης ναυσιπλοΐας, συνών. Κυβερνήτης Σημαίας ή Πλοίαρχος Σημαίας ή και ορθότερα Καπετάν ντε λα παντιέρα. 🕮 < ιταλ. della pantiera [= υπό σημαία] ή ισπαν. προέλευσης.

δελίνι και **ντελίνι,** το, ουσ. • 1. (ναυτ.) πολεμικό ιστιοφόρο δίκροτο [= δηλ. με διπλά κουπιά ή με δύο σειρές κουπιών], ή τρίκροτο, κατασκευαστικός τύπος σκάφους που ναυπηγήθηκε ιδιαίτερα το 18ο και 19ο αι., συνών. βατσέλο ή βασέλο, ραζάδο, 2. (μτφ.) ψηλός και σωματώδης άντρας, ο λεβέντης. 🕮 ❶ < γαλλ. de ligne [= στην ευθεία] < από τη φρ. «batiment] de ligne» [= πλοίο της γραμμής], ή ❷ < ιταλ. dilinea.

δέλτα, το, ουσ. • 1. (γεωγρ.) έκταση τριγωνικού περίπου σχήματος που δημιουργείται από προσχώσεις στις εκβολές των ποταμών, 2. ειδικό κράμα που χρησιμοποιείται για την χύτευση μηχανών. 🕮 < αρχ. δέλτα. ◈ δελτάριο [υποκ.].

δελτίο, το, ουσ. • 1. έντυπο με συγκεκριμένες πληροφορίες, 2. συνοπτική έκθεση κρατικής υπηρεσίας που περιλαμβάνει τις απαραίτητες οδηγίες για την αποφυγή επικίνδυνων καταστάσεων, 3. τύπος ταυτότητας, 4. τίτλος περιοδικού ή εφημερίδας που εκδίδεται από σωματείο ή σύλλογο. 🕮 < αρχ. δέλτος [= πίνακας για γράψιμο] > δελτάριο [υποκ.].

δελτωτό, το, ουσ. • (ναυτ.) εξάρτημα του δρομόμετρου, που ήταν μία ξύλινη τριγωνική κατασκευή, που έφερε φελλούς και στο κάτω μέρος είχε επένδυση μόλυβδου, συνδεδεμένη με λεπτό και μακρύ σχοινί, που είχε ανά σταθερά διαστήματα κόμπους και σε αναλογία με το αμμωτό [= κλεψύδρα με άμμο], έκαναν την δρομομέτρηση. 🕮 < αρχ. δέλτος [= πινακίδα για γράψιμο].

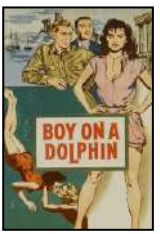
δελφινάριο, το, ουσ. • μεγάλο ενυδρείο που, συνήθως, περιέχει θαλασσινό νερό, προορισμένο για φιλοξενία δελφινιών αλλά και άλλων ειδών με σκοπό τη μελέτη ή την εκγύμνασή τους. 🕮 < γερμ. Delphinarium < Delphin < μτγν. δελφίν [= δελφίνι] + (aqu)arium [= ενυδρείο].

δελφινέλαιο, το, ουσ. • είδος λαδιού που προέρχεται από το λίπος του μαύρου δελφινιού και χρησιμοποιείται στη σαπωνοποιία και τη βυρσοδεψία. 🕮 < δελφίς (-ίνος) + έλαιο(ν).

δελφίνι, το, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) θαλάσσιο κήτος, από τα εξυπνότερα θηλαστικά, 2. (μτφ.) αυτός που κολυμπά γρήγορα και με χάρη, 3. ο δεύτερος σε ταχύτητα τρόπος κολύμβησης,

4. (ναυπ.) ονομασία ταχύπλοου επιβατικού σκάφους, συνών. υδρόπτερο, 5. (αστρον.) ονομασία αστερισμού του βορείου ημισφαιρίου, 6. (κινημ.) *«Το παιδί και το δελφίνι»*, περιπετειώδης ταινία, παραγωγής 1957, σε σκηνοθεσία Jean Negulesco και με πρωταγωνιστές τη Sophia Loren, τον Alan Ladd, και τον Clifton Webb. 🕮 < μσν. δελφίνιον < μτγν. δελφίν, γεν. δελφῖνος < αρχ. δελφίς [= 1. θαλάσσιο κήτος, 2. πολεμικό

μηχάνημα μολύβδου, πιθανότατα σε σχήμα δελφινιού, που κρεμόταν στο κατάρτι του πλοίου και ριχνόταν ξαφνικά στο κατάστρωμα του εχθρικού πλοίου]. ⊙ δελφινιέρα. ◈ δελφινάριο [υποκ.], δέλφινας [= το μεγάλο δελφίνι].

δελφινιέρα, η, ουσ. • (ναυτ.) καμάκι κατάλληλο για το ψάρεμα κητών που ρίχνεται είτε με το χέρι είτε με πυροβόλο όπλο. 🕮 < δελφίνι [δες λ.].

δελφίν(ι)ος, ο, ουσ. • 1. (ιστορ.) α) επίδοξος διάδοχος του γαλλικού θρόνου, β) γαλλικός τίτλος ευγενείας που δινόταν στους ηγεμόνες του Αλμπόν [αλλιώς Ντωφινέ = περιοχή της ΝΑ. Γαλλίας] και στη συνέχεια παραχωρήθηκε έναντι οικονομικών ανταλλαγμάτων στο βασιλιά, 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που φιλοδοξεί και επιδιώκει με κάθε τρόπο να διαδεχτεί κάποιον που προΐσταται σε υψηλότερο επίπεδο. 🕮 (αντιδάνειο) γαλλ. Dauphin [= τίτλος που έφερε ως έμβλημα το δελφίνι] < dauphin [= δελφίνι] < λατιν. delphinus < μτγν. δελφῖνος < δελφίν < αρχ. δελφίς [= 1. θαλάσσιο κήτος, 2. πολεμικό μηχάνημα μολύβδου, πιθανότατα σε σχήμα δελφινιού, που κρεμόταν στο κατάρτι του πλοίου και

ριχνόταν ξαφνικά στο κατάστρωμα του εχθρικού πλοίου].

δελφινόψαρο, το, ουσ. • (ιχθυολ.) γνωστό και ως σύρτης, λαμπούκα και λαγιάδα, κυνηγός [δες λ.], ψάρι που ζει σε υπεράκτια εύκρατα, τροπικά και υποτροπικά νερά παγκοσμίως, η επιστ. του ονομ.: Coryphaena hippurus [διώνυμο]. 🕮 < δελφίν(ι) -ο- + ψάρ(ι) -ο-.

δέμα, το, ουσ. • 1. η συσκευασία που χρησιμοποιούμε για να πακετάρουμε ένα ή περισσότερα αντικείμενα, 2. σύνολο πραγμάτων δεμένα μεταξύ τους, συνών. μπόγος, πακέτο. 🕮 < μτγν. δέμα.

δένω, ρ. [μετβ. και αμετβ.] • 1. ενώνω κάτι για να μην πέσει, 2. στερεώνω, 3. συσκευάζω, 4. (μτφ.) δεσμεύω κάποιον με υπόσχεση, 5. (ναυτ.) [για πλοία] α) πιάνω σε λιμάνι, προσορμίζομαι, αγκυροβολώ, ορμίζω, ρεμιτζάρω, β) βρίσκομαι εκτός λειτουργίας, ακινητοποιούμαι, γ) θέτω το σκάφος σε μόνιμο ελλιμενισμό με σκοπό την οριστική απόσυρσή του, 6. σιγουρεύω κάτι, 7. κάνω μάγια σε κάποιον, 8. (μτφ.) αποκτώ σφικτό σώμα, 9. πήζω κάποιο υγρό, χυλώνω, 10. (μέσ.) *δένομαι,* δημιουργώ συναισθηματικούς δεσμούς με κάποιον. 🕮 μτγν. ή μσν. δένω < αρχ. δέω [= δένω, σφίγγω, δεσμεύω].

δεξαμενή, η, ουσ. • 1. χώρος αποθήκευσης υγρών, κυρίως νερού, συνών. στέρνα, ντεπόζιτο, 2. τεχνικό έργο σε ναυπηγείο για την υποδοχή και σταθεροποίηση του σκάφους, 3. (ναυπ.) στεγανός χώρος πλοίου κατάλληλος για αποθήκευση υγρών, (φρ.) *«δεξαμενή γλυκού νερού / πόσιμου νερού / διανομής / δοκιμών ταχύτητας και αντοχής πλοίων / εκτονώσεως / λαδιού λίπανσης [γενικότ.] των εδράνων / λαδιού στεγανοποίησης της χοάνης στην πλευρά του μηχανοστασίου / εξατμίσεως / έρματος / εφεδρική / ζυγοστάθμισης / πρυμναία, πρυμνιά / πρωραία, πλωριά / πλευρική / καθαριότητας / καθαρισμού πλοίων / κατακαθίσεως / μόνιμη / καύσιμου πετρελαίου / ναυπηγείου / πλωτή / υγρού φορτίου / καθέτου διακίνησης πλοίων / κύτους / λυμάτων εμπλουτισμού / λάσπης / σεντίνας / καταλοίπων / διαρροής / ψεκασμού»,* 4. ειδικά διαμορφωμένος χώρος συγκέντρωσης νερού για τη δυνατότητα κολύμβησης, συνών. πισίνα, 5. (μτφ.) οτιδήποτε μπορεί να θεωρηθεί ως πηγή ιδεών ή πόρων. 🕮 < αρχ. δεξαμενή, ουσιαστικοποιημένη μτχ. του (αόρ. α΄) [έδεξάμην] του ρ. δέχομαι, λατιν. cisterna. ○ δεξαμενόπλοιο, υδατοδεξαμενή.

δεξαμενίζω, ρ. [μετβ.] • εισάγω και σταθεροποιώ σκάφος σε δεξαμενή ναυπηγείου για έλεγχο, επισκευές ή άλλες εργασίες. 🕮 < δεξαμενή + -ίζω.

δεξαμενισμός, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (ναυτ.) α) είσοδος και παραμονή σκάφους σε πλωτή ή μόνιμη δεξαμενή ναυπηγείου με σκοπό τη συντήρησή του, β) *«μέθοδος δεξαμενισμού»* (Drydock) μέθοδος διάλυσης πλοίου με εισαγωγή του σκάφους σε ναυπηγική δεξαμενή, με αποστράγγιση των νερών στη συνέχεια και σταδιακή κοπή των τμημάτων του. 🕮 < δεξαμενή + [κατάλ.] -ισμός.

δεξαμενόπλοιο, το, ουσ. • (ναυτ.) τύπος πλοίου που είναι κατάλληλα κατασκευασμένο για τη μεταφορά υγρών φορτίων, κυρίως, πετρελαίου, αλλά και υγροποιημένων αερίων, τροφίμων όπως γάλα, μελάσα, λάδια διάφορα, κρασί, τηγμένο θείο, πόσιμο νερό κ.ά. συνών. τάνκερ. 🕮 < δεξαμενή + πλοίο.

δεξιήνεμος, -η, -ο, και **δεξίνεμος,** -η, -ο, επίθ. • (ναυτ.) 1. [για πλοίο ή για την πορεία του] αυτός που δέχεται τον άνεμο από τα δεξιά πλευρά, 2. [στο άθλημα του kitesurf] δεξιήνεμος θεωρείται ο αναβάτης, που έχει το δεξί του χέρι μπροστά στη μάτσα σε σχέση με την πορεία που ακολουθεί, αντών. αριστερήνεμος. 🕮 < δεξι- < (θ. αόρ.) έδεξάμην του ρ. δέχομαι + άνεμος.

δεξιόκωπος, -η, -ο, επίθ. • ναύτης που χειρίζεται το δεξί κουπί της βάρκας. 🕮 < δεξι- + -ο- + κουπί.

δεξιός, -ά, -ό, και **δεξής,** -ιά, -ί, επίθ. • αντών. αριστερός, 1. αυτός που βρίσκεται σε αντίθετη θέση από τον αριστερό, 2. δεξιόχειρας, 3. (πολιτ.) αυτός που υποστηρίζει συντηρητικές αρχές και ιδέες, 4. (μτφ.) αυτός που έ-

χει αναπτύξει εξαιρετικές ικανότητες, επιδέξιος, 5. (θηλ.) (φρ.) *«δεξιά άγκυρα / μηχανή / πλευρά»*. 📖 < αρχ. δεξιός. ◈ δεξιά [επίρρ.]. ⭘ δεξιόχειρας, δεξιότοιχος, δεξιοτέχνης.

δεξιόστροφος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που, καθώς κινείται γύρω από τον εαυτό του, στρέφεται προς τα δεξιά, αντών. αριστερόστροφος, (φρ.) *«δεξιόστροφος κοχλίας»,* ο κοχλίας που στρέφεται προς τα δεξιά καθώς βιδώνει, *«δεξιόστροφος κινητήρας»,* 2. (μτφ.) το πρόσωπο εκείνο που τείνει προς δεξιές πολιτικές θέσεις. 📖 < δεξι(ός) + -ο- + στροφ(ή) -ος.

δεξιότοιχος, ο, ουσ. • (ναυτ.) αυτός που υπηρετεί στη δεξιά πλευρά ενός πολεμικού σκάφους. 📖 < δεξι(ός) + -ο- + τοίχος.

δεξίωση, η, ουσ. • κοσμική εκδήλωση σε μεγάλη αίθουσα, στην οποία προσκαλούνται δημόσια πρόσωπα και προσφέρονται φαγητά και ποτά με τη συνοδεία ορχήστρας. 📖 < μτγν. δεξίωσις [= χαιρετισμός με το δεξί χέρι].

δέρμα, το, ουσ. • 1. (ανατ.) η φυσική μεμβράνη του σώματος που περιβάλλει τα μαλακά μέρη και τα όργανα λειτουργίας ενώ αποτελεί το αισθητήριο της αφής, συνών. πετσί, τομάρι, 2. το περίβλημα του σώματος ενός ζώου, κατεργασμένο ή μη, συνών. προβιά, βύρσα, δορά, σκύτος, (φρ.) *«δέρμα ζώου / τεχνητό / σεβρό [= δέρμα από κατοικίδια ή άγρια γίδια] / μαροκινό / ημικατεργασμένο».* 📖 < αρχ. δέρω [= σχίζω, γδέρνω]. ⊙ δερματένιος, δερμάτι, δερματικός, δερμάτινος, δερμικός. ⭘ δερματοπώλης, δερματέμπορος, δερματίτιδα, δερματογενής, δερματογραφία, δερματόκολλα, δερματολογία, δερματολόγος, δερματολυσία, δερματοπάθεια, δερματορραγία, δερματοσκόπιο, δερματουργία.

δερματοχελώνα, η, ουσ. • (ζωολ.) [θαλάσσια] η μεγαλύτερη από τις σύγχρονες χελώνες

που φτάνει τα 2 μ. μήκος και βάρος έως 600 κιλά, δεν διαθέτει οστέινο καβούκι, η επιστ. της ονομ.: Dermochelys coriacea [διώνυμο]. 📖 < δέρμα [γεν. -ατος] + χελώνα.

δέσιμο, το, ουσ. • η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του δένω: 1. για σχοινιά, κόμπους, φιόγκους κλωστές, αντικείμενα που δένονται μεταξύ τους με σκοπό τη ενοποίησή τους, για επίδεση πληγών, για συναρμολόγηση μηχανισμών, για βιβλιοδεσία, αλλά και 2. για ψυχική και συναισθηματική ισορροπία, 3. (μαγειρ. ζαχαρ.) παρασκευή σάλτσας, κρέμας κ.λπ. 4. (φρ.) [ναυτ.] *«δέσιμο πανιού / σολόγκου / μπίντας / λαπάτσας / σκότας / μπαρμπαρέσας / μανταριού / ληγαδούρας».* 📖 < δεσ- (< δένω) + -ιμο.

δεσμεύω, ρ. [μετβ.] • 1. περιορίζω την ελευθερία των πολιτών, 2. βάζω εμπόδια, 3. επιβάλλω ηθικούς ή νομικούς περιορισμούς, 4. αποσπώ την υπόσχεση κάποιου με προφορικό όρκο ή με γραπτή δήλωση. 📖 < αρχ. δεσμ(ός) + -εύω.

δέσμη, η, ουσ. • 1. σύνολο από όμοια πράγματα που είναι δεμένα ή ενωμένα μεταξύ τους, (φρ.) *«δέσμη εγγράφων / φωτεινών ακτίνων / καθοδικών ακτίνων / ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων / κεραιών / μέτρων / ακτινωτή / δοκών / πυροβολαρχίας»,* 2. (ναυτ.) α) ξύλα δεμένα πρόχειρα μεταξύ τους, που χρησιμεύουν στη ρυμούλκηση πλωτών μέσων, β) (ναυτ.) ποσότητα ξυλείας που πρόκειται να αντικαταστήσει κεραίες ή άλλα εξαρτήματα του σκάφους, 3. σύνολο μαθημάτων που προσδιορίζει την κατεύθυνση επιλογής στο εξεταστικό σχολικό μας σύστημα. 📖 < αρχ. δέσμη [= δεμάτι], σημδ. από τη γαλλ. faisceau ή την αγγλ. bundle.

δεσμίδα, η, ουσ. • μικρό πακέτο από χαρτιά ή από χαρτονομίσματα. 📖 < αρχ. δεσμίς, γεν. δεσμίδος.

δεσμός, ο, ουσ. • 1. μέσο με το οποίο δένουμε για να συγκρατήσουμε αντικείμενα, 2. (μτφ.) ο συναισθηματικός ή νομικός ή ηθικός ή ανθρώπινος σύνδεσμος επαφής των ατομικών σχέσεων, 3. (συνεκδ.) ο κόμπος, 4. (πληθ.) *τα δεσμά,* η φυλακή, η ειρκτή. 📖 < αρχ. δεσμός.

δεσπέντσα και **δεσπέντζα** και **δισπέντζα** και **δισπέντσα** και **ρεσπέντζα,** η, ουσ. • 1. (αρχιτ.) κλειστός αποθηκευτικός χώρος σπιτιού στον οποίο τοποθετούνται τρόφιμα και σκεύη, συνών. α) κελάρι, οψοθήκη, β) σκευοθήκη, ενθέμιο, 2. (ναυτ.) α) αποθηκευτικός χώρος απ' όπου γίνονται διανομές αγαθών προς τα μέλη του πληρώματος ή πυρομαχι-

κών προς τους ναύτες του πολεμικού σκάφους, συνών. διανομείο, σκευοθήκη, β) μικρή κουζίνα σε σκάφος για παρασκευή πρόχειρων γευμάτων, σνακ, καφέ, 3. (κοινων.) άδεια γάμου για μελλόνυμφους που συμβαίνει να είναι συγγενείς. 🕮 < ιταλ. dispensa < βενετ. despensa < despensar [= μοιράζω] < λατιν. dispenso, dispensare. ⊙ δεσπεντζιέρης και δισπεντζιέρης και δεσπενσέρος [= αποθηκάριος, διανομέας, τροφοδότης].

δεσπόζω, ρ. • [μετβ.] 1. ασκώ απόλυτη εξουσία στο περιβάλλον μου, συνών. δυναστεύω, 2. βρίσκομαι στην κορυφή, κατέχω επίζηλη θέση στον εμπορικό και βιομηχανικό χώρο, 3. ξεχωρίζω με τις επιδόσεις μου, 4. [αμετβ.] επιβάλλομαι με τον όγκο μου ή με την προσωπικότητά μου πάνω στους άλλους. 🕮 < αρχ. δεσπόζω [= εξουσιάζω].

δεσποτάκι, το, ουσ. • (φυτολ.) βαρύ και σκληρό ξύλο, υποκίτρινου χρώματος, χρησιμοποιείται στην κατασκευή επίπλων, σε μέρη του σκελετού ξύλινων σκαφών και στην κατασκευή κουπιών. 🕮 < τουρκ. dişbudak.

δεστινάδο, το, ουσ. • [παρωχημένο] το προοριζόμενο, ίσως φορτίο, προς κάποια περιοχή. 🕮 ❶ < ιταλ. [sono] destinato [= προορίζομαι], ή ❷ < ισπαν. destinado.

δέστρα, η, ουσ. • σιδερένιος πάσσαλος, στην προκυμαία ή στο κρηπίδωμα του λιμανιού ή πάνω στο σκάφος, που χρησιμοποιείται για το δέσιμο των σχοινιών των πλοίων, μπίντα, τονοδέτης. 🕮 < δένω < αρχ. δέω.

δετήρας, ο, ουσ. • μέσο με το οποίο συνδέουμε ή δένουμε με ασφάλεια διάφορα αντικείμενα. 🕮 < δένω < αρχ. δέω.

δετηρία, η, ουσ. • (ναυτ.) είδος λεπτότατου σχοινιού, σαν κλωστή, που είναι κατάλληλο για το ράψιμο των ιστίων [πανιών], συνών. λιγαδούρα / ληγαδούρα, ιστιόρραμμα. 🕮 < δένω < αρχ. δέω.

δέτης, ο, ουσ. • 1. όργανο με το οποίο συνδέουμε δύο ή περισσότερα μέρη, 2. (ειδικότ.) λεπτό σχοινί που χρησιμεύει στην ανάδεση [= μάζεμα προς τα πάνω και δέσιμο] ή επίδεση των πανιών του σκάφους, 3. ταινία στη ράχη του βιβλίου που συγκρατεί τις σελίδες. 🕮 < δένω.

Δευτέρα, η, ουσ. • η πρώτη εργάσιμη μέρα της εβδομάδας, ή η δεύτερη μέρα της εβδομάδας, ξεκινώντας από την Κυριακή, (φρ.) *«Καθαρή / Καθαρά / Μεγάλη Δευτέρα».* 🕮 < μτγν. Δευτέρα, ουσιαστικοποιημένο θηλ. του αρχ. επιθ. δεύτερος.

δευτεροβάθμιος, -ία, -ίο, επίθ. • 1. αυτός που έχει το δεύτερο βαθμό, δεύτερη σειρά ή τάξη, 2. (νομικ.) δικαστήριο ή επιτροπή που επανεξετάζει μία υπόθεση για δεύτερη φορά, ο αναθεωρητικός. 🕮 < δευτερο- + βαθμ(ός) -ιος.

δευτερογενής, -ής, -ές, επίθ. • αυτός που προκύπτει ως συνέπεια κάποιου άλλου, (φρ.) *«δευτερογενής εκπομπή / συστοιχία».* 🕮 < μτγν. δευτερογενής [= αυτός που δημιουργήθηκε αργότερα]. ◈ δευτερογενώς [επίρ.].

δευτερόλεπτο, το, ουσ. • χρονική μονάδα που ισούται με το ένα εξηκοστό του πρώτου λεπτού της ώρας ή της μοίρας. 🕮 < μτγν. δευτερόλεπτον [= ένα εξηκοστό του λεπτού, ένα εξηκοστό της μοίρας], σημδ. από τη γαλλ. seconde.

δευτερόπριμα, επίρρ. [λαϊκότροπο] **δευτερόπρυμα,** [παλαιότερη γραφή με -υ-] • (ναυτ.) 1. λίγο δεξιά ή αριστερά από την πρύμνη, 2. από ή προς το δεξιό ή αριστερό πλευρό του σκάφους, πλεύση από 90° έως 135° ή, ανάλογα τον τύπο του σκάφους, από 120° έως και 150° μοίρες γωνία του σκάφους με τον άνεμο, 3. (μουσ.) *«Δευτερόπριμα αρμενίζω / στου καιρού τα κύματα / την καρδιά μου δεν ορίζω / ούτε και τα βήματα»,* [στίχοι: Αλκαίος Άλκης, σύνθεση: Σωκράτης Μάλαμας]. 🕮 < δεύτερος + πρίμα [με -υ-, πρύμα].

δεύτερος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που έρχεται στη σειρά μετά τον πρώτο, 2. αυτός που δεν είναι εξαιρετικής ποιότητας, δηλ. πρώτης κατηγορίας, 3. ο πιο νέος στην ηλικία, 4. [ως ουσ.] (ναυτ.) ο δεύτερος τη τάξη στην πλοήγηση του σκάφους, ιεραρχικά μετά τον καπετάνιο, δεύτερος αξιωματικός [second officer αλλά και second mate = ανθυποπλοίαρχος] ή στο χώρο του μηχανοστασίου ο δεύτερος μηχανικός [second engineer]. 🕮 < αρχ. δεύτερος. ○ δευτεροπαθής, δευτερόλεπτο, δευτερότοκος, δευτεροσκοπία.

δεφτέρι και **διφτέρι** και **τεφτέρι,** το, ουσ. [γεν. τεφτερ-ιού, -ιών] • τετράδιο έμπορα με πιστωτικούς, κυρίως, λογαριασμούς, συνών. κατάστιχο. 🕮 (αντιδάνειο) < όψιμο μσν. < τουρκ. tefter και defter [= 1. τετράδιο, 2. τετράδιο σημειώσεων του μπακάλη, 3. βιβλιάριο, 4. κατάστιχο] < αραβ. diftar < μσν. διφθέριον, υποκ. του αρχ. διφθέρα [= κατεργασμένο δέρμα που χρησίμευε ως μέσο γραφής, μεμβράνη]. ⊙ δεφτερδάρης.

δηλητήριο, το, ουσ. • 1. φυσική ή χημική ουσία που προκαλεί οργανικές δυσλειτουργίες και μπορεί να οδηγήσει τον πάσχοντα ως το θάνατο, συνών. φαρμάκι, ψιακί, 2. οτιδήποτε που μπορεί να προκαλέσει σ' έναν οργανισμό ζημία, 3. (μτφ.) οτιδήποτε έχει πικρή γεύση, 4. οτιδήποτε μπορεί να προκαλέσει μεγάλη στεναχώρια, είτε είναι κουβέντες, ιδέες, θεωρίες, είτε είναι ενέργειες. 🕮 < αρχ. δηλητήριον, ουδ. του επιθ. δηλητήριος [= βλαπτικός] < δηλέομαι [= βλάπτω]. ⊙ δηλητηριώδης, δηλητηριάζω, δηλητηριαστής, δηλητηρίαση.

Δήλος, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί των Κυκλάδων, σπουδαίο θρησκευτικό κέντρο της αρχαίας Ελλάδας, τόπος γέννησης του θεού Απόλλωνα και της θεάς Άρτεμης, έχει έκταση 3,4 τ.χλμ. και πληθυσμό 24 κατοίκους [απογρ. 2011.]. 🕮 < αρχ. Δῆλος, [στη δωρική διάλεκτο: Δᾶλος]. ⊙ Δήλιος, -α.

δηλώνω, ρ. [μετβ.] • 1. κάνω κάτι γνωστό στους άλλους, συνών. ανακοινώνω, γνωστοποιώ, δημοσιοποιώ, 2. αναφέρω με μορφή καταγγελίας κάτι στις αρμόδιες δικαστικές ή αστυνομικές αρχές, 3. εκφράζω επίσημα την πρόθεση μου για συμμετοχή σ' ένα πρόγραμμα ή σ' έναν διαγωνισμό, 4. ομολογώ, κάνω δήλωση μετανοίας ή αποδοκιμασίας πολιτικών, συνήθως, ιδεών. 🕮 < αρχ. δηλῶ < δήλος. ⊙ δήλωση, δηλωτικός, δηλώσιμος.

δήλωση, η, ουσ. • η ενέργεια ή το αποτέλεσμα της γνωστοποίησης: 1. ανακοίνωση, συνήθως, επίσημη, 2. γραπτό κείμενο που καταγράφει συγκεκριμένα στοιχεία, γεγονότα, θέσεις και απευθύνεται προς κάποια δημόσια υπηρεσία, 3. (ειδικότ.) η δημόσια αποκήρυξη των πολιτικών φρονημάτων που ζητούσαν παλαιότερα οι αρχές του τόπου μας από τους δημοκράτες, σοσιαλιστές, κομμουνιστές και γενικότερα τους προοδευτικούς πατριώτες, και το σχετικό έγγραφο που έφερε την υπογραφή του προσώπου, 4. (φρ.) *«δήλωση ιδιοκτησίας πλοίου / απόπλου / προσωρινή / προς το τελωνείο / γραπτή / προφορική / γεννήσεως / γάμου / θανάτου / αλλαγής κατοικίας / απώλειας αντικειμένου / εισοδημάτων / φόρου εισοδήματος / μετάνοιας», «υπεύθυνη / φορολογική δήλωση».* 🕮 < δήλω(σις) + -ση.

δηλωτικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που φανερώνει ή ανακοινώνει κάτι, 2. (ως ουσ.) το *δηλωτικό,* ονομασία εγγράφου ναυτιλιακού περιεχομένου στο οποίο καταγράφονται στοιχεία που αφορούν το όνομα, τον τύπο, τη σημαία, τη χωρητικότητα, το είδος και την ποσότητα μεταφοράς του καυσίμου, το λιμάνι κατάπλου, την εθνικότητα, την εισαγωγή ή εξαγωγή εμπορευμάτων, το προσωπικό, το πιστοποιητικό ασφαλείας του πλοίου και πολλές άλλες πληροφορίες. 🕮 < αρχ. δηλωτικός.

δημοπρασία, η, ουσ. • 1. (οικον.) δημόσια εκποίηση αντικειμένων ή περιουσιακών στοιχείων τα οποία κατακυρώνονται σε εκείνον που θα προσφέρει την υψηλότερη τιμή αγοράς, συνών. πλειστηριασμός, μεζάτι, 2. (φρ.) *«μειοδοτική δημοπρασία»,* δημόσιος διαγωνισμός για την ανάθεση έργου σε εκείνον που θα προσφέρει την χαμηλότερη τιμή, *«μυστική δημοπρασία»,* δημοπρασία με κλειστές προσφορές. 🕮 < μτγν. δημοπράτης < δήμος + -πράτης < πιπράσκω [= πουλώ].

δημοπρατώ, ρ. [μετβ.] • βγάζω σε πλειστηριασμό περιουσιακά στοιχεία, πουλώ προσωπικά αντικείμενα σε δημοπρασία, βγάζω στο σφυρί. 🕮 < μτγν. δημοπράτ(ης) + ώ. ⊙ δημοπρασία, δημοπράτης, δημοπρατήριο.

δημοσιεύω, ρ. [μετβ.] • 1. α) κάνω γνωστό ένα θέμα μέσο του έντυπου τύπου, β) γνωστοποιώ στους πολίτες τις κομματικές ή ιδεολογικές μου θέσεις με προκηρύξεις, εφημερίδες τοίχου, αφίσες ή άλλο γραπτό τρόπο ενημέρωσης, 2. εκδίδω βιβλίο. 🕮 < μτγν. δημοσιεύω < αρχ. δημοσιεύω [= 1. κατάσχω, δημεύω, 2. κοινολογώ, αποκαλύπτω]. ⊙ δημοσίευμα, δημοσίευση.

διαβαθμίζω, ρ. [μετβ.] • βάζω πρόσωπα, πράγματα, αφηρημένες έννοιες σε σειρά,

συνών. κατατάσσω, ταξινομώ, τακτοποιώ. 🕮 < δια- + βαθμ(ός)+ -ίζω. ⊙ διαβάθμιση.

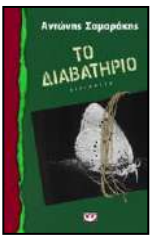
διαβάθρα, η, ουσ. • (ναυτ.) α) πρόχειρη σκάλα ή σανίδα επικοινωνίας σκάφους με την ξηρά, συνών. σανιδόσκαλα ή μαδερόσκαλα ή πασαδούρος, β) σχοινένια σκάλα ή σχοινί αναρτημένο κάτω από τις κεραίες των ιστιοφόρων και παράλληλα προς αυτές, πάνω στο οποίο στηρίζονταν οι ναύτες για να δέσουν τα πανιά. 🕮 < δια + βάθρ(ο) + -α.

διαβαίνω, ρ. • 1. [μετβ.] περνώ από το ένα μέρος στο άλλο, 2. [αμετβ.] α) περνώ, κυλώ, β) σταματώ να υπάρχω. 🕮 < αρχ. διαβαίνω [= βηματίζω, διασκελίζω, στέκομαι με τα πόδια σε διάσταση]. ⊙ διαβάτης, διαβατήριο, διάβατος, διαβατός, διαβήτης, διάβημα.

διαβατήριο, το, ουσ. • δημόσιο έγγραφο που έχει την ισχύ της ταυτότητας και επιτρέπει στον πολίτη να ταξιδέψει από μία χώρα σε κάποια άλλη, (φρ.) *«διαβατήριο σε ισχύ / στρατιωτικό / ειδικό / θεωρημένο / πλαστό»*, 2. [το ουδ. πληθ. ως κύριο όν.:] *Διαβατήρια,* θυσίες που πρόσφερε, συνήθως, ο αρχηγός ενός εκστρατευτικού σώματος πριν διαβεί κάποιον ποταμό ή τα όρια της χώρας, 3. (λογοτ.) *«Το διαβατήριο»,* συλλογή διηγημάτων του Αντώνη Σαμαράκη, εκδ. Ψυχογιός. 🕮 < αρχ. διαβατήριον, ουδ. του επιθ. διαβατήριος, γαλλ. passeport.

διαβήτης, ο, ουσ. • 1. (μαθημ.) γεωμετρικό όργανο για τη μέτρηση αποστάσεων, για το σχεδιασμό κύκλων, την εύρεση διχοτόμου κ.ά. ενεργειών, (φρ.) *«διαβήτης κυρτός / σφαιρικός / μεταλλικός»,* 2. (ιατρ.) πάθηση του μεταβολισμού, που χαρακτηρίζεται από υψηλές τιμές γλυκόζης στο αίμα και τα ούρα, *«σακχαρώδης διαβήτης τύπου 1 και 2».* 🕮 < για την 1η ερμ. αρχ. διαβήτης, (για τη 2η ερμ. μτγν. διαβήτης, επειδή ο ασθενής αναγκάζεται να έχει τεντωμένα και σε έκταση τα πόδια του εξαιτίας της συχνουρίας) < διαβαίνω.

διαβιβάζω, ρ. [μετβ.] • μεταδίδω ένα μήνυμα σε κάποιον μέσο ενός τρίτου προσώπου ή μέσο ενός επικοινωνιακού συστήματος. 🕮 < αρχ. διαβιβάζω [= μεταφέρω ανθρώπους].

διαβιβάσεις, οι, ουσ. • (στρατ.) [ως κυρ. όν.:] *Διαβιβάσεις,* στρατιωτική υπηρεσία [ή στρατιωτικό όπλο] η οποία εξασφαλίζει τις επικοινωνιακές ανάγκες όλων των σωμάτων του στρατεύματος αλλά και πραγματοποιεί την όποια δυνατότητα έχει στον ηλεκτρονικό πόλεμο. 🕮 < διαβιβάζω.

διαβιβαστής, ο, ουσ. • (στρατ.) ο χειριστής των σύγχρονων οργάνων επικοινωνίας, συμβατικής [συνών. μαρκόνι ασυρματιστής] ή ηλεκτρονικής, σε όλα τα σώματα του στρατεύματος. 🕮 < διαβιβασ- (διαβιβάζω) + -της. ⊙ διαβίβαση, διαβιβαστικός, διαβιβάσιμος, διαβιβαστήριος.

διαβολόκαιρος, ο, ουσ. • πολύ κακός καιρός. 🕮 < διάβολ(ος) -ο- + καιρός.

διαβολόψαρο, ο, ουσ. ή **διάβολος** της **θάλασσας,** ο, • (ιχθυολ.) κοινή ονομασία σαλαχιού που ζει σε Μεσόγειο και Ατλαντικό, κοινή σε όλες σχεδόν τις γλώσσες η ονομασία του οφείλεται σε δύο παράλληλες αποφυάδες στο μπροστινό μέρος τού κεφαλιού που θυμίζουν κέρατα, το πελαγικό είδος μπορεί να φθάσει και τα 5 μ. μήκος. 🕮 < αγγλ. devil fish [διαβολόψαρο] ή horned ray, γαλλ. diable de la mer ή raie cornue.

διαβρέχω, ρ. [μετβ.] • υγραίνω, διαποτίζω, μουσκεύω, (συνεκδ. για ποταμό) διαπερνώ. 🕮 < δια + βρέχω.

διάβρωση, η, ουσ. • (γεωλ.) καταστροφική αλλοίωση γήινης επιφάνειας από εξωγενείς παράγοντες, (φρ.) [μεταλλ.] *«χημική / ηλεκτροχημική ή γαλβανική / ξηρή / υγρή / ομοιόμορφη ή γενική / σπηλαιώδης μηχανική / βακτηριακή διάβρωση».* 🕮 < μτγν. διάβρωσις < δια + [αρχ.] βιβρώσκω [= τρώγω].

διάγραμμα, το, ουσ. • 1. γραφική παράσταση της εξελικτικής πορείας ενός φαινομένου, 2. περιληπτική διατύπωση θέματος, 3. σχεδιαστική απεικόνιση αντικειμένου, 4. (φρ.)

«διάγραμμα δεξαμενισμού / νομέων / ροής / δείκτη / διανομής / συνδέσεων / Μάουρερ / κατάστασης / ακολουθίας / συνεργασίας / δραστηριοτήτων». 🕮 < αρχ. διαγράφω.

διαγραφή, η, ουσ. • 1. σβήσιμο, εξάλειψη τμημάτων ενός γραπτού κειμένου με τη χρήση ειδικών σημαδιών ή γραμμών, (φρ.) *«διαγραφή κλάσεως πλοίου / όρου ναυλοσύμφωνου»,* 2. (κατ' επέκτ.) κατάργηση, εκκαθάριση, 3. αποκλεισμός και απομάκρυνση κάποιου από ένα επαγγελματικό, πολιτικό, πολιτιστικό σύνολο, ομάδα, σωματείο κ.λπ. 🕮 < μτγν. διαγραφή.

διαγράφω, ρ. [μετβ.] • 1. σβήνω κάτι που έγραψα είτε με μια οριζόντια γραμμή είτε με κάποιο σύμβολο, 2. αφαιρώ από κάποιον την ιδιότητα του μέλους π.χ. σε μια ένωση, σ' ένα πολιτικό κόμμα, σ' ένα club κ.λπ. 3. παριστάνω κάτι με γραμμές, σχεδιάζω, 4. παρουσιάζω το βασικό πλαίσιο ενός αναπτυξιακού οικονομικού ή κατασκευαστικού σχεδίου, 5. (μτφ.) καταργώ, διακόπτω μια σχέση, 6. το να πιστέψω πως κάποιο από τα σχέδιά μου ή τις γνωριμίες μου δεν έχει πλέον προσωπικό ενδιαφέρον και γι' αυτό δεν υπάρχει λόγος να συνεχίζω τις συνεργατικές μου προσπάθειες. 🕮 < αρχ. διαγράφω.

διαγωγή, η, ουσ. • 1. η στάση και ο τρόπος ζωής που επιδεικνύει το κάθε άτομο στηριζόμενο στους ηθικούς και κοινωνικούς κώδικες επικοινωνίας, η συμπεριφορά, 2. (ναυτ.) *«διαγωγή πλοίου»,* ονομάζεται η εικόνα που παρουσιάζει ένα πλοίο όταν δεν είναι ζυγοσταθμισμένο, δηλαδή όταν εμφανίζει διαφορετικό βύθισμα της πλώρης σε σύγκριση με την πρύμνη και το αντίστροφο και συνεπώς δεν είναι ισοβύθιστο κυρίως κατά το διάμηκες, (φρ.) *«μεταβολή διαγωγής πλοίου», «ροπή διαγωγής πλοίου», «ροπή μεταβολής διαγωγής πλοίου κατά έντσα».* 🕮 < αρχ. διαγωγή.

διαγώνιος, η, ουσ. • 1. (μαθημ.) το ευθύγραμμο τμήμα που συνδέει τις απέναντι κορυφές ενός πολυγώνου, 2. [ως επίθ.] (ναυτ. φρ.) *«διαγώνιος αρμολογία / στύλος / κίνηση», «διαγώνιο τριγωνικό ιστίο / ενισχυτικό περίβλημα», «διαγώνια ενισχυτικά στηρίγματα», «διαγώνιοι κίονες».* 🕮 < μτγν. διαγώνιος < δια + γων(ία) + -ιος. ◈ διαγωνίως και διαγώνια [επίρρ.].

διαγωνισμός, ο, ουσ. • 1. αναμέτρηση σε προσωπικό ή ομαδικό επίπεδο για την κατάκτηση κάποιου επάθλου, 2. γραπτή εξέταση μαθητών, διαγώνισμα, εξετάσεις, 3. διαδικασία επιλογής εργοληπτών. 🕮 < μσν. διαγωνισμός [= έντονη προσπάθεια] < διαγωνίζομαι.

διαδένω, ρ. [μετβ.] • περιτυλίγω και σφίγγω κάτι με σχοινί ή αλυσίδα και από τα δύο άκρα, κρουζάρω. 🕮 < δια + δένω.

διαδέτης, ο, ουσ. • (ναυτ.) λεπτό σχοινί με το οποίο δένουμε τα άκρα άλλων σχοινιών για να τα τραβήξουμε, συνών. σάγουλα, ιστιοδέτης. 🕮 < μσν. διαδέτης < αρχ. διαδέω [= δένω ολόγυρα, κι απ' τις δύο μεριές].

διαδικασία, η, ουσ. • 1. το σύνολο των ενεργειών εκείνων που αποσκοπούν στην πραγμάτωση κάποιου σκοπού, 2. (νομ.) α) η διεξαγωγή μιας συνεδρίασης ενός συλλογικού οργάνου ή δικαστηρίου, β) το σύνολο των τύπων και των κανόνων που αποβλέπουν στην ομαλή λειτουργία των δικαστικών οργάνων. 🕮 < αρχ. διαδικασία.

διαδίκτυο, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • παγκόσμιο δίκτυο επικοινωνίας και ανταλλαγής πληροφοριών ανάμεσα σε πανεπιστημιακά ιδρύματα, βιβλιοθήκες, επιχειρήσεις, κυβερνητικές ή μη οργανώσεις, αλλά και μεμονωμένους πολίτες και χρήστες του δικτύου γνωστό ως Internet. 🕮 < δια + δίκτυο, μτφρδ. από την αγγλ. internet.

διαδοκίδα, η, ουσ. • 1. (αρχιτ.) ξύλινο ή μεταλλικό πλάγιο δοκάρι στο οποίο στηρίζονται άλλα δοκάρια, τραβέρσα, 2. (ναυπ.) [πληθ.] μικρά χαλύβδινα δοκάρια, παρόμοια με τις σταθμίδες και τους λώρους, που συναρμόζονται με τις δοκούς για να ενισχύουν τη στήριξη του καταστρώματος, μπικεριά. 🕮 < [καθαρ.] διαδοκίς < μτγν. διά + [αρχ.] δοκός.

διάδοση, η, ουσ. • 1. η γνωστοποίηση προσωπικής άποψης, πληροφορίας, γεγονότος κ.λπ. σε ευρύτερη κλίμακα, συνών. κοινοποίηση, 2. (πληθ.) *διαδόσεις,* οι ανεξακρίβωτες πληροφορίες, φήμες, 3. (φρ.) *«ασύρματη διάδοση», «διάδοση ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων», «διάδοση ψευδών ειδήσεων», «διά-*

δοση της θερμότητας». 🕮 < μτγν. < αρχ. διαδίδωμι < διά + δίδωμι.

διαδοχικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που ανήκει ή που αναφέρεται στη διαδικασία της διαδοχής ή στον διάδοχο, 2. (πληθ.) αλλεπάλληλες καταστάσεις, γεγονότα, πράξεις, συμπεριφορές, κ.λπ. 🕮 < μσν. διαδοχικός. ◈ διαδοχικά και διαδοχικώς [επίρρ.].

διαδρομέας, ο, ουσ. • (ναυπ.) τύπος πολεμικού πλοίου που αναπτύσσει μεγάλη ταχύτητα, έχει ελαφριά θωράκιση και είναι κατάλληλο για καταδιώξεις, συνών. εύδρομον, καταδρομικό. 🕮 < δια + δρομέας < αρχ. δρομεύς.

διαδρομή, η, ουσ. • 1. η απόσταση που διανύει κάποιος πηγαίνοντας από το ένα σημείο στο άλλο, 2. (συνεκδ.) η χρονική διάρκεια που απαιτείται για τη μετακίνηση από το ένα σημείο στο άλλο, 3. (φρ.) *«μήκος / εύρεση / υπολογισμός / εμφάνιση διαδρομής», «ειδική / καθημερινή / σύντομη / ταξιδιωτική διαδρομή», «διαδρομή αντλίας / εμβόλου / βαλβίδας / ιστιοφόρου / πλοίου / καλωδίου», κ.λπ.* 🕮 < αρχ. διαδρομή.

διάδρομος, ο, ουσ. • 1. (αρχιτ.) στενόμακρος βοηθητικός χώρος που επιτρέπει την σύνδεση των δωματίων σε οικία ή των διαμερισμάτων ενός ορόφου, 2. (κατ' επέκτ.) το χαλί που καλύπτει τον παραπάνω χώρο, 3. δίοδος, συνών. πέρασμα, πόρος, δερβένι, 4. (σε αεροδρόμιο) ειδικά διαμορφωμένη επιφάνεια (πίστα) για την προσγείωση και την απογείωση αεροπλάνων, 5. (αθλητ.) α) μία από τις 6 ή 8 επιμήκεις λωρίδες του στίβου, πλάτους 1,22 έως 1,25 μ., συνών. κουλουάρ, β) (τεχνολ.) *«διάδρομος γυμναστικής»,* ηλεκτρικό μηχάνημα που διαθέτει κυλιόμενο κυκλικό ιμάντα πάνω στον οποίο βαδίζει ο αθλούμενος. 🕮 < μτγν. διάδρομος [= πέρασμα] < αρχ. επίθ. διάδρομος [= αυτός που τρέχει πάνω κάτω].

Μύρης· Αλεξάνδρεια του 340 μ.Χ.

Την συμφορά ὅταν ἔμαθα, πού ο Μύρης πέθανε,
πῆγα στό σπίτι του, μ' ὅλο πού τό ἀποφεύγω
νά εἰσέρχομαι στῶν Χριστιανῶν τά σπίτια,
πρό πάντων ὅταν ἔχουν θλίψεις ἤ γιορτές.

Στάθηκα σέ **διάδρομο**. Δέν θέλησα
νά προχωρήσω πιό ἐντός, γιατί ἀντελήφθην
πού οἱ συγγενεῖς τοῦ πεθαμένου μ' ἔβλεπαν
μέ προφανῆ ἀπορίαν καί μέ δυσαρέσκεια.

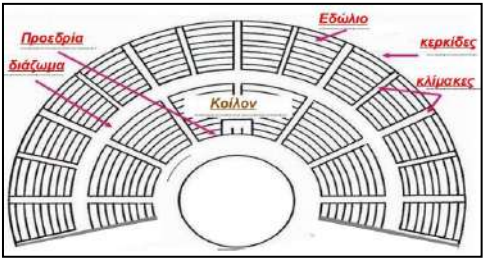
Τόν εἶχανε σέ μιά μεγάλη κάμαρη
πού ἀπό τήν ἄκρην ὅπου στάθηκα
εἶδα κομμάτι· ὅλο τάπητες πολύτιμοι,
καί σκεύη ἐξ ἀργύρου καί χρυσοῦ.

Στέκομουν κ' ἔκλαια σέ μιά ἄκρη τοῦ **διαδρόμου**...

Κωνσταντίνος Καβάφης

διαδρομώ, ρ. [μετβ.] • αρμενίζω, κάνω μικρές ή μεγάλες βόλτες άλλοτε κοντά κι άλλοτε μακριά από την ξηρά. 🕮 < δια + δρομ(έας) + -ώ.

διάζωμα, το, ουσ. • 1. ημικυκλικός διάδρομος που χωρίζει το κοίλο μέρος του αρχαίου θεάτρου σε δύο ή περισσότερα τμήματα, 2. η στενόμακρη επιφάνεια στους αρχαίους ναούς που βρίσκεται ανάμεσα στο γείσο και στο επιστύλιο, 3. διάδρομος σε θέατρο ή στάδιο στο οποίο κινούνται οι θεατές, 4. οτιδήποτε χρησιμεύει ως ζώνη, ζωνάρι, ζωστήρας, 5. (ναυτ.) έγχρωμη ζώνη στα παλιότερα πλοία, που οδηγούσε στα πυροβολεία. 🕮 < μτγν. διάζωμα.

διάθλαση, η, ουσ. • 1. (φυσ.) η αλλαγή της διεύθυνσης μίας φωτεινής ακτίνας ή ενός ηχητικού κύματος όταν περνούν από ένα σώμα σε άλλο διαφορετικής πυκνότητας, 2. οριστικό σπάσιμο, θλάση. 🕮 < αρχ. διαθλάω, -ῶ, < δια + θλάω [= σπάζω].

διαθλαστής, ο, ουσ. • 1. σώμα δια μέσου του οποίου περνά η διάθλαση, 2. (τεχνολ.) είδος αστρονομικής διόπτρας. 🕮 < δια + θλάστης < θλάω [= σπάζω].

διαίρεση, η, ουσ. • 1. η ενέργεια του χωρισμού ενός συνόλου σε κομμάτια, 2. (μτφ.) διχόνοια, διχοστασία, 3. (μαθημ.) μια από τις τέσσερις βασικές πράξεις της αριθμητικής, η αντίστροφη πράξη του πολλαπλασιασμού, 4. (βιολ.) θεμελιώδης μηχανισμός της αύξησης και του πολλαπλασιασμού των ζώντων ορ-

γανισμών. 🕮 < αρχ. διαίρε(σις) [= διανομή] + -ση.

διαιρώ, ρ. [μετβ.] • 1. χωρίζω ένα σύνολο σε ίσα μέρη, συνών. κατανέμω, διαχωρίζω, μοιράζω, 2. (μαθημ.) κάνω την πράξη της διαίρεσης, 3. (μτφ.) προκαλώ διχόνοια στα μέλη της ομάδας, διχάζω, (φρ.) *«διαίρει και βασίλευε»,* δηλ. το να κατέχεις την εξουσία καλλιεργώντας τη διχόνοια στους αντιπάλους σου. 🕮 < αρχ. διαιρῶ. ⊙ διαιρετέος, διαιρέτης, διαιρέσιμος, διαιρετικός.

διαιτησία, η, ουσ. • 1. (νομ.) α) η επίλυση διαφοράς ανάμεσα σε δύο μέρη, σε άτομα ή επιχειρήσεις ή κράτη, από δικαστικό σώμα, αλλά και β) μέθοδος διακανονισμού αστικών διαφορών ιδιωτικώς, εκτός δικαστικών αιθουσών, χρήσιμη στον κλάδο της ναυτιλίας, (φρ.) *«ρήτρα διαιτησίας – arbitrator clause»,* όρος που συνηθίζεται στα ναυλοσύμφωνα για αποφυγή δικαστικών εμπλοκών και καθορίζει τον τόπο που θα διεξαχθεί η διαιτησία, τον αριθμό των διαιτητών και τα προσόντα τους, καθώς και μια σειρά από άλλες ενέργειες και πρωτοβουλίες που μπορεί να πάρουν τα ενδιαφερόμενα μέρη, 2. (αθλητ.) η στάση και συμπεριφορά προσώπων που αναλαμβάνουν να παίξουν το ρόλο του διαιτητή σε παιχνίδι, συνήθως ομαδικό, (φρ.) *«παρατηρητής διαιτησίας»,* πρόσωπο το οποίο αξιολογεί τους διαιτητές ενός ποδοσφαιρικού αγώνα. 🕮 < διαιτητής, γαλλ. arbitrage.

διαιτητής, ο, ουσ. • 1. το πρόσωπο εκείνο που επιλέγεται να επιλύσει τη διαφορά ανάμεσα σε δύο μέρη, 2. (αθλητ.) αυτός που ρυθμίζει την ομαλή διεξαγωγή ενός ομαδικού, συνήθως, παιχνιδιού, π.χ.: για το ποδόσφαιρο, το μπάσκετ, το βόλεϊ και κάποια άλλα ομαδικά αθλήματα. 🕮 < αρχ. διαιτητής < διαιτάω [= κρίνω].

διακανονίζω, ρ. [μετβ.] • ρυθμίζω κάτι τελειωτικά, συνήθως με συναινετικό τρόπο, διευθετώ. 🕮 < δια-+ κανονίζω.

διακανονισμός, ο, **διακανόνιση**, η, ουσ. • η ενέργεια και το αποτέλεσμα του οριστικής ρύθμισης μιας διαφοράς ή της αβαρίας, συνών. τακτοποίηση, διευθέτηση, (φρ.) *«διακανονισμός αβαρίας = average adjustment», «φιλικός διακανονισμός τροχαίου ατυχήματος),* εύκολος και γρήγορος τρόπος αποζημίωσης του οδηγού που δεν ευθύνεται από την ασφαλιστική του εταιρεία του υπαιτίου οδηγού, *«Τράπεζα Διεθνών Διακανονισμών – αγγλ.: Bank for International Settlements»,* διεθνές χρηματοπιστωτικό ίδρυμα που παρέχει τραπεζικές υπηρεσίες, μόνο προς τις κεντρικές τράπεζες ή σε άλλους διεθνείς οργανισμούς. 🕮 < διακανονισ- + -μος.

διακανονιστής, ο, **διακανονίστρια,** η, ουσ. • το πρόσωπο εκείνο που φροντίζει για την τελική ρύθμιση της αβαρίας, *«διακανονιστής αβαριών - average adjuster».* 🕮 < διακανονισ- + -της.

διάκαυση, η, ουσ. • 1. πυράκτωση, διαπύρωση, το αποτέλεσμα της ολοκληρωτικής καύσης, 2. (ιατρ.) καυτηρίαση, 3. ασθένεια του ξύλου που προκαλεί τη σήψη του. 🕮 < δια + καύση.

διακεκαυμένη ζώνη, η, • ή αλλιώς γνωστή ως τροπική ζώνη, είναι η σφαιρική ζώνη της γης, που εκτείνεται γύρω από τον Ισημερινό έως τους τροπικούς κύκλους, του Καρκίνου και του Αιγόκερω.

διάκενο, το, ουσ. • το ενδιάμεσο και σχετικά μικρό κενό διάστημα. 🕮 < μτγν. [πληθ.] *τα διάκενα* [= κοιλότητες] < αρχ. επίθ. διάκενος [= άδειος].

διάκι και **δοιάκι,** το, ουσ. • 1. (ναυτ.) α) η λαβή του πηδαλίου σε σκάφος, το τιμόνι, β) μεταλλική ή ξύλινη ράβδος που ρυθμίζει την κίνηση του πηδαλίου μιας βάρκας, λαγουδέρα, 2. (μτφ.) οδήγημα. 🕮 < αρχ. οἴαξ, γεν. -ακος, [= 1. η λαβή του πηδαλίου σε πλοίο και γενικότερα σύστημα ή όργανο διεύθυνσης, 2. (μτφ.) το τιμόνι της διακυβέρνησης, το πηδάλιο της διοίκησης, 3. *οἱ οἴηκες*, είναι οι κρίκοι του ζυγού της άμαξας, μέσα από τους οποίους περνούν τα χαλινάρια για την καθοδήγηση των μουλαριών].

Η τρεχαντήρα [σονέτο]
Καταμεσὶς ἀνέμου ἡ τρεχαντήρα,
μὲ τὰ πανιά της τόξα τεντωμένα,
τοῦ **διακιοῦ** τὴ στερνὴν ἐπῆρε γύρα
στὰ γαλανὰ βουνὰ τὰ γυμνωμένα...
Άγγελος Σικελιανός

διακλάδωση, η, ουσ. • διαίρεση σε μέρη: 1. (βοταν.) α) ο χωρισμός του βλαστού σε μικρότερα κλαδιά, β) διακλαδώσεις της ρίζας,

2. (ανατ.) η διαίρεση των αιμοφόρων αγγείων, των νεύρων, των βρόγχων κ.ά. στοιχείων σε μικρότερα μέρη, 3. (συνεκδ.) τμήμα που αποκόπτεται, παραφυάδα, 4. σημείο διασταύρωσης καλωδίων, δρόμων κ.λπ. 🕮 < διακλαδω- [(θ. του ρ. διακλαδούμαι) < δια- + κλάδ(ος) + -ούμαι] + -σις > -ση.

διακλαδωτήρας, ο, ουσ. • (ηλεκτρ.) εξάρτημα που χρησιμεύει στη σύνδεση ηλεκτρικών αγωγών ή διαφόρων ειδών σωληνώσεων. 🕮 < διακλαδω- (δες διακλάδωση) + -τήρ > -τήρας.

διακοπή, η, ουσ. • προσωρινή ή οριστική παύση κάποιας δραστηριότητας ή λειτουργίας ενός μηχανισμού, σταμάτημα, (φρ.) *«διακοπή ρεύματος / συχνότητας / συνεδρίασης / του καπνίσματος / έκτακτη / οριστική / περιοδική / προγραμματισμένη / εγκυμοσύνης / κύησης»* και πολλές άλλες φράσεις. 🕮 < μτγν. διακοπή.

διακόπτης, ο, ουσ. • (ηλεκτρολ.) μηχανισμός που διακόπτει ή επαναλειτουργεί μια ηλεκτρική συσκευή ή μια υδραυλική εγκατάσταση, συνών. μπουτόν, ρελέ ή ρελές, ηλεκτρονόμος, (φρ.) *«κλειστός / ανοικτός / χαμηλής τάσεως / αυτόματος / γενικός / βοηθητικός / διπολικός / κύριος / μονοπολικός / κεντρικός / απλός / περιστροφικός διακόπτης»* , *«διακόπτης φωτισμού / ερμητικός / στεγανός / εκπομπής / λήψεως / επαφής / ασφαλείας / ηλεκτρικός / απομόνωσης / ανάφλεξης / οριακός ή τέρματος / πεπιεσμένου αέρα / περιστροφικός / φορτίου / αλάρμ / τιμονιού / ντουζιέρας / παραθύρων / φώτων / γωνιακός / rocher / ψυχρής επαφής / ισχύος / αλερετούρ / κομμυτατέρ»*. 🕮 < διακόπτω.

διακόπτω, ρ. [μετβ.] • 1. σταματώ, αναστέλλω τη λειτουργία, 2. παρεμβαίνω κατά τη διάρκεια ομιλίας και διαταράσσω τη ροή του λόγου στον ομιλητή. 🕮 < αρχ. διακόπτω.

διάκριση, η, ουσ. • 1. η ενέργεια του διακρίνω, δηλ. του να ξεχωρίζω κάτι ή κάποιον από κάτι άλλο ή κάποιους άλλους που έχουν παρόμοια χαρακτηριστικά, 2. ο διαχωρισμός των αρμοδιοτήτων, 3. η διάκριση των εξουσιών, 4. η προτίμηση που μπορεί να επιδείξει κάποιος, 5. η διακριτικότητα, η ντροπή, 6. η ανάδειξη, η αναγνώριση και ο σεβασμός προς τα ιερά και τα σύμβολα αλλά και προς τα πρόσωπα για την κοινωνική ή ηρωική συνεισφορά τους, (φρ.) *«η διάκριση της σημαίας»*. 🕮 < αρχ. διάκρι(σις) + -ση.

διακριτικό, το, ως ουσ. • χαρακτηριστικό σημείο ή γνώρισμα, (πληθ.) *τα διακριτικά,* εμβλήματα με τα οποία διακρίνονται οι διάφοροι ιεραρχικοί βαθμοί ή οι διάφορες ειδικότητες σε μια στρατιωτική, συνήθως, υπηρεσία, (φρ.) *«διακριτικό εθνικότητας / κλάσεως / αξιωματικού / σήμα στρατού - ναυτικού – αεροπορίας - καταδρομών»*. 🕮 < αρχ. επίθ. διακριτικός.

διακύμανση, η, ουσ. • 1. η εξέλιξη μιας κατάστασης, 2. η κυματική κίνηση, το ανεβοκατέβασμα, 3. η μεταβλητότητα των τιμών, η αυξομείωση. 🕮 < διακυμαν- (< διακυμαίνω) [= σηκώνω κύματα, φουρτουνιάζω] + -σις > -ση.

διάλειμμα, το, ουσ. • 1. η παύση ανάμεσα σε δύο μέρη, 2. ολιγόλεπτη διακοπή κατά τη διάρκεια ενός έργου σε κινηματογράφο ή θέατρο, 3. το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί ανάμεσα σε δύο διδακτικές ώρες. 🕮 < αρχ διαλείπω.

διάλυμα, το, ουσ. • (χημ.) ομογενές μείγμα που προέρχεται από τη διάλυση δύο ή περισσότερων ξεχωριστών ουσιών, (φρ.) *«στερεό / υγρό / αέριο / πυκνό / αραιό / κεκορεσμένο διάλυμα»*. 🕮 < διαλύ(ω) + -μα.

διάλυση, η, ουσ. • 1. η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του διαλύω, 2. η αποσύνδεση των μερών ενός συνόλου, 3. η νομική ή οικονομική παύση μιας συμφωνίας ή μιας επιχείρησης, (φρ.) *«διάλυση πλοίου – shipbreaking»*. 🕮 < αρχ. διάλυ(σις) + -ση.

διαλυτήριο πλοίων, το, • ναυπηγική εγκατάσταση αποσυναρμολόγησης πεπαλαιωμένων πλοίων με σκοπό την ανάκτηση των μεταλλικών υλικών ή την ανακύκλωσή τους.

Τα πλοία που παροπλίζονται – γενικά όταν η εκμετάλλευσή τους δεν είναι πια οικονομικά αποδοτική ή όταν δεν παρουσιάζουν ενδιαφέρον για την αγορά των μεταχειρισμένων – αγοράζονται κατ' αρχήν για να διαλυθούν σε **διαλυτήρια**. Στα εν λόγω **διαλυτήρια** εξάγονται και υφίστανται ανακύκλωση τα υλικά που προέρχονται από τη διάλυση, κυρίως χάλυβας από το κύτος. Τα περισσότερα **διαλυτήρια** βρίσκονται

στην Νότια Ασία (ιδίως στην Ινδία ή στο Μπαγκλαντές). ➢ https://eur-lex.europa.eu/legal-

διαλύτης, ο, ουσ. • (χημ.) χημική ένωση ή μείγμα, συνήθως, σε υγρή μορφή, που χρησιμοποιείται για τη διάλυση άλλων ουσιών, κυρίως χρωμάτων. 🕮 < αρχ. διαλύτης [= αυτό που προκαλεί διάλυση].

διαλυτικό, το, ουσ. • (ως ουσ.) υγρό που διαλύει το διορθωτικό ή που συμβάλλει στην αραίωση κάποιου άλλου χημικού στοιχείου. 🕮 < διαλύτ(ης) + -ικό. ⊙ διαλυτικότητα.

διαλυτός, -ή, -ό, επίθ. • (για υλικό σώμα) αυτός που μπορεί να διαλυθεί μέσα σε υγρό, που μπορεί να διασπασθεί. 🕮 < αρχ. διαλυτός.

διαλύω, ρ. [μετβ.] • 1. διαχωρίζω κάτι στα μέρη από τα οποία έχει προέλθει, 2. αναμιγνύω μια ουσία μέσα σ' ένα υγρό και σχηματίζω ένα διάλυμα, 3. αποσυναρμολογώ ένα μηχάνημα στα διάφορα μέρη με τα οποία έχει συναρμολογηθεί, 4. καταστρέφω κάτι, προκαλώ σε αυτό πολύ μεγάλη φθορά, 5. σταματώ κάποιο δεσμό, άκυρώνω συμφωνίες. 🕮 < αρχ. διαλύω. ⊙ διάλυμα, διάλυση, διαλυστήρα και διαλυστήρι, διαλύτης, διαλυτικός, διαλυτός.

διαμαγνητικό πλοίο, το, • (ναυτ.) σκάφος που προορίζεται για μαγνητικές μετρήσεις ή για άλλες μαγνητικές μελέτες σε θαλάσσιους χώρους.

διαμαγνητισμός, ο, ουσ. • (φυσ.) μαγνητικό φαινόμενο κατά το οποίο ένα αντικείμενο απωθείται όταν βρεθεί σε μαγνητικό πεδίο. 🕮 < γαλλ. diamagnétisme < dia- [= δια-] + magnétisme [= μαγνητισμός].

διαμάντι, το, ουσ. • 1. (ορυκτ.) είδος πολύτιμου λίθου, 2. (εργαλ.) εργαλείο που κόβει κρύσταλλα, 3. (μτφ.) α) άνθρωπος αδιάφθορος, συνών. τίμιος, ειλικρινής, ακέραιος, β) κάθε διαυγές και λαμπρό αντικείμενο. 🕮 (αντιδάνειο) < ιταλ. diamante < (όψιμο) λατιν. diamas < αρχ. ἀδάμας, γεν. -αντος, αιτ. ἀδάμαντας [= 1. ο χάλυβας, το ατσάλι, 2. πολύτιμος λίθος], < α- [στερητ.] + δαμάω. ⊙ διαμαντένιος, διαμαντικά. ⊙ διαμαντόπετρα, διαμαντόσκονη, διαμαντόχρωμα.

διαμαρτυρία, η, ουσ. • 1. η έντονη, γραπτή ή προφορική, έκφραση αποδοκιμασίας ή αντίθεσης ή αντίρρησης για βλαπτικές ενέργειες ή παραλείψεις που προσβάλλουν το κύρος, την τιμή, την αξιοπρέπεια αλλά και τα συμφέροντα του προσώπου που τις διατυπώνει, 2. (νομ.) όρος με τον οποίο χαρακτηρίζεται η εκδήλωση του θιγόμενου, 3. η επίσημη καταγγελία για τα παραβιαζόμενα δίκαια ενός έθνους, 4. (ναυτ.) γραπτή έκθεση που συντάσσει ο πλοίαρχος του σκάφους προς το λιμεναρχείο για την αβαρία που υπέστη στη θάλασσα, 5. (φρ.) *«καθιστική διαμαρτυρία», «συγκέντρωση διαμαρτυρίας».* 🕮 < μτγν. διαμαρτυρία [= ένσταση μέσω μαρτυρίας].

διαμελισμός, ο, ουσ. • 1. (γενικότ.) τεμαχισμός, κομμάτιασμα, 2. το μοίρασμα των κατακτημένων εδαφών ανάμεσα στους νικητές, 3. η κατακρεούργηση του ανθρώπινου, συνήθως, σώματος, 4. τρόπος θανατικής εκτέλεσης κατά το μεσαίωνα. 5. (μτφ.) ο χωρισμός ενός κράτους σε μικρότερα τμήματα, 6. (γεωλ.) ο τρόπος με τον οποίο χωρίζονται σε τμήματα οι ήπειροι, (φρ.) *«οριζόντιος διαμελισμός»,* ονομάζεται η μορφολογία των ακτών και συγκεκριμένα οι διαφορές που έχουν ως προς το μήκος και το σχήμα, δηλαδή οι κόλποι, τα ακρωτήρια, οι χερσόνησοι, τα νησιά κ.λπ. *«κάθετος ή κατακόρυφος διαμελισμός»,* ονομάζεται η μορφολογία μιας περιοχής και συγκεκριμένα οι διαφορές που παρατηρούνται στο υψόμετρο, δηλαδή οι οροσειρές, τα οροπέδια, οι πεδιάδες, οι κοιλάδες κ.λπ. 🕮 < μτγν. διαμελισμός [= κομμάτιασμα].

διαμέρισμα, το, ουσ. • 1. ενιαίο σύνολο δωματίων, συνήθως σε πολυκατοικία, που χρησιμεύει ως κατοικία ή ως εργασιακός χώρος, κυρίως, παροχής υπηρεσιών, 2. (πληθ.) τμήμα παλατιού, (φρ.) *«διαμερίσματα της βασίλισσας»,* 3. αποκλειστικός και περιορισμένος εργασιακός χώρος, 4. (γεωγρ.) υποδιαίρεση μιας ευρύτερης περιοχής, χώρας, επαρχίας, πόλης κ.λπ. (φρ.) *«γεωγραφικό / διοικητικό διαμέρισμα»,* (φρ.) *«διαμέρισμα θαλαμηπό-*

λων / θερμαστών / κινητήρων πλοίου / μηχανών / πληρώματος / επιβατών / αξιωματικών / τορπιλών / βομβών / ηλεκτρομηχανών / συσσωρευτών / ασυρμάτου / χαρτών». 🕮 < μσν. διαμέρισμα [= μέρος, μερίδιο, μτφρδ. από τη γαλλ. appartement. ⊙ διαμερισματικός.

διάμεσος, η, ουσ. • (μαθημ.) η ευθεία που ενώνει την κορυφή ενός τριγώνου με το μέσο της απέναντι πλευράς. 🕮 < ουσιαστικοποιημένο θηλ. του επιθ. διάμεσος.

διαμετακόμιση, η, ουσ. • (νομ.) μεταφορά αγαθών από μια χώρα σε άλλη μέσο μιας τρίτης, τράνζιτ ή τρανζίτ, τράνζιτο. 🕮 < διαμετακομι- (< διαμετακομίζω) + -σις > -ση, μτφρδ. από τη γαλλ. ή την αγγλ. transit.

διαμετακομιστικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που έχει σχέση με τη διαμετακόμιση, (φρ.) *«διαμετακομιστικό εμπόριο»,* η εισαγωγή εμπορευμάτων σε αποθηκευτικούς χώρους τελωνείου με σκοπό τη διοχέτευσή τους σε διάφορες αγορές. 🕮 < διαμετακομισ- (< διαμετακομίζω) + -τικός, μτφρδ. από τη γαλλ. transitaire.

διαμέτρημα, το, ουσ. • 1. το μήκος της διαμέτρου ενός κυλινδρικού σώματος, 2. (στρατ.) η εσωτερική διάμετρος της κάννης πυροβόλου, καθώς και η διάμετρος των βλημάτων του, 3. (μτφ.) το ποιοτικό επίπεδο κάποιου προσώπου ή αντικειμένου, συνήθως σε συσχετισμό με κάποιον ή κάτι άλλο, το οποίο θεωρείται ως μέτρο. 🕮 < αρχ. διαμετρη- (< διαμετρῶ) [= μετρώ μέχρι το τέλος] + -μα.

διαμέτρηση, η, ουσ. • 1. υπολογισμός του μήκους της διαμέτρου, 2. καταμέτρηση. 🕮 < διαμετρώ + -ση.

διαμετρητήρας, ο, ουσ. • ειδικό όργανο για τη μέτρηση του μήκους της διαμέτρου. 🕮 < διάμετρ(ος)- + η- + -τήρας.

διάμετρος, η, ουσ. • (γεωμ.) το ευθύγραμμο τμήμα που ενώνει δύο σημεία του κύκλου και διέρχεται από το κέντρο του, (φρ.) *«διάμετρος έλικα / εξωτερική / εσωτερική / μεγίστη / σφαίρας / κύκλου / σωλήνα / κυλίνδρου / υδραυλική / αγωγού / πυρήνα / κλώνου».* 🕮 < αρχ. διάμετρος.

διαμετρώ, ρ. [μετβ] • 1. υπολογίζω το μήκος της διαμέτρου ενός σχήματος ή ενός αντικειμένου, 2. (μτφ.) κάνω σκέψεις και υπολογισμούς πάνω σε κάποιο θέμα και καταλήγω σε συμπεράσματα και αποφάσεις, κρίνω, αναμετρώ. 🕮 < αρχ. διαμετρῶ.

διαμήκης, -ης, το διάμηκες, επίθ. • 1. παράλληλος ως προς έναν κατά μήκος νοητό άξονα, 2. [το ουδ. ως ουσ.] το *διάμηκες,* το διάστημα που υπάρχει μεταξύ της πλώρης και της πρύμνης ενός πλοίου και το οποίο, ως επίπεδο, χωρίζει το σκάφος σε αριστερό και δεξιό, (φρ.) *«διαμήκης αντοχή / ενίσχυση σκάφους / ένωση / ιστιοφορία / σκελετός πλοίου / τομή».* 🕮 < μσν. διαμήκης < μτγν. διάμηκος < διά +[αρχ.] μῆκος.

διαμονητήριο, το, ουσ. • 1. το μέρος στο οποίο διαμένει κάποιος αλλοδαπός, 2. έγγραφο με το οποίο δίνεται σε κάποιον αλλοδαπό η άδεια παραμονής του σε συγκεκριμένο τόπο, 3. (εκκλ.) έγγραφο επισκεψιμότητας στο Άγιο Όρος. 🕮 < διαμονή + -τήριο.

διαμόρφωση, η, ουσ. • 1. η μορφοποίηση ενός αντικειμένου, 2. (μτφ.) διαπαιδαγώγηση, 3. (πληροφ.) [format] η διαδικασία μορφοποίησης ενός μαγνητικού μέσου μνήμης και η επαναφορά των αρχικών ρυθμίσεών του, 3. (ηλεκτρολ.) η διαδικασία αλλαγής ενός ή περισσότερων χαρακτηριστικών μιας περιοδικής, κυματοειδούς μορφής, υψηλής συχνότητας σήματος, βάσει ενός άλλου αυξομειούμενου σήματος, 5. (φρ.) αναλογικές διαμορφώσεις: *«διαμόρφωση παλμοκωδική / πλάτους / απλής ζώνης / διπλής ζώνης / συχνότητας / φάσης»,* ψηφιακές διαμορφώσεις: *«διαμόρφωση μετατόπισης συχνότητας / μετατόπισης πλάτους / μετατόπισης φάσης».* 🕮 < δια + μόρφωσ(ις) + ση.

διάνα, επίρρ. • 1. (στρατ.) α) ευστοχία στη σκοποβολή, συνών. ευθυβολία, β) εγερτήριο σάλπισμα, 2. (μτφ.) α) κάθε επιτυχία, β) κάθε σωστή πρόβλεψη. 🕮 < ιταλ. diana ή ισπαν. diana [= κέντρο στόχου] < λατιν. θεωνύμιο *Diana, επειδή χρησιμοποιούσαν την εικόνα της θεάς ως δείκτη για την εύρεση του κέντρου στο στόχο.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Διάνα** ή **Ντιάνα**, κόρη του Γιούπιτερ και της Λατόνα, ρωμαϊκή θεότητα που ταυτίζεται με την ελληνική θεά Άρτεμη από τον 6ο περίπου π.Χ. αι. Σε ορισμένες τελετουργίες πραγματοποιούνταν ανθρωποθυσίες προς τιμήν της.

διανάκτης, ο, ουσ. • (ναυτ.) 1. καλαφάτης, 2. μηχανικός πλοίου που έχει ως καθήκοντα τη μετάγγιση καυσίμων ή λαδιών, την άντληση αποβλήτων και άλλων εργασιών. 🕮 < μτγν. διανάσσω [= καλαφατίζω] < διά + [αρχ.] νάσσω και νάττω [= συμπιέζω, συνθλίβω, πατώ με δύναμη, καταπατώ].

διάναξη, η, ουσ. [πληθ. διανάξεις] • 1. (ναυπ.) το καλαφάτισμα των ξύλινων σκαφών που εκτελείται στο καρνάγιο για τα μέρη των υφάλων ή επί του πλοίου όταν είναι για την επιφάνεια του καταστρώματος, 2. (ναυτ.) τα καθήκοντα ή οι ενέργειες του διανάκτη, δηλ. το καλαφάτισμα, ο έλεγχος των καυσίμων κ.λπ. [δες. ετυμ. διανάκτης], (φρ.) *«εργαλεία / κιβώτιο διάναξης»*. 🕮 < μτγν. διανάσσω [= καλαφατίζω] < διά + [αρχ.] νάσσω και νάττω [= συμπιέζω, συνθλίβω, πατώ με δύναμη, καταπατώ].

Η εργασία της διάναξης απαιτεί το σκάφος να παραμένει στεγνό. Έτσι επιτυγχάνεται το γέμισμα των ανοικτών αρμών των μαδεριών, είτε είναι πλευρικών είτε είναι του καταστρώματος, με στουπί που οι καλαφάτες, συστρέφουν με το χέρι σε σχήμα κλώσματος και το εισάγουν μεταξύ των αρμών με τη βοήθεια σμίλης κι ενός ξύλινου σφυριού της ματσόλας. Οι αρμοί δεν καλύπτονται πλήρως μέχρι της επιφάνειας των σανιδωμάτων, αλλά αφήνεται ένα κενό περίπου ενός εκατοστού. Στη συνέχεια αυτό το κενό γεμίζεται με πίσσα από κατράμι ή κεδρία [παλαιότερα], για στεγανότητα των σανιδωμάτων.

διανάσσω, ρ. [μετβ.] • φράζω τις ρωγμές, (ναυτ.) καλαφατίζω. 🕮 < αρχ. διανάσσω, δες διανάκτης [ετυμ.].

διανέμω, ρ. [μετβ.] • κάνω διανομή, διαμοιράζω, καταμερίζω. ⊙ διανομή, διανομέας [= 1. ταχυδρόμος, γραμματοκομιστής, 2. διαμοιραστής, κατανεμητής], διανεμητής.

διανησιωτικές θάλασσες, οι, • (γεωγρ.) θάλασσες που περιβάλλονται από περισσότερο ή λιγότερο στενό δακτύλιο νησιών, οι υποβρύχιοι ύφαλοι των οποίων εμποδίζουν την ελεύθερη ανταλλαγή των νερών των θαλασσών αυτών με τον ανοικτό ωκεανό.

διανοίγω, ρ. [μετβ.] • ανοίγω, δημιουργώ άνοιγμα σε συμπαγή όγκο ή μέσα από ένα σύνολο προσώπων ή αντικειμένων με στόχο τη διέλευση. 🕮 < δια + ανοίγω. ⊙ διάνοιγμα, διάνοιξη.

διανομείο, το, ουσ. • 1. τόπος όπου πραγματοποιείται διανομή π.χ. τροφίμων, 2. (ναυτ.) α) αποθήκη πλοίου από την οποία μοιράζονται τα τρόφιμα στο πλήρωμα, ή β) αποθήκη σε πολεμικό πλοίο απ' όπου μοιράζονται τα πυρομαχικά στο πλήρωμα, συνών. σκευοθήκη, ντεσπέντσα και δεσπέντζα. 🕮 < αρχ. διανομεύς, γεν. -έως, < διανέμω, η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο Ναυτικό Ονοματολόγιο.

διανομή, η, ουσ. • 1. το κομμάτιασμα ενός αντικειμένου, ενός ποσού ή οτιδήποτε άλλου σε μικρότερα μέρη και η απόδοσή του στους δικαιούχους, συνών. μοίρασμα, καταμερισμός, διαμοιρασμός, 2. ανάθεση έργου σε πρόσωπο, 3. ο χώρος εντός του οποίου οργανώνεται η ταξινόμηση και προγραμματίζεται το μοίρασμα επιστολών, δεμάτων, παραγγελιών, τροφίμων κ.λπ. συνών. ντεσπέντσα, 4. η υπηρεσία που οργανώνει την παραπάνω διαδικασία, 5. το μοίρασμα των κινηματογραφικών ταινιών στις αίθουσες για προβολή στο κοινό και η αντίστοιχη οικονομική ανταπόδοση, 6. το μοίρασμα των ρόλων στους ηθοποιούς, 7. η διάθεση ηλεκτρικής ενέργειας, νερού και άλλων αγαθών μέσο ειδικού δικτύου στους καταναλωτές, 8. (φρ.) *«ατμοσύρτης / δεξαμενή / κιβώτιο / κρουνός / μηχανισμός / μοχλός / πίνακας / σωλήνα / υποσταθμός διανομής»*. 🕮 < αρχ. διανομή < διανέμω.

διανυκτέρευση, η, ουσ. • 1. η διαμονή κατά τη διάρκεια της νύχτας σ' έναν συγκεκριμένο τόπο, 2. (στρατ.) η περιορισμένη άδεια εξόδου μίας νύχτας για έναν στρατιώτη. 🕮 < μτγν. διανυκτέρευ(σις) + -ση.

διανυκτερεύω, ρ. [αμετβ.] • 1. περνώ τη νύχτα μου κάπου, 2. ξενυχτώ, δεν κοιμάμαι όλη τη νύχτα, αγρυπνώ, 3. (για καταστήματα, ιδρύματα) μένω ανοιχτά όλη τη νύχτα. 🕮 < αρχ. δια + νυκτερεύω [= διέρχομαι,

περνώ τη νύχτα] < νύκτερος [= νυχτερινός] < νύξ, γεν. νυκτός.

διάνυσμα, το, ουσ. • (μαθημ.) το ευθύγραμμο τμήμα που διαγράφει ένα κινούμενο στοιχείο, το άνυσμα. 🕮 < μτγν. διάνυσμα [= διανυμένη απόσταση].

διανύω, ρ. [μετβ.] • 1. διασχίζω μία συγκεκριμένη απόσταση, 2. περνώ κάποιο χρονικό διάστημα. 🕮 < αρχ. δι-ἀνύω < ἀνύτω.

διάξυλο, το, ουσ. • 1. γερό ξύλινο δοκάρι καταστρώματος που συνδέει δύο στύλους, γνωστό και ως μπίντα, 2. οριζόντιο δοκάρι, τραβέρσα. 🕮 < δια + ξύλο.

διάξυστρο, το, ουσ. • (εργαλ.) ξυλουργικό εργαλείο που χρησιμοποιείται για το ροκάνισμα ή το χάραγμα στο κοντάκι του όπλου. 🕮 < δια + [μτγν.] ξύστρο(ν).

διαπεραιώνω, ρ. [μετβ.] • 1. μεταφέρω ανθρώπους ή εμπορεύματα ή αντικείμενα στην απέναντι όχθη ή ακτή με πλωτά μέσα, συνών. διαπορθμεύω, 2. κατεβάζω ή ανεβάζω κάποιον σε πλοίο με βάρκα. 🕮 < μτγν. διαπεραι(ῶ) < πέρας [= τέλος] + -ώνω. < ⊙ διαπεραίωση.

διαπεραίωση, η, ουσ. • μεταφορά ανθρώπων ή εμπορευμάτων ή αντικειμένων στην απέναντι όχθη ή ακτή με πλωτό μέσο, συνών. διαπόρθμευση. 🕮 < διαπεραιώνω [δες λ.].

διαπέρασμα, το, ουσ. • διάτρηση, τρύπημα. 🕮 < δια + πέρασμα.

διαπερατός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που μπορεί κάποιος ή κάτι να τον διαπεράσει. 🕮 < αρχ. διαπερα- (διαπερῶ) [διαπερνώ] + -τός.

διαπερατότητα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. η ιδιότητα που έχουν κάποια σώματα να είναι διαπερατά από ρευστά ή αέρια, 2. (φυσ.) *«ηλεκτρική διαπερατότητα»,* χαρακτηριστική ιδιότητα καθενός διηλεκτρικού υλικού που εκφράζει την ικανότητα του να πολώνεται, *«μαγνητική διαπερατότητα»,* ιδιότητα των σωμάτων που βρίσκονται ανάμεσα στους πόλους μαγνήτη να επιτρέπουν ή όχι τη δίοδο των μαγνητικών γραμμών. 🕮 < διαπερατ(ός) -ότης > -ότητα.

διαπερνώ και **διαπερώ,** ρ. [μετβ.] • 1. περνώ μέσα από κάποιο σώμα ή χώρο, διεισδύω, 2. διαποτίζω, μουσκεύω, 3. τρυπώ, 4. (μτφ.) επιδρώ σε κάτι, το επηρεάζω στο σύνολό του. 🕮 < αρχ. δια-περῶ.

διάπηγας, ο, ουσ. • (ναυπ.) συμπαγές κυλινδρικό μεταλλικό τεμάχιο που τοποθετείται με συγκόλληση ή σφυρηλάτηση στο μέσο του κρίκου της αλυσίδας για να αποτρέπει τη συστροφή της και να ενισχύει την αντοχή του δεσμού. 🕮 < δια + (μ)πήγω < αρχ. ἐμπήγνυμι [= στερεώνω, καρφώνω, χώνω σε κάτι].

διάπλευση, η, ουσ. • η διαδικασία ή το αποτέλεσμα του διαπλέω, πλεύση κατά μήκος των ακτών ή διαμέσου θάλασσας, ποταμού ή λίμνης, διάπλους, διέκπλους, τραβερσάδα. 🕮 < δια-πλεύση < πλέω.

διαπλέω, ρ. [μετβ.] • διασχίζω με πλωτό μέσο ή κολυμπώντας θαλάσσια ή ποτάμια ή λιμναία περιοχή. 🕮 < αρχ. διαπλέω. ⊙ διαπλεύσιμος.

διάπλους, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του διαπλέω [δες λ.], αντών. παράπλους. 🕮 < αρχ. διάπλους.

Διαπόντια Νησιά, τα, • (γεωγρ.) ή αλλιώς γνωστά και ως «Νήσοι Οθωνοί», νησιωτικό σύμπλεγμα 11 νησιών, που αποτελείται από τρία μεγαλύτερα νησιά και μερικές άλλες νησίδες βορειοδυτικά της Κέρκυρας: [κατοικήσιμα νησιά] Οθωνοί, Ερεικούσσα, Μαθράκι, [ακατοίκητα] Διάκοπο, Διάπλο, Καράβι, Καστρινό, Λειψώ (ή Βάρκα), Όστρακο, Πλάκα (ή Άγκυρα), Πλατειά και Τραχειά (ή Τραχιά). 🕮 < δες ετυμ. διαπόντιος.

διαπόντιος, -α, -ο, επίθ. • 1. αυτός που βρίσκεται σε χώρα μακρινή, πέρα από την θάλασσα, 2. αυτός που κινείται διαμέσου της θαλάσσης από ένα σημείο σε άλλο, 3. αυτός που κατευθύνεται προς τη θάλασσα ή που προέρχεται από αυτήν. 🕮 < αρχ. διαπόντιος, -ον, [= υπερπόντιος].

διαπόρθμευση, η, ουσ. • μεταφορά ανθρώπων ή εμπορευμάτων ή αντικειμένων στην απέναντι όχθη ή ακτή με πλωτό μέσο, διαπεραίωση. 🕮 < διαπόρθμευ(σις) + -ση < αρχ. διαπορθμεύω < διά + πορθμεύω < πορθμός.

διαπορθμεύω, ρ. [μετβ.] • μεταφέρω ανθρώπους ή εμπορεύματα ή αντικείμενα στην απέναντι όχθη ή ακτή με πλωτά μέσα [π.χ. φέριμποτ, πορθμείο], διαπεραιώνω. 🕮 < αρχ. δια-πορθμεύω < πορθμεύω < πορθμός.

διαπόρι, το, ουσ. • 1. σημείο από το οποίο μπορεί κανείς να περάσει μια θάλασσα, ένα ποτάμι κ.λπ. 2. (πληθ.) *τα διαπόρια,* η αμοιβή που εισπράττει ο περατάρης ή τα τέλη που πληρώνει ο ιδιοκτήτης ενός σκάφους για να περάσει από ένα πορθμό, συνών. διόδια, πορθμεία, διαπύλια, 3. [ως κυρ. όν.:] *Διαπόρι,* ισθμός που ενώνει τη χερσόνησο του Φακού με την νότια Λήμνο. 🕮 < δια + πόρος [= πέρασμα].

διαπραγματεύομαι, ρ. [μετβ.] • 1. συζητώ με σκοπό την ολοκλήρωση κάποιας συμφωνίας για επιχειρηματική επένδυση, αγορά ή πώληση, συνών. παζαρεύω, 2. ερευνώ και αναλύω τα δεδομένα με σκοπό τη λεπτομερειακή και εμπεριστατωμένη εισήγηση πάνω σε κάποιο ζήτημα, πραγματεύομαι. 🕮 < μτγν. διαπραγματεύομαι [= κερδίζω από εμπόριο, εξετάζω λεπτομερειακά]. ⊙ διαπραγμάτευση.

διάπυρος, -η, -ο, επίθ. • 1. πυρακτωμένος, συνών. θερμός, φλογερός, αντών. απύρωτος, 2. (μτφ.) πολύ έντονος. 🕮 < αρχ. διάπυρος.

διαρίζω, ρ. [μετβ.] • 1. μοιράζω δωρεάν, δωρίζω, 2. (ναυπ.) σχεδιάζω στο σχεδιαστηρίο του ναυπηγείου διάφορα μέρη του πλοίου κατασκευής, 3. (γενικότ.) ιχνογραφώ, σκιτσάρω, ζωγραφίζω. 🕮 ίσως δια- + (ο)ρίζω.

διαρκής, -ής, -ές, επίθ. • 1. αυτός που γίνεται συνεχόμενα, ασταμάτητα, 2. μόνιμος, σταθερός. 🕮 < διαρκής. ◈ διαρκώς [επίρρ.].

δίαρμα, το, ουσ. • (ναυτ.) τα ναυτικά μίλια [η απόσταση] που έχει διανύσει κάποιο πλοίο σε ορισμένο χρόνο, η απόσταση μεταξύ δύο στιγμάτων. 🕮 < αρχ. δίαρμα < διαίρω < διά + αἴρω.

διάρμενο, το, ουσ. • (ναυπ.) πλοίο με δύο κατάρτια, συνών. δικάταρτο, δίστηλο. 🕮 < δια- + άρμενο [= το πανί ιστιοφόρου σκάφους] < μσν. ἄρμενον < αρχ. ἄρμενα [πληθ.] ουδέτερο της μτχ. ἄρμενος του ἀραρίσκω [= 1. ενώνω, 2. παρασκευάζω, προετοιμάζω].

διαρρέω, ρ. [αμετβ.] • 1. κυλώ ανάμεσα σε κάτι, 2. (για χρόνο) διαφεύγω, περνώ, 3. κυκλοφορώ φήμες για διάφορα θέματα π.χ. πολιτικά, αθλητικά κ.λπ. 4. (μτφ.) σταματώ να ανήκω και να προσφέρω σε συγκεκριμένη κοινωνική οργάνωση ή κόμμα. 🕮 < αρχ. διαρ-ρέω.

διαρροή, η, ουσ. • 1. διαφυγή υγρού ή αερίου σώματος, 2. (ναυτ.) σημείο από το οποίο μπαίνουν νερά στο σκάφος, 3. (μτφ.) βαθμιαίος διασκορπισμός, 4. (φρ.) *«διαρροή ρεύματος / πετρελαίου / ραδιενέργειας / λαδιού / μαγνητισμού / γκαζιού / νερού / ατμού / αυλού», «διαρροή επιστημόνων / ψηφοφόρων / συναλλάγματος / οπαδών», «συντελεστής / υπολογισμός διαρροής».* 🕮 < μτγν. διαρροή [= διαφυγή νερού].

Δίας, ο, ουσ. • (μυθολ.) [θεωνύμιο] ο Ζευς, θεός της ελληνορωμαϊκής μυθολογίας [λατιν. Juppiter] ο πρώτος ανάμεσα στους θεούς

του Ολύμπου, πατέρας των ανθρώπων, 2. (αστρον.) ο πρώτος σε μέγεθος πλανήτης του ηλιακού μας συστήματος. 🕮 < μτγν. Ζεύς, αιτ. Δία.

διασαφηνίζω, ρ. [μετβ.] • δίνω διευκρινιστικές απαντήσεις, εξηγώ κάτι όσο το δυνατόν καλύτερα, ξεδιαλύνω, ερμηνεύω, αντών. συγχύζω. 🕮 < αρχ. δια- + σαφην(ίζω) < σαφηνής [= αδιαμφισβήτητη αλήθεια].

διασάφηση, η, ουσ. • 1. το να εξηγεί κάποιος κάτι όσο το δυνατόν καλύτερα για να γίνεται πιο κατανοητό, διασαφήνιση, 2. γραπτή δήλωση στο τελωνείο με σκοπό τον εκτελωνισμό του εμπορεύματος, (φρ.) *«διασάφηση τελωνειακή / εισαγωγής / εξαγωγής».* 🕮 < μτγν. διασάφη(σις) -ση.

διασπορά, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. διασκορπισμός των πολιτών μιας χώρας σε άλλες που έχουν μεγαλύτερες οικονομικές και εργασιακές δυνατότητες, το σύνολο των μεταναστών ενός λαού, 2. διάχυση φημών, ειδήσεων κ.λπ. 3. φαινόμενο κατά το οποίο αλλοιώνεται η χρονική μορφή του παλμικού σήματος, 4. (φρ.) *«διασπορά πλοίων»* είναι ο επιμερισμός ενός στόλου σε μικρότερες ομάδες πλοίων (στολίσκους) ή οι μεμονωμένες κινήσεις και θέσεις πολεμικών πλοίων εκτός Ναυστάθμου, *«διασπορά ψευδών ειδήσεων / πλάγια / διαμήκης», «φυσίγγια / βόμβες / πυρομαχικά διασποράς».* 🕮 < αρχ. διασπείρω [= σκορπώ].

διάσταση, η, ουσ. • 1. (για πρόσωπα ή πράγματα) απομάκρυνση του ενός από το άλλο, αποχωρισμός, 2. (πληθ.) *διαστάσεις,* το μή-

κος, το πλάτος και το ύψος, 3. (μτφ.) διαφωνία, αντίθεση, 4. η όρθια στάση του σώματος με ανοιχτά στα πλάγια τα πόδια, 5. (χημ.) είδος χημικής αντίδρασης, (φρ.) *«ηλεκτρολυτική διάσταση»*, 6. (φυσ.) ο χρόνος στη θεωρία της σχετικότητας, 7. (ειδικότ.) η διάλυση των συζυγικών σχέσεων, το διαζύγιο. 🕮 < αρχ. διάστασις < διίσταμαι.

διασταυρώνω, ρ. • 1. [μετβ.] τοποθετώ κάτι σταυρωτά, 2. [αμετβ.] (παθητ.) *διασταυρώνομαι,* α) συναντιέμαι με κάποιον, β) συναντώ κάποιον για λίγο, φευγαλέα, ενώ προχωρώ προς αντίθετη κατεύθυνση, 3. τέμνομαι. 🕮 < μτγν. διασταυρ(ῶ) -ώνω [= οχυρώνω με φράχτη]. ⊙ διασταύρωση.

Κ' υστέρα πάει να σπρώξει τα ιστιοφόρα μας / καταμεσής του γαλανού πελάγου, / Με τόσα αποδημητικά πουλιά **διασταυρωνόμαστε**, / με τόσα σημαιοστόλιστα καράβια!.. / Έρχονται, φεύγουν, φορτωμένα χαιρετίσματα, ποτισμένα αλάτι / και νοσταλγία θαλασσινή!..
➢ **Μελισσάνθη** «Καλοκαιρινές ώρες»

διαστέλλω, ρ. [μετβ.] • 1. (φυσ.) αυξάνω την έκταση ή τον όγκο ενός σώματος με επίδραση της θερμότητας, 2. (φυσιολ.) αυξάνω τον όγκο ενός οργάνου του σώματος, διανοίγω, διαπλατύνω, 3. διαχωρίζω συγγενικά αντικείμενα, ιδίως έννοιες, με βάση τις διαφορές τους, 4. (γραμμ.) χωρίζω μία πρόταση από μία άλλη μ' ένα σημείο στίξης. 🕮 < διαστέλλω, [= 1. χωρίζω, εκτείνω, απομακρύνω, 2. διαχωρίζω, διακρίνω, διαφοροποιώ].

διάστερος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που είναι γεμάτος αστέρια, έναστρος, 2. αυτός που βρίσκεται ανάμεσα στα αστέρια, 3. (μτφ.) αυτός που φορά στολίδια που θυμίζουν σχεδιαστικά αστέρια. 🕮 < δια + αστέρι.

διαστήλιο, το, ουσ. • (ναυτ.) σχοινί που συνδέει το στηλόκρανο ενός ιστού με το στηλόκρανο ενός άλλου ιστού. 🕮 < δια + στήλη.

διάστημα, το, ουσ. • 1. απόσταση, το ενδιάμεσο από σημείο σε σημείο, 2. ο χώρος που απλώνεται από την ατμόσφαιρα της γης και πέρα, συνών. το άπειρο, σύμπαν, 3. χρονική διάρκεια, 4. (μουσ.) απόσταση μεταξύ δύο φθόγγων ή γραμμών του πενταγράμμου, 5. η απόσταση που μεσολαβεί ανάμεσα σε δύο λέξεις. 🕮 < αρχ. διάστημα.

διαστημοδείκτης, ο, ουσ. • όργανο που δείχνει την απόσταση ενός πολεμικού πλοίου από τον εχθρό κι είναι χρήσιμο ιδιαίτερα στον υπολογισμό της βολή των πυροβόλων. 🕮 < διάστημ(α) + -ο- + δείκτης.

διαστημόμετρο, το, ουσ. • το διαστημόμετρο είναι μια συσκευή που χρησιμοποιείται για τη μέτρηση αποστάσεων μεταξύ δύο αντικριστών πλευρών ενός αντικειμένου, συνών. βερνιέρος. 🕮 < διάστημ(α)+ -ο- + μέτρο(ν).

↳ Το **διαστημόμετρο** (βερνιέρος) ανακαλύφθηκε το 1631 από τον Pierre Vernier και χρησιμοποιείται για τη μέτρηση μικρών μηκών. Αποτελείται από δύο κλίμακες: μία σταθερή (η οποία

ονομάζεται κύρια κλίμακα) και μία κινητή (η οποία ονομάζεται κλίμακα βερνιέρου). Η κύρια κλίμακα είναι υποδιαιρεμένη σε χιλιοστά (mm) κι εκατοστά (cm).
➢http://leandros.physics.uoi.gr/labs/theory/mhxanikh/vernier/theory.html

διαστημόπλοιο, το, ουσ. • διαστημική πτητική συσκευή, με σκοπό την πτήση του ανθρώπου στο διάστημα. 🕮 < διάστημ(α) + -ο- + πλοίο.

διαστολή, η, ουσ. • 1. η αύξηση των διαστάσεων ενός σώματος, 2. (φυσ.) η αύξηση του όγκου των σωμάτων λόγω της θέρμανσής τους, αντών. συστολή, 3. διόγκωση, αύξηση. 🕮 < αρχ. διαστέλλω.

διαστομωτήρας, ο, ουσ. • (ναυτ.) αλιευτικό όργανο με το οποίο οι ψαράδες ανοίγουν το στόμα των ψαριών για να βγει το αγκίστρι. 🕮 < δια-στομώνω [= ανοίγω τρύπα].

διασχίζω, ρ. [μετβ.] • 1. πορεύομαι ορμητικά σε μία εκτενή περιοχή ξεκινώντας από τη μία άκρη και καταλήγοντας σε άλλη απέναντι, 2. περνώ ανάμεσα από κάπου. 🕮 < αρχ. διασχίζω [= σκίζω στα δύο].

διάσχιση, η, ουσ. • 1. ρήγμα, 2. διαδρομή, 3. διάπλους. 🕮 < διασχίζω.

διασώζω, ρ. [μετβ.] • 1. σώζω κάποιον από θανάσιμο, συνήθως, κίνδυνο, λυτρώνω, 2. εμποδίζω την καταστροφή ή την απώλεια κάποιου πράγματος, 3. προφυλάσσω κάποιο αντικείμενο από τη φθορά του χρόνου. 🕮 < αρχ. διασῴζω.

διασωλήνωση, η, ουσ. • 1. απομάκρυνση υγρών τραύματος με τη βοήθεια ελαστικού

σωλήνα, 2. εισαγωγή ειδικού σωλήνα στην τραχεία για τη διευκόλυνση της αναπνοής όταν η κατάσταση του ασθενή το επιβάλλει, 3. (τεχνολ.) σύνδεση διαφόρων στοιχείων με σωληνώσεις. 🕮 < δια- σωλήν(ας) + -ωση.

διάσωση, η, ουσ. • 1. σωτηρία, απαλλαγή από θανάσιμο κίνδυνο, 2. προστασία και διατήρηση αντικειμένων από τη φθορά τού χρόνου, 3. ασφαλής μεταφορά προσώπων, 4. (φρ.) *«αμοιβή / δαπάνες / οργανισμός / υπηρεσία / σωματείο συμφωνητικό διάσωσης», «συσκευή διασώσεως ναυαγών»,* 5. (κινημ.) α) *«Η Διάσωση του Στρατιώτη Ράιαν»* (Saving Private Ryan) ταινία του 1998 που αναφέρεται στην απόβαση των Συμμάχων στη Νορμανδία κατά τη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, β) *«Η Διάσωση»* (The Martian) αμερικανική ταινία επιστημονικής φαντασίας του 2015, γ) *«Η Μεγάλη Διάσωση»* (The Finest Hours) αμερικανική περιπετειώδης ταινία του 2016. 🕮 < μτγν. διάσω(σις) -ση.

διαταγή, η, ουσ. • 1. γραπτή ή προφορική εντολή προσώπου που διαθέτει εξουσία σε κάποιο άλλο άτομο διοικητικά κατώτερο με σκοπό την εκτέλεση ή την παύση ή την αποτροπή έργου, συνών. προσταγή, διάτα, 2. (οικον.) *«διαταγή πληρωμής»,* γραπτή εντολή προς την τράπεζα για την πληρωμή κάποιου ποσού, 3. (παροιμ.) *«Βασιλική διαταγή και τα σκυλιά δεμένα»,* εντολή που πρέπει να πραγματοποιηθεί οπωσδήποτε, (ναυτ.) *«διαταγή παραδόσεως» ή «διατακτική παραδόσεως» (delivery order), «βιβλίο πρωινών / νυχτερινών διαταγών».* 🕮 < μτγν. διαταγή.

διάταμα, το, ή **διάταση,** η, ουσ. • κοινώς: ξεθύμασμα, ή βγάλσιμο του σχοινιού, είναι το τέντωμα που επιβάλλεται να γίνει στα καινούργια σχοινιά μόλις παραληφθούν στο πλοίο [σήμερα την εργασία αυτή εκτελούν τα ίδια τα εργοστάσια παραγωγής σχοινιών]. 🕮 < διά + τα(γ)μα [= διαταγή].

διατακτική και **διαταχτική,** η, ουσ. • έγγραφο με το οποίο δίνεται η άδεια να εισπράξει κανείς χρηματικό ποσό ή να παραλάβει φορτίο εμπορευματικό από τελωνειακές ή ελεύθερες αποθήκες, (φρ.) *«διατακτική φορτίου / σίτισης / παράδοσης εμπορευμάτων / πρακτορείου μεταφοράς».* 🕮 < θηλυκό του επιθ. διατακτικός < διατάσσω

διάταξη, η, ουσ. • 1. τακτοποίηση αντικειμένων, 2. στρατιωτική παράταξη / πορεία / μάχη, 3. (φρ.) *«διάταξη ανάφλεξης / ανίχνευσης / αντιστάθμισης / άντλησης / εκκίνησης / πλήρωσης / σύσφιγξης / ρυθμιστική».* 🕮 < αρχ. διάταξις (-σις > -ση).

διατάραξη, η, ουσ. • 1. ταραχή, συνών. διασάλευση, ανωμαλία, αναστάτωση, 2. (αστρον.) φαινόμενο παρέκκλισης ουράνιων σωμάτων από την ελλειπτική τους τροχιά, 3. (μετεωρ.) κατάσταση της ατμόσφαιρας που χαρακτηρίζεται από ισχυρούς ανέμους, βροχές κ.λπ. (φρ.) *«μαγνητική διατάραξη», «διατάραξη της κοινής ησυχίας».* 🕮 < αρχ. διαταράσσω.

διάταση, η, ουσ. • τέντωμα, τεζάρισμα, καργάρισμα, τσίτωμα, τάνυσμα, [δες διάταμα]. 🕮 < αρχ. διάτα(σις) -ση.

διατείνουσα, η, ουσ. • (ναυτ.) κεραία παλιών μεγάλων ιστιοφόρων πλοίων, κυρίως, των πολεμικών την οποία τοποθετούσαν για να επεκτείνουν το τετράγωνο ιστίο και να αυξήσουν την ταχύτητα με ευνοϊκό ή ισχυρό άνεμο, συνών. τσιβάδα. 🕮 < διατείνω [= τεντώνω].

διατείνω, ρ. • 1. [μετβ.] τεντώνω, τείνω εντελώς, 2. [αμετβ.] *διατείνομαι,* ισχυρίζομαι, υποστηρίζω, επιμένω στη γνώμη μου. 🕮 < δια-τείνω [= τεντώνω ως το τέρμα].

διατέμνω, ρ. [μετβ.] • 1. διαχωρίζω, κόβω κάτι στη μέση, χωρίζω σε δύο μέρη ένα σύνολο, 2. διασχίζω, διαπερνώ μια περιοχή, 3. φέρω την διατέμνουσα ή τέμνουσα. 🕮 < δια-τέμνω, [Ιων. διάλεκτος] τάμνω, [= 1. κόβω στη μέση, κόβω στα δύο, διαχωρίζω, 2. τεμαχίζω, διαμελίζω].

διατηρώ, ρ. [μετβ.] • 1. κρατώ κάτι σε καλή κατάσταση, το προστατεύω από την καταστροφή, συντηρώ, 2. προστατεύω τρόφιμα από την αλλοίωση, 3. [αμετβ.] *διατηρούμαι,* βρίσκομαι σε καλή σωματική και πνευματική κατάσταση. 🕮 < διατηρῶ, συνηρημένος τ. του διατηρέω < δια- + τηρέω / τηρῶ. ⊙ διατήρηση, διατηρήσιμος, διατηρητέος.

διατίμηση, η, ουσ. • καθορισμός από την αρμόδια κρατική υπηρεσία της τιμής, σε

χρήμα ή σε αξία, ενός αγαθού και ιδίως της ανώτατης τιμής πωλήσεώς του. 🕮 < μτγν. διατίμη(σις) -ση [= υπολογισμός αξίας].

διάτμηση, η, ουσ. • (φυσ.) η καταπόνηση που υφίσταται ένα σώμα, σε βαθμό παραμόρφωσης, όταν σ' αυτό ασκούνται κάθετα δυνάμεις. 🕮 < δια- + τμήση < αρχ. τμῆσις < τέμνω.

διατοίχηση και **διατοίχιση,** η, και **διατοιχισμός,** ο, ουσ. • (ναυτ.) η μορφή ταλάντωσης πλοίου κατά τον διαμήκη άξονά του [μπότζι] λόγω της επίδρασης μιας δύναμης διέγερσης, δηλ. οι διαδοχικές κλίσεις δεξιά και αριστερά που παίρνει το πλοίο είτε όταν πλέει, είτε όταν είναι αγκυροβολημένο [ταλάντευση], ως αιτία της διατοίχισης θεωρείται ο υφιστάμενος πλάγιος κυματισμός ή ο κυματισμός από το φαινόμενο της αποθαλασσίας ή ο κυματισμός που προήλθε από διερχόμενο πλοίο, συνών. παρακύλισμα, μπό(ν)τζι, (φρ.) *«απλή / διπλή διατοίχιση», «γωνία / περίοδος / εύρος διατοίχισης», «απόσβεση διατοιχισμού».* 🕮 < δια- + τοίχος + -ιση < διατοιχῶ, -έω. Η λ. μαρτυρείται από το 1895 στον Ηλία Κανελλόπουλο.

διατοιχώ, ρ. [αμετβ.] • (ναυτ.) ταλαντεύομαι προς τη μια ή την άλλη πλευρά του σκάφους εξαιτίας θαλασσοταραχής, παρακυλάω, μπο(ν)τζάρω, (μέσ.) διατοιχίζομαι, αντών. προνευστάζω, προνεύω. 🕮 < αρχ. δια-+ τοιχέω < αρχ. τοῖχος [= τοίχος οικίας ή αυλής, στον πληθ., τα πλάγια ή τα πλευρά πλοίου]. ⊙ διατοίχιση, διατοιχισμός.

διατομή, η, ουσ. • 1. (τεχνολ.) κάθε τομή σε σώμα ή αντικείμενο που είναι κάθετη προς τον άξονά του, συνήθως, κατά μήκος, (φρ.) *«κυκλική / τετραγωνική διατομή»,* 2. διαχωρισμός, διχοτόμηση. 🕮 < διατομή [= τρύπα σε σωλήνα].

διάτρηση, η, ουσ. • 1. το άνοιγμα τρύπας σε κάποιο σώμα, ή σε κάποια επιφάνεια, πόρος, οπή, τρύπημα, 2. (ιατρ.) *«διάτρηση στομάχου»,* η τρύπα του στομαχικού ασκού. 🕮 < αρχ. διάτρη(σις) + -ση.

διάτρητος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που είναι γεμάτος τρύπες σε όλη του την επιφάνεια ή σε όλη του τη μάζα του σώματος, ο τρυπητός, ο κατατρυπημένος, συνών. αδιάτρητος, 2. (μτφ.) γεμάτος κενά, (φρ.) *«διάτρητο έλασμα».* 🕮 < μτγν. διάτρητος.

διάττων, ο, ουσ. • (αστρον.) φωτεινό μετέωρο που μοιάζει με αστέρι και ξαφνικά διαγράφει πορεία με κατεύθυνση προς τη Γη ενώ στην πραγματικότητα χάνεται στο χώρο του διαστήματος, πεφταστέρι. 🕮 < αρχ. διάττων, μτχ. ενεργητικού ενεστώτα του ρ. διάττω / διάσσω / διαΐσσω < δια - ἀΐσσω.

διαυγής, -ής, -ές, επίθ. • 1. (κυρίως για το νερό) διαφανής, καθαρός, κρυστάλλινος, 2. (μτφ.) α) (για λόγο) σαφής, ακριβής, διατυπωμένος με σαφήνεια, β) (για μέταλλα) φωτεινός, λαμπερός, αστραφτερός. 🕮 < αρχ. διαυγής.

δίαυλος, ο, ουσ. • 1. (μουσ.) δίδυμος αυλός, αρχαίο πνευστό όργανο κατασκευασμένο από δύο σωλήνες με διπλό γλωσσίδι, 2. (αθλητ.) αγώνισμα ταχύτητας δρόμου, περίπου 400 μ., την περίοδο της αρχαιότητας, 3. φυσικό ή τεχνητό κανάλι ναυσιπλοΐας, συνών. πορθμός, μπουγάζι, (φρ.) *«σημαντήρας διαύλου», «δίαυλος Ευρίπου / Αταλάντης – Ωρεών / Μαγνησίας – Σκιάθου / Τρικερίου / Κνημίδας»* και πολλών άλλων θαλάσσιων περασμάτων, 4. κύκλωμα μετάδοσης ραδιοτηλεοπτικών σημάτων, 5. (πληροφ.) α) καλώδιο ή κανάλι μετάδοσης πληροφοριών ή σημάτων σε ηλεκτρονικό υπολογιστή ή κύκλωμα, β) σύστημα αρτηριών και εξειδικευμένων υπολογιστών που συνδέει την κεντρική μονάδα επεξεργασίας (CPU) με την κεντρική μνήμη και τα περιφερειακά, 6. (μτφ.) κανάλι ή τρόπος επικοινωνίας και ανταλλαγής πληροφοριών. 🕮 < αρχ. δίαυλος < ❶ δι- ή ❷ [μυθολ. θεωνύμιο] Δία(ς) + αὐλός, δηλ. ο αυλός του Δία, [για την 4η και 5η ερμ.] σημδ. από την αγγλ. channel [= κανάλι]. ⊙ διαυλικός.

διαφανής, -ής, -ές, επίθ. • 1. αυτός που επιτρέπει μέσα από το σώμα του να περάσουν φωτεινές ακτίνες έτσι ώστε να διακρίνονται τα αντικείμενα που βρίσκονται πίσω από αυτό, (φρ.) *«διαφανές κρύσταλλο / τζάμι / χαρτί / πλαστικό / ύφασμα»,* αντών. αδιαφανής, 2. (μτφ.) αυτός που αποτρέπει τη συγκάλυψη της αλήθειας, ο καθαρός, ο σαφής, ο ειλικρι-

νής, συνών. εύληπτος, κατανοητός, ευκρινής 🕮 < αρχ. διαφανής. ⊙ διαφάνεια. ⭕ διαφανομετρία [= κεφάλαιο της Φυσικής που πραγματεύεται τη διαφάνεια της ύλης], ημιδιαφανής.

διαφεύγω, ρ. [μετβ.] • 1. ξεφεύγω από εκείνον που με καταδιώκει, 2. δραπετεύω ή εγκαταλείπω παράνομα τη χώρα στην οποία ζω, 3. περνώ απαρατήρητος, δεν γίνομαι αντιληπτός, 4. (για υγρό ή αέριο που παραμένει κλεισμένο σε δοχείο) και βρίσκει διέξοδο διαρρέω, διαχέομαι, 5. (για αρρώστια) σώζομαι, γλιτώνω τη ζωή μου από θανάσιμη ασθένεια, τη σκαπουλάρω, επιβιώνω. 🕮 < αρχ. διαφεύγω [= ξεφεύγω, δραπετεύω, αποδιδράσκω, δραπετεύω]. ⊙ διαφυγή.

διαφορά, η, ουσ. • 1. το σύνολο των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων που διαφοροποιούν ένα πρόσωπο ή πράγμα, η έλλειψη ομοιότητας, 2. η κατάσταση που δημιουργείται από την ύπαρξη τέτοιων στοιχείων, 3. (μαθημ.) το αποτέλεσμα της αφαίρεσης, το υπόλοιπο, 4. (πληθ.) *οι διαφορές,* διαφωνία, αντιπαράθεση λόγω διαφορετικών απόψεων ή συμφερόντων, συνών. φιλονικία, έριδα, ρήξη, 5. (οικον.) το επιπλέον χρηματικό ποσό, 6. (φρ.) *«διαφορά δυναμικού / μήκους / πλάτους / μεταξύ ορθής αναφοράς και αποκλίσεως».* 🕮 < για την 1η, 2η και 4η ερμ. αρχ. διαφορά, για την 3η και 5η ερμ. σημδ. από τη γαλλ. différence. ⊙ διαφορετικός, διαφορεύω [= ωφελώ κάποιον].

διαφορικό, το, ουσ. • 1. (μηχανολ.) μηχανισμός [σύστημα γραναζιών] που τοποθετείται στο σύστημα μετάδοσης της κίνησης σε προσθιοκίνητα ή οπισθιοκίνητα οχήματα, ή στους δυο άξονες μετάδοσης στα τετρακίνητα, και επιτρέπει στους τροχούς να παίρνουν διαφορετικό αριθμό στροφών, όταν βρεθούν σε στροφή ή σε ανώμαλο δρόμο. 🕮 < ουσιαστικοποιημένο ουδ. του επιθ. διαφορικός, σημδ. γαλλ. différentiel.

διαφορικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που αναφέρεται στη διαφορά, (φρ.) *«διαφορική εξίσωση / αντίσταση / επιχορήγηση / περιέλιξη / διάγνωση (ιατρ.)», «διαφορικό θερμόμετρο / σύσπαστο», «διαφορικός κινητήρας / ηλεκτρομαγνήτης / λογισμός / πυκνωτής / σταθεροποιητής / χειριστής».* 🕮 < διαφορ(ά) + -ικός, μτφρδ. γαλλ. différentiel.

διάφραγμα, το, ουσ. • 1. (ανατ.) ο κύριος υμένας που χωρίζει το κύτος του θώρακα από το κύτος της κοιλιάς, 2. (φωτογρ.) το ρυθμιζόμενο εύρος του φακού σε φωτογραφική μηχανή, 3. είδος αντισύλληψης, 4. ειδικό περίβλημα που προστατεύει εκείνα που περικλείει από ηλεκτροστατικές και ηλεκτρομαγνητικές επιδράσεις, 5. (ναυτ.) κατακόρυφο τοίχωμα συγκεκριμένου ύψους, που προορίζεται για το διαχωρισμό του πλοίου σε διαμερίσματα και εκτείνεται έως τον πυθμένα του πλοίου, (φρ.) *«διάφραγμα ατμοστροβίλου / διαρροής πετρελαίου / καυσίμων / κύτους / λεβητοστασίου / μηχανοστασίου / πρόστεγου / πρυμναίου / πρωραίου / σήραγγας / στομίου κύτους / συγκρούσεως», «διάμηκες / εγκάρσιο / κεντρικό / κλιμακωτό / μετωπικό / προσωρινό / στεγανό / πυρίμαχο / υδατοστεγές διάφραγμα».* 🕮 < αρχ. διαφράσσω ή διαφράττω. ⊙ διαφραγματικός.

διαχείριση, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. προσπάθεια καλύτερης οργάνωσης των διαθέσιμων πόρων (οικονομικών πόρων, ανθρώπινου δυναμικού, τεχνολογικών εργαλείων) για την πραγματοποίηση συγκεκριμένων ενεργειών και την επίτευξη στόχων, συνών. διοίκηση, επιστασία, επιτροπεία, επιμελητεία, 2. (στρατ.) στρατιωτική υπηρεσία με καθήκον τη σωστή χρήση χρημάτων και υλικών πάσης φύσεως, φρ.) *«διαχείριση κινδύνου», «διαχείριση αποβλήτων / απορριμμάτων», «διαχείριση προβλημάτων», «σύστημα διαχείρισης βάσης δεδομένων».* 🕮 < αρχ. διαχείρι(σις) -ση.

διαχειριστής, ο, ουσ. • (επάγγ.) αυτός που είναι υπεύθυνος για τα οικονομικά θέματα και τις διοικητικής φύσεως αποφάσεις μιας υπηρεσίας ή μιας εταιρείας. 🕮 < διαχειρισ- (< διαχειρίζομαι) -τής.

διαχειριστικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που έχει σχέση με τη διαχείριση. 🕮 < διαχειρισ-+ [κατάλ.] τικός. ◈ διαχειριστικά [επίρρ.].

διαχύνω και **διαχέω,** ρ. [μετβ.] • σκορπίζω κάτι προς διάφορες κατευθύνσεις. 🕮 < αρχ. διαχέω [= σκορπίζω].

διαχύτης και **διαχυτήρας,** ο, ουσ. • όργανο ή εξάρτημα συσκευής που διαχέει προς κάθε

κατεύθυνση υγρό, θερμότητα, ψύξη, ήχο, φως κ.λπ. 🕮 < διαχ(έω) + -υ- + -της.

διάχυτος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που έχει σκορπιστεί προς κάθε κατεύθυνση, 2. (μτφ.) αυτός που είναι φανερός, οφθαλμοφανής, ολοφάνερος. 🕮 < μσν. διάχυτος < διαχυ- (< αρχ. διαχέω) + -τος.

διαχωρίζω, ρ. [μετβ.] • 1. απομακρύνω μεταξύ τους ενωμένα πράγματα, 2. διαφοροποιούμαι σε επίπεδο απόψεων ή αρχών από τους άλλους. 🕮 < αρχ. διαχωρίζω.

διαχώρισμα, το, ουσ. • 1. διάφραγμα, χώρισμα, παραπέτασμα, παραβάν, 2. σχίσμα, διαίρεση. 🕮 < διαχωρίζω.

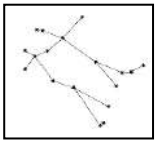
διαχωριστής, ο, ουσ. • 1. αυτός που διαχωρίζει κάτι, που διαιρεί ένα σύνολο, 2. είδος πλάκας που τοποθετείται στη κυψέλη των μελισσών, 3. (τεχνολ.) *«φυγόκεντρος διαχωριστής λαδιού / νερού»:* α) ολοκληρωμένο μηχάνημα σε σκάφος ή ελαιοτριβείο που διαχωρίζει τα μείγματα λαδιού και νερού στα ξεχωριστά συστατικά τους, β) (για αυτοκίνητο) ο φυγοκεντρικός μηχανισμός που βρίσκεται στο καπάκι της κυλινδροκεφαλής και διαχωρίζει το λιπαντικό από τις αναθυμιάσεις του στροφαλοθαλάμου και την επιστροφή τους πάλι στο κύκλωμα του λαδιού. 🕮 < διαχωρ(ίζω) + -ιστής.

διβάρι, το, ουσ. δες βιβάρι και ιβάρι [= ιχθυοτροφείο]. 🕮 < μσν. βιβάριον < λατιν. vivarium < vivo [= ζω].

δίβολο, το, ουσ. • (ναυτ.) μικρός πάσσαλος πάνω στον οποίο δένονται τα κουπιά της βάρκας με θηλιά. 🕮 < δι(ς) [= δύο] + βόλος.

διγόφι, το, ουσ. • (ναυτ.) αλιευτικό εργαλείο με το οποίο αποσπούν οι ψαράδες τα όστρακα από το βυθό της θάλασσας ή από τις βραχώδεις ακτές. 🕮 < δι(ς) [δύο] + γόμφος [= καρφί].

δίδυμος, ο, ουσ. • 1. αυτός που γεννήθηκε μαζί με κάποιον άλλο, που γεννήθηκε στην

ίδια γέννα, 2. (μτφ.) αυτός που μοιάζει πάρα πολύ με κάποιον άλλο, 3. (ουδ.) δύο άνθρωποι που συνεργάζονται στενά στον επαγγελματικό τους τομέα, 4. (αστρον.) αστερισμός στο Β. ημισφαίριο, 5. (αστρολ.) το τρίτο ζώδιο του ζωδιακού κύκλου, 6.[ως επίθ.] (ναυπ.) *«δίδυμοι έλικες».* 🕮 < αρχ. δίδυμος, -η και -ος, -ον, [= διπλός, δύο ειδών].

Διέγο και **Ντιέγκο Σουαρέζ,** το, • (γεωγρ.) πόλη με λιμάνι στο βόρειο τμήμα της Μαδαγασκάρης, έχει πληθυσμό 115.000 κατοίκους περίπου. 🕮 < πορτ. Diego Suarez [ανθρωπωνύμιο] ή Antsiranana [Αντσιρανάνα].

διεθνής, -ής, -ές, επίθ. • 1. αυτός που ανήκει σε πολλά ή και σε όλα τα έθνη, 2. αυτός που αποτελείται από αντιπροσώπους διαφόρων εθνών, 3. αυτός που αναφέρεται στις σχέσεις που πρέπει να διέπουν τα έθνη, 4. (ως ουσ.) α) αθλητής που έχει πάρει έστω και μία φορά μέρος σε αγώνα με την εθνική του ομάδα, β) ύμνος των κομουνιστικών κομμάτων, γ) (πολιτ.) *Διεθνής,* καθεμιά από τις τέσσερις παγκόσμιες οργανώσεις των αριστερών κομμάτων, 5. (φρ.) *«διεθνές γραφείο εργασίας / διακριτικό σήμα / ναυτικό δίκαιο / πιστοποιητικό γραμμής φορτώσεως», «διεθνής κώδικας σημάτων / πίνακας εγγραφής συχνοτήτων / κώδικας σημάτων μορς / μετεωρολογικός κώδικας», «Διεθνής Περιπολία Πάγων»,* [International Ice Patrol (IIP)], ειδική υπηρεσία της Αμερικανικής Ακτοφυλακής από το 1914, με καθήκον τον εντοπισμό και την παρακολούθηση των παγόβουνων, *«Διεθνές Σύστημα Μονάδων»,* σύστημα μονάδων μέτρησης αποδεκτό παγκοσμίως, *«Διεθνές Νομισματικό Ταμείο».* 🕮 < δια + έθν(ος) + -ής. ⊙ διεθνικός. ◈ διεθνώς [επίρρ.].

↳ **Διεθνής** Σύμβαση για την Ασφάλεια της Ανθρώπινης Ζωής στη Θάλασσα του 1974 (γνωστή ως SOLAS – Safety of Life at Sea) ορίζει τα ελάχιστα πρότυπα ασφαλείας για την κατασκευή, τον εξοπλισμό και τη λειτουργία των εμπορικών πλοίων.

↳ ***Διεθνής*** *Σύμβαση για τη Ναυτική Έρευνα και Διάσωση* του 1979 (γνωστή ως SAR - Search and Rescue) επιβάλλει στα συμβαλλόμενα κράτη την υποχρέωση: «να εξασφαλίσουν την παροχή βοήθειας σε κάθε άτομο που βρίσκεται σε κίνδυνο στη θάλασσα. Αυτό θα το πράττουν ανεξάρτητα της εθνικότητας ή της κατάστασης του ατόμου αυτού ή των περιστάσεων στις οποίες το άτομο αυτό βρέθηκε».

*«**Διεθνές** Εμπορικό Επιμελητήριο – International Chamber of Commerce»,*

*«**Διεθνές** Ναυτικό Επιμελητήριο – International Chamber of Shipping»,*
*«**Διεθνής** Υδρογραφικός Οργανισμός (International Hydrographic Organization »,*
*«**Διεθνής** Μετεωρολογική Οργάνωση - International Meteorological Organization»,*
***Διεθνής** Τηλεπικοινωνιακή Ενωση Κρατών - International Telecommunications Union*

↳ *«**Διεθνής** Ναυτιλιακός Οργανισμός - International Maritime Organization – IMO»*, οργανισμός που εποπτεύεται από τον Ο.Η.Ε. και είναι υπεύθυνος για το σύνολο των ναυτικών υποθέσεων. Αποτελείται από εκπροσώπους κάθε κράτους-μέλους και ασχολείται κυρίως με την εκπόνηση και επικύρωση συμβάσεων και αποφάσεων σχετικών με την ασφάλεια των πλοίων, τους περιβαλλοντικούς κανονισμούς και την ασφάλεια της ναυτιλίας.

διεισδύω, ρ. [μετβ.] • 1. περνώ μέσα από το χώρο κάποιου, εισχωρώ, τρυπώνω στα κρυφά, χώνομαι, 2. (μτφ.) κατανοώ το στοχασμού του άλλου, εμβαθύνω, καταλαβαίνω. 🕮 < μτγν. διεισδύω. ⊙ διείσδυση [= 1. εισχώρηση, τρύπωμα, 2. κατανόηση, εμβάθυνση].

διεκπεραιώνω, ρ. [μετβ.] • 1. ολοκληρώνω τις διαδικασίες εκείνες που είναι απαραίτητες για την επίλυση ή για τη ρύθμιση κάποιου θέματος, 2. ταξινομώ ή διαβιβάζω έγγραφα. 🕮 < μτγν. διεκπεραι(ῶ) [= μεταφέρω απέναντι] + -ώνω. ⊙ διεκπεραίωση, διεκπεραιωτής.

διέκπλους, ο, ουσ. • (ναυτ.) 1. πλεύση σκάφους διά μέσου περάσματος [αμφιγείου = στένωση θαλάσσιου χώρου οποιουδήποτε πλάτους που συνδέει ευρύτερες θαλάσσιες περιοχές], παραδείγματα διέκπλους είναι: *«ο Πορθμός του Μαγγελάνου»* που συνδέει δύο Ωκεανούς, *«η Μάγχη»* που συνδέει τον Ατλαντικό Ωκεανό με την Βόρεια Θάλασσα αλλά και ο Καφηρέας που ενώνει το ΝΑ. με το ΒΔ. Αιγαίο πέλαγος κ.λπ., διάπλευση, 2. (αρχ.) τακτικός ελιγμός πλοίου με στόχο τον διεμβολισμό της εχθρικής παράταξης (ναυτικό στρατήγημα), 3. θαλάσσια λωρίδα που ενώνει δύο μεγαλύτερες θάλασσες, συνών. μπουγάζι, κανάλι. 🕮 < αρχ. διέκπλοος.

Διέππη, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (γεωγρ.) πόλη [Dieppe] και λιμάνι της Γαλλίας στην περιοχή της Νορμανδίας, έχει πληθυσμό 28.358 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < παλαιοσκανδιναβικό dēop / djúpr. ⊙ Διεππιέ-ζος / -ζα.

διερμηνέας, ο/η, ουσ. • επαγγελματίας μεταφραστής που παρεμβαίνει για επικοινωνία μεταξύ ατόμων που δεν κατέχουν μία κοινή γλώσσα συνεννόησης, συνών. δραγουμάνος. 🕮 < μτγν. διερμηνεύω < διά + [αρχ.] έρμηνεύω < έρμηνεύς (ίσως από το θεωνύμιο Ἑρμῆς).

δίερση, η, ουσ. • (ναυτ.) κάθε περιστροφή σχοινιού [περασιά ή αλλιώς βόλτα] του σκάφους γύρω από ένα αντικείμενο κατά την στιγμή της πρόσδεσής του. 🕮 < αρχ. δίερ(σις) -ση, < διείρω [= διέρχομαι ή διαπερνώ].

διέρχομαι, ρ. [αμετβ.] • περνώ από κάπου ή ανάμεσα από κάποιους, ή από κάποια χρονική στιγμή της ζωής μου. 🕮 < αρχ. διέρχομαι.

διευθέτηση, η, ουσ. • 1. η ρύθμιση του προβλήματος, 2. (μτφ.) εξομάλυνση, διακανονισμός. 🕮 < διευθετώ.

διευθετώ, ρ. [μετβ.] • τακτοποιώ, διαμορφώνω, εξομαλύνω, βάζω τάξη. 🕮 < μτγν. διευθετῶ < αρχ. εὐθετέω / εὐθετῶ < εὔθετος < εὖ + τίθημι. ⊙ διευθέτης, διευθέτηση, διευθετήσιμος, διευθετίζω.

διεύθυνση, η, ουσ. • 1. η ευθύνη που έχει ο διοικητής της υπηρεσίας, του οργανισμού ή της εταιρείας, να προγραμματίζει και να επιβλέπει τη λειτουργία του χώρου του, 2. το πρόσωπο που καθοδηγεί τον επαγγελματικό ή υπηρεσιακό χώρο, 3. το σύνολο των προσώπων που συμβάλλουν στη διοίκηση ενός χώρου, 4. ο τόπος στον οποίο κατοικεί κάποιος, 5. (μηχανολ.) το σύνολο των μηχανισμών του οχήματος που συμβάλλουν στην ομαλή πορεία, 6. (φρ.) *«διεύθυνση δασών / σχολείου / κατοικίας / ρεύματος / παλίρροιας / υπουργείου ... / πυροβολικού / ανέμου / ορχήστρας / ηλεκτρονικού ταχυδρομείου»* και πολλά άλλα. 🕮 < διευθύν(ω) -σις > -ση.

διευθύνω, ρ. [μετβ.] • 1. οργανώνω με επιτυχία μία επιχείρηση, μία υπηρεσία, έναν αγώνα, μία εκδήλωση, μία ορχήστρα κ.λπ. 2. καθοδηγώ, κατευθύνω προς ένα σημείο κυβερνώ, πιλοτάρω, καπετανεύω, 3. διοικώ, κατευθύνω. 🕮 < μτγν. διευθύνω [= ισιώνω,

διορθώνω, κυβερνώ]. ⊙ διευθυντής, διεύθυνση, διευθυντήριο.

δίζυγο, το, ουσ. • 1. (αθλητ.) όργανο γυμναστικής που αποτελείται από δύο ξύλινους οριζόντιους δοκούς που στηρίζονται σε τέσσερις μεταλλικούς ορθοστάτες, 2. (ναυπ.) λούκι γύρω από το κατάστρωμα, για να φεύγουν τα νερά, κουρζέτο, (φρ.) *«δίζυγα εδάφους / ξύλινα / τοίχου / βάδισης».* 🕮 < δι(ς) [= δύο] + ζυγό(ς).

διηθώ, ρ. [μετβ.] • φιλτράρω ένα υγρό έτσι ώστε να απαλλαγεί από τις στερεές ουσίες που αιωρούνται σε αυτό, διυλίζω, λαμπικάρω. 🕮 < αρχ. διηθῶ. ⊙ διήθημα, διηθητήριο, διήθηση [= φιλτράρισμα], διηθητικός.

διηλεκτρικός, -ή, -ό, επίθ. • (φυσ.) αυτός που έχει μικρή ηλεκτρική αγωγιμότητα, που είναι κακός αγωγός του ηλεκτρισμού, που λειτουργεί ως μονωτής. 🕮 < γαλλ. diélectrique < δι(ά) + ηλεκτρικός. ⊙ διηλεκτρικότητα.

διημερεύω, ρ. [αμετβ.] • περνώ κάπου καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας, αντών. διανυκτερεύω. 🕮 < δια + ημερεύω. ⊙ διημέρευση.

διήμερο, το, ουσ. • το χρονικό διάστημα των δύο ημερών. 🕮 < δι(ς) [= δύο] + ημέρα.

διηπειρωτικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που σχετίζεται με δύο ή περισσότερες ηπείρους, (φρ.) *«Διηπειρωτικοί πύραυλοι»,* πύραυλοι που το βεληνεκές τους [= η απόσταση που διανύει το βλήμα] φτάνει από μια ήπειρο σε κάποια άλλη. 🕮 < μτφρδ. από την αγγλ. intercontinental. ◈ διηπειρωτικά [επίρρ.].

διήρης, η, ουσ. • (ναυπ.) τύπος αρχαίου κωπήλατου σκάφους που διέθετε δυο σειρές κουπιά σε κάθε πλευρά και έναν κωπηλάτη σε κάθε κουπί [δίκροτο] ή μία σειρά κουπιά και δύο κωπηλάτες σε κάθε κουπί [μονόκροτο], οι διαστάσεις του: 18-45 μ. μήκος και πλάτος τα 3-12 μ.. 🕮 < δι-ήρης < αριθμητικό πρόθεμα «δι-» + την κατάληξη «-ήρης».

δίθυρα, τα, ουσ. [συνήθως στον πληθ.] • (ζωολ.) ομοταξία μαλακίων [μύδια, στρείδια, χτένια, αχιβάδες, πίννες, κυδώνια κ.ά.], των οποίων το κύριο γνώρισμα είναι η παρουσία διπλού οστράκου [θυρίδες], λέγονται επίσης και ακέφαλα ή πελεκύποδα, επειδή το πόδι τους έχει σχήμα τσεκουριού. 🕮 < δι(ς) + θύρα.

Δίκαιο, το, ουσ. • το σύνολο των πολιτειακών θεσμοθετημένων κανόνων που ρυθμίζουν τις σχέσεις των πολιτών για την αρμονική τους συμβίωση, (φρ.) *«Αστικό / Υπαλληλικό / Εμπράγματο / Διεθνές / Εμπορικό / Ναυτικό - Maritime / Ποινικό Δικονομικό / Διοικητικό / Κοινό / Δημόσιο / Ιδιωτικό / Εργατικό / Δημοσιονομικό / Εκκλησιαστικό / Πτωχευτικό / Οικονομικό / Πειθαρχικό / Δικονομικό / Συνταγματικό / Εθιμικό / Ευρωπαϊκό / Αμερικανικό / Ρωμαϊκό», «Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο», «Διοικητικό Ναυτικό Δίκαιο», «Ιδιωτικό Διεθνές Ναυτικό Δίκαιο», «Ναυτεργασιακό Δίκαιο ή Ναυτεργατικό Δίκαιο», και άλλα.* 🕮 < αρχ. δίκαιον.

δικαιοδοσία, η, ουσ. • 1. η εξουσία που αποκτά κάποιος με νόμο ή με διαταγή για να κρίνει ή να ενεργήσει μέσα σε καθορισμένα πλαίσια, 2. το σύνολο των καθηκόντων και των δικαιωμάτων εκείνου που ασκεί την εξουσία ή που προσφέρει τις υπηρεσίες του. 🕮 < μτγν. δικαιοδοσία.

δικαιοσύνη, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (νομ.) α) η πιστή τήρηση και εφαρμογή των πολιτειακών νόμων, συνών. νομιμότητα, δίκαιο, β) το σύνολο των δικαστικών αρχών, καθώς και η δραστηριότητα τους, οι δικαστές, 2. η ιδιότητα του δίκαιου χαρακτήρα, 3. η δίκαιη πράξη, η απουσία ανισοτήτων, 4. (μυθολ.) *η *Δικαιοσύνη,* θεότητα, προσωποποίηση της ιδέας της δικαιοσύνης. 🕮 < αρχ. δίκαιος < δίκη < δείκνυμι [= φανερώνω, φέρνω στο φως].

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Δικαιοσύνη**, μία από τις εννέα Αρετές, αδελφές της η Ανδρεία, η Επιστήμη, η Καλοκαγαθία, η Ευταξία, η Εγκράτεια, η Πραότητα, η Σωφροσύνη και η Ελευθερία.

δικαίωμα, το, ουσ. • 1. απαίτηση προσώπου που στηρίζεται σε κατοχυρωμένο γραπτό ή άγραφο νόμο ή κάποια αρχή, 2. η άδεια που παραχωρείται σε κάποιον για να υλοποιήσει κάτι που επιθυμεί, 3. (πληθ.) νόμιμη αμοιβή, που μπορεί να απαιτήσει κάποιος για έργο

που έχει προσφέρει, 4. (φρ.) [γενικότ. - πληθ.] *«συγγραφικά / πνευματικά / συμβολαιογραφικά / ανθρώπινα / εργατικά / συνδικαλιστικά / ιδιοκτησιακά / ατομικά / πολιτικά δικαιώματα»*, 5. (φρ.) [ναυτ.] α) *«δικαίωμα αγκυροβολίας / αλιείας / διώξεως / επισκέψεως / επισχέσεως / εξακριβώσεως της εθνικότητας πλοίου / επιτάξεως ξένου πλοίου / κατακρατήσεως πλοίου / ναυσιπλοΐας / νηοψίας / προσωρινής κατασχέσεως / συνεχίσεως της πορείας»*, β) [πληθ.] *«δικαιώματα αποβάθρας / γερανού / διόδου / διάπλου / είσπλου / προνομίων / λιμένος / μεσίτου / Ναυαρχείου / νηοδόχου [ντόκου] / πράκτορα / σημαντήρων»*, γ) *«κανονικά / προξενικά δικαιώματα»*. 🕮 < αρχ. δικαίωμα [= 1. ενέργεια μέσω της οποίας επανορθώνεται το άδικο, κρίση, τιμωρία, ποινή, ζημία, 2. αξίωση, απαίτηση, σε Θουκ. δικαίωση, σε Κ.Δ. 3. διαταγή, απόφαση, διάταγμα, θέσπισμα].

«Το Πρώτο Σκαλί»
Εις το σκαλί για να πατήσεις τούτο
πρέπει με το **δικαίωμά** σου νά 'σαι
πολίτης εις των ιδεών την πόλι.
Και δύσκολο στην πόλι εκείνην είναι
και σπάνιο να σε πολιτογραφήσουν.
Στην αγορά της βρίσκεις Νομοθέτας
που δεν γελά κανένας τυχοδιώκτης.

Κωνσταντίνος Καβάφης

➢ *Τα Ποιήματα* (1897-1918), τόμ. Α', επιμ. Γ.Π. Σαββίδης, Ίκαρος, Αθήνα 1995 (4η έκδ.), σ. 105.

δικαιώνω, ρ. [μετβ.] • 1. αναγνωρίζω αυτό που είναι δίκαιο, 2. παραδέχομαι το σωστό, επικροτώ, 3. αναγνωρίζω τα δικαιώματα εργαζομένων, 4. [αμετβ.] *δικαιώνομαι,* βρίσκω το δίκιο μου, 5. λυτρώνομαι από τις αμαρτίες. 🕮 < αρχ. δικαιῶ < δίκαιος. ⊙ δικαίωμα, δικαίωση.

δικάσιμος, η, ουσ. • η ημέρα που έχει οριστεί για την διεξαγωγή της δίκης. 🕮 < μτγν. επίθ. δικάσιμος.

δικαστήριο, το, ουσ. • 1. (νομ.) ο χώρος εντός του οποίου πραγματοποιούνται οι εκδικάσεις των δικαστικών υποθέσεων αλλά και το οίκημα στο οποίο εδρεύουν οι αρμόδιες αρχές, 2. το σύνολο των δικαστών που εκδικάζουν υποθέσεις, 3. η διεξαγωγή δίκης, 4. (φρ.) *«ποινικό / αστικό / στρατιωτικό / εκκλησιαστικό δικαστήριο»*, τύποι δικαστηρίων που εκδικάζουν υποθέσεις με βάση τη φύση του αδικήματος ή την επαγγελματική προέλευση του κατηγορουμένου, *«Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο»*, για εκδίκαση εκλογικών υποθέσεων, *«Διαιτητικό Δικαστήριο»*, για υποθέσεις διαιτησίας, «Διεθνές Δικαστήριο» (της Χάγης), δικαστικό όργανο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, «Ευρωπαϊκό Δικαστήριο», *«Ανώτατο Ναυτικό Δικαστήριο – Armiratly Division of Highcour»*, [στην Αγγλία]. 🕮 < αρχ. δικαστήριον < δικάζω.

δικάταρτος, -η, -ο, επίθ. • 1. (ναυπ.) αυτό που έχει δύο κατάρτια, διίστιος, 2. (ουσιαστικοποιημένο) το *δικάταρτο*, το ιστιοφόρο σκάφος που έχει δύο κατάρτια. 🕮 < μσν. δικάταρτος.

δίκη, η, ουσ. • 1. (νομ.) εκδίκαση υποθέσεως με σκοπό την απονομή του δικαίου, συνών. ακροαματική διαδικασία, 2. τιμωρία, 3. (μσν.) μέλλουσα κρίση, 4. (αρχ.) τάξη, αρμονία, 5. ισχύς, 6. απόφαση, 7. (νομ.) δικαστική υπόθεση, 8. (μυθολ.) η *Δίκη, προσωποποιημένη θεά της δικαιοσύνης. 🕮 < αρχ. δείκνυμι [= φανερώνω, φέρνω στο φως].

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Δίκη**, κόρη του Δία και της Θέμιδος, αδελφή της Ευνομίας και της Ειρήνης, γνωστές και σαν Ώρες. Προσωποποίηση του δικαίου, της ορθής κρίσης και συμπεριφοράς. Κατά την πρώιμη αρχαϊκή περίοδο, θεωρούνταν προστάτισσα της βλάστησης και της καρποφορίας, ενώ κατά την κλασική εποχή συμβόλιζε τον δικαστικό αγώνα που διεξάγει κάθε απλός πολίτης.

δικηγόρος, ο/η, και **δικηγορίνα,** η, ουσ. • 1. (νομ.) επιστήμονας που προσφέρει τις νομικές του γνώσεις και ικανότητες έναντι αμοιβής, συνών. συνήγορος, υπερασπιστής, 2. αυτόκλητος υπερασπιστής σε διένεξη προσώπων. 🕮 < μσν. δικήγορος < δίκ(η) + -ήγορος < αρχ. ἀγορεύω < ἀγορά. ⊙ δικηγορία, δικηγορικός, δικηγορώ. O δικηγορόσημο.

δικλίδα, η, ουσ. • 1. (τεχνολ.) βαλβίδα που ρυθμίζει τη ροή υγρών ή αερίων σωμάτων και δεν επιτρέπει την αντιστροφή της πορείας τους, (φρ.) *«δικλίδα αναρρόφησης / ασφαλείας / ειδοποίησης κινδύνου»*, 2. καθετί που διασφαλίζει από κινδύνους και δυσάρεστες καταστάσεις, 3. (ναυτ.) δίφυλλη πορτούλα

μπουκαπόρτας πλοίου, συνήθως, τα δύο φύλλα της κανονιοθυρίδας σε παλαιό ξύλινο πολεμικό σκάφος. 🕮 < αρχ. δικλίς, γεν. δικλίδος [= αυτή που έχει δύο φύλλα, σανίδες, για πόρτες και πύλες] < δι- (< δις) + -κλις < κλίνω. ◈ εσφαλμένη η γραφή στη λ. δικλείδα με -ει-.

δίκλινος, -η, -ο, επίθ. • 1. για χώρο που έχει δύο κρεβάτια σε ξενοδοχειακό συγκρότημα, νοσοκομείο, κλινική κ.λπ. ή σε καμπίνα πλοίου, 2. (ως ουσ.) το δίκλινο, 3. (βοταν.) για φυτό με μόνο αρσενικά ή μόνο θηλυκά άνθη. 🕮 < δι(ς)- + κλίνη + -ος, [για την 1η + 2η ερμ.] μτφρδ. από τη γερμ. Zweibettig, [για την 3η ερμ.] μτφρδ. από τη νεολατιν. diclinus.

δικογραφία, η, ουσ. • (νομ.) το σύνολο των εγγράφων που περιέχονται στο φάκελο μίας δικαστικής υποθέσεως. 🕮 < δίκη + -γραφία < γράφω.

δίκρανος, ο, ουσ. ή **δικρανωτός σκαλμός,** ο, • (ναυτ.) μεταλλικός σκαλμός του οποίου το ελεύθερο άνω άκρο, καταλήγει σε ημικυκλική διχάλα μέσα στην οποία στηρίζεται και περιστρέφεται το κουπί κατά τη διάρκεια της κωπηλασίας. 🕮 < δι- (< δις = δύο) + κράνος.

δίκροτο, το, ουσ. • (ναυπ.) μεγάλο ιστιοφόρο πολεμικό πλοίο, βαρύ αλλά ευέλικτο, έφερε

τρεις ιστούς με τετράγωνα πανιά και είχε εκτόπισμα μέχρι 1.500 τόνους, έφερε συνολικά 64 με 78 κανόνια, ταξινομημένα σε δύο σειρές σε κάθε πλευρά που ξεπρόβαλαν από τετράγωνες μπουκαπόρτες, διέθετε πλήρωμα 600 - 700 ανδρών, σταμάτησε να χρησιμοποιείται από τα μέσα του 19ου αιώνα, συνών. διπόντες ή ντελίνι. 🕮 < αρχ. δὶς) + κροτεῖν [= με δύο καταστρώματα]. Οι Έλληνες ναυτικοί το ονόμαζαν πλοίο της γραμμής αλλά και ντελίνι από το γαλλ. de ligne.

δίκτυο, το, ουσ. • 1. (εργαλ.) πλέγμα από σύρμα, νήμα ή πετονιά, συνών. δίχτυ, πλεμάτι, φιλές, 2. (μτφ.) οργανωμένη ομάδα που συνδέει τα μέλη της με πολύπλοκους δεσμούς, 3. (μτφ.) σύνολο αγωγών, καλωδίων ή πολύπλοκων κυκλωμάτων στον τομέα των τηλεπικοινωνιών, της ηλεκτροδότησης, της ύδρευσης και άλλου, 4. πολλοί υπολογιστές συνδεδεμένοι μεταξύ τους. 🕮 < αρχ. δίκτυον, ίσως υποκ. του δίκτυς [= ρίψη, βολή]. ○ δικτυοπλόκος, δικτυόκαρπος.

δικτυοπλόκος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που πλέκει δίχτυα. 🕮 < δίκτυ + πλόκος.

δικτυωτός και **διχτυωτός,** -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που έχει το σχήμα του διχτυού, που είναι κατασκευασμένος σα δίχτυ, 2. (ως ουσ.) *το δικτυωτό,* είδος κατασκευής που ομοιάζει με δίχτυ, 3. (φρ.) *«δικτυωτό παραπέτο / σαμπάνιο / καφάσι».* 🕮 < μτγν. δικτυωτός < δικτυόομαι < αρχ. δίκτυον. ◈ δικτυωτά [επίρρ.].

δικύλινδρος, -η, -ο, επίθ. • (τεχνολ.) αυτός που έχει δύο κυλίνδρους. 🕮 < δὶ(ς) + κύλινδρος.

δίκωπος και **δίκουπος,** -η, -ο, επίθ. • 1. (ναυτ.) [για σκάφος] αυτός που κινείται με δύο κουπιά, 2. (αθλητ.) [ως ουσ.] η δίκωπος: α) αγωνιστικό είδος σκάφους με δύο κωπηλάτες, β) το αντίστοιχο αγώνισμα. 🕮 < αρχ. δί(ς) + -κωπος < κώπη [= κουπί].

διμερής, -ής, -ές, επίθ. • 1. αυτός που απαρτίζεται από δύο μέλη, που έχει δύο μέρη, 2. αυτός που διαιρείται σε δύο μέρη, 3. αυτός που γίνεται με τη συνεργασία ή τη συμφωνία δύο μερών (φρ.*) «διμερής σύσκεψη», «διμερής συνθήκη», «διμερείς σχέσεις».* 🕮 < αρχ. διμερής < δι- + μέρος < μείρομαι [= λαμβάνω μερίδιο ή το οφειλόμενο από κάτι]. ◈ διμερώς [επίρρ.].

διμεταλλικός, -η, -ο, επίθ. • (οικον.) αυτός που αναφέρεται στον διμεταλλισμό [δες λ.]. 🕮 < δι(ς) [= δύο] + μέταλλ(ο) + -ικός.

διμεταλλισμός, ο, ουσ. • (οικον.) νομισματικό σύστημα το οποίο βασίζεται στη δυνατότητα χρησιμοποίησης δύο πολύτιμων μετάλλων (όπως χρυσού και αργύρου συγχρόνως) που συνδέονται μεταξύ τους με μια αντιστοιχία αξίας η οποία καθορίζεται από τον νόμο. 🕮 < δι(ς) [= δύο] + μέταλλ(ο) + -ισμός. ⊙ διμεταλλιστής.

δίνη, η, ουσ. • 1. περιστροφική κίνηση ανέμων ή νερού εξαιτίας αντιθέτων ρευμάτων, συνών. στρόβιλος, υδατοστρόβιλος, ανεμοστρόβιλος, ρούφουλος, ρουφήχτρα, (φρ). *«δίνη ανέμου / αέρος / ιχνών πλοίου / ύδατος,*

[οι θαλάσσιες δίνες προκαλούνται από τις συγκρούσεις των παλιρροϊκών κυμάτων και από τα αντίθετα ρεύματα], (λογοτ.) *«Στη Δίνη του Μάελστρομ»,* τίτλος διηγήματος του Edgar Allan Poe, 2. (μτφ.) αλλεπάλληλα γεγονότα που αναστατώνουν το ανθρωπογενές περιβάλλον. 🕮 < αρχ. δίνη.

δινορεύματα, τα, ουσ. • (φυσ.) μορφή επαγωγικών ηλεκτρικών ρευμάτων που ρέουν σε κυκλική διαδρομή μέσα σ' ένα μεταβαλλόμενο μαγνητικό πεδίο. 🕮 < δίν(η) -ο- + [αρχ.] ῥεῦμα < ῥέω.

διόγκωση, η, ουσ. • η διαδικασία ή το αποτέλεσμα του διογκώνω: 1. αύξηση του όγκου ενός σώματος, 2. (ιατρ.) πρήξιμο, διάταση, οίδημα, 3. (μτφ.) α) αύξηση ενός ήδη μεγάλου ποσού, β) υπέρμετρη παρουσίαση ενός γεγονότος ή μιας κατάστασης, μεγαλοποίηση. 🕮 < μτγν. διόγκω(σις) + -ση.

διόδιο, το, ουσ. [πληθ. τα διόδια] • 1. ο φόρος που καταβάλλεται από οδηγό οχήματος ή τον καπετάνιο του σκάφους για να του επιτραπεί η διέλευση από κάποιο σημείο π.χ. αυτοκινητόδρομο ταχείας κυκλοφορίας, διώρυγα, γέφυρα, υποθαλάσσια σήραγγα κ.λπ. 2. ο τόπος όπου καταβάλλεται ο παραπάνω φόρος. 🕮 < μτγν. διόδιον < δίοδος < αρχ. δι(ά) + ὁδός.

δίοδος, η, ουσ. [γεν. διόδου] • 1. το πέρασμα από τον ένα τόπο στον άλλο, διάβαση, 2. στενός δρόμος, μονοπάτι, ατραπός, διάδρομος, 3. (τεχνολ.) ηλεκτρονικό εξάρτημα που επιτρέπει τη διέλευση ρεύματος από δύο ημιαγωγούς προς μία μόνο κατεύθυνση. 🕮 < αρχ. δι(α) + ὁδός.

διοίκηση, η, ουσ. • 1. η ενέργεια του διοικώ, κυβέρνηση, 2. α) το πρόσωπο ή τα πρόσωπα που ασκούν τη διοίκηση, β) το κτίριο ή τα γραφεία όπου στεγάζεται ο διοικητής και οι διοικητικοί υπάλληλοι, το διοικητήριο, το διευθυντήριο, (φρ.) *«Ανωτέρα Διοίκηση» «διοίκηση ναυτικού διαμερίσματος / λιμένος», «Διοίκηση Φρεγατών / Ταχέων Σκαφών / Ναρκοπολέμου / Υποβρυχίων / Πλοίων Επιτηρήσεως / Αμφίβιων Δυνάμεων / Αεροπορίας Ναυτικού / Υποβρύχιων Καταστροφών», «Ναυτική Διοίκηση Αιγαίου»,* [Υπηρεσίες που υπάγονται στο Αρχηγείο Στόλου του Ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού]. 🕮 < αρχ. διοίκη(σις) -ση.

διοικητής, ο, **διοικήτρια,** η, ουσ. [γεν. διοικητού, κλητ. διοικητά/-ή] • αυτός/ή που διοικεί, που είναι επικεφαλής σε εταιρεία δημοσίου συμφέροντος ή μεγάλου κοινωφελούς ιδρύματος ή ιδιωτικής εταιρείας με κοινωνικά χαρακτηριστικά, π.χ. τράπεζα, εταιρεία τηλεφωνίας ή εξηλεκτρισμού κ.λπ. (ειδικότ. στρατ.) υπεύθυνος βαθμοφόρος με διοικητικά καθήκοντα σε στρατιωτική μονάδα, καστελάνος [δηλ. διοικητής καστελίου]. 🕮 < μτγν. διοικητής.

διοικώ, ρ. [μετβ.] • ασκώ διοίκηση, διαχειρίζομαι σοβαρές υποθέσεις, εποπτεύω, καθοδηγώ, διευθετώ, εξουσιάζω, κυβερνώ. 🕮 < αρχ. διοικῶ με αρχική σημασία [= φροντίζω τα του οίκου μου] < δι(α) + -οἰκῶ < οἶκος. ⊙ διοικητικός.

δίολκος, η, ουσ. • ειδικά διαμορφωμένο αυλάκι επί του εδάφους, πλακοστρωμένο, πάνω στο οποίο έσερναν τα πλοία, την περίοδο της αρχαιότητας, με σκοπό τη διέλευση του σκάφους από στεριά, όπως π.χ. στον Ισθμό της Κορίνθου ή, στη διώρυγα του Ξέρξη στη Χαλκιδική. 🕮 < μτγν. δίολκος < δι- + [αρχ.] ὁλκός < ἕλκω [= τραβώ].

διοξ(ε)ίδιο, το, ουσ. • (χημ.) ένωση στοιχείου με δύο άτομα οξυγόνου. 🕮 < δι(ς)- [= δύο] + οξείδιο.

δίοπος, ο/η, ουσ. • (ναυτ.) ο κατώτατος βαθμός υπαξιωματικού (OR-4) στο σύγχρονο ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό, ανώτερος του υποδίοπου [= τιμητικός βαθμός ναύτη, αντίστοιχου του υποδεκανέα στο στρατό] και κατώτερος του κελευστή. Οι αντίστοιχοι βαθμοί στον Ελληνικό Στρατό Ξηράς είναι ο δεκανέας και στην Ελληνική Πολεμική Αεροπορία ο υποσμηνίας. 🕮 < αρχ. διέπω [= διευθύνω, τακτοποιώ, ρυθμίζω ένα ζήτημα, κυβερνώ, κανονίζω, καθορίζω]. Στην αρχαιότητα, ο Δίοπος μπορούσε να ήταν ο αρχηγός - κυβερνήτης - διοικητής πλοίου, αλλά και ο επιτηρητής / επιστάτης της εκφόρτωσής του πλοίου.

διόπτευση, η, ουσ. • α) η διαδικασία ή το αποτέλεσμα του διοπτεύω, ρελέβο, β) η γω-

νία που σχηματίζει η διεύθυνση ενός σημείου (από τον παρατηρητή) με τη διεύθυνση του Βορρά, (φρ.) *«διόπτευση αληθής / διπλή / μαγνητική / απόλυτη / κατά γωνία 45ο / πυξίδας / απόπλου / αγκυροβολίου / διασταυρούμενη / πολλαπλή / ραδιογωνιομετρική / της ξηράς / ασφαλείας / σχετική».* 🕮 < μτγν. διόπτευσις < αρχ. διοπτεύω [= παρατηρώ, εξετάζω, κατασκοπεύω].

διοπτεύω, ρ. [μετβ.] • 1. (αρχ.) παρατηρώ, εξετάζω, κατασκοπεύω, 2. (ναυτ.) ρελεβάρω, καθορίζω τη θέση του σκάφους παρατηρώντας κάποιο σταθερό σημείο στην ξηρά [κάβος, φάρος κ.λπ.] ή τη θάλασσα. 🕮 < αρχ. διοπτεύω.

διοπτηρία, η, ουσ. • (τεχνολ.) η πυξίδα. 🕮 < αρχ. διοπτ(εύω) + -τηρία.

διόπτρα, η, ουσ. • 1. (τεχνολ.) οπτικό όργανο που αποτελείται από φακούς και είναι χρήσιμο για την παρατήρηση των ουράνιων σωμάτων ή αντικειμένων που βρίσκονται σε μεγάλη απόσταση, <u>συνών.</u> τηλεσκόπιο, κιάλι, (φρ.) *«διόπτρα πρισματική»,* 2. (ναυτ.) οπτικό όργανο λήψης διοπτεύσεων και το τηλεσκόπιο του εξάντα, 3. (στρατ.) στόχαστρο που τοποθετείται σε όπλο για μεγαλύτερη ευκρίνεια στη βολή, 4. (ιατρ.) χειρουργικό εργαλείο, 5. (πληθ.) *διόπτρες,* αλλιώς τα ματογυάλια. 🕮 < αρχ. δίοπτρον < δι(α) + -οπτρον < θ. οπ- του όράω, όρῶ [= βλέπω]. O διοπτροφόρος [= ο γυαλάκιας].

διοπτρία, η, ουσ. • (φυσ.) μονάδα μέτρησης της ισχύος ενός φακού. 🕮 < γαλλ. dioptrie < μτγν. διόπτρα < αρχ. όράω [= βλέπω].

διορθώνω, ρ. [μετβ.] • 1. εντοπίζω το λάθος στο γραπτό κείμενο ή στον προφορικό λόγο και υποδεικνύω το σωστό, 2. επισκευάζω κάτι που είναι χαλασμένο, 3. επαναφέρω κάτι στην σωστή θέση ή στην αρχική του θέση, 4. επανορθώνω με τη στάση μου μια λαθεμένη κατάσταση, 5. εξαλείφω μια σωματική ατέλεια ή αδυναμία, 6. (μτφ.) κάνω κάποιον με τις παρατηρήσεις μου να αλλάξει συμπεριφορά και στάση, <u>συνών.</u> συνετίζω, φρονηματίζω. 🕮 < αρχ. διορθ(ῶ) + -ώνω.

διόρθωση, η, ουσ. • η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του διορθώνω: 1. ο έλεγχος του γραπτού ή του προφορικού λόγου και η αντικατάσταση του λάθους με το σωστό, 2. αποκατάσταση μιας βλάβης, 3. εξάλειψη κάποιας ατέλειας ή ενός ελαττώματος, 4. νουθεσία προς κάποιον για αλλαγή της συμπεριφοράς του, φρονηματισμός, 5. (τυπογρ.) ο εντοπισμός των σφαλμάτων σε δακτυλογραφημένο κείμενο που είναι προς εκτύπωση, 6. (ναυτ. φρ.) *«διόρθωση ναυτικού χάρτη / μήκους / πλάτους / ύψους / πλεύσης / σφάλματος εξάντα – πυξίδας / χρόνου».* 🕮 < διορθώνω. ⊙ διόρθωμα, διόρθωση, διορθωτήρας, διορθωτής, διορθωτικός.

διορθωτήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) όργανο για την αυτόματη διόρθωση των στοιχείων βολής των ναυτικών πυροβόλων. 🕮 < διορθ(ώνω) + -ωτήρας.

διορίζω, ρ. [μετβ.] • 1. προσλαμβάνω κάποιον ως υπάλληλο σε μια δημόσια υπηρεσία ή σε οργανισμό κοινής ωφέλειας, μόνιμα ή προσωρινά, με συμβάσεις ορισμένου χρόνου, 2. αναθέτω σε κάποιον την εκτέλεση ενός συγκεκριμένου έργου εντός χρονικού πλαισίου, 3. δίνω εντολή, διατάσσω, παραγγέλνω. 🕮 < αρχ. διορίζω < διά + ὁρίζω [= χαράζω όρια, καθορίζω].

διορισμός, ο, ουσ. • 1. τοποθέτηση προσώπου σε υπηρεσία επ' αμοιβή, <u>αντών.</u> απόλυση, καθαίρεση, παύση, διαθεσιμότητα, 2. το έγγραφο που χρειάζεται κάποιος για την υπηρεσιακή του τοποθέτηση, διοριστήριο. 🕮 < διορίζω [δες λ.] + -ισμός.

διόρυξη, η, ουσ. • εκσκαφή, διάνοιξη τάφρου, κατασκευή διώρυγας. 🕮 < μτγν. διόρυξ(ις) + -η.

διοσημία, η, ουσ. • (αρχ.) φυσικό ή καιρικό φαινόμενο, (π.χ. έκλειψη σελήνης, αστραπή, σεισμός κ.λπ.) που οι αρχαίοι το θεωρούσαν θεϊκό μήνυμα και το χαρακτήριζαν σαν προάγγελο σημαντικών γεγονότων ή καταστροφών. 🕮 < αρχ. διο- (< *Ζεύς, γεν. Διός) + -σημία < σήμα.

<u>ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ:</u> **Ζευς** ή **Δίας**, ο μεγαλύτερος, σε κύρος και δύναμη, από όλους τους θεούς του Ολύμπου. Είναι ο θεός που κατοικεί στα ουράνια ή στην κορυφή του Ολύμπου ή στο πιο ψηλό βουνό κάθε περιοχής για τις θρησκευτικές αντι-

λήψεις των ανθρώπων. Κυρίαρχος των στοιχείων της φύσης, τιμωρός των κακούργων, βοηθός, συμπαραστάτης αλλά και κριτής θεών και ανθρώπων.

διόσκουροι, οι, ουσ. • 1. (αστρον.) ο αστερισμός των Διδύμων [λατιν. Gemini], 2. δίδυμα αδέλφια, 3. (μτφ.) καρδιακοί φίλοι, 4. (φυσ.) ηλεκτρικό φωτεινό φαινόμενο, το οποίο εμφανίζεται σε αιχμηρές προεξοχές κατά τη διάρκεια της νύχτας σε στιγμές κακοκαιρίας, π.χ. στα κατάρτια και τις κεραίες των πλοίων, στο ρύγχος των αεροπλάνων, συνών. τελώνια, 5. (μυθολ.) *οι *Διόσκουροι,* πρόσωπα της ελληνικής μυθολογίας. 🕮 < μυθ. κύρ. όν. *Διόσκουροι (γιοι του Δία) < Διός Κούροι < Διό- (< Ζεύς, γεν. Διός) + κούροι, πληθ. του επικού ιωνικού τ. κούρος αντί κόρος [= γιος, νέος, παλληκάρι].

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Διόσκουροι**, δίδυμοι ήρωες της Λακωνίας, γιοι του Τυνδάρεου και της Λήδας, αδέλφια της Ελένης και της Κλυταιμνήστρας. Κάστωρ και Πολυδεύκης τα ονόματά τους. Πολλοί είναι οι μύθοι και οι παραλλαγές τους τόσο για τη γέννηση όσο και για τη ζωή και το θάνατό τους. Ο γνωστότερος, ίσως, μύθος μαρτυρεί πως ο Δίας με τη μορφή κύκνου ενώθηκε με τη Λήδα. Για εννέα μήνες τα παιδιά εκκολάφθηκαν σ' ένα αβγό. Νεότερη παράδοση αναφέρει πως μαζί τους γεννήθηκε και η Ελένη. [φωτό: Λεπτομέρεια, *«Ο Κάστωρ και ο Πολυδεύκης σώζουν την Ελένη»*, πίνακας του Jean-Bruno Gassies (1817). Πηγή εικόνας: wga.hu.

διοφθάλμιος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που έχει δύο φακούς όπως έχουν τα κιάλια. 🕮 < δι- + οφθαλμός + -ιος.

διοχέτευση, η, ουσ. • 1. μεταφορά υγρού ή αερίου σώματος διαμέσου κάποιου αγωγού, 2. (μτφ.) μετάδοση πληροφορίας ή διακίνηση λαθραίων στην αγορά ή ναρκωτικών ουσιών κ.λπ. 🕮 < διοχετεύ(ω) -σις > -ση.

διοχετεύω, ρ. [μετβ.] • 1. μεταφέρω μέσω αγωγού κάποιο υγρό ή αέριο στοιχείο, 2. μεταφέρω δια μέσου καλωδίων ηλεκτρική ενέργεια, 3. (μτφ.) μεταβιβάζω σε άλλους ιδέες, εμπόρευμα, πλούτο κ.λπ., διακινώ. 🕮 < αρχ. δι(α) + οχετεύω [= κατευθύνω τη ροή του νερού μέσω οχετού, τάφρου ή διώρυγας] < οχετός.

διπαράλληλος, ο, ουσ. • (ναυτ.) όργανο μέτρησης και χάραξης των πορειών και διοπτεύσεων στον ναυτικό χάρτη αλλά και σχεδιασμού παράλληλων ευθειών, είδος διπλού χάρακα. 🕮 < δι(ς) + παράλληλος.

διπλάρωμα, το, ουσ. • η ενέργεια του διπλαρώνω: 1. (μειωτ.) η προσέγγιση και η δημιουργία σχέσεων με κάποιον για συμφεροντολογικούς λόγους, 2. (ναυτ.) πλεύρισμα. 🕮 < διπλαρώ(νω) -μα.

διπλαρώνω, ρ. [μετβ.] • 1. (μειωτ.) πλησιάζω κάποιον με σκοπό το προσωπικό συμφέρον, 2. (ναυτ.) πλευρίζω με το σκάφος μου κάποιο άλλο πλοίο ή προσεγγίζω με τα πλάγια σε κάποιο κρηπίδωμα, συνών. ακοστάρω. 🕮 < διπλάρ(ι) [= δίμιτο ύφασμα] < διπλ(ός) -άρ(ι) + -ώνω.

διπλασιάζω, ρ. [μετβ.] • κάνω κάτι δύο φορές μεγαλύτερο ή περισσότερο, το κάνω διπλάσιο. 🕮 < αρχ. διπλασιάζω. ⊙ διπλασίασμα, διπλασιαστής, διπλασιασμός, διπλασίαση.

διπλασιασμός, ο, ουσ. • αυξάνω κάτι κατά δύο φορές περισσότερο, δίπλιασμα. 🕮 < αρχ. διπλασιασμός.

διπλάσιος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που είναι δύο φορές μεγαλύτερος ή περισσότερος από κάποιον άλλο, διπλός. 🕮 < αρχ. διπλάσιος. ◈ διπλάσια [επίρρ.].

διπλασφάλεια, η, ουσ. • είδος ασφαλιστικής κάλυψης όταν: α) το άτομο ασφαλίζεται σε δύο ασφαλιστικούς οργανισμούς ή ιδιωτικές ασφαλιστικές εταιρείες, αλλά και β) τα εμπορεύματα εκείνα ή τα μεταφερόμενα φορτία ή τα σκάφη που ο ιδιοκτήτης τους ή ο μεταφορέας αυτών είναι συμβεβλημένος με δύο ή περισσότερες ασφαλιστικές εταιρείες. 🕮 < διπλ(ος) + ασφάλεια.

διπλέλικος, -η, -ο, επίθ. • [το ουδέτερο ως ουσιαστικό για πλοία ή διάφορα σκάφη] 1. (τεχνολ.) αυτός που φέρει δύο έλικες, είτε ομοαξονικά, είτε χωριστά, 2. (ναυπ.) αυτός που φέρει δύο προπέλες. 🕮 < διπλ(ός) + έλικ(α) + -ος.

δίπλευρος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που έχει δύο πλευρές ή δύο μέτωπα, διμέτωπος. 🕮 < δι- + -πλευρος.

δίπλοκος, -η, -ο, επίθ. • [το ουδέτερο ως ουσιαστικό] χοντρό διπλοπλεγμένο ναυτικό σχοινί, κοινώς το καρλίνο. 🕮 < μσν. επίθ. δι(ς)- + -πλοκος.

διπλόκωπος, -η, -ο, επίθ. • (για πλοίο) 1. ονομασία πλοίου στα πέλματα του οποίου κάθονται ανά δύο οι ερέτες [= κωπηλάτες], (φρ.) *«διπλόκωπος λέμβος»,* 2. σκάφος με δύο κουπιά. 🕮 < διπλο- + -κωπος < κώπη [= κουπί].

διπλός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που αποτελείται από δύο όμοια μέρη, ο διπλάσιος, (φρ.) *«διπλή ανάδραση / αρμοκαλύπτρα / αντήχηση / βαλβίδα / δάσμη / διάθλαση / διαμόρφωση / διαμόρφωση / δίοδος / επένδυση / κάρφωση / λήψη / μηχανή / λυχνία / σιδηρογωνία / σύνδεση / τρίοδος / τρόπιδα / καρίνα / τελεία / παύλα / βάρδια», «αντλία διακόπτης διπλής ενέργειας», «διπλός κρικόδεσμος / αγωγός / ποδόδεσμος / σφονδυλόκομβος / στρόφαλος / τρόχιλος / ιστός / επιτονόδεσμος / πράκτορας».* 🕮 < μτγν. διπλός < αρχ. διπλ(οῦς). ◈ διπλά [επίρρ.]. ⭕ διπλοπρόσωπος, διπλόφαρδος, διπλογράφος, διπλογραφία, διπλοσάνιδο.

διπλότυπο, το, ουσ. • 1. μπλοκ αποδείξεων πληρωμής με δύο τμήματα για κάθε απόδειξη, ένα για εκείνον που πληρώνει και ένα για εκείνον που εισπράττει, 2. οποιοδήποτε έντυπο διατίθεται σε δύο αντίγραφα. 🕮 < διπλο- + τύπο(ς).

δίπλωμα, το, ουσ. • 1. το τύλιγμα, το τσάκισμα ρούχων, χαρτιών ή άλλων αντικειμένων, 2. επίσημο έγγραφο που πιστοποιεί τις γνώσεις και τις ικανότητες ενός συγκεκριμένου προσώπου, 3. πτυχίο πανεπιστημιακής σχολής, (φρ.) *«δίπλωμα ασυρματιστή / ειδικότητας / ευρεσιτεχνίας / μηχανικού / πλοιάρχου / οδήγησης».* 🕮 < αρχ. διπλόω, -ῶ, < διπλοῦς. ⊙ διπλωμάτης. ⭕ διπλωματούχος.

διπλωματούχος, ο/η, ουσ. • αυτός που έχει αποκτήσει δίπλωμα ή πτυχίο κάποιας ανώτερης σχολής. 🕮 < διπλωματ- (< δίπλωμα) [< γαλλ. diplômé] + -ούχος < έχω.

διπλώνω, ρ. [μετβ.] • 1. τσακίζω σε δύο ή περισσότερα μέρη κάποιο υλικό όπως χαρτί ή ύφασμα, <u>συνών.</u> κάμπτω, 2. περιτυλίγω κάποιο αντικείμενο. 🕮 < διπλ(ός) + -ώνω < αρχ. διπλόος / διπλοῦς < δι- + -πλόος / -πλοῦς < διπλῶ [= επαναλαμβάνω], μτγν. σημ. [= διπλασιάζω]. ⊙ δίπλωμα, δίπλωση διπλωτός, διπλωτικός.

διπολικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που έχει δύο πόλους, δίπολος: 1. (φυσ.) *«διπολικός διακόπτης», «διπολική γεννήτρια»,* 2. (μαθημ.) διπολικές συντεταγμένες, 3. (μτφ.) αυτός που βασίζεται σε δύο αντίθετες συνιστώσες. 🕮 < δίπολ(ος) + -ικός.

διπόντες, ο, άκλ. ουσ. • (ναυτ.) ονομασία για δίκροτο ιστιοφόρο πλοίο της γραμμής ή για μεγάλο πολεμικό πλοίο, όπως ήταν το βασέλο ή ντελίνι, μικρότερο από το τρίκροτο, αλλά περισσότερο ευέλικτο, διέθετε δύο σειρές κανόνια, <u>συνών.</u> δίκροτο. 🕮 < δι(ς) + πόντ(ος) + -ες.

δίπτερος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που έχει δύο φτερά / πτερά, (φρ.) *«δίπτερη έλικα»,* έλικα που χρησιμοποιείται σε ιστιοπλοϊκά σκάφη, 2. (αρχιτ.) αυτός που περιβάλλεται από διπλή σειρά κιόνων. 🕮 < αρχ. δίπτερος.

διπύθμενος, -η, -ο, επίθ. • [το ουδ. ως ουσ.] (ναυπ.) [πληθ.] *διπύθμενα,* τα στεγανά διαμερίσματα στα οποία έχει κατανεμηθεί ο χώρος του πλοίου που ορίζεται μεταξύ του εξωτερικού πυθμένα και του δαπέδου των αμπαριών [πλοία διπλού τοιχώματος], <u>αντών.</u> μονοπύθμενο. 🕮 < δι(ς) + πυθμένας.

διπυρίτης, ο, ουσ. • (φρ.) *«διπυρίτης άρτος»,* άρτος που ψήθηκε δυο φορές, το παξιμάδι, η γαλέτα. 🕮 < δι (< αρχ. δίς = επίρρ. δύο φορές, διπλά) + -πυρίτης < (αρχ.) πῦρ.

δισβάρκο και **ντισμπάρκο** και **ντε(σ)μπάρκο,** το, ουσ. • σημείο αποβάσεως και η απόβαση. 🕮 < ιταλ. disbarco και desbarco.

↳ Τόσο λοιπόν οι πρόσφυγες όσο κ' οι λιάπηδες άκουσαν με υποψία τα λόγια κείνων πού γύρευαν να πολεμήσουνε στη θάλασσα. Φοβόνταν μην τυχόν και τους παρατήσουν σύξυλους πάνω στο βράχο, αν στον άνισο αγώνα νικιόνταν τα ψαριανά καράβια. Και γι' αυτό είπανε:

— Μιας και πήραμε την απόφαση να κρατήσουμε το νησί, το σωστό στέκεται νά 'χουμε την ίδια τύχη όλοι.

— Τί λέτε τότες να κάνουμε;

— Να ξαρματώσετε τα καράβια σας και να βάλουμε τα κανόνια τους στα πίζουλα μέρη όπου μπορεί να κάνει **ντισμπάρκο** ο Τούρκος. Καθώς μικρό το νησί κι αφιλόξενες κατά την τραμουντάνα και την όστρια οι ακρογιαλιές έχουμε βάσιμες ελπίδες να γαμήσουμε το κέρατο του Τοπάλ αν γυρέψει να κάνει **ντισμπάρκο**.
Με τούτη τη γνώμη τάχθηκαν και πολλοί ψαριανοί κ' έτσι αποφασίστηκε φανερώσουν στήθος στον Χοσρέφ στην ξηρά κι όχι στη θάλασσα. Και για να' ναι σίγουροι πως όλοι θ' ακολουθήσουν, πρόσταξαν να βγάλουν από τα καράβι τιμόνια, εξόν από πέντε που θα τα κράταγαν αρματωμένα να βοηθήσουν τα μπουρλότα.
➢ Απόσπασμα από το βιβλίο «*Κανάρης*» του **Δημήτρη Φωτιάδη**, σελ.233-238, εκδ. Β.Ε.Κ. 1960.

δίσεκτος και **δίσεχτος,** -η, -ο, επίθ. • 1. ο χρόνος που έχει 366 ημέρες, 2. (μτφ.) χρόνος με δυσκολίες και συμφορές. 🕮 < μσν. δίσεκτος.

δισκέτα, η, ουσ. • (πληροφ.) μικρός εύκαμπτος δίσκος, πολύτιμος ως εργαλείο στην πληροφορική για εγγραφή και αποθήκευση πληροφοριών. 🕮 (αντιδάνειο) < αγγλ. diskette < αρχ. δίσκος [= 1. στρογγυλή πέτρινη πλάκα που ρίχνεται αθλητικό αγώνα, 2. οτιδήποτε έχει το σχήμα του δίσκου] < δικεῖν, απαρ. του ἔδικον, αόρ. β΄ [= 1. ρίχνω, πετώ μακριά, 2. πλήττω, χτυπώ, βάλλω].

δισκοπρίονο, το, ουσ. • (εργαλ.) ηλεκτρικό πριόνι [φαλτσοπρίονο] με τροχό, για ξύλα ή μέταλλα, το οποίο έχει τη δυνατότητα να κόβει υπό γωνία, (φρ.) «*δισκοπρίονο επαγγελματικό / πάγκου / χειρός / πλακιδίων / μπαταρίας*». 🕮 < δίσκο(ς) + -πριόν(ι) -ο-.

δίσκος, ο, ουσ. • 1. (αθλητ.) κυκλικό πέτρινο ή μεταλλικό αντικείμενο που χρησιμοποιείται στο αγώνισμα της δισκοβολίας, 2. σκεύος σερβιρίσματος, 3. (εκκλ.) α) ιερό σκεύος για τη τοποθέτηση του άρτου, β) σκεύος για τη συγκέντρωση χρημάτων στις εκκλησίες [ενέργεια που στις μέρες μας συνεχίζεται αν και τυπικά απαγορεύεται], 4. επίπεδη επιφάνεια καλυμμένη με βινύλιο κατάλληλη για αναπαραγωγή ήχου, 5. (ανατ.) οστέινες συνδέσεις που επιτρέπουν την κίνηση των σπονδύλων, 6. (πληροφ.) μαγνητική επιφάνεια εγγραφής δεδομένων σε υπολογιστή, 7. εξάρτημα ζυγαριάς στο οποίο τοποθετούνται τα βαράκια ή το αντικείμενο μέτρησης, 8. (μηχανολ.) εξάρτημα μηχανικών μερών, (φρ.) «*δίσκος βαλβίδας / γραμμής φόρτωσης / έκκεντρου / ηλιακού ρολογιού / στροφάλου / μουσικός / οπτικός / διακοσμητικός / χρυσός / ασημένιος / χάλκινος / πλατινένιος / μεταλλικός / ξύλινος / επάργυρος / ψάθινος / γυάλινος / πλαστικός / ανοξείδωτος / σερβιρίσματος / σκληρός / κοπής / της Φαιστού*». 🕮 < αρχ. δίσκος [= 1. στρογγυλή πέτρινη πλάκα που ρίχνεται αθλητικό αγώνα, 2. οτιδήποτε έχει το σχήμα του δίσκου] < δικεῖν, απαρ. του ἔδικον, αόρ. β΄ [= 1. ρίχνω, πετώ μακριά, 2. πλήττω, χτυπώ, βάλλω]. ⭕ δισκοπρίνονο, δισκοβολία, δισκοπότηρο, δισκοθήκη, δισκόφρενο.

δισπέντζα και **δισπέντσα,** η, ουσ. δες δεσπέντσα.

δίστομος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που έχει δύο στόμια ή στόματα ή δύο εισόδους ή εξόδους, 2. αυτός που έχει δύο κόψεις, δίκοπος, συνών. αμφίστομος, 3. (ειδικότ.) αυτός που διακλαδίζεται, (φρ.) «*δίστομος κρουνός*», αγωγός νερού με δύο εξόδους σε πλοία, βιομηχανίες ή στους δρόμους για τροφοδοσία των πυροσβεστικών οχημάτων. 🕮 < αρχ. δίστομος.

δίστροφος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που διαθέτει δύο όμοια είδη που περιστρέφονται, (φρ.) «*δίστροφο σχοινί*», [ως ουσ.: *το δίστροφο*] σχοινί πλεγμένο με δύο ή τρία λεπτότερα κλώσματα [= νήματα], κοινώς: τρισίλιο. 🕮 < μσν. δίστροφο(ν).

διυλίζω, ρ. [μετβ.] • 1. καθαρίζω υγρό από ξένες ουσίες, συνών. διηθώ, φιλτράρω, ραφινάρω, σουρώνω, λαγαρίζω, 2. (μτφ.) εξετάζω κάτι εξονυχίστηκα. 🕮 < αρχ. δι-υλίζω, [= στραγγίζω, φιλτράρω] < δι(α) + -ύλ(ίζω) < ὕλη.

διύλιση, η, ουσ. • το καθάρισμα υγρών σωμάτων από ξένες ουσίες με φυσικές ή χημικές διαδικασίες, συνών. διήθηση, φιλτράρισμα, στράγγισμα, ραφινάρισμα. 🕮 < μσν. διύλι(σις) -ση, γαλλ. raffinage. ⭕ διύλιση, διύλισμα, διυλιστήρας, διυλιστήριο.

διυλιστήριο, το, ουσ. • (τεχνολ.) 1. εργοστάσιο επεξεργασίας πετρελαίου, 2. μονάδα κα-

θαρισμού του πόσιμου νερού κυρίως από αιωρούμενα σωματίδια και παθογόνα μικρόβια. 🕮 < μτγν. διυλιστήριον < διυλιστήρ < διυλίζω, γαλλ. raffinerie.

διφασικός, -ή, -ό, επίθ. • (ηλεκτρ.) αυτός που έχει δύο φάσεις, ρεύμα εναλλασσόμενο. 🕮 < δι- + φάσ(ις) + [καταλ.] -ικός, μτφρδ. από τη γαλλ. diphasé.

διχάζω, ρ. [μετβ.] • 1. χωρίζω στα δύο, 2. (μτφ.) σπέρνω τη διχόνοια. 🕮 < αρχ. διχάζω < επίρρ. δίχα [= σε δύο μέρη] < δίς.

δίχαλο, το, ουσ. • 1. σημείο στο οποίο διχάζεται ο δρόμος, 2. οποιοδήποτε εργαλείο που καταλήγει στη μία άκρη του δε διχάλα, π.χ. το αγροτικό δικράνι, 3. (ως επίθ.) αυτός που χωρίζεται σε δυο σκέλη, διχαλωτός. 🕮 < αρχ. επίθ. δίχαλος < δίχηλος.

διχαλωτός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που καταλήγει σε διχάλα, 2. αυτός που έχει στη μία άκρη του σχήμα κεφαλαίου ύψιλον, 3. (φρ.) *«διχαλωτός διωστήρας / στύλος». «διχαλωτή ράβδος».* 🕮 < διχάλ(α) + -ωτός. ◈ διχαλωτά [επίρρ.].

διχοτόμηση, η, ουσ. • 1. διαίρεση σε δύο ίσα μέρη, 2. (βιολ.) μονογονικός τρόπος αναπαραγωγής μικροοργανισμών όπως είναι βακτήρια, τα πρωτόζωα, τα μικροφύκη, και οι μύκητες. 🕮 < μτγν. διχοτόμη(σις) -ση.

διχοτόμος, η, ουσ. • (γεωμ.) η ημιευθεία που χωρίζει μία γωνία σε δύο ίσα μέρη. 🕮 < μτγν. διχοτόμος.

διχοτομώ, ρ. [μετβ.] • χωρίζω σε δύο ίσα μέρη, τέμνω. 🕮 < αρχ. μτγν. διχοτομῶ < διχο- (< [επίρρ.] δίχα) < δίς + -τόμος < τομή. ⊙ διχοτόμηση, διχοτόμημα, διχοτομία.

δίχρονος, -η, -ο, επίθ. • 1. (μηχανολ.) ο κύκλος λειτουργίας δύο διαδρομών, σε μηχανές εσωτερικής καύσης, π.χ. στο πιστόνι [= έμβολο], σε μία στροφή του στροφαλοφόρου άξονα, (φρ.) *«δίχρονος κινητήρας»,* 2. αυτός που έχει την ηλικία των δύο χρόνων, 3. (γραμμ.) φωνήεν που εμφανίζει δύο διαφορετικούς προσωδιακούς χρόνους και είναι άλλοτε μακρό και άλλοτε βραχύ. 🕮 < μτγν. δίχρονος < δι- + χρόνος.

διχτάτος, -η, -ο, επίθ. • [το ουδ. ως ουσ. το διχτάτο] το δικτυωτό [δες λ. αρσ.]. 🕮 < δίχτυ + [καταλ.] -άτος.

δίχτυ, το, ουσ. [γεν. διχτυού] • 1. (ναυτ.) πλέγμα από πετονιά ή σύρμα κατάλληλο για ψάρεμα, συνών. πλεμάτι, βρόχι, γρίπος, βολκός, μανός, νταλιάνι, τράτα, φιλές, 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε θυμίζει πλέγμα, 3. (μτφ.) παγίδα, πλεκτάνη, 4. είδος δικτυωτής τσάντας. 🕮 < μσν. δίκτυ < αρχ. δίκτυον. ⊙ διχτυάζω, διχτυάρης, διχτυωτός.

διχτυάζω, ρ. [μετβ.] • 1. α) πλέκω κάτι σε μορφή διχτιού, β) πιάνω κάτι με δίχτυ, 2. (μτφ.) εμπλέκω κάποιον σε δυσάρεστη κατάσταση. 🕮 < δίχτυ.

διχτυάρης, -άρα, -άρικο, επίθ. • 1. αυτός που έχει στην ιδιοκτησία του πλοίο με μεγάλα αλιευτικά δίχτυα, 2. [το θηλ. ως ουσ.] (ναυτ.) *η διχτυάρα,* μεγάλη ψαρόβαρκα κατάλληλη για πλεύση στην ανοικτή θάλασσα, 3. (το αρσ. ως ουσ.) *ο διχτυάρης,* ψαράς που κάνει χρήση των διχτυών του, 4. (το ουδ. ως ουσ.) *το διχτυάρικο,* σκάφος ιδανικό για ψάρεμα. 🕮 < δίχτυ + -άρης.

διχτυωτός, -ή, -ό, επίθ. δες δικτυωτός.

διχτώνω, ρ. [μετβ.] δες διχτυάζω.

δίψα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. η επιθυμία που νιώθει κάποιος να πιει νερό ή κάποιο άλλο υγρό, 2. (συνεκδ.) η έλλειψη νερού, 3. (μτφ.) έντονη επιθυμία για κάτι, ακατανίκητος πόθος. 🕮 < αρχ. δίψα.

διωρία και **διορία,** η, ουσ. • προκαθορισμένη λήξη ενός χρονικού διαστήματος. 🕮 < μτγν. δι(α) + ὥρα, ή δι(α) +-ορία < ὅρος.

δίωρος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που διαρκεί δύο ώρες, 2. (ως ουσ.) *το δίωρο,* χρονικό διάστημα δύο ωρών, 3. (στρατ.) το χρονικό διάστημα άσκησης καθηκόντων σε σκοπιά. 🕮 < δι- + ώρ(α) + -ος.

διώρυγα, η, ουσ. • (γεωγρ.) στενή θαλάσσια δίοδος, τις περισσότερες φορές κατασκευασμένη από τον άνθρωπο για να εξυπηρετήσει συγκοινωνιακούς και εμπορικούς σκοπούς, συνών. κανάλι, στενό. 🕮 < μτγν. διώρυξ, γεν. διώρυγος, < αρχ. διῶρυξ < διορύσσω [= ανοίγω δίοδο σκάβοντας].

↳ Η **διώρυγα** Γόθα (Göta kanal) είναι μια ημιτεχνητή πλωτή οδός μέσω των επαρχιών Östergötland και Västergötland της Σουηδίας. Συνδέει τη Βαλτική Θάλασσα με τις δύο μεγαλύτερες λίμνες της Σουηδίας, Vättern και Vänern. Το κανάλι Trollhätte και ο ποταμός Göta

αποτελούν ένα πέρασμα στον Ατλαντικό Ωκεανό μήκους 390 χιλιομέτρων.

↳ Η **διώρυγα του Σουέζ** είναι η μεγαλύτερη διώρυγα του κόσμου, συνολικού μήκους 162 χλμ., ενώ προσθέτοντας το μήκος της ενδιάμεσης λίμνης, το συνολικό της μήκος φθάνει τα 190 χλμ. Έχει μέγιστο πλάτος 160-200 μ. και βάθος 11,60 μ.

↳ **Η διώρυγα της Κορίνθου** ενώνει τον Σαρωνικό με τον Κορινθιακό κόλπο. Κατασκευάστηκε μεταξύ των ετών 1880-1893. Έχει μήκος 6.346 m, πλάτος στην επιφάνεια της θάλασσας 24,6 μ. στο βυθό της 21,3 μ. ενώ το βάθος της κυμαίνεται από 7,50 έως 8 μ. Κάθε χρόνο διέρχονται 12.000 πλοία.

↳ **Η διώρυγα του Παναμά** (ισπαν. Canal de Panamá) είναι η δεύτερη σε ναυτιλιακή σπουδαιότητα, από την άποψη των θαλασσίων μεταφορών, στον κόσμο μετά τη διώρυγα Σουέζ. Με χρήση ανισοϋψών δεξαμενών ενώνει τον Ατλαντικό με τον Ειρηνικό ωκεανό. Έχει μήκος 77.1 χλμ., πλάτος 45 μ. και βάθος 11 μ.

↳ Η **διώρυγα της Καληδονίας** είναι θαλάσσιο κανάλι μήκους 97 χλμ. στην Σκωτία, το οποίο συνδέει την βόρεια θάλασσα με τον Ατλαντικό Ωκεανό. Περιλαμβάνει πλωτές διώρυγες σύνδεσης μήκους 35 χλμ. με 29 υδατοφράκτες.

↳ **Το Κανάλι του Κιέλου**, [αγγλ. Kiel Canal, γερμ. Nord-Ostsee-Kanal], γνωστό μέχρι το 1945 ως Κανάλι του Κάιζερ Γουλιέλμου, είναι μία **διώρυγα** που συνδέει τη Βόρεια Θάλασσα με την Βαλτική. Έχει συνολικό μήκος 250 ναυτικά μίλια.

διωστήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) μηχανικό εξάρτημα, που γεφυρώνει το έμβολο με τον στροφαλοφόρο άξονα και μετατρέπει την ευθύγραμμη παλινδρομική κίνηση σε περιστροφική και αντίστροφα, συνών. μπιέλα, (φρ.) *«υποστήριγμα / τριβέας / σώμα / συνδετικός άξονας / πόδι / συνδετικό αγκύλιο / κεφαλή διωστήρα».* 📖 < μτγν. διωστήρ, αιτ. -ῆρα [= πάσσαλος για μεταφορά κρίκων].

διώστης, ο, ουσ. [παρωχημένο] • (ναυτ.) είδος αλιευτικού διχτυού, συνών. πόρκος. 📖 < αγνώστου ετύμου.

Δνείπερος, ο, ουσ. • (γεωγρ.) ο τρίτος μεγαλύτερος ποταμός στην Ευρώπη μετά το Βόλγα και το Δούναβη. Έχει συνολικό μήκος 2.285 χλμ. και διαρρέει τη Ρωσία, τη Λευκορωσία και την Ουκρανία. 📖 αγγλ. Dnieper, ρωσ. Днепр (Dnepr).

δόγα και **δούγα** και **ντόγα** και **ντούγια,** η, ουσ. • 1. κυρτωμένη σανίδα βαρελιού, συνών. βαρελοσανίδα, βαρελοσάνιδο, 2. Μεταλλική στεφάνη βαρελιού που συγκρατεί τις βαρελοσανίδες. 📖 < ιταλ. ή βενετ. doga < μτγν. λατιν. doga [= δοχείο] < ετρουσκικής προέλευσης.

δοιάκι, το, ουσ. δες **διάκι.**

δοκιμάζω, ρ. [μετβ.] • 1. ελέγχω ή εξετάζω, 2. επιχειρώ, προσπαθώ, 3. (έκφρ.) *«δοκιμάζω την τύχη μου»,* προσπαθώ να πετύχω κάτι σημαντικό για τη ζωή μου, 4. (συνήθ. παθ. φ.) *δοκιμάζομαι,* υφίσταμαι κάτι πολύ δυσάρεστο, σε τέτοιο βαθμό, που να επηρεάζεται η ψυχική και σωματική μου υγεία. 📖 < αρχ. δοκιμάζω [= 1. υποβάλλω σε δοκιμή μέταλλα προκειμένου να ελεγχθεί η γνησιότητά τους, η καθαρότητά τους, 2. (λέγεται για πρόσωπα) ανακρίνω, υποβάλλω σε δοκιμασία, ερευνώ, 3. εγκρίνω, επιδοκιμάζω].

δοκιμαστικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που γίνεται για να ελέγξουμε τη λειτουργικότητά του ή τη καταλληλότητά του ή τη χρηστικότητά του, 2. (εργαλ.) [ως ουσ.] κατσαβίδι με ενσωματωμένο λαμπάκι για έλεγχο ρευματοδότησης, 3. (φρ.) *«δοκιμαστικός σωλήνας»,* γυάλινος κυλινδρικός σωλήνας εργαστηρίων. 📖 < μτγν. δοκιμαστικός. ◈ δοκιμαστικά [επίρρ.].

δοκιμή, η, ουσ. • 1. απόπειρα, προσπάθεια, 2. έλεγχος της ποιοτικής λειτουργίας ενός συστήματος ή μιας ιδιότητας κάποιου σώματος, 3. (μαθημ.) επαλήθευση, 4. (ενδυμ.) [παρωχημένο] πρόβα ενδύματος, 5. (φρ.) *«δοκιμή αντοχής αγκυρών ή αλυσίδων ή κραδασμών ή λέβητα», «δοκιμή πιέσεως / θραύσεως / κάμψεως / μεγίστης ταχύτητας / συγκόλλησης / ευστάθειας / βολής / κατάδυσης / προκαταρκτική / υλικών / μαθηματικής πράξης κ.ά.».* 📖 < μτγν. δοκιμή [= δοκιμασία, εμπειρία].

δόκιμος, -η, -ο, επίθ. • 1. ο ικανός, αυτός που κρίνεται μετά από δοκιμασία και κρίση άξιος να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις της εργασίας του, συνών. αναγνωρισμένος, εγνωσμένος, έγκριτος, ο καταξιωμένος, 2. ο εκ-

παιδευόμενος και υποψήφιος για ένταξη σε κάποιο επαγγελματικό ή επιστημονικό ή μοναστηριακό χώρο, 3. [ως ουσ.] α) ο έφεδρος ανθυπολοχαγός στο στρατό ξηράς, β) ο *«δόκιμος κελευστής»* στρατιωτικός βαθμός που καταργήθηκε στο Ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό, γ) *«δόκιμος ναυτικός»*, δ) *«δόκιμος αξιωματικός καταστρώματος / μηχανικός / σημαιοφόρος / πολεμικού ναυτικού»*, 4. *«Σχολή Ναυτικών Δοκίμων»*, (Σ.Ν.Δ.) Ανώτατο Στρατιωτικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα, ισότιμο με Πανεπιστήμιο στη χώρα μας, *«Σχολή Δοκίμων Σημαιοφόρων Λιμενικού Σώματος - Ελληνικής Ακτοφυλακής»* (Σ.Δ.Σ.Λ.Σ. - ΕΛ.ΑΚΤ.) ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα. 🕮 < αρχ. δόκιμος.

δοκός, η, ουσ. • 1. ξύλινο ή μεταλλικό ή πέτρινο ή από οπλισμένο σκυρόδεμα δηλ. μπετόν, υποστήριγμα μιας κατασκευής που έχει οριζόντια στήριξη, αλλιώς δοκάρι, 2. (αθλητ.) *«δοκός ισορροπίας»*, όργανο της ενόργανης γυμναστικής. 🕮 < αρχ. δοκός.

δολιοφθορά, η, ουσ. • α) δόλιες ενέργειες που αποσκοπούν στην πρόκληση καταστροφών ή ζημιών σε μηχανήματα, υλικά ή εγκαταστάσεις σε περιόδους πολεμικών αναμετρήσεων, συνών. σαμποτάζ, αλλά και β) συμπεριφορές και δράσεις που επιδιώκουν την πολιτική εξόντωση αντιπάλων σε ειρηνικές περιόδους.

δολιοφθορέας, ο, ουσ. • αυτός που κάνει δολιοφθορές, σαμποτάζ, συνών. σαμποτέρ. 🕮 < δολιοφθορ(ά) -εύς > -έας, γαλλ. saboteur.

δολ(λ)άριο, το, ουσ. • (νομίσμ.) α) νομισματική μονάδα κρατών με διαφορετική χρηματιστηριακή αξία για την κάθε χώρα: Η.Π.Α., Καναδάς, Αυστραλίας, Μπαχάμες, Μπαρ-

μπάντος, Μπελίζ, Βερμούδες, β) χώρες που χρησιμοποιούν το δολάριο Η.Π.Α. ως το επίσημο νόμισμά τους: Παναμάς, Εκουαδόρ, Ελ Σαλβαδόρ, Βρετανικές Παρθένοι Νήσοι. 🕮 < αγγλ. dollar < αρχ. γερμ. daler < Thaler [= τάλιρο] < από συγκοπή του Joachimsthaler [= ασημένιο νόμισμα του 1519, που κατασκευαζόταν στην κωμόπολη Joachimsthal της Βοημίας].

δόλωμα, το, ουσ. • 1. α) μικρό κομμάτι τροφής που σκοπό έχει να προσελκύσει κάποιο ζώο σε παγίδα, β) (ναυτ.) μικροκαμωμένο είδος ζώου, ιδανικό για το ψάρεμα με αγκίστρι, όπως είναι τα σκουλήκια: ακροβάτης, αμερικάνος, φαραώ, το μπιγκατίνι, το μονοδόλι ή το κόκκινο της άμμου, το μαύρο σκουλήκι, αλλά και το καραβιδάκι και η γαριδούλα, το καβούρι, κάποια μαλάκια ή όστρακα όπως: το μύδι και η πορφύρα, το καλαμάρι, το θράψαλο και η σουπιά, 2. (μτφ.) κάτι το ελκυστικό για να δελεάσει και στη συνέχεια να παγιδέψει κάποιο άτομο. 🕮 < αρχ. δολοώ, -ῶ [= ξεγελάω με δόλωμα] < δόλος.

δόλωνας, ο, ουσ. • 1. (σπάνιο) μαχαίρι κρυμμένο μέσα σε θηκάρι, στιλέτο, 2. (ναυτ.) (συνήθως πληθ.) *«δόλωνες»*, δεύτερα τετράγωνα ιστία πάνω από το κατάστρωμα των μεγάλων ιστιοφόρων που στερεώνονται σε εγκάρσιες κεραίες, γάμπιες, 3. (μυθολ.) *Δόλωνας, γιος του κήρυκα Τρώα Ευμήδη, 4. (αστρον.) ο αστεροειδής 7815 Δόλων (Dolon), ανακαλύφθηκε το 1987, πήρε το όνομά του από τον μυθικό κατάσκοπο. 🕮 < μτγν. δόλων < αρχ. δόλος.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: Ο γρήγορος **Δόλωνας**, αποδέχθηκε το σχέδιο του Έκτορα να μεταμφιεστεί σε λύκο και να εισχωρήσει στο στρατόπεδο των Αχαιών για να κατασκοπεύσει. Η αμοιβή του θα ήταν το άρμα και τα θεϊκά άλογα του Αχιλλέα. Έγινε όμως αντιληπτός από τον Οδυσσέα και τον Διομήδη ο οποίος τον σκότωσε αφού πρώτα τον ανάγκασε να αποκαλύψει τη στρατιωτική διάταξη των Τρώων.

δολώνιο, το, ουσ. • (ναυτ.) πανί σε ιστιοφόρο σκάφος [σε βρίκι], το παρο(υ)κέτο. 🕮 < μτγν. δόλων < < αρχ. δόλος.

δολώνω, ρ. [μετβ.] • 1. βάζω δόλωμα σε παγίδα ή αγκίστρι, 2. ξεγελώ, απατώ, 3. νοθεύω. 🕮 < μσν. δολώνω < αρχ. δολόω, -ῶ, [= ξεγελάω με δόλωμα] (< δόλος) + -ώνω.

δόνηση, η, και **δόνημα,** το, ουσ. • 1. περιοδική παλμική κίνηση υψηλής συχνότητας ενός

σώματος, κραδασμός, τράνταγμα, 2. (φυσ.) ταλάντωση μικρού πλάτους και μεγάλης συχνότητας, (φρ.) *«σεισμική δόνηση»,* 3. (μτφ.) πολύ έντονη ταραχή ή αναστάτωση που συμβαίνει εντός κλειστού χώρου. 🕮 < δονη- (< δονώ < αρχ. δονέω / δονῶ,) -σις > -ση

Δονούσα και **Δενούσα,** η, ουσ. • (γεωγρ.) το βορειότερο νησί των Κυκλάδων, έχει έκταση 13,652 τ.χλμ. και 110 μόνιμους κατοίκους. 🕮 < αρχ. Δενούσα, γιατί στο νησί *δένανε* τα σκάφη στους ασφαλείς όρμους της, άλλη ερμ. εκδοχή από το αρχ. ρ. δονέω/-ῶ [= 1. κουνώ, σαλεύω, λέγεται για τον άνεμο, 2. παρακινώ, παρασύρω, αναγκάζω, οιστρηλατώ, ερεθίζω, εξεγείρω] ίσως με σύνδεση καιρικών καταστάσεων, άνεμοι, τρικυμίες, δίνες, ή γεωλογικών φαινομένων, κυρίως, σεισμών.

δόντι, το, ουσ. • 1. καθένα από τα οστά της στοματικής κοιλότητας ανθρώπων και ζώων, τα οποία φυτρώνουν στις σιαγόνες και χρησιμεύουν κυρίως στον τεμαχισμό και το μάσημα της τροφής, 2. (μτφ.) αιχμηρή και συνήθως σκληρή προεξοχή αντικειμένου, το οδόντωμα, (φρ.) *«τα δόντια της χτένας», «τα δόντια του γραναζιού»,* 3. (μτφ.) το μέσο άσκησης επιρροής για εκδούλευση ή προώθηση προσωπικών συμφερόντων, (φρ.) *«έχει δόντι».* 🕮 < μσν. δόντιον < αρχ. ὀδόντιον < υποκ. του ὀδούς, γεν. τοῦ ὀδόντος.

δονώ, ρ. [μετβ.] • 1. προκαλώ παλμική κίνηση, 2. (μτφ.) φορτίζω κάποιον συναισθηματικά. 🕮 < αρχ. δονέω / δονῶ. ◈ δόνηση, δόνημα, δονητικός.

δοράτιο, το, ουσ. • 1. [υποκ.] μικρό δόρι, 2. (ναυπ.) α) ξύλο κατάλληλο για κατάρτι, σφηκίσκος, β) δοκός που αναπτύσσεται στα άκρα των αντένων, για τη στήριξη των παριστίων (κουρτελατσών), γ) αλλιώς: μπαστούνι. 🕮 < αρχ. δοράτιον, υποκορ. του δόρατος.

δορυφόρος, ο, ουσ. • 1. (αστρον.) ουράνιο σώμα που κινείται γύρω από κάποιον πλανήτη, 2. (τεχνολ.) συσκευή [μη επανδρωμένο διαστημικό όχημα, εξοπλισμένο με ειδικά όργανα] που εκτοξεύεται από τα διαστημικά κέντρα και περιστρέφεται γύρω από τη γη δίνοντας πολύτιμες πληροφορίες σε επιστημονικούς και στρατιωτικούς τομείς στον κλάδο των τηλεπικοινωνιών και αλλού, 3. (στρατ.) στην αρχαιότητα, ο στρατιώτης που έφερε ακόντιο, 4. (μτφ.) α) αυτός που εξαρτάται από κάποιον άλλο, β) κράτος που στηρίζει την ύπαρξή του από κάποιο άλλο ισχυρότερο. 🕮 < αρχ. επίθ. δορυφόρος [= οπλισμένος με δόρυ] < δόρυ + -φόρος < φέρω.

δόση, η, ουσ. • 1. καθεμιά από καθορισμένες τμηματικά ποσότητες ενός συγκεκριμένου συνόλου [χρημάτων, φαρμάκου, ποτού, διαφόρων ουσιών κ.ά.], 2. (πληθ.) *δόσεις,* τρόπος καταβολής δανειοδοτημένου ποσού ή χρηματικού ποσού που αντιστοιχεί στην αγορά υλικών αγαθών, 3. (φυσ.) η ποσότητα της ακτινοβολούμενης περιοχής. 🕮 < αρχ. δόσις < δί-δωμι [= 1. δίνω, αποδίδω, δωρίζω, χαρίζω, 2. παρέχω, απονέμω, χορηγώ, 3. προσφέρω].

δοσοληψία, η, ουσ. • 1. οικονομική συναλλαγή, <u>συνών.</u> αλισβερίσι, νταραβέρι, 2. οποιαδήποτε αμοιβαία σχέση. 🕮 < μτγν. δοσο- (< αρχ. δόσις) + -ληψία < αρχ. λῆψις, -εως, [= 1. λήψη, αρπαγή, πιάσιμο, 2. αποδοχή, παραδοχή, παραλαβή].

Δουβλίνο, το, ουσ. • (γεωγρ.) η πρωτεύουσα της Ιρλανδίας με πληθυσμό 1.904.806 στην ευρύτερη περιοχή [απογρ. 2016]. 🕮 < ιρλανδ. Dubhlind < dubh [= μαύρο, σκοτεινό] + lind [= βάλτος, λίμνη], παλαιότερη ιρλανδική ονομασία: Baile Átha Cliath [= τόπος ή χωριό δίπλα στο πέρασμα με τις καλαμιές] ή [= πόλη του ξύλινου περάσματος, ονομασία που οφείλεται στα ξύλινα φράγματα που χρησιμοποιούσαν παλαιότερα για τον ποταμό Λίφεϊ στις όχθες του οποίου είναι χτισμένη (ετυμ. εκδ. λ. Γ. Μπαμπινιώτη)], αγγλ. Dublin.

δο(ύ)γα, η, ουσ. δες δόγα.

δουλάπι, το, ουσ. δες ντουλάπι.

δουλειά, η, ουσ. • 1. το επάγγελμα που κάνει κάποιος, <u>συνών.</u> η εργασία, ασχολία, 2. το έργο που πρέπει να εκτελέσει κάποιος, το δημιούργημα, η κατασκευή, 3. αγοραπωλησία, εμπόριο. 🕮 < μσν. δουλειά < αρχ. δουλεία [= υπηρεσία, σκλαβιά].

δουλεμπορικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που έχει σχέση με το δουλεμπόριο ή με τον δουλέμπορο, 2. (ναυτ.) [το ουδ. ως ουσ.] *το δουλεμπορικό,* σκάφος με το οποίο πραγματο-

ποιείται το δουλεμπόριο ή αλλιώς [όπως συμβαίνει στις μέρες μας] μεταφέρει λαθρομετανάστες. 🕮 < δουλεμπορ(ία) + -ικό.

δουλεύω, ρ. [μετβ. και αμετβ.] • 1. εργάζομαι, μοχθώ για να αποκτήσω τα απαραίτητα προς το ζην, 2. προσφέρω εργασία, 3. (μτφ.) βρίσκομαι σε λειτουργία, 4. επεξεργάζομαι, 5. δημιουργώ, 6. (ειρων.) κοροϊδεύω. 🕮 < μτγν. δουλεύω < αρχ. δοῦλος [= σκλάβος].

Δούναβης, ο, ουσ. • (γεωγρ.) ο δεύτερος, μετά τον Βόλγα, μεγαλύτερος ποταμός της Ευρώπης που διέρχεται από 10 χώρες και εκβάλει στον Εύξεινο Πόντο. 🕮 < μσν. Δάννουβις ή Δανούβιος < λατιν. Danuvius < περσ. ή κελτ. προέλευσης.

δοχείο, το, ουσ. • α) σκεύος, κατασκευασμένο από διάφορα υλικά σε ποικίλες διαστάσεις, το οποίο χρησιμοποιείται για τη μεταφορά ή για τη φύλαξη υγρών ή στερεών ουσιών και σωμάτων όπως: λάδι, ελιές, μπύρα, γάλα, νερό, κρασί, πετρέλαιο αλλά και απορρίμματα, ο σκουπιδοτενεκές, ο γκαζοτενεκές, β) σκεύος κατάλληλο για ούρηση ή αφόδευση, συνών. πάπια, (φρ.) *«δοχείο αποστράγγισης / βρασμού / λιπαντικού ελαίου / πίσσας / διαστολής / αδράνειας / ανοξείδωτο / φαγητού / τροφίμων / νυκτός* [= ουροδοχείο] *κ.ά.»*. 🕮 < μτγν. δοχεῖον.

δράγ(γ)α και **ντράγα,** η, ουσ. • (ναυτ.) α) βυθοκόρος, φαγάνα, βορβοροφάγος, β) είδος πλέγματος για το μάζεμα των κοραλλιών ή των σφουγγαριών, στρειδολόγος, συνών. γκαγκάβα [δες λ.]. 🕮 ❶ < ιταλ. draga, ή ❷ < γαλλ. drague < αγγλ. drag [= σέρνω]. ⊙ δραγάρω και ντραγάρω [= βυθοκορώ].

δράκαινα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι του βυθού που περιλαμβάνει 9 είδη με χαρακτηριστικό

γνώρισμα τα αγκαθωτά και δηλητηριώδη πτερύγιά του, τρέφεται με μικρότερα ψάρια, η επιστημ. του ονομ.: Trachinus draco [διώνυμο]. 🕮 < μσν. δράκαινα < αρχ. δράκαινα [= θηλυκό φίδι].

δράπανο, το, ουσ. • (εργαλ.) ηλεκτρικό ή μη-

χανικό τρυπάνι για διάτρηση ξύλου, μετάλλου ή τοίχου, (φρ.) *«δράπανο κρουστικό / πνευματικό»*. 🕮 < αρχ. δράπανον [= δρεπάνι]. O δραπανοκατσάβιδο.

δράση, η, ουσ. • 1. οι ενέργειες που κάνει κάποιος για την επίτευξη του στόχου, (φρ.) *«περιβαλλοντική δράση / εθελοντική / επαναστατική / πολιτική / συνωμοτική / τρομοκρατική / εθνική / αντεθνική / εναλλακτική / φιλανθρωπική / ανθρωπιστική / κοινωνική / συνδικαλιστική / αναρχική»*, 2. η εκδήλωση κάποιας ενέργειας, επενέργεια, αντών. αδράνεια, ακινησία, απραξία, 3. (λογοτ. - κινημ. - θέατρ.) η ζωηρή εναλλαγή των επεισοδίων σε κάποιο κείμενο λογοτεχνικό, η πλοκή του σεναρίου, 4. [φρ.] *«δράση και αντίδραση»*, *«Υπηρεσία Αμέσου Δράσεως / Άμεσης Δράσης»*. 🕮 < μσν. δράσις < αρχ. δρᾶσις < δράω/δρῶ.

δριμύς, -εία, -ύ, επίθ. • 1. πολύ έντονος, 2. (μετεωρ.) τσουχτερός, διαπεραστικός, 3. (μτφ.) καυστικός στο σχόλιο που κάνει κάποιος. 🕮 < αρχ. δριμύς.

δρίτσα, η, ουσ. δες ντρίτσα.

δρόλαπας, ο, και **δρολάπι,** το, ουσ. • (μετεωρ.) ισχυρή βροχή σε συνδυασμό με πολύ δυνατό άνεμο, συνών. υδρολαίλαπας και υδρολαίλαψ, ανεμοβρόχι. 🕮 < δρο- [< υδρ(ο)- < αρχ. ὕδωρ] + λαίλαπας < αρχ. λαῖλαψ [= θύελλα, μανιασμένη καταιγίδα].

δρομολόγιο, το, ουσ. • 1. η πορεία ενός μεταφορικού μέσου από το σημείο της αφετηρίας έως το τέρμα, με δεδομένη τη διαδρομή και σε καθορισμένο χρονικό διάστημα, (φρ.) *«τακτικό / έκτακτο / πρώτο / τελευταίο / ακτοπλοϊκό / σιδηροδρομικό δρομολόγιο»*, 2. πίνακας με τις ώρες αναχώρησης και άφιξης, και με τους ενδιάμεσους σταθμούς των μέσων μαζικής μεταφοράς [τρένων, λεωφορείων ή πλοίων], 3. η διαδρομή που πραγματοποιεί κάποιος για να φτάσει στον προορισμό του. 🕮 < δρόμος -ο- + -λόγιον.

δρομετρώ, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) μετρώ με δρομόμετρο την ταχύτητα του πλοίου. 🕮 < δρόμο(ς) + μετρώ.

δρομίτσα, η, ουσ. • (ναυτ.) α) ψάρι των γλυκών νερών, η επιστ. του ονομ. Leucos

panosi (< αρχ. λευκός = 1. φωτεινός, λαμπρός, 2. άσπρος) [διώνυμο], το σύνηθες μέγεθός του γύρω στα 12 – 14 εκ. μοιάζει με το τσιρώνι, το συναντάμε στους ποταμούς Αχελώο και

Λούρο, καθώς και στις λίμνες Τριχωνίδα και Αμβρακία, β) ψάρι που διαβιεί στη λίμνη Υλίκη, η επιστ. του ονομ. Leucos ylikiensis, με πολλές ομοιότητες με το παραπάνω είδος, γνωστό και ως χιροκόβα.

δρομομέτρηση, η, και **δρομομετρία,** η, ουσ. • (ναυτ.) μέτρηση της ταχύτητας του πλοίου με δρομόμετρο. 🕮 < δρόμο(ς) + μέτρηση.

δρομόμετρο, το, ουσ. • (ναυτ.) ναυτιλιακό όργανο των ιστιοφόρων και των πρώτων μηχανοκίνητων σκαφών, το οποίο μετράει την ταχύτητα του πλοίου, αντίστοιχο με το κοντέρ των αυτοκινήτων και των μοτοσυκλετών, <u>συνών.</u> αμμωτό, δελτωτό, [μηχανικά] παρκέτα, ταχύμετρο, οδόμετρο. Η μονάδα μέτρησης της ταχύτητας που αποτυπώνεται στα δρομόμετρα είναι ο κόμβος, ο οποίος αντιστοιχεί σε ένα ναυτικό μίλι την ώρα, (φρ.) *«δρομόμετρο ηλεκτρικό / ηλεκτρονικό / πρόχειρο / μηχανικό / κοινό», «δείκτης / λαδιού / έλικας / ρυθμιστής».* 🕮 < δρόμος + μέτρο.

↳ Το μηχανικό οδόμετρο ή αλλιώς και «**δρομόμετρο**», αποτελούταν από ένα σύμπλεγμα γραναζιών, που με την βοήθεια ελίκων μετέφεραν την κίνηση του οχήματος και την μετέτρεπαν σε μονάδες μέτρησης. Έτσι, ήταν εύκολο να ενημερωθεί κάποιος για την απόσταση που έχει διανύσει το όχημα, συμβουλευόμενος την διαβαθμισμένη πλάκα που υπήρχε στην επάνω πλευρά του κιβωτίου, το οποίο περίκλειε το μηχανισμό.
➢ https://sailing-info.gr/articles/sailing/

δρόμος, ο, ουσ. • 1. οδός, λεωφόρος, στράτα, 2. τρέξιμο, τρεχάλα, 3. η πορεία που διανύει κάποιος ή κάποιο μεταφορικό μέσο, 4. η ταχύτητα με την οποία ένα τροχοφόρο διανύει μία συγκεκριμένη απόσταση, 5. (αθλητ.) η απόσταση από την αφετηρία ως τον τερματισμό, 6. (μτφ.) τρόπος αντιμετώπισης προσωπικών θεμάτων, α) μέθοδος, β) λύση, επιλογή. 🕮 < αρχ. δρόμος. ⊙ δρομαίος, δρομάκι, δρομάρι, δρομικός, δρομάζω, δρόμωνας.

δρόμωνας και **δρόμων**, ο, ουσ. • (ναυπ.) α) ιστιοφόρο και κωπήλατο πολεμικό πλοίο των Βυζαντινών, β) κορβέτα, γρήγορο πολεμικό πλοίο, σύγχρονος τύπος αντιτορπιλικού σκάφους, <u>συνών.</u> φρεγάδα. 🕮 < μτγν. δρόμων, αιτ. -ωνα.

↳ Ο **Δρόμων** έφερε δύο σειρές κουπιών σε κάθε πλευρά, με δυο κωπηλάτες ανά κουπί (διήρης) με πλήρωμα περίπου 200 ερέτες (κωπηλάτες). Έφερε επίσης ιστίο (πανί) στον κύριο ιστό του (κατάρτι). Ήταν εξοπλισμένος με διαφόρων ειδών πολεμικές μηχανές και κατασκευές (ξυλόκαστρα, τοξοβολίστρες, κ.ά.) και τους περίφημους σίφωνες, με τους οποίους εκτόξευαν το υγρό πυρ που έκαιγε τα εχθρικά πλοία.
➢ http://www.diakonima.gr

δροσάερο, το, ουσ. • (μετεωρ.) δροσερός αέρας, <u>συνών.</u> δροσάνεμος. 🕮 < δρόσ(ος) + αέρ(ας) + -ο-.

δροσάνεμος, ο, ουσ. • (μετεωρ.) δροσερός άνεμος, <u>συνών.</u> δροσάερο. 🕮 < δρόσ(ος) + άνεμος.

δροσάρμυρος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που γίνεται αντιληπτός ως δροσερός και συνάμα αρμυρός. 🕮 < δρόσ(ος) + αρμυρός.

<u>Στον ποιητή Απόστολο Μαμμέλη</u>

Το φως που τ' απαράτησε τα μάτια σου
στη νύχτα, πώς ανέσπερο μεσουρανεί στα βάθη
τα εσώτερα του είναι σου, την ποίηση
πότε δαβιδική και πότε αρκαδική πώς πλάθει!

Ο δουλεμένος εκεί μέσα στίχος σου
δώρο δεν είναι ηδονικό, σαν το αττικό το μέλι.
Νέκταρ κερνάς. Τα δάκρυα και τα κύματα
σμίγουν εκεί **δροσάρμυρα** τ' αχνάρια τους,
Μαμμέλη!..

Κωστής Παλαμάς

δροσάτος, -η, -ο, επίθ. • δροσερός [δες λ.].

δροσερός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που είναι μέτρια ψυχρός και προκαλεί ένα ευχάριστο αίσθημα, 2. (μτφ.) [για πρόσωπα] αυτός που διατηρεί μια νεανικότητα στις κινήσεις του και στις δράσεις του, αυτός που διακρίνεται από σφριγηλότητα και τρυφερότητα. 🕮 < αρχ. δροσερός. ◈ δροσερά [επίρρ.].

<u>Τα νιάτα</u>
Μια γλύκα, μελαγχολική κι ας είναι, είναι χαρά
/ στο λυγισμένο από τα χρόνια τα φευγάτα / να
βλέπει ένα χαμόγελο σε χείλη **δροσερά** / που
φωτίζει περαστικό τη στράτα. / Α! τί ωραία τα
νιάτα!... (απόσπασμα) **Κωστής Παλαμάς**

δροσίνα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι των γλυκών νερών, η επιστ. του ονομ. Squalius svallize [διώνυμο], το χρώμα του σώματός του γκριζοπράσινο με καφέ ή γαλαζωπές ανταύγειες, το συναντάμε σε ορμητικά ρέματα και λίμνες, ακόμα και σε υπόγεια νερά.

δροσίτης ή **μούστελος,** ο, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) είδος σκυλόψαρου που αφθονεί στις ελληνικές θάλασσες, γαλίτης, το μήκος του μπορεί να φθάσει τα 3μ., αλιεύεται με δίχτυα ή παραγάδια, 2. (φυτολ.) είδος αγγουριάς. 🕮 < αγνώστου ετύμου, ίσως η λ. να συνδέεται χωρίς να δικαιολογείται λογικά με τη λ. δρόσ(ος) + [καταλ.] -ίτης.

δρόσος, η, ουσ. • (μετεωρ.) η δροσιά, φυσικό ατμοσφαιρικό φαινόμενο συμπύκνωσης υδρατμών με μορφή σταγονιδίων νερού. 🕮 < αρχ. δρόσος. ⊙ δροσιά, δροσιό, δροσάτος, δροσερός, δροσίτης, δροσίζω, δρόσο. O δροσόσκι, δροσοβόλημα, δροσόβολος, δροσολόγημα, δροσοσταλάζω > δροσοστάλαχτος, δροσοστάφυλο.

δρύοχος, ο, ουσ. [πληθ. δρύοχοι και δρύοχα] • (ναυπ.) 1. τα υποστηρίγματα στα οποία στηρίζεται η τρόπιδα ναυπηγούμενου πλοίου, σχάρα, σκαρί, 2. κάθε χοντρό τετραγωνισμένο δοκάρι που σχηματίζει την τρόπιδα του πλοίου (κοινώς βουβό). 🕮 < αρχ. δρῦς + ὀχός, -ή, -όν, [= σταθερός, στέρεος].

δρυς, η, ουσ. • (φυτολ.) η βελανιδιά [δες λ.], είδος δέντρου, προσφέρει εξαιρετικής ποιότητας πρώτη ύλη κατάλληλη για την επιπλοποιία και τη ναυπηγική. 🕮 < αρχ. δρῦς. ⊙ δρυμός [= δάσος από βελανιδιές, πουρνάρια και άλλα είδη]. O δρυοβάλανος, δρυοβαφής, δρυοδεψία, δρυοκολάπτης, δρυοφλοιός.

δρύφακτο και **δρύφρακτο,** το, ουσ. • 1. μετακινούμενη μπάρα ή δοκός που βρίσκεται στην είσοδο υπηρεσιακού ή εργοστασιακού χώρου ή σε χώρο πάρκινγκ, στρατοπέδων ή σε σημεία ελέγχου διέλευσης οχημάτων ή πεζών, 2. (ναυτ.) κουπαστή, παραπέτο, στηθαίο. 🕮 < αρχ. δρύ-φακτος, ο, αντί δρύ-φρακτος (δρῦς, φράσσω) [= φράχτης ή κιγκλίδωμα, που χρησιμεύει στην περίφραξη των δικαστηρίων ή του βουλευτηρίου].

δύναμη, η, ουσ. • 1. σωματική ρώμη, συνών. αλκή, ισχύς, 2. πνευματική ικανότητα, συνών. ευφυΐα, 3. ψυχικό σθένος, 4. επιδεξιότητα, 5. το σύνολο των μελών μίας ομάδας, 6. υπερφυσική εξουσία, 7. (φυσ.) ώθηση ή έλξη που ασκείται σ' ένα σώμα, 8. (μαθημ.) το γινόμενο που προκύπτει από τον πολλαπλασιασμό ενός αριθμού με τον εαυτό του, 9. το ισχυρό πολιτικά, οικονομικά και στρατιωτικά κράτος, 10. (πληθ.) *οι δυνάμεις,* οι πολιτικές παρατάξεις, 11. (φρ.) *«δύναμη ανέμου / αδράνειας / αναρροφήσεως / αντίστασης / εμβόλου / εκτόνωσης / επιτάχυνσης / στρέψης / τάσης», «εφαπτόμενη / ηλεκτρεγερτική / θερμαντική / κεντρομόλος / κινητήριος / μηχανική / πυρηνική / φυγόκεντρος / κεντρομόλος / πραγματική / προωστική / σταθερή δύναμη».* 🕮 < αρχ. δύναμ(ις) -η. ⊙ δυναμάρης, δυναμάρι, δυναμερός, δυναμικός, δυναμισμός, δυναμίτης > δυναμιτιστής. O δυναμογονία, δυναμογόνος, δυναμογράφος, δεινα μοδείκτης, δυναμοκρατία, δυναμομεταμόρφωση, δυναμομέτρηση, δυναμόμετρο, δυναμομηχανή, δυναμοσκόπηση.

δυναμική, η, ουσ. • 1. (φυσ.) κλάδος της Μηχανικής που πραγματεύεται την κίνηση των σωμάτων σε σχέση με τις δυνάμεις που ασκούνται πάνω σ' αυτά, 2. (ψυχολ.) γενική ονομασία διαφόρων ρευμάτων στη σύγχρονη ψυχολογία που εξετάζουν τον ψυχισμό του ανθρώπου ως ολοκληρωμένη εσωτερική διαδικασία. 🕮 < γαλλ. dynamique < δύναμις + [κατάλ.] -ική.

δυναμίτης, ο, και **δυναμίτιδα,** η, ουσ. • (χημ.-τεχνολ.) εκρηκτικό μείγμα με κύριο συστατικό τη νιτρογλυκερίνη. 🕮 (αντιδάνειο) αγγλ. ή γαλλ. dynamite (λ. που έπλασε ο Σουηδός εφευρέτης *A. Nobel) < αρχ. δύναμις. ⊙ δυναμιτίζω, δυναμιτισμός, δυναμιτιστικός, δυναμιτιστής.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: **Άλφρεντ Νόμπελ**, 1833, Στοκχόλμη - 1886, Σαν Ρέμο. Χημικός, μηχανικός, εφευρέτης και ιδιοκτήτης μεγάλων βιομηχανικών μονάδων παραγωγής εκρηκτικών υλών. Μέλος της Βασιλικής Λέσχης του Λονδίνου και της ΑΕ της Σουηδίας. Συνέστησε, με κληροδότημα, τα περίφημα βραβεία Νόμπελ.

δυναμό, το, άκλ. ουσ. • (τεχνολ.) γεννήτρια παραγωγής συνεχούς ρεύματος, που μέσω της ηλεκτρομαγνητικής επαγωγής, τροφοδοτεί μπαταρίες και ηλεκτρικά συστήματα μηχανοκίνητων μέσων, δυναμομηχανή. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. dynamo < αρχ. δύναμις, αγγλ. alternator [= εναλλακτήρας που παράγει εναλλασσόμενο ρεύμα και στη συνέχεια το μετατρέπει σε συνεχές], η λ. πλάστηκε από το machine dynamoelectrique [= δυναμοηλεκτρική μηχανή].

δυναμογράφος, ο, ουσ. • (τεχνολ.) ειδικό όργανο που μετρά και γράφει αυτόματα την ένταση των δυνάμεων, ειδικότερα των μυικών. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. dynamographe < dynamo- [= δυναμο-] + -graphe [= -γράφος] < γράφω.

δυναμοδείκτης, ο, ουσ. • (τεχνολ.) όργανο μέτρησης της πίεσης των υγρών μέσα σε κλειστό δοχείο και ιδίως του ατμού τόσο στις ατμομηχανές [από τις παλινδρομικές αρχίζοντας] ως τις σύγχρονες μηχανές ντίζελ, <u>συνών.</u> θλιψιοδείκτης. 🕮 < γαλλ. dynamo < αρχ. δύναμ(ις) + -ο- + δείκτης.

δυναμοηλεκτρικός, -ή, -ό, επίθ. • (φυσ.) αυτός που σχετίζεται με τον δυναμικό ηλεκτρισμό. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. dynamo-électrique < dynamo- [= δυναμο-] (< αρχ. δύναμ(ις) -ο-) + électrique [= ηλεκτρικός] < αρχ. ἤλεκτρον.

δυναμομέτρηση, η, ουσ. • ο υπολογισμός ή αλλιώς η μέτρηση της δύναμης ενός σώματος με δυναμόμετρο. 🕮 < δύναμ(ις) -ο- + μέτρηση.

δυναμόμετρο, το, ουσ. • (φυσ.) γενική ονομασία οργάνων που μετρούν την ένταση δυνάμεων, (φρ.) *«δυναμόμετρο χειρός / ψηφιακό / ηλεκτρονικό / έλξης / Newton / υδραυλικό / Takei πλάτης και ποδιών / facom»*. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. dynamomètre < αρχ. δύναμις + μέτρο(ν).

δυναμομηχανή, η, ουσ. • (τεχνολ.) μηχάνημα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, <u>συνών.</u> δυναμό. 🕮 < δυναμό [δες λ.] + μηχανή.

δυναμώνω, ρ. [μετβ.] • 1. αυξάνω τη δύναμη σε κάτι/κάποιον, <u>συνών.</u> ενισχύω, ισχυροποιώ, τονώνω, <u>αντών.</u> αδυνατίζω, αποδυναμώνω, εξασθενίζω, χαμηλώνω [τον ήχο], 2. βελτιώνω την απόδοση κάποιου, 3. ενδυναμώνω το σώμα μου, 4. αναρρώνω, 5. (στρατ.) εξοπλίζω, οχυρώνω, εντείνω. 🕮 < μσν. δυναμώνω < μτγν. δυναμ(ῶ) + -ώνω.

δύνη, η, ουσ. • (φυσ.) μονάδα μέτρησης της δύναμης. 🕮 < αγγλ. ή γαλλ. dyn(e) -η < σύντμηση της λ. dyname < αρχ. δύναμις.

δύση, η, ουσ. • 1. βύθισμα του ήλιου ή άλλων ουράνιων σωμάτων στο σημείο του ορίζοντα, 2. το σημείο στο οποίο βασιλεύει ο ήλιος, 3. η ώρα κατά την οποία βασιλεύει ο ήλιος, <u>συνών.</u> γέρμα, λιόγερμα, 4. (μτφ.) τα τελευταία χρόνια της ζωής του ανθρώπου, <u>συνών.</u> μαρασμός, γεράματα, παρακμή, φθορά, 5. (ειδικ. με κεφαλαίο Δ) α) οι περιοχές της κεντροδυτικής Ευρώπης και η Β. Αμερική, β) το δυτικό τμήμα της Β. Αμερικής. 🕮 < μσν. δύση < αρχ. δύ(σις) + -ση.

δυσηλεκτραγωγός, -ός, -ό, επίθ. • (φυσ.) αυτός που είναι κακός αγωγός του ηλεκτρισμού, <u>αντών.</u> ευηλεκτραγωγός. 🕮 < δυσ- + ήλεκτρ(ο) + αγωγός.

δυσθερμαγωγός, -ός, -ό, επίθ. • (φυσ.) αυτός που είναι κακός αγωγός της θερμότητας, <u>συνών.</u> θερμομονωτικός, <u>αντών.</u> ευθερμαγωγός. 🕮 < δυσ- + θερμ(ός)- + αγωγός.

δυσήνεμος, -η, -ον, επίθ. • αυτός που προσβάλλεται από ορμητικούς ανέμους. 🕮 < δυσ- + -η- (ά)νεμος.

δύσκαμπτος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν λυγίζει εύκολα, <u>συνών.</u> άκαμπτος, αλύγιστος, αγονάτιστος, ντούρος, 2. (μτφ.) αυτός που είναι δύσκολος στις προσαρμογές, που του λείπει η ευστροφία, 3. αυτός που δεν νικιέται, που δεν καταβάλλεται εύκολα. 🕮 < δυσ- + κάμπτ(ω) + -τος. ◈ δύσκαμπτα [επίρρ.].

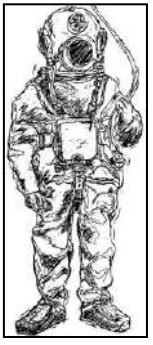
δυσμένεια, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • όταν κάποιος δεν αντιμετωπίζεται θετικά, όταν βιώνει μία εχθρική συμπεριφορά ή κατάσταση. 🕮 < αρχ. δυσμενής.

δύστροπος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που με τη συμπεριφορά του δημιουργεί προβλήματα στους άλλους, συνών. ιδιότροπος, κακότροπος, στριμμένος, στρυφνός. 🕮 < αρχ. δυσ- + τρόπος. ◈ δύστροπα [επίρρ.].

δυστύχημα, το, ουσ. • γεγονός που αναστατώνει δυσάρεστα, απρόβλεπτη συμφορά, συνών. ατύχημα, συμφορά, καταστροφή, πλήγμα. 🕮 < αρχ. δυστυχῶ [δες λ.].

δυσωδία, η, ουσ. • 1. άσχημη και ανυπόφορη μυρωδιά, συνών. κακοσμία, βρόμα, 2. (μτφ.) ηθική κατάπτωση, εξαθλίωση των ηθών, συνών. ανηθικότητα. 🕮 < αρχ. δυσώδης.

δύτης, ο, **δύτρια,** η, ουσ. • 1. (επάγγ.) αυτός που βουτάει κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας, συνών. βουτηχτής, βατράχι, 2. άτομο εφοδιασμένο με τον κατάλληλο εξοπλισμό, που μπορεί να παραμείνει για αρκετό χρόνο, σε ορισμένο βάθος από την επιφάνεια της θάλασσας, (φρ.) 1. *«νόσος των δυτών»* ή *«νόσος αποσυμπίεσης»,* παθολογική κατάσταση που εμφανίζει παροδική, αλλά πολλές φορές και μόνιμη κύρτωση - αγκύλωση των αρθρώσεων και παράλυση, σε δύτες εξαιτίας της διακοπής παροχής οξυγόνου που θα τους αναγκάσει να ανέβουν γρήγορα στην επιφάνεια του νερού, ή σε άτομα που ταξιδεύουν αεροπορικώς χωρίς συμπίεση σε μεγάλο υψόμετρο, 2. *«Σχολή Δυτών Καλύμνου»,* είναι η μοναδική δημόσια Σχολή που επαναλειτουργεί από το 2018 στην Ελλάδα και πιστοποιεί δύτες. 🕮 < αρχ. δύτης.

Η Ευγενία Μαστορίδου ήταν η πρώτη γυναίκα που βούτηξε με σκάφανδρο στο λιμάνι της Σύμης για να πείσει τους σφουγγαράδες να το χρησιμοποιήσουν στις καταδύσεις τους, αφού μέχρι τότε οι σφουγγαράδες έκαναν γυμνοί τις καταδύσεις για να βγάλουν τα σφουγγάρια από τους βυθούς κρατώντας την αναπνοή τους.

➢ Απόσπασμα από δημοσίευμα του ΑΠΕ- ΜΠΕ με αναφορές του δήμαρχου της Σύμης Ελευθέριου Παπακαλοδούκα.

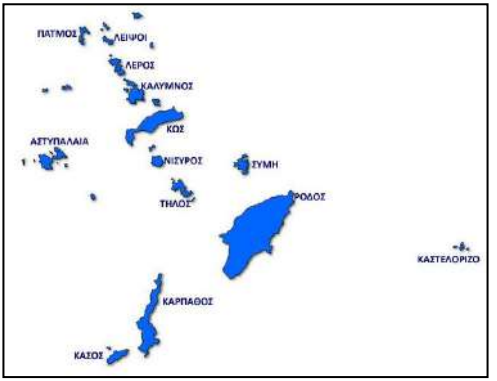
δυτικό ημισφαίριο, το, • (γεωγρ.) το μισό μέρος της Γης που βρίσκεται δυτικά του πρώτου μεσημβρινού, δηλ. του Γκρίνουιτς, και ανατολικά του 180ου μεσημβρινού.

δυτικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που βρίσκεται προς τη δύση σε σχέση με τον πρώτο μεσημβρινό, 2. αυτός που βρίσκεται προς τη δύση σε σχέση με το γεωγραφικό πλάτος ενός τόπου, 3. αυτός που είναι στραμμένος προς τη δύση, 4. (ως ουσ.) *τα δυτικά,* το δυτικό τμήμα μιας περιοχής, 5. αυτός που σχετίζεται με τον ευρωπαϊκό πολιτισμό, 6. (θρησκ.) ο καθολικός, 7. (μετεωρ.) *δυτικός,* άνεμος με διεύθυνση από τη δύση, συνών. ζέφυρος, πουνέντες, αντών. ανατολικός, λεβάντες, απηλιώτης. 🕮 < μτγν. δυτικός. ◈ δυτικά [επίρρ.]. ⭘ βορειοδυτικός, δυτικομεσημβρινός, νοτιοδυτικός.

δωδεκάγωνο, το, [συνήθως ως ουσ.] • (μαθημ.) σχήμα που έχει δώδεκα γωνίες και, κατά συνέπεια, δώδεκα πλευρές. 🕮 < μτγν. δωδεκάγωνο(ν).

δωδεκάδα, η, ουσ. • (μαθημ.) σύνολο δώδεκα μονάδων, συνών. ντουζίνα. 🕮 < αρχ. δωδεκάς, αιτ. -άδα.

Δωδεκάνησα, τα, ή **Δωδεκάνησος,** η, ουσ. • (γεωγρ.) νησιωτικό σύμπλεγμα του Νοτιοανατολικού Αιγαίου [Νότιες Σποράδες], αποτελούμενο από 18 κατοικήσιμα νησιά με συνολικό πληθυσμό 206.831 κατοίκους [στοιχεία επίσημα του 2023] και πλήθος από ακατοίκητες νησίδες. 🕮 < δώδεκα + νησιά [ονομασία που επικράτησε κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας]. ⊙ Δωδεκανήσιος, δωδεκανησιώτικος.

Αχ, η ξενιτιά το χαίρεται, τζιβαέρι μου,

το μοσχολούλουδό μου,
σιγανά, σιγανά, σιγανά και ταπεινά.
Αχ, εγώ ήμουνα που το 'στειλα, τζιβαέρι μου,
με θέλημα δικό μου,
σιγανά, σιγανά, σιγανά πατώ στη γη.
Αχ, πανάθεμά σε ξενιτιά, τζιβαέρι μου,
εσέν' και το καλό σου,
σιγανά, σιγανά, σιγανά και ταπεινά.
Αχ, που πήρες το παιδάκι μου, τζιβαέρι μου,
και το 'κανες δικό σου,
σιγανά, σιγανά, σιγανά πατώ στη γη.

➢ Γνωστό παραδοσιακό τραγούδι της ξενιτιάς από τα Δωδεκάνησα.

δωμάτιο, το, ουσ. • 1. (αρχιτ.) τμήμα κατοικίας προορισμένο για ξεκούραση και ύπνο, υπνοδωμάτιο, κάμαρα, 2. (ναυτ.) εσωτερική ή εξωτερική καμπίνα μεγάλου μεγέθους, κατάλληλη ως κοιτώνας για χαμηλόβαθμα μέλη του πληρώματος σκάφους, 3. (φρ.) *«δωμάτιο καπετάνιου / υποδοχής / γέφυρας / προσωπικού / εσωτερική – εξωτερική / δίκλινη / τρίκλινη / λουξ»*, *«ορχήστρα δωματίου»*, μικρή ορχήστρα που εκτελεί έργα κλασικής μουσικής, καμεράτα, *«μουσική δωματίου»*, σύνθεση για ολιγομελή ορχήστρα, *«υπηρεσία δωματίου»*, παροχή υπηρεσιών σε ξενοδοχειακή μονάδα, ρουμ σέρβις, *«Δωμάτιο με θέα»*, τίτλος μυθιστορήματος του συγγραφέα Ε. Εμ. Φόρστερ [Edward Morgan Forster] και ομότιτλης κινηματογραφικής ταινίας του 1985 σε σκηνοθεσία του Τζέιμς Άιβορι [James Ivory]. 🕮 < αρχ. δωμάτιον [= κρεβατοκάμαρα].

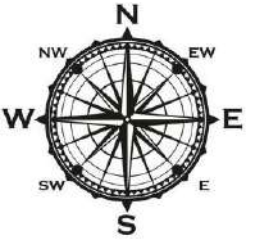

Η αγάπη για τον συνάνθρωπο
«...Εν αρχή ην η αγάπη...» μελωδούσε γιομίζοντας / το γυμνό σου **δωμάτιο** μια παράξενη άρπα καθώς σ' έπαιρνε ο ύπνος και το χέρι σου, κρύο, / σαν κλωνί λεμονιάς σε νεκρό, αναπαύονταν / πάνω στο στήθος σου. Κι έβλεπες / πως άνοιγε τάχα μια πόρτα στον ύπνο σου.
Νικηφόρος Βρεττάκος

δωρεά, η, ουσ. • 1. προσφορά για την πραγματοποίηση κάποιου κοινωφελούς έργου, συνών. χορηγία, 2. προσφορά χωρίς ανταπόδοση, συνών. δώρο, χάρισμα, 3. (εκκλ.) η μετάληψη. 🕮 < αρχ. δωρεά.

δώρο, το, ουσ. • 1. αυτό που προσφέρεται σε κάποιον, χάρισμα από τα βάθη της καρδιάς, χωρίς αμοιβή, χωρίς αντάλλαγμα, συνών. δώρισμα, χάρισμα, δεξίμι, κανίσκι, μπουναμάς, ρεγάλο, φιλοδώρημα, πουρμπουάρ, πεσκέσι, μπαξίσι, 2. χρηματικό ποσόν που δίνεται στους εργαζόμενους του ιδιωτικού τομέα την περίοδο των Χριστουγέννων, του Πάσχα και του καλοκαιριού, 3. (μτφ.) έμφυτες ικανότητες του ανθρώπου, τα χαρίσματα που προσφέρθηκαν από τη θεία προέλευση. 🕮 < μσν. δώρο < αρχ. δῶρον < δίδωμι. ⊙ δωρίζω, δώρημα, δωρητής, δωρητήριο. O δωροδόχος, δωρολήπτης, δωροδοκώ, δωροδοκία, δωρόσημο, δωροδόκημα,

δωροδοκώ, ρ. [μετβ.] • προσφέρω σε κάποιον χρήματα ή κάτι άλλο πολύτιμο για να παραβεί το καθήκον του και να μεροληπτήσει προς όφελός μου, συνών. εξαγοράζω, λαδώνω, διαφθείρω. 🕮 < αρχ. δωροδόκος < δῶρον + -δόκος < δέχομαι / δέκομαι. ⊙ δωροδόκημα, δωροδοκία [= δωροληψία, λάδωμα].

Ε

Ε, ε, έψιλον, άκλ. • α) το πέμπτο γράμμα του ελληνικού αλφαβήτου, φωνήεν, β) [ως αριθμητικό σύμβολο χωρίς κανένα διακριτικό σημάδι, κατά παράδοση ή καταχρηστικά] Ε ή ε [= πέμπτος, -η, -ο]. 🕮 < μσν. έψιλον < μτγν. ἒ - ψιλόν.

Ε' ή **ε'** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 5, πέντε ή πέμπτος.

'*Ε* ή **'*ε*** ή **΄ε** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 5.000, πέντε χιλιάδες.

Ε! • [ως επιφών.] φανερώνει: 1. επιθυμία, ευχή, 2. δυσανασχέτηση, ενόχληση, δυσαρέσκεια, θυμό, 3. πρόσκληση, κάλεσμα, 4. συγκατάθεση ή υποχώρηση, 5. ειρωνεία ή δυσπιστία, 6. έκπληξη ή απορία.

έαρ, η, ουσ. • η άνοιξη. 🕮 < αρχ. ἔαρ.

εαρινός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που πραγματοποιείται την άνοιξη, ανοιξιάτικος, 2. (αστρον.) *«εαρινή ισημερία»,* η 21η Μαρτίου κάθε έτους, κατά την οποία η διάρκεια της ημέρας και της νύχτας είναι ίσες. 🕮 < αρχ. ἐαρινός.

έβενος, ο, ουσ. • 1. (φυτολ.) δέντρο των τροπικών δασών της Αφρικής και της Ασίας, 2. είδος πολύτιμου ξύλου, με σχεδόν μαύρο χρώμα, συμπαγές, σκληρό και βαρύ, τόσο βαρύ που βυθίζεται στο νερό. 🕮 < μτγν. ἔβενος, ὁ, < αρχ. ἔβενος, ἡ, < αρχ. αιγυπτ. Hbnj < ίσως νουβικής προέλευσης. ⊙ εβονίτης, εβένινος. ○ εβενοειδής, εβενόξυλο, εβενουργός, εβενουργία, εβενουργική.

Ιθάκη
Νὰ εὔχεσαι νά ΄ναι μακρὺς ὁ δρόμος.
Πολλὰ τὰ καλοκαιρινὰ πρωϊὰ νὰ εἶναι
ποὺ μὲ τί εὐχαρίστηση, μὲ τί χαρὰ
θὰ μπαίνεις σὲ λιμένας πρωτοειδωμένους·

νὰ σταματήσεις σ᾽ ἐμπορεῖα Φοινικικά,
καὶ τὲς καλὲς πραγμάτειες ν᾽ ἀποκτήσεις,
σεντέφια καὶ κοράλλια, κεχριμπάρια κ᾽ **ἔβενους,**
καὶ ἡδονικὰ μυρωδικὰ κάθε λογῆς,
ὅσο μπορεῖς πιὸ ἄφθονα ἡδονικὰ μυρωδικά.

Σὲ πόλεις Αἰγυπτιακὲς πολλὲς νὰ πᾶς,
νὰ μάθεις καὶ νὰ μάθεις ἀπ᾽ τοὺς σπουδασμένους.
Πάντα στὸ νοῦ σου νἄχῃς τὴν Ἰθάκη.
Τὸ φθάσιμον ἐκεῖ εἶν᾽ ὁ προορισμός σου.
Κωνσταντίνος Καβάφης

εβίβα και **βίβα,** επιφών. • στην υγειά σου, εις υγείαν. 🕮 < ιταλ. evviva [= ζήτω] < λατιν. vivo [= ζω].

εβονίτης, ο, ουσ. • (χημ.) σκληρό και άκαμπτο υλικό, που παράγεται με ισχυρή θείωση του καουτσούκ [βουλκανισμός], που χρησιμοποιείται στην ηλεκτροτεχνία, ως μονωτικό υλικό. 🕮 (αντιδάνειο) < αγγλ. ebonite [-ite = -ίτης] ή γαλλ. ébonite < ebony [= έβενος] < λατιν. hebenus < αρχ. ἔβενος, ἡ, [δες ετυμ. λ.].

Εβρίδες, οι, ουσ. • (γεωγρ.) νησιωτικό σύμπλεγμα κοντά στις δυτικές ακτές της Σκωτίας, αποτελούμενο από 500 νησιά των οποίων κατοικούνται μόνο τα 51, η συνολική τους έκταση είναι περίπου 7.200 τ.χλμ. και ο πληθυσμός τους ανέρχεται στους 46.632 κατοίκους [απογρ. 2011]. 🕮 < λατιν. Hebudes, ονομ. που αποδόθηκε από τον Πλίνιο τον Πρεσβύτερο [= Ρωμαίος συγγραφέας, φυσιοδίφης και φυσικός, φιλόσοφος, στρατιωτικός και ναυτικός] ή Ebudes [Αἰβοῦδαι] (ονομασία που αποδίδεται στον Κλαύδιο Πτολεμαίο [100–170 μ.Χ. Ελληνορωμαίος μαθηματικός, αστρονόμος, γεωγράφος, αστρολόγος και ποιητής] < κελτικής προέλευσης.

Έβρος, ο, ουσ. • (γεωγρ.) ποταμός της Βαλκανικής, γνωστός και ως Μαρίτσα [βουλγαρικά Марица], μήκους 530 χλμ., φυσικό σύνορο ανάμεσα σε Ελλάδα και Τουρκία, πηγάζει από τα όρη Ρίλα της Βουλγαρίας και εκβάλει στο Αιγαίο Πέλαγος. 🕮 < αρχ. Ἕβρος [παλαιότερη ονομασία: Ρόμβος], τουρκ. Meriç, (μυθολ.) *Εβρος.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Έβρος,** γιος του Θρακιώτη βασιλιά Κάσσανδρου, τον οποίο ερωτεύτηκε η μητριά του. Εξαιτίας της αδιαφορίας του από τα ερωτικά της κελεύσματα γνώρισε τις συκοφαντίες της, μ᾽ αποτέλεσμα ο πατέρας του να τον

καταδιώξει. Τότε ο νέος έπεσε στο ποτάμι για να αποφύγει την τιμωρία και πνίγηκε.

εγγραφή, η, ουσ. • 1. (νομ.) η καταχώριση ονόματος ή πράξεως σε επίσημο βιβλίο ή κατάλογο ονομάτων, περιστατικών κ.λπ. 2. η καταγραφή του πολίτη στους δημοτικούς καταλόγους, στο ληξιαρχείο, στην κοινότητα, στο σχολείο και αλλού, 3. (οικον.) η καταχώρηση κάθε είδους εμπορικών πράξεων και οικονομικών συναλλαγών, 4. (γεωμ.) ο σχεδιασμός ενός σχήματος εντός ενός άλλου, 5. (τεχνολ.) η αποτύπωση ηχητικής ή οπτικής πληροφορίας σε δίσκο, cd, μαγνητοταινία ή οποιοδήποτε άλλο τεχνολογικό μέσο. 🕮 < ἐγγραφή, ἡ, [= καταγραφή, καταχώρηση].

έγγραφο, το, ουσ. • 1. επίσημο γραπτό κείμενο που έχει συνταχθεί με καθορισμένο τύπο και φέρει στοιχεία του συντάκτη και του αποδέκτη, όπως: ημερομηνία, υπογραφή και ίσως σφραγίδα, και το οποίο ανακοινώνει, ή βεβαιώνει ή διατάσσει κάποιον, ή αποδεικνύει κάτι, (φρ.) *«έγγραφο εθνικότητας πλοίου / (πληθ.) ναυτιλιακά αποδημητήρια / φορτωτικά / δημόσια / απόρρητα / διαβαθμισμένα / ταξιδιωτικά / χρήσιμα / επίσημα / αποκαλυπτικά / ενημερωτικά / σπάνια / ιστορικά / πλαστά / μοναστηριακά κ.ά.»,* 2. ηλεκτρονικό έγγραφο. 🕮 < μτγν. πληθ. τά ἔγγραφα.

έγγραφος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που γίνεται με επίσημο έγγραφο, 2. γραπτός. 🕮 < μτγν. ἔγγραφος. ◈ εγγράφως [επίρρ.].

εγγράφω, ρ. [μετβ.] • 1. (για πρόσ.) καταγράφω το όνομα κάποιου σε κατάλογο ή κατάσταση ώστε να αποκτήσει μια ιδιότητα ή να γίνει μέλος ενός συνόλου, αντών. διαγράφω, ξεγράφω, 2. (λογιστ.) καταχωρώ οικονομικά στοιχεία σε λογιστικά βιβλία επιχείρησης, οργανισμού, εταιρείας κ.λπ. 3. συγκαταλέγω, καταλογίζω, συμπεριλαμβάνω, 4. αποτυπώνω πληροφορίες ή σήματα, 5. (γεωμ.) χαράσσω ένα σχήμα μέσα σε κάποιο άλλο. 🕮 < αρχ. ἐγγράφω.

εγγύηση, η, ουσ. • 1. οποιασδήποτε μορφής εξασφάλιση παρέχει κάποιος προς άλλο πρόσωπο, επιχείρηση ή οργανισμό, η υπεύθυνη υπόσχεση ή διαβεβαίωση, 2. το χρηματικό ποσό που καταβάλλεται για να εξασφαλιστεί το πρόσωπο, η επιχείρηση ή ο οργανισμός που το έχει ανάγκη για τις δράσεις που σχεδιάζει ή εκτελεί, 3. (νομ.) σύμβαση σύμφωνα με την οποία κάποιος αναλαμβάνει να πληρώσει την οφειλή άλλου όταν εκείνος δεν μπορεί να αποπληρώσει το χρέος του, 4. (ειδικότ.) το έγγραφο, σε έντυπη μορφή, το οποίο συνοδεύει κάθε εμπόρευμα και εξασφαλίζει τον αγοραστή από την οποιαδήποτε προβληματική λειτουργία του προϊόντος, 5. το χρηματικό ποσό που καταβάλλει ένας φυλακισμένος ή κάποιος άλλος για λογαριασμό του ώστε να του δοθεί το δικαίωμα της προσωρινής ή της μόνιμης αποφυλάκισής του. 🕮 ❶ < μτγν. *ἐγγύη(σις) -ση* < αρχ. *ἐγγύη*, ἡ ❷ < σημδ. γαλλ. garantie και αγγλ. guaranty.

↳ *General average deposits* – Κατάθεση χρημάτων από τον παραλήπτη των διασωθέντων εμπορευμάτων σαν **εγγύηση**, για την απελευθέρωση των εμπορευμάτων από τον μεταφορέα, σε περίπτωση γενικής αβαρίας.

↳ *Arrest (of a ship)* – Η κατάσχεση πλοίου με απόφαση δικαστηρίου είτε σαν **εγγύηση** για χρέος, είτε απλώς, για παρεμπόδιση του απόπλου του έως ότου διακανονισθεί κάποια διαφορά

↳ *Bank guarantee* – Τραπεζική **εγγύηση**

↳ *Bottomry* – Θαλασσοδάνειο, ναυτοδάνειο. Χρήματα τα οποία δανείζεται ο πλοίαρχος του πλοίου, χρησιμοποιώντας το πλοίο σαν **εγγύηση**. Το έγγραφο δια του οποίου υποθηκεύεται το πλοίο είναι γνωστό σαν bottomry bond (συμφωνητικό ναυτοδανείου).

εγγυητής, ο, **εγγυήτρια,** η, ουσ. • 1. αυτός που παρέχει την εγγύηση ως πράξη εξασφάλισης και σιγουριάς για λογαριασμό τρίτου και αναλαμβάνει την ευθύνη των υφιστάμενων ή μελλοντικών υποχρεώσεών του, 2. αυτός που, από θέση ουδετερότητας, αναλαμβάνει την ευθύνη για την ορθή τήρηση συμφωνίας μεταξύ τρίτων. 🕮 < αρχ. ἐγγυητής.

εγγυητική επιστολή, η, • έγγραφο που εκδίδεται από ένα χρηματοοικονομικό οργανισμό και ενεργεί ως εγγύηση.

εγγυητικό, το, ουσ. • έγγραφο στο οποίο καταγράφεται η εγγύηση κάποιου για λογαριασμό άλλων, αλλιώς και εγγυητήριο. 🕮 < μτγν. ἐγγυητικός.

εγγυοδοσία, η, ουσ. • (νομ.) α) το να παρέχει κάποιος εγγύηση σε κάποιον άλλο μετά από δικαστική απόφαση, β) πράξη παροχής εγγυήσεων. 🕮 < εγγύ(ησις) -ο- + -δοσία, μτφρδ. από την αγγλ. guaranty granting.

εγγυοδότης, ο, **εγγυοδότρια,** η, ουσ. • ο εγγυητής. 🕮 < εγγύηση + δότης. ⊙ εγγυοδοτικός.

εγγυοδοτώ, ρ. [μετβ.] • 1. δίνω εγγυήσεις, 2. πληρώνω τα χρήματα που έχουν ορισθεί με εγγυοδοσία. 🕮 < αρχ. *ἐγγύη* [= ενέχυρο] + -ο- + -δοτώ < δίδωμι [= δίνω].

εγγύς, επίρρ. • κοντά, πλησίον, (φρ.) [ως επίθ.] *«Εγγύς Ανατολή»,* γεωγραφικός χώρος της Ν.Α. Μεσογείου (σε σχέση με τη Δυτική και Κεντρική Ευρώπη, και σε αντιδιαστολή προς την Άπω Ανατολή), *«στο εγγύς μέλλον»,* στο άμεσο, πολύ κοντινό μέλλον. 🕮 < αρχ. ἐγγύς.

εγγυτάτη, η, ουσ. • (ναυτ.) κλειστή πλαγιοδρομία, είναι η πιο κλειστή πλεύση, με τη μικρότερη δυνατή γωνία ως προς τον πραγματικό άνεμο [άνεμος μεταξύ πλευράς και μάσκας, μεταξύ 75° έως 45°], με την οποίαν μπορεί να ταξιδέψει ένα ιστιοφόρο σκάφος με πλήρη ανάπτυξη των πανιών του και κόντρα προς την κατεύθυνση του υφιστάμενου ανέμου, (φρ.) *«πλέω την εγγυτάτη».* 🕮 < αρχ. ἐγγύς + [καταλ.] -τάτη.

εγγυώμαι και **εγγυούμαι,** ρ. [μετβ.] • 1. παρέχω εγγυήσεις, 2. διαβεβαιώνω υπεύθυνα για την ικανότητα ή τη φερεγγυότητα ή την τιμιότητα ή την επαγγελματικότητα κάποιου εξεταζόμενου προσώπου. 🕮 < αρχ. ἐγγυῶ, -ῶμαι [= παρέχω εγγύηση].

εγείρω, ρ. [μετβ.] • 1. ξυπνώ κάποιον, 2. οικοδομώ, 3. (φρ.) *«εγείρω αξιώσεις»,* προβάλλω αξιώσεις, απαιτώ, διεκδικώ, (νομ.) *«εγείρω αγωγή»,* κάνω αγωγή / ένσταση. 🕮 < αρχ. ἐγείρω [= ξυπνώ κάποιον, ερεθίζω]. ⊙ έγερση, εγερτήριος, εγερτικός, εγέρσιμος.

έγερση, η, ουσ. • 1. αφύπνιση, ξύπνημα, 2. (μτφ.) α) ψυχική ανόρθωση, διέγερση, ερεθισμός, β) αξίωση, διεκδίκηση, 3. (φρ.) *«πολεμική έγερση»,* προετοιμασία πολεμικού σκάφους για ναυμαχία. 🕮 < αρχ. ἔγερ(σις) [= ξύπνημα].

εγερτήριο, το, ουσ. • 1. το πρωινό σάλπισμα για να ξεκινήσουν οι στρατιώτες τις υποχρεώσεις τους, 2. (μτφ.) το αναγκαστικό πρωινό ξύπνημα, 3. ποίημα ή τραγούδι που ενθουσιάζει τον κόσμο με σκοπό την ενεργοποίησή του και την εγκατάλειψη του όποιου εφησυχασμού. 🕮 < μτγν. ἐγερτήριον < αρχ. ἐγερτός < ἐγείρω [= ξυπνώ κάποιον, ερεθίζω].

[φωτό: εφημερίδα του ΕΑΜ – 1944].

έγια μόλα, επιφών. προτρεπτικό • (ναυτ.) ρυθμικό παράγγελμα που βοηθάει τους κωπηλάτες στο να κάνουν αρμονικές κινήσεις και σημαίνει εμπρός, άντε, ή για τα μέλη του πληρώματος που χρειάζεται να σηκώσουν κάποιο βαρύ φορτίο, (φρ.) *«έγια μόλα, έγια λέσα».* 🕮 < ιταλ. eïa < αρχ. εἶα δή [= έλα λοιπόν!] σε Αισχύλο, εἶα νῦν, [= έλα τώρα!], σε Αριστοφάνη + [ιταλ.] mola (< προστακτ. του ρ. mollare = αφήνω, λύνω).

Θάλασσα απ' όλα τα νερά

Θάλασσα απ' όλα τα νερά και τα ποτάμια πίνεις
κι από τα παλικάρια ενός κανένα δεν αφήνεις.
Έγια *– μόλα,* ***έγια*** *– λέσα*
αχ, βρε θάλασσα μπαμπέσα.
Θάλασσα που 'σ' αγνάντια μου και ξέρεις τον καημό μου
φέρε μου από την ξενιτιά τον αγαπητικό μου.
Έγια *– μόλα,* ***έγια*** *– λέσα*
αχ, βρε θάλασσα μπαμπέσα.
Ω, θάλασσά μου ουρανιά και κύμα μου γαλάζιο
φέρε την αγάπη μου να μην αναστενάζω.
Έγια *– μόλα,* ***έγια*** *– λέσα*
αχ, βρε θάλασσα μπαμπέσα.

➢ Δημοτικό κυκλαδίτικο τραγούδι,

εγκαθιστώ, ρ. [μετβ.] • 1. τοποθετώ κάποιον ή κάτι σε συγκεκριμένο σημείο, 2. τοποθετώ ένα ή περισσότερα μηχανήματα και φροντίζω για την ομαλή λειτουργία τους, 3. (διοίκ.) ορίζω συγκεκριμένα πρόσωπα για την εκτέλεση κάποιων καθηκόντων, διορίζω, 4. (πολιτ.) εγκαθιδρύω νέα πολιτική εξουσία, 5. (μέσ.) *εγκαθίσταμαι,* αλλάζω τόπο κατοικίας με σκοπό τη μόνιμη διαμονή. 🕮 < μσν. ε-

γκαθιστώ < αρχ. ἐγκαθίστημι < ἐγ (< ἐν-) + καθίστημι.

έγκαιρος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που παίρνει υπόσταση, που πραγματοποιείται στην κατάλληλη στιγμή χωρίς καθυστέρηση, συνών. επίκαιρος, συνών. σύγκαιρος, αντών. άκαιρος, 2. αυτός που έχει ωριμάσει, που είναι στον καιρό του. 📖 < ἔγκαιρος < ἐγ- (< ἐν-) + καιρός. ⊙ εγκαιρότητα. ◈ έγκαιρα και εγκαίρως [επίρρ.].

εγκαλώ, ρ. [μετβ.] • (νομ.) καταγγέλλω κάποιον σε δικαστική αρχή για αξιόποινη πράξη του και ζητώ την ποινική του δίωξη. 📖 < αρχ. ἐγκαλῶ. ⊙ εγκαλεστής και αγκαλεστής, εγκάλεσμα και αγκάλεσμα.

εγκάρσιος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που τέμνει κάθετα ένα σώμα ως προς το νοητό άξονά του, (φρ.) *«εγκάρσια τομή»*, τομή κατά πλάτος, *«εγκάρσια τόξα» (αρχιτ.) «εγκάρσιο κλίτος ναού», (ναυτ.) «εγκάρσια αποθήκη καυσίμων / ιστιοφορία / ευστάθεια / κύματα».* 📖 < αρχ. ἐγκάρσιος. ◈ εγκάρσια, εγκαρσίως [επίρρ.].

εγκαταλείπω, ρ. [μετβ. και αμετβ.] • 1. αφήνω κάποιον οριστικά και τελεσίδικα, 2. απομακρύνομαι από κάποιον τόπο για πάντα, 3. απομακρύνομαι από κάποια θέση διαχείρισης ή από κάποιο αξίωμα, ενώ δεν επιτρέπεται, 4. αφήνω στο περιθώριο σκέψεις οι πρωτοβουλίες που μάλλον με στεναχωρούν. 📖 < αρχ. ἐγκαταλείπω.

εγκατάλειψη, η, ουσ. • 1. το να εγκαταλείπει κάποιος ένα άλλο πρόσωπο στην τύχη του, παραμέληση, αδιαφορία, 2. η οριστική απομάκρυνση κάποιου από συγκεκριμένο χώρο, (φρ.) *«εγκατάλειψη πλοίου», «εγκατάλειψη συζυγικής στέγης».* 📖 < μτγν. ἐγκατάλειψις (-σις > -ση).

εγκατάσταση, η, ουσ. • 1. η μόνιμη ή μακροχρόνια διαμονή κάποιου σε έναν συγκεκριμένο τόπο, 2. τοποθέτηση προσώπου σε υπηρεσία, θέση ή αξίωμα, διορισμός, 3. (πληροφ.) προσθήκη λογισμικού στη μνήμη ηλεκτρονικού υπολογιστή, αντών. απεγκατάσταση, αποσύνδεση, 4. (ειδικότ. στον πληθ.) *οι εγκαταστάσεις,* οικοδομικός χώρος για συγκεκριμένη χρήση, 4. (φρ.) *«εγκατάσταση βοηθητική / ηλεκτρική / παραγωγική / καύσεως πετρελαίου / ηλεκτροπαραγωγής / υπερθερμάνσεως / συστημάτων πλοήγησης / ψυκτική / κλιματισμού / αερισμού / ασυρμάτου / στροβίλου / φωτισμού / δέκτη / πομπού / εκπομπής κ. ά.».* 📖 < μσν. εγκατάστας(ις) + -η.

έγκλημα, το, ουσ. • 1. (νομ.) κάθε πράξη που παραβιάζει το νομικό πλαίσιο μίας χώρας και τιμωρείται ανάλογα από δικαστήριο, 2. αυτό για το οποίο κατηγορείται κανείς, κατηγορία, 3. μεγάλη απερισκεψία, 4. (φρ.) *«ηλεκτρονικό / οικονομικό / πολιτικό / καθοσιώσεως / οργανωμένο έγκλημα».* 📖 < αρχ. ἐγκαλῶ < ἐγ- (< ἐν-) + καλῶ. ⊙ εγκληματίας, εγκληματώ, εγκληματικός. ⭘ εγκληματολογία, εγκληματολόγος.

έγκληση, η, ουσ. • (νομ.) η κατηγορία και η μήνυση που καταθέτει κάποιος προς τις δικαστικές αρχές για αδίκημα που υπέστη από άλλο πρόσωπο ή εταιρία ή επιχείρηση. 📖 < μτγν. ἔγκλης(ις) + -η < αρχ. ἐγκαλῶ < ἐγ- (< ἐν-) + καλῶ.

έγκλιση, η, ουσ. • 1. (φυσ.) η γωνία που σχηματίζεται από τη διεύθυνση του γήινου μαγνητικού πεδίου και το οριζόντιο επίπεδο, 2. καθεμιά από τις μορφές με τις οποίες εκφέρεται το ρήμα, για να δηλωθεί η ορισμένη διάθεση ή η γνώμη του ομιλητή για το σημαινόμενο, (φρ.) *«γραμματικές / συντακτικές εγκλίσεις», «οριστική / υποτακτική / προστακτική έγκλιση».* 📖 < μτγν. ἔγκλις(ις) + -η.

εγκλισιόμετρο, το, ουσ. • (φυσ.) όργανο με το οποίο μετριέται η έγκλιση σ' ένα συγκεκριμένο σημείο της γης. 📖 < καθαρ. έγκλισι(ς) + μέτρο(ν).

εγκοίλιο ή **αγκοίλιο,** το, ουσ. • (ναυπ.) δίσκελο και καμπυλωτό κομμάτι ξύλου, το οποίο χρησιμοποιείται στο σκελετό του πλοίου, συνών. ο ξύλινος νομέας, το στραβόξυλο. 📖 < ἐγ- (< ἐν-) + [αρχ.] κοῖλος, -η, -ον, [= κοίλος, κούφιος, βαθουλωμένος, επίθ. που λέγεται για πλοία, τα οποία τα πρώτα χρόνια βαθουλώνονταν από δέντρα, σε Όμηρ.· «κοίλη ναῦς», η κοιλιά, το αμπάρι του πλοίου, σε Ηρόδ.].

εγκολπίας, ο, ουσ. • (μετεωρ.) τοπικός άνεμος που πνέει στο στόμιο κόλπου με κατεύθυνση προς τον μυχό, μπουκαδούρα. 📖 < αρχ. ἐγκολπίας.

εγκόλπιο, το, ουσ. • 1. εξειδικευμένο βιβλίο που περιέχει πολύτιμες συμβουλές προς τον

επαγγελματία, συνών. εγχειρίδιο, (φρ.) *«εγκόλπιο ιατροφαρμακευτικό / ασφάλειας και διάσωσης / του Ναυτικού Δοκίμου / ναυτιλίας / διεθνών συμβάσεων εργασίας»* κ.ά. 2. α) κόσμημα του λαιμού που κρέμεται από αλυσίδα, συνών. γκόλφι, χαϊμαλί, β) επιστήθιο εκκλησιαστικό κόσμημα που φοριέται, συνήθως, από επισκόπους, *«εγκόλπιο αρχιερατικό»,* 3. το φυλαχτό. 🕮 < ουδ. του αρχ. επίθ. ἐγκόλπιος < ἐγ- (< ἐν) + -κόλπιος < κόλπος.

εγκοπέας, ο, ουσ. • (εργαλ.) το κοπίδι, είδος μαχαιριού με ενσωματωμένη λεπίδα ξυραφιού κατάλληλο για το κόψιμο ή το χάραγμα διαφόρων επιφανειών από χαρτί, ξύλο, πλαστικό, καουτσούκ κ.λπ. 🕮 < ἐγ- (< ἐν-) + κόπτω.

εγκοπή, η, ουσ. • εσοχή στην επιφάνεια αντικειμένου δημιουργημένη από σκληρό και αιχμηρό αντικείμενο, συνών. χαρακιά, αυλακιά. 🕮 < ἐγκοπή [= χαρακιά, σχισμή] < ἐγκόπτω < ἐν + κόπτω.

εγκύκλιος, η, ουσ. • γραπτή οδηγία, η οποία διαβιβάζεται από μια κεντρική αρχή ταυτόχρονα προς όλες τις υφιστάμενές της υπηρεσίες ή προς όλους τους πολίτες, (φρ.) *«υπουργική / ερμηνευτική / τηλεγραφική εγκύκλιος»,* (εκκλ.) *«Πατριαρχική εγκύκλιος», «εγκύκλιος της Ιεράς Συνόδου».* 🕮 < μτγν. ἐγκύκλιος > ἐν (ἐγ-) + κύκλιος < κύκλ(ος) + -ιος.

(ε)γρε(ν)τίδικος, -η, -ο, επίθ. • 1. κυρτός, 2. κινητός, πρόσθετος, 3. [για καταστάσεις] προσωρινός, μη σταθερός, πρόχειρος, συνών. ασταθής, επισφαλής, 4. ψεύτικος, 5. (για πρόσωπα) ο προσωρινός σε μία υπηρεσία, ο έκτακτος. 🕮 < τουρκ. [επίθ.] iğreti και eğreti [= 1. πρόχειρος, 2. κακοφτιαγμένος] + -ίδικος.

εγχαράσσω, ρ. [μετβ.] • 1. κάνω χαρακιές σε επιφάνεια, 2. (μτφ.) καταγράφω στο μνημονικό μου κάποια πληροφορία, γνώση ή εικόνα. 🕮 < μτγν. ἐγχαράσσω. ⊙ εγχάραξη, εγχάραγμα.

εγχειρίδιο, το, ουσ. • 1. μικρό μαχαίρι, συνών. σπαθάκι, στιλέτο, 2. μικρό βιβλίο, συνήθως ως συνοδευτικό βοήθημα μηχανικών προϊόντων, που περιλαμβάνει σημαντικές γνώσεις για τη λειτουργία του αντικειμένου, 3. βιβλίο με διδακτικό περιεχόμενο, (φρ.) *«εγχειρίδιο ιστιοφόρου ναυτιλίας / ατμοπλοϊκής ναυτιλίας / ναυτικού δικαίου».* 🕮 < αρχ. ἐγχειρίδιον < ἐγ- (< ἐν-) + χείρ.

εγχειρίζω, ρ. [μετβ.] • 1. δίνω σε κάποιον κάτι, 2. (ιατρ.) κάνω σε κάποιον εγχείρηση, χειρουργώ. 🕮 < αρχ. ἐγχειρίζω.

έγχελυς ή **ἐγχέλυς,** ή, σπανίως ό, ουσ. • (ιχθυολ.) το ψάρι χέλι. 🕮 < αρχ. ἔγχελυς < ίσως από τη λ. αρχ. ἔχις, -εως, [= οχιά, έχιδνα].

έγχρωμος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που έχει εμπλουτιστεί με όλα τα χρώματα, 2. (ως ουσ. για ανθρώπους) όποιος δεν ανήκει στη λευκή φυλή. 🕮 < εγ- (< εν-) + χρώμ(α) + -ος.

εγχυτήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) μηχανισμός έγχυσης ή εισαγωγής ρευστού υλικού, τζιφάρι [δες λ.], ή παροχικός σίφωνας. 🕮 < αρχ. ἐγχέω [= εκχύνω, χύνω μέσα].

εγχώριος, -α, -ο, επίθ. • [συνήθως για προϊόντα] αυτός που ανήκει σε κάποια χώρα, που προέρχεται ή παράγεται από αυτή, ο ντόπιος, ο γηγενής, (φρ.) *«καθαρό / ακαθάριστο εγχώριο προϊόν».* 🕮 < αρχ. ἐγχώριος. ◈ εγχωρίως [επίρρ.].

έδαφος, το, ουσ. • 1. (γεωλ.) το ανώτατο στρώμα της γήινης επιφάνειας, εκεί όπου ζούμε, εργαζόμαστε, καλλιεργούμε κ.λπ. 2. η μονόχρωμη ή πολύχρωμη επιφάνεια του πίνακα ζωγραφικής πάνω στην οποία ο καλλιτέχνης αποδίδει τη σύνθεση του θέματός του, αλλιώς: φόντο, 3. έκταση γης, τόπος, 4. το χώμα, 5. (φρ.) *«πύραυλος αέρος / προσωπικό / πλήρωμα εδάφους».* 🕮 < αρχ. ἔδαφος. ⊙ εδαφικός, εδαφιαίος, εδαφικότητα, εδάφιον. ○ εδαφολογία.

Εδιμβούργο, το, ουσ. • (γεωγρ.) η πρωτεύουσα της Σκωτίας από το 1437 με πληθυσμό της ευρύτερης περιοχής 1.339.380 (απογρ. 2014) έδρα πολλών ναυτιλιακών εταιρειών, επίνειο της πόλης το Λιθ [Leith]. 🕮 < αγγλ. Edinburgh < κελτικής προέλευσης [= φρούριο του Έντιν].

έδρα, η, ουσ. • 1. αντικείμενο πάνω στο οποίο κάθεται κανείς, συνών. θρόνος, κάθισμα,

πολυθρόνα, καρέκλα, 2. βάθρο πάνω στο οποίο τοποθετείται βήμα ομιλητή ή γραφείο με κάθισμα για τον δάσκαλο, 3. α) τόπος μόνιμης διαμονής, β) κτηριακή υποδομή οργανώσεων, συλλόγων, φορέων, ιδρυμάτων κ.λπ. γ) σταθερό σημείο αναφοράς, 4. (διοίκ.) θέση ή αξίωμα καθηγητή σε πανεπιστήμιο, ακαδημία ή κάποιο άλλο ίδρυμα, 5. (ανατ.) ο δακτύλιος στο εξωτερικό άκρο του παχέος εντέρου, συνών. οπίσθια, πρωκτός, 6. (μαθημ.) πλευρά επίπεδων γεωμετρικών σχημάτων, 7. (φρ.) *«Αγία Έδρα»,* το κρατίδιο του Βατικανού, 8. (αθλητ.) οι γηπεδικές εγκαταστάσεις μιας ομάδας, 9. (ναυτ.) έλασμα [= τμήμα μετάλλου με πεπλατυσμένη μορφή] που λειτουργεί ως βάση πάνω στην οποία συνδέεται ο νομέας», (φρ.) *«έδρα λέβητα / νομέα / μέγιστου – μέσου νομέα / ξύλινου νομέα / σιδερένιου νομέα».* 🕮 < αρχ. ἕδρα. ⊙ εδράζω, εδραίος, εδραιώ, εδραιώνω.

Τα δεκατέσσερα παιδιά.
(Αφιερωμένο στον άγνωστο Δάσκαλο)
Ἔμπαινες στὸ σχολειὸ κ᾽ ὅπως τ᾽ ἀντίκριζες
μοιραζόταν σὲ δεκατέσσερα χαμόγελα τὸ πρόσωπό σου.
Θυμόσουν πὼς ἡ ἀγκάλη σου ἦταν μισὴ
κι ἀνεβαίνοντας πάνω στὴν **ἕδρα** σου
ἄνοιγες τὴ λύπη σου καὶ τὰ σκέπαζες
ὅπως ὁ οὐρανὸς σκεπάζει τὴ γῆ.
Νικηφόρος Βρεττάκος.

έδρανο, το, ουσ. • 1. κάθισμα αποτελούμενο από μικρό πάγκο για να ακουμπά και να γράφει αυτός που κάθεται, 2. (μηχανολ.) στοιχείο μηχανών στο οποίο στηρίζεται ο περιστρεφόμενος άξονας, η άτρακτος, οι πείροι, αλλιώς κουζινέτο, (φρ.) *«έδρανο ολίσθησης / κύλισης / στροφαλοφόρου ατράκτου / σταθερά αυτορυθμιζόμενο / ελικοφόρου ατράκτου / ενδιάμεσου άξονα / ώσεως / βελονωτό».*

🕮 < αρχ. ἕδρανον.

εδώλιο, το, ουσ. • 1. έδρα, θρανίο, έδρανο, πάγκος (γενικότ.) κάθισμα για δύο ή περισσότερα άτομα, (φρ.) *«τα εδώλια της Βουλής»,* τα καθίσματα των βουλευτών, *«εδώλιο κατηγορουμένου»,* το κάθισμα όπου κάθεται ο κατηγορούμενος, 2. (ναυτ.) α) το κάθισμα του κωπηλάτη, σέλμα, πάγκος, τουράκι, β) είδος ψηλότερου καταστρώματος στην πρύμνη και την πρώρα [σε παλαιότερα σκάφη], γ) διχαλωτή υποδοχή στην πρύμνη του πλοίου πάνω στην οποία κατεβαίνει και στηρίζεται ο ιστός, ιστοδόκη. 🕮 υποκ. της αρχ. λ. ἕδος, το, [= 1. κάθισμα, θρόνος, 2. κατοικία, διαμονή, ιδίως θεών, 3. τόπος διαμονής, 4. άγαλμα καθισμένου θεού, 5. ναός, 6. θεμέλιο, βάση].

εθελοντής, ο, **εθελόντρια,** η, ουσ. • 1. αυτός που προσφέρεται να εκτελέσει μια εργασία με τη θέλησή του και με μοναδικό κίνητρο το συναίσθημα της κοινωνικής αλληλεγγύης και του αλτρουισμού, 2. (ειδικότ.) ο στρατιώτης εκείνος που προσέρχεται στο στράτευμα οικειοθελώς, 3. (ως επίθ.) *«εθελοντής νοσοκόμος / αιμοδότης».* 🕮 < αρχ. ἐθελοντής < ἐθέλω [= θέλω, εύχομαι, επιθυμώ, επιδιώκω]. ⊙ εθελοντικός.

έθιμο, το, ουσ. • 1. (λαογρ.) η κοινή συνήθεια, που αποκτά διαχρονική αξία, όταν οι κοινωνικές ομάδες επιδιώκουν τη διατήρηση και αναθέρμανσή της, συνών. παράδοση, θέσμια, 2. (νομ.) άγραφος κανόνας δικαίου που έχει νομική ισχύ, 3. το σύνολο των κανόνων που διέπουν τις κοινωνικές εκδηλώσεις, ο τρόπος παρουσίασης σε εκπροσώπους της πολιτείας κ.λπ. το πρωτόκολλο. 🕮 < μτγν. ἔθιμον < αρχ. ἔθος. ⊙ εθιμικός. ○ εθιμοτυπία, εθιμοταξία, εθιμοτυπικός.

Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία, η, • κρατική υπηρεσία, η ΕΜΥ, η οποία ιδρύθηκε το 1931 με κύρια αποστολή τη μετεωρολογική υποστήριξη των φορέων της Εθνικής Άμυνας και της Εθνικής Οικονομίας της χώρας μας.

εθνικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στο έθνος, (φρ.) *«εθνικός πολιτισμός / ύμνος», «εθνική κληρονομιά / πολιτική / συνείδηση / ιστορία / ανεξαρτησία / επέτειος / γλώσσα / σημαία / γιορτή», «εθνικά ιδεώδη / προβλήματα», εθνικό φρόνημα / συμφέρον / πένθος», «εθνικές παραδόσεις / λογοτεχνίες», «εθνικά σύμβολα / κράτη»,* 2. αυτός που διακατέχεται από πατριωτισμό, (φρ.) *«Εθνική Αντίσταση»,* 3. αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στο κράτος, (φρ.) *«Εθνικές εκλογές»,* 4.

(αθλητ. ως ουσ.) η *Εθνική*, αντιπροσωπευτικό συγκρότημα, (έκφρ.) *«φόρεσε τη φανέλα της Εθνικής»,* 5. σε ονομασίες οργανισμών, ιδρυμάτων κ.λπ.: *«Εθνικό Θέατρο», «Εθνική Βιβλιοθήκη», «Εθνικό Σύστημα Ολοκληρωμένης Θαλάσσιας Επιτήρησης», (ΕΣΟΘΕ),* 6. (γραμμ.) οι λέξεις που δηλώνουν τον κάτοικο ενός τόπου (χώρας, πόλης κ.λπ.) ή αυτόν που κατάγεται από αυτό τον τόπο (π.χ. Σαμιώτης, Αθηναίος, Γάλλος), 7. (ιστορ. και εκκλ., ως ουσ.) *ο εθνικός,* ονομασία των ειδωλολατρών κατά τους πρώτους χριστιανικούς αιώνες. 🕮 < μτγν. ἐθνικός και σημδ. από την ιταλ. nazionale και αγγλ. γαλλ. national. ⊙ εθνικισμός, εθνικιστής. ⭘ εθνικοποιώ, εθνικοσοσιαλισμός, εθνικότητα, εθνικόφρονας. ◈ εθνικώς [επίρρ.].

εθνικότητα, η, ουσ. • 1. το να κατάγεται κανείς από κάποιο έθνος, 2. η υπηκοότητα, 3. η ιδέα του έθνους, η εθνική υπόσταση, 4. το σύνολο των ατόμων που ανήκουν στο ίδιο έθνος και διαμένουν σε κάποια ξένη χώρα. 🕮 < μτφρδ. από τη γαλλ. nationalité.

είδηση, η, ουσ. • πληροφορία, η γνώση που αποκτά κάποιος για αξιόλογα περιστατικά ή σπουδαία γεγονότα της ζωής, συνών. αγγελία, μήνυμα, αναγγελία, ανακοίνωση, χαμπέρι και χαμπάρι, μαντάτο, (φρ.) *«πρωινό / βραδινό / έκτακτο δελτίο ειδήσεων».* 🕮 < αρχ. εἴδησις [= γνώση] < οἶδα [= γνωρίζω].

ειδικός, -ή, -ό, επίθ. • αντών. γενικώς, 1. αυτός που ανήκει ή αναφέρεται σε ορισμένο είδος ή σε ορισμένες περιπτώσεις, που έχει ορισμένο σκοπό ή προορισμό, 2. (για πρόσωπο) αυτός που ασχολείται με συγκεκριμένο κλάδο επιστήμης ή τέχνης ή επαγγέλματος, που έχει κάποια ειδικότητα στον τομέα του, (φρ.) *«ειδικός διαβητολόγος»,* 3. (ως ουσ.) ο εξειδικευμένος σε κάτι, (έκφρ.) *«Να πας και να εξεταστείς από τον ειδικό»,* 4. (ναυτ. φρ.) *«ειδικό βάρος / εμπόριο / φορτίο», «ειδικός όγκος»,* (νομ.) *«Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο»,* (στρατ.) *«Ειδικές Δυνάμεις»,* (ιατρ.) *«Ειδικό Προστατικό Αντιγόνο»,* (νομ.) *«ειδικός αγορητής»,* (στρατ.) *«ειδικός φρουρός»,* (πολιτ.) *«ειδικός διαπραγματευτής»,* (έκφρ.) *«άτομα με ειδικές ανάγκες / ικανότητες / δεξιότητες»* ΑΜΕΑ. 🕮 < αρχ. εἰδικός. ◈ ειδικά και ειδικώς [επίρρ.].

ειδοποίηση, η, ουσ. • 1. προφορική ή έγγραφη ενημέρωση, συνών. γνωστοποίηση, ανακοίνωση, αναγγελία, 2. το έγγραφο που ενημερώνει, ειδοποιητήριο, συνών. αγγελτήριο, 3. δημόσια αγγελία με πληρωμή ή δωρεάν, 4. (ειδικότ.) η κλήση για επέμβαση, π.χ. της πυροσβεστικής, της τροχαίας, κ.λπ. (φρ.) *«ειδοποίηση έκτακτης ανάγκης / κινδύνου / επιθεώρησης σκάφους / κλήσεων / ανακατεύθυνσης / εκτέλεσης επισκευών».* 🕮 < μτγν. εἰδοποίη(σις).

ειδοποιητήριο, το, ουσ. • το έγγραφο που ενημερώνει, συνών. αγγελτήριο. 🕮 < ειδοποίη(σις) + -τήριο(ν).

ειδοποιώ, ρ. [μετβ.] • ενημερώνω κάποιον για κάτι, γνωστοποιώ, αναγγέλλω. 🕮 < αρχ. εἰδοποιῶ [= δίνω μορφή, περιγράφω].

είδωλο, το, ουσ. • 1. (φυσ.) πραγματική ή φαινομενική εικόνα αντικειμένου, που σχηματίζεται με αντανάκλαση σε κάτοπτρο ή με διάθλαση σε φακό, 2. ομοίωμα θεότητας ως λατρευτικό αντικείμενο, ξόανο, 3. (μτφ.) [συνήθ. στον πληθ.] η ψεύτικη και εσφαλμένη αντίληψη, για την οποία ένα κοινωνικό σύνολο δείχνει μιαν έμμονη και τυφλή πίστη, 4. (μτφ.) για πρόσωπο που αγαπιέται υπέρμετρα, το ίνδαλμα. 🕮 < αρχ. εἴδωλον [= καθρεφτισμένη εικόνα, εικόνα του νου].

εικονοσκόπιο, το, ουσ. • (τεχνολ.) ηλεκτρονική συσκευή σε κάμερα της τηλεόρασης που αναλύει και μετατρέπει τις φωτεινές ακτίνες σε ηλεκτρικά ρεύματα. 🕮 < αρχ. εἰκών + -ο- + -σκόπιον.

εικόνα, η, ουσ. • 1. ζωγραφική παράσταση άγιων προσώπων ή σκηνών από τη χριστιανική παράδοση, επάνω σε φορητή επιφάνεια, εικόνισμα, ή επάνω σε τοίχο, συνήθως ναού, αγιογραφία, 2. ζωγραφική ή φωτογραφική παράσταση μορφής, αντικειμένου ή γεγονότος, 3. είδωλο, αναπαράσταση μορφών ή γεγονότων, 4. φανταστική απεικόνιση προσώπου, πράγματος ή γεγονότος, 5. ορθά εκφρασμένη περιγραφή που ζωντανεύει το γεγονός. 🕮 < αρχ. εἰκών.

εικονικός, -ή, -ό, επίθ. 1. αυτός που δεν έχει πραγματική υπόσταση, 2. υποθετικός, πλαστός, 3. αυτός που αναφέρεται σε εικόνες, 4. (φρ.) *«εικονική πραγματικότητα»,* η ψεύτικη

εικόνα για την πραγματικότητα. 📖 < εικονικός. ◈ εικονικά [επίρρ.].

Εϊλάτ, το, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη του Ισραήλ στην κορυφή της Ερυθράς Θάλασσας, στο νότιο τμήμα της ερήμου Νεγκέβ με 47.600 κατοίκους [2010].

ειρεσία, η, ουσ. • (ναυτ.) 1. η κωπηλασία με ένταση, η τέχνη και ο τρόπος με τον οποίο οι ερέτες χειρίζονται το κουπί, συνών. λαμνοκόπι, 2. ρυθμικό τραγούδι που τραγουδούσαν όλοι μαζί οι κωπηλάτες, 3. (αρχ.) α) ορμητική παλινδρομική κίνηση, συνεχόμενη γρήγορη κίνηση, β) το σύνολο των κωπηλατών σ' ένα σκάφος, γ) το κουπί, δ) [στον πληθ.] οι πάγκοι τών κωπηλατών. 📖 < αρχ. ἐρέσσω και αττ. τ. ἐρέττω [= κωπηλατώ].

ειρηνεύω, ρ. [μετβ. και αμετβ.] • 1. αποκαθιστώ την ειρήνη, 2. ξαναβρίσκω την προσωπική γαλήνη, συνών. ηρεμώ, 3. γαληνεύω κάποιον, καταπραΰνω, 4. καλμάρω. 📖 < αρχ. εἰρηνεύω. ⊙ ειρήνεμα, ειρήνευση, ειρηνευτής, ειρηνευτικός.

ειρήνη, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1 (κοινωνιολ.) η απουσία κοινωνικών εσωτερικών ταραχών

ή εξωτερικών μιλιταριστικών επιδιώξεων, 2. κατάσταση ησυχίας, ψυχικής ηρεμίας, συνών. γαλήνη, αταραξία, 3. (πολιτ.) σύνολο όρων συνθήκης που τερματίζει τις εχθροπραξίες σε δύο ή περισσότερα κράτη, 4. [ως κύρ. όν.:] α) (ιστορ.) ονομασία βυζαντινών βασιλισσών και πριγκιπισσών, β) (εκκλ.) ονομασία αγίων της χριστιανικής θρησκείας, γ) (μυθολ.) η *Ειρήνη, αρχαία ελληνική θεότητα, προσωποποίηση της ειρήνης, 5. (φρ.) α) *«ἐν εἰρήνῃ»,* συνήθως, επιτάφια επιγραφή, β) *«άγγελος ειρήνης»,* προστάτης άγγελος της ψυχικής ηρεμίας, γ) *«λόγοι ειρήνης»,* ενωτικοί λόγοι, δ) *«το δέντρο της ειρήνης»,* η ελιά, ε) *«ρωμαϊκή ειρήνη»* ή *«pax romana»,* η ιδιότυπη ειρήνη που επέβαλαν οι Ρωμαίοι στη Μεσόγειο, στ) *«κοινωνική ειρήνη»,* απουσία κοινωνικών αναστατώσεων, ζ) *«εργασιακή ειρήνη»,* η ομαλή σχέση εργαζομένων και εργοδοτών, η) *«κίνημα ειρήνης»,* το σύνολο των οργανώσεων αλλά και των μεμονωμένων πολιτών που μοχθούν για την επικράτηση και διατήρηση της παγκόσμιας ειρήνης, θ) *«ειρήνη υμίν»,* ευχή για γαλήνια ζωή. 📖 < αρχ. εἰρήνη. ⊙ ειρηνισμός [= θεωρία που αποτρέπει τη χρήση βίας], ειρηνιστής [= ο οπαδός του ειρηνισμού], ειρηνεύω, ειρηνικός. ⭘ ειρηνοδικείο, ειρηνοδίκης, ειρηνοποιός, ειρηνοποιώ, ειρηνοφιλία, ειρηνόφιλος, ειρηνοφιλία, ειρηνόφιλος, ειρηνοφόρος.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Ειρήνη,** κόρη του Δία και της Θέμιδας (Ησίοδ. Θεογ. 902). Μία από τις τρεις Ώρες, αδελφές της η Δίκη και η Ευνομία. Στο πρόσωπό της οριοθετήθηκε και, συνάμα, θεοποιήθηκε η ιδέα της ειρήνης και των αγαθών που πηγάζουν από αυτήν, του πλούτου δηλαδή και της ευφορίας.

ειρηνικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. ο αναφερόμενος στην ειρήνη, 2. ο ειρηνοποιός, συνών. ειρηνιστής, πασιφιστής, συμφιλιωτής, 3. (φρ.) *«Ειρηνικός Ωκεανός».* 📖 < αρχ. εἰρηνικός. ◈ ειρηνικά και ειρηνικώς [επίρρ.].

Ειρηνικός Ωκεανός, ο, • (γεωγρ.) ο μεγαλύτερος ως προς την έκταση [165.250.000 τ.χλμ.] και τα βάθη [10.911 μ.] ωκεανός. 📖 μτφρδ. από την αγγλ. Pacific Ocean < λατιν. Mare Pacificum [= Ειρηνική Θάλασσα], ονομασία που απέδωσε ο Πορτογάλος εξερευνητής Μαγγελάνος όταν τον διέσχισε για πρώτη φορά.

εισαγόμενος, -η, -ο, [μτχ. παθ. παρακειμένου του αρχ. ρ. εἰσάγω] • 1. αυτός που εισέρχεται σε κάποιον χώρο, 2. [ουδ.] προϊόν που παρασκευάζεται ή κατασκευάζεται σε ξένη χώρα και εισάγεται σε άλλη.

εισάγω, ρ. [μετβ.] • 1. τοποθετώ κάτι μέσα σε κάτι άλλο, 2. (για εμπορεύματα) φέρνω προϊόντα από κάποιο άλλο κράτος στη χώρα που ανήκω, 3. εμφανίζω για πρώτη φορά κάτι, καινοτομώ, βάζω σε λειτουργία ένα μηχανισμό πρώτο, εγκαινιάζω, 4. συσταίνω για πρώτη φορά κάποιον σε άλλους. 📖 < αρχ. εἰσάγω.

εισαγωγέας, ο/η, ουσ. • επαγγελματίας, συνήθως έμπορας, που εισάγει σε μια χώρα προϊόντα και εμπορεύματα από το εξωτερικό, αντών. εξαγωγέας. 📖 < αρχ. εἰσαγωγεύς [=

αυτός που εισάγει, εισηγητής, αξιωματούχος που φέρνει υποθέσεις στο δικαστήριο].

εισαγωγή, η, ουσ. • 1. είσοδος, μπάσιμο, εισδοχή, 2. η μεταφορά εμπορευμάτων από το εξωτερικό με σκοπό την πώληση τους στο εσωτερικό, 3. [πληθ.] *εισαγωγές,* το σύνολο των εμπορευμάτων που εισάγει μία χώρα, 4. πρόλογος σε βιβλίο, συνών. προοίμιο, 5. (μουσ.) ουβερτούρα, πρελούντιο, προανάκρουσμα, 6. (μηχανολ.) ο πρώτος χρόνος του κύκλου των τεσσάρων χρόνων στους κινητήρες έκρηξης, 7. (ναυτ.) *«εισαγωγή αέρος / ατμού / πιέσεως / σε δεξαμενή / ύδατος», «βαλβίδα / θάλαμος / πόρτα / κρουνός / μηχανισμός / σωλήνας / ταχύτητα εισαγωγής».* 📖 < αρχ. εἰσαγωγή.

εισαγωγικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στην είσοδό του εντός της χώρας ή σε κάποια υπηρεσία, συνών. εισιτήριος, αντών. εξαγωγικός, εξιτήριος, εξόδιος, 2. (το ουδ. στον πληθ.) *τα εισαγωγικά*, «…» σημεία στίξης εντός των οποίων εντάσσονται τα λόγια εκείνου που ομιλεί. 📖 < μτγν. εἰσαγωγικός.

εισέλκω και **εισελκύω,** ρ. [μετβ.] • 1. σύρω μέσα, τραβώ κάποιον με τη βία προς το μέρος μου, έλκω, 2. ρουφώ, καταπίνω (ιδίως κρασί). 📖 < αρχ. εἰσέλκω και εἰσελκύω [= σύρω, τραβώ, τραβώ κάποιον με τη βία ή προς τα μέσα].

εισέρχομαι, ρ. [αμετβ.] • 1. μπαίνω σε κάποιον εσωτερικό χώρο, συνών. εισχωρώ, εισδύω, αντών. εξέρχομαι, 2. (μτφ.) γίνομαι αποδεκτός από κάποιο καλά οργανωμένο, κοινωνικό ή εργασιακό, σύνολο, 3. (το ουδ. της μτχ. ως ουσ.) *το εισερχόμενο*, έγγραφο που κάνει δεκτό μία υπηρεσία και το καταγράφει στο βιβλίο πρωτοκόλλου, αντών. εξερχόμενο. 📖 < αρχ. εἰσέρχομαι, [για την 3η ερμ.] μτφρδ. από αγγλ. incoming mail.

εισιτήριο, το, ουσ. • 1. μικρό δελτίο που αγοράζει κάποιος για να έχει το δικαίωμα εισόδου σ' ένα συγκοινωνιακό μέσο ή εκδήλωση ή μουσείο κ.λπ. 2. (μτφ.) οτιδήποτε επιτρέπει σε κάποιον να προχωρήσει μπροστά στη ζωή του, 3. έγγραφο που επιτρέπει τη νοσηλεία σε νοσοκομείο ή κλινική, 4. (φρ.) *«εισιτήριο απλό / με επιστροφή / διαρκείας / αεροπορικό / ακτοπλοϊκό / προαστιακού / του μετρό κ.ά.».* 📖 < αρχ. εἰσιτήριον, ουδ. του εἰσιτήριος < εἴσειμι < εἰς + εἶμι. ⭕ εισιτηριοδιαφυγή, εισιτηριοαποφυγή.

εισόδημα, το, ουσ. • χρήματα που αποκτά κάποιος από εργασία, μίσθωση, εκμετάλλευση, καταθέσεις ή άλλη πηγή και το οποίο συνήθως φορολογείται για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, (φρ.) *«ακαθάριστο / εθνικό / αφορολόγητο / τεκμαρτό εισόδημα».* 📖 < μσν. εισόδημα < μτγν. εἰσοδεύω [= εισέρχομαι].

είσοδος, η, ουσ. • 1. μετακίνηση από το ένα σημείο στο άλλο, (φρ.) *«απαγορεύεται / επιτρέπεται / ελεύθερη η είσοδος»,* 2. το σημείο από όπου μπορεί κανείς να εισέρχεται στο εσωτερικό κάποιου χώρου, αντών. έξοδος, (φρ.) *«ανοιχτή / κλειστή / κεντρική είσοδος», «είσοδος σπιτιού / φρουρίου / στρατοπέδου / ναού / θεάτρου / κινηματογράφου / παρκινγκ / γηπέδου»* και πολλών άλλων χώρων, 3. η ένταξη σε ένα οργανωμένο κοινωνικό ή ομαδικό ή επαγγελματικό κ.λπ. σύνολο, 4. (θρησκ.) κατά τη διάρκεια της Θείας Λειτουργίας, η *«Μεγάλη Είσοδος»,* η πανηγυρική μεταφορά των Τίμιων Δώρων από την Προσκομιδή στην Αγία Τράπεζα και η *«Μικρή Είσοδος»,* η μεταφορά του Ευαγγελίου στο κέντρο του ναού, 5. (ηλεκτρολ.) το ένα από τα δύο άκρα κάθε ηλεκτρικής διάταξης από το οποίο το ηλεκτρικό ρεύμα οδηγείται μέσα σε αυτή, 6. (πληροφ.) α) το μπάσιμο στο περιβάλλον κάποιας ιστοσελίδας αλλά και το ξεκίνημα της εφαρμογής, β) η ενσωμάτωση των περιφερειακών συσκευών με την κεντρική μονάδα. 📖 < αρχ. εἴσοδος < εἰς [πρόθ.] + ὁδός.

εισπλέω, ρ. [αμετβ.] • εισέρχομαι πλέοντας σε λιμάνι ή σε όρμο, συνών. καταπλέω, αντών. αποπλέω, εκπλέω. 📖 < αρχ. εἰσπλέω.

είσπλους, ο, ουσ. • (ναυτ.) είσοδος σκάφους σε κάποια προασπισμένη περιοχή, π.χ. όρμο, λιμάνι, δίαυλο κ.λπ. αντών. έκπλους. 📖< αρχ. εἰσπλέω.

εισπράκτορας, ο/η, και **εισπράχτορας, εισπρακτόρισσα** και **εισπρακτορίνα,** η, ουσ. • 1. αυτός που εισπράττει από τους επιβάτες λεωφορείου, τραίνου ή άλλου μέσου συγκοινωνίας το αντίτιμο του εισιτηρίου, 2. υπάλληλος που είναι αρμόδιος για την εί-

σπραξη οφειλόμενων χρηματικών ποσών, συνών. ταμίας. 🕮 < μτγν. εἰσπράκτωρ, αιτ. -ορα [= συλλέκτης φόρων] < αρχ. εἰσπράσσω / εἰσπράττω < πράσσω / πράττω.

Ουράνια απάντηση
Όταν ταξίδεψα στόν Οὐρανό
ποτέ μου δέ συνάντησα τόν ἀστροναύτη
συνάντησα ὅμως τό Θεό
μέ τούς χρωματιστούς ἀγγέλους

Τόν ἀστροναύτη πάντα τόν πληρώνουν
ποτέ τους δέν πληρώνουν τό Θεό
οὔτε τούς χρωματιστούς ἀγγέλους

κι ὅταν κι ἐγώ στέλνω τόν πανοῦργο
εἰσπράκτορά μου
πάντα γυρίζει ἄπρακτος

➢ Από την ποιητική συλλογή *«Το σκεύος»*, 1971, του **Μίλτου Σαχτούρη.**

είσπραξη, η, ουσ. [γεν. -ης και -άξεως / -άξεις / -άξεων] • 1. η λήψη οφειλόμενου χρηματικού ποσού, (φρ.) *«είσπραξη φόρου / προστίμου / εισφορών»,* «απόδειξη / ένταλμα είσπραξης», αντών. καταβολή, πληρωμή, 2. [πληθ.] *οι εισπράξεις,* τα έσοδα, το σύνολο των χρημάτων που προήλθαν από πώληση εισιτηρίων, εμπορευμάτων, λαχνών κ.λπ. αντών. έξοδα. 🕮 < αρχ. εἴσπραξις (-σις > -ση) [= συλλογή φόρων] < αρχ. εἰσπράσσω / εἰσπράττω < πράσσω / πράττω.

εισροή, η, ουσ. • 1. (λόγ.) ροή υγρού ή αέριου σώματος προς το εσωτερικό του δοχείου, εισόρμηση, αντών. εκροή, 2. (μτφ.) συνεχής εισαγωγή χρήματος, ή άλλων αξιών και αγαθών, από μια χώρα σε μια άλλη, (φρ.) *«εισροή ξένου συναλλάγματος».* 🕮 < μτγν. εἰσροή < αρχ. εἰσρέω < εἰς + ῥέω.

εισχωρώ, ρ. [αμετβ.] • εισέρχομαι, μπαίνω στο εσωτερικό κάποιου χώρου, συνών. εισδύω, αντών. εξέρχομαι. 🕮 < μτγν. εἰσχωρῶ.

εκατό, το, άκλ. απόλυτο αριθμητ. επίθ. • 1. αυτό που δηλώνει ένα σύνολο εκατό μονάδων, 2. [ως ουσ.] ο ακέραιος αριθμός 100 και το σύμβολό του, η ποσότητα των 10 δεκάδων που ισούται με το τετράγωνο του δέκα 10^2, 3. η υπηρεσία της Άμεσης Δράσης, επειδή έχει για αριθμό τηλεφωνικής κλίσης το 100. 🕮 < αρχ. ἑκατόν.

εκατόγραμμο, το, ουσ. • το ένα δέκατο του κιλού, (φυσ.) μονάδα βάρους ίση με 100 γραμμάρια. 🕮 < εκατό + γραμμάριο.

εκατόλιτρο, το, ουσ. • (φυσ.) μονάδα όγκου ή χωρητικότητας ίση με 100 λίτρα. 🕮 < γαλλ. ή αγγλ. hectolitre < hecto- < αρχ. ἑκατό(ν) + litre [= λίτρο].

εκατομμύριο, το, ουσ. • (μαθημ.) ο αριθμός 1.000.000, ποσότητα από χίλιες χιλιάδες, συνών. μιλιούνι. 🕮 < εκατό + μύριο(ι) [= δέκα χιλιάδες], *«Η κάθοδος τῶν μυρίων»,* η κάθοδος 10 χιλιάδων ανδρών, Ξενοφών.

εκατομμυριοστός, -ή, -ό, [τακτικό αριθμητ. επίθ.] • 1. αυτός που έχει σε μια σειρά από όμοια πρόσωπα ή πράγματα τη θέση που ορίζει ο αριθμός ένα εκατομμύριο, 2. (ως ουσ.) *το εκατομμυριοστό,* το καθένα από τα ίσα μέρη που διαιρέθηκε το ένα εκατομμύριο. 🕮 < εκατομμύρι(ον) + -οστός.

εκατοντάβαθμος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που έχει εκατό βαθμούς, ή που διαιρείται σε εκατό βαθμούς, (φρ.) *«εκατοντάβαθμο θερμόμετρο».* 🕮 < εκατοντα- + βαθμ(ός)+ -ος.

εκατόντορος, η, ουσ. • (ναυπ.) πολεμικό πλοίο της αρχαιότητας, προγενέστερο χρονολογικά της τριήρους, μακρύ κωπήλατο και άφρακτο, δηλαδή χωρίς κατάστρωμα, μ' ένα κεντρικό μεσαίο ιστό και μία σειρά κουπιών ανά πλευρά. 🕮 < αρχ. ἑκατόντορος [= αυτός που έχει 100 κουπιά].

εκατοστόγραμμο, το, ουσ. • (φυσ.) μονάδα βάρους και μάζας, το εκατοστό ενός γραμμαρίου. 🕮 < εκατοστ(ός) -ο- + γραμμ(ή) + -ον, μτφρδ. από τη γαλλ. centigramme, αγγλ. centigram.

εκατοστόλιτρο, το, ουσ. • (φυσ.) μονάδα όγκου ή χωρητικότητας ίση με το ένα εκατοστό του λίτρου. 🕮 < εκατοστ(ός) -ο- + λίτρο(ν), μτφρδ. από τη γαλλ. centilitre.

εκατοστόμετρο, το, ουσ. • (μαθημ.) μονάδα μήκους στο μετρικό σύστημα, ίση με ένα εκατοστό του μέτρου, το εκατοστό [0,01], ο πόντος. 🕮 < εκατοστ(ός) -ο- + μέτρο(ν), μτφρδ. από τη γαλλ. centimètre.

εκβάθυνση, η, ουσ. • 1. η εργασία που πραγματοποιείται για να γίνει ένας χώρος βαθύτερος από όσο ήταν, 2. το αποτέλεσμα της παραπάνω εργασίας. 🕮 < εκβαθύν(ω) + -σις > -ση.

εκβαθύνω, ρ. [μετβ.] • εργάζομαι στο να γίνει κάτι βαθύτερο από όσο είναι, μεγαλώνω το

βάθος του, βυθοκορώ. 🕮 < μσν. εκβαθύνω < εκ- + βαθύνω.

εκβάλλω, ρ. • [μετβ.] 1. ρίχνω έξω, βγάζω με βίαιο τρόπο κάτι στον περιβάλλοντα χώρο, 2. απομακρύνω, διώχνω, 3. ρίχνω στην ξηρά, 4. [αμετβ.] (για ποταμούς) χύνομαι καταλήγω. 🕮 < αρχ. ἐκβάλλω.

εκβολή, η, ουσ. • 1. βίαιη εξαγωγή αποτελέσματος, 2. (γεωγρ.-πληθ.) *οι εκβολές,* το σημείο στο οποίο ένας ποταμός χύνεται στη θάλασσα. 🕮 < αρχ. ἐκβάλλω.

εκβράζω, ρ. [μετβ.] • 1. πετώ κάτι έξω, ρίχνω, απορρίπτω, 2. βγάζω κάτι στην ακτή με την ώθηση από το κύμα της θάλασσας, ξεβράζω. 🕮 < αρχ. ἐκβράζω.

έκβρασμα, το, ουσ. • 1. οτιδήποτε απορρίπτεται, 2. οτιδήποτε βγάζει στην ξηρά η θάλασσα ή το ποτάμι, (λαϊκότροπα) ξέβρασμα, 3. το σύνολο των σωματιδίων που ανέρχονται στην επιφάνεια ενός υγρού όταν αυτό βράζει ή σχηματίζει δίνες. 🕮 < αρχ. ἔκβρασμα.

εκγλυφαίνω, ρ. [μετβ.] • κατεργάζομαι μέταλλο ή ξύλο με εκγλύφανο [δες λ.], φρεζάρω. 🕮 < εκ- + γλύφαν(ο) + -αίνω.

εκγλύφανο, το, ουσ. • (εργαλ.) κυλινδρικό ή κωνικό μεταλλικό κοπτικό εργαλείο, που χρησιμοποιείται για σκάλισμα διαφόρων επιφανειών, συνών. φρέζα. 🕮 < εκ- + γλύφανο.

εκγλύφανση, η, ουσ. • εργασία που πραγματοποιείται με τη βοήθεια μηχανικού κοπτικού εργαλείου και στοχεύει στη λείανση ή την επιτυχέστερη διάνοιξη υπάρχουσας οπής, συνών. εκτόρνευση. 🕮 < εκ- + γλύφαν(ο) + ση.

εκδίδω, ρ. [μετβ.] • 1. τυπώνω κάποιο έντυπο και το κυκλοφορώ, 2. ανακοινώνω απόφαση, (φρ.) *«εκδίδω διαταγή / επιταγή»,* 3. συλλαμβάνω και παραδίνω αλλοδαπό εγκληματία στην αστυνομία της χώρας του, 4. συντάσσω επίσημο έγγραφο και το παραδίδω στον αιτούντα, (φρ.) *«εκδίδω διαβατήριο»,* 5. (για γυναίκες) α) εκπορνεύω, οδηγώ με τη στάση μου μια γυναίκα στην πορνεία, β) (παθ.) *εκδίδομαι*, γίνομαι πόρνη. 🕮 < εκ- + δίδω < (αρχ.) δίδωμι.

έκδοση, η, ουσ. • η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του εκδίδω: 1. εκτύπωση εργασίας σε έντυπη μορφή, (φρ.) *«έκδοση βιβλίου / εφημερίδας περιοδικού / ηλεκτρονική»,* 2. σύνταξη επίσημου εγγράφου και παράδοσή του σ' αυτόν που το ζήτησε, (φρ.) *«έκδοση πιστοποιητικού / διαβατηρίου / ταυτότητας / αποδεικτικού ενημερότητας»,* 3. (νομ.) σύλληψη και παράδοση αλλοδαπού εγκληματία από τις αρχές μιας χώρας σε άλλη, 4. εκτύπωση και κυκλοφορία αριθμημένων δελτίων, (φρ.) *«έκδοση ομολόγων / χαρτονομισμάτων / μετοχών / γραμματοσήμων / εισιτηρίων / πιστωτικής ή χρεωστικής κάρτας».* 🕮 < μτγν. ἔκδο(σις) -ση.

εκδοτήριο, το, ουσ. • γραφείο ή θυρίδα ή κιόσκι από όπου εκδίδονται και διατίθενται εισιτήρια. 🕮 < εκδο- (< εκ-δίδω) + -τήριο(ν).

εκηβόλος, -ος, -ο, επίθ. • (στρατ.) για όπλο που βάλλει σε μεγάλη απόσταση. 🕮 < αρχ. ἑκη-βόλος, [δωρική διάλεκτος >] ἑκα-βόλος, -ον (< ἑκάς + βάλλω [= αυτός που βάλλει, που χτυπά, που τοξεύει από μακριά].

έκθεση, η, ουσ. • η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του εκθέτω: 1. η τοποθέτηση αντικειμένου-εκθέματος σε συγκεκριμένο μέρος για να βρίσκεται σε κοινή θέα, 2. θεματικές παρουσιάσεις: (φρ.) *«γεωργική / φυτοκομική / ανθοκομική / κτηνοτροφική / φιλοτελική / βιομηχανική / εμπορική / καλλιτεχνική / πανελλήνια / διεθνής έκθεση»,* 3. ο τόπος στον οποίο γίνεται η παρουσίαση των εκθεμάτων π.χ.: *«Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης»,* 4. υποβολή αντικειμένου στην επίδραση εξωτερικών φυσικών ή χημικών παραγόντων, π.χ.: *«έκθεση στο φως / στις ηλιακές ακτίνες / σε ακτινοβολία τύπου γ / σε θερμοκρασία / σε κοσμική ακτινοβολία»,* 5. (νομ.) εγκατάλειψη ατόμου που αδυνατεί να φροντίσει τον εαυτό του, 6. προφορική ή γραπτή λεπτομερής περιγραφή γεγονότος ή πράγματος, 7. (ειδικότ.) μαθητική εργασία με ανάπτυξη ορισμένου θέματος, 8. (φρ.) *«έκθεση ατυχήματος / βλαβών / έκτακτου γεγονότος / επιθεώρησης / κανονιστών αβαρίας / κανονισμού αβαρίας / πραγματογνώμονα / πλοιάρχου / σκαφών / Natex Expo / ναυτιλιακή / ετήσια / περιοδική».* 🕮 < αρχ. ἔκθε(σις) + -ση, σημδ. από τη γαλλ. exposition.

εκθέτης, ο, ουσ. • 1. αυτός που συμμετέχει σε εμπορική, καλλιτεχνική κ.λπ. έκθεση, πα-

ρουσιάζοντας δικά του έργα ή προϊόντα, [θηλ.] εκθέτρια, 2. (μαθημ.) γράμμα ή αριθμός που γράφεται επάνω δεξιά του αριθμού βάσης και εκφράζει τη δύναμη στην οποία υψώνεται ο αριθμός, π.χ. 4^3 =64 το 3 [εις την τρίτη ή στον κύβο] είναι ο εκθέτης. 📖 < εκθέτω.

εκκαθαρίζω, ρ. [μετβ.] • 1. απαλλάσσω, απομακρύνω, απολύω από έναν οργανισμό ή υπηρεσία ή εταιρία ή επιχείρηση κ.λπ. πρόσωπα που κρίνονται ως ανεπιθύμητα, ανίκανα ή οτιδήποτε άλλο, 2. (οικον.) εκτελώ τις αναγκαίες λογιστικές πράξεις και βρίσκω το τελικό χρεωστικό ή πιστωτικό υπόλοιπο. 📖 < μτγν. ἐκκαθαρίζω [= καθαρίζω τελείως].

εκκαθάριση, η, ουσ. • 1. ομαδική απομάκρυνση, απόλυση, εργαζόμενων από τα μητρώα κάποιας υπηρεσίας ή ιδιωτικής εταιρίας ή επιχείρησης, 2. απαλλαγή από κάθε άχρηστο και περιττό, 3. καθάρισμα, πάστρεμα, 4. (οικον.) *«εκκαθάριση λογαριασμού»,* ο διακανονισμός μεταξύ δύο μερών για το τελικό και οριστικό πιστωτικό ή χρεωστικό υπόλοιπο του λογαριασμού, 5. (στρατ.) η ολοκληρωτική εξουδετέρωση των ελάχιστων και διάσπαρτων τμημάτων του εχθρού από το νικηφόρο στράτευμα που προελαύνει. 📖 < μτγν. ἐκκαθάρι(σις) + -ση.

εκκαθαριστής, ο, **εκκαθαρίστρια,** η, ουσ. • (επάγγ.) το άτομο εκείνο που έχει αναλάβει την οριστική λογιστική και οικονομική διευθέτηση των χρεών προσώπου, εταιρίας, οργανισμού, επιχείρησης κ.λπ. 📖 < εκκαθαρισ- (εκκαθαρίζω) + -της.

εκκαθίζω και **ξεκαθίζω,** ρ. [μετβ.] • (για πλοίο) κάνω τις απαραίτητες ενέργειες για να ξεκολλήσω το πλοίο που βρήκε και κάθισε σε ύφαλο, βράχο ή άμμο. 📖 < εκ- + καθίζω.

εκκαπνισμός, ο, ουσ. • (μηχανολ.) διαδικασία καθαρισμού μέρους των αυλών ενός λέβητα από τις επικαθήσεις τέφρας με διοχέτευση ατμού υψηλής θερμοκρασίας και πίεσης. 📖 < εκ- + καπνισμός [= διοχέτευση τοξικού αερίου ή καπνού μέσα σ' ένα χώρο] < καπνός + [καταλ.] -ισμός.

εκκαπνιστής, ο, ουσ. • μηχανολογικό σύστημα καθαρισμού λεβήτων διαμορφωμένο από κοίλους σωλήνες με ακροφύσιο για την εκτόξευση ατμού, πίεσης 22 bar, και θερμοκρασίας 340° C περ. 📖 < εκ- + καπνιστής.

εκκεντρικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που έχει επιλέξει έναν ιδιόρρυθμο τρόπο ζωής, 2. αυτός που βρίσκεται μακριά από το κέντρο. 📖 < εκ- + κεντρικός. ◈ εκκεντρικά [επίρρ.].

έκκεντρο, το, ουσ. • μεταλλικός δίσκος ή κύλινδρος που περιστρέφεται παλινδρομικά γύρω από έναν άξονα, συνών. κνώδακας. 📖 < μτγν. ἔκκεντρος.

εκκεντροφόρος, ο, ουσ. • (τεχνολ.) άξονας μηχανών εσωτερικής καύσης στον οποίο είναι προσαρμοσμένα τα έκκεντρα τα οποία ανοιγοκλείνουν τις βαλβίδες εισαγωγής και εξαγωγής του κινητήρα. 📖 < έκκεντρ(ος) -ο- + -φόρος.

εκκενώνω, ρ. [μετβ.] • 1. αδειάζω κάποιο χώρο απ' το περιεχόμενό του, 2. απομακρύνω κάποια άτομα από έναν συγκεκριμένο χώρο εστίασης ή στρατιωτικού ενδιαφέροντος. 📖 < αρχ. ἐκκενόω / ἐκκενῶ [= αδειάζω τελείως] < ἐκ- + κενόω / κενῶ. ⊙ εκκένωση, εκκενωτής > εκκενωτικός.

εκκένωση, η, ουσ. • η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του εκκενώνω: 1. άδειασμα του περιεχομένου, 2. ομαδική αποχώρηση ή απομάκρυνση, από κλειστό χώρο ή ευρύτερο τόπο, των προσώπων που βρίσκονται σ' αυτόν, 3. (ηλεκτρολ.) η απότομη μεταφορά ηλεκτρικών φορτίων από ένα αγώγιμο σώμα σε άλλο, 4. (φρ.) *«αντλία εκκενώσεως / κρουνός εκκενώσεως».* 📖 < μτγν. ἐκκένω(σις) [= πλήρες άδειασμα] + -ση, σημδ. από την αγγλ. discharge.

εκκενωτής, ο, ουσ. • 1. (επάγγ.) αυτός που έχει την υποχρέωση, ως επαγγελματίας, να απομακρύνει τα περιττά, τα άχρηστα υλικά, από κάποιον χώρο, αυτός που φροντίζει για το άδειασμα των δεξαμενών, 2. (φυσ.) όργανο με το οποίο πραγματοποιείται η εκκένωση των ηλεκτρικών συμπυκνωτών. 📖 < εκκενώνω + -της.

εκκίνηση, η, ουσ. • 1. ξεκίνημα, αναχώρηση, έναρξη, το σημείο από το οποίο ξεκινούν ταυτόχρονα οι αθλητές σε αγώνα δρόμου, αφετηρία, αντών. περάτωση, τερματισμός, τελείωμα, λήξη, (φρ.) *«εκκίνηση αντλίας / αυτόματη», «αντλία / θυρίδα / βαλβίδα μηχανισμός / μοχλός εκκίνησης»,* 2. (πληροφ.) το

ξεκίνημα του ηλεκτρονικού υπολογιστή και στη συνεχεία η φόρτωση του λειτουργικού συστήματος. 🕮 < μσν. εκκίνησις.

εκκινώ, ρ. [μετβ. και αμετβ.] • 1. βάζω κάτι σε κίνηση, ξεκινώ, θέτω σε λειτουργία, 2. ξεκινώ να κινούμαι από ένα σημείο με κατεύθυνση προς το άλλο, 3. (μτφ.) έχω αναπτύξει, ιδεολογικά και φιλοσοφικά, συγκεκριμένη λογική αντίληψη των πραγμάτων. 🕮 < αρχ. ἐκκινῶ [= προκαλώ μετακίνηση].

εκκρεμές, το, ουσ. • 1. (φυσ.) κάθε βαρύ σώμα που αιωρείται από σταθερό σημείο έτσι ώστε, κινούμενο να εκτελεί συνεχείς και αρμονικές ταλαντώσεις στο χώρο: α) *το μαθηματικό ή απλό εκκρεμές* είναι ένα σύστημα

που αποτελείται από μία σημειακή μάζα η οποία κρέμεται από αβαρές νήμα και εκτελεί απλές αρμονικές ταλαντώσεις, β) *το φυσικό ή σύνθετο εκκρεμές* αντιστοιχεί σε ένα επίπεδο στερεό σώμα αναρτημένο από έναν σταθερό άξονα που δεν διέρχεται από το κέντρο μάζας του, γ) *το μαγνητικό εκκρεμές* κινείται κάτω από την επίδραση ενός μαγνητικού πεδίου, 2. παλαιού τύπου μηχανικό ρολόι τοίχου ή επιτραπέζιο που λειτουργεί με βάση την αρχή του εκκρεμούς, 3. (τεχνολ.) *«το εκκρεμές του Φουκώ»* [< από το όνομα του Γάλλου φυσικού Ζαν Μπερνάρ Λεόν Φουκώ που παρουσίασε το πείραμά του στην Μεσημβρινή Αίθουσα του Αστεροσκοπείου του Παρισιού και αργότερα στο Πάνθεον] α) πειραματική απόδειξη της θεωρίας του Γαλιλαίου ότι η *γη κινείται*, β) (λογοτ.) μυθιστόρημα του Ουμπέρτο Έκο. 🕮 < ουσιαστικοποιημένο ουδ. του επίθ. εκκρεμής.

εκλαμπτήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) μηχανισμός των αυτόματων φάρων, που εκπέμπει δέσμες φωτός προερχόμενες από εκλάμψεις μικρής διάρκειας. 🕮 < ἐκ-λάμπω [= εκπέμπω λάμψη, ακτινοβολώ] + -τήρας.

έκλειψη, η, ουσ. [γεν. -ης και -εως] • (αστρον.) το φαινόμενο της παροδικής, μερικής ή ολικής, απόκρυψης του ηλιακού δίσκου [που οφείλεται στην παρεμβολή της Σελήνης με-

ταξύ του Ήλιου και της Γης] ή του δίσκου της Σελήνης [όταν παρεμβάλλεται η Γη μεταξύ της Σελήνης και του Ήλιου] ή κάποιου

άλλου πλανήτη ή δορυφόρου πλανήτη ή ενός αστέρα από έναν γήινο παρατηρητή, (φρ.) *«έκλειψη ηλίου - solar eclipse», «μερική έκλειψη - partial eclipse», «ολική έκλειψη - total eclipse», «έκλειψη σελήνης - lunar eclipse».* 🕮 < αρχ. ἔκλειψις, γαλλ. éclipse, αγγλ. eclipse.

Για τους αστροφυσικούς, η ολική έκλειψη προσφέρει μια μοναδική ευκαιρία να παρατηρήσουν το ηλιακό στέμμα, την εξώτερη ατμόσφαιρα του Ήλιου, η οποία κανονικά δεν διακρίνεται γιατί χάνεται στη λάμψη του άστρου. Μόνο όταν ο δίσκος του Ήλιου καλυφθεί από τη Σελήνη γίνονται ορατά τα γιγάντια νήματα πλάσματος –ιονισμένου αερίου- που ορθώνονται εκατοντάδες χιλιάδες χιλιόμετρα πάνω από την ηλιακή επιφάνεια.
➢ https://www.tanea.gr/2024/04/08

εκλεκτός και **εκλεχτός,** -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που έχει επιλεγεί ανάμεσα σε πολλούς άλλους ως σπουδαίος, ως ξεχωριστός, ως ο καλύτερος, συνών. διαλεχτός, (φρ.) [παρωχημένο] *«εκλεκτοί λιμένες»,* 2. (ως ουσ.) *οι εκλεκτοί:* α) (θρησκ.) οι αγαπημένοι του θεού σε Κ.Δ., β) (νεοελλ.) *ο εκλεκτός,* (στρατ.) υποδεκανέας του ιππικού [παρωχημένο], γ) (μσν.) *οἱ ἐκλεκτοί:* στρατιωτική φρουρά της Κωνσταντινούπολης που σε καιρό πολέμου συνόδευε τον αυτοκράτορα, δ) (αρχ.) [το ουδ. ως ουσ.] το ἐκλεκτόν, το σιτάρι. 🕮 < αρχ. ἐκλεκτός [= διαλεχτός, επίλεκτος].

εκμισθώνω, ρ. [μετβ.] • (νομ.) παραχωρώ την επικαρπία ενός περιουσιακού στοιχείου σε κάποιον για ορισμένο χρονικό διάστημα και αντί συγκεκριμένου χρηματικού ποσού, συνών. νοικιάζω, εκναυλώνω. 🕮 < αρχ. ἐκμισθῶ < ἐκ + μισθός.

εκμίσθωση, η, ουσ. • (νομ.) η προσωρινή εκχώρηση της χρήσης ενός πράγματος (διαμερίσματος, χωραφιού κ.λπ.) σε κάποιον άλλον, για ορισμένο χρόνο και αντί συγκεκριμένου οικονομικού ανταλλάγματος, συνών. εκναύλωση, ενοικίαση. 🕮 <

εκμισθωτής, ο, **εκμισθώτρια,** η, ουσ. • (νομ.) αυτός που δίνει σε κάποιον το δικαίωμα χρήσης ενός περιουσιακού στοιχείου, αντί συμφωνημένου οικονομικού ανταλλάγματος και για ορισμένο χρόνο, συνών. εκναυλωτής [= εκμισθωτής πλοίου], πακτωτής [= εκμισθωτής καλλιεργήσιμης γης], αντών. μισθωτής, ενοικιαστής. 📖 < εκμισθώ-νω + -σις > -ση.

εκναυλώνω, ρ. [μετβ.] • (νομ.) ως ιδιοκτήτης πλοίου ή αεροπλάνου δίνω το δικαίωμα σε άλλο πρόσωπο ή εταιρία να εκμισθώσει το σκάφος έναντι οικονομικού ανταλλάγματος (μίσθωμα ναύλου) για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα με την σκοπό να το αξιοποιήσει επιχειρηματικά μεταφέροντας επιβάτες και εμπορεύματα. 📖 < εκ + ναυλώνω < εκναύλ(ος) + -ώνω]. ⊙ εκναυλωτής, εκναύλωση.

εκναύλωση, η, ουσ. • (οικον.) σύμβαση για ολική ή μερική παραχώρηση – εκμίσθωση σκάφους. 📖 < εκναυλώνω.

εκναυλωτής, ο, **εκναυλώτρια,** η, ουσ. • α) αυτός που αναλαμβάνει τη διεξαγωγή της θαλάσσιας μεταφοράς πραγμάτων με δικό του πλοίο, δηλ. ο εκμισθωτής πλοίου, β) (ως επίθ.) *«εκναυλώτρια εταιρεία».* 📖 < εκναυλω(τής) + -τρια. ⊙ εκναυλώνω.

εκπαιδευτικό πλοίο, το, • (ναυπ.) πλοίο ειδικού προορισμού που καλύπτει τις ανάγκες του Πολεμικού Ναυτικού και ειδικότερα της Σχολής Ναυτικών Δοκίμων και της Σχολής Μονίμων Υπαξιωματικών του Πολεμικού Ναυτικού.

εκπαιδεύω, ρ. [μετβ.] • 1. ανατρέφω κάποιον σωματικά και πνευματικά, συνών. διαπαιδαγωγώ, καλλιεργώ, 2. μορφώνω, καταρτίζω, 3. εξασκώ κάποιον σε ειδική διδασκαλία. 📖 < αρχ. ἐκπαιδεύω < ἐκ- + παιδεύω < παῖς, παιδός [= παιδί]. ⊙ εκπαίδευση, εκπαιδευτικός, εκπαιδευτήριο, εκπαιδευτής.

εκπεσμός, ο, ουσ. • 1. κατάπτωση και παρακμή, ξεπεσμός, 2. έκπτωση, υποτίμηση της αγοραστικής αξίας, 3. (ναυτ.) η πλάγια μετατόπιση ενός σκάφους εξαιτίας της ώθησης από τον άνεμο, κατά τη διάρκεια της πλεύσης. 📖 < εκπίπτω + -μός.

εκπέμπω, ρ. [μετβ.] • 1. διώχνω κάποιον μακριά, τον ξαποστέλνω, 2. (για πράγματα) σκορπίζω, διαχέω, 3. (για τηλεόραση και ραδιόφωνο) μεταδίδω ηχητικά ή οπτικά σήματα μέσω ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων. 📖 < αρχ. ἐκ-πέμπω [= 1. στέλνω προς τα έξω, 2. αποπέμπω, εκβάλλω].

εκπίπτω, ρ. [αμετβ.] • 1. πέφτω από κάποια διευθύνουσα θέση, καθαιρούμε, 2. (μτφ.) ξεπέφτω ηθικά, παρακμάζω οικονομικά, χάνω την αξιοπρέπειά μου ή την υπόληψή μου, 3. (για εμπορεύματα) α) χάνω σημαντικό μέρος από την πραγματική μου αξία, υφίσταμαι υποτίμηση, β) [μετβ.] υποτιμώ την ονομαστική τιμή ενός εμπορεύματος, κάνω έκπτωση στην τιμή του, 4. (για πλοία) παρασύρομαι από τον άνεμο με κατεύθυνση τη στεριά. 📖 < αρχ. ἐκπίπτω.

εκπλέκω, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) ξεστρίβω, λύνω, ξεπλέκω. 📖 < ἐκπλέκω

εκπλέω, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) εξέρχομαι πλέοντας (με πλοίο ή σκάφος) από λιμάνι, όρμο, διώρυγα κ.λπ. συνών. αποπλέω, αντών. εισπλέω, καταπλέω. 📖 < αρχ. ἐκπλέω.

έκπλους, ο, ουσ. • (ναυτ.) έξοδος ή αναχώρηση σκάφους από κάποια προστατευμένη περιοχή, π.χ. όρμο, λιμάνι, δίαυλο κ.λπ. συνών. απόπλους, αντών. είσπλους. 📖 < αρχ. ἔκπλους < ἐκ + πλοῦς [= ταξίδι με πλοίο].

εκπομπή, η, ουσ. • η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του εκπέμπω: 1. (φυσ.) η παραγωγή και εκτόξευση σωματιδίων στο χώρο, (φρ.) *«ηλεκτρονική / φωτοηλεκτρική εκπομπή»*, 2. η μετάδοση σήματος ή μηνύματος καθώς και η μεταφορά ήχου και εικόνας με τη βοήθεια ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων, 3. μετάδοση συγκεκριμένου ραδιοφωνικού ή τηλεοπτικού προγράμματος. 📖 < αρχ. ἐκπομπή.

εκπονώ, ρ. [μετβ.] • κατασκευάζω ή παρασκευάζω κάτι με κόπο και επιμέλεια, επεξεργάζομαι κάποιο έργο που απαιτεί ιδιαίτερη πνευματική προσπάθεια, μόχθο και προσεκτική εργασία. 📖 < αρχ. ἐκπονῶ. ⊙ εκπόνηση.

εκπρόθεσμος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που εκτελείται μετά τη λήξη συγκεκριμένης χρονικής προθεσμίας, καθυστερημένος, αντών. εμπρόθεσμος, (φρ.) *«εκπρόθεσμη δήλωση / υποβολή εγγράφου / αίτησης».* ◈ εκπρόθεσμα και εκπροθέσμως [επίρρ.] [= εκτός προθεσμίας].

έκπτωση, η, ουσ. • 1. κοινωνική ή ηθική μείωση, συνών ξεπεσμός, κατάντια, κατάπτωση, 2. το να απομακρύνεται ένα πρόσωπο από τη θέση ή το αξίωμα που κατέχει, 3. (νομ.) στέρηση δικαιώματος, ακύρωση σύμβασης, 4. (οικον.) ελάττωση της τιμής κάποιου προϊόντος, συνών σκόντο, 5. (ναυτ.) η απόκλιση ενός πλοίου από την κανονική του πορεία εξαιτίας πλάγιου ανέμου ή ρεύματος, 6. (γραμμ.) η αποσιώπηση φθόγγου ή συλλαβής στην προφορά ορισμένων λέξεων. 🕮 < ἔκπτω(σις) + -ση [= πέσιμο].

εκπωματίζω, ρ. [μετβ.] • αφαιρώ το πώμα από φιάλες, συνήθως, κρασιών. 🕮 < εκ + πωματίζω < αρχ. πῶμα, γεν. -ατος, [= σκέπασμα, κάλυμμα, βούλωμα, καπάκι].

εκπωματιστήρας, ο, ουσ. • ανοιχτήρι για την αφαίρεση φελλών από τα στόμια των μπουκαλιών, συνήθως, κρασιών, συνών. τιρμπουσόν [γαλλ. tire-bouchon]. 🕮 < εκ + πώμα + τιστήρας.

εκρέω, ρ. [αμετβ.] • 1. χύνομαι προς τα έξω, 2. (για ποταμούς) εκβάλλω. 🕮 < αρχ. ἐκρέω [= 1. ξεχύνομαι ή απορρέω, 2. πέφτω, μαδώ, 3. (μτφ.) αφανίζομαι, εξαφανίζομαι, εξαλείφομαι].

εκρηκτικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. (για αντικείμενα) αυτός που μπορεί να αναφέρεται στην έκρηξη ή να την προκαλεί, (φρ.) *«εκρηκτικές ουσίες / ύλες», «εκρηκτικό μείγμα / μηχανισμός»,* 2. (ως ουσ.) *τα εκρηκτικά*, υλικά που προκαλούν έκρηξη, 3. (μτφ.) αυτός που εκφράζεται ή δρα με τρόπο αιφνίδιο, βίαιο, απότομο, 3. (για πρόσωπα) πληθωρικός, ταλαντούχος. 🕮 < εκρηκ- (< αρχ. ἐκρήγνυμαι παθ. του ἐκρήγνυμι = κομματιάζομαι) + [κατάλ.] -τικός.

έκρηξη, η, ουσ. [γεν. έκρηξης, -εως] • 1. ξαφνική και με πάταγο διάρρηξη σώματος που περιέχει ουσίες που μετασχηματίζονται σε αέρια μορφή και προκαλούν δυνατό κρότο και ισχυρά μηχανικά αποτελέσματα, (φρ.) *«έκρηξη πυρίτιδας / δυναμίτιδας / οβίδας / φιάλης υγραερίου / ατμολέβητα / θερμοσίφωνα / υδροσωλήνα»,* 2. (μτφ.) ξαφνική έναρξη καταστρεπτικής κατάστασης, (φρ.) *«έκρηξη πυρκαγιάς / πολέμου / διπλωματικού επεισοδίου / πολιτικής κρίσης / ηφαιστείου»,* 3. (μτφ.) ορμητική έκφραση συναισθήματος, ξέσπασμα, *«έκρηξη θυμού / οργής»,* 4. (μτφ.) α) η μεγάλη και απότομη πληθυσμιακή ή δημογραφική αύξηση, εκτίναξη, εκτόξευση. 🕮 < αρχ. ἔκρηξις [= απότομο άνοιγμα].

εκροή, η, ουσ. • 1. ροή υγρού προς τα έξω, 2. (συνεκδ.) μέρος απ' όπου χύνεται κάποιο υγρό, (φρ.) *«θυρίδα / ταχύτητα / ποσότητα εκροής»,* 3. (μτφ.) η εξαγωγή συναλλάγματος ή αγαθών από μία χώρα προς κάποια άλλη. 🕮 < αρχ. ἐκροή < ἐκρέω < ἐκ + ῥέω.

εκστρατεία, η, ουσ. • 1. η ενέργεια του εκστρατεύω, η έξοδος του στρατού από τη χώρα για πολεμικές επιχειρήσεις, 2. εξερευνητική αποστολή, 3. ειδική στρατιωτική στολή *«στολή εκστρατείας»,* 4. (γεν.) πτυσσόμενο στρατιωτικό κρεβάτι, ράντζο, 5. (μτφ.) καλά οργανωμένη ομαδική δράση, με περιορισμένη χρονική διάρκεια, που επιδιώκει την επίτευξη συγκεκριμένου κοινωνικού στόχου, π.χ. σταυροφορία, καμπάνια, *«εκστρατεία ενημέρωσης / αντικαπνιστική / για τα ανθρώπινα δικαιώματα / προεκλογική / του κόμματος».*

Στα 200 π.Χ. (1931)

«Ἀλέξανδρος Φιλίππου καὶ οἱ Ἕλληνες πλὴν Λακεδαιμονίων»

Κι απ' την θαυμάσια πανελλήνιαν ***εκστρατεία****,*
την νικηφόρα, την περίλαμπρη,
την περιλάλητη, την δοξασμένη
ως άλλη δεν δοξάσθηκε καμιά,
την απαράμιλλη: βγήκαμ' εμείς·
ελληνικός καινούριος κόσμος, μέγας.
➢ Από τα Ποιήματα 1897-1933, εκδ. Ίκαρος 1984.
Κωνσταντίνος Καβάφης.

εκσφενδονίζω, ρ. [μετβ.] • ρίχνω κάτι μακριά με δύναμη και με ορμή, όπως όταν ρίχνω πέτρα με τη σφεντόνα, εκτοξεύω. 🕮 < μσν. εκσφενδονίζω < μτγν. ἐκσφενδονάω, -ῶ < ἐκ + [αρχ.] σφενδονάω, -ῶ < σφενδόνη. ⊙ εκσφενδόνιση, εκσφενδονισμός.

έκτακτος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που πραγματοποιείται χωρίς καθορισμένη τάξη ή σειρά, ή που δεν συμβαίνει σε προκαθορισμένο χρόνο, 2. αυτός που γίνεται σε εξαιρετικές περιστάσεις, ο σπάνιος, 3. (για πρόσωπα) ο εξαιρετικός, ο ταλαντούχος, 4. αυτός που προσλαμβάνεται με σύμβαση περιορισμένου χρόνου, ως εποχιακός. 🕮 < μτγν. ἔκτακτος

[= ειδικός]. ◈ εκτάκτως και έκτακτα [επίρ-ρ.].

έκταμα, το, ουσ. • [παλαιότερη ονομασία: κάθεμα] αλλιώς: *«καλούμο»* ή *«καλούμα καδένας»,* το συνολικό μήκος της αλυσίδας της άγκυρας ή της καδένας και του σχοινιού, που έχει ποντιστεί μέχρι τη δέστρα του πλοίου. Το ελάχιστο έκταμα πρέπει να είναι τριπλάσιο του βάθους στο σημείο της αγκυροβολίας και ανάλογα τις καιρικές συνθήκες να είναι πενταπλάσιο ή επταπλάσιο. 🕮 < αρχ. ἔκταμα.

έκταση, η, ουσ. • 1. άπλωμα, τέντωμα. 2. (αθλητ.) παράγγελμα και άσκηση της γυμναστικής, 3. αύξηση διαστάσεων. 4. (γεωμ.) α) το εμβαδόν μιας επιφάνειας, β) μεγέθυνση των τριών διαστάσεων ενός στερεού σώματος, γ) (γεωγρ.) συγκεκριμένη εδαφική επιφάνεια, (φρ.) *«ιδιωτική / δημόσια έκταση»,* 5. χρονική διάρκεια, 6. μέγεθος ή ποσότητα, 7. (γραμμ.) η μεταβολή βραχύχρονου φωνήεντος σε μακρόχρονο, 8. (φυσ.) η ιδιότητα των σωμάτων να καταλαμβάνουν έναν ορισμένο χώρο. 🕮 < αρχ. ἔκτα(σις) [= τέντωμα].

εκτείνω, ρ. [μετβ.] • 1. τεντώνω, 2. απλώνω κάτι ώστε να καταλαμβάνει μεγαλύτερο χώρο, 3. μεγαλώνω, επιμηκύνω, 4. (γραμμ.) για βραχύχρονο φωνήεν που μεταβάλλεται σε μακρόχρονο, που παθαίνει δηλ. έκταση. 🕮 < αρχ. ἐκ-τείνω.

εκτέλεση, η, ουσ. • 1. πραγματοποίηση έργου ή σχεδίου, 2. (μουσ.) ο τρόπος παιξίματος μίας σύνθεσης, 3. θανάτωση κρατούμενου, 4. (νομ.) δικαστική πράξη που αποσκοπεί στην εφαρμογή δικαστικής απόφασης. 🕮 < εκτελε- (< εκτελώ) + -σις > -ση.

εκτελώ, ρ. [μετβ.] • 1. πραγματοποιώ, συνώνυλοποιώ, εφαρμόζω, (φρ.) *«εκτελώ εντολή / σχέδιο / πρόγραμμα / οδηγίες / αποφάσεις»,* 2. εκπληρώνω, αλλά και αναπληρώνω, 3. θανατώνω κρατούμενο, 4. (μουσ.) παίζω μια σύνθεση αλλά και τραγουδώ. 🕮 < αρχ. ἐκτελῶ [= φέρνω σε πέρας].

εκτελωνίζω, ρ. [μετβ.] • εκτελώ όλες τις νόμιμες διαδικασίες για να παραλάβω από το τελωνείο κάτι επ' ονόματί μου ή επ' ονόματι τρίτου. 🕮 < εκ- τελωνίζω < τελώνης + -ίζω.

εκτελωνισμός, ο, ουσ. • η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του εκτελωνίζω, δηλ. η εκτέλεση των νόμιμων διατυπώσεων για την παραλαβή εμπορεύματος από τελωνείο, εκτελώνιση. 🕮 < εκτελωνίζω + -μός.

εκτελωνιστής, ο, **εκτελωνίστρια,** η, ουσ. • (επάγγ.) επαγγελματίας που αναλαμβάνει τον εκτελωνισμό εμπορευμάτων για λογαριασμό τρίτων. 🕮 < εκτελωνισ- (< εκτελωνίζω) + -τής / -τρια.

εκτιμητής, ο, **εκτιμήτρια,** η, ουσ. • 1. αυτός που πραγματοποιεί εκτιμήσεις, που αναλαμβάνει να υπολογίσει την υλική αξία ενός πράγματος, εμπειρογνώμονας, 2. αυτός αποφαίνεται για τη σημασία γεγονότων, καταστάσεων κ.λπ. 🕮 < εκτιμη- (< εκτιμώ) -της / -τρια.

εκτιμώ, ρ. [μετβ.] • 1. υπολογίζω την αξία, την ποιότητα, το μέγεθος, τη σημασία κ.λπ. αντικειμένων ή δράσεων ή καταστάσεων, αξιολογώ, 2. αναγνωρίζω την αξία κάποιου. 🕮 < αρχ. ἐκτιμῶ.

εκτίναξη, η, ουσ. • 1. το βίαιο τίναγμα προς τα έξω, 2. (μτφ.) η αύξηση των τιμών σε αγαθά. 🕮 < μτγν. ἐκτίναξ(ις) + -η.

εκτινάσσω, ρ. [μετβ.] • 1. ρίχνω κάτι ή κάποιον προς τα έξω με δύναμη, 2. (μτφ.) αυξάνω τις τιμές σε διάφορα αγαθά. 🕮 < αρχ. ἐκ-τινάσσω.

εκτόνωση, η, ουσ. • 1. η χαλάρωση της έντασης, 2. η απότομη πτώση της πίεσης αερίου σε εσωτερικό χώρο, αλλιώς: αποτόνωση, 3. η ομαλοποίηση της πολιτικής ζωής, 4. (φρ.) *«αδιαβατική / ατελής / ελεύθερη / θερμική / ισοθερμική / μεταβλητή / πολλαπλή εκτόνωση», [γεν.] «ατμοσύρτης / βαθμός / δεξαμενή / δοχείο / δύναμη / καμπύλη / μηχανή / μηχανισμός ρύθμισης / συντελεστής / στυπειοθλίπτης / σωλήνας εκτόνωσης, -εως».* 🕮 < εκτόνω-σις > -ση.

εκτονωτήρας, ο, ουσ. • 1. (τεχνολ.) ο ρυθμιστής πιέσεως σ' ένα κλειστό κύκλωμα νερού

ή ατμού ή οποιουδήποτε άλλου υγρού και αερίου σώματος, ο εκτονωτής, 2. λαστιχένιο εξάρτημα τάνυσης σε ψαροντούφεκο. 🕮 < εκ-τόνω(-ση) + -τήρας.

εκτονωτής, ο, ουσ. • (εργαλ.) εκτονωτήρας [δες λ.], μουφαδόρος, (φρ.) *«εκτονωτής χαλ-*

κοσωλήνων / προπανίου / οξυγόνου / υδραυλικός / πλαστικός». 🕮 < εκ-τόνω(-ση) + -της.

εκτονωτικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στην εκτόνωση. 🕮 < εκτονωτ(ής) + [καταλ.] -ικός.

εκτόξευση, η, ουσ. • 1. βολή με τόξο, 2. πέταγμα αντικειμένου μακριά, εκσφενδόνιση, 3. (μτφ.) α) φραστική αντιπαράθεση, β) η ξαφνική άνοδος των τιμών, αγαθών κ.λπ. 🕮 < εκτοξεύ(ω) -σις > -ση.

εκτοξευτήρας, ο, ουσ. • (στρατ.) πυροσωλήνας κατάλληλος για εκτόξευση βλημάτων, ρουκετών κ.λπ. 🕮 < εκτοξεύ(ω) -τήρ > -τήρας.

εκτοξεύω, ρ. [μετβ.] • 1. ρίχνω με τόξο, 2. ρίχνω κάτι με ορμή μακριά, εκτοξεύω, 3. (μτφ.) ξεστομίζω κουβέντες άστοχες ή κατηγόριες ή απειλές κ.λπ. 🕮 < αρχ. ἐκτοξεύω.

εκτοπίζω, ρ. [μετβ.] • 1. διώχνω κάποιον από τον τόπο του με βίαιο τρόπο, 2. εκδιώκω εχθρικές δυνάμεις από την περιοχή ελέγχου τους, 3. εξορίζω πολιτικούς αντιπάλους, 4. απομακρύνω κάποιον από τη διοικητική ή την οποιαδήποτε άλλη θέση ευθύνης κατέχει, παραμερίζω, παραγκωνίζω. 🕮 < αρχ. ἐκτοπίζω < ἔκτοπος < ἐκ + τόπος.

εκτόπισμα, το, ουσ. • 1. η ποσότητα υγρού που εκτοπίζει ένα σώμα όταν βυθίζεται σε αυτό, 2. (ειδικότ.) [ναυτ.] ο όγκος ή το βάρος του νερού που εκτοπίζεται από σκάφος, το οποίο επιπλέει σε κατάσταση θαλάσσιας γαλήνης, και μετριέται σε κυβικά μέτρα ή κυβικά πόδια, [το βάρος του εκτοπισμένου νερού είναι ίσο με το βάρος του αντικειμένου], (φρ.) *«πλοίο μεγάλου / μικρού εκτοπίσματος», «μέγιστο εκτόπισμα»,* όταν το πλοίο έχει το μέγιστο φορτίο του και το μέγιστο βύθισμα, *«καμπύλη / κλίμακα / συντελεστής / τόνος εκτοπίσματος»,* 3. (μτφ.) η δύναμη ενός προσώπου να επηρεάζει και με τον τρόπο του να επιβάλλεται στο κοινωνικό του περίγυρο, απήχηση, κύρος. 🕮 < εκτοπισ- (< εκτοπίζω) -μα και σημδ. από τη γαλλ. déplacement.

εκτόρνευση, η, ουσ. • εργασία που πραγματοποιείται με τη βοήθεια μηχανικού κοπτικού εργαλείου [δηλ. του τόρνου] και στοχεύει στη λείανση ή την επιτυχέστερη διάνοιξη υπάρχουσας οπής, <u>συνών.</u> εκγλύφανση, φρεζάρισμα, τόρνευμα. 🕮 < εκ- + τόρνευση < μτγν. τόρνευσις < τορν(εύω) < τόρνος.

εκτός, επίρρ. • 1. έξω από κάπου, μακριά, 2. (ως πρόθ.) δηλώνει εξαίρεση, εξόν, παρεκτός, 3. (με άρθρο) αυτός που βρίσκεται έξω, 4. (έκφρ.) *«εκτός βολής / ελέγχου / περιοχής / υπηρεσίας / βεληνεκούς / εμβέλειας / δράσης / εαυτού / έδρας / θέματος / λειτουργίας / πραγματικότητας / προγράμματος / τόπου και χρόνου / ύλης».* 🕮 < αρχ. ἐκτός.

εκτροπή, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) απομάκρυνση από θέση ή από τη χάραξη της προγραμματισμένης πορείας, απόκλιση, (έκφρ.) *«εκτροπή μαγνητικής βελόνας»,* 2. σημείο αλλαγής κατεύθυνσης δρόμων, 3. (μτφ.) παρέκκλιση από θέμα συζήτησης. 🕮 < εκ + τροπή.

εκτροφείο, το, • ειδικός χώρος που χρησιμοποιεί υδατοδεξαμενές για εκτροφή ψαριών [ιχθυοτροφείο] ή για μεγάλωμα ζώων [στάβλοι, τολ, αλλά και φάρμες]. 🕮 < εκτροφ(ή) + -είον.

εκτυλίσσω, ρ. [μετβ.] • 1. ξεδιπλώνω, [σπανιότερα] ξετυλίγω, 2. [αμετβ.] *εκτυλίσσομαι,* εξελίσσομαι. 🕮 < μτγν. ἐκτυλίσσω [= ξετυλίγω, αναπτύσσω].

έκφορος, -η, -ο, επίθ. • 1. [μσν.] αυτός που είναι γνωστός σε όλους, 2. (ναυτ.) [συνήθως στον πληθ. το αρσ. ως ουσ.] *έκφοροι,* τα σχοινιά της κατώτερης σειράς που χρησιμεύουν για τη συστολή ή διαστολή των ιστίων, κοινώς: μαντιζέλο. 🕮 < αρχ. επίθ. ἔκφορος, -ον.

εκφορτιστής, ο, ουσ. • (τεχνολ.) ψηφιακός αναλυτής ελέγχου συσσωρευτών και συστημάτων φόρτισης. 🕮 < εκ- + φορτιστής.

εκφορτώνω, ρ. [μετβ.] • ξεφορτώνω. 🕮 < εκ- + φορτώνω.

εκφόρτωση, η, ουσ. • ξεφόρτωμα, η αφαίρεση φορτίου, (έκφρ.) *«άδεια / έναρξη / έξοδα / έκθεση / επόπτης / θέση / ημέρα / μέσα / θέση / χρόνος εκφόρτωσης».* 🕮 < εκφορτω- (< μσν. εκφορτώνω) -σις > -ση.

εκφορτωτήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) μηχάνημα που ξεφορτώνει, κυρίως, αδρανή υλικά σε σωρούς, σιλό ή μεταφορικά μέσα, <u>συνών.</u>

εκφορτωτής. 🕮 < εκφορτω- (< μσν. εκφορτώνω) -τήρ > -τήρας.

εκφορτωτής, ο, ουσ. • 1. (τεχνολ.) μηχάνημα που ξεφορτώνει κυρίως, αδρανή υλικά σε σωρούς, σιλό ή μεταφορικά μέσα, συνών. εκφορτωτήρας, 2. ο χειριστής του εκφορτωτήρα, φορτοεκφορτωτής. 🕮 < εκφορτω- (μσν. εκφορτώνω) -της.

εκφορτωτικά, τα, ουσ. • τα χρήματα που απαιτούνται για την πληρωμή της φορτοεκφόρτωσης. 🕮 < εκφορτωτικός < εκφορτώνω + -τικός.

εκφυγή, η, ουσ. • διαφυγή. 🕮 < εκ- + φυγή [= απομάκρυνση].

εκχέω και **εκχύνω,** ρ. [μετβ.] • χύνω κάτι προς τα έξω. 🕮 < αρχ. ἐκχέω.

εκχυτήρας, ο, ουσ. • (ναυτ.) συσκευή [αντλία] που αντλεί και απομακρύνει από το κύτος του πλοίου το νερό που υπάρχει μέσα σ' αυτό, (φρ.) «*εκχυτήρας μονίμου δεξαμενής έρματος ή εκχυτήρας σε σειρά / κύτους / ακαθαρσιών ή αποχετεύσεως / φορητός / προπληρώσεως αντλιών / άλμης / εξαερισμού / κενού ή αέρα*». 🕮 < εκ- + χυτήρας.

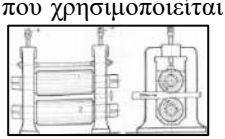
έλαιο, το, ουσ. • 1. το υγρό που παράγεται από τον καρπό της ελιάς, συνών. ελαιόλαδο, λάδι, 2. κάθε λιπαρή ουσία που μοιάζει με το λάδι. 🕮 < αρχ. έλαιον < ελαία [= ελιά]. ⊙ ελαιώδης, ελαίωση. O αγουρέλαιο, αμυγδαλέλαιο, αραβοσιτέλαιο, βαμβακέλαιο, βρασκέλαιο, γαριφαλέλαιο, ελαιόλαδο, ευχέλαιο, ηλιέλαιο, ιχθυέλαιο, κικινέλαιο *[=φυτικό έλαιο που παράγεται από το τροπικό φυτό Ρίκινος ο Κοινός],* καστορέλαιο, κουνουπέλαιο, λινέλαιο, μηχανέλαιο, μουρουνέλαιο, ορυκτέλαιο, παραφινέλαιο, πετρέλαιο, πισσέλαιο, πυρηνέλαιο, ροδέλαιο, σπορέλαιο, σησαμέλαιο, σογιέλαιο, χρωματέλαιο αλλά και [με α΄συνθετ.] ελαιόδεντρο, ελαιοδείκτης, ελαιοδόκη [= δοχείο προσαρτημένο σε μηχανή στο οποίο περιέχεται λάδι για την διαδικασία της αυτόματης λίπανσης], ελαιοδοχείο, ελαιόκαρπος, ελαιοκομείο, ελαιοκράμβη, ελαιόμετρο, ελαιόμυλος, ελαιοπαραγωγή, ελαιοπαραγωγός, ελαιόπιτα, ελαιοπυρήνας, ελαιοπώλης, ελαιορρόη [= το λαδικό], ελαιοστεγής, ελαιοσυλλέκτης, ελαιοτριβείο, ελαιουργείο, ελαιοφυτεία, ελαιόχρωμα, ελαιοχρωματιστής, ελαιόψυκτος.

έλαση, η, ουσ. [γεν. -εως] • η μηχανουργική κατεργασία, με σφυρηλάτηση ή εφελκυσμό [δηλ. άσκηση δύο ισοδύναμων αλλά αντίρροπων δυνάμεων πάνω σ' ένα σώμα], σε θερμή ή ψυχρή κατάσταση, στην οποία υποβάλλεται μια μάζα μετάλλου για να πάρει μορφή ελάσματος. 🕮 < αρχ. ἔλα(σις) [= διώξιμο, εκστρατεία] + -ση.

έλασμα, το, ουσ. • 1. λεπτή μεταλλική επιφάνεια που σχηματίστηκε βιομηχανικά με σφυρηλάτηση, συνών. λάμα, 2. (φυτολ.) το πλατύ μέρος των φύλλων, 3. (έκφρ.) «*έλασμα αγκώνα / αποθήκης / ασφάλειας / αυλακωτό / βάσης / βολβοειδές / γάστρας / διάτρητο / διαφράγματος / διαχωριστικό / δρυφάκτου εκροής νερού / ελαττώσεως κρούσης / ενισχυτικό [= καλύπτρα] / ενισχυτικό ποδοστήματος / επιθεώρησης / κλιβάνου / εσωτροπίου / θώρακος / ιστού / καταστρώματος / λώρου / νομέως / ουρανού [= κορυφής] / πεταλοειδές / προστατευτικό / πλήμνης ελικοστήματος / πρώρας / στείρας / τρόπιδας / τόρμου / συνδετικό / υδρορροής / χαλύβδινο*». 🕮 < μτγν. έλασμα < αρχ. ἐλαύνω [= φθάνω, σφυρηλατώ]. O ελασματοποίηση, ελασματουργείο, ελασματουργός.

ελαστικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. (φυσ.) αυτός που έχει τη δυνατότητα να εκτείνεται ή να μεταβάλλει το σχήμα του και στη συνέχεια να επανέρχεται στην αρχική του θέση, λαστιχένιος, 2. (μτφ.) [για πρόσωπα] α) αυτός που δεν έχει σταθερές αρχές, που εύκολα μεταβάλλει τα συναισθήματα και τις αντιλήψεις του, β) ο ήπιος χαρακτήρας, ο υποχωρητικός, ο ανεκτικός, γ) αυτός που διακρίνεται για την ευλυγισία και ευκινησία του, 3. [το ουδ. ως ουσ.] α) *το ελαστικό,* καουτσούκ, λάστιχο, β) (πληθ.) *ελαστικά,* τα λάστιχα των τροχών του οχήματος. 🕮 (αντιδάνειο) γαλλ. élastique < νεολατιν. elasticus < μτγν. ἐλαστός < αρχ. ἐλαύνω [= φθάνω, σφυρηλατώ]. ⊙ ελαστικότητα, ελαστίνη.

έλαστρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) εργαλειομηχανή που χρησιμοποιείται για την έλαση μεταλλικών όγκων και την παραγωγή ελασμάτων, ράβδων, συρμάτων κ.λπ. αποτελείται από δύο παραλλήλους και αντίρροπα στρεφόμε-

νους κυλίνδρους, ΤΥΠΟΙ ΕΛΑΣΤΡΩΝ: α) έλαστρο δύο ράουλων [< γαλλ. rouleau < μτγν. λατιν. rotella, υποκ. του λατιν. rota = τροχός], β) έλαστρο δύο ράουλων με αναστρεφόμενη κίνηση, γ) έλαστρο τριών ράουλων, δ) έλαστρο τεσσάρων ράουλων, ε) έλαστρο τύπου cluster. 🕮 < μτγν. ἔλαστρον.

ελατήριο, το, ουσ. • 1. σπειροειδές χαλύβδινο έλασμα ή σύρμα, που έχει τη δυνατότητα να επαναφέρει το σώμα στην αρχική του μορφή

μετά την πίεση που του ασκήθηκε, αλλιώς: σούστα, (έκφρ.) *«ελατήριο βελονοφόρου βαλβίδας / θλιβόμετρου / δυναμοδείκτη / ρυθμιστικό / αιώρας / μπουκάλας / τεντωτήρα / αντικραδασμικό / σπιράλ / τάνισης σύρματος / αντιδόνησης / γαλβανιζέ / ατσαλοταινίας / συμπίεσης / εφελκυσμού / στρέψης / γραμμικό / ελικοειδές / κατακόρυφο / οριζόντιο / δισκοειδές»,* 2. (μτφ.) το αίτιο που ωθεί ή που εξαναγκάζει τη βούληση σε δράση. 🕮 < αρχ. ἐλατήριον. ⭕ ελατηριοχηχανή.

ελατός, -ή, -ό, επίθ. • 1. (τεχνολ.) αυτός που έχει την ιδιότητα να σφυρηλατείτε ή να μετατρέπεται σε έλασμα, ελάσιμος, 2. (το ουδ. ως ουσ.) [πληθ.] *τα ελατά,* χαρακτηρισμός μετάλλων που φανερώνει την ελασιμότητά τους. 🕮 < αρχ. ἐλατός. 🔷 ελατότητα ή ελασιμότητα [= ιδιότητα των μετάλλων] - [δες εξέλαση].

ελατοσίδηρος, ο, ουσ. • (μεταλλ.) σίδηρος κατεργασμένος με τη μέθοδο της έλασης για παραγωγή ελασμάτων, <u>αντών.</u> χυτοσίδηρος. 🕮 < ελατ(ός) -ο- + σίδηρος.

ελάττωμα, το, ουσ. • 1. σωματικό ή πνευματικό μειονέκτημα, <u>συνών.</u> κουσούρι, ψεγάδι, 2. κάθε πρόβλημα ή μειονέκτημα στην κατασκευή ή τη λειτουργία κάποιου αντικειμένου. 🕮 < αρχ. ἐλαττόω, -ῶ < ἐλάσσων. ⊙ ελαττωματικός, ελαττωματίας.

ελαττωματικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. (για ανθρώπους και ζώα) αυτός που έχει κάποια σωματική ή πνευματική ή ψυχική ατέλεια, 2. (για άψυχα) αυτός που εμφανίζει σημαντική έλλειψη μειώνοντας έτσι την αξία ή την χρησιμότητά του. 🕮 < ελαττωματ- (< ελάττωμα) + [καταλ.] -ικός. ⊙ ελαττωματικότητα [χωρίς πληθ.]. 🔷 ελαττωματικά [επίρρ.].

Ελαφόνησος, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί ενταγμένο στο πρόγραμμα Natura 2000, βρίσκεται στο νοτιοανατολικό άκρο της Πελοποννήσου [νομός Λακωνίας], έχει έκταση 18 τ.χλμ., κατοικείται από 898 μόνιμους κατοίκους [απογρ. 2021] στο παρελθόν διέθετε το μεγαλύτερο αλιευτικό στόλο της χώρας. 🕮 < νήσος των πολλών ελαφιών και ναών αφιερωμένων στην θεά Άρτεμη.

ελαφρός, -ή, -ό, και **ελαφρύς,** -ιά, -ύ, και **αλαφρύς,** -ιά, -ύ, επίθ. • 1. αυτός που έχει μικρό βάρος, ανάλαφρος, που είναι εύκολα μετακινήσιμος, <u>αντών.</u> βαρύς, 2. αυτός που έχει μικρό ειδικό βάρος, 3. (για υφάσματα) αυτός που είναι λεπτός στην ύφανση, 4. (στρατ.) [αρχ. – πληθ.] *οἱ ἐλαφροί,* αυτοί που δεν φέρουν βαρύ οπλισμό, 5. απαλός, 6. (για τρόφιμα) εύπεπτος, ευκολοχώνευτος, 7. (για ποτό) εκείνο το ποτό που δεν περιέχει αλκοόλ πολλών βαθμών, 8. (στρατ.) το πολεμικό πλοίο που έχει μικρό εκτόπισμα και περιορισμένο εξοπλισμό, (φρ.) *«ελαφρύ βύθισμα / εκτόπισμα / έλαιο / φορτίο»,* (έκφρ.) *«ελαφρύς ριπαίος άνεμος, αλλιώς σπηλιάδα», «ελαφρύς παροδικός άνεμος».* 🕮 < αρχ. ἐλαφρός, -ά, -όν. ⊙ ελαφρώνω, ελαφράδα, ελαφρότητα. 🔷 ελαφρώς και ελαφρά - ελαφριά[επίρρ.].

ελάφρυνση, η, ουσ. • 1. η μείωση του βάρους ή του φορτίου, 2. (μτφ.) α) βελτίωση κάποιας κατάστασης, (φρ.) *«δασμολογική ελάφρυνση»,* β) ανακούφιση από κάποια στενάχωρη πίεση. 🕮 < ελαφρύν(ω) -σις > -ση.

ελαφρύνω και **ελαφρώνω,** ρ. [μετβ. και αμετβ.] • 1. μειώνω το βάρος 2. (μτφ.) προκαλώ ανακούφιση. 🕮 < μτγν. ἐλαφρύνω.

ελάχιστος, -η, -ο, επίθ. • 1. πάρα πολύ λίγος, πολύ μικρός, 2. (για πρόσωπα) αυτός που βρίσκεται στην τελευταία θέση, 3. (για χρόνο) αυτός που είναι πολύ σύντομος, 4. (επίρρ.) *ελάχιστα,* το λιγότερο, 5. (θρησκ.) ο αμαρτωλός, 6. (μαθημ.) Ε.Κ.Π. [Ελάχιστο Κοινό Πολλαπλάσιο] ο μικρότερος φυσικός αριθμός, δύο ή περισσοτέρων αριθμών, που διαιρείται ακριβώς με καθέναν από αυτούς. 🕮 < αρχ. υπερθ. βαθμός του επιθέτου ἐλαχύς, ἐλάχεια, ἐλαχύ [= ευκίνητος και ελαφρός]. ⊙ ελάχιστα, ελαχιστότατα.

ελεγίνος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) επιστ. ον.: Eleginus gracilis [διώνυμο], ο μπακαλιάρος της ανατολής, saffron cod [= ο μπακαλιάρος σαφράν], μπορεί να φτάσει τα 55 εκατ. και να ζυγίζει έως και 1,3 κιλά, ζει στα παράλια της Σιβηρίας και της Αλάσκας, συναντάται επίσης και σε υφάλμυρες περιοχές, σε ποτάμια και ρυάκια σε μεγάλη απόσταση από τη θάλασσα, έχει εξαιρετική εμπορική αξία.

ελεγκτής, ο, **ελέγκτρια,** η, ουσ. • 1. πρόσωπο που αναλαμβάνει τον έλεγχο προσώπων ή βιβλίων ή πράξεων σε οργανισμό, υπηρεσία, εταιρεία, επιχείρηση κ.ά. ο επιθεωρητής, 2. (ειδικότ.) *«ελεγκτής εναέριας κυκλοφορίας»,* υπάλληλος αεροδρομίου που είναι αρμόδιος να ελέγχει και να ρυθμίζει την πορεία, την προσγείωση και την απογείωση αεροσκαφών. 📖 < αρχ. ἐλεγκτήρ.

↳ Καθήκοντα και ευθύνες **Ελεγκτή** Θαλάσσιας Κυκλοφορίας.
1. Παρακολουθεί την κυκλοφορία των πλοίων σε οθόνες οπτικής απεικόνισης.
2. Διαχειρίζεται πληροφορίες σε σχέση με την κυκλοφορία των πλοίων και εισάγει δεδομένα σε ηλεκτρονικούς υπολογιστές.
3. Διαχειρίζεται πληροφορίες σε σχέση με την ασφάλεια στη θάλασσα, τη θαλάσσια ρύπανση, τους χώρους καταφυγίων, τα θαλάσσια συμβάντα και ατυχήματα.
4. Παρακολουθεί τις Συχνότητες Κινδύνου Πλοίων και ενημερώνει τους αρμόδιους φορείς.
5. Επιτηρεί την εφαρμογή της Ναυτιλιακής Νομοθεσίας.
6. Βοηθά στην εφαρμογή της περί Εμπορικής Ναυτιλίας συναφούς νομοθεσίας και των σχετικών διεθνών συμβάσεων που έχει επικυρώσει η Δημοκρατία, καθώς και στην υλοποίηση της κυβερνητικής ναυτιλιακής πολιτικής.
➢ http://www.psc.gov.cy/psc

έλεγχος, ο, ουσ. • 1. η έρευνα για την αλήθεια, την ορθότητα, την αξία, την ικανότητα, την αυθεντικότητα κάποιου πράγματος, η εξακρίβωση, η πραγματογνωμοσύνη, (φρ.) *«έλεγχος πιστοποιητικών / έλεγχος μηχανών / λογιστικών βιβλίων»,* 2. (για θεωρίες, λόγους, απόψεις κ.λπ.) κριτική ανάλυση για ανεύρεση των τρωτών σημείων, 3. δημόσια υπηρεσία που ασκεί εποπτεία σε επαγγελματικούς χώρους, 4. σχολικό έντυπο που εμφανίζει την πρόοδο του μαθητή, 5. συγκράτηση, 6. κυριαρχία σε έναν τόπο, διακυβέρνηση, 7. (φρ.) *«αίθουσα / διακόπτης / επιστόμιο / κύκλωμα / σχάρα / λυχνία / μανόμετρο / μετασχηματιστής / μηχανισμός / πίνακας / σταθμός / πύργος / στοιχείο ελέγχου κ.ά.».*

ελέγχω, ρ. [μετβ.] • 1. πραγματοποιώ έρευνα σε συγκεκριμένο θέμα, για να βεβαιωθώ για την αλήθεια, 2. εξετάζω, κριτικάρω και ανασκευάζω, 3. περιορίζω, συγκρατώ, αναχαιτίζω, 4. επικρίνω, επιπλήττω, 5. ενεργώ έτσι ώστε να μπορώ να διευθύνω, να κατευθύνω, να διευθετώ κάτι, 6. διοικώ, εξουσιάζω, 7. (μτφ.) χαλιναγωγώ, 8. επιβλέπω, παρακολουθώ. 📖 < αρχ. ἔλεγχος, σημδ. από τη γαλλ. contrôle, ή την αγγλ. control.

ελεδώνη ή **ελεδόνη**, η, ουσ. δες μοσχοχτάποδο.

ελεύθερη ζώνη, η, • συγκεκριμένο σημείο και χώρος υποδοχής σε λιμάνι στο οποίο δεν εφαρμόζεται τελωνειακός έλεγχος.

ελεύθερης ροής σύστημα, • μεταφορά φορτίου ενός είδους από δεξαμενή σε δεξαμενή μέσω θυρίδας [υδατοφράκτη], σε μεγάλα δεξαμενόπλοια.

ελευθερία και **(ε)λευθεριά** και **λευτεριά,** η, ουσ. • 1. (πολιτ.) κατάσταση ανεξαρτησίας, απόλυτης αυτοδιαχείρισης μη ελεγχόμενης από ξένα κέντρα, 2. έλλειψη καταναγκασμού, 3. σωτηρία, 4. έλλειψη δισταγμού, 5. καθετί το προσιτό και επιτρεπόμενο, 6. (νεοελλ.) α) τοκετός, β) ευχέρεια, γ) το δικαίωμα της θρησκευτικής επιλογής και λατρείας, 7. (μσν.) α) προνόμιο, β) κυριότητα περιουσιακού στοιχείου, γ) γενναιοδωρία, δ) ευκινησία, 8. (έκφρ.) *«ελευθερία της βουλήσεως»,* το δικαίωμα κάθε ανθρώπου να διαμορφώνει και να υλοποιεί τις επιλογές του, *«ελευθερία του πνεύματος»,* η απουσία οποιουδήποτε στοιχείου που εμποδίζει τη σκέψη, *«ελευθερία του λόγου»,* το δικαίωμα της ανεμπόδιστης έκφρασης, *«ελευθερία του τύπου»,* η ελευθεροτυπία, *«αστική ελευθερία», «ατομική ελευθερία», «κοινωνική ελευθερία»,* θεμελιώδεις αρχές της δημοκρατίας, *«ελευθερία θαλασσοπλοΐας – freedom of the seas»,* 9. (μυθολ.) [ως κύρ. όν.:] *η *Ελευθερία,* μία από τις εννέα Αρετές. 📖 < αρχ. ἐλεύθερος,

-α, -ον ή -ος, -ον, [= αυτός που έχει τη δυνατότητα να ασκεί τα πολιτικά του δικαιώματα και να απολαμβάνει των προνόμια που ορίζουν οι νόμοι]. ⊙ ελευθεριάζω [= 1. συμπεριφέρομαι σαν ελεύθερος, 2. υπερβαίνω των ορίων, παρεκτρέπομαι].

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Ελευθερία,** αρχαία θεότητα, προσωποποίηση της ελευθερίας. Αδελφές της η Ανδρεία, η Δικαιοσύνη, η Καλοκαγαθία, η Σωφροσύνη, η Ευταξία, η Επιστήμη, η Εγκράτεια και η Πραότητα.

ελεύθερο ειδικής αβαρίας, • (οικον.) όρος που περιορίζει την ευθύνη της ασφαλιστικής εταιρείας σε εκείνες μόνο τις ζημίες που υπερβαίνουν κάποιο προσυμφωνημένο ποσοστό της αξίας των ασφαλισμένων αγαθών.

ελεύθερο εξόδων φορτοεκφόρτωσης, • γενικός όρος για ναύλο που σημαίνει ότι δεν περιλαμβάνονται σ' αυτόν τα έξοδα φορτώσεως [in] και εκφορτώσεως [out].

ελεύθερο επί του πλοίου, • (οικον.) όρος συναλλαγής που φανερώνει ότι ο πωλητής είναι υπεύθυνος για την παράδοση των εμπορευμάτων στο λιμάνι φόρτωσης, εντός του καθορισμένου χρόνου και επί του πλοίου που έχει δηλώσει ο αγοραστής.

ελεύθερο επί του τραίνου ή **επί του φορτηγού,** • (οικον.) όρος συναλλαγής που φανερώνει ότι ο πωλητής είναι υπεύθυνος για την παράδοση των εμπορευμάτων σε τρένο ή σε φορτηγό.

ελευθεροκοινωνία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • [αγγλ. free pratique] (ναυτ.) άδεια που παραχωρείται στους επιβαίνοντες του πλοίου, για δυνατότητα αποβίβασής τους στο λιμάνι της πόλης ή για εκφόρτωση εμπορευμάτων μετά από έγκριση των υγειονομικών αρχών, συνών. πράτιγο. 🕮 < ελευθεροκοινων(ώ) -ία.

ελευθεροκοινωνώ, ρ. [αμετβ.] • (ναυτ.) αποκτώ το δικαίωμα της ελεύθερης προσέγγισης του πλοίου στο λιμάνι της πόλης και της αποβίβασης των επιβαινόντων σε αυτό μετά από άδεια των υγειονομικών αρχών, συνών. πρατιγάρω. 🕮 < ελεύθερ(ος) -ο- + κοινωνώ, μτφρδ. από τη γαλλ. communiquer librement.

ελεύθερο λιμάνι - [αγγλ. free port] το, • (ναυτ.) λιμάνι από το οποίο διενεργείται διαμετακομιστικό εμπόριο και δεν υπάγεται σε τελωνειακό έλεγχο.

ελευθεροπλοΐα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (ναυτ.) το δικαίωμα της ελεύθερης πλεύσης των πλοίων σε θάλασσα, ποτάμι ή λίμνη κ.λπ. 🕮 < ελεύθερ(ος) -ο- + -πλοΐα < μτγν. -πλοΐα < αρχ. -πλόος < πλέω.

ελεύθερος χρόνος, ο, ή **ελεύθερη προθεσμία,** η, - [αγγλ. free time] • (ναυτ.) είναι το χρονικό εκείνο διάστημα που ξεκινά από τη στιγμή που το πλοίο είναι έτοιμο για φόρτωση ή εκφόρτωση (και έχει δοθεί επιστολή ετοιμότητας) μέχρι την έναρξη της αναμονής.

Ελευσίνα, η, ουσ. • (γεωγρ.) παράλια πόλη του Αργοσαρωνικού κόλπου με 25.000 περίπου κατοίκους, σημαντικό βιομηχανικό κέντρο, διαθέτει εμπορικό λιμάνι. 🕮 < από το μυθικό ήρωα Ἐλευσῖνο ή Ἐλεύσινο, που ήταν γιος του Ωγύγου και της Θήβης ή κατά μία άλλη εκδοχή γιός του θεού Ερμή και της Δάειρας.

ελιά, η, ουσ. • 1. (φυτολ.) α) αειθαλές αιωνόβιο καρποφόρο δέντρο, με στενά επιμήκη φύλλα, καλλιεργείται για τους εδώδιμους καρπούς του, το στρεψόινο ξύλο του, στη ναυπηγική χρησιμοποιείται για την κατασκευή των στραβόξυλων [δηλ. των νομέων], β) ο καρπός αυτού του δέντρου, 2. (ανατ.) μελανόχρωμη κηλίδα στο δέρμα. 🕮 < μσν. ελιά < ελία < αρχ. ἐλαία.

ελιγμός, ο, ουσ. • 1. ελικοειδής κίνηση, ζικ ζακ, 2. μανούβρα, 3. (μτφ.) ενέργεια για την αποφυγή δύσκολης κατάστασης, 4. (στρατ.) συνδυασμός κινήσεων και ενεργειών στρατιωτικού τμήματος ή ναυτικών μονάδων, σε ασκήσεις εκπαίδευσης ή σε καταστάσεις πολεμικών αναμετρήσεων. 🕮 < αρχ. ἑλιγμός < ἑλίσσω [= περιτύλιγμα, κουλούριασμα, σπειροειδής κίνηση, περιστροφή].

έλικα, η, ουσ. • 1. (γεωμ.) η καμπύλη γραμμή που γράφεται πάνω σε κύλινδρο, 2. (αρχιτ.) απόληξη ιωνικού κιονόκρανου, 3. (ανατ.) ελικοειδής εξοχή στον εγκέφαλο, 4. (βοταν.) όργανο των φυτών που τα βοηθάει στην αναρρίχηση, η ψαλίδα. 🕮 < αρχ. ἕλιξ.

έλικας, ο, ουσ. • αλλιώς προπέλα, προωθητικό όργανο (θαλάσσιου ή εναέριου μεταφορικού μέσου), που αποτελείται από πτερύγια, ή αλλιώς λεπίδες, τα οποία τοποθετούνται ομόκεντρα και ενιαία σε περιστρεφόμενο άξονα, (φρ.) *«έλικας δρομόμετρου / με δύο, τρία ή τέσσερα πτερύγια / με κυλινδρικό κάλυμμα, μεταβλητού βήματος / πλοίων με ατμοστρόβιλους / αριστερόστροφος / βοηθητικός / δεξιόστροφος / δίπτερος / μονοκόμματος / σύνθετος / τετράπτερος / τρίπτερος / χειροκίνητος / χυτός / ανοξείδωτος».* 🕮 < αρχ. ἕλιξ.

↳ Η απόδοση της έλικας εξαρτάται από τους εξής παράγοντες:
α) Τα υδροδυναμικά χαρακτηριστικά της γάστρας του πλοίου.
β) Τη διαμόρφωση της γάστρας του πλοίου στο πρυμναίο τμήμα μπροστά από την έλικα.
γ) Την αποδιδόμενη ισχύ στην έλικα από την κύρια μηχανή.
δ) Τον αριθμό των πτερυγίων.
ε) Τον αριθμό στροφών της έλικας ανά λεπτό.
στ) Τη μέγιστη διάμετρο της έλικας.
ζ) Την επιφάνεια και την κυρτότητα των πτερυγίων.
η) Την επιθυμητή ταχύτητα του πλοίου
➢ Ιωάννη **Κ. Δαγκίνη** και **Αλεξάνδρου Ι. Γλύκα**, «Βοηθητικά μηχανήματα πλοίων», ηλεκτρ. έκδ., Ίδρυμα Ευγενίδου, https://www.eef.edu.gr/media/2527/bmhxanhmata pdf_site.pdf

ελικοειδής, -ής, -ές, επίθ. • αυτός που έχει το σχήμα του έλικα, ελικωτός. 🕮 < μτγν. ελικοειδής. ◈ ελικοειδώς [επίρρ.].

ελικοκίνητο(ς), -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που κινείται προωθητικά με την μηχανική υποστήριξη της έλικας, 2. (ναυπ.) [το ουδ. ως ουσ.] *το ελικοκίνητο,* ελικοφόρο είδος πλοίου. 🕮 < ελικ- [< έλικ-ας] + -ό- + κινητο(ς).

ελικοπτεροφόρος, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που μεταφέρει ελικόπτερα, 2. (ναυπ.) [το ουδ. ως ουσ.] *το ελικοπτεροφόρο,* α) πολεμικό πλοίο κατάλληλο για τη μεταφορά ελικοπτέρων, β) (γενικότ.) κάθε πλοίο που μπορεί να υποδέχεται ελικόπτερο ή άλλο τύπο αεροσκάφους κάθετης απογείωσης. 🕮 < ελικό [< έλικας < αρχ. ἕλιξ] + πτερ(ο) + -φόρος < φέρω.

ελικόστημα, το, ουσ. • (ναυπ.) το χαμηλότερο τμήμα του ποδοστήματος της πρύμνης απ' το οποίο διέρχεται ο ελικοφόρος άξονας και υπάρχει μόνο στα ελικοκίνητα πλοία. 🕮 < ελικό [< έλικας < αρχ. ἕλιξ] + -στημα < αρχ. ἵστημι < στήνω.

ελικοτομίδα, η, ουσ. • (εργαλ.) σπειροτόμος, <u>συνών.</u> κοχλιοτρύπανο, κολαούζο. 🕮 < ελικ- [< έλικ-ας] + -ο- + -τομίδα < τόμ(ος) < τέμνω + -ίδα.

ελικοτόμος, ο, ουσ. • (εργαλ.) χαλύβδινο εργαλείο χάραξης έλικα σε κυλινδρική ράβδο. 🕮 < ελικ- [< έλικ-ας] + -ο- + -τόμος < τέμνω.

ελικοφόρος, -α/-ος, -ο, επίθ. • 1. αυτός που έχει δύο έλικες, 2. (ναυπ.) αυτός που κινείται με έλικες, (φρ.) *«βάθρο / δακτύλιος / κύλινδρος / διάδρομος / έδρανο / οπή / περικόχλιο / πρύμνη / σήραγγα / στορέας / χιτώνιο / χωνί / στυπειοθλίπτης στορέως ελικοφόρου»,* 3. [το ουδ. ως ουσ.] *το ελικοφόρο,* πλοίο ελικοκίνητο. 🕮 < ελικό [< έλικας < αρχ. ἕλιξ] + -φόρος < φέρω.

έλικτρο, το, ουσ. • (εργαλ.) 1. τύμπανο βαρούλκου, 2. τύμπανο περιέλιξης. 🕮 < αρχ. ἕλικτρον.

ελικωτός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που έχει το σχήμα του έλικα, ελικοειδής, [το ουδ. ως ουσ.] *το ελικωτό,* βιδωτό είδος καρφιού κατάλληλο για τη στερέωση των σιδηροτροχιών που τοποθετούνται πάνω στις οριζόντιες τραβέρσες. 🕮 < μτγν. ελικωτός < ελικ- < αρχ. ἕλιξ.

ελκυστήρας, ο, ουσ. • 1. (τεχνολ.) μηχανοκίνητο όχημα ή όργανο, με το οποίο έλκεται κάτι, <u>συνών.</u> ελκυστής, τράκτορας, αλλά και τρακτέρ, 2. (ιατρ.) ιατρικό εργαλείο κατάλληλο για την εξαγωγή του βρέφους τη στιγμή της γέννας, 3. εξάρτημα του σαμαριού που τοποθετείται, συνήθως, στα άλογα και χρησιμεύει για την έλξη. 🕮 < αρχ. ἑλκυστήρ [= εμβρυουλκός].

έλκυστρο, το, ουσ. • μέσο ελκυσμού, <u>συνών.</u> ελκυστήρας [δες λ.]. 🕮 < αρχ. ἕλκω.

έλκω, ρ. [μετβ.] • 1. ελκύω, <u>συνών.</u> σέρνω, τραβώ, 2. γοητεύω, σαγηνεύω, προσελκύω, 3. (για πλοίο) α) καθελκύω, τραβώ από την ξηρά στη θάλασσα σκάφος, β) ρυμουλκώ, 5. (για άροτρο, άμαξα, μηχανοκίνητο μέσο) κι-

νούμαι προς τα εμπρός, σέρνοντας πίσω μου κάτι. 🕮 < αρχ. ἕλκω.

έλλειμμα, το, ουσ. • 1. χρηματικό ή άλλο ποσό σε είδος που λείπει χωρίς να μπορεί να δικαιολογηθεί (από ταμείο, αποθήκη κ.λπ.), 2. (οικον.) α) όταν στον προϋπολογισμό τα έσοδα είναι λιγότερα από τα έξοδα, αντών. πλεόνασμα, β) όταν στο εμπορικό ισοζύγιο η αξία των εξαγωγών είναι μικρότερη από την αξία των εισαγωγών, 3. (κατ' επέκτ.) αυτό που λείπει, η ανεπάρκεια, η έλλειψη. 🕮 < αρχ. ἔλλειμμα < ἐλλείπω. ⊙ ελλειμματικός.

ελλειπτικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. ελλιπή, ατελής, 2. γεωμετρικό σχήμα σε μορφή έλλειψης, (φρ.) *«ελλειπτική τροχιά», «ελλειπτική γεωμετρία»,* σύστημα μη ευκλείδειας γεωμετρίας, *«ελλειπτική πόλωση».* 🕮 < μτγν. ἐλλειπτικός. ◈ ελλειπτικά [επίρρ.].

έλλειψη, η, ουσ. [γεν. έλλειψης, και -εως] • 1. η μειωμένη ύπαρξη ποσότητας ενός αγαθού, συνών. ανεπάρκεια, ανυπαρξία, (φρ.) *«έλλειψη χρημάτων, στάση εμπορίου»,* 2. (μαθημ.) κλειστή καμπύλη γραμμή με δύο σταθερά σημεία [εστίες] που χαρακτηρίζεται από το σταθερό άθροισμα των αποστάσεων. 🕮 < αρχ. ἔλλειψις.

ελλειψοειδής, -ής, -ές, επίθ. • 1. αυτός που έχει το σχήμα ελλειπτικό, 2. αυτός που μοιάζει με έλλειψη, (φρ.) «ελλειψοειδής πρύμνη – *elliptical stern», «ελλειψοειδές ελατήριο / σύστημα οδοντωτών τροχών»,* 3. (μαθημ.) [το ουδ. ως ουσ.] το ελλειψοειδές, στερεό του οποίου οι επίπεδες τομές είναι ελλείψεις. 🕮 < γαλλ. ellipsoïde < ellipso- < ellips(e) < μτγν. ἔλλειψ(ις) -ο- + -ide [= -ειδής].

Ελληνική Εμπορική Ναυτιλία, η, • το σύνολο εκείνων των πλοίων, ελληνόκτητων ή μη, που φέρουν την ελληνική σημαία και εξυπηρετούν με τη δράση τους τη μετακίνηση ή τη μεταφορά προϊόντων – εμπορευμάτων από τον ένα τόπο στον άλλο.

Ελλήσποντος, ο, ουσ. • (γεωγρ.) πορθμός με μεγάλη στρατηγική και οικονομική σημασία,

μήκους 61 χλμ. και πλάτους 1,2 χλμ. γνωστός και ως Δαρδανέλλια [< Δάρδανος = αρχαία πόλη στην ασιατική ακτή], συνδέει τη Θάλασσα του Μαρμαρά με το Αιγαίο Πέλαγος και τη Μεσόγειο Θάλασσα. 🕮 < Έλλης + πόντος [= Θάλασσα της *Έλλης, τουρκικά: Çanakkale Boğazı (Τσανάκκαλε)].

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Έλλη,** θυγατέρα του βασιλιά του Ορχομενού Αθάμαντα. Καθώς ο Φρίξος και η Έλλη ταξίδευαν στη πλάτη του χρυσόμαλλου κριαριού, η Έλλη ζαλίστηκε, έπεσε στη θάλασσα και πνίγηκε.

ελλιμενίζω, ρ. • (ναυτ.) 1. [μετβ.] οδηγώ πλοίο σε λιμάνι, 2. [αμετβ.] [παθ. φ.] *ελλιμενίζομαι,* προσορμίζομαι, αγκυροβολώ σε λιμάνι. 🕮 < αρχ. ἐλ-λιμενίζω [= εισπράττω λιμενικούς φόρους] < ἐν + λιμενίζω < λιμήν. ⊙ ελλιμένιση, ελλιμενισμός.

ελλιμένιση, η, ουσ. [γεν. ελλιμένισης, -έως] • (ναυτ.) είσοδος και παραμονή πλοίου σε λιμάνι, συνών. ελλιμενισμός, προσόρμιση, αγκυροβολία. 🕮 < αρχ. ἐλλιμένι(σις).

ελλιμενισμός, ο, ουσ. • (ναυτ.) είσοδος και παραμονή πλοίου σε λιμάνι, συνών. ελλιμένιση, προσόρμιση, αγκυροβολία. 🕮 < ελλιμενισ- (ελλιμενίζω -ομαι) -μός.

έλξη, η, ουσ. • 1. η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του έλκω, του τραβώ, τράβηγμα, ελκυσμός, 2. (φυσ.) η ιδιότητα των υλικών σωμάτων να ασκούν δυνάμεις που προκαλούν την προσέγγισή τους, (φρ.) *«παγκόσμια / μαγνητική / μοριακή έλξη»,* (ειδ. γυμν.) άσκηση κατά την οποία ο γυμναζόμενος με κάμψη των βραχιόνων του προσεγγίζει οριζόντια δοκό που βρίσκεται πάνω από το κεφάλι του, 3. (μτφ.) ικανότητα κάποιου να τραβά την προσοχή των άλλων είτε με το παρουσιαστικό του είτε με την εκφραστική του δεινότητα, 4. (γραμμ.) σχήμα, όπου ονόματα και ρήματα συμφωνούν σε πτώση, έγκλιση ή χρόνο αντικανονικά με άλλες λέξεις και όχι με αυτές, στις οποίες προορίζονται. 🕮 < αρχ. ἕλξις [= τράβηγμα].

Η κοιμωμένη
Εκεί μέσα εκατοικούσες…
Τις νύχτες μελετάει το σώμα της, στ' άφεγγα
πλέκει τα μαλλιά της…

Εκεί λυγάει ο δείχτης της καρδιάς.
Εκεί γέρνει και πάει κατά την **έλξη** της στοργής
Χτυπώντας ηχηρά διαστήματα, αιμόφυρτα δειλινά,

Γεμίζοντας τους χάρτες των θαλασσών με ρόδινα σήματα,
Στιλπνά πρωινά, που κύλησαν στον ουρανό.

Γιώργος Θέμελης

ελοθάλασσα, η, ουσ. • (γεωγρ.) εδαφική περιοχή, λιμνοθάλασσα, που εύκολα μεταβάλλεται σε ελώδη έκταση, παραθαλάσσιο έλος. 🕮 < έλο(ς) + θάλασσα.

έλος, το, ουσ. • (γεωγρ.) εδαφική περιοχή που καλύπτεται από αβαθή και στάσιμα νερά με ξεχωριστό είδος βλάστης, συνών. τέλμα, βάλτος, λούτσα, τέναγος. 🕮 < αρχ. ἕλος ⊙ ελώδης.

Ελ Σαλβαντόρ, το, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της Κεντρικής Αμερικής με πληθυσμό 6.518.000 κατοίκους περίπου. 🕮 < ισπαν. El Salvador [= ο Σωτήρας], παλαιότερη ονομασία: Cuscatlán ή Cuzcatlán [= γη των όμορφων κοσμημάτων].

Ελσίνκι, το, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) η πρωτεύουσα της Φινλανδίας, με πληθυσμό 675.747 κατοίκους [καταγραφή 2024], σημαντικό λιμάνι της Βαλτικής Θάλασσας. 🕮 < φινλανδικά: Helsinki < αγνώστου ετύμου.

έλυτρο, το, ουσ. • 1. (εντομ.) σκληρό περίβλημα φτερούγας εντόμων, 2. όστρακο ζώου, 3. (ναυτ.) α) υφασμάτινο κάλυμμα παλαιών σκαφών του πολεμικού ναυτικού, β) προστατευτικό κάλυμμα [ιστών, κεραιών, όπλων κ.λπ.] για την υγρασία και τον καπνό που προέρχεται από το μηχανοστάσιο του πλοίου. 🕮 < αρχ. ἔλυτρον < ἑλυτρῶ.

εμβαδόμετρο, το, ουσ. • (εργαλ.) ειδικό όργανο μέτρησης επιφανειών, επιπεδόμετρο. 🕮 < εμβαδό(ν) + μέτρο(ν). ⊙ εμβαδικός.

εμβαδόν, το, ουσ. • (γεωμ.) ο αριθμός που προκύπτει από τον υπολογισμό μιας επιφάνειας σε τετραγωνικά μέτρα ή πήχες ή με τις υποδιαιρέσεις τους. 🕮 < μτγν. ἐμβαδόν. ⊙ εμβαδικός. ○ εμβαδομέτρηση, επιπεδόμετρο, εμβαδόμετρο.

εμβάζω, ρ. [μετβ.] • στέλνω σε κάποιον χρήματα, με τραπεζική ή ταχυδρομική επιταγή. 🕮 < αρχ. ἐμβιβάζω [= 1. βάζω μέσα, εισάγω, ρίχνομαι, 2. βάζω σε πλοίο, επιβιβάζω, φορτώνω, 3. οδηγώ, άγω].

έμβαθρον, το, ουσ. • αλλιώς βάθρο, (φρ.) *«έμβαθρον άγκυρας»,* κοινώς παπούτσι [επίπεδη ξύλινη χοντρή τάβλα που χρησιμεύει για το ακούμπισμα του ακρωνυχίου τμήματος της άγκυρας], υπόθεμα [= βάση, υποστήριγμα]. 🕮 < μτγν. ἔμβαθρον < ἔν- + βάθρον.

εμβάλλω, ρ. [μετβ.] • 1. βάζω κάποιο αντικείμενο μέσα σε άλλο, τοποθετώ (κάτι) εντός, συνών. βάζω, ενθέτω, αντών. βγάζω, εξάγω, εκβάλλω, 2. προκαλώ κάτι, εμπνέω, συνών. δημιουργώ, εμποιώ, εμφυσώ, ενσταλάζω, 3. (ναυτ.) εμβολίζω, τρακάρω. 🕮 < αρχ. ἔμβολον < ἐμβάλλω < ἐν + βάλλω.

εμβαπτίζω, ρ. [μετβ.] • βουτάω κάτι σε υγρό, [= μουλιάζω, μουσκεύω διαποτίζω, διαβρέχω, βυθίζω]. 🕮 < μτγν. ἐμβαπτίζω.

έμβασμα, το, ουσ. • (οικον.) 1. η αποστολή χρημάτων με τραπεζική ή ταχυδρομική [παλαιότερα και τηλεγραφική] επιταγή, 2. (μτφ.) το χρηματικό ποσό της επιταγής. 🕮 < εμβάζω.

εμβάτης, ο, ουσ. • 1. αυτός που εισέρχεται ως επιβάτης (ιδίως πλοίου), ταξιδιώτης, αλλά και πεζοναύτης, 2. (αρχιτ.) μέτρο αναλογίας που αντιστοιχεί στην ακτίνα ενός δωρικού κίονα της βάσης του. 🕮 < μτγν. ἐμβάτης.

εμβέλεια, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • ακτίνα αποτελεσματικής δράσης: 1. (στρατ.) [για πυροβόλο όπλο, βλήμα κ.λπ.] το μέγιστο όριο στο οποίο μπορεί να φθάσει το βλήμα ενός όπλου, συνών. βεληνεκές, 2. η μέγιστη απόσταση στην οποία ένας πομπός, ασυρμάτου, ραδιοφωνικού ή τηλεοπτικού σταθμού, μπορεί να στείλει ένα σήμα με ευκρίνεια για δέκτη ανάλογης ισχύος, 3. (μτφ.) το μέγεθος της επίδρασης, που μπορεί να έχει κάποιος ή κάτι, στην κοινωνία, συνών. η επιρροή, η απήχηση, το κύρος. 🕮 < μτγν. ἐμβελής [= αυτός που βρίσκεται μέσα στο βεληνεκές βέλους].

εμβιβάζω, ρ. [μετβ.] • 1. βάζω, κάποιον ή κάτι, μέσα σε χώρο, 2. επιβιβάζω σε πλοίο, φορτώνω. 🕮 < αρχ. ἐμβιβάζω, [= 1. βάζω μέσα, εισάγω, ρίχνομαι, 2. βάζω σε πλοίο, επιβιβάζω, φορτώνω, 3. οδηγώ, άγω].

έμβλημα, το, ουσ. • 1. συμβολική εικόνα που χρησιμεύει ως επίσημο διακριτικό γνώρισμα, σύμβολο, σήμα, εθνόσημο, θυρεός και οικόσημο, σήμα κατατεθέν, 2. (κατ' επέκτ.) επιγραμματική φράση που αποδέχεται κανείς ως βασική αρχή για την πορεία της ζωής

του, γνωμικό, ρητό, απόφθεγμα κ.λπ. 🕮 < μτγν. ἔμβλημα [= ένθετο στόλισμα]. ⊙ εμβληματικός. ○ εμβληματολογία.

εμβόλαιο, το, ουσ. • 1. εργαλείο τορνευτών και σαγματοποιών που χρησιμοποιείται για τη συγκράτηση του κατεργαζόμενου αντικειμένου, 2. ξύλινο ή μεταλλικό στέλεχος του οποίου το σχήμα παίρνουν τα μεταλλικά κομμάτια που κάμπτονται πάνω του, 3. (ναυτ.) [ιδιωματισμός] ξύλινο κωνικό σουβλί για να ανοίγονται ή να συνδέονται θηλιές σε δύο σχοινιά, κοινώς μουρέλο [λαϊκ.] ή γάσα. 🕮 < μσν. εμβόλαιον < αρχ. ἔμβολον.

εμβολέας, ο, ουσ. [συνήθως στον πληθ.] • 1. ξύλινο ραβδί, με το οποίο σπρώχνεται το βλήμα στο εσωτερικό μέρος του πυροβόλου για τροφοδότηση, 2. (ναυτ.) ονομασία ναύτη που συμμετέχει στο άγημα εμβολής. 🕮 < αρχ. ὁ ἐμβολεύς, γεν. -έως < ἐμβάλλω.

εμβολή, η, ουσ. • 1. (ιατρ.) η απόφραξη αιμοφόρου αγγείου, από θρόμβο αίματος, (φρ.) *«πνευμονική εμβολή»,* 2. (στρατ.) εισβολή, επιδρομή, 3. (ναυτ.) σκόπιμη πρόσκρουση ή πλεύρισμα πλοίου πάνω σε άλλο σκάφος με σκοπό τον εμβολισμό και τη βύθισή του, αλλά και το ρεσάλτο που πραγματοποιεί το πλήρωμα του πρώτου για κατάληψη του δεύτερου πλεούμενου, 4. (ναυτ.) τυχαία σύγκρουση πλοίου, 5. (γυμν.) μία από τις κινήσεις στην πάλη. 🕮 < αρχ. ἐμβολή < ἐμβάλλω.

εμβολίζω, ρ. [μετβ.] • 1. (ναυτ.) χτυπώ με το έμβολο της πλώρης άλλο πλοίο και του προκαλώ ρήγμα στα ύφαλα, 2. (ναυτ.) για πλοίο που προσκρούει, σκόπιμα ή και τυχαία, με το εμπρόσθιο τμήμα του στο πλευρό άλλου σκάφους. 🕮 < αρχ. ἔμβολος, ὁ, ἡ ἔμβολον, το, < ἐμβάλλω [= οτιδήποτε τόσο μυτερό ή αιχμηρό, ώστε να ωθείται, να μπήγεται εύκολα μέσα σε κάτι άλλο].

εμβολισμός, ο, ουσ. • 1. (στρατ.) η προώθηση του βλήματος στο σωλήνα πυροβόλου όπλου, 2. (μηχανολ.) η παλινδρομική κίνηση του εμβόλου, 3. (ναυτ.) η πρόσκρουση, με το έμβολο, του ενός πλοίου με το άλλο. 🕮 < εμβολισ- (< εμβολίζω) -μος.

έμβολο, το, ουσ. • 1. (ναυπ.) επιμήκης αιχμηρή προεξοχή στην πλώρη των παλαιότερων πολεμικών πλοίων, που χρησίμευε στην πρόκληση ρήγματος στα αντίπαλα σκάφη, 2. (μηχανολ.) κοίλο εξάρτημα μηχανών το οποίο κινείται ευθύγραμμα και παλινδρομικά στο εσωτερικό κυλίνδρου και το οποίο δέχεται την πίεση αερίου ή υγρού και τη μεταδίδει σε κινητήριο άξονα, <u>συνών.</u> πιστόνι, (φρ.) *«έμβολο αεραντλίας / αέργου στροφείου / αντισταθμίσεως / ανυψώσεως / δυναμοδείκτη / κυλίνδρου / κυλίνδρου χαμηλής πίεσης / με διπλά τοιχώματα*

/ τάσεως / μηχανής εσωτερικής καύσης», «διαδρομή / δύναμη / επιφάνεια / κάτω επιφάνεια / κεφαλή / κρούση / ομφαλός πείρος / στεφάνη / στρόφαλος εμβόλου», 3. (ναυτ.) η δέσμη ινών σε σχοινί, ο κλώνος [στα στριφτά σχοινιά τα έμβολα είναι τρία ή τέσσερα], 4. (ιατρ.) οποιοδήποτε σωματίδιο προκαλέσει εμβολή σε κάποιο αιμοφόρο αγγείο. 🕮 [για την 1η ερμ.] < αρχ. ἔμβολον, [για τη 2η και 3η ερμ.] < σημδ. από την αγγλ. ram, [για την 4η ερμ.] < σημδ. από τη γαλλ. embole < νεολατιν. embolus < αρχ. ἔμβολος [= έμβολο].

εμβολοφόρος, -ος, -ο, επίθ. • 1. (ναυτ.) για σκάφος που είναι εξοπλισμένο με έμβολο στο πρωραίο τμήμα του, (φρ.) *«εμβολοφόρο πλοίο»,* 2. για μηχανές που για κύριο στοιχείο τους έχουν έμβολο, (φρ.) *«εμβολοφόρος αντλία».* 🕮 < αρχ. ἔμβολ(ον) -ο- + -φόρος.

εμβρέχω, ρ. [μετβ.] • ακολουθώ ή εφαρμόζω τη διαδικασία της εμβροχής [δες λ.], <u>συνών.</u> διαποτίζω, μουσκεύω, υγραίνω, (παθ. φ.) *εμβρέχομαι.* 🕮 < μτγν. ἐμβρέχω < ἐν + [αρχ.] βρέχω.

εμπάργκο, το, άκλ. ουσ. • 1. (διοίκ.) κυβερνητική απαγόρευση εισόδου ή εξόδου πλοίων από τα λιμάνια μιας συγκεκριμένης χώρας, 2. (ναυτ.) ναυτικός εμπορικός αποκλεισμός μίας χώρας από κάποια άλλη, 3. απαγόρευση εξαγωγής όπλων σε ξένη χώρα, 4. (γενικότ.) κυβερνητική εντολή με την οποία διακόπτονται οι εμπορικές δραστηριότητες, όπως οι εξαγωγές / εισαγωγές, και η μεταφορά προϊόντων σε μια άλλη χώρα ώστε να απομονωθεί οικονομικά. 🕮 < αγγλ. embargo < ισπαν. embargar [= απαγορεύω].

↳ Το **εμπάργκο** ανήκει στην κατηγορία των οικονομικών κυρώσεων, όπως ο οικονομικός αποκλεισμός και οι δασμοί.
Ο όρος **εμπάργκο** χρησιμοποιείται μερικές φορές καταχρηστικά για να περιγράψει ένα μποϊκοτάζ (boycotagge), το οποίο είναι γενικά ένα λαϊκό κίνημα που έχει σκοπό να μειώσει τις αγορές προϊόντων από μια συγκεκριμένη επιχείρηση, ως μέσο τιμωρίας.
➢ https://www.euretirio.com/embargo/

εμπασιά και **έμπαση** και **μπασιά,** η, ουσ. • 1. η είσοδος, το έμπα, 2. στενός δρόμος, 3. ο χρόνος που απαιτείται για την επαναφορά των νερών της θάλασσας στο αρχικό τους ύψος κατά τη διάρκεια της παλίρροιας, αντών. εβγαλσιά. 🕮 < μσν. εμπασιά.

εμπατή και **αμπατή,** η, ουσ. • 1. σημείο εισόδου από ψηλά σε υπόγειο χώρο, 2. το υπόγειο, 3. (ναυτ.) είσοδος πλοίου σε λιμάνι. 🕮 < μσν. ἐμβατή, ουσιαστικοποιημένο θηλ. του μτγν. επιθ. ἐμβατός [= διαβατός, πορεύσιμος].

εμπειρογνώμονας, ο/η, ουσ. • (επάγγ.) το πρόσωπο εκείνο που, επειδή κατέχει ειδική γνώση και πείρα, καλείται να εκφέρει γνώμη πάνω σε κάποιο πρακτικό θέμα ή πρόβλημα ή περιστατικό. 🕮 [λόγιο] έμπειρ(ος) -ο- + γνώμ(ων) -ονας.

εμπειροτέχνης, ο, **-ισσα,** η, και **εμπειροτεχνίτης,** ο, **-ισσα,** η, ουσ. • εμπειρικός τεχνίτης, συνών. δεξιοτέχνης. 🕮 [λόγιο] έμπειρ(ος) -ο- + τέχν(η) + -ης.

εμπίπτω, ρ. [αμετβ.] • βρίσκομαι εντός των καθορισμένων ορίων, συνών. συμπεριλαμβάνομαι, ανήκω, υπάγομαι, περιέχομαι. 🕮 < αρχ. ἐμπίπτω [= πέφτω μέσα].

έμπιστος, -η, -ο, επίθ. • 1. αξιόπιστος, εχέγγυος, πιστός, 2. (ως ουσ.) πρόσωπο της απολύτου εμπιστοσύνης. 🕮 < εν- + πιστός.

εμπλοκή, η, ουσ. • (μηχανολ.) το αποτέλεσμα του εμπλέκω: 1. η εισχώρηση των δοντιών οδοντωτού τροχού στα δόντια άλλου με σκοπό τη μετάδοση της κίνησής του, 2. το σταμάτημα της λειτουργίας ενός μηχανισμού ή ενός όπλου εξαιτίας του κακού συγχρονισμού των κινητών εξαρτημάτων του, 3. (στρατ.) η πρώτη φάση της μάχης μετά την επαφή, 4. μπέρδεμα, ανακάτωμα, περιπλοκή, 5. ανάμειξη ή συμμετοχή σε διένεξη ή σε δισεπίλυτη υπόθεση, 6. (μτφ.) περίπλοκη κατάσταση που δυσκολεύει ή εμποδίζει την εξέλιξη για την επίλυση μιας υπόθεσης, 7. (στρατ.) οι επαναλαμβανόμενες υπηρεσίες και υποχρεώσεις στρατιωτών και στρατιωτικών, χωρίς ενδιάμεσες άδειες εξόδου από το στρατόπεδο. 🕮 < μτγν. ἐμπλοκή < αρχ. ἐμπλέκω < ἐν + πλέκω.

εμπνοή, η, ουσ. • (μετεωρ.) ισχυρό φύσημα του ανέμου. 🕮 < μτγν. ἐμπνοή < αρχ. ἐμπνέω < ἐν + πνέω.

εμποδίζω, ρ. • 1. [αμετβ.] αποτελώ εμπόδιο, 2. [μετβ.] βάζω εμπόδιο σε άλλους, λειτουργώ αποτρεπτικά, θέτω φραγμούς. 🕮 < αρχ. ἐμποδίζω < ἐν + πούς.

εμπόδιο, το, ουσ. • 1. κάθε φυσικό ή τεχνητό φράγμα, που εμποδίζει, δυσκολεύει, αποτρέπει ή απαγορεύει μια πορεία, μια κίνηση, συνών. πρόσκομμα, μπάρα, 2. (αθλητ.) α) ελαφριά κατασκευή σε σχήμα Π [πι], με διαφορετικές διαστάσεις ανάλογα το αγώνισμα, το οποίο αποτελεί είδος φράγματος που πρέπει ο αθλητής να υπερπηδήσει για να συνεχίσει τη διαδρομή του στο αγώνισμα του στίβου που έχει επιλέξει, β) μικρός φράκτης για υπερπήδηση στο άθλημα της ιππασίας, 3. (στρατ.) φυσικό ή τεχνητό ανάχωμα για την αναχαίτιση των εχθρικών δυνάμεων, 4. (μτφ.) οτιδήποτε εμποδίζει, παρακωλύει. 🕮 < αρχ. ἐμπόδιον.

↳ Αγωνίσματα δρόμων με **εμπόδια.**
- 110μ. με **εμπόδια** ανδρών και 100μ. με **εμπόδια** γυναικών. Το ύψος των **εμποδίων** για τους άνδρες είναι 1,067μ. και για τις γυναίκες 0,840μ.
- 400μ. «*χαμηλά* ***εμπόδια***» ανδρών και γυναικών με ύψος **εμποδίων** 0,914μ. και 0,762μ. αντίστοιχα.
- 3.000μ. με φυσικά **εμπόδια** ή στιπλ ανδρών με ύψος 0,914.

εμπόδιση, η, [γεν. -ης και -έως] και **εμποδισμός,** ο, και **εμπόδισμα,** το, ουσ. • 1. η παρεμπόδιση, παρακώλυση, 2. (ναυτ.) η μη εκτέλεση δρομολογίου πλοίου. 🕮 < μσν. εμπόδισις.

εμπόλεμος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που βρίσκεται σε πόλεμο με κάποιον άλλο, (φρ.) *«εμπόλεμα κράτη», «εμπόλεμες δυνάμεις», «εμπόλεμη ζώνη», «εμπόλεμη κατάσταση»,* 2. (το αρσ. πληθ. ως ουσ.) *οι εμπόλεμοι,* για

κράτη που διεξάγουν μεταξύ τους πολεμικές επιχειρήσεις. 🕮 < μτγν. ή μσν. ἐμπόλεμος [= αυτός που σχετίζεται με πόλεμο].

έμπολο και **έμπουλο,** το, ουσ. • 1. καθένα από τα κλώσματα που στρίβονται μαζί, για να αποτελέσουν σκοινί, 2. μικρός και στενός δρόμος, σοκάκι. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

Έμεινε ήσυχος εκεί που καθόταν και μόνο τη σακοράφα παραίτησε μισοπερασμένη στο πανί και στύλωσε τα μάτια στη θάλασσα, με κάποιο χαμόγελο στα χείλη. Έβλεπε τάχα το κύμα, ή τον ίσκιο του πλοίου που με τη σκάφη ψηλή, τ' αγέρωχα κατάρτια, την κοντραγέφυρα και τον ψηλό καπνοδόχο γλυστρούσε απάνω στα νερά; Ποιος ξέρει! Μα αφού για κάμποση ώρα έμειν' έτσι, γύρισε αργά τα μάτια περίγυρα και βλέποντας κοντά τον ναύκληρο, που έστριφτε τα **έμπολα** μιας γούμενας, είπε με τόνο προφητικό:

➢ Απόσπασμα από το διήγημα «Ο Καλόγερος» από τη συλλογή *«Λόγια της Πλώρης»* του **Ανδρέα Καρκαβίτσα.**

έμπορας, ο, ουσ. δες έμπορος.

εμπόρευμα, το, ουσ. • κάθε φυσικό ή τεχνικό αγαθό ως αντικείμενο αγοραπωλησίας ή ανταλλαγής, (ειδικότ.) *«ελεύθερο* εμπόρευμα», *αυτό* που παραδίδεται στον αγοραστή χωρίς έξοδα μετακίνησης, κ.λπ., (φρ.) *«απαγορευμένα εμπορεύματα», «εμπορεύματα υπό διαμετακόμιση», «ατελή εμπορεύματα», «εμπορεύματα σε δέματα / εκπρόθεσμα / επικίνδυνα / συμπληρωματικά / δεσμευμένα / δύσοσμα / αγροτικά / κτηνοτροφικά / μεταλλευτικά κ.λπ.».* 🕮 < αρχ. ἐμπόρευμα. ⊙ εμπορευματικός. ○ εμπορευματολογία, εμπορευματολόγος, εμπορευματοποιώ, εμπορευματοποίηση, εμπορευματοκιβώτιο.

εμπορευματοκιβώτιο, το, ουσ. • διεθν. όρ. αλλιώς: κοντέινερ [container], μεταλλική, σιδερένια ή αλουμινένια κατασκευή, σχήματος ορθογωνίου παραλληλεπιπέδου, με την οποία μεταφέρονται συσκευασμένα εμπορεύματα, γενικά φορτία, βιομηχανικά είδη, γεωργικά προϊόντα και χύδην φορτία. 🕮 < εμπόρευμα + κιβώτιο.

εμπορευματοκιβωτιοφόρο, το, ουσ. • (ναυπ.) τύπος πλοίου που μεταφέρει έτοιμα συσκευασμένα μεταλλικά φορτία, αλλιώς *«κοντέινερ σιπ»* [container ship]. 🕮 < εμπόρευμα + κιβώτιο + φέρω.

εμπορεύομαι, ρ. • 1. [αμετβ.] ασκώ το επάγγελμα του εμπόρου, 2. [μετβ.] αγοράζω και πουλώ, αντικείμενα με σκοπό το κέρδος, 3. εκμεταλλεύομαι πρόσωπα ή καταστάσεις, συνών. κερδοσκοπώ, καπηλεύομαι, αισχροκερδώ. 🕮 < αρχ. ἐμπορεύομαι.

εμπορεύσιμος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που μπορεί να γίνει αντικείμενο αγοραπωλησίας και ν' αποφέρει κέρδος. 🕮 < εμπορεύομαι.

εμπορική ναυσιπλοΐα, η, • η μεταφορά προϊόντων - εμπορευμάτων από έναν τόπο σε άλλο με πλοίο.

εμπορική ναυτιλία, η, • το σύνολο των πλοίων με κατασκευαστικά χαρακτηριστικά που εξυπηρετούν τη μεταφορά προϊόντων – εμπορευμάτων από τον ένα τόπο στον άλλο.

εμπορικό λιμάνι, το, • παραθαλάσσια ή παραλίμνια ή παραποτάμια περιοχή που επιτρέπει την παραμονή πλοίων για φορτοεκφορτώσεις εμπορευμάτων, για επιβιβάσεις και αποβιβάσεις ανθρώπων (πληρώματος ή επιβατών), για τροφοδοσία και εφοδιασμό αλλά και για επισκευές των σκαφών.

εμπορικό ναυτικό, το, • το σύνολο των πληρωμάτων που υπηρετεί σε εμπορικά σκάφη.

Εμπορικό Ναυτικό Δίκαιο ή **Ναυτικό Δίκαιο,** το, • σύνολο κανόνων δικαίου, που ρυθμίζει τις σχέσεις που ανάγονται στο ναυτικό εμπόριο και στη ναυτιλία γενικότερα, (φρ.) *«ιδιωτικό ναυτικό δίκαιο», «δημόσιο ναυτικό δίκαιο».*

εμπορικό πλοίο, το, • οποιοδήποτε είδος πλοίου, εκτός των πολεμικών σκαφών, χωρητικότητας άνω των 10 κόρων, που μεταφέρει πάσης φύσεως εμπορεύματα (ξηρά, χύμα, υγρά), ή επιβάτες, ή οχήματα, ή ζώα, ή που εκτελεί βοηθητικές εργασίες ή που προσφέρει υπηρεσίες.

εμπορικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που έχει σχέση με το εμπόριο ή τον έμπορα, (φρ.) *«εμπορικό ισοζύγιο / σήμα»,* 2. (το ουδ. ως ουσ.) *το εμπορικό,* κατάστημα πώλησης υφασμάτων, ειδών νεοτερισμού, ψιλικών. 🕮 < αρχ. ἐμπορικός. ◈ εμπορικά [επίρρ.].

εμπορικός αποκλεισμός, ο, • ή ναυτικός αποκλεισμός, αποτελεί την σημαντικότερη μορφή κωλυσιπλοΐας ή γνωστότερα εμπάργκο, που πραγματοποιείται από εχθρικά διακείμενα πολεμικά πλοία τα οποία απαγορεύουν, με απειλή βύθισης, οποιοδήποτε εμπορικό πλοίο που θα επιχειρήσει την είσοδο ή την έξοδό του από τον λιμένα που έχουν αποκλείσει.

εμπορικός στόλος, ο, • το σύνολο των εμπορικών πλοίων μιας χώρας [εθνικός εμπορικός στόλος] αλλά και το σύνολο των εμπορικών πλοίων ενός συνασπισμού χωρών (π.χ. Ε.Ε.) καθώς και το σύνολο των εμπορικών πλοίων του κόσμου [παγκόσμιος εμπορικός στόλος].

εμπόριο, το, ουσ. • το σύνολο των αγαθών και των προϊόντων που διακινούνται στην αγορά είτε χονδρικώς είτε λιανικώς καθώς και τις προσφερόμενες υπηρεσίες με σκοπό το κέρδος τόσο για τον παραγωγό όσο και για τον μεσάζοντα και τον πωλητή, (φρ.) *«ακτοπλοϊκό / εισαγωγικό / εξαγωγικό / ελεύθερο / θαλάσσιο / ναυτικό εμπόριο», «εμπόριο δούλων / σιτηρών / κρασιού / μετάλλων κ.λπ.».* 🕮 < αρχ. ἐμπόριον [= 1. λατιν. emporium, τόπος εμπορίου, εμπορικό κέντρο, αγορά, 2. τα εμπορεύσιμα αγαθά, 3. *ἐμπόρια, τά,* εμπορεύματα]. ⭘ εμποριολογία, εμποριολόγος, ανθρακεμπόριο, γουνεμπόριο, δουλεμπόριο, ζωεμπόριο, καπνεμπόριο, λαδεμπόριο, λαθρεμπόριο, λιανεμπόριο, χονδρεμπόριο και χοντρεμπόριο.

εμποροκαπετάνιος, ο, ουσ. • 1. (επάγγ.) καπετάνιος που συγχρόνως εμπορεύεται, πλοιοκτήτης [παλαιότερα] ιστιοφόρου σκάφους που μεταφέρει εμπορεύματα, 2. (ναυτ.) πλοίαρχος του εμπορικού ναυτικού, εμποροπλοίαρχος. 🕮 < έμπορ(ας)-ο- + καπετάνιος.

εμποροµεσίτης, ο, ουσ. • (επάγγ.) πρόσωπο που μεσολαβεί στην αγοραπωλησία αγαθών. 🕮 < έμπορ(ας) + -ο- + μεσίτης.

εμποροµηχανικός, ο, ουσ. • (επάγγ.) μηχανικός του εμπορικού ναυτικού. 🕮 < έμπορ(ας) + -ο- + μηχανικός.

εμποροναύτης, ο, ουσ. • (επάγγ.) ναύτης εμπορικού πλοίου. 🕮 < έμπορ(ας) + -ο- + ναύτης.

εμποροπλοίαρχος, το, ουσ. • (επάγγ.) πλοίαρχος του εμπορικού ναυτικού, αλλά και εμποροκαπετάνιος [δες λ.]. 🕮 < έμπορ(ας) + -ο- + πλοίαρχος.

έμπορος και **έμπορας,** ο, **-ισσα,** η, ουσ. • (επάγγ.) 1. αυτός που αγοράζει χονδρικώς προϊόντα και τα διοχετεύει στην αγορά ή στο καταναλωτικό κοινό λιανικώς, χωρίς να τα μεταποιεί, με σκοπό το προσωπικό κέρδος, 2. ο χονδρέμπορος, 3. [παρωχημένο] ο υφασματέμπορος. 🕮 < αρχ. ἔμπορος < (φρ.) ἐν + πόρῳ [= αυτός που βρίσκεται στο πέρασμα – δηλ. αυτός που διασχίζει τη θάλασσα ως επιβάτης πλοίου», (η λ. *πόρος* δήλωνε αρχικώς το μέσον με το οποίο μπορούσε κανείς να ταξιδέψει στη θάλασσα) [ετυμολογική καταγραφή στο λεξικό του καθηγητή Γ. Μπαμπινιώτη]. ⊙ εμπορικός, εμπορία. ⭘ εμποροκρατία > εμποροµεσίτης, εμποροµηχανικός, εμποροπλοίαρχος, εμποροκαπετάνιος, εμποροναύτης, εμπορορ(ρ)αφείο, εμπορορ(ρ)άφτης, εμποροϋπάλληλος, εμποροδικείο / καρβουνέμπορος, λαθρέμπορος, λιανέμπορος, λαδέμπορος, μηλέμπορος, χονδρέμπορος και χοντρέμπορος.

☑ Ένα μαχαίρι

Ἀπάνω μου ἔχω πάντοτε στὴ ζώνη μου σφιγμένο / ἕνα μικρὸ ἀφρικάνικον ἀτσάλινο μαχαίρι -ὅπως αὐτὰ ποὺ συνηθοῦν καὶ παίζουν οἱ Ἀραπάδες- / ποὺ ἀπὸ ἕναν γέρον **ἔμπορο** τα' ἀγόρασα στ' Ἀλγέρι... **Νίκος Καββαδίας**

εμποτίζω, ρ. [μετβ.] (παθ. φ. εμποτίζομαι) • 1. μουσκεύω κάτι σε όλη του τη μάζα είτε με νερό είτε με κάποιο άλλο υγρό, 2. (μτφ.) επηρεάζω κάποιον με μια ιδέα σε τέτοιο βαθμό που στο τέλος να την κάνει δική του. 🕮 < εμ- + ποτίζω. ⊙ εμπότιση, εμποτισμός.

εμπρηστικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που είναι κατάλληλος για εμπρησμό, πυρπολικός, (φρ.) *«εμπρηστικό βλήμα», «εμπρηστική βόμβα»,* 2. (μτφ.) αυτός που εξάπτει τα καταλαγιασμένα πάθη (φρ.) *«εμπρηστική επιστολή / αρθρογραφία», «εμπρηστικά συνθήματα».* 🕮 < εμπρηστής + [καταλ.] -ικός. ◈ εμπρηστικά [επίρρ.].

εμπρός και **μπρος** και **ομπρός,** επίρρ. τοπικό • 1. (τοπικό) μπροστά, αντίκρυ, απέναντι, (έκφρ.) «*εμπρός ολοταχώς»,* πρόσω ολοταχώς, ναυτικό παράγγελμα για κίνηση προς

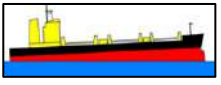
τα εμπρός, 2. (χρονικό) νωρίτερα, πιο μπροστά, 3. συγκριτικά με…, 4. (ως παράγγελμα) ξεκίνα, σταμάτα, 5. (ως προτρεπτικό) πάμε!, φύγαμε!, άντε!. 🕮 < μσν. εμπρός < αρχ. φρ. ἐν πρός.

έμπροσθεν, επίρρ. τοπικό [αρχαιοπρεπές] • 1. μπροστά, μπροστά από, 2. [ως επίθ.] αυτός που βρίσκεται μπροστά, που προηγείται. 🕮 < αρχ. ἔμπροσθεν.

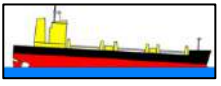
εμπρόσθιος, -α, -ο, επίθ. • μπροστινός, πρόσθιος, αντών. οπίσθιος. 🕮 < αρχ. ἔμπροσθεν.

εμπροσθοφυλακή, η, ουσ. • 1. (στρατ.) απόσπασμα που προηγείται του κυρίου σώματος με σκοπό την αναγνώριση του εδάφους ή της θαλάσσιας περιοχής, για τον εντοπισμό εχθρικών δυνάμεων κ.λπ. 2. (μτφ.) η πρωτοπορία. 🕮 < ἔμπροσθ(εν) + -ο- + φυλακή.

έμπρυμνος, -η, -ο, επίθ. • (ναυτ.) όταν το πρυμναίο βύθισμα του σκάφους, κατά τη διαδικασία της διαγωγής του, είναι περισσότερο από το κανονικό στο νερό, και φυσικά μικρότερο από την απόσταση πλώρης και θαλάσσιας επιφάνειας, αντών. έμπρωρος και έμπλωρος. 🕮 < μτγν. εμ- + πρύμν(η) + -ος.

έμπρωρος και **έμπλωρος**, -η, -ο, επίθ. • (ναυτ.) όταν το πρωραίο άκρο του σκάφους, κατά τη διαδικασία της διαγωγής του, είναι περισσότερο βυθισμένο στο νερό σε σχέση με την πρύμνη, αντών. έμπρυμνος. 🕮 < μτγν. ἔμπρωρος.

έμφαση, η, ουσ. • 1. σαφής δήλωση της έννοιας, η ιδιαίτερη προσοχή σε κάτι, συνών. προσοχή, βαρύτητα, 2. τρόπος διατύπωσης της σκέψης, συνών. εκφραστικότητα. 🕮 < αρχ. ἔμφασις < ἐμ-φαίνω [= επιδεικνύω, παρουσιάζω, εμφανίζω, φανερώνω, εκθέτω].

έμφορτος, -η, -ο, επίθ. • φορτωμένος, κατάφορτος, αντών. άφορτος, (έκφρ.) *«μήκος εμφόρτου ισάλου»,* είναι η απόσταση μεταξύ της πρωραίας και της ακραίας πρυμναίας καθέτου, *«έμφορτο βύθισμα»,* είναι η απόσταση της εμφόρτου ισάλου γραμμής από τη βασική γραμμή. 🕮 < μτγν. ἔμφορτος < αρχ. ἐν + φόρτος < φέρω.

έμφραξη, η, ουσ. • 1. το φράξιμο, το βούλωμα, 2. (ιατρ.) απόφραξη αρτηρίας εξαιτίας θρόμβου, 3. εισαγωγή ειδικής ουσίας για σφράγισμα δοντιού. 🕮 < αρχ. ἔμφραξ(ις) + -ξη.

εμφυσητήρας, ο, ουσ. • 1. συσκευή διοχέτευσης αέρα σε μηχανικό τμήμα, ή 2. (ιατρ.) στον λάρυγγα, σε ρινικές κοιλότητες ή άλλη κοιλότητα του σώματος. 🕮 < μτγν. ἐμφύση(σις) + -τήρας < -τήρ.

εναέριος, -α, -ο, επίθ. • 1. αυτός που βρίσκεται, που ζει, που κινείται, που αιωρείται στον αέρα, (φρ.) *«εναέριο καλώδιο», «εναέρια σύρματα», «εναέριος σιδηρόδρομος»,* τελεφερίκ, *«εναέριες ρίζες»,* ρίζες φυτών που αναπτύσσονται πάνω από την επιφάνεια του εδάφους, *«εναέρια / κίνηση / συγκοινωνία / κυκλοφορία»,* (έκφρ.) *«περιοχή εναέριας κυκλοφορίας»* (F.I.R.), ο κυρίαρχος χώρος ενός κράτους εντός του οποίου πραγματοποιούνται εθνικές και διεθνείς πτήσεις αεροσκαφών, *«ελεγκτής εναέριας κυκλοφορίας».* 🕮 < μτγν. ἐναέριος. ◈ εναέρια [επίρρ.].

ενάλιος, -α, -ο, επίθ. • 1. αυτός που βρίσκεται, που υπάρχει μέσα στη θάλασσα, συνών. α) θαλάσσιος, θαλασσινός, β) υποθαλάσσιος, υποβρύχιος, αντών. στεριανός, χερσαίος, 2. αυτός που βρέχεται από θάλασσα, συνών. παραθαλάσσιος, παράλιος, (φρ.) *«ενάλιος κόσμος / πλούτος», «ενάλιοι πόροι», «ενάλια ζωή / βάθη / αρχαιολογικά ευρήματα / αρχαιολογία», «ενάλιες θεότητες / αρχαιότητες», «Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων».* 🕮 < αρχ. ἐνάλιος.

εναλλαγή, η, ουσ. • η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του εναλλάσσω: 1. η διαδοχική αλλαγή, (έκφρ.) *«η εναλλαγή ημέρας με νύχτας», «η εναλλαγή συναισθημάτων χαράς και λύπης»,* 2. (βιολ.) το κληρονομικό φαινόμενο της απόκτησης χαρακτηριστικών γνωρισμάτων όχι από τους γονείς αλλά από προγενέστερα πρόσωπα, 3. ανταλλαγή, 4. (συντακτ.) η απροσδόκητη μεταβολή ρήματος, αριθμού ή προσώπου με άλλο, 5. (ηλεκτρολ.) ημιπερίοδος εναλλασσόμενου ηλεκτρικού ρεύματος. 🕮<μτγν. ἐναλλαγή [= ανταλλαγή, ποικιλία].

εναλλακτήρας, ο, ουσ. • (ηλεκτρολ.) σύγχρονη γεννήτρια εναλλασσόμενου ρεύματος· κατασκευαστικά έχουμε: *«εναλλακτήρες με*

εξωτερικούς πόλους» και *«εναλλακτήρες με εσωτερικούς ή περιστρεφόμενους πόλους».* 🕮 < εναλλα(γή) + -τήρας < -τήρ.

εναλλασσόμενο ρεύμα, το, • ηλεκτρικό ρεύμα του οποίου η ένταση και η κατεύθυνση μεταβάλλονται περιοδικά.

εναλλάσσω, ρ. [μετβ.] • 1. αντικαθιστώ διαδοχικά το ένα με το άλλο, 2. εκτελώ κάτι μαζί με κάποιον άλλο διαδοχικά. 🕮 < αρχ. ἐναλλάσσω [= αντικαθιστώ].

εναντιοδρομία, η, ουσ. • 1. το να τρέχει ή να κινείται κανείς προς την αντίθετη κατεύθυνση, συνών. αντιδρομή, εναντιοτροπή, αντών. ορθοδρομία, 2. (ναυτ.) α) η πλεύση δύο πλοίων με αντίθετη μεταξύ τους κατεύθυνση, β) πλεύση του πλοίου με αντίθετη προς την πλώρη κατεύθυνση, αντίπρωρη πλεύση, ή πλεύση με την πλώρη κόντρα προς την κατεύθυνση του ανέμου ή του ρεύματος, αντών. ευθυπλοΐα, 3. (φιλοσ.) φιλοσοφική αρχή περί των αντιθέτων στη σκέψη του Ηράκλειτου. 🕮 < μτγν. ἐναντιοδρομία < αρχ. ἐνάντιος + δρόμος.

εναντιοδρομώ, ρ. [αμετβ.] • 1. προχωρώ ή τρέχω προς την αντίθεση κατεύθυνση, συνών. αντιδρομώ, αντών. ορθοδρομώ, ευθυδρομώ, 2. (ναυτ.) α) πλέω με κατεύθυνση αντίθετη προς άλλο πλοίο, β) πλέω κόντρα στον άνεμο ή το ρεύμα. 🕮 < μτγν. ἐναντιοδρομέω, -ῶ.

ενάντιος, -α, -ο, επίθ. • 1. αυτός που βρίσκεται απέναντι, αντίκρυ, 2. αυτός που δεν συμφωνεί με τις απόψεις ή τις δράσεις των άλλων, συνών. αντίθετος, ασύμφωνος, 2. αυτός που είναι εχθρικός, 3. διάφορος, διαφορετικός, 4. (ειδικότ.) αυτός που δεν είναι ευνοϊκός, συνών. δυσμενής, αντίξοος, (φρ.) *«ενάντιος άνεμος / καιρός».* 🕮 < αρχ. ἐναντίος. ⊙ εναντιότητα. ◈ ενάντια και εναντίον [επίρρ.].

εναρκτήριος, -α, -ο, επίθ. • αυτός με τον οποίο ξεκινά ένα έργο, μια δραστηριότητα, που γίνεται με την έναρξη, (έκφρ.) *«εναρκτήριο λάκτισμα».* 🕮 < εναρκ- (< ἔναρξις) -τήριος.

έναρξη, η, ουσ. • 1. η αρχή, το ξεκίνημα μιας ενέργειας, μίας κατάστασης κ.λπ. (φρ.) *«έναρξη εχθροπραξιών / πολέμου / συνεδρίασης / συνεδρίου / ημερίδας / μαθημάτων / ποδοσφαιρικού αγώνα / ακροαματικής διαδικασίας / δίκης και πολλά άλλα»,* 2. το χρονικό σημείο από όπου γίνεται η αρχή μιας δραστηριότητας, ενέργειας ή μιας χρονικής περιόδου, (φρ.) *«έναρξη συναυλίας / συνεδρίασης / διαδικασίας / σχολικού έτους»* κ.ά. 🕮 < μτγν. ἔναρξις < αρχ. ἐνάρχομαι [= αρχίζω, ξεκινώ] < ἐν- + ἄρχομαι.

έναστρος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που έχει αστέρια, αστροφώτιστος. 🕮 < μτγν. ἔναστρος < ἐν- + ἄστρον.

ενδείκτης, ο, ουσ. • αυτός που δείχνει κάτι, δείκτης, εμφανιστής. 🕮 < ἐν- + δείκτης.

ενδεικτικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που φανερώνει ή υποδηλώνει κάτι, (φρ.) *«ενδεικτική γραμμή καταστρώματος / λυχνία»,* 2. (το ουδ. ως ουσ.) *το ενδεικτικό*, σχολικό έγγραφο με το οποίο πιστοποιείται η προαγωγή του μαθητή στην επόμενη τάξη, 3. (ναυτ.) [το ουδ. πληθ. ως ουσ.] *τα ενδεικτικά,* τα άκρα των εμβόλων σχοινιού. 🕮 < μτγν. ἐνδεικτικός. ◈ ενδεικτικώς και ενδεικτικά [επίρρ.].

ένδειξη, η, ουσ. • 1. οποιοδήποτε σημάδι (γεγονός, περιστατικό, ενέργεια, φαινόμενο κ.λπ.) που μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι κάτι είναι πιθανό να συνέβη ή πρόκειται να συμβεί, (έκφρ.) *«αποχρώσες ενδείξεις»,* 2. συσκευή, με διαβαθμισμένο πίνακα και βελόνα, για να φανερώνει την ορθή λειτουργία και χρηστικότητά της, 3. (ιατρ.) εκδήλωση συμπτώματος που επιβάλλει την εφαρμογή συγκεκριμένης θεραπευτικής αγωγής, αντών. αντένδειξη. 🕮 < αρχ. ἔνδειξις.

ένδεση, η, ουσ. • 1. στερέωση αντικειμένου με εσωτερικό δέσιμο, 2. (ναυτ.) όλα τα μέσα που χρησιμοποιούνται για το εσωτερικό στερέωμα του σκελετού ενός σκάφους. 🕮 < αρχ. ἔνδεσις [= δεσμός, σύνδεση] < ἐνδέω [= δένω κάτι σταθερά].

ενδέτης και **ένδεσμος**, ο, ουσ. • 1. στερέωση αντικειμένων με εσωτερικό δέσιμο, 2. μέσο στήριξης μηχανήματος, 3. στήριγμα των εσωτερικών τοιχωμάτων δεξαμενής, δοχείου ή λέβητα, συνών. διάπηγμα, τραβέρσα, (φρ.) *«ενδέτης κοχλιωτός / φλογοθαλάμου / πηδαλίου».* 🕮 < ἔνδεσμος, -της, < ἐνδέω [= δένω κάτι σταθερά].

ενδιαίτημα, το, ουσ. • 1. το μέρος στο οποίο ζει κάποιος, συνών. οικία, κατοικία, κατοικητήριο, σπίτι, 2. το φυσικό περιβάλλον στο οποίο ζει και αναπαράγεται ένα είδος, ένας πληθυσμός ή μια βιοκοινότητα, οικότοπος, 3. (ναυτ.) [πληθ.] *ενδιαιτήματα*, τα χωριστά διαμερίσματα αξιωματικών και υπαξιωματικών σε πολεμικά σκάφη, ή οι χώροι διαμονής των επιβατών στα εμπορικά πλοία, καθώς και οι αίθουσες ψυχαγωγίας. 📖 < μτγν. ἐνδιαίτημα.

ενδιάμεσος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που βρίσκεται μεταξύ άλλων δύο, 2. (το ουδ. ως ουσ.) *το ενδιάμεσο,* ο κενός χώρος που παρεμβάλλεται μεταξύ δύο επιφανειών, το διάκενο, 3. (φρ.) *«ενδιάμεσες ακτίνες»,* ηλεκτρομαγνητική ακτινοβολία που εκπέμπεται ανάμεσα στις υπεριώδεις και τις μαλακότερες από τις ακτίνες Χ. 📖 < εν- + διάμεσος. ◈ ενδιάμεσα και ενδιαμέσως [επίρρ.].

ενδοηπειρωτικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που βρίσκεται στο εσωτερικό κάποιας ηπείρου, 2. αυτός που βρίσκεται στο ηπειρωτικό τμήμα της χώρας, στα ενδότερα. 📖 < ενδο- + ηπειρωτικός.

ενδόθερμη αντίδραση, η, • (φυσ.) χημική αντίδραση στην οποία το σύστημα απορροφά ενέργεια από το περιβάλλον του με τη μορφή θερμότητας, αντών. εξώθερμη αντίδραση.

ενδοχώρα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (γεωγρ.) περιοχή μίας χώρας που βρίσκεται στο εσωτερικό της, μακριά από τις παράλιες πόλεις, από τα σύνορα και τα κέντρα διοίκησής της. 📖 < ενδο- + χώρα.

ενδρομίδα, η, και [ιδιωματικές λ.] **αντρομίδα,** και **αντραμίδα,** η, ουσ. • 1. (ενδυμ.) αδιάβροχο υπόδημα ναυτικών, μπότα, 2. βαρύ μάλλινο ύφασμα που χρησιμοποιείται σαν σκέπασμα, πανωφόρι κ.λπ. 📖 < μτγν. ἐνδρομίς [= 1. υπόδημα δρομέων, 2. βαρύ πανωφόρι συμμετεχόντων σε αγώνα δρόμου] < ἔνδρομος < ἐν- + δρόμος.

ενδυμασία, η, ουσ. • το σύνολο των ρούχων που καλύπτουν το ανθρώπινο σώμα, συνών. φορεσιά, ρουχισμός, ιματισμός, ντύσιμο, περιβολή, αμφίεση, στολή, (φρ.) *«ενδυμασία παραδοσιακή / φολκλορική / επίσημη / εθνική / γραφική / τοπική / αθλητική / στρατιωτική / πολυτελής / ατημέλητη / καθημερινή / εορταστική / εργασίας / επαγγελματική / προστατευτική / αλεξίπυρη».* 📖 < ενδυμα + [καταλ.] -σία.

ενδύω, ρ. [μετβ.] • 1. ντύνω κάποιον, αντών. ξεντύνω, γδύνω, γυμνώνω, 2. (ναυπ.) πετσώνω, περιβάλλω με σανίδες τα πλευρικά τοιχώματα του σκάφους. 📖 < αρχ. ἐν-δύω. ⊙ ένδυμα, ένδυση.

ενέργεια, η, ουσ. • 1. οτιδήποτε που μπορεί να πραγματοποιηθεί από κάποιον και να αλλάξει την πορεία των πραγμάτων, συνών. δράση, πράξη, λειτουργία, κίνηση, 2. (διοίκ.) *«εν ενεργεία»,* υπηρεσιακή κατάσταση δημοσίου υπαλλήλου που δεν έχει συνταξιοδοτηθεί και συνεχίζει την εργασία του, 3. (φυσ.) η ιδιότητα υλικού σώματος να παράγει έργο, ότι μπορεί να μεταβληθεί σε μηχανικό έργο, (φρ.) *«ηλιακή / αιολική / γεωθερμική / πυρηνική / δυναμική / θερμική / ηλεκτρική / μηχανική / κινητική / πολεμική / χημική / στρατιωτική κ.λπ.»*, 4. (γραμμ.) διάθεση του ρήματος που φανερώνει ότι το υποκείμενο δρα. 📖 < αρχ. ἐνέργεια. ⊙ ενεργειακός.

ενεχυριαστής, ο, **ενεχυριάστρια**, η, ουσ. • 1. αυτός/η που παραδίδει κάποιο αντικείμενο ως ενέχυρο για να πάρει δάνειο, 2. αυτός που επαγγελματικά ασχολείται με το δανεισμό χρημάτων έναντι κάποιου ενέχυρου. 📖 < μτγν. ἐνεχυριαστής, το αρχ. ἐνεχυραστής.

ενέχυρο, το, ουσ. • 1. (νομ.) εμπράγματο δικαίωμα που εξασφαλίζει ο δανειστής, σε περίπτωση μη καταβολής χρέους από τον δανειζόμενο, 2. το αντικείμενο που εναποθέτει ο δανειζόμενος ως εγγύηση για το ποσό των χρημάτων που δανείζεται, υποθήκη, αμανάτι. 📖 < αρχ. ἐνέχυρον < ἐν + ἐχυρός (ἐν ἐχύρῳ = με ασφάλεια) < ἔχω. ⊙ ενεχυροδανειστής, ενεχυροδανειστήριο.

ένζυγος, -η, -ο, επίθ. • (για μηχανήματα) αυτός που λειτουργεί με ζυγό, (φρ.) *«ένζυγη ζυγαριά».* 📖 < εν + ζυγός.

ενήμερος, -η, -ο, επίθ. • (για πρόσ.) αυτός που έχει πολύ καλή πληροφόρηση και γνωρίζει λεπτομέρειες του θέματος, του γεγονότος, των προσώπων, σε καθημερινή βάση, ο κατατοπισμένος, ο μπασμένος, αντών. απλη-

ροφόρητος, ανενημέρωτος, ακατατόπιστος. 🕮 < εν- ημέρ(α) -ος.

ένθεμα, το, ουσ. • 1. αυτό που τοποθετείται μέσα σε κάποιο αντικείμενο, 2. (φυτολ.) το μπόλι, 3. κομμάτι ξύλου που ενσωματώνεται σε άλλο και αποτελεί προέκτασή του, 4. κόσμημα. 🕮 < μτγν. ἔνθεμα < αρχ. ἐν-τίθημι [= θέτω, βάζω μέσα σε πλοίο, τοποθετώ].

ενθέμιο, το, ουσ. • 1. (ναυπ.) ειδικός αποθηκευτικός χώρος στο κύτος του πλοίου, συνήθως στην πρύμνη, όπου τοποθετούνται τρόφιμα [τροφαποθήκη, κουμπάνια, δεσπέντζα και δισπέντζα, κελλάρι], υλικά εξαρτισμού και διάφορα άλλα αντικείμενα, μπαλαούρος, κάσαρο ή κασαρί [= η πρυμναία υπερκατασκευή πλοίου], ακόμα και ως μπαλαούρο, 2. (αρχ.) *ἐνθέμιον*, σκεύος εντός του οποίου τοποθετούνταν λύχνος. 🕮 < αρχ. ἐνθέμιον < ἐν-τίθημι [= θέτω, βάζω μέσα σε πλοίο, τοποθετώ].

ένθεση, η, ουσ. • 1. επικόλληση ή προσαρμογή ή τοποθέτηση διακοσμητικού στοιχείου πάνω σε επιφάνεια επίπλου, τοίχου, σκεύους κ.λπ. 2. (φυτολ.) το μπόλιασμα, 3. (αρχιτ.) εντοίχιση, 4. (ναυτ.) φρ. *«ένθεση λέμβων»,* η απόθεση μέσα στο πλοίο των λέμβων που είναι κρεμασμένες έξω. 🕮 < ίσως από το αρχ. ἐν-τίθημι [= θέτω, βάζω μέσα σε πλοίο, τοποθετώ].

ενθέτης, ο, ουσ. • 1. αυτός που τοποθετεί κάτι μέσα σε άλλο, 2. (ναυτ.) τύπος διπλού ανυψωτικού μηχανήματος για φορτοεκφόρτωση σκαφών και ειδικότερα βυτίων νερού ή σάκων. 🕮 < αρχ. ἐν-τίθημι [= θέτω, βάζω μέσα σε πλοίο, τοποθετώ].

ένθετος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που είναι τοποθετημένος μέσα σε κάτι, μπολιασμένος, 2. (ως ουσ.) *το ένθετο,* έντυπο ενσωματωμένο σε άλλο, που όμως διατηρεί την αυτοτέλειά του. 🕮 < αρχ. ἔνθετος [= κατάλληλος για εισαγωγή].

ενίσχυση, η, ουσ. • 1. η αύξηση της δύναμης, ενδυνάμωμα, ενδυνάμωση, 2. άμεση κινητοποίηση για βοήθεια, υποστήριξη, 3. στήριγμα αντικειμένου, 4. (στρατ.) αποστολή ανθρώπινου δυναμικού σε μάχιμη μονάδα για παροχή βοήθειας, ή αποστολή πρώτων υλών για υποστήριξη της γραμμής πυρός, ανεφοδιασμός. 🕮 < μτγν. ἐνίσχυ(σις) -ση.

ενισχυτής, ο, **-ύτρια,** η, ουσ. • 1. αυτός που υποστηρίζει τις προσπάθειες που γίνονται, 2. (τεχνολ.) συσκευή που αυξάνει την ένταση του ήχου ή την τάση της ηλεκτρικής ταλάντωσης, (φρ.) *«ενισχυτής ακουστικής συχνότητας / αμέσου συζεύξεως / ευθύγραμμης ενίσχυσης / ισχύος / πολλαπλασιασμού / ραδιοφωνικής συχνότητας / συχνοτήτων τηλεοράσεως / ηχείων».* 🕮 < ενισχύ(ω) -της.

ενισχυτικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που αναφέρεται στην ενίσχυση, ο βοηθητικός, (φρ.) *«ενισχυτική ζώνη / λυχνία / γωνία», «ενισχυτικός δακτύλιος / νομέας».* 🕮 < ενισχύ(ω) + -τικός.

ενισχύω, ρ. [μετβ.] • 1. συντελώ στο να γίνει κάποιος ισχυρότερος, τον ενδυναμώνω, <u>αντών.</u> αποδυναμώνω, 2. αυξάνω, μεγαλώνω, 3. (έκφρ.) [μτχ.] *«ενισχυμένο σκυρόδεμα»,* οπλισμένο, *«ενισχυμένη αναλογική»,* είδος εκλογικού συστήματος. 🕮 < αρχ. ἐν-ισχύω [ἰσχύω = είμαι ακμαίος, δυνατός].

ένορκος, ο/η, ουσ. • (νομ.) πολίτης που επιλέχτηκε με διαδικασία κλήρωσης από ειδικούς καταλόγους και συμμετέχει μαζί με τακτικούς δικαστές, στην εκδίκαση συγκεκριμένης ποινικής υπόθεσης, (φρ.) *«διορισμός ενόρκων», «ετυμηγορία ενόρκων», «δικαστήριο ενόρκων», «σώμα ενόρκων».* 🕮 < ουσιαστικοποιημένο αρσ. του επιθ. ένορκος < αρχ. ἔνορκος [= δεσμευμένος με όρκο].

ενορμίζω, ρ. [μετβ.] • προσεγγίζω πλοίο σε λιμάνι ή σε όρμο. 🕮 < ἐν + ὁρμίζω [= οδηγώ το πλοίο σε ασφαλές αγκυροβόλιο, ελλιμενίζω] < ὅρμος.

ενοχλητικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που προξενεί ενόχληση, <u>συνών.</u> οχληρός, κουραστικός, φορτικός, ανιαρός, πειραχτήρι. 🕮 < ενοχλη- (< ενοχλώ) [καταλ.] -τικός. ◈ ενοχλητικώς, -ικά [επίρρ.].

ένστολος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που φοράει στολή, 2. συνήθως για αξιωματικό των Ενόπλων Δυνάμεων ή των Σωμάτων Ασφαλείας. 🕮 < εν- στολ(ή) -ος.

ένστυπος άγκυρα, η, • ή *«άγκυρα του αγγλικού ναυαρχείου»,* α) για τα μεγάλα σκάφη, έχει δύο βραχίονες, όπου προσαρτώνται τα νύχια, ή β) για τα μικρά σκάφη που πλέουν σε αβαθή σημεία, ο

τύπος αυτός της άγκυρας έχει ένα βραχίονα, κύριο γνώρισμά της ο στύπος [= κορμός], στο πάνω μέρος της ατράκτου, που είναι μακρύτερος και βαρύτερος από τους βραχίονες. [Φωτό: ένστυπη/-ος άγκυρα. **1.** Δακτύλιος (Αγκύλιο), **2.** Άτρακτος, **3.** Αγκώνας, **4.** Βραχίονας, **5.** Νύχια, **6.** Ακρονύχια, **7.** Στύπος.]

ενσύρματος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που φέρει καλώδιο, καλωδιακός, αντών. ασύρματος, (φρ.) *«ενσύρματη τηλεπικοινωνία».* 🕮 < ενσυρματ- (< σύρμα) -ος.

ένσφαιρος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που περιέχει σφαίρες ή βλήματα με γόμωση, αντών. άσφαιρος, (φρ.) *«ένσφαιρο επιστόμιο», «ένσφαιρα πυρά»,* αληθινά πυρά. 🕮 < ενσφαίρ(α) + -ος.

ένταλμα, το, ουσ. • 1. (νομ.) διοικητική εντολή για εκτέλεση συγκεκριμένης ενέργειας, για άμεση προσαγωγή, σύλληψη ή προφυλάκιση κάποιου προσώπου, 2. (συνεκδ.) το γραπτό κείμενο της παραπάνω εντολής, 3. (οικον.) έγγραφο που δίνει εντολή για υποχρεωτική πληρωμή οφειλόμενου ποσού είτε πρόκειται για δημόσιο φορέα είτε για ιδιωτική επιχείρηση. 🕮 < μτγν. ἔνταλμα [= διαταγή] < αρχ. ἐν-τέλλω.

ένταση, η, ουσ. • 1. αύξηση της δύναμης ή της ενέργειας, φορτσάρισμα, δυνάμωμα, 2. τάση, τέντωμα, τεζάρισμα, 3. (φυσ.) βαθμός ισχύος ή ενέργειας, (φρ.) *«ένταση ήχου / ηλεκτρικού πεδίου / μαγνητικού πεδίου / βαρυτικού πεδίου / ηλεκτρικού ρεύματος / φωτός / κύματος / ακτινοβολίας / τηλεγραφικού σήματος / σεισμικής δόνησης»,* 4. (μουσ.)* η δύναμη με την οποία εκτελείται ένας μουσικός φθόγγος, μια μουσική φράση ή ένα ολόκληρο κομμάτι και η οποία χαρακτηρίζεται από ιταλικούς όρους που φανερώνουν τις διαβαθμίσεις των ηχητικών αυξομειώσεων, 5. (αρχιτ.) ελαφρά κύρτωση που υπάρχει στις πλευρές των κιόνων, 6. (μτφ.) η κατάσταση συναισθηματικών σχέσεων που οδηγεί σε προσωπικές αντιπαραθέσεις, παρόξυνση, 7. (μτφ.) ανησυχία, νευρικότητα, ταραχή, εκνευρισμός. 🕮 < αρχ. ἔντα(σις) -ση [= τέντωμα].

↳ Δυναμική Αγωγή
f (φόρτε - forte) – δυνατά
p (πιάνο – piano) – σιγά
ff (φορτίσιμο – fortissimo) – πολύ δυνατά
pp (πιανίσιμο – pianissimo) – πολύ σιγά
mf (μέτζο φόρτε – mezzo forte) – μέτρια δυνατά
mp (μέτζο πιάνο – mezzo piano) – μέτρια σιγά
cresc. (κρεσέντο – crescendo) – σταδιακή αύξηση της έντασης
dim. (ντιμινουέντο – diminuendo) – σταδιακή μείωση της έντασης
sf (σφορτσάντο – sforzando) – ξαφνική αύξηση της έντασης
subito piano (σούμπιτο πιάνο) – ξαφνική μείωση της έντασης

εντατήρας, ο, ουσ. • (εργαλ.) τεντωτήρας, σφιγκτήρας, μεταλλικό συνήθως εργαλείο [είδος κοχλία] που τεντώνει τα σχοινιά ή τα συρματόσχοινα ή τις αλυσίδες έχμασης του φορτίου. 🕮 < μτγν. ἐντατός [< αρχ. ἐντείνω < τείνω] + -τήρας.

εντείνω, ρ. [μετβ.] • 1. τεντώνω κάτι, τεζάρω, 2. αυξάνω το βαθμό της δύναμης, 3. (μτφ.) δημιουργώ στο περιβάλλον μου, αντιπαράθεση, οξύτητα, νευρικότητα, συνών. επιτείνω. 🕮 < αρχ. ἐν + τείνω.

εντερόνεια, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) η εσωτερική πλευρική ξύλινη επένδυση σκάφους, κοινώς τα στραβόξυλα, (φρ.) *«εντερόνεια διπύθμενων / κύτους / πυθμένος»,* 2. (βοταν.) εντεριώνη [= η ψίχα του βλαστού ή της ρίζας των φυτών]. 🕮 < αρχ. ἐντερόνεια.

εντερονίδα, η, ουσ. • (ναυπ.) σανίδα που χρησιμοποιείται για την εσωτερική επίστρωση του σκάφους, ή μαδέρι φοδραρίσματος. 🕮 < αρχ. ἐντερόν(εια) -ίδα.

εντολέας, ο/η, ουσ. • 1. αυτός/η, φυσικό ή νομικό πρόσωπο, που δίνει εντολή σε κάποιον άλλο να εκτελέσει πράξη ή να διευθετήσει υπόθεση, συνών. εντολοδότης, αντών. εντολοδόχος, 2. (νομ.) αυτός/η που αναθέτει σε άλλον τη διεκπεραίωση κάποιας δικαστικής υπόθεσης. 🕮 < μτγν. ἐντολεύς.

εντολή, η, ουσ. • 1. προσταγή, παραγγελία, διαταγή, 2. (εκκλ.) θεϊκή οδηγία, (φρ.) *«οι δέκα εντολές»,* 3. (νομ.) σύμβαση σύμφωνα με την οποία ο εντολοδόχος αναλαμβάνει να διεκπεραίωση μια υπόθεση χωρίς αμοιβή, 4. έμβασμα, χρηματικό ποσό που καταβάλλεται μέσο τράπεζας, 5. (διοίκ.) εξουσιοδότηση, πληρεξουσιότητα, δικαιοδοσία, 6. (πληροφ.) είδος οδηγίας που δίνεται σε ηλεκτρο-

νικό υπολογιστή για να εκτελέσει ορισμένη λειτουργία, 7. (φρ.) *«εντολή παραδόσεως / φορτώσεως / εκφορτώσεως / αγοράς / πληρωμής / τηλεφωνική / τραπεζική / διερευνητική »*. 🕮 < αρχ. ἐντολή.

εντολοδότης, ο, **εντολοδότρια,** η, ουσ. • 1. αυτός που δίνει εντολή συγκεκριμένη εντολή, εντολέας [δες λ.], 2. (νομ.) αυτός που μετά από δικαστική απόφαση αναθέτει στον εντολοδόχο την εφαρμογή της πράξης. 🕮 < εντολ(ή) -ο- + -δότης / -δότρια.

εντολοδόχος, ο/η, ουσ. • 1. αυτός που ενεργεί για λογαριασμό άλλου, 2. (νομ.) αυτός που αναλαμβάνει την εφαρμογή της δικαστικής απόφασης κατ' εντολή του εντολοδότη, 3. (φρ.) *«εντολοδόχος πρωθυπουργός»,* πολιτικός που ασκεί τα καθήκοντα του πρωθυπουργού, προσωρινά, με εντολή από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, και χωρίς να έχει λάβει ψήφο εμπιστοσύνης από τη βουλή. 🕮 < εντολ(ή) -ο- + -δόχος < αρχ. -δόκος < δέχομαι.

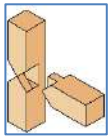
εντομή, η, ουσ. • 1. βαθιά τομή, συνών. χαρακιά, εγκοπή, σχισμή, αυλακιά, χαραγή, αυλάκωμα, 2. (ναυτ.) κενό σε ξύλο, όπου μπαίνει και στερεώνεται άλλο ξύλο, το κόψιμο. 🕮 < αρχ. ἐντομή.

εντομοκτόνο, το, ουσ. • (φαρμ. χημ.) προϊόν σε υγρή ή στερεή [σκόνη] ή αέρια μορφή για την καταπολέμηση βλαβερών αλλά και ενοχλητικών εντόμων. 🕮 < έντομ(ον) -ο- + [επίθ.] -κτόνος, μτφρδ. από τη γαλλ. insecticide.

εντόνιο, το, ουσ. • (ναυτ.) σχοινί με το οποίο τεντώνονται τα, μόνιμα και σε σταθερά σημεία, σχοινιά [εξάρτια] για τη σταθεροποίηση των ιστίων του ιστιοφόρου [φελαδούρι και φιλαδούρι]. 🕮 < αρχ. ἐντόνιον [= μηχάνημα με το οποίο τεντώνονταν τα σχοινιά των καταπελτών].

έντονος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που διακατέχεται από ένταση, συνών. σφοδρός, ζωηρός, νευρώδης, 2. τεντωμένος, τεζαρισμένος, 3. βίαιος, τραχύς. 🕮 < αρχ. ἔντονος. ◈ έντονα και εντόνως [επίρρ.].

εντορμία, η, ουσ. [πληθ. εντορμίες] • (ναυπ.) ειδικός τρόπος σύνδεσης δύο ή περισσότερων ξύλων κατά τον οποίο στη διαμορφωμένη κατάλληλα κοιλότητα του ενός εισάγεται η προεξοχή του άλλου, κοινώς: σκάτσα [= κοίλωμα, τόρμος, οπή]. 🕮 < εν- + [αρχ.] τόρμ(ος) [= κοίλωμα, υποδοχή].

εντός, επίρρ. τοπικό • 1. μέσα, εσωτερικά, αντών. εκτός, έξω από, 2. (χρον.) κατά τη διάρκεια και πριν να λήξει ορισμένο χρονικό διάστημα, 3. (φρ.) *«εντός του σκάφους / του πλοίου / των ορίων / του πλαισίου / του σχήματος / του χρόνου» κ.λπ.* 🕮 < αρχ. ἐντός.

εντράδα και **εντράτα** και **ιντράδα,** η, ουσ. • 1. (μαγειρ.) φαγητό με κρέας και λαχανικά, 2. (ναυτ.) είσοδος πλοίου στο λιμάνι, 3. (μουσ.) η εισαγωγή θεατρικού ή μουσικού έργου, αλλιώς ουβερτούρα, 4. εισόδημα. 🕮 < μσν. εντράδα ❶ < βενετ. entrada [= είσοδος] ή ❷ < ιταλ. entrata < λατιν. intratra.

εντροπία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (φυσ.) όρος της θερμοδυναμικής που ασχολείται με εκείνη τη λειτουργία που καθορίζει την αταξία ενός συστήματος, 2. (στη θεωρία της πληροφορίας) ο βαθμός ανταγωνισμού των δυνατών απαντήσεων σ' ένα και μόνο ζητούμενο, 3. (κατ' επέκτ.) κάθε κατάσταση η κοινωνική τάση προς αταξία και αποδιοργάνωση. 🕮 (αντιδάνειο) διεθνής όρος. αγγλ. entropy < en- [= εν-] + -tropy < [και γαλλ. entropie] < αρχ. τροπ(ή) < τρέπω.

έντροχος, -ος, -ον, επίθ. • (ναυτ.) [το ουδ. ως ουσ.] *το (ν),* τρύπα ορθογωνίου σχήματος στην κεραία ή στην πλώρη του πλοίου, μέσα στην οποία υπάρχει μικρό καρούλι για να περνά ένα σχοινί από το αυλάκι του, κοινώς: μπαστέκα, τονοδηγός, τσαρούλι. 🕮 < αρχ. ἔντροχος.

ενυδρείο, το, ουσ. • 1. γυάλινη κατασκευή εντός της οποίας δημιουργείται ένα τεχνητό περιβάλλον με κοράλλια, βότσαλα, υδρόβια φυτά, γλυκό ή αλμυρό νερό, και φυσικά ψάρια, 2. (αρχιτ.) το κτήριο εντός του οποίου εκτρέφονται ψάρια ή άλλοι υδρόβιοι οργανισμοί για ερευνητικούς ή εκθεσιακούς σκοπούς, συνών. ωκεανάριο [μεγεθ.]. 🕮 < ένυδρ(ος) -είον < ἐν- + -υδρος < ὕδωρ, μτφρδ. από τη γαλλ. aquarium < λατιν. aqua rium [= δεξαμενή].

ενυδρίδα, η, ουσ. • (ζωολ.) υδρόβιο ή ημιυδρόβιο ή θαλάσσιο σαρκοφάγο θηλαστικό

που ανήκει στην οικογένεια των μουστελιδών και διαθέτει πλούσια και ανθεκτική γούνα, γι' αυτό και θηρεύεται. 🕮 < αρχ. ἐνυδρίς, [γεν. -ίδος] < ἔνυδρος < ἐν- + -υδρος < ὕδωρ.

ένυδρος, -η, -ο, επίθ. • α) αυτός που περιέχει νερό, β) (χημ.) η χημική εκείνη ένωση που στη σύνθεσή της περιέχει μόρια νερού, <u>αντών.</u> άνυδρος, (φρ.) *«ένυδρο θειικό νάτριο», «ένυδρος θειϊκός χαλκός».* 🕮 < αρχ. ἔνυδρος < ἐν- + -υδρος < ὕδωρ.

Ενωμένα [και Ηνωμένα] Αραβικά Εμιράτα, τα, • (γεωγρ.) ομοσπονδιακό κράτος της Δυτικής Ασίας στις Νοτιοανατολικές ακτές της Αραβικής χερσονήσου, με συνολική έκταση 83.600 τ.χλμ. και πληθυσμό 9.770.529 [απογρ. 2019] κατοίκους, μέλος της Αραβικής Συνόδου, των Ηνωμένων Εθνών, του Ισλαμικού Συμβουλίου, του ΟΠΕΚ και του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου.

ενώνω, ρ. [μετβ.] • 1. συνδέω δύο ή περισσότερα μέρη, 2. φέρνω σε επαφή αντικείμενα, 3. συνδέω πρόσωπα για τη δημιουργία φιλίας, σχέσης, δεσμού κ.λπ. 🕮 < μσν. *ενώνω* < αρχ. ἑν(ῶ) (< εἷς, γεν. ἑνός) + -ώνω.

ένωση, η, ουσ. • η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του ενώνω: 1. η σύνδεση αντικειμένων, χώρων, οργανισμών, εταιρειών, ιδεών, αντιλήψεων κ.λπ. έτσι ώστε να αποτελούν ένα ενιαίο σύνολο, <u>συνών.</u> συνένωση, ενοποίηση, 2. το σημείο στο οποίο συνδέονται μεταξύ τους δύο ή περισσότερα αντικείμενα, (φρ.) *«ένωση αυλού / σωλήνα / με συγκόλληση / ελασμάτων / εφοπλιστών / αρθρωτή / διαγώνιος / διχαλωτή / ελεύθερη / καρφωτή / σφαιρική», «Ενωσης Ελλήνων Εφοπλιστών»*, 3. η σύμπραξη ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα πρόσωπα με σκοπό την επιτυχή εκτέλεση κάποιας δράσης, 4. πολιτική διαδικασία υπαγωγής μίας αυτόνομης περιοχής ή χώρας στην κεντρική εξουσία, συνήθως, ομοεθνούς κράτους, 5. (εκκλ.) για την άρση του σχίσματος της Ανατολικής και της Δυτικής Εκκλησίας, (φρ.) *«Ένωση των Εκκλησιών»*, 6. (χημ.) σύνθετη ουσία που αποτελείται από δύο ή περισσότερα χημικά στοιχεία και της οποίας τα συστατικά είναι αδύνατο να διαχωριστούν με φυσική μέθοδο ή μέσο, (φρ.) *«ανόργανη / οργανική ένωση»,* 7. (ηλεκτρ.) η διαπίδυση ηλεκτρικού ρεύματος από έναν αγωγό σε άλλον εξαιτίας κακής μόνωσης ή άλλων αιτιών, 8. (μτφ.) ο γάμος. 🕮 < αρχ. ἕνω(σις) -ση.

εξαβράγχιος καρχαρίας, ο, • (ιχθυολ.) μεγάλος καρχαρίας γκρίζου χρώματος, μ' ένα ραχιαίο πτερύγιο και μακριά δισυμμετρική ουρά, χαρακτηριστικό του γνώρισμα μία λευκή γραμμή στο πάνω μέρος των πλευρών του, έχει 6 μεγάλες βραγχιακές σχισμές, το μέγιστο μήκος του σώματός του φθάνει τα 4,2 μ. για το θηλ. και τα 3,2 μ., για το αρσ. η επιστημ. του ονομ.: Hexanchus griseus [διώνυμο], τον συναντάμε στο ανατολικό τμήμα του Ατλαντικού και στη Μεσόγειο, τρέφεται με ένα ευρύ φάσμα θαλάσσιων οργανισμών όπως: μικρότερων καρχαριών, ψαριών, καλαμαριών, καβουριών και γαρίδων. 🕮 < έξι + βράγχι(α) -ος.

εξαγκιστρώνω και **ξαγκιστρώνω,** ρ. [μετβ.] • βγάζω κάτι από το αγκίστρι, απαγκιστρώνω. 🕮 < εξ- + αγκιστρώνω.

εξαγκίστρωση, η, ουσ. • ξαγκίστρωμα, το βγάλσιμο αντικειμένου από το αγκίστρι. 🕮 < εξ- + αγκίστρωση.

εξαγορά, η, ουσ. • 1. (οικον.) η αγορά αντικειμένου ή επιχείρησης ή εταιρείας με δικαίωμα πλήρους κυριότητας, 2. η απελευθέρωση κρατούμενου μετά από καταβολή χρημάτων για το σύνολο ή το υπόλοιπο της χρονικής διάρκειας της φυλάκισής του, 3. αποζημίωση, λύτρα, 4. (μτφ.) εξασφάλιση πλεονεκτημάτων μετά από δωροδοκία, 5. [φρ.] (ναυτ.) *«εξαγορά σταλιών».* 🕮 < μτγν. ἐξαγοράζω.

εξάγω, ρ. [μετβ.] • 1. βγάζω έξω κάτι, 2. βγάζω έξω από τη χώρα, αγαθά ή εμπορεύματα, με σκοπό την πώλησή τους, 3. (μτφ.) ελευθερώνω κάποιον από δύσκολη κατάσταση, 4. (μτφ.) καταλήγω σε συμπέρασμα, συμπεραίνω, 5. (μτφ.) απαλλάσσω, 6. (μαθημ.) καταλήγω σ' ένα αποτέλεσμα κάνοντας μια σειρά από λογικούς συλλογισμούς ή μαθηματικές πράξεις. 🕮 < ἐξ-άγω, [= 1. βγάζω έξω από ένα μέρος, 2. βηματίζω, προχωρώ σε πορεία, 3. τραβώ, αντλώ νερό]. ⭕ διεξάγω, επανεξάγω.

εξαγωγέας, ο/η, ουσ. • (επάγγ.) έμπορος που ασχολείται κυρίως με το εξαγωγικό εμπόριο,

αντών. εισαγωγέας. 🕮 < αρχ. ἐξαγωγεύς [= κάποιος που οδηγεί προς τα έξω] < ἐξάγω.

εξαγωγή, η, ουσ. • 1. βγάλσιμο, αφαίρεση, αντών. εισαγωγή, (φρ.) *«εξαγωγή ατμού / νερού / ανοικτή / κλειστή»*, *«ανεμιστήρας / αέρια / βαλβίδα / κρουνός / μηχανισμός / συλλέκτης / σωλήνας εξαγωγής»*, 2. (για εμπορεύματα) αποστολή και μεταφορά, διάθεση και πώληση στις αγορές του εξωτερικού, (φρ.) *«εξαγωγή αγροτικών / βιοτεχνικών / βιομηχανικών προϊόντων»*, 3. (πληθ.) το σύνολο των εμπορευμάτων που εξάγονται από τη χώρα παραγωγής, 4. (ιατρ.) το βγάλσιμο του δοντιού, 5. (μαθημ.) υπολογισμός για την εύρεση της ρίζας ενός αριθμού, 6. η έξοδος των καυσαερίων που προέρχονται από θερμικό κινητήρα, 7. η κατάληξη κάποιου σε συγκεκριμένο συμπέρασμα. 🕮 < αρχ. ἐξᾰγωγή, ή, [= 1. προέλαση στρατιωτών, 2. εφέλκυση, τράβηγμα πλοίου έξω από τη θάλασσα, 3. εξαγωγή εμπορευμάτων].

εξαγωγικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που αναφέρεται στην εξαγωγή προϊόντων ή εμπορευμάτων, αντών. εισαγωγικός. 🕮 < μτγν. ἐξαγωγικός.

εξαγώγιμος, -η, -ο, επίθ. • (για εμπορεύματα) αυτός που είναι κατάλληλος για εξαγωγή σε κάποια χώρα του εξωτερικού, αντών. εισαγώγιμος. 🕮 < αρχ. ἐξαγώγιμος.

εξαερίζω, ρ. [μετβ.] • ανανεώνω τον αέρα που βρίσκεται σ' έναν κλειστό χώρο, κάνω εξαερισμό, αερίζω, συνών. εξαεριώνω. 🕮 < εξ- + αερίζω. ⊙ εξαερισμός, εξαεριστήρας, εξαεριστικός.

εξαερισμός, ο, ουσ. • η ανανέωση του αέρα σε κάποιον κλειστό χώρο, συνών. αερισμός, εξαέριση, (φρ.) *«εξαερισμός μηχανικός / τεχνητός / φυσικός»*. 🕮 < εξαερίζω + -μός.

εξαεριστήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) ηλεκτρικό μηχάνημα με φτερωτή που χρησιμοποιείται για την απομάκρυνση του αέρα από κάποιον κλειστό χώρο με σκοπό την ανανέωσή του, την ψύξη του κινητήρα κ.λπ. συνών. απορροφητήρας, βεντιλατέρ. 🕮 < μτφρδ. από τη γαλλ. ventilateur.

εξαεριστικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που συμβάλλει ή συμμετέχει στον εξαερισμό, 2. (ναυτ.) [το ουδ. πληθ. ως ουσ.] *τα εξαεριστικά,* οι τρύπες που βρίσκονται στο ανώτερο μέρος του κενού χώρου υποβρυχίου, ο οποίος γεμίζει με θαλασσινό νερό, όταν το σκάφος πρόκειται να καταδυθεί. 🕮 < εξαερισ- (< εξαερίζω) -τικός.

εξαέρωση, η, ουσ. • 1. μετατροπή ένος στερεού ή υγρού σώματος σε αέριο, η διαδικασία της εξάτμισης, 2. η αφαίρεση του αέρα, από κλειστό χώρο μηχανικής συσκευής ή ενός δικτύου σωληνώσεων για την καλύτερη κυκλοφορία του νερού. 🕮 < μτγν. ἐξαέρωσις [= εξάτμιση].

εξαερωτήρας και **εξαερ(ι)ωτής,** ο, ουσ. • (μηχανολ.) συσκευή σε βενζινο- και πετρελαιο-/μηχανές, που χρησιμεύει για την ανάμειξη του καύσιμου υγρού με αέρα, συνών. αναμείκτης, καρμπιρατέρ ή καρμπυρατέρ. 🕮 < εξαερώνω + -τήρας.

εξαερωτικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που αναφέρεται στην εξαέρωση ή που είναι κατάλληλος για εξαέρωση. 🕮 < εξαερώνω.

εξαίρεση, η, ουσ. • η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του εξαιρώ: 1. ο διαχωρισμός, προσώπου ή πράγματος, από το σύνολο στο οποίο ανήκει, συνών. εξαγωγή, αφαίρεση, απόσπαση, 2. απαλλαγή από νόμιμη υποχρέωση ή στέρηση νόμιμου δικαιώματος εξαιτίας ιδιαιτέρων συνθηκών, 3. παρέκκλιση από συγκεκριμένο κανόνα, 4. (έκφρ.) *«δεν υπάρχει κανόνας χωρίς εξαίρεση»*, *«κάθε κανόνας έχει και τις εξαιρέσεις του»*, *«η εξαίρεση επιβεβαιώνει τον κανόνα»*. 🕮 < αρχ. ἐξαίρε(σις) [= βγάλσιμο προς τα έξω].

εξακριβώνω, ρ. [μετβ.] • εξετάζω κάποιο θέμα με ιδιαίτερη προσοχή και βεβαιώνομαι για την ακρίβειά του, διαπιστώνω, επαληθεύω. 🕮 < αρχ. ἐξακριβόω, -ῶ [= κάνω ή λέω με ακρίβεια].

εξάκωπος, -η, -ο, επίθ. • (ναυτ.) το πλεούμενο εκείνο που έχει ή κινείται με έξι κουπιά. 🕮 < έξι + [αρχ.] κώπη [= 1. κουπί, 2. λαβή ξίφους ή κλειδιού].

έξαλα, τα, ουσ. [γεν. εξάλων] • (ναυτ.) το τμήμα του πλοίου, που βρίσκεται έξω από την επιφάνεια της θάλασσας, πάνω δηλ. από την ίσαλο γραμμή, αντών. ύφαλα. 🕮 < μτγν. τά ἔξαλα < (αρχ. επίθ.) ἔξαλος [< ἐξ- + -αλος < ἁλός, γενική ενικού της λ. ἅλς] = 1. για ψάρι που έχει αναδυθεί έξω από τη θά-

λασσας, 2. για πλοίο που έχει ανασυρθεί έξω από τη θάλασσα στην ακτή, 3. για τόπο που βρίσκεται μακριά από τη θάλασσα).

εξανεμία και **ξανεμιά,** η, ουσ. • τόπος απάνεμος, τόπος προστατευμένος από αέρα, συνών. απανεμιά, απάγκιο. 🕮 < εξ- + άνεμος.

εξάντας, ο, ουσ. • 1. (ναυτ.) γωνιομετρικό φορητό όργανο, διαθέτει κάτοπτρα και βαθμολογημένο κυκλικό τόξο 60ο μοιρών, χρησιμοποιείται από τους ναυτικούς για τον προσδιορισμό της γεωγραφικής τους θέσης κάνοντας μέτρηση των οριζόντιων και κατακόρυφων γωνιών, συνών. (μ)παλέστρα, σεσάντε, 2. (αστρον.) *ο Εξάς* [λατιν. Sextans, συντομογραφία: Sex] μικρός αστερισμός του νοτίου ημισφαιρίου, 3. (ιστορ.) το ρωμαϊκό νόμισμα sextans, το ένα 1/6 της βασικής νομισματικής μονάδας ίσο με δύο ουγκιές. 🕮 < αρχ. ἑξᾶς, γεν. -άδος, αιτ. -ᾶντος [ο αριθμός 6] < λατιν. sextans, το 1/6, γιατί ο εξάντας διαθέτει βαθμολογημένο κυκλικό τόξο που αποτελεί το 1/6 της κυκλικής περιφέρειας, [για την 1η ερμ.] < αρχ. ἑξᾶς, [από τον αριθμό των γωνιών που σχηματίζει το κάτοπτρό του], [για την 3η ερμ.] σημδ. γαλλ. sextant < λατιν. sextans.

εξάντληση, η, ουσ. • 1. το πλήρες άδειασμα, 2. η μεγάλη αδυναμία του οργανισμού, ατονία, κατάπτωση, 3. η διερευνητική από κάθε πλευρά εξέταση του θέματος, 4. η σταδιακή απώλεια. 🕮 < μτγν. ἐξάντλησις < αρχ. ἐξαντλέω, -ῶ < ἐξ- + ἄντλος [= 1. το κοίλο μέρος του πλοίου, όπου κατακάθονται τα βρομόνερα, 2. τα βρομόνερα], σημδ. από τη γαλλ. épuisement ή την αγγλ. exhaustion.

εξαντλώ, ρ. [μετβ.] • 1. αντλώ ως το τέλος, αδειάζω, εκκενώνω, 2. (μτφ.) τελειώνω κάτι εντελώς, 3. εξασθενίζω τον οργανισμό, 4. ξοδεύω, κατασπαταλώ, καταξοδεύω, 5. εξατμίζω, 6. (για αφηρημένες έννοιες) φθάνω στα άκρα. 🕮 < αρχ. ἐξαντλέω, -ῶ, < ἐξ- + ἄντλος [= 1. το κοίλο μέρος του πλοίου, όπου κατακάθονται τα βρομόνερα, 2. τα βρομόνερα].

εξάπλευρος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που έχει έξι πλευρές, 2. (γεωμ.) [το ουδ. ως ουσ.] *το εξάπλευρο,* γεωμετρικό σχήμα που έχει 6 πλευρές. 🕮 < μτγν. ἑξάπλευρος.

εξάπλωση, η, ουσ. • 1. άπλωμα, επέκταση, 2. (μτφ.) διάδοση. 🕮 < μτγν. ἐξάπλω(σις) [= ξετύλιγμα] + -ση.

εξαπλώνω, ρ. [μετβ.] • 1. απλώνω κάτι σ' όλη του την έκταση, επεκτείνω, 2. (μτφ.) επεκτείνω, μεταδίδω, διαδίδω. 🕮 < μτγν. ἐξαπλ(ῶ) + -ώνω. ⊙ εξάπλωση.

εξάπτερος, -η, -ο, και **εξαπτέρυγος,** ος, ο, επίθ. • αυτός που έχει έξι πτερύγια, (φρ.) *«εξάπτερο ψάρι»,* (φυτολ.) *«Αβεναρία ή εξάπτερος»,* είδος ορχιδέας, *«Εξαπτέρυγος Άγγελος».* 🕮 < έξ {= έξι] + πτερό / -υγος.

εξάρθρωση, η, ουσ. • 1. διάλυση των συνεκτικών δεσμών ενός συνόλου, αποσύνδεση, ξεχαρβάλωμα, 2. (ιατρ.) συνών. λύση της άρθρωσης, α) διάστρεμμα, στραμπούληγμα, β) εξάρθρωμα, βγάλσιμο. 🕮 < μτγν. ἐξάρθρω(σις) + -ση.

έξαρμα, το, ουσ. • 1. (γεωλ.) αυτό που ανασηκώνεται πάνω από μια επιφάνεια, συνών. ύψωμα, εξόγκωμα, φούσκωμα, ψήλωμα, προεξοχή, αντών. βαθούλωμα, 2. (αστρον.) *«το έξαρμα του πόλου»,* το ύψος του ουράνιου πόλου πάνω από τον ορίζοντα του παρατηρητή, το οποίο είναι ίσο με τη γωνία που σχηματίζουν ο άξονας της Γης και ο ορίζοντας ή με το γεωγραφικό πλάτος αυτού του τόπου. 🕮 < μτγν. ἔξαρμα [= εξόγκωμα] < αρχ. ἔξαρμα [= ανύψωση, διόγκωση] < ἐξαίρω < ἐξ + αἴρω [= προβάλλω, τονίζω ένα χαρακτηριστικό].

εξαρμόζω, ρ. [μετβ.] • διαλύω τους αρμούς, αποσυνδέω από τις αρμογές, συνών. λύω, αποσυνθέτω, (μσν.) *εξαρμόζομαι,* παθαίνω εξάρθρωση. 🕮 < μτγν. ἐξαρμόζω < αρχ. ἐξ + ἁρμόζω, Αττ. τ. ἁρμόττω, Δωρ. τ. ἁρμόσδω [= συνενώνω, συγκολλώ].

εξάρτημα, το, ουσ. • 1. καθένα από τα κομμάτια από τα οποία είναι συναρμολογημένη μία μηχανή, 2. (μτφ.) άτομο που η επιβίωσή του εξαρτάται από άλλο πρόσωπο και γι' αυτό τον λόγο επιδεικνύει υποστηρικτική στάση προς ετούτον, 3. (φρ.) *«εξαρτήματα ηλεκτρικά / καταστρώματος / κυλίνδρου / λέβητα / μηχανής / πλοίου / σκάφους / σωλήνων κ.ά.».* 🕮 < μτγν. ἐξάρτημα [= για κάτι που κρέμεται].

εξαρτία, η, και **εξαρτισμός,** ο, ουσ. • (ναυτ.) ή αρματωσιά, ονομάζεται έτσι όλος ο εξοπλισμός του σκάφους, ιστοί, κεραίες, σχοινιά, αλυσίδες: α) [για ιστιοφόρα] τα ιστία (πανιά), τα άλμπουρα (ή άρμπουρα) δηλαδή όλα τα ξύλινα στοιχεία (ο ιστός και τα οριζόντια ξύλα όπου στηρίζονται τα πανιά), καθώς και τα σχοινιά και τα συρματόσχοινα που χρησιμοποιούνται για να στηρίζουν τα άλμπουρα, β) το σύνολο των σκευών και των μηχανημάτων (άγκυρες, βαρούλκα, αλυσίδες, γερανοί και πολύσπαστα των λέμβων, εργάτες κλπ.) που χρησιμοποιούνται για τις διάφορες εργασίες του πλοίου, κοινώς: εξάρτιση. 🕮 < μσν. εξαρτία.

εξάρτια και **ξάρτια,** τα, ουσ. [σπανίως στον ενικ. ξάρτι] • 1. (ναυτ.) σχοινιά που χρησιμεύουν για την υποστήριξη των ιστών και των επιστηλίων των ιστιοφόρων, κρεμάμενα, (φρ.) *«εξάρτια προβόλου (μπουπρέσου) και δορατίου (μπαστουνιού) / στήλης ιστού / κλίμακας / προφυλακτήρα»,* 2. τα σχοινιά που συνδέουν τις ακτίνες του ανεμόμυλου με τις άκρες του άξονα περιστροφής, η αρμποραδούρα. 🕮 < μσν. ξάρτι(ον).

εξαρτίζω, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) εφοδιάζω, εξοπλίζω πλοίο με τα απαραίτητα για την πλεύση του, αρματώνω. 🕮 < μτγν. ἐξαρτίζω < ἐξ + ἀρτίζω < αρχ. ἄρτιος.

εξαρτισμός, ο, ουσ. δες εξαρτία.

εξάρτυση, η, ουσ. • 1. (στρατ.) το σύνολο των ατομικών ειδών του στρατιώτη, εκτός από τον οπλισμό του, όταν αυτός βρίσκεται σε πορεία, δηλ. ο γυλιός και το περιεχόμενό του [σιτιοδόχη, παγούρι νερού, ζωστήρας, παλάσκες, τελαμώνας, φυσιγγιοθήκες, ξιφολόγχη, κ.λπ.], 2. (γενικότ.) το σύνολο των απαραίτητων εξαρτημάτων που μπορεί κάποιος, να φέρει μαζί για να πραγματοποιήσει ένα έργο. 🕮 < μτγν. ἐξάρτυσις < αρχ. ἐξαρτύω [= ετοιμάζω, εφοδιάζω, εξοπλίζω].

έξᾶς, ο, ουσ. δες εξάντας.

εξασθένηση, η, ουσ. • 1. η απώλεια των σωματικών δυνάμεων, το αδυνάτισμα, 2. η μείωση της έντασης, 3. (μτφ.) η μείωση της ισχύος. 🕮 < μσν. εξασθένη-σις > -ση.

εξάστερο, το, **εξάστρα,** η, ουσ. • 1. (αστρον.) ο αστερισμός της Πλειάδας, η Πούλια, 2. [ως επίθ.] αυτός που φέρει έξι αστέρια. 🕮 < ἕξ + ἀστήρ, γεν. -έρος.

εξατμίζω, ρ. [μετβ.] • 1. μετατρέπω ένα υγρό σώμα σε ατμό ή αέριο, 2. (μτφ.) αποδυναμώνω και εξαφανίζω κάτι, αφανίζω. 🕮 < αρχ. ἐξατμίζω.

εξάτμιση, η, ουσ. • 1. (φυσ.) μετατροπή ενός υγρού σε ατμό ή άλλο αέριο: α) χωρίς τη διαδικασία του βρασμού, ατμοποίηση, ή β) με επίδραση υψηλής θερμοκρασίας, 2. (μτφ.) η ολοκληρωτική εξαφάνιση, αφανισμός, 3. (μηχανολ.) εξάρτημα μηχανής εσωτερικής καύσης, από το οποίο ελευθερώνονται στην ατμόσφαιρα τα καυσαέρια, 4. (μτφ.) η σταδιακή εξαφάνιση. 🕮 < μτγν. ἐξάτμι(σις) -ση.

εξατμιστήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) 1. συσκευή με την οποία πραγματοποιείται η εξάτμιση, 2. συσκευή αφαλάτωσης πόσιμου νερού από θαλασσινό, 3. συσκευή απελευθέρωσης αιθέριων ελαίων για τον αρωματισμό και καθαρισμό του χώρου, 4. συσκευή για την αποξήρανση του γάλακτος, 5. συσκευή πετρελαιομηχανών για μετατροπή του ακάθαρτου πετρελαίου σε ατμό, 6. (τεχνολ.) [φρ.] *«Εξατμιστήρες Μακρού Χρόνου Παραμονής / Βραχέων Κατακόρυφων Σωλήνων / Ανοικτού Δοχείου / Φυσικής Κυκλοφορίας Οριζόντιων Σωλήνων / Εξαναγκασμένης Κυκλοφορίας / Ηλιακοί Ανοικτής Δεξαμενής / Πίπτοντος Λεπτού Στρώματος / Ανερχόμενου Λεπτού Στρώματος / με Πλάκες / Αναδευόμενου Λεπτού Στρώματος / Φυγοκεντρικοί / Πολλαπλών Βαθμίδων με Τροφοδότηση Ομορροής / Πολλαπλών Βαθμίδων σε Αντιρροή / Ανασυμπίεσης Ατμών / Αντλίας Θερμότητας / περιστροφικοί».* 🕮 < εξατμίζω < εξ + ατμός + τήρας.

εξατμισόμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) μετεωρολογικό όργανο εδάφους με το οποίο μετρούμε την ποσότητα του εξατμιζόμενου νερού στη διάρκεια του χρόνου που έγινε η εξάτμιση. 🕮 < εξάτμισ(η) + -ο- + μέτρο(ν).

εξαφανίζω, ρ. • [μετβ.] 1. κάνω κάτι ή κάποιον να μη φαίνεται, να είναι αόρατος, αθέατος, εξαλείφω, 2. κρύβω κάτι με αποτελεσματικό τρόπο, 3. προκαλώ ολοκληρωτική καταστροφή, εξολοθρεύω, 4. (νομ.) αναιρώ

δικαστική απόφαση, 5. [αμετβ.] (μέσ.) *εξαφανίζομαι*, α) σταματώ να υπάρχω, β) χάνομαι απρόσμενα, γ) κρύβομαι. 🕮 < αρχ. ἐξαφανίζω [= καταστρέφω τελείως.

εξαφάνιση, η, ουσ. • η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του εξαφανίζω: 1. το να μη διακρίνεται κάποιος ή κάτι, εξάλειψη, 2. απόκρυψη πράγματος, 3. η ολοκληρωτική καταστροφή, εξολόθρευση, εξόντωση, αφανισμός. 🕮 < μτγν. εξαφάνι(σις) > -ση.

(ε)ξαφρίζω, ρ. [μετβ.] • 1. αφαιρώ τον αφρό από την επιφάνεια υγρού που βράζει, 2. (μτφ.) κλέβω. 🕮 < μτγν. ἐξαφρίζω.

εξέδρα, η, ουσ. • επίπεδη και υπερυψωμένη κατασκευή, συνήθως ξύλινη ή μεταλλική, που εξυπηρετεί εκείνους που θέλουν να βλέπουν από ψηλά ή για να φαίνονται καλύτερα από άλλους που βρίσκονται σε χαμηλότερα επίπεδα π.χ.: 1. εξέδρα καταδύσεων σε πισίνες για πραγματοποίηση αλμάτων από κολυμβητές, 2. εξέδρα επισήμων σε παρελάσεις, 3. εξέδρα άντλησης πετρελαίου, 4. εξέδρα καθισμάτων σε γηπεδικούς, κλειστούς ή ανοικτούς, χώρους, 5. εξέδρα για συναυλιακές εκδηλώσεις, 6. εξέδρα εκτόξευσης διαστημοπλοίου / πυραύλου / εξέδρα drone, 7. εξέδρα αποβίβασης ή επιβίβασης σε θαλάσσια περιοχή η οποία συνδέεται με την ξηρά με διάδρομο. 🕮 < αρχ. ἐξέδρα [= ταράτσα σκεπαστή με καθίσματα, βοηθητικό οίκημα, καλύβα, στοά] < ἐξ + ἕδρα.

εξέλαση, η, ουσ. • (μεταλλ.) κατεργασία μεταλλικού φύλλου το οποίο περνιέται ανάμεσα από δύο περιστρεφόμενους ατσάλινους κυλίνδρους [αλλιώς ράουλα] ενός ηλεκτροκίνητου κυλίνδρου, έτσι ώστε να λεπτύνει και συγχρόνως να αποκτήσει μεγαλύτερο μήκος, 1. (μσν.) επίταξη για πολεμικούς σκοπούς, 2. (αρχ.) 1. έξωση, εξορία, 2. εκστρατεία. 🕮 < αρχ. ἐξέλασις < ἐξ-ἐλαύνω, [= οδηγώ έξω από].

εξέλικτρο, το, ουσ. • α) κυλινδρική βάση περιτυλίγματος σχοινιών, καλωδίων, συρματόσχοινων, είδος βαρούλκου σε πλοίο, αλλά κοινώς και κουβαρίστρα, σβίγγα, ανέμη, β) βάση περιστροφής δρομόμετρου. 🕮 < αρχ. ἐξέλικτρον.

εξέλιξη, η, ουσ. • 1. σύνολο διαδοχικών σταδίων σε φαινόμενα ή καταστάσεις ή γεγονότα με χαρακτηριστικό στοιχείο τη μετάβαση από την απλή μορφή στη σύνθετη, 2. (βιολ.) προσαρμοστική διαφοροποίηση οργανισμών έμβιων όντων σε βάθος χρόνου, 3. (φιλοσ.) φιλοσοφικό σύστημα που στηρίζεται στη *«θεωρία της εξέλιξης»*, 4. ξετύλιγμα, ανέλιξη, ανάπτυξη, 5. (για πρόσωπα) η επαγγελματική πρόοδος, ιδίως, η άνοδος στην υπαλληλική ιεραρχία. 🕮 < αρχ. ἐξέλιξις [= ξετύλιγμα, ανάπτυξη], σημδ. αγγλ. evolution.

εξερεύνηση, η, ουσ. • 1. σχολαστική επιτόπια έρευνα μιας άγνωστης, συνήθως, περιοχής της γης, 2. λεπτομερής εξέταση ενός αντικειμένου με τη βοήθεια επιστημονικών εργαλείων, διερεύνηση. 🕮 < μτγν. ἐξερεύνη(σις) [= προσεχτική έρευνα, διερεύνηση] + -ση.

εξερευνητής, ο, **-ήτρια,** η, ουσ. • αυτός που επισκέπτεται άγνωστες περιοχές της Γης με σκοπό την επιστημονική έρευνα και τον εμπλουτισμό των προσωπικών του γνώσεων. 🕮 < εξερευνη-της, εξερευνή-τρια, γαλλ. explorateur.

εξερευνητικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που γίνεται για αναζήτηση νέων περιοχών που είναι κατάλληλος για εξερεύνηση, (φρ.) *«εξερευνητική αποστολή», «εξερευνητικό πλοίο - exploration boat / διαστημόπλοιο», «εξερευνητικός σύλλογος / όμιλος / μηχανισμός».* 🕮 < ἐξερευνητικός [= ιδανικός για κατάσκοπος].

εξερευνώ, ρ. [μετβ.] • 1. ερευνώ εξονυχιστικά κάποιον τόπο, για να γνωρίσω τις ιδιαιτερότητές του, τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά του, 2. μελετώ εμπεριστατωμένα και με επιστημονικό τρόπο ένα θέμα. 🕮 < αρχ. ἐξερευνάω, -ῶ < ἐξ + ἐρευνάω, -ῶ < ἔρευνα < ἔρομαι, σημδ. από τη γαλλ. explorer. ⊙ εξερεύνηση, εξερευνητής, εξερευνητικός.

εξετάζω, ρ. [μετβ.] • 1. κοιτάζω κάτι με ιδιαίτερη προσοχή δηλ. ερευνητικά, 2. μελετώ κάτι προσεχτικά για να καταλήξω σε συμπεράσματα, 3. υποβάλλω κάποιον σε γραπτές ή προφορικές ερωτήσεις ή σε πρακτικές ασκήσεις, προκειμένου να βεβαιωθώ ότι ο εξεταζόμενος γνωρίζει το γνωστικό αντικείμενο που διδάχτηκε, 4. (ιατρ.) προσπαθώ να διαγνώσω από τι πάσχει ο ασθενής, 5. (νομ.) ανακρίνω κάποιον που είναι κατηγορούμενος, ύποπτος κ.λπ. 🕮 < αρχ. ἐξετάζω < ἐξ +

ετάζω [για την 4η και 5η ερμ. σημδ. από τη γαλλ. examiner ή την αγγλ. examine]. ⊙ εξεταστής, εξέταση, εξεταστέος, εξεταστικός, εξέταστρα. O αντεξετάζω, αυτοεξετάζομαι, επανεξετάζω, καλοεξετάζω, συνεξετάζω.

εξέταση, η, ουσ. • 1. λεπτομερειακή έρευνα, μελέτη, έλεγχος, εξακρίβωση, 2. κατάθεση μάρτυρα, ανάκριση, 3. (ιατρ.) το σύνολο των διερευνητικών ενεργειών για ορθή κρίση και διάγνωση, 4. [πληθ.] *εξετάσεις*, γραπτές ή προφορικές ή πρακτικές δοκιμασίες για πιστοποίηση γνώσεων. 🕮 < αρχ. ἐξέτα(σις) -ση, [για την 3η και 4η ερμ.] σημδ. από τη γαλλ. examen.

εξεταστής, ο, **εξετάστρια,** η, ουσ. • πρόσωπο που διεξάγει τις εξετάσεις για πιστοποίηση γνώσεων των μαθητευόμενων ή για καταγραφή επικίνδυνων περιστατικών, δυστυχημάτων ή ατυχημάτων, ελεγκτής. 🕮 < αρχ. ἐξεταστής, σημδ. από τη γαλλ. examinateur.

εξήρης, η, ουσ. • (ναυπ.) μεγάλο κωπήλατο πολεμικό πλοίο με 6 σειρές κουπιών [3+3 για κάθε πλευρά] και σε κάθε κουπί 2 ερέτες, διέθετε 500 άτομα πλήρωμα, ενώ κατασκευαστικά έφερε έναν κεντρικό ιστό με τετράγωνο πανί, κι ένα μικρότερο αντίστοιχα στην πλώρη, η επιχειρησιακή του δυνατότητα εστιαζόταν σε αποβατικές δράσεις. 🕮 < αρχ. ἡ ἑξήρης < ἕξ + [κατάλ. επιθ.] -ήρης < ἐρ-έσσω [= σπεύδω τραβώντας κουπί].

εξίσωση, η, ουσ. • 1. το να γίνεται κάτι ίσο με κάτι άλλο, 2. (μαθημ.) ισότητα που αποτελείται από γνωστούς και άγνωστους παράγοντες και επαληθεύεται με την πορεία των αλγεβρικών πράξεων (φρ.) *«αλγεβρική / γραμμική / εκθετική / χημική / διαφορική / κυματική / παραμετρική / υπερβατική / πρώτου και δεύτερου βαθμού εξίσωση»*. 🕮 < μτγν. ἐξίσω(σις) -ση.

εξισωτής, ο, ουσ. • 1. αυτός που εξισώνει, που επιδιώκει να καταστήσει κάτι ίσο με κάτι άλλο ή κάποιους μεταξύ τους ίσους, 2. (ηλεκτρολ.) σύστημα με το οποίο πραγματοποιείται η εξίσωση τάσεων στο δίκτυο, 3. (ιστορ.) α) Ρωμαίος αξιωματούχος που φρόντιζε την δίκαιη κατανομή φόρων στους πολίτες, β) ονομασία ειδικού υπαλλήλου στο Βυζάντιο. 🕮 < εξισώνω.

εξόγκωμα, το, ουσ. • 1. ορατή προεξοχή, όγκος που προεξέχει, 2. (ειδικότ.) πρήξιμο στην επιφάνεια του δέρματος, οίδημα, φούσκωμα. 🕮 < αρχ. ἐξόγκωμα < ἐξ-ογκόω [= κάνω κάτι να πρηστεί, να φουσκώσει].

εξόγκωση, η, ουσ. • 1. διόγκωση σώματος, 2. (μτφ.) μεγαλοποίηση, παραφούσκωμα, 3. εξόγκωμα. 🕮 < μτγν. ἐξόγκω(σις) -ση.

εξογκώνω, ρ. [μετβ.] • 1. αυξάνω σε όγκο, διογκώνω, 2. πρήζω, φουσκώνω, 3. (μτφ.) μεγαλοποιώ. 🕮 < αρχ. ἐξογκ(όω, -ῶ) + -ώνω.

έξοδο, το, ουσ. • 1. χρηματικό ποσό που δαπανά κανείς για αγορά προϊόντων, για επένδυση κ.λπ. αντών. έσοδο, 2. (φρ.) *«οδοιπορικά έξοδα»*, χρηματική αποζημίωση που καταβάλλεται σε εργαζόμενο υπηρεσίας για μετακίνηση, διατροφή και διαμονή εκτός έδρας, *«δικαστικά έξοδα»*, δαπάνες που βαρύνουν τους διάδικους, *«μεγάλα / μικρά / τακτικά / έκτακτα / γενικά / ειδικά / καθημερινά / μηνιαία / ετήσια / πρόσθετα / τρέχοντα / ατομικά / οικογενειακά / βασιλικά έξοδα και πολλά άλλα»*, *«έξοδα αποθήκευσης / απόπλου / εκμετάλλευσης / εκφορτώσεως / επισκευής / ερματισμού / λειτουργίας / καυσίμων / ταξιδιού»*. 🕮 < μσν. έξοδον.

έξοδος, η, ουσ. • 1. το σημείο από όπου βγαίνει κάποιος, (φρ.) *«έξοδος κινδύνου»*, 2. η μετάβαση από έναν εσωτερικό χώρο προς κάποιον άλλο εξωτερικό, 3. το τερματικό σημείο κάποιας διώρυγας, σήραγγας κ.λπ. 4. (στρατ.) μαζική επίθεση πολιορκημένων για απεγκλωβισμό τους, 5. μαζική μετακίνηση πολιτών από ένα σημείο της χώρας προς κάποιο άλλο για διάφορους λόγους π.χ.: εκδρομή σε βουνό ή θάλασσα, για εκλογικούς σκοπούς, θρησκευτικές, πολιτικές, πολιτιστικές, ψυχαγωγικές αποδράσεις κ.λπ. 6. (πληροφ.) α) ο τερματισμός των εργασιακών αναγκών ή το στάδιο της λήψης ή της αποστολής ή της αποθήκευσης των αποτελεσμάτων μιας υπολογιστικής διαδικασίας, β) το σημείο επαφής επικοινωνίας ενός υπολογιστή με τις περιφερειακές συσκευές του συστήματος, 7. (φιλολ.) το τελευταίο στάσιμο της αρχαίας τραγωδίας, όταν δηλ. ο χορός αποχωρεί από τη σκηνή, 8. (ηλεκτρολ.) το ένα από τα δύο άκρα κάθε ηλεκτρικής διά-

ταξης από το οποίο εξέρχεται το ηλεκτρικό ρεύμα, (φρ. + εκφρ.) *«κύκλωμα / λυχνία / μετασχηματιστής / όργανο μέτρησης τάσης / παραμόρφωση μεταξύ εισόδου και / πηνίο φραγμού / ρεύμα / στάδιο / τάση / φορτίο εξόδου»,* 9. [ως κυρ. όν.:] *Έξοδος,* α) (θρησκ.) ονομασία του δεύτερου βιβλίου της Παλαιάς Διαθήκης, β) (ιστορ.) η πραγματοποίηση της διαφυγής των πολιορκημένων κατοίκων του Μεσολογγίου το 1826. 🕮 < αρχ. ἔξ-οδος.

εξοδούχος, ο/η, ουσ. • στρατιώτης ή χαμηλόβαθμος στρατιωτικός που έχει λάβει ολιγόωρη άδεια εξόδου από το χώρο υπηρεσίας του. 🕮 < έξοδος + -ούχος.

εξοκέλλω, ρ. [μετβ.] • 1. (ναυτ.) ναυαγώ στην ακτή, πέφτω έξω στην ξηρά, προσαράζω, 2. (μτφ.) παρεκκλίνω από τον ορθό τρόπο ζωής, παραστρατώ, παρεκτρέπομαι. 🕮 < αρχ. ἐξοκέλλω < ἐξ + ὀκέλλω [= ρίχνω το πλοίο στην ακτή].

εξολκέας, ο, ουσ. • 1. (εργαλ.) εργαλείο με το οποίο τραβιέται κάτι προς τα έξω που είναι

σφηνωμένο ή προσαρμοσμένο με πίεση, 2. χαλύβδινο εξάρτημα του κλείστρου των όπλων, που βγάζει από τη θαλάμη τον κενό κάλυκα ύστερα από κάθε πυροβολισμό. 🕮 < εξ- + [αρχ.] ὁλκ(ή) [= τράβηγμα] + -εύς > -έας, μτφρδ. από τη γαλλ. extra cteur.

εξοπλίζω, ρ. [μετβ.] • 1. εφοδιάζω, με όπλα και άλλο πολεμικό υλικό, τους εμπλεκόμενους, αρματώνω, 2. εφοδιάζω με τα απαραίτητα υλικά και αγαθά τους φορείς που τα έχουν ανάγκη, 3. (για πλοία) εφοδιάζω σκάφος με όλα τα αναγκαία για ταξίδι ή για πόλεμο. 🕮 < αρχ. ἐξοπλίζω.

εξοπλισμός, ο, και **εξόπλιση,** η, ουσ. • 1. εφοδιασμός κράτους με όπλα και άλλα πολεμικά εφόδια απαραίτητα για την άμυνα της χώρας αλλά και για τις πολεμικές συγκρούσεις, αντών. αφοπλισμός, 2. (μτφ.) εφοδιασμός με τα απαραίτητα αντικείμενα (όργανα, μηχανήματα, εξαρτήματα, εργαλεία, σκεύη, τρόφιμα, κ.λπ.) για την εύρυθμη και αποτελεσματική λειτουργία του φορέα, του οργανισμού, του εργοστασίου, της επιχείρησης, της εταιρείας κ.λπ. 3. (ναυτ.) εφοδιασμός πλοίου με τα αναγκαία για το ταξίδι του, συνών. εξάρτυση, εξαρτισμός, εφόπλιση, αρμάτωμα. 🕮 < εξοπλισ- (< εξοπλίζω) + -μός.

εξορμίζω, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) βγάζω το σκάφος από το αγκυροβόλιο, από το λιμάνι, στο πέλαγος, το βγάζω *α ράδο*, αντών. καθορμίζω, αγκυροβολώ, αράζω, [αμετβ.] (μέσ.) *εξορμίζομαι*, βγαίνω από το λιμάνι, αποπλέω, αντών. ελλιμενίζομαι, προσορμίζομαι. 🕮 < αρχ. ἐξ-ορμίζω [= βγάζω έξω από το λιμάνι] ἐξ + [αρχ.] ὁρμίζω < ὅρμος. ⊙ εξόρμιση.

εξόρμιση, η, ουσ. • (ναυτ.) η έξοδος από το λιμάνι, συνών. έκπλους, απόπλους, αντών. εισόρμηση, άραγμα. 🕮 < εξορμίζω [δες λ.].

εξουδετερώνω, ρ. [μετβ.] • 1. εξαφανίζω τις βλαπτικές ιδιότητες ενός πράγματος ή τις αρνητικές συνέπειες ενός φαινομένου, μιας ενέργειας κ.λπ. 2. (χημ.) προκαλώ εξουδετέρωση μετατρέποντας π.χ. ένα διάλυμα σε ουδέτερο. 🕮 < εξ- + ουδέτερ(ος) + -ώνω. ⊙ εξουδετέρωση, εξουδετερωτικός.

εξουσιοδότηση, η, ουσ. • 1. παραχώρηση εξουσίας σε κάποιον ή του δικαιώματος της ελεύθερης επιλογής και δράσης του για να ενεργεί όμως για λογαριασμό του παρόχου, πληρεξουσιότητα, 2. (νομ.) το έγγραφο που πιστοποιεί την δυνατότητα αντιπροσώπευσης από άλλο άτομο, 3. (ειδικότ.) *«νομοθετική εξουσιοδότηση»,* η ανάθεση του δικαιώματος από το κοινοβούλιο στην κυβέρνηση να εκδίδει νομοθετικά διατάγματα, *«διοικητική εξουσιοδότηση»,* η μεταβίβαση αρμοδιοτήτων από ένα όργανο της διοίκησης σε άλλο. 🕮 < εξουσιοδοτώ < εξουσία + [αρχ.] δοτῶ < δίδωμι [= δίνω, αποδίδω, δωρίζω, χαρίζω].

εξόφληση, η, ουσ. • 1. πληρωμή χρέους, απόσβεση χρέους, 2. (μτφ.) εκπλήρωση υποχρέωσης, ρύθμιση, τακτοποίηση. 🕮 < εξοφλη- (< εξοφλώ) -σις > -ση.

εξοφλητήριο, το, ουσ. • έγγραφο που πιστοποιεί την εξόφληση κάποιου χρέους. 🕮 < εξοφλη- (< εξοφλώ) -τήριος.

εξοφλώ και **ξοφλώ,** ρ. [μετβ.] • 1. ξεπληρώνω χρέος στο σύνολό του, διακανονίζω, 2. (μτφ.) εκπληρώνω υπόσχεση ή υποχρέωση, 3. ανταποδίδω εξυπηρέτηση ή ευεργεσία που μου έγινε στο παρελθόν. 🕮 < εξ- + [αρχ.] -ὀφλῶ / ὀφλεῖν, απαρέμφατο αορ. β΄ του

ὀφείλω [= χρωστώ]. ⊙ εξόφληση, εξοφλήσιμος, εξοφλητήριος.

εξπρές, το, άκλ. ουσ. • 1. (τεχνολ.) αμαξοστοιχία που διανύει την απόσταση πολύ γρήγορα, χωρίς ενδιάμεσες στάσεις, 2. (γενικότ.) κάθε γρήγορος τρόπος μεταφοράς, 3. (ως επίρρ.) χαρακτηρισμός ταχυδρομικών επιστολών και δεμάτων για γρήγορη παράδοση. 🕮 < αγγλ. και γαλλ. express [= ταχύς] < λατιν. expressus < exprimo [= πιέζω, τυπώνω].

εξώθερμη αντίδραση, η, • (φυσ.) χημική αντίδραση η οποία ελευθερώνει ενέργεια στο περιβάλλον κατά την πραγματοποίησή της εμφανίζοντας φως ή θερμότητα, αντών. ενδόθερμη αντίδραση.

εξωλέμβιος, -α, -ο, επίθ. • 1. για μηχανή – κινητήρα που προσαρμόζεται στην πρύμνη βάρκας έτσι ώστε να βρίσκεται έξω από το νερό και μόνο η φτερωτή εντός, 2. (ως ουσ.) *η εξωλέμβιος,* για βάρκα με εξωλέμβιο κινητήρα. 🕮 < έξω- + λέμβ(ος), μτφρδ. από την αγγλ. outboard motor.

εξωστήρας, ο, ουσ. • 1. κοντός δοκός με την οποία σπρώχνουν τις σχεδίες από την παραλία προς το νερό, 2. (εργαλ.) εξολκέας. 🕮 < έξω + [αρχ.] στῆρ [= στητός].

εξώστης, ο, ουσ. • 1. το μπαλκόνι, προεξοχή οικοδομήματος που προστατεύεται από κάγκελα και επικοινωνεί με τον εσωτερικό χώρο με μπαλκονόπορτα, βεράντα, 2. (αρχιτ.) τμήμα θεατρικής ή κινηματογραφικής αίθουσας που βρίσκεται ψηλότερα από την πλατεία και απέναντι από τη σκηνή ή την οθόνη, υπερώο, 3. (ναυτ.) πρόσθετο κατασκεύασμα στην πρύμνη του πλοίου και κοντά στα ενδιαιτήματα του καπετάνιου ή του ναυάρχου, αν πρόκειται για πολεμικό σκάφος, για χρήση από τον πλοίαρχο, 4. (εκκλ.) υπερώο στο χώρο της εκκλησίας, ο γνωστός μας γυναικωνίτης. 🕮 < μσν. εξώστης < αρχ. ἐξώστης < ἐξωθ-έω, -ῶ, [για τη 2η ερμ.] < ιταλ. balcone.

εξώσφαιρα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) το ανώτατο και τελευταίο στρώμα της ατμόσφαιρας, βρίσκεται πάνω από την Θερμόσφαιρα και τα όρια του επεκτείνονται μέχρι τα 5.000 χλμ. περίπου από την επιφάνεια της Γης, χαρακτηρίζεται από πάρα πολύ μικρή πυκνότητα. 🕮 < αγγλ. exosphere < exo- [= εξω-] + [αρχ.] σφαῖρα.

εξωτερικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που βρίσκεται έξω, συνήθως, από κάποιο κλειστό χώρο, αντών. εσωτερικός, 2. αυτός που αναφέρεται σε ότι βρίσκεται στον χώρο εκτός του οικήματος, 3. αυτός που αναφέρεται στις ξένες χώρες και στις σχέσεις μαζί τους, 4. αυτός που δεν είναι οικότροφος, 5. (φιλοσ.) αυτός που υπάρχει έξω από τη συνείδηση, έξω από το Εγώ, 6. (μτφ.) ο επιφανειακός, ο επιπόλαιος, 7. (το ουδ. ως ουσ.) *το εξωτερικό,* α) όλες οι άλλες χώρες εκτός από τη δική μας, η αλλοδαπή, η ξενιτιά, τα ξένα, β) η πρόσοψη κτηρίου, 8. (φρ. και εκφρ.) *«εξωτερική αρμοκαλύπτρα / εισαγωγή / επικάλυψη / προπορεία / σειρά ελασμάτων ή επηγκενίδων», «εξωτερικό εμπόριο / επαγώγιμο / κύκλωμα / μέγιστο μήκος ή πλάτος πλοίου / μεταλλικό περίβλημα σκάφους / ξύλινο περίβλημα σκάφους / περίβλημα καπνοδόχου ή λέβητα κ.λπ.», «εξωτερικός σκληρός δίσκος / λιμένας».* 🕮 < αρχ. ἐξωτερικός.

επαγωγέας, ο, ουσ. • (ηλεκτρολ.) σύστημα ηλεκτρομηχανής [πηνίο] που παράγει μαγνητικό πεδίο και επιδρά επαγωγικά αναπτύσσοντας ηλεκτρικό ρεύμα. 🕮 < καθαρ. επαγωγεύς < επαγωγή, μτφρδ. από τη γαλλ. inducteur.

επαγωγή, η, ουσ. • 1. (ηλεκτρολ.) διέγερση ηλεκτρικής τάσης σε κύκλωμα με μεταβολή της μαγνητικής ροής που περιβάλλει το κύκλωμα αυτό, (φρ.) *«ηλεκτρική / μαγνητική / ηλεκτρομαγνητική / αμοιβαία επαγωγή»,* 2. (νομ.) λήψη του αποτελέσματος μιας δικαστικής ενέργειας μέσω συμμετοχής σε αυτήν, 3. (μαθημ.) συμπέρασμα από ειδικότερες περιπτώσεις για γενικότερη, 4. (φιλοσ.) ή *επαγωγικός λογισμός,* και συχνά *επαγωγική λογική,* λειτουργία του ανθρώπινου λογισμού, σύμφωνα με την οποία οι υποθετικές προτάσεις ενός επιχειρήματος συνδράμουν στην εξαγωγή συμπεράσματος χωρίς όμως να το νομιμοποιούν. 🕮 < αρχ. ἐπαγωγή [= 1. εισαγωγή, (αν)εφοδιασμός, 2. έλευση προς βοήθεια κάποιου, 3. έλξη, θέλγητρο, γοητεία], [για την 1η ερμ.] ο επιστ. όρος σημδ. από την αγγλ. induction.

επαγώγιμο, το, ουσ. • (ηλεκτρολ.) τμήμα της ηλεκτρικής μηχανής, όπου παράγεται εξ επαγωγής ηλεκτρεγερτική δύναμη, η οποία προκαλεί την παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος, (φρ.) *«κύκλωμα / αντίδραση / αντίσταση / διάκενο / περιέλιξη / πηνίο επαγώγιμου».* 🕮 < επαγωγή.

επαίρω, ρ. [μετβ.] • 1. σηκώνω κάτι ψηλά, υψώνω, (φρ.) *«επαίρω ιστίο [= πανί] / την σημαία / σήμα»,* αντών. υποστέλλω, 2. [αμετβ.] α) *επαίρομαι*, σηκώνομαι ψηλά, β) (μτφ.) περηφανεύομαι. 🕮 < αρχ. ἐπαίρω < ἐπ(ί) + αἴρω. ⊙ έπαρση.

έπαθλο, το, ουσ. • βραβείο που απονέμεται στο νικητή αθλητικών αγώνων ή διαγωνισμών. 🕮 < αρχ. ἔπαθλον < ἐπ(ί) + ἆθλος [= κατόρθωμα, επίτευγμα, βραβείο].

επακόντιο, το, ουσ. • (ναυτ.) ειδικό μεταλλικό άγκιστρο, εμπρός και πίσω μέρος των λεμβών, για να δένονται αυτές με παλαμάρι στις αποβάθρες ή στα πλοία, γάντζος. 🕮 < επ(ί) + ακόντιο.

επακτή, η, ουσ. • (αστρον.) ο αριθμός των ημερών της σελήνης την 22η Μαρτίου κάθε έτους (ίδιος μ' αυτόν της 1ης Ιανουαρίου), που είναι χρήσιμος για τον προσδιορισμό της ημερομηνίας του Πάσχα, αλλιώς *«θεμέλιο σελήνης»*, (φρ.) *«ἐπακταὶ ἡμέραι»* - οι εμβόλιμες ημέρες, δηλ. οι πέντε ημέρες που πρόσθεταν οι αρχαίοι Αιγύπτιοι στο τέλος κάθε έτους, για να συμπληρωθεί ο αριθμός των 365 ημερών. 🕮 ουσιαστικοποιημένο θηλυκό του επιθέτου: επακτός, -ή, -ό, [= αυτός που εισάγεται από έξω] < αρχ. ἐπακτός [= ο εισαγόμενος] *«επακτός όρκος»* < ἐπάγω < ἐπί + ἄγω [= οδηγώ].

επάκτιος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που βρίσκεται στην ακτή ή κοντά στην ακτή, συνών. παράλιος, παραθαλάσσιος, (φρ.) *«επάκτια γνωρίσματα»,* μόνιμα και ορατά από τη θάλασσα σημεία των ακτών (φυσικά ή τεχνητά), που χρησιμεύουν στον προσανατολισμό των ναυτικών και των αλιέων, *«επάκτιος ραδιοσταθμός / σταθμός ραντάρ / άμυνα», «επάκτιο πυροβολείο / πυροβολικό / οχυρό»,* [ως κύρ. όν.] *Έπάκτιος*, προσωνύμιο του θεού Ερμή στη Σικυώνα. 🕮 < αρχ. ἐπάκτιος < ἐπ(ι)- + ἄκτιος [< ἀκτ(ή)] + -ιος.

επαλείφω, ρ. [μετβ.] • αλείφω μια επιφάνεια με λιπαρή ή κάποια άλλη ουσία για προστασία. 🕮 < αρχ. ἐπαλείφω. ⊙ επάλειψη.

επάλειψη, η, ουσ. • 1. το άλειμμα μιας επιφάνειας με λιπαρή ή κάποια άλλη ουσία για προστασία, 2. (ναυτ.) α) το βάψιμο των μεταλλικών υφάλων του πλοίου με μεταλλική βαφή, ή β) επίχριση της βάρκας με πίσσα, 3. (ιατρ.) άλειμμα του δέρματος με φαρμακευτική αλοιφή για θεραπευτικούς ή αισθητικούς λόγους. 🕮 < μτγν. ἐπάλειψις (-σις > -ση) [= επίχριση, άλειμμα] < αρχ. ἐπαλείφω.

επαλήθευση, η, ουσ. • η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του επαληθεύω: 1. η διαπίστωση της αλήθειας μετά από εμπεριστατωμένο έλεγχο, εξακρίβωση, συνών. επιβεβαίωση, 2. πραγματοποίηση κάποιας ευχής, μαντείας κ.λπ., εκπλήρωση. 🕮 < μσν. επαλήθευ(σις) > -ση.

επαληθεύω, ρ. [μετβ.] • διαπιστώνω ή αποδεικνύω πως κάτι είναι αληθινό, σωστό ή ακριβές, (παθ.φ.) *επαληθεύομαι*, αποδεικνύομαι αξιόπιστος στα όσα έχω πει ή κάνει. 🕮 < αρχ. ἐπαληθεύω [= βεβαιώνω την ορθότητα]. ⊙ επαλήθευση, επαληθευτικός.

επανάγω, ρ. [μετβ.] • 1. φέρνω κάτι ή κάποιον σε προηγούμενη θέση ή κατάσταση, επαναφέρω, 2. (ναυτ.) οδηγώ πάλι το πλοίο στη θάλασσα, 3. (νομ.) εφεσιβάλλω δικαστική απόφαση. 🕮 < επ(ί) + ανά + [αρχ.] ἄγω [= οδηγώ].

επαναγωγή, η, ουσ. • η ενέργεια και το αποτέλεσμα του επανάγω [δες λ.]: 1. η μεταφορά σε προηγούμενη θέση, 2. (νομ.) η επαναφορά μίας δικαστικής απόφασης για επανάκριση, έφεση. 🕮 < αρχ. ἐπαναγωγή < ἐπαν- [< ἐπί + ἀνά] + ἀγωγή [< ἄγω].

επανακτώ, ρ. [μετβ.] • αποκτώ και πάλι κάτι που έχασα, ανακτώ. 🕮 < μτγν. ἐπανακτῶμαι.

επαναλαμβάνω, ρ. [μετβ.] • 1. λέω ή κάνω κάτι ο ίδιος για δεύτερη φορά, ξαναλέω, ξανακάνω, 2. κάνω επανάληψη μαθήματος ή του κειμένου ή των ασκήσεων. 🕮 < αρχ. ἐπαναλαμβάνω.

επαναλήπτης, ο, ουσ. • (τεχνολ.) ο τηλεφωνικός ενισχυτής που χρησιμοποιείται σε γραμμές μεγάλης απόστασης, συνών. αναγεννητής. 🕮 < επαναλήπτης < επαν- [< επί + ανά] + λήπτης.

επαναληπτικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που επαναλαμβάνεται για δεύτερη ή περισσότερες φορές, 2. αυτός που εκτελεί κάτι κατ' επανάληψη, (φρ.) *«επαναληπτικό όπλο / σήμα / τεστ».* 🕮 < επαν- [< επί + ανά] + λήπτ(ης) + [καταλ.] -ικός. ◈ επαναληπτικά και επαναληπτικώς [επίρρ.].

επαναπατρίζομαι, ρ. [αμετβ.] • επιστρέφω πίσω στην πατρίδα μετά από μακρόχρονη απουσία για διάφορος λόγους (επαγγελματικούς, κοινωνικούς, οικονομικούς, πολιτικούς κ.λπ.) και φροντίζω να εγκατασταθώ αντιμετωπίζοντας τη ζωή και το μέλλον με αισιοδοξία, αντών. εκπατρίζομαι. 🕮 < επί + ανά + πατρίς. ⊙ επαναπατρισμός.

επαναπλέω, ρ. [αμετβ.] • (ναυτ.) πλέω ξανά προς τα πίσω, επιστρέφω με το πλοίο στον τόπο από τον οποίο είχα αποπλεύσει, αντών. αποπλέω. 🕮 < επ(ί) + ανά + πλέω.

επανάπλους, ο, ουσ. • (ναυτ.) η ενέργεια και το αποτέλεσμα του επαναπλέω, η επιστροφή στο λιμάνι του απόπλου. 🕮 < επ(ί) + ανά + πλους [= ταξίδι με πλοίο].

επαναρχίζω, ρ. [μετβ.] • ξαναρχίζω. 🕮 < επ(ί) + αν(ά) + αρχίζω.

επαναστρέφω, ρ. [αμετβ.] • επιστρέφω, γυρίζω πίσω, επανέρχομαι. 🕮 < αρχ. ἐπαναστρέφω [= γυρίζω εναντίον κάποιου, στρέφομαι και επιστρέφω στην έφοδο].

επανασύνδεση, η, ουσ. • 1. η εκ νέου σύνδεση δύο ή περισσοτέρων πραγμάτων, 2. (μτφ.) ανανέωση των κοινωνικών ή οικογενειακών ή ερωτικών δεσμών με ανθρώπους από τους οποίους είχαμε απομακρυνθεί για κάποιο χρονικό διάστημα. 🕮 < επ(ί) + ανα- + σύνδε(σις) -ση.

επανασυνδέω, ρ. [μετβ.] • ξανασυνδέω δύο ή περισσότερα πράγματα που προηγουμένως είχαν αποσυνδεθεί, συνών. ανασυνδέω, ξαναδένω. 🕮 < επ(ί) + ανά + συν + [αρχ.] δέω [= δένω, σφίγγω, δεσμεύω, φυλακίζω]. ⊙ επανασύνδεση.

επανατάκτης, ο, ουσ. • (τεχνολ.) ισχυρό ελατήριο στον κιλλίβαντα πυροβόλου, που επαναφέρει αυτόματα τον σωλήνα στην αρχική του θέση γέμισης μετά από την κάθε βολή και την οπισθοδρόμηση που αυτή προκαλεί, επαναφορέας. 🕮 < μτγν. ἐπανατάσσω < [ἐπ(ι)- + ἀνά] + [αρχ.] τάσσω [= τακτοποιώ].

επαναφέρω, ρ. [μετβ.] • 1. μεταφέρω κάτι στην προηγούμενή του θέση ή κατάσταση, 2. (μτφ.) ξαναφέρνω ένα θέμα στην επικαιρότητα. 🕮 < επ(ί) + ανά + φέρω.

επαναφορά, η, ουσ. • 1. η επιστροφή στην προηγούμενη θέση ή κατάσταση, η επάνοδος, 2. (γραμμ.) σχήμα λόγου στο οποίο επαναλαμβάνουμε τις ίδιες λέξεις και φράσεις, 3. (μεταλλ.) μέθοδος θερμικής κατεργασίας βαμμένων μετάλλων που ολοκληρώνεται με βραδεία ψύξη για την καλύτερη διατήρηση της βαφής. 🕮 < αρχ. ἐπαναφορά, [για τη 2η ερμ.] μτγν, [για την 3η ερμ.] σημδ. από τη γαλλ. revenu.

επαναφορέας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) α) ισχυρό ελατήριο στον κιλλίβαντα πυροβόλου, που επαναφέρει αυτόματα τον σωλήνα στην αρχική του θέση γέμισης μετά από την κάθε βολή και την οπισθοδρόμηση που αυτή προκαλεί, επανατάκτης, β) είδος σούστας, γ) (φρ.) *«επαναφορέας φρένων (αυτοκινήτου) / σπειρώματος».* 🕮 < επαναφορά**.**

επαναφορτίζω, ρ. [μετβ.] • 1. ξαναφορτίζω, συνήθως, την μπαταρία, για να έχει η συσκευή περισσότερη ενέργεια, 2. (οικον.) ενισχύω χρηματικά προπληρωμένη κάρτα, 3. (μτφ.) αναζωογονώ. 🕮 < επ(ί) + ανα- + φορτίζω.

επαναφόρτιση, η, ουσ. • φόρτιση για άλλη μία φορά συσκευής, μπαταρίας, κάρτας, ηλεκτρονικού εισιτηρίου κ.λπ. 🕮 < επαναφορτίζω.

επανδρώνω, ρ. [μετβ.] • 1. τοποθετώ το αναγκαίο προσωπικό σε υπηρεσιακή μονάδα εργασίας όπως είναι ένα νοσοκομείο, σχολείο κ.λπ. στελεχώνω, 2. (ναυτ.) α) εκπαιδεύω το πλήρωμα σκάφους που πριν ήταν παροπλισμένο με σκοπό την ενεργοποίησή του, β) τοποθετώ πλήρωμα και επιτελείο σε εχθρικό πλοίο που αιχμαλωτίστηκε, 4. (φρ.) [μτχ. παθ. παρακ.] *«επανδρωμένο διαστημόπλοιο», «μη επανδρωμένη πτήση».* 🕮 < μτγν. ἐπανδρ(ῶ) [= γεμίζω με ανθρώπους] -ώνω σημδ. από την αγγλ. man.

επάνδρωση, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) τοποθέτηση πληρώματος σε σκάφος, 2. κάλυψη των αναγκών με προσωπικό σε δημόσιο φορέα εξυπηρέτησης, εκπαίδευσης και γενικότερα

σε τομέα παροχής υπηρεσιών, στελέχωση. 📖 < επάνδρωσις (< επανδρώνω) -σις > -ση.

επανεγγραφή, η, ουσ. • ξαναγράψιμο. 📖 < επ(ί) + αν(ά) + εγγραφή.

επανεγγράφω, ρ. [μετβ.] • 1. γράφω κάτι καινούργιο σε κασέτα, μαγνητοταινία, βιντεοταινία, CD, DVD, κάρτα μνήμης ή οποιοδήποτε άλλο επανεγγράψιμο μέσο στο οποίο είχε γίνει παλιότερα εγγραφή, 2. γράφω σε ξεπλυμένη περγαμηνή που εμπεριείχε κείμενο, 3. ξαναγράφω. 📖 < επ(ί) + αν(ά) + εγγράφω.

επανεισάγω, ρ. [μετβ.] • εισάγω εκ νέου από άλλο κράτος διάφορα αγαθά. 📖 < επ(ί) + αν(ά) + εισάγω < αρχ. εἰσάγω.

επανεισαγωγή, η, ουσ. • 1. η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του επανεισάγω, 2. η εκ νέου εισαγωγή, προσθήκη. 📖 < επ(ί) + αν(ά) + εισαγωγή.

επανεμφανίζω, ρ. [μετβ.] • εμφανίζω κάτι ξανά, επαναλαμβάνω την εμφάνισή του. 📖 < επ(ί) + αν(ά) + εμφανίζω.

επανεμφάνιση, η, ουσ. • επανάληψη εμφάνισης. 📖 < επ(ί) + αν(ά) + εμφάνι(σις) -ση.

επανεξάγω, ρ. [μετβ.] • εξάγω αγαθά εκ νέου. 📖 < επ(ί) + αν(ά) + εξάγω, μτφρδ. από τη γαλλ. réexporter. ⊙ επανεξαγωγή.

επανεξαγωγή, η, ουσ. • η εκ νέου εξαγωγή αγαθών. 📖 < επ(ί) + αν(ά) + εξαγωγή, μτφρδ. από τη γαλλ. réexportation.

επανεξετάζω, ρ. [μετβ.] • εξετάζω εκ νέου κάποιον ή κάτι. 📖 < επ(ί) + αν(ά) + εξετάζω, μτφρδ. από τη γαλλ. réexaminer.

επανεξέταση, η, ουσ. • επανάληψη εξέτασης. 📖 < επ(ί) + αν(ά) + εξέτα(σις) -ση.

επανορθώνω, ρ. [μετβ.] • 1. (μτφ.) επαναφέρω κάτι στην προηγούμενη καλή κατάστασή του, 2. μειώνω τις αρνητικές συνέπειες μιας πράξης μου με άλλη πράξη, 3. ξαναστήνω κάτι όρθιο. 📖 < αρχ. ἐπανορθ(ῶ) + -ώνω.

επανόρθωση, η, ουσ. • η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του επανορθώνω: 1. ηθική ικανοποίηση ή υλική αποζημίωση για προσβολή ή βλάβη που υπέστην, 2. (νομ.) [συνήθως στον πληθ.] *επανορθώσεις,* πολεμικές αποζημιώσεις που η νικήτρια χώρα επιβάλλει στην ηττηθείσα για τις καταστροφές που η τελευταία της προκάλεσε, 3. σχήμα λόγου, κατά το οποίο ο ομιλητής διορθώνει μία λέξη ή φράση με μια άλλη, που έχει παρόμοια σημασία και θεωρείται καταλληλότερη. 📖 < αρχ. ἐπανόρθω(σις) [γεν. -εως, = διόρθωση, αναθεώρηση] + -ση.

επανορθωτικό, το, ουσ. • (ναυτ.) το σήμα για επανόρθωση της τάξης. 📖 < επανόρθω(ση) + τικό.

επανωφόρι και **πανωφόρι** το, ουσ. • (ενδυμ.) γενικότερη ονομασία χοντρού ενδύματος συνήθως με μανίκια, το οποίο φοριέται πάνω από τ' άλλα ρούχα και καλύπτει το σώμα από τους ώμους και κάτω, για προφύλαξη από το κρύο ή τη βροχή, συνών. παλτό, επενδύτης. 📖 < μσν. επανωφόριν < επάνω + -φόρ(ος) -ι(ο)ν, και μσν. απανωφόρι(ν) [= εξωτερικό ένδυμα] < απανωφόριον < (α)πάνω + φορ(ώ) -ιον.

επαξόνιος, -ια, -ιο, επίθ. • αυτός που βρίσκεται ή στηρίζεται πάνω στον άξονα. 📖 < επί + άξων.

έπαρμα, το, ουσ. • 1. το μέρος εκείνο που προεξέχει από μία επιφάνεια, 2. (ιατρ.) προεξοχή οστού ή οργάνου του σώματος, 3. (ναυτ.) *«έπαρμα ιστίου»,* φούσκωμα που κάνουν τα μαζεμένα πανιά ιστιοφόρου μέσα από το περικάλυμμά τους. 📖 < αρχ. ἐπαίρω [= υψώνω] < ἐπί + αἴρω.

έπαρση, η, ουσ. • 1. ανύψωση, κυρίως της σημαίας, ψήλωμα, αντών. υποστολή, 2. (μτφ.) υπέρμετρη περηφάνια, συνών. αλαζονεία, υπεροψία, οίηση. 📖 < μτγν. ἔπαρσις < αρχ. ἐπαίρω [= υψώνω].

επάρτης, ο, ουσ. • (ναυτ.) συσκευή ή μηχανισμός για την ανύψωση βαρών, συνών. μαραβίλια, ενθέτης, (φρ.) *« επάρτης απλός / διπλός / με κρεμαστήρα / τέφρας».* 📖 < αρχ. ἐπαίρω [< ἐπ(ί) + αἴρω] + -της.

επαφή, η, ουσ. • 1. άγγιγμα, ψαύση, 2. το κοινό σημείο στο οποίο αγγίζουν δύο σώματα, 3. συνουσία, ερωτική πράξη, 4. (πολιτ.) έναρξη διαπραγματεύσεων, 5. (μτφ.) η επικοινωνία, 6. (στρατ.) οι πρώτες αψιμαχίες αντίπαλων δυνάμεων, 7. (φρ.) *«ανορθωτής / αντίσταση / δυναμικό / διακόπτης / μικρόφωνο / πτώση δυναμικού επαφής».* 📖 < μτγν. ἐπαφή.

επείγον, το, [ουσιαστικοποιημένο ουδέτερο της μετοχής ενεργητικού ενεστώτα επείγων, του ρήματος επείγω, αρχ. ἐπείγω] • χαρα-

κτηρισμός επιστολής ή τηλεγραφήματος ή δέματος ή εγγράφου που δηλώνει ότι αυτό πρέπει να επιδοθεί στον παραλήπτη τάχιστα.

επειγόντως, επίρρ. τροπικό • γρήγορα, βιαστικά, χωρίς καθυστέρηση, χωρίς χρονοτριβή. 🕮 < επειγόντ-ως < αρχ. ἐπείγω.

επέκταση, η, ουσ. [γεν. -σης και -σεως] • η διαδικασία ή το αποτέλεσμα του επεκτείνω [= εξαπλώνω, αναπτύσσω, διευρύνω]: 1. αύξηση της έκτασης που καταλαμβάνει κάτι, συνών. εξάπλωση, διάδοση, 2. η αύξηση του μήκους, 3. (γραμμ.) η διεύρυνση της ερμηνευτικής εκδοχής μιας λέξης με τη χρήση της και για άλλη παρεμφερή έννοια, 4. (πληροφ. συνήθ. στον πληθ.) αρχείο με ειδική λειτουργία στο σύστημα του ηλεκτρονικού υπολογιστή [< σημδ. αγγλ. extension]. 🕮 < [για τις ερμ. 1, 2 και 3] < αρχ. ἐπέκτα(σις) [= μάκρεμα] -ση και [για την 4η ερμ.] < σημδ. από την αγγλ. extension.

επεκτείνω, ρ. [μετβ.] • 1. εξαπλώνω, διευρύνω, αντών. περιορίζω, 2. αναπτύσσω, διευρύνω, διαπλατύνω, επιμηκύνω. 🕮 < αρχ. ἐπεκτείνω.

επένδυση, η, ουσ. • 1. είδος, με το οποίο καλύπτουμε κάτι, για ενίσχυση ή για προφύλαξη ή για διακόσμηση, επένδυμα, επικάλυψη, (φρ.) *«επένδυση εσωτερική / εξωτερική / από αμίαντο / από χαλκό / από ξύλο / από πλαστικό / από ορείχαλκο / λέβητα / οροφής / σωλήνα / τοιχώματος»,* 2. (ειδικότ.) η εσωτερική κάλυψη ενδυμασίας, φόδρα, 3. (οικον.) η διάθεση κεφαλαίων στην αγορά για υλοποίηση επιχειρηματικών σχεδίων, (φρ.) *«δημόσια / ιδιωτική επένδυση»,* 4. (φρ.) *«μουσική επένδυση», soundtrack*, η μουσική που συνοδεύει μια κινηματογραφική ταινία, τηλεοπτική σειρά κ.λπ. 🕮 < μσν. επένδυ(σις) (< επενδύω) + -ση.

επενδύτης, ο, ουσ. • (ενδυμ.) 1. γενικότερη ονομασία χοντρού χειμερινού ενδύματος, γυναικείου ή αντρικού, συνήθως με μανίκια, το οποίο φοριέται πάνω από όλα τ' άλλα ρούχα για προφύλαξη από το κρύο ή τη βροχή, συνών. παλτό, επανωφόρι, (εκφρ.) *«επενδύτης χειμερινός / με κουκούλα / χοντρός / κηρωτός, δηλ. νιτσεράδα, μουσαμάς»,* 2. (στρατ.) κοντή χλαίνη σε σκούρο μπλε χρώμα για τους ναύτες του πολεμικού ναυτικού. 🕮 < αρχ. ἐπενδύτης.

επενδύω, ρ. [μετβ.] • 1. καλύπτω με ύφασμα κάποιο ρούχο, έπιπλο, επιφάνεια κ.λπ. 2. (οικον.) τοποθετώ χρήματα σε επιχείρηση με σκοπό τη δημιουργία προϊόντων αλλά και την ταυτόχρονη εξασφάλιση κερδών, επίσης τοποθετώ χρήματα αγοράζοντας τραπεζικά προϊόντα (ομόλογα, αμοιβαία κ.λπ.) με σκοπό το κέρδος. 🕮 < μτγν. ἐπενδύω, [για την 1η ερμ.] σημδ. από τη γαλλ. revêtir, [για τη 2η ερμ.] από τη γαλλ. investir.

επεξεργάζομαι, ρ. [μετβ.] • καταγίνομαι με τη διόρθωση ή τη συμπλήρωση ενός κειμένου για την τελειότερη εμφάνισή του. 🕮 < αρχ. ἐπεξεργάζομαι [= ενεργώ, κάνω κάτι επιπλέον]. ⊙ επεξεργασία, επεξεργαστής, επεξεργάσιμος.

επεξεργασία, η, ουσ. • 1. διόρθωση, τροποποίηση ή συμπλήρωση μίας πνευματικής δημιουργίας, έτσι ώστε να πάρει την τελική της μορφή, 2. (πληροφ.) εισαγωγή από αντιγραφή - copy - αλλά και συγγραφή και διαμόρφωση κειμένου σε ηλεκτρονικό υπολογιστή, 3. κατεργασία τροφίμων, *«θερμική επεξεργασία»,* είναι η διαδικασία της αποστείρωσης και παστερίωσης, για καταστροφή των παθογόνων οργανισμών. 🕮 < μτγν. ἐπεξεργασία < αρχ. ἐπεξεργάζομαι.

επευφημία, η, ουσ. • έκφραση επιδοκιμασίας με ζητωκραυγές. 🕮 < επευφημ(ώ) -ία.

επευφημώ, ρ. [μετβ.] • εκδηλώνω τον ενθουσιασμό μου με ζητωκραυγές, επιδοκιμάζω, αντών. γιουχάρω, γιουχαΐζω. 🕮 < αρχ. ἐπευφημέω, -ῶ < ἐπ(ί) + εὐφημέω < εὔφημος < εὖ + φήμη.

επέχω, ρ. [αμετβ.] • 1. διστάζω να εκφράσω τη σκέψη μου, γίνομαι επιφυλακτικός, 2. (ειδικότ.) *«επέχω προς νότον / προς βορράν»,* κρατώ την πλώρη του πλοίου σταθερά προς την ίδια διεύθυνση, έχω την πλώρη στραμμένη προς τον βορρά ή τον νότο, 3. [μετβ.] (ειδ. φρ.) *«επέχω θέση»* (+ γενική) εκτελώ υπηρεσίες ή καθήκοντα άλλων, αντικαθιστώ, υποκαθιστώ, αναπληρώνω ή ισοδυναμώ. 🕮 < αρχ. ἐπ-έχω.

επηγκενίς, η, ουσ. (γεν. -ίδος, πληθ. -ίδες) • 1. (ναυπ.) [συνήθως] μακριά ξύλινη σανίδα [μαδέρι] που τοποθετούνταν στο εξωτερικό

πέτσωμα του σκάφους, κοινώς: σταμίνα στον Ησύχιο αναφέρονται ως: [πληθ.] ἐπιτανίδες > ἐπι + τανίδες > σανίδες, 2. (φρ.) *«επηγκενίδες υδρορροής / προστατευτικές / πυθμένα / καταστρώματος / παραπέτου».* 🕮 < αρχ. ἐπηγκενίδες < ἐπί + -ηγκεν [ίσως από το ἀγκών = γωνία καρφωμένη εσωτερικά στα τοιχώματα της βάρκας] + [επίθημα]-ίδες

έπηλυς, -υς, -υ, επίθ. • [αρχαιοπρεπές] αυτός που ήρθε από μια ξένη χώρα, ξενόφερτος, ξωμερίτης, αλλοδαπός. 🕮 < αρχ. ἔπηλυς [= 1. αυτός που επανέρχεται σε μια θέση, 2. προσήλυτος] < ἐπ(ί)- + -ηλυς.

επιβαρύνω, ρ. [μετβ.] • αντών. ελαφρύνω, 1. χειροτερεύω, επιδεινώνω κάτι, 2. προκαλώ ενόχληση ή δυσκολία σε κάποιον ή κάτι, 3. (οικον.) αυξάνω την τιμή π.χ. του εμπορεύματος, του χρέους κ.λπ. 🕮 < μτγν. ἐπιβαρύνω [= πιέζω τον εχθρό].

επιβάρυνση, η, ουσ. [αρχ.] • 1. η αύξηση του βάρους, 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε προκαλεί μεγιστοποίηση του βάρους, 3. η αύξηση της δαπάνης, 4. (συνεκδ.) πρόσθετη δαπάνη, 5. επιδείνωση, χειροτέρευση π.χ. της υγείας, της θέσης του κατηγορουμένου κ.λπ. 🕮 < επιβαρύν(ω) -σις > -ση.

επιβατηγό και **επιβατικό,** το, ουσ. • (ναυτ.) το πλοίο εκείνο που μεταφέρει ταξιδιώτες. 🕮 < μτγν. ἐπιβατηγός (ενν. ναῦς) [= πολεμικό πλοίο που μεταφέρει στρατιώτες].

επιβάτης, ο, **-άτισσα** και **-άτρια,** η, ουσ. • 1. αυτός που ταξιδεύει με ιδιωτικό ή δημόσιο μεταφορικό μέσο, αεροπλάνο, πλοίο κ.λπ., 2. (εκκλ.) αυτός που κατέλαβε αυθαίρετα ή παράτυπα κάποιο ιερατικό-εκκλησιαστικό αξίωμα, 3. (ναυτ. εκφρ.) *«επιβάτης πρώτης ή δεύτερης ή τρίτης ή τουριστικής θέσης / επαναπατριζόμενος / καταστρώματος», «εισιτήριο ή ναύλος / καμπίνα / διαμέρισμα επιβάτη», «πιστοποιητικό μεταφοράς επιβατών».* 🕮 < μτγν. ἐπιβάτης. ⊙ επιβατικός.

επιβεβαιώνω, ρ. • 1. [μετβ.] πιστοποιώ, παρέχω έγγραφη βεβαίωση για λογαριασμό κάποιου, επικυρώνω, επαληθεύω, 2. [αμετβ.] *επιβεβαιώνομαι,* επαληθεύομαι, αντών. διαψεύδομαι. 🕮 < αρχ. ἐπιβεβαι(ῶ) + -ώνω. ⊙ επιβεβαίωση, επιβεβαιωτικός.

επιβεβαίωση, η, ουσ. • πιστοποίηση, επικύρωση, επαλήθευση, αντών. διάψευση. 🕮 < αρχ. ἐπιβεβαίω(σις) -ση.

επιβιβάζω, ρ. [μετβ.] • ανεβάζω κάποιον σε μέσο μεταφοράς, δημόσιας ή ιδιωτικής εταιρείας, (μέσ. αμετβ.) *επιβιβάζομαι,* ανεβαίνω σε κάποιο μέσο μεταφοράς ως επιβάτης. 🕮 < αρχ. ἐπιβιβάζω < ἐπί + βιβάζω ⊙ επιβίβαση.

επιβίβαση, η, ουσ. • άνοδος ή είσοδος σε μεταφορικό μέσο, πλοίο, αεροπλάνο, τρένο κ.λπ. 🕮 < επιβιβάζω.

επιβλέπω, ρ. [μετβ.] • παρακολουθώ και ελέγχω την πορεία των εργασιών ενώ παράλληλα δίνω κατευθυντήριες οδηγίες, εποπτεύω, επιτηρώ. 🕮 < αρχ. ἐπιβλέπω [= κοιτάζω προσεχτικά, εξετάζω].

επίβλεψη, η, ουσ. • παρακολούθηση και καθοδήγηση, συνών. επιτήρηση, επιστασία, εποπτεία, επόπτευση. 🕮 < αρχ. ἐπίβλεψις (-σις > -ση) [= κοίταγμα, έρευνα].

επίβλημα, το, ουσ. • 1. οτιδήποτε ρίχνεται ως προστατευτικό κάλυμμα πάνω σε τραπέζι,

μηχάνημα, πυροβόλο, κρεβάτι, Αγία Τράπεζα κ.λπ. μουσαμάς, μουσαμαδιά, οθόνιο [= λεπτό λινό ύφασμα], 2. (ενδυμ.) είδος μπέρτας [εσάρπα - σάλι] που κάλυπτε τους ώμους: α) των αρχαϊκών καιρών που το φορούσαν πάνω από τον πέπλο ή τον χιτώνα και στερεωνόταν μπροστά με περόνη ή αλυσίδα, αλλά και β) στους βυζαντινούς χρόνους, τόσο για γυναίκες όσο και για άντρες, εξωτερικό ένδυμα που κάλυπτε την κυρίως ενδυμασία, επενδύτης, επανωφόρι, 3. (αρχιτ.) διακοσμητική πλάκα που τοποθετείται πάνω σε κάποια επιφάνεια, 4. (αρχ.) 1. κάλυμμα του κεφαλιού, 2. μανδύας, 3. υφαντό ή κεντητό παραπέτασμα, 4. εξωτερικός επίδεσμος. 🕮 < αρχ. ἐπίβλημα < ἐπιβάλλω [= ρίχνω, πέφτω επάνω].

επιβράδυνση, η, ουσ. • 1. μείωση της ταχύτητας, (φρ.) *«επιβράδυνση ανάφλεξης / παλίρροιας / σεληνιακή»,* 2. καθυστερημένη ενέργεια, 3. (φυσ.) ελάττωση της ταχύτητας κινουμένου σώματος, που γίνεται στη μονάδα του χρόνου, 4. (οικον.) μείωση του ρυθμού

ανάπτυξης, ύφεση, 5. αργοπορία, αναβολή για κάποιο χρονικό διάστημα. 📖 < επιβραδύνω.

επιβραδυντήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) μηχανικό εξάρτημα που μειώνει την ταχύτητα περιστροφής του άξονα στο κιβώτιο ταχυτήτων μιας μηχανής, αντών. επιταχυντήρας, (φρ.) *«υδραυλικός / υδροδυναμικός επιβραντήρας»*. 📖 < επιβραδύνω < επί + βραδύνω < βραδύς [= αργός], αγγλ. retarder.

επιβραδυντής, ο, ουσ. • (χημ.-φυσ.) ουσία που επιβραδύνει τη διαδικασία μιας χημικής αντίδρασης, (φρ.) ο *«πυρηνικός επιβραδυντής»* ή *«επιβραδυντής νετρονίων - Neutron moderator»*, αλλιώς και *«ανακλαστήρας νετρονίων»*, γιατί μειώνει τον αριθμό των νετρονίων που διαφεύγουν από τον πυρήνα, αντών. επιταχυντής. 📖 < επιβραδύν(ω) + -της, σημδ. από τη γαλλ. retardateur.

επιβραδυντικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που προκαλεί καθυστέρηση, μείωση, αργοπορία [αγγλ. retarding], αντών. επιταχυντικός. 📖 < επιβραδύν(ω) + -τικός. ◈ επιβραδυντικά [επίρρ.].

επιβραδύνω, ρ. [μετβ.] • 1. μειώνω την ταχύτητα, αντών. επιταχύνω, 2. καθυστερώ, αντών. επισπεύδω. 📖 < μτγν. ἐπιβραδύνω, γαλλ. ralentir και retarder.

επιβριθώς, επίρρ. τροπ. • (ναυτ.) τύπος παραγγέλματος, *«έλκε επιβριθώς»*, τράβα με όλη σου τη δύναμη. 📖 < αρχ. ἐμβριθῶς < ἐμβριθής/-ης/-ές, [= βαρύς, σοβαρός].

επίδειξη, η, ουσ. • 1. η παρουσίαση ενός καταναλωτικού προϊόντος που πραγματοποιείται μπροστά σε κόσμο με σκοπό τη διαφημιστική προβολή του, το δείξιμο, π.χ.: *«επίδειξη μόδας»*, έκθεση, 2. η προσκόμιση δικαιολογητικών, ενημερωτικών στοιχείων ή άλλων πειστηρίων με σκοπό την ενημέρωση ή το διακανονισμό κάποιας εκκρεμούς υποθέσεως, 3. (νομ.) *«επίδειξη εγγράφου»*, προσκόμιση εγγράφου σε πρόσωπο που δικαιούται να το διαβάσει και να ελέγξει τη νομιμότητά του, 4. (ναυτ.) *«ναυτική επίδειξη»*, α) η παρουσία πολεμικών πλοίων ενός κράτους στα χωρικά ύδατα κάποιας άλλης χώρας με σκοπό την άσκηση πιέσεως, τον εκφοβισμό ή την ενίσχυση των διπλωματικών ενεργειών που έχουν ήδη ξεκινήσει, β) ναυτικές ασκήσεις εντός των χωρικών υδάτων της χώρας, 5. *«γυμναστικές επιδείξεις»*, αθλητικές εκδηλώσεις στο τέλος της σχολικής χρονιάς, 6. ιδιόρρυθμη στάση ζωής, μόστρα, φιγούρα. 📖 < αρχ. ἐπίδειξις / -ξη.

↳ Την ευκαιρία να διαπιστώσουν από κοντά τις συνθήκες διαμονής και εργασίας στα πλοία του Πολεμικού Ναυτικού είχαν σήμερα Δευτέρα συγγενείς των πληρωμάτων, οι οποίοι παρακολούθησαν **ναυτική επίδειξη** ανοικτά του Σαρωνικού, στο πλαίσιο των εκδηλώσεων της Ναυτικής Εβδομάδας 2000.
➢ https://www.in.gr/2000/07/03/

επιδένω, ρ. [μετβ.] • τυλίγω κάτι με ταινία, ή γάζα ή επίδεσμο σε τραύμα, συνών. φασκιώνω. 📖 < αρχ. ἐπι-δέω. ⊙ επίδεσμος.

επίδεση, η, ουσ. • 1. (ιατρ.) κάλυψη του τραύματος με επίδεσμο, 2. το δέσιμο ενός αντικειμένου, πρόσδεση. 📖 < αρχ. ἐπίδε(σις) -ση.

επίδεσμος, ο, ουσ. • 1. (ιατρ.) ταινία από ύφασμα ή γάζα ή κάποιο άλλο υλικό με σκοπό την προστασία της πληγής ή τη σταθεροποίηση του νάρθηκα για την ακινητοποίηση του σπασμένου μέλους, 2. (ναυτ.) δεσμός αποτελούμενος από πολλές στροφές σχοινιού με το οποίο: α) περισφίγγουν, ενισχύοντας έτσι, την ένωση δύο άλλων παχύτερων σχοινιών, ή β) ενώνουν άλλα αντικείμενα, 3. (ναυτ.) χοντρό σχοινί με το οποίο συνδέουν προσωρινά τμήματα ιστού ή κεραίας. 📖 < μτγν. ἐπίδεσμος.

επιδέτης, ο, ουσ. • αυτός που περιβάλλει κάτι με επίδεσμο. 📖 < επιδέτης < (αρχ.) δέω.

επιδιαιτησία, η, ουσ. • (νομ.) η προσφυγή των ενδιαφερομένων για δεύτερη φορά σε επιδιαιτητή σε περίπτωση συνεχιζόμενης διαφωνίας ή ισοψηφίας των διαιτητών του πρώτου βαθμού. 📖 < επι- + διαιτησία.

επιδιαιτητής, ο, ουσ. • (νομ.) ο ανώτατος διαιτητής που εκλέγεται από τους διαδίκους ή από τους διαιτητές και του οποίου η απόφαση είναι τελεσίδικη. 📖 < μτφρδ. από τη γαλλ. surarbitre.

επιδίδω, ρ. δες επιδίνω.

επιδικάζω, ρ. [μετβ.] • (νομ.) αναγνωρίζω ως νόμιμη την απαίτηση κάποιου και την ικανοποιώ, κατακυρώνω. 📖 < αρχ. ἐπιδικάζω.

επιδίκαση, η, ουσ. • (νομ.) η παραδοχή του δικαιώματος ή της απαίτησης, που γίνεται με δικαστική απόφαση, η κατακύρωση δικαιώματος, επιδικασία. 🕮 < επιδικάζω.

επίδικος, -η, -ο, επίθ. • (νομ.) αυτός που βρίσκεται στην κρίση του δικαστηρίου. 🕮 < αρχ. ἐπίδικος.

επιδίνω και **επιδίδω,** ρ. • [μετβ.] 1. δίνω κάτι στο χέρι κάποιου, 2. παραδίδω σε κάποιον επίσημο έγγραφο, [αμετβ.] 3. προοδεύω, προκόβω, 4. (ναυτ.) απομακρύνω την πλώρη του πλοίου από την ευθεία του ανέμου, ποδίζω, πάω χυτά, 5. (μέσο) *επιδίδομαι,* ασχολούμαι, καταγίνομαι, καταπιάνομαι ιδιαίτερα με κάτι. 🕮 < μσν. επιδίδω < αρχ. ἐπιδίδωμι < ἐπί + δίδωμι. ⊙ επίδοση, επιδοτήριο.

επιδιορθώνω, ρ. [μετβ.] • διορθώνω κάτι που έπαθε ζημιά, το επαναφέρω στην αρχική του κατάσταση, επισκευάζω, μερεμετίζω. 🕮 < μτγν. ἐπιδιορθ(ῶ) + -ώνω. ⊙ επιδιόρθωση, επιδιορθωτής, επιδιόρθωμα, επιδιορθωτικός.

επιδιόρθωση, η, ουσ. • η επισκευή, το μερεμέτισμα κάποιου πράγματος και η επαναφορά στην αρχική του κατάσταση. 🕮 < επιδιορθώνω.

επίδομα, το, ουσ. • 1. πρόσθετη χρηματική αμοιβή σε τακτική μισθοδοσία νομοθετικά κατοχυρωμένη, 2. έκτακτη οικονομική ενίσχυση που δίνεται σε άνθρωπο με ξεχωριστές ανάγκες, 3. έκτακτο χρηματικό βοήθημα που δίνεται από την πολιτεία συνήθως για στήριξη των οικογενειών ή των επιχειρήσεων λόγω πολιτικών - περιβαλλοντικών - καιρικών κ.ά. αλλαγών ή καταστροφών, 4. (φρ.) (φρ.) *«επίδομα ανεργίας / αναπηρίας / στεγαστικό / οικογενειακό / κρατικό / μηνιαίο / γάμου / υγείας / αναπηρίας / μητρότητας / θέρμανσης κ.ά.»,* 🕮 < μτγν. ἐπίδομα [= συνεισφορά] < αρχ. ἐπιδίδωμι.

επίδοση[1]**,** η, ουσ. • η παράδοση κάποιου αντικειμένου ή επίσημου εγγράφου στα χέρια κάποιου, π.χ.: ενός τηλεγραφήματος, μιας επιταγής κ.λπ. 🕮 < μτγν. ἐπίδο(σις) [= δωρεά] -ση.

επίδοση[2]**,** η, ουσ. • 1. η συστηματική απασχόληση, η προσήλωση, 2. (ψυχολ.) τεστ που σκιαγραφεί την ψυχοσωματική κατάσταση ή το επίπεδο νοημοσύνης ή την ικανότητα μάθησης, 3. (αθλητ.) α) το ατομικό ρεκόρ του αθλητή, β) η μέγιστη τιμή των δυνατοτήτων για αυτοκίνητο ή μοτοσικλέτα, ταχύτητα, επιτάχυνση, ροπή κ.λπ. 4. (ναυτ.) μεταβολή της πλεύσης του πλοίου από πλαγιοδρομία σε ουριοδρομία, πόδισμα. 🕮 < αρχ. ἐπίδο(σις) [= αύξηση, πρόοδος] -ση.

επιδοτήριο, το, ουσ. • (νομ.) έγγραφο που συντάσσεται από δικαστικό επιμελητή ή διοικητικό υπάλληλο και πιστοποιεί την επίδοση δικογράφου στον παραλήπτη του. 🕮 < επίδο(σις) + -τήριον.

επιδρομέας, ο, ουσ. • αυτός που εισβάλλει σε ξένη χώρα με σκοπό την κατάκτηση ή τη λεηλασία της, εισβολέας. 🕮 < μτγν. ἐπιδρομεύς.

επιδρομή, η, ουσ. • 1. (στρατ.) α) επίθεση ή εισβολή σε ξένη χώρα με σκοπό την κατάκτηση, τη λεηλασία κ.λπ. β) αιφνιδιαστική στρατιωτική επίθεση μικρής εμβέλειας, 2. (μτφ.) για καταστροφική εμφάνιση εντόμων, τρωκτικών ή άλλων ζώων σε σπαρτά, οικόσιτα ζώα κ.λπ. 🕮 < αρχ. ἐπί + -δρομή < δρόμος. ⊙ επιδρομικός.

επιδρομίσκος, ο, ουσ. • (ναυτ.) μικρό τριγωνικό πανί που υψώνεται σε φάση κακοκαιρίας και τοποθετείται στη θέση του επίδρομου πάνω από τη ράντα, (φρ.) *«κέρας / πλαγιαστήρας (μπουρίνα) / συστολέας (στίγκος) / υπέρα (μαντάρι) επιδρομίσκου».* 🕮 < υποκ. του αρχ. επίθ. ἐπίδρομος, -ον.

επίδρομος, ο, ουσ. • (ναυτ.) το τελευταίο μεγάλο ιστίο του πλοίου προς το μέρος της πρύμνης που έχει τραπεζοειδές σχήμα, κοινώς: μπούμα, παλαιότερη ονομασία: λατίνι πανί, [υποκ.] (φρ.) *«ιστός / κέρας (πίκι) / κέρκος (ράντα) / κερούχος (σούστα) / πόδι / συστολέας (στίγκος) / υπέρα (μαντάρι) / χολαστήριο / επίτονοι (ξάρτια) ιστού / λαίφος (φλέσι) ιστού / προτωνίδα ιστού επιδρόμου»,* επιδρομίσκος [υποκορ.]. 🕮 < αρχ. επίθ. ἐπίδρομος, -ον.

επιζήμιος, -α, -ο, επίθ. • 1. αυτός που προξενεί βλάβη, βλαβερός, ζημία, <u>αντών.</u> ωφέλιμος, επωφελής, εποικοδομητικός, επικερδής, 2. (φρ.) *«επιζήμιος χώρος»,* ή *«διάκενο»,* στη μηχανολογία ο χώρος που παραμένει ελεύθερος στον κύλινδρο ανάμεσα στην εσωτερική κεφαλή του κυλίνδρου και την κεφαλή του εμβόλου, όταν το αυτό βρίσκεται

στο άνω νεκρό σημείο. 🕮 < αρχ. ἐπιζήμιος. ◈ επιζήμια [επίρρ.].

επιθαλάσσιος, -ια, -ιο, επίθ. • 1. αυτός που βρίσκεται κοντά στη θάλασσα, παράλιος, παραθαλάσσιος, 2. αυτός που δραστηριοποιείται στην επιφάνεια της θάλασσας, αντών. υποθαλάσσιος, υποβρύχιος, 3. (ειδικότ.) *«επιθαλάσσια αρωγή - assistance at sea»*, βοήθεια που παρέχεται σε πλοίο που κινδυνεύει και κυρίως στα μέλη του πληρώματός του, ταυτόσημο με τη λ. ναυαγιαίρεση ή ναυαγιαιρεσία, *«επιθαλάσσιος λιμένας - sea port»*, *«επιθαλάσσιος μόλος – sea wall»*. 🕮 < επί + θάλασσ(α) + -ιος.

επίθεμα, το, ουσ. • 1. οτιδήποτε χρησιμοποιείται ως κάλυμμα, σκέπασμα, περικάλυμμα, επένδυση, καπάκι, 2. (ιατρ.) υφασμάτινη λωρίδα ή γάζα, στεγνή ή υγρή, που τοποθετείται πάνω σε τραύμα προστατευτικά ή θεραπευτικά. 🕮 < αρχ. ἐπί-τίθημι [= επιθέτω].

επίθεση, η, ουσ. • 1. προσβλητική ενέργεια εναντίον κάποιου, 2. (κατ' επέκτ.) γρήγορη μετακίνηση ανθρώπων με κατεύθυνση κάτι που συνήθως κρίνεται ως επιθυμητό, 3. (στρατ.) στρατιωτική δράση με στόχο τη συντριβή ή την απώθηση του αντιπάλου, έφοδος, (φρ.) *«επίθεση ναυτική / αεροπορική / γενική / συνδυασμένη από την ξηρά, τη θάλασσα και τον αέρα / κατά μέτωπο / αντιπερισπασμού / στρατηγική / τακτική / ένοπλη»*, 4. (αθλητ.) η προσπάθεια για την επίτευξη θετικού αποτελέσματος, συνήθως σε ομαδικά παιχνίδια με στόχο τη νίκη, (κατ' επέκτ.) το σύνολο των παικτών που παίζουν σε κείνες τις θέσεις που θεωρούνται κατάλληλες για την επίτευξη π.χ. του τέρματος, 5. (μτφ.) η άσκηση αυστηρής πολιτικής κριτικής, 6. (μτφ.) προσπάθεια για ερωτική κατάκτηση γυναίκας, 7. τοποθέτηση κάποιου πράγματος πάνω σε άλλο. 🕮 < αρχ. ἐπίθε(σις) -ση.

↳ Τίτλοι ηλεκτρονικού τύπου

«Ένοπλη **επίθεση** σε ελληνικό πλοίο στο Καμερούν - Όμηροι πέντε Έλληνες ναυτικοί», 31/12/2019.

➢ https://www.kathimerini.gr

«Ιράκ: Αεροπορική **επίθεση** κοντά στη Βαγδάτη - 6 νεκροί», 4/01/2020,

➢ https://www.iefimerida.gr

«Πολύνεκρη **επίθεση** κατά αντικυβερνητικών διαδηλωτών στο Ιράκ», 7/12/19,

➢ https://www.efsyn.gr

επιθεώρηση, η, ουσ. • 1. προσεκτική και επιμελημένη εξέταση, λεπτομερής έλεγχος, 2. ειδική υπηρεσία που ελέγχει την καλή λειτουργία των άλλων κρατικών υπηρεσιών ή της αγοράς, 3. (εκδ.) *περιοδικό με ξεχωριστό θεματολογικό περιεχόμενο, 4. (τέχν.) θεατρικό είδος με ενσωματωμένα σατιρικά σκετς και μουσικοχορευτικά δρώμενα. 🕮 < αρχ. ἐπιθεωρ(έω), -ῶ, σημδ. από τη γαλλ. inspecter. ○ επιθεωρησιογραφία, επιθεωρησιογράφος.

↳ «Ναυτική **Επιθεώρησις**» τρία διαφορετικά ελληνικά περιοδικά ναυτικού ενδιαφέροντος

«*Ναυτική **Επιθεώρησις***», (1857) επίσημο δημοσιογραφικό όργανο του τότε Υπουργείου Ναυτικών.

«*Ναυτική **Επιθεώρησις***», (1897) μηνιαίο αθηναϊκό περιοδικό.

«*Ναυτική **Επιθεώρησις***», (1917) μηνιαίο περιοδικό, επίσημο δημοσιογραφικό όργανο του Γενικού Επιτελείου Ναυτικού, με σκοπό την ενημέρωση των μελών του Πολεμικού Ναυτικού για τις εξελίξεις και την πρόοδο του κλάδου καθώς και των συναφών επιστημών και τεχνών.

↳ Ετήσια **επιθεώρηση** [Annual survey] του πλοίου πραγματοποιείται κάθε 12 μήνες από επιθεωρητή νηογνώμονα με σκοπό τη διατήρηση της κλάσης του. Περιλαμβάνει ελέγχους του εξοπλισμού και των μηχανημάτων του πλοίου σύμφωνα με τους κανόνες του νηογνώμονα.

↳ Ειδική **επιθεώρηση** [Special survey] διενεργείται κάθε τέσσερα χρόνια από επιθεωρητές νηογνώμονα.

↳ Θεσπισμένη **επιθεώρηση** [Statutory survey], συγκεντρωτικός όρος ελέγχων, σύμφωνα με τους οποίους απαιτείται η πιστή εφαρμογή των διεθνών συμβάσεων, Γραμμής Φορτώσεως, SOLAS και MARPOL.

↳ «αρχική **επιθεώρηση** / γενική / ιατρική / μεταγενέστερη / περιοδική / συμπληρωματική / τροποποιημένη».

↳ «**επιθεώρηση** αβαρίας / ζημίας φορτίου / γραμμής φορτώσεων / επισκευών / κατά το ήμισυ / λιμένα / μηχανών / λεβήτων» και πολλές άλλες.

επιθεωρητής, ο, **επιθεωρήτρια,** η, ουσ. • αρμόδιος υπάλληλος επιφορτισμένος με το

καθήκον του ελέγχου, (φρ.) *«επιθεωρητής ασυρμάτου / μηχανών / πλοίων / γενικός»*. 🕮 < επιθεωρη- (< επιθεωρώ) -της,

↳ Ο **επιθεωρητής**: 1. ελεγκτής νηογνώμονα που αναλαμβάνει την επιθεώρηση πλοίων και την έκδοση των πιστοποιητικών κλάσης του πλοίου, 2. πρόσωπο που προσλαμβάνεται από ναυτιλιακό οργανισμό ή εταιρεία για να επιθεωρήσει πλοία, φορτία, κ.λπ., 3. πρόσωπο που μπορεί να εργάζεται για λογαριασμό ασφαλιστών, αλληλοασφαλιστικών συνεταιρισμών (P+I Clubs), ναυλωτών, φορτωτών, πλοιοκτητών, τραπεζών και οποιονδήποτε έχουν συμφέροντα σχετικά με πλοία, φορτία κ.λπ.

επιθεωρώ, ρ. [μετβ.] • 1. εξετάζω κάτι με ιδιαίτερη επιμέλεια και προσοχή, 2. διενεργώ υπηρεσιακό έλεγχο με σκοπό την πιστοποίηση της εύρυθμης λειτουργίας κάποιου μηχανήματος ή ενός χώρου εργασίας. 🕮 < αρχ. ἐπιθεωρῶ, γαλλ. inspecter.

επικάθημα, το, ουσ. • ίζημα. 🕮 < επικάθομαι.

επικάλυμμα, το, ουσ. • 1. ότι καλύπτει εξωτερικά μία επιφάνεια, 2. (ιχθυολ.) δερματική πτυχή στα βράγχια των ψαριών. 🕮 < επικαλύπτω.

επικαλύπτω, ρ. [μετβ.] • 1. σκεπάζω, 2. επιστρώνω την επιφάνεια κάποιου αντικειμένου με άλλο υλικό, επενδύω, 3. υποσκελίζω. 🕮 < ἐπικαλύπτω < ἐπί + καλύπτω. ⊙ επικάλυψη, επικάλυμμα, επικαλυπτήριος, επικαλυπτικός.

επικάλυψη, η, ουσ. • η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του επικαλύπτω: 1. το υλικό της εξωτερικής στρώσης σε επιφάνεια, επίστρωση, 2. η επιμετάλλωση, 3. το σκέπασμα κάποιας επιφάνειας π.χ. με κουβέρτα, μουσαμά, ύφασμα κ.λπ. 🕮 < μτγν. ἐπικάλυψις < αρχ. ἐπικαλύπτω.

επικαμπή, η, ουσ. • 1. το να είναι κάτι κυρτό προς μία διεύθυνση, συνών. κάμψη, κύρτωμα, λύγισμα, συστροφή, 2. η γωνία που σχηματίζεται με την κάμψη, 3. (στρατ.) λοξή ή κάθετη προς το μέτωπο διάταξη για την προστασία του κύριου στρατιωτικού σώματος ή μιας οχυρώσεως, που αποβλέπει στην προάσπιση από εχθρική πλευρική προσβολή, 4. (ναυτ.) η καμπύλη γραμμή στην οποία τελειώνει το κάτω μέρος του φάλκη. 🕮 < αρχ. ἐπικαμπή [= 1. το μέρος του τείχους ή άλλου οικοδομήματος, που κάμπτεται από ένα σημείο και εκτείνεται προς τα μέσα, 2. είδος στρατιωτικού ελιγμού των αρχαίων, κατά τον οποίο τα κέρατα της παρατάξεως προεκτεινόμενα και από τις δύο πλευρές σχημάτιζαν γωνία με το κέντρο της φάλαγγας, ώστε να προσβάλλεται ο εχθρός και από τις δύο πλευρές] < ἐπι + κάμπτω.

επικάμπτω, ρ. • 1. [μετβ.] κυρτώνω, 2. [αμετβ.] κάνω στροφή προς κάποια κατεύθυνση, κάνω καμπή, στρίβω. 🕮 < επί + κάμπτω.

επίκαμψη, η, ουσ. • 1. (στρατ.) κυκλωτική κίνηση σε ναυμαχία, 2. η καμπύλη γραμμή στο πρυμναίο τμήμα του σκάφους δηλ. στην περιοχή του φάλκη [δες λ.], 3. κάμψη, κύρτωση, 4. στροφή δρόμου. 🕮 < αρχ. ἐπίκαμψις [= σανίδα καρφωμένη στην τρόπιδα του πλοίου] < ίσως από το λατιν. falx [= δρεπάνι] και flecto [= κάμπτω, λυγίζω].

επικασσιτερώνω, ρ. [μετβ.] • (μεταλλ.) καλύπτω την εξωτερική επιφάνεια μεταλλικού αντικειμένου, συνήθως χάλκινου μαγειρικού σκεύους, με λεπτό στρώμα κασσίτερου, προκειμένου να το προστατεύσω από την οξείδωση, γανώνω. 🕮 < επί + κασσιτερώνω (< κασσίτερος).

επικασσιτέρωση, η, ουσ. • (μεταλλ.) επικάλυψη εξωτερικής επιφάνειας μεταλλικού αντικειμένου με κασσίτερο, γάνωμα. 🕮 < επικασσιτερώνω.

επικαταλλαγή, η, ουσ. • (οικον.) 1. η διαφορά ανάμεσα στην ονομαστική και στην αγοραστική ή πραγματική αξία του χρυσού ή του χρήματος, 2. η αμοιβή ή το κέρδος του αργυραμοιβού για την αλλαγή νομίσματος. 🕮 < επί + κατ(ά) + αλλαγή.

↳ Άσχετα όμως κι από την τάξη των αργόσχολων εισοδηματιών που δημιουργείται μ' αυτόν τον τρόπο και τον αυτοσχέδιο πλούτο των χρηματιστών που παίζουν το ρόλο του μεσίτη ανάμεσα στην κυβέρνηση και στο έθνος - καθώς και των φροεενοικιαστών, των εμπόρων, των ιδιωτών εργοστασιαρχών, που μια καλή μερίδα κάθε κρατικού δανείου τους προσφέρει την υπηρεσία ενός κεφαλαίου πεσμένου από τον ουρανό - το δημόσιο χρέος έχει δημιουργήσει τις μετοχικές εταιρείες, το εμπόριο με συναλλάξιμες αξίες όλων των ειδών, την **επικαταλλαγή**, με δυο λό-

για: το παιχνίδι στο χρηματιστήριο και τη σύγχρονη τραπεζοκρατία.
➢ **Καρλ Μαρξ,** *«Το Κεφάλαιο»*, Τόμος Α', σελ. 779 – 781. https://www.rizospastis.gr

επίκαυση, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) το επιφανειακό κάψιμο της γάστρας του πλοίου, των υφάλων, δηλ. των ξύλινων μερών που βρίσκονται κάτω από την ίσαλο γραμμή, που γίνεται για να καταστραφούν τα σκουλήκια και οι άλλοι μικροοργανισμοί που είναι προσκολλημένοι και κατατρώγουν το ξύλο, 2. (βοταν.) η αποξήρανση τμημάτων των φύλλων του αμπελιού εξαιτίας του ηλιακής θερμότητας, 3. [αρχ.] επιπόλαιο κάψιμο από τον ήλιο, καψάλισμα. 🕮 < αρχ. ἐπίκαυσις.

επίκαυστος, -η, -ο, επίθ. • ο καμένος στην επιφάνειά του, καψαλισμένος, τσουρουφλισμένος, καψαλιστός. 🕮 < αρχ. ἐπι-καίω.

επικελευστής, ο, **επικελεύστρια,** η, ουσ. • (ναυτ.) υπαξιωματικός του Πολεμικού Ναυτικού (OR-7) και του Λιμενικού Σώματος, αντίστοιχος του επιλοχία στον Στρατό Ξηράς και του επισμηνία στην Πολεμική Αεροπορία. 🕮 < επί + κελευστής.

επικίνδυνος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που εγκυμονεί κινδύνους, που διέπεται από κίνδυνο, συνών. επίφοβος, απειλητικός, 2. αυτός που μπορεί να βλάψει ή να απειλήσει τη ζωή ατόμου ή ομάδας ατόμων, (φρ.) *«επικίνδυνη εγχείρηση / ασθένεια», «επικίνδυνος κακοποιός»* κ.λπ. 3. αυτός που διατρέχει κίνδυνο, που η θέση του είναι επισφαλής, που δεν είναι καλά η υγεία του, 4. (φρ.) *«επικίνδυνα αβαθή»*, οι ξέρες, *«επικίνδυνα εμπορεύματα», «επικίνδυνο ναυάγιο / φορτίο», «επικίνδυνη ακτή / γωνία / επιχείρηση / αποστολή / πλεύση / ζώνη», «επικίνδυνος βυθός / ελιγμός / τομέας κυκλώνα / τομέας φανού».* 🕮 < αρχ. ἐπικίνδυνος. ◈ επικινδύνως, επικίνδυνα [επίρρ.].

επικλινής, -ής, -ές, επίθ. • αυτός που γέρνει προς μία πλευρά, συνήθως προς τα κάτω, συνών. γυρτός, πλαγιαστός, κεκλιμένος, (φρ.) *«επικλινής ιστός / στείρα».* 🕮 < αρχ. ἐπικλινής. ◈ επικλινώς [επίρρ.].

επικοινωνία, η, ουσ. • 1. αμοιβαία επαφή μεταξύ ανθρώπων αλλά και γενικότερα λαών, χωρών κ.λπ. συνάφεια, σχέση, 2. (διοίκ.) ο τρόπος διακίνησης εγγράφων και πληροφοριών μεταξύ υπηρεσιών, 3. (συνεκδ.) η μεταβίβαση ηλεκτρονικών μηνυμάτων. 🕮 < αρχ. ἐπικοινωνία [= αμοιβαία σχέση], σημδ. από τη γαλλ. communication. ⊙ επικοινωνιακός.

επικουρικός, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που χρησιμεύει για ενίσχυση, για επικουρία [= εφεδρικό στρατιωτικό τμήμα που στέλνεται στο πεδίο της μάχης για ενίσχυση των μαχόμενων], 2. αυτός που έχει δευτερεύουσα σημασία, εφεδρικός, 3. (ως ουσ.) [πληθ.-αρχ.] *οι ἐπίκουροι,* μισθοφορικά στρατεύματα, που δρούσαν σε αντίθεση με τους γηγενείς στρατιώτες. 🕮 < αρχ. ἐπί-κουρ(ος) [= βοηθός, σύμμαχος] + -ικός. ◈ επικουρικά [επίρρ.].

επίκρανο, το, ουσ. • 1. οτιδήποτε τοποθετείται πάνω στο κεφάλι ως κάλυμμα ή ως κόσμημα,, κεφαλόδεσμος, 2. (στρατ.) η κουκούλα στη στρατιωτική χλαίνη, 3. (αρχιτ.) κιονόκρανο, το πάνω μέρος της παραστάδας. 🕮 < αρχ. ἐπίκρανον < ἐπί + κράνος < κάρα [= κεφάλι].

επικράτηση, η, ουσ. • 1. το να επικρατεί κάποιος ή κάτι σε σύγκριση ή αναμέτρηση, συνών. κυριαρχία, επιβολή, υπερίσχυση, ηγεμονία, 2. νίκη, (φρ.) *«εκλογική / στρατιωτική / σαρωτική / άνετη / δίκαιη / επικράτηση»,* 3. καθιέρωση, μόνιμη εφαρμογή ύστερα από διαδικασία επιλογής. 🕮 < αρχ. ἐπικράτη(σις) -ση.

↳ (αθλητ.) «Με άνετη **επικράτηση** στους «8» του Κυπέλλου ο Ατρόμητος.
➢ https://www.kathimerini.gr/athletics.

↳ (πολιτ.) Πτωτικά αντιδρά το ευρώ λόγω των επενδυτικών ανησυχιών για τις εξελίξεις στην οικονομία της Γαλλίας μετά την **επικράτηση** του αριστερού Μελανσόν στον β' γύρο των γαλλικών βουλευτικών εκλογών.
➢https://www.reporter.gr/Crypto-Nomismata/

επικρατώ, ρ. [μετβ.] και [αμετβ.] • 1. υπερτερώ, υπερισχύω, επιβάλλομαι, 2. υπάρχω, κυριαρχώ, βασιλεύω, 3. νικώ. 🕮 < αρχ. ἐπι-κρατῶ.

επικρεμής, -ής, -ές, επίθ. • κρεμαστός, (φρ.) *«επικρεμής άγκυρα»,* δηλ. κρεμαστή άγκυρα δεμένη στο ένα της άκρο από τον κεφαλοδέτη [= αγκυρόδεσμος] έτοιμη για τη διαδικασία της πόντισης. 🕮 < αρχ. επίθ. ἐπικρε-

μής, ές [= εκκρεμής, μετέωρος] < ἐπι- + -κρεμής < κρεμάννυμι [= κρεμώ, αναρτώ].

επίκριο, το, ουσ. • (ναυτ.) 1. η κατώτερη σταυρωτή κεραία του ιστού του επιδρόμου [δες λ.] ενός τρίστηλου ιστιοφόρου πλοίου, συνών. φόγος, 2. (αρχ.) το πλάγιο ξύλο του ιστού στο οποίο δένονται τα άρμενα [δηλ. όλα εκείνα τα μέσα που εξυπηρετούν την ασφαλή πλεύση του σκάφους, όργανα και εξαρτήματα]. 📖 < αρχ. ἐπ-ίκριον, τό, [= κεραία, αντένα ιστίου πλοίου] < ἐπ(ί)- + -ίκριον [= ξύλινο βάθρο, σκαλωσιά, ικρίωμα].

επίκρουση, η, ουσ. • 1. χτύπημα πάνω σε κάτι, 2. ανάφλεξη εκρηκτικού μείγματος φυσιγγίου, 3. (ιατρ.) κλινική μέθοδος διάγνωσης του ασθενή με κρούση των δαχτύλων του γιατρού πάνω στο σώμα. 📖 < μτγν. ἐπίκρου(σις) -ση.

επικρουστήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) λεπτό και μεταλλικό, μορφολογικά μακρόστενο, εξάρτημα όπλου, που χτυπά απότομα με τη σφύρα το καψούλι του φυσιγγίου, προκαλώντας την πυροδότησή του. 📖 < αρχ. ρ. ἐπικρουσ- < ἐπικρούω [= χτυπώ με σφυρί] + -τήρ > -τήρας, μτφρδ. από τη γαλλ. percuteur.

επίκυκλος, ο, ουσ. • (μαθημ.) κύκλος που το κέντρο του βρίσκεται στην περιφέρεια άλλου κύκλου. 📖 < μτγν. ἐπίκυκλος.

επικυρώνω, ρ. [μετβ.] • 1. προσδίδω κύρος σε κάτι, επισημοποιώ, καθιστώ κάτι έγκυρο, 2. (συνεκδ.) επιβεβαιώνω κάτι ως αληθινό, ως ορθό, επαληθεύω, πιστοποιώ. 📖 < αρχ. ἐπικυρ(ῶ) + -ώνω.

επικύρωση, η, ουσ. • 1. ενέργεια με την οποία κάποια δημόσια αρχή ή υπηρεσία πιστοποιεί ως έγκυρη μια νομική πράξη, διαδικασία κ.λπ. 2. επιβεβαίωση, επαλήθευση. 📖 < αρχ. ἐπικύρω(σις) -ση.

επίκωπος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που βρίσκεται πέρα για πέρα, τελείως ή όσο παίρνει, σε Αριστοφ.: (ναυτ.) 1. [το αρσ. ως ουσ.] ο τελευταίος κωπηλάτης προς την πρύμνη, αυτός που ρυθμίζει την κωπηλασία, αντών. πρόκωπος [δες λ.], 2. [το θηλ. ως ουσ.] *η ἐπίκωπος,* γρήγορο πλοίο. 📖 < αρχ. ἐπί-κωπος, -ον, [< κώπη = 1. χερούλι κουπιού, 2. λαβή ξίφους, λαβή εγχειριδίου, 3. λαβή κλειδιού, 4. λαβή λαμπάδας ή πυρσού].

επίλαβε, ρ. • (ναυτ.) το πρώτο παράγγελμα του κελευστή προς τους κωπηλάτες, σύμφωνα με το οποίο, κάθε ερέτης έπρεπε να πάρει το κουπί από τη θέση όπου το είχε αποθέσει κατά το παράγγελμα *«απόδες»* και να το τοποθετήσει στον σκαλμό ή στην εγκοπή του κωπητήρα του. 📖 < αρχ. αόριστος β΄ του ρ. ἐπιλαμβάνω. ◈ κλίση του χρόνου: ἐπίλαβε / ἐπιλαβέτω - ἐπιλάβετε / ἐπιλαβέτωσαν και ἐπιλαβόντων.

επιλέμβιος, -ια, -ιο, επίθ. • αυτός που είναι στερεωμένος ή τοποθετημένος πάνω σε λέμβο, (φρ.) *«επιλέμβιος πυξίδα», «επιλέμβιο πυροβόλο».* 📖 < επί + λέμβος.

επιλογέας, ο, ουσ. [πληθ. επιλογείς] • (τεχνολ.) ηλεκτρομηχανικό σύστημα αυτόματης τηλεφωνικής ζεύξης. 📖 < επιλογ(ή) -εύς > -έας.

επιλογή, η, ουσ. • 1. διάλεγμα, ξεδιάλεγμα, ξεχώρισμα, 2. (βιολ.) η διαδικασία διατήρησης και προσαρμογής των ισχυρότερων χαρακτηριστικών των ειδών, στο φυτικό και ζωικό βασίλειο, με σκοπό την υπαρξιακή τους οντότητα ή τη βελτίωσή τους, 3. (στρατ.) η εκλογή ή το ξεχώρισμα των ικανότερων από τους στρατεύσιμους και η κατανομή τους σε αντίστοιχα σώματα, 4. (φρ.) (μηχανολ.) *«δίσκος επιλογής», «μοχλός επιλογής», «σύστημα / μαθήματα / αξίωμα επιλογής», «Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού» (ΑΣΕΠ).* 📖 < μτγν. ἐπιλογή [= διάλεγμα].

επίλεκτος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που έχει επιλεγεί για την αξία του, συνών. διαλεχτός, 2. αυτός που ξεχωρίζει από άλλους όμοιούς του, συνών. ξεχωριστός, διακεκριμένος. 📖 < μτγν. ἐπίλεκτος.

επιλιμενάρχης, ο/η, ουσ. • γενική ονομασία ανώτερων αξιωματικών του λιμενικού σώματος. 📖 < επί- + λιμενάρχης < λιμήν, γεν. -ένος + -άρχης < [αρχ.] ἄρχω [= διοικώ].

επιμέλεια, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. η φροντίδα, η μέριμνα, το έμπρακτο ενδιαφέρον για κάτι, 2. (νομ.) ανάληψη της φροντίδας προσώπου που δεν μπορεί να εξυπηρετήσει τον εαυτό του, αντών. αμέλεια, 3. η συνεχιζόμενη προσπάθεια, η εργατικότητα, ο ζήλος, η φιλοπονία. 📖 < αρχ. ἐπιμέλεια [= φροντίδα, καθήκον, ενασχόληση].

επιμελητεία, η, ουσ. • (στρατ.) παλαιότερη υπηρεσία που φρόντιζε για τη συντήρηση και τον εφοδιασμό του στρατού με πυρομαχικά, τρόφιμα και ιματισμό, συνών. εφοδιαστική. 🕮 < μτγν. ἐπιμελητεία, σημδ. από τη γαλλική intendance.

επιμελητήριο, το, ουσ. • νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου που φροντίζει, σύμφωνα με τη νομοθεσία και με το καταστατικό του, για την προστασία των συμφερόντων των μελών του και παράλληλα στηρίζει με διοικητικές και γνωμοδοτικές ενέργειες τις κρατικές δράσεις στον τομέα του, (φρ.) *«Εμπορικό και Βιοτεχνικό / Βιομηχανικό / Ξενοδοχειακό / Επαγγελματικό / Τεχνικό / Οικονομικό / Ναυτικό επιμελητήριο».* 🕮 < μσν. επιμελητήριον [= σχολείο].

επιμεταλλώνω, ρ. [μετβ.] • (μεταλλ.) επενδύω μεταλλικό αντικείμενο με λεπτό στρώμα, πολύτιμου συνήθως, μετάλλου. 🕮 < επι- + μέταλλ(ον) -ώνω. ⊙ επιμετάλλωση, επιμεταλλωτικός.

επιμετάλλωση, η, ουσ. • (μεταλλ.) η επένδυση μεταλλικής επιφάνειας από άλλο, συνήθως πολύτιμο, μέταλλο για προστατευτικούς ή διακοσμητικούς λόγους, π.χ. επιχρύσωση, επαργύρωση, επινικέλωση. 🕮 < επιμεταλλώνω.

επιμήκης, -ης, επίμηκες, επίθ. • αυτός που είναι μεγαλύτερος κατά μήκος σε σύγκριση με το πλάτος, μακρόστενος, αντών. φαρδύς. 🕮 < αρχ. ἐπιμήκης < ἐπί + μῆκος.

επιμήκυνση, η, ουσ. • η αύξηση της διάστασης του μήκους, το μάκρεμα. 🕮 < αρχ. ἐπιμηκύνω.

επιμηκύνω, ρ. [μετβ.] • αυξάνω κάτι σε μήκος, το κάνω μακρύτερο, μακραίνω. 🕮 < αρχ. ἐπιμηκύνω < ἐπί + μῆκος.

επίμηλο, το, ουσ. • 1. (ναυτ.) ξύλινο εξάρτημα με μορφή πόμολου, ελλειπτικού σχήματος, που τοποθετείται στο ψηλότερο σημείο των ιστών του ιστιοφόρου και στην κορυφή των κονταριών της σημαίας, 2. σφαιρική λαβή σε σύρτη πόρτας ή σε ξίφος. 🕮 < επί- + μήλο.

επιμηχανικός, ο, ουσ. • (ναυτ.) αξιωματικός του μηχανικού στο ναυτικό, αντίστοιχος του πλωτάρχη. 🕮 < επί- + μηχανικός.

επιμολυβδώνω, ρ. [μετβ.] • (μεταλλ.) στρώνω την εξωτερική μεταλλική επιφάνεια κάποιου αντικειμένου με μόλυβδο. 🕮 < επί + μολυβδώνω.

επιμολύβδωση, η, ουσ. • (μεταλλ.) το στρώσιμο της εξωτερικής μεταλλικής επιφάνειας αντικειμένου με μόλυβδο. 🕮 < επιμολυβδώνω.

επίναυλος, ο, ουσ. • (ναυτ.) προσαύξηση του ναύλου σε ποσοστό που συμφωνείται μεταξύ ναυλωτή και εφοπλιστή, συνών. κάπα. 🕮 < επί + ναύλος, η λ. μαρτυρείται από το 1838.

επιναυπηγός, ο, ουσ. • (ναυπ.) βαθμός αξιωματικού του ναυπηγικού κλάδου στο πολεμικό ναυτικό, αντίστοιχος με το βαθμό του πλωτάρχη. 🕮 < επί + ναυπηγός.

επίνειο, το, ουσ. • 1. όρμος ή λιμάνι ή πόλη γύρω από λιμάνι, με το οποίο συνδέεται μεσόγεια πόλη η οποία εξυπηρετείται στις εμπορικές και συγκοινωνιακές συναλλαγές της με άλλες παράλιες πόλεις και λιμάνια. 🕮 < αρχ. ἐπίνειον < επί + -νείον/-νήιος < ναῦς [= πλοίο].

επίνευση, η, ουσ. • 1. συναίνεση που εκδηλώνεται με κλίση του κεφαλιού προς τα εμπρός, η συγκατάνευση, 2. συγκατάθεση, 3. (μσν.) έμπνευση, επιφοίτηση, 4. (φρ.) *«επίνευση κεραιών»,* η τοποθέτηση των κεραιών του πλοίου σε χαμηλότερη θέση ως ένδειξη πένθους. 🕮 < μτγν. ἐπίνευσις < [αμετβ.] αρχ. ἐπινεύω [= δίνω τη συγκατάθεσή μου με κλίση της κεφαλής προς τα κάτω].

επινικελώνω, ρ. [μετβ.] • (μεταλλ.) επενδύω μεταλλική επιφάνεια με λεπτή στρώση νικελίου. 🕮 < επι- νικελ -ώνω. ⊙ επινικέλωση.

επινικέλωση, η, ουσ. • (μεταλλ.) η κάλυψη ή το στρώσιμο μεταλλικής επιφάνειας με νικέλιο. 🕮 < επινικελώνω.

επινώτιο, το, ουσ. • (ενδυμ.) επενδύτης χωρίς μανίκια, αλλιώς και μπέρτα, πελερίνα, (αρχ.) πενόλιον. 🕮 < ἐπι-νώτιος, -ον (< νῶτον) [= αυτός που βρίσκεται προς τα πίσω].

επίπεδο, το, ουσ. • 1. (γεωμ.) η επιφάνεια πάνω στην οποία μια ευθεία γραμμή εφαρμόζει σε όλα τα σημεία, (φρ.) *«εφαπτόμενα / κάθετα / κατακόρυφα / μεσοκάθετα / οριζόντια / παράλληλα επίπεδα»,* 2. (φυσ.) κεκλιμένο επίπεδο, 3. (τοπογρ.) τμήμα του εδάφους παράλληλο προς τον ορίζοντα, 4.

(μτφ.) το στάδιο, η βαθμίδα ανάπτυξης (κοινωνικής, επαγγελματικής, ηθικής, πνευματικής κ.λπ.). 📖 < αρχ. ἐπίπεδον. ⭕ επιπεδόκοιλος, επιπεδομετρία, επιπεδομετρικός.

επίπεδος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που έχει ομαλή επιφάνεια, ο ισοπεδωμένος, 2. (φρ.) *«επίπεδη επιφάνεια / έκταση / σμίλη / τροπίδα / γάστρα πλοίου / γεωμετρία / τριγωνομετρία», «επίπεδος χάρτης / ατμοσύρτης», «κεκλιμένο επίπεδο», «επίπεδο δάπεδο πυθμένα πλοίου / έμβολο / κάτοπτρο / σχήμα».* 📖 < αρχ. ἐπίπεδος.

επιπεδογραφία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (γεωμ.) ο τοπογραφικός καθορισμός και η χαρτογραφική αναπαράσταση, με τη βοήθεια κατάλληλων σχεδιαστικών οργάνων, ενός τμήματος της γήινης επιφάνειας ή και ολόκληρης της υδρογείου σε οριζόντιο επίπεδο χάρτη. 📖 < επιπεδογράφ(ος) -ία, μτφρδ. από τη γαλλ. planigraphie (νόθο συνθ.). ⊙ επιπεδογραφικός.

επιπεδογράφος, ο, ουσ. • (τεχνολ.) όργανο με το οποίο επιτυγχάνεται η απεικόνιση σφαιρικής επιφάνειας σε χάρτη. 📖 < επίπεδ(ον) -ο- + -γράφος, μτφρδ. από τη γαλλ. planigraphe (νόθο συνθ.).

επιπεδομετρία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (γεωμ.) ο κλάδος που εξετάζει τα επίπεδα σχήματα και τις ιδιότητές τους, 2. (τοπογρ.) κλάδος που έχει ως αντικείμενο τις μεθόδους και τα όργανα που χρησιμοποιούνται για τη μέτρηση και σχεδίαση της οριζόντιας προβολής φυσικών ή τεχνητών αντικειμένων που βρίσκονται επί τής γήινης επιφάνειας. 📖 < μτφρδ. από τη γαλλ. planimétrie (νόθο συνθ.). ⊙ επιπεδομετρικός.

επιπεδόμετρο, το, ουσ. • το εμβαδόμετρο. 📖 < επί + (ε)πίπεδο + μετρο(ν).

επίπλασμα, το, ουσ. • 1. το έμπλαστρο, 2. εύπλαστη ουσία κατάλληλη για το γέμισμα οπών, σχισμάδων κ.λπ., π.χ. ο στόκος. 📖 < επιπλάσσω.

επιπλάσσω, ρ. [μετβ.] • 1. στρώνω κάποια επιφάνεια με πλαστική ύλη, 2. γεμίζω σχισμές, χαραμάδες, οπές κ.λπ. με πλαστική ή μονωτική ύλη, στουπώνω. 📖 < επί + πλάσσω.

επίπλευση, η, ουσ. • 1. η παραμονή ή η άνοδος στην επιφάνεια ενός υγρού, 2. (ναυτ.) η πλεύση ενός πλοίου εναντίον άλλου ή κατόπιν άλλου σε διάταξη, στολοδρομία, 3. (μεταλλ.) μέθοδος αποχωρισμού των πολύτιμων μετάλλων από διάφορες προσμείξεις. 📖 < αρχ. ἐπίπλευσις < ἐπιπλέω.

επιπλέω, ρ. [μετβ.] • 1. πλέω στην επιφάνεια ενός υγρού, 2. (μτφ.) καταφέρνω να αναδειχθώ υποσκελίζοντας κάποιους άλλους, 3. (μτφ.) καταφέρνω να διασωθώ από κάποιον κίνδυνο, 4. (ναυτ.) πλέω εναντίον εχθρικού πλοίου ή πίσω από άλλο. 📖 < αρχ. ἐπιπλέω.

επίπλους, ο, ουσ. • 1. (ναυτ.) το να πλέει κανείς εναντίον κάποιου, 2. (ανατ.) οι πτυχές του περιτοναίου που συνδέουν κοιλιακά σπλάχνα μεταξύ τους. 📖 < αρχ. ἐπίπλους < ἐπί + πλοῦς.

επίρραμμα, το, ουσ. • 1. αυτό που προστίθεται σε ύφασμα με ραφή, το μπάλωμα, 2. (στρατ.) διακριτικό έμβλημα [οπλόσημο] που ράβεται σε στολή για να φανερώνει το σώμα στο οποίο υπηρετεί ο ένστολος, 3. (ναυτ.) λωρίδα υφάσματος που ράβεται, κατασκευαστικά από την πρώτη στιγμή πάνω στα πανιά πλοίου, για να ενισχύσει ορισμένα σημεία τους που είναι περισσότερο ευάλωτα από την πνοή του ανέμου. 📖 < αρχ. ἐπιρράπτω.

επίρρευμα, το, ουσ. • (ηλεκτρ.) ηλεκτρικό ρεύμα που παράγεται με αυτεπαγωγή όταν ανοίγουμε ή κλείνουμε το κύκλωμα του αγωγού. 📖 < επί + ρεύμα.

επισείοντας, ο, μτχ. **επισείων,** ο, ουσ. / μτγν. • (ναυτ.) στενόμακρη ταινία ή μικρή τριγωνική σημαία στο κατάρτι πολεμικών πλοίων που χρησιμοποιείται ως διακριτικό γνώρισμα της ιδιότητάς τους, συνών. φιάμολα, φιλάντρα, 2. (στρατ.) βυζαντινό αυτοκρατορικό λάβαρο. 📖 < μτχ. ενεστ. του αρχ. ρ. ἐπισείω [= κραδαίνω κάτι απειλητικά, κουνώ, πάλλω].

επίσημα, το, ουσ. • 1. σφραγίδα πάνω σε χαρτόσημο, η οποία αλλάζει την αξία του, 2. σήμα, σφράγισμα πάνω σε χρυσά ή ασημένια αντικείμενα, για να διαπιστώνεται η γνησιότητα και η περιεκτικότητά τους σε χρυσό ή άργυρο, 3. (φρ.) *«κινητό επίσημα»,* κινητό χαρτόσημο, 4. (ναυτ.) κατασκεύασμα συμβολικού σχήματος και χρώματος που το-

ποθετείται για επισήμανση σκοπέλων και υφάλων ή άλλων επικίνδυνων σημείων, 5. αυτοκόλλητο που επικολλάται στη ράχη των βιβλίων μιας βιβλιοθήκης και αναγράφει τον αριθμό ταξινόμησής του. 🕮 < αρχ. ἐπίσημα και δωρ. τ. ἐπίσαμα [= νεύμα, σημείο, διακριτικό σημάδι].

επίσημο, το, ουσ. • 1. δες επίσημα, 2. (νομίσμ.) σύμβολο που είναι χαραγμένο πάνω σε νόμισμα, 3. παράσταση πάνω σε σφραγίδα, 4. (ναυτ.) από το 1822, μικρή τετράγωνη κυανή σημαία με λευκό σταυρό, υψωμένη στην πλώρη πολεμικού πλοίου, ένα χρυσό στέμμα τοποθετούνταν στο κέντρο στα χρόνια της μοναρχίας (1833-1924 1935-1973), τσαμαδούρα. 🕮 < αρχ. ἐπίσημος [= με σημάδι γνησιότητας].

επίσημος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που προέρχεται από κάποια δημόσια - κυβερνητική – κρατική αρχή, 2. αξιόλογος, αξιοσημείωτος, επιφανής, διακεκριμένος, αξιομνημόνευτος, 3. εορταστικός, 4. (φρ.) *«επίσημη κλίμακα πλοίου», «επίσημο ημερολόγιο πλοίου»,* 5. (ως ουσ.) *οι επίσημοι,* αυτοί που κατέχουν ανώτατα δημόσια αξιώματα. 🕮 < αρχ. ἐπίσημος [= με σημάδι γνησιότητας]. ◈ επίσημα και επισήμως [επίρρ.].

επισιπάριο, το, ουσ. • (ναυτ.) το πέμπτο και τελευταίο προς τα πάνω ιστίο των μεγάλων ταχύπλοων ιστιοφόρων, κοινώς κουντρίνι, συνών. κουντρινέλι. 🕮 < επί + σιπάριον [= πλωριός κούντρος].

επισίπαρος, ο, ουσ. • (ναυτ.) το μεγάλο ιστίο - κουντρίνι σε ιστιοφόρο σκάφος. 🕮 < επί + σίπαρος [= τετράγωνο πανί πάνω από τον φώσωνα].

επισιτίζω, ρ. [μετβ.] • προμηθεύω με τρόφιμα, συνών. εφοδιάζω, τροφοδοτώ. 🕮 < αρχ. ἐπισιτίζομαι. ⊙ επισιτισμός, επισίτιση, επισιτιστικός.

επισκαλμίδα, η, ουσ. • (ναυπ.) η ξύλινη βάση, μέσα στις οπές της οποίας τοποθετούνται οι σκαλμοί [= μικροί πάσσαλοι που χρησιμεύουν για το δέσιμο των κουπιών της βάρκας], σκαλμοδόχη, κωπητήρας. 🕮 < αρχ. επί + σκαλμ(ός) + -ίδα.

επισκεπτήριο, το, ουσ. • 1. η καθορισμένη ώρα, εντός τής οποίας επιτρέπεται να επισκεφθεί κανείς ασθενείς, στρατευμένους κ.ά. 2. η μικρή ορθογώνια κάρτα, στην οποία αναγράφεται το ονοματεπώνυμο, η διεύθυνση, το επάγγελμα και το τηλέφωνο κάποιου, αλλιώς επισκεπτήρια κάρτα - γαλλ. carte de visite, μπιλιέτο. 🕮 < αρχ. επισκέπ(της) - τήριον.

επισκέπτης, ο, **επισκέπτρια,** η, ουσ. • 1. πρόσωπο που πηγαίνει σε φιλικό σπίτι, στο πλαίσιο των αμοιβαίων κοινωνικών σχέσεων, 2. πρόσωπο που επισκέπτεται συγκεκριμένο χώρο, διοργάνωση, εκδήλωση κ.λπ. 3. (φρ.) *«επισκέπτης καθηγητής»,* ο πανεπιστημιακός δάσκαλος που περιστασιακά διδάσκει σε κάποιο πανεπιστήμιο για συγκεκριμένη περίοδο, *«ιατρικός επισκέπτης»,* υπάλληλος φαρμακευτικής εταιρείας, που επισκέπτεται φαρμακοποιούς, γιατρούς κ.λπ. για να τους ενημερώσει και να προωθήσει τα προϊόντα της εταιρείας του, 4. (μτφ.) πρόσωπο που βρίσκει και περιηγείται έναν διαδικτυακό τόπο. 🕮 < αρχ. ἐπισκέπτης [= εξεταστής], σημδ. από τη γαλλ. visiteur.

επισκευάζω, ρ. [μετβ.] • επιδιορθώνω, επαναφέρω κάτι σε καλή κατάσταση, συνών. σιάχνω, φτιάχνω. 🕮 < αρχ. ἐπισκευάζω. ⊙ επισκευή, επισκευάσιμος, επισκευαστής.

επισκευαστής, ο, **-άστρια,** η, ουσ. • αυτός που επισκευάζει, ο επιδιορθωτής. 🕮 < αρχ. ἐπισκευαστής.

επισκευή, η, ουσ. • η επιδιόρθωση χαλασμένου αντικειμένου ή συντήρηση κατασκευής, (έκφρ.) *«γενική επισκευή», «επισκευή πλοίου».* 🕮 < αρχ. ἐπισκευή.

επίσκεψη, η, ουσ. • 1. η μετάβαση στο χώρο κάποιου φιλικού προσώπου με σκοπό τη διατήρηση των αμοιβαίων κοινωνικών σχέσεων, 2. η μετάβαση σε συγκεκριμένο μέρος κατά τη διάρκεια του επισκεπτηρίου, π.χ. σε κλινική, στρατώνα ή φυλακή κ.ά. 3. πηγαίνω κάπου για ορισμένο χρονικό διάστημα με σκοπό την επαγγελματική ενημέρωση, 4. (μτφ.) βρίσκω και περιηγούμαι έναν διαδικτυακό τόπο, 5. α) ιατρική εξέταση κατ' οίκον, β) (συνεκδ.) η αμοιβή τού γιατρού για την εξέταση τού ασθενούς. 🕮 < αρχ. ἐπίσκεψις, με αρχική σημ. *«επιθεώρηση, επόπτευση».*

επισκίαση, η, ουσ. • 1. κάλυψη με σκοπό τη δημιουργία σκιάς, σκίασμα, 2. (μτφ.) το να

υπερέχει κανείς από τους άλλους. 📖 < αρχ. μτγν. ἐπισκία(σις) -ση.

επισκοτίζω, ρ. [μετβ.] • 1. ρίχνω σκοτάδι ή σκιά πάνω σε κάτι, το σκοτεινιάζω, σκιάζω, συσκοτίζω, 2. κάνω κάτι ασαφές, 3. (μτφ.) προκαλώ σύγχυση στους άλλους. 📖 < μτγν. ἐπισκοτίζω.

επισμαλτώνω, ρ. [μετβ.] • βερνικώνω, <u>συνών.</u> εφυαλώνω. 📖 < επι- + σμάλτ(ο) + -ώνω.

επισμάλτωση, η, ουσ. • προσθήκη υαλώδους επιχρίσματος σε κεραμικά και μεταλλικά αντικείμενα για λόγους προστασίας, γυαλάδας κ.λπ. <u>συνών.</u> εφυάλωση. 📖 < επι- + σμάλτ(ο) + -ωση.

επισπεύδω, ρ. [μετβ.] • εκτελώ ώστε να γίνει κάτι γρηγορότερα από ό,τι αρχικά αυτό είχε συμφωνηθεί, επιταχύνω, <u>αντών.</u> επιβραδύνω. 📖 < αρχ. ἐπισπεύδω.

επίσπευση, η, ουσ. • 1. η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του επισπεύδω [δες λ.], επιτάχυνση, <u>αντών.</u> επιβράδυνση, 2. (ναυτ.) η λέξη επίσπευση μπορεί να θεωρηθεί σαν ένα μπόνους πληρωτέο στον φορτωτή ή στον παραλήπτη εάν χρησιμοποιηθεί λιγότερος χρόνος από αυτόν που ορίζει το ναυλοσύμφωνο κι είναι πληρωτέο με βάση τις εργατοώρες ή τον χρόνο των σταλιών που εξοικονομήθηκε. 📖 < μσν. επίσπευσις < επισπευ- (επισπεύδω) -σις > -ση, αγγλ. despatch / dispatch.

επισταλία, η, ουσ. [συνήθως στον πληθ.] • (ναυτ.) ο επιπλέον χρόνος, ή επίναυλος, ή υπεραναμονή φόρτωσης, ή υπερημερία: είναι η αποζημίωση που λαμβάνει ο πλοιοκτήτης σε αποκατάσταση της βλάβης που του προκαλείται από την καθυστέρηση της εκφόρτωσης, εμπορευμάτων ή χύδην [< αρχ. ρ. χέω] φορτίων, σε σχέση με ό,τι είχε προβλεφθεί αρχικώς, λόγω του ότι, όσο διαρκεί η καθυστέρηση αυτή, ο πλοιοκτήτης δεν μπορεί να προβεί σε νέα μεταφορά. Οι *επισταλίες* απαντώνται μόνο στις θαλάσσιες μεταφορές. 📖 < επί + σταλία [= χρόνος αναμονής πλοίου σε καθορισμένο σημείο για φόρτωση ή εκφόρτωση εμπορευμάτων].

επιστασία, η, ουσ. • 1. α) η ευθύνη και το έργο που εκτελεί ένας επιστάτης, εποπτεία, επόπτευση, επιτήρηση, β) η παρακολούθηση και η καθοδήγηση του επιστάτη προς τους υφιστάμενους του, 2. (συνεκδ.) το κτήριο ή το γραφείο τού επιστάτη, 3. (ναυτ.) η επίβλεψη από αξιωματικό, σε πλοίο του Πολεμικού Ναυτικού, στους χώρους υπηρεσιών του προσωπικού και των τμημάτων που διασφαλίζουν την ομαλή λειτουργία του σκάφους, (φρ.) *«επιστάτης ναυτιλίας / μηχανών / υφάλων / όπλων»*. 📖 < αρχ. ἐπιστασία [= εξουσία, διοίκηση, κυριαρχία].

επιστάτης, ο, **επιστάτρια** και **επιστάτισσα,** η, ουσ. • 1. αυτός/-ή που ορίστηκε για την επίβλεψη του έργου, επόπτης, επιτηρητής, φροντιστής, 2. (επάγγ.) αυτός που φροντίζει για τη φύλαξη και την καθαριότητα της σχολικής μονάδας, 3. (λογοτ.) *«ο επιστάτης»* θεατρικό έργο του Harold Pinter. 📖 < αρχ. ἐπιστάτης, γεν. -ου, ὁ, [= επόπτης, επιτηρητής, επιστάτης, ελεγκτής, υπεύθυνος δημοσίων έργων] < ἐφίσταμαι.

επιστατώ, ρ. • 1. (μετβ.) ελέγχω την ορθή εκτέλεση του έργου, <u>συνών.</u> επιβλέπω, εποπτεύω, 2. (αμετβ.) είμαι φροντιστής ενός έργου, είμαι επόπτης, είμαι επιστάτης. 📖 < αρχ. ἐπιστατέω, -ῶ.

επιστεγάζω, ρ. [μετβ.] • 1. καλύπτω κάποιον χώρο με στέγη, <u>συνών.</u> σκεπάζω, ταβανώνω, 2. (μτφ.) ολοκληρώνω μια σημαντική δράση, βάζω την τελική σφραγίδα στη δημιουργία, επισφραγίζω. 📖 < μσν. ἐπιστεγάζω [= προσθέτω στέγη σε οίκημα].

επιστέγασμα, το, ουσ. • 1. η ενέργεια και το αποτέλεσμα του επιστεγάζω, ολοκληρώνω κατασκευαστικά στέγη, οροφή, ταβάνι, γέφυρας πλοίου κ.λπ. 2. (μτφ.) η ολοκλήρωση μιας δράσης με την προσθήκη μιας τελευταίας αξιόλογης πράξης, η τελική σφραγίδα, επισφράγισμα. 📖 < μσν. ἐπιστεγάζω.

επίστεγο, το, ουσ. • (ναυτ.) υπερκατασκευή παρόμοια με το πρόστεγο, που βρίσκεται στην πρύμνη του σκάφους, παλιότερα χρησιμοποιούνταν ως διαμέρισμα των αξιωματικών ή ενδιαίτησης του πληρώματος ή ως αποθηκευτικός χώρος, <u>συνών.</u> πούπι, <u>αντών.</u> πρόστεγο. 📖 < επιστεγάζω.

επιστήλιο, το, ουσ. • (ναυτ.) το τμήμα του ιστού πάνω από τον κύριο κορμό του, <u>συνών.</u> τσιμπούκι, (φρ.) *«επιστήλιο δολωνίδας»*, τσιμπούκι της κόντρα μετζάνας, *«επιστήλιο δολωνίου»*, τσιμπούκι του παρουκέ-

του, *«επιστήλιο δόλωνος»*, τσιμπούκι της γάμπιας, *«επιστήλιο σιπαρίδας»*, *«επιστήλιο σιπαρίου»*, *«επιστήλιο φωσωνίδας»*, δηλ. τσιμπούκι του μπέλμπερη, *«επιστήλιο φώσωνος»*, τσιμπούκι του μεγάλου παπαφίγκου. 🕮 < επί + στήλ(η) + -ιο.

επιστολέας, ο, ουσ. • (ναυτ.) ο υπαρχηγός του στόλου ή ο αντιπρόσωπος του αρχηγού του στόλου, ο υποναύαρχος, 2. (ιστορ.) επιστολάριος: α) αυτοκρατορικός γραμματέας, β) γραμματοκομιστής, ταχυδρόμος, αγγελιοφόρος, γ) (αρχ.) αντιναύαρχος στους Σπαρτιάτες. 🕮 < αρχ. ἐπιστολ(εύς) -έας.

επιστολή, η, ουσ. • 1. το γραπτό μήνυμα, που αποστέλλεται σε παραλήπτη μέσα σε ταχυδρομικό φάκελο, (φρ.) *«φιλική / εμπορική / υπηρεσιακή / επίσημη / ειδοποιητήρια / εγκύκλιος / πιστωτική / συστατική / εγγυητική / ανεπίσημη επιστολή»*, συνών. γράμμα, γραφή, 2. το γραπτό κείμενο που αποστέλλεται σε κάποιον ως λογοτεχνικό είδος, 3. (θρησκ.) πραγματεία, με θεολογικό περιεχόμενο και συμβουλές, σχετική για κοσμικά ζητήματα που καλούνται να σεβαστούν οι πιστοί, (φρ.) *«οι Επιστολές των Αποστόλων»*, ένα από τα βιβλία τής Καινής Διαθήκης. 🕮 < αρχ. ἐπιστέλλω < ἐπί- + στέλλω. ⊙ επιστολικός, επιστολιμαίος. ○ επιστολογράφος, επιστολογραφία, επιστολοζύγιο, επιστολόχαρτο.

επιστόμιο, το, ουσ. • 1. η άκρη αντικειμένου, που έρχεται σε επαφή με τα χείλη του ανθρώπου, λ.χ. συνήθως κάποιο πνευστό μουσικό όργανο, το φίλτρο του τσιγάρου ή της πίπας κ.λπ. 2. το πώμα ή η στρόφιγγα που χρησιμοποιείται σε αγγείο, βρύση ή σωλήνα, συνών. βούλωμα, τάπα, 3. το μεταλλικό τελείωμα του ανοίγματος της κλειδαρότρυπας, 4. (μηχανολ.) δικλείδα [παλαιότερη γραφή δικλίδα], βαλβίδα, 5. (φρ.) *«επιστόμιο αναρρόφησης θάλασσας / αναρρόφησης αέρα / αποχέτευσης / αποστράγγισης / ειδοποίησης κινδύνου / εκκίνηση / εισαγωγής / ελάττωσης ατμού / ισορροπίας / καταθλίψεως / κατακλύσεως / συγκοινωνίας / σχήματος μανιταριού / υπερχείλισης / διακοπής / τύπου πεταλούδας / με σύρτη»*, *«αναρροφητικό / ανεπίστρεπτο / ανακουφιστικό / ανασταλτικό / ασφαλιστικό / αυτόματο / βελονοφόρο / εκκενωτικό / εκτονωτικό / ελατηριοφόρο / εξαφριστικό / επιστροφικό / ηλεκτρομαγνητικό / ρυθμιστικό συρταρωτό / τροφοδοτικό / χειροκίνητο επιστόμιο»*. 🕮 < μτγν. ἐπιστόμιον.

επιστράτευση, η, ουσ. • 1. (στρατ.) πρόσκληση πολιτών για ένταξή τους στο στρατό σε περίοδο πολέμου, 2. (συνεκδ.) η χρονική διάρκεια κατά την οποία ισχύει η παραπάνω πρόσκληση, 3. η δραστηριοποίηση πολλών και η αξιοποίηση διαφόρων μέσων σ' έναν αποκλειστικά στόχο, συνών. συσπείρωση, κινητοποίηση. 🕮 < αρχ. ἐπιστράτευ(σις) [= εκστρατεία] -ση.

επιστρατεύω, ρ. [μετβ.] • 1. καλώ στον στρατό επιστράτους, δηλ. πολίτες που έχουν ήδη απολυθεί αλλά εντάσσονται στις στρατεύσιμες ηλικίες και παραμένουν ετοιμοπόλεμοι σε ώρα ανάγκης, αντών. αποστρατεύω, 2. (μτφ.) κινητοποιώ κάποιον/-ους για την πραγματοποίηση δράσης/-εων, 3. (πολιτ.) αναγκάζω [με υπουργική απόφαση] εργαζομένους σε οργανισμούς κοινής ωφελείας ή δημόσιους υπαλλήλους σε διάφορες υπηρεσίες, οι οποίοι απεργούν, να αναλάβουν και πάλι υπηρεσία, ώστε να εξυπηρετείται το κοινό. 🕮 < αρχ. ἐπι-στρατεύω, [= εκστρατεύω εναντίον κάποιου/-ων, διεξάγω πόλεμο]. ⊙ επιστράτευση, επιστρατευτικός, επίστρατος.

επίστρατος, ο, ουσ. • (στρατ.) 1. ο έφεδρος που επιστρατεύεται σε καιρό ειρήνης για να εκπαιδευτεί σε νέες μεθόδους και σύγχρονα όπλα, 2. αυτός που ανήκει σε στρατεύσιμη κλάση και είναι δυνατόν να επιστρατευτεί. 🕮 < επιστρατεύω.

επιστροφή, η, ουσ. • 1. για κάτι που το γυρίζουμε πίσω, το ξαναδίνουμε συνήθως σε αυτόν που του ανήκει, 2. επάνοδος σε κάποιο τόπο από όπου είχα φύγει, γυρισμός, επανάκαμψη, αντών. αναχώρηση, 3. επάνοδος σε συνήθειες, σε καταστάσεις του παρελθόντος, 4. είδος που δεν πουλήθηκε και επέστρεψε εκεί από όπου ξεκίνησε, εκεί από όπου παρήχθηκε, 5. (φρ.) *«επιστροφή ασφαλίστρων / επιταγών / δασμών / φορτίων / φόρων / χρημάτων»*. 🕮 < αρχ. ἐπιστροφή [= γύρισμα, στροφή, περιστροφή, στριφογύρισμα, - λέγεται επίσης για αλλαγή διεύθυνσης με πλεύση

σε διάταξη σχήματος «ζιγκ-ζαγκ» και επιστροφή στο λιμάνι] < ἐπιστρέφω.

επιστρόφιο και **πιστρόφι,** το, ουσ. [πληθ. πιστρόφια] • (ναυτ.) [παρωχημένο] η πρώτη εξωτερική σειρά μαδεριών που υπάρχει σε κάθε πλευρά του κάτω μέρους ξύλινων πλοίων, συνών. τουρέλο. 🕮 < επιστρ(έφω) + -όφ(ιο) / -ι.

επιστρώνω, ρ. [μετβ.] • στρώνω κάτι πάνω σε κάτι άλλο, συνών. καλύπτω, σκεπάζω, αντών. ξεσκεπάζω. 🕮 < αρχ. ἐπι-στορέννυμι, [= 1. στρώνω ή επιστρώνω, 2. σελώνω, σαμαρώνω, φορτώνω]. ⊙ επίστρωμα, επίστρωση, επιστρωτήρας.

επίστρωση, η, ουσ. • η επικάλυψη μιας επιφάνειας μ' ένα διαφορετικό υλικό, (φρ.) *«επίστρωση κύτους / πυθμένα με μαδέρια [με επηγκενίδες] / ξύλινη / μόνιμη / προσωρινή».* 🕮 < ἐπίστρω(σις) -ση.

επισυναλλαγματική, η, ουσ. • (οικον.) συναλλαγματική που εκδίδεται για ανανέωση άλλης, η οποία έχει λήξει και δεν έχει εξοφληθεί [παρωχημένο]. 🕮 < επί + συναλλαγματική.

επισυνάπτω, ρ. [μετβ.] • 1. προσαρτώ σ' ένα επίσημο έγγραφο κάποια συνοδευτικά έγγραφα ή δικαιολογητικά, 2. προσαρτώ σε e-mail, ένα ή περισσότερα αρχεία, για αποστολή στον παραλήπτη. 🕮 < αρχ. ἐπισυνάπτω. ⊙ επισύναψη.

επισφάλεια, η, ουσ. • 1. κατάσταση που εγκυμονεί κίνδυνο, αβεβαιότητα, 2. (οικον.) [ειδικότ.] οφειλόμενο ποσό για την είσπραξη του οποίου υπάρχει αβεβαιότητα. 🕮 < μτγν. ἐπισφάλεια [= αστάθεια].

επισφαλής, -ής, -ές, επίθ. • 1. αυτός που χαρακτηρίζεται από αβεβαιότητα, απροσδιοριστία και ανασφάλεια, συνών. αβέβαιος, άδηλος, ασταθής, αντών. σταθερός, ασφαλής, 2. αυτός που ενέχει κινδύνους, συνών. επικίνδυνος, ανασφαλής, επίφοβος, 3. (για οικοδομήματα) αυτός που δεν είναι σταθερός, 4. (φρ.) *«επισφαλής ακτή / βυθός / πυθμένας», «επισφαλές δάνειο / χρέος».* 🕮 < αρχ. ἐπισφαλής [= ασταθής, ευμετάβλητος, επικίνδυνος]. ◈ επισφαλώς [επίρρ.].

επίσχεση, η, ουσ. • 1. η διακοπή μιας ενέργειας, συνών. σταμάτημα, (φρ.) *«επίσχεση εργασίας»,* μορφή απεργίας που γίνεται με αίτημα την καταβολή δεδουλευμένων, *«δικαίωμα επίσχεσης»,* το δικαίωμα που έχει αυτός που χρωστάει ν' αρνηθεί την αποπληρωμή του οφειλόμενου ποσού, για όσο χρονικό διάστημα ο δανειστής δεν εκπληρώνει τις υποχρεώσεις του προς τον οφειλέτη, *«επίσχεση εγγράφων»,* το δικαίωμα της κατακράτησης εγγράφων από δικηγόρους, δικαστικούς κλητήρες κ.ά. ωσότου [< χρον. συνδ. μτγν. ἕως ὅτου] εξοφληθούν οι οφειλόμενες προς αυτούς δαπάνες, 3. (ιατρ.) έλλειψη ή διακοπή η αναστολή τής αποβολής ενός βιολογικού υλικού από το όργανο μέσα στο οποίο είναι συγκεντρωμένο, (φρ.) *«επίσχεση ούρων / αιμορραγίας / εμμήνων / αερίων / κοπράνων».* 🕮 < αρχ. ἐπίσχε(σις) -ση < ἐπέχω. ⊙ επισχετικός.

επίσωτρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) το ελαστικό του τροχού ενός οχήματος (αυτοκινήτου, ποδηλάτου κ.λπ.) ή η σιδερένια στεφάνη [δηλ. αρχ. το σῶτρο(ν)] του τροχού σιδηροδρομικού οχήματος, κάρου, άμαξας κ.λπ. 🕮 < αρχ. ἐπί-σωτρον.

επιταγή, η, ουσ. • 1. διαταγή, πρόσταγμα, παραγγελία, 2. (οικον.) επίσημο έγγραφο, με το οποίο κάποιο άτομο ή οργανισμός, δίνει εντολή σε συγκεκριμένο νομικό πρόσωπο, κυρίως τράπεζα, να καταβάλει αμέσως το αναγραφόμενο χρηματικό ποσό, το οποίο αυτός έχει ήδη καταθέσει, στο πρόσωπο εκείνο που αναφέρεται ως παραλήπτης, (φρ.) *«ακάλυπτη επιταγή»,* επιταγή της οποίας ο εκδότης δε διαθέτει στη συγκεκριμένη τράπεζα λογαριασμό αντίστοιχου ύψους, *«ταξιδιωτική / ταχυδρομική / τηλεγραφική επιταγή», «εκδότης / κομιστής επιταγής», «μπλοκ / καρνέ επιταγών».* 🕮 < μτγν. ἐπιταγή, σημδ. από τη γαλλ. mandat.

«Συλλογιέμαι τους ναυτικούς που έχουν αφήσει και με ερωμένη σε κάθε λιμάνι, εκείνους που κάνουν οικονομίες για να στέλνουν **επιταγές** στο σπίτι τους, εκείνους που αγοράζουν φτηνά μυρωδικά ή έξι πήχες μεταξωτό για τις αρραβωνιαστικές τους — και κείνους που δεν έχουν κανένα στον κόσμο κι έχουν αφοσιωθεί σ' έναν παπαγάλο ή έναν πίθηκο, που λυώνουν από νοσταλγία για τα δάση τους…»

➢ **Κώστας Ουράνης,** *Αποχρώσεις,* Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», σελ. 88-89, Αθήνα.

επίτακτο, το, ουσ. [πληθ. τα επίτακτα] • (ναυτ.) κάθε εμπορικό πλοίο που εντάχθηκε στο Πολεμικό Ναυτικό με τη διαδικασία της επίταξης και μπορεί να είναι επιβατηγό, φορτηγό ή βοηθητικό. 🕮 < αρχ. επίθ. ἐπίτακτος, -ον, [= αυτός που έχει τραβηχτεί, παραταχθεί πίσω, *οἱ ἐπίτακτοι,* εφεδρεία στρατού, σε Θουκ.] < ἐπιτάσσω.

επίταξη, η, ουσ. • 1. η συνταγματικά κατοχυρωμένη διοικητική πράξη με την οποία το κράτος παίρνει οριστικά ή προσωρινά την κινητή ή ακίνητη περιουσία πολιτών, σε καιρό πολέμου, για δημόσια ωφέλεια, 2. η υποχρεωτική συνεισφορά των πολιτών μετά από κυβερνητική απόφαση για προσωπική εργασία με σκοπό την ικανοποίηση των κοινωνικών αναγκών όταν οι δύσκολες συνθήκες ζωής το απαιτούν. 🕮 < μτγν. ἐπίταξις (-σις > -ση) [= απαίτηση φόρου] < αρχ. ἐπίταξις < ἐπιτάσσω < ἐπί + τάσσω, σημδ. από τη γαλλ. requisition.

επιτάσσω, ρ. [μετβ.] • 1. δίνω εντολή, διατάσσω, προστάζω, 2. κάνω επίταξη σε κάτι για στρατιωτικούς λόγους σε περίοδο πολέμου. 🕮 < ἐπι-τάσσω. ⊙ επιταγή, επίταξη, επιτακτικός.

επιταχύγραφο, το, **επιταχυνσι(ο)γράφος,** ο ουσ. • (τεχνολ.) όργανο που καταγράφει την επιτάχυνση μιας κίνησης. 🕮 < επί + ταχυγράφο(ς) < γράφω.

επιταχύμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) όργανο μέτρησης της επιτάχυνσης και της μελέτης των δονήσεων που αυτή δημιουργεί. 🕮 < επί + ταχύμετρο.

επιτάχυνση, η, ουσ. • η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του επιταχύνω: 1. αύξηση της ταχύτητας με την οποία κινείται ή λειτουργεί κάποιο αντικείμενο, αντών. επιβράδυνση, 2. (φυσ.) η μεταβολή της ταχύτητας ενός κινούμενου σώματος στη μονάδα του χρόνου. 🕮 < μσν. επιταχύν(ω) -σις > -ση, μτφρδ. από τη γαλλ. accélération.

επιταχυντήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) σύστημα αύξησης της ταχύτητας μιας μηχανής, αντών. επιβραδυντήρας. 🕮 < επι-ταχύν(ω) [αρχ. ἐπί + ταχύνω] + -ντήρας.

επιταχυντής, ο, ουσ. • 1. (τεχνολ.) μηχανή ή συσκευή που συμβάλλει στην επιτάχυνση ηλεκτρονίων, πρωτονίων κι άλλων φορτισμένων σωματιδίων προσδίδοντάς τους ενέργεια και ταχύτητα που μπορεί να φθάσει την ταχύτητα του φωτός, (φρ.) *«γραμμικός / κυκλικός επιταχυντής»,* 2. (χημ.) ουσία που συμβάλλει στην επιτάχυνση μιας χημικής αντίδρασης, 3. (μηχνολ.) ο μοχλός ρύθμισης ροής του καυσίμου σε μηχανή εσωτερικής καύσης, συνών. γκάζι. 🕮 < μτφρδ. από τη γαλλ. accelerator.

➧ Ο Μεγάλος **Επιταχυντής** Αδρονίων (LHC) του Ευρωπαϊκού Κέντρου Πυρηνικών Ερευνών (CERN) τέθηκε εκτός λειτουργίας έως την άνοιξη του 2021, προκειμένου να πραγματοποιηθούν σε αυτόν εκτεταμένες εργασίες αναβάθμισης και εκσυγχρονισμού.

Κατά τη δεύτερη φάση λειτουργίας του (2015-2018), ο ισχυρότερος **επιταχυντής** του κόσμου

λειτούργησε καλύτερα από κάθε προσδοκία, πετυχαίνοντας περίπου 16 εκατομμύρια δισεκατομμυρίων συγκρούσεις μεταξύ πρωτονίων, με ενέργεια 13 ηλεκτρονιοβόλτ (TeV), παράγοντας ένα τεράστιο όγκο δεδομένων άνω των 300 petabytes (300 εκατομμυρίων gigabytes), πενταπλάσιο περίπου σε σχέση με τον πρώτο «γύρο» λειτουργίας του.

➢ https://www.cnn.gr/news/kosmos/story

επιταχύνω, ρ. [μετβ.] • 1. αυξάνω την ταχύτητα με την οποία κινείται ή λειτουργεί κάτι, αντών. επιβραδύνω, 2. επισπεύδω, αντών. καθυστερώ. 🕮 < ἐπι-ταχύνω [= επισπεύδω, επείγω]. ⊙ επιτάχυνση, επιταχυντικός.

επιτελάρχης, ο, ουσ. • (στρατ.) ο αρχηγός του επιτελείου [της στρατιάς / της μεραρχίας / της ταξιαρχίας] που είναι ανώτερος αξιωματικός του Στρατού Ξηράς, συνήθως φέρει το βαθμό του συνταγματάρχη. 🕮 < επιτελείο + -άρχης < αρχ. ἄρχω.

επιτελείο, το, ουσ. • 1. (στρατ.) οργανωμένη ομάδα αξιωματικών που βοηθά τον στρατιωτικό διοικητή, (φρ.) *«Γενικό Επιτελείο Στρατού (Γ.Ε.Σ.) / Ναυτικού (Γ.Ε.Ν.) / Αεροπορίας (Γ.Ε.Α.)»,* 2. (ναυτ.) [ειδ. φρ.] *«επιτελείο πλοίου»,* το σύνολο των αξιωματικών ενός πολεμικού πλοίου, 3. (μτφ.) σύνολο προσώπων με ιδιαίτερες γνώσεις και εμπειρίες που κατευθύνει και συντονίζει ένα έργο, μια επιχείρηση, μια εταιρεία κ.λπ. 🕮 < επιτελ(ής) + -είον.

Το Γενικό **Επιτελείο** Ναυτικού (ΓΕΝ), είναι το **επιτελικό** όργανο, το οποίο βοηθάει τον Αρχηγό του ΓΕΝ στην άσκηση των καθηκόντων του, σε καιρό ειρήνης και πολέμου, και, μέσω αυτού, τον Υπουργό Εθνικής Άμυνας (ΥΕΘΑ) στην άσκηση Διοίκησης και Ελέγχου πάνω στο προσωπικό, το υλικό και τα μέσα του Πολεμικού Ναυτικού.

Το ΓΕΝ είναι επίσης, ένα από τα κύρια **επιτελικά** όργανα των Ενόπλων Δυνάμεων (Ε.Δ.) - και μάλιστα το κατ' εξοχήν αρμόδιο για τη Ναυτική Ισχύ - με τα οποία συντελείται η διαμόρφωση και ενάσκηση της Εθνικής Στρατηγικής, ο προγραμματισμός ανάπτυξης των δυνάμεων, η διάθεση των πόρων και του ανθρώπινου δυναμικού, η οργάνωση και εκπόνηση των πολεμικών σχεδίων, η εκπαίδευση, η επιστημονική έρευνα και η αμυντική παραγωγή.

➢ http://www.hellenicnavy.gr

επιτελής, ο, ουσ. [συνήθως στον πληθ.] • (στρατ.) 1. αξιωματικός που υπηρετεί σε συγκεκριμένο επιτελείο, 2. (μτφ.) ικανότατο στέλεχος επιχείρησης, εταιρείας, οργανισμού κ.λπ. 🕮 < επι- + [αρχ.] τέλ(ος) [= αρχή, εξουσία]. ⊙ επιτελείο, επιτελικός.

επιτελικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στο επιτελείο (στρατού ή οργανισμού ή επιχείρησης ή εταιρείας κ.λπ.). 🕮 < επιτελ(ής) + -ικός.

επιτηρητής, ο, **-ήτρια,** η, ουσ. • 1. αυτός/ή που εποπτεύει του χώρου ή των δράσεων ή των έργων, 2. συνήθως ο/η καθηγητής/-ήτρια που παρακολουθεί τους μαθητές κατά την διαδικασία των σχολικών εξετάσεων. 🕮 < μτγν. ἐπιτηρητής [= επιστάτης φόρων].

επίτιμος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός/-ή που φέρει τιμητικό τίτλο, χωρίς όμως να έχει την υποχρέωση να ασκεί τα καθήκοντα ή τις υποχρεώσεις που εκπορεύονται από την χρήση του τίτλου, (φρ.) *«επίτιμος πρόεδρος / καθηγητής / διδάκτωρ / δημότης / αρχηγός κόμματος / πρόξενος – honorary consul / πρέσβης».* 🕮 < αρχ. ἐπί- + -τιμος < τιμή.

επιτόκιο, το, ουσ. [γεν. επιτοκίου, -ίων] • (οικον.) ο τόκος που αποφέρει κεφάλαιο εκατό νομισματικές μονάδες, για ορισμένο χρονικό διάστημα, το ποσοστό ή το μέτρο με βάση το οποίο υπολογίζεται το ύψος του οφειλόμενου τόκου, (φρ.) *«σταθερό / κυμαινόμενο / εξαμηνιαίο / μηνιαίο / υψηλό / χαμηλό / νόμιμο / συμβατικό / ονομαστικό / πραγματικό / προεξοφλητικό / τραπεζικό επιτόκιο».* 🕮 < μτγν. ἐπιτόκιον.

επιτολή, η, ουσ. • (αστρον.) η ανατολή αστεριού ή αστερισμού στον ορίζοντα. 🕮 < αρχ. ἐπιτέλλω [= ανατέλλω] < ἐπί- + τέλλω [= ανυψώνω].

επιτονίζω, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) στερεώνω τη στήλη του ιστού στο ιστιοφόρο σκάφος τεντώνοντας τους επίτονους (ξάρτια) [δες λ.].

επιτόνισμα, το, ουσ. • (ναυτ.) η στήριξη του ιστού με επίτονους [δες λ.]. 🕮 < επιτονίζω.

επιτονόδεσμος, ο, ουσ. • (ναυτ.) είδος κόμπου με τον οποίο ενώνονται τα δύο μέρη του επίτονου (ή του ξαρτιού), κοινώς: ξαρτόδεμα ή σαρίκι. 🕮 < αρχ. ἐπίτονος [δες λ.] + δεσμός.

επίτονος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που είναι τεντωμένος, τανυσμένος, 2. [το αρσ. ως ουσ.] (ναυτ.) α) ισχυρό σχοινί για τη στερέωση αντικειμένου, β) καθένα από τα σχοινιά ή τους ιμάντες με τα οποία στηρίζονται οι ιστοί και τα κατάρτια στις πλευρές και την πρύμνη του πλοίου, γ) το σχοινί ή το συρματόσχοινο της κεραίας με το οποίο στερεώνουν τον ιστό, υπέρα, μαντάρι, (φρ.) *«επίτονος ακατίου ιστού / επιστηλίου δόλωνα / επιστηλίου φώσωνος / καπνοδόχου / ιστού επιδρόμου / μεγάλου ιστού / προβόλου / στήλης ιστού».* 🕮 < αρχ. ἐπίτονος, -ον [= 1. αυτός που βρίσκεται σε έκταση, τεντωμένος, 2. σχοινί που τεντώνεται ή σφίγγεται, το πίσω στήριγμα καταρτιού] < ἐπιτείνω [= τεντώνω].

επιτροπή, η, ουσ. • ομάδα προσώπων στην οποία έχει ανατεθεί μόνιμη ή προσωρινή εντολή για εποπτεία έργου, για διεκπεραίωση διοικητικής ή διαχειριστικής ή οικονομικής κ.λπ. φύσεως, (φρ.) *«συγκρότηση / συνεδρίαση / διάλυση / μέλος / πρόεδρος της επιτροπής», «απεργιακή / διοικητική / κεντρική / εφορευτική / εκκλησιαστική / πρωτοβάθμια / διακομματική / δικαστική / εκτελεστική / διαχειριστική / δευτεροβάθμια / διεθνής / κοινοβουλευτική / εξεταστική / γνωμοδοτική / λιμενική επιτροπή», «Ευρωπαϊκή / Κεντρική Επιτροπή».* 🕮 < αρχ. ἐπιτροπή [= αναφορά σε διαιτησία] < ἐπιτρέπω, σημδ. από τη γαλλ. commission.

(ε)πιτροπίδια, τα, ουσ. • (ναυπ.) γερά ξύλινα κομμάτια που τοποθετούνται κάθετα στην επιφάνεια της γάστρας του πλοίου που είναι έτοιμο για καθέλκυση. 🕮 < αρχ. ἐπί + τροπίς [= καρίνα πλοίου]. Η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*.

επιφάνεια, η, ουσ. • 1. η εξωτερική όψη σώματος, που δημιουργεί την πρώτη εικόνα και εντύπωση, η θέα, η απανωσιά, (φρ.) *«επιφάνεια του νερού / της θάλασσας / του δέρματος», «επιφάνεια λεία / ομαλή / τραχιά / σαγρέ / ανεπτυγμένη / βρεχόμενη / θερμαινόμενη / ψύχουσα / πρόσθια / οπίσθια / άντωσης / πτερυγίου / ολίσθησης»,* 2. (μτφ.) η φαινομενική εικόνα των πραγμάτων, σε αντίθεση προς το βάθος και την ουσία, 3. (μαθημ.) το σύνολο των σημείων ενός σώματος ή σχήματος που το χωρίζουν από τον υπόλοιπο χώρο και προσδιορίζουν τη μορφή του, (φρ.) *«επίπεδη / κυλινδρική / καμπύλη / κωνική / σφαιρική / βρεχόμενη [του καταστρώματος] επιφάνεια»,* 4. (οικον.) η οικονομική ευρωστία προσώπου, εταιρείας ή οργανισμού, 5. (θρησκ.) α) η αποκαλυπτική εμφάνιση ενός θεού στους ανθρώπους [ειδικά, κατά την αρχαιότητα], β) [ως κυρ. όν.:] *τα Θεοφάνια*, ημέρα εορτασμού της φανέρωσης του τριαδικού θεού και βάπτισης του Σωτήρος κατά την ορθόδοξη χριστιανική παράδοση, 6. (ειδικότ.) το επάνω μέρος μίας ποσότητας υγρού σώματος, 7. (νομ.) το δικαίωμα ανέγερσης κτίσματος σε ξένο εδαφικό χώρο έναντι χρηματικού ποσού. 🕮 < αρχ. ἐπιφανής, για τη σημασία της οικονομικής, κοινωνικής κ.λπ. αναγνώρισης – καταξίωσης, αποτελεί απόδοση της γαλλ. λ. surface. ⊙ επιφανειακός.

επίφορος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που τείνει προς κάτι, 2. (ναυτ.) [ειδ. φρ.] α) *«επίφορος άνεμος»,* αυτός που πέφτει κάθετα στο ιστίο του πλοίου, ο ευνοϊκός άνεμος, ο ούριος, αλλιώς: *«άνεμος της φούσκας»,* [πλεύση μεταξύ 156° έως 135°, β) *«επίφορος ιστιοδρομία»,* η ιστιοδρομία που πραγματοποιείται με ούριο άνεμο, αρμενισιά στη φούσκα, 3. (αρχ.) α) αυτός που έχει κλίση, ροπή σε κάτι, ευεπίφορος, επιρρεπής, β) λέγεται για έδαφος κατηφορικό. 🕮 < αρχ. επίθ. ἐπίφορος, ον, < ἐπιφέρω.

επιφορτίζω, ρ. [μετβ.] • 1. προσθέτω βάρος, 2. (μτφ.) επιβαρύνω με έξοδα, 3. (μτφ.) αναθέτω φροντίδα σε κάποιον. 🕮 < μτγν. ἐπιφορτίζω [= παραφορτώνω], σημδ. από τη γαλλ. charger ή την ιταλ. incaricare. ⊙ επιφόρτιση, επιφορτισμός.

επιφόρτιση, η, ουσ. • 1. η πρόσθεση βάρους, 2. ανάθεση φροντίδας σε κάποιον, επιφορτισμός. 🕮 < επιφορτίζω.

επιφορτωτής, ο, ουσ. • ο πράκτορας που είναι επιφορτισμένος από τον εφοπλιστή να παρακολουθεί τη φόρτωση του σκάφους ή να επιμελείται την πώληση του φορτίου ή ακόμη να φροντίζει για την ανεύρεση νέου φορτίου κατά το χρόνο της επιστροφής, καθήκοντα που πολλές φορές εκτελούσε και ο καπετάνιος. 🕮 < επί- φορτ(ώνω) + -της.

επιφράκτης, ο, ουσ. • [συνήθως στον πληθ.] (ναυπ.) κινητό σανίδωμα που καλύπτει, μαζί με άλλα, το βάθος του κύτους ενός πλοίου, συνών. πανιόλο, παντόλο. 🕮 < επί- + φράκτης.

επιφυλακή, η, ουσ. • κατάσταση ετοιμότητας και εγρήγορσης, στην οποία βρίσκονται οι στρατιωτικές δυνάμεις της χώρας ίσως η αστυνομία και η πολιτοφυλακή, προκειμένου ν' αντιμετωπίσουν εχθρικές επιδιώξεις. 🕮 < μτγν. ἐπιφύλαξ + -ή < αρχ. ἐπιφυλάσσω < ἐπί + φυλάσσω.

επιχαλκώνω, ρ. [μετβ.] • (μεταλλ.) επικαλύπτω επιφάνεια, συνήθως μεταλλική, με επίστρωση χαλκού, συνών. μπακιρώνω. 🕮 < η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*. ⊙ επιχάλκωση, επιχάλκωμα.

επιχάλκωση, η, ουσ. • (μεταλλ.) η επικάλυψη επιφάνειας: α) συνήθως μεταλλικής, με χαλκό που γίνεται με τη μέθοδο της ηλεκτρόλυσης, συνών. μπακίρωμα, γαλβάνισμα, β) αλλά και γύψινης, που υλοποιείται με φύλλο χαλκού, αλλιώς επιχάλκωμα. 🕮 < επιχαλκώνω, η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*.

επιχαλυβ(δ)ώνω, ρ. [μετβ.] • (μεταλλ.) 1. καλύπτω τη μεταλλική επιφάνεια αντικειμένου με στρώμα χάλυβα, 2. (μτφ.) κάνω κάτι πολύ σκληρό, σαν ατσάλι, συνών. ατσαλώνω. 🕮 < επί + χαλυβδώνω.

επιχαλύβ(δ)ωση, η, ουσ. [-ης, -ώσεως / -ώσεις, -ώσεων] • (μεταλλ.) η επικάλυψη με-

ταλλικών αντικειμένων από μαλακό σίδηρο με επίστρωμα χάλυβα. 🕮 < επιχαλυβ(δ)ώνω.

επιχείρηση, η, ουσ. [-ης, -ήσεως/-ήσεις, -ήσεων] • 1. κάθε προσπάθεια που εκτελεί κάποιος για την επίτευξη ενός στόχου, 2. (στρατ.) το σύνολο των ενεργειών που στοχεύουν στην εξουδετέρωση του αντιπάλου, (φρ.) *«ναυτική / αεροπορική / στρατιωτική επιχείρηση», «αποβατικές / εκκαθαριστικές / μεμονωμένες / συντονισμένες / συνδυασμένες / αμφίβιες / καταδρομικές επιχειρήσεις», «γραφείο / κέντρο / βάση / θέατρο / τόπος / ημερολόγιο επιχειρήσεων»,* 3. (οικον.) α) η δραστηριότητα που αναπτύσσει κάποιος έχοντας ως βάση προσωπικά περιουσιακά στοιχεία, κεφάλαια και προσφερόμενη εργασία, με σκοπό την απόκτηση όσο το δυνατόν μεγαλύτερου κέρδους, (φρ.) *«ιδιωτική / παραγωγική / εμπορική / ελεύθερη / κρατική / εκδοτική / κερδοσκοπική / τουριστική / οικοδομική / εκδοτική / τραπεζική / τοπική / λιανική / μικρομεσαία / πολυεθνική / δημοσίου συμφέροντος / ελληνικών και ξένων συμφερόντων / ναυτιλιακή επιχείρηση»,* β) *«δημόσια επιχείρηση»*, δημόσιος οργανισμός που ιδρύεται με πρωτοβουλία του κράτους ή άλλου νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου (δήμου, κοινότητας κ.λπ.) για να εξυπηρετήσει το δημόσιο συμφέρον και να βελτιώσει την κοινωνική ευημερία σε τομείς παραγωγής ανάπτυξης, γ) *«επιχείρηση μικτής οικονομίας»,* επιχείρηση με δημόσια και ιδιωτικά κεφάλαια, αλλά πάντοτε υπό τον κρατικό έλεγχο που η δραστηριότητά της έχει δημόσιο ενδιαφέρον, 4. (μειωτ.) η στυγνή κερδοσκοπία. 🕮 < αρχ. ἐπιχείρησις [= εγχείρημα, προσπάθεια – καταδίωξη] < ἐπιχειρέω [= 1. βάζω κάτι πάνω στο χέρι μου, 2. ξεκινώ μία εργασία, 3. πασχίζω] < ἐπι- + χειρέω < χείρ [= χέρι].

επιχειρησιακός, -ή, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με τις επιχειρήσεις ή τους επιχειρηματίες, 2. (στρατ.) αυτός που σχετίζεται με τις αστυνομικές ή στρατιωτικές επιχειρήσεις. 🕮 < επιχείρησι(ς) -ση + -ακός. ◈ επιχειρησιακώς [επίρρ.].

επιχειρία, η, **επιχείρια,** τα, ουσ. • (ναυτ.) *«η επιχειρία του σκάφους»*, το σύνολο εκείνων των σχοινιών του σκάφους των οποίων το ένα άκρο έχει προσδεθεί σε σταθερό σημείο ενώ το άλλο είναι ελεύθερο για τους διάφορους χειρισμούς που απαιτούνται, συνών. τα σερνάμενα. 🕮 < αρχ. ἐπί + χείρ [= χέρι].

επιχειρώ, ρ. • [μετβ.] 1. επιδιώκω να κάνω κάτι, προσπαθώ, δοκιμάζω, 2. ασχολούμαι συστηματικά για την επιτυχία κάποιου στόχου, πασχίζω, 3. [αμετβ.] (στρατ.) πραγματοποιώ πολεμικές δράσεις σε βάρος εχθρικών δυνάμεων. 🕮 < αρχ. ἐπι-χειρέω [= 1. βάζω κάτι πάνω στο χέρι μου, 2. ξεκινώ μία εργασία, 3. πασχίζω].

επιχορήγηση, η, ουσ. • (οικον.) 1. η χορήγηση από τον δημόσιο προϋπολογισμό χρηματικής ενίσχυσης σε δήμους, κοινότητες, δημόσια ιδρύματα, [νοσοκομεία, εκπαιδευτικά ιδρύματα, αθλητικά και πολιτιστικά σωματεία, κ.ά.], δημόσιες επιχειρήσεις, αλλά και προς ιδιωτικές επιχειρήσεις, (φρ.) *«έκτακτη / γενναία / ετήσια / ναυτηλιακή / κρατική επιχορήγηση»,* 2. χρηματική αποζημίωση που καταβάλλεται από το κρατικό ταμείο προς ανώτατο πολιτειακό άρχοντα λ.χ. το βασιλιά. 🕮 < μτγν. επιχορήγη(σις) -ση.

επιχορηγώ, ρ. [μετβ.] • χορηγώ πρόσθετη οικονομική ενίσχυση από τον κρατικό προϋπολογισμό, σε νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, σε δημόσιες ή ιδιωτικές επιχειρήσεις. 🕮 < μτγν. ἐπιχορηγῶ [= εφοδιάζω επιπλέον].

επίχρισμα, το, ουσ. • 1. η επάλειψη επιφάνειας με μαλακό μείγμα [λ.χ. σοβά] για καλλωπιστικούς ή πρακτικούς λόγους, επίχριση, συνών. σοβάντισμα, 2. (συνεκδ.) το ίδιο το υλικό με το οποίο επικαλύπτεται μια επιφάνεια, συνών. σοβάς, 3. (ιατρ.) στρώμα λευκωπής ύλης [πυώδους φύσεως], που καλύπτει σημεία του σώματος (λ.χ. τη γλώσσα, τα δόντια, τις αμυγδαλές, τα μάτια, τα τραύματα). 🕮 < μτγν. ἐπίχρισμα [= αρωματική αλοιφή] < αρχ. ἐπί + χρίω [= αγγίζω την επιφάνεια, τρίβω ή αλείφω με ευώδες μύρο].

επιχρίω, ρ. [μετβ.] • επαλείφω επιφάνεια με ρευστή ουσία, (ειδικότ.) [για οικοδομές] σοβαντίζω, χρωματίζω. 🕮 < αρχ. ἐπιχρίω [= 1. επαλείφω, 2. επιθέτω, βάζω]. ⊙ επίχρισμα, επίχριση, επιχρίστης.

επιχρυσώνω, ρ. [μετβ.] • (τεχνολ.) καλύπτω επιφάνεια αντικειμένου με λεπτό στρώμα χρυσού ή με φύλλα χρυσού, κάνω κάτι επίχρυσο, μαλαματώνω, μαλαμοκαπνίζω, βαρακώνω. 🕮 < επί + χρυσώνω < χρυσ(ός) + -ώνω. ⊙ επιχρύσωση, επιχρυσωτής, επιχρύσωμα.

επιχρύσωση, η, ουσ. • (τεχνολ.) ηλεκτρολυτική επικάλυψη επιφάνειας αντικειμένου με λεπτό στρώμα χρυσού ή με φύλλα χρυσού, συνών. επίστρωση. 🕮 < επιχρύσω(σις) -ση.

επιχρωματίζω, ρ. [μετβ.] • καλύπτω επιφάνεια αντικειμένου με μπογιά ή μονωτική ύλη, συνών. βάφω, μπογιατίζω. 🕮 < αρχ. ἐπιχρωματίζω < ἐπί + χρωματίζω [= απλώνω χρώμα].

επιχρωμίωση, η, ουσ. • (μεταλλ.) η επικάλυψη μεταλλικής επιφάνειας με στρώμα χρωμίου, για προστασία από τη διάβρωση ή για στιλπνότητα. 🕮 < επί + χρωμιώ(νω) -ση < χρώμιο.

επιψευδαργυρώνω, ρ. [μετβ.] • (μεταλλ.) καλύπτω μεταλλική επιφάνεια αντικειμένου με στρώμα ψευδαργύρου. 🕮 < επι- + ψευδαργυρώνω.

επιψευδαργύρωση, η, ουσ. • (μεταλλ.) η επικάλυψη μεταλλικής επιφάνειας με στρώμα ψευδαργύρου για να αποφευχθεί το σκούριασμα, συνών. γαλβανισμός. 🕮 < επι- + ψευδαργύρωση.

εποίκηση, η, ουσ. • η μόνιμη εγκατάσταση σε ξένη χώρα. 🕮 < αρχ. ἐποικέω, -ῶ, [= εγκαθίσταμαι κάπου ως έποικος] + -ση

εποικίζω, ρ. [μετβ.] • 1. εγκαθιστώ νέους κατοίκους σε τόπο που, συνήθως, είναι αραιοκατοικημένος, 2. εγκαθιστώ πρόσφυγες ή ακτήμονες σε περιοχές με σκοπό την αναβάθμισή τους. 🕮 < αρχ. ἐποικίζω.

εποικισμός, ο, ουσ. • η διαδικασία μαζικής εγκατάστασης νέων κατοίκων σε αραιοκατοικημένες περιοχές ξένων χωρών, χωρίς τη γενικότερη αποδοχή της τοπικής κοινωνίας, συνών. αποικισμός. 🕮 < μτγν. ἐποικισμός.

έποικος, ο/η, ουσ. • αυτός που συμμετέχει στη διαδικασία της εθελούσιας, φαινομενικά, μόνιμης εγκατάστασης σε μια ξένη χώρα, αντών. αυτόχθων, ιθαγενής. 🕮 < αρχ. ἔποικος.

↳ Καθημερινές είναι πλέον οι ένοπλες συμπλοκές στη Μέση Ανατολή. Ο ισραηλινός στρατός ανακοίνωσε την Παρασκευή 26/5/23 ότι ένας Εβραίος **έποικος** πυροβόλησε και σκότωσε έναν Παλαιστίνιο, ο οποίος προσπάθησε να εξαπολύσει επίθεση με μαχαίρι σε εβραϊκό οικισμό στην κατεχόμενη Δυτική Όχθη.
➢ https://www.ertnews.gr/eidiseis

εποικώ, ρ. [αμετβ] • εγκαθίσταμαι σε ξένη χώρα ως έποικος. 🕮 < αρχ. ἐποικέω, -ῶ.

εποκέλλω, ρ. • 1. [μετβ.] σπρώχνω στην ξηρά, ρίχνω έξω, 2. [αμετβ.] (ναυτ.) εξοκέλλω, 3. εισέρχομαι, εισπλέω. 🕮 < αρχ. ἐπί [= πάνω] + κέλλω και ὀκέλλω [= 1. (μετβ) προχωρώ, ξεκινώ, κινώ προς τα εμπρός, 2. οδηγώ πλοίο στην ξηρά, 3. (αμετβ.) [για πλοίο ή ναύτες] ελλιμενίζομαι, προσορμίζομαι, αράζω, 4. κινώ, 5. τρέχω γρήγορα].

εποξικός, -ή, -ό, επίθ. • (χημ.) αυτός που περιέχει εποξείδια [δηλ. δύο άτομα άνθρακα κι ένα οξυγόνο], (φρ.) *«εποξική ρητίνη»,* ειδική ρητίνη που θερμαινόμενη σκληραίνει και ισχυροποιεί διάφορες κόλλες, *«εποξική κόλλα», «εποξικός στόκος».*

🕮 < αγγλ. epoxy < epoxide < αρχ. ἐπί [= πάνω] + ὀξύς, ὀξινος [= αυτός που σχετίζεται με τα οξέα] + -ικός/-ή/-ό.

εποπτεία, η, ουσ. • 1. επιτήρηση που ασκείται από ανώτερο ιεραρχικά διοικητικό όργανο, συνών. επίβλεψη, επιστασία, επόπτευση, 2. (νομ.) η αυτεπάγγελτη επίβλεψη δημοσίου οργανισμού, για λόγους προστασίας του δημοσίου συμφέροντος, από επιστημονική ομάδα θεσμικά κατοχυρωμένη, 3. το να μπορεί να γνωρίσει κάποιος ένα θέμα διεξοδικά, 4. (ψυχολ.) η ακριβής και έντονη παράσταση. 🕮 < αρχ. ἐποπτεύω.

εποπτεύω, ρ. [μετβ.] • ασκώ εποπτεία, επιστατώ, επιβλέπω, επιτηρώ, παρακολουθώ την πορεία του έργου ή του χώρου. 🕮 < αρχ. ἐποπτεύω.

επόπτης, ο, **επόπτρια,** η, ουσ. • 1. πρόσωπο, που ιεραρχικά ανήκει σε υψηλότερη διοικητική βαθμίδα και παρακολουθεί τη διαδικασία εκτέλεσης έργου, προγράμματος κ.λπ. συνών. ελεγκτής, 2. πρόσωπο το οποίο έχει την ευθύνη για τον έλεγχο της σωστής

και νόμιμης λειτουργίας υπηρεσιών, ιδρυμάτων κ.λπ. 3. (αθλητ.) «*επόπτης γραμμών*», ένας από τους βοηθούς διαιτητές σε αγώνα ποδοσφαίρου, τένις και βόλεϊ, συνών. λάινσμαν [linesman], 4. (φρ.) *«επόπτης εκφορτώσεως / νηοδόχου / φορτίου».* 🕮 < αρχ. ἐπόπτης [= 1. επιστάτης, θεατής, 2. αυτός που παρατηρεί από ψηλά, που έχει μυηθεί στα ανώτατα μυστήρια].

εποπτικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που σχετίζεται με την εποπτεία ή με το πρόσωπο που την ασκεί, 2. αυτός που έχει σχέση ή αναφέρεται στη γνώση που προέρχεται από τις αισθήσεις, συνών. οπτικοακουστικός. 🕮 < αρχ. επίθ. ἐποπτικός, -ή, -όν, [= σχετικός με τον ἐπόπτη, για πρόσωπο μυημένο στα ελευσίνια μυστήρια]. ◈ εποπτικά [επίρρ.].

εποστρακίζω, ρ. • 1. [μετβ.] ρίχνω όστρακα ή πλατιά βότσαλα στην επιφάνεια της θάλασσας με ορμή, έτσι ώστε αυτά ν' αναπηδούν πολλές φορές πάνω σ' αυτήν, κοινώς: *«παίζω παξημαδάκια»,* συνών. αποστρακίζω [παθητική φωνή: αποστρακίζομαι = αλλάζω πορεία, αφού πρώτα χτυπήσω κάπου], 2. [αμετβ.] (στρατ.) *εποστρακίζομαι,* [για βλήμα πυροβόλου όπλου] προσκρούω σε κάποια επιφάνεια και αναπηδώντας αλλάζω κατεύθυνση. 🕮 < μτγν. ἐποστρακίζω. ⊙ εποστρακισμός [= 1. θαλασσινό παιχνίδι με βότσαλο στην επιφάνεια του νερού, 2. αλλαγή κατεύθυνσης βλήματος], εποστράκισμα.

επουρίζω, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) 1. [για άνεμο] αρχίζω να γίνομαι ούριος, φυσώ ευνοϊκά, 2. αλλάζω την πορεία ιστιοφόρου από πλεύση πλαγιοδρομίας σε πλεύση ουριοδρομίας, αρμενίζω στα πρύμα, πρυμνίζω, 3. ταξιδεύω οδηγημένος από ούριο άνεμο. 🕮 < αρχ. ἐπουρίζω < ἐπί + οὐρίζω [= κατευθύνω σωστά] < οὖρος [= ευνοϊκός άνεμος]. ⊙ επούρισμα.

επούρισμα, το, ουσ. • (ναυτ.) αλλαγή πλεύσης του πλοίου λόγω ανωτέρας βίας ή εξαιτίας κακοκαιρίας, με τέτοιο τρόπο, ώστε να έχει την πρύμνη του προς τον άνεμο και να ουριοδρομεί, πρύμισμα και πρύμνισμα. 🕮 < μτγν. ἐπούρισμα < αρχ. ἐπουρίζω [δες λ.].

εποχή, η, ουσ. • 1. καθεμιά από τις τέσσερεις υποδιαιρέσεις του χρόνου [άνοιξη, καλοκαίρι, φθινόπωρο, χειμώνας], 2. (γενικότ.) κάθε χρονική περίοδος που χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερα καιρικά φαινόμενα, καιρικές καταστάσεις, όπως: (φρ.) *«εποχή των βροχών / της ξηρασίας / των βοριάδων / των μουσώνων»,* 3. χρονικό διάστημα που είναι κατάλληλο για συγκεκριμένες δραστηριότητες, λ.χ. *«εποχή του θερισμού / του τρύγου / των διακοπών / του κυνηγιού»,* (εκφρ.) α) *«τέλος εποχής»,* αναφορά στις τελευταίες μέρες πωλήσεως εποχικών προϊόντων, β) *«εκτός εποχής»,* για κάτι παλιομοδίτικο ή αταίριαστο με τις καιρικές συνθήκες, γ) *«λάθος εποχή»,* για κάτι που συμβαίνει σε ακατάλληλη περίοδο, 4. (ιστορ.) χρονική περίοδος κατά την οποία πραγματοποιούνται σημαντικά γεγονότα, *«η εποχή της Αναγέννησης / των γεωγραφικών ανακαλύψεων / του μπαρόκ / της γαλλικής επανάστασης / της αποικιοκρατίας / του μεσοπολέμου / του ψυχρού πολέμου»,* 5. (γεωλ.) μεγάλο χρονικό διάστημα του προϊστορικού παρελθόντος της Γης κατά το οποίο αποτέθηκε μία σειρά πετρωμάτων, *«νεολιθική / παλαιολιθική εποχή»,* 6. (λογοτ.) *«Μια εποχή στην κόλαση», «Une saison en enfer»,* του Arthur Rimbaud. 🕮 < μτγν. ἐποχή [= 1. εμπόδιο, διακοπή, παύση, 2. *η Εποχή ενός αστερισμού*, δηλ. το σημείο στο οποίο φαίνεται να σταματά την κίνησή του έχοντας φτάσει στο αποκορύφωμά του, Lidell & Scott] < αρχ. ἐπέχω. Η λ. πέρασε και σε ξένες γλώσσες, όπως: αγγλ. epoch, γαλλ. époque, ιταλ. και αλβαν. epoca, ισπαν. época, ρωσ. эпоха, σερβ. епоха κ.ά.

επόχθιος, -ια, -ιο, επίθ. • 1. αυτός που υπάρχει πάνω στην όχθη, 2. [το ουδ. ως ουσ.] το καθένα από τα βάθρα γέφυρας που ακουμπά σε κάθε όχθη του ποταμού, αλλιώς: έποχθος. 🕮 < επ(ί) + όχθη.

εποχικός, -ή, -ό, επίθ. [αλλιώς: εποχιακός] • 1. αυτός που σχετίζεται με μία συγκεκριμένη εποχή του έτους, 2. αυτός που σχετίζεται με περιορισμένη χρονική περίοδο μικρότερη του έτους. 🕮 < εποχ(ή) + -ικός/-ιακός.

επτάγωνο και **εφτάγωνο,** το, ουσ. • (γεωμ.) πολύγωνο σχήμα που έχει επτά γωνίες, επτά κορυφές και επτά πλευρές. 🕮 < επτ(ά) + γωνο < γωνία.

επτακαρχαρίας ή **επταβράγχιος,** ο, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος καρχαρία που ζει σε τροπικά

και εύκρατα νερά, η επιστημ. του ονομ.: Heptranchias perlo [διώνυμο], το μέγιστο μήκος του σώματός του φθάνει το 1,4 μ., τρέφεται με μικρούς καρχαρίες, σαλάχια, ψάρια, γαρίδες, καβούρια, αστακούς, καλαμάρια και σουπιές, το στοιχείο που τον διαφοροποιεί από τα άλλα είδη είναι οι επτά βραγχιακές σχισμές.

Επτάνησος, η, και **Επτάνησα** και **Εφτάνησα,** ή **Ιόνια νησιά,** τα, ουσ. • (γεωγρ.) ονομασία νησιών της πατρίδας μας στο Ιόνιο Πέλαγος, Κέρκυρα, Ιθάκη, Λευκάδα, Ζάκυνθος, Κεφαλονιά, Παξοί, Κύθηρα. 🕮 < ονομασία που αποδόθηκε κυρίως λόγω των *επτά* μεγαλύτερων ελληνικών *νησιών*: Κεφαλονιά, Κέρκυρα, Ζάκυνθος, Λευκάδα, Κύθηρα, Ιθάκη και Παξοί. ⊙ επτανησιακός.

επτάπλευρο, το, ουσ. • (γεωμ.) το σχήμα εκείνο που έχει επτά πλευρές και επτά γωνίες.

Επτάστερο και **Εφτάστερο,** το, ουσ. • άλλη ονομασία του αστερισμού των Πλειάδων, συνών. Πούλια. 🕮 < Επτ(ά) + αστέρ(ι) + -ο.

επωμίδα, η, ουσ. • 1. (ενδυμ.) λεπτή λωρίδα υφάσματος που ράβεται στους ώμους, συνήθως στρατιωτικής στολής, ως διακριτικό γνώρισμα του βαθμού που φέρει ο κάτοχος του ενδύματος, συνών. σπαλέτα, 2. (ναυπ.) α) (φρ.) *«επωμίδες ιστού»*, δύο κομμάτια δρύινου ξύλου, προσαρμοσμένα γύρω από τη στήλη του ιστού σκάφους, χρήσιμα στην υποστήριξη τού θωρακίου και των δίζυγων του ιστού, β) τα καμπυλωτά πλευρικά τοιχώματα της πλώρης πάνω στα οποία σκάνε τα κύματα, κοινώς: μάγουλα, 3. (ιατρ.) υφασμάτινη ή ελαστική ταινία για τη στήριξη του ώμου και τη διευκόλυνση της κίνησης. 🕮 < αρχ. ἐπωμίς, αιτ. -ίδα [= τιράντα γυναικείου χιτώνα].

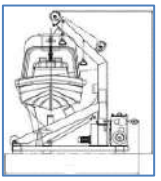

επωμιδόδεσμος, η, ουσ. • (ενδυμ.) στενή χρυσοκέντητη ταινία με την οποία στερεώνονται οι επωμίδες στη στολή των αξιωματικών, επώμιο, επωμίδιο [υποκ.]. 🕮 < επωμίδα + δεσμός.

επωνυμία, η, και **επωνύμιο,** το, ουσ. • 1. πρόσθετη ονομασία προσώπων ή πραγμάτων, 2. επίσημη ονομασία συλλόγου, σωματείου ή άλλου νομικού προσώπου, 3. ονομασία εταιρείας, φίρμα. 🕮 < αρχ. ἐπωνυμία.

επωτίδα, η, ουσ. • (ναυπ.) α) μεταλλική κατασκευή αποτελούμενη από ζεύγος πλαϊνών στηριγμάτων, κατάλληλη για την τοποθέτηση σωσιβίων λέμβων του πλοίου, με ενσωματωμένο μηχανισμό καθέλκυσης [ή καθαίρεσης] ή ανέλκυσής [ή ανακρέμασης] των, γνωστές και ως καπόνια [λαϊκότροπο], β) τύποι και μέρη επωτίδων: (φρ.) *«επωτίδες βαρύτητας / προσαγωγής (στρεφόμενες) / κοινές / τομέα / άγκυρας / δεξαμενοπλοίων / ελεύθερης πτώσης / σχεδιών / διποδικές / Miranda / λέμβων», «ακτινωτή / καμπυλωτή / κυρτούμενη / μηχανική / περιστρεφόμενη», «βάση / κόρακας / ολκός / ολμειός / σύσπαστη / υποστάτης επωτίδας».*

🕮 < αρχ. ἐπωτίδες < ἐπί + οὖς [= αυτί], γεν. ὠτός. ◈ [γραμμ.] η επωτίδα, της επωτίδας, την επωτίδα, επωτίδα, οι επωτίδες, των επωτίδων, τις επωτίδες, επωτίδες - η επωτίς, της επωτίδος, επωτίς, τας επωτίδας.

επωτίζω, ρ. [μετβ.] • σηκώνω την άγκυρα και την κρεμώ στην επωτίδα, καπον(ι)άρω. 🕮 < επωτί(δα) + -ίζω.

επωτίδιος, -ια, -ιο, επίθ. • αυτός που στερεώνεται στις επωτίδες [δες λ.] του πλοίου. 🕮 < επωτίδ(α) + -ιος.

επωφελής, -ής, -ές, [γεν. επωφελ-ούς] επίθ. • αυτός που αποδίδει κέρδος, που γίνεται προς όφελος, ωφέλιμος, χρήσιμος, επικερδής, πρόσφορος, αντών. ανωφελής, επιβλαβής, επιζήμιος. 🕮 < μτγν. < έπ(ι)- + -ωφελής < όφελος. ◈ επωφελώς [επίρρ.].

ερασιτέχνης, ο/η, και **ερασιτέχνιδα,** η, ουσ. • 1. αυτός/-η που αγαπάει τις Καλές Τέχνες, ο/η φιλότεχνος/-η, αντών. επαγγελματίας, 2. (ως επίθ.) α) αυτός που κάνει κάποια εργασία, χωρίς αυτή να είναι το κύριο επάγγελμά του αλλά επειδή τον ευχαριστεί, λ.χ. *«ερασιτέχνης ζωγράφος»*, β) αυτός που εκτελεί την εργασία του χωρίς μέθοδο ή επιτυχία έως τσαπατσούλικα, ή χωρίς να έχει τις απαραίτητες δεξιότητες, γ) αυτός που κάνει κάτι σπάνια ή περιστασιακά. 🕮 < ερασι- (< αρχ. ἐρασι- < ἔραμαι [= είμαι ερωτευμένος με, αγαπώ σφόδρα]) + -τέχνης (< τέχνη).

Ερατώ, η, ουσ. • 1. (μυθολ.) α) θαλασσινή θεότητα, μία από τις πενήντα [ίσως και περισσότερες] κόρες του Νηρέα και της Δωρίδας [Ησίοδος, Θεογονία], β) μία από τις Εννέα Μούσες της ελληνικής μυθολογίας, προστάτιδα της λυρικής ποίησης, 2. (αστρον.) μεγάλος αστεροειδής της Κύριας Ζώνης Αστεροειδών. 🕮 < Ἐρατώ < ἔρως.

εργάζομαι, ρ. [αμετβ.] • 1. ασχολούμαι με κάτι, δουλεύω, χρησιμοποιώ τις σωματικές και πνευματικές μου δυνάμεις για την παραγωγή κάποιου δημιουργικού αποτελέσματος, 2. προσφέρω τις υπηρεσίες μου σε κάποιον, υπηρετώ, 3. ασχολούμαι με ένα συγκεκριμένο επάγγελμα, 4. (για μηχανήματα) είμαι σε λειτουργία. 🕮 < αρχ. ἐργάζομαι.

εργαζόμενος, -η, -ο, [μτχ. παθ. ενεστώτα του ρ. εργάζομαι, δες λ.] • 1. αυτός/ή που δουλεύει και, συνήθως, προσφέρει μισθωτή εργασία, 2. (ως ουσ.) *ο/η εργαζόμεν-ος/-η,* ο εργάτης ή ο υπάλληλος.

εργαλείο, το, ουσ. • 1. όργανο με το οποίο πραγματοποιούμαι κάποια εργασία, (φρ.) *«δωμάτιο εργαλείων – tool room», «κιβώτιο εργαλείων – εργαλειοθήκη – tool box», «ντουλάπι εργαλείων – tool locker», «σάκος εργαλείων – tool bag, tool kit»,* 2. α) οποιοδήποτε αντικείμενο που χρησιμοποιείται για την επίτευξη κάποιου στόχου, β) επινόηση πολύτιμη για την εκπλήρωση επιθυμίας ή σχεδίου ή έργου. 🕮 < αρχ. ἐργαλεῖον < ἔργον. ⭘ εργαλειοθήκη, εργαλειομηχανή, πολυεργαλείο.

εργαλειοθήκη, η, ουσ. • ειδική θήκη ή μικρό κιβώτιο για την τοποθέτηση εργαλείων. 🕮 < μτγν. ἐργαλειοθήκη.

εργασία, η, ουσ. • 1. το να μπορεί να παράγει κανείς έργο με όλες του τις δυνάμεις, 2. επάγγελμα που δίνει το δικαίωμα σε εκείνον που το ασκεί να κερδίζει χρήματα, 3. το ποσό των χρημάτων για την παρεχόμενη ασχολία ή υπηρεσία, αλλιώς τα δεδουλευμένα, 4. ο τρόπος με τον οποίο εργάζεται κανείς, η μεθοδολογία, 5. κείμενο που περιέχει την πορεία και τα αποτελέσματα μίας επιστημονικής έρευνας, μελέτη, 6. (φρ.) *«εργασία κατ' αποκοπή / ανθυγιεινή / χειρωνακτική / πνευματική / δημιουργική / ημερήσια / νυχτερινή / εποχιακή / ανειδίκευτη / εξειδικευμένη / τυποποιημένη / παραγωγική / κανονική / δευτερεύουσα / επιστημονική / διπλωματική / πτυχιακή / πρωτότυπη».*

Η ανθρώπινη **εργασία**!
Τίποτα δεν είναι μάταιο, προχωρείτε μπροστά με την επιστήμη! / κραυγάζει ο σύγχρονος εκκλησιαστής, δηλαδή όλος ο κόσμος. / Προχωρείτε, αυτός ο δρόμος είναι στρωμένος με τα πτώματα των κακών και των τεμπέληδων. / Γρήγορα, λίγο πιο γρήγορα, / εκεί κάτω, πέρα απ' τη νύχτα, οι μέλλουσες ανταμοιβές, οι αιώνιες, θα τις αφήσουμε να μας ξεφύγουν...

➢ http://www.katiousa.gr - **Αρθούρος Ρεμπώ,** *απόσπασμα από το ποίημα «Αστραπή».*

εργαστήριο και **εργαστήρι,** το, ουσ. • κλειστός χώρος εμπλουτισμένος με εξειδικευμένα εργαλεία, όργανα κ.λπ. απαραίτητα για την άσκηση επιστημονικής έρευνας ή καλλιτεχνικής δημιουργίας ή οποιασδήποτε άλλης εξειδικευμένης και παραγωγικής εργασίας, λ.χ. (φρ.) *«εργαστήριο φωτογραφίας / ηλεκτρολογικό / ηλεκτρονικό / ζαχαροπλαστικής / μικροβιολογικό / ακτινολογικό κ.ά.».* 🕮 < αρχ. ἐργαστήριον.

εργάτης, ο, **εργάτρια** και **εργάτισσα,** η, ουσ. • 1. αυτός που εργάζεται, κυρίως, χειρωνακτικά και αμείβεται συνήθως με ημερομίσθιο, συνών. χειρώνακτας, καματάρης, βιοπαλαιστής, προλετάριος, 2. αυτός που εργάζεται σε εργοστασιακό χώρο, 3. αυτός που ασχολείται με πνευματική δραστηριότητα, 4. (θηλ.) ονομασία της μέλισσας που εκτελεί όλες τις εργασίες, 5. (ναυτ.) [λαϊκότροπο] είδος βαρούλκου που χρησιμεύει στο σήκωμα της άγκυρας, αλλιώς και αργάτης, βίντζι, (φρ.) *«εργάτης με διπλό αλυσέλικτρο / χειρισμού ρυμουλκίων / ατμοκίνητος / μικρός / φορητός / χειροκίνητος / τρέιλερ / γαλβανιζέ / ηλεκτρικός / μηχανικός / οχήματος / άγκυρας / έλξης / υδραυλικός / βάσης / κάθετος»,* [προσ.] *«εργάτης λιμένα / ημέρας / ημερομήσθιος / πλοίου / προκυμαίας / πρύμνης / ναυστάθμου».* 🕮 < αρχ. ἔργον. ⊙ εργατιά, εργατικός > εργατικότητα. ⭘ εργατοκάπηλος, εργατοπατέρας, εργατοκρατία, εργατολόγος, εργατόπαιδο, ερ-

γατοπέδη, λιμενεργάτης, αρχιεργάτης, ναυτεργάτης, αρτεργάτης.

Ο κύκλος των τετράστιχων 113
Εργάτη, οκνός όταν περνώ που τρως και σε κοιτάζω, / ντροπαλά στέκω, ευλαβικά, και σα να τα δοξάζω, / με της δουλειάς τον κάματο και με τον ίδρωτά σου / μυρωμένα το μαύρο σου ψωμί και την ελιά σου. **Κωστής Παλαμάς**

εργατικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στον εργάτη, χειρωνακτικός, 2. αυτός που απαρτίζεται από εργάτες, 3. αυτός που εργάζεται με προθυμία, 4. [το ουδ. ως ουσ.] *τα εργατικά,* η αμοιβή του εργάτη, 5. (ως ουσ.) *οι εργατικοί,* το εργατικό κόμμα της Μεγάλης Βρετανίας. 📖 < αρχ. ἐργατικός, [για την 5η ερμ.] σημδ. από την αγγλ. labour.

εργατοπέδη, η, ουσ. • (ναυτ.) κυλινδρικό άνοιγμα του καταστρώματος, μέσα από το οποίο διέρχεται η άτρακτος του πλοίου. 📖 < εργάτ(ης) -ο- + [αρχ.] πέδη [= φρένο, δεσμά].

εργατόσχοινο, το, ουσ. • (ναυτ.) σχοινί που δένεται στις άκρες των μοχλών του εργάτη, του εξαρτήματος που σηκώνει την άγκυρα του πλοίου, αλλιώς: σάγουλα του εργάτη, σκυταλοδέτης. 📖 < εργάτ(ης) -ο- + σχοινί.

έργιο, το, ουσ. • (φυσ.) μονάδα μέτρησης του μηχανικού έργου. 📖 < γαλλ. erg < αρχ. ἔργον + [κατάλ.] -ιο.

έργο, το, ουσ. • 1. η σωματική και πνευματικής εργασία που καταβάλλει κάποιος για παραγωγή δημιουργικού αποτελέσματος, (έκφρ.) *«επί το έργον»,* ως προτροπή για δράση, 2. το αποτέλεσμα ορισμένης δραστηριότητας, 3. (φυσ.) *«μηχανικό έργο»,* το αποτέλεσμα που δημιουργείται, όταν μια δύναμη επενεργεί σε ορισμένο σώμα, (τύπος W = F · s), 4. (φρ.) *«το κατασκευαστικό / το κινηματογραφικό / το θεατρικό / το λογοτεχνικό / το καλλιτεχνικό / το μουσικό / το ανθρώπινο / το τεχνολογικό / το τεχνητό / το αρδευτικό / το αρχιτεκτονικό έργο»,* το δημιούργημα, 5. σύνολο από έργα που σχετίζονται μεταξύ τους: *«Η κυβέρνηση πρέπει να παρουσιάσει έργο στο τέλος της τετραετίας για να ελπίζει σε θετική ανταπόκριση από το λαό».* 📖 < αρχ. ἔργον. ⊙ εργάτης, εργασία, εργάζομαι. O εργοδηγός, εργοδότης, εργολάβος, εργομηχανή, εργοστασιάρχης, εργοστάσιο, εργοβόρος, εργογένεια, εργοδοσία, εργολαβία, εργολήπτης, εργοληψία, εργοτάξιο, εργόχειρο.

εργοδηγός, ο/η, ουσ. • 1. ο τεχνικός που παρακολουθεί και καθοδηγεί την εξέλιξη ενός έργου ακολουθώντας τις οδηγίες του αρχιτέκτονα ή του μηχανολόγου και γενικότερα του σχεδιαστή του προγράμματος, συνών. πρωτομάστορας, 2. ο προϊστάμενος ενός εργοστασιακού τμήματος, συνών. αρχιεργάτης, 3. (ναυτ.) τεχνίτης συνεργείου που έχει βαθμό υπαξιωματικού. 📖 < έργ(ο) + οδηγός.

εργοδότης, ο/η, ουσ. • αυτός που προσλαμβάνει έναν εργαζόμενο και τον πληρώνει με ημερομίσθιο ή μηνιαίο μισθό για την εργασία που προσφέρει, ο ιδιοκτήτης επιχείρησης. 📖 < αρχ. ἐργοδότης < ἔργον + δότης < δίδωμι [= δίνω, αποδίδω, δωρίζω, χαρίζω].

εργολάβος, ο/η, ουσ. • 1. πρόσωπο που αναλαμβάνει την εκτέλεση κάποιου έργου έναντι συμφωνημένης αμοιβής, αλλιώς εργολήπτης, 2. (ζαχαρ.) είδος γλυκίσματος με αβγά και αμύγδαλα. 📖 < αρχ. ἐργολάβος. ⊙ εργολαβία, εργολαβικός > εργολαβικά [επίρρ.], εργολαβώ. O υπεργολάβος.

εργολήπτης, ο, **εργολήπτρια,** η, ουσ. • πρόσωπο που αναλαμβάνει την εκτέλεση κάποιου έργου έναντι συμφωνημένης αμοιβής, αλλιώς εργολάβος. 📖 < αρχ. ἐργολήπ(της) -τρια.

εργομηχανή, η, ουσ. • (τεχνολ.) είδος μηχανής που παίρνει την κίνηση από άλλη μηχανή και παράγει έργο. 📖 < έργο + μηχανή.

εργοστασιάρχης, ο/η, ουσ. • ο ιδιοκτήτης εργοστασίου. 📖 < εργοστάσι(ον) + -άρχης < αρχ. ἄρχω [= αρχίζω, ξεκινώ].

εργοστάσιο, το, ουσ. • μεγάλο βιομηχανικό συγκρότημα, που αποτελείται από τις κτηριακές εγκαταστάσεις, το μηχανολογικό εξοπλισμό και το ανθρώπινο δυναμικό, εντός του οποίου παράγονται διάφορα προϊόντα. 📖 < αρχ. ἔργον + -στάσιο(ν) < ἵστημι. O καπνεργοστάσιο.

έρεβος, το, ουσ. • 1. βαθύ σκοτάδι, τέλεια απουσία φωτός, συνών. ζόφος, 2. (αρχ.) α) σκοτεινός τόπος μεταξύ Γης και Άδη, κατάλληλος για τη διάβαση των νεκρών, β) *«έ-*

ρεβος ὑφαλον», το απόλυτο σκοτάδι στα βάθη της θάλασσας, 3. (μυθολ.) [ως κύρ. όν.:] *Έρεβος, μυθικό πρόσωπο του Κάτω Κόσμου. 🕮 < αρχ. ἔρεβος.

ερεβώδης, -ης, -ες, επίθ. • 1. αυτός που μοιάζει με το έρεβος, 2. (μτφ.) ο πολύ κακός άνθρωπος, συνών. μοχθηρός, πανούργος, ραδιούργος, μηχανορράφος, δολοπλόκος. 🕮 < αρχ. ἔρεβος.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Έρεβος,** προσωποποίηση του απόλυτου σκοταδιού, ταυτιζόμενη με τον Τάρταρο και τον Κάτω Κόσμο. Κατά τον Ησίοδο, μυθολογήθηκε ως γέννημα του Χάους, αδελφός και σύζυγος της Νύχτας που από την ένωσή τους προήλθαν η Ημέρα, ο Αιθέρας και ο Έρωτας (θεογ. 125). Σύμφωνα με την αρχαία παράδοση, τόπος κατοικίας των Ερινύων, της Περσεφόνης και όλων των ασεβών.

ερείδω, ρ. [μετβ.] • 1. στηρίζω, ακουμπώ, υποστηρίζω, 2. (ναυτ.) κωπηλατώ με όλη μου τη δύναμη, (φρ.) *«έρειδε»,* παράγγελμα που δίνεται στους κωπηλάτες πολεμικής λέμβου για να κωπηλατούν με όλη τους τη δύναμη, 3. (μέσ. και παθ.) *ερείδομαι,* στηρίζομαι, βασίζομαι, έχω πεποίθηση. 🕮 < αρχ. ἐρείδω [= 1. θλίβω, πιέζω, ωθώ, 2. στυλώνω, υποστηρίζω, 3. στερεώνω, θεμελιώνω, 4. πιέζω με δύναμη, 5. ρίχνω, εξακοντίζω, εκσφενδονίζω].

Ερείκουσα, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί στο βορειότερο άκρο του συμπλέγματος των Επτανήσων, ένα από τα τρία μεγαλύτερα Διαπόντια νησιά [ή Νήσοι Οθωνοί] με έκταση 4,5 τ.χλμ. και πληθυσμό 303 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < αρχ. ἐρείκη, ή, [= φρυγανοειδής θάμνος, γνωστός και ως ρείκι], ονομασία που δικαιολογείται από το ότι το νησί είναι κατάφυτο από το είδος αυτό του θάμνου.

έρεισμα, το, ουσ. • 1. αυτό στο οποίο ακουμπάει κανείς, συνών. στήριγμα, ακουμπιστήρι, 2. (μτφ.) οτιδήποτε υφίσταται ως προϋπόθεση για την απόκτηση δύναμης και κύρους, 3. η λογική βάση μίας σκέψης, 4. η ηθική βάση μίας ενέργειας. 🕮 < αρχ. ἔρεισμα.

ερέσσω, ρ. [μετβ.] • 1. κωπηλατώ, τραβώ κουπί, θέτω κάποιο σκάφος σε κίνηση με κουπιά, 2. (αρχ.) α) κινούμαι γρήγορα κωπηλατώντας, β) διασχίζω τη θάλασσα. 🕮 ἐρέσσω και αττ. τ. ἐρέττω.

ερέτης, ο, ουσ. • (ναυτ.) ο κωπηλάτης, *«Οἱ κατώτατοι ἐρέται ἐκαλοῦντο θαλάμιοι, οἱ μέσοι ζυγῖται, καὶ οἱ ἀνώτατοι θρανῖται».* 🕮 < αρχ. ἐρέτης [πληθ. μετωνυμικώς: οἱ ἐρέται = τα κουπιά] < ἐρέσσω [= 1. (μετβ.) σπεύδω τραβώντας κουπί, 2. κινώ γρήγορα, 3. (παθ. φ.) κωπηλατώ και διέρχομαι τη θάλασσα, L&Sc].

έρευνα, η, ουσ. • 1. η προσεκτική εξέταση στοιχείων με σκοπό την ερμήνευση ή την ανακάλυψη νέων δεδομένων, 2. (γενικότ.) ο συστηματικός τρόπος επίλυσης των επιστημονικών προβλημάτων, 3. η καταγραφή στατιστικών δεδομένων που σχετίζονται με ένα σύνολο προσώπων, 4. α) η συστηματική αναζήτηση ενός προσώπου ή αντικειμένου από την αστυνομία ή την ιδιωτική εταιρεία *security,* β) η διερεύνηση μιας αστυνομικής φύσεως υπόθεσης με σκοπό την ανακάλυψη της αλήθειας. 🕮 < αρχ. ἔρευνα.

ερευνητής, ο, **ερευνήτρια,** η, ουσ. • 1. (επάγγ.) επιστήμονας ή τεχνικός που ασχολείται με την έρευνα, που μελετά σε βάθος το γνωστικό του αντικείμενο, που αναζητά τις λεπτομέρειες για την απόδειξη της υπόθεσης ή για την αλήθεια, 2. εξάρτημα φωτογραφικής μηχανής, με το οποίο εξετάζουμε και ρυθμίζουμε τη θέση της εικόνας μέσα στον σκοτεινό θάλαμο. 🕮 < αρχ. ἐρευνητής.

ερευνώ, ρ. [μετβ.] • 1. ψάχνω να βρω κάτι, συνών. αναζητώ, ψαχουλεύω, 2. εξετάζω με προσοχή, μελετώ με ιδιαίτερη φροντίδα, συνών. διερευνώ, αναλύω. 🕮 < αρχ. ἐρευνῶ.

ερημόνησος, η, και **ερημονήσι** και **ερημόνησο,** το, ουσ. • νησί που δεν κατοικείται. 🕮 < έρημο(ς) + νήσος.

έριον, το, ουσ. • 1. μαλλί του προβάτου και ειδικότερα το κατεργασμένο, 2. οι κλωστές που γίνονται από το είδος του τριχώματος του αρνιού, 3. χνούδι φυτών που μοιάζει με αρνίσιο μαλλί, 4. (αρχ. φρ.) [συνεκδ.] *«ἔριον τῆς ἀράχνης»,* ο ιστός της αράχνης, *«τὰ ἐκ τῆς θαλάττης ἔρια»,* τα νημάτια τα οποία προσκολλώνται σε μερικά μαλάκια, όπως η πίν(ν)α. 🕮 < αρχ. ἔριον, υποκ. του εἶρος [= μαλλί]. ⭕ εριουργός, εριοφόρος, εριοβιομηχανία, εριουργείο, εριόφυτα.

ερκάνη, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) ξύλινος ή σιδερένιος προφυλακτήρας σε διάφορα σημεία του πλοίου που προστατεύει τους επιβάτες από την πτώση στη θάλασσα, συνών. κιγκλίδωμα, 2. ξύλινο ή λιθόκτιστο φράγμα κατά μήκος του κρηπιδώματος μιας παραλίας ή ενός ποταμού. 🕮 < αρχ. ἔρκος, γεν. -εος, [= φραγμός, μάντρα, φράχτης, τείχος, μαντρότοιχος] < ἔργω, εἴργω [= φράζω τον δρόμο σε κάποιον].

έρμα, το, ουσ. [γεν. του έρματος] • 1. (ναυτ.) το πρόσθετο βάρος που τοποθετείται σε σκάφος [πλοίο ή αερόστατο] για να αποκαθιστά την ισορροπία και την ευστάθεια, αλλιώς: σαβούρα, 2. (μτφ.) οι ηθικές αρχές του ανθρώπου, 3. στρώμα χαλικιών, πάνω στο οποίο τοποθετούνται οι ξύλινοι ή οι μπετονένιοι στρωτήρες που στηρίζουν τις ράγες των τραίνων, 4. τεχνητό εμπόδιο ποντισμένο σε περιοχή λιμένα ή κοντά σε ακτή που σκοπό έχει τον ευκολότερο ελλιμενισμό εμπορικών ή πολεμικών σκαφών. 🕮 < αρχ. ἔρμα [= 1. έρεισμα, 2. βυθισμένος βράχος, σκόπελος, 3. λοφίσκος, σωρός χώματος ή λίθων, 4. σαβούρα]. ⊙ αρχ. ερματίζω [= τοποθετώ βάρος σε αμπάρι πλοίου], ερμάρω, ερμασμός, ερμάτιση, ερματισμός, ερμάτισμα, ερματιστός. O ανερμάτιστος, αφερματίζω, αφερμάτιση, αφερματισμός.

έρμαιο, το, ουσ. • 1. οποιοσδήποτε παρασύρεται, χωρίς τη θέλησή του, από κάποιον άλλο, το θύμα, (εκφρ.) *«άνθρωπος έρμαιο των παθών του»,* 2. κάθε αντικείμενο που φέρεται εδώ κι εκεί από τα κύματα ή εκβράζεται στην ακτή (λ.χ. συντρίμμια από ναυάγιο, κοχύλια κ.λπ.), (φρ.) *«το πλοίο έγινε έρμαιο των κυμάτων και των ανέμων».* 🕮 < αρχ. ἔρμαιον [= θεόσταλτο δώρο, δώρο του θεού Ερμή], (φρ.) *«κοινὸν τὸ ἔρμαιον»*, απροσδόκητο αντικείμενο που βρίσκουν δύο ή περισσότεροι άνθρωποι μαζί.

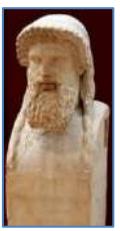
ερμάρι και **αρμάρι,** το, ουσ. • 1. μικρό έπιπλο με πορτάκια που χρησιμοποιείται για την τοποθέτηση ρούχων, τροφίμων ή φακέλων και διαφόρων άλλων ειδών γραφείου, συνών. ντουλάπι, (λογοτ.) *«Έμεινε χωρίς άρτον εις το ερμάρι και χωρίς φωτιάν εις την εστίαν, χωρίς φόρεμα, χωρίς στρωμνήν, χωρίς σκέπασμα, χωρίς χύτραν και χωρίς στάμναν και χωρίς ραπτικήν μηχανήν!»,* Αλεξ. Παπαδιαμάντης, από το διήγημα *«Πατέρα στο σπίτι»,* 2. εργαλειοθήκη. 🕮 < μσν. ἐρμάριον < ἁρμάριον < λατιν. armarium < arma [= όπλα, σκεύη].

ερματίζω, ρ. [μετβ.] • 1. (ναυτ.) τοποθετώ έρμα σε πλοίο ή αερόστατο, αλλιώς σαβουρώνω, 2. (στρατ.) δημιουργώ υποβρύχιο εμπόδιο στη θάλασσα, 3. στρώνω χαλίκια σε σιδηροδρομικό δίκτυο, 4. στερεώνω, δένω με επίδεσμο. 🕮 < αρχ. ἔρμα [δες ετυμ. λ.].

ερματισμός, ο, **ερμάτιση,** η, ουσ. • η τοποθέτηση βάρους στο αμπάρι του πλοίου, σαβούρωμα. 🕮 < ερματίζω.

ερματοφόρος, -ος, -ο, επίθ. • 1. αυτός που μεταφέρει έρμα [= σαβούρα], το σαβούρωμα, (φρ.) *«έξοδα ερματισμού», «πόρτα ερματισμού - ballast port»,* 2. (ναυτ.) [το ουδ. ως ουσ.] *το ερματοφόρο,* μικρό σκάφος ικανό για μεταφορά έρματος. 🕮 < ερματ(ίζω) + -φόρος < φέρω. ◈ ερματοφόρα, [επίρρ.].

Ερμής, ο, ουσ. • 1. (αστρον.) ο πλησιέστερος στον Ήλιο πλανήτης, και ο μικρότερος στο ηλιακό μας σύστημα, περιβάλλεται από ένα λεπτό στρώμα ηλίου, οξυγόνου και υδρογόνου, 2. [ως κύρ. όν.] α) *Ερμής*, ο αγγελιοφόρος των θεών του Ολύμπου, β) *Ερμές ή Ερμεία*, πέτρινες στήλες που χρησιμοποιούνταν για την οριοθέτηση περιοχών και ως οδοδείκτες για τους ταξιδιώτες.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Ερμής,** γιος του Δία και της Μαίας, μία από τις κόρες του Άτλαντα. Προστάτης των κλεφτών, των τυχερών παιγνίων και του εμπορίου. Αγγελιοφόρος των θεών, οδηγός και ψυχοπομπός των νεκρών στον Κάτω Κόσμο.

ερμητικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που είναι εντελώς κλειστός, συνών. στεγανός, αδιαπέραστος, 2. (θρησκ.) αυτός που σχετίζεται με απόκρυφα κείμενα και μυστηριακές θρησκείες και καταστάσεις, 3. αυτός που δεν γίνεται εύκολα κατανοητός, συνών. σιβυλλικός, δυσνόητος, σκοτεινός, δυσερμήνευτος. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. hermétique < λατιν. hermeticus < Hermes < αρχ. θεωνύμιο Ἑρμής (από τα σκεύη των αλχημιστών που

είχαν προστάτη τον *Ερμή τον Τρισμέγιστο). ⊙ ερμητικότητα.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Ερμής Τρισμέγιστος,** ονομασία που έδωσαν οι Έλληνες στον Αιγύπτιο σεληνιακό θεό Θωτ ή Θωθ, προστάτη των γραμμάτων και των τεχνών. Γνωστός επίσης και σαν εφευρέτης της γραφής, συγγραφέας απόκρυφων εργασιών μαγείας, αστρολογίας και αλχημείας. Θεωρείται δημιουργός του ημερολογίου.

Ερμούπολη, η, ουσ. • (γεωγρ.) ο μεγαλύτερος οικισμός του δήμου της Σύρου, παλαιότερα, πρωτεύουσα του νομού των Κυκλάδων, με πληθυσμό 11.039 κατοίκων [Δημοτική Κοινότητα - απογρ. 2021], αξιόλογο τουριστικό θέρετρο και σημαντικό ναυπηγικό κέντρο. 🕮 < η *«πόλη του Ερμού, -ή»,* λόγω της έντονης εμπορευματικής κίνησης που στο παρελθόν ανέπτυξε.

ερταλόν, το, άκλ. ουσ. • (χημ.) μηχανολογικό πλαστικό πολυαμίδιο ή νάιλον, με κωδικό PA 6 [το 6 φανερώνει άτομα άνθρακα], σκληρό και ανθεκτικό υλικό από την τριβή, την κρούση και γενικότερα τη φθορά, εμφανίζει ικανοποιητική χημική αντίσταση, ελαστικό ακόμα και σε εξαιρετικά χαμηλές θερμοκρασίες, με πολύ καλές ηλεκτρομονωτικές ιδιότητες, μπορεί να επεξεργασθεί σε τόρνο για κατασκευή ράουλων, οδοντωτών τροχών, ξύστρων, γραναζιών, κοχλιών και διαφόρων άλλων εξαρτημάτων. 🕮 < αγγλ. ertalon.

ερτζιανός, -ή, -ό, και **ερτσιανός,** -ή, -ό, επίθ. • 1. (φυσ.) ηλεκτρομαγνητικός, αυτός που αναφέρεται και αποδέχεται τη θεωρία του Hertz, 2. (φρ.) *«ερτζιανά κύματα»,* ηλεκτρομαγνητικά κύματα. 🕮 Μεταφορά στην Ελληνική ξένου όρου πβ. αγγλ. hertzian (από το όνομα του Γερμανού φυσικού H. R. Hertz).

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: **Χάινριχ Χερτζ - Heinrich Hertz**

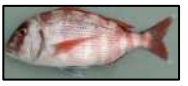
(1857 - 1894) Γερμανός φυσικός. Εργάσθηκε κυρίως για το γνωστικό αντικείμενο του ηλεκτρομαγνητισμού. Δημοσίευσε πολλές επιστημονικές εργασίες όπως: *«Σχέσεις μεταξύ φωτός και ηλεκτρισμού», «Θεμελιώδεις εξισώσεις της ηλεκτροδυναμικής», «Επιδράσεις του φωτός επί φορτισμένων αγωγών»* κ.ά.

ερυθρός, -ά, -ό, επίθ. • 1. αυτός που έχει κόκκινο χρώμα, 2. [ως ουσ.] *το ερυθρό,* α) το κόκκινο χρώμα, β) [πληθ.] *οι ερυθροί,* οι Σοβιετικοί πολίτες και γενικότερα οι κομμουνιστές. 🕮 < αρχ. ἐρυθρός. ⊙ ερυθρώ, ερυθρίνος, ερυθραίος. ○ ερυθροσταυρίτης ◈ ερυθρά [επίρρ.].

Ερυθρά Θάλασσα, η, • (γεωγρ.) η θαλάσσια περιοχή μεταξύ Αραβίας και Αφρικής, έχει 1.900 χλμ. μήκος, 300 χλμ. μέγιστο πλάτος και 450.000 τ.χλμ. έκταση.

Ερυθραία, η, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της βορειοανατολικής Αφρικής στα παράλια της Ερυθράς θάλασσας, έχει έκταση 117.600 τ.χλμ. και πληθυσμό 3.497.117 κατοίκους. 🕮 < αγγλ. Eritrea < ιταλ. Colonia Eritrea, για πρώτη φορά το 1890 < αρχ. ἐρυθρός.

ερυθρίνος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) γένος ψαριών

της οικογένειας των σπαροειδών, επιστ. ον.: *«pagellus erythrinus»,* συνών. λιθρίνι και λυθρίνι. 🕮 < αρχ. ἐρυθρῖνος < ἐρυθρός + [καταλ.] -ῖνος.

ερωδιός και **αρωδιός** και **ρωδιός,** ο, ουσ. •

(ζωολ.) μεγαλόσωμο πουλί που ζει σε βαλτώδεις περιοχές και τρέφεται με βατράχια, ψάρια και άλλους υδρόβιους οργανισμούς, συνών. τσικνιάς, ψαροφάγος, τρυγονοκράχτης, τρυγονοσούρτης. 🕮 < αρχ. ἐρῳδιός.

Εσθονία, η, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της βορειοανατολικής Ευρώπης, μία από τις τρεις Βαλτικές χώρες, με έκταση 45.339 τ.χλμ. και πληθυσμό 1.294.455 κατοίκους [απογραφή του 2011]. 🕮 < αγγλ. Estonia, εσθονικά: Eesti Vabariik < [εθνωνύμιο] *Eesti.*

Εσκιμώος, ο, **-ώα,** η, ουσ. • (γεωγρ.) κάτοικος περιοχών της Γροιλανδίας, του Καναδά, της Αλάσκας ακόμη και των Β.Α. περιοχών της Ασίας και της Σιβηρίας. 🕮 < γαλλ. esquimaux < αλεουτικής προέλευσης eskimants [= τρώει ωμά] < eski [= ωμός] + mants [= τρώει].

εσπέρα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. το χρονικό διάστημα μεταξύ της δύσης του ήλιου και του σκοταδιού, συνών. δείλι, δειλινό, λυκόφως, σούρουπο, βράδιασμα, μούχρωμα, σύθαμπο, 2. το δυτικό μέρος του ορίζοντα,

3. (μτφ.) η γεροντική ηλικία. ⊙ εσπερίδα, εσπερινός. 🕮 < αρχ. έσπέρα.

έσπερος, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (ως επίθ.) αυτός που ανήκει στην εσπέρα, εσπερινός, 2. (φρ.) *«έσπερος θεός»,* ο θεός του σκότους, δηλ. ο Άδης ή ο Θάνατος, 3. [ως κύρ. όν.] α) (αστρον.) ο πλανήτης Αφροδίτη, το αστέρι που γίνεται αντιληπτό πρώτο από όλα τα άλλα μόλις σκοτεινιάσει, ο αποσπερίτης, β) (μυθολ.) ο *Έσπερος, πρόσωπο της ελληνικής μυθολογίας.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Έσπερος** - Vesper. Οι αρχαίοι Έλληνες φαντάστηκαν πως ο πλανήτης Αφροδίτη – Venus - χωρίστηκε σε δύο θεϊκά πλάσματα, δυο όμορφους νέους, τον Έσπερο και τον Εωσφόρο, που κρατώντας δαυλί στο χέρι ο πρώτος αναγγέλλει τη νύχτα κι ο δεύτερος την Αυγή. Για τον Διόδωρο, αδελφός του Άτλαντα και πατέρας των επτά Εσπερίδων ή Ατλαντίδων. Διακρινόταν για τη σεμνότητα, την ευσέβεια και την φιλανθρωπία του. Κάποτε, ανέβηκε στην κορυφή του όρους Άτλαντος κι από εκεί, αφού τον πήραν οι άνεμοι, έγινε θεός κι απόκτησε εξουσία σ' ένα αστέρι που, από τότε, διαλαλεί τον ερχομό της νύχτας.

εστία, η, ουσ. • 1. (αρχιτ.) μέρος της κατοικίας, κατάλληλο για το άναμμα της φωτιάς και το μαγείρεμα, συνών. τζάκι, παραστιά, παραγώνι, 2. (εργαλ.) συσκευή θέρμανσης, συνών. α) σόμπα, μαγκάλι, β) φούρνος, κλίβανος, 3. (μτφ.) α) τόπος διαμονής, συνών. κατοικία, στέγη, οικογένεια, (φρ.) *«εργατική εστία»,* συγκρότημα κατοικιών για εργάτες, *«φοιτητική εστία»,* συγκρότημα κατοικιών για φοιτητές β) τόπος παραγωγής προϊόντος ή πρωτοφανέρωτης ιδέας, συνών. κοιτίδα, λίκνο, πηγή, αφετηρία, 4. (γεωλ.) επίκεντρο σεισμού, 5. (μαθημ.) σημείο γεωμετρικών σχημάτων, 6. (ιατρ.) σημείο δημιουργίας μικροβίων ή φορέας μολυσματικής ασθένειας, 7. (φυσ.) σημείο συγκέντρωσης δέσμης φωτεινών ακτινών, 8. (οικολ.) σημείο ρύπανσης του περιβάλλοντος, 9. (αθλητ.) το τέρμα της κάθε ομάδας στο ποδόσφαιρο, συνών. γκολπόστ, τέρμα, δοκάρια, καρέ [τα], 10. (αρχ.) α) οικογενειακός βωμός, θυσιαστήριο, β) τάφος, 11. (φρ.) *«πατρική εστία»,* το σπίτι των γονιών, *«εστία πολιτισμού»,* κέντρο πολιτισμού, *«εστία του κακού»,* σημείο, λόγος ή αιτία που προκαλεί ζημιά ή καταστροφή, 12. [ως κύρ. όν.:] α) (αστρον.) αστεροειδής, ορατός από τη Γη, β) (μυθολ.) *η *Εστία,* θεά της αρχαίας ελληνικής μυθολογίας. 🕮 < αρχ. έστία. ⊙ εστιακός, εστιάζω, [= επικεντρώνω], εστιάω, -ώ, (αρχ.) [= δέχομαι ξένους στο σπίτι μου, φιλοξενώ, φιλεύω], εστίαση. ○ εστιατόριο, εστίαση.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Εστία,** πρωτότοκη κόρη του Κρόνου και της Ρέας, αδελφή του Δία, του Ποσειδώνα, του Άδη, της Δήμητρας και της Ήρας (Ησίοδ. Θεογ.). Σύμφωνα με τον Ομηρικό ύμνο στην Αφροδίτη, μαθαίνουμε ένα μόνο περιστατικό της ζωής της (στίχ. 21-23), πως ο Ποσειδώνας και ο Απόλλωνας την πόθησαν, εκείνη, όμως, προτίμησε να μείνει αειπάρθενη, γι' αυτό κι ο Δίας σεβάστηκε την επιθυμία της κι επέβαλε τη λατρεία της στους ανθρώπους.

εστιατόριο, το, ουσ. • 1. κάθε κατάστημα που παρασκευάζει και διαθέτει φαγητό έναντι αμοιβής, αλλιώς: ταβέρνα, μαγειρείο, οινομαγειρείο, 2. (ειδικότ.) αίθουσα φαγητού συνών. τραπεζαρία. 🕮 < μτγν. έστιατόριον [= αίθουσα συμποσίων] < αρχ. έστία.

εσχάρα και **σχάρα** και **σκάρα,** η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. πήλινη ή μεταλλική διάκενη κατασκευή σε τζάκι ή σόμπα πάνω στην οποία ανάβεται η φωτιά, 2. μεταλλική κατασκευή, κατάλληλη για ψήσιμο τροφίμων πάνω από φωτιά, 3. (ναυπ.) ξύλινος σκελετός πάνω στον οποίο στηρίζεται το σκάφος για τη ναυπήγηση ή την επισκευή του, (φρ.) *«εσχάρα κλιβάνου / λυχνίας / ναυπηγείου / σωλήνα αναρρόφησης»,* [πληθ.] *τα εσχάρια,* τα σκαριά του πλοίου, 4. (αρχαιολ.) ειδική κατασκευή στο έδαφος που χρησίμευε για τη θυσία, βωμός, 5. (ιατρ.) κρούστα που σχηματίζεται πάνω σε πληγή μετά από λίγο καιρό. 🕮 < αρχ. ἐσχάρα [= 1. εστία, τζάκι, μαγκάλι με κάρβουνα, 2. πληθ. *πυρὸς ἐσχάραι,* φωτιές περιφρούρησης σε στρατιωτικό χώρο].

εσχαρέας, ο, ουσ. • (ναυτ.) ναύτης ή υπαξιωματικός του πολεμικού ναυτικού που εκτελεί χρέη μαγείρου του πληρώματος, ειδικότερα στο στρατό ξηράς, ο οποιοσδήποτε από τη μονάδα που θα εκτελέσει τα καθήκοντα του μαγείρου, (αρχ.) ο μάγειρας του πλοίου. 🕮 < αρχ. ἐσχαρεύς.

εσωτερικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτό το υλικό δημιούργημα που εντάσσεται μέσα σε κάποιον ιδιαίτερο χώρο, 2. (ως ουσ.) το *εσωτερικό,* το εδαφικό τμήμα που περικλείεται εντός των εθνικών συνόρων, αλλιώς ημεδαπή, λ.χ. «*Το εσωτερικό μιας χώρας»,* αντών. *το εξωτερικό,* σ' αυτό ανήκουν όλες οι άλλες χώρες του κόσμου, 3. οτιδήποτε πραγματοποιείται ή βρίσκεται μέσα σ' έναν κλειστό χώρο, 4. (φρ.) *«εσωτερικός κίνδυνος / τουρισμός / δανεισμός / εχθρός / αγωγός / διάδρομος πλοίου / λιμένας / τροφοδοτικός σωλήνας ιππαρίου», «εσωτερική αρμοκαλύπτρα / αντίσταση / εισαγωγή / επένδυση / επικάλυψη / θερμότητα ατμού / καμπίνα / προπορεία / σειρά ελασμάτων / χωρητικότητα», «μηχανή εσωτερικής καύσης», «εσωτερική θάλασσα»,* θαλάσσια περιοχή που επικοινωνεί με μια ανοιχτή θάλασσα μέσω άλλης, *«για εσωτερική κατανάλωση»,* για πολιτικές δηλώσεις ή ενέργειες, σε σχέση με διεθνή θέματα, που αποσκοπούν στη δημιουργία ευνοϊκού κλίματος υπέρ αυτού που τις κάνει, *5. εσωτερικός (ο), εσωτερική (η), μαθητής/-ήτρια που ζει σε οικοτροφείο της σχολής του/της.* 🕮 < αρχ. ἐσωτερικός [= αυτός που είναι μέσα, σε κλειστό κύκλο].

εσωτρόπιο(ν) και **σωτρόπι,** το, ουσ. • (ναυπ.) ισχυρό ξύλινο ή μεταλλικό δεύτερο εσωτερικό δοκάρι που τοποθετείται καταμήκος και για ενίσχυση της κανονικής τροπίδας [καρίνας], (φρ.) *«ελάσματα / κάλυμμα / περίβλημα / σιδερογωνιές εσωτροπίου».* 🕮 < έσω + τρόπις [πρόκειται για απόδοση ξέν. όρου του γαλλ. carlingue. Η λ. μαρτυρείται από το 1833 στους *Ελληνικούς Κώδικες*].

εταιρεία, η, ουσ. • 1. ομάδα ανθρώπων που επιδιώκει τη συνεργασία των μελών της για να υλοποιήσει κάποιους στόχους: α) υψηλές επιστημονικές επιδιώξεις, ή β) επιχειρηματικούς σκοπούς, 2. (ιστορ.) ονομασία βυζαντινών στρατιωτικών τμημάτων, με καθήκοντα φρούρησης του αυτοκρατορικού περιβάλλοντος, που συνήθως τα στελέχωναν ξένοι μισθοφόροι, 3. (φρ.) *«Φιλική Εταιρεία», «εμπορική / ασφαλιστική / μετοχική / κινηματογραφική / τηλεφωνική / αεροπορική / διαφημιστική / δισκογραφική / ξένη / εγχώρια / οικοδομική / εθνική / πολυεθνική / κρατική / επενδυτική / μητρική / θυγατρική / ιδιωτική / τεχνική / εργολαβική / πλοιοκτήτρια / ετερόρρυθμη / ανώνυμη / ομόρρυθμη / περιορισμένης ευθύνης / πολυεθνική εταιρεία», «Εταιρεία blue-chip / Διαμεσολάβησης / Εκκαθάρισης Συναλλαγών επί Παραγώγων / Επενδύσεων Χαρτοφυλακίου / Συμμετοχών».* 🕮 < αρχ. θηλ. ἑταιρεία [= σύνδεσμος, αδελφότητα] < ἑταιρεῖος < ἑταῖρος < ἕτης [συνήθως στον πληθ., ἕται, οἱ, = μέλη της φατρίας, δηλ. συγγενείς μιας μεγάλης οικογενείας, ξαδέρφια].

εταιρικό, το, ουσ. • το έγγραφο που βεβαιώνει τη σύσταση της εταιρείας. 🕮 < αρχ. ἑταιρικός [= που ταιριάζει σε φίλο, σε κομματική ένωση].

εταίρος, ο, ουσ. • αυτός που είναι μέλος της εταιρείας ή κάποιας ένωσης ή οργάνωσης. 🕮 < αρχ. ἑταῖρος [= σύντροφος, πολιτικός σύμμαχος, οπαδός].

ετεροδικία, η, ουσ. • το δικαίωμα που έχουν ξένοι πολίτες, κυρίως διπλωματικοί υπάλληλοι, να δικάζονται στη χώρα καταγωγής τους για αδικήματα που διέπραξαν σε άλλη χώρα, ίσως και στη χώρα διαμονή τους. 🕮 < ετερο- + δίκ(η) -ία, απόδ. του γαλλ. exterritorialité.

ετερόδυνο, το, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή παραγωγής ηλεκτρικών ταλαντώσεων υψηλής συχνότητας στην ασύρματη τηλεφωνία, σε ραδιοφωνικούς δέκτες, κυματομετρητές και άλλες συσκευές. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. hétérodyne < αρχ. ἕτερο(ς) + dyne [< αρχ. δύναμ(ις)] + -ο.

ετερόκοιλος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που είναι κοίλος από τη μία πλευρά μόνο. 🕮 < έτερος + κοίλος.

ετερόκυρτος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που είναι κυρτός από τη μία πλευρά μόνο. 🕮 < έτερος + κυρτός.

ετερόρρυθμη εταιρεία, η, • (οικον.) εταιρεία που χαρακτηρίζεται ως νομικό πρόσωπο και συστήνεται μεταξύ δύο η περισσοτέρων προσώπων με σκοπό τη εμπορική δράση και εκμετάλλευση.

ετερόστομος άγκυρα, η, • (ναυτ.) άγκυρα με ένα νύχι ή ένα άγκιστρο.

ετήσιες, οι, ουσ. ή **«Ετήσιοι άνεμοι»,** οι, (Etesian winds) • (μετεωρ.) ψυχροί περιοδι-

κοί βόρειοι άνεμοι που πνέουν τους καλοκαιρινούς μήνες στην ανατολική Μεσόγειο, (αρχ.) *«ἐτησίαι»,* συνών. μελτέμια. 🕮 < αρχ. ἐτήσιος.

ετήσιος, -α, -ο, επίθ. • 1. αυτός που διαρκεί ένα χρόνο, 2. αυτός που επαναλαμβάνεται κάθε χρόνο, 3. αυτός που αντιστοιχεί σε ένα έτος, 4. (φρ.) *«ετήσια απόκλιση / ανισότητα / αποπλάνηση φωτός / επιθεώρηση / εξίσωση / μεταβολή της μαγνητικής απόκλισης / παράλλαξη / πρόσοδος»*. 🕮 < αρχ. ἐτήσιος. ◈ ετησίως [επίρρ.].

ετικέτ(τ)α, η, ουσ. • 1. μικρή επιγραφή που τοποθετείται πάνω σε αντικείμενα και δηλώνει το περιεχόμενο ή τα υλικά κατασκευής ή τα στοιχεία του προμηθευτή, του κατασκευαστή, του συντηρητή κ.λπ. 2. (ειρων.) τρόπος κοινωνικής συμπεριφοράς που εστιάζει στους τύπους και όχι στην ουσία των πραγμάτων, συνών. εθιμοτυπία, πρωτόκολλο. 🕮 < ιταλ. etichetta < γαλλ. étiquette < αρχ. γαλλ. estiquier. ⊙ ετικετάρισμα [= η διαδικασία της τοποθέτησης ετικετών].

έτοιμος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που είναι κατάλληλα προετοιμασμένος για κάτι, συνών. διαθέσιμος, αντών. ανέτοιμος, (φρ.) *«Έσο Έτοιμος»,* να είσαι έτοιμος [σύνθημα των προσκόπων και των οδηγών], 2. ο πρόθυμος για να εκτελέσει κάποια εργασία, 3. αυτός που είναι τελειωμένος, ολοκληρωμένος, 4. αυτός που είναι αποφασισμένος για να εκτελέσει κάτι, που δεν διακατέχεται από αναστολές ή φόβους, αντών. αναποφάσιστος, διστακτικός, αμφιταλαντευόμενος. 🕮 < αρχ. ἕτοιμος. ○ ανετοίμαστος, ανέτοιμος, απροετοιμασία, απροετοίμαστα, απροετοίμαστος, ετοιμάζω, ετοιμασία, ετοιματζίδικος, ετοιμόγεννη, ετοιμόγεννος, ετοιμοθάνατος, ετοιμόλογος, ετοιμολογία, ετοιμοπαράδοτος, ετοιμοπόλεμος, ετοιμόρροπος, ετοιμότητα, ετοιμοφόρτωτος, πανέτοιμος, προετοιμάζω, προετοιμασία.

έτος, το, ουσ. • 1. η χρονική περίοδος που αντιστοιχεί στην πλήρη περιφορά της Γης γύρω από τον ήλιο, 2. η χρονική μονάδα που εκφράζει την πλήρη περιστροφή και ισοδυναμεί με 365 ημέρες, 3. (ειδικότ.) *«δίσεκτο έτος»,* η χρονιά εκείνη, που κάθε τέσσερα χρόνια υπολογίζεται με 366 ημέρες, 4. (φρ.) *«επί σειρά(ν) ετών»,* για πολλά χρόνια, *«έτος φωτός»,* μονάδα μέτρησης των αποστάσεων στο σύμπαν, *«ακαδημαϊκό / πανεπιστημιακό / σχολικό / οικονομικό / σεληνιακό / αστρικό / κοσμικό / γαλαξιακό / ημερολογιακό έτος», «ηλιακό / τροπικό έτος»,* το χρονικό διάστημα μεταξύ δύο διαδοχικών εαρινών ή φθινοπωρινών ισημεριών. 🕮 < αρχ. ἔτος.

ευαισθησία, η, ουσ. • 1. η αυξημένη ικανότητα του ζώντος οργανισμού να αντιλαμβάνεται τα εξωτερικά ερεθίσματα και να αντιδρά, 2. (ειδικότ.) η υπέρμετρη λεπτότητα αισθημάτων που αναπτύσσει κάποιος για τους συνανθρώπους του αλλά και για κάθε άλλο πλάσμα, αντών. αναισθησία, απάθεια, 3. (τεχνολ.) ιδιότητα που χαρακτηρίζει διάφορα όργανα ακρίβειας. 🕮 < αρχ. εὐαισθησία [= ικανότητα αίσθησης].

Εύβοια, η, ουσ. • (γεωγρ.) το δεύτερο μεγαλύτερο νησί της Ελλάδας και το έκτο της Μεσογείου, με έκταση 3.654 τ.χλμ. και πληθυσμό 191.206 κατοίκους [απογρ. 2011]. 🕮 < αρχ. εὖ + βοῦς, που σημαίνει: τόπος ιδανικός για βοσκή βοδιών.

ευδία και **βδία** και **βιδιά,** η, ουσ. • 1. (μετεωρ.) αίθριος και γλυκός καιρός, καλοκαιρία, αντών. κακοκαιρία, παλιόκαιρος, 2. (μτφ.) γαλήνια ψυχική κατάσταση, αταραξία. 🕮 < αρχ. εὐδία.

ευδιάζω, ρ. [αμετβ.] • (για καιρικές συνθήκες) γίνομαι αίθριος, γαλήνιος, καλοκαιριάζω, [συνήθως στο γ΄ πρόσ.] *ευδιάζει,* (για τον καιρό) βελτιώνεται, αιθριάζει. 🕮 < αρχ. εὐδιάζομαι < αρχ. εὐδία [δες λ.].

ευδιαίος, ο, ουσ. • [πληθ. ευδιαίοι] 1. κυκλικές ή ελλειψοειδείς τρύπες για την απομάκρυνση των βρόμικων νερών από το κατάστρωμα πλοίου στη θάλασσα, οπές που ανοίγονταν [παλαιότερα] μόνο σε στιγμές καλοκαιρίας, γαλήνιας θάλασσας και ελλιμενισμού, κοινώς: τα μπούνια, αλλά και: *«ευδιαίοι σωλήνες»,* σωλήνες αποχετεύσεως που προεκτείνουν τις παραπάνω οπές, 2. (φρ.) *«ευδιαίο πώμα [επιφράκτης] / στόμιο»,* 4. (αρχ.) α) γυναικείο μώριο, β) ο πρωκτός. 🕮 < αρχ. εὐδίαιος και εὐδιαῖος < εὐδία [δες λ.].

ευδιόμετρο, το, ουσ. • όργανο για την ογκομετρική ανάλυση μιγμάτων και ενώσεων

των οποίων τα συστατικά είναι αέρια που συμμετέχουν σε χημική αντίδραση. 🕮 < αρχ. εὐδία [δες λ.] + μέτρο.

εύδιος, -ία, -ον, επίθ. • (για καιρό) γαλήνιος, ήρεμος, αυτός που δεν σκιάζεται από νέφη ή

δεν ταράζεται από καταιγίδες, συνών. αίθριος, ανέφελος, ασυννέφιαστος, καλοκαιρινός, λαμπρός, αντών. συννεφιασμένος, νεφοσκεπής, νεφώδης. 🕮 < αρχ. εὐδία [δες λ.]. Φωτό: ο Εύδιος λιμήν, fm 101.9 - Ρ/Σ Ιεράς Μητροπόλεως Γορτύνης και Αρκαδίας.

εύδρομος, -η, -ο, επίθ. • 1. [αρχαιοπρεπές] αυτός που τρέχει γρήγορα, συνών. γρήγορος, ταχύς, 2. (το ουδ. ως ουσ.) [παρωχημένο] *εύδρομο,* τύπος ταχύπλοου πολεμικού σκάφους που ανήκει στην κατηγορία των καταδρομικών, κατασκευαστικά είναι πιο γρήγορο και πιο ελαφρύ από το θωρηκτό, διαθέτει βαρύ πυροβολικό σύστημα, (φρ.) *«εύδρομο ναρκοβόλο / αντιαεροπορικό / εκπαιδευτικό / βοηθητικό / επίτακτο / τορπιλοβόλο».* 🕮 < αρχ. εὔδρομος < εὖ + δρόμος.

ευηλεκτραγωγός, -ός, -ό, επίθ. • (φυσ.) αυτός που είναι καλός αγωγός του ηλεκτρισμού, αντών. δυσηλεκτραγωγός. Η λ. μαρτυρείται από το 1884. 🕮 < ευ + ήλεκτρο(ν) + αγωγός < αρχ. ἄγω [= οδηγώ].

ευθαλασσία, η, ουσ. • (μετεωρ.) κατάσταση θαλάσσης που χαρακτηρίζεται από ελάχιστο κυματισμό με μικρή ένταση ανέμου. 🕮 < ευ + θάλασσ(α) + -ία.

ευθεία,[1] η, ουσ. • 1. (μαθημ.) γραμμή με σταθερή κατεύθυνση που ξεκινά από ένα σημείο και καταλήγει χωρίς παρακάμψεις σε άλλο, η συντομότερη διαδρομή μεταξύ δύο σημείων, [πληθ.] *«ευθείες παράλληλες / αντιπαράλληλες / ασύμβατες / τεμνόμενες»,* (ναυτ.) *«η ευθεία του ανέμου»,* η κατεύθυνσή του, 2. ο ίσιος δρόμος, δρόμος χωρίς στροφές. 🕮 < αρχ. εὐθεῖα.

ευθεία,[2] επίρρ. τροπ. • σε ευθεία κατεύθυνση, χωρίς παρέκκλιση. 🕮 < αρχ. εὐθεῖα.

ευθερμαγωγός, -ός, -ό, επίθ. • (φυσ.) αυτός που είναι καλός αγωγός της θερμότητας, αντών. δυσθερμαγωγός. 🕮 < ευ- + θερμαγωγός. Η λ. μαρτυρείται από το 1870.

ευθέως, επίρρ. • 1. κατευθείαν, ολόισια, συνών. στα ίσια, αντών. λοξά, πλαγίως, 2. με κατηγορηματικό τρόπο, με ειλικρίνεια, χωρίς περιστροφές, συνών. απερίφραστα. 🕮 < αρχ. εὐθέως.

εύθραυστος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που σπάει εύκολα, συνών. εύθρυπτος, αντών. άθραυστος, 2. (μτφ.) ο ευπαθής, αυτός που χαρακτηρίζεται από υπέρμετρη ευαισθησία, που προσβάλλεται ή διαταράσσεται εύκολα η σωματική ή ψυχική υγεία του, συνών. ευπρόσβλητος, ευπαθής, 3. (για πρόσ.) ο λεπτοκαμωμένος, συνών. λεπτεπίλεπτος, ντελικάτος. 🕮 <αρχ. εὖ- + -θραυστος < θραύω.

εύθρυπτος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που θρυμματίζεται εύκολα, που τρίβεται εύκολα, που γίνεται σκόνη, συνών. εύθραυστος. 🕮 < αρχ. εὔθρυπτος < εὖ- + θρυπτός < εὖ + θρύπτω [= θραύω, θρυμματίζω].

ευθυβολία, η, ουσ. • 1. η εύστοχη βολή, 2. η ικανότητα κάποιου να πετυχαίνει το στόχο του. 🕮 < ευθύβολ(ος) + + [καταλ.] -ία.

ευθύβολος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που βρίσκει εύκολα τον στόχο του, ο εύστοχος, ο ακριβής αντών. άστοχος. 🕮 < μτγν. εὐθύβολος και εὐθυβόλος < εὐθύ- + -βόλος < βάλλω. ◈ ευθύβολα [επίρρ.].

ευθυγραμμίζω, ρ. [μετβ.] • 1. τοποθετώ σε ευθεία γραμμή πρόσωπα ή αντικείμενα, 2. κάνω κάτι ευθύγραμμο, 3. (μτφ.) ταυτίζω, προσαρμόζω τη συμπεριφορά μου. 🕮 < ευθύγραμμ(ος) -ίζω.

ευθυγράμμιση, η, ουσ. • 1. φέρνω κάτι σε ευθεία, συνών. ευθειοποίηση, 2. (μηχανολ.) η επέμβαση και διόρθωση στο σύστημα διεύθυνσης του αυτοκινήτου (τιμόνι, τροχοί, άξονες τροχών και ημιαξόνια), 3. (μτφ.) η προσαρμογή κάποιας τακτικής, συμπεριφοράς ή άποψης προς κάτι άλλο, συνών. εναρμόνιση. 🕮 < ευθυγραμμι- (< ευθυγραμμίζω) -σις > -ση.

ευθύγραμμος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που βρίσκεται ή κινείται σε ευθεία γραμμή, συνών. ευθύς, ίσιος, 2. (γεωμ.) αυτός που αποτελείται από ευθείες γραμμές. 🕮 < αρχ. εὐθύγραμμος. ◈ ευθύγραμμα [επίρρ.].

ευθυδρομία, η, ουσ. • 1. δρόμος που κατασκευάζεται σε ευθεία γραμμή, 2. γρήγορη πορεία, 3. (μτφ.) αποφάσεις και δράσεις που

κινούνται προς τη σωστή [ορθή] κατεύθυνση. 🕮 < ευθύδρομος < ευθύς + δρόμ(ος) + [καταλ.] -ία.

ευθύδρομος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που προχωράει σε ευθεία γραμμή, αυτός που τρέχει και δεν παρεκκλίνει από τον δρόμο του, που βαδίζει ίσια. 🕮 < ευθύς + δρόμος. ⊙ εὐθυδρομῶ [= βαδίζω σε ευθεία γραμμή, πάω ίσια, συνών. ιθυδρομώ, ευθυπορώ, ιθυπορώ]. ◈ ευθυδρόμως [επίρρ.].

ευθύνη, η, ουσ. • 1. η υποχρέωση που έχει κάποιος να ανταποκριθεί σε εντολή που του έχει δοθεί, σε υπόσχεσή του ή σε τήρηση του καθήκοντός του κ.λπ. και με την ολοκλήρωση των ενεργειών του να απολογηθεί για τα πεπραγμένα, (φρ.) *«προσωπική / ατομική / συλλογική / κομματική / κυβερνητική / υπαλληλική / αστική / ποινική / πειθαρχική / διοικητική / πολιτική / ηθική ευθύνη»,* 2. η συνέπεια στην εκτέλεση του καθήκοντος. 🕮 < μτγν. εὐθύνη < αρχ. εὔθυνα [= δημόσιος έλεγχος των πράξεων των αρχόντων].

ευθυντηρία, η, ουσ. • 1. μεταλλικό πρισματικό, συνήθως, εξάρτημα μηχανής, το οποίο ακολουθεί ευθύγραμμη, κυκλική ή ελικοειδή κίνηση, 2. λεία πλάκα, παράλληλη προς τον άξονα τού κυλίνδρου, η οποία βοηθάει την ευθύγραμμη παλινδρόμηση του εμβόλου ατμομηχανής, 3. (αρχιτ.) [παλαιότερα] τμήμα της βάσης αρχαίου ναού [επίστρωμα] πάνω στο οποίο χτίζανε το κρηπίδωμα, 4. (αρχ.) το μέρος του πλοίου στο οποίο ήταν σταθερά προσαρμοσμένο το πηδάλιο, 5. (φρ.) *«ευθυντηρία ζυγώματος / πυξίδας», «επιφάνεια / πέδιλο ευθυντηρίας».* 🕮 < αρχ. εὐθυντήριος, -ία, -ον.

ευθυπλοΐα, η, ουσ. • (ναυτ.) η πλεύση σε ευθεία γραμμή. 🕮 < ευθυ- + πλοΐα < πλους < πλέω.

ευθύς, -εία, -ύ, επίθ. [γεν. ευθέως] • 1. αυτός που δεν αλλάζει κατεύθυνση, ίσιος, αντών. καμπύλος, κυρτός, τεθλασμένος, 2. (μτφ.) αυτός που φέρεται με ειλικρίνεια, συνών. ντόμπρος, 3. αυτός που εκφέρεται κατά τρόπο ξεκάθαρο και άμεσο, 4. ευθεία (ενν. γραμμή) [δες λ.], 5. (γλωσσ.) α) *«ευθύς λόγος»,* όταν καταγράφουμε αυτούσια τα λόγια του ομιλητή, β) *«ευθεία ερώτηση»,* ο άμεσος τρόπος ερώτησης. 🕮 < αρχ. εὔθυνα [= δημόσιος έλεγχος των πράξεων των αρχόντων]. ⊙ ευθύτητα. ○ ευθυτενής. ◈ ευθύς [= χωρίς καθυστέρηση, αμέσως], ευθεία και ευθέως [επίρρ.] (φρ.) *«ευθέως όπισθεν»,* δηλ. κατ' ευθείαν ανάποδα.

ευκαιρία, η, ουσ. • 1. ευνοϊκή περίσταση που επιτρέπει την πραγματοποίηση ενός σκοπού, καιρός κατάλληλος για υλοποίηση σχεδίου, κ.λπ. 2. ο διαθέσιμος χρόνος, ο ελεύθερος χρόνος, 3. στιγμή ιδανική για αγορά αντικειμένου σε πολύ καλή τιμή, 4. (ναυτ.) αυθαίρετη ονομασία μικρού βοηθητικού επιβατηγού πλοίου, για καθημερινή μεταφορά προσωπικού από Πειραιά προς Ναύσταθμο Σαλαμίνας [για πρώτη φορά ορίστηκε από τον Βασιλέα Γεώργιο Α' περί το 1900, ακόμα και σήμερα τέτοιο πλοίο υφίσταται και υπάγεται στη Διοίκηση Ναυστάθμου Σαλαμίνας], 5. (φρ.) *«σημαία ευκαιρίας»,* δηλ. η νηολόγηση εμπορικού πλοίου με ξένη σημαία, που εξασφαλίζει στον πλοιοκτήτη καλύτερους όρους φορολόγησης. 🕮 < αρχ. εὐκαιρία [= κατάλληλος χρόνος, αφθονία, ευημερία]. ⊙ ευκαιριακός.

ευκάλυπτος, ο, ουσ. • (φυτολ.) ψηλό, αειθαλές και μακρόβιο δέντρο αυστραλιανής προέλευσης, με γκριζοπράσινα αρωματικά φύλλα που έχουν θεραπευτικές ιδιότητες, κατάλληλο στη ναυπηγική για την κατασκευή στραβόξυλων [δηλ. των νομέων του σκάφους], την καρίνα και τα κοράκια. 🕮 < νεολατιν. eucalyptus < εὖ + καλυπτός [= σκεπασμένος, καλυμμένος] < αρχ. καλύπ(τω) -tus [= -τος].

εύκαμπτος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που λυγίζει εύκολα, ευλύγιστος, αντών. δύσκαμπτος, αλύγιστος, 2. (μτφ.) για κάτι που μπορούμε να το προσαρμόσουμε εύκολα ανάλογα με τις συνθήκες. 🕮 < αρχ. εὔκαμπτος.

εύκαυστος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που καίγεται ή αναφλέγεται εύκολα, ο εύφλεκτος. 🕮 < αρχ. εὔκαυστος και εὔκαυτος.

ευκολία, η, ουσ. • 1. η έλλειψη δυσκολίας, συνών. ευχέρεια, άνεση, αντών. δυσκολία, δυσχέρεια, ζόρι, 2. η ιδιότητα του εύκολου, 3. (μτφ.) η χρηματική διευκόλυνση, η εξυπηρέτηση, 4. [πληθ.] *ευκολίες, οι,* η αφθονία των αναγκαίων μέσων, οι ανέσεις της ζωής, συνών. κομφόρ, μέσα, 5. (φρ.) *«ευκολίες λι-*

μένα», η ύπαρξη λιμενικών υποδομών για άμεση εξυπηρέτηση σκαφών και για θαλάσσια προστασία εγκαταστάσεων. 🕮 < αρχ. εὔκολος.

ευκρασία, η, ουσ. • 1. (για καιρό) η ιδιότητα του εύκρατου, η ήπια θερμοκρασία, η ηπιότητα του κλίματος, 2. (για ανθρώπους) η καλή κράση του οργανισμού, η καλή ιδιοσυγκρασία. 🕮 < αρχ. εὖ + -κρασία [= το καλό ανακάτεμα των υγρών] < κράσις < αρχ. κεράννυμι [= αναμειγνύω, ανακατεύω].

Ευκράτη, η, ουσ. • (μυθολ.) θαλασσινή θεότητα, μία από τις πενήντα [ίσως και περισσότερες] κόρες του Νηρέα και της Δωρίδας [Ησίοδος, Θεογονία], επέφερε την ηπιότητα στα φουρτουνιασμένα κύματα και το όνομά της φέρει ο αστεροειδής αρ. 247. 🕮 < αρχ. εὖ- + -κράτη < αρχ. κεράννυμι [= αναμειγνύω, ανακατεύω].

εύκρατος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που χαρακτηρίζεται από ηπιότητα, από μέτριες θερμοκρασίες, <u>αντών.</u> τραχύς, (φρ.) α) (μετεωρ.) *«εύκρατο κλίμα»,* το κλίμα αυτό που έχει παρουσιάζει ήπια κλιματολογικά χαρακτηριστικά, δηλ. μαλακό χειμώνα, όχι πολύ χαμηλή θερμοκρασία, δροσερό καλοκαίρι, β) (γεωγρ.) *«εύκρατη ζώνη»,* η ζώνη που περιλαμβάνεται μεταξύ του πολικού και του τροπικού κύκλου και εμφανίζει ήπια κλιματολογικά χαρακτηριστικά, 2. (το ουδ. ως ουσ.) *το εὔκρατον,* αφέψημα των μοναστηριών αποτελούμενο από πιπέρι, κύμινο και γλυκάνισο. 🕮 < αρχ. εὔκρατος [ιων. τ. εὔκρητος, -ον] < αρχ. εὖ- + -κράτος, ρηματικό επίθ. του κεράννυμι [= αναμειγνύω, ανακατεύω].

ευκρίνεια, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • το να διακρίνεται κάποιος ή κάτι καθαρά, το να προσλαμβάνεται εύκολα, το να χαρακτηρίζεται από διαύγεια νοημάτων, καθαρότητα λόγου, <u>συνών.</u> σαφήνεια, ενάργεια. 🕮 < αρχ. εὐκρίνεια.

ευκρινής, -ής, -ές, επίθ. [γεν. ευκριν-ούς] • αυτός που διακρίνεται καθαρά, που προσλαμβάνεται εύκολα, που χαρακτηρίζεται από καθαρή σκέψη και έκφραση, <u>συνών.</u> διαυγής, καθαρός, εναργής, λαγαρός, ξεκάθαρος, εύληπτος, <u>αντών.</u> ασαφής, δυσδιάκριτος. 🕮 < αρχ. εὐκρινής < εὖ- + -κρινής < κρίνω. ◈ ευκρινώς [επίρρ.].

Ευλιμένη, η, ουσ. • (μυθολ.) θαλασσινή θεότητα, μία από τις πενήντα [ίσως και περισσότερες] κόρες του Νηρέα και της Δωρίδας [Ησίοδος, Θεογονία], φρόντιζε να υπάρχουν οι κατάλληλες συνθήκες στα λιμάνια για ασφαλή ελλιμενισμό και αβλαβή προσάραξη των σκαφών. 🕮 < αρχ. επίθ. εὐλίμενος [δες λ.].

ευλίμενος, -η, -ο, επίθ. • (γεωγρ.) θαλάσσια περιοχή που θεωρείται ασφαλές αγκυροβόλιο, <u>συνών.</u> καλολίμανος, <u>αντών.</u> κακολίμανος, (φρ.) *«ευλίμενη χώρα».* 🕮 < αρχ. εὐλίμενος, -ος, -ον < εὖ + (λιμήν) λιμεν- + -ος

↳ ΕΝΑΣ ΒΙΑΙΟΣ κλυδωνισμός του πλοίου διέκοψε την ονειροπόλησή μου. Καθώς πλησιάζαμε μπόρεσα επιτέλους να διακρίνω το σκοτεινό περίγραμμα του νησιού, που έμοιαζε με εικόνα από την Αποκάλυψη, μια καμπούρα πελώριου κήτους που αναδύεται από τη θάλασσα. Σαν από θαύμα, τα στοιχεία της φύσης κόπασαν καθώς το νησί μάς δεχόταν στην **ευλίμενη** αγκαλιά του. Ένας φωτεινός σταυρός σημάδευε την πορεία μέσα στο λιμάνι. Και στην κορυφή επάνω, εκεί που το νησιωτικό κήτος ένωνε το περίγραμμά του με το μαύρο ορίζοντα, ορθωνόταν όγκος βουβός το Μοναστήρι.
➢ https://opatmios.blogspot.com/2017/04

ευμεταχείριστος, -η, -ο, επίθ. • 1. (για πρόσ.) αυτός τον οποίο μεταχειρίζεται κάποιος εύκολα, ο ευκολομεταχείριστος, αυτός που κυβερνιέται εύκολα, ο βολικός, ο ευκολοκυβέρνητος, 2. (για πράγματα) ο εύκολα διαχειρίσιμος, ο εύχρηστος, <u>αντών.</u> δύσχρηστος, (φρ.) *«ευμεταχείριστο λεξικό / εργαλείο»,* 3. αυτός τον οποίο αντιμετωπίζει κάποιος εύκολα. 🕮 < αρχ. εὐμεταχείριστος. ◈ ευμεταχειρίστως [επίρρ.].

ευνή, η, ουσ. • 1. (αρχ.) *εύνή, ή,* [στην επική ποίηση] 1. κρεβάτι, κλίνη, κοίτη [Όμηρ.], 2. στρώμα, [Όμηρ.] 3. [λέγεται για ζώα] φωλιά ελαφιού [Όμηρ.], φωλιά λαγού [Ξεν.], φωλιά πουλιού [Σοφ.], 4. νυφικό κρεβάτι, νυφική, συζυγική κλίνη [Όμηρ.], 5. το τελευταίο κρεβάτι κάποιου, ο τάφος [Αισχύλ.], 6. (ναυτ.) [πληθ.], *εὐναί,* πέτρες που χρησίμευαν ως άγκυρες στα Ομηρικά χρόνια και στα χρόνια του Ησιόδου, ρίχνονταν απ' την

πλώρη κατά τη χρονική στιγμή που η πρύμνη προσδενόταν στην ξηρά, [πηγή: Liddell & Scott], 7. (ναυτ.) αγκύριο ναρκών από χυτοσίδηρο ή σκυροκονίαμα. 🕮 < αρχ. εὐνή.

Ευνίκη, η, ουσ. • 1. (μυθολ.) θαλασσινή θεότητα, μία από τις πενήντα [ίσως και περισσότερες] κόρες του Νηρέα και της Δωρίδας [Ησίοδος, Θεογονία], 2. (στρατ.) α) *Ευνίκη M-61*, παροπλισμένο ναρκοθηρευτικό του Ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού, β) *Ευνίκη I,* παλαιότερη ονομασία της πυραυλακάτου Αρλιώτης του Ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού, 3. (αστρον.) *185 Ευνίκη,* αστεροειδής της Κυρίας Ζώνης Αστεροειδών. 🕮 < αρχ. Εὐνίκη < εὐ + νίκη, που σημαίνει καλή ή υπερήφανη νίκη.

ευνοϊκός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που ευνοεί κάποιον ή κάτι, συνών. ευμενής, αντών. δυσμενής, (φρ.) *«ευνοϊκός άνεμος»,* δηλ. ούριος, *«ευνοϊκός καιρός»,* 2. αυτός που είναι σύμφωνος με ό,τι επιδιώκεται, κατάλληλος, αίσιος. 🕮 < αρχ. εὐνοϊκός < εὔνοια < εὖ (ευ-) + νόος / νοῦς + [καταλ.] -ικός. ◈ ευνοϊκά [επίρρ.].

Εύξεινος Πόντος, ο, • (γεωγρ.) αλλιώς Μαύρη Θάλασσα, θάλασσα της Νοτιοανατολικής Ευρώπης που χαρτογραφείται ανάμεσα στην Ευρώπη, τη Μικρά Ασία και τον Καύκασο έχει έκταση 436.400 τ.χλμ.. Ο Πορθμός του Βοσπόρου τη συνδέει με τη Θάλασσα του Μαρμαρά και ο Πορθμός των Δαρδανελίων με το Αιγαίο Πέλαγος της Μεσογείου. 🕮 < αρχ. εὔξεινος [= φιλόξενος, φιλικός] < εὖ (ευ-) + ξεῖνος / ξένος [αντών. ἄξεινος / ἄξενος].

εύπλοια, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (ναυτ.) η άρτια γνώση και ικανότητα για καλό και γρήγορο ταξίδι, η ουριοδρομία. 🕮 < αρχ. εὔπλοια, ή και ιων. τ. εὐπλοΐη και εὐπλοΐα.

εύπνοια, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (ιατρ.) η φυσιολογική αναπνοή, 2. η πνοή δροσερού και υγιεινού αέρα σ' έναν χώρο, 3. (ναυτ.) το να πνέουν ευνοϊκοί άνεμοι σ' ένα ταξίδι. 🕮 < αρχ. εὔπνοια, ποιητ. -ΐη, ή, [= 1. ευκολία, άνεση αναπνοής. 2. ευωδία, ευχάριστη οσμή, άρωμα].

ευπλόκαμος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που έχει ωραία κόμη, που έχει ωραίες μπούκλες, όμορφες κοτσίδες, που έχει ωραία μαλλιά, συνών. καλλιπλόκαμος, καλλίκομος, καλοχτένιστος, (φρ.) *«ευπλόκαμη κοπέλα»,* 2. (ζωολ. το αρσ. ως ουσ.) *ο ευπλόκαμος,* γένος πτηνών της οικογένειας των φασιανιδών, 3. α) [για χταπόδι] αυτό που έχει ωραία πλοκάμια, β) [αρχ.] (μτφ. για θάλασσα ή λίμνη) ωραία. 🕮 < αρχ. εὐ-πλόκαμος < εὖ- [επίρρ.] + πλόκαμος, δηλ. το πλοκάμι του χταποδιού.

εύπλωτος, -η, -ο(ν), επίθ. • αυτός που είναι ευνοϊκός για πλεύση, για θαλασσινό ταξίδι. 🕮 < αρχ. εὖ-πλωτος, -ον, [= ευνοϊκός, αίσιος].

Ευπόμπη, η, ουσ. • (μυθολ.) θαλασσινή θεότητα, μία από τις πενήντα [ίσως και περισσότερες] κόρες του Νηρέα και της Δωρίδας [Ησίοδος, Θεογονία], αρωγός των κυβερνητών στην πλοήγηση και διαχείριση των πλοίων τους. 🕮 < αρχ. εὖ- + πομπή [= οδηγία, συνοδεία] < πέμπω [= οδηγώ].

ευπρόσιτος, -η, -ο(ν), επίθ. • ευκολοπλησίαστος, αυτός που μπορεί να πλησιαστεί εύκολα. 🕮 < μτγν. εὐπρόσιτος < εὖ + προσιτός < πρόσειμι < εἶμι [= πηγαίνω προς ή μπροστά, πλησιάζω κάποιον].

ευραπηλιώτης, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) άνεμος που πνέει από την ανατολή [απηλιώτης] με κατεύθυνση το νοτιοανατολικό [εύρος] σημείο του ορίζοντα, διεθνές σύμβολο ESE, συνών. σιροκολεβάντες και σοροκολεβάντες. 🕮 < αρχ. Εὖρος, ο, [= ανατολικός άνεμος] + (αρχ.) ἀπηλιώτης (αυτός που σχετίζεται με τον ήλιο) < ἀπό + ἠέλιος.

Ευρασία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (γεωγρ.) η Ευρώπη και η Ασία ως ενιαίο γεωγραφικό σύνολο. 🕮 < νεολατιν. Eurasia < Eur(opa) + Asia. ⊙ ευρασιατικός.

ευρεσιτεχνία, η, ουσ. • η επινόηση νέου προϊόντος, ή νέας μεθόδου ή διαδικασίας παραγωγής ή επεξεργασίας αγαθών, 2. (φρ.) *«δίπλωμα ευρεσιτεχνίας»,* επίσημος τίτλος που παρέχει στον εφευρέτη το αποκλειστικό εμπορικό δικαίωμα εκμετάλλευσης της εφεύρεσής του, πατέντα, ευρεσίτεχνο. 🕮 < εύρεσι(ς) + τέχν(η) -ία.

εύριπος, ο, ουσ. • 1. (γεωγρ.) στενό θαλάσσιο πέρασμα όπου η παλίρροια είναι ορμητική, 2. [ως κυρ. όν.] *ο Εύριπος, ή Έγριπος,* ο πορθμός μεταξύ του Β. και Ν. Ευβοϊκού κόλπου. 🕮 < αρχ. εὔριπος [= παλιρροϊκός, ά-

στατος] < εὖ- [επίρρ.] + -ρίπος < ριπή < ριπίζω].

ευρό, το, άκλ. ουσ. • (νομίσμ.) το κοινό ευρωπαϊκό νόμισμα των περισσοτέρων κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. 🕮 < αγγλ. euro < λατιν. Europe < αρχ. ελλ. τοπων. Εὐρώπη. Ορθότερη γραφή με βάση την ετυμολογική καταγραφή, η κατάληξη σε -ο- και όχι σε -ω-.

ευρόνοτος, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) άνεμος που πνέει μεταξύ του εύρου (νοτιοανατολικού) και του νότου (όστριας), οστριοσιρόκος και οστριοσορόκος, σοροκόστρια. 🕮 < αρχ. εὖρος + νότος.

εύρος,[1] ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (μετεωρ.) υγρός και ζεστός νοτιοανατολικός άνεμος, συνών. σιρόκος ή σορόκος, 2. (μυθολ.) [ως κύρ. όν.:] ο *Εύρος, ένας από τους θεούς των ανέμων. 🕮 < αρχ. Εὖρος, ο, [= ανατολικός άνεμος], λατιν. Eurus < εὔω [= καψαλίζω, καίω ελαφρά].

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Εύρος**, φτερωτός θεός, προσωποποίηση του Νοτιοανατολικού ανέμου. Γιος του Τιτάνα Αστραίου και της θεάς Ηούς. Ορμητικός αλλά και βροχερός, ήταν αγαπητός από τους ανθρώπους.

εύρος,[2] το, [γεν. εύρους-χωρίς πληθ.] • 1. η απόσταση που υπάρχει μεταξύ των πλευρών ενός σώματος ή σχήματος, συνών. πλάτος, φάρδος, 2. (ηλεκτρολ.) το πλάτος στο οποίο αναπτύσσεται ηλεκτρικό μέγεθος κατά την παραγωγή ή τη διέλευσή του, 3. (μτφ.) έκταση, ευρύτητα, 4. (μαθημ.) η απόσταση δύο ορίων ανάμεσα στα οποία υπάρχουν οι τιμές μεταβλητής ποσότητας. 🕮 < αρχ. εὖρος [= πλάτος, φάρδος].

εύρος παλίρροιας, το, • η υψομετρική διαφορά μεταξύ πλήμμης και ρηχίας.

ευρύς, -εία, -ύ, [γεν. ευρέος] • 1. αυτός που έχει εύρος, σχετικά μεγάλο πλάτος, συνών. πλατύς, φαρδύς, αντών. στενός, 2. (για χώρο) αυτός που είναι μεγάλος σε έκταση, ευρύχωρος, 3. (μτφ.) αυτός που απλώνεται σε μεγάλη έκταση ή σε μεγάλο αριθμό. 🕮 < αρχ. εὐρύς, εὐρεῖα, εὐρύ, [= πλατύς, φαρδύς, εκτεταμένος, ευρύχωρος].

ευρύστομος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που έχει πλατύ στόμα ή στόμιο, (φρ.) *«ευρύστομο πηγάδι»*, 2. (μτφ.) ο φλύαρος, αντών. στενόστομος. 🕮 < ευρύ(ς) + στόμα.

ευρύχωρος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που έχει άνεση χώρου, απλόχωρος. 🕮 < ευρύς + χώρος. ◈ ευρύχωρα [επίρρ.].

Ευρώπη,* η, ουσ. • (γεωγρ.) η τέταρτη σε έκταση ήπειρος [από τις επτά] του πλανήτη μας αποκαλούμενη συνήθως Γηραιά ήπειρος, με τα νησιά της έχει έκταση 10.500.000 τετρ. χλμ., και πληθυσμό 747.183.000 κατοίκους [απογραφή 2019].

ευρωπαϊκός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στην *Ευρώπη ή τους Ευρωπαίους, 2. (φρ.) *«ευρωπαϊκός πολιτισμός»*, *«ευρωπαϊκή ιστορία»*, *«Ευρωπαϊκή Ένωση»*, *«ευρωπαϊκοί χοροί»*, *«Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα (European monetary system) / Συμβούλιο Συστημικού Κινδύνου (European Systemic Risk Board) / Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (European System of Central Banks) / Σύστημα Λογαριασμών (European System of Accounts) / Σύστημα Χρηματοπιστωτικής Εποπτείας (European System of Financial Supervision)»* κ.ά. 🕮 < νεότ. ευρωπαϊκός < μτγν. Εὐρωπαῖος < τοπων. Ευρώπη < άγνωστης ετυμολογίας, ίσως, από τη λ. εὐρύς [= πλατύς, ευρύχωρος] + ὤψ [= όψη] + [κατάλ.] -ικός. Σύμφωνα με την παράδοση από το μυθ. κύρ. όν. *Ευρώπη.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Ευρώπη,** κόρη του Αγήνορα, βασιλιά της Φοινίκης και της Τηλεφάσης. Ο μύθος θέλει την όμορφη πριγκίπισσα να διασκεδάζει στα λιβάδια της πατρίδας της, μαζεύοντας λουλούδια και χορεύοντας με τις φίλες της. Εκεί την είδε ο Δίας, την ερωτεύτηκε κι αποφάσισε να την απαγάγει. Μεταμορφώθηκε σε κατάλευκο ταύρο και επιχείρησε να την σαγηνέψει. Έτσι, όταν εκείνη πήδησε στη ράχη του ο ταύρος φτερούγισε και την έφερε στην Κρήτη. Όσο κι αν την αναζήτησαν τ' αδέλφια της, δεν μπόρεσαν να την βρουν. Η αρπαγή της από τον Δία ενέπνευσε πολλούς καλλιτέχνες.

ευρώς, το, ουσ. • 1. σήψη, μούχλα, φθορά, αποσύνθεση, σάπισμα, υγρασία, 2. (μτφ.) σήψη, διαφθορά. 🕮 < αρχ. εὐρώς, -ῶτος. ⊙ ευρωτίαση [= προσβολή από μούχλα], ευρωτιώ [= μουχλιάζω].

ευστάθεια, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • α) κατάσταση σταθερότητας, το να μην υπάρχουν κλυδωνισμοί ή μεταβολές, συνών. στερεότητα, εδραιότητα, αντών. αστάθεια, ρευστότητα, β) η ικανότητα του σκάφους να επανέρχεται στην αρχική θέση ισορροπίας του, (φρ.) *«αρνητική / αρχική / δυναμική / εγκάρσια / μετακεντρική / στατική ευστάθεια», «δοκιμή / έκταση / ζεύγος / καμπύλη / μοχλός / όριο / πείραμα / ροπή / υπολογισμός ευστάθειας», «ευστάθεια κλίσης».* 🕮 < αρχ. εὐστάθεια.

↳ Η **ευστάθεια** εξαρτάται σε μέγιστο βαθμό από την ικανότητα και εμπειρία του πλοιάρχου. Στο λιμάνι καταρχάς, ο πλοίαρχος πρέπει να μεριμνά για την ασφαλή φόρτωση του πλοίου, τόσο ως προς τη θέση του φορτίου όσο και ως προς τη δυνατότητα μετατόπισης του κατά τη διάρκεια του ταξιδιού. Αν το πλοίο συναντήσει θαλασσοταραχή, ο πλοίαρχος πρέπει να είναι σε θέση να εκτιμήσει γρήγορα την επικινδυνότητα της κατάστασης και να επιλέξει πορεία και ταχύτητα ασφαλούς πλεύσης.
➢ *«Δυναμική Ευστάθεια Πλοίου»,* **Κωνστ. Σπύρου**, καθηγητής Ε.Μ.Π.

ευσταθής, -ής, -ές, επίθ. • 1. αυτός που δεν μετακινείται εύκολα, που δεν μεταβάλλει την κατάσταση στην οποία βρίσκεται, 2. (μτφ.) αυτός που δεν αλλάζει εύκολα ιδέες, στάση ζωής κ.λπ. 🕮 < αρχ. εὐσταθής.

ευταξία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. καλή τάξη, συνών. τακτικότητα, ρέγουλα, 2. κοινωνική ή στρατιωτική πειθαρχία, 3. (μυθολ.) [ως κύρ. όν.:] η *Ευταξία, μία από τις Αρετές. 🕮 < αρχ. < εὖ- + τακτος < τάσσω και τάττω [= βάζω σε τάξη].

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Ευταξία,** αρχαία ελληνική θεότητα. Μία από τις εννέα Αρετές. Προσωποποίηση της τάξης και της πειθαρχημένης ζωής. Μητέρα της η Ευδαιμονία κι αδελφές της η Ανδρεία, Η Επιστήμη, η Ελευθερία, η Εγκράτεια, η Πραότητα, η Καλοκαγαθία, η Σωφροσύνη και η Δικαιοσύνη (Πίνακας Κέβητος ΧΧ).

εύτηκτος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που τήκεται εύκολα, που λιώνει εύκολα, συνών. ευδιάλυτος, τακερός, (φρ.) *«εύτηκτος διακόπτης / ρευματολήπτης / ασφάλεια λέβητα»,* αντών. δύστηκτος. 🕮 < αρχ. εὔτηκτος < εὖ + τήκω [= λιώνω]. ⊙ ευτηξία, ευτηκτικός.

ευτρεπής, -ής, -ές, επίθ. • έτοιμος, προετοιμασμένος, (φρ.) *«ευτρεπής άγκυρα»,* η άγκυρα που αναδύθηκε από τη θάλασσα, που απαλλάχθηκε από κάθε μπέρδεμα της αλυσίδας της, που ξενέρισε, η νέτη. 🕮 < αρχ. εὐτρεπής, -ές, [= αυτός που εύκολα αλλάζει, που γυρίζει] < τρέπω.

ευτρεπίζω, ρ. [μετβ.] • 1. ευπρεπίζω, περιποιούμαι την εμφάνιση κάποιου, καλλωπίζω, 2. τακτοποιώ τον χώρο του σπιτιού, του δωματίου κ.λπ. συνών. συγυρίζω, 3. (ναυτ.) νετάρω, ξεμπερδεύω την άγκυρα. 🕮 < αρχ. εὐτρεπίζω, [= ετοιμάζω, προετοιμάζω, βάζω σε τάξη]. ⊙ ευτρέπιση, ευτρεπισμός [= καλλωπισμός].

ευτρεπισμός φορτίου, ο, • (ναυτ.) το σύνολο των εργασιών τακτοποίησης του μεταφερόμενου ή αποθηκευόμενου φορτίου, εργασία ιδιαίτερης σημασίας σε πλοία που γίνεται μέσα στα κύτη (κοινώς αμπάρια), αλλιώς: ντάνιασμα ή ντανιάρισμα [δες λ.].

εύφλεκτος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που παίρνει εύκολα φωτιά, αντών. άφλεκτος, (φρ.) *«εύφλεκτο αέριο / φορτίο»,* 2. (μτφ.) περιοχή στην οποία υπάρχει ο κίνδυνος αιφνίδιας ένοπλης σύγκρουσης. 🕮 < αρχ. εὔ-φλεκτος, -ον, < φλέγω [= παίρνω φωτιά]. ⊙ ευφλεκτότητα. ◈ εύφλεκτα [επίρρ.].

ευφλόγιστος, -η, -ο, επίθ. • (για όπλα ή πυρομαχικά) αυτός που εύκολα εκπυρσοκροτεί. 🕮 < ευ + φλογ(ίζω) + -τος. ⊙ ευφλογιστία [= εύκολη εκπυρσοκρότηση όπλου].

Ευφράτης, ο, ουσ. • (γεωγρ.) ποταμός που πηγάζει από την Αρμενία, διασχίζει την Τουρκία, τη Συρία και το Ιράκ και χύνεται στον Περσικό κόλπο ενωμένος με τον ποταμό Τίγρη, έχει μήκος 2.760 χλμ. από τη συμβολή του ποταμού Μουράτ με τον Καρά Σου. 🕮 < αρχ. Εὐφράτης < περσικής προέλευσης. Το όνομά του σημαίνει *«γλυκό νερό».*

εφάπαξ, το, άκλ. • 1. [επίρρ.] μόνο για μία φορά, 2. (συνεκδ.) [ουδ. άκλ. ουσ.] χρηματικό ποσό που καταβάλλεται άπαξ διά παντός με μία μόνο δόση και όχι τμηματικά σε εργαζόμενο ή δημόσιο υπάλληλο που αποχώρησε από την εργασία του για συνταξιοδοτικούς λόγους. 🕮 < αρχ. ἐφ-άπαξ [= μία φορά

μόνο, μια για πάντα] < ἅ-παξ (επίρρ.) [= μια φορά, μία διά παντός].

εφαπτομένη, η, [ουσιαστικοποιημένο θηλ. της μτχ. εφαπτόμενος του ρ. εφάπτομαι] • 1. (γεωμ.) η ευθεία γραμμή η οποία έχει ένα κοινό σημείο με την περιφέρεια του κύκλου ή με μια οποιαδήποτε καμπύλη γραμμή, (φρ.) *«εφαπτομένη κύκλου»,* 2. (μαθημ.) τριγωνομετρικός αριθμός γωνίας ο οποίος είναι ο λόγος του ημιτόνου προς το συνημίτονο, (φρ.) *«εφαπτομένη γωνίας».*

εφαρμογή, η, ουσ. • 1. η τοποθέτηση ενός αντικειμένου επάνω σ' ένα άλλο, έτσι ώστε να επιτυγχάνεται τέλεια σύνδεση και λειτουργικότητα, 2. (μτφ.) η πραγματοποίηση μιας ιδέας, η εκτέλεση μιας εντολής, 3. η ταιριαστή κατασκευή, ώστε να έχει τις σωστές αναλογίες στο σώμα που θα τη δεχτεί, 4. (τεχνολ.). εργασία που επιδιώκει την απόδωση των σωστών διαστάσεων, 6. η πρακτική αξιοποίηση, χρήση, 7. (πληροφ.) πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή ή φορητής τηλεφωνικής συσκευής. 🕮 < μτγν. με αρχική σημασία [= προσαρμογή, ρύθμιση] < αρχ. ἐφ-αρμόζω.

εφαρμόζω, ρ. (εφάρμοσα και εφήρμοσα) • 1. (αμετβ.) έχω τις σωστές αναλογίες ώστε να ταιριάζω, 2. (μετβ.) α) τοποθετώ κάτι ακριβώς πάνω σε μία επιφάνεια, ώστε να εφάπτεται σ' αυτήν, β) θέτω σε ενέργεια ή ισχύ κάποιο σχέδιο, ιδέα κ.λπ. συνών. ενεργοποιώ, υλοποιώ, πραγματώνω, 4. (ειδικότ.) χρησιμοποιώ σκληρά μέτρα, ασκώ βία. 🕮 🕮 < αρχ. ἐφ-αρμόζω. ⊙ εφαρμογή, εφαρμοστής, εφαρμοστός, εφαρμόσιμος.

εφαρμοστήριο, το, ουσ. • εργαστήριο τεχνολογίας μηχανολογικών κατασκευών ή μηχανουργείο στο οποίο τα διαμορφωμένα, συνήθως εξωτερικά, μεταλλικά κομμάτια προσαρμόζονται στο αυτοκίνητο, φαναρτζίδικο. 🕮 < εφαρμ(όζω) -σ- + -τήριο.

εφαρμοστής, ο, ουσ. • ο ειδικευμένος τεχνίτης στη χρήση μηχανημάτων ή στη κατασκευή, χύτευση, συναρμολόγηση και σύνδεση μηχανών και μηχανικών εξαρτημάτων. 🕮 < εφαρμοσ- (< εφαρμόζω) -της.

εφεδρεία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (στρατ.) τμήμα κύριας στρατιωτικής δύναμης, που βρίσκεται σε ετοιμότητα στα μετόπισθεν, για να επέμβει σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης, 2. (συνεκδ.) το σύνολο των πολιτών που έχουν στρατεύσιμη ηλικία και ανήκουν στον εφεδρικό στρατό, 3. (μτφ.) οτιδήποτε βάζει κανείς στην άκρη, η αποταμιευτική δυνατότητα, συνών. απόθεμα, παρακαταθήκη, 4. (μτφ.) *εφεδρείες, οι,* στρατιωτικές δυνάμεις που παραμένουν στο περιθώριο αλλά είναι πάντοτε σε ετοιμότητα να ανταποκριθούν σε στιγμές εθνικής ανάγκης. 🕮 < αρχ. ἐφεδρεύω [= 1. ενεδρεύω, 2. επιτηρώ, παραφυλάω, καιροφυλακτώ, 3. γενικά, επιστατώ, προφυλάσσω, επιτηρώ] < ἔφεδρος.

εφεδρικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που βρίσκεται στην εφεδρεία και προορίζεται να χρησιμοποιηθεί σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης, (φρ.) *«εφεδρική άγκυρα / άντωση / αποθήκη καυσίμων / μπαταρία / δεξαμενή / εγκατάσταση / προπέλα / εξωλέμβια μηχανή / πλευστότητα / σκότα [σχοινί των πανιών]», «εφεδρικά φώτα ναυσιπλοΐας», «εφεδρικός δέκτης / πομπός / ασύρματος».* 🕮 < αρχ. ἔφεδρος. ◈ εφεδρικά [επίρρ.].

έφεδρος, -η, -ο, επίθ. • 1. (στρατ.) α) πολίτης που μετά την εκπλήρωση της στρατιωτικής του θητείας ανήκει στις εφεδρικές στρατιωτικές δυνάμεις, β) μη μόνιμος βαθμοφόρος στρατιωτικός που επανέρχεται στο στράτευμα σε καιρό επιστράτευσης, 2. αυτό που είναι διαθέσιμο (ίσως κάποιο εξάρτημα, εργαλείο κ.λπ.) για να αντικαταστήσει κάτι άλλο, συνών. βοηθητικός, επικουρικός. 🕮 < αρχ. ἔφεδρος [= τοποθετημένος για ενίσχυση] < ἔφ- (< επί-) + -εδρος < ἕδρα [= βάση, κάθισμα].

εφελκυσμός, ο, ουσ. • 1. (μηχαν.) το αποτέλεσμα της ενέργειας δύο ίσων και αντίθετων δυνάμεων επάνω σ' ένα σώμα, που τείνουν να το επιμηκύνουν, (φρ.) *«έκκεντρος / κεντρικός εφελκυσμός»,* 2. το να έλκει κανείς κάτι προς το μέρος του, εφολκή, (φρ.) *«εφελκυσμός πλοίου».* 🕮 < μτγν. ἐφελκυσμός [= τράβηγμα], σημδ. γαλλ. traction.

εφελκύω και **εφελκώ,** ρ. [μετβ.] • σύρω, τραβώ κάτι προς το μέρος μου, έλκω, αντών. απωθώ. 🕮 < αρχ. ἐφ-έλκω [= τραβώ, ρυμουλκώ, σέρνω]. ⊙ εφελκυσμός, εφέλκυση, έφελξη, εφελκυστικός.

έφεση, η, ουσ. [γεν. -ης και -έσεως] • 1. η ζωηρή επιθυμία για πνευματική καλλιέργεια και ανάπτυξη ιδιαίτερης δεξιότητας, συνών. κλίση, 2. (νομ.) ένδικο μέσο με το οποίο ζητείται επανεξέταση, από ανώτερο δικαστήριο, μιας υπόθεσης που εκδικάσθηκε από άλλο κατώτερο. 📖 < μτγν. ἔφε(σις) -ση, γεν. εως, [= 1. ρίξιμο ή εκσφενδόνιση προς, εκτόξευση, σε Πλάτ. 2. προσφυγή σε άλλο δικαστήριο, σε Δημ.] (< ἐφίημι).

εφεσιβάλλω, ρ. [μετβ. και αμετβ.] • (νομ.) προσβάλλω δικαστική απόφαση καταφεύγοντας σε ανώτερο δικαστήριο, ασκώ έφεση, συνών. εκκαλώ. 📖 < έφεσι(ς) + βάλλω μτφρδ. από τη γαλλ. interjeter appel. ⊙ εφεσίβλητος.

εφετείο, το, ουσ. • 1. (νομ.) δικαστήριο που δικάζει σε δεύτερο βαθμό πολιτικές και ποινικές υποθέσεις που έχουν πρωτόδικα εκδικασθεί, 2. το κτήριο που στεγάζει το παραπάνω δικαστήριο και τις διοικητικές του υπηρεσίες. 📖 < εφέτ(ης) + -είον, απόδ. από τη γαλλ. cour d´appel.

εφεύρεση, η, ουσ. • πρωτότυπη δημιουργία ή μέθοδος, το επινόημα. 📖 < μτγν. ἐφεύρε(σις) -ση.

εφευρέτης, ο, **-έτρια,** η, ουσ. • αυτός που εφευρίσκει κάτι, ο επινοητής, ο εμπνευστής. 📖 < μτγν. ἐφευρέτης / -τρια.

εφηλίδα, η, ουσ. • 1. φακίδα, 2. το πεπλατυσμένο τμήμα του καρφιού, 3. (ναυτ.) μικρή μεταλλική περόνη, συνών. κασκαβάλι. 📖 < καθαρ. εφηλίς < αρχ. ἐφηλίς < ἐπί + ἥλος.

εφημερίδα, η, ουσ. • 1. έντυπη δημόσια έκδοση που κυκλοφορεί καθημερινά ή εβδομαδιαία ή μηνιαία ή σε διαφορετικά χρονικά διαστήματα και περιέχει σχόλια, ειδήσεις, ανταποκρίσεις, αρθρογραφήσεις, διαφημίσεις και οτιδήποτε άλλο έχει σχέση με την επικαιρότητα, (φρ.) *«πρωινή / απογευματινή / καθημερινή / κυριακάτικη / ημερήσια / δεκαπενθήμερη / οικονομική / πολιτική / αθλητική / λαϊκή εφημερίδα»,* 2. *«Εφημερίδα της Κυβερνήσεως»,* η επίσημη εφημερίδα του ελληνικού κράτους, 3. (ναυτ.) *«αστρονομικές εφημερίδες»,* ονομάζονται οι ετήσιοι πίνακες που εκδίδονται από την υδρογραφική υπηρεσία ή το αστεροσκοπείο με τα απαραίτητα στοιχεία για την επίλυση προβλημάτων αστρονομικής ναυτιλίας, θέσεις ουρανίων σωμάτων, προβλέψεις αστρονομικών φαινομένων κ.ά. [στον διεθνή ναυτιλιακό χώρο φέρονται και με την ονομασία *Ναυτικά Αλμανάκ*]. 📖 < μτγν. εφημερίς, -ίδος, αρχ. σημ. *«ημερολόγιο, αρχείο»* < αρχ. ἐφήμερος < ἐπί + ἡμέρα. ⊙ εφημεριδογραφία, εφημεριδογράφος, εφημεριδοποιός, εφημεριδοπώλης, εφημεριδοφάγος.

εφίστιος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που βρίσκεται πάνω στον ιστό, ο στερεωμένος στον ιστό, (φρ.) *«εφίστιος φανός / προβολέας / σταυρός», «εφιστία λόγχη / λάμπα πετρελαίου / φώτα / σημαία / ημισέληνος», «εφίστιο στέμμα / έμβλημα»* κ.ά. 📖 < επί + [αρχ.] ίστός (επειδή η λέξη ιστός δασύνεται, το γράμμα π μετατρέπεται σε φ).

εφοδιάζω, ρ. [μετβ.] • παρέχω σε κάποιον τα απαραίτητα μέσα για την κάλυψη των αναγκών των, συνών. α) προμηθεύω, χορηγώ, β) εκδίδω, γ) εξοπλίζω. 📖 < μτγν. ἐφοδιάζω.

εφοδιασμός, ο, ουσ. • η παροχή εφοδίων, συνών. προμήθεια, χορήγηση. 📖 < μτγν. ἐφοδιασμός.

εφόδιο, το, ουσ. • 1. αυτό που είναι χρήσιμο για την πραγματοποίηση ενός στόχου, 2. τα (ενν. αναγκαία) προς το ζην, λ.χ. τα τρόφιμα, οι προμήθειες, 3. (μτφ.) καθετί που είναι απαραίτητο. 📖 < αρχ. ἐφόδιον (συνήθως στον πληθ. *εφόδια*), αρχ. σημ. *«προμήθειες για το ταξίδι* (κυρ. για εκστρατείες)», < εφ- (< ἐπί -) + -όδιον < ὁδός]. ⊙ εφοδιοπομπή.

εφολκή, η, ουσ. δες εφελκυσμός.

εφόλκιο, το, ουσ. • (ναυπ.) 1. η σωστική ή η βοηθητική λέμβος που διαθέτει ένα πλοίο ή κάποιος φορέας π.χ. ο ναύσταθμος, ή η υπηρεσία λιμένος ή ο αθλητικός-ναυτικός όμιλος: α) στα εμπορικά πλοία τα εφόλκια αποτελούν κυρίως οι σωσίβιες λέμβοι που ο αριθμός τους είναι ανάλογος με τον μέγιστο αριθμό των επιβαινόντων, β) στα πολεμικά πλοία χρησιμοποιούνται κυρίως για τη μετακίνηση των επιτελικών αξιωματικών ή των πληρωμάτων με άλλα πλοία ή με την ξηρά, ή για ασκήσεις ή και για άλλες βοηθη-

τικές εργασίες, γ) τα εφόλκια υπηρεσιών ξηράς εξυπηρετούν μεγάλα πλοία, όπως είναι οι πλοηγίδες της Πλοηγικής Υπηρεσίας, [βενζινάκατος, λάντζα, φουσκωτό, γαΐτα (σε θάλασσα), πριάρι – πλάβα (σε ποτάμια ή λίμνες)], 2. αντηρίδα της στείρας [= ξύλινη ή μεταλλική δοκός που αποτελεί πρωραία προέκταση της τρόπιδας που ανορθώνεται μέχρι το ανώτερο σημείο της πλώρης του σκάφους], 3. [σπανιότερα] το πηδάλιο. 🕮 < αρχ. ἐφ- (< ἐπί) + ἕλκω. ⊙ εφολκίτης [= λεμβίτης, ο υπεύθυνος ναύτης της λέμβου - boatman].

εφοπλισμός, ο, ουσ. • 1. το σύνολο των εφοπλιστών και των δραστηριοτήτων τους, 2. ο εξοπλισμός, αλλά και ο εφοδιασμός του σκάφους με τα αναγκαία όργανα, εξαρτήματα, καύσιμα κ.λπ. 🕮 < εφοπλ(ιστής) + -ισμός.

εφοπλιστής, ο, **εφοπλίστρια** και **εφοπλιστίνα,** η, ουσ. • (ναυτ.) επιχειρηματίας που είναι ιδιοκτήτης [δηλ. πλοιοκτήτης] σκάφους ή ναυλωτής, εφόσον η μεταφορά του φορτίου βαρύνει τον ίδιο, [σημασιολογικά οι θηλ. λ. διαφέρουν έστω κι αν τις ταυτίζουμε], [το δεύτερο θηλ.] η σύζυγος του εφοπλιστή. 🕮 < αρχ. ἐφοπλισ- (< ἐφοπλίζω) [= εξοπλίζω] + -ιστής.

εφοπλιστικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που έχει σχέση με τον εφοπλιστή ή με τον εφοπλισμό [δες λ.]. 🕮 < εφοπλιστ(ής) -ικός.

*Οι **εφοπλιστές** παζαρεύουν νέα προνόμια και κρατικό χρήμα.*

«Σε κυρίαρχη θέση συνεχίζει να βρίσκεται σε παγκόσμιο επίπεδο το ελληνικό **εφοπλιστικό** κεφάλαιο, όπως αποτυπώνεται στην ετήσια έκθεση της Ένωσης Ελλήνων Εφοπλιστών (ΕΕΕ). Ο ελληνόκτητος στόλος αποτελεί το 20% και πλέον του παγκόσμιου εμπορικού στόλου σε χωρητικότητα - dwt και είναι ο μεγαλύτερος στον κόσμο, με σταθερή εξέλιξη της κερδοφορίας του. Την τελευταία μάλιστα δεκαετία, η συνολική χωρητικότητα του ελληνόκτητου στόλου, που αποτελείται από 5.543 πλοία, έχει αυξηθεί κατά 53,5%».

➢ εφημερίδα ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ, Τετάρτη 29 / 05 / 2024, σελ. 32,
https://www.rizospastis.gr/story.do?id=12537766

εφόρμηση, η, ουσ. • 1. (στρατ.) βίαιη επίθεση στρατιωτικών δυνάμεων, συνών. επιδρομή, έφοδος, 2. (μτφ.) αιφνιδιαστική μαζική είσοδος πολιτών σε συγκεκριμένο χώρο. 🕮 < μτγν. ἐφόρμη(σις) -ση < αρχ. ἐφορμάω.

εφορμώ, ρ. [αμετβ.] • 1. ορμώ εναντίον κάποιου αντιπάλου, 2. (για πλοία) είμαι αγκυροβολημένος, προσορμισμένος, συνών. ναυλοχώ. 🕮 < αρχ. ἐφορμάω, -ῶ.

εφυάλωση, η, ουσ. [γεν. εφυάλωσης, παλαιότ. εφυαλώσεως] • επικάλυψη πήλινης ή μεταλλικής επιφάνειας με υαλώδες επίχρισμα ή βερνίκι, συνών. επισμάλτωση. 🕮 < εφυαλώ(νω) + -ση.

εχέγγυος, -ος, -ο, επίθ. • 1. αυτός που είναι άξιος εμπιστοσύνης, που προσφέρει τις απαραίτητες εγγυήσεις, συνών. φερέγγυος, αξιόπιστος, έμπιστος, 2. (το ουδ. ως ουσ.) *το εχέγγυο*, αυτό που προσφέρεται ως εγγύηση για την επίτευξη ενός στόχου, αυτό που θεωρείται ως ασφάλεια. 🕮 < αρχ. ἐχέγγυος < ἔχω + ἔγγυος [= αυτός που παρέχει εγγύηση] < ἐγγύη [= εγγύηση, ασφάλεια].

εχθροπραξία, η, ουσ. • (στρατ.) α) κάθε εχθρική ενέργεια, β) [πληθ.] *εχθροπραξίες,* πολεμικές συγκρούσεις. 🕮 < εχθρ(ός) -ο- + πράξ(ις) + -ία.

εχθρός και **οχτρός,** ο, ουσ. • 1. αυτός που τρέφει μίσος εναντίον κάποιου, ο εμπαθής, 2. (στρατ.) η αντίπαλη στρατιωτική παράταξη σε συνθήκες πολέμου, συνών. πολέμιος. 🕮 < αρχ. ἐχθρός. ⊙ εχθρότητα, εχθρικός.

εχινόδερμα, τα, ουσ. [συνήθως στον πληθ.] • (ζωολ.) θαλάσσιοι ασπόνδυλοι ζωικοί οργανισμοί, σ' αυτά περιλαμβάνονται οι αστερίες, οι αχινοί, τα ολοθούρια γνωστά και ως αγγούρια της θάλασσας, οι οφίουροι κ.ά. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. échinodermes ή αγγλ. echinoderms < λατιν. echin(us) < αρχ.

ἐχῖνο(ς) [= αχινός, σκαντζόχοιρος] + [αρχ.] δέρμα.

Εχινάδες, οι, ουσ. • 1. (γεωγρ.) είκοσι νησάκια στις εκβολές του Αχελώου ποταμού, διοικητικά ανήκουν σε δύο μεγάλες περιφερειακές ενότητες, Κεφαλλονιάς και Ιθάκης, 2. (μυθολ.) [ως κύριο όνομα:] *οι Εχινάδες,* Νύμφες που ζούσαν στις όχθες του ποταμού Αχελώου. 🕮 < αρχ. ἐχῖνο(ς) [= αχινός, σκαντζόχοιρος].

εχίνος, ο, ουσ. • 1. (ζωολ.) ο σκαντζόχοιρος, 2. (ιχθυολ.) ο θαλάσσιος αχινός [δες λ.], 3. (κτην.) το τρίτο σε σειρά στομάχι των μηρυκαστικών ζώων στο οποίο πραγματοποιείται η διαδικασία της πέψης, 4. (αρχιτ.) τμήμα του δωρικού κιονόκρανου που στηρίζει τον άβακα. 🕮 < αρχ. ἐχῖνο(ς) [= αχινός, σκαντζόχοιρος].

έχμα, το, ουσ. • 1. σιδερένια βέργα με λυγισμένα και τα δύο αιχμηρά άκρα της που χρησιμοποιείται, κυρίως, στους ξύλινους σκελετούς των οικοδομών, για τη σύνδεση δοκαριών, 2. (ναυτ.) μικρό κομμάτι ισχυρού σχοινιού με το οποίο συγκρατείται κάτι στο κατάστρωμα του πλοίου, ή για την πρόσδεση των λεμβών, κοινώς: μπότσος, 3. (μσν.) οτιδήποτε συγκρατεί κάτι, το στήριγμα, το έρεισμα, 4. (αρχ.) α) οτιδήποτε που είναι χρήσιμο για οχυρωματική οργάνωση ή κατασκευή, άμυνα εναντίον κάποιου ή υπεράσπιση, β) (φρ.) *«ἔχματα νηῶν»*, τα δοκάρια με τα οποία κρατιόταν όρθιο το πλοίο όταν ανασυρόταν στην ξηρά. 🕮 < αρχ. ἔχμα, γεν. -ατος, [= αυτό που συγκρατεί, εμποδίζει, αναχαιτίζει] < ἔχω.

εχμάζω, ρ. [μετβ.] • 1. (ναυτ.) συγκρατώ κάτι με έχμα [δες λ. ερμ. 2], μποτσάρω, 2. (μσν.) κρατώ κάτι στερεά, συγκρατώ, εμποδίζω, δεσμεύω, στηρίζω. 🕮 < αρχ. ἔχμα + ζω.

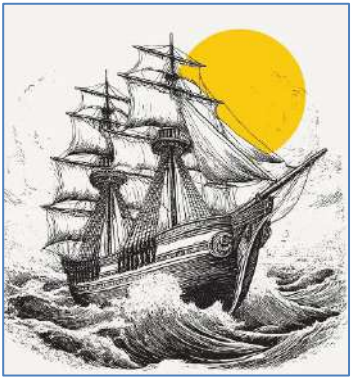
έχμαση, η, ουσ. [σπάνιο] • (ναυτ.) α) η ασφάλιση των φορτίων και ειδικότερα το δέσιμο των φορτηγών στο χώρο υποδοχής και παρκαρίσματος εντός του οχηματαγωγού, β) ασφαλές δέσιμο [με έχμα] λέμβου σε πλοίο, ή γ) της άγκυρας, συνών. μποτσάρισμα. 🕮 < αρχ. ἔχμα [δες λ.] + -ση.

εχμάτιο, το, ουσ. • 1. μικρό έχμα [δες λ. ερμ. 2], μικρός μπότσος, 2. ισχυρός ιμάντας με τον οποίο στερεώνεται η λέμβος στις επωτίδες ή στους υποστάτες, το μποτσέλο. 🕮 < αρχ. ἔχμα [υποκ.].

εώ, • (ναυτικό παράγγελμα) άφηνε, χαλάρωνε.

εωθινό, το, ουσ. • (στρατ.) το εγερτήριο σάλπισμα. 🕮 < αρχ. ἕωθεν [επίρρ. (ἕως): από το πρωί, δηλ. από το πρωινό, από το χάραμα, από νωρίς, τα χαράματα].

Εωσφόρος, ο, ουσ. • 1. (αστρον.) ο Αυγερινός, ο πλανήτης Αφροδίτη ως άστρο της αυγής, 2. (εκκλ.) ο αρχηγός των αγγέλων που απομακρύνθηκαν από τον Παράδεισο, ο αρχηγός των δαιμόνων, ο αρχάγγελος της κόλασης, 3. [επίθ.] αυτός που φέρνει την αυγή, ο προάγγελος της χαραυγής, 4. (μυθολ.) αλλιώς: Ηωσφόρος, ο πυρσός της αυγής, γιος του Αστραίου και της Αυγής, πατέρας της Τηλαύγης και της Φιλωνίδας για τους αρχ. Έλληνες. 🕮 < αρχ. Ἑωσφόρος < Ἕως [= αυγή] + φέρω. ⊙ εωσφορικός.

Z

Z, ζ, ζήτα, το, άκλ. • α) το έκτο γράμμα του ελληνικού αλφαβήτου, το έβδομο για την αρχ. ελλ. γλώσσα, γιατί έκτο γράμμα ήταν το δίγαμμα (F και ϝ), σύμφωνο, β) [ως αριθμητικό σύμβολο χωρίς κανένα διακριτικό σημάδι, κατά παράδοση ή καταχρηστικά] Ζ ή ζ [= έκτος, -η, -ο,]. 🕮 < αρχ. ζῆτα < βορειοσημιτικό zayin ή από το αραμαϊκό zayit.

Ζ΄ ή **ζ΄** • [ως αριθμητικό σύμβολο] επτά ή εφτά και έβδομος.

'Ζ ή **'ζ** ή **΄ζ** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 7.000, επτά χιλιάδες.

ζαγκέτα, η, ουσ. [γνωστό αλλιώς και ως: ζακέτα] • (ιχθυολ.) βενθικό είδος ψαριού [συγγενικό της γλώσσας] που μαζί με τα είδη Solea vulgaris και Lepidorhombus boschi αποτελούν τα πιο σημαντικά πλατύψαρα που αλιεύονται στη Μεσόγειο, η επιστ. του ονομ: Citharus linguatula. 🕮 < ιταλ. zanchétta < υποκοριστικό του zanca.

Ζάκυνθος, η, ουσ. • (γεωγρ.) α) νησί των Επτανήσων, αλλιώς γνωστό και ως *«Τζάντε»,* ή *«Φιόρο του Λεβάντε»* [= Άνθος της Ανατολής], με έκταση 406 τ.χλμ. και πληθυσμό 41.180 κατοίκους [απογραφή 2021], β) η πρωτεύουσα του ομώνυμου νησιού με πληθυσμό 10.000 κατοίκων περίπου. 🕮 < α) αρχ. τοπωνύμιο, β) (μυθολ.) [ανθρωπωνύμιο] Ζάκυνθος, πρώτος οικιστής του νησιού, γιος του βασιλιά της Τροίας Δαρδάνου. ⊙ Ζακυνθινός, -ή/-ιά, ζακυνθινός.

ζάλη, η, ουσ. • 1.(ιατρ.) παροδική διαταραχή της ισορροπίας, συνών. α) ίλιγγος, ζαλάδα, σκοτοδίνη, ναυτία, ζαλούρα, αστάθεια, β) μπέρδεμα, 2. (κατ' επέκτ.) πνευματική ή ψυχική σύγχυση, ταραχή. 🕮 < αρχ. ζάλη [= φούσκωμα της θάλασσας, δηλ. τρικυμία, θαλασσοταραχή, θύελλα, καταιγίδα] < αγν. ετύμου.

ζαλίζω, ρ. [μετβ.] • 1. προκαλώ σε κάποιον ζάλη, [παθ. φ.] *ζαλίζομαι,* χάνω τον έλεγχο του σώματός μου, (μτφ.) τα χάνω, 2. (μτφ.) ενοχλώ κάποιον, δεν τον αφήνω σε ηρεμία. 🕮 < μσν. ζαλίζω < αρχ. ζάλη [δες λ.].

Ζαμβέζης, ο, ουσ. • (γεωγρ.) ο 4ος μεγαλύτερος σε μήκος ποταμός [2.574 χλμ.] της Αφρικής· σχηματίζει πολλούς καταρράκτες, με πιο γνωστούς αυτούς της Βικτώριας. 🕮 < ίσως από γλωσσικό ιδίωμα φυλής των Μπαντού: Zembere ή Zambeze.

ζαμπαρέλα και **ζαμπαρόλα,** η, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι της οικογένειας των κυπρινοδοντιδών, η επιστ. του ονομ.: Aphanius phasciatus ή fasciatus [διώνυμο], γνωστό και ως γούργος ή ζαχαριάς και ζαχαρίας, μικρό

σε μέγεθος, περίπου 6 εκ., ζει σε λιμνοθάλασσες, εκβολές ποταμών, σε υφάλμυρα οικοσυστήματα σχετικά μικρού βάθους, αφθονεί στο μεσογειακό θαλάσσιο περιβάλλον, χωρίς εμπορική αξία, εκμεταλλεύσιμο μόνο ως ιχθυοτροφή.

ζαμπούκος και **σαμπούκος,** ο, ουσ. • 1. (φυτολ.) μικρό φυλλοβόλο δέντρο, το ύψος έως 10 μ. η επιστ. του ονομ.: zambucus nigra [διώνυμο], το συναντούμε με το όνομα Ακτέα ή Ακταία, Κουφοξυλιά, Αφροξυλιά, Αφροξυλάνθη, Φροξυλιά, Φροξινάνθη, Βούζια, Αυξιά, τα διάφορα μέρη του φυτού, φύλλα, άνθη, καρποί και ξυλεία χρησιμοποιούνται στη φαρμακευτική, στη ζαχαροπλαστική, στην κλωστοϋφαντουργία για βαφή των νημάτων, στη ναυπηγική, 2. (ναυπ.) μικρό παραδοσιακό αραβικό ιστιοφόρο με τριγωνικά πανιά. 🕮 < ιταλ. sambuco < λατιν. sambucus.

Ζανζιβάρη, η, ουσ. • (γεωγρ.) 1. ημιαυτόνομη περιοχή της Τανζανίας στην Ανατολική Αφρική, έχει έκταση 2.461 τ.χλμ. και πληθυσμό 1.300.000 [απογρ. 2012], 2. ονομασία: α) του νησιού, β) της πόλης, και γ) του αρχιπελάγους. 🕮 ❶ < αγγλ. Zanzibar, ίσως από την περσ. Zangi-bar [= ακτή των μαύρων], ❷ < αραβ. Zanji-bar, ίσως η λ. να σχετίζεται με το μπαχαρικό ζιγγίβερη [αρχ. ελλ. ζιγγίβερις - εκδοχή που καθιστά το λήμμα αντιδάνειο], γνωστό ως πιπερόριζα ή τζίντζερ.

Ζάνταρ, η, και **Ζαντάρ,** το, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη της Κροατίας κτισμένη στην Αδριατική θάλασσα, διαθέτει σημαντικό λιμάνι, ο πληθυσμός της ανέρχεται σε 75.000 κατοίκους. 🕮 < κροατ. Zadar < βενετ. Zara, στα ρωμαϊκά χρόνια είχε το όνομα Ζαντέρα [Jadera] καθώς και Iadera και Iader, αργότερα γνωστή ως Ντιαντόρα [Diadora].

ζαργάνα, η, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) πελαγίσιο ψάρι της οικογένειας των βελονίδων που ζει σε

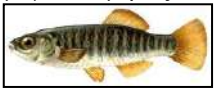
θαλάσσια και υφάλμυρα νερά του Ατλαντικού Ωκεανού, της Μεσογείου και της Μαύρης Θάλασσας, μακρύ και λεπτό το σώμα του, τρέφεται με μικρότερα ψάρια, η επιστ. του ονομ.: Belone belone (Βελόνη η οξεία) [διώνυμο], συνών. βελονίδα [επειδή έχει μακρόστενο και λεπτό σώμα και ομοιάζει με βελόνα], (λαϊκ.) αραφίδα, βελόνι, σακοράφα, 2. (μτφ.) λεπτεπίλεπτη, όμορφη και κομψή κοπέλα. 🕮 < μσν. ζαργάνα και ζαργάνη < αρχ. σαργάνη [= 1. πλέγμα, πλεξίδα, 2. καλάθι, κοφίνι].

ζαρζαβάτι και **ζερζαβάτι** και **ζαρζαβατικό,** το, ουσ. • (τρόφ.) κάθε είδους χορταρικό ή λαχανικό που μπορεί να μαγειρευτεί, συνών. ζερζαβάτι. 🕮 < τουρκ. zerzevat [= λαχανικά] και zarzavat + [κατάλ.] -ι. ⊙ ζαρζαβατικό, ζαρζαβατζής [= μανάβης], ζαρζαβάτικος, ζαρζαβατζίδικο.

«Στο καπάνι ο πατέρας μου είχε έναν καραμανλή πελάτη που πουλούσε φρούτα και λαχανικά. Ψηλός, γεροδεμένος με πυκνά μαλλιά και φρύδια, μ' ένα μεγάλο μουστάκι, με κατάμαυρα μάτια, και με φωνή ρωσικής καμπάνας. Κάθε τόσο ερχόταν ο Χαΐμ φορτωμένος από τον Ιορδάνη με φρέσκα και εκλεκτά **ζαρζαβατικά**, λάχανα, καρναμπίτια, ματζάνες, πιπεριές, τρούπια ραπάνια, μαρούλια δροσερά κι ό,τι βάζει ο νους κι ό,τι λαχταρά η καρδιά του ανθρώπου».

➢ **Αιμίλιος Ι. Δημητριάδης,** *«Φοίνιξ Αγήρως - Η Θεσσαλονίκη του 1925-35»*, εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1994.

ζαχαριάς, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) μικρό ψαράκι με μέγιστο μήκος 6εκ. η επιστ. του ονομ.

Aphanius fasciatus [διώνυμο] γνωστό και ως αλυκόψαρο, ζαμπαρόλα και μπακούλα, μεσογειακό είδος που το συναντάμε κοντά στις εκβολές των ποταμών, σε λιμνοθάλασσες, λίμνες και αλυκές.

ζελατίνα, η, ουσ. δες τζελατίνα.

ζεμπερέκι και **ζουμπερέκι** και **ζυμπερέκι,** το, ουσ. • είδος μοχλού που ανυψώνεται με πίεση του αντίχειρα, συνών. μάνταλο, κλείστρο, σύρτης, αμπάρα. 🕮 < τουρκ. zemberek [= ελατήριο].

ζεμπίλι, το, ουσ. • 1. είδος μεγάλου σάκου από πλεκτή ψάθα ή χοντρό ύφασμα ή δέρμα ή μαλακό πλαστικό [στις μέρες μας], που έχει δύο χειρολαβές στα πλάγια και χρησιμοποιείται κυρίως για μεταφορά οικοδομικών υλικών, [παλαιότερα] χρήσιμο στην φορτοεκφόρτωση προϊόντων στα ιστιοφόρα σκάφη, 2. επίπεδη και κυκλικού σχήματος ψάθινη ή σχοινένια επιφάνεια, [παλαιότερα] βασικό εξάρτημα μηχανής συμπίεσης ελαιοτριβείου, στο οποίο παραμένει η ελαιόμαζα

και ο πυρήνας, 3. δικτυωτή σακούλα κατάλληλη για τη μεταφορά αγαθών, συνών. ταγάρι, 4. (ζαχαρ.) είδος γλυκίσματος που συνήθιζαν να το φτιάχνουν στην Οία [παραδοσιακός οικισμός της Σαντορίνης] την περίοδο του Τριωδίου· αλλιώς μυζηθροπιτάκια, σιμπίλια. Η ονομασία του γλυκίσματος δικαιολογείται από το σχήμα που δίνουν στη ζύμη, γιατί μοιάζει με σακούλι που θυμίζει τα αντίστοιχα ζεμπίλια των ναυτικών. 🕮 < τουρκ. zembil < αραβ. zinbil. ⊙ ζεμπιλιά [= το περιεχόμενο του ζεμπιλιού].

Τ' όνειρο του παιδιού είναι η ειρήνη.
Τ' όνειρο της μάνας είναι η ειρήνη.
Τα λόγια της αγάπης κάτω απ' τα δέντρα,
είναι η ειρήνη.
Ο πατέρας που γυρνάει τ' απόβραδο μ' ένα φαρδύ χαμόγελο στα μάτια
μ' ένα **ζεμπίλι** στα χέρια του γεμάτο φρούτα
κ' οι σταγόνες του ιδρώτα στο μέτωπό του
είναι όπως οι σταγόνες του σταμνιού που παγώνει το νερό στο παράθυρο,
είναι η ειρήνη».

➢ Απόσπασμα από το ποίημα *«Ειρήνη»* του **Γιάννη Ρίτσου,** *«Ποιήματα»* 1930-1960, Β΄ τόμος, εκδ. «Κέδρος», Αθήνα 1961, σ. 173-175].

ζενίθ, το, άκλ. ουσ. • 1. (αστρον.) το νοητό σημείο του ουρανού, που βρίσκεται κατακόρυφα και ακριβώς πάνω από το κεφάλι του παρατηρητή, αντών. ναδίρ, 2. (μτφ.) το ανώτατο σημείο, στο οποίο μπορεί να φτάσει κανείς, ακμή, συνών. μεσουράνημα, κολοφώνας, αποκορύφωμα, αντών. παρακμή, μαρασμός. 🕮 < γαλλ. zénith < ισπαν. cenit ή λατιν. cenit < αραβ. [samtu (a)r-raʾs, = διαδρομή πάνω από το κεφάλι]. ⊙ ζενιθι(α)κός.

ζενιθι(α)κός, -ή, -ό, **ζενίθιος,** -ια, -ιο, επίθ. • (αστρον.) αυτός που σχετίζεται με το ζενίθ, αυτός που αναφέρεται στο ζενίθ, (φρ.) α) *«ζενιθιακή απόσταση»*, η απόσταση ενός άστρου από το σημείο στο οποίο βρίσκεται ο παρατηρητής, β) *«ζενιθιακό τηλεσκόπιο»,* αστρονομικό – γεωδαιτικό όργανο μέτρησης μικρών διαφορών των ζενιθιακών αποστάσεων των αστέρων. 🕮 < ζενίθ [δες λ.].

ζεργίνα, η, ουσ. • (ναυτ.) διπλό σχοινί με το οποίο τυλίγουμε – περιζώνουμε - ογκώδη και βαριά αντικείμενα, συνήθως κυλινδρικού σχήματος, όπως λ.χ. τα βαρέλια, για ν' ασφαλίσουμε καλύτερα τη μεταφορά τους, αλλιώς: [παλαιότερα] κυλιστήριον [καθαρ.]. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

ζερζαβάτι, το, ουσ. δες ζαρζαβάτι.

ζεσιγόνος, -α, -ο, επίθ. • 1. αυτός που προκαλεί ζέση, βρασμό, 2. (φρ.) *«ζεσιγόνος βαθμός»,* βαθμός θερμοκρασίας που φανερώνει το σημείο έναρξης του βρασμού ενός υγρού υπό κανονική πίεση. 🕮 < ζέσι(ς) [= το βράσιμο, η ζέση, η ζέστη] < αρχ. ζέω [= βράζω] + -γόνος.

ζεστός, -ή, -ό, επίθ. • 1. θερμός, 2. εμπύρετος, 3. (μτφ.) έντονος, ζωηρός, φιλικός. 🕮 < μτγν. ζεστός [= καυτός] < αρχ. ζέω [= βράζω]. ◈ ζεστά [επίρρ.].

ζεύγμα, το, ουσ. [ζεύγμ-ατος / -ατα, -άτων] • 1. οτιδήποτε μπορεί να χρησιμοποιηθεί για σύνδεση τμημάτων, συνών. σύνδεσμος, 2. [παλαιότ.] (ναυτ.) α) χοντρή αλυσίδα που εμπόδιζε την είσοδο εχθρικών σκαφών σε λιμάνι, β) συρματόσχοινο που ενώνει τις δύο όχθες διώρυγας ή ποταμού, 3. γλωσσικό σχήμα βραχυλογίας που επιτρέπει την παράλειψη ενός ρήματος συγγενικού στη σημασία με το αμέσως προηγούμενό του αλλά με διαφορετικό αντικείμενο, π.χ. στους στίχους: *«παίρνω κι εγώ τον μαύρο μου να πάω να τον ποτίσω· να τον ποτίσω κρύο νερό και (ενν. ταΐσω) δροσερό χορτάρι»,* [ερμ. καταγραφή στο Λεξικό του Γ. Μπαμπινιώτη], 4. (μετρ.) το σημείο του στίχου όπου απαγορεύεται ή αποφεύγεται να τελειώνει λέξη, σύμφωνα με τους κανόνες της αρχαιοελληνικής και λατινικής μετρικής. 🕮 < αρχ. ζεῦγμα < ζεύγνυμι [= 1. ζεύω, 2. δένω, συσφίγγω, στερεώνω]. Σχοινί σύνδεσης

ζεύγος, το, ουσ. • 1. ζευγάρι ζώων που οργώνουν ή σέρνουν μια άμαξα, 2. η άμαξα που σύρεται από δύο ζώα, 3. δύο άτομα που συμβιώνουν, το ζευγάρι, το συζυγικό ή ερωτικό ζεύγος, 4. συνδυασμός δύο στοιχείων, 5. δύο όμοια ή συμμετρικά πράγματα που χρησιμοποιούνται μαζί, 6. (φρ.) *«ζεύγος δυνάμεων»,* σύστημα δύο δυνάμεων που επενεργούν σε στερεό σώμα και οι οποίες είναι ίσες σε απόλυτες τιμές, παράλληλες μεταξύ τους και έχουν αντίθετη φορά, *«ηλεκτροπαραγωγά ζεύγη», «ζεύγος τροχών / ευστάθειας / ιστών / οδοντωτών τροχών τριβής».* 🕮 < αρχ. ζεῦγος < ζεύγνυμι.

ζευκτηρία, η, ουσ. • 1. οτιδήποτε που συνδέει δύο ή περισσότερα πράγματα, π.χ. σύρμα, σχοινί, αλυσίδα, ιμάντας, συρματόσχοινο, κ.λπ. 2. (ναυτ.) καθένα από τα δύο τμήματα της αλυσίδας που συνδέει το πηδάλιο με τα πλευρά του, αλλιώς μπότσος, (φρ.) *«ζευκτηρία πηδαλίου – μπότσος τιμονιού».* 🕮 < αρχ. ζευκτήριος, -α, -ον, [= αυτός που είναι ικανός ή κατάλληλος να συνδέει ή να βάζει ζώα στο ζυγό] < ζεύγνυμι [= 1. ζεύω, 2. δένω, συσφίγγω, στερεώνω].

ζεύξη, η, ουσ. • 1. η σύνδεση δύο ακτών με κάποιο τύπο γέφυρας, γεφύρωμα, 2. (τεχνολ.) σύνδεση δύο οχημάτων ή εξαρτημάτων με σκοπό τη λειτουργία τους κάτω από τις ίδιες συνθήκες, 3. η τοποθέτηση ζώων κάτω από τον ίδιο ζυγό, κυρίως βοδιών ή αλόγων, για τη μεταφορά φορτίων, συνών. ζέψιμο, 4. (αθλητ.) η διασταύρωση λεπίδων των ξιφών, 5. (φρ.) *«ζεύξη αξόνων», «μαγνητική ζεύξη», «μηχανισμός / μοχλός ζεύξεως».* 🕮 < αρχ. ζεῦξις < ζεύγνυμι [= 1. ζεύω, 2. δένω, συσφίγγω, στερεώνω].

ζεφυρικός, -ή, -ό, και **ζεφύριος,** -ια, -ιο, επίθ. • (μετεωρ.) αυτός που σχετίζεται με τον ζέφυρο [δες λ.], αντών. ανατολικός. 🕮 < ζέφυρος + [καταλ.] -ικός.

ζέφυρος, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (μετεωρ.) δυτικός άνεμος· πουνέντες, αντών. απηλιώτης, λεβάντες, 2. (μυθολ.) *Ζέφυρος, προσωποποίηση του δυτικού ανέμου. 🕮 < αρχ. ζέφυρος.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Ζέφυρος,** γιος της Ηούς και του Αστραίου, αδελφός του Βορρέα και του Νότου (Ησίοδ. Θεογ. 378). Άνεμος απαλός που δροσίζει όσους βρίσκονται στα Ηλύσια Πεδία. Διάλεξε για ταίρι του την Άρπυια Ποδάργη και απ' αυτήν απέκτησε αντί για παιδιά δύο γοργοπόδαρα άλογα, τον Ξάνθο και τον Βαλίο, που είχαν ανθρώπινη φωνή και δόθηκαν στον βασιλιά Πηλέα, ως γαμήλιο δώρο, από τον θεό Ποσειδώνα, αργότερα τα άλογα πέρασαν στην κατοχή του Αχιλλέα.

Η Άνοιξη του Μεταστάσιου
Già riede primavera - Col suo fiorito aspeto [Η άνοιξη επιστρέφει ήδη - Με την ανθισμένη της εμφάνιση]

Απ' την άνοιξη που εγύρισε
ουρανός και γης ευφράνθη,
με το χόρτο και με τ' άνθι
παίζει ο **ζέφυρος** τερπνά…

➢ Του **Pietro Metastasio** σε μετάφραση του **Δ. Σολωμού**. [Pietro Antonio Domenico Trapassi, πιο γνωστός με το ψευδώνυμο Pietro Metastasio 1698 - 1782) Ιταλός ποιητής και λιμπρετίστας.

Ζηλανδία, η, ουσ. • (γεωγρ.) α) επαρχία της Ολλανδίας στις ακτές του Ατλαντικού Ωκεανού, περιλαμβάνει πολλά νησιά γι' αυτό και το όνομά της σημαίνει *«Θαλασσοχώρα»,* ο πληθυσμός της φτάνει τους 380.000 κατοίκους, β) το μεγαλύτερο νησί της Δανίας, έχει έκταση 7.031 τ.χλμ. και πληθυσμό 2.224.773 κατοίκους περίπου, σ' αυτό ανήκει η πρωτεύουσα της Δανίας Κοπεγχάγη. 🕮 [για την 1η ερμ.] < ολλ. Zeeland, [για τη 2η ερμ.] < αγγλ. Zealand, δαν. Sjælland, αλλιώς: Σέλαν.

ζημία και **ζημιά,** η, ουσ. • 1. φθορά, οποιαδήποτε βλάβη ή απώλεια, πλήγμα, αναποδιά, καταστροφή, συμφορά, χρηματική επιβάρυνση, είδος φόρου, 2. (συνεκδ.) το κόστος της βλάβης που υπέστη κάποιος, αντών. όφελος, ωφέλεια, 3. (ειδικότ.) η πτώση της οικονομικής δραστηριότητας σε μια επιχείρηση, το να είναι τα έξοδα περισσότερα από τα έσοδα, συνών. [λαϊκ.] χασούρα, αντών. κέρδος, όφελος. 🕮 < αρχ. ζημία [= 1. απώλεια, βλάβη, 2. χρηματικό πρόστιμο], αβέβ. ετύμου.

ζημιογόνος, -ος/-α, -ο επίθ. • α) [κυρ. για επιχείρηση] αυτός που εμφανίζει ζημία, β) αυτός που προκαλεί ζημία, φορά, βλάβη ή απώλεια ηθική ή υλική, φθοροποιός, βλαβερός, καταστροφικός. 🕮 < ζημία + -γόνος.

ζημιώνω, ρ. • 1. [μετβ.] προκαλώ σε κάποιον ζημιά, βλάβη, συνήθως οικονομική, συνών. βλάπτω, 2. [αμετβ.] παθαίνω ζημία. 🕮 < αρχ. ζημι(ῶ) -ώνω < ζημία.

ζητώ, ρ. • [μετβ.] 1. ψάχνω να βρω κάτι, 2. επιδιώκω να αποκτήσω κάτι, 3. απαιτώ τα δικαιώματά μου, 4. [αμετβ.] ζητιανεύω. 🕮 < αρχ. ζητῶ.

ζητωκραυγάζω, ρ. [μετβ.] • φωνάζω, επευφημώ κάποιον, αντών. αποδοκιμάζω, γιουχαΐζω. 🕮 < ζητωκραυγ(ή) + -άζω.

ζητωκραυγή, η, ουσ. • επευφημία, αντών. γιούχα, γιουχάισμα. 🕮 < ζήτω + κραυγή.

ζιγκ-ζαγκ και **ζικ-ζακ,** επίρρ. τροπικό • 1. με γωνιώδεις συνεχείς ελιγμούς, 2. (ως ουσ.) α) η κίνηση των παραπάνω ελιγμών, β) τμήμα δρόμου ή πορείας που εξαναγκάζει σε τέτοιου είδους κίνηση. 🕮 ❶ < γαλλ. zig-zag αλλά και zigzag, ίσως < γερμ. zickzack, μάλλον ηχομιμητική λ., ίσως η λ. ανάγεται στη γερμ. Zacke [= αιχμή], ή ❷ μέσω του τουρκ. zikzak.

ζίκα, η, ουσ. • (ναυτ.) είδος αλιευτικού εργαλείου. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

ζιλές, ο, και **ζιλέ,** το, άκλ. ουσ. • (ενδυμ.) ανδρικό ή γυναικείο πλεκτό πουλόβερ, συνήθως λεπτοφτιαγμένο και χωρίς μανίκια, αλλιώς γιλέκο. 🕮 < γαλλ. gilet < ισπαν. jileco < τουρκ. yelek [= το πτέρωμα της φτερούγας].

ζίμενς, το, άκλ. ουσ. • (ηλεκτρολ.) siemens μονάδα της ηλεκτρικής αγωγιμότητας, επιδεκτικότητας και σύνθετης αγωγιμότητας στο διεθνές σύστημα μονάδων (SI), ένα ζίμενς ισοδυναμεί με το αντίστοιχο του ενός Ωμ (μονάδα μέτρησης). 🕮 < αγγλ. siemens < ανθρωπωνύμιο: Ernst Werner von

Siemens [1816 –1892], Γερμανός μηχανικός ηλεκτρολόγος, εφευρέτης, βιομήχανος, ιδρυτής της εταιρείας Ζίμενς-Χάλσκε.

ζιμπίλ, το, ουσ. δες ζεμπίλι.

ζιρκόνιο, το, ουσ. • 1. (χημ.) χημικό στοιχείο του περιοδικού συστήματος του Μεντελέγιεφ, με ατομικό αριθμό 40 και χημικό σύμβολο Zr, 2. (ορυκτ.) αργυρόλευκο μέταλλο, συστατικό πολλών κραμάτων που χρησιμοποιούνται ως κατασκευαστικά υλικά αλλά και σε πολλές άλλες εφαρμογές, όπως π.χ. στον τομέα της οδοντιατρικής, επίσης και ως πολύτιμοι ή ημιπολύτιμοι λίθοι. 🕮 < λατιν. zirconium.

ζιφιός, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) κήτος [είδος φάλαινας] που η επιστημονική του ονομασία είναι Ziphius cavirostris [διώνυμο], το συναντάμε

σε εύκρατες και τροπικές θάλασσες, ζει σε βαθιά νερά και τρέφεται με διάφορα είδη καλαμαριών, είναι είδος βαθυπελαγικό και δυστυχώς εξοκείλει πολύ συχνά. 🕮 < 1. αγγλ. ziphius < αρχ. ξίφος / ξιφίας, (η επιστ. του ονομ. δικαιολογείται cavirostris < λατιν. cavus [= κοίλο] σε σχέση με το βαθύ κοίλο κρανίο του).

ζόγκα και **ζόκα,** η, ουσ. [πληθ. ζόκες] • (ναυτ.) αλιευτικό εργαλείο, αποτελούμενο από ένα μεγάλο αγκίστρι με ενσωματωμένο βάρος, συνήθως μολυβιού σε σχήμα ψεύτικου ψαριού, στην πάνω πλευρά του, ιδανικό για ψάρεμα κοντά στο βυθό. 🕮 < ίσως από το τουρκ. zoka [= αγκίστρι].

ζόρισμα, το, ουσ. [πληθ. ζορίσματα] • 1. καταναγκασμός, πίεση, συνών. βία, στανιό, 2. καταβολή υπέρμετρης προσπάθειας. 🕮 < ζορισ- (ζορίζω) +-μα.

ζουμπάρισμα, το, ουσ. • ο τρόπος εργασίας με τη βοήθεια του ζουμπά, δηλαδή η ώθηση των καρφιών σε μεγαλύτερο βάθος από την επιφάνεια του ξύλου. 🕮 < ζουμπάρ(ω) + ισμα < ζουμπάς [δες ετυμ. λ.].

ζου(μ)πάς, ο, ουσ. • 1. (εργαλ.) μεταλλικός πίρος, κωνικός στη μία του άκρη, κατάλληλος για το τρύπημα μεταλλικών επιφανειών, χαρτιών, δερμάτων κ.λπ. ή για την ώθηση καρφιών σε μεγαλύτερο βάθος έτσι που να μην προεξέχουν οι κορυφές τους, συνών. τρημολόγος (< τρήμα = οπή), εγκρουστήρας, στιγέας [< αρχ. στιγεύς], 2. (χλευαστ.) ο πολύ μικρός, ως προς το ύψος, άνθρωπος, ο μικρόσωμος, ο μικροκαμωμένος, συνών. κοντοστούπης, νάνος, τζουτζές, σβέντζος. 🕮 ❶ < τουρκ. zımba [= μεταλλικός πίρος] < περσ. sumba, ή ❷ < ιταλ. zombo. ⊙ ζουμπάρισμα.

ζουμπερέκι, το, ουσ. δες ζεμπερέκι.

Ζουράφα ή **Λαδοξέρα,** η, ουσ. • (γεωγρ.) αιγαιοπελαγίτικη νησίδα που βρίσκεται ανατολικά της Σαμοθράκης και βορείως της Ίμβρου, η έκτασή της είναι μόλις 9 τ.μ., το χαμηλό της υψόμετρο αποτελεί σημείο επικίνδυνο για τη ναυσιπλοΐα, γι' αυτό λειτουργεί στην επιφάνειά της αυτόματος φάρος. 🕮 < τουρκ. Zürafa Kayalığı [= βράχος της Καμηλοπάρδαλης] < οθωμ. τουρκ. Zurata Kaya, η ονομασία Λαδοξέρα δικαιολογείται από την παρουσία ελαιωδών υδάτων και την οσμή πετρελαίου.

ζούρλος, ο, ουσ. • 1. (ναυτ.) κοντό σχοινί, συνήθως πλεκτό, με το οποίο δένουν κάτι στην κεραία του πλοίου, συνών. στέλμα, 2. (λαϊκ.) [ως επίθ.] αυτός που συμπεριφέρεται αλλοπρόσαλλα, συνών. κουζουλός, λωλός. 🕮 ❶ < μσν. ζουρλός < βενετ. zurlon, ή ❷ < ιταλ. gerlo ή gherlo.

ζόφος, ο, ουσ. • 1. το πυκνό σκοτάδι του Κάτω Κόσμου, του Άδη, συνών. έρεβος, 2. (μτφ.) α) οτιδήποτε που εμπνέει τρόμο, φόβο, β) μελαγχολία, κατήφεια, γ) (γενικότ.) κάθε σκοτάδι. 🕮 < αρχ. ζόφος [= σκοτάδι, σκοτεινιά]. ⊙ ζοφερός > ζοφερότητα, ζοφώδης. [φωτό: *«Το κράτος του Ζόφου»,* Λ. Τολστόι, εκδ. Γανιάρης].

ζοφός, -ή, -ό, επίθ. • κούφιος, άδειος, κενός. 🕮 < αρχ. επίθ. σομφός.

ζυγά, τα, ουσ. [πληθ.] • (ναυπ.) σιδηρογωνίες ή δοκάρια παρόμοια με τους νομείς που τοποθετούνται εγκάρσια κάτω από τα καταστρώματα για να ακουμπούν οι λαμαρίνες του δαπέδου [κατάστρωμα] [δες ζυγόν] συνών. καμάρια. 🕮 < αρχ. ζυγός.

ζύγαινα, η, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) είδος σφυροκέφαλου καρχαρία που φθάνει μέχρι και τα 5 μέτρα μήκος, η επιστ. του ονομ.: Sphyrna

zygaena (Σφύρνα η ζύγαινα) [διώνυμο], γνωστή ως σφύραινα και πατερίτσα, ζει στις τροπικές θάλασσες, τρέφεται με οστεϊχθύες και ασπόνδυλα, είναι ζωοτόκος και γεννά

κάθε φορά 20 με 40 νεογνά, 2. (εντομ.) είδος εντόμου που διαβιεί κυρίως στις περιοχές της Μεσογείου. 🕮 < αρχ. ζύγαινα. ⭕ μεγαλοζύγαινα [= ή μεγάλος σφυροκέφαλος, το μεγαλύτερο είδος σφυροκέφαλου καρχαρία, με μήκος που φτάνει τα 6,1 μ.].

ζυγίζω, ρ. [μετβ.] • 1. βρίσκω το συνολικό βάρος ενός σώματος, 2. δείχνω το βάρος με κάποιο όργανο μέτρησης, 3. ισορροπώ, ισοσταθμίζω, σταθμίζω, ζυγιάζω, 4. (μτφ.) αξιολογώ την προσωπικότητα κάποιου, 5. (μτφ.) συνυπολογίζω τον όποιο αντίκτυπο, αναμετρώ, 6. (ναυτ.) υπολογίζω το μήκος του διαμήκη άξονα του πλοίου με τον άξονα του στενού ή της διώρυγας που πρόκειται να διαπλεύσει το σκάφος. 🕮 < αρχ. ζυγός + [καταλ.] -ίζω.

ζύγισμα, το, ουσ. • 1. καθορισμός του βάρους ενός σώματος, 2. ευθυγράμμιση, 3. (μτφ.) εκτίμηση μιας ενέργειας, υπολογισμός, 4. πτήση στην ατμόσφαιρα με ανοικτά και ακίνητα φτερά, μετεώριση. 🕮 < μσν. ζυγίζω < αρχ. ζυγός.

ζυγιστήριο, το, ουσ. • ο χώρος στον οποίο είναι εγκατεστημένος ο ζυγός και πραγματοποιείται η ζύγιση. 🕮 < ζυγισ- (< ζυγίζω) + -τήριο.

ζυγιστής, ο, ουσ. • 1. αυτός που ζυγίζει, 2. τελωνειακός, συνήθως, υπάλληλος επιφορτισμένος με τη ζύγιση εμπορευμάτων, συνών. ζυγιαστής, σταθμιστής. 🕮 < ζυγισ- (< ζυγίζω) + -της.

ζυγοδόκη, η, ουσ. • (ναυτ.) η εσωτερική ζώστρα [= καθένα από τα εσωτερικά μαδέρια που καλύπτουν τον ξύλινο σκελετό του σκάφους] του πλοίου η οποία συνδέει τους νομείς [= κυρτά δοκάρια, ανάλογου διατομής τα οποία σχηματίζουν τον σκελετό των πλευρών του σκάφους] και υποστηρίζει τα ζυγά, δηλ. [ενικ.] το κοινώς κάτω κουρζέτο [= καμπύλο επίπεδο δοκάρι στα πλάγια του καταστρώματος που περιβάλει τους νομείς]. 🕮 < ζυγόν + -δοκη (< δέχομαι), η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν.*

ζυγόθυρο, το, ουσ. • σύρτης, συνών. αμπάρα, μάνταλο, μοχλός, μπετούγια, γκάγκαρο. 🕮 < ζυγ(ός) -ο- + -θύρ(α) -ο.

ζυγολόγιο, το, ουσ. • απλή κατάσταση ή ειδικό βιβλίο στο οποίο καταγράφεται το βάρος εμπορευμάτων που προκύπτει από την διαδικασία της ζύγισης. 🕮 < ζυγ(ός) -ο- + -λόγιο.

ζυγόν, το, ουσ. • 1. (ναυτ.) (αρχ.) [πληθ.] τα εγκάρσια εδώλια που ενώνουν τις απέναντι πλευρές του πλοίου ή της λέμβου, οι πάγκοι των πλοίων, [σπάνια στον ενικό αριθμό], 2. η μεσαία σειρά των κωπηλατικών καθισμάτων σε μια τριήρη, 3. (μτφ.) [φρ.] *«οἱ ἐπὶ ζυγῷ δορὸς κρατοῦντες»,* αυτοί που βρίσκονται στην επάνω σειρά και κυβερνούν το πλοίο, σε Αισχύλο, 4. α) στρογγυλό κομμάτι ξύλου της ζυγαριάς, το οποίο τοποθετούνταν ως αντίβαρο στα προς ζύγιση αντικείμενα, β) βέργα της ζυγαριάς που στις δύο άκρες της βρίσκονταν οι πλάστιγγες, δηλ. τα δύο πιάτα που έφεραν τα σταθμά, 5. η ίδια η ζυγαριά, το ζύγι, β) 6. (φρ.) *«καρχασίου ζυγόν»,* κεραία που βρίσκεται στην κορυφή του ιστού στα πλοία, 7. στρατιωτική παράταξη, 8. [πληθ.] *ζυγά,* α) σταθμά, μέτρα βάρους, β) [ως επίθ.] κάθε σανίδα ή σιδηρογωνία. 🕮 < αρχ. ζυγός.

ζυγός, ο, ουσ. • 1. (εργαλ.) είδος παραδοσιακής ζυγαριάς, συνών. πλάστιγγα, 2. [ως κύρ. όν.:] *ο Ζυγός,* αστερισμός του Β. ημισφαιρίου, 3. (αστρολ.) το έβδομο ζώδιο του ζωδιακού κύκλου, 4. (τεχνολ.) εξάρτημα αμαξών στο οποίο δένονται τα υποζύγια, 5. (μτφ.) α) κάθε αυταρχικό και τυραννικό καθεστώς, β) κατάσταση καταπίεσης και ανελευθερίας,

συνών. σκλαβιά, υποτέλεια, 6. α) η στοίχιση σε ευθεία γραμμή, β) πλευρά στρατιωτικής παράταξης, 7. (μαθημ.) αριθμός άρτιος, διπλός, δηλ. 2,4,6,8... 🕮 < αρχ. ζυγός. ⊙ ζυγίζω.

ζυγοσταθμίζω, ρ. [μετβ.] • κάνω ζυγοστάθμιση, (φρ.) [μτχ.] *«ζυγοσταθμισμένος ατμοσύρτης», «ζυγοσταθμισμένο πηδάλιο».* 🕮 < ζυγ(ός) -ο- + σταθμίζω απόδ. αγγλ. balance.

ζυγοστάθμιση, η, ουσ. • 1. διαδικασία ελέγχου μηχανισμών για τη μέτρηση της συμμετρικής κατανομής του βάρους σ' ένα περιστρεφόμενο σύστημα καθώς και της εξουδετέρωσης των κραδασμών που δημιουργούνται σ' αυτό κατά την περιστροφική ή την παλινδρομική του κίνηση, 2. (ναυτ.) η διαδικασία με την οποία εκτελείται, ελέγχεται και επιτυγχάνεται η συμμετρική κατανομή του φορτίου [αγγλ. trimming], έτσι ώστε το πλοίο να βυθίζεται εξίσου σε όλα του τα σημεία, από την πρύμνη έως την πλώρη και από τη δεξιά και αριστερή πλευρά του, (φρ.) *«ζυγοστάθμιση πλοίου / μηχανής / ατμοσύρτη / δεξαμενής πρωραίας ή πρυμναίας / τροχών / ελαστικών».* 🕮 < μσν. ζυγοστάθμη- (< ζυγοσταθμίζω) -σις > -ση, γαλλ. équilibrage.

ζυγοστάσιο, το, ουσ. • ο χώρος εντός του οποίου πραγματοποιούνται τα ζυγίσματα των εμπορευμάτων ή των κινητών μονάδων μεταφοράς φορτίων. 🕮 < αρχ. ζυγό(ν)-στάσιο < -στάτης < ἵστημι.

ζυγοστάτης, ο, ουσ. • 1. ο ζυγιστής, ο αρμόδιος για το ζύγισμα υπάλληλος, αυτός που επέβλεπε τα σταθμά, ο ζυγιστής, 2. (μτφ.) [αρχ. - για τον Δία] κριτής, δικαστής. 🕮 < αρχ. ζυγό(ν) + -στατης < ἵστημι.

ζύγωθρο, το, ουσ. • 1. μοχλός συγκράτησης φύλλων πορτοπαράθυρων, το ζυγόθυρο, συνών. σύρτης, αμπάρα, μάνταλο, 2. (μηχανολ.) εξάρτημα [μικρός μεταλλικός μοχλός (αλλιώς: πλήκτρο) στερεωμένος σε άξονα] εμβολοφόρων μηχανών εσωτερικής καύσης το οποίο παρεμβάλλεται μεταξύ των βαλβίδων και του εκκεντροφόρου με σκοπό την επιτυχή μετάδοση της κίνησης στις βαλβίδες, συνών. πιανόλα, κοκοράκι. 🕮 < μσν. ζύγωθρον < ζυγώ(-όω) + [κατάλ.] -θρον.

ζύγωμα, το, ουσ. • 1. (αρχιτ.) στοιχείο κατασκευής τύπου γέφυρας σε ορισμένο ύψος από τη γη για τη διάβαση μεταφορικών μέσων ή πεζών, για το πέρασμα τεχνικών εγκαταστάσεων, όπως, καλώδια, σωληνώσεις κ.λπ. για σύνδεση θαλάσσιων εξεδρών με την ακτή, για στήριξη αγωγών πετρελαίου ή νερού, και πολλών άλλων χρήσεων, 2. (μηχανολ.) τμήμα παλινδρομικών μηχανών, (φρ.) *«ζύγωμα βάκτρου εμβόλου κυλίνδρου υψηλής πιέσεως», «έδρανα / κεφαλή / πέδιλο / στρόφαλος / τόξο ζυγώματος», «ζύγωμα στην μπάντα»,* δηλ. κοτσάρισμα, πλεύρισμα του σκάφους, 3. (λογοτ.) πλησίασμα. 🕮 < μσν. ζύγωμα.

ζυγώνω, ρ. [μετβ.] • 1. πλησιάζω, συνών. σιμώνω, 2. φοιτώ, 3. (ειδ. φρ.) *«ζυγώνω στην μπάντα»,* δηλ. πλευρίζω. 🕮 < μσν. ζυγ-ώνω < αρχ. ζυγῶ [= υποτάσσω].

ζυμώνω, ρ. [μετβ.] • 1. προκαλώ ζύμωση, 2. (συνεκδ.) ετοιμάζω, με πρώτη ύλη το αλεύρι, τη ζύμη για την παρασκευή του ψωμιού. 🕮 < μτγν. ζυμόω / ζυμῶ < ζέω [= βράζω, κοχλάζω]. ⊙ ζύμωμα, ζύμωση, ζυμωτής, ζυμωτήριο.

ζυμωτήριο, το, ουσ. • 1. το δοχείο παρασκευής της ζύμης, παλαιότερα η ξύλινη σκάφη για τη ζύμωση του ψωμιού, 2. (τεχνολ.) το ειδικό μηχάνημα για την παρασκευή της ζύμης, 3. ο χώρος του εργαστηρίου ή του εργοστασίου για την παρασκευή [ανάμιξη και μάλαξη της ζύμης] και γενικότερα των προϊόντων ζύμης. 🕮 < ζυμώνω + -τήριο(ν).

ζώδιο, το, ουσ. • 1. (αστρολ.) καθένας από τους 12 αστερισμούς του ζωδιακού κύκλου, 2. (συνεκδ.) το σύμβολο καθενός από τους παραπάνω αστερισμούς, 3. αυτό που κατά μία αντίληψη καθορίζει την ανθρώπινη μοίρα. 🕮 < αρχ. ζῴδιον, υποκορ. του ζῷον.

ζωδιακός, -ή, -ό, επίθ. • 1. (αστρον.) *«ζωδιακός κύκλος»,* ο ιδεατός κύκλος εντός του οποίου κινούνται ο Ήλιος, η Σελήνη κι οι υπόλοιποι πλανήτες, 2. *«ζωδιακό φως»,* ηλιακό φως το οποίο προέρχεται από ένα σύννεφο σωματιδίων σκόνης που αντανακλάται προς την κατεύθυνση της Γης, 3. (αστρολ.) *«ζωδιακή ζώνη»,* ζώνη της ουράνιας σφαίρας πλάτους 17° που περικλείει το ζωδιακό κύκλο και διαιρείται σε δώδεκα ίσα μέρη, τα ζώδια. 🕮 < μτγν. ζῳδιακός.

ζωνάρι, το, ουσ. • 1. (ενδυμ.) υφασμάτινη ή δερμάτινη λουρίδα που περιβάλλει τη μέση, 2. (μτφ.) το ουράνιο τόξο, 3. το μεταλλικό στεφάνι του βαρελιού, 4. (ναυπ.) περιμετρική λωρίδα από μαδέρι, πρόσθετη στο πλευ-

ρικό πέτσωμα, κάτω από το τρυπητό, στο ύψος του καταστρώματος, με σκοπό την προστασία του από επαφή με άλλο σκάφος, αλλιώς τσάπα αλλά και αστάρι, συνήθως βάφεται με διαφορετικό χρώμα από το πέτσωμα για να ξεχωρίζει. 🕮 < μτγν. ζωνάριον < αρχ. ζώνη < ζώννυμι.

ζώνη, η, ουσ. • 1. (ενδυμ.) κάθε ταινία, συνήθως από ύφασμα ή δέρμα, που περισφίγγει το ρούχο στο ύψος της μέσης για να το συγκρατεί, συνών. ζωνάρι, ζωστήρας, λουρίδα, 2. (εκκλ.) το άμφιο πρεσβυτέρων και επισκόπων, 3. (ιατρ.) α) ειδική κατασκευή για προστασία των πασχόντων, β) ο έρπης ζωστήρ, 4. (αθλητ.) υφασμάτινη ταινία που φοριέται από τον καρατέκα και φανερώνει το επίπεδο στο οποίο βρίσκεται, 5. οποιαδήποτε οριοθετημένη περιοχή της γης, *«ζώνη βλάστησης», «τροπική / ισημερινή / εύκρατη / ψυχρή / πολική ζώνη»*, 6. (φρ.) *«χτύπημα κάτω από τη ζώνη»*, πυγμαχικός όρος, *«χτύπημα κάτω από τη μέση»*, χτύπημα σε ευαίσθητη περιοχή τού σώματος ή (μτφ.) ύπουλη ενέργεια σε βάρος κάποιου, *«ζώνη ασφαλείας»*, ιμάντας σταθεροποίησης του σώματος σε κάθισμα αυτοκινήτου, αεροπλάνου κ.λπ. *«ζώνη αγνότητας»*, σιδερένιο πλέγμα που προσάρμοζαν στη λεκάνη της γυναίκας οι σύζυγοι όταν απουσίαζαν για μεγάλο χρονικό διάστημα από την εστίας τους στα χρόνια του Μεσαίωνα, *«ζώνη πεδίου βολής / πυρός / επιχειρήσεων / επιρροής / αναγνωρίσεως / βύθισης / παφλασμού / πυθμένα», «ουδέτερη / μεθοριακή / νεκρή / ελεύθερη / τελωνειακή / νομισματική / θερινή / χειμερινή / εποχιακή / παλιρροιακή ζώνη», «αιγιαλίτιδα ζώνη»* [δες αιγιαλίτης], *«ζώνη αληγών ανέμων / νεφών / νηνεμίας / σιγής / διακεκαυμένη / κλιματική / απαγορευμένη / αποκλεισμού / δράσεως / ναρκοθετημένη / οχυρωμένη / φράγματος / πολεμική / υγειονομική», «άμυνα ζώνης»*, [αθλητικός όρος]. 🕮 < αρχ. ζώνη, γαλλ.-αγγλ. zone. ◈ [υποκ.] ζωνούλα κ. ζωνίτσα [μεγεθ.] ζωναρά.

«Η Θεσσαλονίκη της ψυχής μου»

Μια πόλη, μια κοσμόπολη σαν τη Θεσσαλονίκη, μοιάζει με μωσαϊκό. Η κάθε ψηφίδα του έχει άλλο χρώμα, άλλο σχήμα, άλλη προέλευση: προέρχεται από μια διαφορετική εποχή ή από μια διαφορετική παράδοση. Όλες αυτές οι ψηφίδες μαζί, ετερόκλητες, φτιάχνουν μια πολύπλοκη σύνθεση που έχει, ωστόσο, τη λογική της.

Το κέντρο της Θεσσαλονίκης, η λεγόμενη πυρίκαυστη **ζώνη**, εκφράζει -με το πολεοδομικό της σχέδιο που ενέκρινε η κυβέρνηση Βενιζέλου αμέσως μετά την πυρκαγιά του 1917- την ελληνική φυσιογνωμία της πόλης: ανταποκρίνεται στις ανάγκες του σύγχρονου αστικού σχεδιασμού και συνάμα χρωματίζεται έντονα από τις μνήμες της βυζαντινής κληρονομιάς.

➢ **Κυριακίδου - Νέστορος Άλκη,** *«Η Θεσσαλονίκη της ψυχής μου»*, από το συλλογικό έργο *«Μια πόλη στη Λογοτεχνία - Θεσσαλονίκη»*, με επιμελητή έκδοσης τον **Σάκη Σερέφα**, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2006/2002.

ζωστήρας, ο, ουσ. • 1. (ενδυμ.) δερμάτινη ζώνη για τη μέση, 2. (ειδικότ.) ζώνη στρατιωτικών στην οποία κρεμούν το σπαθί τους, 3. (συνεκδ.) οτιδήποτε που περιβάλλει, *«έρπις ζωστήρος»*, ο ιός του έρπη, ο οποίος κυκλώνει το σώμα. 🕮 < αρχ. ζωστήρ, γεν. -ήρος < ζώννυμι [= κυκλώνω, δένω κάτι με ζώνη].

ζώστρα, η, ουσ. • 1. ζώνη, ζωστήρας, ζωνάρι 2. (ναυτ.) καθένα από τα εσωτερικά μαδέρια που επενδύουν τον ξύλινο σκελετό του σκάφους, ζυγοδόκη [δες λ.]. 🕮 < αρχ. ζώννυμι [= κυκλώνω, δένω κάτι με ζώνη].

«Άσμα Τρίτον» - *Εικοστή τρίτη Απριλίου*

Εστρώθηκαν στη χλωροσά τριγύρω στο Διαμάντη / ο Λάμπρος κι οι συντρόφοι του. Άπλωσε ο γερο-κλέφτης / κι επήρε από τη **ζώστρα** του το φοβερό το χτένι, / το πέρασε δυο τρεις φορές από 'να χέρι σ' άλλο, / με φόβο το ψηλάφισε, το κοίταξε στον ήλιο, / κι ύστερα, σα να εβρέθηκε μεμιάς σε ξένον κόσμο, / σαν να λησμόνησε μεμιάς σκοντάμματα και πάθη, / ένα προς ένα ε-διάβαζε τα μυστικά σημάδια / και τα παιδιά α-κουρμαίνονται…

Αριστοτέλης Βαλαωρίτης

Η

Η, η, ήτα, το, άκλ. ουσ. • α) το έβδομο γράμμα του ελληνικού αλφαβήτου, φωνήεν, β) [ως αριθμητικό σύμβολο χωρίς κανένα διακριτικό σημάδι, κατά παράδοση ή καταχρηστικά] Η ή η [= έβδομος, -η, -ο,]. 🕮 < αρχ. ἦτα < σημιτ. προέλευσης, εβρ. hêth [= φραγμός]. ⊙ ητακισμός [= ανάγνωση και προφορά του η σαν ε], ητακιστής, ητακιστικός.

Η' ή **η'** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 8, οκτώ ή οχτώ ή όγδοος.

'Η ή **'η** ή **΄η** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 8.000, οκτώ χιλιάδες.

ή • σύνδεσμος διαζευκτικός

η • το θηλ. του οριστικού άρθρου [ο,η,το,]

Ηγουμενίτσα, η, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη της Ηπείρου, πρωτεύουσα του νομού Θεσπρωτίας με πληθυσμό 10.315 κατοίκων η δημοτική της κοινότητα, κατέχει τη δεύτερη θέση ανάμεσα στους λιμένες της Ελληνικής επικράτειας σε κίνηση επιβατών. 🕮 < υποκ. της λ. ηγουμένη. ⊙ Ηγουμενισιώτης, -ισσα.

ηθητήρας, ο, και **ηθητήριο,** το, ουσ. • όργανο ή συσκευή διήθησης με το οποίο διυλίζουμε ένα υγρό, συνών. ηθμός, στραγγιστήρι, σουρωτήρι. 🕮 < αρχ. ἠθητήρ, -ῆρος, < ἠθῶ, έω και σπάν. τ. ἤθω [= διηθώ, διυλίζω, στραγγίζω, σουρώνω, φιλτράρω].

ηθμός, ο, ουσ. • 1. διάτρητο δοχείο, κωνικού ή ημισφαιρικού σχήματος, που το χρησιμοποιούμε για να στραγγίζουμε, σουρωτήρι, συνών. στραγγιστήρι, τρυπητό, τσα(ν)τίλα [= είδος υφάσματος, φτωχής ποιότητας, για το στράγγισμα του τυριού], 2. οτιδήποτε χρησιμοποιούμε για να διηθήσουμε κάτι, να το σουρώσουμε, να το στραγγίσουμε, να το φιλτράρουμε. 🕮 < αρχ. ἠθμός, ὁ < ἤθω [= διηθώ, διυλίζω, στραγγίζω, σουρώνω, φιλτράρω]. ⊙ ηθμοειδής.

Ηιόνη, η, ουσ. • (μυθολ.) Νηρηίδα της ελληνικής μυθολογίας υπεύθυνη για τις συνθήκες ζωής στις παράλιες περιοχές και ειδικότερα στους θαλάσσιους κόλπους. 🕮 < αρχ. ἠιών, Αττ. τ. ἠών, ή, [= α) όχθη της θάλασσας, ακτή, παραλία, σε Ηρόδ. β) όχθη ποταμού, σε Αισχύλ.].

ηλάγρα, η, ουσ. • (εργαλ.) εργαλείο με το οποίο αποσπούμε τα καρφιά, αλλιώς τανάλια, πένσα. 🕮 σε πολυτονική γραφή: ἡλάγρα < αρχ. ἧλος [= το καρφί] + ἄγρα [= 1. κυνήγι, θήραμα, λεία, 2. τρόπος κυνηγιού, 3. αλίευμα, «ψαριά», σε Κ.Δ.].

ηλακάτη, η, ουσ. • 1. επιμήκης ξύλινη ράβδος στην οποία τοποθετείται μία ποσότητα μαλλιού για γνέσιμο, η ρόκα, 2. οτιδήποτε που μοιάζει με ρόκα, 3. (ναυτ.) είδος μηχανήματος με το οποίο τραβούσαν από τη θάλασσα δίχτυα ή άλλα αντικείμενα, αλλιώς [λαϊκά]: όνος, 4. βέλος κατασκευασμένο από καλάμι, αδράχτι, άτρακτος, 5. (ναυπ.) το πιο υψηλό τμήμα του καταρτιού, πάνω από το θωράκιο, το οποίο είναι διογκωμένο με τρύπα στη μέση, σημείο απ' όπου διέρχεται η υπέρα της κεραίας, κοινώς: πίπολο. 🕮 < αρχ. ἠλακάτη, ἡ, Δωρ. τ. ἠλακάτα ή ἀλακάτα [= 1. η ρόκα, 2. (φρ.) *«ἡ ἠλακάτη τοῦ ἀτράκτου»,* το ανώτατο μέρος του ιστού, το οποίο ήταν φτιαγμένο με τέτοιον τρόπο ώστε να περιστρέφεται, L&Sc].

ηλεκτραγωγός, -ός, -ό, επίθ. • (φυσ.) αυτός που είναι καλός αγωγός του ηλεκτρισμού, που επιτρέπει δηλ. να περνά από το σώμα του ηλεκτρικό φορτίο. 🕮 < αρχ. ἤλεκτρον [= κεχριμπάρι] + αγωγός < αρχ. ἄγω [= οδηγώ].

ηλεκτραλιεία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (ναυτ.) παράνομη μέθοδος αλιείας με την οποία διοχετεύεται ηλεκτρικό ρεύμα εντός του νερού δημιουργώντας έτσι ηλεκτρικό πεδίο με αποτέλεσμα την ευκολότερη αλίευση των ψαριών που ζαλισμένα επιπλέουν στην επιφάνεια, 2. επιστημονική μέθοδος για ερευνητικούς σκοπούς. 🕮 < αρχ. ἤλεκτρ(ον) [= κεχριμπάρι] + ἁλιεία.

ηλεκτραρνητικός, -ή, -ό, επίθ. • (φυσ.) αυτός που φέρει αρνητικό ηλεκτρικό φορτίο ή που λειτουργεί ως αρνητικό στοιχείο σε βολταϊκή στήλη, αντών. ηλεκτροθετικός. 🕮 < αρχ. ἤλεκτρον [= κεχριμπάρι] + αρνητικός.

ηλεκτρεγερτικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που προκαλεί ή δημιουργεί την κίνηση του ηλεκτρισμού, 2. αυτός που υπό την επίδραση μιας μηχανικής ή χημικής δράσης αναπτύσσει τον ηλεκτρισμό, 3. ο σχετιζόμενος με τον παραγόμενο ηλεκτρισμό, 4. *«ηλεκτρεγερτική δύναμη»*, η ηλεκτρική τάση που υφίσταται στους πόλους μιας πηγής ηλεκτρικού ρεύματος, όταν δεν διαρρέεται από ρεύμα. 🕮 < ξ.ό. από την αγγλ. electromotive < electro- < ήλεκτρο- < αρχ. ἤλεκτρον [= κεχριμπάρι] + -motive [= κινητικός]. Η λ. μαρτυρείται από το 1861.

ηλεκτρίζω, ρ. [μετβ.] • 1. προσθέτω ή αφαιρώ ηλεκτρόνια από ένα σώμα προκαλώντας έτσι ροή ηλεκτρονίων, φορτίζω κάτι με ηλεκτρισμό, 2. (μτφ.) δημιουργώ ένταση άλλοτε για ευχάριστους λόγους κι άλλοτε για δυσάρεστους, συνών. ενθουσιάζω, γοητεύω, ξεσηκώνω, 3. (μτφ.) ασκώ γοητεία σε κάποιον, 4. (μτφ.) εξάπτω, διεγείρω, αναστατώνω. 🕮 < γαλλ. électriser < électr(o)- [= ηλεκτρ(ο)-] + -iser. ⊙ ηλέκτριση, ηλεκτριστικός, ηλεκτρίσιμος.

ηλεκτρικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που έχει σχέση με τον ηλεκτρισμό, που ανήκει ή αναφέρεται στον ηλεκτρισμό, 2. αυτός που παράγει ηλεκτρισμό, 3. αυτός που κινείται ή λειτουργεί με τη δύναμη του ηλεκτρισμού, 4. [ως ουσ.] *Ηλεκτρική,* εργοστάσιο υποδομών ηλεκτρισμού στην περιοχή του Κερατσινίου, όπου στις 13/10/44 δυνάμεις των ανταρτών του ΕΛΑΣ και κατοίκων της περιοχής συγκρούστηκαν νικηφόρα με γερμανικές μονάδες, 5. (φρ.) *«ηλεκτρική απόδοση / γωνία / δοκιμαστική λυχνία / εγκατάσταση / έλξη / ενέργεια / θέρμανση / ιπποδύναμη / ισορροπία / ισχύς / κίνηση / καταιγίδα / μηχανή / πέδηση / πίεση / πρόωση / στήλη, πρωτογενής και δευτερογενής / συγκόλληση / συσκευή / χωρητικότητα / αντίσταση / βαλβίδα / διπλοστιβάδα / εκκένωση με αέρια / εκφόρτιση χωρίς αγώγιμη επαφή [δηλ. χωρίς ηλεκτρόδια] / επικοινωνία / καρέκλα / σκούπα κ.ά. αντικείμενα», «ηλεκτρικό αλατόμετρο / βαρούλκο / δίκτυο / δρομόμετρο / είδωλο / καλώδιο / κύκλωμα / μάτι / μολύβι / πεδίο / ρεύμα / στοιχείο / σύρμα / τόξο / τραίνο / αυτοκίνητο / τρυπάνι / φάσμα / φορτίο / φύσημα / ψυγείο», «ηλεκτρικός ανεμιστήρας / άξονας / εξοπλισμός / εξαρτισμός / θερμαντήρας / καμάκι / κλίβανος / λαμπυρισμός / προβολέας / ρευματοδότης / ρευματολήπτης / σιδηρόδρομος / σπινθήρας / συλλέκτης / τηλέγραφος / τόρνος / υπερθερμαντήρας / φανός».* 🕮 < αγγλ. electric < ηλεκτρο- [< αρχ. ἤλεκτρον = κεχριμπάρι] + καταλ. -ικός. Η λ. μαρτυρείται από το 1766.

ηλέκτριση, η, ουσ. • 1. μετάδοση ηλεκτρικού ρεύματος, η φόρτιση, η πλήρωση με ηλεκτρισμό, 2. (μτφ.) διέγερση, μετάδοση ενθουσιασμού, έξαψη. 🕮 < ηλεκτρίζω, απόδοση στην ελλ. ξέν. όρου, πρβλ. αγγλ. electrification.

ηλεκτρισμός, ο, ουσ. • 1. (φυσ.) μορφή ενέργειας που δημιουργεί μηχανικά, χημικά, θερμικά, φωτεινά ή μαγνητικά φαινόμενα, (φρ.) *«στατικός* [= αυτός που παράγεται με τριβή] / *θετικός / αρνητικός / δυναμικός* [= αυτός που παράγεται με χημικά ή άλλα μέσα] / *ατμοσφαιρικός* [= το σύνολο των ηλεκτρικών φαινομένων και διαδικασιών που συντελούνται στην ατμόσφαιρα] / *ζωικός ηλεκτρισμός* [= η συσσώρευση ηλεκτρικού φορτίου στους μυς και η λειτουργία των νεύρων ως αγωγοί]», 2. (φυσ.) κλάδος της φυσικής που ασχολείται με τα ηλεκτρικά φαινόμενα. 🕮 < γαλλ. électricité ή αγγλ. electricity < νεολατιν. electricitas < λατ. electr(um) < αρχ. ἤλετρ(ον) [= κεχριμπάρι] -ité, -ity [= -ισμός].

ήλεκτρο- • Πρώτο συνθετικό πολλών επιστημονικών όρων και λέξεων καθημερινής δράσης, που δηλώνει ότι το ένα από τα δύο σύνθετα σχετίζεται με τον ηλεκτρισμό π.χ.: ηλεκτραγγέλτης, ηλεκτραγωγός, ηλεκτρακουστική, ηλεκτράμαξα, ηλεκτρανάλυση, ηλεκτραλιεία, ηλεκτραρνητικός, ηλεκτρεγερτικός, ηλεκτρέλαιο, ηλεκτροβαλβίδα, ηλεκτροβάνα, ηλεκτροβερνίκι, ηλεκτροβιολογία, ηλεκτροβιολογικός, ηλεκτροβιοσκοπία, ηλεκτρογαλβανισμός, ηλεκτρογεννήτρια, ηλεκτρογόνος, ηλεκτρογραφία, ηλεκτροδέκτης, ηλεκτροδιάβρωση, ηλεκτροδιαγνωστική, ηλεκτροδιαπασών, ηλεκτρόδιο, ηλεκτροδυναμι-

κή, ηλεκτροδυναμόμετρο, ηλεκτροεγκεφαλογράφημα, ηλεκτροθεραπεία, ηλεκτροθεραπευτικός, ηλεκτροθερμόμετρο, ηλεκτροθετικός, ηλεκτροκαρδιογράφημα, ηλεκτροκαρδιογραφία, ηλεκτροκαρδιογράφος, ηλεκτροκίνηση, ηλεκτροκινητήρας, ηλεκτροκίνητος, ηλεκτροκόλληση, ηλεκτροκολοφώνιο, ηλεκτρολογία, ηλεκτρολογικός, ηλεκτρολόγος, ηλεκτρόλουτρο, ηλεκτρόλυση, ηλεκτρολύτης, ηλεκτρολυτικός, ηλεκτρόλυτο, ηλεκτρολύω, ηλεκτρομαγνήτης, ηλεκτρομαγνητικός, ηλεκτρομαγνητισμός, ηλεκτρομέταλλα, ηλεκτρομεταλλουργία, ηλεκτρομετρία, ηλεκτρομετρικός, ηλεκτρόμετρο, ηλεκτρομηχανή, ηλεκτρομηχανικός, ηλεκτρομηχανουργός, ηλεκτρομυογράφημα, ηλεκτρομυογραφία, ηλεκτρονόμος, ηλεκτροοπτική, ηλεκτροοπτικός, ηλεκτροπαραγωγή, ηλεκτροπαραγωγικός, ηλεκτροπαραγωγός, ηλεκτροπηξία, ηλεκτροπλάκα, ηλεκτρόπληκτος, ηλεκτροπληξία, ηλεκτροπτική, ηλεκτροσκόπιο, ηλεκτροσόκ, ηλεκτροστατική, ηλεκτροστατικός, ηλεκτροστρόβιλος, ηλεκτροσυγκόλληση, ηλεκτροσυστολή, ηλεκτροτεχνία, ηλεκτροτεχνικός, ηλεκτροτεχνίτης, ηλεκτροτονικός, ηλεκτροτόνος, ηλεκτροτροπία, ηλεκτροτροπισμός, ηλεκτροτυπία, ηλεκτροτυπικός, ηλεκτροφίλτρο, ηλεκτροφόρηση, ηλεκτροφόρος, ηλεκτροφυσική, ηλεκτροφυσιολογία, ηλεκτρόφωνο, ηλεκτροφωταύγεια, ηλεκτροφωτίζω, ηλεκτροφώτιση, ηλεκτροφωτισμός, ηλεκτροχειρουργική, ηλεκτροχημικός, ηλεκτροχωρητικότητα, ηλεκτροχημεία. 🕮 διεθν. electr(o)- < αρχ. ἤλεκτρον [= κεχριμπάρι] < ἠλέκτωρ, -ορος, [=λαμπρός, φωτεινός] < αγνώστου ετύμου.

ήλεκτρο, το, ουσ. • 1. απολιθωμένη ρητίνη κωνοφόρων δέντρων που εσωκλείει πολλές φορές φυτικούς ή ζωικούς οργανισμούς, είναι σκληρό και διαφανές και έχει την ιδιότητα να ηλεκτρίζεται με την τριβή, αλλιώς: κεχριμπάρι [αφθονεί στις παράλιες περιοχές της Βαλτικής], 2. (γεωλ.) ορυκτό αυτοφυές, κράμα χρυσού και αργύρου, 3. (αρχαιολ.) α) για του αρχαίους Έλληνες ένα κράμα χρυσού και αργύρου, το οποίο εύρισκαν αυτούσιο στα μεταλλεία, ή το παρασκεύαζαν στα εργαστήρια τους, β) είδος νομίσματος γνωστό ως στατήρας, κατασκευασμένο από ήλεκτρο, το οποίο έφερε κεφαλή λέοντος ή ταύρου. 🕮 < αρχ. ἤλεκτρον. [φωτό: νόμισμα από ήλεκτρο, κατασκευασμένο στις Σάρδεις της Λυδίας, 610 π.Χ. Θεωρείται το πρώτο νόμισμα της Ιστορίας].

ηλεκτρογεννήτρια, η, ουσ. • (τεχνολ.) μηχανή που μετατρέπει τη μηχανική ενέργεια σε ηλεκτρική. 🕮 < ηλεκτρο- + γεννήτρια, μτφρδ. από τη γαλλ. électro générateur < électro-[= ηλεκτρο-] + générateur [= γεννήτρια].

ηλεκτρόδιο, το, ουσ. • 1. αγωγός διοχέτευσης ηλεκτρικού ρεύματος σε ηλεκτρολύτες ή αέρια, 2. αγωγός σύνδεσης του ανθρώπινου σώματος με ηλεκτρικές συσκευές για θεραπευτικούς λόγους. 🕮 < αγγλ. electrode < αρχ. ἤλεκτρον [= κεχριμπάρι] + ὁδός.

ηλεκτροδότηση, η, ουσ. • η παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, συνήθως σε μεγάλη έκταση, μέσω δικτύου υποστήριξης. 🕮 < ηλεκτροδοτη- (< αρχ. δοτῶ < δίδωμι) + -σις > -ση.

ηλεκτροδυναμική, η, ουσ. • (φυσ.) κλάδος της φυσικής που μελετά τη συμπεριφορά των ηλεκτρικών ρευμάτων, των αγωγών, κ.λπ. σωματιδίων, όταν διαρρέονται από ηλεκτρικό ρεύμα, καθώς και της ηλεκτρομαγνητικής ακτινοβολίας. 🕮 [διεθνής όρος] < αγγλ. electrodynamics < electro- < αρχ. ἤλεκτρον [= κεχριμπάρι] + dynamics < δύναμις, -μη. ⊙ ηλεκτροδυναμικός.

ηλεκτροδυναμόμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) όργανο μέτρησης της έντασης του ηλεκτρικού ρεύματος. 🕮 [διεθνής όρος] < αρχ. ἤλεκτρον [= κεχριμπάρι] + δύναμις, -μη, + μέτρο(ν).

ηλεκτροκίνηση, η, ουσ. • (τεχνολ.) 1. μετατροπή της ηλεκτρικής ενέργειας σε μηχανική, 2. πραγματοποίηση οποιασδήποτε κίνησης με ηλεκτρική υποστήριξη, όπως π.χ. έχουμε: σε αυτοκίνητα, τρόλεϊ, μηχανές σιδηροδρόμων κ.λπ. 🕮 < αρχ. ἤλεκτρον [= κεχριμπάρι] + κίνηση < κινώ.

ηλεκτροκινητήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) κινητήρας που μετατρέπει την ηλεκτρική ενέργεια σε μηχανική κίνηση, (φρ.) *«ηλεκτροκινητήρας αναπαράστασης / απώθησης / έλξης / σύγχρονος / υστέρησης»*. 🕮 < αρχ. ἤλεκτρον [= κεχριμπάρι] + κινητήρας < κινῶ [= θέτω σε κίνηση].

ηλεκτροκίνητος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που χρησιμοποιεί ηλεκτρισμό για να κινηθεί. 🕮 < ηλεκτρο- + -κίνητος.

ηλεκτροκόλληση και **ηλεκτροσυγκόλληση,** η, ουσ. • ηλεκτρική κόλληση, συγκόλληση δύο μετάλλων με τη βοήθεια του ηλεκτρισμού. 🕮 < ηλεκτρο- + -κόλληση / συγκόλληση.

ηλεκτρολογία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (φυσ.) κλάδος της φυσικής που ασχολείται με την τεχνολογία του ηλεκτρικού ρεύματος. 🕮 < γαλλ. électrologie < αρχ. ἤλεκτρον [δες λ.] + λέγω. ⊙ ηλεκτρολογικός, ηλεκτρολόγος.

ηλεκτρολόγος, ο/η, ουσ. • (επάγγ.) α) ηλεκτροτεχνίτης, β) επιστήμονας με ειδικότητα στον τομέα του ηλεκτρισμού και των εφαρμογών του. 🕮 < ηλεκτρο- [δες λ.] + -λόγος < λέγω.

ηλεκτρόλυση, η, ουσ. • (φυσ.) διαδικασία διάσπασης διαλύματος σύνθετης ουσίας με τη βοήθεια του ηλεκτρικού ρεύματος. 🕮 < γαλλ. électrolyse < νεολατιν. electrolysis < electro- [= ηλεκτρο-] + -lysis < αρχ. λύ(σις) -ση].

ηλεκτρολύτης, ο, ουσ. • (φυσ.) κάθε χημική ένωση που διασπάται στα στοιχεία της με τη βοήθεια του ηλεκτρικού ρεύματος 🕮 < διεθ. όρ. αγγλ. electrolyte < electro- [= ηλεκτρο-] + -lyte < αρχ. λῡτός, -ή, -όν (< λύω) [= αυτός τον οποίο μπορεί να λύσει κάποιος, να ανατρέψει]. ⊙ ηλεκτρολυτικός.

ηλεκτρομαγνήτης, ο, ουσ. • (φυσ.) μαγνήτης που λειτουργεί μόνο με τη διοχέτευση ηλεκτρικού ρεύματος στο πηνίο. 🕮 < αγγλ. electromagnet < electro- [= ηλεκτρο-] + magnet < αρχ. μαγνῆτις, μαγνήτης.

ηλεκτρομαγνητικός, -ή, -ό, επίθ. • (φυσ.) ο σχετικός με τον ηλεκτρομαγνητισμό [δες λ.], (φρ.) *«ηλεκτρομαγνητικά κύματα», «ηλεκτρομαγνητική ανάδραση / ακτινοβολία / γεννήτρια / εκτροπή / έλξη / επαγωγή / ροή», «ηλεκτρομαγνητικό μικρόφωνο / μεγάφωνο / φρένο».* 🕮 < αγγλ. electro magnetic < electro- [= ηλεκτρο-] + magnetic [= μαγνητικός].

ηλεκτρομαγνητισμός, ο, ουσ. • αλλιώς: ηλεκτρομαγνητική δύναμη ή ηλεκτρομαγνητική αλληλεπίδραση, (φυσ.) κλάδος του ηλεκτρισμού που μελετά τις αλληλεπιδράσεις ηλεκτρικών ρευμάτων και μαγνητικών πεδίων. 🕮 < αγγλ. electromagnetism < electro- [= ηλεκτρο-] + magnetism [= μαγνητισμός].

ηλεκτρομεταλλουργία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • επιστημονικός και τεχνικός κλάδος της μεταλλουργίας που μελετά την εκμετάλλευση τών θερμικών και ηλεκτρολυτικών ιδιοτήτων του ηλεκτρισμού για την παραγωγή και τον εξευγενισμό των μεταλλευμάτων, μετάλλων, κραμάτων κ.ά. 🕮 < αγγλ. electrometallurgy < electro- (δες λ ηλεκτρο-) + metallurgy [μέταλλο + έργο].

ηλεκτρομετρία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. η μέτρηση του ηλεκτρισμού, 2. (φυσ.) το σύνολο των μεθόδων ηλεκτρικών μετρήσεων με χρήση ηλεκτρομέτρων. 🕮 < αγγλ. electrometry < electro- (δες ηλεκτρο-) + -metry (-μετρία < -μέτρης < μέτρο).

ηλεκτρόμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή μέτρησης της τάσης του ρεύματος. 🕮 < αρχ. ἤλεκτρον [δες λ.] + μέτρο(ν).

ηλεκτρομηχανή, η, ουσ. • (τεχνολ.) γενική ονομασία κάθε μηχανής που παράγει ηλεκτρισμό ή λειτουργεί με ηλεκτρισμό. 🕮 < ηλεκτρο- + μηχανή, μτφρδ. από τη γαλλ. électromachine.

ηλεκτρομηχανικός, ο/η, ουσ. • (επάγγ.) ηλεκτρολόγος μηχανολόγος, ο ειδικός στην σχεδίαση, κατασκευή και συντήρηση ηλεκτρομηχανικών συσκευών. 🕮 < ηλεκτρο- + μηχανικός.

ηλεκτρομηχανουργός, ο/η, ουσ. • (επάγγ.) αρχιτεχνίτης ειδικός στις ηλεκτροτεχνικές εργασίες. 🕮 < ηλεκτρο- + μηχανουργός.

ηλεκτρονικός,[1] -ή, -ό, επίθ. • αυτός που έχει σχέση με τα ηλεκτρόνια, που ανήκει ή αναφέρεται σ' αυτά, (φρ.) *«ηλεκτρονικός σωλήνας / εγκέφαλος / υπολογιστής / φακός / θάλαμος / ακουστικός μετασχηματιστής / πολλαπλασιαστής / προβολέας / φωτεινός δείκτης», «ηλεκτρονική αντιγραφή / βιομηχανία / εκπομπή / θεραπεία / θεωρία / λειτουργική / λυχνία / μικροσκοπία / ολοκληρωμένη / οπτική / συγγένεια / φωτογραφία», «ηλεκτρονικό κάτοπτρο / αυτόματο τηλεφωνικό κέντρο / βολτ / μικροσκόπιο / τηλεσκόπιο / πυροβόλο / ρολόι».* 🕮 < διεθν. όρ. electron < ηλεκτρόν(ιο) + -ic [= -ικός].

ηλεκτρονικός,[2] ο/η, ουσ. • (επάγγ.) ειδικός επιστήμονας ή τεχνικός που ασχολείται με την ηλεκτρονική. 🕮 < μτφρδ. από τη γαλλ. électronique < αρχ. ἤλεκτρον [δες λ.].

ηλεκτρόνιο, το, ουσ. • (φυσ.) το πρώτο στοιχειώδες σωματίδιο που ανακαλύφθηκε και

φέρει το μικρότερο φορτίο ηλεκτρισμού που κατορθώθηκε να απομονωθεί. 🕮 < διεθ. όρ. electron < electr(o)- < αρχ. ἤλεκτρον [δες λ.].

ηλεκτρονόμος, ο, ουσ. • (τεχνολ.) ηλεκτρικός διακόπτης που ανοίγει και κλείνει ένα ηλεκτρικό κύκλωμα, αλλιώς *«αυτόματος διακόπτης»* ή απλώς *«αυτόματος»* ή ρελέ [relay] ή ρελές (όταν πρόκειται για ασθενή ρεύματα) ή επαφέας (όταν πρόκειται για ισχυρά ρεύματα). 🕮 < αρχ. ἤλεκτρον [δες λ.] + νόμος.

ηλεκτροπαραγωγή, η, ουσ. • η παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος. 🕮 < ηλεκτρο- + παραγωγή.

ηλεκτροπληξία, η, ουσ. • έντονος κλονισμός του νευρικού συστήματος, συνήθως θανατηφόρος, που προκαλείται από τη διοχέτευση ηλεκτρικού ρεύματος σ' έναν έμβιο οργανισμό. 🕮 < αρχ. ἤλεκτρον [δες λ.] + [αρχ.] πλῆξ(ις) [= χτύπημα] -ία, μτφρδ. από την αγγλ. electric shock ή electroshock.

ηλεκτροπρόωση, η, ουσ. • (μηχανολ.) είδος πρόωσης στο οποίο οι άξονες και κατ' επέκταση οι έλικες του πλοίου κινούνται μέσω ηλεκτροκινητήρων κι όχι με τη χρήση μηχανών εσωτερικής καύσης, π.χ. ντήζελ, αεριοστρόβιλους και ατμοστρόβιλους στο μηχανολογικό εξοπλισμό των σκαφών [σύστημα παραγωγής ενέργειας, όχι απλά επικουρικό, αλλά συνλειτουργικό με άλλες μορφές]· η ηλεκτροπρόωση αποτελεί την βασική επιλογή για την κίνηση των υποβρυχίων. 🕮 < ηλεκτρο- + πρόωση.

ηλεκτροστάσιο, το, ουσ. • (ναυπ.) χώρος αυτόνομος σε μεγάλα πλοία στον οποίο βρίσκονται οι ηλεκτρογεννήτριες και οι πίνακες διανομής του ηλεκτρικού ρεύματος, στα μικρότερα σκάφη το μέρος του μηχανοστασίου που συγκεντρώνει τη σχετική υποδομή. 🕮 < ηλεκτρο- + -στάσιο < αρχ. ἵστημι [= στήνω, ορθώνω, τοποθετώ].

ηλεκτροσκόπιο, το, ουσ. • (φυσ.) όργανο μέτρησης του μεγέθους των ηλεκτρικών τάσεων. 🕮 < αρχ. ἤλεκτρον [δες λ.] + -σκόπιο < σκοπέω - σκοπῶ [= παρατηρώ ή επιτηρώ].

ηλεκτροστατική, η, ουσ. • (φυσ.) κλάδος της φυσικής που εξετάζει τα διάφορα φαινόμενα του στατικού ηλεκτρισμού. 🕮 < γαλλ. électrostatique < électro- < αρχ. ἤλεκτρον [δες λ.] + στατικός < αρχ. ἵσταμαι.

ηλεκτροστατικός, -ή, -ό, επίθ. • (φυσ.) 1. αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στον στατικό ηλεκτρισμό και στα φαινόμενά του, 2. αυτός που ακολουθεί τους νόμους της ηλεκτροστατικής, 3. που παράγει στατικό ηλεκτρισμό. 🕮 δες ετυμ. ηλεκτροστατική.

ηλεκτροσυγκόλληση, η, ουσ. • μέθοδος συγκόλλησης μετάλλων, κάνοντας χρήση ειδικής ηλεκτρικής συσκευής η οποία επιτυγχάνει τοπική τήξη των μετάλλων, συνών. ηλεκτροκόλληση. 🕮 < ηλεκτρο- + συγκόλλη(σις) -ση, μτφρδ. από τη γαλλ. soudure électrique.

ηλεκτροσυγκολλητής, ο, **ηλεκτροσυγκολλήτρια,** η, ουσ. • (επάγγ.) τεχνικός/-ή ειδικός/-ή στη διαδικασία της ηλεκτροσυγκόλλησης. 🕮 < ηλεκτρο- + συγκολλη(ση) -της/-τρια.

ηλεκτροτεχνίτης, ο, ουσ. • (επάγγ.) ο ηλεκτρολόγος. 🕮 < ηλεκτρο- + τεχνίτης.

ηλεκτροφόρος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που παράγει και μεταφέρει ηλεκτρικό ρεύμα. 🕮 διεθ. electro- < αρχ. ἤλεκτρον [δες λ.] + -phore [= -φόρος].

ηλεκτροφωτισμός, ο, ουσ. • φωτισμός με ηλεκτρικό ρεύμα. 🕮 < ηλεκτρο- + φωτί(ζω) [< φως] + [καταλ.] -ισμός.

ηλεκτροχημεία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (φυσ.) κλάδος των φυσικών επιστημών που μελετά τις αντιδράσεις που προκαλούνται από το ηλεκτρικό ρεύμα. 🕮 < ηλεκτρο- + χημεία.

ηλιακός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στον ήλιο, 2. [το αρσ. και ουδ. ως ουσ.] *ηλιακός – ηλιακό*, χώρος εκτεθειμένος στον ήλιο, 3. (φρ.) *«ηλιακός κύκλος / χρόνος / άνεμος / δακτύλιος / ενδείκτης / ενεργειακός σταθμός / θερμαντήρας νερού / μαγνητισμός / μέσος χρόνος / φούρνος», «ηλιακή έκλειψη / ημέρα / κηλίδα / παλίρροια / στήλη / ώρα / ακτινοβολία / ακίδες / δραστη-*

ριότητα / εγκατάσταση αφαλάτωσης νερού / ηλεκτρογεννήτρια / μπαταρία / κουζίνα / θερμότητα», «ηλιακό έτος / σύστημα / φως / ωρολόγιο / στέμμα / φάσμα / τηλεσκόπιο / χωριό». 🕮 < μτγν. ἡλιακός.

ηλίαση, η, ουσ. • (ιατρ.) κατάσταση που οφείλεται στην υπερβολική έκθεση του ατόμου στον ήλιο και χαρακτηρίζεται από ιλίγγους, εμετούς και σπασμούς, συνών. ηλιοπληξία. 🕮 < μτγν. ἡλία(σις) [= έκθεση στον ήλιο] -ση.

ηλιο- • 1. πρώτο συνθετικό, πολλών επιστημονικών όρων, που δηλώνει ότι το δεύτερο συνθετικό: α) προέρχεται από τον ήλιο, β) αναφέρεται στον ήλιο, γ) σχετίζεται με τον ήλιο, δ) μοιάζει ή καίει όπως ο ήλιος, π.χ.: ηλιοκεντρικός, ηλιολατρία, ηλιοσκόπιο, ηλιοστάτης, ηλιοτυπία, ηλιογράφος, ηλιοθεραπεία, ηλιοκαμένος, ηλιόλουστος, ηλιόλουτρο, ηλιόμορφος, ηλιοψημένος, ηλιοδρόμι, ηλιοβαλβίδα, ηλιοβολή, ηλιοβόλημα, ηλιόγερμα, ηλιογραφία, ηλιόδισκος, ηλιοθερμμένος, ηλιοκεντρικός, ηλιόκρουστος, ηλιομετρία, ηλιομετρικός, ηλιόμετρο, ηλιόπληκτος, (η)λιοπύρι, ηλιόπυρος, ηλιόσκονη, ηλιοστάσιο, ηλιοστάτης, ηλιοστεφής, ηλιόσφαιρα, ηλιόφεγγο, ηλιόφως, ηλιοφώτισμα, ηλιοφώτιστος, ηλιόφωτο, ηλιοφωτόμετρο, ηλιόφωτος, ηλιοχάραξη, ηλιοχαρής, κ.ά. 🕮 < αρχ. ἥλιος.

ηλιοβασίλεμα, το, ουσ. • η δύση του ήλιου, το λιόγερμα, αντών. ανατολή, χάραμα. 🕮 < μσν. ηλιοβασίλευμα(ν) < ηλιο- + βασίλεμα.

ηλιοβολή, η, ουσ. • η ακτινοβολία του ήλιου. 🕮 < ἥλιο- + βολή.

ηλιοβόλημα, το, ουσ. • η ακτινοβολία του ήλιου. 🕮 < ἥλι(ος) -ο- + βόλημα.

ηλιοβολία, η, **ηλιόβολο,** το, ουσ. • η ακτινοβολία του ήλιου. 🕮 < ἥλι(ος) -ο- + -βολία < βάλλω.

☑ Το απόβροχο (απόσπασμα)

Στο μυριοθορυβούμενο κ' **ηλιόβολο** γιαλό
οι ναύτες τα πανιά των πλοίων ανοίγουν
και ιδές! φαντάζουν τ' άρμενα στο κύμα το ψηλό
πως πρίμα καρτερούνε τον καιρό να φύγουν.

Γρυπάρης Ιωάννης

ηλιοβούτημα, το, ουσ. • το ηλιοβασίλεμα, και πιο συγκεκριμένα, όταν στο βάθος του ορίζοντα ο ήλιος σμίγει με τη θάλασσα ή βουτά και χάνεται στη θάλασσα, συνών. δύση, βασίλεμα, (η)λιόγερμα, αντών. ηλιοβγαλμα, αυγή, χάραμα, ξημέρωμα. 🕮 < ήλι(ος) -ο- + βουτώ.

ηλιόγερμα, το, ουσ. • 1. το ηλιοβασίλεμα, συνών. ηλιοβούτημα, 2. (μτφ.) τα γηρατειά. 🕮 < ήλι(ος) -ο- + -γέρμα < γέρνω.

ηλιογραφία, η, ουσ. • 1. η περιγραφή του ήλιου ως ουράνιου σώματος, 2. η μέτρηση της ηλιοφάνειας με τη βοήθεια του ειδικού οργάνου [του ηλιογράφου], 3. μέθοδος φωτογραφικής εκτύπωσης με την επίδραση των ηλιακών ακτίνων. 🕮 < ξέν. όρ. από την αγγλ. heliography < ηλιο- + -γραφία < γράφω.

ηλιογράφος, ο, ουσ. • (τεχνολ.) αστρονομικό όργανο για τη μέτρηση της ηλιοφάνειας. 🕮 < ήλι(ος) -ο- + -γράφος < γράφω. ⊙ ηλιογραφικός.

ηλιοθεραπεία, η, ουσ. • σκόπιμη έκθεση του σώματός μας στον ήλιο για θεραπευτικούς λόγους ή για περιορισμένη αλλαγή χρώματος της επιδερμίδας μας. 🕮 < ξέν. όρ. από την αγγλ. heliotherapy ή τη γαλλ. γαλλ. héliothérapie < ηλι(ος) -ο- + θεραπεία.

ηλιόκαυστος, -η, -ο, επίθ. • 1. ο ηλιοκαμένος, 2. [το ουδ. ως ουσ.] *το ηλιόκαυστο,* χταπόδι, αστακός ή οποιοδήποτε άλλο είδος ψαριού που έχει εκτεθεί και ξεραθεί στον ήλιο. 🕮 < ηλι(ος) -ο- + καυστός < καίω.

ηλιοκεντρικός, -ή, -ό, επίθ. • (αστρον.) αυτός που θεωρεί τον ήλιο ως κέντρο του κόσμου «*ηλιοκεντρικό σύστημα*», σε αντιδιαστολή προς το «*γεωκεντρικό σύστημα*», (φρ.) «*ηλιοκεντρικές συντεταγμένες*», αντών. γεωκεντρικός. 🕮 < γαλλ. héliocentrique ή αγγλ. heliocentric < helio- < ηλιο- (< αρχ. ἥλιος) + centr(ic) κεντρικός < κέντρον. ◈ ηλιοκεντρικά [επίρρ.].

ηλιόλουστος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που φωτίζεται από άπλετο ηλιακό φως, συνών. ηλιοπερίχυτος, ηλιοφώτιστος, ολοφώτεινος, αντών. ανήλιαγος, ανήλιαστος, σκοτεινός. 🕮 < ηλιο- + -λουστος < λούζομαι.

ηλιομετρία, η, ουσ. • (αστρον.) μέτρηση της φαινόμενης διαμέτρου του ήλιου με τη χρήση του ηλιόμετρου. 🕮 (αντιδάνειο) < αγγλ. heliometry < helio- (< ηλιο-) + -metry (< -μετρία < -μέτρης < μέτρο).

ηλιόμετρο, το, ουσ. • (αστρον.) αστρονομικό όργανο χρήσιμο για τη μέτρηση μικρών γωνιών στην ουράνια σφαίρα, πρωτοχρησιμοποιήθηκε για τη μέτρηση της διαμέτρου του Ήλιου και αργότερα για τη μέτρηση των διαμέτρων της Σελήνης και των πλανητών. 🕮 (αντιδάνειο) < αγγλ. heliometer ή γαλλ. heliometre < helio- (< ηλιο-) + metre (< μέτρο).

ήλιο(ν), το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.) ευγενές αέριο, άχρωμο, άοσμο, πάρα πολύ ελαφρύ, ελάχιστο στον φλοιό της γης, με περιορισμένη παρουσία στην γήινη ατμόσφαιρα και με χημικό σύμβολο He, το δεύτερο στοιχείο του σύμπαντος μετά το υδρογόνο. 🕮 (αντιδάνειο) νεολατιν. helium < αρχ. ήλιος (οφείλει την ονομασία του στην πίστη των επιστημόνων ότι βρίσκεται σε μεγάλες ποσότητες στην επιφάνεια του Ήλιου).

ηλιόπετρα, η, ουσ. • (ναυτ.) είδος ορυκτού, λέγεται ότι χρησίμευε ως όργανο πλοήγησης στους Βίκινγκ, αφού εντόπιζαν τη θέση του ήλιου ακόμα και μέσα σε πυκνή συννεφιά εκμεταλλευόμενοι τη διπλοδιάθλαση του κρυστάλλου. 🕮 < ηλιο- + πέτρα.

ήλιος, ο, ουσ. • 1. (αστρον.) α) το μεγαλύτερο σε μέγεθος αυτόφωτο ουράνιο σώμα που είναι και κέντρο του ηλιακού μας συστήματος, β) (γενικότ.) κάθε ουράνιο σώμα που είναι κέντρο πλανητικού συστήματος, 2. το φως και η θερμότητα που εκπέμπει ο ήλιος, 3. χαρά, ελπίδα, 4. (φυτολ.) το φυτό ηλίανθος ή ηλιοτρόπιο, 5. (μτφ.) ο πολύ ωραίος, 6. [ως κύρ. όν.] (μυθολ.) ο *Ήλιος, θεότητα της ελληνικής μυθολογίας, 7. (φρ.) *«με πιάνει ο ήλιος»*, μαυρίζω, *«ήλιος με δόντια»*, κρύα μέρα με ηλιοφάνεια, *«χώρα του ανατέλλοντος Ηλίου»*, η Ιαπωνία, *«δεν έχω στον ήλιο μοίρα»*, είμαι απροστάτευτος, *«κάθεται ο ήλιος»*, βασιλεύει κ.ά. 🕮 < αρχ. αττ. τ. ἥλιος < δωρ. και αιολ. τ. ἅλιος, ό, και ἀέλιος, ό, δωρ. τ. αντί ἠέλιος, [ομηρ. τ.].

Ο **ήλιος** ο ηλιάτορας

Ο **Ήλιος** ο Ηλιάτορας
ο πετροπαιχνιδιάτορας
από την άκρη των ακρώ
κατηφοράει στο Ταίναρο.
Φωτιά `ναι το πηγούνι του
χρυσάφι το πιρούνι του.

➢ **Οδυσσέας Ελύτης**

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Ήλιος,** γιος του Τιτάνα Υπερίωνα και της Θείας, αδελφός της Σελήνης και της Ηούς. Η επιβλητικότητά του υπήρξε αναμφισβήτητη, όχι μόνο για τους Έλληνες και αργότερα για τους Λατίνους, αλλά και για πολλούς άλλους προγενέστερους πολιτισμικά λαούς της Ανατολής. Σα θεός, ζούσε σε λαμπρό παλάτι και κάθε μέρα ξεκινούσε για το φωτεινό του περίπατο μ' ένα χρυσό άρμα που το έσερναν φτερωτά άλογα. Άλλοτε, πάλι, πίστευαν πως ο Ήλιος κατοικούσε σ' ένα σπήλαιο πίσω από μεγάλα και μακρινά βουνά. Από κει άρχιζε το πρωινό του ταξίδι κι εκεί επέστρεφε το βράδυ όπου τον περίμεναν ο Ποσειδώνας και ο Φωσφόρος.

ηλιοσκόπηση και **ηλιοσκοπία,** η, ουσ. • (αστρον.) παρατήρηση του ήλιου με επιστημονικά όργανα. 🕮 < ήλιο- + σκοπία < [αρχ.] σκοπέω και σκοπέομαι [= 1. παρατηρώ ή επιτηρώ κάτι, θεώμαι, θεωρώ, ατενίζω, 2. παρατηρώ, εξετάζω, ερευνώ, περιεργάζομαι].

ηλιοσκόπιο, το, ουσ. [δες ετυμ. ηλιοσκοπία] • (τεχνολ.) εξειδικευμένο όργανο, τύπος τηλεσκοπίου, για την παρατήρηση του ήλιου. 🕮 < ήλιο- + -σκόπιο < αρχ. σκοπέω και σκοπέομαι.

ηλιοστάσιο, το, ουσ. • (αστρον.) το καθένα από τα δύο χρονικά σημεία στα οποία ο ήλιος έχει τη μεγαλύτερη απόσταση από τη γη (21-22 Ιουνίου και 21-22 Δεκεμβρίου). 🕮 < μσν. ηλιοστάσιον < ηλιο- + -στάσιον < στάσις < ἵσταμαι, αλλά και ως ξέν. όρ. από την αγγλ. heliostat.

ηλιοστάτης, ο, ουσ. [δες ετυμ. ηλιοστάσιο] • 1. (τεχνολ.) αλλιώς: εντοπιστής ηλιακής ακτινοβολίας [αγγλ. tracker], μηχανολογική διάταξη, πάνω στην οποία τοποθετείται η φωτοβολταϊκή γεννήτρια, ώστε το σύστημα να μπορεί να παρακολουθεί την τροχιά του ήλιου και να περιστρέφεται μέσω των αισθητήρων και του λογισμικού που διαθέτει, 2. (αστρον.) επίπεδο κάτοπτρο που χρησιμο-

ποιείται για την ανάκλαση του ηλιακού φωτός. 🕮 < ήλιο- + -στάτης < αρχ. ἵστημι.

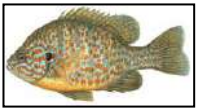
ηλιοσυσσωρευτής, ο, ουσ. • (τεχνολ.) ο ηλιακός συσσωρευτής. 🕮 < ήλιο- + συσσωρευτής [δες λ].

ηλιοτυπία, η, ουσ. • μέθοδος φωτογραφικής εκτύπωσης με την επίδραση ηλιακών ακτίνων, συνών. ηλιογραφία. 🕮 < αγγλ. heliotype < helio- (< ήλιο-) + -type (< τύπος).

ηλιοφάνεια, η, ουσ. • (μετεωρ.) α) μέρα χωρίς σύννεφα, β) το να μην εμποδίζεται ο ήλιος από τα σύννεφα. 🕮 < ηλιο- + -φάνεια < φαίνομαι.

ηλιοφωτόμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) όργανο χρήσιμο για την μέτρηση της έντασης του ηλιακού φωτός. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. heliophotometre < helio (< ηλιο) + photometre (< φωτόμετρο) < -φω(ς) + μέτρο(ν).

ηλιόψαρο, το, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι των γλυκών νερών, ενδημικό είδος της Βόρειας Αμερικής που έχει εισαχθεί στην ευρωπαϊκή ήπειρο εδώ και 140 περίπου χρόνια, η επιστ. του ονομ.: Lepomis gibbosus [διώνυμο]. Στην Ελλάδα έχει παρατηρηθεί στους ποταμούς Έβρο, Στρυμόνα, Αλιάκμονα και στις λίμνες Καστοριάς, Κερκίνη, Ζάγαρη και Πρέσπες, το σύνηθες μήκος του σώματός του 10 εκ., ο χρωματισμός του περιλαμβάνει πορτοκαλί, πράσινες, κίτρινες ή μπλε κηλίδες σε λαδί ράχη και κιτρινωπές πλευρές. 🕮 < ηλιο- + ψάρ(ι) -ο-.

ήλος, ο, ουσ. [αρχαιοπρεπές] • 1. το καρφί, συνών. πρόκα, ποντίλα, καρφοβελόν-α/η, 2. (ιατρ.) α) ειδικό μεταλλικό καρφί που χρησιμοποιείται για την αποκατάσταση καταγμάτων μακρών οστών, β) (φρ.) *«ήλος υστερικός»,* οξύς πόνος σε κάποιο σημείο του σώματος. 🕮 < αρχ. ἦλος.

ήλωση, η, ουσ. • το κάρφωμα, το να στερεώνει κάποιος κάτι με καρφιά, εγκαθήλωση. 🕮 < μσν. ήλωσις < ήλόω [= καρφώνω].

ημεδαπός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που ζει εκεί όπου γεννήθηκε, συνών. γηγενής, εγγενής, εγχώριος, επιχώριος, ντόπιος, αυτόχθονας, ιθαγενής, ένδημος, αντών. αλλοδαπός, αλλοεθνής, αλλογενής, αλλόφυλος, ξένος, 2. [το θηλ. ως ουσ.] *η ημεδαπή,* η εντός των συνόρων γεωγραφική περιοχή, η χώρα, το κράτος εντός του οποίου διαμένουμε. 🕮 < αρχ. ημεδαπός.

(η)μέρα, η, ουσ. • 1. το χρονικό διάστημα από την ανατολή ως τη δύση του ήλιου, 2. (συνεκδ.) χρονικό διάστημα 24 ωρών, 3. κάποια συγκεκριμένη μέρα που συνδέεται μ' ένα ιστορικό γεγονός, 4. (γενικ.) χρόνος, εποχή, καιρός, 5. (κοινωνιολ.) ο καθορισμένος χρόνος εργασίας, 6. (φρ.) *«πρόσωπο της ημέρας»,* πρόσωπο που αποσπά την προσοχή των άλλων, *«μέρα παρά μέρα»,* κάθε δεύτερη μέρα, *«από μέρα σε μέρα»,* συνέχεια, *«είναι η μέρα μου»,* όταν όλα πάνε ανάποδα ή επιτυχημένα κ.ά., άλλες φρ. *«ημέρα ανάπαυσης / αποπεράτωσης / αργίας / ταξιδίου / απόπλου / γενικού καθαρισμού του πλοίου / ειδοποίησης του ναυλωτή / εορτής / καταθέσεως - αναλήψεως χρημάτων / (εκ)φορτώσεως / επιστρατεύσεως / καταθέσεως εγγράφων του πλοίου», «αστρική / αστρονομική / εργάσιμη / ναυτική / παλιρροιακή / σεληνιακή ημέρα»,* 7. (μυθολ.) [ως κύρ. όν.:] *η *Ημέρα,* προσωποποίηση της *«μέρας».* ⊙ ημερήσιος. ημερήσιος, ημερίδα, ημερινός, ήμερος. ○ ημερόβιος, ημεροδάνεισμα, ημεροδείκτης, ημεροδούλι, ημεροδρομία, ημεροδρόμος, ημεροκαματιάρης, ημερολογιακός, ημερομηνία, ημερομίσθιο, ημερονύκτιος, ημεροσκόπος, ημεροφάγι.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Ημέρα,** κόρη της Νύχτας και του Ερέβους, αδελφή του Αιθέρα. Στους Ορφικούς μύθους είναι γνωστή σαν κόρη του Ήλιου. Για του τραγικούς ποιητές, ταυτίζεται με την Ηώ.

ημερήσιος, -ια, -ιο, επίθ. • 1. αυτός που πραγματοποιείται κατά τη διάρκεια της ημέρας, αντών. νυχτερινός, 2. αυτός που γίνεται κάθε μέρα, ο καθημερινός, 3. αυτός που διαρκεί μία μέρα, 4. αυτός που αφορά μία ορισμένη μέρα. 🕮 < αρχ. ημερήσιος ◈ ημερησίως [επίρρ.].

ημεροδάνεισμα, το, ουσ. • (οικον.) δάνειο που δίνεται με ημερήσιο τόκο. 🕮 < ημέρ(α) -ο- + δάνεισμα < δανείζω.

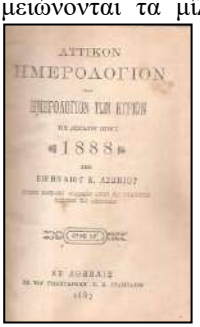
ημεροδείκτης και **ημεροδείχτης,** ο, ουσ. • είδος ημερολογίου, συνήθως με συνεχόμενα

έντυπα φύλλα, τόσα, όσα και οι μέρες του χρόνου, συνών. καλενδάριο, καλεντάρι, ατζέντα. 🕮 < ημέρ(α) -ο- + δείκτης.

ημερολόγιο, το, ουσ. • 1. σύστημα για τη μέτρηση του χρόνου που ακολουθείται από έναν ή περισσότερους λαούς και βασίζεται στη θέση και κίνηση των πλανητών, (φρ.) *«Παλιό / νέο / Ακαδημαϊκό / εκκλησιαστικό / προσωπικό / σχολικό / Ιουλιανό / Γρηγοριανό / Σεληνιακό ημερολόγιο»,* 2. έντυπο, τετράδιο ή βιβλίο, στο οποίο καταγράφονται με σειρά οι μέρες και οι μήνες του έτους καθώς και το εορτολόγιο που τις συνοδεύει, 3. η καθημερινή, συνήθως, περιορισμένη σε έκταση καταγραφή σημαντικών γεγονότων, σκέψεων, κρίσεων και προσωπικών δρώμενων, 4. αλμανάκ, ετήσιο εκδοτικό έντυπο που περιλαμβάνει σημαντικά γεγονότα, πολιτικά, οικονομικά, αθλητικά, καλλιτεχνικά, κοινωνικά της χρονιάς που πέρασε, 5. (φρ.) *«ημερολόγιο του πλοίου»* ή *«ημερολόγιο Γεφύρας»,* στο οποίο σημειώνονται τα μίλια που διανύονται κάθε μέρα, η ταχύτητα του πλοίου, τα δελτία καιρού, η κατάσταση της θάλασσας, οι εργασίες συντήρησης, το είδος του φορτίου του κ.λπ., *«ημερολόγιο πλοιάρχου / ασυρμάτου / μηχανής / αστρονομικό / ναυτικό / ετήσιο / αξιωματικού υπηρεσίας / καταστρώματος»*, *«Αττικόν Ημερολόγιον και Ημερολόγιον των Κυριών»,* περιοδικό που κυκλοφόρησε σε 25 τόμους, από το 1867 έως το 1896, με θέματα από τις θετικές επιστήμες, την ιστορία,τη φιλολογία, τη λογοτεχνία και την αρχαιολογία. 🕮 < μτγν. ήμερολόγιον.

ΙΟΥΝΙΟΣ 2020

1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

ΑΤΤΙΚΟΝ
ΗΜΕΡΟΔΟΓΙΟΝ
«1888»

ημερομηνία, η, ουσ. • ένδειξη συγκεκριμένης ημέρας του μήνα κατά την οποία τελέσθηκε κάτι. 🕮 < ημερο- + μην(ας) -ία.

ημερομίσθιο, το, ουσ. δες ημερομίσθιος.

ημερομίσθιος, -ια, -ιο, επίθ. • 1. αυτός που δουλεύει με ημερομίσθιο, 2. [το ουδ. ως ουσ.] *το ημερομίσθιο,* αμοιβή εργαζόμενου για εργασία μίας ημέρας. 🕮 < ημέρ(α) -ο- + μισθ(ός) + -ιος.

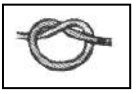
ημερονύκτιος, -ια, -ιο, επίθ. • 1. αυτός που διαρκεί ένα 24ωρο, 2. [το ουδ. ως ουσ.] *το ημερονύκτιο και ημερονύχτιο,* χρονικό διάστημα μίας ημέρας και μίας νύκτας μαζί. 🕮 < ημέρ(α) -ο- + νύκτιος < νύκτα.

ημιανάπαυση, η, ουσ. • (στρατ.) παράγγελμα που επιτρέπει την προσωρινή διακοπή της στάσης της προσοχής. 🕮 < αρχ. ημί [= μισός] + ανάπαυ(σις) -ση.

ημιαξόνιο, το, ουσ. • (τεχνολ.) αρθρωτός περιστρεφόμενος άξονας ο οποίος χρησιμεύει στη μεταφορά της ροπής από το διαφορικό στους κινητήριους τροχούς του οχήματος. 🕮 < αρχ. ημί [= μισός] + αξόνιο.

ημιαυτόματος, -η, -ο, και **ημιαυτοματικός,** -ή, -ό, επίθ. • (για μηχανήματα) αυτός που δε λειτουργεί τελείως αυτόματα, αλλά χρειάζεται και κάποια εξωτερική ενίσχυση. 🕮 < αρχ. ημί [= μισός] + αυτόματος, μτφρδ. από τη γαλλ. semiautomatique.

ημίδεσμος, ο, ουσ. • (ναυτ.) ο πιο απλός κόμπος στη σειρά των ακρόδεσμων, των κόμπων εκείνων που λειτουργούν ως ασφάλεια, εμποδίζοντας δηλαδή το σχοινί να γλιστρήσει από μια τρύπα ή μέσα από άλλους κόμπους ή από μια τροχαλία. 🕮 < αρχ. ημί [= μισός] + δεσμός.

ημιδιάμετρος, η, ουσ. • (γεωμ.) το μισό της διαμέτρου ενός κύκλου. 🕮 < αρχ. ημί [= μισός] + διάμετρος

ημιδιαφανής, -ής -ές, επίθ. • αυτός που δεν επιτρέπει στο φως του ήλιου να περάσει τελείως μέσα από σώμα του. 🕮 < αρχ. ημί [= μισός] + διαφανής.

ημικύκλιο, το, ουσ. • (μαθημ.) καθένα από τα δύο ίσα μέρη του κύκλου τα οποία χωρίζει η διάμετρος, μισός κύκλος. 🕮 < αρχ. ημικύκλιον < ημί [= μισός] + κύκλος. ⊙ ημικυκλικός.

ημιολία, η, ουσ. • (ναυπ.) 1. αλλιώς: γολέτα ή σκούνα, ελαφρύ δικάταρτο, εμπορικό ή πολεμικό, καράβι, με μικρή χωρητικότητα [α) στον πρωραίο ιστό έφερε ακάτιο, δολώνιο (απλό ή διπλό) και προΐστια:

φωσώνιο, παραδολώνιο και αρτέμωνες, β) στον πρυμναίο ιστό έφερε τριγωνικά ιστία: επίδρομο και λαίφο], 2. (αρχ.) *«ημιολία ναῦς»,* κωπήλατο πλοίο με μία ολόκληρη και άλλη μισή σειρά από κουπιά, γρήγορο και ευέλικτο, μπορούσε να χρησιμοποιεί τα πανιά πολύ αποτελεσματικότερα από τα άλλα πλοία στα χρόνια της αρχαιότητας. 🕮 < αρχ. επίθ. ήμι-όλιος, -α, -ον, ήμί + ὅλος [= αυτός που περιέχει το ολόκληρο και άλλο μισό από αυτό].

ημιόλιος, -ια, -ιο, επίθ. • 1. αυτός που αποτελείται από ένα και μισό μέρος ακόμα, 2. (μουσ.) [το ουδ. ως ουσ.] *το ημιόλιο*, ρυθμικό στοιχείο με αναλογία 3/2. 🕮 < ήμί + ὅλος.

ημισέληνος, η, ουσ. • 1. το μισοφέγγαρο, 2. σύμβολο πολλών ισλαμικών κρατών. 🕮 < ήμί + σελήνη.

ημισφαίριο, το, ουσ. • 1. (γεωγρ.) το ένα από τα δύο τμήματα στα οποία χωρίζεται ένα σφαιρικό σώμα, 2. (ειδικότ.) το Β. ή το Ν. τμήμα στα οποία χωρίζεται η γη ή κάποιος άλλος πλανήτης. 🕮 < αρχ. ημισφαίριον. ⊙ ημισφαιρικός.

ημίτονο, το, ουσ. • (μαθημ.) διανυσματικό μέγεθος στην τριγωνομετρία. 🕮 < ημι- + [αρχ.] τόν(ος) [= κορδόνι, πτυχή] + -ο(ν).

Η Ναυτική Ελλάς, • το πρώτο και μοναδικό περιοδικό ναυτικού ενδιαφέροντος των αρχών του 20ου αι., το πρώτο τεύχος κυκλοφόρησε στην Αθήνα στις 15 Απριλίου 1901, ιδρυτής και ιδιοκτήτης του περιοδικού ο εφοπλιστής Ιωάννης Θ. Σιφναίος, με διευθυντές σύνταξης τους Κοτσοβίλλη Γ. Νικόλαο και Αυγέρη Κωνσταντίνο.

Ηνίοχος, ο, ουσ. • 1. (αστρολ.) αστερισμός, ένας από τους 88 επίσημους αστερισμούς που θέσπισε η Διεθνής Αστρονομική Ένωση, για πρώτη φορά παρατηρήθηκε στην αρχαιότητα από τον Πτολεμαίο, 2. (αρχαιολ.) *«Ο Ηνίοχος των Δελφών»,* γλυπτό των κλασικών χρόνων, εξαιρετικής τεχνοτροπίας [φωτό]. 🕮 < αρχ. ηνίοχος [= αυτός που κρατά τα ηνία του άρματος].

Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, τα, δες Ενωμένα Αραβικά Εμιράτα.

Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, οι, • (γεωγρ.) αλλά και Ηνωμένες Πολιτείες, ΗΠΑ, ή Αμερική, η τρίτη μεγαλύτερη σε έκταση χώρα της γης [9.833.520 τ.χλμ.] με πληθυσμό 331.449.281 κατοίκους [απογρ. 2020], περιλαμβάνει πενήντα πολιτείες και μια ομοσπονδιακή περιφέρεια. 🕮 < αγγλ. United States of America.

Ηνωμένο Βασίλειο, το, ουσ. • (γεωγρ.) Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας και της Βορείου Ιρλανδίας, κράτος της βορειοδυτικής Ευρώπης με έκταση 242.900 τ.χλμ.. και 66.436.000 [περίπου 2018]. 🕮 < αγγλ. United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, γνωστή επίσης και ως *«Γηραιά Αλβιώνα».*

ήπειρος, η, ουσ. • 1. (γεωγρ.) α) μεγάλο τμήμα στεριάς, β) ξηρά, σε αντιδιαστολή προς τα νησιά ή τη θάλασσα, γ) (αρχ.) πεδιάδα, κάμπος, δ) (φρ.) *«κατ' ήπειρον»,* δια ξηράς, *«η γηραιά ήπειρος»,* η Ευρώπη, *«η μαύρη ήπειρος»,* η Αφρική, 2. [ως κύρ. όν.:] α) (γεωγρ.) η Ήπειρος, περιοχή νοτιοανατολικής Ευρώπης που μοιράζεται μεταξύ Αλβανίας και Ελλάδας, β) (μυθολ.) η *Ήπειρος, ηρωίδα της ελλ. μυθολογίας. 🕮 < αρχ. ἤπειρος.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Ήπειρος,** κόρη της Αγαύης, εγγονή του Κάδμου και της Αρμονίας. Όταν οι Μαινάδες κατασπάραξαν τον αδελφό της Πανθέα, πήρε τα λείψανά του κι εγκατέλειψε την περιοχή της Βοιωτίας. Εγκαταστάθηκε στην Ιλλυρία και χάρισε το όνομά της στους κατοίκους και την περιοχή.

ηπειρωτικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που έχει σχέση με τη στεριά, αντών. παραθαλάσσιος, ακροθαλάσσιος, παράλιος, ακταίος, παράκτιος, 2. αυτός που είναι μητροπολιτικός, 3. ο προερχόμενος από την Ήπειρο, 4. (φρ.) *«ηπειρωτική υφαλοκρηπίδα»,* υποθαλάσσια επιφάνεια εδάφους που εκτείνεται από την ακτή μιας ηπειρωτικής περιοχής προς τη θάλασσα (κατά μήκος του πυθμένα της) σε βάθη μέχρι 100-200 μέτρα, *«ηπειρωτικό κλίμα»,* κλίμα που χαρακτηρίζει τις ηπειρωτικές περιοχές στην εύκρατη ζώνη, χωρίς την ευεργετική επίδραση της θάλασσας, με χειμώνες μεγάλης διάρκειας και τα θερμά καλοκαίρια. 🕮 < αρχ. ἠπειρωτικός. ⊙ ηπειρωτικότητα.

ηπειρωτικότητα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • ο κλιματολογικός βαθμός ενός τόπου φανερώνει, με βάση τη θέση της περιοχής στον ηπειρωτικό τομέα, κατά πόσο επηρεάζεται, λιγότερο ή περισσότερο, από την απόστασή της από την θάλασσα και τις ευεργετικές της επιδράσεις. 🕮 < ηπειρωτικ(ός) + [μσν. επίθημα] -ότητα.

Ηρακλειά, η, ουσ. • (γεωγρ.) το δυτικότερο νησί του συμπλέγματος των Μικρών Ανατολικών Κυκλάδων με επιφάνεια 18 τ.χλμ. και πληθυσμό 150 κατοίκους περίπου. 🕮 < [ανθρωπωνύμιο] (μυθολ.) αρχ. Ἡρακλῆς,. ⊙ Ηρακλειώτης, -ισσα.

Ηράκλειες Στήλες, οι, • (γεωγρ.) στενό πέρασμα της Μεσογείου στον Ατλαντικό Ωκεανό που σύμφωνα με την ελλ. μυθολ. ο Ηρακλής είχε στήσει στην ακτή κάθε πλευράς, σε Ευρώπη δηλ. και Αφρική, από μία στήλη. 🕮 < αρχ. Ἡράκλειαι Στῆλαι.

Ηράκλειο, το, ουσ. • (γεωγρ.) πρωτεύουσα του παλαιού νομού Ηρακλείου της Κρήτης, με πληθυσμό 179.302 κατοίκων [απογρ. 2021], διαθέτει σπουδαίο εμπορικό και επιβατικό λιμάνι. 🕮 < αρχ. Ἡράκλειον < Ἡρᾰκλῆς, ὁ, συνηρ. από το Ἡρακλέης, επειδή ο ήρωας λατρευόταν στην Κρήτη με μεγαλοπρέπεια. Το μεσαίωνα η πόλη ονομάστηκε Χάν-δαξ < αραβ. Khandak [= τάφρος, χαντάκι], εξαιτίας της τάφρου με την οποία οι Άραβες περίζωσαν την πόλη. Οι Βενετοί [1204], την αποκαλούσαν Candia (παραφθορά της λ. Χάνδαξ) όνομα που διατήρησαν αργότερα και οι Τούρκοι (Kandiye). Το 1822 επανήλθε η αρχ. ονομασία Ηράκλειον.

Ηρακλής, ο, ουσ. • (αστρολ.) ένας από τους 88 επίσημους αστερισμούς που θέσπισε η Διεθνής Αστρονομική Ένωση, για πρώτη φορά καταγράφηκε στην αρχαιότητα από τον Πτολεμαίο. 🕮 < αρχ. Ἡρακλῆς < Ἥρα + [επίθημα] -κλῆς < κλέος [= νίκη, δόξα], λατιν. Hercules, Genuflexus, Genunixus, Clavator, Claviger [= ροπαλοφόρος], Cernuator [= παλαιστής], καθώς και πολλά άλλα ονόματα που αποδόθηκαν από ποιητές και ιστορικούς.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Ηρακλής,** γιος του Δία και της Αλκμήνης. Ο θετός του πατέρας ο Αμφιτρύωνας, του δίδαξε την τέχνη του ηνιόχου, ο Κάστορας του δίδαξε την οπλασκία, ο Αίλυκος την πάλη, ο Εύρυτος το τόξο, ο κένταυρος Χείρωνας τις Επιστήμες και ο Λίνος τη Μουσική. Η Ήρα τον οδήγησε άθελα του στο να σκοτώσει την γυναίκα και τα τρία παιδιά του. Η τιμωρία του ήταν να υπηρετήσει τον Ευρυσθέα, τον βασιλιά των Μυκηνών, για 12 χρόνια και να πραγματοποιήσει τους περίφημους 12 άθλους του.

ήρεμος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δε βρίσκεται σε κατάσταση ταραχής ή έντονης κίνησης, συνών. ατάραχος, ήσυχος, γαλήνιος, 2. αυτός που έχει ήπιο χαρακτήρα, συνών. πράος, νηφάλιος. 🕮 < μτγν. ἤρεμος < αρχ. ἠρεμῶ. ◈ ήρεμα [= σιγά σιγά, αργά: (φρ.) *«πρόσω ήρεμα»* (ως παράγγελμα)] [επίρρ.].

Ηριδανός, ο, ουσ. • 1. (γεωγρ.) παραπόταμος του Ιλισού στην Αρχαία Αθήνα, 2. (αστρον.) αστερισμός του Νότιου Ημισφαιρίου που καταγράφηκε από τον Πτολεμαίο κι είναι ένας από τους 88 επίσημους αστερισμούς που θέσπισε η Διεθνής Αστρονομική Ένωση, γνωστός και ως «Ποταμός» λόγω του σχήματός του. 🕮 [για την 1η ερμ.] < αρχ. Ἠριδανός, [για τη 2η ερμ.] < λατιν. Eridanus.

ηφαίστειο, το, ουσ. • 1. (γεωλ.) άνοιγμα ή ρήγμα στην επιφάνεια της Γης ή στην επιφάνεια άλλων πλανητών, από το οποίο αναβλύζουν κατά καιρούς πυρακτωμένα υλικά και δηλητηριώδη αέρια, 2. (μτφ.) α) τόπος ή κατάσταση που χαρακτηρίζεται από έντονες ταραχές, β) άτομο με εκρηκτική ιδιοσυγκρασία, 3. (λογοτ.) *«τα ηφαίστεια»,* τίτλος ωδής του Ανδρέα Κάλβου που ανήκει στη συλλογή Λυρικά. 🕮 < καθαρ. ηφαίστειον < αρχ. Ἡφαιστεῖον [= ναός του Ἡφαιστου] < μυθ. κύρ. όν.: Ἥφαιστος, μτφρδ. από τη λατιν. Volcanus. ⊙ ηφαιστειότητα [= το σύνολο των γεωλογικών φαινομένων που προκαλούν την ηφαιστεια-

κή έκρηξη], ηφαιστειώδης, ηφαιστειακός, *«ηφαιστειογενές κύμα»*.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Ήφαιστος,** γιος του Δία και της Ήρας ή μόνο της Ήρας, ένας από τους δώδεκα θεούς του Ολύμπου. Σύζυγος της Χάριτος (Ιλιάδα) ή της Αφροδίτης (Οδύσσεια) ή της Αγλαΐας (Ησίοδ. Θεογ.). Με την εργατικότητα και επιδεξιότητά του στη χρήση των μετάλλων, τιμήθηκε ως θεός των μεταλλουργών και γενικότερα των χειροτεχνών, αλλά και ως θεός της φωτιάς.

ηχαγωγός, -ός, -ό, επίθ. • (φυσ.) το μέσο εκείνο με το οποίο μεταδίδεται ο ήχος, (φρ.) *«ηχαγωγός σωλήνας»*, αντών. δυσηχαγωγός. 🕮 < ήχος + αγωγός.

ηχείο, το, ουσ. • 1. (τεχνολ.) ξύλινο ή πλαστικό κουτί εντός του οποίου τοποθετείται μία ηλεκτρομηχανική ή ηλεκτροακουστική διάταξη / συσκευή που ενισχύει την ένταση του ήχου, 2. (θέατρ.) ειδικό μηχάνημα στο αρχ. ελλ. θέατρο που χρησίμευε για ηχητική παραγωγή βροντής. 🕮 < μτγν. ἠχεῖον [= τύμπανο], μτφρδ. από την αγγλ. resonator.

ηχητικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που αναφέρεται στον ήχο ή που παράγει ήχο ή που ενισχύει κάποιον ήχο, συνών. ηχογόνος, ένηχος, ηχηρός, αντών. άηχος, (φρ.) *«ηχητικές εγκαταστάσεις», «ηχητικά σήματα / κύμβαλα / κύματα», «ηχητική βυθομέτρηση / βολίδα / νάρκη / ενέργεια / πηγή / πίεση / ισχύς / ένταση / κλήση / σήμανση / εκπομπή / εγκατάσταση / μετάδοση / στίγμα / ρύπανση / τέχνη».* 🕮 < μτγν. ἠχητικός [= ηχηρός]. ◈ ηχητικά [επίρρ.].

ηχοβολίδα, η, ουσ. • (ωκεανογρ. – υδρογρ.) ναυσιπλοϊκή συσκευή ηχοεντοπισμού που χρησιμοποιείται για τη μέτρηση του βάθους των θαλασσών ή διαφόρων υδατοδεξαμενών αλλά και για τον εντοπισμό υποβρύχιων αντικειμένων. 🕮 < ηχο- + βολίδα.

ηχοβολίζω, ρ. [μετβ.] • υπολογίζω το βάθος του θαλάσσιου πυθμένα ή της απόστασης αεριωθουμένου από τη επιφάνεια της γης εκπέμποντας ηχητικά κύματα. 🕮 < ήχο(ς) + -ο- + βολή + -ίζω.

ηχοβόλιση, η, και **ηχοβόλισμα,** το, και **ηχοβολισμός,** ο, ουσ. • διαδικασία μέτρησης του θαλάσσιου πυθμένα ή της απόστασης αεριωθουμένου από τη επιφάνεια της γης κάνοντας χρήση μηχανημάτων που εκπέμπουν ηχητικά κύματα προς τα αντίστοιχα σημεία και τα οποία στη συνέχεια επιστρέφουν στη συσκευή. 🕮 < ηχοβολίζω + -ση, μτφρδ. από την αγγλ. echo sounding [= ηχώ + βυθομέτρηση].

ηχοβολιστικό, το, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή μέτρησης του βάθους της θάλασσας ή ανίχνευσης και εντοπισμού αντικειμένων με τη βοήθεια ηχητικών κυμάτων. 🕮 < μτφρδ. από την αγγλ. sonar.

ηχογράφηση, η, ουσ. • διαδικασία καταγραφής ηχητικών δεδομένων σε κάποιο μέσο, με σκοπό την επεξεργασία και αναπαραγωγή τους. 🕮 < ήχος + γράφω.

ηχομετρία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • η μέτρηση της έντασης κι άλλων παραμέτρων των ήχων με χρήση ειδικών μηχανημάτων. 🕮 < μτφρδ. από τη γαλλ. sonométrie. ⊙ ηχομετρικός.

ηχόμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) όργανο μέτρησης του ύψους, της έντασης και της διάρκειας ενός ήχου. 🕮 < μτφρδ. από τη γαλλ. sonomètre (νόθο σύνθετο).

ηχομόνωση, η, ουσ. • η χρησιμοποίηση διαφόρων υλικών για ηχητική απομόνωση ενός χώρου. 🕮 < ήχος + μόνωση < μονώνω < μόνος.

ηχορ(ρ)ύπανση, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • α) όρος που δηλώνει την υπέρμετρη διοχέτευση ήχων στην ατμόσφαιρα σε βαθμό που να προκαλούν τη δυσφορία, την αγανάκτηση και τον εκνευρισμό των πολιτών, β) το σύνολο των θορύβων ως στοιχείο υποβάθμισης του περιβάλλοντος αλλά και της ζωής 🕮 < ηχο- + ρύπαν(σις) -ση. ◈ η γραφή της λ. προτιμητέο είναι να γράφεται με ένα -ρ- γιατί θεωρείται νεότερη και όχι αρχαία ή λόγια· σε πολλά λεξικά η λ. καταγράφεται με δύο -ρρ- μτφρδ. από την αγγλ. sound pollution αλλά και τη γαλλ. noise pollution.

ήχος, ο, ουσ. • 1. οτιδήποτε γίνεται αντιληπτό από την αίσθηση της ακοής, 2. η ένταση του ήχου, 3. (μουσ.) ο καθένας από τους οκτώ τρόπους στη βυζαντινή μουσική, 4. (φρ.) ονομασία δημοτικού ανθόκηπου της Ρόδου, *«Ήχος και Φως»*. 🕮 < αρχ. ἦχος.

ηχοσημαντήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) αναλώσιμο σύστημα σόναρ, παθητικής ή ενεργητικής λειτουργίας, το οποίο ρίπτεται από αεροσκάφη ή ελικόπτερα του ναυτικού που συμμετέχουν σε ανθυποβρυχιακές επιχειρήσεις ή σε υδροακουστικές έρευνες με σκοπό τη μετάδοση ηχητικών πληροφοριών στη μονάδα βάσης. 🕮 < μτφρδ. από την αγγλ. sonobuoy – από σύμμειξη των λέξεων sonar και buoy [= σημαντήρας].

ηχώ, η, ουσ. • 1. επανάληψη ήχου που γίνεται με ανάκλαση, αντιλαλιά, <u>συνών.</u> αντίλαλος,

2. (μτφ.) το να επαναλαμβάνει κανείς τα λόγια κάποιου άλλου, 3. [ως κύρ. όν.:] *Ἠχώ*, Νύμφη των βουνών και των δασών στη μυθολογία μας, οι Μούσες της δίδαξαν άσμα, αυλό και σύριγμα, έτσι έμεινε γνωστή για τη μελωδική φωνή της. Ερωτεύτηκε το Νάρκισσο δίχως, όμως, ανταπόκριση. 🕮 < ἠχώ, Δωρ. τ. ἀχώ, γεν. (ἠχόος) ἠχοῦς.

Ηχώ

Τα βήματά μας αντηχούν ακόμη
Μέσα στο δάσος με τον βόμβο των εντόμων
Και τις βαριές σταγόνες απ' τ' αγιάζι
Που στάζει στα φυλλώματα των δέντρων.
Κι ιδού που σκάζει μέσα στις σπηλιές
Η δόνησις κάθε κτυπήματος των υλοτόμων
Καθώς αραιώνουν με πελέκια τους κορμούς
Κρατώντας μες στο στόμα τους τραγούδια
Που μάθαν όταν ήτανε παιδιά
Και παίζανε κρυφτούλι μες στο δάσος.

➢ Από την ποιητική συλλογή *«Τα Κάστρα του ανέμου»* (1934) του **Ανδρέα Εμπειρίκου.**

ηώς, η, ουσ. • 1. το πρώτο φως της ημέρας, 2. το πρωί, 3. (συνεκδ.) το σημείο του ορίζοντα απ' όπου ανατέλλει ο ήλιος, 4. (μτφ.) α) η αρχή κάθε γεγονότος, β) η ζωή, 5. (μυθολ.) [ως κύρ. όν.:] η *Ηώς, η θεά της αυγής. 🕮 < αρχ. Ἠώς < ἠώς [= αυγή, χάραμα, πρωί], γεν. Ἠοῦς, επίσης γνωστή και ως αρχ. Ἕως ἢ Αὔως, για του Λατίνους Αουρόρα.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: Η **Ηώς,** κόρη του Υπερίωνα και της Θείας, αδελφή του Ήλιου και της Σελήνης, μητέρα του Εωσφόρου (ο Αυγερινός), και των τεσσάρων ανέμων, του Αργέστη, του Βορέα, του Ζέφυρου και του Νότου. Για τους αρχαίους Έλληνες, η θεά - αυγή καθρεφτίζει τη ζωντάνια, το ξύπνημα, την αναγέννηση της φύσης, τη ζωοποιό δύναμη που με το φως της, την αύρα και τη δροσιά της αναταράσσει τη νάρκη της νύχτας και πραγματοποιεί ευχάριστες συνθήκες διαβίωσης και δημιουργίας.

Θ, θ, θήτα, το, άκλ. • α) το όγδοο γράμμα του ελληνικού αλφαβήτου, σύμφωνο, β) [ως αριθμητικό σύμβολο χωρίς κανένα διακριτικό σημάδι, κατά παράδοση ή καταχρηστικά] Θ ή θ [= όγδοος, -η, -ο,]. 🕮 < αρχ. θῆτα < σημιτ. προέλευσης, εβρ. hêth [= φραγμός].

Θ' ή **θ'** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 9, εννέα ή εννιά ή ένατος.

'Θ ή **'θ** ή **΄θ** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 9.000, εννέα χιλιάδες.

θαιροθήκη, η, ουσ. • κοινώς γόμφος, το θηλυκό πλαίσιο εντός του οποίου εισάγεται ο θαιρός [δες λ.]. 🕮 < θαιρός + θήκη.

θαιρός, ο, ουσ. • (ναυτ.) το αρσενικό βελόνι [πίρος] με το οποίο ασφαλίζεται ή δένεται ή στηρίζεται το πηδάλιο του πλοίου στην πρύμνη, εξάρτημα που επιτρέπει την εύκολη αφαίρεση του πηδαλίου, αλλά και μοχλός άρμωσης περιστροφικού συνδέσμου των μηχανών μεταφοράς, σε ντιζελάμαξες, σε ηλεκτροκίνητες σιδηροδρομικές άμαξες και βαγόνια, είδος μεντεσέ, ρεζές. 🕮 < αρχ. θαιρός [= στρόφιγγα θύρας].

θαλαμάρχης, ο, **θαλαμάρχισσα,** η, ουσ. • (στρατ.) υπαξιωματικός με καθήκον την επίβλεψη της καθαριότητας και της τάξης του θαλάμου (σε στρατώνα, στρατιωτικό νοσοκομείο, πολεμικό πλοίο κ.λπ.). 🕮 < θάλαμ(ος) + -άρχης < ἄρχω [= 1. αρχίζω, ξεκινώ, κάνω αρχή, 2. κυβερνώ, διοικώ, εξουσιάζω], μτφρδ. από τη γαλλ. chef de chambrée.

θαλαμηγοδρομία, η, ουσ. • (ναυτ.) ιστιοπλοϊκός αγώνας ταχύτητας θαλαμηγών. 🕮 < θαλαμηγό(ς) + -δρομία < δρόμος.

θαλαμηγός, η, ουσ. • (ναυπ.) πολυτελές επιβατικό σκάφος, ιστιοφόρο ή μηχανοκίνητο ή σκάφος μικτής πρόωσης, συνήθως ιδιωτικό, που χρησιμοποιείται για ταξίδια αναψυχής, κρουαζιέρες, ή σε ιστιοπλοϊκούς αγώνες,

συνών. γιοτ - yacht, κότερο. 🕮 < μτγν. θαλαμηγός [= αιγυπτιακό πλοίο με καμπίνες] < θάλαμος + -ηγός < αρχ. ἄγω [= οδηγώ ή μεταφέρω, κουβαλώ, κομίζω, φέρνω].

θαλαμηπόλος, ο/η, ουσ. • (ναυτ.) το μέλος του πληρώματος που φροντίζει για τη καθαριότητα και την τακτοποίηση των δωματίων σε πλωτό μέσο, αλλά και για την εξυπηρέτηση των επιβατών ή του προσωπικού, ο καμαρότος, (φρ.) *«θαλαμηπόλος καταστρώματος / τραπεζαρίας – τραπεζοκόμος / στο Πολεμικό Ναυτικό»,* συνών. καμαριέρης / καμαριέρα. 🕮 < μτγν. ὁ θαλαμηπόλος [= ευνούχος καμαριέρης], αρχ. ἡ θαλαμηπόλος [= 1. καμαριέρα, η υπηρέτρια της οικοδέσποινας, σε Όμηρ. 2. ευνούχος σε γυναικωνίτη, σε κρεβατοκάμαρα, σε Πλούτ. 3. ευνουχισμένος ιερέας της θεάς Κυβέλης, 4. θηλ. ιέρεια της Κυβέλης] < αρχ. θάλαμος + -πολος < αρχ. πέλω / πέλομαι [= είμαι σε κίνηση].

θαλάμι, το, ουσ. δες θαλάμη.

θαλαμίσκος, ο, ουσ. [υποκ.] • 1. μικρό δωμάτιο, 2. καμπίνα, 3. θάλαμος μικρών διαστάσεων εξερευνητικού υποβρύχιου ή διαστημικού σκάφους. 🕮 < μτγν. θαλαμίσκος [= μικρός κοιτώνας] < αρχ. θάλαμ(ος) + -ίσκος.

θαλαμοειδής, -ής, -ές, επίθ. [γεν. -ούς] • αυτός που έχει σχήμα θαλάμου. 🕮 < θάλαμ(ος) -ο- + -ειδής < είδος.

θάλαμος, ο, ουσ. • 1. μεγάλο δωμάτιο ή προσωπικό δωμάτιο σπιτιού, (φρ.) *«νυφικός θάλαμος»,* 2. μεγάλος χώρος (συνήθως κτηρίου) εντός του οποίου διαμένουν πολλά άτομα, (φρ.) *«θάλαμος νοσοκομείου / οικοτροφείου / δεσμωτηρίου / στρατώνα / καρκινοπαθών»,* 3. (αρχαιολ.) τμήμα ευρύτερου κτίσματος, (φρ.) *«θάλαμος μυκηναϊκού τάφου»,* 4. (ανατ.) τμήμα του εγκεφάλου, 5. περίκλειστος χώρος για ειδική χρήση, (φρ.) *«τηλεφωνικός θάλαμος», «θάλαμος αερίων»,* ιδιαίτερος χώρος για εκτέλεση κρατουμένων με δηλητηριώδη αέρια, *«θάλαμος αρνητικής πίεσης»,* χώρος απομόνωσης, σε νοσοκομεία, κλινικές και ιατρικά κέντρα, που είναι κατάλληλα διαμορφωμένος για την αποτροπή

μετάδοσης ασθενειών, διαθέτουν εξοπλισμό για διασωληνώσεις, μόνιτορ που παρακολουθούν τις ζωτικές λειτουργίες των ασθενών κ.λπ. επίσης, *«θάλαμος μονάδας εντατικής θεραπείας»*, *«ψυκτικός θάλαμος»*, για συντήρηση τροφίμων σε χαμηλή θερμοκρασία, *«σκοτεινός θάλαμος»*: α) χώρος για την εμφάνιση φωτογραφιών, β) τμήμα φωτογραφικής μηχανής, (μηχανολ.) *«θάλαμος καύσεως / αναμείξεως»*, τμήμα διάφορων μηχανών, εντός του οποίου πραγματοποιείται η καύση ή η ανάμειξη του καυσίμου, *«θάλαμος ανασταλτικής βαλβίδας / βελονοφόρου βαλβίδας / οργάνων πηδαλιουχίας / προαναφλέξεως / στροφάλου»* (ναυτ.) *«θάλαμος χαρτών / ασυρμάτου / ραδιοτηλεφώνου / ασθενών [θεραπευτήριο] / τραυματιών πλοίου»*. 🕮 [για την 1η, 2η 3η και 5η ερμ.] < αρχ. θάλαμος, [για την 4η ερμ.] < λατιν. thalamus < αρχ. θάλαμος. ⊙ θαλάμη, θαλαμικός, θαλαμίσκος, θαλαμωτός.

θαλαμωτός, -ή, -ό, επίθ. • 1. δες θαλαμοειδής, 2. αυτός που έχει διαιρεθεί σε θαλάμους.

θάλασσα, η, ουσ. • 1. το σύνολο των αλμυρών νερών του πλανήτη μας, (φρ.) *«γαλάζια / απέραντη / ανοιχτή / γαλήνια / αγριεμένη / αφρισμένη / φουρτουνιασμένη / αβαθής / κυματώδης / πολύ κυματώδης / τρικυμιώδης / μαινόμενη / νεκρή / κλειστή / ήρεμη θάλασσα»*, (έκφρ.) *«διά θαλάσσης»*, για συγκοινωνίες, μεταφορές κ.λπ. που εκτελούνται δια μέσου θαλάσσης, (φρ.) *«πυρ, γυνή και θάλασσα»*, ως ένδειξη μεγάλων συμφορών, *«άνθρωπος στη θάλασσα»*, για άνθρωπο που έχει πέσει στη θάλασσα και κινδυνεύει, *«τα κάνω θάλασσα »* (προφ.): κάνω πολλά λάθη και γενικότ. αποτυγχάνω, 2. (γεωγρ.) θαλάσσιο τμήμα που συνδέεται με έναν ωκεανό, 3. μικρή ή μεγάλη λίμνη που διαθέτει αλμυρά ή υφάλμυρα νερά, 4. το θαλασσινό νερό, 5. (γεωγρ.) για ορισμένο τμήμα θαλάσσιας έκτασης: [φρ.] *«Θάλασσα της Ανατολικής Κίνας / της Νότιας Κίνας / Σουλού / Κελέβης / Μποχόλ / Φιλιππίνων / Φλόρες / Αραφούρα / των Μολούκων / του Τιμόρ / του Κορτές / της Ιάβας / του Σολομώντα, / της Τασμανίας / του Αλμποράν / της Λιγουρίας / του Μαρμαρά / Ανταμάν / Μποφόρ / Σέραμ / του Βίσμαρκ / των Κοραλλιών / του Κόρο»*, *«Μεσόγειος / Αδριατική / Βαλτική / Ιρλανδική / Αζοφική / Τυρρηνική / Καραϊβική / Κελτική / Ιβηρική / Αραβική / Ερυθρά / Νορβηγική / Βόρεια / Κελτική / Μαύρη / Λευκή / Νεκρά / Κασπία / Κίτρινη / Βερίγγειος / Οχοτσκική / Ιαπωνική θάλασσα»* κ.ά. 6. (λογοτ.) *«Ο γέρος και η θάλασσα»* (The Old Man and the Sea, 1958), α) μυθιστόρημα του Ernest Hemingway. και β) (κινημ.) ταινία του John Sturges [1958] με πρωταγωνιστή τον Spencer Bonaventure Tracy και αργότερα μία δεύτερη με σκηνοθέτη τον Jud Taylor και πρωταγωνιστή τον Anthony Quinn [1990]. 🕮 < αρχ. θάλασσα. ⊙ θαλασσάδα, θαλασσένιος, θαλασσής, θαλασσινός, θαλάσσιος. ○ ακροθάλασσα, ανθρωποθάλασσα, αποθαλασσιά, ασπροθαλασσίτης, θαλασσαετός, θαλασσασφάλεια, θαλασσοβρεγμένος, θαλασσόβρεχτος, θαλασσογράφος, θαλασσοδάνειο, θαλασσοδαρμένος, θαλασσόδαρτος, θαλασσοθεραπεία, θαλασσοκράτορας, θαλασσόλυκος, θαλασσομάχος, θαλασσόνερο, θαλασσοπλοΐα, θαλασσοπνίγομαι, θαλασσοποιώ, θαλασσοπόρος, θαλασσοπούλι, θαλασσοσπηλιά, θαλασσοταραχή, θαλασσοφοβία, θαλασσοχελώνα, θαλασσόχορτο, θαλασσόχρους, θαλασσοψιττακός [αλλιώς: παπαγάλος της θάλασσας], κακοθάλασσος, καλοθάλασσος, λαοθάλασσα, λιμνοθάλασσα, μαυροθαλασσίτης, πικροθάλασσα, φουσκοθαλασσιά.

Του κυρ' βοριά

Όλες οι μάνες κλαίγανε κι όλες παρηγοριούνται, / μα μια μανούλα ενού παιδιού παρηγοριά δεν έχει. / Βάνει τις πέτρες στην ποδιά, τα τρόχαλα στον κόρφο, / πετροβολάει τη **θάλασσα** και τροχαλάει το κύμα. / «**Θάλασσα**, πικροθάλασσα και πικροκυματούσα, / πο' 'πνιξες το παιδάκι μου, π' άλλο παιδί δεν έχω». / «Δε φταίω η δόλια **θάλασσα**, δε φταίω εγώ το κύμα, / μόν' φταίει ο πρωτομάστορας που φτιάνει τα καράβια».

➢ Δημοτικό, από το Ανθολόγιο του Δημοτικού Σχολείου, μέρος τρίτο, Ο.Ε.Δ.Β. 1975.

θαλασσάδα, η, ουσ. δες θαλασσίλα.

θαλασσαετός, ο, ουσ. • 1. (ζωολ.) σπάνιο ημερόβιο αρπακτικό πτηνό που ζει και στην πατρίδα μας και κινδυνεύει με άμεση εξαφάνιση, η επιστημ. του ονομ.: Haliaeetus albicilla (< Haliaeetus, εκλατινισμένη απόδοση της ελλ. λ. αλιαετός, αλλά και αλιάτεος < αρχ. ἅλς, γεν. ἁλός, [= θάλασσα] + αετός, και albicilla < λατιν. albus [= λευκός] + cilla [= έσχατος, τελευταίος]), 2. (μτφ.) α) αυτός που πολέμησε στη θάλασσα, συνών. θαλασσομάχος, ή β) αυτός που αψηφά τις φουρτούνες, συνών. θαλασσόλυκος. 🕮 < θάλασσα + αετός.

θαλασσάκι, το, ουσ. • το ανεπαίσθητο κύμα στην επιφάνεια της θάλασσας [υποκ.]. 🕮 < θάλασσ(α) + [υποκ. καταλ.] -άκι.

θαλασσασφάλεια, η, ουσ. • (ναυτ.) α) η ασφάλιση των ναυτικών από τους κινδύνους της θάλασσας και β) η ασφάλιση του πλοίου και των εμπορευμάτων που μεταφέρει από τους κινδύνους που ελλοχεύουν κατά την διάρκεια των ταξιδιών, αλλιώς και ναυτασφάλεια. 🕮 < θάλασσα + ασφάλεια. Η λ. μαρτυρείται από το 1894.

Θάλασσα των **Κοραλλίων,** η, • (γεωγρ.) θαλάσσια περιοχή με έκταση 4.791.000 τ.χλμ. και μέγιστο βάθος 9.165 μ. βρίσκεται στη βορειοανατολική ακτή της Αυστραλίας.

Θάλασσα του **Λεβάντε,** η, • (γεωγρ.) θαλάσσια περιοχή της Μεσογείου που εκτείνεται από το νότιο τμήμα της Τουρκίας μέχρι την Αίγυπτο και ανατολικά μέχρι την Κρήτη.

Θάλασσα των **Μολούκων,** η, • (γεωγρ.) θαλάσσια περιοχή 200.000 τ.χλμ. που συνορεύει στα βόρεια με τη Θάλασσα της Κελέβης και στα νότια με τη Θάλασσα Μπάντα.

Θάλασσα του **Μπάρεντς,** η, • (γεωγρ.) 1. θαλάσσιο τμήμα του Βόρειου Παγωμένου Ωκεανού ανάμεσα στις ακτές της Νορβηγίας, της Φιλανδίας, της Γης του Φραγκίσκου Ιωσήφ, της Σπιτσβέργης και της νήσου των Άρκτων, 2. Μπαρέντσεγια, νορβηγικό νησί του αρχιπελάγους της Σπιτσβέργης.

Θάλασσα του **Μπίσμαρκ / Βίσμαρκ,** ή **Αρχιπέλαγος** του **Μπίσμαρκ / Βίσμαρκ,** η, • (γεωγρ.) θαλάσσια περιοχή στην βορειοανατολική ακτή της Γουινέας στον Ειρηνικό ωκεανό. 🕮 < [ανθρωπωνύμιο] προς τιμήν του Γερμανού καγκελάριου Όττο φον Μπίσμαρκ - Otto Eduard Leopold von Bismarck 1815 – 1898).

Θάλασσα Μποφόρ, η, • (γεωγρ.) τμήμα του Αρκτικού ωκεανού με έκταση 450.000 τ.χλμ., εκτείνεται βόρεια των ακτών της Αλάσκας και του Γιούκον και δυτικά του τμήματος του Καναδικού Αρκτικού Αρχιπελάγους. 🕮 < αγγλ. Beaufort Sea, γαλλ.: mer de Beaufort, από το όνομα του Ιρλανδού υδρογράφου *Sir Francis Beaufort (1774 - 1857).

Θάλασσα του **Σολομώντα,** η, • (γεωγρ.) θαλάσσια περιοχή 720.000 τ.χλμ. που βρίσκεται στον Ειρηνικό ωκεανό, μεταξύ της Νέας Γουινέας και των νήσων του Σολομώντος.

Θάλασσα της **Τασμανίας,** η, • (γεωγρ.) θαλάσσια περιοχή που βρίσκεται ανάμεσα στην Αυστραλία και τη Νέα Ζηλανδία.

Θάλασσα των **Φιλιππίνων,** η, • (γεωγρ.) θαλάσσια περιοχή που καταλαμβάνει μία εκτιμώμενη έκταση 5.000.000 τ.χλμ. με πλούσιο οικοσύστημα.

θαλασσένιος, -α, -ο, επίθ. • 1. δες θαλασσής, 2. δες θαλασσινός. 🕮 < θάλασσ(α) + -ένιος.

θαλάσσερμα, το, ουσ. • (ναυτ.) 1. θαλασσινό νερό [δηλ. το βάρος που προστίθεται, αλλιώς: σαβούρα] με το οποίο γεμίζουν τις δεξαμενές του πλοίου ή του υποβρυχίου με σκοπό: α) την επίτευξη της σταθερότητας του πλοίου, ή β) τη δυνατότητα κατάδυσης του υποβρυχίου, 2. ο χώρος υποδοχής της παραπάνω ποσότητας νερού [δεξαμενή]. 🕮 < θάλασσ(α) + έρμα.

θαλασσής, -ιά, -ί, επίθ. • αυτός που έχει το ανοιχτό μπλε χρώμα της γαλήνιας θάλασσας, συνών. γαλάζιος, γαλανός, γλαυκός, μπλε, κυανός, ουρανής, σιέλ. 🕮 < θάλασσ(α) + -ής.

θαλασσίλα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. η μυρωδιά του θαλασσινού νερού, 2. η ιδιαίτερη αλμυρή γεύση του θαλασσινού νερού. 🕮 < θάλασσ(α) + -ίλα.

θαλασσινός, -ή, -ό, επίθ. • 1. δες θαλάσσιος, 2. [το ουδ. ως ουσ. στον πληθ.] *τα θαλασσινά,* διάφορα οστρακοειδή της θάλασσας, 3. [το αρσ. ως ουσ.] *ο θαλασσινός,* ο ναυτικός, ο εργαζόμενος στα καράβια. 🕮 < θάλασσ(α) + -ινός. ◈ θαλασσινά [επίρρ.].

θαλάσσιος, -ια, -ιο, επίθ. • αυτός που ανήκει ή που αναφέρεται στη θάλασσα ή που προέρχεται απ' αυτήν, αντών. στεριανός, (ειδικότ.) [φρ.] *«θαλάσσιο φυτό / ζώο / σκι / κύμα / εμπόριο», «θαλάσσια λουτρά / ρεύματα / τραγωδία [ενν. ναυάγιο] / αλιεία / οδός / αύρα / βιομηχανία εξόρυξης πετρελαίου και φυσικού αερίου / βλάστηση / γεωλογία / πτηνά», «θαλάσσιες μεταφορές / συγκοινωνίες / γραμμές [ενν. η ναυσιπλοΐα] / επιχώσεις / ιζηματογενείς εναποθέσεις», «θαλάσσιος αετός / ελέφαντας / ίππος / λέοντας / φίδι / πάγος / υδρομετεωρολογικός σταθμός / πλούτος», «θαλάσσιοι χάρτες».* 🕮 < αρχ. θαλάσσιος.

θαλασσόβιος, -ια, -ιο, επίθ. • 1. αυτός που ζει στη θάλασσα, 2. αυτός που εξασφαλίζει τα αναγκαία για την επιβίωση του από τη θάλασσα, 3. αυτός που αγαπά υπερβολικά τη θάλασσα. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + βίος.

θαλασσοβλάβεια, η, ουσ. • (ναυτ.) ζημία στο φορτίο ή στο ίδιο το πλοίο εξαιτίας εισροής νερών ή μηχανικής βλάβης κατά τη διάρκεια της πλεύσης του [δες θαλασσοζημία]. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + βλάβ(η) -εια.

θαλασσόβραχος, ο, ουσ. • ο βράχος που βρέχεται από τη θάλασσα. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + βράχος.

θαλασσοβρεγμένος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που έχει βραχεί από τη θάλασσα, συνών. θαλασσόβρεχτος. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + βρεγμένος < βρέχομαι.

θαλασσόβρεχτος, -η, -ο, επίθ. • ο θαλασσοβρεγμένος [δες λ.].

θαλασσοβρέχομαι, ρ. [αμετβ.] • βρέχομαι από θαλασσινό νερό. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + βρέχομαι.

θαλασσογενής, -ής, -ές, επίθ. [γεν. -ούς] • αυτός που γεννήθηκε ή δημιουργήθηκε από τη θάλασσα, αυτός που έχει σχηματιστεί από τη δράση του θαλασσινού νερού, (φρ.) *«θαλασσογενείς ακτές».* 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + -γενής < γένος.

θαλασσογέννημα, το, ουσ. • το γέννημα της θάλασσας, το δημιούργημα της θάλασσας, το προερχόμενο από τη θάλασσα. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + γέννημα < γεννώ.

θαλασσογραφία,[1] η, ουσ. • 1. (ζωγρ.) πίνακας που εικονίζει θαλασσινό τοπίο ή που έχει θέμα με βασικό στοιχείο του τη θάλασσα, 2. τομέας της ζωγραφικής που θεματολογικά κυριαρχεί το υδάτινο στοιχείο. 🕮 < θαλασσο- + -γραφία.

θαλασσογραφία,[2] η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (επιστ.) επιστήμη που ασχολείται με την περιγραφή και μελέτη των θαλασσών, καθώς επίσης, και με τη χαρτογράφησή τους, συνών. υδρογραφία, ωκεανογραφία. 🕮 < αγγλ. thalassography < thalasso- [= θαλασσο-] + -graphy [= -γραφία].

θαλασσογραφικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που έχει σχέση με τη θαλασσογραφία, ωκεανογραφικός, (φρ.) *«θαλασσογραφική υπηρεσία», «θαλασσογραφικός πίνακας / χάρτης / εξερευνητικός πλους», «Θαλλασογραφικό Ινστιτούτο».* 🕮 < θαλασσογράφ(ος) + -ικός.

θαλασσογράφος, ο/η, ουσ. • 1. (ζωγρ.) ζωγράφος που έχει επιλέξει ως θεματολογία των έργων του τη θάλασσα, 2. (επάγγ.) επιστήμονας που ασχολείται με τη μελέτη και έρευνα του υδάτινου κόσμου, υδρογράφος, ωκεανογράφος, 3. (τεχνολ.) όργανο για τη μέτρηση και τη συνεχή αυτόματη καταγραφή των διακυμάνσεων του επιπέδου της θάλασσας, αλλιώς: μετρητής στάθμης νερού. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- -γράφος.

θαλασσοδάνειο, το, ουσ. • 1. (οικον.) τύπος δανειοδότησης προς ναυτιλιακή εταιρεία ή προς εφοπλιστή ή προς τον καπετάνιο του σκάφους με υψηλό επιτόκιο και με εγγύηση το ίδιο το πλοίο, σκοπός η επισκευή του σκάφους ή η ολοκλήρωση του ταξιδίου του. Ο δανειστής δικαιούται την συμφωνημένη πληρωμή μόνο εάν το πλοίο φθάσει στον προορισμό του και σε καμία άλλη περίπτωση, η απαράδεκτη στάση των ιδιοκτητών να μην επιστρέφουν τα δανεικά με το να χρησιμοποιούν μόνο ένα μικρό ποσό με βάση τα συμφωνηθέντα και να οικειοποιούνται τα υπόλοιπα παροπλίζοντας τα πλοία ή βυθίζοντάς τα, οδήγησε στην απαξίωση αυτού του οικονομικού μέσου συναλλαγής, 2. το έγγραφο της παραπάνω ναυτιλιακής συμφωνίας, 3. (μτφ.) δανεικά που δεν πρόκειται να επιστραφούν, δηλ. *«δανεικά κι αγύριστα».* 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + δάνειο.

Σχέση με τη διαπλοκή

Η διαπλοκή αφορά τη στενή σχέση μεταξύ πολιτικών, επιχειρηματικών κύκλων και τραπεζικών στελεχών. Τα θαλασσοδάνεια αποτέλεσαν εργαλείο για:

1. Χρηματοδότηση μέσων μαζικής ενημέρωσης.
2. Εξυπηρέτηση επιχειρηματικών συμφερόντων.
3. Πολιτική υποστήριξη.

➢ *https://thebusinesspost.gr/6112-thalassodaneia-ti-einai/*

θαλασσοδαρμένος, -η, -ο, [μτχ. παθ. παρακ.] • αυτός που έχει περάσει πολλά βάσανα ή περιπέτειες στη ζωή του, θαλασσόδαρτος, θαλασσοκοπάνιστος. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + δαρμένος.

θαλασσόδαρτος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που έχει ζήσει στη θάλασσα και έχει ταλαιπωρηθεί από το σκληρό τρόπο ζωής σ' αυτή, που έχει γνωρίσει βάσανα, κακουχίες, στερήσεις αλλά και περιπέτειες στη ναυτική ζωή του, ο θαλασσοδαρμένος. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + [επιθ.] δαρτός, -ή, -όν, < δέρω [= 1. αφαιρώ το δέρμα, γδέρνω, σε Όμηρο, 2. ξυλοκοπώ, δέρνω, μαστιγώνω, συνθλίβω].

θαλασσοδέρνω και **θαλασσοδέρνομαι,** ρ. [αμετβ.] • (λαϊκότροπο) 1. χτυπώ κάποιον ή κάτι με κύματα, σε τέτοιον βαθμό, που να διαφαίνεται ο κίνδυνος του πνιγμού του ή της βύθισής του, 2. αντιμετωπίζω την τρικυμία και κινδυνεύω να πνιγώ, παλεύω με τα κύματα, συνών. θαλασσοπνίγομαι, 3. (μτφ.) δεν μπορώ να βρω λύση στο πρόβλημα που με βασανίζει, βρίσκομαι σε αδιέξοδο. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + δέρνω.

θαλασσοδρομώ, ρ. [αμετβ.] • ταξιδεύω διά μέσου θαλάσσης, θαλασσοπορώ. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + [αρχ.] δρομάω/ δρομῶ [= τρέχω].

θαλασσοζημία, η, ουσ. • (οικον.) κάθε απρόοπτο έξοδο που έγινε για βλάβη του πλοίου ή για φθορά σε κάποια εμπορεύματά του ή και για τα δύο μαζί, από τη στιγμή της φόρτωσης και αναχώρησής τους, έως την επιστροφή και εκφόρτωσή τους, με κύριο αίτιο της φθοράς το στοιχείο της θαλασσοταραχής, συνών. ναυσιβλάβεια, αβαρία. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + ζημία.

θαλασσόζωστος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που είναι περικυκλωμένος από τη θάλασσα. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + ζωστός < ζώννυμι [= περιζώνω].

☑ Ιλιάδα, ραψωδία δ', στ'. 605-608

Στο Θιάκι εμείς δεν έχουμε δρόμους πλατιούς, λιβάδια· / γιδότοπος, πιο νόστιμος απ' αλογήσες χώρες. / Μήτ' άλογα δε βρίσκουνται, μήτε λιβάδια απάνω / στα **θαλασσόζωστα** νησιά, κι απ' όλα δα στο Θιάκι*.

➢μτφρ. **Αργύρης Εφταλιώτης,** [Θιάκι =η Ιθάκη]

θαλασσοθεραπεία, η, ουσ. • 1. θεραπευτική μέθοδος που αξιοποιεί τις γνώσεις μας για τα οφέλη των μεταλλικών στοιχείων της θάλασσας και συστηματοποιεί τη θεραπευτική τους επίδραση στο άτομο για καταστάσεις τόσο παθολογικές όσο και αισθητικές, 2. κλάδος της κλιματοθεραπείας που μελετά το σύνολο των κλιματοθεραπευτικών [αερόλουτρα, ηλιοθεραπεία] και των υδροθεραπευτικών μεθόδων [θαλάσσια λουτρά] στις παραθαλάσσιες λουτροπόλεις. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + θεραπεία.

θαλασσοθραύστης, ο, ουσ. • μεγάλος εξωτερικός κυματοθραύστης λιμανιού ο οποίος δεν συνδέεται με τις προκυμαίες ή με την υπόλοιπη ακτή και αποτελεί σημείο ανάσχεσης των επικίνδυνων, για την ασφάλεια των σκαφών, κυμάτων. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + θραύστης < θραύω [= σπάζω].

θαλασσοκόρακας, ο, ουσ. • (ζωολ.) υδρόβιο πτηνό της οικογενείας των Φαλακροκορακιδών, η επιστ. του ονομ.: Phalacrocorax aristotelis < ανθρωπωνύμιο, προς τιμήν του φιλόσοφου Αριστοτέλη. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + κόρακας < κόραξ.

θαλασσοκούντουρον, το, ουσ. • (ναυπ.) τύπος σκάφους με πρύμνη κάθετη που φαντάζει ως κομμένη: α) είδος αγγελιαφόρου πλοίου, β) είδος σκάφους παράκτιας αλιείας στη Δαλματία. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + κούντουρον < κόντουρος [= αυτός που έχει κομμένη ή κοντή ουρά, κολοβός].

θαλασσοκρατία, η, και **θαλασσοκρατορία,** η, ουσ. • η στρατιωτική κυριαρχία κάποιας χώρας στη θάλασσα ή η ηγεμονική στάση που ασκεί μία ναυτιλιακή εταιρεία στον εφοπλιστικό και εμπορικό κόσμο. 🕮 < μτγν. θαλασσοκρατία.

θαλασσοκράτορας, ο, ουσ. • (στρατ.) ο κυρίαρχος στρατιωτικά θαλάσσιων περιοχών. 🕮 < θαλασσο- + κράτορας < κράτωρ < [αρχ.] κρατῶ [= εξουσιάζω, κυριαρχώ, ηγεμονεύω, ελέγχω, διοικώ].

θαλασσοκρατορία, η, ουσ. δες θαλασσοκρατία.

θαλασσόλουστος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που βρέχεται γύρω-γύρω από θάλασσα. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + λουστός < λούω.

θαλασσόλυκος, ο, ουσ. • 1. (ναυτ.) έμπειρος ναυτικός που έχει ζήσει πολλά χρόνια στα καράβια κι έχει αντιμετωπίσει επικίνδυνες καταστάσεις, 2. *«Ο Θαλασσόλυκος»,* α) (λογοτ.) αυτοβιογραφικό μυθιστόρημα του Jack London, β) (κινημ.) τίτλος ελληνικής ταινίας με πρωταγωνιστές τον Κώστα Χατζηχρήστο και τον Θανάση Μυλωνά. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + λύκος.

θαλασσομάνα, η, ουσ. • (ζωολ.) η μέδουσα, η τσούχτρα. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + -μάνα.

θαλασσομαχητό, το, ουσ. • ο αγώνας με τη θάλασσα, η πάλη με τα κύματα. 🕮 < θαλασσομαχώ.

θαλασσομάχος, ο, ουσ. [δες λογοτ. θαλασσοπόρος] • 1. πολεμιστής, αγωνιστής της θάλασσας, 2. (μτφ.) ο τολμηρός ναυτικός, συνών. θαλασσοπόρος [δες λ.], ποντοπόρος, πελαγοδρόμος, 3. αλυσίδα ή συρματόσχοινο ή και συνδυασμός τους, που ενισχύει την στερέωση του μπαστουνιού [= τύπος καταρτιού]. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + -μάχος < μάχομαι. ◈ δες θαλασσοπόρος στο ☑.

θαλασσομαχώ, ρ. [αμετβ.] • 1. παλεύω με τη θάλασσα, με τα κύματά της, ναυμαχώ, θαλασσοπνίγομαι, 2. θαλασσοδέρνω [δες λ.]. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + μάχ(ομαι) -ώ.

θαλασσόνερο, το, ουσ. • το νερό της θάλασσας, συνών. άλμη, άρμη. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + -νερό.

θαλασσόπληκτος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που χτυπιέται από τη θάλασσα. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + -πληκτός < πλήττομαι [= χτυπιέμαι].

θαλασσοπλοΐα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • το να διασχίζει κανείς τη θάλασσα με πλοίο, να ταξιδεύει με πλοίο, συνών. ποντοπλοΐα, θαλασσοπορία. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + -πλοΐα < πλέω, μτφρδ. από τη γαλλ. navigation maritime.

θαλασσοπνίγομαι, ρ. [αμετβ.] • 1. πνίγομαι στη θάλασσα, συνών. σκυλοπνίγομαι, 2. θαλασσοδέρνω [δες λ.]. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + πνίγομαι.

Ο ΠΑΝΤΑΡΩΤΑΣ

Ο μπάρμπ'-Αλέξης ο Καλοσκαιρής δεν είχεν ανάγκην του πορθμείου του Χάρωνος διά να πηδήση εις τον άλλον κόσμον είχε το ιδικόν του.

Καλά που ευρέθη κι' αυτό το υπόσαθρον πλοιάριον, αυτόχρημα σκυλοπνίχτης, φελούκα παμπάλαιος, διά να **θαλασσοπνίγεται** και ορίζεται τα προς το ζην ο μπάρμπ'-Αλέξης. Ήτο πτωχός, πάμπτωχος. Τόσα χρόνια που εγύριζε στην ξενητειά, κ' εταξείδευε με ξένα καράβια, κατάλαβες, καμμίαν προκοπήν δεν είχεν ιδεί. Παραπάνω από λοστρόμος δεν κατώρθωσε να φθάση…

➢ Απόσπασμα από *«Τα Χριστουγεννιάτικα Διηγήματα»* του **Αλ. Παπαδιαμάντη**.

θαλασσοπνίχτης, ο, ουσ. • (ναυτ.) [λαϊκή έκφραση] για πλοίο που είναι κατασκευαστικά σε άθλια κατάσταση, που είναι επικίνδυνο για πλεύση, που κινδυνεύει να βυθιστεί και να παρασύρει στο θάνατο το πλήρωμα και τους επιβάτες του. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + πνίχτης.

θαλασσοπορία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • α) πορεία διά θαλάσσης, β) μεγάλο ταξίδι στη θάλασσα για εξερευνητικούς ή εμπορικούς λόγους, συνών. θαλασσοπλοΐα. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + -πορία < πόρος.

θαλασσοπόρος, ο, ουσ. [μτγν.] • α) αυτός που κάνει ταξίδια με πλοίο, αυτός που κάνει θαλασσοπορίες, συνών. ποντοπόρος, πελαγοδρόμος, θαλασσομάχος, β) ο εξερευνητής νέων θαλάσσιων περιοχών και οδηγητής άλλων σε νέες παράλιες περιοχές, (ειδικότ.) οι ναυτικοί της εποχής των γεωγραφικών εξερευνήσεων και ανακαλύψεων. 🕮 < μτγν. < θάλασσ(α) -ο- + πόρος.

Ο θαλασσοπόρος

Έχω ένα καράβι, τόσο, με πανιά,
θάλασσες αφήνει, θάλασσες περνά.

Άφωνος στον κίνδυνο και **θαλασσομάχος,**
ταξιδεύω σχίζοντας πέλαγα μονάχος.

Στου περιβολιού μας τη δεξαμενή

τα νερά τους σμίγουν πέντε ωκεανοί!

Γύρω περιμένουν στις ακτές οι κάβοι
δίπλα τους ν" αράξει τ" άσπρο το καράβι.

Στην Ινδία, στο Βόλγα, στο Μισισιπή
τρέχει το καράβι μου, πάει σαν αστραπή.

Το φεγγάρι μέσα απ" το πυκνό πλατάνι
στα ταξίδια του όλα συντροφιά μου κάνει.

Προς τα πολυτρίχια, λίγο παρακεί,
το τιμόνι αν στρίψω, να κι η Αφρική.

Πίσω απ" του κισσού μας τη χλωρή κουρτίνα,
έγια μόλα, βάζω πλώρη για την Κίνα.

Το Σουέζ, την Πόλη και τον Παναμά,
ως να με φωνάξει για φαΐ η μαμά.

Καθισμένος πλάι σε μια γλάστρα δυόσμο
δέκα χρονών πλοίαρχος, γνώρισα τον κόσμο!

➢ Ανθολόγιο Δημοτικού, μέρος δεύτερο, Ο.Ε.Δ.Β. 1975, Στίχοι: **Ρίτα Μπούμη Παππά**

θαλασσοπορώ, ρ. [αμετβ.] • ταξιδεύω διασχίζοντας τη θάλασσα, θαλασσοδρομώ. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + πορώ. ⊙ θαλασσοπορία, θαλασσοπόρος.

θαλασσοπούλι, το, ουσ. • 1. πουλί που ζει σε παράκτιες περιοχές ή σε ακατοίκητα από ανθρώπους νησιά και ειδικότερα το πουλί *αιγιαλίτης*, 2. (ναυτ.) ο έμπειρος ναυτικός, ο θαλασσόλυκος, 3. (μτφ.) μικρό και γρήγορο σκάφος. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + πουλί.

θαλασσοταραχή, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. η ύπαρξη μεγάλων κυμάτων στην επιφάνεια της θάλασσας, συνών. τρικυμία, φουρτούνα, κλύδων, αντών. γαλήνη, νηνεμία, 2. (μτφ.) ταλαιπωρία, περιπέτεια. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + ταραχή.

θαλασσοτόμος, ο, ουσ. • (ναυπ.) το πρόσθιο τμήμα του πλοίου που βρίσκεται στην περιοχή της ίσαλης γραμμής και σχίζει το νερό, (ν)ταλιαμάς. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + -τόμος < τέμνω [= κόβω].

θαλασσοφοβία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (ψυχολ.) ο παθολογικός φόβος που αισθάνεται κάποιος όταν αντικρίζει τη θάλασσα ή όταν πρόκειται να κολυμπήσει σ' αυτή ή να ταξιδέψει με κάποιο πλωτό μέσο. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + φοβία.

θαλασσόφυτα, τα, ουσ. • (φυτολ.) φυτά που ευδοκιμούν στη θάλασσα. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + φυτά < φύω, -ομαι.

θαλασσοχαρής, -ής, -ές, [γεν. -ούς] και **θαλασσόχαρος,** -η, -ο, επίθ. • αυτός που αγαπά υπερβολικά τη θάλασσα, που του αρέσει να κολυμπά ή να ταξιδεύει σ' αυτήν. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + -χαρής < χαίρω [= είμαι χαρούμενος.]

θαλασσοχελώνα, η, ουσ. • (ζωολ.) η θαλάσσια χελώνα. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + χελώνα.

θαλασσόχορτο, το, ουσ. • (φυτολ.) φυτό που φυτρώνει κοντά στην θάλασσα, η αλμυρίδα. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + χόρτο.

θαλασσόχρωμος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που έχει το χρώμα της θάλασσας, ο θαλασσής. 🕮 < θάλασσ(α) -ο- + -χρωμος < χρώμα.

θαλασσώνω, ρ. [μετβ.] • [μόνο στη φρ. *«τα θαλασσώνω»*] δηλ. τα κάνω θάλασσα: α) χάνω το λογικό ειρμό της σκέψης μου με αποτέλεσμα να κάνω σφάλματα, β) αποτυχαίνω τελείως. 🕮 < θάλασσ(α) + -ώνω.

Θάσος, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί στο βόρειο Αιγαίο με έκταση 378,84 τ.χλμ., σε απόσταση 18 ναυτικών μιλίων από την Καβάλα και με πληθυσμό περίπου 13.104 κατοίκων [απογρ. 2021]. 🕮 < (μυθολ.) από το όνομα Θάσος, οικιστή του νησιού που ήταν επικεφαλής Φοινίκων αποίκων. ⊙ Θασίτης, Θάσιος.

θειικό κοβάλτιο, το, • (χημ.) με χημικό τύπο $CoSO_4$, παλαιότερη ονομασία του *«κόκκινο βιτριόλι»,* στοιχείο με υψηλό δείκτη τοξικότητας.

θειικό νάτριο, το, • (χημ.) ανόργανη χημική ένωση με μοριακό τύπο Na_2SO_4, άοσμο, λευκό, κρυσταλλικό, διαλυτό στο νερό, σημαντική ουσία για την παρασκευή απορρυπαντικών και χαρτοπολτού.

θειικό οξύ, το, • (χημ.) χημική ένωση με μοριακό τύπο H_2SO_4, γνωστό κατά τον Μεσαίωνα ως *«έλαιο βιτριολιού»* ή *«πνεύμα βιτριολιού»* ή απλούστερα ως *«βιτριόλι [< λατιν vitreus, δηλ. γυαλί]»,* ισχυρό οξύ και πολύ καυστικό υγρό που προκαλεί εγκαύματα αν πέσει στο δέρμα, βρίσκει εφαρμογή στον βιομηχανικό τομέα παρασκευής λιπασμάτων, διύλισης πετρελαίου, κατεργασίας αποβλήτων, παραγωγής μπαταριών και αλλού. 🕮 < μτφρδ. από την αγγλ. sulfuric acid ή ανεπίσημα sulphuric acid ή από τη γαλλ. sulfurique.

θειικός, -ή, -ό, επίθ. • (χημ.) αυτός που περιέχει θειάφι, (φρ.) *θειικό οξύ* [= το βιτριόλι], *θειικός χαλκός* [= φάρμακο κατά της δυσκοιλιότητας], *θειικός ψευδάργυρος* [= η γαλαζόπετρα], *θειικός σίδηρος* [= καραμπογιά], *θειικό κοβάλτιο* [= $CoSO_4$ ή «κόκκινο βιτριόλι»], *θειική μαγνησία* και *μαγνέζια, θειικός αιθέρας* [= αναισθητικό φάρμακο], *θειική κυτταρίνη, θειικά άλατα, όξινο θειικό κάλιο, όξινο θειικό αμμώνιο.* 🕮 <

θειικός σίδηρος (Ι), ο, • (χημ.) με χημικό τύπο $FeSO_4$ παλαιότερη ονομασία των λ. *«καραμπογιά ή πράσινο βιτριόλι»,* κατάλληλο για λίπανση του εδάφους.

θειικός σίδηρος (ΙΙ), ο, • (χημ.) με χημικό τύπο $Fe_2(SO_4)_3$, παλαιότερη ονομασία των αλχημιστών ως *«βιτριόλι του Άρη».*

θειικός χαλκός, ο, • (χημ.) ανόργανη χημική ένωση - άλας - του δισθενούς χαλκού, γνωστός από το παρελθόν ως *«μπλε βιτριόλι»* ή *«ρωμαϊκό βιτριόλι»,* αλλά και *«γαλαζόπετρα»,* με χημικό τύπο $CuSO_4$.

θειικός ψευδάργυρος, ο, • (χημ.) ανόργανη χημική ένωση, και συγκεκριμένα άλας του ψευδαργύρου, ο χημικός του τύπος είναι $ZnSO_4$ παλαιότερη ονομασία του *«λευκό βιτριόλι».*

θείο(ν), το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.) το θειάφι, αμέταλλο χημικό στοιχείο με σύμβολο S και ατομικό αριθμό 16, κίτρινου χρώματος και εύφλεκτο, βρίσκεται στην φύση ως καθαρό στοιχείο (φυσικό θείο), αλλά και σε θειούχα και θειικά ορυκτά. Κάποτε εξορύσσονταν από αλατωρυχεία, στις μέρες μας, παράγεται ως παραπροϊόν αποθείωσης φυσικού αερίου και πετρελαίου. Πολύτιμο στην παραγωγή θειικών και φωσφορικών λιπασμάτων. 🕮 < αρχ. θεῖον < θέειον, θήϊον, στα λατιν. sulphur, και αγγλ. sulfur < σανσκριτικής προέλευσης. ⭕ υδρόθειο, θειοάλατα, θειοβάκιλλοι, θειοβακτήρια, θειονύλιο, θειοξέα, (φρ.) θειοθειικά άλατα, θειοθειικό νάτριο, θειοθειικό οξύ, θειοκυανικό όξύ.

θειούχος, -α, -ο, επίθ. • (χημ.) όρος που χρησιμοποιείται για να χαρακτηρίσει τις ενώσεις του θείου με κάποιο άλλο χημικό στοιχείο, καθώς και τις οργανικές ενώσεις που περιέχουν θείο, (φρ.) *«θειούχος μόλυβδος»,* αλλιώς γαληνίτης και γαλένα, *«θειούχος υδράργυρος»,* αλλιώς και κινναβαρίτης, *«θειούχες ιαματικές πηγές», «θειούχος χαλκός / ψευδάργυρος / κασσίτερος», «θειούχο αμμώνιο»,* γνωστό και ως *«βόμβα της βροχής», «θειούχο νάτριο».* 🕮 < θεί(ον) + -ούχος < έχω, μτφρδ. από τη γαλλ. sulfure < λατιν. sulfureus. Η λ. μαρτυρείται από το 1802.

θειούχος άργυρος, ο, • (χημ.) σουλφίδιο του αργύρου, ιοντική ένωση, άοσμη και χρωματικά γκριζόμαυρη, κρυσταλλική, με χημικό τύπο Ag_2S [άργυρος και θείο].

θειώδης, -α, -ο, επίθ. • αυτός που μοιάζει με το θειάφι, που είναι χρωματικά κίτρινος ή κιτρινοπράσινος, (κυρ. στη χημ.) ονομασία ορισμένων ενώσεων του θείου, (φρ.) «θειώδη *οξέα / άλατα».* 🕮 < μτγν. θειώδης [= αυτός που περιέχει θειάφι].

θεμέλιο και **θέμελο,** το, ουσ. • 1. το κατώτερο τμήμα οικοδομήματος, το πέλμα, που βρίσκεται κάτω από την επιφάνεια του εδάφους και σ' αυτό στηρίζεται το σύνολο της κατασκευής, (φρ.) *«θεμέλια σπιτιού / πολυκατοικίας / οικοδομής»,* 2. (μτφ.) η βάση κάποιας κατασκευής, το σημείο στήριξης. 🕮 < αρχ. θεμέλιον, ουσιαστικοποιημένο ουδ. του επιθέτου θεμέλιος [= αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στα θεμέλια].

↳ Τίτλοι βιβλίων

*«Το ασάλευτο **θεμέλιο»,*** του **Φώτη Κόντογλου,** εκδ. Ακρίτας.

*«Σύγχρονες δημοκρατίες σε σαθρά **θεμέλια»,*** του **Κωνσταντίνου Ι. Βαμβακά,** εκδ. Αρμός.

*«Τα **θεμέλια** της μεταφυσικής των ηθών»,* του **Immanuel Kant,** εκδ. Δωδώνη.

*«Από τον Nietzsche στον Kerouac - Το **θεμέλιο**, η άβυσσος, η περιπλάνηση»,* του Δημήτρη **Ν. Λαμπρέλλη,** εκδ. Παπαζήση, 2013.

θεμελιώδης, -ης, -ες, επίθ. [γεν. θεμελιώδους] • 1. αυτός που ανήκει ή εφαρμόζει στα θεμέλια, κρηπίδωμα, 2. (μτφ.) ριζικός, βασικός, συνών. θεμελιακός, ουσιώδης, 3. (φρ.) *«θεμελιώδης τύπος / ανάλυση / νόμος / συχνότητα / συχνότητα ηχητικού κύματος / αστρομετρία», «θεμελιώδες μήκος / ζήτημα / πρόβλημα».* 🕮 < θεμέλι(ον) + -ώδης. ◈ θεμελιωδώς [επίρρ.].

θεοδόλιχος, ο, ουσ. • (τοπογρ.+ αστρον.) γεωδαιτικό - οπτικό όργανο, που χρησιμεύει στον προσδιορισμό διευθύνσεων και στη μέτρηση οριζόντιων και κάθετων γωνιών. 🕮 < γαλλ. théodolite, με παρετυμολόγηση του αρχ. δολιχός [= μακρύς, μακρινός].

Θεοφάνια, τα, ουσ. • 1. (θρησκ.) σταθερή χριστιανική εορτή [6 Ιανουαρίου] κατά την οποία τιμούμαι την βάπτιση του Ιησού στον Ιορδάνη ποταμό και την εμφάνιση της Αγίας Τριάδας, αλλιώς: Επιφάνια ή Φώτα, 2. (λαογρ.) την ημέρα αυτή πραγματοποιείται εντός του ναού ο *«Μεγάλος Αγιασμός»* και στη συνέχεια, η κατάδυση του Σταυρού, που σύμφωνα με τη λαϊκή πίστη το νερό αποκτά καθαρτικές και εξυγιαντικές ικανότητες, 3. (θρησκ.) δελφική γιορτή προς τιμήν του θεού Απόλλωνα. 🕮 < μτγν. Θεοφάνεια.

θερινός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στην εποχή του καλοκαιριού, καλοκαιρινός, καλοκαιριάτικος, 2. αυτός που είναι κατάλληλος για το καλοκαίρι, 3. (φρ.) *«θερινό ηλιοστάσιο», «θερινή ώρα / στολή», «θερινός κινηματογράφος»,* (λογοτ.) *«Όνειρο θερινής νυκτός»,* έργο του Ουίλιαμ Σαίξπηρ. 🕮 < αρχ. θερινός. ◈ θερινά [επίρρ.].

θερμαγωγός, -ός/-ή, -ό, επίθ. • αυτός που μεταδίδει τη θερμότητα, ο αγωγός της θερμότητας. 🕮 < αρχ. θέρμ(η) [= θερμότητα] + αγωγ(ός) -ός, μτφρδ. από τη γαλλ. conducteur de chaleur.

Θερμαϊκός Κόλπος, ο, • (γεωγρ.) ο μεγαλύτερος κόλπος του Αιγαίου πελάγους, το πλάτος του κυμαίνεται από 5 χλμ. στην περιοχή της Θεσσαλονίκης μέχρι 50 χλμ. στο νοτιότερο τμήμα του, στον Θερμαϊκό εκβάλλουν οι ποταμοί Αξιός, Αλιάκμονας, Λουδίας, Γαλλικός και Πηνειός. 🕮 < αρχ. Θέρμη [τοπωνύμιο], πόλη που βρισκόταν στην θέση της σημερινής Θεσσαλονίκης + -ικός.

θερμαίνω, ρ. [μετβ.] • 1. μεγαλώνω τη θερμοκρασία ενός σώματος, συνών. ζεσταίνω, αντών. ψύχω, 2. (μτφ.) δίνω σε κάτι μεγαλύτερη ένταση, συνών. τονώνω, εξάπτω, 3. (μτφ.) δίνω σε κάποιον κουράγιο, εμψυχώνω. 🕮 < αρχ. θερμαίνω.

θέρμανση, η, ουσ. • 1. η αύξηση της θερμοκρασίας σε κάποιον κλειστό χώρο, 2. το σύστημα εκείνο που προκαλεί την αύξηση της θερμοκρασίας στον χώρο, λ.χ. το καλοριφέρ, η σόμπα κ.λπ. (φρ.) *«φούρνος / συσκευή / παροχή / εγκατάσταση / πηγές / δίκτυο / πετρέλαιο θέρμανσης», «οικονομική / ενεργειακή / οικολογική / ήπια / ηλιακή / αυτόνομη / κεντρική / ενδοδαπέδια θέρμανση».* 🕮 < αρχ. θέρμαν(σις) -ση.

θερμαντήρας, ο, ουσ. • 1. (τεχνολ.) α) ειδικό σκεύος για τη θέρμανση υγρού ή αέριου σώματος, (φρ.) *«θερμαντήρας ελαιοζύμης / ηλεκτρικός / φορητός / νερού / φαγητού»,* β) ειδική συσκευή για το ζέσταμα του μπιμπερό, 2. (ναυτ.) ειδικό μηχάνημα, το οποίο είναι τοποθετημένο στο μεσαίο τμήμα, αυτοπροωθούμενης τορπίλης. 🕮 < μτγν. θερμαντήρ, αιτ. -ῆρα. ○ ταχυθερμαντήρας.

θερμαντικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. [αρχ.] αυτός που παράγει θερμότητα, 2. [το ουδ. ως ουσ.] *το θερμαντικό*, [ενν. ποτό] κάθε ποτό που πίνεται για θεραπευτικούς σκοπούς, 3. αυτός που παράγει θερμίδες, συνών. θερμιδογόνος, [< μτφρδ. γαλλ. calorifique]. 🕮 < αρχ. θερμαντικός.

θερμαστής, ο, ουσ. • (επάγγ.) ειδικός τεχνίτης που φροντίζει για τη διατήρηση της φωτιάς στον λέβητα της ατμομηχανής πλοίου, ή ατμάμαξας σιδηροδρομικών συρμών ή ενός εργοστασιακού μηχανισμού. 🕮 < θερμα(ν)- (< θερμαίνω) -στής. ⊙ θερμαντικότητα.

θερμάστρα, η, ουσ. • 1. ειδική συσκευή που λειτουργεί με στερεά ή υγρά καύσιμα ή με ηλεκτρισμό και χρησιμοποιείται για τη θέρμανση εσωτερικών, συνήθως, χώρων, συνών. σόμπα, (φρ.) *«θερμάστρα υγραερίου / χαλαζία / αλογόνου / πετρελαίου / ηλεκτρική / μπάνιου / κεραμική / τοίχου»,* 2. (ιδιωματικό) η λεκάνη εξάτμισης όπου με την ηλιακή ακτινοβολία συμπυκνώνεται το αλάτι. 🕮 < μτγν. θερμάστρα [= φούρνος].

Ο γάτος (1850)

Στη **θερμάστρα** εμπρός / ένας γάτος χοντρός
πάντα απλώνεται.

Με τα μάτια κλειστά / Αγαπά τα ζεστά
να τεντώνεται.
Τεμπελιά κανταριά / ρωθωνίζει βαριά
τον ακούετε;
και με πόδια στιλπνά / ξερολούεται.
➢ **Ηλίας Τανταλίδης,** [1818 – 1876] [Κωνσταντινουπολίτης ποιητής, φιλόλογος και καθηγητής του 19ου αιώνα].

θέρμες, οι, ουσ. • (αρχιτ.) α) δημόσια λουτρά, στην αρχαία Ρώμη, που συνήθως ανήκαν σε ένα ευρύτερο κτιριακό συγκρότημα και λειτουργούσαν ως χώροι αναψυχής, άθλησης, ανάπαυσης κ.λπ. β) ιδιωτικά λουτρά σε ρωμαϊκές επαύλεις, λουτρώνας, γ) πηγές με ιαματικές ιδιότητες. 🕮 (αντιδάνειο) < λατιν. thermae < μτγν. θέρμαι [= θερμές πηγές].

θερμιδομετρία, η, ουσ. • (φυσ.) α) ο επιστημονικός κλάδος που ασχολείται με τη μέτρηση της θερμότητας η οποία εκλύεται ή απορροφάται κατά τις χημικές αντιδράσεις, β) το σύνολο των μεθόδων προσδιορισμού των επιδράσεων της θερμότητας από τις οποίες συνοδεύονται οι διάφορες φυσικές, χημικές και βιολογικές διαδικασίες, γ) ο προσδιορισμός της θερμότητας με θερμιδόμετρο. 🕮 < θερμίδ(α) -ο- + μετρία < μέτρο(ν), μτφρδ. από τη γαλλ. calorimétrie ⊙ θερμιδομετρικός.

θερμικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που έχει σχέση με τη θερμότητα ως μορφή ενέργειας, (φρ.) *«θερμική αγωγιμότητα / αντοχή / μονάδα»,* 2. αυτός που προέρχεται από τη θερμότητα, (φρ.) «*θερμική ακτινοβολία / διαστολή / ενέργεια / απόδοση / διαταραχή / διάχυση»,* 3. αυτός που γίνεται ή λειτουργεί με τη θερμότητα, *«θερμική κατεργασία».* 🕮 < γαλλ. thermique < αρχ. θερμ(ός) + [καταλ.] -ique [= -ικός].

θερμικός άνεμος, ο, • (μετεωρ.) άνεμος που δημιουργείται τις πρώτες πρωινές ή τις μεσημβρινές ώρες λόγω της διαφοράς θερμοκρασίας μεταξύ στεριάς και θάλασσας.

θερμικός ισημερινός, ο, • (γεωγρ.) νοητή γραμμή που εμφανίζει τις περιοχές με την υψηλότερη μέση πολυετή θερμοκρασία αέρα στη γήινη επιφάνεια.

θερμίτης, ο, ουσ. • (χημ.) πυροτεχνική σύνθεση [μείγμα αργιλίου] από μεταλλική σκόνη, καύσιμο και οξείδιο του σιδήρου που χρησιμοποιείται για συγκολλήσεις μηχανημάτων, (φρ.) *«θερμίτης σιδήρου / χαλκού».* 🕮 < αγγλ. thermit ή γαλλ. thermite < αρχ. θερμός.

θερμο- • πρώτο συνθετικό πολλών επιστημονικών όρων που δηλώνει ότι το δεύτερο συνθετικό σχετίζεται με τη θερμότητα π.χ.: θερμικός, -ή, -ό, θερμιοντικός, -ή, -ό, θερμιονικός, -ή, -ό, θερμογόνος, -ο, θερμοδυναμική, θερμοηλεκτρισμός, θερμοθεραπεία, θερμομαγνητισμός, θερμομετρία,, θερμομετρικός, θερμομηχανικός, θερμοπεριοδισμός, θερμοπομπός, θερμοσίφωνας, θερμοσκόπιο, θερμοσκοπικός, -ή, -ό, θερμοστάτης, θερμοτροπισμός, θερμόφιλος, θερμοφοβία, θερμοχημεία. 🕮 < επίθ. θερμός.

θερμοανεμόμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή μέτρησης της ταχύτητας ροής κάποιου υγρού ή αερίου σώματος. 🕮 < θερμο- + άνεμο(ς) + μέτρο(ν).

θερμοβαθογράφος, ο, ουσ. • (τεχνολ.) ειδική συσκευή, που κατά τη διάρκεια της πορείας του πλοίου, καταγράφει τη θερμοκρασία του νερού στα διάφορα στάδια και βάθη, χρήσιμη στα υδρογραφικά και ωκεανογραφικά σκάφη. 🕮 < θερμο- + βάθο(ς) + γράφος < γράφω.

θερμοβαρόμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή μέτρησης της ατμοσφαιρικής πίεσης που λειτουργικά βασίζεται στο σημείο βρασμού κάποιου υγρού. 🕮 < θερμο- + βάρο(ς) + μέτρο(ν).

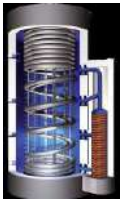
θερμοβυθόμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή μέτρησης του βάθους στο οποίο βυθίζονται τα ωκεανογραφικά όργανα. 🕮 < θερμο- + βυθό(ς) + μέτρο(ν).

θερμογράφημα, το, ουσ. • αλλιώς: καμπύλη θερμικής διάσπασης, διάγραμμα μάζας ως συνάρτηση του χρόνου. 🕮 < θερμο- + γράφημα.

θερμογράφος, ο, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή για τη συνεχή καταγραφή της θερμοκρασίας του αέρα, του νερού κ.λπ. 🕮 < αγγλ. thermograph ή γαλλ. thermographe < θερμός + -γράφος < γράφω. Η λ. μαρτυρείται από το 1897.

θερμοδοχείο, το, και **θερμοδόχη,** η, ουσ. • 1. αλλιώς: boiler ή ηλιακός συσσωρευτής, δο-

χείο συλλογής ζεστού νερού σ' ένα σύστημα

ηλιακής θέρμανσης, 2. βοηθητικό εξάρτημα ατμομηχανής στο οποίο χύνεται το νερό που προήλθε από συμπυκνωμένους ατμούς του ψυγείου, 3. (φρ.) *«θερμοδοχείο λεβητοστασίου / κεντρικής θέρμανσης / νερού / κάθετο / οριζόντιο / χαλύβδινο».* 🕮 < θερμο- + δοχείο < δέχομαι.

θερμοδυναμική, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (φυσ.) κλάδος της φυσικής που εξετάζει τη μετατροπή της θερμότητας σε μηχανική ενέργεια ή αντίστροφα, (φρ.) *«νόμοι της θερμοδυναμικής».* 🕮 < ξ.ό. από τη γαλλ. thermodynamique < thermo- [= θερμο-] + dynamique [= δυναμική].

θερμοδυναμικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που έχει σχέση με τη θερμοδυναμική [δες λ.], ή που αναφέρεται σ' αυτήν, (φρ.) *«θερμοδυναμικά φαινόμενα», «θερμοδυναμικό σύστημα / αξίωμα».* 🕮 < διεθ. όρος: αγγλ. thermo- [= θερμο-] + dynamics [= δυναμικός] ή γαλλ. thermodynamique.

θερμοηλεκτρικός, -ή, -ό, επίθ. • (φυσ.) 1. αυτός που έχει σχέση με τον θερμοηλεκτρισμό, (φρ.) *«θερμοηλεκτρικό φαινόμενο», «θερμοηλεκτρικές δυνάμεις»,* 2. αυτός που στηρίζεται στις αρχές του θερμοηλεκτρισμού, (φρ.) *«θερμοηλεκτρικός σταθμός»,* εργοστάσιο παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος με τη μέθοδο της μετατροπής της θερμικής ενέργειας σε ηλεκτρική. 🕮 < διεθν. όρ. από τη γαλλ. thermo-électrique < thermo- [= θερμο-] + électrique [= ηλεκτρικός].

θερμοηλεκτρισμός, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (φυσ.) κλάδος της ηλεκτρολογίας που μελετά την ανάπτυξη ηλεκτρεγερτικών δυνάμεων λόγω διαφοράς θερμοκρασίας, 2. η ηλεκτρική ενέργεια που παράγεται από τη θερμική. 🕮 ξ.ό. από τη γαλλ. thermoélecricité < thermo- [= -θερμο-] + électricité [= ηλεκτρισμός].

θερμοκινητήρας, ο, ουσ. • (μηχανολ.) κινητήρας που μετατρέπει τη θερμική ενέργεια σε μηχανικό έργο. 🕮 < μτφρδ. από την αγγλ. αγγλ. greenhouse effec, ή από τη γαλλ. moteur thermique.

θερμοκλινές, το, ουσ. • (ωκεανογρ.) α) υδάτινη ζώνη, μεταξύ των επιφανειακών και βαθιών θαλάσσιων υδάτων, στην οποία παρατηρείται ένα εύρος βάθους όπου η θερμοκρασία πέφτει σταθερά (μερικές φορές απότομα), β) ζώνη βαθμιαίας μείωσης της θερμοκρασίας μεταξύ των θερμών υδάτων της επιφάνειας μιας λίμνης και των βαθύτερων ψυχρών της σημείων. 🕮 < θερμο- + κλίνη [= κρεβάτι].

θερμοκρασία, η, ουσ. • μέγεθος μετρήσιμο που φανερώνει τη θερμική κατάσταση ενός σώματος, βαθμός θερμότητας, (φρ.) *«θερμοκρασία βρασμού / δοκιμής σημείου καύσεως / εξάτμισης / κορεσμού / πιέσεως / τήξεως / πήξεως / υγρού / αερίου / υψηλή / χαμηλή / θετική / αρνητική / πάνω ή κάτω από το μηδέν».* 🕮 < θερμο- + [αρχ.] κρᾶσ(ις) -η. ⊙ θερμοκρασιακός.

θερμόλουτρο, το, ουσ. • ζεστό μπάνιο που γίνεται για θεραπευτικούς λόγους. 🕮 < θερμο- + λουτρό.

θερμομέτρηση, η, ουσ. • η μέτρηση της θερμοκρασίας, κυρίως του ανθρώπινου σώματος, η ενέργεια του θερμομετρώ, <u>συνών.</u> θερμομέτρημα, θερμομετρία. 🕮 < θερμο + μέτρηση < μετρώ.

θερμομετρία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] δες θερμομέτρηση.

θερμόμετρο, το, ουσ. • όργανο για τη μέτρηση θερμοκρασιών, (φρ.) *«θερμόμετρο Κελσίου - Celsius / Φαρενάιτ- Fahrenheit / Ρεωμύρου- Réaumur / Μπέκμαν - Beckmann / υδραργύρου / αερίου ή αερικό / ανατροπής ή*

βαθέων υδάτων / υγρού ή οινοπνευματικό / μανομετρικό / αυτογραφικό / εκατοντάβαθμο / ελαχιστοβάθμιο / μεγιστοβάθμιο / μεταλλικό ή ελατηρίου / ηλεκτρικό / ηλεκτρονικό - ψηφιακό / ακροβάθμιο / αναρροφητικό ή θερμογράφος / εδάφους / σφενδονοειδές / ιατρικό / αναλογικό / πρισματικό / υπέρυθρο». 🕮 < θερμο- + μέτρο. ⊙ θερμομετρικός. O υδροθερμόμετρο.

θερμομετρώ, ρ. [μετβ] • μετρώ με το θερμόμετρο τη θερμοκρασία κάποιου ατόμου ή του περιβάλλοντα χώρου, συνήθως σε πρόσωπα. 🕮 θερμο- + μετρώ.

θερμοπαραγωγός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που παράγει θερμότητα, θερμογόνος. 🕮 < θερμο- + παραγωγός.

θερμοπηγή, η, ουσ. • πηγή με θερμά νερά. 🕮 < θερμο- + πηγή, μτφρδ. από την αγγλ. thermal spring.

θερμοπίδακας, ο, ουσ. • θερμή πηγή που αναβλύζει νερό με πίεση υπό μορφή πίδακα, συνών. γκέιζερ [από την ονομασία του μεγαλύτερου θερμοπίδακα στην Ισλανδία]. 🕮 < θερμο- + πίδακας.

θερμορρυθμιστής, ο, ουσ. • (τεχνολ.) όργανο ρύθμισης της θερμοκρασίας σε κάποιον κλειστό χώρο, ο θερμοστάτης. 🕮 < θερμο- + ρυθμιστής < ρυθμίζω, μτφρδ. από την αγγλ. thermoregulato (νόθο σύνθετο).

θερμός, το, άκλ. ουσ. • δοχείο που διατηρεί σταθερή τη θερμοκρασία του περιεχομένου του. 🕮 < αγγλ. thermos ή γερμ. Thermos flask (εμπορική επωνυμία) < αρχ. θερμός.

θερμός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που είναι ζεστός, αντών. κρύος, ψυχρός, 2. (μτφ.) ο εγκάρδιος, ο εκδηλωτικός, ο διαχυτικός. ⊙ θερμαίνω, θερμότητα, θέρμη, θερμικός. ◈ θερμά [επίρρ.].

θερμοσίφωνας, ο, και **θερμοσίφωνο,** το, ουσ. • (τεχνολ.) ηλεκτρική συσκευή σχήματος κυλίνδρου, με την οποία ζεσταίνουμε το νερό μιας κτηριακής εγκατάστασης, συνήθως σπιτιού αλλά και κάποιου επαγγελματικού χώρου. 🕮 γαλλ. thermosiphon < θερμός + siphon < αρχ. σίφ(ων) -ωνας.

θερμοστάτης, ο, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή με την οποία επιτυγχάνουμε τη θερμική σταθερότητα σ' έναν κλειστό χώρο ή σε κάποια ηλεκτρική συσκευή, ο θερμορρυθμιστής. 🕮 διεθνής όρ. αγγλ. thermostat < thermo- [= θερμο-] + -stat [= *-στάτης* < [αρχ.] ἵσταμαι]. ⊙ θερμοστατικός.

θερμόσφαιρα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) το τέταρτο στρώμα της ατμόσφαιρας της Γης, το οποίο ξεκινά από τα 80 με 90 χλμ. και φθάνει τα 640 χλμ., χαρακτηριστικό γνώρισμα η συνεχώς αυξανόμενη θερμοκρασία μέχρι τα 400 με 500 χλμ. και η εμφάνιση του ο βόρειου και νότιου σέλα(τ)ος. 🕮 < θερμό(ς) + [αρχ.] σφαῖρα, αγγλ. thermospere.

θερμότητα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (φυσ.) μορφή ενέργειας που προέρχεται από την αύξηση της κινητικότητας των μορίων των σωμάτων, μεταδίδεται, κυρίως, με επαφή ή με ακτινοβολία και έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση της θερμοκρασίας του σώματος που τη δέχεται και τη μείωση της θερμοκρασίας του σώματος που τη δίνει, αντών. ψύχος, 2. (μτφ.) η ιδιότητα του θερμού, 3. (φρ.) *«θερμότητα ατμοποίησης / τριβής / καύσεως / συγκολλήσεως / τήξεως», «αισθητή / αντιληπτή / ακτινοβόλος / ατομική / επωφελής / λανθάνουσα / ολική / ωφέλιμη θερμότητα», «ανταλλαγή / αντανάκλαση / διάχυση / κύμα / κακός αγωγός της / μετάδοση / μηχανικό ισοδύναμο θερμότητας»,* 4. (μτφ.) έντονη εκδήλωση των φιλικών συναισθημάτων, φιλικότητα, εγκαρδιότητα, αντών. ψυχρότητα. 🕮 < αρχ. θερμότης [= ζέστη].

θέση, η, ουσ. • 1. ο τόπος στον οποίο βάζουμε κάτι, το μέρος, ο χώρος, 2. το ατομικό κάθισμα σε μέσα συγκοινωνίας, θέατρα, γήπεδα κ.λπ. 3. κατηγορία χώρου ή τύπου καθίσματος, σε πλοία, σιδηροδρόμους, αεροπλάνα κ.ά. μέσα, που κατοχυρώνει το δικαίωμα στον επιβάτη για ανάλογη ποιότητα προσφοράς υπηρεσιών, 4. αντίληψη, άποψη, γνώμη για κάποιο ζήτημα, 5. η κατάσταση στην οποία βρίσκεται κάποιος, 6. η δυνατότητα εξυπηρέτησης που δύναται να έχει κάποιος, 7. η ιεραρχική τοποθέτηση υπάλληλου σε υπηρεσία ή επιχείρηση, 8. (φρ.) *«θέση βολής / μάχης / κυβερνήτη πλοίου / μηχανικού πλοίου / (εκ)φορτώσεως / πλευρίσεως πλοίου / πυροβολητή / παρατηρητή / οχυρωμένη», «πρώτη / δεύτερη / τρίτη / οικονομικό σαλόνι - κατάστρωμα / κατάστρωμα / αεροπορικού τύπου».* 🕮 < αρχ. θέ(σις) -ση.

Θεσσαλονίκη, ο, ουσ. • (γεωγρ.) η δεύτερη σε μέγεθος πόλη της Ελλάδας, με πληθυσμό 309.617 κατοίκους στο κύριο Πολεοδομικό Συγκρότημα ενώ στη μητροπολιτική περιοχή ανέρχεται σε 1.093.000 κατοίκους [απογρ. 2021.], το εμπορικό και επιβατικό λιμάνι της πόλης θεωρείται το σπουδαιότερο των Βαλκανίων, συνών. Σαλονίκη. 🕮 < κύρ. όν.: Θεσσαλονίκη [ετεροθαλή αδελφή του Μεγάλου Αλεξάνδρου, κόρη του Φιλίππου Β΄ και της πέμπτης συζύγου του, της πριγκίπισ-

σας Νικησίπολης, σύζυγος του Κάσσανδρου] < Θεσσαλῶν + Νίκη [σε ανάμνηση της νίκης των Μακεδόνων και του *«Κοινού των Θεσσαλών»,* συνομοσπονδίας πόλεων και φυλών της Θεσσαλίας, έναντι του τυραννικού καθεστώτος των Φερών και των συμμάχων τους Φωκέων].

θετικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. συγκεκριμένος, πραγματικός, βέβαιος, χειροπιαστός, 2. (για πρόσωπα) αυτός στον οποίο μπορεί να βασιστεί κανείς, σταθερός, αταλάντευτος, ρεαλιστής, 3. βαθμός υψηλότερος του μηδενός, 4. αυτός που επιβεβαιώνει κάτι ή που συμφωνεί με κάτι, αντών. αρνητικός, 5. (φυσ.) αυτός που έχει λιγότερα ηλεκτρόνια και, συνεπώς, ασκεί ελκτικές δυνάμεις πάνω σ' αυτά, (φρ.) *«θετικό φορτίο / ιόν / δυναμικό / ηλεκτρόδιο / ηλεκτρόνιο», «θετικός ηλεκτρισμός / πόλος / ακροδέκτης»,* 6. (φρ.) α) *«θετικές επιστήμες»,* οι φυσικές, οι τεχνικές και οι μαθηματικές επιστήμες, σε αντιδιαστολή προς τις θεωρητικές επιστήμες του ανθρώπου, β) (ιατρ.) *«θετικό αποτέλεσμα εξέτασης»,* το αποτέλεσμα ανάλυσης, διάγνωσης ή εξέτασης που φανερώνει την ύπαρξη του αναζητούμενου παράγοντα, γ) (νομ.) *«θετικό δίκαιο»,* το δίκαιο που θεσπίζουν οι άνθρωποι σε μια δεδομένη χρονική στιγμή και σε αντιδιαστολή προς το *«φυσικό δίκαιο»* [= το οποίο είναι το αιώνιο και αναλλοίωτο Δίκαιο που βασίζεται στην ανθρώπινη φύση και στη λογική]. 🕮 < αρχ. θετικός, στους επιστημονικούς τομείς των ερμ. σημδ. από τη γαλλ. positif και την αγγλ. positive. ◈ θετικά [επίρρ.].

θέτω, ρ. [μετβ] • 1. βάζω, τοποθετώ, εφαρμόζω, βάνω, 2. υποβάλλω, προτείνω, εισηγούμαι κάτι, 3. (φρ.) *«θέτω σε κίνηση / σε κίνδυνο / εκτός μάχης / εκτός υπηρεσίας / υπό κράτηση».* 🕮 < μσν. θέτω < αρχ. ρ. τί-θημι.

θεώρημα, το, ουσ. • (μαθημ.) επιστημονική πρόταση που η αλήθεια από μόνη της δεν είναι φανερή, αλλά χρειάζεται απόδειξη, (φρ.) *«Πυθαγόρειο θεώρημα», «θεώρημα Bolzano / Weber / Αναλλοιώτητας / μαθηματικό / Μέσης Τιμής», «Ολοκληρωτικό Θεώρημα Cauchy»* και πάρα πολλά άλλα. 🕮 < αρχ. θεώρημα < θεωρέω, -ῶ.

θεώρηση, η, ουσ. • 1. έλεγχος δημοσίου εγγράφου και επικύρωσή του στη συνέχεια, (φρ.) *«θεώρηση διαβατηρίου»,* η βίζα. 2. έλεγχος κειμένου για διόρθωση λαθών, 3. προσεκτική παρατήρηση και εξέταση ενός φαινομένου ή μιας κατάστασης, 4. σκέψη. 🕮 < μτγν. θεώρη(σις) -ση.

θεωρία, η, ουσ. • 1. κάθε γενική αρχή που εξηγεί διάφορα φαινόμενα με βάση τα γεγονότα ή με σειρά συλλογισμών, 2. σύνολο επιστημονικών δεδομένων και απόψεων που αποτελούν τη βάση ενός τομέα γνώσης, 3. εξαντλητική μελέτη, ενδελεχής έρευνα για ολοκληρωμένη γνώση κάποιου γνωστικού αντικειμένου, 4. [παρωχημένο] το εξωτερικό παρουσιαστικό ενός ατόμου, 5. (ιστορ.) αντιπροσωπεία αρχαίων ελληνικών πόλεων σε γιορτές και ιερά. 🕮 < αρχ. θεωρία [= α) κοίταγμα, στοχασμός, β) θέαμα], μτγν. σημασία: «φιλοσοφική υπόθεση», γαλλ. théorie, αγγλ. theory.

θήκη, η, ουσ. • 1. κουτί κατάλληλο διαμορφωμένο για την τοποθέτηση διαφόρων αντικειμένων, 2. επένδυση ξύλινη ή μεταλλική ή δερμάτινη ή χάρτινη ή πλαστική για προστασία και φύλαξη χρήσιμων αντικειμένων. 🕮 < μσν. θηκάρι(ν) < μτγν. θηκάριον, υποκορ. του αρχ. θήκ(η) + [καταλ.] -άρι(ον). ⊙ θηκιάζω. ○ πινακοθήκη, γλυπτοθήκη, βιβλιοθήκη, αυγοθήκη, δελτιοθήκη, εργαλειοθήκη, σταχτοθήκη, μαξιλαροθήκη, τσιγαροθήκη, ταινιοθήκη, κοσμηματοθήκη, αρχειοθήκη, αποθήκη, προθήκη, διαθήκη, παρακαταθήκη, προσθήκη, συνθήκη, υποθήκη, καρβουναποθήκη και *[από το Ονοματολόγιον Ναυτικόν]* σιφωνοθήκη, υδροθήκη, οινοθήκη, αρτοθήκη, ξυλοθήκη, ανθρακοθήκη, πυριτοθήκη, ιστιοθήκη, ιματιοθήκη, οπλοθήκη, σκευοθήκη.

θηλιά και **θελιά,** η, ουσ. • 1. είδος παγίδας πουλιών ή μικρών θηραμάτων, συρτοθηλιά, βρόχος, ουνάζα [=δαχτυλίδι], 2. είδος κουμπότρυπας απ' όπου περνά το κουμπί, 3. βρόχος, 4. (ναυτ.) διάκενο σε ψαράδικο δίχτυ, μάτι. 🕮 < μσν. θηλεά < θήλεια (< ουσιαστικοποιημένο θηλ. του αρχ. επίθ. θῆλυς). ⊙ θηλιάζω.

Θήρα, η, ουσ. • (γεωγρ.) ή Στρογγύλλη [παλαιότερη ονομασία], ή Σαντορίνη, ηφαι-

στειογενές νησί των Κυκλάδων, έχει έκταση 76,19 τ.χλμ. και πληθυσμό, η δημοτική κοινότητα, 14.393 κατοίκους [απογρ. 2021], το νησί αποτελεί πόλο έλξης ξένων επισκεπτών τους καλοκαιρινούς μήνες. 📖 ❶ < αρχ. θήρα και θήρη [= το κυνήγι] < θήρ [= άγριο σαρκοφάγο ζώο], ή ❷ (μυθολ.) από το όνομα Θήρας, οικιστή και ήρωα του νησιού, γιού του βασιλιά της Θήβας.

Θηρασία ή **Θηρασιά,** η, ουσ. • (γεωγρ.) μικρό νησί των Κυκλάδων, έχει έκταση 9,246 τ.χλμ. και πληθυσμό 249 κατοίκους [απογρ. 2021]. 📖 < αρχ. τοπωνύμιο, (μυθολ.) η ονομασία του νησιού προήλθε από τη μικρότερη κόρη του βασιλιά Θήρα, τη Θηρασιά.

θητεία, η, ουσ. • 1. η προσωπική υπηρεσία, σε κάποιο από τα σώματα των ενόπλων δυνάμεων ή σε οποιαδήποτε άλλο δημόσιο τομέα, για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, το στρατιωτικό, 2. το χρονικό διάστημα της παραπάνω υπηρεσίας. 📖 < αρχ. θητεία [= μισθωτή υπηρεσία].

θίνες, οι, ουσ. • αμμόλοφοι που σχηματίζονται από τον άνεμο σε παράλια περιοχή [ακτή] ή σε έρημο. 📖 < αρχ. θίς, αιτ. θῖνα.

Θιάκη, η, ουσ. • (γεωγρ.) παραφθορά του ονόματος της Ιθάκης. ⊙ Θιακός, -ή/-ιά, -ό.

θλιβόμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) όργανο ελέγχου της πίεσης υγρών ή αερίων σωμάτων, αναγκαίο εξάρτημα ατμολεβήτων και δοχείων οξυγόνου ή ασετυλίνης, αλλιώς: μανόμετρο. 📖 < αρχ. θλίβ(ω) -ο- + μέτρο(ν).

θλίψη, η, ουσ. • 1. μεγάλη λύπη, στεναχώρια, 2. δυσάρεστη συναισθηματική κατάσταση που οδηγεί σε μελαγχολία και απογοήτευση για τη ζωή, 3. (τεχνολ.) μηχανική ενέργεια που ασκείται σ' ένα σώμα, με σκοπό την αλλαγή των διαστάσεών του, <u>αντών.</u> εφελκυσμός. 📖 < μσν. θλίψη < αρχ. θλῖψις (-σις > -ση) [= πίεση].

θολόνερο, το, ουσ. • λασπόνερο, <u>συνών.</u> θολονέρι. 📖 < θολό(ς) + νερό.

θόλος, ο, ουσ. • 1. ο τρούλος, καμπυλόγραμμη οροφή κτηρίου, 2. το μέρος του ουρανού που βρίσκεται πάνω από τον ορίζοντα, (φρ.) *«ουράνιος θόλος»,* 3. (ανατ.) ονομασία διαφόρων κοιλοτήτων του σώματος, όπως το στομάχι, το κρανίο, η μήτρα κ.ά. 📖 < μτγν. αρσ. ο θόλος < αρχ. θηλ. η θόλος.

θολός, -ή, -ό, επίθ. • 1. υγρό που έχει χάσει τη διαύγειά του, 2. θαμπός, 3. σκοτεινός, 4. (μτφ.) καταστάσεις, και σκέψεις του παρελθόντος που η μνήμη αδυνατεί να επαναφέρει στην παρούσα χρονική στιγμή. 📖 < μτγν. θολός < αρχ. ουσ. θολός [= λάσπη]. ⊙ θολούρα, θολώνω, θολερός, θολάδα, θολότητα. ○ θολοειδής, θολόνερο, θολόρεμα, θολόσταχτη, θολοστάτης. ◈ θαμπά [επίρρ.].

θολούρα, η, ουσ. • 1. το να είναι κάτι θολό, να μην είναι διαυγές, θολότητα, θαμπάδα, 2. (μετεωρ.) έλλειψη διαύγειας στην ατμόσφαιρα, ο άσχημος καιρός, η κακοκαιρία, 3. (μτφ.) έλλειψη πνευματικής διαύγειας. 📖 < θολ(ός) -ούρα.

θόρυβος, ο, ουσ. • 1. α) φασαρία, φωνασκίες σε συνδυασμό με κρότους, β) κουραστική και έντονη παραγωγή, συνήθως, μηχανικών ήχων, <u>συνών.</u> βοή, βουητό, αντάρα, σάλαγος, 2. (συνεκδ.) αναταραχή, (μτφ.) το να γίνεται πολλή κουβέντα για κάποιο πρόσωπο ή πράγμα, σούσουρο. 📖 < αρχ. θόρυβος.

Θράκη, η, ουσ. • (γεωγρ.) ευρύτερη περιοχή που περικλείει το μεγαλύτερο τμήμα της Βουλγαρίας [Βόρεια Θράκη], την Ευρωπαϊκή Τουρκία [Ανατολική Θράκη] και την Ελληνική [Δυτική Θράκη]. 📖 < (μυθολ.) ❶ αρχ. Θρᾷξ, ένας από τους γιούς του θεού Άρη, αρχηγός των Θρακών, ή ❷ *Θράκη* α) κόρη του Ωκεανού και της Παρθενόπης, γνωστή και ως Θράσσα ή Θρώσσα, αδελφή της Ευρώπης και επώνυμη ηρωίδα της περιοχής, β) Θυγατέρα του θεού Άρη.

Θρακικό Πέλαγος, το, • (γεωγρ.) το βορειοανατολικό τμήμα του Αιγαίου, που εκτείνεται από τις ανατολικές ακτές της Χαλκιδικής έως τις δυτικές ακτές της χερσονήσου της Καλλίπολης, σ' αυτό ανήκουν τα νησιά Θάσος, Σαμοθράκη και Ίμβρος.

θρακοβελονίτσα, η, ουσ. δες βελονίτσα • (ιχθυολ.) ψαράκι των γλυκών νερών, η επιστ. του ονομασία Cobitis strumicae [διώνυμο, έχει λεπτό και μακρύ σώμα με τέσσερις χρωτιστές ζώνες επιδερμικά.

θραύση, η, ουσ. • 1. η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του θραύω, κομμάτιασμα, σπάσιμο, 2. (φρ.) *«κάνω θραύση»* για κάποιο πρόσωπο ή πράγμα που: α) προκαλεί μεγάλη καταστροφή, που είναι βλαβερό για τη δημόσια υγεία,

β) που είναι αποτελεσματικός [προσ.], που επικρατεί πλήρως, που εντυπωσιάζει με το παρουσιαστικό του ή με τα επιχειρήματά του. 🕮 < μτγν. θραῦ(σις) -ση [= καταστροφή].

θραύσμα, το, ουσ. • κομμάτι προερχόμενο από αντικείμενο που διασπάστηκε ή έσπασε, συνών. θρύμμα, θρύψαλο, συντρίμμι, (φρ.) *«θραύσμα οβίδας».* 🕮 < αρχ. θραῦσμα ή θραῦμα, γεν. -ατος, [= αυτό που σπάζεται, συντρίμμι, τεμάχιο, κομμάτι, ναυάγιο, σε Αισχύλ.] LIDDELL & SCOTT.

θραύω, ρ. [μετβ] • 1. σπάζω, κομματιάζω, συντρίβω, συνθλίβω, 2. (μτφ.) εξουδετερώνω. 🕮 < αρχ. θραύω.

θράψαλο, το, ουσ. • (ζωολ.) κεφαλόποδο μαλάκιο, η επιστ. του ονομ.: Todarodes sagittatus [διώνυμο], το μέγιστο μήκος του σώματός του μπορεί να φθάσει το 1 μ. μοιάζει με καλαμάρι, είναι όμως κατώτερης ποιότητας, ζει σε αμμώδεις βυθούς, αλιεύεται στον Ατλαντικό τη Μεσόγειο και τη Βόρεια Θάλασσα. 🕮 < θρύψαλο [= θρύμμα, θραύσμα] < αρχ. θρύπτω [= σπάζω σε κομμάτια, συντρίβω, συνθλίβω].

θρίος, ο, ουσ. • (ναυτ.) καθένα από τα ακραία σχοινιά που συγκρατούν τα τετράγωνα πανιά ιστιοφόρου πλοίου, συνών. σκοτίνα [δες λ.]. 🕮 < αγνώστου ετύμου, ίσως από το αρχ. θρῖον [= φύλλο συκιάς].

θρυαλλίδα, η, ουσ. • 1. φιτίλι λάμπας πετρελαίου ή κεριού ή εκρηκτικού μηχανισμού, 2. (μτφ.) αφορμή, το γεγονός εκείνο που πυροδοτεί καταστροφικές εξελίξεις ή αλυσιδωτά πολιτικά γεγονότα, 3. (φρ.) *«βραδύκαυστη θρυαλλίδα».* 🕮 < αρχ. θρυαλλίς, αιτ. -ίδα, < θρύον [= είδος φυτού κατάλληλο για παρασκευή φυτιλιού] + -αλλίς.

θύελλα, η, ουσ. • 1. (μετεωρ.) σφοδρός άνεμος στην ξηρά ή στη θάλασσα: (φρ.) *«λάμπα / φανός / αναγγελία / έκτακτο δελτίο θυέλλης», «αντικυκλωνική / ηλεκτρική / ισημερινή τροπική / ισχυρή / κυκλική / μέτρια / σφοδρή θύελλα»,* συνών. ανεμοθύελλα, 2. (μτφ.) α) μεγάλη αναταραχή, σφοδρή και βίαιη αντίδραση, (φρ.) *«κοινωνική / πολιτική θύελλα»,* β) μεγάλος θόρυβος. 3. (παροιμ.) *«όποιος σπέρνει ανέμους, θερίζει θύελλες»,* λέγεται για ανεύθυνες, απρόσεχτες και παρακινδυνευμένες πράξεις που μπορεί να έχουν ολέθρια αποτελέσματα. 🕮 < αρχ. θύελλα. ⭕ θυελλογράφος, θυελλόμετρο.

θυελλογράφος, ο, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή για την καταγραφή θυελλών εντός ένος περιορισμένου πεδίου. 🕮 < θύελλα + γράφω.

θυελλόμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή για τη μέτρηση μεταφοράς χιονιού από τον άνεμο σε οριζόντια κατεύθυνση, κατά τη διάρκεια θύελλας. 🕮 < θύελλα + μέτρο(ν).

θυελλώδης, -ης, -ες, επίθ. • 1. αυτός που ομοιάζει με θύελλα, τρικυμιώδης, λαιλαπώδης, 2. (μτφ.) αυτός που διακρίνεται για την ορμητικότητα του χαρακτήρα του, ο χειμαρρώδης. 🕮 < μτγν. θυελλώδης.

Θύμαινα, η, ουσ. [παλαιότερη ονομασία: Φύμαινα] • (τεχνολ.) νησί, αλλά και παράλιος οικισμός, του συμπλέγματος των Φούρνων στο Ικάριο Πέλαγος, έχει έκταση 10 τ.χλμ. και πληθυσμό 100 περίπου κατοίκους. 🕮 < μσν. θυμάριον < μτγν. θύμος [είδος θάμνου: Θύμος ο κοινός, λατιν. Thymus vulgaris].

θυννείο, το, ουσ. • (ναυτ.) α) ελεγχόμενος χώρος εκτροφής ψαριών, ιχθυοτροφείο, β) τρόπος αλίευσης σε κλειστούς κόλπους, συνών. νταλιάνι. 🕮 < αρχ. θύννος [= τόνος] < θύνω [= σπεύδω ή εφορμώ].

θύρα, η, ουσ. • 1. [λαϊκότροπο] η πόρτα, (φρ.) *«κεκλεισμένων των θυρών»,* για συνεδρίαση, κυρίως δικαστηρίου, στην οποία δεν επιτρέπεται η παρουσία ακροατηρίου, 2. η πύλη εισόδου ή εξόδου σε αθλητικούς, κυρίως, χώρους, 3. (φρ.) *«θύρα ανυψωτικής δεξαμενής / δεξαμενής / διαφράγματος [πόρτα του μπουλμέ] / διόδου υδάτων δεξαμενής / ελκυσμού / θαλάμου / καθαρισμού / καπνοθαλάμου / κλιβάνου / ανθρακαποθήκης / εισαγωγής / κιβωτίου / νηοδόχου / πλημμυρίδας / επιθεώρησης / εκροής υδάτων / επιβιβάσεως [μπαρκαρίζος]», «δίφυλλη / ολισθαίνουσα / περιστροφική / συρταρωτή / στεγανή / υδατοστεγής / πυροστεγής / γυγλυμωτή / ολισθαίνουσα / τεθωρακισμένη θύρα».* 🕮 < αρχ. θύρα.

θυρεός, ο, ουσ. • 1. κρατικό έμβλημα, 2. κληρονομικό διακριτικό σύμβολο ή συνδυασμός σχημάτων ή αντικειμένων, δυναστείας ή παλιάς αριστοκρατικής οικογένειας, συνήθως

σε σχήμα ασπίδας, 3. (αρχ.) μεγάλη πέτρα πίσω από την πόρτα για να μένει κλειστεί, 4.

(ιστορ.) είδος μακρουλής ρωμαϊκής ασπίδας. 🕮 < μτγν. θυρεός < αρχ. θυρεός [= 1. πέτρα που τοποθετούσαν στην πόρτα για να την κρατά κλειστή, 2. μεγάλη μακρόστενη ασπίδα στο μέγεθος μιας συνηθισμένης πόρτας) < θύρα.

θυρίδα, η, ουσ. • 1. μικρή πόρτα, 2. παραθυράκι, φεγγίτης, 3. μικρό άνοιγμα σε μεσότοιχο ή σε άλλο διαχωριστικό στοιχείο, συνήθως σε χώρο εργασίας, το οποίο χρησιμοποιείται για τις συναλλαγές του κοινού με τους υπαλλήλους, αλλιώς: γκισέ, 4. κιβωτιάκι για τοποθέτηση εγγράφων σε υπηρεσία ή πολύτιμων αντικειμένων σε τράπεζα, 5. (ναυτ.) α) μπουκαπόρτα, φορτοθυρίδα [= άνοιγμα για τη φόρτωση του σκάφους], β) η κανονιοθυρίδα, πλευρικό άνοιγμα του πλοίου από το οποίο εξέρχεται η κάννη του κανονιού, 6. (φρ.) *«θυρίδα ασφαλείας / τραπεζική / ταχυδρομική / θησαυροφυλακίου / αερισμού / αποβιβάσεως / ατμοσύρτη / παραπέτου / εισαγωγής / εξαγωγής / εισόδου και εξόδου επιβατών [μπαρκαρίζος] / εκροής υδάτων / εκφόρτωσης / εξαγωγής ατμού / εξαγωγής τέφρας / επιθεωρήσεως / καθαρισμού / κιβωτίου διανομής / τεφροδόχης / φορτοεκφορτώσεως πρύμνης - πρώρας».* 🕮 < αρχ. θυρίς [αιτ. -ίδα] [= πορτάκι, μικρό παράθυρο], υποκορ. του θύρα.

θυρόπλοιο, το, ουσ. • (ναυτ.) ειδική πλωτή θύρα με την οποία κλείνεται η μόνιμη δεξαμενή που χρησιμεύει για τον καθαρισμό και την επισκευή των υφάλων του πλοίου. 🕮 < θύρ(α) -ο- + πλοίο.

θυρόφυλλο, το, ουσ. • το καθένα από τα φύλλα της πόρτας, πορτόφυλλο. 🕮 < θύρ(α) -ο- + φύλλο.

θύσανος, ο, ουσ. • 1. ματσάκι από κλωστές δεμένες μαζί σ' ένα άκρο τους έτσι που να θυμίζει φούντα, 2. (μετεωρ.) κατηγορία νεφών με χαρακτηριστικά γνωρίσματα το αραιό, λευκό και διαφανές στοιχείο, [σημδ. λατιν cirrus], 3. (βοταν.) ονομασία νηματοειδούς ταξιανθίας. 🕮 < αρχ. θύσανος < θύω [= σπεύδω εμπρός]. ⊙ θυσανωτός. ⭕ θυσανοβόστρυχος, θυσανόβοτρυς, θυσανόμορφος, θυσανόπτερα, θυσανόστρωμα, θυσανοσωρείτης.

θυσανόστρωμα, το, ουσ. [συνήθως στον πληθ.] • (μετεωρ.) λεπτά και διάφανα νέφη που μοιάζουν, με λευκά σεντόνια ή πέπλα τα οποία σχηματίζουν μεγάλο φωτεινό κύκλο με τα χρώματα της ίριδας γύρω από τον Ήλιο, την ηλιακή ή την σεληνιακή άλω [= οπτικό φαινόμενο που προκαλείται από τη διάθλαση και ανάκλαση του ηλιακού ή σεληνιακού φωτός πάνω στους παγοκρυστάλλους των νεφών] [σημδ. λατιν. cirrostratus]. 🕮 < θύσανο(ς) + στρώμα.

θυσανοσωρείτης, ο, ουσ. [συνήθως στον πληθ.] • (μετεωρ.) λεπτά και λευκά νέφη

παγοκρυστάλλων χωρίς σκιές που έχουν σχήμα σφαιρικό και μοιάζουν πολύ με μικρά κύματα σε σειρές ή σαν κοπάδι από πρόβατα, πολλές φορές σχηματίζουν και σειρές από ρυτίδες ή σαν τους κυματισμούς της άμμου του βυθού των ακτών [σημδ. λατιν. cirrocumulus]. 🕮 < θύσανο(ς) + σωρείτης [δες λ.].

θυσία, η, ουσ. • 1. αιματηρή ή αναίμακτη προσφορά προς κάποια παγανιστική θεότητα, 2. (μτφ.) εθελούσια προσφορά που συνοδεύεται από προσωπικές υλικές στερήσεις και πνευματικές ανησυχίες, ίσως, και από ηθικές παραχωρήσεις. 🕮 < αρχ. θυσία < θύω [= θυσιάζω].

☑ Βραχώρι

Πρόκοβε, χώρα ευλογητή, καθάρια, καρποφόρα. / Μέρες και Μοίρες τάχα ποιές μάς καρτερούνε, χώρα; / Και ο καταλύτης πόλεμος κι η πλουτοδότρα ειρήνη / **θυσίας** βωμοί, πάντα να ζει η Πατρίδα. / Για όσα περνούν ή μέλλονται βοηθός Θεός ας δίνει / θύμηση, ελπίδα.

➢ Απόσπασμα από το ποίημα «Βραχώρι» του **Κωστή Παλαμά**.

θυσιάζω, ρ. [μετβ] • 1. κάνω θυσία [δες λ.], 2. (μτφ.) στερούμαι υλικά αγαθά και συνάμα κάνω παραχωρήσεις με στόχο την επίτευξη μιας σημαντικής προσπάθειας, 3. προσφέρω τη ζωή μου για την πραγματοποίηση του ιδανικού μου ή για κάποιον ιερό σκοπό προς

όφελος πάντοτε του δημόσιου συμφέροντος ενν. της πατρίδας μας, 4. πουλώ κάτι σε εξευτελιστική τιμή. 🕮 < μτγν. θυσιάζω.

θώρακας, ο, ουσ. • 1. (ανατ.) το οστέινο μέρος του σώματος που περικλείει τα κύρια όργανα της κυκλοφορίας και της αναπνοής, 2. μετάλλινο ή δερμάτινο προστατευτικό περίβλημα για τον κορμό του πολεμιστή κατά το παρελθόν, 3. (στρατ.) μεταλλική επένδυση πολεμικού πλοίου για προστασία από βλήματα μεγάλης ισχύος, 4. καθετί που προστατεύει αποτελεσματικά κάτι. 🕮 [για την 1η και 2η ερμ.] < αρχ. θώραξ, [για την 3η και 4η ερμ.] σημδ. από τη γαλλ. cuirasse.

θωρακίζω, ρ. [μετβ.] • 1. προστατεύω επιφάνειες ή μέσα μετακίνησης, αυτοκίνητα, στρατιωτικά οχήματα, τεθωρακισμένα, σκάφη με χαλύβδινα ή κρυσταλλικά υλικά υψηλής αντοχής, 2. (μτφ.) ενδυναμώνω, εφοδιάζω, ισχυροποιώ, οχυρώνω. 🕮 < αρχ. θωρακίζω.

θωράκιο, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. μικρός θώρακας, 2. (αρχιτ.) προτείχισμα σε οικοδομή στο ύψος περίπου του στήθους το οποίο προφυλάσσει από πτώσεις, στηθαίο, παραπέτο, 3. (εκκλ.) μαρμάρινο συνήθως διάφραγμα που γέμιζε το μεσοδιάστημα μεταξύ των κιόνων στα τέμπλα των παλαιοχριστιανικών κυρίως ναών, 4. (ναυτ.) μικρή ξύλινη ή μεταλλική γέφυρα στο επάνω μέρος του καταρτιού του σκάφους, που χρησιμοποιείται ως παρατηρητήριο και για την τοποθέτηση προβολέων ή πλοηγικών μέσων, αλλιώς: κόφα, 5. (ναυτ.) περιτοίχισμα πάνω από το κατάστρωμα πλοίου, παραπέτασμα, 6. (αρχ.) α) έπαλξη τείχους, αμυντικό προτείχισμα, β) προστέγασμα για την προφύλαξη της πολιορκητικής μηχανής, γ) πύργος στη ράχη των ελεφάντων, δ) (ναυτ.) θέση υπερυψωμένη και προστατευμένη με σανίδωμα στον ιστό, για πολεμιστή, με σκοπό το πέταγμα ακοντίων προς το εχθρικό σκάφος. 🕮 < μτγν. θωράκιον [= παραπέτο] < αρχ. θώραξ + [υποκορ. κατάλ.] -ιον.

θωράκιση, η, ουσ. • η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του θωρακίζω [δες λ.], δηλ. η χαλύβδινη ή η κρυσταλλική επένδυση που γίνεται σε μέσο μετακίνησης, αυτοκίνητο, τραίνο, τεθωρακισμένο, πλοίο κ.λπ., για προστασία από εχθρικά πυροβόλα όπλα, συνών. θωράκισμα, θωρακισμός. 🕮 < θωρακίζω.

θωρακισμένος, -η, -ο, μτχ. [παθ. παρακ. του ρ. θωρακίζω] • προστατευμένος.

θωράκισμα, το, ουσ. δες θωράκιση.

θωρακισμός, ο, ουσ. δες θωράκιση.

θωρακίτης, ο, ουσ. • 1. (ναυτ.) ναύτης ή δίοπος, ειδικός στο να χειρίζεται τα άρμενα, ο αρμενιστής, αυτός που είχε την επιδεξιότητα να ανεβαίνει στα θωράκια [δες λ.], συνών. γαμπιέρος (γαλλ. gabier), 2. (αρχ.) στρατιώτης οπλισμένος μόνο με θώρακα, ο θωρακοφόρος. 🕮 < αρχ. θώραξ + [καταλ.] -ίτης, η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*.

θωρακισμένο καταδρομικό, το, • (ναυπ.) (Κ/Δ) Παλαιό πολεμικό πλοίο, ταχύτερο από το *«Θωρηκτό»* αλλά με ελαφρύτερο πυροβολικό και θωράκιση, γνωστότερο σκάφος της κατηγορίας του το *«Αβέρωφ»*, [φωτό] ναυαρχίδα του ελληνικού στόλου στους νικηφόρους Βαλκανικούς Πολέμους.

Το **Θωρηκτό** «Γ. Αβέρωφ» αποτελεί ένα πολεμικό πλοίο θρύλο για τη χώρα, καθώς συνδέθηκε για σχεδόν μισό αιώνα με την ιστορία και τα πεπρωμένα του έθνους και είναι ζήτημα εάν συναντάμε στην παγκόσμια ιστορία κάτι παρόμοιο.

Παρότι αναφέρεται ως **θωρηκτό**, είναι **θωρακισμένο καταδρομικό**, κλάσης ΠΙΖΑ, το οποίο ναυπηγήθηκε στα ναυπηγεία του Ορλάντο στο Λιβόρνο της Ιταλίας την περίοδο 1908 - 1911, και εντάχθηκε στο τότε Ελληνικό Βασιλικό Ναυτικό.

Το «Αβέρωφ» καθελκύστηκε στις 27 Φεβρουαρίου 1910 και παραδόθηκε στη χώρα μας στις 15 Μαΐου 1911. Μετά από ένα σύντομο ταξίδι στην Αγγλία, κατέπλευσε στο Φάληρο και έγινε δεκτό με ενθουσιασμό. Αμέσως έγινε η ναυαρχίδα του απαρχαιωμένου ελληνικού στόλου.

➢ iefimerida.gr - 15|05|2018

θωρακοβαρίδα, η, ουσ. [γεν. -ιδος ή -εως] • (ναυπ.) (Θ/Β) ατμοκίνητη θωρακισμένη κανονιοφόρος εξοπλισμένη με βαρέα πυροβόλα και με λειτουργική δράση ως ακταιωρός.

Σήμερα ο τύπος αυτός έχει εκλείψει. 🕮 < καθαρ. θωρακοβαρίς < αρχ. θώραξ, γεν. -κος + βάρις με τη νεοελλ. σημασία [= μικρή κανονιοφόρος], η λ. μαρτυρείται από το 1887. [φωτό: το γαλλικό πλοίο Gloire, 1859].

θωρακοδρόμων, ο, ουσ. • (ναυπ.) (Θ/Δ) θωρακισμένο σκάφος του πολεμικού ναυτικού

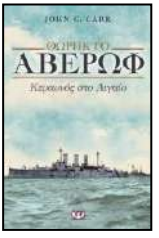
παλαιότερων εποχών, αλλιώς ατμομυοδρόμων, ενισχυμένο με πυροβολικό. Σήμερα ο κατασκευαστικός αυτός τύπος έχει εκλείψει. Ένα και μοναδικό πλοίο έχει ενταχθεί στον ελληνικό στόλο, το «Βασίλισσα Όλγα», ξύλινο, ιταλικής κατασκευής του 1870, διαγράφηκε το 1905 και διαλύθηκε το 1925. 🕮 < αρχ. θώραξ, -κος + δρόμων.

θωρακωτό, το, ουσ. • (ναυπ.) πλοίο εφοδιασμένο στους ιστούς με θωράκια [δες λ.]. 🕮 < αρχ. θώραξ.

θωρηκτό και **θωρηχτό,** το, ουσ. • 1. (ναυπ.) (Θ/Κ) τύπος πολεμικού πλοίου με ισχυρή

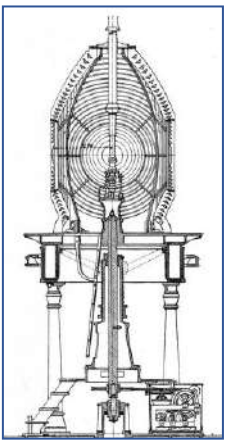

ατσάλινη επένδυση και κύριο οπλισμό βαρέα ναυτικά πυροβόλα μεγάλου διαμετρήματος. Βαρύ και ογκώδες στις μέρες μας θεωρείται ξεπερασμένος τύπος σκάφους. Πρωτοεμφανίστηκε στο δεύτερο μισό του 19ου αι. [ironclad] ενώ στον 20ο αι. [battleship] διαδραμάτισε σπουδαίο ρόλο στους δύο Παγκόσμιους Πολέμους. Σύμβολο ναυτικής κυριαρχίας και ισχύος, λειτουργούσε επι-

κουρικά στην άσκηση της διπλωματίας και αναβάθμιζε την πολεμική ικανότητα και στρατηγική της χώρας που το ή τα κατείχε, 2. (λογοτ.) *«Θωρηκτό Αβέρωφ - Κεραυνός στο Αιγαίο»,* του John C. Carr, εκδ. Ψυχογιός, 2015. [φωτό: α) το θωρηκτό Bismarck και β) το εξώφυλλο του βιβλίου]. 🕮 < ουσιαστικοποιημένο ουδέτερο του επιθέτου θωρηκτός < αρχ. θωρήσσω [= θωρακίζω = εξοπλίζω] < θώραξ.

θωρηκτός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που έχει καλυφθεί με χαλύβδινες πλάκες για προστασία από εχθρικά πυροβόλα όπλα. 🕮 < αρχ. θωρήσσω [= θωρακίζω] < θώραξ.

Κάτοψη εσωτερικού τμήματος φάρου.

Ι

Ι, ι, γιώτα, το, άκλ. • α) το ένατο κατά σειρά γράμμα του ελληνικού αλφαβήτου, φωνήεν, β) [ως αριθμητικό σύμβολο χωρίς κανένα διακριτικό σημάδι, κατά παράδοση ή κατα-χρηστικά] Ι ή ι [= ένατος, -η, -ο,]. 🕮 < αρχ. ἰῶτα < σημιτ. προέλευσης, εβρ. jōdh.

Ι' ή **ι'** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 10, δέκα ή δέκατος.

'Ι ή **'ι** ή **,ι** = [ως αριθμητικό σύμβολο] 10.000, δέκα χιλιάδες.

Ιάβα, η, ουσ. • (γεωγρ.) ηφαιστειογενές νησί της Ινδονησίας, με έκταση 126.700 km^2 και πληθυσμό 156.391.145 κατοίκους. [απογρ. 2023]. 🕮 < ινδονησιακή: Jawa < ίσως από jáwa-wut [φυτώνυμο] φυτό που αφθονούσε κάποτε στο νησί.

Ιαμαϊκή, η, ουσ. • (γεωγρ.) αλλιώς η Τζαμάικα, με έκταση 10.991 τ.χλμ. και πληθυσμό 2.726.667 κατοίκους, σύμφωνα με επίσημες εκτιμήσεις του 2018, νησιωτική χώρα στην Καραϊβική θάλασσα που πολιτειακά ανήκει στη Βρετανική Κοινοπολιτεία. 🕮 < αγγλ. Jamaica.

ιαματικός, -ή, -ό, επίθ. • (συνήθως για θερμές πηγές) αυτός που συμβάλλει σημαντικά στη θεραπεία, που γιατρεύει, συνών. θεραπευτικός, γιατρευτικός, αντών. βλαβερός, βλαπτικός, (φρ.) *«ιαματικές ιδιότητες / πηγές», «ιαματικά ύδατα / νερά / λουτρά».* 🕮 < μτγν. ἰαματικός < αρχ. ἴαμα [= φάρμακο].

Ιανουάριος, ο, ουσ. • ο πρώτος μήνας του έτους, αλλιώς: Γενάρης. 🕮 < μτγν. Ἰανουάριος < λατιν. Ianuarius < Ianus, αρχ. θεός της Ρώμης, προστάτης των δημοσίων οδών και πυλών της πόλης, της αρχής και του τέλους κάθε ημέρας, μήνα και έτους.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: Διπρόσωπος **Ιανός** *«Janus bifrons»*, ρωμαϊκός θεός που το βλέμμα του, στις γλυπτές παραστάσεις, ήταν στραμμένο τόσο στο παρελθόν όσο και στο μέλλον. Μυθολογήθηκε ως εφευρέτης της γεωργίας, της ναυτιλίας και γενικότερα ως εισηγητής του πολιτισμού. Για πολλούς μυθογράφους υπήρξε βασιλιάς της πόλης Janiculum και αργότερα του Λατίου. Η διάρκεια της βασιλείας του υπήρξε μεγάλη, πλούσια, αποδοτική και αξέχαστη για το λαό του έτσι που όταν ο Ιανός πέθανε οι υπήκοοί του τον θεοποίησαν.

Ιαπωνία, η, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της ΝΑ. Ασίας, γνωστή επίσης και ως Χώρα του Ανατέλλοντος Ηλίου, με έκταση 377.972 τ.χλμ. και πληθυσμό 126146.099 κατοίκους [απογρ. 2020]. 🕮 < αγγλ. Japan < Giapan. ⊙ ιαπωνικός.

Ιαπωνική θάλασσα, η, • (γεωγρ.) ημίκλειστη θάλασσα του Ειρηνικού Ωκεανού ανάμεσα στην ήπειρο της Ευρασίας και τη χερσόνησο της Κορέας στα δυτικά, τα ιαπωνικά νησιά και τη νήσο Σαχαλίνη στα ανατολικά και νοτιοανατολικά.

Ιαπωνική τάφρος, η, • (γεωγρ.) θαλάσσια άβυσσος στο δυτικό τμήμα του Ειρηνικού Ωκεανού μήκους περίπου 1.000 χλμ. και μεγαλύτερου βάθους 8.412 μ..

ιατρείο, το, ουσ. • ο χώρος εντός του οποίου ο γιατρός δέχεται και εξετάζει τους ασθενείς, (φρ.) *«ιδιωτικό / δημόσιο / αγροτικό / στρατιωτικό / περιφερειακό / κοινωνικό / κινητό ιατρείο».* 🕮 < αρχ. ἰατρεῖον.

ιατρική, η, ουσ. • 1. (ιατρ.) επιστήμη που ασχολείται με τον τομέα της υγείας, την πρόληψη και τη θεραπεία των ασθενειών, 2. (συνεκδ.) α) το ιατρικό επάγγελμα, β) [ως κυρ. όν.:] *Ιατρική,* το πανεπιστημιακό οικοδόμημα στο οποίο εδρεύει η παραπάνω σχολή. 🕮 < αρχ. ἰατρική, ουσιαστικοποιημένο θηλ. του επιθ. ἰατρικός.

ιατρικός, -ή, -ό, και **γιατρευτικός,** -ή, -ό, επίθ. • (ιατρ.) αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στην ιατρική επιστήμη ή στο γιατρό, (φρ.) *«ιατρική σχολή / επιστήμη / βεβαίωση / γνωμάτευση / πιστοποίηση / συνταγή / νομοθεσία / εκπαίδευση / φροντίδα / υπηρεσία / διάγνωση», «ιατρικό επάγγελμα / λάθος / συμβούλιο / συνέδριο / απόρρητο / εργαστήριο», «ιατρικές συνταγές / εξετάσεις».* 🕮 < αρχ. ἰατρικός. ◈ ιατρικά και ιατρικώς [επίρρ.].

ιατροδικαστής, ο, ουσ. • (ιατρ.) γιατρός ειδικός που έχει διορισθεί από το κράτος για να εξακριβώνει τα αίτια ενός τραυματισμού ή θανάτου με σκοπό την επικουρική υποστήριξη στο έργο της Δικαιοσύνης. 🕮 < ιατρ(ός) -ο- + δικαστής, μτφρδ. από τη γαλλ. médecin légiste.

ιατροδικαστική, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (ιατρ.) κλάδος της ιατρικής επιστήμης που ασχολείται με την εφαρμογή ειδικών επιστημονικών γνώσεων, καθώς και εμπειριών, με σκοπό την υποβοήθηση του έργου της Δικαιοσύνης, των διωκτικών αρχών, των ασφαλιστικών εταιρειών και άλλων παραγόντων δημοσίου συμφέροντος αλλά και ατομικά των πολιτών. 🕮 < ουσιαστικοποιημένο θηλυκό του επιθ. ιατροδικαστικός < ιατρ(ός) -ο- + δικαστικός.

ιατρός και **γιατρός,** ο, **γιάτρισσα** και **γιάτραινα** και **γιατρίνα** και **γιάτρεσσα** και **γιατρέσα** [παρωχημένο], η, ουσ. • 1. (ιατρ.) ο ειδικός στη διάγνωση και θεραπεία των ασθενειών, 2. (ιατρ.) ο επιστήμονας που έχει εξειδικευθεί σε κάποιον κλάδο της ιατρικής, 3. (ιατρ.) αυτός που ανακουφίζει από τους ψυχικούς πόνους, 4. (φρ.) *«ἰατρὸς τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν», ο θεός,* ο σωτήρας των ψυχών και των σωμάτων μας. 🕮 < αρχ. ἰατρός.

ιατροσόφι και **γιατροσόφι,** το, ουσ. • 1. α) πρακτική θεραπεία αμφίβολης επιστημονικής εγκυρότητας, β) πρακτικό φάρμακο, 2. (μτφ.) αμφίβολης απόδοσης προσέγγιση επίλυσης προβλήματος. 🕮 < μσν. ἰατροσόφιον < μτγν. ἰατροσοφιστής < αρχ. ἰατρός + σοφία.

ιατροσυμβούλιο, το, ουσ. • συμβούλιο γιατρών που συγκαλείται σε περίπτωση σοβαρής ασθένειας πάσχοντα. 🕮 < ιατρός + συμβούλιο.

ίβδης, ο, ουσ. • (εργαλ.) μικρός ξύλινος κύλινδρος ο οποίος περιτυλίσσεται με στουπί για να φράξει την τρύπα που βρίσκεται στον πυθμένα του πλοίου και η οποία χρησιμεύει για την εκροή τών υδάτων, αλλιώς πίρος, κουφοτύλι. 🕮 < μσν. ἴβδης, ὁ και ἴβδη, ἡ.

Ιβηρία, η, ουσ. • (γεωγρ.) 1. παλαιότερη ονομασία της χερσονήσου στο ΝΔ. άκρο της Ευρώπης που περιλαμβάνει την Ισπανία, την Πορτογαλία, την Ανδόρα και το Γιβραλτάρ, 2. (ιστορ.) κατά τη ρωμαϊκή περίοδο, το βασίλειο του Νοτίου Καυκάσου με επίκεντρο την σημερινή ανατολική Γεωργία [φωτό]. 🕮 < αρχ. Ἰβηρία. ⊙ ιβηρικός.

Ιβηρική θάλασσα, η, • (γεωγρ.) υδάτινη έκταση στο δυτικό τμήμα της Μεσογείου, που γειτνιάζει με την Ιβηρική χερσόνησο.

(ι)βιλάι, το, άκλ. ουσ. • (ναυτ.) ακρόκομπος ορμιδίου, λεπτό σχοινί με βαρίδι στην μία άκρη του, ή με χοντρό κόμπο του ίδιου σχοινιού σε σχήμα μπάλας, αλλιώς: *«γροθιά της μαϊμούς»,* που στην άλλη άκρη του είναι δεμένο βαρύτερο σχοινί. 🕮 από παραφθορά του αγγλικού heaving line < ρ. heave [= υψώνω, ρυμουλκώ] + line [= γραμμή - σχοινί].

ιδανικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που δεν έχει κανένα ελάττωμα, ο τέλειος, <u>συνών.</u> άψογος, ιδεώδης, ασύγκριτος, 2. αυτός που υπάρχει μόνο ως ιδέα, 3. (ως ουσ.) υψηλός σκοπός που δύσκολα πραγματοποιείται. 🕮 < μτγν. ἰδανικός < αρχ. ἰδανός [= ωραίος, κομψός] < ἰδεῖν [= 1. βλέμμα, ματιά, 2. όψη, εμφάνιση], απαρέμφατο του ρ. ὁρῶ [= βλέπω). ⊙ ιδανικεύω, ιδανικότητα, ιδανισμός. ◈ ιδανικά και ιδανικώς [επίρρ.].

ιδιαίτερος, -η, -ο, επίθ. • 1. η κινητή ή ακίνητη περιουσία που ανήκει αποκλειστικά και μόνο σε κάποιον ή σε κάτι, 2. αυτός που απευθύνεται αποκλειστικά και μόνο σε κάποιον ή σε κάτι, ξεχωριστός, 3. (ως ουσ.) α) *ο ιδιαίτερος,* χώρος με ξεχωριστά γνωρίσματα, β) *το ιδιαίτερο,* φροντιστηριακό προσωπικό μάθημα, αλλά και η τουαλέτα, και ειδικότερα, ο προσωπικός χώρος εργασίας, το γραφείο ή το υπνοδωμάτιο. 🕮 < αρχ. ἰδιαίτερος.

ιδιοκτησία, η, ουσ. • 1. το αποκλειστικό δικαίωμα να έχει κάποιος κάτι, που να το χρησιμοποιεί και να το διαθέτει νόμιμα όπως αυτός θέλει, 2. ότι μας ανήκει αποκλειστικά, δηλ. η κινητή ή ακίνητη περιουσία μας, 3. (φρ.) *«το δικαίωμα / ο θεσμός / ο τίτλος / της ιδιοκτησίας», «πνευματική ιδιοκτησία»,* το αποκλειστικό δικαίωμα εκμετάλ-

λευσης που έχουν οι συγγραφείς και οι καλλιτέχνες για το περιεχόμενο της εργασίας τους. 🕮 < ιδιοκτή(της) -σία.

ιδιοκτήτης, ο, **ιδιοκτήτρια,** η, ουσ. • αυτός που κατέχει νόμιμα κάποιο περιουσιακό στοιχείο. 🕮 < ιδιο- + -κτήτης.

ιδιόκτητος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που ανήκει σε κάποιον ως προσωπικό περιουσιακό στοιχείο. 🕮 < αρχ. ιδιόκτητος.

ίδρυμα, το, ουσ. • 1. οργανισμός που αποτελεί ιδιαίτερο νομικό πρόσωπο και έχει κάποιον κοινωφελή σκοπό, (φρ.) *«ίδρυμα ιδιωτικού δικαίου / δημοσίου δικαίου», «εκπαιδευτικό / φιλανθρωπικό ίδρυμα», «Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων», «Ίδρυμα Αικατερίνης Λασκαρίδη»,* 2. το οικοδόμημα στο οποίο εδρεύει ο παραπάνω οργανισμός. 🕮 < μτγν. ἵδρυμα, με αρχ. σημ. [ναός, ιερό], και σημδ. από την αγγλ. institution, foundation, establishment.

ίδρυση, η, ουσ. • 1. η διαδικασία και το αποτέλεσμα του ιδρύω, σύσταση συγκρότηση οργανισμού με κοινωφελές προσανατολισμό, 2. η οικοδόμηση κάποιου έργου, η ανέγερση. 🕮 < αρχ. ἵδρυ(σις).

ιδρύω, ρ. [μετβ.] • 1. δημιουργώ, συγκροτώ μία μονάδα έργου που έχει ένα κοινό σκοπό, 2. κατασκευάζω ένα κτήριο, ανεγείρω, οικοδομώ. 🕮 < αρχ. ἱδρύω.

Ιεράπετρα, η, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη του νομού Λασιθίου, με πληθυσμό 17.710 κατοίκων [απογρ. 2021], σημαντικός τουριστικός προορισμός, κέντρο αγροτικών προϊόντων, διαθέτει αξιόλογο λιμένα. 🕮 < ιερός + πέτρα.

ιερή άγκυρα, η, ουσ. • (ναυτ.) άγκυρα πλοίου που ποντίζεται σε έκτακτη ανάγκη όταν το σκάφος βρίσκεται έρμαιο των κυμάτων, γιατί έχει χάσει τις υπόλοιπες άγκυρές του, και κινδυνεύει να προσαράξει ή να συντριβεί, από την υπήνεμη πλευρά του, σε βραχώδη ακτή. Στην ναυτική δημώδη γλώσσα λέγεται και *«σπεράντζα»,* αλλά και γαλλ. ancre maitresse ή ancre de miséricorde [= άγκυρα του ελέους ή άγκυρα του οικτιρμού] και αγγλ. best bower anchor.

ιέραξ, ο, ουσ. [καθαρ.] • (ναυπ.) ο μοχλός με τον οποίο περιστρέφεται το πηδάλιο, συνών. δοιάκι, λαγουδέρα. 🕮 < αρχ. ἱέραξ [= το γεράκι].

ιερέας, ο, ουσ. • (θρησκ.) ο κληρικός που τελεί τη Θεία Λειτουργία, συνών. παπάς, αλλά και αββάς, μουλάς, βραχμάνος, κ.λπ. για άλλες θρησκείες. 🕮 < μτγν. ἱερεύς.

ιερόξυλο, το, ουσ. • ή *«αγιόξυλο»* ή *«ξύλο της ζωής»* [λατιν. lignum vitae]: α) (ναυπ.) σκληρό και ανθεκτικό είδος ξύλου με μεγάλη πυκνότητα και το οποίο μπορεί να βυθιστεί εύκολα στο νερό, χρησιμοποιείται συνήθως για ξύλινες κεφαλές, έδρανα, ρουλεμάν και προπέλες, β) αλλά και *«ξύλο της γουαϊάκης»,* κατά τον 16ο και 17ο αι. υποτιθέμενο θαυματουργό φάρμακο κατά της σύφιλης, γ) το ξύλο palo santo. 🕮 < ιερό(ς) + ξύλο.

ίζημα, το, ουσ. • 1. (χημ.) στερεή ουσία που απομένει στον πάτο ενός δοχείου που περιέχει κάποια ουσία διαλυμένη, συνών. κατακάθι, κατακάθισμα, 2. (γεωλογία) πέτρωμα που σχηματίστηκε από καθίζηση ουσιών που βρίσκονται στον αέρα ή στο νερό. 🕮 [για την 1η ερμ.] < μτγν. ἴζημα < ἰζάνω < ἵζω, [για την 2η ερμ.] σημδ. γαλλ. sédiment. ○ ιζηματογενής, ιζηματογένεση, ιζηματοποιώ, ιζηματοποίηση.

ιθαγένεια, η, ουσ. • (νομ.) ο νομικός και πολιτικός δεσμός που συνδέει το άτομο ως πολίτη με το κράτος στο οποίο ανήκει, ή το να κατάγεται κάποιος από την ίδια τη χώρα στην οποία κατοικεί, συνών. *υπηκοότητα. 🕮 < ιθαγεν(ής) [επίθ.] -εια, μτφρδ. γαλλ. indigénat].

↳ Οι όροι **ιθαγένεια** και *υπηκοότητα* έχουν ακριβώς την ίδια σημασία. Και οι δύο δηλώνουν τη σχέση του ανθρώπου με το κράτος στο λαό του οποίου αυτός ανήκει, είναι δηλαδή πολίτης. Στα ελληνικά λοιπόν, ιδιότητα του Έλληνα πολίτη, ιθαγένεια και υπηκοότητα είναι συνώνυμα.

Στην ελληνική πολιτική ιστορία, η χρήση του όρου **ιθαγένεια** (ιθύς+γένος) παραπέμπει στο ορθόδοξο γένος, στη θρησκευτική κοινότητα των επαναστατημένων ορθόδοξων που σταδιακά μεταμορφώνεται στο ελληνικό έθνος κατά τη διάρκεια της του δέκατου ένατου αιώνα.

Ο όρος *υπηκοότητα* (ὑπό+ακοή) έχει μοναρχική προέλευση και χρησιμοποιούνταν παλαιότερα, όταν επί βασιλείας χρησιμοποιούσαμε τον

όρο «υπήκοος» και όχι «πολίτης», ώστε να εκφράσουμε την υποδούλωση στην κυριαρχία του εξουσιαστή. Για το λόγο αυτό, πολιτειακά είναι πιο αποδεκτός ο όρος «**ιθαγένεια**», αλλά και η «υπηκοότητα» είναι νομικά και διοικητικά δόκιμος όρος.

➢ **Γεωργία Σπυροπούλου** - Δικηγόρος, Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου - https://www.syntagmawatch.gr

ιθαγενής, ής, -ές, επίθ. • 1. αυτός που κατάγεται από την ίδια χώρα στην οποία κατοικεί, συνών. γηγενής, αυτόχθονας, ντόπιος, 2. (το αρσ. και το θηλ. ως ουσ.) *ο αυτόχθονας*, ο κάτοικος μιας χώρας σε αντιδιαστολή προς τους αποίκους ή τους απογόνους αποίκων. 🕮 α) [για την 1η ερμ.] ιθα-γενής, -ές, ιθύς + γένος [= γεννημένος από νόμιμο γάμο, νόμιμος], β) [για την 2η ερμ.] < σημδ. γαλλ. indigène και αγγλ. native.

Ιθάκη, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί των Επτανήσων, με έκταση 117 τ.χλμ και πληθυσμό 2.862 [απογρ. 2021], αλλιώς και Θιάκι, το νησί του Οδυσσέα. 🕮 < αρχ. Ἰθάκη < ❶ < αρχ. ἰθύς, ἰθεῖα, ἰθύ, [= 1. ίσιος, ευθύς, 2. δίκαιος, ακριβής, τίμιος], ή ❷ από το όνομα του Ίθακου, πρώτου κατοίκου του νησιού, γιου του Ποσειδώνα και της Αμφιμέλης, ή ❸ < αρχ. Ἴθαξ [προσωνυμία του Τιτάνα Προμηθέα]. ⊙ Ιθακήσιος και Θιακός.

ιθυντήριος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που δίνει κατευθύνσεις, που διευθύνει, που οδηγεί, ο κατευθυντήριος, (φρ.) *«ιθυντήριος γραμμή / σημαντήρας / υφαλοδείκτης», «ιθυντήριοι φανοί»*, δύο ή περισσότεροι φανοί, που είναι τοποθετημένοι με τέτοιο τρόπο ώστε να σχηματίζουν ιθυντήρια γραμμή για να εξασφαλίζουν την ασφαλή πλεύση του σκάφους, διακρίνονται σε εμπρόσθιους, μεσαίους και οπίσθιους, *«ιθυντήρια σημεία»*, σταθερά σημεία στεριάς που επιτρέπουν στον πλοίαρχο να οδηγεί το σκάφος του με ασφάλεια αποφεύγοντας τα επικίνδυνα μέρη ή το πλησίασμα προς την ακτή, *«ιθυντήρια πυξίδα»*, πυξίδα που δείχνει την πορεία του σκάφους. 🕮 < αρχ. ἰθύνω [= κατευθύνω, καθοδηγώ] + [κατάλ.] -τήριος.

ικανός, -ή, -ό, επίθ. • 1. (για πρόσ.) αυτός που μπορεί να κάνει κάτι με επιτυχία, ο επιδέξιος, ή αυτός που πραγματοποιεί τους στόχους που έχει σχεδιάσει, 2. (ειδικότ.) αυτός που είναι υγιής και αρτιμελής και γι αυτό κρίνεται από τη στρατιωτική επιτροπή κατάλληλος για στράτευση [κωδικοί διαβάθμισης ικανότητας του στρατεύσιμου: Ι1, Ι2, Ι3, Ι4 και Ι5, ο ακατάλληλος για στράτευση], 3. αυτός που επαγγελματικά είναι καταξιωμένος, ο άξιος, 4. (για μεγέθη) αρκετά πολύς, μεγάλος, ώστε να μπορεί να πραγματοποιηθεί. 🕮 < αρχ. ικανός.

ικανότητα, η, ουσ. • 1. (για πρόσ.) η δυνατότητα που έχει κάποιος να εκτελεί με επιτυχία τις προσπάθειές του, να πραγματοποιεί τους στόχους του, 2. (στρατ.) η καταλληλότητα του ατόμου για στράτευση, 3. η δυναμικότητα, 4. το δικαίωμα που παραχωρείται σε κάποιον κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες, π.χ.: *«η ικανότητα σύναψης γάμου»*, 5. (φρ.) *«θερμική / ψηφιακή / μαθηματική / νοητική / πνευματική / καλλιτεχνική / ασφαλιστική / γλωσσική / επικοινωνιακή / θερμαντική / διοικητική / φοροδοτική / πιστοληπτική ικανότητα»* και πολλές άλλες. 🕮 < αρχ. ικανότης, αιτ. -ητα.

Ικαρία ή **Ικαριά** ή **Νικαριά,** η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί του ανατολικού Αιγαίου, με έκταση 255 τ.χλμ. και πληθυσμό 8.843 κατοίκους [απογραφή 2021]. 🕮 < αρχ. τοπωνύμιο, που οφείλει την ονομασία του στον μυθικό ήρωα Ίκαρο*. ⊙ Ικαριώτης, -ισσα, ικαριώτικος.

Ικάριο πέλαγος, το, ή **Ικάριος πόντος,** ο, • (γεωγρ.) τμήμα του Αιγαίου πελάγους που εκτείνεται ανατολικά των Κυκλάδων και μέχρι των ακτών της Μικράς Ασίας, βόρεια οριοθετείται από τις νήσους Ικαρία και Σάμο ενώ στα νότια από τις νήσους Αστυπάλαια και Κω. 🕮 οφείλει το όνομά του στον μυθικό ήρωα Ίκαρο*.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Ίκαρος**, γιος του πολύτεχνου Δαίδαλου και της Ναυκράτης ή Ναυσικράτης, δούλης του Μίνωα, στην προσπάθειά του να δραπετεύσει από την Κρήτη πετώντας με φτερά από κερί, που κατασκεύασε ο πατέρας του, έπεσε στη θάλασσα και πνίγηκε.

ικρίωμα, το, ουσ. • 1. η εξέδρα πάνω στην οποία κατασκεύαζαν την κρεμάλα, την αγχόνη, ή τη λαιμητόμο, 2. σκαλωσιά σε οικοδομικό έργο ή ναυπηγείο, ή, παλαιότερα, σε

αρχαίο θέατρο. 🕮 < μτγν. ικρίωμα < αρχ. ικριῶ, -όω < ἴκρια, τα, [= σανιδώματα καταστρώματος].

↳ Τίτλοι βιβλίων

1. «Το φάντασμα του έθνους και το **ικρίωμα** της αγοράς», του Φώτη Τερζάκη, εκδ. Αλεξάνδρεια.
2. «Το **ικρίωμα**», του Aitmatov Chingiz, εκδ. Σύγχρονη Εποχή,1989.

Ο Δήμιος

Ο δήμιος που γνώρισα κάποτε,
γύριζε κάθε βράδυ στο σπίτι του μεθυσμένος
και διάβαζε ρομαντικούς ποιητές,
σε μια νεκροκεφαλή ακουμπισμένη στο ετοιμόρροπο τραπέζι του.
Κάποτε, μου είχε πει / αγάπησε μια ευγενική κυρία, / χωρίς επιστροφή,
την ώρα που την οδηγούσε στο **ικρίωμα**.
Από τότε σταμάτησε να ονειρεύεται.
Ο δήμιος που γνώρισα κάποτε,
κοιμάται κάθε βράδυ μεθυσμένος.

➢ Του **Γιώργου Δάγλα**,
https://www.culturebook.gr

ίλιγγος, ο, ουσ. • (ιατρ.) η απώλεια του αισθήματος της ισορροπίας, κατάσταση κατά την οποία δεν μπορεί ο άνθρωπος να ελέγξει την ευστάθεια, την ισορροπία του σώματός του, που νιώθει όλα να περιστρέφονται γύρω του, συνών. ζάλη, ζαλάδα, σκοτοδίνη, 2. (μτφ.) α) ψυχική διαταραχή, β) θάμπωμα, κατάπληξη. 🕮 < αρχ. ἴλιγγος.

ιλύς, η, ουσ. • 1. λάσπη, βούρκος, 2. αυτό που απομένει μετά τη διαδικασία της διήθησης, το κατακάθι, το ίζημα, (φρ.) *«ιλυώδης βυθός»*. 🕮 < αρχ. ἰλύς[ῡ], γεν. -ύος. ⭕ ιλυοκιβώτιο, ιλυοθυρίδα, ιλυοσυλλέκτης, ιλυοφορτηγίδα, ιλυόλουτρο [= λουτρό που γίνεται σε λασπόνερο θερμών πηγών για θεραπευτικούς λόγους].

ιλυώδης, -ης, -ες, επίθ. • αυτός που είναι γεμάτος με λάσπη, λασπώδης. 🕮 < μτγν. ἰλυώδης < αρχ. ἰλύς + -ώδης.

ιμάντας, ο, ουσ. • 1. ταινία, από δέρμα ή άλλο υλικό, για διάφορες χρήσεις, λουρί, [στρατ.] αορτήρας [ενν. του όπλου], 2. (τεχν.) κυκλική ταινία, από συνθετικό συνήθως υλικό ενισχυμένη με ίνες, που χρησιμοποιείται σε μοτέρ για περιστροφική κίνηση του άξονα, (φρ.) *«ιμάντας ασφαλείας / χρονισμού / μεταφοράς / κίνησης / ανύψωσης / φόρτωσης / ρυμούλκησης / πρόσδεσης / ελαστικός»*. 🕮 < αρχ. ἱμάς, αιτ. -άντα. ⭕ ιμαντοκίνητος, ιμαντοφόρος.

ιμαντοκίνητος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που χρησιμοποιεί ιμάντες για την κίνησή του. 🕮 < ιμάντ(ας) -ο- + κινητός.

ιμαντοφόρος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που χρησιμοποιεί ιμάντες για τη λειτουργία του. 🕮 < ιμάντ(ας) -ο- + -φόρος < φέρω.

ιμάτιο, το, ουσ. • (ενδυμ.) ρούχο των αρχαίων που φοριόταν πάνω από το χιτώνα, συνών. ένδυμα, (φρ.) *«διαρρηγνύω τα ιμάτια μου»*, σχίζω τα ρούχα μου ως ένδειξη διαμαρτυρίας. 🕮 < αρχ. ἱμάτιον. ⭕ ιματισμός.

ιματιοθήκη, η, ουσ. • ειδικός χώρος φύλαξης ενδυμάτων και ρουχισμού σε θέατρο, ξενοδοχείο, νοσοκομείο, στρατιωτική μονάδα κ.λπ. 🕮 < μτγν. ἱματιοθήκη.

ιματισμός, ο, ουσ. • 1. οτιδήποτε που χρησιμεύει για να ντύνεται ο άνθρωπος, ο ρουχισμός του, το σύνολο των ενδυμάτων του, 2. (στρατ.) το σύνολο των στρατιωτικών ενδυμάτων που παρέχονται στον νεοσύλλεκτο. 🕮 < μτγν. ἱματισμός.

Ίμβρος, η, ουσ. • (γεωγρ.) αιγαιοπελαγίτικο τουρκικό νησί που βρίσκεται στην είσοδο του Ελλησπόντου, έχει έκταση 279 τ.χλμ. και πληθυσμό 10.106 κατοίκων [απογρ. 2020] εκ των οποίων οι 700 περίπου είναι Έλληνες. 🕮 < αρχ. Ἴμβρος [τοπωνύμιο] < αγνώστου ετύμου, η παλαιότερη τουρκική ονομασία: İmroz < αρχ. Ἴμβρος, σήμερα στα Τουρκικά Gökçeada (Gökçe = μικρός ουρανός + ada = νησί).

ιμιτασιόν, άκλ. ουσ. • απομίμηση, [λαϊκ.] μαϊμού. 🕮 < μτφρδ. από τη γαλλ. imitation < imiter [= μιμούμαι].

ίνα, η, ουσ. • η κλωστή. 🕮 < αρχ. ἶς, αιτ. ἶνα.

Ινδία, η, ουσ. • (γεωγρ.) η μεγαλύτερη πληθυσμιακά χώρα παγκοσμίως με

1.387.284.855 κατοίκους [κατ' εκτίμηση 2023] και η έβδομη μεγαλύτερη σε έκταση με 3.287.263 τ.χλμ., εκτείνεται ανάμεσα στα Ιμαλάια όρη και τον Ινδικό ωκεανό. 🕮 < αρχ. Ἰνδός [ο ομώνυμος ποταμός, που διασχίζει την Ινδική χερσόνησο, και από τον

οποίο οι αρχ. Έλληνες ονομάτισαν το σύνολο των κατοίκων της εκτεταμένης περιοχής] < αρχ. περσική λέξη Hindu – Χίντου ή από τη σανσκριτική λ. Shindu – Σχίντου που σημαίνουν *«ποταμός»*. ⊙ ινδικός.

ινδικό, το, ουσ. • είδος φυτικής χρωστικής ουσίας, λουλάκι. 🕮 < ισπαν. indigo [= χρωστική ουσία προερχόμενη από την Ινδία].

Ινδικός Ωκεανός, ο, • (γεωγρ.) ο τρίτος μεγαλύτερος ωκεανός της γης που εκτείνεται ανάμεσα στην ανατολική Αφρική, τη νότια Ασία, τη δυτική Αυστραλία και την Ανταρκτική, η έκτασή του, περιλαμβανομένης της Ερυθράς θάλασσας, είναι 73.556.000 τ.χλμ. 🕮 < μτφρδ. από την αγγλ. Indian Ocean.

ίνδιο, το, ουσ. • (χημ.) μαλακό, γυαλιστερό, αργυροχόο στοιχείο της ομάδας των μετάλλων, βρίσκεται μόνο σε ίχνη στα παραπροϊόντα της μεταλλοβιομηχανίας. 🕮 < (αντιδάνειο) νεολατιν. indium < ισπαν. indigo [= λουλακί χρώμα] < λατιν. indicum < αρχ. ινδικός [= λουλάκι].

Ινδοκίνα, η, ουσ. • (γεωγρ.) μεγάλη χερσόνησος της νοτιοανατολικής Ασίας που εκτείνεται σε 735.000 τ.χλμ., και περιλαμβάνει τις χώρες: Βιετνάμ, Καμπότζη, Μιανμάρ, Ταϊλάνδη, Μαλαισία και Λάος. 🕮 < μτφρδ. από τη γαλλ. Indochine.

Ινδονησία, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησιωτικό κράτος της Νοτιοανατολικής Ασίας, που απαρτίζεται από περίπου 17.508 νησιά σε μία έκταση 1.904.569 τ.χλμ. και με πληθυσμό 277.432.400 κατοίκων [κατ' εκτίμηση 2023]. 🕮 < μτφρδ. από τη γαλλ. Indonésie < αρχ. Ἰνδ(ός) + -ο- + νῆσ(ος) + -ία. ⊙ ινδονησιακός, Ινδονήσιος.

Ινδός ποταμός, ο, • (γεωγρ.) ο όγδοος μεγαλύτερος ποταμός της Ασίας, πηγάζει στο οροπέδιο του Θιβέτ και διαρρέει το Τζαμού και Κασμίρ, τη βορειοδυτική Ινδία και το Πακιστάν, εκβάλλει στην Αραβική Θάλασσα, το συνολικό του μήκος ανέρχεται στα 3.200 χιλιόμετρα.

Ινστιτούτο Ιστορίας Εμπορικής Ναυτιλίας, το, • σκοπός του Ινστιτούτου η έρευνα και η μελέτη της ναυτικής ιστορίας, οι ναυτικές παραδόσεις, τα ήθη και τα έθιμα των νησιωτών, η ναυτική εκπαίδευση, η βιβλιογραφία και η χαρτογραφία σε σχέση με τη ναυτιλία και τη θάλασσα, η ναυπηγική τέχνη, η διαφύλαξη και συντήρηση κειμηλίων και αντικειμένων ιστορικού ενδιαφέροντος, η προσέλκυση νέων στο ναυτικό επάγγελμα και πολλά άλλα θέματα.

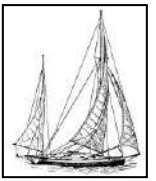
ιντράδα και **εντράτα,** η, ουσ. δες εντράδα.

ίντσα, η, ουσ. • (μαθημ.) μονάδα μέτρησης του μήκους, ίση με το 1/3 της αγγλικής γιάρδας ίση με 2,54 εκ. του μέτρου, που χρησιμοποιείται ακόμα στην Αγγλία και σε χώρες της Βρετανικής Κοινοπολιτείας. 🕮 < αγγλ. inch < αρχ. αγγλ. inch [πληθ. inches] < λατιν. uncial [= δωδεκατημόριο].

ιντσεράδα, η, ουσ. δες νιτσεράδα.

ινώδης, -ης, -ες, επίθ. • αυτός που αποτελείται από πολλές ίνες [δες λ.]. 🕮 < ίν(α) + -ώδης.

ιόλ, το, ουσ. άκλ. • (ναυτ.) παραλλαγή ιστιοφόρου σκάφους με δύο κατάρτια με λοξά ιστία, στοιχεία που χρησιμοποιούν μερικές μεγάλες θαλαμηγοί, καθώς και μερικά αλιευτικά σκάφη. 🕮 < ολλανδ. jol.

ιόν, το, ουσ. • (φυσ.) άτομο ή μόριο, θετικά ή αρνητικά, φορτισμένο. 🕮 < (αντιδάνειο) αγγλ. ion < αρχ. ἰόν, ουδ. μτχ. του εἶμι [ως μέλλ. του ἔρχομαι, θα πάω, θα έρθω, έρχομαι ή πηγαίνω]. ⊙ ιοντικός, ιονισμός, ιονίζω.

Ιόνια νησιά ή **Επτάνησα,** τα, • (γεωγρ.) σύμπλεγμα επτά κυρίων νησιών: Κεφαλονιά, Κέρκυρα, Ζάκυνθος, Λευκάδα, Κύθηρα, Ιθάκη και Παξοί, και αρκετών μικρότερων στο Ιόνιο Πέλαγος, με πληθυσμό 207.855 κατοίκων [απογραφή 2011].

ιονίζω, ρ. [μετβ.] • (φυσ.) φορτίζω θετικά ή αρνητικά ένα άτομο ή ένα μόριο ώστε να το μετατρέψω σε ιόν, συνών. ιοντίζω. 🕮 < διεθ. όρ. ionize < ιόν + [καταλ.] -ίζω.

Ιόνιο Πέλαγος, το, • (γεωγρ.) θαλάσσια περιοχή της Μεσογείου, μεταξύ της νότιας Ιταλίας, της δυτικής Ελλάδας και της νότιας Αλβανίας.

ιονισμός και **ιοντισμός,** ο, ουσ. • (φυσ.) η μετατροπή ουδέτερων μορίων ή ατόμων σε αντίθετα ιόντα. 🕮 < μτφρδ. από την αγγλ. ioni zation [ion = ιόν].

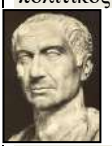
ιονόσφαιρα, η, ουσ. • (μετεωρ.) ατμοσφαιρικό στρώμα μετά τη στρατόσφαιρα και σε ύψος πάνω από τα 50 χλμ. έως 500 από την επιφάνεια της γης, με μεγάλη περιεκτικότητα σε ιόντα και ελεύθερα ηλεκτρόνια, εντός του οποίου πραγματοποιείται η διάδοση ραδιοκυμάτων. 🕮 ξένος όρος, από τη γαλλ. ionosphère < ion [= ιόν] + sphère [= σφαίρα].

Ίος ή Νιος, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί των Κυκλάδων, έχει έκταση 108,713 τ.χλμ. και πληθυσμό 2.299 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < αρχ. ἴον [= μενεξές]. ⊙ Νιώτης, -ισσα.

ιουλιανός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στον Ιούλιο Καίσαρα, 2. (ειδικότ.) *«Ιουλιανό ημερολόγιο»,* ημερολόγιο που καθιέρωσε ο Ι. Καίσαρ, γνωστό και ως *«παλαιό ημερολόγιο»,* [πληθ.] *«Ιουλιανά»,* α) η αποστασία του 1965 στην ελληνική πολιτική ζωή, β) πτώση της χούντας, γ) εισβολή των Τούρκων στην Κύπρο.

Ιούλιος, ο, ουσ. • ο έβδομος μήνας του έτους. 🕮 < λατιν. Julius (μήνας που πήρε το όνομά του από τον αυτοκράτορα Gaius Julius Caesar* = Ιούλιος Καίσαρας).

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: **Καίσαρ Γάιος Ιούλιος,** (102 ή 100 π.Χ.-44 π.Χ. Ρώμη). Ρωμαίος συγγραφέας, πολιτικός και στρατιωτικός. Πραγματοποίησε μεγάλες αλλαγές στη λειτουργία του κρατικού μηχανισμού, προχώρησε σε αναδασμό της γης χάριν των λαϊκών στρωμάτων και παλαιών πολεμιστών, ενώ ο ρωμαϊκός στρατός εδραίωσε τις θέσεις του γύρω από τη Μεσόγειο. Η δικτατορική διακυβέρνησή του όπλισε τους πολιτικούς του αντιπάλους με επιχειρήματα για την αναγκαιότητα της δολοφονίας του.

Ιούνιος, ο, ουσ. • ο έκτος μήνας του έτους. 🕮 < λατιν. Junius [=Ιούνιος] < Juno* [= Ήρα].

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Γιούνο - Juno,** ρωμαϊκή θεότητα που ταυτίζεται με την Ήρα. Προστάτρια του γυναικείου φύλου και ως θεϊκό σύμβολο, προσωποποίηση της θηλυκότητας. Μαζί με τον μεγαλύτερο των ρωμαϊκών θεών, αντίστοιχο του Δία, τον Γιούπιτερ (Jupiter) και την Αθηνά (Minerva) αποτέλεσε την ανώτερη θεϊκή τριάδα. [φωτό: Η Ήρα από τη συλλογή Φαρνέζε - Farnese]

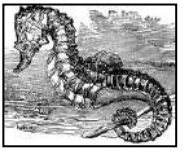
ιούτα και **γιούτα** και **τζούτα,** η, ουσ. • 1. (φυτολ.) είδος φυτού του γένους Corchorus που αποδίδει μακριές και μαλακές ίνες που εξάγονται από τον βλαστό του και αποτελούν την πρώτη ύλη της κλωστοϋφαντουργίας, από την οποία κατασκευάζονται σχοινιά, σάκοι και υφάσματα συσκευασίας, 2. (υφαντ.) το είδος του υφάσματος που προέρχεται από την παραπάνω φυτική κλωστή. 🕮 < μτφρδ. από την αγγλ. jute < αρχ. ινδ. juta [= μπερδεμένο μαλλί].

ιππάριο, το, ουσ. • 1. (παλαιοντ.) ονομασία θηλαστικού που έμοιαζε με τριδάκτυλο άλογο και σήμερα έχει εκλείψει, 2. μικρό άλογο, 3. (ναυτ.) μικρή βοηθητική μηχανή για την κίνηση της αντλίας, (φρ.) *«ιππάριο αναρρόφησης θαλασσινού νερού / έρματος», «ατμοσωλήνας / ατμοσύρτης / βάκτρο / διωστήρας / έμβολο / ρομβείο / στρόφαλος ατράκτου παροχικός σωλήνας / στυπειοθλίπτης / σωλήνας εξαγωγής ιπταρίου».* 🕮 < νεολατιν. hipparion < μτγν. ιππάριον [= αλογάκι] < αρχ. [= παλιάλογο - υποκορ. του ἵππος.].

ιπποδύναμη, η, ουσ. • (φυσ.) η ισχύς μιας μηχανής μετρήσιμη σε ίππους, (φρ.) *«αξονική / ενδεικτική / καταγεγραμμένη / ονομαστική / πραγματική / ωριαία ιπποδύναμη».* 🕮 < μτφρδ. από την αγγλ. horsepower.

ιπποκάμπος, ο, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) ψάρι της θάλασσας, του οποίου η στάση και το σχήμα του κεφαλιού θυμίζει άλογο, αλλιώς: *«αλογάκι της θάλασσας»,* 2. (μυθολ.) θαλάσσιο τέρας με κεφάλι αλόγου και ουρά ψαριού, στη ράχη του οποίου κάθονταν οι θεοί για να μετακινούνται. Η εικόνα του συμβόλιζε, ίσως, τη σύγκρουση των δυνάμεων της θάλασσας και της ξηράς. 🕮 < αρχ. ιππόκαμπος. ⊙ ιπποκάμπειος.

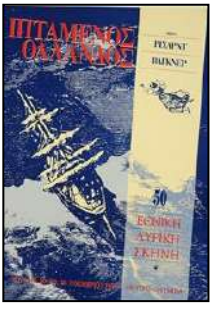
ίππος, ο, ουσ. • (ζωολ.) το άλογο, συνών. άτι, φαρί, (φρ.) *«δούρειος ίππος»,* το ξύλινο άλογο του Οδυσσέα, (μτφ.) μέσο και προκάλυμμα για εξαπάτηση, 2. (φυσ.) μονάδα μέτρησης της ισχύος των μηχανών, ίση με την

ισχύ που δαπανάται για την ανύψωση βάρους 75 κιλών κατά 1 μέτρο σε 1 δευτερόλεπτο. 🕮 [για την 1η ερμ.] < αρχ. ἵππος, [για την 2η ερμ.] σημδ. γαλλ. cheval και αγγλ. horse (power).

ίππουρος, ο, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) είδος θαλάσσιου ψαριού, (αρχ.) ἱππουρεὺς. 🕮 < ἵππος + οὐρά.

ιπτάμενος, -η, -ο, μτχ. • 1. αυτός που βρίσκεται, ως ταξιδιώτης, σε κάποιο αερομεταφερόμενο μέσο, 2. άτομο που συμμετέχει εργασιακά στην πολεμική ή πολιτική αεροπορία σε αντιδιαστολή με το προσωπικό εδάφους, 3. (φρ.) α) *«ιπτάμενο φρούριο»* - μεγάλο βομβαρδιστικό αεροπλάνο, του Β' Π.Π., β) *«ιπτάμενο πλοίο»,* ή υδροπτέρυγο ή *«ιπτάμενο δελφίνι»* κοινώς: δελφίνι ή υδροφόιλ, (hydrofoil ship) ταχύπλοο επιβατικό πλοίο χωρίς θαλάσσιο εκτόπισμα. 🕮 < ἵπταμαι.

Ιπτάμενος Ολλανδός, ο, • 1. (λαογρ.) μυθικό πολεμικό πλοίο φάντασμα, στοιχειωμένο να

περιπλανιέται στη θάλασσα για πάντα, ορατό μόνο σε ακραίες μετεωρολογικές συνθήκες όπως είναι το φαινόμενο της οφθαλμαπάτης *«Φάτα Μοργκάνα»,* 2. (μουσ.) όπερα σε μουσική και λιμπρέτο του Ρίχαρντ Βάγκνερ, παρουσιάστηκε για πρώτη φορά στην Όπερα της Δρέσδης το 1843 [γερμανικά: Der fliegende Holländer].

Ιράκ, το, ουσ. • [Al Jumhuriya al Iraqiya] (γεωγρ.) κράτος της νοτιοδυτικής Ασίας ανάμεσα σε Ιράν, Συρία, Ιορδανία, Κουβέιτ, Σαουδική Αραβία και Τουρκία, έχει έκταση 437.072 τετρ. χλμ. και πληθυσμό περίπου 44.000.000 κατοίκους. 🕮 < μσν. ʿIrāq ʿArabī [= Αραβικό Ιράκ] και ʿIrāq ʿAjamī [= Περσικό Ιρακ] < ακκαδικής προέλευσης. ⊙ ιρακινός, -ή.

Ιράν, το, ουσ. • (γεωγρ.) αλλά και ανεπίσημα Περσία, κράτος της Μέσης Ανατολής στη Νοτιοδυτική Ασία, ανάμεσα σε Αζερμπαϊτζάν, Αρμενία, Τουρκμενιστάν, Πακιστάν, Αφγανιστάν, Τουρκία και Ιράκ (Κουρδιστάν) έχει έκταση 1.648.195 τ.χλμ. και πληθυσμό 89.819.750 κατοίκους [κατ' εκτίμηση 2024]. 🕮 < αρχ. περσ. λ. ⊙ ιρανικός.

ίριδα, η, ουσ. • 1. (μετεωρ.) το ουράνιο τόξο, ηλιακό φάσμα που εμφανίζεται μετά την εξέλιξη της βροχόπτωσης, 2. (ιατρ.) μέρος της πρόσθιας μοίρας του ματιού των ζώων και των ανθρώπων, το χρωματικό τμήμα που στο κέντρο του βρίσκεται η κόρη, 3. (φυτολ.) διάφορα είδη κρίνων, 4. (ζωολ.) α) γένος εντόμων, β) το σύνολο των χρωμάτων που απαρτίζουν τις βούλες της ουράς των παγωνιών, 5. (ορυκτ.) πολύτιμος λίθος, 6. (μυθολ.) [ως κύρ. όν.] *η *Ίριδα,* αγγελιοφόρος των Θεών, κυρίως των θεϊκών εντολών προς τους ανθρώπους, 7. (φυσ.) (φρ.) *«τα χρώματα της ίριδας»,* τα επτά βασικά χρώματα που συνθέτουν το ηλιακό φάσμα. 🕮 (αντιδάνειο μόνο για την 2η ερμηνεία) < αρχ. θεωνύμιο Ἶρις*. ⊙ ιριδίζω [= παρουσιάζω τα χρώματα της ίριδας], ιριδικός [= ο αναφερόμενος στην ίριδα], ιριδωτός [= ποικιλόχρωμος], ιρίτιδα [= φλεγμονή της ίριδας του ματιού], ιριδισμός [= οπτικό φαινόμενο]. ○ ιριδεκτομή, ιριδερημία, ιριδίτιδα, ιρίτιδα, ιριδοειδής, ιριδιτομία, ιριδοκυκλίτιδα, ιριδοκύτταρα.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Ίριδα,** κόρη του Θαύμαντα, γιου του Πόντου, και της Ωκεανίδας Ηλέκτρας. Εμφανίζεται ως θεότητα, προσωποποιώντας το ουράνιο τόξο. Αποτελεί το σύνδεσμο των ανθρώπων με τους θεούς και με την παρουσία της χαράζει στον ποικιλόχρωμο δρόμο της την επικοινωνία μεταξύ Ουρανού, Γης, Θάλασσας και Κάτω Κόσμου.

ιριδοκοκάλι, το, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος κοκάλι, ψάρι, η ονομασία του μαρτυρά τον χρωματισμό του δέρματός του, επιστ. ονομ.: Elagatis bipinnulata.

Ιρλανδία, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί της βορειοδυτικής Ευρώπης, δυτικά από τη Μεγάλη Βρετανία, με έκταση 84.421 τ.χλμ. και πληθυσμό 7.000.000 κατοίκους περίπου. 🕮 < αγγλ. Ireland, ιρλανδικά: Éire < παλαιοιρλανδικό θεωνύμιο Ériu, θεά της ιρλανδικής μυθολογίας. ⊙ ιρλανδικός.

ιρόκο, το, άκλ. ουσ. • (φυτολ.) είδος μεγάλου δέντρου που φύεται σε όλη την τροπική

ζώνη της Αφρικής, γνωστό και ως αφρικανικό τικ, φθάνει σε ύψος τα 50 μ. και διάμετρο κορμού έως 3 μ., σκληρό και ανθεκτικό, χρησιμοποιείται στην κατασκευή επίπλων, στην κατασκευή δαπέδων, κουφωμάτων, μικρών σκαφών, εσωτερικών επενδύσεων πλοίων κ.ά. 🕮 < αγγλ. iroko < λ. αφρικανική προέλευσης.

ίσα, επίρρ. • (ναυτ.) πρόσταγμα, εντολή για το σήκωμα των πανιών και των άρμπουρων, σε ιστιοφόρο πλοίο. 🕮 < βενετ. issa.

ισαλοβαρής καμπύλη, η, • (μετεωρ.) είναι η γραμμή, επί χάρτου, που ενώνει περιοχές με την ίδια τιμή βαρομετρικής τάσης.

ίσαλος, -ος/-η, -ο, επίθ. • 1. (ναυτ.) αυτός που είναι στο ίδιο επίπεδο με την επιφάνεια της θάλασσας, (φρ.) *«ίσαλος γραμμή»,* [πλοίου], α) η γραμμή της θάλασσας, που βρέχει τις πλευρές ενός σκάφους, όταν η θάλασσα είναι ήρεμη και το σκάφος σε κατακόρυφη θέση, β) η γραμμή που χαράζεται στις πλευρές του πλοίου, συνήθως στο ύψος όπου αυτές εφάπτονται με την επιφάνεια της θάλασσας, γ) το ίχνος της γραμμής που αφήνει η θάλασσα στα πλευρά του ακίνητου σκάφους, (φρ.) *«έμφορτος / άφορτος, -η, ίσαλος», «ίσαλος έρματος / προδιαγραφής - σχεδίασης / γλυκού – αλμυρού νερού / ζώνης»,* 2. (ως ουσ.) *τα ίσαλα,* τα μέρη του πλοίου που βρίσκονται στο ίδιο επίπεδο με την επιφάνεια της θάλασσας. 🕮 < ίσ(ος) + αρχ. ἅλ(ς) [= θάλασσα] + -ος.

ισαπέχων, -ουσα, -ον [μτχ. ενεστώτα ενεργ. φ. του ρ. ισαπέχω [= απέχω εξίσου] • αυτός που ισαπέχει, που βρίσκεται σε ίσες αποστάσεις από κάτι ή κάποιον άλλο.

ισημερία, η, ουσ. • (αστρον.) καθεμιά από τις δύο εκείνες ημέρες που επικρατεί σε όλη τη γη ίση διάρκεια ημέρας και νύχτας [21 (ή 22) Μαρτίου και 22 (ή 23) Σεπτεμβρίου (για δίσεκτα έτη)], (φρ.) *«εαρινή / φθινοπωρινή ισημερία».* 🕮 < αρχ. ισημερία [ἴσος + ἡμέρα < ἦμαρ = ημέρα], το διεθνές αντίστοιχο όνομα, equinox, προέρχεται από το λατιν. aequus (ίσος) και nox (νύχτα). ⊙ ισημερινός.

ισημερινός, ο, ουσ. • 1. (αστρον.) [ως κύρ. όν.] *Ισημερινός,* ο μεγαλύτερος παράλληλος της γης ή κάποιου άλλου ουράνιου σώματος, που χωρίζει τον πλανήτη σε δύο ίδα ημισφαίρια και κάθε σημείο του απέχει την ίδια απόσταση από τους πόλους, 2. (γεωγρ.) [συνεκδ.] οι περιοχές που περιλαμβάνονται στη ζώνη του ισημερινού, 3. (φρ.) *«γεωγραφικός / γήινος / θερμικός / μαγνητικός / ουράνιος ισημερινός».* 🕮 < μτγν. ισημερινός, ουσιαστικοποιημένο αρσ. του αρχ. επιθ. ισημερινός [= που αναφέρεται στην ισημερία], σημδ. από τη γαλλ. équatorial.

ισθμός, ο, ουσ. • 1. (γεωγρ.) στενή λωρίδα γης που συνδέει δύο στεριές και χωρίζει δύο θάλασσες ή δύο λίμνες, (φρ.) *«ισθμός της Κορίνθου / του Σουέζ»,* 2. (ιατρ.) στενό τμήμα κάποιου οργάνου του σώματος που ενώνει δύο μεγαλύτερα (φρ.) *«ισθμός μήτρας».* 🕮 < αρχ. ισθμός.

Ισλανδία, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησιωτική χώρα της βόρειας Ευρώπης, που βρίσκεται στο βόρειο Ατλαντικό ωκεανό ανάμεσα στη Γροιλανδία, τη Σκωτία, τις Νήσους Φερόες και τη Νορβηγία, έχει έκταση 103.000 τ.χλμ. και πληθυσμό 350.000 κάτοικους περίπου. 🕮 < αγγλ. Iceland < νορβηγ. Snæland < ισλανδικά: Ísland. ⊙ ισλανδικός.

ισόαλος, -ος/-η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που περιέχει ίση ποσότητα αλατιού με κάποιον άλλο, 2. (φρ.) *«ισόαλες θάλασσες»,* (χαρτογρ.) *«ισόαλες γραμμές»,* οι καμπύλες γραμμές όπως καταγράφονται πάνω σε αλιευτικούς χάρτες, που ενώνουν τα σημεία στα οποία η αλμυρότητα είναι η ίδια. 🕮 < ισο- + ἅλς, γεν. ἁλός, ὁ, [= αλάτι].

ισοβαθής, -ής, -ές, και **ισόβαθος,** -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που έχει το ίδιο βάθος με κάποιον άλλον, 2. (χαρτογρ.) *«ισοβαθής γραμμή ή καμπύλη»,* είναι η γραμμή η οποία ενώνει, επί χάρτου, σημεία με ίδιο βάθος Οι ισοβαθείς γραμμές είναι συνεχείς καμπύλες, δεν διακόπτονται, δεν διαιρούνται και δεν διασταυρώνονται, όταν είναι πυκνές αναπαριστούν απότομη κλίση του πυθμένα κι όταν είναι αραιές τότε ο πυθμένας έχει ήπια κλίση [< γαλλ. iso bathe]. 🕮 < ίσο(ς) + βάθος < αρχ. ισοβαθής. ◈ ισοβαθώς [επίρρ.].

ισοβάθμιος, -α, -ο, και **ισόβαθμος,** -η, -ο, επίθ. • αυτός που έχει τον ίδιο βαθμό με κάποιον άλλο, όπως: Συνταγματάρχης [Στρα-

τός Ξηράς], πλοίαρχος [Πολεμικό Ναυτικό], Σμήναρχος [Πολεμική Αεροπορία]. 📖 < ίσο(ς) + -βάθμιος < βαθμός.

ισοβαρής, -ής, -ές, και **ισόβαρος,** -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που έχει το ίδιο βάρος με κάποιον άλλο, αντών. ανισοβαρής, 2. (μετεωρ.) αυτός που έχει την ίδια βαρομετρική πίεση με κάποιον άλλο, [διεθ. όρ. isobar]. 📖 < ίσο(ς) + -βαρής (< βάρος) < αρχ. ισοβαρής.

ισόβροντος, -η, -ο, επίθ. • (γεωγρ.) *«ισόβροντες γραμμές ή καμπύλες»,* είναι οι καμπύλες γραμμές, που ενώνουν σε μετεωρολογικό χάρτη τους τόπους οι οποίοι έχουν την ίδια συχνότητα θυελλών. 📖 < ίσο(ς) + βροντή.

ισοβύθιστος, -η, -ο, επίθ. • (για πλοία) αυτός που έχει το ίδιο βύθισμα στην πρώρα και στην πρύμνη. 📖 < ίσο(ς) + -βύθιστος < βυθίζω < βυθός.

ισογώνιος, -α, -ο, επίθ. • (γεωμ.) αυτός που έχει όλες του τις γωνίες ίσες, π.χ. *«ισογώνιο τετράγωνο / τρίγωνο».* 📖 < ίσο(ς) + γωνία < αρχ. ισογώνιος.

ισοδιάσταση, η, ουσ. • (χαρτογρ.) είναι η κατακόρυφη υψομετρική διαφορά μεταξύ δύο ισοβαθών καμπύλων γραμμών, όσο πιο μικρή είναι, τόσο καλύτερη απεικόνιση του ανάγλυφου έχουμε. 📖 < ίσο(ς) + διάσταση.

ισοδύναμος, -η, -ο, επίθ. [μτγν.] • 1. αυτός που έχει το ίδια δύναμη με κάποιον άλλον, (φρ.) *«ισοδύναμη χωρητικότητα / αντίσταση / αυτεπαγωγή», «ισοδύναμο κύκλωμα», «ισοδυναμικές γραμμές / επιφάνειες»,* 2. αυτός που έχει την ίδια έννοια ή την ίδια αξία με άλλον, συνών. συνώνυμος, ταυτόσημος, ισάξιος, 3. (για τροφές) που έχουν την ίδια θρεπτική αξία. ⊙ ισοδυναμώ. ◈ ισοδύναμα [επίρρ.].

ισοζύγιο, το, ουσ. • (οικον.) [λογιστικός όρος και κατ' επέκταση στατιστικός και οικονομικός] λογιστική καταγραφή σε επίσημα βιβλία όλων ανεξαιρέτως των λογαριασμών μιας επιχείρησης, εταιρείας, οργανισμού κ.λπ. που φανερώνει τη σχέση ανάμεσα σε δύο αντίθετα μεγέθη (π.χ. έσοδα - έξοδα) ή σε εισαγόμενα ή εξαγόμενα προϊόντα, (φρ.) *«ενεργητικό / παθητικό / ελλειμματικό / εμπορικό [balance of trade] / πλήρες / προσωρινό / προσαρμοσμένο / οριστικό ισοζύγιο» «ισοζύγιο πληρωμών / ποσών / υπολοίπων».* 📖 < ισο- + ζυγ(ός) -ιον < μτγν. ισοζυγής, μτφρδ. από τη γαλλ. équilibre = ισορροπία, bilan = ισολογισμός, balance = ισοζύγιο.

ισοήλιος, -α, -ο, επίθ. • [συνήθως στον πληθ.] (μετεωρ.) α) *«ισοήλιες γραμμές»,* γραμμές σε επιφάνεια οι οποίες ενώνονται μεταξύ τους, για να φανερώσουν σχεδιαστικά, περιοχές με την ίδια διάρκεια ηλιοφάνειας, χαρτογραφική απεικόνιση που συμβάλλει ιδιαίτερα τόσο στην εκπόνηση δελτίου καιρού όσο και στη παρακολούθηση των κλιματολογικών συνθηκών ευρύτερα, β) *«ισοήλιοι τόποι».* 📖 < ισο- + ήλιος.

ισοθερμικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που αναφέρεται στην ισοθερμία [δες λ.], 2. αυτός που διατηρεί σταθερή θερμοκρασία στο σώμα του, που είναι καλά μονωμένος και δεν επιτρέπει την ανταλλαγή θερμότητας με το περιβάλλον, (φρ.) *«ισοθερμικός επενδύτης / λαιμός / σάκος / σκούφος / θάλαμος», «ισοθερμική φόρμα / στολή / κουβέρτα / τσάντα / εκτόνωση / συμπίεση» «ισοθερμικό στρώμα / δοχείο / ψυγείο / εσώρουχο κ.ά.».* 📖 < γαλλ. isotherme < ίσο(ς) + θερμός.

ισόθερμος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που έχει την ίδια θερμοκρασία με κάποιον άλλο. 2. (φρ.) *«ισόθερμη καμπύλη»,* α) (φυσ.) καμπύλη η οποία σε διάγραμμα κατάστασης απεικονίζει μια ισόθερμη μετατροπή, β) (μετεωρ.) καμπύλη μετεωρολογικού χάρτη που ενώνει σημεία με την ίδια μέση θερμοκρασία σε ορισμένη χρονική περίοδο. 📖 < ξέν. όρ. γαλλ. isotherme < iso- [= ισο-] + -therme [< αρχ. θερμός] και αγγλ. isotherm.

ισοκλινής, -ής, -ές, επίθ. • 1. αυτός που έχει την ίδια κλίση με κάποιον άλλον, 2. (φρ.) (φυσ.) *«ισοκλινείς γραμμές»,* γραμμές που συνδέουν, νοητά ή πάνω σε τοπογραφικό χάρτη, σημεία διαφορετικού υψομέτρου, που έχουν όμως την ίδια κλίση. 📖 < αρχ. ισοκλινής < ισο- + -κλινής (< κλίνω).

ισολογίζω, ρ. [μετβ.] • καταγράφω τα έσοδα και τα έξοδα μιας οικονομικής ενότητας [εταιρείας, επιχείρησης, οργανισμού, κ.λπ.] αλλά και του οικογενειακού προγραμματισμού και τα συγκρίνω, κάνω ισολογισμό. 📖 < ίσο(ς)- + -λογίζω.

ισολογισμός, ο, ουσ. • (οικον.) 1. καταγραφή και σύγκριση των οικονομικών δεδομένων, εσόδων – εξόδων – δανειακών υποχρεώσεων – πληρωμών - πηγών κεφαλαιοδότησης κ.ά. στοιχείων, εταιρείας, επιχείρησης, οργανισμού, κ.λπ. 2. ο λογιστικός πίνακας που παρουσιάζει συγκριτικά τα παραπάνω οικονομικά μεγέθη. 🕮 < ίσο(ς)- + -λογισμός, απόδ. του ιταλ. bilancio [pareggiamento saldo] < λατ. bilancia < λατ. bis [= δις] + lanx [= δίσκος ζυγαριάς].

ισομεγέθης, -ης, ισομέγεθες, επίθ. [αρχ.] • αυτός που έχει το ίδιο μέγεθος με κάποιον άλλον, ισοδιάστατος, αντών. ανισομεγέθης. 🕮 < αρχ. ισομεγέθης.

ισομέρεια, η, ουσ. • 1. το να είναι ίσα μεταξύ τους όλα τα τμήματα που απαρτίζουν ένα σύνολο, αντών. ανισομέρεια 2. (χημ.) το φαινόμενο κατά το οποίο δύο ή περισσότερες ενώσεις έχουν την ίδια χημική σύσταση και το ίδιο μοριακό βάρος, διαφορετική όμως τη διάταξη των ατόμων τους και διαφορετικές φυσικές και χημικές ιδιότητες. 🕮 [για την 1η ερμ.] μτγν. ισομέρεια [= ισότητα] [για τη 2η ερμ.] < γαλλ. isomérie < isomèr(e) [= ισομερ(ής)] + -ie [= -εια]. ⊙ ισομερής.

ισομερής, -ής, -ές επίθ. • 1. αυτός που αποτελείται από ίσα μέρη, 2. (χημ.) *«ισομερείς ενώσεις»,* χημικές ενώσεις που έχουν την ίδια σύσταση και το ίδιο μοριακό βάρος, διαφορετική, όμως, τη διάταξη των ατόμων τους και διαφορετικές φυσικές και χημικές ιδιότητες. 🕮 < ισομέρεια, [για τη 2η ερμ.] ξέν. όρ. από τη γαλλ. isomerie.

ισομήκης, -ης, ισόμηκες, επίθ. • αυτός που έχει το ίδιο μήκος με κάποιον άλλον, αντών. ανισομήκης. 🕮 < αρχ. ισο-μήκης, -ες < μῆκος. ◈ ισομήκως [επίρρ.].

ισοπαχής, -ής, -ές επίθ. • αυτός που έχει το ίδιο πάχος με κάποιον άλλον, συνών. ισόπαχος. 🕮 < αρχ. ισοπαχής. ◈ ισοπαχώς [επίρρ.].

ισοπλατής, -ής, -ές επίθ. • αυτός που έχει το ίδιο πλάτος με κάποιον άλλον. 🕮 < ισο-πλατής, -ές, < πλάτος.

ισόπλευρος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που έχει όλες τις πλευρές του ίσες μεταξύ τους. 🕮 < αρχ. ισόπλευρος.

ισορρόπηση, η, ουσ. • η επίτευξη ή αποκατάσταση ισορροπίας, εξισορρόπηση, ισορροπία. 🕮 < αρχ. ἰσορροπῶ.

ισορροπία, η, ουσ. • 1. (φυσ.) κατάσταση σώματος ή μηχανικού συστήματος, στο οποίο, επενεργούν αντίθετες δυνάμεις που εξουδετερώνονται αμοιβαία μηδενίζοντας τη δραστική τους δυνατότητα, 2. (πολιτ.) κατάσταση στασιμότητας που οφείλεται στην αλληλεξουδετέρωση των δυνάμεων δράσεως, 3. κατάσταση πνευματικής και ψυχικής ομαλότητας, αντών. ανισορροπία, 4. θέση του σώματος, συνήθως σε όρθια στάση, χωρίς καμία υποστήριξη, (φρ.) *«ισορροπία ευσταθής / αστα θής / διανοητική / πνευματική / ψυχική / αδιάφορη / στατιστική / πολιτική / κοινωνική / κομματική / στρατιωτική».* 🕮 < αρχ. ισορροπία.

ισορροπώ, ρ. • 1. [μετβ.] δημιουργώ τις κατάλληλες προϋποθέσεις για να επιτύχω κατάσταση ισορροπίας, ή φέρνω ισορροπία σε αντίθετες τάσεις, 2. [αμετβ.] (φυσ.) βρίσκομαι σε κατάσταση ισορροπίας. 🕮 < αρχ. ἰσορροπῶ. ⊙ ισορροπία, ισορρόπηση.

ισοσκελής, -ής, -ές, επίθ. • 1. (μαθημ.) αυτός που έχει ίσα σκέλη, που έχει δύο ίσες πλευρές, αντών. ανισοσκελής, 2. (οικον.) αυτός που στο κλείσιμο του ταμείου του παρουσιάζει ισορροπία μεταξύ εσόδων και εξόδων. 🕮 < αρχ. ἰσ(ο)- + -σκελής < σκέλος.

ισόχρονος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που πραγματοποιείται ταυτόχρονα με κάποιον άλλον, 2. αυτός που γίνεται ή εξελίσσεται σε ίσα χρονικά διαστήματα. 🕮 < μτγν. ἰσόχρονος, γαλλ. isochrone. ◈ ισόχρονα και ισοχρόνως [επίρρ.].

ισοϋψής, -ής, -ές επίθ. • αυτός που έχει το ίδιο ύψος με κάποιον άλλον, αντών. ανισοϋψής, (φρ.) *«ισοϋψής καμπύλη»* αλλά και *«υψομετρική καμπύλη»,* (χαρτογρ.) γραμμή που ενώνει σε χάρτη διάφορα σημεία της γήινης ή κάποιας άλλης πλανητικής επιφάνειας με το ίδιο υψόμετρο. 🕮 < μτγν. ἰσοϋψής.

Ισπανία, η, ουσ. • (γεωγρ.) κράτος της νοτιοδυτικής Ευρώπης, τμήμα της Ιβηρικής χερσονήσου, συνορεύει με τη Γαλλία, την Ανδόρρα, την Πορτογαλία και το Γιβραλτάρ, έχει έκταση 504.645 τ.χλμ. και πληθυσμό

48.085.361 [1-1-2023]. 🕮 < ισπαν. España < λατιν. Hispania < φοινικικής προέλευσης Spania [= Γη των κουνελιών]. ⊙ ισπανικός.

ισπανικό κερί, το, • ειδικό κερί κατάλληλο για το σφράγισμα απόρρητων εγγράφων, φακέλων, κουτιών κ.λπ. γνωστό και ως βουλοκέρι.

Ισραήλ, το, ουσ. • (γεωγρ.) κράτος της Μέσης Ανατολής που συνορεύει με τον Λίβανο, τη Συρία, την Ιορδανία και την Αίγυπτο, έχει έκταση 20.770 τ.χλμ. και πληθυσμό 9.601.720 κατοίκους [απογρ. 2022]. 🕮 < εβραϊκά: Yīsrāʾēl, η ονομασία του νεοσύστατου κράτους (το 1948) προτάθηκε από τον Νταβίντ Μπεν Γκουριόν [1886 - 1973, πρώτος πρωθυπουργός του Ισραήλ]. ⊙ Ισραηλινός, Ισραηλίτης > ισραηλιτικός και ισραηλίτικος.

ιστίο, το, ουσ. • (ναυτ.) το πανί [υλικά: καραβόπανο ή συνθετικό είδος ή ψάθα] που δένεται στα κατάρτια των ιστιοφόρων πλοίων και χρησιμεύει για την κίνηση του σκάφους. 🕮 < αρχ. ἱστίον, το, [= οποιοδήποτε δίχτυ ή πανί] υποκ. του ἱστός.

↳ είδη ιστίων: [πανιών] σε Clipper, π.χ. στο «Cutty Sark» [1869], τρίγκος, παρουκέτο, πλωριός, παπαφίγκος, πλωριός κούντρος, μαΐστρα, γάπια, μεγάλος παπαφίγκος, μεγάλος κούντρος, φόγος, μπέλμπερης, κοντραμπέλμπερης, σταντζιέρα, τουρκετίνα, φλόκος, κόντρα φλόκος, στραντζαβέλλα, καρβουνιέρα, βελαστράλια.

↳ Τα **ιστία** (πανιά) μιας λέμβου είναι τα εξής: α) ακάτιο, β) κόντρα φλόκος, γ) λατίνι, δ) μεγίστη ή μαΐστρα, ε) μπαλόνι, στ) σακκολέβη (ή σακκολέφη), ζ) τζένοα (Genoa), η) τραπεζοειδές ιστίο, θ) φλέσι ή φλίτσι, ι) φλόκος (αρτέμων).

ιστιοδέτης, ο, ουσ. • (ναυτ.) το σχοινί με το οποίο τυλίγεται το πανί μετά το κατέβασμά του από το ιστίο όπου και τοποθετείται στην ιστιοθήκη για φύλαξη, συνών. σάγουλα. 🕮 < ιστίο + -δέτης < δένω.

ιστιοδρομία, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) το να αρμενίζει το πλοίο με φουσκωμένα τα πανιά του, 2. (αθλητ.) αγώνας ταχύτητας ιστιοφόρων σκαφών με καθορισμένη διαδρομή. 🕮 < αρχ. ρ. ἱστιοδρομ(ῶ) [= αρμενίζω με όλα τα πανιά] -ία. ⊙ ιστιοδρόμος, ιστιοδρομικός.

↳ Είδη ιστιοδρομίας: 1) η εγγυτάτη [στα όρτσα ή με την μπουρίνα], 2) η πλαγιοδρομία [στην μπάντα], 3) την ουριοδρομία [στα πρύμα], 4) τη φορό [λασκάδα], 5) η επίφορος [δευτεροπρύμα].

ιστιοδρομώ, ρ. [αμετβ.] • 1. ταξιδεύω με ιστιοφόρο σκάφος, συνών. ιστιοπλοώ, αρμενίζω, 2. συμμετέχω σε αγώνες ταχύτητας ιστιοφόρων σκαφών. 🕮 < ιστίο + δρόμος.

ιστιοθήκη, η, ουσ. • (ναυτ.) α) χώρος φύλαξης των ιστίων, των πανιών, ιστιοφυλάκιο, β) αδιάβροχο κάλυμμα προστασίας των πανιών. 🕮 < ιστίο + θήκη.

ιστιόπανο, το, ουσ. • α) (ναυτ.) ειδικό ύφασμα, από καραβόπανο παλαιότερα ή από συνθετικό υλικό σήμερα, που χρησιμοποιείται για την κατασκευή ιστίων [πανιών] σε ιστιοφόρο σκάφος, ή β) για κατασκευή σκηνών ή για σκίαση και προστασία χώρων. 🕮 < ιστίο + πανί.

ιστιοπλοΐα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (ναυτ.) η πλεύση με ιστιοφόρο σκάφος, σε θάλασσα ή σε λίμνη, αξιοποιώντας τη δύναμη του ανέμου, συνών. αρμένισμα, ιστιοδρομία. 🕮 < ιστιοπλοώ δες λ.]. ⊙ ιστιοπλοϊκός.

ιστιοπλόος, ο, ουσ. • (ναυτ.) αυτός που συμμετέχει σε ιστιοπλοΐα [δες λ.]. 🕮 < ιστιοπλο(ΐα) -ος.

ιστιοπλοώ, ρ. [αμετβ.] • ταξιδεύω με ιστιοφόρο σκάφος, συνών. ιστιοδρομώ, αρμενίζω. 🕮 < ιστίο [< αρχ. ἱστίον] + -πλοῶ < [αρχ.] πλέω [= πηγαίνω μέσα από τη θάλασσα]. ⊙ ιστιοπλοΐα.

ιστιοποιείο, το, ουσ. • (ναυτ.) το εργαστήριο κοπής και ραφής ιστίων [πανιών]. 🕮 < [αρχ.] ἱστίον + ποιείο < [αρχ.] ποιῶ).

ιστιοποιία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (ναυτ.) η τέχνη της κατασκευής ιστίων. 🕮 < ιστιοποιός, η λ. μαρτυρείται από το 1849

ιστιοποιός, ο, ουσ. • (ναυτ.) ο κατασκευαστής ιστίων [πανιών], ιστιορράφος. 🕮 < [αρχ.] ἱστίον + ποιός < [αρχ.] ποιῶ, απόδοση στην ελλ. ξέν. όρου, πρβλ. γαλλ. maitre voilier. Η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*.

ιστιόρραμμα, το, ουσ. • (ναυτ.) είδος λεπτότατου σχοινιού, σαν κλωστή, που είναι κατάλληλο για το ράψιμο των ιστίων [πανιών],

συνών. δετηρία, λιγαδούρα και ληγαδούρα. 🕮 < αρχ. ἱστίον + ράμμα < ράπτω.

ιστιορραφή, η, ουσ. • (ναυτ.) α) τρόπος ραφής του ιστίου [των πανιών], β) είδος χοντρής βελόνας, σακοράφα. 🕮 < ιστίο + ραφή.

ιστιορραφίδα, η, ουσ. • (ναυτ.) ειδική μεταλλική βελόνα που χρησιμοποιείται για το ράψιμο των ιστίων, αλλιώς: σακοράφα των πανιών, αρμενοβελόνα. 🕮 < ιστίον + ραφίδα < αρχ. ῥαφίς < ῥαφεύς [= αυτός που συγκολλά, ο ράφτης].

ιστιορράφος, ο, ουσ. • (ναυτ.) ο κατασκευαστής ιστίων, συνών. ιστιοποιός. 🕮 < ιστίον + -ρράφος < ραφή < ράπτω.

ιστιοσανίδα, η, ουσ. • (ναυτ.) μακρόστενη

σανίδα κατασκευασμένη από πολυεστέρα εξωτερικά και πολυουρεθάνη εσωτερικά, ελαφριά υλικά για να επιπλέει ευκολότερα στο νερό, πάνω στην οποία κάποιος ισορροπεί όρθιος, στηρίζοντας με το σώμα του ένα ανοιχτό ιστίο (πανί), ώστε να κινείται με τη δύναμη του ανέμου, συνών. γουίντ σερφ - windsurf, 2. (αθλητ.) το αντίστοιχο άθλημα, γουίντ σέρφιγκ [αγώνες ιστιοσανίδας]. 🕮 < ιστιο- + σανίδα, μτφρδ. από την αγγλ. surfboard < surf [= κύματα] + board [= σανίδα]

ιστιούχος, ο, ουσ. • 1. (γενικότ.) αυτός που έχει στην κατοχή του πανί, 2. (ναυτ.) σχοινί σε ιστιοφόρο σκάφος, από τα σπουδαιότερα, μπορεί να είναι και μεταλλική βέργα, που διατηρείται τεντωμένο κατά μήκος της κεραίας ή της αντένας (της οριζόντιας δοκού), του καταρτιού από το οποίο δένεται - κρεμιέται το ιστίο, συνών. βαρδαβέλα. 🕮 < ἱστίον + -οῦχος (< ἔχω), η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον ναυτικόν*.

ιστιοφορία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (ναυτ.) α) ή άρμενα [rigging], το σύνολο των εξαρτημάτων και σκευών του προωστήριου εξαρτισμού του ιστιοφόρου πλοίου, ο όρος περιλαμβάνει τους ιστούς [κατάρτια], τον πρόβολο [μπαστούνι], τα ιστία [πανιά], τις κεραίες [γάπιες, πινά], το κέρας [πίκι, πίκια] και την κέρκο [μάτσα, μάτσες], καθώς και το σύνολο των συρματόσχοινων, β) το σύνολο των ανοιγμένων ιστίων [πανιών] με τα οποία πλέει ένα ιστιοφόρο πλοίο, συνών. βελάγιο, γ) (ναυτ.) [ιδιωματισμός] τα πανιά που φέρει το εκάστοτε καράβι κατά τη διάρκεια της, χειμερινής ή θερινής, πλεύσης του. 🕮 < [αρχ.] ἱστίον + -φορία < φέρω.

ιστιοφόρο, το, ουσ. • (ναυπ.) σκάφος που φέρει πανιά και κινείται με τη δύναμη του ανέμου. 🕮 < [μτγν.] επίθ. ιστιοφόρος < αρχ. ἱστίον + -φόρος < φέρω.

ιστιοφόρος ο **πλατύπτερος,** ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι της οικογένειας των ιστιοφοριδών με

μήκος σώματος τα 3 μέτρα και βάρος τα 100 κιλά, συναντάται σε παράκτιες περιοχές της τροπικής και υποτροπικής ζώνης.

ιστιοφόρων στόλος, ο, • (στρατ.) πολεμικός στόλος που αποτελείται από ιστιοφόρα πλοία.

ιστόγραμμα, το, ουσ. • (μαθημ.) τύπος γραφικής παράστασης, κυρίως, στον κλάδο της στατιστικής, που απεικονίζει τις μεταβολές κάποιων τιμών. 🕮 < αγγλ. histogram < histo- αρχ. ἱστό(ς) [= κατάρτι, κοντάρι] + -gram [= αρχ. γράμμα].

ιστοδόχη και **ιστοδόκη,** η, ουσ. • (ναυτ.) διχαλωτή κατασκευή στην πρύμνη του πλοίου στην οποία τοποθετείται και στηρίζεται με μεγαλύτερη ασφάλεια ο ιστός υποδοχής του ιστού, συνών. ιστοπέδη. 🕮 < αρχ. ἱστός + δόκη (< δέχομαι).

ιστοθέτηση, η, ουσ. • (ναυτ.) τοποθέτηση του ιστού, δηλ. του καταρτιού, στο σκάφος. 🕮 < ιστοθετώ.

ιστοθετώ, ρ. [αμετβ.] • (ναυτ.) βάζω ιστό, δηλ. το κατάρτι, στο σκάφος. 🕮 < αρχ. ἱστός + θέτω [= βάζω]. ⊙ ιστοθέτηση.

ιστοκεραία, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) κορμός από έλατο που φυλάγεται στο πλοίο ως εφεδρικό κατάρτι, αντενοκάταρτο, 2. [αρχ.] η κεραία του ιστού, η αντένα. 🕮 < αρχ. ἱστός + κεραία.

ιστοπέδη, η, ουσ. • (ναυτ.) α) υποδοχή της τρόπιδας μέσα στην οποία στερεώνεται η βάση του καταρτιού, β) άνοιγμα στο κατάστρωμα των ιστιοφόρων σκαφών απ' όπου περνά και στηρίζεται το κατάρτι, γνωστό και ως «τρύπα του καταρτιού». 🕮 < αρχ. ἱστοπέδη και δωρ. τ. ἱστοπέδα < ἱστός + -

πέδη [= αλυσίδα αστραγάλου, σχοινένιος δεσμός ποδιών ζώων].

ιστός, ο, ουσ. • 1. (ναυτ.) κατάρτι ιστιοφόρου πλοίου πάνω στο οποίο δένονται τα πανιά, [φρ.] *«ακάτιος / αναδιπλούμενος / αυτοσχέδιος / βοηθητικός διπλός / ελασμάτινος / επήβολος – μπίμπιλο κατάρτι / επικλινής / εφεδρικός / μεσαίος / μικρός / μέγας / μονοκόμματος / πρόχειρος / σιδηρόπλεκτος / σύνθετος / συγκολλημένος / τελευταίος ιστός», «ιστός επιδρόμου / κεραίας / λέμβου / πολεμικού / φορτωτήρα»* 2. ο αργαλειός, 3. ύφασμα, 4. κοντάρι στο οποίο υψώνεται η σημαία, 5. κυλινδρική μεταλλική κολόνα πάνω στην οποία στερεώνεται η κεραία τηλεοράσεως, ασυρμάτου κ.λπ. 6. (βιολ.) άθροισμα όμοιων ή παρόμοιων κυττάρων, που εκτελούν την ίδια λειτουργία. 🕮 αρχ. < ἵστημι [= στήνω, ορθώνω].

ισχάδα, η, ουσ. • (ναυτ.) ελαφριά άγκυρα που χρησιμοποιείται για την ίσχαση της μεγάλης άγκυρας ή για πλαγιοδέτηση του πλοίου, κοινώς: πινέλι ή πινέλο. 🕮 < αρχ. ἰσχάς [= η άγκυρα που κρατά το πλοίο] < ἴσχω [= συγκρατώ, εμποδίζω].

ισχαδόδεσμος, ο, ουσ. • (ναυτ.) το δέσιμο με το οποίο πραγματώνεται η ισχάδα [δες λ.]. 🕮 < ισχάδα + -ο + δεσμός.

ισχάζω, ρ. [μετβ] • (ναυτ.) ποντίζω τη μεγάλη άγκυρα με τη βοήθεια της ισχάδας [δες λ.] δηλ. άλλης μικρότερης άγκυρας που έχει προσδεθεί στην κύρια, πινελάρω. 🕮 < αρχ. ἴσχω [= συγκρατώ, εμποδίζω], η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*.

ίσχαση, η, ουσ. • (ναυτ.) η πόντιση της μεγάλης άγκυρας με τη βοήθεια της ισχάδας [δες λ.]. 🕮 < ισχάζω + -ση < αρχ. ἴσχω [= συγκρατώ, εμποδίζω].

ισχίο, το, ουσ. • 1. (ανατ.) οι κοιλότητες εντός των οποίων βρίσκονται οι αρθρώσεις του μηριαίου οστού, συνών. γοφός, 2. (ναυτ.) η πλευρική επιφάνεια των εξάλων [= το τμήμα του πλοίου από την ίσαλο γραμμή και πάνω] προς το μέρος της πρύμης που καμπυλώνει, αλλιώς: γοφός (quarter), (φρ.) *«προσήνεμο / υπήνεμο ισχίο».* 🕮 < αρχ. ἰσχίον. ⊙ ισχιακός. ○ ισχιαλγία > ισχιαλγικός, ισχιοτομία.

ισχνός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που δεν έχει λίπος που είναι αδύνατος, συνών. λιπόσαρκος, άπαχος, 2. φτωχός, πενιχρός, 3. άγονος, άτονος, σιγανός. 🕮 < αρχ. ἰσχνός, -ή, -όν, [= αδύνατος, ξηρός, μαραμένος, αποστραγγισμένος] < ἴσχω [= συγκρατώ, εμποδίζω]. ⊙ ίσχνανση, ισχνοφωνία, ισχνόφωνος.

ισχυρός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που έχει δύναμη από τη φύση του, αντών. αδύναμος, ασθενικός, 2. αυτός που δεν παρασύρεται εύκολα από άλλους, 3. [το αρσ. και ως ουσ.] *ο ισχυρός*, αυτός που έχει οικονομική ή πολιτική ή στρατιωτική ή κομματική ή εξουσιαστική δύναμη, 4. αυτός που εμφανίζει με ένταση καιρικά ή γεωλογικά φαινόμενα, 5. (έκφρ.) *«ισχυρό φύλο», «ισχυρή θέληση», «ισχυρή διαθήκη / καταιγίδα», «ισχυρός άνεμος»,* 5. (γραμμ.) ο ισχυρός τύπος μιας προσωπικής αντωνυμίας: εμένα, εσένα, εμάς, εσάς κ.λπ. 🕮 < αρχ. ἰσχυρός, -ά, -όν [= 1. δυνατός, ακμαίος, ρωμαλέος, 2. επίμονος, δυνατός, υπερβολικός] < ἰσχύς. ◈ ισχυρώς και ισχυρά [επίρρ.].

ισχύς, η, ουσ. • 1. (λόγ.) το μέγεθος της σωματικής δύναμης που έχει κάποιος, 2. το μέγεθος της στρατιωτικής, πολιτικής, κοινωνικής, εξουσιαστικής, οικονομικής δύναμης που μπορεί να έχει κάποιο πρόσωπο ή κράτος ή εταιρεία ή επιχείρηση κ.λπ., 3. (έκφρ.) *«η ισχύς εν τη ενώσει»,* δηλ. είμαστε ισχυροί όταν είμαστε ενωμένοι, 4. το κύρος, (φρ.) *«από θέση ισχύος»,* για κάποιον που βρίσκεται σε πλεονεκτική θέση και μπορεί ευκολότερα να πραγματοποιεί εκείνα που σχεδιάζει, 5. η εγκυρότητα, 6. (φυσ.) το έργο που παράγει μια πηγή ενέργειας (π.χ. κινητήρας, υδατοπτώσεις κ.λπ.) σε συνάρτηση με το χρόνο, *«το βατ και ο ίππος είναι μονάδες μέτρησης της ισχύος», (φρ.) «απόδοση / απώλεια / ανορθωτής / αντίσταση / τρίγωνο / διακόπτης / διόρθωση συντελεστή / κατανάλωση / κύκλωμα / ενίσχυση / ενισχυτής / ένδειξη / λυχνία ανορθωτική / μεταλλάκτης / μεταφορά μηχανική αντλία μεγάλης / πηγή / στάθμη / συνιστώσα / συντελεστής ισχύος».* 🕮 < αρχ. ἰσχύς, [για την 6η ερμ. από την αγγλ. power].

Ιταλία, η, ουσ. • (γεωγρ.) ευρωπαϊκό κράτος που αποτελείται από μία χερσόνησο σε

σχήμα μπότας και δύο μεγάλα νησιά στη Μεσόγειο θάλασσα: τη Σικελία και τη Σαρδηνία, συνορεύει με την Ελβετία, την Αυστρία, τη Γαλλία και τη Σλοβενία, έχει έκταση 301.340 τ.χλμ. και πληθυσμό 58.000.000 κατοίκους περίπου. Μεγάλα λιμάνια της χώρας: η Τεργέστη, η Ανκόνα, το Μπρίντιζι, το Οτράντο, ο Τάραντας, η Νάπολη, η Γένοβα και η Βενετία. 🕮 < ιταλ. Italia < ίσως από το μυθολ. ανθρωπωνύμιο: Italo [τοπικός ηγεμόνας]. ⊙ ιταλικός.

Ιτέα, η, ουσ. • (γεωγρ.) παραλιακή κωμόπολη της Περιφερειακής Ενότητας Φωκίδας, με πληθυσμό 6.445 κατοίκους [απογραφή 2011], διαθέτει καλό επιβατικό - εμπορικό λιμάνι και υπερσύγχρονη μαρίνα. 🕮 < ιτιά [= είδος δέντρου].

ίτυς, η, ουσ. [γεν. ίτυος] [νεώτερη γραφή ίτης] • (ναυτ.) η ίτυς είναι το κάτω μέρος του μεταλλικού σκελετού του εξάντα που φέρει βαθμολογημένο τόξο (αριστερά του 0), από 0° μέχρι 140°, και από 0° μέχρι 5°, (δεξιά του μηδενός). Η κάτω πλευρά της ίτυος είναι οδοντωτή, όπου κάθε δόντι αντιστοιχεί σε γωνία 1° μοίρας. 🕮 < αρχ. ἴτυς, -υος, ἡ, [= α) κύκλος κατασκευασμένος από ιτιά, λέγεται για την περιφέρεια ενός τροχού, σε Όμηρ. β) εξωτερικό μέρος ή περιφέρεια ασπίδας, σε Ησίοδ. και Ηρόδ. γ) κυκλική, στρογγυλή ασπίδα, σε Ευρ. και Ξεν.].

ιχθυαγορά, η, ουσ. • (οικον.) αγορά πώλησης ψαριών, συνών. ψαραγορά. 🕮 < αρχ. ἰχθύς + αγορά.

ιχθυάλευρο, το, ουσ. • ζωοτροφή που παράγεται από ολόκληρα ψάρια ή από μέρη του σώματος μεγάλων ψαριών μετά από βιομηχανική κατεργασία, πλούσια σε πρωτεΐνες, σημαντική στη διατροφή χοίρων, πουλερικών, κερασφόρων και γαλακτοφόρων ζώων, καθώς και σε ψάρια ενυδρείων και ιχθυοτροφείων. 🕮 < αρχ. ἰχθύς + άλευρο.

ιχθυέλαιο, το, ουσ. • λάδι ή «λίπος» που προέρχεται από τη σάρκα λιπαρών ψαριών και μαλακίων, πλούσια πηγή ωμέγα-3 λιπαρών οξέων, συνών. ψαρόλαδο. 🕮 < αρχ. ἰχθύς, ιχθυο- [πρώτο συνθετικό] + έλαιο.

ιχθυηρός, -ά, -ό, επίθ. • 1. αυτός που είναι κατάλληλος για ψάρια, 2. αυτός που σχετίζεται με ψάρια ή προέρχεται από αυτά, (φρ.) *«ιχθυηρός ζωμός»,* δηλ. η ψαρόσουπα, 3. ρυπαρός, δυσώδης, 4. [το θηλ. ως ουσ.] *η ιχθυηρά,* α) φόρος στα αλιευμένα ψάρια, β) *«πύλη η ιχθυηρά»,* η ψαραγορά. 🕮 < ἰχθυηρός, -ά, -όν, [= βρώμικος, ακάθαρτος] < ἰχθύς.

ιχθυ(ο)- [πρώτο συνθετικό πολλών λέξεων της Νέας Ελληνικής] • ψάρι. 🕮 < αρχ. ἰχθύς [γεν. -ύος]. ⭕ ιχθυαγορά, ιχθυάλευρο, ιχθυγόνος, ιχθυογραφία, ιχθυοειδής, ιχθυοκένταυρος, ιχθυόκολλα, ιχθυολογώ, ιχθυοκτονία, ιχθυοπώλης, ιχθυοτρόφος, ιχθυόμπουφος, ιχθυοφάγος, ιχθυοφόρος, ιχθυοκονσερβοποιία, [αρχ.] ἰχθυβολεύς = ἰχθυβόλος,, και πολλές άλλες λ. που είναι επιστημονικοί όροι, με ελληνογενή δομή καθώς και νόθα σύνθετα.

ιχθυογενετικός, -ή, -ό, και **ιχθυογεννητικός,** -ή, -ό, επίθ. • αυτός που σχετίζεται με τη γέννηση και την παραγωγή ψαριών, (φρ.) *«ιχθυογενετικός σταθμός».* 🕮 < αρχ. ἰχθύς + γενετικός < γένεσις < γίγνομαι.

ιχθυογραφία, η, ουσ. • 1. επιστημονική περιγραφή των ψαριών ενός τόπου, 2. ιχθυολογία. 🕮 < αρχ. ἰχθύς + -γραφία < γράφω.

ιχθυοδεξαμενή, η, ουσ. • η ειδικά διαμορφωμένη τεχνητή ή φυσική ή λαξευτή δεξαμενή, που προορίζεται για την παραγωγή και εκτροφή ψαριών και άλλων θαλάσσιων ειδών. 🕮 < αρχ. ἰχθύς + δεξαμενή.

ιχθυοκαλλιέργεια, η, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) η συστηματική εκτροφή ψαριών σε ειδικές τεχνητές εγκαταστάσεις, 2. (συνεκδ.) η εγκατάσταση στην οποία εκτρέφονται και αναπαράγονται ψάρια. 🕮 < ιχθυο- [< αρχ. ἰχθύς] + -καλλιέργεια, μτφρδ. από τη γαλλ. pisciculture.

ιχθυοκάμπη, η, και **ιχθυόκαμπος,** ο, ουσ. • (ζωολ.) γένος ψαριών της οικογένειας των συγγναθιδών. 🕮 < αρχ. ἰχθύς + -κάμπη, -κάμπος [= κάμπια].

ιχθυοκένταυρος, ο, ουσ. • (μυθολ.) θαλάσσιο τέρας με κεφαλή και στήθος άνδρα, κοιλιά και μπροστινά πόδια αλόγου και ουρά ψαριού, για πολλούς ταυτόσημος με τον Τρίτωνα, συνήθως παριστάνεται να κρατά κου-

πί, κοχύλι, άγκυρα, τρίαινα ή κάποιο άλλο θαλάσσιο σύμβολο.

[φωτό: λεπτομέρεια από τοιχογραφία του Ραφαήλ, *«Ο Θρίαμβος της Γαλάτειας – ιταλ. Trionfo di Galatea»*, 1512, νωπογραφία του Ραφαήλ, βρίσκεται στη Βίλα Φαρνεζίνα].

ιχθυοκιβώτιο, το, ουσ. • κιβώτιο ή τελάρο όπου τοποθετούν ψάρια, συνών. [λαϊκά] ψαροκασέλα. 🕮 < ιχθυο- [< αρχ. ἰχθύς] + -κιβώτιο.

ιχθυόκολλα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • είδος κόλλας, συνών. ψαρόκολλα. 🕮 < μτγν. ἰχθυόκολλα < αρχ. ἰχθύς + κόλλα.

ιχθυοκομία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • η τέχνη της επιστημονικής εκτροφής και αξιοποίησης των ψαριών, η ιχθυοτροφία. 🕮 < ἰχθυ(ο)- [< αρχ. ἰχθύς] + -κομία < κομῶ [= ασχολούμαι].

ιχθυοκόμος, ο/η, ουσ. • αυτός που ασχολείται επιστημονικά με την ιχθυοκομία, ο ιχθυοτρόφος. 🕮 < ἰχθυ(ο)- [< αρχ. ἰχθύς] + -κομία < κομῶ [= φροντίζω, εκτρέφω, ασχολούμαι].

ιχθυοκτονία, η, ουσ. • (ιχθυολ.) ο μαζικός θάνατος υδρόβιων ζώων και κυρίως ιχθύων που οφείλεται σε πτώση της ποσότητας οξυγόνου στο νερό ή στην εμφάνιση τοξικών ουσιών. 🕮 < ἰχθυ(ο)- [< αρχ. ἰχθύς] + -κτονία < κτείνω.

ιχθυόλιθος, ο, ουσ. • απολίθωμα ψαριού ή πέτρωμα που επάνω του έχει αποτυπωθεί το σχήμα του ψαριού. 🕮 < ιχθυο- [< αρχ. ἰχθύς] + λίθος.

ιχθυολιμένας, ο, ουσ. • το ειδικά διαμορφωμένο τμήμα του λιμανιού, που εξυπηρετεί τους επαγγελματίες στη διακίνηση αλιευτικών προϊόντων, συνών. ιχθυόσκαλα. 🕮 ιχθυο- [< αρχ. ἰχθύς] + λιμένας.

ιχθυολογία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (ζωολ.) κλάδος της ζωολογίας που μελετά τη μορφολογία, την ανατομία, τη φυσιολογία, τον βιολογικό κύκλο και τις συνήθειες των ψαριών. 🕮 < γαλλ. ichtyologie < ichtyo- [= ιχθυο-] + -logie [= -λογία].

ιχθυολογικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στην ιχθυολογία, (φρ.) *«ιχθυολογικές έρευνες»*. 🕮 < γαλλ. ichtyologique < ichtyolog(ie) [= ιχθυολογ(ία)] -ique [= -ικός].

ιχθυολόγος, ο/η, ουσ. • (επιστ.) ειδικός επιστήμονας που ειδικεύεται στην έρευνα και μελέτη του υδάτινου κόσμου. 🕮 < γαλλ. ichtyologiste < ichtyo- [= ιχθυο-] + -logiste [= -λόγος].

ιχθυοπανίδα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) το σύνολο των ψαριών κάθε υδάτινου βιότοπου ή λεκάνης, καθώς και το σύνολο των ψαριών που ζουν στη γη, σε οποιαδήποτε δοσμένη περίοδο της ιστορίας της. 🕮 < ιχθυο- [< αρχ. ἰχθύς] + πανίδα.

ιχθυοπαραγωγός, ο/η, ουσ. • (επάγγ.) ο επαγγελματίας που ασχολείται με το ψάρεμα, την παραγωγή ή το εμπόριο ψαριών. 🕮 < ιχθυο- [< αρχ. ἰχθύς] + παραγωγός.

ιχθυοπληθυσμός, ο, ουσ. • τα είδη και ο αριθμός των ψαριών που εκτρέφονται και αναπαράγονται σε ιχθυοπαραγωγή. 🕮 < ιχθυο- [< αρχ. ἰχθύς] + πληθυσμός.

ιχθυοπονία, η, ουσ. • επιστημονικός κλάδος που έχει ως αντικείμενο τη μελέτη των ειδών των ψαριών και της διαχείρισής τους. 🕮 < ιχθυο- [< αρχ. ἰχθύς] + -πονία < αρχ. πόνος.

ιχθυοπωλείο, το, ουσ. • κατάστημα πώλησης ψαριών και θαλασσινών, [λαϊκά] το ψαράδικο. 🕮 < μτγν. ἰχθυοπωλεῖον.

ιχθυοπώλης, ο, **ιχθυοπώλισσα,** η, ουσ. • (επάγγ.) ο επαγγελματίας πωλητής ψαριών, ο ψαράς. 🕮 < αρχ. ἰχθυοπώλης.

ιχθύς, ο, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) το ψάρι, 2. (αστρον.) αστερισμός του Β. ημισφαιρίου, 3. (αστρολ.) [πληθ.] α) *οι ιχθύες,* το δέκατο ζώδιο του ζωδιακού κύκλου, β) η ψαραγορά, 4. (εκκλ.) το αρχαιότερο χριστιανικό σύμβολο. 🕮 < αρχ. ἰχθύς, γεν. -ύος, αιτ. πληθ. ἰχθῦς και ἰχθύας. **O** ιχθυόσκαλα, ιχθυοτροφία, ιχθυοτροφείο, ιχθυοπώλης, ιχθυοπαραγωγός, ιχθυοπανίδα, ιχθυολιμένας, ιχθυολογία, ιχθυοκαλλιέργεια, ιχθυοδεξαμενή, ιχθυόκολλα και πολλά άλλα.

ιχθυόσκαλα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • το ειδικά διαμορφωμένο τμήμα λιμανιού, που εξυπηρετεί τους επαγγελματίες στη διακί-

νηση αλιευτικών προϊόντων, συνών. ιχθυολιμένας. 🕮 < ιχθυο- [< αρχ. ἰχθύς] + σκάλα.

↳ Η **ιχθυόσκαλα** Πειραιά (Κερατσινίου) βρίσκεται στην ίδια θέση, στο λιμάνι Ηρακλέους, στο Κερατσίνι, από το 1965. Έξι βράδια την εβδομάδα μετατρέπεται σε μια μικρή, ανεξάρτητη πολιτεία που λειτουργεί σε πλήρη εγρήγορση από τις 12 το βράδυ, που ξεκινά η προετοιμασία, μέχρι περίπου τις 6-6:30 το πρωί. Εκεί, ένα φασαριόζικο, πολυάσχολο σύνολο ανθρώπων συνδιαλέγεται, παζαρεύει, αγωνίζεται, φωνάζει, ενίοτε τσακώνεται και, εν τέλει, καταφέρνει να τροφοδοτεί με τεράστιες ποσότητες ψαριών όλων των ειδών ιχθυοπωλεία, εστιατόρια και λαϊκές αγορές σε ολόκληρη την Αττική, αλλά και σε κοντινές περιοχές.

➢ Πηγή: www.lifo.gr

ιχθυοτροφείο, το, ουσ. • ειδική εγκατάσταση, συνήθως, κοντά σε παραθαλάσσιες ή παραποτάμιες τοποθεσίες, σε λιμνοθάλασσες κ.λπ. στην οποία πραγματοποιείται εκτροφή και αναπαραγωγή ψαριών για εμπορικούς σκοπούς. 🕮 < μτγν. ἰχθυοτροφεῖον.

ιχθυοτροφία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • ζωοτεχνικός κλάδος που ασχολείται με την αναπαραγωγή, εκτροφή και εκμετάλλευση των ψαριών, συνών. ιχθυοκομία. 🕮 < ιχθυοτρόφ(ος) + -ία. ⊙ ιχθυοτρόφος, ιχθυοτροφικός.

ιχθυοτροφικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που έχει σχέση με την ιχθυοτροφία. 🕮 < μτγν. ἰχθυοτροφικός.

ιχθυοτρόφος, ο, ουσ. • (επάγγ.) ο επαγγελματίας που ασχολείται με την ιχθυοτροφία. 🕮 < μτγν. ἰχθυοτρόφος.

ιχθυοφαγία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • το να τρέφεται κανείς με ψάρια, συνών. ψαροφαγία. 🕮 < ιχθυο- [< αρχ. ἰχθύς] + -φαγία < θέμα φαγ- του Αορίστου β΄ ἔφαγον του ρήματος ἐσθίω [= τρώω]. ⊙ ιχθυοφαγικός.

ιχθυοφάγος, ο/η, ουσ. • αυτός που τρέφεται κυρίως ή μόνο με ψάρια. 🕮 δες ιχθυοφαγία.

ιχνογραφείο, το, ουσ. • αίθουσα που προορίζεται για σχεδίαση έργων, κατασκευών, κ.λπ. 🕮 < γαλλ. la salle des gabarits, η λ. μαρτυρείται από το 1850 στο *Ονοματολόγιον ναυτικόν*.

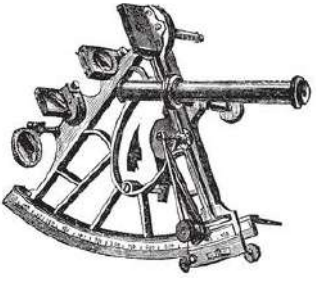
ιχνογράφημα, το, ουσ. • (ζωγρ.) απεικόνιση πραγμάτων, προσώπων και τοπίων μόνο με τη χρήση μολυβιού, χωρίς χρώματα, συνών. σκίτσο, ιχνογραφία, σχεδίασμα. 🕮 < ιχνογραφώ.

ιχνογραφία, η, ουσ. • 1. (ζωγρ.) απεικόνιση πραγμάτων, προσώπων και τοπίων μόνο με τη χρήση μολυβιού, χωρίς χρώματα, συνών. σκίτσο, ιχνογράφημα, 2. το σχολικό μάθημα που ασχολείται με την καλλιέργεια του παιδιού στο σχέδιο, 3. τετράδιο σχολικών εργασιών για το αντίστοιχο μάθημα. 🕮 < μτγν. ἰχνογραφία [= βασικό σχεδιάγραμμα] < ἴχνος, -εος, το, [= 1. σημάδι, πατημασιά, σε Όμηρ. και Ηρόδ. 2. (μτφ.) ένδειξη, στοιχείο, σε τραγικούς ποιητές, 3. πόδι ή κνήμη, σε Ευρ.] + γράφω. ⊙ ιχνογραφικός.

ιχνογραφώ, ρ. [μετβ] • (ζωγρ.) απεικονίζω πράγματα, πρόσωπα και τοπία μόνο με τη χρήση μολυβιού, χωρίς χρώματα, συνών. σκιτσάρω, σχεδιάζω. 🕮 ίχνος + γράφω.

ίχνος, το, ουσ. • 1. αποτύπωμα, σημάδι, πατημασιά, χνάρι, 2. κάθε σημάδι που μπορεί να φανερώσει για το τι προηγήθηκε, συνών. απομεινάρι, λείψανο, 3. ελάχιστη ποσότητα, συνών. στάλα, 4. (φρ.) *«ίχνη πλοίου»,* κοινώς: νερά, απόνερα. 🕮 < αρχ. ἴχνος.

ιώδιο, το, ουσ. • 1. (χημ.) αμέταλλο αλογόνο στοιχείο, 2. (φαρμ.) παρασκεύασμα με αντισηπτικές ιδιότητες. 🕮 (αντιδάνειο) νεολατιν. jodum < αρχ. ἰώδης < ἴον, το, [= μενεξές - επειδή οι ατμοί του στοιχείου έχουν το χρώμα του μενεξέ]. ⊙ ιωδισμός, ιωδιούχος.

εξάντας

Κ

Κ, κ, κάππα, το, άκλ. ουσ. • α) το δέκατο κατά σειρά γράμμα του ελληνικού αλφαβήτου, σύμφωνο, β) [ως αριθμητικό σύμβολο χωρίς κανένα διακριτικό σημάδι, κατά παράδοση ή καταχρηστικά] Κ ή κ [= δέκατος, -η, -ο,]. 🕮 < αρχ. κάππα < σημιτικής προέλευσης, εβρ. kaph.

Κ' ή **κ'** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 20, είκοσι ή εικοστός.

'Κ ή **'κ** ή **,κ** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 20.000, είκοσι χιλιάδες.

Καβάλα, η, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη και αξιόλογο λιμάνι της Ανατολικής Μακεδονίας, με πληθυσμό 55.000 κατοίκων. 🕮 ❶ < αρχ. [τοπωνύμιο] Σκαβάλλα, ή ❷ < μσν. Καβάλλα < γενουάτ. cavallo [= άλογο] < λατιν. caballus [= άλογο]. ⊙ Καβαλιώτης, -ισσα, καβαλιώτικος.

καβαλέτα, η, ουσ. • (στρατ.) μικρό μπρούτζινο κανόνι που στηριζόταν σε σιδερένια διχάλα και τοποθετούνταν σε κουπαστές ιστιοφόρων [ως συμπλήρωμα του οπλισμού πολεμικών πλοίων της περιόδου του 18ου αι.] και μικρών σκαφών, γνωστό και ως κανονέτο, ή αλλιώς: κανόνι χαιρετισμού. 🕮 < δες καβαλέτο [λόγω της διχαλωτής βάσης στήριξης που διέθετε].

καβαλέτο, το, ουσ. • 1. (εργαλ.) ξύλινη κατασκευή, δίποδη ή τρίποδη, που χρησιμοποιείται: α) ως στήριγμα κατάλληλο για τοποθέτηση του πλαισίου ζωγραφικής ή του χαρτιού σχεδίασης των ζωγράφων, β) ως ξύλινο ζεύγος στήριξης του πάγκου των ξυλουργών, των οικοδόμων και άλλων επαγγελματιών, αλλά και γ) μεταλλικής κατασκευής βάση για σιδεράδες και άλλες ειδικότητες του τομέα του μετάλλου, 2. καμπυλωτό ξύλο σε οριζόντια θέση που

πάνω του ο ταμπάκης λειαίνει τα δέρματα, 3. (μουσ.) α) στήριγμα των χορδών στα έγχορδα όργανα, αλλιώς: καβαλάρης, μαγάς, καβάλη ή γέφυρα, β) αναλόγιο για την τοποθέτηση της παρτιτούρας, 4. (ναυπ.) βάση στήριξης της έλικας του πηδαλίου. 🕮 ❶ < βενετ. cavalletto [= τρίποδας], ή ❷ < ιταλ. cabaletto [= αλογάκι] υποκ. του caballo < λατιν. caballus [= άλογο].

καβαλάρης, ο, ουσ. • 1, ο ιππέας, 2. κεραμίδι στην κορυφή της στέγης που καλύπτει και τις δύο πλευρές ως καπάκι, 3. (ναυπ.) το δεύτερο εξωτερικά σε σειρά σανίδι του πετσώματος μετά την καρίνα σε ξύλινο σκάφος, (φρ.) *«κόντρα καβαλάρης»* το τρίτο σανίδι του πετσώματος μετά την καρίνα και σε συνέχεια του καβαλάρη. 🕮 < μσν. καβαλλάρης < μτγν. καβαλλάριος < λατινική caballarius.

καβά(ν)τζα, η, ουσ. [χωρίς γεν.] • 1. (οικον.) χρηματικό ποσό που φυλάσσεται αποταμιευτικά διασφαλίζοντας μελλοντικές επιλογές, συνών. ρεζέρβα, 2. [νεότερη εκδοχή] κρυψώνα, καταφύγιο, κρησφύγετο. 🕮 < ιταλ. cavezza [= χαλινάρι] < λατιν. capitium [= καπίστρι, χαλινάρι], υποκ. του caput, -itis [= κεφάλι].

καβα(ν)τζάρω, και **καβεζάρω,** ρ. [μετβ.] • 1. (ναυτ.) παρακάμπτω, περιπλέω κυρίως ακρωτήριο με το σκάφος, περνάω τον κάβο, 2. (μτφ.) ξεπερνώ κάποιο εμπόδιο ή κίνδυνο ή ηλικία, 3. (λαϊκ.) αποθηκεύω κάτι για ώρα ανάγκης, καβα(ν)τζώνω. 🕮 ❶ < ίσως βενετ. cavezar [-ω], ή ❷ < ιταλ. cavazare < γενουάτ. cavo [= ακρωτήριο] < λατιν. cavus [= κοίλος].

καβασάκι, το, ουσ. [χωρίς γεν.] • 1. (ναυπ.) τύπος ξύλινου μικρού πλοίου με πανιά και μηχανή, που το συναντάμε στις θάλασσες της Άπω Ανατολής και είναι κατάλληλο για ψάρεμα κοντά στην ακτή, 2. (τεχνολ.) εμπορική ονομασία μεγάλης γιαπωνέζικης βιομηχανίας [Kawasaki Heavy Industries] που παράγει μοτοσυκλέτες, ATV, οχήματα κοινής ωφελείας, τζετ σκι, προσωπικά σκάφη και βενζινοκινητήρες γενικής χρήσης, 3. (ιατρ.) οξεία συστηματική αγγειίτιδα. 🕮 [για την 1η και 2η ερμ.] ιαπων. *Kawasaki [από την

ομώνυμη ιαπωνική πόλη στο νησί Χονσού], [για την 3η ερμ.] από το όνομα του Ιάπωνα παιδίατρου, Tomisaku Kawasaki.

ΤΟΠΩΝΥΜΙΟ: **Καβασάκι**, πόλη της Ιαπωνίας. Βιομηχανικό και ναυπηγικό κέντρο της περιοχής του Τόκιο, γνωστό στο ευρύ κοινό από τις περίφημες αγωνιστικές, και όχι μόνο, μοτοσυκλέτες.

καβέτο, το, ουσ. • (ναυτ.) είδος σχοινιού. 🕮 < ιταλ. cavetto [= βαθουλωτό πήλινο σκεύος ή (αρχιτ.) προφίλ] < λατιν. cavus [= κοίλος].

καβίλια, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. (εργαλ.) ξύλινο ή μεταλλικό είδος πίρου [κυλινδρικού σχήματος] χωρίς κεφάλι που τοποθετείται σε μία ή και σε δύο εγκοπές κάποιας επιφάνειας και χρησιμοποιείται για σύνδεση δύο τμημάτων [ως αρσενικό και θηλυκό εξάρτημα] και για σταθεροποίηση των κατασκευών, συνών. ξυλοκάρφι, σφήνα, γόμφος, 2. (ναυτ.) α) σιδερένιο μακρύ κωνικό και αιχμηρό εργαλείο, λίγο καμπυλωτό, με το οποίο ανοίγονται τρύπες στα πανιά και στα δέρματα ή χαλαρώνονται τα έμβολα των σχοινιών, συνών. κέστρα ή σουβλί, β) είδος σχοινιού με λεπτοκαμωμένες άκρες, γ) η κάθε μια από τις ακτίνες τιμονιού του πλοίου. 🕮 ❶ < ιταλ. caviglia [= αστράγαλος] < λατιν. cavus [= κοίλος], ή ❷ < ιταλ. cavigla < προβηγκ. cavilha < μτγν. λατιν. cavicla < clavicula, υποκ. του λατιν. clavis [= κλειδί].

καβιτέλλο, το, ουσ. • (ναυτ.) σημαντήρας. 🕮 < ιταλ. gavitello.

καβο- • πρώτο συνθετικό πολλών ακρωτηρίων π.χ. Κάβο-Φονιάς και Κάβο-Κολόνες [Σούνιο], Καβο-Μαλιάς ή Κάβο-Μαλέας [Λακωνία], κάβο-Ματαπάς (λαϊκ.) το Ταίναρο, Κάβο-Ντόρο [= χρυσό ακρωτήρι, αλλιώς Καφηρέας, Ν.Εύβοια], Κάβο-Γκρέκο [Κύπρος], Κάβο-Σκυλί [Πελοπόννησος], Κάβο-Σίδερο [Β. Κρήτη], Κάβο-Πάπα [Ικαρία] και πολλά άλλα. 🕮 < γενουάτ. cavo < λατιν. cavus [= κοίλος].

καβοδέτης, ο, **καβοδέτρια,** η, ουσ. • (ναυτ.) ναυτεργάτης ή μέλος του πληρώματος σκάφους που είναι επιφορτισμένος με το καθήκον της καβοδεσίας [της διαδικασίας δηλ. πρόσδεσης του σκάφους με κάβους στον προβλήτα]. 🕮 < κάβ(ος) + -ο- + -δέτης.

καβοντάργανο, και **καβολάργανο,** το, ουσ. • (ναυτ.) 1. σχοινί σε μηχάνημα πλοίου που ανασύρει την άγκυρα, 2. μηχανή, κυρίως, ιστιοφόρου με την οποία ανασύρεται η άγκυρα, συνών. αργάτης, εργάτης. 🕮 ίσως από το ιταλ. cavo d' argano < γενουάτ. ή παλαιό. ιταλ. cavo [< λατιν. cavus = κοίλος] + άργανο [< ιταλ. argano = αργάτης, γερανός, μικρό βαρούλκο].

Κάβο Ντόρο, το, ή **Καφηρέας,** ο, ουσ. • (γεωγρ.) ακρωτήριο της Εύβοιας στο νοτιοανατολικό άκρο του νησιού. 🕮 < Cavo d' oro [= χρυσό ακρωτήρι] < γενουάτ. cavo < λατιν. cavus [= κοίλος] + d'oro [= χρυσό], ή Cavo duro [= δύσκολο πέρασμα].

κάβος, [1] ο, ουσ. • (γεωγρ.) απότομο ακρωτήριο, έκταση στεριάς που διεισδύει στη θάλασσα. 🕮 < μσν. κάβος < ιταλ. cavo < βενετ. cao [= άκρο, κεφαλή].

κάβος, [2] ο, ουσ. • (ναυτ.) χοντρό σχοινί που το χρησιμοποιούν κατά τη διαδικασία της αγκυροβόλησης για τη σταθεροποίηση και την ασφάλεια του σκάφους, καραβόσκοινο, παλαμάρι. 🕮 < μσν. αβέβαιου ετύμου, ίσως από το ❶ ισπαν. cabo < πορτ. cabo < caboo < λατιν. capulus [= σορός], ή ❷ < γενουάτ. ή παλαιό. ιταλ. cavo [= άκρη] < λατιν. cavus [= κοίλος].

καβοσύρτης και **καβοσούλτος,** ο, ουσ. • (ναυτ.) ειδικό πολύσπαστο με πολλαπλές τροχαλίες, με τη μία τροχαλία του μετακινούμενη σε δεύτερο σύσπαστο για μεγαλύτερη απόδοση, χρησιμοποιείται στην ανύψωση και μετατόπιση φορτίων κατά τη διαδικασία φορτοεκφόρτωσης πλοίων, αλλιώς: ακροσύρτης. 🕮 < γενουάτ. ή βενετ. cavo a sorda, ή παλαιό. ιταλ. cavo < λατιν. cavus [= κοίλος] + μτγν. σύρτης [= σκοινί για έλξη] ή νεότ. ερμ. εκδοχή της λ. σύρτης [= μηχανισμός ασφαλείας, μάνταλο].

καβούκι, το, ουσ. [γεν. καβουκιού, -ιών] • 1. (ζωολ.) οστέινο όστρακο ορισμένων ζώων, ερπετών ή μαλακίων, όπως του αστακού, του σαλιγκαριού και της χελώνας, μέσα στο οποίο προστατεύονται το κεφάλι και τα πόδια σε περίπτωση κινδύνου, συνών. καύκαλο, καυκί, ταρταρούγα [= όστρακο θαλάσσιας χελώνας], 2. (φυτολ.) τσόφλι ορισμένων καρπών π.χ. του κάστανου, 3. (ενδυμ.) αν-

δρικό κάλυμμα κεφαλής, που φοριέται κυρίως από τους μουσουλμάνους ανατολικών λαών και αποτελείται από μακρύ μεταξένιο, λινό ή βαμβακερό ύφασμα το οποίο περιβάλλει το κρανίο ή κάποιο καπέλο τύπου φέσι, συνών. τουρμπάνι, 4. (φρ.) *«μαζεύομαι στο καβούκι μου»*, κλείνομαι στον εαυτό μου εξαιτίας φόβου ή απογοήτευσης. 🕮 [για τις ερμηνείες 1. και 2.] < τουρκ. kabuk [= ταρταρούγα, τσόφλι, κέλυφος, φλοιός] - [για την 3η ερμ.] < τουρκ. kavuk [= τουρμπάνι].

κάβουρας, ο, **καβουρίνα,** η, και **καβούρι,** το, ουσ. [πληθ. κάβουρες] • 1. (ζωολ.) καρκινοειδές μαλακόστρακο της τάξης των δεκάποδων, ζει στη θάλασσα, στις λίμνες και τα ποτάμια, έχει πολυγωνικό ή στρογγυλό σχήμα, είναι εξοπλισμένο μ' ένα ζευγάρι δαγκάνες, παμφάγο, αναφέρονται 6.793 είδη, τρέφεται με φύκια, μαλάκια, σκουλήκια, μύκητες, αυγά μικρών ζώων, αλλιώς και ως: ο *θαλάσσιος καρκίνος,* 2. (εργαλ.) μεταλλικό ρυθμιζόμενο εργαλείο που χρησιμεύει στο βίδωμα μεταλλικών, κυρίως, αντικειμένων, συνών. σωληνοστρόφιο, σωληνοκάβουρας, 3. (μτφ.) αυτός που κινείται πολύ αργά, συνών. αργοκίνητος, βραδύς, αργοπόρος, βραδυπόρος, 4. (ναυτ.) η άγκυρα, οι βραχίονες της οποίας συνδέονται με την άτρακτο, 5. (ειδ. φρ. παροιμίες) α) *«Αγάλια αγάλια κάβουρα, να 'ρθει το καλοκαίρι, να ξεραθούν οι ποταμοί, να πιάσεις άλλα μέρη»,* αναφέρεται στην οκνηρία, β) *«Τι είναι ο κάβουρας, τι είναι το ζουμί του»,* για κάτι που δεν επαρκεί, γ) *«Εδώ σε θέλω κάβουρα, να περπατάς στα κάρβουνα»,* για κάτι δύσκολο ή για κάτι που απαιτεί ιδιαίτερες ικανότητες. 🕮 < μσν. κάβουρος < μτγν. κάραβος [= καραβίδα] < αρχ. πάγουρος [= είδος καρκινοειδούς, κάβουρας] < πᾰγῆναι [απαρ. Παθητ. αορ. του πήγνυμι] + οὐρά. ⭕ καβουρομάνα, καβουρολογάω [= μαζεύω καβούρια], καβουρολόγος, καβουροσύρτης.

καβουρολόγος, ο, ουσ. • 1. αυτός που μαζεύει καβούρια, 2. εργαλείο κατάλληλο για το μάζεμα των καβουριών, συνών. καβουροσύρτης. 🕮 < κάβουρας [δες λ] + λόγος < λέγω [= συλλέγω].

καβουρομάν(ν)α, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • (ζωολ.) δεκάποδο καρκινοειδές, μεγάλος κάβουρας, λέγεται και *«αράχνη της θάλασσας»*, η επιστ. του ονομ.: Maia squinado [διώνυμο], ζει στις ακτές του Ατλαντικού και της Μεσογείου. 🕮 < καβούρ(ι) -ο- + μάνα.

καβουροσύρτης και **καβουροσούρτης,** ο, ουσ. • (ναυτ.) εργαλείο κατάλληλο για το μάζεμα των καβουριών. 🕮 < κάβουρας + σούρτης, σύρτης < σύρω [= σέρνω].

καγιάκ, το, άκλ. ουσ. • 1. (ναυτ.) ελαφριά λέμβος φτιαγμένη από ξύλα ή κόκκαλα και δέρμα φώκιας ή άλλων θαλάσσιων ζώων, που χρησιμοποιείται, κυρίως, από τους Εσκιμώους, συνών. κανό, πιρόγα, 2. (αθλητ.) α) αγωνιστική βάρκα που χρησιμοποιείται για το κατέβασμα από ποταμούς, κατασκευασμένη από πλαστικό ή αλουμίνιο ή κόντρα πλακέ, β) αγώνισμα που διεξάγεται με τέτοια βάρκα. 🕮 < αγγλ. ή γαλλ. kayak (από τη γλώσσα των Εσκιμώων – κατοίκων του Δυτικού Καναδά – qajaq).

κάγκελο, το, ουσ. • 1. (αρχιτ.) σε κάθετη σειρά μεταλλικές ράβδοι ή ξύλινες πήχες στερεωμένες σε βάση και δεμένες στην κορυφή μεταξύ τους με οριζόντια κουπαστή, συνών. κιγκλίδωμα, παραπέτο, παρμακλίκια, 2. [πληθ.] φράχτης που εμποδίζει τη διάβαση. 🕮 < μτγν. κάγκελλον < λατιν. cancellum [= κάγκελο]. ⭕ καγκελώνω, καγκελωτός. ⭕ καγκελόπορτα, καγκελόφραχτος, καγκελοθυρίδα.

καδένα, η, ουσ. • 1. μικρή αλυσίδα για ρολόι τσέπης, 2. χρυσή, συνήθως, αλυσίδα που φοριέται σαν κόσμημα στο λαιμό, 3. (ναυτ.) α) χοντρή αλυσίδα πλοίου στην οποία στερεώνεται η άγκυρα, β) αλυσίδα που κλείνει την είσοδο του λιμανιού, 4. η αλυσίδα που συνδέει τους δίσκους του ποδηλάτου ή το μοτέρ της μοτοσυκλέτας με τον άξονα κίνησης. 🕮 < μσν. καδένα < ❶ βενετ. cadena, ή ❷ ιταλ. catena, ή ❸ ισπαν. cadena < λατιν. catena [= αλυσίδα].

καδερνάλιο, το, ουσ. • (ναυτ.) α) το σχοινί του παλάγκου, β) σχοινί από κάνναβη που χρη-

σιμοποιούνταν παλαιότερα στην ιστιοπλοΐα. 🕮 < ιταλ. quadernale.

κάδμιο, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.) αργυρόλευκο χημικό στοιχείο, βαρύ, μαλακό και εύθραυστο που ανήκει στην ομάδα των μετάλλων, γνωστό στον περιοδικό πίνακα του Μεντελέγιεφ με το χημικό σύμβολο Cd και ατομικό αριθμό 48, χρήσιμο ως υλικό στις επιμεταλλώσεις και στην κατασκευή κραμάτων. 🕮 (αντιδάνειο) νεολατιν. cadmium < λατιν. cadmia [= είδος ορυκτού που εξαγόταν από την περιοχή της Θήβας και χρησίμευε σα φάρμακο των ματιών] < από τη φρ. *«καδμεία γη»* [= μετάλλευμα ψευδαργύρου] < σύμφωνα με την παράδοση από το μυθ. κύρ. όν. *Κάδμος.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Κάδμος**, γιος του Αγήνορα και της Τηλεφάσης, αδελφός του Φοίνικα, του Κίλικα και της Ευρώπης. Μαζί με τα αδέλφια του ανέλαβε την αναζήτηση της αδελφής του. Με θεϊκή εντολή οικοδόμησε μια νέα πόλη, τη Θήβα, στον κάμπο της Βοιωτίας.

Κάδιθ και **Κάντιθ** ή εξελληνισμένα **Κάδιξ,** το, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη και αξιόλογο λιμάνι της Ανδαλουσίας στην Ισπανία, πρόκειται για την αρχαία πόλη Γάδειρα ή Γήδειρα, κοντά στο Στενό του Γιβραλτάρ [Ηράκλειες στήλες], το οποίο στην αρχαιότητα ήταν γνωστό και ως *«Γαδειρίδαι Πύλαι»,* έχει πληθυσμό περίπου 130.000 κατοίκους. 🕮 < ισπαν. Cádiz < αραβ. Qādis < λατιν. Gades < αρχ. Γάδειρα (ιωνική γραφή: Γήδειρα) < Δωρ. και Αιολ.γᾶ = γῆ + δηρός [= μακρύς].

κάδος, ο, **κάδη,** η, ουσ. • α) στρογγυλό, ξύλινο ή μεταλλικό, δοχείο, κατάλληλο για τη μεταφορά υγρών ή για την τοποθέτηση περιττών αντικειμένων, απορριμμάτων, ή ως μικρό βαγονέτο ιδανικό για μεταφορά χωματουργικών υλικών κ.λπ. βυθοκόρος, [υποκ.] καδί, το, (φρ.) *«κάδος αβαθής / οθόνινος, δηλ. υφασμάτινος / πλυσίματος / σφουγγαρίσματος / πυρκαγιάς / τέφρας / ύδατος»,* β) [το θηλ.] α) ξύλινο βαρέλι για αποθήκευση ελαιόκαρπου, β) ξύλινο δοχείο κτηνοτρόφων για αποβουτύρωση του γάλακτος, ή των γεωργών για πατητήρι. 🕮 ❶ < αρχ. κάδος, ή ❷ < εβρ. kad. ⭕ καδοποιός, καδοποιείο [- βαρελάδικο].

καδρόνι, το, ουσ. • (αρχιτ.) τετράπλευρο χοντρό ξύλινο δοκάρι, συνών. δοκός, πάτερο, τραβέρσα. 🕮 < ιταλ. quadrone [= μεγάλος πίνακας] < βενετ. quadro < λατιν. quadrus [= τετράγωνος]. ⊙ καδρονιάζω, καδρόνιασμα.

καζάκι, το, ουσ. • (ναυτ.) τύπος ψαράδικης κωπήλατης βάρκας με στενό σκαρί και ρηχό για να έχει καλύτερη πλευστότητα σε παράκτιες περιοχές και αβαθή σημεία, τη συναντάμε συνήθως στις εκβολές του Έβρου. 🕮 < ίσως τουρκ. kaz [= χήνα] + [καταλ. υποκορ.] -άκι.

Καζαμπλάνκα, η, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη και λιμάνι της δυτικής ακτής του Μαρόκου με πληθυσμό 3.500.000 κατοίκων. 🕮 < ισπαν. casa blanca [= λευκός οίκος].

καζανάκι, το, ουσ. • 1. μικρό μεταλλικό δοχείο βρασμού ύδατος, 2. μικρή δεξαμενή νερού κατάλληλη για το χώρο της τουαλέτας. 🕮 < υποκ. καζάνι [δες λ.].

καζάνι, το, ουσ. [γεν. καζανιού, -ιών] • 1. μεγάλο μεταλλικό δοχείο, υψηλών προδιαγραφών κατασκευαστικά, συνήθως στρογγυλό, κατάλληλο για διάφορες χρήσεις, συνών. τέντζερης, λέβητας, κακάβι, βραστήρας, μαρμίτα, λεβέτι, χαρανί, χαρκότσκας, πινιάτα, πινιάτι, 2. (τεχνολ.) α) ατμολέβητας, ατμοκάζανο, β) αποστακτήρας, άμβυκας, 3. (φρ. μτφ.) *«όλοι βράζουμε στο ίδιο καζάνι»,* όλοι ζούμε κάτω από τις ίδιες συνθήκες και υποφέρουμε το ίδιο, *«μου κάνει το κεφάλι καζάνι»,* μου φέρνει πονοκέφαλο, 4. (λογοτ.) *«...κι ολημερίς κι ολονυκτίς μες στου ήλιου το καζάνι / μαύρο κατράμι χοχλακά για των οχτρών τ' ασκέρια»* [Γιάννης Ρίτσος]. 🕮 < τουρκ. kazan. ⊙ καζανιά, καζανιάζω, καζαντζής, καζανάς.

καζίλι, το, ουσ. • 1. (ναυτ). λεπτό πλεκτό σχοινί των αλιευτικών διχτυών, 2. σπάγκος με τον οποίο έραβαν κάποτε στο χέρι τα τσουβάλια, 3. είδος νήματος από αιγότριχα. 🕮 < ίσως τουρκ. kazili [= σκαμμένος, σκαφτός] ίσως και ξυσμένος.

καζίνο, το, ουσ. • 1. μεγάλο και πολυτελές κέντρο, συνήθως σε ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις ή σε μεγάλα κρουαζιερόπλοια, για

χαρτοπαιξία, τυχερά παιχνίδια, όπως π.χ. η ρουλέτα, οι κουλοχέρηδες, το πόκερ, η πόκα κ.λπ. 2. (κινημ.) *«Casino Royale»*, βρετανική κατασκοπευτική περιπέτεια. 🕮 < παλ. ιταλ. casino [= βίλα για διασκεδάσεις].

καήλα και **καΐλα,** η, ουσ. • 1. (μετεωρ.) καύσωνας, αφόρητη ζέστη, συνών. κάψα, λάβρα, 2. (μτφ.) ζωηρός πόθος. 🕮 < καίομαι.

καθαίρεση, η, ουσ. • 1. η αφαίρεση αξιώματος, συνήθως σε στρατιωτικό σώμα, από κάποιον βαθμοφόρο, συνών. αποπομπή, απόλυση, 2. το γκρέμισμα οικοδομήματος, κατεδάφιση. 🕮 < μτγν. καθαίρε(σις) -ση, με αρχική σημασία, το γκρέμισμα.

καθαιρώ, ρ. [μετβ.] • 1. αφαιρώ το αξίωμα από κάποιον ή τον υποβιβάζω διοικητικά, συνών. αποπέμπω, 2. γκρεμίζω οικοδόμημα, κατεδαφίζω, 3. υποστέλλω, κατεβάζω, μαϊνάρω. 🕮 < μτγν. καθαιρῶ, [= κατεβάζω].

καθαλάτωση, η, ουσ. • (τεχνολ.) εναπόθεση στερεών ουσιών αλάτων, κυρίως ανθρακικών, στα εσωτερικά τοιχώματα των ατμολεβήτων, αλλιώς πουρί, λεβητόλιθος. 🕮 < καθ- (< κατά) + αλάτ-ωση (< αρχ. ἅλας / αλάτ-ι) + -ωση.

κάθαμμα, το, ουσ. • το μέσο με το οποίο δένεται κάτι, κόμπος, δεσμός, δέσιμο, φίμωση, ράμμα. 🕮 < καθ- (< κατ-ά) + [αρχ.] ἅμμα [= δεσμός] < ἅπτω [= στερεώνω, προσαρμόζω, δένω σφιχτά].

καθαμματίζω και **καθάπτω,** ρ. [μετβ.] • φιμώνω, σχηματίζω κόμπο, κουμπώνω, δένω. 🕮 < κάθαμμα [δες λ.] και αρχ. καθ-άπτω [= δένω, προσαρτώ, προσαρμόζω].

καθαρίζω, ρ. [αμετβ. και μετβ.] • 1. απαλλάσσω από κάθε είδους βρομιά ένα χώρο, συνών. ξεβρομίζω, απολυμαίνω, λαμπικάρω, 2. (για καρπούς) αφαιρώ τη φλούδα, 3. βάζω σε τάξη, οργανώνω, 4. κερδίζω, 5. ξεκαθαρίζω σε έναν τόπο ότι επικίνδυνο στοιχείο υπάρχει, 6. γίνομαι καθαρός, λαμπερός, 7. ξεδιαλύνω άσχημες καταστάσεις, 8. (εκκλ.) εξαγνίζω, 9. (εκφρ.) *«καθαρίζω τα ύφαλα του πλοίου»,* κοινώς: παλαμίζω [δες λ.], *«καθαρίζω τη λάσπη από τις δεξαμενές του πλοίου».* 🕮 < αρχ. καθαρίζω [= μετατρέπω κάτι σε καθαρό, καθαρίζω, εξαγνίζω].

καθαρισμός, ο, ουσ. • 1. το καθάρισμα: α) κυρίως σε χώρους εργασίας με ειδικά μέσα και χημικά ή βιολογικά παρασκευάσματα, (φρ.) *«χημικός καθαρισμός»,* β) αλλά και η περιποίηση του προσώπου από αισθητικό, 2. (εκκλ.) εξαγνισμός. 🕮 < μτγν. καθαρισμός [= εξαγνισμός < αρχ. καθαρμός < καθαίρω.

καθαριστήριο, το, ουσ. • 1. εργαστήριο καθαρισμού, κυρίως, ενδυμάτων, 2. εργοστασιακό τμήμα για τον καθαρισμό μετάλλων, λαδιού κ.λπ. 3. (τεχνολ.) φίλτρο πετρελαίου. 🕮 < μτγν. καθαριστήριον [= χώρος καθαρισμού].

καθαριστής, ο, ουσ. • 1. αυτός που επαγγελματικά ασχολείται με την καθαριότητα του χώρου, 2. συσκευή που βελτιώνει την ποιότητα του αέρα, δημιουργώντας ιδανικές συνθήκες καθαρής και υγιεινής ατμόσφαιρας στον χώρο απαλλάσσοντάς τον από σκόνη, μικρόβια, γύρη και άλλες αλλεργιογόνες ουσίες, τον καπνό των τσιγάρων και τους εξωτερικούς ρύπους. 🕮 < καθαρίζω. ⭕ εκκαθαριστής, οδοκαθαριστής, καπνοδοχοκαθαριστής

καθαρός, -ή/ά, -ό, επίθ. • 1. αυτός που είναι απαλλαγμένος στην επιφάνειά του από σκόνη, βρομιά, λιπαρές ουσίες, αντών. βρόμικος, 2. (εκκλ.) Καθαρή / Καθαρά Δευτέρα, Εβδομάδα, 3. (ως ουσ.) *το καθαρό*, τετράδιο στο οποίο γράφουμε χωρίς μουτζούρες, διορθώσεις κ.λπ. 3. ανόθευτος, αγνός, 4. (για καιρό) διαυγής, αίθριος, 5. (φρ.) *«καθαρή ακτή / απόδειξη / αυτεπαγωγή / ναύλωση / υγειονομική πιστοποίηση / φορτωτική / χωρητικότητα», «καθαρός καιρός / ουρανός», «καθαρό βάρος / κέρδος / ναυλοσύμφωνο / πλοίο».* 🕮 < αρχ. καθαρός. ◈ καθαρά [επίρρ.]. ⭕ καθαρόαιμος, καθαρογλωσσία, καθαρογράφηση, καθαρογράφος, καθαρολογία.

κάθαρση, η, ουσ. • 1. α) ψυχικός και ηθικός εξαγνισμός, β) (θρησκ.) τελετουργική διαδικασία για την απαλλαγή κάποιου προσώπου από αμαρτίες ή δαιμονικά στοιχεία, εξαγνισμός, 2. απαλλαγή ενός σώματος από ξένες και περιττές ουσίες, 3. (πολιτ.) η εκκαθάριση της κρατικής μηχανής από πρόσωπα που υπηρέτησαν στο παρελθόν καθεστώτα δικτα-

τορικά, 4. (θέατρ.) με την ολοκλήρωση της θεατρικής παράστασης η ψυχική ανακούφιση του θεατή που επηρεάστηκε από τις βιωματικές εμπειρίες του πρωταγωνιστή, 5. (μεταλλ.) η διαδικασία καθαρισμού των μετάλλων από προσμείξεις, 6. η υγειονομική απομόνωση, αλλιώς: καραντίνα [= η απομόνωση

και ο έλεγχος για ορισμένο χρονικό διάστημα ανθρώπων, ζώων ή εμπορευμάτων, από περιοχές με επιβαρυμένο επιδημιολογικό φορτίο], (φρ.) *«σημαία καθάρσεως ή καραντίνας [φωτό] σε κίτρινες και μαύρες αποχρώσεις»*. ⊙ καθαρτήρας [= σχοινί για τον καθαρισμό του όπλου], καθαρτήριος, καθαρτικός.

καθέκτης, ο, ουσ. • 1. καταπακτή, οριζόντια πόρτα πάνω σε δάπεδο, η οποία εμποδίζει την κάθοδο σε υπόγειο, γκλαβανή, θύρα αερισμού, 2. (ναυτ.) χαμηλό υπόστεγο που βρίσκεται πάνω από κάθε σκάλα καθόδου, από το κατάστρωμα πλοίου προς το κύτος του, για να προστατεύει από τη βροχή ή τα κύματα όσους ανεβαίνουν ή κατεβαίνουν, αλλιώς: κάλυμμα στομίου κύτους, κουβούσι. 🕮 < [για την 1η ερμ.] < κατέχω με τη σημασία του συγκρατώ, εμποδίζω, [για τη 2η ερμ.] η λ. είναι απόδοση στην ελλ. ξέν. όρου (γαλλ. les panneaux d' ecoutille) και μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*.

καθέλκυση, η, και **καθελκυσμός,** ο, ουσ. • (ναυτ.) α) η είσοδος καινούργιου ή επισκευαζόμενου πλοίου στο νερό, συνών. καθελκυσμός, καθολκή, β) η διαδικασία βύθισης της πλωτής δεξαμενής στο ναυπηγικό συγκρότημα, όπου το ευρισκόμενο σ' αυτή πλοίο μπορεί πλέον να επιπλέει και στη συνέχεια να εξέλθει απ' αυτή, αντών. ανέλκυση, (φρ.) *«καθέλκυση με την πρύμνη / πλευρική»*. 🕮 < καθελκύ(ω) -σις > -ση.

καθελκυστήρας, ο, ουσ. • 1. (ναυπ.) ναυπηγική εγκατάσταση στην ακτή της θάλασσας ή στις όχθες ποταμού ή λίμνης στην οποία τοποθετούνται τα σκαριά για την τοποθέτηση του σκάφους κατασκευής ή συναρμολόγησης ή συντήρησής του, 2. (αθλητ.) χώρος σε κωπηλατικό κέντρο εξοπλισμένος για τη διαφύλαξη και μικρή επισκευή των σκαφών, των κουπιών και των άλλων ξαρτιών. 🕮 < καθ- + [αρχ.] έλκυστήρ, αιτ. -ῆρα [= εργαλείο για τράβηγμα].

καθελκύω, ρ. [μετβ.] • πραγματοποιώ τη διαδικασία της καθέλκυσης, δηλ. αφήνω το πλοίο να γλιστρήσει από τη ναυπηγική κλίνη και να πέσει στο νερό ή να επιπλεύσει στο χώρο της υδατοδεξαμενής. 🕮 < αρχ. καθέλκ(ω) + -ύω.

καθέλκω, ρ. [μετβ.] • 1. σέρνω κάτι προς τα κάτω, 2. (ναυτ.) κάνω καθέλκυση πλοίου. 🕮 < αρχ. καθ- (< κατ(α)-) + ἕλκω.

κάθεμα και **κάθημα**, το, ουσ. • (ναυτ.) αλλιώς *«καλούμο»* ή *«καλούμα καδένας»,* το συνολικό μήκος της αλυσίδας της άγκυρας ή της καδένας και του σχοινιού, που έχει ποντιστεί μέχρι τη δέστρα του πλοίου, συνών. έκταμα. 🕮 < αρχ. καθίημι [= ρίχνω προς τα κάτω, αφήνω κάτι να πέσει και ειδικότερα το περιδέραιο].

καθετή, η, ουσ. • α) τρόπος ψαρέματος, β) αλιευτικό εργαλείο που αποτελείται από πετονιά στην άκρη της οποίας υπάρχει βαρίδιο και αγκίστρια. 🕮 < κάθετος < αρχ. καθίημι [= ρίχνω προς τα κάτω, αφήνω κάτι να πέσει και ειδικότερα το περιδέραιο].

κάθετοι κύκλοι ή **κατακόρυφοι κύκλοι,** οι, • [vertical circles] (αστρον. και ναυτ.) ονομάζονται οι μέγιστοι κύκλοι που διέρχονται από το Ζενίθ και το Ναδίρ του τόπου και είναι κάθετοι προς τον μαθηματικό ορίζοντα. «*Πρώτος κάθετος κύκλος*» ονομάζεται ο κατακόρυφος κύκλος που τέμνει το επίπεδο του μεσημβρινού του τόπου κατά γωνία 90° και διέρχεται από τα σημεία ανατολής και δύσης του ορίζοντα.

καθετόμετρο, το, ουσ. • όργανο μέτρησης κατακόρυφων αποστάσεων. 🕮 < κάθετο(ς) + μέτρο(ν).

κάθετος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που έχει κατακόρυφη διεύθυνση, 2. (το θηλ. ως ουσ.) η κάθετη, η γραμμή που τέμνει μία άλλη ευθεία γραμμή και σχηματίζει γωνία 90° μοιρών, 3. (μτφ.) αυτός που είναι απόλυτος στις ιδεολογικές του θέσεις, στις αρχές και στις αξίες που πρέπει να διέπουν τους ανθρώπους, 4. (φρ.) *«κάθετος λέβητας / κύκλος*[δες πληθ.] / άξονας», «κάθετη γωνία ασφαλείας / κεραία ασυρμάτου / μηχανή / στείρα / ταλάντωση / τομή»*. 🕮 < αρχ. κάθε-

τος, -ον, < καθίημι [= αυτός που πέφτει προς τα κάτω]. ◈ κάθετα και καθέτως [επίρρ.].

καθήκον, το, ουσ. • 1. [μτγν.] αυτό που είναι υποχρεωμένος κανείς να πράττει σύμφωνα με τους ηθικούς κώδικες κοινωνικής συνύπαρξης και τους γραπτούς νόμους που η κάθε πολιτεία επιβάλλει, το χρέος, 2. [πληθ.] *τα καθήκοντα*, οι επαγγελματικές υποχρεώσεις του κάθε εργαζόμενου, αλλά και του κάθε μαθητή. 🕮 [για την 1η ερμ.] < μτγν. τό καθῆκον, [για τη 2η ερμ.] σημδ. από τη γαλλ. office και αγγλ. duties. ○ καθηκοντολογία.

καθήλωση, η, ουσ. • 1. η ενέργεια και το αποτέλεσμα του καθηλώνω, η στερέωση με καρφιά, το κάρφωμα 2. (μτφ.) η ακινητοποίηση, η συνεχής ή αναγκαστική παραμονή σε μια θέση, στάση ή κατεύθυνση. 🕮 < καθηλώνω [δες λ.].

καθιζάνω, ρ. [μετβ.] • 1. (γεωλ.) για έδαφος που παθαίνει καθίζηση [δες λ.], 2. (χημ.) για ουσία που διαλύεται σε υγρό που κατακάθεται ως ίζημα. 🕮 < αρχ. καθιζάνω [= κάθομαι κάτω] < κατά + ἰζάνω < ἵζω [= καθίζω κάποιον, τον τοποθετώ].

καθίζηση, η, ουσ. • 1. (γεωλ.) α) οποιαδήποτε υποβίβαση της επιφάνειας της γης, β) αποκόλληση και πτώση μεγάλων όγκων πετρωμάτων στις απότομες και απόκρημνες πλαγιές των βουνών, των κοιλάδων, των ποταμών και των θαλάσσιων ακτών, 2. (χημ.) μέθοδος διαχωρισμού από ένα διάλυμα ενός ή περισσοτέρων χημικών ουσιών, 3. (μτφ. οικον.) μεγάλη πτώση τιμών σε μικρή ή μεγάλη κλίμακα αγοράς. 🕮 < μτγν. καθίζη(σις) [= καθιστική θέση] + -ση.

καθίζω, ρ. [μετβ.] • 1. υποδεικνύω σε κάποιον ή τον βοηθώ να καθίσει, 2. (ναυτ.) εξοκέλλω, οδηγώ το καράβι στα ρηχά και φροντίζω ν' ακουμπήσει με την τρόπιδα στον πυθμένα, προσαράζω, 3. (λαϊκότρ.) κάθομαι. 🕮 < αρχ. καθίζω.

κάθισμα, το, ουσ. • 1. η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του κάθομαι ή του καθίζω, 2. (ναυτ.) α) προσάραξη πλοίου ή τράβηγμα στα ρηχά για ασφάλεια, β) πάγκος κωπηλάτη, σέλμα, 3. ξύλινη ή μεταλλική ή πλαστική ή από οποιαδήποτε άλλο υλικό κατασκευή, που χρησιμεύει για να κάθονται οι άνθρωποι, σκαμνί, καρέκλα, πολυθρόνα, κ.λπ. 3. τρόπος καθίσματος, 4. (γυμν.) τύπος άσκησης, 5. κατολίσθηση, βούλιαγμα, 6. (εκκλ.) α) τροπάριο που όσο διαρκεί κατά τη διάρκεια της λειτουργίας οι πιστοί επιτρέπεται να το παρακολουθούν καθιστοί, β) (φρ.) *«Κάθισμα της Παναγίας ή Κάθισμα της Παναγιάς»*, σημείο, μεταξύ Ιερουσαλήμ και Βηθλεέμ, στο οποίο λέγεται ότι σταμάτησε η Παναγία για να ξεκουραστεί και στη θέση αυτή το 450 μ.Χ. οικοδομήθηκε μεγάλος οκταγωνικός χριστιανικός ναός. 🕮 < κάθισμα.

κάθοδος, η, ουσ. • 1. κατέβασμα, κατάβαση, κατεύθυνση προς χαμηλότερα σημεία, 2. η πορεία με κατεύθυνση προς τη θάλασσα, 3. μονόδρομος με κίνηση των οχημάτων από υψηλότερο προς χαμηλότερο σημείο, 4. (φυσ.) α) το αρνητικά φορτισμένο ηλεκτρόδιο στη διαδικασία της ηλεκτρόλυσης, β) το ηλεκτρόδιο σε ηλεκτρονική λυχνία ή σε λυχνία εκκένωσης αερίου, 5. η σκάλα που οδηγεί προς τα κάτω, 6. (πολιτ.) η συμμετοχή υποψηφίου σε εκλογικές διαδικασίες. 🕮 < καθ- (< κατ(α)-) + ὁδός, [για την 4η ερμ. α. και β.] η λ. είναι αντιδάνεια, αγγλ. cathode. ⊙ καθοδικός.

καθολικό, το, ουσ. • 1. (εκκλ.) α) το τμήμα της εκκλησίας που βρίσκεται ανάμεσα στο Νάρθηκα και το Ιερό, δηλαδή ο κυρίως ναός, β) ο κεντρικός ναός μιας μονής, 2. (οικον.) λογιστικό βιβλίο στο οποίο καταχωρούνται οι κινήσεις της εταιρείας, του σκάφους, της επιχείρησης κ.λπ. (φρ.) βιβλία: *«γενικό / αναλυτικό καθολικό»*. 🕮 < αρχ. επίθ. καθολικός.

καθολκή, η, ουσ. • (ναυτ.) η καθέλκυση, η είσοδος καινούργιου ή επισκευαζόμενου πλοίου στο νερό, συνών. καθελκυσμός, αντών. ανολκή, β) η διαδικασία βύθισης της πλωτής δεξαμενής στο ναυπηγικό συγκρότημα, όπου το ευρισκόμενο σ' αυτή πλοίο μπορεί πλέον να επιπλέει και στη συνέχεια να εξέλθει απ' αυτή. 🕮 < καθέλκω (καθ- < κατ(α)-) -ο- + ἕλκ(ω) -ή.

καθορισμός, ο, ουσ. • 1. η ενέργεια του καθορίζω [δες λ.], 2. ευκρινής προσδιορισμός, 3. ξεκαθάρισμα, αποσαφήνιση, 4. (φρ.) *«καθορισμός γωνιομετρικού στίγματος πλοίου»*. 🕮 < καθορισ- (καθορίζω) -μός.

καθορμίζω, ρ. • 1. [μετβ.] κατευθύνω πλοίο από το πέλαγος σε λιμάνι για αγκυροβολία, συνών. ελλιμενίζω, αγκυροβολώ, αράζω, αντών. εξορμίζω. 2. [αμετβ.] μέσ. *καθορμίζομαι,* (για πλοία και κυβερνήτες) μπαίνω στο λιμάνι για αγκυροβολία, προσορμίζομαι, αντών. σαλπάρω, αποπλέω. 📖 < κατ(α)- + [αρχ.] όρμίζω < ὅρμος.

καθούρι, το, ουσ. • (μετεωρ.) 1. θολούρα, ομίχλη, 2. απότομη βροχή με χοντρές σταγόνες και μικρή διάρκεια, νεροποντή, καταιγίδα, μπόρα, μπουρίνι. 📖 < καθούρι(ν) < κατά + θοῦρος, ὁ [= ορμητικός, βίαιος, παράφορος, άγριος, μαινόμενος, πολεμικός].

«**Καθούρι** λέει ο πατέρας μου την ξαφνική νεροποντή, που δεν προλαβαίνεις ν' ανοίξεις ομπρέλα και το βάζεις στα πόδια μουσκεμένος ως το κόκαλο. Κάθε φορά που σκέφτομαι αυτούς τους ανθρώπους, που λες και γεννήθηκαν πρόσφυγες, μου φαίνεται πως κάθε τόσο ένα **καθούρι** ανέτρεπε τη ζωή τους, τους έκανε να τρέξουν να σωθούν, ν' αναζητήσουν απάγκιο από την κοσμοχαλασιά και να μαζέψουν τ' απομεινάρια.

➢ Απόσπασμα από το βιβλίο *«Καθούρι ήταν και πέρασε»* της **Μαρίας Ευθυμίου**, [οπισθόφυλλο] εκδόσεις: Νεφέλη, 2001.

καθρέφτης και **καθρέπτης,** ο, ουσ. • 1. λεία και στιλπνή επιφάνεια, η μία πλευρά της οποίας είναι καλυμμένη με κασσίτερο, που αντανακλά τα είδωλα που βρίσκονται μπροστά της, 2. (ναυπ.) το μπροστινό τμήμα της υπερκατασκευής πλοίου στην οποία ανήκει η γέφυρα του πλοίου, 3. (ναυπ.) η κάθετη, ως πλευρά, πρύμνη της βάρκας στην οποία προσαρμόζουμε την εξωλέμβια μηχανή, συνών. παπαδιά, 4. (φρ.) *«καθρέφτης ατμοσύρτη / λέβητα / εμπρόσθιος / οπίσθιος / σύρτη / ασφαλείας»,* 5. (λογοτ.) **«Ο καθρέφτης της θάλασσας»* του Conrad Joseph, εκδ. Ίνδικτος. 📖 < μσν. καθρέπτης < κάθοπτρον < αρχ. κάτοπτρον. ⊙ καθρεφτίζω > καθρέφτισμα.

ΣΧΟΛΙΟ: «Στον Κόνραντ, η θάλασσα δεν είναι δεκανίκι της μυθοπλασίας αλλά ένας καθρέφτης της εσωτερικής περιπέτειας. Η συνείδηση και η μνήμη αντανακλούν αδιάκοπα στην αρυτίδωτη επιφάνεια αυτού του πορσελάνινου ωκεανού».

καθυστέρηση, η, ουσ. • 1. α) αργοπόρηση, το να έχει αργήσει κάποιος να εμφανιστεί στο σημείο συνάντησης ή εργασίας ή οπουδήποτε αλλού, β) η αργοπορία ενός μέσου μετακίνησης στο προγραμματισμένο δρομολόγιό του, 2. (ιατρ.) το να μην έχει εμφανιστεί στη γυναίκα η περίοδός της, κάτι που ίσως να δηλώνει ότι είναι έγκυος ή ότι υπάρχει κάποιο υποκείμενο νόσημα, 3. όρος που φανερώνει κάποιο βαθμό νοητικής υστέρησης. 📖 < καθυστερη- (< καθυστερώ) -σις > -ση.

καθυστερώ, ρ. [μετβ.] • φτάνω στον προορισμό μου πιο αργά από ότι προγραμμάτιζα, πολύ αργότερα από την ώρα του ραντεβού μου, αργοπορώ, υστερώ. 📖 < μτγν. καθυστερῶ.

Καίηπ Τάουν αλλά και **Κέιπ Τάουν,** το, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη της Νότιας Αφρικής, γνωστή και ως *«Πόλη του Ακρωτηρίου»,* με πληθυσμό 3 εκατομμύρια κατοίκους περίπου, διαθέτει σημαντικό λιμάνι. 📖 < αγγλ. Cape Town.

καϊκάς, ο, ουσ. • (ναυτ.) ο ιδιοκτήτης ή ο κυβερνήτης του καϊκιού [δες λ.], συνών. καϊκ(τ)σής και καϊξής. 📖 < καΐκ(ι) + -ας.

καΐκι, το, ουσ. [γεν. καϊκ-ιού, -ιών] • (ναυτ.) α) μικρό ιστιοφόρο ή μηχανοκίνητο σκάφος, β) είδος μικρής τουρκικής βάρκας, γ) (φρ.) *«έπιασα το καΐκι μπιρακμά»,* να με πάει δηλ. όπου θέλω, και αφού με αφήσει να αναχωρήσει [Σκαρλάτος Βυζάντιος, «Λεξικόν τῆς καθ' ἡμᾶς ἑλληνικῆς διαλέκτου…»]. 📖 ❶ < τουρκ. kayık [= βαρκούλα], ή ❷ < γαλλ. caique. ⊙ καϊκάς, καϊκιά, καϊκιάτικα, καϊκτσής. [φωτό: *«Παλιό καΐκι»,* πίνακας του **Σωτήρη Σόρογκα**].

Καΐκι μου, Αη-Νικόλα
Βάρδα κι, αράξαμε έγια μόλα
γεια σου καΐκι μου, Άη Νικόλα

Ασήμι γέμισες σπαρταριστό
και τη χαρά σε σένα τη χρωστώ
και τη χαρά σε σένα τη χρωστώ
Ασήμι γέμισες σπαρταριστό

Βάρδα κι, αράξαμε έγια μόλα
γεια σου καΐκι μου, Άη Νικόλα

Άντε κι αράξαμε, άγκυρα ρίχτε

κι όλοι τα χέρια σας μ' αγάπη σφίχτε…

➢ Συνθέτης και στιχουργός **Βασίλης Τσιτσάνης**, 1950.

καϊκιά, η, ουσ. • (ναυτ.) η ποσότητα ή ο αριθμός των προϊόντων που μεταφέρεται με το καΐκι, η χωρητικότητα ενός καϊκιού. 🕮 < καΐκ(ι) + -ιά.

καικίας, ό, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) ο βορειοανατολικός άνεμος, ο γραίγος ή μέσης. 🕮 ❶ < ίσως από το τοπωνύμιο: Κάικος [τουρκ. Bakırçay], ποταμός της βορειοδυτικής Τουρκίας, γνωστός με την παλαιότερη ονομασία του ως Ἀστραῖος, ή ❷ < λατιν. caecus [= τυφλός].

καϊκιάτικα, τα, ουσ. • (ναυτ.) ναύλος, αντίτιμο για τη μεταφορά προσώπων ή πραγμάτων με το καΐκι, πορθμεία. 🕮 < καΐκ(ι).

καϊκ(τ)σής και **καΐξής,** ο, ουσ. [πληθ. καϊκτσήδες] • 1. (επάγγ.) ιδιοκτήτης ή κυβερνήτης καϊκιού [δες λ.], 2. (ναυτ.) α) βαρκάρης, λεμβούχος, περαματάρης, πορθμέας, β) κωπηλάτης, ερέτης. 🕮 < τουρκ. kayıkçı.

Καΐξής – 1948

Γκελ γκελ **Καΐξή**
γιαβάς γιαβάς
Μεσ' της Πόλης τ' ακρογιάλι
μέσ'τη σιγαλιά
μεσ'του Χαρεμιού τη Λίμνη
γκέλ γκέλ **Καΐξή**

Να κλέψω τη
Γκιουζέλ Χανούμ
σκλάβα μέσα στο κελί της
κλαίει και θρηνεί
και ζητάει τη λευτεριά της
γκελ γκελ **Καΐξή**

➢ Στίχοι: **Γιώργος Φωτίδας**, Μουσική: **Απόστολος Χατζηχρήστος**, [Σμυρνιωτάκι].

καϊκχανές, ο, ουσ. • (ναυτ.) υπόστεγο για τα καΐκια, όταν η κακοκαιρία αναγκάζει τους ναυτικούς να τα τραβήξουν στη στεριά, ταρσανάς, λεμβοστάσιο. 🕮 < τουρκ. kayıkhane < kayık [= καΐκι] + hane [= σπίτι, κονάκι].

καϊνάκι, το, ουσ. • (ναυτ.) σημαντηρόσχοινο, σχοινί που συνδέει τον σημαντήρα με την άγκυρα πρόσδεσης [δες λ.]. 🕮 < ίσως από τουρκ. επίθ. kain [= υφιστάμενος].

Κάιρο, το, ουσ. • (γεωγρ.) η πρωτεύουσα της Αιγύπτου που εκτείνεται στις δύο όχθες του ποταμού Νείλου, έχει πληθυσμό 9.606.916 κατοίκους [απογρ. 2018] ενώ με την ευρύτερη περιοχή της ξεπερνά τα 25 εκατομμύρια, είναι η μεγαλύτερη πόλη του Αραβικού κόσμου και της Αφρικής, σπουδαίο πολιτικό, εμπορικό και πολιτιστικό κέντρο. 🕮 < από μεταφορά του αγγλ. Cairo < αραβ. al-Qāhira - Αλ-Καχίρα, που σημαίνει: η πόλη *«Κατακτητής»* ή *«Νικητής»*.

καιρός, ο, ουσ. • 1. (μετεωρ.) οι καιρικές συνθήκες που επικρατούν σ' έναν τόπο σε μια δεδομένη, μικρής διάρκειας, χρονική περίοδο, 2. (συνεκδ.) το μετεωρολογικό δελτίο, 3. η κατάλληλη στιγμή, η ευνοϊκή περίσταση, 4. (για καρπούς) η κατάλληλη εποχή, 5. (φρ.) *«καιρός αίθριος / απειλητικός / άστατος / βροχερός / ελεεινός / ελαφρώς ομιχλώδης / θερμός / θυελλώδης / κακός - καλός / νεφελώδης / ομιχλώδης / πνιγηρός / σκοτεινός / σταθερός / υγρός / συννεφώδης / ψυχρός», «κατάσταση / πρόγνωση / προειδοποίηση / αναγγελία / πληροφορίες / σήματα / σημεία / σύμβολα καιρού»,* 6. (εκφρ.) *«έχει ο καιρός γυρίσματα»,* για ευχάριστες ή δυσάρεστες καταστάσεις, *«μια φορά κι έναν καιρό»*, κάποτε, αρχή παραμυθιών, *«περνάω τον καιρό μου»,* ασχολούμαι με κάτι. 🕮 < αρχ. καιρός [= κρίσιμος χρόνος, κατάλληλη περίσταση]. ❍ άκαιρος, ανεπίκαιρος, βρομόκαιρος, έγκαιρα και εγκαίρως, έγκαιρος, επίκαιρος, επικαιρότητα, ευκαιρία, ευκαιριακός, ευκαιρώ, καιροσκοπία και καιροσκοπισμός, καιροσκοπικός, καιροσκόπος, καιροσκοπώ, καιροφυλακτώ, κακοκαιρία, κακοκαιριάζω, καλοκαίρι, καλοκαιρία, καλοκαιριάζω, παλιόκαιρος, παράκαιρος, πολυκαιρίζω, πρόσκαιρος, συγκαιρινός, σύγκαιρος.

κάιτ σερφ, το, άκλ. ουσ. • (αθλητ.) θαλάσσιο σπορ κατά το οποίο ο αθλητής: α) χρησιμοποιεί έναν *«αετό»* [= απλό αλεξίπτωτο πλαγιάς που το πανί του μπορεί ν' αρχίζει από 2 τ.μ. και να φθάνει τα 26 τ.μ. ανάλογα με το βάρος του αθλούμενου] και μία *«σανίδα»,* και τα δύο από συνθετικά υλικά, β) αξιοποιεί με τις γνώσεις και τις δυνάμεις του την αιολική ε-

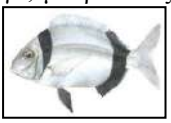

νέργεια, είτε βρίσκεται σε ήρεμες λιμνοθάλασσες είτε σε φουρτουνιασμένες ανοιχτές θάλασσες. 🕮 < α) αγγλ. kitesurf και β) κάιτ σέρφινγκ - kitesurfing, αλλά και γ) kiteboarding [= αετοσανίδα].

καίω, ρ. • 1. [μετβ.] α) βάζω φωτιά, πυρπολώ, αποτεφρώνω, καταστρέφω, β) καταναλώνω το καύσιμο υλικό, 2. [αμετβ.] α) δείχνω μεγάλο ενδιαφέρον για κάτι, β) διακατέχομαι από επιθυμία για δημιουργία, γ) εκπέμπω ερωτισμό. 🕮 < αρχ. καίω.

κακάβι, το, αλλά και **κάκαβος,** ο, και η **κακκάβη,** ουσ. • (λαϊκότρ.) χάλκινη μαγειρική χύτρα με χερούλι για να κρεμιέται, επίσης και χάλκινο καζάνι μεσαίου μεγέθους πάντοτε γανωμένα εσωτερικά, συνών. το λεβέτι. 🕮 < μσν. κακκάβιν < μτγν. κακκάβιον, υποκορ. του αρχ. κακκάβη [= τρίποδο δοχείο] ή < ίσως από το σημιτ. kukkubu.

κακαρέλος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) ή χαρατζίδα, επιστ. ονομ.: Diplodus vulgaris [διώνυμο], ερμαφρόδιτο είδος ψαριού της οικογένειας των σπαρίδων, βυθόβιο, ομοιάζει με το σαργό, μπορεί να ζήσει μέχρι και 14 χρόνια και

να φθάσει έως 1,5 κιλό, ψαρεύεται πανεύκολα, άλλες λαϊκές ονομασίες: αυλιάς, καμπανάς, σαργόπαπας, καραγκιόζης, κραχατζής.

κακκάβη, η, ουσ. δες κακάβι.

κακ(κ)αβιά, η, ουσ. • 1. το περιεχόμενο κι η χωρητικότητα του κακαβιού, 2. (μαγειρ.) είδος ψαρόσουπας παρασκευασμένης από διάφορα, μικρά, κυρίως, ψάρια, και ειδικότερα πετρόψαρα. 🕮 < μσν. κακκάβ(ι) -ιά [δες κακάβι].

κακοθάλασσος, -η, -ο, επίθ. • (ναυτ.) αυτός που κλυδωνίζεται εύκολα στη θάλασσα, συνών. κακοτάξιδος, αντών. καλοθάλασσος, (φρ.) *«κακοθάλασσο καράβι»*. 🕮 < κακο- + θάλασσα.

κακοκαιρία, η, ουσ. • (μετεωρ.) χρονικό διάστημα με κάκιστες καιρικές συνθήκες, που εκδηλώνονται αυτές με ισχυρές βροχοπτώσεις, χιονοπτώσεις, χαλαζοπτώσεις, θύελλες, τρικυμίες κ.λπ., αντών. καλοκαιρία. 🕮 < κακο- + καιρ(ός) -ιά.

κακοτάξιδος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που κάνει κακό ταξίδι, αντών. καλοτάξιδος, 2. (για πλοία) αυτός που κλυδωνίζεται εύκολα στη θάλασσα εξαιτίας κακών καιρικών συνθηκών, συνών. κακοθάλασσος, αντών. καλοθάλασσος. 🕮 < κακο- + ταξίδ(ι) -ος.

καλάδα, η, ουσ. • (ναυτ.) α) το ρίξιμο διχτυών αλιείας, β) ψαρότοπος κατάλληλος για τις τράτες. 🕮 < βενετ. calada.

καλάθι, το, ουσ. • 1. πλεκτό είδος δοχείου από καλάμια ή κλαδιά λυγαριάς, κοφίνι, 2. η ποσότητα του περιεχομένου στο καλάθι, 3. κουβάς απορριμμάτων, 4. (αθλητ.) α) το μεταλλικό στεφάνι με το διχτάκι του στην μπασκέτα, β) η εύστοχη βολή κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού. 🕮 < μτγν. καλάθιον, υποκ. του αρχ. κάλαθος.

καλάι, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μεταλλ.) α) κοινή ονομασία του κασσίτερου, χρήσιμου υλικού στην προστασία των χάλκινων σκευών από την σκουριά, β) μείγμα κασσίτερου και μόλυβδου με το οποίο γίνεται η συγκόλληση μετάλλων. 🕮 ❶ < λατιν. callais, ή ❷ [αντιδάνειο] τουρκ. kalay < αρχ. κάλ(λ)αϊς [= είδος πολύτιμης γαλάζιας πέτρας, περουζές] < αγνώστου ετύμου, ή ❸ < τουρκ. kalay < αραβ. qala. ⊙ καλαΐζω και καλαϊδίζω και καλαϊντίζω, καλάισμα και καλαΐδισμα και καλαΐντισμα, καλάινος, καλαϊτζής.

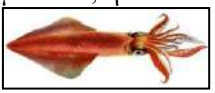
καλαΐδισμα, το, ουσ. δες καλάισμα.

καλαΐζω και **καλαϊδίζω** και **καλαϊντίζω,** ρ. [καλάισα, -τηκα, -μένος] • [μετβ.] καλύπτω την εσωτερική επιφάνεια χάλκινων σκευών με κασσίτερο για να τα προφυλάξω από τη σκουριά, συνών. (επι)κασσιτερώνω, γανώνω. 🕮 < καλά(ι) + -ίζω.

καλάινος, -η, -ο, επίθ. δες καλαγένιος-ια, -ιο.

καλάισμα, το, [γεν. καλαΐσματος, -ϊσμάτων] και **καλαΐδισμα** και **καλαΐντισμα,** το, ουσ. • η επάλειψη των χάλκινων σκευών με κασσίτερο, επικασσιτέρωση, γάνωμα. 🕮 < καλαΐζω + -μα.

καλαμάρι, το, ουσ. • 1. μελανοδοχείο περασμένων εποχών, 2. (ιχθυολ.) κεφαλόποδο μαλάκιο, η επιστ. του ονομ.: Loligo vulgaris

[διώνυμο], έχει μακρύ κυλινδρικό σώμα με πτερύγια σε κάθε πλευρά, διαθέτει δέκα βραχίονες (πλοκάμια), δύο από τους οποίους είναι πιο ανεπτυγμένοι για τη σύλληψη της τροφής του, συγγενεύει

με τη σουπιά, αλιεύσιμο για το νόστιμο κρέας του, 3. (φυτολ.) το φυτό τευθίς η κοινή, 4. μικρή κασετίνα για πένες από καλάμι, 5. (φρ.) *«χαρτί και καλαμάρι»*, αναφορά με κάθε λεπτομέρεια. 🕮 (αντιδάνειο) < μσν. καλαμάρι < μτγν. καλαμάριον < λατιν. (theca) calamaria [= θήκη καλάμων γραφής] < αρχ. κάλαμος + [λατιν.] -arius. Η ονομασία του θαλασσινού εξηγείται από την ομοιότητά του με τα παλιά μελανοδοχεία αλλά και από το μαύρο υγρό που ελευθερώνει όταν νιώθει ότι απειλείται. ⊙ καλαμαριά, καλαμαριέρα, καλαμαράς, καλαμαρίτσι.

Καλαμάτα, η, ουσ. • (γεωγρ.) πρωτεύουσα του Νομού Μεσσηνίας και αξιόλογο λιμάνι της Πελοποννήσου, ο Δήμος της πόλης έχει πληθυσμό 69.849 κατοίκους, κατοίκους [απογρ. 2011]. 🕮 < ίσως από την ονομασία ενός βυζαντινού μοναστηριού στην περιοχή του κάστρου, το οποίο ήταν αφιερωμένο στην Παναγία την Καλομάτα, απ' όπου ακολούθησε η αφομοίωση του όμικρον σε άλφα.

καλάμι, το, ουσ. • 1. (φυτολ.) πολυετές, φυτό που συναντάται σε υγρά εδάφη, 2. τηλεσκοπική ευλύγιστη βέργα από ανθεκτικό πλαστικό με πετονιά και αγκίστρι ή αγκίστρια στην άκρη για ψάρεμα, καλαμίδι, [υποκ.] καλαμάκι, 2. μικρός πλαστικός ή γυάλινος ή χάρτινος σωλήνας με τον οποίο ρουφούν ένα υγρό, 3. (ανατ.) το μπροστινό οστό της κνήμης, αλλιώς: αντικνήμιο, 4. (εκφρ.) *«καβάλησε το καλάμι»*, δηλ. πήραν τα μυαλά του αέρα. 🕮 < μσν. καλάμι(ν) < μτγν. καλάμιον, υποκ. του αρχ. κάλαμος. ⊙ καλαμένιος ⭕ καλαμοζάχαρο, ζαχαροκάλαμο, καλαμοκάνης, καλαμοπόδαρος, καλαμόσπιτο.

☑ απόσπ. από το ποιητ. έργο «Επιτάφιος»
(Θεσσαλονίκη. Μάης του 1936. Μια μάνα, κατα-μεσίς του δρόμου, μοιρολογάει το σκοτωμένο παιδί της. Γύρω της και πάνω της, βουίζουν και σπάζουν τα κύματα των διαδηλωτών - των α-περγών καπνεργατών. Εκείνη συνεχίζει το θρήνο της).

…Γιόκα μου, εσύ που γιάτρευες κάθε παράπονό μου, / που μάντευες τί πέρναγε κάτου απ' το τσίνορό μου,

Τώρα δε με παρηγοράς και δε μου βγάζεις άχνα / και δε μαντεύεις τις πληγές που τρώνε μου τα σπλάχνα;

Πουλί μου, εσύ που μου 'φερνες νεράκι στην παλάμη / πώς δε θωρείς που δέρνουμαι και τρέμω σαν **καλάμι**;
➢ **Γιάννης Ρίτσος**, *«Ποιήματα»* 1930-1942, τ. Α', Κέδρος, Αθήνα 1979 (12η έκδ.), σ. 163-166 & 171]

καλαμίδι, το, ουσ. • 1. (ναυτ.) αλιευτικό όργανο αποτελούμενο από ένα ευλύγιστο κα-

λάμι και μια πετονιά, στην άκρη της οποίας είναι δεμένο ένα μικρό μολύβι και δύο ή περισσότερα αγκίστρια, καλάμι, 2. υφαντικό εργαλείο. 🕮 < μσν. καλαμίδι(ν) υποκ. του μτγν. καλαμίς.

καλαμίθρα και **καλαμήθρα,** [νεότερη γραφή] η, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) ενδημικό ψάρι του γλυκού νερού, με επιστ. ονομ.: Scardinius graecus [διώνυμο], είδος κυπρίνου που συναντάται μόνο στην λίμνη Υλίκη, 2. [παρωχημένο] η πυξίδα, 3. (φυτολ.) α) κοινή ονομασία του είδους Μίνθη η στρογγυλόφυλλος, β) κοινή ονομασία του φυτού Clinopodium nepeta, 4. (εντομ.) ο γρύλος. 🕮 < καλαμ(ίθρα) + -ήθρα < αρχ καλαμίνθη / καλάμινθος < κάλαμος + μίνθα / μίνθη.

καλαμίτα, η, ουσ. • (ναυτ.) μαγνητική βελόνα πυξίδας. 🕮 (αντιδάνειο) < ιταλ. calamita < λατιν. calamus < αρχ. κάλαμος.

καλαντάρι και **καλανδάρι** και **καλεντάρι,** το, ουσ. • 1. (ιστορ.) πιστωτικό βιβλίο των Ρωμαίων, 2. (λαογρ.) πίνακας που περιέχει τις φάσεις της σελήνης, τις γιορτές κάθε μήνα, την ώρα ανατολής και δύσης του ήλιου κ.λπ. συνών. ημερολόγιο τοίχου ή επιτραπέζιο, ημεροδείκτης, αλμανάκ, ατζέντα, καζαμίας. 🕮 < μσν. καλανδάριον και καλενδάριον και καλαντάριον και καλανδολόγιον < λατιν. calandarium και calendarium [= βιβλίο των καλενδών, βιβλίο καταγραφής χρεών που οι τόκοι τους πληρώνονταν την πρώτη του μηνός] < calendae [= πρώτη μέρα κάθε ρωμαϊκού μήνα] < calo [= καλώ].

καλάρισμα, το, ουσ. • 1. (ναυτ.) ρύθμιση του ύψους των ιστίων, 2. ρίξιμο των διχτυών στη θάλασσα για ψάρεμα. 🕮 < καλάρω [δεχλ.].

καλάρω, ρ. [μετβ.] • 1. (ναυτ.) α) λύνω ή χαλαρώνω τα σχοινιά των πανιών σε ιστιοφόρο σκάφος με σκοπό την ελάττωση ή το σταμάτημα της ταχύτητας, συνών. μαϊνάρω, κατεβάζω, χαμηλώνω, β) ρίχνω ή απλώνω τα δί-

χτυα, γ) ανοίγομαι στη θάλασσα, δ) έχω βύθισμα, ε) μαζεύω τα πανιά, 2. πείθω κάποιον, τον καταφέρνω. 🕮 (αντιδάνειο) < βενετ. calar [= αφήνω να πέσουν τα πανιά, ενν. στο ιστιοφόρο σκάφος] < μτγν. λατιν. calare < αρχ. χαλάω, -ῶ [= χαλαρώνω].

καλαφάτης, ο, ουσ. • (επάγγ.) ο τεχνίτης που επιδιορθώνει πλοία ή βαρέλια φράζοντας με στουπί και μονώνοντας με πίσσα τα κενά που δημιουργούνται ανάμεσα στις ξύλινες τάβλες, συνών. διανάκτης. 🕮 < μσν. καλαφάτης < ιταλ. calafato < αραβ. qalafat και qalfat. ⊙ καλαφατίζω, καλαφάτισμα, καλαφατώ.

καλαφατίζω, ρ. [μετβ.] • 1. (ναυτ.) α) στεγανοποίηση των αρμών των πλευρικών σανίδων με στουπί και πίσσα, δηλ. του πετσώματος, ή του καταστρώματος του σκάφους, β) (γενικότ.) επισκευάζω πλοίο, συνών. διανάσσω, 2. επισκευάζω βαρέλια, προσέχοντας τη συνδεσμολογία των σανίδων, 3. (μτφ.) έρχομαι σε σεξουαλική πράξη [συνήθως για άνδρα], οχεύω, γαμώ. 🕮 < καλαφάτ(ης) + [κατάλ.] -ίζω. ⊙ καλαφάτισμα.

καλαφατικά, τα, ουσ. • 1. (εργαλ.) μικρά μεταλλικά καλέμια σε ποικίλη σειρά μεγεθών και σχημάτων, κάθε σειρά αποτελείται από πέντε τουλάχιστον είδη και μεγέθη, το πρώτο λέγεται κοφτερό, το δεύτερο παρέλα, το τρίτο διπλό, το φαρδύ και το στενάκι, 2. τα έξοδα καλαφατίσματος, αλλιώς: διανάξεως. 🕮 < καλαφάτης.

καλαφάτισμα, το, ουσ. • (ναυτ.) η εργασία που κάνει ο καλαφάτης [δες λ.], δηλ. στεγανοποίηση του περιβλήματος, του πετσώματος ή του καταστρώματος, με την τοποθέτηση ειδικού παρεμβύσματος [= ειδικό στουπί ή βαμβακερό κορδόνι] ανάμεσα στα μαδέρια συνών. διάναξη. 🕮 < καλαφατίζω.

καλέμι, το, ουσ. [γεν. καλεμ-ιού, -ιών] • 1. (εργαλ.) α) [παρωχημένο] γραφίδα από ινδικό καλάμι που χρησιμοποιούνταν σε παλαιότερες εποχές ως εργαλείο γραφής, συνών.

πένα, κάλαμος, β) ειδικό μεταλλικό εργαλείο που μοιάζει με μεγάλο καρφί ή με πεπλατυσμένη κόψη κι είναι κατάλληλο για τη σμίλευση διαφόρων επιφανειών, χρήσιμο σε γλύπτες, λιθοξόους, ξυλουργούς και οικοδόμους, συνών. σμίλη, γλύφανο, γλυφίδα, γ) όργανο που τέμνει, 2. (λογοτ.) α) ύφος γραπτού λόγου, β) η ικανότητα του συγγραφέα για καλή γραφή. 🕮 (αντιδάνειο) < τουρκ. kalem < αραβ. kalam < αρχ. κάλαμος.

καλεμίζω, ρ. [μετβ.] χρησιμοποιώ το καλέμι για να σκαλίσω κάποια επιφάνεια, συνών. λαξεύω. 🕮 < καλέμι + -ίζω.

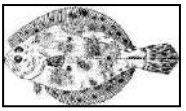
καλεντάρι, το, ουσ δες καλαντάρι.

Καλίνινγκραντ, το, ουσ. • (γεωγρ.) [παλαιότερη ονομασία: γερμ. Königsberg] πόλη της Ρωσίας με πληθυσμό μισό εκατομμύριο κατοίκους, διαθέτει σπουδαίο συγκοινωνιακό και βιομηχανικό κέντρο, το λιμάνι της δεν παγώνει ποτέ κι έτσι παραμένει ανοικτό όλο το χρόνο, στοιχείο σημαντικό για την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής. 🕮 < αγγλ. Kaliningrad < ρωσ. Кёнигсберг, από το όνομα του μπολσεβίκου Μιχαήλ Ιβάνοβιτς Καλίνιν (1875-1946), Προέδρου του Προεδρείου του Ανώτατου Σοβιέτ της ΕΣΣΔ.

κάλι(ο), το, ουσ. • (χημ.) 1. στοιχείο της ομάδας των μετάλλων, αργυρόλευκου χρώματος και πολύ δραστικού όταν έρχεται σε επαφή με τον αέρα και το νερό, σύμβολό του είναι το K, ο ατομικός αριθμός του στοιχείου το 19, (φρ.) *«ανθρακικό κάλιο»,* η ποτάσα, *«βρομιούχο / δισανθρακικό / ιωδιούχο / κυανιούχο / νιτρικό / υπερμαγκανικό / χλωρικό / χρωμικό κάλιο», «μονοξείδιο / υδροξείδιο του καλίου»,* 2. το ιόν του καλίου βρίσκεται σε εξαιρετικά μεγάλες συγκεντρώσεις στο εσωτερικό των φυτικών κυττάρων και ιδιαίτερα στα φρούτα. 🕮 < νεολατιν. kalium < αραβ. al qali και qalaj [= φυτική στάχτη], όνομα για τις στάχτες των φυτών απ' όπου παράχθηκε. ⊙ καλιούχος.

καλιοντζής και **γαλιοντζής,** ο, ουσ. • (ιστορ.) ναύτης του παλιού τουρκικού ναυτικού. 🕮 < τουρκ. kalyoncu < kalyon [= 1. κάτεργο, 2. είδος πλοίου, γαλέρα].

καλκάνι, το, ουσ. [χωρίς γεν.] • 1. (ιχθυολ.) είδος ψαριού της οικογένειας των Σκοφθαλμίδων, η επιστ. του ονομ.: Psetta maxima (Ψήττα η μέγιστη) [διώνυμο], συναντάται στη Μεσόγειο, στις ευρωπαϊκές ακτές του Ατλαντικού και στη Βαλτική Θάλασσα, φημίζεται για το μέ-

γεθος και το νόστιμο κρέας του, ομοιάζει με αραβική ασπίδα, γνωστό και ως συάκι, 2. (αρχιτ.) στέγη σπιτιού, 3. (ναυπ.) η επάνω κυρτή άκρη της πρύμνης του πλοίου, η κορώνα του πλοίου. 🕮 < τουρκ. kalkan [= ασπίδα].

«Όλα ήταν ωραία στη ζωή, και όσο γερνούσε, τόσο πιο πολύ όλα τ' αγαπούσε η Λωξάντρα. Αγαπούσε το Μακροχώρι, με τ' ανοιχτό το πέλαγος και τα ωραία του θαλασσινά: τα στρείδια του, τα χτένια του, τον αστακό του…
Αγαπούσε το Βόσπορο με τα μεγάλα μέγαρα, που τα σκαλοπάτια τους κατέβαιναν ίσαμε τον πάτο της θάλασσας. Με τα χιλιόχρονα πλατάνια, τις καστανιές, τα ωραία τρεχούμενα νερά, τα άγρια ρέματα, που κουβαλούσανε μπουλούκι το ψάρι απ' τη Μαύρη Θάλασσα: τον κέφαλο, το **καλκάνι**, τον ξιφιό…».
➢ **Μαρία Ιορδανίδου**, «Λωξάντρα», Βιβλιοπωλείον της Εστίας, έκδοση 37η, Αθήνα, 1995.

καλκανόβατος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος σαλαχιού, η επιστ. του ονομ.: Raja clavata [διώνυμο], έχει πεπλατυσμένο σώμα με μήκος έως 1 μ. και 40 εκ., έχει φαρδιά θωρακικά πτερύγια και μακριά ακανθώδη ουρά, βρίσκεται συνήθως σε ιζηματογενείς βυθούς, τρέφεται με καβούρια, γαρίδες και μικρά ψάρια. 🕮 < καλκάν(ι) + -ο- + βάτος.

Καλκούτα, η, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη με σπουδαίο λιμάνι στο δέλτα του ποταμού Γάγγη, έχει 4,5 εκατομμύρια κατοίκους ενώ η μητροπολιτική περιοχή της 14,6 εκατομμύρια κατοίκους [απογραφή του 2011]. 🕮 < αγγλ. Calcutta < [παλαιότερη ονομασία] Kolkata < βεγγαλική λ. Kôlikata [ίσως, τοπωνύμιο της περιοχής].

καλλιώνυμος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) καλλιώνυμος ο κηλιδωτός, η επιστημ. του ονομ.: Callionymus maculatus] [διώνυμο], μεσογειακό είδος βενθικού ψαριού που το συναντάμε σε βάθος από 45 μ. έως 650 μ., το μήκος του έως 0,15 μ., αλιεύσιμο με παραγάδια και τράτες βυθού, με την ίδια ονομασία και άλλα διαφορετικά είδη όπως: *«Καλλιώνυμος μάκρουρος, μεγαλόπτερος, παρδαλός, ριγωτός, ρισσό, φυλλοειδής»*.

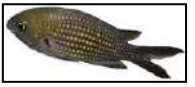

κάλμα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (ναυτ.) θαλασσινή γαλήνη, συνών. μπουνάτσα, νηνεμία, άπνοια, 2. (ψυχολ.) έλλειψη ταραχής, συνών. αταραξία, ηρεμία, ησυχία, 3. (ως επιφ.) προτροπή για ησυχία, ηρεμία, 4. (μτφ.) σταμάτημα αγοραπωλησιών. 🕮 (αντιδάνειο) < ιταλ. calma < υστερολατιν. cauma < αρχ. καῦμα [= μεγάλη ζέστη] [ετυμολογικά εξηγείται: γιατί σε συνθήκες άπνοιας και ηρεμίας η ζέστη γίνεται πιο έντονη] < καίω.

καλμάρω, ρ. [αμετβ. και μετβ.] • 1. (ναυτ.) μαϊνάρω, συνών. καταλαγιάζω, κοπάζω, 2. (για καιρικές συνθήκες) γίνομαι ηπιότερος, 3. (ψυχολ.) α) καθησυχάζω κάποιον, τον ηρεμώ, συνών. καταπραΰνω, κατευνάζω, ημερεύω, β) γίνομαι ηπιότερος στη συμπεριφορά, συνών. ηρεμώ, καταλαγιάζω, 4. μειώνω την ένταση κάποιου φαινομένου. 🕮 (αντιδάνειο) ιταλ. calmare < calma < υστερολατιν. cauma < αρχ. καῦμα [= μεγάλη ζέστη] < καίω. ⊙ καλμάρισμα.

καλόγερος και **καλόγηρος,** ο, ουσ. • 1. (θρησκ.) άντρας που απομονώνεται από τον κόσμο και ασχολείται με πνευματικές και θεολογικές αναζητήσεις, συνών. μοναχός, ασκητής, ερημίτης, αναχωρητής, στυλίτης, 2. (μτφ.) α) άνδρας που ζει με ασκητικό τρόπο, β) ο άγαμος, ο εργένης, 3. έπιπλο ειδικά σχεδιασμένο για το κρέμασμα ρούχων, τύπος κρεμάστρας, 4. (ιατρ.) πυώδες εξάνθημα, 5. (ναυτ.) αλλά και καλογεράκι [υποκ.], μικρός μεμονωμένος βράχος, ή άλλοτε μαζί με άλλους, που προεξέχει στη θάλασσα, συνών. νησίδα, σκόπελος. 🕮 < μσν. καλόγερος < καλόγηρος < καλο- + -γηρος < γῆρας. ⊙ καλογερεύω, καλογεράς, καλογερικός, καλογηρισμός, καλογερίστικος, καλογηροσύνη και καλογεροσύνη.

καλογρίτσα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) μικρό ψάρι έως 12 εκ. που ζει κυρίως σε ρηχά νερά κοντά σε λιμάνια και σε βραχώδεις ακτές με φυκιάδες, η επιστ. του ονομ.: Chromis chromis αλλά και λαϊκότερα: καλογριά και καλόγρια και καστανάκι. 🕮 < καλόγρ(ια) + [υποκορ.] επίθημα -ίτσα < μσν. καλόγρια / καλογραία < αρχ. καλός + γραῖα.

καλοθάλασσος, -η, -ο, επίθ. • (ναυτ.) αυτός [ενν. για πλοίο] που δεν επηρεάζεται από τους κλυδωνισμούς των κυμάτων, που είναι ανθεκτικός στη θαλασσοταραχή, που αντέχει στην τρικυμία, συνών. καλοτάξιδος, αντών. κακοτάξιδος, κακοθάλασσος.

«…Ὁ χειρότερος καιρὸς τῆς Μαύρης Θάλασσας μᾶς ἅρπαξε στὰ φτερά του. Ἀλλοίμονο στὸ σιταρόσπυρο ποῦ πέση στοῦ μύλου τὰ δόντια!
Ἐφτὰ ἤμαστε στὸ μπαρκομπέστια κι' ὁ καπετάνιος ὀχτώ. Κ' οἱ ὀχτὼ μάτι δὲν κλείσαμε, τσιγάρο δὲ στρίψαμε ὅλη νύχτα. Ζωντανὴ θάλασσα ἔμπαινε ἀπ' ὅλες τὶς μεριὲς καὶ πελάγωνε. Τὰ μπούνια ὀρθάνοιχτα καὶ δὲ μποροῦσαν νὰ τὴν κεφαλώσουν. Ἕνα κῦμα ἔφευγε δυὸ ἐρχόνταν. Τυχερὸ ποῦ τὸ καράβι ἦταν **καλοθάλασσο** κι' ὁ καπετάνιος σωστὸ θαλασσοποῦλι».
➢ Ἡ δικαιοσύνη τῆς θάλασσας, από τα «Λόγια τῆς πλώρης» του **Ανδρέα Καρκαβίτσα**, 1924.

καλοκαίρι, το, ουσ. • 1. (αστρον.-μετεωρ.) μία από τις τέσσερις εποχές του έτους και η οποία περιλαμβάνει τους μήνες Ιούνιο, Ιούλιο και Αύγουστο, 2. ο καλός καιρός. 🕮 < μσν. καλοκαίρι(ν) < καλοκαίριον [= καλή εποχή, καλός καιρός]. ⊙ καλοκαιρεύω, καλοκαιριάζω, καλοκαιριάτικος, καλοκαιρινός, καλοκαιριάτικα [επίρρ.], καλοκαιρία.

☑ Βιολέτες για μια εποχή (απόσπασμα)
« Το **καλοκαίρι** ο ουρανός διανυκτερεύει / οι μυρουδιές έχουν την παιδική μας ηλικία / μέσα στον ύπνο μας κοιμούνται τα πιο ωραία ταξίδια / κι εγώ δεν έχω άλλο όπλο απ' το να διηγούμαι ψεύτικες ιστορίες και να τις πιστεύω»
Τάσος Λειβαδίτης

καλοκαιρία και **καλοκαιριά,** η, ουσ. • ο καλός καιρός, η καλή ατμοσφαιρική κατάσταση με ήλιο και χωρίς υγρασία, η νηνεμία, αντών. κακοκαιρία. 🕮 < καλό(ς) + καιρό(ς) -ία.

καλοκαιριάτικος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που συμβαίνει ή που χρησιμοποιείται το καλοκαίρι, καλοκαιρινός, αντών. χειμωνιάτικος. 🕮 < καλοκαιρία.

καλόμα, η, ουσ. δες καλούμο.

καλομάρω, ρ. δες καλο(υ)μάρω.

καλοριφέρ, το, άκλ. ουσ. • (τεχνολ.) α) η κεντρική θέρμανση, β) καθένα από τα μεταλλικά σώματα της κεντρικής θέρμανσης που είναι εγκατεστημένα στον εσωτερικό χώρο του οικοδομήματος, θερμοπομπός, θερμαγωγός. 🕮 < γαλλ. calorifère < calori- [= μονάδα θερμότητας] < λατιν. calor [= θερμότητα] + fero [= φέρω].

καλόσφυρα, η, ουσ. • (ναυτ.) είδος ξύλινου σφυριού, συνών. ματσόλα, ξυλόσφυρο, τοκμάκι. 🕮 < καλ(ός) -ο- + σφύρα.

καλοτάξιδος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που κάνει καλό ταξίδι, χωρίς δηλ. να κλυδωνίζεται ή να ταλαντεύεται εύκολα. 🕮 < καλό(ς) + ταξίδι.

καλο(υ)μάρω, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) χαλαρώνω το τεντωμένο νήμα, σχοινί ή αλυσίδα, λασκάρω. 🕮 (αντιδάνειο) ❶ ιταλ. calumare < caluma < αρχ. κάλυμμα, ή ❷ βενετ. calomar [-ω] [= ξετυλίγω και δένω σκοινί από το καράβι στο μόλο για να το αράξω] < υστερολατινικό chalaumare < αρχ. χαλῶ [= χαλαρώνω]. ⊙ καλουμάρισμα.

καλούμο, το, και **καλο(ύ)μα,** η, ουσ. • (ναυτ.) τμήμα σχοινιού ή αλυσίδας της άγκυρας, συνών. μόρτο, κάθεμα, έκταμα. 🕮 (αντιδάνειο) ιταλ. calumo < caluma < αρχ. κάλυμμα.

καλούπι, το, ουσ. • 1. (τεχνολ.) α) κοίλο σκληρό αντικείμενο, από ξύλο, μέταλλο ή πηλό, μέσα στο οποίο χύνεται υλικό σε ρευστή κατάσταση ή κάποια ακατέργαστη ύλη με σκοπό τη μορφοποίησή του, συνών. μήτρα, εκμαγείο, β) (φρ.) *«μου έρχεται καλούπι»,* δηλ. μου ταιριάζει απόλυτα, 2. κάθε πρότυπο από στερεό υλικό για την κατασκευή ομοιόμορφων αντικειμένων, συνών. μοντέλο, φόρμα, 3. λαϊκή ονομασία των φυτών *«ερείκη η ωραία»* και *«ερείκη η δενδρώδης»*, 4. (έκφρ.) *«κάτι είναι στα καλούπια»,* κάτι που ετοιμάζεται να πραγματοποιηθεί κ.ά. 5. (μτφ.) σταθερό νοητικό σχήμα που περιορίζει τη σκέψη, την έκφραση ή τη συμπεριφορά, 6. (μτφ.) οτιδήποτε προκατασκευασμένο, που οδηγεί στην τυποποίηση, 7. (πληθ.) *καλούπια,* οικοδομικό στάδιο κατασκευής στο οποίο υπάρχουν έτοιμα τα ξύλινα πλαίσια, κολόνες – δοκάρια – πατώματα, για τη χύτευση του μπετόν. 🕮 (αντιδάνειο) < μσν. καλούπιν < τουρκ. kalıp < αραβ. qālib < μτγν. καλάπους / καλόπους [= αυτός που έχει ωραία πόδια ή ξύλινο πόδι] < καλόν [= ξύλο] + πούς [= πόδι]. ⊙ καλουπώνω, καλου-

πιάζω, καλούπωμα, καλούπιασμα, καλουπατζής, καλουπωτής.

καλοφούρτουνος, -η, -ο, επίθ. • (ναυτ.) καλοτάξιδος αλλά και καλότυχος, ευτυχής, αίσιος. 🕮 [νόθο σύνθετο] ελλ. καλό(ς) + ιταλ. fortuna < λατιν. fortuna [= τύχη].

κάλυμμα, το, ουσ. • 1. σκέπασμα, πώμα, καπάκι, καπέλο, σκούφος, 2. (ειδικότ.-εκκλ.) το ύφασμα με το οποίο σκεπάζεται η Αγία Τράπεζα, 3. ύφασμα κομμένο και ραμμένο στις διαστάσεις μιας κατασκευής για λόγους προστασίας του αντικειμένου, 4. (οικον.) το απόθεμα, σε συνάλλαγμα ή σε χρυσό, που διατηρεί μια εκδοτική τράπεζα ως εγγύηση για την έκδοση χαρτονομίσματος, 5. (φρ.) *«κάλυμμα αναφωτίδας / καπνοδόχου / λέμβου / παραφωτίδας [= φινιστρίνι] / πυξιδοθήκης / στομίου δεξαμενής / στομίου κύτους / πύργου / κινητήρα / προστατευτικό».* 🕮 < αρχ. κάλυμμα [= 1. (συνήθως για γυναίκες) κουκούλα, καλύπτρα, σκούφος ή πέπλο, σε Ομήρ. 2. μικρό ύφασμα πάνω στο πρόσωπο του νεκρού] < καλύπτω.

Κάλυμνος, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί των Δωδεκανήσων, γνωστό ως *«νησί των σφουγγαράδων»,* έχει έκταση 111,14 τ.χλμ. και πληθυσμό 17.797 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < αρχ. Κάλυμνος < Καλύδνα(ι) [< Καλυδνεύς ονομαζόταν ο θεός Απόλλωνας στο νησί].

καλύπτρα, η, ουσ. • 1. σκέπασμα κεφαλιού και προσώπου, πέπλο, κεφαλοπάνι, κεφαλόδεσμος, κεφαλομάντηλο, μαντίλι, βέλο, φερετζές, 2. προστατευτικό ύφασμα, από συνθετικό συνήθως υλικό, για εργασίες σε ανοικτό και εκτεθειμένο στις καιρικές συνθήκες χώρο, 3. (ναυπ.) αλεξήλιο λέμβου ή τμήματος καταστρώματος, (φρ.) *«καλύπτρα καπνοδόχου / ζυγών / νομέων / εμβόλου / ελαστική / υφασμάτινη / συνθετική / γυάλινη».* 🕮 < αρχ. καλύπτρα [= πέπλο, γυναικείο βέλο, σκέπασμα].

καλύπτω, ρ. [μετβ.] • 1. σκεπάζω, 2. κρύβω κάτι, κουκουλώνω, 3. προσφέρω προστασία, 4. προφυλάσσω κάποιον από εχθρικά πυρά, 5. (οικον.) καταβάλλω χρηματικό ποσό έναντι κάποιας οφειλής, 6. διανύω κάποια απόσταση, 7. δημοσιογραφική ανταπόκριση, κριτική ενός θέματος κ.λπ. 🕮 < αρχ. καλύπτω.

Καλυψώ[1], η, ουσ. • (μυθολ.) Νύμφη, κόρη του Τιτάνα Άτλαντα και της Ωκεανίδας Πλειόνης, αδέλφια της οι Εσπερίδες, οι Πλειάδες, οι Υάδες και ο Ύας, κατοικούσε στο νησί Ωγυγία, κοντά της πέρασε 7 ερωτικά χρόνια ο Οδυσσέας, το όνομά της σημαίνει *«καλύπτω», «κρύβω»* ή *«παραπλανώ».*

Καλυψώ[2], η, ουσ. • (ναυτ.) γαλλικό ωκεανογραφικό σκάφος που κατασκευάστηκε το 1942 ως ναρκαλιευτικό και συνέδεσε την ύπαρξή του με τον θαλάσσιο ερευνητή Ζακ Υβ Κουστώ- *Jacques-Yves Cousteau*, το 1996 προσάραξε σε ύφαλο στο λιμάνι της Σιγκαπούρης, ανασύρθηκε από τη θάλασσα και μεταφέρθηκε αρχικά στη Μασσαλία και κατόπιν, το 2007, στο Κονκαρνό, με σκοπό τη συντήρησή του.

καλώ, ρ. [μετβ.] • 1. ζητώ από κάποιον να παρευρεθεί σε εκδήλωση, προσκαλώ, 2. φωνάζω κάποιον με το όνομά του ή ζητώ βοήθεια από άλλους, 3. τηλεφωνώ, 4. δίνω εντολή σε κάποιον να παρουσιαστεί σε υπηρεσία, στο στράτευμα, στο δικαστήριο κ.λπ. 5. (παθητ. φ.) ονομάζω, αποκαλώ κάποιον, βαφτίζω. 🕮 < αρχ. καλῶ.

καλωδιακό πλοίο ή απλά **καλωδιακό**, το, αλλά και **καλωδιοθέτης,** ο, • (ναυπ.) πλοίο κατάλληλα διαμορφωμένο για την πόντιση υποβρύχιων καλωδίων προς εξυπηρέτηση επικοινωνιακών σκοπών ή μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας.

καλώδιο, το, ουσ. • 1. σχοινί περιορισμένου μήκους, 2. σύρμα μονωμένο κατάλληλο για παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, 3. (κατ' επέκτ.) συρματόσχοινο, 4. (φρ.) *«εναέριο / ενισχυμένο / εύκαμπτο / ηλεκτροφόρο / ομοαξονικό / ομοκεντρικό / ορειχάλκινο / ουδέτερο / πλεκτό / μεταλλικό / χαλύβδινο / γαλβανισμένο / επαλουμινιωμένο / στριφτό / διπλής ή τριπλής διάταξης / τηλεγραφικό / υπόγειο / υποβρύχιο / υπερωκεάνιο / σύνθετο [δηλ. χάλυβα + κάνναβη / μονόκλωνο / τρίκλωνο / πολύκλωνο / θωρακισμένο / υψηλής τάσεως / τηλεπικοινωνιακό καλώδιο».* 🕮 < αρχ. καλώδιον, υποκορ. του ουσ. κάλως [= σχοινί, καραβόσκοινο, παλαμάρι, τριχιά, χορδή].

καλωδιοανιχνευτής, ο, ουσ. • (τεχνολ.) σύστημα οργάνων για την ανεύρεση της θέσης

και του βάθους υπόγειου ή υποβρύχιου καλωδίου. 🕮 < καλώδιο + ανιχνευτής.

καλωδιοτοποθέτης, ο, ουσ. • (τεχνολ.) μηχανισμός τοποθέτησης υπόγειων και υποβρύχιων καλωδίων. 🕮 < καλώδιο + τοποθέτης < τοποθετώ.

κάλως, ο, ουσ. [γεν. κάλω, αιτ. κάλων] [χωρίς πληθ.] • (ναυτ.) γούμενα, χοντρό σχοινί κατάλληλο για σκληρές εργασίες, καραβόσκοινο, παλαμάρι, τριχιά, χορδή, κάβος. 🕮 < αρχ. κάλως.

κάμα, το, ουσ. • 1. υπερβολική ζέστη, 2. δίκοπο μαχαίρι, 3. είδος εξαρτήματος σε μηχανή, έκκεντρο. 🕮 < ιταλ. camma.

καμάκι, το, ουσ. • 1. (ναυτ.) α) ξύλινο κοντάρι που στη μία άκρη του φέρει μεταλλική αιχμή αξιοποιήσιμο ως αλιευτικό εργαλείο, ιδανικό για ψάρεμα χταποδιών, β) τρίαινα που προσαρμόζεται στην άκρη του ψαροντούφεκου, 2. (μτφ.) ερωτική επίθεση, διαχυτική συμπεριφορά στο αντίθετο φύλο, συνών. φλερτ. 🕮 < μτγν. καμάκιον, υποκ. του αρχ. κάμαξ [= μακρύ ξύλο]. ⊙ καμακιά, καμακίζω, καμακώνω, καμακάς.

κάμαρα, η, ουσ. • (αρχιτ.) α) δωμάτιο σπιτιού, ειδικότερα το υπνοδωμάτιο, κρεβατοκάμαρα, β) μεγάλη αίθουσα, γ) (ναυτ.) καμπίνα. 🕮 (αντιδάνειο) μσν. κάμαρα < λατιν. camara και camera [= αψίδα, θόλος, θησαυροφυλάκιο] < αρχ. καμάρα [= θολωτό δωμάτιο].

καμάρι, το, ουσ. • (ναυτ.) κάθε εγκάρσια ελαφριά καμπυλωτή δοκός, ως προς τον διαμήκη άξονα του ξύλινου σκάφους, που συνδέεται με τα σκέλη των νομέων του πλοίου για να υποβαστάζεται το κατάστρωμα, κοινώς: ζυγός. 🕮 < μσν. καμάρι(ν) < ίσως από το αρχ. καμάρα [= καθετί που έχει θολωτό σκέπασμα].

καμαριέρης, ο, **καμαριέρα,** η, και **καμαργέρης,** ο, ουσ. • (επάγγ.) αυτός που τακτοποιεί και καθαρίζει τα δωμάτια ενός ξενοδοχείου, ενός σκάφους κ.λπ. συνών. θαλαμηπόλος. 🕮 (αντιδάνειο) ❶ < γαλλ. camariere, ή ❷ < βενετ. ή ιταλ. camarier(e), (θηλ.) camariera, < camera [= δωμάτιο], και οι τρεις πιθανές ετυμολογήσεις από το αρχ. καμάρα [= θολωτό δωμάτιο ή καθετί που έχει θολωτή στέγη ή κάλυμμα].

καμαρότος, ο, ουσ. • (ναυτ.) μέλος του πληρώματος ενός σκάφους που τακτοποιεί τις καμπίνες και εξυπηρετεί τους επιβάτες, συνών. θαλαμηπόλος, καμαριέρης, (φρ.) *«καμαρότος πρώτος / δεύτερος / βοηθός»*. 🕮 (αντιδάνειο) ❶ < ισπαν. camarote, ή ❷ < βενετ. camaroto, ή ❸ < ιταλ. camerotto < camera [= δωμάτιο] < λατιν. camara και camera [= αψίδα, θόλος, θησαυροφυλάκιο] < και οι τρεις πιθανές ετυμολογήσεις από το αρχ. καμάρα [= θολωτό δωμάτιο ή καθετί που έχει θολωτή στέγη ή κάλυμμα].

κάμερα, η, ουσ. • 1. (τεχνολ.) μηχανή λήψης και εγγραφής για τον κινηματογράφο και την τηλεόραση, ή για λήψη προσωπικών στιγμών ή ως συσκευή συστήματος ασφαλείας, συνών. εικονοσκόπιο, 2. τύπος φωτογραφικής μηχανής, 3. (φρ.) *«ηλιακή / ψηφιακή / ασύρματη / αδιάβροχη / πανοραμική / ψεύτικη / περιστρεφόμενη / εξωτερική / υποβρύχια / υπαίθρια / καταγραφική / κρυφή / ρομποτική / έξυπνη / δικτυακή κάμερα»*. 🕮 (αντιδάνειο) ❶ < ιταλ. camera ή ❷ < αγγλ. (movie)camera < λατιν. camera και camara [= αψίδα, θόλος, θησαυροφυλάκιο] < αρχ. καμάρα [= θολωτό δωμάτιο ή καθετί που έχει θολωτή στέγη ή κάλυμμα].

καμινάδα, η, ουσ. • 1. (αρχιτ.) κτιστός ή μεταλλικός καπνοδόχος εργοστασίων ή άλλων κτηρίων για τη διοχέτευση αέριων ρύπων στην ατμόσφαιρα, συνών. τσιμινιέρα, 2. (ναυπ.) φουγάρο πλοίου. 🕮 (αντιδάνειο) < βενετ. caminada < υστερολατιν. caminata < λατιν. caminus < αρχ. κάμινος.

καμινέτο, το, ουσ. • (τεχνολ.) μικρή φορητή συσκευή που καίει οινόπνευμα και είναι χρήσιμη για το ζέσταμα μικρής ποσότητας υγρών, συνών. σπιρτολόγος. 🕮 (αντιδάνειο) < ιταλ. caminetto < camino [= τζάκι] < λατιν. caminus < αρχ. κάμινος.

καμινευτήρας, ο, ουσ. • 1. συσκευή για την κατεργασία και κοπή μετάλλων με οξυγόνο, 2. αγωγός διοχέτευσης αέρα σε καμίνι. 🕮 μτγν. καμινευτήρ < αρχ. κάμινος.

καμινεύω, ρ. [μετβ.] • α) κατεργάζομαι κάτι σε καμίνι, β) λιώνω μέταλλο, γ) ασβεστοποιώ πέτρες. 🕮 < καμίνι. ⊙ καμίνευμα, κα-

μίνευση, καμινευτικός, καμινευτής, καμινευτήρας.

καμίνι, το, ουσ. • 1. ειδική εγκατάσταση εντός της οποίας τήκονται μέταλλα ή πετρώδη υλικά με σκοπό την ασβεστοποίηση κάτω από υψηλές θερμοκρασίες, 2. (μτφ.) α) χώρος εντός του οποίου επικρατεί αφόρητη ζέστη, β) ατμοσφαιρική κατάσταση με υψηλές θερμοκρασίες τις μεσημεριανές ώρες, γ) οι δύσκολες εκείνες συνθήκες που ενδυναμώνουν την ανθρώπινη αντοχή και θέληση. 🕮 < μσν. καμίνι(ν) < μτγν. καμίνιον, υποκ. του αρχ. κάμινος. ⊙ καμινάδα, καμινιάρης, καμινεύω, καμινιά, καμινιάζω.

☑ Μήτηρ Θεού
…Α, τούτ' η ζέστα πια δε μοιάζει καμιάν άλλη, / γιατί, αν κρατήσω μέσα στις δυο φούχτες το κεφάλι, / πότε το νιώθω σαν πηγή και πότε ωσάν **καμίνι**… **Άγγελος Σικελιανός**

κάμινος, η, ουσ. • 1. το καμίνι [δες λ.], 2. α) φούρνος για τήξη, ανάτηξη και θέρμανση μετάλλων και για πυράκτωση κεραμικών προϊόντων, β) η βάση του φούρνου, (φρ.) *«κάμινος ανοξείδωτης θέρμανσης / διαμπερής / θαλαμωτή / θολωτή / κατακόρυφη / κενού / λουτρού άλατος / με θάλαμο / με κινητή εστία / με κυλιόμενο δάπεδο / με μεταφορέα / περιστρεφόμενη / πυργοειδής / πυρσού / στροβιλισμού / σωληνοειδής / χωνευτική / ωστικού τύπου»,* 3. (αστρον.) αστερισμός του Νότιου ημισφαιρίου. 🕮 < αρχ. κάμινος. ⊙ καμινοσυγκόλληση.

καμιόνι, το, ουσ. • (τεχνολ.) φορτηγό αυτοκίνητο. 🕮 < γαλλ. camion.

καμουφλάζ, το, άκλ. ουσ. • 1. αλλαγή ή απόκρυψη αντικειμένου, 2. (ενδυμ.) ρούχα παραλλαγής διακοσμημένα με γήινα χρώματα, 3. (στρατ.) α) παραπλανητική κάλυψη τμημάτων που σκοπό έχει την παραπλάνηση του αντιπάλου σε καιρό εχθροπραξιών, β) ψεύτικες κατασκευές για να εξαπατούν την αεροπορία του εχθρού και να δίνουν αναληθείς, έτσι, πληροφορίες, 4. καθετί που αποσκοπεί στη συγκάλυψη πραγμάτων ή καταστάσεων. 🕮 < γαλλ. camouflage < camoufler [= μεταμφιέζω] < camouflet [= φύσημα καπνού]. ⊙ καμουφλάρω.

καμουφλάρω, ρ. [μετβ.] • 1. (στρατ.) αλλάζω όψη στις στρατιωτικές εγκαταστάσεις έτσι που να μην είναι ορατές από μακριά αλλά και από ψηλά, παραλλάσσω, 2. (μτφ.) καλύπτω μια δύσκολη κατάσταση, συγκαλύπτω. 🕮 < γαλλ. camoufler [= μεταμφιέζω] < camouflet [= φύσημα καπνού]. ⊙ καμουφλάρισμα.

καμπάνα, η, ουσ. • 1. (θρησκ.) μεταλλικό όργανο κωνικού σχήματος, που χρησιμοποιείται ως σήμαντρο σε εκκλησίες και μοναστήρια, 2. (ενδυμ.) παντελόνι με φαρδιά απόληξη, 3. (μουσ.) κοίλο όργανο που βγάζει ήχους όταν κρούεται από σφυρί, 4. (ναυτ.) α) σημαντικό εργαλείο, σε παλαιότερες εποχές, τοποθετημένο στην πλώρη που σήμαινε την αλλαγή της βάρδιας ή για καταστάσεις κινδύνου του σκάφους ή του πληρώματος ή, κατά τη διάρκεια της αγκυροβόλησης, για ενημέρωση του πλοηγού, (φρ.) «*καμπάνα αγκυροβολίας*» κτυπά συνεχώς όταν η άγκυρα σηκωθεί από βυθό, β) πολύτιμο εργαλείο [παλαιότερα] των σφουγγαράδων, που η κάθετη βύθισή της εγκλώβιζε τον αέρα κι έδινε τη δυνατότητα στο δύτη για κάποιο χρονικό διάστημα να εισπνεύσει τον αέρα χωρίς να αναγκάζεται ν' ανεβαίνει στην επιφάνεια, γ) υποδοχή στο μπροστινό τμήμα του άλμπουρου για τη στήριξη του σπινακόξυλου [ξύλινη ή μεταλλική βέργα στην οποία δένεται η άκρη του μπαλονιού], 5. (μτφ.) α) αντρογυναίκα, β) φυλάκιση σε στρατιώτη, ποινή, γ) υπαινιγμός, 6. (λογοτ.-κινημ.) *«Για Ποιον Χτυπάει η Καμπάνα», «For Whom The Bell Tolls»,* δραματική ταινία του 1943, βασισμένη στο ομότιτλο μυθιστόρημα του Έρνεστ Χέμινγουεϊ. 🕮 < μτγν. λατιν. campana < campanus [= αυτός που προέρχεται από την Campania-*Καμπανία (δες καμπανέλι), όπου για πρώτη φορά κατασκευάστηκε, σαν εκκλησιαστικό αντικείμενο, η καμπάνα]. ⊙ καμπανέλι, καμπανέλλα, καμπανιά, καμπανίζω, καμπάνισμα, καμπανός, καμπανάρος, καμπανάρης, καμπανιστός. ⊙ καμπανοκρούστης, καμπανοκρούω, καμπανοχτυπώ, καμπανοκρουσία.

Στην μνήμη του Παλαμά
Ηχήστε οι σάλπιγγες...
Καμπάνες βροντερές,
δονήστε σύγκορμη
τη χώρα πέρα ως πέρα...
Βογκήστε τύμπανα πολέμου...
Οι φοβερές σημαίες,
ξεδιπλωθείτε στον αέρα!» **Άγγελος Σικελιανός**

καμπανέλι, το, ουσ. • 1. μικρή καμπάνα, καμπανάκι, κωδωνίσκος, 2. (ναυτ.) α) καθένας από τους μικρούς κιονίσκους του καταστρώματος, στους οποίους δένονται οι πόδες των ιστίων, ποδοδέτης, κοινώς μπαμπαδέλι, β) σκανταλόπετρα [δες λ.], κομμάτι πέτρας, από μάρμαρο η γρανίτη, συνών. καμπανελόπετρα [δες λ]. 📖 < ιταλ. campanello.

ΤΟΠΩΝΥΜΙΟ: **Καμπανία,** περιοχή της Νότιας Ιταλίας. Η πλούσια γη της, στην αρχαιότητα, στάθηκε πόλος έλξης Ετρούσκων, Ελλήνων και Ρωμαίων.

καμπανελόπετρα, η, ουσ. • (ναυτ.) κομμάτι πέτρας, από μάρμαρο η γρανίτη, με στρογγυλεμένες γωνίες και υδροδυναμικό σχήμα, βάρους από 8-14 κιλά, το οποίο χρησιμοποιούσαν οι σφουγγαράδες σε παλαιότερες εποχές ως καταδυτικό εργαλείο, συνών. σκανταλόπετρα ή καμπανέλι [στη Σύμη]. 📖 < καμπανέλ(ι) -ο- < καμπάνα [λόγω του σχήματος της πέτρας] + πέτρα.

καμπανός, ο, ουσ. • 1. το σιδερένιο γλωσσίδι της καμπάνας που χτυπά με την κίνησή του τα πλευρικά της τοιχώματα παράγοντας ήχο, συνών. τσουκάνα και τσουκάνι, 2. ζυγαριά, καντάρι. 📖 < μσν. λατιν. campana [δες καμπάνα ετυμ.].

καμπαρέ, το, άκλ. ουσ. • (κοινων.) νυχτερινό κέντρο διασκέδασης με μουσικοχορευτικό πρόγραμμα. 📖 < γαλλ. cabaret. ⊙ καμπαρετζού.

καμπή, η, ουσ. • 1. το σημείο στο οποίο κάμπτεται μια ευθεία, στροφή, 2. το σημείο στο οποίο λυγίζει κάτι, ή μεταβάλλει την πορεία του, 3. (μτφ.) χρονική στιγμή έναρξης πολιτικών, κοινωνικών, προσωπικών, ή οποιουδήποτε άλλου τομέα, εξελίξεων, μεταρρυθμίσεων, αλλαγών κ.λπ. 📖 < αρχ. καμπή < κάμπτω.

καμπίνα, η, ουσ. • 1. μικρός θάλαμος: α) διαμονής επιβατών σε πλοίο και τρένο, ή β) σε αεροπλάνο για τους πιλότους, αλλιώς πιλοτήριο, (φρ.) *«καμπίνα πρώτης ή δεύτερης ή τρίτης θέσης / επιβατών / εξωτερική ή εσωτερική / ΑΜΕΑ»,* 2. (αρχιτ.) μικρό δωμάτιο που χρησιμεύει ως αποδυτήριο. 📖 < ιταλ. cabina < μσν. λατιν. canaba και capanna [= καλύβα].

κάμπινγκ, το, άκλ. ουσ. • 1. περιορισμένη έκταση γης κοντά σε βουνό ή θάλασσα, με πολλές ομορφιές και ελάχιστη κτηριακή υποδομή, κατάλληλη για φιλοξενία και παραθερισμό, 2. η ελεύθερη κατασκήνωση στη φύση με όποιο τρόπο επιθυμεί κανείς. 📖 < αγγλ. camping < camp [= κατασκηνώνω] < λατιν. campus [= πεδιάδα].

καμπινές, ο, και **καμπινέ,** το, ουσ. • 1. (αρχιτ.) ο χώρος εντός του οποίου γίνεται η προσωπική ανάγκη, το αποχωρητήριο, συνών. τουαλέτα, W.C. αφοδευτήριο, απόπατος, χαλές, ουρητήριο, 2. η λεκάνη του αποχωρητηρίου. 📖 < γαλλ. cabinet [με προσθήκη -ς για προσαρμογή στο μορφολογικό σύστημα της δημοτικής] < cabine [= μικρό δωμάτιο] < cabane < μσν. λατιν. canaba και capanna [= καλύβα].

Καμπότζη, η, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της Νοτιοανατολικής Ασίας, έχει έκταση 181.040 τ.χλμ. και πληθυσμό 15.552.211 κατοίκους [απογρ. 2019]. 📖 < γαλλ. Cambodge < Kâmpŭchéa, λ. της γλώσσας των Χμερ.

κάμποτ(ο), το, άκλ. ουσ. • (ενδυμ.) χοντρό βαμβακερό ύφασμα, χαμηλής ποιότητας και πολύ οικονομικό, αρκετά ανθεκτικό. 📖 < αγγλ. cabot.

καμπούνι, το, ουσ. • 1. (ναυτ.) α) υπόστεγο [υπερυψωμένο σκεπαστό τμήμα] στην πρώρα πλοίου, πρόστεγο, β) (συνεκδ.) όσοι από τους άνδρες του πληρώματος μένουν σ' αυτό το υπόστεγο, 2. (μτφ.) α) η ιδιωματική γλώσσα των ναυτικών, β) τα *«νέα του καμπουνιού»,* αντίστοιχο με το γνωστό σήμερα *«ράδιο αρβύλα»* δηλ. φήμες που κυκλοφορούν γύρω από θέματα του κύκλου των ναυτών. 📖 ❶ < τουρκ. kamp [= 1. στρατόπεδο, 2. καταυλισμός, 3. ησυχαστήριο], ή ❷ από το αρχ. καμπή [= καμπύλη, στροφή].

☑ Cambay's Water

Τη νύχτα σου 'πα στο **καμπούνι** μια ιστορία,
την ίδια που όλοι οι ναυτικοί λένε στη ράδα,
τα μάτια σου τα κυβερνούσε σοροκάδα
κι όλο μουρμούριζες βραχνά: «Φάλτσο η πορεία...»
Καββαδίας Νίκος

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ: **Καμπούνι,** το ακραίο τμήμα του εσωτερικού της πρύμνης ενός παλιού ιστιοφόρου. Στα σύγχρονα πλοία πήρε το όνομα καμπούνι το μέρος ανάμεσα στο άκρο της πλώρης και στον πρώτο μπουλμέ [= ξύλινο εσωτερικό χώρισμα πλοίου]. Συνήθως αυτό το μέρος χρησιμεύει σαν αποθήκη για αλυσίδες και καμπίνα του λοστρόμου. Τα πολεμικά πλοία έχουν κι ένα καμπούνι στην πρύμνη όπου βρίσκεται ο μηχανισμός του τιμονιού.

κάμπτω, ρ. [μετβ.] • 1. λυγίζω κάτι, δίνω καμπύλο σχήμα σε ένα σώμα, συνών. κυρτώνω, καμπυλώνω, 2. (μτφ.) κάνω κάποιον να υποχωρήσει από τις απόψεις του, 3. εξαντλούνται οι δυνάμεις μου, χάνω την αντοχή μου, 4. χάνω τον αγώνα. 🕮 < αρχ. κάμπτω.

καμπύλη, η, ουσ. • 1. (μαθημ.) α) η γραμμή που σε κανένα σημείο της δεν γίνεται ευθεία, β) γραμμή γραφημάτων που παρουσιάζει τις διακυμάνσεις των τιμών, (φρ.) *«καμπύλη βαθυγραφική / βραχυστόχρονη / ευθειοποιήσιμη / καταδιώξεως / αντιστάσεως / αντώσεως / βαρών / διαστολής / εκτοπίσματος / ευστάθειας / κέντρων επιπέδων πλεύσεως / κέντρων πλεύσεως / μετακέντρων / βολιδόσχοινου / μαγνητική / τροχιάς / ωρική / βολή», «ελαστική / ελικοειδής / λοξοδρομική / παλιρροιακή αδιαβατική καμπύλη»,* [πληθ.] *«αρμονικές / ισοβαθείς / ισαλοβαρείς / μαγνητικές καμπύλες»,* 2. (πληθ.) το στήθος και η περιφέρεια του γυναικείου σώματος. 🕮 < αρχ. θηλ. του επιθ. καμπύλος.

καμπυλόγραμμο, το, ουσ. • 1. (γεωμ.) γεωμετρικό σχήμα με καμπύλες γραμμές, 2. όργανο σχεδίασης καμπύλων γραμμών, συνών. καμπυλογράφος. 🕮 < αρχ. καμπύλος + γραμμή.

καμπυλογράφος, ο, ουσ. • ειδικό όργανο σχεδίασης που χρησιμοποιούν οι σχεδιαστές για σχεδίαση καμπύλων γραμμών, συνών. καμπυλόγραμμο. 🕮 < αρχ. καμπύλος + γράφω.

καμπύλος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που δεν είναι ευθύς, που διαγράφει καμπύλη γραμμή, συνών. καμπουρωτός, κυρτός. 🕮 < αρχ. καμπύλος. ⊙ καμπυλότητα, καμπυλώνω.

καμπυλώνω, ρ. [μετβ.] • κάνω κάτι γυρτό, δίνω σε αντικείμενο καμπύλο σχήμα, συνών. κυρτώνω, καμπουριάζω, αντών. ισιώνω, ευθυγραμμίζω. 🕮 < αρχ. καμπύλος. ⊙ καμπύλωμα, καμπυλωτός.

κάμψη, η, ουσ. • 1. λύγισμα, κλίση προς μία πλευρά του ανθρώπινου σώματος ή κάποιου εύκαμπτου αντικειμένου, 2. μείωση της έντασης, χαλάρωση, 3. μείωση μεγεθών, πτώση τιμών, αντών. άνοδος. 4. διάθεση συμβιβασμού, υποχώρηση, 5. (φρ.) *«κάμψη πλοίου προς τα έξω ή προς τα μέσα / κυματοειδής», «δοκιμή / δάπεδο / ροπή / σημείο κάμψης».* 🕮 < αρχ. κάμψις [= λύγισμα] [για τις ερμ. 2 και 3] σημδ. από τη γαλλ. flechissement.

κάνα και **κάννα,** η, ουσ. • (ναυτ.) μέτρο μήκους, κυρίως, στα βρετανικά ναυπηγεία, ο αγγλικός πους. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. canne < λατιν. canna < αρχ. κάννα [= καλάμι] < εβρ. gane ή σουμερ. Gin.

καναβάτσο, το, ουσ. δες καν(ν)αβάτσο.

Καναδάς, ο, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της Βόρειας Αμερικής, με έκταση 9.984.670 τ.χλμ. είναι η δεύτερη μεγαλύτερη χώρα της γης, ο πληθυσμός της ανέρχεται σε 35.151.728 [απογραφή 2016] κατοίκους. ⊙ Καναδός, καναδικός.

κανάλι, το, ουσ. • 1. τεχνητό ή φυσικό αυλάκι που είναι κατάλληλο για τη μεταφορά νερού από έναν τόπο σε άλλο, για άρδευση ή αποστράγγιση, 2. (γεωγρ.) φυσικό ή τεχνητό θαλάσσιο ή ποτάμιο πέρασμα, δίοδος κατάλληλη για τη ναυσιπλοΐα, συνών. δίαυλος διώρυγα, 3. (ηλεκτρ.) ζώνη συχνότητας για μετάδοση τηλεοπτικών προγραμμάτων, 4. (πληροφ.) όργανο που συνδέει την κεντρική μονάδα με τις περιφερειακές συσκευές. 🕮 [για την 1η ερμ.] μσν. κανάλι(ν) < μτγν. κανάλιον, υποκ. του κανάλης < λατιν. canalis*, [για τις ερμ. 2, 3 και 4] σημδ. από τη γαλλ. canal ή την αγγλ. canal και channel, < λατιν. canalis [=* σωλήνας αγωγός, αυλάκι, τάφρος].

Του βιολιτζή του Μπαταριά το εγκώμιο.
Γεια σου, καημένε Μπαταριά, τρανός είν' ο καημός μου, / και πιο τρανός εσύ· / με το βιολί σου

ξύπνησες τη λεβεντιά του κόσμου / κ' η Ρωμιοσύνη, μια φωτιά, μέσ' στο βιολί σου ζη.

Από τους μώλους τους ρηχούς ώς τα βαθιά **κανάλια**, / γυμνά, αρμυρά νησιά, / πουλιά της λιμνοθάλασσας, βοριάσματα, μαϊστράλια, / τέτοια φωνή δοξάστε την και τέτοια δοξαριά...

➢ Από τη συλλογή *«Οι καημοί της λιμνοθάλασσας»* (1912) του **Κωστή Παλαμά**.

καναπές, ο, ουσ. • μακρόστενο κάθισμα με πλάτη και μπράτσα για τουλάχιστον δύο άτομα, συνών. ανάκλιντρο, ντιβάνι, μιντέρι, μεντέρι. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. canapé < μσν. λατιν. canapeum < λατιν. conopeum [= κουνουπιέρα] < αρχ. κωνωπεῖον, το, [= αιγυπτιακό ανάκλιντρο με κουνουπιέρες] υποκορ. του αρχ. κώνωψ [= κουνούπι].

κανάτι, το, ουσ. • 1. μικρό δοχείο νερού κατασκευασμένο από πηλό, λαγήνι, σταμνί, 2. (ναυτ.) [πληθ.] τα κανάτια, χάλκινα κασσιτερωμένα σκεύη που τα χρησιμοποιούσαν οι ναυτικοί, αντί για ποτήρια ή φλιτζάνια, για το ρόφημα ή το κρασί τους, 3. ουροδοχείο, 4. (στα Επτάνησα) μονάδα μέτρησης υγρών χωρητικότητας 1.65 του γαλλικού λίτρου, 5. (φρ.) *«βρέχει με το κανάτι»*, δηλ. βρέχει καταρρακτωδώς. 🕮 < κανάτα + [υποκ.] -ι.

κανδηλιέρι, το, ουσ. • (ναυτ.) λυχνοστάτης, ορθοστάτης, βάση στήριξης λυχναριού. 🕮 < ιταλ. candeliero.

κανδιλίτσα και **καντηλίτσα**, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. (ναυτ.) α) ασφαλής κόμπος με απεριόριστες εφαρμογές, λύνεται πολύ εύκολα όσο κι αν τεντωθεί, ιδανικός για το δέσιμο του σχοινιού με την αλυσίδα της άγκυρας, ή για το δέσιμο της πρυμάτσας στη δέστρα του σκάφους, στους κρίκους της προκυμαίας ή σε κάποιο ρεμέτζο, καθώς και για το κρέμασμα των προστατευτικών μπαλονιών στα πλευρικά τοιχώματα του σκάφους, β) συνδυασμός ιμάντων, υφασμάτινης συνθετικής πλάτης και καθίσματος για ασφαλή αναρρίχηση στα ξάρτια, συνών. κρεμάθ(ρ)α, γ) ναυτικός κόμβος στο άκρο σχοινιού, θηλιά στη μια σπείρα της οποίας κάθεται ο εργαζόμενος, ενώ με την άλλη στηρίζεται η μέση του, δ) σκαλωσιά που στήνεται στα πλάγια και εξωτερικά του πλοίου και στην οποία ανεβαίνει

για να δουλέψει ο εργάτης ή ο ναύτης [για συγκόλληση, καλαφάτισμα, βαφή κ.λπ.], 2. (λαογρ.) α) κοφίνι ή άλλο σκεύος, το οποίο κρεμούσαν ψηλά για να φυλάγουν τρόφιμα, *«φανάρι»*, *«κλούβα»*, ή β) ξύλινη σανίδα που κρέμονταν από τα ματέρια [= τετραγωνισμένα χονδρά σκληρά και ίσια ξύλα για το στήριγμα της σκεπής, αλλιώς μαδέρια] της οροφής με δυο σκοινιά ή σύρματα, που πάνω τοποθετούσαν, τα φρεσκοψημένα καρβέλια του ψωμιού, αλλά και άλλα αγροτικά προϊόντα όπως σταφύλια, κυδώνια, καλαμπόκια, ρόδια κ.ά. 🕮 < ιταλ. candelizza < ισπαν. candeliza, υποκ. του candela [κερωμένος σπάγκος] < λατιν. candela [= κερί].

κάνθαρος, ο, ουσ. • 1. (ζωολ.) σκαθάρι, με την επιστ. ον.: Scarabaeus pilularius, 2. (αρχαιολ.) αγγείο πόσης και σπονδής με δύο υπερυψωμένες λαβές, 3. (ναυπ.) τύπος φορτηγίδας βυθοκόρου – hopper barge. 🕮 < αρχ. κάνθαρος.

κανθήλιο, το, ουσ. • 1. (ναυτ.) α) το στέγασμα που προστατεύει το πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας τμήμα των παλαιών τροχήλατων ατμόπλοιων, κοινώς φούσκα, β) προστατευτικό εμβόλου κρεμαστού πηδαλίου υψηλού φορτίου, 2. α) σαμάρι υποζυγίου, β) [πληθ.] *τα κανθήλια,* μεγάλα καλάθια, τα κοφίνια, που κρέμονται δεξιά και αριστερά του σαμαριού κατάλληλα για μεταφορά γεωργικών προϊόντων ή οικοδομικών υλικών, 3. (αρχιτ.) μικρό δοκάρι στέγης προσαρμοσμένο πλάγια στην κύρια δοκό, στρωτήρας, δοκίδα. 🕮 αβέβαιης ετυμολογίας ίσως από το αρχ. κανθήλιος, ό, [= είδος μεγάλου γαϊδάρου για τη μεταφορά φορτίων] < κάνθων [= υποζύγιο, γομάρι].

κανθός, ο, ουσ. • 1. (ανατ.) η κόχη του ματιού, συνών. αγκαθός, 2. (ναυπ.) τριγωνική εγκοπή στην τρόπιδα της στείρας ή του ποδοστήματος σε ξύλινο σκάφος, 3. (λαογρ.) η μετάλλινη στεφάνη που περιβάλλει τον ξύλινο τροχό, το επίσωτρο. 🕮 < αρχ. κανθός, αβέβαιου ετύμου.

κανναβάριος, ο, ουσ. • (ναυτ.) κατασκευαστής σχοινιών ή στουπιών. 🕮 (αντιδάνειο) < λατιν. cannabis < αρχ. κάνναβις + -άριος.

καν(ν)αβάτσο, το, ουσ. • 1. (ενδυμ.) χοντρό ύφασμα κατασκευασμένο από ίνες λιναριού, βαμβακιού ή κάνναβης, κατάλληλο για κατασκευή τσουβαλιών, πανιών ιστιοφόρων σκαφών, εσωτερικών επενδύσεων ανδρικών ρούχων κ.λπ. 2. (γενικότ.) δάπεδο παλαίστρας ή χώρου πυγμαχίας. 🕮 (αντιδάνειο) < μσν. κανναβάτσον < ιταλ. cannavaccio < μσν. λατιν. cannabis < αρχ. κάνναβις.

καν(ν)άβι, το, ουσ. • 1. (φυτολ.) είδος φυτού, 2. κλωστική ίνα που προέρχεται από τους

βλαστούς του παραπάνω φυτού και είναι πολύ ανθεκτική, χρήσιμη στην υφαντουργία αλλά και για μόνωση των μεταλλικών σωληνώσεων σε υδραυλικές εγκαταστάσεις, 3. σχοινί κατασκευασμένο από τις παραπάνω φυτικές ίνες. 🕮 < μσν. καννάβι(ν) < μτγν. καννάβιον, υποκορ. του αρχ. κάνναβις.

καν(ν)αβιδιά, η, ουσ. • σχοινί πλεγμένο από ίνες κανναβιού, συνών. κανναβόσχοινο και κανναβόσκοινο. 🕮 < αρχ. κάνναβις + σχοινί.

καν(ν)αβόπανο, το, ουσ. • ύφασμα χοντρό και τραχύ από καννάβι, συνών. λινάτσα. 🕮 < αρχ. κάνναβ(ις) -ο- + παν(ί) -ο.

κάν(ν)αβος, ο, ουσ. • (ναυτ.) χοντρό σχοινί από καννάβι. 🕮 < αρχ. κάνναβ(ις) -ος.

καν(ν)αβόσχοινο, το, ουσ. • φυτικό είδος σχοινιού κατασκευασμένο από ίνες κάνναβης, χρησιμοποιούμενο, κυρίως, σε ιστιοφόρα, ανθεκτικό στους μικροοργανισμούς, για μεγαλύτερη διάρκεια ζωής ποτισμένο σε κατράμι – κεδρία [γνωστό και ως κεδρωτό]. 🕮 < αρχ. κάνναβ(ις) -ο- + σχοινί.

κανό, το, άκλ. ουσ. • 1. (ναυτ.) μικρό στενόμακρο πλεούμενο [μονόξυλο] με ίδια αιχμηρή πλώρη και πρύμνη, κατάλληλο για πλεύση σε λίμνες και ποτάμια, 2. (αθλητ.) α) πλαστικό αγωνιστικό σκάφος, β) αγώνες λεμβοδρομίας με τέτοιο σκάφος. 🕮 < γαλλ. canot < ισπαν. canoa [= βάρκα] < canoa, λ. από γλώσσα των ιθαγενών της Καραϊβικής.

κανοκιάλι και **κιανοκιάλι**, το, ουσ. • (ναυτ.) μικρό, φορητό και εύχρηστο ναυτικό τηλεσκόπιο, που είναι μονόφθαλμο, συνών. ναυτική διόπτρα, βίστα λόγγα. 🕮 (νόθο αντιδάνειο) < ιταλ. cannocchiale [= οπτικός σωλήνας] < canna < αρχ. κάννα / κάννη [= καλάμι] + occhiale [= κιάλι], πληθ. occhiali.

Ω υπερωκεάνειον τραγουδάς και πλέχεις
Αχούν οι *φόρμιγγες της άπλετης χαράς μας
Με τα σφυρίγματα του ανέμου πρύμα-πλώρα
Με τα πουλιά στα σύρματα των καταρτιών
Με την ηχώ των αναμνήσεων σαν **κιανοκιάλια**
Που τα κρατώ στα μάτια μου και βλέπω
Να πλησιάζουν τα νησιά και τα πελάγη
Να φεύγουν τα δελφίνια και τα ορτύκια
*[φόρμιγγα < αρχ. φόρμιγξ, = αρχαίο έγχορδο μουσικό όργανο].

➢ Απόσπασμα από το ποίημα «*Στροφές στροφάλων*» του **Ανδρέα Εμπειρίκου**.

κανόνας, ο, ουσ. • 1. (μαθημ.) όργανο για τη χάραξη ευθειών, 2. καθετί που χρησιμοποιούμε ως γενική αρχή, το μέτρο, το υπόδειγμα, 3. (εκκλ.) α) το σύνολο των βιβλίων της Παλαιάς και Καινής Διαθήκης, β) ύμνος από δύο, τρεις ή εννέα ωδές, 4. (μουσ.) σύνθεση για πολλές φωνές, 5. (μτφ.) διάταξη υποχρεωτικού χαρακτήρα. 🕮 < αρχ. κανών [= αλφάδι, χάρακας, πρότυπο].

κανονάτα, η, ουσ. • ο κανονιοβολισμός. 🕮 < ιταλ. cannonata.

κανονέτο, το, ουσ. • (στρατ.) τύπος κανονιού, γνωστό και ως καβαλέτα [δες λ.]. 🕮 < κανόνι [δες ετυμ.].

κανόνι, το, ουσ. • 1. (στρατ.) α) πυροβόλο όπλο μικρού αλλά και μεγάλου διαμετρήματος, β) (συνεκδ.) βολή πυροβόλου όπλου, 2. (μτφ.) α) οικονομική χρεοκοπία, β) απόρριψη μαθητή, γ) αυτός που είναι πολύ καλός μαθητής ή, γενικότερα, πολύ καλός στο είδος του. 🕮 (αντιδάνειο) ❶ < βενετ. canon, ή ❷ ιταλ. cannon(e) [= μεγάλος σωλήνας] < λατιν. canna < αρχ. κάννα / κάννη [= καλάμι] < ❶ εβρ. gane, ή ❷ σουμερ. gin. ⊙ κανονιά, κανονίδι.

κανονιά, η, ουσ. • 1. βολή κανονιού, εκπυρσοκρότηση, 2. ο κρότος της βολής του κανονιού, συνών. κανονίδι, κανονιοβολισμός. 🕮 < κανόν(ι) + -ιά.

κανονιέρα, η, ουσ. • (ναυτ.) μικρό σκάφος εφοδιασμένο με πυροβόλα όπλα μικρού διαμετρήματος, συνών. κανονιοφόρος. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. canonniere < βενετ. canon < λατιν. canna < αρχ. κάννα / κάννη [= καλάμι] < ❶ εβρ. gane ή ❷ σουμερ. gin.

κανονιέρης και **κανονιέρος,** ο, ουσ. • 1. (στρατ.) χειριστής κανονιού [δες λ.], συνών. κανονιοβολητής, πυροβολητής, 2. (αθλητ.) ο ποδοσφαιριστής που επιτυγχάνει πολλά γκολ, συνών. σκόρερ, γκολτζής, 3. (μτφ.) α) μαθητής που έχει απορριφθεί ή απουσιάζει αδικαιολόγητα, β) ο χρεοκοπημένος επιχειρηματικά. 🕮 (αντιδάνειο) ❶ < γαλλ. canonnier, ή ❷ < ιταλ. cannoniere < βενετ. canon < λατιν. canna < αρχ. κάννα / κάννη [= καλάμι] < ❶ εβρ. gane ή ❷ σουμερ. gin.

κανονίζω, ρ. [μετβ.] • 1. ρυθμίζω, 2, τακτοποιώ, 2. καθορίζω επ' ακριβώς, 3. (μτφ.) τιμωρώ κάποιον για να τον συνετίσω, 4. επιβάλλω τη σεξουαλική πράξη στο άλλο πρόσωπο, 5. (εκκλ.) εκδίδω εκκλησιαστικούς κανόνες, δογματίζω. 🕮 < αρχ. κανονίζω.

κανονικός, -ή -ό επίθ. • 1. αυτός που είναι σύμφωνος μ' ένα κανόνα μ' ένα πρότυπο, που δεν εμφανίζει αποκλίσεις, που ακολουθεί την ομαλότητα, 2. αυτός που είναι σύμφωνος με τους ισχύοντες νόμους, διατάξεις ή συνήθειες, 3. (εκκλ.) *«Κανονικό Δίκαιο»,* είναι η συστηματική σπουδή του Εκκλησιαστικού Δικαίου που βασίζεται στους Ιερούς Κανόνες που θεσμοθέτησε η εκκλησία, 4. αυτός που θεωρείται φυσιολογικός ή που είναι επιθυμητός, 5. α) αυτός που είναι συμμετρικός, β) που έχει όλες τις γωνίες και τις πλευρές του ίσες. 🕮 < μτγν. κανονικός. ◈ κανονικά [επίρρ.].

κανονιοβολισμός, ο, ουσ. • 1. βολή πυροβόλου, συνών. κανονιά, 2. ο κρότος της βολής του πυροβόλου. 🕮 < κανονιοβολ(ώ) + -ισμός.

κανονιοβολώ, ρ. [μετβ.] • βάλλω με το κανόνι, βομβαρδίζω. 🕮 < κανόνι(ον) -ο- + -βολώ.

κανονιοθυρίδα, η, ουσ. • μικρό άνοιγμα σε πλευρά τείχους, φρουρίου, πολυβολείου ή πλοίου από το οποίο βάλλει το κανόνι. 🕮 < κανόνι(ον) -ο- + θυρίδα.

κανονιοφόρος, η, ουσ. • 1. μικρό πολεμικό πλοίο, ιστιοφόρο [παλαιότερα] ή μηχανοκίνητο, εφοδιασμένο με ένα ή περισσότερα πυροβόλα, κανονιέρα, 2. (φρ.) *«η πολιτική τών κανονιοφόρων»,* δηλ. η επιβολή αποφάσεων μετά από την στρατιωτική παρουσία κάποιας ισχυρότερης χώρας για ζητήματα που μπορούσαν να διευθετηθούν ειρηνικά. 🕮 < κανόνι(ον) -ο- + -φόρος < φέρω, η λ. μαρτυρείται από το 1822 στον Κωνσταντίνο Οικονόμο (1780-1857).

κανονισμός, ο, ουσ. • 1. σύνολο οδηγιών, υποχρεωτικού χαρακτήρα, που ρυθμίζουν πρακτικά θέματα λειτουργίας ενός οργανωμένου συνόλου, 2. έντυπο στο οποίο καταγράφονται οι οδηγίες λειτουργίας ή συμπεριφοράς, κώδικας, 3. (φρ.) *«κανονισμοί αποφυγής συγκρούσεων σκαφών στη θάλασσα / ναυαγοσωστικών μέσων / σχετικοί με τη χωρητικότητα των πλοίων / γυμνασίων επάνω στο πλοίο / εγκατάστασης ραδιογωνιόμετρων / εργασίας / μεταφοράς ξυλείας / μεταφοράς σιτηρών / Lloyd's / νηοδόχων / ενδιαίτησης πληρωμάτων / και απαιτήσεις ασφάλειας επιβατηγών οχηματαγωγών πλοίων / πυροσβεστικών μέσων / ευστάθειας πλοίων».* 🕮 < μτγν. κανονισμός [= ζωφόρος].

κανονιστής, ο, ουσ. • [παρωχημένο] πρόσωπο που εφαρμόζει τις οδηγίες ενός κανονισμού, που παρακολουθεί και διευθετεί κάποια υπόθεση, (φρ.) *«κανονιστής αβαριών».* 🕮 < κανον(ίζω) + -ιστής.

κάνουλα, η, ουσ. • ξύλινος ή μεταλλικός μηχανισμός που αποτελείται από στρόφαλο και σωλήνα και ρυθμίζει την εκροή του υγρού, συνών. βρύση, κρουνός, ρουμπινές, στρόφιγγα. 🕮 (αντιδάνειο) < λατιν. cannula, υποκ. του canna < ελλ. κάννα / κάννη [= καλάμι] < ❶ εβρ. gane, ή ❷ σουμερ. gin.

καντάρι, το, ουσ. • (φυσ.) α) παλιά μονάδα βάρους ίση με 44 οκάδες ή 56,449 κιλά, συνών. στατήρας, β) είδος ζυγαριάς με δύο αλυσίδες στα άκρα των οποίων ασφαλίζονται δύο γάντζοι, συνών. πλάστιγγα, (μ)παλάντζα, στατέρι, κάμπανος, γ) (φρ.) *«τον έφαγε στο καντάρι»,* τον εξαπάτησε, δ) (παροιμ.) *«η φιλία με το καντάρι, κι η πραμάτεια με το μοσχάρι»,* λέγεται όταν ο καθένας αποσκοπεί στο δικό του συμφέρον και δεν επιθυμεί να μοιραστεί τα κέρδη με άλλους. 🕮 ❶ < ιταλ. cantaro, ή ❷ < μσν. καντάρι < τουρκ. kandâr < μτγν. κεντηνάριον [= μονάδα 100 λίτρων] < λατιν.

centenarius [= αυτός που αποτελείται από 100 ομοειδή στοιχεία] < centum [= εκατό], ή ❸ < αραβ. qinṭār. ⊙ κανταριά, κανταρτζής.

κανταριά, η, ουσ. • [παρωχημένο] βάρος ίσο μ' ένα καντάρι, συνών. στατεριά. 🕮 < μεγεθυντικό της λ. καντάρι.

κανταρτζής, ο, ουσ. • (επάγγ.) α) κατασκευαστής κανταριών, ή β) πωλητής κανταριών, γ) ζυγιστής. 🕮 < τουρκ. kantarcı < kandâr [δες καντάρι].

κάντζα και **κάντζια,** η, αλλά και **κάντζος,** ο, ουσ. • ο γάντζος, αρπάγη, αγγρίφι, τσιγκέλι. 🕮 < τουρκ. kanca [= γάντζος].

καντηλίτσα, η, ουσ. δες κανδιλίτσα.

καντίνα, η, ουσ. • 1. μαγαζάκι για μικροπράγματα σε στρατώνα, σχολείο, εταιρεία, ύπαιθρο κ.λπ. 2. κινητό όχημα που πουλά αναψυκτικά, γλυκά κ.λπ. σε ανοικτούς χώρους, 3. (ναυτ.) καραβάνα με χρήση από ναύτη. 🕮 < ιταλ. cantina [= κάβα κρασιών, στρατιωτικό κυλικείο].

Καντόνα, η, [παλαιότερη ονομασία], ουσ. δες Γκουανγκτζού.

καντράν, το, άκλ. ουσ. • (τεχνολ.) α) επίπεδος αριθμημένος δίσκος κλήσεως τηλεφώνου, β) τμήμα στο ταμπλό του αυτοκινήτου ή στην επιφάνεια χειριστηρίων του πιλοτηρίου ή της γέφυρας του σκάφους, που εμφανίζει δείκτες π.χ. ταχύτητας, στροφών της μηχανής, θερμοκρασίας, κ.λπ. 🕮 < γαλλ. cadran.

καουτσούκ, το, άκλ. ουσ. • (φυτολ.-χημ.) ελαστικό και αδιάβροχο κόμμι που παράγεται είτε από το καουτσουκόδεντρο είτε από τη δημιουργία χημικών ενώσεων σε εργαστήρια. 🕮 < γαλλ. caoutchouc < λ. από γλώσσα ιθαγενών της Καραϊβικής, caucho [= ξύλο που δακρύζει].

κάπα, η, ουσ. • ο πρόσθετος ναύλος, ο επίναυλος. 🕮 < ιταλ. και λατιν. cappa [= κάλυμμα κεφαλής].

καπάδικο, το, ουσ. • (ναυτ.) είδος σφουγγαριού, σχεδόν σφαιρικό, με τραχιά την κάτω επιφάνειά του, το χρώμα του σκούρο καφέ, αλιεύεται σε βάθη από 9 έως 80 μ. 🕮 < ιταλ. και λατιν. cappa [= κάλυμμα κεφαλής].

καπάκι, το, ουσ. • 1. σκέπασμα ή κάλυμμα δοχείου, φιάλης, σκεύους κ.λπ. 2. (μαγειρ.) τμήμα βοδινού ή μοσχαρίσιου κρέατος, 3. (ως επίρρ.) αμέσως μετά, π.χ. *«ολοκληρώνοντας το δείπνο ακολούθησε καπάκι, ως επιδόρπιο, παγωτό ντουρντουμά»,* 4. (παροιμ.) *«κύλησε ο τέντζερης και βρήκε το καπάκι»,* λέγεται για ανθρώπους φαύλους που συνάπτουν φιλικές σχέσεις, συνών. (έκφρ.) *«βρήκε ο Φίλιππος το Ναθαναήλ»*, (φρ.) (ναυτ.) *«καπάκι στομίου κύτους / μπρακέτου σούστας / ρεζερβουάρ καυσίμου».* 🕮 < τουρκ. kapak. ⊙ καπακώνω, καπακωτός, καπάκωμα.

καπάρο, το, ουσ. • (οικον.) προκαταβολή που δίνεται ως εγγύηση για εξασφάλιση κάποιας αγοραπωλησίας ή μίσθωσης, συνών. αρραβώνας, συμφωνία. 🕮 < ιταλ. ή βενετ. caparra < παλαιό ιταλ. caparro < capo [= κεφάλι] < λατιν. caput [= κεφάλι]. ⊙ καπαρώνω, καπάρωμα, καπαρωμένος.

καπελ(λ)άγιο, το, και **καπελλαδούρα,** η, ουσ. • (ναυτ.) μεταλλικός δακτύλιος στην κορυφή του άλμπουρου με πόρπες ανά 90°, όπου στερεώνεται η άνω άκρη των ξαρτιών, λέγεται και στεφάνι. 🕮 < ιταλ. incapellaggio [= ενθυλάκωση] και βενετ. capeladura.

καπελάρω και **καπελλάρω** ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) περνώ τα σχοινιά γύρω από τα ράουλα των τροχίλων. 🕮 < ιταλ. incapellare.

καπέλο, το, ουσ. • 1. (ενδυμ.) κάλυμμα του κεφαλιού που φοριέται για λόγους αισθητικής αλλά και προστασίας, συνών. σκούφος, τραγιάσκα, 2. (οικον.) αύξηση της τιμής κάποιου προϊόντος έξω από τα επιτρεπτά όρια για καθαρά κερδοσκοπικούς λόγους. 🕮 < ιταλ. capello [= τρίχα] και cappello < λατιν. cappelus < cappa [= κάλυμμα κεφαλής]. ⊙ καπελώνω, καπέλωμα, καπελάς, καπελάδικο, καπελιέρα, καπελιά.

καπετάνια, η, ουσ. • (ναυτ.) πλοίο εντός του οποίου βρίσκεται ο αρχηγός του στόλου. 🕮 < βενετ. capitania [δες καπετάνιος].

καπετάν(ι)ος και **καπιτάνιος,** ο, **καπετάνισσα,** η, ουσ. • 1. (ναυτ.) α) κυβερνήτης πλοίου, πλοίαρχος, β) (θηλ.) η γυναίκα του πλοιάρχου, 2. (ιστορ.) αρχηγός αντάρτικου τμήματος επί Τουρκοκρατίας, οπλαρχηγός, 3. (μτφ.) αυτός που ηγείται κάποιας ομάδας. 🕮 ❶ < μσν καπετάνιος < βενετ. capetanio < μσν. λατιν. capitaneus [= επικεφαλής] < ca-

put [= κεφαλή] και ❷ (αντιδάνειο) < catepanus, ίσως από το μσν. κατεπάνος [< κατ' επάνω] μεσαιωνικό αξίωμα του διοικητή των ιταλικών επαρχιών, μόνο αυτή η ετυμολόγηση δικαιολογεί το χαρακτηρισμό του αντιδανείου. Τη λ. έχουν δανεισθεί πολλές ευρωπαϊκές γλώσσες όπως: αγγλ. captain, γαλλ. capitain, ισπαν. capitan κ.ά. ⊙ καπετανίκι, καπετάνισσα, καπετανλίκι, καπετανάτο.

καπιτάνα και **καπιτάνια,** η, ουσ. • (ναυτ.) η ναυαρχίδα. 🕮 < ιταλ. capitana και βενετ. capitania.

καπλαμάς, ο, ουσ. [πληθ. καπλαμάδες] • λεπτό φύλλο ξύλου, ή μετάλλου κατάλληλο για επένδυση επιφανειών κατώτερης ποιότητας. 🕮 < τουρκ. kaplama < ρ. kaplamak [= επικαλύπτω, περικαλύπτω, επιστρώνω].

καπνιστήριο, το, ουσ. • 1. ξεχωριστή αίθουσα για τους καπνιστές, 2. ειδικό μηχάνημα μελισσουργών για το κάπνισμα των μελισσών στο χώρο της κυψέλης. 🕮 < καπνίζω.

καπνογόνο, το, ουσ. • τύπος βομβίδας που εσωκλείει μείγμα ουσιών που παράγουν καπνό και αποτελεί βασικό εξοπλιστικό σωστικό μέσο σε κάθε λέμβο, καΐκι, σκάφος κ.λπ. 🕮 < καπνο- + -γόνος < [αρχ.] γίγνομαι, μτφρδ. από τη γαλλ. fumigène.

καπνοδόχος, ο/η, ουσ. • α) χτιστός ή μεταλλικός κυλινδρικός αγωγός, που χρησιμοποιείται για την απομάκρυνση των αέριων ρύπων που προέρχονται από καύσεις σε εστίες θέρμανσης και λέβητες, αλλιώς καμινάδα, β) (για εργοστάσια και πλοία) φουγάρο και τσιμινιέρα, (φρ.) *«επίτονοι / παραπέτασμα / περίβλημα / προφυλακτήρας / κάλυμμα / πρότονοι / περιαυχένιο / στεφάνη / χρώμα καπνοδόχου».* 🕮 < μτγν. καπνοδόχος, το θηλ. καπνοδόχη < αρχ. καπνοδόκη.

καπνοθάλαμος, ο, ουσ. • τμήμα της καπνοδόχου όπου διοχετεύεται ο καπνός πριν φτάσει στον αγωγό εξαγωγής, δηλ. την καπνοδόχο. 🕮 < καπν(ός) -ο- + θάλαμος, μτφρδ. από τη γαλλ. boîte à fumée.

καπνός, ο, ουσ. • 1. (φυτολ.) φυτό από τα φύλλα του οποίου κατασκευάζονται τα τσιγάρα και τα πούρα, 2. αέριο μείγμα που προέρχεται από την καύση ξύλων ή άλλων υλικών, 3. καθετί το εφήμερο. 🕮 < αρχ. καπνός. ⊙ καπνίλα, καπνίζω, καπνιά, κάπνα, καπνάς, καπνούρα. ○ άκαπνος, καπναγωγός, καπναποθήκη, καπναέριο, καπνέλαιο, καπνέμπορος, καπνεργάτης, καπνεργατικός, καπνεργοστάσιο, καπνοβιομηχανία, καπνοβόρος, καπνογόνος, καπνοδοχοκαθαριστής, καπνοδόχος, καπνοθάλαμος, καπνοθήκη, καπνοκαλλιέργεια, καπνοκοπτήριο, καπνολόγος, καπνομάγαζο, καπνομαντεία, καπνομίχλη, καπνοπαραγωγή, καπνοπαραγωγός, καπνοπωλείο, καπνοπώλης, καπνοσακούλα, καπνοσυλλέκτης, καπνοσύριγγα, καπνοτόπι, καπνόφυλλο, καπνοφυτεία, καπνοχώραφο.

καπονάρω και **καπονιάρω,** ρ. [μετβ.] • επωτίζω, κρεμώ βοηθητική βάρκα από το καπόνι του πλοίου ή σηκώνω την άγκυρα και την κρεμώ στην επωτίδα. 🕮 < ιταλ capponare.

καπονέρα, η, ουσ. • 1. κοτέτσι για καπόνια [δες 2η ετυμ.], 2. (ναυτ.) θαλαμίσκος γόνδολας. 🕮 ❶ [για τη 2η ερμ.] < βενετ. caponera, ❷ [για την 1η ερμ.] < ιταλ. cappona [= πουλάδα που έχει παχυνθεί] < λατιν. capo [= ευνουχισμένος κόκορας].

καπόνι, το, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) βενθικό είδος ψαριού που το συναντάμε σε μεγαλύτερα από 70 μ. βάθος, αλιεύσιμο στις ελληνικές θάλασσες και γενικότερα στη Μεσόγειο, το μέγιστο μήκος του σώματός του φθάνει τα 40 εκ. το βάρος του μέχρι 1 κ., η ράχη του είναι κόκκινη και η κοιλιά του προς το πορτοκαλί, η επιστ. ονομ. δύο ειδών: Chelidonichthys lastoviza και Chelidonichthys obscurus [διώνυμα], 2. (ζωολ.) ευνουχισμένος κόκορας, 3. (ναυτ.) α) χοντρό πρωραίο ξύλινο δοκάρι των ιστιοφόρων, με ενσωματωμένα ράγουλα, για την ανέλκυση της άγκυρας, β) μεταλλική κατασκευή σε ζεύγη, που λειτουργεί ως βάση στήριξης των σωσίβιων λεμβών και επιτρέπει την ανέλκυση ή την καθέλκυσή τους, τοποθετημένη στο εξωτερικό τμήμα του σκάφους, η επωτίδα, (φρ.) *«καπόνι άγκυρας / λέμβου».* 🕮 ❶ < ιταλ. cappone, ή ❷ < βενετ. capon < λατιν. capo [= ευνουχισμένος κόκορας]. ⊙ καπον(ι)άρισμα [= κρέμασμα άγκυρας από το καπόνι], καπον(ι)άρω.

κάπος, ο, ουσ. • 1. (στρατ.) επί Τουρκοκρατίας: α) ο επικεφαλής της ομάδας των κλεφτών, β) ο αγροφύλακας με αυξημένες υπηρεσιακές δυνατότητες, 2. (ναυτ.) αξιωματικός υπηρεσίας της τετραωρίας [δηλ. της βάρδιας στο σκάφος]. 📖 < ιταλ. ή βενετ. capo [= ο αρχηγός, ο ηγέτης, ο επικεφαλής, η κεφαλή, το μυαλό, ο νους, το άκρο, η αρχή, το τέλος, η λήξη, η κατάληξη, το τμήμα, το σημείο, το ακρωτήριο] < λατιν. caput [= κεφαλή].

Μουσώνας
Τρελὸς μουσώνας ράγισε μεσονυχτὶς τὰ ρέλια.
Στὸ χέρι σου χλωρὸ κλαρί, χαρτὶ κι ἕνα φτερό.
Τέσσεροι κάμανε καιροὶ τὰ ροῦχα σου κουρέλια.
Νὰ σὲ σκεπάσω θέλησα, γλιστρᾶς καὶ δὲ μπορῶ…

Παρακαλῶ σε κάθησε νὰ ξημερώσει κάπως.
Χρῶμα νὰ βρῶ, τὸ πράσινο καὶ τίντες μυστικές.
Κι ἀπέ, τὸ θρύλο νὰ σοῦ πῶ ποὺ μοῦ ΄πε μαῦρος **κάπος**
τὴ νύχτα ποὺ μᾶς ἔγλειφε φωτιὰ στὸ Μαρακές…
Νίκος Καββαδίας

καπουτσίνος, ο, ουσ. • 1. (θρησκ.) καθολικός μοναχός που ανήκει στο ομώνυμο τάγμα, 2. (ζωολ.) είδος πιθήκου, 3. ποώδες φυτό που τα λουλούδια του μοιάζουν με χωνάκια, καπουτσίνι, 4. (ναυτ.) συστολέας επιδρόμου [= κατάλληλο σχοινί για το κατέβασμα των ανοιχτών πανιών ιστιοφόρου σκάφους και ειδικότερα του πρυμναίου τραπεζοειδούς ιστίου], 5. (ουδ.) το καπουτσίνο, [άκλ. ουσ.] καφές εσπρέσο που παρασκευάζεται σε καφετιέρα, με προσθήκη αφρόγαλου. 📖 < ιταλ. cappuccino (υποκορ. του cappuccio [= κουκούλα] + -ς.

καραβάνα, η, ουσ. • 1. μαγειρικό μεταλλικό σκεύος, 2. (στρατ.) μεταλλικό δοχείο για συσσίτιο των στρατιωτών, συνών. πατάνη, βατάνη, βατάνιο, 3. (ναυτ.) α) είδος μεγάλου πλοίου, β) ομάδα από εμπορικά και πολεμικά πλοία, νηοπομπή, 4. (φρ.) *«λόγια της καραβάνας»,* αερολογίες, κουβέντες του αέρα, *«παλιά καραβάνα»,* στρατιωτικός με πολλά χρόνια υπηρεσίας, ή πρόσωπο με πολλές εμπειρίες και γνώσεις που μένει προσκολλημένο σε ξεπερασμένες μεθοδολογικές προσεγγίσεις ή που δεν είναι εύκολο να τον ξεγελάσεις. 📖 ❶ < ιταλ. caravana, ή ❷ < τουρκ. karavana. ⊙ καραβανάς.

καραβέλα, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) τύπος ιστιοφόρου του 15ου και 16ου αι. μ.Χ. με τρία ή

τέσσερα κατάρτια, 2. (τεχνολ.) τύπος επιβατικού αεροπλάνου. 📖 (αντιδάνειο) < ιταλ. caravella < πορτογαλ. caravela, υποκορ. του λατιν. carabus [= τύπος ελαφριού πλοίου καλυμμένου με δέρματα - και σπάνια με τη σημασία *«καραβίδα»*] < αρχ. κάραβος **[**= αρσενικό σκαθάρι, ή κάνθαρος ο κερασφόρος**]**.

καράβι, το, ουσ. • 1. (ναυπ.) τύπος μεγάλου ιστιοφόρου πλοίου, 2. (γεν.) κάθε είδους πλοίο, (φρ.) *«επιβατικό / εμπορικό / πολεμικό / ερευνητικό κ.ά. [δες πλοίο],* 3. (παροιμ.) *«Εδώ καράβια χάνονται, βαρκούλες αρμενίζουν»,* λέγεται για κάποιον που ασχολείται με ασήμαντα πράγματα, ενώ υπάρχουν άλλα

σπουδαιότερα, 4. (λογοτ.) *«καράβια, που αρμενίζετε στα μουσικά πελάη, / απ' την πληγή μου πρόβαλε η ψυχή και σας καλάει!..»* Κ. Βάρναλης. 📖 < μσν. καράβιν < μτγν. καράβιον [= ελαφρύ σκάφος], υποκ. του αρχ. κάραβος **[**= αρσενικό σκαθάρι, ή κάνθαρος ο κερασφόρος**]**. ⊙ καραβιά [= το μέγιστο της ποσότητας ενός φορτίου που μεταφέρει το καράβι], καραβίσιος [= αυτός που μεταφέρεται ή ανήκει στο καράβι].

Σπασμένο **καράβι**
Σπασμένο **καράβι** να ‘μαι πέρα βαθιά
έτσι να ‘μαι
με δίχως κατάρτια με δίχως πανιά
να κοιμάμαι

Να ‘ναι αφράτος ο τόπος κι η ακτή νεκρική
γύρω-γύρω
με κουφάρι γυρτό και με πλώρη εκεί
που θα γύρω

Σπασμένο **καράβι** / να ‘μαι πέρα βαθιά
έτσι να ‘μια
με δίχως κατάρτια με δίχως πανιά
να κοιμάμαι

Να ‘ναι η θάλασσα άψυχη και τα ψάρια νεκρά
έτσι να ‘ναι
και τα βράχια κατάπληκτα και τ’αστέρια μακριά
να κοιτάνε / δίχως χτύπο οι ώρες / και οι μέρες θνητές

καραβίδα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος μαλακόστρακου, συνήθως, του γλυκού νερού, δεκάποδο καρκινοειδές, ανήκει στην οικογένεια των Αστακίδων, νυκτόβιο, το μήκος του σώματός του μπορεί να φθάσει μέχρι και 18 εκ. ανάλογα τις περιοχές στις οποίες βρίσκεται. 🕮 < μτγν. καραβίς, υποκ. του αρχ. κάραβος [= αρσενικό σκαθάρι, ή κάνθαρος ο κερασφόρος].

καραβόγατος, ο, ουσ. • 1. γάτος που ζει σε καράβι, 2. (ναυτ.) ναυτικός που σπάνια εγκαταλείπει το καράβι, 3. (συνεκδ.) ο ικανός ναυτικός, <u>συνών.</u> θαλασσόλυκος, καραβόλυκος. 🕮 < καράβ(ι) + -ο- + -γατος < γάτα.

καραβοκύρης, ο, **καραβοκύρισσα**, η, ουσ. • [παρωχημένο] αυτός που έχει στην ιδιοκτησία του καράβι ή που το οδηγεί, β) (θηλ.) η σύζυγος του ιδιοκτήτη του σκάφους. 🕮 < μσν. καραβοκύρης < καράβ(ιν) -ο- + κύρης.

καράβολας, ο, ουσ. • (εργαλ.) κοχλίας, στρόφιγγα. 🕮 < βενετ. caragol.

καραβόλυκος, ο, ουσ. • (ναυτ.) ο έμπειρος και πολυταξιδεμένος ναυτικός, που έχει ζήσει πολλά χρόνια στα καράβια κι έχει αντιμετωπίσει πολλές δύσκολες καταστάσεις και τρικυμιώδεις θάλασσες, <u>συνών.</u> θαλασσόλυκος. 🕮 < καράβ(ι) -ο- + λύκος.

καραβομαραγκός, ο, ουσ. • (επάγγ.) μαραγκός/ξυλουργός που δουλεύει σε ναυπηγείο, <u>συνών.</u> ναυπηγοξυλουργός. 🕮 < καράβ(ι) -ο- + μαραγκός.

καραβόπανο, το, ουσ. • (υφαντ.) χοντρό και πυκνό, λινό ή ημίλινο ύφασμα, κατάλληλο [παλαιότερα] για πανιά ιστιοφόρων καραβιών [ιστιόπανο], για σκηνές, τέντες [τεντόπανο], υποδήματα, φόρμες εργασίας και ειδικά ενδύματα. 🕮 < καράβ(ι) -ο- + παν(ί) -ο-.

κάραβος, ο, ουσ. • 1. (ναυπ.) ελαφρύ και γρήγορο πλοιάριο της βυζαντινής εποχής, 2. (εντομ.) ο κάνθαρος, σαρκοφάγο σκαθάρι, 3. (αστρον.) η Μεγάλη Άρκτος, 4. (γεωγρ.) [ως κύρ. όν.:] α) νησίδα στο νότιο άκρο της Σικίνου, β) κολπίσκος στυο Νότιο τμήμα του Ρεθύμνου, γ) η παραλία του Αλιβερίου. 🕮 < αρχ. κάραβος [= αρσενικό σκαθάρι, ή κάνθαρος ο κερασφόρος].

καραβοσαΐτα ή **καραβοσαϊτιά,** η, ουσ. • (ναυπ.) μεγάλη σαΐτα [δες λ.], γρήγορο και καλοτάξιδο ιστιοφόρο σκάφος, η χωρητικότητα του έφθανε μέχρι και 120 τόνους. 🕮 < καράβ(ι) -ο- + σαΐτα/σαϊτιά.

καραβόσκαρο, το, ουσ. • (ναυπ.) ιστιοφόρο σκάφος, κυρίως εμπορικό, με ελλειψοειδή μορφή πρύμνης, το μήκος του μπορούσε να φτάσει τα 40 με 50 μ. και η χωρητικότητά του τους 400 με 500 τόνους, γνωστό και ως *«ανεμότρατα»*. 🕮 < καράβ(ι) -ο- + σκαρ(ί) + -ο-.

καραβόσκοινο και **καραβόσχοινο** και **καραβοσχοίνι,** το, ουσ. • (ναυτ.) πολύ χοντρό καννάβινο σκοινί με το οποίο δένουν τα αγκυροβολημένα καράβια, παλαμάρι. 🕮 < καράβ(ι) -ο- + σκοιν(ί) -ο-.

καραβόσκυλος, ο, και **καραβόσκυλο,** το, ουσ. • 1. ο σκύλος του καραβιού που βρίσκεται εκεί για να το φυλάει αλλά και για συντροφιά στους ναυτικούς, 2. άγριος και μεγαλόσωμος σκύλος, 3. (μτφ.) ο κακότροπος άνθρωπος, ο αγριάνθρωπος, ο ακοινώνητος, ο αντικοινωνικός, 4. (ναυτ.) ναυτικός που σπάνια εγκαταλείπει το καράβι, όπως και ο καραβόγατος ή ο καραβόσκυλος, αλλά και αυτός που έχει περάσει την ζωή του στη θάλασσα ως επαγγελματίας, θαλασσομάχος, θαλασσόλυκος, <u>συνών.</u> καραβόλυκος. 🕮 < καράβ(ι) -ο- + σκύλος.

καραβοστάσι, το, ουσ. • 1. (ναυτ.) χώρος του λιμανιού [μικρός όρμος] όπου καταφεύγουν τα πλοία για μεγαλύτερη ασφάλεια και προστασία, <u>συνών.</u> αγκυροβόλιο, αραξοβόλι, 2. (γενικότ.) το ναυπηγείο. 🕮 < καράβ(ι) + -ο- + -στάσι < ίσταμαι [μεσοπαθητική φ. του ρ. ίστημι].

καραβοτσακίζομαι, ρ. [αμετβ.] • 1. (ναυτ.) α) για πλοίο που πέφτει επάνω σε βράχους και καταστρέφεται, ή β) για κάποιον που βρίσκεται σ' ένα τέτοιο πλοίο, ή γ) για κάποιον που ταλαιπωρήθηκε παρά πολύ μετά από ένα δύσκολο ταξίδι, 2. (μτφ.) για κάποιον που δυστύχησε στη ζωή του, ώσπου καταστράφηκε τελειωτικά. 🕮 < καράβ(ι) -ο- + τσακίζομαι. ⊙ καραβοτσάκισμα.

καραβοφάναρο, το, ουσ. • 1. (ναυτ.) πλωτός φάρος, πλοίο που αγκυροβολεί σε συγκεκριμένα σημεία και φέρει στο κατάστρωμά του

φάρο, φωτοσημαντήρα, συνών. φαρόπλοιο, πυρσωρίδα, 2. (μτφ.) το ακινητοποιημένο σκάφος λόγω βλάβης μεσοπέλαγα. 🕮 < καράβ(ι) -ο- + φανάρ(ι) -ο.

☑ Πούσι (Στὴν Ἑλένη Χαλκιούση) [απόσπασμα]
Ἔπεσε τὸ πούσι ἀποβραδὶς
-τὸ **καραβοφάναρο** χαμένο-
κ᾽ ἔφτασες χωρὶς νὰ σὲ προσμένω
μὲς στὴν τιμονιέρα νὰ μὲ δεῖς.

Κάτασπρα φορᾶς κ᾽ ἔχεις βραχεῖ,
πλέκω σαλαμάστρα τὰ μαλλιά σου.
Κάτου στὰ νερὰ τοῦ Port Pegassu
βρέχει πάντα τέτοιαν ἐποχή…

Νίκος Καββαδίας

καραγάτσι και **καρακάτσι,** το, ουσ. • (φυτολ.) α) το δέντρο φτελιά, β) (συνεκδ.) ξύλο καφεκόκκινου χρώματος, βαρύ, σκληρό, μεγάλης διάρκειας και ανθεκτικό στην υγρασία που προέρχεται από τη φτελιά και χρησιμοποιείται κυρίως στην επιπλοποιία, στην κατασκευή μουσικών οργάνων και παλαιότερα στη ναυπηγική σε τμήματα του σκελετού των ξύλινων σκαφών. 🕮 < τουρκ. karaağaç < kara ağaç [= μαύρο δέντρο], με αποβολή του ενός από τα δύο όμοια φωνήεντα.

καράγιαλης και **καράγελης,** ο, ουσ. • 1. (μετεωρ.) [ιδιωματικό] λαϊκή ονομασία του βορειοδυτικού ανέμου, συνών. μαΐστρος, μαϊστροτραμουντάνα, σκίρων ή σκείρων [για τους αρχαίους Έλληνες], 2. (λογοτ.) *«ως την Κωνσταντινούπολη φυσάει αλύπητα / ο αφορεσμένος ο Καράγιαλης / (πούρχεται από τον Βοριά) / και στη Θεσσαλονίκη λυσσομανάει πεισματάρικα / ο τρομερός Βαρδάρης»*, [από το ποιήμα Βυκάνη του Νίκου Εγγονόπουλου – βυκάνη = κέρας των βοσκών στην αρχαιότητα, καμπυλωτή ή ελικοειδής σάλπιγγα στον μεσαίωνα ή στα νεότερα χρόνια]. 🕮 < τουρκ karayel < kara + yel [= μαύρος άνεμος ή αλλιώς Μαύρο Πέπλο, γιατί το χειμώνα οι βορειοδυτικοί άνεμοι που πνέουν στην περιοχή της Κωνσταντινούπολης φέρνουν τόσο κρύο που παγώνουν ο Κεράτιος Κόλπος και ο Βόσπορος].

Καραϊβική, η, ουσ. • (γεωγρ.) περιοχή της

Κεντρικής Αμερικής που περιλαμβάνει την Καραϊβική Θάλασσα και το Αρχιπέλαγος Λουκάγιαν, ένα σύμπλεγμα τροπικών νησιών με έκταση 239,681 τ.χλμ. και πληθυσμό 40 εκατομμύρια κατοίκους περίπου. 🕮 < αγγλ. Caribbean < Carib [εθνωνύμιο των Μικρών Αντιλλών και της γειτονικής Νότιας Αμερικής, κατά την περίοδο της ισπανικής κατάκτησης], και carib [= γενναίος άνδρας, δυνατός]. ⊙ καραϊβικός.

Καραϊβική Θάλασσα, η, • (γεωγρ.) υδάτινη έκταση 2.754.000 τ.χλμ. νοτιοανατολικά του Κόλπου του Μεξικού, με βαθύτερο σημείο τα 7.686 μ. περικλείεται από την Βενεζουέλα, την Κολομβία, τον Παναμά, την Κόστα Ρίκα, τη Νικαράγουα, την Ονδούρα, τη Γουατεμάλα, τη Μπελίζ και την χερσόνησο Γιουκατάν του Μεξικού, από τα νησιά των Μεγάλων Αντιλλών, την Κούβα, την Ισπανιόλα, την Τζαμάικα, το Πουέρτο Ρίκο και τις Μικρές Αντίλλες.

καράκα, η, ουσ. • (ναυπ.) ψηλό και στενό πλοίο του μεσαίωνα με τρία ή τέσσερα ιστία. 🕮 < γαλλ. caraque < ιταλ. caracca < αραβ. karraka [= ζαρκάδι].

καραμο(υ)σάλι και **καραμουσέλι,** το, ουσ. • 1. (ναυτ.) α) είδος ιστιοφόρου πλοίου που έδρασε κατά την διάρκεια του απελευθερωτικού αγώνα του 1821, συνών. μαρτίγος, β) μεταλλικός σύνδεσμος που χρησιμεύει στο δέσιμο της άγκυρας ή της φωσφορίζουσας σημαδούρας, συνών. αμφιδέτης, γ) τρόπος αγκυροβολίας, κατά τη διάρκεια δυνατών ρευμάτων, σε συνδυασμό με την μπροστινή κύρια άγκυρα και με την πίσω, η οποία επίσης αγκυροβολείται, 2. (φυτολ.) είδος κοκκινόμαυρων σταφυλιών, με μεγάλες μακρουλές ρώγες, που συνήθως τα κρεμούσαν από το ταβάνι για να τα καταναλώσουν τον χειμώνα. 🕮 ❶ < τουρκ. karamusal [η ίδια ερμ.] < ίσως ανθρωπωνύμιο, από τον Τούρκο ναύαρχο του 14ου αι. Καρά Μουσέλ, ή ❷ < βενετ. paramuselli.

καραμπογιά, η, ουσ. • (χημ.) α) μαύρη βαφή, β) κοινή ονομασία θειικού σιδήρου. 🕮 < τουρκ. kara boya [= μαύρη μπογιά αλλά και θειικό οξύ].

καραμποτίνι, το, ουσ. [παρωχημένο] • (ναυτ.) δικτυωτό σε πόρτα ή ως προστατευτικό μέσο [μακρόστενο δίχτυ] μεταξύ κάθετων κοντών

ιστών, στο χώρο του καταστρώματος. 🕮 < ιταλ. carabottino [= κιγκλίδωμα, παραπέτο].

«Μα η θάλασσα ερχόταν από παντού βίαιη. Τα ογκώδη κύματα καβαλούσαν κουπαστές και παραπέτα. Και με το σκαμπανέβασμα καβαλούσαν το **καραμποτίνι** και ρολαριστά έσπαγαν στα καλύμματα των αμπαριών και τις υπερκατασκευές του σκάφους. Ακόμα και οι κυματισμοί από πρύμνα περνούσαν τους αλουέδες και κτυπούσαν τα πίσω αμπάρια! Και το κακό έγινε!».

➢ Απόσπασμα ναυτικού αφηγήματος του παλιού καπετάνιου **Γιώργου Καμπάνη** από το Κόρθι της Άνδρου, τεύχος δέκατα / εν 'Ανδρω.

καραντί, το, ουσ. [παρωχημένο] • (ναυτ.) α) το σκαμπανέβασμα του καραβιού, εξαιτίας θαλασσοταραχής, που συνεχίζεται και μετά την παύση του ανέμου, β) εσωτερική ταραχή της θάλασσας, συνών. φουσκοθαλασσιά, κουφοθαλασσιά, αποθαλασσιά, κλυδωνισμός, κυματισμός, λόγγα, γ) *«Το καραντί το καραντί θα μας μπατάρει / σάπια βρεχάμενα τσιμέντο και σκουριά / από νωρίς δεξιά στη μάσκα την πλωριά / κοιμήθηκεν ο καρχαρίας που πιλοτάρει»,* Νίκος Καββαδίας, δ) *«Όλη μέρα ἦταν μπονάτσα καραντί*, τὰ τρία καράβια δὲν μποροῦσαν οὔτε μπρὸς νὰ πᾶν, οὔτε πίσου νὰ γυρίσουν γιά ν' ἀράξουνε»,* Αλ. Παπαδιαμάντης. 🕮 ❶ < τουρκ. karıntı [= δίνη, πλευρικό κύμα] με επίδραση της τουρκ. λ. kara- καρα- [= μαύρο, πρώτο συνθετικό που χρησιμοποιείται σε πολλές ελληνικές λέξεις], ή ❷ < τουρκ. karaltı [= σιλουέτα, σκιά], ή ❸ < τουρκ. karanlık [= σκοτάδι, σκοτεινιά, σκότος], ή ❹ ίσως ιταλ. προέλευσης, γαλλ. garantie και αγγλ. guarantee.

καραντίνα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (ιατρ.) α) υγειονομική κάθαρση, β) απομόνωση μεγάλης ομάδας ατόμων από το γενικότερο πληθυσμό εξαιτίας κάποιας μεταδοτικής επικίνδυνης αρρώστιας, 2. (ναυτ.) διεθνές σήμα σε πλοίο που βρίσκεται σε υγειονομικό περιορισμό, 3. (μτφ.) απομάκρυνση κάποιου από το κοινωνικό σύνολο. 🕮 < ιταλ. quarantina και quarantena [= σαραντάδα] [περίοδος απομόνωσης σαράντα ημερών σε πληρώματα σκαφών τον μεσαίωνα] < quaranta [= σαράντα].

καρατάρω, ρ. [μετβ.] • υπολογίζω προσεχτικά, σταθμίζω. 🕮 < ιταλ. caratare.

καρατέλο, το, ουσ. • (ναυτ.) ξύλινο δοχείο για νερό. 🕮 < ιταλ. caratello [= βαρελάκι].

καράτι, το, ουσ. • 1. (φυσ.) α) μονάδα μέτρησης της καθαρότητας του χρυσού, β) μονάδα βάρους για πολύτιμες πέτρες που ισούται με το 1/5 του γραμμαρίου, 2. (μτφ.) α) ποιότητα, β) χαρακτηρισμός ατόμου που φανερώνει το στοιχείο της τιμιότητας και ηθικότητας, που διέπει τον χαρακτήρα του. 🕮 (αντιδάνειο) < αγγλ. carat, ή ιταλ. carat(o) < μσν. λατιν. caratus < (ίσως) αραβ. qirat, 1/24 του dinar, [= μονάδα βάρους] < αρχ. κεράτιον [= κουκούτσι χαρουπιού που το χρησιμοποιούσαν σαν μονάδα βάρους].

Καράτσι, το, ουσ. • (γεωγρ.) η μεγαλύτερη πληθυσμιακά πόλη του Πακιστάν και η δεύτερη στον κόσμο μετά τη Σαγκάη με 5.000.000 κατοίκους, ενώ η μητροπολιτική της περιοχή ξεπερνά τα 23.000.000, κτισμένη στην ακτή της Αραβικής Θάλασσας, ανατολικά του Περσικού Κόλπου και βορειοδυτικά του δέλτα του Ινδού ποταμού, αποτελεί σημαντικό οικονομικό, βιομηχανικό και εμπορικό κέντρο, διαθέτει επίσης και το μεγαλύτερο λιμάνι της χώρας. 🕮 < αγγλ. Karanchi < [τοπωνύμιο] Kolachi-jo-Goth < [ανθρωπωνύμιο] Mai Kolachi, [θηλ.] ινδουίστρια που βούτηξε στη θάλασσα για να σώσει το γιό της.

καρβο- • (χημ.) πρώτο συνθετικό χημικών όρων από ξένες σύνθετες λέξεις π.χ. καρβονύλιο, καρβοξυλάση κ.λπ. 🕮 < λατιν. carbo [= άνθρακας].

καρβούνι, το, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι πελαγόδρομο [κοπαδιάρικο και μεταναστευτικό], το οποίο ανήκει στην οικογένεια των τονοειδών, η επιστ. του ονομ.: Euthynnus alleteratus [διώνυμο], λέγεται και καρβούνα, τοννάκι και κοπάνι, τονίνα, λεκατίκι, παλαμίδα, (ν)τάσκα και ορτσίνι, μοιάζει με τον ραβδωτό τόννο, το μήκος του τορπιλοειδούς σώματός του μπορεί να φθάσει το 1 μ. και το βάρος του τα 20 κ. ζει σε διάφορα βάθη μέχρι και 150 μ. αλιεύεται με παραγάδια επιφανείας και πιο σπάνια με δίχτυα.

καρβουνιάρικο, το, ουσ. • 1. μαγαζί που πουλά κάρβουνα, συνών. ανθρακοπωλείο,

γαιανθρακαποθήκη, καρβουναποθήκη, καρβουνιέρα και καρβουνιάρα, καρβουνάδικο, καρβουνοπωλείο, 2. (ναυτ.) φορτηγό πλοίο που μεταφέρει αποκλειστικά κάρβουνο, 3. [ως κύρ. όν.:] *τα Καρβουνιάρικα,* παράκτια περιοχή του Πειραιά, από τον Ναό του Αγίου Νικολάου μέχρι και του άλλοτε Βασιλικού Περιπτέρου, το γνωστό ως «Παλατάκι». 🕮 < λατιν. carbo [= άνθρακας] + [επίθημα ουδ. ουσ.] -άρικο.

καρβουνιάρης, ο, ουσ. • 1. (επάγγ.) α) ο πωλητής κάρβουνου ή άνθρακα, καρβουνοπώλης, β) ο κατασκευαστής ξυλανθράκων, γ) [παρωχημένο] θερμαστής, βοηθός θερμαστή σε ατμόπλοια, δ) βοηθός οδηγού ατμομηχανής, 2. (μτφ.) άτομο σκονισμένο από καρβουνόσκονη, μουντζούρης, 3. (ζωολ.) ονομασία μικρόσωμου πουλιού. 🕮 < μσν. καρβουνιάρης < κάρβουνο(ν) < λατιν. carbo < [= άνθρακας] + [επίθημα ουσ. δηλωτικό επαγγέλματος] -ιάρης/-ιάρισσα.

καρβουνιέρα, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) α) αποθήκη πλοίου με: α) γαιάνθρακες, συνών. ανθρακαποθήκη, καρβουναποθήκη, β) τριγωνικό ιστίο που αναρτάται από τον πρότονο της στήλης του επιδρόμου, η προτονίδα, 2. ψησταριά με κάρβουνα. 🕮 ❶ < κάρβουνο [δες λ.] + κατάλ. -ιέρα, ή ❷ < ιταλ. carbonera.

κάρβουνο, το, ουσ. • 1. (γεωλ.) α) άνθρακας, συνών. πετροκάρβουνο, λιθάνθρακας, γαιάνθρακας, β) απανθρακωμένο ξύλο, συνών. ξυλοκάρβουνο, 2. μελανότητα, 3. (ζωγρ.) κοντύλι που χρησιμοποιούν σχεδιαστές και ζωγράφοι, 4. (συνεκδ.) οτιδήποτε απανθρακωμένο, 5. (μτφ.) α) άνθρωπος επιζήμιος, β) ερωτικό πάθος, γ) βάσανο, 6. (τέχν.) ειδική μορφή άνθρακα που χρησιμοποιείται για σχεδιασμό. 🕮 < μσν. κάρβονον < αρχ. κάρβων [= ξυλοκάρβουνο] < λατιν. carbo [= άνθρακας]. ⊙ καρβουνιέρα, καρβουνιάρικος, καρβουνιάρης, καρβουνιάρα, καρβουνιάζω, καρβουνιά, καρβούνι, καρβούνιασμα. ○ καρβοξύλιο, καρβουναποθήκη, καρβουνέμπορος, καρβουνόσκονη, καρβουνόφτιαρο, ξυλοκάρβουνο, πετροκάρβουνο, μονοκαρβονικός.

κάργα, επίρρ. ή επίθ. • 1. μέχρι επάνω, τόσο που δε χωράει άλλο, γεμάτο ως το λαιμό, 2. σε μεγάλο αριθμό, 3. πολύ σφιχτά, δυνατά, 4. (ναυτ.) διαταγή για ένταση στην κωπηλασία. 🕮 < μσν. κάργα < βενετ. carga [= γεμάτο όπλο, φορτίο].

καργαδούρος, ο, ουσ. • λιμάνι ή ακτή για φορτοεκφορτώσεις εμπορευμάτων και υλικών πάσης φύσεως. 🕮 < βενετ. cargador.

καργάρω, ρ. [μετβ.] • 1. γεμίζω κάποιον χώρο με ποσότητα, συνήθως υγρού σώματος, μέχρι το σημείο εισόδου, ως το χείλος, παραγεμίζω, συνών. φουλάρω, 2. α) τεντώνω, β) φορτώνω κάτι με υπερβολικό βάρος, συνών. παραφορτώνω, τιγκάρω, 3. (ναυτ.) τοποθετώ στα ναυπηγικά σκαριά πλοίο για επισκευή ή για έλεγχο, β) τραβώ με όλη μου τη δύναμη τα κουπιά. 🕮 < βενετ. cargar < carga [= γεμάτο όπλο, φορτίο].

καργέλι και **καργέρι,** το, και **καργέρα** και **καργέρα,** η, ουσ. • (ναυτ.) το σχοινί που χαλαρώνει τα ιστία και τα προΐστια των ιστιοφόρων σκαφών, αλλιώς: χαλαστήριο. 🕮 < βενετ. carghera.

κάργ(κ)ο, το, άκλ. ουσ. • (ναυτ.) φορτηγό πλοίο. 🕮 < αγγλ. cargo [cargo ship = φορτηγό πλοίο], όπως και το freighter [= φορτηγό πλοίο] και το container ship [= πλοίο μεταφοράς εμπορευματοκιβωτίων].

κάρδοπος και **καρδόπη,** η, ουσ. • 1. (ναυτ.) μεγάλη σκάφη που χρησιμοποιείται για το ζύμωμα του ψωμιού των πληρωμάτων [παλαιότερα], (αρχ.) μάκτρα, 2. (αρχ.) α) ξύλινο αγγείο β) το ιγδίον, δηλ. το γουδί. 🕮 < αρχ. κάρδοπος.

καρέ, το, άκλ. ουσ. • 1. (μαθημ.) τετράγωνο, 2. στα χαρτοπαίγνια: α) τέσσερις παίχτες, β) όρος παιχνιδιού, 3. (ενδυμ.) α) ορθογώνιο άνοιγμα στη λαιμόκοψη φορέματος, β) ύφασμα κεντημένο, γ) ύφασμα με γραμμές που σχηματίζουν τετράγωνα, 4. (αισθητ.) είδος ανδρικής ή γυναικείας κόμμωσης, 5. το μέρος του στήθους πάνω από τους μαστούς, 6. (ναυτ.) διαμέρισμα πολεμικού πλοίου με πολλαπλές χρηστικές εφαρμογές, από εστιατόριο έως εντευκτήριο ή χώρος ψυχαγωγίας του πληρώματος [καρρέ με δύο -ρρ-]. 🕮 < γαλλ. carré [= τετράγωνο].

καρέκλα, η, ουσ. • 1. κάθισμα με τέσσερα πόδια κατάλληλο για ένα άτομο, συνών. καθέκλα και καδέγλα και καδέκλα και καθήκλα, (φρ.) *«αναπηρική καρέκλα»,* ειδικό τρο-

χήλατο κάθισμα για τη μεταφορά ασθενών ή αναπήρων, 2. (συνεκδ.) ο υπηρεσιακός βαθμός τον οποίο θέλει να αποκτήσει ή να διατηρήσει κάποιος, το αξίωμα. 🕮 (αντιδάνειο) < βενετ. charegla (από παραφθορά του αρχ. βενετ. cadegla < cadegra) < λατιν. cathedra < αρχ. καθέδρα. ⊙ καρεκλάς, καρεκλάδικο, καρεκλιά. ○ καρεκλοκένταυρος, καρεκλοποιός, καρεκλοθήρας, καρεκλοπόδαρο.

καρέλ(λ)α, η, ουσ. • 1. (ενδυμ.) α) καρούλι κουβαρίστρας, β) κλωστή που τυλίγεται στο καρούλι της κουβαρίστρας, 2. μικρός τροχός τροχαλίας. 🕮 ίσως από το ιταλ. carella [= δίχτυ για το ψάρεμα του χελιού].

καρέλ(λ)ι, το, ουσ. δες καρέλλα.

καρένα, η, ουσ. δες καρίνα.

καρ(ε)νάγιο, το, ουσ. • (ναυτ.) τόπος κατασκευής και συντήρησης πλοίων, [δες καρνάγιο συνηθέστερα], συνών. τροπιστήριο. 🕮 < ιταλ. carenaggio < λατιν. carina [= τροπίδα πλοίου].

καρενάρω και **καρινάρω,** ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) α) γέρνω το πλοίο για να το καθαρίσω εξωτερικά ως την καρίνα, συνών. μπατάρω, β) καθαρίζω και επισκευάζω την καρίνα [δες λ.], συνών. τροπίζω. 🕮 < ιταλ. carenare < λατιν. carina [= τροπίδα πλοίου]. ⊙ καρενάρισμα [= εργασία καθαρισμού της καρίνας].

καριέρα, η, ουσ. • επαγγελματική δραστηριότητα και εξέλιξη, σταδιοδρομία. 🕮 < ιταλ. carriera ή γαλλ. carrière < λατιν. carraria [= δρόμος για κάρα, για άμαξες] < carrus [= άμαξα]. ⊙ καριερισμός, καριερίστας, καριερίστικος.

καρίνα και **καρένα,** η, ουσ. • (ναυπ.) προεξοχή από την πλώρη ως την πρύμνη στο κάτω μέρος του σκελετού του πλοίου, στα μικρά ξύλινα σκάφη, κατασκευαστικά, αποτελείται από ένα ενιαίο δοκάρι ενώ στα μεγάλα από περισσότερα δοκάρια που ενώνονται μεταξύ τους με ματισιές, συνών. τρόπιδα, (φρ.) *«κόντρα καρίνα ή καρένα»,* προστατευτική σανίδα ή μεταλλική χοντρή λάμα στον εξωτερικό πάτο της καρίνας, γνωστό και ως υποτρόπιο. 🕮 (ίσως αντιδάνειο) < ιταλ. carena < λατιν. carina [= τρόπιδα πλοίου] < μτγν. καρύινος [= αυτός που μοιάζει με καρυδότσουφλο] < αρχ. κάρυον.

καρινάρω, ρ. [μετβ.] δες καρενάρω.

καρκινοειδή, τα, ουσ. [συνήθως στον πληθ.] • (ζωολ.) μεγάλη ομάδα αρθρόποδων οστρακοειδών, που περιλαμβάνει ζώα όπως τα καβούρια, τους αστακούς, τις καραβίδες, τις γαρίδες και τα κριλ. 🕮 < καρκίνος + είδος.

καρκίνος, ο, ουσ. • 1. (ζωολ.) ο κάβουρας, 2. είδος στίχου ή επιγράμματος [καρκινικός] που διαβάζεται και από τις δύο πλευρές, δηλ. από την αρχή και από το τέλος, π.χ. (φρ.) *«Νίψον ἀνομήματα, μὴ μόναν ὄψιν»,* δηλ. πλύνε τις αμαρτίες, όχι μόνο το πρόσωπο [καρκινική επιγραφή στην κρήνη της εισόδου της Αγιά-Σοφιάς], και ένα καρκινικό δίστιχο: «*Σοφὸς ἔγωγε ἤδη ὢν ἄνω, χαρᾷ τῶν ἄνω γελῶ τὰ / κάτω λέγων· Ἄνω ταραχῶν ἂν ὦ, ἤδη ἔγωγε σοφός*», 3. (αστρον.) *Καρκίνος,* αστερισμός του βόρειου ημισφαιρίου, 4. (αστρολ.) το τέταρτο κατά σειρά ζώδιο και το αντίστοιχο χρονικό διάστημα από 22 Ιουνίου ως 22 Ιουλίου, καθώς και το σύμβολο του παραπάνω ζωδίου, 5. (χαρτογρ.) *«Τροπικός του Καρκίνου»,* ονομασία του παραλλήλου της ουράνιας σφαίρας που έχει απόκλιση +23Φ 27' από τον ισημερινό καθώς και του παραλλήλου της γήινης σφαίρας που έχει βόρειο γεωγραφικό πλάτος 23Φ 27' και αποτελεί το βόρειο όριο της τροπικής ζώνης, 6. (μτφ.) αυτός που κινείται αργά, που καρκινοβατεί, συνών. βραδυκίνητος, αντών. γοργοκίνητος, 7. (ιατρ.) κακοήθης όγκος α) σε ανθρώπους και ζώα αλλά και β) (φυτολ.) στα φυτά. ⊙ καρκινικός. ○ καρκινοβατώ, καρκινοβασία, καρκινοβάτης.

καρκινοειδή, τα, ουσ. • (ζωολ.) ομοταξία υδρόβιων αρθροπόδων [λατιν. Crustacea], στην οποία ανήκουν τα καβούρια, οι αστακοί, οι γαρίδες και τα κριλ. 🕮 < καρκίνος + -ειδή < είδος.

καρλίνο ή **γαρλίνο** και **καρλίνι,** το, ουσ. • (ναυτ.) χονδρό δίπλοκο σχοινί, πάχους 10 έως 20 εκατοστών κατάλληλο για το ανεβοκατέβασμα της άγκυρας, συνών. γούμενα, τόνος [δες λ.]. 🕮 [για τον τ. καρλίνο] < ιταλ. carlino, ενώ [για τον τ. γαρλίνο] < βενετ. garlin.

Καρλόβασι, το, ουσ. • (γεωγρ.) κωμόπολη του νομού Σάμου με πληθυσμό 7.363 κατοίκους [απογρ. 2021], με το λιμάνι της συνδέει ακτοπλοϊκά το νησί με τον Πειραιά, τις Κυ-

κλάδες, καθώς και τα νησιά του Βορειοανατολικού Αιγαίου και την Καβάλα. 🕮 < τουρκ. Karli - ovasi [= χιονισμένος κάμπος].

καρμπιρατέρ και **καρμπιλατέρ**, το, άκλ. ουσ. [παλαιότερη γραφή: καρμπυρατέρ] • (τεχνολ.) εξάρτημα κινητήρα εσωτερικής καύσης που επιτυγχάνει την αυτόματη ανάμειξη του αέρα και των ατμών υδρογονανθράκων [βενζίνης] σε κατάλληλη αναλογία, ενώ στη συνέχεια τροφοδοτεί τη μηχανή, προκειμένου να καεί το μείγμα και να παραχθεί η αναγκαία ισχύς, εξαερωτήρας. 🕮 ❶ < γαλλ. carburateur < λατιν. carbo [= άνθρακας], ή ❷ < αγγλ. carburetor, carburettor, carburetter.

καρνάγιο και **καρενάγιο,** το, ουσ. • (ναυτ.) α) τόπος κατά μήκος της ακτής στον οποίο στερεώνουν τα σκάφη και συντηρούν την καρίνα και τα ύφαλα των σκαφών τους οι ναυτικοί, οι αλιείς, οι καραβοκυραίοι κ.λπ. συνών. τροπιστήριο, β) μικρό ναυπηγείο, συνών. ταρσανάς, ξυλοναυπηγείο. 🕮 < ιταλ. carenaggio [= ναυπηγείο] < λατιν. carina [= τροπίδα πλοίου].

καρνέ, το, άκλ. ουσ. • 1. πρόχειρο σημειωματάριο στο οποίο καταχωρούνται διευθύνσεις και τηλέφωνα, 2. σύνολο ομοειδών εντύπων πιασμένα στη μία άκρη, 3. (οικον.) μπλοκ επιταγών. 🕮 < γαλλ. carnet < λατιν. quaterno [= τετράδιο].

καρονάδα, η, ουσ. • (ιστορ.) τύπος κοντόκανου και σχετικά ελαφριού πυροβόλου όπλου, κατάλληλο για ιστιοφόρα σκάφη του 18ου και 19ου αιώνα. 🕮 < ιταλ. carronade < ονομασία επιχείρησης [1]Carron [2]Ironworks [3]Comporation [2]σιδηρουργείο, [3]σωματείο, σύλλογος, συντεχνία, εταιρεία] < τοπων. [1]Carron [πόλη της Σκωτίας στην οποία κατασκευαζόταν ο τύπος του ανωτέρου πυροβόλου].

καρότσα, η, ουσ. • (τεχνολ.) α) είδος άμαξας με δυο ή τέσσερις τροχούς που σέρνεται από ζώα, β) κουβούκλιο ή ανοικτή βάση στο πίσω μέρος του αυτοκινήτου, κατάλληλη για μεταφορά φορτίων, β) τμήμα φορτηγού για μεταφορά χύδην φορτίου, 3. (υποκ.) καροτσάκι, α) συρόμενο μεταλλικό δοχείο για μεταφορά γήινων υλικών σε ορυχεία, β) μικρό τροχήλατο δημιούργημα κατάλληλο για μετακίνηση βρέφους, γ) (φρ.) *«αναπηρικό / παιδικό καροτσάκι».* 🕮 < ιταλ. carrozza < λατιν. carrum και carrus [= αμάξι] < κελτ. προέλευσης. ⊙ καροτσάδα, καρότσι, καροτσ(ι)έρης.

καρούλι και **καρέλι,** το, ουσ. • 1. (εργαλ.) α) ξύλινο ή μεταλλικό πηνίο, διαφόρων διαστάσεων, στο οποίο τυλίγουμε νήμα, κλωστή, σύρμα, ταινία, ελαστικό σωλήνα, καλώδιο, φιλμ, κ.λπ. β) μικρός τροχός, 2. (ενδυμ.) α) η ποσότητα του νήματος που τυλίγεται γύρω από το καρούλι, συνών. μασούρι, β) κουβαρίστρα, 3. (φυσ.) μικρή τροχαλία, 4. (μειωτ.) παλιό αυτοκίνητο, σαραβαλάκι. 🕮 ίσως από το λατιν. carrulus [= μικρό αμάξι, καρύδι] < carrus και carrum [= κάρο, άμαξα] < κελτ. προέλευσης. ⊙ καρουλιάζω.

Κάρπαθος, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί της Δωδεκανήσου με έκταση 302,152 τ.χλμ., και πληθυσμό 6.567 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < αρχ. Κράπαθος [Όμηρ.], με αναγραμματισμό σε Κάρπαθος. ⊙ καρπάθιος, -ια, -ιο.

Καρπάθιο Πέλαγος, το, • (γεωγρ.) θαλάσσια περιοχή της ανατολικής λεκάνης της Μεσογείου μεταξύ Ρόδου και Καρπάθου.

καρπούζι, το, ουσ. • 1. (φυτολ.) ο καρπός της καρπουζιάς, 2. (ναυτ.) μηχανισμός ανύψωσης βαρών, ξύλινος και ογκώδης κατασκευαστικά, σε σχήμα τροχαλίας από τον οποίο διέρχονται σχοινιά για το τέντωμα ή το δέσιμο των ξαρτιών. 🕮 < τουρκ. karpuz. ⊙ καρπουζιά. ○ καρπουζοκέφαλος, καρπουζόπιτα, καρπουζόφλουδα, μηλοκάρπουζο.

«Χαιρόντουσαν οι καμηλιέρηδες και τραγούδαγαν τον αργοτράβηχτο αμανέ τους. Απ' εκεί, ο Άρης και ο Εμίν, πέρναγαν στα μποστάνια. Οι άνθρωποι κόβανε τα **καρπούζια**, τα πεπόνια, τα σταφύλια, την ντομάτα, τα βάνανε στα κοφίνια και τα κατέβαζαν στη θάλασσα».

➢ **Γιάννη Μαγκλή**, *«Τα παιδιά του Άρχοντα»*, εκδ. «Νέα σύνορα»-Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα, 1992.

καρράκα, η, ουσ. • (ναυτ.) μεσαιωνικό εμπορικό ιστιοφόρο πλοίο. 🕮 < γαλλ. caraque < αραβ. karraka.

καρρέ, το, άκλ. ουσ. δες καρέ.

κάρτα, η, ουσ. • 1. μικρό φωτογραφικό έντυπο που χρησιμοποιείται για ευχές και ολιγό-

λογα μηνύματα, ταχυδρομικό δελτάριο, συνών. καρτ-ποστάλ, 2. μικρό ορθογώνιο φύλλο που περιέχει τα προσωπικά στοιχεία του κατόχου, τύπος άτυπης ταυτότητας, 3. (φρ.) *«κάρτα εισόδου / επιβίβασης / μπιάνκα / καυσαερίων / απεριόριστων ή πολλαπλών διαδρομών / νέων», «πιστωτική / κόκκινη / εκπτωτική / Χριστουγεννιάτικη / ψηφιακή / ευχετήρια κάρτα»* κ.λπ. 4. (πληροφ.) πλακέτα κυκλώματος που εισάγεται σε υπολογιστή για να βελτιώσει τις λειτουργίες του, 5. (ναυτ.) ο καθένας από τους 32 ανεμόρρομβους στους οποίους υποδιαιρείται το ανεμολόγιο. 🕮 (αντιδάνειο) < ιταλ. carta < λατιν. charta < αρχ. χάρτης < αιγυπτιακής προέλευσης.

καρτέλα, η, ουσ. • 1. (τυπογρ.) α) μικρή χάρτινη πινακίδα για διαφημιστικούς ή επαγγελματικούς σκοπούς, β) δελτίο ταυτότητας, γ) έντυπο νοσηλευτικής μονάδας που περιέχει όλα τα στοιχεία του ασθενή, δ) πινάκιο καταγραφής ωραρίου εργαζόμενου, 2. ταμπέλα της τόμπολας. 🕮 (αντιδάνειο) < ιταλ. cartella, υποκ. του carta < λατιν. charta < αρχ. χάρτης < αιγυπτιακής προέλευσης.

κάρτερ, το, άκλ. ουσ. • (τεχνολ.) α) προστατευτικό εξάρτημα των περιστρεφόμενων μερών της μηχανής του μηχανοκίνητου μέσου, συνών. (ναυτ.) στροφαλοθάλαμος, β) (συνεκδ.) δοχείο λαδιού [ή γράσου] που βρίσκεται στο κάτω μέρος του κινητήρα με σκοπό τη λίπανση της μηχανής. 🕮 < γαλλ. carter [από το όνομα του εφευρέτη J. Harrison Carter].

καρτίνι, το, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • (ναυτ.) καθένα από τα τεταρτημόρια στα οποία υποδιαιρούνται οι 32 ρόμβοι του ανεμολογίου της ναυτικής πυξίδας και αντιστοιχεί με τόξο 2°, 48', 45", αλλιώς τεταρτορρόμβιο, (λογοτ.) *«Η λαμαρίνα! ...η λαμαρίνα όλα τα σβήνει / Μας έσφιξε το kuro siwo σαν μια ζώνη / κ' συ κοιτάς ακόμη πάνω απ' το τιμόνι, / πως παίζει ο μπούσουλας καρτίνι με καρτίνι...»,* Νίκος Καββαδίας. 🕮 < βενετ. quartin < ιταλ. quartino < μσν. λατιν. quartinum < quartum [= τέταρτο].

καρτ ποστάλ, η, άκλ. ουσ. • (τυπογρ.) εικονογραφημένη ταχυδρομική κάρτα, αλλιώς: ταχυδρομικό δελτάριο. 🕮 < γαλλ. carte postal [= ταχυδρομική κάρτα].

καρτσίνα, η, και **καρτσινιέρης,** ο, και **σκαρτσίνι,** το, ουσ. • (ιχθυολ.) αλλά και ποδαράς ή ερημίτης, είδος κογχυλιού [και κοχύλι] που ο ζωντανός του οργανισμός, ένα κοκκινοπόδαρο καβούρι, χρησιμοποιείται από τους ψαράδες ως δόλωμα. 🕮 < καρτσίμα < καρτσιμάς < κατσιρμάς [= λαθραίο εμπόρευμα] < τουρκ. kaçırma [= 1. απαγωγή, φυγάδευση, 2. κλέψιμο].

καρυδάκι, το, ουσ. • (εργαλ.) ειδικό εξάρτημα

που ενσωματώνεται στην καστάνια και βιδώνει ή ξεβιδώνει στριφώνια [= μεταλλικές βίδες με χοντρή κεφαλή]. 🕮 < καρύδι + -άκι [καταλ. υποκοριστικών].

καρυόκομβος και **καρυδόκομπος,** ο, ουσ. • (ναυτ.) είδος ναυτικού κόμπου στην άκρη των σχοινιών για να αποφεύγεται το ξέφτισμά τους. 🕮 < καρύδι + κόμβος και κόμπος.

καρυόσχοινο, το, ουσ. • (ναυτ.) είδος σχοινιού από τζίβα [= είδος άγριου και λεπτού χόρτου από ίνες κοκκοφοίνικα, κατάλληλο επίσης για στρώματα και μαξιλάρια] σκληρό, δύσκαμπτο και ελαστικό στο νερό. 🕮 < κάρυο [= καρπός με σκληρό κέλυφος] + σχοινί.

καρφί, το, ουσ. • 1. μεταλλικό ή ξύλινο αιχμηρό αντικείμενο που χρησιμοποιείται ως συνδετικό μέσο σε διάφορες κατασκευές,

συνών. ήλος, γόμφος, πρόκα, 2. (μτφ.) ο προδότης, συνών. καταδότης, ρουφιάνος, χαφιές, 3. (συνεκδ.) αυτός που απαντά με δηκτικότητα, 4. (ιατρ.) κακό σπυρί, 5. (αθλητ.) στο βόλεϊ η ευθύγραμμη βολή που πραγματοποιείται με δύναμη από το ύψος του φιλέ ή ακόμη από το σημείο του σέρβις, 6. (φρ.) *«καρφί λέμβου / με ημιστρόγγυλη κεφαλή / με κεφαλή κόλουρου κώνου / με κωνική κεφαλή / με στρογγυλή κεφαλή / με φρεζωτή κεφαλή / οικοδομικό / ακέφαλο / πλατυκέφαλο / διχαλωτό / γαλβανιζέ / χειροποίητο / διακοσμητικό / χάλκινο».* 🕮 < μτγν. καρφίον, υποκ. του αρχ. κάρφος [= ξερό κοτσάνι, καλάμι]. ⊙ καρφίτσα, καρφίδα, καρφώνω. ατσαλόκαρφο, βελονοκάρφι, καρφοβελόνα, καρφοπιάνω, καρφοποιός, καρφοχόρταρο, καρφόχορτο.

καρφώνω, ρ. [μετβ.] • 1. μπήγω ένα καρφί σε μια επιφάνεια, ξύλινη ή τσιμεντένια, στερεώνω, συνδέω κάτι με καρφιά, σταθεροποιώ, 2. (αθλητ.) πετώ με δύναμη την μπάλα, ώστε να ακολουθήσει ευθύγραμμη πορεία π.χ. στο βόλεϊ, ενώ στο μπάσκετ βάζω τη μπάλα κατακόρυφα στο καλάθι, 3. (μτφ.) [κυρ. παθητ. φ.) ακινητοποιούμαι, καθηλώνομαι για διάφορους λόγους σ' ένα σημείο, 4. (μτφ.) καταδίδω κάποιον ή αποκαλύπτω κάτι. 🕮 μσν. καρφώνω < μτγν. καρφ(ῶ) + -ώνω. ⊙ κάρφωμα, καρφωτός, καρφωτό.

καρχαρίας, ο, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) θαλάσσιο κήτος, αρπαχτικό και αιμοβόρο που ζει σε μεγάλες θάλασσες και ποταμούς, με πολλά και διαφορετικά είδη πολλά από τα οποία σπανίζουν, όπως: 1. ο ταυροκαρχαρίας, ο μεγάλος λυκός καρχαρίας, ο αλεπόσκυλος, ο

κοκκοκεντροφόρος, ο σαπουνάς, ο κοκκαγκαθίτης, ο επτακαρχαρίας, ο ρυγχοκαρχαρίας, η λάμια, ο αγριοκαρχαρίας, ο οξύνωτος, ο γλαύκος, ο αχινόγατος, ο σφυροκέφαλος, ο αγγελοκαρχαρίας κ.ά. 2. (μτφ.) ο άπληστος άνθρωπος, αυτός που τα θέλει όλα δικά του, ο αχόρταγος, 3. (κινημ.) *«Τα σαγόνια του καρχαρία»* (Jaws), [1975] αμερικανική ταινία σε σκηνοθεσία Steven Allan Spielberg, με πρωταγωνιστές τους: Roy Richard Scheider, Richard Stephen Dreyfuss και Robert Archibald Shaw. 🕮 < αρχ. κάρχαρος, -ον, [= κοφτερός, αιχμηρός, με κοφτερά δόντια]. ○ γλαυκοκαρχαρίας, μεγαλοκαρχαρίας, πριονοκαρχαρίας, ταυροκαρχαρίας, φαλαινοκαρχαρίας.

1.
Χόρεψε πάνω στο φτερό του **καρχαρία**.
Παίξε στον άνεμο τη γλώσσα σου και πέρνα.
Αλλού σε λέγανε Γιουδήθ, εδώ Μαρία.
Το φίδι σκίζεται στο βράχο με τη σμέρνα…

2.
Τὸ καραντί ... Τὸ καραντὶ θὰ μᾶς μπατάρει.
Σάπια βρεχάμενα, τσιμέντο καὶ σκουριά.
Ἀπὸ νωρίς, δεξιὰ στὴν μάσκα τὴν πλωριά,
κοιμήθηκεν ὁ **καρχαρίας** ποὺ πιλοτάρει….

➢ Αποσπάσματα από τα ποιήματα *«Γυναίκα»* και *«Καραντί»* του **Νίκου Καββαδία**.

καρχαρίνος τεφρός, ο, • (ιχθυολ.) είδος καρχαρία που συναντάται στη Μεσόγειο, η επιστ. του ονομ.: Carcharinus plumbeus (Καρχαρίνος ο αμβλύρρυγχος) [διώνυμο], ή γκρι υφαλοκαρχαρίας, το μήκος του σώματός του γύρω στα 250 εκ. και το βάρος περίπου στα 120 κ., χαρακτηριστικό του γνώρισμα το ραχιαίο ημιδρεπανοειδές πτερύγιο, τα χρώματά του γκρίζοασημένιος και στην κοιλιά λευκός.

κάσα, η, ουσ. • 1. ξύλινο κιβώτιο για αποθήκευση ή μεταφορά πραγμάτων, 2. φέρετρο νεκρών, 3. σιδερένιο χρηματοκιβώτιο, 4. (οικον.) ταμείο για την εξόφληση των αγαθών, 5. (αρχιτ.) κούφωμα θυρών και παραθύρων, 6. (τυπογρ.) θήκη στοιχείων, 7. το βασικό χρηματικό ποσό με το οποίο ξεκινούν το παιχνίδι τους οι χαρτοπαίκτες, μπάνκα, 8. (ναυτ.) α) η ψαροκασέλα, β) [φρ.] *«κάσα του τσιμπουκιού»,* έδρα του επιστηλίου, *«κάσα του κουβουσιού»*, η βαλβίδα της καθόδου, το παράτοιχο στομίου κύτους, *«κάσα του μακαρά»*, θήκη του τροχίλου. 🕮 < ιταλ. cassa < λατιν. capsa [= κιβώτιο]. ⊙ κασιέρης.

κασάρι ή **κοσάρι,** το, και **κασάρα,** η, ουσ. • (εργαλ.) α) μεταλλικό κοπτικό εργαλείο κηπουρικής [κλαδευτήρι], χρήσιμο για το κόψιμο κλαδιών, αγκαθωτών χόρτων, καλαμιών, βάτων κ.λπ. β) [παρωχημένο] χρήσιμο στην αποφλοίωση κορμών από τους καραβομαραγκούς, συνών. ταχράς.

🕮 < κόσα και κοσιά [= ατσάλινη καμπυλωτή λεπίδα κοπής χόρτων, με στειλιάρι και λαβίδα] < ❶ σλαβ. kos, ή ❷ βουλγ. kosa.

κάσαρο, το, και **κάσσαρος,** ο, ουσ. δες κάσ(σ)αρο.

κασέλα, η, ουσ. [χωρίς γεν.] • 1. μεγάλο ξύλινο κιβώτιο κατάλληλο για την τοποθέτηση ρούχων, ιματιοθήκη, συνών. μπαούλο, σεντούκι, 2. δοχείο όπου μαζεύεται το λάδι στα ελαιοτριβεία, (ναυτ.) η ψαροκασέλα. 🕮 < μσν. κασσέλα < ιταλ. ή βενετ. cassela, υποκ. του cassa < λατιν. capsa. ⊙ κασέλι, κασελιάζω, κασέλιασμα.

κασέτα, η, ουσ. • (τεχνολ.) ταινία μαγνητοφώνου ή βίντεο σε θήκη. 🕮 ❶ < ιταλ. cassetta, ή ❷ < γαλλ. cassette, υποκ. του cassa < λατιν. capsa.

κάσκα, η, ουσ. • 1. (στρατ.) μεταλλικό κράνος, περικεφαλαία, 2. (ενδυμ.) α) απλό καλοκαιρινό καπέλο, β) καπέλο από φελλό σε σχήμα κράνους που φοριέται στις θερμές χώρες, 3. κράνος από άθραυστο υλικό που φορούν οι εργάτες αλλά και οι οδηγοί μοτοσυκλετών για προστατευτικούς λόγους, 4. (στρατ.) στρατιωτικό μεταλλικό καπέλο, συνών. κράνος, περικεφαλαία, 5. (τεχνολ.) ειδική συσκευή κομμωτηρίου για το στέγνωμα μαλλιών. 📖 ❶ < ιταλ. casca, ή ❷ < ισπαν. casco < λατιν. quasso [= κουνώ, τραντάζω], ❸ < ιταλ. casca < ρωσ. kaška.

κασκαβάλι, το, ουσ. • 1. (τρόφ.) ποικιλία σκληρού τυριού, σωστότερα ημίσκληρο είδος τυριού λόγω της υφής και της υγρασίας του, παρασκευάζεται από γάλα αγελάδας ή βούβαλου ή φοράδας σε παλιότερες εποχές, 2. (ναυτ.) είδος μεταλλικής περόνης που συγκρατεί το καρφί, εφηλίδα [= το πεπλατυσμένο σημείο του καρφιού, η κεφαλή του που ομοιάζει με φακή]. 📖 ❶ < ιταλ. caciocavallo* < λατιν. caseus [= τυρί] + caballus [= άλογο], ως ετυμολογική εξήγηση θεωρείται ο τρόπος ωρίμανσης του τυριού σε μορφή μπάλας ή ενός παραγεμισμένου πουγκιού κατά ζεύγη έτσι που να θυμίζει σακούλες κρεμασμένες στη ράχη αλόγου, ή ❷ < τουρκ. kaşkaval.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ: Το σημερινό caciocavallo προέρχεται από το γάλα της αγελάδας και έχει μια ήπια, ελαφρώς αλμυρή γεύση και μια σταθερή σύσταση. Όσο γερνά, η γεύση γίνεται πιο πικάντικη και η σύσταση πιο κοκκώδης. Το caciocavallo είναι κατάλληλο για τα ζυμαρικά όπως το προβολόνε και η μοτσαρέλα.

κασκέτο, το, ουσ. • 1. (ενδυμ.) α) στρατιωτικό καπέλο, β) καπέλο με γείσο που φοριέται από ναυτικούς, μαθητές κι εργάτες, έχει στρογγυλό σχήμα και μικρό γείσο, συνήθως κατασκευασμένο από σκληρό ύφασμα, όπως μαλλί ή λινό, και συχνά διακοσμείται με μεταλλικά κουμπιά ή κορδόνια, γ) κάθε άκομψο καπέλο. 📖 ❶ < ιταλ. caschetto [= κράνος], ή ❷ < γαλλ. casquette.

κασόνι, το, ουσ. • 1. ξύλινο κιβώτιο για μεταφορά εμπορευμάτων, 2. (συνεκδ.) [παρωχημένο] φέρετρο. 📖 < μσν. κασόνι < ιταλ. cassone, μεγεθ. του cassa [= κάσσα]. ⊙ κασόνα, κασονιά, κασονιάζω, κασόνιασμα.

Κάσος, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί της Δωδεκανήσου, έχει έκταση 66,4 τ.χλμ. και πληθυσμό 1.223 κατοίκους [απογρ. 2021]. 📖 < αρχ. Κάσος < φοινικικής προέλευσης. ⊙ Κασιώτης, -ισσα, Κάσιος, κασιώτικος.

Κασπία Θάλασσα, η, • η μεγαλύτερη λίμνη της Γης, με συνολική επιφάνεια 371.000 τ. χλμ., βρίσκεται ανάμεσα σε Ρωσία και Ιράν. 📖 < αρχ. Κασπία < [εθνωνύμιο] Κάσπι αρχαία φυλή της Υπερκαυκασίας περιοχής.

Κασσάνδρα, η, ουσ. • (γεωγρ.) η πρώτη από τις τρεις χερσονήσους της Χαλκιδικής, έχει έκταση 333,68 τ.χλμ. και πληθυσμό 16.672 κατοίκους [απογρ. 2021]. 📖 < αρχ. τοπωνύμιο, αγνώστου ετύμου.

κάσ(σ)αρο, το, ουσ. • 1. (ναυπ.) επίστεγο [= προστατευτική υπερκατασκευή που ομοιάζει με καμπίνα], κατασκευή στην πρύμνη ή στην πρώρα των πλοίων, στα παλαιά ιστιοφόρα απλώνονταν από την πρύμνη έως το μεσαίο ή κύριο ιστό, χώρος διακυβέρνησης του σκάφους, 2. (μτφ.) άνθρωπος αποτρόπαιος στην όψη, αγριάνθρωπος, ασχημομούρης, 3. (γεωγρ.) [μσν.] βραχώδης ακτή. 📖 < ιταλ. cassero, ή βενετ. cassaro < αραβ. qasr [= κτήριο] < μσν. κάστρον < λατιν. castrum [= φρούριο].

1) «Οἱ δυό μας στὸ **κάσαρο** τοῦ «Ἀϊνικόλα» κουτσοπίναμε Χιώτικη μαστίχα καὶ ρουφούσαμε τὸ τσιμποῦκι, προσμένοντας ἀνυπόμονα τὸ φαγί.»

2) «Τὸ ναυτόπουλο τραγουδᾷ σκαρφαλώνοντας στὸ κατάρτι. Καὶ πίσω ἀπὸ τὸ **κάσαρο** ταπεινὸς καὶ περίλυπος ὁ καπετὰν Βαλμᾶς, κρύβει τὸ πρόσωπό του ἀπάνω στὸ πανιασμένο στῆθος τοῦ μοναχογιοῦ».

➢ Αποσπάσματα από τα *«Λόγια της Πλώρης»* του **Ανδρέα Καρκαβίτσα**.

Κασσιόπη ή **Κασσιόπεια** ή **Κασσιέπεια** ή **Κασσώπη,** η, ουσ. • 1. (αστρον.) αστερισμός του βόρειου ημισφαιρίου, ένας από τους 48 αστερισμούς που ανέφερε ο Πτολεμαίος και ένας από τους 88 που το 1922 θέσπισε η Διεθνής Αστρονομική Ένωση, 2. (μυθολ.) σύζυγος του βασιλιά της Αιθιοπίας Κηφέα. 📖 < αρχ. Κασσιόπη.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Κασσιόπη,** μητέρα της Ανδρομέδας που καυχήθηκε ότι η κόρη της ήταν ομορφότερη από την Ήρα και από τις Νηρηίδες προκαλώντας το μένος των θεών. Ο Ποσειδώνας, για τον λόγο αυτό, έστειλε το κήτος, ένα θαλάσσιο τέρας, να ρημάξει την παράλια περιοχή της χώρας. Για να εξευμενισθεί η οργή του απαίτησε τη θυσία της όμορφης Ανδρομέδας που τελικά έσωσε ο Περσέας.

κασσίτερος, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.) μέταλλο αργυρόλευκο, μαλακό και στιλπνό, πολύτιμο στην κατασκευή οικιακών σκευών, στη συγκόλληση των μετάλλων και πολλών άλλων παραγωγικών δραστηριοτήτων, συνών. καλάι, λευκοσίδηρος. 🕮 < αρχ. αβέβαιου ετύμου, ίσως ❶ σανσκρ. kastira < kash [= λάμπω]. ❷ Σύμφωνα με τον καθηγητή κ. Γ. Μπαμπινιώτη, kassi-ti-ra, λ. που υποδηλώνει την προέλευση του μετάλλου από την χώρα των Κασσιτών, λαού της Μεσοποταμίας στο σημερινό Λουριστάν στο Δυτικό Ιράν. Το λατιν. cassiterum και το αραβ. qazdir [= κασσίτερος] προέρχονται από το αρχ. ελλ. κασσίτερος, λατιν. stannum, εξού και το χημικό του σύμβολο Sn. ⊙ κασσιτέρινος, κασσιτερώδης, κασσιτερώνω. ○ κασσιτερουργία, κασσιτερουργός, κασσιτερούχος, κασσιτεροφόρος.

κασσιτερώνω, ρ. [μετβ.] • γανώνω, καλαϊντίζω. 🕮 < μτγν. κασσιτερ(ῶ) + -ώνω. ⊙ κασσιτέρωση, κασσιτερωτής, κασσιτέρωμα.

καστανιά, η, ουσ. • (φυτολ.) αιωνόβιο φυλλοβόλο καρποφόρο δέντρο που φύεται σε εύκρατες περιοχές και σε υψόμετρο πάνω από 250 μ., ανήκει στην ίδια οικογένεια με τη βελανιδιά και μπορεί να φτάσει σε ύψος τα 30 μ., καλλιεργείται για τους νόστιμους καρπούς της και την εξαιρετική ποιότητα της ξυλείας της, χρησιμοποιείται στην επιπλοποιεία, στη βαρελοποιία, στη ναυπηγική, στον οικοδομικό κλάδο, στην παραγωγή χαρτιού και στη βυρσοδεψία. 🕮 < μσν. καστανιά < μτγν. καστανέα.

καστάνια, η, ουσ. • 1. (εργαλ.) εξάρτημα οδοντωτού τροχού, που εμποδίζει την αντίστροφη κίνηση, 2. κάθε μηχανισμός που εμποδίζει έναν τροχό να κινηθεί αντίθετα προς την κανονική διεύθυνση της περιστροφής του, συνών. *καστανιόλα, επίσχεστρο.

🕮 < ιταλ. castagna και *castagnola.

καστανιόλα, η, ουσ. • (ναυτ.) α) ορθογώνιο σκληρό ξύλο που ενσωματώνεται πάνω στην κουπαστή της βάρκας και φέρει τρύπα στο μέσο της για να μπαίνει ο σκαρμός και να δένεται στη συνέχεια το κουπί, συνών. σκαρμοφωλιά, σκαρμοδόχη, β) εξάρτημα που σταματά την αλυσίδα της άγκυρας. 🕮 < ιταλ. castagnuolo.

Καστελ(λ)όριζο, το, ουσ. • (γεωγρ.) αλλιώς: Μεγίστη, νησί των Δωδεκανήσων, με έκταση 9,1 τ.χλμ. και πληθυσμό 594 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 ονομασία που αποδόθηκε στο νησί, κατά την περίοδο της ενετοκρατίας, λόγω της ανοικοδόμησης φρουρίου [Καστελίου] στην είσοδο του λιμένα.

καταβάλλω, ρ. [μετβ.] • 1. νικώ, εξουδετερώνω κάποιον, 2. (μτφ.) εξαντλώ σωματικά ή ψυχικά κάποιον, 3. δίνω χρήματα σε κάποιον, τον ενισχύω, τον χρηματοδοτώ, 4. μοχθώ, κοπιάζω, 5. (φρ.) *«καταβάλλω τρόπιδα»,* ρίχνω καρένα, *«καταβάλλω τον εχθρό»,* νικώ τον εχθρό, *«καταβάλλω τέλη»,* εκτελωνίζω. 🕮 < αρχ. καταβάλλω.

καταβιβάζω, ρ. [μετβ.] • 1. κατεβάζω, 2. καθαιρώ, 3. υποστέλλω, 4. (φρ.) *«καταβιβάζω ιστίο»,* μαϊνάρω, *«καταβιβάζω λέμβο»,* κατεβάζω από το σκάφος βάρκα, *«καταβιβάζω σημαία»,* υποστέλλω. 🕮 < αρχ. καταβιβάζω.

καταβολή, η, ουσ. • 1. κατάθεση χρημάτων ως πληρωμή για την αγορά εμπορευμάτων ή για την παροχή κάποιας υπηρεσίας ή εργασίας, 2. χάσιμο δυνάμεων, εξασθένηση, εξάντληση, κατάπτωση, 3. (φρ.) *«καταβολή τελωνειακών δασμών»,* εκτελωνισμός, *«καταβολή της τρόπιδας».* 🕮 < αρχ. καταβολή [= σπορά, θεμέλιωμα, πληρωμή].

καταβρέχω, ρ. [μετβ.] • ρίχνω νερό πάνω σε κάποιο αντικείμενο ή επιφάνεια, μουσκεύω, ποτίζω, εμποτίζω. 🕮 < αρχ. καταβρέχω. ⊙ καταβρεχτήρι, κατάβρεγμα, κατάβρεξη, καταβρεχτήρας.

καταβυθίζω, ρ. [μετβ.] • βουλιάζω κάτι εντελώς, συνών. φουντάρω, καταποντώ, βουτώ, αγκυροβολώ. 🕮 < αρχ. καταβυθίζω. ⊙ καταβύθιση.

καταγάλανος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που έχει ολοκάθαρο γαλάζιο χρώμα, ολογάλανος. 🕮 < κατα- + γαλαν(ός) -ος/-η/-ο.

καταγγελία, η, ουσ. • η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του καταγγέλλω: 1. υποβολή μηνύσεως εναντίον κάποιου εξαιτίας παρενόχλησης, ή αδικήματος, 2. (νομ.) ενημέρωση του ενός συμβαλλομένου προς τον άλλο, ότι σταματά να ισχύει η μεταξύ τους συμφωνία, συνθήκη, σύμβαση κ.λπ. 🕮 < μτγν. καταγγελία.

καταγγέλλω και **καταγγέλνω,** ρ. [μετβ.] • 1. υποβάλλω έγγραφη καταγγελία σε βάρος κάποιου, μηνύω, 2. ενημερώνω συμβαλλόμενο ότι σταματά να ισχύει η συμφωνία, η σύμβαση, η συνεργασία, ο συνεταιρισμός, η συνθήκη κ.λπ. 🕮 < αρχ. κατ-αγγέλλω, [για τη 2η ερμ.] σημδ. από τη γαλλ. dénoncer.

κατάγιαλα, επίρρ. • πολύ κοντά στη θάλασσα. 🕮 < αρχ. κατά + γιαλός < αἰγιᾰλός [= ακροθαλασσιά, παραλία, ακτή, όχθη].

Καταγραφέας Δεδομένων Ταξιδίου, ο, • (ναυπ.) κάθε επιβατηγό πλοίο, το οποίο κατασκευάστηκε από την 1η Ιουλίου 2002 και μετά, φέρει το μηχανισμό και το ηλεκτρονικό σύστημα καταγραφής όλων των δεδομένων κίνησης και ζωής του πλοίου και των μελών του, για την ορθή εκτίμηση των βλαβών, των περιστατικών και γενικότερα των αβαριών από τις ασφαλιστικές και τις εκάστοτε κατά τόπους πολιτειακές αρχές, επίσης τα δεξαμενόπλοια (Tankers) και τα φορτηγά πλοία (Bulk Carriers) μπορούν να φέρουν είτε ένα Voyage Data Recorder είτε ένα Simplified Voyage Data Recorder (Απλοποιημένος Καταγραφέας Δεδομένων Ταξιδίου), σύστημα οικονομικότερο και λιγότερο απαιτητικό. Τα συστήματα αυτά μπορούν να παραλληλισθούν με το *«μαύρο κουτί»* καταγραφής δεδομένων του αεροπλάνου.

καταγραφή, η, ουσ. • 1. απογραφή προσώπων ή αντικειμένων ή δεδομένων σε κατάλογο, βιβλίο, ηλεκτρονική φόρμα κ.λπ. συνών. καταχώρηση, καταρίθμηση, 2. αποτύπωση εικόνας ή ήχου με σύγχρονα εργαλεία. 🕮 < μτγν. καταγραφή.

καταγράφω, ρ. [μετβ.] • 1. αποτυπώνω γραπτά ή ηλεκτρονικά, ηχητικά ή ραδιοτηλεοπτικά, δεδομένα, πληροφορίες, δρώμενα, που αφορούν την προσωπική αλλά και την κοινωνική και πολιτική ζωή, 2. γράφω σε βιβλίο ή ξεχωριστό κατάλογο διάφορα στοιχεία που σε μελλοντικό χρόνο θα τύχουν ενημέρωσης και επεξεργασίας, όπως στο *«ημερολόγιο καταστρώματος»* Γ. Σεφέρης. 🕮 [για την 1η ερμ.] < σημδ. από τη γαλλ. enregistrer, [για τη 2η ερμ.] < αρχ. καταγράφω.

καταδιωκτικό πλοίο, το, • (ναυτ.) μικρό ταχύπλοο πολεμικό πλοίο που φέρει ελαφρύ οπλισμό, κατάλληλο για περιπολίες στην ανοικτή θάλασσα με επιτυχίες στη διάσωση ναυαγών και στην πάταξη του λαθρεμπορίου. 🕮 < κατά + διώκω [= κυνηγώ].

καταδρομέας, ο, ουσ. • 1. αυτός που καταδιώκει κάποιον, 2. πειρατής, κουρσάρος, 3. (στρατ.) αξιωματικός ή οπλίτης, ειδικά εκπαιδευμένος για επικίνδυνες στρατιωτικές επιχειρήσεις, συνών. λοκατζής, κομάντο. 🕮 < καταδρομ(ή) -εύς > -έας.

καταδρομή, η, ουσ. • 1. (στρατ.) αιφνιδιαστική επίθεση από επίλεκτη συνήθως στρατιωτική μονάδα, συνών. έφοδος, εισβολή, 2. καταδίωξη, 3. (μτφ.) δυσμένεια, κατατρεγμός. 🕮 < αρχ. καταδρομή. ⊙ καταδρομέας, καταδρομικός.

καταδρομικό, το, ουσ. • (ναυπ.) πολεμικό πλοίο, [συντομογραφία: Κ/Δ] εξοπλισμένο με πυροβόλα, πυραύλους κ.λπ. ικανό ν' αναπτύξει μεγάλη ταχύτητα για να πλήξη αντίπαλους πολεμικούς στόλους ή εμπορικές νηοπομπές αλλά και για προστασία πολεμικών, θωρηκτών ή αεροπλανοφόρων, καθώς και εμπορικών πλοίων. 🕮 < καταδρομ(ή) + -ικό [φωτό: το πυρηνοκίνητο ρωσικό καταδρομικό Kirov].

καταδύομαι, ρ. [αμετβ.] • 1. βυθίζομαι στο νερό, κατεβαίνω σε βάθος κάτω από την επιφάνεια του νερού, αντών. αναδύομαι, 2. (μτφ.) εξετάζω κάποιο θέμα εμπεριστατωμένα. 🕮 < αρχ. καταδύομαι.

κατάδυση, η, ουσ. • η ενέργεια του καταδύομαι, αντών. ανάδυση, 1. το βούλιαγμα κάποιου πράγματος στο νερό, 2. η βουτιά στη θάλασσα, στο ποτάμι ή στη λίμνη, κάποιου ατόμου είτε φορώντας αναπνευστική συσκευή είτε όχι, δηλ. σε *«ελεύθερη κατάδυση»*, 3. (ναυτ.) για υποβρύχια κατασκευή που βυ-

θίζεται σε μικρά η μεγάλα βάθη, 4. (εκκλ.) *«κατάδυση του Σταυρού»,* η βύθιση του Σταυρού στο νερό την ημέρα των Θεοφανίων, 5. (αθλητ.) [πληθ.] *καταδύσεις,* άθλημα του άλματος ή πτώσης στο νερό από μια πλατφόρμα ή από τραμπολίνο [αλλιώς: αναπηδητήριο] που ανήκει στα ολυμπιακά αγωνίσματα, 6. (φρ.) *«εμπορική / υπεράκτια / παράκτια / πυρηνική / επιστημονική / στρατιωτική / αστυνομική / καταδυτική / αυτόνομη κατάδυση».* 🕮 < μτγν. κατάδυ(σις) -ση, [= βύθιση στο νερό], [για την 3η ερμ.] σημδ. από την γαλλ. immersion.

καταδυτικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που αναφέρεται ή είναι σχετικός με την κατάδυση, συνών. βυθιστικός, βουλιαχτικός, αντών. αναδυτικός, (φρ.) *«καταδυτικό πλοίο / σκάφος / σκάφανδρο / συνεργείο», «καταδυτική μηχανή / σχολή / φιάλη», «καταδυτικός τουρισμός / εξοπλισμός / φακός».* 🕮 < κατάδυ(σις) + [καταλ.] -τικός. ◈ καταδυτικά [επίρρ.].

καταδυτικός κώδωνας, ο, • [παλαιότερα] άκαμπτος θάλαμος ερματισμένος κατάλληλα για να παραμένει σε κατακόρυφη θέση εντός του νερού έτσι ώστε στην κορυφή να διατηρεί τον παγιδευμένο αέρα, αλλιώς: *«καταδυτική καμπάνα»,* καμπανέλι.

κατάθεση, η, ουσ. • 1. απόθεση πραγμάτων στο έδαφος, 2. (οικον.) παράδοση χρημάτων σε πιστωτικό ίδρυμα, 3. (νομ.) γραπτή ή προφορική μαρτυρία σε δικαστικές ή ανακριτικές αρχές, 4. (στρατ.) ο τερματισμός εχθροπραξιών, 5. προσφορά, χορηγία, 6. (φρ.) *«κατάθεση πλοιάρχου / ένορκη / χρημάτων / σε τραπεζικό λογαριασμό / μετρητών / προθεσμιακή / όψεως / δικογράφων / ηλεκτρονική / πινακίδων / δελτίων / αιτήσεων / δικαιολογητικών»,* και πολλές άλλες. 🕮 < μτγν. κατάθε(σις) -ση < αρχ. κατατίθημι.

καταθέτης, ο, **καταθέτρια,** η, ουσ. • αυτός/η που έχει χρήματα αποταμιευμένα σε κάποιο πιστωτικό ίδρυμα. 🕮 < καταθέ(τω) -της.

καταθέτω, ρ. [μετβ.] • 1. παραδίδω κάτι σε κάποια σε δημόσια αρχή, 2. παραδίδω χρήματα σε τραπεζικό οργανισμό με σκοπό τη φύλαξη και την είσπραξη των τόκων, 3. δίνω όσες πληροφορίες γνωρίζω, κυρίως ένορκες, σε δικαστική, αστυνομική ή διοικητική αρχή. 🕮 < αρχ. κατατίθημι [= θέτω, τοποθετώ, αποθέτω, αποπληρώνω].

καταιγίδα, η, ουσ. • 1. (μετεωρ.) δυνατή ξαφνική βροχή που συνοδεύεται από αέρα και

αστραπόβροντα, συνών. μπόρα, νεροποντή, (φρ.) *«μαγνητική / κυκλωνική / αντικυκλωνική / ηλεκτρική / εξωτροπική καταιγίδα»,* 2. (μτφ.) επερχόμενη έντονη κατάσταση με απρόβλεπτες εξελίξεις, 3. (εφημερίδα Ναυτεμπορική) *«Η τέλεια καταιγίδα στις αγορές; Η μεγάλη έξοδος από τα ομόλογα, η κατρακύλα του δολαρίου και ο φόβος για το επόμενο σοκ»* [Πέμπτη, 26 Ιουνίου 2025], (κινημ.) *«Η καταιγίδα»* (The Perfect Storm, 2000) του Γερμανού σκηνοθέτη Wolfgang Petersen με πρωταγωνιστές τους: George Clooney και Mark Wahlberg. 🕮 < αρχ. καταιγίς, αιτ. -ίδα, < καταιγίζω [δες λ.].

Βιβλιοεπιλογή
«Η στρίγγλα καταιγίδα» του *Demirtaş Ceyhun,* ***Ελληνικές Εκδόσεις, 1985.*** [φωτό]
«Η καταιγίδα» του *August Strindberg* (1849 –1912) [Σουηδός θεατρικός συγγραφέας, μυθιστοριογράφος και ζωγράφος].

καταιγιδοφόρος, -α, -ο, επίθ. • (μετεωρ.) αυτός που προξενεί, που φέρει καταιγίδα, (φρ.) *«καταιγιδοφόρο νέφος».* 🕮 < καταιγίδ(α) -ο- + -φορος < φέρω.

κατακαθίζω, ρ. [αμετβ.] • 1. κάθομαι στον πυθμένα του δοχείου, καθιζάνω, βουλιάζω, 2. (μτφ.) καλμάρω, ηρεμώ, δεν κάνω φασαρίες. 🕮 < άλλη μορφή του κατακάθομαι.

κατακάθισμα, το, ουσ. • 1. κάθισμα της βρωμιάς στον πυθμένα του δοχείου, της δεξαμενής του σκάφους, καθίζηση, βούλιαγμα, 2. συσσώρευση αιωρούμενων σωματιδίων στον πάτο ενός δοχείου, κατακάθι, καταστάλαγμα, 3. (μτφ.) καθησύχαση, κατευνασμός, καταλάγιασμα. 🕮 < κατακαθισ- (< κατακαθίζω) -μα. ⊙ κατακάθι.

κατακαλόκαιρο, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) περίοδος στα μέσα του καλοκαιριού σε συνδυασμό με την αφόρητη ζέστη, συνών. μεσοκαλόκαιρο, αντών. καταχείμωνο. 🕮 < κατα- + καλοκαίρ(ι) -ο-.

κατάκλιση, η, ουσ. • 1. ξάπλωμα κάποιου πράγματος ή ανθρώπου σε πλάγια θέση με σκοπό την ξεκούραση ή τον ύπνο, 2. (ναυπ.) πλάγιασμα του πλοίου με σκοπό τον καθαρισμό των υφάλων από την αντίθετη πλευρά ή για καλαφάτισμα, πισσάρισμα, βάψιμο, συντήρηση κ.λπ. 3. (ιατρ.) καθήλωση πάσχοντα ή ηλικιωμένου στο κρεβάτι, β) [πληθ.] *οι κατακλύσεις,* τα έλκη, οι πληγές στους ανήμπορους ανθρώπους. 🕮 < αρχ. κατάκλι(σις) -ση < κατακλίνω [= κάνω κάτι να ερθει σε πλάγια θέση].

κατακλύζω, ρ. [μετβ.] • 1. γεμίζω κάτι με νερό, πλημμυρίζω, 2. (μτφ.) γεμίζω ασφυκτικά κάποιο χώρο ή τόπο. 🕮 < αρχ. κατακλύζω < κατα- + [αρχ.] κλύζω [= 1. σπάζω όπως το κύμα, 2. παφλάζω, 3. ξεπλένω ή εκπλένω, 4. ξεβγάζω].

κατάκλυση, η, ουσ. • (ναυτ.) η υπερπλήρωση διαμερίσματος πλοίου με νερό, πλημμύρισμα, (φρ.) *«βαλβίδα / κρουνός / μήκος / ποσοστό / σωλήνας κατακλύσεως».* 🕮 < αρχ. κατάκλυ(σις) -ση.

κατακλυσμιαίος, -α, -ο, επίθ. • 1. αυτός που αναφέρεται στον κατακλυσμό, αυτός που έχει σχέση με την εποχή του μεγάλου κατακλυσμού, αυτός που είναι πάρα πολύ παλιός, παμπάλαιος, 2. (για βροχή) ο πολύ ραγδαίος και συνεχής, αυτός που φέρνει πολλά νερά, ο καταρρακτώδης. 🕮 < κατακλυσμός + [κατάλ.] -ιαῖος. Η λ. μαρτυρείται από το 1871. ◈ κατακλυσμιαία [επίρρ.].

κατακλυσμός, ο, ουσ. • 1. υπερκάλυψη της επιφάνειας της γης με νερά, πλημμύρα, 2. (συνεκδ.) καταρρακτώδης βροχή που προκαλεί πλημμύρες και καταστροφές, 3. (μτφ.) αφθονία προϊόντων, πληθώρα. 🕮 < αρχ. κατακλυσμός.

κατακόρυφος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που είναι κάθετος προς το οριζόντιο επίπεδο ενός τόπου, που έχει διεύθυνση προς το κέντρο της γης και που συμπίπτει με τη διεύθυνση του νήματος της στάθμης, 2. (αστρον.) *«κατακόρυφος κύκλος»*, κάθε μεγάλος κύκλος της ουράνιας σφαίρας που διέρχεται από το ζενίθ και το ναδίρ, *«κατακόρυφος πρώτος»*, ο κατακόρυφος που περνά από τα σημεία της Δύσης και της Ανατολής, 3. (αρχιτ.) *«κατακόρυφος ρυθμός»,* ο γοτθικός ρυθμός, στην Αγγλία, 4. [το θηλ. ως ουσ.] *η κατακόρυφος,* α) νοητή γραμμή κάθετη στον ορίζοντα, β) (αθλητ.) φιγούρα της γυμναστικής με τα χέρια κάτω και τα πόδια επάνω σε κάθετη θέση, σαν λαμπάδα, 5. (μτφ.) χαρακτηρισμός μεγάλης και απότομης αύξησης μεγεθών, 6. [το ουδ. ως ουσ.] *το κατακόρυφο,* το ανώτερο σημείο, το αποκορύφωμα. 🕮 < κατα- + κορυφ(ή) -ος, απόδ. στα γαλλ. vertical < λατιν. vertex [= κορυφή]. ◈ κατακόρυφα [επίρρ.].

κατάλογος, ο, ουσ. • κατάσταση ονομάτων, πραγμάτων, θεμάτων, επιχειρημάτων, βαθμών κ.λπ. (φρ.) *«αλφαβητικός / ονομαστικός / χρονολογικός / τηλεφωνικός / εκλογικός / συνδρομητικός / γενικός / ειδικός κατάλογος», «κατάλογος αεροναυτικών σταθμών και σταθμών αεροσκαφών / αντικαταστατών πληρώματος / ασθενών / αδειούχων / εκτός υπηρεσίας / επιβατών / εφοδίων / μόνιμων σταθμών / παράκτιων σταθμών και σταθμών πλοίων / πληρώματος / ραδιοφωνικών σταθμών / ραδιοεντοπιστικών σταθμών / σταθμών ειδικής υπηρεσίας / υλικών / υλικών καταστρώματος».* 🕮 < αρχ. κατάλογος.

καταλύτης, ο, ουσ. • 1. (χημ.) α) ουσία που μεταβάλλει, που διαλύει, που καταστρέφει οτιδήποτε, β) ουσία που συμβάλλει ουσιαστικά στην πραγματοποίηση οποιασδήποτε χημικής αντίδρασης, 2. (τεχνολ.) είδος κεραμικής κατασκευής που αποτελεί μέρος της εξάτμισης του αυτοκινήτου ή κάποιας άλλης μηχανής εσωτερική καύσης, και σκοπό έχει τον περιορισμό των επιβλαβών ουσιών για τον άνθρωπο και το περιβάλλον, αλλιώς: *«καταλυτικός μετατροπέας - catalytic converter»,* (φρ.) *«βιολογικός καταλύτης».* 🕮 < αγγλ. catalyst < catalysis < αρχ. κατάλυσις [= διάλυσις] < κατά + λύω.

καταμαράν, το, άκλ. ουσ. • (ναυπ.) α) σύγχρονος τύπος δίγαστρου [δηλ. με δύο γάστρες] μηχανοκίνητου ή ιστιοφόρου σκάφους, επιβατηγού μόνο ή, σε μεγαλύτερες διαστάσεις, επιβατηγού και οχηματαγωγού μαζί, ο σχεδιασμός βασίστηκε στις ομώνυμες σχεδίες των Δυτικών Ινδιών, διακρίνονται

για την εξαιρετική τους πλευστότητα, ταχύτητα και ευστάθεια, συνών. διπλοκάρινο, β) σχεδία με

κουπιά ή ιστία για μικρά ταξίδια και ψάρεμα των λαών του Ινδικού Ωκεανού. 📖 < αγγλ. catamaran < λ. της γλώσσας των Ταμίλ katta [δένω] + maram [= ξύλο] ή αλλιώς: κορμοί δεμένοι μαζί.

καταμέτρηση, η, ουσ. • προσεκτική και ακριβής μέτρηση, ίσως με τη βοήθεια ειδικών οργάνων, (φρ.) *«καταμέτρηση φορτίου / ξυλείας / χωρητικότητας πλοίου / χρημάτων / αποθεμάτων / ψήφων / πελατών / επισκεπτών»* κ.λπ. 📖 < μτγν. καταμέτρη(σις) -ση.

καταμετρητής, ο, **καταμετρήτρια,** η, ουσ. • 1. άτομο που ασχολείται με κάποια καταμέτρηση, 2. (τεχνολ.) όργανο για την καταμέτρηση επιφανειών, όγκων ή άλλων μεγεθών και ποσοτήτων, 3. (φρ.) *«καταμετρητής χρημάτων / κερμάτων / χαρτονομισμάτων / φορτίου / αποσκευών / επισκεπτών»* και πολλά άλλα. 📖 < καταμετρη- (< καταμετρώ) -της.

καταμετρώ, ρ. [μετβ.] • μετρώ προσεκτικά και με ακρίβεια κάτι, ίσως και με τη βοήθεια ειδικών οργάνων. 📖 < αρχ. καταμετρῶ.

κατάμπαρο, η, ουσ. • (ναυπ.) ο χώρος κάτω από το υπόφραγμα, κάτω από τον κουραδόρο [δες λ.], συνήθως το μεγαλύτερο σε χωρητικότητα τμήμα των αμπαριών. 📖 < κάτ(ω) + αμπάρι.

καταναλώνω, ρ. [μετβ.] • 1. (οικον.) κάνω έξοδα, σπαταλώ, δαπανώ, καταξοδεύω, 2. αποδυναμώνω σε σημαντικό βαθμό έναν παραγωγικό τομέα, 3. καταναλίσκω αγαθά, φαγητά κ.λπ., 4. (μηχανολ.) απορροφώ καύσιμη ύλη για λειτουργική χρήση σε μηχανή. 📖 < μσν. καταναλώνω < αρχ. καταναλίσκω. ⊙ καταναλωτικός, καταναλωτός, καταναλώσιμος, καταναλωτής, κατανάλωση.

κατανάλωση, η, ουσ. • δαπάνη, ξόδεμα, 1. η χρησιμοποίηση πρώτων υλών, οικονομικών αγαθών και υπηρεσιών για την ικανοποίηση των αναγκών των μελών της κοινωνίας, 2. η καταχρηστική χρήση αγαθών ή η εξάντλησή τους, 3. (για εμπορεύματα) η πώληση αντικειμένων, 4. (μηχανολ.) απορρόφηση καύσιμης ύλης για λειτουργική χρήση μηχανής, 5. (φρ.) *«κατανάλωση θερμότητας / ισχύος»*. 📖 < κατανάλω(σις) [= ξόδεμα] -ση.

καταναυμαχώ, ρ. [μετβ.] • νικώ ολοκληρωτικά τον αντίπαλο στη θάλασσα. 📖 < κατά + ναυμαχώ.

κατανομή, η, ουσ. • 1. μοίρασμα με ακρίβεια και μεθοδικότητα, κερδών, δαπανών, αρμοδιοτήτων, καθηκόντων, βουλευτικών εδρών, συνών. καταμερισμός, 2. καταμερισμός ενός συνόλου προσώπων, ζώων ή πραγμάτων και η τοποθέτησή τους σε συγκεκριμένο χώρο, καταμέριση, (φρ.) *«κατανομή αβαριών / βάρους / πυρός»*. 📖 < κατανέμω.

καταξεριάς και **κατάξηρος,** ο, ουσ. • (μετεωρ.) [λαϊκ.] ο πολύ ζεστός νότιος άνεμος, ο λίβας. 📖 < κατάξερος.

καταπακτή και **καταπαχτή,** η, ουσ. • οριζόντιο άνοιγμα σε επίπεδη επιφάνεια που σφραγίζει με πόρτα και οδηγεί σε αποθηκευτικό χώρο. 📖 < αρχ. καταπακτή < καταπήγνυμι < κατά + πήγνυμι [= κάνω κάτι στερεό / σταθερό].

καταπέλτης, ο, ουσ. • 1. (ιστορ.) α) πολεμική μηχανή εκτόξευσης βελών, λίθων ή άλλου είδους βλημάτων, β) εργαλείο βασανισμού στα χρόνια του μεσαίωνα, 2. (τεχνολ.) μηχανική κατασκευή εφοδιασμένη με εκτοξευτήρες, τοποθετημένη στο διάδρομο απογείωσης αεροπλανοφόρου, για να δίνει στο αεροπλάνο την ταχύτητα που χρειάζεται την στιγμή της απογείωσης, 3. (ναυπ.) είδος μπουκαπόρτας σε οχηματαγωγό πλοίο, 4. (μτφ.) για κάποιο γεγονός απρόσμενο που είναι συνήθως καταδικαστέο από την κοινή γνώμη. 📖 < μτγν. καταπέλτης < αρχ. καταπάλτης [για τη 2η ερμ.] σημδ. από την αγγλ. catapult < λατιν. catapulta < αρχ. καταπάλτης. ⊙ καταπελτικός, καταπελταφεσία [= ρίψη βελών, ακοντίων ή άλλων βλημάτων με καταπέλτη], καταπελτάζω [= κάνω επιδρομή με ελαφρά οπλισμένους στρατιώτες].

καταπλέω, ρ. [μετβ.] • 1. (ναυτ.) για πλοίο που σε εισέρχεται σε λιμάνι ή που προσεγγίζει κάποια ακτή, αντών. αποπλέω, εκπλέω, 2. (σκωπτ.) φτάνω κάπου, συνήθως μαζί με άλλους, όμως η άφιξή μου κρίνεται ως ανεπιθύμητη. 📖 < αρχ. καταπλέω.

κατάπλους, ο, ουσ. • (ναυτ.) άφιξη πλοίου σε λιμάνι με σκοπό την απο/επι-βίβαση ταξιδιωτών ή την φορτοεκφόρτωση οχημάτων, [εξαίρεση του όρου αποτελεί η προσωρινή προσέγγιση πλοίου σε όρμο καταφυγής λόγω καιρικών συνθηκών ή σε περίπτωση εφοδιασμού του πλοίου με τα αναγκαία για την πο-

ρεία του σε τρόφιμα, εργαλεία, προσωπικό κ.λπ. δηλ. *«τράνζιτ διέλευση»* (γαλλ. transit)], συνών. προσόρμιση, άραγμα, είσπλους, προσέγγιση, αραξιά, ελλιμένιση, ελλιμενισμός, όρμιση, αντών. απόπλους, έκπλους, (φρ.) *«άδεια / δηλωτικό / τελωνειακό δελτίο κατάπλου»*. 🕮 < αρχ. κατάπλους.

κατάπλωρος, -η, -ο, επίθ. • (ναυτ.) α) αυτός που έρχεται σε επαφή με το πλοίο ακριβώς στο σημείο της πλώρης, πλώρη με πλώρη, όπως λέμε πρόσωπο με πρόσωπο, συνών. αντίπλωρος, αντίπρωρος, ή β) που βρίσκεται μπροστά από την πλώρη του πλοίου ανεξάρτητα απόστασης, γ) αυτός [ο άνεμος] που φυσάει από την πλώρη του καραβιού, αντών. κατάπρυμος. 🕮 < κατά + πλώρη.

καταπόνηση και **καταπόνεση,** η, ουσ. • 1. μεγάλη κούραση από εξαντλητική εργασία ή από μεγάλη ταλαιπωρία, η απώλεια σωματικών δυνάμεων, 2. (μηχανολ.) αλλοίωση των μηχανικών και φυσικών ιδιοτήτων ενός υλικού σώματος ή συστήματος μετά από παρατεταμένη διαδικασία δράσης διαφόρων δυνάμεων. 🕮 < μτγν. καταπόνησις < καταπονέω, -ῶ, < αρχ. κατά + πονέω, -ῶ < πόνος.

καταποντίζω, ρ. • 1. [μετβ.] βυθίζω κάτι στη θάλασσα, βουλιάζω, 2. [αμετβ.] βυθίζομαι στη θάλασσα, καταλήγω στο βυθό, 3. (μτφ.) καταστρέφομαι επαγγελματικά, οικονομικά κ.λπ. 🕮 < κατά + ποντίζω < πόντ(ος) [= θάλασσα] + [κατάλ.] -ίζω.

καταποντισμός, ο, ουσ. • 1. η ενέργεια του καταποντίζω: α) βύθιση έως τον πυθμένα της θάλασσας, βούλιαγμα, καταβύθιση, πνίξιμο, 2. (μτφ.) η ολοκληρωτική αποτυχία ή καταστροφή, συντριβή. 🕮 < αρχ. καταποντισμός [= πνίξιμο].

καταπονώ, ρ. [μετβ.] • κουράζω κάποιον, τον εξαντλώ σωματικά, τον καταβάλλω. 🕮 < κατά + [αρχ.] πονέω, -ῶ < πόνος.

κατάπρυμα, επίρρ. • (ναυτ.) από την πλευρά της πρύμνης. 🕮 < κατά-πρυμ(ος) + -α.

κατάπρυμος και **κατάπρυμνος,** -η, -ο, επίθ. • (για άνεμο) αέρας που φυσά από τη μεριά της πρύμνης, ούριος, ευνοϊκός, αντών. κατάπλωρος. 🕮 < κατά + πρύμ(νη) + ος.

Κατάρ, το, ουσ. • (γεωγρ.) ανεξάρτητο εμιράτο της Αραβικής Χερσονήσου, με έκταση 11.627 τ.χλμ. και πληθυσμό πάνω από 2,5 εκατομμύρια κατοίκους, μία από τις πλουσιότερες πετρελαιοπαραγωγές χώρες του κόσμου. 🕮 < αγγλ. Qatar < τοπωνύμιο: Cadara ή Catara [= Κατάρα] κατά τον Πτολεμαίο.

καταράφα, η, ουσ. • (εργαλ.) παραλλαγή της ματσόλας σε μεγαλύτερη διάσταση [είδος ξύλινου σφυριού στο σύνολό του], κατάλληλη στη διαδικασία του καλαφατίσματος για την τοποθέτηση, κυρίως, του τελευταίου χοντρού στουπιού των αρμών. 🕮 < κατά + ραφ(ή) + -α.

καταρρακτώδης και **καταρραχτώδης,** -ης, -ες, επίθ. • αυτός που μοιάζει με καταρράχτη, ορμητικός όπως ο καταρράχτης, κυρίως ως χαρακτηρισμός της άφθονης και ορμητικής βροχής, ραγδαίος, χειμαρρώδης. 🕮 < καταρράκτ(ης) -ώδης. ◈ καταρρακτωδώς [επίρρ.].

κατάρτι, το, ουσ. • (ναυπ.) μακρύς κυλινδρικός στύλος, παλαιότερα ξύλινος, στα σύγχρονα σκάφη μεταλλικός, στον οποίο στηρίζονται τα πανιά του ιστιοφόρου, και στα σύγχρονα σκάφη οι φορτωτήρες, οι κεραίες επικοινωνίας, το ραντάρ, ο φανός ναυσιπλοΐας, οι σημαίες, οι ανεμόσκαλες, κ.ά. συνών. ιστός, άλμπουρο και άρμπουρο. 🕮 < μσν. κατάρτι(ν) < μτγν. κατάρτιον. ⭕ αντενοκατάρτι, αντενοκάταρτο, μονοκάταρτο, δικάταρτο, τρικάταρτο.

Του Αιγαίου

Ο έρωτας
Το αρχιπέλαγος
Κι η πρώρα των αφρών του
Κι οι γλάροι των ονείρων του
Στο πιο ψηλό **κατάρτι** του ο ναύτης ανεμίζει
Ένα τραγούδι

Ο έρωτας
Το τραγούδι του
Κι οι ορίζοντες του ταξιδιού του
Κι η ηχώ της νοσταλγίας του
Στον πιο βρεμένο βράχο της η αρραβωνιαστικιά προσμένει
Ένα καράβι

Ο έρωτας
Το καράβι του
Κι η αμεριμνησία των μελτεμιών του
Κι ο φλόκος της ελπίδας του

Στον πιο ελαφρό κυματισμό του ένα νησί λικνίζει
Τον ερχομό

➢ *«Προσανατολισμοί»*, εκδ. Πυρσός, 1940, εκδ. Ίκαρος 1996, **Οδυσσέας Ελύτης.**

κατασβεστήρας, ο, ουσ. • φορητή συσκευή κατάλληλη για το σβήσιμο φωτιάς, συνών. πυροσβεστήρας. 🕮 < κατά- + σβήνω + [κατάλ. αρσ. ουσ. που παράγονται από ρ.] -τήρας.

κατασκευή, η, ουσ. • 1. το σύνολο των εργασιών για τη δημιουργία ενός αντικειμένου ή ενός τεχνικού έργου, φτιάξιμο, 2. (μτφ.) ό,τι επινοεί κάποιος για να εξαπατήσει ή να βλάψει κάποιον συνάνθρωπό του, μηχανορραφία, 3. ό,τι είναι αποτέλεσμα μιας σύνθετης νοητικής εργασίας, 4. χάραξη γεωμετρικού σχήματος με κανόνα και διαβήτη. 🕮 < αρχ. κατασκευή.

κατάσταση, η, ουσ. • 1. οι φυσικές ή κοινωνικές ή άλλες συνθήκες σε συγκεκριμένη χρονική στιγμή, 2. κατάλογος ή πίνακας με ονόματα προσώπων ή πραγμάτων σε αλφαβητική σειρά ή σε τάξη μεγέθους, 3. (φυσ.) η βασική μορφή τών υλικών σωμάτων ως στερεών, υγρών, αερίων, 4. (διοικ.) θέση ετοιμότητας ή ευθύνης σε υπηρεσία, 5. ο τρόπος ζωής που διάγει κάποιος, 6. (φρ.) α) *«κατάσταση πολιορκίας»*, στιγμή έντασης κατά την οποία πρέπει να ληφθούν έκτακτα μέτρα, β) *«η κατάσταση έφθασε στο απροχώρητο»*, οι συνθήκες ζωής κατάντησαν ανυπόφορες, γ) *«εμπόλεμη κατάσταση»*, οι συγκρουσιακές στρατιωτικά συνθήκες μεταξύ κρατών, και πολλά άλλα. 🕮 < αρχ. κατάστα(σις) + -ση.

κατάστρωμα, το, ουσ. • 1. (ναυτ.) α) το επίστρωμα, δηλ. το δάπεδο που καλύπτει το κύτος του πλοίου, και που κατασκευαστικά μπορεί να είναι ξύλινο ή μεταλλικό, συνών. κουβέρτα, β) (ειδικότ.) η κατώτερη [δηλ. η τρίτη - Γ-] ταξιδιωτική θέση στο πλοίο, γ) η ανώτερη επιφάνεια τών αεροπλανοφόρων [ο αεροδιάδρομος] που χρησιμεύει για την απονήωση και την προσνήωση των αεροπλάνων, δ) (φρ.) *«κατάστρωμα επιβατών / αγκυρών / γέφυρας / ελαφριάς κατασκευής / αξάλων / επιστέγου / θαλάμων / λέμβων / λεβήτων / μεσοστέγου / μεσοφράγματος / περιπάτου / προστέγου / σκιάσεως / στεγανών / φορτίου / χαβούζας», «ανώτατο / θωρηκτό / καμπυλωτό / κατώτατο / κύριο / κυρτό / προστατευτικό / μερικό πρυμναίο / μερικό ανυψωμένου / μεσαίο / ξύλινο / πρυμναίο [ή κάσσαρο ή πούπι] / πρωραίο / μεταλλικό / χαλύβδινο κατάστρωμα», «αντλία / αξιωματικός / αρμός / γερανός / δόκιμος / ελάσματα / ελαστικός σωλήνας / εξαρτήματα / επηγκενίδες / επιβάτης / επικάλυμμα / εργάτης / θαλαμηπόλος / ημερολόγιο / καμπυλότητα / μηχανικός / μηχανήματα / ναύτης / πιστοποιητικό φορτίου / πλήρωμα / πλύση / ραφή / στερέωση / σχεδιάγραμμα / υποστηρίγματα / ύψος / πλάτος / μήκος καταστρώματος»*, 2. το τμήμα του δρόμου που είναι στρωμένο με ασφαλτόστρωμα, χαλίκια, σκύρα, πλάκες πέτρινες, κυβόλιθους ή άλλα τεχνικά μέσα και το οποίο προορίζεται για την κίνηση των τροχοφόρων, οδόστρωμα. 🕮 < αρχ. κατάστρωμα.

κατάσχω, ρ. [μετβ.] • δεσμεύω περιουσιακό στοιχείο ή στοιχεία κάποιου οφειλέτη, δημεύω, κατακρατώ. 🕮 από την υποτ. αορ. του κατέχω. ⊙ κατασχετός, κατασχέτης, κατασχετήριος, κατασχέσιμος, κατάσχεση.

κατάταξη, η, ουσ. • 1. τοποθέτηση πραγμάτων σε σειρά, σε κατάλογο ή κατηγορία, συνών. ταξινόμηση, 2. (για πρόσωπα) εγγραφή σε δημόσιους καταλόγους, 3. (στρατ.) προσέλευση υποψήφιου στο στράτευμα, συνών. στράτευση. 🕮 < μτγν. κατάταξις < αρχ. κατατάσσω.

καταυγαστήρας, ο, ουσ. • εξάρτημα λαμπτήρων που ανακλά και κατευθύνει το φως προς ορισμένη κατεύθυνση, αμπαζούρ αλλά και προβολέας. 🕮 < αρχ. καταυγάζω [= φωτίζω] + [κατάλ. αρσ. ουσ. που παράγονται από ρ.] -τήρας.

καταφεύγω, ρ. [μετβ.] • 1. αναζητώ καταφύγιο κάπου, 2. χρησιμοποιώ οποιοδήποτε μέσο για να αντιμετωπίσω μια δύσκολη κατάσταση. 🕮 < αρχ. κατά-φεύγω.

καταφθάνω και **καταφτάνω**, ρ. • [αμετβ.] φθάνω ξαφνικά κάπου απροειδοποίητα, [μετβ.] προλαβαίνω κάποιον που προηγείται. 🕮 < μτγν. καταφθάνω.

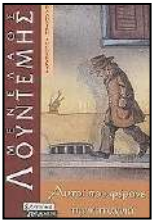
καταφρα(γ)ή, η, ουσ. • 1. (αρχιτ.) ξύλινη, με μεταλλική επένδυση, εσχάρα, που προστάτευε τα θυρόφυλλα της πύλης σε κάστρο, 2. (ναυπ.) η κάλυψη του κενού ανάμεσα σε δύο μαδέρια, με λεπτές ίσως φάλτσες στα άκρα,

σανίδες στο εξωτερικό τμήμα του πετσώματος, συνήθως σε καραβόσκαρο. 🕮 < κατά + φραγή [= εμπόδιο].

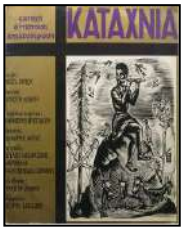
καταφυγή, η, ουσ. • 1. το να προσφεύγει κάποιος κάπου αναζητώντας προστασία και ασφάλεια, 2. ο τόπος ή το πρόσωπο στο οποίο καταφεύγει κανείς για ασφάλεια ή σωτηρία, (φρ.) *«λιμάνι καταφυγής».* 🕮 < αρχ. καταφυγή, [= καταφύγιο, άσυλο].

καταχείμωνο, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • α) στο μέσο της χειμωνιάτικης περιόδου, στην καρδιά του χειμώνα, β) οι πιο κρύες μέρες του χειμώνα, συνών. μεσοχείμωνο, αντών. καταλόκαιρο. 🕮 < κατά + χειμών(ας) -ο-.

καταχνιά και **κατάχνια,** η, ουσ. • (μετεωρ.) είδος αραιής ομίχλης, πούσι. 🕮 < μσν. καταχνιά < καταχνία με συνίζηση για αποφυγή της χασμωδίας < κατ(α)- + αχν(ός) -ιά.

↳ Βιβλιοεπιλογή:

1) *«Αυτοί που φέρανε την καταχνιά»,* Μενέλαος Λουντέμης, 1965,
2) *«Ένα Παιδί Στην Καταχνιά»,* Κώστας Θρακιώτης, εκδ. Εστία, 1984.
3) *«Καταχνιά»,* Ουναμούο Ντε Μιγέλ, εκδ. Οι Εκδόσεις των Φίλων, 1964.

↳ Μουσική δισκογραφία:

«Καταχνιά», στίχοι: Κώστα Βίρβου, μουσική: Χρήστος Λεοντής, Τραγουδούν: Στέλιος Καζαντζίδης και Μαρινέλα.

καταχώρηση, η, ουσ. • 1. η εγγραφή στοιχείων σε κατάλογο, επίσημο βιβλίο, ηλεκτρονική βάση δεδομένων κ.λπ. 2. η δημοσίευση ενός άρθρου σε εφημερίδα ή περιοδικό. 🕮 < καταχωρη-σις (< καταχωρώ) -ση.

καταχωρώ, ρ. [μετβ.] • 1. εγγράφω στοιχεία σε κατάλογο, επίσημο βιβλίο, ηλεκτρονική βάση δεδομένων, ημερολόγιο κ.λπ. 2. δημοσιεύω άρθρο σε εφημερίδα ή περιοδικό. 🕮 < μτγν. καταχωρῶ [= υποχωρώ σε αίτημα]. ⊙ καταχώρηση.

κατεργάρης, ο, **-άρα,** και **-άρισσα,** η, ουσ. • 1. (ιστορ.) [αρσ.] αυτός που ήταν καταδικασμένος στα ναυτικά κάτεργα, κυρίως ως κωπηλάτης, (φρ.) *«κάθε κατεργάρης στον πάγκο του»,* δηλ. ότι έφτασε η ώρα να γυρίσει ο καθένας στη δουλειά του, 2. χαρακτηρισμός ανθρώπου που επιβιώνει με μικροαπάτες ή με διάφορα τεχνάσματα, αυτός που με ευφυή και πονηρούλικο αλλά και αφοπλιστικό τρόπο καταφέρνει να ικανοποιεί τις επιθυμίες του, (έκφρ.) *«μεταξύ κατεργαραίων ειλικρίνεια»,* για όσους κάνουν μικροαπατεωνιές οφείλουν να στις σχέσεις τους ειλικρινείς. 🕮 < μσν. κατεργάρης [= κωπηλάτης σε κάτεργο, συνήθως κατάδικος, αλλά και αιχμάλωτος πολέμου) < κάτεργ(ον). ⊙ κατεργαριά, κατεργάρικος.

κάτεργο, το, ουσ. • 1. (ναυπ.) [παλαιότερα] α) ιστιοφόρο ή κωπήλατο πλοίο, πολεμικό ή πειρατικό, που λειτουργούσε ως φυλακή, β) μεγάλο πολεμικό πλοίο, 2. (μτφ.-πληθ.) α) η φυλακή, β) βαριά ποινή φυλάκισης που συνοδεύεται με καταναγκαστικά έργα. 🕮 < μτγν. κάτεργον, ουδ. του επιθ. κάτεργος [= οργωμένος, καλλιεργημένος] < κατά- + -εργος < [αρχ.] ἔργον. ⊙ κατεργάρης.

κατευθείαν, επίρρ. • 1. ίσια μπροστά, χωρίς παρεκκλίσεις, 2. (μτφ.) χωρίς περιστροφές. 🕮 < κατά- + ευθεία. < μτγν. φρ. κατ' εὐθεῖαν [= σε ευθεία γραμμή].

κατεύθυνση, η, ουσ. • 1. η φορά, η διεύθυνση, η πορεία που παίρνει κάποιος ή κάτι για να φτάσει σ' ένα ορισμένο σημείο, συνών. φορά, ρότα, 2. (μτφ.) α) ο αντικειμενικός σκοπός μιας ενέργειας, β) το σημείο στο οποίο επιθυμεί κάποιος να φτάσει, ο προσωπικός του στόχος, 3. ο επαγγελματικός προσανατολισμός ή ειδίκευση σε συγκεκριμένο τομέα γνώσης, 4. (φρ.) *«θεωρητική / πρακτική / θετική / τεχνολογική / φιλολογική / πολιτική / κοινωνική / ιδεολογική κατεύθυνση».* 🕮 < κατευθύν(σις) -ση.

κατευθυντήρας, ο, ουσ. • 1. αυτός που κατευθύνει, που προσδιορίζει την πορεία, την κατεύθυνση ενός κινητού αντικειμένου, (φρ.) *«κατευθυντήρας βολής»,* μηχανισμός με τον οποίο επιτυγχάνεται η ταυτόχρονη σκόπευση και πυροδότηση πολλών πυροβόλων του ίδιου διαμετρήματος από έναν και μόνο σκο-

πευτή, 2. οπτική συσκευή που δημιουργεί δέσμες παράλληλων ακτίνων. 🕮 < κατευθύν(ω) + [κατάλ. αρσ. ουσ. που παράγονται από ρ.] -τήρας.

κατευθύνω, ρ. [μετβ.] • 1. οδηγώ κάτι προς κάποια συγκεκριμένη πορεία, 2. (μέσ.) *κατευθύνομαι,* κινούμαι προς κάποιο σημείο, 3. (μτφ.) στοχεύω στην πραγματοποίηση κάποιου σχεδίου, κάποιου σκοπού. 🕮 < κατ(ά) + ευθύνω. ⊙ κατευθυντήρας, κατεύθυνση, κατευθυντήριος [= βοηθώ στην πορεία].

κατευόδιο, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • [λαϊκότροπο] κυρίως στην ευχή καλό ταξίδι ή καλό δρόμο. 🕮 < μσν. κατευόδιον < μτγν. κατευοδ(ῶ) < κατ(α)- + εὐοδέω, -ῶ.

κατευοδώνω, ρ. [μετβ.] • 1. συνοδεύω κάποιον που φεύγει για να του ευχηθώ καλό ταξίδι ή καλό δρόμο, ξεπροβοδίζω, ξεβγάζω, 2. ολοκληρώνω με επιτυχία το έργο που έχω αναλάβει. 🕮 < μτγν. κατευοδ(ῶ) -ώνω [= βοηθώ στην πορεία] < κατ(α)- + εὐοδέω, -ῶ.

κατεψυγμένος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που τον έχουν καταψύξει, κυρίως για τρόφιμα, καταψυγμένος, 2. (γεωγρ.) *«κατεψυγμένες ζώνες»,* περιοχές της γης, που βρίσκονται κοντά στους πόλους, *«βόρεια / νότια κατεψυγμένη ζώνη».* 🕮 μτχ. παθ. παρακ. του καταψύχω.

κατιόν, το, ουσ. • (φυσ.) το θετικά φορτισμένο ιόν που κινείται καθοδικά κατά τη διάρκεια της ηλεκτρόλυσης. 🕮 (αντιδάνειο) < αγγλ. cation < αρχ. κατιών < ρ. κάτειμι [= κατέρχομαι].

κατόπτευση, η, ουσ. • 1. προσεκτική παρατήρηση, ανίχνευση ή έλεγχος μιας περιοχής, που γίνεται από κάποιο υψηλό σημείο, 2. (στρατ.) στρατιωτικό τμήμα με ευθύνη την αναγνώριση των εχθρικών θέσεων. 🕮 < μτγν. κατοπτεύω < κατ(ά) + [αρχ.] ὀπτεύω [= βλέπω].

κατοπτεύω, ρ. [αμετβ.] • 1. παρατηρώ, ατενίζω, ελέγχω την περιοχή που με ενδιαφέρει, 2. κατασκοπεύω, ανιχνεύω. 🕮 < κατ(ά) + [αρχ.] ὀπτεύω [= βλέπω].

κάτοπτρο, το, ουσ. • 1. (εργαλ.) καθρέπτης, αντικείμενο που εμφανίζει τα είδωλα που βρίσκονται απέναντί του, 2. (φυσ.) λεία και στιλπνή επιφάνεια που αντανακλά τις ακτίνες του φωτός με τέτοιο τρόπο που μπορεί να λειτουργεί ως καθρέφτης, (φρ.) *«κοίλο / κυρτό / επίπεδο / σφαιρικό / ανακλαστικό κάτοπτρο».* 🕮 < αρχ. κάτοπτρον < κατ(ά) -ο- + ὄψ [= φωνή, λόγος]. ⊙ αντικατοπτρίζω, αντικατοπτρικός, αντικατόπτριση, αντικατόπτρισμα, αντικατοπτρισμός, αυτοκατοπτρισμός, γωνιοκάτοπτρο, δικάτοπτρος, εγκατοπτρισμός, κατοπτρίζω, κατοπτρική, κατοπτρικός, κατοπτρισμός, κατοπτρομαντεία, κατοπτροποιείο, κατοπτροποιία, κατοπτροποιός.

κατούνα, η, ουσ. • 1. οι αποσκευές του ταξιδιώτη, 2. το σύνολο τών πραγμάτων που υπάρχουν σ' ένα σπίτι, το νοικοκυριό, 3. μικρό ξύλινο κιβώτιο, κασέλα. 🕮 < μσν. κατούνα [= 1. στενή διάβαση, 2. αντίσκηνο, 3. κατοικία, 4. στρατόπεδο, 5. στρατιωτικές αποσκευές] < ιταλ. cantone [= περιοχή, γωνία, καντόνι].

κατουρλίδα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) επιστ. ονομ.: Sygnathus typhle [διώνυμο] ή [λαϊκότερα] σακοράφα, αποτελείται από 11 διαφορετικά είδη και είναι συγγενής των ιππόκαμπων, έχει πολύ μακρύ, γωνιώδες, βελονοειδές κορμί, μήκους περίπου 35 εκατοστά, κυρτό κεφάλι που καταλήγει σε σωληνοειδές, συμπιεσμένο και ευθύ ρύγχος, προτιμά τα εύκρατα κλίματα, 8-24 βαθμούς κελσίου, το θαλασσινό αλλά και το υφάλμυρο νερό.

κάτοψη, η, ουσ. • (αρχιτ.) σχέδιο που αναπαριστά σε χάρτινη επιφάνεια οριζόντια τομή οικοδομήματος, μηχανήματος, ή οποιαδήποτε άλλης κατασκευής. 🕮 < μτγν. κάτοψις [= όραση].

κατράμι και **κατράνι,** το, ουσ. • 1. παχύρευστο και αδιάβροχο λιπαντικό και στεγανοποιητικό υλικό, κατάλληλο στη ναυπηγική του παρελθόντος ως στεγανωτικό υλικό, είδος πίσσας προερχόμενης από γέρικα ρητινώδη πεύκα, 2. (φαρμ.) ιαματικό προϊόν, κατάλληλο για δερματοπάθειες, 3. (συνεκδ.) το μαύρο χρώμα, 4. (φυτολ.) [ως κατράνι] σκληρό και ανθεκτικό ξύλο, κατάλληλο για οικοδομικές, κυρίως, κατασκευές. 🕮 < μσν. κατράμι < ιταλ. catrame < τουρκ. katran [= πίσσα, άσφαλτος] < αραβ. kat(i)ran ή qatrā. ⊙ κατραμάς και κατρανάς και κατρανιάς, κατραμίζω και κατραμώνω, κατράμωμα. ⊙

κατραμόνερο, κατραμόπανο, κατραμόχορτο, κατραμόλαδο.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ: Το **κατράμι** είναι ένα παχύρρευστο, ελαιώδες μαύρο υγρό με έντονη απωθητική οσμή. Εξάγεται από λιθάνθρακες, από τους πισσώδεις λιγνίτες, από εξειδικευμένη καύση δαδιού, από τα αέρια των υψικαμίνων και από τα οστά, τα οποία δίνουν με ξηρή απόσταξη ένα ζωικό λάδι γνωστό ως Ντιπέλ. Σήμερα η βιομηχανία παρασκευάζει από αυτό αντιπαρασιτικά, βενζίνες, λιπαντικά έλαια, παραφίνη, βαζελίνη, φάρμακα, χρώματα, εκρηκτικά και πίσσα.

κατραμίζω και **κατραμιάζω** και **κατραμώνω,** ρ. [μετβ.] • αλείφω μια επιφάνεια με κατράμι ή με πίσσα για να την κάνω αδιάβροχη, συνών. πισσόνω. 🕮 < κατράμ(ι) + -ίζω. ⊙ κατράμωμα.

κατραμόνερο, το, ουσ. • (φαρμ.) φαρμακευτικό παρασκεύασμα από νερό και πίσσα. 🕮 < κατράμι [δες λ.] -ο- + νερό.

κατραμόπανο, το, ουσ. • (ναυτ.) πανί που έχει γίνει αδιάβροχο λόγω της επάλειψής του με πίσσα. 🕮 < κατράμι [δες λ.] -ο- + παν(ί) -ο-.

κατραμόστουπο, το, ουσ. • (ναυπ.) κορδόνι από λινάρι που είναι κατάλληλο για την κάλυψη των αρμών ενός ξύλινου σκάφους κατά τη διαδικασία του καλαφατίσματος. 🕮 < κατράμ(ι) [δες λ.] -ο- + στουπ(ί) [δες λ.] -ο-.

κατραμόχαρτο, το, ουσ. • χοντρό χαρτί αλειμμένο με κατράμι χρήσιμο ως επικάλυμμα επιφανειών, συνών. πισσόχαρτο. 🕮 < κατράμ(ι) [δες λ.] -ο- + χόρτο.

κατράμωμα, το, ουσ. • άλειμμα κάποιου πράγματος με πίσσα, πίσσωμα, πισσάρισμα. 🕮 < κατραμώνω.

κατραμώνω, ρ. [μετβ.] δες κατραμίζω.

κατράς, ο, ουσ. • το κατράμι. 🕮 < τουρκ. katran [= κατράμι αλλά και πίσσα, άσφαλτος] < αραβ. kat(i)ran ή qatrā.

κατσαβίδι, το, ουσ. • (εργαλ.) εργαλείο για βίδωμα και ξεβίδωμα, συνών. βιδολόγος, κοχλιοστρόφιο. 🕮 < βενετ. cazzavide.

κατσάδα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • επίπληξη σε αυστηρό ύφος και τόνο, συνών. βρίσιμο, μπινελίκι., μάλωμα, κατσάδιασμα, αντών. έπαινος. 🕮 < βενετ. cazzada [= καλαμπούρι, αστεϊσμός, χλευασμός].

κατσαρίδα, η, ουσ. • (εντομ.) είδος εντόμου που φωλιάζει σε υπονόμους, αποχετεύσεις, σπίτια και αυλές, σε εργαστήρια παρασκευής και συσκευασίας τροφίμων, σε πλοία και ιδιαίτερα στα κρουαζιερόπλοια, αλλιώς: βλάττη, [υποκ.] *κατσαριδάκι, το,* χαρακτηρισμός πολύ μικρού

αυτοκινήτου της αυτοκινητοβιομηχανίας Volkswagen που το 2019 σταμάτησε την παραγωγή του μετά από 74 χρόνια, γνωστό και ως σκαραβαίος. 🕮 < αρχ. κανθαρίς < κάνθαρος [= σκαθάρι].

κατσάρω, ρ. [μετβ.] • 1. (ναυτ.) μαζεύω τα πανιά σε ιστιοφόρο σκάφος, 2. (ναυτ.) καταδιώκω πλοίο με άλλο πλοίο, 3. (μετεωρ.) [για νέφη] κινούμαι προς κάποια κατεύθυνση. 🕮 ❶ < ιταλ. cacciare, ή ❷ < βενετ. cazar.

κατσούλι, το, ουσ. • 1. (ναυτ.) οριζόντιο σανίδι μπροστά από το πλωριό ποδόσταμα στα παλαιότερα ξύλινα αλιευτικά σκάφη, συνών. γκάγκα [βλάχικο], 2. (ενδυμ.) είδος αντρικής μαντίλας των αγροτών, 3. γατάκι. 🕮 < μσν. κατσούλι [ιδιωματικό].

κάτω, επίρρ. τοπικό • 1. σε χαμηλότερο σημείο, χαμηλά, 2. χάμω, καταγής, στο έδαφος, στο πάτωμα, 3. σε γεωγραφικούς όρους ή τοπωνύμια, δηλώνει τόπο που βρίσκεται πιο κοντά, σε χαμηλότερο επίπεδο ή κοντύτερα προς τη θάλασσα, στο εσωτερικό, π.χ.: Κάτω Χώρες, Κάτω Αίγυπτος, Κάτω Νείλος, Κάτω Πετράλωνα, Κάτω Πατήσια, Κάτω Τιθορέα [Καλύβια Βελίτσης αλλά και Κηφισοχώρι] κ.ά. 4. (παροιμ.) *«το μήλο, κάτω από τη μηλιά θα πέσει».* 🕮 < αρχ. κάτω.

κατώφλι, το, ουσ. • 1. (αρχιτ.) ξύλινο ή πέτρινο δοκάρι που συνδέει τις κάθετες πλευρές της πόρτας στο επίπεδο του πατώματος, (ναυτ.) *«κατώφλι θύρας μόνιμης δεξαμενής»,* 2. (μτφ.) το χρονικό ή οριακό σημείο για τη δημιουργία μίας νέας κατάστασης, για το ξεκίνημα μίας νέας αρχής. 🕮 < μσν. κατώφλιον < κάτω + -φλιόν < αρχ. φλιά [= παραστάδα της πόρτας].

καυκί, το, ουσ. • 1. ξύλινο ή λίθινο μαγειρικό σκεύος, συνών. γαβάθα, 2. (ζωολ.) το όστρακο της χελώνας και των οστρακοειδών, συνών. καβούκι, κέλυφος. 🕮 < μτγν. καυκίον, υποκ. του αρχ. καῦκος [= είδος ποτηριού].

καυσαέριο, το, ουσ. • αέριο προερχόμενο από την καύση υδρογονανθράκων διαφόρων τύπων μηχανών. 🕮 < καύσ(ις) + αέριο(ν).

καύση, η, ουσ. • 1. κάψιμο κάθε είδους, 2. (επιστ.) ένωση ενός σώματος με οξυγόνο ή σπανιότερα με άλλα στοιχεία, μ' αποτέλεσμα να παράγεται φως και θερμότητα, φλογισμός. (φρ.) *«καύση υδρογόνου / κινητήρα / νεκρών», «ταχεία / βραδεία / οργανική / τελεία / αυτόματη καύση».* 🕮 < καύσ(ις) -ση.

καύσιμος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που όταν καεί αποδίδει θερμική ενέργεια, 2. (ως ουσ. πληθ.) *τα καύσιμα,* ύλη που χρησιμοποιείται για την παραγωγή ενέργειας ή θερμότητας, α) καύσιμα σε στερεά μορφή π.χ. ξύλο, κάρβουνο, β) καύσιμα σε υγρή μορφή π.χ. βενζίνη, πετρέλαιο, γ) (φρ.) *«αποθήκη / αποθήκη υγρών / δεξαμενή υγρών / παραλαβή / συντελεστής / διυλιστήριο υγρών καυσίμων».* 🕮 < αρχ. καύσιμος [= κατάλληλος για κάψιμο].

καυστήρας, ο, ουσ. • (μηχανολ.) ειδικός μηχανισμός στο εσωτερικό του οποίου επιτυγχάνεται η επαφή της καύσιμης ύλης με τον αέρα, με σκοπό την παραγωγή θερμότητας, φωτισμού κ.λπ., (φρ.) *«καυστήρας αερίου / πετρελαίου - oil burner / ασετιλίνης».* 🕮 < αρχ. καυστήρ. ⊙ καυστηρατζής [= ο συντηρητής καυστήρων και καλοριφέρ].

καυστικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. (χημ.) αυτός που καίει, διαβρώνει ή ερεθίζει ό,τι έρχεται σε επαφή μαζί του, (φρ.) *«καυστική αμμωνία / ποτάσα / σόδα* [υδροξείδιο του νατρίου] / *μαγνησία», «καυστικό νάτριο / κάλιο»,* 2. (μτφ.) αυτός που θίγει, προσβάλλει ή ενοχλεί, που καυτηριάζει διάφορες καταστάσεις, που σατιρίζει. 🕮 < αρχ. καυστός < καίω [= ανάβω, βάζω φωτιά]. ○ εγκαυστική, εγκαυστικός, καυστικότητα.

καύσωνας, ο, ουσ. • καιρικές συνθήκες που τις χαρακτηρίζει η υπερβολική ζέστη και έχουν συνήθως διάρκεια αρκετών ημερών, συνών. λαύρα, λιοπύρι, κάψα, κάμα, πυρά, πυράδα. 🕮 < μτγν. καύσων < αρχ. καίω [= ανάβω, βάζω φωτιά].

καφάσι, το, ουσ. [γεν. καφασ-ιού, -ιών] • 1. (αρχιτ.) ξύλινο δικτυωτό πλέγμα που τοποθετούν: α) οι μουσουλμάνοι, συνήθως, στα σπίτια τους για να μην γίνονται οι ένοικοι αντιληπτοί από τους περαστικούς, και κυρίως, οι γυναίκες, και β) οι χριστιανοί στους γυναικωνίτες των εκκλησιών, γ) (ναυπ.) διαχωριστικό - διακοσμητικό πλαίσιο σε σκάφος, 2. κλουβί για μικρά ζώα ή πουλιά, 3. ξύλινο ή πλαστικό τελάρο κατάλληλο για την τοποθέτηση οπωροκηπευτικών προϊόντων, αλιευμάτων κ.λπ. 4. (μτφ.) η ποσότητα του προϊόντος που περιέχεται στο καφάσι, 5. είδος παρωπίδας, 6. (ανατ.) α) κρανίο, β) αυχένας. 🕮 < μσν. καφάσι < τουρκ. kafes [= 1. κλουβί, 2. κλούβα, κλωβός, 3. δικτυωτό πλέγμα, 4. γυναικωνίτης, 5. [αργκό] φυλακή] < αραβικής προέλευσης. ⊙ καφασωτός, το καφασωτό [παραθύρων].

καφασωτός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που μοιάζει με καφάσι, (φρ.) *«καφασωτή περίφραξη»* δικτυωτός, 2. (ως ουσ.) *το καφασωτό,* ξύλινο ή μεταλλικό πλέγμα παραθύρων. ⊙ καφασωτά [= με καφασωτό τρόπο].

«Εκεί δεν είχε πάνε κ' έλα και θόρυβο και θέατρα και ξένους, όπως στο Πέρα και στο Γαλατά. Εκεί η ζωή κυλούσε γιαβάς - γιαβάς. Στενά λιθόστρωτα σοκάκια, μικρά ξύλινα σπίτια με τεράστιες γεροδεμένες πόρτες που μοιάζουν πόρτες φυλακής. **Καφασωτά** παράθυρα, ερημιά. Τσαρσιά με ραχατλήδες ανατολίτες εμπόρους σταυροπόδι μπροστά στην πραμάτεια τους: φίλντισι, κεχλιμπάρι και συντέφι. Μεταξωτά υφάσματα και λαχουρένια σάλια από τις Ινδίες, πολύτιμα αρώματα και ο αέρας να μυρίζει πατσουλί».

► **Μαρία Ιορδανίδου,** *Λωξάντρα,* Βιβλιοπωλείον της Εστίας, έκδοση 37η, Αθήνα 1995.

Καφηρέας, ο, ή **Κάβο Ντόρο,** το, ουσ. • (γεωγρ.) ακρωτήριο της Εύβοιας στο νοτιοανατολικό άκρο του νησιού. 🕮 < αρχ. Καφηρεύς [= βράχος, σκόπελος].

κάψα, η, ουσ. • 1. (μετεωρ.) υπερβολική ζέστη, 2. (ιατρ.) πυρετός, θέρμη. 🕮 < μσν. κάψα < αρχ. καίω [= ανάβω, βάζω φωτιά].

κάψιμο, το, ουσ. • 1. η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του καίω, η αποτέφρωση κάποιου πράγματος, 2. το αίσθημα που δοκιμάζει κάποιος, όταν έρχεται σε επαφή με τη φωτιά ή με κάποια καυστική ουσία, έγκαυμα, 3. δυσάρεστο αίσθημα που νιώθει κάποιος από μπαχαρικά που έχουν καυστική γεύση, 4. (ιατρ.) το αίσθημα της φλόγωσης που αισθάνεται στομαχικά κάποιος, καούρα, 5. (ναυπ.)

η επίκαυση με φλόγιστρο των υφάλων του σκάφους. 🕮 < καψ- (< καίω) -ιμο.

Κέα, η, ουσ. • (γεωγρ.) ή Τζια [επί τουρκοκρατίας] ή Υδρούσα [παλαιότερα] το πλησιέστερο νησί των Κυκλάδων στην Αττική, με έκταση 131,693 τ.χλμ. και πληθυσμό 2.335 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < αρχ. [ανθρωπωνύμιο] Κέως, αρχηγός των Λοκρών επιδρομέων κατά το 12ο π.Χ. αιώνα.

κεδρέλαιο, το, ουσ. • (φυτολ.) αλλιώς και κατραμόλαδο [δες κατράμι] αιθέριο έλαιο που παράγεται από το ρετσίνι του κέδρου. 🕮 < κέδρος + έλαιο.

κεδρί, το, ουσ. • (φυτολ.) κομμάτι ξύλου που αποσπούμε από κέδρο, συνών. κεδρόξυλο. 🕮 < αρχ. κέδρ(ος) -ί.

κεδρία, η, ουσ. • είδος υγρής πίσσας που παράγεται από την εξειδικευμένη καύση του δαδιού [δαδί είναι το εσωτερικό μέρος, η ψίχα, η καρδιά δηλαδή, των γέρικων ρητινούχων πεύκων που ευδοκιμούν σε πετρώδη και ξηρά εδάφη] του κέδρου [διαδικασία ολόιδια με εκείνη του κατραμιού, το παρακάτω κείμενο το αποδεικνύει, απόσπασμα από το www.vlahoi.net].

↳ Η διαδικασία παραγωγής της **κεδρίας** [όπως του κατραμιού] απαιτούσε κοπιαστική, χειρωνακτική εργασία και εξειδικευμένες γνώσεις. Κατ' αρχήν κατασκεύαζαν μία γούρνα σε επικλινές έδαφος και σε βάθος 50 εκατοστών με διάμετρο 2 μέτρων, κοντά σε θέσεις που υπήρχε η πρώτη ύλη, δηλαδή το δαδί. Τα κομμάτια του δαδιού ήταν σχισμένα με το τσεκούρι, σε μήκος έως 1,5 μέτρο. Συνολικά χρειαζότανε 3-4 τόνοι καλής ποιότητας δαδιού, πλούσιου σε ρητίνη. Αφού λοιπόν είχαν τοποθετηθεί τα δαδιά, τα σκεπαζότανε με φτέρη και κατόπιν με στρώμα χώματος πάχους 2 εκατοστών, έτσι ώστε η καύση να είναι ατελής, με ελάχιστη ποσότητα οξυγόνου, γιατί σε αντίθετη περίπτωση τα ξύλα θα φλέγονταν χωρίς να παραχθεί κατράνι [ή κεδρία, αν τα δαδιά προέρχονταν από κέδρο]. Η διαδικασία διαρκούσε περίπου δέκα ημέρες. Η φλόγα σήμαινε αποτυχία και καταστροφή. Γι' αυτό, μέρα νύχτα, έπρεπε κάποιος να επιτηρεί τη διαδικασία της καύσης, ρίχνοντας αμέσως χώμα στην παραμικρή εστία φλόγας που θα δημιουργούνταν.

κέδρινος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που έχει κατασκευαστεί από ξύλο κέδρου. 🕮 < αρχ. κέδρινος < κέδρος + -ινος.

κέδρος, ο, ουσ. • (φυτολ.) είδος κωνοφόρου αειθαλούς δέντρου που είναι πολύτιμο στη ναυπηγική, γιατί έχει μεγάλη αντοχή στη σήψη και στο νερό, ευκολοδούλευτο, θα το συναντήσουμε στην Τουρκία, στο Λίβανο, στα Ιμαλάια, στην Κύπρο, στην Αλγερία και στα όρη του Άτλαντα. 🕮 < αρχ. κέδρος. ⭕ κεδρόμηλο, κεδρόξυλο, κεδροκούκουτσο.

κέδρωμα, το, ουσ. • το άλειμμα σχοινιών ή ξύλινων επιφανειών με κεδρία [δες λ.], δηλ. με πίσσα από ρητινώδη δαδιά κέδρου για καλύτερη συντήρηση και μόνωση, συνών. κατράμωμα. 🕮 < κέδρος.

κεδρώνω και **κεδρώ,** ρ. [μετβ.] • αλείφω με πίσσα που προέρχεται από τη διαδικασία καύσης δαδιών κέδρου [δες κεδρία], όπως και το κατραμώνω. 🕮 < κέδρ(ος) + -ώνω.

κεδρωτός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που έχει αλειφτεί με κεδρία [δες λ.], δηλ. με πίσσα από ρητινώδη δαδιά κέδρου, όπως τα κεδρωτά σχοινιά, συνών. πισσωτός, πισσωμένος, κατραμωμένος. 🕮 < κέδρος + -ωτός.

κεζάπ(ι) και **κιζάπ(ι),** το, ουσ. • (χημ.) κοινή ονομασία για το υδροχλωρικό οξύ. Άλλη ονομασία του, γνωστή από την εποχή των αλχημιστών είναι σπίρτο του άλατος, επίσης στην αγορά διατίθεται και ως aqua forte, ο χημικός του τύπος [HCL] είναι ίδιος με του υδροχλωρίου, είναι ιδανικό για το καθάρισμα των σκουριών και των αλάτων σε λεκάνες, νεροχύτες, πλακάκια κ.λπ. 🕮 < τουρκ. kezzap < αραβ. kezzab ίσως περσ. προέλευσης < têzâb < têz + âb.

κειρία, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) πισσωμένη πάνινη ταινία για περιτύλιγμα σχοινιού ώστε αυτό να προφυλάσσεται από την τριβή, κοινώς φασίνα, 2. (αρχ.) α) σχοινί ή ιμάντας κρεβατιού, β) (πληθ.) *αἱ κειρίαι*, σάβανα, επίδεσμοι, νεκρικά ρούχα, σε Καινή Διαθήκη. 🕮 < αρχ. κειρία.

κειριόω/-ώ, ρ. • 1. (νεοελλ.) περιτυλίγω σχοινί με κειρία [δες λ.] για να το προφυλάξω από την τριβή, φασινάρω, 2. (αρχ.) περιδένω, σπαργανώνω, σαβανώνω. 🕮 < κειριῶ, -όω.

κέλευ(σ)μα, το, ουσ. • προσταγή, διαταγή, υπόδειξη σε κάποιον για να πράξει κάτι. 🕮 < κελεύω [= προστάζω, διατάσσω].

κελευστής, ο, **κελεύστρια,** η, ουσ. • (στρατ.) υπαξιωματικός του Πολεμικού Ναυτικού και του Λιμενικού Σώματος, αντίστοιχος του λοχία στον Στρατό Ξηράς και του σμηνία στην Πολεμική Αεροπορία. 🕮 < αρχ. κελεύω [= κινώ προς τα μπρος, παρακινώ, ωθώ, προτρέπω, ενθαρρύνω, προσκαλώ, παραγγέλλω, διατάζω].

κέλητας, ο, ουσ. • 1. (ναυτ.) ελαφριά, μακρόστενη και γρήγορη κωπήλατη λέμβος στην οποία οι ερέτες [οι κωπηλάτες δηλ.] κάθονται αντίθετα προς την πλευρά κίνησης του φτερού της κώπης [= χερούλι κουπιού και γενικά το κουπί], αλλιώς: φαλαινίς, -ίδα, 2. (αρχ.) α) γρήγορο άλογο ιππασίας, β) (μτφ.) το γυναικείο αιδοίο. 🕮 < αρχ. κέλης, -ητος [< κέλ-ομαι], δωρ. τ. κέληξ, -ηκος, τη λ. δανείστηκε η λατιν. με τη μορφή celēs [= άλογο ιππασίας] και celox [= είδος πλοίου], που σχηματίστηκε υπό την επίδραση του velox [= ταχύπλοο και ελαφρύ πλοιάριο με σειρά από κουπιά], υποκ. κελήτιον.

κελί, το, ουσ. • 1. μικρό δωμάτιο, 2. κελί. 🕮 < μσν. κελλί < μτγν. κελλίον < κέλλα < λατινική cella [= δωμάτιο, κάμαρα, σηκός, αίθουσα].

κελοφάνη, η, ουσ. δες σελοφάν.

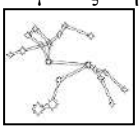
κέλυφος, το, ουσ. [πληθ. τα κελύφη] • 1. το σκληρό περίβλημα: α) του αυγού, συνών. τσόφλι, ή β) ενός μαλακίου ή κάποιου άλλου ασπόνδυλου ζώου, συνών. όστρακο, κοχύλι, καβούκι, καύκαλο, 2. (τεχνολ.) οποιαδήποτε σταθερή κατασκευή η οποία περιβάλλει προστατευτικά ένα μηχανισμό, (φρ.) *«κέλυφος ατμοστροβίλου / λέβητα / αντιδραστήρα».* 🕮 < αρχ. κέλυφος.

Κεμπέκ, το, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) επαρχία του Καναδά και ομώνυμη πόλη με σημαντικό εξαγωγικό λιμάνι, η επαρχία έχει έκταση 1.542.056 τ.χλμ. και πληθυσμό 8.164.361 κατοίκους [απογραφή 2016]. 🕮 < γαλλ. Ville [= πόλη] de Québec [ονομ. της επαρχίας] και < Kébec [= εκεί που στενεύει το ποτάμι Άγιος Λαυρέντιος - Saint Lawrence] λ. αλγκονκική-Algonquian: γλώσσα των ιθαγενών κατοίκων.

κενόμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) όργανο μέτρησης πιέσεων που είναι χαμηλότερες της ατμοσφαιρικής, αντών. μανόμετρο ή θλιβόμετρο. 🕮 < κενός + μέτρο.

κενός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που είναι άδειος, που είναι χωρίς περιεχόμενο, 2. ελεύθερος, θέση υπαλληλική, οργανωτική, που δεν έχει συμπληρωθεί, 3. (μτφ.) αυτός που δεν έχει ή που δεν μπορεί να εκπληρωθεί, συνών. ανεκπλήρωτος, μάταιος, άσκοπος, 4. αυτός που γίνεται άδικα, 5. (ως ουσ.) *το κενό*, χώρος που δεν περιέχει ατμοσφαιρικό αέρα, 6. (φρ.) *«κενό αέρος / ασφαλείας / ψυγείου», «αντλία / φιάλη / ανορθωτής / διακόπτης / πυκνωτής / σωλήνας κενού».* 🕮 < αρχ. κενός [= άδειος, κούφιος].

κένταυρος, ο, ουσ. • 1. (μυθολ.) α) τέρας με ανθρώπινη μορφή από τη μέση και πάνω και αλόγου από τη μέση και κάτω, β) (μτγν.) δαίμονες της φύσης, προσωποποίηση των φυσικών φαινομένων, 2. (στρατ.) τμήμα αμερικανικών πυραύλων, 3. (αστρον.) [ως κύρ. ό.:] *Κένταυρος,* λατιν. Centaurus, ένας από τους 88 επίσημους αστερισμούς, το σχήμα του δικαιολογεί την ονομασία του. 🕮 < αρχ. Κένταυρος < κεντέω [= κεντώ, τσιμπώ, κεντρίζω με βούκεντρο =με αιχμηρό ραβδί].

O κενταυρομαχία.

κεντρικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που βρίσκεται ακριβώς στο κέντρο ή περίπου στο κέντρο ενός χώρου, αντών. απόμερος, παράμερος, 2. αυτός που χρησιμεύει ως επιχειρησιακή βάση, κέντρο αποφάσεων, αντών. περιφερειακός, (φρ.) *«κεντρική εξουσία / θέρμανση / αρτηρία / θέση / εστία λέβητα / γραμμή / συχνότητα / μονάδα επεξεργασίας αποβλήτων», «κεντρικό ταχυδρομείο / λιμεναρχείο / κατάστημα Τραπέζης», «Κεντρική Επιτροπή», «κεντρικός σταθμός / λέβητας / ενισχυτής / διακόπτης / δρόμος / κλιματισμός / άξονας»,* 3. αυτός που αποτελεί τον πόλο έλξης, το κύριο πρόσωπο κάποιας εκδήλωσης κοινωνικού ενδιαφέροντος, ο πρωταγωνιστής κάποιου θεατρικού ή κινηματογραφικού έργου. 🕮 < μτγν. κεντρικός [= αυτός που ανήκει σ' ένα από τα σημεία του ορίζοντα], σημδ. από τη γαλλ. central < centre [δες στο κέντρο].

κέντρο, το, ουσ. • 1. (εργαλ.) μυτερό όργανο για το τσίμπημα των ζώων, βουκέντρα [θηλ.]

και βούκεντρο [ουδ.], κεντρί, 2. σημείο κυκλικού σχήματος ευρισκόμενο σε ίση απόσταση από οποιοδήποτε άλλο σημείο της περιφέρειάς του, 3. (πολιτ.) ονομασία πολιτικού σχηματισμού με μετριοπαθή μεταρρυθμιστική πολιτική, 4. σημείο συνάντησης πολιτών λόγω εμπορευματικής - αγοραστικής κίνησης, 5. (φρ.) *«κέντρο διαφθοράς»,* κακόφημο στέκι, 6. τόπος διασκέδασης, 7. (φρ.) *«Κέντρο Εκπαίδευσης Νεοσυλλέκτων»,* στρατόπεδο κατάταξης στρατευσίμων, *«Ελληνικό Κέντρο Κινηματογράφου», «Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας Κέντρο Μελετών Διαχείρισης Κρίσεων»,* (φρ.) *«κέντρο αδράνειας / βάρους / άντωσης / γάστρας / θυέλλης / πληροφοριών / τροφοδοσίας / εκτοπίσματος / ενέργειας / έλξεως / ζυγοστάθμισης / ιστιοφορίας / καμπυλότητας / καταδύσεως / κινήσεως / κρούσεως / μάζας / όγκου / περιστροφής / πιέσεως / πλευρικής αντίστασης / προώσεως / ταλαντώσεως / πρόσπτωσης».* 🕮 < μτγν. κέντρον. ⊙ κεντροαριστερός, κεντροδεξιός, κεντροευρωπαϊκός, κεντροφόρος, κεντρόφυγος, κεντρομόλος, κεντρομήχανος, κεντροβαρής, κεντρόσφαιρα, κεντρόφυγος.

κεντροβαρής, -ής, -ές, επίθ. • 1. αυτός που έχει διεύθυνση προς το κέντρο βάρους ενός σώματος, 2. αυτός που το κέντρο βάρους του βρίσκεται στη μέση. 🕮 < κέντρο- + βάρος. ⊙ κεντροβαρικός.

κεντρομόλος, -ος, -ο, επίθ. • 1. (μαθημ.) αυτός που έχει την τάση να κινείται από την περιφέρεια προς το κέντρο, 2. (φυσ.) *«κεντρομόλος δύναμη»,* η δύναμη που ασκείται επάνω στο κινούμενο σώμα και το διατηρεί στην κυκλική του τροχιά, αντών. φυγόκεντρος, κεντρόφυγος, 3. (ανατ.) *«κεντρομόλα νεύρα»,* τα νεύρα εκείνα που μεταφέρουν τις πληροφορίες από τα αισθητήρια όργανα στο κεντρικό νευρικό σύστημα, 4. (μτφ.) αυτός που έχει την τάση να κινείται προς το χώρο του πολιτικού ιδεολογικά κέντρου. 🕮 < κεντρο- + [αρχ.] μολ- (< μολών, μτχ. ενεργητικού αορίστου του ρήματος βλώσκω [= έρχομαι] + -ος.

κεντρόνι, το, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος σκυλόψαρου που ζει σε βάθος μεγαλύτερο των 200 μέτρων,

το μήκος του φθάνει το ένα μέτρο και το βάρος του τα 10 κιλά, φέρει δύο δηλητηριώδη αγκάθια από ένα σε κάθε πτερύγιο, η επιστ. του ονομ.: Squalus acanthias [διώνυμο], γνωστό και ως κοκκαλάρης ή ακανθίας, ζει στις εύκρατες θάλασσες και τρέφεται με μέδουσες, καλαμάρια, μεγάλη ποικιλία βενθικών ψαριών, γαρίδων, καβουριών ακόμη και ολοθούριων. 🕮 < μτγν. κέντρον + -ι [ίσως λόγω της αιχμηρής μύτης του].

κεντρόφυγος, -ος/-η, -ο, επίθ. • (φυσ.) αυτός που έχει την τάση ν' απομακρύνεται από το κέντρο, να κινείται δηλ. προς την περιφέρεια, φυγόκεντρος, αντών. κεντρομόλος. 🕮 < κεντρόφυξ < γαλλ. centrifuge < centri- [= κεντρο-] + -fuge [= -φυξ < φυγ-: φεύγω].

Κένυα, η, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της Ανατολικής Αφρικής, έχει έκταση 580.367 τ.χλμ. και πληθυσμό 47.564.296 κατοίκους [απογρ. 2019], κυριότερο λιμάνι της χώρας η Μομπάσα. 🕮 < από μεταφορά του αγγλ. Kenya < σουαχίλι Kenya [= βουνό], ονομασία που αποδόθηκε από τον Γερμανό εξερευνητή Johann Ludwig Krapf τον 19 αι. λόγω της μορφολογίας του όρους που προσέγγιζε τους χρωματισμούς της στρουθοκαμήλου. ⊙ Κενυάτης, -ισσα, κενυατικός.

κεραία, η, ουσ. • 1. (εντομ.) αισθητήριο όργανο εντόμων, 2. (ναυτ.) κυλινδρικό ξύλο που στερεώνεται κάθετα στον ιστό του σκάφους και πάνω του δένονται τα πανιά ή οι σημαίες και τα σήματα, συνών. αντένα, 3. (τεχνολ.) μεταλλικός αγωγός κατάλληλος για την εκπομπή και λήψη ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων, 4. (φρ.) *«κεραία μακρών κυμάτων / μεσαίων κυμάτων / βραχέων κυμάτων / παραβολική / κατευθυνόμενου κύματος / περισκοπική / πλαισιωτή / ραβδωτή / συλλογική / ελικοειδής / επίγεια / συμπαγής / εισόδου / εξόδου / κατακόρυφη / διπολική / χοανοειδής / ακατίου [=αντένα του τουρκέτου] / ασυρμάτου / κινητής τηλεφωνίας / δολωνίδας / δόλωνα / εκπομπής / επιδρόμου [=αντένα της μπούμας] / επιδρομίσκου / λατινίου / λήψεως / μεγίστης [=αντένα της μαΐστρας] / συχνοτήτων / πομπού / πρύμνης / πρώρας / ραντάρ / σιπαρίου / τηλεόρασης / φωσωνίδας / φωσωνίου / παπαφίγκου / εφε-*

δρική / ημιολίου επιδρόμου / ομίχλης». 🕮 < αρχ. κεραία.

κέρας, το, ουσ. [γεν. κέρατος] • 1. το κέρατο. 2. για οποιοδήποτε αντικείμενο που ομοιάζει με κέρατο, 3. (μουσ.) α) πνευστό μουσικό όργανο, το κόρνο, β) είδος σάλπιγγας που κατασκευάζεται από φυσικό κέρατο ζώου ή μέταλλο και στο παρελθόν χρησίμευε σε στρατιωτικούς σκοπούς [για έναρξη επίθεσης ή οπισθοχώρησης, για μετάδοση παραγγελμάτων και μηνυμάτων], 4. (ναυτ.) η κυλινδρική κεραία που εξέχει από κατάρτι πλοίου προς την πλευρά της πρύμνης και στην οποία στηρίζεται η κορυφή του πανιού που έχει τραπεζοειδές σχήμα, αλλιώς πίκι, αντών. ράντα, κέρκος, 5. (ναυτ.) [φρ.] *«κέρας ομίχλης»*, όργανο που εκπέμπει ισχυρό ηχητικό σήμα, έχει σχήμα κέρατος, και χρησιμοποιείται, κυρίως, από τα ιστιοφόρα σκάφη για ένδειξη της θέσης τους και αποφυγή σύγκρουσης σε περίπτωση ομίχλης, υποχρεωτικό στον εξοπλισμό ασφαλείας. 🕮 < αρχ. κέρας.

Κεράτιος Κόλπος, ο, • (γεωγρ.) κόλπος στις ευρωπαϊκές ακτές της Τουρκίας που χωρίζει την κυρίως Κωνσταντινούπολη από τον Γαλατά και το Πέραν, έχει μήκος 7 χλμ.. 🕮 < αρχ. κέρας, γεν. κέρατ(ος), -ιος, ονομασία που δικαιολογείται λόγω του σχήματος του Κόλπου.

κεραυνός, ο, ουσ. • 1. (μετεωρ.) γιγαντιαία ηλεκτρική σπινθηροβόλα εκκένωση που συνοδεύεται από εκτυφλωτική λάμψη [αστραπή] και βίαιο κρότο [βροντή], συνών. αστροπελέκι, 2. (μτφ.) η κατάπληξη, το σοκ, το ξαφνικό, το απότομο, (φρ.) *«κεραυνός εν αιθρία»,* αναπάντεχο περιστατικό. 🕮 < αρχ. κεραυνός. ⊙ κεραυνώνω, κεραύνωση, κεραύνιος. O κεραυνοβόλος, κεραυνοβόλημα, κεραυνοβόληση, κεραυνοβολία, κεραυνοβολώ, κεραυνόπληκτος, αλεξικέραυνο.

κέρδος, το, ουσ. • 1. (οικον.) η διαφορά ως ωφέλεια που προκύπτει μεταξύ της τιμής πώλησης και της τιμής αγοράς, συνών. αβάντα, απολαβή, καζάντι, ωφέλημα, αντών. χασούρα, ζημιά, απώλεια, 2. κάθε ηθικό ή υλικό συμφέρον, 3. κάθε χρήσιμο γεγονός, εμπειρία κ.λπ. 🕮 < αρχ. κέρδος. O κερδοσκοπία, κερδοσκοπικός, κερδοσκόπος, κερδοσκοπώ, κερδοφορία, κερδοφόρος.

κερδοσκοπία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (οικον.) προσπάθεια με κάθε τρόπο για απόκτηση κέρδους πέραν του νόμιμου δικαιώματος. 🕮 < κερδο-σκόπ(ος) -ία. ⊙ κερδοσκοπικός.

κερδοσκοπώ, ρ. [αμετβ.] • προσπαθώ με κάθε τρόπο να αποκτήσω κέρδος μεγαλύτερο από το θεμιτό ή το νόμιμο, εκμεταλλεύομαι κάθε περίσταση για ιδιο όφελος αδιαφορώντας για τις όποιες συνέπειες σε άλλα πρόσωπα, αισχροκερδώ. 🕮 < κερδοσκόπ(ος) -ώ.

κερεζίνη και **κηροζίνη,** η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.) πολύ εύφλεκτο προϊόν που παράγεται από απόσταξη του πετρελαίου και χρησιμοποιείται ως διαλύτης ή για φωτισμό ή ως καύσιμο σε τουρμπινομηχανές, για χρήση αεροπορικών σκαφών αλλά και γρήγορων ταχύπλοων όπως το επιβατηγό – οχηματαγωγό Αίολος Κεντέρης, μονάδα του στόλου της Ναυτιλιακής Εταιρείας Λέσβου (ΝΕΛ) - NEL Lines. 🕮 < (αντιδάνειο) < αγγλ. kerosene < αρχ. κηρός + -ine [= -ίνη] κατάληξη που εμφανίζεται σε όρους χημικούς.

κερεστε(ν)τζής, ο, ουσ. • αυτός που εμπορεύεται κερεστέ [δες λ.]. 🕮 < τουρκ. keresteci [= ξυλέμπορος, ξυλάς].

κερεστές, ο, ουσ. • ξυλεία κατάλληλη για ναυπήγηση πλοίων ή για οικοδομικές εργασίες. 🕮 < τουρκ. kereste [= 1. οικοδομήσιμη ξυλεία, 2. ξύλο απελέκητο, 3. (μτφ.) ο αγενής άνθρωπος, ο άξεστος, ο αγροίκος, 4. υλικό χρήσιμο στην υποδηματοποιία]. ⊙ κερεστε(ν)τζής.

κερκέτης, ο, ουσ. • (ναυτ.) 1. τύπος μικρής άστυπης άγκυρας με τρεις όνυχες που χρησιμοποιείται συνήθως σε βάρκες και αλιευτικά σκάφη, για αγκυροβολία ή και για ανάσυρση αντικειμένων από τον βυθό, συνών. αγκουρέτο, 2. (μυθολ.) [ως κύρ. όν.:] *Κερκέτης,* γιος του Αιγύπτου, παντρεύτηκε τη Δώριον, κόρη του Δαναού, που τον σκότωσε την πρώτη νύχτα του γάμου τους, 3. (αρχ.) α) βάρος που κρεμούσαν στην προσήνεμη πλευρά του πλοίου, όταν φυσούσε ισχυρός άνεμος, για να μετριάζεται η κλίση του πλοίου, β) μικρό πηδάλιο. 🕮 < αβέβαιης ετυμολογίας, ίσως να συνδέεται με το κέρκος [δες λ.].

κερκίς, η, ουσ. • 1. η σαΐτα του αργαλειού, 2. (ναυτ.) εργαλείο όμοιο με την κερκίδα του αργαλειού, με το οποίο πλέκονται ή μπαλώνονται τα δίχτυα, 3. (μουσ.) το δοξάρι της λύρας, 4. (τεχνολ.) το πηνίο και η θήκη της δεύτερης κλωστής της ραπτομηχανής, 5. (ναυτ.) κυρτό και πλατύ ξύλο που στηρίζει τα δρύφακτα [= κουπαστή, παραπέτο, στηθαίο] των μεγάλων ιστιοφόρων τα οποία έχουν φάλκη στο πρωραίο άκρο, κοινώς: σαΐτα, 6. (αρχ.) α) μακριά και ευθεία ράβδος από ξύλο, ελεφαντοστό κ.λπ., β) το καρφί, ο μικρός πάσσαλος με τον οποίο στηριζόταν το μεσάβοιον ή μέσαβον [= δερμάτινο λουρί στο αλέτρι με το οποίο δενόταν ο ζυγός στον ρυμό, δηλ. σ' ένα άλλο μικρό επίμηκες ξύλο, που ήταν κάθετο στον άξονα άμαξας] στον ζυγό, γ) ράβδος για μέτρηση, δ) περόνη, χτένα των μαλλιών, ε) το μεγαλύτερο από τα δύο οστά της κνήμης, στ) (φυτολ.) το λεγόμενο δέντρο του Ιούδα, κερκίς η κοινή, η κουτσουπιά [επιστ. ον.] λατιν. cercis siliquastrum, λέγεται και κότσικας ή κουτσίκι. 🕮 αγν. ετύμου, ίσως από το κέρκος, [= ραβδί], + [υποκορ. κατάλ.] -ις.

κερκόπους, ο, ουσ. • (ναυτ.) σύσπαστο που χρησιμοποιείται για την εκτροπή της κέρκου προς κατάλληλη διευθέτηση του επιδρόμου, κοινώς: παλάγκο της ράντας. 🕮 < κέρκος [= μπούμα, κεραία του ιστού του επιδρόμου] + πούς [= πόδι]. ◈ [γραμμ.] ὁ κερκόπους / τοῦ κερκόποδος / τῷ κερκόποδι / τόν κερκόποδα / κερκόπουν / (ὦ) κερκόπους - οἱ κερκόποδες / τῶν κερκοπόδων / τοῖς κερκόποσι / κερκόποσιν / τούς κερκόποδας / (ὦ) κερκόποδες.

κέρκος, το, ουσ. • 1. ουρά ζώου, 2. χερούλι, 3. (εντομ.) είδος βλαβερού εντόμου, 4. φαλλός, 5. γλώσσα φωτιάς, 6. (ναυτ.) μακριά κεραία κάθετη πάνω στον ιστό του επιδρόμου με κατεύθυνση προς την πρύμνη του πλοίου, βάση στήριξης πανιού, κοινώς: ράντα, μάτσα, αλλά και μπούμα της ράντας, (φρ.) *«δίχαλο / ορθωτήρας / στηρίγματα / τύλοι, αλλιώς τάκοι / τρόχιλος κέρκου».* 🕮 < αρχ. κέρκος [= ουρά ζώου].

κέρκουρος και **κερκούρος** και **κέρκυρος,** ο, ουσ. • 1. (ναυτ.) α) ελαφρύ εμπορικό σκάφος που το χρησιμοποιούσαν και για πολεμικούς σκοπούς στα χρόνια της αρχαιότητας, κυπριακής προέλευσης γνωστό και ως *κέρκυρον*, β) είδος μικρού ιστιοφόρου σκάφους πολυτελείας, συνών. κότερο, 2. (ιχθυολ.) είδος ψαριού. 🕮 ίσως σημιτικής προέλευσης ή από τις λ. κέρκος + οὐρά + -ος [επειδή η πρύμνη του ήταν ανυψωμένη κι έμοιαζε με κέρκον, δηλαδή ουρά ζώου]. ⊙ κερκουρίτης [= ναύτης που εργάζεται σε κέρκουρο]. ○ ταυροκέρκουρος [= ποταμίσιο είδος σκάφους], κερκουροσκάφη.

Κέρκυρα, η, ουσ. • (γεωγρ.) α) νησί του Ιονίου Πελάγους, με έκταση 592 τ.χλμ. και πληθυσμό 99.134 κατοίκους [απογρ. 2021], β) η ομώνυμη πόλη με 30.737 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < ❶ αρχ. Κέρκυρα, αγγλ. Corfu, κατά παραφθορά του μσν. ονόματος Κορφοί [παρωχημένο] < Κορυφώ, επειδή δύο υψώματα [κορυφές] δεσπόζουν στην περιοχή, πάνω στα οποία είναι κτισμένα δύο κάστρα, από την βυζαντινή και την ενετική περίοδο, ή ❷ < (μυθολ.) α) από το όνομα της κόρης του ποταμού Ασωπού, την Κέρκυρα, την οποία έκλεψε ο θεός Ποσειδώνας και ενώθηκε μαζί της στο νησί, ή β) ίσως από τη λ. Κέρκουρος [ονομασία ελαφρού τύπου πλοίου, ή κάποιου είδους ψαριού). ⊙ Κερκυραίος, -αία, κερκυραϊκός.

κεροίαξ, ο, ουσ. [γεν. -ακος] • (ναυτ.) καθένα από τα σχοινιά που χρησιμοποιούμε για να σηκώσουμε και να κρατήσουμε ψηλά τα άκρα των κεραιών στα τετράγωνα, συνήθως, ιστία, συνών. μαντίκι. 🕮 < αρχ. κέρας + [αρχ.] οἴαξ [= *δοιάκι* = μοχλός πηδαλίου].

Κέρος, η, ουσ. • (γεωγρ.) ακατοίκητο νησί των Κυκλάδων, έχει έκταση 15,02 τ.χλμ. 🕮 < μσν. Κέρος < αρχ. Κάρος, Κέρεια ή Κερία.

κερουλκός, -ή, -ό, επίθ. • (ναυτ.) [το αρσ. ως ουσ.] σχοινί χειρισμού των κεραιών ιστιοφόρου σκάφους, ολκός κεραίας, κοινώς: μπράτσο. 🕮 < αρχ. κέρας + -ουλκός < αρχ. ἕλκω.

κερούχος, ο, ουσ. • σχοινί ή σύσπαστο μεταξύ κέρατος [= ξύλινη αντένα που εκτείνεται από την κορυφή του άλμπουρου γνωστό και ως πίκι] και στήλης ιστού, για να συγκρατεί το κέρας στη θέση του, το σχοινί της κεραίας, της αντένας του ιστιοφόρου. 🕮 < αρχ. κέρας + -οῦχος < ἔχω.

κέστρα, η, ουσ. • αλλιώς: κέοτρα, 1. (εργαλ.) σφυρί λιθοξόων το οποίο έχει το ένα άκρο μυτερό και το άλλο οδοντωτό, 2. (ναυτ.) σιδερένιο μακρύ κωνικό και αιχμηρό εργαλείο με το οποίο ανοίγονται τρύπες στα πανιά και στα δέρματα για να λασκάρονται τα έμβολα των σχοινιών, καθώς επίσης και για το πλέξιμο ή την ένωση των σχοινιών, κοινώς: (γ)καβίλια ή σουβλί, 3. (αρχ.) α) είδος σιδερένιου σφυριού, β) καρφί που μπηγόταν για να στερεώσει τους τόνους των πολεμικών μηχανών, δηλ. τους ιμάντες που τις τέντωναν για να εκσφενδονίσουν τα βλήματα, γ) είδος περιζήτητου κατά την αρχαιότητα ψαριού, αλλιώς: σφύραινα. 🕮 < αρχ. κεντέω, -ῶ.

κετσές, ο, ουσ. [πληθ. κετσέδες] • 1. (υφαντ.) α) είδος χοντρού υφάσματος από μαλλί ή συμπιεσμένες τρίχες διαφόρων ζώων, συνών. πίλημα, πίλος, β) (ναυτ.) τσόχα κατάλληλη για ηχομόνωση στο χώρο του μηχανοστασίου, 2. (συνεκδ.) α) τάπητας από το παραπάνω είδος υφάσματος, β) υλικό κατάλληλο [παλαιότερα] στην κατασκευή στρωμάτων, 3. (μτφ.) τα πατημένα και όχι τα πλούσια και λαμπερά μαλλιά της κεφαλής. 🕮 < τουρκ. keçe [= 1. πίλημα, 2. κιλίμι].

κεφαλαιαγορά, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (οικον.) το σύνολο των ιδρυμάτων που συμφωνούν για τους όρους δανεισμού των επιχειρήσεων και τη διακίνηση των κεφαλαίων προς κάθε παραγωγική επένδυση. 🕮 < αρχ. κεφάλαι(ον) + αγορά.

κεφάλαιο, το, ουσ. • 1. (οικον.) α) αρκετά μεγάλο ποσό χρημάτων που έχει κατατεθεί σε τράπεζα και προορίζεται για κάποια επένδυση, β) το σύνολο των περιουσιακών στοιχείων κάποιου ατόμου, γ) το σύνολο των προσώπων που διαθέτουν μεγάλα χρηματικά ποσά και αποτελούν την οικονομική δύναμη κάθε χώρας, 2. (μτφ.) α) σπουδαίο πρόσωπο για τη ζωή ενός τόπου, β) το σύνολο των γεγονότων που συνέβησαν σε μία συγκεκριμένη χρονική περίοδο, 3. καθεμιά από τις ενότητες ενός βιβλίου, 4. [ως κύρ. όν.] *το Κεφάλαιο,* γερμ. *Das Kapital,* το γνωστότερο συγγραφικό έργο του Καρλ. Μαρξ. 🕮 < αρχ. κεφάλαιον, ουδ. του επιθ. κεφαλαίος < κεφαλή, [για την 1η ερμ.] < γαλλ. capital.

κεφαλή, η, ουσ. • 1. (ανατ.) το πάνω μέρος του σώματος ανθρώπων και ζώων, 2. ό,τι έχει σχήμα κεφαλιού, 3. (εργαλ.) το πάνω μέρος εξαρτημάτων, αντικειμένων, (φρ.) *«κεφαλή ανεμοδόχου / διωστήρα / ζυγώματος ήλου [δηλ. καρφιού]»,* 4. (ναυτ.) η επάνω σταθερή γωνία του τριγωνικού πανιού σ' ένα σύγχρονο ιστιοφόρο. 🕮 < αρχ. κεφαλή.

Κεφαλληνία ή αλλιώς **Κεφαλ(λ)ονιά,** η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί του Ιονίου Πελάγους το μεγαλύτερο των Επτανήσων, με έκταση 773 τ.χλμ. και πληθυσμό 36.064 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < αρχ. Κεφαλληνία < Κεφαλλήν, ονομασία που οφείλεται στον μυθικό ήρωα Κέφαλο, ο οποίος καταδικάστηκε από τον Άρειο Πάγο σε εξορία, γι' αυτό εγκατέλειψε την Αττική και εγκαταστάθηκε στο νησί που έδωσε και το όνομά του.

κεφαλόποδα, τα, ουσ. [συνήθως στον πληθ.] • (ζωολ.) ομοταξία θαλάσσιων μαλακίων [όπως είναι τα θράψαλα, τα καλαμάρια, οι μοσκιοί, οι σουπιές, τα χταπόδια οι ναυτίλοι] περισσοτέρων των 700 ειδών, διαθέτουν: πλοκάμια που εκφύονται από το κεφάλι και τα επιτρέπει να κινούνται αλλά και να συλλαμβάνουν την τροφή τους, διαθέτουν ανεπτυγμένο νευρικό σύστημα, εγκέφαλο και σχετικά καλή όραση. 🕮 < νεολατιν. cephalopoda < cephalo- [= κεφαλο-] < αρχ. κεφάλι + -poda (ουδ. πληθ.) < αρχ. πούς, γεν. ποδ(ός).

κεφαλόπουλο, το, ουσ. • (ιχθυολ.) το μικρό σε μέγεθος ψάρι κέφαλος [δες ερμ. λ.]. 🕮 < κέφαλ(ος) -όπουλο.

κέφαλος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι των ελληνικών θαλασσών, αφθονεί στους κόλπους του Αμβρακικού και του Μεσολογγίου, γνωστό και με άλλα ονόματα όπως: στειράδια (οι αρσενικοί), μπάφες (οι αβγωμένες θηλυκές), μυξινάρια, χρυσόχρωμοι, το επίσημο όνομά του είναι *«Μουγίλος ο κέφαλος - Mugil cephalus»,* [υποκ.] κεφαλόπουλο, συνών. λικουρίνος. 🕮 < αρχ. κέφαλος < κεφάλ(ι) + -ος.

κηρόπανο και **κερόπανο** και **κεροπάνι** και **κηροπάνι,** το, ουσ. • (υφαντ.) ύφασμα αλειμμένο με κερί: α) αδιάβροχο πανωφόρι, μουσαμάς, η μουσαμαδιά, β) ιδανικό για την

θερμομόνωση των κυψελών. 📖 < αρχ. κηρό(ς) + πανί.

κηροπήγιο, το, ουσ. • ειδική βάση, σε διάφορα μεγέθη, κατάλληλη για την τοποθέτηση κεριών, συνών. κηροστάτης, κηροδόχος, μανουάλι, καντηλιέρι, σαμπάνι. 📖 < αρχ. κηρό(ς) + -πήγιο < αρχ. πήγνυμι [= μπήγω ή στερεώνω].

κηρυκευτικό, το, ουσ. • (ναυτ.) 1. πολεμικό πλοίο που μετέφερε ανώτερο αξιωματικό ή πολιτικό πρόσωπο με σκοπό τη ανταλλαγή μηνυμάτων και προτάσεων προς την αντίπαλη ναυτική δύναμη, έφερε τη λευκή τετράγωνη σημαία των διαπραγματεύσεων και θεωρείτο κατά το ναυτικό έθιμο ως *«πλοίο απυρόβλητο»,* 2. *«κηρυκευτικό σήμα»,* σημαία της αντίπαλης ναυτικής δύναμης που έφερε το πολεμικό σκάφος με σκοπό τη μεταφορά προτάσεων προς αυτό. 📖 < κηρυκεύω < αρχ. κῆρυξ [= αγγελιοφόρος, διαλαλητής].

κηρωτό, το, ουσ. • 1. μουσαμάς, κερωμένο στεγανό ύφασμα, νιτσεράδα, 2. τύπος έμπλαστρου ποτισμένου με κερί [= τσιρότο], 3. (θηλ.) *η κηρωτή,* είδος αλοιφής [= κηραλοιφή] από κηρέλαιο, με το οποίο αλείφονταν οι παλαιστές. 📖 < αρχ. κηρός.

κηρωτός, -ή, -ό, επίθ. • (ναυτ.) αυτός που έχει αλειφτεί με κερί για να γίνει αδιάβροχος. 📖 < αρχ. κηρός.

κητέλαιο, το, ουσ. • λίπος σε ρευστή κατάσταση που προέρχεται από μεγάλα θηλαστικά της θάλασσας όπως είναι οι φάλαινες, συνών. φαλαινόλαδο. 📖 < κήτ(ος) + έλαιο.

κήτος, το, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) γενική ονομασία θηλαστικών τεραστίων διαστάσεων όπως είναι το δελφίνι, η φάλαινα, ο καρχαρίας κ.ά. 2. (μτφ.-μειωτ.) ο πολύ χοντρός και δυσκίνητος άνθρωπος, 3. (αστρον.) [ως κύρ. όν.:] *Κήτος* α) (αστρον.) λατιν. Cetus, αστερισμός του νοτίου ημισφαιρίου, γνωστός με την προσωνυμία Φάλαινα, ένας από τους 88 επίσημους αστερισμούς που θέσπισε η Διεθνής Αστρονομική Ένωση, β) (μυθολ.) θαλάσσιο τέρας που το σκότωσε ο Περσέας για να ελευθερώσει την Ανδρομέδα. 📖 < αρχ. κῆτος, γεν. -εος, τό, [= οποιοδήποτε θαλάσσιο τέρας ή μεγάλο ψάρι]. ⊙ κητώδη. O κητέλαιο.

κιαλάρω, ρ. [μετβ.] • 1. παρατηρώ με μεγάλη προσοχή κάποιον ή κάτι χρησιμοποιώντας τα κιάλια, συνών. διοπτεύω, 2. (συνεκδ.) βλέπω, προσέχω κάτι. 📖 < κιάλ(ι) [δες λ.] + -άρω.

κιάλι, το, ουσ. • (εργαλ.) φορητό οπτικό όργανο, αποτελείται από μακρόστενο κυλινδρικό σωλήνα που ενσωματώνει σύστημα μεταβαλλόμενων κατά μήκος φακών, συνών. τηλεσκόπιο, διόπτρα, ή [συνήθως στον πληθ.] *τα κιάλια,* συνδυασμός από δύο μικρές διόπτρες με σκοπό την παρατήρηση αντικειμένων που βρίσκονται σε μακρινή απόσταση. 📖 < μσν. ὀκκιάλι < ιταλ. occhiali (παλαιότερη ονομασία) < occhiale [= οπτικός] < occhio [= μάτι, οφθαλμός] < λατιν. oculus [= μάτι] + -ale. Η γραφή κυάλι κακώς γράφεται με -υ- και ετυμολογείται από το αρχ. ὕαλος ή ὕελος. ⊙ κιαλάρω.

κιβώτιο, το, ουσ. • μεγάλο κουτί, ξύλινο ή χάρτινο, κατάλληλο για τη φύλαξη αντικειμένων, συνών. μπαούλο, κασέλα, κάσα, κιβούρι, (φρ.) *«κιβώτιο αέρος / αναρροφήσεως / ανελκύσεως / αντλίας / ατμοσύρτη / διανομής / επιστομίου / ζυγοστάθμισης ατμοσύρτη / στροφάλου».* 📖 < αρχ. κιβώτιον, υποκ. του ουσ. κιβωτός. O κιβωτοποιός, κιβωτοποιείο, κιβωτοποιία.

κιγκλίδωμα, το, ουσ. • κατασκευή από μεταλλικά συνήθως κάγκελα με τα οποία περιφράσσεται ένας ελεύθερος χώρος ή φράζεται ένα άνοιγμα, κιγκλίδα, [κοινή ονομασία: ρέλι], (φρ.) *«κιγκλίδωμα γέφυρας / επιστέγου / κύριου καταστρώματος / μεσοστέγου / προστέγου».* 📖 < κιγκλιδώνω < αρχ. κιγκλίς.

κιγκλιδώνω, ρ. [μετβ.] • περιφράζω κάποιον ελεύθερο χώρο με κάγκελα, καγκελώνω. 📖 < αρχ. κιγκλίς.

κιλό, το, ουσ. • (φυσ.) μονάδα βάρους, ίση με χίλια γραμμάρια, συνών. χιλιόγραμμο. 📖 < (αντιδάνειο) γαλλ. kilo (συγκεκομμένος τ. του kilogramme) < ελλ. χιλιό[γραμμο].

κιλο- • πρώτο συνθετικό ξένων σύνθετων λ. και νόθων σύνθετων που δηλώνουν μονάδες μέτρησης που αποτελούνται από χίλιες μονάδες κατώτερης τάξης και είναι όροι της φυσικής (π.χ. κιλοβάτ, κιλοβατώρα, κολοπόντ, κιλοτζάουλ). 📖 < γαλλ. kilo (συγκε-

κομμένος τ. του kilogramme) < ελλ. χιλιό[γραμμο].

κιλοβάτ, το, άκλ. • (φυσ.) μονάδα μέτρησης ισχύος του ρεύματος, ίση με 1.000 βατ. 🕮 < (νόθο σύνθετο) γαλλ. kilowatt < kilo [< ελλ. χιλιό[γραμμο] + watt < αγγλ. watt (από το όνομα του Σκωτσέζου μηχανικού J.Watt) [δες βατ].

κιλοβατώρα, η, ουσ. • (φυσ.) μονάδα έργου ή ενέργειας, που αντιστοιχεί στο έργο το οποίο παράγεται, σε χρονική διάρκεια μίας ώρας, από μηχανή ισχύος ενός κιλοβάτ. 🕮 < μτφρδ. από τη γαλλ. kilowattheure ή την αγγλ. kilowatt-hour < kilo (συγκεκομμένος τ. του kilogramme) < ελλ. χιλιό[γραμμο] + watt (από το όνομα του Σκωτσέζου μηχανικού J.Watt) + hour < από το αρχ. γαλλ. ore < λατιν. hora < αρχ. ὥρα.

κιλοβόλτ, το, άκλ. • (φυσ.) μονάδα μέτρησης της τάσης του ηλεκτρικού ρεύματος. 🕮 < (νόθο σύνθετο) γαλλ. kilovolt < kilo (συγκεκομμένος τ. του kilogramme) < ελλ. χιλιό[γραμμο] + volt (από το όνομα του Ιταλού φυσικού A. Volta) [δες βολτ].

κιλομπάιτ, το, άκλ. • (πληροφ.) μονάδα μέτρησης της μνήμης του ηλεκτρονικού υπολογιστή, που ισούται με χίλια μπάιτ. 🕮 < αγγλ. kilobyte < kilo- (βλ. λ. κιλό-) + byte [= ψηφιολέξη, χαρακτήρας].

κιλοτζάουλ, το, άκλ. • (φυσ.) μονάδα έργου ή ενέργειας ίση με 1000 joule. 🕮 (νόθο σύνθετο) γαλλ. kilojoule < kilo (βλ. λ. κιλό-) + jaule [δες λ.].

κιλοχέρτς, το, άκλ. • (φυσ.) μονάδα μέτρησης της συχνότητας μηχανικών περιόδων όπως είναι: οι ταλαντώσεις, τα κύματα, τα ηλεκτρομαγνητικά κύματα (φως, ραδιοκύματα κ.λπ.) τα ηχητικά κύματα, είναι ίση με 1.000 χερτς, συνών. χιλιόκυκλος. 🕮 (νόθο σύνθετο) γαλλ. kilohertz < kilo (βλ. λ. κιλό-) + hertz [δες χερτς].

κιμωλία, η, ουσ. • 1. (ορυκτ.) είδος πετρώματος από ασβεστόλιθο χρήσιμο ως στιλβωτικό υλικό, ως λίπασμα, ως χρωστική ουσία, ως μέσο σχεδιάσεως και αλλού, 2. (συνεκδ.) είδος μολυβιού, κατασκευασμένο από αυτό το υλικό, κατάλληλο για γραφή σε μαυροπίνακα. 🕮 < αρχ. κιμωλία (γῆ) < Κίμωλος [δες λ.].

Κίμωλος, η, ουσ. • (γεωγρ.) α) νησί των Νοτιοδυτικών Κυκλάδων με έκταση 36 τ.χλμ. και πληθυσμό 810 κατοίκους [απογρ. 2021], άγονο και άδεντρο, πλούσιο, όμως, σε κοιτάσματα κιμωλίας, β) η πρωτεύουσα του ομώνυμου νησιού. 🕮 < α) προελληνικό τοπωνύμιο, αγνώστου ετύμου, β) (μυθολ.) από το ανθρωπωνύμιο: Κίμωλος, ο πρώτος οικιστής του νησιού. ⊙ κιμωλία, Κιμωλιάτης και Κιμουλιάτης, -ισσα, κιμωλιάτικος.

Κίνα, η, ουσ. • (γεωγρ.) κράτος της νοτιοανατολικής Ασίας, η δεύτερη μεγαλύτερη σε πληθυσμό χώρα του κόσμου, με 1.411.778.724 κατοίκους [απογρ. 2020], σε μία έκταση 9.596.961 τ.χλμ. 🕮 < αγγλ. China < περσικής προέλευσης. ⊙ Κινέζος, -α, κινεζικός Κινέζικα.

Κίναρος, ο, ουσ. • (γεωγρ.) νησί της Δωδεκανήσου, μεταξύ Αμοργού, Καλύμνου και Λέρου, έχει έκταση 4,5 τ.χλμ. και κατοικείται από ένα άτομο. 🕮 < ίσως η λ. συνδέεται με το μτγν. κινάρα ή το αρχ. κυνάρα [= μσν. αγκινάρα].

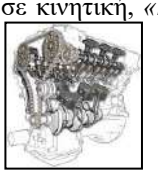
κινάω, -ώ, ρ. • [μετβ.] 1. δίνω σε κάτι ώθηση, 2. μετακινώ ένα αντικείμενο από τόπο σε τόπο, 3. παρακινώ κάποιον σε εξέγερση, υποκινώ, 4. [λαϊκότροπο] ξεκινώ, 5. [αμετβ.] φεύγω, απομακρύνομαι, μετατοπίζομαι. 🕮 < αρχ. κινῶ. ⊙ κίνητρο, κίνηση, κινητήρας, κίνημα, κινητικός.

κινδυνεύω και **κιντυνεύω,** ρ. [αμετβ. και μετβ.] • 1. βρίσκομαι σε κίνδυνο, απειλούμαι, 2. αντιμετωπίζω δυσάρεστο ενδεχόμενο, 3. είμαι βαριά άρρωστος, είμαι στα πρόθυρα του θανάτου. 🕮 < αρχ. κινδυνεύω.

κίνδυνος και **κίντυνος,** ο, ουσ. • 1. οτιδήποτε μπορεί να προκαλέσει κακό στη ζωή, 2. (φρ.) *«σήμα κινδύνου», s.o.s.* προειδοποίηση για επικείμενο, άσχημο έως θανατηφόρο, περιστατικό, *«κίνδυνος – θάνατος»,* επιγραφή που απαγορεύει την είσοδο σε κάποιο χώρο, *«αγγελία / ανταπόκριση / αντλία / αυτόματος ρυθμιστής στροφών / βαλβίδα ειδοποιήσεως / βοηθητική λέμβος / βοηθητικός φωτισμός / ειδοποίηση / συναγερμός / έξοδος / κλήση / προειδοποιητική βαλβίδα / προειδοποιητικό σήμα / φρένο κινδύνου».* 🕮 < αρχ. κίνδυνος. ⊙ κινδυνεύω, κινδυνώδης.

κίνηση, η, ουσ. • 1. η αλλαγή θέσης ενός σώματος μέσα στο χώρο, αντών. ακινησία, (φρ.) *«αέναη / αργή κίνηση»,* 2. (φυσ.) *«ομαλή / επιταχυνόμενη / κυκλική / ευθύγραμμη / παλινδρομική κίνηση»,* 3. (οικον.) *«κίνηση λογαριασμού»,* καταθέσεις, αναλήψεις, 4. (στρατ.) οι μετατοπίσεις οπλιτών στο πεδίο ασκήσεων ή στο πεδίο της μάχης. 🕮 < [για την 1η ερμ.] < αρχ. κίνη(σις) -ση, και για τις υπόλοιπες σημδ. από τη γαλλ. mouvement, ή την αγγλ. move.

κινητήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) μηχανή που με τη χρήση ρεύματος ή πετρελαίου ή βενζίνης ή γκαζιού μετατρέπει τη μηχανική ενέργεια σε κινητική, *«κινητήρας εσωτερικής - εξωτερικής καύσης / δίχρονος / τετράχρονος / υδρόψυκτος / αερόψυκτος / εναλλασσόμενου – συνεχούς ρεύματος / σταθερός / μόνιμος / με προθάλαμο ανάφλεξης / με αναφλεκτήρα πυρακτωμένης κεφαλής / μικτός / εκκίνησης / αδράνειας»,* συνών. μοτέρ. 🕮 < αρχ. κινητήρ, σημδ. από τη γαλλ. moteur ή την αγγλ. motor. ⊙ κινητήριος. ○ ηλεκτροκινητήρας, πετρελαιοκινητήρας, βενζινοκινητήρας, υδροκινητήρας, ατμοκινητήρας.

κινητήριος, -α, -ο, επίθ. • 1. αυτός που παράγει κίνηση, 2. (φρ.) *«κινητήρια δύναμη / συσκευή»,* το μέσο που προκαλεί την κίνηση. 🕮 < αρχ. κινητήριος.

κινητικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που αναφέρεται στην κίνηση, που δεν είναι στάσιμος, 2. (φυσ.) α) κινητική ενέργεια, η ενέργεια που έχει ένα σώμα λόγω της κίνησής του, β) (ως ουσ.) *η Κινητική ή Κινηματική*, κλάδος της μηχανικής που εξετάζει το φαινόμενο της κίνησης. 🕮 < [για την 1η ερμ.] αρχ. κίνη(σις) -ση, [για τη 2η ερμ.] σημδ. από τη γαλλ. moteur.

κινητικότητα, η, ουσ. • το να βρίσκεται κάτι σε κίνηση, σε λειτουργία, να μη μένει στατικό, αντών. ακινησία, αδράνεια. 🕮 < κινητικός.

κινητός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που λόγω της φύσης ή της κατασκευής του μπορεί να κινείται ή να μετακινείται ή να μεταφέρεται, 2. (εκκλ.) *«κινητές εορτές»,* θρησκευτικές γιορτές, των οποίων η ημερομηνία δεν είναι σταθερή κάθε χρόνο, αλλά εξαρτώνται από την ημερομηνία εορτασμού του Πάσχα, 3. (ως ουσ.) *τα κινητά,* για χρήματα, κοσμήματα ή άλλα περιουσιακά στοιχεία σε αντίθεση με τα ακίνητα που είναι τα χωράφια, τα σπίτια κ.λπ. 4. (φρ.) *«κινητό κάθισμα / πηνίο / πτερύγιο ατμοστροβίλου / φορτίο»,* 5. [ως ουσ.] *το κινητό*, ασύρματο τηλέφωνο. 🕮 < αρχ. αρχ. κινητός.

κίονας, ο, ουσ. • 1. (αρχιτ.) υποστύλωμα με κυκλική διατομή, κολόνα, (φρ.) *«δωρικός / ιωνικός / κορινθιακός κίονας»,* 2. (ναυτ.) σιδερένιος ή ξύλινος στύλος σε ιστιοφόρο πάνω στον οποίο γίνεται η κιονοδέτηση της αλυσίδας ή του σχοινιού της άγκυρας, κοινώς: μπαμπάς. 🕮 < αρχ. κίων.

κιονίσκος, ο, ουσ. • (ναυτ.) μικρός στύλος που βρίσκεται στο κατάστρωμα του πλοίου και χρησιμοποιείται για το δέσιμο των σχοινιών ρυμούλκησης, κοινώς: μπαμπαδέλι. 🕮 < μτγν. κίον(ας) + -ίσκος < αρχ. κίων.

κιονόδεσμος, ο, ουσ. • (ναυτ.) το δέσιμο αλυσίδας ή σχοινιού σε κίονα [δες λ.] ή αλλιώς μπαμπά ή σε μικρότερο, δηλ. σε κιονίσκο [δες λ.], πλοίου. 🕮 < κίων + -δεσμος < δεσμός < δέω / δῶ [= δένω], η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*.

κιονοδετώ, ρ. [μετβ] • περιστρέφω αλυσίδα ή παλαμάρι σε κιονίσκο πλοίου, κοινώς: δένω στην μπίντα ή δένω στον μπαμπά. 🕮 < αρχ. κίων + -δετῶ < -δέτης < δέω/ δῶ [= δένω].

Κινχουανγκτάο, το, ουσ. • (γεωγρ.) λιμάνι της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας και σπουδαίο ναυτιλιακό κέντρο, γνωστό για τη δυνατότητα μεταφοράς άνθρακας μεγάλων φορτίων. 🕮 < αγγλ. Port of Qinhuangdao < κινεζ. προέλευσης.

κιορμπαστούνι, το, ουσ. • (ναυτ.) μακρόστενο ξύλινο δοράτιο [= σφηκίσκος, ξύλο κατάλληλο για κατάρτι] που εξείχε κάτω από τον πρόβολο των παλαιών ιστιοφόρων και στερεωνόταν σ' αυτόν με σχοινιά, αλλιώς: θαλασσομάχος. 🕮 < βενετ. corbaston.

κιοσελές, ο, ουσ. • 1. δέρμα βοδιού που χρησιμοποιείται ως σολόδερμα, τομάρι, βύρσα, 2. χοντρό πράγμα, 3. (ναυτ.) δερμάτινη λουρίδα που παρεμβάλλεται στον σκαρμό για εύκολη κίνηση και περισσότερη ασφάλεια των κουπιών της λέμβου, συνών. άσκωμα.

📖 < τουρκ. kösele [= 1. κατεργασμένο δέρμα, βύρσα, 2. σόλα, πέλμα].

κιουμπράτσο ή **κεμπράχο** ή **μαόνι,** το, ουσ. • (φυτολ.) είδος δέντρου που φύεται στη Λατινική Αμερική και είναι γνωστό για την ανθεκτικότητα και σκληρότητα της ξυλείας του που διατίθεται στο εμπόριο και κρίνεται πολύτιμο στη ναυπηγική και την επιπλοποία, χρήσιμο επίσης στην επεξεργασία και βαφή δερμάτων χάρις τις πλούσιες τανίνες σε μαύρο ή κόκκινο χρώμα που διαθέτει, επιπλέον το εκχύλισμα που λαμβάνεται από το φλοιό και το ξύλο του, φαρμακευτικά χρησιμοποιείται για τη θεραπεία του άσθματος, της καρδιάς και των κυκλοφορικών παθήσεων. 📖 < ισπαν. quebracho < quiebrahacha ή το quebrar hacha [= να σπάσει το τσεκούρι].

κιούρτος, ο, ουσ. • (ναυτ.) συρμάτινο καλάθι με μικρό άνοιγμα εντός του οποίου τοποθετείται το δόλωμα, ιδανική παγίδα για ψάρεμα σκάρων, αστακών, χταποδιών, καραβίδων, γαρίδων, <u>συνών.</u> κύρτος και κύρτη, ψαροκάλαθο. 📖 < αρχ. κύρτος [= καλάθι].

κιρλα(ν)γκίτσι, το, ουσ. • (ναυπ.) ελαφρύ ιστιοφόρο του 18ου αι. τρίστηλο, με τριγωνικά πανιά [λατίνια], χρησιμοποιήθηκε από τους Έλληνες καραβοκυραίους στις εμπορικές τους μετακινήσεις, έφερε δύο κανονάκια για την αντιμετώπιση της πειρατικής δράσης, <u>συνών.</u> πολάκα [δες λ.]. 📖 < αγνώστου ετύμου, ίσως από το τουρκ. kırlangıç [= 1. χελιδόνι, 2. ξύλο στον πίσω άξονα των τροχών ιππήλατων αμαξών].

κίσ(σ)ηρη, η, ουσ. • (γεωλ.) ηφαιστειογενές είδος πετρώματος γνωστό ως ελαφρόπετρα, χρήσιμο οικοδομικό υλικό, οι υποθαλάσσιες εκρήξεις παράγουν μεγάλες ποσότητες κίσσηρης και μπορεί να αποβούν επικίνδυνες για τη ναυτιλία. 📖 < αρχ. κίσηρ(ις) -η, ίσως δάνεια λ. άγνωστης προέλευσης.

Κιτακιούσου, η, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) ιαπωνική πόλη με σημαντικό εμπορικό και επιβατικό λιμάνι για συνδέσεις με Σαγκάη, Σεούλ, Τόκιο, βρίσκεται στο νομαρχιακό διαμέρισμα της Φουκουόκα με πληθυσμό 935.084 [απογρ. 2020]. 📖 < *χέπμπορν: Kitakyūshūshi, [*μέθοδος μεταγραφής των ιαπωνικών σε λατινικό αλφάβητο].

Κίτρινη Θάλασσα, η, • (γεωγρ.) θαλάσσια έκταση 404.000 τ.χλμ. του βορειοδυτικού Ειρηνικού ωκεανού, βρίσκεται βορειοδυτικά της Κίνας και ανατολικά της χερσονήσου της Κορέας, πήρε το όνομά της από το χρώμα της λάσπης και της άμμου που μεταφέρουν σε αυτήν τα ποτάμια.

κλάδος, ο, ουσ. • 1. το κλαδί, 2. τμήμα κάποιου επαγγελματικού ή επιστημονικού ή συλλογικού φορέα, (φρ.) *«κλάδος μηχανικών του εμπορικού ναυτικού / ναυτιλίας / εκπαίδευσης».* 📖 < αρχ. κλάδος.

κλάμπανο, το, ουσ. • (ναυτ.) 1. αλιευτικό εργαλείο που μοιάζει με καμπάνα και με το οποίο οι ψαράδες προκαλούν θόρυβο για να τρομάξουν τα ψάρια και να πέσουν στα δίχτυά τους, 2. το δίχτυ που χρησιμοποιείται στον παραπάνω τρόπο ψαρέματος. 📖 < καμπάνα.

κλαπέτο, το, ουσ. • (τεχνολ.) α) μηχανισμός, τύπου βαλβίδας, που επιτρέπει ή διακόπτει τη ροή υγρών ή αερίων, επιγλωττίδα, β) είδος φρένου σε βαριά οχήματα. 📖 < γαλλ. clapet < clapper < αγγλ. clap [= κρότος] + -et.

κλαρκ, το, άκλ. ουσ. • (τεχνολ.) τύπος μηχανοκίνητου φορτωτήρα, για ανύψωση και μεταφορά βαριών αντικειμένων, συνήθως, τοποθετημένων σε παλέτες, (φρ.) *«περονοφόρο / ηλεκτροκίνητο / παλετοφόρο / πετρελαιοκίνητο / ανυψωτικό / χειροκίνητο κλαρκ».* 📖 < αγγλ. clark, εμπορικό σήμα της αμερικάνικης εταιρείας Clark Material Handling Company.

κλάση, η, ουσ. • 1. (κοινωνιολ.) α) σύνολο προσώπων ή πραγμάτων που αποτελούν μέρος ενός όλου, <u>συνών.</u> τάξη, ομάδα, κατηγορία, β) το κοινωνικό επίπεδο ενός ατόμου, 2. χαρακτηρισμός ατόμων ή πραγμάτων που έχουν μεγάλη αξία, που είναι διεθνούς επιπέδου, 3. (στρατ.) το σύνολο των στρατευσίμων που παρουσιάζονται για κατάταξη στο ίδιο έτος. 📖 < λατιν. classis [= στρατός, τάξη, μοίρα, μερίδα] < calo [= καλώ].

κλάσμα, το, ουσ. • 1. (μαθημ.) τμήμα του αριθμού που έχει διαιρεθεί σε ίσα μέρη και συμβολίζεται με την παράσταση α/β, 2. τμήμα μονάδας, μέρος ενός συνόλου. 🕮 < κλάσμα [= απόσπασμα] < αρχ. κλάω [= σπάζω, αποκόπτω, θραύω].

κλειδαριά και **κλειδωνιά,** η, ουσ. • μεταλλικός μηχανισμός που με τη βοήθεια κλειδιού, ασφαλίζει πόρτες, παράθυρα, χρηματοκιβώτια, γραμματοκιβώτια κ.λπ. 🕮 < κλειδ(ί) + [κατάλ.] -αριά.

κλειδί, το, ουσ. • 1. (εργαλ.) α) μεταλλικό εργαλείο που ανοίγει ή κλείνει κλειδαριές, β) ειδικό εργαλείο για την περιστροφή βιδών, 2. (μτφ.) στενό πέρασμα στα βουνά, 3. (μτφ.) άνθρωπος που κατέχει σπουδαία θέση στη λειτουργία ενός μηχανισμού, 4. (μουσ.) γνώμονας που μπαίνει στην αρχή του πενταγράμμου, 5. μηχάνημα με το οποίο επιτυγχάνεται η αλλαγή των σιδηροδρομικών γραμμών, 6. (ναυτ.) α) μεταλλικός σύνδεσμος για ένωση των κρίκων της αλυσίδας πλοίου, ή της αλυσίδας με την άγκυρα, β) καδένα μήκους 15 οργιών [15x1.83 = 27.45 μ.]. 🕮 < αρχ. κλειδίον, υποκ. του κλείς, γεν. κλειδός [= 1. μοχλός ή μάνταλο, σύρτης, που σύρεται έξω ή μέσα με λουκέτο ή ιμάντα, 2. είδος γάντζου ή άγκιστρου, μέσω του οποίου σφαλιζόταν ή απασφαλιζόταν απέξω η αμπάρα, 3. άγκιστρο ή γλώσσα πόρπης, 4. κωπηλατικός πάγκος, ο οποίος κλείδωνε μαζί τις πλευρές του πλοίου, 5. πορθμός θάλασσας, χαμηλή νησίδα, ξέρα μιας χώρας, 6. στενό, ισθμός, L&Sc]. ⊙ κλειδαράς [= κλειθροποιός], κλειδάς, κλειδώνω. ○ κλειδοκράτορας, κλειδοκόκαλο, κλειδοκύμβαλο, κλειδομανταλώνω, κλειδοπίνακο, κλειδοποιία, κλειδοποιός, κλειδοστομιάζω, κλειδούχος, κλειδοφύλακας, κλειδοχρονιά.

κλειδώνω, ρ. • 1. [μετβ.] α) ασφαλίζω κάποιον χώρο με κλειδαριά ή με λουκέτο, αντών. ξεκλειδώνω, β) τοποθετώ κάτι σε ασφαλές μέρος, γ) κλείνω κάποιο άτομο σε σίγουρο χώρο διασφαλίζοντάς το από πιθανό κίνδυνο, ή του στερώ την ελευθερία για λόγους αυταρχικής συμπεριφοράς ή δικαστικής απόφασης, δ) (ναυτ.) συνδέω με κλειδί τα τμήματα της αλυσίδας με την άγκυρα, 2. [αμετβ.] α) ασφαλίζομαι με κάποιο κλειδί εντός κάποιου χώρου, β) οριστικοποιούμαι, γ) (μεσοπαθητική) κλειδώνομαι, κλείνομαι σε κάποιον χώρο για να προστατευτώ ή για να εργαστώ χωρίς περισπασμούς. 🕮 < μσν. κλειδώνω < μτγν. κλειδ(ῶ) -ώνω.

κλείνω και κλείω, ρ. [μετβ. και αμετβ.] • 1. βάζω εμπόδιο σε κάποιο άνοιγμα, 2. σταματώ την επικοινωνία, 3. σταματώ τη λειτουργία μηχανής, 4. σφίγγω, 5. τερματίζω μία προσπάθεια, 6. σφραγίζω, 7. εμποδίζω τη διέλευση. 🕮 < αρχ. κλείω [= κλείνω, φράζω, εμποδίζω, κλειδώνω].

κλειστός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που είναι περιορισμένος σε κάποιον χώρο, 2. αυτός που δεν βρίσκεται σε λειτουργία, 3. (ειδικότ.) ο εσωστρεφής άνθρωπος, (φρ.) *«κλειστός τύπος», «κλειστό άτομο»,* 4. (φρ.) *«κλειστός δακτύλιος / λιμάνι / κόλπος / κύκλος / δρόμος / φάκελος», «κλειστή γέφυρα / θάλασσα / κεραία ασυρμάτου / οικονομία / οδική αρτηρία / παραλιακή ζώνη / εθνική οδός».* 🕮 < αρχ. κλειστός. ◈ κλειστά [επίρρ.].

κλήθρα ή **σκλήθρα,** η, ουσ. • (φυτολ.) 1. το σκλήθρο, φυλλοβόλος θάμνος ή δέντρο, ιδανικό για χρήση σε οικοδομικές εργασίες και στη ναυπηγική, 2. *το σκλήθρο ή ο σκλήθρος,* μικρό μυτερό κομματάκι ξύλου. 🕮 < αρχ. κλήθρα, [= είδος θάμνου από τον οποίο πήρε το όνομά της σήμερα η σκλήθρα].

κλήση, η, ουσ. • 1. έγγραφη, συνήθως, ειδοποίηση με την οποία υποχρεώνεται κάποιος να παρουσιαστεί σε μια δημόσια υπηρεσία για να εκπληρώσει κάποια υποχρέωσή του, 2. πρόσκληση σε ραδιοφωνικό ή τηλεοπτικό διάλογο, 3. τηλεφωνικό κάλεσμα, (φρ.) *«κακόβουλη / φωνητική / παλμική / ονομαστική κλήση»,* 4. διπλότυπο έγγραφο με το οποίο καλείται κάποιος να πληρώσει παράβαση του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας. 🕮 < αρχ. κλῆ(σις) [= πρόσκληση στο δικαστήριο] -ση.

κλητεύω, ρ. [μετβ] • (νομ.) κοινοποιώ, σε μάρτυρα ή διάδικο, δικαστική εντολή για εμφάνιση και κατάθεση σε δικαστήριο. 🕮 < αρχ. κλητεύω.

κλητήριο, το, ουσ. • (νομ.) έγγραφο με το οποίο καλείται κάποιος άμεσα να παρουσιαστεί σε κάποια δικαστική αρχή, (φρ.) *«κλητήριο θέσπισμα».* 🕮 < αρχ. κλητήρ(ας) -ιος.

κλίβανος, ο, ουσ. • 1. φούρνος, 2. στεγανός θάλαμος που δημιουργεί κατάλληλες συνθήκες για απολύμανση ή αποστείρωση αντικειμένων, (φρ.) *«κλίβανος αερίου / λέβητα / μαγειρείου / συγκολλήσεως / ηλεκτρικός / κυματοειδής», «θύρα / βωμός / δάπεδο / σχάρα / επένδυση / καπνοθάλαμος / καπνοφράκτης / λαιμός / ουρανός / πρόσοψη / προφυλακτήρας / τοιχώματα κλιβάνου».* 🕮 < αρχ. κλίβανος – κρίβανος [= χωμάτινο αγγείο κατάλληλο για το ψήσιμο του ψωμιού].

κλίμα, το, ουσ. • 1. (μετεωρ.) το σύνολο των μετεωρολογικών φαινομένων που επικρατούν σε μία περιοχή σε βάθος χρόνου, 2. (μτφ.) το σύνολο των συνθηκών που επικρατούν σε κάποιον χώρο, επαγγελματικό, πολιτικό ή οτιδήποτε άλλο, 3. (ειδ. φρ.) *«δε με σηκώνει αυτό το κλίμα»,* δηλ. με πειράζουν οργανικά οι συγκεκριμένες καιρικές συνθήκες ή (μτφ.) δεν είναι εύκολο να συμβιώσω μαζί με άλλους σ' ένα δεδομένο κοινωνικό ή επαγγελματικό ή συγγενικό περιβάλλον. 🕮 < μτγν. κλίμα < κλίνω.

κλίμακα, η, ουσ. • 1. η σκάλα, 2. αξιολογική κατάταξη πραγμάτων, εννοιών, αξιών κ.λπ. *«βαθμολογική / μισθολογική / ασφαλιστική / ιεραρχική / υπαλληλική κλίμακα»,* 3. (μουσ.) σειρά φθόγγων που ο αριθμός τους ποικίλει σε ανιούσα ή κατιούσα σειρά, 4. (εκκλ.) συγκεκριμένη σειρά ύμνων, 5. (στατ.) γραφική παράσταση που φανερώνει τις διακυμάνσεις δεδομένων, 6. (χαρτογρ.) αριθμητικό κλάσμα που εκφράζει την αναλογία ανάμεσα στις διαστάσεις που απεικονίζονται σ' έναν χάρτη σε σχέση με την πραγματικότητα, 7. (έκφρ.) *«σε παγκόσμια / σε πανελλήνια / σε πανελλαδική / σε πανευρωπαϊκή κλίμακα»,* 8. *«κλίμακα ανέμου / αποθαλασσίας / αποστάσεων / γέφυρας / θαλάσσης / ιστού / καθόδου - ανόδου / κατάστασης θαλάσσης – ανέμου - ουρανού / κινδύνου / λέμβου / κύτους – αμπαριού – δεξαμενών / ορατότητας / πιέσεως / τροφοδοσίας φορτώσεως γαιανθράκων / χάρτου», «φυσική / κρεμαστή / κινητή / κυλιόμενη / κύρια / πλοηγική / σκληρομετρική / σχοίνινη κλίμακα».* 🕮 < αρχ. κλῖμαξ, αιτ. -ακα, [για τη 2η ερμ.] σημδ. από την ιταλ. scala.

κλιμάκιο, το, ουσ. • 1. σκάλα μικρού μεγέθους, 2. το σκαλοπάτι, 3. μικρή στρατιωτική ή υπαλληλική ομάδα που αναλαμβάνει δράση με καθήκοντα έκτακτης ανάγκης. 🕮 < αρχ. κλιμάκιον, υποκορ. του κλῖμαξ.

κλιμακοστάσιο, το, ουσ. • μέρος οικοδομήματος στο οποίο έχει κατασκευαστεί η σκάλα. 🕮 < κλίμακ(α) [-ο-] + -στάσιον < ἵσταμαι: μεσ.παθ. φ. του ρ. ἵστημι [= στέκομαι, υπερασπίζομαι].

κλιμακωτός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που μοιάζει στο σχεδιασμό ή στην κατασκευή με σκάλα, 2. (μτφ.) αυτός που στην προσωπική ή επαγγελματική διαδρομή του ακολουθεί μια σταθερή ανοδική εξέλιξη, 3. αυτός που αποτελείται από πολλά μέρη. 🕮 < μτγν. κλιμακωτός. ◈ κλιμακωτά [επίρρ.].

κλιματικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στο κλίμα, ο σχετικός με αυτό. 🕮 < κλίμα + -ικός.

κλιματισμός, ο, ουσ. • σύνολο ειδικών τεχνικών μέσων που αποβλέπουν στη δημιουργία θερμού ή δροσερού αέρα με ταυτόχρονο έλεγχο της υγρομετρίας σε κλειστό χώρο. 🕮 < κλιματισ- (< κλιματίζομαι) -μός.

κλιματο- • πρώτο συνθετικό ξένων όρων που δηλώνει ότι το δεύτερο συνθετικό έχει σχέση ή επηρεάζεται από το κλίμα μιας χώρας και είναι όροι της ιατρικής, της τεχνολογίας και της μετεωρολογίας, π.χ.: κλιματισμός, κλιματογραφία, κλιματοθεραπεία, κλιματολογία, κλιματοπαθολογία.

κλίνη, η, ουσ. • κρεβάτι, κουκέτα, (ναυπ.) [φρ.] *«κλίνη ναυπηγική / πυροβόλου / αιωρούμενη / εντατικής θεραπείας / νοσηλείας».* 🕮 < αρχ. κλίνη.

κλινήρης, -ης, -ες, επίθ. • αυτός που βρίσκεται στο κρεβάτι λόγω αρρώστιας είτε προσωρινά είτε μακροχρόνια ως κατάκοιτος. 🕮 < μτγν. κλινήρης < αρχ. κλίνη + [επίθημα] -ήρης.

κλινική, η, ουσ. • (ιατρ.) αυτοδύναμο ιατρικό κέντρο του ιδιωτικού τομέα ή ανεξάρτητη νοσοκομειακή μονάδα που βρίσκεται κάτω από τον έλεγχο του δημόσιου. 🕮 < (αντιδάνειο) γαλλ. clinique και αγγλ. clinic < μτγν. κλινικός < αρχ. κλίνη. ◈ κλινικά [επίρρ.].

κλινο- και **κλινό-** • πρώτο συνθετικό επιστημονικών ξένων όρων που δηλώνει την εξάρτηση του δεύτερου συνθετικού από το πρώτο και είναι όροι της ιατρικής, της ορυκτολογίας, της βοτανικής, της ζωολογίας και της τε-

χνολογίας π.χ. κλινοαμφίβολοι, κλινοεδρίτης, κλινοενσταντίτης, κλινοκεφαλία, κλινοκλασίτης, κλινόμετρο, κλινοστάτης, κλινοστατισμός, κλινόχλωρο, κλιτοκύμβη, κλινοσκέπασμα. 🕮 < κλίνω.

κλινοσκέπασμα, το, ουσ. • το σκέπασμα του κρεβατιού, συνών. σεντόνι, κουβέρτα, πάπλωμα κ.λπ. 🕮 < κλίνη [δες λ.] + σκέπασμα.

κλινοστρωμνή, η, ουσ. • οτιδήποτε στρώνουμε πάνω στο κρεβάτι από κάλυμμα και στρωσίδια μέχρι σεντόνι, κουβέρτες και μαξιλάρια. 🕮 < κλίνη [δες λ.] + στρωμνή [= στρώμα, υφασμάτινος σάκος γεμισμένος με βαμβάκι ή οποιοδήποτε άλλο υλικό], η λ. μαρτυρείται από το 1851.

κλίνω, ρ. • 1. [μετβ.] κάνω κάποιον ή κάτι να στραφεί ή να γείρει πλάγια, το γέρνω, το πλαγιάζω, 2. (γραμμ.) σχηματίζω κατά σειρά, απαγγέλλοντας ή γράφοντας, όλους τους τύπους κλιτού μέρους του, 3. έχω τάση προς κάποιον ή κάτι, τείνω, ρέπω, 4. (για χρόνο, φως, ημέρα, νύχτα κ.λπ.) ελαττώνομαι, φθίνω, 5. (μτφ.) [για χρώματα και για φωνή] έχω κάποιαν απόχρωση, 6. [αμετβ.] α) στρίβω, γυρίζω, στρέφομαι, αλλάζω θέση ή κατεύθυνση, β) (φρ.) *«κλίνατε επί δεξιά – επί αριστερά»*, στρατιωτικό ή γυμναστικό παράγγελμα για να στραφεί η ομάδα δεξιά ή αριστερά, (μτφ.) *«κλίνω την κεφαλή»* ή *«κλίνω κάραν»* ή *«κλίνω τον τράχηλο»*. 🕮 < αρχ. κλίνω.

κλίπερ, το, άκλ. ουσ. • (ναυτ.) τύπος εμπορικού ιστιοφόρου σκάφους του 19ου αιώνα που έχει σαν χαρακτηριστικό του γνώρισμα την μεγάλη ταχύτητα, κατάλληλο για μακρινά ωκεάνια ταξίδια. 🕮 < αγγλ. clipper.

κλίση, η, ουσ. • 1. γέρσιμο ενός πράγματος προς τα πλάγια, πλάγιασμα, 2. κίνηση του κεφαλιού ή του σώματος προς τα εμπρός, ως ένδειξη συγκατάβασης ή χαιρετισμού, 3. (γραμμ.) ο σχηματισμός των τύπων μιας κλιτής λέξης, 4. έφεση προς κάτι, ροπή, 5. (φρ.) *«κλίση πλοίου / προβόλου»*, *«γωνία / ευστάθεια / σφάλμα / πηδάλιο κλίσεως»*. 🕮 < μτγν. κλίσις [= ξάπλωμα] < αρχ. κλίνω.

κλισίμετρο και **κλισιόμετρο** και **κλινόμετρο,** το, ουσ. • (τεχνολ.) τοπογραφικό όργανο για τη μέτρηση της κλίσης του εδάφους ή του σκάφους. 🕮 < (αντιδάνειο) < γαλλ. clisimetre ή αγγλ. clinometer < κλισι- [δες κλίση] < αρχ. κλίνω + μέτρο(ν).

κλοιός, ο, ουσ. • 1. οτιδήποτε έχει τη μορφή του κύκλου, κολάρο, 2. (μτφ.) καθετί που περιορίζει, που περικλείει, 3. ατιμωτική ποινή που έβαζαν σε αιχμαλώτους, 4. (ναυτ.) σιδερένια στεφάνη στερεωμένη στις άκρες των μεγάλων κεραιών του πλοίου, 5. (αρχ.) περιδέραιο. 🕮 < αρχ. κλοιός [= περιλαίμιο].

κλύδων και **κλύδωνας,** ο, ουσ. • 1. μεγάλη φουρτούνα, θαλασσοταραχή, κλυδωνισία, 2. (μτφ.) κοινωνική και πολιτική αναταραχή. 🕮 < αρχ. κλύδων, γεν. -ωνος, ὁ [= κύμα, θόρυβος, θαλασσοταραχή] < κλύζω [= σπάζω όπως το κύμα].

κλυδωνίζομαι, ρ. [αμετβ.] • 1. (ναυτ.) ταρακουνιέμαι από τη μεγάλη τρικυμία, ταλαιπωρούμαι, θαλασσοδέρνομαι, 2. (μτφ.) βρίσκομαι σε κατάσταση αναστάτωσης. 🕮 < μτγν. < αρχ. κλύδων [= κύμα, θαλασσοταραχή].

κλυδωνισία, η, ουσ. • (ναυτ.) θαλασσοταραχή, φουρτούνα. 🕮 < μτγν. κλυδωνίζομαι + [κατάλ.] -σία.

κλωβός, ο, ουσ. • 1. κλουβί ή μεταλλικό πλαίσιο, (φρ.) *«μετεωρολογικός κλωβός»*, ξύλινη υπερυψωμένη κατασκευή που προφυλάσσει διάφορα μετεωρολογικά όργανα: θερμόμετρο, ψυχρόμετρο, υγρόμετρο, υγρογράφο και βαρογράφο [μετεωρολογικούς κλωβούς συναντούμε σε κρουαζιερόπλοια, σε μεγάλα πολεμικά πλοία και σε όλα τα ερευνητικά επιστημονικά πλοία], 2. (τεχνολ.) τύπος περιέλιξης του επαγώγιμου σ' έναν τριφασικό κινητήρα. 🕮 < αρχ. κλωβός < ίσως, σημιτ. προέλευσης.

κλώθω, ρ. [αμετβ.] • 1. (λαϊκότρ.) φτιάχνω νήμα στριφογυρίζοντας βαμβάκι ή μαλλί με τα δάχτυλα, γνέθω, στρίβω, 2. γυρίζω, περιστρέφω, στρέφω, 3. γίνομαι ευμετάβλητος, αλλάζω σκέψεις θέσεις πολιτικές και κοινωνικές, 4. σκέφτομαι κάτι επίμονα. 🕮 < αρχ. κλώθω.

κλώσμα, το, ουσ. • 1. κλώσιμο, γύρισμα, (κατ' επέκτ.) μετατροπή, μεταστροφή, 2. (ναυτ.) νήμα φτιαγμένο από ίνες κάνναβης

και το οποίο μαζί με άλλα όμοιά του συστρέφεται δεξιόστροφα για την κατασκευή του εμβόλου των σχοινιών, σπάγκος ή σφιλάτσο, 3. (για ποταμό) στριφογύρισμα, 4. μέριμνα, στενοχώρια. 🕮 < αρχ. κλῶσμα < αρχ. κλώθω.

κλωστή, η, ουσ. • 1. νήμα που προέρχεται από φυσικές ή τεχνητές ίνες και χρησιμοποιείται ως υφαντική ύλη, (φρ.) *«βαμβακερή / μεταξωτή / ακριλική / κλωστή / νάιλον»,* (φρ.) *«κρέμεται από μια κλωστή»,* 2. (νομ.) για υπόθεση που βρίσκεται σε πολύ κρίσιμο ή επικίνδυνο σημείο. 🕮 < μσν. κλωστή, ουσιαστικοποιημένο θηλ. του αρχ. επιθ. κλωστός [= κλωσμένος].

κνώδακας, ο, ουσ. • (μηχανολ.) στοιχείο μηχανής το οποίο περιστρέφεται ή παλινδρομεί γύρω από τον άξονα, αλλιώς: έκκεντρο, δόντι. 🕮 < αρχ. κνώδαξ.

κνωδακοφόρος, -α, -ο, επίθ. • 1. αυτός που φέρει κνώδακες, έκκεντρα, 2. (φρ.) *«κνωδακοφόρος άξονας»,* στρεφόμενη άτρακτος μηχανών εσωτερικής καύσης εφοδιασμένη με δίσκους που κινούν βαλβίδες εισαγωγής και εξαγωγής των κυλίνδρων, αλλιώς: εκκεντροφόρος άξονας. 🕮 < αρχ. κνώδαξ, -ακος + -φόρος < φέρω.

κόβα, η, ουσ. • (ναυτ.) αλυσίδα ή σχοινί με τα οποία σηκώνονται οι κεραίες [= οριζόντιοι ιστοί που πάνω τους δένονται τα πανιά] των ιστιοφόρων πλοίων. 🕮 < ιταλ. cova [= φωλιά].

κόβω και **κόφτω** και **κόπτω,** ρ. [μετβ. και αμετβ.] • 1. χωρίζω κάτι σε δύο ή περισσότερα μέρη, τεμαχίζω, 2. τραυματίζω, πληγώνω, 3. αποκόβω, αποβάλλω, απομακρύνω κάτι ως άχρηστο, 4. αφαιρώ μέρος γραπτού κειμένου, λογοκρίνω, 5. (για δέντρο) πελεκώ, (για ξύλο) πριονίζω, 6. απορρίπτω μαθητή, φοιτητή ή διαγωνιζόμενο από εξετάσεις, 7. περικόπτω ή σταματώ, 8. αλέθω καφέ, πιπέρι, κανέλα ή κάποιο άλλο μπαχαρικό, 9. χωρίζω το σύνολο των τραπουλόχαρτων σε δύο μέρη, 10. (φρ.) *«κόβει το μυαλό του»,* είναι έξυπνος, *«κόβω δρόμο»,* συντομεύω την απόσταση, *«κόβω το αίμα κάποιου»,* τρομάζω κάποιον. 🕮 < μσν. κόβω < αρχ. κόπτω.

κογκάρδα, η, ουσ. δες κονκάρδα.

κο(γ)χύλι, το, ουσ. • το κοχύλι, όστρακο που περιβάλλει προστατευτικά διάφορους θαλάσσιους ασπόνδυλους οργανισμούς όπως π.χ.: τα μαλάκια. 🕮 < αρχ. κογχύλιον.

κοίλος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που έχει βαθουλωμένη επιφάνεια, <u>συνών.</u> βαθουλός, 2. αυτός που δεν είναι συμπαγής, κούφιος. 🕮 < αρχ. κοῖλος. ⊙ κοιλάδα, κοιλία, κοιλότητα.

κοιλότητα, η, ουσ. • 1. επιφάνεια με βαθούλωμα, λάκκωμα, 2. το να είναι κάτι κοίλο. 🕮 < αρχ. κοιλότης, αιτ. -ητα.

κοινοπραξία, η, ουσ. • ένωση προσώπων ή εταιρειών για προώθηση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων τους με σκοπό την απόκτηση μεγαλύτερων οικονομικών συμφερόντων από την εγχώρια ή τη διεθνή αγορά, <u>συνών.</u> κονσόρτσιουμ, (φρ.) *«κοινοπραξία ατμοπλοϊκών / τουριστικών / επιβατοχηματαγωγών σκαφών».* 🕮 < μσν. κοινοπραξία < μτγν. κοινοπραγία.

κοινός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που ανήκει ή που αναφέρεται σε πολλούς ή σε όλους, 2. αυτός που ποιοτικά δεν αξίζει, δεν είναι καλής ποιότητας, 3. (το ουδ. ως ουσ.) το κοινό, το σύνολο των πολιτών ενός κράτους, ομοσπονδία πόλεων στην αρχαιότητα, 4. (φρ.) *«κοινός λογαριασμός / διαιρέτης / παρανομαστής».* 🕮 < αρχ. κοινός. ◈ κοινά, κοινώς, [επίρρ.].

κοινωμάτιο, το, ουσ. • (εργαλ.) είδος αμφικέφαλου ήλου [= καρφιού με δύο πεπλατυσμένα κεφάλια] λαμαρίνας για μόνιμη ήλωση [= κάρφωμα] μεταλλικών ελασμάτων, κοινώς: περτσίνι, (φρ.) *«κοινωμάτιο με στρογγυλή - με ημιστρόγγυλη - με κωνική κεφαλή - με επίπεδη κεφαλή».* 🕮 < κοίνωμα, -τος + υποκ. κατάλ. -ιον.

κοίτη, η, ουσ. • 1. κλίνη, κρεβάτι, 2. φωλιά, 3. κοιλότητα του εδάφους μέσα στην οποία κυλά το νερό ποταμού ή ρυακιού. 🕮 < αρχ. κοίτη. ⊙ κοιτάζω, κοιτίδα.

☑ Στο έρμο χωράφι εκεί στη Σαλαμίνα,
Π' ανάμεσα απ' αγκάθια και χαλίκια
Μια **κοίτη** καθαρήν είχα διαλέξει,
Τα δειλινά για να πλαγιάζω...»

Άγγελος Σικελλιανός

κοιτώνας, ο, ουσ. • ιδιαίτερος χώρος, δωμάτιο, κάμερα για ύπνο δύο ή περισσότερων ατόμων σε ιδρύματα, στρατώνες, κατασκηνώσεις, οικοτροφεία κ.λπ. 🕮 < αρχ. κοιτών, αιτ. -ῶνα [= υπνοδωμάτιο].

κοκ και **κωκ,** το, άκλ. ουσ. • 1. σοκολατένιο γλύκισμα, είδος πάστας, 2. στερεή καύσιμη ύλη που παράγεται μετά την ξηρά απόσταξη των λιθανθράκων. 🕮 < γαλλ. coke < αγγλ. coke.

κοκάλι, το, ουσ. • (ιχθυολ.) κοινή ονομασία πολλών ειδών που τα συναντάμε στις ελληνικές θάλασσες, το μήκος τους έως 40 με 50 εκατοστά, με ποικιλία χρωματισμών, όπως π.χ.: Αλογοκοκάλι (Caranx hippos), Σούρος, Τραχούρι (Caranx crysos), Πρασινοκοκάλι, Σούρος (Caranx rhonchus), Γυμνοκοκάλι (Alepes djedaba), Κοκάλι (Pseudocaranx dentex), Ιριδοκοκάλι (Elagatis bipinnulata).

κοκέτα, το, ουσ. δες κουκέτα.

κοκκαγκαθίτης, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) μικρός καρχαρίας, με λίγο πεπλατυσμένο σώμα, με ισχυρή άκανθα σε κάθε ραχιαίο πτερύγιο, έχει 5 μικρές βραγχιακές σχισμές, γκριζόμαυρου χρώματος, το μέγιστο μήκος του σώματός του φθάνει το 1,7 μ. η επιστ. του ονομ.: Centrophorus granulosus [διώνυμο], τον συναντάμε στο ανατολικό τμήμα του Ατλαντικού Ωκεανού και στη Μεσόγειο, τρέφεται με ένα ευρύ φάσμα θαλάσσιων οργανισμών όπως: μικρότερων καρχαριών, ψαριών, καλαμαριών, καβουριών, γαρίδων.

κοκκαλάρης και **κοκκαλίας,** ο, ουσ. • (ιχθυολ.) βενθοπελαγικό είδος που σε ζει σε βάθη πάνω από 100 μ., το μήκος του από 0,50 μ. έως 1,10 μ. σχηματίζει μεγάλες αγέλες, η επιστ. του ονομ.: Squalus acanthias [διώνυμο], γνωστό και ως κεντρόνι [δες λ.] ή κεντρώνι, και ακανθίας [δες λ.] η επιστ. ονομ. αυτού του είδους Squalus ferndinus, επίσης και το Oxynotus centrina, γνωστό λαϊκ. με το όνομα γουρουνόψαρο.

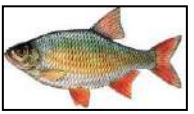

κοκκαλάς, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος σκυλόψαρου, γνωστό και ως γκριζοκεντρόνι, η επιστ. του ονομ.:Squalus blainville [διώνυμο], το μήκος του σώματός του φθάνει το 1 μ. τρέφεται με ψάρια, καβούρια, αστακούς και χταπόδια, το συναντάμε στη Μεσόγειο και τον Ατλαντικό Ωκεανό.

κόκκινος ή **ερυθρός τόνος,** ο, • (ιχθυολ.) με επιστ. ον.: Thunnus thynnus [διώνυμο], είναι το μεγαλύτερο είδος τόνου που διαθέτει οστέινο σκελετό, γνωστός ως τόνος με γαλάζια πτερύγια ή κυανόπτερος, επίσης γνωστός και ως κόπανος, όρκυνος, ορτσίνι, μαγιάτικο, γλουπέας, γοφός ή γόφος ή απλά τόνος, με βάρος που φτάνει τα 450 κιλά, είναι ένα γρήγορο και δυνατό ψάρι και γι' αυτό κατατάσσεται στους κορυφαίους θηρευτές του ωκεανού, τεράστια η εμπορική του αξία.

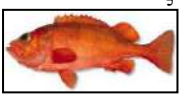
κοκκινοφτέρα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) βενθοπελαγικό ψάρι του γλυκού νερού, η επιστ. ονομ.: Scardinius erythrophthalmus [διώνυμο] ομοιάζει με το τσιρόνι, πολύ διαδεδομένο στην Ευρώπη και την Κεντρική Ασία, το μήκος φθάνει τα 30 εκ. και το βάρος του μέχρι τα 120 γραμμάρια.

κοκκινόχαννος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) βυθόβιο θαλάσσιο είδος ψαριού, γνωστό και με την ονομασία κρεμμυδόψαρο [δες λ.], η επιστ. του ονομ.: Anthias anthias, [διώνυμο] πλατύ και χοντρό στη μέση, χρυσό πορτοκαλί το χρώμα του αλλά, ανάλογα με το περιβάλλον στο οποίο ζει, αποκτά και διαφορετικές αποχρώσεις, ερμαφρόδιτο είδος που κινείται κοπαδιαστά και όταν πεθάνει το αρσενικό αναλαμβάνει την αρχηγία το μεγαλύτερο από την ομάδα θηλυκό. 🕮 < κόκκιν(ος) -ο- + χάννος < αρχ. χάννη, αλλά και δωρ. τ. χάννα [το παραπάνω ψάρι].

κοκκινόψαρο, το, ουσ. • (ιχθυολ.) σπουδαίο αλιευτικό είδος που ζει σε κρύα και βαθιά νερά, έχει έντονο κόκκινο χρώμα, πλατύ σώμα και μεγάλα μάτια, το βάρος του μπορεί να φθάσει μέχρι τα 5 κιλά, η επιστ. του ονομ.: Lutjanus campechanus [διώνυμο]. 🕮 < κόκκινο + ψάρ(ι) -ο-.

κοκκοκεντροφόρος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος σκυλόψαρου που ζει σε βάθος μεγαλύτερο των 200 μέτρων, η επιστημ. του ονομ.: Centrophorus granulosus (Κεντροφόρος ο κοκκώδης) [διώνυμο], γνωστός και ως κοκκαγκαθίτης και αγκαθίτης, το συναντάμε, κυρίως, στον κόλπο του Μεξικού, στο ανατολικό τμήμα του Ατλαντικού Ωκεανού και στη Μεσόγειο, το μέγιστο μήκος του σώματός του φτάνει το 1,7 μ. ζει κοντά στο πυθμένα, σε βάθη 200 με 600 μέτρων, ακίνδυνος για τον άνθρωπο.

κόκκος, ο, ουσ. • 1. καρπός σε πολύ μικρό μέγεθος, 2. πυρήνας καρπού, κουκούτσι, 3. (μτφ.) ελάχιστη ποσότητα, 4. (φυσ.) μονάδα βάρους ίση με το 0,06 γρ. 📖 < αρχ. κόκκος [= κουκί]. ⊙ κοκκωτός.

κοκκωτός, -ή, -ό, επίθ. • κατάστικτος, πιτσιλωτός. 📖 < κόκκ(ος) + [καταλ.] -ωτός.

κοκορέλι, το, ουσ. • (ναυπ.) ιστιοφόρο, γνωστό και ως μαλτέζα, με κυρτωμένα και τα δύο ποδοστάματα και το κοκοράκι να προεξέχει από την κουπαστή αρκετά, δίστηλο με ψάθα στο πλωριό και μπούμα στο πρυμνιό και δύο φλόκους, το μικρότερο χαρακτηριζόταν ως κλεφτρίνα λόγω της πειρατικής δράσης του. 📖 < αγνώστου ετύμου.

κοκωβιός, ο, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) είδος μικρού ψαριού, που συγγενεύει με το γωβιό, χαρα-

κτηριστικό του γνώρισμα το καφετί χρώμα με τις σκούρες κηλίδες, 2. (μτφ.) [παρωχ.] άνθρωπος που προκαλεί με τα καμώματα και τα λεγόμενά του, που προκαλεί γέλιο με τη στάση του, συνών. χαζός, ελαφρόμυαλος, βλάκας, ανόητος, απτάλης, αχμάκης, ζευζέκης και ζεβζέκης. 📖 < αρχ. κωβιός.

κολαουζιέρης, ο, ουσ. • (ναυτ.) ο ναύτης σπογγαλιευτικού σκάφους, που βρίσκεται συνήθως στο πρωραίο τμήμα του καταστρώματος και είναι ο βοηθός του δύτη, με τον οποίο συνεννοείται κρατώντας τεντωμένο το σκοινί (κολαούζο) ως μέσο επικοινωνίας. 📖 < τουρκ. κολαούζ(ος) [δες λ.] + [κατάλ.] -ιέρης < ιταλ. -iere.

κολαούζο, το, ουσ. • (μηχανολ.) εργαλείο μηχανουργών και σιδηρουργών κυρίως, χειροκίνητο ή με εργαλειομηχανή, κάταλληλο για τη διάνοιξη εσωτερικών σπειρωμάτων σε τρύπες μικρής διαμέτρου με σκοπό την εισαγωγή βιδών, σπειροτόμος, κοχλιοτρύπανο. 📖 < κολαούζο(ς) [δες λ.].

κολαούζος και **κολαγούζος** και **κολαούσης** και **κολαούζης,** ο, ουσ. [λαϊκότροπο] • 1. αυτός που προπορεύεται και δείχνει το δρόμο στους άλλους, οδηγός, πρωτοπόρος, οδηγητής: α) οδηγός καραβανιού στο χώρο της βαλκανικής που γνώριζε τη διαδρομή του, τόσο αυτός όσο και το άλογό του, πάρα πολύ καλά, β) οι παραπάνω οδηγοί ονόμαζαν τα

ζώα τους κολαούζους γιατί αυτά μπορούσαν να οδηγήσουν με ασφάλεια το καραβάνι αν κι ο αναβάτης του κοιμόταν, χωρίς δηλαδή να έχει τον έλεγχο τον γκεμιών, 2. αυτός που δίνει σωστές συμβουλές, ο έμπειρος σύμβουλος, καθοδηγητής, εργοδηγός, 3. (ναυτ.) γερό σχοινί, μεγάλου μήκους, με το οποίο δένεται ο δύτης και επικοινωνεί με το πλοίο, πλοηγός, 4. (μτφ.) αυτός που παραμένει προσκολλημένος σε κάποιον, συνήθως, ανώτερό του για να του προσφέρει τις υπηρεσίες του, 5. (εργαλ.) σπειροειδές εργαλείο για άνοιγμα τρυπών, συνών. σπειροτόμος, ελικοτόμος, και ως ουδέτερο, το κολαούζο, 6. (φρ.) *«χωριό που φαίνεται κολαούζο δε θέλει»*, για πράγματα γνωστά και από όλους αποδεκτά χωρίς να χρειάζονται επεξηγήσεις, 5. (ιχθυολ.) α) σπάνιο ψάρι των ελληνικών θαλασσών, γνωστό και ως ψάρι πιλότος ή θαλασσοσυνοδός γιατί συνοδεύει καρχαρίες, θαλάσσιες χελώνες και πλοία, συνών. κολλησόψαρο. 📖 < τουρκ. kilavuz [= οδηγός] + -ος. ⊙ κολαουζιέρης και κολαούζης.

κολάρο, το, ουσ. • 1. (ενδυμ.) σκληρός γιακάς σε πουκάμισο, σακάκι ή παλτό, 2. (ποτ.) αφρός μπύρας στο ποτήρι, 3. δερμάτινο στεφάνι στο λαιμό ζώων για το δέσιμό τους με αλυσίδα, συνών. περιλαίμιο, περιαυχένιο, 4. (ναυπ.) μεταλλικός δακτύλιος που σταθεροποιεί την ιστοπέδη, τη βάση του ιστού στο κατάστρωμα του σκάφους. 📖 < μσν. κολλάρον < ιταλ. collaro < βενετ. collaro < λατιν. collare [= κλοιός, περιτραχήλιο] < collum [= τράχηλος].

κολατσ(ι)ό, το, ουσ. • 1. πρόγευμα, 2. πρόχειρο φαγητό ανάμεσα σε πρόγευμα και γεύμα,

3. ώρα προγεύματος. 🕮 < μσν. κολατσίον < ιταλ. colazione < colare [= καλλιεργώ]. ⊙ κολατσίζω, κολάτσισμα.

κολιός, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) πελαγίσιο μεταναστευτικό ψάρι, η επιστημ. του ονομ.: Scomber colias [διώνυμο], γαλαζοπράσινο με γυαλιστερή ράχη, μαύρες ρίγες και άσπρη κοιλιά, τρέφεται κυρίως με γαύρους, σαρδέλες και γαρίδες, συγγενεύει με το σκουμπρί, (παροιμ.) *«κάθε πράμα στον καιρό του κι ο κολιός τον Αύγουστο»,* δηλ. κάθε πράγμα πρέπει να γίνεται την κατάλληλη στιγμή. 🕮 < αρχ. κολί(ας).

κόλλα, η, ουσ. • 1. γενική ονομασία συγκολλητικής ουσίας που συνδέει δύο ή περισσότερες επιφάνειες από χαρτί, ξύλο, μέταλλο γυαλί, πλαστικό κ.λπ. συνών. γόμα, 2. φύλλο χαρτιού, 3. σκόνη κατάλληλη για το κολάρισμα. 🕮 < αρχ. κόλλα. ⊙ αλευρόκολλα, αμυλόκολλα, βενζινόκολλα, δερματόκολλα, ιχθυόκολλα, λιθόκολλα, ξυλόκολλα, οστεόκολλα, ρετσινόκολλα, ψαρόκολλα.

κόλλημα, το, ουσ. • 1. η σύνδεση δύο ή περισσότερων κομματιών κάποιου αντικειμένου με τη χρήση κάποιας κόλλας, 2. (συνεκδ.) το σημείο στο οποίο γίνεται η συγκόλληση, 3. (πληροφ.) διακοπή λειτουργίας υπολογιστή, 4. (μτφ.) α) ερωτική ή σεξουαλική παρενόχληση, β) έμμονη σε κάποια ιδέα. 🕮 < αρχ. κόλλημα.

κόλληση, η, ουσ. • η σύνδεση δύο ή περισσότερων κομματιών κάποιου αντικειμένου με τη χρήση κάποιας κόλλας, (συνεκδ.) το σημείο στο οποίο γίνεται η συγκόλληση. 🕮 < αρχ. κόλλη(σις) -ση.

κολλησόψαρο, το, ουσ. • (ιχθυολ.) λεπτοκαμωμένο είδος παρασιτικού ψαριού, η επιστ. του ονομ.: Echeneis naucrates [διώνυμο] από τις αρχ. λ. ἔχειν και ναῦς, το μήκος του μπορεί να φθάσει μέχρι τα 90 εκατοστά, το χρώμα της ράχης του είναι γενικά σκούρο, μερικές φορές μαύρο και λίγο πιο ανοιχτό στην κοιλιά, κολυμπά με μεγάλη ταχύτητα, διαθέτει μία βεντούζα που του επιτρέπει να προσκολλάται πάνω σε άλλα είδη και τα τρέφεται ακόμη και με τα περιττώματα τους, ένα μεγάλο πλήθος μπορεί να προσκολληθεί ακόμη και σε βάρκα και να επιβραδύνει έτσι την κίνηση της, γι' αυτό και παλαιότερα αφού τα άλεθαν τα χρησιμοποιούσαν ως φίλτρα για την καθυστέρηση του τοκετού. 🕮 < αρχ. κόλλη(σις) -σο + ψάρ(ι) -ο-.

κολλητήρι, το, ουσ. • 1. ειδικό εργαλείο, ηλεκτρικό ή μεταλλικό θερμαινόμενο σε φλόγα, το οποίο χρησιμοποιείται για τη συγκόλληση μετάλλων, 2. κράμα από κασσίτερο και μόλυβδο που χρησιμοποιείται για την εκτέλεση της συγκόλλησης, 3. (μτφ.) η δήθεν τυχαία και αθέλητη σωματική επαφή με άγνωστη γυναίκα, που επιχειρείται από κάποιον σε περιορισμένο χώρο, το επίμονο και ενοχλητικό φλερτ, 4. (θέατρ.) [ως κύρ. όν.:] *Κολλητήρι*, ο γιος του Καραγκιόζη στο θέατρο σκιών, 5. (σκωπτ.) το μικροκαμωμένο, συνήθως, άτακτο και φορτικό παιδί. 🕮 < κολλη- (< κολλώ) -τήρι.

κολλώ, ρ. [μετβ.] • 1. συγκολλώ μεταλλικά στοιχεία, προσαρμόζω κάτι σε μια επιφάνεια σταθερά χρησιμοποιώντας κόλλα, συνδέω, συνενώνω, 2. (μτφ.) πλησιάζω κάποια γυναίκα με σκοπό να τη θωπεύσω ή να τη φλερτάρω, 3. παίρνω ή μεταδίδω κάποια ασθένεια. 🕮 < αρχ. κολλῶ.

Κολομβία, η, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της Λατινικής Αμερικής με έκταση 1.141.748 τ.χλμ. και πληθυσμό 50 εκατομμ. περίπου κατοίκους. 🕮 < ισπαν. Colombia < [ανθρωπωνύμιο] προς τιμήν του Χριστόφορου Κολόμβου. ⊙ Κολομβιανός.

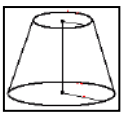
κολόμπα, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) [ιδιωματικό] η στήλη ιστού των ιστιοφόρων πλοίων, 2. (δασολ.) [ιδιωματικό] το κομμένο δένδρο με τη ρίζα του [στη κερκυραϊκή διάλεκτο], 3. (ζαχαρ.) πασχαλινό τσουρέκι σε σχήμα περιστεριού, συνδυασμός του πανετόνε [panetone] και του παντόρο [pantoro]. 🕮 < ιταλ. colomba [= περιστέρι].

κολομπίρι, το, ουσ. • (ναυτ.) [ιδιωματικό] ο λαιμός της στήλης ιστού, καθώς και του προβόλου και του κάθε επιστηλίου των ιστιοφόρων πλοίων, το οποίο έχει τετράγωνη μορφή πάνω στο οποίο θηλυκώνει το στηλόκρανο [δες λ.]. 🕮 < ιταλ. colombiere.

Κολόμπο, το, ουσ. • (γεωγρ.) η μεγαλύτερη πόλη της Σρι Λάνκα, οικονομικό κέντρο του

νησιού με σημαντικό λιμάνι γνωστό από παλαιότερες εποχές, ο πληθυσμός της ανέρχεται σε 700.000 περίπου κατοίκους. 🕮 < πορτογαλ. Colombo ή Columbo < kolon thota - Κολόν Θότα, που σημαίνει *«Λιμάνι στον ποταμό Κελάνι»*.

κολόνα, η, ουσ. • 1. (αρχιτ.) στύλος κατασκευασμένος από ξύλο, μάρμαρο, πέτρα ή τσιμέντο, που χρησιμεύει ως υποστήριγμα θόλου ή στέγης ή για διακοσμητικούς λόγους, 2. (φρ.) *«κολόνα του σπιτιού»,* αυτός που με τις ενέργειές του στηρίζει τα υπόλοιπα πρόσωπα της οικογένειας και λύνει τις όποιες δυσκολίες παρουσιάζονται, 3. (μτφ.) στήλη εφημερίδας ή περιοδικού με περιορισμένο πλάτος, 4. (ναυτ.) α) σιδερένιος ή ξύλινος στύλος σε ιστιοφόρο πάνω στον οποίο γίνεται η κιονοδέτηση της αλυσίδας ή του σχοινιού της άγκυρας, κίονας, κοινώς: μπαμπάς, β) (αρχ.) η ἀρτάνη [= ισχυρό σχοινί ή ιμάντας]. 🕮 < μσν. κολόνα < ιταλ. colonna [= στήλη] < λατιν. columna [= στήλη, κίονας αλλά και ραχοκοκαλιά]. ⊙ κολονάτος.

κόλουρος, -η, -ο, επίθ. • 1. κολοβός [δες λ.], 2. (γεωμ.) στερεό γεωμετρικό σώμα το οποίο έχει δύο παράλληλες και επίπεδες βάσεις, (φρ.) *«κόλουρος κώνος / ηλιοστασίων / ισημερινών», «κόλουρη πυραμίδα».* 🕮 < μτγν. κόλουρος.

κολπάδα, η, ουσ. • (ναυτ.) εύχρηστο αλιευτικό εργαλείο κατάλληλο για το ψάρεμα χταποδιών, αποτελείται από ένα κομμάτι ανοξείδωτης ή γαλβανιζέ αλυσίδας, μήκους 50 έως 70 εκατοστών, στην οποία είναι στερεωμένα με σαλαγκιά [= είδος πολυάγκιστρου] 5 ή 7 ψεύτικα ψαράκια, <u>συνών.</u> (μ)πραγκαρόλα. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

κόλπος, ο, ουσ. • 1. (γεωγρ.) τμήμα θάλασσας που εισχωρεί στην ξηρά, (φρ.) *«Θερμαϊκός / Σαρωνικός / Σιμωνιακός / Στρυμονικός / Αμβρακικός / Παγασητικός / Μεσσηνιακός / Κορινθιακός / Τορωναίος κόλπος», «κόλπος της Αλάσκας / της Καλιφόρνιας / του Φονσέκα, / του Αγίου Λαυρεντίου / της Ταϊλάνδης / της Καρπεντάρια / του Μεξικού / του Φάντυ / του Άντεν / του Μπαχρέιν / του Ομάν / της Βεγγάλης / του Χα Λονγκ / της Σύρτης / της Ταγγέρης», «Βοθνιακός ή Βοθνικός / Περσικός κόλπος»* και πολλοί άλλοι, 2. (ανατ.) ονομασία διάφορων σπλαχνικών κοιλοτήτων, (φρ.) *«κόλπος της καρδιάς / της αορτής / της μήτρας»,* 3. στήθος, αγκαλιά. 🕮 < αρχ. κόλπος. ⊙ κολπώδης, κολπώνω > κολπωτός. ◈ [υποκ.] κολπίσκος.

κολύμβηση, η, ουσ. • το κολύμπι, <u>συνών.</u> το μπάνιο, ψυχαγωγική ή αθλητική δραστηριότητα στη θάλασσα, στο ποτάμι, στη λίμνη, στην πισίνα, (φρ.) *«συγχρονική / πρόσθια / ύπτια / ελεύθερη κολύμβηση».* 🕮 < μτγν. κολύμβη(σις) [= ψάρεμα μαργαριταριών] -ση.

κολυμβητήριο, το, ουσ. • (αθλητ.) χώρος αποτελούμενος από μία ή περισσότερες πισίνες για την πραγματοποίηση προπονήσεων και αγώνων στο άθλημα της κολύμβησης. 🕮 < κολυμβη(τής) + -τήριο.

κολυμβητής και **κολυμπητής,** ο, **κολυμβήτρια,** η, ουσ. • αυτός/η που ξέρει να κολυμπά, εκείνος/η ο/η αθλητής/-τρια που ασχολείται με την κολύμβηση. 🕮 < αρχ. κολυμβητής [= δύτης].

κολυμβητικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που έχει σχέση με τον κολυμβητή ή με την κολύμβηση, (φρ.) *«κολυμβητικός όμιλος», «κολυμβητική δεξαμενή / σχολή».* 🕮 < αρχ. κολυμβητικός [= που αναφέρεται σε κατάδυση].

κολυμπάω, -ώ, ρ. [αμετβ.] • 1. επιπλέω στο νερό, κάνω κολύμπι, 2. (φρ.) *«κολυμπώ στο χρυσάφι»,* είμαι πλούσιος, *«κολυμπώ στα χρέη»,* έχω τεράστια οικονομικά προβλήματα. 🕮 < μσν. κολυμπάω, -ώ, < αρχ. κολυμβῶ < κόλυμβος [= είδος πτηνού].

κολυμπητής, ο, ουσ. δες λ. κολυμβητής.

κομβίον, το, ουσ. δες κουμπί.

κομβόι, το, άκλ. ουσ. δες κονβόι.

κόμβος, ο, ουσ. [δες και κόμπος] • 1. διασταύρωση δρόμων, γραμμών, σταυροδρόμι, (φρ.) *«κυκλικός / συγκοινωνιακός / ισόπεδος / ανισόπεδος / σιδηροδρομικός / κυκλοφοριακός κόμβος»,* 2. (μτφ.) κεντρικό σημείο δραστηριοτήτων, 3. (ναυτ.) μονάδα μέτρησης [kn] της ωριαίας ταχύτητας του πλοίου ή της έντασης του ανέμου ίση με ένα ναυτικό μίλι ανά ώρα [nm/h], 4. (φρ.) *«ηράκλειος κόμ-*

βος» αλλά και *«ηράκλειον ἄμμα»,* δεσμός αποτελούμενος από δύο αντιθετικά συμπλεκόμενες θηλειές. 🕮 < μτγν. κόμβος, αγγλ. knot.

κομήτης, ο, ουσ. • (αστρον.) νεφελώδες ουράνιο σώμα που κινείται γύρω από τον ήλιο και εμφανίζεται πολύ σπάνια. 🕮 < αρχ. κομῶ [= έχω μακριά μαλλιά] < κόμη, [γιατί με την εμφάνισή του παρουσιάζει μία φωτεινή ουρά].

κομιστής, ο, **κομίστρια,** η, ουσ. • αυτός που φέρνει σε κάποιον κάτι, ο μεταφορέας. 🕮 < αρχ. κομιστής.

κόμιστρο, το, ουσ. • (οικον.) ποσό χρημάτων που καταβάλλεται σε κάποιον ως αμοιβή για τη μεταφορά προσώπων ή πραγμάτων, συνών. μεταφορικά. 🕮 < αρχ. κόμιστρον [= αμοιβή για επιστροφή χαμένης περιουσίας] < κομίζω.

κόμμα, το, ουσ. • 1. πολιτικός οργανισμός που ιδεολογικά και κινηματικά εκπροσωπεί τα συμφέροντα και τις απόψεις ενός συγκεκριμένο κοινωνικού συνόλου, τάξης ή ομάδας και στόχο έχει την κατάκτηση της εξουσίας, (έκφρ.) *«κάνω κόμμα»,* δημιουργώ τον πολιτικό σχηματισμό ή συμμαχώ με κάποιον, συνεργάζομαι, 2. (γραμμ.) σημείο στίξεως (,), 3. (ναυτ.) α) η άκρη κάθε ορθογωνισμένης σανίδας των πλευρικών τοιχωμάτων του σκάφους ή του καταστρώματος, κοινώς σόκορο [= εγκάρσια επιφάνεια όπου τα νερά του ξύλου εμφανίζονται ως δακτύλιοι], β) το κενό μεταξύ δύο ξύλων που σχεδόν εφάπτονται, ο αρμός, γ) *«κόμμα επηγκενίδων»,* το κενό που υπάρχει μεταξύ δύο κοντινότατων επηγκενίδων [= μακριές σανίδες προσαρμοσμένες στα πλευρικά τοιχώματα, σταμίνες του πλοίου], 4. κατάπτωση σωματικών δυνάμεων. 🕮 < μτγν. κόμμα [= κομμένο κομμάτι] < αρχ. κόπτω.

κόμμι, -εως, και **κομμίδι,** το, ουσ. • α) κολλώδης ουσία φυτικής προέλευσης η οποία εκκρίνεται, συνήθως, από εγκοπές ή τυχαία τραύματα που δημιουργούνται στον φλοιό ορισμένων δένδρων ή θάμνων, (φρ.) *«ελαστικό κόμμι»,* το καουτσούκ από τα καουτσουκόδεντρα, *«αραβικό κόμμι»,* γνωστό και ως *«κόμμι ακακίας»,* πολύτιμο στην βιομηχανία τροφίμων, καλλυντικών, χρωμάτων, φαρμάκων, βυρσοδεψίας, κλωστοϋφαντουργίας κ.λπ. β) (φρ.) *«υγρό ναυτικό κόμμι»,* [γαλλ. Glu marine liquid] – [παρωχημένο] ελαιώδες αδιάβροχο συνθετικό υλικό παρασκευασμένο από πίσσα υγρής μορφής και οξείδιο του ψευδαργύρου, κατάλληλο για τη μόνωση κιβωτίων βαμβακοπυρίτιδας. 🕮 < αιγυπτ. προελεύσεως. ⊙ κομμιώδης.

κομό, το, άκλ. ουσ. • ξύλινο έπιπλο με συρτάρια, συνών. ιματιοθήκη, συρταριέρα. 🕮 < βενετ. como ή ιταλ. como, συγκεκομμένος τ. του ουσ. comodino.

κομοδέσιο ή **ακομοδέσιο,** το, ουσ. • (ναυπ.) στεγασμένος χώρος που προορίζεται για τη διαμονή πληρώματος και επιβατών, π.χ. καμπίνες, τραπεζαρίες κ.λπ. ανάλογα με το κατασκευαστικό τύπο του σκάφους, το κομοδέσιο βρίσκεται και σε διαφορετικό σημείο, όπως π.χ. στα φορτηγά και τα δεξαμενόπλοια στο πίσω μέρος του πλοίου, στα επιβατηγά και τα κρουαζιερόπλοια είναι διάσπαρτοι χώροι σε όλο το μήκος και πλάτος και φυσικά σε διάφορα πατώματα. 🕮 < αγγλικό accommodation [= κατάλυμα, ενδιαίτημα].

κομοδίνο, το, ουσ. • μικρό ξύλινο έπιπλο με συρτάρια, που μπαίνει, συνήθως, δίπλα στο κρεβάτι. 🕮 < ιταλ. comodino < λατιν. commodus [= σύμμετρος, κατάλληλος].

κομπάνια, η, ουσ. δες κουμπάνια.

κομπάσο, το, ουσ. δες κουμπάσο.

Κόμπε, το, άκλ. ουσ. • (ναυπ.) ιαπωνική πόλη με 1,5 εκατομμύριο κατοίκους, διαθέτει το σημαντικότερο λιμάνι της χώρας με χιλιάδες εμπορευματοκιβώτια στις προβλήτες της. 🕮 < ιαπων. *χέπμπορν: Kobe [*μέθοδος μεταγραφής των ιαπωνικών σε λατινικό αλφάβητο].

κομπιούτερ, το, άκλ. ουσ. • (τεχνολ.) ο ηλεκτρονικός υπολογιστής. 🕮 < αγγλ. computer < compute [= υπολογίζω] < λατιν. conputo [= λογαριάζω]. ⊙ κομπιουτεράς, κομπιουτεράκιας.

κομπόδεμα, το, ουσ. • α) οι οικονομίες, β) το πουγκί, το πορτοφόλι. 🕮 < μσν. κομπόδεμα.

κομποδένω, ρ. [μετβ.] • 1. δένω κάτι σε κόμπο, αντών. ξελύνω, 2. (μτφ.) πιστεύω σε υπόσχεση που μου έδωσε κάποιος, παίρνω τα λόγια κάποιου τοις μετρητοίς. 🕮 < κόμπο(ς) + δένω.

κομπόδεση, η, ουσ. • 1. κόμπος που φτιάχνεται στην άκρη του σχοινιού, 2. δέσιμο του στημονιού πάνω στο πισάντι [αντιά = ξύλινοι κύλινδροι που επάνω τους τυλίγονταν το νήμα και το ύφασμα] του αργαλειού. 📖 < κομποδέ(νω) + -ση.

κόμπος και **κόμβος,** ο, ουσ. • 1. α) εξόγκωμα που δημιουργείται στο σημείο δεσίματος δύο σχοινιών, (φρ.) *«ναυτικός κόμβος – κόμπος»,* προσωρινή σύνδεση δύο ευλύγιστων σχοινιών με οποιοδήποτε αντικείμενο, ο τρόπος σχηματισμού τους είναι τέτοιος, που με την αύξηση της τάνυσης του σχοινιού μεγαλώνει η ασφάλεια της συνδεσιμότητας, [είδη κόμπων: τσακιστή, σταυρόκομπος, ακρόδεσμος ή οκτάρι, πρόδεσμος, ψαλιδιά, καντηλίτσα, ποδόκομπος ή ποδόδεσμος, φίμωμα, ματισιά, γάσα], β) (ναυτ.) μονάδα μέτρησης της ταχύτητας του πλοίου ίση με ένα ναυτικό μίλι ανά ώρα, 2. (φυτολ.) το μάτι του βλαστού, το σημείο εκείνο από το οποίο θα αναπτυχθεί το νέο βλαστάρι ή το άνθος, συνών. ρόζος, γόνατο, 3. (ανατ.) άρθρωση δακτύλου, 4. (μτφ.) α) η πιο μικρή ποσότητα πράγματος, ή [ως λαϊκότροπο] η ελάχιστη ποσότητα ενός υγρού, η σταγόνα, β) το δάκρυ, 5. οτιδήποτε εμποδίζει την ολοκλήρωση κάποιας ενέργειας, συνών. εμπόδιο, δυσχέρεια, 6. (μτφ.) σπασμός στον οισοφάγο ή τον φάρυγγα. 📖 < μσν. κόμπος < μτγν. κόμβος [= ταινία, αγκράφα]. ⭕ κομποσκοίνι, κομπόδεμα, κομπόδεση, κομπολόι.

κομπωτός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που αποτελείται από πολλούς κόμπους ή που τον έχουν δέσει με κόμπους, κομποδεμένος, αντών. λυμένος, ακόμπωτος. 📖 < κόμπος.

κονβόι και **κομβόι** και **κονβόγιο** και **κομβόγιο,** το, άκλ. ουσ. • ομάδα οχημάτων, συνήθως φορτηγών, που μετακινούνται ή ταξιδεύουν μαζί και σε σειρά, το ένα μετά το άλλο, συνών. α) αυτοκινητοπομπή, φάλαγγα, β) (για σκάφη) νηοπομπή. 📖 ❶ < αγγλ. convoy < παλαιά γαλλ. convoier / conveier < λατιν. convio < con- + via [= δρόμος], ή ❷ < ιταλ. convoglio.

κονδύλι και **κονδύλιο,** το, ουσ. • (οικον.) χρηματικό ποσό που αναγράφεται στον προϋπολογισμό ή σε κάποιο επιχειρηματικό ή οικογενειακό λογαριασμό για να διατεθεί σε συγκεκριμένο σκοπό, συνών. δαπάνη, έξοδο. 📖 < μτγν. κονδύλιον, υποκ. του αρχ. κόνδυλος [= γροθιά].

κονιορτός, ο, ουσ. • (μετεωρ.) 1. σύννεφο σκόνης που απλώνεται στον αέρα, δημιουργώντας θολή ατμόσφαιρα, συνών. κουρνιαχτός, μπουχός, 2. σύνολο μικροσκοπικών αιωρούμενων σωματιδίων που οφείλονται, συνήθως, σε βιομηχανικές δραστηριότητες. 📖 < αρχ. κονιορτός.

κονιορτοστρόβιλος, ο, ουσ. • (μετεωρ.) ανεμοστρόβιλος μικρής έντασης με έντονη παρουσία σκόνης, δημιουργείται από την τοπικά έντονη θέρμανση του εδάφους και την απότομη αλλαγή διεύθυνσης και ταχύτητας του ανέμου, αμμοθύελα. 📖 κονιορτός + στρόβιλος.

κονιοστεγής, -ής, -ές, επίθ. • στεγανός, αυτός που είναι προφυλαγμένος από τη σκόνη. 📖 < αρχ. κόνις [= σκόνη] +-στεγής.

κονσέρβα, η, ουσ. • 1. (τρόφ.) τροφή διατηρημένη για μεγάλο χρονικό διάστημα μέσα σε κατάλληλο κουτί που είναι αεροστεγώς σφραγισμένο, 2. (τεχνολ.) δοχείο από αλουμίνιο ή λευκοσίδερο κατάλληλο για τη συντήρηση τροφίμων, κονσερβοκούτι, 3. (μτφ.) καθετί προκατασκευασμένο, 4. (ναυτ.) συνεταιριστικός τρόπος αλιείας και εκμετάλλευσης. 📖 < μσν. κονσέρβα < ιταλ. conserva < λατιν. conservare [= συντηρώ, διατηρώ]. ⭕ κονσερβοποίηση, κονσερβοποιός, κονσερβοποιώ, κονσερβοποιία.

κονσόλα, η, ουσ. • 1. (τεχνολ.) εξάρτημα στον εσωτερικό χώρο ενός μηχανοκίνητου μέσου, αλλά και στον χώρο διασκέδασης και ψυχαγωγίας του κρουαζιερόπλοιου, στο οποίο τοποθετούνται όργανα μέτρησης ήχου, διακόπτες κ.λπ. 2. (αρχιτ.) α) πέτρινη ή ξύλινη προεξοχή για στήριξη διακοσμητικών ή άλλων στοιχείων, β) μέρος κτηρίου, 3. τραπέζι με δύο πόδια στηριγμένο στον τοίχο, ημιτραπέζιο, 4. μηχανή που παίζει ηλεκτρονικά παιχνίδια, 5. (ναυτ.) *«κονσόλα σκάφους / πηδαλιουχίας»* ονομάζεται η πολυεστερική κατασκευή στην οποία τοποθετούνται ο κλωβός του σκάφους, τα χειριστήρια και πολλά βασικά αξεσουάρ, 6. (πληροφ.) η οθόνη και το πληκτρολόγιο, ως περιφερειακά μέσα, για τον έλεγχο του υπολογιστή, 7. (φρ.) *«ασύρ-*

ματη / ηλεκτρονική / κεντρική / ήχου / φωτισμού / ραδιοφωνική / φορητή / ψηφιακή / εισόδου / σαλονιού / σκαλιστή / κλασική». 🕮 < γαλλ. και αγγλ. console.

κονσόρτσιουμ, το, άκλ. ουσ. • (οικον.) προσωρινός συνεταιρισμός χωρών, επιχειρήσεων, εταιρειών, τραπεζών κ.λπ. για κοινό σκοπό, συνών. κοινοπραξία, συνένωση. 🕮 < αγγλ. consortium.

κοντά, επίρρ. • 1. το να βρίσκεται κάποιος ή κάτι σε μικρή απόσταση από κάποιον άλλον, πλησίον, συνών. εγγύς, σιμά, 2. (συνεκδ.) περίπου, σχεδόν, πάνω-κάτω. 🕮 < μτγν. κοντά < επίθ. κοντός < αρχ. αρσ. ουσ. κοντός [= κοντάρι με αγκίστρι, σταλίκι, κοντάρι βάρκας, αιχμή δόρατος].

κονταίηνερ, το, άκλ. ουσ. • ξύλινο ή μετάλλινο κιβώτιο μεγάλων διαστάσεων που περιέχει διάφορα προϊόντα και μεταφέρεται με τρένα, πλοία και φορτηγά. 🕮 < αγγλ. container < contain [= περιέχω].

κοντάρι, το, ουσ. • 1. μακριά ξύλινη ή μεταλλική βέργα για το δέσιμο της σημαίας, 2. (στρατ.) πολεμικό όπλο, συνών. ακόντιο, δόρυ, 3. (ναυτ.) αλιευτικό καμάκι. 🕮 < μτγν. κοντάριον, υποκ. του αρχ. αρσ. ουσ. κοντός [= κοντάρι με αγκίστρι, σταλίκι, κοντάρι βάρκας, αιχμή δόρατος].

κοντέρ, το, άκλ. ουσ. • (μηχανολ.) 1. όργανο εμφάνισης της ταχύτητας ενός μηχανοκίνητου μέσου αλλά και της καταγραφής των χιλιομέτρων του οχήματος ή του σκάφους, συνών. χιλιομετρητής, ταχόμετρο, ταχύμετρο, «αναλογικό / ψηφιακό κοντέρ», 2. το ταξίμετρο. 🕮 < γαλλ. compteur [= μετρητής] < compter [= υπολογίζω, αριθμώ] < λατιν. computare.

κοντός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που δεν διαθέτει ανάστημα, συνών. κοντόσωμος, βραχύσωμος, αντών. μακρύς, μακρύσωμος, 2. αυτός που δεν έχει μήκος, 3. (ναυτ.) [ως ουσ.] α) ξύλινος ή μεταλλικός ιστός για την ανάρτηση της σημαίας, το κοντάρι, β) βέργα στην άκρη της οποίας υπάρχει γάντζος για το τράβηγμα της λέμβου. 🕮 < μτγν. επίθ. κοντός < αρχ. αρσ. ουσ. κοντός [= κοντάρι με αγκίστρι, σταλίκι, κοντάρι βάρκας, αιχμή δόρατος].

κοντοφύλακας, ο, ουσ. • (ναυτ.) αλιευτικό εργαλείο, αποτελούμενο από ένα μεγάλο αγκίστρι σε απόσταση μικρή από το ενσωματωμένο βάρος στην άκρη της πετονιάς, που κατασκευαστικά φέρει στο κέντρο του οφθαλμό με τρέσες, σιλικονούχα, ή νωπά δολώματα, όπως πλοκάμια καλαμαριού, ή χταποδιού, ιδανικό για ψάρεμα κοντά στο βυθό. 🕮 < κοντ(ός) -ο- + φύλακας.

κόντρα, επίρρ. • 1. με αντίθετο τρόπο, αντίθετα, συνών. ενάντια, αντίκρυ, 2. με στραβό τρόπο, ανάποδα, 3. (μτφ.) ενάντια στα όσα συνηθίζεται να πραγματοποιούνται, αντίθετα προς τις τάσεις της εποχής, 4. [ως ουσ.] α) (ναυτ.) σχοινί ιστίου, β) ξύρισμα με ανάποδη φορά, 5. (φρ.) *«κόντρα βίδα / καρένα - καρίνα / καρφωτής / κόβα / μετζάνα / μουστάκι / μπαστούνι / μπέλμπερης / μπράτσο / παξιμάδι / πλακέ / ποδόσταμο / πόρτα / σταλίες / στίγος / φλόκος».* 🕮 < μσν. κόντρα < ιταλ. contra < λατιν. contra [= αντίκρυ, αντίθετα]. ⊙ κοντράρω, κοντριάρης, κοντριάζω, κοντριάρικος.

κοντρα καρένα και **κόντρα καρίνα,** η, ουσ. • (ναυτ.) πρόσθετη ξύλινη ή μεταλλική τρόπιδα, προσαρμοσμένη στην κανονική τρόπιδα του πλοίου για μεγαλύτερη ασφάλεια εάν το σκάφος βρει σε αβαθή νερά, συνών. υποτρόπιο, χέλυσμα, ψευτοκαρίνα.

κοντρακόβα, η, ουσ. • (ναυτ.) βοηθητική αρτάνη, δηλ. επικουρικό είδος σχοινιού για το τράβηγμα βαριών αντικειμένων ή της άγκυρας, συνών. παραρτάνη. 🕮 < ιταλ. contracova.

κοντρακοράκι, το, ουσ. • (ναυτ.) υπόστειρα. 🕮 < κόντρα [δες λ.] + κοράκι [= ή κόρακας ή κλόκαρος, σαρκοφάγο είδος πολιού].

κόντρα κουρτελατσίνι, το, ουσ. • (ναυτ.) το παρασιπάριο, το μικρότερο από τα παρίστια, δηλαδή τα συμπληρωματικά ιστία των μεγάλων ιστιοφόρων πλοίων, που ανοίγεται στις πλευρές των σιπάρων ή σιπαρίων, συνών. ή κουρτελάτσα του κούντρου. 🕮 < ιταλ. contra cortelazzin.

κοντραμαντάρι, το, ουσ. • (ναυτ.) βοηθητική υπέρα [δες λ. αλλιώς μαντάρι] που προστίθεται για ενίσχυση της κύριας υπέρας, συνών.

παρυπέρα. 🕮 < κόντρα [δες λ.] + μαντάρι [= σκοινί ιστιοπλοΐας, δες λ.].

κόντρα μετζάνα και **κοντραμετζάνα** [χωρίς γεν. πληθ.], η, ουσ. • (ναυτ.) τμήμα πανιού στο τελευταίο κατάρτι του πλοίου, συνών. δολωνίδα [αρχ. δόλων], η γάμπια της πρύμνης. 🕮 < ιταλ. contra mezzana.

κοντραμπαντιέρης και **κοντραμπατζής,** ο, ουσ. [παρωχημένο] • (ιστορ.) λαθρέμπορος που τον χαρακτήριζε η λαϊκή καταγωγή του και η παράτολμη δράση του, ο ανυπότακτος, ο υποστηρικτής των αδυνάτων στα χρόνια της τουρκοκρατίας. 🕮 < ιταλ. contrabbandiere < contrabbando [δες λ.] / [τουρκ. καταλ. -acı] -τζής.

κοντραμπάντο, το, και **κοντραμπάντα,** η, ουσ. • (ιστορ.) α) το λαθρεμπόριο διαφόρων ειδών, τροφίμων, τσιγάρων, ποτών, ναρκωτικών κ.ά. ειδών, β) το εμπόρευμα λαθρεμπορίου, γ) (γενικότ.) λαθρεμπορικό δίκτυο μεταφοράς εμπορευμάτων στον αιγιακό χώρο από τον 19ο αιώνα μέχρι την δεκαετία του 1970. 🕮 < ιταλ. contrabbando.

κόντρα μπαστούνι και **κοντραμπαστούνι** το, ουσ. • (ναυτ.) η επιδορατίδα, το επιστήλιο [= ξύλινος στύλος, με τον οποίο μεγαλώνει πιο πολύ το ύψος καταρτιού] του προβόλου [= πλάγιος ιστός που προεξέχει από την πλώρη ιστιοφόρου πλοίου] στα ιστιοφόρα σκάφη, το χρησιμοποιούσαν μονάχα στα μεγάλα ιστιοφόρα πάνω από το μπαστούνι [= δοκάρι που προεξέχει από την πλώρη του σκάφους] του φλόκου. 🕮 < βενετ. contrabastón.

κοντραμπατζής, ο, ουσ. δες κοντραμπαντιέρης.

κοντραμπέλμπερης, ο, ουσ. • (ναυτ.) το πανί που βρίσκεται στο πιο ψηλό σημείο του ιστού του επιδρόμου στα τρίστηλα ιστιοφόρα πλοία, συνών. σιπαρίδα. 🕮 < ιταλ. contrabelvedere [ίσως γιατί η θέση του πανιού βρίσκεται στο ψηλότερο σημείο των συνεχόμενων ιστίων και έχει την καλύτερη θέαση, ιταλ. bel = όμορφη, vedere ρ. = βλέπω].

κοντραμπράτσο, το, ουσ. • (ναυτ.) πάρολκος [= ισχυρό σχοινί κατάλληλο για ρυμούλκηση σκάφους] που προστίθεται στις μεγάλες αντένες σε κακοκαιρία για να δυναμώσει τα μπράτσα. 🕮 (αντιδάνειο) < ιταλ. contrabraccio < κόντρα [δες λ.] + μπράτσο < ιταλ. braccio < λατιν. bracchium < αρχ. βραχίων.

κοντραπαπαφίγκος, ο, και **κόντρα παπαφίγκος,** ουσ. • (ναυτ.) ο σίπαρος [= τετράγωνο ιστίο πάνω από τον δόλωνα, ο φώσωνας] και το σιπάριο 🕮 < βενετ. contrapapafigo.

κοντραπλακέ, το, άκλ. ουσ. αλλά και **κόντρα - πλακέ,** • είδος σανίδας που αποτελείται από τρία ή περισσότερα κολλημένα φύλλα αποφλοιωμένου καπλαμά, συνών. [περιφραστικό] αντικολλητά φύλλα, (φρ.) *«κοντραπλακέ θαλάσσης»,* προϊόν που κατασκευάζεται από λεπτά φύλλα τροπικής ξυλείας, τα οποία συγκολλούνται μαζί, με αντίθετη φορά και άνυδρη κόλλα για περισσότερη αντοχή, ως υλικό, παλαιότερα, ήταν ιδιαίτερα χρήσιμο στη ναυπηγική, συνών. αντικολλητό, μπετοφόρμ. 🕮 < γαλλ. contreplaqué.

κοντρασκότα, η, ουσ. • (ναυτ.) σκοινί για το τέντωμα των πανιών στα ιστιοφόρα σκάφη και το οποίο λειτουργεί επικουρικά στη σκότα [σ' ένα άλλο σχοινί για την ίδια χρήση] σε στιγμή κακοκαιρίας. 🕮 < βενετ. contrascota.

κοντρασταλία, η, ουσ. • (ναυτ.) η υπέρμετρη παραμονή σε κάποιον λιμενικό χώρο. 🕮 < βενετ. contrastallia.

κοντραστάρω και **κοντρεστάρω,** ρ. [μετβ.] • πάω κόντρα, αντίθετα, αντιτάσσομαι, αντιδρώ, εναντιώνομαι. 🕮 < μσν. κοντραστάρω < ιταλ. contrastare.

κοντραστίγκος και **κόντρα στίγκος,** ο, ουσ. • (ναυτ.) πλάγιος συστολέας που αναδένεται προσωρινά από μεγάλο ιστίο της περιοχής της πρύμνης, όταν πνέει ισχυρός άνεμος, συνών. παρασυστολέας ή φάλτσος στίγκος. 🕮 < ιταλ. προέλευσης και τα δύο σύνθετα.

κοντραφλόκος, ο, ουσ. • (ναυτ.) πρόσθετο τριγωνικό ιστίο [πανί], ο μικρότερος φλόκος, βρίσκεται μπροστά από τον αρτέμονα [τον κανονικό φλόκο] και εξέχει του σκάφους, συνών. πρόθοος [= ο φλόκος]. 🕮 < ιταλ. contraflocco.

κοντρόλ, το, άκλ. ουσ. • 1. έλεγχος, 2. α) η κονσόλα, πίνακας ελέγχου, β) ο χώρος εντός του οποίου βρίσκονται τα μηχανήματα ρυθμίσεων και προγραμματισμού, 3. (μτφ.) προ-

σεκτική εξέταση. 📖 < γαλλ. controle. ⊙ κοντρολάρω, κοντρολάρισμα.

κοντρολάρω, -ομαι, [μετβ.] • 1. έχω κάτι υπό έλεγχο, επεμβαίνω ρυθμιστικά, 2. (αθλητ.) διατηρώ την κατοχή της μπάλας. 📖 < ιταλ. contrallar(e) -ω.

κοπάζω, ρ. [αμετβ.] • εξασθενώ ή ξεθυμαίνω, ελαττώνω την έντασή μου, κυρίως, για φυσικά φαινόμενα που έχουν έντονο το χαρακτήρα της αντάρας, συνών. καταλαγιάζω, (φρ.) *«κόπασε ο αέρας».* 📖 < αρχ. κοπάζω.

κοπάλιο, το, ουσ. • (φυτολ.) κοινή ονομασία ρητινών που χρησιμοποιούνται στην κατασκευή βερνικιών και προέρχονται από διάφορα είδη δέντρων, χαρακτηρίζονται ως κοπαλιόδεντρα. 📖 < αγγλ. copal < ισπαν. copal < copal [= ρετσίνι], λ. της γλώσσας Nahuatl των Ινδιάνων της Κεντρικής Αμερικής.

κοπάνι ή **κοπανέλι,** το, ουσ. • 1. μικρός κόπανος, 3. τεχνική πλεξίματος, 3. (ιχθυολ.) αφρόψαρο που το συναντάμε στον Ατλαντικό Ωκεανό και στη Μεσόγειο Θάλασσα, είδος μικρού τόνου, γνωστό και ως βαρελάκι, τερνέττα και τουμπαρέλι, μέγιστο μήκος του σώματός του 51 εκ. το συνηθέστερο έως 35 εκ., το χρώμα του στη ράχη μπλε το οποίο αλλάζει σε σκούρο μωβ ή μαύρο στο κεφάλι, λευκή η κοιλιά του χωρίς γραμμές και κηλίδες, τρέφεται με μικρότερα ψάρια, καρκινοειδή και κεφαλόποδα. 📖 < ❶ κόπαν(ος) [< αρχ. κόπανον = γουδοχέρι] + -ι/-έλι, ή ❷ βενετ. copan(o) [= λόγχη].

κόπανος, ο, ουσ. • 1. [παλαιότερα] ξύλινη βέργα για το πλύσιμο, κυρίως, χοντρών υφασμάτων στο πλυσταριό, αλλά και όργανο βασανισμού σκλάβων, 2. (στρατ.) το πίσω μέρος του κοντακιού των όπλων, υποκόπανος, 3. (εργαλ.) α) μικρό σφυρί που χρησιμοποιούν οι βαρελάδες και οι καλαφάτες, ματσόλα, β) μικρό εργαλείο για αποφλοίωση και θρυμματισμό, συνήθως, καρπών, γ) χοντρή ξύλινη βέργα για χρήση σε νταούλι, 4. παλαιό χειρωνακτικό εργαλείο για το αλώνισμα των δημητριακών, 5. (μτφ.) άνθρωπος ανόητος ή άξεστος, ο αγροίκος, 6. (μσν.) είδος βάρκας [< βενετ. copano], 7. (ιχθυολ.) είδος ψαριού, ο γνωστός κόκκινος τόνος, αλλιώς: σκέπανος. 📖 < μσν. κόπανος < αρχ. κόπανον [= γουδοχέρι].

Κοπε(ν)γχάγη, η, ουσ. • (γεωγρ.) πρωτεύουσα της Δανίας, με πληθυσμό 1.336.982 κατοίκους, και άλλα 2 εκατομμύρια στην ευρύτερη περιοχή της, κέντρο της οικονομικής ζωής της χώρας με αξιόλογο εμπορικό λιμάνι. 📖 < δανέζ. Køpmannæhafn, σημαίνει *«λιμάνι των εμπόρων».*

κοπή, η, ουσ. • 1. το τεμάχισμα ενός συνόλου, το κόψιμο, 2. η έκδοση και κυκλοφορία νέων νομισμάτων. 📖 < < αρχ. κοπή.

κοπίδι, το, ουσ. • (εργαλ.) ονομασία μικρού εργαλείου κοπής ή χάραξης, ιδανικό βοήθημα του ξυλουργού για το κόψιμο των μελανών, ή παλαιότερα, της φορμάικας και των καπλαμάδων, επίσης του χαράκτη, του τυπογράφου και του γιατρού ως νυστέρι και πολλών άλλων επαγγελματιών, αλλιώς και κοπτήρας. 📖 < μσν. κοπίδιν < κοπίδιον υποκ. του αρχ. κοπίς [= καμπυλωτό μαχαίρι].

κόπτω, ρ. [μετβ. και αμετβ.] δες **κόβω.**

κόπωση, η, ουσ. • η κούραση, συνών. κόπος, κάματος, εξάντληση. 📖 < μτγν. κόπωσις < < κόπος.

κοραδούρος, ο, ουσ. δες κουραδόρος.

κοράκι, το, και **κόρακας,** ο, ουσ. • 1. (ορνιθ.) μαύρο σαρκοφάγο πουλί, 2. (μτφ.) [χλευαστικά] ιδιοκτήτης ή υπάλληλος γραφείου κηδειών, 3. (μτφ.) ο ανήθικος άνθρωπος, 4. (μτφ.) ο κυνηγός επικηρυγμένων, 5. (ναυπ.), [ιδιωματικό] η στείρα [= ξύλινη ή μεταλλική δοκός] των πλοίων, των σκαφών και των λέμβων, το ακρώτατο σημείο της πλώρης ή της πρύμνης, η μύτη του βαποριού, συνών. γκάγκα, (φρ.) *«κοράκι της πρύμνης / της πλώρης»,* 6. μικρός ξύλινος ή σιδερένιος μοχλός που συγκρατεί κλειστά τα φύλλα πόρτας ή του παραθύρου, του ντουλαπιού κ.λπ., 7. μικρό μετάλλινο άγκιστρο για τη σύνδεση δύο αντικειμένων, γάντζος, 8. (εκφρ.) *«πέσανε σαν τα κοράκια»* για τα άτομα εκείνα που, όταν βρίσκουν την ευκαιρία, εκμεταλλεύονται τη δυστυχία και τον πόνο του άλλου για να κερδοσκοπήσουν. 📖 < μτγν. κοράκιον [υποκ.] < αρχ. κόραξ. ⊙ κορακιάζω, κορακί-

στικα. ⭘ κορακοζώητος, κορακοκέφαλος, κορακοπόδι, κορακόδεσμος, κορακόβηχας.

κορακόδεσμος, ο, ουσ. • (ναυτ.) τρόπος δεσίματος σχοινιού ή χοντρής πετονιάς πάνω σε γάντζο. 🕮 < κοράκ(ι) -ο- + δεσμός.

κορακωτός, -ή, -ό, και **κορακιωτός,** -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που είναι όμοιος με κόρακα, αγκιστροειδής, γαμψός, 2. (ναυτ.) [φρ.] α) *«κορακωτός τρόχιλος»,* δηλ. τρόχιλος που απολήγει σε γάντζο, μακαράς με γάντζο, συνών. γαντζωτός, β) *«κορακωτός γόμφος»,* δηλ. μακριά μεταλλική περόνη που καταλήγει σε γάντζο, γ) *«κορακωτό σύσπαστο»*, δηλ. το σύσπαστο που έχει τον ένα ή και τους δύο τροχίλους γαμψούς, αγκιστροειδείς, δ) *«κορακωτή αρτάνη»*, γαντζωτό σαμπάνι [< είδος σχοινιού]. 🕮 < κοράκι με τη σημασία του *«γάντζου»* + [κατάλ.] -ωτός, η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*.

κοραλλένιος, -ια, -ιο, επίθ. • 1. αυτός που είναι φτιαγμένος από θαλασσινά κοράλλια, 2. αυτός που έχει το ίδιο χρώμα με το κοράλλι. 🕮 < μσν. κοραλλένιος. ⊙ κοράλλινος.

☑ Τα βήματα
Σ' εβένινο κρεβάτι στολισμένο
με κοραλλένιους αετούς, βαθιά κοιμάται
ο Νέρων — ασυνείδητος, ήσυχος, κι ευτυχής·
ακμαίος μες στην ευρωστία της σαρκός,
και στης νεότητος τ' ωραίο σφρίγος.
Κωνσταντίνος Καβάφης

κοράλλι, το, ουσ. • 1. (ζωολ.) θαλάσσιο ζωόφυτο που αναπτύσσεται σε βάθος πάνω από 60 μ. και δημιουργεί ασβεστολιθικούς υφάλους, 2. (φυτολ.) καλλωπιστικό φυτό, 3. (γεωλ.) ασβεστολιθικό υλικό κατάλληλο για

κατασκευή κοσμημάτων, 4. κόσμημα, 5. (μτφ.) ερυθρότητα, 6. (γεωγρ.) [φρ.] *«θάλασσα Κοραλλίων - Coral Sea»,* ακτή στη βορειοανατολική πλευρά της Αυστραλίας που περιλαμβάνει πλήθος ακατοίκητων νησιών και σ' αυτήν εντάσσεται και ο *«Μεγάλος Κοραλλιογενής Υφαλος - great barrier reef»,* ο οποίος έχει ανακηρυχθεί Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς από την UNESCO το 1981. 🕮 < λατιν. corall(i)um < μτγν. κοράλλιον (ίσως) ανατολικής προέλευσης. ⊙ κοραλλένιος, κοράλλινος, κοραλλίζω, κοραλλικός.

κοραλλιογενής, -ής, -ές, επίθ. • αυτός που έχει δομηθεί από κοράλλια, (φρ.) α) *«κοραλλιογενείς σχηματισμοί»,* γεωλογικοί σχηματισμοί από τον ασβεστολιθικό σκελετό κνιδοζώων, β) *«κοραλλιογενείς ύφαλοι»*, υποθαλάσσιοι σχηματισμοί από απολιθωμένους σκελετούς κυρίως κοραλλιών αλλά και πολλών άλλων ζωικών και φυτικών ειδών, γ) *«κοραλλιογενείς νήσοι»*, ωκεάνιοι γεωλογικοί σχηματισμοί από κοράλλια, *«κοραλλιογενές σπήλαιο»,* κοιλότητα σε κοραλλιογενή ύφαλο. 🕮 < κοράλλι(ον) -ο- + -γενής < γένος.

κοραλλιογραφία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (επιστ.) κλάδος της ζωολογίας που εξετάζει τα κοράλλια. 🕮 < κοράλλι(ον) -ο- + -γραφία < γράφω.

κοραλλιολόγος, ο/η, ουσ. • (επιστ.) ειδικός επιστήμονας που ασχολείται με τη μελέτη των κοραλλιών και των κοραλλιογενών σχηματισμών. 🕮 < κοράλλι(ον) -ο- + -λόγος < λέγω.

κορβέτα, η, και [παλαιότερα] **κορβέτο,** το, ουσ. • (ναυτ.) α) είδος ιστιοφόρου πολεμικού πλοίου, παλαιότερων εποχών, με τρία κατάρτια, εξάρτιση φρεγάτας αλλά μικρότερο εκτόπισμα και ελαφρύτερο εξοπλισμό, κα-

τάλληλο για ανιχνευτικές αποστολές, ο βυζαντινός δρόμων, β) σύγχρονο μικρό πολεμικό πλοίο που χρησιμοποιείται ως συνοδευτικό σε νηοπομπές και το εκτόπισμα του κυμαίνεται από 800 έως 1200 τόνους, συντομογραφία: Κ/Β. 🕮 ❶ < ιταλ. corvetta α) < λατιν. corbota και corbita [= σιτοφόρο πλοίο], ή ❷ < γαλλ. corvette < ολλ. corver [= καταδιωκτικό πλοίο]. [φωτό: κορβέτα Als Class 100].

κορδέλα, η, ουσ. • 1. (ενδυμ.) ταινία από ύφασμα, δέρμα ή κάποιο άλλο συνθετικό υλικό που χρησιμοποιείται για διακοσμητικούς σκοπούς, 2. (μαθημ.) ειδική ταινία για μέτρηση εκτάσεων, συνών. μεζούρα, μετροταινία, 3. (εργαλ.) είδος ηλεκτρικού πριονιού για την κοπή ξύλων, πριονοκορδέλα, 4. (κινημ.) ταινία με το φωτογραφικό υλικό του έργου, το φιλμ. 🕮 (αντιδάνειο) < μσν. ιταλ. cordella < βενετ. cordela < υποκ. του corda < λατιν. chorda < αρχ. χορδή, δωρ. τ. χορδά. ⊙

κορδελάς, κορδελιάζω, κορδέλιασμα, κορδελιάστρα.

κορδέλι, το, ουσ. δες γουρδέλι.

κορδονέτο, το, ουσ. • (ενδυμ.) α) είδος λεπτού κορδονιού, συνών. σιρίτι, τρέσα, β) είδος χοντρής μεταξωτής κλωστής. 🕮 (αντιδάνειο) < ❶ γαλλ. cordonnet, ή ❷ ιταλ. cordonetto < cordone < λατιν. chorda και corda < αρχ. χορδή, δωρ. τ. χορδά.

κορδόνι, το, ουσ. • 1. (ενδυμ.) α) σύνολο από πλεγμένες και στριμμένες κλωστές, β) λεπτό δερμάτινο λουρί ή λεπτοφτιαγμένο σύνολο

κλωστών κατάλληλο για το δέσιμο παπουτσιών, 2. (στρατ.) [πληθ.] τύπος πλέγματος κλωστών ως διακριτικό στοιχείο για το προσωπικό των σωμάτων ασφαλείας, αμφιμασχάλια, 3. (μτφ.-ως επίρρ.) χωρίς διακοπή. 🕮 (αντιδάνειο) < ιταλ. cordone < βενετ. cordon υποκ. του λατιν. corda < αρχ. χορδή, δωρ. τ. χορδά.

Κορέα, η, ουσ. • (γεωγρ.) περιοχή της ανατολικής Ασίας αποτελούμενη από δύο κράτη, τη Βόρεια [με έκταση 120.540 τ.χλμ. και πληθυσμό 26.069.000 κατοίκους περίπου, 2022] και τη Νότια Κορέα [με έκταση 100.284 τ.χλμ. και πληθυσμό 51.558.000 κατοίκους περίπου, απογρ. 2023]. 🕮 < μτφρδ. από την αγγλ. Kore(a). ⊙ Κορεάτης, -ισσα, κορεάτικος.

κορήγονος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι των γλυκών νερών, η επιστ. του ονομ. Coregonus

lavaretus [διώνυμο], αρέσκεται να ζει στο βυθό, τον Δεκέμβρη όμως μήνα ανεβαίνει στην επιφάνεια για να γεννήσει, πολύ νόστιμο γευστικά, το συναντάμε στη λίμνη Βεγορίτιδα και στο φράγμα Ταυρωπού.

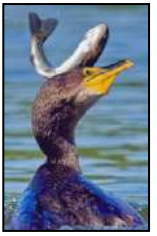
κόρηθρο, το, ουσ. • 1. δέσμη φτερών δεμένων σε ξύλινο ή πλαστικό στέλεχος, φτερό ξεσκονίσματος, συνών. ξεσκονιστήρι, 2. (εργαλ.) κυλινδρική βούρτσα με σκληρές τρίχες στερεωμένη σε ράβδο χρήσιμη στον καθαρισμό του κοίλου των πυροβόλων ή για τον καθαρισμό των υφάλων του πλοίου, 3. (αρχ.) σάρωθρον και σάρωτρον [= σκούπα]. 🕮 < αρχ. κόρηθρον < κορέω [= καθαρίζω, σαρώνω].

Κόρινθος, η, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη και σημαντικό λιμάνι της Πελοποννήσου με πληθυσμό 38.485 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < αρχ. αγνώστου ετύμου, προελληνικό τοπωνύμιο, (μυθολ.) από τον μυθικό ήρωα Κόρινθο, ο οποίος ήταν γιος του Μαραθώνα και μακρινός απόγονος του θεού Ερμή. ⊙ Κορίνθιος, κορινθιακός.

κορίτα, η, ουσ. δες κουρίτα.

κόρκωμα και **κούρκουμο,** το, ουσ. • (ναυτ.) εργοστασιακός τρόπος κυκλικής συσκευασίας των σχοινιών. 🕮 < γενουάτ. corcoma και βενετ. curcuma.

κορμοράνος, ο, ουσ. • (ζωολ.) είδος θαλασσινού πτηνού που είναι τρομερά επιδέξιο στο κυνήγι για την τροφή του αλλά και εκπαιδεύσιμο από τον άνθρωπο ως συνοδός του στο ψάρεμα.

🕮 < γαλλ. cormoran < αρχ. γαλλ. corp < λατιν. corvus [= κοράκι] + moran < marinus [= θαλάσσιος] < mare [= θάλασσα].

κορμός, ο, ουσ. • 1. το μέρος του δέντρου που ξεκινά από την επιφάνεια του εδάφους και φθάνει στις πρώτες διακλαδώσεις, αλλά και επιφανειακό τμήμα του δέντρου με κομμένα τα κλαδιά, 2. (μτφ.) ό,τι μοιάζει με κορμό δέντρου, 3. (ανατ.) το μέρος του ανθρώπινου σώματος ή των ζώων χωρίς το κεφάλι και τ' άκρα, 4. (αρχιτ.) το μέρος του κίονα χωρίς το κιονόκρανο, 5. (ζαχαρ.) είδος γλυκίσματος, 6. το βασικό τμήμα κάθε χρηστικού αντικειμένου, (φρ.) (ναυτ.) *«κορμός πηδαλίου»,* 7. (πληροφ.) δικτυακό τμήμα που περιλαμβάνει κανάλι και κόμβους, για τη μεταφορά ή μετάδοση δεδομένων, *«δικτυακός κορμός»,* 8. (αρχ.) α) μικρό αυλάκι στο οποίο διοχετεύόταν μέρος του νερού των διωρύγων και των μεγάλων αυλακιών στα αρδευτικά έργα, στους υδροφράκτες κ.λπ. β) (φρ.) *«κορμοὶ ναυτικοί»,* τα κουπιά. 🕮 < αρχ. κορμός. ⊙ κορμοστασιά.

κόρνα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. (τεχνολ.) εξάρτημα του αυτοκινήτου με το οποίο παράγεται δυνατός ήχος, συνών. κλάξον, 2. το κορνάρισμα, το σάλπισμα, 3. (τεχνολ.) συσκευή παραγωγής ήχου, ισχυρής έντασης, σε τρένα και πλοία, ως προειδοποί-

ηση συναπαντήματος, εισόδου σε σταθμό ή σε λιμάνι, αγκυροβόλησης και προσοχής επιβατών και εργαζόμενων εντός και εκτός του σκάφους. 🕮 < ιταλ. corna, πληθ. του corno < λατιν. cornu [= κέρας, σάλπιγγα]. ⊙ κορνάρω, κορνάρισμα.

Κάθε ήχος της κόρνας στη ναυσιπλοΐα έχει τη σημασία του σύμφωνα με το εγχειρίδιο Boat Ed.
-Μία σύντομη κόρνα σημαίνει στροφή προς τα αριστερά.
-Δύο σύντομες κόρνες σημαίνουν στροφή προς τα δεξιά.
- Τρεις σύντομες κόρνες το πλοίο κινείται προς τα πίσω.
-Μία παρατεταμένη κόρνα ακολουθούμενη από τρεις σύντομες, σημαίνει ότι το πλοίο ετοιμάζεται να αποπλεύσει από το λιμάνι ενώ ταυτόχρονα κάνει όπισθεν.

κορνέλλα, η, ουσ. • (ναυτ.) σκοινί του παλάγκου που χρησιμοποιείται για την ανύψωση διαφόρων αντικειμένων. 🕮 < βενετ. choronella.

κορνίζα, η, ουσ. • 1. (αρχιτ.) πλαίσιο από ξύλο, γύψο ή μέταλλο, συνών. κάδρο, 2. περίζωμα οικοδομημάτων, 3. περίζωμα επίπλων, 4. (γενικ.) κάθε διακοσμητικό πλαίσιο που τοποθετείται σε επιφάνεια για να τονίσει αυτό που περικλείει, 5. το κουρτινόξυλο. 🕮 ❶

< βενετ. cornis(e) -α, ή ❷ (αντιδάνειο) ιταλ. cornice < λατιν. cornix [= κοράκι] < ίσως από το αρχ. κορώνη [= 1. καλιακούδα ή θαλάσσιο κοράκι, 2. κόρακας, 3. χερούλι πόρτας, 2. άκρο τόξου, στο οποίο δένεται η χορδή, L&Sc.]. ⊙ κορνιζάς, κορνιζάρω, κορνιζώνω, κορνιζάρισμα, κορνίζωμα, κορνιζάδικο. ○ κορνιζοπώλης, κορνιζοποιος, κορνιζοποιείο, κορνιζάδικο.

κορόνα και **κορώνα,** η, ουσ. • 1. κόσμημα της κεφαλής, συνών. στέμμα [βασιλικό], 2. (ιστορ.) α) εθνόσημο, β) διακριτικό στις επωμίδες των ανώτερων αξιωματικών στα χρόνια της βασιλείας, 3. (νομίσμ.) νόμισμα διαφόρων ευρωπαϊκών κρατών που όφειλε την ονομασία του στο στέμμα που απεικόνιζε, 4. προστατευτική θήκη δοντιού, 5. (μτφ.) α) εξουσία, β) τα μεγάλα λόγια, μεγαλοστομία, 6. (μουσ.) χρονική επιμήκυνση της φωνητικής έντασης, 7. (τεχνολ.) τμήμα πηνίου για σασμάν, 8. (φρ.) *«έχω (κάποια) κορόνα στο κεφάλι μου»,* δηλ. τιμώ και σέβομαι τη σύζυγο, *«παίζω τη ζωή μου κορόνα γράμματα»,* διακινδυνεύω για κάτι που θεωρώ σημαντικό, *«κορόνα ή γράμματα»,* παιχνίδι με κάποιο κέρμα. 🕮 (αντιδάνειο) λατιν. corona [= στεφάνι] < αρχ. κορώνη, δωρ. τ. κορώνα [= 1. καλιακούδα ή θαλάσσιο κοράκι, 2. κόρακας, 3. χερούλι πόρτας, 2. άκρο τόξου, στο οποίο δένεται η χορδή, L&Sc.]. ⊙ κορονάτος, κορονιάζω.

κόρος, ο, ουσ. • (ναυτ.) παλαιότερη μονάδα μέτρησης της χωρητικότητας των πλοίων, δηλ. μονάδα όγκου, ίση προς 2,83 μ.^{3} ή τόνους, αλλιώς: τονελάδα. 🕮 < μτγν. κόρος [= βάρος εκατό μεδίμνων] ίσως, εβρ. kōr [= στρογγυλό δοχείο] + -ος, η εβρ. λ. αποτελεί επίσης μονάδα μετρήσεως (κυρίως υγρών), που ισοδυναμεί με 220 λίτρα.

Κορσική, η, ουσ. • (γεωγρ.) γαλλικό νησί της Μεσογείου, έχει έκταση 8.680 τ.χλμ. και πληθυσμό 355.528 κατοίκους [απογρ. 2024]. 🕮 < λατιν. Corsica. ⊙ Κορσικανός, -ή.

κόρυμβος, ο, [πληθ. κόρυμβοι, οι, και κόρυμβα, τα] • 1. το ακρότατο σημείο, 2. (ναυτ.) [για πλοία] το ακροστόλιο, διακοσμητικό στοιχείο στην πλώρη ή στην πρύμνη σε ξύλινα ιστιοφόρα του παρελθόντος, (φρ.) *«κόρυμβα νεῶν»,* οι ψηλές πρύμνες των καραβιών, 3. η κορυφή όρους, 4. κότσος τών μαλλιών, 5. (φρ.) *«κόρυμβος οδοντωτός»,* γλυπτικό στολίδι της εσωτερικής ζωφόρου τεκτονικών Στοών. 🕮 < αρχ. κόρυμβος [= 1. το ανώτατο σημείο, κορυφή, (πληθ.) λέγεται για μοναχικό πλοίο, 2. η κορυφή λόφου]. ⊙ κορυμβίτης, κορυμβώδης.

κορυφή, η, ουσ. • 1. το υψηλότερο σημείο, άκρη, 2. το υψηλότερο σημείο του βουνού, του λόφου, του βράχου κ.λπ. 3. το τρυφερό μέρος του φυτού, 4. (μαθημ.) το σημείο τομής ημιευθειών ή γωνιών ή επιπέδων, 5. (μτφ.) εκεί όπου ορίζει κανείς σαν το πιο υψηλό σημείο, 6. (φρ.) *«κορυφή κύματος»,* 7. ο ηγέτης της πολιτικής ζωής ή της διανόησης ή της εκκλησιαστικής ιεραρχίας. 🕮 < αρχ. κόρυς [= περικεφαλαία, κράνος], [για την 4η και 7η ερμ.] σημασιολογικό δάνειο από τη

γαλλική sommet ή από την αγγλική summit [= κορυφή, κορφή, (μτφ.) απόγειο, ζενίθ].

κορώνη, η, ουσ. • (ναυτ.) το πάνω κυρτό εξωτερικό άκρο της πρύμνης του ξύλινου σκάφους, που παλιότερα ήταν στολισμένο με ξυλόγλυπτα και χρώματα, (φρ.) *«φανός κορώνης»,* φωτιστικό απαραίτητο σε όλα τα σκάφη που έχει λευκό φως με υποχρεωτικό τόξο 135 μοιρών, έτσι ώστε να διακρίνεται η πίσω πλευρά του σκάφους. 🕮 < αρχ. κορωνίς, γεν. -ίδος, [= 1. με λυγισμένο ράμφος, καμπυλωτός, κυρτός, λέγεται για πλοία, από το σχήμα της πλώρης και της πρύμνης, 2. λέγεται για αγελάδες, με κυρτά κέρατα, 3. (ως ουσ.) καμπυλωτή γραμμή, μονοκονδυλιά στο τέλος του βιβλίου].

κόσκινο, το, ουσ. • κυκλικό σκεύος που στη βάση του υπάρχει πλέγμα για τον καθαρισμό κόκκων, συνών. κρησάρα. 🕮 < αρχ. κόσκινον. ⊙ κοσκινάς [= ο κατασκευαστής κόσκινων, κοσκινοποιός], κοσκινίζω, κοσκινίδι [= σκύβαλο, απόρριμμα, σκουπίδι].

κόσμημα, το, ουσ. • 1. οποιοδήποτε υλικό ή αντικείμενο που αξιοποιείται ως διακοσμητικό μέσο, 2. στολίδι που φοριέται από τους ανθρώπους, 3. (ναυπ.) στα ξύλινα ιστιοφόρα σκάφη του παρελθόντος τα ακροστόλια, τα ακρόπρωρα. 🕮 < αρχ. κοσμῶ. ○ κοσμηματοθήκη, κοσμηματογραφία, κοσμηματογράφος, κοσμηματοποιός, κοσμηματοπωλείο, κοσμηματοπώλης.

κοσμογνωσία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. η γνώση του κόσμου, των τόπων και των κλιμάτων της Γης, 2. (φιλοσ.) η αναζήτηση της υποκειμενικής αλήθειας. 🕮 < μτφρδ. από τη γερμ. Weltkenntnis.

κοσμογραφία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • α) η επιστήμη που περιγράφει τον κόσμο και τον πλανήτη μας αλλά και το σύμπαν με βασικές γνώσεις και χωρίς να επεμβαίνει στη γεωγραφία ή την αστρονομία ιδιαίτερα, β) μάθημα που διδάσκεται στη μέση εκπαίδευση. 🕮 < αρχ. κοσμογραφία [περιγραφή του κόσμου] (τίτλος έργου του Δημοκρίτου).

κόστα, η, ουσ. • (γεωγρ.) ακτή, παραλία (φρ.) «*κόστα – κόστα*», δηλ. κατά μήκος της ακτής. 🕮 < μσν. κόστα < ιταλ. costa < λατιν. costa [= πλευρά].

κοστάδος, -η, -ον, επίθ. • (ναυτ.) κοντινός, γειτονικός, (φρ.) *«πάω κοστάδος»,* πλέω κοντά στην ακτή. 🕮 < βενετ. acostado < μτχ. του ρ. acostar < λατιν. costa [= πλευρά].

κοστάκι, το, ουσ. [λαϊκότροπο] • (ναυτ.) στρογγυλεμένο άνοιγμα στο μικρό κατάστρωμα της πλώρης ή της πρύμνης της βάρκας, για να βάζει μέσα τα πόδια του ο ψαράς και να κάθεται ευκολότερα κατά τη διάρκεια του ψαρέματος ή της διακυβέρνησης του σκάφους. 🕮 ίσως από το λατιν. costa [= πλευρά].

κοστάρισμα, το, ουσ. • (ναυτ.) ταξίδεμα παράλληλα με την ακτή, κοντά στην ακτή (κόστα – κόστα, δες λ.). 🕮 < λατιν. costa [= πλευρά].

κοστάρω, ρ. [μετβ. και αμετβ.] δες ακοστάρω.

κοστίζω, ρ. • 1. [μετβ] έχω μία συγκεκριμένη χρηματική αξία, συνών. αξίζω, τιμώμαι, στοιχίζω, 2. (μτφ.) προξενώ ζημιά ή στενοχώρια, 3. [αμετβ.] απαιτώ μεγάλα έξοδα για τις ενέργειές μου. 🕮 < μσν. κόστ(ος) -ίζω < ιταλ. costare < λατιν. constare του ρ. consisto [= αποτελούμαι].

κοστολογώ, ρ. [μετβ.] • προσδιορίζω την αξία ενός πράγματος, εκτιμώ. 🕮 < κόστο(ς) -ο- + < -λογώ < λέγω. ⊙ κοστολόγηση.

κότερο και **κόττερο,** το, ουσ. • (ναυτ.) α) μικρό μηχανοκίνητο ιδιωτικό σκάφος πολυτελούς κατασκευής, ιδανικό για ταξίδια αναψυχής, συνών. θαλαμηγός, γιοτ, β) τύπος ελαφρού και γρήγορου ιστιοφόρου πλοίου με ένα ψηλό κατάρτι ή δικάταρτο, κατάλληλο ως σκάφος αναψυχής, συνών. κέρκουρος. 🕮 < ιταλ. cotero < αγγλ. cutter [= λεπίδι, κοπίδι] < μσν. αγγλ. cut [= κόβω].

κοτόν, το, άκλ. ουσ. • (ενδυμ.) α) βαμβακερό ύφασμα, β) βαμβάκι. 🕮 < γαλλ. coton < μσν. coton < αραβ. qut in.

κοτσανέλο και **κουτσανέλο,** το, ουσ. [πληθ. κοτσανέλα] • (ναυτ.) μικρή μεταλλική μόνιμη δέστρα στο σκάφος για δέσιμο σχοινιών (μαντάρια, σκότες) ή για σύσφιγξή τους, κοινώς: σκαλμίσκος. 🕮 < ίσως από το ιταλ. cucinella [= κουζίνα, μαγειρείο].

κοτσάρω, ρ. [μετβ.] • 1. α) συνδέω δυο ή περισσότερα πράγματα, β) συνδέω κάτι με κοτσαδόρο, 2. προσαρτώ, προσκολλώ, 3. κρεμώ κάτι από ψηλά, 4. προσφέρω κάτι ξαφνικά, 5. κατηγορώ, 6. γαντζώνω, 7. (ναυτ.) φέρνω ένα πλοίο δίπλα σε κάποιο άλλο ή το οδηγώ κοντά στην προβλήτα, αγκιστρώ, πλευρίζω. 🕮 < ιταλ. cozzare [= συνδέω, κτυπώ με κέρατα]. ⊙ κοτσάρισμα.

Κοτσί, το, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη στη νοτιοδυτική Ινδία, με πληθυσμό 601.574 κατοίκους, το λιμάνι της θεωρείται το μεγαλύτερο της χώρας στη διαδικασία μεταφόρτωσης εμπορευματοκιβωτίων. 🕮 < αγγλικά: Kochi, παλαιότερα Cochin.

κόττερο, το, ουσ. δες κότερο.

κοτύλη, η, ουσ. • 1. (ανατ.) κοιλότητα της λεκάνης του σώματος εντός της οποίας εφαρμόζει η κεφαλή του μηριαίου οστού, 2. (αρχαιολ.) είδος μικρού αγγείου με δύο λαβές, 3. μέρος του τορπιλοβλητικού σωλήνα των υποβρυχίων και των πυροβόλων, (φρ.) *«κοτύλη ανεμολογίου».* 🕮 < αρχ. κοτύλη [= 1. κύπελο, 2. το κοίλωμα αρθρώσεων των οστών, 3. υγρό μέτρησης, που περιείχε έξι κυάθους, δηλ. περίπου το μισό των 586 γρ. (μιας πίντας) Lidell & Scott].

Κουάλα Λουμπούρ, η, ουσ. • (γεωγρ.) η πρωτεύουσα της Μαλαισίας, με πληθυσμό 1.982.100 κατοίκους [απογρ. 2020]. 🕮 < από μεταφορά του αγγλ. Kuala Lumpur, λ. μαλαισιακής προέλευσης που σημαίνει *«λασπώδης συμβολή»,* λόγω της συμβολής δύο ποταμών, Gombak και Klang.

Κούβα, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησιωτικό κράτος της Καραϊβικής με 109.884 τ.χλμ. και πληθυσμό 11.100.000 κατοίκους περίπου. ⊙ Κουβανός, κουβανικός. 🕮 < ισπαν. Cuba, ίσως σημαίνει *«εύφορη γη»,* από λ. της γλώσσας Taíno.

κουβάρι, το, ουσ. • 1. κλωστή ή νήμα τυλιγμένο σε σχήμα μικρής μπάλας, συνών. κούκλα, μάτσο, τσουκλί, σκουλί, στουπί [νήματα μπλεγμένα μεταξύ τους για απορρόφηση λιπαρών στοιχείων από τον χώρο του μηχανοστασίου], 2. οτιδήποτε είναι τυλιγμένο σε σφαιρικό σχήμα ή τσαλακωμένο, (έκφρ.) *«κουβάρι έγινε το φόρεμά μου»,* 3. (ψυχολ.) ψυχική αναστάτωση, στεναχώρια, (φρ.) *«γίνομαι κουβάρι»,* αρνητική στάση σε κάθε δραστηριότητα εξαιτίας δυσάρεστων, συνήθως, προσωπικών καταστάσεων, 4. (φρ.) *«κάνω τον άνεμο κουβάρι»,* ματαιοπονώ, δεν καταφέρνω τίποτε, *«γίνανε μαλλιά κουβάρια»,* λέγεται για τσακωμό μεταξύ προσώπων, *«ξετυλίγω το κουβάρι»,* ξεδιαλύνω μια μπερδεμένη υπόθεση. 🕮 κουβάριν < μτγν. κουβάριον [= σφαίρα μπάλα], υποκορ. του κόβαρος ή κουβαρίς [= ίουλος], πολύποδο ζωύφιο [είδος σαρανταποδαρούσας] που κουλουριάζεται όταν αντιληφθεί κίνδυνο]. ⊙ κουβαριά, κουβαράκι [υποκ.], κουβαριάζω, κουβαρίστρα.

κουβάς, ο, ουσ. • 1. ανοικτό δοχείο, μεταλλικό, πλαστικό ή ξύλινο, σε σχήμα κόλουρου κώνου, κατάλληλο για τη μεταφορά ή την άντληση νερού, συνών. κάδος, μαστέλο, καπράτσι, μπακράτσι, 2. (ναυτ.) δοχείο σε πλοίο, που χρησιμοποιείται ως εμετοδοχείο, αλλιώς «λεκάνη ναυτίας», 3. περιστρεφόμενο δοχείο μπετονιέρας, 4. (σκωπτ.) μικρό αυτοκίνητο. 🕮 < μσν. κουβάς < τουρκ. kova.

Κουβέιτ, το, ουσ. • (γεωγρ.) α) χώρα της Αραβικής Χερσονήσου, βόρεια του Περσικού Κόλπου, συνορεύει με τη Σαουδική Αραβία και το Ιράκ, έχει έκταση 17.818 τ.χλμ. και πληθυσμό 4,913.271 [κατ' εκτίμηση 2024]. κατοίκους, β) η ομώνυμη πόλη – πρωτεύουσα του κράτους. 🕮 < αραβ. Kuwayt . υποκ. του kût, [τοπική διάλεκτος] που σημαίνει καλά προστατευμένο σπίτι, ή φρούριο κοντά στο νερό. ⊙ Κουβεϊτιανός, -ή, κουβεϊτιανός.

κουβέρτα, η, ουσ. • 1. μάλλινο ή βαμβακερό κλινοσκέπασμα, 2. (ναυτ.) το κατάστρωμα του πλοίου που σκεπάζει το εσωτερικό του. 🕮 < βενετ. coverta < λατιν. coopertus, μτχ. του ρ. cooperire [= συγκαλύπτω, σκεπάζω].

κουβούσι, το, ουσ. • (ναυτ.) α) άνοιγμα καθόδου προς το αμπάρι του πλοίου, β) (συνεκδ.) θολωτό ή τετράγωνο ή ορθογώνιο σκέπασμα της καθόδου, που αποτρέπει την είσοδο νερών προς το εσωτερικό του σκάφους σκέπαστρο. 🕮 < τουρκ. küvet [= 1. λουτήρας, 2. μπανιέρα, 3. χώρος φύλαξης πυροσβεστικής αντλίας και εργαλείων].

κουδέττα, η, ουσ. • (ναυτ.) άκρη σχοινιού. 🕮 < ιταλ. codetta.

κουδουνοσάνιδο, το, ουσ. • (ναυτ.) σανίδι δεμένο σε σημαδούρα που έφερε κουδούνα ο ήχος της οποίας επέτρεπε στους ψαράδες να εντοπίζουν το σημείο στο οποίο είχαν ρίξει τα δίχτυα ή τα παραγάδια ή τους κιούρτους κ.λπ. 🕮 < κουδούν(α) -ο- + σανίδ(ι) -ο-.

κουζίνα, η, ουσ. • 1. (αρχιτ.) μαγειρείο [χώρος παρασκευής φαγητών] σπιτιών και εστιατορίων, ξεχωριστός εργασιακός χώρος σε πλοίο, 2. (τεχνολ.) συσκευή για μαγείρεμα, 3. τρόπος μαγειρέματος, συνών. γαστρονομία. 🕮 [για την 1η και 2η ερμ.] βενετ. cusina < ιταλ. cucina, για την 3η ερμ.] γαλλ. cuisine, και τα δύο από το λατιν. coquinus [= μαγειρικός] < coquere [=ψήνω, μαγειρεύω]. ⊙ κουζινικά, κουζινιέρα.

κουζινέτο, το, ουσ. • (τεχνολ.) α) μικρή συσκευή γκαζιού ή ρεύματος ειδική για μαγείρεμα, β) βάση περιστρεφόμενου εξαρτήματος μηχανής, τριβέας, έδρανο. 🕮 [για την 1η ερμ.] < γαλλ. cuisinette, υποκ. του cuisine, [για τη 2η ερμ.] < ιταλ. cuscinetto.

κουζουλούκι, το, ουσ. • 1. στρίψιμο, καμπύλη, ελιγμός, 2. (μτφ.) παραπάτημα, τρέκλισμα, 3. (ναυτ.) *«κάνω κουζουλούκια»* ή *«καλάρω κουζουλούκια»*, δηλ. καλάρω [δες λ.] τα δίχτυα ή τα παραγάδια, όχι σε ευθεία αλλά κάνοντας ζικ - ζακ. 🕮 ίσως από το κουζουλός.

Κουιντάο, το, ουσ. δες Τσιγκ(ν)τάο.

κουκέτα, η, ουσ. • α) μικρό και στενό κρεβάτι, στερεωμένο στον τοίχο σε καμπίνα πλοίου ή τρένου ή φορτηγού μεγάλων αποστάσεων, αλλιώς και κοκέτα, β) [πληθ.] σε παιδικό δωμάτιο κρεβάτια τοποθετημένα το ένα πάνω στο άλλο, γ) καμπίνα πλοίου ή τρένου. 🕮 ❶ < ιταλ. cuccetta < cucciare [= ξαπλώνω], ή ❷ < γαλλ. couchette.

κουκούλα, η, ουσ. • (ενδυμ.) α) κάλυμμα της κεφαλής για όλο το πρόσωπο ή για το τριχωτό μέρος και τα αυτιά, συνών. σκουφί, σκούφια, β) καλύπτρα πυροβόλου όπλου, γ) οτιδήποτε που χρησιμοποιείται ως κάλυμμα, (φρ.) *«κουκούλα καπνοδόχου»*. 🕮 < μσν. κουκούλλα < λατιν. cuculla και cucullus. ⊙ κουκουλώνω, κουκούλωμα, κουκούλι, κουκουλάρικος, κουκουλιάζω, κουκουλίσιος, κουκουλάτος.

κουλόμ(π), το, άκλ. ουσ. • 1. (φυσ.) μονάδα μέτρησης ηλεκτρικού φορτίου, 2. πρώτο συνθετικό λέξεων που είναι όροι της φυσικής και χημείας, π.χ. κουλομετρία, κουλόμετρο. 🕮 < αγγλ. coulomb (από το όνομα του Γάλλου Φυσικού *Charles Augustin de Coulomb).

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: **Κάρολος Αυγουστίνος ντε Κουλόμπ** (1736 - 1806), μέλος της Ακαδημίας Επιστημών του Παρισιού. Εργάστηκε στο στρατιωτικό σώμα του μηχανικού στη Μαρτινίκα. Μεταξύ των ετών 1785 και 1789 εξέδωσε επτά τόμους επιστημονικών άρθρων μέσα στους οποίους διατυπώνεται ο νόμος της αλληλεπίδρασης ηλεκτρικών φορτίων και μαγνητικών πόλων.

κουλούρα, η, ουσ. • 1. τύπος ψωμιού σε σχήμα ρόδας, 2. γενικότερη ονομασία για εύκαμπτα, κυρίως, αντικείμενα που έχουν σχήμα δακτυλίου, 3. (ναυτ.) στρογγυλό σωσίβιο που έχει ριχτεί σε ναυαγό κι είναι δεμένο με σχοινί η άκρη του οποίου ελέγχεται από το σκάφος, 4. (ναυτ.) σιδερένιο αλιευτικό εργαλείο σε σχήμα κυκλικό το οποίο χρησιμοποιούν για το ξεσκάλωμα των παραγαδιών από το βυθό, 5. το στεφάνι του γάμου, 6. (μαθημ.) το μηδενικό, ως σχολικός βαθμός. 🕮 < μσν. κουλούρα < μτγν. κολλούρα < αρχ. κολλύρα [= μικρό στρογγυλό ψωμί].

κουλούρι, το, ουσ. • 1. αρτοπαρασκεύασμα σε στρογγυλό, συνήθως, σχήμα, πασπαλισμένο κυρίως με σουσάμι, γνωστό και ως κουλούρι Θεσσαλονίκης, 2. (ναυτ.) αγκυρόδεσμος, τύπος δεσμού για την ασφαλή πρόσδεση και βύθιση της άγκυρας. 🕮 < μσν. κουλούρι(ο)ν, υποκορ. του κουλούρ(α) -ιον.

κουμαντάρω, ρ. [μετβ.] • 1. καθοδηγώ, διοικώ, οργανώνω, διευθύνω, 2. τακτοποιώ, 3. (μτφ.) οδηγώ. 🕮 < ιταλ. comandare < λατιν. commando < commendo [= επιτρέπω].

κουμάντο, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. ο έλεγχος πάνω σε κάτι ή σε κάποιον: α) καθοδήγηση, β) διοίκηση, γ) οργάνωση, δ) διαχείρηση, συνών. διαφέντεμα, διεύθυνση, 2. τακτοποίηση, 3. (φρ.) α) *«κάνω το κουμάντο μου»*, συγκεντρώνω εκ των προτέρων τα α-

ναγκαία εφόδια. 🕮 < μσν. κουμάντο < ιταλ. comando < λατιν. commando < commendo [= επιτρέπω]. ⊙ κουμανταδόρος.

κουμβάριον, το, ουσ. [καθαρ.] • (ναυτ.) τύπος ιστιοφόρου ή κωπήλατου πλοίου της βυζαντινής εποχής. 🕮 < λατιν. cumba [= βάρκα, πλοίο].

κουμέρκι, το, ουσ. • 1. (ιστορ.) βυζαντινός δασμός για τα εισαγόμενα προϊόντα, 2. τελωνείο. 🕮 ❶ < μσν. κομμέρκιον < λατιν. commercium [= εμπόριο, εμπόρευμα, αγορά] < con [= συν] + merx [= εμπόρευμα, πράγμα], ή ❷ < τουρκ. gümrük. ⊙ κουμερκιάρης.

κουμπάνια, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. εφοδιασμός με τρόφιμα, ή με τα οικονομικά εκείνα μέσα που εξασφαλίζουν τα αναγκαία προς το ζην, ο επιούσιος, 2. τα τρόφιμα, τα εφόδια, 3. (ναυτ.) α) προμήθεια υλικών για τις ανάγκες του πλοίου, β) αποθηκευτικός χώρος τροφίμων. 🕮 < ιταλ. compagna [= σύντροφος].

κο(υ)μπάσο, το, ουσ. • (ναυτ.) ο ναυτικός διαβήτης, κατάλληλο όργανο για τη μέτρηση ίσων αποστάσεων στους ναυτικούς χάρτες αλλά και στο σχεδιασμό των σκαφών. 🕮 < μσν. κομπάσο < ιταλ. compasso.

κουνούπι, το, ουσ. • (εντομ.) φτερωτό έντομο που μπορεί με το κεντρί του να μεταδώσει μολυσματικές ασθένειες [ελονοσία, κίτρινος πυρετός, δάγκειος πυρετός, Zika κ.λπ.]. 🕮 < μσν. κονούπιον < μτγν. κωνώπιον, υποκ. του αρχ. κώνωψ.

κουντρίνι ή **κουντρουλίνι,** το, ουσ. • (ναυτ.) το ξεδιπλωμένο τετράγωνο πανί που βρίσκεται: α) τον μπροστινό παπαφίγκο [κουντρίνι πρωραίο], ή β) πάνω από τον μεσαίο παπαφίγκο, ή γ) πάνω από τον παπαφίγκο και το οποίο χρησιμοποιείται όταν ο άνεμος είναι ασθενής ή μέτριος [κουντρίνι ή σίπαρος], ή δ) πάνω από τον πίσω παπαφίγκο, [κουντρίνι πρυμναίο ή πρυμνιό]. 🕮 < ιταλ. contr(o) + -[υποκ. κατάλ.] -ίνι.

κουντροκουρτελατσίνι, το, ουσ. • (ναυτ.) τύπος κόμπου, παριστιόδεσμος, παρασιπάριο. 🕮 < ίσως από το ιταλ. contro + cortelazzin.

κούντρος και **κούντρας,** ή **σίπαρος,** ο, ουσ. • (ναυτ.) κατηγορία ιστίων πλοίου, (φρ.) *«μεγάλος κούντρος»,* σίπαρος, *«πλωριός κούντρος»,* σιπάριο, *«πρυμιός κούντρος»,* σιπαρίδα ή κόντρα μπέλμπερη. 🕮 < ιταλ. contro ή βενετ. contra.

«Κάτ' ήξερε κι αυτός από σκαριά κι αμαρτωσές, κατ' ήξερε από σουλούπια και καράβια.
Πώς δένεται η τιρκετίνα και οι ράντες, πώς κόβουνται οι γάμπιες και τα φλίτσα, πώς σφίγγουν τα ρεφόρσα – ο **κούντρος** μπρε κι οι φίγκοι πώς σταυρώνουνται – ας ήταν καλά που τάπαιζε στα δάχτυλα, ας ήταν καλά πούταν ψωμί τυρί γι' αυτόνε. Η παλιά του η τέχνη πούταν και η πρώτη.
Τι νόμιζαν.
Επειδής καθόταν και δε μίλαε; Επειδής δέν τ' άρεσαν τα λόγια; Ήταν από φυσικού του λιγομίλητος· ήταν από τη μάνα του κασίδης…»
➢ Από το διήγημα *«ο Ούζος»* του **Γιάννη Σκαρίμπα**, που περιλαμβάνεται στη συλλογή *«Το θείο τραγί»* (1931 α΄εκδ.)

κουπαστή, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) χοντρή σανίδα που επικαλύπτει τα επάνω σημεία των πλευρικών τοιχωμάτων του καραβιού ή της βάρκας, 2. (ναυτ.) το μικρό κατάστρωμα της πλώρης και της πρύμνης που είναι στρωμένο με σανίδια σε μικρά σκάφη, βάρκες καϊκάκια, 3. οποιοδήποτε προστατευτικό κάγκελο ή χειρολαβή σε εξώστη, μπαλκόνι σκάλα, σκαλωσιά, οικοδομή κ.λπ. 🕮 < ίσως από το μσν. ἐγκωπαστή < ἔγκωπον [= το μέρος του στο οποίο στηρίζονται τα κουπιά] < ἐν + κώπη.

κουπί, το, ουσ. • μακρύ ξύλο με πεπλατυσμένο [= πλατύ και επίπεδο] το ένα άκρο και στρογγυλεμένο το άλλο έτσι ώστε να λειτουργεί ως λαβή, για να προωθείται η βάρκα μέσα στο νερό. 🕮 < μσν. κουπί(ν) < κουπίον < αρχ. κωπίον, υποκορ. του κώπη. ⊙ κουπάς [= ο κωπηλάτης, ερέτης, λαμνοκόπος], κουπιά [= το τράβηγμα του κουπιού].

κουπλάρισμα, το, ουσ. • η ζεύξη, η σύνδεση, η ένωση δύο αντικειμένων, η κατασκευή γέφυρας για την ένωση των ακτών. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

κουραδόρος, ο, ουσ. • 1. (ναυτ.) ή υπόφραγμα, ενδιάμεσο κατάστρωμα το οποίο μπορεί να είναι μόνιμο ή μετακινούμενο, σε κάποια συγκεκριμένη πάντοτε θέση, συνήθως βρίσκεται μέσα στα αμπάρια φορτηγών πλοίων ή, σε όλους μας είναι πιο γνωστό, από τα

γκαράζ των επιβατικών σκαφών όπου κατεβαίνει ράμπα για την είσοδο και το παρκάρισμα του ΙΧ αυτοκινήτου στον επάνω όροφο, αλλά και στα παλιά ιστιοφόρα, ήταν ο χώρος ενδιαίτησης, δηλ. με σχεδόν ανύπαρκτες ανέσεις, ο θάλαμος με τα κρεβάτια του πληρώματος, 2. (αρχιτ.) ξύλινος υπερυψωμένος χώρος ο οποίος στηρίζονταν σε ξύλινα δοκάρια, σε νησιώτικα παραδοσιακά σπίτια. 🕮 ίσως από το αγγλ. corridor [= διάδρομος].

κο(υ)ραστάρι και **κορδαστάρι,** το, ουσ. • (εργαλ.) [παλαιότερα] είδος μεγάλου χειροκίνητου ξυλουργικού πριονιού, αποτελούμενο από μεγάλη λάμα που ήταν προσαρμοσμένη σε τελάρο και χρησιμοποιούνταν στην ξυλοναυπηγική, στην ξυλουργική, γνωστό επίσης και ως καταρράκτης, χρήσιμο κυρίως, στο κόψιμο μεγάλων κορμών, συνών. πισκί. 🕮 < αρχ. κουρά, γεν. -ᾶς, (κείρω), [= κουρά ή κούρεμα των μαλλιών] + (ίσως) στάρι < σιτάρι.

κούρβα, η, ουσ. • 1. πόρνη, γυναίκα ελευθέρων ηθών, 2. στροφή, καμπή. 🕮 ❶ < λατ. curva ή το πιθανότερο ❷ < παλαιότ. σλαβ. kourăva.

κουρδίζω, ρ. δες κουρντίζω.

κο(υ)ρζέτο ή **κρο(υ)ζέτο,** το, και **κο(υ)ρζέτα** ή **κρο(υ)ζέτα,** η, ουσ. • (ναυπ.) πλαίσιο σχηματισμένο από μαδέρια, γνωστό ως το τρυπητό, που περιβάλει τους νομείς ψηλά για να τους συγκρατεί δημιουργώντας τα μπούνια, τρύπες δηλαδή από τις οποίες φεύγουν τα νερά του καταστρώματος προς τη θάλασσα ή για να περνούν τα ξύλα των σκαρμών, αλλιώς: υδρορροή [στα πλάγια μέρη του σκάφους]. 🕮 ❶ < βενετ. croseta, ή ❷ < πορτογ. cruzeta < cruz < λατιν. crux [= σταυρός].

κουριέρα, η, ουσ. [παρωχημένο] • (ναυπ.) σκάφος που έφερε τις ειδήσεις, τα νέα, αντίστοιχο με το *«αβίζο»*, αγγελιοφόρο πλοίο. 🕮 < ιταλ. corrière.

κο(υ)ρίτα, η, ουσ. • (ναυπ.) τύπος πανέμορφου ξύλινου αμφίπλωρου σκάφους

[βάρκα], με μήκος έως 8 μ. και πλάτος 2,5 μ., με επίπεδο πάτο και χωρίς καρίνα, κατά το παρελθόν συνήθης τόπος κατασκευαστικής προέλευσης τα μικρασιατικά παράλια. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

κούρκουμο, το, ουσ. δες κόρκωμα.

κουρκούνα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) ή κουρκουνόσαρπα ή γερμανός ή προσφυγούλα ή σάλπα Αραβίας, μεταναστευτικό είδος στα νερά της Μεσογείου από το 1925 όπου καταγράφηκε για πρώτη φορά. Η επιστ. ονομασία των δύο ειδών: Siganus rivulatus (άσπρη κουρκούνα) και Siganus luridus (μαύρη κουρκούνα) [διώνυμα], το μήκος του έως 0.30 μ., ζει σε αμμώδη υποστρώματα καλυμμένα με φυκιάδες.

κούρκωμα και **κούρκουμο,** το, ουσ. δες κόρκωμα.

κουρντίζω και **κουρδίζω** και **χορδίζω,** ρ. [μετβ.] • 1. (μουσ.) ρυθμίζω κατάλληλα τις χορδές κάποιου μουσικού οργάνου έτσι που να παράγω τον επιθυμητό ήχο, 2. (ναυτ.) βάζω σε λειτουργία το μηχανισμό ρολογιού [παλαιότερα] για προγραμματισμό εργασιών στο χώρο του μηχανοστασίου, 3. (μτφ.) α) διοργανώνω, β) προκαλώ ένταση, πειράζω κάποιον, ενοχλώ, γ) (παθητ. φ.) κουρντίζομαι, προσέχω την εμφάνισή μου, στολίζομαι για λόγους επίδειξης, βάζω τα καλά μου ρούχα. 🕮 (αντιδάνειο) μσν. κόρντ(α) < ιταλ. corda < λατιν. chorda και corda < αρχ. χορδή, δωρ. τ. χορδά. ⊙ κούρντισμα, κουρντιστήρι, κουρντιστός, κουρντιστής.

Κουροσίβο ή **Κουροσίο,** το, ουσ. • (γεωγρ.) ισχυρό θερμό θαλάσσιο ρεύμα που διαρρέει τον βορειοδυτικό Ειρηνικό Ωκεανό. 🕮 < Kuroshivo ή Kuroshio, ιαπωνικά [= μαύρη παλίρροια].

κουρρέντι, το, ουσ. • (ναυτ.) θαλάσσιο ρεύμα. 🕮 < ιταλ. corrente.

κο(υ)ρσάρος, ο, ουσ. • 1. (ιστορ.) ληστής, συνήθως ναυτικός, που με κρατική εντολή λήστευε εχθρικά πλοία και παρέδιδε τους θησαυρούς στους κυβερνήτες του, συνών. πειρατής, 2. καταδρομέας, επιδρομέας. 🕮 < μσν. κο(υ)ρσάρος < ιταλ. corsaro < μσν. λατιν. cursurius < λατιν. cursus [= δρόμος] < curro [= τρέχω]. ⊙ κουρσάρικος.

κούρσος, ο, και **κούρσο,** το, [παλαιότερο] ουσ. • [λαϊκότροπο] α) η πειρατεία, πειρατική επιδρομή, β) (συνεκδ.) η λεία από την παραπάνω δράση, η λεηλασία. 🕮 < μσν. κούρσος < ιταλ. corso < λατιν. curs(us).

κουρτελάτσα, η, ουσ. • (ναυτ.) ιστίο [= πανί] που λειτουργεί ως συμπληρωματική προσθήκη στο κάτω μέρος ή στα πλάγια των ιστίων ενός μεγάλου ιστιοφόρου, με σκοπό να αυξήσει την συνολική επιφάνεια των πανιών που χρησιμοποιούνται όταν φυσούν χαμηλής εντάσεως άνεμοι, κοινώς: παρίστιο, παραδολώνιο, (φρ.) *«κουρτελάτσα της γάμπιας / του κούντρου / του παπαφίγκου».* 🕮 < βενετ. cortelazzo.

κουρτελατσίνι, το, ουσ. • (ναυτ.) το παραφωσώνιο, το παράπλευρο και συμπληρωματικό πανί του φώσωνα, ή κουρτελάτσα του κούντρου. 🕮 < ιταλ. cortelazzin.

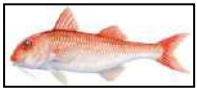
κουτάλα, η, ουσ. • 1. (εργαλ.) σκεύος μαγειρικής, 2. (ναυτ.) εξάρτημα σκαπτικού μηχανήματος ή βυθοκόρου [αλλιώς: φαγάνα] για την απομάκρυνση λάσπης από το βυθό, 3. (ανατ.) η ωμοπλάτη, 4. (ιατρ.) εμβρυουλκός, χειρουργικό εργαλείο τοκετού. 🕮 < μσν. κουτάλα.

κουτούκι, το, ουσ. [γεν. κουτουκ-ιού, -ιών] • 1. χοντρό ξύλο απελέκητο, κούτσουρο, 2. μικρή και φτωχική, συνήθως υπόγεια, ταβέρνα, 3. (ναυτ.) χοντρό σχοινί για την πρόσδεση του πλοίου στην ακτή: α) πρυμνοδέτης, πρυμνιο πεντένι β) πλωριό πεντένι, 4. (μτφ.) αυτός που δεν βλέπει, συνήθως, από το μεθύσι, αλλά και ο στραβός, <u>συνών.</u> αόμματος, 5. μικρό νεογέννητο σκυλάκι, κουτάβι. 🕮 < τουρκ. kütük [= κορμός δέντρου].

κούτσα, η, ουσ. • 1. η κουτσαμάρα, η χωλότητα, 2. (ναυπ.) κοινή ονομασία της οξείας έδρας του νομέα στα ξύλινα σκάφη, 3. (ναυτ.) το κάτω μέρος του επιδρόμου, 4. (ναυτ.) α) ο άντλος, το θαλάσσιο νερό που εισρέει στο εσωτερικό του πλοίου από τους αρμούς, β) σιφωνοθήκη ή αντλοδόκη, υδροσυλλέκτης σκάφους στο κατώτατο εσωτερικό τμήμα των υφάλων του, (φρ.) *«κούτσα σεντίνας / δικρόων νομέων»,* 5. (φρ.) *«κούτσα κούτσα»,* αργά και με δυσκολία. 🕮 < βενετ. cuzzo (-τζα).

κουτσανέλο, το, ουσ. δες κοτσανέλο.

κουτσομούρα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι συγγενικό με το μπαρμπούνι, ζει στη Μεσόγειο και τη Μαύρη Θάλασσα, σε αμμώδεις ή λασπώδεις βυθούς που φτάνουν τα 300 μέτρα βάθος, το χρώμα του σώματός του κόκκινο και άσπρο στην κοιλιά, τρέφεται με καρκινοειδή, μαλάκια και σκουλήκια, η επιστ. του ονομ.: Mullus barbatus [διώνυμο]. 🕮 < κουτσο- + μούρ(η) + -α.

κούτσουρο, το, ουσ. • 1. κορμός δέντρου χωρίς τα κλαδιά του, 2. κομμάτι αποξηραμένου χονδρού ξύλου κατάλληλου για ναυπηγική χρήση, 3. καυσόξυλο, 4. (μτφ.) α) ο μοναχικός άνθρωπος, β) άνθρωπος χωρίς γνώσεις, ο αγράμματος, γ) μαθητής με χαμηλή μαθησιακή απόδωση, <u>συνών.</u> ξύλο απελέκητο, βραδύνους, δυσμαθής. 🕮 < μσν. κούτσουρον ίσως < κόψουρον [= με κομμένη ουρά].

κουφάρι, το, ουσ. • 1. σώμα σε αποσύνθεση, πτώμα, 2. (ανατ.) η θωρακική και κοιλιακή κοιλότητα του ανθρώπινου σώματος, 3. (ναυτ.) σκάφος πλοίου, συνήθως, το άδειο εσωτερικό τμήμα του, αλλά και σκάφος που, λόγω παλαιότητας, βρίσκεται παροπλισμένο σε καρνάγιο. 🕮 < μσν. κουφάρι(ον) < υποκ. του αρχ. επίθ. κοῦφος, -η, -ον, [= 1. ελαφρύς, ευκίνητος, 2. (μτφ.) εύκολος, 3. άδειος, κενός, μάταιος, ανύπαρκτος, ασήμαντος].

κουφόβραση, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) αποπνικτική ατμοσφαιρική κατάσταση που εμφανίζει ζέστη και ιδιαίτερα αυξημένη υγρασία σε συνδυασμό με άπνοια. 🕮 < κουφό + βρά(ζω) -ση.

Κουφονήσια, τα, ουσ. • (γεωγρ.) δύο νησίδες, το Άνω Κουφονήσι [έχει έκταση 5,77 τ.χλμ. και πληθυσμό 366 κατοίκους] και το Κάτω Κουφονήσι [έχει έκταση 4,4 τ.χλμ., κατοικήσιμο μόνο του καλοκαιρινούς μήνες], που χωρίζονται μεταξύ τους από έναν πορθμό πλάτους 200 μ. κι ανήκουν στο σύμπλεγμα των Μικρών Ανατολικών Κυκλάδων. 🕮 < ίσως από την αρχ. φρ. *«Κουφός Λιμήν»,* δηλ. απάνεμο λιμάνι, ή από το πλήθος των σπηλιών στο βραχώδες τοπίο του νησιού.

κόφα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. ψάθινο ή κανναβένιο ή καλαμένιο καλάθι, μεγάλων διαστάσεων, κατάλληλο για μεταφορά φρούτων και καρπών, <u>συνών.</u> κοφίνι, 2. (μτφ.) γυ-

ναίκα ελευθέρων ηθών, 3. (ενδυμ.) το πίσω κρεμαστό μέρος της βράκας, 4. (ναυτ.) το θωράκιο πλοίου. 📖 ❶ < μσν. κόφα < ιταλ. coffa < βενετ. cofa < ισπαν. cofa < αραβ. quffa, ή ❷ < λατιν. cuppa [= κύπελλο], ή ❸ (ως αντιδάνειο για την 3η και 4η ετυμ. εκδοχή) ιταλ. coffa < λατιν. cophinus < αρχ. κόφινος [= κοφίνι, καλάθι].

κοφίνι, το, ουσ. • 1. μεγάλο πλεχτό καλάθι, συνών. κάνιστρο, πανέρι, κανίσκι, [παλαιότερα] ψαροκασέλα, 2. η ποσότητα που περιέχεται στο καλάθι. 📖 < μτγν. κοφίνιον, υποκ. του αρχ. κόφινος [= κοφίνι, καλάθι].

κοχλάδι και **κοχλίδι** και **χοχλάδι,** το, ουσ. • στρογγυλή λεία πέτρα που βρίσκεται σε παραλία, συνών. βότσαλο, κροκάλι. 📖 < μτγν. κοχλίδιον < αρχ. κόχλος [= σαλιγκάρι].

κοχλάζω και **χοχλάζω** και **χοχλακώ,** ρ. [αμετβ.] • 1. βράζω κάνοντας θόρυβο, 2. (μτφ.) είμαι πολύ θυμωμένος, 3. μισώ κάποιον υπέρμετρα, αποστρέφομαι. 📖 < μτγν. κοχλάζω < αρχ. καχλάζω [αναδιπλασιασμός του χλάζω, μόνο στον ενεστ. και παρατ. = παφλάζω, πέφτω, τσαλαβουτώ, ρίχνω, λέγεται για κρασί που ρίχνεται στην κούπα, επίσης λέγεται για τη θάλασσα, με σύστοιχο αντικείμενο, *«κῦμα ἀφρὸν καχλάζον»,* κύμα που άφριζε. ⊙ κόχλασμα, κοχλασμός.

κοχλασμός, ο, **κόχλασμα,** το, ουσ. • 1. βρασμός υγρού με θόρυβο, 2. (μτφ.) εσωτερική – πολιτική – κομματική – κοινωνική – κ.λπ. αναταραχή, αναβρασμός. 📖 < κοχλάζω.

κοχλιάριο, το, ουσ. • 1. κουτάλι, χουλιάρι, δοσομετρικό κουταλάκι, 2. ποσότητα κουταλιού, 3. (εργαλ.) όργανο που ομοιάζει με το κουτάλι και είναι χρήσιμο σε τεχνίτες, σε αλιείς αλλά και σε χειρουργούς. 📖 (αντιδάνειο) < μτγν. κοχλιάριον < λατιν. cochlear [= είδος μεταλλικής λεκάνης που χρησιμοποιούσαν οι Ρωμαίοι για ν' αδειάζουν τα σαλιγκάρια] < cochlea [= ονομασία κουταλιού που το σχήμα του θύμιζε κοχλία ιδανικό για το άδειασμα μαγειρεμένων σαλιγκαριών, έδεσμα πολύ αγαπητό στους Ρωμαίους] < αρχ. κοχλίας.

κοχλίας, ο, ουσ. • 1. (ζωολ.) το σαλιγκάρι, 2. (ανατ.) τμήμα του λαβύρινθου στο εσωτερικό του αφτιού, 3. (εργαλ.) είδος καρφιού με ελικοειδή εγκοπή, η βίδα, το μπουλόνι, (φρ.) *«κοχλίας σύσφιξης / σύνδεσης / κίνησης / χωρίς σπείρωμα [δηλ. περόνη] / ασφαλείας / διωστήρα / ζυγώματος / με τετράγωνη κεφαλή / ρυθμιστικός / μικρομετρικός / φρεζωτός / ατέρμονος / υψηλής φόρτισης».* 📖 < αρχ. κόχλος [= σαλιγκάρι]. ⊙ κοχλιακός, κοχλιοειδής, κοχλιώνω και κοχλιώ [= βιδώνω], κοχλίωση [= βίδωμα], κοχλιωτός. ○ κοχλιοτρύπανο [= τριβέλι], κοχλιοτομώ, κοχλιοστρόφιο [δες λ.].

κοχλίδι, το, ουσ. δες κοχλάδι.

κοχλιοστρόφιο και **κοχλιοστροφείο,** το, ουσ. • (εργαλ.) εργαλείο περιστροφής του κοχλία, κατάλληλο για το βίδωμα και ξεβίδωμα, κατσαβίδι, βιδολόγος. 📖 < κοχλίας + -στρόφιο < στροφή < στρέφω, η λ. είναι απόδοση στην ελλ. του γαλλ. tourne-vis και μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν.*

κοχλιοτόμος, ο, ουσ. • (μηχανολ.) εργαλειομηχανή, της κατηγορίας των τόρνων, που προορίζεται για την τελική κατεργασία ελυκώσεων μεγάλης ακρίβειας. 📖 < κοχλίας + τόμος < τομή [= κοπή].

κοχλιοτρύπανο, το, ουσ. • (εργαλ.) χειροκίνητο ή μηχανικό εργαλείο που χρησιμεύει για τη διάνοιξη σπειρωμάτων στο εσωτερικό τρημάτων μικρής διαμέτρου τα οποία πρόκειται να υποδεχθούν κοχλίες, αλλιώς σπειροτόμος [δες λ.] ή κολαούζο [το] [δες λ.]. 📖 < κοχλί(ας) -ο- + τρύπανο(ν).

κοχλιωτός, -ή, -ό, επίθ. • 1. βιδωτός, 2. αυτός που έχει σπειροειδές σχήμα, 3. (φρ.) *«κοχλιωτός γόμφος [τζαβέτα βιδωτή] / γρύλος / ενδέτης / εντατήρας / μπότσος / λαμπτήρας [βιδωτή δηλ. λάμπα] / αναδευτήρας», «κοχλιωτή ένωση / πρέσα / υποδοχή», «κοχλιωτό βύσμα / πιεστήριο / τρίγκα / πώμα / φρένο».* 📖 < κοχλί(ας) + -ωτός.

κοχύλι, το, ουσ. δες κο(γ)χύλι.

κραδασμός, ο, ουσ. • 1. τράνταγμα, παλμική κίνηση, συνών. δόνηση, 2. (συνεκδ.) ο αντίκτυπος που δημιουργείται από σοβαρές δυσάρεστες καταστάσεις. 📖 < αρχ. κραδαίνω < κραδάω, -ῶ [= ταρακουνώ, αναταράζω, αναδεύω].

κράμα, το, ουσ. • (χημ.) ανακάτεμα διαφορετικών υγρών στοιχείων ή μετάλλων, συνών. μείγμα, αμάλγαμα [για μέταλλα], (φρ.) *«κράματα ακριβείας / βαριά / βοηθητικά / δι-*

μερή / ελαφρά / εύτηκτα / μετάλλων / σκληρά / χρυσοχοΐας». 🕮 < μτγν. κρᾶμα, < κεράννυμι [= ανακατεύω, αναμειγνύω].

κρανιός, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) βενθοπελαγικό ψάρι που ζει στο βορειοανατολικό Ατλαντικό και τη Μεσόγειο, ανάλογα την περιοχή και τη διατροφή του φτάνει σε μήκος 1,5 με 2 μ. το βάρος του μπορεί να ξεπεράσει τα 100 κ. η επιστημ. του ονομ.: Argyrosomus regius, συγχέεται με το μυλοκόπι κι είναι είδος που καλλιεργείται συστηματικά σε ιχθυοκαλλιέργειες. 🕮 < κρανί(ο) + -ος.

κράνος, το, ουσ. • προστατευτικό κάλυμμα του κεφαλιού για στρατιώτη, μοτοσικλετιστή, εργαζόμενο κ.λπ. συνών. περικεφαλαία, κάσκα. 🕮 < αρχ. κράνος.

κρασσόστρεο, το, ουσ. • (ζωολ.) γένος στρειδιών, η επιστημ. του ονομ.: λατιν. Crassostrea, περιλαμβάνει κάποια από τα σημαντικότερα στρείδια που χρησιμεύουν στην ανθρώπινη διατροφή.

κράτει, ρ. [προστακτική Ενεστ. β΄ προσ. του αρχ. ρ. κρατῶ] • 1. σταμάτα, 2. (ως επιφών.) α) προσταγή σε κάποιον για να εκτελέσει ελιγμό, παρκάρισμα κ.λπ., β) στοπ, όπα, βάστα, 3. (φρ.) *«κάνω κράτει»,* δείχνω εγκράτεια, (ναυτ.) εντολή προς τον μηχανικό του σκάφους: α) *«κράτει τις μηχανές»,* σταμάτημα των μηχανών στο πλοίο, β) *«κράτει καλώς»,* αγάντα, φέρμα.

κρατήρας, ο, ουσ. • 1. (αρχαιολ.) μεγάλο αρχαιοελληνικό αγγείο στο οποίο εκτελούσαν την ανάμειξη του κρασιού με το νερό, 2. κοιλότητα στην επιφάνεια της γης ή κάποιου άλλου πλανήτη, (φρ.) *«κρατήρας ηφαιστείου»,* 3. μεγάλο βαθούλωμα στο έδαφος προερχόμενο από εκρηκτικό μηχανισμό, βόμβα κ.λπ. 4. οποιοδήποτε βαθούλωμα σε ομοιόμορφη ποσότητα υλικών, μεταφερόμενων αγαθών κ.λπ. 5. (αστρον.) μικρός αστερισμός, 6. (ηλεκτρολ.) κοιλότητα που σχηματίζεται στο άκρο του θετικού ηλεκτροδίου ενός τόξου άνθρακα. 🕮 < κρατήρ, γεν. -ῆρος. < κεράννυμι [= ανακατεύω, αναμειγνύω].

κράτηση, η, ουσ. • 1. η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του κρατώ, το πιάσιμο από κάποια λαβή, η φύλαξη κάποιου αντικειμένου σε ασφαλή χώρο, το κλείσιμο θέσης με συγκοινωνιακό μέσο, και αλλού, 2. (πληθ.) *οι κρατήσεις,* το ποσό που κατακρατείται από τις μισθολογικές αποδοχές κάποιου για ασφάλιση, φορολογία κ.λπ. 3. επίσχεση, 4. στρατιωτική ποινή για στέρηση αδείας εξόδου εξαιτίας κάποιου παραπτώματος, 5. σύλληψη και φυλάκιση ατόμου σε αστυνομικό τμήμα λόγω αδικήματος. 🕮 < μτγν. κτάτησ(ις) -ση.

κρατητήριο, το, ουσ. • ειδικός χώρος, κελί, σε αστυνομικό τμήμα για τιμωρημένους με προσωπική κράτηση, συνών. φυλακή, δεσμωτήριο, ειρκτή, φρέσκο, [σε πολεμικό πλοίο, γνωστό ως μπαλαούρο]. 🕮 κρατη- [< αρχ. κρατῶ] + -τήριον.

κρατικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που ανήκει ή που αναφέρεται ή που εκτελείται εντός των ορίων του κράτους, (φρ.) *«Κρατική Τράπεζα Ελλάδος / Υπηρεσία Πληροφοριών / Ορχήστρα Θεσσαλονίκης»* και πολλοί άλλοι φορείς, *«κρατικό μυστικό / πλοίο / σήμα / συμβούλιο / δίκαιο»* κ.λπ. 🕮 < κράτος + -ικός. ⭘ κρατικοδίαιτος, κρατικοποίηση, κρατικοποιώ.

κρατώ, ρ. • [μετβ.] 1. πιάνω κάτι με το χέρι, 2. σηκώνω, 3. στηρίζω, 4. συγκρατώ, 5. κατέχω, εξουσιάζω, κυβερνώ, διοικώ, 6. [αμετβ.] α) κατάγομαι, β) διατηρώ κάτι στη μνήμη μου, γ) θέτω υπό κράτηση, δ) αντέχω από τις ταλαιπωρίες ή τις στεναχώριες, ε) βρίσκομαι σε καλή φυσική κατάσταση. 🕮 < αρχ. κρατῶ [= κυριαρχώ, παίρνω στην κατοχή μου, διατηρώ].

κρεβάτι, το, ουσ. • 1. επίπεδη κατασκευή που διαθέτει στρώμα και χρησιμεύει για τον ύπνο ή την ξεκούραση του ανθρώπου, κλίνη, αιώρα [στο πολεμικό ναυτικό παλαιότερα], 2. (πληθ.) *τα κρεβάτια,* έθιμο του γάμου, κατά το οποίο οι καλεσμένοι ρίχνουν χρήματα στο κρεβάτι. 🕮 < μσν. κρεβάτιον < μτγν. κραβάτιον, υποκ. του ουσ. κράββατος. ⊙ κρεβατώνω, κρεβάτωμα, κρέβατος, κρεβάτα, κρεβατίνα.

κρεμάθα ή **κρεμάθρα,** η, ουσ. • 1. κρεμάστρα, 2. (ναυτ.) συνδυασμός ιμάντων, υφασμάτινης συνθετικής πλάτης και καθίσματος για ασφαλή αναρρίχηση στα ξάρτια, συνών. κανδιλίτσα και καντηλίτσα, 3. (αρχ.) κρεμαστό δίχτυ ή καλάθι για τοποθέτηση και φύλαξη τροφίμων, συνών. φανάρι. 🕮 < θ.

κρεμα- του αρχ. ρ. κρεμάννυμι [= κρεμώ, αναρτώ] + επίθημα -θρα.

κρέμαση, η, ουσ. • 1. κρέμασμα, ανάρτηση, 2. κατηφορικός τόπος απ' όπου πέφτει νερό με ορμή, π.χ. σε νερόμυλο, 3. (ναυτ.) το ύψος των ιστίων. 🕮 < μσν. κρέμασ(ις), -ση, < αρχ. κρεμάννυμι [= κρεμιέμαι].

κρεμαστάρι, το, ουσ. • 1. εξάρτημα από το οποίο κρεμιέται ένα αντικείμενο, κρεμάστρα, 2. έπιπλο για το κρέμασμα των ρούχων, 3. [παρωχημένο] καρποί του καλοκαιριού που τους κρεμούσαν από το ταβάνι για να πετύχουν τη διαδικασία της αποξήρανσης με σκοπό τη διατήρησή τους για μεγάλο χρονικό διάστημα, 4. (παροιμ.) *«όσα δε φτάνει η αλεπού τα κάνει κρεμαστάρια»,* όταν αδυνατούμε να πραγματοποιήσουμε αυτό για το οποίο σχεδιάζουμε να εφαρμόσουμε στην πράξη, κι είτε ως δικαιολογία από εγωισμό το υποτιμάμε, είτε το υποβαθμίζουμε και προσποιούμαστε ότι δεν μας ενδιαφέρει πια καθόλου. 🕮 < μσν. κρεμαστ(ός)-άριον, -άρι.

κρεμαστήρας, ο, ουσ. • (ναυτ.) εξάρτημα αποτελούμενο από ισχυρό σχοινί ή σύρμα δεμένο στον λαιμό ιστού ή στο άκρο της κεραίας, στην άκρη του οποίου κρεμιέται τρόχιλος ή δακτύλιος και το οποίο χρησιμεύει για την άρση βαριών αντικειμένων ή για το σήκωμα των πανιών στο επιθυμητό ύψος, αλλιώς: μαντοπόδαρο. 🕮 < μσν. κρεμαστ(ός) + -ήρας.

κρεμαστός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που κρέμεται από κάποιο σταθερό και ψηλότερο σημείο, (φρ.) *«κρεμαστή άγκυρα / γέφυρα / λέμβος / σκάλα / λάμπα / βιβλιοθήκη »,* κ.λπ., 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που αιωρείται. 🕮 < αρχ. επίθ. κρεμαστός.

κρεμμυδόψαρο, το, ουσ. • (ιχθυολ.) μικρό βυθόβιο ψάρι της μεσογειακής λεκάνης που ομοιάζει με χρυσόψαρο του γλυκού νερού, η επιστ. του ονομ.: Apogon imberbis [A + pogon < A + (αρχ.) πώγων = χωρίς γενειάδα] λατιν. imberbis [με την ίδια σημασία] [διώνυμο], το μήκος του έως 0,15 μ., το χρώμα του, συνήθως, χρυσό ή πορτοκαλί, ανάλογα με την περιοχή είναι γνωστό και ως κρεμμυδάς, κοκκινόψαρο, κοκκινοφόρος, κοκκινόχανος, χρυσόψαρο, τζαναρέλι, καρδινάλιος και κόκκινη καλόγρια. 🕮 < κρεμμύδ(ι) -ο- + ψάρ(ι) -ο-.

κρεμώ, ρ. [μετβ. και αμετβ.] • 1. στερεώνω κάτι στον τοίχο, 2. απαγχονίζω, 3. εγκαταλείπω μία συγκεκριμένη επαγγελματική δραστηριότητα, 4. χάνω τη μυϊκή μου σφριγηλότητα, 5. (μτφ.) παντρεύομαι. 🕮 < αρχ. κρεμῶ.

κρένι, το, ουσ. [πληθ. κρένια] • (τεχνολ.) α) ανυψωτικό μηχάνημα, γερανός φορτοεκφόρτωσης σε εμπορικά, συνήθως, πλοία ή στην προβλήτα του λιμανιού, διαφόρων τύπων και δυνατοτήτων έλξης, β) επίσης, είδος κινητού γερανού σε συνεργεία, π.χ. για την ανύψωση ή έλξη των αυτοκινήτων, γ) γερανός για οικοδομικές εργασίες. 🕮 < αγγλ. crane [= γερανός (ενν. το πουλί)], η ονομασία αποδόθηκε λόγω της ομοιότητας του ανυψωτικού μηχανήματος με το πουλί το οποίο ξεχωρίζει για τον μακρύ λαιμό του.

κρηπίδα, η, ουσ. • 1. κατασκευή στις όχθες ποταμού, μόλος, προκυμαία, συνών. κρηπίδωμα, 2. (συνεκδ.) όχθη που κατά μήκος της έχει λιθοστρωθεί, 3. το θεμέλιο, η αντοχή του κτηρίου. 🕮 < αρχ. κρηπίς, γεν. -ίδος.

Κρήτη, η, ουσ. • (γεωγρ.) το μεγαλύτερο σε έκταση νησί της Ελλάδας και το πέμπτο στη Μεσόγειο, έχει έκταση 8.303 τ.χλμ. και πληθυσμό 624.408 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < αρχ. Κρήτη, λ. προελληνική, (μυθολ.) [ανθρωπωνύμιο] *Κρής ή Κρήτας.

Κρητικό Πέλαγος, το, • (γεωγρ.) θαλάσσια περιοχή της Μεσογείου που εκτείνεται βόρεια της Κρήτης μέχρι τις Κυκλάδες και ανατολικά μέχρι το Καρπάθιο Πέλαγος και τα Δωδεκάνησα. 🕮 < αρχ. Κρήτ(η) + -ικό(ς).

κρητικός, -ή, και -ιά, -ό, επίθ. • 1. αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στην Κρήτη ή προέρχεται απ' αυτήν, 2. [ως κύρ. όν.:] ο κάτοικος της Κρήτης, 3. [το αρσ. ως ουσ.] *ο κρητικός,* μετρικός πους, 4. [το ουδ. ως ουσ.] *το κρητικόν,* κοντό θρησκευτικό ιμάτιο. 🕮 < τοπων. Κρήτη + [κατάλ.] -ικός < αβέβαιης ετυμολογίας, λ. προελληνική < σύμφωνα με την παράδοση από τα μυθικά πρόσωπα *Κρήτη ή *Κρής.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: 1. **Κρης:** α) πρώτος βασιλιάς και γενάρχης των αυτόχθονων Κρητικών γνωστών ως Ετεοκρητών, β) βασιλιάς της νησιωτικής περιο-

χής, ένας από του Κορύβαντες [= πρώτοι άνθρωποι] που πρόσφερε άσυλο στο μικρό Δία, γλυτώνοντάς τον από το διωγμό του Κρόνου. 2. **Κρήτη**, μία από τις Εσπερίδες Νύμφες, πιθανολογείται ως σύζυγος του Μίνωα και μητέρα της Πασιφάης από τον Ήλιο και του Καρός από τον Δία. Ίσως, είναι η ηρωίδα που έδωσε το όνομά της στο νησί, στους ανθρώπους του αλλά και στον πολιτισμό που δημιούργησαν αυτοί.

κρικέλλι, το, ουσ. • ο μικρός χαλκάς. 🕮 (αντιδάνειο) < μτγν. κρικέλ(λ)ιον < υποκ. του κρίκελλος < λατιν. circellus, υποκ. του circulus < αρχ. κίρκος [= γεράκι] ή κρίκος [= δαχτυλίδι, μικρή οπή].

κρίκος, ο, ουσ. • 1. μεταλλικός χαλκάς, 2. (μτφ.) η σχέση που συνδέει πρόσωπα ή καταστάσεις, 3. (αθλητ.-πληθ.) *οι κρίκοι:* α) όργανα γυμναστικής, β) άθλημα της ενόργανης γυμναστικής, 4. σκουλαρίκι, 5. (φρ.) *«κρίκος άγκυρας / αλυσίδας / απλός / ισχυρός / κοινός / μικρός / περιστρεφόμενος / συνδετικός / θήτα / διάδετος / λυόμενος».* 🕮 < αρχ. κρίκος [= δαχτυλίδι, μικρή οπή].

κρικόδεσμος, ο, ουσ. • (ναυτ.) τύπος ασφαλούς κόμπου που συνδυάζει μεταλλικό κρίκο και σχοινί, χρησιμοποιείται κατά την πόντιση της άγκυρας, για το δέσιμο του σολόγκου κ.λπ. 🕮 < κρίκο(ς) + δεσμός.

Κριμαία, η, ουσ. • (γεωγρ.) χερσόνησος στην βόρεια πλευρά της Μαύρης Θάλασσας, μήλο της έριδος μεταξύ Ουκρανίας και Ρωσίας. 🕮 < ιταλ. la Crimea, ίσως μογγολικής προέλευσης, από το kerm [= τείχος].

κριός, ο, ουσ. • 1. (ζωολ.) το αρσενικό πρόβατο, 2. (ιστορ.) τύπος πολιορκητικής μηχανής, 3. (αρχαιολ.) τμήμα του κορινθιακού κιονόκρανου σε σχήμα σαλιγκαριού, 4. (αστρον.) *Κριός,* αστερισμός του βόρειου ημισφαιρίου, 5. (αστρολ.) το πρώτο ζώδιο του ζωδιακού κύκλου. 🕮 < αρχ. κριός.

κρίση, η, ουσ. • 1. (ψυχολ.) η ικανότητα του ανθρώπου να διεισδύει και να αναλύει ανθρώπινες συμπεριφορές και καταστάσεις, 2. (στρατ.) διαδικασία αξιολόγησης και τοποθέτησης αξιωματικών, 3. (νομ.) δικαστική απόφαση, 4. δοκιμασία σχέσεων σε προσωπικό ή κοινωνικό ή διακρατικό επίπεδο. 🕮 < αρχ. κρίσ(ις) -ση. ⊙ κρίσιμος.

κρις-κραφτ, το, άκλ. ουσ. • (ναυτ.) μικρό ταχύπλοο και ευκίνητο σκάφος ιδανικό για αγώνες ή ταξίδια αναψυχής. 🕮 < αγγλ. criss craft.

Κροατία, η, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της Βαλκανικής Χερσονήσου, συνορεύει με την Ουγγαρία, τη Σλοβενία, τη Σερβία, το Μαυροβούνιο και τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, στα νότια βρέχεται από την Αδριατική θάλασσα, έχει έκταση 56.542 τ.χλμ. και πληθυσμό 3.871.833 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < μσν. λατιν. Croatia < Croatorum < ίσως, ❶ [ανθρωπωνύμιο] από το όνομα του δούκα Cruatorvm, ή ❷ < σλαβ. Hrvatska < Horvati, όνομα σλαβικής φυλής που σήμαινε «ορεσίβιος». ⊙ Κροάτης, -ισσα, κροατικός, Κροατικά.

κροκάλα, η, ουσ. • 1. πέτρα θαλάσσιας ακτής, λίμνης ή ποταμού που είναι στρογγυλεμένη εξαιτίας της συνεχούς προστριβή της, 2. πελεκημένη πέτρα που έχει σχήμα πρίσματος κατάλληλη για το τελικό στρώσιμο στη διαδικασία κατασκευής δρόμων. 🕮 < αρχ. κροκάλη [= βότσαλο, ταβανοσανίδα].

κρόουλ, το, άκλ. ουσ. • (αθλητ.) τρόπος ελεύθερης κολύμβησης με το σώμα να βρίσκεται σ' επίπεδη σχεδόν θέση στην επιφάνεια του νερού και τα χέρια να διαγράφουν κυκλικές κινήσεις. 🕮 < αγγλ. crawl < μσν. αγγλ. crawlen < αρχ. σκανδιναβ. krafla [= έρπω].

κροσάρω, ρ. [μετβ.] • 1. (ναυτ.) α) διασχίζω θαλάσσια περιοχή, β) διασταυρώνω την πορεία του σκάφους μου με εκείνη ενός άλλου που η πορεία του είναι κάθετη προς τη δική μου ή με κάτι άλλο που πλέει σε βαθμό επικινδυνότητας, όπως π.χ. ένα κοντέινερ, 2. (τεχνολ.) διαχωρίζω ακουστικό σήμα. 🕮 ❶ < αγγλ. cross [= σταυρός] + -άρω, ή ❷ < ιταλ. incrociare. ⊙ κροσάρισμα.

κροσάρισμα, το, ουσ. • (ναυτ.) α) η πλεύση ενός στενού περάσματος, ενός διαύλου, σε κάποια θαλάσσια περιοχή, β) η διασταύρωση με άλλο σκάφος ή με κάποιο αντικείμενο που επιπλέει σε βαθμό επικινδυνότητας, όπως π.χ. ένα κοντέινερ, 2. (τεχνολ.) ο διαχωρισμός ενός ακουστικού σήματος. 🕮 < κροσάρω [δες λ.].

κρόσσι, το, και **κροσσός,** ο, ουσ. • 1. θυσανωτή δέσμη κλωστών που εξέχει στις άκρες ο-

ρισμένων υφασμάτων, ιστίων [δηλ. πανιών], ως διακοσμητικό τελείωμα χαλιών, τεντόπανων κ.λπ. 2. (ζωολ.) το λειρί του κόκορα. 🕮 < μτγν. κροσσίον. ⊙ κροσσωτός.

κροσσωτός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που έχει κρόσσια, θυσανωτός. 🕮 < μτγν. κροσσωτός.

κρότος, ο, ουσ. • 1. δυνατός και απότομος ήχος μικρής διάρκειας, 2. (γενικότ.) θόρυβος, 3. (μτφ.) ζωηρή εντύπωση ενός γεγονότος, πάταγος, 4. (μσν.) ταραχή. 🕮 < αρχ. κρότος < κροτέω, -ῶ, [= κρούω, κτυπώ, πλήττω, χειροκροτώ]. ⊙ κροτίδα.

κρουαζιέρα, η, ουσ. • ταξίδι αναψυχής με κρουαζιερόπλοιο. 🕮 < γαλλ. croisière [= περίπλους] + -α < croiser [= περιπλέω].

κρουαζιερόπλοιο, το, ουσ. • (ναυπ.) μεγάλο επιβατηγό πλοίο, που κατασκευαστικά διαθέτει εγκαταστάσεις ξενοδοχειακού τύπου και το οποίο εκτελεί κρουαζιέρες. 🕮 < κρουαζιέρ(α) -ο- + πλοίο.

κρουζάρω, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) περιτυλίγω και σφίγγω κάτι με σχοινί ή αλυσίδα, συνών. διαδένω. 🕮 < croiser [= περιπλέω] + -άρω.

κρουζέτο και **κουρζέτο,** το, και **κουρζέτα,** η, ουσ. • (ναυτ.) α) υδρορρόη [λούκι] στα πλευρικά σημεία του καταστρώματος πλοίου, β) το δίζυγο του μεγάλου επιστηλίου [επί + στήλη + -ιο] σε ιστιοφόρο σκάφος. 🕮 < βενετ. croseta.

κρουνός, ο, ουσ. • ειδικό σωλήνας ή κάνουλα, που λειτουργεί ως βρύση με μεγάλη διάμετρο στομίου, και επιτρέπει την διοχέτευση μεγάλων ποσοτήτων νερού για τροφοδότηση πυροσβεστικών οχημάτων ή σκαφών, βυτιοφόρων νερού, (φρ.) *«κρουνός αποστράγγισης / διανομής / αλατόμετρου / ατμού / διαφράγματος / διπλής ροής / δυναμοδείκτη / εισαγωγής / εκκένωσης / εκροής / εξαγωγής / εξαφρίσεων / εξυδάτωσης / θαλασσίου ύδατος / θλιβόμετρου / κατακλύσεως / λιπάνσεως / μανόμετρου / σχήματος ορθής γωνίας / τετραπλής – τριπλής [τρίκορος] – διπλής ροής / τροφοδοτήσεως / δοκιμαστικός / εξαεριστικός / λιπαντικός / ορειχάλκινος / παροχικός / συμπληρωματικός / συνδετικός / τροφοδοτικός / απομονωτικός / δεξαμενής / σφαιρικός»,*

2. (μτφ.) το δημόσιο ταμείο, ο δημόσιος κορβανάς. 🕮 < αρχ. κρουνός.

κρούση, η, και **κρούσιμο,** το, ουσ. • 1. το χτύπημα δύο αντικειμένων και ο ήχος που προκύπτει από την ενέργεια αυτή, 2. (μτφ.) νύξη, διερεύνηση προθέσεων, 3. (στρατ.) δοκιμαστική σύγκρουση εναντίον εχθρικών δυνάμεων, 4. (τεχνολ.) χαρακτηρισμός για στιγμιαίες μεταβολές της ταχύτητας ενός μηχανισμού που εκδηλώνονται με θόρυβο, τίναγμα κ.λπ. 5. (φυσ.) η επίδραση που ασκεί ένα κινούμενο σώμα επάνω σ' ένα άλλο σώμα όταν αυτά εφάπτονται. 🕮 < αρχ. κροῦ(σις) -ση. ○ ανάκρουση, παράκρουση, σύγκρουση.

κρουσιφλεγής, ής,-ές, επίθ. • αυτός που αναφλέγεται την στιγμή της κρούσης, (φρ.) *«κρουσιφλεγής οβίδα».* 🕮 < θ. κρουσ- (< κρούω) + -φλεγής (< φλέγω).

κρούστα, η, ουσ. • 1. λεπτή και λεία επιφάνεια που σχηματίζεται σε γαλακτερά ή ζελατινώδη ρευστά προϊόντα, συνών. πέτσα, επίστρωμα, 2. σκληρή φλούδα αποξηραμένου αίματος στην επιφάνεια κάποιας πληγής, συνών. κάκαδο, 3. (ζαχαρ.) λεπτά φύλλα ζύμης γνωστά ως *«φύλλα κρούστας»,* ιδανικά για πίτες και γλυκίσματα. 🕮 < ιταλ. crosta < λατιν. crusta [= φλοιός, επίπαγος, κόρα].

κρουστικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που αναφέρεται στην κρούση, στον κτύπο, ή αυτός που ενεργεί με κρούση, με κτύπημα, επικρουστικός (φρ.) *«κρουστικό όπλο»,* το κρουσιφλεγές [δες λ.] όπλο, *«κρουστικό κύμα»,* ηχητική βροντή, ισχυρό κύμα πίεσης το οποίο διαδίδεται σε κάθε ελαστικό μέσο, όπως είναι ο αέρας, το νερό ή ένα εύπλαστο στερεό σώμα, *«κρουστικό δράπανο / πιστολέτο»,* σκαπτικά εργαλεία. 🕮 < αρχ. κρουστικός [= αυτός που χτυπά τη σωστή νότα].

κρούω, ρ. [μετβ.] • 1. κτυπώ, 2. χτυπώ τις χορδές κάποιου οργάνου, (φρ.) *«κρούω τον κώδωνα του κινδύνου»,* προαναγγέλλω δυσμενείς εξελίξεις. 🕮 < αρχ. κρούω. ⊙ κρούση, κρουστός, κρούσμα.

κρύος, -α, -ο, επίθ. • 1. αυτός που είναι ψυχρός, που έχει χαμηλή θερμοκρασία, αντών. ζεστός, θερμός, 2. (μτφ.) αυτός που με τη συμπεριφορά και το λόγο του φανερώνει έλλειψη διαχυτικότητας, συναισθηματικότητας, ευδιαθεσίας, ενθουσιασμού, συμπάθειας

κ.λπ. χωρίς όμως να εκδηλώνει κάποια επιθετικότητα ή κακία, συνών. ο κρυόπλαστος, ο αντιπαθητικός, 3. (ως ουσ.) α) *ο κρύος, η κρύα,* αυτός που λέει σαχλά έως βλακώδη αστεία, β) (μετεωρ.) *το κρύο,* ο ψυχρός καιρός, η παγωνιά, αντών. κάψα, λάβρα, καύσωνας, ζέστη, πυράδα. 📖 < μσν. κρύος < αρχ. ουσ. κρύος [= παγωνιά]. ⊙ κρυάδα, κρυαίνω, κρυαισθησία, κρυαναισθησία, κρυαντήρι, ○ κρυόβρυση, κρυόμετρο, κρυονέρι, κρυοπάγημα, κρυοπηγή, κρυόμπλαστρο, κρυολογώ. ◈ κρύα [επίρρ.] και κρυούτσικα [υποκ. επίρρ.].

κρυπτογράφημα, το, ουσ. • κείμενο γραμμένο σε συνθηματική γραφή, με βάση ένα μυστικό κώδικα. 📖 < γαλλ. cryptogramme < crypto- [= κρυπτο-] + -gramme [= -γράφημα], αγγλ. cryptogram.

κρυπτογράφηση, η, ουσ. • η σύνταξη κειμένου με μυστική γραφή, αντών. αποκρυπτογράφηση. 📖 < κρυπτογραφώ.

κρυσταλλικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που έχει τη μορφή ή τη σύνθεση κρυστάλλου, (φρ.) *«κρυσταλλική δομή», «κρυσταλλικά σώματα / συστήματα», «κρυσταλλική τάξη», «κρυσταλλικό πέτρωμα / πλέγμα / μικρόφωνο», «κρυσταλλική ζάχαρη», «κρυσταλλικός ανορθωτής / αντηχητής / δέκτης / ρυθμιστής / ταλαντωτής / φωρατής [= συσκευή ανίχνευσης ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων]».* 📖 (αντιδάνειο) ❶ < γαλλ. cristall(ine) < λατ. crystallinus < αρχ. κρυστάλλινος, [-ικός], και ❷ αγγλ. crystal < μσν. αγγλ. cristal < λατιν. crystallum < κρύσταλλος.

κρύσταλλο, το, και **κρύσταλλος,** ο, ουσ. [αρχ.] • 1. διαφανής και καθαρός πάγος, 2. σταλακτίτες νερού που σχηματίζονται από το πολύ ψύχος, 3. (φυσ.) το πολυεδρικό ή συμμετρικό σχήμα που παίρνουν πολλά σώματα, όταν περνούν από τη ρευστή στη στερεή κατάσταση, 4. (μτφ.) καθετί που παραμένει διαφανές και καθαρό, 5. το πολύ καθαρό και διαφανές γυαλί, 6. οτιδήποτε είναι κρύο, παγωμένο. 📖 < μσν. κρύσταλλο(ν) < αρχ. κρύσταλλος. ⊙ κρυστάλλι, κρυσταλλίζω, κρυστάλλινος, κρυσταλλώδης, κρυσταλλώνω, κρυσταλλώ, κρυσταλλένιος, κρυσταλλώνας. ○ κρυσταλλοειδής, κρυσταλλογραφία, κρυσταλλογράφος, κρυσταλλόπηκτος, κρυσταλλοφανής, κρυσταλλοφόρος, κρυσταλλοποιείο, κρυσταλλουργία, κρυσταλλουργός, κρυσταλλοχιονάτος, κρυσταλλοχιονοτράχηλος, κρυσταλλωρυχείο.

κυανός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που έχει γαλάζιο χρώμα, συνών. θαλασσίς, ουρανής, μπλε, μαβής, 2. (ως ουσ.) *το κυανό,* το κυανό χρώμα. 📖 < αρχ. κυαν(οῦς) [= σκούρος μπλε]. ⊙ κυανίζω.

κυβερνείο, το, ουσ. • α) η επίσημη κατοικία του κυβερνήτη, του ανώτατου άρχοντα της χώρας, αλλά και β) το κτήριο εντός του οποίου στεγάζονται υπηρεσίες που ελέγχονται και καθοδηγούνται από τον κυβερνήτη, συνών. διοικητήριο, αρμοστεία. 📖 < κυβερν(-ήτης) -είον.

κυβερνήτης, ο, ουσ. • 1. (πολιτ.) α) αυτός που ασκεί διοικητικά καθήκοντα για λογαριασμό της πολιτείας, β) ο ανώτατος άρχοντας μίας χώρας με βάση το σύνταγμά της, π.χ. ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, γ) (ψυχολ.) ως χαρακτηρισμός του ηγέτη, 2. (επάγγ.) αυτός που κυβερνά ένα πλοίο, ο καπετάνιος του, ή ο πιλότος ενός αεροσκάφους, διαστημοπλοίου κ.λπ. 📖 < αρχ. κυβερνήτης [= τιμονιέρης καραβιού, καθοδηγητής, διοικητής.

κυβερνώ, ρ. [μετβ.] • 1. α) διευθύνω, διοικώ, εξουσιάζω, β) καθοδηγώ, 2. οδηγώ σκάφος, καθοδηγώ, πιλοτάρω. 📖 < αρχ. κυβερνῶ [= χειρίζομαι το τιμόνι καραβιού, διοικώ]. ⊙ κυβέρνηση, κυβερνείο, κυβερνήτης, κυβερνητικός.

κυβίζω, ρ. [αμετβ.] • υπολογίζω τον όγκο ενός αντικειμένου σε κυβικά μέτρα. 📖 < μτγν. κυβίζω.

κυβικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στον κύβο, (φρ.) *«κυβικό μέτρο»* (m^3) ή σπανιότερα κυβόμετρο, μονάδα μέτρησης του όγκου, [ο όγκος δηλ. που καταλαμβάνει ένας συμπαγής κύβος, του οποίου κάθε ακμή είναι ίση με 1 μέτρο], *«κυβικό εκατοστόμετρο / χιλιοστόμετρο».* 📖 < αρχ. κυβικός.

κυβισμός, ο, ουσ. • 1. (μαθημ.) υπολογισμός του όγκου σε κυβικά μέτρα, 2. (τέχν.) τεχνοτροπία που αναζητεί την καλλιτεχνική έκφραση στις γεωμετρικές συνθέσεις. 📖 < μτγν. κυβισμός.

κύβος, ο, ουσ. • 1. (μαθημ.) α) το ορθογώνιο παραλληλεπίπεδο που διαθέτει έξι ίσες πλευρές, β) στις δυνάμεις, η ύψωση του αριθμού στην τρίτη δύναμη, 2. το ζάρι. 🕮 < αρχ. κύβος.

κυδώνι, το, ουσ. • 1. (φυτολ.) ο καρπός του οπωροφόρου δέντρου της κυδωνιάς, 2. (ζωολ.) [συνήθως στον πληθ.] μαλάκιο της ομοταξίας των δίθυρων με περισσότερα από 200 είδη, το χρώμα του σταχτί με μελανές ή πράσινες αποχρώσεις, οι θυρίδες του οστράκου σε σχήμα καρδιάς, ζώο ερμαφρόδιτο και βρώσιμο. 🕮 < μσν. κυδώνι(ν) < αρχ. κυδώνιον [= μήλο].

Κύθηρα, τα, ουσ. • (γεωγρ.) παλαιότερη ονομασία Τσιρίγο και Τσερίγο, νησί των Επτανήσων που διοικητικά υπάγεται στον Πειραιά, έχει έκταση 277,7 τ.χλμ. και πληθυσμό 3.644 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < αρχ. Κύθηρα, *[«ἡ Κυθηρία γῆ»,* Ξενοφών] αγνώστου ετύμου, λ. προελληνική. ⊙ Κυθήριος, -ια.

Κύθνος, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί των Κυκλάδων, με παλαιότερη ονομασία *«τα Θερμιά»* λόγω της ύπαρξης θερμών πηγών, έχει έκταση 99,4 τ.χλμ. και πληθυσμό 1.568 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < (μυθολ.) από το όνομα του βασιλιά Κύθνου, γιου του Απόλλωνα. ⊙ Κυθνιακά [ένοπλη στάση στρατιωτικών στην Κύθνο, προς υποστήριξη εξόριστων αντιπάλων του Όθωνα 28/2/1862] Κυθνιώτης, -σσα, κυθνιώτικος.

Κυκλάδες, οι, ουσ. • (γεωγρ.) νησιωτικό σύμπλεγμα του Αιγαίου Πελάγους, που περιλαμβάνει πλήθος μικρών και μεγάλων νησιών, έχει συνολική έκταση 2.572 τ.χλμ. και πληθυσμό 127.000 κατοίκους περίπου. 🕮 < αρχ. Κυκλάδες (νῆσοι), λόγω της διάταξης των νησιών σε κύκλο γύρω από το ιερό νησί της Δήλου. ⊙ Κυκλαδίτης, -ισσα, κυκλαδίτικος, κυκλαδικός.

κυκλικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που έχει σχήμα κύκλου, 2. (χημ.) [πληθ.] *«κυκλικές ενώσεις»,* οργανικές ενώσεις που περιέχουν στα μόριά τους μία ή περισσότερες κλειστές αλυσίδες, 3. (γενικότ.) για κάτι που επανέρχεται περιοδικά, όπως π.χ. η *«κυκλική κρίση»,* οικονομική κρίση επαναλαμβανόμενη σε τακτά χρονικά διαστήματα, 4. (φρ.) *«κυκλικός ραδιοφάρος», «κυκλική σκάλα»,* «κυκλικό πολικό διάγραμμα / σωσίβιο». 🕮 < κύκλ(ος) + [καταλ.] -ικός. ◈ κυκλικά και κυκλικώς [επίρρ.].

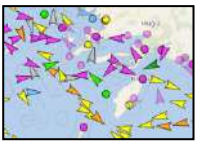
κυκλόμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) όργανο μέτρησης για τον καθορισμό της απόκλισης, δηλ. η μεγαλύτερη απόσταση από έναν περιβάλλοντα κύκλο σημείων στην πραγματική πλάγια όψη μιας κυλινδρικής επιφάνειας. 🕮 < κύκλ(ος) -ο- + μέτρο.

κύκλος, ο, ουσ. • 1. (γεωμ.) α) η κλειστή καμπύλη γραμμή που το κάθε σημείο της απέχει εξίσου από το κέντρο, η περίμετρος, περιφέρεια, β) η επιφάνεια που περικλείεται από την παραπάνω γραμμή, 2. η κυκλική πορεία, 3. σειρά επαναλαμβανόμενων γεγονότων, 4. (ιατρ.) η περίοδος της έμμηνης ρύσης των γυναικών, 5. ομάδα ανθρώπων με κοινά γνωρίσματα και στόχους, 6. (εκφρ.) *«φαύλος κύκλος»,* μπερδεμένη κατάσταση, (φρ.) *«κύκλος αειφανών αστέρων / αποκλίσεως / έκκεντρου / διαδρομής πλανήτη / θέσεως / ίσου πλάτους / καμπυλότητας / μήκους / ορθής αναφοράς / περιστροφής πλοίου / φωτεινότητας», «υδρολογικός / αζιμουθιακός / ανταρκτικός / αρκτικός / τροπικός / γαλαξιακός / ζωδιακός / ηλιακός / ημερήσιος / κάθετος / μέγιστος / παράλληλος / μεσημβρινός / πολικός / μικρός / ωριαίος / σεληνιακός κύκλος»,* 7. (εκδ.) *«Ο Κύκλος»* (με υπότιτλο: Φύλλα του λόγου και της τέχνης) λογοτεχνικό περιοδικό που κυκλοφόρησε μεταξύ του 1931-1939 και ξαναεκδόθηκε μεταπολεμικά στο διάστημα 1945 – 1947, 8. (λογοτ.) *«Ο κύκλος με την κιμωλία»* θεατρικό έργο του Μπέρτολ Μπρεχτ - Bertolt Brecht. 🕮 < αρχ. κύκλος. ⊙ κυκλώνω, κυκλικός. ⭕ κυκλοειδής, κυκλοθυμία, κυκλοτερής, κυκλοφορώ > κυκλοφορία.

κυκλοφορητής, ο, ουσ. • (τεχνολ.) ειδικό μηχάνημα που χρησιμοποιείται σε συστήματα κεντρικής θέρμανσης για τη μεταφορά του νερού από τον λέβητα, και δια μέσου των σωληνώσεων, στα σώματα – καλοριφέρ. 🕮 < κυκλοφορώ, μτφρδ. από την αγγλ. circulator.

κυκλοφορία, η, ουσ. • 1. η μετακίνηση πεζών ή οχημάτων μέσω των οδικών αρτηριών, ή η

κίνηση πλοίων, 2. (οικον.) μεταφορά χρημάτων από πρόσωπο σε πρόσωπό ή από εταιρεία σε εταιρεία κ.ο.κ. συναλλαγή, 3. έκδοση και πώληση εντύπων, 4. συνεχής ανταλλαγή αγαθών, 5. διάδοση μυστικού ή είδησης ή φήμης κ.λπ. 6. (φρ.) *«αεροθάλαμος - διωστήρας - επιστόμιο - έμβολο - εσωτερικός χιτώνας - κύλινδρος - μοχλός - μηχανή κινήσεως - παροχικός σωλήνας αντλίας κυκλοφορίας».* 🕮 < αρχ. κυκλοφορία [= κυκλική κίνηση], σημδ. από τη γαλλ. circulation.

κυκλοφορώ, ρ. • 1. [μετβ.] μετακινώ αγαθά ή άτομα με οχήματα μέσω των οδικών αρτηριών, ή κινούμαι με σκάφος σε θαλάσσιο χώρο, 2. εκδίδω, 3. [αμετβ.] γυρίζω περιστροφικά, γύρω από τον εαυτό μου, 4. καταναλώνομαι, 5. (μτφ.) βρίσκομαι στο στόμα άλλων, με κουτσομπολεύουν, με σχολιάζουν, με κριτικάρουν. 🕮 < αρχ. κυκλοφορῶ [= κάνω στροφές, περιφέρομαι], γαλλ. circuler, αγγλ. circulate.

κύκλωμα, το, ουσ. • 1. περικύκλωση ενός πράγματος ή ατόμου, 2. (φυσ.) [φρ.] *«ηλεκτρικό κύκλωμα»,* η διαδρομή που εκτελεί το ηλεκτρικό ρεύμα ξεκινώντας από την πηγή της ενέργειας, συνεχίζοντας στους αγωγούς έως το σημείο της κατανάλωσης, *«κλειστό κύκλωμα»,* η διαδρομή που πραγματοποιεί το ηλεκτρικό ρεύμα ως τον τελικό του προορισμό, *«ανοικτό κύκλωμα»,* η διακοπή σε κάποιο από τα παραπάνω σημεία της ροής του ηλεκτρικού ρεύματος, *«βραχύ κύκλωμα»,* το βραχυκύκλωμα, άλλες φρ.: *«μαγνητικό / ολοκληρωμένο / διαφορικό / τηλεγραφικό / τηλεφωνικό / τυπωμένο / ψηφιακό κύκλωμα», «κύκλωμα ελέγχου / πυκνωτή / πηνίου / αισθητήρα φωτός»,* 2. (μτφ.) α) κλειστό σύνολο προσώπων που μετέχουν σε διάφορα στάδια παραγωγής, διακίνησης, κατανάλωσης αγαθών, β. (μειωτ.) κλειστή ομάδα προσώπων που ενεργεί συμφεροντολογικά και με ιδιοτελή τρόπο. 🕮 < αρχ. κύκλωμα, [για τη 2η ερμ.] σημδ. από τη γαλλ. circuit.

κυκλώνας, ο, ουσ. • 1. (μετεωρ.) ατμοσφαιρικό φαινόμενο που το χαρακτηρίζουν οι στροβιλοειδείς άνεμοι με τις έντονες κατα-στροφές στο έδαφος, συνών. τυφώνας, ανεμοστρόβιλος, 2. (φρ.) *«στο μάτι του κυκλώνα»,* στο κέντρο των θυελλωδών ανέμων, η στο επίκεντρο των πολιτικών ή κοινωνικών εξελίξεων. 🕮 (αντιδάνειο) αγγλ. cyclone < αρχ. κυκλών.

Νοσταλγίες

Μοιάζω τοὺς γέρους ναυτικοὺς μὲ τὶς ρυτιδωμένες / καὶ τὶς σφιγγώδεις τὶς μορφές, ποὺ εἶδα στὴν Ὁλλανδία, / παράμερα στῶν λιμανιῶν τοὺς φάρους καθισμένους / νὰ βλέπουνε, ἀμίλητοι, νὰ φεύγουνε τὰ πλοῖα.

Τὰ μάτια τους, ποὺ εἶχανε δεῖ **κυκλῶνες** καὶ ναυάγια, / λαχταριστά, νοσταλγικὰ τὰ παρακολουθοῦσαν, / καθὼς σηκώναν τὶς βαριὲς ποὺ τρίζαν ἄγκυρές τους / καὶ μπρὸς στοὺς φάρους ἤρεμα, πελώρια περνοῦσαν.

Σὲ λίγο τὴν ἀπέραντη τὴ θάλασσα ἀλαργεύαν / καὶ χάνονταν, ἀφήνοντας στὴν πορφυρὴ τὴ δύση / ἕναν καπνό, ποὺ αὐλάκωνε τὸν οὐρανὸ πρὶν σβήσει…

Κώστας Ουράνης

κύκνος, ο, ουσ. • 1. (ορνιθ.) πτηνό της οικογένειας των Νησσιδών, πανέμορφο και διάσημο για την ερωτική του ισόβια επιλογή συντρόφου αλλά και στάση μεταξύ τους, 2. [ως κυρ. όν.:] α) (ναυτ.) *«Κύκνος»,* πλοίο θρύλος της οικογένειας Εμπειρίκου, ναυπηγήθηκε το 1930, χρησιμοποιήθηκε ως βοηθητικό πλοίο στο Β΄ Π.Π. και από το 1947 μετέφερε τρόφιμα και υγειονομικό υλικό της αμερικανικής βοήθειας για λογαριασμό της UNRA, β) (αστρον.) αστερισμός του Β. Ημισφαιρίου που η θέση των αστέρων του θυμίζει τη φιγούρα του κύκνου με ανοιχτά τα φτερά, γ) (μυθολ.) *ο *Κύκνος,* όνομα πολλών ηρώων.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Κύκνος**, με το ίδιο όνομα πολλοί ήρωες που είχαν στο τέλος της πορείας τους την ίδια τύχη. **α)** Ο παλαιότερος μύθος θέλει τον Κύκνο σύμμαχο των Τρώων. Παρά την αντίσταση που προτάσσει, νικιέται από τον Αχιλλέα και, με παρέμβαση του θεού και πατέρα του Ποσειδώνα, μεταμορφώνεται στο ομώνυμο πουλί. **β)** Ένας άλλος ήρωας, βασιλιάς της Λιγυρίας, φίλος του Φαέθοντα, έχοντας αποκτήσει από τον Απόλλωνα

μελωδική φωνή, θρήνησε το φίλο του με το δικό του τρόπο, όταν ο Δίας εξαπέλυσε τους κεραυνούς του και τιμώρησε τον Φαέθοντα. Ο Απόλλωνας τον λυπήθηκε και τον μεταμόρφωσε πρώτα σε κύκνο κι ύστερα σε αστερισμό.

κυλικείο, το, ουσ. • ειδικά διαμορφωμένος χώρος σε δημόσια κτήρια ή μεταφορικά μέσα, πλοία και τρένα, όπου πωλούνται αναψυκτικά, γλυκά, καφέδες, ξηροί καρποί και άλλα είδη, συνών. αναψυκτήριο, καντίνα, μπαρ. 🕮 < αρχ. κυλικεῖον [= ράφι για ποτήρια] < αρχ. κύλιξ [= κρασοπότηρο].

κυλινδρέλαιο, το, ουσ. • (τεχνολ.) λιπαντικό μηχανών, διαφόρων διαβαθμίσεων, που σε συνδυασμό με αντίστοιχο, βάση προδιαγραφών, πετρέλαιο, επιτυγχάνεται ικανοποιητική καύση και ελαχιστοποίηση της φθοράς των χιτωνίων. 🕮 < κύλινδρ(ος) + έλαιο.

κυλινδρικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που έχει σχήμα κυλίνδρου, (φρ.) *«κυλινδρικός ατμοσύρτης / λέβητας / μετρητής / σημαντήρας / τριβέας»*, *«κυλινδρική επιφάνεια / προβολή»*, *«κυλινδρικό έμβολο / πτερύγιο / πιεστήριο / στόμιο εκροής / προφύσιο / νέφος»*. 🕮 < μτγν. κυλινδρικός. ◈ κυλινδρικά [επίρρ.].

κύλινδρος, ο, ουσ. • 1. (γεωμ.) γεωμετρικό στερεό σώμα που αποτελείται από δύο ίσες και παράλληλες κυκλικές βάσεις και μία κλειστή ορθογώνια παράπλευρη επιφάνεια που έχει σωληνοειδές σχήμα, 2. (ενδυμ.) ψηλό καπέλο, καπέλο λόρδου, 3. (τεχνολ.) πιστόνι σε μηχανή εσωτερικής καύσης, 4. χειρόγραφο από πάπυρο ή περγαμηνή τυλιγμένο γύρω από κυλινδρική ράβδο, 5. (συνεκδ.) οτιδήποτε ομοιάζει με τα χαρακτηριστικά του γεωμετρικού σχήματος [ερμ. 1η], (φρ.) *«κύλινδρος αεραντλίας / αέργου στροφείου / αντλίας / δυναμοδείκτη / μέσης - χαμηλής πίεσης / τροφοδοτικής αντλίας»*, *«ατμοθυρίδα / ατμοκιβώτιο / ασφαλιστικό επιστόμιο / διάκενο / εκκενωτικός κρουνός / σωλήνας / ελαιοδοχείο λιπάνσεως / επιθεώρηση και επισκευή / εξαρτήματα / επιστόμιο διαφυγής υγρών / εσωτερική διάμετρος / εσωτερικό περίβλημα / θερμοκρασία / θυρίδα εισαγωγής – εξαγωγής / καθρέπτης / κεφαλή / κολώνα / λίπανση / λιπαντήριο / κορυφή / μόνωση / πυθμένας / στρόφαλος / τοίχωμα / υγρά / υποστηρίγματα / χιτώνιο / χωρητικότητα κυλίνδρου»*. 🕮 < αρχ. κύλινδρος < κυλίνδω [= κυλώ, κυλώ κατά μήκος ή προς τα κάτω] + επίθημα -ρος, [για την 3η ερμ.] (αντιδάνειο) < γαλλ. cylindrée.

κυλιστήριον, το, ουσ. [καθαρ.] • (ναυτ.) διπλό σχοινί με το οποίο τυλίγουμε - περιζώνουμε - ογκώδη και βαριά αντικείμενα, συνήθως κυλινδρικού σχήματος, όπως λ.χ. τα βαρέλια, για να ασφαλίσουμε καλύτερα τη μεταφορά τους, αλλιώς: ζεργίνα. 🕮 < αρχ. κυλίω + -στήριον.

κύμα, το, ουσ. • 1. όγκος νερού που ανυψώνεται και χαμηλώνει σε συνεχείς σχηματισμούς στην επιφάνεια της θάλασσας ή της λίμνης, όταν αυτή αναταράζεται από την επίδραση ανέμου ή υπόγειου ρεύματος ή κάποιου άλλου παράγοντα, όπως εξαιτίας της πλεύσης σκάφους με μεγάλη ταχύτητα, 2. (μτφ.) οτιδήποτε που ομοιάζει με το φούσκωμα του θαλασσινού νερού, που εκδηλώνεται μαζικά και με ένταση τόσο στη φύση όσο και στην κοινωνία, όπως του πόνου, των συναισθημάτων μας, της διαμαρτυρίας, των συλλήψεων κ.λπ., 3. παλμική κίνηση που μεταδίδεται από μόριο σε μόριο, 4. (φρ.) *«κύματα λάβας / άμμου / ανθρώπων / βίας / ιδιωτικοποιήσεων / μετανάστευσης / καύσωνα / ψύχους»*, *«μεγάλα / πελώρια / θεόρατα / άγρια / γιγαντιαία / μανιασμένα / ηχητικά / παλμικά / μηχανικά / διαμήκη / εγκάρσια / επιμήκη / οδεύοντα επιφανειακά / παλιρροϊκά / χειμέρια / στάσιμα / ηλεκτρομαγνητικά / αρμονικά / μακρά / μεσαία / βραχέα / υπερβραχέα / θερμότητας / πρώρας / συνεχή / διακοπτόμενα / υπερηχητικά / ερτζιανά κύματα»*, *«ο φλοίσβος / ο αφρός των κυμάτων»*, *«μήκος – πλάτος – ύψος / φάση / αντίσταση / διάδοση / ένταση / κλίση / κορυφή / οδηγός / μέτωπο / παραμόρφωση / περίοδος / σχήμα / ταχύτητα κύματος»*, *«περνώ από σαράντα κύματα»*, δηλ. περνώ από εξονυχιστικό, έλεγχο, *«νέο κύμα»*, μουσικός τρόπος έκφρασης στη δεκαετία του 60. 🕮 < αρχ. κῦμα.

κυμαίνω, ρ. • 1. [μετβ.] κάνω κάτι να κινείται κυματοειδώς, 2. [αμετβ.] *κυμαίνομαι,* α) έχω κύματα, β) έχω διακυμάνσεις, ταλαντεύομαι, γίνομαι αναποφάσιστος για λύσεις που μου προσφέρονται. 🕮 < αρχ. κυμαίνω.

κύμανση, η, ουσ. • 1. η παλμική κίνηση των κυμάτων, 2. (μτφ.) η έλλειψη αποφασιστικότητας, 3. η έλλειψη σταθερότητας κάποιου αντικειμένου. 🕮 < αρχ. κύμαν(σις) [= κυμάτισμα] -ση.

κυματίζω, ρ. [μετβ.] • 1. κινώ κάποια επιφάνεια με κυματοειδή τρόπο, όπως και η επιφάνεια της θάλασσας ή της λίμνης όταν αναταράζεται από τον άνεμο, 2. [αμετβ.] κινούμαι κυματοειδώς. 🕮 < μτγν. κυματίζω < αρχ. κυματίζομαι [= κινούμαι από τα κύματα].

Κυματική, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (φυσ.) ιδιαίτερος κλάδος της Φυσικής Επιστήμης με αντικείμενο έρευνας και μελέτης τη μεταφορά ενέργειας σε μορφή κύματος. 🕮 < αρχ. κῦμα (γεν. κύματος) + -ική.

κυμάτισμα, το, ουσ. • ο κυματισμός. 🕮 < κυματισ- (< κυματίζω) -μα.

κυματισμός, ο, ουσ. • 1. η κυματοειδής κίνηση των κυμάτων που οφείλεται, κυρίως, στην επίδραση του ανέμου, 2. (μτφ.) το σκαμπανέβασμα της φωνής. 🕮 < κυματισ- (< κυματίζω) + -μός.

κυματιστός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που εμφανίζει κυματισμό, που οι παλμικές του κινήσεις ομοιάζουν με την κίνηση των κυμάτων. 🕮 < κυματισ- (< κυματίζω) + -τός.

κυματογενής, -ής, -ές, επίθ. [κυματογεν-ούς/-είς] • αυτός που δημιουργείται ή προέρχεται από τα κύματα. 🕮 < αρχ. κῦμα + -γενής < γένος.

κυματογόνος, -ος/-α, -ο, επίθ. • αυτός που δημιουργεί, που παράγει κύματα. 🕮 < κύματ(ος) + -ο- + -γόνος.

κυματοδρομώ, ρ. αμετβ. • κινούμαι στην επιφάνεια της θάλασσας με ιστιοσανίδα, κάνω windsurfing. 🕮 < κύματ(ος) + -ο- + -δρομώ.

κυματοδρομία, η, ουσ. • το σέρφινγκ. 🕮 < κύματ(ος) + -ο- + δρόμος + -ία, μτρφδ. από την αγγλ. surfing.

κυματοδρόμος, ο/η, ουσ. • αυτός που περνά ή διατρέχει τα κύματα [συνήθως λέγεται για τον γλάρο] αλλά και ο σερφίστας. 🕮 < κύματ(ος) + -ο- + δρόμος. ⊙ κυματοδρομικός.

κυματόζωστος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που περιβάλλουν τα κύματα. 🕮 < κύματ(ος) + -ο- + ζώ(νω) + -στος.

κυματοθραύστης, ο, ουσ. • 1. τεχνικό λιμενικό έργο που αποτελεί συνέχεια του λιμενοβραχίονα κατασκευασμένο από ογκόλιθους, φυσικούς ή τεχνητούς, με σκοπό την προστασία των πλοίων από τη δύναμη των κυμάτων αλλά και των εγκαταστάσεων λιμενισμού, συνών. λιθορριπή, μόλος, 2. (μτφ.) για οτιδήποτε που αντιστέκεται σθεναρά απέναντι σε επαναλαμβανόμενες πιέσεις. 🕮 < κυματ- (< αρχ. κῦμα) -ο- + -θραύστης < αρχ. θραύω.

κυματόμετρο, το, ουσ. • 1. ειδικό ναυτικό όργανο που μετρά το ύψος των κυμάτων, 2. (ηλεκτρολ.) όργανο μέτρησης των ρευμάτων υψηλής συχνότητας στην ασύρματη τηλεγραφία από το 1904, *«επαγωγικό κυματόμετρο», «κυματόμετρο κοιλότητας»,* συσκευή μέτρησης συχνότητας μικροκύματος. 🕮 < κυματ- (< αρχ. κῦμα) -ο- + μέτρο.

κυματόπλαστος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που πλάστηκε από τα κύματα της θάλασσας, ο δημιουργημένος από τα κύματα. 🕮 < κυματ- (< αρχ. κῦμα) -ο- + -πλαστός < αρχ. πλάθω.

Δεξίλεως

«…Γιὰ τὴν πατρίδα ν᾽ ἀξιωθῶ, νὰ πάω νὰ πολεμήσω! / καὶ νά! σαλπίζει ἡ σάλπιγγα πολεμιστήριον ἦχο, / κ᾽ ἡ Ἀθήνα μὲ τὰ ὀνείρατα πλατωνικά, ἡ Ἀθήνα / ξυπνάει γοργά, ἀντρειεύεται καθὼς ἡ Ἀθηνᾶ της, γαλήνια κόρη καὶ μαζὶ Πρόμαχος θεριεμένη. / Ἡ Σπάρτη ἡ ἀνυπόταχτη μᾶς φοβερίζει, ἡ Σπάρτη! / θυμήθηκα τὸν ὅρκο μου καὶ ἀρματωμένος τρέχω / σὲ **κυματόπλαστο** ἄλογο θεσσαλικὸ ποὺ ἔχει / χαρὰ τὸν πόλεμο καὶ σκάφτει, αὐτιάζεται, δὲ στέκει…»

➢ Απόσπασμα από το ποίημα «*Δεξίλεως*» του **Κωστή Παλαμά**

κυματοτόμος, ο, ουσ. • (ναυπ.) το πρόσθιο τμήμα του πλοίου που βρίσκεται στην περιοχή της ισάλου γραμμής και σχίζει το νερό, συνών. ταλιαμάς και νταλιαμάς, φάλκης, θαλασσοτόμος. 🕮 < κυματ- (< αρχ. κῦμα) -ο- + -τόμος.

κυματούσα, η, ουσ. • θάλασσα τρικυμισμένη, πολυκύμαντη. 🕮 < κυματ- (< αρχ. κῦμα) + [κατάλ.] -ούσα.

κυματωγή, η, ουσ. • το σημείο της ακτής όπου σβήνουν τα κύματα. 🕮 < κυματο-αγή με συναίρεση < αρχ. κῦμα, -α-τ-ος + [ρίζα]

αγ- < ἀγή [= σπάσιμο] < ἄγνυμι [= σπάζω, συντρίβω].

«…κάθε φορά που τη χρησιμοποιώ· [ενν. τη λ. **κυματωγή**] μου φέρνει στο αυτί ηδονικά, άλλοτε τον φλοίσβο ή τον παφλασμό του κύματος, καθώς διαγράφει την οφιοειδή γραμμή του πάνω στη μαλακή άμμο απιθώνοντας τον αφρό του, και άλλοτε το σύρσιμο του νερού κατά την άμπωτη, καθώς αποτραβιέται κροταλίζοντας ανάμεσα στα βότσαλα της παραλίας.

➢ http://www.periou.gr/γεωργια-παπαδακη

κυματώδης, -ης, -ες, επίθ. • αυτός που έχει πολλά κύματα, συνών. ταραγμένος, φουρτουνιασμένος. 🕮 < αρχ. κῦμα + -ώδης.

κύμβη, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) α) κοντή και πλατιά βάρκα που τοποθετούσαν αναποδογυρισμένη στους τροχούς των τροχήλατων πλοίων, β) πτυσσόμενη βάρκα των τορπιλοβόλων και αντιτορπιλικών που ο σκελετός της άνοιγε σαν ριπίδι και η οποία συμπτυσσόταν και τοποθετούνταν στο κατάστρωμα όπου καταλάμβανε ελάχιστο χώρο, [ερμ. 1η και 2η, https://lsj.gr/wiki], γ) (στρατ.) πτυσσόμενες βάρκες που συνδέονταν μεταξύ τους σε σειρά κάθετα του ποταμού και χρησιμοποιούνταν από το σώμα του Μηχανικού ως υπόβαθρα για τη ζεύξη ελαφρών γεφυρών, 2. (ανατ.) το μικρότερο επάνω μέρος της κόγχης του πτερυγίου του αφτιού, 5. (αρχ.) α) ανοιχτό αγγείο, συνήθως από πηλό, που μοιάζει με μακρόστενη βαθιά πιατέλα, β) είδος πρωτόγονης βάρκας από σκαμμένο κορμό δέντρου, γ) σάκος, ταγάρι. 🕮 < αρχ. ουσ. κύμβη.

κυνηγός, ο, ουσ. • 1. άνθρωπος που αναζητεί, καταδιώκει και σκοτώνει ζώο ή πουλί, 2. εκτελεστής, δολοφόνος, 3. αυτός που ψάχνει για νέα ταλέντα σε διάφορους επαγγελματικούς χώρους, 4. (μτφ.) άνθρωπος που επιδιώκει την επιτυχία των προσπαθειών του με πάθος, 5. (αθλητ.) η θέση του φουνταριστού σε πολλά παιχνίδια, 6. (ιχθυολ.) αφρόψαρο που το συναντάμε συχνά στη Μεσόγειο Θάλασσα, το είδος αυτό μπορεί να φτάσει το

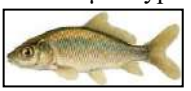
ένα μέτρο μήκος και το βάρος του να ξεπεράσει τα 8 κιλά, έχει μακρόστενο και αρκετά συμπιεσμένο σώμα, μεγάλη διχαλωτή ουρά, τα χρώματά του, πράσινο προς το μπλε στη ράχη, κίτρινο στα πλευρά και άσπρο στην κοιλιά, γνωστό επίσης και ως δελφινόψαρο, σύρτης, λαμπούκα και λαγιάδα. 🕮 < αρχ. κυνηγός < κυν-αγός, ὁ, ἡ, Δωρ. και Αττ. τ. [= αυτός που οδηγεί τα κυνηγετικά σκυλιά] < κύων [= ο σκύλος, η σκύλα] + -ηγός < ἄγω [= οδηγώ].

κυνικά καύματα, τα, • δηλαδή τα εγκαύματα που προκαλεί ο ήλιος σε όσους εκτίθενται αλόγιστα στις καλοκαιρινές του ακτίνες.

κυπαρίσσι, το, **κυπάρισσος**, ο/η, ουσ. • (φυτολ.) αειθαλές κωνοφόρο δέντρο, η επιστ. του ονομ.: Cupressus sempervirens [διώνυμο], με ίσιο κορμό και πλούσιο σκούρο πράσινο φύλλωμα, το σκληρό ξύλο του, είναι ιδανικό για την κατασκευή καταρτιών, για ενισχύσεις του σκελετού του σκάφους και για την εξωτερική κάλυψή του [πέτσωμα]. 🕮 < αρχ. κυπάρισσος, Αττικός τ. κυπάριττος. ○ κυπαρισσόμηλο, κυπελλοειδής.

κύπελλο, το, ουσ. • 1. είδος μικρού ποτηριού από πηλό, πορσελάνη, γυαλί, μέταλλο ή πλαστικό, κατάλληλο για γάλα, καφέ, τσάι κ.λπ. 2. τύπος αγγείου σε σχήμα κύλικα ή αμφορέα, που δίνεται ως βραβείο σε διαγωνιζόμενο, έπαθλο, (φρ.) *«Παγκόσμιο Κύπελλο», «Κύπελλο Ελλάδας / Ποδοσφαίρου / Εθνών [παλαιότερα] / ΟΥΕΦΑ»* κ.ά. 3. (συνεκδ.) ονομασία αθλητικής διοργάνωσης, 4. (φυτολ.) το ξυλώδες περίβλημα του καρπού διαφόρων φυτών, 5. (φρ.) *«κύπελλο εξαφρίσεως»*. 🕮 < αρχ. κύπελλον. ⊙ κυπελλώνω. ○ κυπελλοφόρος.

κυπρίνος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι του γλυκού νερού της οικογένειας Cyprinidae, η επιστ. του ονομ.: Cyprinus carpio [διώνυμο], δυνατό, με μακρόστενο σχήμα,

μεγάλα λέπια και καφεκίτρινο χρώμα, θεωρείται το πιο διαδεδομένο ψάρι στον κόσμο, συνών. γριβάδι, σαζάνι. 🕮 < αρχ. κυπρῖνος.

Κύπρος, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησιωτικό κράτος της ανατολικής Μεσογείου, με έκταση 9.251 τ.χλμ. και πληθυσμό 900.000 περίπου κατοίκους, είναι το δεύτερο κράτος στον κόσμο που έχει ως επίσημη γλώσσα του την Ελληνική. 🕮 < αρχ. τοπωνύμιο, ίσως ❶ < από το μεσογειακό είδος δέντρου: Κυπάρισσος η αειθαλής - Cupressus sempervirens, ή ❷ (μυ-

θολ.) α) < αρχ. Κύπρις, προσωνύμιο της θεάς Αφροδίτης, ή β) [ανθρωπωνύμιο] Κύπρος, μυθικός βασιλιάς του νησιού.

κυρηναϊκός, -ή, -ό, επίθ. • 1. (γενικότ.) αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στην Κυρήνη, την αρχ. αφρικανική πόλη, ή προέρχεται από αυτήν, 2. (ως ουσ.) το μέλος της Κυρηναϊκής Σχολής, 3. (φρ.) *«Κυρηναϊκή Σχολή»,* φιλοσοφική σχολή που αναγάγει την απόλαυση των αισθησιακών και αισθητικών ηδονών σαν κυρίαρχες αντιλήψεις για τη ζωή. 🕮 < αρχ. τοπων. Κυρήνη < σύμφωνα με την παράδοση από το μυθ. κύρ. όν. *Κυρήνη.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Κυρήνη**, θεσσαλική θεότητα που ζούσε στα δάση της περιοχής και προστάτευε τα ζώα του πατέρα της βασιλιά. Κάποτε, δάμασε ένα άγριο λιοντάρι και με το κατόρθωμά της ανάγκασε τον Απόλλωνα να την ερωτευθεί. Ο Απόλλωνας οδήγησε τη βασιλοπούλα στη μακρινή Λιβύη, ενώθηκε μαζί της κι από τον έρωτά τους γεννήθηκε ο Αρισταίος, που έγινε βασιλιάς κι έδωσε το όνομα της μητέρας του στην πόλη και την γύρω περιοχή της.

Κυριακή, η, ουσ. • η έβδομη ημέρα της εβδομάδας, η οποία για τους χριστιανούς είναι αφιερωμένη στη λατρεία του Θεού και στην ξεκούραση με αποχή από τις συνηθισμένες καθημερινές υποχρεώσεις. 🕮 < μτγν. Κυριακή, ουσιαστικοποιημένο θηλ. του επιθ. κυριακός [= αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στον Κύριο, το Θεό].

κύριος, -α, -ο, επίθ. • 1. α) αυτός που έχει τη μεγαλύτερη βαρύτητα, τη μεγαλύτερη σημασία, ο σημαντικός, β) αυτός που ασκεί εξουσία, που ελέγχει, που διαφεντεύει, ο κυρίαρχος, γ) αυτός που έχει κάποιο περιουσιακό στοιχείο δικό του, ο ιδιοκτήτης, δ) (φρ.) *«κύριος αγωγός / άξονας / ατμαγωγός/ ατμολέβητας / ατμοστρόβιλος / ατμοσύρτης / ατμοφράκτης / δέκτης / διωστήρας / εξαερωτήρας εκκενωτικός σωλήνας / κύλινδρος / πομπός / σταθμός ασυρμάτου / τριβέας / τροφοδοτικός σωλήνας / νομέας», «κύρια αντλία / γραμμή τροφοδοσίας / γυροσκοπική πυξίδα / έλικα / ισχύς / κλίμακα πλοίου / μηχανή / τροφοδοτική αντλία», « κύριο επιστόμιο / βάθρο / κύτος / σκάφος»,* 2. (ως ουσ.) συνοδευτικό ονόματος ή ως προσφώνηση κάποιου ενήλικου/-ης άντρα ή γυναίκας, 3. ως χαρακτηρισμός αξιοπρεπούς ανθρώπου, 4. [ως κύρ. όν.:] *Κύριος,* προσηγορία του Θεού και του Ιησού Χριστού. 🕮 < αρχ. κύριος.

κυρτός, -ή, -ό, επίθ. • για κάτι του οποίου η επιφάνεια είναι καμπύλη προς τα έξω, συνών. καμπυλωτός, καμπουρωτός, λοξός, αντών. ευθύς, ίσιος. 🕮 < αρχ. κυρτός. **O** αμφίκυρτος, επιπεδόκυρτος, κοιλόκυρτος.

κυρτότητα, η, ουσ. • χαρακτηρισμός της καμπύλης γραμμής που σχηματίζει το κυρτό αντικείμενο, συνών. καμπυλότητα, αντών. ευθύτητα, ισιάδα. 🕮 < αρχ. κυρτότη(ς) [< κυρτό(ς) + -της] -τα.

κύρτωμα, το, ουσ. • σχηματισμός κυρτότητας σε επιφάνεια αντικειμένου, κύρτωση, λύγισμα, (φρ.) *«κύρτωμα ιστού [= ποδιά] / ζυγών».* 🕮 < αρχ. κυρτόω, -ῶ < κυρτός.

κυρτώνω, ρ. [μετβ.] • α) δίνω σε κάτι κυρτό σχήμα, β) μορφοποιώ χονδρό κλαδί πεύκου με σκοπό την ενσωμάτωσή του στην κατασκευή της βάρκας, συνών. λυγίζω, καμπουριάζω. 🕮 < αρχ. κυρτ(ῶ) -ώνω.

κύτος, το, ουσ. • 1. το κοίλο μέρος του πλοίου που χρησιμοποιείται ως αποθηκευτικός χώρος, το αμπάρι, (φρ.) *«πρυμναίο / πρωραίο / μεμονωμένο κύτος» , «αποθήκη / ανεμοδόχος / αντλία / βαλβίδα / δεξαμενή / εντερόνεια / καμάρια / κολόνες / κλίμακα / σκάλα / πλήρωμα / προφυλακτήρες / υδροσυλλέκτης / στόμιο κύτους»,* 2. (ανατ.) ονομασία κοιλοτήτων του σώματος που περιβάλλονται από οστά. 🕮 < αρχ. κύτος [= κοίλο δοχείο].

κυτωρός, ο, ουσ. • (ναυτ.) ναύτης πολεμικού πλοίου που έχει τη φροντίδα του κύτους, του αμπαριού, αλλιώς: αμπαρ(ι)τζής. 🕮 < κύτος + -ωρός < όρῶ [= βλέπω, παρατηρώ].

κυψελοειδής, -ής, -ές, επίθ. • αυτός που έχει τη μορφή κυψέλης, (φρ.) *«κυψελοειδή διπύθμενα».* 🕮 < κυψέλ(η) -ο- + -ειδής.

κώδικας, ο, ουσ. • 1. (διοίκ.) συλλογή διαταγμάτων και νόμων, 2. σύστημα κανόνων και αρχών σε συγκεκριμένο θέμα, 3. χειρόγραφα πάπυρου, περγαμηνής κ.λπ. σε σχήμα βιβλίου, 4. (γενικότ.) βιβλίο, 5. (φρ.) *«κώδικας σημάτων / οδικής κυκλοφορίας / δεοντολογίας / βιωσιμότητας / πολιτικής δικονομίας / δικαίου θυμάτων / δικαίου ανηλίκων», «εμπορικός / μορσικός / διεθνής / ταχυδρομικός / κρυπτογραφικός / πτωχευτικός / ποινικός /*

αστικός / ναυτικός». 🕮 < μσν. κώδιξ < λατιν. codex [= κορμός δέντρου, συγγραφή]. ⊙ κωδικός, κωδίκιο, κωδικεύω, κωδίκευση.

Το 1958 κυρώθηκε ο **Κώδικας** Ιδιωτικού Ναυτικού Δικαίου που αναφέρεται στα πλοία και στους πλοιοκτήτες, στη συμπλοιοκτησία, στον Πλοίαρχο και τα μέλη του πληρώματος του σκάφους, στις υποχρεώσεις του πλοιοκτήτη, στις ναυλώσεις, στη ναυτική πίστη, στα ναυτικά προνόμια, στις κατασχέσεις των πλοίων, στις αβαρίες και στα περί συγκρούσεως των πλοίων, σε θέματα θαλάσσιας αρωγής και ασφάλειας.

Το 1973 κυρώθηκε ο **Κώδικας** Δημοσίου Ναυτικού Δικαίου που περιλαμβάνει διατάξεις που αναφέρονται:
α) Στα πλοία και τα βοηθητικά ναυπηγήματα, όπως είναι η απόκτηση και αποβολή της εθνικότητας, η καταμέτρηση, η ασφάλεια, τα ναυτιλιακά έγγραφα.
β) Σε θέματα προσωπικού πλοίων, όπως η απογραφή, η ναυτική εκπαίδευση, τα αποδεικτικά ναυτικής ικανότητας, οι συνθέσεις των πληρωμάτων, η ναυτική εργασία, η ναυτολόγηση, η τροφοδοσία, τα καθήκοντα πλοιάρχου και πληρώματος.
γ) Σε θέματα λιμενικής αστυνομίας.
δ) Σε ειδικά ναυτιλιακά θέματα όπως η ακτοπλοΐα η πλοήγηση, τα φαρικά τέλη κ.ά.

κώδωνας, ο, ουσ. [καθαρ.] • 1. το κουδούνι, 2. γυάλινο σκεύος σε χημικό εργαστήριο, με ημισφαιρικό σχήμα, 3. (έκφρ.) *«κρούω τον κώδωνα του κινδύνου»,* προειδοποιώ για επικείμενη επικίνδυνη κατάσταση, (φρ.) *«κώδωνας γευμάτων / μηχανοστασίου / κινδύνου / τιμονιέρας / ομίχλης / σημάτων / του Λόυδ / του πλοίου / υποβρυχίων σημάτων / καταδυτικός / ηλεκτρικός».* 🕮 < αρχ. κώδων.

κωδωνοφόρος, -ος, -ον, επίθ. • αυτός που φορά κουδούνια, (φρ.) *«κωδωνοφόρος σηματήρας».* 🕮 < κώδων + -φόρος < φέρω.

κώθωνας, ο, ουσ. • 1. μεταλλικό σκεύος για το πρωινό ρόφημα τών ναυτών, 2. (αρχ.) α) είδος ποτηριού με μικρές λαβές και παχύ στόμιο που χρησιμοποιούσαν οι στρατιώτες και οι ναύτες, β) συμπόσιο, ευωχία. 🕮 < αρχ. κώθων.

κωκ, το, άκλ. ουσ. δες κοκ.

κώλο, το, ουσ. • (ναυτ.) μονόπλοκο σκοινί που μαζί άλλα συστρέφονται φτιάχνοντας ένα παχύτερο που είναι πιο γερό. 🕮 < αρχ. κῶλον [= χοντρό κλαδί δέντρου].

κωλοβρέχτης, ο, ουσ. • α) το δίχτυ γρίπος, η τράτα των θαλασσινών, β) η τεχνική του παραπάνω ψαρέματος, συνών. γριπάκι, κρόκος, πεζότρατα, μπραγάνι, γούντουλα. 🕮 < αρχ. κῶλον [= χοντρό κλαδί δέντρου] + βρέχτης < βρέχω, η ετυμολογική προσέγγιση δικαιολογείται με την παροιμία: *«εάν ο ψαράς δεν βρέξει τα οπίσθια, δεν τρώει ψάρι».*

κωλόπανο, το, ουσ. • 1. [πληθ.] κομμάτια υφάσματος για περιτύλιγμα του βρέφους στο μέρος της κοιλιάς, πάνα, σπάργανο, 2. (υβριστ.) άνθρωπος ευτελής και τιποτένιος, ο αχρείος, 3. υποτιμητικός χαρακτηρισμός για οποιοδήποτε ρούχο ή ύφασμα που είναι κουβαριασμένο ή λερωμένο, 4. (ναυτ.) κατά τον 15ο - 16ο αι. στα ιστιοφόρα, και ειδικότερα στις πολεμικές γαλέρες, οι ναύτες πήγαιναν για χρήση τουαλέτας στο ακρόπρωρο και αφόδευαν στη θάλασσα, στη συνέχεια σκουπίζονταν με ένα σχοινί, κοινό για όλους, που το έβρεχαν ρίχνοντάς το στο νερό για να σκουπιστούν, αυτό το σχοινί το ονόμαζαν κωλόπανο. 🕮 < μσν. κωλόπανον [< κωλό + παν(ί) + ον].

κωλοχτύπα, η, ουσ. • (ζωολ.) είδος καρκινοειδούς, η επιστ. της ονομ.: Scyllarides latus

[διώνυμο], απαντάται στη Μεσόγειο Θάλασσα και στον ανατολικό Ατλαντικό Ωκεανό, το μήκος του σώματός της συνήθως στα 30 εκ., νυκτόβια, χωρίς δαγκάνες, τρέφεται με μαλάκια, έχει εξαιρετική γεύση και γι' αυτόν τον λόγο θεωρείται υπεραλιευμένη. 🕮 < η ετυμολογική καταγραφή κώλο(ς) + χτύπα, προκύπτει από το στοιχείο της κίνησης του ζώου, δηλ. από το χτύπημα της ουράς του πάνω κάτω για να μπορέσει να μετακινηθεί.

κωλυσιπλοΐα, η, ουσ. [πληθ. κωλυσιπλοΐες, γεν. -ών] • (ναυτ.) [διεθνής όρος] θαλάσσιος ή ναυτικός αποκλεισμός, που χρησιμοποιείται για τον οικονομικό – εμπορικό αποκλεισμό μιας χώρας από άλλη ή άλλες για λόγους εθνικού συμφέροντος ή εθνικής ασφάλειας. Η αρχαιότερη καταγεγραμμένη κωλυσιπλοΐα είχε επιβληθεί από την αθηναϊκή δημοκρατία κατά των Μεγάρων. Στο διεθνές δίκαιο θεω-

ρείται ως ειρηνικό μέτρο πίεσης, συνών. εμπάργκο. 🕮 < αρχ. κώλυσις [< κωλύω] + -πλοΐα.

κωνικός, -ή, -ό, επίθ. • (γεωμ.) αυτός που έχει σχήμα κώνου, (φρ.) *«κωνικός γόμφος / δακτύλιος / οδοντωτός τροχός / σημαντήρας», «κωνική προβολή / σφήνα / τροχαλία / υποδοχή», «κωνικό έμβολο / ελατήριο / πώμα / τμήμα».* 🕮 < μτγν. κωνικός.

κώνος, ο, ουσ. • (γεωμ.) γεωμετρικό στερεό σώμα που αποτελείται από κυκλική βάση και κυρτή επιφάνεια. (φρ.) *«κώνος μάχης / διασκορπίσεως / εκρηκτικός / τορπίλης / γυμνασίων / θυέλλης / φωτιστικός / πυρηνικός / κόλουρος / σήμανσης / πλαστικός / φουσκωτός / στήρι ξης / ασφαλείας».* 🕮 < αρχ. κῶνος [= ο καρπός της πεύκης, το κουκουνάρι].

Κωνσταντινούπολη, η, ουσ. • (γεωγρ.) η μεγαλύτερη πόλη της Τουρκίας, εκτείνεται σε δύο ηπείρους, με πληθυσμό 15.462.452 κατοίκους [απογρ. 2020]. 🕮 < μσν. Κωνσταντινούπολη, η πόλη του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου, τουρκ. Istanbul.

κώπη, η, ουσ. • 1. λαβή δοχείου, 2 το κουπί, 3. (φρ.) *«κώπη λέμβου / πηδαλιουχίας [ουράδιον] πρύμνης / πρωραία / στρεβλή / με πτερύγιο κοίλο – επίπεδο».* 🕮 < αρχ. κώπη [= 1. χερούλι κουπιού και γενικά κουπί, 2. λαβή ξίφους, εγχειριδίου, 3. λαβή κλειδιού, 4. λαβή λαμπάδας ή πυρσού L.&Sc.].

κωπηλασία, η, ουσ. • 1. α) η ενέργεια του κωπηλατώ, κάνω ή τραβώ κουπί, β) η κίνηση μικρού σκάφους με κουπιά, 2. (αθλητ.) άθλημα ολυμπιακών αγώνων με διαφορετικές κατηγορίες ως προς τις ηλικίες τις αποστάσεις τα μεγέθη των σκαφών, τον αριθμό των επιβαινόντων. 🕮 < αρχ. κωπηλασία.

κωπηλάτης, ο, **κωπηλάτρια,** και **-ισσα,** η, ουσ. • 1. αυτός/-η που κάνει κουπί, συνών. ερέτης, λαμνοκόπος, 2. (αθλητ.) αυτός που ασχολείται με το άθλημα της κωπηλασίας. 🕮 < αρχ. κωπηλάτης.

κωπηλατικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός/-η/-ο που έχει σχέση ή που αναφέρεται στον χειριστή της βάρκας, στον κωπηλάτη, σ' αυτόν που κάνει κουπί ή που σχετίζεται γενικότερα με την κωπηλασία, (φρ.) *«κωπηλατικό μηχάνημα / όργανο».* 🕮 < μτγν. κωπηλατικός.

κωπήλατος, -η, -ο, επίθ. • (ναυτ.) [για σκάφος] αυτός που κινείται, που προωθείται με κουπιά. 🕮 < μτγν. κωπήλατος.

κωπηλατώ, ρ. [αμετβ.] • κάνω – τραβώ κουπί για να πλεύση το σκάφος, συνών. ερέσσω, λάμνω. 🕮 < αρχ. κωπηλατῶ.

κωπητήρας, ο, ουσ. • (ναυτ.) η κουπαστή του σκάφους ή οποιαδήποτε σημείο του σκάφους από το οποίο μπορεί να περάσει το κουπί, σκαλμός ή σκαρμός [το σημείο δεσίματος του κουπιού]. 🕮 < αρχ. κώπη + [επίθημα] -τήρας.

Κως, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί της Δωδεκανήσου, με έκταση 295,3 τ.χλμ. και πληθυσμό 37.089 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < αρχ. Κῶς, αγνώστου ετύμου, ίσως καρικής προέλευσης. ⊙ Κώος, Κώα, κώτικος.

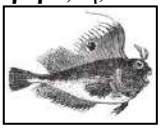
Λ

Λ, λ, λάμδα, το, άκλ. ουσ. • α) το ενδέκατο γράμμα του ελληνικού αλφαβήτου, σύμφωνο, β) [ως αριθμητικό σύμβολο χωρίς κανένα διακριτικό σημάδι, κατά παράδοση ή καταχρηστικά] Λ ή λ [= ενδέκατος, -η, -ο,]. 🕮 < αρχ. λάμβδα < λάβδα < σημιτ. προέλευσης, εβρ. lamedt [= βουκέντρα] και lāmedh.

Λ' ή **λ'** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 30, τριάντα ή τριακοστός.

'Λ ή **'λ** ή **¸λ** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 30.000, τριάντα χιλιάδες.

λαβέρα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) μικρό θαλάσσιο ψάρι με μήκος έως 20 cm, που θα το συναντήσουμε σε βάθη από 10 έως 400 μ. στη Μεσόγειο και στη Μαύρη Θάλασσα, η επιστημ. του ονομ.: Blennius ocellaris [διώνυμο]. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

λαβομάνο, το, ουσ. • 1. νιπτήρας, 2. έπιπλο υπνοδωματίου που πάνω στην μαρμάρινη επιφάνειά του, παλιότερα, υπήρχε δοχείο με νερό για να πλένεται κανείς. 🕮 < ιταλ. lavamano < lavare [= πλένω] + mano [= χέρι] < λατιν. lavo, lavare [= πλένω, λούζομαι] + manus [= χέρι].

λάβρα, η, ουσ. • κάψα, έντονή ζέστη, καύσωνας, (φρ.) *«φωτιά και λάβρα»,* υπερβολική ζέστη. 🕮 < αρχ. επίθ. λάβρος [= ορμητικός].

λαβράκι, το, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) είδος ψαριού που ζει στις ελληνικές θάλασσες και αναπαράγεται εύκολα στους ιχθυογεννητικούς σταθμούς, η επιστ. του ονομ.: Dicentrarchus labrax [διώνυμο], το σύνηθες μήκος του σώματός του 40 έως 65 εκ. και βάρος μέχρι 5 κιλά, το χρώμα του ασημί και στο μέρος της κοιλιάς λευκό, 2. (μτφ.) ξαφνική επιτυχία, σπουδαία είδηση. 🕮 < μτγν. λαβράκιον, υποκ. του αρχ. λάβραξ < επίθ. λάβρος.

λάγηνος, ο, και **λάγυνος,** η, ουσ. • 1. (ηλεκτρολ.) είδος ηλεκτρικού πυκνωτή, 2. (αρχ.) είδος μέτρου χωρητικότητας 12 κοτυλών [*κοτύλη* = μικρό αγγείο που χρησιμοποιούνταν ως μέτρο για τα υγρά χωρητικότητας 6 κυάθων - *κύαθος* = κύπελλο για την άντληση κρασιού από τον κρατήρα ή τη γαβάθα]. 🕮 αβέβαιης ετυμολογίας, ίσως δάνεια λ. από τον χεττιτ. τ. labanni [= μπουκάλι], τη λ. δανείστηκε η λατιν. με τη μορφή lagena < αρχ. λάγυνος [η], ετυμ. που δικαιολογεί τον χαρακτηρισμό της ως αντιδάνειο. ⊙ λαγηνάς, λαγηνάτος.

λαγοκέφαλος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος ψαριού με επιστ. ονομ.: Lagocephalus sceleratus [διώνυμο], ζει κυρίως στον Ινδικό και τον Ειρηνικό Ωκεανό, από το 2003 εμφανίστηκε και στη Μεσόγειο, καθώς και στο Αιγαίο, μεταναστεύοντας από την Ερυθρά Θάλασσα μέσω της διώρυγας του Σουέζ, η κατανάλωσή του κρίνεται επικίνδυνη αφού διαθέτει μία δηλητηριώδη τοξίνη που μπορεί να επιφέρει αναπνευστικές διαταραχές, ανεπάρκεια του κυκλοφορικού συστήματος, μυϊκή παράλυση ακόμη και θάνατο. 🕮 < λαγ(ός) - ο- + κέφαλος.

λαγουδέρα, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) μακρόστενος, μεταλλικός ή ξύλινος, οριζόντιος μοχλός του τιμονιού με τον οποίο γίνεται ο χειρισμός του πηδαλίου σε βάρκες και μικρά ιστιοφόρα, το δοιάκι, [ονομασία που οφείλεται στο σχήμα της βέργας των κυνηγών], 2. [παρωχημένο] ραβδί από μέταλλο ή ανθεκτικό ξύλο, με κυρτή τη μία άκρη, το χρησιμοποιούσαν κάποτε για να κυνηγούν λαγούς. 🕮 < λαγούδ(ι) + -έρα < μσν. λαγούδιν / λαγούδιον < λαγός.

λαδάκονο, το, ουσ. • φυσική πέτρα για το ακόνισμα της λάμας του μαχαιριού, δηλ. ακόνι πάνω στην επιφάνεια του οποίου στάζουμε σαπουνόνερο ή λεπτό μηχανικό λάδι αραιωμένο με πετρέλαιο ενώ παράλληλα εκτελούμε κυκλικές κινήσεις σε

κλίση 30ο με τη λάμα, συνών. πυριτόλιθος. 🕮 < λάδ(ι) + ακόν(ι) -ο-.

λαδάς, ο, ουσ. • 1. ο έμπορος ή ο ελαιοπαραγωγός, συνών. λαδέμπορος, 2. (ναυτ.) αυτός που φροντίζει τα μηχανέλαια του σκάφους, ο τρίτος μηχανικός του σκάφους, συνών. θερμολαδάς. 🕮 < λάδ(ι) -ας.

λαδερό, το, ουσ. • 1. δοχείο λαδιού, μικρής χωρητικότητας, ιδανικό στη διαδικασία του μαγειρέματος ή για επιτραπέζια χρήση, 2. δοχείο λαδιού για τη λίπανση μηχανών, λαδωτήρι. 🕮 < μσν. λαδερός < λάδ(ι) -ερός.

λαδιά, η, ουσ. • 1. λέρωμα από λάδι, κηλίδα από λάδι, λίγδα, 2. σοδειά λαδιού, 3. (μτφ.) απάτη, απατεωνιά, παλιανθρωπιά, 4. (ναυτ.) αλιευτικό εργαλείο με το οποίο επιτυγχάνεται τεχνητή γαλήνη της θάλασσας και διαύγεια στο βυθό. 🕮 < λάδ(ι) + -ιά.

λαδικό, το, ουσ. • 1. [δες λαδερό 1η και 2η ερμ. λαδερό], 2. (μτφ.) κουτσομπόλα γυναίκα, φλύαρη και φιλοκατήγορη. 🕮 < λάδ(ι) + [κατάλ.] -ικό.

λαδομπογιά, η, ουσ. • 1. πυκνή βαφή που παρασκευάζεται με ανάμιξη κάποιου τύπου λαδιού, συνήθως λινελαίου ή παπαρουνέλαιου, για χρώματα ζωγραφικής ή κάποιας χρωστικής ουσίας, συνών. ελαιόχρωμα, 2. (συνεκδ.) ζωγραφικός πίνακας φτιαγμένος από λαδομπογιά. 🕮 < λάδ(ι) -ο- + μπογιά. ⊙ λαδομπογια(ν)τίζω > λαδομπογιά(ν)τισμα.

Λαδοξέρα, η, ουσ. δες Ζουράφα.

λάδωμα, το, ουσ. • 1. η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του λαδώνω, η επάλειψη ή το πασάλειμμα μιας επιφάνειας με λάδι, 2. (μτφ.) εξαγορά συνειδήσεως για εξασφάλιση προνομιακής θέσης ή απόκτησης προσωπικού κέρδους. 🕮 < λαδώνω.

λαδώνω, ρ. [μετβ.] • 1. αλείφω κάποια επιφάνεια με λάδι ή με άλλη λιπαρή ουσία, 2. λιπαίνω εξαρτήματα μηχανής με ειδικό λάδι ή γράσο, γρασάρω, 3. (εκκλ.) αλείφω με άγιο μύρο το μωρό αμέσως μετά τη βάφτιση, (κατ' επέκτ.) βαφτίζω, 4. (μτφ.) εξαγοράζω συνειδήσεις, δωροδοκώ κάποιον για να προάγει τα δικά μου συμφέροντα, χρηματίζω. 🕮 < λάδ(ι) + [καταλ.] -ώνω.

λαδωτήρι, το, ουσ. • (εργαλ.) μικρό δοχείο λαδιού για τη λίπανση μηχανών, λαδικό, λαδερό. 🕮 < λαδώ(νω) + -τήρι.

λαδωτής, ο, ουσ. • (επάγγ.) [παρωχημένο] αυτός που λαδώνει ή λιπαίνει τις μηχανές με το λαδωτήρι, ο λαδάς. 🕮< λαδώ(νω) + -τής.

λαζαρέτο, το, ουσ. [παρωχημένο] • 1. το λοιμοκαθαρτήριο [δες λ.], ή 2. το λεπροκομείο, ή 3. χώροι κράτησης ποινικών κρατουμένων σε ορισμένα από τα παραπάνω νοσηλευτήρια, 4. τόποι που στο παρελθόν λειτούργησαν ως λοιμοκαθαρτήρια: *«Lazzaretto Vecchio»* [φωτό] στη Βενετία [1423], *«το λαζαρέτο της νήσου Σαιν-Μισέλ», «το λαζαρέτο της Κέρκυρας στην ομώνυμη νησίδα», «η Σπιναλόγκα», «το Angel Island, γνωστό ως Νήσος Έλις της Δύσης», «το λαζαρέτο του Ασπρέτο»,* στο Αζαξιό της Κορσικής, *«το λαζαρέτο του Φριούλ»,* αποκαλούμενο ως *«Νοσοκομείο Καρολίν»,* στη Μασσαλία, *«το λαζαρέτο Μαρία-Θηρεσία»,* στο Τρομπελού κοντά στη Μασσαλία, *«τα τρία λαζαρέτα του Λιμανιού του Λιβόρνο, – San Rocco, San Giacomo και San Leopoldo»,* και πολλά άλλα.

🕮 ❶ < βενετ. lazareto < μσν. λατιν. Lazarus < μτγν. λαζάριον < Λάζαρος [= ο άγιος Λάζαρος θεωρούνταν προστάτης των λεπρών] εξελληνισμένος τύπος του εβραϊκού ονόματος Ἐλεάζαρ [= ο θεός βοηθός] < τιβεριανή εκφορά ʾElʿāzār, ή ❷ < ιταλ. lazzareto < Nazareto, με παρετυμολόγηση προς το παλαιότ. lazzaro [= επαίτης, αλλά και λεπρός], από το πρώτο λαζαρέτο - λοιμοκαθαρτήριο που ιδρύθηκε στη Βενετία το 1403 στο μικρό νησί της Santa Maria di Nazareth [= Αγία Μαρία της Ναζαρέτ] που βρίσκεται στη βενετική λιμνοθάλασσα και σήμερα ονομάζεται *«Lazzaretto Vecchio».*

λαζότρατα, η, ουσ. • (ναυτ.) είδος αλιευτικού πλοιαρίου, τύπος τράτας, που χρησιμοποιούνταν από τους Λαζούς του Ευξείνου Πόντου. 🕮 < Λαζ(ός) -ο- + τράτα.

λάθος, το, ουσ. • 1. ενέργεια που έρχεται σε αντίθεση με το σωστό, το επιθυμητό ή το επιτυχημένο, δηλ. το σφάλμα, 2. άστοχη ενέργεια. 🕮 < μτγν. λάθος [= ξεχασιά] < ρ. λανθάνω.

λαθραίος, -αία, -αίο, επίθ. • 1. αυτός που γίνεται με τρόπο κρυφό, παράνομο, 2. (ως ουσ.) *τα λαθραία,* για εμπορεύματα, αντικείμενα, προϊόντα που εισάγονται, εξάγονται ή διακινούνται χωρίς την καταβολή του νόμιμου φόρου. 🕮 < αρχ. λαθραῖος. ◈ λαθραία και λάθρα [επίρρ.].

λαθρεμπόρευμα, το, ουσ. • εμπόρευμα που εξάγεται ή εισάγεται λαθραία, χωρίς να έχει τα έγκυρα παραστατικά, με τρόπο επικίνδυνο και παράνομο. 🕮 < λαθρ(έμπορος) + εμπόρευμα.

λαθρεμπορικό, το, ουσ. • οποιοδήποτε μέσο μεταφοράς που πραγματοποιεί παράνομες και επικίνδυνες εισαγωγές και εξαγωγές εμπορευμάτων και αγαθών αλλά και μετακινήσεις προσώπων από χώρες του τρίτου κόσμου προς άλλες οικονομικά πιο αναπτυγμένες. 🕮 < λαθρ(έμπορος) + εμπορικό.

λαθρεμπόριο, το, ουσ. • 1. παράνομη εισαγωγή και εξαγωγή εμπορευμάτων και αγαθών για τα οποία δεν έχουν καταβληθεί οι νόμιμοι φόροι, δασμοί, τέλη κ.λπ. 2. εμπόριο απαγορευμένων ειδών π.χ.: ναρκωτικών, τσιγάρων, επικίνδυνων για τη δημόσια υγεία οινοπνευματωδών ποτών κ.λπ. 🕮 < λαθρ(ο)- + [αρχ. - ἐμπόριο(ν).

λαθρέμπορος και **λαθρέμπορας,** ο, ουσ. • αυτός που πραγματοποιεί λαθρεμπόριο. 🕮 λαθρ(ο)- + -έμπορος / -ας.

λαθρεπιβάτης, ο, **λαθρεπιβάτισσα,** η, ουσ. • αυτός που ταξιδεύει λαθραία με κάποιο δημόσιο μέσο μεταφοράς, χωρίς να εκδώσει εισιτήριο ή χωρίς να έχει μαζί του τα απαραίτητα συνοδευτικά έγγραφα, διαβατήριο ή ταυτότητα. 🕮 < λαθρ(ο)- + επιβάτης.

λαίλαπα, η, ουσ. • 1. (μετεωρ.) πολύ ισχυρό ανεμοβρόχι σύντομης διάρκειας αλλά με απότομες αλλαγές στην διεύθυνσή του, συνών. ανεμοστρόβιλος, θύελλα, μανιασμένη καταιγίδα, τυφώνας, 2. (μτφ.) οτιδήποτε προκαλεί στο πέρασμά του καταστροφή, συνών. συμφορά, δυστυχία. 🕮 < αρχ. λαῖλαψ.

λαιλαπώδης, -ης, -ες, επίθ. • ορμητικός σαν τον ανεμοστρόβιλο, χειμαρρώδης, θυελλώδης. 🕮 < λαίλαπα (< αρχ. λαῖλαψ) + -ώδης.

λαιμός, ο, ουσ. • 1. (ανατ.) το μέρος του σώματος που ενώνει το κεφάλι με τον κορμό, συνών. τράχηλος, 2. (ενδυμ.) το μέρος του ρούχου που περιβάλλει την παραπάνω περιοχή, 3. το λεπτό μέρος του μπουκαλιού ή της κανάτας που μεσολαβεί ανάμεσα στο στόμιο και τον κυρίως κορμό, 4. (ναυτ.) α) ισθμός μικρής χερσονήσου, β) το πάνω άκρο της στήλης ιστού των ιστιοφόρων σκαφών, κοινώς: κολομπίρι. 🕮 < αρχ. λαιμός.

λάιτνινγκ, το, άκλ. ουσ. • (ναυπ.) ιστιοφόρο σκάφος, ιδανικό για οικογενειακές αποδράσεις, ενταγμένο σε επίσημους ιστιοπλοϊκούς αγώνες [regatta], έχει μήκος 5,2 μ. και πλάτος 2 μ. τρία πανιά με επιφάνεια 16,4 μ.^{2} και πλήρωμα τριών ατόμων. 🕮 < lightning [= αστραπή], ονομασία που αποδόθηκε λόγω της ταχύτητας που αναπτύσσει.

λαίτμα, το, ουσ. [γεν. -ατος] • (ναυτ.) 1. βυθός ή βάθος της θάλασσας ή θαλάσσια άβυσσος, 2. θαλάσσιο πέρασμα, 3. πέλαγος. 🕮 < αρχ. λαῖτμα, γεν. -ατος.

λαιτματοφοβία, η, ουσ. • (ναυτ.) ανθρώπινος φόβος για τη θάλασσα που δημιουργεί ιλίγγους κατά τη διάρκεια της κολύμβησης. 🕮 < αρχ. λαῖτμα [δες λ.] + το + φοβία.

λαίφος, το, ουσ. [γεν. λαίφεος] • 1. κουρελόπανο, ευτελές κουρελιασμένο ρούχο, κουρέλι, 2. τομάρι, δέρμα, 3. (ναυτ.) τριγωνικό ή τραπεζοειδές ιστίο [= πανί] στις λέμβους [παλαιότερα από καραβόπανο], με ειδική ραφή στο κέντρο ώστε να πέφτει το σκάφος απαλά στα κύματα, συνών. φλίσι, φλέσι, (φρ.) *«λαίφος ακατίου / επιδρόμου / μεγάλου ιστού».* 🕮 < αρχ. λαῖφος, γεν. -εος,

λάκα, η, ουσ. [χωρίς γεν πληθ.] • 1. γομαλάκα ή σελάκη, υλικό φυτικής προέλευσης με το οποίο βάφουν ή διακοσμούν, κυρίως, είδη επίπλων, 2. είδος βαφής που αποτελείται από συνθετικά πολυμερή κι είναι κατάλληλη για ξύλινες ή μεταλλικές επιφάνειες. 🕮 ❶ < γαλλ. laque, ή ❷ ιταλ. lacca < λατιν. lacca [= οίδημα κνήμης, βοτάνι] < περσ. lāk ή lakk < χίντι και αραβ. lākh.

λακέρδα, η, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) τα ψάρια παλαμίδα και τόννος [< αρχ. θύννος], 2. (τρόφ.) τα παραπάνω είδη ψαριών διατηρημένα σε αλμύρα αλλά και στον καπνό [καπνιστά]. 🕮 < μσν. λακέρτα < λατιν. lacerta, η λ. συνδέεται ετυμ. με την αρχ. λ. σαύρα.

λάμα, η, ουσ. • 1. λεπτό μεταλλικό έλασμα, 2. α) ξυριστική λεπίδα, β) λεπτή μεταλλική λεπίδα κοπτικών εργαλείων, γ) είδος ταινίας για συσκευασία εμπορευμάτων, 3. (στρατ.) λεπίδα μαχαιριού, ξίφους κ.λπ. 🕮 < ιταλ. lama < λατιν. lamina [υποκ.] < lama < αρχ. ἐλαύνω [= θέτω σε κίνηση, οδηγώ προς τα μπρος].

λαμαρίνα, η, ουσ. • 1. λεπτό σιδερένιο έλασμα που χρησιμοποιείται για την επένδυση βιομηχανικών κτηρίων, στρατιωτικών εγκαταστάσεων αλλά και πρόχειρων φτωχών καταλυμάτων, 2. (συνεκδ.) α) είδος ταψιού, σε ορθογώνιο παραλληλόγραμμο σχήμα, κατάλληλο για το φούρνισμα φαγητών και γλυκισμάτων, β) (ναυτ.) το πλοίο. 🕮 (αντιδάνειο) < βενετ. lamarin, υποκ. του lamiera [= έλασμα σιδήρου] < λατιν. lamella, υποκ. του lama, lamina < αρχ. ἐλαύνω [= θέτω σε κίνηση, οδηγώ προς τα μπρος].

λαμαρινάς, ο, ουσ. • (επάγγ.) τεχνίτης που ασχολείται με κατασκευές και επιδιορθώσεις αντικειμένων από λαμαρίνα. 🕮 < λαμαρίν(α) -άς.

λαμβάνω, ρ. [μετβ] • 1. παίρνω, παραλαμβάνω, 2. εντοπίζω σήμα τηλεπικοινωνιακό, ραδιοφωνικό, ηχητικό κ.λπ. 3. (μτφ.) καταλαμβάνω. 🕮 < αρχ. λαμβάνω. ⭕ ανακαταλαμβάνω, αναλαμβάνω, αναλαβαίνω, απολαμβάνω, απολαβαίνω, διαλαμβάνω, εκλαμβάνω, επαναλαμβάνω, επαναπροσλαμβάνω, επιλαμβάνομαι, καταλαμβάνω, μεταλαμβάνω, παραλαμβάνω, παραλαβαίνω, περιλαμβάνω, προκαταλαμβάνω, προλαμβάνω, προσλαμβάνω, συλλαμβάνω, συμπεριλαμβάνω.

λάμια και **λάμνα,** η, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) είδος καρχαριών της οικογένειας των λαμνιδών, η επιστ. του ονομ.: Lamna nasus και Lamna ditropis [διώνυμο], το μήκος του σώματός του φθάνει τα 2,5 μ. και βάρος έως 230 κ. το χαρακτηριστικό του γνώρισμα βρίσκεται στο πρώτο ραχιαίο πτερύγιο που υπάρχει μία απόφυση λευκού χρώματος με στρογγυλοποιημένο άκρο, 2. (εντομ.) είδος εντόμου, 3. (μτφ.) μοχθηρή γυναίκα, συνών. στρίγγλα, κακίστρω, 4. [ως χαρακτηρισμός προσώπου] ο ακόρεστος, ο άπληστος, 5. (λαογρ.) τέρας που τρέφεται με ανθρώπινες σάρκες, 6. (μυθολ.) [ως κύρ. όν.:] α) *η *Λάμια,* ηρωίδα της μυθολογίας μας, β) Λάμιες, θηλυκά πνεύματα, ανάλογα του βρικόλακα, που ρουφούσαν το αίμα των παιδιών. 🕮 < αρχ. λάμια [= μπαμπούλας] < λάμος [= λαιμαργία].

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Λάμια** ή **Λαμώ**, όμορφη βασίλισσα της Λιβύης που ερωτεύτηκε ο Δίας κι ενώθηκε μαζί της αποκτώντας πολλά παιδιά. Η Ήρα από ζήλια οδήγησε τα παιδιά της στο θάνατο και τη μάνα στην παραφροσύνη, γι' αυτό και εκείνη με τη σειρά της άρχισε ν' αρπάζει τα παιδιά των άλλων γυναικών και να τα σκοτώνει. Παρηγοριά της ήταν το κρασί, που, όταν το έπινε, ξεχνούσε την ασχήμια και τη θλίψη της, ενώ με θεϊκή εντολή έβγαζε και ξανάβαζε τα μάτια της ανάλογα με την επιθυμία της στιγμής.

λαμινάρι, το, ουσ. • μεταλλικό έλασμα. 🕮 < λατιν. laminarium < lamina [= έλασμα] υποκ. < lama < αρχ. ἐλαύνω [= θέτω σε κίνηση, οδηγώ προς τα μπρος].

λαμνί, το, ουσ. • μικρό μεταλλικό έλασμα. 🕮 < λαμνίον υποκ. < λάμνα < λατιν. lamna και lamella, υποκ. < lamina [= έλασμα, πέταλο] < lama < αρχ. ἐλαύνω [= θέτω σε κίνηση, οδηγώ προς τα μπρος].

λάμνω, ρ. [μετβ. και αμετβ.] • κωπηλατώ. 🕮 < μσν. λάμνω < αρχ. ἐλαύνω [= θέτω σε κίνηση, οδηγώ προς τα μπρος].

λάμπα, η, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή που παράγει φως έχοντας ως βάση το πετρέλαιο, το ηλεκτρικό ρεύμα, το γκάζι, συνών. ηλεκτρικός λαμπτήρας, λυχνία, φωτιστικό, (φρ.) *«λάμπα πετρελαίου / ιωδίου / φθορίου / υδραργύρου / αλογόνου / πυρακτώσεως / βιδωτή / μπαγιονέτ / οικονομίας / θυέλλης / vintage / led».* 🕮 (αντιδάνειο) ❶ < γαλλ. lampe, ή ❷ < ιταλ. lampa < λατιν. lampas [= φανάρι, δάδα] < αρχ. λαμπάς [= πυρσός, φως]. ⭕ λαμπάζω, λάμπασμα [= θόλωμα του μυαλού].

Λαμπαδίας, ο, ουσ. • (αστρον.) 1. κομήτης που έχει σχήμα λαμπάδας, 2. ο λαμπερότερος αστέρας του αστερισμού του Ταύρου, οι Άραβες τον ονόμασαν Αλδεβαράν ή Αλντεμπαράν (Aldebaran = αυτός που ακολουθεί, [επειδή ακολουθεί τις Πλειάδες]).

λαμπα(ν)τέρ, το, άκλ. ουσ. • α) είδος κινητού φωτιστικού με ξύλινη ή μεταλλική βάση και

περίβλημα γύρω από τη λάμπα, β) κάθε μικρό φωτιστικό, (φρ.) *«λαμπαντέρ κρεμαστό / επιδαπέδιο».* 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. lampadaire [= πολυέλαιος] < λατιν. lampadarium < lampada και lampas + κατάλ. -artium < αρχ. λαμπάς [= πυρσός, φως] < λάμπω.

λαμπίκος, ο, ουσ. • 1. α) διυλιστήριο, β) είδος αποστακτήρα για την παραγωγή οίνου, 2. πράγμα διαυγές, καθαρό, 3. (μτφ.) οτιδήποτε είναι τέλεια καθαρισμένο. 🕮 (αντιδάνειο) < μσν. λαμπίκον < ιταλ. lambicco < αραβ. al-ambik < αρχ. ἄμβυξ [= ποτήρι, σκέπασμα αποστακτικού λέβητα], στη σημερινή σημασία παρεμβάλλεται παρετυμολογικά το ρ. λάμπω. ⊙ λαμπικάρω, λαμπικαρίζω, λαμπικάρισμα, λαμπικαριστός.

λαμπρός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που εκπέμπει φως, λάμψη, ο ακτινοβόλος, ο λαμπερός, 2. (μτφ.) ο εξαιρετικός, ο διαπρεπής, ο υπέροχος, ένδοξος, ξακουστός, 3. (μετεωρ.) ο άνεμος εκείνος που είναι μεταξύ μετρίου και σφοδρού, 4. (ενδυμ.) τα πολυτελή ρούχα. 🕮 < αρχ. λαμπρός. ◈ λαμπρά [επίρρ.].

λαμπτήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) φωτιστικό, λάμπα, λυχνία, (φρ.) *«λαμπτήρας πυρακτώσεως / ηλεκτρικός / αεριόφωτος / ασετιλίνης / συμπαγής φθορισμού / led / αλογόνου / βιδωτός / με αργόν / με καταυγαστήρα / με νέον / μπαγιονέτ / πυξιδοθήκης / υποδοχής».*

λάμψη, η, ουσ. • 1. φωτεινότητα, φεγγοβολιά, ακτινοβολία, 2. (μτφ.) λαμπρότητα, μεγαλείο, αίγλη. 🕮 < μτγν. λάμψις (-σις > -ση).

λάντζα και **λάντσα,** η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. το πλύσιμο των μαγειρικών σκευών, 2. μεγάλος νεροχύτης ή γούρνα ή κάδος [παλαιότερα] σε εστιατόρια για το πλύσιμο των πιάτων, συνών. μαστέλο, 3. (μτφ.) για κάθε εργασία που πρέπει απαραιτήτως να εκτελεσθεί και είναι υπερβολικά κουραστική, 4. (ναυτ.) α) μακρύ, ίσιο και στρογγυλό ξύλο, με 3,5 εκ. διάμετρο, πλανιαρισμένο καλά που στην άκρη του τοποθετείται το καμάκι, συνών. χέρα, πινολόγος, β) μικρό ανοιχτό μηχανοκίνητο πλοιάριο που εκτελεί μικρές αποστάσεις, συνήθως εντός των λιμένων και των όρμων για εργασίες με κόμιστρο που αφορά τη μεταφορά φορτίων, συσκευασμένων λιπαντελαίων – ορυκτελαίων, γενικότερα εφοδίων ή προσώπων (πληρώματα πλοίων, εργατοτεχνίτες, επισκέπτες, επιβάτες, ναυτικοί πράκτορες, φύλακες πλοίων ή άλλοι επαγγελματίες λιμένα), από τις αποβάθρες σε επισκευαζόμενα, αγκυροβολημένα ή παροπλισμένα εντός ή και εκτός λιμένα πλοία και αντίστροφα, καθώς και από πλοίο ή αφετηρία κίνησης σε άλλη αφετηρία [άρθρο 2 του Γενικού Κανονισμού Λιμένος με αριθμ. 17, για τις λεμβουχικές εργασίες, ΦΕΚ 1136 Β/22-12-97]. 🕮 [για την 1η, 2η και 3η ερμ.] ❶ < βενετ. lanza [= κοντάρι καταρτιού στο οποίο δένεται το πανί, εργασία που εκτελούσαν τα μέλη του κατώτερου ιεραρχικά πληρώματος] < λατιν. lancea [= λόγχη], ή ❷ βενετ. lazza [= κάδος], [για την 4η ερμ.] < ιταλ. lancia και lanza [= λόγχη, δόρυ] < ισπαν. lancha ή πορτογ. lanchao < λατιν. lancea [= λόγχη]. ○ λαντζέρα, λαντζιέρα, λαντζέρης, λαντζιέρης.

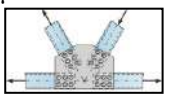
λάντζο, η, ουσ. δες προπέτεια.

λαντσάδο, το, ουσ. • (ναυπ.) μικρό οξύπρωρο και στενό κατασκευαστικά πλοιάριο. 🕮 < ιταλ. lancia και lanza [= λόγχη, δόρυ].

λαντσάνα και **αλτζάνα** και **λαντζάνα,** η, ουσ. δες αλτσάνα.

λαντσόνι, το, ουσ. • (ναυπ.) πολεμικό πλοιάριο του παρελθόντος, μικρή κανονιοφόρος, άκατος. 🕮 < ιταλ. lancione.

λαπάτσα, η, ουσ. • 1. (μεταλλ.) πλατύ τεμάχιο μετάλλου που συνδέει, συνήθως με ηλε-

κτροσυγκόλληση άλλα και με βίδες, μεταλλικές βέργες ή ελάσματα, σε μεταλλικές κυρίως κατασκευές όπως: α) γέφυρες, οικοδομήματα κ.λπ. σταθεροποιώντας και ενισχύοντας τον εκάστοτε σκελετό, συνών. κομβοέλασμα, αρμοκαλύπτρα, β) το ίδιο και στις συνδέσεις των σιδηροδρομικών ραγών, συνών. αμφιδέτης, 2. (ναυτ.) ξύλινη ή με-

ταλλική προσθήκη, που χρησιμοποιείται στην ενίσχυση ιστού, κεραίας ή οποιουδήποτε άλλου αντικειμένου στο σκάφος, συνών. άμβολο, μασχαλιστήρας. 🕮 < ιταλ. lapazio. ⊙ λαπατσώνω.

λαπίνα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι με πολύ ζωντανά χρώματα στα οποία κυριαρχεί το πράσινο και το ασημί, λέγεται και χειλού [λόγω των φουσκωμένων χειλιών της] ή χειλούτσα ή λάμπαινα, τριγυρνά στους βράχους και είναι πολύ εύκολο για να ψαρευτεί. 🕮 < αγνώστου ετύμου

λάρικα, η, ουσ. • (φυτολ.) κωνοφόρο του Βορείου Ημισφαιρίου, κυρίως στην περιοχή της Σιβηρίας, η επιστ. του ονομ.: αγγλ. Siberian Larch ή Larix, μέτριας σκληρότητας, με μεγάλη αντοχή στις εξωτερικές συνθήκες, κατάλληλο για επιστρώσεις και καταστρώματα, γνωστό και ως λάρτζινο. 🕮 < μτγν. λάριξ, -ικος [= αγριόπευκο].

Λάρνακα, η, ουσ. • (γεωγρ.) η τρίτη σε μέγεθος πόλη της Κύπρου, με πληθυσμό 144.900 κατοίκους, το λιμάνι της εξυπηρετεί όλων των ειδών τα φορτία από χύμα (ζωοτροφές, σιτηρά, γύψος) ή συμβατικά (ξυλεία, σίδηρο, λιπάσματα, αυτοκίνητα, σωλήνες, καθώς και πετρελαιοειδή). 🕮 < αρχ. λάρναξ, αιτ. -ακα, λόγω της ύπαρξης αρχαίων πέτρινων σαρκοφάγων στον ιερό του ναού του Αγίου Λαζάρου.

Λα Ροσέλ, η, ουσ. • (γεωγρ.) γαλλική πόλη στις ακτές του Ατλαντικού, έχει 77.000 κατοίκους περίπου, διαθέτει σημαντικό αλιευτικό και εμπορικό λιμάνι. 🕮 < γαλλ. La Rochelle.

λάρτζινο, το, ουσ. δες λάρικα.

λάσκα, επίρρ. δες λάσκος.

λασκάδα, η, ουσ. • 1. (μετεωρ.) δυνατός άνεμος που φυσά πλάγια προς τη μεριά της πρύμνης του σκάφους, 2. (ναυτ.) ιστιοπλοΐα με τέτοιο άνεμο, 3. (ναυτ.) χαλάρωμα των σχοινιών. 🕮 < βενετ. lascada [= άνεμος].

λασκάρω, ρ. • 1. [μετβ.] αφήνω κάτι χαλαρό, χαλαρώνω το τέντωμα του σχοινιού, των ηνίων, των λουριών, των ιμάντων κ.λπ., συνών. ξεσφίγγω, 2. (μτφ.) α) μειώνω την ένταση, γίνομαι λιγότερο πιεστικός, συνών. ηρεμώ, β) [αμετβ.] τρελαίνομαι. 🕮 < ιταλ. lascare < λατιν. laxare < laxus [= χαλαρός, άτονος]. ⊙ λασκάρισμα.

λάσκος, -α, -ο, επίθ. • 1. αυτός που είναι χαλαρός, που δεν είναι τεντωμένος, συνών. μπόσικος, ξέσφιχτος, αντών. καργαρισμένος, τσιτωμένος, 2. άτονος. 🕮 < ιταλ. lasco - lasca, προστ. του ρ. lascare [= αποκάμνω, χαλαρώνω] < λατιν. laxare < laxus [= χαλαρός, άτονος]. ◈ λάσκα [επίρρ.].

λασπερός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που είναι γεμάτος λάσπη, λασπώδης, αντών. ξηρός, στεγνός. 🕮 < λάσπη [δες λ. ετυμ.].

λάσπη, η, ουσ. • 1. μείγμα από χώμα και νερό, συνών. πηλός, 2. μείγμα από οικοδομική άμμο, χαλίκια, τσιμέντο, ασβέστη ίσως και άχυρα, συνών. χαρμάνι, 3. κακής ποιότητας μάζα, συνών. ίζημα, κατακάθι, 4. πολτός, χυλός, η μορφή που παίρνουν διάφορα υλικά μετά τη διαδικασία του βρασμού και εφόσον παραβράσουν, όπως τα ζυμαρικά, 5. (μτφ.) α) η διαφθορά, η ανηθικότητα, συνών. ξεπεσμός, β) κατηγορία που δεν είναι αληθινή. 🕮 < μσν. αβέβαιου ετύμου, ίσως από το ❶ < ἐλασπίς [= βάλτος, βούρκος, έλος], ή ❷ < από το ἔλασις [= σφυρηλάτηση], μια και ο πηλός έχει την ιδιότητα της πλαστικότητας. ⊙ λασπώνω > λάσπωμα. ○ λασπολογία, λασπολόγος, λασπολογώ, λασπόλουτρο, λασπομαχία, λασπομάχος, λασπονέρι, λασπόνερο, λασποτόπι, λασπότοπος.

λασπόλουτρο, το, ουσ. • λουτρό μέσα σε λάσπη ιαματικής πηγής για θεραπευτικούς σκοπούς. 🕮 < λάσπ(η) -ο- + λουτρό.

λασπονέρι, το, ουσ. • το θολό και βρώμικο νερό των ποταμών ή των λιμνών. 🕮 < λάσπ(η) -ο- + νερό. ◈ [πληθ.] λασπονέρια και λασπόνερα.

λασπώδης, -ης, -ες, επίθ. • αυτός που είναι γεμάτος λάσπη, λασπερός, πηλώδης, αντών. ξηρός, στεγνός, (φρ.) *«λασπώδης βυθός»*. 🕮 < λάσπ(η) + -ώδης.

λάστιχο, το, ουσ. • 1. (χημ.) υλικό που εύκολα επανακτά το αρχικό του σχήμα και όγκο μετά από σχετική παραμόρφωση εξαιτίας κάποιας δύναμης, το καουτσούκ, 2. γενικότερη ονομασία για προϊόντα που στη σύνθεσή τους περιλαμβάνουν καουτσούκ ή κάποιο άλλο υλικό με παρόμοιες ιδιότητες, π.χ. ο σωλήνας ποτίσματος, 3. το σβηστήρι, 4. (τε-

χνολ.) τροχός αυτοκινήτου, 5. [παρωχημένο] η σφεντόνα, 6. (ενδυμ.) υφασμάτινη ταινία βουτηγμένη σε ελαστικό κόμμι, 7. λαστιχένια ταινία για το σούρωμα σε ρούχο, 8. [πληθ.] *τα λάστιχα*, οι γαλότσες, 9. (μτφ.) ευλυγισία. 🕮 (αντιδάνειο) < ιταλ. elastico < λατιν. elasticus [= ευλύγιστος] < μτγν. ἐλαστός [= εύπλαστος] < αρχ. ἐλατός. ⊙ λαστιχένιος, λαστιχάδα.

λατινάδικο, το, ουσ. • (ναυπ.) μικρό ιστιοφόρο σκάφος που φέρει τριγωνικά ιστία. 🕮 < λατίν(ι) + -άδικο.

λατίνι, το, ουσ. • 1. (ναυτ.) τριγωνικό ιστίο [δηλ. πανί] εύκολα χρησιμοποιούμενο σε παλαιά ιστιοφόρα, κρέμεται από αντένα διαγώνια η οποία είναι ασφαλισμένη στο κατάρτι, χρησιμοποιήθηκε στο παρελθόν σε αλιευτικά, σπογγαλιευτικά και μεταφορικά σκάφη, αλλά και πριν τα μέσα του 19ου αιώνα ήταν επίσης διαδεδομένη η χρήση του σε καταδρομικά, πειρατικά και γενικότερα

πολεμικά καράβια, σήμερα δεν εμφανίζεται σε κανένα τύπο πλεούμενου, 2. (συνεκδ.) λατινάδικο, ονομασία μικρού σκάφους που φέρει τον παραπάνω τύπο πανιού, 3. (μτφ.) είδος γλυκίσματος που παρασκευάζεται από αλεύρι, λάδι και μέλι, αλλιώς: φοινίκι, μελομακάρονο. 🕮 < ιταλ. (vela) latina [= (πανί) λατινικό] ή από τη λατιν. φρ. latinum velum [= λατινικό ιστίο].

λαυκίνος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι παράκτιων περιοχών, γνωστό με την κοινή ονομασία κέφαλος, η επιστ. του ονομ.: Chelon labrosus, το μήκος του σώματός του μπορεί να φθάσει μέχρι τα 75 cm συναντάται στη Μεσόγειο, στο βορειοανατολικό Ατλαντικό Ωκεανό και τη Μαύρη Θάλασσα.

Λαύριο ή **Λαύρειο,** το, ουσ. • (γεωγρ.) κωμόπολη της Αττικής, έδρα του Δήμου Λαυρεωτικής με πληθυσμό 25.199. [απογρ. 2021], γνωστή η περιοχή για τα μεταλλεία αργύρου αλλά και για το σύγχρονο επιβατικό της λιμάνι. 🕮 < αρχ. Λαύρειον < λαύρα και λαύρη [= 1. δρομάκι, σοκάκι, διάδρομος, 2. υπόνομος, οχετός].

λάφτσα, η, ουσ. • (ναυτ.) η μυτερή τριγωνική άκρη στους βραχίονες της άγκυρας ή του καμακιού, το νύχι της άγκυρας, ο χαλός. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

λάφυρο, το, ουσ. • (στρατ.) κάθε πράγμα που παίρνει ο νικητής από τον ηττημένο, προϊόν λείας. 🕮 < αρχ. λάφυρον.

λέβα, το, άκλ. • (ναυτ.) παράγγελμα προς τους ψαράδες ή τους κωπηλάτες με την έννοια του τράβα, βίρα, (φρ.) *«λέβα πλώρη»,* δηλ. τράβα μπρος, και *«λέβα πρύμνα»,* δηλ. τράβα πίσω, [εντολές που δίνονται προς τον λεμβούχο ή τον ναύτη για να τραβήξει το σχοινί - το πεισμάτιο - με το οποίο είναι δεμένη η λέμβος σε πλοίο ή σε προβλήτα]. 🕮 προστακτική του ιταλ. ρ. levare [= τραβώ].

λεβάντες και [σπανιότερα] **λεβάντης,** ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) ισχυρός ανατολικός άνεμος [διεθνής ονομασία: East] που συνήθως πνέει τους φθινοπωρινούς και ανοιξιάτικους μήνες, συνών. απηλιώτης, ανατολικός, αντών. δυτικός, πουνέντες, ζέφυρος. 🕮 < μσν. λεβάντες < ιταλ. ή ισπαν. levante [= ανατολή]. ⊙ λεβαντιέρα.

λεβάρω, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) σέρνω πλεούμενο με τη βοήθεια χοντρού σχοινιού ή αλυσίδας προς την ακτή. 🕮 < ιταλ. levare < λατιν. levare [= υψώνω].

λέβητας, ο, ουσ. • μεγάλο κλειστό μεταλλικό δοχείο, κυλινδρικού συνήθως σχήματος, εντός του οποίου υπάρχει νερό ή κάποιο άλλο υγρό, το οποίο θερμαίνεται και στη συνέχεια μετατρέπεται σε ατμό για να αποδώσει με τη

σειρά του την προβλεπόμενη κινητήρια δύναμη ή, ίσως, για κάποιες άλλες χρήσεις, συνών. καζάνι, [αγγλ. boiler], (φρ.) *«λέβητας συμπύκνωσης / επιτοίχιος / πετρελαίου / πέλλετ / αερίου / ξύλου / μαντεμένιος / ανοξείδωτος / υδρογόνου / ηλεκτρικός / αυτόματης τροφοδότησης / απλής – διπλής πρόσοψης / λέμβου / μαγειρείου / ταχείας κυκλοφορίας / τεχνιτής κυκλοφορίας / υψηλής πίεσης / βοηθητικός / κυλινδρικός / ναυτικός / οριζόντιος»* και *«λέβητας εσωτερικής εστίας [ή φλογαβλωτός] / εξωτερικής εστίας [υδραυλωτός] / φυσικής κυκλοφορίας / τεχνητής ή βεβιασμένης κυκλοφορίας».* 🕮 < αρχ. λέβης [= καζάνι] αιτ. -ητα.

λεβητοποιείο, το, ουσ. • εργοστάσιο ή εργαστήριο ή βιοτεχνία κατασκευής λεβήτων. 🕮

< αρχ. λέβης [= καζάνι] αιτ. -ητα. + -ποιείο < αρχ. ποιῶ [συνηρημένος τύπος του ποιέω].

λεβητοποιός, ο, ουσ. • (επάγγ.) ο κατασκευαστής λεβήτων, συνών. καζανάς, καζαντζής. 🕮 < αρχ. λέβης [= καζάνι] αιτ. -ητα + -ποιός < ποιώ [συνηρ. τύπος του ποιέω].

λεβητοστάσιο, το, ουσ. • 1. χώρος εγκατάστασης λέβητα σε εργοστάσιο, πλοίο, κατοικία κ.λπ. συνών. στόκολο, 2. (ναυπ.) ανάλογα το μέγεθος του πλοίου και το είδος των μηχανών του που έχουμε σε λειτουργία: α) ο χώρος του μηχανοστασίου, για μηχανές εσωτερικής καύσης και με εγκατάσταση του λέβητα, λέγεται *«μηχανολεβητοστάσιο»,* και β) όταν η κίνηση του στηρίζεται σε τουρμπίνες, απαιτούνται περισσότεροι λέβητες που είναι εγκατεστημένοι σε αυτόνομο χώρο κοντά στο μηχανοστάσιο. 🕮 < αρχ. λέβης [= καζάνι] αιτ. -ητα. + -στάσιο < αρχ. ἵσταμαι.

λεβιάθαν, ο, άκλ. ουσ. • 1. (μτφ.) α) κάθε κατασκευή που την χαρακτηρίζει το γιγάντιο μέγεθός της, β) κάθε υπηρεσία, οργανισμός, και γενικότερα φορέας, που προκαλεί χάος, αταξία, π.χ. η γραφειοκρατία, 2. [ως κύρ. όν.:] α) (λογοτ.) *«Λεβιάθαν»,* τίτλος έργου του Άγγλου φιλόσοφου Thomas Hobbes, β) (μυθολ.) γιγάντιο θαλάσσιο τέρας της φοινικικής μυθολογίας, όμοιο με κροκόδειλο, ή γ) βιβλικό θαλάσσιο κτήνος, δράκος ή φάλαινα. 🕮 < εβρ. liwyathăn < φοινικ. λ..

Λέβιθα, τα, ουσ. • (γεωγρ.) νησί της Δωδεκανήσου, έχει έκταση 9,1 τ.χλμ. κατοικήσιμο μόνο περιστασιακά ή εποχιακά. 🕮 < ίσως από το μσν. θηλ. ουσ. λεβίθα [= παρασιτικό σκουλήκι των εντέρων] < αρχ. ἕλμινς, ἕλμις, αιτ. ἕλμιθα (εξαιτίας του σχήματος του νησιού).

λεία, η, ουσ. • 1. λάφυρα, κλοπιμαία, 2. λαφυραγώγηση, άρπαγμα, πλιάτσικο, 3. το θύμα σαρκοφάγου ζώου, θήραμα. 🕮 < αρχ. λεία.

λειαίνω, ρ. [μετβ.] • 1. κάνω μια επιφάνεια ομαλή, χωρίς αγριάδες, 2. γυαλίζω, στιλβώνω, 3. (μτφ.) απαλύνω, μετριάζω. ⊙ λειαντήριο, λειαντής, λειαντικός. 🕮 < αρχ. λειαίνω.

λέιζερ, το, άκλ. ουσ. • 1. (αθλητ.) α) *«Laser Standard»,* τύπος ιστιοπλοϊκού σκάφους, με μήκος 4,2 μ. και πλάτος 1,4 μ., κινητή καρίνα, μ' ένα πανί επιφάνειας 7,1 μ.^{2} μαΐστρα, και πλήρωμα δύο ατόμων, β) *«Laser Radial»,* τύπος ιστιοπλοϊκού σκάφους, με μήκος 4,2 μ., πλάτος 1,4 μ., ένα πανί επιφάνειας 5,7 μ.^{2}, κατάλληλο για έναν αθλητή, 2. (φυσ.) α) ειδική μορφή ορατής ηλεκτρομαγνητικής ακτινοβολίας, β) υπεριώδης ακτινοβολία, γ) μηχάνημα που παράγει τον τύπο αυτό των ακτινών. 🕮 (αρκτικόλεξο) < αγγλ. laser < από τ' αρχικά των λ. light amplification by Stimulated Emission of Radiation [= ενίσχυση φωτός με εξαναγκασμένη εκπομπή ακτινοβολίας].

λείος, -α, -ο, επίθ. • 1. αυτός που είναι ομαλός, χωρίς ανωμαλίες και αγριάδες στην επιφάνεια, αζάρωτος, αρυτίδωτος, αντών. τραχύς, ανώμαλος, 2. (μετεωρ.) ο σταθερός και στρωτός άνεμος, χωρίς αυξομειώσεις στην έντασή του, 3. (για τόπους) πεδινός, αδέντρος. 🕮 < αρχ. λεῖος.

λειτουργία, η, ουσ. • 1. α) ο τρόπος με τον οποίο ένα μηχάνημα εκτελεί την κίνησή του ή την παραγωγικότητά του, β) ο τρόπος με τον οποίο το ανθρώπινο δυναμικό κάποιου χώρου εργασίας παράγει το δικό του έργο, 2. η συντονισμένη ενέργεια των οργάνων του σώματος, 3. (θρησκ.) α) η λατρευτική τελετή της Ορθόδοξης Χριστιανικής Εκκλησίας κατά την οποία τελείται το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας, β) σύνολο προσευχών, ύμνων και ψαλμών, 4. (ιστορ.) [στην αρχαία Αθήνα] η χορηγία των πλούσιων πολιτών προς όφελος του δημόσιου συμφέροντος. 🕮 < αρχ. λειτουργία. ⊙ λειτουργώ, λειτουργός, λειτούργημα, λειτουργικός, λειτουργικότητα.

λειτουργώ, ρ. [μετβ.] • 1. βρίσκομαι σε δημιουργική κίνηση, εκτελώ έργο, δουλεύω, 2. (εκκλ.) ιερουργώ. 🕮 < μτγν. λειτουργῶ.

Λειψοί, οι, ουσ. • (γεωγρ.) συστάδα 30 νησιών και βραχονησίδων που ανήκουν στα Δωδεκάνησα. 🕮 < αρχ. [τοπωνύμιο] Λεψία.

Λειψώ, η, ουσ. • (γεωγρ.) το κύριο νησί από το οποίο προέρχεται το όνομα της συστάδας των Λειψών, έχει έκταση 15,8 τ.χλμ. και πληθυσμό 778 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < αρχ. [τοπωνύμιο] Λειψώ.

λεκάνη, η, ουσ. • 1. ανοιχτό δοχείο από πλαστικό, μέταλλο ή ξύλο που χρησιμοποιείται

για το πλύσιμο ή τη μεταφορά των ρούχων, 2. κεραμικό ή πορσελάνινο ή ανοξείδωτο δοχείο, στερεωμένο στο δάπεδο και συνδεδεμένο με την αποχέτευση, κατάλληλο για την ούρηση και την αφόδευση, 3. (ανατ.) μεγάλο σύνθετο οστό στο τέλος του κορμού, 4. γούρνα για το πότισμα των ζώων, 5. (γεωγρ.) υδάτινη έκταση που περιβάλλεται στο μεγαλύτερο μέρος της από ξηρά ή λεκανοπέδιο, π.χ. *«η λεκάνη της Μεσογείου»*, 6. (ναυτ.) το κύριο μέρος της ναυπηγικής δεξαμενής, (φρ) *«λεκάνη νηοδόχου / ντόκου / απορροής / έκκεντρου / υδρολογική»*. 🕮 < αρχ. λεκάνη.

λεμβαρχείο και **λεμβουργείο,** το, ουσ. • (στρατ.) χώρος με τις απαραίτητες εγκαταστάσεις στους ναυστάθμους πολεμικών σκαφών για την επισκευή και συντήρηση των λέμβων. 🕮 < λέμβ(ος) + αρχείο < αρχ. ἄρχω, η λ. μαρτυρείται από το 1889 στην εφημερίδα *«Εφημερίς»*.

λέμβαρχος, ο, ουσ. • (ναυτ.) α) υπαξιωματικός ή ναύτης του πολεμικού ναυτικού, που είναι υπεύθυνος λέμβου και προϊστάμενος των κωπηλατών της, β) ο χειριστής και συντηρητής μηχανοκίνητης λέμβου. 🕮 < λέμβ(ος) + -άρχος < αρχ. ἄρχω.

λεμβαρχώ, ρ. [αμετβ.] • (ναυτ.) είμαι κυβερνήτης λέμβου. 🕮 < λέμβ(ος) + [αρχ.] ἄρχω.

λεμβίτης, ο, ουσ. • (ναυτ.) ναύτης πολεμικού πλοίου που ανήκει σε πλήρωμα λέμβου, αλλιώς: εφολκίτης. 🕮 < λέμβ(ος) + -ίτης.

λεμβοδρομία, η, ουσ. • (ναυτ.) αγώνας ταχύτητας με βάρκες. 🕮 < λέμβ(ος) -ο- + δρόμ(ος) -ία.

λεμβοδρομώ, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) συμμετέχω σε λεμβοδρομία. 🕮 < λεμβοδρομ(ία) -ώ.

λεμβόζευκτος, -η, -ο, επίθ. • (ναυτ.) αυτός που είναι στηριγμένος ή στερεωμένος σε λέμβους, συνήθως για γέφυρες. 🕮 < λέμβ(ος) -ο- + [αρχ.] ζευκτός < ζευγνύω και ζεύγνυμι [= συνδέω, βάζω σε ζυγό κάποιο ζώο].

λεμβοστάσιο, το, και **λεμβώνας,** ο, ουσ. • (ναυτ.) προστατευόμενος χώρος σε ναύσταθμο για την ασφαλή αγκυροβόληση λέμβων. 🕮 < λέμβος + [καθαρ.] -στάσιον < αρχ. ἵσταμαι.

λέμβος, η, ουσ. • (ναυτ.) βάρκα με πανιά ή με κουπιά, (φρ.) *«σωστική λέμβος»*, βάρκα ασφαλείας για το πλήρωμα και τους επιβάτες του πλοίου σε περίπτωση ναυαγίου, *«σωσίβια λέμβος»*, λέμβος ειδικής κατασκευής με αεροθαλάμους από συνθετικά υλικά και εφοδιασμένη με τρόφιμα, νερό, φάρμακα, φανούς κινδύνου κ.ά, *«λέμβος αγώνων κωπηλασίας / ατυχημάτων / κλιμακωτής αρμολογίας / με κινητή τρόπιδα / πρυμνοδέτησης / υγειονομείου / υπηρεσίας / του ναυάρχου / κυβερνήτη»*, *«κωπήλατη / διπλόκωπος / ένθετος / εξώσκαλμος / επωτίδιος / ιστιοφόρος /*

μονόκωπος / πρυμναία / πτυσσόμενη / φορητή / μηχανοκίνητη / ξύλινη / μεταλλική / πλαστική λέμβος», *«άγκυρα / ανάκλιντρο / αρπάγη / αντλία / αρτάνη / γάντζος / δοιάκι / δικτυωτό / εγκοίλια / εδώλια / έλυτρον / εξαρτήματα / εχμάτια [μποτσέλλα] / θάλαμος / ίβδης [πείρος] / ιστίο / ιστός / κάθισμα / καρφιά / κινητήρας / κουπαστή / κρίκος / οιακόσχοινο / λαγουδέρα / περίβλημα / πλήρωμα / πηδαλιούχος / σέλμα [πάγκος] / σημαία / σκελετός / σκηνή / τουράκια / καρένα / υπηρεσία λέμβου»*. 🕮 < αρχ. λέμβος.

λεμβουργείο, ο, ουσ. δες λεμβαρχείο.

λεμβουργός, ο, ουσ. • αυτός που κατασκευάζει ή επισκευάζει λέμβους, ναυπηγός λέμβων. 🕮 < λέμβ(ος) + -ουργός < αρχ. ἔργω [= φτιάχνω].

λεμβουχικός, -ή, -ό, επίθ. • (ναυτ.) 1. αυτός που αναφέρεται στους βαρκάρηδες, στους λεμβούχους, 2. [το ουδ. ως ουσ.] *τα λεμβουχικά,* η πληρωμή του βαρκάρη. 🕮 < λεμβούχ(ος) + [κατάλ.] -ικός.

λεμβούχος, ο, ουσ. • (ναυτ.) 1. ο ιδιοκτήτης ή ο κυβερνήτης της λέμβου, 2. η οριζόντια κεραία που είναι τοποθετημένη στα πλάγια του σκάφους και βοηθάει στην πρόσδεση των λέμβων, κοινώς: βαρδαλάντζα. 🕮 < λέμβ(ος) + -ούχος < αρχ. -οῦχος < ἔχω.

λεμβωδία, η, ουσ. • (ναυτ.) η βαρκαρόλα, είδος τραγουδιού ή οργανικής μουσικής, που συσχετίζεται με τη βαρκάδα, ειδικότερα τη βενετσιάνικη γόνδολα. 🕮 < λέμβ(ος) + ωδ(ή) -ία.

λεοντόψαρο ή **λιονταρόψαρο,** το, [λαϊκ. ως τουρκόψαρο] ουσ. • (ιχθυολ.) δηλητηριώδες τροπικό εδώδιμο είδος ψαριού του γένους Πτερόεις (Pterois), της οικογένειας των Σκορπαινίδων (Scorpaenidae), τα τελευταία χρόνια έχει εισβάλλει στον δυτικό Ατλαντικό, την Καραϊβική και τη Μεσόγειο, το τσίμπημά του γίνεται επικίνδυνο για τον άνθρωπο.

Λεμεσός, η, ουσ. • (γεωγρ.) η δεύτερη μεγαλύτερη πόλη της Κύπρου με πληθυσμό περίπου 258.900 κατοίκους [απογρ. 2021], επίσης, το μεγαλύτερο λιμάνι του νησιού κι ένα από τα μεγαλύτερα της Ανατολικής Μεσογείου. 🕮 < [τοπωνύμιο] Λεμεσός < [λαϊκ.] Λεμεσό < μσν. Νεμεσός και Νέμεσος < αρχ. Νέμεσις.

λεπάς, η, ουσ. [γεν. -άδος] • (ζωολ.) όστρακο που προσκολλάται στους βράχους ή σε αντικείμενα που επιπλέουν στο νερό, η πεταλίδα ή πατελίδα, αλλά και πετάλα. 🕮 < αρχ. λίπα [επίρρ.] με τη σημ. του κολλώ και όχι του αλείφω με λιπαρή ουσία.

λέπι, το, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) μικρή σκληρή πλάκα που καλύπτει κυρίως το σώμα των ψαριών, αλλά και πολλών ερπετών, πτηνών ή και θηλαστικών, φολίδα, 2. μικρά κομμάτια σκληρισμένης επιδερμίδας, που εμφανίζονται σε δερματικές παθήσεις. 🕮 < αρχ. λέπιον, υποκ. του λέπος [= ψιλή φλούδα], μτγν. [= λέπι].

λεπίδα, η, ουσ. • έλασμα κοφτερού οργάνου, μαχαιριού, ξυραφιού, ξίφους κ.λπ., (φρ.) *«ανοξείδωτη / ατσάλινη / κοφτερή / περιστρεφόμενη / καμπυλωτή / μονή / διπλή / ζυριστική / πλαστική / κεραμική / πριονωτή / ρυθμιζόμενη».* 🕮 < μτγν. λεπίς, αιτ. -ίδα [= λάμα].

Λέρος, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί της Δωδεκανήσου, έχει έκταση 54 τ.χλμ. και πληθυσμό 7.992 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < αρχ. Λέρος, αγνώστου ετύμου, ίσως από το επίθ. λερός, -ή, -ό, [= ακάθαρτος, βρόμικος, βρομερός] < αρχ. ὀλερός [= θολός, λασπωμένος]. ⊙ Λεριός και Λεριά.

λέρωμα, το, ουσ. • 1. η ενέργεια και το αποτέλεσμα του λερώνω, βρόμισμα, 2. (μτφ.) μουντζούρωμα, στιγματισμός. 🕮 < λερώνω.

λερώνω, ρ. [μετβ.] • 1. βρομίζω, 2. (μτφ.) ντροπιάζω, κηλιδώνω, στιγματίζω κάποιον με τα λεγόμενά μου, 3. (μέσ.) *λερώνομαι,* γίνομαι βρόμικος. 🕮 < μσν. λερώνω < λερ(ός) -ώνω.

Λέσβος, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί στο βορειοανατολικό Αιγαίο, με έκταση 1.636 τ.χλμ. και πληθυσμό 83.3755 κατοίκους, [απογρ. 2021]. 🕮 < αρχ. Λέσβος, αγνώστου ετύμου, προελληνικό τοπωνύμιο. ⊙ Λέσβιος > λεσβιακός και λεσβιάδα > λεσβιάζω.

λεσσεψιανή μετανάστευση, η, • (βιολ.) επιστημονικός ορισμός που δηλώνει τη μετανάστευση θαλάσσιων οργανισμών της Ερυθράς Θάλασσας, μέσω της διώρυγας του Σουέζ, στη Μεσόγειο. 🕮 < [ανθρωπωνύμιο] από το όνομα του Γάλλου διπλωμάτη Φερντινάρντ ντε Λεσσέψ [Ferdinand de Lesseps, 1805 – 1894] εμπνευστή και υπεύθυνου της διάνοιξης της διώρυγας του Σουέζ.

λεσσεψιανοί μετανάστες, οι, [συνήθως στον πληθ.] • (βιολ.) έτσι ονομάζονται οι θαλάσσιοι οργανισμοί οι οποίοι περνούν από την Ερυθρά Θάλασσα και στη συνέχεια τη διώρυγα του Σουέζ και καταλήγουν στη Μεσόγειο. 🕮 < [ανθρωπωνύμιο] από το όνομα του Γάλλου διπλωμάτη *Φερντινάρντ ντε Λεσσέψ [Ferdinand de Lesseps, 1805 – 1894] εμπνευστή και υπεύθυνου της διάνοιξης της διώρυγας του Σουέζ.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: Ο **Φερντινάν ντε Λεσσέψ** (1805 - 1894) ήταν Γάλλος διπλωμάτης· από το 1833 μέχρι το 1837 διετέλεσε πρόξενος στο Κάιρο, επίτιμος διδάκτωρ πολλών Πανεπιστημίων, μέλος της Γαλλικής Ακαδημίας, της Ακαδημίας των Επιστημών. Τιμήθηκε από πολλές χώρες για τη φιλάνθρωπη δράση του. Ανέλαβε το σχεδιασμό και την οργάνωση διανοίξεων των διωρύγων του Σουέζ και του Παναμά.

λεστιά, η, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι των γλυκών νερών, το συναντάμε σε ποτάμια και λίμνες σε όλη την ευρωπαϊκή ήπειρο, στην Ελλάδα στη λίμνη Βόλβη, στις εκβολές του Στρυμόνα και στο Δέλτα του Έβρου, η επιστ. του ονομ. Abramis brama [διώνυμο] γνωστό και ως πλατάνα.

λεύγα, η, ουσ. [συνήθως στον πληθ.] • 1. (μαθημ.) αγγλική μονάδα μήκους, με διαφορετικές τιμές από χώρα σε χώρα, που αντιστοιχεί με τρία ναυτικά μίλια [5.556,6 μ.] ή 4.452 μ. στην ξηρά, 2. (λογοτ.) *«Είκοσι χιλιάδες λεύγες υπό τη θάλασσα»* [πρώτη έκδ. στην καθαρεύουσα], μυθιστόρημα επιστημονικής φαντασίας του Ιουλίου Βερν, 3. αρχαία ρωμαϊκή μονάδα μήκους [γαλατικής προέλευσης] ίση με 1.500 διπλά βήματα στρατιώτη. 🕮 < λατιν. leuga.

λεύκα, η, ουσ. • 1. (φυτολ.) ή λεύκη ή αιγείρα, φυλλοβόλο δένδρο που αναπτύσσεται κυρίως σε εδάφη με μεγάλη υγρασία, 2. (ναυπ.) παλαιότερος τύπος [έως τις αρχές του 19ου αι.] δικάταρτου ιστιοφόρου, χωρητικότητας έως 100 τόνων περίπου, παραλλαγή της σακολέβας. 🕮 < αρχ. λεύκ(η) -α.

Λευκάδα, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί των Ιονίων Νήσων, με έκταση 320 τ.χλμ. και πληθυσμό περίπου 21.900 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < Λευκάδα < από το ακρωτήριο «*Λευκάτα*» [< όνομα συντρόφου του Οδυσσέα, Λεύκο] ή αλλιώς *«Κάβος της Κυράς»* ή *«Πήδημα της Κυράς»,* [< ο θρύλος λέει ότι η Σαπφώ, λόγω του ανεκπλήρωτου έρωτά της για τον όμορφο νέο Φάωνα, ακόλουθο της Αφροδίτης, έπεσε από τα βράχια του Ακρωτηρίου κι αυτοκτόνησε] *ή «Κάβο Δουκάτο ή Νιράς»,* το ακρωτήριο στην αρχαιότητα ονομαζόταν *«Λευκάς πέτρη»* ή *«Λευκάς άκρα»* λόγω του λευκού χρώματος των βράχων του ακρωτηρίου. ⊙ Λευκαδίτης, -ισσα, λευκαδίτικος.

λέχνερ Α390, το άκλ. ουσ. • (αθλητ.) ιστιοπλοϊκό σκάφος με μήκος 3,9 μ., πλάτος 0,6 μ., και ένα πανί επιφάνειας 7,3 $μ^2$, από το 2008, και ως ολυμπιακό αγώνισμα, αντικαταστάθηκε με το σκάφος RS:X της Neil Pryde. 🕮 < ίσως γερμ. lechner.

ληγαδούρα, η, ουσ. δες λιγαδούρα.

Λήμνος, η, ουσ. • (γεωγρ.) το όγδοο μεγαλύτερο νησί της Ελλάδας με έκταση 476 τ.χλμ. και πληθυσμό 16.411 κατοίκους [απογρ. 2021], βρίσκεται στο Θρακικό πέλαγος, ανάμεσα στο Άγιον Όρος, τη Σαμοθράκη, την Ίμβρο και τη Λέσβο. 🕮 < αρχ. Λῆμνος < ληΐς, [= αγέλη, κοπάδι, ποίμνιο] + μῆλον [= πρόβατο ή κατσίκα], δηλ. νησί με αιγοπρόβατα. ⊙ Λημνιός, -ιά, λημνιώτικος, και λημνιακός.

λήξη, η, ουσ. • το πέρας μιας χρονικής περιόδου, ενός περιστατικού, μιας δράσης, ο τερματισμός μιας διαδικασίας, αντών. έναρξη. 🕮 < αρχ. λῆξις.

ληξιπρόθεσμος, -η, -ο, επίθ. • (οικον.) αυτός που έχει λήξει η προθεσμία του, το τέλος, ο τερματισμός. 🕮 < αρχ. λήξι(ς) + προθεσμ(ία) -ος. ◈ ληξιπρόθεσμα [επίρρ.].

λήψη, η, ουσ. • 1. παραλαβή κάποιου αντικειμένου, συνών. πάρσιμο, αντών. δόσιμο, 2. (τέχν.) η αποτύπωση της εικόνας επάνω στη φωτοευαίσθητη επιφάνεια του φιλμ, 3. (τεχνολ.) η συγκέντρωση στον δέκτη τηλεπικοινωνιακών - ραδιοφωνικών - ηχητικών κυμάτων που εκπέμπονται από έναν πομπό. 🕮 < αρχ. λῆψις.

λιακάδα, η, ουσ. • μέρα με ηλιοφάνεια, χαρά θεού, το φως, η ζεστασιά του ήλιου τις ανοιξιάτικες, φθινοπωρινές ή χειμωνιάτικες μέρες. 🕮 < λιακό + -άδα < μσν. ήλιακόν < μτγν. ἡλιακός < αρχ. ἥλιος.

λιανομαρίδα, η, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) η ψιλή μαρίδα [= είδος ψαριού, δες λ.] 2. (μτφ.) η παρέα μικρών παιδιών. 🕮 < λιαν(ός) -ο- + μαρίδα.

λιάρα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι των γλυκών νερών, το συναντάμε σε ποτάμια και λίμνες Δυτικής Ελλάδας, η επιστ. του ονομ. Telestes pleurobipunctatus [διώνυμο], γνωστό και ως γκέλμπα, μπούλκα, ψαρίδα.

Λίβανος, ο, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της Ανατολικής Μεσογείου, έχει έκταση 10.452 τ.χλμ. και πληθυσμό, 5.490.000 κατοίκους περίπου [2022]. 🕮 < μτφρδ. από την αγγλ. Lebanon, από την ονομασία του όρους Λίβανος, που σημαίνει *«λευκό»,* επειδή οι κορυφές του παραμένουν χιονισμένες για κάποιο χρονικό διάστημα.

λίβας, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) ο πολύ θερμός νοτιοδυτικός άνεμος που πνέει με κατεύθυνση από τη Λιβύη, αλλιώς: γαρμπής, (γενικότ.) ο πολύ θερμός και ξηρός άνεμος, ανεξάρτητα από την κατεύθυνση από την οποία προέρχεται. 🕮 < μσν. λίβας < μτγν. λίψ, αιτ. λίβα.

Λιβερία, η, ουσ. • (γεωγρ.) κράτος της δυτικής Αφρικής, που συνορεύει με την Ακτή Ελεφαντοστού, τη Γουινέα και τη Σιέρα Λεόνε, ενώ βρέχεται δυτικά από τον Ατλαντικό Ωκεανό, έχει έκταση 111.370 τ.χλμ. και πληθυσμό 5.303.000 περίπου κατοίκους. 🕮 < γαλλ. liberté [= ελευθερία], λόγω της άφιξης των απελευθερωμένων σκλάβων από τις ΗΠΑ, οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στη Λιβερία το 1822 και ίδρυσαν το κράτος το 1847.

Λίβερπουλ, το, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) πόλη του Ηνωμένου Βασιλείου και μεγάλο εμπορικό λιμάνι, έχει πληθυσμό 500.500 κάτοικους [απογρ.: 2022] ενώ στην ευρύτερη περιοχή βρίσκονται 2,2 εκατομμύρια. 🕮 < αγγλ. Liverpool, < παλ. αγγλ. lifer, [= πυκνό ή λασπωμένο νερό] + pōl, [= πισίνα ή ρυάκι].

λιβοζέφυρος, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) άνεμος που πνέει με διεύθυνση μεταξύ λίβα και ζέφυρου, δηλ. ο νοτιοδυτικός άνεμος, αλλιώς: πο(υ)νεντογάρμπης. 🕮 < λίβ(ας) -ο- + ζέφυρος.

λιβόνοτος, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) άνεμος που πνέει από ενδιάμεση διεύθυνση μεταξύ του νότιου και του νοτιοδυτικού σημείου του ορίζοντα, ο οστριογάρμπης. 🕮 < λίβ(ας) -ο- + νότος.

Λιβόρνο, το, ουσ. • (γεωγρ.) παραθαλάσσια πόλη της Τοσκάνης, πρωτεύουσα της ομώνυμης επαρχίας και το τρίτο μεγαλύτερο λιμάνι της Δυτικής Ιταλίας με πληθυσμό 158.493 [2017] κατοίκους. 🕮 < ιταλ. Livorno.

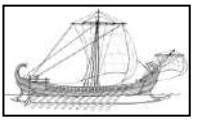
λίβρα[1] και **λίμπρα,** η, ουσ. • εμπορική μονάδα βάρους και χωρητικότητας, κυρίως, στις αγγλόφωνες χώρες, οι τιμές της οποίας διαφοροποιούνται από τόπο σε τόπο ή από εποχή σε εποχή, ως μονάδα μέτρησης της μάζας στο βρετανικό σύστημα η λίβρα αντιστοιχεί στα 453,59237 γραμμάρια. 🕮 ❶ < γαλλ. livr(e) -α, ή ❷ < αγγλ. libra < μσν. αγγλ. libra, ή ❸ < ιταλ. libbra < λατιν. libra [= ρωμαϊκός ζυγός], ή από τη φράση «*libra pondo*» που αντιστοιχούσε σε 329 γρ.

λίβρα,[2] η, ουσ. • είδος παλαιού φραγκικού νομίσματος στο κυπριακό κρατίδιο ίσο με 20 σολδία [= παλαιό χάλκινο ή ορειχάλκινο γαλλικό νόμισμα (1/20 της λίβρας)]. 🕮 < γαλλ. livre < λατιν. libra [= ρωμαϊκός ζυγός].

Λιβύη, η, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της Βόρειας Αφρικής συνορεύει ανατολικά με την Αίγυπτο, νοτιοανατολικά με το Σουδάν, νότια με το Τσαντ και το Νίγηρα και δυτικά με την Αλγερία και την Τυνησία, ενώ βόρεια βρέχεται από τη Μεσόγειο θάλασσα. Έχει έκταση 1.759.540 τ.χλμ. και πληθυσμό 6.871.000 [κατ' εκτίμηση]. 🕮 < αγγλ. Libya < αιγυπτ. πληθ. Λίμπου [= αρχαίος λαός - Βέρβεροι - της Βόρειας Αφρικής που ζούσε στη συγκεκριμένη περιοχή]. ⊙ Λίβυος, λιβυκός.

Λιβυκό Πέλαγος, το, • (γεωγρ.) θαλάσσια περιοχή της Μεσογείου που βρίσκεται μεταξύ των νότιων ακτών της Κρήτης και των ακτών της βόρειας Αφρικής.

λιβυρνίδα, η, ουσ. • (ναυπ.) τύπος ελαφριού και γρήγορου πολεμικού πλοίου κατά την αρχαιότητα, βασικό σκάφος στο ρωμαϊκό πολεμικό ναυτικό, εξέλιξή του ο βυζαντινός δρόμων, συνών. μπελλού και βελλού [σκάφη του Ελληνικού Βασιλικού Ναυτικού της μεσοπεριόδου του 19ου αι.: Αμφιτρίτη ΙΙ, Δελφίνια, Κυμοθόη Ι, Πάνθηρας και Γοργώ]. 🕮 η ονομασία του προήλθε από τη δαλματική φυλή των Λιβυρνών, που χρησιμοποιούσαν τα σκάφη αυτά για την αντιμετώπιση της πειρατείας, αρχ. λιβύρνις ή λιβυρνίς ή λατιν. liburna [= τύπος ρωμαϊκής γαλέρας, στην αρχή με μία σειρά κουπιά των 25 κωπηλατών άμφω (= και από τις δύο πλευρές), και αργότερα με δύο σείρες].

λιγαδούρα και **ληγαδούρα,** η, ουσ. • (ναυτ.) α) είδος ναυτικού σχοινιού κατραμωμένο ή ακατράμωτο που χρησιμοποιείται στην κατασκευή εξαρτημάτων των ιστίων, συνών. ιστιόρραμμα ή δετηρία, β) πολύ λεπτό σχοινί, που χρησιμοποιείται για ασφάλιση των σκαλμών στις σκαλμοδόχες και σε πολλές άλλες δευτερευούσης σημασίας ανάγκες, γ) (ενδυμ.) στη στολή του ναύτη, σχοινάκι περασμένο σε θηλιά γύρω από τον λαιμό και κάτω από τα πέτα [κολαρίνα], με την άκρη του καταλήγει σε ένα φιογκάκι

που έχει η μπελαμάνα, εκεί όπου ξεκινά ο γιακάς. 🕮 < βενετ. ligadura < λατιν. ligatura < ligo [= συνδέω, δεσμεύω, ενώνω] + guttur [= λαιμός].

λιγάρω, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) δένω κάτι με τη λιγαδούρα [δες λ.]. 🕮 < βενετ. ligar.

λίγδα, η, ουσ. • 1. λιπαρός λεκές, βρομιά που δημιουργείται από λιπαρή ουσία, 2. (μτφ.) άτομο γλοιώδες, 3. (ιχθυολ.) το ψάρι χρύσοφρυς ο κοινός, δηλ. η μικρή τσιπούρα. 🕮 < μτγν. λίγδα [= στάχτη, αλισίβα] < αρχ. λίγδην. ⊙ λιγδάς, λίγδας, λιγδερός, λιγδής, λίγδης, λιγδιά, λιγδιάζω, λιγδιάρα, λιγδιάρης, λιγδιάρικος, λίγδιασμα, λιγδού, λιγδώνω, λίγδικος. ⊙ αλίγδιαστος, αλίγδωτος, καταλιγδιασμένος, λιγδοκαλόγερος, λιγδοπούλα, λιγδοσοφία, λιγδοτάμπαρο, λιγδοτάμπαρος.

λίζινγκ, το, άκλ. ουσ. • (οικον.) τρόπος συναλλαγής και εξυπηρέτησης εταιρείας και μισθωτή που βασίζεται στην ενοικίαση παραγωγικών και πάγιων εγκαταστάσεων ή καταναλωτικών αγαθών για ένα χρονικό διάστημα, συνών. χρονομίσθωση. 🕮 < αγγλ. leasing.

λιθανθρακόπισσα, η, ουσ. • η πίσσα που παράγεται από την επεξεργασία των λιθανθράκων [πετροκάρβουνων]. 🕮 < λιθάνθρακας + πίσσα.

λίθιο(ν), το, ουσ. • (χημ.) μεταλλικό στοιχείο, πρώτο στην τάξη των αλκαλίων και το πιο ελαφρύ από όσα βρίσκονται σε στερεή μορφή, έχει ως χημικό σύμβολο το Li, στις μέρες μας πολύτιμο στη βιομηχανία κατασκευής μπαταριών. 🕮 νεολατιν. lithium < αρχ. λίθος [= πολύτιμο πετράδι].

λιθρίνι, το, ουσ. δες λυθρίνι.

λικουρίνι και **λυκο(υ)ρίνι,** το, και **λυκουρίνος,** ο, [λαϊκ.] ουσ. • (ιχθυολ.) ο καπνιστός κέφαλος, αλλιώς: νίτικο [< αιν-ίτικο < Αίνος, πόλη της Ανατολικής Θράκης]. 🕮 ❶ < ιταλ. liocorno (marino), ή ❷ < αρχ. λευκορρίνιον.

λίμα, η, ουσ. • 1. (εργαλ.) μεταλλικό οδοντωτό εργαλείο που χρησιμοποιείται για τη λείανση μεταλλικών ή ξύλινων επιφανειών, αλλά και ως εργαλείο αισθητικής για την περιποίηση των νυχιών του σώματος, (αρχ.) η ρίνη [= ξέστρο, ξύστρα], 2. (μτφ.) α) πολυλογία, φλυαρία, (για πρόσ.) ο φλύαρος, ο πολυλογάς. 🕮 < ιταλ. lima.

λιμάνι, το, **λιμένας** και **λιμιώνας,** ο, ουσ. • 1. (γεωγρ.) θαλάσσια ακτή ή όχθη ποταμού αλλά και λίμνης, κατάλληλα διαμορφωμένη για τον ασφαλή ελλιμενισμό μικρών και μεγάλων σκαφών, 2. α) παραθαλάσσια πόλη, β) το τμήμα της πόλης με το λιμάνι και τις εγκαταστάσεις του, πόρτο, 3. (μτφ.) τόπος όπου καταφεύγει κανείς για να προστατευτεί, καταφύγιο, συνών. άσυλο, απάγκιο, 4. (φρ.) *«λιμάνι αποδρομής [καταφύγιο] / απόπλου / ασφαλούς αγκυροβολίου / βαθιών υδάτων / διαμετακομιδής – διαμετακομιστικού εμπορίου [transit port] / εκφορτώσεως / υπερπόντιο / εξωτερικού / επιστροφής – επανάπλου / επαναπατρισμού / εσωτερικού / καθάρσεως - καραντίνας / καταφυγής / μεταφορτώσεως / με τελωνείο – άνευ τελωνείου / νηολογήσεως / παλιννοστήσεως / παραδόσεως - παραλαβής φορτίου / προσήνεμο / υπήνεμο / παλιρροιακό», «ανοικτό / κλειστό / απαράδεκτο / ασφαλές / αυτόνομο / βαθύ / ελεύθερο / εμπορικό / ενδιάμεσο / επικίνδυνο / ουδέτερο / πολεμικό / ποτάμιο / τεχνητό / φυσικό λιμάνι», «αποκατάσταση / αστυνομία / γιατρός / κανονισμοί / κίνδυνοι / όρια / ρυμουλκό / σήματα / τεχνικά μέσα / υγειονομικές αρχές / υδρογραφική υπηρεσία / φανός εισόδου / χάρτης λιμένα ή λιμένος».* 🕮 (αντιδάνειο) < τουρκ. liman < μτγν. λιμένιον [υποκ.] < αρχ. λιμήν. ⊙ λιμανιάτικος.

13.12.43

Θυμᾶσαι ποὺ σοῦ ἔλεγα
Ὅταν σφυρίζουν τὰ πλοῖα μὴν εἶσαι στὸ **λιμάνι**.
Μὰ ἡ μέρα ποὺ ἔφευγε ἤτανε δικιά μας καὶ δὲ θὰ θέλαμε ποτὲ νὰ τὴν ἀφήσουμε
Ἕνα μαντήλι πικρὸ θὰ χαιρετᾶ τὴν ἀνία του γυρισμοῦ
Κι ἔβρεχε ἀλήθεια πολὺ κι ἤτανε ἔρημοι οἱ δρόμοι
Μὲ μιὰ λεπτὴν ἀκαθόριστη χινοπωριάτικη γεύση
Κλεισμένα παράθυρα κι οἱ ἄνθρωποι τόσο λησμονημένοι
-Γιατί μᾶς ἄφησαν ὅλοι; Γιατί μᾶς ἄφησαν ὅλοι;
Κι ἔσφιγγα τὰ χέρια σου
Δὲν εἶχε τίποτα τ᾽ ἀλλόκοτο ἡ κραυγή μου…

Μανόλης Αναγνωστάκης

λιμεναρχείο, το, ουσ. • (στρατ.) οι διοικητικές υπηρεσίες του λιμανιού και το κτήριο στο

οποίο στεγάζονται αυτές. 📖 < λιμενάρχ(ης) -είον.

λιμενάρχης, ο/η, και **λιμενάρχισσα,** η, ουσ. • (στρατ.) αξιωματικός του λιμενικού σώματος με καθήκοντα: α) προϊσταμένου των λιμενικών αρχών και β) διοικητή του λιμανιού. 📖 < λιμένας + -άρχης < αρχ. ἄρχω.

λιμεναρχία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (στρατ.) 1. το αξίωμα και το έργο που επιτελεί ο λιμενάρχης, 2. (συνεκδ.) το χρονικό διάστημα που διάγει κάποιος ως κάτοχος του αξιώματος. 📖 < λιμεναρχ(ώ) + -ία.

λιμεναρχώ, ρ. [μετβ.] • (στρατ.) 1. ασκώ τα καθήκοντα του λιμενάρχη, προϊσταμαι των λιμενικών αρχών ως υπεύθυνος αξιωματικός του Λιμενικού Σώματος, 2. (το αρσ. μτχ. ενεστ. ως ουσ.) *ο λιμεναρχών,* τίτλος που δίνεται, συνήθως, στον προϊστάμενο αξιωματικό της τελωνειακής αρχής ενός λιμανιού όταν απουσιάζει ο λιμενάρχης. 📖 < λιμενάρχ(ης) + -ώ.

λιμένας, ο, ουσ. δες λιμάνι.

λιμενεργάτης, ο, ουσ. • (επάγγ.) εργάτης στο χώρο του λιμανιού, που φορτώνει και ξεφορτώνει εμπορεύματα στα πλοία. 📖 < λιμέν(ας) + εργάτης.

λιμενικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που ανήκει ή που αναφέρεται στο λιμάνι, (φρ.) *«λιμενική αρχή / υπηρεσία», «λιμενικές εγκαταστάσεις», «λιμενικά τέλη»,* 2. (ως ουσ.) α) *ο/η λιμενικός,* αυτός/η που ανήκει στο υπηρεσιακό προσωπικό του Λιμενικού Σώματος, β) *το Λιμενικό,* το Λιμενικό Σώμα. 📖 < λιμέν(ας)- + -ικός.

λιμενίσκος, ο, ουσ. • (ναυτ.) μικρό λιμανάκι, λιμένιον. 📖 < λιμέν(ας)- + -ισκός.

λιμενοβραχίονας, ο, ουσ. • 1. προβλήτα του λιμανιού που έχει μορφή βραχίονα, αλλιώς: μόλος, 2. ογκώδες και επίμηκες τεχνητό έργο, που λειτουργεί ως φράγμα μέσα στη θάλασσα, με σκοπό την προστασία του λιμανιού από τα ισχυρά κύματα. 📖 < λιμέν(ας) -+ -ο- + βραχίονας < αρχ. βραχίων.

λιμενοδείκτης, ο, και **λιμενολόγιο,** το, ουσ. • κοινώς: πορτολάνα, ή πορτολάνος, ή πορτουλάνος (από την ιταλ. portolano και portulan) ναυτιλιακό βοήθημα, βιβλίο πλοηγικού χαρακτήρα, που περιέχει συνοπτικά λεπτομερείς ναυτικούς χάρτες όρμων, λιμένων, διαύλων, θαλασσίων ρευμάτων, ανωμαλιών του βυθού κ.λπ. με ιδιαίτερες χρηστικές οδηγίες για τους ναυτιλλομένους. 📖 λιμέν(ας) -ο- + δείκτης.

λιμενολόγιο, το, ουσ. δες ερμ. λιμενοδείκτης. 📖 < λιμέν(ας) -ο- + -λόγος < λέγω.

λιμενοφύλακας, ο, ουσ. • (στρατ.) ο κατώτερος βαθμός προσωπικού του Λιμενικού Σώματος. 📖 < αρχ. λιμενοφύλαξ, αιτ. -ακα.

λιμιώνας, ο, ουσ. δες λιμάνι.

λιμνάζω, ρ. [αμετβ.] • 1. (ναυτ.) σχηματίζω λίμνη, 2. (μτφ.) παραμένω στάσιμος, αδρανής. 📖 < αρχ. λιμνάζω. ⊙ λίμνασμα.

λίμνασμα, το, ουσ. • 1. η στασιμότητα των νερών, ο σχηματισμός μικρής λίμνης, 2. (μτφ.) η αδράνεια, η απραξία, η ακινησία αλλά και διαιώνιση. 📖 < λιμνασ- (< αρχ. λιμνάζω) + -μα.

λίμνη, η, ουσ. • 1. μεγάλο φυσικό ή τεχνητό κοίλωμα του εδάφους, που δεν συνδέεται με τη θάλασσα, γεμάτο με γλυκό νερό, 2. (μτφ.) η συγκέντρωση σε κάποιο σημείο μιας ποσότητας υγρού. 📖 < αρχ. λίμνη. ⊙ λιμνάζω, λιμναίος, λιμνήσιος, λιμνίον, λίμνιος, λιμνώδης. ○ λιμνόβιος, λιμνοθάλασσα, λιμνότοπος, λιμνογράφος, λιμνόπλοιο. ◈ λιμνούλα [υποκ.].

λιμνήσιος, -ια, -ιο, επίθ. • 1. αυτός που ανήκει ή ζει σε λίμνη ή που προέρχεται από αυτήν, 2. (αρχ.) [το θηλ. και το ουδ. ως ουσ.] *ἡ λιμνησία και τὸ λιμνήσιον,* το λεπτό αλάτι που προσκολλάτε σε καλάμια ή σε ξύλα που επιπλέουν στη θάλασσα, ή ἀδάρκη [= ο αφρός του θαλασσινού νερού] λέγεται καὶ ὁ ἄδαρκος. 📖 < αρχ. επίθ. λιμνήσιος, -ία, -ον.

λιμνόβιος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που ζει σε λίμνη ή κοντά σε λίμνη. 📖 < λίμν(η) -ο- + -βίος.

λιμνογράφος, ο, ουσ. • (τεχνολ.) όργανο με το οποίο καταγράφονται οι εκάστοτε μεταβολές της στάθμης του νερού της λίμνης. 📖 < λίμν(η) -ο- + -γράφος < γράφω.

λιμνοειδής, -ής, -ές, επίθ. • αυτός που ομοιάζει με λίμνη. 📖 < λίμν(η) -ο- + -ειδής.

λιμνοθάλασσα, η, ουσ. • 1. κοιλότητα εδάφους με λιμνάζοντα αλμυρά νερά που βρίσκεται κοντά στη θάλασσα ή, που σε κάποια σημεία της, συνδέεται με αυτήν, 2. (κατ' επέκτ.) αβαθής θαλάσσια περιοχή που περι-

βάλλεται από νησάκια ή από άλλα φυσικά ή τεχνητά φράγματα, 3. (γεωγρ.) οι πιο γνωστές περιοχές της πατρίδας μας: *«λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου / Αιτωλικού / Βιστωνίδας / Ροδιάς / Καλοχωρίου / Μπάλου / Επανομής / Γιάλοβας / Κορισσίων -Κέρκυρας»* και άλλες. 🕮 < λίμν(η) -ο- + -θάλασσα.

λιμνολογία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • επιστήμη που ασχολείται με τις λίμνες, τεχνητές και φυσικές, τα έλη, τα ποτάμια, τις πηγές, τους υγροβιότοπους, τα υπόγεια ύδατα, και φυσικά τα έμβια όντα που ζουν σ' αυτές. 🕮 διεθνής όρος: αγγλ. limnology < λίμν(η) -ο- + -λογία < λέγω.

λιμνόπλοιο, το, ουσ. • (ναυπ.) πλοίο που μπορεί να πλέει σε λίμνη, έχοντας ως χαρακτηριστικό κατασκευαστικό γνώρισμα το μικρό σχετικά βύθισμα, τέτοια πλοιάρια θεωρούνται τα μικρά πορθμεία τα λεγόμενα και περάματα, τα επιβατηγά ή πλοία αναψυχής περιορισμένου εκτοπίσματος, μικρά αλιευτικά και βάρκες με πλώρη αβακωτή [= αυτή που έχει σχήμα επίπεδο]. 🕮 < λίμν(η) -ο- + -πλοίο.

λιμνοχαρής, -ής, -ές, επίθ. • αυτός που αρέσκεται να ζει στη λίμνη ή στον περιβάλλοντα χώρο της λίμνης, λιμνόβιος. 🕮 < λίμν(η) -ο- + -χαρής < χαίρω.

λιμνώδης, -ης, -ες, επίθ. • περιοχή γεμάτη λίμνες. 🕮 < λίμν(η) -ο- + -ώδης.

λίμπερτι, το, άκλ. ουσ. • (ναυπ.) ατμοκίνητο φορτηγό πλοίο μεσαίου μεγέθους, που ναυ-

πηγήθηκε στις Η.Π.Α. κατά τη διάρκεια του Β' Π.Π., <u>σχολιο:</u> από το σύνολο των 2.795 σκαφών παγκοσμίως τα 650 ήταν ελληνικής ιδιοκτησίας. 🕮 < αγγλ. Liberty-ship [= πλοίο της ελευθερίας].

λίμπο, το, ουσ. • (ναυτ.) πρόσκαιρο ξεφόρτωμα μέρους του φορτίου του πλοίου σε άλλα παραπλέοντα βοηθητικά σκάφη, όπως μαούνες, φορτηγίδες, λότκες και σλέπια, με στόχο τη μείωση του βυθίσματος για την ασφαλέστερη διέλευση του σκάφους από αβαθή ύδατα κόλπου, πορθμού ή διώρυγας ή ακόμα και σε περίπτωση προσάραξης. 🕮 ❶ < ρωσικής προέλευσης λ., ή ❷ < βενετ. libo.

λινάρι, το, ουσ. • α) ποώδες φυτό που οι ίνες και οι σπόροι του χρησιμοποιούνται στην κλωστοϋφαντουργία, στη βαφική και στην φαρμακευτική, β) είδος αλιευτικού σχοινιού, γ) αλιευτικό δίχτυ, δ) οι ίνες αυτού του φυτού. < 🕮 < μσν. λινάρι(ν) < μτγν. λινάριον υποκορ. του αρχ. λίνον.

λιναρόλαδο και **λινέλαιο**, το, ουσ. • λάδι που παράγεται με έκθλιψη των σπόρων του λιναριού και χρησιμοποιείται κυρίως στην παρασκευή ελαιοχρωμάτων, συντηρητικών ξυλείας αλλά και ως διατροφικό προϊόν πλούσιο σε ω-3 και ω-6 μετά από διαδικασία ψυχρής πίεσης βιολογικού λιναρόσπορου. 🕮 < λινάρ(ι) -ο- + λάδι ή έλαιο.

λινάτσα, η, ουσ. • 1. χοντρό ύφασμα από λινάρι ή καννάβι, που χρησιμοποιείται για την κατασκευή σάκων και τσουβαλιών, 2. (κατ' επέκτ.) κατώτερης ποιότητας ύφασμα για διάφορες χρήσεις, 3. (μτφ.) τιποτένιος άνθρωπος, ποταπός. 🕮 < ιταλ. linazza.

λινέλαιο, το, ουσ. δες λιναρόλαδο.

λινό, το, ουσ. • (ενδυμ.) είδος ελαφριού υφάσματος από λινάρι. 🕮 < αρχ. λίνον.

λινοβάμβακος, -η, -ο, και **λινομπάμπακος,** -η, -ο, επίθ. • (για ύφασμα) αυτός που έχει υφανθεί από ίνες λιναριού και βαμβακιού. 🕮 < μσν. λινοβάμβακος < λινο- + βαμβάκ(ι) -ος.

λινόζωστος, -η, -ο, επίθ. • (ναυτ.) αυτός που είναι δεμένος ή ζωσμένος με σχοινιά λιναριού σε πλοίο. 🕮 < λινό + -ζωστός < αρχ. ζώννυμι [= δένω κάτι με ζώνη].

λινοστολή, η, ουσ. • λινά στρατιωτικά εσώρουχα, όπως η φανέλα και η σκελέα. 🕮 < λινό + στολή.

λιοβασίλεμα και **ηλιοβασίλεμα**, το, ουσ. • η δύση του ήλιου, το λιόγερμα, <u>αντών.</u> λιόβγαλμα. 🕮 < μσν. ήλιο-βασίλευμαν.

λιόβγαλμα, το, ουσ. • χάραμα, ανατολή ηλίου, <u>αντών.</u> λιοβασίλεμα. 🕮 < (ή)λιο(ς) + βγαίνω.

λιοβόρι, το, ουσ. • (μετεωρ.) βορειοανατολικός άνεμος, ξεροβόρι. 🕮 < (η)λιο(ς) + βορι(άς).

Ύμνος της διπλής ψυχής

Εσύ, μέσα μου εδώ σε νιώθω, λάβα
και **λιοβόρι** σα να σε καίνε, Εσύ,
που μια φωνή γρικώντας πάντα —Τράβα!—
προς το σειρηνικό τραβάς νησί.

—Τράβα!— Και δίχως ίσκιο μιας φροντίδας
κοιμάσαι μες στης Κίρκης τη σπηλιά.
—Τράβα!— Και μες στους κήπους της Αρμίδας
κορφολογάς φαρμακερά φιλιά…

Κωστής Παλαμάς

λιόγερμα, το, ουσ. • η δύση του ήλιου, συνών. το ηλιοβασίλεμα, αντών. λιόβγαλμα. 🕮 < λιο- + γέρμα < γέρνω.

☑ Καπνισμένο τσουκάλι

Αυτά τα κόκκινα σημάδια στους τοίχους μπορεί
να ’ναι κι από αίμα
–όλο το κόκκινο στις μέρες μας είναι αίμα –
μπορεί να ’ναι κι απ’ το **λιόγερμα** που χτυπάει
στον απέναντι τοίχο…

Γιάννης Ρίτσος

λιοκάθισμα, το, ουσ. • η στιγμή του ηλιοβασιλέματος, την ώρα δηλ. που αγγίζει τον ορίζοντα. 🕮 < (ή)λιο(ς) + κάθισμα.

λιόκαμα και **ηλιόκαμα**, το, ουσ. • 1. υπερβολική ζέστη σε ανοικτό και όχι σκιερό χώρο, 2. μικρό επιδερμικό έγκαυμα λόγω έκθεσης στον ήλιο. 🕮 < (η)λιο- + κάμα < καίω.

λιοπύρι, το, ουσ. • πολλή ζέστη που προκαλείται από τις ακτίνες του ηλίου, μεγάλος καύσωνας, (η)λιόκαμα. 🕮 < (ή)λιο(ς) + πυρά.

Λιουσούν ή **Ριοτζούν**, το, δες Πορτ Άρθουρ[1].

λιπαίνω, ρ. [μετβ.] • 1. αλείφω κάποιο αντικείμενο με λίπος ή με άλλη λιπαρή ουσία για να το συντηρήσω, να το προφυλάξω από τις φθοροποιές συνέπειες της τριβής και της διάβρωσης, συνών. λαδώνω, 2. (μηχανολ.) προσθέτω λιπαντική ουσία σε περιστρεφόμενα μέρη του κινητήρα με σκοπό τη μείωση της τριβής, λαδώνω, γρασάρω. 3. εμπλουτίζω το καλλιεργούμενο έδαφος με χημικά ή φυσικά βελτιωτικά. 🕮 < αρχ. λιπαίνω.

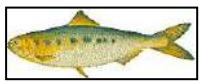
λίπανση, η, ουσ. • 1. επάλειψη επιφάνειας με λίπος ή με άλλη λιπαρή ουσία για την προφύλαξή του από τις φθορές που προκαλεί η τριβή και η διάβρωση, 2. (μηχανολ.) η προσθήκη λιπαντικής ουσίας στο μηχανικό τμήμα, συνών. λάδωμα, γρασάρισμα, (φρ.) *«λίπανση βαλβίδας / με πίεση / με σταγόνες / αυτόματη / μηχανική / τεχνητή / αλυσίδας / άξονα / ρουλεμάν», «δοχείο / λάδι / κρουνός / οπή λιπάνσεως»*, 3. ο εμπλουτισμός του εδάφους με βελτιωτικά στοιχεία. 🕮 < μτγν. λίπαν(σις) -ση.

λιπαντήρας, ο, ουσ. • ειδική συσκευή για τη λίπανση των μηχανών, λαδωτήρι, λιπαντής, γρασαδόρος. 🕮 < λιπαν- (λιπαίνω) + -τήρ > -τήρας, μτφρδ. από τη γαλλ. graisseur.

λιπαντής, ο, ουσ. • α) εργαζόμενος που ασχολείται με τη λίπανση των μηχανών, συνών. λαδωτής, λαδάς, β) συσκευή λίπανσης μηχανών και εξαρτημάτων, συνών. γρασαδόρος, λαδωτήρι. 🕮 < λιπαν- (< λιπαίνω) -τής μτφρδ. από τη γαλλ. graisseur.

λιπαντικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που αναφέρεται στη λίπανση ή που χρησιμεύει για λίπανση, 2. (το ουδ. ως ουσ.) *το λιπαντικό,* ειδικό ορυκτέλαιο για τη λίπανση μηχανών αλλά και πολλών άλλων καθημερινών χρήσεων και αναγκών. 🕮 < λιπαν- (< λιπαίνω) -τικός.

λιπαριά, η, ουσ. • (ιχθυολ.) ενδημικό είδος ψαριού που συναντάται μόνο στη λίμνη Βόλβη, η επιστ. του ονομ.: Alosa macedonica [διώνυμο], τρέφεται με ζωοπλαγκτόν αλλά τα αρσενικά καταναλώνουν και

μικρότερα ψαράκια, φθάνει έως 14 εκ. μήκος και μπορεί να ζήσει έως και 10 χρόνια.

λίπος, το, ουσ. • 1. στερεή ζωική ουσία, που βρίσκεται στο σώμα του ανθρώπου και των ζώων, πάχος, 2. κάθε παρόμοια ουσία, γράασο. 🕮 < αρχ. λίπος. ⊙ λιπαρός.

λιποτάκτης, ο, ουσ. • 1. στρατιωτικός, μόνιμος ή έφεδρος ή εθελοντής ή βαθμοφόρος ή απλός στρατιώτης, που εγκαταλείπει τη μονάδα του χωρίς λόγο, χωρίς να πάρει άδεια, ή, σε περίπτωση μάχης, το πεδίο σύγκρουσης, 2. (μτφ.) αυτός που εγκαταλείπει τον οποιοδήποτε κοινωνικό ή επαγγελματικό ή

ιδεολογικό αγώνα του, ο αποστάτης. 🕮 < μτγν. λιποτάκτης (< λείπω) + -τάκτης < τάσσω/-ομαι. ⊙ λιποτακτώ.

λιποταξία, η, ουσ. • 1. (στρατ.) η αδικαιολόγητη εγκατάλειψη των τάξεων του στρατού 2. (μτφ.) η εγκατάλειψη των συναγωνιστών, στον κοινό διεκδικητικό πολιτικό ή κοινωνικό αγώνα. 🕮 < αρχ. θέμα λιπ- από τον β' αόριστο του λείπω + τάξ(ις) -ία.

Λισαβόνα, η, [παλαιότερη γραφή] **Λισσαβώνα,** ουσ. • (γεωγρ.) η μεγαλύτερη πόλη και πρωτεύουσα της Πορτογαλίας, γνωστή και ως *«Πόλη του Οδυσσέα»* ή *«Πόλη των μεγάλων θαλασσοπόρων - εξερευνητών»,* αλλά και *«Πριγκίπισσα του Ωκεανού»,* με πληθυσμό 545.923 [απογρ. 2021] και με επιπλέον 3 εκατομμύρια κατοίκους στην ευρύτερη περιοχή της, το φυσικό λιμάνι που διαθέτει, με την ονομασία Belem σημαίνει *«Βηθλεέμ»,* θεωρείται προστατευμένο από την UNESCO ως μνημείο παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς. 🕮 < πορτογ. Lisboa, παλαιότερη ονομασία «Olissipo», ίσως προέρχεται από το «Allis Ubbo» λιμάνι στις εκβολές του Τάγου.

λίστα, η, ουσ. • ονομαστικός κατάλογος προσώπων ή αντικειμένων ή φαγητών που ανήκουν την ίδια κατηγορία ή θεματική ομάδα, συνών. κατάστιχο, μενού. 🕮 < ιταλ. lista.

λίτρο, το, ουσ. • (μαθημ.) μονάδας μέτρησης όγκου και βάρους των υγρών, το οποίο ισούται με το 1/1000 m^3 [$1m^3 = 1.000$ L ή lt ο παλαιότερος συμβολισμός, 1l = $1dm^3$] επίσης χρησιμοποιείται συχνά και σαν μονάδα μέτρησης της ποσότητας των υγρών. 🕮 < μτγν. λίτρον.

λίτσα ή **λίτζα,** η, ουσ. • (ιχθυολ.) πολύ δυνατό και γρήγορο ψάρι, το μήκος του μπορεί να

φτάσει μέχρι και 2 μέτρα, έχει μεγάλο στόμα και μικρά μάτια, ψαλιδωτή ουρά, το χρώμα του είναι γκρίζο και στη ράχη έχει πράσινες αποχρώσεις, το βάρος του φτάνει τα 20 κιλά και παραπάνω, η επιστ. ον.: Lichia amia [διώνυμο]. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

λιψ, ο, ουσ. [μόνο γεν. λιβός] • 1. (μετεωρ.) ο λίβας ή γαρμπής ή νοτιοδυτικός ούριος άνεμος αγαπητός από τους ναυτικούς γιατί το ταξίδι ειδικά με το ιστιοφόρο γίνεται ευχάριστο, 2. η νοτιοδυτική κατεύθυνση. 🕮 < λίψ.

λόβερ, το, άκλ. ουσ. • (ναυπ.) ιστιοφόρο σκάφος παρόμοιο κατασκευαστικά με το καραβόσκαρο, μπορεί να έχει έως και τρία άλμπουρα με πανιά ράντες, φλέσι ή φλίσι, φλόκους και στραλιέρες. 🕮 < αγγλ. lover, ίσως από παραφθορά του αγγλ. rover [= πειρατής].

λόβος, ο, ουσ. • (ναυτ.) μηχανισμός για την αλλαγή της πορείας του πλοίου. 🕮 ❶ < γαλλ. lof, ή ❷ < ισπ. lof, ή ❸ < παλαιό αγγλ. lof.

λοβός, ο, ουσ. • 1. το σαρκώδες κάτω μέρος του αφτιού, 2. (ανατ.) στρογγυλοποιημένα τμήμα με αυλακώσεις σε ορισμένα όργανα, (φρ.) *«λοβός εγκεφάλου / πνεύμονα / ήπατος»,* 3. (βοταν.) το κέλυφος των οσπρίων, συνών. λουβί, 4. (αρχιτ.) μικρό τόξο βυζαντινού ή γοτθικού ρυθμού, 5. (ναυτ.) ξύλινος δακτύλιος, απλός ή με ισχυρό τρόχιλο, που χρησιμεύει για την ένταση και τη σταθεροποίηση της αρματωσιάς - εξαρτίας [ιστοί, κεραίες, σχοινιά, αλυσίδες], αλλιώς: μπιγότα. 🕮 < αρχ. λοβός.

λογαριασμός, ο, ουσ. • 1. (μαθημ.) η εκτέλεση αριθμητικών πράξεων, 2. (ειδικότ.) συνήθ. πληθ.) καταγραφή εσόδων και εξόδων, οφειλών ή δανειακών υποχρεώσεων προς κάποιους, 3. λογιστική μερίδα που ανοίγεται για ορισμένο πρόσωπο, είδος ή σκοπό, 4. δοσοληψία οικονομικής ή ηθικής φύσεως, 5. ευθύνη, λογοδοσία, 6. (παροιμ.) *«οι καλοί λογαριασμοί κάνουν τους καλούς φίλους»*, η αμοιβαία συνέπεια στις οικονομικές συναλλαγές συντελούν στις άριστες σχέσεις. 🕮 < μσν. λογαριασμός [= υπολογισμός].

λογαριθμικός, -ή, -ό, επίθ. • (μαθημ.) αυτός που αναφέρεται στους λογαρίθμους, (φρ.) *«λογαριθμικοί πίνακες», «λογαριθμικό διάγραμμα», «λογαριθμική συνάρτηση / εξίσωση», «λογαριθμικός κανόνας».* 🕮 < γαλλ. logarithmique< logarithm(e) [= λογάριθμ(ος)] + -ique [= *-ικός*]. ◈ λογαριθμικά [επίρρ.].

λογάριθμος, ο, ουσ. • (μαθημ.) ο εκθέτης της δυνάμεως στην οποία πρέπει να υψωθεί ένας

δεδομένος αριθμός, που λέγεται βάση, για να γίνει η δύναμη αυτή ίση προς δοθέντα αριθμό, π.χ. αν x = b^y τότε το y είναι ο λογάριθμος του x με βάση το b. 🕮 < νεολατιν. logarithmus < αρχ. λόγ(ος) [= σχέση, αναφορά] + αριθμός.

λογιστήριο, το, ουσ. • ειδικό επαγγελματικό γραφείο σε ιδιωτική επιχείρηση ή σε δημόσιο οργανισμό που ασχολείται με την τήρηση των φοροτεχνικών, οικονομικών και διαχειριστικών δεδομένων, (φρ.) *«Γενικό Λογιστήριο του Κράτους»*, η ανώτατη λογιστική αρχή του κράτους. 🕮 < αρχ. < λογίζομαι [= μετρώ, υπολογίζω] + -τήριο.

λογιστής, ο, **λογίστρια,** η, ουσ. • (επάγγ.) υπάλληλος σε ιδιωτική επιχείρηση ή σε δημόσιο οργανισμό ή ο ελεύθερος επαγγελματίας που ασχολείται με την καταγραφή των οικονομικών στοιχείων, τους ειδικούς λογαριασμούς, τις δανειακές υποχρεώσεις, τις φοροτεχνικές ενημερώσεις κ.λπ. του φορέα στον οποίο προσφέρει τις εξειδικευμένες γνώσεις του. 🕮 αρχ. < λογίζομαι [= μετρώ, υπολογίζω] + -της.

λογιστική, η, ουσ. • (οικον.) 1. κλάδος της εφαρμοσμένης οικονομικής επιστήμης που ασχολείται με την συστηματική ανάλυση και καταγραφή, τον έλεγχο των συναλλαγών και των περιουσιακών στοιχείων δημόσιας ή ιδιωτικής επιχείρησης ή άλλου οργανισμού, 2. το σύνολο των εργασιών που γίνονται σύμφωνα με τους κανόνες της λογιστικής, (φρ.) *«εμπορική / χρηματοοικονομική / διοικητική βιομηχανική / αγροτική / ναυτιλιακή / τραπεζική / κρατική / δημόσια / εθνική / διεθνής / ελεγκτική / φορολογική / κοινωνική / αναλυτική / γενική λογιστική»*. 🕮 < γαλλ. logistique < αρχ. λογιστική [= πρακτική αριθμητική].

λογιστικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που αναφέρεται στη Λογιστική Επιστήμη, στον λογιστή ή στο λογιστικό γραφείο κ.λπ. 🕮 < λογίζομαι + -ικός. ◈ λογιστικά [επίρρ.].

λοιμοκαθαρτήριο, το, ουσ. • λιμενικός χώρος υποδοχής που προοριζόταν για την υγειονομική εξέταση και προσωρινή απομόνωση των ταξιδιωτών αλλά και ελέγχου των πλοίων τους για καθαρά επιδημιολογικούς λόγους, συνών. λαζαρέτο, (φρ.) τόποι που στο παρελθόν λειτούργησαν ως λοιμοκαθαρτήρια: *«Lazzaretto Vecchio»* στη Βενετία [1423], *«το λαζαρέτο της νήσου Σαιν-Μισέλ»*, *«το λαζαρέτο της Κέρκυρας στην ομώνυμη νησίδα»*, *«η Σπιναλόγκα»*, *«το Angel Island, γνωστό ως Νήσος Έλις της Δύσης»* και πολλά άλλα. 🕮 < λοιμ(ός) -ο- + καθαρτήριο.

λοιμώδης, -ης, -ες, επίθ. • αυτός που σχετίζεται με κάποια μολυσματική ασθένεια, ο μεταδοτικός, συνών. μολυσματικός, επιδημικός. 🕮 < αρχ. επίθ. λοιμώδης.

λοίπαδος, ο, ουσ. • (ναυτ.) τετράγωνο ή τραπεζοειδούς σχήματος ιστίο [= πανί] που χρησιμοποιείται ακόμη και σήμερα στις αλιευτικές, κυρίως, λέμβους, συνών. σαγολέβα, σακ(κ)ολέβα, σακ(κ)ολαίφη. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

λοκάουτ και **λοκ-άουτ,** το, άκλ. • το προσωρινό κλείσιμο μιας επιχείρησης από τον εργοδότη ως αντίδραση σε απεργία των εργαζομένων, συνών. ανταπεργία. 🕮 < αγγλ. lock-out, < lock [= κλειδώνω] + out [= έξω].

Λονδίνο, το, ουσ. • (γεωγρ.) η πρωτεύουσα του Ηνωμένου Βασιλείου, με πληθυσμό που 8.799.728 κατοίκους [απογρ. 2021], αποτελεί πολιτικό, οικονομικό και πολιτιστικό κέντρο για όλη την Ευρώπη, το ποτάμιο λιμάνι της, μήκους 150 χλμ., θεωρείται σημαντικός μοχλός ανάπτυξης και τροφοδότησης όλης της χώρας. 🕮 < αγγλ. London. < λατιν. Londinium ίσως κελτικής προέλευσης από τις λ. llyn [= λίμνη] και dun [= λόφος], ή από το όνομα του βασιλιά Λαντ (Lud). ⊙ Λονδρέζος, Λονδρέζα, λονδρέζικος.

λοξοδρόμηση, η, ουσ. • 1. η παρέκκλιση από τον ίσιο δρόμο, 2. το παραστράτημα. 🕮 < λοξοδρομη- (< λοξοδρομώ) -σις, -ση.

λοξοδρομία, η, ουσ. • 1. το να βγαίνει κάποιος από τον ίσιο δρόμο, να ξεστρατίζει, το να βαδίζει κανείς λοξά, 2. (μτφ.) το να μιλάει κάποιος με περιστροφές, 3. (ναυτ.) α) η πλεύση, συνήθως, ιστιοφόρου σκάφους σε τεθλασμένη γραμμή, αντίθετα δηλ. προς τη φορά του ανέμου, συνών. πλαγιοδρομία, ή πορεία *«με βόλτες»*, ή *«με λούγκα βόλτες»* ή [παλαιότερα] *«τόκα-μπουρίνα»*, β) η σταθερή πλεύση κατά την οποία η καρίνα του πλοίου τέμνει τους μεσημβρινούς με την ίδια

σταθερή γωνία, ή διαφορετικά, είναι η ευθεία γραμμή που ενώνει δύο σημεία της Γης και τέμνει τους μεσημβρινούς υπό σταθερή γωνία, σχεδιάζεται στο χάρτη με καμπύλη γραμμή [λοξοδρομική καμπύλη], που αν προεκταθεί [σε μεγάλα γεωγραφικά πλάτη] γίνεται σπείρα ενώ ουδέποτε φθάνει στους πόλους, αντών. ορθοδρομία. 🕮 < λοξοδρομώ < λοξό(ς) + δρόμ(ος) -ία.

λοξοδρομικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που έχει λοξή πορεία, που ανήκει ή αναφέρεται στη λοξοδρομία, 2. (ναυτ.) *«λοξοδρομική πλεύση»*, η πλεύση κατά την οποία η πυξίδα δείχνει σταθερά την ίδια πορεία, *«λοξοδρομική καμπύλη»,* η πορεία ή η γραμμή επί χάρτου που τέμνει τους μεσημβρινούς υπό σταθερή γωνία. 🕮 < λοξοδρομ(ία) +-ικός.

λοξοδρομώ, ρ. [αμετβ.] • 1. παρεκκλίνω από τον ίσιο δρόμο, βγαίνω από την ευθεία, 2. (μτφ.) βγαίνω από την προκαθορισμένη πορεία ή από τον θεωρητικά ορθό - ηθικό δρόμο της ζωής, 3. (ναυτ.) εκτελώ λοξοδρομία, πλαγιοδρομώ, αντών. ορθοδρομώ. 🕮 < λοξό(ς) + δρόμ(ος) -ώ.

λόξωση, η, ουσ. • 1. η ενέργεια και το αποτέλεσμα του λοξεύω [= λοξοδρομώ, παρεκκλίνω, φαλτσογωνιάζω], η λόξευση, 2. (αστρον.) (φρ.) *«λόξωση της εκλειπτικής»,* η γωνία, 23ο 27', που σχηματίζεται από τα επίπεδα της εκλειπτικής και του ουράνιου ισημερινού και είναι υπεύθυνη για την εναλλαγή των εποχών του έτους. 🕮 < λόξω(σις) (< λοξώ) + -ση.

Λοριάν, το, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) πόλη, με 58.000 κατοίκους περίπου, και σημαντικό στρατιωτικό, αλιευτικό, επιβατικό και εμπορικό λιμάνι στη βορειοδυτική Γαλλία στην περιοχή της Βρετάνης, βάση γερμανικών υποβρυχίων κατά το Β΄ Π.Π. 🕮 < γαλλ. Lorient ή L'Orient.

Λος Άντζελες, το, ουσ. • (γεωγρ.) η δεύτερη, πληθυσμιακά, πόλη των Η.Π.Α. με 4.041.707 κατοίκους και 13 εκατομμύρια περίπου στην ευρύτερη περιοχή της, γνωστή και ως *«πόλη των Αγγέλων»,* σημαντικό οικονομικό, πολιτιστικό, επιστημονικό και ψυχαγωγικό κέντρο της χώρας· με τα δύο μεγάλα λιμάνια που διαθέτει διεκδικεί την πρωτοκαθεδρία στην εμπορευματική και επιβατική κίνηση. 🕮 < Los Angeles.

λοστός, ο, και **λοστάρι,** το, ουσ. • (εργαλ.) ατσάλινη βέργα που είναι λυγισμένη και διχαλωτή στη μία άκρη της και λειτουργεί ως μοχλός, χρήσιμη στη μετακίνηση βαριών αντικειμένων αλλά και στο ξεκάρφωμα. 🕮 < μσν. λοστός < αρχ. λοῖσθος [= κοντάρι πλοίου].

λοστρόμος και **νοστρόμος,** ο, ουσ. • (ναυτ.) α) βαθμοφόρος του εμπορικού και του πολεμικού ναυτικού που έχει ως βασικά του καθήκοντα την επιτήρηση και καθοδήγηση του κατώτερου πληρώματος στις απαραίτητες καθημερινές εργασίες αλλά και διαχειριστής των αποθηκών υλικού και εξαρτημάτων του σκάφους, συνών. ναύκληρος ή μπότσμαν ή μπόσης (boatswain) και πρωρέας [στο Πολεμικό Ναυτικό], β) (μσν.) την εποχή των ιστιοφόρων, δηλ. του Μεσαίωνα, εκτελούσε χρέη υποπλοιάρχου και αντιπροσώπου του πλοιοκτήτη. 🕮 < ιταλ. nostromo [= ναύκληρος] (με ανομοίωση των ρινικών συμφώνων [n]..[m] < λατιν. noster + amo [= ιδιοκτήτης, αφεντικό] < λατιν. amma [= μητέρα, χαϊδευτικά].

Βλαστημᾶ ὁ **λοστρόμος** τὸν καιρὸ
κ᾽ εἶν᾽ ἀλάργα τόσο ἡ Τοκοπίλλα.
Ἀπὸ νὰ φοβᾶμαι καὶ νὰ καρτερῶ
κάλλιο περισκόπιο καὶ τορπίλλα.

➢ Απόσπασμα από το ποίημα *«Πούσι»* [1947] του **Νίκου Καββαδία**.

Λουάντα, η, ουσ. • (γεωγρ.) η μεγαλύτερη πόλη και πρωτεύουσα της Αγκόλας, έχει πληθυσμό 8.069.613 κατοίκους [απογρ. 2019], το λιμάνι της είναι το μεγαλύτερο της χώρας. 🕮 < πορτογαλ. Luanda.

Λόυδ* [Lloyd's Register Group Limited (LR)] • οργανισμός τεχνικών και επιχειρηματικών υπηρεσιών και παράλληλα ναυτικός νηογνώμονας, ανήκει εξ ολοκλήρου στο Lloyd's Register Foundation, ένα φιλανθρωπικό ίδρυμα στο Ηνωμένο Βασίλειο αφιερωμένο στην έρευνα, την εκπαίδευση, στην επιστήμη και τη μηχανική. Έτος ίδρυσης το 1760. Οι στόχοι του ήταν και είναι η βελτίωση της ασφάλειας ζωής, της περιουσίας και του περιβάλλοντος. Εκτός από ναυτιλιακός οργανισμός τον 20ο αι. δραστηριοποιήθηκε

και στους τομείς της βιομηχανίας και πιστοποίησης συστημάτων διαχείρισης.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ: **Lloyd's,** ο οργανισμός πήρε το όνομά του από ένα καφενείο του 17ου αιώνα στο Λονδίνο, στο οποίο σύχναζαν, κυρίως, έμποροι, ναυτικοί και ασφαλιστές που σχετίζονταν με τη ναυτιλία. Ο ιδιοκτήτης του καφέ, Έντουαρντ Λόιντ - Edward Lloyd, τους βοηθούσε ν' ανταλλάξουν πληροφορίες κυκλοφορώντας μία εφημερίδα με τίτλο Lloyd's News, τρεις φορές την εβδομάδα.

λουκέτο, το, ουσ. • είδος κινητής κλειδαριάς, κλείθρο, (φρ.) *«βάζω λουκέτο»*, κλείνω το κατάστημα ή την επιχείρησή μου. 🕮 < ιταλ. lucchetto.

λούκι, το, ουσ. [χωρίς γεν. – πληθ. τα λούκια] • 1. μεταλλικός, πήλινος ή πλαστικός αγωγός κατάλληλος για τη συγκέντρωση ή απομάκρυνση των βρόχινων νερών, συνών. υδροσωλήνας, υδραγωγός, κιούγκι, νεροδέχτης, χολέδρα και χολέντρα, 2. χαρακιά σε ξύλινη, μεταλλική ή μαρμάρινη επιφάνεια, συνών. αυλάκι, ρείθρο, 3. (μτφ.) α) σταθερή κατάσταση και συμπεριφορά, β) είδος πτυχής σε ρούχο, 4. (τυπογρ.) μεταλλικά κομμάτια του τυπογραφικού πιεστηρίου με τα οποία συμπιέζεται η φόρμα αποτύπωσης, 5. ορεινό πέρασμα που καθιστά ευκολότερη την ορειβασία. 🕮 < τουρκ. oluk.

Λουλέο, το, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη της Σουηδίας, με συνολικό πληθυσμό περίπου 79.000 κατοίκους [2023], το λιμάνι της, ένα από τα μεγαλύτερα λιμάνια της χώρας, εξυπηρετεί για χύδην φορτία σιδηρομεταλλεύματος και χάλυβα. 🕮 < σουηδ. Luleå.

λούμεν, το, ουσ. • (φυσ.) μονάδα φωτεινής ροής στο διεθνές σύστημα μονάδων SI [International System], η οποία χρησιμοποιείται για υπολογισμούς τεχνητού φωτισμού, μετρά την δύναμη του φωτός όπως γίνεται αντιληπτό αυτό από το ανθρώπινο μάτι. 🕮 < μτφρδ. από την αγγλ. lumen < λατιν. lumen [= φως].

λουνάδα, η, ουσ. • (ναυπ.) η επιφάνεια καταστρώματος ιστιοφόρου σκάφους που είναι ελάχιστα καμπυλωτή. 🕮 < βενετ. lunada.

λουξ,[1] άκλ. επίθ. • πολυτελής, (φρ.) *«καμπίνα / διαμέρισμα / κατασκευή λουξ»*. 🕮 < γαλλ. luxe < λατιν. luxus [= πολυτέλεια, λαμπρότητα].

λουξ,[2] το, άκλ. ουσ. • 1. (ηλεκτρολ.) [παρωχημένο] είδος λάμπας που λειτουργεί με καθαρό πετρέλαιο ή αέριο, γκαζόλαμπα, 2. (αστρον.) φωτομετρική μονάδα που ανήκει στο διεθνές μετρικό σύστημα [SI], σύμβολο: lx. 🕮 < γερμ. Lux < λατιν. lux [= φως].

λουρί, το, ουσ. • στενόμακρη ταινία, από δέρμα ή ύφασμα ή κάποιο άλλο συνθετικό υλικό, που χρησιμοποιείται για το δέσιμο ή τη στερέωση αντικειμένων ή ως εξάρτημα απαραίτητο για τη σωστή μηχανική λειτουργία, συνών. ιμάντας. 🕮 < μσν. λουρίν < μτγν. λωρί(ο)ν, υποκορ. του ελνστ. λῶρ(ος) < λατιν. lorum.

λούρος, ο, ουσ. • 1. δερμάτινο λουρί, ιμάντας, 2. μακρύ και ευλύγιστο ξύλο κατάλληλο για το ράβδισμα των δέντρων, 3. (ναυπ.) οριζόντιο μαδέρι, πριν την κουπαστή, που υποβαστάζει τα καμάρια και είναι καρφωμένο πάνω στους νομείς από το εσωτερικό του σκάφους, συνών. λώρος [δες λ.], 4. (γεωγρ.) [ως κύρ. όν.] *Λούρος,* ποταμός της Ηπείρου.

λουστράρω, ρ. [μετβ.] • περνώ πάνω από ξύλινες επιφάνειες λούστρο, συνών. γυαλίζω, στιλβώνω, βερνικώνω. 🕮 < ιταλ. lustrare [< δες λούστρο]. ⊙ λουστράρισμα, λουστραρίζω.

λούστρο, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (χημ.) βερνίκι, 2. (συνεκδ.) στιλπνότητα, γυαλάδα, 3. (μτφ.) α) επιπόλαια μόρφωση, β) επιφανειακή λάμψη. 🕮 < ιταλ. lustro [= λάμψη] < λατιν. lustrare [= καθαρίζω, εξαγνίζω, λαμπρύνω] < lux [= φως]. ⊙ λούστρος, λουστράτος, λουστρατζίδικο, λουστράδικο.

λουτρό, το, ουσ. • 1. το πλύσιμο του σώματος με σαπούνι και νερό, 2. το βούτηγμα αντικειμένου μέσα σε νερό ή σε χημικές ουσίες για τεχνικές εφαρμογές, 3. (αρχιτ.) α) το δωμάτιο του σπιτιού ή του σκάφους στο οποίο μπορεί να κάνει κανείς το μπάνιο του, β) κτηριακές εγκαταστάσεις που προσφέρουν την κατάλληλη υποδομή για να κάνει κανείς το μπάνιο του μαζί με άλλους, 4. (πληθ.) *λουτρά,* ιαματικές πηγές και οι εγκαταστάσεις που τις πλαισιώνουν. 🕮 < αρχ. λουτρόν < λούω + -τρον. ○ λουτροθεραπεία, λουτροθεραπευτήριο, λουτροκαμπινέ, λου-

τρομπόλια [= αδιάβροχο σκουφάκι κεφαλής], λουτρόπολη, λουτροφόρος [= (αρχαιολ.) είδος αγγείου σε γαμήλιες ή σε επικήδειες τελετές], λουτροπαροχή, λουτρολογία, λουτροπουκάμισο, λουτρότοπος.

λούτσος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) 1. αφρόψαρο των ελληνικών θαλασσών, ομοιάζει με τη ζαργάνα, το βάρος του φθάνει τα 5 κιλά, το μήκος του σώματός του το 1,5 μέτρο, η επιστ. του ονομ.: Sphyraena sphyraena, 2. επίσης και *«λούτσος των ποταμών»,* επιστ. ον.: Esox lucius, αλλιώς και καρχαρίας του γλυκού νερού ή τούρνα ή λαυράκι των ποταμών, συναντάται στις λίμνες Βιστωνίδα, Κερκίνη, Βεγορίτιδα, Πετρών, Ζάζαρη και Χειμαδίτιδα και σε πολλά άλλα ευρωπαϊκά ποτάμια και λίμνες. 🕮 < ❶ βενετ. luzzo, ή ❷ ιταλ. luccio < λατιν. lucius [= λύκος].

λυγίζω, ρ. [μετβ.] **-ομαι** και **λυγώ** και **-ιέμαι** [αμετβ.] • 1. κάμπτω, κυρτώνω κάποιο αντικείμενο, 2. α) σκύβω, κάμπτω τη μέση μου, διπλώνομαι, β) κουνάω το σώμα μου με φιλάρεσκο τρόπο, 3. (μτφ.) κάνω κάποιον να χάσει το θάρρος του, να χάσει την αισιοδοξία του. 🕮 < αρχ. λυγίζω.

λυθρίνι και **λιθρίνι,** το, ουσ. • (ιχθυολ.) βενθοπελαγικό είδος ψαριού, η επιστ. του ονομ.: Pagellus erythrinus (Παγέλλος ο ερυθρίνος) [διώνυμο], ζει στον Ατλαντικό ωκεανό και στη Μεσόγειο, μπορεί να φθάσει τα 3 κιλά βάρος με μέγιστο μήκος τα 60 cm, το κόκκινο χρώμα είναι το χαρακτηριστικό του γνώρισμα, ανήκει στα παραγωγικά ιχθυοκαλλιεργητικά είδη, συνών. μερτζάνι, ερυθρίνος. 🕮 < μσν. λυθρίνιν, υποκορ. του αρχ. ἐρυθρ(ῖνος) < ἐρυθρός + [καταλ.] - ῖνος, με αποβολή του άτονου (ἐ-ρ-) και με ανομοίωση του -ρ- σε -λ-.

λυκαυγές, το, ουσ. [μόνο στον ενικό] • 1. το μισόφωτο πριν χαράξει για τα καλά η μέρα, συνών. χάραμα, χαραυγή, αντών. λυκόφως, 2. (μτφ.) η αρχή, το ξεκίνημα. 🕮 < μτγν. ουδέτερο του λυκαυγής < λύκ(η) [= πρωινό φως, χάραμα, χαραυγή] + αὐγής < αὐγή.

Μνήμη

Δεν αποθνήσκουν οι θεοί. Η πίστις αποθνήσκει
του αχαρίστου όχλου των θνητών.
Είν' οι θεοί αθάνατοι. Από τα βλέμματά μας
τους κρύπτουσι νεφέλαι αργυραί.
Ω Θεσσαλία ιερά, Σε αγαπώσιν έτι,
Σε ενθυμούνται αι ψυχαί αυτών.
Εν τοις θεοίς, ως εν ημίν, ανθούσιν αναμνήσεις,
της πρώτης των αγάπης οι παλμοί.
Ότε ερών το **λυκαυγές** φιλεί την Θεσσαλίαν,
σφρίγος από τον βίον των θεών
περνά την ατμοσφαίραν της· και κάποτ' αιθερία
μορφή επί των λόφων της πετά.

➢ **Κωνσταντίνος Καβάφης,** από τα *«Αποκηρυγμένα»,* εκδ. Ίκαρος 1983.

Η περίοδος του λυκαυγούς, όπως και του λυκόφωτος, είναι η ιδανική περίοδος χρόνου που μπορούν να ληφθούν τα ύψη των αστέρων για τον υπολογισμό του αστρονομικού στίγματος επί του πλοίου, γιατί συνυπάρχουν και τα δύο απαιτούμενα στοιχεία, ο ορίζοντας και ο αστέρας. Διότι μετά το λυκαυγές υπάρχει ορίζοντας αλλά δεν υπάρχει αστέρας, μετά δε το λυκόφως υπάρχει αστέρας αλλά δεν φαίνεται ο ορίζοντας.

➢ **Αθανάσιος Γιαννάκης,** *«Ομηρικό Λεξικό Ναυτικών Όρων»,* Παιανία 2013.

λυκίσκος, ο, ουσ. • 1. (εργαλ.) μεταλλικός συνήθως τρόχιλος, σχιστός στο επάνω μέρος που επιτρέπει το κρέμασμα του σκοινιού ή του συρματόσχοινου σε οποιοδήποτε σημείο επιθυμούμε και όχι αναγκαστικά από την άκρη, διαθέτει στην κορυφή του γάντζο κι είναι κατάλληλος για μετακίνηση βαρέων αντικειμένων, αλλιώς: ματσαπλί ή ματζαπλί, 2. (βοταν.) πολυετές φυτό οι καρποί του οποίου χρησιμοποιούνται στην παραγωγή μπύρας αλλά και στην βοτανοθεραπεία. 🕮 < λύκος + -ίσκος, μτφρδ. λατιν. lupus [= λύκος].

λυκόδεσμος, ο, ουσ. • (ναυτ.) είδος ναυτικού κόμπου σε θηλιά που σχηματίζεται στο μέσον του σχοινιού και μέσα στην οποία περνιέται σύσπαστο ή μοχλός ή ξύλινος κυλινδρικός πάσσαλος για να τεντώνεται το σχοινί. 🕮 < λύκος + δεσμός, η λ. μαρτυρείται από το 1887 στον *Ηλία Κανελλόπουλο [δες περιεχόμενα – βιογραφικά σημειώματα].

Λύκος, ο, ουσ. • (αστρον.) ένας από τους 88 επίσημους αστερισμούς που θέσπισε η Διεθνής Αστρονομική Ένωση και σημείωσε

στην αρχαιότητα ο Πτολεμαίος. 🕮 < λατιν. Lupus, συντομογραφία: Lup.

λυκόφως, το, ουσ. • 1. το ελάχιστο φως μετά τη δύση του ήλιου, συνών. σούρουπο, σύθαμπο, αμφιλύκη, 2. (μτφ.) τα τελευταία χρόνια μιας εποχής, το στάδιο της παρακμής, 3. (κινημ.) α) «*Το Λυκόφως*» (αγγλ. Twilight) ρομαντική ταινία φαντασίας, αμερικανικής παραγωγής, σε σκηνοθεσία Κάθριν Χάρντγουικ, β) «*Λυκόφως*», αστυνομική ταινία ουγγρικής παραγωγής σε σχκηνοθεσία Γκιόργκι Φεχέρ (Szürkület). 🕮 < λύκη [= πρωινό φως, χάραμα, χαραυγή] + φως.

Τίτλοι βιβλίων

«*Το **λυκόφως** των ειδώλων*», του Friedrich Wilhelm Nietzsche, εκδ. Δαμιανός 2010 και εκδ. Gutenberg, 2016.

«*Διάλογοι στο **λυκόφως***», *του Μίκη Θεοδωράκη, εκδ. Ιανός, 2016.*

«*Το **λυκόφως** του Βερολίνου*», του Wilfred Byford-Jones, εκδ. Historical Quest, 2025.

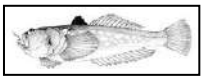
λύνω, ρ. [μετβ.] • 1. ελευθερώνω κάποιον από τα δεσμά του, 2. αφήνω ελεύθερα τα ζώα να βοσκήσουν, 3. διαλύω σε κομμάτια τα μέρη μιας μηχανής, 4. βρίσκω τη λύση του προβλήματος, 5. ελευθερώνω τους κάβους από τις δέστρες για να αποπλεύσει το σκάφος, 6. σταματώ τη συμμαχία ή συμφωνία. 🕮 < μσν. < αρχ. λύω. ⊙ λύση, λύτρα, λύσιμο, λύτης, λυτός.

Λύρα, η, ουσ. • (αστρον.) ένας από τους 88 επίσημους αστερισμούς που θέσπισε η Διεθνής Αστρονομική Ένωση και σημείωσε στην αρχαιότητα ο Πτολεμαίος. 🕮 < λατιν. Lyra, συντομογραφία: Lyr.

λύση, η, ουσ. • 1. λύσιμο, απελευθέρωση κάποιου πράγματος από τα δεσμά του, 2. αποσυναρμολόγηση, διάλυση, 3. το ξεπέρασμα των δυσκολιών, 4, επίλυση, διακανονισμός, διευθέτηση υποθέσεως, 5. εύρεση της απάντησης κάποιου προβλήματος, αινίγματος κ.λπ. 6. (μτφ.) ακύρωση μιας συνθήκης, μιας συμφωνίας κ.λπ. 🕮 < αρχ. λύ(σις) -ση.

λυχνία, η, ουσ. • (τεχνολ.) α) συσκευή που παράγει φως, συνών. γλόμπος, λάμπα, λαμπτήρας, λυχνάρι, λύχνος, λυχνοστάτης, καντήλα, καντηλέρι, λουσέρνα [= λάμπα πετρελαίου], β) συσκευή από γυάλινο περίβλημα εντός της οποίας επιτυγχάνεται ελεγχόμενη ροή ηλεκτρονίων, (φρ.) «*ηλεκτρική / ενδεικτική* / ανορθωτική / *προστατευτική / θερμιονική / πυρακτώσεως / ηλεκτρονική / αλλαγής συχνότητας / ασυρμάτου / ασφαλείας / εκπομπής / ελέγχου / λήψεως / συντονιστική*». 🕮 < αρχ. λυχνία < λύχνος.

λύχνος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) βενθικό είδος ψαριού των υποτροπικών θαλασσών, η επιστ. του ονομ.: Uranoscopus scaber [διώνυμο], γνωστό και ως μύξης, το ξεχωριστό γνώρισμα που διαθέτει είναι η δυνατότητα να παράγει βιοηλεκτρισμό έως 50 βολτ, φέρει μεγάλο και εμφανές δηλητηριώδες αγκάθι πίσω από κάθε βραγχιακό επικάλυμμα, τον συναντάμε στις παράλιες περιοχές του Ατλαντικού, της Ευρώπης και της Αφρικής, στη Μεσόγειο και στη Μαύρη Θάλασσα. 🕮 < μσν. λύχνος [= λυχνάρι] < αρχ. ρ. λυκ- του λύκη [= φως].

λώμα, το, ουσ. • 1. (ενδυμ.) άκρη υφάσματος, 2. (ναυτ.) σχοινί που ράβεται περιμετρικά από το πανί του ιστίου για να το ενισχύσει και να το προφυλάξει από τον άνεμο, συνών. γραντί. 🕮 < αρχ. λῶμα [= άκρη ενδύματος].

λωματίζω, ρ. [μετβ.] • ράβω λώμα [δες λ.] στην περίμετρο του πανιού του ιστιοφόρου σκάφους για να το ενισχύσω, συνών. γραντολογώ. 🕮 < αρχ. λῶμ(α) [= άκρη ενδύματος], γεν. -ατ(ος) + [καταλ.] -ίζω. ⊙ λωμάτιση.

λωμάτιση, η, ουσ. • (ναυτ.) το ράψιμο του λώματος [δες λ.] στην περίμετρο του πανιού του ιστιοφόρου σκάφους. 🕮 < λωματίζω.

λώρος, ο, ουσ. • 1. (ενδυμ.) ταινία, λουρί, λουρίδα, 2. (ιστορ.) κεφαλόδεσμος βυζαντινών αυτοκρατόρων, 3. (ναυπ.) [πληθ.] χαλύβδινα δοκάρια ή ελάσματα, τα οποία τοποθετούνται παράλληλα με τις σταθμίδες, σε όλο το μήκος και ύψος των πλευρών του σκάφους και κάθετα πάντοτε προς τους νομείς, για να ενισχύσουν την αντοχή των πλάγιων λαμαρινών, συνών. λούρος, (φρ.) «*λώρος διαφράγματος / καταστρώματος / κύτους / υδροσυλλέκτη / πλευρικός*», 4. (ιατρ.) (ανατ.) στέλεχος μακρύ που συνδέει το έμβρυο με τον πλακούντα, (φρ.) «*ομφάλιος λώρος*». 🕮 < μτγν. λῶρος < λατιν. lorum [= ιμάντας, ραβδί].

Μ, μ, μι, το, άκλ. ουσ. • α) το δωδέκατο γράμμα του ελληνικού αλφαβήτου, ένα από τα 17 σύμφωνα, β) [ως αριθμητικό σύμβολο χωρίς κανένα διακριτικό σημάδι, κατά παράδοση ή καταχρηστικά] Μ ή μ [= δωδέκατος, -η, -ο,]. 🕮 < αρχ. μῦ < σημιτ. προέλευσης που σήμαινε νερό, πβ. εβρ. mēm.

Μ' ή **μ'** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 40, σαράντα ή τεσσαρακοστός.

'Μ ή **'μ** ή **΄μ** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 40.000, σαράντα χιλιάδες.

μαβής, ιά, -ί, επίθ. [γεν. μαβ-ιού / πληθ. -ιοί, -ιών] και **μαβί,** το, [άκλ. ουσ.*[1]] • 1. αυτός που έχει το βαθύ γαλάζιο χρώμα του μενεξέ, σκούρος μπλε εμποτισμένος με κόκκινο, το μοβ χρώμα, συνών. βαθυκύανος, βαθυγάλαζος, μενεξελής, μενεξεδής, γεράνιος, γερανής, μπλάβος, λουλακής, 2. [*[1] το μαβί] το χρώμα του μενεξέ, το μοβ, 3. (λογοτ.) *«Δέρμα σαν καμωμένο από ιασεμί.../ Εκείνη του Αυγούστου — Αύγουστος ήταν; — η βραδυά... Μόλις θυμούμαι πια τα μάτια· ήσαν, θαρρώ, μαβιά.../ Α ναι, μαβιά· ένα σαπφείρινο μαβί»,* απόσπασμα από το ποίημα *«μακρυά»* του Κ. Καβάφη. 🕮 ❶ < όψιμο μσν. μαβίς < ιταλ mavi, ή ❷ < τουρκ. mavi < ιταλ. malva [= μολόχα] < λατιν. malva, ή ❸ < τουρκ. mavi < αραβικής προέλευσης.

μαγγανίνη, η, ουσ. • (μεταλλ.) εμπορική ονομασία κράματος χαλκού και μαγγανίου που περιέχει μικρές ποσότητες νικελίου και χρησιμοποιείται για την κατασκευή ηλεκτρικών αντιστάσεων. 🕮 < μαγγάν(ιο) [δες λ.] + -ίνη.

μαγγάνιο, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.) μεταλλικό στοιχείο που δεν βρίσκεται ελεύθερο στη φύση αλλά συναντάται ενσωματωμένο σε διάφορα ορυκτά, χρησιμοποιείται στη δημιουργία σκληρών κραμάτων όπως π.χ. του ανοξείδωτου χάλυβα. 🕮 < νεολατιν. manganium. ⊙ μαγγανισμός, μαγγανίτης, μαγγανιούχος.

μάγγανο και **μάγκανο,** το, και **μάγκανος,** ο, και **μαγκάνη,** η, **μαγκάνι,** το, ουσ. • 1. (εργαλ.) χειροκίνητο μηχάνημα που χρησιμοποιείται για την άντληση νερού, συνών. μαγκάνι, 2. ειδικό εργαλείο για την περιτύλιξη του νήματος, συνών. ροδάνι, ανεμίδι, ανεμοδούρα, 3. [παρωχημένο] α) είδος βαρούλκου και β) τύπος γερανού, 4. (ιστορ.) τύπος πολιορκητικής μηχανής που εκσφενδόνιζε πέτρες και βέλη, καταπέλτης, 5. (τεχνολ.) συμπιεστικό μηχάνημα ελαιοτριβείου, οινοποιείου, αλλά και πιεστήριο σε μονάδα επεξεργασίας υφασμάτων, και σε πολλούς άλλους βιοτεχνικούς και βιομηχανικούς χώρους. 🕮 < αρχ. μάγγανον. ⊙ μαγκανωσιά [= ξύλινη βάση για τη στερέωση του μάγκανου]. ○ μαγγανοπήγαδο και με [-γκ-].

μαγγιώρα, η, ουσ. • (ναυτ.) συρματόσχοινο /-α που στηρίζουν, αριστερά και δεξιά από το σκάφος, το άλμπουρο [δηλ. το κατάρτι]. 🕮 < ιταλ. maggiore < λατιν. major.

μάγειρας και **μάγειρος** και **μάγερας,** ο, **μαγείρισσα,** η, ουσ. • 1. (επάγγ.) ο επαγγελματίας δημιουργός φαγητών, ο παρασκευαστής φαγητών, συνών. σεφ, αρχιμάγειρας, (ναυτ.) εσχαρέας [< αρχ. ἐσχαρεύς = ναύτης ή υπαξιωματικός του πολεμικού ναυτικού που εκτελεί χρέη μαγείρου του πληρώματος], 2. (γενικότ.) αυτός που ασχολείται σε καθημερινή βάση, με ερασιτεχνική διάθεση, στην παρασκευή φαγητών, 3. ο ιδιοκτήτης μαγειρείου, ενός λαϊκού εστιατορίου, συνών. ταβερνιάρης, εστιάτορας, λοκαντιέρης, κάπελας, οινομάγειρας. 🕮 < μσν. μάγειρας < αρχ. μάγειρ(ος). ⊙ μαγειρείο, μαγέρικο, μαγειρικός, μαγειρεύω.

μαγειρείο και **μαγειρειό** και **μαγερειό,** το, ουσ. • α) ειδικός χώρος εντός του οποίου εκτελείται η παρασκευή εδεσμάτων και γλυκών με σκοπό το σερβίρισμα σε κυρίως επισκέψιμη αίθουσα π.χ.: εστιατορίου, στρατοπέδου, γηροκομείου, σκάφους κ.λπ. β) (λαϊκ.) μαγέρικο, λαϊκό εστιατόριο, καπηλειό, ταβέρνα. 🕮 < μτγν. μαγειρεῖον. ⊙ μαγειρικός. ○ εκλογομαγειρείο, οινομαγειρείο.

μαγειρική, η, ουσ. • 1. η τέχνη της παρασκευής φαγητού, 2. το σύνολο των συντα-

γών ενός επαγγελματία, 3. ο τρόπος και η ικανότητα προσώπου ή ομάδας, στη συγκεκριμένη τέχνη. 🕮 < ουσιαστικοποιημένο θηλυκό του επιθέτου μαγειρικός < μάγειρος.

μαγιάτικο, το, ουσ. • (ιχθυολ.) μεταναστευτικό είδος ψαριού που συναντάται σε πολλές θάλασσες, η επιστημ. του ονομ.: Seriola dumerilli [διώνυμο], το μέγιστο μήκος του σώματός του μέχρι 1,9μ. και το βάρος του μέχρι και 80 κ., θεωρείται άριστος κυνηγός, τρέφεται με μικρότερα είδη ψαριών όπως είναι: η ζαργάνα, ο γαύρος, η σαρδέλα, η γόπα, ο μπακαλιάρος, το σκουμπρί, ο κολιός, καθώς επίσης και διάφορα είδη ασπόνδυλων, όπως τα καλαμάρια. 🕮 < από το όνομα του μήνα Μάιου [ο ιδανικός μήνας αλίευσής του] < λατιν. Maius [= προσωνυμία του Διός, Majus Juppiter] < ίσως, όμως, και από το θηλ. Maia.

μαγιό, το, άκλ. ουσ. • (ενδυμ.) ειδικό ρούχο για τη θάλασσα που καλύπτει κυρίως την περιοχή των γεννητικών οργάνων και του γυναικείου στήθους. 🕮 < γαλλ. maillot [= φασκιές] < (ίσως) maille [= δίχτυ, δαντελένια ζώνη] < λατιν. macula [= δίχτυ].

Μαγιόρκα, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί των Βαλεαρίδων Νήσων της Ισπανίας στη Δ. Μεσόγειο Θάλασσα με έκταση 3.624,5 τ.χλμ. και πληθυσμό 920.605 κατοίκους [απογρ. 2021], σπουδαίο τουριστικό θέρετρο. 🕮 < ισπαν. Mallorca < παλαιότ. λατιν. Majorca < λατιν. māior [= μεγαλύτερος], επειδή είναι το μεγαλύτερο εδαφικά νησί του συμπλέγματος.

μάγκανο, το, και **μάγκανος,** ο, και **μαγκάνη,** η, **μαγκάνι,** το, ουσ. δες **μάγγανο.**

μαγνάλιο, το, ουσ. • (μεταλλ.) κράμα αλουμινίου και μαγνησίου, αντιδιαβρωτικό εξαιρετικά συγκολλητικό και εύκαμπτο. 🕮 < νεολατιν. magnalium.

μαγνήσιο, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.) αργυρόλευκο, γυαλιστερό στοιχείο της κατηγορίας των μετάλλων, όταν καίγεται στην ατμόσφαιρα παράγει πλούσιο φως γι' αυτό κι είναι χρήσιμο στην κατασκευή πυροτεχνημάτων και φλας [παλαιότερα] φωτογραφικών μηχανών, το χημικό του σύμβολο είναι το Mg. 🕮 (αντιδάνειο) νεολατιν. magnesium < magnesia < αρχ. *«Μαγνήτις λίθος»* [ο μαγνητίτης = ένυδρο πυριτικό μαγνήσιο] < τοπων. *Μαγνησία. Η λ. μαρτυρείται από το 1876. ⊙ μαγνησιούχος.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ: **Μαγνησία,** το όνομα αυτό έφεραν δύο πόλεις της Μικράς Ασίας, που είχαν ιδρύσει οι Μάγνητες της Θεσσαλίας οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στην ευρύτερη περιοχή. *Μαγνησία του Μαιάνδρου* ή μία πόλη και *Μαγνησία του Σιπύλου* η δεύτερη.

μαγνήτης, ο, ουσ. • 1. (φυσ.) όρος που αποδίδεται σε όλα τα υλικά, συνήθως ορυκτά, που παρουσιάζουν μαγνητικές ιδιότητες, 2. (μτφ.) οτιδήποτε ασκεί γοητεία., 3. (φρ.) *«αντισταθμιστικός / ανυψωτικός / φυσικός / μόνιμος / πεταλοειδής / πρόσκαιρος / τεχνητός / ραβδοειδής μαγνήτης».* 🕮 < αρχ. επίθ. μαγνήτις (θηλ.), με αλλαγή γένους, κυρ. από τη φρ. *«Μαγνῆτις λίθος»* [δηλ. *ο μαγνητίτης* = ορυκτό του σιδήρου] < [εθνωνύμιο] Μάγνης. ⊙ μαγνητίζω, μαγνητιστής, μαγνητικός, μαγνητισμός. ⭕ ηλεκτρομαγνήτης, μαγνητεγερτικός, μαγνητοηλεκτρισμός, μαγνητοηλεκτρικός, μαγνητογράφος, μαγνητοθεραπεία, μαγνητοοπτική, μαγνητοπυρίτης, μαγνητοσκόπηση, μαγνητοσκόπιο, μαγνητοσκοπώ, μαγνητοστατικός, μαγνητόφωνο, μαγνητοχάλυβας, μαγνητόσφαιρα [= περιοχή του κοσμικού διαστήματος γύρω από πλανήτη εντός της οποίας παγιδεύονται φορτισμένα σωματίδια κοσμικής προέλευσης], απομαγνητισμός, απομαγνητίζω.

μαγνητίζω, ρ. [μετβ.] • 1. έλκω κάτι με τη βοήθεια μαγνήτη, 2. μετατρέπω κάποιο σώμα σε μαγνήτη, 3. (μτφ.) επιβάλλομαι σε κάποιον με μυστηριώδη τρόπο, 4. (μτφ.) γοητεύω, συνών. εντυπωσιάζω, αιχμαλωτίζω, σαγηνεύω. 🕮 < μαγνήτης [δες λ. ετυμ.]. μαγνήτισμα, μαγνήτιση.

μαγνητικές ανωμαλίες, οι, • οι αποκλίσεις στις τιμές ενός μαγνητικού πεδίου στην επιφάνεια της γης, οι οποίες διακρίνονται σε ηπειρωτικές, περιφερειακές και τοπικές, ανάλογα με το μέγεθος της περιοχής που καλύπτουν.

μαγνητικές θύελλες, οι, • (μετεωρ.) έντονες διαταραχές του γήινου μαγνητικού πεδίου, που προκαλούν αναστάτωση στον ομαλό

ημερήσιο κύκλο των συνιστωσών του γεωμαγνητισμού.

μαγνητική απόκλιση, η, • ονομάζεται η γωνία που σχηματίζεται από την οριζόντια συνιστώσα της έντασης του γήινου μαγνητικού πεδίου προς τον γεωγραφικό μεσημβρινό.

μαγνητικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που αναφέρεται στον μαγνήτη και στις ιδιότητές του αλλά και στο φαινόμενο του μαγνητισμού, 2. (μτφ.) αυτός που με μυστηριώδη τρόπο ασκεί γοητεία σε άλλους, 3. *(φρ.) «μαγνητική αντίσταση / ανατροπή / ανίχνευση / ανισοτροπία / κεφαλή / μεμβράνη / μελάνη / ροπή / ψύξη / ταινία / δομή / γήρανση / απόκλιση / απόσβεση / βελόνη / διακοπή κυκλώματος / διαπερατότητα / διαρροή / διαταραχή / διόπτευση / δύναμη / έγκλιση / έλξη / ενέργεια / ένταση / επαγωγή / επιμήκυνση / θύελλα / καθυστέρηση / νάρκη / παρεμβολή / πορεία / μέθοδος / πυκνότητα / πυξίδα / ροή / συνιστώσα / σύζευξη / τομογραφία», «μαγνητικό αποτέλεσμα / ποτενσιόμετρο / τύμπανο / φορτίο / φύλλο / αζιμούθιο / δυναμικό / εύρος – πλάτος / κράμα / κύκλωμα / πεδίο», «μαγνητικός άξονας / βορράς / δίσκος / εκκινητήρας / εμπλουτισμός / κόρος / συντονισμός / ενισχυτής / κόρος / μεσημβρινός / πόλος / φωρατής / χάρτης».* 🕮 < μαγνήτης [δες λ. ετυμ.] + [καταλ.] -ικός.

μαγνητισμός, ο, ουσ. • 1. (φυσ.) α) η ελκτική δύναμη που ασκεί ο μαγνήτης, β) κλάδος της Φυσικής που μελετά τα μαγνητικά φαινόμενα, γ) (φρ.) *« μαγνητισμός εξ επαγωγής», «γήινος μαγνητισμός,* 2. (μτφ.) η γοητεία που ασκεί κάποιος πάνω σε άλλους. 🕮 < μαγνήτης [δες λ. ετυμ.] + [καταλ.] -ισμός.

μαγνητο- και **μαγνητό-** • πρώτο συνθετικό ξένων όρων που δηλώνει ότι το δεύτερο συνθετικό σχετίζεται με κάποιο είδος μαγνήτη ή κάποιο μαγνητικό πεδίο. 🕮 < μαγνήτης [δες λ. ετυμ.].

μαγνητογεννήτρια, η, ουσ. και **μαγνητοηλεκτρική γεννήτρια,** η, • (τεχνολ.) συσκευή εναλλασσόμενου ρεύματος για την παραγωγή υψηλής τάσης έκρηξης σπινθήρα (μπουζί μηχανών εσωτερικής καύσης). 🕮 < μαγνήτ(ης) [δες λ. ετυμ.] -ο- + γεννήτρια.

μαγνητοηλεκτρική μηχανή, η, • (τεχνολ.) ηλεκτρική μηχανή συνεχούς ή εναλλασσόμενου ρεύματος στην οποία η μαγνητική ροή δημιουργείται από περιστρεφόμενους ή στάσιμους μόνιμους μαγνήτες.

μαγνητοηλεκτρισμός, ο, ουσ. • (φυσ.) ο ηλεκτρομαγνητισμός ή η ηλεκτρομαγνητική δύναμη ή η ηλεκτρομαγνητική αλληλεπίδραση, κλάδος της φυσικής που εξετάζει τη σχέση ηλεκτρικών πεδίων, μαγνητικών πεδίων, ηλεκτρικού ρεύματος και κινούμενων ηλεκτρικών φορτίων. 🕮 < μαγνήτ(ης) [δες λ. ετυμ.] -ο- + ηλεκτρισμός.

μαγνητόμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) 1. συσκευή μέτρησης στοιχείων του γήινου μαγνητισμού, αλλά και 2. όργανο ανίχνευσης μεταλλικών αντικειμένων που τοποθετείται, συνήθως, στις πύλες εισόδου της χώρας, αεροδρόμια, λιμάνια, τελωνεία, για αντιτρομοκρατικούς λόγους. 🕮 < μαγνήτ(ης) [δες λ. ετυμ.] -ο- + μέτρο(ν).

μάγουλο, το, ουσ. • 1. (ανατ.) το καθένα από τα πλάγια μέρη του προσώπου, 2. (ναυτ.) η μία από τις δύο καμπυλωτές πλευρές της πλώρης του πλοίου. 🕮 < μσν. μάγουλον < λατιν. magulum. ⊙ μαγουλάδες, μαγουλίκα, μαγουλήθρα, μαγουλάς [επίθ.], μαγουλού, μαγουλίδικος.

Μάγχη, η, ουσ. • (γεωγρ.) πορθμός που χωρίζει την ηπειρωτική Ευρώπη από την Μεγάλη Βρετανία, έχει μήκος 560 χλμ, το μεγαλύτερο πλάτος του φτάνει τα 240 χλμ. και το μικρότερο τα 34 χλμ.. 🕮 < από μεταφορά του γαλλ. La Manche [= το μανίκι], λόγω του σχήματος του θαλάσσιου περάσματος, γνωστό επίσης και με την αγγλική ονομασία English Channel.

Μαδαγασκάρη, η, ουσ. • (γεωγρ.) α) νησιωτική χώρα, έχει έκταση 587.041 τ.χλμ. και πληθυσμό 28.812.195 κατοίκους [εκτίμηση 2023], β) το τέταρτο σε μέγεθος νησί του κόσμου, βρίσκεται απέναντι από τις νοτιοδυτικές ακτές της Αφρικής. 🕮 < γαλλ. Madagascar, αγνώστου ετύμου, μαλαγασικά: Madagasikara. ⊙ Μαλγάσιος, Μαλγάσια, μαλγασικός, Μαλγασικά.

Μαδέρα, η, ουσ. • (γεωγρ.) πορτογαλικό σύμπλεγμα νησιών στον Ατλαντικό ωκεανό, με έκταση 801 τ.χλμ. και πληθυσμό 300.000 περίπου κατοίκους, σπουδαίος τουριστικός προορισμός. 🕮 < πορτογ. Madeira.

μαδέρι, το, ουσ. • (αρχιτ.) χοντρό ξύλινο δοκάρι, σε σχήμα ορθογώνιου παραλληλεπίπεδου, κατάλληλο για υποστήριγμα, το καδρόνι, (φρ.) *«μαδέρι του φόδρου / του μπουλμέ».* 🕮 < μσν. μαδέριν < αρχ. βενετ. madero < λατιν. mader(ium) < materia [= ύλη].

Μαδράς ή **Μαντράς** [παλαιότερη ονομασία έως το 1996] ή **Τσεν(ν)άι,** η, ουσ. • (γεωγρ.) πρωτεύουσα της ομοσπονδιακής πολιτείας Ταμίλ Ναντού της Ινδίας, ο δεύτερος σε κίνηση εμπορικός λιμένας της ανατολικής ακτής μετά την Καλκούτα, ο πληθυσμός της πλησιάζει τα 5 εκατομμύρια κατοίκους. 🕮 < από το αγγλ. Madras, ίσως από παλαιό χριστιανικό ναό των Πορτογάλων που ήταν αφιερωμένος στην Παναγία, τη *«μητέρα του Θεού», «Mãe de Deus ή Madre de Dios».*

μαδρέπορα, τα, ουσ. • (ωκεανογρ.) γένος πετρωδών κοραλλιών με παρά πολλά είδη, σχηματίζει συχνά κοραλλιογενείς υφάλους ή κοραλλιογενή νησιά (ατόλες) σε τροπικές θάλασσες, συνών. αμφ(ι)ηλία. 🕮 < αγγλ. madrepora < mother of pores [= μητέρα των πόρων].

μάζα, η, ουσ. • 1. η ποσότητα της ύλης που υπάρχει σε κάθε σώμα, 2. ημίρρευστη βιομηχανική ύλη, π.χ. χαρτοπολτός, 3. φυσικό μέγεθος που προσδιορίζει τις ιδιότητες αδράνειας και βαρύτητας, 4. πλήθος κόσμου, 5. μεγάλη ποσότητα πραγμάτων συγκεντρωμένα σε σωρό. 🕮 < αρχ. μᾶζα [= γλυκιά πίτα από κριθάρι].

μαζεύω και **μαζώνω,** ρ. • 1. [μετβ] συλλέγω, συναθροίζω, συγκεντρώνω πράγματα, *«μαζεύω τα ιστία / τα πανιά / τους κάβους / τα δίχτυα»,* 2. (κατ' επέκτ.) αποταμιεύω, 3. τακτοποιώ, 4. σηκώνω κάτι από κάτω, 5. [αμετβ.] *μαζεύομαι*, γίνομαι μικρότερος ως προς το μέγεθός μου, αντών. μεγεθύνομαι, 6. φοβάμαι, 7. περιορίζω τα έξοδά μου αλλά και τις κοινωνικές συναναστροφές μου. 🕮 < μσν. μαζεύω < μτγν. όμαδεύω [= συγκεντρώνω] με παρετυμολόγηση προς τα μάζα – μαζώνω.

μαζούτ, το, άκλ. ουσ. • (χημ.) παχύρρευστο υπόλειμμα απόσταξης πετρελαίου που χρησιμοποιείται ως καύσιμη ύλη σε ειδικές μηχανές. 🕮 < ρωσ. mazut.

Μάιος, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • ο πέμπτος μήνας του χρόνου. 🕮 < μτγν. Μάϊος < λατιν. Majus < α) προσωνυμία του Διός, Majus Juppiter, ή β) θηλ. Maia*, ονομασία αρχ. ρωμαϊκής θεότητας, οι ιέρειες της οποίας τον μήνα αυτό δέχονταν στους ναούς της προσφορές και θυσίες.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Μαία**, αρχαία θεά των Ρωμαίων, πάρεδρος του Ηφαίστου. Ταυτίστηκε με την Ελληνική θεά Μαία, την μητέρα του Ερμή, όταν οι δύο πολιτισμοί συνάντησαν ο ένας τον άλλο.

μαθητεία, η, ουσ. • 1. διδασκαλία, εκπαίδευση, 2. παρακολούθηση μαθημάτων με σκοπό την εκμάθηση μίας τέχνης ή ενός επαγγέλματος. 🕮 < μτγν. μαθητεία.

μαθητευόμενος, -η, -ο, [παθητ. μτχ. του ρ. μαθητεύω] • εργαζόμενος που εκπαιδεύεται κοντά σε έμπειρους τεχνίτες, (φρ.) *«μαθητευόμενος πλοίαρχος / μηχανικός / ναύτης / ναυτικός».* 🕮 < μτγν. μαθητευόμενος, παθ. μτχ. ενεστώτα χρ. του ρ. μαθητεύω.

Μαθράκι, το, ουσ. • (γεωγρ.) το μικρότερο από τα Διαπόντια Νησιά, παλαιότερη ονομασία του: Σαμαθράκη, έχει έκταση 3,902 τ.χλμ. και πληθυσμό 221 κατοίκους [απογρ. 2021].

Μαϊάμι, το, ουσ. • (γεωγρ.) παράκτια πόλη των Η.Π.Α. με πληθυσμό 478.251 κατοίκους ενώ στην μητροπολιτική περιοχή της ο πληθυσμός ανέρχεται σε 6.211.790, το λιμάνι παρουσιάζει μεγάλη εμπορευματική και επιβατική κίνηση, είναι το πρώτο στον κόσμο σε εξυπηρέτηση κρουαζιερόπλοιων. 🕮 < αγγλ. Miami < από το όνομα του ομώνυμου ποταμού που σημαίνει *«γλυκό νερό»,* λ. ιθαγενών.

μάινα, επίρρ. • (ναυτ.) ναυτικό παράγγελμα, πρόσταγμα προς τους ναυτικούς του πλοίου για το ρίξιμο ή το κατέβασμα κάποιου αντικειμένου, όπως π.χ.: της άγκυρας ή της σημαίας ή του πανιού στο ιστιοφόρο, κατέβασε, ρίξε, υπόστειλε, σταμάτα. 🕮 < βενετ. maina [προστ. του μαϊνάρω].

μαϊνάρω, ρ. • [μετβ] 1. κατεβάζω ή ρίχνω κάποιο αντικείμενο, όπως: πανί, σχοινί, άγκυρα κ.λπ., υποστέλλω, αντών. τεντώνω, βιράρω, καργάρω, τανύζω, 2. χαλαρώνω, αφήνω κάτι ελεύθερο, ξεσφίγγω, 3. [αμετβ.]

γαληνεύω, συνών. κοπάζω, ηρεμώ, μπο(υ)νατσάρω, καθησυχάζω. 🕮 < βενετ. mainar [= χαλαρώνω, κατεβάζω τα πανιά]. ⊙ μαϊνάρισμα [= κατέβασμα].

μαΐστρα, η, ουσ. • (ναυτ.) α) η μεγαλύτερη σταυρωτή κεραία ιστιοφόρου σκάφους και το μεγάλο τετράγωνο ή τριγωνικό πανί που κρέμεται στο κέντρο της, μεγίστη, (φρ.) *«κόντρα / αντένα / γκλίζα / μούρες / μπράτσο της μαΐστρας»,* β) είδος σχοινιού. 🕮 < μσν. μαΐστρα < βενετ. maistra < λατιν. magistra (ενν. antenna = η μέγιστη κεραία) < magister [= άρχοντας, επιστάτης, δάσκαλος] < < magnus [= μέγας]. ⊙ μαϊστροτραμουντάνα, πουνεντομαΐστρος.

μαϊστράλι, το, ουσ. [χωρίς γεν.] • (μετεωρ.) χαμηλής έντασης δροσερός βορειοδυτικός άνεμος, ακόμη μικρότερης έντασης του μαΐστρου, που πνέει κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, ήπιος ή μέτριος σκίρων. 🕮 < βενετ. maistràl, υποκ. του maistro < λατιν. magister [= άρχοντας, επιστάτης, δάσκαλος και μέγας] < magnus [= μέγας].

μαΐστρος, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (μετεωρ.) χαμηλής εντάσεως δροσερός βορειοδυτικός άνεμος που φυσά τους καλοκαιρινούς μήνες, συνών. (αρχ.) σκίρων, ἀργεστής [στον Ησίοδο], ἰᾶπυξ, και ολυμπιάς, 2. (μουσ.) ο διευθυντής ορχήστρας, μαέστρος. 🕮 μσν. < βενετ. maistro < λατιν. magister [= άρχοντας, επιστάτης, δάσκαλος και μέγας] < magnus [= μέγας].

μαϊστροτραμουντάνα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) άνεμος που πνέει μεταξύ βόρειας και βορειοδυτικής κατεύθυνσης, [Β.ΒΔ. άνεμος] συνών. σκιρωνοβορράς, υποβορειοδυτικός. 🕮 < μαΐστρος + τραμουντάνα.

μάκα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • η βρομιά, το λέρωμα. 🕮 ίσως από το ιταλ. macchia [= λεκές] < λατιν. macula.

μάκενα και μάκινα, η, ουσ. • η μηχανή. 🕮 < ιταλ. macchina.

μακινέτο, το, ουσ. • βοηθητικό μηχάνημα. 🕮 < ιταλ. macchinetta.

μακαράς, ο, ουσ. • 1. κουβαρίστρα, 2. (εργαλ.) ξύλινη τροχαλία για ελαφριές κυρίως εργασίες, ή α) ο τροχός της τροχαλίας, β) καρούλι που σηκώνει τις πόρτες, γ) ρά(γ)ουλο, μασούρι, 3. (λογοτ.) ναυτικό ρητό: *«κάθε μακαράς και το ξυλοφύλλι του»,* από το έργο: *«ο ζητιάνος»* του Ανδρέα Καρκαβίτσα. 🕮 < τουρκ. makara < αραβ. bekere ή bekkâre.

ΑΝΤΙΝΟΜΙΑ

Ο έρωτάς σου μια πληγή και τρεις κραυγές.
Στα κόντρα σκούζει ο **μακαράς** καθώς τεζάρει.
Θαλασσοκόρη του βυθού –χίλιες οργιές–
του Ποσειδώνα εγώ σε κέρδισα στο ζάρι…

► **Καββαδίας Νίκος**

μακροβούτι, το, ουσ. • βουτιά και στη συνέχεια κολύμβηση από κάποιο άτομο, κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας ή της λίμνης ή του ποταμού, κατάδυση. 🕮 < μακρό(ς) + βουτ(ώ) -ι.

μακρόκλιμα, το, ουσ. • (μετεωρ.) το γενικό κλίμα μεγάλων γεωγραφικών περιοχών όπως σε μια ήπειρο, σ' έναν ωκεανό, σε μια γεωγραφική ζώνη ή σε μια χώρα. 🕮 < αγγλ. macroclimate.

μακροκλιματολογία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) κλάδος της κλιματολογίας που μελετά τις γενικές κλιματικές συνθήκες οι οποίες επικρατούν σε μεγάλες περιοχές ή στη Γη γενικά. 🕮 < αγγλ. macroclimatology.

μακρόμετρο, το, ουσ. • είδος τηλεσκοπίου που χρησιμοποιούσαν παλιότερα για να μετρούν την απόσταση ανάμεσα σε δύο πλοία. 🕮 < μακρό(ς) + μέτρο(ν).

Μακρόνησος, η, ή **Μακρονήσι,** το, ουσ. • (γεωγρ.) Αιγαιοπελαγίτικο νησί που βρίσκεται απέναντι από το Λαύριο, κατά την αρχαιότητα γνωστό ως *«Ελένη»* ή *«Κρανάη»*, έχει έκταση 18,427 τ.χλμ. και 5 μόνο μόνιμους κατοίκους [απογρ. 2021], τόπος εξορίας και μαρτυρίου χιλιάδων δημοκρατικών στρατιωτών και πολιτών από το 1947 έως το 1955. 🕮 < μακρό- + νήσος. ⊙ Μακρονησιώτης, -ίσσα.

μάκτρο, το, ουσ. • 1. [παρωχημένο] σφουγγάρι ή οτιδήποτε άλλο με το οποίο κάποιος σκουπίζεται ή σκουπίζει μια επιφάνεια, πατσαβούρα, 2. προσόψι, πετσέτα, 3. (στρατ.) ειδικό εργαλείο, ξύλινο κοντάρι που στην άκρη του φέρει κυλινδρική ψήκτρα για τον καθαρισμό και τη λίπανση του σωλήνα πυροβόλου όπλου. 🕮 < μτγν. μάκτρον < μάσ-

σω [= ψηλαφώ, ζυμώνω, σφουγγίζω]. ⭘ χειρόμακτρον, ποδόμακτρο.

μάλαγμα, το, ουσ. • (ναυτ.) πλέγμα από σχοινιά που κρέμεται στα πλαϊνά τοιχώματα του σκάφους με σκοπό την αποφυγή της πιθανής πρόσκρουσης με άλλο σκάφος ή με την προβλήτα κατά τη διαδικασία, συνήθως, της πρόσδεσης. 🕮 < μτγν. μαλάσσω.

μαλάγρα, η, ουσ. • δύσοσμο είδος δολώματος, από ζυμάρι εμπλουτισμένο με τυρί, σαρδέλες, ρέγκες κ.λπ. σε κατάσταση αποσύνθεσης, το οποίο χρησιμοποιούν οι ερασιτέχνες ψαράδες για να προσελκύσουν τα ψάρια. 🕮 < ίσως από τις λ. μάλγαμα [= μάλαξη] + άγρα [= κυνήγι, ψάρεμα]. ⊙ μαλαγρώνω.

μαλαγρώνω, ρ. [αμετβ.] • ρίχνω μαλάγρα στη θάλασσα για να προσελκύσω ψάρια. 🕮 < μαλάγρα.

Μαλαϊκό Αρχιπέλαγος, το, • (γεωγρ.) το μεγαλύτερο αρχιπέλαγος σε έκταση, και τέταρτο σε αριθμό νησιών (25.000 περίπου) στον κόσμο, βρίσκεται μεταξύ της Ινδοκίνας και της Αυστραλίας, περιλαμβάνει το Μπρουνέι, τη Σιγκαπούρη, την Ανατολική Μαλαισία, την Ινδονησία, τις Φιλιππίνες και το Ανατολικό Τιμόρ, γνωστό επίσης και με τις ονομασίες: Μαλαϊκός Κόσμος, Ινδοαυστραλιανό Αρχιπέλαγος, Ανατολικές Ινδίες, Νουσαντάρα, Αρχιπέλαγος των Μπαχαρικών. 🕮 < ονομασία προερχόμενη από το κυρίαρχο μαλαϊκό πληθυσμιακά στοιχείο.

Μαλαισία, η, ουσ. • (γεωγρ.) ομοσπονδιακό κράτος στην Νοτιοανατολική Ασία, έχει έκταση 329.750 τ.χλμ. και πληθυσμό 32.447.385 κατοίκους [απογρ. 2020]. 🕮 < από μεταφορά του αγγλ. Malaysia < Malay, ονομασία των μαλαϊκών φύλων < μαλαϊκά: Mëlaju, από τη φρ. Orang Mëlaju [= άνθρωποι περιπλανώμενοι], ή λ. της φυλής των Ταμίλ: Malay [= βουνό]. ⊙ Μαλαίος, μαλαϊκός.

μαλάκιο, το, ουσ. [συνήθως στον πληθ.] • (ζωολ.) κάθε ασπόνδυλο ζώο, χωρίς δηλ. σκελετό και αρθρώσεις, όπως είναι τα σαλιγκάρια, τα μύδια, τα χταπόδια, οι σουπιές κ.λπ. 🕮 < αρχ. μαλάκιον < μαλακός.

μαλακόστρακο, το, ουσ. [σπανίως στον ενικό αριθ.] • (ζωολ.) υδρόβιο ζώο, που έχει μαλακό όστρακο, όπως η καραβίδα, ο αστακός, τα καβούρια κ.λπ. 🕮 < ουσιαστικοποιημένο ουδ. του αρχ. επιθ. μαλακόστρακος [= με μαλακό κέλυφος].

μαλακτός και **μαλαχτός,** -ή, -ό, επιθ. • αυτός που μπορεί να μαλαχθεί, ελατός. 🕮 < αρχ. μαλακτός.

μαλακτότητα, η, ουσ. • (μεταλλ.) η ιδιότητα των μεταλλικών σωμάτων να μεταβάλλουν το σχήμα τους. 🕮 < αρχ. μαλακτ(ός) -ο- + -τητα.

μαλαμίδα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) ή ποταμόψαρο, μικρό ρεόφιλο ψάρι του γλυκού νερού της οικογένειας των Κυπρινιδών (Cyprinidae), δεν έχει λέπια, ενώ τα δόντια του βρίσκονται στο σημείο του φάρυγγα, το συναντάμε σε ποτάμια της Βορείου Ελλάδας. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

Μαλάουι, το, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της Αφρικής, γνωστή ως Νυασαλάνδη από το 1907 μέχρι την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της τον Ιούλιο του 1964, έχει έκταση 118.484 τ.χλμ. και πληθυσμό 17.563.749 [απογρ. 2018]. 🕮 < από μεταφορά του αγγλ. Malawi.

μαλάρια, η, ουσ. [παρωχημένο] • (ιατρ.) α) ελονοσία, λοιμώδης ασθένεια που προκαλείται από μονοκύτταρους οργανισμούς, τα πρωτόζωα, που παρασιτούν στα ερυθροκύτταρα των οργανισμών, β) μορφή μεσογειακού πυρετού. 🕮 < ιταλ. malaria < mala [= κακός] + aria [= αέρας], ονοματολογική εξήγηση: γιατί παλαιότερα πίστευαν ότι η ασθένεια προκαλούνταν από το δύσοσμο αέρα των ελών.

KURO SIVO [Στο Γιώργο Παπά]
Πρώτο ταξίδι έτυχε ναύλος για το Νότο,
δύσκολες βάρδιες, κακός ύπνος και **μαλάρια**.
Είναι παράξενα της Ίντιας τα φανάρια
και δεν τα βλέπεις, καθώς λένε, με το πρώτο…
► **Καββαδίας Νίκος**

μαλάτσα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • η μεγάλη ποσότητα, κυρίως, απούλητων ψαριών ή άλλων ειδών που διοχετεύονται στην αγορά με αποτέλεσμα την πτώση των τιμών. 🕮 ίσως ❶ από το ιταλ. malattia [= ασθένεια, νόσος], ή ❷ < ιταλ. maluzzo [= η άπνοια που συνοδεύεται από ζέστη και υγρασία καθιστώντας αρρωστιάρικο το περιβάλλον].

μαλαφράντζα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • [παρωχημένο] κάθε αφροδίσιο νόσημα, κυρίως η σύφιλη ή *«γαλλικόν πάθος»*, (λογοτ.) *«Τὸν πυρετὸ στοὺς Τροπικούς, τοῦ Rio τὴ μαλαφράντζα, / τὴν πυρκαγιὰ ποὺ ἀνάψαμε μία νύχτα στὸ Μανάο.»,* Νίκος Καββαδίας. 🕮 < ιταλ. male di Francia [= αρρώστια της Γαλλίας].

μαλαχτάρι, το, ουσ. • (εργαλ.) α) οικοδομικό εργαλείο με το οποίο μαλάσσεται ο πηλός, β) ζυμωτική μηχανή, ο μαλακτήρας, γ) (ναυπ.) βούρτσα με στειλιάρι μήκους ενός μέτρου, στην άκρη του οποίου έδεναν δέρμα νεαρού αρνιού για τη μάλαξη – επεξεργασία της πίσσας. 🕮 < μαλακτάρι < θ. μαλακ- του ρ. μαλάσσω + [κατάλ.[-τάρι.

Μαλδίβες, οι, ουσ. • (γεωγρ.) νησιωτικό κράτος του Ινδικού Ωκεανού με έκταση 300 τ.χλμ. και πληθυσμό περίπου 400.000 κατοίκους. 🕮 < αγγλ. Maldives ίσως από το σανσκριτικό: ❶ < mälädvipa [= γιρλάντα νησιών] < mâlâ [= γιρλάντα] + dvipa [= νησί], ή ❷ < mahilā dvipa, [= νησί των γυναικών], λόγω της μητριαρχικής κοινωνίας που επικρατούσε στα νησιά πριν την έλευση του Ισλάμ.

μάλθα και **μάλθη,** η, ουσ. • μείγμα από κερί και πίσσα ή μούργα λαδιού, ή από συνδυασμό πίσσας και πετρελαίου, χρήσιμο ως στεγανωτικό υλικό στη διαδικασία του καλαφατίσματος των ξύλινων σκαφών, συνών. πισσάσφαλτος. 🕮 < αρχ. μάλθα [= μείγμα κεριού και πίσσας για επίστρωση πλακών γραφής].

Μάλτα, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησιωτικό κράτος νότια της Σικελίας, αποτελούμενο από επτά νησιά, μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης από το 2004, έχει έκταση 316 τ.χλμ. και πληθυσμό 519.562 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < αγγλ. Malta, μαλτέζικα: Malta < λατιν. Melita < αρχ. Μελίτη. ⊙ Μαλτέζος, Μαλτέζα, μαλτέζικος και μαλτέζικος, Μαλτέζικα.

μάμαλο, το, ουσ. • (ναυτ.) α) όρος των ναυτικών για το είδος του κύματος που κινείται προς την ακτή, με αποτέλεσμα όταν συναντήσει βραχώδη επιφάνεια με την πρόσκρουσή του να προκαλέσει το αντιμάμαλο [δες λ.], αντίστροφη δηλ. παλινδρομική κίνηση, β) [παρωχημένο] τα χρήματα. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

μαναβέλα, η, ουσ. δες μανιβέλα.

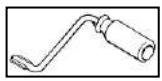
μανδράκι και **μαντράκι,** το, ουσ. • μικρό λιμάνι, τόπος κατάλληλος για αγκυροβόληση μικρών σκαφών, συνών. ύφορμος, καραβοστάσι. 🕮 < μάνδρα [= χώρος περίκλειστος, προφυλαγμένος, κατάλληλος για στάβλισμα] + -άκι.

μανέλα, η, ουσ. • η μανιβέλα [δες λ.], περιστρεφόμενος μοχλός προσαρμοσμένος σε εργαλείο ως εξάρτημα και ο οποίος κινείται δεξιά ή αριστερά, βιδώνει ή ξεβιδώνει. 🕮 < ιταλ. mannella, υποκ. του manna [= χεριά, δεμάτι] < μσν. λατιν. manna | manua < λατ. manus [= χέρι].

μανιατό και **μανιετό**, το, ουσ. • (τεχνολ.) κοινή ονομασία μαγνητογεννήτριας, που λειτουργεί με περιστροφική κίνηση για να παράγει εναλλασσόμενο ρεύμα. 🕮 < γαλλ. magneto < magnetogeneratrice με σύντμηση.

μανιβέλα και **μαναβέλα,** η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. ραβδοειδής μοχλός με σχήμα ευθύ ή λυγισμένο σε ορθή γωνία, που χρησιμοποιείται για την περιστροφή χειροκίνητου μηχανήματος, με μετατροπή της κυκλικής κίνησης σε παλινδρομική ή το αντίστροφο, ή για να τεθεί σε λειτουργία κάποιος κινητήρας, συνών. χειρομοχλός, 2. μακρύ και γερό ξύλο που σταθεροποιείται στους ώμους και χρησιμοποιείται για τη μεταφορά βαρών και στα δύο άκρα ωσάν ζυγός, συνών. μανέλα, 3. (μτφ.) ξυλοκόπημα. 🕮 ❶ < ιταλ. manovella [λεξικό Ν. Π. Ανδριώτη] ίσως με επίδραση του γαλλ. manivelle, ή ❷ < τουρκ. manivela [ηλεκτρονικό λεξικό *«Πύλη»* του Ιδρ. Τριανταφυλλίδη], ❸ στο λεξικό του Γ. Μπαμπινιώτη: από το γαλλ. manivelle < λατιν. manicula, υποκ. του ουσ. manus [= χέρι].

μάνικα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • (τεχνολ.) φορητός υδροσωλήνας αντλιών κατασκευασμένος από ύφασμα [ιδανικός για πυρόσβεση], καουτσούκ ή πλαστικό. 🕮 < ιταλ. manica < λατιν. manicae [= μανίκια] < manus [= χέρι].

Μανίλα, η, ουσ. • (γεωγρ.) η πρωτεύουσα των Φιλιππίνων στο νησί Λουσόν, ο πληθυσμός της 1.846.513 κατοίκους [απογρ. 2020] ενώ στην ευρύτερη περιοχή της 13.484.482. 🕮 < ισπαν. Manila < φιλιππινέζικα: may-nilà [= το μέρος στο οποίο βρίσκεται το indigo, είδος βαφής σε λουλακί χρώμα].

μανίλα, η, ουσ. • φυτικό είδος σχοινιού κατασκευασμένο από ίνες αγριομπανανιάς, μαλακό, εύκαμπτο και με μεγάλη αντοχή, ανήκει στην οικογένεια των σχοινιών σιζάλ και έχει σκούρο καφέ χρώμα. 🕮 < τοπων. Μανίλα [η πρωτεύουσα των Φιλιππίνων], δες λ..

μανκάρω, ρ. [αμετβ.] • 1. (μετεωρ.) κοπάζω, 2. (ναυτ.) δεν πετυχαίνω το στόχο μου, αποτυγχάνω, 3. λείπω, λιγοστεύω, υποχωρώ. 🕮 < ιταλ. mancare.

μανομετρικός, -ή, -ό, επιθ. • αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στο μανόμετρο, (φρ.) *«μανομετρική πίεση»*. 🕮 < μανόμετρ(ο) + [καταλ.] -ικός.

μανόμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή μέτρησης της πίεσης υγρών και αερίων σωμάτων, συνών. πιεσόμετρο, (φρ.) *«μανόμετρο ελέγχου / λέβητα / υψηλών πιέσεων /* 🕮 < γαλλ. manomètre < αρχ. μανός [= αραιός] + μέτρο(ν).

μανός, ο, ουσ. • (ναυτ.) βοηθητικό δίχτυ με μεγάλα ανοίγματα ματιών που τοποθετείται μπροστά από τις δύο επιφάνειες του κυρίως αλιευτικού διχτυού. 🕮 < αρχ. μανός [= αραιός, χαλαρός]. ⊙ μανώνω.

μανούβρα, η, ουσ. • 1. σύνολο επιδέξιων κινήσεων, που εκτελεί ο οδηγός οχήματος ή σκάφους για ν' αποφύγει κάποιο δύσκολο και επικίνδυνο σημείο, συνών. ζικ-ζακ, ελιγμός, 2. (μτφ.) πολιτικές ή στρατιωτικές κινήσεις που εκτελούνται με στόχο την αποτροπή κάποιου δυσάρεστου επεισοδίου ή την πραγμάτωση μίας εθνικής επιτυχίας – νίκης, συνών. τέχνασμα, στρατήγημα, 3. (μτφ.) ενέργεια που πραγματοποιείται, δια της πλαγίας οδού, με σκοπό την επίτευξη ενός στόχου, συνών. κόλπο. 🕮 < βενετ. manuvra.

μανουβράρω, -ομαι, ρ. [αμετβ.] • 1. κάνω προσεκτικές κινήσεις με το όχημα ή το σκάφος, κατά τη διαδικασία της οδήγησης ή της πλεύσης, για να προσπεράσω κάποιο επικίνδυνο σημείο ή σημαδούρα, κάνω ζικ-ζακ, 2. (μτφ.) εφαρμόζω με τρόπο παρελκυστικό ιδέες και πρακτικές, κατά τη φάση της πολιτικής και στρατιωτικής δράσης, για την αποτροπή επικίνδυνων καταστάσεων ή για την επιτυχή εξέλιξη των εθνικών στόχων. 🕮 < μανούβρα [δες λ.].

μάντα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) το μεγαλύτερο είδος σαλαχιού που υπάρχει σήμερα, με πλάτος που μπορεί να φθάσει τα 6 και τα 7 μ., το μήκος του ως και τα 8 μ., το βάρος του μπορεί να ξεπεράσει τον τόνο, ζει σε βάθος μέχρι 120 μ, είναι ζωοτόκο και το θηλυκό γεννά ένα ή δύο μικρά, τρέφεται με ζωοπλαγκτόν, η επιστ. του ονομ. Manta birostris [διώνυμο].

μάνταλο και **μάνδαλο,** το, και **μάνταλος,** ο, ουσ. • 1. ξύλινο ή μεταλλικό ραβδοειδές εξάρτημα, συνήθως, με ορθογώνια διατομή η μία άκρη του, και το οποίο περιστρέφεται ελεύθερα, ενώ η άλλη άκρη υπεισέρχεται σε εγκοπή, χρησιμοποιείται ως επιπλέον κλείδωμα ιδίως στις εξωτερικές πόρτες και τα παράθυρα, κοινώς: σύρτης, ζεμπερέκι, λουκέτο, 2. μηχανισμός που ασφαλίζει το κλείστρο πυροβόλου. 🕮 < μσν. μάνταλος < μτγν. μάνδαλος.

μαντάρι, το, ουσ. • (ναυτ.) σκοινί ιστιοπλοΐας για την ανύψωση ή το κατέβασμα [βιράρισμα] των πανιών της βάρκας ή και για το ανεβοκατέβασμα άλλων αντικειμένων, ως προς τη σύνθεση του πολυεστερικό και, συνήθως, πολλαπλής πλέξης υψηλής αντοχής, η υπέρα. 🕮 < μσν. μάντος [< βενετ. - manto < αρχ. ἱμάς] + [καταλ. υποκ.] -άρι.

μανταφούνι και **μαραφούντι,** το, ουσ. • (ναυτ.) α) [συνήθως στον πληθ.] ένα από τα σχοινάκια που είναι προσαρτημένα στα ιστιοπλοϊκά πανιά και χρησιμεύουν στο να δημιουργηθούν οι μούδες [= δηλ. η μείωση της ιστιοφορίας με περιορισμό της επιφάνειας, του εμβαδού δηλ. των πανιών, ή στον ενικό, *μούδα*, το δέσιμο των πανιών], αλλιώς: τσαμαντάνι, τσαμαντάλι, τσιτσαρόλι, σειράδιο, β) γερό σχοινί που συγκρατεί τις

τέντες των πλοίων, ο παραδέτης. 🕮 < βενετ. mante + φούνι [= κοντό σχοινί] / βενετ. marafon + φούντι < μτγν. φοῦνδα [= τούφα ινών].

μαντέκι, το, ουσ. δες μαντίκι.

μαντέμι, το, ουσ. • (μεταλλ.) α) κάθε ορυκτό μετάλλευμα που οδηγείται στην κάμινο για την μορφοποίησή του, β) ο χυτοσίδηρος, ένα κράμα σιδήρου με άνθρακα. 🕮 < τουρκ. maden < αραβικής προέλευσης. ⊙ μαντεμένιος, μαντεμτζής.

μαντιζέλο, το, ουσ. • 1. (ναυτ.) α) μικρό σύσπαστο [= αλλιώς: παλάγκο, μηχανισμός που αποτελείται από μία σταθερή και μία κινητή τροχαλία κατάλληλος για την ανύψωση βαρών] με το οποίο ανυψώνονται τα ιστία [δηλ. τα πανιά], ώστε να υποβοηθείται το ανεβοκατέβασμά τους, ο έκφορος [συνήθως στον πληθ.] *έκφοροι,* δηλ. τα σχοινιά της κατώτερης σειράς που χρησιμεύουν για το μάζεμα ή άπλωμα των ιστίων, 2. (φρ.) *«κόντρα μαντιζέλο»*, ο παρέκφορος [= ο δεύτερος έκφορος τών δολώνων]. 🕮 < βενετ. manteselo. O φαλτσομαντιζέλο ή φάλτσο μαντιζέλο – falso manteselo.

μαντίκι, το, ουσ. • (ναυτ.) ο αρχ. κεροίαξ [= καθένα από τα σχοινιά, ή μπορεί και αλυσίδες, που ανυψώνουν και σταθεροποιούν τα άκρα των κεραιών των τετράγωνων ιστίων], η ύπερα. 🕮 < μσν. μαντίκιον και μαντίκιν < βενετ. manticio.

μαντοπόδαρο, το, ουσ. • (ναυτ.) είδος κρεμάστρας από ισχυρό σχοινί ή σύρμα δεμένο στον λαιμό ιστού ή στο άκρο κεραίας, στην άκρη του οποίου κρεμιέται τρόχιλος ή δακτύλιος και το οποίο χρησιμεύει για το ανέβασμα των πανιών ή για την άρση βαριών αντικειμένων, αλλιώς: κρεμαστήρας. 🕮 < μάντος [δες λ.] + [μσν.] -πόδαρο(ς).

μάντος, ο, ουσ. • (ναυτ.) 1. σχοινί με το οποίο συνδέονται η κεραία και τα πανιά του ιστιοφόρου, 2, το πολύσπαστο, κοινώς: παλάγκο, 3. (φρ.) *«μάντος του πεσκαδούρου»,* το σύσπαστο του μασχαλιστήρα, το οποίο χρησιμεύει για τον χειρισμό της άγκυρας. 🕮 < βενετ. mante.

μάξουελ, η, άκλ. • (φυσ.) μονάδα μέτρησης της μαγνητικής ροής στο σύστημα C.G.S., που ονομάστηκε έτσι προς τιμής του James Clerk Maxwell, και συμβολίζεται με Mx.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ο **Τζέιμς Κλερκ Μάξγουελ** (1831 – 1879) ήταν Σκωτσέζος θεωρητικός φυσικός, ιδρυτής της κλασικής ηλεκτροδυναμικής και ένας από τους ιδρυτές της στατιστικής φυσικής. Μέλος της Βασιλικής Εταιρείας του Λονδίνου. Με την εργασία του στον τομέα της Θερμοδυναμικής οδηγήθηκε στο πείραμα *σκέψης* γνωστό ως *ο Δαίμονας του Μάξγουελ.*

μαόνι, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (φυτολ.) ξύλο πολυτελείας προερχόμενο από ποικιλίες τροπικών δέντρων, καστανοκόκκινου χρώματος, με μεγάλη αντοχή και στιλπνότητα, χρησιμοποιείται κυρίως στην επιπλοποιία, στην κατασκευή μουσικών οργάνων, στην ξυλοναυπηγική για την επίστρωση καταστρωμάτων. 🕮 < γαλλ. mahogani. < mahoga (λ. από γλώσσα ιθαγενών των Δυτικών Ινδιών).

μαούνα, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) α) βοηθητικό σκάφος, χωρίς μηχανική υποστήριξη για ανεξάρτητη πλοήγηση και χωρίς καρίνα αλλά με σχεδόν επίπεδη βάση, κατάλληλα διαμορφωμένο για τη φόρτωση και εκφόρτωση

πλοίων που βρίσκονται αγκυροβολημένα, συνών. φορτηγίδα, β) ειδική φορτηγίδα που ανοιγοκλείνει ο πάτος της για να ρίχνει πέτρες και χώματα στα σημεία των λιμενικών, συνήθως, έργων, γ) μεγάλο τρικάταρτο ιστιοφόρο πλοίο, πολεμικό και μεταγωγικό, παρόμοιο με τη γαλεάτσα, 2. (μειωτ.) χαρακτηρισμός αργού μεταφορικού μέσου, 3. (μτφ.) χοντρό, δυσκίνητο και άκομψο άτομο. 🕮 < μσν. μαούνα ❶ < τουρκ. ma(v)una < αραβ. maüne και ma'una, ή ❷ ιταλ. maona. ⊙ μαουνιέρης.

μαουνιέρης, ο, ουσ. • 1. ο ιδιοκτήτης μαούνας, 2. ο καπετάνιος της μαούνας, 3. ο ναυτικός που εργάζεται στη μαούνα. 🕮 < μαούνα + [επίθημα] -ιέρης.

μάπα, η, ουσ. • 1. (ιστορ.) άσπρη σημαία που ύψωναν οι βυζαντινοί στον ιππόδρομο για την έναρξη των αγώνων, 2. (φυτολ.) [παρωχημένο – μσν.] λάχανο κατώτερης ποιότη-

τας, 3. είδος σφουγγαρίστρας, 4. (μτφ.) πρόσωπο, συνών. φάτσα, μούρη, 5. οτιδήποτε είναι κακής ποιότητας ή άσχημο εμφανισιακά, 6. (ναυτ.) οποιοδήποτε είδος κουμπώματος που ασφαλίζει φορτίο ή όχημα σε κατάστρωμα ή αμπάρι, συνών. πόρπη [= 1. αγκράφα ζώνης, 6. (αρχαιολ.) α) τύπος κοσμήματος για τη σύνδεση του πέπλου με τον χιτώνα, β) γόμφος, ξύλινο ή μεταλλικό είδος καρφιού], 7. χτύπημα με την παλάμη στο σβέρκο του άλλου, συνών. σφαλιάρα, φάπα, καρπαζιά. 🕮 < μσν. < λατιν. mappa [= μαντίλι, (μσν.) πετσέτα φαγητού, πανί], [για την 4η ερμ.] < ιταλ. mappa [= χάρτης και σφαιρικός χάρτης της υδρογείου ή χάρτης του ουρανού]. ⊙ μάπας.

μαραβίλια, η, ουσ. • (ναυτ.) [παρωχημένο], τύπος ανυψωτικού μηχανήματος για την φορτοεκφόρτωση σκαφών, συνήθως μικρών βαρών, σακιών ή βυτίων νερού, συνών. ο επάρτης, ο ενθέτης. 🕮 < αγνώστου ετύμου το πρώτο συνθετικό + ιταλ. caviglia.

μαραγκός, ο, ουσ. • (επάγγ.) ξυλουργός για κατασκευές περιορισμένης έκτασης, επιπλοποιός, καραβομαραγκός. 🕮 < μσν. < βενετ. marangó(n) -ς < λατιν. mergo [= βυθίζω]. ⊙ μαραγκοσύνη, μαραγκούδικο. ○ καραβομαραγκός.

μαραφέτι, το, ουσ. [γεν. μαραφετ-ιού, -ιών] • 1. (εργαλ.) μικρό εργαλείο ή εξάρτημα εργαλείου, 2. οτιδήποτε αντικείμενο που δεν μπορούμε ή δεν επιτρέπεται ή δε θέλουμε να κατονομάσουμε, αλλιώς και μαντζαφλάρι, 3. κόλπο, τέχνασμα, 4. (μτφ.) το ανδρικό γεννητικό όργανο, συνών. πράμα. 🕮 < τουρκ. marifet < αραβικής προέλευσης.

μαραφούντι, το, ουσ. • (ναυτ.) α) γερό σχοινί που συγκρατεί τις τέντες των πλοίων, συνών. ο παραδέτης, β) μικρό σχοινάκι δεσίματος των πανιών, δες μανταφούνι. 🕮 < βενετ. marafon.

μάργα, η, ουσ. • (γεωλ. - ορυκτ.) ιζηματογενές πέτρωμα που αποτελείται από ασβεστίτη ή δολομίτη και αργιλικά ορυκτά, αξιοποιήσιμο στην παραγωγή διαφόρων τύπων τσιμέντων, συναντάται συχνά σε μεγάλες θαλάσσιες ή λιμναίες εκτάσεις, αργιλάσβεστος. 🕮 < λατιν. marga. ⊙ μαργώδης.

μαργαριτάρι, το, ουσ. • 1. πολύτιμος λίθος, συνήθως σφαιρικού σχήματος, ο οποίος σχηματίζεται μέσα στο κέλυφος ορισμένων στρειδιών, συνών. μαργαρίτης, 2. οτιδήποτε ξεχωρίζει για την ομορφιά του, 3. (μτφ.) για σοβαρό γλωσσικό λάθος, συνήθως στον γραπτό λόγο, 4. (λογοτ.) *«Το Μαργαριτάρι»,* μυθιστόρημα του Τζον Στάινμπεκ - John Steinbeck. 🕮 < μτγν. μαργαριτάριον, υποκ. του μαργαρίτης [κοινώς: γαλλ. perle ή ιταλ. perla].

μαργαριταρόρριζα και **μαργαρόρριζα** και **μαργαριτόρριζα,** η, και **μάργαρος,** ο, ουσ. • σκληρή και γυαλιστερή ουσία που επικαλύπτει την εσωτερική επιφάνεια κάποιων στρειδιών και αξιοποιείται στην βιοτεχνική παραγωγή κουμπιών, μαχαιριών [στις λαβές τους] κ.ά. συνών. μάργαρος, σεντέφι, αλλιώς: μαργαροκόγχη. 🕮 < μαργαριτάρι + ρίζα.

μαργαρίτης, ο, ουσ. δες μαργαριτάρι.

μάργαρος, ο, ουσ. δες μαργαριταρόρριζα.

μαργωτήρα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) βενθικό είδος ψαριού που κατοικεί σε βραχώδεις υφάλους αλλά και λασπώδης βυθούς, έχει τη δυνατότητα να προκαλεί ισχυρή ηλεκτρική εκκένωση για να ναρκώνει, να παραλύει ή και να θανατώνει το θύμα του όταν το ακουμπήσει, συνών. μουδιάστρα, ματομουδιάστρα, νάρκη. 🕮 ίσως από το μάργ(αρος) -ω- + -τήρα.

μαρέα, η, ουσ. • η παλίρροια, συνών. μπασιά, φουσκονεριά. 🕮 < [λαϊκ.] φραγκολεβαντίνικης προέλευσης – ιταλ. marea.

μαρίδα, η, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) μικρόσωμο ψάρι της Μεσογείου που φθάνει σε μήκος τα 15 εκ., η επιστημ. του ονομ.: Spicara smaris [διώνυμο], το χρώμα του είναι καστανό στην ράχη, σταχτί στα πλευρά και πιο ανοικτό στην κοιλιά, τρέφεται με μικρά ασπόνδυλα και με πλαγκτονικούς οργανισμούς, 2. (σκωπτ.) πλήθος παιδιών. 🕮 < μσν. σμαρίδα < αρχ. σμαρίς.

μαρίνα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • (ναυτ.) μικρό λιμάνι [λιμενίσκος] που διαθέτει ε-

γκαταστάσεις ασφαλούς λιμενισμού, για την εξυπηρέτηση σκαφών αναψυχής μικρών διαστάσεων και περιορισμένου εκτοπίσματος. 🕮 ❶ < αγγλ. marina, ή ❷ < ιταλ. marina < θηλ. του επιθ. marino [= θαλάσσιος] < λατιν. marinus < mare [= θάλασσα].

μαρινάριος και **μαρ(ι)νέρος,** ο, ουσ. • (ναυτ.) ναύτης [δες λ.] στα παλιά μεγάλα ιστιοφόρα πλοία, συνών. μαρνέρος, ναυτίλος. 🕮 < ιταλ. marinaro < βενετ. mariner < λατιν. marinus [= θαλάσσιος] < mare [= θάλασσα].

μαρινάρω, ρ. [μετβ.] • (μαγειρ.) μαγειρεύω κρέας ή ψάρια σε σάλτσα από λάδι, λεμόνι, σκόρδο και αλάτι, τη γνωστή μαρινάτα, με σκοπό τα κύρια υλικά να γίνουν νοστιμότερα αλλά και να διατηρηθούν μεγαλύτερο χρονικό διάστημα. 🕮 < ιταλ. marinare [= ταριχεύω, παστώνω] < λατιν. marinus [= θαλάσσιος] < mare [= θάλασσα]. ⊙ μαρινάτος, μαρινάρισμα.

μαρινάτα και **μαρινάδα,** η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • (μαγειρ.) σάλτσα από λάδι, λεμόνι ή ξίδι, αλάτι και διάφορα αρωματικά χόρτα και καρυκεύματα όπως σκόρδο, δεντρολίβανο, φύλλα δάφνης, τζίντζερ, μέλι, τσίλι και πολλά άλλα, στην οποία παραμένουν για λίγες ώρες ψαρικά ή κρέατα πριν να μαγειρευτούν. 🕮 < ιταλ. marinata < marino [= θαλάσσιος] < mare [= θάλασσα].

μαρινάτος, -η, -ο, επίθ. • (μαγειρ.) κρέας ή ψάρι σε ειδική σάλτσα, αυτός που είναι μαγειρεμένος με μαρινάρισμα. 🕮 < ιταλ. marinato < marinare [= παστώνω, ταριχεύω] < λατιν. marinus [= θαλάσσιος] < mare [= θάλασσα].

μαρινατούρα, η, ουσ. • (μαγειρ.) συντήρηση ψαριών σε αλάτι και ξίδι. 🕮 < ιταλ. marinatura < marinare [= παστώνω, ταριχεύω] < λατιν. marinus [= θαλάσσιος] < mare [= θάλασσα].

μαρινέρος, ο, ουσ. δες μαρινάριος.

Μαριούπολη, η, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη της Ουκρανίας και σπουδαίο λιμάνι στην Αζοφική Θάλασσα, διαφιλονικούμενη από τους Ρώσους - εν έτει 2023 - [δοτική πτώση των αρχαίων ελληνικών της λέξης έτος], ο πληθυσμός της ανέρχεται σε 449.498 κατοίκους [απογρ. 2017]. 🕮 < Μαριανόπολη (Marianopol) < ❶ από το όνομα της Δανέζας πριγκίπισσας και μετέπειτα Ρωσίδας αυτοκράτειρας Μαρία Φεοντόροβνα 1847 – 1928, ή ❷ από το όνομα της Μαριάμπολ, ελληνικού οικισμού η ονομασία του οποίου προήλθε από την Οδηγήτρια εικόνα της Παναγίας.

μάρκα, η, ουσ. • 1. (οικον.) α) σήμα προϊόντων, στάμπα, β) ονομασία εταιρείας, φίρμα, γ) αρχικά ονόματος κεντημένα σε ύφασμα, 2. κέρμα από διάφορες ύλες που αντιπροσωπεύει συμβατική αξία και χρησιμοποιείται σ' εστιατόρια, λέσχες κ.λπ. 3. (μτφ.) πονηρός άνθρωπος, ο καταφερτζής. 🕮 < ιταλ. marca < γοτθ. [δηλ. παλαιό γερμανικό] marka [= σύνορο].

μαρκάρω και **μαρκαρίζω,** ρ. [μετβ] • 1. σημαδεύω, σταμπάρω, βάζω σημάδι σε κάποιο αντικείμενο, 2. τοποθετώ μάρκα στο τραπέζι της ρουλέτας, 3. (αθλητ.) εμποδίζω αντίπαλο παίχτη να διεισδύσει στην περιοχή μου, 4. (οικον.) καταγράφω την είσπραξη, 5. παίρνω ή δίνω μάρκες [δες λ.] για παιχνίδι ή φαγητό, 6. (μτφ.) ξεχωρίζω ανάμεσα σε πολλούς κάποιον. 🕮 < ιταλ. marcare < marka < γοτθ. marka [= σύνορο]. ⊙ μαρκάρισμα.

μαρκόνης και **μαρκονιστής,** ο, ουσ. • (ναυτ.) ασυρματιστής πλοίου στο εμπορικό ναυτικό, ο ραδιοτηλεγραφητής. 🕮 < αγγλ. marconi [= στέλνω μήνυμα με τον ασύρματο] και ιταλ. marconista < από το επώνυμο του Ιταλού εφευρέτη του ασύρματου τηλέγραφου *Guglielmo Marconi.

μαρκόνι, το, ουσ. • το ραδιοτηλεγράφημα. 🕮 < ιταλ. και αγγλ. marconi.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: **Μαρκόνι Γκουλιέλμο** (Μπολόνια 1874 - 1937), φυσικός και εφευρέτης πολλών συστημάτων επικοινωνίας αλλά και του ραδιοφώνου. Τιμήθηκε με το βραβείο Νόμπελ (1909) για την ανάπτυξη της ασύρματης τηλεγραφίας. Πρόεδρος της Βασιλικής Ακαδημίας. Γερουσιαστής και πολιτικός καθοδηγητής των οργάνων του Ιταλικού Φασιστικού Κόμματος.

μαρκούτσι, το, ουσ. • 1. δερμάτινη καπνοσύριγγα του ναργιλέ, 2. (μτφ.) κάθε μακρύ αντικείμενο, συνών. μαντζαφλάρι και μαντζαφλέρι, 3. εξάρτημα συνήθως μηχανήματος, 4. (ευφημ.) το ανδρικό γεννητικό όργα-

νο, το πέος, συνών. μαραφέτι, 5. (ναυτ.) εξάρτημα, στην άκρη του σωλήνα παροχής αέρα για δύτες και σφουγγαράδες, 6. ο αναπνευστήρας της μάσκας κατάδυσης. 🕮 < τουρκ. marpuç < περσ. marpiç.

μαρλίνος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι βαθυπελαγικό, ωκεανοδρομικό και μεταναστευτικό ψάρι με επιστημ. ονομ.: tetrapturus belone [διώνυμο], *ο μεσογειακός μαρλίνος,* χαρακτηριστικά του γνωρίσματα, ότι φτάνει σε μέγιστο μήκος τα 2,4 μ. και σε βάρος τα 70 κιλά, σεξουαλικά ωριμάζει στα 2 χρόνια και ζει μόνο 5 χρόνια, τρέφεται με μικρά ψάρια και καλαμάρια.

μαρνέρος, ο, ουσ. δες μαρινάριος.

Μαρόκο, το, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της Βορειοδυτικής Αφρικής με έκταση 446.550 τ.χλμ. και πληθυσμό 35.952.000 κατοίκους, [απογρ. 2020]. 🕮 < ιταλ. Marocco < [τοπωνύμιο] Μαρακές, - Marrakesh. ⊙ Μαροκινός, -ή, μαροκινός.

μαρς, επιφών. • 1. (μουσ.) [ως άκλ. ουσ.:] ρυθμικό τραγούδι κατάλληλο ως συνοδευτικό σε διαδικασία βαδίσματος ή παρέλασης, 2. (στρατ.) παράγγελμα για έναρξη βηματισμού, τροχάδην, σημειωτόν ή άλλων κινήσεων. 🕮 < γαλλ. marche, προστακτ. του ρ. marcher [= βαδίζω].

Μάρσαλ, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) νησιωτικό σύμπλεγμα στον κεντρικό Ειρηνικό Ωκεανό με έκταση 181,3 τ.χλμ. και πληθυσμό περίπου 53.000 κατοίκους. 🕮 Από το όνομα του John Marshall (1748-1819), Βρετανού καπετάνιου και εξερευνητή.

Μάρτης, ο, ουσ. • 1. ο τρίτος μήνας του χρόνου, 2. (λαογρ.) κόκκινη κλωστή που δένουμε στο χέρι για να μη μας κάψει ο ήλιος. 🕮 < μτγν. Μάρτιος < λατιν. Martius < *Mars, γεν. Martis [= ρωμαϊκός θεός του πολέμου που ταυτίστηκε με τον Άρη]. ⊙ μαρτιάτικος.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Μαρς**, ένας από τους σημαντικότερους θεούς των Ρωμαίων που προϋπήρχε της ελληνικής θρησκευτικής διείσδυσης. Ο εμπλουτισμός, όμως, των μυθοπλαστικών περιγραφών, σίγουρα, πηγάζει από την ελληνική πραγματικότητα. Θεός του πολέμου, αλλά και θεός της άνοιξης και της νιότης. Θεωρήθηκε πατέρας των διδύμων, Ρέμου και Ρωμύλου, και, γι' αυτό, γενάρχης των Ρωμαίων.

μαρτίγος, ο, ή **μαρτιγάνα,** η, ουσ. • (ναυτ.) μικρό ιστιοφόρο σκάφος των ελληνικών θαλασσών, έφερε μεγάλο μεσιανό κατάρτι, με τρία τετράγωνα πανιά [επίδρομο, πίκι και φλόκο], θεωρούνταν παραλλαγή του τσερνικίου [δες λ.], η χωρητικότητά του έφθανε τους 65 – 70 τόνους, συνών. ταρτάνα, καραμουσάλι [τουρκ. λ]. 🕮 < ιταλ. marticana < γαλλ. τοπων. Martigues, [μικρή πόλη δυτικά της Μασσαλίας, στη νότια όχθη της μεγάλης λιμνοθάλασσας Barre].

μαρτσιλιάνα και **μπαρτσελιάνα** και **μπαρτσιλιάνα,** η, ουσ. • (ναυτ.) είδος φορτηγού πλοίου. 🕮 < ιταλ. marcigliana.

μάρτυρας, ο, ουσ. • 1. αυτός που ήταν παρών σε κάποιο γεγονός και μπορεί να δώσει αξιόπιστες πληροφορίες γι' αυτό, 2. αυτός που: α) σε παλαιότερες εποχές, υπέστη μαρτύρια και θανατώθηκε για την χριστιανική του πίστη του, β) *«μάρτυρας του αλ-Ακσά»,* μέλος παλαιστινιακής οργάνωσης, γ) ισλαμιστής που χάνει τη ζωή του αγωνιζόμενος στον *ιερό αγώνα* [τζιχάντ], 3. πρόσωπο που καταθέτει σε δικαστήριο για συγκεκριμένη υπόθεση. 🕮 < αρχ. μάρτυς, αιτ. -υρα. ⊙ μαρτυρία και μαρτυριά, μαρτυριάρης, μαρτυριάτικο και μαρτυρίκι, μαρτυρικά, μαρτυρικός, μαρτύριο, μαρτυράω και μαρτυρώ, μάρτυς. O εθνομάρτυρας, ιερομάρτυρας, λιπομάρτυρας, μεγαλομάρτυρας, νεομάρτυρας, οσιομάρτυρας, πρωτομάρτυρας.

μασίνι, το, ουσ. • το μηχάνημα. 🕮 < γαλλ. ή αγγλ. machine.

μασίφ, άκλ. επίθ. • (για έπιπλα και μέταλλα) αυτός που δεν έχει προσμείξεις, που δεν είναι κούφιος, συνών. συμπαγής, γεμάτος, αντών. κούφιος. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. massif [= βαρύς, ατόφιος) < masse < λατιν. massa < αρχ. μᾶζα.

μάσκα, η, ή **παρειά,** η, ουσ. • 1. προσωπείο, συνών. προσωπίδα, μουτσούνα, 2. η ανέκφραστη και παγερή όψη, 3. υφασμάτινη λουρίδα με δύο τρύπες στη θέση των ματιών που φοριέται την περίοδο το καρναβαλιού, 4. (φρ.) *«θεατρική / νεκρική / τελετουργική μάσκα»,* 5.

(ναυτ.) το κυρτό πλευρικό τμήμα, αριστερό (port) ή δεξί (starboard), της πλώρης του καραβιού και από την καρίνα έως το κατάστρωμα, πάνω στο οποίο προσκρούουν τα κύματα, 6. το πρόσθιο τμήμα έργου γλυπτικής, 7. (τεχνολ.) συσκευή που τοποθετείται στο πρόσωπο του ασθενή κατά τη διάρκεια ιατρικής επέμβασης για αναισθητοποίηση, 8. (αισθητ.) είδος καλλυντικής κρέμας, για την φροντίδα του προσώπου, 9. τμήμα του εμπρόσθιου μέρους του αυτοκινήτου, λεωφορείου ή φορτηγού, που βρίσκεται κάτω από το καπό και πάνω από τον προφυλακτήρα, 10. (μτφ.) α) ανέκφραστο πρόσωπο, β) προσωποποίηση, ανειλικρίνεια. 🕮 < ❶ ιταλ. masca και ❷ < γαλλ. masq(ue) < μσν. λατιν. masca [= φάντασμα, μάγισσα], σύμφωνα με τον καθηγητή Γ. Μπαμπινιώτη (αντιδάνειο) από το basca < μτγν. τ. του ρ. βάσκω, [το ρ. συνδέεται πιθανόν με τις ονοματοποιημένες λ. βάζω | βαβάζω = βγάζω άναρθρες κραυγές, - (νεοελλ.) - θορυβώ]. ⊙ μασκάρω, μασκαράς, μάσκαρα, μασκαράτα.

μασκάδο, το, ουσ. • (ναυπ.) πλοίο που κατασκευαστικά διαθέτει φαρδιά και εξογκωμένη πλώρη, δυσανάλογη του μήκους του, φαρδύπλωρο, χονδρόπλωρο, πλατύπρωρο, πλατύπλωρο. 🕮 λόγω της ιδιόμορφης κατασκευής του από το: < ❶ ιταλ. masca, ή ❷ < γαλλ. masq(ue) < μσν. λατιν. masca [= φάντασμα, μάγισσα].

μασούρι, το, ουσ. [γεν. μασουρ-ιού, -ιών] • 1. (εργαλ.) α) κυλινδρικό εξάρτημα αργαλειού ή κλωστοϋφαντουργικής μηχανής γύρω από το οποίο τυλίγεται η κλωστή, β) (γενικότ.) κάθε αντικείμενο γύρω από το οποίο τυλίγεται νήμα, κλωστή, σύρμα κ.λπ. όπως η κουβαρίστρα, το πηνίο, 2. καθετί που έχει το σχήμα του μασουριού, 3. κυλινδρική στήλη κερμάτων ή σε ρολό χάρτινων νομισμάτων. 🕮 < όψιμο μσν. μασούριον, υποκ. του τουρκ. masura < περσικής προέλευσης. ⊙ μασουρίζω, μασούρισμα, μουσουρίστρα, μασουράκι [υποκ.].

μασουρίζω, ρ. [μετβ.] • καρουλιάζω, περιτυλίγω κυλινδρική στήλη με νήμα, κλωστή αλλά και σύρμα, <u>συνών.</u> πηνίζω, ροδανίζω. ⊙ μασούρισμα [= καρούλιασμα].

Μασσαλία, η, ουσ. • (γεωγρ.) η δεύτερη μεγαλύτερη πόλη της Γαλλίας μετά το Παρίσι με πληθυσμό 2,5 εκατομμ. κατοίκους και στην ευρύτερη περιοχή της [απογρ. 2021], θεωρείται το σημαντικότερο ευρωπαϊκό λιμάνι στη Μεσόγειο. 🕮 < γαλλ. Marseille < λατιν. Massilia < αρχ. Μασσαλία, ίσως φοινικικής προέλευσης. ⊙ Μασσαλιώτης και Μαρσεγιέζος, Μασσαλιώτιδα, Μαρσεγιέζα, μασσαλιώτικος.

μαστέλο, το, ουσ. • 1. μεγάλος ξύλινος κουβάς ή δοχείο όπου πλένουμε τα γυαλικά, <u>συνών.</u> κάδος, 2. (τρόφ.) είδος μαλακού τυριού από αγελαδινό ή κατσικίσιο γάλα. 🕮 < (αντιδάνειο) ιταλ. mastello < λατιν. mastellus < μσν. μαστός [= ποτήρι] < αρχ. μαστός.

μάστορας, ο, **μαστόρισσα,** η, ουσ. • 1. (επάγγ.) αυτός που ξέρει πολύ καλά την τέχνη του ή τον τομέα ευθύνης του: α) αρχιτεχνίτης, κάλφας, <u>αντών.</u> τσιράκι, β) αυτός που επιβλέπει τους εργάτες, ο επόπτης, 2. οικοδόμος, 3. (ναυτ.) αρχισιτιστής πλοίου, 4. ο ιδιοκτήτης μίας βιοτεχνικής μονάδας, 5. (μτφ.) επιδέξιος άνθρωπος, 6. (ναυτ.) για τους παλιούς ναυτικούς: α) ίσως, ο μαΐστρος [= ο βορειοδυτικός καιρός], αλλά και β) αυτός ο άνεμος που φέρνει πολλές βροχές κατά τους χειμερινούς μήνες, γ) μάστορης, *«ο μέγιστος νομέας»,* ο μεγαλύτερος νομέας [δες λ.] του πλοίου. 🕮 < μσν. μάστορας < μαΐστορας και μαγίστορας < μτγν. μαΐστωρ και μαγίστωρ, αιτ. -ορα < λατιν. magister [= δάσκαλος, άρχοντας, επιστάτης]. ⊙ μαστορεύω, μαστόρεμα, μαστοριά, μαστόρικος, μαστορικός, μαστορόπουλο, μαστοράντζα [= 1. τάξη μαστόρων, 2. ο επιδέξιος τεχνίτης], μαστορικά [= 1. αμοιβή μάστορα, 2. συνθηματικό λεξιλόγιο επαγγελματιών], μάστορης μαστόρισσα.

μάστρο- (λαϊκ.) • πρόθημα κυρίων ονομάτων που: 1. δηλώνει ικανό και έμπειρο τεχνίτη ή, γενικότερα, άνθρωπο επιδέξιο, 2. σε οικεία προσφώνηση άνδρα, (φρ.) *«τι κάνεις μαστρο-Κώστα;»* 3. (ναυτ.) για προσφώνηση αξιωματικών του Εμπορικού Ναυτικού στο χώρο του μηχανοστασίου, π.χ. ο μαστρο-Νικόλας. 🕮 < πρόθημα της Νέας Ελληνικής, που προέρχεται από το ουσ. μάστορας [δες λ.] με συγκοπή του -ο- [-στορ-].

μασχάλη και **μασκάλη,** η, ουσ. • 1. (ανατ.) το σημείο της κοιλότητας που σχηματίζεται ανάμεσα στον βραχίονα και τον κορμό του σώματος, 2. (ενδυμ.) το μέρος του ενδύματος που αντιστοιχεί στο παραπάνω σημείο του σώματος, 3. (ναυτ.) η κορυφή της γωνίας που σχηματίζει ο λιμενοβραχίονας με το κρηπίδωμα του λιμανιού, της παραλίας κ.λπ. 🕮 < αρχ. μασχάλη.

μασχαλίζω, ρ. [μετβ.] • 1. κρεμώ κάτι από τις μασχάλες, 2. (ναυτ.) στερεώνω την άγκυρα στην πλευρά του πλοίου, στο όκιο. 🕮 < μασχάλ(η) + -ίζω.

μασχαλιστήρας, ο, ουσ. • 1. ξύλινη προσθήκη για την ενίσχυση ιστού, κεραίας ή οποιουδήποτε άλλου αντικειμένου, συνών. άμβολο, λαπάτσα, 2. σύσπαστο [= παλάγκο] του οποίου ο τρόχιλος ενώνεται με διπλή αρπάγη για σταθεροποίηση της άγκυρας στα πλευρά του πλοίου, συνών. πεσκαδούρος. 🕮 < μασχαλίζω + επίθημα -τήρ.

ματαίωση, η, ουσ. • η μη πραγματοποίηση κάποιας δράσης ή απόφασης, ακύρωση. 🕮 < ματαιώνω.

ματαπάς, ο, ουσ. • α) (ναυτ.) είδος σπόγγου, η επιστ. του ονομ. Spongia officinalis [διώνυμο], αλλιώς: *«φίνο»,* σφουγγάρι ιδιαίτερα συμπαγές, ελαστικό και εύκαμπτο, χαρακτηριστικό του γνώρισμα η αίσθηση του βελούδου, το συναντάμε σε όλη τη Μεσόγειο, αλιεύεται σε βάθη μέχρι 100 μ. β) (γεωγρ.) (φρ.) [ως κυρ. όν.:] *«Κάβο Ματαπάς ή Ακρωτήριο Ταίναρο»,* το νοτιότερο άκρο της ηπειρωτικής Ελλάδας και της Βαλκανικής χερσονήσου. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

ματζαπλί, το, ουσ. δες ματσαπλί.

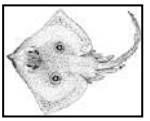
ματζαρόλι, το, και **μετζαρόλα,** η, ουσ. • φιαλίδιο με άμμο για υπολογισμό της χρονικής διάρκειας της κατάδυσης των δυτών, είδος κλεψύδρας. 🕮 < βενετ. mazarola και mezzaruola.

ματίζω, ρ. [μετβ.] • αυξάνω το μήκος ενός αντικειμένου προσθέτοντας ένα άλλο κομμάτι από το ίδιο είδος, π.χ. δένω τα άκρα δύο σχοινιών για να σχηματισθεί ένα άλλο μεγαλύτερο, συνών. παρεκτείνω, τσοντάρω, αντών. κονταίνω, μικραίνω, περικόπτω. 🕮 < αρχ. αμματίζω [= δένω (άμμα = κόμπος, κορδόνι)]. ⊙ ματισιά ή μάτιση, ματισμένος ή ματιμένο.

ματικάπι, το, ουσ. • (εργαλ.) είδος τρυπανιού των ξυλουργών, συνών. χειροτρύπανο, αρίδα, τριβέλι, (αρχ.) τέρετρον. 🕮 < τουρκ. matkap [= τρυπάνι, δράπανο] < αραβικής προέλευσης.

ματόβατος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος μικρού σχετικά σαλαχιού, που ζει σε αμμώδεις βυθούς, το μέγιστο μήκος του σώματός του φθάνει τα 63 εκ, τρέφεται με ψάρια, καρκινοειδή, κεφαλόποδα, πολύχαιτους, στοματόποδα και μυσίδες, η επιστ. του ονομ.: Raja miraletus [διώνυμο], τον συναντάμε στις δυτικές ακτές της Αφρικής και τη Μεσόγειο. 🕮 < μάτ(ι) + -ο- + βάτος.

ματορίνα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος καρχαρία που ομοιάζει με τον αγγελοκαρχαρία [δες λ.], η επιστ. του ονομ.: Squatina oculata [διώνυμο], το μέγιστο μήκος του σώματός του φθάνει το 1,9 μ. τον συναντάμε στο ανατολικό τμήμα του Ατλαντικού και στη Μεσόγειο, τρέφεται με μικρά βενθικά ψάρια. 🕮 < μάτ(ι) -ο- + ρίνα [= είδος ψαριού, που ανήκει στα καρχαριοειδή, αλλιώς λέγεται «άγγελος της θάλασσας».

μάτσα, η, ουσ. • (ναυτ.) μεταλλική οριζόντια δοκός, κάθετη στο ιστίο, συγκρατεί το πανί και συμβάλει στο χειρισμό του. 🕮 < ιταλ. mazza.

ματσακόνι, το, ουσ. • (εργαλ.) 1. μεταλλικό σφυρί με αιχμηρά οδοντωτά άκρα με το οποίο χτυπούν τα σιδερένια μέρη του πλοίου για να φύγει το χρώμα ή η σκουριά ή, σε άλλες επιφάνειες όπως τοίχους, για να φύγει η σαθρή επίστρωση, συνών. σφυροκόπανο, 2. η ίδια η εργασία, το ματσακόνισμα. 🕮 ❶ < ιταλ. mazzata [= σφυροκόπημα, χτύπημα με κόπανο, με ρόπαλο] < ιταλ. mazza, ή ❷ (νόθο σύνθετο) < μασάτι [< τουρκ. masat = ακονιστήρι χασάπηδων και βυρσοδεψών] + αρχ. ἀκόνη. ⊙ ματσακονίζω > ματσακονισμένος, ματσακονιστής.

ματσακονίζω, ρ. [μετβ.] • 1. αφαιρώ χρώματα και σκουριές από μεταλλική επιφάνεια με ματσακόνι, σφυροκοπανίζω, 2. χειρίζομαι

ματσακόνι, ή αερομπατσάκονο ή ηλεκτρομπατσάκονο. 🕮 < ματσακόν(ι) + -ίζω.

ματσαπλί ή **ματζαπλί,** το, ουσ. • (εργαλ.) τύπος τροχαλίας: α) συρτός τρόχιλος, οδηγικός τρόχιλος, β) λυκίσκος [δες λ.], σπαστή μπαστέκα, τρόχιλος με μεταλλικό σώμα, που η μια πλευρά ξεκουμπώνει για να περάσει το σκοινί ή το σύρμα, (φρ.) *«ματσαπλί μονό ή διπλό με γάντζο / βαρέως τύπου με κλειδί / με περιστρεφόμενο μάτι».* 🕮 < αγν. ετύμου.

ματσόλα, η, ουσ. • (εργαλ.) ξύλινο δικέφαλο σφυρί, <u>συνών.</u> ξυλόσφυρα, τοκμάκι, καλόσφυρα, τυπάς, σφύρα, (φρ.) *«ματσόλα ξύλινη / λαστιχένια / πλαστική / διπλής όψεως / ορειχάλκινη / βαριοπούλα / με άμμο / αντιεκρηκτική».* 🕮 < ιταλ. matcola και mazz(u)ola < λατιν. mateola [= μπαστούνι].

Μαύρη Θάλασσα, η, ή **Εύξεινος Πόντος** [= δηλ. φιλόξενη θάλασσα], ο, • (γεωγρ.) Τουρκικά Karadeniz· θαλάσσια περιοχή με έκταση 436.400 τ.χλμ. (χωρίς τη Θάλασσα του Αζόφ), και με μέγιστο βάθος 2.212 μ., ευρισκόμενη μεταξύ Τουρκίας, Ρωσίας, Βουλγαρίας, Ρουμανίας, Ουκρανίας και Γεωργίας, ο επιθετικός προσδιορισμός *«Μαύρη»* δικαιολογείται ίσως λόγω του ασυνήθιστα σκοτεινού χρώματος των νερών. ⊙ Μαυροθαλασσίτης.

Μαυριτανία, η, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της βορειοδυτικής Αφρικής, έχει έκταση 1.030.700 τ.χλμ. και πληθυσμό 4.244.878 κατοίκους [κατ' εκτίμηση 2023], η έρημος Σαχάρα καταλαμβάνει το μεγαλύτερο τμήμα του εδάφους της. 🕮 < από μεταφορά του γαλλ. Mauritanie < λατιν. Mauretania < βερβερική ρ. Mauri | Mauriti [= Μαυριτανοί].

Μαυροβούνιο ή **Μοντενέγκρο,** το, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της Βαλκανικής χερσονήσου , ανεξάρτητη από το 2006, με έκταση 13.812 τ.χλμ. και πληθυσμό 620.029 κατοίκους [απογρ. 2011], έχει ακτές στην Αδριατική Θάλασσα. 🕮 < διεθνής όρος Montenegro < ιταλ. Monte Nero [= μαύρο βουνό], αρχική ονομασία του όρους Λόβτσεν και εθνικό πάρκο σήμερα εξαιτίας της άνυδρης και άδενδρης μορφής του στα υψηλότερα σημεία ή λόγω της πυκνόφυτης μορφολογίας του σε χαμηλότερα υψόμετρα. ⊙ Μαυροβούνιος, Μαυροβούνια.

μαυρορινόβατος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος σελαχιού που το συναντάμε σχετικά συχνά στη Μεσόγειο, έχει ρομβοειδές σχήμα σώματος, περιφέρεται σε αμμώδεις και λασπώδεις βιότοπους σε βάθος μέχρι 100 μέτρα, τρέφεται με μικρά βυθόβια ψάρια και ασπόνδυλα, η επιστ. του ονομ.: Rhinobatos cemiculus [διώνυμο], εμπορικά αδιάφορο. 🕮 < μαυρο- + ριν(α) + -ο- + βάτος [= είδος σαλαχιού].

μαύρος, -η, -ο, επίθ. • 1. (εθνολ.) μελαμψός, <u>συνών.</u> αράπης, νέγρος, 2. (μτφ.) α) δυστυχισμένος, <u>συνών.</u> απόκληρος, δύσμοιρος, ταλαίπωρος, δόλιος, κακομοίρης, καψερός, φουκαράς, φτωχός, έρμος, β) κακός, <u>συνών.</u> μοχθηρός, άθλιος, ελεεινός, οικτρός, 3. (το ουδ. ως ουσ.) *το μαύρο,* α) το χασίσι, β) (το θηλ. ως ουσ.) *η μαύρη*, αγορά ή αγοραπωλησία που δεν είναι νόμιμη που δεν είναι διαφανής, 4. (εκφρ.) *«ζήσε μαύρε μου, να φας τριφύλλι»,* όταν δεν υπάρχουν πολλές ελπίδες, *«μαύρη αλήθεια»,* πικρή αλήθεια, *«θα σε κάνω μαύρο»,* θα σε δείρω, *«τα βλέπω όλα μαύρα»,* αντιμετωπίζω τα γεγονότα με απαισιοδοξία, *«μαύρη λίστα»,* κατάλογος επικίνδυνων προσώπων ή απαγορευμένων πραγμάτων, *«μαύρη λάσπη / σημαία / πεύκη / τρύπα / αλήθεια / μαγεία / αγορά»* κ.ά. 🕮 < μτγν. μαύρος < αρχ. ἀμαυρός < ἀμαυρῶ [= σκοτεινός, χωρίς φως]. ⊙ μαυρίζω > μαύρισμα, μαυρίλα, μαυράδι. ○ μαυρογένης, μαυροδάφνη, μαυροκίτρινος, μαυροκούκι, μαυρόλυκος [= μικρό ψάρι που ζει σε μεγάλα βάθη του Ειρηνικού και Ατλαντικού ωκεανού], μαυρομάλλης, μαυρομάτης, μαυροπίνακας, μαυροσκούφης, μαυροφορεμένος, μαυροφρύδης. ◈ μαύρα [επίρρ.].

μαυροσαύριδο, το, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος ψαριού της οικογένειας των καραγκιδών, μοιάζει με το σκουμπρί, το χρώμα του βαθύ σκούρο μπλε, το πιο συνηθισμένο μήκος του γύρω στα 25 εκ., το συναντάμε στον Βισκαϊκό Κόλπο στο νότιο Μαρόκο και τη δυτική Μεσόγειο, η επιστ. του ονομ.: Trachurus picturatus [διώνυμο]. 🕮 < μαύρο(ς) + -ο- + σαυρίδ(ι) + -ο-.

μαχαίρι, το, ουσ. • 1. (εργαλ.) μεταλλική λάμα καλά ακονισμένη για το κόψιμο του ψωμιού ή κάποιου άλλου αντικειμένου, 2. οτιδήποτε πληγώνει είτε σωματικά είτε ψυχικά. 🕮 < αρχ. μαχαίριον, υποκ. του μάχαιρα.

μάχιμος, -η, -ο, επίθ. • 1. (στρατ.) αυτός που είναι ικανός για πολεμική αναμέτρηση, αυτός που ανήκει σε ετοιμοπόλεμο στρατιωτικό τμήμα, ο αξιόμαχος, 2. (μτφ.) αυτός που πάντοτε πανέτοιμος να εκτελέσει κάποια ατομική ή ομαδική δραστηριότητα. 🕮 < αρχ. μάχιμος.

μεγαβάτ, το, άκλ. • (φυσ.) μονάδα μέτρησης της ισχύος στο συνεχές ρεύμα ή της ενεργού ισχύος, που ισοδυναμεί με 1.000.000 βατ. 🕮 (νόθο σύνθετο) < αγγλ. megawatt [δες βατ].

μεγαβόλτ, το, άκλ. • (φυσ.) μονάδα μέτρησης της τάσης του ηλεκτρικού ρεύματος, που ισοδυναμεί με 1.000.000 βολτ [δες λ.]. 🕮 < αγγλ. megavolt.

μεγάκυκλος, ο, ουσ. • (φυσ.) μονάδα μέτρησης της συχνότητας, ισούται με 1.000.000 Hz, δηλ. ένα εκατομμύριο κύκλους (ταλαντώσεις) ανά δευτερόλεπτο, σύμβολο: MHz. 🕮 (νόθο σύνθετο) < αγγλ. megahertz – αγγλ. megacycle.

μεγάλη ακτοπλοΐα ή **διεθνής ακτοπλοΐα,** η, • η ναυτιλιακή εκείνη σύνδεση που πραγματοποιείται μεταξύ λιμανιών πλησιέστερων κρατών π.χ. Ελλάδας - Ιταλίας, Αγγλίας – Γαλλίας, Σουηδίας - Δανίας κ.λπ.

Μεγάλη Άρκτος, η, • (αστρον.) λατιν. Ursa Major, αστερισμός που καταγράφηκε από τον Πτολεμαίο και είναι ένας από τους 88 επίσημους αστερισμούς που θέσπισε η Διεθνής Αστρονομική Ένωση.

μεγαλο- και **μεγαλό-** • πρόθημα που δηλώνει κάτι το εξαιρετικό, το σπουδαίο, το ευμέγεθες, [δες επιθ. μεγάλος], ως πρώτο συνθετικό: μεγαλέμπορος, μεγαλεπήβολος, μεγαλόκαρδος, μεγαλοκέφαλος, μεγαλόκορμος, μεγαλοκοπέλα, μεγαλοδύναμος, μεγαλογυναίκα, μεγαλομάρτυρας, μεγαλοπρεπής, μεγαλόσωμος, μεγαλούπολη, μεγαλουργώ, μεγαλοφυής, μεγαλόφωνος, μεγαλόψυχος, μεγαλόσταυρος μεγαλοστομία μεγαλόσχημος, μεγαλόσωμος και πολλά άλλα.

μεγάλος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός του οποίου οι διαστάσεις ξεπερνούν τα φυσιολογικά όρια, ευμεγέθης, 2. ο ψηλός, 3. ο ισχυρός, 4. ο ηλικιωμένος, ο γέρος, 5. αυτός που διαθέτει εξαιρετικά προσόντα και ικανότητες σπουδαίες, 6. (πληθ. αρσ.) *οι μεγάλοι,* επιφανείς άνδρες στην ιστορία του ανθρώπου, 7. (κλητ.) *μεγάλε,* προσφώνηση αναγνώρισης της προσωπικότητας του άλλου, 8. (φρ. ναυτ.) *«μεγάλος σίπαρος – κούντρος / παπαφίγκος», «μεγάλη στραντζαβέλλα / σφύρα», «μεγάλο κουντρίνι».* 🕮 < μσν. μεγάλος < αρχ. μέγας.

μεγαμπάιτ, το, άκλ. • (πληροφ.) μονάδα μέτρησης μέσου αποθήκευσης ίση με 1.000.000 μπάιτ = byte στο Διεθνές Σύστημα Μονάδων, ή με 2^{20} = 1.048.576 bytes [στο δυαδικό σύστημα μέτρησης], σύμβολο της μονάδας ορίζεται το MB. 🕮 < αγγλ. megabyte.

μεγαμπέρ, το, άκλ. ουσ. • (ηλεκτρ.) μονάδα μέτρησης της έντασης του ηλεκτρικού ρεύματος, που ισοδυναμεί με 1.000.000 αμπέρ [δες λ.]. 🕮 < αγγλ. megampere ή γαλλ. megampère.

μέγας ιστός, ο, • το μεγάλο κατάρτι.

μεγάφωνο, το, ουσ. • (τεχνολ.) ηλεκτροακουστική ή μηχανική συσκευή αναπαραγωγής ήχου. 🕮 < γαλλ. mégaphone < méga- [= μέγα]- + -phone [= -φωνή].

μεγαωμόμετρο, το, ουσ. • (φυσ.) όργανο μέτρησης των πολύ μεγάλων ηλεκτρικών αντιστάσεων [για περισσότερα των 10^5 Ohm].

μέγγενη και **μέγκενη,** η, ουσ. [πληθ. μέγγενες, γεν. μεγγενών] • 1. α) (εργαλ.) μεταλλικό όργανο σύσφιξης που αποτελείται από δύο κινητές σιαγόνες οι οποίες μπορούν να στα-

θεροποιούν ενδιάμεσα κάποιο αντικείμενο, σφικτήρας, συνδήκτορας και συνδήκτωρ [στην καθαρεύουσα], β) όργανο βασανισμού, 2. (μτφ.) για οτιδήποτε εμποδίζει ή ασκεί πίεση στα διάφορα μέρη. 🕮 (αντιδάνειο) ❶ < τουρκ. mengene < μτγν. μάγγανον [= δοκάρι τροχαλίας], ή ❷ ισπαν. maquina, ή ❸ [λιγότερο πιθανό] < ισπαν. maquina ή ιταλ. macchina < λατιν. machina < αρχ. μηχανή.

μέδουσα, η, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) υδρόβιο, ασπόνδυλο ζώο, που ανήκει στα κοιλεντερω-

τά, συνών. τσούχτρα, σαλούπα, 2. (μυθολ.) τέρας της μυθολογίας μας που διέθετε γυναικείο σώμα και στο κεφάλι της αντί για μαλλιά είχε φίδια, έτσι, που όταν την έβλεπε κάποιος από το φόβο του απολιθωνόταν3. (τέχν.) *«Η Σχεδία της Μέδουσας»* του Τεοντόρ Ζερικό (1791-1824) πίνακας ζωγραφικής μεγάλων διαστάσεων (491x716 εκ.) στο Μουσείο του Λούβρου [φωτό]. 🕮 < αγγλ. medusa < *Μέδουσα < μτχ. ενεστώτα του αρχ. ρ. μέδω [= 1. κυβερνώ, 2. προστατεύω, φροντίζω, 3. μηχανεύομαι, επινοώ].

Πηγή έμπνευσης για τη σύνθεση του πίνακα *«Η σχεδία της Μέδουσας»* υπήρξε ένα πραγματικό γεγονός, ένα ναυάγιο που εξελίχθηκε το 1816 σε απόσταση 60 χιλιομέτρων από τις ακτές της Μαυριτανίας και είχε συγκλονίσει την κοινή γνώμη της εποχής.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Μέδουσα**, μία από τις τρεις Γοργόνες, κόρη του Φόρκη και της Κητούς. Τη θνητή Μέδουσα νίκησε ο Περσέας και αφού την αποκεφάλισε πρόσφερε το κεφάλι της στην Αθηνά, για να στολίσει μ' αυτό την ασπίδα της.

μεγέθυνση, η, ουσ. • η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του μεγεθύνω, η αύξηση του μεγέθους, το μεγάλωμα, αντών. σμίκρυνση. 🕮 < μεγεθύν(ω) -σις > -ση.

μεγεθυντής, ο, ουσ. • 1. (ηλεκτρολ.) πολλαπλασιαστής [= α) μηχανισμός αύξησης του έργου μιας συσκευής, β) πηνίο που αυξάνει την τάση του ρεύματος], 2. μεγιστοποιητής, (φρ.) *«μεγεθυντής οθόνης / πέους»*. 🕮 < μεγεθύν(ω) + -της.

μεγεθυντικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που μπορεί να αύξηση τις διαστάσεις ενός αντικειμένου. 🕮 < μεγεθύν(ω) + -ικός. ◈ μεγεθυντικά [επίρρ.].

μεγεθύνω, ρ. [μετβ.] • κάνω κάτι μεγαλύτερο από τις αρχικές του διαστάσεις, αυξάνω το μέγεθός του, το μεγαλώνω, συνών. διογκώνω, εξογκώνω, αντών. σμικρύνω, μαζεύω, περιστέλλω. 🕮 < μτγν. μεγεθύνω.

μεγίστη, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) το πρύμα από τον ιστό μεγάλο πανί, του οποίου η ποδιά πιάνει στη μάτσα [δες λ.], συνών. μαΐστρα, 2. (γεωγρ.) *η Μεγίστη,* αλλιώς Καστελόριζο [δες λ.], νησί της Δωδεκανήσου. 🕮 < ουσιαστικοποιημένο θηλυκό του αρχ. επιθ. μέγιστος.

μέγιστος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που είναι πάρα πολύ μεγάλος, 2. (μαθημ.) α) *Μέγιστος Κοινός Διαιρέτης,* ο μεγαλύτερος από τους κοινούς διαιρέτες δύο ή περισσότερων φυσικών αριθμών, β) (ως ουσ.) *το μέγιστο,* η μεγαλύτερη δυνατή τιμή που μπορεί να πάρει μια μεταβλητή ποσότητα, 3. (φρ.) *«μέγιστος κύκλος / νομέας», «μέγιστη αλλά και μεγίστη απόκλιση συχνότητας / διάμετρος κύκλου», «μέγιστο βύθισμα / μήκος / πλάτος / ύψος / φορτίο»*. 🕮 < αρχ. μέγιστος, υπερθετικός βαθμός του μέγας ◈ μέγιστα [επίρρ.].

μεζούρα, η, ουσ. • 1. (ενδυμ.) μετροταινία ράφτη, μηχανικού, οικοδόμου και άλλων επαγγελματιών, 2. μικρό δοχείο μέτρησης υγρών. 🕮 < ιταλ. mesura και misura < λατιν. mensura [= μέτρο] < metior [= μετρώ].

μεθορμίζω, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) μετακινώ το σκάφος από το ένα λιμάνι στο άλλο ή από τον έναν όρμο στον άλλο ή από μια θέση σε κάποια άλλη του ίδιου λιμανιού [παθητική φωνή: μεθορμίζομαι] χωρίς να αγκυροβολώ. 🕮 < αρχ. μεθ- (< μετά-) + ορμίζω < ὅρμος < εἴρω. ⊙ μεθόρμιση.

μεθόρμιση, η, ουσ. • (ναυτ.) το να μετακινεί κάποιος το πλεούμενό του από τη μία θέση στην άλλη του ίδιου λιμανιού ή από τον έναν όρμο στον άλλο ή από το ένα λιμάνι σε κάποιο άλλο χωρίς να είναι απαραίτητο να αγκυροβολήσει. 🕮 < μεθορμ(ίζω) -ση.

μείγμα και **μίγμα,** το, ουσ. • 1. κάθε προϊόν που προκύπτει από διαδικασία ανάμειξης, 2. (χημ.) κάθε σώμα που προκύπτει από την ανάμειξη δύο ή περισσότερων συστατικών,

τα οποία εξακολουθούν να διατηρούν τις αρχικές τους ιδιότητες, χωρίς να συντελείται χημική αντίδραση, 3. (φρ.) *«μείγμα πλούσιο»,* καύσιμο αρίστης ποιότητας, *«μείγμα πτωχό», «μείγμα ψυκτικό / λιπάνσεως / κάλυψης αρμών», «μηχανικό / ετερογενές / ισομοριακό / αντιρρυπαντικό / διαβρωτικό / συγκολλητικό μείγμα».* 🕮 < αρχ. μῖγμα, αλλά και μεῖγμα < μίγνυμι [= αναμειγνύω].

μεικτός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που αποτελείται από δύο ή περισσότερα διαφορετικά στοιχεία ή σώματα, (φρ) *«μεικτό βάρος»,* το βάρος εκείνου του σώματος που περιλαμβάνει και το απόβαρο, *«μεικτές αποδοχές»,* αποδοχές που περιλαμβάνουν και τις κρατήσεις, *«μεικτός αριθμός / ατμός / ναύλος», «μεικτό σχολείο / / δικαστήριο / εκλογικό κέντρο», «μεικτή πλεύση / πορεία / σύζευξη / εκπαίδευση / ασφάλιση / ναυπήγηση / περιέλιξη», «μεικτό ασφαλιστικό συμβόλαιο / κύκλωμα»* και πολλές άλλες φράσεις και εκφράσεις. 🕮 < αρχ. μεικτός. ◈ μεικτά [επίρρ.].

μειοδοσία, η, ουσ. • 1. (οικον.) προσφορά της χαμηλότερης τιμής σε δημοπρασία ή σε μειοδοτικό διαγωνισμό, αντών. πλειοδοσία, 2. (μτφ.) υποχωρητικότητα. 🕮 < μειο- + [β΄ συνθετικό αφηρημένων ουσιαστικών που εκφράζουν το δόσιμο, την προσφορά, αυτού που δηλώνει το α΄ συνθετικό] -δοσία < αρχ. δίδωμι [= δίνω]. ⊙ μειοδότης, μειοδοτικά, μειοδοτικός, μειοδότρια, μειοδοτώ.

μειοδότης, ο, **μειοδότρια,** η, ουσ. • 1. αυτός/-η που προσφέρει τη μικρότερη τιμή σε δημοπρασία ή σε μειοδοτικό διαγωνισμό, αντών. πλειοδότης, 2. (μτφ.) ο υπέρμετρα υποχωρητικός σε εθνικά ζητήματα, ο προδότης, *ο εθνικός μειοδότης.* 🕮 < μειο(δοσία) + δό-της/-τρια < αρχ. δίδωμι [= δίνω].

μειονέκτημα, το, ουσ. • το χαρακτηριστικό γνώρισμα ενός προσώπου που το κάνει να υστερεί σε σχέση με κάποιον άλλο ή με κάποιο δημιούργημα με εμφανή τα αρνητικά στοιχεία της προσωπικότητάς του, συνών. ελάττωμα, ατέλεια ή έλλειψη, αντών. πλεονέκτημα. 🕮 < μτγν. μειονέκτημα.

μειώνω, ρ. [μετβ.] • 1. κάνω κάτι πιο μικρό ή πιο λίγο, συνών. ελαχιστοποιώ, λιγοστεύω, ελαττώνω, μικραίνω, αντών. αυξάνω, 2. υποβαθμίζω τη σημασία ή τη σοβαρότητα ενός γεγονότος, μιας ενέργειας, 3. (μτφ.) προσβάλλω ηθικά κάποιον, τον ταπεινώνω, τον εξευτελίζω. 🕮 < αρχ. μει(ῶ) -ώνω [= ελαττώνω]. ⊙ μείωμα, μείωση, μειωτέος, μειωτικός.

μείωση, η, ουσ. • 1. το να ελαχιστοποιεί κάποιος ένα μέγεθος, μία ποσότητα, μία ταχύτητα κ.λπ. ελάττωση, λιγόστεμα, 2. (μτφ.) ταπείνωση, υποβάθμιση. 🕮 < αρχ. μείω(σις) -ση.

μειωτήρας, ο, ουσ. • μηχανισμός ή εξάρτημα μείωσης του παραγόμενου έργου, (φρ.) *«μειωτήρας στροφών ή κίνησης / γωνιακός / ευθύγραμμος / παράλληλων αξόνων / κινητήρων / ροπής / ηλεκτρικός / πιέσεως / εστιακός / ευθείας λειτουργίας / αντίστροφης λειτουργίας».*

🕮 < μείω(ση) + -τήρας. ○ ηλεκτρομειωτήρας.

Μελανησία, η, ουσ. • (γεωγρ.) μεγάλη θαλάσσια περιοχή που εκτείνεται βορειοανατολικά της Αυστραλίας και περιλαμβάνει πλήθος νησιών με ξεχωριστά πολιτισμικά γνωρίσματα μεταξύ των νησιωτών. 🕮 < αρχ. μέλας [= μαύρος] + νῆσος, ονομασία που ετυμολογικά δικαιολογείται λόγω της παρουσίας των σκουρόχρωμων κατοίκων.

μελανίες, οι, ουσ. [μόνο στον πληθ.] • (μετεωρ.) λατιν. nimbus: α) κατηγορία ταξινόμησης νεφών, β) γκριζόμαυρα βροχοφόρα σύννεφα, που σχηματίζονται σε ύψος 1,5 χιλιόμετρο πάνω από το έδαφος. 🕮 < αρχ. επίθ. μέλας, μέλαινα, μέλαν, [γεν. μέλανος, μελαίνης, μέλανος = 1. μαύρος, μελαμψός, *«μέλαν ὕδωρ»,* λέγεται για νερό που αναβλύζει από βαθιά πηγή, 2. μαύρος, σκοτεινός, ζοφερός].

μελανόστρωμα, το, ουσ. [συνήθως στον πληθ.] • (μετεωρ.) λατιν. nimbostratus: κατηγορία νεφών, σκούρου γκρι χρώματος και πυκνού νέφους, σε τέτοιο βαθμό που ο Ήλιος ούτε καν να ξεχωρίζει, καλύπτουν όλο τον ουρανό και το ύψος τους είναι από 2.500 - 6.000 μέτρα. 🕮 < αρχ. επίθ. μέλας, μέλαινα, μέλαν, [δες μελανίες] + στρώμα.

μελανούρι, το, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι των ελληνικών θαλασσών που ανήκει στην οικογένεια των Σπαριδών, η επιστ. του ονομ.:

Oblada melanura [διώνυμο], με χαρακτηριστικά το φαρδύ σώμα του στη μέση, τα μεγάλα μάτια του, το βάρος του στα 300 με 400 γραμμάρια, το μήκος του σώματός του 35 εκ. το χρώμα του στη ράχη ασημοκάστανο ή ασημογάλαζο, στα πλευρά ασημί και στην κοιλιά έχει δέκα περίπου πολύ ψιλές μακρουλές γκριζόμαυρες γραμμές, στη ρίζα της ουράς έχει μια πλατιά μαύρη κηλίδα. 🕮 < μτγν. μελανούριον, υποκορ. του αρχ. μελάνουρος [= ψάρι με μαύρη ουρά] < μελάν [= μαύρος] + -ουρος, < οὐρά.

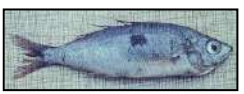
Μελβούρνη, η, ουσ. • (γεωγρ.) η δεύτερη, πληθυσμιακά πόλη της Αυστραλίας μετά το Σύδνεϋ [αλλά και Σίδνεϊ] με 5.031.195 κατοίκους [απογρ. 2022]. 🕮 < αγγλ. Melbourne < [ανθρωπωνύμιο] προς τιμήν του πρωθυπουργού της Μ. Βρετανίας William Lamb (1779-1848), δεύτερου υποκόμη του Melbourne, τοποθεσία στην περιοχή Derbyshire.

Μελίτη, η, ουσ. δες Μάλτα.

μελτέμι, το, ουσ. [γεν. μελτεμ-ιού, -ιών] • (μετεωρ.) α) ισχυρός βόρειος ή βορειοδυτικός άνεμος στην Ανατολική Μεσόγειο κατά την περίοδο του καλοκαιριού, β) ο δροσερός καλοκαιρινός άνεμος που έχει κατεύθυνση από τη θάλασσα προς τη στεριά. 🕮 < τουρκ. meltem [= ο ΒΔ άνεμος].

μεμβράνη, η, ουσ. • 1. (τυπογρ.) κατεργασμένο λεπτό δέρμα ζώου κατάλληλο για βιβλιοδεσία, τύμπανα, χαρτί κ.ά. 2. λεπτό είδος χαρτιού που χρησιμοποιείται σε πολυγράφους για την αναπαραγωγή αντιγράφων, 3. (βιολ.) προστατευτικός υμένας οργάνων, 4. (φυσ.) λεπτό έλασμα που τοποθετείται στα ακουστικά τηλεφώνων και μεγάφωνων και με την παλμική κίνησή του συμβάλλει στην σωστή μετάδοση του ήχου. 🕮 < μτγν. μεμβράνα < λατιν. membrana < membrum [= μέλος σώματος]. ⊙ μεμβρανώδης.

μένουλα ή **μέλουνα,** η, ουσ. • (ιχθυολ.) αλλιώς και μανόλι και μαινούλα: α) ημιπελαγικό είδος ψαριού που ομοιάζει με την μαρίδα, είναι όμως ως προς το μέγεθος μεγαλύτερο και χονδρότερο, το μήκος του έως 20 εκ. εμφανίζεται κατά κοπάδια, γεννά αμέτρητα αυγά και αμέσως μετά – όπως συμβαίνει με πολλά άλλα ψάρια – μεταβάλλεται σε αρσενικό [δηλ. ερμαφρόδιτο], το χρώμα του είναι πρασινόμαυρο μ' ένα παραλληλόγραμμο μαύρο στίγμα, ζει σε φυκιάδες και τραγάνες, τρέφεται με πλαγκτονικούς οργανισμούς και μικρά ασπόνδυλα, αφθονεί στις ελληνικές θάλασσες, η επιστ. του ονομ.: Spicara maena [διώνυμο], β) η παστή μένουλα γνωστή και ως *«καρπάθικη σαρδέλα»*. 🕮 < (αντιδάνειο) < βενετ. menola < λατιν. maenula, υποκ. του maena < μτγν. μαίνη [η κοινή] < αρχ. μαινίς [= είδος ψαριού που μοιάζει με την ρέγγα].

μεντεσές, ο, ουσ. [πληθ. μεντεσέδες] • μεταλλική, συνήθως, στρόφιγγα πόρτας ή παραθύρου, σπανιότερα ξύλινη στην κατασκευή, συνών. ρεζές, γίγγλυμος, θαιρός. 🕮 < τουρκ. menteşe < περσ. bend-keşe ή bandguşā.

με(ν)τζάνα, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) α) κατάρτι της πρύμνης τρίστηλων και τετράστηλων ιστιοφόρων πλοίων ή ο τέταρτος ιστός σε πεντάστηλο σκάφος, επίδρομος, β) το τριγωνικό πανί της μεντζάνας σε ιστιοφόρο σκάφος, γ) *«κόντρα μετζάνα»,* η γάμπια της πρύμνης, 2. (μσν.) είδος δοχείου που είναι κατάλληλο για κρασί, αντίστοιχο της νταμιτζάνας [< ιταλ. damigiana]. 🕮 [για την 1η ερμ.] < ιταλ. mezzana < βενετ. mezana, [για την 2η ερμ.] < ιταλ. mezzina [= μπουκάλι, πήλινο ή χάλκινο σταμνί].

με(ν)τζαρόλα, η, ουσ. δες με(ν)τζαρόλι.

με(ν)τζαρόλι, το, ουσ. • (ναυτ.) α) κλεψύδρα με άμμο διάρκειας μισής ώρας, για κανονισμό της χρονικής διάρκειας των δυτών στο βυθό, συνών. αμμωτό, αμμοκλεψύδρα, β) όσοι ήταν βάρδια στο τιμόνι κάθε μισή ώρα αναποδογύριζαν το αμμωτό, γ) (μτφ.) [φρ.] *«κόβεται το μετζαρόλι»,* δηλ. σταματά η μισθοδοσία λόγω απόλυσης από το καράβι. 🕮 < ιταλ. mezzaruolla < mezzo [= μισό] + oriolo [= ρολόι, ώρα].

Γυναίκα [στον Αντώνη Μωραΐτη] [στροφή 3η]

Από παιδί βιαζόμουνα, μα τώρα πάω καλιά μου.
Μια τσιμινιέρα με όρισε στον κόσμο και σφυρίζει.
Το χέρι σου, που χάιδεψε τα λιγοστά μαλλιά μου,

για μια στιγμή αν με λύγισε, σήμερα δε με ορίζει.
Το **μετζαρόλι** ράγισε και το τεσσαροχάλι.
Την τάβλα πάρε, τζόβενο, να ξαναπάμε αρόδο.
Ποιος σκύλας γιος μας μούντζωσε κι έχουμε τέτοιο χάλι,
που γέροι και μικρά παιδιά μας πήραν στο κορόιδο;
➢ **Νίκος Καββαδίας**

με(ν)τζάστρα, η, ουσ. • (ναυτ.) α) ύψωση μεσίστιας σημαίας, β) μισόκλειστα [ενν. τα παραθυρόφυλλα]. 🕮 < ιταλ. mezzasta < mezzo [= μισό] + asta [= ιστός].

Μεξικό, το, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της Βόρειας Αμερικής, με έκταση 1.964.375 τ.χλμ. και πληθυσμό 126.014.024 κατοίκους [απογρ. 2020]. 🕮 < Ισπαν. México ή Méjico < λ. της γλώσσας Νάουατλ, αυτόχθονων Ατζέκων.

μερί, το, ουσ. [του μεριού] • 1. (ανατ.) ο μηρός του σώματος, 2. *τα μεριά,* α) οι γλουτοί, β) (ναυτ.) οι δύο πλευρές της πρύμνης. 🕮 < μσν. μερί < μηρί < μτγν. μηρίον < αρχ. μηρία < μηρός [= τμήμα του ποδιού].

μεριδιάνα και **μεριντιάνα,** η, ουσ. • σκιαθηρικό ηλιακό ρολόι που δείχνει την ώρα ανάλογα με την κίνηση του ήλιου και της σκιάς που σχηματίζεται από τον κάθετο σταθερό άξονα ή γνώμονα, ως κατασκευή ανάγεται σε παρελθοντικούς χρόνους, σίγουρα από τα χρόνια της κλασικής αρχαιότητας. 🕮 < λατιν. meridiana (hora) [= μεσημβρινή ώρα].

μερικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που αποτελεί μέρος ενός συνόλου, <u>αντών.</u> ολικός, γενικός, 2. λίγος, λιγοστός, 3. κάποιος, ορισμένος, 4. (φρ.) *«μερική αβαρία / απώλεια / έκλειψη ηλίου – σελήνης».* 🕮 < αρχ. μερικός < μέρος [= ατομικός, ιδιαίτερος]. ⊙ μερικεύω, μερικότητα. ◈ μερικώς [επίρρ.].

μέρισμα, το, ουσ. • (οικον.) το μερίδιο από τα καθαρά κέρδη μιας εταιρείας που αναλογεί σε μία μετοχή 🕮 < μτγν. μέρισμα < μερίζω [= χωρίζω κάτι σε μερίδια], σημδ. από τη γαλλ. dividende < λατιν. dividendum [= αυτό που υπόκειται σε μέρισμα]. O μερισμός, καταμερισμός, μερισματαπόδειξη, μερισματούχος.

μερκατορικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που έχει κατασκευαστεί σύμφωνα με το χαρτογραφικό σύστημα του *Μερκάτορα, (φρ.) *«μερκατορική προβολή / πλεύση».*

μερκατορική προβολή, η, • (χαρτογρ.) ισογώνια και κυλινδρική παρουσίαση χάρτη, που πρωτοπαρουσιάστηκε το 1569 από τον *Γεράρδο Μερκάτορα, προβολή στην οποία εμφανίζονται όλες οι λοξοδρομίες ως ευθείες γραμμές και καθεμιά έχει σταθερή κλίση ως προς τους μεσημβρινούς, προβολή που αξιοποιείται στο σχεδιασμό ναυτικών και αεροπορικών χαρτών.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: **Γεράρδος Μερκάτωρ**, λατινοποιημένο όνομα του Gerhard van Kremer, 1512-1594], Φλαμανδός χαρτογράφος και γεωγράφος, αρχικά κατασκευαστής οπτικών οργάνων ακριβείας και χαρτών. Εκπόνησε νέες σχεδιαστικές χαρτογραφικές αρχές και υπολόγισε τις συντεταγμένες του μαγνητικού πόλου. Η πιο γνωστή εργασία του ήταν η συλλογή ευρωπαϊκών χαρτών που ονομάστηκε *«Άτλας».*

μερλίνο, το, ουσ. • (ναυτ.) πολύ λεπτό αλλά εξαιρετικής αντοχής σχοινί, είδος σπάγκου από λινά ή καννάβινα κλώσματα, κατάλληλο στη ραφή ή επιδιόρθωση της οθόνης (καραβόπανου) ή των ιστίων (δηλ. των πανιών) ή των προστατευτικών καλυμμάτων στομίων κυτών (δηλ. των αμπαριών), <u>συνών.</u> μέρμιθος, [ο] ή μέρμιθα, [η] ή μερμίθι, [το]. 🕮 < βενετ. merlin.

μερλούκ(κ)ιος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) γένος ψαριών της οικογένειας των γαδιδών, κοινώς: ο μπακαλιάρος [δες λ.], συναντάται στις ανατολικές ακτές της Λατινικής Αμερικής, στο βορειοανατολικό Ατλαντικό και στη Μεσόγειο θάλασσα, η επιστημ. του ονομ.: Merluccius merluccius [διώνυμο].

μέρμιθος, ο, ή **μέρμιθα,** η, ή **μερμίθι,** το, ουσ. • (ναυτ.) πολύ λεπτό αλλά εξαιρετικής αντοχής σχοινί, είδος σπάγκου από λινά ή καννάβινα κλώσματα, κατάλληλο στη ραφή ή επιδιόρθωση της οθόνης (καραβόπανου) ή των ιστίων (δηλ. των πανιών) ή των προστατευτικών καλυμμάτων στομίων κυτών (δηλ. των αμπαριών), <u>συνών.</u> μερλίνο (ουδ.). 🕮 μεταπλασμένος τ. του αρχ. μέρμις, (γεν.) -ιθος [= χορδή, σπάγγος, σκοινί].

μέρος, το, ουσ. • 1. τμήμα ενός συνόλου, κομμάτι, τεμάχιο, 2. σημείο, τοποθεσία, 3. ο τόπος καταγωγής, η πατρίδα, η πόλη ή το χωριό απ' όπου κατάγεται κάποιος, 4. η ενεργός συμμετοχή σε κάποια μορφή κοινωνικής, πολιτικής κ.λπ. δράσης, 5. (κατ' ευφημισμό) η τουαλέτα, το αποχωρητήριο. 📖 < αρχ. μείρομαι [= μοιράζω]. ⊙ μερίδα, μερίδιο, μερικός. O μέραρχος, μεροληπτης, (ως β΄ συνθετικό) σε -μερής: αδρομερής, ανομοιομερής, διμερής, εξαμερής, επταμερής, ετερομερής, ισομερής, λεπτομερής, μονομερής, οκταμερής, ομοιομερής, πενταμερής, τετραμερής, τριμερής, αμφιμερής, ανισομερής, αυξομερής, ολιγομερής, πολυμερής.

μερτζάνι, το, και **μερτζάνα,** η, ουσ. • 1. (βιολ.) κοράλλι, 2. κόσμημα από κοράλλι, 3. (ιχθυολ.) το ψάρι λυθρίνι, επιστημ. του ονομ.: Pagellus erythrinus - Παγέλλος ο ερυθρίνος [διώνυμο]. 📖 < τουρκ. mercan [= κοράλλι]. O μερτζανόχειλος [= αυτός που έχει χείλη σαν μερτζάνι].

μέσα, τα, ουσ. • τα εργαλεία ή τα όργανα ή οι συσκευές ή τα τροχοφόρα ή γενικότερα όλα εκείνα τα αντικείμενα που εξυπηρετούν με την χρηστικότητά τους τον άνθρωπο, (φρ.) *«μέσα μαζικής μεταφοράς / διασώσεως / κατάσβεσης / σωστικά / ενημέρωσης / πληροφόρησης / επικοινωνίας / πολιτικά κ.λπ.».* 📖 < μσν. μέσα, ουδ. πληθ. του επιθ. μέσος.

μεσαία ακτοπλοΐα, η, • η συγκοινωνιακή σύνδεση που πραγματοποιείται μεταξύ λιμένων της ίδιας χώρας, είτε της παράλιας ζώνης του ηπειρωτικού τμήματος, είτε των νήσων, π.χ. Πειραιάς - Αλεξανδρούπολη, Πειραιάς - Ρόδος κ.λπ.

μεσαία κύματα, τα, • (ηλεκτρολ.) ατμοσφαιρική περιοχή εντός της οποίας επιτρέπονται οι εκπομπές ραδιοκυμάτων με μήκος κύματος από 10^2 μέχρι 10^3 μ. (συχνότητας 3 MHz – 300 MHz) κι είναι αξιοποιήσιμα στη ραδιοφωνία, τη ραδιοναυσιπλοΐα κ.λπ. M.W (Medium Waves = Μεσαία Κύματα).

μεσαίος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που βρίσκεται στη μέση, συνών. μέσος, μεσιανός, αντών. ακραίος, ακρινός. 📖 < μέσος.

μεσάνυχτα, τα, ουσ. • 1. το μέσο της νύχτας, συνών. μεσονύκτιο, 2. (επίρρ.) *«κατά τα μεσάνυχτα»,* 3. (φρ.) *«έχει μεσάνυχτα»,* δηλ. δεν γνωρίζει το θέμα, έχει πλήρη άγνοια. 📖 < πληθ. του μσν. μεσάνυχτο < μεσάνυκτον < μέσα + νύκτ(α) -ον.

μεσαξόνιο, το, ουσ. • το μέσο του άξονα. 📖 < μέσ(ος) + αξόνιο < άξονας.

μεσαπηλιώτης, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) άνεμος που πνέει με ενδιάμεση κατεύθυνση μεταξύ του βορειοανατολικού και του ανατολικού σημείου ορίζοντα, μεταξύ του Μέση και του Απηλιώτη, κοινώς: γραιγολεβάντες. 📖 < μέσ(ος) + απηλιώτης.

μεσές, ο, ουσ. • (φυτολ.) είδος δέντρου, η πλατύφυλλη δρυς με επιστημ. ονομ.: Quercus frainetto [διώνυμο], γνωστό και ως βαλανιδιά, βελανιδιά, βαλανιά και βελανιά, αμπερνός, αμπερνάλι, συναντάται συχνά σε όλη τη Βαλκανική, την Ιταλία και την Ουγγαρία. 📖 < τουρκ. meşe [= βαλανιδιά].

Μέση Ανατολή, η, • (γεωγρ.) Middle East - γεωγραφικός αλλά και πολιτικός όρος που αναφέρεται σε περιοχές της δυτικής Ασίας και της βόρειας Αφρικής, τα όρια της οποίας δεν είναι καθορισμένα στον απόλυτο βαθμό, διαφέρουν ανά ιστορική περίοδο και διαφοροποιούνται ανάλογα με την εθνολογική, πολιτισμική ή γεωπολιτική σκοπιά· πριν τον Β΄ Π.Π. οι Βρετανοί αποκαλούσαν την περιοχή *«Εγγύς Ανατολή»* - Near East. ⊙ μεσανατολικός.

μεσημβρία, η, ουσ. • 1. το μέσο της ημέρας, 2. ο νότος. 📖 < αρχ. μεσημβρία.

μεσημβρίας, ο, ουσ. • (μετεωρ.) ο νοτιάς, ο λίβας. 📖 < μεσημβρία.

μεσημβρινοανατολικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που είναι νοτιοανατολικός. 📖 < μεσημβριν(ός) -ο- + ανατολικός.

μεσημβρινοδυτικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που είναι νοτιοδυτικός. 📖 < μεσημβριν(ός) -ο- + δυτικός.

μεσημβρινός και **μεσημβριανός**, -ή, -ό, επίθ. • 1. ο μεσημεριανός, 2. αυτός που είναι στραμμένος προς τη μεσημβρία, προς το νοτιά, 3. (αστρον.) [το αρσ. ως ουσ.] η νοητή γραμμή που ενώνει τους δύο πόλους της γης, (φρ.) *«μεσημβρινός μαγνητικός / κύκλος / γήινος / ουράνιος / άνω – κάτω», «πρώτος μεσημβρινός»,* ο μεσημβρινός του Γκρίνουιτς. 📖 < ουσ. μεσημβρινός.

μεσημέρι, το, ουσ. • το μέσο της ημέρας, το χρονικό διάστημα ανάμεσα στο πρωί και το απόγευμα, μεσημβρία, δωδεκάτη ώρα, συνήθως, για το χρονικό διάστημα 12-3 μ.μ., αντών. μεσάνυχτα. 🕮 < μσν. μεσημέρι(ν) < μτγν. μεσημέριον ουδ. του μεσημέριος < αρχ. μέσ(ος) + ήμέρα. ⊙ μεσημεριανός, μεσημεριάτης, μεσημεριάτικος. ○ απομεσήμερα, απομεσήμερο, καταμεσήμερα, καταμεσήμερο, μεσημεριάζω, μεσημεριανός, μεσημεριάτικα, μεσημεριάτικος, ξεμεσημεριάζω, ξεμεσημέριασμα

μεσημεριάζω, ρ. [αμετβ.] • 1. αργοπορώ στις πρωινές εργασίες μου μ' αποτέλεσμα να με βρει το μεσημέρι, 2. ξεκουράζομαι κατά τις ώρες του μεσημεριού. 🕮 < μσν. μεσημεριάζω < μεσημέρ(ι) -ιάζω.

μεσημεριανός και **μεσημερινός,** -ή, -ό, επίθ. • αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στο μεσημέρι, συνών. μεσημεριάτικος, μεσημβρινός, αντών. μεσονύκτιος. 🕮 < μεσημέρ(ι) + -ιανός.

μεσημεριάτης, ο, ουσ. • ο ήλιος του μεσημεριού. 🕮 < μεσημέρ(ι) + -ιάτης.

μέσης, ο, ουσ. • (μετεωρ.) ο γραίγος, άνεμος με κατεύθυνση ΒΑ (045°) [διεθνής ονομασία: Northeast]. 🕮 < αρχ. μέσης.

μεσ(ι)ανός, -ή, -ο, επίθ. • μεσαίος, μέσος, αυτός που βρίσκεται μεταξύ δύο άλλων, αντών. ακριανός. 🕮 < μσν. μεσιανός.

μεσίστιος, -ια, -ιο, επίθ. • αυτός που αναρτάται στη μέση του ιστού, συνήθως για σημαία, σε ένδειξη πένθους. 🕮 < μέσ(ος) + ιστ(ός) -ιος.

μεσιτεία, η, ουσ. • 1. μεσολάβηση ανάμεσα σε δύο άτομα ή ομάδες ή και περισσότερα μέρη για την επίτευξη συμφωνίας, 2. η ενέργεια του μεσίτη, 3. (συνεκδ.) η πληρωμή του μεσίτη, δηλ. τα μεσιτικά. 🕮 < μτγν. μεσιτεία.

μεσιτεύω, ρ. [αμετβ] • 1. μεσολαβώ ανάμεσα σε δύο μέρη με σκοπό τη συμφωνία ή τη συμφιλίωση, 2. δρω ως μεσίτης. 🕮 < μτγν. μεσιτεύω.

μεσίτης, ο, **μεσίτρια,** η, ουσ. • (επάγγ.) αυτός που μεσιτεύει, δηλ. που ενεργεί μεσολαβητικά μεταξύ δύο προσώπων ή ομάδων με στόχο τη σύναψη συμφωνίας, συνήθως οικονομικού περιεχομένου, (φρ.) *«μεσίτης ασφαλειών / γαιανθράκων / ναυλώσεων, ναυλομεσίτης / ναυτολογήσεως πληρωμάτων / χρηματιστηρίου, χρηματομεσίτης».* 🕮 < μτγν. μεσίτ(ης) [= μεσολαβητής] / -τρια. ⊙ μεσιτικός.

μεσοβδομάδα, η, [επίρρ.] • στο μέσο της εβδομάδας. 🕮 < μέσ(ος) -ο- + (ε)βδομάδα.

μεσοβέζικος, -η, -ο, επίθ. • 1. (μετεωρ.) ενδιάμεσος άνεμος, δηλ. ο ΒΔ. ο ΝΑ., 2. (μτφ.) α) αυτός που δεν έχει σταθερή στάση προς τους άλλους, β) αυτός που είναι μέτριος ποιοτικά, συνών. ακαθόριστος, ασαφής, αόριστος, αντών. σαφής, οριστικός, τολμηρός. 🕮 < [ίσως, για την 1η ερμ.] ❶ < βενετ. menzo-vento (ενδιάμεσος άνεμος, άνεμος μέτριας έντασης) < λατιν. medius [= μέσος] + ventus [= άνεμος], ή ❷ [για τη 2η ερμ.] < τουρκ. müşevveş [= περίπλοκος, ασαφής, συγκεχυμένος] < αραβ. muşevveş. ◈ μεσοβέζικα.

μεσοβοριάς και **μεσοβορράς,** ο, ουσ. • (μετεωρ.) άνεμος με κατεύθυνση μεταξύ του Β και του ΒΑ σημείου του ανεμολογίου, συνών. γραιγοτραμουντάνα, υποβορειοανατολικός. 🕮 < μέσο(ς) + βοριάς.

μεσογειακός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στη Μεσόγειο θάλασσα, 2. (φρ.) *«μεσογειακή αναιμία»,* αλλά και *«ασθένεια του Κούλεϋ»,* βαριά κληρονομική πάθηση, *«μεσογειακό κλίμα»,* το κλίμα των περιοχών εκείνων που περιβάλλουν την Μεσόγειο και το οποίο χαρακτηρίζεται από ζεστά και ξηρά καλοκαίρια με δροσερούς και υγρούς χειμώνες. 🕮 < Μεσόγει(ος) + -ακός.

μεσόγειος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που βρίσκεται στη στεριά, μακριά από τη θάλασσα, μεσόγαιος, στεριανός, χερσαίος, ηπειρωτικός. 🕮 < μέσος + [αρχ.] γαῖα [= 1. χώρα, τόπος, 2. χώμα, έδαφος, στεριά, ξηρά].

Μεσόγειος θάλασσα, η, • (γεωγρ.) αγγλ. Mediterranean Sea, κλειστή θάλασσα, που βρίσκεται ανάμεσα σε τρεις ηπείρους, την Ευρώπη, την Ασία και την Αφρική, με έκταση 2.505.000 τ.χλμ.· ο πορθμός του Γιβραλτάρ δυτικά και στα ανατολικά η διώρυγα του Σουέζ, τα σημεία εισόδου ή εξόδου προς τον Ατλαντικό και την Ερυθρά θάλασσα αντίστοιχα. 🕮 < λατιν. ονομασίες σε διαφορετικές χρονικές περιόδους: «Mare

Mediterraneum», «Mare Nostrum» [= ημέτερη θάλασσα], «mare internum» ή «mare insentinum» [= εσωτερική θάλασσα] καθώς και «mare magnum» [= Μεγάλη θάλασσα].

μεσόδμη, η, ουσ. [πληθ. μεσόδμες] • 1. (αρχιτ.) μεγάλη δοκός η οποία περνάει οριζόντια από τοίχο σε τοίχο και στηρίζει τη στέγη, το μεσοδόκι, 2. (ναυπ.) δοκός που τέμνει εγκάρσια, από τη μια ως την άλλη πλευρά το πλοίο, στηρίζοντας το κατάστρωμα, πάνω από το εσωτρόπιο, συνών. μπικεριά μετζοκάμαρο, μεσόζυγο, διαδοκίδα. 🕮 < αρχ. μεσόδμη < μέσος + δέμω, δωρ. τ. μεσόδμα και αττ. τ. μεσόμνη.

μεσόδομος, ο, ουσ. • (ναυπ.) αίθουσα πλοίου που χρησιμεύει ως εντευκτήριο αλλά και ως εστιατόριο αξιωματικών, τραπεζαρία, καρρέ. 🕮 < μέσο(ς) + [αρχ.] δόμος < [= α) οικία, σπίτι, β) μέρος του σπιτιού, δωμάτιο, θάλαμος, αίθουσα].

μεσόζυγο, το, ουσ. • (ναυπ.) λεπτή ξύλινη δοκός που ενώνει δύο συνεχόμενες εγκάρσιες δοκούς φτάνοντας από τη μία πλευρά στην άλλη του καραβιού για τη στήριξη του καταστρώματος, η διαδοκίδα, αλλιώς: μπικεριά, μεσόδμη, μετζοκάμαρο. 🕮 < μέσο(ς) + ζυγός.

μεσοθάλασσο, το, ουσ. • στο μέσο της θάλασσας ή πολύ μακριά από την ακτή, μεσοπέλαγα. 🕮 < μέσο(ς) + θάλασσ(α) -ο-.

μεσοθερμικό κλίμα, το, • το κλίμα εκείνο που χαρακτηρίζεται από ήπιο χειμώνα και καλοκαίρι, συνών. εύκρατο κλίμα.

μεσοκαλόκαιρο, το, ουσ. • στο μέσο του καλοκαιριού. 🕮 < μέσο(ς) + καλοκαίρ(ι) -ο-.

μεσολαβητής, ο, **μεσολαβήτρια,** η, ουσ. • αυτός που μεσολαβεί, που παρεμβαίνει ανάμεσα σε πρόσωπα, ομάδες, κράτη κ.λπ. για να επιτευχθεί κάποια συμφωνία επίλυσης των διαφορών τους. 🕮 < μεσολαβη- (< μεσολαβώ) -της.

μεσονύχτι και **μεσονύκτιο,** το, ουσ. • το μέσο της νύχτας, συνών. μεσονυχτίς, μεσάνυχτα [δες λ.]. 🕮 < αρχ. μεσονύκτιον.

μεσονύκτιος και **μεσονύχτιος,** -ια, -ιο, επίθ. • αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στα μεσάνυχτα ή γίνεται τα μεσάνυχτα. 🕮 < αρχ. μεσονύκτιος, -ον, (< νύξ).

μεσονυχτίς, επίρρ. • μεσάνυχτα. 🕮 < μέσ(ος) -ο- + νύχτ(α) + -ίς.

Τρελὸς μουσώνας ράγισε μεσονυχτὶς τὰ ρέλια.
Στὸ χέρι σου χλωρὸ κλαρί, χαρτὶ κι ἕνα φτερό.
Τέσσεροι κάμανε καιροὶ τὰ ροῦχα σου κουρέλια.
Νὰ σὲ σκεπάσω θέλησα, γλιστρᾶς καὶ δὲ μπορῶ.
➢ Από το ποιητικό έργο «*Τραβέρσο*» του **Νίκου Καββαδία,** «*Μουσώνας*», 1975.

μεσοπέλαγο, το, ουσ. [συνήθως στον πληθ. μεσοπάλαγα, μεσοπέλαα και μισοπέλαγα ως επίρρ.] • στη μέση του πελάγους, στην ανοιχτή θάλασσα, μακριά από την ακτή. 🕮 < μσν. μέσ(ος) -ο- + πέλαγο(ς) .

μέσος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που βρίσκεται στη μεταξύ δύο τοπικών ή χρονικών σημείων, συνών. μεσιανός, μεσαίος, 2. (μαθημ.) «*μέσος όρος*», το πηλίκο που προκύπτει από τη διαίρεση του αθροίσματος με το πλήθος των αριθμών των όρων, «*μέση τιμή / απόσταση / θερμοκρασία*», 3. (μτφ.) αυτός που βρίσκεται ή που κινείται στα όρια του μέτρου, 4. ο τύπος εκείνου του ατόμου, που συγκεντρώνει εκείνα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα που υπερτερούν σε μία πληθυσμιακή ενότητα, 5. (φρ.) «*μέση ετήσια θερμοκρασία / ετήσια νέφωση / ετήσια πίεση / υγρασία ενός τόπου / ηλιακή ημέρα / παλιρροιακή στάθμη / στάθμη θάλασσας / τιμή / τιμή ισχύος / τιμή έντασης / τιμή συχνότητας / τιμή τάσεως / τιμή average*». 🕮 < αρχ. μέσος και μέσσος, -η, -ον, [= αυτός που βρίσκεται στη μέση].

μεσόστεγο, το, ουσ. • (ναυπ.) κάθε κλειστός χώρος που βρίσκεται ανάμεσα στο πρόστεγο και το επίστεγο του πλοίου [υπερκατασκευή], λέγεται και γέφυρα επειδή σ' αυτόν συνήθως βρίσκεται η γέφυρα [δηλ. το πιλοτήριο] του πλοίου, ενώ οι χώροι που βρίσκονται κάτω από τη γέφυρα προορίζονται για τη διαμονή του πληρώματος, συνών. ταμπούκι. 🕮 < μεσο- + στέγ(η) -ο-, η λ., μαρτυρείται από το 1876 στον Λ. Παλάσκα.

μεσόσφαιρα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) το τρίτο ατμοσφαιρικό στρώμα μετά την τροπόσφαιρα και την στρατόσφαιρα σε ύψος 50 χλμ. από την επιφάνεια της γης έως και 80 χλμ., χαρακτηριστικό στοιχείο της η δραματική πτώση της θερμοκρασίας, έως και -90° C, καθώς και η εξαέρωση μετεωρι-

τών που πλησιάζουν προς τη Γη. 🕮 < μέσ(ος) -ο- + [αρχ.] σφαῖρα.

μεσοσφαίρι, το, ουσ. • τα μεσάνυχτα. 🕮 < μέσ(ος) -ο- + [αρχ.] σφαῖρ(α) -ι-.

μεσούρανα, τα, ουσ. • 1. το μέσον του ουρανού, 2. (ως τοπικό επίρρ.) *μεσούρανα* και *μεσοούρανα,* στη μέση του ουρανού, πολύ ψηλά. 🕮 < μεσ(ο)- + ουραν(ός)-α.

μεσουρία και **μεσουρανία,** η, ουσ. • (ναυτ.) η σακολέβα της μπούμας [πανί της πρύμνης ιστιοφόρου]. 🕮 < μέσ(ος) + ουρία / ουραν(ός) -ία.

μεσοχείμωνο, το, ουσ. • η μέση του χειμώνα, καταχείμωνο. 🕮 < μσν. μεσοχείμωνον < μέσο- + [αρχ.] χειμών + -ο-.

μεσοχρονίς, επίρρ. • στη μέση του χρόνου. 🕮 < μέσο + χρόν(ος) -ίς.

μεσσήνα και **μεσ(σ)ηνέζα** και **μεσινέζα,** η, ουσ. • α) (ναυτ.) λεπτό νάιλον νήμα κατάλληλο για το δέσιμο των αγκιστριών και των βαριδιών στην κυρίως πετονιά, β) νήμα χορτοκοπτικού μηχανήματος. 🕮 < ιταλ. τοπων. Messina*[1] [= Μεσσήνη] < σύμφωνα με την παράδοση από το μυθ. κύρ. όν. Μεσσήνη*[2].

ΤΟΠΩΝΥΜΙΟ: **Μεσσήνη***[1], α) αρχ. Ελληνική πόλη στην Σικελία που αποικίστηκε από Μεσσήνιους της Πελοποννήσου τον 5ο αιώνα π.Χ., β) με το ίδιο όνομα αρχ. Ελληνική πόλη στην Πελοπόννησο που ιδρύθηκε το 369 π.Χ. όταν η περιοχή ελευθερώθηκε από τους Σπαρτιάτες.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Μεσσήνη***[2], κόρη του Τρίοπα, βασιλιά του Άργους, σύζυγος του Πολυκάονα του βασιλιά της Λακωνίας, τον οποίο έπεισε να εκστρατεύσει εναντίον του αδελφού του Μύλη που, σαν πρωτότοκος, βασίλευε στη γειτονική χώρα. Ο Πολυκάονας κυρίευσε την περιοχή και την ονόμασε Μεσσηνία, για να ικανοποιήσει, έτσι, τη φιλόδοξη και αλαζονική Μεσσήνη.

μεταβάλλω, ρ. [μετβ.] • 1. κάνω κάτι διαφορετικό από ό,τι ήταν πρώτα, το αλλάζω, το αλλοιώνω, το μετατρέπω, το τροποποιώ, 2. (ναυτ.) σκαντζάρω. 🕮 < αρχ. μεταβάλλω.

μεταβιβάζω, ρ. [μετβ.] • 1. μετακινώ ή μεταφέρω κάτι από το ένα σημείο στο άλλο, 2. μεταφέρω αντικείμενο ή μήνυμα σε κάποιον, 3. (νομ.) παραχωρώ σε άλλο πρόσωπο το δικαίωμά μου ή την απαίτησή μου με διαδικασίες που ορίζει ο νόμος. 🕮 < αρχ. μεταβιβάζω. ⊙ μεταβίβαση, μεταβιβαστικός.

μεταβλητός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που μπορεί να αλλάξει, να μεταβληθεί, αντών. αμετάβλητος, 2. (φρ.) *«μεταβλητός καιρός / άνεμος»,* (αστρον.) *«μεταβλητός αστέρας»,* ο αστέρας εκείνος που η λαμπρότητά του μεταβάλλεται περιοδικά, 3. (μαθημ. ως ουσ.) *η μεταβλητή*, ποσότητα ή μέγεθος που υπόκειται σε μεταβολές. 🕮 < μτγν. μεταβλητός. ⊙ μεταβλητότητα.

μεταβολή, -ή, -ό, επίθ. • 1. αλλαγή, 2. μετατροπή, 3. (αθλητ.) τύπος άσκησης με αλλαγή κατεύθυνσης 180°, 4. (φρ.) *«μεταβολή μάζας / όγκου / πίεσης / πορείας / θερμοκρασίας / ταχύτητας».* 🕮 < μεταβάλλω.

μετάγγιση, η, ουσ. • 1. η παροχή υγρού από ένα δοχείο σε άλλο, 2. (φρ.) *«μετάγγιση αίματος»,* διαδικασία μεταφοράς αίματος ή παραγώγων του αίματος από τον δότη στο κυκλοφορικό σύστημα του λήπτη. 🕮 < μετάγγι-σις (< μεταγγί ζω) -ση.

μεταγωγή, η, ουσ. • 1. μεταφορά από έναν τόπο σε άλλον, συνών. μετακομιδή, μετακόμιση, 2. (νομ.) μεταφορά κρατουμένων σε νοσοκομείο, δικαστήρια ή κάπου αλλού, (φρ.) *«το μεταγωγών»,* (τμήμα – δ/νση) αστυνομική υπηρεσία που φροντίζει για τη μεταφορά των κρατουμένων. 🕮 < μτγν. μεταγωγή < μετάγω [= 1. (μετβ.) μεταφέρω από ένα μέρος σε άλλο κάτι· 2. (αμετβ.) πηγαίνω από διαφορετικό δρόμο, αλλάζω τη διαδρομή μου].

μεταγωγικό, το, ουσ. • (στρατ.) το οποιοδήποτε μεταφορικό μέσο που χρησιμοποιούν οι στρατιωτικές δυνάμεις για τις μετακινήσεις

του προσωπικού ή των υλικών τους, όπως π.χ. είναι τα ειδικά διαμορφωμένα πλοία για μεταφορά οχημάτων,

τεθωρακισμένων κ.ά. μηχανοκίνητων μέσων, ή αεροπλάνα όπως τα C-130 Hercules και Alenia C-27 Spartan για την Ελληνική Πολεμική Αεροπορία κ.λπ. 🕮 < μεταγωγ(ή) -ικός.

μεταγωγός, ο, ουσ. • 1. αυτός που μεταφέρει, 2. όργανο μεταφοράς ηλεκτρικού ρεύματος,

3. μηχάνημα κατάλληλο για τη μεταφορά υλικών και προσώπων. 🕮 < μετάγω [δες ετυμ. μεταγωγή].

μετάδοση, η, ουσ. • 1. το να μεταδίδει κάποιος σε άλλον κάτι από την προσωπική του πείρα ή περιουσία, 2. γνωστοποίηση, ανακοίνωση, 3. η μόλυνση ατόμου από νόσημα το οποίο έχει προσβάλλει άλλο άτομο, 4. (εκκλ.) η μετάληψη τών αχράντων μυστηρίων, 5. (τεχνολ.) η μεταβίβαση του κινητήριου έργου από ένα όργανο σε άλλο ή από μια μηχανή σε άλλη, 6. (πληροφ.) η μεταβίβαση δεδομένων. 🕮 < μτγν. μετάδο(σις) -ση.

μετάθεση, η, ουσ. • 1. μετακίνηση από μια θέση σε άλλη, 2. μετακίνηση υπαλλήλου από μια οργανική θέση της υπηρεσίας του σε άλλη, (φρ.) *«δυσμενής / αμοιβαία μετάθεσης»,* 3. (γραμμ.) αλλαγή θέσης φθόγγων μέσα σε μια λέξη, π.χ. «φούχτα – χούφτα», 4. αναβολή προγραμματισμένης εργασίας ή εκδήλωσης για άλλη ημερομηνία. 🕮 < αρχ. μετάθε(σις) -ση [= αλλαγή θέσης].

μετάκεντρο, το, ουσ. • (ναυπ.) νοητό σημείο κατακόρυφης γραμμής που διέρχεται από το κέντρο βάρους πλοίου το οποίο αποκλίνει και της κατακόρυφου του κέντρου άντωσης, η θέση του καθορίζει την ευστάθεια του σκάφους, (φρ.) *«μετάκεντρο εγκάρσιας ευστάθειας / διαμήκους ευστάθειας».* 🕮 < μετά + κέντρο. ⊙ μετακεντρικός.

μετακίνηση, η, ουσ. • 1. αλλαγή θέσης, μετατόπιση αντικειμένου, μεταφορά, μετάθεση, 2. μετάβαση από ένα σημείο σε ένα άλλο, 3. (για πρόσωπα) μετανάστευση. 🕮 < μτγν. μετακίνη(σις) -ση.

μετακινώ, ρ. [μετβ.] • αλλάζω θέση σε κάποιο αντικείμενο, μετατοπίζω, [ως αμετβ.] *μετακινούμαι,* μετατοπίζομαι αλλά και απομακρύνομαι. 🕮 < αρχ. μετακινῶ.

μεταλλακτήρας και **μεταλλάκτης,** ο, ουσ. • (ηλεκτρολ.) [παρωχημένο] συσκευή μετατροπής, κυρίως εναλλασσόμενου ρεύματος, σε συνεχές και σπανιότερα το αντίστροφο, συνών. μετατροπέας, μετασχηματιστής. 🕮 καθαρ. μεταλλακτήρ < αρχ. μετά + ἀλλάσσω + [επίθημα] -τήρ.

μεταλλείο, το, ουσ. • 1. ορυχείο μετάλλου, μεταλλωρυχείο, 2. (μτφ.) πηγή πλούτου. 🕮 < αρχ. μεταλλεῖον [= μέταλλο]. ⊙ μεταλλειολογία, μεταλλειολόγος.

μετάλλευμα, το, ουσ. • φυσικός σχηματισμός ορυκτών που ενσωματώνει διάφορα είδη μετάλλων σε μορφή ενώσεων και συγκεντρώσεις οι οποίες κάνουν τεχνικά δυνατή και οικονομικά σκόπιμη τη βιομηχανική εκμετάλλευσή τους, συνών. μινεράλι. 🕮 < μτγν. μετάλλευμα.

μεταλλικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που είναι φτιαγμένος από μέταλλο, 2. αυτός που έχει κάποια ιδιότητα του μετάλλου, (φρ.) *«μεταλλικός ανορθωτής / σωλήνας / μετατροπέας / δίσκος / κύλινδρος», «μεταλλική επένδυση / εργαλειοθήκη / βάση / κατασκευή», «μεταλλικό ηλεκτρόδιο / κάλυμμα καθόδου / κάλυμμα στομίου κύτους / βαρόμετρο / ράγουλο / κύκλωμα / σπείρωμα»* και πολλά άλλα. 🕮 < μτγν. μεταλλικός < αρχ. μέταλλον.

μετάλλιο, το, ουσ. • μικρή μεταλλική επιφάνεια, χαραγμένη ή ανάγλυφη, που απονέμεται σε πρόσωπα ως τιμητική διάκριση. 🕮 < ιταλ. medaglia < λατιν. medialia (με παρετυμολογική επίδραση από το αρχ. μέταλλον).

μέταλλο, το, ουσ. • 1. στερεό ορυκτό που επιδέχεται βιομηχανική επεξεργασία για να γίνει εμπορικά αξιοποιήσιμο, 2. (χημ.) κάθε χημικό στοιχείο που βρίσκεται σε μορφή ορυκτού και μπορεί μετά από επεξεργασία να εμφανίσει τις ιδιότητές του, 2. (μτφ.) ο τόνος της ανθρώπινης φωνής. 🕮 < αρχ. μέταλλον.

μεταλλο- • πρώτο συνθετικό, πολλών ξένων επιστημονικών όρων από τους χώρους της χημείας, της τεχνολογίας, της γεωλογίας και της ιατρικής π.χ.: μεταλλογραφία, μεταλλουργία, μεταλλοχημεία, μεταλλοχρωμία. 🕮 < διεθν. metallo- < αρχ. μέταλλον.

μεταλλουργία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (επιστ.) επιστήμη που εξετάζει μεθόδους εξόρυξης και επεξεργασίας των μετάλλων, 2. (οικον.) βιομηχανικός κλάδος παραγωγής και επεξεργασίας των μετάλλων αλλά και των κραμάτων τους. 🕮 < γαλλ. métallurgie < νεολατιν. metallurgia < μτγν. μεταλλουργ(ῶ) [= εργάζομαι ως μεταλλουργός]. ⊙ μεταλλουργός, μεταλλουργικός.

μεταμεσημβρινός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που πραγματοποιείται μετά το μεσημέρι, συνών. απογευματινός. 🕮 < μετά + μεσημβρ(ία) + -ινός.

μεταμεσήμερο, το, ουσ. • το χρονικό διάστημα της ημέρας που ακολουθεί το μεσημέρι, το απομεσήμερο. 🕮< μετά + μεσημέρ(ι)-ο-.

μεταμεσονύχτιος, -ια, -ιο, επίθ. • α) αυτός που γίνεται ή υπάρχει μετά τα μεσάνυχτα, β) χρονικό διάστημα μέχρι την ανατολή του ήλιου. 🕮 < μετά + μεσο-νύχτιος.

μεταναστεύω, ρ. [αμετβ.] • φεύγω με τη θέλησή μου από έναν τόπο και πηγαίνω σε αλλο με σκοπό να εργαστώ ή για να ζήσω καλύτερα. 🕮 < μτγν. μεταναστεύω [= αναχωρώ]. ⊙ μεταναστευτικός.

μετανάστης, ο, **μετανάστρια,** η, ουσ. • (κοινωνιολ.) αυτός/-ή που εγκαταλείπει συνειδητά την πατρίδα του/της για μεγάλο χρονικό διάστημα και εγκαθίσταται σε άλλη χώρα για λόγους, συνήθως, οικονομικούς και λιγότερο πολιτικούς ή κοινωνικούς, αλλιώς χαρακτηρίζεται ως πρόσφυγας, συνών. εμιγκρές, αποδημητής, απόδημος, ξενιτεμένος, μέτοικος 🕮 < αρχ. μετά + ναίω [= κατοικώ, διαμένω]. ⊙ μεταναστεύω. ✪ λαθρομετανάστης.

μετάξι, το, ουσ. • 1. ίνα που σχηματίζεται από το κουκούλι του μεταξοσκώληκα κι είναι εξαιρετικής ποιότητας και αντοχής, 2. (συνεκδ.) το ύφασμα που σχηματίζεται από την παραπάνω κλωστή, 3. οτιδήποτε έχει απαλή υφή. 🕮 < μτγν. μετάξιον, υποκ. του ουσ. μέταξα. ⊙ μεταξένιος, μεταξωτός. ✪ μεταξοβιομηχανία, μεταξοβιομήχανος, μεταξοβάμπακος, μεταξοειδής, μεταξοπαραγωγή, μεταξοπαραγωγός, μεταξοσκώληκας, μεταξοσκωληκοτροφία, μεταξόσπορος, μεταξουργός, μεταξοϋφαντος, μεταξότριχα, μεταξοϋφαντουργία, μεταξουργείο.

μεταξύ, επίρρ. • 1. ανάμεσα, 2. (γραμμ.) συχνά χρησιμοποιείται με τους αδύνατους τύπους της προσωπικής αντωνυμίας: *μας / σας / τους* και λειτουργεί ως αλληλοπαθής αντωνυμία, 3. (ως επίθ.) το ενδιάμεσο. 🕮 < αρχ. μεταξύ.

μεταπώληση, η, ουσ. • πούλημα ενός πράγματος από αυτόν που το έχει αγοράσει, συνών. μεταπούλημα, ξαναπούλημα. 🕮 < μεταπώλη-σις (< μεταπωλώ) -ση.

μεταπωλώ και **μεταπουλώ,** ρ. [μετβ.] [μτγν.] • πουλάω κάτι που προηγουμένως έχω αγοράσει. 🕮 < μτγν. μεταπωλῶ.

μετασκευάζω, ρ. [μετβ.] • μετατρέπω ένα αντικείμενο, ως προς τη μορφή ή τη δομή του, έτσι ώστε να είναι αξιοποιήσιμο για άλλη χρήση, συνών. μετασχηματίζω, μεταμορφώνω, μεταποιώ. 🕮 < μετ(α)- + σκευάζω [= ετοιμάζω, εφοδιάζω] < σκεῦος.

μετασχηματίζω, ρ. [μετβ.] • αλλάζω το σχήμα ή τη μορφή ή τη δομή ενός πράγματος, τον τρόπο λειτουργίας ενός μηχανήματος, το κάνω διαφορετικό. 🕮 < αρχ. μετασχηματίζω.

μετασχηματιστής, ο, ουσ. • (ηλεκτρολ.) συσκευή που μεταβάλλει την τάση και την ένταση του ηλεκτρικού ρεύματος, μετατροπέας, συνών. μεταμορφωτής, (φρ.) *«μετασχηματιστής ακουστικής συχνότητας / ενδιάμεσης σύζευξης / εξόδου / ισχύος / αυτόματος / τριφασικός / μονοφασικός / περιστροφικός».* 🕮 < μετασχηματισ- (< μετασχηματίζω) + -της, μτφρδ. από τη γαλλ. transformateur.

μετατοπίζω, ρ. [μετβ.] • 1. αλλάζω τη θέση ενός αντικειμένου, συνών. μετακινώ, 2. αλλάζω κάτι από χρονική ή από οποιαδήποτε άλλη άποψη, συνών. μεταθέτω, 3. αναγκάζω κάποιον ν' αλλάξει περιοχή εγκατάστασης, εκτοπίζω, 4. (φρ.) *«μετατοπίζω πλοίο»,* μεθορμίζω [δες λ.]. 🕮 < μετα- + τόπ(ος) -ίζω. ⊙ μετατόπιση.

μετατόπιση, η, ουσ. • αλλαγή θέσης κινητού αντικειμένου, (φρ.) *«μετατόπιση έρματος πλοίου / φορτίου».* 🕮 < μετατοπίζω.

μετατρέπω, ρ. [μετβ.] • αλλάζω, μεταβάλλω κάτι. 🕮 < αρχ. μετατρέπω. ⊙ μετατροπέας, μετατροπή, μετατρεπτικός, μετατρέψιμος > μετατρεψιμότητα.

μετατροπέας, ο, ουσ. • αυτός που μεταβάλλει, που μετατρέπει, α) συσκευή μεταβολής της τάσης του ηλεκτρικού ρεύματος, μετασχηματιστής, β) μηχανισμός τροποποίησης των ιδιοτήτων ή των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων κάποιας ουσίας, γ) (πληροφ.) λογισμικό πρόγραμμα υπολογιστικής μετατροπής ισοτιμιών νομισμάτων, δ) (φρ.) *«μετα-*

τροπέας ροπής - torque converter», (μηχανολ.) μηχανισμός μετάδοσης της κίνησης σε αυτόματα κιβώτια ταχυτήτων μέσω υδραυλικών συστημάτων, *«μετατροπέας καταλυτικός»,* ο καταλύτης. 📖 < μετατροπ(ή) -εύς > -έας, μτφρδ. από τη γαλλ. convertisseur.

μετατροπή, η, ουσ. • αλλαγή στα βασικά χαρακτηριστικά, μορφολογικά ή δομικά στοιχεία, ενός αντικειμένου, τροποποίηση, μεταβολή. 📖 < αρχ. μετατροπή.

μεταφέρ(ν)ω, ρ. [μετβ.] • 1. μετακινώ κάποιο πρόσωπο ή αντικείμενο σε άλλο χώρο από τον οποίο βρίσκεται, 2. ανακοινώνω, γνωστοποιώ, 3. μεταγράφομαι σε άλλο δήμο, κάνω μεταδημότευση, 4. διαβιβάζω, 5. μεταβάλλω, τροποποιώ, 6. μεταφράζω, μεταγλωττίζω, 7. (νομ.) επιτρέπω σε φίλιο ή συγγενικό μου πρόσωπο να αποκτήσει προσωπικά δικαιώματα ή περιουσιακά στοιχεία, ακολουθώντας τη νόμιμη διαδικασία. 📖 < αρχ. μεταφέρω < μετά + φέρω.

μεταφορά, η, ουσ. • 1. κουβάλημα αντικειμένου από ένα σημείο προς κάποιο άλλο, συνών. μετακόμιση, μετάσταση, μετακομιδή, 2. σχήμα λόγου που αξιοποιούμε στην επικοινωνίας μας για να δηλώσουμε μια διαφορετική ιδιότητα των λέξεων που δεν υπάρχει στην πραγματικότητα, αντών. κυριολεξία, 3. (μουσ.) αλλαγή τονικότητας στη σύνθεση, 4. μεταγλώττιση, μετάφραση, 5. (ηλεκτρ.) [φρ.] *«γραμμή μεταφοράς»,* ηλεκτρική γραμμή, μεταλλικής κατασκευής, μετακίνησης ενεργειακού φορτίου από την μονάδα παραγωγής στους σταθμούς και στη συνέχεια στους υποσταθμούς κατανομής με τελικό αποδέκτη τον καταναλωτή, 6. (πληθ.) *οι μεταφορές,* το σύνολο των μέσων μετακίνησης προσώπων ή αγαθών από τόπο σε τόπο, 7. (φρ.) *«αστικές / θαλάσσιες / χερσαίες / εναέριες / αεροπορικές / εμπορευματικές μεταφορές», «μεταφορά κεφαλαίων»,* νόμιμη διακίνηση, κυρίως, ιδιωτικών κεφαλαίων, από χώρα σε χώρα ή από τράπεζα σε τράπεζα. 📖 < μτγν. μεταφορά.

μεταφορέας, ο, ουσ. • 1. αυτός που μεταφέρει κάτι, ο αχθοφόρος, συνών. χαμάλης, κουβαλητής, μεταγωγέας, μεταγωγός, αγωγιάτης, 2. το μέσο εκείνο, όργανο, σύστημα ή πρόγραμμα, που εκτελεί τη μεταφορά. 📖 < μεταφορ-εύς, -έας.

μεταφορτώνω, ρ. [μετβ.] • 1. ξεφορτώνω αντικείμενα ή εμπορεύματα από: α) κάποιο μεταφορικό μέσο και τα φορτώνω εκ νέου σε άλλο, β) η ίδια διαδικασία, από πλοίο σε πλοίο, 2. (πληροφ.) μεταφέρω ηλεκτρονικά δεδομένα, από το διαδίκτυο στον υπολογιστή μου*[1] ή το αντίστροφο*[2]. 📖 < μετά- + φορτώνω, [για την 1η ερμ. εκδ.] μτφρδ. από τη γαλλ. transborder, [για την 2η ερμ. εκδ.] μτφρδ. από την αγγλ. *[1]download ή *[2]upload. ⊙ μεταφόρτωση.

μετάφραγμα, το, ουσ. • (ναυπ.) ο χώρος του πυροβολείου που μεσολαβεί ανάμεσα σε δύο καταστρώματα του πολεμικού πλοίου. 📖 < μετά + φράγμα.

μετεωρίτης, ο, ουσ. • (αστρον.) αντικείμενο ή θραύσμα αστρικής προέλευσης που πέφτει στην επιφάνεια κάποιου πλανήτη ή δορυφόρου, συνών. μετεωρόλιθος. 📖 < ξένος όρος, από τη γαλλ. météorite < météor(e) < μτγν. μετέωρον + [κατάλ.] -ite, -ίτης. ⊙ μετεωρικός.

μετέωρο, το, ουσ. • 1. (αστρον.) κάθε ορατό φαινόμενο που εξελίσσεται στην ατμόσφαιρα της Γης και προέρχεται από τη βραχώδη μάζα σώματος που οι διαστάσεις του μπορεί να είναι από λίγα χιλιοστά έως αρκετά μέτρα, ο μετεωρίτης, 2. (μετεωρ.) οποιοδήποτε φαινόμενο που συμβαίνει στην ατμόσφαιρα της Γης (αστραπές, κεραυνοί, βροχή, χιόνι, χαλάζι, ουράνιο τόξο κ.λπ.), 3. [αρχ. επιθ.] (ναυτ.) το πλοίο εκείνο που βρίσκεται στην ανοικτή θάλασσα, πέρα μακριά στη θάλασσα. 📖 < γαλλ. météore (εν.) < μσν. λατιν. meteora (πληθ.) < αρχ. τά μετέωρα [= αντικείμενα ψηλά στον ουρανό, αστρονομικά φαινόμενα] ουδ. του επιθ. μετέωρος.

μετεωρογραφία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • μελέτη και περιγραφή ατμοσφαιρικών δεδομένων. 📖 < μετεωρογράφος [δες λ. ετυμ.].

μετεωρογράφος, ο, ουσ. • 1. (μετεωρ.) ο επιστήμονας που ασχολείται με τη μέτρηση και την καταγραφή των μετεωρολογικών φαινομένων, 2. (τεχνολ.) όργανο μέτρησης μετεωρολογικών στοιχείων, θερμοκρασίας, πίεσης αέρα, ταχύτητας μετατόπισης κ.λπ. 📖 < αγ-

γλ. meteorography < ουδ. του επιθ. μετέωρος. ⊙ μετεωρογραφία, μετεωρογραφικός.

μετεωρολογία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) επιστημονικός κλάδος που μελετά τα καιρικά φαινόμενα της γης και επιτρέπει, με μεγάλη επιτυχία, την πρόβλεψη του καιρού, (φρ.) *«πρακτική / δυναμική / περιγραφική / γεωργική / ναυτική μετεωρολογία».* 🕮 < γαλλ. météorologie < αρχ. μετεωρολογία [= συζήτηση για σοβαρά ζητήματα]. ⊙ μετεωρολόγος. ○ βιομετεωρολογία, μετεωρο(παθο)λογία αγρομετεωρολογία, μικρομετεωρολογία.

μετεωρολογικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που σχετίζεται με τη μετεωρολογία ή αναφέρεται σ' αυτήν, (φρ.) *«μετεωρολογικός κώδικας / πύραυλος / σταθμός / χάρτης / δορυφόρος / κλωβός», «μετεωρολογικές έρευνες / προγνώσεις», «Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία», «μετεωρολογικό κέντρο / δελτίο / γραφείο / μοντέλο καιρού / μπαλόνι».* 🕮 < γαλλ. météorologique < météorolog(ie) [= μετεωρολογ(ία)] + -ique [= -ικός]. ⊙ μετεωρολόγος. ◈ μετεωρολογικά [επίρρ.].

μετεωρολόγος, ο/η, ουσ. • ειδικός επιστήμονας στον τομέα της μετεωρολογίας. 🕮 < γαλλ. météorologue < météoro(logie) [= μετεωρο(λογία)] + -logue = -λόγος. ⊙ μετεωρολογικός.

μετεωροσκοπείο, το, ουσ. • μετεωρολογικός σταθμός. 🕮 < μτγν. μετεωροσκοπεῖον < μετέωρο + σκοπείο < [αρχ.] σκοπέω / -ῶ [= βλέπω, παρατηρώ].

μετεωροσκόπος, ο/η, ουσ. • [παρωχημένο] ο μετεωρολόγος. 🕮 < αρχ. μετεωρος + σκόπος < σκοπέω/-ῶ [= βλέπω, παρατηρώ].

μετζαβόλτα και **μετζοβόλτα,** η, ουσ. • (ναυτ.) α) αμοιβαίο πλέξιμο κατά μισή στροφή των αλυσίδων των δύο βυθισμένων αγκυρών εξαιτίας περιστροφικής κίνησης του πλοίου κατά 180° μοίρες, αλλά και β) κόμπος εύκολος στο δέσιμο ή το λύσιμο αντικειμένων που δεν επιδέχονται ιδιαίτερη πίεση, όπως το δέσιμο των μπαλονιών στα ρέλια, ημίδεσμος, γ) για οτιδήποτε άλλο που πρέπει να δέσουμε χωρίς να ασκείται σ' αυτό ιδιαίτερη πίεση. 🕮 < ιταλ. mezzavolta και mezzovolta < mezzo [= μισός, ενδιάμεσος] + volta [= στροφή].

μετζάνα, η, ουσ. δες με(ν)τζάνα.

μετζαρόλι και **ματζαρόλι,** το, ουσ. δες με(ν)τζαρόλι.

μετζάστρα, η, ουσ. δες με(ν)τζάστρα.

μέτζο, το, ουσ. • 1. μισό, 2. [επίρρ.] πάνω κάτω, 3. (ναυτ.) μέσος συστολέας του ιστίου. 🕮 < ιταλ. mezzo < λατιν. medius [= μέσος].

μετζοκάμαρο, το, ουσ. • (ναυπ.) λεπτή ξύλινη δοκός, μεσόξυλο, που ενώνει δύο συνεχόμενες εγκάρσιες δοκούς φτάνοντας από τη μία πλευρά στην άλλη του καραβιού, για τη στήριξη του καταστρώματος, η διαδοκίδα, αλλιώς: μεσόζυγο, μεσόδμη, μπικεριά. 🕮 < ιταλ. mezzocamaro.

μετζοκάσσαρο, το, ουσ. • ανυψωμένο κατάστρωμα σε υπερκατασκευή στο μέσο του σκάφους. 🕮 < ιταλ. mezzocassaro.

μετονομάζω, ρ. [μετβ.] • αλλάζω το όνομα σε κάποιον ή σε κάτι, του δίνω άλλο όνομα. 🕮 < αρχ. μετονομάζω.

μετονομασία, η, ουσ. • αλλαγή ονόματος. 🕮 < μτγν. μετονομασία.

μετοχή, η, ουσ. • (οικον.) τίτλος χρηματικής ή χρηματιστηριακής αξίας, που αντιπροσωπεύει ορισμένο μέρος από το κεφάλαιο μιας εταιρείας και αποτελεί μερίδιο κυριότητας ενώ παράλληλα αποδεικνύει τη συμμετοχή του κατόχου της σ' αυτό, οι τιμές τους κυμαίνονται ανάλογα με την προσφορά και τη ζήτηση. 🕮 < αρχ. μετοχή [= συμμετοχή].

μέτοχος, ο/η, ουσ. • 1. αυτός που παίρνει μέρος σε κάποια δράση, 2. (οικον.) αυτός που έχει στην κατοχή του τον ή τους άυλους τίτλους που αποδεικνύουν τον κτήτορα. 🕮 [για την 1η ερμ. εκδ.] < αρχ. μέτοχος [= συμμέτοχος], [για την 2η ερμ. εκδ.] σημδ. από την αγγλ. shareholder.

μέτρα, τα, ουσ. [ονομ. αιτ. κλητ. πληθ. αριθμ.] • α) τρόποι μέτρησης που αναπαριστούν φυσικές ποσότητες μιας δοσμένης τιμής, β) οι διαστάσεις κάποιου αντικειμένου, χώρου κ.λπ. γ) προβλεπτικές διαδικασίες, (φρ.) *«μέτρα ασφαλείας / χωρητικότητας / ελαστικότητας / γωνιών / βάρους / μάζας / ηλεκτρικών μεγεθών / επιφανείας / μήκους», «προσωρινά / συντηρητικά - φιλελεύθερα - σοσιαλιστικά κ.λπ. / προφυλακτικά μέτρα», «μέτρα και σταθμά»,* το σύνολο των κατάλληλων μονά-

δων για τη μέτρηση μεγεθών, (έκφρ.) *«εφαρμόζει δύο μέτρα και δύο σταθμά»,* ότι κάποιος μεροληπτεί, ότι είναι περισσότερο αυστηρός με ορισμένους σε σύγκριση με κάποιους άλλους. 🕮 < αρχ. μέτρον.

μέτρημα, το, ουσ. • μέτρηση, συνών. καταμέτρηση, αρίθμηση. 🕮 < μτγν. μέτρημα.

μέτρηση, η, ουσ. • υπολογισμός ποσότητας ή μεγέθους ή ποσού με βάση κάποια συγκεκριμένη μονάδα μέτρου, (φρ.) *«μέτρηση εμπορευμάτων / εσωτερικής διαμέτρου / ηλεκτρικής αντιστάσεως – τάσεως / θερμικής χωρητικότητας / χωρητικότητας υγρών / όγκου [ογκομέτρηση]».* 🕮 < αρχ. μέτρη(σις) -ση.

μετρητό, το, ουσ. [ουδ. πληθ. του επιθ. μετρητός] • [λαϊκότροπο] χρήμα σε κέρματα ή χαρτονομίσματα ή τραπεζογραμμάτια [μπαγκανότα εν.], που μπορεί να χρησιμοποιηθεί άμεσα σε συναλλαγή, το ρευστό, περιουσία σε χρήματα, [συνήθως στον πληθ.] τα μετρητά. 🕮 < αρχ. μετρητός < μετρέω [= διαβαίνω, διασχίζω] < μέτρον.

μετρητής, ο, ουσ. • 1. (τεχνολ.) συσκευή για τη μέτρηση μεγεθών, κυρίως μηχανικών φαινομένων, ταχύτητας [ταχόμετρο], ροής υγρών, ρεύματος κ.λπ., κοινώς: ρολόι, καταγραφέας, 2. εργαζόμενος που ασχολείται με την καταγραφή των δεδομένων της συσκευής του μετρητή, 3. (φρ.) *« μετρητής αερίων [αεριόμετρο] / αλμυρότητας / αμπερωρίων / αυτεπαγωγής / βάθους υγρών / βυθίσματος/ δεξαμενής / διακένου / ελκυσμού / εντάσεως ηλεκτρικού πεδίου / εμπορευμάτων / ευστάθειας / ηλεκτρικής αντιστάσεως / [ωμόμετρο] / ισχύος ηλεκτρικού ρεύματος [βα(τ)τόμετρο] / ηλεκτρικής τάσεως [βολτόμετρο] / ηλεκτρικής εντάσεως [αμπερόμετρο και μιλιαμπερόμετρα ή μικροαμπερόμετρα, για μέτρηση χαμηλής ηλεκτρικής έντασης] / κατανάλωσης ύδατος / κενού [κενόμετρο] / κενού ασφαλείας δεξαμενής / όγκων [ογκόμετρο] / πιέσεως [μανόμετρο] / πιέσεως αέρα – υγρών / αλατότητας / ραδιενέργειας / υγρών / νερού [υδρομετρητής]».* 🕮 < αρχ. μετρητής.

μετρητοίς, τοις, [δοτική καθαρεύουσας] [αρχ. τοῖς μετρητοῖς] • πληρωμή σε χρήμα την ίδια στιγμή της αγοράς, αντών. με δόσεις, επί πιστώσει.

μετρικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που σχετίζεται με τη μονάδα μετρήσεως, (φρ.) *«μετρικός στατήρας / τόννος», «μετρικό σύστημα / μηχάνημα»,* (ως ουσ.) *«μετρική»,* η τέχνη της μετρήσεως στην ποίηση. 🕮 < γαλλ. métrique < mètr(e) [= μέτρ(ον)] + -ique [= -ικός].

μέτριος, -ια, -ιο, επίθ. • 1. αυτός που δεν είναι υπερβολικός, *«μέτριος άνεμος»,* 2. (συνεκδ.) ασήμαντος, κατώτερος. 🕮 < αρχ. επίθ. μέτριος. ⊙ μετριότητα, μετριάζω. ◈ μέτρια [επίρρ.]. O μετριοπαθής, μετριοπάθεια, μετριοκεφαλία, μετριάζω.

μέτρο, το, ουσ. • 1. (γενικότ.) κάθε μονάδα μέτρησης, όπως: του μήκους, της επιφάνειας, του όγκου, της έντασης, του βάρους, της θερμοκρασίας, 2. (μαθημ.) μονάδα μήκους του δεκαδικού μετρικού συστήματος, 3. (εργαλ.) όργανο κατάλληλο για τη μέτρηση μηκών, 4. (μουσ.) α) μονάδα ρυθμού σε μουσική σύνθεση, β) βήμα ή κίνηση που κάνει ο χορευτής στο ρυθμό της μουσικής σύνθεσης, 5. (μετρ.) η εναλλαγή τονισμένων και άτονων συλλαβών στην σύγχρονη στιχουργική ή μακρών και βραχειών στην αρχαία και βυζαντινή ποίηση, (φρ.) *«τροχαϊκό / δακτυλικό / ιαμβικό / ιωνικό / ανακρεόντειο / βάκχειο / αναπαιστικό μέτρο κ.ά.»,* 6. (πληθ.) *τα μέτρα,* [δες λ.], 7. (φρ.) *«κυβικό μέτρο»,* μονάδα μέτρησης όγκου, *«τετραγωνικό μέτρο»,* μονάδα μέτρησης επιφανειών. 🕮 < αρχ. μέτρον. O μετρογραφία, μετρολογία, μετρολογικός, μετρολόγος, μετρονομία, μετρονομικός, μετρονόμος, μετροταινία, μετροφωτογραφία, πικόμετρο 10^{-12}, νανόμετρο, μικρόμετρο, χιλιοστόμετρο, εκατοστόμετρο, δεκατόμετρο, χιλιόμετρο.

μετροταινία, η, ουσ. • (εργαλ.) όργανο μέτρησης μήκους που είναι φτιαγμένο από λινή ή μεταλλική ταινία που περιστρέφεται και εσωκλείεται σε θήκη, μετρική κορδέλα. 🕮 < μέτρο + ταινία.

μετρώ, ρ. [μετβ.] • 1. (μαθημ.) διατυπώνω προφορικά και με σειρά τους αριθμούς, κάνω αρίθμηση, συνών. αριθμώ, απαριθμώ, 2. προσδιορίζω τις διαστάσεις κάποιου αντικειμένου, 3. λογαριάζω, υπολογίζω, 4. (για

χρήματα) καταβάλλω, 5. (μτφ.) κοιτάζω ερευνητικά, 6. με κατάλληλο εργαλείο διαπιστώνω την ποσότητα κάποιων πραγμάτων ή το μέγεθός τους ή το βάρος τους ή τις διαστάσεις τους πάντοτε με αξιοποιώντας τη βασική μονάδα μέτρησης, 7. [αμετβ.] α) λογαριάζομαι, υπολογίζομαι, β) [μέσο] *μετριέμαι και μετρούμαι,* (λογοτ.) *«Η μεγαλοσύνη στα Έθνη δε μετριέται με το στρέμμα, / με της καρδιάς το πύρωμα μετριέται και με το αίμα»,* Κωστής Παλαμάς, γ) συγκρίνομαι, συναγωνίζομαι. 🕮 < αρχ. μετράω / -ῶ.

Μετωνικός κύκλος ή **Κύκλος** του ***Μέτωνος** ή **«Μέτωνος ενιαυτός»,** ο, • (αστρον.) σεληνιακός κύκλος 19 ετών (εννεαδεκαετηρίς) αποτέλεσε τη βάση για το Ελληνικό Ημερολόγιο, μέχρι την υιοθέτηση του Ιουλιανού Ημερολογίου το 46 π.Χ..

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: **Μέτων(ας)** ο **Αθηναίος**, [5ος αι. π.Χ.] μαθηματικός, αστρονόμος, γεωμέτρης και μηχανικός, γνωστός για τον *«Μετωνικό κύκλο»,* τον οποίο εισήγαγε το 432 π.Χ. στο σεληνιακό Αττικό ημερολόγιο και το οποίο υποθέτει ότι 19 ηλιακά έτη είναι ίσα με 235 σεληνιακούς μήνες, που ισούνται με 6.940 ημέρες. Εγκατέστησε στην Πνύκα το πρώτο *ηλιοτρόπιον* ή *ηλιοσκόπιον* της Αθήνας, επίσης προσδιόρισε τις ημερομηνίες των ισημεριών και τα ηλιοστάσια με βάση τη συγκεκριμένη θέση του ηλιοσκοπίου.

μέτωπο, το, ουσ. • 1. (ανατ.) το μέρος του προσώπου που βρίσκεται πάνω από τα φρύδια, κούτελο, 2. (μτφ.) α) η μπροστινή όψη του οικοδομήματος, β) (στρατ.) πρώτη σειρά του στρατιωτικού σχηματισμού, η πρώτη γραμμή, γ) (στρατ.) ζώνη εντός της οποίας πραγματοποιούνται πολεμικές επιχειρήσεις, 3. (φρ.) α) *«μέτωπο θαλάσσης»,* η διαχωριστική επιφάνεια ανάμεσα σε δύο γειτονικές θαλάσσιες μάζες με διαφορετική πυκνότητα και θερμοκρασία, β) *«γραμμή μετώπου»,* πλεύση πλοίων σε σειρά, νηοπομπή, ή το ένα δίπλα στο άλλο ή πολύ κοντά μεταξύ τους· στη ναυτική πολεμική τακτική υπάρχει μόνο μία γραμμή αποτελούμενη κυρίως από μάχιμα σκάφη, γ) *«μέτωπο καιρού / θερμό / ψυχρό / συνεσφιγμένο / στάσιμο».* 🕮 < αρχ. μέτωπον. ⊙ μετωπιαίος, μετωπικός, μετωπηδόν, μετωπίας. O μετωπορρινικός, μετωποσκοπία, μετωποσκοπικός, μετωποσκόπος.

☑ «Η πορεία προς το **μέτωπο**»

«Ξημερώνοντας τ' Αγιαννιού, με την αύριο των Φώτων, λάβαμε τη διαταγή να κινήσουμε πάλι μπροστά, για τα μέρη όπου δεν έχει καθημερινές και σκόλες. Έπρεπε, λέει, να πιάσουμε τις γραμμές που κρατούσανε ως τότε οι Αρτινοί, από Χιμάρα ως Τεπελένι. Λόγω που εκείνοι πολεμούσανε απ' την πρώτη μέρα, συνέχεια, κι είχαν μείνει σκεδόν οι μισοί και δεν αντέχανε άλλο».

➢ Απόσπασμα από το *«Άξιον Εστί»* του **Οδυσσέα Ελύτη**.

μηδέν, το, ουσ. • 1. αριθμητικό σύμβολο [0] που δείχνει την ανυπαρξία μεγέθους, ποσότητας κ.λπ. [αγγλ. zero, γαλλ. zéro], 2. τίποτε, 3. (μτφ.) άνθρωπος ανάξιος λόγου, 4. σχολική βαθμολογία, κουλούρα, 5. το σημείο τήξης του πάγου, 6. (εκφρ.) *«εκ του μηδενός», «μηδέν εις το πηλίκον», «απόλυτο μηδέν ή ενέργεια μηδενικού σημείου»,* δομικό και αναπόφευκτο στοιχείο της κβαντικής φυσικής, *«το μηδέν του βερνιέρου»,* σημείο του παχύμετρου που δείχνει πάνω στην κύρια κλίμακα το ακέραιο κομμάτι της μέτρησης σε mm [μιλιμέτρ = χιλιοστά]. 🕮 < αρχ. μηδὲν [= κανένα, τίποτε]. ⊙ μηδενίζω, μηδενικό. O μηδενικό, μηδενίζω, μηδενικός, μηδένιση, μηδενισμός, μηδενικότητα, μηδενιστής, μηδενίστρια, μηδενιστικός, εκμηδένιση, εκμηδενισμός, εκμηδενίζω, εκμηδενιστής.

μήκος, το, ουσ. • 1. η απόσταση ανάμεσα στα δύο άκρα μίας ευθείας, 2. (για χρόνο) χρονική διάρκεια, 3. (αστρον.) *«γεωγραφικό μήκος»,* η μία από τις δύο συντεταγμένες που προσδιορίζει τη θέση ενός σημείου της γης, 4. (φυσ.) *«μήκος κύματος»,* η απόσταση μεταξύ δύο διαδοχικών ταλαντώσεων ενός κύματος, 5. (φρ.) *«μήκος άμματος [κοινώς: κλειδιά] (= τύπος ναυτικής αλυσίδας) / διαδρομής εμβόλου / διαδρομής ιστιοφόρου / εκκίνησης / εμφόρτου ισάλου / ισάλου γραμμής / κατακλίσεως / καταμέτρησης / στένωσης πρύμνης – πλώρης ή πρώρας / σχοινιού».* 🕮 < αρχ. μῆκος. ⊙ μηκύνω.

Μήλος, η, ουσ. • (γεωγρ.) ηφαιστειακό νησί των Κυκλάδων, έχει έκταση 150,6 τ.χλμ. και πληθυσμό 5.193 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < αρχ. Μῆλος, < μῆλον, τό, [= πρόβατο ή κατσίκα], απίθανη η σύνδεση ετυμολογικά

με το ομώνυμο φρούτο. ⊙ μηλαίικος, μηλιακός, Μηλιός, Μηλιά.

μήνας, ο, ουσ. • μία από τις δώδεκα υποδιαιρέσεις του ηλιακού έτους, (φρ.) *«σεληνιακός ή συνοδικός μήνας»,* το χρονικό διάστημα μεταξύ δύο διαδοχικών συνόδων ή αντιθέσεων του ήλιου και της σελήνης [29,53 γήινες ημέρες], (έκφρ.) *«μήνας μπαίνει μήνας βγαίνει»,* λέγεται για μισθωτούς που έχουν χαμηλές μηνιαίες απολαβές ή σημαντικές οικονομικές υποχρεώσεις, *«μήνας του μέλιτος»,* ο πρώτος μήνας της έγγαμης ζωής, και πολλές άλλες καθημερινές εκφράσεις. 🕮 < μσν. μήνας. ⊙ μηνιαίος, μηνιάτικο, μήνη.

μήνη, η, ουσ. • 1. (αστρον.) α) η σελήνη, β) η ημισέληνος, το μισοφέγγαρο, ή οτιδήποτε έχει τέτοιο σχήμα, μηνίσκος, 2. άσπρο σημάδι στο μέτωπο του αλόγου, 3. στρατιωτικό οχύρωμα σε μηνοειδές σχήμα. 🕮 < αρχ. μήνη.

μηνιαίος, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που συμβαίνει κάθε μήνα, 2. αυτός που αντιστοιχεί σε ένα μήνα. 🕮 < αρχ. μηνιαῖος. ◈ μηνιαία και μηνιαίως [επίρρ.].

μηνιάτικο, το, ουσ. • το χρηματικό ποσό που καταβάλλεται για μισθό ή ενοίκιο κι αντιστοιχεί σ' ένα μήνα. 🕮 < μσν. μηνιάτικος.

μήνυμα, το, ουσ. • 1. είδηση, πληροφορία, ανακοίνωση, μαντάτο, 2. το γραπτό κείμενο σε χαρτί ή σε ηλεκτρονική μορφή που αποστέλλεται με σκοπό την ενημέρωση, 3. η επίσημη ανακοίνωση ή ο χαιρετισμός κάποιου πολιτικού προσώπου, 4. (φρ.) *«ηλεκτρονικό / διαφημιστικό / ενοχλητικό μήνυμα».* 🕮 < αρχ. μήνυμα [= πληροφόρηση].

μήνυση, η, ουσ. • καταγγελία μιας αξιόποινης πράξης στις εισαγγελικές ή αστυνομικές Αρχές με στόχο την άσκηση ποινικής δίωξης, συνών. καταμήνυση, έγκληση. 🕮 < αρχ. μήνυ(σις) -ση.

μηνυτής, ο, **μηνύτρια,** η, ουσ. • 1. αυτός/ή που φέρνει το μήνυμα, ο μαντατοφόρος, ο αγγελιοφόρος, 2. το πρόσωπο που υποβάλλει τη μήνυση, καταμηνυτής, ο ενάγων, αλλά και {σπανίως} ο καταδότης. 🕮 < αρχ. μηνυτής.

μηνύω, ρ. [μετβ.] • υποβάλλω μήνυση εναντίον κάποιου, εγκαλώ, καταγγέλλω. 🕮 < αρχ. μηνύω.

μήρυμα, το, ουσ. [πληθ. μυρήματα] • κομμάτι νέου αχρησιμοποίητου σχοινιού μήκους από 50 έως 120 οργιών, συσκευασμένο εργοστασιακά, κοινώς: κόρκωμα [δες λ.] και κούρκουμο, ντούκα. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

μήτρα, η, ουσ. • 1. (ανατ.) κοίλο μυώδες όργανο του γυναικείου σώματος εντός του οποίου αναπτύσσεται το έμβρυο, 2. (ζωολ.) το γεννητικό όργανο όλων των θηλαστικών ζώων, 3. το καλούπι εντός του οποίου χύνονται διάφορες ρευστές ύλες για να σχηματίσουν με την βοήθεια της ψύξης ένα στερεό σώμα, 4. (ναυτ.) η εσωτερική ίνα σχοινιού, γύρω από την οποία πλέκονται οι υπόλοιπες ίνες, συνών. κολαούζος, 5. (μτφ.) ό,τι διαμορφώνει κάτι άλλο. 🕮 < αρχ. μήτρα.

μητρώο, το, ουσ. • 1. επίσημος κατάλογος στον οποίο αναγράφονται τα προσωπικά στοιχεία των πολιτών, 2. (φρ.) *«μητρώο αρρένων», «στρατολογικό μητρώο», «ποινικό μητρώο» «μητρώο ναυτεργατών»* κ.ά. 🕮 < αρχ. Μητρῷον (ναός της μικρασιατικής θεάς Κυβέλης στην αρχαία Αθήνα, μέσα στον οποίο φυλάσσονταν τα δημόσια αρχεία).

μηχανέλαιο και **μηχανόλαδο,** το, ουσ. • ορυκτέλαιο ή συνθετικό είδος λαδιού που είναι κατάλληλο για την ελαχιστοποίηση των τριβών στους κυλίνδρους της μηχανής ή που προέρχεται ως χρησιμοποιημένο από μηχανή αλλά και υλικό χρήσιμο ως καύσιμο προϊόν. 🕮 < μηχαν(ή) + έλαιο. ◈ [γεν.] του μηχανέλαιου / των μηχανέλαιων.

μηχανή, η, ουσ. • 1. συσκευή που πολλαπλασιάζει την ανθρώπινη δύναμη ή τη δύναμη του αλόγου και διευκολύνει στην ολοκλήρωση της εργασίας, 2. εξάρτημα οχήματος, σκάφους, τρένου κ.λπ. που δίνει κίνηση, συνών. κινητήρας, 3. (συνεκδ.) το πρώτο βαγόνι τρένου το οποίο διαθέτει την τεχνολογική υποδομή για να έλκει τα άλλα, 4. (μτφ.) το κόλπο που στήνει κάποιος για να πραγματοποιήσει μια απάτη, τέχνασμα, ραδιουργία, 5. η μέθοδος, 6. η μοτοσικλέτα, 7. (φρ.) *«μηχανή ακριβείας / αναστροφής / απλής εκτόνωσης / απλής ενέργειας / βοηθητικών εργασιών / εσωτερικής καύσης / διπλής ή τριπλής εκτονώσεως / διπλής ενέργειας / δοκιμής υλικών / κάμψεως ελασμάτων / καρφώσεως ελασμάτων / κοπής ελασμάτων / διαμήκους κοπής /*

εγκάρσιας επεξεργασίας ξύλου / κατεργασίας σωλήνων / ντίζελ / περιελίξεως πηνίων / πετρελαίου / πολλαπλής εκτόνωσης / στίλβωσης / υψηλής πιέσεως», «ακτινωτή / ανυψωτική / βοηθητική / βραδύστροφος / δικύλινδρος / διστρόφαλος / εκτονωτική / ελικοτομική / ένζυγος / απαγωγική / ηλεκτρική / ηλεκτροπαραγωγός / καταδυτική / θερμική / ναυτική / ολιγόστροφη / οριζόντια / παλινδρομική / περιστροφική / προωστική / συγκολλητική / τετρακύλινδρη / τετράχρονη - τρίχρονη - δίχρονη μηχανή». 🕮 < αρχ. μηχανή. ⭕ αμηχανία, αμήχανα, αμήχανος, αποβιομηχάνιση, βιομηχανία, βιομηχανικά, βιομηχανικός, βιομήχανος, βενζινομηχανή, εργαλειομηχανή, γραφομηχανή, εκβιομηχανίζω, εκβιομηχάνιση, εκμηχανίζω, εκμηχάνιση, εκμηχανισμός, κουζινομηχανή, κρεατομηχανή, μεγαλοβιομηχνία, μεγαλοβιομήχανος, μηχανέλαιο, μηχανέλαιο, μηχανόβιος, μηχανογράφηση, μηχανογραφία, μηχανογραφικά, μηχανογραφικό, μηχανογραφικός, μηχανογραφώ, μηχανοδηγός, μηχανοδίφης, μηχανοειδής, μηχανοκάικο, μηχανοκίνητος, μηχανοκράτης, μηχανοκρατία, μηχανολογικά, μηχανολογικός, μηχανολόγος, μηχανοπέδη, μηχανοποίηση, μηχανοποίητος, μηχανοποιώ, μηχανοργάνωση, μηχανορραφία, μηχανορράφος, μηχανορραφώ, μηχανοστάσιο, μηχανοτεχνίτης, μηχανότρατα, μηχανουργείο, μηχανουργία, μηχανουργικά, μηχανουργικός, μηχανουργός, ραπτομηχανή.

μηχάνημα, το, ουσ. • 1. σύνθετη μηχανή σχεδιασμένη και κατασκευασμένη για ορισμένη εργασία, μηχανικό εφεύρημα, 2. (μτφ.) τέχνασμα, κόλπο, μηχάνευμα, 3. (φρ.) *«μηχάνημα δοκιμής / εκχύσεως / ελικοτομής κοχλιών / κινήσεως πηδαλίου / φορτώσεως / χειροκίνητο / καταδυτικό / βοηθητικό / νυχτερινής σκόπευσης / περιστροφής πύργου».* 🕮 < αρχ. μηχάνημα.

μηχανική, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (φυσ.) κλάδος της φυσικής που ασχολείται με τη μελέτη της κίνησης και της ισορροπίας των φυσικών σωμάτων, (φρ.) *«θεωρητική / εφαρμοσμένη / κλασική / κυματική / μοριακή / χημική / υδραυλική / γενετική / περιβαλλοντική / γεωτεχνική κβαντική».* 🕮 < αρχ. μηχανικός < μηχανή. ⭕ κβαντομηχανική.

μηχανικό, το, ουσ. • (στρατ.) μάχιμο Όπλο του Στρατού Ξηράς που ασχολείται με την εκτέλεση κατασκευαστικών έργων τόσο σε ειρηνικές περιόδους όσο και σε πολεμικές. 🕮 < αρχ. επίθ. μηχανικός, σημδ. από την αγγλ. (corps of) engineers [= σώμα μηχανικών].

μηχανικός, ο, ουσ. • αυτός που ασχολείται με τη μηχανή ως κατασκευαστής ή ως συντηρητής ή ως τεχνίτης, σπανίως, ο χειριστής κάποιου μηχανήματος, (φρ.) *«πρώτος - δεύτερος - τρίτος μηχανικός πλοίου», «μηχανικός αξιωματικός / επιθεωρητής / επόπτης / μηχανών εσωτερικής καύσης / προϊστάμενος εργοστασίου ή συνεργείου / του στόλου / βάρδιας / ψυκτικών μηχανημάτων», «πολιτικός μηχανικός»,* ο επιστήμονας εκείνος που ασχολείται με την κατασκευή τεχνικών έργων (δρόμων, σπιτιών κ.λπ.) [μτφρδ. από τη γαλλ. ingénieur civil]. 🕮 < αρχ. μηχανικός. ⭕ αρχιμηχανικός.

μηχανικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που έχει σχέση με τη μηχανή, 2. (μτφ.) αυτός που λειτουργεί ασυναίσθητα, σαν μηχανή, 3. (φρ.) *«μηχανική αντήχηση / απόδοση / απώλεια / διαμόρφωση συχνότητας / ενέργεια / λίπανση / κατεργασία / συγκόλληση / συσκευή / ωφέλεια», «μηχανικό βυθόμετρο / ισοδύναμο / τρυπάνι / πληκτρολόγιο / μολύβι / κιβώτιο ταχυτήτων».* 🕮 < αρχ. επίθ μηχανικός. ◈ μηχανικά [επίρρ.].

μηχανισμός, ο, ουσ. • 1. α) εξαρτήματα που συνθέτουν μία πρακτική συσκευή, μηχανή, μηχάνημα, β) ο τρόπος λειτουργίας της συσκευής, (φρ.) *«απλός / σύνθετος / πολύπλοκος μηχανισμός», «μηχανισμός αναστροφής / αποσυνδέσεως / ασφαλιστικού επιστομίου / βαλβίδας / αυτόματου κλεισίματος θυρών διαφραγμάτων [μπουλμέδες] / εισαγωγής / εκκέντρου / εκκινήσεως / εκτονώσεως / ελέγχου / εξαγωγής / επαναφοράς / κινήσεως / μειώσεως στροφών / ζεύξεως / πηδαλίου / στρέψεως / στροφάλου / ανάκρουσης πυροβόλου / πεδήσεως / προολκής»,* 2. (μτφ.) ο τρόπος συγκρότησης ή λειτουργίας ενός οργανωμένου συνόλου προσώπων, μέσων κ.λπ., που στοχεύουν στην επίτευξη ενός συγκεκριμένου σκοπού. 🕮 < μηχανή + [κατάλ.] -ισμός.

μηχανοδηγός, ο, ουσ. • 1. ο οδηγός της μηχανής του τρένου, τρενοδηγός, 2. χειριστής μηχανήματος. 🕮 < μηχαν(ή) -ο- + οδηγός.

μηχανοκάικο, το, ουσ. • (ναυτ.) αλιευτικό είδος πλοιαρίου που στο κατάστρωμά του έχει τοποθετημένη αεραντλία με σκοπό την τροφοδοσία του δύτη με αέρα [εσφαλμένη η άποψη πως η ονομασία του συνδέεται με τον τρόπο πρόωσης· ο τύπος αυτός του σκάφους, παλαιότερα, ήταν ιστιοφόρο]. 🕮 < μηχαν(ή) -ο- + καΐκ(ι) -ο-.

μηχανοκίνητος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που κινείται με μηχανές, (φρ.) *«μηχανοκίνητη αντλία / μηχανή / πορεία / πτήση / βάρκα / μεραρχία- ταξιαρχία κ.λπ.».* 🕮 < μηχαν(ή) + -ο- + κινητός.

μηχανόλαδο, το, ουσ. δες μηχανέλαιο.

μηχανολεβητοστάσιο, το, ουσ. • (ναυπ.) τμήμα του σκάφους που στα εφαπτόμενα διαμερίσματά του λειτουργούν το λεβητοστάσιο και το μηχανοστάσιο, χώροι με εγκατεστημένους τους ατμοστρόβιλους, τους μειωτήρες στροφών, τα ψυγεία, τις διάφορες αντλίες, τον προθερμαντήρα, τον ψυκτήρα, τους αποστακτήρες, τις στροβιλογεννήτριες, τις δεξαμενές λαδιού, κηροζίνης και άλλων υγρών αναγκαίων για τη λειτουργία του πλοίου [περιγραφή μεγάλων σκαφών]. 🕮 < μηχαν(ή) -ο- + λεβητο- + -στάσιο(ν) < ΐστημι [= στήνω, ορθώνω].

μηχανολογία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (τεχνολ.) επιστημονικός και επαγγελματικός κλάδος που ασχολείται κυρίως με τη μελέτη, τον σχεδιασμό, την κατασκευή και τη λειτουργία των μηχανών, επίσης με τη συντήρηση των μηχανών, με την παραγωγή, τη μετάδοση και χρήση της μηχανικής ισχύος και θερμότητας. 🕮 < μηχαν(ή) -ο- + -λογία.

μηχανολόγος, ο, ουσ. • (επάγγ.) ο ειδικός επιστήμονας, ο οποίος ασχολείται με τη σχεδίαση, εκτέλεση και συντήρηση μηχανών. 🕮 < μηχαν(ή) -ο- + -λόγος. ⊙ μηχανολογικός.

μηχανοποιός, ο, ουσ. • αυτός που κατασκευάζει μηχανές. 🕮 < μηχαν(ή) -ο- + -ποιος < ποιῶ, συνηρημένος τύπος του ποιέω [= κάνω, κατασκευάζω, δημιουργώ]. ⊙ μηχανοποιία.

μηχανοστάσιο, το, ουσ. • 1. (μηχανολ.) ο χώρος εντός του οποίου είναι εγκατεστημένες οι κύριες μηχανές ενός εργοστασίου, κ.λπ. 2. ο χώρος στάθμευσης και συντήρησης των μηχανών έλξης ή άλλων τροχιοδρομικών ή σιδηροδρομικών οχημάτων, συνών. αμαξοστάσιο, 3. (ναυτ.) α) ο χώρος στον οποίο είναι εγκατεστημένες οι κύριες μηχανές και διάφορες άλλες εγκαταστάσεις που συμβάλλουν στην πρόωση του πλοίου, β) όταν στον χώρο συνυπάρχουν και λέβητες τότε λέγεται *«μηχανολεβητοστάσιο».*

🕮 < μηχαν(ή) -ο- + -στάσιο < -στάσις < [αρχ.] ΐστημι [= στήνω, ορθώνω, τοποθετώ]. [φωτό: μηχανοστάσιο φορτηγού πλοίου].

μηχανοτεχνίτης, ο, ουσ. • 1. (επάγγ.) τεχνίτης εξειδικευμένος σε μηχανές, με προσανατολισμό στην επισκευή και συντήρηση αυτών, 2. βοηθός μηχανολόγου. 🕮 < μηχαν(ή) -ο- + τεχνίτης.

μηχανότρατα, η, ουσ. • (ναυτ.) αλιευτικό σκάφος που κινείται με μηχανή και αλιεύει με τη μέθοδο της τράτας [= δίχτυα και σάκος, αλλιώς: πετσάλι]. 🕮 < μηχαν(ή) -ο- + τράτα.

↰ «Ο αλιευτικός εξοπλισμός μιας μηχανότρατας είναι: τα συρματόσχοινα, οι πόρτες, τα σχοινιά και η τράτα (δίχτυα και σάκος). Όλη η τράτα την ώρα του ψαρέματος έχει μήκος 40 ως 60 μέτρα. Ο σάκος μόνος του έχει μήκος περίπου 5 μέτρα.
➢ https://psarema.net/michanotrata/

μηχανοτρύπανο, το, ουσ. • (εργαλ.) μηχανικό είδος τρυπανιού. 🕮 < μηχαν(ή) -ο- + τρυπάν(ι) -ο-.

μηχανουργείο, το, ουσ. • εργαστήριο ή τμήμα εργοστασίου, στο οποίο εκτελούνται εργασίες συντήρησης και επισκευής μηχανών ή κατασκευή απλών μηχανικών εξαρτημάτων. 🕮 < μηχαν(ή)- + -ουργείο(ν) < αρχ. ἔργο(ν).

μηχανουργικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στη μηχανουργεία ή στο μηχανουργείο. 🕮 < μηχαν(ή)- + -ουργικός < αρχ. ἔργο(ν).

μηχανουργός, ο/η, ουσ. • 1. τεχνίτης ή τεχνικός, ειδικός στην μηχανουργία, στην επιδιόρθωση δηλ. των μηχανών, συνών. μηχανοποιός, 2. μηχανοχειριστής, τεχνίτης ή τεχνικός ειδικός, στο χειρισμό των μηχανών, 3. μηχανικός σχεδιασμού μηχανών. 🕮 < μηχαν(ή) + -ουργός < αρχ. ἔργον.

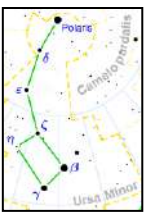
Μιανμάρ, η, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) ως το 1989 Βιρμανία ή Μπούρμα, χώρα της νοτιοανατολικής Ασίας, έχει έκταση 676.578 τ.χλμ. και πληθυσμό 56.242.997 κατοίκους, [κατ' εκτίμηση 2023]. 🕮 < βιρμανικά: Myanmar < myanma [= ισχυρός] < σανσκριτικής προέλευσης.

μίγδην, επίρρ. • 1. ανακατωμένα, ανάκατα, 2. (φρ.) *«φύρδην – μίγδην»,* άνω κάτω [για μεγάλη ακαταστασία στο χώρο]. 🕮 < μτγν. μίγδην < αρχ. μίγνυμι / μείγνυμι.

μίγμα, το, ουσ. δες μίγμα.

μικραίνω, ρ. • 1. [μετβ.] κάνω κάτι πιο μικρό, σμικραίνω, σμικρύνω, μειώνω, ελαττώνω, αντών. μεγαλώνω, 2. [αμετβ.] α) γίνομαι πιο μικρός, γίνομαι πιο νέος, β) (μτφ.) ξεπέφτω κοινωνικά. 🕮 < μσν. μικραίνω < μικρ(ός) -αίνω ή μτγν. μικρ(ύνω).

Μικρά ή **Μικρή Άρκτος,** η, • (αστρον.) λατιν. Ursa Minor, αστερισμός που καταγράφηκε από τον Κλαύδιο Πτολεμαίο (90 – 168 μ.Χ.) και είναι ένας από τους 88 επίσημους αστερισμούς που θέσπισε η Διεθνής Αστρονομική Ένωση· α) αειφανής στην Ελλάδα, β) πολύτιμος οδηγός για τους ναυτικούς, γ) το τελευταίο από τα 7 φωτεινότερα άστρα που βρίσκεται στην ουρά του σχηματισμού είναι ο Πολικός Αστέρας (Polaris), δ) αλλιώς και *«Μικρή Αρκούδα»,* ενώ στην αρχαιότητα ονομαζόταν και *«φτερό του Δράκοντα».*

Μικρά Ασία και **Μικρασία,** η, • (γεωγρ.) είναι η δυτικότερη προεξοχή της Ασίας και αποτελεί το μεγαλύτερο μέρος της σύγχρονης Τουρκίας, γνωστή και ως Ανατολία, χερσόνησος της Ανατολίας, οροπέδιο της Ανατολίας ή Ασιατική Τουρκία.

μικρή ή **μικρά ακτοπλοΐα** ή **αγχιπλοΐα,** η, • η συγκοινωνιακή σύνδεση παράκτιων περιοχών που πραγματοποιείται μεταξύ λιμένων προασπισμένων περιοχών, συνήθως εντός κόλπου ή μεταξύ κοντινών κόλπων, π.χ. του Αργοσαρωνικού.

μικρό- • πρώτο συνθετικό της Αρχ. και Νέας Ελληνικής που προέρχεται από το επίθετο μικρός. Δημιουργεί πολλούς ξένους όρους που δηλώνουν, κυρίως, σμίκρυνση ή υποκορισμό του β΄ συνθετικού π.χ.: μικροανάλυση, μικροβιολογία, μικρόβιο, μικρογαμέτης, μικρογναθία, μικρογραμμάριο, μικρόκοσμος, μικροβισμός, μικροοικονομία, μικροσκοπία, μικροσκόπιο, και πολλά άλλα.

μικροαμπέρ, το, άκλ. ουσ. • (ηλεκτρολ.) μονάδα έντασης του ηλεκτρικού ρεύματος ίση με ένα εκατομμυριοστό του αμπέρ. 🕮 (νόθο σύνθετο) < αγγλ. microampere micro- [μικρό-] + amper [δες αμπέρ].

μικροβαρογράφος, ο, ουσ. • (μετεωρ.) συσκευή υψηλής ακρίβειας για την αυτόματη καταγραφή της ατμοσφαιρικής πίεσης. 🕮 < < μικρό- + βαρογράφος.

μικροβάτ, το, άκλ. ουσ. • (ηλεκτρολ.) μονάδα ισχύος: α) του συνεχούς ηλεκτρικού ρεύματος και β) του εναλλασσόμενου ρεύματος, ίση με ένα εκατομμυριοστό του βατ. 🕮 (νόθο σύνθετο) αγγλ. microwatt < micro- [μικρό-] + watt [βατ, δες λ.].

μικροβάτης, ο, ουσ. • ρυθμιστικός κοχλίας πολύ ευαίσθητος σε όργανα παρατήρησης όπως ο εξάντας. 🕮 < μικρό- + [επίθημα] -βάτης < ρ. βαίνω.

μικροβόλτ, το, άκλ. ουσ. • (ηλεκτρολ.) μονάδα μέτρησης τών διαφορών ηλεκτρικού δυναμικού η οποία ισοδυναμεί με ένα εκατομμυριοστό του βολτ. 🕮 (νόθο σύνθετο) αγγλ. microvolt < micro- [μικρό-] + volt [δες βολτ].

μικρογραμμάριο, το, ουσ. • (φυσ.) μονάδα μάζας ίση με το ένα εκατομμυριοστό του γραμμαρίου. 🕮 < αγγλ. microgram < micro- [= μικρό-] + gram [= γραμμάριο].

μικροδιακόπτης, ο, ουσ. • (ηλεκτρολ.) διακόπτης μικρών διαστάσεων παρεμβολής ηλεκτρικών κυκλωμάτων, (φρ.) *«μικροδιακόπτης μονοπολικός / μίνι / βίδας / με λυχνία / φωτισμού».* 🕮 < μικρο- + διακόπτης.

μικροέξοδο, το, ουσ. • μικρή δαπάνη. 🕮 < μικρο- + έξοδο.

μικροκάμερα, η, ουσ. • (ηλεκτρον.) βιντεοκάμερα μικροσκοπικών διαστάσεων. 🕮 < μικρο- + κάμερα.

μικρομετρία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • η μελέτη μικροσκοπικών αντικειμένων ή διαφόρων μεγεθών ή η μέτρηση αποστάσεων με τη χρήση του μικρομέτρου. 🕮 < μικρο- + -μετρία < μετρώ.

μικρόμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) όργανο για τη μέτρηση μικρών μεγεθών και αποστάσεων, (φρ.) *«μικρόμετρο ελατηρίου / καταγραφής / θέσης»*. 🕮 < μικρο- + μέτρο. ⊙ μικρομετρικός.

μικροναυπηγός, ο, ουσ. • (ναυτ.) ο κατασκευαστής πλοίων μικρής κλίμακας [μακετών], που είναι πιστά αντίγραφα των πραγματικών. 🕮 < μικρο- + ναυπηγός.

Μικρονησία, η, ουσ. • (γεωγρ.) 1. αρχιπέλαγος στο Δυτικό τμήμα του Ειρηνικού Ωκεανού που περιλαμβάνει εκατοντάδες μικρά νησιά, 2. ανεξάρτητο κράτος εντός του αρχιπελάγους με επίσημη ονομασία Ομόσπονδες Πολιτείες της Μικρονησίας (Federated States of Micronesia). 🕮 < αγγλ. Micronesia.< [αρχ.] μικρό(ς) + [αρχ.] νῆσος.

Μικρός Κύων, ο, • (αστρον.) αστερισμός που καταγράφηκε πρώτη φορά από τον Κλαύδιο Πτολεμαίο (90 – 168 μ.Χ.) και είναι ένας από τους 88 επίσημους αστερισμούς που θέσπισε η Διεθνής Αστρονομική Ένωση. 🕮 το όνομά του σημαίνει *«μικρό σκυλί»*, λατιν Canis Minor, για τους αρχαίους Έλληνες ήταν γνωστός ως Προκύων.

μικροσκόπιο, το, ουσ. • (τεχνολ.) οπτικό όργανο, κατάλληλο για την παρατήρηση μικροσκοπικών αντικειμένων αλλά και για τη μελέτη μικροοργανισμών. 🕮 < γαλλ. microscope < micro- [= μικρο-] + -scope [= -σκόπιον] < αρχ. σκοπέω /-ῶ [= παρατηρώ, βλέπω].

μικροφαράντ ή **μικροφαράδ,** το, άκλ. ουσ. • (φυσ.) μονάδα μέτρησης της ηλεκτρικής χωρητικότητας, που ισούται μ' ένα εκατομμυριοστό του φαράντ. 🕮 (νόθο σύνθετο) < αγγλ. mikrofarad < mikro [= μικρό] + farad [= ηλεκτρική μονάδα] < [ανθρωπωνύμιο] *Farad(ay) Michael.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: **Μάικλ Φαραντέι** (1791 –1867), Άγγλος επιστήμονας με σημαντική συμβολή στην εξέλιξη του ηλεκτρομαγνητισμού και της ηλεκτροχημείας, γνωστός παγκοσμίως για τις εργασίες του πάνω στο φαινόμενο της ηλεκτρομαγνητικής επαγωγής. Η μονάδα μέτρησης της χωρητικότητας στο SI [γαλλ. Le Système International d'unités ή «Μετρικό Σύστημα», φέρει προς τιμήν του την ονομασία φαράντ.

μικρόφωνο, το, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή που μετατρέπει τα ηχητικά κύματα σε ηλεκτρικές ταλαντώσεις και αποτελεί αναπόσπαστο εξάρτημα των συστημάτων εγγραφής και αναπαραγωγής ήχου, (φρ.) *«δυναμικό / πυκνωτικό μικρόφωνο», «μικρόφωνο άνθρακα / κρυσταλλικό / μαγνητικό / ασύρματο / τηλεφώνου»*. 🕮 < γαλλ. microphone < micro- [= μικρό] + phone [αρχ. φωνή]. ⊙ μικροφωνικός.

μικροώμ και **μικροόμ,** το, άκλ. ουσ. • (φυσ.) μονάδα μέτρησης της ηλεκτρικής αντίστασης που ισούται μ' ένα εκατομμυριοστό του ωμ ή ομ. 🕮 (νόθο σύνθετο) < γαλλ. microhm < micr(o)- [= μικρο-] + ohm < [ανθρωπωνύμιο] *Georg Ohm.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: **Γκέοργκ Ωμ** (1789-1854). Γερμανός φυσικός και μαθηματικός. Από το 1849 καθηγητής της Φυσικής στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου. Διατύπωσε τους θεμελιώδεις νόμους του συνεχούς ηλεκτρικού ρεύματος και επισήμανε το φαινόμενο της πόλωσης των ηλεκτρικών στηλών.

μικτός, -ή, -ό, επίθ. δες μεικτός.

μίζα, η, ουσ. • 1. χρηματικό ποσό που χρησιμοποιεί παίκτης στη διάρκεια κάποιου τυχερού παιχνιδιού, 2. (οικον.) α) μερίδιο από κέρδη αμφιβόλου προέλευσης, β) νόμιμο μερίδιο που δίδεται μετά από τη μεσολάβηση σε αγοροπωλησία, προμήθεια, 3. (τεχνολ.) μικρός και ισχυρός ηλεκτρικός μηχανισμός, μηχανοκίνητου μέσου, λεωφορείου, αυτοκινήτου κ.λπ. που θέτει τον κινητήρα εσωτερικής καύσης σε λειτουργία, συνών. εκκινητήρας, εκκινητής, 4. (ναυτ.) πολεμικό αντικείμενο

των πυρπολητών του 1821, 5. (μτφ.) ελάχιστη ποσότητα. 🕮 < γαλλ. mise < mettre [= βάζω, τοποθετώ]. ⊙ μιζαδόρος, μιζαδόρα.

μίλι, το, ουσ. • 1. (ναυτ.-μαθημ.) μονάδα μέτρησης μήκους που εμφανίζεται με διαφορετική τιμή στις ευρωπαϊκές χώρες από τις χώρες της Β. και Ν. Αμερικής, 2. (νομίσμ.) είδος νομίσματος μικρής αξίας. 🕮 < μσν. μίλιν < μτγν. μίλιον < λατιν. milia / mille [= χίλια].

↳ «*αγγλικό μίλι ή αλλιώς μίλι της στεριάς ή ξηράς, αλλά και στατικό μίλι*», αντιστοιχεί σε περίπου 1.609 μ. ίσο με 1.760 γυάρδες ή 5.280 πόδια,
«*τετραγωνικό μίλι*», έκταση εκατό τετραγωνικών μιλίων,
«*ναυτικό μίλι*», (nautical mile) αντιστοιχεί σε περίπου 1.852 μ. ή 6.076 πόδες [υποπολλαπλάσιο του ν.μ.: 10 στάδια = 185,2 Χ 10 – πολλαπλάσιο του ν.μ.: ναυτική λεύγα = 1/20 της μοίρας = 3 ν.μ.],
«*γεωγραφικό μίλι*», (geographical mile) ίσο με 7.422 μ. [σήμερα η χρήση του είναι σπάνια],
«*ρωμαϊκό μίλι*», ισοδύναμο με χίλια διπλά βήματα Ρωμαίου στρατιώτη (mile passum - m.p.) ίσως 1.480 μ.,
«*βυζαντινό μίλιον*», αντίστοιχο των 1.800 βημάτων,
«*ταχυδρομικό ή Παρισινό μίλι*», (mille de post ή mille de Paris), ισοδυναμούσε με 1.000 οργιές = 1.949,04 μ.
Άλλα ταχυδρομικά μίλια: το «*Σαξωνικό*», (post mail mile) ισοδύναμο με 7.500 μ., το «*Πρωσικό*» και το «*Αμβούργιο*», ισοδύναμα με 7.532μ., το «*Αυστριακό*», ισοδύναμο με 7.586μ., το «*Δανιμαρκικό*», ισοδύναμο με 7.532μ., το «*Ολλανδικό*», ισοδύναμο με = 6.278,5 μ., το «*Πολωνικό*», ισοδύναμο με = 8.534,25 μ. και το «*Σουηδικό*», ισοδύναμο με ισοδύναμο με 10.684,44 μ., το «*Ενετικό*», (miglio) ισοδύναμο με 1.738,67 μ., το «*Λομβαρδικό*», ισοδύναμο με 1.784,81 μ., το «*Νεαπολιτανικό*», ισοδύναμο με 1.835,11 μ., το «*Πεδεμόντιο*», ισοδύναμο με 2.466,08 μ. το «*Πορτογαλικό*», ισοδύναμο με 2.065,65 μ. και το παλιό «*Ρωσικό μίλι*» ίσο με 7,46 χλμ.

μιλι- • Πρώτο συνθετικό μονάδων μέτρησης που σημαίνει ότι το δεύτερο συνθετικό διαιρείται δια του χίλια, σχηματίζει πολλούς ξένους επιστημονικούς όρους, όπως π.χ. μιλιαμπέρ, μιλι-βόλτ, μιλι-γκράμ, μιλι-μέτρ κ.ά. 🕮 < μσν. μίλιν < μτγν. μίλιον < λατιν. milia / mille [= χίλια].

μιλιαμπέρ, το, άκλ. ουσ. • (φυσ.) μονάδα μέτρησης της έντασης του ηλεκτρικού ρεύματος που ισοδυναμεί με το ένα χιλιοστό του αμπέρ, συμβολίζεται με mA. 🕮 < μίλι + αμπέρ [δες λ.].

μιλιαμπερόμετρο, το, ουσ. • (φυσ.) αμπερόμετρο μεγάλης ευαισθησίας, βαθμονομημένο σε μονάδες μιλιαμπέρ [δες λ.]. 🕮 (νόθο σύνθετο) < μίλι + αμπέρ [δες λ.] + [αρχ.] μέτρο(ν).

μιλιβόλτ, το, άκλ. ουσ. • (φυσ.) μονάδα μέτρησης της τάσης του ηλεκτρικού ρεύματος που ισοδυναμεί με το ένα χιλιοστό του βόλτ. 🕮 < μίλι + βόλτ [δες λ.].

μιλιγκράμ, το, άκλ. • (μαθημ.) το χιλιοστόγραμμο. 🕮 (νόθο σύνθετο) < γαλλ. Milligramme < milli- (< λατιν. mille = χίλια) + -gramme (< λατιν. gramma < αρχ. γράμμα = μικρό βάρος).

μιλιμέτρ, το, άκλ. ουσ. • (μαθημ.) το χιλιοστόμετρο, υποπολλαπλάσια μονάδα μήκους, ίση με το ένα χιλιοστό του μέτρου, ο συμβολισμός του: mm. 🕮 (νόθο σύνθετο) < γαλλ. millimètre < milli- (< λατιν. mille = χίλια) + -mètre (< αρχ. μέτρον).

μιλιμετρέ, το, άκλ. ουσ. • (φυσ.-μαθημ.) είδος χαρτιού που εμφανίζει τετραγωνίδια με ακρίβεια χιλιοστομέτρου στις κάθετες και οριζόντιες γραμμές του. 🕮 (νόθο σύνθετο) < γαλλ. millimétré [= χιλιοστό] (< λατιν. millia = χίλια) + métré (< αρχ. μέτρον).

μιλιμπάρ, το, άκλ. ουσ. • (μετεωρ.) μονάδα ατμοσφαιρικής πίεσης, ίση προς ένα χιλιοστό του μπαρ και ισοδύναμη με 1.000 δύνες ανά τετραγωνικό εκατοστόμετρο. 🕮 (νόθο σύνθετο) < γαλλ. millibar < milli- (< λατιν. millia = χίλια) + bar (< αρχ. βάρος).

μινεράλι, το, ουσ. [πληθ. μινεράλια] • μετάλλευμα [δες λ.]. 🕮 < mineral [= ορυκτό].

μίνιο, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μεταλλ.) κοκκινόχρωμο υλικό σε ρευστή μορφή ή σε σκόνη, παρασκευασμένο από οξείδιο του μολύβδου, που χρησιμοποιείται σε μεταλλικά αντικείμενα ως προστατευτική αντισκωριακή βαφή. 🕮 < ιταλ. minio < λατιν. minium < ιβηρικής προέλευσης.

Μινόρκα, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί των Βαλεαρίδων Νήσων της Ισπανίας στη Δ. Μεσόγειο Θάλασσα. 🕮 < ισπαν. Minorca (< λα-

τιν. minor = μικρότερος, ελάσσων), σε αντιδιαστολή προς τη νήσο Μαγιόρκα.

μίξοδος, η, ουσ. • (ναυπ.) 1. τρύπα στα ύφαλα του πλοίου από την οποία αντλείται νερό για την ψύξη των μηχανών ή για το πλύσιμο του καταστρώματος, 2. οι οπές των δεξαμενών για τη διαφυγή αερίων. 📖 < μιξ(ο)- [< αρχ. μίγνυμι / μείγνυμι = ανακατεύω, αναμειγνύω] + ὁδός.

μιξόδια και **μιξούδια,** τα, ουσ. • (ναυπ.) μικροί οχετοί τριγωνικού σχήματος για τη διοχέτευση των νερών του κύτους. 📖 < μιξ(ο)- [< αρχ. μίγνυμι / μείγνυμι = ανακατεύω, αναμειγνύω] + ὁδ(ός) -ια.

μισθοδοσία, η, ουσ. • η καταβολή του μισθού σε εργαζόμενο. 📖 < μισθός + -δοσία < δόσις < δίδωμι [= δίνω, αποδίδω, δωρίζω, χαρίζω].

μισθοδοτώ, ρ. [μετβ.] • πληρώνω τον μισθό σε εργαζόμενο, σχηματίζω την λίστα της μισθοδοσίας. 📖 < αρχ. μισθοδοτῶ. ⊙ μισθοδότης, μισθοδοτικός.

μισθολόγιο, το, ουσ. • 1. κατάλογος ή πίνακας μισθών των υπαλλήλων μιας υπηρεσίας ή επιχείρησης, 2. (κατ' επέκτ.) η κλίμακα των μισθών των υπαλλήλων κατά κλάδους *«το μισθολόγιο των εκπαιδευτικών / των εφοριακών / των δικαστικών, κ.λπ.»*. 📖 < μισθός + -λόγιο < λέγω.

μισθός και **μιστός,** ο, ουσ. • 1. (οικον.) α) η καθορισμένη αμοιβή για την παροχή εργασίας σε χρήμα ή σε είδος, (φρ.) *«ονομαστικός / πραγματικός / μικρός / χαμηλός / εξευτελιστικός / υψηλός / δέκατος τρίτος / βασικός / μηνιαίος μισθός»,* β) η χρηματική αμοιβή ενός υπαλλήλου για χρονικό διάστημα ενός μήνα, (έκφρ.) *«μισθός πείνας»,* 2. (λογοτ.) ανταπόδοση ή ανταμοιβή για κάτι. 📖 < αρχ. μισθός. ⊙ μισθώνω. ○ α) ως πρώτο συνθετικό: μίσθαρνος [= αυτός που απαρνιέται, για χάρη των χρημάτων, τις ηθικές του αρχές], μισθαρνώ, μισθοδότης, μισθοφόρος, μισθολόγιο, μισθοσυντήρητος, β) ως δεύτερο συνθετικό: αδρόμισθος, άμισθος, έμμισθος, μεγαλόμισθος, υπόμισθος, αργόμισθος.

μίσθωμα, το, ουσ. • (νομ.) τα χρήματα που καταβάλλονται για την χρήση κάποιου αντικειμένου ή για την ενοικίαση κλειστού χώρου ή εδαφικής έκτασης, προς τον ιδιοκτήτη του, <u>συνών.</u> ενοίκιο, νοίκι. 📖 < αρχ. μίσθωμα.

μισθώνω, ρ. [μετβ.] • 1. πληρώνω μισθό σε κάποιον που εργάζεται για λογαριασμό μου, 2. νοικιάζω. 📖 < μισθ(ός) + [κατάλ.] -ώνω. ⊙ μίσθωμα, μίσθωση.

μίσθωση, η, ουσ. • (νομ.) γραπτό συμφωνητικό, τύπος σύμβασης, με βάση το οποίο ένα πρόσωπο αποκτά το δικαίωμα αξιοποίησης του αγαθού ή του χώρου ή της έκτασης για ορισμένο χρονικό διάστημα και με συγκεκριμένο αντίτιμο, το νοίκιασμα, <u>αντών.</u> εκμίσθωση. 📖 < αρχ. μίσθω(σις) + -ση. ○ αγρομίσθωση, αναμίσθωση, εκμίσθωση, υπομίσθωση.

μισθωτήριο, το, ουσ. • (νομ.) συμβόλαιο ή συμφωνητικό, επικυρωμένο από την αρμόδια τοπική εφορία, που περιέχει τους όρους της μίσθωσης κάποιου αγαθού ή χώρου ή έκτασης. 📖 < μισθω(τής) -τήριον.

μισθωτής, ο, **μισθώτρια,** η, ουσ. • 1. (νομ.) αυτός που αποκτά ένα αγαθό με τη διαδικασία της μίσθωσης, <u>αντών.</u> εκμισθωτής, 2. (για ακίνητο) ενοικιαστής. 📖 < αρχ. μισθωτής [= αυτός που πληρώνει ενοίκιο, ο νοικάρης].

μισθωτός, ο, ουσ. • εργαζόμενος που πληρώνεται με μηνιαίο μισθό. 📖 < αρχ. μισθωτός.

μισινέζα και **μεσινέζα,** η, ουσ. • (εργαλ.) α) πλαστικός διαφανής σπάγγος, κατάλληλος ως αλιευτική κλωστή για ψάρεμα με καλάμι ή με καθετή ή στην κατασκευή διχτυών, <u>συνών.</u> μεταξότριχα, β) πλαστικό είδος κλωστής για χορτοκοπτικά μηχανήματα. 📖 άγνωστης ετυμολογίας, ίσως από το τοπων. Μεσσίνα [ιταλ. Messina < λατιν. Messana < αρχ. Μεσσήνη < Μεσσηνία – πόλη στη βόρεια Σικελία, αποικία των Χαλκιδαίων], ετυμολογική εκδοχή που το κατατάσσει στα αντιδάνεια.

μισόζυγο, το, ουσ. δες μεσόζυγο.

μισοφέγγαρο, το, ουσ. • μισό φεγγάρι, <u>συνών.</u> ημισέληνος. 📖 < μισό + φεγγάρ(ι) -ο-.

μίστικο ή **μύστικο,** το, ουσ. • (ναυτ.) α) μικρό ιστιοφόρο πλοίο με πανιά μεικτής μορφής, χρησιμοποιήθηκε ως πειρατικό, κυρίως, κατά τον 18ο και 19ο αιώνα, στα ρωμαϊκά χρόνια διέθετε και κωπηλάτες, το καθήκον των

αποστολών του η ανίχνευση θαλάσσιων ή ηπειρωτικών περιοχών, η διακίνηση σημαντικών προσώπων και πληροφοριών, β) τριγωνικό πανί ιστιοφόρου. 🕮 ❶ < ιταλ. mistico, ή ❷ < τουρκ. mistigo [mistik = μυστικός, απόκρυφος] < ισπαν. mistico.

μνημείο, το, ουσ. • 1. κατασκευαστική σύνθεση από ποικίλα υλικά, ξύλα, μέταλλα, τσιμέντο, πέτρες κ.λπ. που τοποθετείται σε ανοιχτό δημόσιο χώρο και διακρίνεται για την αισθητική και καλλιτεχνική δημιουργία της, με σκοπό την ανάμνηση κάποιου ιστορικού προσώπου ή γεγονότος, πάντοτε με την σημασιολογική και τιμητική αξία που διακρίνει τις ανώτερες κοινωνικά – πολιτικά – ηθικά – πολιτισμικά δράσεις, μαυσωλείο, 2. κάθε κτήριο που θεωρείται σημαντικό για την ιστορική πορεία του τόπου στο οποίο βρίσκεται, 3. κάθε αξιόλογο ανθρώπινο δημιούργημα ή πράξη, που διέπεται από υψηλές πανανθρώπινες αξίες. 🕮 < αρχ. μνημεῖον. ⭕ μνημειώδης, μνημειακός.

μιστράλ, το, άκλ. ουσ. • 1. (μετεωρ.) τοπικός βορειοδυτικός άνεμος, που πνέει όλες τις

εποχές, ιδιαίτερα το χειμώνα, ορμητικός και ψυχρός, έντονα αισθητός κατά μήκος της κοιλάδας του Ροδανού και με κατεύθυνση τη Μεσόγειο προς τις ακτές της Προβηγκίας [περιοχή Μασσαλίας και Τουλόν] και προς τον κόλπο του Λέοντα [περιοχή Μονπελιέ], ομοιάζει με τον άνεμο μπόρα, 2. (ναυπ.) κλάση πολεμικών πλοίων αποβατικής κρούσης, που μπορεί και μεταφέρει, έως 40 αρματαγωγά, έως 16 μεσαίου μεγέθους ελικόπτερα και έως 1000 οπλίτες, γνωστά ως ελικοπτεροφόρα, χρησιμοποιούνται κυρίως από το Γαλλικό και Αιγυπτιακό Πολεμικό Ναυτικό, 3. (αθλητ.) τύπος windsurfing [= ιστιοσανίδας] με ονοματολογία Mistral One Design, επιλέχθηκε σε τρεις συνεχείς ολυμπιακές διοργανώσεις, 1996, 2000, 2004, το mistral έδινε στους αθλητές την άνεση να κάνουν ιστιοπλοΐα σε συνθήκες από 5 έως και 35 ναυτικά μίλια αέρα. 🕮 < αγγλ. mistral [= μαΐστρος].

μόδι(ο), το, ουσ. • 1. μέτρο χωρητικότητας δημητριακών, ξηρών καρπών και γενικότερα στεγνών προϊόντων, ισοδύναμο 8,75 λίτρα, 2. παλαιότερη μονάδα μέτρησης βάρους, κυρίως, για τον υπολογισμό του ελαιόκαρπου στα ελαιοτριβεία, ισοδύναμη με 500 οκάδες [1 οκά = 1.280 γραμμάρια] δηλ. ένα μόδι ζύγιζε 640 κιλά ελαιόκαρπου, 3. μονάδα μέτρησης επιφάνειας διαφορετική από τόπο σε τόπο, συνήθως, ίση με 5.856 τ.μ. περίπου όσο και η έκταση της ομώνυμης βραχονησίδας στον Αργοσαρωνικό. 🕮 < μσν. μόδι / μόδιν / μόδιον < μτγν. μόδιος < λατιν. modius. ⭕ μοδισμός, μοδιακός.

μοδισμός, ο, ουσ. • μέτρηση επιφάνειας ή χωρητικότητας (σιτηρών) σε μοδίους. 🕮 < μόδι + [καταλ.] -ισμός.

μόδολο, το, ουσ. • (ναυτ.) λεπτό πλανιαρισμένο ξύλο, το πλάτος του τόσο όσο το άνοιγμα των ματιών του διχτυού που επρόκειτο να κατασκευαστεί, λειτουργούσε ως μετράδι, ως υπόδειγμα. 🕮 ❶ < ιταλ. modulo [= υπόδειγμα, παράδειγμα], ή ❷ < ιταλ. moddelo [= υπόδειγμα, σχέδιο, πρόπλασμα].

μοίρα, η, ουσ. • 1. (στρατ.) ονομασία διάφορων μονάδων των ένοπλων δυνάμεων και στα τρία όπλα, (φρ.) η *«μοίρα πυροβολικού»,* είναι αντίστοιχη προς το τάγμα πεζικού, *«ναυτική μοίρα»,* ομάδα τεσσάρων πολεμικών πλοίων, συνήθως, του ιδίου τύπου, *«μοίρα καταδιωκτικών αεροπλάνων»,* αεροπορικός σχηματισμός από 18 έως 24 αεροπλάνα, 2. (μαθημ.) μονάδα μέτρησης των τόξων, των γωνιών και της περιφέρειας του κύκλου που ισοδυναμεί με το $1/360^{O}$, υποδιαιρείται σε 60 λεπτά (60') και κάθε λεπτό σε (60") δεύτερα, 3. ό,τι μπορεί να συμβεί στον καθένα, συνών. τύχη, ειμαρμένη, γραφτό, ριζικό, πεπρωμένο, 4. μέρος ενός συνόλου, 5. μερίδιο κληρονομιάς, μερτικό, κλήρος, 6. (μυθολ.) *[1]*Μοίρες,* η προσωποποίηση του πεπρωμένου των ανθρώπων. 🕮 < αρχ. μοῖρα, *[2]Μοῖρα (θεά της τύχης, του πεπρωμένου). ⭕ μοιρολάτρης, μοιροκρατία, μοιρογνωμόνιο, μοιρολόγος, μοιρονόμιο, μοιροχάρτι.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: Οι *[1]**Μοίρες**, στην ελληνική μυθολογία, είναι οι δυνάμεις εκείνες που ευθύνονται για τα καλά και τα κακά στη ζωής του ανθρώπου. Στον Ησίοδο (στ. 217), όπως και στον Αισχύλο (Ευμενίδες), οι Μοίρες είναι κόρες της Νύχτας.

Στα ομηρικά έπη εμφανίζονται ως μία και μόνη: η «Αίσα ή *[2]Μοίρα». Αργότερα έγιναν τρεις: Η Κλωθώ, η Λάχεση και η Άτροπος.

μοιραίος, -α, -ο, επίθ. • 1. προκαθορισμένος, καθορισμένος, 2. (για πρόσωπα και ενέργειες) καταστροφικός, ολέθριος, 3. (μτφ.) αυτός που εντυπωσιάζει, που ασκεί γοητεία πάνω στους άλλους, 4. (το ουδ. ως ουσ.) *μοιραίο*, το κακό που αδύνατο να το αποφύγει κανείς. 🕮 μτγν. < αρχ. μοῖρα < μείρομαι.

Έτσι στη σκοτεινή ταβέρνα
πίνουμε πάντα μας σκυφτοί.
Σαν τα σκουλήκια, κάθε φτέρνα,
όπου μας εύρει, μας πατεί.
Δειλοί, **μοιραίοι** κι άβουλοι αντάμα,
προσμένουμε, ίσως, κάποιο θάμα!
➤ Απόσπασμα από το ποίημα *«Οι **Μοιραίοι**»*, του **Κώστα Βάρναλη**.

μοιραρχία, η, ουσ. • (στρατ.) 1. η περιοχή εποπτείας του μοιράρχου, 2. το αξίωμα που έχει ένας μοίραρχος, 3. το κτήριο εντός του οποίο εδρεύει ο μοίραρχος. 🕮 < μοίραρχ(ος) < μοίρα + -αρχ(ος) + -ία.

μοιραρχίδα, η, ουσ. • (ναυτ.) το πλοίο πάνω στο οποίο βρίσκεται ο επικεφαλής διοίκησης της μοίρας του στόλου που φέρει το βαθμό του πλοιάρχου. 🕮 < μοίρ(α) + -αρχ(ος) + -ίδα.

μοίραρχος, ο, ουσ. • 1. (ναυτ.) ο επικεφαλής διοίκησης της μοίρας του στόλου στο Πολεμικό Ναυτικό ο οποίος φέρει το βαθμό του πλοιάρχου, 2. (στρατ.) α) αξιωματικός χωροφυλακής που φέρει τον αντίστοιχο βαθμό του λοχαγού στο στρατό ξηράς, β) ο διοικητής μοίρας πυροβολικού, γ) ο διοικητής μίας αεροπορικής μοίρας. 🕮 < μοίρ(α) + -αρχος < αρχ. ἄρχω [= αρχίζω, ξεκινώ]. ⭘ υπομοίραρχος.

μοιρογνωμόνιο, το, ουσ. • (μαθημ.) γεωμετρικό όργανο για τη μέτρηση του ανοίγματος των γωνιών. 🕮 < μτγν. μοιρογνωμόνιον [= δείκτης σε διόπτρα] < μοίρα + γνωμόνιον < γνώμων.

μόλα, επιφών. • ναυτικό πρόσταγμα που σημαίνει «άφησε!», «χαλάρωσε!», «λύσε!», (φρ.) *«έγια μόλα»,* τράβα και άσε, *«τίρα μόλα»,* τράβα και άφηνε, *«μόλα κάβο»,* άφησε σχοινί. 🕮 < ιταλ. molla < προστακτική του ιταλ. mollare [= βρέχω, βουτώ] < λατιν. mollis [= χαλαρός] ή αρχ. λατιν. ρ. mollum [= χαλαρώνω].

μολάρω και **μολαίρνω,** ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) αφήνω κάτι ελεύθερο, χαλαρώνω τον κάβο, χαλαρώνω το σχοινί, συνών. αμολώ, (φρ.) *«μολάρω τα κουπιά».* 🕮 < ιταλ. mollare [= βρέχω, βουτώ] < λατιν. mollis [= χαλαρός].

μολιάτικα και **μωλιάτικα,** τα, ουσ. • (ναυτ.) το χρηματικό ποσό που πληρώνουν οι ιδιοκτήτες ή οι καπεταναίοι των σκαφών για τα έξοδα του μόλου. 🕮 < μόλος / μώλος + [κατάλ.] -ιάτικα.

μόλος, ο, ουσ. [παλαιότερη γραφή: μώλος] • (ναυτ.) α) προκυμαία, β) τεχνητή προβλήτα που διεισδύει στη θάλασσα, συνών. λιμενοβραχίονας, μουράγιο, γ) (συνεκδ.) λιμάνι. 🕮 < μσν. μόλος < ιταλ. molo < λατιν. moles [= πρόχωμα στη θάλασσα].

μολυβδαίνιο και **μολυβδένιο,** το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.) σκληρό μεταλλικό στοιχείο, αργυρόλευκο και εύθραυστο, από τα πιο δύστηκτα που δεν βρίσκεται ελεύθερο στη φύση αλλά προέρχεται από το ορυκτό μολυβδαινίτη, χρησιμοποιείται στην παρασκευή κραμάτων. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. molybdène < λατιν. molybdaena < αρχ. μολύβδαινα [= θειικός μόλυβδος] < μόλυβδος. ⊙ μολυβδαινικός, μολυβδαινίτης.

μολύβδινος, -η, -ο, επίθ. • 1. μολυβένιος, αυτός που έχει κατασκευαστεί από μόλυβδο, 2. αυτός που έχει μολυβί χρώμα, μολύβδινος. 🕮 < < αρχ. μολύβδινος.

μόλυβδος, ο, ουσ. [πληθ. οι μόλυβδοι] • (χημ.) χημικό στοιχείο της ομάδας των μετάλλων που εξάγεται από τον γαληνίτη, βαρύ με σκούρο γκρίζο χρώμα που λιώνει εύκολα, χρήσιμο για προστασία από τη ραδιενεργή ακτινοβολία, ως ηχομονωτικό υλικό, πολύτιμο στην κατασκευή μπαταριών κ.α. 🕮 < αρχ. μόλυβδος. ⭘ μολυβδούχος, μολυβδουργός, μολυβδοσωλήνας, μολυβδομαντεία, μολυβδοξύστης, μολυβδομηνίτης, μολυβδοσκέπαστος.

μολυβδοσωλήνας, ο, ουσ. • σωλήνας κατασκευασμένος από μόλυβδο. 🕮 < μόλυβδο(ς) + σωλήνας.

μολυβδόχρους, -ους, -ουν, επίθ. • (χρωματολογία) αυτός που έχει το χρώμα του μολύβδου, μολυβής, γκρίζος, γκιζωπός, μουντός, γκρι. 🕮 < αρχ. μόλυβδ(ος) + -ό- + -χρους.

μολυβδώνω και **μολυβώνω,** ρ. [μετβ.] • 1. καλύπτω κάτι με μόλυβδο, 2. τραβώ γραμμές πάνω σε χάρτινη επιφάνεια, 3. αυτός που έχει στερεωθεί με λιωμένο μολύβι. 🕮 α) μόλυβδ(ος) + ώνω, β) μολύβ(ι) + -ώνω.

μολυβήθρα, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) μολυβένιο βαρίδι που δένεται στο κάτω μέρος των διχτυών για να τα βυθίζει και να παραμένουν στον βυθό, 2. μολυβένιο βαρίδι στην άκρη ενός νήματος που χρησιμοποιείται από τους οικοδόμους ως αλφάδι ή ως νήμα της στάθμης, αλλιώς: σαούλι ή σαγούλι. 🕮 < μολύβ(ι) + -ήθρα.

μόλυνση, η, ουσ. • διείσδυση και πολλαπλασιασμός παθογόνων παρασίτων σε ανθρώπινο ή ζωικό οργανισμό, με συνέπεια την πρόκληση λειτουργικών διαταραχών, συνών. μόλεμα, μίανση, (φρ.) *«μόλυνση περιβάλλοντος»*, σταδιακή ρύπανση του χώρου από βλαβερές ουσίες τόσο για τον άνθρωπο όσο και για τους άλλους ζωντανούς οργανισμούς και η οποία οφείλεται, κυρίως, στην αλόγιστη βιομηχανική ανάπτυξη. 🕮 < αρχ. μόλυν(σις) [= βεβήλωση, μαγάρισμα] + -ση.

μονάδα, η, ουσ. • 1. (μαθημ.) ο μικρότερος ακέραιος [φυσικός] αριθμός με την επανάληψη του οποίου σχηματίζονται όλοι οι άλλοι ακέραιοι αριθμοί, (φρ.) *«ακέραιη / κλασματική μονάδα»*, 2. κάθε σταθερό μέγεθος ή ποσότητα που αποτελεί το βασικό μέτρο σύγκρισης ή μέτρησης αντίστοιχων μεγεθών ή ποσοτήτων, (φρ.) *«μονάδα μήκους / βάρους / όγκου / χωρητικότητας / χρόνου / συχνοτήτων / ατμοσφαιρικής πίεσης / δυνάμεως / εντάσεως / έργου / ηλεκτρικής ενέργειας / θερμότητας ισχύος / μάζας / μέτρησης μαγνητικής ροής / ροής υδάτων / φωτισμού»*, *«νομισματική / θεμελιώδης / βασική μονάδα»*, 3. κάθε στοιχείο ενός συνόλου, το οποίο έχει τη δυνατότητα να λειτουργεί αυτόνομα, 4. (ιατρ.) *«μονάδα εντατικής θεραπείας»*, νοσοκομειακός χώρος περίθαλψης ασθενή, *«μονάδα τεχνητού νεφρού»*, *«κινητή μονάδα αιμοληψίας»*, 5. (οικον.) *«μονάδα παραγωγής / διακίνησης / εμπορίας αγαθών / ξενοδοχειακή»*, 6. (στρατ.) α) στρατιωτικό τμήμα με δικό του διοικητή, αλλά και β) ο χώρος στον οποίο εδρεύει το παραπάνω μόνιμο ή προσωρινό, προσωπικό, 7. (πληροφ.) ηλεκτρονική συσκευή που απαρτίζεται από διάφορα τμήματα υλικού και λογισμικού για να μπορεί να λειτουργεί αυτόνομα. 🕮 < μτγν. μονάς, αιτ. -άδα.

Μονακό, το, ουσ. • (γεωγρ.) ευρωπαϊκό πριγκιπάτο που περιβάλλεται από τη Γαλλία και βρέχεται στο νότιο τμήμα του από τη Μεσόγειο θάλασσα, έχει έκταση 2 περίπου τ.χλμ. και πληθυσμό 40.000 κατοίκους περίπου. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. Monaco < αρχ. Μόνοικος [προσωνυμία του Ηρακλέους στη Νότια Γαλατία, περιοχή στην οποία υπήρχε ναός αφιερωμένος στον ημίθεο] < μον(ο)- + οἶκος.

μονάρμενο, το, ουσ. • (ναυπ.) πλοίο με ένα μόνο πανί, συνών. μονοκάταρτο. 🕮 < μόν(ος) + άρμενο [= το πανί].

μονάρμπουρο και **μονάλμπουρο,** το, ουσ. • (ναυπ.) πλοίο με ένα μόνο κατάρτι, συνών. μονοκάταρτο, μονόστηλο. 🕮 < μόν(ος) + άρμπουρο/άλμπουρο [= κατάρτι].

μόνιμος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που παραμένει αμετάβλητος, ίδιος, σταθερός, διαρκής, αντών. προσωρινός, έκτακτος, 2. (φρ.) *«μόνιμη αντλία / δεξαμενή / διαταγή / επίστρωση / μαγνήτης / πρόβολος / σύζευξη / τρόχιλος / υφαλοδείκτης / φανός»*, *«μόνιμοι άνεμοι»*. 🕮 < αρχ. μόνιμος. ◈ μόνιμα και μονίμως [επίρρ.].

μόνιτορ, το, άκλ. ουσ. • 1. (τεχνολ.) α) όργανο ελέγχου μηχανημάτων, β) ανιχνευτής δηλητηριωδών ή ραδιενεργών αερίων, γ) η οθόνη του υπολογιστή, 2. (ναυπ.) τύπος μαούνας για αβαθή νερά. 🕮 < αγγλ. monitor < λατιν. monitor [= σωφρονιστής, επιστάτης] < moneo [= συμβουλεύω, υπενθυμίζω].

μονόκλινο, το, ουσ. • δωμάτιο ξενοδοχείου, πλοίου, τρένου, κλινικής, νοσοκομείου κ.λπ. που έχει μόνο ένα κρεβάτι και φυσικά αντιστοιχεί σ' ένα μόνο άτομο. 🕮 < μονο- + κλίν(η) -ο-.

μονόκροτο, το, ουσ. • (ναυπ.) α) είδος πολεμικού πλοίου μ' ένα *επίφρακτο πυροβολείο* [= πυροβολείο πολεμικού πλοίου μεταξύ καταστρώματος και υποστρώματος], β) (αρχ.)

αυτό που έχει μία σειρά κουπιών. 🕮 < μονο- + κρότος < [αρχ.] κροτῶ [= κάνω κρότο, παράγω ήχο].

μονόκωπος, -η, -ο, επίθ. • (ναυτ.) α) αυτός που έχει ένα μόνο κουπί, β) (για λέμβο) αυτή που έχει έναν κωπηλάτη σε κάθε πάγκο, γ) (αρχ.) αυτός που έχει ένα μόνο πλοίο. 🕮 < μονο- + -κωπος < κώπη [= κουπί].

μονομπράτσα και **μονομπράτσο,** επίρρ. • 1. (ναυτ.) συνέχιση της ιστιοδρομίας χωρίς τη μεταβολή της κούντρας και της μούρας (σχοινιών των ιστίων), 2. (μτφ.) α) χωρίς καμιά μεταβολή, β) χωρίς διακοπή, συνεχώς. 🕮 < μονο- + μπράτσο.

μονόξυλο, το, ουσ. • (ναυπ.) σκάφος κατασκευασμένο από τον κορμό ενός μόνο δέντρου, πιρόγα, κανό. 🕮 < μόνο + ξύλο(ν), αγγλ. monoxylon ή dugout canoe [= σκαμμένο κανό].

μονόπαντα και **μονόμπαντα,** επίρρ. • μονόπλευρα. 🕮 < μόνο + πάντα [= πλευρά].

μονόπλευρος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που έχει μία μόνο πλευρά, 2. αυτός που εκφράζει τη μία άποψη για κάποιο ζήτημα, μονοδιάστατος, μονομερής. 🕮 < μτγν. μονόπλευρος.

μονόπλοια, η, ουσ. • το ταξίδι που πραγματοποιεί κάποιος μόνος του, το μοναχικό ταξίδι. 🕮 < μόνο + πλοία (< πλοῦς).

μονόπλοκο, το, ουσ. • λεπτό τρίχινο σχοινί φτιαγμένο από μία μόνο συστροφή καννα-βένιων ινών, συνών. σπαρτσίνο. 🕮 < μόνο + πλοκ(ή) -ο-.

μονοπολικός, -ή, -ό, επίθ. • (ηλεκτρ.) αυτός από τον οποίο διέρχεται μόνο ο ένας από τους δύο αγωγούς του ηλεκτρικού ρεύματος, (φρ.) *«μονοπολικός μετασχηματιστής / ραγοδιακόπτης / μικροδιακόπτης / διακόπτης / αποζεύκτης / λαμπτήρας».* 🕮 < μόνο + πόλ(ος) = [καταλ.] -ικός.

μονοπώλιο, το, ουσ. • 1. (οικον.) α) το δικαίωμα που έχει κάποια εταιρεία, επιχείρηση ή δημόσια υπηρεσία αλλά και οργανισμός για την αποκλειστική διάθεση αγαθών ή παροχή υπηρεσιών, συνών. ολιγοπώλιο, β) η οικονομική εκείνη επιχείρηση, εταιρεία κ.λπ. που ασκεί ένα μονοπώλιο, (φρ.) *«ελληνικό / κρατικό / μονοπώλιο»,* 2. (μτφ.) η αποκλειστικότητα σε κάτι. 🕮 < αρχ. μονοπώλιον.

μόνος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που βρίσκεται σε κάποιον χώρο ή ζει χωρίς την παρουσία κάποιου άλλου ατόμου, 2. μοναδικός. 🕮 < αρχ. επίθ. μόνος. ◈ < μόνο [επίρρ.].

μονός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που αποτελείται από ένα μόνο στοιχείο, 2. (μαθημ.) ο αριθμός εκείνος που όταν διαιρεθεί με το δύο, αφήνει υπόλοιπο τη μονάδα, συνών. περιττός, αντών. άρτιος, ζυγός. 🕮 < αρχ. επίθ. μόνος.

μονόστηλος, -η, -ο, επίθ. • 1. (για έντυπα) αυτός που αρθρογραφεί κατέχοντας μια μονάχα στήλη, 2. (ναυτ.) το σκάφος εκείνο που έχει μόνο ένα κατάρτι, συνών. μονοκάταρτος, μονάρμπουρος. 🕮 < μονο- + στήλ(η) + -ος.

μονοφασικός, -ή, -ό, επίθ. • (ηλεκτρολ.) αυτός που έχει μία μόνο φάση κατά τη διαδικασία μεταφοράς και παροχής ηλεκτρικού ρεύματος στα δίκτυα δημόσιου φωτισμού, για τη λειτουργία των οικιακών συσκευών κ.λπ. 🕮 < μόνο(ς) + φασικός < [αρχ.] φάσις.

μονταδόρος, ο, ουσ. • τεχνίτης που μοντάρει τα μέρη μηχανής, συναρμολογητής. 🕮 < ιταλ. montatore < μοντάρω [δες λ.].

μοντάρισμα, το, ουσ. • συναρμολόγηση κομματιών μιας μηχανής ή κάποιου άλλου αντικειμένου. 🕮 < μοντάρω [δες λ.].

μοντάρω, ρ. [μετβ.] • 1. συναρμολογώ τμήματα ή εξαρτήματα μηχανής, ενώνω, 2. (μτφ.) συγκροτώ, οργανώνω, 3. εφορμώ. 🕮 < ιταλ. montar(e) -ω. ⊙ μοντάρισμα.

Μοντεβιδέο, το, ουσ. • (γεωγρ.) πρωτεύουσα της Ουρουγουάης με πληθυσμό 1,5 εκ. κατοίκους, συν 1,5 εκ. στην ευρύτερη περιοχή, διαθέτει αξιόλογο εμπορικό λιμάνι. 🕮 < ισπαν. Montevideo < Monte [= βουνό] + video < vide eu [= είδα ένα βουνό].

μοντέλο, το, ουσ. • 1. (τέχν.) πρότυπο για το γλύπτη ή το ζωγράφο, 2. το πρόσωπο που παρουσιάζει σε διαφημιστικά σποτ κάποιο καταναλωτικό αγαθό, 3. (ενδυμ.) συγκεκριμένο είδος νεωτερισμού που χρησιμοποιείται ως υπόδειγμα για την κατασκευή άλλων σε μαζική κλίμακα, 4. (μτφ.) α) πρόσωπο που μιμείται κάποιος, β) κοινωνικό ή πολιτικό σύστημα που περιλαμβάνει υποδειγματικά στοιχεία, 5. (μαθημ.) έκφραση μαθηματικού

φαινομένου, 6. (φυσ.) κάθε αναλογική παράσταση φαινομένου, 7. ένα συγκεκριμένο είδος που χρησιμοποιείται ως πρότυπο στην παραγωγική διαδικασία άλλων ίδιων ή παρόμοιων αγαθών ή κατασκευών κ.λπ. 🕮 < ιταλ. modello [= πρότυπο, αρχικό ή βασικό σχέδιο] < λατιν. modus [= μέτρο, τρόπος]. ⭘ μοντελοποίηση.

Μοντενέγκρο, το, ουσ. δες Μαυροβούνιο.

Μόντρεαλ, το, ουσ. • (γεωγρ.) η δεύτερη σε πληθυσμό πόλη του Καναδά με 1.800.055 [απογρ. 2022] κατοίκους και 4.291.732 εκατομμύρια στην ευρύτερη περιοχή της, γαλλόφωνη, κτισμένη στο ομώνυμο νησί και στις παρόχθιες περιοχές του ποταμού Αγίου Λαυρεντίου. 🕮 < αγγλ. Montreal < γαλλ. Montréal < ❶ Mont Royal [= επιβλητικό ή βασιλικό βουνό], ή ❷ < Mont [= βουνό] + réal [= αληθινό, πραγματικό].

μονώνω, ρ. [μετβ.] • καλύπτω με μονωτική ταινία καλώδια, σωληνώσεις, τοίχους και διάφορες άλλες επιφάνειες για προστασία από υγρασία, ηλεκτρικό ρεύμα, ήχους, θερμοκρασία κ.λπ. 🕮 < αρχ. μον(ῶ) -ώνω [= αφήνω μόνον].

μόνωση, η, ουσ. • η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του μονώνω [δες λ.]. 🕮 < αρχ. μόνω(σις) [= μοναχικός, απομονωμένος] -ση < μονόω/-ῶ [= απομονώνω].

μονωτήρας, ο, ουσ. • (ηλεκτρολ.) αντικείμενο από ειδικό μονωτικό υλικό που χρησιμεύει στην αποφυγή διαρροής ηλεκτρικού ρεύματος προς ορισμένη κατεύθυνση, (φρ.) *«μονωτήρας κεραμικός / χαμηλής- υψηλής τάσης / σύρματος / ταινίας / ξύλου / γυάλινος / εξάγωνος / πορσελάνης / πυρίμαχος / γωνιακός / υαλονήματος / γείωσης / στεατίτη».* 🕮 < μονω- (< μονόνω) -τήρ > -τήρας, μτφρδ. από τη γαλλ. isolateur. [φωτό: μονωτήρας πορσελάνης].

μονωτικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που απομονώνει, 2. (φρ.) *«μονωτική ταινία»,* ειδική ταινία για την μόνωση των ηλεκτροφόρων καλωδίων. 🕮 < μτγν. μονωτικός [= μοναχικός], σημδ. γαλλ. isolant.

μοράβια και **μουράβια,** η, ουσ. • 1. (ναυτ.) εμπορική ονομασία αντιρρυπαντικών χρωμάτων, εξαιρετικής αντοχής, που είναι κατάλληλο: α) για βαφή των μεταλλικών τμημάτων – των υφάλων - του σκάφους, β) για επικάλυψη και μακροχρόνια προστασία ξύλινων επιφανειών, γ) για προστασία από την όσμωση των πολυεστερικών σκαφών, και δ) ως διαλυτικό πολυακρυλικών χρωμάτων. 🕮 από το όνομα του λονδρέζικου βιομηχανικού συγκροτήματος *«Moravia»* που το παρασκευάζει και οφείλει την ονομασία του στο τσέχικο ή σλοβακικό τοπωνύμιο Morava [= Μοραβία], ιστορική περιοχή ανάμεσα στη Βοημία και τη Σλοβακία.

μοριοσανίδα, η, ουσ. δες νοβοπάν.

μορς, το, άκλ. ουσ. • (τεχνολ.) α) ηλεκτρομαγνητική τηλεγραφική συσκευή, ο τηλέγραφος μορς, β) ονομασία συστήματος τηλεπικοινωνίας με χρήση ανομοιόμορφου τηλεγραφικού κώδικα, όπου παριστάνονται σήματα με συνδυασμό τελειών και παυλών, «*ηλεκτρομαγνητικά / φωτεινά / ηχητικά σήματα».* 🕮 < διεθν. όρ. αγγλ. morse (από το όνομα του Αμερικανού εφευρέτη *Samuel Finley Breese Morse). ⊙ *«μορσικό αλφάβητο».*

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: **Σάμιουλ Φίνλυ Μπρηζ Μορς,** Samuel F. B. Morse, (1791 - 1872), Αμερικανός ζωγράφος και φυσικός, εφευρέτης του ηλεκτρικού τηλέγραφου, εμπνευστής του ειδικού αλφαβήτου, γνωστού και ως «Κώδικας Μορς». Ιδρυτής της Εταιρείας Καλών Τεχνών της Ν. Υόρκης.

μόρσα, η, ουσ. • 1. (εργαλ.) α) μεταλλικός σφικτήρας, η μέγγενη των σιδηρουργών αλλά και πολλών άλλων επαγγελματιών, β) μορσέτο [= ο μικρός σφιγκτήρας], 2. (ναυτ.) χοντρά ξύλινα δοκάρια, τάκοι, που χρησιμεύουν για την υποστήριξη του σκάφους στην στεριά. 🕮 < ιταλ. morsa < βενετ. < λατιν. morsus [= δάγκωμα] < mordeo [= δαγκάνω].

μορφίνη, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (φαρμ.) α) είδος ηρεμιστικού φαρμάκου, ναρκωτικού και παυσίπονου σε μικρές δόσεις, περιλαμβάνεται ως υποχρεωτικό φάρμακο στο ια-

τρείο του πλοίου, βάσει του Διεθνούς Ιατρικού Οδηγού του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας και της ελληνικής νομοθεσίας Π.Δ. 18/2021, β) ένεση μορφίνης. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. morphine < λατιν. Morpheus < μτγν. *Μορφεύς < μορφή + κατάλ.-ίνη. ⊙ μορφινισμός, μορφινίζω [= ναρκώνω με μορφίνη], μορφινικός. ○ μορφινομανία, μορφινομανής. [φωτό: *«Ο Μορφέας Κοιμώμενος»*, του Ιβάν Προκόφιεβιτς Προκόφιεφ, 1782, Κρατικό Μουσείο στην Αγία Πετρούπολη, Web Gallery of Art].

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Μορφέας**, ο φτερωτός θεός των ονείρων, ένας από τους χίλιους γιους του Ύπνου. Επεδίωκε τη μεταμόρφωση της θεϊκής του υπόστασης σε ανθρώπινη, γι' αυτό και ονομάστηκε έτσι, παραγόμενος ετυμολογικά από τη λ. μορφή.

μοσκιός, ο, ουσ. δες μοσχοχτάποδο.

μοσχιός, ο, ουσ. δες μοσχοχτάποδο.

Μοσχονήσι, το, ή **Μοσχόνησος,** η, ουσ. • (γεωγρ.) τουρκικό νησί που βρίσκεται απέναντι από το Αϊβαλί, έχει έκταση 23,5 τ.χλμ. και πληθυσμό 3.321 κατοίκους. 🕮 < δες ετυμ. Μοσχονήσια.

Μοσχονήσια, τα, ουσ. • (γεωγρ.) τουρκική συστάδα 26 νησιών και σκοπέλων μεταξύ Χίου ακτών της Μικράς Ασίας. 🕮 < [ανθρωπωνύμιο] από το όνομα του κουρσάρου Μόσκου που λημέριαζε στην περιοχή [ετυμ. εκδοχή που μαρτυρείται από το Αϊβαλιώτη λογοτέχνη και ζωγράφο Φώτη Κόντογλου].

μοσχοχτάποδο ή **μοσχοκτάποδο,** το, ή **μοσχιός,** ο, ή **μελιδόνα** ή **ελεδώνη** [αρχ.] ή **ελεδόνη,** η, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος μικρού ωκεάνιου χταποδιού με οκτώ κοντά πλοκάμια και μία σειρά βεντούζες αντί για δύο και κάπως μεγαλύτερη κουκούλα από το γνωστό χταπόδι, αλλάζει εύκολα χρώμα φανερώνοντας περιβαλλοντική προσαρμοστικότητα. 🕮 < μόσχο(ς) + χταπόδι -ο-.

μοτέρ, το, άκλ. ουσ. • (τεχνολ.) κινητήρας μηχανής. 🕮 < γαλλ. moteur < λατιν. moveo [= κινώ].

μοτόρι, το, ουσ. • (λαϊκότρ.) 1. α) ο κινητήρας, κάθε μηχάνημα που διαθέτει κινητήρα, β) βενζινομηχανή, γ) (ναυτ.) μικρό πλοίο που διαθέτει βενζινομηχανή, το βενζινοκάικο, δ) (υποκ.) *μοτοράκι,* μικρό μοτέρ ηλεκτροκίνητο [230 W] ή μπαταρίας [12 V]. 2. (ναυτ.) το μηχανοκίνητο καΐκι. 🕮 < ιταλ. motor(e) -ι.

Τη δεκαετία του '60, τα καραβάκια προς την απέναντι ακτή γνώρισαν ημέρες δόξας, καθώς πηγαινοέρχονταν κατάφορτα από επιβάτες κάθε ηλικίας και φύλου, με κόστος εισιτηρίου 4 δραχμές. Τα **μοτοράκια** του Θερμαϊκού, συνέβαλαν ώστε να γνωρίσει ημέρες δόξας η πλαζ του κάμπινγκ της Αγίας Τριάδας, με οργάνωση πρωτοφανή για τα δεδομένα της εποχής. Ενώ βρέθηκαν στο απόγειό τους και τα περίφημα beach party, όπου πρωταγωνιστούσαν μεγάλα συγκροτήματα των 60s, όπως οι Olympians.
➢ http://thessgiatro.gr [θέματα]

μότορσιπ, το, άκλ. ουσ. • (ναυτ.) μικρό εμπορικό ή φορτηγό πλοίο που κινείται με μηχανές εσωτερικής καύσης, συνήθως ντιζελομηχανές, συνών. μότορ βέσελ. 🕮 < αγγλ. motorship < motor [= μηχανή, κινητήρας] + < λατιν. motus < moveo [= κινώ] + αγγλ. ship [= πλοίο].

μουγγρί, το, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος ψαριού με την επιστ. ονομ.: Conger conger [διώνυμο] *γόγγρος ο κοινός*, μοιάζει με φίδι που μπορεί να φθάσει τα 3 μ. μήκος, τρέφεται κυρίως με ψάρια, κεφαλόποδα και οστρακόδερμα, αφθονεί στις θάλασσές μας. 🕮 < μτγν. γογγρίον, υποκ. του αρχ. γόγγρος.

μουγίλος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) γένος ψαριών στο οποίο ανήκουν διάφορα είδη όπως: ο κέφαλος [Mugil cephalus, Linnaeus, 1758], το μυξινάρι κ.ά. ○ χαινομουγίλος, κρενιμουγίλος, οιδαλέχειλος, παραμουγίλος, ρινομουγίλος, σικαμουγίλος, βαλαμουγίλος, ξενομουγίλος.

μούδα, η, και **μούδο,** το, ουσ. • (ναυτ.) α) τμήμα πανιού ιστιοφόρου σκάφους κατάλληλα ενισχυμένο οριζόντια με σκοπό το δέσιμο των πανιών, συνών. σειράδι, β) (πληθ.) *μούδες,* οριζόντιες ενισχύσεις με ραμμένα σε ίσες αποστάσεις, σχοινάκια μικρού μήκους, τα *«τσαμαντάνια»*, ή *«μανταφούνια»*, συνήθως, ράβονται παράλληλα προς την κάτω πλευρά του πανιού και σε αποστάσεις ανά-

λογες με το μέγεθός του με σκοπό τη μείωση της ιστιοφορίας, που επιτυγχάνεται με τον περιορισμό της επιφάνειας, του εμβαδού δηλ. των πανιών, αλλιώς και μουδόσχοινα. 🕮 < βενετ. muda. ⊙ μουδάρω, μουδάτος.

μουδάρισμα, το, ουσ. • (ναυτ.) η ελάττωση της επιφάνειας της μεγίστης (μαΐστρας) / ακατίου για ασφαλέστερη αντιμετώπιση του ισχυρού ανέμου συνών. σειροδέτηση. 🕮 < μουδάρ(ω) + -σμα.

μουδάρω, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) περιορίζω την επιφάνεια του πανιού, δένω τις μούδες του ιστιοφόρου στη μάτσα του πανιού, συνών. σειροδετώ. 🕮 < βενετ. madar [= αλλάζω, μεταβάλλω] + κατάλ. -ω. ⊙ μουδάρισμα.

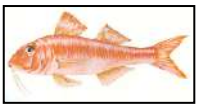
μουδιάστρα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) σαλάχι, που έχει την ιδιότητα να εκπέμπει από το σώμα

του ηλεκτρισμό [έως και 220 volt], γι' αυτό λέγεται και νάρκη ή τορπίλλη, μόλις την αγγίξεις μουδιάζει το σώμα σου κι ο πόνος μπορεί να είναι επώδυνος όχι όμως και θανατηφόρος. 🕮 < μουδιάζ(ω) + κατάλ. -τρα.

μουλιάζω, ρ. [μετβ.] • 1. μουσκεύω, βρέχω κάτι για να το μαλακώσω, 2. μένω στο νερό για ώρα. 🕮 < ιταλ. mollare [= βρέχω, βουτώ]. ⊙ μούλιασμα.

μούλλος, ο, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) επιστ. ονομ. γένους ψαριών στο οποίο ανήκουν τα είδη του μπαρμπουνιού mullus surmuletus και mullus barbatus, που ζουν σε βραχώδεις α-

κτές και λασπώδεις βυθούς, πολύ νόστιμο και εξαιρετικά εμπορεύσιμο, η αρχ. ονομ. του τρίγλη, 2. (ναυπ.) τύπος ιστιοφόρου σκάφους, γνωστό και ως ερμαφρόδιτος, με δύο άλμπουρα και διάφορα πανιά [ράντα – φλέσι – σταυρωτά - στραλιέρα και φλόκους]. 🕮 < λατιν. mullus.

μουντί, το, ουσ. • μεγάλο πινέλο για ασβέστωμα αλλά και πίσσωμα, πισσαλείπτης. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

μουντός, -ή, -ό, επίθ. • 1. σκοτεινός, 2. θολός. 🕮 < (ίσως) σλαβ. monitu [= σκοτεινός]. ⊙ μουντώνω, > μούντωμα.

μούρα, η, ουσ. • (ναυτ.) α) ποδωτήρας, η ξύλινη ή σιδερένια δοκός η οποία προβάλλει έξω από τις πλευρές του πλοίου και χρησιμεύει για τη διάβαση και ένταση των προπόδων του ακάτιου ιστού [ποδίσκος] αλλά και της μαΐστρας [ποδωτήρας μεγίστης], β) πρόσταγμα για ελιγμό του ιστιοφόρου σκάφους που διαθέτει τετράγωνα πανιά. 🕮 < ιταλ. amura, προστ. του ρ. μουράρω [amura]

μουράγιο, το, ουσ. • 1. (ναυτ.) προκυμαία, μόλος, 2. [πληθ.] α) τείχη, β) (στρατ.) πυροβόλα όπλα. 🕮 < βενετ. muragia.

μουράτο, το, **μουράδα** και **μουράτα,** η, ουσ. • (ναυτ.) το πλαϊνό τοίχωμα του σκάφους πάνω από τη γραμμή επίπλευσης. 🕮 < ιταλ. murata.

μουργανάλι και **μπουργανάλι,** το, ουσ. • (ναυτ.) είδος σχοινιού ή παλάγκου. 🕮 < βενετ. morganal.

μουρέλο, το, ουσ. • 1. (ναυτ.) μικρό κωνικό σουβλί, συνήθως ξύλινο, με το οποίο επιτυγχάνεται η διάνοιξη καραβόσκοινων με σκοπό τη δημιουργία θηλιάς για τη σύνδεσή τους, συνών. γάσ(σ)α, 2. (φυτολ.) το νέο ελαιόδεντρο, όπως συνηθίζεται να λέγεται, στην Κρήτη. 🕮 < ίσως από το ιταλ. morello [= σκουρόχρωμος] < βενετ. morelo.

μουριά, η, ουσ. • (φυτολ.) είδος φυλλοβόλου δέντρου, καλλιεργείται για τους καρπούς και το φύλλωμα του που είναι αξιοποιήσιμο στη σηροτροφεία, η ξυλεία του χρήσιμη παλαιότερα στη ναυπηγική, συνών. μουρνιά, σκαμνιά, συκαμινιά, βαβατσινιά. 🕮 < μσν. μουριά < μτγν. μορέα.

Μούρμανσκ, το, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) α) πόλη στο βορειοδυτικό τμήμα της Ρωσίας με σημαντικό λιμάνι στον Αρκτικό ωκεανό, έχει πληθυσμό 310.000 κατοίκων περίπου, β) περιφέρεια της ρωσικής επικράτειας. 🕮 < *[1]βόρεια σάμι: Murmánsk, και *[2]σκολτ σάμι: Muurman. ◈ *[1] & [2]Σάμι ή Σαάμι, ομάδα γλωσσών που ανήκει στον φινοουγγρικό κλάδο των ουραλικών γλωσσών. Μιλούνται στις βόρειες ζώνες της Σουηδίας, της Νορβηγίας, της Φινλανδίας και της χερσονήσου Κόλα στη Ρωσία.

μουρμούρα, η, και **μουρμούρι,** το, ουσ. • 1.

χαμηλόφωνη αλλά ασταμάτητη, και φυσικά κουραστική, ομιλία, συνήθως, ανάμεσα σε δύο άτομα,

α) ψιθυρισμός, β) γκρίνια, μεμψιμοιρία, γογγυσμός, 2. (ιχθυολ.) μεσογειακό είδος ψαριού, συνών. βασιλόψαρο, η επιστ. του ονομ.: Lithognathus mormyrus (Λιθόγναθος ο μορμύρος και μόρμυρος) [διώνυμο], έχει μήκος 20-30 εκ., μυτερό ρύγχος και σαρκώδη άσπρα χείλη, το χρώμα του λαμπερό ασημί με 10-20 κάθετες καστανόμαυρες σειρές στη ράχη και στα πλευρά, σαρκοφάγο, ζει σε ρηχά νερά κοντά στις ακτές, σε βυθούς με άμμο αλλά και μαύρες φυκιάδες. 🕮 < [για την 1η ερμ.] < μουρμουρίζω + [καταλ.] -α, [για τη 2η ερμ.] < αρχ. μορμύρος [= θαλάσσιο είδος, η μουρμούρα].

μουρμουρέσα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) θαλάσσιο ζωύφιο, που μοιάζει με μεγάλη ψείρα και το οποίο τρώει τα πιασμένα ψάρια στα δίχτυα και στα παραγάδια, μπορεί όμως το είδος Cymothoa exigua να διεισδύει από τα βράγχια και να προσκολλάται στη βάση της γλώσσας του ψαριού για να το απομυζάει. 🕮 < ίσως μσν. μουρμουρέσα, λόγω των γραμμώσεων που φέρει έτσι που να θυμίζει το [αρχ.] μορμύρος [= η μουρμούρα].

μουρούνα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος ψαριού, γνωστό σαν γάδος, από το συκώτι του οποίου εξάγεται το μουρουνέλαιο. 🕮 ❶ < (αντιδάνειο) μσν. μουρούνα / μουρήνα < ιταλ. morona < βενετ. moruna και motuna < murina < αρχ. μύραινα / σμύραινα < μῦρος / σμῦρος, ή ❷ < αρχ. μύραινα [= είδος ψαριού] που ίσως ανάγεται στη λ. μύρον [= γλυκός χυμός που εξάγεται από φυτά, γλυκό εκχύλισμα]. Σύμφωνα με τον καθηγητή Ν.Π. Ανδριώτη από το λατιν. (gadus) morrhua. ⭕ μουρουνέλαιο, μουρουνόλαδο.

μουρουνέλαιο, το, ουσ. • (ιχθυολ.) λάδι που βγαίνει από το συκώτι του ψαριού μουρούνα και χρησιμοποιείται ως τονωτικό, συνών. μουρουνόλαδο. 🕮 < μουρούν(α) [δες λ.] + έλαιο.

μουρσελάρω, ρ. [μετβ]. • συνδέω με δακτύλιο, συνών. [αρχ.] ἀγκτηριάζω, δηλ. συρράπτω με βελόνι. 🕮 < μσν. μουσέλιον < βενετ. musello, με ανάπτυξη του -ρ-. ⊙ μουρσελάρισμα [= αγκτηρίασμα ή αγκτηριασμός, δηλ. συρραφή δύο άκρων μίας πληγής ή δύο άκρων σχασίματος πανιού].

μουσαμαδένιος, -ια, -ιο, επίθ. • αυτός που είναι κατασκευασμένος από μουσαμά. 🕮 < μουσαμαδ- (< μουσαμάς) + -ένιος.

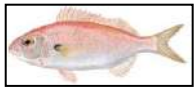
μουσαμαδιά, η, ουσ. • (ενδυμ.) [παρωχημένο] αδιάβροχο πανωφόρι κατασκευασμένο από μουσαμά, συνών. μουσαμάς. 🕮 < μουσαμαδ- (< μουσαμάς) + -ιά.

μουσαμάς, ο, ουσ. [πληθ. μουσαμάδες] • 1. (ενδυμ.) α) βαμβακερό ή συνθετικό ύφασμα, κερωμένο ή βερνικωμένο στη μία του επιφάνεια έτσι που να γίνεται αδιάβροχο, κατάλληλο ως υλικό για την προστασία εκτεθειμένων πραγμάτων, β) (συνεκδ.) πανωφόρι αδιάβροχο, νιτσεράδα, 2. κατάλληλο υλικό ως επιφάνεια για ζωγραφική ή πανό, 3. ενισχυμένο ύφασμα, με πλαστικοποιημένη συνήθως επιφάνεια, κατάλληλο για κάλυψη πατωμάτων. 🕮 < τουρκ. muşamba [-ámba] [= κηρόπανο] < αραβικής προέλευσης [διάλεκτ.] muşamma [-amá] + -ς. ⊙ μουσαμαδένιος, μουσαμαδιά.

μουσέλι, το, ουσ. • (ναυτ.) α) σκοινί από παλιά ξάρτια, β) σχοινί ενοποιημένο με συρραφή άλλων σχοινιών. 🕮 < μσν. μουσέλιον < βενετ. musello ή ιταλ. muscello.

μούσκλι, [συνήθως στον πληθ.] και **μούσκλο,** το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (φυτολ.) το βρύο, πόα, χωρίς άνθη και καρπούς, που καλύπτει βράχια, κορμούς δέντρων, κεραμιδοσκεπές κ.λπ. και ευδοκιμεί συνήθως σε υγρά περιβάλλοντα. 🕮 < μσν. μούσκλιον < λατιν. muscus [= βρύο] ή λατιν. musculus [= ποντικάκι].

μουσμούλι, το, ουσ. • (ιχθυολ.) βενθικό είδος ψαριού της οικογένειας των σπαριδών, η επιστ. του ονομ.: Pagellus acarne [διώνυμο] γνωστό και ως μούκι και, λαϊκότερα, κατεργάρης, συγγενικό ψάρι με το λυθρίνι και τον μπαλά, αλιεύεται στη Μεσόγειο και στις ακτές του βορειοανατολικού Ατλαντικού, ζει σε 40 έως 100 μ. βάθος, το μέγιστο μήκος του έως 35 εκ. τρέφεται με σκουλήκια, μαλάκια και καρκινοειδή, ερμαφρόδιτο που από αρσενικό μεταβάλλεται σε θηλυκό, συνών. φατσούκλι.

μουστάκι, το, ουσ. • 1. (αισθητ.) το σύνολο των τριχών που φυτρώνουν ανάμεσα από τη μύτη και το στόμα, 2. (ιχθυολ.-ζωολ.) αραιές

και λεπτές τρίχες στο πρόσωπο διαφόρων θηλαστικών (λ.χ. γάτα, λιοντάρι) αλλά και σε ορισμένα ψάρια (λ.χ. γουλιανός, μπαρμπούνι,), 3. (ναυτ.) σχοινί ιστιοφόρου που στερεώνει τον πρόβολο πάνω από τον θαλασσομάχο, αλλιώς: [αρχ.] ὑπήνη. 🕮 < μτγν. μουστάκιον < μυστάκιον, υποκ. του αρχ. μύσταξ, [για την 3η ερμ.] από την ιταλ. mostaccio.

μουστέλα, η, ουσ. • α) (ζωολ.) θηλαστικό της οικογένειας των μουστελιδών, νυφίτσα, β) (ιχθυολ.) είδος ψαριού [δες μούστελος]. 🕮 < ιταλ. mustella.

μούστελος αλλά και **δροσίτης,** ο, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος καρχαριοειδούς ψαριού, η επιστ. του ονομ.: Mustelus mustelus [διώνυμο], το μήκος του μπορεί να φθάσει έως και τα 3 μέτρα, έχει χρώμα ανοικτό λαδί στη ράχη και κάπως ρόδινο στην κοιλιά, με επίπεδα δόντια τσακίζει εύκολα τα όστρακα που είναι η κύρια πηγή της διατροφής του.

μουσώνας, ο, ουσ. • (μετεωρ.) ετήσιος περιοδικός – τροπικός άνεμος που αναπτύσσεται στις ωκεάνιες περιοχές κι έχει ως αποτέλεσμα τις παρατεταμένες βροχοπτώσεις στις παράλιες περιοχές των ηπείρων, (φρ.) *«μουσώνες χειμερινοί / θερινοί».* 🕮 ❶ < γαλλ. mousson, ή ❷ < αγγλ. moussons < ισπαν. monzon < αραβ. maus(s)im [= εποχή].

μούτσος, ο, ουσ. • (ναυτ.) μαθητευόμενος ναύτης, συνήθως, μικρής ηλικίας, χωρίς φυσικά να έχει αποκτήσει ειδικότητα, με καθήκοντα πολλά και διάφορα όπως: η καθαριότητα του καταστρώματος, η φόρτωση του σκάφους, η φροντίδα των πανιών [παλαιότερα], [υποκ.] το μουτσόπουλο, συνών. ναυτόπαιδο. 🕮 < ιταλ. mozzo [= ναυτόπαιδο].

Μεγάλη ἐντοπία σκούνα εἶχε προσεγγίσει πρὸ τριῶν ἡμερῶν φορτωμένη εἰς τὸν λιμένα, περιμένουσα εὐνοϊκὸν ἄνεμον διὰ ν᾽ ἀποπλεύσῃ εἰς τὸ τέρμα τοῦ ναύλου της· ὁ πλοίαρχος, τρίτην ἤδη νύκτα, ἀνεπαύετο εὐφραινόμενος κατ᾽ οἶκον, πλησίον τῆς συμβίας καὶ τῶν τέκνων· οἱ σύντροφοι, ἐντόπιοι ὅλοι, περιήρχοντο ἐν κύκλῳ τὰ καπηλεῖα, ἀποζημιούμενοι εἰς τρεῖς νύκτας δι᾽ ἀναγκαστικὴν ἐγκράτειαν ἑβδομάδων καὶ μηνῶν· ὁ **μοῦτσος**, ὅστις ἦτο ξένος, ἔμενε μόνος φύλαξ τοῦ πλοίου, τῶν ἁρμένων* καὶ τοῦ φορτίου, καὶ μόνος φύλαξ τοῦ μούτσου ὁ καραβόσκυλος.

➢ Απόσπασμα από το διήγημα *«Η Νοσταλγός»* του **Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη**.

μούχλα, η, ουσ. • 1. κοινή ονομασία διαφόρων μυκήτων που αναπτύσσονται σε οργανικές ουσίες, κυρίως τρόφιμα, και προκαλούν την αποσύνθεσή τους, 2. (μτφ.) α) ηθική κατάπτωση, β) (ως χαρακτηρισμός) για πρόσωπο που ενεργεί νωχελικά, βαριεστημένα. 🕮 < μσν. (ἀ)μοῦχλα < μτγν. ὀμίχλα < αρχ. ὀμίχλη. ⊙ μουχλιάζω > μούχλιασμα.

μοχλός, ο, ουσ. • 1. ξύλινη ή μεταλλική ράβδος που χρησιμοποιείται για την ανύψωση ή την μετακίνηση μεγάλων φορτίων, συνών. μπάρα, 2. (φυσ.) άκαμπτο αντικείμενο, συνήθως ράβδος [ερμ. 1.], σε συνδυασμό με κάποιο υπομόχλιο, δηλ. ένα σταθερό σημείο, μπορεί να λειτουργεί ως απλή αυτοσχέδια χρηστική μηχανή για να πολλαπλασιάζει τη δύναμη που ασκείται σε μια αντίσταση, 3. (φρ.) *«μοχλός αλλαγής ταχύτητας / αερίων / αντιστροφής κινήσεως / εκκίνησης / ασφαλείας / εμπλοκής / ευθυντήριος / κρατήσεως / λήψεως αέρα / οπλίσεως / πυροδότησης / αντλίας / βαλβίδας / ευστάθειας / ζεύξεως / μετάδοσης κίνησης / χειρισμών»,* 4. (μτφ.) κάθε παράγοντας που προκαλεί δράση ή κίνηση. 🕮 < αρχ. μοχλός. ⊙ μοχλοβραχίονας.

μπαγ(ι)έτο και **μπαλιέτο**, το, ή **μπαλιέτα,** η, ουσ. • (ναυτ.) 1. πλεχτή ζώνη κατάλληλη για σταθεροποίηση αντικειμένων στο χώρο της βάρκας, 2. φθαρμένα σχοινιά ή παλιόπανα χρήσιμα στη στεγανοποίηση της βάρκας ή του καϊκιού κ.λπ. 🕮 ❶ < ιταλ. baghetta [= κάθετη πλευρική κεντημένη ρίγα], ή paglietto [= ψάθινο καπέλο, ψαθί] ή βενετ. pagieto, ❷ < γαλλ. paillet.

μπαγιονέτ(α), η, ουσ. • 1. (στρατ.) [παρωχημένο] κοντή ξιφολόγχη, 2. (τεχνολ.) είδος ηλεκτρικής λάμπας που δε βιδώνει αλλά εφαρμόζει σε εσοχές που έχει το ειδικό ντουί. 🕮 < ιταλ. bajonetta ή < γαλλ. bayonette ή baïonette (από το όνομα της γαλλικής πόλης Bayonne, στα σύνορα με την Ισπανία).

μπαγιότα, η, ουσ. δες μπιγ(κ)ότα.

μπαγ(κ)άζια, τα, ουσ. [συνήθως στον πληθ.] • οι αποσκευές. 📖 ❶ < βενετ. bagagia, ή ❷ < γαλλ. bagages παλαιό γαλλ. bague [= δέμα, μπόγος, πακέτο] < αγγλ. bag < bagge [= τσάντα] <. παλαιό νορβηγ. baggi, ή ❸ < τουρκ. (διαλεκτ.) bağaj -ια (πληθ.) < γαλλ. bagage < bague [= δέμα, μπόγος, πακέτο]. ⊙ μπαγ(κ)αζιέρα [= βαλιτσάκι ή καρότσι αποσκευών].

μπάγκος και **πάγκος,** ο, ουσ. • 1. μακρόστενο τραπέζι, ή οποιαδήποτε άλλη κατασκευή που επιτρέπει την εναπόθεση αντικειμένων, ή ως βάση για χειρωνακτική εργασία, 2. είδος καθίσματος χωρίς πλάτη, που επιτρέπει την ταυτόχρονη χρήση από άτομα, 3. (ειδικότ.) η οριζόντια σανίδα στην οποία κάθεται ο κωπηλάτης μιας βάρκας, συνών. σέλμα, 4. (φρ.) *«κάθε κατεργάρης στον μπάγκο του»,* η επιστροφή στην καθημερινότητα, στην κανονικότητα, [για την κυριολεκτική σημασία της φράσης, κατεργάρηδες ονομάζονταν οι εργάτες που δούλευαν καταναγκαστικά, συνήθως στα κωπηλατικά ιστιοφόρα πλοία, εκτίοντας κάποια ποινή, δηλαδή τα κάτεργα. Οι κωπηλάτες, ή αλλιώς ερέτες, κάθονταν σε ξύλινους μπάγκους, αλλά όταν φυσούσε αέρας και το πλοίο μπορούσε να κινηθεί με το πανί, πολλοί απομακρύνονταν από τη θέση τους. Όταν, όμως ο αέρας σταματούσε, ακουγόταν από τους ανώτερους η εντολή: *«κάθε κατεργάρης στον πάγκο του»*], 5. τα χρήματα που καταθέτει κάποιος σε διαδικασία χαρτοπαιξίας, 6. (ναυτ.) αμμώδης ή βραχώδης ανύψωση του θαλάσσιου βυθού εξαιτίας ρευμάτων ή γεωλογικών μεταβολών, σε τέτοιο βαθμό, που να καθιστά επικίνδυνη την πλεύση σκάφους, συνών. σύρτη. 📖 < μσν. μπάγκος < ιταλ. banco, -ς < παλαιό γερμ. Bank [= κορμός κομμένος στο μήκος].

μπαζάρω, ρ. • (μετβ.) 1. (ναυτ.) τεντώνω σχοινί, πανί ή οτιδήποτε άλλο για καλύτερη εφαρμογή, 2. στοιβάζω πέτρες σφηνώνοντας στη βάση τους χαλίκια, 3. (αμετβ.) έλκομαι ώσπου να εφαρμόσω τελείως με κάτι. 📖 < ιταλ. bazza [= πολύ μακρύ πηγούνι] < bazzare [= συχνάζω]. ⊙ μπαζάρισμα.

μπαίνω, ρ. [αμετβ.] • 1. περνώ από τον ένα χώρο στον άλλο, εισέρχομαι, συνών. εισβάλλω, διεισδύω, τρυπώνω, εισχωρώ, 2. επιβιβάζομαι σε όχημα, 3. (για διαστάσεις) συρρικνώνομαι, συνών. μαζεύω, μπάζω, 4. καταφέρνω να πετύχω σε κάποιο διαγωνισμό, 5. καταλαβαίνω καλά ένα θέμα, 6. (εκκλ.) εγκαταλείπω τα εγκόσμια και εισέρχομαι στη μοναστική ζωή, 7. (φρ.) *«μπαίνω μέσα»,* ζημιώνομαι οικονομικά, *«μπαίνω σε σειρά»,* τακτοποιούμαι, γ) *«μπαίνω στον χορό»,* ανακατεύομαι σε κάποια διένεξη, *«μπαίνω στον λιμάνι»,* εισερχομαι με το σκάφος στο λιμάνι κ.ά. 📖 < μσν. εμπαίνω < αρχ. ἐμβαίνω.

μπακαλάρης, ο, και **μπακαλάρι,** το, ουσ. • (ναυπ.) δοκάρι [ξύλινο] που βρίσκεται κάτω από την κουπαστή σε όλο το μήκος της και στην εσωτερική πάντοτε πλευρά, έχει το ίδιο πάχος με τους νομείς και προσαρμόζεται επάνω τους με εγκοπές [δόντια], συνών. μορφοτάρι. 📖 ίσως ❶ < αλβαν. baka [= κοιλιά, σκεμπές] + -λ- ή ❷ < λατιν. baculum [= ραβδί, μπαστούνι] + [καταλ. ουσ.] -άρης, -άρι.

μπακαλιάρος, ο, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) και βακαλάος, η επιστ. του ονομ.: Merluccius merluccius (Μερλούκιος ο γνήσιος) [διώνυμο], το μέγιστο μήκος του σώματός του φθάνει το 1,4 μ. και το βάρος τα 15 κ. έχει χρώμα γκρι στο μεγαλύτερο μέρος του σώματός του, αλιεύεται σε τεράστιες ποσότητες στις περιοχές του Ατλαντικού και της Μεσογείου, 2. (ναυτ.) ισχυρή δοκός που τοποθετείται κατά μήκος των πλευρών ξύλινου σκάφους, [δες μπακαλάρης] 3. (μτφ.) [για πρόσωπα] πολύ αδύνατος και ισχνός άνθρωπος. 📖 ❶ < βενετ. baccalare, ❷ < ιταλ. baccagliaro < παλαιό ιταλ. baccalaro, ❸ < ισπαν. bacal(l)ao, ή ❹ < πορτογ. bacalhao.

μπακάμι και **μπαχάμι** και **βακάμι,** το, και **μπακάμη**, η, ουσ. • 1. (φυτολ.) είδος βαφικού ξύλου που δίνει χρωματισμούς σε τόνους του πορφυρού, του μωβ ή του μαύρου σε συνάρτηση με τον σταθεροποιητή του, γνωστό ως *αιματόξυλο το καμπεχιανό*, αλλιώς: κυανόξυλον. Δέντρο της Κεντρικής και Νότιας Αμερικής. Από το εκχύλισμά του προέρχεται η αιματοξυλίνη που έχει χρωστικές και δεψικές ουσίες πολύτιμες στην φαρμακοποιία και στη βυρσοδεψία, 2. (λαογρ.) με τη βαφή του έβαφαν τα κόκκινα αυγά σε πολλές περιοχές της Μακεδονίας, 3. το σχο-

λικό κόκκινο μελάνι μέχρι πριν λίγα χρόνια. 🕮 < τουρκ. bakkam (ίσως η ονομασία του σχετίζεται με τα νησιά Μπαχάμες του συμπλέγματος των Αντιλλών). ⊙ μπακάμιασμα [= το βούτηγμα των υφασμάτων σε χρωματισμένο νερό].

μπακιρένιος, -ένια, -ένιο, επίθ. • αυτός που είναι κατασκευασμένος από χαλκό, ο χάλκινος. 🕮 < μπακίρ(ι) < τουρκ. bakır [= χαλκός, χάλκωμα] + [κατάλ. επιθ. μσν.] -ιένος.

μπακίρι, το, ουσ. [γεν. μπακιρ-ιού, -ιών] • 1. (ορυκτ.) ο χαλκός, 2. (συνεκδ.) [πληθ. μπακίρια] χάλκινα μαγειρικά σκεύη, συνών. χαλκώματα. 🕮 < τουρκ. bakır [= χαλκός, χάλκωμα]. ⊙ μπακιρένιος, μπακιρτζής, μπακιρώνω, μπακίρικο, μπακίρωμα, μπακίρα.

«Για το έθιμο του Κλείδωνα».
«Στο Τρίκερι, του Αϊ-Γιάννη τη μέρα, τα κορίτσια πηγαίνουν, μια παρέα, στα πηγάδια του χωριού, απ' όπου παίρνουν μέσα σε **μπακίρι**, το αμίλητο νερό. Την ώρα της μεταφοράς δεν μιλούν, παρ' όλο που παλικάρια παραφυλάγοντας στο δρόμο, προσπαθούν να κάμουν τα κορίτσια να μιλήσουν, με πειράγματα. Αν συμβεί αυτό, η μαντική του Κλείδωνα χάνεται. Όσο τα κορίτσια, στα σοκάκια σεργιανάνε, με το αμίλητο νερό, αν κάποιο όνομα ακούσουν, προφητεία είναι για το ριζικό που η μοίρα τους φυλάσσει. Το μελλοντικό τους ταίρι το όνομα που τους μήνυσε ο Κλείδωνας θα φέρει».
► [www.trikeri-pilio.gr/klidonas.htm - 29k -]

μπακιρώνω, ρ. [μετβ.] • καλύπτω με φύλλα χαλκού επιφάνεια, επιχαλκώνω. 🕮 < μπακίρι [δες λ.] + [παραγωγική κατάλ. ρ. που δηλώνει ότι το υποκείμενο κάνει μια ενέργεια] -ώνω.

μπάλα, η, ουσ. • 1. συμπαγής ή φουσκωμένη σφαίρα, από πλαστικό ή καουτσούκ ή κάποιο ελαστικό υλικό που χρησιμοποιείται ως παιχνίδι, 2. (συνεκδ.) το ποδόσφαιρο, 3. (ιστορ.) οβίδα κανονιού, 4. συσκευασία εμπορευμάτων. 🕮 ❶ < μσν. μπάλα < πάλα < λατιν. palla,ή ❷ < βεν. bal(l)a.

μπαλαδούρος, ο, ουσ. • [όρος παρωχημένος] ο συσκευαστής εμπορευματικών δεμάτων. 🕮 < βενετ. imbalador.

μπαλαίνα και **μπαναίλα** αλλά και **μπαλένα** και **μπανέλα,** η, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) κεράτινο έλασμα από το στόμα της φάλαινας, κατάλληλο για την κατασκευή ζωνών, κορσέδων, γιακάδων, σουτιέν κ.λπ. κυρίως κατά το παρελθόν, συνών. φαλαίνιο, 2. (κατ' επέκτ.) οποιοδήποτε είδος ελάσματος που χρησιμοποιείται για παρόμοια χρήση. 🕮 (αντιδάνειο) < ιταλ. balena < λατιν. bal(l)aena < αρχ. φάλαινα.

μπαλαντέζα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • (ηλεκτρολ.) α) ηλεκτρική λάμπα με προστατευτικό πλέγμα, β) ηλεκτροφόρο καλώδιο που η μία του άκρη συνδέεται με πρίζα ενώ η άλλη καταλήγει σε φις, και χρησιμοποιείται ως προέκταση, ή σε ηλεκτρικό λαμπτήρα. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. baladeuse < baladeur [= περιφερομένος] < (se) balader [= περιφέρομαι] < balade [= περίπατος] < ballade [= μπαλάντα] < προβηγκ. bal(l)ada < λατιν. ballo, ballare [= χορεύω] < αρχ. βαλλίζω [= χορεύω] < βάλλω.

μπαλάντζα και **παλά(ν)τζα** και **μπαλάντσα,** η, ουσ. • 1. (εργαλ.) είδος φορητής ζυγαριάς παλαιού τύπου με αριθμημένη ράβδο και ένα βαρίδι που κινείται επ' αυτής φανερώνοντας το βάρος, 2. ελλειψοειδής μεταλλικός κύλινδρος που χρησιμοποιείται στις θεατρικές σκηνές για να επιτυγχάνεται ο κατάλληλος κάθε φορά φωτισμός. 🕮 (αντιδάνειο) < βενετ. balanza < λατιν. palanga < phalanx < αρχ. φάλαγξ [= ξύλινοι δοκοί για μετακίνηση μεγάλων φορτίων]. ⊙ (μ)παλα(ν)τζάρω [= μτφ. διστάζω, αμφιταλαντεύομαι], (μ)παλαντζάρισμα, (μ)παλάντζας [= αναποφάσιστος].

μπαλαούρο, το, και **μπαλαούρος,** ο, ουσ. • (ναυτ.) 1. αποθήκη, συνήθως, στο κέντρο του σκάφους, στην οποία φυλάσσονται εύφλεκτα υλικά, υλικά καταστρώματος και εξαρτισμού, δηλαδή σχοινιά, συρματόσχοινα, τροχαλίες, εργαλεία, πολλές φορές ο χώρος αυτός λειτουργούσε και ως κρατητήριο, 2. ιδιαίτερος χώρος σε πολεμικό σκάφος που χρησιμοποιείται ως φυλακή ή χώρος περιορισμού ή απομόνωσης, συνών. μπουντρούμι, δεσμωτήριο, στενή. 🕮 ❶ (ίσως αντιδάνειο) ιταλ. balaustro [= περίφραγμα] < balausto [= άνθος αγριοροδιάς] < λατιν. balaustium < μτγν. βαλαύστιον (το) < αγνώστου ετύμου, ή ❷ < ιταλ. ballauro [= μικρό πλεούμενο των

Αντιλλών]. ⊙ μπαλαουρτζής [= ο ναύτης δεσμοφύλακας].

μπαλάς, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι της οικογένειας των σπαριδών, αλιεύεται στις περιοχές του Ατλαντικού κυρίως, και λιγότερο της Μεσογείου, η επιστ. του ονομ.: Dentex macrophthalmus [διώνυμο], [λαϊκ.] κεφαλάς

ή γουρλομάτης, φθάνει τα 30 εκ. μήκος συνήθως με το μέγιστο στα 65 εκ., έχει οβάλ σώμα και μεγάλα μάτια, το χρώμα του κοκκινωπό που γίνεται εντονότερο την περίοδο της αναπαραγωγής, τρέφεται με μικρότερα ψάρια και καρκινοειδή.

(μ)παλάσκα, η, ουσ. [πληθ. (μ)παλασκών] • 1. δερμάτινη θήκη φυσιγγίων, φυσιγγιοθήκη, 2. δερμάτινος κυνηγετικός σάκος. 🕮 < τουρκ. palaska [= κυνηγετικός σάκος] < αρχ. γερμ. flasca.

μπαλα(ν)τσίνι, το, ουσ. • (ναυτ.) σκοινί που συγκρατεί το πρυμιό άκρο της μάτσας όταν δεν είναι υψωμένη η μαΐστρα. 🕮 ίσως από το μπαλάντσ(α) + -ίνι.

μπαλέστρα και **παλέστρα,** η, ουσ. • 1. (μσν.) πολεμικό μέσο κατάλληλο για τη ρίψη βελών, τύπος πολιορκητικής μηχανής, καταπέλτης, 2. (ναυτ.) κοινή ονομασία παλαιότερων ναυτικών γωνιομετρικών οργάνων, όπως: α) του οκτά, με τον οποίο μετρούσαν το ύψος των αστέρων κατά τη μεσουράνησή τους, β) του εξάντα, όργανο προσδιορισμού της θέσης του σκάφους. 🕮 (αντιδάνειο) < ιταλ. balestra < λατ. ballista < βαλλιστής < βαλλίζω]. ⊙ μπαλεστριά [= βολή με τόξο, με βαλλίστρα], (μ)παλεστράδα.

μπαλκ - κάριερ, το, άκλ. ουσ. • (ναυτ.) τύπος εμπορικού - φορτηγού πλοίου που είναι κατάλληλο για μεταφορά χύδην φορτίων, όπως σιτηρά, ζάχαρη, σιδηρομεταλλεύματα, τσιμέντο, άνθρακα, πετρέλαιο κ.ά, διαθέτει γερανούς, φορτωτήρες, τεράστια αμπάρια με χωρητικότητα σκάφους που μπορεί να φθάνει 400.000 DWT. 🕮 < αγγλ. balc - carrier < bulk [= φορτίο] + carrier [= μεταφορέας].

μπαλκόνι, το, ουσ. • 1. (αρχιτ.) εξωτερική προέκταση του ορόφου ενός κτιρίου, συνήθως, περιφραγμένη με κάγκελα και πόρτα για επικοινωνία με το εσωτερικό του χώρου, 2. (μτφ.) σημείο με πανοραμική θέα, 3. (ναυτ.) εξώστης υπερκατασκευής [πρόσθετων ορόφων επί του καταστρώματος] σε σκάφος. 🕮 < ιταλ. balcone.

μπαλ(ν)τάς, ο, ουσ. [πληθ. μπαλτάδες] • 1. (εργαλ.) είδος μικρού τσεκουριού, υποχρεωτικό στη φωλιά πυρόσβεσης του πλοίου, συνών. πέλεκυς, μανάρι, 2. (ναυτ.) τύπος πλώρης πλοίου. 🕮 < τουρκ. balta [= τσεκούρι, μανάρι]. ⊙ μπαλταδιά [= χτύπημα με το μπαλτά, τσεκουριά], μπαλταλίκι [= δασώδης έκταση προς εκμετάλλευση], μπαλτατζής [= υλοτόμος].

μπαλόνι, το, ουσ. • 1. ελαστικός εύκαμπτος σάκος που περιέχει αέρια, όπως ήλιο, υδρογόνο, νιτρώδες οξύ, οξυγόνο, αέρα κ.λπ. χρήσιμο σε επιστημονικές παρατηρήσεις αλλά και ως παιδικό παιχνίδι, 2. διακοσμητικό είδος, 3. το αερόστατο, 4. (ιατρ.) [υποκ.] *μπαλονάκι,* επεμβατική μέθοδος για τη διάνοιξη φραγμένης αρτηρίας του σώματος, 5. (ναυτ.) α) σφαιρικό ιστίο για ουριοδρομία, αλλά και β) παράβλημα, δηλ. προστατευτικό κατασκεύασμα σκάφους, δες μπαλότσα. 🕮 ❶ < γαλλ. ballon, ή ❷ ιταλ. (διαλεκτ.) ballon(e) -ι, ή ❸ < βενετ. balón.

μπαλότσα, η, ουσ. • (ναυτ.) παράβλημα, δηλ. προστατευτικό κατασκεύασμα, αποτελούμενο από σχοινιά, φουσκωτά ελαστικά μπαλόνια ή κυλινδρικές θήκες από καραβόπανο

που περιέχουν τρίμματα φελλού και στουπιά, τα οποία κρέμονται στα πλαϊνά τοιχώματα του σκάφους με σκοπό την προστασία του από κάποιο άλλο πλοίο που θα πλέει παράπλευρα ή από πιθανή πρόσκρουσή του στην προκυμαία, συνών. στρωμάτσο. 🕮 < ίσως από τη λ. μπάλα.

μπάλσα, η, ουσ. • (φυτολ.) είδος ξύλου που προέρχεται από το δέντρο με την επιστ. ονομ.: ochroma lagopus, η λέξη μπάλσα είναι ισπανική και σημαίνει *«σχεδία»,* λόγω της ιδιότητας που έχει να επιπλέει, φύεται κυρίως στην Κεντρική Αμερική, είναι ανθεκτικό, ελαφρύ και εξαιρετικά εύκαμπτο, στοιχεία που το κάνουν ιδανικό στο τομέα του μοντε-

λισμού και των μικρών χειροποίητων κατασκευών, χρησιμοποιείται ευρύτατα στον ναυπηγικό τομέα.

μπαλώνω, ρ. [μετβ.] • 1. επιδιορθώνω φθαρμένο ρούχο ράβοντας επάνω του ένα ή περισσότερα μικρά κομμάτια υφάσματος, 2. επισκευάζω, 3. ενισχύω κάποιον οικονομικά, 4. (μτφ.) διορθώνω κάποιο λάθος. 📖 < αρχ. ἐμβάλλ(ω) [= ρίχνω μέσα, βάζω στη θέση του]. ⊙ μπάλωμα > μπαλωματής.

μπαμπαδέλι, το, ουσ. [συνήθως στον πληθ. μπαμπαδέλια] • (ναυτ.) ζεύγη κυλινδρικών σιδερένιων κιονίσκων, στην πλώρη και στην πρύμνη, δεξιά και αριστερά του καταστρώματος ή της κουπαστής, για πρόσδεση, περιστροφή, στερέωση και χειρισμό των σχοινιών στη διαδικασία της ρυμούλκησης ή της σταθεροποίησης του σκάφους στην προκυμαία, συνών. ποδοδέτες, τονοδέτης, σταμινάρια. 📖 < μπαμπάς [δες λ.] [υποκ.].

μπαμπάς, ο, ουσ. [πληθ. μπαμπάδες] [λαϊκότροπο] • 1. (κοινων.) πατέρας, 2. πολιτικό πρόσωπο που επιδεικνύει προστατευτικές συμπεριφορές για το λαό του, γνωστό και ως πατερούλης [π.χ. Στάλιν], 3. (αρχιτ.) ονομασία κατακόρυφων στηριγμάτων σε ξύλινη στέγη, πάτερο, ή (ναυπ.) σε ιστιοφόρα σαν μικρά κολονάκια χρήσιμα για το δέσιμο των σχοινιών κατά τη διαδικασία της αγκυροβόλησης, 4. (ναυτ.) χοντρός σιδερένιος πάσσαλος μπηγμένος στην προκυμαία για το δέσιμο των πλοίων, συνών. μπίντα, δέστρα, 5. (ζαχαρ.) είδος γλυκού από αφράτη σιροπιαστή ζύμη και σαντιγί, συνών. σαβαρέν. 📖 ❶ [για τις ερμ. 1 έως 4] < τουρκ. baba [= πατέρας], ή ❷ ηχομιμητική λ. της παιδικής ηλικίας, [για την 5η ερμ.] < γαλλ. baba.

Μπανγκλαντές, το, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) ανεξάρτητο κράτος της ασιατικής ηπείρου, με έκταση 147.570 τ.χλμ. και πληθυσμό 171.730.000 εκατομμύρια κατοίκους [απογρ. 2022]. 📖 < αγγλ. Bangladesh < ινδουιστική λ. Bengali [= Βεγγάλη] + desh λ. σανσκριτική < deśha [= γη ή χώρα] [= Γη της Βεγγάλης» ή «Χώρα της Βεγγάλης].

Μπανγκόκ, η, ουσ. • (γεωγρ.) η πρωτεύουσα της Ταϊλάνδης, βρίσκεται παρόχθια του ποταμού Μενάμ, ο πληθυσμός της φθάνει τα 10 εκ. κατοίκους περίπου, διαθέτει σπουδαίο λιμάνι από το οποίο εκτελούνται οι εισαγωγές και εξαγωγές των εμπορευμάτων. 📖 < αγγλ. Bangkok < ταϊλανδέζικα: Bang [= χωριό ή περιοχή] makok [= είδος δέντρου που ομοιάζει με δαμασκηνιά].

μπανιάρω, ρ. [μετβ.] • πλένω κάποιον. 📖 (αντιδάνειο) < ιταλ. bagnare < bagno < λατιν. balneum < αρχ. βαλανεῖον < βαλανεύς [= ο υπηρέτης των λουτρών].

μπάνιο, το, ουσ. • 1. (αρχιτ.) λουτρό, ο χώρος του οικήματος για την προσωπική καθαριότητα του σώματος, 2. ο λουτήρας, 3. το πλύσιμο του σώματος, 4. θαλάσσιο λουτρό, 5. (πληθ.) λουτρά σε ιαματικές πηγές, 6. (ναυτ.) α) η μπροστινή πλευρά του ιστίου, β) [παρωχημένο] κάτεργο, φυλακή [< βενετ. banyo, ερμ. εκδοχή Π.Ε. Σεγδίτσας]. 📖 (αντιδάνειο) < ιταλ. bagno < μτγν. λατιν. bannium < λατιν. balneum < ballineum < αρχ. βαλανεῖον < βαλανεύς [= ο υπηρέτης των λουτρών]. ⊙ μπανιέρα, μπανιερό, μπανίζω, μπανιαρίζω > μπανιάρισμα.

(μ)πάντα, η, ουσ. • η εξωτερική πλευρά του σκάφους, μεριά. 📖 < μσν. μπάντα < ιταλ. banda.

μπαντιέρα, η, ουσ. δες παντιέρα.

μπαντονάρω ή **αμπαντονάρω,** και **πατονιάρω,** ρ. [μετβ.] • 1. (ναυτ.) εγκαταλείπω την άγκυρα στο βυθό λόγω κακοκαιρίας, αφήνω, 2. (μτφ.) περιφρονώ. 📖 < ιταλ. abbandonare [= εγκαταλείπω, παρατώ, παραδίνω].

μπαούλο, το, ουσ. • 1. ξύλινο ή μεταλλικό κιβώτιο στο οποίο, συνήθως, τοποθετούνται είδη ρουχισμού ή μαγειρικά σκεύη, συνών. κασέλα, σεντούκι, κάσα, 2. (μτφ.) α) ανόητος άνθρωπος, β) πολύ χοντρός. 📖 < ιταλ. baule < βενετ. baul < λατιν. baulus. ⊙ μπαουλάς, μπαουλάδικο. O μπαουλοντίβανο.

μπαρ, το, άκλ. ουσ. • (μετεωρ.) μονάδα μέτρησης ατμοσφαιρικής πίεσης που ισοδυναμεί με 10^5 Pascal στην επιφάνεια της θάλασσας. 📖 (αντιδάνειο) < γαλλ. bar < αρχ. βάρος.

μπάρα, η, ουσ. • 1. (μουσ.) γραμμή που χωρίζει μουσικούς φθόγγους, 2. δοκός που ορίζει το όριο σε απαγορευμένη περιοχή, 3. μεταλλική ράβδος που ασφαλίζει την πόρτα, αμπάρα, 4. ένα από τα πλήκτρα της γραφομη-

χανής ή του πληκτρολογίου ηλεκτρονικού υπολογιστή, 5. πάγκος εναπόθεσης ποτηριών σε μπαρ. 🕮 < μσν. μπάρα < ιταλ. barra.

μπαρακούντα, το, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος ψαριού των τροπικών θαλασσών που ομοιάζει με τον λούτσο της Μεσογείου, λαίμαργο, γρήγορο και επιθετικό ακόμη και στον άνθρωπο. 🕮 < λατινοαμερ. barracudo.

Μπάρι, το, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) πόλη της δυτικής Ιταλίας με σημαντικό λιμάνι και άριστη συγκοινωνιακή σύνδεση με την Ηγουμενίτσα και την Πάτρα, πληθυσμιακά με την ευρύτερη περιοχή της ξεπερνά το 1,5 εκ. κατοίκους. 🕮 (αντιδάνειο) < ιταλ. Bari < λατιν. Barium < αρχ. Βάριον.

μπάριζα, η, ουσ. • (ναυτ.) είδος μηχανοκίνητης μαούνας: α) για την τροφοδοσία ή την συλλογή απορριμμάτων του πλοίου, ή β) μικρή υδροφόρα ή πετρελαιοφόρο λιμένος που ανεφοδιάζει ελλιμενισμένα σκάφη, συνών. φορτηγίδα. 🕮 < αγγλ. barge, ίσως ρωσικής προέλευσης.

μπάρκα, η, ουσ. δες βάρκα.

μπαρκαρίζος, ο, **μπαρκαρίζο,** το, ουσ. • (ναυπ.) πόρτα στο πλάι του σκάφους για τη διακίνηση, συνήθως, πραγμάτων, εμπορευμάτων και σπανιότερα προσώπων. 🕮 < μπαρκάρω [δες λ.].

μπαρκαρόλα, η, ουσ. δες βαρκαρόλα.

μπαρκάρω, ρ. • (ναυτ.) α) [αμετβ.] επιβιβάζομαι σε πλοίο για να ταξιδέψω ως ταξιδιώτης ή ως μέλος του πληρώματος, β) [μετβ.] φορτώνω κάτι σε πλοίο. 🕮 (αντιδάνειο) < ιταλ. imbarcare < im + [λατιν.] barca [= βάρκα] < αρχ. βᾶρις, γεν. -ιδος, [= πλοιάριο με μεγάλο, ευρύ πυθμένα, που χρησιμοποιούσαν στην Αίγυπτο]. ⊙ μπαρκάρισμα [= επιβίβαση].

μπαρκάς, η, άκλ. ουσ. • (ναυτ.) α) μηχανοκίνητο μικρό σκάφος, β) βάρκα με κουπιά έως και 22 αντρών, στο πολεμικό ναυτικό, κατάλληλο για μεταφορά μικρών φορτίων. 🕮 (αντιδάνειο) < ολλανδ. barkas < bark [= μπάρκο, δες λ.] < λατιν. barca [= βάρκα] < αρχ. βᾶρις [= πλοιάριο με μεγάλο, ευρύ πυθμένα, που χρησιμοποιούσαν στην Αίγυπτο].

(μ)παρκέτα ή **παρουκέτα,** η, ουσ. • (ναυτ.) το δρομόμετρο, όργανο που μετρά την ταχύτητα του πλοίου. 🕮 < ιταλ. barchetta [= μικρή βάρκα].

μπάρκο, το, ουσ. • (ναυτ.) [παρωχημένο] α) είδος ιστιοφόρου πλοίου με τρία κατάρτια, συνών. μυοδρόμων, γαβάρα ή γαμπάρα, β)

το μπαρκάρισμα σε πλοίο για εργασία [δες μπαρκάρω], γ) χρηματικό ποσό που απαιτείται για ναύλωση πλοίου, δ) το φορτίο του καραβιού. 🕮 (αντιδάνειο) ❶ < ισπαν. barco, ή ❷ < ιταλ. imbarco, ή ❸ < ολλανδ. bark < λατιν barca [= βάρκα] < αρχ. βᾶρις [= πλοιάριο με μεγάλο, ευρύ πυθμένα, που χρησιμοποιούσαν στην Αίγυπτο].

μπαρκομπέστια, η, και **μπαρκομπέστι,** το ουσ. • (ναυπ.) τύπος παλαιότερου ευέλικτου τρικάταρτου ιστιοφόρου, της κατηγορίας του δρόμωνα, με πανιά σταύρωση και φλόκους

στην πλώρη, ράντα και φλέσι στην πρύμνη και στο μεσαίο κατάρτι. 🕮 < μπάρκο [< ιταλ. imbarco] + μπέστια [< bestia = άγριο ζώο].

μπάρκος, ο, ουσ. • (ναυτ.) χρηματικό ποσό που απαιτείται για ναύλωση πλοίου, και (ουδ.) μπάρκο, το, [δες ετυμ.].

(μ)παρμακλίκι, το, ουσ. • 1. (αρχιτ.) ξύλινο ή μεταλλικό κιγκλίδωμα, συνών. κάγκελο, 2. (ναυτ.) μεταλλικό ή ξύλινο στήριγμα στις σκάλες τών φάρων, 3. το σύνολο των ακτίνων τροχού σε παλαιά άμαξα, 4. το φέρετρο. 🕮 < τουρκ. parmaklık < parmak [= 1. δάκτυλο, δάκτυλος, 2. ίντσα].

μπαρμπαρέσα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • (ναυτ.) σκοινί πλοίου με το οποίο προσδένονται άλλα σχοινιά ή αλυσίδες, η άκρη του οποίου είναι στερεωμένη στο κατάστρωμα, συνών. ουρόδεσμος. 🕮 < ιταλ. barbaresca < τοπων. Μπαρπαριά [= η Αφρική].

μπαρμπούνι, το, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) ψάρι των ελληνικών θαλασσών εξαιρετικής ποιότητας, η επιστ. του ονομ.: Mullus surmuletus

και Trigla barbatus (Τρίγλη ή Τρύγλη η μυστακοφόρος) [διώνυμο], το μήκος του μπορεί να φθάσει τα 35 εκ., το χρώμα του ερυθρωπό στη ράχη και ασημέρυθρο στην κοιλιά, μεγάλο στόμα και πολλά δόντια, είδος απαγορευμένο για βρώ-

ση από τους αρχαίους Έλληνες, 2. (φυτολ.) ποικιλία φασολιών, 3. (μτφ.) χαρακτηρισμός εύσωμου ανθρώπου, αλλά και ελκυστικής γυναίκας. 🕮 < βενετ. barbon < λατιν. barba [= γένι], επειδή το ψάρι στο πάνω χείλος του διαθέτει λεπτό τρίχωμα που ομοιάζει με γενειάδα. ○ μπαρμπουνοφάσουλο.

(μ)παρούμα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • (ναυτ.) α) σκοινί [παλαμάρι] με το οποίο δένεται από την πλώρη πλοίο ή βάρκα στη στεριά ή για ρυμούλκηση, το πεισμάτιο, β) μικρό σχοινί που κρατά το κουπί δεμένο στο σκαρμό. 🕮 < βενετ. paroma < ισπαν. paloma < αραβ. barim [= τυλιγμένο σχοινί].

«Με το κομπλετάρισμα [= τελείωμα] της φόρτωσης, οι ίδιοι, εσιγουράρισαν τα πράγματα του καϊκιού όπως πρέπει για ν' ανοιχθούν στο πέλαγος και καθ' όλα έτοιμοι, έβαλαν εμπρός την μηχανή και αναχώρησαν για τον προορισμό τους, σέρνοντας ως συνήθως, την βαρκούλα του καϊκιού πίσω τους με μία **μπαρούμα**. Λίγο αργότερα μια που το αεράκι ήταν ευνοϊκό, δεν έχασαν την ευκαιρία να σηκώσουν και το πανί του καϊκιού, για ν' ανεβεί η ταχύτητά του και να φθάσουν το δυνατόν γρηγορότερα στον προορισμό τους».

➢ Απόσπασμα από το διήγημα «Το ναυάγιο του καπτά Γεράσιμου Κατωπόδη - Γάνια», https://lexikolefkadas.gr/

μπαρούτι, το, και [σπανιότερα] **μπαρούτη,** η, ουσ. [γεν. μπαρουτιού, χωρίς πληθ.] • 1. εκρηκτική ύλη που κατασκευάζεται από νίτρο, άνθρακα και θειάφι, η πυρίτιδα, 2. (μτφ.) *«είναι μπαρούτι»:* α) για ποτό με πολλούς βαθμούς αλκοόλ, συνών. σπίρτο, β) ή για φαγητό που έχει μπόλικο πιπέρι, γ) το να είναι κάποιος πολύ έξυπνος, *«γίνομαι μπαρούτι»,* εξοργίζομαι, θυμώνω, *«έφαγε μπαρούτι με τη χούφτα»,* πήρε μέρος σε πολλές μάχες, ο μπαρουτοκαπνισμένος, *«βρομάει μπαρούτι»,* για στιγμές επικίνδυνες, ή για κάτι δυσάρεστο που πρόκειται να συμβεί. 🕮 (αντιδάνειο) < μσν. μπαρούτιν < τουρκ. barut [αραβ. bârüt] < μτγν. πυρῖτις. ⊙ μπαρουτάδικο, μπαρουτιάζω, μπαρουτίλα, μπαρουτιά, μπαρούτιασμα. ○ μπαρουτχανές, μπαρουτοκαπνισμένος, μπαρουτόβολα, μπαρουτόσκαγα, μπαρουτόλασπη.

μπαρτσελιάνα και **μπαρτσιλιάνα,** η, ουσ. δες μαρτσιλιάνα.

(μ)πασαμέντο, το, ουσ. • 1. (αρχιτ.) προστατευτικό πλαίσιο εσωτερικών τοίχων σε ύψος περίπου του ενός μέτρου, 2. προστατευτικό κρηπίδωμα μηχανής. 🕮 < ιταλ. basamento.

μπασιά και **εμπασιά,** η, ουσ. • (ναυτ.) 1. το σημείο εισόδου απ' όπου μπορεί κανείς να εισέλθει σε κάποιον κλειστό ή ανοικτό χώρο, 2. πλημμύρα, παλίρροια, συνών. φουσκονεριά. 🕮 < μτγν. ἔμβασις.

μπασμός, ο, ουσ. • (ναυτ.) αλλιώς: μαλάγρα [δες λ.], είδος δολώματος για την προσέλκυση των ψαριών κοντά στο σημείο ψαρέματος. 🕮 ίσως από το ρ. ❶ μπάζω < βάζω, ή ❷ < τουρκ. basmak [= πιέζω, πατώ] (γιατί συνήθως οι μαλάγρες γίνονται από ζύμωμα διαφόρων υλικών).

μπασογάμπια, η, ουσ. • (ναυτ.) πανί ιστιοφόρου σκάφους με τετράγωνο σχήμα. 🕮 < ιταλ. bassa gabbia.

μπάστα, επίρρ. • αρκεί, σταμάτα, ως εδώ, συνών. αρκετά. 🕮 (αντιδάνειο) < ιταλ. basta < προστακτική του bastare [= αρκώ, σταματώ] < μσν. λατιν. bastare < ίσως από το αρχ. βαστάζω.

(μ)παστέκα, η, ουσ. • (ναυτ.) μεταλλική τροχαλία για ανύψωση μεγάλων βαρών, που κουμπώνει και ξεκουμπώνει για να περάσει το σκοινί ή το συρματόσχοινο με το οποίο τραβάμε κάποιο αντικείμενο, συνών. τονοδηγός, έντροχον, (φρ.) *«μπαστέκα ανοιγόμενη / γαλβανιζέ / με φαρδύ ή στενό ράουλο / με περιστρεφόμενο γάντζο».* 🕮 < βενετ. basteca.

μπαστούνι, το, ουσ. • 1. ραβδί για γέρους, συνών. βακτηρία, ράβδος, μαγκούρα, 2. ένα από τα τέσσερα είδη των χαρτιών της τράπουλας, συνών. πίκα, 3. (ναυτ.) α) μικρή επιμήκης κυλινδρική σφήνα χρήσιμη στη πρόσδεση των ιστίων στα ιστιοφόρα, συνών. δοράτιο, β) ξύλινο δοκάρι που προεξέχει από την πλώρη ιστιοφόρων για το στήριγμα του φλόκου [τριγωνικό πανί], συνών. πρόβολος, 4) (γενικότ.) ονομασία διαφόρων αντικειμένων με μακρόστενο σχήμα. 🕮 (αντιδάνειο) < ιταλ.

bastone < βενετ. bastón < λατιν. bastum < ίσως από το αρχ. βαστάζω. ⊙ μπαστουνία, μπαστουνιά, μπαστούνα.

μπαταρία, η, ουσ. • 1. (ηλεκτρ.) ηλεκτρικός συσσωρευτής, φορητή συσκευή αποθήκευσης ηλεκτρικής ενέργειας, (φρ.) *«επαναφορτιζόμενη / ξηρή / υγρή / απλή / λιθίου / υδραργύρου / αργύρου / ψευδαργύρου / αλκαλική / κυλινδρική / επίπεδη / πρωτογενής μπαταρία»*, 2. είδος περιστροφικής βρύσης με δυνατότητα ανάμειξης ζεστού και κρύου νερού, 3. (στρατ.) πυροβολείο πλοίου ή φρουρίου. 🕮 ❶ < μεταφορά από τη γαλλ. batterie [= συστοιχία κανονιών - με νεότερη σημασία - συστοιχία ηλεκτρικών στηλών] < batter [= χτυπώ] < λατιν. battuo [= χτυπώ, κρούω], ή ❷ < βενετ. bataria.

μπατάρω και **μπατέρνω,** ρ. [μετβ.] • 1. (για σκάφος) γέρνω προς μια πλευρά, 2. αναποδογυρίζω, 3. (μτφ.) φέρνω κάποιον σε δύσκολη θέση, 4. (μτφ.) [αμετβ.] α) χρεοκοπώ, β) ναυαγώ, γ) ανατρέπομαι, συνών. τουμπάρω, αναποδογυρίζομαι. 🕮 < ιταλ. battere [= χτυπώ] < βενετ. bater < λατιν. battuo [= κόβω, κρούω]. ⊙ μπατάρισμα.

μπάτης, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • δροσερός θαλασσινός άνεμος με κατεύθυνση τη στεριά κυρίως τους καλοκαιρινούς μήνες, θαλασσινή αύρα, θαλάσσια αύρα, πελαγίσια αύρα. 🕮 < ίσως (αντιδάνειο) τουρκική batı [= δυτικός άνεμος, δύση, εσπερία] < ιταλικά vento d' imbatto [= ο άνεμος ή ο αέρας που χτυπάει ή προσκρούει] < αρχ. ἐμβάτης [= αυτός που εμβαίνει / που εισέρχεται από τη θάλασσα στην ξηρά].

☑ Φυσάει ο **μπάτης** (1947)
Φυσάει ο μπάτης, φυσάει τ' αγέρι,
τρελό μικρό μου γλυκό μου ταίρι.
Τρελό μικρό μου, γλυκό μου ταίρι,
φυσάει ο **μπάτης**, φυσάει τ' αγέρι…
► Στίχοι και μουσική: **Βασίλης Τσιτσάνης**, ερμηνεία: **Ιωάννα Γεωργακοπούλου** και **Στελλάκης Περπινιάδης**.

μπατικά, τα, ουσ. • ειδικές ιχθυοτροφικές εγκαταστάσεις σε ανοικτή θάλασσα. 🕮 < επίθ. μπατικός < ἐμβατικός < αρχ. ἐμβατός [= διαβατός, πορεύσιμος] < ἐμβαίνω [= μπαίνω, εισέρχομαι].

μπατίκουλο, το, ουσ. • (ναυτ.) σκοινί με το οποίο οι ναυτικοί ανεβοκατεβάζουν τα επιστήλια, συνών. ανάγουσα. 🕮 < επίθ. μπατικός < ἐμβατικός < αρχ. ἐμβατός [= διαβατός, πορεύσιμος] < ἐμβαίνω [= μπαίνω, εισέρχομαι] + [παραγωγική κατάληξη επιθέτων με υποκοριστική σημασία] -ούλο.

μπάφα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) ο αυγομένος θηλυκός κέφαλος [δες λ.] που προσφέρει στην κατανάλωση το πολύτιμο αυγοτάραχο αλλά και το ψαρόλαδο με το οποίο λίπαιναν κάποτε τα σύρματα, συνών. νιάκι, τοπάνι. 🕮 < ιταλ. baffo [= μουστάκι].

↰ «Ένα ξακουστό και πεντανόστιμο πιάτο από το Μεσολόγγι, είναι η Μεσολογγίτικη **μπάφα** και πραγματικά πρόκειται για ένα φαγητό λουκούμι. Μπάφα σιγοβρασμένη με πατάτες, κρεμμύδι, σέλινο, καρότο, μπούκοβο και σάλτσα από ώριμες ντομάτες…»
➢ https://www.daddy-cool.gr/sintages/

(μ)πάφιλος και **πάφιλας,** ο, ουσ. • 1. (γεωλ.) ορείχαλκος, 2. (τεχνολ.) ορειχάλκινο έλασμα, 3. (μτφ.) πράγμα λεπτό. 🕮 < αβέβαιου ετύμου, ίσως η λ. προέρχεται από συμφυρμό του τουρκ. pafta [= μικρή μεταλλική πλάκα] < περσικής προέλευσης, και του ουσ. φύλλο [οπότε η ορθότερη γραφή θα ήταν πάφυλλας], ή η λ. ανάγεται στο ρ. παφλάζω, λόγω του ήχου που παράγει το μεταλλικό έλασμα.

Μπαχάμες, οι, ουσ. • (γεωγρ.) νησιωτική χώρα της Β. Αμερικής με έκταση 13.878 τ. χλμ. και πληθυσμό 400.000 κατοίκους περίπου. 🕮 < αγγλ. Bahama < ισπαν. baja mar [= ρηχή θάλασσα].

Μπαχρέιν, το, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) νησιωτικό κράτος στον Περσικό Κόλπο, ανάμεσα στην χερσόνησο του Κατάρ και τη ΒΑ ακτή της Σαουδικής Αραβίας, έχει έκταση 780 τ. χλμ. μόνο και πληθυσμό 1,3 εκ. κατοίκους περίπου. 🕮 < αραβ. al-Bahrayn [= δύο θάλασσες] < Bahr [= θάλασσα], πολλές οι εκδοχές για το ποιες είναι οι δύο θάλασσες, δυτικά και ανατολικά του νησιού, μήπως οι θάλασσες βόρεια και νότια του νησιού, ή με αναφορά στο αλμυρό και γλυκό νερό που εμφανίζεται πάνω και κάτω από το έδαφος της χώρας;

μπαχάμι, το, ουσ. δες μπακάμι.

μπαχάρι, το, ουσ. [γεν. μπαχαριού, -ιών] • 1. (μαγειρ.) α) μαύρο πιπέρι, β) κάθε αρωματικό άρτυμα, 2. (μετεωρ.) θαλασσινή ελαφριά αύρα. 🕮 < τουρκ. bahar < αραβικής ή περσικής προέλευσης. ⊙ μπαχαρίζω, μπαχαρικό.

☑ …Εύχου ο δρόμος να' ν' μακρύς. Πολλά πρωινά του θέρους
θα πρωτομπαίνεις με χαρά σε άγνωστους λιμένας·
και σ' εμπορεία Φοινικικά, στάσεις εσύ θα κάνεις
και τες πραγμάτειες τες καλές εκεί θε ν' αποκτήσεις,
κοράλλια, αλλά κι έβενους, σεντέφια, κεχριμπάρια,
και ηδονικά κάθε λογής μυρωδικά, **μπαχάρια,**
ηδονικά όσο μπορείς πιο άφθονα **μπαχάρια•**
σε πόλεις Αιγυπτιακές πολλές να ταξιδέψεις,
των σπουδασμένων πράματα να μάθεις και να μάθεις.
➢ Απόσπασμα από το ποίημα *«Ιθάκη»* του **Κωνσταντίνου Καβάφη**

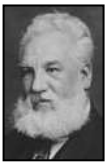
μπεγ(ι)εντές και **μπο(υ)γιαντές** και **μπιγιαντές,** ο, ουσ. • (ναυπ.) αλλιώς και Κωνσταντινουπολίτικη γαΐτα, παραδοσιακό αλιευτικό σκαρί, κωπήλατο που δεν ξεπερνούσε τα 10 μ., κατασκευαστικός τύπος μεταξύ παπαδιάς και γαΐτας με πλήρωμα 12 ανδρών, ναυπηγούνταν στα νοτιοδυτικά παράλια της Τουρκίας, χαρακτηριστικό γνώρισμα ο μικρός τάκος στο ύψος του παραπέτου και πάνω από το πρυμνιό ποδόσταμα, η καρίνα του πλατιά και ρηχή. 🕮 < τουρκ. λ. beyede.

μπέζα, η, ουσ. [πληθ. μπέζες] • (ναυτ.) ειδικός σύνδεσμος με τον οποίο επιτυγχάνεται ο περιορισμός του μήκους του σχοινιού, χωρίς να χρειάζεται να κόψουν ή να λύσουν τις άκρες του από το σημείο που είναι δεμένο, συνών. σφενδόνη. 🕮 ❶ < αρβαν. besa [= συμφιλίωση], ή ❷ < τουρκ. bez [= πανί, ρούχο, κουρέλι].

μπεκ, το, άκλ. ουσ. • (τεχνολ.) α) μηχανολογικό εξάρτημα καυστήρα που ρυθμίζει τη ροή ταχύτητας του καυσίμου, ακροφύσιο, β) τμήμα σωλήνα όπου η ενέργεια της πίεσης ρευστού μετατρέπεται σε κινητική ενέργεια. 🕮 < γαλλ. bec [= ράμφος] < λατιν. beccus.

μπελ, το, άκλ. ουσ. • (φυσ.) μονάδα μέτρησης της έντασης του ήχου [B], που αντιστοιχεί σε 10 ντεσιμπέλ [dB]. 🕮 < γαλλ. bel, από το όνομα του Αμερικανού φυσικού *Alexander Graham Bell.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: **Αλεξάντερ Γκράχαμ Μπελ**, 1847–1922, Σκωτσέζος επιστήμονας, εφευρέτης και μηχανικός, θεωρείται εφευρέτης του τηλεφώνου, του γραμμοφώνου, του υδροπτέρυγου, του κώδικα επικοινωνίας κωφαλάλων και πολλών άλλων πρωτοποριακών μελετών και εργασιών.

μπελαμάνα, η, ουσ. • (ναυτ.) τμήμα στολής, χειμερινής σε μπλε χρώμα – θερινής σε άσπρο, ναυτοδιόπων και δοκίμων του πολεμικού μας ναυτικού, ομοιάζει με πουκαμίσα χωρίς όμως κουμπιά. 🕮 < ιταλ. bellaman(o) + -α < νεολατιν. bellamanus < λατιν. bella [καλά, όμορφα] + manus [= χέρια].

μπελλού ή **βελλού** ή **λιβυρνίδα,** [δες λ.] η, ουσ. • (ναυτ.) είδος μικρού καϊκιού με πανιά, συνηθισμένο στις Κυκλάδες, αντίστοιχο με το τσερνίκι ή την σακκολέφη και σακολέβα. 🕮 < ίσως τουρκ. προέλευσης, ίσως και από το λατιν.bellum [= πόλεμος] ή bellus [= όμορφος].

μπέλμπερης, ο, ουσ. • (ναυτ.) α) επιστήλιο φωσωνίδας τρίστηλων ιστιοφόρων, ο παπαφίγκος, β) (φρ.) *«κόντρα μπέλμπερης»,* συνών. σιπαρίδα [= πανί που βρίσκεται στο πιο ψηλό σημείο του ιστού του επιδρόμου]. 🕮 ίσως από το ιταλ. belvedere [γιατί η θέση του πανιού βρίσκεται σε ιδανικό σημείο των συνεχόμενων ιστίων, χωρίς δηλ. να παρεμβαίνει κάποιο άλλο πανί, και έχει έτσι καλύτερη θέαση, ιταλ. bel [= όμορφη], vedere ρ. [= βλέπω].

μπε(ν)ζίνα, η, ουσ. δες βενζίνα και βενζίνη.

μπεν-μιξτ, τα, ουσ. • 1. κατάλληλα οργανωμένες εγκαταστάσεις για μεικτά θαλάσσια λουτρά, 2. θαλάσσια λουτρά όπου κολυμπούν μαζί άντρες και γυναίκες. 🕮 < γαλλ. bains-mixtes [= μικτά θαλάσσια λουτρά].

μπεντένι και **μπεδένι,** το, ουσ. [γεν. μπεντενιού, -ιών] • 1. (στρατ.) τείχος ή έπαλξη κάστρου, 2. πετρόκτιστη μάντρα, 3. (ναυτ.) χο-

ντρό σχοινί πλοίου για το δέσιμό του στο μόλο, [διαδικασία κατά την οποία οι δύο άκρες του σχοινιού είναι δεμένες στο πλοίο, χωρίς δύσκολους κόμπους έτσι που να λύνεται εύκολα χωρίς να απαιτείται να βγει κάποιος από το σκάφος], παλαμάρι, κάβος. 🕮 < τουρκ. beden [= 1. σώμα, κορμί, 2. κορμός, 3. σάρκα, 4. προπύργιο, τοίχωμα πύργου / κάστρου] < αραβικής προέλευσης.

μπέντουλας, ο, ουσ. • (ναυτ.) αλιευτικό εργαλείο, είδος απόχης που μοιάζει με επίμηκες κυλινδρικό δικτυωτό καλάθι, χρήσιμο κυρίως στην αλιεία των γαρίδων, των αθερινών και άλλων μικρών ψαριών, κατάλληλο για ψάρεμα από τον γιαλό, συνών. αθερινολόγος ή αθυρνολόγος, (φρ.) *«μπέντουλας φορητός / σκάφους / ακτής»*. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

(μ)περγαντί, το, άκλ. ουσ. • (ναυπ.) ιστιοφόρο σκάφος που συνόδευε, παλαιότερα, άλλα πλοία, θεωρείται πρόδρομος του μπρικιού, αλλιώς: περγαντί, βεργαντίνο, βριγαντίνο, (μ)περγαντίνο, μπριγκαντίνι. 🕮 < ❶ ιταλ. brigantino < brigante [= ληστής] < brigare [= πολεμώ] < briga [= αγώνας], ή ❷ < ισπαν. bergantin < βενετ. bergantin.

Μπέργκεν, το, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) η δεύτερη πληθυσμιακά πόλη της Νορβηγίας με 280.216 κατοίκους, διεθνές κέντρο ιχθυοκαλλιέργειας, σπουδαία ναυπηγοκατασκευαστική ζώνη, βάση υπεράκτιας βιομηχανίας πετρελαίου και φυσικού αερίου, καθώς και υποθαλάσσιας τεχνολογίας, σημαντικό εμπορικό και επιβατικό λιμάνι στις ακτές της Βόρειας θάλασσας. 🕮 < αγγλ. Bergen, στα ισλανδικά: Björgvin.

μπέρδεμα, το, ουσ. • 1. ανακατωσούρα, μπλέξιμο, 2. (μτφ.) ανάμειξη σε υπόθεση ή σε δραστηριότητα περίπλοκη, δυσάρεστη έως επικίνδυνη. 🕮 < μπερδεύω.

μπερές, ο, ουσ. **μπερέ,** το, άκλ. ουσ. • 1. (ενδυμ.) καπέλο από μαλακό μάλλινο ύφασμα χωρίς γείσο, 2. (συνεκδ.) οι στρατιώτες που υπηρετούν σε μονάδα καταδρομών. 🕮 < γαλλ. béret.

μπερτόνι, το, ουσ. • (ναυπ.) τρικάταρτο ψηλό ιστιοφόρο. 🕮 < ιταλ. bertone.

μπετονιά, η, ουσ. δες πετονιά.

μπετόν, το, άκλ. ουσ. αλλά και **μπετό,** το, • είδος μείγματος λάσπης, από τσιμέντο, χαλίκια, άμμο και νερό, ιδανικό: α) ως οικοδομικό υλικό, β) πολύτιμο στη ναυπηγική, ειδικά κατά πρώτο ήμισυ του 20ου αι., για την κατασκευή πολεμικών πλοίων [1ος και 2ος Π.Π.], συνών. σκυρόδεμα, λιθοκονία. 🕮 < γαλλ. béton. ⊙ μπετατζής, μπετινιέρα. ○ μπετόν αρμέ, μπετονόκαρφο, μπετόβεργα, μπετοσίδερο, μπετόχρωμα.

μπετόνι και **μπιτόνι,** το, ουσ. • δοχείο τσίγκινο ή πλαστικό κατάλληλο για αποθήκευση υγρών. 🕮 < γαλλ. bidon ❶ < σκανδιναβ. bida [= δοχείο] ή ❷ < ιταλ. bidone.

(μ)πετούγια, η, ουσ. • χειρολαβή πόρτας, παραθύρου, συρταριού ή ντουλαπιού, συνών. πόμολο. 🕮 < ισπαν. bedija.

μπετοφόρμ, το, άκλ. ουσ. • είδος σανίδας που αποτελείται από πολλαπλά κολλημένα φύλλα αποφλοιωμένου καπλαμά, ιδιαίταιρα χρήσιμο στη ναυπηγική αλλά και στις οικοδομικές εργασίες για το πέτσωμα των επιφανειών και των καλουπιών, συνών. πλακάζ. 🕮 < γαλλ. betoform.

μπίγα, η, ουσ. • (τεχνολ.) α) ανυψωτικός γερανός σε πλοία, β) μεγάλη πλωτή πλατφόρμα με ενσωματωμένο στο κατάστρωμα γερανό, βίντζια και διάφορα άλλα εργαλεία για λιμενικές εργασίες, η οποία δεν διαθέτει μηχανή αλλά υποστηρίζεται από ρυμουλκό, 2. φορτωτήρας, γερανοφόρο όχημα. 🕮 < ιταλ. biga [= α) κάρο, β) σχοινιά που στερεώνουν το κατάρτι] < λατιν. biga [= ζεύγος αλόγων που σέρνουν πολεμικό άρμα].

μπιγ(κ)ότα και **μπαγιότα,** η, ουσ. • (ναυτ.) μικρός ξύλινος τροχός ή δακτύλιος, επίπεδος

από τις δύο πλευρές, με τρις τρύπες στη μέση [γνωστά και ως μάτια], κατάλληλος για το τύλιγμα των σχοινιών του πλοίου, επίσης, χρήσιμος και ως εντατήρας για τα ξάρτια [= πλευρικά σχοινιά], αλλιώς: λοβός, (λαϊκά: καρπούζια). 🕮 < ιταλ. bigotta [= είδος τροχαλίας].

μπιέλ(λ)α, η, ουσ. • (τεχνολ.) μηχανισμός που μετατρέπει την παλινδρομική κίνηση του εμβόλου της μηχανής σε περιστροφική του άξονα. 🕮 < ιταλ. biella < γαλλ. bielle.

μπικεριά, η, ουσ. • (ναυπ.) λεπτή ξύλινη δοκός που ενώνει δύο συνεχόμενες εγκάρσιες δοκούς φτάνοντας από τη μία πλευρά στην

άλλη του καραβιού, για τη στήριξη του καταστρώματος, η διαδοκίδα, αλλιώς: μεσόδμη, μεσόζυγο, μετζοκάμαρο και πικεργιά. 📖 < ίσως από την ιταλ. bicchiere [=ποτήρι].

μπικίνι, το, ουσ. • (ενδυμ.) γυναικείο μαγιό αποτελούμενο από δύο κομμάτια, συνών. [μτγν.] λουτρίς [αιτ. λουτρίδα]. 📖 < γαλλ. bikini < τοπωνύμιο: Bikini, ατόλη στον Ειρηνικό Ωκεανό. Ο Γαλλοελβετός μηχανικός αυτοκινήτων και σχεδιαστής ρούχων, Louis Réard (1897-1984), το παρουσίασε σε επίδειξη μόδας 4 ημέρες μετά την πυρηνική δοκιμή των ΗΠΑ το 1946 στο παραπάνω νησί των Νησιών Μάρσαλ, ταυτίζοντας το περιστατικό με την γυναικεία απελευθέρωση και την ανάδειξη της γυναικείας ομορφιάς.

(μ)πίντα, η, ουσ. • (ναυτ.) α) σχοινί ιστιοφόρου, με το οποίο τυλίγεται το πανί για να περιορισθεί η επιφάνεια του σε περίπτωση ισχυρού σε ένταση ανέμου, β) κολονάκι στο κατάστρωμα, γ) σιδερένιος, συνήθως, πάσσαλος στην προκυμαία του λιμανιού στον οποίο δένονται οι κάβοι ή τα σχοινιά πρόσδεσης του σκάφους, συνών. δέστρα, μπαμπάς. 📖 ❶ < ιταλ. binda, ή ❷ < αγγλ. bitt.

μπιρμπίλι, το, ουσ. [γεν. μπιρμπιλιού, -ιών] • (ζωολ.) α) αηδόνι, β) (φρ.) *«μπιρμπίλι της θάλασσας»,* το πουλί αλκυόνα. 📖 < τουρκ. bülbül [= αηδόνι] < περσικής προέλευσης. ⊙ μπιρμπίλω [= η σκερτσόζα γυναίκα], μπιρμπιλός. ○ μπιρμπιλομάτης.

μπισκαγιέν ή **μπισκουίν,** το, ουσ. • (ναυτ.) τύπος αλιευτικού πλοίου με δύο κατάρτια και τετράγωνα πανιά, χρησιμοποιείται για την αλιεία της αντζούγιας και της σαρδέλας. 📖 < η λ. συνδέεται με την ισπανική περιοχή της Βισκαϊκής και κατ' επέκταση τον Βισκαϊκό Κόλπο [ή Γασκωνικό κόλπο για τους Γάλλους] < αγγλ. Bay of Biscay, βασκικά: Bizkaiko Golkoa, ισπανικά: Golfo de Vizcaya.

μπιτόνι, το, ουσ. δες μπετόνι.

μπλάβος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που έχει σκούρο μπλε ή μελανί χρώμα, βαθυγάλαζος, βαθυκύανος, (ως ουσ.) *το μπλάβο,* το σκούρο χρώμα. 📖 < ιταλ. blavo, + -ς. ⊙ μπλαβίζω.

μπλε, το, και **μπλου,** άκλ. επίθ. • 1. αυτός που έχει σκούρο γαλάζιο χρώμα, 2. (ως ουσ.) το γαλάζιο χρώμα. 📖 < γαλλ. bleu < φραγκ. blao.

μπλε μαρέν, το, άκλ. • βαθυγάλαζος, το γαλάζιο της θάλασσας. 📖 < γαλλ. bleu marine < bleu [= γαλάζιος] + marine [=θαλασσινός] < φραγκ. blao + λατιν. mare [=θάλασσα].

μπλε νουάρ, το, άκλ. • πολύ σκούρο μπλε. 📖 < bleu noir.

μπλε ρουά, το, άκλ. • ανοιχτό μπλε. 📖 < bleu roi [= βασιλικό μπλε].

μπλε σαξ, το, άκλ. • ανοιχτό γαλάζιο χρώμα. 📖 < γαλλ. bleu saxe < bleu [= γαλάζιος] + saxe [= της Σαξωνίας].

μπλόκι, το, ουσ. [χωρίς γεν.] • 1. α) ο πολύ μεγάλος βράχος, β) συμπαγές κομμάτι από στιβαρό υλικό, 2. τσιμεντένιος κύβος που χρησιμοποιείται στην κατασκευή, συνήθως, λιμενοβραχίονα προκυμαίας. 📖 < αγγλ. block < blok < γαλλ. bloc [= μεγάλος και βαρύς όγκος] < ολλ. blok.

μπλου, το, άκλ. δες μπλε.

μπογάζι, το, ουσ. δες μπουγάζι.

μπογιά, η, ουσ. • 1. (χημ.) στερεή ή υγρή χρωστική ουσία που είναι κατάλληλη ως βαφή επίπλων, τοίχων, υφασμάτων, μαλλιών κ.λπ. 2. βερνίκι παπουτσιών, 3. είδος μολυβιού της ζωγραφικής, η ξυλομπογιά, 4. (φρ.) [μτφ.] *«δεν περνά η μπογιά του»,* έπαψε πια να περνά ο λόγος του, χάθηκε πλέον η αξιοπιστία του, η ικανότητα του να επηρεάζει τους άλλους. 📖 < τουρκ. boya. ⊙ μπογιαντίζω, μπογιατζής.

μπογιαντές, ο, ουσ. δες μπουγιαντές.

μπογια(ν)τίζω, ρ. [μετβ.] • 1. χρωματίζω, 2. βάφω κάποια επιφάνεια. 📖 < τουρκ. boyadım, αόρ. του boyamak [= 1. βάφω, 2. (μτφ.) λέω βαριές κουβέντες, σπιλώνω, διασύρω]. ⊙ μπογιά(ν)τισμα [= χρωμάτισμα, βάψιμο].

μπογιατζής, ο, ουσ. [πληθ. μπογιατζήδες] • 1. (επάγγ.) α) ελαιοχρωματιστής, βαφέας, β) λούστρος, 2. (μειωτ.) ο αδέξιος ζωγράφος. 📖 < μπογιά + -τζής < τουρκ. boyacı. ⊙ μπογιατζήδικο και μπογιατζίδικο [= χρωματοπωλείο].

μποκαδούρα, η, ουσ. δες μπο(υ)καδούρα.

μποϊκοτάζ, το, άκλ. ουσ. • (οικον.) σκόπιμη διακοπή οικονομικής βοήθειας ή κοινωνικής σχέσης, με άτομο, επιχείρηση ή κράτος, συ-

νών. εμπορικός αποκλεισμός. 📖 < γαλλ. boycottage < αγγλ. boycott, από το όνομα του Άγγλου γαιοκτήμονα Charles C. Boycott (1832-97) που με τον τρόπο εκμετάλλευσης της ιρλανδικής γης και τη σφιχτή οικονομική στάση του προς τους καλλιεργητές, οδήγησε τους τελευταίους, το 1880, στην άρνηση οποιασδήποτε υπηρεσίας προς το πρόσωπό του. ⊙ μποϊκοτάρω > μποϊκοτάρισμα.

μπόμαν, ο, άκλ. ουσ. • (ναυτ.) ο αντλιωρός, ο ναυτικός με καθήκοντα την καλή λειτουργία των αντλιών του σκάφους, κυρίως σε δεξαμενόπλοια, όπου υπάρχει χώρος αντλιοστασίου. 📖 < αγγλικό pump man.

(μ)πόμπα, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) το βαρούλκο με το οποίο ρίχνεται ή μαζεύεται ή άγκυρα του σκάφους και πάνω στο οποίο τυλίγεται η αλυσίδα, 2. α) μεγάλη μεταλλική φιάλη κατάλληλη για μεταφορά αερίων, β) μεγάλο κοντόχονδρο βαρέλι κατάλληλο για αποθήκευση υγρών ή αερίων σωμάτων, 3. είδος αντλίας, 4. [λαϊκότροπα] η βόμβα, 5. κακής ποιότητας αλκοολούχο ποτό. 📖 ίσως (αντιδάνειο) < ιταλ. ή βενετ. bomba < λατιν. bombus < αρχ. βόμβος. ⊙ (μ)πομπάρω [= τροφοδοτώ με αέρα έναν αεροθάλαμο, π.χ. σαμπρέλα, μπάλα κ.λπ.].

(μ)πομπάρδα και **βομβάρδα, βουμπάρδα, (μ)πουμπάρδα, (μ)πουπάρδα, πομπάρδα, πουμπάρτα,** η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • (στρατ.) 1. α) λιθοβόλο κανόνι, β) (ναυπ.) τύπος παλιού πολεμικού οξύπρυμνου ιστιοφόρου πλοίου που έφερε κανόνια, μυοπάρων, 2. (ναυτ.) εξάρτημα ψαρέματος που ενσωματώνεται στην πετονιά και λειτουργεί ως βαρίδιο, 3. (μουσ.) ξύλινο πνευστό όργανο. 📖 (αντιδάνειο) < μσν. μπουμπάρδα < ιταλ. bombarda < λατιν. bombus < αρχ. βόμβος. ⊙ (μ)πομπαρδίζω.

Στ' ἀνοιχτά τοῦ πέλαγου μὲ καρτέρεσαν
μὲ **μπομπάρδες** τρικάταρτες καὶ μοῦ ρίξανε
ἁμαρτία μου νὰ 'χα κι ἐγὼ μίαν ἀγάπη
μακρινὴ μητέρα ρόδο μου ἀμάραντο.

➢ Απόσπασμα από «*Το Άξιον Εστί - Τα πάθη, ι΄*», 1961, του **Οδυσσέα Ελύτη**.

(μ)πομπέ, άκλ. • αυτός που είναι ημισφαιρικός ή γενικά κυρτός. 📖 < γαλλ. bombé.

(μ)πομπρέσο, το, ουσ. • (ναυτ.) ο πρόβολος του ιστιοφόρου, κατάρτι πολύ επικλινές ή οριζόντιο, που εξέχει από την πλώρη του σκάφους και πάνω του στηρίζεται και προεκτείνεται το μπαστούνι των φλόκων, μπαστουνόφλοκος. 📖 < ιταλ. bompresso.

μπομπίνα, η, ουσ. • 1. (τεχνολ.) καρούλι στο οποίο περιτυλίγεται νήμα ή χάλκινο σύρμα ή ταινία, 2. (κινημ.) θήκη για φιλμ. 📖 < ❶ γαλλ. bobine [= πηνίο], ή ❷ ιταλ. bobina.

μπομπόλι, το, και **μπόμπολας,** ο, ουσ. • (ιχθυολ.) θαλασσινό οστρακοειδές παρόμοιο με το στεριανό σαλιγκάρι. 📖 < βενετ. bovolo. ⊙ μπομπολόριζο.

μπονάτσα, ο, ουσ. δες μπουνάτσα.

μπονόρα, [επίρρ. χρονικό] • νωρίς το πρωί. 📖 < από την ιταλ. φρ. a buonora [= το πρωί – πρωί].

μπό(ν)τζι, το, ουσ. [χωρίς γεν.] • (ναυτ.) το κούνημα του πλοίου λόγω τρικυμίας, συνών. κλυδωνισμός, ταρακούνημα, παραδαρμός, διατοίχιση, διατοιχισμός, αντών. σκαμπανέβασμα, προνευστασμός. 📖 < ❶ τουρκ. boca [= απάνεμη πλευρά πλοίου], ή ❷ (αντιδάνειο) < ιταλ. poggia < μτγν. λατιν. podia [= σχοινί για την πρόσδεση των πανιών πλεύσης] < μτγν. ποδία < αρχ. πούς, γεν. ποδός, γιατί δήλωνε τις κάτω γωνίες του ιστίου [του πανιού], ή ❸ < βενετ. bogia. ⊙ μπο(ν)τζάρω και μπο(ν)τζίρω [= (αμετβ.) κουνιέμαι δεξιά και αριστερά].

μπόρα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. (μετεωρ.) ξαφνική ραγδαία βροχή που διαρκεί λίγη ώρα, θύελλα, ανεμοβρόχι, 2. (μτφ.) μεγάλη, ξαφνική και παροδική συμφορά, 3. (μετεωρ.) ψυχρός και δυνατός ΒΔ άνεμος στην περιοχή της Αδριατικής. 📖 (αντιδάνειο) < βενετ. bora < λατιν. boreas [= βόρειος άνεμος] < αρχ. βορέας.

μπορ(ν)τάδα και **μπορτετζάδα,** η, ουσ. • 1. (ναυτ.) α) καθεμιά από τις διαδρομές ιστιοφόρου που πλαγιοδρομεί, αλλιώς: βόλτα, β) (κατ' επέκτ.) το μήκος τής διαδρομής, 2. ομοβροντία των πυροβόλων της μιας πλευράς του πλοίου. 📖 < ιταλ. bordata.

μπορντινάου, το, ουσ. • (ναυτ.) [λαϊκ.] κατάλυμα ναυτικών. 📖 < αγγλ. boarding house.

μπόσης, ο, ουσ. • 1. (ναυτ.) ο ναύκληρος, ο λοστρόμος του σκάφους, 2. το αφεντικό, ο

προϊστάμενος. 📖 < αγγλ. [boss = αφεντικό] ίσως σε συνδυασμό με το αγγλ. boatswain [= λοστρόμος].

μποσικάρισμα, το, ουσ. • το χαλάρωμα ενός τεντωμένου σχοινιού, αντών. τεζάρισμα, τέντωμα. 📖 < μπόσικος [δες λ.].

μποσικάρω, ρ. • 1. (μετβ.) χαλαρώνω, κάνω κάτι να ξεσφίξει, ξεσφίγγω, λασκάρω, καλουμάρω, 2. (αμετβ.) είμαι μπόσικος, σταματώ να βρίσκομαι σε ένταση. 📖 < μπόσικος [δες λ.].

μποσικιά και **μποσικάδα,** η, ουσ. • 1. χαλαρότητα, ατονία, αντών. ένταση, τέντωμα, 2. απερισκεψία, επιπολαιότητα, αντών. περίσκεψη. 📖 < μπόσικος [δες λ.].

μπόσικος, -η, -ο, επίθ. • 1. χαλαρός, αυτός που δεν είναι τεντωμένος, συνών. λασκαρισμένος, λάσκος, ασταθής, αντών. τεζαρισμένος, 2. (μτφ.) ελαφρόμυαλος, επιπόλαιος, 3. αυτός που δεν είναι ασφαλής, ανασφαλής, 4. αυτός που δεν έχει την προσοχή του τεταμένη, 5. αυτός που δεν είναι καλά προσαρμοσμένος, π.χ. *«η βίδα είναι μπόσικη»,* 6. (το ουδ. πληθ. ως ουσ.) *τα μπόσικα,* τα πλάγια χαλαρά μέρη της κοιλιακής χώρας, συνών. τα λαγαρά, 7. (έκφρ.) *«κρατάω τα μπόσικα»,* α) διατηρώ κάποιες επιφυλάξεις, β) κρατώ σκοπιά, φυλάω τσίλιες, υποστηρίζω τα νώτα. 📖 < τουρκ. boş [= 1. αδειανός, άδειος, κενός, 2. ελεύθερος, διαθέσιμος, 3. άνεργος, 4. [μτφ.] άχρηστος, 5. [μτφ.] αμόρφωτος, 6. [μτφ.] άγονος, 7. [μτφ.] άνευ σημασίας] + κατάλ. -ικός. ⊙ μποσικάδα, μποσ(ι)κάρω, μποσ(ι)κάρισμα, μποσικιά. ◈ μπόσικα [π.χ. *φέρθηκες πολύ μπόσικα*] [επίρρ.].

μπότζα και **πόντζα,** η, άκλ. • 1. (ναυτ.) α) παράγγελμα [πήγαινε χυτά, πόδισε] για στροφή της πλώρης του πλοίου σε κατεύθυνση διαφορετική από αυτή της διεύθυνσης του ανέμου, συνών. υποστροφή, αντών. όρτσα, β) παράγγελμα καπετάνιου, ιστιοφόρου σκάφους, προς το πλήρωμά του για επικείμενο ελιγμό 90ο μοιρών με σκοπό την έμμεση προσέγγιση θέσης, εξαιτίας αδυναμίας άμεσης προσέγγισης λόγω καιρικών συνθηκών, συνών. τσίμα. 📖 < βενετ. bozza [= σκοινί που σφίγγουν τη γούμενα]. ⊙ μποτζάρω [δες ποντζάρω].

μποτζάρω και **ποντζάρω,** ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) α) ταλαντεύομαι από τα κύματα που έρχονται από το πλάι, συνών. πάλλομαι, λικνίζομαι, τραμπαλίζομαι, β) στρέφω την πρύμνη προς τον άνεμο, αντών. ορτσάρω. 📖 < βενετ. bozzar (-ω) < bozza [= σκοινί που σφίγγουν τη γούμενα].

μπότζι, το, ουσ. δες μπό(ν)τζι.

μπότης, ο, ουσ. • 1. (ναυπ.) τύπος ψαρόβαρκας με τα δύο ποδοστάματα, ευθύγραμμα και όχι κυρτά όπως του τρεχαντηριού, το μήκος του έως 8 μ. και η χωρητικότητά του έως 30 τόνους, αγαπητό σκάφος στους αιγαιοπελαγίτικους πληθυσμούς, ο μικρός κατασκευαστικά μπότης γνωστός ως *γούτσος*, ή αλλιώς, *κούτουλο*, 2. πήλινο δοχείο που ομοιάζει με κανάτα, με στενό λαιμό, μικρό στόμιο διογκωμένο στη μέση, στο οποίο έβαζαν νερό, λάδι, ξίδι, πετιμέζι ή κάποιο άλλο υγρό καθημερινής χρήσης. 📖 < ιταλ. botte [= πήλινο υδροδοχείο, βαρέλι, κάδος, αγωγός].

μποτιλιάρισμα, το, ουσ. • 1. το γέμισμα ή το σφράγισμα κάποιας μποτίλιας με υγρό, συνών. εμφιάλωση, 2. (μτφ.) α) η κυκλοφοριακή συμφόρηση, β) ο αποκλεισμός πλοίου σε λιμάνι. 📖 < μποτίλια [δες λ.].

μπότσα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. (μαθημ.) μέτρο χωρητικότητας υγρών για τη μέτρηση κυρίως μούστου ή κρασιών, που ισοδυναμεί με δυο μετρικές οκάδες, 2x400x3,2 =2.560 γραμμάρια, 2. (ναυτ.) παράγγελμα του καπετάνιου προς το πλήρωμά του σε ιστιοφόρο σκάφος για έλεγχο των πανιών με ταυτόχρονη στροφή 90ο μοιρών προς τον άνεμο). 📖 < ιταλ. boccia.

μποτσάρισμα, το, ουσ. • (ναυτ.) ναυτικό δέσιμο για λέμβο, άγκυρα ή φορτών με μπότσο [δες λ.], συνών. έχμαση. 📖 < μποτσάρω [δες λ.] + -ισ-μα.

μποτσάρω, ρ. [μετβ.] • ακινητοποιώ, σταθεροποιώ κάτι, ίσως όχημα σε πλοίο, με μπότσους [δες λ.] ή τάκους, συνών. εχμάζω. 📖 < μπότσ(ος) [δες λ.] + -άρω.

μποτσέλο, το, ουσ. • μικρός μπότσος [δες λ.].

μπότσμαν, το, άκλ. ουσ. • (ναυτ.) ναύκληρος [δες λ.], μπόσης [δες λ.]. 📖 < αγγλ. [boss = αφεντικό] ίσως σε συνδυασμό με το αγγλ.

boatsmain [= πλήαρχος] ή boatsmen [= βαρκάρης].

μπότσος, ο, **μπαρμπαρέσα,** η, ουσ. • (ναυτ.) αλυσίδα ή χοντρό σκοινί για το δέσιμο και τη στερέωση της άγκυρας και γενικά κάθε κινητού πράγματος του καταστρώματος, έχμα, ανασχετήρας, συνών.: α) αγκυροδέτης, β) ονυχοδέτης, γ) ζευκτηρία. 🕮 < βεν. bozo. ⊙ μποτσάρω, μποτσάρισμα.

μπότ(τ)α, η, ουσ. • 1. (ενδυμ.) α) ανδρικό ή γυναικείο παπούτσι που φθάνει το ύψος του ως το γόνατο, β) στρατιωτικό υπόδημα, αρβύλες, 2. (μουσ.) είδος πηδάλιου στα ντραμς και στο πιάνο. 🕮 < μσν. μπότα < ιταλ. botta < γαλλ. botte < bot [= κυρτός, στραβός, παραμορφωμένος] < γερμ. προέλευσης.

μπο(υ)γαζάρω, ρ. [αμετβ.] • μπαίνω στο μπουγάζι [δες λ.]. 🕮 < μπουγάζ(ι) + -άρω.

μπο(υ)γάζι, το, ουσ. [γεν. μπουγαζ-ιού, -ιών] • 1. (ανατ.) λαρύγγι, 2. (γεωγρ.) α) θαλάσσιο στενό, πορθμός, πέραμα, β) στενό πέρασμα ανάμεσα σε βουνοπλαγιές, δερβένι, γ) το στόμιο των ιχθυοτροφείων, 3. (συνεκδ.) ρεύμα αέρα που σχηματίζεται εξαιτίας κάποιου στενού περάσματος. 🕮 < τουρκ. bogaz [= 1. λαιμός, λαρύγγι, 2. θαλάσσια λωρίδα, 3. φαράγγι, χαράδρα, 4. [μτφ.] τροφή, φαγητό, 5. πιοτό]. ⊙ μπο(υ)γαζάρω.

μπουγέλο, το, ουσ. • 1. δοχείο για την άντληση, συγκέντρωση ή φύλαξη υγρών, συνών. κουβάς, κάδος, β) (ειδικότ.) ο κουβάς των ψαράδων, 2. (συνεκδ.) η ποσότητα υγρού που περιέχεται στο παραπάνω δοχείο, 3. παιγνίδι μικρών και μεγάλων που εκτελείται με το τίναγμα της ποσότητας του νερού, που υπάρχει στον κουβά, από το ένα άτομο στο άλλο, συνών. μπουγέλωμα. 🕮 < βενετ. bugiol [= δοχείο για ποτά, ξύλινο τελάρο].

μπουγιαμπέσα, η, ουσ. • (μαγειρ.) ψαρόσουπα από πλούσια ποικιλία ψαριών αλλά και μαλακόστρακων, συνών. κακαβιά. 🕮 < γαλλ. bouillabaisse < προβηγκ. boui-abeisso < bouier [= βράζω] + abeisso [= χαμηλώνω] < λατιν. bullo, bullare και bullio, bullire [= βράζω].

μπουγιαντές, ο, ουσ. • (ναυπ.) παραδοσιακό ελαφρύ κωπήλατο σκάφος με μήκος από 6 έως 12 μ., με 10 το πολύ κουπιά και πλήρωμα έως 12 άνδρες, ξύλινο κατασκευαστικά, χρήσιμο στο ψάρεμα με γρίπο· έγινε γνωστό στον τόπο μας από τους πρόσφυγες του 22 που το χρησιμοποιούσαν στη θάλασσα του Μαρμαρά, (φρ.) *«μπουγιαντές πρυμιό γρι γρι»,* μεγάλη μηχανοκίνητη βάρκα, δεκαετία του 50, που την τραβούσε από πίσω το γρι γρι, και τη χρησιμοποιούσαν για να μαζεύει ένα μέρος του μεγάλου διχτυού.

Μπουένος Άιρες, το, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) η πρωτεύουσα της Αργεντινής, με πληθυσμό 2,8 εκ. κατοίκους περίπου και σημαντικό λιμάνι, βρίσκεται στη Ν ακτή του ποταμού Ρίο δε λα Πλάτα, 🕮 < ισπαν. Buenos Aires [= καλοί / ευνοϊκοί άνεμοι].

μπουζί, το, άκλ. ουσ. • (τεχνολ.) ηλεκτρικός αναφλεκτήρας μηχανών εσωτερικής καύσης,

συνών. σπινθηριστής, αναφλεκτήρας. 🕮 < γαλλ. bougie < τοπων. Bougie (έτσι ονομαζόταν επίσημα στην Αλγερία, την περίοδο της γαλλικής κυριαρχίας, η σημερινή παραθαλάσσια πόλη Μπεντζάγια, με το φημισμένο της λιμάνι για την εξαγωγή προϊόντων κεριού και πετρελαιοειδών).

μπούκα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. στόμιο, 2. είσοδος σε λιμάνι, στο στόμιο πυροβόλου όπλου, σε υπόνομο κ.λπ. 3. υπόνομος, σήραγγα, 4. [παρωχημένο] η βουκιά ή μπουκιά, η ποσότητα του ψωμιά που χωράει στο στόμα. 🕮 ❶ < βενετ. buca [= τρύπα, στενό άνοιγμα] αλλά και ❷ βενετ. ή ιταλ. bocca [= στόμα, στόμιο πυροβόλου] < λατιν. bucca [= μάγουλο, γνάθος]. ⊙ μπουκιά, μπουκώνω, μπούκωμα, μπουκουνιά.

μπο(υ)καδούρα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) άνεμος που έχει κατεύθυνση από τη θάλασσα προς τη στεριά ή από το στόμιο του κόλπου ή του λιμανιού προς το εσωτερικό, πελάγια αύρα. 🕮 < ιταλ. boccatura ή βενετ. sbocadura [= εκβολή ποταμού, στόμιο καναλιού].

μπουκαπόρτα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. πόρτα υπογείου, καταπακτή, γκλαβανή, 2. (ναυτ.) α) μεγάλη πόρτα ασφαλείας, αμπαριού και διαμερισμάτων, του πλοίου, β) μεγάλη πλευρική πόρτα πλοίου που χρησιμεύει για την φορτοεκφόρτωση πραγμάτων και αγαθών, γ) μεγάλη πόρτα οχηματαγωγού για

είσοδο και έξοδο οχημάτων αλλά και μικρό άνοιγμα από το οποίο έβγαιναν οι κάννες των κανονιών σε παλαιότερα σκάφη, δ) (συνεκδ.) το αμπάρι. 🕮 < ιταλ. boccaporto < βενετ. boccaporta < λατιν. bucca [= στόμα] + porta [= πύλη].

μπουκάρω, ρ. [αμετβ.] • 1. (μτφ.) ορμάω σε κάποιον χώρο απότομα, συνών. εισβάλω, εφορμώ, επιτίθεμαι, 2. (ναυτ.) α) φουσκώνω τα πανιά του ιστιοφόρου, β) μπαίνω με το σκάφος ορμητικά στο λιμάνι. 🕮 < ιταλ. boccare < βενετ. imbocar(e) [= ξεχύνομαι] < λατιν. bocca [= στόμα, στόμιο πυροβόλου]. ⊙ μπουκάρισμα [= ορμητικό μπάσιμο].

μποϊκοτάζ, το, άκλ. ουσ. δες μποϊκοτάζ.

μπουλμές και **μπουρμές,** ο, ουσ. • 1. χοντρό βόλι όπλου, 2. ξύλινο εσωτερικό χώρισμα, διάφραγμα: α) (ναυτ.) του κύτους του πλοίου, αλλά και β) (αρχιτ.) παραδοσιακών κατοικιών. 🕮 < τουρκ. bölme [= 1. διαίρεση, μερισμός, 2. παραπέτασμα, χώρισμα, 3. στεγανό].

μπουλόνι, το, ουσ. • (τεχνολ.) μεταλλική κυλινδρική βίδα κατάλληλη για τη σύνδεση

δύο κομματιών, συνών. βλήτρο, γόμφος, (φρ.) *«μπουλόνι ασφαλείας / ευθυγράμμισης / τροχού / μοχλού / αυτοκινήτου / κοχλιωτό / ξύλων / ηλεκτρικό / πρέσας / μουαγιέ / σωληνωτό / συνδετικό».* 🕮 < γαλλ. boulon < boule [= μεταλλική σφαίρα] < λατιν. bulla [= σφαιρικό αντικείμενο]. ⊙ μπουλονάρω, μπουλονάρισμα.

μπούμα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. (ναυπ.) το τραπεζοειδές πανί των ιστιοφόρων που είναι τελευταίο προς τη μεριά της πρύμνης, συνών. ράντα, επίδρομος, 2. (εργαλ.) ηλεκτροκίνητο είδος περιστροφικού γερανού με βελόνι. 🕮 < ιταλ. boma [= αντένα του καταρτιού της πρύμνης].

μπουμπουνητό, το, ουσ. • (μετεωρ.) βροντή, ισχυρός κρότος που συνοδεύεται από αστραπή ή κεραυνό. 🕮 < μπουμπουνίζω [ηχομιμ. λ. μπου μπου].

μπο(υ)νάτσα, η, ουσ. [χωρίς γεν πληθ.] • (ναυτ.) η γαλήνη της θάλασσας που συνοδεύεται από ανυπαρξία ανέμου, νηνεμία, κάλμα, συνών. καλοκαιρία, αντών. φουρτούνα, θαλασσοταραχή. 🕮 (αντιδάνειο) ❶ < μσν. μπονάτσα < ιταλ. bonaccia, ή ❷ < βενετ. bonazza < λατιν. bonacia < malacia [= μαλακός, ήπιος] < αρχ. μαλακία < μαλακός (με την επίδραση της λατιν. λ. bonus [= καλός], άποψη που διατυπώνει μόνο ο καθηγητής Γ. Μπαμπινιώτης). ⊙ μπο(υ)νατσάρω [= γαληνεύω].

μπουνέντης, ο, ουσ. δες πονέντες.

μπούνι, το, ουσ. [συνηθέστερα στον πληθ. – τα μπούνια] • (ναυτ.) οπή στην άκρη του καταστρώματος για να φεύγουν τα νερά, νεροθυρίδα, (φρ.) α) *«φορτωμένο μέχρι τα μπούνια»,* δηλ. υπερβολικά φορτωμένο, γεμάτο, β) (μτφ.) *«έφτασα μέχρι τα μπούνια»*, δηλ. έφτασα στα όριά μου. 🕮 < ιταλ. bugna [= άκρο του πανιού (σε ιστιοφόρο)].

(μ)πουντέλι, το, ουσ. δες πουντέλι, συνών. σανταρόλι. ⊙ μπουντελώνω, μπουντελιάρω, μπουντέλιασμα.

μπουράσκα, η, ουσ. • (ναυτ.) η θύελλα, η καταιγίδα. 🕮 (αντιδάνειο) < βενετ. borasca, ή ιταλ. burrasca [= θύελλα] < αρχ. βορράς.

μπούρδος, ο, ουσ. • (ναυτ.) α) πλευρικό τοίχωμα πλοίου, β) το μεσαίο τμήμα του πλοίου που βρίσκεται μεταξύ προστέγου και επιστέγου, γ) τοίχος πλοίου και διάζωμα. 🕮 < ιταλ. bordo [= πλευρό πλοίου, κατάστρωμα, χείλος, άκρη, περιθώριο].

μπουρίνα, η, ουσ. • (ναυτ.) πλαγιαστήρας, ζευγάρι σχοινιών, ιστιοφόρου σκάφους, που προσδένονται στα τετράγωνα ιστία [πανιά] με σκοπό την διατήρησή τους στην ανοικτή θέση για αποφυγή καταστροφής των από την πρόσφυση του ανέμου. 🕮 < ιταλ. borina και burina και bolina. ⊙ μπουρ(ι)νάρω και μπουλινάρω [= πλαγιάζω].

μπουρίνι, το, ουσ. • 1. (μετεωρ.) ξαφνικός άνεμος που συνοδεύεται από βροχή και αστραπές, ιδιαίτερα στην πατρίδα μας την περίοδο του καλοκαιριού, κι είναι μικρής χρονικής διάρκειας, συνών. θύελλα, κακοκαιρία, 2. (μτφ.) οργή, θυμός. 🕮 (αντιδάνειο) < βενετ. borin [= ελαφρός βοριάς] < μτγν. λατιν. borinus < μτγν. βορεινός. ⊙ μπουρινιάζω, μπουρίνιασμα, μπουρ(ι)νάρω, μπουρίνα.

μπουρλότο, το, ουσ. • 1. (ναυτ.) πυρπολικό σκάφος του 19ου αι., 2. πυρπόληση, φωτιά, 3. παιχνίδι της τράπουλας. 🕮 < βενετ. burloto < ιταλ. brulotto [= πυρπολικό πλοίο]

< γαλλ. brulot < bruler [= καίω]. ⊙ μπουρλοτιέρης [= πυρπολητής].

μπουρνούζι, το, ουσ. [γεν. μπουρνουζ-ιού, -ιών] • (ενδυμ.) α) μακριά μάλλινη αραβική χλαμύδα, β) μακριά ρόμπα μπάνιου, στεγνοφόρι, λουτρομανδύας. 🕮 (αντιδάνειο) < τουρκ. bornoz και bornuz < αραβ. burnūs (al bornoz: αφρικανική στρατιωτική χλαμύδα με κουκούλα) < μτγν. βίρρος [= είδος μανδύα] < λατιν. birrus < κελτικής προέλευσης.

μπουρού, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (ναυτ.) όργανο που εκπέμπει ισχυρό ηχητικό σήμα, έχει σχήμα κέρατος και χρησιμοποιείται, κυρίως, από τα ιστιοφόρα σκάφη για ένδειξη της θέσης τους και αποφυγή σύγκρουσης σε περίπτωση ομίχλης, υποχρεωτικό στον εξοπλισμό ασφαλείας, *«κέρας ομίχλης»* [δες λ. κέρας 5.] ομιχλοκέρας [δες λ.], α) σφυρίχτρα πλοίου, β) ναυτικός τηλεβόας, μεγάλο κοχύλι που βγάζει χαρακτηριστικό ήχο όταν φυσήξουμε στην κόχη του και χρησιμοποιείται από μικρά σκάφη, 2. σειρήνα εργοστασίου, 3. σάλπιγγα. 🕮 < τουρκ. boru (= 1. σωλήνας, βούκινο, 2. [μουσ.] σάλπιγγα, 3. κούπα από όστρακο για να βγάζουν το λάδι από το κιούπι αλλιώς λέγεται και χόκου).

Τα τζιτζίκια

Η Παναγιά το πέλαγο / κρατούσε στην ποδιά της / Τη Σίκινο την Αμοργό / και τ' άλλα τα παιδιά της

Από την άκρη του καιρού / και πίσω απ' τους χειμώνες / Άκουγα σφύριζε η **μπουρού** / κι έβγαιναν οι Γοργόνες

Κι εγώ μέσα στους αχινούς / στις γούβες στ' αρμυρίκια / Σαν τους παλιούς θαλασσινούς / ρωτούσα τα τζιτζίκια:

– Ε σεις τζιτζίκια μου άγγελοι / γεια σας κι η ώρα η καλή / Ο βασιλιάς ο Ήλιος ζει; / κι όλ' αποκρίνονται μαζί:

– Ζει ζει ζει ζει ζει ζει ζει ζει

➢ Από το βιβλίο του **Οδυσσέα Ελύτη** *«Τα ρω του έρωτα»*, εκδ. ύψιλον/βιβλία, 1986.

μπούρτζι και **μπούρτσι,** το, ουσ. • (στρατ.) α) παραθαλάσσιο πυροβολείο ή φρούριο που ήταν κατασκευασμένο σε τέτοια θέση για να προστατεύει την είσοδο του λιμανιού, β) (γεωγρ.) *Μπούρτζι,* ονομασία φρουρίου που βρίσκεται απέναντι από το λιμάνι του Ναυπλίου, αλλιώς γνωστό και ως Καστέλλι αλλά και Θαλασσόπυργος. 🕮 < τουρκ. burç < αραβικής προέλευσης. ⊙ μπουρτζής [= ο διοικητής του πυροβολείου ή του παραθαλάσσιου φρουρίου].

μπούσα, η, ουσ. • εξάρτημα μηχανών, κουζινέτο άξονα, αντιτριβικός δακτύλιος, (φρ) *«μπούσα λαστιχένια / νιτριλίου / κεραμική / ορειχάλκινη».* 🕮 < αγνώστου ετύμου.

(Μ)πουσάν, το, ουσ. • (γεωγρ.) η δεύτερη μεγαλύτερη πόλη της Νότιας Κορέας μετά τη Σεούλ με πληθυσμό περίπου 3.343.903 κατοίκους [απογρ. 2018], διαθέτει το μεγαλύτερο λιμάνι της χώρας. 🕮 < αγγλ. Busan < κορεάτικα: Fuzan.

(μ)πούσουλας, ο, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. ναυτική πυξίδα 2. (μτφ.) α) η στάση ή δράση κάποιου προσώπου που διέπεται από ηθικούς κώδικες συμπεριφορές, β) οτιδήποτε καθορίζει μία πάγια διαδικασία, 3. (έκφρ.) *«έχασα τον μπούσουλα»,* δηλ. μπερδεύτηκα, *«βρίσκω έναν μπούσουλα»,* βρίσκω τον δρόμο μου στην επαγγελματική, κοινωνική κ.λπ. ζωή μου, 4. (ποίηση) *«...Μας έσφιξε το Kuro Siwo σα μια ζώνη / κι εσύ κοιτάς ακόμη πάνω απ' το τιμόνι, / πώς παίζει ο μπούσουλας καρτίνι με καρτίνι»,* Ν. Καββαδίας. 🕮 (αντιδάνειο) < μσν. μπούσουλας < ιταλ. bussola [= πυξίδα] < μσν. λατιν. buxula < μτγν. λατιν. buxida < μτγν. πυξίς. ⊙ μπουσουλώ και μπουσουλίζω > μπουσούλημα.

μπουταφόρα, η, ουσ. • (ναυτ.) καθένα από τα δύο μπράτσα, δηλ. τα σχοινιά των κεραιών στο ιστιοφόρο σκάφος, ολκός [= σχοινί στρέψης ιστίου]. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

μπουτζίκι, το, ουσ. • (μαθημ.) μετρική μονάδα χωρητικότητας δημητριακών. 🕮 ❶ < ίσως υποκοριστικό του ουσ. μπότζα / μπότσα [= παράγγελμα του καπετάνιου προς το πλήρωμά του σε ιστιοφόρο σκάφος για έλεγχο των πανιών με ταυτόχρονη στροφή 90° μοιρών προς τον άνεμο), ή μπορεί η λ. να συνδέεται με: ❶ το ιταλ. moggio, ή το ❷ βενετ. mozo (= μόδιος [αρχ. ρωμαϊκό μέτρο χωρητικότητας υγρών, ξηρών καρπών και ειδικότερα σιτηρών), ή το ❸ τουρκ. buşuk [= μισός].

μπουτόν, το, άκλ. ουσ. • (τεχνολ.) κουμπί, διακόπτης ηλεκτρικού κυκλώματος. 🕮 < γαλλ. bouton < bouter [= σπρώχνω].

μποφόρ, το, άκλ. ουσ. • (μετεωρ.) κλίμακα μέτρησης της έντασης του ανέμου, κυρίως, πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας, με βαθμίδες από το 0 έως το 12 [από το 1970] για τις περισσότερες χώρες του κόσμου. 🕮 < αγγλ. beaufort (από το όνομα Ιρλανδού υδρογράφου Sir Francis *Beaufort, 1774 - 1857).

Η κλίμακα Μποφόρ

νηνεμία,	0 Μποφόρ (άπνοια)
υποπνέων,	1 Μποφόρ
ασθενής,	2 - 3 Μποφόρ
μέτριος,	4 - 5 Μποφόρ
ισχυρός,	6 Μποφόρ
σφοδρός,	7 Μποφόρ
θυελλώδης,	8 - 9 Μποφόρ (θύελλα)
καταιγίς,	10 - 11 Μποφόρ (καταιγίδα)
τυφών,	12 Μποφόρ (τυφώνας)

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: **Φράνσις Μποφόρ,** υδρογράφος και υποναύαρχος στο βρετανικό Πολεμικό Ναυτικό, μέλος της Βασιλικής Εταιρείας (Royal Society) και της Βασιλικής Γεωγραφικής Εταιρείας (Royal Geographical Society), δημιουργός της ομώνυμης κλίμακας, που αποτελεί έναν εμπειρικό τρόπο μέτρησης της έντασης των ανέμων. Σπουδαίος χαρτογράφος και εξερευνητής.

μπραγάνι, το, ουσ. • (ναυτ.) πυκνό δίχτυ ψαρέματος, που το ρίχνουν στη θάλασσα από τη βάρκα και το τραβούν με σκοινιά από την ξηρά, είδος τράτας, αλλιώς και γρίπος, ή γριπάκι ή κρόκος ή πεζότρατα ή κωλοβρέχτης ή γούντουλα. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

μπράγκα, η, ουσ. δες πράγκα.

μπραγκόζο και **μπραγότσο,** το, ουσ. • (ναυτ.) μικρό ξύλινο αλιευτικό σκάφος, το μήκος του από 8 έως 12 μ., με δύο ιστούς, χωρίς καρίνα και με επίπεδο πυθμένα, πλήρωμα δύο ή τριών ατόμων, το συναντούμε συνήθως στην Αδριατική θάλασσα. 🕮 < ιταλ. bragozzo.

(μ)πρακαρόλα, η, ουσ. • (ναυτ.) αυτοσχέδιο αλιευτικό εργαλείο, ιδανικό για χταπόδια, αποτελείται από χοντρή πετονιά στην άκρη της οποίας είναι δεμένα αληθινά ή τεχνητά ψαράκια ως δόλωμα καθώς και βαρίδι, τύπος χταποδιέρας, ιδανικό για ψάρεμα από βάρκα, συνών. κολπάδα. 🕮 < ιταλ. branca [= γαμψό νύχι].

«Ο κάθε ψαράς έχει τη δικιά του προσωπική **πρακαρόλα** που την κατασκευάζει με τέχνη και μεράκι. Το βασικό χαρακτηριστικό όλων των ειδών είναι τα φρέσκα ψάρια που τοποθετούνται στο κατώτερο τμήμα της κοντά στο βαρίδι ή στην αλυσίδα μας. Αυτό γίνεται για να μην καταλάβει το χταπόδι την απάτη και αφήσει το δόλωμά μας προτού έρθει κοντά στο σκάφος. Πιο ψηλά υπάρχουν άλλα τεχνητά δολώματα όπως γυαλιστερά τενεκεδάκια, άσπρα ομοιώματα ψαριών, καβουράκια. Δεν λείπουν και οι πρωτοτυπίες όπως για παράδειγμα το κοτοπόδαρο που από ότι πιστεύεται από πολλούς αποτελεί ένα από τα πιο δελεαστικά δολώματα για το χταπόδι».

➢ https://www.drososfishing.gr

μπράντα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. (ναυτ.) κρεμαστό κρεβάτι ναύτη κατασκευασμένο από χοντρό ύφασμα, η αιώρα, 2. ράντζο. 🕮 < ιταλ. branda [= κρεβάτι συνδεδεμένο με λουριά].

μπρατσάρω, ρ. [μετβ.] • 1. (ναυτ.) προετοιμάζω τις κεραίες του ιστιοφόρου για να τοποθετήσω τα πανιά στην κατάλληλη θέση, με σκοπό την αναχώρηση του σκάφους, κερουλκώ, 2. αναζητώ, 3. καταδιώκω. 🕮 < ιταλ. braccare [= ιχνηλατώ]. ⊙ μπρατσάρισμα.

μπρατσ(ι)έρα, η, ουσ. δες βρατσέρα.

μπράτσο, το, ουσ. • 1. (ανατ.) το μυώδες τμήμα του χεριού από τον αγκώνα ως την ωμοπλάτη, βραχίονας, 2. καθένα από τα πλάγια τμήματα της πολυθρόνας, 3. (μαθημ.) μέτρο μήκους, 4. (ναυτ.) σχοινί ιστιοφόρων για την τακτοποίηση των κεραιών του σκάφους, ολκός κεραίας. 🕮 < (αντιδάνειο) < βενετ. brazzo ή ιταλ. braccio < λατιν. brachium < αρχ. βραχίων.

μπρατσόλι, το, ουσ. • 1. στήριγμα πολυθρόνας, 2. (ναυτ.) α) ξύλινο τείχος που ενώνει δυο τμήματα του ιστιοφόρου, β) κρεμαστάρι της καμπίνας του πλοίου, γ) χαλύβδινη γωνιακή σύνδεση, που ενώνει το καμάρι και

την πόστα με τα πλευρικά τοιχώματα του σκάφους, στραβόξυλο σε σχήμα αμβλείας γωνίας. 🕮 (αντιδάνειο) < ιταλ. bracciale [= βραχιόλι] < λατιν. brachiolis [= περιβραχιόνιο] < brachium < αρχ. βραχίων.

μπριάνα, η, ουσ. δες χαμοσούρτης.

μπριγκαντίνι, το, ουσ. δες (μ)περγαντί.

μπρίζα, το, ουσ. δες πρίζα.

μπρικ, το, άκλ. ουσ. • 1. (τρόφ.) κόκκινο χαβιάρι από αυγά σολομού, 2. το κεραμιδί χρώμα, 3. (επίθ.) κεραμιδής. 🕮 ίσως ❶ < γαλλ. brique [= κεραμιδής], ή ❷ < αγγλ. brick [= τούβλο].

μπρίκι, το, ουσ. δες βρίκι(ον).

μπρίντα, η, ουσ. • (ναυτ.) γερό ξύλινο δοκάρι που συνδέει υποστυλώματα, συνών. διάξυλο, τραβέρσα [οριζόντιο δοκάρι]. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

μπρούλι και **μπριόλιν**, το, και **(μ)πριόλιος,** ο, ουσ. • (ναυτ.) α) σχοινί για το μάζεμα των πανιών ιστιοφόρου σκάφους, συνών. στίγκος, β) συστολέας για το τέντωμα των σχοινιών που στηρίζουν ιστούς και αντένες. 🕮 < ιταλ. imbrogliare [= 1. ανακατεύω, μπερδεύω, 2. (ναυτ.) μαζεύω τα πανιά] < imbroglio [= 1. ανακάτεμα, μπέρδεμα, 2. (ναυτ.) σχοινί για μάζεμα πανιών].

Μπρίντεζι και **Μπρίντιζι,** το, ουσ. δες Βρινδήσιο(ν).

Μπρισμπέιν, το, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) πόλη της Νότιας Αυστραλίας με 2,5 εκ. κατοίκους περίπου πληθυσμό, σπουδαίο εξαγωγικό λιμάνι εμπορευματοκιβωτίων αλλά και μεταλλευμάτων από την ενδοχώρα. 🕮 < αγγλ. Brisbane < από τον ομώνυμο ποταμό Brisbane < [ανθρωπωνύμιο] Sir Thomas Brisbane [κυβερνήτης της Νέας Νότιας Ουαλίας από το 1821 έως το 1825].

μπρού(ν)τζος, ο, ουσ. • 1. (χημ.) γενική ονομασία διαφόρων κραμάτων: α) χαλκού και κασσίτερου, συνών. κρατέρωμα, ή β) χαλκού και ψευδάργυρου, συνών. ορείχαλκος, 2. (πληθ.) σκεύη της κουζίνας. 🕮 < μσν. μπρούντζον < ιταλ. bronzo (αγγλ. και γαλλ. bronze) < ❶ μσν. λατιν. brundium, αβέβαιου ετύμου, ίσως < περσ. birinj / pirinj, που σημαίνει χαλκός, ή ❷ ίσως όμως και από το τοπων. Brundisium [= λιμάνι της Ιταλίας που παρήγε στην αρχαιότητα αυτό το μέταλλο]. ⊙ μπρούντζινος, μπρουντζένιος.

μπωφόρ, το, άκλ. ουσ. δες μποφόρ.

μυάγρα, η, ουσ. • 1. φάκα, ποντικοπαγίδα, 2. (ναυτ.) φωτιστική συσκευή αποτελούμενη από τρεις λαμπτήρες που ρίχνουν το φως μόνο προς τα πίσω. 🕮 < αρχ. μῦς, γεν. μυός [= ποντικός] + [αρχ.] ἄγρα [= κυνήγι].

μύαξ, ο, ουσ. [γεν. μύακος] • 1. (ιχθυολ.) το μύδι [αρχ.], 2. (αρχιτ.) [μσν.] το επάνω μέρος της κόγχης χριστιανικού ναού, κοίλωμα.

μύδι, το, ουσ. • (ζωολ.) α) θαλάσσιο είδος, που ανήκει στην οικογένεια Μυτιλίδες, μαλάκιο που συναντάται σε αφθονία στις ελληνικές θάλασσες, εύγεστο και πολύ θρεπτικό, β) (φρ.) το *«μύδι Χιλής»,* με επιστ. ονομ.: Mytilus chilensis [διώνυμο], απαντάται στο νότιο Ειρηνικό, το νότιο Ατλαντικό και την Ανταρκτική, σε αμμώδεις, λασπώδεις και βραχώδεις βυθούς σε βάθος από 0 έως 100 μ., ιδανικό για υδατοκαλλιέργεια σε σχοινί. 🕮 < μσν. μύδιον < μτγν. μύδιον, υποκορ. του αρχ. μῦς [= ποντίκι, μύδι].

Μύκονος, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί των Κυκλάδων, έχει έκταση 106 τ.χλμ. και πληθυσμό 9.802 κατοίκους, σπουδαίος τουριστικός προορισμός. 🕮 < αρχ. τοπωνύμιο < (μυθολ.) από το όνομα του ήρωα Μυκόνου, πατέρα της Ξανθίππης που τον έθρεψε με το μητρικό της γάλα όταν ήταν φυλακισμένος. ⊙ Μυκονιάτης, -ισσα, μυκονιάτικος.

μυκώμενοι άνεμοι, οι, • (μετεωρ.) κατηγορία ανέμων που εκδηλώνονται με ισχυρούς ήχους ως μουγκρητά.

μυλοκόπι, το, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι της Μεσογείου και των ακτών του βορειοανατολικού Ατλαντικού, η επιστ. του ονομ.: Umbrina cirrosa [διώνυμο], με μήκος έως 40 εκ. συνήθως, μπορεί να φθάσει σε βάρος μέχρι και τα 3 κ., τρέφεται με ασπόνδυλα, μαλάκια και σκουλήκια, σήμερα αναπαράγεται και σε ιχθυογεννητικούς σταθμούς. 🕮 < μτγν. μυλοκόπιον, υποκορ. του μυλοκόπος < μύλη / [αρχ.] μύλος [= το μυλοκόπι] + -κόπος < κόπτω.

μυξινάρι, το, ουσ. • (ιχθυολ.) λαϊκή ονομασία του ψαριού κέφαλος, η επιστ. του ονομ.: Liza aurata [διώνυμο], το συγκεκριμένο είδος φθάνει το 1,5 κιλό βάρος και χαρακτηριστικό του γνώρισμα είναι ότι εκκρίνει μια γλοιώδη ουσία, εξού και η ονομασία του.

μυοδρόμων, ο, ουσ. • (ναυπ.) τρικάταρτο ιστιοφόρο πλοίο, κοινώς λεγόμενου γαβάρα ή γαμπάρα ή μπάρκο, έφερε τετράγωνα ιστία όπως και παρίστια, προΐστια και αναδρομικά ιστία, από τα πρώτα σκάφη του πολεμικού ναυτικού του νεοϊδρυθέντος κράτους μας. 🕮 < αρχ. μῦς, γεν. μυός [= ποντικός] + [μτγν.] δρόμων [= ελαφρό πλοίο], μεσαιωνικό πολεμικό πλοίο με κουπιά και ιστία.

μυοκτονία, η, ουσ. • η εξόντωση των ποντικιών – αρουραίων με διάφορους δολωματικούς [χημικούς] τρόπους είτε με βιολογικές μεθόδους. 🕮 < μυοκτόνος [= αυτός που σκοτώνει ποντίκια] < μυς, γεν. μυός [= ποντικός] + κτόν(ος) + -ία.

μύομμα και **μυόμμα,** το, ουσ. • (ναυτ.) δακτύλιος από σχοινί που δένεται στις άκρες άλλων σχοινιών για χειραγώγησή τους κατά τη διάρκεια της ιστιοφορίας. 🕮 < αρχ. μῦς + [αρχ.] ὅμμα [= μάτι].

μυοπαγίδα, η, ουσ. • ποντικοπαγίδα, φάκα. 🕮 < μυς, γεν. μυός [= ποντικός] + παγίδα.

μυοπάρων, ο, ουσ. • (ναυπ.) δικάταρτο ευέλικτο ιστιοφόρο, ιδανικό ως πολεμικό σκάφος παλαιότερα, γνωστό και ως: *«βρικογόλετο»* ή *«γολετόμπρικο»* ή *«σκούνα»* ή *«ημιολία»*. 🕮 < αρχ. μῦς, γεν. μυός [= ποντικός] + πάρων [= δίστηλο ιστιοφόρο πλοίο].

μυουρίζω, ρ. [αμετβ.] • φτιάχνω μύουρο, [= 1. είδος σουβλιού για το άνοιγμα οπών στα πανιά, 2. ξυλοκάρφι στην άκρη του σχοινιού για να μπαίνει εύκολα στους τροχίλους]. 🕮 < μύουρο [δες λ.] + [καταλ.] -ίζω.

μύουρο, το, ουσ. • καβίλια του σχοινιού. 🕮 < αρχ. μύ-ουρος, -ον, [= αυτός που έχει ουρά όπως του ποντικιού] < μῦς, γεν. μυός [= ποντικός] + ουρ(ά) -ο-.

Μυρτώο Πέλαγος, το, ουσ. • (γεωγρ.) θαλάσσια περιοχή της Μεσογείου, που εκτείνεται ανάμεσα στο ανατολικό τμήμα της Πελοποννήσου και τις δυτικές Κυκλάδες (Κύθνος, Σέριφος, Σίφνος, Μήλος). 🕮 < αρχ. Μυρτῷος < (μυθολ.) Μυρτίλος.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Μυρτίλος**, γιος του Ερμή και ηνίοχος του Οινόμαου, που πρόδωσε τον κύριό του, αφαιρώντας τη σφήνα από το άρμα του. Το αποτέλεσμα στην αρματοδρομία που πραγματοποιήθηκε ήταν η νίκη του Πέλοπα. Τελικά ο βασιλιάς της Αχαΐας, ο οποίος είχε υποσχεθεί στον Μυρτίλο μία νύχτα ερωτικής συνεύρεσης με την Ιπποδάμεια, δεν τήρησε το λόγο του και τον γκρέμισε στη θαλάσσια περιοχή της Αττικής.

μύστικο, το, ουσ. δες μίστικο.

μυτάκι, το, ουσ. • (ιχθυολ.) βενθοπελαγικό είδος ψαριού της οικογένειας των σπαρίδων,

ερμαφρόδιτο, γνωστό και ως χιόνα ή ούγαινα, η επιστ. του ονομ. Diplodus puntazzo [διώνυμο], το συναντάμε στον ανατολικό Ατλαντικό και τη Μεσόγειο, το μέγιστο μήκος του σώματός του φτάνει τα 60 εκ. το βάρος του το 1,7 κ. ομοιάζει με σαργό κι είναι ένα από τα είδη που εκτρέφεται σε μονάδες ιχθυοκαλλιέργειων. 🕮 < μύτ(η) [λόγω της μορφολογίας στην άκρη του κεφαλιού] + [κατάλ. υποκορ.] -άκι.

μυτερός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που καταλήγει σε αιχμή, στην άκρη, στην μύτη, συνών. αιχμηρός, σουβλερός. 🕮 < μσν. μυτερός < μύτ(η) -ερός.

Μυτιλήνη, η, ουσ. • (γεωγρ.) πρωτεύουσα του νησιού της Λέσβου με πληθυσμό 32.740 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < αρχ. αγνώστου ετύμου, απίθανη η σύνδεση της λ. με το μτγν. μύτιλος ή μυτίλος [= μύδι], επικρατέστερη εκδοχή από τα μυθικά ανθρωπωνύμια: α) Μυτίλης, ο πρώτος οικιστής του νησιού, ή β) Μυτιλήνη, κόρη τοῦ Μάκαρος. ⊙ Μυτιληνιός, Μυτιληναίος.

μυτίλος και **μύτιλος,** ο, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος δίθυρου θαλάσσιου εδώδιμου μαλακίου, *μυτίλος ο εδώδιμος* ή *μύαξ*, κοινώς: μύδι. 🕮 < λατιν. mytilus.

μυτιλοτροφείο, ο, ουσ. • παραθαλάσσιος τόπος εκτροφής και εμπορευματικής αξιοποίησης μυδιών. 🕮 < μύτιλ(ος) -ο- (< λατιν. mytilus) + -τροφεῖο(ν) < τρέφω.

μυχός, ο, ουσ. • το βαθύτερο σημείο ενός κόλπου ή ενός λιμανιού ή κάποιου άλλου πράγματος. 🕮 < αρχ. μυχός.

Ν

Ν, ν, νι, το, άκλ. ουσ. • α) το δέκατο τρίτο γράμμα του ελληνικού αλφαβήτου, σύμφωνο, β) [ως αριθμητικό σύμβολο χωρίς κανένα διακριτικό σημάδι, κατά παράδοση ή καταχρηστικά] Ν ή ν [= δέκατος τρίτος, -η, -ο,]. 🕮 < αρχ. νῦ < σημιτικής προέλευσης πβ. εβρ. nūn [= ψάρι].

Ν' ή **ν'** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 50, πενήντα ή πεντηκοστός.

'Ν ή **'ν** ή **΄Ν ΄ν** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 50.000, πενήντα χιλιάδες.

Ν. • νότος, νότιος.

ΝΑ και Ν.Α. • νοτιοανατολικός.

ΝΔ και Ν.Δ. • νοτιοδυτικός.

νάβα, η, ουσ. • (ναυτ.) τρίστηλο ιστιοφόρο εμπορικό πλοίο που έφερε εξαρτισμό αλλά και εξοπλισμό ενός πολεμικού δρόμωνα [δες λ.]. 🕮 < ιταλ. nave < λατιν. navis [= πλοίο]. ⊙ ναβέτα.

ναβέτα, η, ουσ. • (ναυτ.) μικρή νάβα [δες λ.]. 🕮 < ιταλ. navette, υποκ. της νάβας.

Ναγκασάκι, το, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) πόλη και αξιόλογο φυσικό λιμάνι στο νησί Κιουσού της Ιαπωνίας, έχει πληθυσμό 392.281 κατοίκους [κατ' εκτίμηση 2024], γνωστή περισσότερο από την έκρηξη της πυρηνικής βόμβας το 1945 κατά τον Β΄ Π.Π., αλλά και από την όπερα *«Μαντάμ Μπατερφλάι»* (Madama Butterfly) του Ιταλού συνθέτη Τζάκομο Πουτσίνι, γιατί η πλοκή του έργου εκτυλίσσεται στην παραπάνω πόλη. 🕮 < από μεταφορά του αγγλ. Nagasaki-shi.

Ναγκόγια, η, ουσ. • (γεωγρ.) η τέταρτη πληθυσμιακά πόλη της Ιαπωνίας με 2.331.078 κατοίκους [απογρ. 2021], σημαντικό βιομηχανικό και οικονομικό κέντρο της χώρας. 🕮 < από μεταφορά του αγγλ. Nagoya < ιαπων. nagoyaka [= ήρεμος].

ναδίρ, το, άκλ. ουσ. • 1. (αστρον.) νοητό σημείο της ουράνιας σφαίρας, που βρίσκεται ακριβώς αντίθετα από το ανώτερο που είναι το ζενίθ, 2. (μτφ.) α) το κατώτερο σημείο, το σημείο της εξαθλίωσης για τον άνθρωπο, β) το κατώτερο σημείο αντοχής, το έσχατο όριο. 🕮 < αγγλ. και γαλλ. nadir < αραβ. naẓīr και nadhir [= αντίθετος].

ναϊάς, η, ουσ. ***ναϊάδα,** η, • (φυτολ.) γένος μονοκότυλων φυτών που αναπτύσσονται σε γλυκά ή υφάλμυρα νερά. 🕮 (αντιδάνειο) < αγγλ. naias < νεολατιν. Naid - Naias < λατιν. naias < αρχ. Ναϊάς [= νύμφη] < νάω [= ρέω] + -ιάς. Για άλλους μελετητές η λ., ίσως, προέρχεται από το väFä [= κρήνη, πηγή].

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Ναϊάδες,** νύμφες της αρχ. ελλ. μυθολογίας που ζούσαν σε λίμνες, ποτάμια και πηγές, σε αντιδιαστολή με τις Νηρηίδες της θάλασσας. Για τον Όμηρο, κόρες του Δία, ενώ για άλλους συγγραφείς, κόρες του Ωκεανού.

νάιλον, το, άκλ. ουσ. • (χημ.) συνθετική ύλη, που είναι ελαστική, ανθεκτική και αδιάβροχη, χρήσιμη στην κατασκευή νημάτων, ενδυμάτων, σχοινιών, σωλήνων και διαφόρων άλλων ειδών. 🕮 < αγγλ. nylon [= είδος συνθετικής ύλης], ίσως από συμφυρμό των λ. [vi]nyl (βινύλιο) + [ray]on (ρεγιόν).

Ναμίμπια, η, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της Νότιας Αφρικής, έχει έκταση 825.418 τ.χλμ. και πληθυσμό 2.803.660 κατοίκους [απογρ. 2023], από τις πιο αραιοκατοικημένες περιοχές του κόσμου μας. 🕮 < αγγλ. Namibia, < [τοπωνύμιο] Namib - Ναμίμπ, η ξηρότερη έρημος της γης, που σημαίνει «τεράστιο μέρος» στη γλώσσα Νάμα.

Νανκίνγκ ή **Ναντσίνγκ** και **Ναντζίνγκ,** η, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) πόλη της Κίνας με πληθυσμό 9.314.685 κατοίκους [απογρ. 2020], είναι κτισμένη στην όχθη του ποταμού Γιανγκτσέ, σπουδαίο οικονομικό και μορφωτικό κέντρο με αξιόλογο λιμάνι. 🕮 < αγγλ. Nanking και Nanjing.

Νάξος, η, ουσ. • (γεωγρ.) κυκλαδίτικο νησί με έκταση 429,79 τ.χλμ. και πληθυσμό 14.708 κατοίκων [απογρ. 2021, δημοτική ενότητα Νάξου]. 🕮 < (μυθολ.) από το όνομα Νάξος,

αρχηγού των Καρών και οικιστή του νησιού, που ήταν, κατά μία εκδοχή, γιος του Απόλλωνα. ⊙ Ναξιώτης, ναξιώτικος και ναξιωτικός, ναξιακός.

Νάπολη, η, ουσ. • (γεωγρ.) η τρίτη μεγαλύτερη πόλη της Ιταλίας με 909.048 κατοίκους, ένα από τα σημαντικότερα ευρωπαϊκά εμπορικά λιμάνια και το δεύτερο σε επιβατική κίνηση μετά το Χονγκ Κονγκ. 🕮 < ιταλ. Napoli < λατιν. Neapolis < αρχ. Νεάπολις [αποικία της Κύμης ή της Ρόδου] < νέα + πόλις. ⊙ Ναπολιτάνος, -α, ναπολιτάνικος.

Νάρβικ, το, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) πόλη της Νορβηγίας με 15.000 κατοίκους περίπου, διαθέτει αξιόλογο λιμάνι εξαγωγής σιδηρομεταλλευμάτων. 🕮 < νορβηγ. Narvik.

ναρκαλιεία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (στρατ.) η διαδικασία ανίχνευσης, περισυλλογής και εξουδετέρωσης ναρκών εντός στεριανού ή θαλάσσιου ναρκοπεδίου. 🕮 < νάρκ(η) + αλιεία.

ναρκαλίευση, η, ουσ. • (στρατ.) ο εντοπισμός και η περεταίρω διαδικασία της περισυλλογής αλλά και της εξουδετέρωσης ναρκών εντός θαλάσσιου ναρκοπεδίου, (φρ) *«ναρκαλίευση επαφής»,* δηλ. η εξουδετέρωση των αγκυροβολημένων ναρκών, *«ναρκαλίευση ναρκών επιρροής»,* δηλ. η εξουδετέρωση των ναρκών του πυθμένα. 🕮 < ναρκαλιεύω.

ναρκαλιευτικό, το, ουσ. • (ναυπ.) ειδικό πλοίο του πολεμικού ναυτικού για τον εντοπισμό και την εξουδετέρωση ναρκών στη θάλασσα, συνών. ναρκοσυλλέκτης, αντών. ναρκοθέτης. 🕮 < νάρκη + αλιευτικό.

ναρκαλιευτικός, -ή, -ό, επίθ. • (ναυτ.) αυτός που είναι κατάλληλος για τη διαδικασία της ναρκαλιείας, (φρ.) *«ναρκαλιευτικό παραβάν»,* υποβρύχιος μηχανισμός προστασίας πλοίου από αγκυροβολημένες νάρκες επαφής. 🕮 < νάρκ(η) + αλιευτικός.

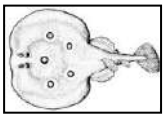
ναρκαλιεύω, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) περισυλλέγω νάρκες από θαλάσσια περιοχή με τη βοήθεια ναρκαλιευτικού σκάφους. 🕮 < νάρκ(η) + αλιεύω.

νάρκη[1] και **νάρκα,** η, ουσ. • 1. προσωρινή απώλεια αισθήσεων, πρόσκαιρη παράλυση, αποπληξία, συνών. κώμα, 2. κατάσταση υπνώδης, λήθαργος, υπνηλία, αντών. αϋπνία, 3. κατάσταση πλήρους αδιαφορίας για πνευματικές αναζητήσεις, 4. (μτφ.) οτιδήποτε που μπορεί να ανατρέψει μια φυσιολογική κατάσταση ή να προκαλέσει ένταση ανάμεσα σε δύο μέρη ή να θέσει σε κίνδυνο κάποια πρόσωπα, 5. (στρατ.) εκρηκτικός μηχανισμός, σε διάφορα σχήματα και μεγέθη, που άλλοτε χαρακτηρίζεται ως αμυντικό όπλο κι άλλοτε ως επιθετικό, και ο οποίος ενεργοποιείται όταν περάσει από επάνω του κάποιο πλοίο, όχημα ή άνθρωπος, (φρ.) *«νάρκη γαλβανικής πίεσης / μηχανικής πίεσης / επαφής με κεραία - κρουστική / αντιαρματική / μαγνητική / ακουστική / ηλεκτρική / βυθού / μετ' αγκυρίου / ελεύθερη / ξηράς / θαλάσσης / υποβρύχια».* 🕮 < αρχ. νάρκη [ονομασία ψαριού που προκαλεί μούδιασμα].

↳ *Η Διεθνής Εκστρατεία για την Απαγόρευση των Ναρκών (International Campaign to Ban Landmines) είναι ένας διεθνής συνασπισμός μη κυβερνητικών οργανώσεων σε περίπου 100 χώρες που ιδρύθηκε το 1992, στόχος της οποίας είναι η απαγόρευση της χρήσης, της παραγωγής, της διακίνησης καθώς και της αποθήκευσης ναρκών ξηράς κατά προσωπικού.*

νάρκη[2], η, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος ηλεκτροφόρου ψαριού γνωστό (λαϊκ.) και ως μουδιάστρα ή ματομουδιάστρα ή τορπίλλη ή μαργωτήρα ή ηλεκτρόψαρο, η επιστημ. του ονομ.: Torpedo torpedo [< λατιν. torpeo = ναρκώνω], επικίνδυνο τόσο μέσα στο νερό όσο και έξω απ' αυτό γιατί προκαλεί ισχυρή ηλεκτρική εκκένωση, ιδιότητα αμυντικής λειτουργίας του είδους, ξεπερνά το 1,5 μ. μήκος, ζει σε λασπώδεις βυθούς και φυκιάδες, τρέφεται με ψάρια και μαλάκια. 🕮 < αρχ. νάρκη.

ναρκοβόλο, το, ουσ. • (ναυτ.) παλαιότερη ονομασία πολεμικού σκάφους, που ποντίζει νάρκες, συνών. ναρκοθέτιδα. 🕮 < νάρκ(η) -ο- + -βόλο < βάλλω.

ναρκοθέτης, ο, ουσ. • 1. (στρατ.) το πρόσωπο εκείνο που τοποθετεί νάρκες σε μία, στεριανή ή θαλάσσια, περιοχή, 2. (μτφ.) ο υπονομευτής δημιουργικών ενεργειών, 3. (ναυτ.)

το ναρκοβόλο [δες λ.]. 📖 < ναρκοθετώ [δες λ. ετυμ.].

ναρκοθέτηση, η, ουσ. • 1. (στρατ.) η τοποθέτηση ναρκών σε μία περιοχή, αντών. αποναρκοθέτηση, 2. (μτφ.) η υπονόμευση κάποιων δημιουργικών προσπαθειών. 📖 < ναρκοθετώ [δες λ. ετυμ.].

ναρκοθέτιδα, η, ουσ. • (ναυτ.) πολεμικό σκάφος με προορισμό τη δημιουργία ναρκοπεδίων, ως αμυντικό μέσο προστασίας, σε στρατιωτικές βάσεις, διώρυγες και ακτές, συνών. [παλαιότερα] ναυκλαστροθέτις, ναυκλαστροφόρο, ναρκοβόλο. 📖 < ναρκοθέτις [καθαρ.] < νάρκη + -θέτις < θέτης < αρχ. τίθημι [= θέτω].

ναρκοθετώ, ρ. [μετβ.] • 1. τοποθετώ νάρκες σε περιοχή, 2. (μτφ.) υπονομεύω με τις ενέργειές μου κάποιες δημιουργικές προσπάθειες, συνών. τορπιλίζω. 📖 < νάρκ(η) -ο- + -θετώ < αρχ. τίθημι [= θέτω].

ναρκοθηρευτικό, το, ουσ. • (ναυπ.) ειδικά κατασκευασμένο πλοίο [τύπου Hunt και Osprey] από ενισχυμένο πλαστικό και υαλονήματα ή υαλοϋφάσματα ή fiberglass για ελαχιστοποίηση του μαγνητικού του ίχνους και ανθεκτικότητας στο ωστικό κύμα των υποβρύχιων εκρήξεων, έχει τη δυνατότητα εντοπισμού των ναρκών και εξουδετέρωσής των, μπορεί να μεταφέρει υποβρύχια τηλεκατευθυνόμενα οχήματα, διαθέτει πυροβόλα όπλα και πολυβόλα· για το Πολεμικό μας Ναυτικό τα πλοία *«Καλλιστώ»,* που κατασκευάστηκε ανεπανόρθωτα το 2020 από σύγκρουση με εμπορικό σκάφος στον Σαρωνικό κόλπο, το *«Ευρώπη»,* το *«Ευνίκη»* και το *«Καλυψώ».* 📖 < νάρκ(η) -ο- + θηρευτικό < θηρευτ(ής) -ικό.

ναρκοπέδιο, το, ουσ. • 1. (στρατ.) στεριανή ή θαλάσσια έκταση στην οποία έχουν τοποθετηθεί ή ποντιστεί νάρκες με σκοπό την αποτροπή της εχθρικής διέλευσης, 2. (μτφ.) κατάσταση που εγκυμονεί κινδύνους. 📖 < νάρκ(η) -ο- + πεδίο, μτφρδ. από την αγγλ. minefield.

ναρκοσυλλέκτης, ο, ουσ. • 1. (ναυτ.) αυτός που εντοπίζει και εξουδετερώνει νάρκες, 2. ειδικό πλοίο για τον εντοπισμό και την εξουδετέρωση ναρκών στη θάλασσα, συνών. ναρκαλιευτικό. 📖 < νάρκ(η) + συλλέκτης.

ναρκωτικό, το, ουσ. • τοξική ουσία, με φυσική ή χημική σύνθεση, όπως π.χ. η ηρωίνη, η μορφίνη, η μαριχουάνα κ.ά. που επιφέρει κατάσταση νάρκης και τάση για ύπνο, αλλά μπορεί και το αντίθετο, διέγερση, ευεξία ή αίσθημα εφορίας, η παρατεταμένη δε χρήση της δημιουργεί εθισμό, με αποτέλεσμα την ψυχολογική και σωματική κατάπτωση του ατόμου. 📖 < ναρκωτικός [= υπνωτικός].

νάτριο, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.) μαλακό, αργυρόλευκο μέταλλο, από τα πιο δραστικά στοιχεία, ανήκει στα αλκάλια και δεν είναι ελεύθερο στη φύση, συναντάται πάντοτε σε μορφή ενώσεων, παλαιότερο συνώνυμο το σόδιο. 📖 (αντιδάνειο) < νεολατιν. natrium < γερμ. natron και γαλλ. natron < ισπαν. natrón < αραβ. naṭrūm και natrūn και niṭrūm < αρχ. νίτρον.

ναυαγιαίρεση ή **ναυαγιαιρεσία,** η, ουσ. • (ναυτ.) *«επιθαλάσσια αρωγή = η παροχή βοήθειας»,* διαδικασία για: α) παροχή βοήθειας με σκοπό τη διάσωση του πλοίου που κινδυνεύει να βυθιστεί ή του φορτίου που μεταφέρει, σε θάλασσα, ποτάμι ή λίμνη, β) αναζήτηση των αιτιών του ναυαγίου, για τη δόλια ή ηθελημένη (αναγκαστική) καταστροφή (μερική ή ολική) του πλοίου, γ) το σύνολο των εργασιών της ανέλκυσης του σκάφους και της ανάσυρσης του φορτίου του. 📖 < λόγια σύνθετη λέξη < ναυάγι-ον + [αρχ. ρ.] αἱρέω/αἱρῶ [= κυριεύω, καταλαμβάνω, αρπάζω, συλλαμβάνω, αιχμαλωτίζω] αλλά και αἴρω [= ανυψώνω, εγείρω].

ναυαγιαιρέτης, ο, ουσ. • (ναυτ.) ο διασώστης ναυαγών ή κολυμβητών, συνών. ναυαγοσώστης, [δες ετυμ. ναυαγιαίρεση]. 📖 < ναυαγιαιρε(σία) + -της.

ναυάγιο, το, ουσ. • 1. η ολοκληρωτική συντριβή σκάφους, το οποίο βυθίστηκε ή προσάραξε, ναυφθορία [αρχ.], συνών. καραβοτσάκισμα, βούλιαγμα, 2. τα συντρίμμια από πλοίο που βυθίστηκε ή ολόκληρο το ναυαγισμένο πλοίο, 3. (μτφ.) η απόλυτη αποτυχία της δράσης που έχουμε αναλάβει σε κάποιον τομέα επαγγελματικό, κοινωνικό ή πολιτικό, συμφορά, καταστροφή, αντών. ευόδωση, 4. (γεωγρ.) [ως κύρ. όν.] *Ναυάγιο,* ονομαστή παραλία της Ζακύνθου. 📖 < μτγν. ναυάγιον < αρχ. ναυάγιον, τό, - Ιωνική διάλεκτος,

ναυήγιον [= απομεινάρι, λείψανο ναυαγισμένου πλοίου, σε Ηρόδ., Αισχύλ., και Θουκ.].

↳ «Συλλαλητήριο για τα δύο χρόνια από το τραγικό **ναυάγιο** ανοιχτά της Πύλου, όπου πνίγηκαν πάνω από 600 άνθρωποι, πρόσφυγες και μετανάστες, ανάμεσά τους εκατοντάδες γυναίκες και παιδιά, πραγματοποιείται στις 14 Ιουνίου στην κεντρική πλατεία της Καλαμάτας, στις 7.30 το απόγευμα.
➢ https://eleftheriaonline.gr

Το ναυάγιο

Θα μείνω κι εγώ μαζί σας μες στη βάρκα
Ύστερα απ' το φριχτό ναυάγιο και το χαμό
Το πλοίο βουλιάζει τώρα μακριά
(Πού πήγαν οι άλλες βάρκες; ποιοί γλιτώσαν;)
Εμείς θα βρούμε κάποτε μια ξέρα
Ένα νησί ερημικό όπως στα βιβλία
Εκεί θα χτίσουμε τα σπίτια μας
Γύρω γύρω απ' τη μεγάλη πλατεία
Και στη μέση μια εκκλησιά
Θα κρεμάσουμε μέσα τη φωτογραφία
Του καπετάνιου μας που χάθηκε - ψηλά ψηλά - Λίγο πιο χαμηλά του δεύτερου, πιο χαμηλά του τρίτου
Θ' αλλάξουμε τις γυναίκες μας και θα κάνουμε πολλά παιδιά
Κι ύστερα θα καλαφατίσουμε ένα μεγάλο καράβι
Καινούριο, ολοκαίνουριο και θα το ρίξουμε στη θάλασσα.

Θα 'χουμε γεράσει μα θα μας γνωρίσουνε.

Μόνο τα παιδιά μας δε θα μοιάζουνε μ' εμάς.

➢ **Μανόλης Αναγνωστάκης**

ναυάγισμα, το, ουσ. • το ναυάγιο [δες λ.].

ναυαγός, ο/η, ουσ. • 1. επιβάτης πλοίου που βρέθηκε στη θάλασσα εξαιτίας της βύθισης του σκάφους, 2. (μτφ.) άνθρωπος που δεν επιτυγχάνει τους στόχους του, που έχει χάσει κάθε ελπίδα για την πραγματοποίηση των σχεδίων του, ο αποτυχημένος, 3. (λογοτ.) *«Ο μικρός ναυαγός»*, του Kristof Smith, εκδ. Άστηρ, 1958, 4. (κινημ.) *«Ο ναυαγός»* [Cast Away] ταινία αμερικανικής παραγωγής με σκηνοθέτη και παραγωγό τον Robert Lee Zemeckis και πρωταγωνιστή τον Thomas Jeffrey "Tom" Hanks. 🕮 < αρχ.

ναῦς [= πλοίο] < νέω [= κολυμβώ] + ἄγνυμι [= συντρίβω, σπάζω].

ναυαγοσώστης, ο, **ναυαγοσώστρια,** η, ουσ. • αυτός/-ή που είναι υπεύθυνος/-η για την ασφάλεια: α) των λουομένων σε κάποια παραλία, αλλά και β) για τη διάσωση ναυαγών ή κολυμβητών που κινδυνεύουν από πνιγμό σε θάλασσα, λίμνη και πισίνα, συνών. ναυαγιαιρέτης. 🕮 < ναυαγοσωστικός < ναυαγ(ός) -ο- + σωστικός < αρχ. σῴζω + -της.

ναυαγοσωστικό, το, ουσ. • (ναυτ.) α) πλοίο με ειδική αποστολή την περισυλλογή ναυαγών από τη θάλασσα ή την άμεση υποστήριξη και βοήθεια σε πλοία που κινδυνεύουν να βυθιστούν, β) [πληθ.] τα *ναυαγοσωστικά,* η αμοιβή που δίνεται στο ναυαγοσωστικό για τη βοήθεια ή τη διάσωση, από τον ιδιοκτήτη του σκάφους ή την ασφαλιστική εταιρεία στην οποία είναι ασφαλισμένο το πλοίο και τα μέλη του πληρώματος. 🕮 < ναυαγ(ός) -ο- + σωστικό < αρχ. σῴζω.

ναυαγοσωστικός, -ή, -ό, επίθ. • (ναυτ.) αυτός που παίρνει μέρος στη διαδικασία της διάσωσης ναυαγών ή πλοίων που κινδυνεύουν να βυθιστούν. 🕮 < ναυαγοσώστης < ναυαγός + -ο- + σωστικός < αρχ. σῴζω.

ναυαγώ, ρ. [αμετβ.] • 1. (ναυτ.) για πλοίο που βυθίζεται ή προσαράζει, που παθαίνει ναυάγιο, συνών. βουλιάζω, καταποντίζομαι, καραβοτσακίζομαι, φουντάρω, 2. (κατ' επέκτ.) [για πρόσωπο που ναυαγεί] βυθίζομαι, 3. (μτφ.) για κάτι που καταλήγει σε πλήρη αποτυχία, συνών. αποτυγχάνω. 🕮 < αρχ. ναυαγῶ.

ναυαρχείο, το, ουσ. • (στρατ.) 1. οίκημα ή συγκρότημα κτηρίων στο οποίο είναι εγκατεστημένος ο ναύαρχος και θεωρείται η έδρα του, καθώς και οι υπηρεσίες και τα γραφεία που εξαρτώνται από τις εντολές του ναυάρχου, 2. ονομασία του ελληνικού Υπουργείου Ναυτικών το 1944 στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου, 3. (στην Αγγλία, την Ρωσία και σε άλλα κράτη) η ανώτατη αρχή και διοίκηση του Ναυτικού, το αρχηγείο του στόλου, (φρ.) *«Βασιλικό Βρετανικό Ναυαρχείο»*. 🕮 < ναύαρχ(ος) + -είο(ν).

ναυαρχία, η, ουσ. • 1. (στρατ.) α) αρχηγία, διοίκηση στόλου, εξουσία ή δικαιοδοσία ναυάρχου, β) το χρονικό διάστημα κατά το

οποίο ασκεί την αρχηγία ο ναύαρχος, 2. (αρχ.) α) ναυτική υπεροχή, ηγεμονία στη θάλασσα, β) ο στόλος. 🕮 < ναύαρχ(ος) -ία.

ναυαρχίδα, η, ουσ. • 1. (στρατ.) το μεγαλύτερο σκάφος του πολεμικού στόλου ή της μοίρας του στόλου στο οποίο επιβαίνει, συνήθως, ο ναύαρχος, ή ο διοικητής του στόλου ή της μοίρας, 2. (μτφ.) ως χαρακτηρισμός για οτιδήποτε που θεωρείται πολύ σημαντικό ή αντιπροσωπευτικό στην κατηγορία του. 🕮 [για την 1η ερμ.] < μτγν. ναυαρχίς, γεν. -ίδος < αρχ. ναύαρχος, [για την 2η ερμ.] < μτφρδ. από την αγγλ. flagship.

ναυαρχικός, -ή, -ό, επίθ. • (στρατ.) 1. αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στον ναύαρχο, (το ουδ. ως ουσ.) *το ναυαρχικό(ν) ή «ναυαρχικό σήμα»,* διακριτικό σήμα που ανυψώνεται σε ιστό, σε τόπο ή σε πλοίο, και υποδηλώνει ότι εκεί ασκεί επιχειρησιακή διοίκηση ή επιβαίνει ο ναύαρχος ή ο διοικητής του στόλου, ο στόλαρχος. 🕮 < ναύαρχος.

ναύαρχος, ο, ουσ. • 1. (στρατ.) α) ο ανώτατος στρατιωτικός βαθμός στην ιεραρχία του Πολεμικού Ναυτικού, τον οποίο στην Ελλάδα φέρει μόνο ο αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Αμύνης, εφ' όσον προέρχεται από το Πολεμικό Ναυτικό, β) ο διοικητής στόλου, συνών. στόλαρχος, γ) ως τιμητική προσφώνηση για ανώτατους αξιωματικούς του Πολεμικού Ναυτικού που έχουν τον βαθμό του υποναυάρχου και του αντιναυάρχου, 2. (αρχ.) α) διοικητής πλοίου, β) διοικητής μοίρας του στόλου, 3. (λογοτ.) α) «*Ο Ναύαρχος Μιαούλης»,* πεζό του Σπύρου Μελά, εκδ. βιβλιοπωλείον Μ. Σαλίβερου, β) *«Μιαούλης ο Ναύαρχος του 21»,* πεζό του Τάκη Λάππα, εκδ. Ατλαντίς. 🕮 < αρχ. ναῦς [= πλοίο] + -αρχος < ἄρχω [= 1. αρχίζω, ξεκινώ, 2. κυβερνώ, διοικώ, εξουσιάζω]. ⊙ ναυαρχία, ναυαρχίδα, ναυαρχικός. O αρχιναύαρχος [βαθμός στρατιωτικής ιεραρχίας σε άλλη χώρα π.χ. στην Ρωσία], αντιναύαρχος, υποναύαρχος.

ναυαρχώ, ρ. • (ναυτ.) 1. [μετβ.] είμαι διοικητής στόλου, 2. [αμετβ.] είμαι ναύαρχος. 🕮 < αρχ. ναῦς [= πλοίο] + [αρχ.] ἄρχω [= 1. αρχίζω, ξεκινώ, 2. κυβερνώ, διοικώ, εξουσιάζω].

ναύδετο, το, ουσ. • (ναυτ.) πλωτή σιδερένια κυλινδρική κατασκευή [σημαντήρας], που στην κορυφή της φέρει μεγάλο κρίκο (αγκύλιο), μόνιμα τοποθετημένη σε λιμάνι ή σε όρμο για να προσδένονται σ' αυτήν τα πλοία

με ασφάλεια χωρίς να αγκυροβολήσουν, κοινώς: τσαμαδούρα, σημαδούρα. 🕮 < αρχ. ναύδετον < ναῦς [= πλοίο] + δετόν < αρχ. δέω [= δένω, δεσμεύω, σφίγγω].

ναυκλαστροβόλο, το, ουσ. • (ναυπ.) πολεμικό σκάφος μεγαλύτερο της τορπιλακάτου [δες λ.], που κατασκευαστικά και επιχειρησιακά ανάγεται στα τέλη του 19ο αι. και στις αρχές του 20ου αι., συνών. ναυκλαστροφόρο. 🕮 < αρχ. ναῦς + κλάω [= σπάω, αποκόπτω] + -βόλο < βάλλω.

ναύκλαστρον, το, ουσ. • (ναυτ.) α) η αυτοκινούμενη τορπίλη ή η επιθετική νάρκη, β) η από κοινού ονομασία των παραπάνω δύο εκρηκτικών μηχανισμών [πληθ.]: ναύκλαστρα. 🕮 < αρχ. ναῦς + κλάω [= σπάω, αποκόπτω].

ναυκλαστροφόρο, το, ουσ. • (ναυτ.) ειδικό σκάφος των αρχών του 20ου αι., κατασκευαστικά ελαφρύ, ταχύπλοο και ευέλικτο, πρόδρομος των σημερινών ναρκοθέτιδων και των τορπιλοβόλων, εξοπλισμένο κατάλληλα για την πόντιση επιθετικών ναρκών ή αυτοκινούμενων τορπιλών, συνών. ναυκλαστροβόλο. 🕮 < αρχ. ναῦς + κλάω [= σπάω, αποκόπτω] + -φόρο < φέρω.

ναυκληρία, η, ουσ. • (ναυτ.) 1. το αξίωμα του ναύκληρου και το έργο που προσφέρει ο ίδιος, 2. το να έχει κάποιος δικό του πλοίο. 🕮 < αρχ. ναύκληρ(ος) -ία.

ναυκληρικός, -ή, -ό, επίθ. • (ναυτ.) αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στον ναύκληρο. 🕮 < ναύκληρος + -ικός.

ναύκληρος και **ναύκλερος** και **νάφλερος,** ο, ουσ. • (ναυτ.) α) ο επικεφαλής υπαξιωματικός του πληρώματος καταστρώματος ενός εμπορικού πλοίου, ιεραρχικά αμέσως μετά τον υποπλοίαρχο, καθήκοντά του η τακτοποίηση και συντήρηση των υλικών και εξαρτημάτων που βρίσκονται στις αποθήκες του πρόστεγου ή του επίστεγου, επίσης, η επίβλεψη διαφόρων απαραίτητων εργασιών,

συνών. λοστρόμος, πρωρεύς και πρωρέας [νεοελλ.], μπότσμαν ή μπόσης, β) (στρατ.) ο υπαξιωματικός που τίθεται επικεφαλής των αρμενιστών του πλοίου στο Πολεμικό Ναυτικό, γ) (αρχ.) ο ιδιοκτήτης, συνών. καραβοκύρης, ή ο κυβερνήτης του σκάφους, δ) (μσν.) ο υποπλοίαρχος και εκπρόσωπος του ιδιοκτήτη καθώς και ο εισπράκτορας των ναύλων. 🕮 < αρχ. ναύκληρος < ναῦ(ς) + κλῆρος [= κλήρος, λαχνός]. ⊙ ναυκληρία, ναυκληρικός. ◈ [γεν.] ναυκλήρου και ναύκληρου.

Είναι νύχτα και το πλοίο ταξιδεύει στο σκοτεινό πέλαγος. Επικρατεί ησυχία καθώς οι επιβάτες και το πλήρωμα που δεν βρίσκεται σε υπηρεσία είναι στα κρεβάτια τους. Τα μεσάνυχτα ακούγονται χαρμόσυνα οι καμπάνες του πλοίου. Τα πυροτεχνήματα που ρίχνει ο **ναύκληρος** και τα κεριά έκαναν το καράβι να λάμπει μέσα στο σκοτάδι. Μέσα σε ένα κλίμα κατάνυξης, πλοίαρχος, πλήρωμα και επιβάτες ψάλλουν το «Χριστός Ανέστη»…

➢ Απόσπασμα από το διήγημα «Πάσχα στα πέλαγα» του **Ανδρέα Καρκαβίτσα.**

ναυκράτης και **αφκράτης,** ο, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) είδος ψαριού της οικογένειας carangidae, το οποίο ακολουθεί τους καρχαρίες και τα πλοία για να τρέφεται από παράσιτα ή υπολείμματα τροφών, 2. (ως επίθ. αρχ. ναυκρατής, -ές) αυτός που κυριαρχεί στη θάλασσα, ο θαλασσοκράτορας. 🕮 < αρχ. ναῦς + -κρατης < αρχ. κρατῶ.

ναύλα, τα, ουσ. • το χρηματικό ποσό που καταβάλλει κανείς για τη μεταφορά εμπορευμάτων και ανθρώπων με οποιοδήποτε μεταφορικό μέσο, το αντίτιμο του εισιτηρίου. 🕮 < αρχ. ναῦλος, ὁ και ναῦλον, τό < ναῦς [= πλοίο].

ναυλαγορά, η, ουσ. • (ναυτ.) 1. ο τόπος στον οποίο κλείνονται συμφωνίες για ναυλώσεις πλοίων, 2. το ελεύθερο οικονομικό σύστημα στον τομέα των ναυλώσεων, που διαμορφώνεται από την υφιστάμενη κάθε φορά προσφορά και ζήτηση της χωρητικότητας πλοίων, με σκοπό τις μεταφορές αγαθών, 3. (φρ.) *«δείκτης ναυλαγοράς», «χρηματιστήριο ναύλων», «ναυλαγορά τάνκερ / δεξαμενοπλοίων / χύδην ξηρών – υγρών φορτίων / πετρελαιοφόρων / ψυκτικών / μεταφοράς αερίου / charter / liner».* 🕮 < αρχ. ναῦλ(ος) + ἀγορά, μτφρδ. από την αγγλ. freight market.

ναυλάριθμος, ο, ουσ. δες ναυλοτιμάριθμος.

ναύλο, το, **ναύλος,** ο, ουσ. • α) η αμοιβή που δέχεται ο κάτοχος του μέσου μεταφοράς, για την υπηρεσία που προσέφερε μεταφέροντας φορτίο ή επιβάτες, β) η αμοιβή, επίσης, για την φορτοεκφόρτωση των εμπορευμάτων ανάλογα πάντοτε με τους όρους του ναυλοσύμφωνου· ο όρος ναύλος χρησιμοποιείται για κάθε είδους μεταφορά, αεροπορική, ποτάμια, αυτοκινητιστική, κυρίως όμως, για θαλάσσια, συνών. μεταφορικά, λεμβουχικά, βαρκαδιάτικα, πορθμεία αλλά και κόμιστρα, κομιστικά, φερτίκια, αγωγιάτικα, αμαξιάτικα, γ) (φρ.) *«ναύλος απόπλου / ασυμπλήρωτου φορτίου / ελαφρού φορτίου / επιβάτη / επιστροφής / κατ' αναλογία / πληρωτέος στον λιμένα / πληρωτέος σε δόσεις / ακαθάριστος», «καθαρός / ολόκληρος / υπερτιμημένος / χαμηλός / υψηλός ναύλος».* 🕮 < αρχ. ναῦλος.

ναυλολόγιο, το, ουσ. • (ναυτ.) 1. κατάλογος ναύλων, που αναγράφει τις τιμές κατά είδος εμπορευμάτων, μονάδας όγκου, απόσταση μεταφοράς, και ο οποίος χρησιμοποιείται κυρίως στα πλοία τακτικών γραμμών (liners) καθώς και τους συνασπισμούς ναυτιλιακών επιχειρήσεων, 2. πίνακας τιμών ναύλων μεταφοράς προσώπων με πλοία των ακτοπλοϊκών συγκοινωνιών, ο οποίος καταρτίζεται από το υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας και ισχύει μόνο για μια ορισμένη χρονική περίοδο· εάν η μεταφορά εκτελείται από άλλα μέσα, τότε οι τιμές καθορίζονται από το Υπουργείο Συγκοινωνιών. 🕮 < ναύλ(α) + -λόγιο. Η λ. μαρτυρείται από το 1882 στο *Ημερολόγιον νέων ιδεών*.

ναυλομεσιτεία, η, ουσ. • (ναυτ.) α) η εργασία την οποία προσφέρει ο ναυλομεσίτης, β) η αμοιβή του ναυλομεσίτη για την παροχή των υπηρεσιών του, είτε από τον πλοιοκτήτη είτε από τον ναυλωτή [ναυλομεσιτικά]. 🕮 < αρχ. ναῦλο(ς), ὁ και ναῦλο(ν), τό < ναῦς [= πλοίο] + μεσιτεία.

ναυλομεσίτης, ο, **ναυλομεσίτρια,** η, ουσ. • (ναυτ.) πρόσωπο [φυσικό ή νομικό] που μεσολαβεί, επαγγελματικά ως μεσίτης/-τρια, ανάμεσα σε πλοιοκτήτη και ναυλωτή, με

σκοπό την επιτυχή ναύλωση ή την αγορα-πωλησία του σκάφους. 🕮 < ναύλ(ος) -ο- + μεσίτης. ⊙ ναυλομεσιτικός.

ναυλομεσιτικός, -ή, -ό, επίθ. • (ναυτ.) 1. αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στο ναυλομεσίτη, 2. (το ουδ. στον πληθ.) *τα ναυλομεσιτικά*, η αμοιβή του ναυλομεσίτη για την παροχή των υπηρεσιών του. 🕮 < ναυλομεσίτ(ης) + -ικός.

νάυλον, το, ουσ. δες νάιλον.

ναυλοσύμφωνο, το, ουσ. • (ναυτ.) το ιδιωτικό έγγραφο συμφωνίας στο οποίο καταγράφονται οι οικονομικοί όροι για τη ναύλωση ολόκληρου ή μέρους του πλοίου, καθώς και οι σχέσεις εκναυλωτή (πλοιοκτήτη) και ναυλωτή (δηλ. μεταφορέα ή φορτωτή), με σκοπό τη μεταφορά φορτίων ή εμπορευμάτων με αντάλλαγμα (ενν. το ναύλο) για ένα ή περισσότερα δρομολόγια, συνών. ναυλωτήριο, ναυλωτικό. 🕮 < ναύλ(ος) -ο- + σύμφωνο(ν).

ναυλοτιμαριθμοποίηση, η, ουσ. • (ναυτ.) στατιστική μέθοδος τιμαριθμοποίησης των ελεύθερων ναύλων (εκτός ναυλολογίου), μιας χρονικής περιόδου, σε εθνικό και διεθνές επίπεδο [πηγή: el.wiktionary.org › wiki]

ναυλοτιμάριθμος και **ναυλάριθμος** ο, ουσ. • (ναυτ.) ναυτιλιακός πίνακας εξέλιξης των ελεύθερων, κυρίως, ναύλων [δες λ.] (εκτός ναυλολογίου), εντός συγκεκριμένου χρονικού διαστήματος, συνοδευόμενος πάντοτε από γραφική παράσταση [αλλιώς δείκτης], και ο οποίος καταρτίζεται από τις επίσημες κρατικές ή διεθνείς ναυτιλιακές αρχές, οργανισμούς ή επιχειρήσεις. 🕮 < ναύλ(ος) -ο- + τιμάριθμος / αριθμός. ⊙ ναυλοτιμαριθμικός. O ναυλοτιμαριθμοποίηση.

ναυλοχία, η, και **ναύλοχος,** ο, ουσ. • 1. ο τόπος, όρμος ή λιμάνι, στον οποίο αγκυροβολούν με ασφάλεια πλοία, συνών. αραξοβόλι, καραβοστάσι, αγκυροβόλιο, 2. [παρωχημένο] τόπος όπου ενεδρεύουν πλοία πειρατών. 🕮 < αρχ. < ναῦ(ς) [= πλοίο] + λόχος [= τόπος αναμονής, σταθμός].

ναυλοχώ, ρ. [αμετβ.] • (ναυτ.) για πολεμικό συνήθως πλοίο που παραμένει αγκυροβολημένο σε λιμάνι ή όρμο, συνών. προσορμώ, ελλιμενίζομαι, αγκυροβολώ, αράζω, αντών. αποπλέω, σαλπάρω. 🕮 < αρχ. ναυλοχῶ.

ναύλωμα, το, ουσ. • 1. η ενέργεια και το αποτέλεσμα του ναυλώνω, η ναύλωση, 2. το επίσημο νομικά έγγραφο, το συμφωνητικό δηλ. μεταξύ των δύο μερών, ναυλωτή και πλοιοκτήτη, για τη ναύλωση του πλοίου. 🕮 < ναυλώνω.

ναυλώνω, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) 1. παρέχω σε κάποιον, πλοίο [ή αεροσκάφος] που ανήκει στην ιδιοκτησία μου, για τη μεταφορά προσώπων ή φορτίου αντί οικονομικού ανταλλάγματος (ναύλου), συνών. (εκ)μισθώνω, 2. νοικιάζω πλοίο. 🕮 < μσν. ναυλώνω < μτγν. ναυλ(ῶ) + -ώνω. ⊙ ναύλωση, ναύλωμα, ναυλωτής.

ναύλωση, η, ουσ. • (ναυτ.) η έγγραφη σύμβαση, μεταξύ εκναυλωτή (πλοιοκτήτη) και ναυλωτή (δηλ. μεταφορέα), με σκοπό τη μεταφορά φορτίων ή εμπορευμάτων ή προσώπων έναντι οικονομικού ανταλλάγματος (ενν. το ναύλο), με την οποία παρέχεται το δικαίωμα χρήσης ολόκληρου ή τμήματος σκάφους ή αεροσκάφους για ορισμένο χρονικό διάστημα, εκμίσθωση, (φρ.) *«ημερήσια / μηνιαία / μικτή / ολική / μερική / γυμνή ή γυμνού πλοίου / εργολαβική / επιβατική ναύλωση», «ναύλωση κατά ταξίδι [δηλ. για ένα ταξίδι] / σειράς ταξιδίων / κατά παραχώρηση / κατ' αποκοπή / γραμμής».* 🕮 < ναυλώνω. O χρονοναύλωση, υποναύλωση, προναύλωση.

ναυλωτήριο, το, ουσ. • (ναυτ.) το ναυλοσύμφωνο [δες λ.] αλλά και ναυλωτικό. 🕮 < ναύλ(ος) -ο- + -τήριον.

ναυλωτής, ο, **ναυλώτρια,** η, ουσ. • (ναυτ.) φυσικό ή νομικό πρόσωπο που μισθώνει πλοίο [ή αεροσκάφος] για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, με σκοπό την πραγματοποίηση μεταφοράς προσώπων ή εμπορευμάτων καταβάλλοντας το συμφωνηθέν αντίτιμο. 🕮 < ναυλώνω. ⊙ ναυλωτικός.

ναυλωτικό, το, ουσ. • το ναυλοσύμφωνο [δες λ.].

ναυλωτικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που έχει σχέση με τη ναύλωση πλοίου ή αυτός που προορίζεται για ναύλωση, συνών. μισθωτικός. 🕮 < ναυλωτής + -ικός.

ναυμαχία, η, ουσ. • 1. (στρατ.) οργανωμένη πολεμική αναμέτρηση ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα πολεμικά πλοία ή σε δύο στό-

λους, συνών. θαλασσομαχία, 2. (ιστορ.) κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους, η λ. δήλωνε την αναπαράσταση μιας ναυμαχίας στην ξηρά σ' ένα σκηνικό περιβάλλον που ομοίαζε με το πραγματικό και οι συμμετέχοντες ναυμάχοι προέρχονταν από τις τάξεις των αιχμαλώτων ή των δούλων ή των κακούργων θανατοποινιτών, αργότερα συμμετείχαν και ελεύθεροι μονομάχοι, 3. επιτραπέζιο παιχνίδι. 🕮 < αρχ. ναυμαχία.

ναυμαχικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στη ναυμαχία ή στους ναυμάχους ή αυτός που είναι χρήσιμος σε ναυμαχία. 🕮 < αρχ. ναυμαχικός, -ή, -όν.

ναύμαχα, τα, ουσ. • (ιστορ.) [πληθ.] κοντάρια που χρησίμευαν κατά την έφοδο σε εχθρικό πλοίο την ώρα της ναυμαχίας. 🕮 < αρχ. ναύμαχος < ναῦ(ς) [= πλοίο] + -μαχος < μάχομαι.

ναυμάχος, ο, ουσ. • αυτός που παίρνει μέρος σε ναυμαχία, συνών. θαλασσομάχος. 🕮 < μτγν. ναυμάχος < αρχ. ναύ-μαχος < ναυ- < ναῦ(ς) [= πλοίο] + -μαχος < μάχομαι.

ναυμαχώ, ρ. [αμετβ.] • μάχομαι στη θάλασσα ενάντια σε εχθρικό πλοίο ή στόλο, κάνω ναυμαχία, συνών. θαλασσομαχώ. 🕮 < αρχ. ναυμαχῶ.

Ναύπακτος, η, ουσ. • (γεωγρ.) παραθαλάσσια πόλη της Αιτωλοακαρνανίας με πληθυσμό 25.065 [ο δήμος] κατοίκων, (φρ.) π.χ. *«Ναυμαχία της Ναυπάκτου»* [1571], από την ονομασία του κόλπου της Ναυπάκτου, ή *«Ναυμαχία του Λεπάντο»* (Naval Battle of Lepanto) από τη μσν. ονομασία της πόλης της Ναυπάκτου για τους δυτικούς ιστορικούς. 🕮 < αρχ. ναῦς [= πλοίο] + πήγνυμι, που σημαίνει τόπος με ναυπηγική δράση.

ναυπηγείο, το, ουσ. • (ναυτ.) βιομηχανικός χώρος εντός του οποίου υπάρχουν ειδικές εγκαταστάσεις για την κατασκευή, τον εξοπλισμό, την επισκευή, τη μετασκευή και την καθέλκυση εμπορικών ή πολεμικών πλοίων, συνών. νεώριο, νεώλκιο, (λαϊκ.) ταρσανάς, καρνάγιο. 🕮 < μτγν. ναυπηγεῖον < αρχ. ναυπήγιον [= το εργαστήριο ναυπηγού].

↳ «Κίνα: Το μεγαλύτερο **ναυπηγείο** του κόσμου
Η Κίνα είναι μακράν η μεγαλύτερη ναυπηγική δύναμη του πλανήτη καθώς ελέγχει το 42% (περί τα 24 εκατ. compensated gross tonnage-cgt) της παγκόσμιας δυναμικότητας των **ναυπηγείων**, κατανεμημένη σε 140 ναυπηγεία, και έχει εξασφαλίσει το 57% της δυναμικότητας των υπό παραγγελία πλοίων. Στην Κίνα κατασκευάζεται το 60% των νέων πλοίων».
➢ https://www.ot.gr - Οικονομικός ταχυδρόμος.

ναυπήγημα, το, ουσ. • (ναυτ.) πλωτή κατασκευή που προορίζεται, κυρίως, για χώρους λιμένων, όρμων και παράλιων εγκαταστάσεων, όπως για παράδειγμα είναι: οι πλωτοί γερανοί, οι πλωτές δεξαμενές, οι βυθοκόροι, οι φορτηγίδες, οι πλωτές αποβάθρες, οι πλωτοί φάροι κ.λπ. 🕮 < ναυπηγώ.

ναυπήγηση, η, ουσ. • (ναυτ.) η κατασκευή πλοίου με τον αναγκαίο, για πλεύση και τα συμφωνηθέντα μεταξύ κατασκευαστή και αγοραστή, εξοπλισμό, ή αλλιώς χτίσιμο - πλοίου αλλά και σκάρωμα καραβιού, συνών. ναυπηγία. 🕮 < ναυπηγώ.

ναυπηγήσιμος, -η, -ο, επίθ. • (ναυτ.) αυτός που είναι χρήσιμος ή κατάλληλος στην κατασκευή του πλοίου, λέγεται για ξύλο ή δέντρο που είναι κατάλληλο για ναυπηγία. 🕮 < αρχ. ναυπηγήσιμος, -ον και -η, -ον.

ναυπηγία, η, ουσ. • (ναυτ.) 1. η ναυπήγηση [δες λ.], ναυπηγησία, 2. η τέχνη της ναυπήγησης σκάφους. 🕮 < αρχ. ναυπηγία [= κατασκευή πλοίου].

ναυπηγική, η, ουσ. • (ναυτ.) α) επιστήμη που ασχολείται με την κατασκευή πλοίων και γενικότερα πλωτών μέσων, β) η τέχνη του ναυπηγού. 🕮 < ναυπηγικός.

ναυπηγικός, -ή, -ό, επίθ. • (ναυτ.) 1. αυτός που σχετίζεται: α) με τη ναυπήγηση πλοίων η πλωτών μέσων, ή β) με τους ναυπηγούς, (φρ.) *«ναυπηγική κλίνη»,* αλλιώς νεωλκός, νεωλκείο και νεώλκιο, επικλινές επίπεδο πάνω στο οποίο σύρονται τα πλοία με τη βοήθεια *«ναυπηγικής εσχάρας - σκάρας»,* 2. αυτός που είναι κατάλληλος για τη ναυπήγηση. 🕮 < ναυπηγικός, -ή, -όν, [= ικανός, έμπειρος στην κατασκευή πλοίων].

ναυπηγοεπισκευαστικός, -ή, -ό, επίθ. • (ναυτ.) αυτός που αναφέρεται στη ναυπήγηση, επισκευή ή συντήρηση πλοίων, [το θηλ. ως ουσ.] βιομηχανικός κλάδος που ασχολείται με την ταυτόχρονη ναυπήγηση και επισκευή πλοίων, (φρ.) *«ναυπηγοεπισκευαστική ζώνη»,* περιοχή εντός ή πλησίον του λιμένος

που εξυπηρετεί ναυπηγικές ανάγκες και υποστηρίζει με τα τεχνολογικά μέσα που διαθέτει, τις φορτοεκφορτώσεις και τις χωροθετήσεις εμπορευματοκιβωτίων επί της αποβάθρας, με επίβλεψη των ιδιωτικών εταιρειών ή των λιμενικών οργανισμών. 🕮 < ναυπηγό(ς) + επισκευαστικός.

ναυπηγοξυλουργός, ο, ουσ. • (ναυπ.) ο ξυλουργός του ναυπηγείου, συνών. καραβομαραγκός. 🕮 < ναυπηγ(ός) -ο- + ξυλουργός.

ναυπηγός, ο/η, ουσ. • (ναυτ.) α) επιστήμονας με γνώσεις στη ναυπήγηση πλοίων ή πλωτών μέσων ή άλλων, συνήθως, μεταλλικών τροχήλατων σκαφών ή αντικειμένων, β) τεχνικός στον κλάδο της ναυπηγικής, συνών. λεμβουργός. 🕮 < αρχ. ναυ-πηγός < ναυ- (< ναῦ(ς) [= πλοίο] + -πηγός < πήγνυμι [=μπήγω ή στερεώνω, συναρμολογώ, χτίζω, κατασκευάζω]. ⊙ ναυπηγώ, ναυπηγικός. ○ μικροναυπηγός [δες λ.], αεροναυπηγός.

ναυπηγώ, ρ. [μετβ.] • κατασκευάζω σκάφος, χτίζω καράβι. 🕮 < αρχ. ναυπηγῶ. ⊙ ναυπήγηση, ναυπήγημα, ναυπηγήσιμος.

Ναύπλιο, το, ουσ. • (γεωγρ.) παραθαλάσσια πόλη της Αργολίδας, γνωστή και ως Ανάπλι, έχει πληθυσμό 14.532 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < Ουσιαστικοποιημένο ουδ. του αρχ. επιθ. Ναύπλιος < Ναυπλία [αρχ. ονομασία της πόλεως] < ναυ- [< ναῦς = πλοίο] + -πλία [< πλέω]. ⊙ Ναυπλιώτης, Ναυπλιώτισσα, ναυπλιώτικος.

ναῦς, η, ουσ. (αρχ.) [παρωχημένο] • 1. (ναυτ.) αρχαίο πλοίο, το καράβι, το σκάφος, 2. (αρχιτ.) το μέσον του κλίτους χριστιανικού ναού. ○ α) με θέμα το **ναυ-** έχουμε πολλές συγγενικές και σύνθετες λ. π.χ. αεροναυμαχία, αεροναυπηγική, αεροναυπηγός, αντιναύαρχος, καταναυμαχώ, ναυαγιαίρεση, ναυαγιαιρεσία, ναυάγιο, ναυάγισμα, ναυαγός, ναυαγοσώστης, ναυαγοσωστικός, ναυαγώ, ναυαρχείο, ναυαρχία, ναυαρχίδα, ναύαρχος, ναύκληρος, ναύλος, ναυμαχία, ναυμάχος, ναυπηγείο, ναυπήγημα, ναυπήγηση, ναυπηγήσιμος, ναυπηγική, ναυπηγικός, ναυπηγός, ναυπηγώ, ναύσταθμος, υποναύαρχος, β) με θέμα το ναυτ- έχουμε τις λ.: αεροναύτης, αεροναυτική, αεροναυτικός, αναυτολόγητος, αργοναύτης, αργοναυτικός, αστροναύτης, αστροναυτική, αστροναυτικός, εμποροναύτης, κοσμοναύτης, ναύτης, ναυτία, ναυτικός, ναυτιλία, ναυτιλιακά, ναυτιλιακός, ναυτιλλόμενος, ναυτίλος, ναυτοσύνη, ναυτώνας, πεζοναύτης, πεζοναυτικός, ραδιοναυτιλία, γ) με θέμα το **ναυσι-** έχουμε τη λ.: ναυσιπλοΐα.

Πτώση	Ενικός	Πληθυντικός
Ονομαστική	ναῦς	νῆες
Γενική	νεώς	νεῶν
Δοτική	νηί	ναυσί
Αιτιατική	ναῦν	ναῦς
Κλητική	ναῦ	νῆες

ναυσιβλάβεια, η, ουσ. • (ναυτ.) αβαρία [δες λ.] η μερική βλάβη του πλοίου. 🕮 < αρχ. ναῦς [= πλοίο] + -βλάβεια < -βλαβής < βλάπτω. Η λ. μαρτυρείται από το 1843 στους Ελληνικούς Κώδικες.

ναυσιπέδη, η, ουσ. [γεν. των ναυσιπεδών] • (ναυτ.) χοντρό σχοινί, το παλαμάρι, το καραβόσχοινο ή η άγκυρα. 🕮 < μτγν. ναυσιπέδη < ναυσι- < ναῦς [= πλοίο] + πέδη [= δεσμός].

ναυσιπλοΐα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (ναυτ.) 1. μετακίνηση προσώπων ή μεταφορά εμπορευμάτων από έναν τόπο σε άλλο με πλοίο, συνών. θαλασσοπορία, θαλασσοπλοΐα, ωκεανοπλοΐα, ποντοπορία, πελαγοδρομία, (φρ.) *«διεθνής / εσωτερική ναυσιπλοΐα», «κανονισμός / μέθοδος / διεύθυνση ασφαλείας / ασφάλεια / είδη / πίνακας / φανοί / συστήματα / εγχειρίδιο / φώτα / δορυφόρος / χάρτες / οδηγίες / πράξεις ναυσιπλοΐας»,* 2. η επιστήμη και η τεχνική με τις οποίες επιτυγχάνεται η ασφαλής διακυβέρνηση του πλοίου, συνών. ναυτιλία. 🕮 < αρχ. ναυσι- < ναῦς [= πλοίο] + -πλοΐα < πλοῦς < πλέω [= κινούμαι στη θάλασσα]. ⊙ ναυσιπλοϊκός.

ναύσταθμος, ο, ουσ. • (ναυτ.) λιμάνι ή όρμος όπου μπορούν με ασφάλεια να αγκυροβολούν πολεμικά πλοία, καθώς και οι κατάλληλες εγκαταστάσεις για την τεχνική υποστήριξη και τον εφοδιασμό των σκαφών. 🕮 < μτγν. ναύσταθμον < αρχ. ναῦ(ς) [= πλοίο] + σταθμός < ἵστημι [= στήνω, ορθώνω, τοποθετώ].

↳ «Η αποστολή του **Ναυστάθμου** Σαλαμίνας είναι να υποστηρίζει από τον καιρό της ειρήνης τα Πολεμικά Πλοία και τις Ναυτικές Υπηρεσίες, επί θεμάτων ελλιμενισμού, ανεφοδιασμού, συ-

ντήρησης, επισκευών, κατασκευών και εν γένει ευκολιών Διοικητικής Μέριμνας.
Επίσης να μεριμνά για την οργάνωση, διοίκηση, ασφάλεια, εκπαίδευση, συντήρηση και ετοιμότητα των Ναυτικών Υπηρεσιών, από τις οποίες συνίστανται, των βοηθητικών πλοίων και των πλωτών μέσων Διοικητικής Μέριμνας που υπάγονται σε αυτόν, προκειμένου να εφαρμόζονται τα σχέδια και οι διαταγές του Γενικού Επιτελείου Ναυτικού (ΓΕΝ) και της Διοίκησης Διοικητικής Μέριμνας Ναυτικού (ΔΔΜΝ), στην ειρήνη, στην κρίση και στον πόλεμο».
➢ https://hellenicnavy.gr

ναυσυπτιάζω, ρ. [αμετβ.] • (ναυτ.) ανατρέπομαι. 🕮 < αρχ. ναῦς [= πλοίο] + ὑπτιάζω [= βρίσκομαι σε ύπτια θέση] < ὕπτιος [μτφρδ. από την ιταλ. sovertire = σοβερτάρω δες λ.].

ναυτάκι, το, ουσ. • (ναυτ.) μικρός σε ηλικία ναύτης [θωπευτικά]. 🕮 υποκ. του ναύτης.

ναυταπάτη, η, ουσ. • (ναυτ.) η οποιαδήποτε δόλια βλάβη που προκαλείται σε πλοίο ή στο μεταφερόμενο φορτίο του, από μέλος του πληρώματος και σε βάρος των συμφερόντων του πλοιοκτήτη ή του εφοπλιστή ή του ναυλωτή ή του ασφαλιστή [αγγλ. barratry]. 🕮 < ναυτ(ο)- + απάτη.

ναυταποστολή, η, ουσ. • (ναυτ.) η ομαδική αποστολή ναυτικών στο εξωτερικό για την ναυτολόγησή τους σε εμπορικά πλοία ελληνικών συμφερόντων. 🕮 < ναυτ(ο)- + αποστολή.

ναυτασφάλεια και **ναυτασφάλιση,** η, ουσ. • (ναυτ.) η σύμβαση με την οποία ασφαλίζεται το πλοίο και το φορτίο του ή κάποιο άλλο είδος πλωτού ναυπηγήματος από τους φυσικούς – περιβαλλοντικούς κινδύνους της θάλασσας ή από τις ανθρωπογενείς ενέργειες, όπως π.χ. των κινδύνων πολέμου και εχθροπραξιών ή πειρατικών δράσεων ή των απεργιών ή του ναύλου ή των σταλιών ή του αναμενόμενου κέρδους ή της ρύπανσης ή της σύγκρουσης με άλλο σκάφος ή των μηχανικών βλαβών κ.λπ., συνών. θαλασσασφάλεια. 🕮 < ναυτ(ο)- + ασφάλεια.

ναυτεργασία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • α) η απασχόληση σε πλοία, β) το ναυτικό επάγγελμα, γ) το σύνολο των ναυτεργατών, δ) η διαπραγμάτευση μεταξύ ναυτεργατών και εργοδοσίας. 🕮 < αρχ. ναῦς + [αρχ.] ἔργον.

ναυτεργάτης, ο, ουσ. • (ναυτ.) εργάτης που δουλεύει σε εμπορικό πλοίο ή πλωτό ναυπήγημα ή στο χώρο του λιμανιού, λιμενεργάτης. 🕮 < ναυτ(ο)- + εργάτης. ⊙ ναυτεργατικός.

Ναυτεργασιακό Δίκαιο ή **Ναυτεργατικό Δίκαιο,** το, • το σύνολο της υφιστάμενης νομοθεσίας που ρυθμίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των ναυτικών και υπάγεται στο Ναυτικό Δίκαιο και ειδικότερα στο Ιδιωτικό Ναυτικό Δίκαιο στο οποίο αναλύονται οι ρυθμίσεις του Ευρωπαϊκού Δικαίου, οι Διεθνείς Συμβάσεις και η νομολογία.

ναυτεργατικός, -ή, -ό, επίθ. • (ναυτ.) αυτός που σχετίζεται με τους ναυτεργάτες. 🕮 < ναυτεργάτης + [καταλ.] -ικός.

ναύτης, ο, ουσ. • (ναυτ.) α) αυτός που εργάζεται ως μέλος εμπορικού πληρώματος πλοίου και εκτελεί εντολές των αξιωματικών του σκάφους, συνών. ναυτικός, ναυτίλος, θαλασσινός, μαρινάριος, θαλασσοπόρος, πελαγοδρόμος, μαρνέρος, θαλασσομάχος, β) μέλος πληρώματος του Πολεμικού Ναυτικού, που ανήκει στην κατώτερη ιεραρχικά βαθμίδα, [υποκ.] ναυτάκι. 🕮 < αρχ. ναῦς [= πλοίο].

Ο έρωτας
Το αρχιπέλαγος
Κι η πρώρα των αφρών του
Κι οι γλάροι των ονείρων του
Στο πιο ψηλό κατάρτι του ο **ναύτης** ανεμίζει
Ένα τραγούδι…
➢ Απόσπασμα από το πρώτο ποίημα της ποιητικής συλλογής *«Προσανατολισμοί»* του **Οδυσσέα Ελύτη.**

ναυτία και **ναυτίαση,** η, ουσ. • (ναυτ.) 1. (ιατρ.) τάση για εμετό και ζάλη με παράλληλη στομαχική δυσφορία, που οφείλεται στους κλυδωνισμούς, συνήθως, σκάφους ή στις ταλαντεύσεις οχήματος που κινείται σε δρόμους με επαναλαμβανόμενες στροφές, ή και σε παθολογικά αίτια, συνών. αναγούλα, αναγούλιασμα, 2. (μτφ.) πολύ δυσάρεστο συναίσθημα που μας προκαλεί ένα άτομο ή ένα γεγονός ηθικά απαράδεκτο, αποστροφή, αηδία, σιχαμάρα, βδελυγμία. 🕮 < αρχ. ναυτία.

ναυτικά, τα, ουσ. • (ναυτ.) η ναυτική στολή. 🕮 < επίθ. ναυτικός [δες λ.].

Ναυτικά Χρονικά, τα, • α) έντυπη έκδοση του ελληνικού ναυτιλιακού Τύπου από το 1931 έως και σήμερα, β) ειδησεογραφική σελίδα με ηλεκτρονική διεύθυνση το www.naftikachronika.gr

ναυτικό, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (ναυτ.) το σύνολο των εμπορικών και πολεμικών πλοίων μιας χώρας καθώς και των πληρωμάτων τους όπως επίσης και το προσωπικό υποστήριξής τους στους λιμένες της επικράτειας, (φρ.) *«το Εμπορικό / το Πολεμικό Ναυτικό», «το Βασιλικόν Ναυτικόν»,* η παλαιότερη ονομασία, έως το 1974, του Πολεμικού μας Ναυτικού. 🕮 < αρχ. ναυτικόν.

Ναυτικό Επιμελητήριο Ελλάδος, το, • [ΝΕΕ] Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου που διασφαλίζει με τις δράσεις του τα συμφέροντα της πολιτείας, των ναυτικών και των πλοιοκτητών.

ναυτικό μίλι, το, • μονάδα μέτρησης μήκους στη ναυσιπλοΐα [από το 1929] που αντιστοιχεί σε 1.852 μ. και το οποίο υποδιαιρείται σε 2.000 υάρδες [yds, 1y = 0,μ.] ή 6.080 πόδια (ft) ή 10 στάδια [1 πόδι = 0,329 μ. 1 στάδιο = 182,8 μέτρα].

ναυτικός, ο, ουσ. • (ναυτ.) αυτός που εργάζεται σε πλοίο ως μέλος του πληρώματος είτε ως ναύτης είτε ως αξιωματικός, συνών. ο θαλασσινός. 🕮 < αρχ. ναυτικός.

ναυτικός, -ή, -ό, επίθ. • (ναυτ.) 1. αυτός/η/ο που έχει σχέση με τη ναυτιλία ή με το ναυτικό, (φρ.) *«Ναυτικό Δίκαιο»* ή *«Εμπορικό Ναυτικό Δίκαιο»,* σύνολο ρυθμιστικών κανόνων που αφορούν το θαλάσσιο εμπόριο, τη ναυσιπλοΐα και τη ναυτιλία γενικότερα, *«ναυτικό φυλλάδιο»,* βιβλιάριο που πιστοποιεί την ιδιότητα του ναυτικού, *«ναυτικό μίλι»,* μονάδα μέτρησης μήκους στη ναυσιπλοΐα που αντιστοιχεί σε 1.852 μ. *«Ναυτικός Κώδικας της Ρόδου»* [δες Ροδιακός Νόμος], *«ναυτική λεύγα»,* μονάδα μέτρησης μήκους ίση με 2,999 ναυτικά μίλια [= 5.554,148 μ.], *«ναυτική τέχνη»,* επιστημονικό έως εμπειρικό πεδίο γνώσεων και ικανοτήτων, που περιλαμβάνει τεχνικές γνώσεις κατασκευής και χειρισμού σκαφών, εργαλείων και εξαρτημάτων, εξαρτισμού αλλά και καθημερινής επαγγελματικής τριβής, *«ναυτικά αθλήματα»,* αθλήματα που σχετίζονται με το υγρό στοιχείο, *«ναυτική βάση»,* χώρος λιμενισμού πολεμικών σκαφών αλλά κι υποδοχής προσωπικού, *«Ναυτική Εβδομάδα»,* εβδομάδα εκδηλώσεων αφιερωμένη στο εμπορικό και πολεμικό ναυτικό της χώρας, *«ναυτικά προνόμια», «ναυτικές δυνάμεις επιφανείας», «ναυτική αποβατική άσκηση / εκπαίδευση / επιχείρηση / εργασία / απογραφή / ακαδημία / ασφάλεια / αστρονομία / ασφαλιστική εταιρεία / διάλεκτος / δύναμη / επιστήμη / επιτροπή / εμπειρία / λεύγα / πολεμική τακτική / πυξίδα / στρατηγική / υδρογραφία / φανέλα», «Ναυτικό Απομαχικό Ταμείο»,* το ΝΑΤ, ασφαλιστικός οργανισμός της χώρας μας, *«Ναυτικό Επιμελητήριο / Μουσείο / Νοσοκομείο», «Σχολή Ναυτικών Δοκίμων».* ◈ ναυτικά [επίρρ.].

ναυτιλία, η, ουσ. • (ναυτ.) 1. το σύνολο των εμπορικών πλοίων μιας χώρας και των πληρωμάτων τους, η εμπορική ναυτιλία, το εμπορικό ναυτικό, ο εμπορικός στόλος της χώρας, 2. η ναυσιπλοΐα [δες λ.], η ναυτική τέχνη της διακυβέρνησης του σκάφους και της ασφαλούς πλεύσης από μία θέση σε άλλη, (φρ.) *«γενική / αστρονομική / ηλεκτρονική / επιβατηγός / ποντοπόρος / φορτηγός ναυτιλία».* 🕮 < αρχ. ναυτιλία [= διακυβέρνηση πλοίου, ναυσιπλοΐα].

ναυτιλιακοί ή **ναυτικοί πλανήτες,** οι, • (αστρον.) θεωρούνται η Αφροδίτη (Venus), ο Άρης (Mars), ο Δίας (Jupiter) και ο Κρόνος (Saturn) επειδή, απ' όλους τους πλανήτες, είναι αυτοί που χρησιμοποιούνται από τους ναυτικούς, κάνοντας χρήση του εξάντα, για την εύρεση του αστρονομικού στίγματος επί του πλοίου.

ναυτιλιακός, -ή, -ό, επίθ. • (ναυτ.) αυτός που σχετίζεται με τη ναυτιλία, (φρ.) *«ναυτιλιακό γραφείο / βοήθημα / πρόγραμμα σπουδών / συνάλλαγμα», «ναυτιλιακά έγγραφα / τέλη / είδη / δικαιώματα», «Ναυτιλιακό Δίκαιο», «ναυτιλιακή εταιρεία / βιομηχανία / οικονομία», «Διεθνής Ναυτιλιακός Οργανισμός» «ναυτιλιακό πρακτορείο / γραφείο / συνάλλαγμα / βοήθημα»* κ.ά. 🕮 < ναυτιλί(α) -ακός.

ναυτίλλομαι, ρ. [αμετβ.] • (ναυτ.) 1. ταξιδεύω με πλοίο, συνών. ναυσιπλοώ, θαλασσοπορώ, ποντοπορώ, θαλασσοδέρνομαι, 2. (η μτχ. ως

ουσ.) *ναυτιλλόμενος,* ο επαγγελματίας ναυτικός, ο ναυτίλος, (φρ.) *«οδηγίες προς ναυτιλομένους»,* οδηγίες προς τους ναυτικούς για ασφαλή πλεύση. 🕮 < αρχ. ναυτίλλομαι.

ναυτίλος, ο, ουσ. • 1. (ναυτ.) ο επαγγελματίας ναυτικός, συνών. μαρινάριος, μαρνέρος, ναυτιλλόμενος [μτχ. παθητικού ενεστώτα], 2. (ζωολ.) είδος οστρακόδερμου, 3. (λογοτ.) *«ο μικρός ναυτίλος»,* ποιητικό έργο του Οδυσσέα Ελύτη. 🕮 [για την 1η ερμ.] < αρχ. ναυτίλος, [για την 2η ερμ.] νεολατιν. nautilus < αρχ. ναυτίλος [= το μαλάκιο]. ⊙ ναυτίλλομαι.

ναυτιώ, ρ. [αμετβ.] • 1. υποφέρω από ναυτία, ζαλίζομαι καθώς ταξιδεύω στη θάλασσα, συνών. αναγουλιάζω, 2. (γενικά) αισθάνομαι έντονη αποστροφή για κάτι, συνών. αηδιάζω, αποστρέφομαι. 🕮 < αρχ. ναυτία + [κατάλ.] -ιῶ.

ναυτογράφος, ο, ουσ. • (ναυτ.) αυτόματο όργανο το οποίο καταγράφει πάνω σε πίνακα την πορεία του πλοίου. 🕮 < ναύτης + -γράφος < γράφω. ⊙ ναυτογραφώ, ναυτογραφικός.

ναυτοδάνειο, το, ουσ. • (οικον.) ή ναυτικό δάνειο, είδος δανειακής συναλλαγής που συνδέεται με το πλοίο ή το φορτίο του [φορτοδάνειο] ή και με τα δύο και που η εξόφλησή του σχετίζεται με την αίσια άφιξη του πλοίου ή του φορτίου που μεταφέρει στον προορισμό του, συνών. θαλασσοδάνειο [στη σημερινή εποχή ο τύπος αυτός δανεισμού σπανίζει γιατί έχει αντικατασταθεί από τα ασφάλιστρα και τη γρήγορη μεταφορά χρημάτων]. 🕮 < ναυτο- + δάνειο.

ναυτοδηγός, ο, ουσ. • (ναυτ.) μέλος του οδηγισμού [κίνημα παρόμοιο με του προσκοπισμού] που ασχολείται με δραστηριότητες σε θάλασσα, λίμνη ή ποταμό. 🕮 < ναυτο- + οδηγός.

ναυτοδικείο, το, ουσ. • (ναυτ.) ειδικό δικαστήριο που δικάζει ποινικά αδικήματα που διαπράττονται από στρατιωτικούς [αξιωματικούς και οπλίτες] που ανήκουν στο Πολεμικό Ναυτικό. 🕮 < ναυτο-δίκ(ης) [δες ετυμ. λ.] + -είο.

ναυτοδίκης, ο, ουσ. • (ναυτ.) δικαστής που είναι μέλος ναυτοδικείου. 🕮 < αρχ. ναυτοδίκαι (πληθ.) [= άρχοντες αρχ. Αθήνας, που εισήγαγαν τις αγωγές των πλοιοκτητών και των εμπόρων στο αρμόδιο δικαστήριο, από τον 6ο π.Χ. αι. έως τα μέσα του 4ου αι. π.Χ.].

ναυτοδίοπος, ο, ουσ. [συνήθως στον πληθ. ναυτοδίοποι] • (ναυτ.) ναύτης που έχει επιδείξει, κατά τη διάρκεια της θητείας, ήθος και επαγγελματισμό, έχοντας τον κατώτερο βαθμό του διόπου στο Πολεμικό Ναυτικό (Ν/Δ). 🕮 < ναυτο- + δίοπος.

ναυτολόγηση και **ναυτολογία,** η, ουσ. • (ναυτ.) η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του ναυτολογώ: 1. η πρόσληψη και κατάταξη στρατεύσιμου κληρωτού στο Πολεμικό Ναυτικό, ναυτική στρατολογία, συνών. επάνδρωση, 2. η πρόσληψη ναυτικού ως μέλους του πληρώματος πλοίου και η εγγραφή του στο ναυτολόγιο του σκάφους. 🕮 < μτγν. ναυτολόγ(ος) [= αυτός που φροντίζει για την πρόσληψη ναυτών] + -ία.

ναυτολογικός, -ή, -ό, επίθ. • (ναυτ.) αυτός που σχετίζεται με τη διαδικασία της ναυτολόγησης. 🕮 < μτγν. ναυτολόγ(ος) [= αυτός που φροντίζει για την πρόσληψη ναυτών] + -ικός.

ναυτολόγιο, το, ουσ. • (ναυτ.) 1. επίσημο ναυτιλιακό έγγραφο, στο οποίο καταγράφονται όλοι οι εργαζόμενοι του πλοίου, με τις αντίστοιχες συμβάσεις εργασίας, το καθηκοντολόγιο εκάστου και τις υποχρεώσεις του, το έγγραφο κατατίθεται εντός 24 ωρών από τον πλοίαρχο στην Λιμενική Αρχή του λιμένα κατάπλου ή την αντίστοιχη προξενική αρχή όπου και επικυρώνεται – εκδίδεται, 2. το ναυτολόγιο, επίσης, για τους ναυτικούς λειτουργεί και ως αποδεικτικό: α) ασφάλισης (πρόνοια), β) χρόνου ναυτικής εργασίας (επαγγελματικά), γ) του είδους και των όρων μίσθωσης της ναυτικής εργασίας, αλλά και ως δ) μέσο προστασίας του εργαζόμενου από αυθαιρεσίες σύμβασης εργασίας, (ναυτεργατικά). 🕮 < ναύτης < αρχ. ναῦς [= πλοίο] + -λόγιο < λέγω.

ναυτολόγος, ο, ουσ. • (ναυτ.) α) αυτός που φροντίζει για την πρόσληψη ναυτών, β) αξιωματικός που καταρτίζει τους ναυτολογικούς πίνακες στους οποίους είναι γραμμένα τα μέλη του πληρώματος του εμπορικού σκάφους ή όσοι έχουν στρατολογηθεί ή κληρωθεί μέλη πληρώματος πολεμικού

πλοίου. 🕮 < αρχ. ναύτης < ναῦς [= πλοίο] + -λόγος < λέγω.

ναυτολογώ, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) 1. προσλαμβάνω ναυτικό να υπηρετήσει σε εμπορικό ή επιβατηγό πλοίο 2. [παλαιότερα] στρατολογώ ναύτη σε πολεμικό πλοίο. 🕮 < μτγν. ναυτολογέω / ναυτολογῶ [= παίρνω επιβάτες] < αρχ. ναῦς [= πλοίο] + λέγω.

ναυτομάγειρας, ο, ουσ. • (ναυτ.) εργαζόμενος με ειδικότητα μάγειρα σε πλοίο της γραμμής ή σε ποντοπόρο. 🕮 < ναυτο- + μάγειρας.

ναυτομαραγκός, ο, ουσ. • (ναυτ.) εργαζόμενος, παλαιότερα, με ειδικότητα μαραγκού σε ξύλινο πλοίο της γραμμής ή ποντοπόρο, ή σε ναυπηγείο – ταρσανά – νεώριο, συνών. καραβομαραγκός, ξυλουργός. 🕮 < αρχ. ναυτο- < ναύτης < ναῦς [= πλοίο] + μαραγκός < βενετ. marangon.

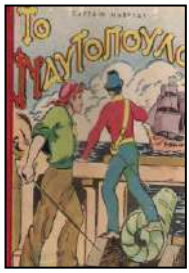
ναυτομεσιτεία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (ναυτ.) μη νόμιμη επαγγελματική δράση κατά την οποία, κάποιος (ίσως ναυτομεσίτης, ίσως και πρόσωπο που δεν πληροί τις νόμιμες προϋποθέσεις [δηλ. άδεια άσκησης επαγγέλματος]) δραστηριοποιείται τροφοδοτώντας με ανέργους ναυτικούς τον πλοιοκτήτη ή τη ναυτική εταιρεία που εκμεταλλεύεται το σκάφος. 🕮 < ναυτομεσίτης.

ναυτομεσίτης, ο, ουσ. • (ναυτ.) πρόσωπο που αναλαμβάνει να εξασφαλίσει, έναντι αμοιβής, στους πλοιοκτήτες ή στη ναυτική εταιρεία που εκμεταλλεύεται το σκάφος, πλήρωμα για το πλοίο τους. 🕮 < ναυτο- + μεσίτης, η λ. μαρτυρείται από το 1861 στο *«Γαλλοελληνικόν Λεξικόν»* των Σχινά και Λεβαδέως. ⊙ ναυτομεσιτικός.

Ναυτονομία, η, ουσ. • (στρατ.) υπηρεσία του Πολεμικού Ναυτικού με καθήκοντα ελέγχου και τήρησης των νόμων και των κανονισμών για τα μέλη του Σώματος. 🕮 < ναυτο- + νόμ(ος) -ία.

ναυτόπουλο και **ναυτόπαιδο,** το, ουσ. • (ναυτ.) άτομο νεαρής ηλικίας που μαθητεύει ως μέλος κατώτερου πληρώματος εμπορικού σκάφους με σκοπό την άντληση της εμπειρίας και την εξοικείωση με τη ναυτική ζωή, το ναυτάκι [υποκ.], αλλιώς: μούτσος, (λογοτ.) α) *«Το Ναυτόπουλο»*, τίτλος μυθιστορήματος του Έκτορα Μαλό, β) *«Το ναυτόπουλο»,* μυθιστόρημα του Marryat Frédérick (Captain) εκδ. Π. Δημητράκου, 1955 [φωτό]. 🕮 < α) αρχ. ναυτό- < ναύτης < ναῦς [= πλοίο] + λατιν. pullus [= νεοσσός, νεογνό] και β) αρχ. ναύτ(ης) -ο- + παιδ(ί) -ο-.

Τὰ νέφη ἀστράφτουν στὸ βουνό,
βροντοῦν καὶ μπουμπουνίζουν,
σκεπάσανε τὸν οὐρανό,
τὸ κῦμα φοβερίζουν.
Ὁ νέος ναύτης τραγουδεῖ,
καὶ τὸ πανί του σιάζει:
«Ἐγὼ εἶμαι ἑλληνικὸ παιδί,
τὸ νέφος δὲ μὲ σκιάζει!»

Ἀγέρας πέφτει στὰ πανιὰ
τὰ σκίζει καὶ τ᾽ ἁρπάζει
καὶ συνταράζει τὰ σκοινιὰ
καὶ τὸ κατάρτι σπάζει.
Ὁ νέος ναύτης τραγουδεῖ,
παρὼν ὅπου προστάζουν:
«Ἐγὼ εἶμαι ἑλληνικὸ παιδί,
ἄνεμοι δὲ μὲ σκιάζουν!»

➢ Απόσπασμα από το ποίημα του **Γεώργιου Βιζυηνού *«Το ναυτόπουλο»*.**

ναυτόπαιδο, το, ουσ. δες ετυμ. ναυτόπουλο.

ναυτοπρόσκοπος, ο, **ναυτοπροσκοπίνα,** η, ουσ. • ενεργό μέλος του προσκοπισμού που ακολουθεί τη ναυτική εκπαίδευση και παράδοση. 🕮 < ναυτο- (< ναύτης) + πρόσκοπος. ⊙ ναυτοπροσκοπικός.

ναυτοσύνη, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (ναυτ.) 1. το επάγγελμα του ναυτικού, η ναυτική ιδιότητα που διέπει επαγγελματικά, ηθικά και συναισθηματικά τον ναυτικό, 2. το σύνολο των ναυτικών. 🕮 < ναυτο- (< ναύτης) + -οσύνη [παραγωγική κατάληξη θηλυκών ουσιαστικών που δηλώνει κάποια ιδιότητα].

ναυφθορία, η, ουσ. • (ναυτ.) φθορά ή απώλεια πλοίου, ναυάγιο, αβαρία [δες λ.]. 🕮 < μτγν. ναυφθορία < αρχ. ναύφθορ(ος) + -ία. ◈ γεν. τῶν ναυφθοριῶν, δοτ. ταῖς ναυφθορίαις, αιτ. τὰς ναυφθορίας.

ναύφθορος, -ος, -ον, επίθ. • (ναυτ.) 1. αυτός που έχει υποστεί φθορά, καταστροφή από πλοίο, 2. ο σχετικός με ναυαγό ή ναυάγιο. 🕮 < αρχ. ναύ-φθορος [= ναυαγισμένος] < ναῦς [= πλοίο] + -φθόρος < φθείρω.

ναυτοφυλακή, η, ουσ. • (ναυτ.) φυλακή, σε κτηριακό συγκρότημα ή σε πλοίο, στην οποία εκτίουν την ποινή τους ναύτες που έχουν καταδικασθεί από ναυτοδικείο, συνών.

ναυτοφυλάκιο. 📖 < ναυτο- (< ναύτης) < + φυλακή.

ναυτόφωνο, το, ουσ. • (ναυτ.) ηλεκτροακουστικό μηχάνημα διαφραγματικού τύπου που είναι εγκατεστημένο σε φάρους και φαροφυλάκια ακτών και ειδοποιεί με το ηχητικό σήμα που εκπέμπει τον κυβερνήτη του σκάφους για την πιθανότητα προσέγγισής του σε επικίνδυνα σημεία λόγω της κακής ορατότητας. 📖 (αντιδάνειο) < αγγλ. nautophone < ναυτό- (< ναύτης < ναῦς [= πλοίο]) + -φωνο < φωνή.

ναυτώνας, ο, ουσ. • (ναυτ.) οίκημα ή παροπλισμένο πλοίο σε ναύσταθμο, όπου στρατωνίζονται ναύτες του Πολεμικού Ναυτικού ή εργαζόμενοι της βάσης ή κάποιας άλλης ναυτικής υπηρεσίας, συνών. στρατώνας. 📖 < ναύτ(ης) < ναῦς [= πλοίο] + [κατάλ.] -ώνας, η λ. μαρτυρείται από το 1871 στο *Ελληνογαλλικόν Λεξικόν* του Άγγελου Βλάχου.

νάφθα και **νάφθη,** η, ουσ. • (χημ.) α) το ακάθαρτο πετρέλαιο, β) πτητικό υγρό, ένα από τα συστατικά του ακάθαρτου πετρελαίου. 📖 < αβέβαιου ετύμου, ίσως περσ. naft.

ναφθαλίνη, η, και **ναφθαλίνιο,** το, ουσ. • (χημ.) λευκή και λεπτή κρυσταλλική ουσία, με έντονη οσμή, που προέρχεται από την πίσσα του ορυκτού άνθρακα [δηλαδή είναι

αρωματικός υδρογονάνθρακας, με μοριακό τύπο $C_{10}H_8$] κι είναι κατάλληλη για την προστασία των ενδυμάτων από το σκόρο. 📖 < (αντιδάνειο) γαλλ. naphtaline < naptha < νάφθα < (ίσως) περσ. naft + -λ- + -ine [= -ίνη], αγγλ. naphthalene.

ναυφθορία, η, ουσ. • ναυάγιο, απώλεια πλοίων, αβαρία. 📖 < αρχ. ναυφθορία.

ναύφθορος, -ος, -ον, επίθ. • 1. αυτός που έχει υποστεί φθορά, καταστροφή από πλοίο, 2. ο σχετικός με ναυαγό, ή με ναυάγιο, ο ναυαγισμένος. 📖 < αρχ. ναύ-φθορος, -ον < ναῦς + φθείρω.

ναύφρακτος, -ος, -ον, επίθ. • αυτός που βρίσκεται περιφραγμένος από πλοία, σε Αισχύλ. και Ευρ. 📖 < αρχ. ναύφρακτος < ναῦς + φράσσω.

Νέα Γη, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί του Καναδά στο άνοιγμα του κόλπου του Αγίου Λαυρεντίου, με έκταση 108.860 τ.χλμ. και πληθυσμό μισό εκατομμύριο κατοίκους περίπου. 📖 < μτφρδ. από τη γαλλ. Terre Neuve.

Νέα Γουινέα, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί της Ωκεανίας με έκταση 785.753 τ.χλμ. και πληθυσμό 14.800.000 κατοίκους [απογρ. 2020]. 📖 < αγγλ. New Guinea, < λατιν. Nova Guinea - ισπαν. Nueva Guinea, η ονομασία του νησιού οφείλεται στον Ισπανό εξερευνητή Yñigo Ortiz de Retez που διαπίστωσε μορφολογικές ομοιότητες των αυτόχθονων πληθυσμών του νησιού με εκείνους της αφρικανικής περιοχής της Γουιάνας.

Νέα Ζηλανδία, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησιωτική χώρα του Ειρηνικού που βρίσκεται κοντά στην Ανταρκτική, έχει έκταση 268.107 τ.χλμ. και πληθυσμό 5.223.100 κατοίκους [απογρ. 2013]. 📖 < αγγλ. New Zealand. < λατιν. Nova Zeelandia < ολλανδ. Zeeland [τοπωνύμιο ολλανδικής περιοχής].

Νέα Καληδονία, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί του Ν.Δ. Ειρηνικού Ωκεανού, υπερπόντια κτήση της Γαλλίας, έχει έκταση 18.575 τ.χλμ. και πληθυσμό 270.000 κατοίκους περίπου. 📖 < γαλλ. Nouvelle-Calédonie < αγγλ. New Caledonia [= η λατινική ονομασία της Σκωτίας], ονομασία που απέδωσε ο Άγγλος πλοίαρχος Jemes Cook, λόγω της ομοιότητας του τοπίου με τη Σκωτία.

Νέα Ορλεάνη, η, ουσ. • (γεωγρ.) αμερικανική πόλη με πληθυσμό 0,5 εκατομμύρια κατοίκους, σπουδαίο βιομηχανικό κέντρο και μεγάλο λιμάνι στον ποταμό Μισσισσιππή. 📖 < αγγλ. New Orleans, ή γαλλ. La Nouvelle-Orléans [έτος ίδρυσης 1718], προς τιμή του Φιλίππου Β΄, δούκα της Ορλεάνης και της Σαρτρ, ο οποίος διετέλεσε αντιβασιλέας της Γαλλίας από το 1715 έως το 1723 για λογαριασμό του Λουδοβίκου ΙΕ΄.

Νεάπολη, η, ουσ. δες Νάπολη.

Νέα Σελήνη, η, ουσ. • (αστρον.) η σεληνιακή φάση κατά την οποία η Σελήνη βρίσκεται ανάμεσα στον Ήλιο και τη Γη.

Νέα Υόρκη, η, ουσ. • (γεωγρ.) α) η μεγαλύτερη πληθυσμιακά αμερικανική πόλη με 8.804.190 κατοίκους, κτισμένη στις όχθες του ποταμού Hudson, διαθέτει σπουδαίο ε-

μπορικό λιμάνι, β) η ομώνυμη πολιτεία των Η.Π.Α. με πληθυσμό 20.140.470 κατοίκους [απογρ. 2020], πήρε την ονομασία της από την πόλη. 🕮 < αγγλ. New York < προς τιμήν του δούκα της Υόρκης [αγγλική πόλη] και μετέπειτα βασιλιά της Αγγλίας, Ιακώβου Β΄ [1633 – 1701], αγγλ. James II of England, και για τρία χρόνια ως Ιάκωβος Ζ΄ βασιλιάς της Σκωτίας. ⊙ Νεοϋορκέζος, Νεοϋορκέζα, νεοϋορκέζικος.

Νείλος, ο, ουσ. • (γεωγρ.) ο μεγαλύτερος σε μήκος ποταμός της Αφρικής με 6.853 χλμ., πηγή ζωής για 11 χώρες της Αφρικής. 🕮 < αρχ. Νείλος, από τη σημιτ. ρίζα nahâl [= ποταμός], αραβ. Nahr-al-Nil., (μυθολ.) θεότητα της Αιγύπτου, γιος του Ωκεανού και της Τηθύος. ⊙ νειλώτης, νειλώτιδα. ○ νειλόμετρο, νειλοφράχτης.

Νεκρά Θάλασσα και **Νεκρή Θάλασσα,** η, • (γεωγρ.) ή *«Αλμυρή θάλασσα»* ή *«λίμνη Ἀσφαλτῖτις»* για τους αρχαίους Έλληνες, έχει μήκος 77 χλμ. και μέγιστο πλάτος 16 χλμ., βρίσκεται στα σύνορα των χωρών Ιορδανίας και Ισραήλ. 🕮 < μτγν. τοπωνύμιο από το οποίο προέρχεται η λατιν. ονομασία Mare Mortuum [= θάλασσα των νεκρών] η οποία δικαιολογείται λόγω της αλμυρότητας που υφίσταται και κατά συνέπεια της έλλειψης ζωικών οργανισμών.

νεκρό βάρος ή **νεκρό φορτίο,** το, • (ναυτ.) μέτρο υπολογισμού της μεταφορικής ικανότητα του σκάφους (Deadweight tonnage, d.w.t.) [αλλιώς και φέρουσα ικανότητα] που εκφράζει τη διαφορά του εκτοπίσματος, στην εκάστοτε κατάσταση πλεύσης, από το βάρος του άφορτου πλοίου, και περιλαμβάνει το βάρος του μεταφερόμενου φορτίου, το βάρος των αναλώσιμων εφοδίων [καύσιμα, λιπαντικά, νερά έρματος και πόσης, τρόφιμα.], του πληρώματος και των επιβατών.

νεκροθάλασσα, η, ουσ. • (ναυτ.) γαλήνια θάλασσα, χωρίς κανένα κύμα, σαν νεκρή, ακύματη. 🕮 < νεκρ(ός) -ο- + θάλασσα. Η λ. μαρτυρείται από το 1894 στον Ιάκωβο Πολυλά.

«Ἡ πρὸς τὴν Πατρίδα Ἀγάπη μου»
Δὲν εἶναι διαβατάρικο πουλί, ποὺ γιὰ μιὰ μέρα
σχίζει τὰ νέφη καὶ περνᾶ γοργὸ σὰν τὸν ἀγέρα,
οὔτε κισσός, π' ἀναίσθητος τὴν πέτρα περιπλέκει,
οὔτ' ἀστραπή, ποὺ σβήνεται χωρὶς ἀστροπελέκι,
δὲν εἶναι **νεκροθάλασσα**, βοὴ χωρὶς σεισμό,
νιώθω γιὰ σέ, πατρίδα μου, στὰ σπλάχνα χαλασμό.

➢ **Αριστοτέλης Βαλαωρίτης**

νέον, το, άκλ. ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.) στοιχείο που ανήκει στην ομάδα των ευγενών αερίων, είναι ελαφρότερο από τον αέρα και με ελάχιστη συμμετοχή στην ατμόσφαιρα της γης, υγροποιείται δύσκολα, χρησιμοποιείται κυρίως στην κατασκευή λαμπτήρων φθορισμού, φωτεινών επιγραφών και δημόσιου φωτισμού που σιγά – σιγά αντικαθίσταται από λάμπες led. 🕮 (αντιδάνειο) < αγγλ. neon και γαλλ. néon < αρχ. νέον, ουδ. του επιθ. νέος, ονομασία που οφείλει στο ότι αναγνωρίσθηκε ως καινούργιο χημικό στοιχείο.

νεοσύλλεκτος και **νεοσύλλεχτος,** ο, **νεοσύλλεκτη, -χτη,** η, ουσ. • (στρατ.) 1. πρόσωπο που μόλις κατετάγη στις Ένοπλες Δυνάμεις της χώρας και διανύει το στάδιο της βασικής εκπαίδευσης, συνών. νεόλεκτος, κληρωτός, 2. (φρ.) *«Κέντρο Νεοσύλλεκτων»,* η στρατιωτική μονάδα στην οποία πρωτοπαρουσιάζονται και εκπαιδεύονται οι νεοσύλλεκτοι οπλίτες, σμηνίτες ή ναύτες. 🕮 < μτγν. νεοσύλλεκτος.

νεπτούνιο, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.) το πρώτο τεχνητό ραδιενεργό στοιχείο, το χημικό του σύμβολο είναι το Np, έχει ατομικό αριθμό 93, γνωστό και ως Ποσειδώνιο. 🕮 < νεολατιν. neptunium < Neptune [= ο πλανήτης Ποσειδώνας] < λατιν. Neptun(us) + [κατάλ.] -ium.

νεράιδα και **ανεράιδα** και **νεράδα** και **ανεραγίδα** και **ανεράδα**, η, ουσ. • 1. (λαογρ.) δημιούργημα της λαϊκής φαντασίας που σκιαγραφείται με γυναικεία φιγούρα εξαιρετικής ομορφιάς η οποία αρέσκεται να ζει σε δάση, λιβάδια, φαράγγια, πηγές και γεφύρια, τραγουδώντας και χορεύοντας, ικανοποιώντας τους αλαφροΐσκιωτους οδοιπόρους, συνών. ξωτικιά, νεροκόρη, καλομοίρα, ραγίδα, αγεραγίδα, αβραγίδα, νεράισσα, ανερούσα, ξουθιά και ξωθιά, ανεμικό, κυράτσα, αρχόντισσα, καλοκυρά, μελιτένια, 2. (μτφ.) γυ-

ναίκα πολύ όμορφη που γοητεύει τους άντρες, συνών. πεντάμορφη, κούκλα, θεά, μανεκέν, καλλονή, ναϊάδα, Νηρηίδα, συλφίδα [νεράιδα της κελτικής μυθολ.], Αφροδίτη, αντών. ασχημογυναίκα, στρίγγλα, γκιόσα, Γοργώ. 🕮 < μσν. < αρχ. Νηρηΐς, -ΐδος, με παρετυμολογική επίδραση της λ. νερό. ⭕ νεραϊδάρης, νεραϊδένιος, νεραϊδοβούνι, νεραϊδογεννημένος, νεραϊδογέννημα, νεραϊδόξυλο, νεραϊδοπαρμένος, νεραϊδόχορτο.

νερό, το, ουσ. • 1. το υγρό στοιχείο της φύσης, (χημ. τ. H_2O), 2. η βροχή, 3. φυσική, σωματική ανάγκη, 4. θάλασσα, 5. (συνεκδ.) το να ξέρει ο μαθητής πολύ καλά το μάθημά του, 6. (πληθ.) *τα νερά,* α) μεγάλη υδάτινη έκταση ποταμών, λιμνών ή θαλασσών, β) η ίσαλος γραμμή του πλοίου, (φρ.) *«κάνω νερά»,* δηλ. πλημμυρίζω ή κάνω τα αντίθετα με όσα έχω συμφωνήσει, 7. (μτφ.) κυματοειδής χρωματισμοί, κατευθύνσεις των ινών του ξύλου, 8. (φρ.) *«αθάνατο νερό», «αμίλητο νερό», «νερό της άρνης ή της λησμονιάς», «πόσιμο / ιαματικό / επιτραπέζιο / ανθρακούχο / μεταλλικό / εμφιαλωμένο / αλμυρό / υφάλμυρο / γλυκό / γλυφό νερό»* κ.ά., 9. (παροιμ.) *«αλλού χτυπάει το νερό κι αλλού βροντά ο μύλος»,* δηλ. αλλού γίνεται η προετοιμασία κάποιου γεγονότος κι αλλού πραγματοποιείται αυτό, *«το παλιό καράβι, νερά απ' ολούθε βάζει»,* δηλ. όταν κάτι παλιώσει, χαλάει συνεχώς πότε στο ένα και πότε στο άλλο σημείο. 🕮 < μσν. νερόν < νηρόν, ουδ. του μτγν. νηρός [= πρόσφατος, φρέσκος]. ⊙ νερώνω, νερουλός, νερουλάς. ⭕ νεροβράζω, νερόβρασμα, νερόβραστος, νεροδεσιά, νεροζούμι, νεροκαμένος, νεροκανάτα, νεροκάρδαμο, νεροκαλαδιά, νερόλακκος, νερομάζωμα, νερομάνα, νερομπογιά, νερόμυλος, νεροσωλήνας, νεροτσουλήθρα, νερόφιδο, νεροπότηρο, νεροπρίονο, νεροβάρελο, νερόκοτα, νεροφίδα, νεροχελώνα, νεροχύτης.

νεροβάρελο, το, ουσ. • βαρέλι για αποθήκευση ή μεταφορά νερού, συνών. βυτίο, βαγένι. 🕮 < νερό + βαρέλ(ι) -ο-.

νερουλάς, ο, ουσ. • 1. αυτός που έχει ως επάγγελμά του τη μεταφορά νερού, νεροκουβαλητής, 2. (επάγγ.) ο θερμαστής. 🕮 < νερό + κουβαλητής.

νεροχύτης, ο, ουσ. • είδος λεκάνης που είναι μόνιμα προσαρμοσμένη στον τοίχο της κουζίνας και η οποία συνδέεται με το σύστημα ύδρευσης και αποχέτευσης. 🕮 < μσν. νεροχύτης < νερό + χυ- (< χύνω) -της.

νετάρω, ρ. [μετβ.] • 1. τελειώνω κάποια εργασία, περατώνω, 2. εξοφλώ, τακτοποιώ, 3. εξαντλώ κάτι εντελώς, έτσι ώστε να μην υπάρχει στην συνέχεια,, 4. (φωτογρ.) ρυθμίζω το φακό της φωτογραφικής μηχανής για να μπορώ να βλέπω το αντικείμενο με μεγαλύτερη ευκρίνεια. 🕮 < ιταλ. nettare [= καθαρίζω] < netto [= καθαρός] < λατιν. niteo, nitere [= λάμπω]. ⊙ νετάρισμα, νεταρίζω.

νέτος, -η/-α, -ο, επίθ. • 1. καθαρός, σκέτος, αντών. μικτός, 2. (για εμπορεύματα) χωρίς απόβαρο, 3. (ναυτ.) ο χωρίς ξέρες ή σκοπέλους θαλάσσιος τόπος, 4. (μτφ.) α) αληθινός, ειλικρινής, β) απένταρος, άφραγκος, 5. [το ουδ. ως ουσ.] *το νέτο,* α) το καθαρό βάρος, β) ο ελεύθερος χώρος, 6. [επίρρ.] (φρ.) *«νέτα σκέτα»,* δηλ. με ειλικρίνεια και σαφήνεια, απερίφραστα, *«νέτα η πλώρη / πρύμνη»,* δηλ. ολοκλήρωση εργασίας σε πλώρη ή πρύμνη. 🕮 < μσν. νέτος < ιταλ. netto [= καθαρός, διαυγής].

νετρόνιο, το, ουσ. • (φυσ.) σωματίδιο του πυρήνα του ατόμου χωρίς ηλεκτρικό φορτίο [ουδετερόνιο] και με μάζα λίγο μεγαλύτερη από ενός πρωτονίου. 🕮 < ιταλ. neutrone ή αγγλ. neutron (< neutral [= ουδέτερο], ή γαλλ. neutron < ίσως από το λατιν. neutralis < neuter [= ουδέτερος]. ⊙ νετρονικός.

νέφαλο, το, ουσ. • (μετεωρ.) σύννεφο, νέφος, νεφέλη, σύννεφο σκόνης, τεχνητό σύννεφο. 🕮 < αρχ. νεφέλη [δες λ.].

νεφέλη, η, ουσ. [πληθ. τα νέφαλα, των νέφελων] • 1. (μετεωρ.) σύννεφο, υποκ. νεφέλιο [= συννεφάκι], 2. (μτφ.) α) λύπη, β) θάνατος, γ) ύπνος, δ) φόνος, ε) πόλεμος, 3. δίχτυ παγίδευσης πουλιών, 4. (μυθολ.) [ως κύρ. όν.:] *η *Νεφέλη,* α) η μητέρα του Φρίξου και της Έλλης, β) σύννεφο που είχε τη μορφή της Ήρας. 🕮 < αρχ. νεφέλη. ⊙ νεφελώνω.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Νεφέλη, α)** σύζυγος του Αθάμαντα, μητέρα του Φρίξου και της Έλλης. Όταν ο Αθάμας την εγκατέλειψε για χάρη της Ινώς, της κόρης του Κάδμου, η Νεφέλη, επέστρεψε

στον Ουρανό και φρόντισε με τη βοήθεια της Ήρας να τιμωρήσει τους υπαίτιους της δυστυχίας της φέρνοντας ξηρασία και καταστροφή στο βασίλειο. **β)** Σύννεφο που με τη μορφή της θεάς Ήρας πλησίασε το βασιλιά των Λαπίθων, Ιξίωνα, για να διαπιστώσει και να φανερώσει στο Δία, εάν ήταν βάσιμες οι υπόνοιές του για το ερωτικό μένος του βασιλιά στο πρόσωπο της γυναίκας του.

νεφεληγερέτης, ο, ουσ. • α) αυτός που συγκεντρώνει τα σύννεφα, β) προσωνύμιο του θεού Δία. 🕮 < αρχ. νεφεληγερέτα < νεφέλη + ἀγείρω [= συγκεντρώνω, συναθροίζω].

νεφελοειδής, -ής, -ές, επίθ. • (μετεωρ.) α) αυτός που μοιάζει με σύννεφο, β) αυτός που είναι γεμάτος σύννεφα, (φρ.) *«νεφελοειδής αστέρας»,* δηλ. νεφέλωμα. 🕮 < νεφέλ(η) -ο- + [αρχ.] εἶδος [= 1. μορφή, 2. ιδιαίτερη κατάσταση των πραγμάτων ή πορεία] < εἶδω [= 1. βλέπω, διακρίνω, 2. κοιτάζω, προσβλέπω, ατενίζω].

νεφελοσκέπαστος, -η, -ο, επίθ. • (μετεωρ.) νεφελοσκεπής [δες λ.]. 🕮 < νεφέλη + σκεπάζω.

νεφελοσκεπής, -ής, -ές, επίθ. • (μετεωρ.) αυτός [ενν. ο ουρανός) που είναι σκεπασμένος με σύννεφα, συννεφιασμένος. 🕮 < νεφέλη + σκέπη.

νεφελώδης, -ης, -ες, επίθ. • 1. (μετεωρ.) συννεφιασμένος, <u>συνών.</u> νεφώδης, συννεφιασμένος, <u>αντών.</u> ανέφελος, ασυννέφιαστος, 2. (μτφ.) για κάτι που δεν είναι διατυπωμένο με σαφήνεια, ομιχλώδες, σκοτεινός, ασαφής. 🕮 [για την 1η ερμ.] < νεφέλη + [κατάλ.] -ώδης, [για τη 2η ερμ.] σημδ. από τη γαλλ. nébuleux.

νεφέλωμα, το, ουσ. • 1. (αστρον.) σύνολο αερίων και στερεών σωματιδίων διαφόρων σχημάτων και διαστάσεων, που διακρίνονται τηλεσκοπικά, σαν γαλακτώδες σύννεφο, 2. (μτφ.) για κάποια ιδέα ή σκέψη που είναι ασαφής και συγκεχυμένη. 🕮 < νεφέλ(η) + [κατάλ.] -ωμα, μτφρδ. από τη γαλλ. nébuleuse.

νεφόκαμα, το, ουσ. [χωρίς γεν. και πληθ.] • (μετεωρ.) καιρός που είναι ταυτόχρονα νεφελώδης και ζεστός, κουφόβραση, συννεφόκαμα. 🕮 < νέφος + κάμα < αρχ. καῦμα < καίω + -άμα.

νεφολογία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) κλάδος της μετεωρολογίας με επιστημονικό αντικείμενο τη μελέτη των νεφών. 🕮 < αγγλ. nephology < νέφος + λογία < λέγω.

νεφομετρία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) κλάδος της νεφολογίας με αντικείμενο τη μέτρηση ή την εκτίμηση της νέφωσης ή τον υπολογισμό της κίνησης των νεφών. 🕮 < γαλλ. nephometrie < νέφος + -μετρία < μέτρο. ⊙ νεφομετρικός.

νεφομετρικός, -ή, -ό, επίθ. • (μετεωρ.) 1. αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στη νεφομετρία, 2. (φρ.) *«νεφομετρική κλίμακα»,* κλίμακα που χρησιμοποιείται στη νεφομετρία για τον προσδιορισμό της νέφωσης, όταν δεν υπάρχει νεφοσκόπιο. 🕮 < νεφομετρ(ία) + [καταλ.] -ικός.

νέφος, το, ουσ. • 1. (μετεωρ.) το μετεωρολογικό φαινόμενο που προέρχεται από τη συμπύκνωση μεγάλων ποσοτήτων ψυχρών υδρατμών, το σύννεφο, (φρ.) *«φωτεινά / φθινοπωρινά / καταιγιδοφόρα / φακοειδή / χαμηλά / μαματοειδή / ανώτερα / μέσα / κατώτερα / ανοδικών ρευμάτων νέφη»,* <u>συνών.</u> (γ)νέφι, γνέφαλο, νέφιο, 2. (φυσ.) συσσώρευση ρυπαντικών αερίων ουσιών στην ατμόσφαιρα, 3. πλήθος μικρών και ελαφρών πραγμάτων που αιωρούνται στην ατμόσφαιρα και σχηματίζουν την εικόνα του νέφους. 🕮 < αρχ. νέφος.

νεφοσκεπής, -ής, -ές, επίθ. • (μετεωρ.) αυτός που καλύπτεται από σύννεφα, συννεφιασμένος. 🕮 < νέφος + -σκεπής < αρχ. σκέπω [= σκεπάζω].

νεφοσκόπιο, το, ουσ. • (μετεωρ.) μετεωρολογικό όργανο για την παρατήρηση και καταμέτρηση της ταχύτητας των νεφών. 🕮 < νέφος + -σκόπιο < σκοπέω [= παρατηρώ, ατενίζω, παρακολουθώ, εξετάζω].

νέφτι, το, ουσ. [γεν. νεφτ-ιού, χωρίς γεν. πληθ.] • (χημ.) αιθέριο έλαιο που παράγεται από την απόσταξη της τερεβινθίνης [ρητίνη του πεύκου ή του τερέβινθου] και χρησιμοποιείται ως διαλυτικό στη χρωματουργία, <u>συνών.</u> νάφτα. 🕮 < τουρκ. neft < περσ. naft. O τερεβινθέλαιο.

νεφώδης, -ης, -ες, επίθ. • αυτός που έχει νέφη, συννεφιασμένος, νεφελοσκεπής, νεφοσκεπής, <u>αντών.</u> ανέφελος, ξάστερος. 🕮 <

νεφώδης < νέφος + -ώδης [παραγωγική κατάληξη επιθέτων που δηλώνει ότι αυτό που προσδιορίζει το επίθετο χαρακτηρίζεται από αφθονία στοιχείων].

νέφωμα, το, ουσ. • (μετεωρ.) συννέφιασμα. 🕮 < μσν. νέφωμα.

νέφωση, η, ουσ. • (μετεωρ.) η κάλυψη μέρους του ουράνιου θόλου με *ποσότητα νεφών,* συνών. συννέφιασμα, (φρ.) *«κλίμακα νέφωσης»,* εμπειρική οκταβάθμια ή δεκαβάθμια κλίμακα μέτρησης κάλυψης του ουράνιου θόλου με νέφη. 🕮 < μτγν. νέφω(σις) -ση.

νεωδόχος και **νηοδόχος,** η, ουσ. • (ναυτ.) το ειδικά διαμορφωμένο τμήμα του λιμανιού, μεταξύ των προβλητών και του κεντρικού κρηπιδώματος, στο οποίο πραγματοποιούνται οι φορτοεκφορτώσεις των εμπορευμάτων, συνών. ντοκ και ντόκος[1] [δες λ.]. 🕮 < αρχ. ναῦς [= πλοίο] γεν. νεώς + -δόχος < δέχομαι.

νεωλκείο και **νεώλκιο,** το, ουσ. • (ναυτ.) κατάλληλα διαμορφωμένος χώρος του λιμανιού ή του ναυπηγείου, όπου υπάρχει κεκλιμένο επίπεδο στο σημείο της ακτογραμμής εντός του οποίου σύρεται και στη συνέχεια στηρίζεται σε ειδική ναυπηγική σχάρα το σκάφος, με σκοπό την επισκευή ή την συντήρησή του. 🕮 < αρχ. ναῦς, γεν. νεώς [= πλοίο] + ἕλκω [= τραβώ], αγγλ. landing.

νεώλκηση, η, ουσ. • (ναυτ.) η εργασία της ανέλκυσης ή καθέλκυσης του σκάφους που πραγματοποιείται στους χώρους του ναυπηγείου [νεώλκιου]. 🕮 < μτγν. νεωλκῶ.

νεωλκός, ο, ουσ. • (ναυτ.) α) το πρόσωπο εκείνο που συντονίζει τις προσπάθειες για έλξη του πλοίου στη ξηρά, που φέρνει το σκάφος στο νεωλκείο, β) το ρυμουλκό που κάνει την παραπάνω εργασία. 🕮 < ναῦς, γεν. νεώς [= πλοίο] + -ολκός < ἕλκω [= τραβώ].

νεωλκώ, ρ. [μετβ.] • σύρω πλοίο στην ξηρά, έλκω πλοίο στο νεώλκιο. 🕮 < ναῦς, γεν. νεώς [= πλοίο] + ἕλκω [= τραβώ].

νεώριο, το, ουσ. • (ναυτ.) ειδικός χώρος στην ακτή του λιμανιού στον οποίο κατασκευάζονται ή επισκευάζονται εμπορικά ή πολεμικά πλοία, χώρος ναυστάθμου, συνών. ταρσανάς, ναυπηγείο. 🕮 < αρχ. νεώριον, υποκ. του νεωρός [= πολεμικός λιμένας, ναύσταθμος] < ναῦς [= πλοίο], γεν. νεώς + ὁράω, -ῶ, [= βλέπω, θωρώ, κοιτάζω].

↰ «Το **Νεώριο** της **Σύρου** είναι η μεγαλύτερη βιομηχανική μονάδα της Ερμούπολης και ένα από τα παλαιότερα μηχανουργεία της Ελλάδας. Ήταν και εξακολουθεί να είναι, επίσης, μια επιχείρηση ζωτικής σημασίας για το νησί της Σύρου, τόσο λόγω των υπηρεσιών και των εσόδων που προσφέρει στο νησί, όσο και λόγω των θέσεων εργασίας που παρέχει για τους ντόπιους».
➢ https://cyclades24.gr

νεώσοικος, ο, ουσ. • (ναυτ.) στεγασμένος χώρος [υπόστεγο] σε ναυπηγικό χώρο ή σε ναυτική βάση εντός του οποίου ασφαλίζονταν, κυρίως κατά το παρελθόν, από τις κακές καιρικές συνθήκες και άλλους πιθανούς κινδύνους, μικρά σκάφη μετά από την ανέλκυσή τους στην ξηρά, συνών. νεώριο. 🕮 < ναῦς, γεν. νεώς [= πλοίο] + οἶκος [= σπίτι, τόπος].

νήμα, το, ουσ. • 1. (ενδυμ.) λεπτή κλωστή από διάφορες, φυσικές ή τεχνητές, υφαντικές ίνες, αλλιώς: γνέμα, 2. (ηλεκτρ.) λεπτό αγώγιμο και δύστηκτο σύρμα, κατάλληλο για τους λαμπτήρες πυρακτώσεως, τους λαμπτήρες φθορισμού και τις ηλεκτρονικές λυχνίες, 3. (μτφ.) λογικός ειρμός, αλληλουχία, 4. (βοταν.) τμήμα του στήμονα του άνθους, 5. (φρ.) *«νήμα της στάθμης»,* εργαλείο αποτελούμενο από κλωστή, σπάγκο ή οποιοδήποτε άλλο ινώδες υλικό, στην άκρη του οποίου είναι δεμένο ένα μικρό μεταλλικό βαρίδιο (ζύγι) για να φανερώνει την κατακόρυφο στις κατασκευαστικές εργασίες, συνών. σα(β)ούλι, ράμμα. 🕮 < αρχ. νῆμα. ⊙ νηματίνος, νηματοειδής, νηματικός, νηματίο. O νηματόμετρο, νηματοποίηση, νηματουργείο, νηματουργία, νηματόζωο, νηματόσταυρος.

νηνεμία, η, ουσ. • (μετεωρ.) 1. α) καιρική κατάσταση κατά την οποία παρατηρείται έλλειψη ανέμου, συνών. άπνοια, απανεμιά, κάλμα, β) η γαλήνη που δημιουργεί η άπνοια στη θάλασσα, μπουνάτσα, κάλμα, αντών. φουσκοθαλασσιά, τρικυμία, 2. (μτφ.) απόλυτη ηρεμία, απουσία ψυχικής ή κοινωνικής έντασης. 🕮 < αρχ. νηνεμία < [πρόθημα] νη- + ἄνεμος.

νήνεμος, -ος, -ον, επίθ. • 1. αυτός που παραμένει αδιατάρακτος, ακούνητος από τον άνεμο, ήρεμος, άπνοος, 2. (μτφ.) ήσυχος, ατάραχος, γαλήνιος, αντών. ταραγμένος, σαστισμένος, ανάστατος. 📖 < [πρόθημα] ν(η)- + ἄνεμος.

νηνεμώ, ρ. [μετβ.] • 1. δεν πλήττομαι από άνεμο, είμαι νήνεμος [δες λ.], 2. (μτφ.) [για πρόσ.] ηρεμώ, γαληνεύω. 📖 < αρχ. νηνεμέω / -ῶ.

νηογνώμονας, ο, ουσ. [συνήθως στον πληθ. νηογνώμονες] • (ναυτ.) ναυτιλιακός τεχνικός οργανισμός, που είναι διεθνώς αναγνωρισμένος και έχει τη δυνατότητα να συντάσσει κανονισμούς και διατάξεις ασφαλείας, να εκτελεί εκτιμήσεις, αξιολογήσεις, ελέγχους, επιβεβαιώσεις και, επίσης, να εκδίδει πιστοποιήσεις, σε ότι αφορά τη ναυπήγηση των πλοίων και τον εξοπλισμό τους. 📖 < γεν. νεώς / νη(ός) [Ιωνική διάλ.] < αρχ. ναῦς [= πλοίο] + -ο- + γνώμ(ων) -ονας.

↳ Από τους εγκυρότερους **Νηογνώμονες** που είναι αναγνωρισμένοι από την ελληνική πολιτεία με σειρά ίδρυσής τους:

Βρετανικός Νηογνώμονας, *«Lloyd's Register of Shipping»*, 1760, Λονδίνο (LR).

Γαλλικός Νηογνώμονας, *«Bureau Veritas»*, 1828, Παρίσι, (BV).

Αμερικάνικος Νηογνώμονας, *«American Bureau of Shipping»*, 1862, Νέα Υόρκη, (ABS).

Νοορβηγικός Νηογνώμονας, *«Det Norske Veritas»*, 1864, Όσλο, (D.N.V.).

Ιταλικός Νηογνώμονας, *«Registro Italiano Navale»*,1865, Γένοβα (RINA).

νηοδόκη και **νηοδόχη,** η, ουσ. [γεν. της νηοδόκης] • (ναυτ.) μικρό τεχνητό λιμάνι στην είσοδο του κύριου λιμένα, για προσωρινή παραμονή πλοίου και, μερικές φορές, για φορτοεκφορτώσεις εμπορευμάτων, ανεφοδιασμούς αλλά και επισκευές πάνω σε ειδική σκάρα στο τμήμα των υφάλων. 📖 < αρχ. νη(ός)- [γεν. ιωνικής διάλ.] ναῦς [= πλοίο] +-ο- + -δόκη / -δόχη < δέχομαι.

νηοδόχος, η, ουσ. δες νεωδόχος.

νηολόγηση, η, ουσ. • (ναυτ.) η υποχρεωτική καταγραφή πλοίου σε ειδικό βιβλίο, το Νηολόγιο, που τηρείται από τις Λιμενικές Αρχές. 📖 < νηολογώ.

νηολογία, η, ουσ. • (ναυτ.) η υπηρεσία των λιμεναρχείων που ασχολείται με τις νηολογήσεις. 📖 < νηολογώ.

νηολόγιο, το, ουσ. • (ναυτ.) ξεχωριστό δημόσιο βιβλίο στο οποίο καταγράφονται τα εμπορικά πλοία με πολλά από τα κατασκευαστικά και εξοπλιστικά στοιχεία που διαθέτουν, όπως, η σημαία καταχώρισης του σκάφους, χωρητικότητα, η ιπποδύναμη της μηχανής, το είδος της πρόωσης, εάν φέρουν συσκευή V.H.F. την ονομασία του σκάφους, το όνομα και την ιθαγένεια του πλοιοκτήτη, τον τίτλος κυριότητας, τα τιμολόγια αγοράς του σκάφους και των μηχανών κ.λπ. 📖 < νη(ός) [Ιωνική διάλ. γεν. του αρχ. ναῦς = πλοίο] + -ο- + -λόγιο.

νηολόγος, ο, ουσ. • (ναυτ.) ο αξιωματικός του Λιμενικού Σώματος που είναι επιφορτισμένος με την τήρηση του νηολογίου και ο οποίος βρίσκεται υπό την εποπτεία του Εισαγγελέα Πρωτοδικών της περιφέρειάς του. 📖 < νη(ός) [Ιωνική διάλ. γεν. του αρχ. ναῦς = πλοίο] + -ο- + -λόγος < λέγω [= συλλέγω, συγκεντρώνω].

νηολογώ, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) καταχωρώ το πλοίο στο νηολόγιο [δες λ.], επίσημο βιβλίο της πολιτείας, και το εντάσσω στο δυναμικό του στόλου. 📖 < νη(ός)- + -ο- [Ιωνική διάλ. γεν. του αρχ. ναῦς = πλοίο] + -λογώ < λέγω [= συλλέγω, συγκεντρώνω].

νηοπομπή, η, ουσ. • (ναυτ.) ομάδα εμπορικών, συνήθως, πλοίων, που σε καιρό πολέμου πλέουν με συνοδεία πολεμικών, για λόγους προστασίας από τις εχθρικές δυνάμεις. 📖 < νη(ός)- + -ο- [Ιωνική διάλ. γεν. του αρχ. ναῦς = πλοίο] + πομπή.

νηοψία, η, ουσ. • (ναυτ.) έλεγχος που διενεργείται σε εμπορικά πλοία από σκάφη του πολεμικού ναυτικού των ναυτικών δυνάμεων του Ο.Η.Ε. για να εξακριβωθεί εάν μεταφέρει εφόδια ή πολεμικό υλικό στις αντίπαλες δυνάμεις, κατά παράβαση των διεθνών κανόνων, ή εάν πραγματοποιεί λαθρεμπόριο ευρισκόμενο εντός των χωρικών υδάτων της κυρίαρχης χώρας που διενεργεί τον έλεγχο, ή επίσης, για λόγους τελωνειακούς ή υγειονομικής προστασίας [γαλλ. droit de visite]. 📖 < νη(ός)- + -ο- [Ιωνική διάλ. γεν. του αρχ. ναῦς = πλοίο] + -οψία < όψη.

νηρηίδα, η, ουσ. • 1. (ζωολ.) οικογένεια πολυχαιτών σκουληκιών, χρήσιμων στις διατροφικές απαιτήσεις των ψαριών, 2. [ως προσηγορικό:] νεράιδα, 3. (μτφ.) ωραία και λυγερή γυναίκα, 4. [ως κύρ. όν.:] α) (λογοτ.) *«Νηρηΐς»,* τίτλος έργου του Αισχύλου, β) (μυθολ.) *οι *Νηρηίδες*, θαλασσινές θεότητες, που είχαν τη δύναμη να ταράζουν αλλά και να γαληνεύουν τα νερά, τα εκφραστικά τους ονόματα περιγράφουν καταστάσεις και ιδιότητες της θάλασσας, γ) (αστρον.) *Νηρηίδα,* δορυφόρος του πλανήτη Ποσειδώνα. 🕮 < αρχ. Νηρηΐς και Νηρεΐς < άγνωστης ετυμολογίας. Σύγχυση επικρατεί στο αν ο Νηρεύς πήρε το όνομά του από τις κόρες του, τις Νηρηίδες, ή αυτές από τον πατέρα τους.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Νηρηίδες**, νύμφες της θάλασσας, κόρες του Νηρέα και της Δωρίδας, εγγονές του Ωκεανού. Οι ποιητικές δημιουργίες τις θέλουν να ζουν στο υδάτινο παλάτι του πατέρα τους, καθισμένες σε χρυσούς θρόνους, να γνέθουν και να υφαίνουν, κι άλλοτε πάλι να τραγουδούν και να χορεύουν ή να κολυμπούν και να συναγωνίζονται τρίτωνες και δελφίνια.

νηριτικός, -ή, -ό, επίθ. • (γεωγρ.) αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στη *«νηριτική και νεριτική ζώνη»,* θαλάσσια περιοχή που μεσολαβεί από το μέσο ύψος στάθμης της παλίρροιας έως το βάθος των 200 μ. και αντιστοιχεί, γενικά, στην ηπειρωτική κρηπίδα ή υφαλοκρηπίδα. 🕮 (αντιδάνειο) < αγγλ. neritic < nerita < νερ(ε)ίτης [= ονομασία θαλάσσιων κοχυλιών] < ίσως, από τα μυθ. κυρ. όν. α) *Νηρεύς, ή β) *Νηρίτης.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: α) **Νηρέας**, θαλασσινή θεότητα προϋπάρχουσα του Ποσειδώνα. Γιος του Πόντου και της Γαίας, σύζυγος της Δωρίδας, της κόρης του Ωκεανού, από την οποία απέκτησε τις Νηρηίδες. Προικισμένος με το χάρισμα της καλοσύνης, της δικαιοσύνης, της σύνεσης, της σοφίας και της μαντικής συμβούλευε πολλούς ήρωες για την πορεία της ζωής τους, β) **Νηρίτης**, γιος του Νηρέα και της Δωρίδας, φημισμένος για την ομορφιά του. Σαν εραστής της Αφροδίτης αρνήθηκε να την ακολουθήσει στον Όλυμπο, γι' αυτό η θεά τον μεταμόρφωσε σε κοχύλι ανίκανο να κινηθεί, κολλημένο στους βράχους σ' όλη του τη ζωή, ενώ παραχώρησε τη θέση του στον Έρωτα.

νησαίος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που σχετίζεται με κάποιο νησί ή που ανήκει σ' αυτό, συνών. νησιωτικός, αντών. χερσαίος. 🕮 < αρχ. νησαῖος, -α, [ιωνική διάλ.] -η, -ον [= νησιωτικός].

νησί, το, ουσ. • μεγάλο ή μικρό τμήμα ξηράς που περιβάλλεται από υδάτινο στοιχείο σε μεγάλη έκταση, όπως π.χ. σε θάλασσα ή λίμνη. 🕮 < μσν. νησίν < μτγν. νησίον υποκορ. του αρχ. νῆσος.

νησίδα, η, ουσ. • 1. νησάκι. 2. υπερυψωμένη διαχωριστική λωρίδα σε δρόμο μεγάλης κυκλοφορίας, για την προστασία πεζών και οχημάτων, 3. (μτφ.) για κάτι που παρουσιάζει ξεχωριστό ενδιαφέρον μέσα σε έναν ευρύτερο χώρο. 🕮 [για την 1η ερμ.] < αρχ. νησίς, αιτ. -ίδα (υποκορ. του νῆσος), [για την 2η και 3η ερμ.] σημδ. από τη γαλλ. îlot [= μικρό νησί].

νησίδιο, το, ουσ. • 1. μικρό νησί, 2. μεγάλος βράχος που προεξέχει από την επιφάνεια της θάλασσας. 🕮 < αρχ. νησίδιον, τό, υποκορ. του νῆσος.

νησιώτης, ο, **νησιώτισσα,** η, ουσ. • 1. ο κάτοικος νησιού, 2. αυτός που κατάγεται από νησί. 🕮 < νησ(ί) -ιώτης / νησιώτ(ης) -ισσα.

νησιωτικός, -ή, -ό, και **νησιώτικος,** -η, -ο, επίθ. • αυτός που έχει σχέση με τους νησιώτες, που κατάγεται από νησί, αντών. στεριανός. 🕮 < αρχ. νησιωτικός.

νήσος, η, ουσ. • το νησί [δες λ.].

νιαγκόν, το, άκλ. ουσ. • (φυτολ.) αφρικανικό είδος ξύλου, με χρώμα κοκκινοκαφετί έως ιώδες καφετί, ευκολοδούλευτο, με καλή αντοχή σε κάμψη και θλίψη, ανθεκτικό στους μύκητες, κατάλληλο για οικοδομικές εσωτερικές και εξωτερικές χρήσεις, για ποιοτικές ιδιοκατασκευές μικρών και μεγάλων σκαφών. 🕮 < αγγλ. niangon.

Νιγηρία, η, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της δυτικής Αφρικής στον κόλπο της Γουινέας με συνολική έκταση 923.768 τ.χλμ. και πληθυσμό 230.842.743 κατοίκους [κατ' εκτίμηση 2023]. 🕮 < αγγλ. Nigeria, < από τον όνομα του ποταμού Νίγηρα [Niger] που διασχίζει τη χώρα.

Νίκαια, η, ουσ. • (γεωγρ.) η πέμπτη μεγαλύτερη πόλη της Γαλλίας με πληθυσμό 343.477 κατοίκους [απογρ. 2020], σπουδαίος παραθαλάσσιος τουριστικός προορισμός στη Μεσόγειο. 🕮 < γαλλ. Nice.

Νικαράγουα, η, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της Κεντρικής Αμερικής με έκταση 130.373 τ.χλμ. και πληθυσμό 6.359.689 κατοίκους [κατ' εκτίμηση]. 🕮 < ισπαν. Nicaragua < από το όνομα ιθαγενή φύλαρχου Nicarao, τον οποίο συνάντησε το 1522 ο Ισπανός εξερευνητής Gil González Dávila (1480 – 1526).

νίκελ, το, άκλ. ουσ. και **νικέλιο,** το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.) στοιχείο της ομάδας των μετάλλων που το χαρακτηρίζει η μαγνητική του ιδιότητα, πολύτιμο στη μεταλλουργία για την αντιοξειδωτική του προστασία. 🕮 < σκανδιναβ. Nickel < υποκ. του *[1]Nikolaus, στοιχειό των μεταλλείων στη Σκανδιναβία < γερμ. Kupfernickel [= χαλκός του διαβόλου] < Kupfer [= χαλκός] + *[1]Nickel [= δαιμόνιο των ορυχείων για το οποίο πίστευαν πως τροφοδοτούσε τους εξαγωγείς με βράχους και όχι με μεταλλεύματα]. ⊙ νικελίνη, νικέλιο, νικελώ και νικελώνω, νικέλωμα, νικέλωση, νικελίτης, νικέλινος.

νικελίνη, η, ουσ. • (ορυκτ.) κράμα από χαλκό και νικέλιο ή από χαλκό, νικέλιο και ψευδάργυρο, που χρησιμεύει ως υλικό ηλεκτρολογικών εγκαταστάσεων. 🕮 < νικέλιο + [καταλ.] -ίνη. ⊙ νικελίνης [= αρσενικούχο νικέλιο - είδος ορυκτού].

νικέλωμα, το, και **νικέλωση,** η, ουσ. • επικάλυψη μεταλλικού αντικειμένου με λεπτό στρώμα νικελίου, επινικέλωση. 🕮 < νικελώνω.

νικελώνω, ρ. [μετβ.] • καλύπτω κάποια μεταλλική επιφάνεια με νικέλιο, επινικελώνω. 🕮 < νίκελ + [κατάλ.] -ώνω.

Νιούκασ(τ)λ, το, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) μία από τις μεγαλύτερες πόλεις του Ηνωμένου Βασίλειου, με πληθυσμό 300.196 κατοίκους και στο σύνολο της μητροπολιτικής περιοχής του ξεπερνά το 1,5 εκατομμύριο κατοίκους, σπουδαίο ναυπηγικό και ναυτιλιακό κέντρο ακόμα και από τον 16ο αι., λιμάνι αναχώρησης κρουαζιερόπλοιων με κατεύθυνση τα φιόρδ της Νορβηγίας. 🕮 < αγγλ. Newcastle upon Tyne, ή απλά Newcastle [= νέο κάστρο].

Νιούπορτ, το, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) πόλη της νότιας Ουαλίας στο Ηνωμένο Βασίλειο, με 150.000 περίπου κατοίκους, διαθέτει σημαντικό εμπορικό λιμένα. 🕮 < αγγλ. Newport [= νέο λιμάνι].

νιόβιο, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.) σπάνιο στοιχείο της κατηγορίας των μετάλλων που μοιάζει με τον σίδηρο και έχει ιδιότητες παρόμοιες με το ταντάλιο, χρησιμοποιείται ως ενισχυτικό στο ατσάλι, στην κατασκευή ηλεκτρονικών εξαρτημάτων, πυρίμαχων μεταλλικών κραμάτων κ.α. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. niobium (από το όνομα της *Νιόβης, προσώπου της Ελληνικής μυθολογίας).

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Νιόβη**, κόρη του Τάνταλου και της Διώνης. Απέκτησε 14 παιδιά, 7 αγόρια και 7 κορίτσια. Έκανε το λάθος να ειρωνευτεί τη Λητώ που είχε μόνο δύο παιδιά και δεν ήταν τόσο ευτυχισμένη όσο η ίδια. Για την έπαρσή της αυτή ο Απόλλωνας σκότωσε τα αγόρια της, ενώ η Άρτεμη τα κορίτσια. Τη δυστυχισμένη μάνα λυπήθηκε ο Δίας και για να τη γλιτώσει από την παντοτινή θλίψη τη μεταμόρφωσε σε βράχο, από τον οποίο, όμως, ποτέ δεν έπαψαν να στάζουν δάκρυα.

νιούτον, το, άκλ. ουσ. • (φυσ.) μονάδα μέτρησης της δύναμης. 🕮 < αγγλ. newton (από το όν. του Άγγλου φυσικού και μαθηματικού Isaac *Newton).

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: **Σερ Ισαάκ Νεύτων** (αγγλικά: Sir Newton, 1643 – 1727, Άγγλος φυσικός, μαθηματικός, αστρονόμος, φιλόσοφος, αλχημιστής και θεολόγος. Θεωρείται πατέρας της Κλασικής Φυσικής, διατύπωσε τους τρεις μνημειώδεις νόμους της κίνησης και το *«νόμο της βαρύτητας»*, μελέτησε τη φύση του φωτός, ασχολήθηκε με μυστικοπάθεια τόσο ερευνητικά όσο και συγγραφικά με την αλχημεία.

νιπτήρας και **νιφτήρας,** ο, ουσ. [γεν. νιπτήρος] • 1. είδος λεκάνης, κατασκευασμένη από πορσελάνη ή ανοξείδωτο χάλυβα, στερεωμένη μόνιμα στον τοίχο του λουτρού, η οποία συνδέεται με το σύστημα ύδρευσης και αποχέτευσης και χρησιμοποιείται, κυρίως, για το πλύσιμο των χεριών και του προσώπου, 2. (αρχ.) σκεύος κατάλληλο για το πλύσιμο διαφόρων μερών του σώματος που σχετίζονταν με λατρευτικές συνήθειες, 3. (εκκλ. φρ.) *«Ιερός Νιπτήρας», «Η εορτή του Νιπτήρος», «Η Ακολουθία του Νιπτήρος»,* εκκλησιαστική τελετουργία που αντιστοιχεί σημειολογικά στο επεισόδιο του Θείου Δράματος, κατά το οποίο ο Ιησούς έπλυνε τα πόδια των μαθητών του πριν από τον Μυστικό Δείπνο. 🕮 < αρχ. νιπτήρ < νίπτω, μεταγενέστερος τ. του νίζω [= 1. πλένω τα χέρια ή τα πόδια κάποιου, 2. καθαρίζω, κάνω καθαριότητα].

νισαντίρι και **νισαντήρι**, το, ουσ. • (χημ.) α) συμπαγές κομμάτι χλωριούχου αμμωνίου χρήσιμο στο γάνωμα των χάλκινων σκευών καθώς και στο κόλλημα με κασσίτερο, αλλιώς γνωστό και ως αμμωνιακό άλας του εμπορίου, β) συνθετική ουσία χρήσιμη στη βιομηχανία χρωμάτων και στην ηλεκτροτεχνία, καθώς και στον καθαρισμό μεταλλικών επιφανειών από σκουριά. 🕮 < τουρκ. nişadır [= αμμωνιακό άλας] < περσ. nūṣādur.

Νίσυρος, η, ουσ. • (γεωγρ.) ηφαιστειακό νησί της Δωδεκανήσου, έχει έκταση 41,2 τ.χλμ. και πληθυσμό 1.260 κατοίκων [απογρ. 2021]. 🕮 < αγνώστου ετύμου, ίσως λ. προελληνική [το αρχαίο όνομα του νησιού ήταν *«Πορφυρίς»*].

νίτικο και **αινίτικο,** το, ουσ. • (ιχθυολ.) το παστό και καπνιστό κεφαλόπουλο [μικρός κέφαλος], συνών. λυκουρίνος και λικουρίνος. 🕮 η ονομασία δικαιολογείται από τη λ. Αίνος [= πόλη της Ανατολικής Θράκης], τουρκ. Enez, κοντά στη λιμνοθάλασσα Στεντορίδα και στις εκβολές του Έβρου ποταμού, οι κάτοικοι της οποίας, τους περασμένους κυρίως αιώνες [από 17 έως και 19ο αι.], αλίευαν και επεξεργάζονταν το συγκεκριμένο είδος ψαριού, προμηθεύοντας μ' αυτό τις μεγάλες αστικές αγορές και ιδιαίτερα της Πόλης.

νιτρικό οξύ, το, • (χημ.) άχρωμο οξύ, που εντελώς καθαρό είναι ισχυρά διαβρωτικό και τοξικό (HNO3), αραιό διάλυμα νιτρικού οξέος είναι γνωστό από το Μεσαίωνα ως ακουαφόρτε (ιταλικά: acquaforte = ισχυρό νερό), όρος που χρησιμοποιείται λανθασμένα σε εμπορικά προϊόντα διαλύματος υδροχλωρικού οξέος.

νιτρ(ο)- • πρώτο συνθετικό επιστημονικών ξένων όρων που δηλώνει την ύπαρξη μίας ή περισσοτέρων νιτροομάδων στο μόριο της ένωσης π.χ.: νιτροαιθάνιο, νιτρογλυκερίνη, νιτρογόνος, νιτρόμετρο, νιτραμίνη, νιτρανισόλη, νιτροειδής, νιτροκυτταρίνη, νιτρολουόλιο, νιτροφόρμιο κ.ά. 🕮 [δες ετυμ. νίτρο].

νίτρο, το, ουσ. • (ορυκτ.) γενική ονομασία νιτρικών ορυκτών, δηλαδή του νιτρικού ασβεστίου, του νιτρικού καλίου και του νιτρικού νατρίου. 🕮 ❶ < σημδ. από τη γαλλ. nitre < λατιν. nitrum < αρχ. νίτρον, ή ❷ < αρχ. νίτρον < εβρ. netér, ή ❸ < αιγυπτ. ntr. ⊙ νιτρικός, νιτρώδης, νίτρασμα, νιτρία, νιτρίτις, νιτρώ.

νιτρογλυκερίνη, η, ουσ. • (χημ.) άχρωμο ή ελαφρά υποκίτρινο ελαιώδες υγρό, κράμα νιτρικού οξέος, θειικού οξέος και γλυκερίνης· χρησιμοποιείται ως εκρηκτική ύλη. 🕮 < γαλλ. nitroglycérine < nitro- [= νιτρο-] + glycérine [= γλυκερίνη].

νιτσεράδα και **ιντσεράδα,** η, ουσ. • 1. (ενδυμ.) αδιάβροχο πανωφόρι, κυρίως, ναυτικών κίτρινου χρώματος, 2. οποιοδήποτε είδος που χρησιμοποιείται ως αδιάβροχο επικάλυμμα, μουσαμάς. 🕮 (αντιδάνειο) < ιταλ. incerata [tela] (= κηρωμένο ύφασμα) < ρ. incerare [= κηρώνω] < λατιν. in [= εντός, μέσα] + cera < αρχ. κηρός [= το κερί των μελισσών].

νιφάδα, η, ουσ. • 1. (μετεωρ.) καθένα από τα κρυσταλλικά κομμάτια που πέφτουν στη γη τους χειμερινούς μήνες, τουλούπα του χιονιού, 2. οτιδήποτε έχει κυκλικό σχήμα και θυμίζει νιφάδα χιονιού. 🕮 < αρχ. νιφάς, γεν. νιφάδος.

νιφετός, ο, ουσ. • 1. χιόνι που πέφτει πυκνό, χιονοθύελλα, 2. (μτφ.) κάτι που όταν πέφτει θυμίζει την πτώση του χιονιού. 🕮 < αρχ. νιφάς < αρχ. νίφω [= χιονίζω].

νιώτικος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που κατάγεται από το κυκλαδίτικο νησί της Ίου (Νιος) ή προέρχεται από αυτό. 🕮 < Νιος.

νοβοπάν, το, άκλ. ουσ. ή **μοριοσανίδα,** η, ουσ. • είδος ινοσανίδας, παράγωγο προϊόν

ξύλου με τη μορφή πλάκας σε διαστάσεις 3,66m x 1.83m το φύλλο και πάχος ποικίλο, από 6,8,12,16,18,22 έως 25 mm, κατάλληλο για επενδύσεις επιφανειών, κατασκευασμένο από άχρηστα μέρη ξύλου, καλάμι, αραβόσιτο, άχυρα ρυζιού εμποτισμένα με ρητινούχο συνδετικό υλικό σε υψηλή πίεση και θερμοκρασία. 🕮 < εμπορική ονομασία, ίσως από το γαλλ. novo- (πρόθεμα) < λατιν. novus [= νέος] + γαλλ. pan(neaux) [= πάνελ, δηλ. επίπεδο και, συνήθως, με επικάλυψη φλούδας ξύλου ή πλαστικού υλικού].

Νοβοροσ(σ)ίσκ, το, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) πόλη της Ρωσίας με το μεγαλύτερο λιμάνι της Μαύρης Θάλασσας, έχει πληθυσμό 261.973 [απογρ. 1/1/2025] κατοίκους περίπου.

Νοέμβριος, ο, ουσ. • ο ενδέκατος μήνας του έτους. 🕮 < μσν. Νοέμβριος < λατιν. november < nove(m) [= εννιά – ένατος, μήνας του ρωμαϊκού ημερολογίου ένατος σε σειρά]. ⊙ νοεμβριανός, Νοεμβριανά.

νομέας, ο, ουσ. • 1. (νομ.) το πρόσωπο εκείνο που έχει στην κατοχή ή την εξουσία του κάποιο περιουσιακό στοιχείο, συνήθως ακίνητο, το οποίο του αποδίδει κέρδος, συνών. καρπωτής, επικαρπωτής, 2. (ναυπ.) [συνήθως στον πληθ.] *νομείς,* χαλύβδινα ή ξύλινα καμπυλωτά δοκάρια, που στερεώνονται σε ίσες αποστάσεις μεταξύ τους από τις δύο πλευρές της καρίνας του πλοίου και τα οποία σχηματίζουν τον σκελετό του σκάφους, συνών. πόστα, (φρ.) *«νομέας αψίδας / κλωβού έλικα / κραδασμών / σήραγγας», «ακραίος / διαμήκης / ενδιάμεσος / ενισχυτικός / μέγιστος / μεσαίος / ξύλινος / παράτροπος / συμπαγής / σύνθετος νομέας».* 🕮 < αρχ. νομεύς, γεν. του νομέως [= 1. αυτός που βόσκει πρόβατα ή αυτός που διανέμει, που μοιράζει, 2. (πληθ.) νομέες = ἐγκοίλια, τα πλευρικά τοιχώματα του πλοίου] < νομή [= 1. βοσκή, βοσκότοπος, 2. μοίρασμα, διανομή].

νομικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που έχει σχέση με τη μελέτη των νόμων, 2. αυτός που στηρίζεται στο νόμο ή που οφείλει την ύπαρξή του σ' αυτόν, 3. αυτός που υπάρχει μόνο κατά το νόμο και όχι στην πραγματικότητα, αντών. φυσικός, 4. (φρ.) [το θηλ. ως ουσ.] *«Νομική επιστήμη / Σχολή»,* 5. [ως ουσ.] α) *ο νομικός,* αυτός που έχει σπουδάσει νομικά, β) *τα νομικά*, η νομική επιστήμη, γ) *«Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου»,* δ) *«Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου».* 🕮 < αρχ. νομικός [= γνώστης του νόμου]. ◈ νομικά [επίρρ.].

νόμιμα και **νομίμως,** επίρρ. • σύμφωνα με αυτά που ορίζουν οι νόμοι, συνών. νομοτύπως, νομότυπα, αντών. έκνομα, εκνόμως. 🕮 < επίθ. νόμιμος.

νόμιμος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που γίνεται σύμφωνα με το νόμο και τους θεσμούς ή που αναγνωρίζεται, που προβλέπεται ή που ορίζεται από το νόμο, συνών. σύννομος, θεμιτός, αντών. άνομος, παράνομος, 2. [ως ουσ.] α) *το νόμιμο*, ό,τι είναι σύμφωνο με το νόμο, β) *τα νόμιμα,* τα όσα ορίζονται από το νόμο. 🕮 < αρχ. νόμιμος. ⊙ νομιμότητα. ◈ νόμιμα [επίρρ.].

νόμισμα, το, ουσ. • 1. το χρήμα, σε μορφή κέρματος ή χαρτιού – χαρτονομίσματος, ως μέσο συναλλαγής σε εμπορικές πράξεις ή ως μέσο ανταλλαγής, συνών. μπαγκανότα, μονέδα, τραπεζογραμμάτιο, 2. η βασική νομισματική μονάδα μιας χώρας, 3. (φρ.) *«χρυσό / ασημένιο / χάλκινο / αρχαίο / μεσαιωνικό / ρωμαϊκό / σκληρό / τυχερό / πλαστό / νόμιμο / άυλο / ψηφιακό / κίβδηλο / παραχαραγμένο / σύγχρονο / μεταλλικό νόμισμα».* 🕮 < αρχ. νόμισμα. ○ νομισματικός, νομισματοδέκτης, νομισματοκοπείο, νομισματολόγος, νομισματοπώλης, νομισματολογία, νομισματοκόπος, νομισματοθήκη.

νομισματικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. ο σχετικός με το νόμισμα, 2. [το θηλ. ως ουσ.] *νομισματική,* κλάδος της αρχαιολογίας που ασχολείται με τη μελέτη και την έρευνα νομισμάτων και χαρτονομισμάτων παλαιότερων εποχών. 🕮 < νομισματ- (< νόμισμα) + [παραγωγική κατάλ. επιθ.] -ικός.

νομοθεσία, η, ουσ. • 1. (νομ.) το σύνολο των νόμων που ισχύουν σε μία χώρα ή σε μία

συνομοσπονδία κρατών, (φρ.) *«ελληνική / ευρωπαϊκή νομοθεσία»,* 2. (νομ.) το σύνολο των νόμων με τη μορφή κώδικα που ρυθμίζουν σχέσεις δημόσιου ή ιδιωτικού δικαίου, (φρ.) *«εργατική / εκπαιδευτική / αστική / ποινική / φορολογική / εργατική / αθλητική νομοθεσία».* 🕮 < αρχ. νομοθεσία.

νόμος, ο, ουσ. • 1. γραπτός κανόνας δικαίου μιας πολιτείας που ρυθμίζει τις κοινωνικές σχέσεις κάθε πολίτη με την πολιτεία αλλά και με τους άλλους πολίτες, 2. το σύνολο των νόμων μιας χώρας, 3. (φρ.) *«άγραφος / ηθικός / θείος / στρατιωτικός / εμπορικός / ποινικός / αντι-συνταγματικός / αυστηρός / σκληρός / ελαστικός νόμος»,* (εκφρ.) *«ο νόμος της σιωπής / ζούγκλας», «νόμος πλαίσιο», «Νόμος του Γκάους / του Μπερνούλι / του Ωμ / του Αμπέρ / του Κουλόμπ».* 🕮 < αρχ. νόμος. ⊙ νομικός, νόμιμος, νομίζω. ○ νομοτέλεια, νομοφύλακας, νομοκανόνας, νομοδιδάσκαλος, νομοθεσία, νομοσχέδιο, νομοθέτης, νομοτελεστικός, νομολογία, νομοδοσία, νομογένεση, νομόγραμμα ή νομογράφημα, νομογραφία, παράνομος.

νόνα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος σαλαχιού που κινείται σε βάθος 200 μ. περίπου, το μήκος του φθάνει έως το 1,5 μ., αλιεύεται στον Ατλαντικό Ωκεανό και στη Μεσόγειο Θάλασσα, η επιστημ. του ονομ.: Dipturus oxyrinchus.

Νορβηγία, η, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της σκανδιναβικής χερσονήσου, έχει έκταση 385.207 τ.χλμ. και πληθυσμό 5.488.984 κατοίκους [απογρ. 2023]. 🕮 < αγγλ. Norway < αρχ. αγγλ. Norþweg που σημαίνει *«βόρειος δρόμος»* ή *«δρόμος που οδηγεί προς τον βορρά»,* νορβηγ. Norge. ⊙ Νορβηγός, νορβηγικός.

Νορμανδία, η, ουσ. • (γεωγρ.) περιοχή της Γαλλίας με έκταση 29.906 τ.χλμ. και πληθυσμό 3.339.131 κατοίκους [απογρ. 2015]. 🕮 < γαλλ. Normandie < νορβηγ. Norman [= Νορβηγία] < από τον νορβηγικής καταγωγής πολέμαρχο των Δανών, Ρόλλο της Νορμανδίας (Rollo av Normandie, 846 – 930, γενάρχη του Οίκου της Νορμανδίας). ⊙ Νορμανδός, νορμανδικός.

νοσηλεία, η, ουσ. • (ιατρ.) το σύνολο των ιατρικών φροντίδων, σε κλινική ή νοσοκομείο, από βοηθητικό αλλά ειδικευμένο προσωπικό, συνών. κούρα, κουράρισμα. 🕮 < μτγν. νοσηλεία.

νοσηλευτήριο, το, ουσ. • (ιατρ.) γενικός χαρακτηρισμός ιδρύματος που είναι εγκατεστημένο σε οίκημα, εξοπλισμένο και επανδρωμένο με ειδικευμένο ιατρικό προσωπικό, στο οποίο νοσηλεύονται ασθενείς, συνών. θεραπευτήριο, αναρρωτήριο, σπιτάλι, Ασκληπιείο. 🕮 < νοσηλεύ(ω) + [παραγωγική κατάλ. ουδ. ουσ. που δηλώνει τόπο, μέσο, αντικείμενο κ.λπ.] -τήριον.

νοσηλευτής, ο, **νοσηλεύτρια,** η, ουσ. • (ιατρ.) αυτός που παρέχει ιατρική βοήθεια σε ειδικό, γι αυτό το σκοπό, χώρο. 🕮 < νοσηλεύ(ω) [παραγωγική κατάλ. αρσ. ουσ. που δηλώνει το πρόσωπο που ενεργεί, ιδιότητα, επάγγελμα, αντικείμενο κ.λπ.] + -της.

νοσήλια, τα, ουσ. • (ιατρ.) τα χρήματα που πληρώνονται από τον ασθενή ή από τους συγγενείς του ή από κράτος για τις προσφερόμενες ιατρικές φροντίδες. 🕮 < μτγν. τα νοσήλια [= τροφή για αρρώστους].

νόσημα, το, ουσ. • (ιατρ.) η αρρώστια, συνών. ασθένεια, νόσος, πάθηση. 🕮 < αρχ. νόσημα.

νοσοκομειακός, -ή, -ό, επίθ. • (ιατρ.) 1. αυτός που έχει σχέση με το νοσοκομείο ή που εργάζεται σ' αυτό, 2. (ως ουσ.) *το νοσοκομειακό,* το νοσοκομειακό αυτοκίνητο, το ασθενοφόρο. 🕮 < νοσοκομεί(ον) + -ακός.

νοσοκομείο, το, ουσ. • (ιατρ.) δημόσιο ή ιδιωτικό ίδρυμα που παρέχει ιατροφαρμακευτική περίθαλψη σε αρρώστους και τραυματίες, συνών. νοσηλευτήριο, θεραπευτήριο, αναρρωτήριο, νοσηλευτικό ίδρυμα, θεραπευτικό ίδρυμα, (φρ.) *«πανεπιστημιακό / στρατιωτικό / ναυτικό / πλωτό / εκκλησιαστικό / γενικό / αντικαρκινικό / ψυχιατρικό νοσοκομείο».* 🕮 < μτγν. νοσοκομεῖον.

νοσοκόμος, ο, **νοσοκόμα,** η, ουσ. • (ιατρ.) επαγγελματίας νοσηλευτής. 🕮 < μτγν. νοσοκόμος < νόσο(ς) + -κόμος < κομέω/-ῶ [= φροντίζω, περιθάλπω, περιποιούμαι]. ⊙ νοσοκομώ, νοσοκομείο.

νόσος, η, ουσ. • (ιατρ.) 1. ασθένεια, αρρώστια, 2. (φρ.) *«επαγγελματική / ενδημική / επιδημική / ιερά / επάρατη / στεφανιαία / συστημική / κληρονομική / ανίατη / λοιμώδης / ψυχική / χρόνια νόσος»,* (ιατρ.) *«νόσος του Crohn /*

του Huntington / του Parkinson / του Wilson / των δυτών». 🕮 < αρχ. νόσος.

νοτερός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που είναι γεμάτος υγρασία, υγρός, βροχερό, αντών. ξερός, ξηρός, στεγνός. 🕮 < νότος.

νό(τ)ζικα, και **νότσικα,** η, ουσ. • (ναυτ.) μεγάλο μαχαίρι που χρησιμοποιούν οι ναυτικοί και οι δύτες για να κόβουν τα σφουγγάρια από το βυθό. 🕮 < ρωσ. nojik.

νοτιά, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. ο νότιος θερμός και υγρός άνεμος, συνών. νοτιάς, όστρια, αντών. βορράς, πουνέντες, 2. (συνεκδ.) α) η υγρασία που μεταφέρει ο νότιος άνεμος, β) (γενικότ.) καιρός υγρός και βροχερός που προκαλείται από νότιο άνεμο. 🕮 < αρχ. νοτία [= υγρότητα, υγρασία], ουσιαστικοποιημένο θηλ. του επιθ. νότιος.

Νότια Αμερική, η, ουσ. • (γεωγρ.) τμήμα της αμερικανικής ηπείρου, με πληθυσμό περίπου 430 εκατομμυρίων κατοίκων [κατ' εκτίμηση το 2020] και έκταση 17.824.513 τ.χλμ.. ⊙ Νοτιαμερικανός, νοτιοαμερικανικός.

Νότια Αφρική, η, ουσ. • (γεωγρ.) η νοτιότερη χώρα της αφρικανικής ηπείρου με έκταση 1.221.037 τ.χλμ. και πληθυσμό 62.027.503 κατοίκους [απογρ. 2022]. ⊙ Νοτιοαφρικανός / -ή, νοτιοαφρικανικός.

νοτιάς, ο, ουσ. [πληθ. νοτιάδες] • 1. (μετεωρ.) α) ο νότιος άνεμος, η νοτιά, συνών. όστρια, αντών. βοριάς, β) ο υγρός καιρός που οφείλεται στο νότιο άνεμο, 2. ένα από τα τέσσερα σημεία του ορίζοντα, ο νότος. 🕮 < νοτιά + -ς.

Νότια Σινική Θάλασσα, η, • (γεωγρ.) τμήμα τής Σινικής Θάλασσας μεταξύ των Φιλιππίνων, της νήσου Βόρνεο, της Μαλαισίας, του Βιετνάμ και των Νότιων ακτών της Κίνας, αλλιώς: Θάλασσα της Νότιας Κίνας.

νοτινός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που έχει κατεύθυνση ή που βλέπει προς το νότο, μεσημβρινός. 🕮 < μτγν. νοτ(ινός) < αρχ. νότος. ◈ νοτινά [επίρρ.].

νοτιοανατολικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που βρίσκεται ή που είναι στραμμένος προς το ενδιάμεσο σημείο του ορίζοντα ανατολής και νότου, συνών. ανατολικομεσημβρινός, αντών. βορειοδυτικός, 2. (μετεωρ.) ΝΑ άνεμος προερχόμενος από το νοτιοανατολικό σημείο του ορίζοντα, συνών. εύρος, σιρόκος και σορόκος. 🕮 < νοτιο- + ανατολικός, μτφρδ. από την αγγλ. southeast. ◈ νοτιοανατολικά [επίρρ.]. ○ ανατολικομεσημβρινός.

νοτιοδυτικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που βρίσκεται ή είναι στραμμένος προς το ενδιάμεσο σημείο του ορίζοντα δύσης και νότου, συνών. δυτικομεσημβρινός, αντών. βορειοανατολικός, 2. (μετεωρ.) [ΝΔ.] άνεμος προερχόμενος από το νοτιοδυτικό σημείο του ορίζοντα, συνών. λίβας, (λαϊκ.) γαρμπής. ◈ νοτιοδυτικά [επίρρ.].

νότιο ημισφαίριο, το, • (γεωγρ.) το μισό μέρος της Γης ή ενός άλλου πλανήτη που βρίσκεται νότια του νοητού κύκλου του ισημερινού, επίσης, και το ήμισυ του ουράνιου θόλου, νότια του ουράνιου ισημερινού.

νότιος, -α, -ο, επίθ. • 1. αυτός που βρίσκεται ή που είναι στραμμένος προς το νότο, συνών. μεσημβρινός, αντών. βόρειος, 2. αυτός που προέρχεται από τον νότο ή που κατευθύνεται προς αυτόν, συνών. ανταρκτικός, 3. το άτομο εκείνο που κατάγεται ή κατοικεί σε νοτιότερες περιοχές ή χώρες, 4. (μετεωρ.) άνεμος που πνέει από τον νότο, συνών. όστρια. 🕮 < αρχ. νότιος. ◈ νότια και νοτίως [επίρρ.].

νότιος - νοτιοανατολικός, -ή, -ό, επίθ. • (μετεωρ.) [ΝΝΑ] άνεμος προερχόμενος από το ενδιάμεσο νοτιοανατολικό σημείο του ορίζοντα με το νότο, στις 150 με 160° μοίρες, συνών. ευρόνοτος, (λαϊκ.) οστριασορόκος.

νότιος - νοτιοδυτικός, -ή, -ό, επίθ. • (μετεωρ.) [ΝΝΔ.] άνεμος προερχόμενος από το νοτιοδυτικό σημείο του ορίζοντα με το νότο, στις 192° με 205° μοίρες, συνών. οστρογαρμπής, (λαϊκ.) λιβόνοτος.

Νότιος Παγωμένος Ωκεανός, ο, • (γεωγρ.) ο τέταρτος μεγαλύτερος ωκεανός της γης με συνολική επιφάνεια 20.327.000 τ.χλμ..

Νότιος Πόλος, ο, • (γεωγρ.) το νοτιότερο σημείο της γης που βρίσκεται στην ήπειρο της Ανταρκτικής, αντών. Βόρειος Πόλος.

Νότιος Σταυρός ή **Σταυρός του Νότου,** ο, • (αστρον.) αστερισμός που γίνεται ορατός μόνο στο Ν. Ημισφαίριο της Γης· περιλαμβάνει πολύ λαμπρούς αστέρες και παλαιότερα χρησίμευε στον προσανατολισμό των ναυτικών.

Σταυρός του Νότου

Έβραζε το κύμα του γαρμπή
είμαστε σκυφτοί κι οι δυο στο χάρτη
γύρισες και μου `πες πως το Μάρτη
σ' άλλους παραλλήλους θα `χεις μπει…

Βάρδια πλάι σε κάβο φαλακρό
κι ο **Σταυρός** του **Νότου** με τα στράλια
Κομπολόι κρατάς από κοράλλια
κι άκοπο μασάς καφέ πικρό

Το Άλφα του Κενταύρου μια νυχτιά
με το παλλινώριο πήρα κάτου
μου `πες με φωνή ετοιμοθανάτου
να φοβάσαι τ' άστρα του Νοτιά…

Νίκος Καββαδίας

νότος, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. ένα από τα τέσσερα σημεία [S] του ορίζοντα, 2. (μετεωρ.) άνεμος προερχόμενος από το νότο, συνών. νοτιάς, όστρια, νότιος, 3. [ως κύρ. όν.:] α) (μυθολ.) *ο *Νότος*, προσωποποίηση του νότιου ανέμου, β) το σύνολο των χωρών της νότιας Ευρώπης που παρουσιάζει μέτρια οικονομική ανάπτυξη σε αντιδιαστολή με τις χώρες του ανεπτυγμένου βιομηχανικά Βορρά. 🕮 < αρχ. νότος. ⊙ νοτερός, νοτίζω, νοτινός, νότιος, νοτώδης, νοτιαίος, νοτιάς.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Νότος**, θεός του Νότιου ανέμου, γιος του Αστραίου και της Ηούς [= Αυγή].

νουμηνία, η, ουσ. • (αστρον.) α) η πρώτη μέρα του νέου σεληνιακού μήνα, χρονική στιγμή κατά την οποία η σελήνη βρίσκεται ανάμεσα στη γη και τον ήλιο, γι' αυτό και δεν είναι ορατή, β) η αρχή της νέας σελήνης. 🕮 < αρχ. νουμηνία. ⊙ νουμήνιος.

νταβίδι, το, ουσ. • (εργαλ.) ξυλουργικό εργαλείο μεταλλικής κατασκευής για τη σύσφιξη και τη συγκόλληση ξύλων ή ξύλινων επιφανειών, συνών. δρύσχετο, ξυλοσφίγκτης, αρμοσφίγκτης. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

νταγιάκι, το, ουσ. • 1. μικρός ξύλινος δοκός ο οποίος χρησιμοποιείται στα πλοία για τη στήριξη κατασκευών ή αντικειμένων, συνών. πουντέλι [< ιταλ. προέλευσης - ξύλινο ή μεταλλικό υποστήριγμα, αντιστήριγμα], 2. (μτφ. για πρόσωπα) αυτός που βοηθάει κάποιον, που τον στηρίζει με διάφορους τρόπους. 🕮 < τουρκ. dayak [= στήριγμα].

(ν)ταϊφάς, ο, ουσ. • 1. (κοινων.) α) μεγάλη οικογένεια, β) (συνεκδ.) σόι, γ) φυλή, φάρα, 2. (στρατ.) ομάδα ατάκτων στρατιωτών [τσετών, ανταρτών], μπουλούκι, ασκέρι, λεφούσι, 3. (ναυτ.) α) ο ναύτης, β) το τσούρμο, το πλήρωμα ενός πλοίου, εμπορικού ή πολεμικού, λεγόταν κυρίως στα χρόνια της τουρκοκρατίας, γ) σήμερα υφίσταται για το πλήρωμα αλιευτικού σκάφους. 🕮 < τουρκ. taife [= 1. οικογένεια, 2. φυλή, 3. σωματείο, ομάδα εργαζομένων, σινάφι, 4. συμμορία, ομάδα, 5. ναύτης, μέλος πληρώματος] και tayfa [= 1. ναύτης, 2. πλήρωμα πλοίου, 3. συνάδελφος, 4. οπαδός] < αραβικής προέλευσης.

Ντάκα, η, ουσ. • (γεωγρ.) πρωτεύουσα του Μπανγκλαντές, μια από τις μεγαλύτερες πόλεις της Νότιας Ασίας με πληθυσμό 12 εκατομμυρίων κατοίκων περίπου, είναι κτισμένη στις όχθες του ποταμού Μπουριγκάνγκα. 🕮 < αγγλ. Dhaka, η λ. σημαίνει παρατηρητήριο.

Ντακάρ, το, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) πρωτεύουσα της Σενεγάλης, βρίσκεται στη χερσόνησο του Πράσινου Ακρωτηρίου, έχει πληθυσμό 1.030.594 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < γαλλ. Dakar.

ντάλα, επίρρ. χρονικό • 1. ακριβώς, 2. ως επάνω, 3. (φρ.) *«ντάλα μεσημέρι»*, το καταμεσήμερο, ακριβώς το μεσημέρι, τη χρονική εκείνη στιγμή όπου η ήλιος καίει δυνατότερα, με πολύ δυνατό ήλιο. 🕮 < τουρκ. dal [= ακριβώς].

νταλ(γ)κάς, ο, ουσ. [πληθ. νταγλάδες και νταλγκάδες] • 1. υδάτινο επιφανειακό κύμα, 2. φοβερός εφιάλτης, 3. (μτφ.) α) έντονη επιθυμία, ανεκπλήρωτος πόθος, συνών. καημός, β) διακαής ερωτικός πόθος. 🕮 < τουρκ. dalga [= αφηρημάδα, δόση ναρκωτικού]. ⊙ νταλγκαδιάζω, νταλγκαδιάρικος.

(ν)ταλιαμάς, ο, ουσ. δες ταλιαμάς.

(ν)ταλιάνι, το, ουσ. [χωρίς γεν.] • 1. α) ελεγχόμενος χώρος εκτροφής ψαριών, ιχθυοτροφείο, β) τρόπος αλίευσης σε κλειστούς κόλπους, συνών. θυννείο, [< αρχ. ελλ. λ. θύννος (= τόνος) < θύνω (= σπεύδω ή εφορμώ)], 2. (στρατ.) α) εμπροσθογεμές τουφέκι γνωστό από τα χρόνια της επανάστασης του 1821, συνών. σισανές, γκρας, μουσκέτο, καριοφίλι, β) (κατ' επέκτ.)

νταλιάνα, ψηλή και όμορφη γυναίκα. 🕮 [για την 1η ερμ.] < τουρκ. dalyan [= είδος διχτυού του ψαρέματος] < αβέβαιου ετύμου, ίσως από το talyan < τ' άλιάνειον (όπου το άρθρο θεωρήθηκε μέρος της λέξεως) < άλιάνειον [= αλιευτικός τόπος] < μτγν. άλιανή < αρχ. άλιεύω, οπότε πρόκειται για αντιδάνειο (άποψη του Henry Renée Kahane, ρομαντικός φιλόλογος και γλωσσολόγος) - [για τη 2η ερμ.] η λ. προέρχεται από το τουρκ. dalyan < talyan < italyan [= ιταλικό], επειδή το συγκεκριμένο τουφέκι ήταν ιταλικής κατασκευής.

↳ Το **νταλιάνι** αποτελείται από δύο ξύλινους «πύργους», οι οποίοι τοποθετούνται κοντά στην ακτή μαζί με σύστημα από δίχτυα που «εγκλωβίζουν» τα ψάρια μόλις δώσει το σήμα ο παρατηρητής.
Το ψάρεμα με **νταλιάνι** επιτρέπεται την περίοδο από Ιούνιο έως Οκτώβριο, ενώ συνδέεται και με την παρασκευή του αυγοτάραχου αφού έτσι γίνεται η αλίευση των ψαριών από αυγά των οποίων γίνεται το μοναδικό και γνωστό ανά τον κόσμο έδεσμα.
➢ https://epirusgate.gr/ntaliani-preveza-2/

(ν)ταλίκα, η, ουσ. • (τεχνολ.) α) μεγάλο φορτηγό αυτοκίνητο το οποίο χρησιμοποιείται συνήθως στις διεθνείς μεταφορές εμπορευμάτων, το γνωστό τριαξονικό όχημα, β) αυτοκίνητο με ρυμουλκούμενο όχημα, που το χρησιμοποιούν για να μεταφέρουν μεγάλα φορτία. 🕮 < ❶ ρουμ. ή αλβαν. ή γενικότ. σλαβ. talica [= καρότσα, κάρο], ή ❷ < τουρκ. talika [= κάρο] θεωρείται παρωχημένο, ίσως ρωσ. προέλευσης. ⊙ νταλικέρης.

(ν)ταλικέρης και **(ν)ταλικιέρης,** ο, ουσ. [πληθ. νταλικέρηδες] • ο οδηγός της νταλίκας, φορτηγατζής. 🕮 < νταλίκ(α) + -έρης.

νταμι(ν)(τ)ζάνα και **νταμουτζάνα** και **νταμεντζάνα** και **δαμε(τ)ζάνα,** η, ουσ. δες δαμιτζάνα.

ντάμπι(ν)γκ, το, άκλ. ουσ. • 1. (οικον.) η εξαγωγή αγαθών στις διεθνείς αγορές σε πολύ χαμηλές τιμές (ακόμη και κάτω του κόστους από ό,τι στην εσωτερική αγορά) με σκοπό την αντιμετώπιση της ανταγωνιστικότητας και την ισχυροποίηση της μονοπωλιακής εταιρικής παρουσίας, 2. (ιατρ.) τα συμπτώματα [ναυτία, διάρροια, αίσθημα αδυναμίας] που παρουσιάζουν, λίγο μετά το φαγητό, άτομα που έχουν υποβληθεί σε γαστρεκτομή, 3. η αντιγραφή κασέτας ή δίσκου με ήχο ή εικόνες. 🕮 < αγγλ. dumping.

ντάνα και **δάνα,** η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. στοίβα από όμοια αντικείμενα, συνήθως εμπορεύματα, που είναι τοποθετημένα σε σειρά και με τάξη, συνών. στοιβάδα, 2. (ναυτ.) πλοία αραγμένα στη σειρά, με τέτοιο τρόπο που το πλευρό του ενός να ακουμπά στο πλευρό του επόμενου. 🕮 ❶ < ιταλ. tana [= βαθιά τρύπα στο χώμα, λουρίδα υφάσματος], ή ❷ < ιταλ. andana (με αποβολή του άτονου αρκτικού φωνήεντος) < λατ. andāgo < λατιν. indago, -inis [= στοιχισμός, στοίβαγμα]. ⊙ ντανιάζω και ντανιάρω > ντάνιασμα και ντανιάρισμα.

ντάνιασμα και **ντανιάρισμα,** το, ουσ. • (ναυτ.) ευτρεπισμός φορτίου, το σύνολο των εργασιών που απαιτούνται για την ορθή τακτοποίηση του φορτίου που πρόκειται να μεταφερθεί ή να αποθηκευτεί. 🕮 < ντανιάζω [= στοιβάζω].

(ν)ταούκι, το, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι της οικογένειας των γαδίδων, η επιστ. του ονομ.: Merlangius merlangus [διώνυμο], το σώμα του είναι μακρύ και το κεφάλι μικρό, το μέγιστο μήκος του μπορεί να φτάσει τα 70 εκ. αλιεύεται στον Ατλαντικό σε μεγάλες ποσότητες, στη Βαλτική και τη Μεσόγειο θάλασσα, συνήθως εμπορεύσιμο για ιχθυάλευρο.

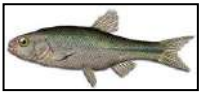

(ν)τάρα, η, ουσ. • το απόβαρο. 🕮 < ιταλ. tara [= απόβαρο, ελάττωμα, έκπτωση].

Νταρ ες Σαλάμ, το, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη - πρωτεύουσα της Τανζανίας και το κυριότερο λιμάνι της χώρας, έχει πληθυσμό 5.383.728 κατοίκους [απογρ. 2022]. 🕮 < σουαχίλι [μία γλώσσα Μπαντού]: Dar es Salaam, αραβικά: Dār as-Salām,[= ο Οίκος της ειρήνης ή το Λιμάνι της ειρήνης].

(ν)ταρντάνα, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) α) ιστιοφόρο φορτηγό πλοίο που είναι μεγάλο και βαρύ, β) ανεμότρατα, 2. (μτφ.) α) παχιά και ψηλή γυναίκα, γεροδεμένη, ή β) η εύσωμη και πολύ όμορφη γυναίκα. 🕮 < ιταλ. tartana [= μεγάλο και βαρύ πλοίο].

ντάσκα[1], η, ουσ. • (ιχθυολ.) ενδημικό είδος ψαριού των γλυκών νερών, με μήκος έως 12 εκ., η επιστ. του ονομ.: Pelasgus ή Phoxinellus ή Pseudophoxinus stymphalicus

[στυμφαλικός Πελασγός - διώνυμο], εκτός από τη λίμνη Στυμφαλία το συναντάμε στον Αλφειό ποταμό, τον Πηνειό, σε λίμνες της Αιτωλοακαρνανίας και στη λιμνοθάλασσα της Λευκάδας.

ντάσκα[2], η, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος μικρού μεταναστευτικού τόνου, γνωστό και ως: καρβούνι, ορτσίνι, κοπάνι και παλαμίδα, η επιστημ. του ονομ.: Euthynnus alletteratus [διώνυμο], το συναντάμε σε ζεστά τροπικά νερά του Ατλαντικού και της Μεσογείου, το μήκος του μπορεί να φθάσει το 1 μ. και το βάρος του τα 12 κιλά.

νταχαμπία, η, ουσ. • (ναυτ.) επιβατικό ή φορτηγό πλοίο που πλέει στον ποταμό Νείλο. 🕮 < αραβ. dhahabīyah [= χρυσό πλοίο].

ντεϊμάνης, ο, ουσ. • (ναυτ.) συνών. βατσιμάνης, α) ημερήσιος φύλακας παροπλισμένου πλοίου, β) μέλος του πληρώματος που εκτελεί χρέη φύλακα κατά τη διάρκεια της ημέρας. 🕮 < αγγλ. day-man.

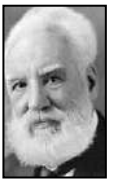
ντελίνι και **δελίνι,** το, ουσ. • (ναυπ.) πολεμικό ιστιοφόρο, δίκροτο ή τρίκροτο, συνών. βατσέλο. 🕮 < γαλλ. de ligne, που προήλθε από τη φρ. batiment de ligne [= πλοίο της γραμμής].

ντεπόζιτο, το, ουσ. • 1. δοχείο για αποθήκευση κάποιου υγρού, δεξαμενή, 2. (οικον.) α) χρηματικό ποσό, ή β) διάφορα υλικά τοποθετημένα σε ειδικό χώρο φύλαξης για να αξιοποιηθούν κάποια άλλη χρονική στιγμή, αποθήκευμα, στοκ, παρακαταθήκη, 3. (ναυτ.) ιστιοφόρο πλοίο, συνήθως μπρατσέρα, κατάλληλο για τους σπογγαλιείς. 🕮 < ιταλ. deposito < λατιν. depositus [= αποθηκευμένος] < depono, deponere [= αποθέτω, καταθέτω].

Ντέρμπαν, το, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) η δεύτερη πληθυσμιακά πόλη της Νοτίου Αφρικής με 595.061 κατοίκους και 4,2 εκατ. στην μητροπολιτική της περιοχή, το λιμάνι της θεωρείται το πιο πολυσύχναστο της Αφρικής. 🕮 < αγγλ. Durban < {ανθρωπωνύμιο} προς τιμήν του Άγγλου κυβερνήτη Sir Benjamin d'Urban.

ντεσιμπέλ, το, άκλ. ουσ. • (φυσ.) μονάδα μέτρησης της έντασης του ήχου. 🕮 < γαλλ. décibel < déci- (από το λατιν. decimus = δέκατος < decem = δέκα) + bel (από το όνομα του Alexander Graham *Bell, εφευρέτη του τηλεφώνου).

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: **Μπελ Αλεξάντερ Γκράχαμ**, Εδιμβούργο Σκωτίας 1847 - Μπάντεκ, Καναδάς 1922, ένας από τους εφευρέτες του τηλεφώνου. Καθηγητής φυσιολογίας των φωνητικών χορδών. Ιδρυτής και καθηγητής σχολής για δασκάλους κωφαλάλων. Εμπνευστής του κώδικα ομιλίας κωφαλάλων με κινήσεις των χεριών, των χειλιών και της γλώσσας.

ντίζελ, το, άκλ. ουσ. • [παλαιότερη γραφή: ντήζελ] 1. (τεχνολ.) μηχανή εσωτερικής καύσης, 2. (συνεκδ.) ειδικό κλασματικό απόσταγμα του πετρελαίου κατάλληλο ως καύσιμο υλικό. 🕮 < γερμ. Diesel (από το όνομα του μηχανικού και εφευρέτη * Rudolf Christian Karl Diesel). ⭕ βιοντίζελ, πετροντίζελ.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: **Ρούντολφ Κρίστιαν Καρλ Ντίζελ** (1858 - 1913), Γερμανός μηχανικός, εφευρέτης του κινητήρα που φέρει το όνομά του και πολλών άλλων ευρεσιτεχνιών και επιστημονικών εργασιών. Άγνωστες έχουν σταθεί οι συνθήκες θανάτου του.

ντιζελοκίνητος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που κινείται με πετρελαιοκίνητη μηχανή [ντιζελοκινητήρας] που καίει ντίζελ. 🕮 < ντίζελ + -ο- + -κίνητος.

ντιζελοκινητήρας ή **πετρελαιοκινητήρας,** ο, ουσ. • (τεχνολ.) κινητήρας με μηχανή εσωτερικής καύσεως, η οποία λειτουργεί με πετρέλαιο ντίζελ. 🕮 < ντίζελ + κινητήρας, μτφρδ. από την αγγλ. diesel motor < γερμ. Diesel [δες λ.].

ντίλερ, ο, άκλ. ουσ. • 1. (επάγγ.) αυτός που εμπορεύεται επιδεικνύοντας τα προϊόντα του, πωλητής, έμπορας, 2. (οικον.) διαπραγματευτής συναλλάγματος. 🕮 < αγγλ. dealer

< deal [= διαπραγματεύομαι, συναλλάσσομαι].

Ντιτρόιτ, το, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) η μεγαλύτερη πόλη στην πολιτεία του Μίσιγκαν στις Η.Π.Α. με πληθυσμό 639.111 κατοίκους [απογρ. 2020], κτισμένη στις όχθες του ομώνυμου ποταμού διαθέτει σημαντικό λιμάνι. 🕮 < αγγλ. Detroit < από τον ομώνυμο ποταμό < γαλλ. détroit [= στενό].

Ντόβερ, το, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) πόλη και πορθμείο στη νοτιοανατολική Αγγλία απέναντι από τη Γαλλία κτισμένη στο στενότερο σημείο της Μάγχης, μέσω του λιμανιού της εκτελείται η πορθμειακή γραμμή Ντόβερ – Καλαί. 🕮 < αγγλ. Dover < από τη λατιν. φρ. Portus Dubris.

ντοκ, το, άκλ. και **ντόκος**[1], ο, ουσ. • (ναυτ.) προβλήτα εμπορικού λιμανιού στο οποίο πραγματοποιείται η φορτοεκφόρτωση των προϊόντων, συνών. νεωδόχος, νηοδόχος, (φρ.) *«ντόκος εισαγωγικού – εξαγωγικού εμπορίου», «επόπτης / προϊστάμενος / φύλακας / ρυμουλκό / κανονισμοί / θύρα ντόκου».* 🕮 < αγγλ. dock < ίσως από το ολλανδ. docke [= ύφασμα] < μσν. λατιν. ducta / ductus < duco [= σέρνω].

ντοκιάτικα, τα, ουσ. [χωρίς ενικ.] • τέλη νηοδόχους, του δικαιώματος χρήσης δηλαδή της προβλήτας για τη διαδικασία της φορτοεκφόρτωσης των εμπορευμάτων. 🕮 < αγγλ. dock dues, dockage.

ντόκος[2], ο, ουσ. • (ενδυμ.) είδος λευκού υφάσματος. 🕮 < ❶ τουρκ. doku [= ιστός], ή ❷ [πιθανότερη εκδοχή] αγγλ. dock < ολλανδ. docke [= ύφασμα].

ντοκουμάνης, ο, ουσ. • (ναυτ.) α) [παλαιότερα] ο αρχιθερμαστής στα ατμόπλοια, β) ο λοστρόμος της μηχανής. 🕮 < αγγλ. donkey man.

ντοκουμάς, ο, ουσ. • (ενδυμ.) είδος υφάσματος. 🕮 < τουρκ. dokuma [= 1. ύφανση, πλοκή, 2. ύφασμα] < doku [= ιστός].

ντορίκι και **τουρίκι** και **(το)ρίκι,** το, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι που ομοιάζει με την παλαμίδα, αλλιώς λακέρδα. 🕮 < ❶ τουρκ. torik [= 1. ντορίκι, 2. νιονιό, μυαλό], ή ❷ [αντιδάνειο] < τουρκ. torik < αρχ. ταρίχη, πληθ. του τάριχος [= ταριχευμένο, παστό], επειδή συνήθιζαν να παστώνουν και να κάνουν λακέρδα ένα συγκεκριμένο είδος παλαμίδας, φαίνεται ότι ονομάστηκε και η παλαμίδα τάριχος.

ντογάνα, η, ουσ. • (γεωγρ.) η προκυμαία, το τελωνείο, η ευρύτερη περιοχή του λιμανιού. 🕮 < ιταλ. dogana.

ντουγανιέρης, ο, ουσ. • τελωνειακός υπάλληλος, ο λιμενεργάτης, φορτοεκφορτωτής τελωνείου, αχθοφόρος. 🕮 < ιταλ. dogana [= το τελωνείο, αλλά και η ευρύτερη περιοχή του τελωνείου].

ντο(υ)γρού, επίρρ. τροπικό, • 1. κατευθείαν, ίσια, 2. χωρίς περιστροφές, κατευθείαν στο θέμα, συνών. απερίφραστα, άμεσα, αντών. έμμεσα, υπαινικτικά, 3. (φρ.) *«στα ντογρού»,* στην τύχη, στα τυφλά. 🕮 < τουρκ. doğru.

ντούζικος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν έχει λοξοδρομήσεις, ευθύς, ευθύγραμμος, ίσιος, 2. (ναυτ.) ο άνεμος εκείνος που δεν είναι ούτε πολύ έντονος, ούτε πολύ χαμηλός, αλλά παραμένει σε μέτρια ένταση και σταθερός, στρωτός, ομαλός άνεμος, 3. [το ουδ. ως ουσ.] (ποτ.) η δυνατή ρακή. 🕮 < τουρκ. duz [= ευθύς, ίσιος].

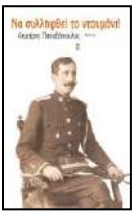
ντουζίνα, η, ουσ. • 1. (μαθημ.) δωδεκάδα, 2. (γενικότ.) δωδεκάδα όμοιων πραγμάτων. 🕮 < βενετ. dozzina < λατιν. duodecim [= δώδεκα] < duo [= δύο] + decem [= δέκα].

ντουί, το, άκλ. ουσ. • (ηλεκτρολ.) ειδική υποδοχή φωτιστικού στην οποία τοποθετείται με ασφάλεια ο ηλεκτρικός λαμπτήρας. 🕮 < γαλλ. douille.

ντούκι, το, ουσ. [πληθ. ντούκια] • (ναυτ.) σπείρες, κουλούρες σκοινιού ή συρματόσκοινου. 🕮 < βενετ. ducia.

ντουλάπι και **δουλάπι,** το, ουσ. [γεν. ντουλαπ-ιού, -ιών] • έπιπλο σχήματος τετραγώνου ή ορθογωνίου παραλληλογράμμου, συνήθως εντοιχισμένο ή προσαρμοσμένο σε τοίχο, κατάλληλο για τη φύλαξη ρούχων, τροφίμων, μαγειρικών σκευών ή άλλων πραγμάτων, συνών. ερμάριο. 🕮 < τουρκ. dolap. ⊙ ντουλάπα [= ιματιοθήκη, γκαρνταρόμπα, σιφονιέρα].

ντουμάνι, το, ουσ. [γεν. ντουμαν-ιού, -ιών] • 1. καπνός που εκλύεται από δυνατή φωτιά, 2. (συνεκδ.) πυκνός καπνός που δημιουργεί αποπνικτική ατμόσφαιρα και προέρχεται από το άναμμα των τσιγάρων, 3. καταχνιά,

4. (μτφ.) πληθώρα, αφθονία, 5. (λογοτ.) *«Να συλληφθεί το ντουμάνι!»*, πεζό αφηγηματικό κείμενο του Λευτέρη Παπαδόπουλου, εκδ. Καστανιώτη. 🕮 < τουρκ. duman. ⊙ ντουμανιάζω, ντουμάνιασμα.

ντουμανιάζω, ρ. • (αμετβ. και μετβ.) γεμίζω με καπνό κλειστό χώρο, συνών. φλομώνω. 🕮 < ντουμάνι.

Ντουμπάι, το, ουσ. • (γεωγρ.) το μεγαλύτερο σε έκταση [4.114 τ.χλμ.] από τα επτά Αραβικά Εμιράτα, και με τη μεγαλύτερη επίσης ομώνυμη πόλη των εμιράτων που έχει πληθυσμό 5,5 εκατομμύρια κατοίκους· δύο μεγάλα λιμάνια που βλέπουν στον περσικό κόλπο εξυπηρετούν την εμπορευματική και επιβατική κίνηση. 🕮 < αγγλ. Dubai, αγνώστου ετύμου, ίσως περσ. προέλευσης.

ντο(υ)νανμάς, ο, ουσ. • 1. (ναυτ.) στόλος, 2. δημόσιος πανηγυρισμός, 3. φωταψία. 🕮 < τουρκ. donanma [= 1. στόλος, ναυτικές δυνάμεις, 2. στόλισμα, 3. εξοπλισμός].

ντουραλουμίνιο, το, ουσ. • (χημ.) κράμα μετάλλων, αλουμινίου, χαλκού, μαγγανίου και μαγνησίου με μεγάλη αντοχή. 🕮 < γαλλ. duralumin (από το όνομα της πόλης *Duren, όπου παρασκευάστηκε για πρώτη φορά).

ΤΟΠΩΝΥΜΙΟ: **Ντύρεν**, πόλη της ΒΔ Γερμανίας στην περιοχή της Ρηνανίας - Βεστφαλίας με 100.000 κατοίκους περίπου. Βιομηχανικό κέντρο παραγωγής χημικών προϊόντων, χαρτιού, μετάλλων, υφασμάτων κ.ά. ειδών.

ντουρέλο, το, ουσ. • (ναυπ.) το πρώτο σανίδι του εξωτερικού πετσώματος σε ξύλινο σκάφος, που τοποθετείται πάνω από την καρίνα και κατασκευαστικά θεωρείται δύσκολο, γνωστό και ως πιστρόφι. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

(ν)τουφέκι, το, ουσ. [γεν. ντουφεκ-ιού, -ιών] • 1. (στρατ.) φορητό πυροβόλο όπλο με μακριά κάννη που χρησιμοποιείται από τους οπλίτες του πεζικού σώματος, κυρίως, αλλά και από τους κυνηγούς, 2. (ναυπ.) [πληθ.] δύο ισχυρά ξύλινα δοκάρια, σε πλώρη και πρύμνη, που πιάνουν με εγκοπές πάνω στα βαθυκά [δες λ.] ενός ξύλινου σκάφους. 🕮 < όψιμο μσν. τουφέκιν < τουρκ. tüfek [= είδος ατομικού πυροβόλου όπλου]. ⊙ (ν)τουφεκιά, (ν)τουφεξής, (ν)τουφεκίδι, (ν)τουφεκίζω, (ν)τουφεκισμός, (ν)τουφεκώ, (ν)τουφέκισμα.
με ντουφέκια.

Ντόχα, η, ουσ. • (γεωγρ.) πρωτεύουσα του Κατάρ με πληθυσμό 956.457 κατοίκους [απογρ. 2015], διαθέτει δύο σημαντικά λιμάνια. 🕮 < από μεταφορά του αγγλ. Doha < αραβ. dohat [= στρογγυλός], λόγω της μορφολογίας των κόλπων της περιοχής που είναι σε κυκλικό σχήμα.

ντράγα και **δράγα,** η, ουσ. • (ναυτ.) α) το δίχτυ που χρησιμοποιούν οι ψαράδες για να μαζεύουν κοράλλια, σφουγγάρια κ.ά. από το βυθό, β) πλωτό μηχάνημα για την εκβάθυνση ή τον καθαρισμό του βυθού σε λιμενικές εγκαταστάσεις. 🕮 < ιταλ. draga [= φαγάνα, βυθοκόρος].

ντράγκον, το, άκλ. ουσ. • (ναυτ.) α) αγωνιστικό ιστιοφόρο σκάφος, με τριμελές πλήρωμα, φέρει ένα μόνο πανί στο κατάρτι κι έναν φλόκο, έχει σχήμα σφαιροειδές, β) μικρή θαλαμηγός. 🕮 (αντιδάνειο) < αγγλ. dragon < λατιν. draco < αρχ. δράκων.

ντρακάρ, το, άκλ. ουσ. • (ιστορ.) πολεμικό πλοίο των Βίκινγκς. • 🕮 < σκανδιναβ. drakkar [= δράκος].

ντραμο(υ)ντάνα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] αλλά και τραμο(υ)ντάνα [δες λ.].

ντρέτνωτ, το, άκλ. ουσ. • (ναυτ.) α) αγγλικό πολεμικό σκάφος, β) κατασκευαστική κλάση θωρηκτού πλοίου που συνδέει τη μορφή, την ισχύ και γενικότερα τη δομή του με το ομώνυμο βρετανικό θωρηκτό, γ) *σούπερ ή υπέρ ντρέτνωτ,* θωρηκτό ακόμη μεγαλύτερης ισχύος που στα χρόνια του 2ου Π.Π. έφθασε και τους 62.000 τόνους. 🕮 < αγγλ. dreadnought [= άφοβος].

(ν)τρίτσα και **δρίτσα,** η, ουσ. • (ναυτ.) το μαντίκι, δηλ. καθένα από τα σχοινιά, φυσικά ή μεταλλικά ή συνθετικά, ή μπορεί και αλυσίδες, που ανυψώνει κάποια σημαία ή που σταθεροποιεί τα άκρα των κεραιών ιστίων [πανιών], (αρχ.) κεροίαξ, ὑπέρα, συνών. μαντάρι. 🕮 ❶ < ιταλ. drizza, ή ❷ < αγγλ. trice.

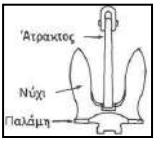
ντρίφτερ, το, άκλ. ουσ. • (ναυτ.) τύπος, παλαιότερα ιστιοφόρου σκάφους, σήμερα μηχανοκίνητου, αλιευτικού σκάφους που είναι κατάλληλο για την αλιεία της ρέγκας. 🕮 < αγγλ. drifter.

(ν)τρότσα, η, ουσ. • (ναυτ.) κοινή ονομασία της ἀγκοίνης [= (αρχ.) λυγισμένος βραχίονας], σχοινιού ή ιμάντα ή σιδερένιου εξαρτήματος, που συγκρατεί τη σταυρωτή κεραία πάνω στον ιστό. 🕮 < ιταλ. trozza.

νυκτερινός, -ή, -ό, και **νυχτερινός,** -ή, -ό, επίθ. • αυτός που συμβαίνει κατά τη διάρκεια της νύχτας ή που ταιριάζει στη νύχτα, συνών. νυχτιάτικος, νυκτικός, νύκτιος, αντών. ημερινός, ημερήσιος, (φρ.) *«νυκτερινή επίθεση / βολή / εργασία», «νυκτερινό σήμα / ρεύμα / τιμολόγιο».* 🕮 < αρχ. νυκτερινός.

νυκτοφύλακας και **νυχτοφύλακας** ο/η, ουσ. • φύλακας εγκαταστάσεων, εταιρειών, οικοδομικών συγκροτημάτων κ.λπ. με υπηρεσία κατά τη διάρκεια της νύκτας, συνών. νυχτοφρουρός, νυχτοσκοπός. 🕮 < αρχ. νυκτοφύλαξ.

νύχι, το, ουσ. • 1. (ανατ.) κεράτινη πλάκα στις φάλαγγες των δακτύλων, 2. (ναυτ.) μυτερές

απολήξεις άγκυρας πλοίου, για να γαντζώνουν καλύτερα στο βυθό, 3. [υποκ.] ποικιλία ρυζιού γνωστό περισσότερο ως νυχάκι, 4. (μηχανολ.) εξάρτημα στο σασμάν του ποδηλάτου. 🕮 < μσν. νύχι(ν) < αρχ. ὀνύχιον υποκορ. του ὄνυξ. ⭕ ακρονύχιο.

νύχτα και **νύκτα,** η, ουσ. • 1. χρονική διάρκεια από τη δύση του ήλιου ως την ανατολή, 2. [ως επίρρ.] νυχτιάτικα, 3. οτιδήποτε κάνει κανείς κατά τη διάρκεια της νύκτας, 4. [ως κύρ. όν.:] (μυθολ.) η *Νύχτα, θεότητα, προσωποποίηση της νύχτας, 5. (φρ.) *«κάνω τη μέρα νύχτα»,* δουλεύω νυχθημερόν, *«έχει νύχτα»* ή *«έχει μεσάνυχτα»,* δε γνωρίζει, είναι ανίδεος, απληροφόρητος, *«μέρα - νύχτα»,* ασταμάτητα. 🕮 < αρχ. νύξ, γεν. νυκτός. ⭕ νυχεύω [= διανυκτερεύω], νυκτικός, νυκτώδης, νυχτιά, νυχτιάζω, νυχτιάτικος, νυχτικός, νυχτώνω. ⭕ νυκτοκλοπή, νυκτοπάρωρο, νυκτοπλάνος, νυκτόσημο, νυκτοσκοπός, νυκτωδία, νυχτοκάματο, νυχτοκάντηλο, νυχτοκόπος, νυχτολούλουδο, νυχτοπερπατώ, νυχτοπλάνος, νυχτοπούλι, νυχτοφάναρο, νυχτοφύλακας, νυχτοφυλακή και πολλά άλλα.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Νύχτα**, κόρη του Χάους (Ησίοδ. Θεογ.), μητέρα των στοιχείων του Αιθέρα, της Ημέρας και ενός μεγάλου αριθμού θεοτήτων που αντιπροσωπεύουν αφηρημένες έννοιες.

νυχτέρι, το, ουσ. • 1. εργασία που πραγματοποιείται κατά τη διάρκεια της νύχτας, 2. αυτο που λειτουργεί τη νύχτα, 3. (συνεκδ.) αγρύπνια λόγω κάποιων μορφών απασχόλησης, 4. [ως ουσ.] *το νυχτερινό*, βραδινό σχολείο, η *νυχτερινή,* βραδινή νοσοκόμα, το *νυχτερινό,* μουσικό κομμάτι για πιάνο ή για ορχήστρα. 🕮 < μτγν. νυκτέριος [= νυχτερινός].

νυχτομπάτης, ο, ουσ. • (μετεωρ.) θαλασσινή αύρα κατά τις νυχτερινές ώρες, νυκτερινός μπάτης. 🕮 < νύχτ(α) (< νύξ) -ο- + μπάτης.

νυχτοφάναρο και **νυκτοφάναρο,** το, ουσ. • μικρό φανάρι που χρησιμοποιείται σε σκοτεινούς χώρους ή σε νυχτερινές πορείες, συνών. κλεφτοφάναρο, δέλετρο. 🕮 < νύχτ(α) (< νύξ) -ο- + φανάρ(ι) -ο-.

νυχτοφύλακας, ο, ουσ. δες νυκτοφύλακας.

Ξ

Ξ, ξ, ξι ή **ξει,** το, άκλ. ουσ. • α) το δέκατο τέταρτο γράμμα του ελληνικού αλφαβήτου, σύμφωνο, β) [ως αριθμητικό σύμβολο χωρίς κανένα διακριτικό σημάδι, κατά παράδοση ή καταχρηστικά] Ξ ή ξ [= δέκατος τέταρτος, -η, -ο,]. 🕮 < αρχ. Ξ > μτγν. ξεῖ > μσν. ξῖ, ίσως σημιτ. προέλευσης.

Ξ' ή **ξ'** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 60, εξήντα ή εξηκοστός.

'Ξ ή **'ξ** ή **,ξ** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 60.000, εξήντα χιλιάδες.

ξαγκίστρωμα, το, ουσ. • 1. η απαλλαγή από το άγκιστρο ή τον γάντζο, απαγκίστρωση, αντών. αγκίστρωμα, 2. (ναυτ.) ανάσπαση, ξεγάντζωμα της άγκυρας από τον βυθό, 3. (μτφ.) το να γλιτώνει, να ξεφεύγει κάποιος από δύσκολη περίσταση, συνών. ξεγλίστρημα. 🕮 < ξ(ε)- + αγκίστρωμα.

ξαγκιστρώνω, ρ. • [αμετβ.] 1. αποσπώ (κάτι) από το αγκίστρι, αντών. αγκιστρώνω, 2. [μετβ.] (ναυτ.) α) ξεγαντζώνω, σηκώνω την άγκυρα, β) (μτφ.) αποδεσμεύω, κάτι ή κάποιον, από δύσκολη κατάσταση. 🕮 < ξ(ε)- [πρόθημα] + αγκιστρώνω.

ξανοίγω, ρ. • 1. [μετβ.] α) ανοίγω διάπλατα, β) κάνω κάποιο χρώμα πιο ανοιχτό, 2. [αμετβ.] α) γίνομαι αίθριος και διαυγής, συνών. καθαρίζω, ξαστερώνω αντών. θολώνω, συννεφιάζω β) (μέσ. φ.) *ξανοίγομαι,* φανερώνω σε κάποιον τις σκέψεις και συναισθήματά μου, συνών. εκμυστηρεύομαι, γ) (μτφ.) υπερβαίνω τις οικονομικές μου δυνατότητες με τις δραστηριότητές μου, χρεοκοπώ, δ) (ναυτ.) βγαίνω στα ανοιχτά, απομακρύνομαι από την ακτή. 🕮 < αρχ. ἐξ-ανοίγω [= ανοίγω εντελώς].

ξαρμάτωμα, το, ουσ. • 1. η αφαίρεση του οπλισμού από κάποιον, ο αφοπλισμός του, συνών. παροπλισμός, 2. (ναυτ.) η αφαίρεση της εξαρτίας του πλοίου. 🕮 < ξαρματώνω.

ξαρματώνω και **ξερματώνω** και **ξηρματώνω,** ρ. [μετβ.] • 1. αφαιρώ από κάποιον τα άρματά του, τον οπλισμό του, συνών. αφοπλίζω, παροπλίζω, 2. (ναυτ.) αφαιρώ μερικό εξοπλισμό του σκάφους, δηλ. την αρματωσιά του, δηλ. τα κατάρτια, τα πανιά και τα άρμενα. 🕮 < ἐξ-αρματώνω, με σίγηση του αρχικού φωνήεντος -ἐ-. ⊙ ξαρμάτωμα, ξαρμάτωτος.

ξαρμπουρίζω, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) βγάζω τα άρμπουρα από το πλοίο, αφαιρώ τους ιστούς [δηλ. τα κατάρτια]. 🕮 < ξ(ε)- + αρμπουρίζω [= τοποθετώ τους ιστούς]. ⊙ ξαρμπούρισμα.

ξαρμπούρισμα, το, ουσ. • (ναυτ.) η αφαίρεση των καταρτιών του σκάφους. 🕮 < ξαρμπουρίζω [δες λ.].

ξαρμυρίζω και **ξαρμυραίνω,** ρ. [μετβ.] • αφαιρώ την αλμύρα από κάποιο τρόφιμο, συνών. εξαλμίζω. 🕮 < ξ(ε)- + αρμυρός + -ίζω.

ξάρτι, το, (γεν. ξαρτ-ιού, -ιών) [συνήθως στον πληθ.] • 1. (ναυτ.) *τα εξάρτια,* α) σχοινιά, δεμένα σε σταθερά σημεία του ιστιοφόρου σκάφους, για την στήριξη πανιών και καταρτιών, β) τα σχοινιά ή τα συρματόσχοινα [παταράτσα και μαγγιώρα] που ξεκινούν από τον κεντρικό ιστό [το άλμπουρο] και καταλήγουν στις πλευρές του σκάφους για να τον στηρίζουν, συνών. επίτονοι, 2. τα σκοινιά που συνδέουν τις ακτίνες του ανεμόμυλου με την άκρη του κεντρικού άξονα. 🕮 < μσν. ξάρτι < μτγν. ἐξάρτιον [= σκοινί κατάλληλο για κρέμασμα] < ἐξαρτῶ [= κρεμώ, στηρίζω].

«Τὰ **ξάρτια**, τὰ σχοινιά, οἱ κουπαστὲς ἔλαμπαν σὰν ἐπιτάφιοι ἀπὸ τὰ κεριά. Καὶ δὲν ἦταν ἐκείνη τὴ στιγμὴ τὸ καράβι παρὰ ἕνα μεγάλο πολυκάντηλο, ποὺ ἔφευγε ἀπάνω στὰ νερὰ σὰν πυροτέχνημα».

➢ Απόσπασμα από το διήγημα του **Ανδρέα Καρκαβίτσα** *«Πάσχα στα πέλαγα»*, από την α΄ έκδοση της Εστίας, 1922, [https://www.ebooks4greeks.gr].

ξαρτόδεμα, το, ουσ. • (ναυτ.) κόμπος με τον οποίο συνδέονται μεταξύ τους τα κομμένα κομμάτια σκοινιού από διάφορα σημεία της αρματωσιάς του σκάφους, κοινή ονομασία του επιτονοδέσμου, συνών. ξαρτόκομπος, ξαρτόδεσμος, σαρίκι [παρωχημένο]. 🕮 < ξάρτ(ι) + -ό- δέμα < δένω.

ξαρτόκομπος, το, ουσ. δες ξαρτόδεμα.

ξαρτόριζα, η, ουσ. • (ναυτ.) μεταλλική ράβδος, λάμα, αλυσίδα ή πεπλατυσμένος δακτύλιος με οπές, που χρησιμεύει στο δέσιμο των σκοινιών, (φρ.) *«διπλωμένη / ρυθμιζόμενη / διπλή / διάτρητη / βαρέως τύπου ξαρτόριζα».* 📖 < ξάρτ(ι) + -ό- + ρίζα.

ξαρτόσκαλα, η, ουσ. • (ναυτ.) σχοινένια σκάλα ιστίων. 📖 < ξάρτ(ι) -ό- + [μτγν.] σκάλα < λατιν. scala.

ξαστεριά, η, ουσ. • 1. η κατάσταση του νυχτερινού ξάστερου ουρανού, 2. (συνεκδ.) η διαυγής και ανέφελη νύχτα, συνών. αστροφεγγιά. 📖 < μσν. ξαστεριά < ἐξαστεριά.

ξάστερος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που είναι καθαρός, κυρίως για τον ουρανό, κι επιτρέπει να φαίνονται καθαρά τα αστέρια συνών. έναστρος, ανέφελος, αίθριος, αστροφεγγής, 2. (μτφ.) αυτός που διακρίνεται για την ειλικρίνειά του, που χαρακτηρίζεται για τη διαύγειά του, την ευθύτητα και ψυχική καθαρότητα που τον διέπει, συνών. σταράτος. 📖 < μσν. ξάστερος < μτγν. ἐξάστερος ◈ ξάστερα [επίρρ.].

ξαστέρωμα, το, ουσ. • η απομάκρυνση των σύννεφων από τον ουρανό, ώστε να διακρίνονται τα αστέρια εύκολα και καθαρά, συνών. ξαστεριά, αστροφεγγιά. 📖 < μσν. ξαστερώνω, -μα.

ξαστερώνω, ρ. [αμετβ.] • 1. (για τον ουρανό ή για καιρό) γίνομαι καθαρός και γεμάτος αστέρια, συνών. ξανοίγω, αντών. συννεφιάζω, 2. (μτφ.) γίνομαι καθαρός, διαυγής. 📖 < μσν. επίθ. ξάστερος + [κατάλ.] -ώνω.

ξεβάφω, ρ. • 1. [μετβ.] βγάζω το χρώμα, αποχρωματίζω, 2. [αμετβ.] χάνω το χρώμα μου, ξεθωριάζω. 📖 < ξε- [πρόθημα] + βάφω.

ξεβιδώνω, ρ. [μετβ.] • 1. βγάζω ή ξελασκάρω τη βίδα από κάποιο αντικείμενο, 2. (μτφ.) κουράζω κάποιον υπερβολικά. 📖 < ξε- [πρόθημα] + βιδώνω.

ξεβιράρισμα, το, ουσ. • (ναυτ.) βιράρισμα [= τράβηγμα, έλξη] προς την αντίθετη κατεύθυνση. 📖 < ξε- [πρόθημα] + βιράρω.

ξεβιράρω, ρ. [μετβ.] • στρέφω τον αργάτη ή το βαρούλκο προς την αντίθετη κατεύθυνση, ώστε η αλυσίδα να κατέβει προς κάτω. 📖 < ξε- [πρόθημα] + βιράρω < ιταλ. virare [= τραβώ, έλκω, στρέφω].

ξεβράζω, ρ. [μετβ.] • βγάζω στη στεριά με την ώθηση από το κύμα της θάλασσας, συνών. εκβράζω. 📖 < ξε- [πρόθημα] + βράζω.

ξέβρασμα, το, ουσ. • 1. αυτό που πετά στη στεριά το κύμα της θάλασσας, συνών. απόβλημα, έκβλημα, 2. (μτφ.) άνθρωπος ανήθικος και κακός, απόβρασμα. 📖 < ξεβράζω.

ξεγαντζώνω, ρ. [μετβ.] • 1. α) τραβώ και βγάζω κάτι από γάντζο, β) αποσπώ την άγκυρα από κάποιο σημείο στο οποίο έχει γαντζωθεί, συνών. ξεκοτσάρω, 2. (μτφ.) γλιτώνω κάτι που είναι αγκιστρωμένο, απαγκιστρώνω. 📖 < ξε- [πρόθημα] + γαντζώνω. ⊙ ξεγάντζωμα, ξεγάντζωτος.

ξεγυριστάρι, το, ουσ. • (εργαλ.) είδος χειροκίνητου πριονιού, μικρότερου από το κουραστάρι, κατάλληλο για τις στρογγυλοποιήσεις των ξύλινων επιφανειών, χρήσιμο στους παλιούς επιπλοποιούς, στους καραβομαραγκούς και στους σαμαράδες. 📖 < ξε- [στερητικό] + γυριστ(ός) + -άρι.

ξεκαπελώνω, ρ. [μετβ.] • 1. αφαιρώ το καπέλο κάποιου, 2. (ναυτ.) [λαϊκ.] βγάζω τους κάβους (τα χοντρά δηλ. σχοινιά των πλοίων) από τις δέστρες της προκυμαίας. 📖 < ξε- [πρόθημα] + καπελώνω. ⊙ ξεκαπέλωμα, ξεκαπέλωτος.

ξεκαπνίζω, ρ. [μετβ.] • καθαρίζω, συνήθως κάποιο μπουρί ή σωλήνα ή φουγάρο ή θερμάστρα, από καπνιές. 📖 < ξε- [πρόθημα] + καπνίζω. ⊙ ξεκάπνισμα

ξεκαρφώνω, ρ. [μετβ.] • αφαιρώ τα καρφιά. 📖 < ξ(ε)- [πρόθημα] + καρφώνω. ⊙ ξεκάρφωμα, ξεκάρφωτος.

ξεκλειδώνω, ρ. [μετβ.] • ανοίγω κάτι που είναι κλειδωμένο με κλειδί. 📖 < ξε- [πρόθημα] + κλειδώνω. ⊙ ξεκλείδωμα, ξεκλείδωτος.

ξεκοτσάρω, ρ. [μετβ.] • ελευθερώνω κάτι από γάντζο, συνών. ξεγαντζώνω. 📖 < ξε- [πρόθημα] + κοτσάρω. ⊙ ξεκοτσάρισμα.

ξεκουπλάρω, ρ. [μετβ.] • αποσυνδέω γρήγορα και με ασφάλεια τις σωσίβιες λέμβους, συνών. αποσυναρτώ. 📖 < ξε- [πρόθημα] + κουπλάρω [= συνδέω]. ⊙ ξεκουπλάρισμα.

ξελασκάρω, ρ. • 1. [μετβ.] χαλαρώνω το δέσιμο κάποιου πράγματος, μποσικάρω, ξε-

σφίγγω, 2. [αμετβ.] σταματώ να είμαι σε ένταση. 📖 < ξε- [πρόθημα] + λασκάρω.

ξελιμπάρω, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) α) ολοκληρώνω τη διαδικασία της φόρτωσης ή εκφόρτωσης, σφραγίζω τους αποθηκευτικούς χώρους, τα αμπάρια και αποπλέω, επίσης, β) ξεφορτώνω ένα μέρος του φορτίου σε άλλο σκάφος. 📖 < ξε- [πρόθημα] + [ιταλ.] libare [= ελαφρώνω το πλοίο].

ξεμοντάρω, ρ. [μετβ.] • αποσυναρμολογώ, διαλύω κάποιον μηχανισμό στα διάφορα μέρη του. 📖 < ξε- [πρόθημα] + μοντάρω [= συναρμολογώ] < ιταλ. montare. ⊙ ξεμοντάρισμα.

ξεμουδάρω, ρ. [μετβ.] • απελευθερώνω την επιφάνεια του πανιού ξετυλίγοντας τα σχοινιά της μούδας που είναι δεμένα στη μάτσα του πανιού. 📖 < ξε- [πρόθημα] + [βενετ.] madar [= αλλάζω, μεταβάλλω]. ⊙ ξεμουδάρισμα.

ξεμπαρκάρω, ρ. [αμετβ.] • 1. αποβιβάζομαι από το πλοίο, 2. ξεφορτώνω εμπορεύματα ή αποσκευές στο χώρο του λιμανιού, 3. (μτφ.) διακόπτω την φυσική παρουσία μου ως εργαζόμενος στο πλοίο και παράλληλα διαγράφομαι ως μέλος του πληρώματός του. 📖 < ξε- [πρόθημα] + μπαρκάρω. ⊙ ξεμπαρκάρισμα, ξέμπαρκος.

ξέμπαρκος, -η, -ο, επίθ. • (ναυτ.) ναυτικός που έχει ξεμπαρκάρει, που έπαψε να εργάζεται σε πλοίο ως μέλος του πληρώματος. 📖 < ξεμπαρκάρω.

ξεμπερδεύω, ρ. [μετβ.] • 1. ξεμπλέκω, λύνω κάτι που είναι μπερδεμένο, ξεχωρίζω, 2. βρίσκω λύση σε μία μπερδεμένη υπόθεση, 3. δίνω ένα τέλος σε μία ενοχλητική κατάσταση, 4. (μτφ.) σκοτώνω κάποιον, συνών. φονεύω, αφανίζω, ξεπαστρεύω. 📖 < ξε- [πρόθημα] + μπερδεύω. ⊙ ξεμπέρδεμα, ξεμπερδεμός.

ξεμποτσάρω, ρ. [μετβ.] • αφήνω ελεύθερο κάποιο αντικείμενο που έχει δεθεί στο σκάφος, βγάζω τον μπότσο [= αλυσίδα ή χοντρό σκοινί για το δέσιμο και τη στερέωση της άγκυρας και γενικά κάθε κινητού πράγματος του καταστρώματος – δες λ.]. 📖 < ξε- [πρόθημα] + μποτσάρω [= ακινητοποιώ]. ⊙ ξεμποτσάρισμα.

ξένα, τα, ουσ. [πληθ.] • 1. η ξενιτιά, η ξένη χώρα, το εξωτερικό, 2. η ξένη περιουσία, 3. οι ξένες υποθέσεις. 📖 < επίθ. ξένος.

ξενερίζω, ρ. [αμετβ.] • 1. (για ψάρι και μτφ. για πρόσωπο) χάνω τον προσανατολισμό μου, χάνω τα νερά μου, βρίσκομαι σε περιβάλλον που δεν γνωρίζω, 2. για ψάρι που ξεπροβάλλει ή για ξέρα που προεξέχει από την επιφάνεια της θάλασσας, 3. συνέρχομαι από μεθύσι, 4. αποβάλλω ούρα. 📖 < ξ(ε)- [πρόθημα] + νερ(ό) + -ίζω. ⊙ ξενέρισμα. ◈ [μτχ. παθητ. παρακ.] *«ξενερισμένη άγκυρα»* δηλ. άγκυρα ἐν χρῷ (< αρχ. δοτική ενικού του χρώς = δέρμα) δηλ. άγκυρα κοντά στην επιφάνεια.

ξενοδοχείο, το, ουσ. • κτιριακό συγκρότημα που νοικιάζει τους χώρους του για διαμονή σε επισκέπτες ντόπιους και ξένους, συνών. ξενώνας [hostel] [παρωχημένα] πανδοχείο, χάνι, (φρ.) *«ανακαινισμένο / διαμερισμάτων / κακόφημο / μοντέρνο / μπουτίκ / οικογενειακό / οικονομικό / παραδοσιακό / παραθαλάσσιο / πλωτό / πολυτελές / τριών – τεσσάρων – πέντε ή επτά αστέρων / Α΄, Β΄, Γ΄ κατηγορίας / λουξ ξενοδοχείο»*. 📖 < μτγν. ξενοδοχεῖον.

ξένο(ν), το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.) σπάνιο αμέταλλο στοιχείο που ανήκει στα ευγενή αέρια και έχει χημικό του σύμβολο το Xe. 📖 < γαλλ. xénon, < ουδ. του αρχ. επιθ. ξένος με τη σημασία του παράξενου, του περίεργου. Η λ. μαρτυρείται από το 1898.

ξένος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που είναι κτήμα κάποιου άλλου ή αναφέρεται σε κάποιον άλλο, 2. [ως ουσ.:] αυτός που προέρχεται ή κατάγεται από άλλη χώρα, αλλοδαπός, αλλοεθνής, αλλόφυλος, 3. ο εξόριστος, ο πρόσφυγας, 4. αυτός που δεν έχει συγγενικές ή φιλικές σχέσεις με κάποιον, 5. αυτός που δείχνει αδιαφορία για τα όσα συμβαίνουν, 6. αυτός που είναι φιλοξενούμενος, 5. που είναι άσχετος σε υπόθεση. 📖 < αρχ. ξένος.

ξεπάγιασμα, το, ουσ. • 1. ο θάνατος ζωντανού οργανισμού εξαιτίας αντίξοων καιρικών συνθηκών, 2. η αίσθηση του έντονου κρύου σε ζωντανούς οργανισμούς, ανθρώπους και ζώα, το πάγωμα, η ψύξη. 📖 < ξε- [πρόθημα] + παγιάσ-μα < πάγ(ος) + -ιάζω.

ξέπεσμα, το, ουσ. • 1. (ναυτ.) η μετατόπιση του σκάφους από τον αέρα ή το ρέμα όταν αυτό είναι σταματημένο, για ψάρεμα ή άλλο λόγο, αλλά και κατά την πορεία του, ξεπεσμός, 2. (μτφ.) πτώση της αξίας κάποιου πράγματος. 📖 < ξεπέφτω.

ξέρα και **ξέρη,** η, ουσ. • (ναυτ.) 1. βράχος που εξέχει από την επιφάνεια της θάλασσας ή που βρίσκεται λίγο κάτω από αυτήν, ελάχιστα ορατός, με αποτέλεσμα τα νερά πάνω από αυτόν να είναι αβαθή και κατά συνέπεια επικίνδυνα για τα διερχόμενα σκάφη, σκόπελος, ύφαλος, 2. βραχώδη έκταση του βυθού άλλοτε μεγάλη, άλλοτε μικρότερη σε οποιοδήποτε βάθος (μεσοπέλαγες ξέρες) και στην οποία λόγω της σύστασής της συγκεντρώνονται ψάρια και έτσι είναι περιζήτητος τόπος για τους ψαράδες, συνών. μπάγκος, 3. (μετεωρ.) ανομβρία, αβροχιά, ξηρασία, ξεραΐλα, η έλλειψη βροχής. 📖 < ξηρά ή ξερός.

ξερηχαίνω, ρ. [αμετβ.] • γίνομαι υπερβολικά ρηχός, συνών. ξεβαθαίνω, αντών. βαθαίνω, κοιλαίνω. 📖 < ξε- [πρόθημα] + ρηχαίνω < ρηχός + -αίνω.

ξεροβόρι, το, ουσ. • 1. (μετεωρ.) ο έντονος βοριάς, παγερός και χωρίς βροχή, 2. (μτφ.) οι δυσκολίες, οι κακουχίες στη ζωή αλλά και οι στεναχώριες, 3. (λογοτ.) *«...Στέκεται μεγάλος, ψιθυρίζοντας ανάμεσα στ' ασπρισμένα του γένια, λόγια της γλώσσας μας, όπως τη μιλούσαν πριν τρεις χιλιάδες χρόνια / Απλώνει μια παλάμη ροζιασμένη από τα σκοινιά και το δοιάκι, με δέρμα δουλεμένο από το ξεροβόρι από την κάψα κι από τα χιόνια...»* Γ. Σεφέρης. 📖 < ξερ(ός) -ο- + βορ(ιάς) -ι-.

ξεσαβούρωμα και **ξεσαβούριασμα,** το, ουσ. • (ναυτ.) απομάκρυνση της σαβούρας του σκάφους, συνών. αφερμάτισμα, αφερματισμός, αφερμάτιση. 📖 < ξεσαβουρώνω.

ξεσαβουρώνω και **ξεσαβουριάζω,** ρ. [μετβ.] • 1. (ναυτ.) αφαιρώ έρμα [δηλ. το πρόσθετο βάρος που τοποθετείται σε πλοίο ή αερόστατο για να αποκαθιστά την ισορροπία, την ευστάθεια, αλλιώς: σαβούρα], συνών. αφερματίζω, καθαρίζω, αδειάζω, αντών. φορτώνω, 2. (στρατ.) αφαιρώ υποβρύχιο εμπόδιο από θαλάσσια ή λιμναία ή ποτάμια περιοχή, 3. απαλλάσσω κάποιο αντικείμενο από περιττό βάρος, 4. απομακρύνω χαλίκια από επιφάνεια. 📖 < ξε- [πρόθημα] + σαβουρώνω + -μα.

ξεσαβούρωτος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που δεν έχει έρμα, δηλ. επιπλέον βάρος ή περιττό βάρος, για λόγους ευστάθειας. 📖 < ξε- [πρόθημα] + σαβουρώνω + -τος.

ξέστρα και **ξύστρα** και **ξυστήρα,** η, ουσ. • 1. συσκευή για το ακόνισμα μολυβιού ή ξυλομπογιάς, 2. εργαλείο ξυσίματος ή χτενίσματος ζώων, 3. (εργαλ.) μικρό εργαλείο που διαθέτει λεπίδα και χρησιμοποιείται για το ξύσιμο ξύλινων επιφανειών. 📖 < αρχ. ξύστρα.

ξεσφίγγω, ρ. [μετβ.] • χαλαρώνω κάτι που είναι σφιγμένο πολύ, συνών. ξετεντώνω, ξελασκάρω, λασκάρω. 📖 < ξε- [πρόθημα] + σφίγγω. ⊙ ξέσφιγμα, ξεσφίξιμο.

ξεσχίζω και **ξεσκίζω,** ρ. [μετβ.] • 1. κομματιάζω, κουρελιάζω, 2. κατασπαράζω, 3. γρατσουνίζω, 4. (παθ. φ.) *ξεσχίζομαι,* α) υπερβάλλω εαυτόν, β) κουράζομαι. 📖 < ξε- [πρόθημα] + σχίζω. ⊙ ξέσκισμα.

ξετεντώνω, ρ. [μετβ.] • χαλαρώνω κάτι που είναι πολύ καλά σφιγμένο, συνών. ξεσφίγγω, μποσικάρω, ξελασκάρω. 📖 < ξε- [πρόθημα] + τεντώνω.

ξετονίζω, ρ. [μετβ.] • 1. λασκάρω, χαλαρώνω 2. εκτείνω [δηλ. απλώνω] π.χ. *«ξετονίζω το σκοινί της άγκυρας»,* δηλ. το εκτείνω μέχρι να χαλαρώσει. 📖 < ξε- [πρόθημα] + τονίζω [= προέλκω, ρυμουλκώ] < ουσ. τόνος [= ναυτικό σχοινί]. ⊙ ξετόνισμα, ξετονισμένος.

ξετυλίγω, ρ. [μετβ.] • 1. εκτυλίσσω ένα κουβάρι ή καρούλι ή μασούρι ή κλωστή ή πλεξούδα νήματος κ.λπ. ξεκουβαριάζω, αντών. κουβαριάζω, 2. βγάζω το περιτύλιγμα από μία συσκευασία, ένα δώρο ή ένα πακέτο, αντών. διπλώνω, πακετάρω, περιτυλίγω. 📖 < ξε- [πρόθημα] + τυλίγω. ⊙ ξετύλιγμα, ξετυλιγμός, ξετυλιγάδι.

ξεφορτώνω, ρ. • 1. [μετβ.] α) αφαιρώ από κάτι ή κάποιον το φορτίο που μεταφέρει, β) εκτονώνω, ξεσπώ σε κάποιον, γ) απαλλάσσομαι από κάποιο βάρος, δ) ανακουφίζω, 2. [αμετβ.] α) απαλλάσσομαι από το φορτίο που κουβαλώ, β) αποφεύγω κάποιο δυσάρεστο ή ενοχλητικό περιστατικό, γ) (μτφ.) α-

παλλάσσομαι από στενοχώρια, ξενοιάζω. 📖 < ξε- [πρόθημα] + φορτώνω. ⊙ ξεφόρτωμα.

ξεφουσκώνω, ρ. • 1. [μετβ.] αφαιρώ τον αέρα από φουσκωμένο αντικείμενο ή περιορίζω τον όγκο ενός αντικειμένου αφαιρώντας τον αέρα που περιέχεται σε αυτό, 2. [αμετβ.] α) βγάζω τον αέρα από το σώμα μου, ξαλαφρώνω, ανακουφίζομαι, β) (μτφ.) εκτονώνομαι από την οργή ή από τον θυμό που με διακατέχει, ξεθυμαίνω. 📖 < ξε- [πρόθημα] + φουσκώνω. ⊙ ξεφούσκωμα.

ξεφράζω, ρ. [μετβ.] • 1. αφαιρώ το φράχτη ή το εμπόδιο από κάποιο σημείο, 2. ξεβουλλώνω κάτι που έχει φράξει. 📖 < ξε- [πρόθημα] + (ἐκ-) φράσσω. ⊙ ξέφραγμα.

ξεχειλίζω και **ξεχειλώ,** ρ. [μετβ.] • 1. (για υγρά) ξεπερνώ τα χείλη του δοχείου, υπερχειλίζω, 2. (για ποταμούς ή για λίμνες) ξεπερνώ την κανονική στάθμη του νερού, πλημμυρίζω, 3. (μτφ.) (ψυχολ.) υπερβαίνω τα όριά μου. 📖 < ξε- [πρόθημα] + χειλίζω < χείλος + καταλ. -ίζω. ⊙ ξεχείλισμα.

ξεχειμωνιάζω, ρ. [μετβ.] • περνώ όλο το χρονικό διάστημα του χειμώνα σε διαφορετικό χώρο από τη βάση μου ή τη μόνιμη κατοικία μου. 📖 < ξε- [πρόθημα] + χειμωνιάζω. ⊙ ξεχειμώνιασμα.

ξεχονδριστήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) μηχάνημα για παραγωγή πλανισμένων ξυλοτεμαχίων με το επιθυμητό πάχος και πλάτος σε όλο τους το μήκος. 📖 < ξε- [πρόθημα] + χονδρ(ος)- + -ι- + -στήρας.

ξεχωρίζω, ρ. • 1. [μετβ.] τοποθετώ κάτι σε διαφορετικό σημείο από εκεί όπου πρώτα το είχα, ανάμεσα σε άλλα αντικείμενα ή εντός άλλου αντικείμενου, αποχωρίζω, - τοποθετώ πράγματα σε απόσταση, 2. προτιμώ, κάνω διάκριση, 3. διακρίνω, 4. διακρίνομαι καθαρά, 5. διαφέρω από άλλους λόγω των επιδόσεων μου, διακρίνομαι. 📖 < ξε- [πρόθημα] + (ἐκ-) χωρίζω. ⊙ ξεχώρισμα, ξεχωριστός.

ξέω, ρ. [μετβ.] • 1. ξύνω, 2. λειαίνω επιφάνεια με ξύσιμο, με τριβή ή με κάποιο κοπτικό εργαλείο, 3. αποξέω, απαλείφω με ξύσιμο, 4. (μσν.-αρχ.) στιλβώνω, γυαλίζω, 5. (αρχ.) λαξεύω, σκαλίζω. 📖 < αρχ. ξέω.

ξηρά, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • η στεριά, αντών. θάλασσα, υγρό στοιχείο. 📖 < αρχ. ξηρά.

ξηραίνω και **ξεραίνω,** ρ. [μετβ.] • αφαιρώ από κάποιο σώμα την υγρασία του με φυσικό ή τεχνητό τρόπο, δηλ. εκθέτοντας το σώμα στον ήλιο ή τοποθετώντας το σε ξηραντήριο. 📖 < αρχ. ξηραίνω.

ξήρανση, η, ουσ. • 1. το να γίνεται κάτι ξηρό, 2. (τεχνολ.) η διαδικασία μερικής ή ολικής αφαίρεσης της υγρασίας [δηλ. του νερού] που περιέχεται σ' ένα υγρό ή στερεό ή αέριο σώμα, με μηχανικές, φυσικές ή χημικές μεθόδους. 📖 < μτγν. ξήραν(σις) -ση.

ξηραντήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή με την οποία πραγματοποιείται η ξήρανση διαφόρων χημικών, κυρίως, ουσιών, πρώτων υλών, όπως τροφίμων, φρούτων αλλά και βοτάνων, φύλλων κ.λπ. συνών. ξηραντήριο, στεγνωτήρι, (φρ.) *«ξηραντήρας κυλινδρικός / ηλιακός / ψεκασμού / πνευματικός / πεπιεσμένου αέρα / ταινιοφόρος / επαφής / εξάχνωσης / υψηλής συχνότητας / τροφίμων».* 📖 < ξηραίνω [< ξηρός] + [καταλ.] -τήρας, η λ. μαρτυρείται από το 1870.

ξηραντικός, -ή, -ό, επίθ. • α) αυτός που έχει την ιδιότητα ή την ικανότητα να ξεραίνει, να στεγνώνει, συνών. αποξηραντικός, στεγνωτικός, β) αυτός που προκαλεί πνευματική ένδεια. 📖 < ξηραίνω [< ξηρός] + [καταλ.] -ικός.

ξηρασία, η, ουσ. • (μετεωρ.) η παρατεταμένη και σημαντική έλλειψη βροχόπτωσης, συνοδευόμενη συχνά από άνοδο της θερμοκρασίας και ελάττωση της ατμοσφαιρικής υγρασίας σε τέτοιο βαθμό που να εξαντλεί τα επιφανειακά εδαφικά αποθέματα υγρασίας με αποτέλεσμα τη μείωση των καλλιεργούμενων εκτάσεων και την συρρίκνωση της γεωργικής παραγωγής, συνών. [αρχ.] αὐχμός, ο και αὐχμή, η, ξεραΐλα, ξέρα. 📖 < μτγν. ξηρασία.

ξηρός, -ά, -ό, επίθ. • 1. αυτός που δεν έχει υγρασία, στεγνός, ξερός, 2. [για τόπους] άνυδρος, αυχμηρός, 3. [για καρπούς] ο αποξηραμένος. 📖 < αρχ. ξηρός.

ξιφίας και **ξιφιός,** ο, ουσ. • (ιχθυολ.) μεγάλο μεταναστευτικό αρπακτικό ψάρι, η επιστ. του ονομ.: Xiphias gladius (Ξιφίας το ξίφος) [διώνυμο], γρήγορο και ευκίνητο, το ιδιαίτερο χαρακτηριστι-

κό του γνώρισμα η μακριά και επίπεδη επέκταση της άνω σιαγόνας του που ομοιάζει με ξίφος, εξ ου και η ονομασία του, το μήκος του φτάνει τα 4 - 4,5 μ. και το βάρος του μπορεί μέχρι το μισό τόνο. 🕮 < αρχ. ξίφος.

ξυλάδικο, το, ουσ. • 1. κατάστημα εμπορίας ξύλων, 2. αποθήκη ξυλείας, 3. (ναυτ.) εμπορικό πλοίο [ειδικού φορτίου] που μεταφέρει προϊόντα ξυλείας. 🕮 < ξύλο + -άδικο [παραγωγική κατάλ. ουδ. ουσ. που δηλώνει επαγγελματικό χώρο].

ξυλάνθρακας, ο, ουσ. • στερεό υπόλειμμα που προέρχεται από την εξανθράκωση του ξύλου, χρήσιμο ως καύσιμη ύλη, συνών. το ξυλοκάρβουνο. 🕮 < ξύλο + άνθρακας [η λ. μαρτυρείται από 1847 ως ξυλάνθραξ].

ξυλάρμενος, -η, -ο, μτχ. • 1. (ναυτ.) αυτός που πλέει με ιστιοφόρο σκάφος έχοντας μαζεμένα και καλά δεμένα τα πανιά, αντών. πλησίστιος, 2. (συνεκδ.) το ακινητοποιημένο ιστιοφόρο, ή οποιοδήποτε άλλο είδος πλοίου, που η προωστική του διάταξη δεν λειτουργεί εξαιτίας βλάβης. 🕮 < ξύλ(ο) + άρμενο. ◈ [επίρρ.] ξυλάρμενα [= με μαζεμένα τα πανιά].

ξυλεία, η, ουσ. • τα ξύλα που προέρχονται από υλοτόμηση και προορίζονται ως πρώτη ύλη για επεξεργασία ή κατεργασία προς όφελος του κοινωνικού συνόλου, (φρ.) *«εμπόριο / αποθήκη / τιμοκατάλογος ξυλείας», «σουηδική / ελληνική / οικοδομική / δομική / ναυπηγική / εμποτισμένη / πλανισμένη / ακατέργαστη / πολυκολλητή / δικολλητή / σύνθετη / μασίφ / πριστή / ευρωπαϊκή / τροπική / εγχώρια / υποδομής / κατασκευαστική / βιομηχανική ξυλεία».* 🕮 < μτγν. ξυλεία.

ξύλο, το, ουσ. • 1. η σκληρή, ινώδης ύλη που βρίσκεται μέσα από τον φλοιό των δέντρων ή των θάμνων και η οποία συνθέτει τις ρίζες, τον κορμό και τα κλαδιά, (παροιμ.) *«άνθρωπος αγράμματος ξύλο απελέκητο»,* άνθρωπος ανεκπαίδευτος, αμόρφωτος, *«το στραβό το ξύλο η φωτιά το σιάζει»,* με αυστηρότητα και τιμωρίες αντιμετωπίζεται ο δύστροπος άνθρωπος, *«το ξύλο βγήκε απ' τον Παράδεισο»,* ο ξυλοδαρμός ως μέσο σωφρονισμού, (φρ.) *«επί ξύλου κρεμάμενος», «κτύπα ξύλο», «Τίμιο Ξύλο»*, 2. τμήμα του δέντρου που χρησιμοποιείται για χρηστικές εργασίες, 3. [πληθ.] *τα ξύλα,* το καυσόξυλο, 4. η άσκηση βίας εναντίον ανθρώπου ή ζώου, το ξυλοκόπημα, (φρ.) *«σπάω (κάποιον) στο ξύλο»,* τον δέρνω ανελέητα, *«τρώω ξύλο»,* με δέρνουν *«τρώω το ξύλο της χρονιάς μου»,* με δέρνουν ανελέητα, *«πέφτει ξύλο»,* γίνεται συμπλοκή με ξυλοδαρμό, 4. (μτφ.) καθετί σκληρό και δύσκαμπτο. 🕮 < αρχ. ξύλον. ⭕ αγριόξυλο, ασπρόξυλο, αφρόξυλο, βρομόξυλο, ελατόξυλο, κουρτινόξυλο, καυσόξυλο, κυπαρισσόξυλο, σκατόξυλο, μαγιόξυλο, μονόξυλο, πατόξυλο, σκουπόξυλο, σπιρτόξυλο, σύξυλος, τηλεγραφόξυλο, φουρνόξυλο, ξυλάγγουρο, ξυλάγκαθο, ξυλαποθήκη, ξυλαρμογή, ξυλέλαιο, ξυλεμπόριο, ξυλέμπορας, ξυλόβιδα, ξυλογλυπτική, ξυλογραφία, ξυλοδεσιά, ξυλοβιομηχανία, ξυλόγλυπτο, ξυλόκαρφο, ξυλοκόπος, ξυλοκοπώ, ξυλοκόπημα, ξυλομπογιά, ξυλογράφος, ξυλόδεσμος, ξυλοθραύστης, ξυλοκάρβουνο, ξυλουργός, ξυλόπνευμα, ξυλοπόδαρο, κωλόξυλο, ξυλόκοτα, ξυλομετρία, ξυλοπαγής, ξυλόπισσα, ξυλοπόδαρο, ξυλοσκεπή, ξυλόσπιτο, ξυλόστρωση, ξυλοσχίστης, ξυλοτομία, ξυλοστάτης, ξυλοφορτώνω, ξυλόφωνο, ξυλοχέρης.

Η ονοματολογία, των διαφόρων ειδών ξύλου, εφαρμόζει τη χρήση τριών ονομάτων. Έτσι κάθε ξύλο έχει τα εξής ονόματα: α) κοινό όνομα, β) εμπορικό όνομα, γ) βοτανικό όνομα. Σε ορισμένα είδη μπορεί να υπάρχει η ίδια κοινή και εμπορική ονομασία. Το βοτανικό όνομα είναι στη λατινική γλώσσα και καθορίζει την οικογένεια και το είδος του δέντρου από το οποίο προέρχεται το ξύλο, π.χ. Pinus sylvestris (δασική πεύκη), Pinus nigra (μαύρη πεύκη) κ.ο.κ.

Ορισμένα είδη εμπορεύσιμων ξύλων στην ελληνική αγορά:

Δασική πεύκη - Pinus sylvestris
Μαύρη πεύκη - Pinus nigra
Έλατο - Abies / Ερυθρελάτη - Picea
Ρόμπολο - Pinus leuco dermis
Οξιά - Fagus sylvatica / Δρυς - Quercus
Καστανιά - Castanea sativa
Φράξος - Μέλιο Δεσποτάκι - Fraxinus
Iroko, Kambala - Chlorophora excelsa
Limba, Fraké - Terminalia superba
Ayous, Samba, Obeche - Triplochiton scheroxylon
Κυπαρίσσι - Cupressus sempervirens
Ψευδοτσούγκα - Pseudotsuga menziensii

Pitch Pine - Pinus / Λάρικα - Larix decidua
Άρκευθος - Juniperus / Καρυδιά - Juglans regia
Φλαμούρι - Tilia / Σφενδάμι - Acer
Σημύδα - Betula / Ελιά - Olea europaea
Πλατάνι - Platanus orientalis
Ακακία - Robinia pseudoacacia
Πουρνάρι - Quercus coccifera
Κλήθρα -Alnus
Ευκάλυπτος - Eucalyptus globulus
Poplar - Liriodendron tulipifera
Teak, τικ - Tectona grandis
Azobé - Lophira alata
Niangon - Tarrieta utilis
Sapele - Entandrophragma cylindricum
Aniegre ή Anigre - Aningeria

ξύλο- κ. ξυλό- • πρώτο συνθετικό λ. που δηλώνει ότι το β' συνθετικό είναι κατασκευασμένο από ξύλο ή σχετίζεται με το ξύλο: ξυλο-κρέβατο, ξυλό-δρομος, ξυλο-βιομηχανία, ξυλό-τοιχος, ξυλο-γραφία [δες ξύλο].

ξυλόβιδα, η, ουσ. • (εργαλ.) 1. βίδα που είναι κατάλληλη για ξύλινη επιφάνεια, 2. ξύλινος σφιγκτήρας για ελαχιστοποίηση φθορών και σημαδιών στις επιφάνειες εργασίας. 📖 < ξύλο + βίδα.

ξυλόδεσμος, ο, ουσ. • (εργαλ.) α) είδος θηλιάς που χρησιμοποιείται για τη μεταφορά, συνήθως, ξυλείας, δεμάτων κ.λπ. β) η δημιουργία ενιαίου και στερεού συνόλου ξύλων για την ανύψωσή τους από γερανό. 📖 < ξύλο + δεσμός < δένω.

ξυλοκάρφι και **ξυλόκαρφο,** το, ουσ. • (εργαλ.) ξύλινο είδος καρφιού, συνών. καβίλια. 📖 < ξύλο + καρφί.

ξυλόκολλα, η, ουσ. • (χημ.) είδος κόλλας που είναι κατάλληλη για τη συγκόλληση ξύλων, συνών. ψαρόκολλα. 📖 < ξύλο + κόλλα.

ξυλοναυπηγική, η, ουσ. • (ναυπ.) παραδοσιακή χειροτεχνική κατασκευή σκάφους με πρώτη ύλη τη φυσική ξυλεία. 📖 < ξύλο + ναυπηγική.

ξυλόπροκα, η, ουσ. • (εργαλ.) ξύλινη πρόκα που χρησιμοποιούνταν παλαιότερα στην κατασκευή παπουτσιών, συνών. γομφίσκος, πείρος, ξυλοκάρφι. 📖 < ξύλο + πρόκα.

ξυλοτρύπανο, το, ουσ. • (εργαλ.) ειδικό τρυπάνι χρήσιμο στον καθορισμό της ηλικίας των δέντρων αλλά και μεταλλικό τρυπάνι χρήσιμο στην ξυλουργική, συνών. ματικάπι [δες λ.]. 📖 < ξύλο + τρυπάν(ι) -ο-.

ξυλουργείο, το, ουσ. • εργαστήριο επεξεργασίας ξύλου αλλά και ξύλινων κατασκευών. 📖 < μτγν. ξυλουργός < αρχ. ξύλον + ἔργον.

ξυλουργός, ο, ουσ. • (επάγγ.) τεχνίτης ειδικός στην κατεργασία ή επεξεργασία του ξύλου, συνών. μαραγκός, [λαϊκ.] πελεκάνος. 📖 < μτγν. ξυλουργός. ⊙ ξυλουργικός, ξυλουργώ, ξυλουργική, ξυλουργία.

ξυλοφάγι, το, και **ξυλοφάγος,** ο, ουσ. • (εργαλ.) μεταλλική λίμα για την κατεργασία και τη λείανση των ξύλων, συνών. ράσπα. 📖 < ξυλο + -φάγος < έφαγα (αόρ. του τρώγω).

ξυλώνας, ο, ουσ. • αποθήκη ξύλων, συνών. ξυλαποθήκη. 📖 < ξυλο + -ώνας [παραγωγική κατάλ. αρσ. ουσ. που δηλώνει τόπο κατάλληλο για κάτι ή γεμάτο από κάτι].

ξύλωση, η, ουσ. • 1. (αρχιτ.) ο ξύλινος οικοδομικός σκελετός, 2. ξύλινη εσωτερική επένδυση στοών ή πηγαδιών, με σκοπό την συγκράτηση της οροφής ή των τοιχωμάτων τους, 3. (ναυτ.) το σύνολο των ξύλων που χρησιμοποιούνται για τη συμπλήρωση και σταθεροποίηση του σκελετού του σκάφους. 📖 < ξύλωσις < ξυλόω, -ῶ, [= μεταβάλλω κάτι σε ξύλο ή κατασκευάζω κάτι ξύλο].

ξυστά, επίρρ. • 1. πολύ κοντά, σχεδόν να εφάπτεται, 2. σχεδόν πάνω από την επιφάνεια, επιφανειακά, ξώφαλτσα. 📖 < ξυστός.

ξύστρα, η, και **ξυστήρι,** το, ουσ. δες ξέστρα.

Ο

Ο, ο, όμικρον, το, άκλ. ουσ. • α) το δέκατο πέμπτο γράμμα του ελληνικού αλφαβήτου, φωνήεν, β) [ως αριθμητικό σύμβολο χωρίς κανένα διακριτικό σημάδι, κατά παράδοση ή καταχρηστικά] Ο ή ο [= δέκατος πέμπτος, -η, -ο,]. 🕮 < μσν. όμικρον < μτγν. ὅ μικρόν [= *μικρό* ο, σε αντίθεση προς το *μεγάλο* ο, δηλ. το ωμέγα] < ίσως σημιτ. προέλευσης, εβρ. ayin [= το μάτι].

Ο' ή **ο'** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 70 ή εβδομήντα ή εβδομηκοστός.

'Ο ή **'ο** ή **΄ο** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 70.000, εβδομήντα χιλιάδες.

Ο • το χημικό σύμβολο του Οξυγόνου.

οβελίσκος, ο, ουσ. • 1. (αρχαιολ.) τετράπλευρη μονολιθική κολόνα μεγάλου ύψους, που σταδιακά στενεύει και καταλήγει σε πυραμοειδές σχήμα, 2. α) το άκρο αμφίστομου μαχαιριού ή ξίφους, β) αιχμή ακοντίου, λόγχη, 3. μικρή σούβλα, 4. (ναυτ.) βάση στήριξης της μαγνητικής βελόνας σε πρώιμα στάδια κατασκευής της μαγνητικής πυξίδας. 🕮 < μτγν. ὀβελίσκος, με αρχική σημασία: *«μικρή σούβλα»*.

όγκινος, ο, ουσ. • 1. άγκιστρο, αρπάγη, [υποκ.] ογκινίσκος [= μικρό αγκίστρι], 2. μέρος της ακίδας του βέλους, 3. όργανο βασανισμού που ομοιάζει με γάντζο. 🕮 < λατιν. uncinus < uncus [= άγκιστρο, αγκύλος].

ογκινωτός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που στο άκρο του έχει αγκιστρωτά δόντια, ακανθωτός, ακιδωτός, (φρ.) *«ογκινωτός ήλος»*, ειδικό καρφί για το κάρφωμα του ξύλινου σκελετού των πλοίων, *«ογκινωτός τροχός»,* οδοντωτός τροχός. 🕮 < αρχ. ὄγκινος [δες λ.].

ογκομετρικό δοχείο, το, • γυάλινο δοχείο των εργαστηρίων για τη μέτρηση του όγκου των υγρών ή για την παρασκευή διαλυμάτων.

ογκόμετρο, το, ουσ. • (φυσ.) όργανο με το οποίο προσδιορίζουμε τον όγκο ή την πυκνότητα των στερεών σωμάτων. 🕮 < όγκ(ος) -ο- + μέτρο.

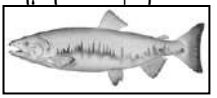
ογκόπαγος, ο, ουσ. • όγκος πάγου μεγάλων διαστάσεων που επιπλέει στις βόρειες ή νότιες πολικές θάλασσες, συνών. παγόβουνο. 🕮 < όγκ(ος) -ο- + πάγος.

ογκόρρυγχος ο **γκορμπούσσα,** ο, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι του γένους των σολομιδών με επιστημ. ονομ.: Oncorhynchus gorbuscha

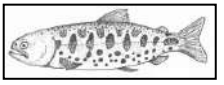
[διώνυμο] ή κοκκινωπός σολομός ή καμπούρης σολομός, ζει στον Ειρηνικό Ωκεανό κι είναι από τους μικρότερους σε μέγεθος της ίδιας οικογένειας.

ογκόρρυγχος ο **κέτα,** ο, ουσ. • (ιχθυολ.) αποδημητικό ψάρι του γένους των σολομιδών

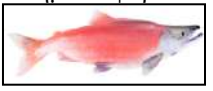
του Ειρηνικού Ωκεανού, η επιστ. του ονομ.: Oncorhynchus keta [διώνυμο] ή σκυλοσολομός, με μέγιστο μήκος σώματος το ένα μέτρο.

ογκόρρυγχος ο **μάζου,** ο, ουσ. • (ιχθυολ.) αποδημητικό και ενδημικό ψάρι του γένους των σολομιδών του Ειρηνικού Ωκεανού, η

επιστ. του ονομ.: Oncorhynchus masu [διώνυμο] ή σολομός μάζου ή κερασένιος, με μέγιστο μήκος σώματος τα εβδομήντα εκατοστά.

ογκόρρυγχος ο **νέρκα** ή **ογκόρρυγχος** ο **ερυθρός,** ο, ουσ. • (ιχθυολ.) αποδημητικό και ενδημικό ψάρι του γένους των σολομιδών

του Ειρηνικού Ωκεανού, η επιστ. του ονομ.: Oncorhynchus nerka [διώνυμο] ή σολομός με μπλέ ράχη, μέγιστο μήκος σώματος τα εξήντα εκατοστά, το κρέας και τα αβγά του έχουν μεγάλη εμπορική αξία.

ογκόρρυγχος ο **τσαβύτσα,** ο, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι του γένους των σολομιδών του Ειρηνικού Ωκεανού, η επιστ. ονομ.: Oncorhynchus tshawytscha [διώνυμο], είδος που εκτρέφεται και εγκλιματίζεται εύκολα στα διάφορα περιβάλλοντα.

όγκος, ο, ουσ. • 1. το μέρος που καταλαμβάνει ένα στερεό, υγρό ή αέριο σώμα μέσα σε κάποιον ευρύτερο χώρο, 2. το ίδιο το σώμα

που πιάνει χώρο, 3. μεγάλο ποσό ή πλήθος, 4. (γεωμ.) διαστάσεις στερεού σώματος που προσδιορίζονται με το κυβικό μέτρο και τις υποδιαιρέσεις του, 5. (μτφ.) κύρος, βαρύτητα, σπουδαιότητα, 6. (ιατρ.) το νεόπλασμα, το καρκίνωμα, (φρ.) [ιατρ.] *«καλοήθης / κακοήθης / γνήσιος / αγγειολιθικός όγκος ή αγγειόλιθος»*, [φυσ.] *«ατομικός / γραμμομοριακός / ειδικός / κρίσιμος / μοριακός όγκος»*, [γεωγρ.] *«ορεινός όγκος»* ή υψίπεδο. 🕮 < αρχ. ὄγκος ⊙ ογκώδης, ογκώνω. **O** ογκογράφος, ογκόλιθος, ογκολογία, ογκογονίδιο, ογκομετρία, ογκόμετρο, ογκομετρικός, ογκόπαγος, ογκόσφαιρα, υπέρογκος.

ογκώδης, -ης, -ες, επίθ. • 1. αυτός που καταλαμβάνει, μεγάλο χώρο, που έχει μεγάλες διαστάσεις, αντών. ισχνός, 2. πολυπληθής. 🕮 < αρχ. ὀγκώδης.

ογρός, -ή, -ό, επίθ. • υγρός, βρεγμένος. 🕮 < ογρός < αρχ. ὑγρός.

οδηγητικός, -ή, -ό, και **οδηγικός,** -ή, -ό, επίθ. • α) αυτός που είναι ικανός στην οδήγηση, στη συμβουλευτική, στην καθοδήγηση, β) αυτός που έχει σχέση με τον οδηγισμό ή που αναφέρεται σ' αυτόν, γ) (φρ.) *«οδηγητικό πτερύγιο / ακροφύσιο / πλαίσιο / τηλεσκόπιο»*, *«οδηγητική συμπεριφορά / καμπύλη / κλίση»*, *«οδηγικός νόμος / ύμνος / πολιτισμός / χαρακτήρας / έλεγχος / διαγωνισμός / νόμος / κανόνας / χαιρετισμός / επαγγελματισμός / θυμός»*, - *«οδηγητικός τρόχιλος ή τροχίλος»*, δηλ. μηχανισμός ανύψωσης βαρών, τροχαλία, μακαράς, ματσαπλί. 🕮 < μτγν. ὁδηγητικός.

οδηγία, η, ουσ. • 1. υπόδειξη, συμβουλή, καθοδήγηση στην εφαρμογή ενεργειών, (φρ.) *«οδηγίες χρήσεως / ιατρικές / γενικές / λεπτομερείς / γραπτές / προφορικές / προστασίας / εμβολιασμού / λειτουργίας / χρηστικές / εγγραφής / τεχνικές / αεροπορικές / ναυσιπλοΐας / ταξιδιωτικές, κ.λπ.»* 2. (κατ' επέκτ.) το γραπτό κείμενο με τις σχετικές υποδείξεις, 3. εντολή, διαταγή, εγκύκλιος, κείμενο με τη μορφή υποδείξεων για πολιτικά, κοινωνικά ή οικονομικά ζητήματα. 🕮 < μτγν. ὁδηγία, και σημδ. από τη γαλλ. directive.

↳ Η ***οδηγία*** *ναυσιπλοΐας ή αλλιώς: «αγγελία ναυσιπλοΐας» ή «αγγελία προς ναυτιλλόμενους», αλλά και παλαιότερα «αγγελίαι τοις ναυτιλλομένοις»,* **οδηγία** *ή σύνολο* **οδηγιών,** *προς τον καπετάνιο και το πλήρωμά του, που προέρχονται από επίσημες πηγές, την υδρογραφική υπηρεσία ή την διοίκηση του λιμένα προσέγγισης ή την πλοιοκτήτρια εταιρεία, και αφορούν την ασφαλή πλεύση του πλοίου. Το περιεχόμενο των* **οδηγιών** *συνηθέστερα αφορά ζητήματα πλεύσης σε διαύλους, αγκυροβόλια, δελτία καιρού, πιθανούς ναυτιλιακούς κινδύνους (π.χ. παγόβουνα, επιπλέοντα εμπόδια, κοντέινερ κ.λπ.), έκτακτες έρευνες διάσωσης, επιστημονικές αναζητήσεις όπως των εναλίων αρχαιολογικών ερευνών, χρήση συγκεκριμένων πεδίων για ναυτικές ασκήσεις ή βολές, για ύπαρξη επικίνδυνων ναυαγίων, ενεργοποίηση ή απενεργοποίηση φάρων και φανών λιμένων, φάσεις παλιρροιών, για χαρακτηρισμό θαλάσσιων εμπόλεμων ζωνών, ναυτικών αποκλεισμών και πολλά άλλα.*

οδηγός, ο/η, ουσ. • 1. αυτός που οδηγεί μηχανοκίνητο όχημα ή πλεούμενο ή αεροσκάφος, συνών. σοφέρ, καπετάνιος, πιλότος, 2. αυτός που προπορεύεται φανερώνοντας τον δρόμο στους άλλους, συνών. οδηγητής, προπομπός, 3. αυτός που ξεναγεί επισκέπτες, συνών. ξεναγός, 4. αυτός που καθοδηγεί με τις συμβουλές του άλλους για το πώς πρέπει να πράξουν, συνών. καθοδηγητής, συμβουλάτορας, 5. (στρατ.) αυτός που τίθεται επικεφαλής σε γυμναστική ή στρατιωτική παράταξη, 6. (ναυτ.) το πλοίο εκείνο που ηγείται ναυτικού σχηματισμού ή νηοπομπής, 7. εγχειρίδιο με χρήσιμες πληροφορίες, 8. (πληροφ.) συσκευή του υπολογιστή με την οποία πραγματοποιείται η διαδικασία της ανάγνωσης από μαγνητικούς οπτικούς δίσκους ή εγγραφής δεδομένων σε αυτούς ή σε μαγνητικές ταινίες κ.λπ. [< αγγλ. disk drive], 9. εξάρτημα συστήματος ή υποδοχή που επιτρέπει την ανεμπόδιστη κίνηση, όπως για παράδειγμα στα κουρτινόξυλα, στις συρόμενες πόρτες και τα παράθυρα κ.λπ. (φρ.) *«οδηγός αλυσίδας / σχοινιών / πλαισίου κ.λπ.»*. 🕮 < μτγν. ὁδηγός < ὁδός + ἄγω. **O** μηχανοδηγός, συνοδηγός, εργοδηγός.

οδηγώ, ρ. [μετβ.] • 1. α) προπορεύομαι δείχνοντας τον δρόμο σε άλλους, β) συνοδεύω κάποιον να φτάσει στο σημείο που τον ενδιαφέρει, 2. βρίσκομαι ως επικεφαλής κά-

ποιας ομάδας, 3. συμβουλεύω, καθοδηγώ, 4. χειρίζομαι μηχανοκίνητο όχημα ή πλεούμενο ή αεροσκάφος, συνών. σοφάρω, κουμαντάρω, κυβερνώ, πιλοτάρω. 🕮 < αρχ. ὁδηγῶ, συνηρημένος τύπος του ὁδηγέω [= δείχνω σε κάποιον τον δρόμο] < ὁδηγός.

οδόντωμα, το, ουσ. • 1. εξοχή που βρίσκεται ανάμεσα σε δύο εντομές οδοντωτού τροχού, 2. προεξοχή σε ξύλινα, μεταλλικά κ.λπ. κομμάτια για τη συνένωσή τους με άλλα όμοια, 3. (ιατρ.) α) μικρός όγκος στη θέση του δοντιού κατά την αρχική έκφυση [= ανάδειξη, φύτρωμα], β) οδοντογενής όγκος των γνάθων. 🕮 < αρχ. ὀδούς, γεν. τοῦ ὀδόντ(ος) + -ωμα.

οδόντωση, η, ουσ. • 1. η εμφάνιση των πρώτων δοντιών των νηπίων, οδοντοφυΐα, 2. (μηχανολ.) το σύνολο των διαδοχικών εσοχών και προεξοχών ενός αντικειμένου, γρανάζια, 3. μεγάλες και διαδοχικές προεξοχές σε θαλάσσια ακτή. 🕮 < αρχ. ὀδούς, γεν. τοῦ ὀδόντ(ος) + -ώση.

οδοντωτός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που φέρει στο σώμα του συμμετρικές εσοχές και εξοχές, πριονωτός, (φρ.) *«οδοντωτός σιδηρόδρομος / γραμματόσημο / νόμισμα / τροχός / κύλινδρος».* 🕮 < μτγν. ὀδοντωτός < αρχ. ὀδούς, γεν. τοῦ ὀδόντ(ος).

Οδησσός, η, ουσ. • (γεωγρ.) μία από τις μεγαλύτερες πόλεις της Ουκρανίας με πληθυσμό 1.010.537 κατοίκους [απογρ. 2022], γνωστή για το σημαντικό λιμάνι της στον Εύξεινο Πόντο. 🕮 < ουκραν. Одеса, ρωσ. Одесса, αγνώστου ετύμου, ίσως προελληνικής προέλευσης τοπωνύμιο. ⊙ Οδεσσίτης, Οδεσσίτισσα.

όζον, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.-μετεωρ.) στοιχείο της γήινης ατμόσφαιρας, που στο μόριό του διαθέτει τρία άτομα οξυγόνου, δηλ. O_3, χαρακτηρίζεται από μεγάλη οξειδωτική δράση, θεωρείται σημαντικό στοιχείο για τη σύνθεση διαφόρων οργανικών ενώσεων και για την απορροφητική ικανότητά του στις υπεριώδεις ακτινοβολίες του ήλιου, (φρ.) *«τρύπα του όζοντος»,* το κενό που δημιουργείται λόγω έλλειψης ή μείωσης του όζοντος στην ατμοσφαιρική περιοχή της στρατόσφαιρας. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. ozone ή γερμ. Ozon < αρχ. ὄζω [= βγάζω μυρουδιά, βρωμώ). ⊙ οζοντίζω, οζοντικός, ○ οζοντογόνος, οζοντόσφαιρα, οζοντομετρία, οζοντόμετρο και οζονόμετρο, οζοντιστήρας, οζοντοσκόπιο, οζοντοσκοπικός, οζοντομετρικός.

όζος, ο, ουσ. • ο ρόζος. 🕮 < ὄζος. ⊙ οζώδης.

οζώδης, -ης, -ες, επίθ. • αυτός που είναι γεμάτος ρόζους, εξογκώματα, ο ροζιασμένος. 🕮 < ὀζώδης < ὄζος.

οθόνη, η, ουσ. • 1. α) λευκό βαμβακερό ή λινό ύφασμα, β) καραβόπανο, λινάτσα, 2. λευκή επιφάνεια, από ύφασμα ή συνθετικό υλικό, πάνω στην οποία προβάλλονται ταινίες, 3. λευκή υφασμάτινη επιφάνεια, που φωτιζόμενη λειτουργεί ως σκηνικό περιβάλλον του θεάτρου σκιών, 4. αδιάβροχο κηρωμένο ύφασμα, κατάλληλο για προστατευτικό κάλυμμα, μουσαμάς, 5. συσκευή προβολής των δεδομένων του υπολογιστή, μόνιτορ, 6. (ναυτ.) ύφασμα ιστίου σε πλωτό μέσο, το ιστίο, 7. αρτάνη, είδος αναβατορίου, αλλιώς: σαμπάνι. 🕮 < αρχ. ὀθόνη [= λινό ύφασμα], στη μτγν. εποχή με επιπλέον σημασία *«πανί καραβιού».*

οθόνινος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που είναι κατασκευασμένος: α) από λεπτό λινό ύφασμα, πάνινος, λινός, αλλά και β) από ύφασμα κηρωμένο, που είναι χρήσιμο για κάλυμμα [αλλιώς: επίβλημα] στομίων σε πλοία, μουσαμάς, γ) παραπέτασμα γέφυρας πλοίου, δ) ιμάντας, ε) υφασμάτινος σωλήνας κατάλληλος για χρήση πυρόσβεσης, (φρ.) *«οθόνινος ανεμοδόχος / ασκός / προφυλακτήρας / σωλήνας», «οθόνινο παραπέτασμα γέφυρας».* 🕮 < αρχ. ὀθόνινος.

Οθωνοί, οι, ουσ. • (γεωγρ.) το μεγαλύτερο νησί από τα Διαπόντια Νησιά [δες λ διαπόντιος, φρ.], βρίσκεται στο δυτικότερο σημείο της πατρίδας μας, έχει έκταση 10,8 τ.χλμ. και πληθυσμό 392 κατοίκους [απογρ. 2011]. 🕮 < αρχ. Ὀθρωνός αλλά και ως Θορωνός, απίθανη θεωρείται η ετυμολογική σύνδεση της λ. με το βασιλιά Όθωνα. ⊙ Οθωνιάτης και Θωνιάτης.

οίακας, ο, ουσ. • το τιμόνι του σκάφους, κοινώς: λαγουδέρα. 🕮 < αρχ. οἴαξ [= η λαβή του πηδαλίου του πλοίου, το τιμόνι, και γενικά, το σύστημα ή το όργανο διεύθυνσης, σε Αισχύλ., Ευρ., 2. (μτφ.) το τιμόνι της δια-

κυβέρνησης, το πηδάλιο της διοίκησης, σε Αισχύλ. 3. στην *Ιλιάδα* του Ομήρου, *οἱ οἴηκες* είναι οι κρίκοι του ζυγού της άμαξας, μέσα από τους οποίους περνούν τα χαλινάρια για την καθοδήγηση των μουλαριών, L & Sc.].

οιακίζω, ρ. [μετβ.] • 1. χειρίζομαι τον οίακα, το τιμόνι, συνών. πηδαλιουχώ, οιακοστροφώ, 2. (μτφ.) έχω το γκουβέρνο, κυβερνώ, διοικώ, 3. (κατ' επέκτ.) δίνω μια γενική κατεύθυνση, καθοδηγώ. 📖 < αρχ. οἰακίζω < οἴαξ [δες λ. οίακας]. ⊙ οιάκιση.

οιάκιο, το, ουσ. • (ναυτ.) το μικρό πηδάλιο. 📖 < υποκ. δες λ. οίακας.

οιάκιση, η, και **οιάκισμα,** το, ουσ. • (ναυτ.) ο χειρισμός του πηδαλίου, πηδαλιουχία. 📖 < μσν. οιάκι(σις) -ση.

οιακισμός, ο, ουσ. • το αποτέλεσμα του οιακίζω [δες λ.]: 1. ο καθορισμός της κατεύθυνσης του πλοίου με τη χρήση του ειδικού τιμονιού, συνών. τιμονιάρισμα, τιμονιά, 2. (μτφ.) ο τρόπος καθοδήγησης, η διακυβέρνηση. 📖 < μσν. οιακισμός < μτγν. οιάκισμα < αρχ. οιακίζω < οἴαξ.

οιακιστήριο, το, ουσ. • (ναυτ.) ο χώρος του πλοίου εντός του οποίου βρίσκονται το οιακοστρόφιο, δηλ. το τιμόνι, η πυξίδα, οι χάρτες και τα υπόλοιπα όργανα πλοήγησης, πηδαλιουχείο(ν), κοινώς: τιμονιέρα. 📖 < αρχ. οιακίζω + [επίθημα] -τήριο [παραγωγική καταλ. ουδ. ουσ. που δηλώνει τόπο].

οιακιστής, ο, ουσ. • 1. αυτός που είναι επιφορτισμένος με τον χειρισμό του οίακα [δες λ.] του πλοίου, συνών. πηδαλιούχος, τιμονιέρης, οιακοστρόφος, 2. (ειδικότ.) αυτός που ανήκει σε ειδικό κλάδο της ναυτικής υπηρεσίας, η οποία έχει ως καθήκον τη συντήρηση και τον χειρισμό ναυτικών οργάνων καθώς και τη χρήση των ναυτικών σημάτων. 📖 < μσν. οιακιστής < αρχ. οιακίζω < οἴαξ.

οιακοδείκτης, ο, ουσ. • (ναυτ.) δείκτης που δείχνει τη γωνία την οποία σχηματίζει το πηδάλιο με την τρόπιδα [δες λ.]. 📖 < οίακ(ας) -ο- (< αρχ. οἴαξ) + δείκτης.

οιακονόμος, ο, ουσ. • 1. (ναυτ.) αξιωματικός ή υπαξιωματικός σκάφους που είναι προϊστάμενος τών οιακιστών [δες λ.], 2. (αρχ.) α) πηδαλιούχος, συνών. οιακιστής, οιακοστρόφος, β) (κατ' επέκτ.) διοικητής, κυβερνήτης. 📖 < οίακ(ας) -ο- (< αρχ. οἴαξ = πηδάλιο) + -νόμος.

οιακονομώ, ρ. [μετβ.] • 1. (ναυτ.) κυβερνώ πλοίο, καπετανεύω, 2. (μτφ.) διοικώ, καθοδηγώ. 📖 < οἰκονομέω / -ῶ < οἰκονόμος < οἶκος + νέμω [= διανέμω, μοιράζω].

οιακοστρόφιο, το, ουσ. • ο τροχός περιστροφής του τιμονιού στο πλοίο, αλλιώς: η ρόδα του τιμονιού. 📖 < αρχ. οἴαξ + -στρόφιο(ν) < στρέφω. Η λέξη μαρτυρείται από 1858.

οιακοστρόφος, ο, ουσ. • 1. (ναυτ.) αυτός που χειρίζεται το τιμόνι του πλοίου, συνών. τιμονιέρης, οιακιστής, 2. (μτφ.) αυτός που είναι καλός διοικητής, κυβερνήτης. 📖 < αρχ. οἴαξ, γεν. οἴακος, + -στρόφος < στρέφω. ⊙ οιακοστρόφιο, οιακοστροφώ.

οιακοστροφώ, ρ. [μετβ.] • χειρίζομαι το τιμόνι του σκάφους, οιακίζω [δες λ.]. 📖 < οίακ(ας) -ο- [< αρχ. οἴαξ] + στρέφω.

οιακόσχοινο, το, ουσ. • (ναυτ.) κομμάτι σχοινιού με το οποίο ο οιακιστής [δες λ.] έλκει τον οίακα, το τιμόνι, το πηδάλιο, κοινώς: σάγουλα, το σκαντήλι της λαγουδέρας (δηλ. του τιμονιού). 📖 < οίακ(ας) -ο- + σχοινί.

οικονομητήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή εξοικονόμησης θερμότητας, με αξιοποίηση των καυσαερίων για την προθέρμανση του νερού στο λέβητα, μειώνοντας έτσι τις απαιτήσεις καυσίμου στο σχετικό μηχανισμό. 📖 < οικονομ(ία) -η- + -τήρας [παραγωγική καταλ. αρσ. ουσ. που δηλώνει τόπο].

οικονομία, η, ουσ. • 1. (οικον.) διαχείριση εσόδων και εξόδων του σπιτιού, της επιχείρησης του κράτους κ.λπ. 2. το σύνολο των προσπαθειών του ανθρώπου για την εξασφάλιση των βασικών αγαθών, 3. η οικονομική επιστήμη, 4. ο έλεγχος των εξόδων και η αποταμιευτική ικανότητα του κάθε ατόμου. 📖 < αρχ. οἰκονομία, [= διαχείριση οικιακών ή οικογενειακών υποθέσεων, επιστασία οίκου, οικονομία, φειδώ, L & Sc.]

οίκος, ο, ουσ. • 1. κατοικία, σπίτι, 2. χαρακτηρισμός της οικογενειακής καταγωγής ή της ταξικής προέλευσης προσώπου, (φρ.) *«Οίκος της Ιβρέας ή των Ανσκαριδών / των Αψβούργων / των Τυδώρ / των Ρομανώφ / των Κηρύκων», «ευγενές / βασιλικός / αυτοκρατορικός οίκος»,* 3. ίδρυμα ιδίως κοινωφελούς χαρακτήρα, π.χ. (φρ.) *«Οίκος του Ναύ-*

τη», παλαιότερο ίδρυμα κοινωνικής προστασίας ναυτικών [έως το 2012] το οποίο παρείχε σ' αυτούς και τις οικογένειές τους ιατρική, φαρμακευτική και νοσοκομειακή περίθαλψη, 4. (φρ.) *«οίκος ανοχής», «οίκος ευγηρίας», «Λευκός Οίκος», «εκδοτικός / εμπορικός οίκος».* 🕮 < αρχ. οἶκος. **O** άποικος, δουλοπάροικος, ένοικος, έποικος, κάτοικος, μέτοικος, νεώσοικος, πάροικος, περίοικος, συγκάτοικος, οικογένεια, οικοδεσπότης, οικοδίαιτος, οικοδιδάσκαλος, οικοδομή, οικοδόμος, οικοκυρά, νοικοκυρά, οικολογία, οικονομία, οικόσημο, οικοσκευή, οικότοπος, οικοτροφείο, οικοσύστημα, οικοτουρισμός.

οινόπνευμα, το, ουσ. • 1. (χημ.) άχρωμο, πτητικό υγρό που παράγεται από την απόσταξη του κρασιού και χρησιμοποιείται ως αντισηπτικό ή ως βασικό προϊόν στην παρασκευή φαρμάκων και καλλυντικών, συνών. αλκοόλ, σπίρτο, αιθανόλη, αιθυλική αλκοόλη, 2. (ποτ.) κάθε αλκοολούχο ποτό. 🕮 < οινόπνευμα < αρχ. οἶνος + πνεῦμα [< πνέω], η λέξη μαρτυρείται από το 1815, απόδοση στα ελληνικά του γαλλ. esprit de vin [= το πνεύμα του οίνου]. **O** οινοπνευματίαση, οινοπνευματικός, οινοπνευμάτωση, οινοπνευματομέτρηση, οινοπνευματομετρία, οινοπνευματομετρητής, οινοπνευματόμετρο, οινοπνευματοποιείο, οινοπνευματοποιήσιμος, οινοπνευματοποιία, οινοπνευματοποιός, οινοπνευματούχος, οινοπνευματώδης, οινοπνευματοπωλείο, οινοπνευματοπώλης.

Οινούσσες, οι, ή **Οινούσσα,** η, ουσ. • (γεωγρ.) α) συστάδα νησιών στο Βόρειο Αιγαίο, αποτελούμενη από ένα κατοικημένο νησί 911 κατοίκων [απογρ. 2021] και άλλα οκτώ μικρότερα, β) *«Μεσσηνιακές ή Πελοποννησιακές Οινούσσες»,* νησιωτικό σύμπλεγμα νότια της Μεσσηνίας, γνωστό και με το όνομα Σαπιέντζες, αποτελείται από τα νησιά Σχίζα, Σαπιέντζα, Βενέτικο, Αγία Μαριανή και τις βραχονησίδες Δύο Αδέλφια: Μπόμπα (ανατολικά της Σαπιέντζας) και Αυγό (νότια του Βενέτικου). 🕮 < αρχ. οἶνος [= κρασί].

Οκινάβα ή **Οκινάουα,** η, ουσ. • (γεωγρ.) το πέμπτο σε μέγεθος νησί της Ιαπωνίας, έχει έκταση 1.206,9 τ.χλμ. και πληθυσμό 1.466.870 κατοίκους [απογρ. 2022], σημαντική η αμερικανική στρατιωτική βάση που καλύπτει μία τεράστια περιοχή. 🕮 < αγγλ. Okinawa < λ. ιαπωνικής προέλευσης.

όκιο, το, ουσ. [παλαιότερη γραφή όκκια] • (ναυτ.) [λαϊκ.] α) ο οφθαλμός, η κυκλική οπή στο πλαϊνό μέρος της πλώρης πλοίου, στη μάσκα δηλ. του σκάφους, από την οποία διέρχεται η αλυσίδα της άγκυρας ή οι κάβοι για την πρόσδεση του σκάφους στο λιμάνι, (φρ.) *«όκια πρύμνης»,* τονοδηγοί, μπαστέκες, β) μεταλλικά εξαρτήματα στην άκρη του καταστρώματος μικρών σκαφών απ' όπου διέρχεται η αλυσίδα της άγκυρας ή το χοντρό σχοινί για το δέσιμο και τη σταθεροποίηση του καταστρώματος. 🕮 < ιταλ. occhio [= μάτι] < λατ. oculus.

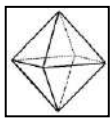
οκλαδίας, ο, ουσ. • είδος μικρής πτυσσόμενης καρέκλας χωρίς μπράτσα η οποία, σύμφωνα με την παράδοση, επινοήθηκε από τον μυθικό Δαίδαλο. 🕮 < αρχ. ὀκλάζω, [= κάθομαι με λυγισμένα γόνατα, κάθομαι σταυροπόδι, οκλαδόν].

οκτάγωνο, το, ουσ. • (γεωμ.) το σχήμα εκείνο που έχει οκτώ πλευρές και οκτώ γωνίες, το οκτάπλευρο. 🕮 < οκτώ + γωνία.

οκτάδα, η, ουσ. • σύνολο οκτώ μονάδων. 🕮 < αρχ. ὀκτάς, -άδος < αρχ. αριθμητικό ὀκτώ + -άδα.

οκτάεδρο, το, ουσ. • (γεωμ.) το στερεό [το πολύεδρο] εκείνο σώμα που έχει οκτώ έδρες· *«κανονικό οκτάεδρο».* 🕮 < αρχ. ὀκτάς, -άδος < [αρχ. αριθμητικό] ὀκτώ + ἕδρα.

οκτάνιο, το, ουσ. • (χημ.) α) αλκάνιο, δηλ. άκυκλος κορεσμένος υδρογονάνθρακας, που στο μόριο του έχει οκτώ άτομα άνθρακα C_8H_{18}, β) δείκτης ποιότητας καύσης της βενζίνης. 🕮 < γαλλ.-αγγλ. octane, διεθ. oct(a)- [= οκτ(α)-] + -ane [= -άνιον].

οκτάντας, ο, ουσ. • (ναυτ.) αστρονομικό όργανο μέτρησης της γωνιακής απόστασης μεταξύ δύο σημείων του χώρου, αποτελούμενο από ένα σταθερό τόξο 45 μοιρών, έναν περιστρεφόμενο βραχίονα κι ένα σύστημα κατόπτρων, συσκευή που αντικατέστησε τους

αστρολάβους και θεωρείται πρόδρομος του εξάντα, (φρ.) γνωστό και ως: α) *«ανακλαστικό τεταρτοκύκλιο του* John *John Hadley»*, β) *«αστροσκόπιο»* ή *«Θαλάσσιο τεταρτοκύκλιο»* κατασκευή και ονοματολογία από τον Caleb Smith.

📖 < (αντιδάνειο) αγγλ. ή γαλλ. octant < λατιν. octant- (octans < octo [= οχτώ]) < αρχ. ὀκτ(άς) -άντας.

οκταπόδιο, το, ουσ. • (ιχθυολ.) το χταπόδι [δες λ.]. 📖 < αρχ. ὀκτά-πους [= αυτός που έχει οκτώ πόδια].

οκτάπους, το, ουσ. δες χταπόδι.

οκτάρι ή **οκταράκι** [υποκ.] το, ή **οκτάκομπος,** ο, ουσ. • ακρόδεσμος που λύνεται εύκολα και λειτουργεί και ως πρόχειρο φίμωμα του σχοινιού, (φρ.) *«διπλός οκταρόκομπος»,* σταθερή θηλειά στην άκρη του σχοινιού. 📖 < οκτ(ώ) -α- + κόμπος.

οκτάς, ο, ουσ. • (αστρον.) α) παλαιό αστρονομικό όργανο με το οποίο μετρούσαν το ύψος και τη γωνιακή απόσταση των αστέρων κατά τη μεσουράνησή τους, οκτάντας [δες λ.], β) [ως κυρ. όν.:] *Οκτάς,* αστερισμός του νότιου ημισφαιρίου. 📖 (αντιδάνειο) < γαλλ. octant < λατιν. octans, -ntis [= οκταμερές όργανο] < octo [= οκτώ] < αρχ. ὀκτάς, -άδος < ὀκτώ.

οκτάωρος, -η, -ο, ή **οχτάωρος,** -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που έχει διάρκεια οκτώ ωρών, 2. αυτός που εργάζεται για οκτώ ώρες συνεχόμενα. 📖 < οκτώ + ώρ(α) -ος.

Ολερόν νόμοι, ή **Ολερόν κανόνες,** οι, • (ναυτ.) [γαλλ. Rôles d'Oléron] θαλάσσιο δίκαιο που γράφτηκε στη Γαλλία στις αρχές του 13ου αιώνα για να ρυθμίζει ζητήματα ναυσιπλοΐας στη μεσαιωνική ναυτιλία όπως: οι αποζημιώσεις σε περιπτώσεις ναυαγίου, ο τρόπος ασφάλισης του σκάφους, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των πλοιοκτητών ή των καπεταναίων προς τα μέλη των πληρωμάτων τους, οι διακινήσεις των εμπορευμάτων και πολλά άλλα. Κώδικες που οφείλουν την ονομασία τους στην ικανότητα των άξιων ναυτικών του νησιού Oléron που βρίσκεται στη δυτική Γαλλία πλησίον των εκβολών του ποταμού Gironde.

Οκτώβριος και **Οκτώβρης,** ο, ουσ. • ο δέκατος μήνας του χρόνου. 📖 < μτγν. Ὀκτώβριος < λατιν. October (mensis) [= όγδοος (μήνας)], (σύμφωνα με το πρώιμο ρωμαϊκό ημερολόγιο, που ξεκινούσε από τον Μάρτιο, μήνα έναρξης των πολεμικών επιχειρήσεων) < αρχ. ὀκτώ.

ολάρμενος, -η, -ο, επίθ. • (ναυτ.) [για σκάφος] αυτός που πλέει με ανοικτά πανιά.

Χτυπάει τα παραθύρια μας του χινοπώρου η μέρα, / καθώς πετιέται σαν τη φλόγ' απ' του Υμηττού την κόψη, / μετωρισμένη στα φτερά γαλατερής ομίχλης!

Και μπήκε ο ήλιος της αυγής **ολάρμενος** στο σπίτι / και μπήκε ο μήνας Τρυγητής με τα γλυκά σταφύλια / και με τους σκούρτους, τις μουστιές και με το Βάκχο πρώτο, …

➢ Απόσπασμα από το ποίημα «Χινόπωρος» του **Κώστα Βάρναλη**.

ολημερίς, επίρρ. χρονικό • όλη μέρα. 📖 < μσν. ολημερίς < (φρ.) «όλη μέρ(α)» + -ίς.

ολιγόστροφος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός [ο μηχανισμός] που παίρνει λίγες στροφές, αντών. πολύστροφος, 2. (μτφ.) άνθρωπος ελάχιστα ευφυής, αργόστροφος, βραδύστροφος, βλάκας, αντών. εύστροφος, έξυπνος. 📖 < ολίγο(ς) + στροφ(ή) -ος.

ολικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που αναφέρεται: α) στο όλο, β) στο σύνολο, αντών. μερικός, (φρ.) *«ολική έκλειψη του ήλιου / της σελήνης», «ολική δαπάνη / εκπομπή / θερμότητα / ιπποδύναμη / πίεση / χωρητικότητα / ζημία / αρθροπλαστική / διαγραφή χρέους / θυρεοειδεκτομή / προσέγγιση / αναδόμηση / επανεκκίνηση / ανικανότητα / συμβουλευτική», «ολικό ποσό / άθροισμα / βάρος / μήκος / εμβαδόν / lockdown / αίμα».* 📖 < μτγν. ὁλικός ◈ ολικά [επίρρ.].

ολισθηρός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που είναι γλιστερός, 2. (μτφ.) αυτός που οδηγεί με τις συμβουλές και τον τρόπο του στο παράπτωμα. 📖 < αρχ. ὀλισθηρός. ◈ ολισθηρώς [επίρρ.].

ολίσθηση, η, ουσ. • κύληση κάποιου αντικειμένου. 📖 < αρχ. ὀλίσθη(σις) [= γλίστρημα] -ση.

ολισθητήρας, ο, ουσ. • 1. γλίστρα, είδος ράμπας για ομαλή καθέλκυση ή ανέλκυση

σκάφους, 2. (τεχνολ.) μηχανικό εξάρτημα που συμβάλλει στην διαδικασία της ολίσθησης πάνω σε κάποια επιφάνεια, 3. (στρατ.) τμήμα πυροβόλου όπλου. 🕮 < ολισθ(αίνω) [= γλιστρώ] -η- + -τήρας [παραγωγική κατάλ. αρσ. ουσ. που δηλώνει αντικείμενο].

ολκή, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. έλξη αντικειμένου, 2. α) βάρος κάποιου σώματος, β) το βάρος της σφαίρας παλαιού πυροβόλου όπλου, 3. (ειδικότ.) η διάμετρος του σωλήνα σε πυροβόλο όπλο, διαμέτρημα, 4. (φυσ.) μονάδα βάρους ίση με το 1/8 της ουγγιάς [δες λ.], 5. (μτφ.) σπουδαιότητα, αξία, 6. (τεχνολ.) ειδική κατεργασία μετάλλων με την οποία μετατρέπονται σε σύρματα. 🕮 < αρχ. αρχ. όλκή [= τράβηγμα] < ἕλκω [= τραβώ, σύρω, σέρνω].

όλκηση, η, ουσ. • 1. τράβηγμα κάποιου αντικειμένου προς μία κατεύθυνση, 2. κατασκευή σύρματος από τον ολκό [δες λ.]. 🕮 < ολκή.

ολκόμετρο, το, ουσ. • όργανο για τη μέτρηση της εξωτερικής ή εσωτερικής διαμέτρου σφαίρας, κώνου ή κυλίνδρου, συνών. κομπάσο. 🕮 < ολκ(ός) -ο- + μέτρο.

ολκοξόος, ο, ουσ. • (εργαλ.) ειδικό εργαλείο που ομοιάζει με ροκάνι και χρησιμοποιείται στην διάνοιξη ολκών, δηλαδή αυλακών ή εντομών σε μεταλλικές ή ξύλινες επιφάνειες. 🕮 < αρχ. ολκός + ξόος [= ο ξυσμός] < ξέω [= λειαίνω ή στιλβώνω, πλανιάρω], η λ. μαρτυρείται από το 1870.

ολκός, ο, ουσ. • 1. χαραγματιά που σχηματίζεται σε λεία επιφάνεια από τη χρήση αιχμηρού και σκληρού οργάνου, 2. η έλξη αντικειμένου προς μία κατεύθυνση, 3. (τεχνολ.) μηχάνημα που χρησιμοποιείται για ανέλκυση των πλοίων στην ξηρά, 4. (τεχνολ.) εξάρτημα σε μηχανή μετατροπής μεταλλικών ράβδων σε σύρμα, 5. [πληθ.], (ναυτ.) *οι ολκοί:* α) οι δοκοί της ναυπηγικής κλίνης οι οποίοι συμβάλλουν στην καθέλκυση ή ανέλκυση του πλοίου, κοινώς: βάζια, β) βοηθητικά σχοινιά που χρησιμοποιούνται για τη στροφή των ιστίων, γ) σύσπαστο που χρησιμοποιείται για το στρίψιμο του φορτωτήρα (μπίγα) δεξιά ή αριστερά. 🕮 < αρχ. ολκός < ἕλκω [= τραβώ, σύρω, σέρνω].

ολκωτός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που έχει ολκό, 2. αυτός που κινείται πάνω σε ολκό [δες λ. ερμ. 5]. 🕮 < αρχ. ολκός.

Ολλανδία, η, ουσ. • (γεωγρ.) ευρωπαϊκό κράτος που αποκαλείται στα ολλανδικά Nederland, έχει έκταση 41.543 τ.χλμ. και πληθυσμό 16.655.799 κατοίκους [απογρ. 2011]. 🕮 < από μεταφορά του γαλλ. Hollande < μσν. ολλανδ. Holland, αβέβαιου ετύμου, ίσως από το αρχ. ολλανδ. Holtland [= δασώδης χώρα], ή Holland [= κάτω χώρα]. ⊙ Ολλανδός, Ολλανδέζος, Ολλανδή, Ολλανδέζα, ολλανδικός, ολλανδέζικος, Ολλανδικά, Ολλανδέζικα.

ολμειός, ο, ουσ. • 1. πλάκα που χρησιμοποιείται για να σταθεροποιείται το κάτω άκρο της ατράκτου (δηλ. του αδραχτιού) του βαρούλκου πλοίου, συνών. σκάτσα, υποδοχή βάσης, 2. (αρχ.) στρογγυλός λίθος με τον οποίο έκοβαν τα όσπρια. 🕮 < ὅλμος + [επίθημα] -ειός.

ολόβαθος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που είναι πολύ βαθύς. 🕮 < όλ(ος) -ο- + βάθος.

ολοθούριο, το, ουσ. • (ζωολ.) ή ψωλιόγκος ή ψωλιάγκος για τους ψαράδες του Ιονίου και του Αιγαίου, γνωστό και ως *«αγγούρι της θάλασσας»* εξαιτίας του σχήματός του, ανήκει στην ομοταξία των θαλάσσιων Εχινοδέρμων, η επιστ. του ονομ.: [για τρία είδη] Holothuria tubulosa / poli / mammata, εκλεκτό δόλωμα για τα παραγάδια, συναντάται κυρίως στις θερμές και εύκρατες θάλασσες, το σώμα του κυλινδρικό ως σκωληκοειδές.

ολοκαίνουργιος και **ολοκαίνουριος,** -η, -ο, επίθ. • αυτός που είναι καινούργιος, που είναι αχρησιμοποίητος ή αμεταχείριστος, του κουτιού, κατακαίνουργος, αντών. παλιός, πολυμεταχειρισμένος. 🕮 < αρχ. ὅλος + καινούργιος.

ολόκληρος, -η, -ο, επίθ. • όλος, αυτός που διατηρεί όλα τα μέρη του, ακέραιος, ολάκερος. 🕮 < αρχ. ὅλος + κλῆρος.

ολονύχτιος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που έχει χρονική διάρκεια μίας ολόκληρης νύχτας, συνών. παννύχιος. 🕮 < αρχ. ὅλος + νύχτα.

ολονυχτίς και **ολονυκτίς,** επίρρ. χρονικό. • όλη τη νύχτα. 🕮 < όλ(η) -ο- + νύχτ(α) -ίς.

ολοπελάγιος, -α, -ο, επίθ. • (για θαλάσσιους οργανισμούς) αυτός που κολυμπά σε όλη του τη ζωή ελεύθερα μέσα στο πέλαγος. 📖 < όλ(ος) -ο- + πέλαγ(ος) -ιος.

ολοταχώς, επίρρ. • 1. (συνήθως για όχημα) με τη μέγιστη δυνατή ταχύτητα, πάρα πολύ γρήγορα, 2. (ναυτ.) παράγγελμα του κυβερνήτη προς τον μηχανικό του για να δώσει στο πλοίο τη μέγιστη δυνατή ταχύτητα, (φρ.) *«πρόσω / εμπρός / πίσω / όπισθεν ολοταχώς».* 📖 < ολο- + ταχ(ύς) - μτφρδ. από τη γαλλ. à toute vitesse.

ολόφεγγος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που φέγγει από όλες τις πλευρές, που ρίχνει άπλετο φως, συνών. κατάφωτος, ολοφώτιστος, αντών. κατασκότεινος, ολοσκότεινος. 📖 < όλο- + φέγγος.

ολόφωτος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που είναι πάρα πολύ καλά φωτισμένος, συνών. κατάφωτος, ολοφώτιστος. 📖 < όλ(ος) -ο- + φως, γεν. του φωτός. ◈ ολόφωτα.

ομ, το, άκλ. δες ωμ.

ομάδα, η, ουσ. • ολιγάριθμο σύνολο προσώπων που έχει κοινούς στόχους σε πολλούς και διάφορους χώρους, όπως επαγγελματικούς, καλλιτεχνικούς, αθλητικούς κ.λπ., (φρ.) *«ομάδα αίματος»,* καθεμία από τις κατηγορίες του αίματος. 📖 < μτγν. όμάς, αιτ. -άδα [= σύνολο], και σημδ. από τη γαλλ. groupe, équipe. ⊙ ομαδιάζω, ομαδικός. O ευρωομάδα, ομαδάρχης, ομαδάρχισσα, ομαδοποίηση, ομαδοποιώ, υποομάδα.

ομαλός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που η επιφάνειά του είναι λεία ή επίπεδη, αντών. ανώμαλος, 2. αυτός που δεν εμφανίζει δυσλειτουργίες, που ακολουθεί τους κανόνες χωρίς παρεκκλίσεις, φυσιολογικός, 3. (φυσ.) ομοιόμορφος, (φρ.) *«ομαλή κίνηση / κυκλική κίνηση / ευθύγραμμη κίνηση / αιώρηση / επιτάχυνση».* 📖 < ⊙ ομαλίζω, ομαλότητα, ομαλύνω.

Ομάν, το, ουσ. • (γεωγρ.) σουλτανάτο της αραβικής χερσονήσου, έχει έκταση 309.500 τ.χλμ. και πληθυσμό 4.520.471 κατοίκους [κατ' εκτίμηση 2023], συνορεύει με τη Σαουδική Αραβία, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και την Υεμένη. 📖 < αραβ. Uman.

ομβριά, η, ουσ. • (μετεωρ.) άφθονη βροχή. 📖 < αρχ. ὄμβρος [= 1. καταιγίδα, αστροπελέκι, 2. δυνατή βροχή].

όμβριος, -ια, -ιο, επίθ. • βρόχινος, (φρ.) ὄμβρια ὕδατα [= νερά της βροχής]. 📖 < αρχ. ὄμβριος.

ομβρογράφος, ο, ουσ. • είδος αυτογραφικού βροχόμετρου, βροχογράφος. 📖 < (αντιδάνειο) < αγγλ. ombrograph < αρχ. ὄμβρος [= 1. καταιγίδα, αστροπελέκι, 2. δυνατή βροχή] + γράφος < γράφω.

όμβρος, ο, ουσ. • (μετεωρ.) η ξαφνική και ραγδαία βροχή, συνών. νεροποντή, καθούρι, μπόρα. 📖 < αρχ. ὄμβρος [= νεροποντή]. O ομβροφόρος, ομβρόφιλος, ομβροχαρής, ομβροδέκτης, κάτομβρος [= (μετεωρ.) πολύ βρεγμένος, βροχερός].

όμιλος, ο, ουσ. • 1. ομάδα ανθρώπων με κύριο γνώρισμα τα κοινά ενδιαφέροντα, σωματείο, σύλλογος, 2. ομάδα συγκεντρωμένων ανθρώπων, 3. ο χώρος εντός του οποίου συγκεντρώνονται τα μέλη του ομίλου, *«Ναυτικός Όμιλος».* 📖 < αρχ. ὅμιλος [= συγκεντρωμένο πλήθος].

ομίχλη, η, ουσ. • 1. (μετεωρ.) ατμοσφαιρικό φαινόμενο το οποίο εξελίσσεται κοντά στην επιφάνεια του εδάφους ή της θάλασσας και δημιουργείται από τη συμπύκνωση ή εξάχνωση υδρατμών σε νεφελώδη μορφή, με πυκνότητα τέτοια, ώστε η ορατότητα σε οριζόντια διεύθυνση να είναι μικρότερη από 1.000 μέτρα, συνών. αντάρα, καταχνιά, πούσι, 2. (κατ' επέκτ.) σκοτάδι, σκοτεινιά, 3. (μτφ.) συγκεχυμένη και ασαφή κατάσταση, 4. (φρ.) (μετεωρ.) α) *«ομίχλη αναστροφής»,* ομίχλη που προκαλείται από νέφος τύπου στρώματος παγιδευμένο κάτω από τη βάση μιας θερμοκρασιακής αναστροφής, β) *«ομίχλη ακτινοβολίας»,* ομίχλη που οφείλεται στην ψύξη του αέρα λόγω επαφής του με την επιφάνεια του εδάφους όταν αυτή προηγουμένως έχει ψυχθεί πολύ περισσότερο λόγω της νυκτερινής ακτινοβολίας, γ) *«ομίχλη αναμίξεως»,* ομίχλη που σχηματίζεται όταν συναντώνται δύο αέριες μάζες διαφορετικής θερμοκρασίας και υγρασίας, δ) *«ομίχλη οριζόντιας μεταφοράς ή ομίχλη θαλάσσης»,* ομίχλη που σχηματίζεται από την μεταφορά υγρού και σχετικά θερμού αέρα πάνω από

ψυχρότερη επιφάνεια, ε) *«θαλάσσιος καπνός ή ομίχλη ατμού ή καπνός Αρκτικής θαλάσσης»,* ειδικός τύπος ομίχλης οριζόντιας μεταφοράς που σχηματίζεται όταν πολύ ψυχρός αέρας εισβάλει απότομα πάνω από πολύ θερμότερη θαλάσσια επιφάνεια, *«ομίχλη μετωπική / ορέων / εξάτμισης»,* 4. (φρ.) (ναυτ.) *«σήματα ομίχλης»,* ειδικά ηχητικά ή φωτεινά σήματα που εκπέμπονται από φάρους, σημαντήρες ή πλοία όταν επικρατούν συνθήκες ομίχλης. 🕮 < αρχ. ὀμίχλη. ⊙ ομιχλώδης. ❍ ομιχλοκέρας.

ομιχλοκέρας, το, ουσ. • είδος κέρατος με το οποίο πραγματοποιούνται ηχητικά σήματα όταν υπάρχει ομίχλη, συνών. μπουρού, τηλεβόας, ατμοσειρήνα. 🕮 < ομίχλη + κέρας.

ομιχλοκρύσταλλος, ο, ουσ. • (μετεωρ.) απόθεση παγοκρυστάλλων σε διάφορες ομιχλώδεις επιφάνειες όταν η θερμοκρασία είναι κατώτερη του μηδενός, πάχνη, παγωμένη δρόσος. 🕮 < ομίχλ(η) -ο- + κρύσταλλος.

ομιχλώδης, -ης, -ες, επίθ. • 1. (μετεωρ.) αυτός που έχει ομίχλη, ανταριασμένος, αντών. αίθριος, 2. (μτφ.) αυτός που στερείται σαφήνειας, θολός. 🕮 < μτγν. ὁμιχλώδης.

όμμα, το, ουσ. • 1. μάτι, (φρ.) *«ιδίοις όμμασι(ν)»,* με τα ίδια (μου) τα μάτια, 2. βλέμμα, 3. τρύπα, οπή. 🕮 < ὄμμα, γεν. -ατος, ⊙ ομμάτιο.

ομμάτιο, το, ουσ. • 1. μάτι, οφθαλμός, 2. (ναυτ.) δακτύλιος μικρού μεγέθους, ενισχυμένος περιμετρικά με ραφή φεστόνι ή μεταλλικό στεφανάκι ωσάν βέρα, συνήθως στην άκρη καραβόπανου ή συνθετικού υφάσματος που χρησιμοποιείται ως ιστίο, ή ως επικάλυμμα [νιτσεράδα], απ' όπου περνά λεπτό σχοινί, συνών. πορτούζι. 🕮 < [υποκ.] αρχ. ὀμμάτιον < ὄμμα.

ομοαξονικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που έχει τον ίδιο άξονα με κάποιον άλλον, συνών. ομοκεντρικός. 🕮 < αρχ. ὁμοῦ [επίρρ.] + αξονικός < αρχ. ἄξων + -ικός.

ομόδυνο, το, ουσ. • (τεχνολ.) τύπος ραδιοφωνικού δέκτη ή δέκτη ασυρμάτου, ο οποίος δεν χρησιμοποιεί ετερόδυνο [δες λ.]. 🕮 (αντιδάνειο) < αγγλ. homodyne < homo- (< ομ[ο]) + [γαλλ.] dyne < αρχ. δύναμ(ις).

ομοιογένεια, η, ουσ. • 1. ομοιότητα ως προς την προέλευση και τους σκοπούς, 2. κατηγορία ταξινόμησης φυτών και ζώων που βρίσκεται ανάμεσα στην υποοικογένεια και το γένος και χρησιμοποιείται για σύνολο πολλών ομοίων γενών. 🕮 < μτγν. ὁμοιογένεια.

ομοιογενής, -ής, -ές, επίθ. [αρχ.] • 1. αυτός που ανήκει στο ίδιο γένος ή είδος με άλλον, που έχει την ίδια καταγωγή, τους ίδιους σκοπούς κ.λπ. αντών. ετερογενής, ανομοιογενής, 2. αυτός που αποτελείται από όμοια στοιχεία. 🕮 <

ομόκεντρος, -η, -ο, επίθ. • 1. (γεωμ.) αυτός που έχει το ίδιο κέντρο με κάποιον άλλον, (φρ.) *«ομόκεντροι κύκλοι / δακτύλιοι / δίσκοι / κύλινδροι», «ομόκεντρες σφαίρες», «ομόκεντρο στροφείο»,* 2. [ως ουσ.:] *το ομόκεντρο,* το κοινό κέντρο των δύο κύκλων ή των δύο σφαιρών. 🕮 < μτγν. ὁμόκεντρος < ὁμ(ο)- < αρχ. ὁμοῦ [= μαζί] + κέντρο. ⊙ ομοκεντρικός.

ομολογία, η, ουσ. • 1. προφορική ή γραπτή παραδοχή πράξεων, 2. το κείμενο π.χ.: α) της κατάθεσης ενός κατηγορουμένου, (φρ.)

«ομολογία δικαστική / ρητή / έμμεση ή σιωπηρή / εξώδικη / σύνθετη / ανάκληση / λόγω της ερημοδικίας του εναγομένου», β) της αποδοχής της θρησκευτικής πίστης, 3. (οικον.) κρατικός ή εταιρικός τίτλος με τον οποίο αναγνωρίζεται στον κάτοχό του το δικαίωμα στην αποπληρωμή χρηματιστηριακού δανειακού τιμήματος, ομόλογο. 🕮 < αρχ. ὁμολογία [= συμφωνία, παραδοχή]. ⊙ ομολογιακός.

ομόλογο, το, ουσ. • (οικον.) ανώνυμος, κρατικός ή εταιρικός, τίτλος, που αντιπροσωπεύει συγκεκριμένο ποσό δανείου και εξοφλείται μετά τη λήξη στην ονομαστική του τιμή, και το οποίο λειτουργεί ως απόδειξη χρέους, χρεωστικό γραμμάτιο, (φρ.) *«ομόλογο καταστροφής / συσσωρευμένων αποδόσεων / προστασίας / μηδενικού τοκομεριδίου / κοινό / επαναγορά / μετατρέψιμο».* 🕮 < αρχ. ὁμόλογον ουσιαστικοποιημένο ουδ. του επιθ. ὁμό-λογος, -ον (< αρχ. ὁμοῦ [= μαζί] + λέγω) [= αυτός που συμφωνεί, που έχει την ίδια άποψη, σύμφωνος]. ❍ *ευρωομόλογο.*

ομοπλοΐα, η, ουσ. • (ναυτ.) οργανωμένο ομαδικό ταξίδι πλοίων χωρίς τη συμμετοχή πολεμικών πλοίων συνοδείας και αεροσκαφών, στοιχείο που διαφοροποιεί τη συγκεκριμένη πλεύση σκαφών με τη νηοπομπή. 🕮 < αρχ. ὁμοῦ [= μαζί] + -πλοΐα < πλους.

ομοπλοώ, ρ. [αμετβ.] • συμμετέχω σε ομοπλοΐα [δες λ.], πλέω μαζί με άλλα πλοία, συμπλέω. 🕮 < αρχ. ὁμοπλοῶ.

ομοπλωτήρας, ο, ουσ. • (ναυτ.) αυτός που πλέει μαζί με κάποιον άλλο, ομόπλους. 🕮 < μτγν. ὁμοπλωτήρ, -ῆρος < αρχ. ὁμοῦ [= μαζί] + πλωτήρ [= ναύτης, θαλασσοπόρος] < πλώω [= πλέω].

ομοσπονδία, η, ουσ. • 1. μορφή κρατικής συγκρότησης, κατά την οποία ορισμένα επιμέρους κράτη, που νομικά διατηρούν την πολιτική τους αυτοτέλεια, συνενώνονται σ' ένα κοινό κράτος, συνών. συμπολιτεία, 2. δευτεροβάθμια οργάνωση που περιλαμβάνει όλα σωματεία του ιδίου κλάδου εντός συγκεκριμένης πολιτειακής οντότητας. 🕮 < ομοσπονδία < ομόσπονδ(ος) + -ία < αρχ. ὁμόσπονδος < ὁμοῦ [= μαζί] + σπονδή, η λέξη μαρτυρείται από το 1836, ως μτφρδ. από τη γαλλ. confédération, fédération. ⊙ ομοσπονδιακός.

ομότοιχος, -η, -ο, επίθ. • 1. (αρχιτ.) αυτός που έχει κοινό τοίχο με άλλον, που χωρίζεται από άλλον με μεσοτοιχία, 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που βρίσκεται παραπλεύρως, που αποτελεί τη συνέχεια άλλου, 3. (ναυτ.) αυτός που ανήκει στην ίδια τοιχαρχία [δες λ.] με κάποιον άλλον, δηλ. στην ίδια ομάδα εργασίας επί του πολεμικού πλοίου. 🕮 < αρχ. ομ(ο)- < αρχ. ὁμοῦ [= μαζί] + τοῖχος.

ομοχειρία, η, ουσ. • (ναυτ.) ομάδα πυροβολητών σε πολεμικό πλοίο που διοικείται, συνήθως, από υπαξιωματικό. 🕮 < ομο- < αρχ. ὁμοῦ [= μαζί] + -χειρία < χειρ, χειρός, η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*.

ομπρέλ(λ)α, η, ουσ. • 1. φορητή ατομική κατασκευή που μας προφυλάσσει από τη βροχή ή τον ήλιο, συνών. αλεξιβρόχιο, αλεξήλιο, 2. (μτφ.) κάθε σχηματισμός που προσφέρει προστασία σε αδυνάτους. 🕮 < ιταλ. ombrella < ombra < λατιν. umbra [= σκιά]. ⊙ ομπρελ(λ)άς, ομπρελ(λ)άδικο.

ομφαλός, ο, ουσ. • 1. (ανατ.) ο αφαλός, το σημάδι στο εξωτερικό τμήμα της κοιλιακής μας χώρας στο οποίο κατέληγε ο ομφάλιος λώρος κατά την εμβρυϊκή ηλικία, 2. (μτφ.) το πιο κεντρικό σημείο ενός αντικειμένου ή ενός χώρου, (φρ.) *«ομφαλός τροχού / έλικα / εμβόλου / της Γης»*, 3. (ειδικότ.) το κυρίως σώμα ορισμένων τύπων κλειδαριάς μέσα στο οποίο μπαίνει το κλειδί. 🕮 < αρχ. ὀμφαλός.

Ονδούρα, η, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της Κεντρικής Αμερικής με 12.090 τ.χλμ. και πληθυσμό 9.745.149 κατοίκους [κατ' εκτίμηση 2023]. 🕮 < ισπαν. Honduras < hondura [= βάθος].

όνευος, ο, ουσ. • (ναυτ.) είδος χειροκίνητου ή μηχανοκίνητου οριζόντιου βαρούλκου που χρησιμοποιείται στα μικρά εμπορικά πλοία για την ανέλκυση της άγκυρας ή, παλαιότερα, για την έλξη και την ανύψωση βαρέων αντικειμένων καθώς και για το τέντωμα των σχοινιών, συνών. όνος, μανιβέλο, πόμπα. 🕮 < αρχ. ὄνευος [= είδος μοχλού].

ονίσκος, ο, ουσ. • 1. υποκ. του όνου, το γαϊδουράκι, 2. (ιχθυολ.) [λαϊκ.] λόγια ονομασία γένους ψαριών το οποίο ανήκει στην οικογένεια gadidae, ο γάδος, ο μπακαλιάρος, 3. (ναυτ.) γερανός ή βαρούλκο μικρών σκαφών για την ανύψωση βαριών αντικειμένων. 🕮 < αρχ. [υποκ.] ὄνευος [δες λ.].

ονόκομβος, ο, ουσ. • (ναυτ.) είδος απλού κόμπου για την γρήγορη και φυσικά πρόχειρη συνένωση σχοινιών, συνών. γαϊδουρόκομπος. 🕮 < ὄνος [= γάιδαρος] + κόμβος, η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*.

όνομα, το, ουσ. [γεν. του ονόματος] • 1. λέξη που δηλώνει κάποιο συγκεκριμένο πρόσωπο, ζώο ή πράγμα, 2. ονομασία κάποιου συγκεκριμένου τόπου, τοπωνύμιο, 3. κάθε ουσιαστικό που δεν είναι κύριο αλλά προσηγορικό, 4. (φρ.) *«οικογενειακό / πατρικό / βαφτιστικό / εθνικό / αντρικό / γυναικείο / χριστιανικό / εβραϊκό / μουσουλμανικό ... όνομα»*. 🕮 < αρχ. ὄνομα. ○ ονομάζω, ονοματίζω, ονοματικός.

ονομάζω, ρ. [μετβ.] • 1. δίνω ένα όνομα σε κάποιον ή σε κάτι, έτσι ώστε να διακρίνεται

από τα όμοιά του, ονοματίζω, 2. απονέμω σε κάποιον τίτλο, 3. αποκαλώ ή χαρακτηρίζω κάποιον, 4. αναφέρω ονομαστικά, κάνω μνεία. 📖 < αρχ. ὀνομάζω. ⭕ ὀνομαστί, ονομαστικά, ονομαστικώς, ονόμασμα, ονομασία, ονομαστός, ονομαστικός.

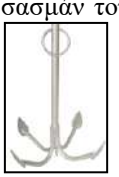
ονομασία, η, ουσ. • η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του ονομάζω: 1. η λέξη με την οποία δηλώνεται κάποιο πρόσωπο ή αντικείμενο ή τόπος ή ομάδα κ.λπ. 2. η επίσημη απονομή ορισμένου τίτλου, βαθμού, αξιώματος κ.λπ. 📖 < αρχ. ὀνομασία [= όνομα, έκφραση].

ονομαστική αξία, η, • το χρηματικό ποσό που αναγράφεται στο χρεόγραφο [π.χ. ομολογία] όταν εκδίδεται, και συνήθως είναι η τιμή εξόφλησης που αποδίδεται στον επενδυτή με τη λήξη του, ή σε μετοχή, όποια χρηματιστηριακή τιμή καταγράφεται στον σχετικό πίνακα, επίσης η αξία του εμπορεύματος που καταγράφεται στο εκδοθέν τιμολόγιο.

ονοματολογία, η, ουσ. • 1. (γλωσσ.) κλάδος της γλωσσολογίας που ασχολείται με την έρευνα και τη μελέτη των ονομάτων τόπων [τοπωνυμίων] και ανθρώπων [ανθρωπωνυμίων], 2. το σύνολο των συστηματικά ταξινομημένων ονομασιών και ειδικών όρων που χρησιμοποιούνται σε οποιονδήποτε κλάδο της επιστήμης, της τεχνικής κ.λπ. ονοματολόγιο [δες λ.]. 📖 < ονοματολόγος < όνομα + -λογία < λέγω.

ονοματολόγιο, το, ουσ. • το σύνολο των συστηματικά ταξινομημένων ονομασιών και ειδικών όρων που χρησιμοποιούνται σε οποιονδήποτε κλάδο της επιστήμης, της τεχνικής κ.λπ. ονοματολογία [δες λ. ερμ.2]. 📖 < μσν. ονοματολόγιον.

όνυξ, ο, ουσ. • 1. το νύχι, 2. (κατ' επέκτ.) α) οπλή ζώου, β) άγκιστρο, γ) εξάρτημα στο σασμάν του ποδηλάτου, 4. (ναυτ.) το μέρος της άγκυρας που γαντζώνει στην επιφάνεια του πυθμένα και αποτελεί προέκταση του βραχίονα ή της ατράκτου ανάλογα τον κατασκευαστικό τύπο της, 5. (ορυκτ.) όνυχας [= ημιπολύτιμος λίθος που είναι ποικιλία αχάτη]. 📖 < αρχ. ὄνυξ, -ῠχος.

ονυχοδέτης, ο, ουσ. • μπότσος [= είδος συνδέσμου καδένας ή σχοινιών] νυχιών άγκυρας, αγκυρόδεσμος, κεφαλοδέτης. 📖 < < όνυχ(ας) (< αρχ. ὄνυξ) -ο- + δέτης (< δένω), η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*.

ονυχωτή, η, ουσ. • 1. (εργαλ.) ονυχοειδές ξυλουργικό εργαλείο το οποίο χρησιμοποιείται για τη δημιουργίας αυλάκωσης σε ξύλο, 2. είδος κοπής ξύλινης επιφάνειας. 📖 < ουσιαστικοποιημένος τ. του θηλ. επιθ. ονυχωτός.

οξεία, η, ουσ. • 1. τονικό σημάδι (΄) στην ελληνική γραφή, 2. τονικό σημάδι της βυζαντινής μουσικής, 3. (γεωμ.) είδος γωνίας. 📖 < μτγν. ὀξεῖα, ουσιαστικοποιημένο θηλυκό του αρχ. επιθ. ὀξύς.

οξ(ε)ίδιο, το, ουσ. • (χημ.) κάθε ένωση του οξυγόνου με άλλο στοιχείο ή με ρίζα, που είναι προϊόν οξειδώσεως, (φρ.) *«οξείδιο του μολύβδου (δηλ. το μίνιο) / του σιδήρου / του ψευδαργύρου / του καλίου / του μαγνησίου / του ζιρκονίου / του χαλκού / του αιθυλενίου / του αλουμινίου / του γαλλίου κ.ά.».* 📖 < (αντιδάνειο) < αγγλ. oxide και γαλλ. oxyde < αρχ. επιθ. ὀξύς < ὄξος, -εος, [= ξινισμένο κρασί, ξίδι].

οξ(ε)ίδωση, η, ουσ. • (χημ.) 1. χημική αντίδραση του οξυγόνου με κάποιο άλλο στοιχείο, 2. σκούριασμα. 📖 < ὀξείδωσις, -ση, μτφρδ. γαλλική oxydation.

οξιά, η, ουσ. • (φυτολ.) φυλλοβόλο δέντρο μεγάλου ύψους, έως και 35 μ., σκληρό και βαρύ, φύεται σε ορεινές περιοχές της πατρίδας μας αλλά και σε άλλα μέρη της Ευρώπης, της Ασίας και της Β. Αμερικής, εξαιρετικό υλικό στην επιπλοποιία ενώ στη ναυπηγική ελάχιστα χρησιμοποιούμενο λόγω της μικρής διάρκειας ζωής του στο θαλάσσιο περιβάλλον, παλαιότερα αξιοποιήσιμο στην κατασκευή καταρτιών. 📖 < μτγν. ὀξέα < αρχ. ὀξύα ή ὀξύη.

οξύ, το, [γεν. οξέος, πληθ. οξέα, γεν. οξέων] • (χημ.) χημική ένωση που περιέχει ένα ή περισσότερα άτομα υδρογόνου, τα οποία, όταν διαλυθούν στο νερό, αυξάνουν την συγκέντρωση των υδρογονοκατιόντων (H^+), (φρ.) *«ανόργανα και οργανικά οξέα», «θειικό (H_2SO_4) / νιτρικό (HNO_3) / μυρμηκικό ή μεθανικό ($HCOOH$) / υδροχλωρικό (HCl) / αιθανικό ή οξικό (CH_3COOH) / οξαλικό*

($C_2H_2O_4$) / φωσφορικό (H_3PO_4)*οξύ κ.ά.».* 🕮 < ουσιαστικοποιημένο ουδέτερο του αρχ. επιθ. ὀξύς.

οξυγόνο, το, ουσ. • 1. (χημ.) χημικό στοιχείο, άχρωμο, άοσμο και άγευστο, ένα από τα βασικά συστατικά του ατμοσφαιρικού αέρα και του νερού, έχει ατομικό αριθμό το 8 και ως σύμβολο το Ο, (φρ.) *«φιάλη οξυγόνου»,* η μεταλλική φιάλη που περιέχει καθαρό οξυγόνο, το οποίο χρησιμοποιείται για ιατρικούς σκοπούς, σε καταδύσεις, οξυγονοκολλήσεις, κ.α. 2. (μτφ.) για κάτι που είναι πολύ χρήσιμο και αναγκαίο, 3. ο καθαρός ατμοσφαιρικός αέρας, 4. (λογοτ.) [στον Γιάννη Μαγκλή] εμπειρική προσπάθεια του πληρώματος, παλαιότερα, σε δύτη σφουγγαράδικου σκάφους, κατά την οποία ξαναφοριέται γρήγορα το σκάφανδρο στο σώμα του σφουγγαρά και με παροχή αέρα επιστρέφει στο νερό για σταδιακή αποσυμπίεση. 🕮 < γαλλ. oxygène < οξυ- [< αρχ. ὀξύ(ς)] + -gène < -γόνον, ουδ. του -γόνος < γεννῶ. ⭕ οξυγονοθεραπεία, οξυγονοκόλληση, οξυγονοκοπή, οξυγονοκόφτης.

οξυγονοκόλληση, η, ουσ. • 1. η συγκόλληση μετάλλων που πραγματοποιείται με ισχυρή φλόγα μίγματος [θερμοκρασία καύσης: 3.200°C] καθαρού οξυγόνου (O_2) και, συνήθως, ασετιλίνης (C_2H_2), 2. η συσκευή που χρησιμοποιείται για την παραπάνω τεχνική. 🕮 < οξυγόν(ον) -ο- + κόλλη(σις) -ση.

οξυγονοκολλητής, ο, ουσ. • (επάγγ.) τεχνίτης που ασχολείται με τη συγκόλληση μετάλλων κάνοντας χρήση της φιάλης οξυγόνου. 🕮 < οξυγόν(ον) -ο- + κολλητής < κολλώ.

οξυγονοκοπή, η, ουσ. • η κοπή μετάλλων που πραγματοποιείται από ισχυρή φλόγα οξυγονοασετιλίνης. 🕮 < οξυγόν(ον) -ο- + κοπή.

οξυγώνιος, -ια, -ιο, επίθ. [αρχ.] • (γεωμ.) το σχεδιαστικό εκείνο όργανο, και ιδιαίτερα το τρίγωνο, αλλά και οποιοδήποτε άλλο αντικείμενο που έχει όλες του τις γωνίες οξείες. 🕮 < αρχ. ὀξυγώνιος.

οξυζενέ και **οξιζενέ,** το, άκλ. ουσ. και **οξυζενές,** ο, • επιστ. ονομ.: *«υπεροξείδιο του υδρογόνου»*, 1. (χημ.) α) ανόργανη χημική ένωση που περιέχει υδρογόνο και οξυγόνο, με μοριακό τύπο H_2O_2, β) (φαρμ.) πολύτιμο στην ιατρική ως αντισηπτικό στην περιποίηση των τραυμάτων, 2. (αισθητ.) χρήσιμο ως βοηθητικό συμπλήρωμα στις βαφές των μαλλιών. 🕮 < γαλλ. (eau) oxygéné [= αυτός που περιέχει οξυγόνο] – οξυγονούχο νερό.

οξυμετρία, η, ουσ. • προσδιορισμός της ποσότητας οξέος που περιέχεται σε κάποιο διάλυμα. 🕮 < οξύ + μετρώ. ⊙ οξυμετρικός.

οξύμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) 1. συσκευή μέτρησης της ποσότητας κάποιου οξέος σε ένα διάλυμα καθώς και τον προσδιορισμό της οξύτητας ορισμένων υγρών τροφίμων, όπως λ.χ. του λαδιού, του γάλακτος, του κρασιού κ.ά. υγρών, 2. συσκευή με την οποία προσδιορίζεται η ύπαρξη οξυγόνου και αζώτου στον ατμοσφαιρικό αέρα. 🕮 < οξύ + μέτρο.

οξύνωτος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος μικρού καρχαρία, η επιστ. του ονομ.: Oxynotus centrina, [διώνυμο], γνωστό και ως αχινόγατος, τον συναντάμε στη Μεσόγειος θάλασσα και στο ανατολικό τμήμα του Ατλαντικού Ωκεανού, τρέφεται με μικρού και μεσαίου μεγέθους πελαγικά είδη ψαριών.

οξύπλωρο, το, ουσ. • (ναυπ.) σκάφος του οποίου η πλώρη κατασκευαστικά είναι ιδιαίτερα μυτερή και στενή. 🕮 < οξύ + πλώρη.

οξύπρυμνο, το, ουσ. • (ναυπ.) σκάφος του οποίου η πρύμνη κατασκευαστικά είναι ιδιαίτερα μυτερή και στενή, ενώ το πηδάλιό του κρέμεται στο πίσω μέρος του πρυμναίου ποδοστάματος, ίσιο αλλά και ελάχιστα κυρτωμένο. 🕮 < οξύ + πρύμνη.

οξύρρυγχος, -η, -ο, επίθ. • 1. (γενικότ. για ζώα) αυτό που έχει μυτερό ρύγχος, 2. (ιχθυολ.) [το αρσ. ως ουσ.] ονομασία ψαριού με μακρύ κεφάλι και οξύ ρύγχος που ανήκει στην οικογένεια των Οξυρρυγχιδών, γνωστό για το πολύτιμο μαύρο χαβιάρι του [ο οξύρρυγχος Σιβηρίας - sevruga], έχει λεπτό και επίμηκες σώμα, είδος που συναντάται στον Εύξεινο Πόντο, στη θάλασσα του Αζόφ (Κριμαία), στην Κασπία και ελάχιστα στο Βόρειο Αιγαίο, 3. [ως κύρ. όν.] *η Οξύρρυγχος*, αρχαία πόλη της Αιγύπτου, στη Δ. όχθη του Νείλου, οφείλει το όνομά της στην ύπαρξη

και αλίευση του ομώνυμου ψαριού. 🕮 < αρχ. ὀξύρρυγχος < επίθ. ὀξύς, -εῖα, -ύ, [= οξύς, μυτερός, κοφτερός, αιχμηρός] + ρύγχος, γεν. -εος, το, [=), μύτη, μουσούδα] < ρύζω [αττικός τ. του ῥάζω = βγάζω περίεργους ήχους].

οξύς, -εία, -ύ, επίθ. • 1. αυτός που καταλήγει σε μυτερή άκρη, μυτερός, σουβλερός, 2. (μτφ.) α) [συνήθως για παραγόμενο ήχο] διαπεραστικός, β) [συνήθως για μαχαίρι] κοφτερός, γ) [για αισθήσεις] αποτελεσματικός, δ) [για αρρώστια] αυτός που εξελίσσεται και επιδεινώνεται γρήγορα, αντών. χρόνιος, ε) [για κλίση δρόμου] απότομος, απόκρημνος, στ) [για άνθρωπο] ο ευφυής, ο έξυπνος, ζ) [για άνεμο] ισχυρός, σφοδρός, δυνατός. 🕮 < αρχ. ὀξύς [= 1. μυτερός, κοφτερός, αιχμηρός, 2. με έντονη γεύση, ξινός].

οξύτατη, η, ουσ. • (ναυτ.) πλεύση με γωνία από 22,5° μέχρι 45°, περίπου ως προς την κατεύθυνση απ' όπου φυσάει ο αληθής άνεμος. 🕮 < αρχ. ὀξύς [δες λ.].

οξύτητα, η, ουσ. • 1. το να είναι κάτι μυτερό, 2. (μτφ.) η μεγάλη ένταση που προκαλείται από κάποια ενέργεια, 3. (χημ.) η παρουσία οξέος σε διάλυμα. 🕮 < αρχ. ὀξύτης < ὀξύς [= 1. μυτερός, 2. με έντονη γεύση, ξινός].

οπαίο, το, ουσ. • 1. (ναυπ.) μεγάλο τετράπλευρο άνοιγμα στο θωράκιο της πλώρης του πλοίου όπου στερεώνεται το κατάρτι [επιστήλιο], τρύπα του τσιμπουκιού [δηλ. του επιστηλίου], 2. (στρατ.) οπή στο κλείστρο πυροβόλου όπλου από την οποία μεταδίδεται η φωτιά στη γόμωση, 3. (αρχαιολ.) τρύπα στη στέγη των σπιτιών, κατά την αρχαιότητα, από την οποία έμπαινε το φως και έβγαινε ο καπνός. 🕮 < μτγν. ὀπαῖον < αρχ. ὀπή.

οπή, η, ουσ. • τρύπα, άνοιγμα μικρού μεγέθους, θυρίδα, (φρ.) [ναυτ.] *«οπή αποστράγγισης υδροσυλλέκτη / πυθμένα λέβητα / θωρακίου [τρύπα της κόφας] / καθαρισμού λέβητα / παρατηρήσεως / καταστρώματος / στρογγυλή [φεγγίτης] / εξαγωγής / τροχίλου [σκάτσα]».* 🕮 < αρχ. ὀπή.

ὀπήτιον και **ὀπίτιον,** το, ουσ. • αιχμηρό εργαλείο, κοινώς: σουβλί. 🕮 < αρχ. ὄπεας, γεν. -ατος [= αιχμηρό όργανο, σούβλα].

όπισθεν, επίρρ. • 1. [τοπικό] πίσω, αντών. έμπροσθεν, (φρ.) *«όπισθεν ολοταχώς»,* ναυτικό παράγγελμα του καπετάνιου προς τον μηχανικό του για κίνηση του σκάφους προς τα πίσω, με την πρύμνη, 2. (μηχανολ.) [ως ουσ.] *η όπισθεν,* ειδική θέση του μοχλού ταχυτήτων σε όχημα που καθορίζει την κίνηση προς τα πίσω. 🕮 < αρχ. ὄπισθεν.

οπισθοβατικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που έχει την τάση να βαδίζει προς τα πίσω, (φρ.) *«οπισθοβατική κίνηση».* 🕮 < οπισθοβάτης + [καταλ.] -ικός.

οπισθοδρόμηση, η, ουσ. • 1. κίνηση προς τα πίσω, συνών. οπισθοχώρηση, υποχώρηση, οπισθοβασία, πισωδρόμηση, πισωδρόμισμα, 2. (μτφ.) έλλειψη προοδευτικότητας, παρακμή. 🕮 < οπισθοδρομη- (< οπισθο-δρομώ) -σις > -ση.

οπισθοδρομικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που έχει ξεπεραστεί από την εξέλιξη, από την πρόοδο, αντών. σύγχρονος, μοντέρνος. 🕮 < οπισθοδρομώ [δες λ.].

οπισθοδρομώ, ρ. [αμετβ.] • 1. κινούμαι προς τα πίσω, συνών. οπισθοχωρώ, πάω πίσω πίσω, υποχωρώ, 2. (μτφ.) παρακμάζω, αντών. προοδεύω. 🕮 < μτγν. ὀπισθοδρομέω / -ῶ < ὀπισθοδρόμος < αρχ. ὄπισθεν + δρόμος.

οπισθοφυλακή, η, ουσ. • (στρατ.) στρατιωτική μονάδα, που κατά τη διάρκεια της πορείας, βρίσκεται τελευταία με σκοπό την κάλυψη όσων προπορεύονται, αντών. εμπροσθοφυλακή. 🕮 < αρχ. ὄπισθ(εν) -ο- + φυλακή.

οπισθοχώρηση, η, ουσ. • 1. κίνηση προς τα πίσω, 2. (στρατ.) υποχώρηση στρατιωτικής μονάδας ή σώματος, συνήθως εξαιτίας της εχθρικής επιθετικότητας, αντών. προέλαση, 3. (μτφ.) μετακίνηση από τις θέσεις μου, τις απόψεις μου κ.λπ. 🕮 < οπισθοχωρη- (< οπισθοχωρώ) -σις > -ση.

οπισθοχωρώ, ρ. [αμετβ.] • 1. (στρατ.) υποχωρώ προς τα πίσω εξαιτίας συνήθως της εχθρικής επιθετικότητας, αντών. προελαύνω, προχωρώ, 2. κινούμαι προς τα πίσω, 3. (μτφ.) μετακινούμαι από τις θέσεις μου, τις απόψεις μου κ.λπ. 🕮 < όπισθ(εν) -ο- + -χωρώ. ⊙ οπισθοχώρηση, οπισθοχωρητικός.

οπίσω, επίρρ. τοπικό • πίσω. 🕮 < αρχ. ὀπίσω.

οπλαποθήκη, η, ουσ. • αποθήκη όπλων, συνών. οπλοφυλάκιο. 🕮 < όπλ(ο) + αποθήκη.

οπλασκία, η, ουσ. • εξάσκηση στο χειρισμό των όπλων. 🕮 < όπλο + ασκ(ώ) -ία.

οπλισμός, ο, ουσ. • 1. η ενέργεια και το αποτέλεσμα του οπλίζω [δες λ.], 2. το σύνολο των όπλων που διαθέτει κάποιος, συνήθως ο στρατιώτης, ή η χώρα, 3. εφοδιασμός με όπλα, 4. (μτφ.) α) υλικό που ενισχύει την κατασκευή, β) το σύνολο των εξαρτημάτων ενός μηχανήματος. 🕮 < αρχ. όπλισμός. ⭕ εξοπλισμός.

οπλιταγωγό, το, ουσ. • (στρατ.) βοηθητικό πλοίο του Πολεμικού Ναυτικού, ειδικά κατασκευασμένο ή μετασκευασμένο ή επίτακτο επιβατικό, κατάλληλο για τη μεταφορά οπλιτών. 🕮 < αρχ. επίθ. όπλιταγωγός, -όν, [= αυτός που μεταφέρει τους βαριά οπλισμένους] < όπλίτης + ἄγω [= οδηγώ ή μεταφέρω, κουβαλώ, κομίζω, φέρνω].

οπλίτης, ο, ουσ. • 1. (στρατ.) ο στρατιώτης εκείνος που δεν είναι βαθμοφόρος, 2. (κατ' επέκτ.) ο χαμηλόβαθμος στρατιωτικός σε αντιδιαστολή με τους αξιωματικούς, 3. (μτφ.) ο υπηρέτης του Θεού ή του Χριστού, 4. στην αρχαία Ελλάδα, ο βαριά οπλισμένος στρατιώτης του πεζικού που έφερε δόρυ, θώρακα και μεγάλη ασπίδα [ὅπλον]. 🕮 < αρχ. ὁπλίτης [= βαριά οπλισμένος πεζικάριος].

όπλο, το, ουσ. • 1. οποιοδήποτε όργανο ή γενικότερα αντικείμενο που χρησιμεύει για την άμυνα ή την επίθεση εναντίον άλλου προσώπου ή ζώου, 2. (στρατ.) στρατιωτικό σώμα που έχει το δικό του ιδιαίτερο εξοπλισμό και προορισμό, 3. (μτφ.) κάθε μέσο που χρησιμοποιούμαι για να επιτύχουμε έναν σκοπό, 4. (εκφρ.) *«καταφεύγω στα όπλα»,* χρησιμοποιώ ένοπλη βία, *«καταθέτω τα όπλα»,* αφήνω τα όπλα, παραδίνομαι, ή εγκαταλείπω τις προσπάθειες σε κάποιον τομέα κοινωνικό ή επαγγελματικό, *«παίρνω τα όπλα»,* αρχίζω πολεμικές αναμετρήσεις, *«στα όπλα»,* στρατιωτικό παράγγελμα για συναγερμό, *«παρουσιάζω όπλα»,* στρατιωτικό τμήμα που υποδέχεται με υπερυψωμένα τα όπλα του επίσημο προσκεκλημένο, (φρ.) *«ατομικά / αυτόματα / πυρηνικά / χημικά / συμβατικά / βαριά / ελαφρά / πυροβόλα / αμυντικά / επιθετικά / εκηβόλα / αγχέμαχα / λίθινα / μεταλλικά / κρουστικά / διατρητικά / κυνηγετικά / πολεμικά / εκπαιδευτικά / σύγχρονα / αεροβόλα / αποκριάτικα όπλα»,* 5. (αρχ.) α) η μεγάλη στρογγυλή ασπίδα που έφερε ο πεζικάριος, β) [πληθ.] *τα όπλα,* εξοπλισμός πλοίου, τα ξάρτια, σε Ομήρ. και Ησίοδ., σκοινιά πλοίου, σε Ομήρ. και Ηρόδ.. 🕮 < αρχ. ὅπλον [= πολεμικό εργαλείο]. ⊙ οπλή, οπλίζω, οπλίτης. ⭕ άοπλος, αφοπλίζω, ένοπλος, οπλαρχηγός, οπλασκία, οπλοβαστός, οπλοβομβίδα, οπλοδιδάσκαλος, οπλοδόκη, οπλοθήκη, οπλομαχία, οπλομάχος, οπλονόμος, οπλοποιός, οπλοπολυβόλο, οπλοπώλης, οπλοπωλείο, οπλοστάσιο, οπλουργείο, οπλοφόρος, οπλοφορώ, οπλοχρησία, πανοπλία, υπεροπλία.

οπλοβαστός, ο, ουσ. • ειδική κατασκευή με υποδοχές για κάθετη τοποθέτηση των όπλων, συνήθως σε στρατιωτική μονάδα, συνών. οπλοδόκη, οπλοκιβώτιο. 🕮 < όπλο < αρχ. ὅπλον [= πολεμικό εργαλείο] + βαστώ.

οπλοδόκη, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (ναυτ.) ξύλινη κατασκευή στους θαλάμους των ναυτών του Πολεμικού Ναυτικού, εντός του οποίου τοποθετούνται τα όπλα σε κάθετη θέση, συνών. οπλοβαστός. 🕮 < όπλο- < αρχ. ὅπλον [= πολεμικό εργαλείο] + -δόκη < δέχομαι.

οπλοθήκη, η, ουσ. • 1. αποθήκη για τη φύλαξη των όπλων, οπλοστάσιο, 2. η θήκη στην οποία τοποθετούνται τα τμήματα λυμένου όπλου, ιδίως κυνηγετικού, 3. ειδικό έπιπλο στον τοίχο που λειτουργεί ως εκθεσιακή προθήκη για όπλα ιστορικής σημασίας ή ως χώρος εναπόθεσης και φύλαξης των όπλων σε στρατιωτική μονάδα. 🕮 < μτγν. ὁπλοθήκη < αρχ. ὅπλον [= πολεμικό εργαλείο]) + θήκη.

οπλονόμος, ο, ουσ. • (στρατ.) υπαξιωματικός του Πολεμικού Ναυτικού, από τους παλαιότερους σε υπηρεσία εντός του σκάφους, με αυξημένες δικαιοδοσίες επιτήρησης και καθοδήγησης των ναυτών, φύλαξης και συντήρησης του φορητού οπλισμού, παρακολούθησης και υλοποίησης του ημερήσιου προ-

γράμματος και πολλών άλλων καθηκόντων. 🕮 < όπλο- + -νόμος. **O** οπλονομείο.

οπλοστάσιο, το, ουσ. • 1. αποθήκη φύλαξης όπλων, 2. εργαστήριο κατασκευής ή συντήρησης ή επιδιόρθωσης όπλων, 3. (στρατ.) οπλοδόκη [δες λ.], 4. (μτφ.) το σύνολο των ιδεολογικών – πολιτικών επιχειρημάτων για την επίτευξη ενός στόχου. 🕮 < όπλο < αρχ. ὅπλον [= πολεμικό εργαλείο] + -στάσιο < αρχ. ἵσταμαι [μεσοπαθητική φωνή του ρ. ἵστημι = στήνω, ορθώνω, τοποθετώ].

οπλουργός, ο/η, ουσ. • 1. (στρατ.) επισκευαστής και συνάμα συντηρητής ιδίως του φορητού οπλισμού, οπλοποιός, 2. (στρατ.) αντίστοιχη ειδικότητα στο στρατό. 🕮 < όπλουργός [= κατασκευαστής όπλων] < αρχ. ὅπλον [= πολεμικό εργαλείο] + [αρχ.] -ουργός < ἔργον.

οπλοφυλάκιο, το, ουσ. • ο χώρος φύλαξης των όπλων, συνών. οπλαποθήκη. 🕮 < αρχ. ὅπλον [= πολεμικό εργαλείο] + φυλάκιο.

Οπόρτο και **Πόρτο,** το, ουσ. • (γεωγρ.) παραθαλάσσια και παραποτάμια πόλη της Πορτογαλίας ενταγμένη στον κατάλογο των Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO από το 1996, έχει πληθυσμό 231.800 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < αγγλ. Oporto και ισπαν. Porto [= λιμάνι].

οπτάνθρακας, ο, ουσ. • (φυσ.) 1. συμπαγής καύσιμη ύλη, η οποία λαμβάνεται με ξηρή απόσταξη γαιανθράκων, δηλ. με καύση διαφόρων οργανικών υλικών χωρίς την παρουσία οξυγόνου, δηλ. του αέρα, συνών. κωκ, 2. ο οπτάνθρακας πετρελαίου είναι ένα προϊόν που προέρχεται από τα κατάλοιπα της επεξεργασίας αργού πετρελαίου στα διυλιστήρια. 🕮 < αρχ. ὀπτός < ἕψω [= βράζω, κοχλάζω] + άνθρακας.

οπτήρας, ο, ουσ. • (ναυτ.) ναύτης που ανήκει στο προσωπικό καταστρώματος και έχει ως καθήκον του την παρακολούθηση της πορείας του πλοίου, την εποπτεία της θαλάσσιας περιοχής, τον εντοπισμό των φανών ναυσιπλοΐας αλλά και οτιδήποτε άλλο που θα μπορούσε να αποτελέσει κίνδυνο για την ασφαλή πλεύση του σκάφους. 🕮 < αρχ. ὀπτήρ, -ήρος + [επίθημα] -τήρ.

οπτικά σήματα, τα, • (ναυτ.) τρόπος επικοινωνίας, συνήθως με κινήσεις των χεριών ή

με σημαίες ή με φωτεινές πηγές, που χρησιμοποιούνται μόνο σε ιστιοπλοϊκούς αγώνες και στο Πολεμικό Ναυτικό με υπεύθυνο χειριστή του σκάφους τον σηματωρό.

οπτική, η, ουσ. • (φυσ.) κλάδος της φυσικής που ασχολείται με τη μελέτη του φωτός, τη διάδοση του φωτός και περιγράφει τα φαινόμενα τα οποία σχετίζονται με αυτό, (φρ.) *«γεωμετρική / κυματική / κβαντική / φυσιολογική οπτική».* 🕮 θηλ. του αρχ. επιθ. ὀπτικός [δες λ.].

οπτικό, το, ουσ. • (εργαλ.) α) εξάρτημα φάρου ή προβολέα που αντανακλά τις φωτεινές ακτίνες της πηγής, β) μηχανή τύπου *Φρενέλ, γ) (φρ.) *«καταδιοπτρικό οπτικό»,* είδος τηλεσκόπιου. 🕮 ουδ. του αρχ. επιθ. ὀπτικός [δες λ.].

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: **Ογκιστέν-Ζαν Φρενέλ** (Augustin - Jean Fresnel, 1788 - 1827) Γάλλος φυσικός και εφευρέτης. Ασχολήθηκε κυρίως με την πόλωση, την διάθλαση, την διπλή ανάκλαση του φωτός καθώς και με την κυματοειδή του διάδοση. Υπήρξε μέλος της Γαλλικής Ακαδημίας των Επιστημών (1823) και της Αγγλικής Βασιλικής Εταιρίας των Επιστημών.

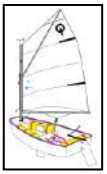

οπτικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που έχει σχέση με την όραση, (φρ) [τεχνολ.] *«οπτικά όργανα μέτρησης / πρότυπα συχνότητας / συστήματα ράστερ», «οπτικός δίσκος ή οπτική θηλή»,* 2. [το αρσ. ως ουσ.] επαγγελματίας τεχνικός που ασχολείται με την μέτρηση, την κατασκευή ή την προσαρμογή βοηθημάτων όρασης. 🕮 < αρχ. ὀπτικός < ὄψις < ὤψ [= μάτι, πρόσωπο, όψη].

οπτικός εντοπισμός, ο, • (φυσ.) η ανίχνευση, η μέτρηση των συντεταγμένων και η αναγνώριση σχήματος απομακρυσμένων αντικειμένων με τη χρησιμοποίηση ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων από την υπεριώδη ως και τη μακρινή υπέρυθρη περιοχή του οπτικού φάσματος.

όπτιμιστ, το, άκλ. ουσ. • (αθλητ.) ιστιοπλοϊκό σκάφος ειδικά σχεδιασμένο για παιδιά όμως ευάλωτο στους ισχυρούς ανέμους, αποτελεί-

ται από ένα τιμόνι με ένα κόντρα-δοιάκι, μια μεγάλη καρίνα από πολυεστέρα ή ξύλο, ένα ιστίο σε σχήμα τραπεζίου και τρία στεγανά

για να το κρατούν στην επιφάνεια αν αναποδογυρίσει, το μήκος του 2,3 μ. το πλάτος του 1,13 μ., διαθέτει ένα πανί με επιφάνεια 3,25 μ.^{2} βάρος γάστρας 35 κ. και για πλήρωμα έχει μόνο ένα άτομο. 🕮 < αγγλ. optimist [= αισιόδοξος].

Οράν, το, ουσ. • (γεωγρ.) μεγάλο λιμάνι της Αλγερίας και δεύτερη πληθυσμιακά πόλη της χώρας με 803.329 κατοίκους. 🕮 < από μεταφορά του αγγλ. Oran < αραβ. Wahrān < από τη βερβερική έκφραση wa - iharan [= τόπος των λιονταριών].

ορατόμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) ειδικό όργανο με το οποίο προσδιορίζεται ο βαθμός ορατότητας της ατμόσφαιρας. 🕮 < αρχ. όρατ(ός) -ο- + μέτρο.

ορατός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που φαίνεται, που μπορεί κάποιος να τον αντιληφθεί με την αίσθηση της όρασης, συνών. θεατός, αντών. αόρατος, αθέατος, 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που μπορεί να γίνει αντιληπτός. 🕮 < αρχ. όρα- [< όράω, όρῶ = βλέπω] + -τός. ⊙ ορατότητα.

ορατότητα, η, ουσ. • (μετεωρ.) η δυνατότητα οπτικής αντίληψης αντικειμένων που βρίσκονται σε μεγάλη απόσταση από τον παρατηρητή, (φρ.) *«ορατότητα ατμοσφαιρική»,* δηλ. βαθμός διαύγειας της ατμόσφαιρας, *«κλίμακα ορατότητας», «ορατότητα μηδενική / απεριόριστη».* 🕮 < ορατ(ός) -ότης > -ότητα, μτφρδ. από τη γαλλ. visibilité.

οργανέλο, το, ουσ. • (ναυτ.) χειροκίνητο βαρούλκο, ανέμη, με το οποίο οι ψαράδες σηκώνουν τα δίχτυα από τη θάλασσα ή, στα πιο σύγχρονα σκάφη, οι μηχανισμοί ανέλκυσης της άγκυρας και των παλαμαριών. 🕮 ίσως υποκορ. της λ. όργανο με επηρεασμό από το ιταλ. < organetto [= μικρό οργανάκι].

όργανο, το, ουσ. • 1. κάθε φυσικό ή τεχνητό μέσο που χρησιμοποιείται για την πραγματοποίηση κάποιου σκοπού ή για την παραγωγή έργου, συνών. σύνεργο, εργαλείο, (φρ.) *«όργανο ακριβείας / αυτογραφικό / κατοπτρικό [=είδος τηλεσκοπίου] / περιχαράκωσης [= εργαλείο του μηχανικού, φτυάρι, γκασμάς κ.λπ.]»,* 2. μέρος του σώματος κάποιου ζωντανού οργανισμού που εκτελεί συγκεκριμένη λειτουργία, σπλάχνο, 3. (μουσ.) α) ειδικό αντικείμενο για παραγωγή ήχου, β) πνευστό μουσικό κατασκεύασμα, είδος συνήθως εκκλησιαστικό, μεγάλων διαστάσεων, αξιοποιήσιμο στην καθολική λειτουργία, 4. (στρατ.) πυροβόλο είδος του 16^{ου} και 17^{ου} αι. που κατασκευαστικά έμοιαζε με το εκκλησιαστικό μουσικό όργανο, 5. (μτφ.) α) άβουλο πρόσωπο που υπηρετεί τα σχέδια και τους σκοπούς κάποιου άλλου, β) μέλος κρατικής υπηρεσίας, γ) περιοδική έντυπη έκδοση στην υπηρεσία κάποιου κόμματος, οργάνωσης κ.λπ. 🕮 < αρχ. ὄργανον. ⊙ οργανικός, οργανώνω.

οργανόγραμμα, το, ουσ. • γραφική παράσταση που καθρεφτίζει τη λειτουργική δομή ενός οργανισμού, μιας επιχείρησης, μιας υπηρεσίας κ.λπ. 🕮 < όργανο + γραμμα.

οργιά και **οργυιά,** η, ουσ. • 1. (μαθημ.) μονάδα μήκους ίση με την απόσταση των χεριών ενός ενήλικα όταν αυτά είναι τεντωμένα στα πλάγια [ανθρωπομετρική μονάδα μήκους], 2. (ναυτ.) αγγλική μονάδα μήκους που αντιστοιχεί σε δύο γιάρδες, δηλ. 1,83 μέτρα, χρησιμοποιείται κυρίως για τη μέτρηση του βάθους της θάλασσας, (βαθυμετρία). 🕮 < αρχ. ὄργυια.

όρεγκον, το, άκλ. • (φυτολ.) ακριβό είδος ξύλου, μέτριας σκληρότητας, κατάλληλο για την κατασκευή πορτοπαράθυρων, πατωμάτων, λεπτοξυλουργικών και ναυπηγικών κατασκευών, ιδανικότερο στην κάλυψη καταστρώματος. 🕮 < αγγλ. oregon < *Oregon, τοπωνύμιο των Η.Π.Α.

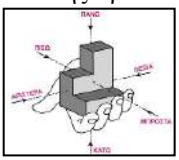
ΤΟΠΩΝΥΜΙΟ: **Όρεγκον**, πολιτεία των ΗΠΑ με έκταση 254.799 τ.χλμ. και πληθυσμό περίπου 4,5 εκατομμ. κατοίκων. Πρωτεύουσά της το Salem, σπουδαίο λιμάνι της το Πόρτλαντ. Η οικονομία της στηρίζεται σε αγροτικά, κτηνοτροφικά και δασικά προϊόντα.

ορειχάλκινος, -ινη, -ινο, επίθ. • αυτός που είναι κατασκευασμένος από ορείχαλκο, μπρούτζινος, (φρ.) *«ορειχάλκινος κρουνός / σωλήνας / σταυρός / εκτοξευτήρας / ταχυσύνδεσμος / διακόπτης / μεντεσές / μαστός / συλ-*

λέκτης / σύρτης» και διάφορά άλλα αντικείμενα. 🕮 < αρχ. ὀρειχάλκινος.

ορείχαλκος, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • κράμα με βάση το χαλκό, όπου το κύριο προσθετικό στοιχείο, έως 50%, είναι ο ψευδάργυρος, συνών. μπρού(ν)τζος [= κράμα χαλκού και κασσίτερου], πάφιλας [δες λ.] και (μ)πάφιλος, (φρ.) [ναυτ.] *«ο ορείχαλκος του Ναυαρχείου ή ναυτικός ορείχαλκος»* [αγγλ. admiralty brass / naval brass] περιέχει 30–40% κ.β. Zn [= ψευδάργυρος] και 1% κ.β. Sn [= κασσίτερος], *«ερυθρός ορείχαλκος / καλύκων / επιχρύσωσης / κασσιτερούχος / μαγγανιούχος / φωσφορούχος»*. 🕮 < αρχ. ὀρεί-χαλκος [ὄρος = βουνό] χαλκός που ανιχνεύεται στα βουνά [λατιν. orichalcum].

ορθογραφική προβολή, η, • α) μέθοδος απεικόνισης τρισδιάστατων μοντέλων, β) μέθοδος προβολής αντικειμένου με χρήση παράλληλων γραμμών σε επίπεδη επιφάνεια πάνω στην οποία προβάλλονται οι έξι [6] όψεις κάθε αντικειμένου (πρόσοψη, πίσω όψη, αριστερή πλάγια όψη, δεξιά πλάγια όψη, κάτοψη και άνοψη).

ορθογώνιος, -ια, -ιο, επίθ. • (γεωμ.) 1. αυτός που σχηματίζει ορθές γωνίες, (φρ.) «*ορθογώνιο τρίγωνο / πολυώνυμο / παραλληλόγραμμο / παραλληλεπίπεδο / σύστημα συντεταγμένων / σύστημα συναρτήσεων»,* 2. [το ουδ. ως ουσ.] *το ορθογώνιο,* τετράπλευρο παραλληλόγραμμο με όλες του τις γωνίες ορθές. 🕮 < αρχ. ὀρθογώνιος < ὀρθός, -ή, -όν, [= ευθύς, ίσιος] + γωνία. ◈ ορθογώνια [επίρρ.].

ορθοδρομία και **ορθοδρόμηση,** η, ουσ. • (ναυτ.) ή αλλιώς: ορθοδρομική πλεύση ή ορθοδρομικός πλους, είναι η πορεία ποντοπόρου πλοίου [αλλά και αεροπλάνου] που ακολουθεί την συντομότερη διαδρομή [γραμμή επί χάρτου] ταξιδεύοντας πάνω στο τόξο [μικρότερο των 180° μοιρών] του μέγιστου κύκλου της Γης, που συνδέει το σημείο απόπλου με τον τελικό τόπο προορισμού αλλά και με κάποιο ενδιάμεσο μέρος, αντών. λοξοδρομία, (φρ.) *«ορθοδρομία πλήρης / οξεία»*. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. orthodromie < αρχ. ὀρθοδρομέω, -ῶ [= τρέχω προς τα μπρος (για άλογο)] < ὀρθός, -ή, -όν, [= ευθύς, ίσιος] + -δρομῶ (< δρόμος) + -ie [< -ία]. ⊙ ορθοδρομικός.

ορθοδρομικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που αναφέρεται ή ανήκει στην ορθοδρομία, (φρ.) *«ορθοδρομικός χάρτης», «ορθοδρομικό τόξο»*. 🕮 < ορθοδρομ(ία) + [καταλ.] -ικός.

ορθοδρομώ, ρ. [αμετβ.] • κινούμαι κατευθείαν προς τα εμπρός, πλέω με ορθοδρομία [δες λ.]. 🕮 < ορθ(ο)- + -δρομῶ < -δρόμος.

ορθόπλωρο, το, ουσ. • (ναυπ.) η υπερυψωμένη, και ενισχυμένη κατασκευαστικά, πλώρη του σκάφους αλλά και η κόντρα κίνησή του προς τη διεύθυνση του κύματος.

[1]
Εγώ του καραβιού γοργόνα
στ' **ορθόπλωρο** καράβι μπρος.
Απάνω μου σπάνε φουρτούνες
κι άγριος ενάντια μου καιρός.

➢ Απόσπασμα από το έργο *«Το φως που καίει – Μέρος τρίτο – ο Οδηγητής»* του **Κώστα Βάρναλη.**

[2]
Σε λευκά λιμάνια, ανάρια ανάρια,
αστραπόβολα χελάντια πυργωτά
με τα **ορθόπλωρα** χαλκόπλαστα λιοντάρια,
αργοσάλευτα στα χέρια των κυμάτων,
τί ονειρεύεστε; τί αράγματα νικών
και θανάτων;

➢ Απόσπασμα από το έργο *«Ο Δωδεκάλογος του Γύφτου – Λόγος Α΄- Ο ερχομός»* του **Κωστή Παλαμά.**

ορθοστάτης, ο, ουσ. • κατακόρυφο υποστήριγμα κάποιου αντικειμένου. 🕮 < αρχ. ὀρθός, -ή, -όν, [= ευθύς, ίσιος] + -στάτης < ἵστημι [= στήνω].

ορθοσταφνιά, η, ουσ. • το πλάνισμα ενός ξύλου να είναι τελείως ευθεία (έκφραση των καραβομαραγκών). 🕮 < αρχ. ὀρθός, -ή, -όν, [= ευθύς, ίσιος] + στάφν(η) -ιά [= το αλφάδι (λαϊκότροπα)].

όρθωσον, [προστακτική αορίστου του ρ. ορθώνω] • (ναυτ.) παράγγελμα προς τους κωπηλάτες για να υψώσουν κατακόρυφα τα κουπιά προς απονομή χαιρετισμού. 🕮 < αρχ. ἀνορθόω / -ῶ, < ἀν(ά) + ὀρθόω.

ορθωτήρας, ο, ουσ. • κάθε μέσο με το οποίο ανορθώνεται, ανυψώνεται κάτι, π.χ. ποδάρι γερανού. 🕮 < αρχ. ὀρθωτήρ [= αυτός που αποκαθιστά, θεραπεύει, τηρεί το δίκαιο].

ορίζοντας, ο, ουσ. • 1. (αστρον.) νοητή γραμμή που ορίζει το σημείο επαφής του ουρανού με τη γη, 2. ό,τι μπορεί να αντιληφθεί και να δει κανείς με τα μάτια του, 3. (μτφ.) α) τα όρια των γνώσεών μας, β) η πραγματικότητα γύρω μας, γ) η ευρύτητα των αντιλήψεών μας, 4. (φρ.) *«ορίζοντας αισθητός / ακτογραμμής / αστρονομικός / νυκτερινός / ορατός ή γεωμετρικός / τεχνητός / θαλάσσιος / αληθής, μαθηματικός ή ουράνιος / γεωκεντρικός / νοητός ή φαινόμενος / περιορισμένος / φυσικός».* 🕮 < αρχ. ὁρίζων < ρ. ὁρίζω < ὅρος [= όριο, σημάδι που τίθεται για να δηλώνει το όριο, και στον πληθ. τα σύνορα].

οριζοντιογραφία, η, ουσ. • (τοπογρ.) μέθοδος σύνταξης και απεικόνισης τοπογραφικού χάρτη όπου οι φυσικές και τεχνητές λεπτομέρειες της επιφάνειας του εδάφους εμφανίζονται σχεδιαστικά σε οριζόντια προβολή. 🕮 < οριζόντιος + -γραφία < γράφω.

οριζόντιος, -ια, -ιο, επίθ. • 1. αυτός που είναι παράλληλος προς τον ορίζοντα, που είναι παράλληλος προς την επιφάνεια του νερού, αντών. κατακόρυφος, κάθετος, 2. αυτός που δεν παρουσιάζει καθόλου κλίση, 3. (φρ.) *«οριζόντια μετακίνηση / μηχανή / παράλλαξη / τομή / ιδιοκτησία / μέτρα», «οριζόντιο πηδάλιο / δοχείο διαστολής», «οριζόντιες συντεταγμένες».* 🕮 < ορίζοντας. ⊙ οριζοντιότητα, οριζοντίωση. ◈ οριζόντια, οριζοντίως [επίρρ.].

οριζοντιότητα, η, ουσ. • η ιδιότητα του οριζόντιου, η έλλειψη κλίσης. 🕮 < οριζόντιος.

οριζοντίωση, η, ουσ. • η οριζόντια τοποθέτηση. 🕮 < οριζόντιος.

όριο, το, ουσ. • 1. η νοητή εκείνη γραμμή που συγκεκριμενοποιεί: α) τα σύνορα ενός κράτους, συνών. μεθόριος, ή β) που καθορίζει την εδαφική ιδιωτική έκταση, 2. (μτφ.) α) η διαχωριστική γραμμή μεταξύ δύο μεγεθών ή κάποιων καταστάσεων ή διαφόρων δραστηριοτήτων κ.λπ. β) το σημείο εκείνο από το οποίο δεν επιτρέπεται η υπέρβασή του, (φρ.) *«όριο ασφαλείας / αντοχής / ελαστικότητας / ευστάθειας / θραύσεως / υποχώρησης / κάμψεως / μιλίων / σφάλματος / φόρτωσης / διελκύσεως / επιτρεπόμενο / συνάρτησης / ανάληψης / ταχύτητας κ.ά.».* 🕮 < αρχ. ὅριον.

όρκα ή **όρκη,** η, ουσ. • (ιχθυολ.) θαλάσσιο θηλαστικό της οικογένειας των Δελφινίδων που συναντάται σε όλους τους ωκεανούς έως και τις τροπικές θάλασσες, κήτος που εκπαιδεύεται αφού διαθέτει εγκέφαλο μεγάλου μεγέθους, ζει έως και 70 χρόνια, σπανιότερα τα θηλυκά έως και 80. 🕮 < λατιν. orca < ίσως ❶ από το λατιν. κύριο όνομα Orcus [= δαίμονας του θανάτου στη ρωμαϊκή μυθολογία], ή ❷ < αρχ. ὄρυξ [είδος φάλαινας].

↳ «Τόσο ο Καναδάς όσο και οι ΗΠΑ αναφέρουν τις φάλαινες δολοφόνους ως απειλούμενο είδος. Οι φάλαινες εξαρτώνται από τον σολομό Σινούκ - ο οποίος βρίσκεται σε δραματική πτώση τα τελευταία χρόνια - για την τροφή τους. Οι αποτυχίες στην αναπαραγωγή συνδέονται με τη διατροφή και την πρόσβαση σε αυτούς τους σολομούς, σύμφωνα με έρευνα του Πανεπιστημίου της Ουάσιγκτον. Οι φάλαινες μπορούν να ταξιδεύουν κατά μέσο όρο 120 χιλιόμετρα την ημέρα». ➢ https://www.lifo.gr/ στις 3.1.2025 | 09:27.

όρκος, ο, ουσ. • 1. υπόσχεση ή ένορκη διαβεβαίωση, με επίκληση του θεού ή κάποιου αγίου ή ενός ιερού αντικειμένου, την οποία διατυπώνει ένα άτομο για να ενισχύσει την εγκυρότητα των λεγομένων ή των πράξεών του, 2. επίσημο κείμενο, στο οποίο αναφέρονται οι βασικές αρχές ή το πλαίσιο των εργασιακών καθηκόντων, το οποίο προτείνεται στον υποψήφιο υπάλληλο ως θεμελιώδη συμφωνία μεταξύ των δύο μερών. 🕮 < αρχ. ὅρκος. ⊙ ορκίζω.

ορκωμοσία, η, ουσ. [μτγν.] • η διαδικασία με την οποία κάποιος ορκίζεται δίνοντας επίσημο όρκο, συνών. ορκοδοσία. 🕮 < μτγν. ὁρκωμοσία < ὁρκωμότης < ὅρκος + ὄμνυμι [= ορκίζομαι].

ορμιά, η, ουσ. • 1. κάθε είδος κλωστής που είναι κατάλληλη για πετονιά στην άκρη της οποίας δένεται το αγκίστρι, συνών. αρμίδι, αρμιθιά, ορμίδι, ορμίθι, ορμιθιά, 2. η ίδια η πετονιά, το πεταχτάρι. 🕮 < αρχ. ὁρμιά [= πετονιά από λινάρι ή τρίχα αλόγου]. ⊙ ορμιάζω [= ψαρεύω με λεπτό αλιευτικό νήμα].

ορμίδιο(ν), το, ουσ. • (ναυτ.) 1. υποκ. του ορμιά [δες λ.], λεπτό νήμα κατάλληλο για μικρή πετονιά, 2. το βλήμα που εκτοξεύεται

από την *ορμιδοβόλο συσκευή* [δες φρ.], 3. α) λεπτό σχοινί για την ανύψωση ή το κατέβασμα αντικειμένων, β) αλλιώς και (ι)βιλάι [= σχοινί ανύψωσης], λεπτό σχοινί μήκους έως 30 το πολύ μέτρα που στη μία άκρη του φέρει σχοινένια μπαλίτσα και στην άλλη συνδέεται με το παλαμάρι για την πρόσδεση του σκάφους στη σιδερένια δέστρα της προκυμαίας. 🕮 [για την 3η ερμ.] επίσης μπορούμε να συνδέσουμε τη λ. και με την λ. όρμος, επειδή γίνεται πρόσδεση του σκάφους στον όρμο με τη βοήθεια του παραπάνω είδος σχοινιού.

ορμιδοβόλος συσκευή, η, ουσ. • (ναυτ.) ειδική συσκευή, που αποτελεί βασική μονάδα των σωστικών μέσων ενός πλοίου αλλά και των παράκτιων σταθμών υποστήριξης καθώς και των λιμενικών αρχών, αλλιώς: εκτοξευτήρας σχοινιού.

ορμίζω, ρ. [μετβ.] • 1. (ναυτ.) αράζω, προσορμίζω το πλοίο σε ασφαλές αγκυροβόλιο, συνών. ρεμιτζάρω, πρυμνοδετώ, 2. (ναυτ.) δένω καλά το πλοίο με αλυσίδες και παλαμάρια, 3. (ναυτ.) φέρνω πίσω στην πατρίδα το πλοίο και το πλήρωμα, 4. (μτφ.) βρίσκω καταφύγιο, αλλά και ψυχικό απάγκιο, 5. (ναυτ. - αρχ.) ρίχνω άγκυρα στα ανοιχτά. 🕮 < αρχ. ορμέω [= είμαι προσαραγμένος, αγκυροβολημένος] ή ὅρμος [= αραξοβόλι, αγκυροβόλιο, τόπος προσαράγματος].

ορμιθιά, η, ουσ. δες ορμιά και ορμίδιο.

ορμιόδεσμος, ο, ουσ. • (ναυτ.) είδος ναυτικού κόμπου με τον οποίο δένουμε τα άκρα της ορμιάς [δες λ.] αλλά και για να ματίσουμε [δηλ. να ενώσουμε] πρόχειρα δυο λεπτά σχοινιά που γλιστρούν εύκολα, συνών. ψαρόκομπος, ποδόδεσμος. 🕮 < ορμιά + δεσμός.

όρμιση, η, ουσ. • (ναυτ.) άραγμα, αγκυροβόλημα, συνών. όρμισμα, ρεμιτζάρισμα, πρυμνοδέτηση. 🕮 < μτγν. ὅρμισις < αρχ. ορμίζω.

ορμίσκος, ο, ουσ. • [υποκ.] μικρός όρμος, λιμανάκι, συνών. ύφορμος, κολπίσκος, μανδράκι, λιμενίσκος, καραβοστάσι. 🕮 < όρμος + [υποκορ. επίθημα] -ίσκος.

όρμος, ο, ουσ. • 1. μικρός θαλάσσιος ή λιμναίος κόλπος κατάλληλος για αγκυροβόλιο, ορμίσκος [υποκ.], συνών. σπιάντζα, (φρ.) *«όρμος καταφυγής / ανοικτός / ασφαλής / επικίνδυνος»,* 2. (αρχαιολ.) κόσμημα του λαιμού, με δείγματα που έχουμε από την τρίτη χιλιετία π.Χ., περιδέραιο από χρωματιστές πέτρες, χάντρες από ξύλο, χρυσό, χαλκό, ημιπολύτιμες πέτρες σε μορφές ναυτίλων, χταποδιών, στρειδιών, κρίνων και άλλων σχημάτων. 🕮 < αρχ. ὅρμος.

Ορμούζ, το, ουσ. δες (Χ)ορμούζ.

όρος, ο, ουσ. • 1. σύνορο, άκρο, 2. προϋπόθεση, κατάσταση, 3. διάταξη μιας συμφωνίας, κανόνας, (φρ.) *«όρος αβαρίας / νομιμότητας / εκτελεστέος / αυτονόητος / ρητός / υποχρεωτικός / ασφάλισης φορτίου / ναυτικός / τεχνητός»,* 4. ονομασία πραγμάτων ή εννοιών στις διάφορες επιστήμες και τέχνες, (φρ.) *«επιστημονικός / νομικός / ιατρικός / τεχνολογικός / γλωσσολογικός κ.λπ. όρος».* 🕮 < αρχ. ὅρος [= σύνορο γης, κανόνας]. ⭕ οροθεσία, οροθετώ, οροθετικός, ορολογία, ορογραφία, ορόσημο.

όρτσα, άκλ. • (ναυτ.) α) [επίρρ. ως παράγγελμα] στρέψε το σκάφος [με την πλώρη] προς την φορά του ανέμου, αντών. πόντζα, β) [επιφών.] αξιοποίηση του υφιστάμενου ανέμου με πλήρη ανάπτυξη των πανιών του ιστιοφόρου σκάφους που σημαίνει, με την πρύμνη πάνω στον καιρό. 🕮 < μσν. όρτσα < ιταλ. orza < προστακτική του ρ. orzare, αβέβαιου ετύμου.

☑ **Όρτσα** τα πανιά

Κόρη του Μαγιού, κυρά του φεγγαριού
σ' ανιστόρησα, Παντοκρατόρισσα
Όρτσα τα πανιά, κόντρα στο Δεληβοριά
είναι τ' αμπάρια γεμάτα, πανάθεμά τα, άγρια θεριά...

➢ Απόσπασμα: Μουσική/Στίχοι: **Κουνάδης Αργύρης/Γκούφας Βαγγέλης,** ερμηνεία: **Καλογιάννης Αντώνης**

ορτσάρισμα, το, ουσ. • η ενέργεια και το αποτέλεσμα του ορτσάρω [δες λ.]. 🕮 < ορτσάρω.

ορτσάρω, ρ. [μετβ. κ. αμετβ.] • (ναυτ.) α) στρέφω το σκάφος αντίθετα προς την διεύθυνση του ανέμου, αντών. ποντζάρω, β) αξιοποιώ την φορά και ένταση του ανέμου σε ιστιοφόρο σκάφος για όσο πιο αποτελεσμα-

τική πλεύση. 🕮 < ιταλ. ρ. orzar€ + -ω. ⊙ ορτσάρισμα.

ορυκτέλαιο, το, ουσ. • (χημ.) λιπαντικό λάδι που παράγεται από την κλασματική απόσταξη του πετρελαίου και χρησιμοποιείται ως λιπαντικό στη βιομηχανία. 🕮 < ορυκτ(όν) + έλαιον, μτφρδ. από την αγγλ. mineral oil.

ορυκτό, το, ουσ. • (ορυκτ.) φυσική ανόργανη ουσία με ξεχωριστή χημική σύνθεση, συνήθως, στερεών σωμάτων, που συναντάται στο στερεό φλοιό της γης και αξιοποιείται από τον άνθρωπο. 🕮 ουσιαστικοποιημένο ουδ. του αρχ. επιθ. ὀρυκτός, -ή, -όν, [= αυτός που έχει προέλθει από σκάψιμο, σκαπτός] < ὀρύσσω [= σκάβω μια τάφρο, δίοδο, διώρυγα], σημδ. από τη γαλλ. minéral. ⭕ ορυκτογεωλογία, ορυκτογεωλογικός, ορυκτογνωσία, ορυκτογνώστης, ορυκτογραφία, ορυκτογραφικός, ορυκτολογία, ορυκτολογικός, ορυκτολόγος, ορυκοτεχνικός, ορυκοτεχνία.

ορυχείο, το, ουσ. • μέρος στο οποίο πραγματοποιούνται εξορυκτικές εργασίες για την ανεύρεση χρήσιμων ορυκτών, μετάλλων και πετρωμάτων, (φρ.) *«ορυχείο αλατιού / γύψου / χαλκού / χρυσού / διαμαντιών κ.ά. πολύτιμων ορυκτών».* 🕮 < μτγν. -ωρυχεῖον < αρχ. -ωρύχος < ὀρύσσω [= σκάβω μια τάφρο, δίοδο, διώρυγα]. ⭕ αδαμαντωρυχείο, αλατωρυχείο, ανθρακωρυχείο, λιγνιτωρυχείο, μεταλλωρυχείο, χρυσωρυχείο.

Οσάκα ή **Οόσακα,** η, ουσ. • (γεωγρ.) η δεύτερη μεγαλύτερη πόλη της Ιαπωνίας, βρίσκεται στο δέλτα του ποταμού Γιόντο, στο νησί Χονσού, έχει πληθυσμό στην ευρύτερη περιοχή της 2.753.862 κατοίκους [απογρ. 2021], ο κύκλος εργασιών του λιμανιού της εστιάζεται στη μεταφορά επιβατών και εμπορευματοκιβωτίων. 🕮 < μεταφορά από το αγγλ. Osaka < λ. ιαπων. Ōsaka-shi [= μεγάλος λόφος η μεγάλη πλαγιά].

Όσλο, το, ουσ. • (γεωγρ.) πρωτεύουσα της Νορβηγίας με πληθυσμό 709.037 κατοίκους [απογρ. 2023]. 🕮 < νορβηγ. Oslo < ❶ αρχ. νορβηγ. Óslo ή Áslo ή Ánslo [= λιβάδι στη βάση ενός λόφου, ή λιβάδι αφιερωμένο στους θεούς], ή ❷ < αρχ. σκανδιναβ. As [σκανδιναβική θεότητα] + Lo [ονομασία ποταμού].

Οστάνδη ή **Οστένδη,** η, ουσ. • (γεωγρ.) βελγική [φλαμανδική] πόλη των 70 χιλιάδων κατοίκων με αξιόλογο λιμάνι πορθμείων και ακτοπλοϊκής σύνδεσης με τη Μ. Βρετανία [απογρ. 2023]. 🕮 < ολλανδ. Oostende.

όστρακο, το, ουσ. • 1. α) το σκληρό οστεώδες κέλυφος διαφόρων ζώων, κυρίως όμως, των

θαλάσσιων ασπόνδυλων οργανισμών, των μαλακίων που αποτελούν και μέρος του σώματός τους, β) το οστό της σουπιάς, 2. (αρχαιολ.) α) κομμάτι πήλινου αγγείου, β) [όστρακον] μικρή πήλινη πινακίδα στην οποία αναγραφόταν το όνομα εκείνου που οι αρχαίοι Αθηναίοι ήθελαν να εξοριστεί. 🕮 < αρχ. ὄστρακον. ⭕ οστρακολογία, οστρακόδερμα, οστρακοκαλλιέργεια.

«Το όστρακο πέρασε κυρίως σαν σύμβολο ομορφιάς στην αρχαία Ελλάδα, σαν υλικό επεξεργασίας στη ρωμαϊκή εποχή, σαν θρησκευτικό σύμβολο στη βυζαντινή αυτοκρατορία, σαν οικονομική μονάδα στην προ-κολομβιανή περίοδο

στην Αμερική και την Αφρική, σαν αντικείμενο Τέχνης και Αρχιτεκτονικής στην Αναγέννηση, (συμπεριλαμβανομένων και των εποχών Baroque και Rococo) και τέλος σαν βασιλικό και αριστοκρατικό προνόμιο στη βικτωριανή εποχή».
➢https://homouniversalisgr.blogspot.com/2019/07/blog-post.html

Τι πάει να πει «δεν πρέπει», «δεν αρμόζει».
Εγώ έχω δει παρθένες κι έχω ανοίξει
Το χνουδερό τους **όστρακο** να βρω το μέσα μέρος
Το μέρος της καταστροφής και του θανάτου.

➢ Απόσπασμα από το ποίημα *«Και με φως και με θάνατον»*, από την ποιητική συλλογή *«Ο μικρός ναυτίλος»*, εκδ. Ίκαρος, 1985, του **Οδυσσέα Ελύτη.**

οστρακόδερμα, τα, ουσ. [συνήθως στον πληθ.] • ονομασία ομάδας ζώων που ανήκουν στα μαλάκια. 🕮 < αρχ. ὀστρακόδερμον.

οστρακοειδή, τα, ουσ. [συνήθως στον πληθ.] • (ζωολ.) όλα εκείνα τα υδρόβια ζώα που διαθέτουν σκληρό κέλυφος και καταναλώνονται ως τρόφιμα από τον άνθρωπο, σ' αυτά συμπεριλαμβάνονται διάφορα είδη μαλα-

κίων, καρκινοειδών και εχινόδερμων, συνών. τα οστρακόδερμα [δες λ.]. 📖 < όστρακο + είδος.

οστρακοκαλλιέργεια, η, ουσ. • η καλλιέργεια οστράκων. 📖 < όστρακο + καλλιέργεια.

οστρακολογία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (ζωολ.) κλάδος της ζωολογίας που ασχολείται με τη μελέτη των οστράκων, 2. (φιλολ.) κλάδος της φιλολογίας που ασχολείται με την ανάγνωση των κειμένων που σώζονται σε όστρακα. 📖 < γαλλ. ostracologie < αρχ. ὄστρακο(ν) + -logie [= -λογία].

οστρακώδη, τα, ουσ. [συνήθως στον πληθ.] • τα οστρακόδερμα [δες λ.].

οστρεοειδής, -ής, -ές, επίθ. • αυτός που μοιάζει με στρείδι. 📖 < αρχ. ὄστρεον + -ειδής [παραγωγική κατάλ. επιθέτων που δηλώνει ότι αυτό που προσδιορίζει το επίθ. μοιάζει στο σχήμα, στη μορφή ή στη σύσταση με αυτό που εκφράζει η πρωτότυπη λέξη]

οστρεοκαλλιέργεια, η, ουσ. • οστρεοκομία [δες λ.], οστρεοτροφία.

οστρεοκομία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • η συστηματική καλλιέργεια οστρέων και η εμπορική αξιοποίησή τους, συνών. οστρεοκαλλιέργεια, οστρεοτροφία. 📖 < οστρεο- (< μσν. ὀ-στρείδι-ον < ὄστρειον / ὄστρεον) + -κομία < αρχ. κομέω [= φροντίζω, περιποιούμαι], η λ. μαρτυρείται από το 1894.

όστρεον, το, ουσ. • (ζωολ.) το στρείδι. 📖 < αρχ. ὄστρεον.

όστρεος, ο, ουσ. • (ζωολ.) είδος μαργαριτοφόρου στρειδιού. 📖 < αρχ. ὄστρεον [= στρείδι].

οστρεοτροφείο, το, ουσ. • θαλάσσια περιοχή στην οποία γίνεται συστηματική καλλιέργεια και εκτροφή στρειδιών. 📖 < αρχ. ὄστρεον [= στρείδι] + -τροφείο.

οστρεοτροφία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • οστρεοκομία [δες λ.]. 📖 < αρχ. ὄστρεον [= στρείδι] + -τροφία < -τρόφος < τρέφω, η λ. μαρτυρείται από το 1885.

οστρεοτρόφος, ο, ουσ. • (επάγγ.) αυτός που ασχολείται με την οστρεοτροφία, ο εκτροφέας στρειδιών, οστρεοκόμος. 📖 < αρχ. ὄστρεον [= στρείδι] + -τρόφος [< τρέφω], η λ. μαρτυρείται από το 1894.

όστρια, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) ο νότιος άνεμος, ο νοτιάς, ο μεσογειακός άνεμος που πνέει από την βόρεια Αφρική με κατεύθυνση την Ευρώπη, άνεμος ήπιος, θερμός και υγρός. 📖 < μσν. ὄστρια < ιταλ. ostro ή ostra [= νότος, νοτιάς] < λατιν. auster [= νότιος, θύελλα, καταιγίδα] + [καταλ.] -ια.

οστριασιρόκος και **οστριασορόκος,** ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) νότιος νοτιοανατολικός άνεμος, ευρόνοτος [ΝΝΑ], σοροκόστρια. 📖 < όστρια + σιρόκος ή σορόκος.

οστριογάρμπης και **οστρογάρμπης,** ο, και **οστριογάρμπι,** το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) νότιος - νοτιοδυτικός άνεμος, λιβόνοτος [ΝΝΔ]. 📖 < όστρια + γαρμπής.

Οτράντο ή **Όταντο,** το, ουσ. • (γεωγρ.) α) πόλη της Ιταλίας στην περιοχή της Απουλίας με πληθυσμό 6 χιλιάδων περίπου κατοίκων, διαθέτει αξιόλογο εμπορικό λιμάνι, β) πορθμός του Ιονίου πελάγους. 📖 < ιταλ. Otranto, αρχ. ελληνική αποικία με το όνομα Υδρούς > λατιν. Hydruntum < από τον ποταμό Idro [= Υδρία] στις εκβολές του οποίου κτίστηκε.

Οτ(τ)άβα, η, ουσ. • (γεωγρ.) η πρωτεύουσα του Καναδά, με πληθυσμό 1.017.449 κατοίκους [απογρ. 2021] και 1.500.000 στην ευρύτερη περιοχή. 📖 < αγγλ. Ottawa.

Ουάσινγκτον, η, ουσ. • (γεωγρ.) η πρωτεύουσα των Η.Π.Α. με πληθυσμό 689.545 κατοίκους [απογρ. 2020] και 6.280.697 στην ευρύτερη περιοχή της. 📖 < [ανθρωπωνύμιο] George Washington.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: **Τζορτζ Ουάσινγκτον** ή **Γεώργιος Ουάσιγκτον** 1732 –1799, πρώτος πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής (1789-1797), υπηρέτησε στο αξίωμα αυτό δύο θητείες, υπήρξε ένας από τους ιδρυτές των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής.

ούγαινα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) βενθοπελαγικό ερμαφρόδιτο είδος ψαριού που ομοιάζει με τον σαργό, χαρακτηριστικό του γνώρισμα το μυτερό ρύγχος του, η επιστ. του ονομ.: Diplodus puntazzo [διώνυμο], ανήκει στην οικογένεια των Σπαριδών, το μήκος του φθάνει έως τα 0,60 μ. και το βάρος του τα 17 κιλά, μπορεί να ζήσει έως τα 8 έτη, συνών. μυτάκι, χιόνα.

ουγκιά, ή **ουγγιά,** η, ουσ. • 1. (φυσ.) α) μονάδα βάρους διαφόρων χωρών ίση με 28,35 γρ. υποδιαίρεση της λίβρας, β) διεθνές μέτρο βάρους πολύτιμων μετάλλων που αντιστοιχεί σε 31,103 γρ. 2. (νομίσμ.) α) παλαιό ρωμαϊκό νόμισμα, β) νομισματική μονάδα στην Σικελία ως το 1865. 🕮 < αρχ. οὐγκία.

ουδέτερος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν ακολουθεί κανένα, που παραμένει αμέτοχος, (φρ.) *«ουδέτερο πλοίο / λιμάνι»,* αυτό που ανήκει σε ουδέτερο κράτος, 2. αυτός που παραμένει αδρανής, 3. αμερόληπτος, 4. [ως ουσ.] α) αυτός που, στρατιωτικά, δεν ακολουθεί καμία από τις εμπόλεμες χώρες, β) (ηλεκτρολ.) το ένα από τα τρία καλώδια της ηλεκτρολογικής εγκατάστασης του σπιτιού μας [φάση {μαύρου χρώματος} – ουδέτερος {μπλε} – γείωση {πράσινο και κίτρινο}], γ) (γραμμ.) το γένος στο οποίο κατατάσσονται λέξεις που δεν ανήκουν ούτε στα αρσενικά ούτε στα θηλυκά. 🕮 < < αρχ. οὐδέτερος [= ούτε ο ένας ούτε ο άλλος]. ◈ ουδέτερα**,** ουδετέρως [επίρρ.].

Ουκρανία η, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της Ανατολικής Ευρώπης, συνορεύει με Ρωσία, Λευκορωσία, Πολωνία, Σλοβακία, Ουγγαρία, Ρουμανία και Μολδαβία, ενώ βρέχεται από τη Μαύρη Θάλασσα και την Αζοφική Θάλασσα στα νότια και νοτιοανατολικά αντίστοιχα, έχει έκταση 603.550 τ.χλμ. και πληθυσμό 43,79 εκατομμύρια κατοίκους, [κατ' εκτίμηση 2021]. 🕮 < ουκραν. Ukraïna < ρωσ. Ukraina < αρχ. ρωσ. Oukraine [= συνοριακή χώρα]. ⊙ Ουκρανός, Ουκρανή, ουκρανικός.

ουλαμηγός, ο/η, ουσ. • (ναυτ.) 1. ο αρχηγός, ο ναυτικός διοικητής του ουλαμού [δες λ. ερμ. 2η], δηλ. της ομάδας των τριών πλοίων, 2. [το θηλ.] το πλοίο που έχει τεθεί επικεφαλής του σχηματισμού. 🕮 < αρχ. οὐλαμὸς + -ηγός < ἄγω [= (μετβ.) οδηγώ ή μεταφέρω, κουβαλώ, κομίζω, φέρνω].

ουλαμός, ο, ουσ. • 1. (στρατ.) α) στρατιωτική μονάδα στο πεζικό σώμα μικρότερη του λόχου, συνήθως η διμοιρία που αποτελείται από 30 άντρες, β) τμήμα ίλης ιππικού από δύο ομάδες μάχης ή τμήμα πυροβολαρχίας ή πολυβολαρχίας ή τεθωρακισμένων, το οποίο αποτελείται από δύο στοιχεία και διοικείται από κατώτερο αξιωματικό, υπολοχαγό ή ανθυπολοχαγό, 2. (ναυτ.) τριγωνικός σχηματισμός τριών πλοίων στην κορυφή του οποίου βρίσκεται το ουλαμηγό [δες λ.] πλοίο, 3. (αρχ.) πυκνό πλήθος, στίφος πολεμιστών, ιδίως μαχόμενων. 🕮 < οὐλαμός και ὁλαμός.

ούλβη και **ούλβα,** η, ουσ. • (βοταν.) γένος φυκιών, επιστ. ον.: Ulva rigida [=διώνυμο],

που συναντάται σε παράκτιες περιοχές και ειδικότερα στις εκβολές ποταμών, σε επιβαρυμένες περιβαλλοντικά υδάτινες περιοχές λειτουργώντας ως βιοσυσσωρευτής μεταλλικών στοιχείων.

ουότερ-πόλο, το, άκλ. ουσ. • (αθλητ.) υδατοσφαίριση. 🕮 < αγγλ. water [= νερό] + polo [= είδος παιχνιδιού].

ουρά, η, ουσ. • 1. (ζωολ.) η συνέχεια της σπονδυλικής στήλης σε πολλά θηλαστικά ζώα, 2. (μτφ.) α) το τελευταίο μέρος κάποιων πραγμάτων, β) το τελευταίο στάδιο μιας δράσης, ενός έργου κ.λπ. 3. (μτφ.) σειρά από πρόσωπα ή αντικείμενα. 🕮 < αρχ. οὐρά.

ουραγία, η, ουσ. • 1. (στρατ.) μονάδα οπλιτών που βρίσκεται στο τέλος της φάλαγγας, οπισθοφυλακή, 2. (ναυτ.) η οπισθοφυλακή ναυτικής δύναμης. 🕮 < αρχ. οὐραγία [= ὀπισθοφυλακία] < οὐραγός < οὐρά + -αγός < ἄγω [= (μετβ.) οδηγώ ή μεταφέρω, κουβαλώ, κομίζω, φέρνω].

ουραγκάν, ο, άκλ. ουσ. • 1. (μετεωρ.) [παρωχημένο] α) ισχυρή καταιγίδα που συνοδεύεται από θυελλώδεις ανέμους [ανεμοστρόβιλους] η ταχύτητα των οποίων ξεπερνά τα 120 χιλιόμετρα την ώρα, β) τύπος κυκλωνικής καταιγίδας, συχνός στην περιοχή της Καραϊβικής, συνών. ραγάνι, 2. (στρατ.) α) αυτοκινούμενος εκτοξευτής ρουκετών ρωσικής κατασκευής [BM-27 Uragan], β) το πρώτο στροβιλοκινητήριο μαχητικό αεροπλάνο, μετά το Β΄ Π.Π., 1949, γαλλικής κατασκευής [Dassult M.D.450 Ouragan]. 🕮 < ισπαν. hurocan ή huracán < ταΐνο [νεκρή γλώσσα της Καραϊβικής που αντικαταστάθηκε με την πάροδο του χρόνου από την Ισπανική] hurakā ή juracán.

ουραγός, ο/η, ουσ. • 1. εκείνος που βρίσκεται τελευταίος σε κάποια βαθμολογία, κατάταξη

ή κλίμακα αξιολόγησης, 2. (στρατ.) α) υπαξιωματικός που τοποθετείται πίσω από την τελευταία ομάδα κατά τη διάρκεια της πορείας, β) αρχηγός οπισθοφυλακής, 3. (ναυτ.) το τελευταίο πλοίο της νηοπομπής. 🕮 < αρχ. οὐρά + -αγός < ἄγω [= (μετβ.) οδηγώ ή μεταφέρω, κουβαλώ, κομίζω, φέρνω].

ουραδίζω, ρ. [μετβ.] • οδηγώ μικρή βάρκα με τη δύναμη που προσφέρει το ουράδιο, δηλ. το κουπί της πρύμνης. 🕮 < ουράδιο + -ίζω. ⊙ ουράδισμα.

ουράδι(ο), το, ουσ. • 1. μικρή ουρίτσα, 2. (ναυτ.) κουπί που βρίσκεται στην πρύμνη μικρής βάρκας και χρησιμεύει, χάρις τη μυϊκή δύναμη του κωπηλάτη, στην πρόωση του σκάφους, συνών. γουργούλα [δες λ.]. 🕮 < αρχ. οὐρά.

ουράνιες ή ουρανογραφικές ή ισημερινές συντεταγμένες, οι, • είναι οι συντεταγμένες εκείνες που προσδιορίζουν τη θέση ενός ουρανίου σώματος στην ουράνια σφαίρα.

ουράνιο, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.) το πιο βαρύ ραδιενεργό στοιχείο, από την ομάδα των μετάλλων, που περιέχεται στον στερεό φλοιό της Γης, και το οποίο χρησιμοποιείται: α) ως πυρηνικό καύσιμο στη λειτουργία των πυρηνικών αντιδραστήρων μονάδων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, β) ως καύσιμο στα αμερικανικά και βρετανικά πυρηνικά υποβρύχια, κυρίως ουράνιο-235, εμπλουτισμένο κατά 20%, γ) και ως πυρηνικό υλικό στην κατασκευή πυρηνικών βομβών. 🕮 < νεολατιν. uranium, από το όνομα του πλανήτη Ουρανού που είχε ανακαλυφθεί το 1789, λίγο πριν από το χημικό στοιχείο το 1781 < αρχ. οὐρανός.

ουράνιος, -α, -ο, επίθ. • 1. αυτός που αναφέρεται στον ουρανό ή που προέρχεται από αυτόν, 2. (φρ.) *«ουράνιο σώμα / τόξο / φαινόμενο / μήκος / πλάτος», «ουράνια σφαίρα / μηχανική», «ουράνιος θόλος / ισημερινός / μεσημβρινός / άξονας / πόλος»,* 3. (μτφ.) αυτός που σχετίζεται με το θείο, θεσπέσιος, υπέροχος, παραδεισένιος. 🕮 < αρχ. οὐράνιος, -α, -ον και -ος, -ον.

ουρανογραφία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (αστρον.) κλάδος της αστρονομίας που ασχολείται με την περιγραφή και το σχεδιασμό της ουράνιας σφαίρας. 🕮 < μτγν. οὐρανογραφία [= περιγραφή του ουρανού].

ουρανός, ο, ουσ. • 1. (αστρον.) ο χώρος του διαστήματος εντός του οποίου κινείται το πλήθος των ουράνιων σωμάτων, (φρ.) *«αίθριος / ανέφελος / έναστρος / μολυβδόχρους / σκεπασμένος / νεφελώδης / νεφοσκεπής / καθαρός / σκοτεινός»*, (εκφρ.) *«μου ήρθε ο ουρανός σφοντύλι», «καθαρός ουρανός, αστραπές δε φοβάται»,* 2. ο θόλος που απλώνεται από το υψηλότερο σημείο, με βάση τη θέση μας και τον ορίζοντα, 3. (θεολ.) το άπειρο σαν κατοικία του θεού, των αγγέλων και των τίμιων και αγαθών ψυχών, 4. καθετί που έχει το σχήμα του ουράνιου θόλου, 5. [ως κύρ. όν.:] α) (αστρον.) *ο Ουρανός,* ο τρίτος σε μέγεθος πλανήτης του ηλιακού μας συστήματος, β) (μυθολ.) *Ουρανός, θεός της μυθολογίας μας, προσωποποίηση του ουρανού. 🕮 < αρχ. οὐρανός. ⊙ ουρανής, ουρανίσκος, ουράνιος, ουρανικός. ○ ουρανοβάμων, ουρανοδρόμος, ουρανοθέμελα, ουρανοκατέβατος, ουρανόλιθος, ουρανολογία, ουρανομετρία, ουρανομήκης, ουρανοξύστης, ουρανόπεμπτος, ουρανοσκόπος, ουρανόχρωμος.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Ουρανός,** για τον Ησίοδο, γιος της Γαίας αλλά και άντρας της που απέκτησαν μαζί τους Τιτάνες, τους Κύκλωπες και τους τρεις Εκατόγχειρες. Ο Ουρανός, φοβισμένος από την τερατόμορφη εμφάνιση των παιδιών του, τα περιόρισε στα Τάρταρα. Η Γαία, όμως, απογοητευμένη, ζήτησε από τον Κρόνο να εκδικηθεί τον πατέρα τους για την σκληρή συμπεριφορά του. Έτσι ο Κρόνος ευνούχισε τον Ουρανό και, ταυτόχρονα, του απέσπασε την εξουσία.

ουρητήριο, το, ουσ. • αποχωρητήριο ειδικό για την ούρηση, καμπινές, βεσέ. 🕮 < ουρη- (< ουρώ) + -τήριο(ν).

ουρία, η, ουσ. • ευνοϊκός άνεμος. 🕮 < αρχ. οὔριος [= ευνοϊκός].

ουρίζω, ρ. • 1. [μετβ.] καθοδηγώ κάποιον με επιτυχία, 2. [αμετβ.] φυσώ, πνέω ευνοϊκά, ταξιδεύω με ευνοϊκό άνεμο. 🕮 < ούριος + -ίζω.

ουριοδρομία, η, ουσ. • (ναυτ.) πλεύση σκάφους με ούριο [δηλ. με ευνοϊκό] άνεμο, δηλαδή πλεύση με τον άνεμο από το μέρος της πρύμνης, κυρίως, για ιστιοφόρο πλοίο, συνών. εύπλοια, αρμένισμα πρίμα. 🕮 < ούριος + δρόμος, η λ. μαρτυρείται από το 1872.

ουριοδρομώ, ρ. [αμετβ.] • πλέω με ούριο άνεμο, με ευνοϊκό άνεμο, αρμενίζω πρίμα. 🕮 < μτγν. οὐριοδρομῶ < αρχ. οὔριος + [αρχ.] δρομῶ, -άω, [= 1. τρέχω, 2. επισπεύδω].

ούριος, -α, -ο, επίθ. • 1. (μετεωρ.) άνεμος ευνοϊκός προς την κατεύθυνση που ταξιδεύει το πλοίο, άνεμος που φυσά από την μεριά της πρύμνης [δηλ. από την ουρά] και ωθεί το σκάφος προς τα εμπρός, αλλιώς: πρίμος, 2. (μτφ.) το να επικρατούν ευνοϊκές συνθήκες σε υποθέσεις προσωπικές ή γενικότερου ενδιαφέροντος, (φρ.) *«δεν υπάρχει ούριος άνεμος για όποιον δε γνωρίζει πού πηγαίνει»,* δηλ. είναι σημαντικό ο άνθρωπος να βάζει στόχους στη ζωή του [Σενέκας]. 🕮 < αρχ. οὔριος, -α, -ον και -ος, -ον < οὖρος, ὁ, [= ευνοϊκός, ούριος άνεμος].

ουρόδεσμος, ο, ουσ. • είδος δεσμού με τον οποίο προσδένεται τρόχιλος ή σύσπαστο σε ιστό, σε κεραία ή στα ξάρτια με την ουρά του σχοινιού περιστρεφόμενη ελικοειδώς, κοινώς: δέσιμο της μπαρμπαρέσας [= είδος σχοινιού, δες λ.]. 🕮 < ουρά + δεσμός, η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν.*

Ουρουγουάη, η, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της Νότιας Αμερικής, συνορεύει με την Βραζιλία και την Αργεντινή, βρέχεται από τον Ατλαντικό ωκεανό, έχει έκταση 176.215 τ.χλμ. και πληθυσμό 3.499.451 κατοίκους [απογρ. 2023]. 🕮 < ισπαν. Uruguay.

Ουστ-Λούγκα, το, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) ρωσική πόλη στην περιοχή της Βαλτικής με σημαντικό εξαγωγικό λιμάνι για άνθρακα και λιπάσματα, για υποδοχή εμπορευματοκιβωτίων και από 2021 με υποδομές επεξεργασίας και εγκαταστάσεων φυσικού αερίου και LNG [υγροποιημένο φυσικό αέριο]. 🕮 < [τοπωνύμιο] από την ονομασία του ποταμού Luga.

οφειλέτης, ο, **οφειλέτρια,** η, ουσ. • αυτός/ή που οφείλει κάτι, συνήθως κάποιο χρηματικό ποσό, συνών. χρεώστης, χρεοφειλέτης, αντών. πιστωτής, δανειστής. 🕮 < αρχ. ὀφειλέτης.

οφθαλμός, ο, ουσ. • 1. (ιατρ.) το αισθητήριο όργανο της όρασης, το μάτι, 2. (βοταν.) σημείο του βλαστού που εμφανίζεται ως μικρό εξόγκωμα από το οποίο θα αναπτυχθεί ο νέος βλαστός ή το άνθος, αλλιώς: μάτι, 3. (τυπογρ.) το ανάγλυφο τμήμα του τυπογραφικού στοιχείου για την αποτύπωσή του στο χαρτί, 4. (ναυτ.) καθεμία από τις δύο οπές στις πλευρές της πλώρης του πλοίου, δηλ. στις μάσκες του σκάφους, μέσα από τις οποίες διέρχεται η αλυσίδα της άγκυρας, συνών. όκιο [δες λ. παλαιότερη γραφή όκκιο], 5. (ναυπ.) απεικόνιση του ματιού στις πλώρες των σκαφών κατά την αρχαιότητα, ως ένδειξη ελέγχου του πλοίου και αποτροπής των κακών στοιχείων, 6. (μετεωρ.) [φρ.] *«οφθαλμός θυέλλης»,* δηλ. το κέντρο της θύελλας. 🕮 < αρχ. ὀφθαλμός. ○ ενοφθαλμισμός, εξόφθαλμα, εξοφθαλμία, εξόφθαλμος, εποφθαλμιώ, κοντόφθαλμος, μονόφθαλμος, ξηροφθαλμία, οφθαλμαπάτη, οφθαλμιατρείο, οφθαλμίατρος, οφθαλμολογία, οφθαλμοφανής, προσοφθάλμιος.

Όφις, ο, ουσ. • (αστρον.) ένας από τους 88 επίσημους αστερισμούς που θέσπισε η Διεθνής Αστρονομική Ένωση και έτυχε της παρατήρησης στα χρόνια της αρχαιότητας από τον Πτολεμαίο. 🕮 < αρχ. ὄφις, ὁ, γεν. ὄφεως, [= ερπετό, φίδι].

οχετός, ο, ουσ. • 1. τεχνητή υπόγεια σήραγγα για τη διοχέτευση βρόμικων νερών, α) νεροσυρμή, β) βόθρος, υπόνομος, 2. (μτφ.) σύνολο υβριστικών λέξεων και εκφράσεων. 🕮 < αρχ. ὀχετός [= τάφρος, διώρυγα, αυλάκι, αγωγός υδάτων].

οχεύς, ο, ουσ. • 1. κάθε πράγμα που συγκρατεί ή στερεώνει κάτι, 2. (αρχ.) α) ιμάντας περικεφαλαίας, β) μοχλός ή δοκός που χρησιμεύει ως σύρτης σε πόρτα, αμπάρα, γ) [πληθ.] *οἱ ὀχεῖς,* οι οίακες [< οἴαξ = τιμόνι, πηδάλιο] των πλοίων, δ) άξονας τροχού. 🕮 < αρχ. ὀχεύς, γεν. -έως.

όχημα, το, ουσ. • 1. μεταφορικό μέσο, που συνήθως κινείται πάνω σε τροχούς, όπως: βαγόνι, άμαξα, κάρο, αυτοκίνητο κ.λπ., (φρ.)

«όχημα αμφίβιο / κλειστού τύπου - φορτηγού / γερανοφόρο / επιβατικό / περονοφόρο / υγραεριοκίνητο / κοινής ωφέλειας / μηχανοκίνητο / ηλεκτροκίνητο / πετρελαιοκίνητο / χειροκίνητο / ιππήλατο / δίκυκλο / τρίκυκλο / ερπυστριοφόρο / σιδηροδρομικό / αυτοανατρεπόμενο κ.λπ.», 2. το μέσο για την επίτευξη κάποιου στόχου. 🕮 < αρχ. ὄχημα [= άμαξα, πλοίο].

οχηματαγωγό, το, ουσ. • (ναυπ.) πλοίο κατάλληλα κατασκευασμένο και διαρρυθμισμένο, για να μεταφέρει διάφορους τύπους οχημάτων: α) αυτοκίνητα, β) επιβάτες + αυτοκίνητα, φέρι μποτ [αγγλ. ferry boat] πορθμείο, φέρι, γ) (στρατ.) επίσης στρατιωτικά μεταφορικά μέσα, ελαφριά και βαριά, όπως τζιπ, άρματα κ.λπ. καθώς και πυροβόλα όπλα, κατασκευαστικά μέσα, εξοπλιστικά είδη κ.λπ. για τις ανάγκες του διαφόρων σωμάτων, αρματαγωγό [δες λ.]. 🕮 < όχημα + -αγωγόν.

όχθη, η, ουσ. • 1. (γεωλ.) ακτή σε: α) ποτάμι ή λίμνη, όχτος, β) σε θάλασσα, ακροθαλασσιά, 2. (μτφ.) παράταξη, μεριά, πλευρά. 🕮 < αρχ. ὄχθη, ἡ, αρχ. τύπος του ὄχθος [= έδαφος που εξέχει, το χείλος των πλευρών ενός ποταμού].

Οχοτσκική Θάλασσα ή **Θάλασσα** του **Οχότσκ,** η, • (γεωγρ.) θαλάσσια περιοχή που βρίσκεται στην ανατολική πλευρά της Ρωσίας και βόρεια της ιαπωνικής νήσου Χοκάιντο, με έκταση 1.578.000 τ.χλμ. γνωστή επίσης και ως *θάλασσα του Λαμ* αλλά και *Θάλασσα της Καμτσάτκα.* 🕮 < [τοπωνύμιο] ρωσ. Okhotsk - Οχότσκ, ρωσική πόλη, ή από τον ποταμό Okhot(a).

οκτάπους, ο, ουσ. [σπανιότερα κταπόδι] [πληθ. οκτάποδες] • (ιχθυολ.) θαλάσσιο μαλάκιο που διαθέτει οχτώ πλοκάμια [δες χταπόδι]. 🕮 < αρχ. ὀκτάπους.

οχυρώνω, ρ. [μετβ.] • δημιουργώ την υποδομή για αμυντική θωράκιση ενός τόπου, χρησιμοποιώντας κάθε υλικό και μέσο για την επίτευξη του στόχου. 🕮 < ὀχυρ(ῶ) -ώνω.

όψη, η, ουσ. • 1. βλέμμα, ματιά, μορφή, 2. η ορατή πλευρά ενός πράγματος, (φρ.) *«οπίσθια / πλάγια / επιμήκης / πρόσθια όψη»,* 3. έκφραση του ανθρώπινου προσώπου, 4. ο τρόπος εξέτασης ενός αντικειμένου. 🕮 < αρχ. ὄψις.

οψοθήκη, η, ουσ. • αποθηκευτική κατασκευή για την φύλαξη τροφίμων, οψοφυλάκιο, κοινώς: δισπέντσα. 🕮 < αρχ. ὄψον [= 1. το μαγειρεμένο κρέας σε αντίθεση προς το ψωμί και τις άλλες προμήθειες, 2. οτιδήποτε τρώγεται μαζί με ψωμί ή με το φαγητό, για να του δώσει άρωμα και γεύση, 3. καρύκευμα, σάλτσα, 4. (γενικότ.) λιχουδιά, 5. στην αρχ. Αθήνα, κυρίως, το ψάρι] (< ἔψω) + θήκη.

οψολόγιο(ν), το, ουσ. • κατάλογος φαγητών εστιατορίου, μενού, αλλά και τιμοκατάλογος των εδεσμάτων. 🕮 < αρχ. ὄψον [= 1. το μαγειρεμένο κρέας σε αντίθεση προς το ψωμί και τις άλλες προμήθειες, 2. οτιδήποτε τρώγεται μαζί με ψωμί ή με το φαγητό, για να του δώσει άρωμα και γεύση, 3. καρύκευμα, σάλτσα, 4. (γενικότ.) λιχουδιά, 5. στην αρχ. Αθήνα, κυρίως, το ψάρι] (< ἔψω) + -λόγιο [δεύτερο συνθ. ουδ. ονομάτων από το ρ. λέγω = ομιλώ].

οψοφυλάκιο, το, ουσ. δες οψοθήκη.

οψωνήτρια, η, ουσ. • (ναυτ.) μικρή βάρκα του πολεμικού ναυτικού με την οποία μεταφέρονται στο πλοίο τα τρόφιμα. 🕮 < αρχ. ὀψωνῶ [= 1. αγοράζω τα αναγκαία προσφάγια, ιδίως ψάρια, 2. (γενικότ.) προμηθεύομαι τρόφιμα, ψωνίζω] + [επίθημα] -τρια [παραγωγική κατάλ. θηλ. ουσ. που δηλώνει ένα επάγγελμα, μια ασχολία, μια δραστηριότητα κ.λπ.].

Φωτό: Λεπτομέρεια ψηφιδωτού από το σπίτι του Φαύνου στην Πομπηία [Εθνικό Μουσείο Αρχαιολογίας στη Νάπολη].

Π

Π, π, πι, το, άκλ. ουσ. • α) το δέκατο έκτο γράμμα του ελληνικού αλφαβήτου, σύμφωνο, β) [ως αριθμητικό σύμβολο χωρίς κανένα διακριτικό σημάδι, κατά παράδοση ή καταχρηστικά] Π ή π [= δέκατος έκτος, -η, -ο,]. 🕮 < αρχ. πεῖ [μτγν. γραφή πῖ] < σημιτ. pē.

Π' ή **π'** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 80, ογδόντα, ογδοηκοστός.

'Π ή **'π** ή **,π** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 80.000, ογδόντα χιλιάδες.

παβέντζο και **παβέντσο,** το, ουσ. • 1. μέρος απάνεμο, απάγκιο, ὑπήνεμος [< αρχ. επίθ.], 2. (μτφ.) καταφύγιο για ήρεμη και καλή ζωή. 🕮 < βενετ. paventzo και pavezzo.

πάγα, η, ουσ. • αμοιβή που δίνεται σε κάποιον για την εργασία ή την υπηρεσία που προσέφερε, κυρίως για στρατιωτικούς, μισθοδοσία, μισθός. 🕮 ❶ < βενετ. paga, ή ❷ < ιταλ. paga. ⊙ παγαδόρος [= πληρωτής] < βενετ. pagador.

παγάδα, η, ουσ. • (ναυτ.) [ιδιωματισμός] α) γαλήνη, ηρεμία, άπνοια, ανύπαρκτος κυματισμός στην επιφάνεια της θάλασσας, β) ψύχρα. 🕮 ❶ < βενετ. pagare [= ησυχάζω], ή ❷ < ιταλ. pacata [= ηρεμία] θηλυκό του pacato < pacare < λατιν. paco [= κατευνάζω, γαληνεύω, ηρεμώ].

«Το βραδάκι το κρύο ήταν ανυπόφορο και στο χιόνι που κοιμόμαστε δεν υπάρχει τρόπος, παρά τη διαρκή φωτιά, να ζεσταθείς. Έχει και μια τρύπα επάνω στη στέγη που το φέρνει σβουριχτό και νοιώθεις την ξεχωριστή **παγάδα** που σου παίρνει το μούτρο, το λαιμό».

➢ Απόσπασμα από το βιβλίο **του Στάθη Γκοτσίνα,** *«Από χιόνι….Πολεμώντας στην Αλβανία»,* εκδ. Βιβλιόραμα, 2006.

παγαία, η, ουσ. [νεώτ. τρόπος γραφής: παγέα] • (ναυτ.) είδος μικρού κουπιού που δεν στηρίζεται σε σκαρμό, έχει σχήμα φτυαριού και

βυθίζεται κάθετα στο νερό κοντά στην πλευρά της βάρκας για να την ωθεί προς τα εμπρός, ιδανικό για κανό ή καγιάκ. 🕮 ❶ < ιταλ. pagaia, ή ❷ < γαλλ. pagaie < μαλαισ. ιδίωμα, ίσως pengajoeh.

Παγασητικός Κόλπος, ο, [παλαιότερη γραφή: Παγασιτικός] • (γεωγρ.) αβαθής σχετικά κόλπος της ΝΑ Θεσσαλίας με έκταση 550 τ.χλμ. 🕮 < αρχ. Παγασίτης < Παγασαί [λιμάνι των αρχαίων Φερών].

παγερός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που είναι πολύ κρύος, υπερβολικά ψυχρός, αντών. θερμός, ζεστός, καυτός, 2. (μτφ.) έτσι χαρακτηρίζεται αυτός που επιδεικνύει αδιάφορη συμπεριφορά ή διατηρεί σταθερά ανέκφραστο ύφος ή που εμφανίζει έλλειψη συναισθημάτων, συνών. κρύος, αζύγωτος, αμίλητος, αντών. γλυκομίλητος, ευπροσήγορος. 🕮 < μτγν. παγερός ⊙ παγερότητα. ◈ παγερά [επίρρ.].

παγετός, ο, ουσ. • (μετεωρ.) καιρικό φαινόμενο, κατά το οποίο εμφανίζονται στην ατμόσφαιρα πολύ χαμηλές θερμοκρασίες, συνήθως κάτω του μηδενός, συνών. παγωνιά, αντών. καύσωνας, λάβρα, κάψα, πύρα. 🕮 < αρχ. παγετός < πάγος < πήγνυμι [= 1. μπήγω ή στερεώνω, 2. πήζω, παγώνω].

παγετώδης, -ης -ες, επίθ. • αυτός που: α) συνοδεύεται από παγετό, β) είναι ψυχρός σαν πάγος. 🕮 < αρχ. παγετώδης, [= παγωμένος] < παγετ(ός) + -ώδης [παραγωγική κατάλ. επιθ. που δηλώνει ότι αυτό που προσδιορίζει το επίθετο χαρακτηρίζεται από αφθονία στοιχείων π.χ. (θύελλα) θυελλώδης].

παγετώνας και **παγώνας,** ο, ουσ. • (γεωγρ.) μεγάλη εδαφική έκταση που καλύπτεται από πάγους που δεν λιώνουν ποτέ, (φρ.) *«παγετώνας κρεμαστός / κοιλάδων / υφαλοκρηπίδας / κυκλικών εγκοίλων [κοιλοτήτων]».* 🕮 < αρχ. παγετ(ός) -ών > -ώνας [παραγωγική κατάλ. αρσ. ουσ. που δηλώνει τόπο ιδανικό για καλλιέργεια ή γεμάτο από κάτι π.χ.: άχυρο - αχυρώνας]. ⊙ παγετωνικός.

παγίδα, η, ουσ. • 1. κατασκευή που τοποθετείται, συνήθως, πάνω στο έδαφος, και χρησιμεύει για τη σύλληψη ζώου, συνών. δόκανο, 2. (μτφ.) οποιαδήποτε ενέργεια γίνεται με σκοπό τη σύλληψη, την παραπλάνηση,

τον αποπροσανατολισμό ή την εκμετάλλευση, συνών. ενέδρα, καρτέρι, δόλος, απάτη, τέχνασμα, 3. κάθε φυσικό εμπόδιο που δημιουργεί κινδύνους για τους ανθρώπους, 4. (φρ.) *«παγίδα ατμού / κύματος / πτυσσόμενη / ηλεκτρική / εντόμων / ποντικιών* κ.ά.». 🕮 < αρχ. παγίς, γεν. -ίδος, < πάγη [= δίχτυ κυνηγιού] < πήγνυμι [= 1. μπήγω ή στερεώνω, 2. πήζω, παγώνω]. ⊙ παγιδεύω, παγιδευτής, παγίδευση.

παγιόλα, η, και **πανιόλο** ή **παγιόλο,** το, ουσ. δες πανιόλα.

πάγκος, ο, ουσ. δες μπάγκος. ⊙ παγκάρι, παγκέρης, παγκάκι.

Παγκόσμια Πλατφόρμα Διάλυσης Πλοίων, η, (NGO Shipbreaking Platform) • διεθνής οργανισμός, αναγνωρισμένος από τον ΟΗΕ και την ΕΕ, στον οποίο συμμετέχουν πολλές ΜΚΟ, με κύριο μέλημά του τη δημιουργία κανόνων που θα βελτιώνουν την ανακύκλωση πλοίων καθώς και τις συνθήκες εργασίας των εργαζομένων στα διαλυτήρια πλοίων.

Παγκόσμιο Ναυτιλιακό Σύστημα Κινδύνου και **Ασφάλειας**, το, • ναυτιλιακό σύστημα, που βασίζεται σε αυτοματοποιημένες ραδιοεπικοινωνίες, δορυφορικές και επίγειες, για παροχή πληροφοριών προς τα σκάφη, με σκοπό την αυξημένη ασφάλεια των πληρωμάτων, των επιβατών καθώς και τον εντοπισμό των ναυαγών. 🕮 γνωστό ως GMDSS (από τη σύντμηση της αγγλικής του ονομασίας Global Maritime Distress and Safety System).

παγκόσμιος, -ια, -ιο, επίθ. • 1. αυτός που ανήκει ή αναφέρεται σε όλο τον κόσμο, συνών. οικουμενικός, 2. (φρ.) *«Παγκόσμιος Γεωγραφικός Άτλας / Παγκόσμια Εγκυκλοπαίδεια / Α΄ και Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος / Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας / Παγκόσμια Συνδικαλιστική Ομοσπονδία / Παγκόσμιο Συμβούλιο Ειρήνης / Παγκόσμια Ημέρα Ναυτιλίας κ.ά.».* 🕮 < μτγν επίθ. παγκόσμιος. ⊙ παγκοσμιότητα. ◈ παγκοσμίως και παγκόσμια [επίρρ.].

παγόβουνο, το, ουσ. • τεράστιος όγκος πάγου,

που έχει αποσπασθεί από πολικό παγετώνα και ο οποίος μπορεί να επιπλέει λόγω του ότι είναι ελαφρύτερος από τον αντίστοιχο όγκο του νερού, η πλεύση του στους μεγάλους ωκεανούς αποτελεί συνεχή απειλή για την ναυσιπλοΐα, συνών. παγονησίδα. 🕮 < πάγ(ος) -ο- + βουνό.

παγοθάλαμος, ο, ουσ. • εσωτερικός χώρος, κατάλληλα κατασκευασμένος και μονωμένος, έτσι ώστε να μπορεί, με μηχανική υποστήριξη, να διατηρεί τρόφιμα σε χαμηλή θερμοκρασία. 🕮 < πάγ(ος) -ο- + θάλαμος.

παγοθραύστης, ο, ουσ. • 1. όργανο για το σπάσιμο του πάγου, 2. (ναυπ.) α) το παγοθραυστικό [δες λ.] πλοίο, β) μηχανισμός στην πλώρη του παγοθραυστικού που χρησιμοποιείται για το σπάσιμο των πάγων. 🕮 πάγ(ος) -ο- + θραύστης < θραύω.

παγοθραυστικό, το, ουσ. • (ναυπ.) πλοίο ειδικά κατασκευασμένο για να ανοίγει διόδους

σε θαλάσσιες περιοχές που καλύπτονται από στρώμα πάγου· κατασκευαστικά διακρίνονται τρεις τύποι σκαφών: α) εμπορικά, β) ερευνητικά, και γ) πολεμικά. 🕮 < παγοθραύστ(ης) < πάγ(ος) -ο- + -θραύστ(ης), [καταλ.] -ικό(ν).

παγοθύελλα, η, ουσ. • 1. (μετεωρ.) θύελλα σε συνδυασμό με τη δημιουργία υαλόπαγου,

που αναπτύσσεται λόγω αναστροφής θερμοκρασιών, συνών. υαλόπαγος, 2. (κινημ.) *«Η Παγοθύελλα»* (The Ice Storm) αμερικανική ταινία του 1997 σε σκηνοθεσία του Ταϊβανέζου Ang Lee. 🕮 < πάγ(ος) + -ο- + θύελλα.

παγοκρύσταλλος, ο, ουσ. • 1. κρύσταλλος από πάγο, 2. (μετεωρ.) [πληθ.] μικροσκοπικοί κρύσταλλοι πάγου που αιωρούνται στην ατμόσφαιρα, όταν οι ατμοσφαιρικές συνθήκες είναι οι κατάλληλες, όπως ο πολύ ψυχρός και αίθριος καιρός, και προκαλούν την άλω της σελήνης [δηλ. τη διάθλαση και ανάκλαση του ηλιακού ή σεληνιακού φωτός πάνω στους παγοκρυστάλλους των νεφών], 3. ή *«σταλακτίτης πάγου»,* κοίλος σωλήνας πάγου, που δημιουργείται σε ωκεάνια ψυχρά περιβάλλοντα. 🕮 < πάγ(ος) + -ο- + κρύσταλλος.

παγονησίδα, η, ουσ. δες παγόβουνο.

παγοπαλιρροιόμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή μηχανικού τύπου για τη μέτρηση της παλίρροιας κάτω από τους πάγους, χρήσιμη στις παράκτιες λιμενικές και υδρογραφικές υπηρεσίες, στα παγοθραυστικά πλοία αλλά και αναγκαία στις ερευνητικές αποστολές που εκτελούνται σε Αρκτική και Ανταρκτική για την παρακολούθηση του πάχους του παγετωνικού καλύμματος ή του πολικού παγοκαλύμματος αντίστοιχα. 🕮 < πάγ(ος) + -παλίρροι(α) + μέτρο.

παγόπλοιο, το, ουσ. • έλκηθρο, που μοιάζει με μικρή βάρκα, και η οποία φέρει πανιά, για να κινείται με τη δύναμη του ανέμου. 🕮 < πάγ(ος) -ο- + πλοίο(ν), μτφρδ. από την αγγλ. ice boat, ice yacht.

πάγος, ο, ουσ. • 1. στερεοποιημένο νερό εξαιτίας της χαμηλής θερμοκρασίας, (φρ.) *«πάγος βυθού / αδιάπλευστος / πλεύσιμος / τεχνητός / παρασυρόμενος / πλεύσιμος / πρωτοσχηματιζόμενος / νεοφανής / διάφανος / ξηρός»,* 2. (μτφ.) α) πολύ κρύος καιρός, β) άνθρωπος με ψυχρή και άκαρδη συμπεριφορά. 🕮 < αρχ. πήγνυμι [= 1. μπήγω ή στερεώνω, 2. πήζω, παγώνω]. ⊙ παγερός, παγετός, παγώνω, παγωτό, παγάκι.

παγοτρύπανο, το, ουσ. • (εργαλ.) συσκευή που διαθέτει κινητήρα εσωτερικής καύσης κι είναι για διάτρηση του πάγου με σκοπό την αλίευση σε περιοχές με παγοκάλυμμα και χαμηλή θερμοκρασία. 🕮 < πάγ(ος) -ο- + τρυπάνι.

πάγουρας, ο, ουσ. • (ζωολ.) ονομασία διαφόρων καρκινοειδών, που ομοιάζουν με κάβουρα και συνήθως ζουν σε άδεια όστρακα, (παροιμ.) *«ο πάγουρας στην τρύπα του είναι μεγάλος ρήγας / αφέντης»*, που σημαίνει: πως ο κάβουρας διακρίνεται για την σωφροσύνη του, αφού η φωλιά του αποτελεί το καταφύγιό του ενώ ο ίδος κινείται ελεύθερα στο δικό του περιβάλλον. 🕮 < νεολατιν. pagurus < λατιν. pagurus < αρχ. πάγουρος < πάγηναι, απαρ. αορ. β' του πήγνυμι [= 1. μπήγω ή στερεώνω, 2. πήζω, παγώνω] + ουρά.

πάγρος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) γένος ψαριών της οικογένειας των σπαριδών, το ψάρι φαγκρί. 🕮 < λατιν. p(h)agrus και p(h)ager < αρχ. φάγρος < αβέβαιου ετύμου.

πάγωμα, το, ουσ. • το αποτέλεσμα του παγώνω: 1. μεταβολή υγρού σώματος σε στερεό, σε μορφή πάγου, εξαιτίας χαμηλής θερμοκρασίας, 2. το χαμήλωμα της θερμοκρασίας, 3. (μτφ.) το σταμάτημα κάποιων διαδικασιών. 🕮 < παγώνω.

παγώνας, ο, ουσ. δες παγετώνας.

παγωνιά, η, ουσ. • (μετεωρ.) ατμοσφαιρική κατάσταση που εμφανίζει χαμηλή θερμοκρασία, πολύ δυνατό κρύο. 🕮 < παγών(ω) -ιά.

παγώνω, ρ. • 1. [μετβ.] μεταβάλλω κάποιο υγρό σώμα σε στερεό, συνών. κρυσταλλώνω, πήζω, στερεοποιώ, 2. κατεβάζω τη θερμοκρασία ενός σώματος κάτω από το επιτρεπτό όριο, 3. [αμετβ.] αισθάνομαι μεταβολή στη θερμοκρασία του σώματός μου λόγω ασθένειας, τουρτουρίζω, 4. (μτφ.) τρομάζω, κοκαλώνω. 🕮 < πάγ(ος) + -ώνω.

παέλια και **παέγια,** η, ουσ. • (μαγειρ.) παραδοσιακό ισπανικό φαγητό φτιαγμένο με ρύζι, αρωματισμένο με σαφράν, και διάφορα θαλασσινά, οστρακοειδή, λαχανικά και μικρά κομμάτια κρέατος. 🕮 < ισπαν. paella < λατιν. patella [= πιατάκι, λεκανάκι], υποκ. του patera [= πιάτο, φιάλη].

παίρνω, ρ. [μετβ.] • 1. πιάνω κάτι με τα χέρια, αδράχνω, 2. αποσπώ, 3. κλέβω, κυριεύω, 4. αποκτώ, 5. παντρεύομαι, 6. μαθαίνω εύκολα, 7. (φρ.) [ναυτ.] *«παίρνω βόλτα στα όρτσα»,* δηλ. αναστρέφω ανάπρωρα, *«παίρνω βόλτα στα πρύμα»,* δηλ. υποστρέφω, αλλάζω την πορεία του ιστιοφόρου στρέφοντας την πρύμνη προς τον άνεμο, *«παίρνω βόλτες»,* δηλ. ονοδετώ, στροφάρω το βαρούλκο, *«παίρνω κάρβουνο»,* δηλ. ανθρακεύω, προμηθεύομαι κάρβουνο, *«παίρνω κάτω»,* δηλ. κατεβάζω, μαϊνάρω, *«παίρνω μέσα»* δηλ. σαβουρώνω, *φορτώνω, «παίρνω σόπρα»,* δηλ. προλαμβάνω, *«παίρνω τα μπόσικα»,* δηλ. συγκεντρώνω. 🕮 < μσν. παίρνω < ἐπαίρνω < αρχ. ἐπαίρω [= σηκώνω και τοποθετώ].

πακέτο, το, ουσ. • 1. δέμα με κάθε είδους πράγματα τυλιγμένα σε χαρτί, μικροδέματα, 2. κουτί τσιγάρων, 3. σύνολο προτάσεων για συζήτηση ή αποδοχή, 4. (ναυτ.) [παρωχημένο] α) επιβατικό ταχύπλοο ή β) *«ταχυδρομικό πλοίο»* που πηγαινοερχότανε από τον τόπο σπογγαλιείας και μετέφερε πράγματα και

ανθρώπους της δουλειάς. 🕮 < ιταλ. pacchetto [υποκ.] < pacco < γαλλ. paquet < ολλανδ. pak [= δέσμη], η 3η ερμ. εκδ. από το αγγλ. pack-age. ⊙ πακετάρω [= συσκευάζω], πακετάρισμα.

Πακιστάν, το, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της Νότιας Ασίας, με έκταση 880.940 τ.χλμ. και πληθυσμό 225.200.000 κατοίκους περίπου.

πάκ(κ)ο, το, ουσ. • 1. δέμα, πακέτο [δες λ.], 2. η στοίβα. 🕮 < ιταλ. pacco < γαλλ. paquet < ολλανδ. pak [= δέσμη].

πάκτωμα και **πάχτωμα,** το, ουσ. • 1. εξασφάλιση σταθερότητας αντικειμένου με πρόσδεση ή κατάλληλη συσκευασία ή με μπήξιμο στο έδαφος, συνών. στέριωμα, κάρφωμα, πασσάλωμα, 2. (ναυτ.) καλαφάτισμα πλοίου, 3. (ιστορ.) στο Βυζάντιο: α) νοίκιασμα αγροτικού κτήματος, με παροχή στο μισθωτή ποσοστού από την παραγωγή, β) συνθήκη, γ) συμβόλαιο. 🕮 < μσν. πακτόω, -ώ [= 1. στερεώνω, ασφαλίζω, 2. κλείνω, σταματώ, στουπώνω, ματσακωνίζω, καλαφατίζω, σε Αριστοφ. 3. δένω με ασφάλεια] < πάκτον < λατιν. pactus, αλλά και paciscor [= κλείνω συμφωνία, ομολογώ]. ⊙ πακτώνω, πάκτωση, πάκτωνας [= βοηθητική βάρκα για εργασίες στα πλοία].

πάκτωνας ή **πάχτωνας,** ο, ουσ. • 1. (ναυπ.) α) είδος βοηθητικής σχεδίας, χωρίς καρίνα, με επίπεδο πυθμένα και με υπερυψωμένες πλευρές, χρησιμοποιείται κυρίως για το καλαφάτισμα, τον καθαρισμό και την βαφή του πετσώματος πάνω από την ίσαλο των ξύλινων σκαφών, ποντόνι, β) γενικά κάθε βοηθητικό μικρό σκάφος, 2. πρόχειρη ξύλινη εξέδρα στη θάλασσα για πρόσδεση σκαφών. 🕮 < μτγν. πάκτων [= ελαφρύ καράβι του Νείλου από λυγαριά] < αρχ. πακτῶ / πακτόω < πακτός [επίθ.] [= 1. σταθερός, εδραιωμένος, 2. τοποθετημένος μαζί].

παλάγκο, το, [και παλαιότερα: **παράγκο**] ουσ.

• 1. παλούκι, 2. (φυσ.) σύστημα τροχαλιών, σύσπαστο ή πολύσπαστο, συνών. παρέλα, σύσκενο, 3. (τεχνολ.) είδος βαρούλκου ή γερανού για το φόρτωμα και το ξεφόρτωμα του πλοίου (φρ.) *«παλάγκο έλξεως / στρογγυλό / αλυσίδας / ηλεκτρικό / κρίκου / ανύψωσης / με ποδάρι / της ράντας / του μπάνιου / του πεσκαδούρου», (φρ.) «σότο παλάγκο»,* όρος στα ναυλοσύμφωνα που σημαίνει ότι ο παραλήπτης του φορτίου είναι υποχρεωμένος, αφού ειδοποιηθεί έγκαιρα, να παραλάβει το εμπόρευμα που ξεφορτώνεται με βαρούλκο από το σωστό σημείο την κατάλληλη στιγμή. 🕮 < (αντιδάνειο) νεώτ. ιταλ. palanco < παλιό ιταλ. palango < λατιν. phalangae και palanga < αρχ. φάλαγξ [= ξύλινοι κύλινδροι για μετακίνηση μεγάλων φορτίων].

παλαμαράς, ο, ουσ. [πληθ. παλαμαράδες] • (επάγγ.) ο κατασκευαστής παλαμαριών. 🕮 < παλαμάρ(ι) -ας.

παλαμάρι, το, ουσ. • 1. (ναυτ.) χοντρό σκοινί κατάλληλο για την πρόσδεση του πλοίου στην προβλήτα του λιμανιού, συνών. καραβόσκοινο, γούμενα, πρυμάτσα, κάβος, κάλως [αρχ. χοντρό σχοινί καραβιών], 2. (σκωπτ.) το πέος. 🕮 < [αντιδάνειο] τουρκ. palamar < ιταλ. palamara < μσν. λατιν. palamarius, αβέβαιου ετύμου, ίσως από το αρχ. παλάμη, εκδοχή που κατατάσσει τη λ. στην κατηγορία των αντιδανείων. ⊙ παλαμαράς, παλαμαριάζω και παλαμάρω, παλαμάριασμα.

παλαμαριάζω και **παλαμάρω**, ρ. [μετβ.] • 1. (ναυτ.) α) επαλείφω, με λίπος ή με πίσσα ή με κάποια άλλη αδιάβροχη ουσία, τα εξωτερικά μέρη του σκάφους για να μην τα διαπερνά το νερό, πισσώνω, β) πιάνω στιβαρά το παλαμάρι, 2. (μτφ.) [παρωχημένο] χουφτώνω, βουτάω, αρπάζω με την παλάμη μου. 🕮 < ιταλ. spalmare [= παλαμίζω, επιχρίω], [για τη 2η ερμ. εκδοχή] από αρχ. παλάμη. ⊙ παλαμάριασμα.

παλάμη, η, ουσ. • 1. (ανατ.) το εσωτερικό του χεριού, χούφτα, [λαϊκότροπο] απαλάμη, 2. (μαθημ.) α) μονάδα μήκους, μικρών διαστάσεων, ίση με το 1/10 του μ. [μήκος που αντιστοιχεί στο πλάτος μιας παλάμης χεριού με ενωμένα τα 4 δάχτυλα εκτός του αντίχειρα], αλλά και β) τετραγωνική παλάμη, μονάδα επιφανείας ίση με το 1/100 του τ.μ., γ) κυβική παλάμη, μονάδα όγκου ίση με το 1/1000 του κ.μ., 3. (ναυτ.) α) είδος γαντιού που χρησιμοποιείται σαν δακτυλήθρα για το ράψιμο των πανιών, β) μείγμα από λίπος, πίσσα και θειάφι, που είναι κατάλληλο για

επάλειψη των πλευρικών τοιχωμάτων [ύφαλα] του πλοίου. 📖 < αρχ. παλάμη. ⊙ παλαμιά, παλαμίζω, παλαμικός, παλαμιαίος.

παλάμι, το, ουσ. • ή αλλιώς: σπάλμο [< ιταλ. spalmo = επάλειψη, πασάλειμμα].

παλαμίδα και **παλαμύδα,** η, ουσ. • (ιχθυολ.) πελαγικό είδος ψαριού το οποίο ανήκει στην οικογένεια των Σκομβρίδων, η επιστ. του ονομ.: Sarda sarda [διώνυμο], έχει υδροδυναμικό και ατρακτοειδές σώμα, είναι συνήθως σκουρόχρωμο, το μήκος του σώματός του φτάνει περίπου τα 90 εκ. [συνήθως γύρω στα 50 εκ.] και το μέγιστο βάρος του τα 11 κιλά, τρέφεται με σαρδέλες, αντζούγιες κι άλλα πελαγικά ψάρια, με καλαμάρια και γαρίδες, αλιεύεται στη Μεσόγειο και τον Ατλαντικό. 📖 < μσν. παλαμίδα < μτγν. παλαμίς, αιτ. -ίδα < αρχ. πηλαμύς [= μικρός τόνος] ή < πηλός + ἀμίς, γεν. -ίδος, ἡ [= είδος λιμναίας χελώνας αλλά και ουροδοχείο]. *«Αἱ πηλαμύδες καὶ οἱ θύννοι τίκτουσιν ἐν τῷ Πόντῳ, ἄλλοθι δ' οὔ»,* [μτφρ.] οι παλαμίδες και οι τόνοι γεννούν στον Πόντο και πουθενά αλλού, *Αριστοτέλης.*

παλαμίζω, ρ. [μετβ.] • 1. πιάνω κάτι με την παλάμη μου, 2. σφαλιαρίζω κάποιον, 3. (ναυτ.) αλείφω με μείγμα λιπαρής ουσίας [δες παλάμη ερμ. 3. β.] τα ύφαλα του ξύλινου πλοίου για να αποτρέψω την προσκόλληση σε αυτό θαλάσσιων ζωυφίων αλλά και φυτικών οργανισμών που επιβραδύνουν την κίνηση αλλά και για να επιτυχώ στεγανοποίηση του σκάφους. 📖 < παλάμη.

παλάμισμα, το, ουσ. • η διαδικασία επάλειψης των υφάλων του ξύλινου σκάφους με πίσσα ή κάποια άλλη αδιάβροχη ουσία με σκοπό την στεγανοποίηση αλλά και την αποφυγή κολλήματος μικροοργανισμών, οστράκων κ.λπ. 📖 < παλαμίζω [δες λ.].

παλά(ν)τζα και **παλάντσα,** η, ουσ. δες μπαλάντζα, (αντιδάνειο).

Παλέρμο, το, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη της Σικελίας με σημαντικό λιμάνι, αρχ. ελλ. αποικία γνωστή ως Πάνορμος, δηλ. *«Μεγάλο λιμάνι».* 📖 < ιταλ. Palermo.

παλέτσα, η, και **παλέτσι,** το, ουσ. • 1. (ενδυμ.) είδος χοντρού υφάσματος, η λινάτσα, 2. (ιδιωματικό) ύφασμα χρήσιμο στο μάζεμα των ελιών, ελαιόπανο, λιόπανο. 📖 < μσν. παλέτσα < λατιν. pallium [= ελληνικό ιμάτιο, πανωφόρι].

παλιάρισμα, το, ουσ. • (ναυτ.) φόρτωση πλοίου με αλάτι, δημητριακά κ.ά. χύδην αγαθά, που πραγματοποιείται χειρονακτικά με τη χρήση φτυαριών. 📖 < ιταλ. palare [= φτυαρίζω] < pala < λατιν. pala [= φτυάρι].

παλινδρόμηση και **παλινδρομία** και **παλινδρομή,** η, ουσ. • 1. (μηχανολ.) κίνηση μηχανισμού προς τα εμπρός και στη συνέχεια προς τα πίσω, 2. η υπαναχώρηση από κάποια άποψη, 3. (ιατρ.) η επαναφορά της μήτρας στο φυσιολογικό επίπεδο μετά τον τοκετό. 📖 <μσν. παλινδρόμησις [=υποχώρηση]-ση.

παλινδρομικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που παρουσιάζει διαδοχική και ισόχρονη φορά προς τα εμπρός και προς τα πίσω, παλίνδρομος, αντών. στατικός, (φρ.) *«παλινδρομική αντλία».* 📖 < μτγν. παλινδρομικός [= αυτός που επανέρχεται]. ◈ [επίρρ.] παλινδρομικώς και παλινδρομικά [= μπρος πίσω ή πάνω κάτω ή αριστερά δεξιά].

παλιννόστηση, η, ουσ. • η επάνοδος στην πατρίδα, στον τόπο καταγωγής. 📖 < παλιννόστη(σις) (< παλιννοστώ) -ση.

παλιννοστώ, ρ. [αμετβ.] • επιστρέφω στον τόπο από τον οποίο ξεκίνησα, επιστρέφω στην πατρίδα, συνών. επαναπατρίζομαι. 📖 < μτγν. παλι(ν)νοστώ (-έω) < παλί(ν)νοστος < πάλι(ν) + [αρχ.] νόστος < νέομαι [= επιστρέφω, επανέρχομαι].

παλίνουρος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος αστακού με μεγάλη εμπορική αξία, κάραβος. 📖 < ιταλ. palinuro.

παλινώριο, ο, ουσ. • (ναυτ.) βασικό όργανο πλεύσης, γνωστό και ως διόπτρα, χρήσιμο στον προσδιορισμό του σφάλματος της πυξίδας, απαραίτητο μέσο για την εύρεση του αζιμούθιου του ήλιου και της θέσης του πλοίου στο χάρτη. 📖 < μτγν. παλιν + -ώριο(ν).

παλιόκαιρος, ο, ουσ. • (μετεωρ.) ο άσχημος καιρός, οι κακές καιρικές συνθήκες που συνδυάζουν άνεμο και βροχή, βρομόκαιρος, κακοκαιρία. 📖 < παλιό(ς) + καιρός.

παλιοσίδερο, το, ουσ. • παλιό μεταλλικό αντικείμενο που προορίζεται για ανακύκλωση, συνών. σκραπ. 🕮 < παλιό(ς) + σίδερο.

παλίρροια, η, ουσ. • το φυσικό φαινόμενο κατά το οποίο η στάθμη της θάλασσας ανεβαίνει και κατεβαίνει περιοδικά (καθημερινά και σε ορισμένο τόπο), οι δύο φάσεις της παλίρροιας είναι η πλημμυρίδα και η άμπωτη, κοινώς: μαρέα, φαινόμενο που οφείλεται στη βαρυτική έλξη της Σελήνης αλλά και του Ήλιου πάνω στη Γη, καθώς και στην περιστροφή των ουρανίων αυτών σωμάτων, (φρ.) *«αντήνεμος / αντίπρωρος / ηλιακή / ημερησία / μετεωρολογική / μακράς διάρκειας παλίρροια».* 🕮 < αρχ. παλίρροια.

παλιρροϊκό ρεύμα, το, • είναι το θαλάσσιο ρεύμα που παρατηρείται στις ακτές ως συνέπεια του φαινόμενου της παλίρροιας.

παλιρροιογράφος, ο, ουσ. • αυτογραφικό παλιρροιομετρικό όργανο, στο οποίο καταγράφεται, σε συνεχή καμπύλη, η μεταβολή του ύψους της επιφάνειας της θάλασσας που προέρχεται από παλίρροια. 🕮 < μτφρδ. από τη γαλλ. marégraphe.

παλιρροιοδείκτης, ο, ουσ. • ειδική συσκευή με την οποία γίνεται άμεσα αντιληπτό το φαινόμενο της παλίρροιας, αλλιώς και *«ρολόι παλίρροιας»,* γιατί κατασκευαστικά μοιάζει με ρολόι που στηρίζεται σε μεταλλική στήλη και σε βάση πετρώδη ή τσιμεντένια ή σε σταθερή ξύλινη εξέδρα, ενώ οι διαβαθμίσεις του κύκλου τονίζουν τα σημεία τομής της διαμέτρου, δηλ. των 12 και 6 ωρών, όπου εκδηλώνεται στο μέγιστο το ύψος των κυμάτων [πλήμμη] και το αντίθετο μετά από έξι ώρες [ρηχία], σε ορισμένες περιπτώσεις χαρακτηρίζονται ως παλιρροιόμετρα, (φρ.) *«αυξομειόμετρο θαλάσσης».* 🕮 < παλίρροια + δείκτης.

παλιρροιόμετρο, το, ουσ. • όργανο σταθερής βάσης που τοποθετείται στην ακτή, με σκοπό τη μέτρηση των μεταβολών της θαλάσσιας στάθμης που οφείλεται: α) στο φαινόμενο της παλίρροιας, ή β) στη διεύθυνση και ένταση του ανέμου, αλλά και γ) στη βαρομετρική πίεση. 🕮 < παλίρροι(α) -ο- + μέτρο, γαλλ. maréomètre.

παλιρροιοστάσιο, το, ουσ. • το χρονικό εκείνο σημείο στο φαινόμενο της παλίρροιας κατά το οποίο δεν παρατηρείται καμία μεταβολή της στάθμης του νερού. 🕮 < παλίρροια + στάση < αρχ. στά(σις) + -ση < ἵστημι, αγγλ. slack water.

παλισ(σ)άντρα και **παλισάνδρα** και **παλισάνδρη,** η, και **παλίσανδρος,** ο, και **παλίσανδρο** και **-ντρο,** το, ουσ. • (φυτολ.) ξύλο αρίστης ποιότητας από τη ζούγκλα του Αμαζονίου, ιδανικό στην κατασκευή επίπλων πολυτελείας και κομψοτεχνημάτων, χαρακτηριστικό του γνώρισμα οι έντονες σκούρες φλέβες. 🕮 ❶ < ιταλ. palissandro [= ροδόξυλο] < palis sandro [= πολύτιμο], ή ❷ < γαλλ. palissandre < ολλ. palissander, από τοπική διάλεκτο του Σουρινάμ [πρώην Ολλανδική Γουιάνα].

πάλμα, η, ουσ. • (ναυτ.) εργαλείο χρήσιμο στη ναυπηγική για το μέτρημα του καταρτιού. 🕮 < λατιν. palma [= παλάμη, πλάτη κουπιού]. ⊙ παλμάρω, παλμάρισμα.

παλμάρισμα, το, ουσ. • (ναυπ.) ξεχόνδρισμα του ξύλινου καταρτιού με τη χρήση της πάλμας [δες λ.]. 🕮 < παλμάρω < πάλμα.

παλμικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που σχετίζεται με τον παλμό, 2. αυτός που η κίνησή του μοιάζει με παλμό. 🕮 < μτγν. *παλμικός* [= αντιληπτός από το σφυγμό] < παλμός. ◈ παλμικώς [επίρρ.]

παλμογράφος, ο, ουσ. • (τεχνολ.) όργανο μέτρησης και καταγραφής σε χαρτί των παλμών [των χτύπων - ιατρ. καρδιογράφος] ή των μεταβολών της έντασης του ηλεκτρικού ρεύματος, συνών. παλμοσκόπιο. 🕮 < παλμός + γράφω.

παλμός, ο, ουσ. • 1. (φυσ.) ομοιόμορφη παλινδρομική κίνηση μικρής διάρκειας και περιορισμένης έκτασης, συνών. κραδασμός, δόνηση, (φρ.) *«παλμός ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων», «εύρος / μέγιστη ισχύ / μήκος / συχνότητα / ταχύτητα παλμού»* 2. (ιατρ.) η ρυθμική κίνηση της καρδιάς, 3. (αθλητ.) ο τρόπος που τοποθετεί το σώμα του ο αθλητής στη βαλβίδα. 🕮 < αρχ. πάλλω. ○ παλμογράφος, παλμοσκόπιο.

πάμφυλος, ο, ουσ. • (ναυτ.) πολεμικό βυζαντινό καράβι που διέθετε 120 με 140 κωπηλάτες κι ήταν μικρότερο από τον δρόμωνα αλλά μεγαλύτερο από το χαλάνδιον. 🕮 < ίσως ❶ από το κύριο όνομα *Παμφυλία, (γιατί εκεί ναυπηγούνταν σκάφη από ξυλεία της Παμφυλίας), ή ❷ από το γεγονός ότι το πλήρωμα των σκαφών αυτών συγκροτούνταν από ανθρώπους διαφόρων φυλών.

ΤΟΠΩΝΥΜΙΟ: **Παμφυλία,** παραθαλάσσια περιοχή της Μικράς Ασίας μεταξύ Λυκίας και Κιλικίας, που διατήρησε τον ελληνικό της χαρακτήρα στο πέρασμα των χρόνων. Σημαντικότερες πόλεις της, η Ολβία, η Άσπενδος, η Αττάλεια, η Πέργη, η Σίδη και η Πτολεμαΐδα.

παναμάς, ο, ουσ. • 1. (ενδυμ.) είδος ψάθινου καπέλου, 2. (μτφ.) μεγάλη κατάχρηση όπου είναι ανακατεμένα και πολιτικά πρόσωπα

[αφορμή το σκάνδαλο του 1873 στη Γαλλία εξαιτίας των καταχρήσεων που σχετίζονταν με τη διάνοιξη της διώρυγας], 3. (γεωγρ.) [ως κύρ. όν.:] *Παναμάς,* κράτος της Κεντρικής Αμερικής. 🕮 < ισπαν. panama (από το ομώνυμο κράτος της Κ. Αμερικής).

ΤΟΠΩΝΥΜΙΟ: **Παναμάς**, χώρα της Καραϊβικής γνωστή από την περίφημη διώρυγά της. Έχει έκταση 75.320 τ.χλμ. και πληθυσμό 4,2 εκατομμ. κατοίκους. Κύρια προϊόντα το ρύζι, η ζάχαρη και τα τροπικά φρούτα. Με τη σημαία της είναι νηολογημένα πάρα πολλά πλοία.

πανέρι, το, ουσ. • 1. πλεχτό καλάθι χωρίς ιδιαίτερο βάθος που χρησιμοποιείται για μεταφορά τροφίμων, κοφίνι, 2. η ποσότητα των τροφίμων που περιέχεται στο πανέρι. 🕮 < μσν. πανάριον < λατιν. panarium [= κάνιστρο για ψωμιά] < panis [= το ψωμί]. ⊙ **πανεριά** [= το περιεχόμενο του πανεριού], πανεράς.

πανί, το, ουσ. • 1. (ενδυμ.) α) λινό ή βαμβακερό ύφασμα, β) κομμάτι υφάσματος, 2. μακρόστενο κομμάτι μαλακού υφάσματος κατάλληλο για το τύλιγμα του βρέφους, συνών. σπάργανα, 3. (ναυτ.) ιστίο πλοίου, συνών. άρμενο. 🕮 < μσν. πανίον, υποκ. του μτγν. πάννος < λατιν. pannus [= κουρέλι, ύφασμα, ρούχο]. ⊙ πανιάζω, πάνιασμα, πάνινος, πανιάρα [= α) γυναίκα που καθαρίζει το φούρνο με πανί, β) πυρολαβίδα, μασιά], πανιστής, πάνιστρο [= 1. μασιά, 2. ύφασμα, συνήθως λινάτσα, για το καθάρισμα της επιφάνειας του φούρνου ή για σκέπασμα των ψωμιών ή για τη μεταφορά τους], πάνισμα, πανίζω, πανιάρης, πάνα.

πανιόλα ή **παγιόλα,** η, και **πανιόλο** ή **παγιόλο,** το, ουσ. • (ναυπ.) ξύλινο πάτωμα, στο εσωτερικό του σκάφους, το οποίο, σκόπιμα, οι σανίδες του δεν είναι καρφωμένες η μόνιμα στερεωμένες, έτσι ώστε να εφαρμόζουν μεν αλλά και εύκολα να μετακινούνται για να είναι προσβάσιμος ο χώρος των σεντινών, αλλιώς: εντερόνεια πυθμένος, (φρ.) *«πανιόλα κύτους / λέμβου / υδροσυλλέκτη».* 🕮 < ισπαν. panyolo < ιταλ. pagliuolo [= σανίδα στον πυθμένα του πλοίου ή της βάρκας] < βενετ. pagiol.

πάνιστρο, το, ουσ. • 1. (εργαλ.) πανί τυλιγμένο στην άκρη του ξύλου για το καθάρισμα της επίπεδης επιφάνειας του φούρνου, 2. (ναυτ.) λεπίδα διαφόρων μεγεθών για το καθάρισμα ή το σκάλισμα αυλακιών στους γωνιακούς αρμούς του σκάφους. 🕮 [για την 1η ερμ. από την ιταλ. pane = ψωμί], [για τη 2η ερμ. αγνώστου ετύμου].

πάνορμος, ο/η, [ουσιαστικοποιημένο αρσ. ή θηλ. του επιθ. πάνορμος] • 1. πλατύς όρμος, μεγάλο φυσικό λιμάνι, ιδανικό για την αγκυροβόληση μεγάλων σκαφών, 3. [ως κύρ. όν.:] α) ονομασία αρκετών παραλιακών πόλεων με λιμάνια, β) ονομασία οικισμών στην ελληνική επικράτεια, γ) η παλαιότερη ονομασία του Παλέρμου. 🕮 < αρχ. επίθ. πάνορμος, -ον, [= αυτός που είναι καθόλα κατάλληλος για προσάραξη ή αποβίβαση].

πανσέληνος, η, ουσ. • η σελήνη όταν φαίνεται από τη γη σαν ένας τέλειος φωτεινός δίσκος, το ολόγιομο φεγγάρι. 🕮 < αρχ. πανσέληνος ή πασ-σέληνος, -ον.

παντερόλι, το, ουσ. • 1. (ναυτ.) ανεμοδείχτης, μικρή τριγωνική σημαία υψωμένη στην κορυφή του ιστού για να δείχνει τη διεύθυνση του ανέμου, μικρό ανεμούριο, 2. (στρατ.) σημαία πολεμικού πλοίου. 🕮 ❶ < βενετ. panderole [= έμβλημα πλοίου] < λατιν. pando, pandere [= ξεδιπλώνω, φανερώνω], ή ❷ < ιταλ. banderuola

[= καλαίσθητος μεταλλικός ανεμοδείχτης τοποθετημένος στην κορυφή του καμπαναριού ή της κεραμοσκεπής] < λατιν. pando, pandere [= ξεδιπλώνω, φανερώνω].

παντιέρα και **μπαντιέρα,** η, ουσ. • α) (ναυτ.) συνήθως η ναυτική πολεμική σημαία, συνών. φλάμπουρο, μπαϊράκι, β) (στρατ.) σημαία ή λάβαρο αρχηγού κράτους, αξιωματούχου, στρατιωτικής μονάδας κ.ά. 🕮 < ιταλ. bandiera.

παντογράφος, ο, ουσ. • όργανο που χρησιμοποιείται για την αναπαραγωγή με μηχανικό τρόπο σχεδίων, χαρτών κ.λπ. σε διαφορετική είτε στην ίδια κλίμακα, συνών. ομοιογράφος. 🕮 < παντο- [γεν. παντός] < αρχ. πᾶς [= όλος] + γράφ(ω) -ος.

πανώλη, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (ιατρ.) οξεία λοιμώδης θανατηφόρος νόσος του ανθρώπου και των ζώων που προκαλείται από το βακτήριο Yersinia pestis, μεταδίδεται εύκολα και γρήγορα με άμεση ή έμμεση επαφή ακόμα και με τα σταγονίδια, αλλιώς γνωστή και ως πανούκλα. 🕮 < αρχ. επίθ. πανώλης [= εντελώς καταστρεπτικός] < ὅλλυμι και ὀλλύω [= καταστρέφω].

Το 1347, η πανούκλα έκανε την πρώτη της εμφάνιση στην Ευρώπη στην πόλη της Κάφφας (σημερινή Θεοδοσία στην Ουκρανία), ένα σημαντικό εμπορικό λιμάνι που ελεγχόταν από Γενουάτες εμπόρους. Εκείνη την περίοδο, οι Μογγόλοι πολιορκούσαν την Κάφφα, και κατά τη διάρκεια της πολιορκίας, η πανώλη ξέσπασε στο στρατό τους. Σύμφωνα με ιστορικές πηγές, οι Μογγόλοι χρησιμοποίησαν τους μολυσμένους στρατιώτες τους ως μέσο βιολογικού πολέμου, εκτοξεύοντας τα πτώματά τους μέσα στην πόλη. Έτσι, η ασθένεια εξαπλώθηκε στους κατοίκους της Κάφφας και ανάμεσα στους Γενουάτες εμπόρους που ζούσαν εκεί. Όταν οι Γενουάτες διέφυγαν από την Κάφφα για να επιστρέψουν στην Ιταλία, μετέφεραν άθελά τους το βακτήριο της πανώλης μαζί τους. Τα πρώτα πλοία κατέφτασαν στη Μεσσήνη της Σικελίας, όπου πολλοί επιβάτες ήταν ήδη μολυσμένοι ή νεκροί. Από εκεί, η πανώλη εξαπλώθηκε γρήγορα σε άλλα μεγάλα ιταλικά λιμάνια, όπως στη Γένοβα και τη Βενετία…Μέσα σε λίγους μήνες, η πανούκλα είχε εξαπλωθεί από την Ιταλία σε όλη την Ευρώπη, φτάνοντας μέχρι τη Γαλλία, την Αγγλία, τη Γερμανία και την Ισπανία.
➢ https://iatriki.org

παξιμάδι, το, ουσ. • 1. (τρόφ.) φρυγανισμένο ψωμί, κομμάτι ψωμιού που έχει ψηθεί για δεύτερη φορά με σκοπό ν' αποβάλει όλο του

το νερό για να μπορεί να διατηρείται ξερό μεγάλο χρονικό διάστημα, συνών. γαλέτα, δίπυρος άρτος, διπυρίτης άρτος, φρυγανιά, 2. (μηχανολ.) κινητό περικόχλιο γύρω από ακίνητο κοχλία ή βίδα, 3. (μτφ.) πράγμα σκληρό. 🕮 ❶ < [ίσως] τουρκ. peksimet [= παξιμάδι), ή ❷ μσν. παξιμάδιον < μτγν. παξαμάδιον, [με ανομοίωση] υποκ. του ουσ. παξαμᾶς [= φρυγανισμένο ψωμί, παξιμάδι], ίσως από το όνομα του Παξάμου, αρτοποιού, μάγειρα και συγγραφέα του 1ου μ.Χ. αιώνα. ⊙ παξιμαδιάζω, παξιμαδάς.

Παξοί, οι, ουσ. • (γεωγρ.) σύνολο μικρών νησιών και βραχονησίδων στο Ιόνιο Πέλαγος, με πληθυσμό 2.419 κατοίκων [απογρ. 2021]. 🕮 < ίσως φοινικικής προέλευσης.

παπαδιά, η, ουσ. • (ναυπ.) [ιδιωματικό] α) είδος μικρού βαρκαλά [δες λ.], ξύλινο αλιευτικό σκάφος με μήκος μικρότερο από 8 μ. και χαρακτηριστικό του γνώρισμα τον *τάκο* ή *καθρέφτη* ή *άβακα* στην πρύμνη [δηλ. κάθετη πρύμνη σε όλο το πλάτος της] και το ποδόσταμα της πλώρης, στα Δωδεκάνησα κατασκευάζουν έναν τύπο παπαδιάς που το ονομάζουν *«γυαλάδικη βάρκα»*, β) το ποδόστημα [δες λ.] δηλ. το εξωτερικό ακροπρυ-

μναίο τμήμα του πλοίου πάνω στο οποίο γράφονται τα στοιχεία του σκάφους, το όνομα, ο αριθμός νηολογίου του λιμένα αδειοδότησης, γ) το δοιάκι, ο μοχλός περιστροφής του πηδαλίου. 🕮 < μτγν. παπαδία < παπάς.

παπάζι, το, ουσ. [χωρίς γεν.] • 1. (ενδυμ.) α) το κορδόνι που συνδέει τη φούντα με το φέσι, β) (κατ' επέκτ.) η φούντα του φεσιού, 2. (ναυτ.) βούρτσα από καννάβινα νήματα ή στουπί που χρησιμεύει στον καθαρισμό του καταστρώματος, μάκτρον [= είδος σπόγγου], 3. (ποίηση) *«με χάρη και στραβά στ' αυτί το κρεμεζί παπάζι, / στητή, χαμηλοβλέφαρη, περπατησιά όλο νάζι»*, [Μ. Μαλακάσης]. 🕮

< τουρκ. papazi < papaz [= ιερέας, εκκλησιαστικός λειτουργός].

παπαλίνα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος σαρδέλας με γαλαζωπό χρώμα στη ράχη και ασημί στην κοιλιά, προτιμάει τα ζεστά νερά, η επιστ. της ονομ.: Sprattus sprattus [διώνυμο], είναι η περίφημη *«σαρδέλα Καλλονής».* 🕮 < βενετ. papalina.

παπάς και **μπαμπάς,** ο, ουσ. • (ναυτ.) ξύλινη δέστρα στην κουπαστή της πλώρης. 🕮 < τουρκ. baba.

παπαφίγ(κ)ος, ο, ουσ. • [λαϊκ.] ή μπαφίγκος, (ναυτ.) μεγάλο τετράγωνο πανί με σταυρωτές κεραίες σε ιστιοφόρο σκάφος, βρίσκεται πάνω από τη γάμπια, συνών. φώσωνας, (φρ.) *«κόντρα παπαφίγκος [ο σιπαρός και το σιπάριο]», «πλωριός ή πλωραίος παπαφίγκος [το φωσώνιο]», «πρυμνιός παπαφίγκος [φωσωνίς, γεν. -ίδα και μπέλμπερις]», «βελαστράλι / στραλιέρα παπαφίγκου».* 🕮 < βενετ. papafigo.

παπυρέλλα, η, ουσ. • (ναυτ.) κωπήλατο προϊστορικό πλοιάριο, περιορισμένου μήκους και πλάτους, κατασκευασμένο από δέσμες καλαμιών ή παπύρων, με χρήση ευλύγιστων λεπτών κλαδιών δεμένων μεταξύ τους με σχοινιά. 🕮 < παπύρι [= μικρός πάπυρος, είδος βούρλου, αλλιώς: ψάθα].

παραβάλλω, ρ. [μετβ] • 1. συγκρίνω πράγματα τοποθετώντας το ένα κοντά στο άλλο και βρίσκω ομοιότητες και διαφορές, 2. (ναυτ.) πλευρίζω. 🕮 < παρά + βάλλω. ⊙ παράβολος, παραβολή.

παράβαση, η, ουσ. • 1. η αθέτηση των όσων έχουν συμφωνηθεί, η παραβίαση θεσμοθετημένων κανόνων, κανονισμών κ.λπ., συνών. παρεκτροπή, 2. (αρχ.) στροφή των μελών του χορού προς τους θεατές. 🕮 < μτγν. παράβα(σις), -ση, [= παράκαμψη].

παραβάτης, ο, ουσ. • α) αυτός που δεν τηρεί τα όσα έχει συμφωνήσει, που παραβαίνει τον όρκο του, που αθετεί τον λόγο του, β) [μτγν.] ο αρνητής της θρησκευτικής πίστης, ο ασεβής, ο αρνησίθρησκος. 🕮 < αρχ. παραβάτης.

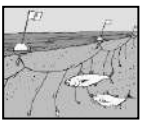
παραβίαση, η, ουσ. • η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του παραβιάζω: α) η βίαιη είσοδος σε κάποιον χώρο, εισβολή, β) η αθέτηση συμφωνίας, γ) η μη τήρηση του νόμου. 🕮 < παραβια- (< παραβιάζω) -σις > -ση.

παράβλημα, το, ουσ. • (ναυτ.) κατασκεύασμα που κρεμιέται, συνήθως, στο εξωτερικό πλευρικό τοίχωμα των σκαφών για λόγους προστασίας από πρόσκρουση σε προκυμαία ή από σύγκρουση με άλλο πλεούμενο, είναι κατασκευασμένο από πλέγμα σχοινιών ή δέρμα ή χοντρό είδος πανιού παραγεμισμένο με φελλό ή στουπί ή κυλινδρικό ξύλο, επίσης ρόδες αυτοκινήτων ή είδος μπουκάλας από ελαστική ύλη που περιέχει ατμοσφαιρικό αέρα, παραβλήματα επίσης υπάρχουν μόνιμα στερεωμένα στις προβλήτες, συνών. στρωμάτσο ή μπαλόνι. 🕮 < παρά + βάλλω.

παραβολή, η, ουσ. • 1. (κυριολ.) αντιπαράθεση στοιχείων ή πραγμάτων με σκοπό την ανεύρεση διαφορών ή ομοιοτήτων, σύγκριση, [μτγν.] ἀντιβολή - αντιπαραβολή, 2. (λογοτ.) αλληγορική διήγηση με σκοπό το θρησκευτικό ή ηθικό δίδαγμα, 3. (γεωμ.) είδος καμπύλης γραμμής, 4. (ναυτ.) α) χειρισμός πλοίου με σκοπό το πλεύρισμα κατά μήκος της παραλίας, β) η πρόσδεση του σκάφους σε προβλήτα ή σε κάποιο άλλο σκάφος με την πλευρά του. 🕮 < αρχ. παραβάλλω.

παραγάδι, το, ουσ. • (ναυτ.) αλιευτικό εργαλείο μεγάλου μήκους με πετονιά από την οποία, κατά διαστήματα, κρέμονται αγκίστρια, (φρ.) *«παραγάδι αφρού / βυθού».* 🕮 < μτγν. παραγαύδιο(ν), υποκ. του παραγαύδης [= κροσσωτό είδος φορέματος] < λατιν. paragauda.

«Όλα τα **παραγάδια** αποτελούνται από τρία κύρια μέρη: 1. Τη μάνα που είναι το κεντρικό νήμα, πάνω στο οποίο δένονται όλα τα υπόλοιπα (παράμαλλα, παραμάνες, μολύβια, φελλοί). 2. Τα παράμαλλα που είναι διακλαδώσεις της μάνας και πάνω σ' αυτές δένονται τα αγκίστρια. 3. Τα αγκίστρια που δένονται στην άκρη των παράμαλλων και είναι το όργανο σύλληψης των θηραμάτων…».

Απόσπασμα από το βιβλίο «*Η Τέχνη του Παραγαδιού*» του ερασιτέχνη ψαρά **Μιχάλη Μαντά**.

παράγγελμα, το, ουσ. • πρόσταγμα, υπαγόρευση, προσταγή, επιταγή, εντολή, κέλευση,

αντών. παράκληση, ικεσία, έκκληση. 🕮 < αρχ. παράγγελμα.

παραγιάλι, το, ουσ. • παραλία, περιγιάλι. 🕮 < παρά + γιαλ(ός) -ι.

Παραγουάης, ο, ουσ. • (γεωγρ.) ποταμός της Λατινικής Αμερικής που διασχίζει τη Βραζιλία, την Παραγουάη και την Αργεντινή, έχει μήκος 2.695 χλμ., εκβάλλει στον ποταμό Παρανά. 🕮 < ισπαν. Río Paraguay, πορτογ. Rio Paraguai, γκουαρανί: Ysyry Paraguái.

παραγωγή, η, ουσ. • 1. (οικον.) η δημιουργία αντικειμένων, το σύνολο των παραγόμενων αγαθών και υπηρεσιών, (φρ.) *«βιομηχανική / αγροτική / βιοτεχνική / εμπορευματική / πρωτογενής / δευτερογενής / τριτογενής / μαζική / ατομική / ραδιοφωνική / τηλεοπτική / κινηματογραφική / θεατρική / ημερήσια / μηνιαία / ετήσια / μαζική παραγωγή», «παραγωγή οξυγόνου / υδρογόνου / ήχου / θερμότητας κ.λπ.»*, 2. (γραμμ.) ο σχηματισμός μιας νέας λέξης από κάποια άλλη 3. (φιλοσ.) μέθοδος της λογικής για εξαγωγή συμπεράσματος με συλλογιστική πορεία από το γενικό στο μερικό, αντών. επαγωγή. 🕮 < μτγν. παραγωγή [= δημιουργία]. ⊙ παραγωγικός. ○ συμπαραγωγή, υπερπαραγωγή, υποπαραγωγή, αναπαραγωγή.

παραδαρμός, ο, και **παράδαρμα,** το, ουσ. • 1. (ναυτ.) πάλη με τα κύματα, ο κλυδωνισμός, 2. (μτφ.) δυσάρεστες καταστάσεις με σοβαρές συνέπειες στη ζωή του ατόμου, τα βάσανα. 🕮 < παραδαρ- (< παραδέρνω) -μός.

παραδέρνω, ρ. • 1. [μετβ] δέρνω περισσότερο από ότι χρειάζεται, 2. [αμετβ.] α) (ναυτ.) με χτυπούν τα κύματα της θάλασσας και πηγαίνω πότε από ένα πλευρό και πότε από το άλλο, συνών. κλυδωνίζομαι, κάνω μπότζι, μποτζάρω, β) (μτφ.) περνώ από πολύ δύσκολες καταστάσεις, με βρίσκουν συμφορές, συνών. βολοδέρνω, δεινοπαθώ. 🕮 < παρά + δέρνω.

παραδέτης, ο, ουσ. • (ναυτ.) καθένα από τα μικρά σχοινιά που χρησιμεύουν για να δένονται οι τέντες των πλοίων, συνών. μαραφούντι. 🕮 παρ(α)- + δέτης < δένω.

παραδιαβάθρα, η, ουσ. • (ναυτ.) πρόσθετο σχοινί μεταξύ του έξω άκρου των διαβαθρών και των ακροκεραιών που διευκολύνει στην αναρρίχηση των ναυτών για τον κατάλληλο χειρισμό των πανιών σε ιστιοφόρο σκάφος. 🕮 < παρά + διαβάθρα < δια + βάθρο.

παραδολώνιο, το, ουσ. • (ναυτ.) μικρό βοηθητικό πανί, παρίστιο, σε ιστιοφόρα με πολλά πανιά, το οποίο τοποθετείται στην άκρη του δόλωνα, αλλιώς: κουρτελάτσα ή κουρτελατσίνι της γάμπιας. 🕮 < παρ(ά)- + δόλων. Η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν.*

παράδοση, η, ουσ. • 1. μεταβίβαση, παραχώρηση ενός πράγματος από το ένα πρόσωπο στο άλλο, συνών. δόσιμο, επίδοση, (φρ.) *«ελλιπής / πλήρης / ολοκληρωτική παράδοση», «παράδοση φορτίου»,* 2. παραχώρηση της υπηρεσιακής ή κρατικής εξουσίας σε αντικαταστάτη ή διάδοχο, 3. (στρατ.) η υποταγή του ηττημένου, 4. (λαογρ.) πνευματικές δημιουργίες και δρώμενα του λαού που μεταβιβάζονται από γενιά σε γενιά, συνών. έθιμο, αντέτι, ζακόνι, 5. η διδασκαλία μαθησιακής ενότητας από δάσκαλο ή καθηγητή, 6. (φρ.) *«προφορική / γραπτή / άνευ όρων / οικογενειακή / εθνική / λόγια / λαϊκή παράδοση, κ.ά.», «Ιερά Παράδοση».* 🕮 < αρχ. παρά + δίδωμι [= 1. δίνω, αποδίδω, δωρίζω, χαρίζω, 2. παρέχω, απονέμω, χορηγώ]. ⊙ παραδοσιακός. ○ παραδοσιαρχία, παραδοσιοκρατία.

παραδοχή, η, ουσ. • 1. η αναγνώριση κάποιου γεγονότος ως αληθινού, 2. η αποδοχή κάποιας άποψης ως σωστής, συμφωνία, συγκατάθεση, αντών. απόρριψη, αποποίηση. 🕮 < μτγν. παραδοχή.

παραδρομή, η, ουσ. • απροσεξία, αβλεψία, κατά λάθος, έλλειψη προσοχής. 🕮 < αρχ. φρ. *ἐν παραδρομῇ* [= επιτροχάδην εξέταση].

παραθαλάσσιος, -ια, -ιο, επίθ. • 1. αυτός που βρίσκεται ή συμβαίνει κοντά στη θάλασσα ή που περιβάλλεται από θάλασσα, συνών. παράλιος, περιθάλασσος, ακροθαλάσσιος, αγχίαλος, παράκτιος, 2. [το ουδ. ως ουσ.] παραλία, παραθαλάσσι και περιθαλάσσι, παράλιο. 🕮 < παρά + θαλάσσιος.

παράθριος, ο, ουσ. • (ναυπ.) είδος πανιού ιστιοφόρου σκάφους, συνών. σεραμπούνια [δες λ.]. 🕮 < παρά + -θριός < αρχ. θρῖον [= φύλλο συκιάς].

παράθυρο, το, ουσ. • 1. άνοιγμα στον τοίχο του οικοδομήματος που επιτρέπει την θέα-

ση, τον φωτισμό και τον αερισμό του χώρου, [υποκ.] παραθυράκι, συνών. φινιστρίνι, 2. (μτφ.) α) πλάγια ενέργεια ή ασάφεια στη διάταξη του νόμου, β) δίοδος επικοινωνίας προς τα έξω, 3. (πληροφ.) πλαίσιο αναφοράς με επεξηγηματικό περιεχόμενο που είναι ενσωματωμένο στο λογισμικό του υπολογιστή και εμφανίζεται στο μόνιτορ. 🕮 < μσν. παράθυρον < παρά + θύρα [= πλάγια πόρτα].

παραίτηση, η, ουσ. • 1. (νομικ.) ηθελημένη αποχώρηση από την υπηρεσιακή θέση ή του αξιώματος που κατέχει κάποιος, εθελούσια έξοδος, 2. έγγραφο στο οποίο δηλώνεται η πρόθεση της αποχώρησης ή της άρνησης του δικαιώματος ή των προσπαθειών σε κοινή προσπάθεια. 🕮 < αρχ. παραίτη(σις) [= θερμή προσευχή για απαλλαγή από κάτι κακό, ικεσία] -ση,

παραιτούμαι, ρ. [μετβ.] • εγκαταλείπω θεληματικά τη θέση που κατέχω ή το αξίωμά μου, υποβάλλω παραίτηση. 🕮 < αρχ. παραιτοῦμαι [= ζητώ χάρη, απαλλαγή από υποχρέωση].

παρακάθετος, η, ουσ. • (ναυτ.) η ποντισμένη αλυσίδα όταν βρίσκεται σε κάθετη σχεδόν θέση. 🕮 < επίθ. παράκάθετος.

παρακάμπτω, ρ. [μετβ.] • 1. προσπερνώ κάποιο σημείο βαδίζοντας πλάι από αυτό, 2. αποφεύγω κάτι με κατάλληλες κινήσεις, 3. (ναυτ.) καβατζάρω, παραπλέω, περνώ δίπλα από ακρωτήριο ή γύρω από αυτό, 4. (μτφ.) ξεπερνώ κάποιο εμπόδιο με επιδέξιο χειρισμό. 🕮 < μτγν. παρακάμπτω [= αποφεύγω στρίβοντας στο πλάι]. ⊙ παράκαμψη.

παράκαμψη, η, ουσ. • 1. προσπέραση ή αποφυγή κάποιου σημείου ή εμποδίου εκτελώντας κυκλική κίνηση, 2. (μτφ.) αποφυγή ή αποτροπή κάποιου προβλήματος με επιδέξιους χειρισμούς ή αποτελεσματικές αποφάσεις. 🕮 < παρακάμπτω.

παρακαταθήκη, η, ουσ. • 1. (οικον.) συμφωνία ανάμεσα σε δύο μέρη για τη διασφάλιση κινητών αξιών του ενός από τον άλλο, 2. ποσότητα εμπορευμάτων αποθηκευμένη σε χώρο φύλαξης, 3. (συνεκδ.) πολύτιμο αγαθό που φυλάσσεται ως κόρη οφθαλμού, 4. ηθικοί κανόνες που απαιτούν την εφαρμογή τους από την κοινωνία, 5. (φρ.) *«Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων»,* δημόσιος χρηματοπιστωτικός οργανισμός που σκοπό έχει τη φύλαξη και διαχείριση κάθε είδους παρακαταθήκης προς το δημόσιο και την παροχή δανείων σε δημοσίους υπαλλήλους και κοινωφελή ιδρύματα. 🕮 < αρχ. παρακαταθήκη [= κατάθεση, εγγύηση].

παρακάτιο, το, ουσ. • (ναυπ.) μικρό πανί ιστιοφόρου σκάφους που τοποθετείται πλευρικά δίπλα στον ακάτιο ιστό, ανήκει στα λεγόμενα παρίστια [δηλ. συμπληρωματικά ιστία] και αποτελούν ζεύγος, συνών. σκουπαμάρα. 🕮 < παρ(α)- + [αρχ.] ἀκάτιον [= είδος ιστίου (πανιού)], υποκορ. του ἄκατος [= ελαφρύ πλοίο, λέμβος]. Η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν.*

παρακοή, η, ουσ. • άρνηση εκτέλεσης διοικητικής εντολής, απείθεια, ανυπακοή. 🕮 < μτγν. παρακοή.

παρακράτηση, η, ουσ. • η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του παρακρατώ, προκαταβολική αφαίρεση προϊόντος και διαφύλαξής του με σκοπό των έλεγχο τιμών της αγορά, παρακράτημα. 🕮 < παρ(ά)- + κρατῶ.

παράκτιος, -ια, -ιο, επίθ. • α) αυτός που βρίσκεται κοντά σε θαλάσσια ακτή, συνών. παράλιος, παραθαλάσσιος, αγχίαλος, β) ναυτικός χαρακτηρισμός για πρόσωπο, αντικείμενο ή δρώμενο που συμβαίνει κοντά σε ακτή προερχόμενο όμως από τον θαλάσσιο χώρο, σε αντίθεση με τον όρο *παράλιος* που φανερώνει την προέλευση από την ξηρά προς την ακτή, γ) (φρ.) *«παράκτιος αλιεία / άμυνα / ναυσιπλοΐα / ακτοπλοΐα / σταθμός».* 🕮 < αρχ. παρ-άκτιος, -α, -ον.

παρακύλισμα και **παρακύλημα,** το, ουσ. • 1. (ναυτ.) η ενέργεια και το αποτέλεσμα του παρακυλώ, η διατοίχηση ή ο διατοιχισμός, δηλ. η ταλάντευση του πλοίου που οφείλεται σε τρικυμιώδεις καταστάσεις, συνών. μπότζι, παράδαρμα, κλυδωνισμός, κλυδασμός, αντών. ευστάθεια, σταθερότητα, 2. κύλισμα, βούτηγμα μέσα σε κάτι με περιστροφικές κινήσεις. 🕮 < παρακυλώ + [κατάλ.] -ισμα. Η λ. μαρτυρείται από το 1887 στην εφημερίδα Ακρόπολις.

παρακυλώ, ρ. [αμετβ.] • 1. (ναυτ.) κλυδωνίζομαι, γέρνω πότε από τη μία πλευρά και πότε από την άλλη εξαιτίας της τρικυμίας, μποτζάρω [δες λ.], διατοιχώ, αντών. ευστα-

θώ, 2. γέρνω στο πλάι και εκτελώ περιστροφή του σώματός μου. 🕮 < παρά + κυλώ.

παρακωλύω, ρ. [μετβ.] • παρεμποδίζω, προβάλλω εμπόδιο στην εκτέλεση κάποιου σχεδίου. 🕮 < παρά + κωλύω. ⊙ παρακώλυση.

παραλαβή, η, ουσ. • 1. η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του παραλαμβάνω, η αποδοχή κάποιου πράγματος, 2. ειδικό τμήμα, κυρίως, σε μεγάλα καταστήματα απ' όπου ο αγοραστής παραλαμβάνει το αγαθό του. 🕮 < μτγν. παραλαμβάνω.

παραλαμβάνω, ρ. [μετβ.] • 1. παίρνω κάτι από κάποιον, δέχομαι επιστολή, δέμα ή εμπόρευμα, (φρ.) *«παραλαμβάνω καύσιμα / κοντέινερ / επί του πλοίου κ.λπ.»,* 2. αναλαμβάνω τη δέσμευση να υποδεχτώ κάποιον ή μια ομάδα ατόμων. 🕮 < αρχ. παραλαμβάνω.

παραλήπτης, ο, ουσ. • αυτός που παραλαμβάνει κάποιο αντικείμενο, κάποιο δέμα ή επιστολή ή εμπόρευμα κ.λπ., συνών. αποδέκτης, λήπτορας, δικαιούχος. 🕮 < μτγν. παραληπτής [= εισπράκτορας φόρων], με μετακίνηση του τόνου.

παραλία, η, ουσ. • 1. τμήμα της ξηράς που σβήνει στην θάλασσα και διατηρεί τα ίδια γεωλογικά χαρακτηριστικά με την ακτή, συνών. γιαλός, αιγιαλός, ακρογιάλι, ακρογιαλιά, ακροθαλασσιά, σπιάντζα, (φρ.) *«παραλία απροσπέλαστη / (α)πρόσιτη / απόκρημνη / επικίνδυνη / επίπεδη / ευπρόσιτη / πλωτή / προσήνεμη [= σοβράνο κόστα] / καθαρή / υπήνεμη [= σταβέντο κόστα]»,* 2. (κινημ.) *«Η Παραλία»* [The Beach] ταινία βρετανοαμερικανικής παραγωγής με σκηνοθέτη τον Ντάνι Μπόιλ και πρωταγωνιστές τον Λεονάρντο Ντι Κάπριο και την Τίλντα Σουίντον. ⊙ παραλιακός. 🕮 < αρχ. παραλία.

παράλια, τα, [ουσιαστικοποιημένο ουδέτερο του επιθ. παράλιος, πληθ.] • εκτάσεις γης που βρίσκονται πλησίον της θάλασσας. 🕮 < αρχ. επίθ. παράλιος.

παραλιακός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός/ή/ό που ανήκει, που αναφέρεται ή που βρίσκεται σε παραλία, συνών. παραθαλάσσιος, παράκτιος, παράλιος, (φρ.) *«παραλιακή ζώνη»,* αντών. μεσόγειος. 🕮 < παραλία. ◈ παραλιακά, παραλιακώς, [επίρρ.]. 🕮 < παρά + λίμνη.

παραλίμνιος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που βρίσκεται ή συμβαίνει σε εδαφική περιοχή πλησίον λίμνης ή βάλτου. 🕮 < παρα- + λίμν(η) -ιος.

παράλιος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που βρίσκεται ή συμβαίνει σε εδαφική παραθαλάσσια περιοχή, συνών. παραθαλάσσιος, παράκτιος. 🕮 < παρά + άλιος < αρχ. ἅλιος, -α, -ον, [= θαλασσινός] < ἅλς, ἁλός, ἡ, [= θάλασσα].

παραλλαγή, η, ουσ. • 1. μικρή διαφορά ανάμεσα σε δύο ομοειδή πράγματα, 2. (μουσ.) η τροποποίηση κάποιου μουσικού έργου με μικρές αλλαγές που δεν αλλοιώνουν την αρχική σύνθεση, 3. (βιολ.) η εμφάνιση κυτταρικών διαφορών σε άτομα ή ομάδες κατά την εξελικτική τους διαδικασία που οφείλονται σε κληρονομικά αίτια ή σε επίδραση περιβαλλοντικών παραγόντων, 4. (ναυτ.) η διαφορά μεταξύ της πραγματικής θέσης του βορρά [ο αληθής βοράς] και της διεύθυνσης που δείχνει η πυξίδα [ο βοράς πυξίδας], 5. (στρατ.) η αλλοίωση της εξωτερικής εμφάνισης αντικειμένων, προσώπων, αλλά και εγκαταστάσεων με σκοπό την εχθρική παραπλάνηση, το καμουφλάζ, καμουφλάρισμα. 🕮 < παραλλαγή.

παραλλαγή γυροσκοπικής πυξίδας, ή **σφάλμα πυξίδας,** το, • η γωνία που σχηματίζει η μαγνητική πυξίδα με το γεωγραφικό (αληθή) Βορρά λόγω του μαγνητικού πεδίου της Γης και του σκάφους· ακόμη, το αλγεβρικό άθροισμα της απόκλισης (που υπολογίζεται από το ανεμολόγιο του ναυτικού χάρτη της περιοχής) και της παρεκτροπής (που λαμβάνεται από το πινακίδιο παρεκτροπών της συγκεκριμένης πυξίδας).

παράλλαξη, η, ουσ. • 1. παραλλαγή [δες λ.] ή τροποποίηση, 2. (ναυτ.) α) όταν το σημείο διάβασης κάποιου σκάφους, ως προς ένα άλλο σταθερό σημείο της ακτής, εφαρμόζει διόπτευση 90 μοιρών, παράκαμψη, καβατζάρισμα, β) *«απόσταση παράλλαξης»,* η μικρότερη απόσταση που μπορεί να βρεθεί το πλοίο εφόσον διατηρεί σταθερή πορεία από κάποιο σταθερό σημείο, 3. (αστρον.) γωνία που μετρά τη διαφορά των διευθύνσεων που παίρνει ο ίδιος αστέρας όταν παρατηρηθεί από διαφορετικά σημεία της γης, 4. (φυσ.) α)

η αλλαγή της θέσης δύο στατικών σημείων, που οφείλεται στην κίνηση του παρατηρητή, β) η γωνία που σχηματίζουν δύο οπτικές ακτίνες όταν σκοπεύουν αντικείμενο από διαφορετικά σημεία. 🕮 < αρχ. παρ-αλλάσσω [= μεταβάλλω, τροποποιώ].

παραλλάσσω, -ττω, [Αττική διάλεκτος] [αρχ.] και **παραλλάζω,** ρ. • 1. [μετβ] α) κάνω τα πράγματα να αλλάξουν, μεταβάλλω, τροποποιώ, σε Πλάτ. β) αλλάζω ή τροποποιώ λίγο, σε Ηρόδ. και Σοφ. γ) λέγεται για τόπο, παρέρχομαι, περνώ, αποφεύγω, παρακάμπτω, προσπερνώ, (ναυτ.) καβατζάρω, σε Ξεν. δ) υπερβαίνω, ξεπερνώ στο χρόνο, 2. [αμετβ.] α) περνώ δίπλα σε άλλον, συναντιέμαι, σε Ηρόδ. β) διαφέρω, ποικίλλω, γ) ξεφεύγω από το σωστό δρόμο, υπόκειμαι σε παρεκτροπή, δ) φεύγω ή αποφεύγω, σε Αισχύλο.

παραλληλεπίπεδο, το, ουσ. • (γεωμ.) στερεό γεωμετρικό σχήμα, που έχει έξι πλευρές ανά δύο ίσες και παράλληλες. 🕮 < παράλληλ(ος) + επίπεδο.

παραλληλιστής, ο, ουσ. • (μηχανολ.) όργανο των ατμομηχανών που μετατρέπει την ευθύγραμμη κίνηση του εμβόλου σε περιστροφική της ατράκτου. 🕮 < παραλληλίζω.

παραλληλόγραμμο, το, ουσ. • (γεωμ.) επίπεδο γεωμετρικό σχήμα, που έχει τέσσερις πλευρές ανά δύο ίσες και παράλληλες. 🕮 < παράλληλ(ος) + γραμμ(η) -ο.

παραλληλόγραφος, ο, ουσ. • όργανο για τη χάραξη παράλληλων γραμμών. 🕮 < παράλληλ(ος) + γράφ(ω) -ος.

παράλληλος, -η, -ο, επίθ. • 1. α) αυτός που βρίσκεται ιδεολογικά κοντά στις θέσεις κάποιου άλλου χωρίς, όμως, να ταυτίζεται ποτέ μαζί του, <u>συνών.</u> ανάλογος, ομόλογος, παρεμφερής, β) αυτός που παρουσιάζει ομοιότητες με κάποιον άλλο, (φρ.) *«παράλληλη σύνδεση / διαμόρφωση / θέση / λειτουργία πομπού- γεννητριών - λυχνιών / τροφοδότηση / περιέλιξη / σειρά / σφαίρα / σύνδεση / στήριξη / ασφάλιση / απασχόληση / θύρα / πλεύση κ.ά.», «παράλληλο κύκλωμα / πεδίο»,* 2. (μαθημ.) [φρ.] *«παράλληλες ευθείες / γραμμές / καμπύλες»,* γραμμές που όσο κι αν επεκταθούν δεν πρόκειται να συναντηθούν ποτέ, 3. (αστρον. γεωγρ.) [το αρσ. ως ουσ.] *παράλληλος,* α) καθένας από τους νοητούς κύκλους της Γης, που το επίπεδό του είναι παράλληλο προς αυτό του ισημερινού, β) η σχεδιαστική γραμμή που παριστάνει τους γήινους και τους ουράνιους παραλλήλους στους χάρτες. 🕮 < αρχ. επίθ. παρ-άλληλος [= αυτός που βρίσκεται δίπλα στον άλλο, που βρίσκονται πλάι-πλάι χωρίς να τον ακουμπάει] < παρ(ά) + ἀλλήλων [= ο ένας με τον άλλο, ο ένας στον άλλο]. ⊙ παραλληλίζω, παραλληλία, παραλληλότητα. ◈ παράλληλα [επίρρ.].

[φωτό: *«USA: Ο 42ος Παράλληλος - 1919 – Τα πολλά λεφτά»,* τριλογία του Dos-Passos John», εκδ. Οδυσσέας, 2008].

Πάραλος ή **Παραλία,** η, ουσ. • 1. (ιστορ.) μία από τις έξι ιερές τριήρεις των Αθηναίων επιφορτισμένη με ιερή ή επείγουσα δημόσια αποστολή, 2. [πληθ.] *πάραλοι* ή *παραλίτες,* το πλήρωμα και οι επιβάτες της Παράλου, πολίτες οπωσδήποτε της Αθήνας, και μάλιστα, κατά τον Θουκυδίδη, γνήσιων δημοκρατικών αισθημάτων, 3. (αρχ.) [πληθ.] *Πάραλοι,* γενικότερη ονομασία κατοίκων παραθαλάσσιων περιοχών. 🕮 < παρά + [αρχ.] ἅλς, γεν. ἁλός, ή, [= θάλασσα].

παράμαλλο, το, ουσ. • (ναυτ.) καθένα από τα νήματα του παραγαδιού που στην άκρη του φέρει ένα αγκίστρι. 🕮 < παρά- + μαλλ(ί) -ο.

παραμεσημβρινός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που βρίσκεται ή συμβαίνει κοντά στον μεσημβρινό, (φρ.) *«παραμεσημβρινό ύψος»* ονομάζεται το ύψος του ουρανίου σώματος (συνήθως του Ήλιου) που μετρείται κατά τη χρονική στιγμή της μεσουράνησής του, όταν δηλ. αυτό βρίσκεται κοντά στον μεσημβρινό του τόπου, αλλά όχι ακριβώς πάνω σ' αυτόν, υπολογισμός που εφαρμόζονταν σε παλαιότερες εποχές για να εξακριβωθεί η θέση του πλοίου. 🕮 < παρά + μεσημβρινός.

παραμεσόγειος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που συνορεύει με μεσογειακές χώρες, που βρίσκεται κοντά στη Μεσόγειο Θάλασσα ή βρέχεται από αυτή, <u>συνών.</u> μεσογειακός. 🕮 < παρά + μεσόγειος.

παράμεσος, ο, ουσ. • (ανατ.) το δάχτυλο του χεριού που βρίσκεται ανάμεσα στο μέσο και στο μικρό, συνών. δακτυλίτης, δακτυλιδιώτης, (ναυτ.) [φρ.] *«παράμεσος συστολέας»,* σχοινί στην πίσω όψη των ανοιχτών πανιών ενός ιστιοφόρου σκάφους [κόντρα μέτζο]. 🕮 < παρά + μέσος [= μεσαίος].

παραμίνα, η, ουσ. • 1. (στρατ.) συσκευή για αντιμετώπιση υποβρύχιων ναρκών, 2. (λαογρ.) το ραβδί που χρησιμοποιούν οι ραβδοσκόποι για ανεύρεση νερού, 3. μακρύ και στρογγυλό ραβδί με το οποίο άνοιγαν οπές για φουρνέλο. 🕮 < ιταλ. barramina.

παραμονή, η, ουσ. • 1. η διαμονή κάποιου σε έναν τόπο για ορισμένο χρονικό διάστημα, 2. (συνεκδ.) το χρονικό διάστημα κατά το οποίο κάποιος βρίσκεται σε ένα τόπο ή σε μία κατάσταση, 3. [συνήθως στον πληθ. παραμονές] η προηγούμενη ημέρα κάποιας γιορτής, συνών. προτεραία. 🕮 < μτγν. παραμονή.

παραμορφώνω, ρ. [μετβ.] • 1. μεταβάλλω την μορφή κάποιου πράγματος έτσι ώστε να φαίνεται διαφορετικό, συνών. μετασχηματίζω, τροποποιώ, 2. (μτφ.) διαστρέφω, διαστρεβλώνω την πραγματικότητα, κάνω κάτι να φαίνεται δύσμορφο, άσχημο. 🕮 < μτγν. παραμορφ(ῶ) [= αφαιρώ το σχήμα]. ⊙ παραμόρφωση, παραμορφωτικός, παραμόρφωμα.

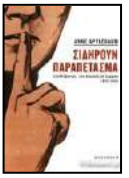
παραμόρφωση, η, ουσ. • η αλλαγή της μορφής ενός αντικειμένου ή η διαστρέβλωση ενός γεγονότος. 🕮 < παραμορφώνω. ⊙ παραμορφισμός.

Παρανάς, ο, ουσ. • (γεωγρ.) ποταμός της Λατινικής Αμερικής που εκβάλει στον κόλπο Ρίο ντε λα Πλάτα, έχει μήκος 3.280 χμ. και είναι πλεύσιμος ακόμη και από πλοία μεγάλου εκτοπίσματος [για τα 1600 χλμ.] με τα οποία πραγματοποιείται το εξαγωγικό εμπόριο της ενδοχώρας. 🕮 < λ. της γλώσσας Guarani, para- ή parana- [= ποταμός].

παρανεύουσα ατμομηχανή, η, • (τεχνολ.) μηχανή χωρίς διωστήρα [= μηχανικό εξάρτημα, που μετατρέπει την ευθύγραμμη παλινδρομική κίνηση σε περιστροφική και αντίστροφα, συνών. μπιέλα] της οποίας ο κύλινδρος κινείται ελεύθερα γύρω από δύο στροφάλους οι οποίοι στηρίζονται σε έδρανα.

παρανεύω, ρ. [αμετβ.] • γέρνω πότε στο ένα και πότε στο άλλο μέρος, εκτελώ παλινδρομική κίνηση, συνών. ταλαντεύομαι, αμφιρρέπω. 🕮 < αρχ. παρανεύω.

παραπέτασμα, το, ουσ. • 1. κατασκευή που τοποθετείται σε πόρτες ή παράθυρα με σκοπό τον περιορισμό της ορατότητας ή της προστασίας από ήλιο, μύγες, αέρα κ.λπ. συνών. προκάλυμμα αλλά και κουρτίνα ή παραβάν, ριντό, μπερντές, (φρ.) *«παραπέτασμα γέφυρας / καπνού / σκηνής / πλευρικό»*, 2. (φρ.) *«σιδηρούν παραπέτασμα»,* ονομασία που αποδόθηκε από τις Δυτικές χώρες για τη συνοριακή γραμμή στον ευρωπαϊκό χώρο που δήλωνε την ψυχροπολεμική ένταση και την απαγορευμένη δυνατότητα διάβασης προς τα σοσιαλιστικά κράτη μετά το 2ο Π.Π.. 🕮 < παρά + [αρχ.] πετάννυμι [= απλώνω].

[φωτό: *«Σιδηρούν Παραπέτασμα»,* της Anne Applebaum, εκδ. Αλεξάνδρεια, 2016].

παραπέτο, το, ουσ. • 1. (ναυτ.) ξύλινο ή μεταλλικό κατασκεύασμα [κουπαστή] που τοποθετείται στις άκρες κάποιας γέφυρας ή ενός οικοδομήματος για λόγους προστασίας, κυρίως, του κόσμου, α) στηθαίο, β) κάγκελο, (φρ.) *«παραπέτο ανώτατου καταστρώματος», «στήριγμα / στυλίσκος / κουπαστή / πόρτα – θύρα / δικτυωτό παραπέτου»,* 2. (αρχιτ.) χαμηλός τοίχος, κατασκευή ή κιγκλίδωμα σε γέφυρα, μπαλκόνι, σκάλα, δρύφ(ρ)ακτο [= ξύλινη ή μεταλλική μπάρα], θωράκιο. 🕮 < ιταλ. parapetto < para [< παρά] + [βενετ.] petto [= στήθος] < λατιν. pectus [= στήθος, στέρνο].

παραπλάγιος, -ια, -ιο, επίθ. • αυτός που είναι λίγο πλάγιος, λίγος λοξός κατασκευαστικά, (φρ.) *«παραπλάγιος συστολέας»,* [συστολέας = το σκοινί για το μάζεμα των πανιών, στίγγος, μπρούλι]. 🕮 < παρά + πλάγιος.

παράπλευρος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που βρίσκεται δίπλα, που βρίσκεται κοντά στο πλευρό, πλαϊνός, διπλανός, 2. (γεωμ.) *«παράπλευρη επιφάνεια»,* η επιφάνεια που αποτελείται από τις έδρες ενός στερεού εκτός των βάσεων, 3. (ιατρ.) *«παράπλευρη κυκλο-*

φορία», η ροή του αίματος που γίνεται μέσο γειτονικών αγγείων, όταν η φυσιολογική οδός αχρηστεύεται για κάποιους λόγους. 🕮 < παρά- + πλευρ(ά) -ος. ◈ παραπλεύρως και παράπλευρα [επίρρ.].

παραπλέω, ρ. [μετβ.] • 1. πλέω παράλληλα με την παραλία, κατά μήκος της ακτής, γιαλό γιαλό, 2. περνάω σε μικρή απόσταση από κάτι παρακάμπτοντάς το, καβατζάρω. 🕮 < μτγν. παραπλήρωμα ⊙ παράπλευση.

παραπλήρωμα, το, ουσ. • 1. το γέμισμα που καλύπτει κάποια έλλειψη, κάποιο κενό, παραγέμισμα, 2. (γεωμ.) γωνία που, όταν προστεθεί σε μιαν άλλη, δίνει άθροισμα δύο ορθών γωνιών, δηλ. 180º. 🕮 < μτγν. παραπλήρωμα [= συμπλήρωμα]. ◈ παραπληρωματικά [επίρρ.].

παραπλήσιος, -ια, -ιο, επίθ. • αυτός που βρίσκεται εμφανισιακά κοντά σε κάποιον άλλον, που ομοιάζει πάρα πολύ μαζί του, παρόμοιος, παρεμφερής. 🕮 < αρχ. παραπλήσιος. ◈ παραπλήσια [επίρρ.].

παράπλους, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (ναυτ.) πλεύση που εκτελείται παράλληλα και σε μικρή απόσταση από την ακτή. 🕮 < αρχ. παράπλους.

παραπλωτήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή χρήσιμη στην περισυλλογή ναρκών από τη θάλασσα ως αμυντικό μέσο αλλά και ως επιθετικό ενάντια σε εχθρικά υποβρύχια που καταδύονται, πρόκειται για πλωτήρα ατρακτοειδούς κατασκευής που φέρει πτερύγια και συνδέεται με μακρύ συρματόσχοινο από τη πρύμνη του Ναρκαλιευτικού σκάφους. 🕮 < παρά + πλωτήρας [δες λ.].

παραπόλιος, -ια, -ιο, επίθ. • αυτός που βρίσκεται κοντά στον καθένα από τους δύο πόλους της γης ή της νοητής ουράνιας σφαίρας, (φρ.) «παραπόλιος αστέρας», ή αειφανής αστέρας, έτσι χαρακτηρίζεται ένας αστέρας ο οποίος, παρατηρούμενος από ένα συγκεκριμένο γεωγραφικό πλάτος, δε δύει ποτέ κάτω από τον ορίζοντα. 🕮 < παρά + πόλ(ος) -ιος.

παραποτάμιος, -ια, -ιο, επίθ. • αυτός που βρίσκεται ή κατοικεί κοντά στις όχθες ποταμού. 🕮 < αρχ. παρα-ποτάμιος, -α, -ον.

παραπόταμος, ο, ουσ. • μικρό ποτάμι που χύνεται σε άλλο μεγαλύτερο. ⊙ παραποτάμιος. 🕮 < παρά + ποταμός.

παράπτωμα, το, ουσ. • παράβαση πολιτειακών νόμων ή ηθικών αξιών, συνών. σφάλμα, λάθος, πταίσμα, παρανομία. 🕮 < μτγν. παράπτωμα [= γλίστρημα].

παράρρυμα, το, ουσ. • 1. (ναυτ.) μακριά πάνινη ή αδιάβροχη λωρίδα, παλαιότερα δερμάτινη ή μάλλινη, που χρησιμοποιείται ως παραπέτασμα, σε μικρά ιστιοφόρα ή αλιευτικά σκάφη με χαμηλά έξαλα και έχει σκοπό να προφυλάξει το σκάφος από την εισροή νερού εξαιτίας πλάγιων κυματισμών, αλλιώς: κατάβλημα, παράφραγμα, αλλά και (περιφραστικά) *«μουσαμάς της μπάντας»*, 2. (αρχ.) καθετί που απλώνεται κατά μήκος ή πάνω από κάτι ως παραπέτασμα για την προστασία του. 🕮 < αρχ. παρ(α)- + ῥῦμα (< ἐρύω, ιων. τ. εἰρύω [= σύρω, έλκω, τραβώ με βία, καθελκύω καράβι στη θάλασσα ή ανελκύω στην ξηρά].

παραρτάνη, η, ουσ. • (ναυτ.) βοηθητική αρτάνη, δηλ. επικουρικό είδος σχοινιού για το τράβηγμα βαριών αντικειμένων ή της άγκυρας, συνών. κοντρακόβα. 🕮 < παρ(α)- + [αρχ.] ἀρτάνη.

παράσειο(ν), το, ουσ. • 1. (ναυτ.) μικρή έγχρωμη σημαία που είναι σχισμένη στα δύο στην άκρη, χρησιμοποιείται για διακοσμητικούς λόγους ή για επικοινωνία με σήματα στον στρατό ή στο ναυτικό, επίσης στολίζει τις λόγχες των ιππέων ή τις σάλπιγγες, 2. (αρχ.) α) μακρόστενη σημαία που τοποθετείται στην κορυφή του ιστού πλοίου για διακόσμηση, β) το ανώτατο ιστίο πλοίου. 🕮 < παρ(α)- + σείω [= κουνώ, ανακινώ, ταλαντεύω, ταρακουνώ, δονώ]. ○ παρασειοφόρος.

παρασελήνη, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • φωτεινό φαινόμενο κατά τη διάρκεια του οποίου σχηματίζονται φωτεινοί δακτύλιοι γύρω από την Σελήνη όταν αυτή βρίσκεται στη μέγιστη φωτεινότητά της. 🕮 < παρά + σελήνη.

παράσελμα, το, ουσ. • (ναυτ.) σανίδα που τοποθετείται κατά μήκος της λέμβου, μεταξύ των δύο σελμάτων [= καθίσματα κωπηλατών, πάγκοι], χρήσιμη ως υποπόδιο, δηλ. βάση για το στήριγμα των ποδιών των κω-

πηλατών, συνών. πασα(μ)πάγκος. 🕮 < παρά + [αρχ.] σέλμα [= 1. κατάστρωμα του πλοίου, σε Ομηρ. 2. (πληθ.) *σέλματα,* καθίσματα, πάγκοι των κωπηλατών, 3. (γενικότερα) κάθισμα, έδρα, θρόνος].

παράσημο, το, ουσ. • 1. τιμητικό διακριτικό κόσμημα, συνήθως μεταλλικό, που απονέμεται από το κράτος για κάποια εξαιρετική υπηρεσία ή ενέργεια, συνών. κονκάρδα, ροζέτα, 2. (ειρων.) η μούντζα, το μούντζωμα. 3. (προφ.) αφροδίσιο νόσημα, 4. (μτφ.) λεκές, λίγδα, 5. (αρχ.) σύμβολο πλοίου. 🕮 < αρχ. παράσημον [= διακριτικό σημάδι, έμβλημα] < επίθ. παράσημος < παρά- + -σημος < σήμα. ʘ παρασημοφορώ > παρασημοφόρηση - παρασημοφορία, παρασημογραφία.

παρασιπάριο, το, ουσ. • (ναυτ.) συμπληρωματικό ιστίο, το μικρότερο από τα παρίστια των μεγάλων ιστιοφόρων που ανοίγεται στις πλευρές των σιπαρίων [= τετράγωνα πανιά], συνών. κουντροκουρτελατσίνι, κουρτελατσίνι ή κουρτελάτσα του κούντρου. 🕮 < παρά- + σιπάριο. Η λ. στον πληθ. *παρασιπάρια*, μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*.

παράσιτα, τα, ουσ. • (φυσ.) διαταράξεις ή κρότοι που παρεμβάλλονται σε ραδιοφωνικές μεταδώσεις, σε τηλεοπτικές προβολές, σε τηλεφωνικές ή τηλεγραφικές κλήσεις, κατά τη διαδικασία της λήψης ραδιοηλεκτρικών κυμάτων με αποτέλεσμα να αλλοιώνουν το εκπεμπόμενο σήμα**.** 🕮 < μτφρδ. από την αγγλ. jamming.

παρασκευαστήριο, το, ουσ. • 1. χώρος κατάλληλα διαμορφωμένος για παρασκευή, κυρίως, ή επεξεργασία τροφίμων ή αντικειμένων, 2. (ναυτ.) συνεργείο σε ναύσταθμο για κατασκευή ή επισκευή ή συντήρηση ή κατεργασία ναυτιλιακών εξαρτημάτων. 🕮 < παρασκευάζω + -τήριο [παραγωγική κατάλ. ουδ. ουσ. που δηλώνει τόπο ή όργανο, αντικείμενο, συσκευή κ.λπ. π.χ. (εκπαιδεύω) εκπαιδευτήριο, (σιδερώνω) σιδερωτήριο].

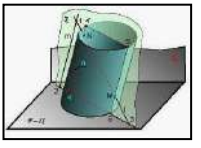
παρασκευαστής, ο, **παρασκευάστρια,** η, ουσ. • 1. αυτός που δρα δημιουργικά πάνω σε υλικά για να φτιάξει κάποια νέα σύνθεση, ένα νέο προϊόν, 2. ειδικευμένος βοηθός, συνήθως, πανεπιστημιακού καθηγητή σε ερευνητικό εργαστήριο. 🕮 < αρχ. παρασκευαστής [= προμηθευτής], σημδ. από τη γαλλ. préparateur.

Παρασκευή, η, ουσ. • η πέμπτη εργάσιμη μέρα της εβδομάδας, ή η έκτη μέρα της εβδομάδας, ξεκινώντας από την Κυριακή, (φρ.) *«Μεγάλη Παρασκευή»,* η ημέρα της ταφής του Κυρίου. 🕮 < μτγν. Παρασκευή < αρχ. παρασκευή [= προετοιμασία].

παρασκήνιο, το, ουσ. • 1. (πληθ.) α) ο χώρος στα πλάγια της σκηνής του θεάτρου, που είναι αθέατος από την πλευρά των θεατών και επιτρέπει την παραμονή των ηθοποιών πριν την είσοδό τους στο πλατό, β) χώρος πίσω από την σκηνή του θεάτρου, γ) ορθογώνια πλαίσια δεξιά και αριστερά της θεατρικής σκηνής που αποτελούν συνέχεια των σκηνογραφημάτων, αλλιώς: κουίντα, μπάντα, 2. (μτφ.) κρυφές διαδικασίες που προετοιμάζουν και καθορίζουν κάποιο δημόσιο γεγονός, 3. (ναυτ.) μακρύ ορθογώνιο ύφασμα που κρεμιέται κάθετα από τους ναυτικούς για την προστασία τους από τον ήλιο, αλλιώς: μπερντές, μπάντα. 🕮 < μτγν. παρασκήνιον [= πλευρική είσοδος της σκηνής]. ʘ παρασκηνιακός.

παραστάτης, ο, **παραστάτρια,** η, ουσ. • 1. αυτός που στέκεται δίπλα σε κάτι ή σε κάποιον με σκοπό την υποστήριξή του, ο συμπαραστάτης, αλλά και ο προστάτης, 2. αυτός που συνοδεύει τον σημαιοφόρο τιμητικά, 3. (ναυτ.) [πληθ.] α) κολονάκια για την πρόσδεση των παραρρυμάτων [δες λ.], μπίντα [= πάσσαλος πρόσδεσης], β) *«παραστάτες στείρας»* αλλιώς *«μπαμπάδες του κορακιού»*. 🕮 < αρχ. παραστάτης < παρίσταμαι < παρ(ά)- + ἵσταμαι.

παραστατική γεωμετρία, η, • (γεωμ.) κλάδος των εφαρμοσμένων μαθηματικών που σκοπό έχει τη γραφική απεικόνιση και επίλυση προβλημάτων που σχετίζονται με στερεά σχήματα, χρήσιμη στον τομέα των τεχνικών σχεδιάσεων, ιδιαίτερα στην αρχιτεκτονική, τη μηχανολογία, τη ναυπηγική και την αεροναυπηγική.

παραστήλιο, το, ουσ. • (ναυτ.) μικρός ιστός, συνήθως, κοντά στη στήλη του επίδρομου (αλλιώς: μπούμα = τραπεζοειδές πανί στην πρύμνη) σε ορισμένους τύπους ιστιοφόρων σκαφών, με σκοπό να δεχθεί πρόσθετο πανί, αλλιώς: αρμπορέτο του πικιού. 🕮 < παρά- + στήλιο(ν) < στήλη.

παρασύνθημα, το, ουσ. • 1. (στρατ.) αντισύνθημα, απάντηση στο πρώτο κάλεσμα [σύνθημα] για αναγνώριση μεταξύ των δύο μερών, αυτού που πλησιάζει προς την σκοπιά και του φρουρού, 2. (ναυτ.) σήμα αναγνωρίσεως μεταξύ πλοίων. 🕮 < παρά- + σύνθημα.

παρασυστολέας, ο, ουσ. • (ναυτ.) πλάγιος συστολέας [= σχοινί για το κατέβασμα των ανοιχτών πανιών] που δένει προσωρινά μεγάλο ιστίο στην περιοχή της πρύμνης, όταν πνέει ισχυρός άνεμος, αλλιώς: κόντρα στίγκος ή φάλτσος στίγκος. 🕮 < παρ(α)- + συστέλλ(ω) -ευς > -έας, η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν.*

παρασχοινίζω, ρ. [μετβ.] • εμποδίζω τη διέλευση απλώνοντας τεντωμένο σχοινί. 🕮 < παρ(α)- + σχοινί + [κατάλ.] -ίζω.

παρασχοίνισμα, το, ουσ. • (ναυτ.) σχοινί τεντωμένο κατά μήκος ή κοντά σε κάτι για παρεμπόδιση της εισόδου. 🕮 < αρχ. παρασχοινίζω [= περιδένω με σχοινί], παρασχοινισ- + -μα.

παράταξη, η, ουσ. • 1. τοποθέτηση προσώπων, ζώων ή πραγμάτων σε σειρά και κοντά το ένα με το άλλο, 2. (στρατ.) στρατιωτικός σχηματισμός με τους οπλίτες τοποθετημένους σε κανονικές αποστάσεις και τον έναν πλησίον του άλλου, μετωπική διάταξη, 3. (ναυτ.) σχηματισμός πλοίων αυστηρά καθορισμένος για επιτυχημένη πλεύση και άρτιους ελιγμούς, α) *παράταξη πλοίων απλή* (πλοία που βρίσκονται σε ευθεία γραμμή) και β) *παράταξη πλοίων σύνθετη* (πλοία που παρατάσσονται σε πολλές γραμμές, σε γραμμή τεθλασμένη ή σε κύκλους, 4. ομάδα προσώπων ή φορέων ή κομμάτων με κοινές αντιλήψεις, σκοπούς και συμφέροντα. 🕮 < αρχ. παράταξις (-σις > -ση).

παράταση, η, ουσ. • επιμήκυνση ορισμένου χρονικού διαστήματος που υπερβαίνει τα προκαθορισμένα, κατά τα συμφωνηθέντα, χρονικά όρια, συνών. υπέρβαση χρόνου, (φρ.) *«παράταση προθεσμίας πληρωμής / ναυλώσεως / τελών κυκλοφορίας / προθεσμίας υποβολής αιτήσεων για ...κ.ά.».* 🕮 < αρχ. παράτα(σις) -ση.

παρατείνω, ρ. [μετβ.] • κάνω κάτι να διαρκέσει περισσότερο από το κανονικό, δίνω παράταση, συνών. παρατραβώ, διαιωνίζω, χρονίζω, μακραίνω. ◈ < αρχ. παρα-τείνω.

παρατεντώνω, ρ. [μετβ.] • τεντώνω υπερβολικά, συνήθως, κάποιο είδος σχοινιού ή ιμάντα, συνών. παρατσιτώνω. 🕮 < παρά + τεντώνω. ⊙ παρατέντωμα.

παρατήρηση, η, ουσ. • 1. προσεκτική εξέταση ή παρακολούθηση, κοίταγμα, 2. επισήμανση, διαπίστωση, διατύπωση κρίσης ή σχολίου για κάποιο θέμα, πράγμα ή γεγονός, 3. επίπληξη, επιτίμηση για διδακτικούς λόγους, αντών. έπαινος, 4. (φρ.) *«αυστηρή / δριμεία / ευγενική / οξεία / αμερόληπτη / μεροληπτική / χρήσιμη / επιστημονική / ευκαιριακή / συστηματική / εναέρια / πολλαπλή / φυσική / εντατική / άμεση / έμμεση / προσωπική ή ατομική / ομαδική / μακρόχρονη ή οριζόντια / εγκάρσια / εξωτερική / εργαστηριακή / συμμετοχική / ενόργανη ή οπλισμένη / κλινική / μονόπλευρη / εγγράψιμη η πρωτοκολλημένη / μετεωρολογική / αξιόπιστη παρατήρηση»,* 5. (στρατ.) συστηματική παρακολούθηση των εχθρικών θέσεων και κινήσεων, συνών. κατόπτευση. 🕮 < μτγν. παρατήρη(σις) -ση.

παρατηρητήριο, το, ουσ. • 1. ιδανική θέση για θέαση, 2. (στρατ.) εδαφικό σημείο, τεχνητό ή φυσικό, για παρακολούθηση των εχθρικών κινήσεων, συνών. σκοπιά, βίγλα, καραούλι, σκοπιωρείο, θεωρείο. 🕮 < παρατηρ(ώ) -η- + -τήριο [παραγωγική κατάλ. ουδ. ουσ. που δηλώνει τόπο ή όργανο, αντικείμενο, συσκευή κ.λπ.].

παρατηρητής, ο, και **παρατηρήτρια**, η, ουσ. • 1. α) το άτομο εκείνο που παρακολουθεί, που εξετάζει προσεκτικά διάφορα φαινόμενα, καταστάσεις, πράγματα, αλλά και β) βιγλάτορας, σκοπιωρός, 2. το άτομο εκείνο, που συνήθως, ασκεί υπηρεσιακά καθήκοντα και με άνωθεν εντολή ή με πρόσκληση, πα-

ρακολουθεί κάποιες δραστηριότητες, διαδικασίες χωρίς να του επιτρέπεται να συμμετέχει ενεργά σε αυτές, 3. (στρατ.) στρατιωτικός με αποστολή την κατόπτευση των θέσεων και των κινήσεων του εχθρού, συνήθως από κάποιο παρατηρητήριο σε σκάφος ή αεροπλάνο. 🕮 [για την 1η ερμ.] μτγν. παρατηρητής, [για την 2η και 3η ερμ.] σημδ. από τη γαλλ. observateur.

παρατιμονιά, η, ουσ. • 1. κακός χειρισμός του τιμονιού, στραβοτιμονιά, 2. (μτφ.) ενέργεια που αποτυγχάνει στην πραγματοποίηση των σκοπών της, εσφαλμένος χειρισμός. 🕮 < μτγν. παρά + τιμόν(ι) -ιά. ⊙ παρατιμονιάζω.

παρατιμονιάζω, ρ. [αμετβ.] • 1. χειρίζομαι εσφαλμένα το τιμόνι, συνών. παροιακίζω, στραβοτιμονιάζω, 2. αποτυγχάνω στη σωστή διαχείριση των ενεργειών μου. 🕮 < μτγν. παρατιμονιά + -άζω.

παράτοιχο, το, ουσ. • (ναυπ.) τοίχωμα γύρω από στόμιο κύτους ή άλλης καθόδου επί του καταστρώματος, για αποφυγή εισροής υδάτων. 🕮 < παρά + τοίχος.

παράτονος, ο, ουσ. • (ναυτ.) ισχυρό συρματόσχοινο ή ανθεκτικό σχοινί που ξεκινά από τον λαιμό του επιστηλίου και καταλήγει στην πρύμνη του σκάφους ή στο πλευρικό τοίχωμα για να στηρίζει τον κεντρικό ιστό, αλλιώς και παταράτσο ή παρατάτσο, αντών. πρότονος, στράλι. 🕮 < παρατείνω. Η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*.

παρατροπίδι(ο), το, ουσ. • (ναυπ.) μόνιμη προεξοχή, μικρού σχετικά πλάτους, που μοιάζει με πτερύγιο κι είναι κολλημένη κάθετα στα ύφαλα και παράλληλα με την καρίνα στο σημείο της καμπύλης των πλευρικών

τοιχωμάτων της γάστρας του σκάφους, χρησιμεύει για ανακοπή των κυμάτων σε τρικυμιώδεις καταστάσεις, [διατοίχηση και διατοίχιση, η, διατοιχισμός, δες λ.] επιτροπίδιο, αλλιώς: πιτροπίδι. 🕮 < παρά + [αρχ.] τρόπις.

παράτροπος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που παρεκκλίνει από την κανονική του πορεία ή θέση, συνών. λοξός, κεκλιμένος, πλάγιος, πλαγιαστός, αντών. ευθύδρομος, ευθύπλους, (φρ.) [ναυτ.] *«παράτροπος νομέας / ζυγός»*, 2. (μτφ.) αυτός που παραστράτησε στη ζωή του, που δεν τήρησε τους νόμους της πολιτείας, που αδιαφόρησε για την ηθική τάξη των πραγμάτων, ο παράνομος. 🕮 < αρχ. παράτροπος.

παραφορτωμένος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που είναι πολύ βαριά φορτωμένος. 🕮 < παρά + -μένος, μτχ. του ρ. φορτώνομαι.

παραφορτώνω, ρ. [μετβ.] • 1. φορτώνω υπερβολικά κάποιο μέσο μεταφοράς, 2. (μτφ.) κουράζω κάποιον αναθέτοντάς του περισσότερες εργασίες ή φροντίδες από όσες μπορεί. 🕮 < παρά + φορτώνω.

παράφραγμα, το, ουσ. • 1. φράγμα γύρω από κάποιον χώρο που λειτουργεί ως σύνορο, συνών. περίφραγμα, οχύρωμα, 2. (ναυτ.) [συνήθως στον πληθ.] πλευρικό διάφραγμα κατά μήκος του πλοίου. 🕮 < αρχ. παραφράσσω [= οχυρώνω, αποκλείω κάτι με προτείχισμα].

παραφωσώνιο(ν), το, ουσ. • (ναυτ.) μικρό βοηθητικό πανί, παρίστιο, σε ιστιοφόρο με πολλά πανιά, το οποίο τοποθετείται στην άκρη του φώσωνα, δίπλα στην κουρτελάτσα του παπαφίγκου, αλλιώς: κουρτελατσίνι. 🕮 < παρ(ά)- + φώσων + [επίθημα] -ιον. Η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*.

παραφωτίδα, η, ουσ. • (ναυπ.) μικρό κυκλικό παράθυρο στα πλευρικά τοιχώματα του πλοίου για καλύτερο αερισμό της καμπίνας

και ατμοσφαιρικό φωτισμό, κατασκευαστικά αποτελείται από χοντρό γυαλί και ορειχάλκινο πλαίσιο που κλείνει αεροστεγώς όταν οι τρικυμιώδεις καταστάσεις το επιβάλλουν, συνών. φιλιστρίνι και φινιστρίνι, φινέστρα, γυαλί της μπάντας. 🕮 < παρά + φωτίδα < φωτίς < αρχ. φῶς.

παραχειρίζω, ρ. [μετβ.] • τραβώ σχοινί *«παρὰ χεῖρα»*, δηλ. χωρίς να μετακινούμαι και πιάνοντάς το τη μια με το ένα χέρι και την άλλη με το άλλο, δηλ. με κανονική εναλλαγή των χεριών. 🕮 < παρα- + χειρίζω [= μεταχειρίζομαι] < αρχ. χείρ, αιτ. χεῖρα.

παραχώρηση, η, ουσ. • 1. η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του παραχωρώ, μεταβίβαση, συνών. εκχώρηση, κληροδότηση, κληροδοσία, χορηγία, προσφορά, 2. (νομ.) η παραί-

τηση ενός δικαιούχου από τα δικαιώματά του υπέρ τρίτου. 🕮 < μτγν. παραχώρησις < αρχ. παραχωρέω / -ῶ < παρά + χωρέω / χωρῶ [= κάνω χώρο για κάποιον άλλο, οπισθοχωρώ, υποχωρώ, αποσύρομαι].

παραχωρητήριο, το, ουσ. • (νομ.) επίσημο έγγραφο που βεβαιώνει την παραχώρηση κάποιου αντικειμένου ή δικαιώματος σε άλλο πρόσωπο, συνών. εκχωρητήριο. 🕮 < παραχωρη(τής) -τήριο [παραγωγική κατάλ. ουδ. ουσ. που δηλώνει τόπο ή όργανο, αντικείμενο, συσκευή κ.λπ. π.χ. (εκπαιδεύω) εκπαιδευτήριο, (σιδερώνω) σιδερωτήριο].

παραχωρώ, ρ. [μετβ.] • μεταβιβάζω, παραχωρώ κάποιο αντικείμενο ή δικαίωμα σε άλλο πρόσωπο. 🕮 < αρχ. παραχωρῶ [= χορηγώ].

παρέαση, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) χαλάρωση της αλυσίδας της άγκυρας πάντοτε όμως υπό έλεγχο, συνών. καλουμάρισμα, λασκάρισμα, μποσικάρισμα, 2. (μτφ.) παραμέληση, αμέλεια. 🕮 < αρχ. παρεῶ [δες λ.].

παρειά, η, ουσ. • 1. (ανατ.) το μάγουλο. 2. (μτφ.) καμπύλο πλευρικό τοίχωμα (σε σκεύη, αγγεία, φυσικές κοιλότητες κ.λπ.), 3. (ναυτ.) τμήμα της καθεμιάς από τα δύο πλευρικά τοιχώματα του σκάφους πάνω από την ίσαλο γραμμή ως την πρώτη θυρίδα, συνών. μάσκα, (φρ.) *«παρειά στροφάλου / τροχίλου»*. 🕮 < αρχ. παρειά < παρ(α-) + οὖς [= αυτί]. ⊙ παρειακός.

παρεκκλίνω, ρ. • 1. [μετβ.] κάνω κάτι να βγει από την πορεία του, από την κανονική του θέση, 2. [αμετβ.] βγαίνω από τον δρόμο μου, συνών. παρεκτρέπομαι, εκτροχιάζομαι, 3. (μτφ.) παραβαίνω τις αρχές μου, απομακρύνομαι από τον ηθικό τρόπο ζωής, ζω ανήθικα, συνών. παραστρατώ, εκτραχηλίζομαι, αποχαλινώνομαι. 🕮 < μτγν. παρεκκλίνω.

παρέκκλιση, η, ουσ. • 1. απομάκρυνση από την αρχική κατεύθυνση, εκτροπή, λοξοδρόμηση, 2. (μτφ.) απομάκρυνση από τον δρόμο της ηθικής, λοξοδρόμημα, 3. (νεοελλ.) η γωνία και η απόσταση κατά την οποία παρεκκλίνει κανείς ή κάτι. 🕮 < μτγν. παρέκκλι(σις) -ση.

παρεκτρέπω, ρ. [μετβ.] • 1. βγάζω κάτι από την κανονική του θέση ή κατεύθυνση, συνών. εκτρέπω, εκτροχιάζω, εξοκέλλω, 2. (αμετβ.) *παρεκτρέπομαι,* εκτρέπομαι, ξεφεύγω από την κανονική μου πορεία, θέση ή γραμμή, 3. (μτφ.) α), ξεπερνώ τα όρια του πρέποντος, παραστρατώ, ζω έκλυτο βίο, β) παραφέρομαι, γίνομαι έξω φρενών, αφηνιάζω, 4. (ναυτ.) υφίσταμαι εκτροπή προς τα πλάγια. 🕮 < παρ(ά)- + εκ + τρέπω, -ομαι.

παρεκτροπή, η, ουσ. • 1. (για ποτάμι) εκτροπή, στροφή, 2. (μτφ.) α) εκτροπή από τον κανονικό δρόμο, το δρόμο της τιμιότητας και της ηθικής στάσης, συνών. παραστράτημα, εκτραχηλισμός, ατόπημα, β) παραφορά, αφηνιασμός, τρέλα, 3. (ναυτ.) η γωνία που σχηματίζει ο μαγνητικός βορράς με το βορρά πυξίδας [δηλ. η εσφαλμένη παρέκκλιση της μαγνητικής πυξίδας εξαιτίας των μεταλλικών τμημάτων του σκάφους], (φρ.) *«ανατολική / δυτική παρεκτροπή»*. 🕮 < παρεκτρέπω.

παρεκτροπή πυξίδας, η, • (ναυτ.) η γωνία που σχηματίζεται με την εκτροπή τής μαγνητικής βελόνας από τον μαγνητικό Βορρά λόγω των μαγνητικών πεδίων του σκάφους που σχετίζονται με τα μεταλλικά του μέρη [σιδερένια ή χαλύβδινα].

παρεκτροπόμετρο, το, ουσ. • (ναυτ.) όργανο που δείχνει πώς παράγεται η παρεκτροπή της ναυτικής πυξίδας και πώς πρέπει να διορθωθεί. 🕮 < παρεκτροπ(ή) -ο- + μέτρο.

παρέλα, η, ουσ. • 1. (ναυπ.) α) είδος κοπιδιού χρήσιμο στην διαδικασία του καλαφατίσματος για το γέμισμα των αρμών της γάστρας με στουπί, ή β) στην παραδοσιακή ναυπηγική, έτσι ονομάζεται η ένωση δύο ξύλων, όπως οι ενώσεις της καρίνας με το ποδόστημα ή του ποδοστήματος με το κοράκι, κ.λπ., υπάρχουν παρέλες απλές, με νύχι, με κλειδί ή με σφήνες, συνών. αρμός, συμβολή, 2. παλάγκο, σύστημα τροχαλιών για ευκολότερη μετακίνηση βαριών αντικειμένων ή αγαθών, συνών. σύσπαστο ή πολύσπαστο, σύσκενο. 🕮 < ίσως ιταλ. parella.

παρέλαση, η, ουσ. • διέλευση στρατιωτικών ή μαθητικών τμημάτων, οργανώσεων ή συλλόγων κατά φάλαγγες μπροστά από τιμώμενο πρόσωπο, πολιτειακούς παράγοντες και επίσημους καλεσμένους, καθώς, και η διέλευσή τους από τους κεντρικούς δρόμους της πόλης. 🕮 < μτγν. παρέλα(σις) -ση [= υπερφαλάγγιση του εχθρού με το ιππικό].

παρελαύνω, ρ. [αμετβ.] • κάνω παρέλαση, συμμετέχω σε παρέλαση. 🕮 < αρχ. παρελαύνω [= προχωρώ εποχούμενος σε άρμα, περιοδεύω]. ⊙ παρέλαση.

παρέλκω, ρ. [μετβ.] • 1. κάνω κάτι να διαρκέσει περισσότερο απ' όσο είναι απαραίτητο, συνών. τρενάρω, επιβραδύνω, αντών. επιταχύνω, 2. (ναυτ.) τραβώ από την ξηρά με τη βοήθεια πάρολκου [= τύπος σχοινιού, δες λ.] και κόντρα στο ρεύμα, κάποιο σκάφος, συνών. ρυμουλκώ, προέλκω. 🕮 < παρ(ά)- + (αρχ.) ἕλκω [= σέρνω, σύρω]. ⊙ παρέλκυση, παρελκυσμός, παρελκυστής, παρελκυστήριος, πάρελξη, παρολκή, πάρολκος.

πάρελξη, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) τράβηγμα κάποιου πλωτού μέσου από την ξηρά με την βοήθεια πάρολκου, ρυμούλκηση, παρολκή, 2. (αστρον.) η μεταβολή της ελλειπτικής τροχιάς ουρανίων σωμάτων που οφείλεται στις ελκτικές τους αλληλεπιδράσεις. 🕮 < παρέλκω.

παρέλωμα, το, και **παρέλα,** η, ουσ. • 1. (ναυτ.) συναρμολόγηση δύο, συνήθως, ξύλων, η συμβολή τους, 2. αγκύρωση μεγάλων πολύσπαστων με σκοπό την ανύψωση βαριού αντικειμένου. 🕮 < παρελώνω.

παρελώνω, ρ. [μετβ.] • 1. (ναυτ.) συναρμολογώ δύο ξύλα μεταξύ τους, 2. κατασκευάζω παρέλα [δες λ.] με σκοπό την ανύψωση βαριού αντικειμένου. 🕮 < παρέλα [δες λ. β) ερμ.].

παρεμβάλλω, ρ. [μετβ.] • προσθέτω κάτι ανάμεσα σε άλλα πράγματα διακόπτοντας τη ροή. 🕮 < παρ(ά)- + [αρχ.] ἐμβάλλω < ἐν + βάλλω.

παρέμβαση, η, ουσ. • 1. μεσολάβηση, 2. ανάμιξη τρίτου προσώπου σε ενέργεια, διαδικασία ή ασχολία που δεν τον αφορά άμεσα, 3. διορθωτική ενέργεια σε μηχανισμό για κανονική λειτουργία του, (φρ.) *«παρέμβαση ασυρμάτου»,* 4. (νομ.) προσέλευση και ανάμειξη τρίτου προσώπου μεταξύ άλλων σε εκκρεμούσα δίκη, με την απαίτηση της αξίωσης του έννομου συμφέροντος κατά την εκδίκαση της υποθέσεως. 🕮 < παρεμβαίνω.

παρεμβολή, η, ουσ. • 1. (τεχνολ.) ηλεκτρομαγνητικό φαινόμενο που επιτρέπει τη διείσδυση ραδιοηλεκτρικών σημάτων ξένων σταθμών εκπομπής, τυχαία ή σκόπιμα, σε κύκλωμα επικοινωνίας συσκευών προκαλώντας τους δυσλειτουργία με την εμφάνιση ενοχλητικών θορύβων [παράσιτα] στην έξοδο του φωνητικού τους σήματος, 2. (μαθημ.) μέθοδος υπολογισμού μιας ποσότητας ενδιάμεσων τιμών οι οποίες βρίσκονται μεταξύ γνωστών τιμών. 🕮 < παρεμβολή < παρεμβάλλω < παρ(ά) + ἐμβάλλω.

παρεμβολίζω, ρ. [μετβ.] • τυλίγω λεπτό σχοινί γύρω από κάποιο άλλο για να το εξομαλύνει χρησιμοποιώντας παρέμβολο [δες λ.], συνών. βάζω κορδόνι, πατερνάρω. 🕮 < παρέμβολο. Η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*. ⊙ παρεμβόλιση, παρεμβόλισμα.

παρεμβόλιση, η, **παρεμβόλισμα**, το, ουσ. • τύλιγμα λεπτού σχοινιού γύρω από κάποιο άλλο για να το εξομαλύνει χρησιμοποιώντας παρέμβολο [δες λ.], συνών. πατερνάρισμα. 🕮 < παρεμβολίζω.

παρέμβολο και **παρεμβόλιο,** το, ουσ. • λεπτό σχοινί που τυλίγεται γύρω από κάποιο άλλο χοντρότερο για να το κάνει ομαλά κυλινδρικό. 🕮 < παρεμβάλλω [δες ετυμ. λ.].

παρέμβυσμα, το, ουσ. • α) ειδικό βύσμα σε σχήμα δακτυλίου από ελαστική και μαλακή ύλη που παρεμβάλλεται ανάμεσα σε μεταλλικούς αγωγούς για να εξασφαλιστεί η στεγανότητα της σύνδεσής τους, τσιμούχα, φλάντζα, β) οτιδήποτε που παρεμβάλλεται ανάμεσα σε δύο σώματα με σκοπό τη στεγανοποίησή τους, στουπί, τσιμούχα, φλάντζα, σαλαμάστρα, (φρ.) *«παρέμβυσμα αμιάντου / εμβόλου / στεγανότητας ατμού / στυπειοθλίπτη /μεταλλικό / καννάβινο».* 🕮 < παρ- + [μτγν.] ἔμβυσμα < παρεμβύω [= στριμώχνω, γεμίζω, παραγεμίζω, βουλώνω]. Η λ. μαρτυρείται από το 1871 στο *«Λεξικόν Ελληνογαλλικόν»* του Άγγελου Βλάχου, από τους εκδότες Α. Καναριώτη Κ. Τεφαρίκη καὶ Ζανῆ Γρυπάρη, β΄ έκδ. του 1897 και νεότερη από τον εκδ. οίκο «Σιδέρη» το 1968.

παρεμποδίζω, ρ. [μετβ.] • γίνομαι εμπόδιο στις ενέργειες ή στη ζωή των άλλων, συνών. παρακωλύω, κωλυσιεργώ, σαμποτάρω, αντών. διευκολύνω. 🕮 < μτγν. παρεμποδίζω. ⊙ παρεμπόδιση, παρεμπόδισμα, παρεμποδισμός.

παρεμπόδιση, η, ουσ. • 1. παρεμβολή εμποδίων, δυσκολιών που εμποδίζουν την εφαρμογή κάποιου σχεδίου, παρακώλυση, 2. εμπόδιο, κώλυμα. 🕮 < παρεμποδίζω.

παρεμπόρευμα, το, ουσ. • (ναυτ.) εμπόρευμα μικρής ποσότητας και αξίας, που μεταφέρεται με τη φροντίδα αξιωματικών ή ανδρών του πληρώματος, χωρίς να καταβληθεί ναύλος ή να γίνει σχετική εγγραφή σε λογιστικά βιβλία και το οποίο αναλαμβάνει, συνήθως, ο πλοίαρχος να το πουλήσει και να μοιραστεί τα κέρδη με τον έμπορο. 🕮 < παρ(ά)- + εμπόρευμα.

παρένθετος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που παρεμβάλλεται, ενδιάμεσος, 2. αυτός που περικλείεται μεταξύ παρενθέσεων, εμβόλιμος. 🕮 < μτγν. παρένθετος < παρεντίθημι [= παρεμβάλλω] < παρ(ά)- + [αρχ.] ἐν-τίθημι.

παρενθήκη, η, ουσ. • 1. αυτό που παρεμβάλλεται ή προστίθεται σε κάτι άλλο από τα έξω, προσθήκη, παρέμβλημα, 2. (ναυτ.) το επιπλέον βάρος από άχρηστα πράγματα που φορτώνεται σε πλοίο ή βάρκα με σκοπό την ενίσχυση της ευστάθειας του σκάφους, αλλιώς: σαβούρα. 🕮 < αρχ. παρενθήκη < παρεντίθημι < [= παρεμβάλλω, παρενείρω] < παρ(ά)- + [αρχ.] ἐντίθημι.

παρεντομή, η, ουσ. • (ναυτ.) η καμπυλότητα που δημιουργείται στις ραφές των πλάγιων πλευρών ενός τετράγωνου ιστίου και η οποία διευκολύνει το μουδάρισμά του [= η ελαχιστοποίηση της ιστιοφορίας για ασφαλέστερη πλεύση κατά τη διάρκεια ισχυρών ανέμων], σε περίπτωση κακοκαιρίας, συνών. βερέμι. 🕮 < παρ(ά)- + εν + τομή.

παρενοχλώ, ρ. [μετβ.] • 1. ενοχλώ, 2. (στρατ.) πιέζω, απασχολώ τον αντίπαλο με αιφνιδιαστικές, μικρής έκτασης, ενέργειες. 🕮 [για την 1η ερμ.] < αρχ. παρενοχλῶ, [για τη 1η ερμ.] σημδ. από τη γαλλ. harceler.

παρεξάρτιο, το, ουσ. [συνήθως στον πληθ.] • (ναυτ.) μικρός εξώστης που προεξέχει από τις πλευρές μεγάλου ιστιοφόρου πλοίου για να στερεώνονται σε αυτόν τα ξάρτια [επίτονοι] και τα παταράτσα [παράτονοι]. 🕮 < παρ(ά)- + ἐξάρτιον / ξάρτι < ἐξαρτῶ [= κρεμώ], η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*.

παρεπίτονος, ο, ουσ. • (ναυτ.) βοηθητικός επίτονος [= σχοινί της αντένας, αλλά και των στηλών και των επιστηλίων, δες λ.], σχοινί για δευτερεύουσες εργασίες σε σκάφος. 🕮 < παρ(ά)- + επίτονος.

παρεάω, -ώ, ρ. [μετβ.] • 1. αφήνω κάτι να παρέλθει, να περάσει, παραβλέπω, παραμελώ: (ναυτ.) α) αφήνω την άγκυρα να ολισθήσει στη θάλασσα έχοντας πάντοτε τον έλεγχό της, καλουμάρω, β) (σχετικά με σχοινιά) χαλαρώνω, λασκάρω, μποσικάρω, 2. (μσν.) α) εγκαταλείπω, αφήνω, β) επιτρέπω. 🕮 < παρ(α)- + αρχ. ἐᾱ́ω - ἐάω [= αφήνω, ανέχομαι, επιτρέπω]. ⊙ παρέαση.

παρήλιο, το, ουσ. • (μετεωρ.) ατμοσφαιρικό φαινόμενο που δημιουργεί σημεία φωτός σε ακτίνα 22 μοιρών από κάθε πλευρά του ήλιου και το οποίο είναι μία αντανάκλαση του ηλιακού φωτός από τους κρυστάλλους πάγου των σύννεφων, εμφανίζεται συνήθως τους χειμερινούς μήνες. 🕮 < παρ(α)- + ήλιος.

Παρθένος, η, ουσ. • 1. (αστρον.) αστερισμός που καταγράφηκε στην αρχαιότητα από τον Πτολεμαίο και είναι ένας από τους 88 επίσημους αστερισμούς που θέσπισε η Διεθνής Αστρονομική Ένωση, 2. (αστρολ.) το έκτο από τα δώδεκα μέρη του ζωδιακού κύκλου και το αντίστοιχο χρονικό διάστημα από 23 Αυγούστου ως 22 Σεπτεμβρίου, 3. (μυθολ.) προσωνύμιο της θεάς Αθηνάς αλλά και της Άρτεμης. 🕮 < αρχ. παρθένος.

παρίσαλος, η, ουσ. • (ναυτ.) οποιαδήποτε γραμμή [ή τομή], από τις παράλληλες προς την επιφάνεια της θάλασσας νοητές γραμμές της γάστρας του πλοίου, που αντιστοιχεί σε ενδιάμεσες καταστάσεις ανάλογα με την προσθήκη ή την αφαίρεση του φορτίου. 🕮 < παρ(α)- + ἴσαλος, η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*.

παρίσθμιος, -ια, -ιο, επίθ. • αυτός που βρίσκεται κοντά στον ισθμό. 🕮 < παρ(α)- + ισθμ(ός) -ιος.

Παρίσι, το, ουσ. • (γεωγρ.) η πρωτεύουσα της Γαλλίας με πληθυσμό 2.187.526 και στην μητροπολιτική της περιοχής 12.628.266 κατοίκους [απογρ. 2017]. 🕮 < γαλλ. Paris. ⊙ παριζιάνικος, Παριζιάνος, παρισινός.

παρίστιο, το, ουσ. • (ναυτ.) βοηθητικό ιστίο [= πανί] τραπεζοειδούς σχήματος σε ιστιοφόρο σκάφος, που τοποθετείται πλευρικά στην άκρη κάθε αντένας με σκοπό την αύξηση της συνολικής επιφάνειας της ιστιοφορίας και την αξιοποίηση ακόμη και της ελάχιστης έντασης του ανέμου, αλλιώς: κουρτελάτσα· ως παρίστια ιστιοφόρου φέρονται τα παρακάτια, τα παραδολώνια και τα παραφωσώνια. 🕮 < παρ(ά)- + ιστίο < ίστίον [= οποιοδήποτε είδος διχτυού, πανί] < ίστός [= οτιδήποτε τοποθετείται και στέκεται όρθιο, κατάρτι πλοίου, ραβδί, μπαστούνι, βέργα].

παρκάρισμα, το, ουσ. • η στάθμευση οχήματος σε εδαφικό δημόσιο ή ιδιωτικό χώρο ή σε μέσο μεταφοράς όπως το πλοίο. 🕮 < παρκάρ(ω) -ισμα.

παρκάρω, ρ. [μετβ.] • σταθμεύω, ακινητοποιώ κάπου το όχημα, αυτοκίνητο ή φορτηγό ή οποιοδήποτε άλλο είδος. 🕮 < ιταλ. parcar(e) -ω < γαλλ. parquer.

παρκέτα, η, ουσ. • (τεχνολ.) όργανο που μετρά την ταχύτητα του πλοίου, (ειδ. φρ.) *«ρίχνω την παρκέτα»,* δηλ. μετρώ την ταχύτητα του πλοίου, δρομομετρώ, συνών. ταχύμετρο, δρομόμετρο. 🕮 < ιταλ. barchetta, υποκ. τού barca [= βάρκα].

παρκέτο, το, ουσ. • καθεμιά από τις σανίδες του ξύλινου πατώματος. 🕮 < ιταλ. parchetto < γαλλ. parquet < υποκ. του parc [= πάρκο]. ⊙ παρκετίνη, παρκετάρω [= γυαλίζω ξύλινο πάτωμα], παρκετάρισμα.

πάρκινγκ, το, άκλ. ουσ. • 1. υπαίθριος ή κλειστός χώρος σε πλοία προορισμένος για στάθμευση αυτοκινήτων, 2. στάθμευση αυτοκινήτων. 🕮 < αγγλ. parking.

παροιακίζω, ρ. [μετβ.] • 1. βγάζω το πλοίο από την σωστή του πορεία εξαιτίας κακού χειρισμού του τιμονιού ή από απροσεξία, συνών. παρατιμονιάζω, στραβοτιμονιάζω, 2. (μέσ.) παροιακίζομαι, (για πλοίο) εκτρέπομαι από την καθορισμένη πλεύση μου. 🕮 < παρ(α)- + οιακίζω [= κυβερνώ, και συνεπώς καθοδηγώ, διευθύνω] < *οἴαξ* [= τιμόνι πλοίου]. ⊙ παροιάκιση [= παρατιμονιά, στραβοτιμονιά].

παροκέτο, το, ουσ. δες παρουκέτο.

παρολκή, η, ουσ. • ρυμούλκηση σκάφους ή κάποιου άλλου πλωτού μέσου από την παραλιακή ζώνη ή από την όχθη με τη χρήση πάρολκου [δες λ.], αλλιώς: πάρελξη [δες λ.] ή γεντεκλίκι [δες γεδέκι] ή ρυμουλκία. 🕮 < παρέλκω.

πάρολκος, ο, ουσ. • (ναυτ.) α) χοντρό σχοινί με το οποίο ρυμουλκούνται πλοία ή άλλα πλωτά μέσα από την ξηρά ή από πλοίο που βρίσκεται στην παραλία ή στην όχθη ποταμού, συνών. γεντέκι, ρεμούλκο, β) πρόσθετος ολκός [δες λ. = ιμάντας, λουρί] μεγάλης κεραίας που προστίθεται σε στιγμές κακοκαιρίας για να συνδράμει τους κυρίως ολκούς, συνών. κοντραμπράτσο [= μικρό σχοινί], γ) μικρό σχοινί που είναι μόνιμα δεμένο κατά μήκος της πλευράς του πλοίου από τον λεμβούχο για διευκόλυνση της παραλαβής ή της απομάκρυνσης των λέμβων, συνών. βαρδαμάνα της μπάντας. 🕮 < παρ(α)- + [αρχ.] όλκός.

παροξύνω, ρ. [μετβ.] • 1. κάνω κάτι σκληρό και αιχμηρό, ακονίζω κάτι, 2. (μτφ.) παρακινώ, προτρέπω, παροτρύνω κάποιον για να κάνει κάτι, 3. α) εξάπτω, β) διεγείρω, γ) ερεθίζω, 4. (γραμμ.) τονίζω την παραλήγουσα μιας λέξεως με οξεία, 5. (ναυτ.) πλέω αντίθετα προς τη διεύθυνση του ανέμου, (φρ.) *«παροξύνω τον άνεμο»,* πλέω όσο το δυνατό οξύτερα προς τη διεύθυνση του ανέμου, έτσι ώστε να μην πάλλονται τα πανιά του ιστιοφόρου, αλλιώς: κοντραστάρω τον καιρό. 🕮 < παρ(α)- + οξύνω. ⊙ παροξυσμός.

παροπλίζω, ρ. [μετβ.] • 1. (ναυτ.) αφαιρώ από πλοίο τον εξοπλισμό του και το αφήνω αγκυροβολημένο σε λιμάνι ή ναύσταθμο, σε ορισμένες περιπτώσεις διατηρώντας έναν μικρό αριθμό μελών του πληρώματος για τη φροντίδα συντήρησής του, δένω [ενν. το σκάφος), αποσύρω, 2. (μτφ.) περιορίζω στο ελάχιστο τις αρμοδιότητες υπαλλήλου ή λειτουργού, ή τον απομακρύνω από την ενεργό δράση, 3. (μσν. αρχ.) αφοπλίζω, δηλ. αφαιρώ από το πλοίο τα ξάρτια και τα κουπιά, ξαρματώνω, αντών. εξοπλίζω. 🕮 < παρ(α)- + οπλίζω. ⊙ παροπλισμός, παρόπλιση.

παροπλισμένος, -η, -ο, μτχ. του ρ. παροπλίζω [δες λ.].

παροπλισμός, ο, **παρόπλιση,** η, ουσ. • 1. αφαίρεση οπλισμού από μηχανοκίνητο μέσο μετακίνησης προσώπων ή μεταφοράς προϊό-

ντων, συνών. αφοπλισμός, ξαρμάτωμα, αφόπλιση, αντών. εφόπλιση, εφοπλισμός, αρμάτωμα, 2. (ναυτ.) κατάσταση πλοίου που παραμένει αγκυροβολημένο σε λιμάνι ή ναύσταθμο, εξαιτίας ελλείψεως ενεργειακών υλών ή βασικών μηχανικών μέσων και εργαλείων, με ελάχιστο πλήρωμα, συνήθως, χωρίς κυβερνήτη και αξιωματικούς για την στοιχειώδη συντήρηση και φύλαξή του. 🕮 < παροπλίζω.

Πάρος, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί των Κυκλάδων με έκταση 193,308 τ.χλμ. και πληθυσμό 14.520 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < αρχ. Πάρος. ⊙ παριανός, Πάριος, Παριανός.

παρουκέτα, η, ουσ. δες (μ)παρκέτα.

παρο(υ)κέτο, το, ουσ. • (ναυτ.) το δεύτερο τετράγωνο πανί της πλώρης των μεγάλων ιστιοφόρων σκαφών, συνών. δολώνιο, πρωραίος, δόλωνας, (φρ.) α) *«τσιμπούκι του παροκέτου»,* το επιστήλιο του δολωνίου, β) *«σόπρα παροκέτο»,* ανακωχή με το δολώνιο, γ) *«μπούκα παροκέτο»,* άλλαξε τους πρωραίους ολκούς. 🕮 < ιταλ. parocchetto < βενετ. parocetto < λατιν. paro-cetus.

παρούμα, η, ουσ. δες μπαρούμα.

παροχή, η, ουσ. • 1. η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του παρέχω, (φρ.) *«παροχή υπηρεσιών / εγγυήσεων / σύνταξης και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης / επιδόματος κ.ά.»,* 2. (νομ.) ενέργεια οφειλέτη, 3. δόσιμο αγαθού, συνήθως, για υγρό ή αέριο, που διοχετεύεται σε ειδικό αγωγό, (φρ.) *«παροχή νερού / ηλεκτρικού ρεύματος / φυσικού αερίου»,* 4. (φυσ.) [Π=Α u] η παροχή ενός αγωγού είναι ίση με το γινόμενο της διατομής του επί την ταχύτητα ροής του σώματος. 🕮 < [για την 1η και 2η ερμ. αρχ.] [για την 3η και 4η ερμ.] σημδ. από την αγγλ. supply. ⊙ παροχικός [σωλήνας / κρουνός].

παρόχθιος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που βρίσκεται έστω και προσωρινά ή εξελίσσεται ή διαμένει κοντά σε όχθη ποταμού ή λίμνης, συνών. επόχθιος, παραλίμνιος, παραποτάμιος. 🕮 < παρ(α)- + όχθ(η) -ιος.

παρτέ(ν)τζα, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) αναχώρηση πλοίου από το λιμάνι, απόπλους, συνών. σαλπάρισμα, έκπλους, απόπλευση, 2. (συνεκδ.) σύνθημα αναχώρησης πλοίων ή τραίνων, συνών. ξεκίνημα, εκκίνηση. 🕮 < ιταλ. partenza < partire [= αναχωρώ] + [λατιν.] -enza.

παρυδάτιος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που βρίσκεται ή εξελίσσεται ή ζει κοντά στην όχθη ποταμού ή λίμνης ή σε παραλιακή θαλάσσια περιοχή, συνών. επόχθιος, παραλίμνιος, παραποτάμιος, παραθαλάσσιος. 🕮 < παρ(α)- + ύδωρ, γεν. ύδατος.

παρυπέρα, η, ουσ. • (ναυτ.) βοηθητικό σχοινί πλοίων που ενίσχυε την κύρια υπέρα, αλλιώς: κοντραμαντάρι. 🕮 < παρ(α)- + ὑπέρα [= το ανώτερο σχοινί, που ήταν προσδεδεμένο στα άκρα των επικρίων μέσω των οποίων τα ιστία μετακινούνταν κατά τη φορά του ανέμου]. Η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*.

παρυπήνη, η, ουσ. • (ναυτ.) σχοινί που στερεώνει το δοράτιο του αρτέμονα, αλλιώς: κοντραμουστάκι ή κουντρομουστάκι, ανθυπήνη. 🕮 < παρ(α)- + (αρχ.) ὑπήνη [= σχοινί που στερεώνει τον πρόβολο του ιστιοφόρου πάνω από τον θαλασσομάχο, αλλιώς: μουστάκι]. Η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*.

παρωκεάνιος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που βρίσκεται ή εξελίσσεται ή ζει κοντά στον ωκεανό, συνών. παραθαλάσσιος, παράλιος. 🕮 < παρ(α)- + ωκεαν(ός) -ιος.

πάρωνας, ο, ουσ. • (ναυπ.) παλαιότερος τύπος δικάταρτου ιστιοφόρου σκάφους, πολεμικό ή εμπορικό, επιλογή των Ελλήνων καραβοκύρηδων κατά τη διάρκεια του Απελευθερωτικού Αγώνα του 1821, μπορούσε να φέρει 12 έως 18 κανόνια στο κατάστρωμα και πλήρωμα έως 100 άνδρες, συνών. βρίκι(ον) ή μπρίκι(ον). 🕮 < αγνώστου ετύμου.

πασαδούρος, ο, ουσ. • (ναυτ.) διαβάθρα ή σανιδόσκαλα ή μαδερόσκαλα, κατασκευή που επιτρέπει την επιβίβαση ή αποβίβαση επιβατών από την προκυμαία στο σκάφος. 🕮 < βενετ. passador.

Πασαλιμάνι, το, ουσ. • (γεωγρ.) 1. παλαιότερη ονομασία του σημερινού λιμανιού της Ζέας στον Πειραιά που βρίσκεται ανάμεσα στην Πειραϊκή χερσόνησο και τον λόφο της Καστέλας, 2. ναυτική βάση στην περιοχή του Αυλώνα της Αλβανίας. 🕮 < τουρκ.

Paşalimanı < paşa + [αντιδάνειο] liman < μτγν. λιμένιον < αρχ. λιμήν, πασά(ς) + λιμάνι.

πασαμέντο, το, ουσ. δες (μ)πασαμέντο.

πασα(μ)πάγκος, ο, ουσ. • υποπόδιο κωπηλάτη, μακρόστενη ξύλινη σανίδα τοποθετημένη στη βάση της βάρκας για τη στήριξη των ποδιών των κωπηλατών, συνών. παράσελμα [δες λ.]. 🕮 < ιταλ. passabanco < λατιν. passus [= βήμα] + μπάγκος [δες λ.].

πασαπόρτι, το, ουσ. • 1. (ναυτ.) η άδεια απόπλου, 2. (γενικότ.) η απομάκρυνση κάποιου από συγκεκριμένο χώρο, 3. (λαϊκ.) το διαβατήριο. 🕮 < μσν. πασαπόρτον < ιταλ. passaporto.

πάσαρα, η, ουσ. • (ναυτ.) λεπτή, στενή και ελαφριά ταχύπλοη βάρκα, ίσως και με κουπιά, που χρησιμοποιεί, κυρίως, ο κυβερνήτης του πλοίου, συνών. κέλης – κέλητας [< αρχ.]. 🕮 < ίσως από το ιταλ. ρ. passare [= περνώ, κυκλοφορώ, διατρέχω].

πασατζέρικο, το, ουσ. • (ναυτ.) επιβατικό πλοίο με σταθερό δρομολόγιο. 🕮 < ιταλ. passeggero [= επιβάτης, ταξιδιώτης] ή passaggio [= διάβαση, πορθμείο, σύνολο περαστικών ατόμων ή ζώων].

πασέτο, το, ουσ. • (εργαλ.) [λαϊκότροπο] ξύλινο, πτυσσόμενο ή σπαστό, μέτρο, του ενός ή των δύο μέτρων, χρήσιμο συνήθως σε ξυλουργούς, οικοδόμους και άλλους επαγγελματίες. 🕮 < ιταλ. passeto [= μικρό βήμα] < passo [= βήμα, βάδισμα, βηματισμός] < λατιν. pes [= πόδι].

πασκόβ(ι)ζα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) απειλούμενο είδος μικρού ψαριού των γλυκών νερών, το μήκος του φθάνει τα 12 εκ. το συναντάμε στη λίμνη Στυμφαλίδα, η επιστ. του ονομ.: Pelasgus stymphalicus [διώνυμο], γνωστό και ως dáska ή stymphalia minnow.

πασπαρτού, το, άκλ. ουσ. • 1. (εργαλ.) αντικλείδι που ανοίγει διάφορες κλειδαριές, 2. λεπτό χαρτόνι στο οποίο κολλιούνται φωτογραφίες ή εικόνες, 3. (μτφ.) αυτός που ταιριάζει σ' όλες τις περιστάσεις. 🕮 < γαλλ. passe-partout [= περνά από παντού] < passe- (< ρ. passer [= περνώ] < λατιν. passus [= βήμα]) + partout [= παντού].

πασσαλοσημαντήρας, ο, ουσ. • (ναυτ.) σημαντήρας που στηρίζεται σε πασσάλους μπηγμένους σε έδαφος ή εντός του θαλάσσιου ή ποτάμιου πυθμένα σημαντικός στις ποτάμιες και θαλάσσιες μετακινήσεις σκαφών. 🕮 < αρχ. πάσσαλ(ος) -ο- + σημαντήρας.

πάσσαρα, η, ουσ. δες πάσαρα.

παστέκα, η, ουσ. δες (μ)παστέκα.

παστράγγουλο, το, ουσ. • (εργαλ.) ξυλουργικό εργαλείο [είδος μικρού ροκανιού] με δύο λαβές και μικρή λεπίδα, κατάλληλο για εργασίες φινιρίσματος ειδικά σε απότομες κοίλες επιφάνειες, συνών. ρασπάκι. 🕮 < μσν. πάστρα [= καθαριότητα].

πάταγος, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. θόρυβος, δυνατός κρότος που προκαλείται από πτώση αντικειμένου, γδούπος, ή από σύγκρουση στερεών σωμάτων, βροντή, βρόντος, βροντοκόπημα, 2. (μτφ.) εντυπωσιακή είδηση που μεταφέρεται σε συγκεντρωμένους προκαλώντας αναστάτωση και σούσουρο, ντόρος. 🕮 < αρχ. πάταγος [= παφλασμός σώματος που πέφτει στο νερό].

παταγώδης, -ης, -ες, επίθ. • 1. αυτός που προκαλεί έντονο θόρυβο, συνών. θορυβώδης, εκκωφαντικός, βροντώδης, 2. (μτφ.) αυτός που προκαλεί έντονες συζητήσεις και αναστατώσεις. 🕮 < αρχ. πάταγ(ος) -ώδης. ◈ παταγωδώς [επίρρ.].

πατάνη, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) μεταλλικό δοχείο κατάλληλο για το συσσίτιο των μελών του πληρώματος, τύπος καραβάνας σε παλαιότερες εποχές, 2. (μτγν.) είδος ρηχού πιάτου, συνών. πάτελλα [< λ. ιταλ. patella < λατιν. patella [= λεκάνη, πινάκιο]. 🕮 < μτγν. πατάνη, αβέβαιης ετυμολογίας, ίσως χεττικής προέλευσης.

παταράτσο, το, ουσ. [πληθ. παταράτσα] • (ναυτ.) σκοινί που στηρίζει το μεγάλο επιστήλιο των ιστιοφόρων πλοίων [δες παράτονος]. 🕮 ❶ < ιταλ. pateratso ή paterazzo < προβηγκ. pato [= πόδι], ή ❷ βενετ. patarazzo.

πατάρι, το, ουσ. • 1. α) αποθηκευτικός χώρος, συνήθως, πάνω από το ύψος της πόρτας σπιτιού ή άλλου οικοδομήματος, β) ξύλινη

εξέδρα, βάθρο, 2. η κάτω επίπεδη πέτρα του παλιού αλευρόμυλου. 🕮 < υποκ. του αρχ. ουσ. πάτος [= περπατημένος ή ποδοπατημένος δρόμος, μονοπάτι].

πατελίδα και **πεταλίδα,** η, ουσ. • (ιχθυολ.) μαλακόστρακο που ζει κολλημένο στους βράχους της παράκτιας ζώνης των θαλασσών, το γνωστότερο είδος στην ελληνική παράκτια ζώνη είναι το εδώδιμο Patella cerulea. 🕮 [με παρετυμολόγηση της λ. πέταλο] < υποκ. του ιταλ patella < λατιν. patella [= λεκάνη, πινάκιο].

πατέντα, η, και **πατέντο,** το, ουσ. • 1. (διοίκ.) δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, επίσημο έγγραφο πιστοποίησης νέου μηχανήματος ή νέας μεθόδου παραγωγής ή εκπαιδευτικής διαδικασίας, συνών. ευρεσίτεχνο, 2. δίπλωμα που δίνει άδεια ασκήσεως επαγγέλματος, 3. [παλαιότερα] υγειονομική πιστοποίηση [αναγκαίο ναυτιλιακό έγγραφο - φρ. patente di sanita]. 🕮 < ιταλ. patente < λατιν. patens < pateo, patere [= ανοίγω, φανερώνω]. ⊙ πατεντάρω, πατεντάτος, πατεντάρισμένος.

πατερνάρισμα και **πατουρνάρισμα,** το, ουσ. • περιέλιξη χονδρού σχοινιού με άλλο λεπτότερο με σκοπό την ενίσχυσή του, παρεμβόλιση. 🕮 < πατερνάρω και πατουρνάρω.

πατερνάρω και **πατουρνάρω,** ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) περιτυλίγω ένα χονδρό σχοινί με άλλο λεπτότερο [λεπτή δετηρία] για να το ενισχύσω ή και το αντίθετο, τυλίγω λεπτό σχοινί [λιγαδούρα] γύρω από δύο παχύτερα σχοινιά ή από ένα συσπειρωμένο σχοινί, παρεμβολίζω, περιελίσσω. 🕮 < ιταλ. paternare < λατιν. paternus [= πατρικός] < pater [= πατέρας]. ⊙ πατερνάρισμα και πατουρνάρισμα.

πατερίτσα, η, ουσ. • 1. (εκκλ.) η ποιμαντορική ράβδος, 2. το δεκανίκι, 3. (ιχθυολ.) [ιδιωματικό] σφυροκέφαλος καρχαρίας, αλλιώς: η ζύγαινα [δες λ.]. 🕮 < μσν. πατερική [= ράβδος, βακτηρία] < πατερικός < αρχ. πατήρ.

πάτερο και **πατερό,** το, ουσ. • ξύλινο μεγάλο δοκάρι που στηρίζει πάτωμα ή στέγη, πατόξυλο, δοκός, (φρ. σκωπτ.) *«κολοκύθια στο πάτερο»,* δηλ. για λόγια ακατανόητα ή πράξεις παράλογες έως και ανόητες. 🕮 < όψιμο μσν. πατερόν < αρχ. πάτος [= περπατημένος ή ποδοπατημένος δρόμος, μονοπάτι] + επίθημα -ερό(ν).

Πάτμος, η, ουσ. • (γεωγρ.) α) νησί της Δωδεκανήσου, έχει έκταση 34,142 τ.χλμ. και πληθυσμό 3.283 κατοίκους [απογρ. 2021], β) η ομώνυμη πόλη. 🕮 < αρχ. [τοπωνύμιο], ίσως από τη λ. Λάτμος [μσν. Λάτρος], βουνό της Μ. Ασίας, απ' όπου προήλθαν οι πρώτοι κάτοικοι του νησιού. ⊙ Πάτμιος, -ια, Πατινιώτης, -ισσα, Πατμιάδα [ιερατική σχολή], πατμιακός.

πάτος, ο, ουσ. • 1. πυθμένας, ο βυθός της θάλασσας, 2. η βάση ενός δοχείου, ενός καζανιού, ενός βαρελιού, κιβωτίου κ.λπ., 3. η σόλα του παπουτσιού, 4. (μτφ.) το πρόσωπο εκείνο που βρίσκεται στο τέλος της λίστας αξιολόγησης. 🕮 < αρχ. πάτος [= βήμα, πατημένος δρόμος, μονοπάτι]. ⊙ πατώνω [= φτάνω στον πυθμένα του δοχείου, στο κατώτερο σημείο] > πάτωμα, πατωσιά.

Πάτρα, η, ουσ. • (γεωγρ.) η μεγαλύτερη πόλη της Πελοποννήσου με πληθυσμό 215.922 κατοίκους [απογρ. 2021], διαθέτει ένα από τα μεγαλύτερα λιμάνια της πατρίδας μας κι αποτελεί την αφετηρία επιβατικών σκαφών για τη σύνδεση της χώρας με την Ιταλία και γενικότερα με τις λιμενικές πύλες εισόδου προς την Ευρωπαϊκή Ένωση. 🕮 < αρχ. [τοπωνύμιο] Πάτραι, αγνώστου ετύμου, (μυθολ.) από το όνομα Πατρέας ή Πατρεύς, μυθικού οικιστή της πόλης των Πατρών και βασιλιά της Αχαΐας. ⊙ πατραϊκός.

Πατραϊκός κόλπος, ο, • (γεωγρ.) κόλπος μεταξύ του Ρίου και του Αντιρρίου ή μεταξύ του βόρειου άκρου της Πελοποννήσου και του νότιου τμήματος της Στερεάς Ελλάδας.

πατσαβούρα, η, [χωρίς γεν. πληθ.] και **πατσαβούρι,** το, ουσ. • 1. α) κομμάτι υφάσματος, συνήθως παλιό και άχρηστο, που είναι όμως κατάλληλο για το καθάρισμα σκευών ή επίπλων, β) ύφασμα κατάλληλο για το σφουγγάρισμα του πατώματος, σφουγγαρίστρα, 2. (συνεκδ.) κάθε βρόμικο πανί, το κουρέλι, 3. (μτφ.) γυναίκα: α) πρόστυχη, συνών. παλιογυναίκα, του σκοινιού και του παλουκιού, εξώλης και προώλης, ή β) πολύ άσχημη, 4. (μτφ.) έντυπο, συνήθως εφημερί-

δα, με προσβλητικά ως προς το περιεχόμενό του κείμενα, αλλιώς: εφημερίδα κίτρινου τύπου, παλιοφυλλάδα, 5. (μαγειρ.) είδος πίτας, αλλιώς πατσαβουρόπιτα. 📖 ❶ < ιταλ. spazzatura [= σάρωμα σκουπιδιών] < βενετ. spazzaura < spazzare [= σκουπίζω, καθαρίζω] < παλαιότ. spazzo < λατιν. spatium [= χώρος, διάστημα], ή ❷ < τουρκ. paçavra [= ράκος, κουρέλι, βρωμόπανο, αποφόρι]. ⊙ πατσαβουριάζω, πατσαβουριάζομαι. ○ παλιοπατσαβούρα, πατσαβουρόπιτα.

παύλα, η, ουσ. • 1. (γραμμ.) σημείο στίξης (-) με το οποίο δηλώνεται ο συλλαβισμός της λ. ή με δύο παύλες που απομονώνουν ένα τμήμα του λόγου, ή με μεγάλη παύλα ως αρχή διαλόγου, 2. γραφικό σημείο με τη μορφή παύλας σε διάφορες χρήσεις όπως στο αλφάβητο μορς ή με δύο παράλληλες παύλες το σημείο της ισότητας (=). 📖 < αρχ. παῦλα [= σταμάτημα].

πάφιλας και **(μ)πάφιλος,** ο, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. (γεωλ.) ορείχαλκος, 2. (τεχνολ.) μικρό ορειχάλκινο έλασμα, 3. (μτφ.) πράγμα λεπτό. 📖 < αβέβαιου ετύμου, ❶ ίσως η λ. προέρχεται από συμφυρμό του τουρκ. pafta [= μικρή μεταλλική πλάκα] < περσικής προέλευσης και του ουσ. φύλλο [οπότε η ορθότερη γραφή θα ήταν πάφυλλας], ή κατ' άλλη εκδοχή ❷ η λ. ανάγεται στο ρ. παφλάζω, λόγω του ήχου που παράγει το μεταλλικό έλασμα. ⊙ παφίλι, παφιλένιος.

παφιλένιος, -ια, -ιο, επίθ. • 1. αυτός που είναι φτιαγμένος από πάφιλα, από ορείχαλκο, 2. (συνεκδ.) αυτός που δεν έχει μεγάλη αξία, ο ευτελής, ασήμαντος. 📖 < πάφιλ(ας) + (μσν.) -ένιος [παραγωγική κατάλ. επιθ. που δηλώνει ύλη ή χρώμα π.χ.: (ασήμι) ασημένιος, (χρυσός) χρυσαφένιος].

παφίλι και **παφύλλι** και **μπαφίλι,** το, ουσ. • 1. μικρό ορειχάλκινο κόσμημα από πάφιλα που υπήρχε πάνω στα ξύλινα μέρη των παλιών όπλων, 2. μικρό ορειχάλκινο δοχείο χωρητικότητας 100 δραμιών, κατοσταράκι. 📖 < πάφιλ(ας) + -ίλι, -ύλλι.

παφλάζω, ρ. [αμετβ.] • παράγω ήχο, παφλασμό, που θυμίζει τον ήχο του κύματος, φλοισβίζω, ή τον ήχο του νερού που βράζει, κοχλάζω. 📖 < αρχ. παφλάζω.

παφλασμός, ο, και **πάφλασμα,** το, ουσ. • ήχος προερχόμενος από το σκάσιμο του κύματος, φλοίσβος, ή το βρασμό του νερού, κοχλασμός. 📖 < παφλάζω.

Πάφος, η, ουσ. • (γεωγρ.) παραλιακή πόλη στο νοτιοδυτικό τμήμα της Κύπρου με πληθυσμό 35.961 κατοίκους [απογρ. 2019]. 📖 (μυθολ.) ❶ < η Πάφος: Νύμφη της ομώνυμης πόλης, που ενώθηκε με τον Απόλλωνα και γέννησε τον Κινύρα [ο ιδρυτής της πόλης], ή ❷ < ο *Πάφος: α) γιος του Κέφαλου και της Ηούς [ιδρυτής της πόλης], ή β) γιός της *Γαλάτειας και του *Πυγμαλίωνα. < ⊙ Πάφιος.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: Κατά τον Οβίδιο, στο βιβλίο του *«Μεταμορφώσεις»,* ο **Πυγμαλίων** ήταν ένας εξαίρετος γλύπτης. Απογοητευμένος από τις γυναίκες που τον περιστοίχιζαν, προσηλώθηκε στη δημιουργία ενός αψεγάδιαστου γυναικείου αγάλματος το οποίο στο τέλος ερωτεύτηκε. Η εμμονή του, όμως, για το άγαλμα, τον οδήγησε στο να ζητήσει από τη θεά Αφροδίτη να του προσδώσει ζωή. Η θεά συγκινήθηκε από την αγάπη του και αποφάσισε να ικανοποιήσει την επιθυμία του δίνοντας πνοή στο άψυχο αντικείμενο. Έτσι ο Πυγμαλίων, παντρεύτηκε τη γυναίκα των ονείρων του, την οποία ονόμασε **Γαλάτεια,** δηλ. άσπρη σαν το γάλα. Από την ένωσή τους γεννήθηκε ο **Πάφος.**

πάχνη, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) α) λεπτό στρώμα υγρασίας που επικάθεται στα φύλλα των φυτών και σε συνδυασμό με τη χαμηλή θερμοκρασία του περιβάλλοντος προκαλεί καταστροφές στα μικρά και ευαίσθητα φυτά, β) η πρωινή υγρασία, αγιάζι, δροσόπαγος. 📖 < αρχ. πάχνη.

πάχος, το, ουσ. • 1. μία από τις τρεις διαστάσεις, 2. (για ανθρώπους και ζώα) ο όγκος του σώματος, και κυρίως τα περιττά κιλά, το λίπος, η παχυσαρκία, συνών. ευσαρκία, αντών. ολιγοσαρκία, λιποσαρκία, ισχνότητα, 3. (για το θαλάσσιο νερό) η περιεκτικότητα σε αλάτι, αλμυρότητα, 4. (για διάφορα υγρά) η πυκνότητα, η σύσταση. 📖 < αρχ. παχύς, -εῖα, -ύ, [= 1. ογκώδης, χοντρός, εύρωστος, 2. (για πράγματα) πυκνός, συμπαγής].

πάχτωνας, ο, ουσ. δες πάκτωνας.

παχύμετρο και **παχόμετρο,** το, ουσ. • (εργαλ.) ειδικό όργανο για τη μέτρηση του πά-

χους ή τη χάραξη εσωτερικών ή εξωτερικών διαστάσεων διαφόρων αντικειμένων από μέταλλο, ξύλο, πλαστικό κ.λπ., (φρ.) *«παχύμετρο ηλεκτρονικό / ψηφιακό / μηχανικό / μεταλλικό / ανοξείδωτο / ωρολογιακό / ακριβείας / αναλογικό / ακίδων / δέλτα / μικρομετρικό / οπτικό».* 🕮 < αγγλ. pachymeter < pachy- **[=** παχύ-] + -meter [= μέτρο(ν)].

πέδη, η, ουσ. • 1. δεσμός από σχοινί ή αλυσίδα στα πόδια των ζώων για παρεμπόδιση της μετακίνησής τους, 2. εξάρτημα μηχανήματος που επιβραδύνει την κίνησή του και τελικά το ακινητοποιεί, (φρ.) *«πέδη τριβής / πηδαλίου / διαφορική / μαγνητική / αέρος / υδραυλική».* 🕮 < αρχ. πεδῶ < πούς < ποδ-, πεδ- [= πόδι]. ◈ Ενεστώτας χρόνος: πεδῶ, πεδᾷς, πεδᾷ, πεδῶμεν, πεδᾶτε, πεδῶσι(ν).

πέδιλο, το, ουσ. • 1. (ενδυμ.) ελαφρύ ανοικτό υπόδημα, 2. ειδικής κατασκευής υπόδημα για πατινάζ ή για κολύμπι [βατραχοπέδιλο] ή ως πρόπλασμα γύψου, για διαβητικούς κ.λπ., 3. ξύλινη ή μεταλλική βάση αντικειμένου, 4. πέδικλο [δες λ] κοντό σχοινί για το δέσιμο των ποδιών των ζώων, 5. (μουσ.) ποδοκίνητος μηχανισμός μουσικών οργάνων, ποδόπληκτρο, 6. βάση του θεμελίου, αλλιώς: πέλμα [δες λ.], 7. (ναυτ.) ξύλινη βάση στο εσωτερικό ιστιοφόρου σκάφους, πάνω στην οποία στερεώνεται το κατάρτι του σκάφους. 🕮 < αρχ. πέδιλον.

πεδίο, το, ουσ. • 1. ομαλή περιοχή, πεδιάδα, 2. πραγματική ή νοητή έκταση εντός της οποία πραγματοποιούνται δράσεις, (φρ.) *«πεδίο βολής»,* θαλάσσια περιοχή, που προορίζεται για δοκιμασία σκαφών, διαφόρων τύπων όπλων και πολεμικής τεχνικής ή για διεξαγωγή πολεμικής προετοιμασίας, *«πεδίο ασκήσεων / δοκιμών / διοπτεύσεως / μάχης / ναρκών / διευθύνσεων»,* 3. (φυσ.) ο χώρος εντός του οποίου δρα μια δύναμη σ' ένα σώμα, (φρ.) *«μαγνητικό / ηλεκτρικό / ηλεκτρομαγνητικό / ακουστικό / βαρυτικό / οπτικό / κβαντικό πεδίο», «αντίσταση / παραμόρφωση / κύκλωμα / περιέλιξη / πηνίο / ρεοστάτης / διεύθυνση / ένταση / ροή / ρυθμιστής πεδίου».* 🕮 < αρχ. πεδίον.

Πέζαρο, το, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη και λιμάνι της Κεντρικής Ιταλίας στην ακτή του Αδριατικού Πελάγους με πληθυσμό περίπου 95.000 κατοίκων. 🕮 < ιταλ. Pesaro.

πεζόβολος, ο, και **πεζόβολο**, το, ουσ. • (ναυτ.) [λαϊκ.] αλιευτικό δίχτυ από καννάβι, λινάρι ή βαμβάκι, που έχει σχήμα κώνου κι είναι ενισχυμένο με βαρίδια, κατάλληλο για ψάρεμα σε ρηχά νερά. 🕮 < μσν. πεζόβολος < πεζό- < αρχ. πέζα, [= α) πόδι, αλλά και β) μπορντούρα ρούχου, καθώς και γ) στρογγυλό αλιευτικό δίχτυ] + -βόλος < βάλλω.

πεζοναύτης, ο, ουσ. • (στρατ.) άνδρας των Ειδικών Δυνάμεων Καταστροφών στο σώμα του Στρατού Ξηράς, που συμμετέχει σε επικίνδυνες αποστολές αποβατικής φύσεως, φρούρησης λιμανιών, ακτών και άλλων σημείων κατά τη διάρκεια, συνήθως, εμπόλεμων καταστάσεων. 🕮 < πεζ(ός) -ο- + ναύτης. ⊙ πεζοναυτικός.

πεζονήσι, το, ουσ. • (γεωγρ.) 1. κομμάτι ξηράς στη θάλασσα, σκόπελος ή ύφαλος, 2. [ως κύρ. ον.:] *Πεζονήσι,* νησάκι που ανήκει στον Δήμο Ερέτριας, με έκταση 66 στρέμματα, αλλιώς γνωστό και ως *«Νησί των ονείρων».* 🕮 η ονομασία του δικαιολογείται από το γεγονός ότι η πρόσβαση στο νησί γίνεται με τα πόδια.

πειθαρχία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • η υποχρέωση που έχουν, όλοι εκείνοι που βρίσκονται κάτω από τις διαταγές άλλων, να τηρούν τους κανονισμούς και να εξασφαλίζουν την τάξη, <u>συνών.</u> ευπείθεια, <u>αντών.</u> απείθεια, ανυποταγή, ανυποταξία. 🕮 < μτγν. πειθαρχώ. ⊙ πειθαρχικός.

Πειραιάς και **Πειραιεύς,** ο, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη με το μεγαλύτερο λιμάνι της πατρίδας μας, κέντρο εφοπλιστικών εταιρειών, έχει πληθυσμό 168.151 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < αρχ. Πειραιεύς < [επίρρ.] πέρα(ν), επειδή κατά τους προϊστορικούς χρόνους η περιοχή αποτελούσε νησί που βρισκόταν απέναντι από την Αθήνα. ⊙ πειραιώτικος, πειραϊκός, Πειραϊκή [= μικρή χερσόνησος ανάμεσα στο κύριο λιμάνι του Πειραιά και τον Φαληρικό όρμο], Πειραιώτης, / -ώτισσα.

πείραμα, το, ουσ. • 1. αναπαραγωγή φυσικού ή φυσιολογικού ή ψυχικού φαινομένου σε εργαστηριακές συνθήκες με σκοπό τη μελέ-

τη των νόμων που το διέπουν ή των αποτελεσμάτων έτσι ώστε τα εξαγόμενα συμπεράσματα να αποκτούν χρηστική αξία, 2. δοκιμαστική ενέργεια που πραγματοποιείται για να ελεγχθεί η ακρίβεια μιας μεθόδου ή ενός σχεδίου δράσης ή μιας άποψης κ.λπ., (φρ.) *«πείραμα ευστάθειας»*. 🕮 < μτγν. ή μσν. πείραμα [= αποτέλεσμα πείρας] < αρχ. πειρῶμαι [= εξετάζω, προσπαθώ] + -μα, σημδ. αγγλ. experiment. ⊙ πειραματικός, πειραματιστής, πειραματίζομαι > πειραματισμός. O πειραματόζωο.

πειρατεία, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. α) ληστεία που πραγματοποιείται σε θαλάσσιο χώρο από τσούρμο ανδρών που ονομάζονται πειρατές, συνών. κούρσος, κούρσεμα, β) κατάληψη αλλά και αρπαγή πλοίου ή, μόνο, ληστεία του φορτίου του, ή γ) η βύθιση εμπορικών ή άλλων πλοίων που πραγματοποιείται σε ανοικτή θάλασσα από σκάφη ιδιωτικά ή κρατικά, δ) (στρατ.) σε καιρό πολέμου η επίθεση πολεμικών σκαφών, υποβρυχίων ή αεροπλάνων εναντίον εμπορικών σκαφών ουδέτερων χωρών, 2. (μτφ.) παράνομη άσκηση επαγγελματικής δραστηριότητας. 🕮 < πειρατεύω < πειρατής.

πειρατεύω, ρ. [αμετβ.] • ληστεύω πλοία, συνών. κουρσεύω. 🕮 < πειρατής < αρχ. πεῖρα.

πειρατής, ο, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. ένοπλος ληστής που μαζί με άλλους συντρόφους του υφαρπάζει πλοία ή τα φορτία τους, συνών. κουρσάρος, 2. (μτφ.) πρόσωπο που ασκεί επαγγελματική δραστηριότητα παράνομα και ευκαιριακά, 3. (κινημ.) 1. *«Οι πειρατές»* ταινία του Ρομάν Πολάνσκι, 2. *«Οι πειρατές της Καραϊβικής»* [Pirates of the Caribbean] σειρά πέντε ταινιών με τεράστια εισπρακτική επιτυχία [4,5 δισεκατομμύρια δολάρια], πρωταγωνιστές ο Τζόνι Ντεπ και η Κίρα Νάιτλι, 3. *«Morgan the Pirate»* ιταλογαλλική παραγωγή σε σκηνοθεσία André de Toth και Primo Zeglio, με πρωταγωνιστή τον Steve Reeves. 🕮 < μτγν. πειρατής < αρχ. πεῖρα. ⊙ πειρατεύω, πειρατικός. O αεροπειρατεία.

πειρατικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στην πειρατεία ή στους πειρατές, 2. αυτός που διενεργείται με μυστικοπαθή τρόπο χωρίς να γίνεται αντιληπτός από την πολιτεία, (φρ.) *«πειρατικός σταθμός», «πειρατικό ταξί / πούλμαν / σκάφος / καράβι»*, 3. [το ουδ. ως ουσ.] *το πειρατικό*, α) το τσούρμο ή αλλιώς η συμμορία των πειρατών, β) το σκάφος των πειρατών.

Το **πειρατικό** του captain Jimmy

Το **πειρατικό** του κάπτεν Τζίμυ
που μ' αυτό θα φύγετε και σεις
είναι φορτωμένο με χασίς
κι έχει τα φανάρια του στην πρύμνη.
Μήνες τώρα που 'χουμε κινήσει.
και με τη βοήθεια του καιρού
όσο που να πάμε στο Περού
το φορτίο θα το 'χουμε καπνίσει.
Πλέμε σε μια θάλασσα γιομάτη
με λογής παράξενα φυτά
ένας γέρος ήλιος μας κοιτά
και μας κλείνει που και που το μάτι

➢ στίχοι: **Νίκος Καββαδίας**, μουσική: **Θάνος Μικρούτσικος**, από το άλμπουμ *«Ο Σταυρός του Νότου»*.

πείρος, ο, ουσ. δες πίρος.

πείσμα, το, ουσ. • 1. έντονη και παράλογη επιμονή σε μια γνώμη ή ενέργεια, ισχυρογνωμοσύνη, γινάτι, 2. (ναυτ.) χοντρό σχοινί για την πρόσδεση του σκάφους στον πλωτό σημαντήρα του αγκυροβολίου, συνών. ρεμέντζιο, παλαμάρι, (φρ.) *«πείσμα της πλώρης»*, 3. (μσν.-αρχ.) α) το καραβόσχοινο που ξεκινά από την πρύμνη του πλοίου και με το οποίο το σκάφος προσδένεται σε μεγάλη πέτρα ή στήλη της παραλίας, β) σχοινί ακάτου, καραβόσχοινο, 4. σχοινί για οποιαδήποτε χρήση. 🕮 < μτγν. πεῖσμα [= πεποίθηση]. ⊙ πεισματάρης > πεισματάρικος, πεισματικός, πεισματώνω > πεισμάτωμα, πεισμώνω, πεισματώδης.

πεισματ(ι)όδεσμος, ο, ουσ. • (ναυτ.) είδος ναυτικού κόμπου με τον οποίο δένουν την άγκυρα όταν την ποντίζουν στη θάλασσα χρησιμοποιώντας το σχοινί της σημαδούρας, σημαντηρόδεσμος. 🕮 < πεῖσμα / πεισμάτιον + δεσμός.

πεισμάτιο(ν), το, ουσ. • (ναυτ.) μικρό σε μήκος σχοινί με το οποίο δένεται η βάρκα από την μεριά της πλώρης, συνών. (μ)παρούμα [δες λ.]. 🕮 < αρχ. πεῖσμα [= σχοινί πλοίου], + -ιο(ν).

Πεκίνο, το, ουσ. • (γεωγρ.) πρωτεύουσα και πολιτικό, οικονομικό, επιστημονικό και πολιτιστικό κέντρο της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας με πληθυσμό 21.893.095 κατοίκων [απογρ. 2020]. 🕮 < κινεζ. Běijīng [= βόρεια πρωτεύουσα] και Beijing.

πελαγήσιος, -ια, -ιο, επίθ. δες **πελαγίσιος.**

πελαγίζω, ρ. [αμετβ.] • 1. ταξιδεύω με πλοίο στο ανοικτό πέλαγος, συνών. πελαγοδρομώ, ποντοπορώ, θαλασσοπορώ, 2. (αρχ.) α) (για τόπο) κατακλύζομαι από τα νερά, δίνω την εντύπωση πελάγους, β) (για νησί) βρίσκομαι μακριά από την ακτή, στο ανοιχτό πέλαγος. 🕮 < πέλαγ(ος) + -ίζω.

πελαγίσιος, -ια, -ιο, και **πελάγιος,** -ια, -ιο, επίθ. • αυτός που αναφέρεται ή βρίσκεται στο πέλαγος ή προέρχεται από αυτό. 🕮 < πέλαγος + -ίσιος [παραγωγική κατάλ. επιθ. που δηλώνει ότι αυτό που προσδιορίζει το επίθετο προέρχεται ή ανήκει σε αυτό που εκφράζει η πρωτότυπη λέξη].

πελαγοδρομία, η, ουσ. • 1. η ναυσιπλοΐα στο ανοιχτό πέλαγος, στην ανοιχτή θάλασσα, θαλασσοπορία, πελαγοδρόμηση και πελαγοδρόμημα [< πελαγοδρομώ], 2. (μτφ.) απώλεια του ελέγχου των ενεργειών, απεραντολογία, σύγχυση. 🕮 < πέλαγο(ς) + δρόμ(ος) + -ία.

πελαγοδρόμος, -ος, -ο, επίθ. • αυτός που κάνει ταξίδια στην ανοικτή θάλασσα, συνών. θαλασσοδρόμος, θαλασσοπόρος, θαλασσομάχος, αλλά και αργοναύτης. 🕮 < πέλαγο(ς) + δρόμος.

πελαγοδρομώ, ρ. [αμετβ.] • 1. ταξιδεύω στην ανοικτή θάλασσα, 2. (μτφ.) κάνω διάφορες ενέργειες χωρίς να εφαρμόζω κάποιο πρόγραμμα, χωρίς λογική σειρά, χάνω την επαφή μου με την πραγματικότητα, παραπαίω, παραλογίζομαι. 🕮 < μτγν. πελαγοδρομῶ.

πέλαγος και **πέλαγο** και **πέλαο,** το, ουσ. • 1. (γεωγρ.) θαλάσσια έκταση που είναι μικρότερη από τη θάλασσα και τον ωκεανό, (φρ.) *«Αιγαίο / Θρακικό / Ικάριο / Ιόνιο / Καρπάθιο / Λιβυκό / Μυρτώο πέλαγος»* και πολλά άλλα ανά τον κόσμο, 2. θαλάσσια έκταση μακριά από την ακτή, 3. (μτφ.) για καταστάσεις που τις χαρακτηρίζει ο μεγάλος όγκος, ο μεγάλος αριθμός, το πλήθος, η αφθονία αλλά και η εξαιρετική πλησμονή. 🕮 < αρχ. πέλαγος [= ανοιχτή θάλασσα, συγκεκριμένη θαλάσσια περιοχή].

Το **πέλαγο** είναι βαθύ
Το **πέλαγο** είναι βαθύ κι η αγάπη είναι μεγάλη
Έχω ένα πόνο στην ψυχή και ποιος θα μου τον βγάλει
Το **πέλαγο** είναι γλυκό, χάδι μαζί και δάκρυ
και με κυλάει αφρίζοντας στου ορίζοντα την άκρη
Το **πέλαγο** είναι παιδί, τρέχει και δεν το φτάνω
Παιδί και στην αγάπη του, που σαν με δει το χάνω...
➢ μουσική και στίχοι: **Μάνος Χατζιδάκις**, ερμηνεία: **Στέλιος Καζαντζίδης.**

πελαγώνω, ρ. [αμετβ. και μετβ.] • 1. (για εκτάσεις ξηράς) μεταβάλλομαι σε πέλαγος λόγος κάποιου πλημμυρικού φαινομένου, 2. (μτφ.) παθαίνω σύγχυση, λειτουργώ σπασμωδικά λόγω έλλειψης ελέγχου και αυτοκυριαρχίας, βαλτώνω, σαστίζω. 🕮 < μτγν. πελαγῶ [= κατακλύζω]. ⊙ πελάγωμα.

πελάδα, η, ουσ. • ξύλινη ή αχυρένια καλύβα στηριγμένη πάνω σε πασσάλους μπηγμένους, συνήθως, στο βυθό λιμνοθάλασσας, αποτελεί χώρο εργασίας και προσωρινής κατοικίας ψαράδων. 🕮 < ίσως βενετικής προέλευσης pelada < ρ. ιταλ. pelare [= αποφλοιώνω, μαδώ, αποψιλώνω] < μτγν. λατιν. pilâre < λατιν. pilus [= τρίχωμα].

πελατεία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • το σύνολο των αγοραστών προϊόντων μιας επιχείρησης. 🕮 < αρχ. πελάτης [= αυτός που πλησιάζει για να ζητήσει προστασία]. ⊙ πελατειακός.

πελάτης, ο, **πελάτισσα,** η, ουσ. • 1. το πρόσωπο εκείνο που επισκέπτεται έναν επαγγελματικό χώρο ως αγοραστής, 2. ο τακτικός θαμώνας ενός κέντρου διασκέδασης. 🕮 < αρχ. πελάτης [= το πρόσωπο εκείνο που πλησιάζει έναν ισχυρό παράγοντα για να ζητήσει την προστασία του].

πελεκάνος, ο, ουσ. • (επάγγ.) [λαϊκότροπα] αυτός που πελεκά ξύλα ή πέτρες, ξυλουργός ή λιθοξόος. 🕮 < πελεκώ + -άνος.

πελέκι, [μσν.] το, και **πέλεκυς,** [αρχ.] ο, και **πέλεκας,** ο, ουσ. • 1. το τσεκούρι, κοπτικό εργαλείο που αποτελείται από ξύλινη ή μεταλλική ράβδο και ανθεκτική μεταλλική κορυφή, χρηστικό εργαλείο καραβομαραγκών και ξυλοκόπων, συνών. μπαλτάς, 2. (μτφ.) δύναμη που τιμωρεί σκληρά, (φρ.) *«ο πέλεκυς της δικαιοσύνης».* 📖 < αρχ. πέλεκυς. γεν. πέλεκυ και πελέκεως, αιτ. πέλεκυ, πληθ. πελέκεις, γεν. πελέκεων, αιτ. πελέκεις.

πελεκίνος, ο, ουσ. • 1. σιδερένιος σύνδεσμος λίθων αρχαίων οικοδομημάτων σε σχήμα διπλού πέλεκα, 2. (ναυπ.) είδος συναρμογής των ξύλων με ψαλιδωτό σχήμα σε παλαιότερες κατασκευές, χελιδονοουρά [φωτό]. 📖 < αρχ. πελεκῖνος, ό, [= θαλάσσιο πουλί].

πέλλα, η, ουσ. • 1. ξύλινο είδος αγγείου, πλατύ στον πάτο και στενό στο λαιμό, που χρησιμεύει στη συγκέντρωση του γάλακτος μετά το άρμεγμα, συνών. καρδάρα, 2. (ναυτ.) ξύλινη επιφάνεια από μαδέρι, ταμπλά ή κοντρα πλακέ θαλάσσης, που τοποθετείται πάνω από την κουπαστή έτσι που να δημιουργεί έναν προστατευτικό χώρο στην κουβέρτα του σκάφους. 📖 < αρχ. πέλλα. ⊙ πελίκη [φωτό] και πελίκα, πελίδα.

πέλμα, το, ουσ. • 1. το κάτω μέρος του ποδιού, η πατούσα, 2. α) τμήμα του παπουτσιού ανάμεσα στο πόδι και τη σόλα, ή β) το τμήμα της σόλας που ακουμπά στο έδαφος, 3. το τμήμα της επιφάνειας των ελαστικών των τροχοφόρων που εφάπτεται στο έδαφος, 4. (αρχιτ.) το κάτω μέρος θεμελίου ή άλλου είδους αντικειμένου που λειτουργεί ως βάση, ως στήριγμα, 5. (ναυτ.) βάση, υπόβαθρο, το σημείο της ένωσης του δοκαριού του ποδοστήματος και της τρόπιδας πάνω στο οποίο στηρίζεται το πηδάλιο του σκάφους, (φρ.) *«πέλμα κλωβού έλικα / λέβητα».* 📖 < αρχ. πέλμα.

Πελοπόννησος, η, ή **Μωριάς** [παλαιότ. γραφή] και **Μοριάς,** ο, ουσ. • (γεωγρ.) χερσόνησος στο νοτιότερο άκρο του ελλαδικού χώρου με έκταση 21.439 τ. χλμ. και πληθυσμό περίπου 1,1 εκ. κατοίκους. ⊙ Πελοποννησιακός, μοραΐτικος, Πελοποννήσιος.

πεμπτημόριο(ν), το, ουσ. • το ένα από τα πέντε ίσα μέρη στα οποία διαιρέσαμε ένα σύνολο, το ένα πέμπτο, 1/5. 📖 < πέμπτος + μόριο(ν).

Πέμπτη, η, ουσ. • η τέταρτη εργάσιμη μέρα της εβδομάδας, ή η πέμπτη μέρα της εβδομάδας, ξεκινώντας από την Κυριακή, (φρ.) *«Μεγάλη Πέμπτη».* 📖 < μτγν. Πέμπτη, ουσιαστικοποιημένο θηλ. του αρχ. επιθ. πέμπτος.

πέμπτος, ο, ουσ. • 1. (ναυτ.) ιστός πλοίου, 2. ο πέμπτος όροφος ενός σπιτιού, 3. ο μήνας Μάιος. 📖 < πέμπτος.

πέμφιγα και **πέμφιδα,** η, ουσ. • 1. (ιατρ.) αυτοάνοσο νόσημα που προκαλεί πομφόλυγες (φουσκάλες) στο δέρμα και στους βλεννογόνους, 2. (ναυτ.) άνεμος που ομοιάζει με θαλασσινό στρόβιλο. 📖 [για την 1η ερμ.] < αρχ. πέμφιξ [= φυσαλίδα, φλύκταινα].

Π.Ε.Ν.Ε.Ν. η, • Πανελλήνια Ένωση Ναυτών Εμπορικού Ναυτικού.

πένσα, η, ουσ. • (εργαλ.) είδος μεταλλικής λαβίδας, συνών. τσιμπίδα. 📖 ❶ < ιταλ. pinza, ή ❷ < γαλλ. pince < αρχ. γαλλ. pincier [= σφίγγω, τσιμπώ].

πεντάλ, το, άκλ. ουσ. • 1. μοχλός κίνησης που ενεργοποιεί και αυξομειώνει την ταχύτητα του οχήματος, συνών. πε(ν)ταλιέρα, πατήθρα, ποδόπληκτρο, ποδωστήρας, 2. (μουσ.) ποδοκίνητο πλήκτρο του εκκλησιαστικού οργάνου, του πιάνου και του αρμόνιου. 📖 ❶ < γαλλ. pédal < ιταλ. pedale < ουδέτερο του λατινικού pedalis < pēs, pedis [= πόδι].

πεντηκόντορος, ο/η, ουσ. • (ιστορ.) αρχαίο πολεμικό πλοίο που διέθετε 50 κωπηλάτες συνολικά, 25 από κάθε πλευρά, κατάλληλο για μεγάλα ταξίδια, για επιδρομές, για πειρατεία και για τη μεταφορά αγαθών και στρατευμάτων έως τον 6 αι. π.Χ. αντικαταστάθηκε σταδιακά από την τριήρη. 📖 < πεντήκοντα + -ορος / -ερος < ἐρέσσω και αττ. τ. ἐρέττω [= κωπηλατώ].

πεντήρης, η, ουσ. • (ιστορ.) νεώτερος σχετικά τύπος πολεμικού πλοίου, μεγαλύτερου από την τριήρη, με πέντε σειρές κουπιών σε κάθε πλευρά, ή, κατ' άλλους, τύπος πλοίου του οποίου το κάθε κουπί το χειρίζονταν πέντε

κωπηλάτες, αλλά και πλοίο με πέντε ιστία και εφοδιασμένο με καταπέλτες. 🕮 < πεντ- (< πέντε) + -ήρης < ἄρω.

πέντοδος, η, ουσ. • (τεχνολ.) ηλεκτρονική λυχνία πέντε ηλεκτροδίων, αποτελούμενη από μια κάθοδο, ένα πλέγμα ελέγχου, ένα πλέγμα θωράκισης, ένα πλέγμα πέδησης και μια άνοδο. 🕮 < βενετ. parador.

περαδούρι, το, ουσ. • (ναυτ.) βοηθητικό ξύλο [σανίδι] που ενώνει τα μαντάλια των νομέων, συνήθως στο μεσαίο ζεύγος της καρίνας, και βοηθά στην ευθυγράμμιση και τη συμμετρικότητά τους. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

πέραμα, το, ουσ. • 1. (ναυπ.) α) εμπορικό σκάφος, σπανίως ως αλιευτικό, μορφολογικά όπως το τρεχαντήρι, δίστηλο, με τριγωνικά πανιά και δύο φλόκους, γρήγορο και με μεγάλη χωρητικότητα, κωπήλατο σε γαληνεμένη θάλασσα, χαρακτηριστικό του γνώρισμα ένας μικρός καθρέφτης (τάκος) στο πλωριό ποδόστημα στολισμένος με ανάγλυφα γεωμετρικά σχήματα, [λαϊκ.] γνωστό και ως *«κλεφτρίνα»* επειδή χρησιμοποιήθηκε ως πειρατικό, β) μικρό επίπεδο σκάφος που περνά επιβάτες και εμπορεύματα από την μία όχθη του ποταμού ή της λίμνης στην άλλη, πορθμείο, γ) [υποκορ.] περαματάκι, τύπος μικρού αλιευτικού σκάφους, με μήκος μέχρι 8 μ. παρόμοιο με το πέραμα, 2. (γεωγρ.) α) η διάβαση ή αλλιώς το πέρασμα από το οποίο πραγματοποιείται η μετακίνηση, συνών. πόρος, διαβατό, β) παραλία που βρίσκεται απέναντι σ' έναν τόπο, γ) [ως κυρ. όν.:] *Πέραμα,* προάστιο του Πειραιά, κατά την αρχαιότητα γνωστό ως Αμφιάλη. Το Πέραμα είναι γνωστό για την παρουσία και τη δραστηριοποίηση σε αυτό της Ναυπηγοεπισκευαστικής Ζώνης. 🕮 < μτγν. πέραμα < περ-άω, περῶ [= διαπερνώ, διέρχομαι].

περαματάρης, ο, ουσ. • (ναυτ.) ιδιοκτήτης σκάφους που μεταφέρει ταξιδιώτες με το πλωτό μέσο του από την μία όχθη ή ακτή στην άλλη, συνών. πορθμέας, περάτης. 🕮 < πέραμα + -άρης [παραγωγική κατάλ. ουσ. ή επιθ. που δηλώνει πρόσωπο να χαρακτηρίζεται από μια ιδιότητα: π.χ. (δουλευτής) δουλευτάρης, ή που έχει μια συγκεκριμένη ηλικία π.χ. (τριάντα) τριαντάρης].

περάτης και **περατής,** ο, ουσ. • 1. αυτός που συνηθίζει να ταξιδεύει χωρίς να διατηρεί μόνιμη κατοικία, 2. (ναυτ.) ιδιοκτήτης σκάφους που μεταφέρει ταξιδιώτες με το πλωτό μέσο του από τη μία όχθη ή ακτή στην άλλη, συνών. πορθμέας, περαματάρης, 3. ξύλινος ή μεταλλικός μοχλός που τοποθετείται κάθετα και εσωτερικά στο άνοιγμα της πόρτας και την ασφαλίζει, συνών. μάνταλο, μπετούγια, σύρτης, ζυγόθυρο. 🕮 < μσν. περάτης < περάω, περῶ [= διαπερνώ, διέρχομαι]. ⊙ περατικός, περαταριά [= είδος πλωτής εξέδρας, πορθμείο].

περγαντί, το, άκλ. ουσ. δες μπεργαντί. • (ναυτ.) παλαιότερος τύπος δικάταρτου ιστιοφόρου. 🕮 < βενετ. bergantin.

περιαγωγέας, ο, ουσ. • 1. (ναυτ.) είδος βαρούλκου που χρησιμοποιείται στα πλοία για την ανάσυρση της άγκυρας ή για τη μετακίνηση βαριών αντικειμένων, συνών. μποτζαργάτης, 2. λάστιχο ή λωρίδα υφάσματος που δένεται σφικτά γύρω από την πληγή σταματώντας ολοκληρωτικά την κυκλοφορία του αίματος. 🕮 < περιάγω [= οδηγώ ή περιφέρω].

περιαγωγή, η, ουσ. • 1. (τηλεπικοινωνίες) η δυνατότητα σύνδεσης ενός συστήματος ασύρματης επικοινωνίας σε ένα τοπικό δίκτυο, 2. (ναυτ.) αναπρώρισμα και αναπρώριση, αρμένισμα του σκάφους κόντρα στον άνεμο, 3. αλλαγή κατάστασης προς το χειρότερο. 🕮 < περί + αγωγή < αρχ. ἄγω, [για την 1η ερμ.] (μεταφραστικό δάνειο για την 2η ερμ.) αγγλ. roaming.

περίαμμα, το, ουσ. • 1. (ναυτ.) μεταλλικός δακτύλιος που περικλείει τον πρόβολο του ιστιοφόρου σκάφους μέσα από τον οποίο διέρχονται μερικές φορές οι πρότονοι του ακάτιου ιστού, αλλιώς: σκουλαρίκι του μπομπρέσου, (φρ.) *«περίαμμα προβόλου»,* 2. (λαογρ.) οτιδήποτε φοριέται πάνω σε κάποιον, συνών. περίαπτο, φυλαχτό, χαϊμαλί. 🕮 < περί + [αρχ.] άμμα [= σχοινί, ταινία, κόμπος.

περιαυχένιο, το, ουσ. • 1. αγροτικό εξάρτημα που τοποθετείται γύρω από τον αυχένα του ζώου, συνών. περιλαίμιο, λαιμαριά, 2. (μηχανολ.) κρίκος ή στεφάνη με έλικες στο εσωτερικό, ώστε να μπορεί να συνδέει με-

ταλλικά τεμάχια μεταξύ τους συνών. κολάρο, φλάντζα, (φρ.) *«περιαυχένιο κυλίνδρου / οφθαλμού πλοίου / σωλήνα / ωστικού άξονα / ανάρτησης / χειρολαβών»*. 🕮 < περί + αυχέν(ας) -ιο.

περίαψη, η, ουσ. • (αστρον.) το πλησιέστερο σημείο της ελλειπτικής τροχιάς ενός σώματος όταν κινείται γύρω από ένα άλλο ουράνιο σώμα, αντών. απόαψη. 🕮 < αγγλ. periapsis < περί + αρχ. ἅψις < ἅπτομαι < ἅπτω [= 1. αγγίζω. 2. πιάνω, 3. αρπάζω, 4. ανάβω].

περιβάλλω, ρ. [μετβ.] • 1. περικλείω, κυκλώνω, περιζώνω, 2. σκεπάζω, καλύπτω, 3. αγκαλιάζω. 🕮 < περί + [αρχ.] βάλλω.

περίβλημα, το, ουσ. • 1. οτιδήποτε σκεπάζει ένα σώμα εξ ολοκλήρου, από όλες του τις πλευρές, συνών. περικάλυμμα, (φρ.) *«περίβλημα δερμάτινο / χάρτινο / πολυτελές / πρόχειρο / προστατευτικό / λεπτό / άθραυστο / φυτικό / τεχνητό / μονωτικό»*, 2. (τεχνολ.) είδος επένδυσης που τοποθετείται γύρω από θερμαινόμενο σώμα, (φρ.) *«μεταλλικό / ξύλινο / ανοξείδωτο / περίβλημα»*, 3. (μτφ.) αυτό που γίνεται αντιληπτό μόνο επιφανειακά και όχι στην ουσία του θέματος, 4. (ενδυμ.) ότι σκεπάζει το ανθρώπινο σώμα, ρούχο, φόρεμα, ένδυμα. 🕮 < αρχ. περίβλημα [= φόρεμα] < περιβάλλω, [για τη 2η ερμ.] σημδ. από τη γαλλ. enveloppe, revêtement.

περιβραχιόνιο, το, ουσ. • αυτό που φοριέται γύρω από τον βραχίονα ως προστατευτικό μέσο ή ως διακριτικό γνώρισμα. 🕮 < αρχ. περιβραχιόνιον [= βραχιόλι].

περίγειος, -α, -ο, επίθ. • 1. αυτός που περιβάλλει τη γη, που βρίσκεται ή εξελίσσεται γύρω από αυτήν, 2. [το ουδ. ως ουσ.] (αστρον.) *περίγειο*, το σημείο της ελλειπτικής τροχιάς ουράνιου σώματος ή τεχνητού δορυφόρου το οποίο βρίσκεται στο πλησιέστερο σημείο [ελάχιστη απόσταση] από το κυρίως σώμα αναφοράς [δηλ. το μητρικό πλανήτη], αντών. απόγειο. 🕮 < μτγν. περίγειον (ενν. σημεῖον) < περί + [αρχ.] γῆ.

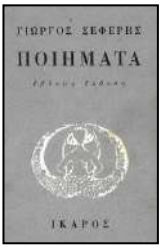
περιγιάλι, το, ουσ. [σπανίως γεν. του περιγιαλιού/-ιών] • το τμήμα της ξηράς που βρίσκεται δίπλα στη θάλασσα, συνών. ακρογιάλι, ακροθαλασσιά, παραλία, παραγιάλι, (φρ.) *«περιγιάλι απάνεμο / βραχώδες / αμμώδες / γραφικό / φιλόξενο / ήσυχο / ερημικό»*. 🕮 < μσν. περιγιάλιν < παραγιάλιν (με παρετυμολογική επίδραση της πρόθεσης περί), ουδ. του μτγν. επιθ. παραιγιάλιος < παρ(α)- + -αιγιάλιος < [αρχ.] αἰγιαλός].

Άρνηση

Στο **περιγιάλι** το κρυφό
κι άσπρο σαν περιστέρι
διψάσαμε το μεσημέρι·
μα το νερό γλυφό.

Πάνω στην άμμο την ξανθή
γράψαμε τ' όνομά της·
ωραία που φύσηξεν ο μπάτης
και σβήστηκε η γραφή.

Με τί καρδιά, με τί πνοή,
τι πόθους και τί πάθος,
πήραμε τη ζωή μας· λάθος!
κι αλλάξαμε ζωή.

➢ **Γιώργος Σεφέρης,** *«Ποιήματα»*, εκδ. Ίκαρος, Αθήνα 1972.

περιδένω, ρ. [μετβ.] • δένω κάτι γύρω γύρω, ολόγυρα, περιτυλίσσω, περιζώνω. 🕮 < περί- + δένω. ⊙ περίδεμα, περίδεσμος [= οτιδήποτε έχει τη μορφή σχοινιού και χρησιμοποιείται για να δένει], περίδετος, περίδεση.

περιδίνηση, το, ουσ. • περιστροφική κίνηση σώματος ως προς άξονά του, συνών. στροβιλισμός (του νερού / αέρα), στροβίλισμα, στροφοδίνη, κλωθογύρισμα. 🕮 < περιδίνη(σις) -ση.

περιέλιξη, η, ουσ. • α) τύλιγμα σχοινιού ή καλωδίου ή μεταλλικού σύρματος γύρω από κάποιο αντικείμενο, περιτύλιξη, β) (ηλεκτρολ.) η τοποθέτηση πηνίων στα κανάλια του πυρήνα ενός ηλεκτροκινητήρα, γεννήτριας ή μετασχηματιστή, (φρ.) *«περιέλιξη μοτέρ / δυναμό / κινητήρων / πηνίων / διέγερσης / δεξιόστροφη ή αριστερόστροφη»*. 🕮 < περιελίσσω.

περιελίσσω, ρ. [μετβ.] • τυλίγω με σχοινί ή καλώδιο ή σύρμα ή οποιοδήποτε άλλο υλικό κάποιο αντικείμενο, περιστρέφω κάτι γύρω από άλλο σώμα, συνών. πατερνάρω και πατουρνάρω. 🕮 < αρχ. περιελίσσω < περί + έλίσσω [= περιστρέφω].

περίζωμα, το, ουσ. • 1. υφασμάτινο ή δερμάτινο κομμάτι που χρησιμεύει: α) για να καλύπτει τη μέση έως το γόνατο, συνών. ποδιά,

μπροστέλα, ή β) για να περιβάλλει κάτι, 2. (αρχιτ.) α) κάθε μακρόστενο πλαίσιο σε οικοδόμημα, που χρησιμεύει για διακόσμηση ή για ενίσχυση της στατικότητας του κτηρίου, β) (ειδικότ.) το σοβατεπί, 3. (ναυπ.) ξύλινη ζώνη στην εξωτερική πλευρά και κατά μήκος του πλοίου, κοντά στην ίσαλο γραμμή, η οποία προστατεύει το σκάφος από την πρόσκρουσή του με την προβλήτα. 🕮 < περί- + ζώνω.

περιζώνω, ρ. [μετβ.] • χρησιμοποιώ κάποιο είδος ζώνης για να περιτυλίξω κάποιο αντικείμενο, ζώνω ολόγυρα, περι-κυκλώνω, περικλείω, περισφίγγω, περιβάλλω. 🕮 < μτγν. περιζώννυμι. ⊙ περίζωμα, περίζωση.

περίζωση, η, ουσ. • 1. (ναυπ.) το ανώτερο και παχύτερο μέρος του σανιδώματος ενός πλοίου, που μαζί με τη ζυγοδόκη, συμβάλλει στην ενίσχυσή του, 2. περιμετρική κάλυψη. 🕮 < περί- + ζώνω [= τυλίγω γύρω από τα πλευρά, λέγεται για αναμέτρηση πυγμαχίας κατά την οποία οι παλαιστές φορούσαν μία λωρίδα υφάσματος για να καλύπτουν τα γεννητικά τους όργανα, σε Όμηρ. και Ησίοδ.] < ζώννυμι [μέλλ. ζώσω, αόρ. α΄ ἔζωσα].

περιήλιο, το, ουσ. • (αστρον.) το σημείο της τροχιάς ενός πλανήτη ή άλλου ουράνιου σώματος του ηλιακού μας συστήματος το οποίο έχει τη μικρότερη απόσταση από τον ήλιο, αντών. αφήλιο, (φρ.) *«περιήλιον γης»,* η μικρότερη απόσταση της γης από τον ήλιο. 🕮 (αντιδάνειο) < νεολατιν. peri helium < peri- [= περι-] + αρχ. ἥλι(ος) -um [= -ον], γαλλ. périhélie, αγγλ. perihelion. Η λ. μαρτυρείται από το 1825 στον Π. Ιωαννίδη [τέλη 18ου αι., Σμύρνη - μέσα 19ου αι., οικοδιδάσκαλος, συγγραφέας και μεταφραστής, δημοσιογράφος και εκδότης].

περίθλαση, η, ουσ. [-άσεως | -άσεις, -άσεων] • (φυσ.) α) η απόκλιση κύματος από την αρχικά ευθύγραμμη πορεία του εξαιτίας της πρόσπτωσής του σε κάποιο εμπόδιο ή σχισμή μικρών διαστάσεων, β) η διάθλαση των ακτίνων του φωτός, (φρ.) *«περίθλαση ραδιοκυμάτων / φωτός / φράγματος».* 🕮 < μτγν. περίθλασις < περιθλῶ < περί- + αρχ. θλάω, -ῶ, [= σπάζω], σημδ. από τη γαλλ. ή αγγλ. diffraction.

περιθώριο, το, ουσ. • 1. ο άγραφος χώρος γύρω από το τυπωμένο κείμενο ή τις εικόνες μιας σελίδας, 2. (κατ' επέκτ.) ο ελεύθερος προς αξιοποίηση χώρος, 3. η ελευθερία κινήσεων εντός συγκεκριμένων ορίων, 4. ο χώρος στον οποίο ζουν και κινούνται οι απόκληροι της κοινωνίας, καθώς και άτομα με αντικοινωνική συμπεριφορά, 5. (λογιστ.) *«περιθώριο ασφάλισης»,* είναι ένα ενέχυρο [μετρητά, μετοχές, ομόλογα] το οποίο μπορεί να ρευστοποιηθεί σε περίπτωση που ο επενδυτής δεν ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις που προκύπτουν από τον ημερήσιο διακανονισμό. 🕮 < αβέβ. ετύμου, ίσως από το μτγν. περιθεώριον < περιθεωρώ [= παρατηρώ από όλες τις πλευρές] < περί- + θεωρώ, ή, σύμφωνα με άλλη άποψη, από το αρχ. περιθέω [= 1. τρέχω γύρω, σε Όμηρ. και Ηρόδ. 2. τρέχω εδώ κι εκεί, σε Αριστοφ. και Πλάτ. 3. περιστρέφω, στριφογυρίζω, σε Ηρόδ.].

περικάλυμμα, το, ουσ. • οτιδήποτε καλύπτει ή χρησιμεύει για να περιβάλλει κάτι εξ ολοκλήρου, περίβλημα, χιτώνιο, (φρ.) *«περικάλυμμα ατμοσωλήνα / λέβητα».* 🕮 < αρχ. περι-κάλυμμα.

περικνήμιο, το, ουσ. • προστατευτικό κάλυμμα της κνήμης του ποδιού, του τμήματος δηλ. από τον αστράγαλο έως το γόνατο, μέρος εξαρτήσεως κυνηγητικής ή στρατιωτικής στολής, συνών. γκέτα. 🕮 < μτγν. περικνήμιον, ουδ. του περικνήμιος < αρχ. περί + κνήμη.

περικόχλιο, το, ουσ. • πρισματικό ή κυλινδρικό εξάρτημα, συνήθως μεταλλικό, που φέρει

οπή με εσωτερικό σπείρωμα έτσι ώστε να περιστρέφεται στο εξωτερικό κοχλιωτό μέρος της βίδας ή του μπουλονιού, αλλιώς γνωστό ως παξιμάδι, (φρ.) *«περικόχλιο σύσφιγξης / κίνησης / ασφαλείας / βάκτρου εμβόλου / έλικα / ελικοφόρου ατράκτου / δακτυλιοειδές / συνδετικό / τυφλό / χαλάρωσης / γωνιακών τροχών / καρόβιδας / τελικό / ακροφυσίου / πλαστικό / μεταλλικό».* 🕮 < μτγν. περικόχλιον < περι- + κοχλίας.

περικοχλιοστρόφιο, το, ουσ. • (εργαλ.) κλειδί περικοχλίων, γνωστό και ως γερμανικό. 🕮

< περί- + κοχλί(ας) -ο- + -στρόφιο < στροφή < στρέφω.

περιλάβειο, το, ουσ. • (ναυτ.) γερό είδος σχοινιού με το οποίο δένουμε περιμετρικά κάποιο βαρύ αντικείμενο για να το μετακινήσουμε ή να το ανυψώσουμε, συνών. αρτάνη, σαμπάνι(ο), και σαμπανιό. 🕮 < περί- + λάβειο < λαβή

περιλαίμιο, το, ουσ. • 1. δερμάτινη ή μεταλλική λωρίδα που τοποθετείται γύρω από το λαιμό, συνήθως, ενός κατοικίδιου ζώου, συνών. κολάρο, λαιμαριά, περιαυχένιο, κολάρο, (φρ.) *«περιλαίμιο στεγανότητας / ασφαλείας / δερμάτινο / παραλλαγής / σκύλου / μοτοσικλετιστή / αθλητικό / αντιπαρασιτικό / απωθητικό / πολυμορφικό»,* 2. (ενδυμ.) α) ενδυματολογική εξάρτηση, κυρίως ανδρών, αλλιώς: γραβάτα, β) είδος γιακά σε ένδυμα, συνήθως πουκαμίσου, γύρω από το λαιμό ενός ανθρώπου, 3. παλαιότερη ενδυματολογική επιλογή παιδιών και ναυτών, 4. (μηχανολογία) στεφάνη στεγανοποίησης. 🕮 < περι- + [αρχ.] λαιμ(ός) + -ιο.

περιλαμβάνω, ρ. [μετβ.] • 1. περιέχω κάτι εντός μου, 2. ενσωματώνω, εντάσσω, κάτι ή κάποιον, σε ένα σύνολο ή στα ήδη υπάρχοντα, παίρνω υπόψη μου, συμπεριλαμβάνω/-άνομαι, συνυπολογίζω, συγκαταλέγομαι. 🕮 < αρχ. περι-λαμβάνω. ⊙ περίληψη, περιληπτικός.

περίμετρος, η, ουσ. • η κλειστή τεθλασμένη ή καμπύλη γραμμή στην οποία τελειώνει ένα επίπεδο σχήμα και το συνολικό μήκος της. 🕮 < αρχ. περίμετρον [= περιφέρεια, σε Ηρόδ.].

περιμετρώ, ρ. [μετβ.] • μετρώ γύρω-γύρω ένα αντικείμενο ή κάποια επίπεδη επιφάνεια, υπολογίζω την περίμετρο του σχήματος. 🕮 < περι-+ μετρώ. ⊙ περιμέτρηση, περιμετρία, περίμετρο [= όργανο υπολογισμού του οπτικού πεδίου].

περιοδεία, η, ουσ. • ταξίδι με προγραμματισμένες διαδοχικές στάσεις σε διαφορετικά μέρη συγκεκριμένους σκοπούς, συνών. τουρνέ. 🕮 < μτγν. με αρχ. σημ.: περιπολία.

περιοδεύω, ρ. [αμετβ.] • ταξιδεύω από τόπο σε τόπο για συγκεκριμένο σκοπό, κάνω περιοδεία. 🕮 < μτγν. περιοδεύω [= περιηγούμαι].

περιοδικοί άνεμοι, οι, • (μετεωρ.) άνεμοι που εμφανίζονται, σε ορισμένα χρονικά διαστήματα (ετήσιοι ή ημερήσιοι).

περιοδικότητα, η, ουσ. • η εμφάνιση ενός πράγματος ή φαινομένου σε τακτά χρονικά διαστήματα. 🕮 < περιοδικ(ός) + -ότητα [παραγωγική κατάλ. θηλ. ουσ. που δηλώνει ιδιότητα ή κατάσταση: (σφαιρικός) σφαιρικότητα, (θεός) θεότητα].

περίοδος, η, ουσ. • 1. χρονικό διάστημα εντός του οποίο εξελίσσονται συγκεκριμένα γεγονότα, φαινόμενα, δραστηριότητες κ.λπ. 2. (φυσ.) ο χρόνος που απαιτείται για να εκτελέσει ένα σώμα μια πλήρη κίνηση, 3. (ειδικότ.) η έμμηνος ρήση των γυναικών, μηνόρροια, 4. τμήμα του γραπτού λόγου με πλήρες ή αυτοτελές νόημα, 5. (φρ.) *«περίοδος ταλάντωσης / ηλεκτρικού σήματος / βροχών / ξηρασίας / μουσώνων / διατοίχισης / εκπαίδευσης / εκγύμνασης προνευστασμού / σιγής / υπηρεσίας / κύματος / θερινή / χειμερινή / περιστροφής της Γης γύρω από τον άξονά της – της Σελήνης γύρω από την Γη – του Άρη γύρω από τον Ήλιο / αναλαμπών ή εκλείψεων φάρου / βραχυκυκλώματος / αστρική κ.λπ.».* 🕮 < αρχ. περί-οδος. ⊙ περιοδικός.

περιορίζω, ρ. [μετβ.] • 1. εμποδίζω την κίνηση ή την επέκταση ή τη διάδοση ή την πρόοδο ή την ανάπτυξη κάποιου πράγματος ή φαινομένου ή κατάστασης ή δρώμενου, αποτρέπω, 2. αναγκάζω κάποιον να συμπεριφέρεται με ευπρέπεια, συνετίζω, 3. βάζω φραγμούς στην ελευθερία του άλλου, τον υποχρεώνω να παραμένει σε κλειστό χώρο, τον φυλακίζω, παρακωλύω, περιστέλλω. 🕮 < αρχ. περιορίζω [= οριοθετώ].

περιορισμός, ο, ουσ. • η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του περιορίζω [δες λ.]: 1. η παρεμπόδιση της κίνησης, της ανάπτυξης, της προόδου, της επέκτασης, της παραγωγικότητας ή της καταναλωτικότητας κάποιου προσώπου, 2. στέρηση της ελευθερίας κάποιου προσώπου, φυλάκιση, 3. (ειδικότ.) ελαφριά πειθαρχική ποινή που επιβάλλεται σε στρατιωτικούς και συνίσταται στην απαγόρευση εξόδου από συγκεκριμένο χώρο. 🕮 < μτγν. περιορισμός [= χάραξη ορίων].

περιοχή, η, ουσ. • 1. μικρή ή μεγάλη έκταση γης, 2. τόπος δικαιοδοσίας κάποιου άλλου

ατόμου, 3. χώρος επιστημονικής ή καλλιτεχνικής ή επαγγελματικής δραστηριότητας, 4. (φρ.) *«αλιευτική / επάκτιος / επισφαλής / κυκλώνων / θυελλών / λιμένος / ναυπηγείου / πολική / αρκτική / θαλάσσια / παγετώνων / πυρηνικών δοκιμών / Natura 2.000 / μητροπολιτική περιοχή κ.ά.».* 🕮 < αρχ. περιοχή.

Νόησις

Τα χρόνια της νεότητός μου, ο ηδονικός μου βίος
πώς βλέπω τώρα καθαρά το νόημά των.

Τί μεταμέλειες περιττές, τί μάταιες…

Αλλά δεν έβλεπα το νόημα τότε.

Μέσα στον έκλυτο της νεότητός μου βίο
μορφώνονταν βουλές της ποιήσεώς μου,
σχεδιάζονταν της τέχνης μου η **περιοχή**.

Γι' αυτό κ' οι μεταμέλειες σταθερές ποτέ δεν ήσαν.
Κι οι αποφάσεις μου να κρατηθώ, ν' αλλάξω
διαρκούσαν δυο εβδομάδες το πολύ.

[Κωνσταντίνος Καβάφης]

περιπλέω, ρ. [μετβ.] • ταξιδεύω με πλοίο επισκεπτόμενος περιοχές που διατηρούν κατάλληλες λιμενικές εγκαταστάσεις. 🕮 < αρχ. περιπλέω. ⊙ περίπλους.

περίπλους, ο, ουσ. • (ναυτ.) πλους, θαλασσινό ταξίδι σε τόπους με παράκτιες εγκαταστάσεις λιμενισμού. 🕮 < αρχ. περίπλους < περιπλέω.

περιπολία, η, ουσ. • η ενέργεια του περιπολώ: 1. (στρατ.) α) η μετακίνηση μιας ένοπλης, συνήθως, ομάδας που πραγματοποιείται σε τακτά χρονικά διαστήματα με σκοπό τον έλεγχο των εγκαταστάσεων και την φύλαξη του χώρου, β) η περίπολος, 2. (γενικότ.) η περιφορά κάποιας ομάδας σε μια περιοχή με σκοπό την προστασία της. 🕮 < αρχ. περιπολῶ.

περιπολικό, το, ουσ. • στρατιωτικό όχημα, οποιουδήποτε στρατιωτικού σώματος, ή σκάφος του Πολεμικού Ναυτικού ή του Λιμενικού Σώματος που επιτηρεί μια συγκεκριμένη περιοχή. 🕮 < περίπολ(ος) + -ικό [παραγωγική κατάλ. ουδ. ουσ. που δηλώνει κατάστημα, π.χ. (μπακάλης) μπακάλικο].

περίπολος, η, ουσ. • 1. (στρατ.) μικρό στρατιωτικό απόσπασμα που έχει συγκεκριμένη ακτίνα δράσης και φροντίζει για την ασφάλεια των πολιτών αλλά και των εγκαταστάσεων, 2. (ναυτ.) πολεμικό πλοίο που εποπτεύει ένα συγκεκριμένο θαλάσσιο χώρο. 🕮 < αρχ. περίπολος. ⊙ περιπολώ, περιπόλιο(ν) [= σταθμός περιπόλου, ή (γενικότερα) αμυντικό κτήριο], περιπολικό. ⭘ περιπολάρχης, περιπόλαρχος.

περιπολώ, ρ. [αμετβ.] • περιφέρομαι σε μια περιοχή με σκοπό την επιτήρηση και φρούρησή της. 🕮 < περί + [αρχ.] πολέω / πολῶ < πέλω και πέλομαι [= είμαι σε κίνηση]. ⊙ περιπολία.

περίρραμμα, το, ουσ. • 1. μπάλωμα, κομμάτι υφάσματος που είναι ραμμένο γύρω ή πάνω σε κάποιο άλλο ύφασμα, ρέλιασμα, μπιμπίλωμα, 2. α) ακριανό μέρος του υφάσματος που διπλώνεται και ράβεται, το στρίφωμα, συνών. μαργέλι, ρέλι, β) (ναυτ.) [στα ιστιοφόρα σκάφη] ραφή που αναδιπλώνει το ακραίο σημείο του πανιού για να το ισχυροποιήσει ή για να ενσωματώσει κορδόνι, αλλιώς: περιρραφή. 🕮 < περιρράπτω.

περιρράπτω, ρ. [μετβ.] • ράβω περιμετρικά του υφάσματος διπλώνοντας προσεκτικά την άκρη, συνών. στριφώνω, μαργελώνω, ρελιάζω. 🕮 < περί + [αρχ.] ῥάπτω [= ράβω ή συρράπτω, ενώνω δύο κομμάτια, γαζώνω]. ⊙ περίρραμμα, περιρραφή.

περισκόπηση, η, ουσ. • η ενέργεια του περισκοπώ, ενδελεχής παρατήρηση του γύρω χώρου, συνών. κατόπτευση, επισκόπηση. 🕮 < περισκόπη(σις) -ση.

περισκόπιο, το, ουσ. • (τεχνολ.) οπτικό όργανο με το οποίο μπορεί κανείς να παρακολουθεί, από έναν κλειστό θάλαμο, τα όσα συμβαίνουν σ' έναν εξωτερικό χώρο, όπως για παράδειγμα το να εποπτεύεις από ένα υποβρύχιο τον θαλάσσιο χώρο που βρίσκεται γύρω σου, συνών. [παλαιότερο] ομνησκόπιο, ή σκαλομνησκόπιο, (φρ.) *«περισκόπιο μάχης / πλοήγησης / νυκτός».* 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. périscope < περί- + -σκόπιο < αρχ. σκοπέω / σκοπῶ.

περισκοπώ, ρ. [μετβ.] • εξετάζω προσεκτικά το χώρο περιστρέφοντας το βλέμμα είτε χρησιμοποιώντας κατάλληλο οπτικό όργανο που να μπορεί να διαγράψει κίνηση 360 μοιρών. 🕮 < περί- + [αρχ.] σκοπέω / σκοπῶ. ⊙ περισκόπηση.

περιστάσιο, το, ουσ. • (ναυπ.) το επάνω μέρος των πλευρών του πλοίου, η κουπαστή που προφύλασσε τους επιβάτες. 🕮 < περι- + -στάσιο(ν) < ἵστημι [= στήνω, ορθώνω].

περιστρέφω, -ομαι, ρ. [μετβ.] • 1. στρέφω κάτι γύρω από τον άξονά του, κινούμαι κυκλικά γύρω από τον εαυτό του, 2. (παθ. μτφ.) αναφέρομαι και συζητώ κάποιο συγκεκριμένο θέμα σε ήπιο επικοινωνιακά τόνο. 🕮 < περι-στρέφω, [= στριφογυρίζω ολόγυρα].

περιστροφή, η, ουσ. • η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του περιστρέφω: 1. κίνηση γύρω από έναν άξονα ή από ένα σταθερό σημείο, κυκλική κίνηση, περιφορά, 2. (μτφ.) [για γραπτό ή προφορικό λόγο] απομάκρυνση από την κύρια κατεύθυνση ή από το κύριο θέμα με ήπιο τρόπο, υπεκφυγή, 3. (αστρον.) *«περιστροφική κίνηση»,* κίνηση ουράνιου σώματος γύρω από τον άξονά του αλλάζοντας τον προσανατολισμό του στο χώρο, 4. (τεχνολ.) κίνηση σώματος κατά την οποία οι τροχιές τών σημείων του αποτελούν περιφέρειες κύκλων, 5. (ναυτ.) ελιγμός ή χειρισμός που αποβλέπει στην στροφή του πλοίου γύρω από τον εαυτό του, κατά την διάρκεια γυμνασίων, επιχειρήσεων ή χειρισμών αγκυροβολίας, 6. (φρ.) α) *«διάνυσμα / ταχύτητα περιστροφής»,* β) *«φαινομενική ή συνοδική περιστροφή του Ηλίου».* 🕮 < αρχ. περί-στροφή.

περιστροφικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που πραγματοποιείται ή που λειτουργεί με περιστροφή, (φρ.) *«περιστροφική κίνηση / αντλία / επωτίδα / μηχανή», «περιστροφικός φάρος / ραδιοφάρος / διακόπτης / ατμοσύρτης».* 🕮 < περιστροφ(ή) -ικός. ◈ περιστροφικώς και περιστροφικά [επίρρ.].

περίτης, ο, ουσ. • (ναυτ.) ο πραγματογνώμονας, ο εκτιμητής, συνών. στιμαδόρος [< δες λ. στίμα = εκτίμηση]. 🕮 < ιταλ. perito.

περιτόναιο, το, ουσ. • 1. (ανατ.) λεπτή, ημιδιαφανής υμένας με λεία και γυαλιστερή επιφάνεια που περιβάλλει το εσωτερικό τοίχωμα της κοιλιακής κοιλότητας και τα περισσότερα εντός αυτής σπλάχνα στα σπονδυλωτά ζώα και στον άνθρωπο, 2. (ναυπ.) α) η ερκάνη [δες λ.] πλοίου, προστατευτικός τύπος κιγκλιδώματος, β) η κουπαστή, (φρ.) *«περιτόναιο καταστρώματος / κιγκλιδώματος / πρύμνης».* 🕮 < αρχ. περιτόναιον.

περιτριβή, η, ουσ. • το φθαρμένο μέρος σχοινιού, το φάγωμα του σχοινιού. 🕮 < περι-τρίβω.

περίτροχο, το, ουσ. • (ναυτ.) συσκευή που ενσωματώνει σχοινί με αραβόκομπους (ή αρναούτης) και χρησιμοποιείται για την ανέλκυση της άγκυρας και της αλυσίδας της, αλλιώς: καβολάργανο και καβοντάργανο [δες λ.]. 🕮 < περί- + τροχός.

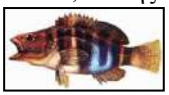
περιφέρεια, η, ουσ. • 1. (γεωμ.) η κλειστή γραμμή που περιβάλλει την επιφάνεια ενός κύκλου [ή μήκος κύκλου] ή κάποιου άλλου γεωμετρικού σχήματος, αλλιώς και περίμετρος, 2. (μτφ.) οι διαστάσεις των γλουτών, 3. (διοικ.) η εδαφική περιοχή στην οποία ανήκει η δικαιοδοσία μιας αρχής, (φρ.) *«εκπαιδευτική / εκλογική / εκκλησιαστική / δικαστική / στρατιωτική / διοικητική περιφέρεια»,* 4. περιοχή απομακρυσμένη από την πρωτεύουσα με δική της περιορισμένη διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια *«περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας / Ιονίων Νήσων / 13η / Δυτικής Μακεδονίας κ.λπ.».* 🕮 < αρχ. περιφέρεια. ○ περιφερειάρχης.

περιφορά, η, ουσ. • 1. κυκλική τροχιά που διαγράφει πρόσωπο ή αντικείμενο γύρω από κάποια εδαφική έκταση ή από ένα άλλο σώμα με επιστροφή στο σημείο της αφετηρίας του, περιπλάνηση, τριγύρισμα, 2. (αστρον.) η περιοδική τροχιακή κίνηση ενός ουράνιου σώματος γύρω από ένα άλλο σώμα μεγαλύτερης μάζας, (φρ.) *«περιφορά της Σελήνης / της Γης»,* 3. (φυσ.) η κίνηση ενός σώματος γύρω από ένα κεντρικό σημείο ή άξονα, 4. (εκκλ.) η μεταφορά του Επιταφίου ή της θαυματουργής [ιερής] εικόνας ή του Τιμίου Σταυρού ή των Αγίων λειψάνων, στους δρόμους της πόλης ή στα σοκάκια του χωριού, λιτανεία. 🕮 < αρχ. περιφορά.

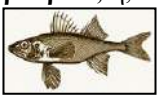
περίφρακτος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που τον έχουν περιφράξει, που είναι περιορισμένος εξαιτίας της ύπαρξης κάποιου φράγματος, συνών. περίκλειστος, περιφραγμένος, αντών. ξέφραγος, αμάντρωτος. 🕮 < μτγν. περίφρακτος.

πέρκα και **πέρκη,** η, ουσ. • (ιχθυολ.) α) σαρκοβόρο ψάρι του γλυκού νερού που απαντά-

ται κυρίως στην Ευρώπη και την Ασία. Η ευρωπαϊκή πέρκα μπορεί να ζήσει έως και 22 χρόνια, το μέγιστο μήκος της φτάνει τα 60 εκατοστά και το μέγιστο βάρος γύρω στα 3 κιλά, επίσης *«πέρκα κινέζικη / νερογοβιός / ποτάμια»*, β) η θαλάσσια πέρκα, γνωστή ως Serranus scriba - Σερρανέλος ο γραφέας, είναι υποτροπικό ψάρι της οικογένειας των Σερανιδών, συγγενεύει με τον χάνο, αφθονεί στην Μεσόγειο και τον Ατλαντικό ωκεανό.

περκαρίνα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι της οικογένειας των Περκιδών, μήκους 10 cm. συναντάται στις ψυχρότερες βόρειες περιοχές της Αζοφικής Θάλασσας και της Μαύρης Θάλασσας, αλιεύεται για την παραγωγή λιπάσματος και ιχθυάλευρου [Percarina maeotica].

πέρλα, η, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) το μαργαριτάρι, 2. (κατ' επέκτ.) ψεύτικο μαργαριτάρι που χρησιμοποιείται ως κόσμημα, ως διακοσμητικό φορεμάτων κ.λπ. 3. (χημ.) στοιχείο σε βαφή μαλλιών ή σε μεταλλικό είδος βαφής που εντυπωσιάζει περισσότερο με την παρουσία του. 🕮 < ιταλ. perla ή γαλλ. perlé.

Περλ Χάρμπορ, το, ουσ. • (γεωγρ.) ναυτική στρατιωτική βάση των ΗΠΑ στο νησί Οάχου στο αρχιπέλαγος της Χαβάης. 🕮 < αγγλ. Pearl Harbor [= λιμάνι μαργαριταρένιο].

περόνη, η, ουσ. • 1. αλλιώς: φουρκέτα, μεταλλική πόρπη χρήσιμη στην ενδυματολογία ως κόσμημα, 2. μαγειρικό σκεύος, αλλιώς: πιρούνι, 3. (ανατ.) το μικρότερο από τα δύο οστά της κνήμης, 4. (τεχνολ.) σύρμα ημικυκλικής διατομής που κάμπτεται εύκολα, χρήσιμο στη στερέωση ελαφρά εφαπτόμενων εξαρτημάτων, εξάρτημα ασφαλείας περικοχλίων [δες λ.], <u>συνών.</u> κοπίλια, (φρ.) *«ασφαλιστική περόνη»*, μικρός μεταλλικός γόμφος που μπαίνει σε τρύπα στα άκρα διαφόρων εξαρτημάτων με σκοπό την ασφάλεια του εξαρτήματος, *«περόνη χειροβομβίδας / αρότρου / κλείστρου / ανοξείδωτη / αποσύμπλεξης»*, 4. (ανατ.) ένα από τα δύο οστά του κάτου άκρου ευρισκόμενο πίσω από την κνήμη. 🕮 < αρχ. περόνη.

Περού, το, ουσ. • (γεωγρ.) κράτος της Λατινικής Αμερικής με έκταση 1.285.216 τ.χλμ., και πληθυσμό 33.035.304 κατοίκους. 🕮 < ισπαν. Perú. ⊙ Περουβιανός.

Π.Ε.Ρ.Ρ.Α.Ε.Ν. η, • Πανελλήνια Ένωση Ραδιοτηλεγραφητών και Ραδιοηλεκτρονικών Αξιωματικών του Εμπορικού Ναυτικού.

Περσία, η, ουσ. • (γεωγρ.) από το 1935 γνωστή ως Ιράν που σημαίνει *«η χώρα των Αρίων»*, ασιατικό κράτος με έκταση 1.648.195 τ.χλμ. και πληθυσμό 85.000.000 κατοίκους περίπου. 🕮 < αρχ. Παρς [αρχ. τοπωνύμιο: η Περσέπολη] > Παρσίς [Pārsa], μετεξέλιξη σε Περσίς [Pārse]. ⊙ περσικός, Πέρσης.

περτσίνι, το, ουσ. δες πριτσίνι.

πεσκάδα, η, ουσ. • (ναυτ.) η ψαριά. 🕮 < βενετ. pescada.

πεσκαδούρος, ο, ουσ. • (ναυτ.) είδος γάντζου για τη στερέωση της άγκυρας πάνω στο σκάφος κατά τη διαδικασία της αναχώρησης από το αγκυροβόλιο, αρπάγη, μασχαλιστήρας. 🕮 ❶ < ιταλ. pescatore [= ψαράς] < pescare [= ψαρεύω] < pesce [= ψάρι] < λατιν. piscis [= ψάρι], ❷ < βενετ. pescadore.

πεσκαντρίτσα, ή πεσκανδρίτσα, ή μπεσκαντρίτσα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • (ιχθυολ.) ψάρι του βυθού, γνωστό και ως [τοπικές ονομασίες στον ελλαδικό χώρο] βατραχόψαρο, φλάσκα, φανάρι, σκλεμπού και σκερπελέτσο, η επιστ. του ονομ.: Lophius piscatorius, [διώνυμο], μορφολογικά διακρίνεται για το μεγάλο πλατύ και επίπεδο κεφάλι, τα αιχμηρά δόντια και σώμα χωρίς λέπια, το μήκος του μπορεί να φθάσει έως και τα 2 μ. ενώ το βάρος του το μέγιστο τα 60 κιλά, τρέφεται με ψάρια και σπανιότερα με θαλασσοπούλια. 🕮 < ιταλ. [rana] pescatrice [= ψαράς] (διαλεκτ. piscadrizi) < λατ. piscatrix, -ïcis < piscis [= ψάρι].

Πεσκάρα, η, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη της Ιταλίας που βρίσκεται στις ακτές της Αδριατικής, με περίπου 123.000 κατοίκους. 🕮 < ιταλ. Pescara.

πεσκάρισμα, το, ουσ. • το ψάρεμα. 🕮 < πεσκάρω.

πεσκάρω, ρ. [μετβ.] • ψαρεύω. 🕮 < ιταλ. pescare. ⊙ πεσκάρισμα.

πεστεμάλι και **πεσταμάλι** και **πεστιμάλι** και **πιστιμάλι**, το, ουσ. • 1. πετσέτα μπάνιου που φορούσαν στη μέση κατά τη διάρκεια του πλυσίματος στο χαμάμ, λουτροπετσέτα, 2. (γενικότ.) ρούχο μπάνιου. 🕮 < τουρκ. peştamal [= 1. πετσέτα χαμάμ, 2. ποδιά συντεχνίας] και peştimal < περσικής ή αλβανικής προέλευσης. ⊙ πεστεμαλτζής [< τουρκ, peştamalci].

πέστροφα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) ξενικό είδος ψαριού, με επιστ. ονομ.: Salmo trutta [διώνυμο], που ζει σε λίμνες, σε ποτάμια, αλλά και στη θάλασσα, επίσης μπορεί να εκτρέφεται και σε ιχθυοτροφεία, το σύνηθες μήκος

του μπορεί να φτάνει τα 70 εκ. και το βάρος του τα 20 κ., το χρώμα του σχετίζεται με το περιβάλλον εντός του οποίου κινείται, (φρ.) *«ιριδίζουσα πέστροφα»,* είδος πέστροφας με επιστ. ονομ.: Oncorhynchus mykiss [διώνυμο], το οποίο έχει χαρακτηριστική κοκκινωπή ιριδίζουσα γραμμή κατά μήκος και των δύο πλευρών της. 🕮 < βουλγ. pŭstŭrva [= παρδαλός/-ή].

πετάλι, το, ουσ. • (ιχθυολ.) το ψάρι κέφαλος που το έχουν ανοίξει στα δύο, το έχουν παστώσει [αλατίσει], λιάσει για κάμποσες ώρες και τέλος το έχουν ψήσει στα κάρβουνα, συνών. στείρα. 🕮 < ίσως μτγν. πετάλιον [= μικρό πέταλο].

πεταλίδα και **πατελίδα,** η, ουσ. • (ζωολ.) πετάλα ή πατέλα, είδος οστράκου που ζει κολλημένο στα βράχια, πατελίδα [δες λ.].

πεταλοειδής, -ής -ές, επίθ. • αυτός που έχει σχήμα πετάλου. 🕮 < μτγν. πεταλοειδής.

πεταλούδα, η, ουσ. • 1. (εντομ.) λεπτιδόπτερο έντομο με πολύχρωμα φτερά, 2. (ιχθυολ.)

ψάρι του γλυκού νερού, η επιστ. του ονομ.: Carassius gibelio [διώνυμο], διαδεδομένο σε Ασία και Ευρώπη, το θηλυκό γεννάει μέχρι και 150.000 έως 300.000 μικροσκοπικά αυγά, συγγενικό με το γριβάδι, χαρακτηριστικό του γνώρισμα η «καμπούρα» της ράχης του, προτιμά στάσιμα νερά, έλη και ποτάμια με πλούσια βλάστηση, το συναντάμε στο Δέλτα του Έβρου, στη λίμνη Βόλβη, στις εκβολές των ποταμών Αξιού, Λουδία, Αλιάκμονα και Στρυμόνα, 3. (μτφ.) γυναίκα ελευθερίων ηθών, 4. εξάρτημα μπουλονιού σε σχήμα πεταλούδας, 5. (αθλητ.) αγώνισμα της κολύμβησης που χαρακτηρίζεται από το ιδιόμορφο στυλ της κίνησης. 🕮 < μσν. πεταλούδα < μτγν. πετηλίς [= ακρίδα].

πέτασμα, το, ουσ. • 1. διαχωριστικό κάλυμμα, παραβάν, 2. (ναυτ.) το σύνολο των ανοιγμένων πανιών ενός ιστιοφόρου σκάφους κατά τη διάρκεια της ιστιοδρομίας, βελάγιο. 🕮 < αρχ. πέτασμα[= οτιδήποτε απλώνεται, (πληθ.) χαλιά, καλύμματα] < πετάννυμι.

πεταχτάρι, το, ουσ. • (ναυτ.) αλιευτικό εργαλείο με πετονιά [ορμιά] αγκίστρι και βαρίδι. 🕮 < πετώ.

πετονιά και **μπετονιά,** η, ουσ. • ισχυρό κατασκευαστικά νήμα, από συνθετικά υλικά, στην άκρη του οποίου είναι προσαρμοσμένο αγκίστρι/-ια και βαρίδιο, ιδανικό εργαλείο για το ψάρεμα, συνών. μεσινέζα και μισινέζα και μισίνα. 🕮 < πετώ.

πέτρα, η, ουσ. • 1. σκληρή και συμπαγής μάζα η οποία βρίσκεται στο έδαφος, συνών. λίθος, λιθάρι, τρόχαλο, 2. μικρή πέτρα που βρίσκεται σε διάφορα όργανα, νεφρά, χολή, δόντια κ.λπ. του ανθρώπινου σώματος εξαιτίας της συσσώρευσης αλάτων, 3. πέτρινη βάση για ακόνισμα μετάλλων, πετράκονο, ακόνι, 4. (μτφ.) η σκληρότητα, η ανθεκτικότητα αντικειμένων αλλά και η απανθρωπιά ως χαρακτηρισμός προσώπων, 5. (ναυτ.) βραχώδης όγκος που εξέχει από τη θάλασσα, συνών. βράχος, βραχονησίδα, σκόπελος, ξέρα, 6. (φρ.) *«συμπληγάδες πέτρες»,* 1. (μτφ.) τεράστια εμπόδια, 2. (μυθολ.) δύο κατακόρυφοι και απόκρημνοι βράχοι στα στενά του Βοσπόρου. 🕮 < αρχ. πέτρα [= βράχος]. ⊙ πέτρινος, πετρίτης, πετρώνω.

πετράκονο, το, ουσ. • ακονιστήρι, λεία και σκληρή πέτρα κατάλληλη για το ακόνισμα, συνήθως, ξυλουργικών εργαλείων, όπως μαχαιριών, σκαρπέλων, ατσάλινων λεπίδων ξύλινων πλανών. 🕮 < πέτρα + ακόνι.

πετρελαιαγωγός, ο, ουσ. • μεγάλου μήκους αγωγός που χρησιμοποιείται για τη μεταφορά αργού πετρελαίου ή πετρελαιοειδών από τον τόπο εξόρυξης στον χώρο επεξεργασίας, δηλ. το διυλιστήριο ή κατ' ευθείαν σε λιμενικές εγκαταστάσεις για τη φόρτωσή του σε

δεξαμενόπλοια ή σε βαγόνια-βυτία τρένων. 🕮 < πετρέλαι(ο) + αγωγός.

πετρελαιαποθήκη, η, ουσ. • τεχνητή δεξαμενή, επίγεια ή υποθαλάσσια, για την αποθήκευση πετρελαίου ή προϊόντων της επεξεργασίας του. 🕮 < πετρέλαι(ο) + αποθήκη.

πετρελαϊκός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που σχετίζεται με το πετρέλαιο, (φρ.) «*πετρελαϊκή βιομηχανία / πολιτική / κρίση / εταιρεία / ρύπανση / μόλυνση / συμφωνία / επιχείρηση / ζήτηση / αγορά / οικονομία», «πετρελαϊκό λόμπι / εμπάργκο».* 🕮 < πετρέλα(ιον) + -ικός.

πετρέλαιο, το, ουσ. • (χημ.) μείγμα υδρογονανθράκων, κατάλληλο, μετά από επεξεργασία, για καύσιμη ύλη, ως φωτιστικό μέσο, πρώτη ύλη για πολλά βιομηχανικά προϊόντα, συνών. ορυκτέλαιο, πετρόλαδο, μαζούτ, (φρ.) *«πετρέλαιο θέρμανσης / κίνησης / ακάθαρτο / φωτιστικό / αργό», «διυλιστήριο / αντλία / δεξαμενή / εγκατάσταση / καθαριστήριο / κινητήρας / αγορά / προμήθεια / διανομή / πρόσθετα / προϊόντα / παράγωγα / εξόρυξη / διύλιση / λεβητοστάσιο / τιμή / εταιρεία / λιπαντικά / μονοπώλια πετρελαίου κ.ά.».* 🕮 < πέτρ(α) + έλαιον, αγγλ. petroleum. ⊙ πετρελαϊκός. O πετροχημεία, πετροχημικός, πετρελαιαγωγός, πετρελαιαποθήκη, πετρελαιοειδή, πετρελαιοκινητήρας, πετρελαιοκίνητος, πετρελαιολέβητας, πετρελαιομηχανή, πετρελαιοπαραγωγή, πετρελαιοπαραγωγός, πετρελαιοπηγή, πετρελαιόπισσα, πετρελαιοσάπωνας, πετρελαιοφόρος.

πετρελαιοάσφαλτος, η, ουσ. • άσφαλτος που παράγεται από το πετρέλαιο με τη διαδικασία της κλασματικής απόσταξης. 🕮 < πετρέλαιο + άσφαλτος.

πετρελαιοειδή, τα, ουσ. [χωρίς ενικό] • διάφορα [προϊόντα] υγρά καύσιμα που παράγονται από το αργό πετρέλαιο, όπως η βενζίνη, το φωτιστικό ή ακάθαρτο πετρέλαιο, η κηροζίνη, το ελαφρύ ή βαρύ μαζούτ, κάθε είδος ασφάλτου καθώς επίσης και το υγραέριο (Νόμος περί Πετρελαιοειδών 23/1986). 🕮 < πετρελαιο- + -ειδή, ουδ. πληθ. του -ειδής.

πετρελαιοκαύστης, ο, ουσ. • (ναυπ.) πλοίο που χρησιμοποιεί ως καύσιμο υλικό το πετρέλαιο για την παραγωγή ατμού και φυσικά για την μετακίνησή του, πετρελαιοκίνητο πλοίο. 🕮 < πετρέλαιο + καύστης < καίω.

πετρελαιοκηλίδα, η, ουσ. • ποσότητα πετρελαίου, που επιπλέει στην επιφάνεια, συνήθως, της θάλασσας, σχηματίζοντας κηλίδα, η οποία προκαλείται από διαρροή πετρελαίου που προέρχεται, κυρίως, από δεξαμενόπλοια, πλατφόρμες άντλησης πετρελαίου, ορύγματα άντλησης πετρελαίου, καθώς και από παράγωγα προϊόντα όπως η βενζίνη και το ντήζελ κατά τη διαδικασία της μεταφοράς τους. 🕮 < πετρέλαιο + κηλίδα, δάνειο από την αγγλ. oil slick.

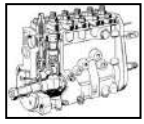
πετρελαιοκίνηση, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • η κίνηση οχημάτων που χρησιμοποιεί ως καύσιμο ύλη το πετρέλαιο. 🕮 < πετρέλαιο + κίνηση.

πετρελαιοκινητήρας ή **ντιζελοκινητήρας,** ο, ουσ. • (τεχνολ.) κινητήρας με μηχανή εσωτερικής καύσεως, η οποία λειτουργεί με πετρέλαιο τύπου ντίζελ [δες λ.], συνών. *[1]κινητήρας ντίζελ. 🕮 < πετρέλαιο + κινητήρας, μτφρδ. από την αγγλ. petrol motor, και *[1]diesel motor.

πετρελαιοκίνητος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που κινείται [μηχανή, όχημα, πλοίο κ.λπ.] με πετρέλαιο. 🕮 < πετρέλαιο + κινητός < κινώ, μτφρδ. από την αγγλ. diesel engine.

πετρελαιολέβητας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) λέβητας ατμομηχανής που θερμαίνεται με πετρέλαιο. 🕮 < πετρέλαιο + λέβητας.

πετρελαιομηχανή, η, ουσ. • (τεχνολ.) μηχανή εσωτερικής καύσεως που λειτουργεί με πετρέλαιο, (φρ.) *«πετρελαιομηχανή υδρόψυκτη».* 🕮 < πετρέλαιο + μηχανή.

πετρελαιοπαραγωγή, η, ουσ. • η παραγωγή πετρελαίου. 🕮 < πετρέλαιο + παραγωγή.

πετρελαιοπαραγωγικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που παράγει πετρέλαιο. 🕮 < πετρελαιοπαραγωγ(ός) + -ικός, μτφρδ. από την αγγλ. oil-producing.

πετρελαιοπαραγωγός, ο/η, ουσ. • αυτός που παράγει πετρέλαιο, ο ιδιοκτήτης πετρελαιοπηγής, συνήθως, μεγάλη ιδιωτική εταιρεία ή ομάδα συνεργαζόμενων κρατών όπως: (φρ.) *«Οργανισμός Πετρελαιοπαραγωγών Κρατών*

(Ο.ΠΕ.Κ.)». 🕮 < πετρέλαιο + παραγωγός, μτφρδ.από την αγγλ. oil producing.

πετρελαιοπηγή, η, ουσ. • η πηγή από την οποία αντλείται πετρέλαιο, ο χώρος εξόρυξης του πετρελαίου. 🕮 < πετρέλαιο + πηγή, μτφρδ. από την αγγλ. oil-well.

πετρελαιόπισσα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • μαύρο πυκνόρρευστο υλικό που απομένει στους λέβητες μετά την διαδικασία της απόσταξης του πετρελαίου. 🕮 < πετρέλαιο + πίσσα.

πετρελαιοφόρο, το, ουσ. • (ναυπ.) πλοίο ειδικά κατασκευασμένο και εξοπλισμένο για τη μεταφορά πετρελαίου, συνών. δεξαμενόπλοιο, τάνκερ, (λαϊκ.) γκαζάδικο. 🕮 < πετρέλαιο + -φόρος < φέρω, μτφρδ. από την γαλλ. pétrolier.

πετρελαιοφόρος, -α/-ος, -ο, επίθ. • αυτός που περιέχει πετρέλαιο, που είναι γεμάτος με πετρέλαιο. 🕮 < πετρέλαιο + -φόρος < φέρω.

πετροκάραβο, το, ουσ. • (ναυτ) μικρό, βραχώδες ξερονήσι, τόσο στο Αιγαίο όσο και στο Ιόνιο πέλαγος, χωρίς όρμο ή αγκυροβόλιο, συνών. βραχονησίδα, βραχονήσι. 🕮 < πέτρα + καράβ(ι) -ο-, (λαϊκ.) η ονομασία δικαιολογείται από το γεγονός ότι οι βραχονησίδες φαντάζουν από μακριά ως ιστιοφόρα πλοία.

πετρόλαδο, το, ουσ. • δες συνών. πετρέλαιο. 🕮 < πέτρα + λάδ(ι) -ο-.

πετρομπάρμπουνο, το, ουσ. • (ιχθυολ.) λεσσεψιανό [δες λεσσεψιανοί μετανάστες] είδος μπαρμπουνιού που ζει σε πετρώδεις βυθούς, η επιστ. του ονομ.: Parupeneus forsskali [διώνυμο], χαρακτηριστικό του γνώρισμα η πλευρική σκούρα λωρίδα που ξεκινά από το ρύγχος και φθάνει, μέσω του ματιού, μέχρι και το τέλος του δεύτερου ραχιαίου πτερυγίου, καθώς και η σκούρα κηλίδα στον μίσχο της ουράς. 🕮 < πέτρα + μπαρμπούν(ι) -ο-.

πετροσαλούβαρδος, ο, ουσ. δες σαλούβαρδος.

Πετρογκράντ, το, ουσ. • (γεωγρ.) αλλιώς: Αγία Πετρούπολη [Πόλη του Αγίου Πέτρου], ή στα χρόνια της Σοβιετικής εξουσίας γνωστό ως Λένινγκραντ, Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς σύμφωνα με την Unesco, κατοικείται από 5 εκατομμ. κατοίκους, σπουδαίο βιομηχανικό, ναυπηγικό, συγκοινωνιακό και τουριστικό κέντρο, διαθέτει ένα σύμπλεγμα λιμένων που εκτείνονται στον Φιλανδικό κόλπο.

πετροχημικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που σχετίζεται με την πετροχημεία και ειδικότερα με τα πετροχημικά προϊόντα που παράγονται με πρώτη ύλη το πετρέλαιο (πλαστικά, συνθετικό καουτσούκ κ.ά.) 2. (ως ουσ.) *πετροχημικός,* ο/η, επιστήμονας με ειδικότητα στην πετροχημεία, β) (ουδ.) *τα πετροχημικά* [χωρίς ενικό], χημικά προϊόντα παράγωγα του πετρελαίου. 🕮 < γαλλ. pétrochimique < pétrochim(ie) [= πετροχημεία] + -ique, -ικός.

πετρόψαρο, το, ουσ. • (λαϊκ.) κάθε ψάρι που ζει κοντά στους βράχους του βυθού, όπως λ.χ. ο σπάρος και η πέρκα, αντών. αφρόψαρο. 🕮 < πέτρα + ψάρι.

πετσάλι, το, ουσ. • (ναυτ.) το ακραίο και πυκνότερο μέρος του διχτυού της τράτας ή του μπραγανιού [= είδος γρίπου] στο οποίο μαζεύονται μικρά και μεγάλα ψάρια. 🕮 < πέτσα.

πετσέτα, η, ουσ. • 1. μαλακό απορροφητικό ύφασμα κατάλληλο για σκούπισμα του σώματος μετά από πλύσιμο ή των βρεγμένων αντικειμένων, συνών. χειρόμακτρο, προσόψι, πεσκίρι, 2. (νομίσμ.) παλιό νόμισμα της Ιταλίας. 🕮 < ιταλ. pezzetta και pezzetto < pezzo [= κάθε κομμάτι, τεμάχιο] και pezza [= κομμάτι υφάσματος]. ⊙ πετσετάς. ○ πετσετοθήκη, πετσετόπανο.

πέτσωμα, το, ουσ. • 1. η κάλυψη μιας επιφάνειας με πετσί ή με μπετοφόρμ [δηλ. κόντρα πλακέ θαλάσσης ή τύπου πλακάζ, δες λ.], συνήθης εργασία στην ναυπηγική και στην οικοδομική, 2. (μτφ.) δημόσιος χρηματισμός για ύποπτες και αμφίβολες εργασίες, συνών. μίζα, 3. το αίσθημα του κορεσμού από το υπερβολικό φαγητό, συνών. τύλωμα. 🕮 < πετσώνω.

πετσώνω, ρ. [μετβ.] • 1. καλύπτω κάποια επιφάνεια με πετσί [δέρμα], 2. (ναυτ.) επενδύω με σανίδες ή λαμαρίνες, εξωτερικά το σκαρί

[τον ξύλινο ή μεταλλικό σκελετό δηλ. του σκάφους] ή εσωτερικά τους διάφορους χώρους του, 3. τρώω υπερβολικά, 4. (μτφ.) δέρνω αλύπητα κάποιον, 5. (αρχιτ.) καλύπτω το τμήμα του σκελετού που προορίζεται για πάτωμα ή ταράτσα με ξύλινες σανίδες ή μπετοφόρμ [δηλ. κόντρα πλακέ θαλάσσης]. 🕮 < πετσ(ί) + καταλ. -ώνω [-ώνω [παραγωγική καταλ. ρ. που δηλώνει ότι το υποκείμενο πραγματοποιεί μια ενέργεια ή αποκτά ορισμένες ιδιότητες, π.χ. (κλειδί) κλειδώνω, (αραιός) αραιώνω].

πέτ(τ)ο, το, ουσ. • (ενδυμ.) μέρος μπροστινού ανδρικού ή γυναικείου σακακιού που εξέχει και αποτελεί συνέχεια του γιακά. 🕮 < ιταλ. petto [= στήθος] < λατιν. pectus [= στήθος].

πεύκο, το, **πεύκος,** ο, **πεύκη,** η, ουσ. • (φυτολ.) κωνοφόρο δέντρο, με πάρα πολλά είδη ανά τον κόσμο, πολύτιμο στη ναυπηγική για τη διαμόρφωση του ξύλινου σκελετού των παραδοσιακών σκαφών, την επιπλοποιία, την οικοδομική, τη μελισσοκομία, τη βιομηχανία ξύλου και χάρτου κ.α. 🕮 < αρχ. πεύκη. ❍ πευκόδεντρο, πευκόκλειστος, πευκόδασος, πευκόσκεπος, πευκοσκίαστος, πευκόστρωτος, πευκοφυτεμένος.

Να σ' αγναντεύω, θάλασσα, να μη χορταίνω,
απ' το βουνό ψηλά
στρωτήν και καταγάλανη και μέσα να πλουταίνω
απ' τα μαλάματά σου τα πολλά…

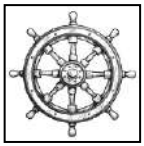
Ξανανιωμένα απ' το λουτρό να ροβολάνε
κάτου την κόκκινη πλαγιά χορευτικά
τα **πεύκα**, τα χρυσό**πευκα**, κι ανθός του μαλαμάτου
να στάζουν τα μαλλιά τους τα μυριστικά·

➢ Αποσπάσματα από το βιβλίο του **Κώστα Βάρναλη** *«Το φως που καίει».*

πηγάδι, το, ουσ. • 1. βαθύ και σχετικά στενό όρυγμα, συνήθως κυλινδρικού σχήματος όταν είναι τεχνητό, από το βάθος του οποίου πηγάζει νερό ή πετρέλαιο, 2. απότομη διαφορά βάθους του θαλάσσιου βυθού, περιορισμένης έκτασης. 🕮 < μσν. πηγάδι < μτγν. πηγάδιον, υποκορ. του αρχ. πηγή. ⊙ πηγάδα, πηγαδίσιος, πηγαδάς. ❍ πηγαδόνερο, πηγαδόπετρα, πηγαδόστομος, πηγαδόχορτο.

πηγή, η, ουσ. • 1. φυσικό άνοιγμα στη γη από απ' όπου αναβλύζει φυσικό νερό ή γεώτρηση απ' όπου αντλείται πετρέλαιο, πετρελαιοπηγή, (φρ.) *«θερμές / ιαματικές / μεταλλικές πηγές»,* 2. (μτφ.) τόπος ή πρόσωπο από όπου κάποιος αντλεί πληροφορίες, 3. (φυσ.) οτιδήποτε παράγει ήχο, φως, ηλεκτρικό ρεύμα, κλπ. 4. (επιστ.) πρωτότυπο κείμενο από το οποίο αντλούνται στοιχεία και πληροφορίες για επιστημονικές εργασίες, 5. (πληροφ.) συσκευή ή πρόγραμμα που δημιουργεί σήμα ή τροφοδοτεί με πληροφορίες, <u>αντών.</u> δέκτης, αποδέκτης. 🕮 < αρχ. πηγή.

πηδάλιο, το, ουσ. • 1. κινητό όργανο πλοίου ή αεροπλάνου που διευθύνει τους αναγκαίους ελιγμούς κατά την διάρκεια της πορείας και βρίσκεται: α) (ναυτ.) στον θάλαμο του

καπετάνιου, πηδαλιουχείο, β) (αεροπλ.) στον θαλαμίσκο του πιλότου, γ) για όλα τα άλλα τροχοφόρα στο κουπέ του οχήματος, (φρ.) *«πηδάλιο ατμοκίνητο / αυτοσχέδιο / κοινό / βάθους / διευθύνσεως / κρεμαστό / οριζόντιο / προσωρινό / υδροδυναμικό / βοηθητικό / εφεδρικό / αυτόματο / ημισόρροπο / ημιζυγοσταθμισμένο και ζυγοσταθμισμένο / ύψους / χειροκίνητο», «βραχίονες / άξονας / γόμφοι / δείκτης κινήσεων / επιφάνεια / ηλεκτροκινητήρας / κεφαλή / φρένο ή πέδη / περιαυχένιο ή κολάρο / πτερύγιο / σκελετός / στήριγμα πηδαλίου»,* 2. (κατ' επέκτ.) όλα εκείνα τα όργανα που συμβάλλουν στον έλεγχο και στην εκτέλεση των ελιγμών ενός σκάφους, 3. μέρος του μηχανισμού των ρολογιών, με το οποίο αυξομειώνεται το μήκος του σπειροειδούς ελατηρίου τους, 4. (μτφ.) διοίκηση, διεύθυνση διακυβέρνηση, ο έλεγχος των κρατικών ή επιχειρηματικών υποθέσεων, 5. (θρησκ.) *«Πηδάλιον»* εκκλησιαστικό ιερό βιβλίο που περιέχει όλους τους έγκυρους Κανόνες της Ορθόδοξης Εκκλησίας, μαζί με την ερμηνεία τους. 🕮 < αρχ. πηδάλιον < πηδόν [= 1. το πλατύ μέρος του κουπιού που χρησίμευε για τιμόνι, (κατ' επέκτ.) το τιμόνι].

πηδαλιουχείο, το, ουσ. • (ναυτ.) θάλαμος στην γέφυρα του πλοίου όπου βρίσκονται τα απαραίτητα όργανα πλοήγησης του σκάφους, <u>συνών.</u> οιακιστήριο, τιμονιέρα. 🕮 < πηδαλιούχ(ος) -είο [παραγωγική κατάλ. ουδ.

ουσ. που δηλώνει τόπο π.χ. (λιμενάρχης) λιμεναρχείο].

πηδαλιουχία, η, ουσ. • (ναυτ.) η διακυβέρνηση του πλοίου με το πηδάλιο, πηδαλιούχηση, συνών. οιάκιση, οιακισμός, τιμονιάρισμα. 🕮 < πηδαλιούχ(ος) -ία [παραγωγική κατάλ. θηλ. ουσ. που δηλώνει τόπο π.χ. (αμμούδα) αμμουδιά].

πηδαλιούχος, ο, ουσ. • 1. αυτός που κρατά και χειρίζεται το πηδάλιο του πλοίου, τιμονιέρης, συνών. ποδότης, 2. (μτφ.) κυβερνήτης, διοικητής, καπετάνιος. 🕮 < αρχ. πηδάλι(ον) -ούχος [β΄ συνθετικό σε ουσ. που δηλώνει το πρόσωπο που έχει στην κατοχή του κάτι]. ⊙ πηδαλιουχώ, πηδαλιουχία, πηδαλιουχείο.

πηδαλιουχώ, ρ. [μετβ.] • 1. (ναυτ.) χειρίζομαι το πηδάλιο, κατευθύνω το πλοίο, κυβερνώ το πλοίο κάνοντας χρήση του πηδαλίου, είμαι πηδαλιούχος, τιμονιάρω, 2. (μτφ.) κυβερνώ, διοικώ. 🕮 < πηδαλιούχος.

πηδοδόκη, η, ουσ. • (ναυτ.) τρύπα του ποδοστήματος [δες λ.], δηλ. στο κατώτερο σημείο της πρύμνης, από την οποία διέρχεται και περιστρέφεται ο κορμός του πηδαλίου. 🕮 < πηδόν [= 1. το πλατύ μέρος του κουπιού που χρησίμευε για τιμόνι, (κατ' επέκτ.) το τιμόνι] + -δόκη < δέχομαι, η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*.

πηδόκρανο, το, ουσ. • (ναυτ.) το πιο ψηλό άκρο του πηδαλίου σε μικρό σκάφος, πάνω στο οποίο εφαρμόζεται ο οίακας, το κεφάλι του τιμονιού, το διάκι, δηλ. το τιμόνι ή αλλιώς η λαγουδέρα. 🕮 < πηδόν [= 1. το πλατύ μέρος του κουπιού που χρησίμευε για τιμόνι, (κατ' επέκτ.) το τιμόνι] + -κρανον < κρᾶνον [= το κρανίο], η λ. μαρτυρείται από το 1887 στον Ηλία Κανελλόπουλο [δες βιογραφικά σημειώματα].

πηλήκιο, το, ουσ. • (ενδυμ.) α) στρατιωτικό καπέλο με γείσο, β) στα μέσα του 20ου αι. σκληρό μαθητικό καπέλο των αγοριών. 🕮 < υποκ. του αρχ. πήληξ, γεν. -ηκος, [= περικεφαλαία, κράνος], μτφρδ. από τη γαλλ. casquette.

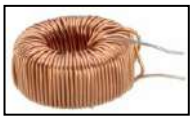

πηλίσκος, ο, ουσ. • (ναυτ.) σκληρό και στρογγυλό καπέλο ναύτη του Πολεμικού Ναυτικού, φέρει επάνω του μια κορδέλα όπου αναγράφεται το όνομα του πλοίου ή ο ναύσταθμος ή το κέντρο εκπαίδευσης στο οποίο υπηρετεί. 🕮 < αρχ. υποκ. του πήληξ [= περικεφαλαία, κράνος] + -ίσκος.

πηλός, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. αργιλώδες χώμα που ζυμώθηκε με νερό, για κατασκευή αγγείων, σκευών, αγαλματίδιων κ.λπ. 2. μείγμα από χώμα και νερό χρήσιμο, ως οικοδομικό υλικό για την κάλυψη επιφανειών, 3. (παρωχημένο, συνήθως στον πληθ.) *τα πηλά*, η λάσπη των δρόμων. 4. (θρησκ.) κατά την Παλαιά Διαθήκη, η ύλη με την οποία, πλάστηκε ο άνθρωπος. 🕮 < αρχ. πηλός [= χώμα, λάσπη]. ○ πηλοσωλήνας, πηλόπλαστος, πηλοβατίδα [= γαλότσα], πηλοφόρι.

πηνίο, το, ουσ. • (ηλεκτρολ.) εξάρτημα ηλεκτρικού κυκλώματος, συνήθως χάλκινο λεπτό σύρμα, τυλιγμένο γύρω από έναν μεταλλικό πυρήνα, το οποίο χρησιμοποιείται για να δημιουργεί μαγνητικό πεδίο κατά τη διέλευση του ρεύματος, (φρ.) *«πεπλατυσμένο / ηλεκτρικό / σωληνοειδές / κυψελοειδές / ελικοειδές / επαγωγικό / ραδιοηλεκτρικό / τροφοδοσίας δυναμό / ηλεκτροβαλβίδας / τσοκ / υψηλής συχνότητας / χαμηλής αντίστασης / σύζευξης πηνίο», «πηνίο σύρματος / αντιδράσεως / αντισταθμίσεως / ταλαντώσεως / με πυρήνα».* 🕮 < αρχ. πηνίον [= καρούλι, κουβαρίστρα ή μασούρι πάνω στο οποίο τυλίγεται το υφάδι], σημδ. από τη γαλλ. bobine.

πήξη, η, ουσ. • (φυσ.) η μεταβολή ενός υγρού σώματος σε στερεό, αντών. τήξη, (φρ.) *«θερμοκρασία / σημείο πήξεως».* 🕮 < αρχ. πῆξις (-σις > -ση).

πήχη, η, και **πήχης,** ο, και **πήχυς,** ο, **πύχι,** το, ουσ. • 1. (μαθημ.) παλαιότερο μέτρο μήκους διαφορετικό από χώρα σε χώρα, (φρ.) *«εμπορικός πήχης»,* μονάδα μήκους ίση με 64cm, *«τεκτονικός πήχης»*, μονάδα μήκους ίση με 75 cm, *«τετραγωνικός τεκτονικός πήχης»*, μέτρο επιφάνειας ίσο με 9/16 του τμ. *«βασιλικός πήχης»*, μονάδα μήκους ενός μέτρου, *«αγγλικός / γαλλικός / σερβικός πήχης κ.λπ.»,* 2. (ανατ.) το τμήμα του χεριού από

τον αγκώνα ως τον καρπό, 3. λεπτή μακρόστενη σανίδα, συνήθως για χάραξη ευθειών σε επιφάνεια ή ως βάση μέτρησης. 🕮 < αρχ. πῆχυς.

πιάτο, το, ουσ. • 1. α) σκεύος φαγητού, β) (ναυτ.) πατάνη [δες λ.], η καραβάνα των ναυτών σε παλαιότερες εποχές, 2. η ποσότητα φαγητού που χωράει το πιάτο, 3. (τέχν.) διακοσμητικό είδος με παράσταση, 4. (μουσ.) [πληθ.] *τα πιάτα,* ονομασία κρουστών οργάνων, τα κύμβαλα, τα τάσια, 5. (τεχνολ.) πλαστικό ή μεταλλικό κάλυμμα ρόδας, το τάσι., 6. είδος κεραίας για δορυφορική λήψη. 🕮 < (αντιδάνειο) ιταλ. piatto < λατιν. plattus < αρχ. πλατύς. ⊙ πιατέλα, πιατάκι, πιατέλο, πιατικό, πιατίνι.

πιάνω, ρ. [μετβ. και αμετβ.] • 1. βαστώ κάτι στο χέρι, 2. αγγίζω κάτι ελαφρά, 3. αρπάζω κάποιον, συλλαμβάνω, 4. εντοπίζω, 5. καταλαμβάνω χώρο, 6. νοικιάζω οίκημα, 7. αποκομίζω κέρδος, 8. (ναυτ.) αράζω, προσεγγίζω, αγκυροβολώ. 🕮 < μσν. πιάνω.

πίγκα ή **πίγγα** ή **βλάχος,** η, ουσ. • (ιχθυολ.) ερμαφρόδιτο είδος βυθόβιου ψαριού, με επιστ. ονομ.: λατιν. Mycteroperca rubra της οικογένειας των Σερρανιδών, το μήκος του, σπάνια όμως, μπορεί να φθάσει έως το 0,80 μ. ενώ το βάρος του τα 3 κιλά, ομοιάζει πολύ με τη στήρα, τρέφεται με ψάρια και κεφαλόποδα (χταπόδια, σουπιές, καλαμάρια).

πίγκος, ο, ουσ. • 1. (ναυπ.) τύπος ιστιοφόρου σκάφους του 18ου αι., έφερε δύο ιστούς με πανιά λατίνια κι ένα μικρότερο στην πρύμνη, το εκτόπισμά του περίπου στα 170-180 τόνους, κατασκευαστικά η πλώρη πλατύτερη και η πρύμνη υπερυψωμένη, για προστασία από τους πειρατές διέθετε ελαφρύ οπλισμό, 2. (εργαλ.) τύπος σφυριού, που είναι οδοντωτό από την μία πλευρά και μυτερό από την άλλη, κατάλληλο για το πελέκημα λιθαριών με σκοπό τη μορφοποίησή τους. 🕮 ❶ ίσως η λ. συνδέεται με το ιταλ. piccone [= αξίνα, κασμάς] εάν δεχθούμε ότι το σχήμα του εργαλείου δανείζει σχεδιαστικά τη μορφή του στον τύπο του σκάφους, ή ❷ < γενουάτ. pincos < γαλλ. pinque.

πιγκουίνος, ο, ουσ. • (ζωολ.) θαλάσσιο είδος πτηνών των πολικών, κυρίως, περιοχών, που δεν μπορεί όμως να πετάξει, κάποια είδη τα συναντούμε και στην τροπική ζώνη αλλά και στα νησιά Γκαλαπάγκος. 🕮 < ιταλ. pinguino, -ς < γαλλ. pingouin < αγγλ. penguin.

πίδακας, ο, ουσ. • 1. φυσική πηγή, το νερό της οποίας εκτοξεύεται με πίεση προς τα πάνω, 2. τεχνητή πηγή που εξακοντίζει κατακόρυφα το νερό της, το σιντριβάνι. 🕮 < αρχ. πῐδαξ, αιτ. -ακα.

πιεζόμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) όργανο για τη μέτρηση της συμπιεστότητας των υγρών, συνών. πιεσίμετρο, (φρ.) *«σωληνωτό / ανοικτού σωλήνα / ηλεκτρονικό / υδραυλικό πιεζόμετρο και πιεζόμετρο Casagrande».* 🕮 < γαλλ. *piezometre* < πιέζω + μέτρο, η λόγια λ. πιεσίμετρο(ν) μαρτυρείται από το 1886.

πίεση, η, ουσ. • 1. η άσκηση μιας φυσικής ποσότητας, δηλ. ενός σώματος, που ασκείται κάθετα επάνω σε μια επιφάνεια ή σε ένα αντικείμενο, 2. (φρ.) *«πίεση ατμού / δοκιμής / επιφανείας / ελκυσμού / εφελκυσμού / θραύσεως / κακοκαιρίας / λειτουργίας / απόλυτη / θλιβομετρική / κανονική / κρίσιμη / μεταβλητή / ολική / πραγματική / τελική / μανομετρική / θερμοδυναμική / φωτός / ατμοσφαιρική / αεροστατική / υδραυλική / υδροστατική / υδροδυναμική / στατική / ακουστικής ακτινοβολίας», «ανιχνευτής / θάλαμος / ενδείκτης / διαφορά / κέντρο / μειωτήρας / πτώση / ρυθμιστής / διανομή / φυσητήρας / ψύξη / τάση πίεσης»*, 3. (μτφ.) α) ο εξαναγκασμός β) η στενοχώρια, το άγχος, ως αποτέλεσμα φορτικών καταστάσεων, 4. (ιατρ.) η πίεση που ασκεί το αίμα στα τοιχώματα αρτηριών, φλεβών, (φρ.) *«μεγάλη / μικρή / υψηλή / ψυχρή / χαμηλή / ορθοστατική / ανεβασμένη / πεσμένη / αρτηριακή / φλεβική / συστολική / διαστολική / ενδοφθάλμια / φυσιολογική / πίεση».* 🕮 < αρχ. πίε(σις) -ση, [για την 3η και 4η ερμ.] σημδ. από τη γαλλ. pression.

πιεσίμετρο και **πιεσόμετρο,** το, ουσ. δες πιεζόμετρο.

πικάγιο, το, ουσ. • (ναυτ.) σχοινί με το οποίο ανυψώνεται το στήθος των τετράγωνων ι-

στίων ιστιοφόρου σκάφους, συνών. στηθούχος. 📖 < ιταλ. picchi [δες ετυμ. λ.].

πικεριά και **μπικεριά,** η, ουσ. • (ναυπ.) μακρύ ξύλο, καρφωμένο η βιδωμένο κάτω από τα καμάρια, για ενίσχυση της στερέωσης τους, διακόπτονταν από τα κουβούσια και στηριζόταν πάνω στα σανταρόλια ή μπουντέλια, συνών. διαδοκίδα. 📖 < αγνώστου ετύμου.

πίκι, το, ουσ. • (ναυτ.) κυλινδρική κεραία [κοντάρι] για τη στερέωση των ιστίων [των πανιών] που έχουν τραπεζοειδές σχήμα, αλλιώς: κέρας το οποίο εκτείνεται από την κορυφή του άλμπουρου σε διαφορετικές διαστάσεις, (φρ.) *«πλωριό ή πρυμιό πίκι».* 📖 < ιταλ. picchi, πληθ. του picco [= κορυφή βουνού - κέρας] < λατιν. pic(c)us.

πικροθάλασσα, η, ουσ. • (μτφ.) χαρακτηρισμός της θάλασσας που δικαιολογείται για τους καημούς, τις πίκρες και τις συμφορές που δίνει στους ναυτικούς και τους ψαράδες καθώς και στις οικογένειές τους. 📖 < πικρό(ς) + θάλασσα.

☑ **Πικροθάλασσα**

θάλασσα, **πικροθάλασσα** και πικροκυματούσα, το μόνο που αγκάλιαζες ναυάγια και γροικούσα, / Κοιτούσα πέρα στις στεριές το κύμα πως ξοδιάζει, / του μισεμού ανασαιμιές όταν γλυκοχαράζει

➢ Στίχοι: **Μπενέκου Ελένη**, Μουσική: **Χατζόπουλος Χρήστος,** ερμηνεία: **Θαλασσινός Παντελής**.

πικροκυματούσα, η, ουσ. • (μτφ.) χαρακτηρισμός της θάλασσας που δικαιολογείται για τις δυσκολίες αλλά και τις ολέθριες καταστάσεις που προκύπτουν εξαιτίας του ισχυρού κυματισμού και του υψηλού δείκτη επικινδυνότητας ναυτικής ζωής για τα πληρώματα των σκαφών και κατ' επέκταση και για τις οικογένειές τους. 📖 < πικρό(ς) + κυματούσα < κύμα.

Όλες οι μάνες κλαίγανε κι όλες παρηγοριούνται, / μα μια μανούλα ενού παιδιού παρηγοριά δεν έχει. / Βάνει τις πέτρες στην ποδιά, τα τρόχαλα στον κόρφο, πετροβολάει τη θάλασσα και τροχαλάει το κύμα.

«Θάλασσα, πικροθάλασσα και **πικροκυματούσα**, / πο' 'πνιξες το παιδάκι μου, π' άλλο παιδί δεν έχω». «Δε φταίω η δόλια θάλασσα, δε φταίω εγώ το κύμα, μόν' φταίει ο πρωτομάστορας που φτιάνει τα καράβια».

➢ Θάλασσα, πικροθάλασσα και **πικροκυματούσα** [απόσπασμα δημοτικού τραγουδιού]

πίλημα, το, ουσ. • 1. (ενδυμ.) είδος αδιάβροχου υφάσματος, που ανάλογα το πάχος του νήματος μπορεί να κατηγοριοποιηθεί σε χοντρό ή ημίχοντρο ή λεπτό, λείο ή χνουδωτό, από συμπιεσμένο μαλλί ή τρίχες ζώων, κετσές, τσόχα, 2. κομμάτι μάλλινου υφάσματος σε κωνικό σχήμα που χρησιμοποιείται στην κατασκευή καπέλων, 3. (κατ' επέκτ.) οποιαδήποτε μάζα από ομοειδή ή ετερόκλητα στοιχεία. 📖 < αρχ. πίλημα < πιλέω [= συμπιέζω το μαλλί, το στουμπώνω] < πῖλος [= έριο ή μαλλί που συμπιέστηκε για να κατασκευαστεί το πίλημα, χρησιμοποιούνταν ως εσωτερική επένδυση στις περικεφαλαίες, σε Όμηρ.].

πίλος, ο, ουσ. • 1. Αδιάβροχο καπέλο, 2. είδος μύκητα που προσβάλλει την αμυγδαλιά και τα εσπεριδοειδή. 📖 < αρχ. πῖλος [= α) έριο

ή μαλλί που συμπιέστηκε για να κατασκευαστεί το πίλημα, χρησιμοποιούνταν ως εσωτερική επένδυση στις περικεφαλαίες, σε Όμηρ. Ιλ. [φωτό], β) λέγεται για υποδήματα, σε Ησίοδ. γ) οτιδήποτε είναι κατασκευασμένο από τσόχα, σε Ησίοδ. 4. ο τσόχινος θώρακας πανοπλίας, σε Θουκ.]. ⊙ πίλημα, πιλητός, πίλινος, πιλωτός. O πιλοποιία, πιλοποιός, πιλοπωλείο, πιλοπώλης.

πιλοτάγιο, το, άκλ. ουσ. • (ναυτ.) α) η οδήγηση πλοίου, πιλοτάρισμα, πλοηγία, β) το επάγγελμα του πλοηγού, του πιλότου, γ) [πληθ.] *τα πιλοτάγια*, πλοηγικά τέλη. 📖 < (αντιδάνειο) ιταλ. pilotaggio < pilotare [= οδηγώ] < piloto < παλαιότ. pedotta < αρχ. πηδώτης [= τιμονιέρης] < πηδόν [= 1. το πλατύ μέρος του κουπιού που χρησίμευε για τιμόνι, (κατ' επέκτ.) το τιμόνι].

πιλοτάρισμα, το, ουσ. • 1. (γενικότ.) η οδήγηση πλοίου ή αεροσκάφους, 2. (ναυτ.) το σύνολο των ενεργειών – χειρισμών του πληρώματος πλοίου για την ασφαλή διέλευσή του μέσα από διώρυγες και λιμάνια, συνών. πλοηγία, πλοήγηση, πιλοτάγιο. 📖 < πιλοτάρω [δες λ.].

πιλοτάρω, ρ. [μετβ.] • οδηγώ ή κατευθύνω πλοίο ή αεροπλάνο, συνών. πλοηγώ. 🕮 < (αντιδάνειο) < ιταλ. pilotare [= οδηγώ] < piloto < παλαιότ. pedotta < αρχ. πηδώτης [= τιμονιέρης] < πηδόν [= 1. το πλατύ μέρος του κουπιού που χρησίμευε για τιμόνι, (κατ' επέκτ.) το τιμόνι]. ⊙ πιλοτάρισμα.

πιλοτήριο, το, ουσ. • ο ειδικά διαμορφωμένος θάλαμος χειρισμών πλοήγησης πλοίου αλλά, κυρίως, αεροσκάφους, καμπίνα. 🕮 < πιλότος / πιλοτάρω + -τήριο [παραγωγική κατάλ. ουδ. ουσ. που δηλώνει τόπο ή όργανο, αντικείμενο, συσκευή κ.λπ. π.χ. (εκπαιδεύω) εκπαιδευτήριο, (σιδερώνω) σιδερωτήριο].

πιλοτιέρα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • (ναυτ.) 1. το διεθνές σημείο (S) του ναυτικού κώδικα σημάτων, που σημαίνει *«ζητώ πλοηγό / πιλότο»,* 2. (ναυτ.) πλοηγικό πλοιάριο, η πιλοτίνα, η πλοηγίδα. 🕮 < πιλότ(ος) [δες λ.] + -ιέρα [παραγωγική κατάλ. θηλ. ουσ. από μεταφορά ξ.λ. κυρίως ιταλ. και γαλλ. που δηλώνει σκεύος ή μικροσυσκευή, π.χ. (αλάτι) αλατιέρα, (ταμπάκος) ταμπακιέρα < tabacchiera, γκαρσονιέρα < garçonnière < garçon = αγόρι, garçonnier: αγορίστικος].

πιλοτίνα, η, ουσ. • (ναυτ.) α) βοηθητικό σκάφος, σε τύπο μαούνας, που οδηγεί τα πλοία στο λιμάνι, το σκάφος του πλοηγού, η πλοηγίδα, β) είδος σκάφους αναψυχής. 🕮 < (αντιδάνειο) < ιταλ. pilotina < pilotino [= μαθητής πιλότος] [δες πιλότος].

πιλότος, ο, ουσ. • 1. (επάγγ.) τιμονιέρης, οδηγός αεροπλάνων [κυβερνήτης] ή πλοίων [πλοηγός] ή αγωνιστικών αυτοκινήτων, 2. (τέχν.) πειραματικό πρόγραμμα, 3. δοκιμαστική εφαρμογή σχεδίου. 🕮 < (αντιδάνειο) παλαιό ιταλ. και βενετ. piloto [-ς] < παλαιότ. pedotta < αρχ. πηδώτης [= τιμονιέρης] < πηδόν [= το πλατύ μέρος του κουπιού που χρησίμευε για τιμόνι, (κατ' επέκτ.) το τιμόνι] (ετυμολογική εκδοχή που δικαιολογεί τη γραφή της λέξης με -ω- και -η- ως πηλώτος). ⊙ πιλοτάρω, πιλοτάρισμα, πιλοτιέρα.

πίνα, η, ουσ. δες πίν(ν)α.

πίνακας, ο, ουσ. • 1. ο μαυροπίνακας του σχολείου στον οποίο μπορεί να γράψει κανείς με κιμωλία, 2. έργο ζωγραφικής, 3. ταμπλό ανακοινώσεων, 4. κατάσταση, κατάλογος, λίστα, 5. (ηλεκτρολ.) εντοιχισμένο κιβώτιο που περιλαμβάνει τις ασφάλειες, τους γενικούς διακόπτες του ρεύματος και τις απολήξεις των καλωδιώσεων του οικοδομήματος ή του σκάφους, (φρ.) *«πίνακας διανομής / ασφαλειών / δυναμοδείκτη / κατανομής πληρώματος / θαλάσσιων ρευμάτων / παρεκτροπών πυξίδας / εφοδίων / τροφίμων / υπηρεσίας / ταχυτήτων / αποκλίσεως / κ.ά».* 🕮 < αρχ. πίναξ, γεν. –ακος, [= 1. σανίδα, καδρόνι πλοίου, 2. πίνακας για γράψιμο, 3. δίσκος ή πιατέλα σερβιρίσματος, 4. πλάκα, εικόνα, 5. κατάλογος, λίστα]. ○ πινακογράφος, πινακοθήκη.

πινακίδα, η, ουσ. • 1. μικρή πλάκα στην οποία καταγράφεται κάποια ενημερωτική σημείωση, 2. ταμπέλα, επιγραφή, 3. επίπεδη μεταλλική πλάκα που χρησιμεύει ως οδική σήμανση. 🕮 < μτγν. πινακίς, αιτ. -ίδα.

πινελάρισμα, το, ουσ. • 1. το βάψιμο, το μπογιάντισμα, 2. (ναυτ.) η πόντιση [ρίξιμο] άγκυρας πλοίου, στην οποία είναι δεμένη άλλη μικρότερη άγκυρα [το πινέλι]. 🕮 < πινελάρω [δες λ.].

πινελάρω, ρ. [μετβ.] • 1. επαλείφω με χρωστήρα, βάφω με πινέλο, μπογιατίζω, 2. (ναυτ.) ποντίζω άγκυρα πλοίου, στην οποία είναι δεμένη μια άλλη μικρότερη άγκυρα, το πινέλι [δες λ.]. 🕮 < ιταλ. pennellare < pennello [δες λ.]. ⊙ πινελάρισμα.

πινέλι, το, ουσ. • (ναυτ.) μικρή άγκυρα που χρησιμοποιείται ενισχυτικά όταν ποντίζεται από το πλοίο άλλη μεγαλύτερη άγκυρα. 🕮 < πινέλο [δες λ. ερμ. 2.].

πινέλο, το, ουσ. • 1. (εργαλ.) μικρό βουρτσάκι κατάλληλο για βάψιμο: α) λεπτομερειών σε

τοίχο, ή β) σε τελάρο ζωγραφικής, αλλά και γ) για την περιποίηση του προσώπου, 2. (ναυτ.) μικρή σπαστή άγκυρα, πινέλι [δες λ.] συνήθως σε σφουγγαράδικο σκάφος, με τέσσερις χαλούς και πολύ μακρύ σχοινί, η οποία ποντίζεται όταν το σκάφος αλιεύει ανοιχτά στη θάλασσα με δύσκολες καιρικές συνθήκες. 🕮 < βενετ. penelo ή ιταλ. pennello [υποκ.] < λατιν. penicillus [= γραφίδα, χρωστήρας] παράλλ. τ. του penicullus, υποκ. του penis [= ουρά]. ⊙ πινελιά, πινέλι, πινελάρω, πινελάρισμα.

πίνη, η, ουσ. δες πίν(ν)α.

πινιόν, το, το, ουσ. • (μηχανολ.) εξάρτημα αυτοκινήτου ή μηχανής, γρανάζι μετάδοσης κίνησης τύπου κοχλιωτού τροχού με ελικοειδές σπείρωμα ανάμεσα σε διασταυρούμενους άξονες. 🕮 < γαλλ. pignon.

πίν(ν)α και **πίνη,** η, ουσ. • (ιχθυολ.) μεγαλόσωμο δίθυρο μαλάκιο που συναντάται στις ελληνικές θάλασσες, ομοιάζει με τεράστιο μύδι, στο εσωτερικό της σπανιότερα σχηματίζονται μαργαριτάρια που δεν έχουν ιδιαίτερη χρηματική αξία. 🕮 ❶ < αρχ. πῖνα, ή ❷ < λατιν. pinna [= φτερούγα].

πινό, το, άκλ. ουσ. • (ναυτ.) 1. το άνω άκρο ιστίου σε ιστιοφόρο σκάφος το οποίο είναι στερεωμένο σε σταυρωτή λεπτή και μακριά ράβδο [δηλ. πάνω σε κεραία ή αντένα], 2. το ακροκέραιο. 🕮 < ιταλ. pino [= 1. πεύκη, η, πεύκο, το, 2. κατάρτι].

πινοκάβουρας, ο, ουσ. • (ζωολ.) γένος δεκάποδων μαλακόστρακων, μικρό καβουράκι [που είναι γνωστό ως *ερημίτης καρκίνος*] που ζει μέσα σε όστρακα [δίθυρων μαλακίων] και ιδίως στην πίνα που την τσιμπάει με σκοπό να κλείσει τα δύο φύλλα της όταν εμφανίζεται κάποιος κίνδυνος, συνών. πιν(ν)οτήρης, πιν(ν)οθήρας, πιν(ν)οφύλακας, 2. (μτφ.) μικρό παράσιτο. 🕮 < πίν(α) -ο- + κάβουρας.

πιν(ν)οθήρας, ο, ουσ. • (ζωολ.) ο πινοκάβουρας [δες λ.]. 🕮 (αντιδάνειο) < αγγλ. pinnotheres < λατ. pinoteres < πιννοτήρης < πίννα / πίνη + -τήρης < τηρῶ.

πιν(ν)οτήρης, ο, ουσ. • (ζωολ.) ο πινοκάβουρας [δες λ.]. 🕮 < πίννα / πίνη + -τήρης < τηρῶ.

πιν(ν)οφύλακας, ο, ουσ. • (ζωολ.) ο πινοκάβουρας [δες λ.]. 🕮 < πίννα / πίνη + φύλακας.

πίπο(υ)λο και **πέπουλο,** το, ουσ. • (ναυτ.) άτρακτος, ηλακάτη ιστού, το πιο ψηλό σημείο του καταρτιού, γνωστό και ως γλάρος. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

πιράνχας, το, άκλ. ουσ. • (ιχθυολ.) σαρκοβόρο ψάρι που αφθονεί στους ποταμούς της Βραζιλίας. 🕮 < γαλλ. pirancha < πορτογαλ. piranha ή ισπαν. piraña, λ. που προέρχεται από τις γλώσσες Γουαρανί ή Τουπιναμπά, ιθαγενών του Αμαζονίου.

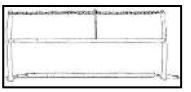
πιρόγα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • (ναυτ.) ελαφρύ μονόξυλο σκάφος των ιθαγενών της Πολυνησίας. 🕮 < από μεταφορά στην Ελληνική ξένου όρου πβ. ιταλ. piroga ή γαλλ. pirogue < ισπαν. piragua < λ. καραϊβικής προέλευσης [των ιθαγενών *Καρίμπ].

Καραΐβοι ή **Καλινάγος**, ή **Καρίμπ**, ιθαγενής λαός με καταγωγή το βόρειο τμήμα της Βενεζουέλας που μετανάστευσε προς την περιοχή της Καραϊβικής.

πίρος, ο, ουσ. • 1. (εργαλ.) ξύλινη ή μεταλλική ράβδος, κυλινδρικής μορφής, κατάλληλη για τη σύνδεση μηχανικών εξαρτημάτων ή ξύλινων τμημάτων, συνών. ξυλοκάρφι, καβίλια, τζαβέτα, βλήτρο, μπουλόνι, 2. ξύλινο πώμα, 3. στρόφιγγα βαρελιού, συνών. βούλωμα. 🕮 < (αντιδάνειο) < ιταλ. piro < λατιν. epiurus < αρχ. ἐπί-ουρος [= επιστάτης, φύλακας, επιμελητής, φρουρός] < ἐπί + οὖρος [= ευνοϊκός, ούριος άνεμος].

πισίνα, η, ουσ. • (αθλητ.) τεχνητή δεξαμενή για κολύμβηση. 🕮 < βενετ. pisina < λατιν. piscina [= ιχθυοτροφείο] < piscis [= ψάρι].

πισκί και **πεσκί,** το, ουσ. • (εργαλ.) τύπος πριονιού με λεπτή λεπίδα, χρήσιμο στους καραβομαραγκούς – ξυλοναυπηγούς για την κοπή των σανιδιών του πετσώματος, της γάστρας και του καταστρώματος του σκάφους, συνών. σμίνι, κουραστάρι [τύπος για κοπή δοκαριών, κορμών, γενικότερα, χοντρών και μεγάλων ξύλων, δες λ.]. 🕮 < αγνώστου ετύμου. ⊙ πισκιτζής [πληθ. πισκιτζήδες].

πίσσα, η, ουσ. • 1. (χημ.) παχύρρευστο μαύρο προϊόν που παράγεται από την ξηρή απόσταξη διαφόρων οργανικών ουσιών όπως, ξύλου, λιγνίτη ή λιθάνθρακα, και χρησιμοποιείται ως μονωτικό υλικό, στην επίστρωση δρόμων και στην χημική βιομηχανία, συνών. λιθανθρακόπισσα, κατράμι αλλά και κατράνι, 2. βλαβερό κατάλοιπο του τσιγάρου, 3. (μτφ.-ως επίθ.) αυτός που είναι σκούρος, κατάμαυρος. 🕮 < αρχ. πίσσα. ○ πισσάνθρακας, πισσόκαπνος, πισσοκάμινος, πισσοει-

δής, πισσάσφαλτος, πισσοκονίαση, πισσόστρωση, πισσουργείο, πισσουργός, πισσόχαρτο.

πισσάνθρακας, ο, ουσ. • είδος λιγνίτη, πολύ πυκνής σύστασης. 🕮 < πίσσ(α) + άνθρακας.

πισσάσφαλτος, η, ουσ. • άλλη ονομασία της καθαρής ή της κατεργασμένης καθαρής ασφάλτου, αλλιώς: ασφαλτόπισσα, συνών. μάλθα. 🕮 < πίσσ(α) + [αρχ.] ἄσφαλτος.

πισσέψης, ο, ουσ. • (ναυτ.) μικρό χάλκινο καζάνι με τρία πόδια, στο οποίο λιώνει η πίσσα για το καλαφάτισμα των ξύλινων πλοίων και την επάλειψη των υφάλων τους, συνών. [καθαρ.] υποδοχάριον, συνών. ποδοχάρι. 🕮 < πίσσα + ἔψω [= βράζω], η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*.

πισσώ [μτγν.] και **πισσώνω,** ρ. [μετβ.] • χρίω, αλείφω κάτι με πίσσα, κατραμώνω. 🕮 < μσν. πισσώνω < μτγν. πισσόω / πισσῶ (< αρχ. πίσσα) + [καταλ.] -ώνω.

πίσσωμα, το, και **πίσσωση,** η, ουσ. • η επάλειψη με πίσσα, κατράμωμα. 🕮 < πισσώνω.

πισσωτήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) λέβητας κατάλληλος για τη θέρμανση της πίσσας με την οποία ψεκάζονται τα οδοστρώματα. 🕮 < πισσώνω + [επίθημα] -τήρας.

πισσωτής, ο, ουσ. • (επάγγ.) εργάτης που ασχολείται με την πίσσωση. 🕮 < μτγν. πισσωτής < πισσόω/-ῶ < αρχ. πίσσα.

πιστοδότης, ο, ουσ. • (οικον.) ο δανειστής, ο πιστωτής [δες λ.]. 🕮 < πίστη + -ο- + -δότης μτφρδ. από τη γαλλική créancier.

πιστολέτο, το, ουσ. • (τεχνολ.) α) κρουστικό εργαλείο για τη διάνοιξη, κυρίως, οπών, β) πιστόλι βαφής. 🕮 ❶ < ιταλ. pistoletto [= μικρό πιστόλι] < ιταλ. pistola < τσεχ. pichtal [= όπλο] ή < píšťala [= είδος ελαφριού κανονιού που χρησιμοποιήθηκε στους πολέμους των Χουσιτών το 1420], ή ❷ από την ιταλ. pistolese, [= είδος μαχαιριού ή ξίφους, το οποίο παραγόταν στην ιταλική πόλη Πιστόια- Pistoia].

πιστόνι, το, ουσ. • 1. (μουσ.) κλειδί χάλκινου πνευστού οργάνου, είδος βαλβίδας που ρυθμίζει τη ροή του αέρα και συνεπώς τον ήχο που παράγεται, 2. (μηχανολ.) έμβολο κινητήρων και μηχανών εσωτερικής καύσης. 🕮 < γαλλ. piston < ιταλ. pistone [= γουδοχέρι] < λατιν. pistus παθητ. μτχ. του ρ. pinso, pisto [= χτυπώ, κοπανίζω].

πιστοποίηση, η, ουσ. • α) έγγραφο που πιστοποιεί ως αληθή τα όσα γράφονται, β) έγγραφο που βεβαιώνει την κατοχή των περιουσιακών στοιχείων στο συγκεκριμένο πρόσωπο. 🕮 < μτγν. πιστοποίησις < πιστοποιώ.

πιστοποιητικό, το, ουσ. • επίσημο έγγραφο που βεβαιώνει κάποιο περιστατικό, γεγονός ή προσωπικά δεδομένα του αιτούντος, (φρ.) *«πιστοποιητικό κοινωνικών φρονημάτων / γεννήσεως / εκτελωνισμού / εμβολιασμού / αδείας αλιείας / απολύμανσης χώρου - δεξαμενών κ.λπ. / ασφαλείας / ατυχήματος / βλαβών / εθνικότητας / ειδικότητας / εξαερισμού δεξαμενής / εξάλων / επιθεωρήσεως / εφοδίων πλοίου / ικανότητας / ισάλου / κατασκευής / κατάταξης πλοίου / κλάσεως / επιβατών / μηχανών / ναυτασφάλειας / μυοκτονίας / ναυπηγήσεως σκάφους / ναυσιπλοΐας / νηολογήσεως / παραδόσεως πλοίου / προέλευσης / πωλήσεων / τακτοποίησης του πληρώματος / τελωνειακής επιθεώρησης / υπηρεσίας / φορτίου / νηολογίου / χωρητικότητας πλοίου κ.ά.»*. 🕮 < ουσιαστικοποιημένο ουδ. του επιθ. πιστοποιητικός, σημδ. από τη γαλλ. certificat.

πιστοποιώ, ρ. [μετβ.] • βεβαιώνω ή επιβεβαιώνω κάτι, συνήθως γραπτώς, ότι πρόκειται για γνήσιο ή για αληθινό. 🕮 < πιστός + ποιώ.

πιστρόφι, το, ουσ. δες επιστρόφιο.

πιστώνω, ρ. [μετβ.] • (οικον.) α) προσφέρω πίστωση σε κάποιον, β) καταγράφω σε λογιστικό βιβλίο τα ποσά που δίνονται ως πίστωση σε κάποιον, αντών. χρεώνω. 🕮 < αρχ. πιστ(ῶ) -ώνω [= δίνω διαβεβαίωση, εγγυώμαι] < πιστός. ⊙ πιστωτικός.

πίστωση, η, ουσ. • 1. η παροχή χρημάτων υπό τύπο δανείου ή εμπορευμάτων με μελλοντική απόδοση του αντιτίμου τους, (φρ.) *«επί πιστώσει»*, με δυνατότητα πληρωμής στο μέλλον, βερεσέ, αντών. τοις μετρητοίς, 2. η εγγραφή ποσού στα λογιστικά βιβλία με το οποίο πιστώνεται κάποιος λογαριασμός, 3. (φρ.) [μτφ.] *«πίστωση χρόνου»*, η προθεσμία που δίνεται σε κάποιον, προκειμένου να ολο-

κληρώσει ένα έργο, *«βραχυπρόθεσμη / διεθνής / εμπορική / αγροτική / ενέγγυος / ενυπόθηκη / καταναλωτική / μακροπρόθεσμη / όψεως / τραπεζική πίστωση κ.ά.»*. 🕮 < αρχ. πίστωσις, με αρχική σημ. «διαβεβαίωση», < πιστῶ (-όω) < πιστός, ως οικονομικός όρος η λ. αποδίδει το γαλλ. crédit < λατιν. creditum [= χρέος, δάνειο].

πιστωτής, ο, **πιστώτρια**, η, ουσ. • αυτός που πιστώνει, που δίνει χρήματα ως δάνειο ή εμπορεύματα με πίστωση, δηλ. με καταβολή των χρημάτων μετά από κάποιο χρονικό διάστημα, συνών. πιστοδότης, ο δανειστής. 🕮 < μτγν. πιστώτης.

πιτροπίδι, το, ουσ. δες παρατροπίδιο.

πιτς πάιν, το, άκλ. ουσ. • είδος βιομηχανικής ξυλείας που προέρχεται από πευκοδάση, φύεται στη Δυτική Αμερική και τον Καναδά,

με χρωματισμούς σε πορτοκαλί, κίτρινο έως κόκκινο καφέ, αρκετά ρητινώδες, βαρύ και δυνατό σε σύγκριση με τ' άλλα μαλακά ξύλα, χρησιμοποιείται για ξυλοπολτό, στην κατασκευή κιβωτίων, ως οικοδομικό υλικό [ξύλινα πατώματα, επενδύσεις τοίχων και οροφών] για το πέτσωμα και το κατάστρωμα ξύλινων σκαφών. 🕮 < αγγλ. pitch pine.

πίτυλος, ο, ουσ. • κτύπος: α) ο παραγόμενος ήχος από το κτύπημα των κουπιών ή από τη θραύση των κυμάτων επί του σκάφους, πλατάγισμα, β) ο παφλασμός, ο ήχος των κυμάτων στο ακρογιάλι, συνών. αναμόμολα, γ) (αρχ.) ρυθμική κίνηση των χεριών κατά την διάρκεια της κωπηλασίας. 🕮 < αβέβαιης ετυμολογίας, ίσως η λ. συνδέεται με το ρ. πίπτω.

πλάβα, η, ουσ. • (ναυτ.) παραδοσιακός τύπος πλατυπύθμενης λιμναίας βάρκας, δηλ. χωρίς

καρίνα ή με υποτυπώδη καρίνα, με ένα ή δύο κουπιά που το δεύτερο λειτουργεί ως πηδάλιο, σπάνια με ένα πανί που θυμίζει λατίνι, ποταμόβαρκα, η ελόβαρκα, η βαλτόβαρκα. 🕮 < βουλγ. ρ. plavam [= πλέω].

πλαγιάζω, ρ. • 1. [μετβ.] ξαπλώνω στο κρεβάτι για να κοιμηθώ ή για να ξεκουραστώ, 2. (μτφ.) κάνω έρωτα, 3. [αμετβ.] (ναυτ.) βαστώ όρτσα, πλέω εγγύτατα σε σχέση με την ευθεία διεύθυνσης του ανέμου, πλέω με την οξύτερη δυνατή γωνία πρόσπτωσης του ανέμου στα ιστία, *«πλέω την εγγυτάτη», «αρμενίζω - τάκα μπουρίνα»,* ή απλούστερα, *«αρμενίζω στη μπουρίνα»,* ή *«τραβώ τους πλαγιαστήρες όσο παίρνει»,* καρενάρω, καργάρω, 3. γέρνω στο πλάι, λυγίζω. 🕮 < αρχ. πλαγιάζω [= γυρίζω στο πλάι, λοξοδρομώ κόντρα στους αντίθετους ανέμους].

πλαγιαστήρας, ο, ουσ. • (ναυτ.) πρόσθετο σχοινί το οποίο προσδένεται σε ιστίο για να ρυθμίζει το τέντωμα στην πρόσθια πλευρά των τετράγωνων πανιών έτσι ώστε να δέχονται τον άνεμο με τον πιο επωφελή τρόπο, συνών. μπουρίνα [δες λ.]. 🕮 < πλαγιάζω + [επίθημα] -τήρ, η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*.

πλαγιοδέτης, ο, ουσ. • (ναυτ.) α) το σχοινί με το οποίο δένουμε το σκάφος στο μόλο ή σε άλλο σκάφος από κάποιο πλευρικό του σημείο, ή β) χοντρό σχοινί το οποίο δένεται στην άγκυρα του σκάφους ή στην αλυσίδα της, για να επιτρέψει πλάγια κατεύθυνση ή αλλαγή της θέσης του, συνών. λεντία. 🕮 < πλάγιος + δέτης < δένω, η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*.

πλαγιοδέτηση, η, ουσ. • (ναυτ.) η πρόσδεση πλοίου σε προβλήτα ή σε άλλο σκάφος με πλαγιοδέτη [δες λ.] από κάποιο εξωτερικό σημείο των πλευρών του μετά από επιτυχημένους ελιγμούς για πλάγια κατεύθυνση ή αλλαγή της θέσης του. 🕮 < πλάγια + δέση.

πλαγιοδετώ, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) δένω αγκυροβολημένο πλοίο με πλαγιοδέτη [δες λ.] από κάποιο πλευρικό σημείο του με τέτοιο τρόπο ώστε να αλλάξει κατεύθυνση. 🕮 < πλαγιόδετος [= αυτός που είναι δεμένος πλάγια].

πλαγιοδρομία, η, ουσ. • (ναυτ.) [κυρίως για ιστιοφόρα] αρμένισμα ιστιοφόρου με τον αέρα στην μπάντα, με τον άνεμο δηλ. να πνέει από τα πλάγια [μεταξύ 75° έως 105°], βολτετζάρισμα. 🕮 < πλάγιος + δρόμος.

πλαγιοδρομώ, ρ. [αμετβ.] • (ναυτ.) [κυρίως για ιστιοφόρα] αρμενίζω ή αλλιώς ιστιοδρομώ με τον αέρα στην μπάντα, δηλ. με τον άνεμο να πνέει κάθετα από τα πλάγια, κάθε-

τα στο πανί. 🕮 < πλάγιο(ς) +-δρομώ < δρόμος, η λ. μαρτυρείται από το 1889 στο *Λεξικόν Ελληνογαλλικόν* του Ν. Κοντοπούλου.

πλάγιος, -α, -ο, επίθ. • 1. αυτός που εμφανίζει επικλινή θέση σε σχέση με κάποιον ή κάτι άλλο, πλαγιαστός, λοξός, 2. αυτός που βρίσκεται στο πλάι, πλαϊνός, παράπλευρος, 3. (μτφ.) ύπουλος, ο μη νόμιμος, 4. (φρ.) *«πλάγια μέσα», «πλάγια πτώση»* [γραμμ.] *«πλάγιος λόγος», «πλάγιο βλέμμα», «πλάγιοι συγγενείς»* [μτφ.] οι εξ αγχιστείας συγγενείς, *«πλάγιος άνεμος»* [ναυτ.] άνεμος που πνέει κάθετα προς τον διαμήκη άξονα του πλοίου, *«πλάγιος ήχος»* [μουσ.], *«πλάγια γραμμή»,* 5. [ως ουσ.] *τα πλάγια,* οι πλευρές, τα πλαϊνά, π.χ. *«Ο αέρας φυσούσε από τα πλάγια».* 🕮 < αρχ. πλάγιος. ⊙ πλαγιότητα ◈ πλαγίως και πλάγια [επίρρ.].

πλαγκτόν, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (βιολ.) το σύνολο των οργανισμών, που ζουν στις ηπειρωτικές και θαλάσσιες συγκεντρώσεις νερού και παρασύρονται από τα ρεύματα, και οι οποίοι περιλαμβάνουν το φυτοπλαγκτόν, με το βακτηριοπλαγκτόν που το συνοδεύει, και το ζωοπλαγκτόν ενώ για τα γλυκά νερά χωρίζεται σε λιμνοπλαγκτόν και

ποταμοπλαγκτόν. 🕮 (αντιδάνειο) ❶ < γαλλ. plankton, ή ❷ γερμ. Plankton < ουδ. του αρχ. επιθ. πλαγκτός [= περιπλανώμενος, άστατος] < ρ. πλάζω [= εκτρέπω, πλανώ]. ⊙ πλαγκτονικός. O φυτοπλαγκτόν, βακτηριοπλαγκτόν, ζωοπλαγκτόν, λιμνοπλαγκτόν, ποταμοπλαγκτόν, μακροπλαγκτόν, μεγαλοπλαγκτόν, μικροπλαγκτόν.

πλάζ, η, άκλ. και **πλάζα,** η, ουσ. • μεγάλη και ομαλή παραλία, συνήθως αμμώδης, που περιλαμβάνει κατάλληλες εγκαταστάσεις για την εξυπηρέτηση και την αναψυχή των λουομένων. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. plage < ιταλ. piaggia [= χώρα, πλευρά, παραλία] < μσν. λατιν. plagia [= επικλινές έδαφος] < αρχ. πλαγία, ουσιαστικοποιημένο θηλ. του επιθ. πλάγιος.

πλαίσιο, το, ουσ. • 1. περιθώριο που περιβάλει ή συγκρατεί κάποιο αντικείμενο, 2. καλούπι κατασκευής τούβλων, 3. α) τελάρο, β) σκελετός αυτοκινήτου, σασί, 4. κορνίζα, κάδρο, 5. (μτφ.) τα καθορισμένα όρια, μέσα στα οποία πραγματοποιείται κάτι. 🕮 < αρχ. πλαίσιον.

πλάκα, η, ουσ. • 1. στερεό, επίπεδο σώμα από πέτρα, μέταλλο ή άλλο υλικό, μικρών διαστάσεων, (φρ.) *«σιδερένια / χαλύβδινη / μαρμάρινη / πέτρινη / αναμνηστική / εντοιχισμένη / ακανόνιστη / φυσική / πεζοδρομίου / αλεξίσφαιρη / ψησίματος κ.ά»,* 2. επίπεδη έκταση γης, 3. δίσκος γραμμοφώνου ή πικ - απ, 4. μαθητικό αβάκιο σε παλαιότερες εποχές, 5. μεταλλική πινακίδα ενημέρωσης σε εξωτερικούς χώρους ή σε εργασιακούς χώρους, 6. το δάπεδο ή η οροφή της οικοδομής, 7. μεγάλο τμήμα του στερεού, ηπειρωτικού ή υποθαλάσσιου, φλοιού της γης, 8. επιφάνεια μανομέτρου, ρολογιού, τηλεφώνου, δυναμόμετρου, καντράν αυτοκινήτου, 9. η ταφόπετρα. 🕮 < μσν. πλάκα < μτγν. πλάξ, αιτ. -κα.

πλακάζ, το, άκλ. ουσ. • είδος ξυλόπλακας που

αποτελείται από δύο κοντραπλακέ [δες λ.], και στο ενδιάμεσο λεπτές συγκολλημένες πήχες λευκής συνήθως ξυλείας ξύλου, υλικό χρήσιμο στην ναυπηγική, την επιπλοποιία, την οικοδομική, κ.α. με διαστάσεις 3 x 2 μ. και πάχος από 16, 19, 22, έως και 44 χιλιοστά, συνών. μπετοφόρμ, πηχοσανίδα, (φρ.) *«πλακάζ οκουμέ / φορμαζέ / συμήδας / οικοδομικό / θαλάσσης / αντιολισθητικό / επενδεδυμένο».* 🕮 ❶ μτφρδ. από την αγγλ. blockboard, ή ❷ < γαλλ. placage < plaquer < ολλ. placken [= επικολλώ, μπαλώνω].

πλανάρω, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) α) οδηγώ το σκάφος με μεγάλη ταχύτητα έτσι ώστε η γάστρα του ν' αγγίζει οριακά την επιφάνεια του νερού, β) γλιστρώ. 🕮 < πλάν(η) + -άρω ή από το αρχ. πλανάω / πλανῶ. ⊙ πλανάρισμα [= υδρολίσθηση].

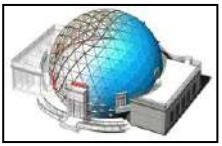
πλάνη ή **πλάνια,** η, ουσ. • (εργαλ.) χειροκίνητο εργαλείο [φωτό] ή μηχάνημα που χρησι-

μοποιείται: α) για τη λείανση σκληρών επιφανειών ξύλου ή μετάλλου, συνών. ροκάνι και (αρχ.) ρυκάνη, δωρ. τ. ρυκάνα [είδος χειροκίνητης πλάνης], β) τριβείο για σοβάδες, συνών. τριβίδι [μι-

κρή χειροκίνητη πλάνη], γ) (φρ.) *«πλάνη επιτραπέζια / ηλεκτρική / επαγγελματική / πάγκου / ξεχονδριστήρας / κάθετη / οριζόντια / επιφανείας / βάσεως».* 🕮 < υστερολατιν. plan(a) < ουσιαστικοποιημένο θηλ. του επιθ. planus, -a, -um [= ομαλός, επίπεδος]. Η πλάνη ως ενέργεια που προήλθε από εσφαλμένη εκτίμηση, ετυμολογικά προέρχεται από το αρχ. πλανάω / πλανῶ. ⊙ πλανιάρω > πλανιάρισμα, πλανίζω.

πλανητάριο, το, ουσ. • 1. συσκευή για την προβολή εικόνων των απλανών αστέρων,

των αστρονομικών φαινομένων, του Ήλιου, της Σελήνης και των πλανητών σε μια ημισφαιρική, θολωτή οθόνη, συνών. πλανητοσκόπιο, 2. (συνεκδ.) η αίθουσα προβολής του παραπάνω μηχανισμού. 🕮 < αγγλ. [νεολατιν.] planetari(um) -on < λατιν. planetarius [= αστρολόγος] < planeta και planes < αρχ. πλανήτης.

πλανήτης, ο, ουσ. • (αστρον.) κάθε ουράνιο σώμα που κινείται γύρω από τον Ήλιο ή κάποιον άλλον αστέρα και λάμπει από το φως του το οποίο ανακλά. 🕮 < αρχ. φρ. *«πλανῆτες ἀστέρες»,* δηλ. άστρα που περιπλανιούνται, αντών. *«ἀπλανεῖς ἀστέρες»,* παράγωγο της λ. πλάνης [= περιπλανώμενος, χωρίς διαμονή]. ⊙ πλανητικός. ❍ εξωπλανήτης, πλανητοειδής, πλανητάρχης, πλανητολογία.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ: Στο ηλιακό μας σύστημα καταγράφονται επίσημα 8 πλανήτες, ο Ερμής, η Αφροδίτη, η Γη, ο Άρης, ο Δίας, ο Κρόνος, ο Ουρανός και ο Ποσειδώνας. Ο Πλούτωνας από το 2006 θεωρείται πλανήτης νάνος.

πλανητική αποπλάνηση, η, • (αστρον.) η αποπλάνηση του φωτός από έναν πλανήτη, κομήτη ά άλλο ουράνιο σώμα του ηλιακού μας συστήματος, που προκύπτει από τη σχετική κίνηση του σώματος και της Γης.

πλάνια, η, ουσ. • (εργαλ.) η πλάνη [δες λ.].

πλάνι(α)σμα, το, ουσ. • λείανση ξύλινων ή μεταλλικών επιφανειών, ροκάνισμα. 🕮 < πλανίζω.

πλανίδι και **πλαναδούρι,** το, ουσ. • λεπτή φλούδα ξύλου που προέρχεται από το πλάνισμα, δηλ. το ροκάνισμα, συνών. ροκανίδι. 🕮 δες ετυμ. πλάνη.

πλανίζω και **πλανιάρω** και **πλανάρω,** ρ. [μετβ.] • λειαίνω ξύλινη επιφάνεια με την μηχανική ηλεκτροκίνητη πλάνη ή την πλάνη χειρός, συνών. ροκανίζω. 🕮 < βενετ. planar(e) -ω, < υστερολατινικό plania παράλλ. τ. του plana [ουσιαστικοποιημένο θηλ. του επιθ. planus, -a -um [= ομαλός, επίπεδος]. ⊙ πλάνι(α)σμα.

πλανίμετρο, το, ουσ. • εργαλείο μέτρησης επί χάρτου του εμβαδού ενός επίπεδου

σχήματος, χρήσιμο σε πολλές επιστημονικές και τεχνικές εφαρμογές, συνών. πλατόμετρο, εμβαδόμετρο, επιπεδόμετρο. [φωτό: πλανίμετρο του 1908]. 🕮 (νόθο σύνθετο) < αγγλ. planimeter < λατιν. planus [= ομαλός, επίπεδος] + μέτρο(ν).

πλάνος, ο, ουσ. • τεχνητό αλιευτικό δόλωμα, ψεύτικο ψαράκι που συνοδεύεται από αγκίστρι. 🕮 < πλανώ.

πλάστιγγα, η, ουσ. • α) τύπος ζυγαριάς για μεγάλα βάρη, β) ο δίσκος της ζυγαριάς. 🕮 < αρχ. πλάστιγξ.

πλαστικές ύλες, οι, • πολύπλοκα μίγματα πολυμερών και άλλων υλικών που, υπό ορισμένες συνθήκες (θερμοκρασίας, πίεσης κ.λπ.) διαμορφώνονται σε διάφορα σχήματα και αντικείμενα.

πλαστικό, το, ουσ. • (χημ.) α) πολυμερές συνθετικό υλικό που όταν αναμειγνύεται με ουσίες μικρού μοριακού βάρους μορφοποιείται εύκολα τροφοδοτώντας τον βιομηχανικό κλάδο με πλήθος χρηστικών προϊόντων, β) είδος συνθετικής υδροδιαλυτής μπογιάς. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. plastique ή αγγλ. plastic < αρχ. επίθ. πλαστικός < πλάσσω. ❍ πλαστικοποίηση, πλαστικοποιητής.

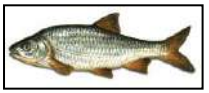
πλαταγίζω και **πλαταγώ,** ρ. • 1. [μετβ.] παράγω ήχο χτυπώντας δυο επίπεδα σώματα μεταξύ τους, χτυπώντας τις παλάμες των χεριών, δηλ. χειροκροτώντας, συνών. κροτώ, 2. [αμετβ.] παράγω τον ήχο πλατ. 🕮 < πλαταγῶ [= προκαλώ ξερό κρότο], μεταπλασμένος τ. του παταγέω/-ῶ. ⊙ πλαταγισμός, πλατάγισμα, πλαταγή, πλατάγημα.

πλαταμώνας, ο, ουσ. • βραχώδης ή λεία παραλία. 🕮 < αρχ. πλαταμών < πλατύς.

πλατάνα, η, ουσ. δες λεστιά.

πλάτανος, ο, και **πλατάνι,** το, ουσ. • (φυτολ.) μεγάλο φυλλοβόλο δέντρο, μακρόβιο και υδρόφιλο, με παλαμοσχιδή φύλλα, φυτρώνει σε εύκρατες περιοχές, η ξυλεία του χρήσιμη στη ναυπηγική, σε φτηνές κατασκευαστικές επιλογές. ○ πλατανόφυλλο.

πλατίκα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) ψαράκι των γλυκών νερών, μοιάζει με το τσιρώνι και τη δρομίτσα της Υλίκης, η επιστ. του ονομ. Leucos basak [διώνυμο], το συναντάμε σε Κροατία, Μαυροβούνιο και Αλβανία, στην Ελλάδα υπάρχει μόνο στις Πρέσπες.

πλατίνα, η, ουσ. • 1. (ορυκτ.) [χωρίς πληθ.] ο λευκόχρυσος, 2. (τεχνολ.) [πληθ.] *οι πλατίνες,* σύστημα ανάφλεξης σε μηχανές παλαιού τύπου. 🕮 [για την 1η ερμ.] < (αντιδάνειο) ιταλ. platina < ισπαν. platina [= πλάκα ασημιού] < plata [= ασήμι] < λατιν. plattus [= επίπεδος] < αρχ. πλατύς, [για την 2η ερμ.] σημδ. από τη γαλλ. vis [= βίδες] platinées, επειδή παλιότερα ήταν επιπλατινωμένες. ⊙ πλατινένιος, πλατινέ, πλατίνω, πλατίνωμα, πλατίνωση, πλατινίτης, πλατινώνω. ○ πλατινοτυπία, πλατινίτης.

πλάτος, το, ουσ. • 1. η μία από τις τρεις διαστάσεις των στερεών σωμάτων, το φάρδος, 2. (λογοτ.-πληθ.) μεγάλη, αχανής έκταση, 3. (γεωγρ.-αστρον.) [φρ.] *«γεωγραφικό πλάτος»,* η γωνιακή απόσταση σημείου της γης ή της ουράνιας σφαίρας από τον ισημερινό πάντοτε μετρούμενη σε μοίρες, 4. (φυσ.) [φρ.] *«πλάτος παλμικής κίνησης»,* η μέγιστη τιμή στην οποία φτάνει μια ταλάντωση κατά τη διάρκεια μιας περιόδου, *«πλάτος διάκενου / φασματικών γραμμών / καμαριού ή ζυγού / κύματος / νομέως / πλοίου», «γεωκεντρικό / ηλιοκεντρικό / μέσο / νότιο / ουράνιο / ελλειπτικό / γεωμαγνητικό πλάτος κ.ά».* 🕮 [για την 1η και 2η ερμ.] < αρχ. πλάτος, [για την 3η ερμ.] μτγν. [για την 4η ερμ.] σημδ. από τη γαλλ. amplitude.

πλάτσα πλούτσα, επίρρ. • άγαρμπες κινήσεις σε ρηχά νερά. 🕮 < ηχομιμητική λ.

πλατσουρίζω, ρ. [αμετβ.] • κάνω παιχνίδια σε ρηχά νερά, τσαλαβουτώ. 🕮 ηχομιμητική λ.

πλατύδεσμος, ο, ουσ. • (ναυτ.) κόμπος δύο χοντρών σχοινιών με άλλο λεπτότερο που τα περιβάλλει και λειτουργεί ως επίδεσμος. 🕮 < πλατύ- + δεσμός, η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*.

πλατύπρωρο και **πλατύπλωρο,** το, ουσ. δες στις λ. φαρδύπλωρο αλλά και μασκάδο.

πλατύς, -ιά, -ύ, επίθ. • 1. αυτός που έχει αρκετά μεγάλο πλάτος, φάρδος, συνών. ευρύς. αντών. στενός, 2. (μτφ.) α) αυτός που δεν είναι περιορισμένος, β) αυτός που είναι λεπτομερειακός, διεξοδικός, εξαντλητικός. 🕮 < αρχ. πλατύς. ○ πλατύσκαλο, πλατυποδία, πλατύρρυγχος, πλατύβαθρο, πλατύσωμος, πλατύφυλλος, πλατύχωρος, πλατύστερνος, πλατύστομος, πλατυπόδαρος κ.ά. ◈ πλατιά [επίρρ.].

πλατύστομος, -η, -ο, επίθ. • 1. [συνήθως για αγγεία] αυτός που έχει φαρδύ στόμιο, 2. (μτφ.) αυτός που λέει μεγάλα λόγια. 🕮 < πλατύ- + στόμ(α) -ος.

πλατφόρμα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. (αρχιτ.) α) οριζόντια κατασκευαστική επιφάνεια υπερυψωμένη από το έδαφος: α) θεατρική εξέδρα, β) αποβάθρα αναχώρησης τραίνων, γ) ταράτσα, 2. (τεχνολ.) ευρύχωρη καρότσα που ρυμουλκείται, 3. (πληροφ.) το λειτουργικό σύστημα, η βάση δεδομένων, ο φυλλομετρητής κ.ά. συστήματα των υπολογιστικών μονάδων, 4. (μτφ.) το πρόγραμμα ενός κόμματος. 🕮 < γαλλ. plate-forme [= πλατιά και υπερυψωμένη οριζόντια επιφάνεια] < plate [= πλατύς] (< λατιν. plattus < αρχ. πλατύς) + [λατιν.] forme [= μορφή].

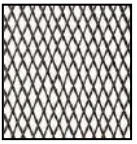
πλαφόν, το, άκλ. ουσ. • 1. ανώτατο όριο, μάξιμουμ, 2. ο δίσκος της πλαφονιέρας [δες λ.]. 🕮 < γαλλ. plafond [= οροφή, όριο] < plat [= επίπεδο] + fond [= βάθος].

πλαφονιέρα, η, ουσ. • είδος πολύφωτου οροφής. 🕮 < γαλλ. plafonnière [= οροφή].

πλέγα, η, ουσ. [συνήθως στον πληθ.] • οι κολυμβητικές κινήσεις. 🕮 < πλέγω [= πλέω, επιπλέω, κολυμπώ].

πλέγμα, το, ουσ. • 1. δικτυωτό που έχει κατασκευαστεί με νήματα διαφόρων ειδών, σύρματα ή άλλα υλικά, με τέτοιον τρόπο που να αφήνουν μικρά ή μεγάλα διάκενα, π.χ. δίχτυα αλιείας ή φίλτρα, πλαίσια περιφράξεων, φιλές μαλλιών και πολλά άλλα χρηστικά

αντικείμενα, 2. (μτφ.) σύνολο ενεργειών ή θεσμών ή αποφάσεων κ.λπ. που αλληλεξαρτώνται, 3. (ανατ.) δίκτυο από αγγεία ή νεύρα, (φρ.) *«φλεβικό / νευρικό / αυχενικό / καρδιακό πλέγμα»*, 4. (ηλεκτρον.) ηλεκτρόδιο ηλεκτρονικών λυχνιών. 🕮 < [για την 1η και 2η ερμ.] αρχ. πλέκω, [για την 3η ερμ.] σημδ. από τη γαλλ. plexus, [για την 4η ερμ.] σημδ. γερμ. Komplex. ⊙ πλεγματικός. O πλεγματοειδής.

πλειάδα, η, ουσ. • 1. σύνολο από πολλά άτομα με συγκεκριμένη ιδιότητα και επιδίωξη, συνών. πλήθος, 2. [ως κύρ. όν.:] *Πλειάδα*, ομάδα επτά ποιητών ή συγγραφέων της ίδιας εποχής που τους χαρακτηρίζει η ταύτιση του λογοτεχνικού ύφους τους, 3. (πληθ.) **Πλειάδες*, α) (αστρον.) ομάδα επτά αστεριών στον αστερισμό του Άτλαντα, β) (μυθολ.) όνομα καθεμιάς από τις εφτά αδελφές που θεοποιήθηκαν κι έγιναν τα επτά αστέρια του ομώνυμου αστερισμού. 🕮 < αρχ. Πλειάς, γεν. -άδος [= η Πούλια], το πιθανότερο από το ρ. πλέω [= ταξιδεύω] γιατί η εμφάνιση των αστέρων συνέπιπτε με το ξεκίνημα της περιόδου των ναυτικών ταξιδιών ή της καθημερινής αναχώρησης και επιστροφής τους από το ψάρεμα.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Πλειάδες,** κόρες του Γίγαντα Άτλαντα και της Ωκεανίδας Πλειόνης. Τα ονόματά τους: Αλκυόνη, Μερόπη, Αστερόπη, Ηλέκτρα, Ταϋγέτη, Μαία και Κελαινώ. Γυναικείες θεότητες, που αγάπησαν την παρθενία και θέλησαν να είναι συντρόφισσες της θεάς Άρτεμης. Το ερωτικό πάθος, όμως, ενός κυνηγού, του Ωρίωνα, τις ανάγκασε να ζητήσουν από τον Δία τη σωτηρία τους, κι εκείνος για να πραγματοποιήσει την επιθυμία τους, τις μεταμόρφωσε πρώτα σε περιστέρια κι αργότερα σε αστέρια.

πλειοδοσία, η, ουσ. • (οικον.) η προσφορά υψηλότερου τιμήματος σε έναν διαγωνισμό ή πλειστηριασμό, συνών. υπερθεματισμός. 🕮 < πλειοδοτώ [= προσφέρω την υψηλότερη τιμή].

πλειστηριάζω, ρ. [μετβ.] • πουλώ κάτι σε πλειστηριασμό. 🕮 < αρχ. πλειστηριάζω [= υψώνω την τιμή] < πλειστήρης < πλεῖστος. ⊙ πλειστηριασμός, πλειστηρίαση.

πλειστηριασμός, ο, ουσ. • διαδικασία πώλησης ή εκποίησης κινητών ή ακίνητων περιουσιακών στοιχείων οφειλέτη, προς εκείνον που προσφέρει τη μεγαλύτερη τιμή σε διαδικασία δημοπρασίας, (φρ.) *«εκούσιος / αναγκαστικός / ηλεκτρονικός πλειστηριασμός»*. 🕮 < πλειστηριασμός [= ύψωση της τιμής].

πλεκτάνη, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) χοντρό πλέγμα σχοινιού σε σχήμα κορδονιού, που τοποθετείται γύρω από τον άξονα του έλικα, εμποδίζοντας την είσοδο των νερών στο σκάφος, συνών. σαλαμάστρα, ζούρλος, τουρνέλλα, 2. (μτφ.) δόλιο σχέδιο ή ενέργεια που αποβλέπει στην εξαπάτηση, τη δολοπλοκία, συνών. μηχανορραφία, παγίδα. 🕮 < μτγν. πλεκτάνη [= δίχτυ αράχνης, δόλια ενέργεια] < αρχ. με αρχική σημ. [= σπείρα, οτιδήποτε περιτυλιγμένο].

πλεκτός και **πλεχτός,** -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που έχει γίνει με πλέξιμο, 2. (ενδυμ.) [το ουδ. ως ουσ.] *το πλεχτό,* α) το πουλόβερ, β) χειροποίητο εργόχειρο, γ) το δίχτυ. 🕮 < αρχ. πλεκτός.

πλέκω, ρ. [μετβ. και αμετβ.] • 1. κατασκευάζω αντικείμενο με ιδιαίτερο τρόπο, π.χ. δίχτυ, πλέγμα περίφραξης, δίχτυα, καλάθι, πουλόβερ κ.λπ. στρίβοντας νήματα, σχοινιά, σύρματα, τρίχες, κλαδιά και οτιδήποτε άλλο, αντών. ξεμπλέκω, 2. (μτφ.) συνθέτω, δημιουργώ, 3. (φρ.) *«πλέκω όνειρα / εγκώμιο»*. 🕮 < αρχ. πλέκω. ⊙ πλέξη, πλέξιμο, πλοκή, πλεκτός, πλέγμα.

πλεμάτι, το, ουσ. [λαϊκότροπο] • 1. οτιδήποτε που έχει κατασκευαστεί με πλέξιμο, όπως, το δίχτυ, ο σάκος, η τσάντα, 2. (ειδικότ.) α) κάθε δικτυωτός σάκος, β) δίχτυ για ψάρεμα, συνών. απόχη. 🕮 < αρχ. πλεγμάτιον, υποκ. πλέγμα < πλέκω.

πλεξιγκλάς, το, άκλ. ουσ. • 1. (χημ.) [εμπορική ονομασία] διαφανής πλαστική ύλη, με εξαιρετική αντοχή στις καιρικές μεταβολές και στις ασκούμενες πιέσεις, κατάλληλο για παρμπρίζ αεροσκαφών, σκαφών και οχημάτων, για πινακίδες και έπιπλα, 2. (οικον.) εμπορική ονομασία του πλαστικού γυαλιού. 🕮 < αγγλ. plexiglas < plexi- (< λατ. plexus [= πλεκτός], μτχ. του ρ. plecto [= πλέκω]) + glas [= γυαλί].

πλεξιά, η, ουσ. • 1. το πλέξιμο, 2. προωθητική κίνηση κολυμβητή. 🕮 < πλέγω [= επιπλέω, κολυμπώ] + [κατάλ.] -ιά.

πλεξίδα και **πλεξούδα,** η, ουσ. • 1. τρόπος χτενίσματος για μακριά μαλλιά, κοτσίδα, 2. αρμαθιά, κυρίως, από σκόρδα ή κρεμμύδια, συνών. πλεξάνα, 3. (ναυτ.) είδος σχοινιού σε πλοίο που ομοιάζει με τη σαλαμάστρα, πλεκτάνη [δες λ. 1η ερμ.]. 🕮 < μσν. πλεξίδα < μτγν. πλεξίδιον, υποκορ. του αρχ. πλέξις. ⊙ πλεξουδιάζω, πλεξουδώνω.

πλεονάζω, ρ. [αμετβ.] • υπερτερώ σε αριθμό, μέγεθος κ.λπ., είμαι παραπανίσιος, περιττός, περισσεύω, βρίσκομαι σε μεγαλύτερη ποσότητα από το κανονικό. 🕮 < αρχ. πλεονάζω. ⊙ πλεονασμός.

πλεόνασμα, το, ουσ. • αυτό [χρηματικό ποσό ή παραγόμενο αγαθό] που περισσεύει από κάποια ποσότητα, αυτό που είναι περισσότερο από το κανονικό, συνών. περίσσευμα, αντών. έλλειμμα. 🕮 < μτγν. πλεόνασμα. ⊙ ⊙ πλεονασματικός.

πλεούμενο, το, ουσ. • (ναυτ.) Κάθε πλωτή κατασκευή, όπως πλοίο, σκάφος κ.λπ. 🕮 < μσν. πλεούμενον < αρχ. πλέω + -ούμενον.

πλεούσα, η, ουσ. • (ναυτ.) το μέρος του πλοίου που βρίσκεται κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας, δηλ. τα ύφαλα μέρη του, συνών. γάστρα πλοίου, βρεχάμενα, αντών. τα έξαλα. 🕮 < πλέω + -ούσα.

πλευρά, η, ουσ. • 1. καθεμιά από τις εξωτερικές επιφάνειες ενός αντικειμένου, στα δεξιά ή αριστερά, μπρος ή πίσω, πάνω ή κάτω, 2. (γεωμ.) καθεμιά από τις ευθείες που ορίζουν ένα σχήμα, αλλά και επίπεδη επιφάνεια στερεού σώματος, έδρα, 3. (ανατ.) καθένα από τα οστά του θώρακα, καθώς και το αντίστοιχο μέρος του σώματος ζώων ή σφαγίων, συνών. παΐδι, 4. (μτφ.) καθένα από τα δύο ή περισσότερα μέρη που αντιπαρατίθενται ή που υποστηρίζουν σε διαδικασία συζήτησης διαφορετικές απόψεις, 5. (ναυτ.) η πλάγια επιφάνεια του πλοίου. 🕮 < αρχ. πλευρά.

πλευρίζω και **πλευρώνω,** ρ. [μετβ.] • 1. (ναυτ.) προσεγγίζω την προκυμαία ή άλλο σκάφος με τα πλάγια, 2. (μτφ.) προσεγγίζω κάποιον από συμφέρον, 3. (μτφ.) πλησιάζω κάποιο άτομο με ερωτική διάθεση. 🕮 < πλευρό + [καταλ.] -ίζω ή -ώνω.

πλευρικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στην πλευρά, 2. (μτφ.) πλησίασμα κάποιου από συμφέρον, 3. (ναυτ.) [φρ.] *«πλευρικός λώρος / (μ)πάγκος / φεγγίτης», «πλευρική αντίσταση / δεξαμενή / πίεση / στάθμη / τροπίδα / φανοδοχή», «πλευρικό διπύθμενο / διάφραγμα / διάτοιχο / κιγκλίδωμα / παραπέτασμα / σέλμα λέμβου / υπερκατασκεύασμα / υποστήριγμα», «πλευρικοί φανοί / προφυλακτήρες», «πλευρικά αλεξίφωτα / σανιδώματα / ελάσματα / φώτα».* 🕮 < πλευρά + [καταλ.] -ικός. ◈ πλευρικά [επίρρ.].

πλεύρισμα και **πλεύρωμα,** το, **πλεύριση,** η, ουσ. • 1. (λαϊκ.) η προσέγγιση σκάφους, από τα πλάγια, στην προκυμαία ή σε άλλο πλοίο, συνών. α) κοτσάρισμα, β) πλησίασμα, σίμωμα, ζύγωμα, 2. (μτφ.) η προσέγγιση κάποιου από συμφέρον, συνών. διπλάρωμα, πλησίασμα. 🕮 < πλευρισ- (πλευρίζω) -μα.

πλευρονήκτης, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος εδώδιμου ψαριού με πεπλατυσμένο σώμα και τα μάτια στο πλάι, ζει σε βαθιά νερά, συνών. πησσί. 🕮 < αγγλ. Pleuronectes < αρχ. πλευρόν + νήκτης < νήχω [= κολυμπώ].

πλεύση, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) η πορεία του πλοίου ή σπανιότερα αεροσκάφους: α) η κατεύθυνση προς την οποία κινείται ένα σκάφος, τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή, και ορίζεται με τη γωνία που σχηματίζει η διεύθυνση (ή το διάμηκες ή η πλώρη) του πλοίου με τη διεύθυνση του Βορρά, συνών. πλους, ρότα, αλλιώς: ταξίδεμα, (φρ.) *«πλεύση λοξοδρομική / μερκατορική / ορθοδρομική»,* «αλλαγή πλεύσης», 2. (μτφ.) τρόπος δράσης για την επίτευξη στόχου. 🕮 < μτγν. πλεῦσις < αρχ. πλείω, πλώω.

πλεύσιμος, -η, -ο, επίθ. • α) αυτός που πάνω του μπορεί κάποιος να πλεύσει, ή β) γεωγραφικό σημείο αναφοράς που μπορεί κανείς να το περάσει με κάποιο μέσο, πλόιμος, πλευστός. 🕮 < μσν. πλεύσιμος.

πλευστός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που έχει σχεδιαστεί ή κατασκευαστεί για να λειτουργεί ομαλά, 2. (ναυτ.) πλωτός, πλεύσιμος [δες λ.], αυτός που έχει την ικανότητα ή την κατασκευαστική αρτιότητα να πλέει με ασφάλεια. 🕮 < μτφρδ. από την αγγλ. navigable.

πλευστότητα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (ναυτ.) η ιδιότητα ενός σκάφους να παραμένει στην επιφάνεια της θάλασσας με ασφάλεια, πλοϊμότητα, (φρ.) *«αρνητική / θετική / ουδέτερη πλευστότητα».* 🕮 < μτφρδ. από την αγγλ. navigability.

πλέχω, ρ. [αμετβ.] • κολυμπώ, πλέω με ασφάλεια σε υδάτινη επιφάνεια. 🕮 < πλέω.

πλέω και **πλέγω,** ρ. [αμετβ.] • 1. (για μικρά ή μεγάλα σκάφη) κινούμαι, ταξιδεύω στη θάλασσα, στο ποτάμι ή στη λίμνη, αρμενίζω, 2. α) επιπλέω στο νερό, β) ταξιδεύω με πλοίο, γ) κολυμπώ, 3. (μτφ.) διαθέτω κάτι σε αφθονία, 4. (φρ.) *«πλέω άνευ φορτίου / με ούριο άνεμο / την εγγυτάτη».* 🕮 < αρχ. πλοῦς. ⊙ πλεύση, πλευστός. ○ αναπλέω, αποπλέω, διαπλέω, εισπλέω, εκπλέω, επιπλέω, καταπλέω, παραπλέω, περιπλέω, συμπλέω.

πλήμ(μ)η, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • η φάση της παλίρροιας κατά την οποία η στάθμη της θάλασσας φτάνει στο μεγαλύτερο ύψος, συνών. φουσκονεριά, πλημμυρίδα. 🕮 < [μτγν. τύπος του πλήσμη] < αρχ. πίμπλημι [= 1. γεμίζω εντελώς με κάτι, συμπληρώνω, 2. κατέχω αξίωμα].

πλημμύρα και **πλήμμυρα,** η, ουσ. [πολύ σπάνια - μ' ένα μ - πλημύρα] • 1. ανύψωση της στάθμης των νερών από την κοίτη τους, πλημμαδούρα, φουσκονεριά, αντών. άμπωτη, 2. (κατ' επέκτ.) για υπερβολική ποσότητα νερού που κατακλύζει μια έκταση, 3. (συνεκδ.) καταρρακτώδης βροχή, νεροποντή, 4. (μτφ.) υπεραφθονία αγαθών. 🕮 < αρχ. πλημμυρίς, γεν. -ίδος.

πλημμυρίδα, η, ουσ. [πολύ σπάνια - μ' ένα μ - πλημυρίδα] • 1. φάση της παλίρροιας, κατά την οποία ανεβαίνει η στάθμη των νερών, κυρίως της θάλασσας και σπανιότερα των λιμνών ή των ποταμών συνών. μπασιά, φουσκονεριά, αντών. άμπωτη, 2. (μτφ.) μεγάλη ποσότητα αγαθών ή ιδεών ή εκδόσεων κ.λπ. 🕮 < αρχ. πλημ(μ)υρίς.

πλημμυρώ και **πλημμυρίζω,** ρ. [αμετβ.] • 1. καλύπτομαι από υπερβολική ποσότητα νερού που ρέει στο χώρο μου, ξεχειλίζω, 2. (μτφ.) γεμίζω από κάτι, κατακλύζομαι. 🕮 < μτγν. πλημμυρίζω < αρχ. πλημυρῶ, -έω, και πλημμύρω.

πλήμνη, η, ουσ. • 1. (τεχνολ.) μεταλλικό κομμάτι από χυτοσίδηρο και σπανιότερα από αλουμίνιο, εσωτερικά ενσωματώνει το ρουλεμάν του τροχού και στηρίζει τον τροχό του αυτοκινήτου τον οποίο συνδέει με την

ανάρτησή του, πάνω του προσαρμόζεται το αντίστοιχο φρένο (δίσκος ή ταμπούρο) και οι βραχίονες της ανάρτησης, το αντίστοιχο γόνατο (αν υπάρχει) ή το αμορτισέρ, και (αν η πλήμνη είναι μπροστινή) το ακρόμπαρο του συστήματος διεύθυνσης, συνών. μουαγιέ, 2. (ναυτ.) α) ορειχάλκινος ή δερμάτινος δακτύλιος που τοποθετείται στους τροχίλους (τροχαλίες ή καρούλια ή μακαράδες) για να τούς

προφυλάσσει από την τριβή, συνών. ταμπάνι, β) το κεντρικό κυλινδρικό τμήμα, στο οποίο προσαρμόζονται τα πτερύγια της έλικας, 3. (πληροφ.) δικτυακή συσκευή που συνδέει κόμβους σε ένα τοπικό δίκτυο, συνών. διανομέας, συγκεντρωτής, επαναλήπτης, 4. (φρ.) *«πλήμνη τροχού / δικτύου - ethernet / τροχίλου / έλικα / στροφαλοφόρου ελικοστήματος».* 🕮 < ίσως το θ. πλη- < πίμ-πλη-μι [= γεμίζω, πληρώ, συμπληρώνω] ή < αρχ. πλήμνη [= κεφαλή].

πληρεξούσιο, το, ουσ. • (νομ.) επίσημο έγγραφο ή συμβόλαιο, με το οποίο παρέχεται σε κάποιον το δικαίωμα να ενεργεί νόμιμα για λογαριασμό κάποιου άλλου. 🕮 < πλήρ(ης) + εξουσί(α) -ο(ς), μτφρδ. από την ιταλ. plenipotenziario, ή από τη γαλλ. plénipotentiaire.

πληρεξούσιος, ο, ουσ. • (νομ.) εκπρόσωπος, που αναλαμβάνει νόμιμα να ενεργήσει για λογαριασμό του πελάτη του σε δικαστική διαδικασία. 🕮 < πλήρ(ης) + -εξούσι(α) -ος, μτφρδ. από την ιταλ. plenipotenziario ή τη γαλλ. plénipotentiaire. ⊙ πληρεξουσιότητα.

πληρεξουσιότητα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • το δικαίωμα που αποκτά κάποιος, με νόμιμες διαδικασίες, να εκπροσωπεί και να ενεργεί για λογαριασμό άλλου άτομου. 🕮 < πληρεξούσιος [δες λ.] + [καταλ.] -ότητα.

πλήρης, -ης, -ες, επίθ. • 1. (κυρίως για κλειστούς χώρους ή δοχεία) αυτός που είναι γε-

μάτος, αντών. κενός, άδειος, 2. (λογοτ.) *«Οι άνθρωποι γνωρίζουν τα γινόμενα. / Τα μέλλοντα γνωρίζουν οι θεοί, / πλήρεις και μόνοι κάτοχοι πάντων των φώτων», 3. άφθονος, 4. εμπεριστατωμένος, 5. άψογα κατασκευασμένος, στον απόλυτο βαθμό, 6. (μτφ.) αυτός που συναισθηματικά είναι δοσμένος σε αυτό που έχει επιλέξει. 🕮 < αρχ. πλήρης. ◈ πλήρως [επίρρ.].

ΣΧΟΛΙΟ: Από το ποίημα του Κ. Π. Καβάφη *«Σοφοί δε προσιόντων»,* απόσπασμα από το βιβλίον VIII, *«Τὰ ἐς τὸν Τυανέα Ἀπολλώνιον»* του *Φλάβιου Φιλόστρατου, *«Θεοὶ μὲν γὰρ μελλόντων, ἄνθρωποι δὲ γιγνομένων,σοφοὶ δὲ προσιόντων αἰσθάνονται».*

πληρότητα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. το να είναι κάτι πλήρες, γεμάτο, 2. τελειότητα, αρτιότητα, 3. απουσία παραλείψεων, ελλείψεων, λαθών κ.λπ. 4. η συναισθηματική κάλυψη των προσωπικών απαιτήσεων. 🕮 < πληρότης < πλήρης + -ότης > [καταλ.] -ότητα.

πληροφορία, η, ουσ. • 1. καθετί (στοιχείο, μήνυμα, είδηση, μαντάτο, ανακοίνωση, δήλωση, αναφορά κ.λπ.) που μας ενημερώνει για κάποια γνώση ή γεγονός του παρελθόντος ή του παρόντος, αλλά, πολύ πιθανόν και του μέλλοντος, 2. (φρ.) *«Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών»,* για τη συγκέντρωση, αποθήκευση, διαχείριση και ανάλυση γεωγραφικών δεδομένων, καθώς και την αναπαράστασή τους με τη μορφή εικόνων και χαρτών, *«Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας»,* οι τεχνολογίες των υπολογιστών και των επικοινωνιών στους τομείς της πληροφορικής και της τηλεπικοινωνίας. 🕮 < μτγν. πληροφορία [= δοσμένη διαβεβαίωση]. ⭕ πληροφοριοδότης, πληροφοριοδότηση, πληροφοριοδοτώ.

πληροφορική, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (επιστ.) επιστήμη που ασχολείται με τις δυνατότητες που έχουν οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές, για συλλογή, απομνημόνευση, επεξεργασία, μετάδοση της πληροφορίας, για δημιουργία λογισμικών σε όλους τους τομείς εκπαίδευσης, διοίκησης, οικονομίας κ.λπ. 🕮 < πληροφορ(ία) [θηλ. καταλ.] -ική, μτφρδ. από την αγγλ. informatics ή από τη γαλλ. informatique.

πληροφορώ, ρ. [μετβ.] • παρέχω πληροφορίες, ενημερώνω, γνωστοποιώ. 🕮 < μτγν. πληροφορῶ [= βεβαιώνω, εκπληρώνω]. ⭕ πληροφόρημα, πληροφόρηση.

πληρώ, ρ. [μετβ.] • (μτφ) φέρνω σε πέρας κάποια δράση, εκπληρώνω. 🕮 < αρχ. πληρῶ [= γεμίζω, ξεπληρώνω]. ⭕ πλήρωμα, πλήρωση, πληρωτής, πληρωτικός.

πλήρωμα, το, ουσ. • το προσωπικό: α) (ναυτ.) εμπορικού ή πολεμικού πλοίου ή υποβρυχίου, β) αεροσκάφους, διαστημοπλοίου, άρματος μάχης, αγωνιστικού οχήματος (ναύτες, αεροσυνοδοί, αστροναύτες - κοσμοναύτες κ.λπ.), συνήθως, εκτός του πλοιάρχου ή του κυβερνήτη, (φρ.) *«πλήρωμα καταστρώματος / λέμβου / πλοίου / μηχανοκίνητου σκάφους / αλιευτικού / ασθενοφόρου», «μισθοδοσία / διαμέρισμα / βιβλίο / κατάλογος / τραπεζαρία / χώρος / μεσίτης πληρώματος».* 🕮 < μτγν. πλήρωμα < αρχ. πληρῶ < συνηρημένος τύπος του πληρόω < πλήρης.

πληρωμή, η, και **πλέρωμα,** το, ουσ. • 1. χρηματικό ποσό που καταβάλλεται για παροχή υπηρεσιών ή προσφερόμενη εργασία ή για εξόφληση χρέους ή για αγορά αγαθών κ.λπ., 2. η ανταπόδοση για κάτι καλό ή κακό, η ανταμοιβή. 🕮 < μσν. πληρωμή < πληρώνω.

πληρώνω και **πλερώνω,** ρ. [μετβ.] • 1. προσφέρω κάποιο χρηματικό ποσό για εργασία ή υπηρεσία ή για εξόφληση χρέους ή για αγορά αγαθών κ.λπ., (φρ.) *«πληρώνω με δόσεις / με επιταγή / με γραμμάτιο / σε ρευστό / τοις μετρητοίς / εφάπαξ / κάθε μήνα / με συνάλλαγμα / με πιστωτική κάρτα / με γερμανικά μάρκα / σε είδος»,* 2. εκδικούμαι, 3. ανταποδίδω για ενέργειες που μου προσφέρθηκαν στο παρελθόν, 4. (μτφ.) αντιλαμβάνομαι τις δυσάρεστες, τις αρνητικές συνέπειες των πράξεών μου, (φρ.) *«πληρώνω τα σπασμένα / τη νύφη / το μάρμαρο / τις αμαρτίες των άλλων».* 🕮 < αρχ. πληρ(ῶ) -όνω [= γεμίζω, ξεπληρώνω].

πλήρωση, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. το γέμισμα, 2. (μτφ.) η ικανοποίηση, η συναισθηματική κάλυψη. 🕮 < αρχ. πλήρω(σις) -ση.

πληρωτής, ο, **πληρώτρια,** η, • αυτός που καταβάλλει κάποιο χρηματικό ποσό για αγορά ή απόσβεση χρέους. 🕮 < μσν. πληρωτής [= το πρόσωπο εκείνο που πληρώνει το

χρέος άλλου ή που μεσολαβεί ως εγγυητής] < αρχ. πληρωτής [= εκείνος που συμπληρώνει]. ⭕ καλοπληρωτής, κακοπληρωτής.

πλησιάζω, ρ. [μετβ.] • 1. φέρνω κάτι κοντά σε κάτι άλλο, αντών. απομακρύνω, 2. (μτφ.) πηγαίνω κοντά σε κάποιον, συναναστρέφομαι, συνών. προσεγγίζω, 3. (συνεκδ.) προσεγγίζω κάποιο πρόσωπο με ερωτική διάθεση, 4. [αμετβ.] α) βρίσκομαι χρονικά κοντά σε κάτι ή στην πραγματοποίηση κάποιου δρώμενου, β) ομοιάζω παρουσιαστικά με κάποιο άλλο πρόσωπο. 🕮 < αρχ. πλησιάζω. ⊙ πλησίασμα, πλησιασμός, πλησίαση.

πλησίαλος, -ον, επίθ. • 1. αυτός που βρίσκεται κοντά στη θάλασσα, παραθαλάσσιος, 2. [το ουδ. ως ουσ.] το *πλησίαλον*, το παραθαλάσσιο. 🕮 < [ομηρ. λ.] πλησί(ος) + -αλος < ἅλς, γεν. ἁλός [= θάλασσα].

πλησίστιος, -α, -ο, επίθ. • 1. (ναυτ.) αυτός που ταξιδεύει με φουσκωμένα τα πανιά, αντών. ξυλάρμενος, 2. (μτφ.) αυτός που κατευθύνεται ολοταχώς κάπου. 🕮 < [ομηρ. λ.] αρχ. πλησίστιος < ρ. πίμ-πλη-μι [= γεμίζω] + ίστίον.

πλίκος, ο, ουσ. • 1. (κυρίως για χαρτονομίσματα) δεσμίδα, μάτσο, 2. περιτύλιγμα, φάκελος. 🕮 < ιταλ. plico [= φάκελος, πτυχή] < λατιν. plico [= διπλώνω].

πλίνθος, ο, ουσ. • είδος τούβλου, από πηλό ή από τσιμέντο, ιδανικό για οικοδομικές εργασίες αλλά και ως πυρίμαχο υλικό για εσωτερική επένδυση εστιών, (φρ.) *«πλίνθος αλεξίπυρος / πυρίμαχος»*. 🕮 < αρχ. πλίνθος. ⊙ πλίθα, πλίθινος. ⭕ πλινθουργός, πλινθουργείο, πλινθοποιείο, πλινθόκτιστος, πλινθομηχανή.

πλοηγεσία, η, ουσ. • (ναυτ.) η καθοδήγηση από τον πλοηγό, ιδιωτικής εταιρείας ή λιμενικής αρχής, ξένου φορτηγού ή επιβατικού πλοίου, σε τμήμα θαλάσσιας περιοχής που εγκυμονεί κινδύνους οι οποίοι συνδέονται με τον ελλιμενισμό των διαφόρων σκαφών, των ισχυρών θαλάσσιων ρευμάτων, του ανάγλυφου του πυθμένα, των στενών περασμάτων, διωρύγων κ.λπ. συνών. πλοήγηση, πλοηγία. 🕮 < πλοηγώ.

πλοήγηση, η, ουσ. • (ναυτ.) α) η ενέργεια ή το αποτέλεσμα της οδήγησης πλοίου πλησίον των ακτών ή δια μέσου στενών καναλιών αλλά και επικίνδυνων σημείων εξαιτίας σκοπέλων και βραχονησίδων, [δες πλοηγεσία], β) η εργασία που εκτελεί ο πλοηγός, πιλοτάρισμα. 🕮 < πλοηγη- (< πλοηγώ) -σις > -ση.

πλοηγία, η, ουσ. δες πλοηγεσία.

πλοηγίδα, η, ουσ. • (ναυπ.) μικρό βοηθητικό σκάφος, στο οποίο επιβαίνει ο πλοηγός για

να επιβιβασθεί και να κατευθύνει στη συνέχεια φορτηγά ή επιβατικά πλοία στα σημεία αγκυροβόλησής τους ή για να τα οδηγήσει με ασφάλεια από άγνωστα και επικίνδυνα περάσματα, (φρ.) *«πλοηγίδα λιμένος»,* συνών. πιλοτιέρα, πιλοτίνα [πλοηγικό πλοίο]. 🕮 < πλοηγ(ός) -ίς > -ίδα.

πλοηγική σημαία, η, • (ναυτ.) διακριτική σημαία που φέρει το σκάφος της πλοηγίδας, αλλιώς *«σημαία πλοηγού»* (pilot flag).

Πλοηγική Υπηρεσία, η, • (ναυτ.) κρατική Υπηρεσία με κύριο μέλημά της την οργάνωση και εποπτεία των πλοηγικών σταθμών της επικράτειας μιας χώρας, των πλοηγήσεων, την καθοδήγηση των οποίων έχουν οι πλοηγοί, των πλοηγικών μέσων και σκαφών που ανήκουν σ' αυτήν και τέλος την είσπραξη των πλοηγικών δικαιωμάτων δηλ. των πλοηγικών τελών.

πλοηγικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που αναφέρεται στην πλοήγηση ή στον πλοηγό, (φρ.) *«πλοηγικός χάρτης», «πλοηγικό γραφείο / σήμα / πλοίο [κοινώς πιλοτίνα]»,* 2. [ως ουσ.:] [πληθ.] *τα πλοηγικά*, αποζημίωση που καταβάλλουν τα πλοία για τη χρησιμοποίηση πλοηγού. 🕮 < πλοηγ(ός) + -ικός.

Πλοηγικός Σταθμός, ο, • (ναυτ.) υπηρεσιακή μονάδα βάσης σε λιμάνι που διαθέτει το κατάλληλο προσωπικό, δηλ. τους πλοηγούς κυρίως, καθώς και τα πλοηγικά σκάφη.

πλοηγός, ο, ουσ. • (ναυτ.) α) πρόσωπο με ειδικές γνώσεις στην οδήγηση του εμπορικού ή επιβατικού σκάφους, το οποίο εισέρχεται σε επικίνδυνα σημεία διέλευσης, καθώς και για τον σωστό ελλιμενισμό του, β)

οδηγός της πλοηγίδας [δες λ.], συνών. πιλότος, (φρ.) *«πλοηγός ακτοπλοΐας»*, ακτοπλοηγός, *«πλοηγός άνευ διπλώματος»*, πρακτικός πλοηγός, *«πλοηγός ανοικτής θαλάσσης / διαύλου – διώρυγας / ειδικής περιφέρειας / λασπώδους βυθού / λιμένος / νηοδόχου / περιοχής αμμωδών αβαθών»*. 🕮 < πλο-(< πλους /πλόος) + -ηγός < αρχ. ἄγω [= οδηγώ ή μεταφέρω, κουβαλώ, κομίζω].

πλοηγώ, ρ. [μετβ. και αμετβ.] • 1. οδηγώ πλοίο με ασφάλεια σε λιμάνι, διώρυγα, κανάλι κ.λπ. πιλοτάρω, 2. (τηλεπ.-πληροφ.) ψάχνω το λειτουργικό σύστημα του τηλεφώνου, περιηγούμαι στον παγκόσμιο ιστό, 3. (μτφ.) βοηθώ κάποιον να ξεφύγει από δύσκολες καταστάσεις. 🕮 < πλοηγ(ός) -ώ, αγγλ. navigate.

-πλοΐα, [β' συνθετικό σε σύνθετα θηλυκά ουσ.] • δηλώνει: 1. τη μετακίνηση με πλοίο σε υδάτινες περιοχές, θαλασσοπλοΐα, ποντοπλοΐα, ποταμοπλοΐα, ωκεανοπλοΐα, ακτοπλοΐα, ή 2. την κινητήρια δύναμη που αξιοποιεί το σκάφος κατά τη διάρκεια της πλεύσης του, ατμοπλοΐα, ή 3. τη μετακίνηση με το μέσο που υπάρχει ή υπονοείται ως α' συνθετικό, αεροπλοΐα, ναυσιπλοΐα, ιστιοπλοΐα. 🕮 < μτγν. -πλοΐα (< -πλοος < πλέω).

πλοιάριο, το, ουσ. • (ναυτ.) μικρό σκάφος, χωρητικότητας μέχρι 10 κόρων στον Κώδικα Δημόσιου Ναυτικού Δικαίου αλλά αυτοδύναμου και μεγαλύτερου των 10 κόρων στον Κώδικα Ιδιωτικού Ναυτικού Δικαίου, συνήθως χρήσιμα σε βοηθητικές υπηρεσίες, (φρ.) *«πλοιάριο αβαθών υδάτων / αγώνων [ιστιοπλοΐας - κωπηλασίας / λεμβοδρομιών / με κινητή τροπίδα / αλιευτικό / διπλόκωπο / ελικοκίνητο / κωπήλατο / μονόκωπο / πτυσσόμενο]*. 🕮 < αρχ. πλοιάριον, υποκορ. του πλοῖον + [επίθημα] -άριο(ν).

πλοιαρχία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (ναυτ.) 1. α) το αξίωμα, ή β) το έργο που ασκεί ο πλοίαρχος, η διοίκηση του σκάφους, 2. το χρονικό διάστημα της άσκησης καθηκόντων ενός πλοιάρχου. 🕮 < πλοίαρχ(ος) -ία.

πλοίαρχος, ο, ουσ. • (ναυτ.) α) ο κυβερνήτης, ο επικεφαλής του πληρώματος σκάφους, ο έχων την εξουσία σε κάθε πρόσωπο που επιβαίνει στο πλοίο αλλά και για κάθε πράξη διοίκησης που αφορά την ευταξία, την ασφάλεια, την νηολόγηση και την προμήθεια εμπορικών αγαθών ή οπλικών ειδών και εξαρτημάτων, εργαλείων και μηχανημάτων, β) ως βαθμοφόρος, ανώτερος αξιωματικός του Πολεμικού Ναυτικού και του Λιμενικού Σώματος, αντίστοιχος του συνταγματάρχη πεζικού, γ) ως βαθμοφόρος του Εμπορικού Ναυτικού συνηθίζεται να αναφέρεται καπετάνιος, δ) παλαιότερα, πλοίαρχος και πλοιοκτήτης γνωστός ως καραβοκύρης, ε) σκίπερ, ως κυβερνήτης ιστιοπλοϊκών σκαφών. 🕮 < μσν. πλοίαρχος < αρχ. πλοῖον (< πλείω - πλέω) + -αρχος < ἀρχός, ό, [= οδηγός, αρχηγός, ηγέτης, επικεφαλής, σε Όμηρ.] < αρχ. ἄρχω [= 1. κυβερνώ, εξουσιάζω, 2. αρχίζω, ξεκινώ]. ⊙ πλοιαρχώ. O εμποροπλοίαρχος, ανθυποπλοίαρχος, αντιπλοίαρχος, αρχιπλοίαρχος, υποπλοίαρχος.

πλοιαρχώ, ρ. [αμετβ.] • (ναυτ.) κυβερνώ πλοίο, είμαι ο πλοίαρχος του σκάφους, καπετανεύω. 🕮 < πλοίαρχ(ος) + -ώ.

Πλοιαφέσια, τα, ουσ. • (ιστορ.) γιορτή των ναυτικών κατά τους Ελληνιστικούς και Ρωμαϊκούς χρόνους, τον μήνα Μάρτιο, προς τιμήν της Ίσιδας με αφορμή την έναρξη των ναυσιπλοϊών· κατά τη διάρκεια των εκδηλώσεων πραγματοποιούνταν *ἐν πλῷ* και με συνοδεία πομπής η μεταφορά του αγάλματος της θεάς. 🕮 < αρχ. πλοῖ(ον) + ἄφες(ις) [= απαλλαγή, απόλυση, ξεκίνημα, ρίξιμο] + -ια.

πλοϊκός, -ή, -όν, επίθ. • (ναυτ.) 1. αυτός που αναφέρεται ή χρησιμεύει στον πλου, δηλ. στο ταξίδι με πλεούμενο, 2. (φρ.) *«πλοϊκοί φανοί ή πλοϊκά φώτα»*, φώτα που οφείλει να έχει αναμμένα σε όλη τη διάρκεια της νυκτερινής πορείας του ένα πλοίο στον πρωραίο ιστό, στην πρύμνη και στα πλευρά του, αλλιώς: *φώτα γραμμής* ή *φανάρια γραμμής*. 🕮 < (αρχ.) πλοῦς + [καταλ.] -ικός.

πλόιμος, -η, -ο, επίθ. και [παλαιότ. γρ.] **πλώιμος,** -η, -ο, • 1. αυτός που πάνω του μπορεί κάποιος να πλεύσει με ασφάλεια, να ταξιδέψει σε θάλασσα, λίμνη ή ποτάμι, που κατασκευαστικά είναι αξιόπιστος για ταξίδι σε υδάτινο περιβάλλον, που είναι δηλ. αξιόπλοος/-η/-ο, συνών. πλωτός, πλεύσιμος, πλευστός, 2. αυτός που είναι κατάλληλος, ευνοϊκός για πλεύση. 🕮 < αρχ. πλόϊμος ή πλώϊμος, -η, -ον < πλώω. ⊙ πλοϊμότητα.

πλοϊμότητα, η, και [παλαιότ. γρ.] **πλωιμότητα,** ουσ. • (ναυτ.) η ικανότητα προς πλεύση, η ιδιότητα του πλόιμου. 🕮 < πλόιμος + [καταλ.] -ότητα.

πλοίο, το, ουσ. • 1. (ναυπ.) κάθε πλεούμενο, σχετικά μεγάλου εκτοπίσματος, περισσότερων των 10 κόρων, που είναι κοίλο, φαρδύ στο μέσο και στενεύει συνήθως στα δύο άκρα, κατάλληλο ως μέσο για μεταφορά προσώπων και αγαθών, συνών. καράβι, βαπόρι, (φρ.) *«ωραίο / γρήγορο / μεγάλο / διπύθμενο / μασκάδο / διπλέλικο / ξύλινο / μεταλλικό / ιστιοφόρο / οξύπρυμνο / οξύπρωρο / μηχανοκίνητο / ντηζελοκίνητο / ηλεκτροκίνητο / ακυβέρνητο / ποντοπόρο ή ωκεανοπόρο / εμπορικό / πολεμικό / βοηθητικό / επιβατικό / ακτοπλοΐας / εφοδιασμού / οχηματαγωγό [ή πορθμείο] / ιστιοφόρο / αλιευτικό / φορτηγό / πετρελαιοφόρο / πυρηνοκίνητο / ρυμουλκό / περιπολικό / τσιμεντοφόρο / φορτηγιδοφόρο / αναψυχής / ναυαγοσωστικό / φαλαινοθηρικό / παγοθραυστικό / πυροσβεστικό / ταχυδρομικό / αεροπλανοφόρο / ανθρακοφόρο / πυραυλοφόρο / ναρκαλιευτικό / καταδρομικό / μεταγωγικό / υδροπτέρυγο / υδρογραφικό / ακτοπλοϊκό / ωκεανογραφικό / υπερωκεάνιο / μετεωρολογικό / καλωδιακό / εκπαιδευτικό πλοίο κ.ά»,* (φρ.) *«πλοίο της ερήμου»,* (μτφ.) η καμήλα, *«πλοίο φάντασμα»,* για ακυβέρνητο σκάφος που πλέει στην ανοιχτή θάλασσα, ή που έχει εγκαταλειφθεί σε κάποιο λιμάνι, περιμένοντας την πώλησή του, 2. (λογοτ.) *«Νυχτερινό πλοίο για Ταγγέρη»,* μυθιστόρημα του Kevin Barry, εκδ. Gutenberg. 🕮 < αρχ. πλοῖον < πλέω. **O** φαρόπλοιο, ατμόπλοιο, κρουαζιερόπλοιο, ημερόπλοιο, ποταμόπλοιο, δεξαμενόπλοιο.

Καινούριους τόπους δεν θα βρεις, δεν θα βρεις άλλες θάλασσες.
Η πόλις θα σε ακολουθεί. Στους δρόμους θα γυρνάς
τους ίδιους. Και στες γειτονιές τες ίδιες θα γερνάς·
και μες στα ίδια σπίτια αυτά θ' ασπρίζεις.
Πάντα στην πόλι αυτή θα φθάνεις. Για τα αλλού — μη ελπίζεις—
δεν έχει **πλοίο** για σε, δεν έχει οδό.
Έτσι που τη ζωή σου ρήμαξες εδώ
στην κόχη τούτη την μικρή, σ' όλην την γη την χάλασες.

➢ Απόσπασμα από το ποίημα *«Πόλις»* του **Κ. Καβάφη** [ποίημα που εκφράζει τη συναισθηματική κατάσταση του ανθρώπου που ενώ θέλει ν' αλλάξει τη ζωή του αδυνατεί στην πράξη να το επιτύχει].

πλοιοκτησία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (ναυτ.) 1. η ιδιοκτησία πλοίου ή πλοίων, 2. η τάξη των εφοπλιστών. 🕮 < πλοιοκτή(της) -σία.

πλοιοκτήτης, ο, **πλοιοκτήτρια,** η, ουσ. • (ναυτ.) ο ιδιοκτήτης πλοίου ή πλοίων, ο εφοπλιστής [δες λ.], παλαιότερα ο καραβοκύρης. 🕮 < αρχ. πλοῖ(ον) -ο- + -κτήτης, κτήσις < (αρχ.) κτῶμαι, κτάομαι, Ιων. τ. κτέομαι [= 1. α) προμηθεύομαι για τον εαυτό μου, αποκτώ, κερδίζω, κατέχω, σε Όμηρ. β) κερδίζω την εύνοια, σε Σοφ. γ) επιφέρω, επισύρω, υφίσταμαι, προκαλώ, Ευρ.].

πλοκάμι, το, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) το πόδι (ο βραχίονας) των μαλακίων, του καλαμαριού, της σουπιάς, αλλά κυρίως του χταποδιού, 2. πλεξούδα μαλλιών, η κοτσίδα, 3. (μτφ.) [πληθ.] *τα πλοκάμια,* επικίνδυνος μηχανισμός παγίδευσης του ατόμου, 4. (εργαλ.) το καθένα από τα νήματα του παραγαδιού (αλλιώς: παράμαλλο) ή του πολυάγκιστρου. 🕮 < αρχ. πλόκαμος.

πλόκαμος και **πλοκαμός**, ο, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) το πλοκάμι [δες λ. 1η ερμ.], 2. (αρχιτ.) διακοσμητικό κατασκεύασμα που ομοιάζει με πλέγμα, 3. η πλεξούδα των μαλλιών. 🕮 < αρχ. πλόκαμος < πλέκω.

πλους, ο, ουσ. [αρχ. πλοῦς] [πληθ. πλόες] • (ναυτ.) 1. ταξίδι που πραγματοποιείται με καράβι, θαλασσοπορία, ρότα, 2. η πορεία του πλοίου, η πλεύση.

πλύμα, η, ουσ. • 1. το ακάθαρτο νερό που προέρχεται από το πλύσιμο των ρούχων ή το ξέπλυμα των μαγειρικών σκευών, το απόπλυμα, 2. (μτφ.) το άνοστο και νερόβραστο φαγητό. 🕮 < αρχ. πλύμα < πλύνω.

Πλύμουθ, το, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη της νοτιοδυτικής Αγγλίας, σπουδαίο ναυτικό κέντρο την περίοδο της βιομηχανικής επανάστασης,

σήμερα με το σύγχρονο λιμάνι που διαθέτει συνδέεται ακτοπλοϊκά με τις απέναντι χώρες, Γαλλία και Ισπανία. 🕮 < αγγλ. Plymouth < Plym [= ονομασία ποταμού της περιοχής] + mouth [= στόμα].

πλυνός, ο, ουσ. • (ναυτ. - ναυπ.) α) ξεχωριστός χώρος, συνήθως στο κατάστρωμα των παλαιών πολεμικών ιστιοφόρων, εντός του οποίου οι ναύτες έπλεναν τα ρούχα τους, πλυσταριό, β) μεγάλος νεροχύτης μαγειρείων σε πλοίο, γ) λουτήρας, μπανιέρα, σκάφη. 🕮 < αρχ. πλυνός < πλύνω.

πλυντήριο, το, ουσ. • 1. χώρος κατάλληλα διαμορφωμένος για το πλύσιμο των ρούχων, 2. κατάστημα που αναλαμβάνει το πλύσιμο ενδυμάτων, καθαριστήριο, 3. εργοστασιακός χώρος για το πλύσιμο των παραγόμενων προϊόντων του, 4. (τεχνολ.) ειδικό μηχάνημα για το πλύσιμο των ρούχων. 🕮 < ουσιαστικοποιημένο ουδ. του αρχ. επιθ. πλυντήριος, -ον, < πλύνω + -τήριος.

πλύνω και **πλένω,** ρ. [μετβ.] • 1. καθαρίζω κάτι με νερό ή με κάποιο άλλο καθαριστικό προϊόν, 2. (συνεκδ.) [αμετβ.] *πλένομαι,* καθαρίζω το σώμα μου. 🕮 < αρχ. πλύνω.

πλύση, η, ουσ. • 1. (γενικότ.) το καθάρισμα με νερό, 2. (ειδικότ.) το καθάρισμα ρούχων με σαπούνι ή απορρυπαντικό, η μπουγάδα, 3. (ιατρ.) α) η απολύμανση πληγών με αντισηπτικό, β) το καθάρισμα του στομάχου από επιβλαβείς ουσίες με τη βοήθεια αντιεμετικών, 4. (χημ.) ο καθαρισμός ορυκτών, υφαντικών υλών κ.λπ. 5. (φρ.) *«πλύση εγκεφάλου»,* στοχευόμενη επέμβαση, από πολιτικά ή επιχειρηματικά κέντρα, με σκοπό τον επηρεασμό της προσωπικότητας του ατόμου προς όφελος των δικών τους συμφερόντων. 🕮 < αρχ. πλύ(σις) -ση < πλύνω.

πλώιμος, -η, -ο, επίθ. δες πλόιμος, -η, -ο.

πλώρη και **πλώρα,** η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • (ναυτ.) το μπροστινό μέρος του πλοίου,

συνών. πρώρα δες λ.], αντών. πρύμνη, (φρ.) α) *«βάζω πλώρη»,* ξεκινώ για ταξίδι ή ξεκινώ για την πραγματοποίηση κάποιου σχεδίου, β) *«γραμμή πλώρης»,* ή ιθύνουσα γραμμή, γ) οι κατασκευαστικές της μορφές: *«κάθετη / βολβοειδής / προκλίνουσα / εμβολοφόρα / φάλκης πλώρη»,* δ) (λοτεχν.) *«Τα λόγια της πλώρης»,* συλλογή διηγημάτων του Α. Καρκαβίτσα, πρώτη έκδοση «Τυπογραφείο της Εστίας» (1899). 🕮 < μτγν. < αρχ. πρῷρα.

☑ Σαλονίκη [απόσπασμα]
Ήταν εκείνη η νυκτιά που φύσαγε ο Βαρδάρης
το κύμα η **πλώρη** εκέρδιζε οργιά με την οργιά
Σ' έστειλε ο πρώτος τα νερά να πας για να γραδάρεις
μα εσύ θυμάσαι την Σμαρώ και την Καλαμαριά

➢ Μουσική: **Θάνος Μικρούτσικος** / Στίχοι: **Νίκος Καββαδίας.**

πλωρίζω, ρ. [αμετβ.] • βάζω πλώρη, ξεκινώ ταξίδι με πλοίο. 🕮 < πλώρ(η) + -ίζω.

πλωριός, -ιά, -ιό, επίθ. • (ναυτ. - λαϊκότρ.) αυτός που βρίσκεται προς το μέρος της πλώρης, συνών. πρωραίος, αντών. πρυμιός, πρυμνήσιος, πρυμναίος, (φρ.) *«πλωριός κούντρος ή κοντραπαπαφίγγος»,* δηλ. το συπάριο, *«πλωριός παπαφίγγος»,* δηλ. το φωσώνιο, *«πλωριό κατάρτι»,* δηλ. το τουρκέτο. 🕮 < πλώρ(η) + -ιός, αρχ. πρῳραῖος.

πλωτάρχης, ο/η, ουσ. • (στρατ.) ανώτερος αξιωματικός του Πολεμικού Ναυτικού και του Λιμενικού Σώματος, αντίστοιχος του ταγματάρχη στον Στρατό Ξηράς και του επισμηναγού στην Πολεμική Αεροπορία. 🕮 < μτγν. πλωτάρχης [= οδηγός πλοίου] < πλωτ(ός) + -άρχης < ἄρχω.

πλωτήρας, ο, ουσ. • (ναυτ.) 1. οποιοδήποτε ελαφρύ σώμα που επιπλέει στο νερό ή σε κάποιο άλλο υγρό και έχει ανωστική δύναμη ή βοηθά άλλο σώμα να διατηρείται στην επιφάνεια, 2. (αεροπ.) καθεμιά από τις δύο στεγανές λεμβοειδείς κατασκευές που χρησιμεύουν στο να συγκρατούν τα υδροπλάνα πάνω στην υδάτινη επιφάνεια, 3. (τεχνολ.) α) ωκεανογραφική συσκευή που χρησιμοποιείται για την παρατήρηση των ρευμάτων, β) *«πλωτήρας ανεμομετρικός»,* τύπος αυτόματου υδρομετεωρολογικού σταθμού, κατάλληλος για την μέτρηση της ταχύτητας και της διεύθυνσης των ανέμων καθώς και τη μετάδοση των στοιχείων με ασύρματο που διαθέτει, 4. (εργαλ.) ειδικό εξάρτημα που τοποθετείται σε δοχεία ή δεξαμενές υγρών

για να διακόπτει τη ροή και να αποτρέπει την υπερχείλιση, συνών. φλοτέρ. 🕮 < αρχ. πλωτήρ [= ναύτης, θαλασσοπόρος] γεν. -ῆρος < πλώω [= πλέω].

πλωτικός, -ή, -ό, επίθ. • (ναυτ.) 1. αυτός που σχετίζεται με τον πλου, 2. (ως ουσ.) η *πλωτική,* η επιδεξιότητα για πλεύση. 🕮 < αρχ. πλωτικός, -ή, -όν, [= ο επιδέξιος στη ναυτική τέχνη ο ναύτης, ο ναύκληρος].

πλωτός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που μπορεί κάποιος να τον (δια)πλεύσει, 2. αυτός που επιπλέει στο νερό, (φρ.) *«πλωτός ποταμός / γερανός / φάρος / υφαλοδείκτης / όρχος», «πλωτή κατασκευή / άγκυρα / αποβάθρα / εξέδρα / γέφυρα / δεξαμενή», «πλωτό νοσοκομείο / εστιατόριο / ξενοδοχείο / σπίτι / ασθενοφόρο / φράγμα / μουσείο / αγκυροβόλιο / ναυπήγημα»* κ.ά. 3. (λογοτ.) α) *«η πλωτή πόλη»,* μυθιστόρημα της Μάρως Δούκα, εκδ. Πατάκη, β) [φωτό: *«Πλωτή πολιτεία»,* (γαλλ. Une Ville Flottant) μυθιστόρημα του Ιουλίου Βερν]. 🕮 < αρχ. πλωτός, -ή, -όν, < πλώω.

πνέω, ρ. • 1. [αμετβ.] (για άνεμο) φυσώ, 2. [μετβ.] αναδίδω μυρωδιά, (φρ.) *«πνέω τα λοίσθια»,* είμαι ετοιμοθάνατος. 🕮 < αρχ. πνέω.

πνιγηρός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που εμποδίζει, που δυσκολεύει την αναπνοή, αποπνικτικός, ασφυκτικός. 🕮 < αρχ. πνιγηρός, -ά, -όν, [= αποπνικτικός, ασφυκτικός, σε Αριστοφ.] < πνίγω. ⊙ πνιγηρότητα.

πνοή, η, ουσ. • 1. η κίνηση, το φύσημα του αέρα, το ρεύμα του αέρα, 2. η αναπνοή, 3. η ζωντάνια, 4. (μτφ.) η έμπνευση, ο οίστρος. 🕮 < 1η, 2η και 3η ερμ. από το αρχ. πνέω, για την 4η ερμ. σημδ. από τη γαλλ. haleine.

Πμομ Πεν, η, ουσ. • (γεωγρ.) πρωτεύουσα της Καμπότζης, με 2.234.566 κατοίκους [απογρ. 2011], διαθέτει το μεγαλύτερο λιμάνι της χώρας στην κοιλάδα του Μεκόνγκ και συνδέεται με τη Νότια Σινική Θάλασσα με κανάλι. 🕮 < αγγλ. Phnom Penh [= Λόφος της Πενχ] < τοπωνύμιο: Wat Phnom [= Ναός του Λόφου].

ποάνθρακας, ο, ουσ. • (γεωλ.) ή αλλιώς τύρφη, ορυκτός άνθρακας που χρησιμοποιείται ως καύσιμο υλικό ή ως λίπασμα. 🕮 < πό(α) + άνθραξ.

πογιατζής, ο, ουσ. [πληθ. πογιατζήδες] • 1. (επάγγ.) α) ελαιοχρωματιστής, βαφέας, β) λούστρος, 2. (μειωτ.) ο αδέξιος ζωγράφος [δες και μπογιατζής]. 🕮 < τουρκ. boyacı.

↰ «Για τη βαφή νημάτων και υφασμάτων που χρησιμοποιούνταν στην υφαντική υπήρχαν οι επαγγελματίες **πογιατζήδες**, οι οποίοι χρησιμοποιούσαν διάφορες, φυτικές κυρίως, βαφικές ουσίες, όπως το εισαγόμενο indigo (κοινώς λουλάκι) για το μπλε χρώμα και το ντόπιο ριζάρι (ερυθρόδανο, rubia tinctorum) για το κόκκινο».

► «Οι Κυπριακές Φορεσιές», έκδοση του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου, Αθήνα 1999.

ποδάρι, το, ουσ. • 1. το πόδι, 2. (εκφρ.) *«δουλειά του ποδαριού»,* η πρόχειρη ή ευκαιριακή εργασιακή απασχόληση, (ναυτ.) *«ποδάρι του πεσκαδούρου»,* βάση του γάντζου για την αγκίστρωση της άγκυρας, *«ο διάβολος έχει πολλά ποδάρια», «έσπασε ο διάβολος το ποδάρι του»* κ.ά. 🕮 < μσν. ποδάρι < αρχ. ποδάριον (υποκορ. του αρχ. πούς).

πόδεμα, το, ουσ. • 1. (λαϊκότρ.) α) το να βάζει κανείς τα παπούτσια του, β) το παπούτσι, 2. (ναυτ.) το άκρο της πρύμνης σε αβαθή βάρκα. 🕮 < ποδέ(νω) -μα.

ποδεών, [γεν. -ῶνος] ό, ουσ. [και δωρ. τ. ποδάων] • 1. (ναυτ.) καθεμιά από τις κάτω γωνίες του τετράγωνου ιστίου, 2. (αρχ.) α) το στόμιο ασκού και ο λαιμός του, β) το ανδρικό μόριο, γ) το στόμιο της κύστης, δ) είδος υποδήματος. 🕮 < αρχ. *ποδεών < πούς.

Πτώση	Ενικός	Δυϊκός	Πληθυντικός
Ονομ.	ποδεών	ποδεῶνε	ποδεῶνες
Γενική	ποδεῶνος	ποδεώνοιν	ποδεώνων
Δοτική	ποδεῶνι	ποδεώνοιν	ποδεῶσι(ν)
Αιτιατική	ποδεῶνα	ποδεῶνε	ποδεῶνας
Κλητική	ποδεών	ποδεῶνε	ποδεῶνες

πόδι, το, ουσ. • 1. (ανατ.) καθένα από τα δύο κάτω άκρα του ανθρώπου, που στηρίζουν το σώμα του και του επιτρέπουν να βαδίζει στητός, 2. (μτφ.) καθετί: α) με το οποίο στηρίζεται, πατάει κάποιο αντικείμενο, ή β) που ομοιάζει ως προς το σχήμα του με πόδι, και 3. (γεωγρ.) το μακρόστενο τμήμα της ξηράς που εισχωρεί στη θάλασσα, 4. (φρ.) *«τα πό-*

δια του τραπεζιού / της καρέκλας / του καναπέ / του κρεβατιού», «τα τρία πόδια της Χαλκιδικής», 5. (μαθημ.) α) μονάδα μέτρησης μήκους, βάθους και βυθίσματος πλοίων, που αντιστοιχεί περίπου στο μέγεθος του ανθρώπινου πέλματος (περίπου 30 εκατοστά) ή με το 1/3 της γιάρδας που υποδιαιρείται σε 12 ίντσες ή δακτύλους και η οποία χρησιμοποιείται σε αγγλοσαξωνικές χώρες, β) (φρ.) *«κυβικό πόδι»,* μονάδα μέτρησης του όγκου [ίση με 28,3168 λίτρα ή περίπου 1⁄35 ενός κ.μ.] σε χώρες της Βρετανικής Αυτοκρατορίας, των Η.Π.Α. και τμήματος του Καναδά, 6. (ναυτ.) η κάτω σταθερή γωνία του τριγωνικού πανιού σ' ένα σύγχρονο ιστιοφόρο. 🕮 < αρχ. πόδιον.

ποδιά, η, ουσ. • 1. ύφασμα ραμμένο έτσι που να καλύπτει τα ρούχα της νοικοκυράς ή του σεφ, συνών. μπροστέλα και μπροστινέλα, 2. σχολική ενδυμασία μαθητριών και μικρών παιδιών σε παλαιότερες εποχές, 3. (αρχιτ.) το περβάζι των παραθύρων, 4. (μτφ.) πλαγιά λόφου ή βουνού, 5. οτιδήποτε χρησιμεύει ως προστατευτικό μέσο, 6. (ναυτ.) α) το άκρο ή η κάτω πλευρά οποιουδήποτε πανιού, β) τμήμα τριγωνικού ιστίου στο μέρος της πλώρης. 🕮 < μσν. ποδέα < αρχ. ποδεῖον [= ταινία τυλιγμένη γύρω από τα σφυρά και τους αστραγάλους των δρομέων].

ποδίζω, ρ. [αμετβ.] • (ναυτ.) 1. απομακρύνω την πλώρη του σκάφους από την κατεύθυνση που φυσά ο άνεμος, πάω χυτά, αντών. ορτσάρω, 2. (κατ' επέκτ.) διακόπτω την πορεία μου και καταφεύγω σε απάνεμο μέρος, συνήθως σε ασφαλή όρμο, εξαιτίας κακοκαιρίας. 🕮 < πόδ(ι) + -ίζω.

ποδίσκος, ο, ουσ. • 1. μικρό πόδι, 2. (ναυτ.) είδος πρόποδα με τον οποίο συνδέεται το κάτω άκρο του πρωραίου λώματος των τριγωνικών και τραπεζοειδών ιστίων, αλλιώς: μπάνιο, 3. (βοταν.) το κοτσάνι του φυτού. 🕮 < μτγν. ποδίσκος < αρχ. πούς.

ποδόδεσμος, ο, ουσ. • (ναυτ.) κόμπος που χρησιμοποιείται για να συνδέσουμε δύο σχοινιά διαφορετικού, συνήθως, πάχους, συνών. ορμιόδεσμος, τσακιστή. 🕮 < ποδ(ι) -ο- + δεσμός.

ποδοδέτης, ο, ουσ. • (ναυτ.) μικρή κολόνα στην οποία δένεται το πόδι του πανιού ή κάποιο από τα σχοινιά του σκάφους, συνών. μπαμπαδέλι, καμπανέλι. 🕮 < ποδ(ι) -ο- + δέτης < δένω.

ποδόλιτρο, το, ουσ. • μονάδα ενέργειας ή έργου που ισοδυναμεί με έργο που παράγεται με την ανύψωση μιας λίτρας βάρους στο ύψος ενός πόδα. 🕮 < [γεν. εν. αριθμ. του αρχ. πούς] ποδό(ς) + λίτρο.

ποδόστημα και **ποδόσταμο** και **ποδόσταμα,** το, ουσ. • (ναυπ.) ξύλινο ή μεταλλικό κομμάτι, ίσιο ή καμπύλο, που αποτελεί την κατακόρυφη συνέχιση της τροπίδας (καρίνας) του σκάφους προς το μέρος της πρύμνης, στο ποδόσταμο της πρύμης στερεώνονται τα βελόνια, στα οποία στηρίζεται το τιμόνι, συνών. παπαδιά. 🕮 < [γεν. εν. αριθμ. του αρχ. πούς] ποδό(ς) + -στημα < αρχ. ἵστημι [= στήνω, ορθώνω, τοποθετώ].

ποδότης, ο, ουσ. • (ναυτ.) λοστρόμος, πηδαλιούχος, ναύκληρος, τιμονιέρης. 🕮 < μσν. ἀποδότης < ἀποδίδωμι [= 1. παραδίδω ή δίνω πίσω, επαναφέρω, επιστρέφω, 2. ανταποδίδω, επιστρέφω, παραχωρώ, παράγω].

ποδότονος, ο, ουσ. • μονάδα βάρους που ισοδυναμεί με 1.016 κιλά (L.T. = Long Ton), γνωστός και ως τόνος μετατόπισης. 🕮 < [γεν. εν. αριθμ. του αρχ. πούς] ποδό(ς) + -τόνος.

ποδοχάρι, το, ουσ. ή [καθαρ. υποδοχάριον] • 1. (ναυτ.) τρίποδος λέβητας, συνήθως χάλκινος, όπου λιώνεται η πίσσα για την εργασία του καλαφατίσματος και της επάλειψης των υφάλων, συνών. πισσέψης [δες λ.], ή 2. (λαογρ.) μεγάλος κουβάς που βρίσκεται πάντοτε γεμάτος με νερό εντός του στάβλου, ή β) ξύλινος ληνός για τη διαδικασία παραγωγής του μούστου, αλλιώς: το πατητήρι. 🕮 < [γεν. εν. αριθμ. του αρχ. πούς] ποδό(ς) + χάρι.

ποδώ, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) τεντώνω το ιστίο με τον πόδα του πλοίου. 🕮 < αρχ. πούς. ⊙ πόδωμα, πόδωση, ποδωστήρας.

πόδωμα, το, ουσ. • (ναυτ.) το κατώτερο λώμα (σχοινί) ιστίου σε ιστιοφόρο σκάφος. 🕮 < [γεν. εν. αριθμ. του αρχ. πούς] ποδό(ς) + [καταλ.] -ώμα.

πόδωση, η, ουσ. • (ναυτ.) τέντωμα του χαλαρωμένου ιστίου με τον πόδα του σκάφους. 🕮 < ποδώ -ση.

ποδωτήρ(ας), ο, ουσ. • (ναυτ.) μηχάνημα με τροχό που έλκει την αλυσίδα ή το παλαμάρι, κοινώς: μούρα [δες λ.] (πρόωση) του τρίγκου. 🕮 < ποδώ + [επίθημα] -τήρας, η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*.

ποινή, η, ουσ. • τιμωρία που επιβάλλεται σε κάποιον που έκανε αδίκημα ή ενέργειες απερίσκεπτες ή αντικανονικές, (φρ.) «*δικαστική / θανατική / παραδειγματική / χρηματική / αυστηρή / βαριά / επιεικής / ελαφρά / ανώτατη / κατώτατη / μέγιστη / ελάχιστη / δίκαιη / άδικη / παιδαγωγική / πειθαρχική / διοικητική / εξαγοράσιμη / μη εξαγοράσιμη / εξατομικευμένη*». 🕮 < αρχ. ποινή.

ποινολόγιο, το, ουσ. • ειδικό βιβλίο στο οποίο καταγράφονται οι ποινές που επιβάλλονται, για διάφορα παραπτώματα, στα μέλη της σχολικής μονάδας ή ενός οργανισμού ή ενός πληρώματος πλοίου ή μιας στρατιωτικής μονάδας κ.λπ. 🕮 < ποιν(ή) -ο- + -λόγιον.

ποιότητα, η, ουσ. • το σύνολο των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων ή των ιδιοτήτων που διέπουν ή διαφοροποιούν ένα πρόσωπο ή ένα πράγμα από άλλα όμοιά του. 🕮 < αρχ. αρχ. ποιότης, αιτ. -ητα.

πολάκα, η, ουσ. • (ναυτ.) είδος τρικάταρτου εμπορικού ιστιοφόρου πλοίου που χρησιμοποιήθηκε σε παλαιότερες εποχές και έμοιαζε με τον δρόμωνα, η χωρητικότητά του μπορεί να έφθανε και τους 100 τόνους, συνών. κιρλανγκίτσι [< τουρκ. λ.]. 🕮 < ιταλ. polacca, θηλ. του επιθ. polacco [= πολωνικός].

πολεμικό, το, ουσ. • (στρατ.) πλοίο που ανήκει στις Ένοπλες Δυνάμεις κι είναι κατάλληλα εξοπλισμένο και επανδρωμένο με εκπαιδευμένο προσωπικό για συμμετοχή σε πολεμικές συγκρούσεις ή για τη φύλαξη των θαλάσσιων συνόρων της χώρας. 🕮 < αρχ. επίθ. πολεμικός.

Πολεμικό Ναυτικό, το, [Π.Ν.] • τμήμα των Ενόπλων Δυνάμεων μιας χώρας, που προορίζεται για την εκτέλεση στρατηγικών και επιχειρησιακών αποστολών κατά τη διάρκεια πολεμικών συγκρούσεων σε θάλασσες και ωκεανούς.

πολεμικός, -ή, -ό, επίθ. • α) αυτός που σχετίζεται με τον πόλεμο, (φρ.) «*πολεμικός ναύσταθμος / στόλος*», β) που είναι προετοιμασμένος και ικανός για πόλεμο, που διακρίνεται για την μαχητικότητά του, γ) αυτός που αγαπά τις συγκρουσιακές καταστάσεις. 🕮 < πόλεμος + -ικός. ◈ πολεμικά [επίρρ.].

πόλεμος, ο, ουσ. • ένοπλη σύγκρουση ανάμεσα σε κράτη ή λαούς, αλλά και μικρές ή μεγάλες ομάδες, παρατάξεις, οργανώσεις, ομάδων, κ.λπ., αντών. ειρήνη, (φρ.) «*συμβατικός / ατομικός / πυρηνικός / χημικός / βιολογικός / βακτηριολογικός / ηλεκτρονικός / ψυχολογικός / οικονομικός / τοπικός / παγκόσμιος / εμφύλιος / επιθετικός / κατακτητικός / επεκτατικός ή ιμπεριαλιστικός / ολοκληρωτικός / αποικιακός / αμυντικός / ναυτικός / απελευθερωτικός / εθνικοαπελευθερωτικός / θρησκευτικός / ιερός / αιματηρός / εξοντωτικός / δίκαιος / άδικος / τρωικός / ψυχρός / πελοποννησιακός / εκατονταετής / Ελληνοϊταλικός / Ελληνοτουρκικός πόλεμος κ.ά*». ⭕ [Νεοελληνικές λέξεις με το επίθημα πόλεμος >] πολέμαρχος, πολεμοκάπηλος, πολεμοπαθής, πολεμοποιός, πολεμοφόδια, πολεμότρυπα, πολεμοχαρής, Τριπτόλεμος, εμπειροπόλεμος, ετοιμοπόλεμος, εμπόλεμος.

πολεμοφόδια, τα, ουσ. • το σύνολο των εφοδίων που χρησιμοποιούνται στις πολεμικές συγκρούσεις. 🕮 < πόλεμ(ος) -ο- + εφόδια.

πολικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που σχετίζεται με έναν ή και με τους δύο πόλους της γήινης σφαίρας, (φρ.) «*πολική απόσταση*», η γωνιακή απόσταση ενός ουράνιου σώματος από τον ουράνιο πόλο, «*πολική ημέρα / νύκτα*», διάστημα έξη μηνών με συνεχή ημέρα ή νύκτα διαδοχικά στην περιοχή των Πόλων, «*πολική γωνία / θάλασσα / περιοχή / ροή (ηλεκτρολ.)*», «*πολικές περιοχές*», η Αρκτική και η Ανταρκτική, «*πολικό σέλας*», φωτεινό ουράνιο φαινόμενο που παρατηρείται στα ανώτερα στρώματα της ατμόσφαιρας και είναι ορατό κυρίως στους πόλους, «*πολικός σταθμός*», κτηριακή εγκατάσταση σε περιοχή των Πόλων για επιστημονικές παρατηρήσεις, «*βόρειος πολικός αστέρας*», ή Polaris [διεθνής ονομασία] ή Αστέρι του Βορρά, το

λαμπρότερο άστρο που βρίσκεται στην άκρη της ουράς του αστερισμού της Μικρής Άρκτου, *«πολικό μέτωπο / οροπέδιο / ρεύμα»*, *«πολικός αέρας»* ή αρκτικός αέρας, *«βόρειος πολικός κύκλος»*, ή Αρκτικός κύκλος, *«Νότιος πολικός κύκλος»*, *ή* Ανταρκτικός κύκλος, *«πολικές συντεταγμένες»*, 2. (φυσ.) αυτός που σχετίζεται με τους πόλους ενός μαγνήτη ή κάποιας ηλεκτρικής στήλης. 🕮 < πόλ(ος) + -ικός. ⊙ πολικότητα.

πολλαπλός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που αποτελείται από πολλά μέρη, που εμφανίζεται με πολλές μορφές ή που εκτελεί πολλές λειτουργίες, συνών. πολυμερής, πολυσύνθετος, αντών. μονομερής, (φρ.) *«πολλαπλός τροφοδοτικός αγωγός / πυκνωτής / φορτιστής / διακόπτης / αντάπτορας / διανομέας / εκτοξευτής πυραύλων»*, *«πολλαπλή κεραία / μηχανή / εξαγωγής (κοινώς: χταπόδι) / εκτόνωση / λήψη / σύνδεση / (ιατρ.) σκλήρυνση / κύηση»*. 🕮 < αρχ. πολλαπλ(οῦς). ⊙ πολλαπλότητα.

πόλο, το, άκλ. ουσ. • 1. (αθλητ.) παιχνίδι που παίζεται από δύο ομάδες με τέσσερεις έφιππους παίκτες η καθεμία, οι οποίοι χρησιμοποιούν μακριές ράβδους για να στείλουν μια ξύλινη μπάλα στην εστία της αντίπαλης ομάδας, 2. (αθλητ.) το γουότερ-πόλο [water polo], η υδατοσφαίριση, ομαδικό άθλημα, το οποίο διεξάγεται σε πισίνα, από δύο επταμελείς ομάδες, 3. (ενδυμ.) βαμβακερή μπλούζα με γιακά και μικρό άνοιγμα στο στήθος με κουμπάκια. 🕮 < αγγλ. polo, λ. της γλώσσας Μπάλτι (θιβετιανή διάλεκτος του Κασμίρ), που έχει την έννοια της μπάλας.

πόλος, ο, ουσ. • 1. καθένα από τα δύο άκρα του πραγματικού ή νοητού άξονα, γύρω από τον οποίο περιστρέφεται η Γη ή κάποιο άλλο σφαιρικό σώμα, 2. καθεμία από τις δύο ακραίες περιοχές της ηλεκτρικής μπαταρίας, στήλης, γεννήτριας, μαγνήτη ή αγωγού, που παρουσιάζουν αντίθετο ηλεκτρικό ή μαγνητικό φορτίο, 3. (μαθημ.) σημείο που κατέχει μια εξαιρετική θέση ή που έχει μια ιδιαίτερη σημασία, ιδιότητα κ.λπ., 4. (μτφ.) οτιδήποτε εμφανίζεται εκ διαμέτρου αντίθετο με κάτι άλλο, 4. (φρ.) (μτφ.) *«πόλος έλξεως»*, σημείο ενδιαφέροντος ή πρόσωπο που τυγχάνει της προσοχής ακροατηρίου, *«βόρειος ή νότιος ουράνιος πόλος»*, τα δύο νοητά σημεία στα οποία ο άξονας περιστροφής της Γης, εκτεινόμενος απεριόριστα, τέμνει την Ουράνια σφαίρα. 🕮 < αρχ. ρ. πέλω, -ομαι [= κινούμαι, περιστρέφομαι – υπάρχω]. ⊙ πολικός.

πολοδείκτης, ο, ουσ. • (τοπογρ.) όργανο που ενσωματώνει φορητή μαγνητική πυξίδα και χρησιμεύει: α) για τον προσανατολισμό προς τον μαγνητικό μεσημβρινό και β) για τη μέτρηση οριζόντιων γωνιών. 🕮 < πόλ(ος) -ο- + δείκτης.

πολοδόκη, η, ουσ. • (ναυτ.) σιδερένια πλάκα στην οποία προσαρμόζεται άξονας βαριού αντικειμένου που περιστρέφεται οριζόντια. 🕮 < πόλ(ος) -ο- + -δόκη (< δέχομαι), η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*.

πολυάγκιστρο, το, ουσ. • (ναυτ.) αλιευτικό όργανο, δηλ. πετονιά που φέρει παράμαλλο με αγκίστρια το ένα δίπλα στο άλλο ανά εκατοστό, με τα οποία τυλίγουμε το δόλωμα, ψαρεύοντας έτσι με τον τρόπο της καθετής ή αν είναι περισσότερα δημιουργώντας έναν τύπο παραγαδιού, κατάλληλο για ψάρεμα στον αφρό. 🕮 < μτγν. πολυάγκιστρον.

πολύαστρος, -η, -ο, επίθ. • (αστρον.) αυτός που έχει πολλά άστρα [ενν. για τον ουρανό], συνών. κατάστερος. 🕮 < πολύ- + άστρο.

πολυβολητής, ο, ουσ. • (στρατ.) στρατιώτης που έχει εκπαιδευτεί στη χρήση πολυβόλου όπλου. 🕮 < πολυβολη- (< πολυβολώ) -της.

πολυβόλο, το, ουσ. • 1. (στρατ.) αυτόματο πυροβόλο όπλο, που εκτελεί πολλές διαδοχικές βολές και στηρίζεται, συνήθως, σε κιλλίβαντα ή τρίποδα ή σε σταθερή βάση ή σε τηλεχειριζόμενη όπως για παράδειγμα συμβαίνει σε σκάφη του πολεμικού ναυτικού, 2. (μτφ.) το άτομο εκείνο που: α) μιλά ακατάσχετα, δηλ. που λέει πολλά λόγια και με χειμαρρώδη τρόπο, ή β) που εργάζεται ακατάπαυστα, χωρίς σταματημό. 🕮 < ουσιαστικοποιημένο ουδ. του μτγν. επιθ. πολυβόλος [= αυτός που ρίχνει πολλά βλήματα] < πολύ- + βόλος < βάλλω.

πολύγωνο, το, ουσ. • 1. (γεωμ.) το επίπεδο ευθύγραμμο γεωμετρικό σχήμα, που σχημα-

τίζεται από κλειστή τεθλασμένη γραμμή κι έχει περισσότερες από τέσσερις πλευρές και ισάριθμες γωνίες, (φρ.) *«κανονικό πολύγωνο»*, 2. (στρατ.) εδαφική έκταση, συνήθως επίπεδη, κατάλληλη για στρατιωτικές ασκήσεις. 🕮 < αρχ. πολύγωνον. ⊙ πολυγωνικός. O πολυγωνομετρία.

πολυδάπανος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που απαιτεί ή που πραγματοποιήθηκε ή εκτελείται με υψηλές δαπάνες, συνών. πολυέξοδος, αντών. ολιγοδάπανος. 🕮 < αρχ. επίθ. πολυδάπανος, -ον (< δαπάνη).

Πολυδεύκης, ο, ουσ. • (αστρον.) το φωτεινότερο άστρο από τον αστερισμό των Διδύμων. 🕮 (μυθολ.) [κύρ. όν.:] *Πολυδεύκης, η λατιν. ονομασία του Pollux, στον Οβίδιο τον απαντάται ως Pugil.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Πολυδεύκης,** ένας από τους Διόσκουρους, ο Κάστορας ήταν ο ετεροθαλής αδελφός του, αδελφές τους η Κλυταιμνήστρα και η ωραία Ελένη, πατέρας του ο Δίας, μητέρα τους η Λήδα. Τα δύο αγόρια λατρεύονταν ως θεϊκά πρόσωπα και θεωρούνταν προστάτες των καραβιών και των ναυτικών.

πολυέλαιος, ο, ουσ. • είδος κρεμαστού φωτιστικού που συνήθως απαρτίζεται από πολλές λάμπες και τοποθετείται σε σαλόνια, μεγάλες αίθουσες, λατρευτικούς χώρους, κ.λπ., συνών. πολύφωτο. 🕮 < μσν. πολυέλαιος < πολυ- + έλαι(ον) -ος.

πολυέξοδος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που απαιτεί ή που πραγματοποιήθηκε ή που εκτελείται με υψηλές δαπάνες, συνών. δαπανηρός, αντών. ολιγοδάπανος, ανέξοδος, 2. (για πρόσ.) αυτός που ξοδεύει πολλά, συνών. ο σπάταλος, αντών. οικονόμος. 🕮 < μτγν. πολυέξοδος. ◈ πολυέξοδα [επίρρ.].

πολυεπίπεδος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που αποτελείται από πολλά επίπεδα, 2. αυτός που έχει πολλές διαστάσεις, πολλές πλευρές, πολυδιάστατος, πολύπλευρος, αντών. μονόπλευρος. 🕮 < πολυ- + επίπεδ(ον) -ος, μτφρδ. από την αγγλ. multilevel ή multilevelled. ◈ πολυεπίπεδα [επίρρ.].

πολυήμερος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που έχει διάρκεια πολλών ημερών, αντών. ολιγοήμερος. 🕮 < αρχ. πολυήμερος [σε Πλούτ.].

πολυκάναλος, -η, -ο, και **πολυκαναλικός,** -ή, -ό, επίθ. • (τεχνολ.) αυτός που έχει πολλά κανάλια, συνήθως για κάποια συσκευή, (φρ.) *«πολυκάναλος ραδιοενισχυτής / ψηφιακός αποκωδικοποιητής»*. 🕮 < μτφρδ. από την αγγλ. multichannel.

πολυκύλινδρος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που απαρτίζεται από πολλούς κυλίνδρους, αντών. μονοκύλινδρος. 🕮 < πολυ- + κύλινδρος.

πολυκύμαντος, -η, -ο, επίθ. • αυτός: 1. α) που δημιουργεί, β) που τραντάζεται από πολλά και ισχυρά κύματα, αντών. ακύμαντος, γ) που κυματίζει πολύ δυνατά, 2. (μτφ.) που έχει βιώσει πολλές και απότομες αλλαγές, ο περιπετειώδης τύπος ανθρώπου, ο ταραχώδης, ο πολυτάραχος. 🕮 <μτγν. πολυκύμαντος < πολυ- + κυμαν- (< κυμαίνω < αρχ. κύμα) + -τος.

πολύκωπος, -η, -ο, επίθ. • (ναυτ.) αυτός που έχει πολλά κουπιά. 🕮 < πολύ- + -κωπος < κώπη [= η λαβή του κουπιού ή το κουπί στο σύνολό του].

πολύμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) ψηφιακή συσκευή που ενσωματώνει διάφορα όργανα όπως: αμπερόμετρο, βολτόμετρο και ωμόμετρο, χρήσιμο για μετρήσεις τάσης, έντασης, αντίστασης κ.λπ. σε ηλεκτρικά κυκλώματα. 🕮 < αγγλ. polymeter < poly- [= πολυ-] + -meter < αρχ. μέτρον, στην αγγλ. multimeter.

πολύμηνος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που έχει διάρκεια πολλών μηνών. 🕮 < πολύ- + μήν(ας).

πολύ(μ)πριζο, το, ουσ. • (ηλεκτρολ.) εξάρτημα, με ή χωρίς καλώδιο, που συνδέεται με πρίζα και επιτρέπει την παροχή ρεύματος σε δύο ή περισσότερες συσκευές ταυτόχρονα. 🕮 < πολυ- + μπρίζ(α) -ο, μτφρδ. από τη γαλλ. multiprise.

Πολυνησία, η, ουσ. • (γεωγρ.) σύνολο 1.000 περίπου διασκορπισμένων νησιών στον κεντρικό και νότιο Ειρηνικό Ωκεανό· Χαβάη, Νέα Ζηλανδία, Νησί του Πάσχα, Σαμόα και Τόνγκα, νησιά Φίτζι κ.ά. 🕮 < αρχ. πολύς + νῆσος [1756]. ⊙ πολυνησιακός.

πολυπλόκαμος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που έχει πολλά πλοκάμια, 2. (μτφ.) αυτός που διατηρεί ύποπτες διασυνδέσεις και επεκτείνεται σε πολλά και διαφορετικά σημεία. 🕮 < μτγν. πολυπλόκαμος.

πολύπλοκος, -η, -ο, επίθ. • ο πολύ μπλεγμένος, ο περίπλοκος. 🕮 < αρχ. πολύπλοκος. ◈ πολυπλόκως και πολύπλοκα [επίρρ.].

πολύπνοια, η, ουσ. • 1. (ιατρ.) παθολογική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από αύξηση της συχνότητας των αναπνοών που συνοδεύεται από αύξηση του καρδιακού ρυθμού, αίσθημα κόπωσης και έλλειψης αέρα, συνών. ταχύπνοια, 2. (μετεωρ.) ισχυρή και συνεχής πνοή ανέμου, η σφοδρότητα της έντασης του ανέμου. 🕮 < πολύ- + -πνοια < πνέω.

πολύποδας, ο, ουσ. • 1. (ζωολ.) α) κάθε θαλάσσιο ασπόνδυλο με κυλινδρική μορφή που περιβάλλεται από πλοκάμους γύρω από το στόμα, β) το χταπόδι, 2. (ιατρ.) μαλακό σαρκώδες ή ινώδες μόρφωμα που αναπτύσσεται πάνω σε βλεννώδη επιφάνεια, όπως η μύτη, η μήτρα, το έντερο, το στομάχι, ο λάρυγγας, ο πρωκτός, η ουροδόχος κύστη και αποτελεί είτε καλοήθη όγκο είτε υπερτροφία του βλεννογόνου. 🕮 < αρχ. πολύπους < πολύ- + πούς, γεν. του ποδός.

πολυπόδι και **πολύποδο** και **πολυπόδιο,** το, ουσ. • 1. (ζωολ.) μικρό χταπόδι, 2. είδος παράσιτου εντόμου, 3. (φυτολ.) γένος πτεριδών φυτών, συνών. δεντροφθείρι, πολυπόδιο το κοινό [Polypodium vulgare]. 🕮 < υποκ. του αρχ. πολύπους.

πολύσπαστο, το, ουσ. • (μηχανολ.) σύμπλεγμα σταθερών ή ελεύθερων τροχαλιών που η κίνησή τους, από τη μία στην άλλη, μεταδίδεται με σχοινί ή ιμάντα ή αλυσίδα, και το οποίο χρησιμοποιείται για την ανύψωση ή την έλξη μεγάλων βαρών, συνών. παλάγκο, (φρ.) *«χειροκίνητο / ηλεκτρικό πολύσπαστο».* 🕮 < μτγν. πολύσπαστον.

πολύστροφος, -η, -ο, επίθ. • 1. μηχανή που παίρνει πολλές στροφές σε περιορισμένο χρόνο, όπως π.χ. ένας κινητήρας, 2. (λογοτ.) ειδικότερα, ποίημα που αποτελείται από πολλές στροφές, 3. (μτφ. για πρόσ.) ο εύστροφος και επινοητικός άνθρωπος, ο έξυπνος, ο ευφυής. 🕮 < αρχ. πολύστροφος.

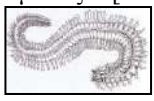
πολυταξιδεμένος, -η, -ο, • αυτός που έχει κάνει πολλά ταξίδια, που έχει γνωρίσει ξένους τόπους και ξένους πολιτισμούς, ο κοσμοπολίτης. 🕮 μτχ. παρακειμένου του ρ. πολύ-ταξιδεύω.

πολύτιμος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που έχει πολύ μεγάλη αξία, υψηλή τιμή, συνών. ανεκτίμητος, βαρύτιμος (για αντικείμενα), 2. αυτός που ωφελεί πολύ, που έχει μεγάλη αξία, συνών. ωφέλιμος, ευεργετικός. 🕮 < μτγν. πολύτιμος < πολύ- + -τιμος < τιμή. ⊙ πολυτιμότητα.

πολυφασικός, -ή, -ό, επίθ. • (ηλεκτρολ.) αυτός που παρουσιάζει διαφορά στις φάσεις του, αντών. μονοφασικός, (φρ.) *«πολυφασικά ρεύματα»,* συστήματα ηλεκτρικής ροής στα οποία οι εναλλασσόμενες φάσεις παρουσιάζουν μεταξύ τους φασική απόκλιση, *«πολυφασική κεραία / γεννήτρια / τεχνολογία / συστοιχία / θεραπεία».* 🕮 < αγγλ. polyphasic < πολυ- + φάσ(ις) + -ικός.

πολύφωτο, το, ουσ. • φωτιστικό που αποτελείται από πολλές λάμπες και συνήθως κρεμιέται από το ταβάνι, συνών. πολυέλαιος. 🕮 < ουσιαστικοποιημένο ουδ. του μτγν. επιθ. πολύφωτος.

πολυχαίτες, οι, ουσ. [χωρίς ενικό] • (ζωολ.) ομοταξία [Polychaeta], συνήθως, θαλάσσιων

σκουληκιών, που το σαρκώδες σώμα τους καλύπτεται από παραπόδια που φέρουν τριχίδια τα οποία ονομάζονται και χαίτες. 🕮 (αντιδάνειο) < αγγλ. polychaetes < πολυ- + -χαίτης < αρχ. χαίτη [= μαλλί].

πολύωρος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που διαρκεί πολλές ώρες. 🕮 < πολύ- + ώρα.

Πολωνία, η, ουσ. • (γεωγρ.) κράτος της Ευρωπαϊκής ένωσης, με έκταση 312.696 τ.χλμ. και πληθυσμό 38.162.000 κατοίκους. 🕮 < μσν. λατιν. Polonia < πολων. Polska, από το επωνύμιο Pole < pole [= πεδιάδα, κοιλάδα]. ⊙ Πολωνός και Πολωνέζος, Πολωνή και Πολωνέζα, πολωνικός και πολωνέζικος, Πολωνικά και Πολωνέζικα.

πολώνω, ρ. [μετβ.] • δημιουργώ, επιφέρω πόλωση. 🕮 < πόλ(ος) -ώ > -ώνω, μτφρδ. από τη γαλλ. polariser.

πόλωση, η, ουσ. • 1. (φυσ.) η σταδιακή εξασθένιση της έντασης των ακτίνων του φωτός μετά από την ανάκλαση ή τη διάθλασή τους, (φρ.) *«γραμμική / κυκλική / μερική / ολική πόλωση», «πόλωση βιοηλεκτρική / διηλεκτρικού / ηλεκτροχημική / κυμάτων / του ουρανού / κενού / φωτός», «γωνία πόλωσης»,* 2. (ηλε-

κτρολ.) η αποκατάσταση μιας διαφοράς δυναμικού μεταξύ δύο αγωγών, 3. (μτφ.) επικράτηση ακραίων αλλά και αντιθέτων πολιτικών και ιδεολογικών τάσεων στην κοινωνία ή σε κάποιο πολιτικό κόμμα. 🕮 < μτφρδ. από τη γαλλ. polarisation < polaire.

πόμολο, το, ουσ. • 1. χερούλι [χειρολαβή] πόρτας, παραθύρου ή επίπλου, συνών. (μ)πετούγια, 2. στρογγυλό ξύλινο εξάρτημα

που περιβάλλεται στη βάση του από χάλκινο στεφάνι και προσαρμόζεται στην κορυφή του καταρτιού, γνωστό και ως γαλέτα. 🕮 (αντιδάνειο) < ιταλ. ή βενετ. pomolo, αρχική σημ. [= το χερούλι της σέλας που αρχικώς είχε τη μορφή μήλου] < μτγν. λατιν. pomulum, υποκ. του λατιν. pomum [= μήλο].

πόμπα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • (παρωχημένο) η αντλία. 🕮 < βενετ. ή ιταλ. pompa < γαλλ. pompe < ολλανδ. pompe.

πομποδέκτης, ο, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή τηλεπικοινωνίας που ενσωματώνει τις λειτουργίες του πομπού αλλά και του δέκτη. 🕮 < πομπός + δέκτης.

πομπός, ο, ουσ. • 1. (τεχνολ.) συσκευή [στις μέρες μας ηλεκτρονική] ή εγκατάσταση που λειτουργεί με ηλεκτρικό ρεύμα και μετατρέπει σήματα ή πληροφορίες σε ηλεκτρομαγνητικά κύματα (οπτικά, ακουστικά κ.ά.) και τα οποία εκπέμπει στο χώρο χωρίς τη διάταξη καλωδίων, (φρ.) *«ραδιοφωνικός / τηλεοπτικός / βοηθητικός / ηλεκτρονικός / εφεδρικός / ασφαλείας / ραδιο-τηλεγραφικός / ραδιο-τηλεφωνικός πομπός», «πομπός βραχέων / μεσαίων κυμάτων / ραδιοφάρου / διαφράγματος»,* 2. (γενικότ.) ο ομιλητής. 🕮 < αρχ. πέμπω [= α) στέλνω, αποστέλλω, β) μεταφέρω, μεταβιβάζω].

πόντζα, η, άκλ. δες και **μπότζα.**

ποντζάρω, ρ. [μετβ.] δες **μποτζάρω**.

ποντίζω, ρ. • 1. [μετβ.] (ναυτ.) α) βυθίζω κάτι στη θάλασσα, β) ρίχνω την άγκυρα στη θάλασσα για να αγκυροβολήσει το πλοίο σε όρμο ή σε λιμάνι, φουντάρω, 2. (κυριολ. και μτφ.) καταστρέφω, κατακλύζω, πλημμυρίζω, 3. [αμετβ.] βυθίζομαι στο πέλαγος, στη θάλασσα, καταποντίζομαι. 🕮 < αρχ. πόντος [= η ανοιχτή θάλασσα].

ποντικοπαγίδα, η, ουσ. • παγίδα με την οποία πιάνουμε τα ποντίκια, συνών. φάκα. 🕮 < ποντικό(ς) + παγίδα.

ποντικός, ο, **ποντικίνα,** η, **ποντίκι,** το, ουσ. • 1. (ζωολ.) το πιο διαδεδομένο τρωκτικό στον πλανήτη μας, 2. (μτφ.) ο διαρρήκτης, 3. (ιχθυολ.) το ψάρι [αρσ.] σαλούβαρδος [δες λ.] ή πετροσαλούβαρδος. 🕮 < μσν. ποντικός < αρχ. *«ποντικός μῦς»* [= είδος νυφίτσας]. ⭕ ποντικόψαρο.

ποντικοφάρμακο, το, ουσ. • (χημ.) φάρμακο [δηλητήριο] για την εξόντωση των ποντικών. 🕮 < ποντικό(ς) + φάρμακο.

ποντικοφωλιά, η, ουσ. • φωλιά ποντικιού. 🕮 < ποντικό(ς) + φωλιά.

ποντίλα, η, ουσ. • σιδερένιο καρφί που χρησιμοποιούν οι ξυλουργοί, καρφοβελόνα, πρόκα. 🕮 < ιταλ. puntale, πληθ. puntali.

ποντίλι και **ποντάλι,** το, ουσ. • 1. γεφυράκι, 2. (ναυτ.) α) σανιδόσκαλα πλοίου, β) υποστήριγμα. 🕮 < ιταλ. pontile < λατιν. pontilis [= ο χειριστής της γέφυρας] < pons [= γέφυρα].

Πόντιος, -ια, -ιο, επίθ. • Έλληνας που κατάγεται από τον Πόντο αλλά και οποιοσδήποτε άλλος με καταγωγή από τον Πόντο της Μ. Ασίας. 🕮 < αρχ. πόντος [= ανοιχτή θάλασσα», *«ο προερχόμενος από τη θάλασσα»,* λ. Ομηρικής προέλευσης.

πόντιση, η, ουσ. • 1. η ενέργεια και το αποτέλεσμα του ποντίζω, 2. (ναυτ.) το ρίξιμο της άγκυρας στο νερό για αγκυροβόληση του σκάφους, φουντάρισμα., πόντισμα. 🕮 < ποντίζω.

πόντισμα, το, ουσ. • (ναυτ.) πόντιση [δες λ.], φουντάρισμα. 🕮 < ποντίζω.

πόντισον, • (ναυτ.) πρόσταγμα, συνήθως προς τον ναύκληρο, για ρίξιμο της άγκυρας στο νερό ή για απελευθέρωση του φρένου κάποιου βαρούλκου της άγκυρας με σκοπό την πόντισή της. 🕮 < ποντίζω < πόντ(ος) [= θάλασσα] + -ίζω.

ποντιστής, ο, ουσ. • α) αυτός που ρίχνει κάτι στη θάλασσα με σκοπό να βυθιστεί, β) (ναυτ.) αυτός που ρίχνει την άγκυρα του σκάφους στη θάλασσα. 🕮 < ποντίζω.

ποντόνι, το, ουσ. • (ναυτ.) 1. α) είδος βοηθητικής επίπεδης σχεδίας, χωρίς καρίνα, που χρησιμοποιείται κυρίως σε ναυπηγικές εργασίες για το καλαφάτισμα, τον καθαρισμό

και την βαφή του πετσώματος πάνω από την ίσαλο των ξύλινων σκαφών, πάκτωνας [δες λ.] και πάκτων, β) πλωτήρας με ποικίλες εφαρμογές, μηχανοκίνητος ή συρόμενος, γ) σκάφος αποβίβασης σε παλαιότερες στρατιωτικές επιχειρήσεις, 2. πρόχειρη ξύλινη

εξέδρα σε θαλάσσια περιοχή για πρόσδεση σκαφών ή για διέλευση πεζών, 3. κάτεργο, ναυτοφυλακή. 🕮 < γαλλ. ponton < λατιν. pons - bridge [= γέφυρα].

ποντοπλοΐα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (ναυτ.) ταξίδι πλοίου σε μεγάλη θάλασσα, ποντοπορία, αλλά ακόμα και έξω από τις θαλάσσιες περιοχές της επικράτειας συγκεκριμένης χώρας. 🕮 < μσν. ποντοπλοΐα < αρχ. πόντος + -πλοΐα < -πλόος < πλοῦς. Η λ. μαρτυρείται από το 1891 στην Αθηναϊκή εφημερίδα *Ακρόπολις*.

ποντοπορία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (ναυτ.) ποντοπλοΐα [δες λ.]. 🕮 < ποντοπόρ(ος) + -ία.

ποντοπόρος, -α, -ο, επίθ. • (ναυτ.) 1. αυτός που ταξιδεύει στις μεγάλες θάλασσες, τους ωκεανούς, 2. α) αυτός που κάνει υπερπόντια ταξίδια, β) ο θαλασσοπόρος. 🕮 < αρχ. ποντοπόρος < πόντο(ς) + πόρος.

ποντοπορώ, ρ. [αμετβ.] • (ναυτ.) πλέω στις μεγάλες θάλασσες, κάνω υπερπόντια ταξίδια [δες ετυμ. ποντοπόρος]. 🕮 < αρχ. ποντοπορέω/-ῶ [= περνώ τη θάλασσα].

πόντος[1], ο, ουσ. • 1. η μεγάλη ανοιχτή θάλασσα, το πέλαγος, 2. [ως κύρ. όν.] *Πόντος,* α) περιοχή της Μικράς Ασίας κατά μήκος του Ευξείνου Πόντου, β) ελληνιστικό βασίλειο στη Μικρά Ασία από το 302 έως το 64 π.Χ., γ) (μυθολ.) αρσενική προσωποποίηση της θάλασσας, δ) (φρ.) *«Εύξεινος Πόντος»,* αρχαιοελληνική ονομασία της *Μαύρης Θάλασσας,* ίσως με αρχική ονομασία *«Πόντος Άξεινος»* [= αφιλόξενη θάλασσα], θαλάσσια περιοχή που συνδέεται με την Αζοφική θάλασσα και την Προποντίδα. 🕮 < αρχ. με αρχική σημασία *«θαλάσσιο πέρασμα / δρόμος, πορθμός, γέφυρα»*.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: Ο **Πόντος**, στις θεογονικές και κοσμογονικές θεωρίες εμφανίζεται ως γιος της Γαίας και του Αιθέρα. Από την ένωση με τη μητέρα του απέκτησε τον Θαύμαντα, την Κητώ, την Ευρύβια καθώς και τους θαλάσσιους γέροντες, Φόρκυ και Νηρέα. Από τη Θάλασσα, πατέρας των Τελχίνων. Δεν έχει δικό του μύθο.

πόντος[2], ο, ουσ. • 1. (μαθημ.) μονάδα μέτρησης ίση με το ένα εκατοστό του μέτρου, εκατοστό, εκατοστόμετρο, 2. α) μονάδα βαθμολογικής μέτρησης ή αξίας σε τυχερά ή τεχνικά παιχνίδια, κυρίως όμως, σε χαρτοπαίγνια, β. μονάδα μέτρησης επιτυχιών ή αξίας σε αθλητικούς αγώνες, 3. μικρή θηλιά που γίνεται με τη βελόνα στο πλέξιμο με το χέρι ή με μηχανικό τρόπο, μικρή τρύπα σε ρούχο, κάλτσα κ.λπ. 🕮 < βενετ. ponto [= αιχμή, άκρη, μύτη] < λατιν. punctum + (-ς).

πορεία, η, ουσ. • 1. βάδιση περπάτημα, 2. η οδοιπορία, η διαδρομή ως αποτέλεσμα της βάδισης εκείνου που προχωράει, 3. (στρατ.) η οργανωμένη σε φάλαγγες μετακίνηση στρατευμάτων προς καθορισμένη περιοχή, 4. (ναυτ.) α) η κατεύθυνση που ακολουθεί το πλοίο για να πλεύσει σε κάποιο συγκεκριμένο προορισμό, β) η διεύθυνση την οποία έχει η πρώρα του σκάφους κάθε χρονική στιγμή, συνών. πλεύση, ρότα, (φρ.) *«μαγνητική πορεία»*, γωνία μεταξύ του μαγνητικού βορρά και της γραμμής πλώρης ή ιθύνουσας γραμμής, και *«πορεία πυξίδας»*, γωνία μεταξύ του βορρά πυξίδας και της γραμμής πλώρης, *«αληθής πορεία»*, γωνία μεταξύ αληθούς βορρά και της γραμμής πλώρης, *«πορεία σκάφους»,* είναι η στροφή ιστιοφόρου σε άλλη κατεύθυνση με την πλώρη κόντρα στον άνεμο, *«πορεία κυκλώνα / λαίλαπα», «σταθερή / σύνθετη / ευθεία πορεία»,* 5. η διεύθυνση που παίρνει ένα αντικείμενο όταν ρίχνεται, 6. η τροχιά που διαγράφει ένα ουράνιο σώμα, 7. (μτφ.) η σταδιακή μεταβολή μιας κατάστασης ή θέσης, 8. πλήθος διαδηλωτών που διεκδικεί την επίλυση των προβλημάτων του, φρ.) *«φύλλο πορείας»,* στρατιωτικό έγγραφο για μετακίνηση στρατιωτικού. 🕮 < αρχ. πορεία (< πορεύω).

πορειογράφος, ο, ουσ. • (ναυτ.) σημειωτής πορείας (course recorder), συσκευή που καταγράφει τη διανυθείσα διαδρομή του σκάφους σε ηλεκτρονική μορφή, με πολλές και διάφορες επιλογές, όπως εκτύπωση σε χάρτινη επιφάνεια, ηχητικό συναγερμό, βυθόμε-

τρο, δυνατότητα αποθήκευσης πληροφοριών κ.ά. 🕮 < πορεία + γράφ(ος) < γράφω.

πορειοδείκτης, ο, ουσ. • συσκευή ενσωματωμένη στην πυξίδα πλοίου η οποία δείχνει την πορεία, σε μοίρες ως προς τον Βορρά, που ακολουθεί το σκάφος σε κάθε στιγμή· νεώτερη τεχνολογικά εκδοχή η δορυφορική λήψη των θέσεων του σκάφους με χρήση GPS. 🕮 < πορεία + δείκτης.

πορθμέας και **πορθμευτής,** ο, και **πορθμεύτρια,** η, ουσ. • επαγγελματίας που διακινεί με το πορθμείο του πρόσωπα και πράγματα στην αντίπερα όχθη ή ακτή, συνών. λεμβούχος, περάτης και περατής, περατάρης και περαματάρης, βαρκάρης. 🕮 < αρχ. πορθμεύς, γεν. -έως. ⊙ πορθμευτικός.

☑ «Η Γαρουφαλιά, η σύζυγος του Γιάννη του Μπρίκου, **πορθμέως** αλιεύοντος με την βαρκούλα του εις τα πέριξ του λιμένος, έκλαιε και δεν ήθελε να παρηγορηθεί. Της είχαν ειπεί ότι ο άνδρας της, όστις έλειπεν από δύο ημερών με την βάρκαν, είχε «σπορκαρισθεί».

► Απόσπασμα από το διήγημα το **Αλ. Παπαδιαμάντη** *«Βαρδιάνος στα σπόρκα».*

πορθμείο, το, ουσ. • 1. (ναυτ.) α) το πλεούμενο που πραγματοποιεί τη μετακίνηση ανθρώπων, οχημάτων αλλά και υλικών και αγαθών, από τη μία ακτή στην άλλη, συνών. φεριμπότ, περαταριά, σχεδία, β) τα ναύλα για το πέρασμα με το πλωτό μέσο, 2. τόπος από τον οποίο διαβαίνει κανείς για να πάει από ακτή σε ακτή ή από όχθη σε όχθη, πόρος, 3. (αρχ.) *το/τα πορθμείο/α* [συνήθως στον πληθ.], το νόμισμα που τοποθετούσαν στο στόμα του νεκρού ως ναύλα για το πέρασμα της ψυχής στον Κάτω Κόσμο. 🕮 < 🕮 < αρχ. πορθμεῖον, [= 1. σημείο περάσματος, διάβαση πάνω από κάτι, δίαυλος, σε Ηρόδ. και Ξεν. 2. μικρό πλοιάριο, 3. ναύλα πλοίου, αμοιβή πορθμέα] < πορθμός.

πόρθμευση, η, ουσ. • το πέρασμα με πορθμείο [δες λ. 1. α] από τη μία ακτή στην άλλη. 🕮 < πορθμεύω.

πορθμεύω, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) μεταφέρω με το πορθμείο μου, πρόσωπα και πράγματα στην αντίπερα όχθη ή ακτή. 🕮 < πορθμός + -εύω. ⊙ πορθμεύς, πόρθμευση, πορθμευτής.

πορθμός, ο, ουσ. • (γεωγρ.) θαλάσσιο στενό πέρασμα το οποίο χωρίζει δύο στεριές και ενώνει δύο θάλασσες, *π.χ. ο Πορθμός του Καλαί / του Μαγγελάνου / των Δαρδανελίων / του Βοσπόρου / του Κάνμον ή Σιμονοσέκι, στην Ιαπωνία / του Ευρίπου στη Χαλκίδα,* και πολλοί άλλοι. 🕮 < αρχ. πορθμός < περάω.

Πορθμός Μαγγελάνου, ο, • (γεωγρ.) θαλάσσια δίοδος μήκους 580 χλμ., βρίσκεται στο νότιο άκρο της Λατινικής Αμερικής και συνδέει τον Ατλαντικό με τον Ειρηνικό ωκεανό. 🕮 < [ανθρωπωνύμιο] πορτογ. *Fernão de Magalhães.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: **Μαγγελάνος Φερδινάνδος,** Πορτογάλος θαλασσοπόρος [1480-1521 μ.Χ.] που

ηγήθηκε ισπανικής αποστολής με σκοπό τον περίπλου της Γης, ταξίδι που ολοκλήρωσε ο Ισπανός συνεργάτης του Juan Sebastian del Cano, 1476 – 1526, ωστόσο απέδειξε ότι ο πλανήτης είναι στρογγυλός και οι ωκεανοί επικοινωνούν μεταξύ τους.

πορθμός, ο, ουσ. • (γεωγρ.) θαλάσσιο στενό πέρασμα το οποίο χωρίζει δύο στεριές και ενώνει δύο θάλασσες, *π.χ. ο Πορθμός του Καλαί / του Μαγγελάνου / των Δαρδανελίων / του Βοσπόρου / του Κάνμον ή Σιμονοσέκι, στην Ιαπωνία / του Ευρίπου στη Χαλκίδα,* και πολλοί άλλοι. 🕮 < αρχ. πορθμός < περάω.

Πορθμός Μαγγελάνου, ο, • (γεωγρ.) θαλάσσια δίοδος μήκους 580 χλμ., βρίσκεται στο νότιο άκρο της Λατινικής Αμερικής και συνδέει τον Ατλαντικό με τον Ειρηνικό ωκεανό. 🕮 < [ανθρωπωνύμιο] πορτογ. *Fernão de Magalhães.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: **Μαγγελάνος Φερδινάνδος,** Πορτογάλος θαλασσοπόρος [1480-1521 μ.Χ.] που ηγήθηκε ισπανικής αποστολής με σκοπό τον περίπλου της Γης, ταξίδι που ολοκλήρωσε ο Ισπανός συνεργάτης του Juan Sebastian del Cano, 1476 – 1526, ωστόσο απέδειξε ότι ο πλανήτης είναι στρογγυλός και οι ωκεανοί επικοινωνούν μεταξύ τους.

ποριά και **πορειά,** η, ουσ. • (γεωγρ.) το μέρος από το οποίο μπορεί να περάσει κάποιος, πόρος, πέρασμα, διάβαση. 🕮 < πόρος. ⊙ βουνοποριά.

πόρισμα, το, ουσ. • 1. το σύνολο των συμπερασμάτων που προκύπτει μετά από διεξοδική έρευνα σε συγκεκριμένη υπόθεση ή μελέτη, 2. (μαθημ.) πρόταση της οποίας η αλήθεια γίνεται φανερή μετά από προηγούμενες αποδείξεις. 🕮 < μτγν. πόρισμα < αρχ. πορίζω [= προξενώ, παρέχω, εφοδιάζω, προμηθεύω, προκαλώ, επιφέρω].

ποριώτης, ο, ουσ. • 1. (ναυτ.) το σχοινί που χρησιμοποιείται για το άπλωμα του παριστίου (παρακατίου), 2. [ως κύρ. όν.:] αυτός που κατάγεται ή διαμένει στον Πόρο. 🕮 < αρχ. πόρος.

πόρκος, ο, ουσ. • (ναυτ.) είδος αλιευτικού διχτυού, συνών. διώστης. 🕮 < αβέβαιης ετυμολογίας, ίσως η λ. να συνδέεται με το αρμεν. ors [= κυνήγι, λεία] ή με το λατιν. porcus [= χοίρος].

πόρος, ο, ουσ. • 1. καθένα από τα μικρά ανοίγματα ή κοιλότητες, σε στερεό σώμα, 2. (ανατ.) α) καθένα από τα πολλά μικρά α-

νοίγματα στο δέρμα μας απ' όπου πραγματοποιείται η άδηλος αναπνοή, β) σωληνοειδείς σχηματισμοί που επιτρέπουν τη διέλευση ουσιών, (φρ.) *«δακρυϊκός / ακουστικός / ηπατικός / κυστικός / αρτηριακός κ.λπ. πόρος»,* 3. πόροι [συνήθως στον πληθ.] α) οι πηγές εσόδων, β) κάθε πηγή από την οποία αντλούνται χρήσιμα περιουσιακά στοιχεία, 4. ο πορθμός που ενώνει δύο κόλπους, π.χ. ο πόρος της Τροιζήνας, 5. (σπάν.) ο τόπος μέσω του οποίου περνά κανείς στην απέναντι πλευρά, συνών. πέρασμα, πέραμα, διάβαση. 🕮 < αρχ. πόρος < περάω [= περνώ απέναντι ή από πλευρά σε πλευρά, προσπερνώ, περνώ, διασχίζω, διέρχομαι].

Πόρος, ο, ουσ. • (γεωγρ.) νησί του Σαρωνικού Κόλπου, με 3.261 κατοίκους [απογρ. 2021], η παλαιότερη ονομασία του Καλαυρία, β) η πρωτεύουσα του ομώνυμου νησιού. 🕮 < αρχ. πόρος [= 1. πέρασμα, στενό, 2. στενή θάλασσα, ισθμός, πορθμός] < περάω [= περνώ απέναντι ή από πλευρά σε πλευρά, προσπερνώ, περνώ, διασχίζω, διέρχομαι]. ⊙ πορι(ώ)τικος, Πορι(ώ)της, -ισσα.

πόρπακας, ο, ουσ. • 1. λαβίδα, 2. (στρατ.) λαβή ασπίδας από λουρί ή μεταλλικό κρίκο, 3. μεταλλικός κρίκος παλαιών πυροβόλων που χρησίμευε για τη στερέωση του σωλήνα του πυροβόλου στο σαμάρι του ζώου που τον μετέφερε. 🕮 < αρχ. πόρπαξ < πόρπη + [επίθημα] -αξ, γεν. -ακος.

πόρπη, η, ουσ. • (ενδυμ.) α) εξάρτημα, συχνά μεταλλικό, που ενώνει δύο άκρες, που κουμπώνει ή στερεώνει κάτι, που παίζει διακοσμητικό ρόλο, συνήθως σε ρούχα ή παπούτσια,

(λαογρ.) είδος κοσμήματος ειδικά σε ζώνη, συνών. κλειδωτάρι και κλειδωτήρι, κόπιτσα, θηλυκωτήρι, πούκλα και βούκλα, (αρχαιολ.) κόσμημα που συγκρατούσε στον ένα ώμο ή άλλοτε και στους δύο το ένδυμα, περόνη. 🕮 < αρχ. πόρπη [= περόνη, καρφίτσα] < πείρω [= τρυπώ].

πορσελάνη, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. (γεωλ.) λευκό, στιλπνό και συμπαγές υλικό που χρησιμοποιείται: α) στην κατασκευή χρηστικών αντικειμένων κεραμικής όπως: πιάτων, αγγείων, κοσμημάτων κ.ά., β) (ιατρ.) ως συνθετική ουσία στο σφράγισμα των δοντιών, γ) (ηλεκτρολ.) στην ηλεκτροτεχνία, ως μονωτικό υλικό και σε πλήθος τεχνολογικών συσκευών και εξαρτημάτων. 🕮 < γαλλ. porcelaine ή ιταλ. porcellana, με αρχική σημασία [= κοχύλι με σχήμα μικρού γουρουνιού] < λατιν. porcella [= γουρουνάκι] υποκ. του porcus [= γουρούνι].

πόρτα, η, ουσ. • 1. (αρχιτ.) επίπεδη κατασκευή που στηρίζεται σε μεντεσέδες και τοποθετείται στην είσοδο κτηρίων ή εσωτερικών χώρων και επιτρέπει την είσοδο και έξοδο των ανθρώπων, συνών. θύρα, πύλη, 2. (ενδυμ.) μέρος υφαντικού ιστού, 3. (μτφ.) η δυνατότητα επαφής με κάποιον, 4. [ως κύριο όν.:] *Πόρτα,* η τούρκικη κυβέρνηση, αλλιώς: Πύλη ή Υψηλή Πύλη, 5. α) (πληθ.) *πόρτες,* παιχνίδι στο τάβλι, β) (φρ.) [ως κύριο όν.:] *«Πόρτες Πάρου»,* τοπωνύμιο δύο βραχονησίδων πλησίον του λιμένα της Πάρου, σημείο με υψηλό δίκτυ πλοηγικής επικινδυνότητας· η πρόσκρουση του πλοίου *«Εξπρές Σάμινα»* το 2.000 με 81 νεκρούς υπήρξε το πιο τραγικό ναυτικό δυστύχημα των τελευταίων χρόνων στον ελλαδικό χώρο, 6. (φρ.) *«πόρτα ασφαλείας / υδατοστεγής / στεγανή / εξωτερική / εσωτερική / συρόμενη / μονωμένη…».* 🕮 < μσν. πόρτα < λατιν. porta [= πύλη]. ○ αυλόπορτα, γκαραζόπορτα, εξώπορτα, καγκελόπορτα, καμαρόπορτα, καστρόπορτα, κερκόπορτα, μεσόπορτα, μονοπόρτι, μπαλκονόπορτα, μπουκαπόρτα, παραπόρτι, πορτοπαράθυρο, πορτόφυλλο, τζαμόπορτα.

πορτάδα, η, ουσ. • (ναυτ.) ωφέλιμο βάρος σκάφους, το φορτίο, η χωρητικότητα πλοίου. 🕮 < βεν. portada, ή ιταλ. portata.

Πορτ Αντελάιντ Άνφιλντ, το, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη με σημαντικό εμπορικό λιμάνι στο Νότιο τμήμα της Αυστραλίας.

Πορτ Άρθουρ[1], ή **Ριοτζούν** ή **Λιουσούν,** το, ουσ. • (γεωγρ.) παράλια πόλη και λιμάνι της κινεζικής επαρχίας Λιαονίγκ [τμήματος της Ματζουρίας]. 🕮 < ονομασία που αποδόθηκε σ' έναν υποπλοίαρχο του αγγλικού βασιλικού ναυτικού, Port [= λιμάνι] Arthur [= Αρθούρος, ή αγγλ. Ryojun και Lüshun Port.

Πορτ Άρθουρ[2], το, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη με σημαντικό λιμάνι βαθέων υδάτων στο Τέξας

των Η.Π.Α., συνδέεται με διώρυγα με τον κόλπο του Μεξικού. 🕮 < [ανθρωπωνύμιο] αγγλ. Arthur Edward Stilwell (1859–1928) Αμερικανός επιχειρηματίας, δημιουργός μεγάλου σιδηροδρομικού δικτύου και 40 διαφορετικών εταιρειών, ιδρυτής της συγκεκριμένης πόλης.

πορτατίφ, το, άκλ. ουσ. • φορητή επιτραπέζια μικρή λάμπα. 🕮 < γαλλ. portative, θηλ. του επιθ. portatif [= φορητός] < porter [= φέρω].

Πορτ Ελίζαμπεθ, το, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη της Νότιας Αφρικής με σημαντικό λιμάνι, γνωστή επίσης και ως πρωτεύουσα των Θαλάσσιων σπορ.

πορτέλο, το, ουσ. • (αρχιτ.) α) θυρίδα, β) μικρή πόρτα. 🕮 < ιταλ. portello < λατιν. porta [= πύλη].

Πορτ Κλανγκ, το, ουσ. • (γεωγρ.) το μεγαλύτερο λιμάνι της Μαλαισίας κι ένα από τα μεγαλύτερα του κόσμου. 🕮 αγγλ. Port Klang.

Πόρτλαντ, το, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη των Η.Π.Α. στη συμβολή των ποταμών Κολούμπια και Γουίλαμιτ, θεωρείται το τρίτο σε μέγεθος λιμάνι της χώρας, μετά το Λος Άντζελες και τη Νέα Υόρκη.

Πορτ Λουίς, το, ουσ. • (γεωγρ.) πρωτεύουσα του Μαυρίκιου, με σημαντικό εμπορικό λιμάνι που λειτουργεί ως ενδιάμεσος σταθμός για πλοία που κατευθύνονται προς την Ινδία.

πορτμπαγκάζ, το, άκλ. ουσ. • αποθήκη αποσκευών στο πίσω μέρος του αυτοκινήτου. 🕮 < γαλλ. porte-bagages < porter [= φέρω] + bagages [= αποσκευές] < λατιν. porto, portare [= φέρω].

πόρτο, το, άκλ. ουσ. [παρωχημένο] • (ναυτ.) λιμάνι σε παραθαλάσσια ή παραλίμνια ή παραποτάμια περιοχή, συνηθισμένη λ. σε ενετοκρατούμενες ή φραγκοκρατούμενες ελληνικές περιοχές, (φρ.) *«πόρτο μαρίνα»,* το ελεύθερο λιμάνι των ναυτικών, ή το πολυσύχναστο λιμάνι. 🕮 < ιταλ. porto < λατιν. portus [= λιμάνι].

Πόρτο και **Οπόρτο** [ο porto = το λιμάνι], το, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη της Πορτογαλίας με 2.000.000 κατοίκους περίπου στην ευρύτερη περιοχή, σημαντικό λιμάνι στις εκβολές του ποταμού Douro, [δες ετυμ. Πορτογαλία]. 🕮 < πορτογαλ. Porto [= Λιμάνι].

Πόρτο Αλέγκρε, το, ουσ. • (γεωγρ.) η τέταρτη πληθυσμιακά πόλη της Βραζιλίας με 4,4 εκατομμ. κατοίκους περίπου, κτισμένη στις ακτές της λιμνοθάλασσας Λαγκόα ντος Πάτος. 🕮 < πορτογαλ. Porto Alegre [= το Χαρούμενο Λιμάνι].

Πορτογαλία, η, ουσ. • (γεωγρ.) κράτος της Ιβηρικής χερσονήσου και μέλος της Ε.Ε. με 92.090 τ.χλμ. και πληθυσμό 10.347.892 κατοίκους. 🕮 < πορτογαλ. Portugal [11ος αι.] < μσν. λατιν. Portus Cale [= θερμό λιμάνι], ή Portucale ή Portucalia, ονομασία που απέδιδαν οι Ρωμαίοι στο λιμάνι Porto, επειδή τα θερμά ρεύματα του Ατλαντικού δεν επέτρεπαν τη συγκέντρωση πάγου σε αυτό. ⊙ πορτογαλικός, πορτογαλέζικος, Πορτογάλος, -λέζος, Πορτουγέζος, Πορτουγέζα > πορτουγέζικος, Πορτογαλίδα, -λέζα, Πορτογαλικά, -λέζικα.

πορτογ(κ)έζα, η, ουσ. • (ναυτ.) είδος ναυτικού κόμπου με τον οποίο συνδέονται δύο σχοινιά στο σημείο της διασταύρωσής τους, συνών. σταυρόδεσμος, ψαλιδόδεσμος. 🕮 < ιταλ. portoghese.

Πόρτο Λάγος, ή **Λάγος,** το, ουσ. • (γεωγρ.) οικισμός στην περιφερειακή ενότητα Ξάνθης με 339 κατοίκους [απογρ. 2011], βρίσκεται στη λωρίδα που χωρίζει τη λίμνη Βιστωνίδα από το Αιγαίο Πέλαγος.

πορτολάνος ή **πορτουλάνος,** ο, και **πορτολάνα,** η, ουσ. • (ναυτ.) 1. μεγάλος ναυτικός χάρτης με πληροφοριακά αλλά και σχεδιαστικά στοιχεία για λιμάνια και ακτές, συνών. λιμενοδείκτης, 2. έντυπο εγχειρίδιο, πλοηγικού χαρακτήρα, σε μορφή βιβλίου, που περιγράφει συνοπτικά τις ακτές και τα λιμάνια με λεπτομέρειες για ύπαρξη και λειτουργία φάρων, φαναριών, διαύλων, σκοπέλων, υφάλων, εμποδίων ναυσιπλοΐας, λιμενικών έργων κ.λπ. 🕮 < ιταλ. portolano < βενετ. portolan < μσν. λατιν. portolanus (liber) [= (βιβλίο) του λιμανιού] < portus [= λιμάνι].

Πόρτο Λεόνε, το, ουσ. • (ιστορ.) η παλαιότερη ονομασία του λιμανιού του Πειραιά που καταγράφηκε για πρώτη φορά το 1318 μ.Χ. από τον Γενοβέζο Πέτρο Βισκόντι [Pietro

Visconti], ονοματολογία που εξηγείται από την ύπαρξη γλυπτού λέοντα, που δυστυχώς εκλάπη το 1687 από το δόγη Φραντσέσκο Μοροζίνη [Francesco Morosini] και σήμερα κοσμεί την είσοδο του ναυστάθμου της Βενετίας.

Πόρτο Μπέλο, το, ουσ. • (γεωγρ.) ιστορικό λιμάνι του Παναμά με πληθυσμό 4,5 χιλιάδων κατοίκων, στα πορτογαλικά σημαίνει *«Όμορφο Λιμάνι»* [αγγλ. Porto Bello].

Πόρτο Νινγκμπό-Ζουσάν, το, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) σύγχρονο κινεζικό λιμάνι, ένα από τα μεγαλύτερα του κόσμου, βρίσκεται στην ανατολική ακτή της χώρας και συμπεριλαμβάνει μικρότερα λιμάνια που λειτουργούν κυρίως σε εκβολές μεγάλων ποταμών. 🕮 από μεταφορά του αγγλ. Ningbo-Zhoushan.

Πόρτο Νόβο, το, ουσ. • (γεωγρ.) [Porto-Novo = Νέο Λιμάνι] πόλη, με σημαντικό λιμάνι στον Κόλπο της Γουινέας, πρωτεύουσα του Μπενίν [παλαιότερη ονομασία Δαχομέη].

Πόρτο Ράφτη, το, ουσ. • (γεωγρ.) επίνειο του Μαρκόπουλου Μεσογαίας, γνωστή παραθεριστική περιοχή, με 9.686 κατοίκους [απογρ. 2011]. 🕮 ❶ ονομασία που αποδόθηκε στην περιοχή από την ανεύρεση γυναικείου αγάλματος μεγάλων διαστάσεων που οι ντόπιοι αποκαλούσαν *«ο ράφτης»,* ή ❷ από το αλβαν. rrapthi [= πλατανάκι].

Πόρτο Ρίκο, το, ουσ. • (γεωγρ.) νησί της Κεντρικής Αμερικής στον Ατλαντικό ωκεανό, έχει έκταση 9.104 τ.χλμ. και πληθυσμό 3,3 εκατομμύρια κατοίκους. 🕮 < ισπαν. Puerto Rico [= πλούσιο λιμάνι].

Πόρτο Τανγιούγκ Πελέπας, το, ουσ. • (γεωγρ.) μεγάλο λιμάνι εμπορευματοκιβωτίων στη Μαλαισία. 🕮 < αγγλ. Port of Tanjung Pelepas.

πορτούζι και **πουρτούζι** και **πουρτούλι,** το, ουσ. • (ναυτ.) α) μικρή τετραγωνική ή κυκλική οπή σε ιστίο ή τσουβάλι, ενισχυμένη περιμετρικά με μεταλλικό δαχτυλίδι ή ραμμένη με σπάγκο ή χοντρό νήμα, για να περνάει από μέσα λεπτό σχοινί, συνών. μάτι ή ομμάτιο, αλλά και ροδέλα για στεγανοποίηση, β) η μία από τις τρεις γωνίες του τριγωνικού πανιού, αυτή που χαρακτηρίζεται ως ελεύθερη σ' ένα σύγχρονο ιστιοφόρο. 🕮 < γενουάτ. pertuso.

πορτοφόλι, το, ουσ. • 1. δερμάτινο ή υφασμάτινο αντικείμενο κατάλληλο για να τοποθετεί κανείς τα χρήματά του, χρηματοφυλάκιο τσέπης, 2. (συνεκδ.) το πόσο πλούσιος είναι κανείς. 🕮 < ιταλ. portafogli(o) < portare [= φέρω] + foglio [= φύλλο] < λατιν. portare [= φέρω] + follium [= φύλλο χαρτιού, χαρτονόμισμα]. ⊙ πορτοφολάς.

Πόρτο Χέλι ή **Πορτοχέλι,** το, ουσ. • (γεωγρ.) παραθαλάσσια κωμόπολη και ομώνυμος όρμος της Αργολίδας, γνωστός ταξιδιωτικός προορισμός. 🕮 < Πόρτο [= λιμάνι] + Χέλι [αρβανίτικο τοπωνύμιο – χωριό της περιοχής].

Πορτ Σάιντ, το, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη της βορειοανατολικής Αιγύπτου, πλησίον της διώρυγας του Σουέζ, με σημαντικό εξαγωγικό λιμάνι για τα ντόπια προϊόντα αλλά και σταθμός ανεφοδιασμού για τα πλοία που διέρχονται από τη Διώρυγα. 🕮 < Πόρτο [= λιμάνι] + *Σάιντ [ανθρωπωνύμιο].

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ:. **Μεχμέτ** ή **Μωχάμεντ Σαΐντ Πασάς**, τουρκ. **Mehmed Said Paşa**, 1822–1863, ο Βαλής της Αιγύπτου και του Σουδάν, γιος του Μεχμέτ Αλή Πασά, εμπνευστής του έργου της Διώρυγας του Σουέζ.

Πόρτσμουθ, το, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη και λιμάνι του Ηνωμένου Βασιλείου, στην κομητεία του Χαμπσάιρ, στην ακτή της Μάγχης, έχει πληθυσμό 205.771 κατοίκους, διαθέτει πολεμικό ναύσταθμο και σημαντικό ναυπηγικό κέντρο. 🕮 < αγγλ. Portsmouth.

Πορτ Τάλμποτ, το, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη της Ουαλίας, με πληθυσμό 37.276 κατοίκους [απογρ. 2011], διαθέτει σημαντικό εξαγωγικό λιμάνι χαλυβουργικών προϊόντων. 🕮 < αγγλ. Port Talbot, η ονομασία της πόλης Talbot, προέρχεται από την εγκατάσταση και τη διαχρονική δράση της ομώνυμης οικογένειας.

πορφύρα, η, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) μαλάκιο που φωλιάζει σε κοχύλι και εκκρίνει μία βαθυκόκκινη χρωστική ουσία, 2. η χρωστική ουσία που παράγεται με την κατάλληλη επεξεργασία από το παραπάνω οστρακοφόρο

μαλάκιο, 3. το πορφυρό χρώμα, 4. (ιστορ.) α) πορφυρό επίσημο ένδυμα των βυζαντινών αυτοκρατόρων, β) δωμάτιο των βυζαντινών

ανακτόρων στο οποίο παρέμενε η αυτοκράτειρα κατά τη διάρκεια του τοκετού, 5. (ιατρ.) είδος δερματοπάθειας. 🕮 < αρχ. πορφύρω [= κοκκινίζω]. ⊙ πορφυρένιος, πορφυρίζω, πορφυρικός, πορφυρίτης, πορφυριτικός, πορφυρώνω, πορφυρώδης. ○ καταπόρφυρος, ολοπόρφυρος, πορφυρογέννητος, πορφυρόχρωμος, πορφυρόμαλλος [δηλ. κοκκινομάλλης], πορφυρόχροος, πορφυροφόρος, χρυσοπόρφυρος.

☑ «Λόγος Α΄- Ο ερχομός», [απόσπασμα]

Ορθοστύλωτες, απόκοτες,
μάντισσες λαοπλάνες,
είχανε τη γύμνια σα ζητιάνες,
και είχανε τα μάτια σαν αγάλματα,
και είχανε τα μάτια χωρίς βλέμματα,
γιατί λείπαν οι ματιές τους προς μαντέματα
δυσκολοξεδιάλυτα,
προς απόσκεπες λείπανε Μοίρες·
και στα μεγαλόπρεπα κορμιά
τα κουρέλια αεροκυμάτιζαν
σαν **πορφύρες**.

Κωστής Παλαμάς

πορφύρας, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος σκουρόχρωμου καρχαρία. 🕮 < μσν. πόρφυρος (με αναβιβασμό του τόνου) < πορφυρός < αρχ. πορφύριος (με τη σημ. του θαλάσσιου κήτους) ίσως λόγω του χρώματος του (< αρχ. πορφυροῦς [= σκοτεινός]).

πορφυρός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που έχει το βαθυκόκκινο χρώμα της πορφύρας. 🕮 < μσν. πορφυρός < αρχ. πορφυροῦς.

Ποσειδώνας, ο, ουσ. • 1. (αστρον.) ο όγδοος κατά σειρά πλανήτης του ηλιακού μας συστήματος, με 14 δορυφόρους εκ των οποίων μεγαλύτερος είναι ο Τρίτωνας [Ναϊάδα, Θάλασσα, Δέσποινα, Γαλάτεια, Λάρισσα, Πρωτέας, Νηρηίδα, Αλιμήδη, Σαώ, Λαομέδεια,

Ψαμάθη, Νησώ και Ιππόκαμπος], 2. (μυθολ.) θεός των υδάτων, (λιμνών, ποταμών, πηγών) και κατ' επέκταση της θάλασσας [δες σχόλιο στη λ. ποσειδωνία] γιος του Κρόνου και της Ρέας. 🕮 < αρχ. Ποσειδῶν, αιτ. -ῶνα.

Ποσειδώνια, τα, ουσ. • 1. παγκόσμια ναυτιλιακή έκθεση που πραγματοποιείται κάθε δύο χρόνια στον Πειραιά, 2. (ιστορ.) αρχαίες ελληνικές γιορτές αφιερωμένες στον Ποσειδώνα. 🕮 < αρχ. Ποσειδῶν.

ποσειδωνία η **ωκεάνιος,** η, ουσ. • 1. (φυτολ.) θαλάσσιο αγγειόσπερμο φυτό, ενδημικό της Μεσογείου, που εσφαλμένα το αποκαλούμε

ως «φύκια» ή «φυκιάδα», και το οποίο σχηματίζει μπάλες ινώδους υλικού με το φύλλωμά του που ξεβράζονται στις ακτές χάρις τη δύναμη των ρευμάτων και του κυματισμού, γνωστό και ως *«γρασίδι του Ποσειδώνα»*, 2. (μυθολ.) τοπωνύμιο που ταυτίζεται με την Ατλαντίδα. 🕮 < αρχ. Ποσειδῶν.

✎ «ΔΑΣΗ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ – Οικολογική σημασία»
«Τα λιβάδια της [ενν. της **ποσειδωνίας**] συνιστούν ένα μοναδικό θαλάσσιο οικοσύστημα με παραγωγικότητα εφάμιλλη αυτής των δασών του Αμαζονίου και των παράκτιων υγροτόπων. Δεσμεύουν σημαντικές ποσότητες CO2, εμπλουτίζουν τα νερά και την ατμόσφαιρα με οξυγόνο, παρέχουν καταφύγιο και τόπο αναπαραγωγής για πολυάριθμους θαλάσσιους οργανισμούς, μεταξύ των οποίων και πολλά εμπορικά είδη, και προστατεύουν το βυθό και τις ακτές από τη διάβρωση. Επιπλέον, τα λιβάδια λειτουργούν ως «παγίδες» αιωρούμενων σωματιδίων, αποτελώντας φυσικά φίλτρα καθαρισμού και συμβάλλοντας στην ανακύκλωση των θρεπτικών στοιχείων του ιζήματος και της στήλης του νερού».
➢ Απόσπασμα από το άρθρο της Δρ. **Μαρίας Σαλωμίδη** [WWF] - Ινστιτούτο Ωκεανογραφίας Ελληνικό Κέντρο Θαλασσίων Ερευνών.

ποσειδώνιο, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.) τεχνητό ραδιενεργό στοιχείο, με ατομικό αριθμό 93, ταυτόσημο με το νεπτούνιο. 🕮 < μτφρδ. από το νεολατιν. neptunium < Neptune [= ο πλανήτης *Ποσειδώνας] < λατιν. Neptune [= ο θεός Ποσειδώνας].

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Ποσειδώνας,** ο θεός της θάλασσας, γιος του Κρόνου και της Ρέας, αδελφός του Δία, της Εστίας, της Ήρας, της Δήμητρας

και του Πλούτωνα (Ησίοδ. Θεογ. 453-467), πατέρας πολλών παιδιών από την ένωσή του με διάφορες θνητές ή αθάνατες γυναίκες. Τον συναντούμε σε πολλούς μύθους να πρωταγωνιστεί και ν' αποδίδει δικαιοσύνη στα πρόσωπα που παραβιάζουν τους ηθικούς νόμους της ζωής.

πόσιμος, -η, -ο, επίθ. • (για υγρά και κυρίως για το νερό) αυτός που είναι κατάλληλος προς πόση. 🕮 < μτγν. πόσιμος.

ποσόν, το, ουσ. • 1. η ποσότητα, οτιδήποτε μπορεί να μετρηθεί ή να αυξομειωθεί, 2. το σύνολο των αριθμητικών γνωρισμάτων ή των χαρακτηριστικών, αντών. ποιόν. 🕮 < ουσιαστικοποιημένο ουδ. της αντωνυμίας ποσός.

↓ πτώσεις	ενικός		πληθυντικός	
ονομαστική	τὸ	ποσόν	τὰ	ποσᾰ́
γενική	τοῦ	ποσοῦ	τῶν	ποσῶν
δοτική	τῷ	ποσῷ	τοῖς	ποσοῖς
αιτιατική	τὸ	ποσόν	τὰ	ποσᾰ́
κλητική ὦ!		ποσόν		ποσᾰ́
	δυϊκός			
ονομ.-αιτ.-κλητ.	τὼ	ποσώ		
γεν.-δοτ.	τοῖν	ποσοῖν		

ποσοστό, το, ουσ. • 1. (μαθημ.) κλασματικό μέρος ποσού, που εκφράζεται σε εκατοστά ή χιλιοστά, 2. [πληθ.] *τα ποσοστά*, το μέρος των συνολικών κερδών που αναλογεί σε κάποιον. 🕮 < πόσ(ος) -οστόν, ουδ. του -οστός.

ποσότητα, η, ουσ. • το ποσόν: *«ποσότητα ονομάζεται εκείνο που μπορεί να διαιρεθεί σε συστατικά μέρη, το καθένα από τα οποία ανεξάρτητα αν είναι δύο ή περισσότερα, αποτελεί κατά κάποιο τρόπο ένα, αυτό που βλέπουμε»* [Αριστοτέλης], αντών. ποιότητα. 🕮 < αρχ. ποσότ(ης), αιτ. -ητα.

ποσοτικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που ανήκει ή που αναφέρεται σε ποσότητες, σε ποσά, αντών. ποιοτικός. 🕮 < ποσό(ν) -τικός. ◈ ποσοτικά [επίρρ.].

πόστα[1], η, ουσ. • 1. [παρωχ.] αργή αμαξοστοιχία σε αντιδιαστολή προς την ταχεία, 2. (γενικότ.) το ταχυδρομείο, 3. (ναυτ.) [ιδιωματικό] νομέας [δες λ.] πλοίου, 4. (ναυτ.) [ιδιωματικό] ο φορτωτήρας πλοίου που χρησιμοποιείται σε φορτοεκφόρτωση, 5. (ναυτ.) [ιδιωματικό] η βάρδια - ομάδας λιμενεργατών που απασχολείται στη φορτοεκφόρτωση, ανά φορτωτήρα, ή κύτος (αμπάρι), επί του πλοίου ή από τον προβλήτα, 6. (ναυτ.) ξύλο που στηρίζουν τις βάρκες όταν είναι συρμένες στη στεριά. 🕮 < ιταλ. posta [= μεταφορά επιβατών και ταχυδρομείου με άμαξες].

πόστα[2], η, ουσ. • επίπληξη, (φρ.) *«βάζω πόστα σε κάποιον»*, δηλ. τον επιπλήττω, τον κατσαδιάζω. 🕮 < ιταλ. posta [= θέση].

ποστάλι, το, ουσ. • [παρωχημένο] α) επιβατικό ατμόπλοιο που εκτελεί δρομολόγια σε συγκεκριμένη γραμμή, β) ταχυδρομικό πλοίο, (φρ.) *«πλοίο της γραμμής»*. 🕮 < ιταλ. postal(e) [-ι] < posta < λατιν. ponere [= τοποθετώ].

πόστο, το, ουσ. • α) επίκαιρη θέση, β) (διοίκ.) σημαντική θέση εργασίας, κυρίως, σε δημόσια υπηρεσία ή οργανισμό, αξίωμα. 🕮 < ιταλ. posto [= θέση] < λατιν. pos(i)tum [= σταθερός] < ponere [= τοποθετώ].

ποτάμι, το, και **ποταμός,** ο, ουσ. • 1. μεγάλο ρεύμα γλυκού νερού που ρέει συνεχώς σε φυσική κοίτη και τροφοδοτείται από την επιφανειακή και υπόγεια απορροή της λεκάνης του, (φρ.) *«πλωτός / ορμητικός / πλατύς / αδιάβατος ποταμός»*, 2. (μτφ.) α) αφθονία, μεγάλη ποσότητα, πληθώρα, πλημμύρα, β) αυτός που στο λόγο του είναι χειμαρρώδης, 3. (αστρον.) [ως κυρ. όν.:] α) ονομασία του αστερισμού Ηριδανός, β) (μυθολ.) θεότητα, 4. (παροιμ.) *«ποταμέ μου, να μη σε ήξερα, κολύμπι που θα σε πέρναγα»*, δηλ. αν δεν ήξερα τι σόι άνθρωπος είσαι, δηλ. ποιος είναι ο πραγματικός σου χαρακτήρας, θα σε εμπιστευόμουν. 🕮 < μσν. ποτάμιν < αρχ. ποτάμιον, υποκορ. του ποταμός. ⭕ ποταμάρχης (ιστορ.), ποτάμαρχος, ποταμογενής, ποταμοδέτης [= πρόσωπο με ιδιαίτερες ικανότητες που μπορεί να ελέγξει τη ροή του], ποταμόκολπος, ποταμολίμνη, ποταμολογία, ποταμόμετρο, ποταμοπλαγκτόν, ποταμοπλο-

ΐα, ποταμόπλοιο, ποταμόσυκο, ποταμόφιλος, ποταμοφράκτης, ποταμοφυής, ποταμόψαρο, ιπποπόταμος, πολυπόταμος.

ποταμιά, η, ουσ. • η περιοχή γύρω από το ποτάμι. 🕮 < ποτάμ(ι) -ιά.

ποταμόκολπος, ο, ουσ. • (γεωγρ.) παράκτια περιοχή στην οποία εκβάλει το νερό του ποταμιού και αναμιγνύεται με το θαλάσσιο. 🕮 < ποταμ(ός) -ο- + κόλπος.

ποταμόμετρο, το, ουσ. • (ναυτ.) όργανο που χρησιμοποιείται για προσδιορισμό της στάθμης του ύδατος στον ποταμό. 🕮 < ποταμ(ός) -ο- + μέτρο.

ποταμοπλοΐα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • η πλεύση σκάφους σε πλωτό ποτάμι. 🕮 < ποταμ(ός) -ο- + -πλοΐα.

ποταμόπλοιο, το, ουσ. • (ναυπ.) πλοίο [χωρίς καρίνα] κατάλληλα ναυπηγημένο για πλεύση σε ποταμό. 🕮 < ποταμ(ός) -ο- + πλοίο.

ποταμόψαρο, το, ουσ. • (ιχθυολ.) το ψάρι του ποταμού. 🕮 < ποταμ(ός) -ο- + ψάρι.

ποτάσ(σ)α, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (χημ.) χημική ένωση σε στερεά μορφή, το ανθρακικό κάλιο, χρήσιμο στην υαλουργία και τη σαπωνοποιία, 2. (φρ.) *«καυστική ποτάσα»,* το υδροξείδιο του καλίου, υλικό καθαρισμού. 🕮 < ιταλ. potassa < γερμ. Pott [= δοχείο] + Asche [= τέφρα, στάχτη].

ποτενσιόμετρο, το, ουσ. • (ηλεκτρολ.) α) συσκευή που μετρά τη διαφορά δυναμικού, β) ρυθμιζόμενη αντίσταση που χρησιμοποιείται ως διαιρέτης τάσης, γ) ροοστάτης, δ) (φρ.) *«περιστροφικό / συρόμενο / γραμμικό / λογαριθμικό ποτενσιόμετρο».*

🕮 < γαλλ. potentiometre < potentiel < λατιν. potential [= δύναμη] < possum, posse [= μπορώ] + ελλ. μέτρο.

πότζι, το, ουσ. δες μπόντζι.

πουκάμισο, το, ουσ. • 1. (ενδυμ.) ρούχο από λινό, βαμβακερό ή μεταξωτό ύφασμα που καλύπτει τον κορμό και τα χέρια, <u>συνών.</u> χιτώνιο, 2. (μτφ.) το δέρμα του φιδιού που αφαιρείται από το σώμα του την περίοδο της άνοιξης, 3. (τεχνολ.) προστατευτικό χιτώνιο σε κύλινδρο μηχανής, ειδικότερα το ξηρό χιτώνιο λέγεται πουκάμισο. 🕮 < μσν. πουκάμισον < υπο-κάμισον < λατιν. camisia < αρχ. γερμ. hamisja. ⊙ πουκαμίσα, πουκαμισάς, πουκαμισού, πουκαμισάδικο.

Πούλια, η, ουσ. • ή Πλειά ή Πιλειά ή Απλειά ή Οπλειά, [δες Πλειάδες] (αστρον.) ο αστερισμός των Πλειάδων [δες λ.], αστρικό σμήνος, που ανήκει στον αστερισμό του Ταύρου, με γυμνό μάτι διακρίνονται μόνο έξι ή οκτώ αστέρια, ενώ με το τηλεσκόπιο αποκαλύπτονται 2.500 περίπου αστέρες οι οποίοι περιβάλλονται από διάχυτη νεφελώδη ύλη που καλείται συνολικά *«νεφέλωμα των Πλειάδων»,* (παροιμ.) [λαογρ.] *«Όντας η Πούλια βασιλεύει, ο καλός ο ζευγολάτης αποσπέρνει, κι ούτε τσοπάνος στα βουνά, κι ούτε ζευγάς στους κάμπους»,* η παροιμία συσχετίζεται με τις αγροτικές ασχολίες και τις παρατηρήσεις γεωργών και κτηνοτρόφων. 🕮 < μσν. Πούλια, αβέβαιης ετυμολογίας.

πουλσόμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) αναρροφητική αντλία που λειτουργεί με την πίεση των αντλιών του νερού. 🕮 < αγγλ. pulsometer < λατιν. pello, pellere [= πιέζω] + αρχ. μέτρο(ν).

πο(υ)νέντες και **πουνέντης,** ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) α) δυτικός άνεμος, ο ζέφυρος, β) Δύση. 🕮 < ιταλ. ponente [= δυτικός] < μσν. λατιν. ponens. ⊙ πονεντίνι [= καιρός ή ώρα με άνεμο πουνέντε].

πουνεντογάρμπης, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) [λαϊκ.] άνεμος που πνέει μεταξύ δυτικού και νοτιοδυτικού ανέμου, <u>συνών.</u> λιβοζέφυρος. 🕮 < ιταλ πουνέντες [δες ετυμ. λ.] + [αρχ.] ζέφυρος.

πουνεντομαΐστρος, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) [λαϊκ.] άνεμος που πνέει μεταξύ δυτικού και βορειοδυτικού ανέμου, <u>συνών.</u> σκιρωνοζέφυρος. 🕮 < ιταλ πουνέντες [δες ετυμ. λ.] + [βενετ.] μαΐστρος.

πούντα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (ιατρ.) πνευμονικό κρυολόγημα, 2. (ναυτ.) άκρη ακρωτηρίου [πουντάρι = μικρό ακρωτήριο]. 🕮 < ιταλ. punta [= αιχμή, κορυφή, ακρωτήριο, λιμενοβραχίονας] < λατιν. puncta < pungere [= κεντώ, τρυπώ, στίζω]. ⊙ πουντιάζω, πούντιασμα, πουντιασμένος.

πουντέλι και **μπουντέλι** και **ποντάλι** ή **ποντίλι,** το, ουσ. • (ναυπ.) α) ξύλινος ή σιδερένιος πάσσαλος που τον χρησιμοποιούμε για να

στερεώσουμε κάτι, ως υποστύλωμα, ως υποστήριγμα, β) ξύλινο ή μεταλλικό αντέρεισμα, μικρός στύλος υποστήριξης τοποθετημένος μεταξύ των καταστρωμάτων, αντιστήριγμα, συνών. νταγιάκι, στήριγγα, γ) τα στηλίδια [< υποκ. του αρχ. στήλη] γύρω από το κατάστρωμα ιστιοπλοϊκού σκάφους, δ) υποστήριγμα [υποστύλωμα που πατάει στο σωτρόπι] καταστρώματος [κουβέρτας], συνών. σανταρόλι, ε) (κατ' επέκτ.) το εσωτερικό ύψος του πλοίου, με βάση το μήκος των υποστηριγμάτων του, στ) (φρ.) *«πουντέλι γάστρας / δεξαμενής / καταστρώματος / παραπέτου / τρόπιδας»*. 🕮 < ιταλ. puntello [= υποστήριγμα] ή βενετ. pontelo. ⊙ πουντελιάρω και πουντελάρω και πουντελιξάρω και πουντελιάζω.

πούντος, ο, ουσ. • (ναυτ.) αποβάθρα, μικρός πετρόχτιστος λιμενοβραχίονας. 🕮 < ιταλ. punta [δες λ.].

πούπι, το, ουσ. • (ναυτ.) επίστεγο ή κάσσαρο, κατασκευή, που χαρακτηρίζεται λόγω του μεγέθους ως υπερκατασκευή, στο πρυμναίο κατάστρωμα του πλοίου, συνήθως αποτελεί συνέχεια των πλευρών του πλοίου. 🕮 < αγγλ. poop.

πουρί και **πωρί,** το, ουσ. • 1. (γεωλ.) πορώδες ασβεστολιθικό πέτρωμα, πωρόλιθος, 2. κάθε ασβεστούχο υπόλειμμα με μορφή ιζήματος που επικάθεται ως επίστρωμα σε διάφορα αντικείμενα όπως: είδη υγιεινής, μαγειρικά σκεύη, λέβητες, σωλήνες κ.λπ. 🕮 < μτγν. πωρίον, υποκορ. του αρχ. πῶρος [= ασβεστόλιθος].

πουρνάρι και **πρινάρι,** το, ή **περνιά,** η, **πρίνος,** ο, ουσ. • (φυτολ.) επιστημ. ονομ.: *«Δρυς η κοκκοφόρος - Quercus coccifera»*,

είδος αειθαλούς θάμνου ή μικρού δέντρου ύψους 1-5 μ., φύεται στις μεσογειακές χώρες ακόμη και σε ερημικές περιοχές, γνωστό ως *«σιδερόξυλο»* λόγω της σκληρότητας του, εξαιρετικό καυσόξυλο αλλά και πολύτιμο στη ναυπηγική, αμαξοποιία [παλαιότερα], συνών. βελανιδιά. 🕮 < μσν. πιρνάριον < πρινάριον, υποκ. του αρχ. πρῖνος.

πουρνό, το, ουσ. • [λαϊκότροπο] το πρωί, η αυγή. 🕮 < μσν. πουρνό.

Πουσάν, το, ουσ. δες Μπουσάν.

πούσι, το, ουσ. [χωρίς γεν. και πληθ.] • 1. (μετεωρ.) ομίχλη που σχηματίζεται σε περιοχές με αυξημένη υγρασία και ειδικότερα τις πρωινές ώρες, 2. στρώμα που σχηματίζεται από ξηρές πευκοβελόνες. 🕮 < τουρκ. pus.

☑ ΠΟΥΣΙ

Έπεσε το **πούσι** αποβραδίς
το καραβοφάναρο χαμένο
κι έφτασες χωρίς να σε προσμένω
μες στην τιμονιέρα να με δεις.

Κάτασπρα φοράς κι έχεις βραχεί,
πλέκω σαλαμάστρα τα μαλλιά σου.
Κάτω στα νερά του Port Pegassu
βρέχει πάντα τέτοιαν εποχή…

► **Καββαδίας Νίκος**

πούσουλας, ο, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] δες μπούσουλας.

Πουέρτο Ρίκο, το, δες Πόρτο Ρίκο.

πους, ο, ουσ. [γεν. ποδ-ός, πληθ.-ες, -ών] • 1. (ανατ.) α) το καθένα από τα δύο κάτω άκρα του ανθρώπινου σώματος [δες πόδι], β) το καθένα από τα σκέλη κάποιου σπονδυλωτού ζώου, 2. (λογοτ.) *«μετρικός πους»* το σύνολο των συλλαβών που συνθέτουν μία μετρική μονάδα, 3. (μαθημ.) αγγλοσαξονική μονάδα μήκους που αντιστοιχεί περίπου προς το μέγεθος του ανθρώπινου πέλματος [δες πόδι], 4. (ναυτ.) α) το κατώτατο άκρο του ιστίου (συνήθως στον πληθ.) β) το σχοινί με το οποίο χαλαρώνονται ή τεντώνονται τα ιστία, η σκότα, (φρ.) *«πους ή πόδι του αρτέμονα / του ιστίου / της μεγίστης / προϊστίου / του συπάρου / του φώσωνος»*, 5. (φρ.) *«επί ποδός»*, χαρακτηρισμός που δηλώνει το ετοιμότητα για ανάληψη δράσης, *«παρά πόδα»*, με το όπλο δίπλα στο πόδι. 🕮 < αρχ. πούς.

πράγκα ή **μπράγκα**, και **πράγγα,** η, ουσ. • (ναυτ.) αλιευτικό εργαλείο που μοιάζει με σιδερένια φούχτα και το χρησιμοποιούν οι ψαράδες για να βγάζουν αχινούς. 🕮 < ιταλ. branca [= πόδι ζώου οπλισμένο με νύχι].

πραγκαρόλι, το, ουσ. • (ναυτ.) εργαλείο για να πιάνουμε καλαμάρια, η καλαμαριέρα. 🕮 < ιταλ. pragarole < βενετ. ή ιταλ branca [= 1. φούχτα 2. γαμψό νύχι].

πραγματικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που υπάρχει ή υπήρξε αληθινά, που επιβεβαιώνεται, αντών. εξωπραγματικός, (ειδικότ.) αυτός που υπάρχει αντικειμενικά και αληθινά, αντών. ψεύτικος, εικονικός, 2. καθένας από τους θετικούς και αρνητικούς αριθμούς (ρητούς και άρρητους), συμπεριλαμβανομένου και του μηδενός. 📖 < αρχ. πραγματικός < πρᾶγμα. ⊙ πραγματικότητα. ◈ πραγματικά [επίρρ.].

πραγματογνώμονας, ο/η, ουσ. • πρόσωπο που έχει ειδικές γνώσεις και εμπειρία πάνω σε συγκεκριμένο θέμα ή τομέα και από το οποίο ζητείται, συνήθως από κάποια αρχή, να γνωματεύσει για μία υπόθεση ή ένα περιστατικό. 📖 < πραγματ- -ο- + [αρχ.] γνώμων, αιτ. -ονα [= εξεταστής]. ⊙ πραγματογνωμοσύνη.

πραγματογνωμοσύνη, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. η εξέταση και το πόρισμα που προκύπτει μετά τη διερεύνηση του θέματος ή του περιστατικού από ειδικευμένο επιστήμονα, δηλ. του πραγματογνώμονα, συνών. γνωμοδότηση, 2. (συνεκδ.) η επίσημη αναφορά ή το έγγραφο, στο οποίο διατυπώνεται το πόρισμα του πραγματογνώμονα. 📖 < πραγματ- -ο- + γνώμ(ων) +-οσύνη.

πρακαρόλα, η, ουσ. δες (μ)πρακαρόλα.

πρακτικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που: α) ανήκει ή αναφέρεται στην πράξη, στην εφαρμογή ενός σχεδίου, ενός πλάνου εργασίας, β) που σκέφτεται και ενεργεί λογικά, μεθοδικά και αποτελεσματικά, αντών. θεωρητικός, 2. (ως ουσ.) α) *η πρακτική,* ο τρόπος που ενεργεί ή συμπεριφέρεται κάποιος, που δοκιμάζεται πάνω σε κάποιο αντικείμενο για να αποκτήσει τη σχετική επαγγελματική εμπειρία, που εφαρμόζει κάτι στην πράξη, β) (πληθ.) *τα πρακτικά,* η καταγραφή των απόψεων σε συνέδρια, συμβούλια κ.λπ., γ) *ο πρακτικός,* το πρόσωπο εκείνο που ασκεί έργο με γνώσεις και ικανότητες που αποκτήθηκαν σε βάθος χρόνου, με ατομικές πρωτοβουλίες και παρατηρήσεις στο γνωστικό αντικείμενο του ενδιαφέροντός του. 📖 < αρχ. πρακτικός [= κατάλληλος για δράση], γαλλ. pratique, αγγλ. practical. ⊙ πρακτικότητα. ◈ πρακτικά, πρακτικώς [επίρρ.].

πράκτορας και **πράχτορας,** ο, ουσ. 1. αυτός που αναλαμβάνει να διεκπεραιώνει ξένες υποθέσεις έναντι αμοιβής, (φρ.) *«εμπορικός / *ναυτιλιακός / ταξιδιωτικός / τουριστικός / πλοιοκτητών / καλλιτεχνικός / δικαστικός πράκτορας»,* 2. αυτός που αναλαμβάνει να οργανώνει διάφορες καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, 3. αυτός που αναλαμβάνει τη διακίνηση του ημερήσιου και περιοδικού τύπου σε μια περιοχή, 4. ο ιδιοκτήτης πρακτορείου τυχερών παιχνιδιών, λαχείων κ.λπ., 5. (πολιτ.) πρόσωπο το οποίο συγκεντρώνει απόρρητες πληροφορίες για λογαριασμό μιας κυβέρνησης, μιας στρατιωτικής ή πολιτικής οργάνωσης ή μιας άλλης ομάδας, ο κατάσκοπος, *«μυστικός / διπλός / προξενικός / διπλωματικός πράκτορας».* 📖 < αρχ. πράκτωρ [= εκτελεστής], ο ατζέντης [= ιταλ. agente, γαλλ. και αγγλ. agent]. ⊙ πρακτορείο, πρακτορεύω.

Ο ναυτιλιακός ή ναυτικός **πράκτορας** είναι ανεξάρτητος επαγγελματίας που λειτουργεί επικουρικά σε ναυτιλιακή επιχείρηση, η αμοιβή του συνήθως στηρίζεται σε ποσοστό επί των πωλήσεων ή των προμηθειών, τις οποίες πρακτορεύει.
Μερικά: α) Για την πλοήγηση του πλοίου που καταπλέει στο λιμάνι του και συνεννοείται με τις λιμενικές και τελωνειακές αρχές για την άμεση εξυπηρέτηση του σκάφους.
β) Για την τακτοποίηση και την πληρωμή των ναυτιλιακών τελών.
γ) Για την παράδοση του φορτίου στον παραλήπτη ή την αποθήκευσή του σε περίπτωση αρνήσεως παραλαβής ή μη εμφανίσεως του παραλήπτη.
δ) Για τη ναύλωση του πλοίου και τη σύναψη των σχετικών ναυλοσυμφώνων, την είσπραξη του ναύλου, την έκδοση εισιτηρίων, προκειμένου για επιβατηγά πλοία και την ασφάλιση του πλοίου, του φορτίου και του ναύλου.
ε) Για τον εφοδιασμό του πλοίου με τα αναγκαία εφόδια και καύσιμα και την επισκευή του.
➢ https://iek-kardits.kar.sch.gr > document > file.php

πρακτορείο και **πραχτορείο,** το, ουσ. • 1. το γραφείο του πράκτορα [δες λ. 1. α και β], 2. επαγγελματικός χώρος: α) όπου συγκεντρώνονται οι έντυπες προς διακίνηση εκδόσεις, *«Αθηναϊκό / Μακεδονικό πρακτορείο»,* β) όπου λειτουργεί το νόμιμο κατάστημα πώ-

λησης λαχείων, λόττο, κι άλλων τυχερών παίγνιων, γ) ανώνυμης εταιρείας συγκέντρωσης, επεξεργασίας και ενημέρωσης ειδήσεων, *«πρακτορείο Ρόιτερ»,* δ) για την οργάνωση ταξιδίων, *«ταξιδιωτικό / τουριστικό πρακτορείο».* 🕮 < μτγν. πρακτόρειον [= έδρα του εισπράκτορα φόρων].

πράξη, η, ουσ. • 1. οτιδήποτε κάνει κάποιος, η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του πράττω, συνών. κάμωμα, 2. η υλοποίηση ενός σχεδίου, μιας ιδέας, 3. (οικον.) εμπορική ή χρηματιστηριακή συναλλαγή, δοσοληψία, αγοραπωλησία, 4. η ερωτική επαφή, η συνουσία, 5. καταχώρηση ενέργειας σε επίσημο βιβλίο, 6. (μαθημ.) τρόπος υπολογισμού, 7. διοικητική ενέργεια, 8. (θέατρ.) αυτοτελές μέρος θεατρικού έργου. 🕮 < αρχ. πρᾶξις.

Πράσινο Ακρωτήριο, το, ουσ. • (γεωγρ.) νησιωτικό κράτος στον Ατλαντικό Ωκεανό, με έκταση 4.033 τ.χλμ. και πληθυσμό 491.233 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < πορτογ. Cabo Verde, ονομασία που απέδωσαν, τον 15ο αι. Πορτογάλοι εξερευνητές, επειδή τους εντυπωσίασαν τα πολλά φοινικόδεντρα, που χάριζαν πράσινο χρώμα στην περιοχή.

πρασινογάλαζος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που έχει ενσωματώσει τα χρώματα του γαλάζιου και του πράσινου, συνών. κυανοπράσινος, γλαυκοπράσινος. 🕮 < πράσινο(ς) + γαλάζιος.

πράσινος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που έχει το χρώμα των φύλλων, του χόρτου, του πράσου, 2. αυτός που είναι χλωρός, θαλερός, 3. (για καρπούς) άγουρος, 4. [ως ουσ.] *το πράσινο*: α) το πράσινο χρώμα, β) γενική ονομασία για το σύνολο των φυτών, 5. [ως ουσ.] *οι Πράσινοι*: α) (πολιτ.) ονομασία διάφορων πολιτικών ή κοινωνικών κινημάτων, ομάδων, οργανώσεων κ.λπ. με περιβαλλοντικό προσανατολισμό, β) (ιστορ.) η μία από τις δύο μεγάλες ομάδες στον ιππόδρομο της Κωνσταντινούπολης, 6. (φρ.) *«πράσινος φανός», «πράσινη γραμμή / ζώνη / επανάσταση / κάρτα / μετάβαση / οικονομία κ.ά.».* 🕮 < αρχ. πράσινος. ⭕ πρασινοσκούφης.

πρατιγάρω, ρ. [αμετβ.] [παρωχημένο] • 1. (ναυτ.) επικοινωνώ ως επιβάτης ή ως μέλος του πληρώματος με τους κατοίκους μιας περιοχής όπου αγκυροβόλησε το πλοίο μετά από άδεια που παραχώρησαν οι λιμενικές ή τελωνειακές ή υγειονομικές Αρχές και την οποία εξασφάλισε ο ναυτιλιακός πράκτορας της εταιρείας, συνών. ελευθεροκοινωνώ, 2. (μτφ.) αποκαθιστώ σχέσεις που, προσωρινά, είχαν διακοπεί. 🕮 (αντιδάνειο) < βενετ. pratigare < pratigo < μσν. λατιν. practicus < αρχ. πρακτικός, -ή, -όν [= 1. κατάλληλος για δράση, κατάλληλος για απασχόληση, 2. ενεργητικός, δραστήριος] < πράσσω [= κατορθώνω, εκτελώ, πραγματοποιώ, επιτελώ, ενεργώ].

πράτιγο, το, ουσ. [παρωχημένο] • (ναυτ.) ελεύθερη επικοινωνία με τους κατοίκους ενός τόπου μετά από άδεια που παραχώρησαν οι λιμενικές ή τελωνειακές ή υγειονομικές Αρχές της περιοχής στην οποία αγκυροβόλησε το πλοίο, συνών. ελευθεροκοινωνία. 🕮 < (αντιδάνειο) ιταλ. pratico < βενετ. pratigo < μσν. λατιν. practicus < αρχ. πρακτικός.

Πρέβεζα, η, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη και λιμάνι της Ηπείρου, βρίσκεται στην είσοδο του Αμβρακικού κόλπου, ο πληθυσμός της ανέρχεται σε 21.000 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < σλαβ. prĕvozъ [= πέρασμα] ή παλιά αλβ. prevëzë -za, [= πέρασμα, διάβαση, μεταφορά, διαμετακόμιση]. ⊙ Πρεβεζάνος, πρεβεζάνικος.

πρεβέντζα, η, ουσ. δες προβέντζα.

πρέμιο, το, ουσ. • (οικον.) α) πρόσθετη έκτακτη αμοιβή, τα πρέμια, β) το ποσό που πληρώνει ο ασφαλισμένος στον ασφαλιστή. 🕮 < αγγλ. premium < λατιν. praemium [= βραβείο].

πρέμνο, το, ουσ. • 1. το μέρος του κορμού από κομμένο δέντρο που απομένει στο έδαφος, το κούτσουρο, 2. ο κορμός, κυρίως, του αμπελιού, αλλιώς: το κούρβουλο. 🕮 < αρχ. πρέμνον, τό, [= η βάση, το κατώτερο μέρος του κορμού ενός δέντρου].

πρέσα, η, ουσ. • 1. (τεχνολ.) μηχάνημα: α) για κατεργασία μετάλλων με ισχυρή πίεση, β) για σύνθλιψη ή συγκόλληση αντικειμένων, γ) για περιποίηση μαλλιών, δ) για εκγύμναση του σώματος, ε) για σιδέρωμα ρούχων, και για άλλες διάφορες, κυρίως βιομηχανικής φύσεως, εργασίες, (φρ.) *«υδραυλική /*

μηχανική / στροφαλοφόρα / κοχλιωτή πρέσα», 2. (τυπογρ.) το πιεστήριο. 🕮 < ιταλ. pressa < γαλλ. presse < λατιν. premo [= πιέζω, πατώ]. ⊙ πρεσαδόρος / πρεσαδόρα [= ειδικευμένος εργάτης/-τρια στο χειρισμό της πρέσας.

πρεσβεία, η, ουσ. • (πολιτ.) α) μόνιμη αντιπροσωπία κράτους σε άλλη χώρα, β) τα πρόσωπα που έχουν αναλάβει τη διπλωματική αποστολή της αντιπροσώπευσης, γ) (συνεκδ.) το κτήριο στο οποίο στεγάζονται οι διπλωματικοί υπάλληλοι της παραπάνω αντιπροσωπείας. 🕮 < αρχ. με αρχική σημασία [= 1. η γεροντική ηλικία, το γήρας, 2. υπεροχή θέσεως, αξίωμα] < πρεσβεύω. ⊙ πρέσβειρα.

πρεσβευτής, ο/η, ουσ. • (πολιτ.) ο πρέσβης, ο διπλωματικός αντιπρόσωπος ενός κράτους σε ξένη χώρα. ⊙ πρεσβευτικός. 🕮 < αρχ. πρεσβεύω.

Πρέσπα, η, ουσ. • (γεωγρ.) καθεμία από τις δύο ομώνυμες λίμνες, *«Μεγάλη και Μικρή Πρέσπα».* 🕮 < σλαβ. Prëspa < παλαιότ. σλαβ. sbpo [= συγκεντρώνω, γεμίζω].

πριάρι και **προιάρι,** το, ουσ. • (ναυτ.) οξύπρυμνη ψαρόβαρκα με επίπεδο πυθμένα,

δηλ. χωρίς καρίνα, κατασκευασμένο από ξύλο κυπαρισσιού, που χρησιμοποιείται στις λιμνοθάλασσες και στις εκβολές των ποταμών της Δυτικής Ελλάδας και η οποία ωθείται με κοντάρι που ακουμπά στο βυθό. 🕮 < πλοιάριον (< πλοῖον), με αφομοιωτική τροπή του -λ- σε -ρ-].

Πριγκιπόννησοι, οι, και **Πριγκηπόννησα** και **Πριγκιπονήσια,** τα, ουσ. • (γεωγρ.) συστάδα εννέα νησιών στη Θάλασσα του Μαρμαρά, 4 μεγάλα νησιά (Πρώτη, Αντιγόνη, Χάλκη, Πρίγκηπος) και 5 μικρότερα (Κοντάλη, Νέανδρος, Οξιά, Πλάτη, Αντιρόβυθος). 🕮 < η ονομασία *«Νήσος του Πρίγκηπος»* οφείλεται στην εγκατάσταση του βυζαντινού πρίγκηπα [με το αξίωμα του Κουροπαλάτη] και υποψήφιου αυτοκράτορα Ιουστίνου Β΄ (520-578).

πρίζα και **μπρίζα,** η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • (ηλεκτρολ.) 1. σημείο της οικοδομικής εγκατάστασης στο οποίο καταλήγουν ηλεκτροφόρα καλώδια, ρευματοδότης, 2. (τεχνολ.) εξάρτημα ηλεκτρικής συσκευής. 🕮 < γαλλ. prise [= λήψη], μτχ. του ρ. prendre [= παίρνω]. ⭕ πριζοδιακόπτης.

πρίμα, επίρρ. δες πρύμα.

πριμάζ, το, άκλ. ουσ. • (οικον.) α) όρος φορτωτικών εγγράφων σε ναυτεμπορικές συμφωνίες, β) η αμοιβή του πλοιάρχου. 🕮 ❶ < γαλλ. primage, ή ❷ < αγγλ. primage.

πρίμος, -α, -ο, επίθ. • 1. πρώτος, ο σπουδαιότερος, ο σημαντικότερος, 2. (μετεωρ.) αέρας ευνοϊκός για τα πλοία, ο ούριος άνεμος. 🕮 < ιταλ. primo < λατιν. primus [= πρώτος] < prior [= πρότερος].

πρίνος, ο, ουσ. • 1. (φυτολ.) το πουρνάρι αλλά και πρινάρι, είδος αειθαλούς βελανιδιάς, γνωστό και ως δρυς, 2. (ναυτ.) σκληρό και ανθεκτικό είδος ξύλου πολύτιμο στις ναυπηγικές κατασκευές. 🕮 < αρχ. πρῖνος, ή, ό.

πριόνι, το, ουσ. • 1. (εργαλ.) μεταλλική οδοντωτή λάμα που χρησιμοποιείται για το κόψιμο ξύλων και μετάλλων, 2. (συνεκδ.) το πριονιστήριο, επαγγελματικός χώρος εντός του οποίου υπάρχει μηχανικό πριόνι, αλλιώς κορδέλα, για την κοπή κυρίως ξύλων αλλά και μετάλλων, λίθων κ.λπ. 🕮 < μτγν. πριόνιον, υποκ. του αρχ. πρίων < πρίω [= κόβω]. ⊙ πριονίζω.

πριονίδι, το, ουσ. • λεπτά κομμάτια, τρίμματα, που προέρχονται από τη διαδικασία κοπής του ξύλου. 🕮 < πριόνι + -ίδι.

πριονίζω, ρ. [μετβ.] • χρησιμοποιώ το πριόνι για να κόψω κάποιο αντικείμενο, ξυλώδες, μεταλλικό ή από συνθετικό υλικό, πλαστικό κ.λπ. 🕮 < μσν. πριονίζω. ⊙ πριόνιση, πριόνισμα, πριονιστήριο, πριονιστής, πριονιστός.

πριονιστήριο και **πριστήριο** και **πριονιστήρι,** το, ουσ. • επαγγελματικός χώρος, εργαστήριο, εντός του οποίου υπάρχει μηχανικό πριόνι, αλλιώς κορδέλα, κατάλληλο για την κοπή, κυρίως ξύλων. 🕮 < πριονισ- (< πριονίζω) -τήριον.

πριονοκαρχαρίας ο μακρύρυγχος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) γνωστός και ως *πριστιοφόρος ο σγουρός* [δες λ.].

πριονοκορδέλα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • (εργαλ.) α) συνήθως ισχυρή ηλεκτρική μηχανή που χρησιμοποιεί οδοντωτή μεταλλική λάμα, και η οποία είναι κατάλληλη για την

κοπή ξύλων, ή β) μηχανή εσωτερικής καύσης με την ίδια χρηστική εφαρμογή όπως και η παραπάνω, γ) ο μεταλλικός οδοντωτός ιμάντας που χρησιμοποιείται ως το βασικό εξάρτημα κοπής του παραπάνω μηχανήματος (α και β), πριονοταινία. 🕮 < πριόνι + κορδέλα.

πριονοταινία, η, ουσ. • (εργαλ.) μεταλλικός οδοντωτός ιμάντας που χρησιμοποιείται ως το κύριο εξάρτημα κοπής της πριονοκορδέλας [δες λ.]. 🕮 < πριόνι + ταινία.

πρίσμα, το, ουσ. • 1. (γεωμ.) πολύεδρο γεωμετρικό σώμα που έχει δύο ίσες και παράλληλες βάσεις, ενώ οι υπόλοιπες πλευρές του

κάθετες προς αυτές τις δύο, (φρ.) *«κανονικό / κολοβό / ορθό / πλάγιο πρίσμα»,* 2. (φυσ.) [οπτική] ως διαφανές στερεό επιτυγχάνει τη διάθλαση του φωτός, 3. (μτφ.) κριτικός τρόπος εξέτασης. 🕮 < μτγν. πρῖσμα. ⊙ πρισματικός.

πρισματικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που έχει το σχήμα του πρίσματος, αυτός που σχετίζεται με το πρίσμα, (φρ.) *«πρισματική πυξίδα»,* πυξίδα ιδανική για ψαράδες, κυνηγούς, ορειβάτες, φυσιολάτρες, αλλά και για ομάδες διάσωσης, διαθέτει χάρακα για την μέτρηση αποστάσεων σε χάρτες και περιστρέφεται όλος ο δίσκος του ανεμολογίου στον οποίο είναι στερεωμένη η μαγνητική βελόνα, *«πρισματικός αστρολάβος / καθρέφτης / φακός / διαχύτης / ανακλαστήρας / (ναυπ.) συντελεστής / κατακόρυφος συντελεστής», «πρισματικό τηλεσκόπιο / θερμόμετρο υδραργύρου / φάσμα».* 🕮 < γαλλ. prismatique < αρχ. πρισματ- (πρῖσμα) -ique [= -ικός].

πρισματικός συντελεστής, ο, • (ναυπ.) ή διαμήκης συντελεστής, είναι ο λόγος του όγκου του εκτοπίσματος ενός σκάφους, μέχρι μια δεδομένη ίσαλο, προς τον όγκο ενός πρίσματος που έχει μήκος ίσο με το μήκος της ισάλου γραμμής και βάση με εμβαδόν ίσο με το εμβαδόν της μέσης τομής του σκάφους μέχρι τη δεδομένη ίσαλο.

πριστήριο, το, ουσ. δες πριονιστήριο.

πρίστης, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) γένος σελαχιών χονδροϊχθύων, αλλιώς πριονόψαρο, είδος που χαρακτηρίζεται από το επίμηκες ρύγχος του το οποίο είναι πλαισιωμένο από διπλή σειρά ισχυρών δοντιών που μοιάζουν με πριόνι, το μήκος του ξεπερνά τα 2 μ., τρέφε-

ται με μικρά ψαράκια και καρκινοειδή. 🕮 (αντιδάνειο) < αγγλ. pristis < πρίστης [= πριονιστή] < αρχ. πρίω [= πριονίζω] + [κατάλ.] -της.

πριστιοφόρος ο σγουρός, ο, ουσ. • (ιχθυολ.), είδος καρχαρία της οικογένειας των πριστιοφορίδων, η επιστημ. του ονομ.: Pristiophorus cirratus [διώνυμο], το μήκος του σώματός του φθάνει το 1,30 μ. συναντάται, κυρίως στον Ινδικό ωκεανό.

πριστιοφορίδες, οι, ουσ. • (ιχθυολ.) οικογένεια ψαριών, χαρακτηριστικό τους γνώρισμα το ξιφοειδές ρύγχος τους που ενσωματώνουν μυτερά δόντια και στις δύο πλευρές, τρέφονται με μικρά ψάρια και ασπόνδυλα.

πριστός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που έχει κοπεί με πριόνι, πριονισμένος, πριονιστός. 🕮 < αρχ. πριστός, -ή, -όν, [ρηματικό επίθ.].

πριτσίνι και **περτσίνι,** το, ουσ. [γεν. πριτσινιού, -ιών] • (εργαλ.) μεταλλικό καρφί με γυ-

ρισμένη μύτη κατάλληλο για τη συναρμογή μεταλλικών τμημάτων σε κατασκευές. 🕮 ίσως από το ❶ < τουρκ. perçin [= είδος μεταλλικού καρφιού] < περσ. parcîn, ή από το ❷ παλ. ιταλ. perzin(e) -ι. ⊙ πριτσινάρω [= καρφώνω με πριτσίνια], πριτσίνισμα, πριτσίνωμα, πριτσινίζω, πριτσινωτός.

πριτσιναδόρος και **περτσιναδορος,** ο, ουσ. • (εργαλ.) εργαλείο κατάλληλο για τη στερέ-

ωση πριτσινιών [δες λ.], (φρ.) *«πριτσιναδόρος χειρός / δραπάνου / σπειρωμάτων».* 🕮 < πριτσίνι [δες λ.] + -α- + -δόρος.

προάγω, ρ. [μετβ.] • 1. ωθώ, σπρώχνω, 2. προσπαθώ να προοδεύσει κάποιος, 3. προβιβάζω, 4. (αρχ.) α) οδηγώ μπροστά, σε Ηρόδ. β) συνοδεύω, σε Ξεν. γ) φέρω, οδηγώ στη δημοσιότητα, σε Πλάτ. δ) παρακινώ, πείθω, σε Ηρόδ. και Θουκ. ⊙ προαγωγή.

προαγωγή, η, ουσ. • η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του προάγω: 1. η πρόοδος, η ανάπτυξη, η βελτίωση, 2. η προώθηση, ο προβιβασμός,

η επαγγελματική εξέλιξη. 🕮 < μτγν. προαγωγή.

προαναγγελία, η, ουσ. • (ναυτ.) η εκ των προτέρων αναγγελία, προειδοποίηση, προαγγελία, η γνωστοποίηση ενός φαινομένου ή γεγονότος που πρόκειται να συμβεί, (φρ.) *«προαναγγελία θυελλωδών ανέμων».* 🕮 < προαναγγέλλω.

προανάφλεξη, η, ουσ. • (τεχνολ.) η πρόωρη ανάφλεξη από το μπουζί, δηλ. τον αναφλεκτήρα, στον κυλινδρικό χώρο καύσης προτού το καύσιμο μείγμα φθάσει το υψηλότερο σημείο πίεσης. 🕮 < προ-ανάφλεξις, μτφρδ. από την αγγλ. pre-ignition.

προβάλλω, ρ. [μετβ. και αμετβ.] • 1. παρουσιάζω κάποιον ή κάτι όσο το δυνατόν καλύτερα, 2. με κατάλληλα μηχανήματα αναπαράγω οπτικό υλικό, π.χ. φιλμ, διαφάνεια, 3. διατυπώνω τις απόψεις μου, 4. βγάζω, απλώνω προς τα έξω, 5. εμφανίζομαι, παρουσιάζομαι, φανερώνομαι. 🕮 < αρχ. προ + βάλλω. ⊙ πρόβλημα, προβολέας, προβλήτα, προβολή.

προβέντζα και **πρεβέντζα,** η, και **προβέντζι,** το, ουσ. • (μετεωρ.) η ξαφνική και βίαιη αλλαγή της διεύθυνσης του νότιου ανέμου σε δυνατό βόρειο που συνοδεύεται, συνήθως, από αστραπές και βροντές. 🕮 < βενετ. provenza < τοπων. Provenza, δηλ. ο άνεμος που φυσά με κατεύθυνση από την περιοχή της *Προβηγκίας.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ: **Προβηγκία,** περιοχή της νοτιοανατολικής Γαλλίας, εκτείνεται από την κοιλάδα του Ροδανού στα δυτικά μέχρι τα Ιταλικά σύνορα και τις Άλπεις στα ανατολικά, στα νότια βρέχεται από την Μεσόγειο Θάλασσα.

προβιβάζω, ρ. [μετβ.] • προάγω κάποιον σε ανώτερη βαθμό ή θέση ή (για μαθητές) σε ανώτερη τάξη, αντών. υποβιβάζω. 🕮 < αρχ. προβιβάζω [= κάνω να προχωρήσει]. ⊙ προβιβασμός, προβιβαστικός.

Πρόβλακας, ο, ουσ. • (γεωγρ.) α) παλαιότερη ονομασία τοποθεσίας στην οποία αναπτύχθηκε ο οικισμός των Νέων Ρόδων στο τρίτο πόδι της Χαλκιδικής, κοντά στην σημερινή Ιερισσό, β) ονομασία της παραλίας των Νέων Ρόδων, γ) ο ισθμός που συνδέει τη χερσόνησο του Άθω. 🕮 < πρ(ιν) -ο- + αυλάκι, δηλ. πριν τη Διώρυγα του Ξέρξη μήκους 2 χλμ. και πλάτους 30 μ. που συνέδεε τον κόλπο της Ιερισσού με τον Σιγγιτικό κόλπο.

πρόβλεψη, η, ουσ. • 1. το να διαισθάνεται ή επιστημονικά να υποστηρίζει κανείς ότι κάτι θα συμβεί σε χρόνο μελλοντικό και αυτό να το γνωστοποιεί σε άλλους, (φρ.) *«πρόβλεψη καιρικών συνθηκών / καιρού»,* 2. πρόνοια για πιθανολογούμενο γεγονός ή φαινόμενο, 3. (οικον.) α) αντιστάθμισμα ποσού, το οποίο θα πληρωθεί από τον αποδέκτη συναλλαγματικής, β) η παρακράτηση ποσού από το καθαρό κέρδος για την κάλυψη ζημιών. 🕮 < μσν. πρόβλεψις.

«Μακροπρόθεσμες **προβλέψεις** καιρικών συνθηκών προσφέρει μετεωρολογικό πρόγραμμα τεχνητής νοημοσύνης της Google»
Τετάρτη, 24 Ιουλίου 2024 12:00
➢ https://www.naftemporiki.gr

πρόβλημα, το, ουσ. • 1. κάθε ζήτημα που πρέπει να λυθεί με επιστημονικό τρόπο ή με μαθηματική προσέγγιση, 2. δύσκολη κατάσταση που χρειάζεται διευθέτηση, 3. δυσλειτουργία. 🕮 < αρχ. πρόβλημα, γαλλ. problème και αγγλ. problem. ⊙ προβληματίζω, προβληματικός > προβληματική [ουσ.].

προβλήτα, η, και **προβλήτας,** ο, ουσ. • (ναυτ.) φυσικό ή τεχνητό τμήμα ξηράς, σε θάλασσα, λίμνη ή ποταμό, που διευκολύνει κυρίως το πλεύρισμα των πλοίων για αποτελεσματικότερη φορτοεκφόρτωση εμπορευμάτων, για ασφαλέστερη αποβίβαση και επιβίβαση επιβατών κ.λπ. συνών. μόλος, λιμενοβραχίονας. 🕮 < αρχ. προβλής, ή, αιτ. -ῆτα [= αυτός που προεξέχει].

προβολέας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) 1. συσκευή, που συγκεντρώνει και εκπέμπει φωτεινές ακτίνες, για φωταγώγηση κλειστών ή ανοικτών χώρων, 2. ειδική συσκευή, με την οποία πραγματοποιείται προβολή εικόνων [διαφανειών ή αλλιώς σλάιντς] ή ταινιών, σε οθόνη ή σε επίπεδο και ομαλό τοίχο. 🕮 < μτγν. προβολεύς [= παραγωγός - γεννήτορας, πρόξενος] < αρχ. προβάλλω, σημδ. από το γαλλ. projecteur.

προβολή, η, ουσ. • 1. η παρουσίαση εικόνων, με τη χρήση κάποιου προβολέα [δες λ.], και ειδικότερα κινηματογραφικής ταινίας, συνών. εμφάνιση, 2. η διαφημιστική καμπάνια

κάποιου προσώπου ή αντικειμένου, 3. η προώθηση συγκεκριμένου εμπορεύματος σε κατάστημα, 4. (ναυτ.) η προέκταση στεριανής έκτασης εντός θαλάσσιου χώρου, συνών. προεξοχή, προεκβολή, αντών. εσοχή, 5. (αθλητ.) απομάκρυνση της μπάλας με προέκταση του ποδιού, συνών. τάκλιν, 6. (γεωμ.) απεικόνιση ενός συνόλου σημείων ή σχημάτων πάνω σε ευθεία, επίπεδο ή επιφάνεια, 7. (αστρον.) μέθοδος παρατήρησης του Ήλιου και των λεπτομερειών της επιφάνειάς του πάνω σε λευκό διάφραγμα, 8. (φρ.) *«[ιατρ.] ινιακή, ισχιακή / κεντρική / πλάγια - ορθή μερκατορική / χαρτογραφική / κωνική / πολυκωνική / κινηματογραφική / τηλεοπτική / κυλινδρική / πολυεδρική / λοξοδρομική / μερκατορική / ορθογραφική / σκιαγραφική / στερεογραφική / αζιμουθιακή / κυλινδρική / κατακόρυφη ή πολική / εγκάρσια ή ισημερινή προβολή»*. 🕮 < αρχ. προβολή [= ρίξιμο]. ⊙ προβολικός. ○ αυτοπροβολή, ορθοπροβολή, υπερπροβολή.

πρόβολος, ο, ουσ. • 1. (αρχιτ.) αντιστήριγμα για ενίσχυση και προστασία βάθρου σε οικοδομή, γέφυρα, μόλο κ.λπ. 2. (ναυτ.) ο οριζόντιος ή κεκλιμένος ιστός που προεξέχει από την πλώρη ιστιοφόρου πλοίου και χρησιμεύει για την στερέωση των βοηθητικών ιστίων ενισχύοντας έτσι τη συνολική επιφάνεια των πανιών, επίσης χρησιμοποιείται για την ανύψωση, για την στήριξη και για το ρίξιμο της πρωραίας άγκυρας, συνών. μπομπρέσο, μπαστούνι. 🕮 < προβάλλω [= προ ωθώ ή σπρώχνω μπροστά μου].

πρόγνωση, η, ουσ. • 1. πρόβλεψη για κάτι που πρόκειται να γίνει, (φρ.) *«πρόγνωση καιρού / καιρικών – κλιματικών συνθηκών»*, επιστημονική προσέγγιση για τις επικείμενες μεταβολές του καιρού, 2. (ιατρ.) ιατρική γνωμάτευση που παρουσιάζει εκ των προτέρων σε όλα τα επίπεδα την εξέλιξη της ασθένειας. 🕮 < αρχ. πρόγνω(σις) -ση. ⊙ προγνωστικός.

πρόγραμμα, το, ουσ. • 1. σχέδιο εργασίας που καταγράφει με λεπτομέρειες τα δρώμενα, 2. το έντυπο που καταγράφει τις ενέργειες που πρόκειται να εκτελεσθούν, 3. κείμενο αναφοράς για την διδακτέα ύλη και το επίπεδο γνώσεων συγκεκριμένου χρονικού διαστήματος σπουδών, 3. (ηλεκτρον.) λεπτομερές σχέδιο εντολών ηλεκτρονικού υπολογιστή, 4. (μηχανολ.) η αυτόματη εκτέλεση μιας ολοκληρωμένης σειράς εργασιών από μια μηχανή. 🕮 < αρχ. πρόγραμμα [= ημερήσια διάταξη θεμάτων της Βουλής ή της Εκκλησίας ή του Δήμου].

προγραμματιστής, ο, **προγραμματίστρια,** η, ουσ. • (πληροφ.) ο επιστήμονας που ασχολείται συστηματικά, στο χώρο της πληροφορικής, με τον σχεδιασμό και την εφαρμογή προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών. 🕮 < μτφρδ. από την αγγλ. programmer.

προγυμναστήριο, το, ουσ. • 1. χώρος προγύμνασης, προπονητήριο, 2. (ναυτ.) το πλοίο στο οποίο διαμένουν και προγυμνάζονται οι νεοσύλλεκτοι ναύτες. 🕮 < προγυμνάζω + [επίθημα] -τήριο.

προδετώ, ρ. [αμετβ.] • (ναυτ.) δένω με την πλώρη το σκάφος με σκοπό την καλύτερη και ασφαλέστερη φορτοεκφόρτωση εμπορευμάτων και ιδίως οχημάτων, αντών. πρυμνοδετώ. 🕮 < προ + -δετώ < δετός. ⊙ προδέτηση [= δέσιμο του σκάφους από την πλώρη στο ντόκο και άγκυρα από την πρύμνη].

προδιαγραφή, η, ουσ. • 1. το σύνολο των χαρακτηριστικών στοιχείων που οφείλει να διαθέτει ένα προϊόν, 2. λεπτομερής περιγραφή έργου που προγραμματίζεται να εκτελεσθεί. 🕮 < προδιαγράφ(ω) -ή, προ + δια + -γραφή < γράφω.

προειδοποίηση, η, ουσ. • ενημέρωση για κάτι που πρόκειται να συμβεί, συνών. προαγγελία, προαναγγελία, (φρ.) *«προειδοποίηση καταιγίδας»*. 🕮 < προ + ειδοποιώ.

προειδοποιητικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που γίνεται για προειδοποίηση, συνών. προαγγελτήριος, προαγγελτικός, (φρ.) *«προειδοποιητικό σήμα κινδύνου»*. 🕮 < προ + ειδοποιώ + -τικός. ◈ προειδοποιητικά [επίρρ.].

προειδοποιώ, ρ. [μετβ.] • ενημερώνω κάποιον για κάτι που πρόκειται να συμβεί, προα(να)γγέλλω, προμηνύω. 🕮 < προ- ειδοποιώ. ⊙ προειδοποίηση.

προεισαγωγή ή **προεισροή,** η, ουσ. • (τεχνολ.) εισροή ατμού στον κύλινδρο πριν φτάσει το έμβολο στο νεκρό σημείο. 🕮 < προ + εισαγωγή.

προέλευση, η, ουσ. • 1. ο τόπος, το οικογενειακό ή το κοινωνικό περιβάλλον από όπου προέρχεται κάποιος, η καταγωγή (φρ.) *«πιστοποιητικός προέλευσης»,* 2. ο τόπος από όπου προέρχεται κάποιο αντικείμενο. 🕮 < μτγν. προέλευ(σις) [= έξοδος από] -ση.

προέλκω, ρ. [μετβ.] δες παρέλκω.

προεμβάζω, ρ. [μετβ.] • στέλνω χρήματα προκαταβολικά, συνών. προαποστέλλω. 🕮 < προ + εμβάζω. ⊙ προέμβασμα [= το χρηματικό ποσό που κατατίθεται προκαταβολικά].

προεξάγω, ρ. [μετβ.] • κάνω εξαγωγή εμπορευμάτων πριν από το καθορισμένο χρονικό διάστημα. 🕮 < προ + εξάγω. ⊙ προεξαγωγή.

προεξαγωγή, η, ουσ. • 1. εξαγωγή εμπορεύματος πριν από τον καθορισμένο χρόνο, 2. (μηχανολ.) η έξοδος των καυσαερίων μετά τη διαδικασία της εκτόνωσης στους δίχρονους κινητήρες. 🕮 < προ + εξαγωγή < εξάγω.

προεξόφληση, η, ουσ. • 1. η εξόφληση ενός χρέους, πριν από τη λήξη της καθορισμένης προθεσμίας, συνών. προπληρωμή, 2. η καταβολή ή η είσπραξη ενός χρηματικού ποσού ή της αξίας ενός τίτλου ή μιας εντολής πριν από την καθορισμένη ημερομηνία, 3. (μτφ.) η έκφραση γνώμης προκαταβολικά σχετικά με κάποιο θέμα, γεγονός ή υπόθεση. 🕮 < προεξοφλη- (< προεξοφλώ) -σις > -ση.

προεξοφλητής, ο, **προεξοφλήτρια,** η, ουσ. • αυτός/-ή που προεξοφλεί το χρέος του/της πριν από τη λήξη της καθορισμένης προθεσμίας και με συμφέροντες προς αυτόν/ην όρους. 🕮 < προεξοφλη- (< προεξοφλώ) -της.

προεξοφλητικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που σχετίζεται με την εξόφληση κάποιου χρέους πριν από τη λήξη της καθορισμένης προθεσμίας. 🕮 < προεξοφλητ(ής) -ικός. ◈ προεξοφλητικά [επίρρ.].

προεξοφλώ, ρ. [μετβ.] • 1. εξοφλώ ένα χρέος, πριν από τη λήξη της καθορισμένης προθεσμίας, συνών. προπληρώνω, 2. καταβάλλω ή εισπράττω ένα χρηματικό ποσό ή την αξία ενός τίτλου ή μιας εντολής πριν από την καθορισμένη ημερομηνία, εξόφλησης, 3. (μτφ.) αποφαίνομαι για κάτι εκ των προτέρων. συνών. προδικάζω. 🕮 < προ + εξοφλώ. ⊙ προεξοφλητής > προεξοφλητικός, προεξόφληση, προεξοφλητέος, προεξοφλήσιμος.

προθάλαμος, ο, ουσ. • 1. χώρος μπροστά από τα κυρίως δωμάτια, 2. χώρος υποδοχής και αναμονής πριν από τις κυρίως αίθουσες σε δημόσιες υπηρεσίες, γραφεία, ιατρεία, 3. (μηχανολ.) βοηθητικός θάλαμος που παρεμβάλλεται στους κινητήρες εσωτερικής καύσης μεταξύ του εγχυτήρα καυσίμου και του κυλίνδρου στις μηχανές εσωτερικής καύσης τύπου ντήζελ. 🕮 < προ- + θάλαμος.

προθερμαίνω, ρ. [μετβ.] • 1. θερμαίνω κάτι προκαταβολικά, 2. (αθλητ.) κάνω ελαφριές ασκήσεις πριν από το κυρίως πρόγραμμα εκγύμνασης. 🕮 < προ- + θερμαίνω. ⊙ προθέρμανση.

προθερμαντήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) προκαταρκτική συσκευή θέρμανσης σώματος, (φρ.) *«προθερμαντήρας αέρος / πετρελαίου / οχήματος / κεραμικός».* 🕮 < προ- + θερμαίν(ω) + -τήρας.

πρόθοος, ο, ουσ. • (ναυτ.) τριγωνικό ιστίο που βρίσκεται πάνω από τον αρτέμονα, συνών. κοντραφλόκος. 🕮 < αρχ. προθέω [= προτρέχω, τρέχω εμπρός].

προιάρι το, ουσ. δες πριάρι.

προϊόν, το, ουσ. • 1. οποιοδήποτε αγαθό ή οποιαδήποτε υπηρεσία προέρχεται από ανθρώπινη δραστηριότητα, (φρ.) *«γεωργικό / κτηνοτροφικό / γαλακτοκομικό / βιομηχανικό / εμπορικό / καλλιτεχνικό / πνευματικό / εισαγόμενο / εξαγώγιμο / εγχώριο / ελαττωματικό / φυσικό / τεχνητό / χημικό / τυποποιημένο προϊόν», «Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν»,* η συνολική αξία των προϊόντων που παράγονται και των υπηρεσιών που προσφέρονται μέσα σε μια χώρα σε ένα χρόνο, *«Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν», «καθαρό εθνικό προϊόν», «καθαρό εγχώριο προϊόν»,* και πολλά άλλα, 2. (μτφ.) το πνευματικό δημιούργημα. 🕮 < ουσιαστικοποιημένο ουδ. της αρχ. μτχ. προϊών.

προϊστάμενος, ο, **προϊσταμένη**, η, ουσ. • αυτός/ή που διευθύνει, που είναι επικεφαλής μια υπηρεσίας ή μονάδας ή ενός εταιρικού τομέα, αντών. υφιστάμενος/η. 🕮 < ουσιαστικοποιημένο αρσ. του επιθ. προϊστάμενος, -η,< αρχ. προΐστημι [= 1. στήνω από πριν ή

εμπρός, 2. στήνω, τοποθετώ πάνω από τους άλλους].

προΐστιο, το, ουσ. • (ναυτ.) τριγωνικό βοηθητικό πανί, όπως και ο φλόκος, που βρίσκεται μπροστά από το κύριο πανί και ανάμεσα σε δύο κατάρτια του ιστιοφόρου, συνών. βελαστράλι (φρ.) *«προΐστιο δολωνίδας / φωσωνίδας»*. 🕮 < προ- + ιστίο, η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*.

πρόκα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • (εργαλ.) ξύλινο ή μεταλλικό καρφί. 🕮 < ❶ βενετ. broca, ή ❷ παλαιό ιταλ. brocca [= βλαστός, σουβλί, καλάμι] < λατιν. broccus [= οδοντωτός].

προκάθεμα, το, ουσ. • (ναυτ.) τμήμα της ποντισμένης καδένας [ή αλυσίδας] ή του παλαμαριού στο οποίο έχει συνδεθεί η άγκυρα, συνών. μόρτο. 🕮 < προ + κάθεμα [ή έκταμα = το μήκος της αλυσίδας ποντισμένης άγκυρας, συνών. καλούμο] < προ + [αρχ.] καθίημι [= ρίχνω προς τα κάτω, αφήνω κάτι να πέσει]. Η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*.

προκαταβάλλω, ρ. [μετβ.] • (οικον.) προπληρώνω ένα χρηματικό ποσό εκ των προτέρων. 🕮 < μτγν. προκαταβάλλω [= ρίχνω πρώτα κάτω] < προ- + κατά- + βάλλω.

προκαταβολή, η, ουσ. • (οικον.) η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του προκαταβάλλω: 1. η προπληρωμή χρηματικού ποσού, 2. το χρηματικό ποσό που προπληρώνεται κι αποτελεί μέρος ενός μεγαλύτερου συμφωνημένου ποσού και το οποίο πολλές φορές λειτουργεί ως εγγύηση, συνών. καπάρο, μπροστάντζα. 🕮 < μτγν. προκαταβολή [= εγγυητικό ποσό].

προκήρυξη, η, ουσ. • 1. επίσημη αναγγελία με την οποία γνωστοποιείται κάτι που πρόκειται να πραγματοποιηθεί από δημόσια υπηρεσία ή ιδιωτική εταιρεία, 2. κείμενο που δημοσιοποιείται μέσο του Τύπου ή διαμοιράζεται στο κοινό σε τυπωμένο φύλλο χαρτιού, από κάποιο πολιτικό κόμμα ή συνδικαλιστικό φορέα ή οποιαδήποτε άλλη οργάνωση. 🕮 < μτγν. προκήρυξις [= αναγγελία με κήρυκα].

προκηρύσσω, ρ. [μετβ.] • δημοσιοποιώ κάτι που πρόκειται να συμβεί, συνών. προαναγγέλλω, γνωστοποιώ, διαλαλώ. 🕮 < αρχ. προκηρύσσω.

προκλίνιο, το, ουσ. • (ναυπ.) υποβρύχια προέκταση ναυπηγικής σκάρας. 🕮 < προκλινής (< κλίνω = γέρνω) + -ιο.

προκυμαία, η, ουσ. • παραλία διαμορφωμένη τεχνητά, που καταλήγει σε κρηπίδωμα, για να προστατεύεται από τα κύματα και να επιτρέπει τον ασφαλέστερο ελλιμενισμό των σκαφών καθώς και την απρόσκοπτη περιδιάβαση πολιτών, συνών. μόλος, αποβάθρα. 🕮 < προ + κυμία (< -κυμος < κῦμα [= οτιδήποτε εξογκωμένο, σαν «γκαστρωμένο»] < κυῶ [= συλλαμβάνω, κυοφορώ]).

πρόκωπος, ο, ουσ. • (ναυτ.) ο πλησιέστερος στην πλώρη κωπηλάτης, συνών. γαντζιέρος, αντών. επίκωπος. 🕮 < αρχ. επίθ. προ- + -κωπος < κώπη [= 1. χερούλι κουπιού, 2. λαβή ξίφους, λαβή εγχειριδίου, 3. λαβή κλειδιού, 4. λαβή λαμπάδας ή πυρσού].

προλαμβάνω, ρ. • προλαβαίνω: (μετβ.) 1. φθάνω κάπου εγκαίρως, 2. φτάνω κάποιον πριν απομακρυνθεί ή που προπορεύεται, 3. βρίσκω κάποιον πριν του συμβεί κάτι δυσάρεστο, αποτρέπω, ματαιώνω κάτι, 4. βρίσκω τον χρόνο για να κάνω αυτό που θέλω, 5. (ναυτ.) *«προλαμβάνω τον άνεμο»*, δηλ. *«παίρνω σόπρα»*,. 🕮 < αρχ. προλαμβάνω.

προλιμένας, ο, ουσ. • (ναυτ.) τμήμα ενός ευρύτερου λιμανιού που βρίσκεται αμέσως μετά την είσοδο και χρησιμεύει ως αγκυροβόλιο, συνήθως, βοηθητικών σκαφών, συνών. ράδα. 🕮 < προ + λιμένα < αρχ. λιμήν, αιτ. -ένα, μτφρδ. από τη γαλλ. avant-port.

προμεσημβρινός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που σχετίζεται με το διάστημα της ημέρας πριν από το μεσημέρι, προμεσημεριανός. 🕮 < προ + μεσημβρινός.

προμεσονύκτιος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που σχετίζεται με το διάστημα της νύκτας πριν από τα μεσάνυκτα. 🕮 < προ + μεσονύκτιος.

πρόμετρο, το, ουσ. • (ναυτ.) το ακραίο τμήμα του σχοινιού, υπολογίσιμο ως ίσο με το μήκος του πλοίου, με σκοπό τη χρηστική του αξιοποίηση στη λειτουργία του δρομόμετρου, ενός παλαιότερου οργάνου που μετρούσε την ταχύτητα του πλοίου, αντίστοιχο σήμερα με το ταχύμετρο [κοντέρ] των οχημάτων. 🕮 < προ + μέτρο(ν).

προμήθεια, η, ουσ. • 1. ο εφοδιασμός κάποιου προσωπικού ή οικογενειακού ή επαγγελματικού χώρου με αναγκαία αγαθά ή υλικά, 2. οτιδήποτε προμηθεύεται κάποιος, το εφόδιο, 3. η αμοιβή που καταβάλλεται σε κάποιον που ενεργεί ως μεσολαβητής σε συναλλαγή, αγοραπωλησία ή μεσιτεία. 📖 ❶ < αρχ. προμήθεια [= πρόβλεψη, πρόνοια], ❷ αρχ. επίθ. προμηθής [= προνοητικός, προβλεπτικός] < προ- + -μηθής < μήθος, το οποίο ίσως να συνδέεται με το μακρόφωνο ουσ. μήτις [= σύνεση, φρόνηση, σοφία] εξού [< ἐξ οὗ] και το μυθολ. Μήτις [= θεά της σοφίας, της φρόνησης αλλά και της πονηριάς].

προμηθευτής, ο, **προμηθεύτρια,** η, ουσ. • 1. αυτός που εφοδιάζει, που τροφοδοτεί κάποιον με αγαθά, 2. (ειδικότ.) ο επαγγελματίας που αναλαμβάνει τον εφοδιασμό πλοίων, ιδρυμάτων, κρατικών υπηρεσιών, επιχειρήσεων κ.λπ. 📖 < προμηθεύ(ω) [δες ετυμ. προμήθεια] + -της.

προμηθεύω, ρ. [μετβ.] • παρέχω ή χορηγώ σε κάποιον κυρίως αναγκαία αγαθά, εφοδιάζω, τροφοδοτώ. 📖 < μτγν. προμηθεύω < αρχ. επίθ. προμηθής [δες ετυμ. προμήθεια]. ⊙ προμηθευτής, προμηθευτικός.

προναύλωση, η, ουσ. • (ναυτ.) σύμβαση, μεταξύ των δύο μερών, που έχει ολοκληρωθεί και υπογραφεί πριν από την προγραμματισμένη αναχώρηση του πλοίου για συγκεκριμένο ταξίδι. 📖 < προ + ναύλωση.

πρόνευση, η, ή **προνευστασμός,** ο, ουσ. • (ναυτ.) η κίνηση [αλλιώς: η ταλάντωση] του σκάφους κατά τον εγκάρσιο άξονά του (το πάνω-κάτω της πλώρης) λόγω κυματισμού, συνών. σκαμπανέβασμα, αντών. διατοίχιση, μπότζι, μποτζάρισμα, (φρ.) *«απλή / διπλή πρόνευση», «γωνία / περίοδος πρόνευσης».* 📖 < προ + [αρχ.] νεύω [= κάνω νεύμα - κουνώ πάνω-κάτω, γνέφω, σκύβω, γέρνω].

προνευστάζω, ρ. [αμετβ.] • (ναυτ.) σκαμπανεβάζω λόγω τρικυμίας, αντών. διατοιχώ, μποτζάρω. 📖 < προ- + [αρχ.] νευστάζω [= κάνω νεύμα ή νοήματα σε κάποιον - κουνώ πάνω-κάτω] < νεύω.

προνεύω, ρ. [αμετβ.] • 1. κλίνω, γέρνω προς τα εμπρός [λέγεται για ιππείς και κωπηλάτες], 2. (ναυτ.) προξενώ σκοπίμως κλίση των ιστών στο ιστιοφόρο σκάφος που οδηγώ προς το μέρος της πλώρης ώσπου να καμφθούν τα επιστήλια σφίγγοντας τους προτόνους, συνών. σκαμπανεβάζω, αντών. διατοιχώ, μποτζάρω. 📖 < αρχ. προ-νεύω, [= γέρνω ή σκύβω εμπρός]. ⊙ πρόνευση.

πρόνοια, η, ουσ. • 1. η πρόβλεψη που γίνεται για κάτι που πρόκειται να συμβεί, 2. (γενικότ.) α) εκ των προτέρων φροντίδα, η μέριμνα, β) περίσκεψη, 3. (φρ.) *«Θεία Πρόνοια»,* η θεϊκή μέριμνα για τη σωτηρία του ανθρώπου, *«κράτος πρόνοιας»,* το σύνολο των θεσμών και των ρυθμίσεων που θεσπίζει η κάθε πολιτεία προς όφελος των ασθενέστερων μαζών, ηλικιωμένων, αναπήρων, παιδιών, εργαζόμενων γυναικών, *«Ταμείο Προνοίας»,* κρατική υπηρεσία που ασχολείται με θέματα ασφάλειας και συνταξιοδότησης, 4. (ιστορ.) έκταση γης που παραχωρούσε ο αυτοκράτορας σε στρατιωτικούς ως ανταπόδοση των υπηρεσιών τους. 📖 < αρχ. πρόνοια.

προνόμιο, το, ουσ. • 1. το αποκλειστικό δικαίωμα που παρέχεται ευεργετικά σε άτομα ή ομάδες κατ' εξαίρεση, 2. (μτφ.) φυσικό χάρισμα, πλεονέκτημα, 3. (ναυτ.) *«ναυτικά προνόμια»,* απαιτήσεις που ικανοποιούνται κατά προτεραιότητα, σε σχέση με άλλες απαιτήσεις επί πλοίου ή άλλης ναυτικής περιουσίας. 📖 < μτγν. προνόμιον < προ- + -νόμιον < νόμος. ⊙ προνομιακός.

προνομιούχος, -ος/-α, -ο επίθ. • 1. αυτός που έχει κάποιο προνόμιο ή προνόμια, 2. αυτός που έχει χαρίσματα, ο ευνοημένος από τη φύση, 3. (οικον.) *«προνομιούχος δανειστής»,* ο δανειστής που προηγείται έναντι άλλων στην ικανοποίηση των απαιτήσεων εκ μέρους του οφειλέτη, (φρ.) *«προνομιούχο μετοχικό κεφάλαιο», «προνομιούχος μέτοχος / μετοχή / ανώνυμος εταιρεία / πιστωτής», «μη προνομιούχος»,* 3. αυτός που βρίσκεται σε ευνοϊκότερη θέση ή έχει περισσότερα πλεονεκτήματα από άλλους. 📖 < προνόμιο + -ούχος < έχω.

προξενείο, το, ουσ. • 1. το οίκημα στο οποίο στεγάζεται η προξενική αρχή, 2. (συνεκδ.) η προξενική υπηρεσία. 📖 < πρόξεν(ος) -είον, μτφρδ. από τη γαλλ. consulat.

προξενικός, -ή, -ό, • αυτός που σχετίζεται με τον πρόξενο ή το προξενείο, (φρ.) *«προξενική αρχή / σύμβαση / σημαία», «προξενικός*

λειτουργός / υπάλληλος / λιμενάρχης / οδηγός / πράκτορας / γιασακτσής (< τουρκ. λ.) *[δηλ. α) προσωπικός φρουρός επισήμων ή διπλωματών, β) κλητήρας, καβάσης]», «Προξενικά Τέλη και Δικαιώματα».* 🕮 < μτγν. προξενικός.

πρόξενος, ο, ουσ. • επίσημος αντιπρόσωπος κράτους σε ξένη χώρα, επιφορτισμένος με καθήκοντα προστασίας των εμπορικών, ναυτικών, οικονομικών, κ.ά. συμφερόντων της χώρας αποστολής του, καθώς και για την εξέταση θεμάτων που αφορούν τους εκεί υπηκόους της, (φρ.) *«γενικός / επίτιμος / αναπληρωματικός / τακτικός / έμμισθος / άμισθος πρόξενος»,* (λογοτ.) «*Ο επίτιμος πρόξενος»,* πεζογράφημα του Graham Greene, εκδ. Πόλις και εκδ. Νεφέλη. 🕮 < αρχ. πρόξενος**,** με αρχική σημασία *επίσημος ξένος, πρεσβευτής, προστάτης.* ⭕ υποπρόξενος.

προολκή, η, ουσ. • (ναυτ.) τράβηγμα προς τα μπρός. 🕮 < προ- + [αρχ.] όλκή [= τράβηγμα, σύρσιμο, έλξη].

προορισμός, ο, ουσ. • ο προσδιορισμός μιας εξέλιξης ή μιας κατάληξης: 1. ο στόχος, ο σκοπός, 2. η κατεύθυνση προς κάποιον συγκεκριμένο τόπο, 3. το τέρμα, το σημείο άφιξης μίας πορείας. 🕮 < αρχ. προορισμός.

προπάνιο, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.) κεκορεσμένος υδρογονάνθρακας, αέριο, άχρωμο, άοσμο και εύφλεκτο, χρησιμοποιείται: α) ως διαλύτης, [προπανόλη] β) σε υγρή μορφή ως καύσιμο, γ) ως φωτιστικό σε ανάμειξη με το βουτάνιο, αλλά και δ) στην κοπή ή συγκόλληση των μετάλλων. 🕮 < [νόθο σύνθετο] < γαλλ. propan(e) -ιον < λατιν. pro- [= προ-] + [αρχ.] πίον (πίων) [= παχύς, λιπαρός] + -ane [= -άνιο].

προπέλα, η, ουσ. • ο έλικας: α) μηχανοκίνητου θαλάσσιου σκάφους που δίνει ώθηση προς τα εμπρός, καθώς και β) πτητικών μέσων [αεροπλάνο, υδροπλάνο, ελικόπτερο], συνήθως με μικρή μεταγωγική ή εμπορευματική κίνηση, επίσης και γ) βαρέων πολεμικών αερακάτων [βομβαρδιστικών, αναγνωριστικών, μεταφορικών] με τεράστιες μεταφορικές δυνατότητες, και γ) εξάρτημα των τουρμπινομηχανών. 🕮 < αγγλ. propeller < propel < λατιν. propellere [= προωθώ, ελαύνω] < pro- [= προ-] + pellere [= ωθώ, κρούω].

προπέτασμα, το, ουσ. • 1. (στρατ.) φυσικό ή τεχνητό οχύρωμα ή εμπόδιο ή αντικείμενο που προφυλάσσει έναν ή περισσότερους στρατιώτες από τα εχθρικά πυρά, προκάλυμμα, (φρ.) *«προπέτασμα καπνού»,* 2. οτιδήποτε εμποδίζει κάποιον να δει τι υπάρχει πίσω από αυτό, συνών. παραβάν, στορ, ριντό. 🕮 < μτγν. προπέτασμα [= κουρτίνα].

προπέτεια, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (ναυπ.) η απόκλιση από την κάθετο μιας οποιασδήποτε χαρακτηριστικής γραμμής, όπως μιας καπνοδόχου, ενός ιστού, (φρ.) *«προπέτεια πρώρας και πρύμνης»,* αλλιώς: *«το λάντσο της πλώρης και της πρύμνης»,* 2. η απερισκεψία, η αυθάδεια. 🕮 < αρχ. προπέτεια.

προπληρωμή, η, ουσ. • (οικον.) το ποσόν των χρημάτων που καταβάλλεται ως εγγύηση πριν την απόκτηση του αγαθού ή του μισθού πριν από την παροχή της αντίστοιχης υπηρεσίας, συνών. μπροστάντζα, προείσπραξη. 🕮 < προπληρώνω.

προπληρώνω, ρ. [μετβ.] • προκαταβάλλω την αξία κάποιου αντικειμένου ή του μισθού για προσφερόμενη μελλοντική εργασία. 🕮 < προ + πληρώνω. ⊙ προπληρωμή.

προπολεμικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που πραγματοποιήθηκε πριν από τον πόλεμο, αντών. μεταπολεμικός, 2. (συνεκδ.) ο πολύ παλιός. 🕮 < μτγν. προ + πολεμικός. ◈ προπολεμικά [επίρρ.].

προπονητής, ο, **προπονήτρια,** η, ουσ. • (αθλητ.) άτομο που ασχολείται επαγγελματικά με την εκγύμναση αθλητών ή αθλητικών ομάδων, συνών. κόουτς. 🕮 < προπονη- (< προπονώ) -τής / προπονή-τρια.

Προποντίδα, η, ουσ. • (γεωγρ.) η *Θάλασσα του Μαρμαρά,* κλειστή θάλασσα που συνδέει τον Εύξεινο Πόντο (Μαύρη Θάλασσα) με το Αιγαίο Πέλαγος. 🕮 < αρχ. Προποντίς.

προπορεία, η, ουσ. • 1. το να προχωρεί κανείς μπροστά, συνών. προήγηση, 2. (στρατ.) εμπροσθοφυλακή, 3. (τεχνολ.) *«προπορεία ανάφλεξης»* η κατάλληλη ρύθμιση για την παραγωγή του σπινθήρα, σε μηχανή εσωτερικής καύσης, συνών. αβάνς [< γαλλ. avance]. 🕮 < μτγν. προπορεία [= προηγούμενη πορεία].

προπορεύομαι, ρ. [αμετβ.] • 1. πηγαίνω μπροστά από τους άλλους, αντών. έπομαι, ακολουθώ, 2. (μτφ.) κατέχω την πρώτη θέση, υπερέχω, συνών. προεξάρχω. 🕮 < μτγν. προπορεύομαι.

πρόπους, ο, ουσ. • 1. (ναυτ.) σχοινί που χρησιμοποιείται για τον χειρισμό των ιστίων, ειδικότερα το σχοινί που τεντώνει προς την μεριά της πλώρης, την μπούνια του μεγάλου πανιού κατά την φάση της πλαγιοδρομίας του ιστιοφόρου σκάφους, αλλιώς: μούρα ή κούντρα, (φρ.) *«πρόπους της μεγίστης / του μεγάλου ημιολίου»,* 2. (αστρον.) [ως κύρ. όν.:] *Πρόπους,* αστέρας στο κάτω μέρος του αστερισμού των Διδύμων, γνωστός και Πρόπος. 🕮 < προ- + πούς, γεν. του ποδός.

προς, • πρόθεση που συντάσσεται με αιτ. και δηλώνει: 1. κίνηση ή απλή θέση, (φρ.) *«προς ολοταχώς»,* 2. διεύθυνση σε πρόσωπο ή αρχή, 3. αναφορά ή διαπροσωπική σχέση, 4. σκοπό, 5. (μαθημ.) ονομασία του συμβόλου ή σημείου της διαίρεσης, ή σύγκριση, αναλογία, (φρ.) *«ένα προς δύο».* 🕮 < αρχ. πρός.

προσάγω, ρ. [μετβ.] • 1. οδηγώ, φέρνω, παρουσιάζω κάποιον ή κάτι μπροστά σε αστυνομική ή δικαστική αρχή, 2. (ναυτ.) στρέφω το πλοίο προς την διεύθυνση του ανέμου, συνών. ορτσάρω, αντών. ποδίζω. 🕮 < αρχ. προσάγω < προς + ἄγω [= οδηγώ ή μεταφέρω, κουβαλώ, κομίζω].

προσαγωγή, η, ουσ. • 1. το να οδηγείται κάποιος ενώπιον του δικαστηρίου ή των δικαστικών οργάνων [ανακριτή ή εισαγγελέα], (φρ.) *«βίαιη προσαγωγή»,* 2. (ναυτ.) η στροφή του πλοίου προς την κατεύθυνση του ανέμου, συνών. ορτσάρισμα. 🕮 < αρχ. προσαγωγή [= παρουσίαση, ακρόαση].

προσάμμωση, η, ουσ. • συσσώρευση άμμου στο θαλάσσιο βυθό αλλά και στις όχθες ποταμών και λιμνών με φυσικό ή τεχνητό τρόπο, αντών. εξάμμωση. 🕮 < προσαμμώνω < προς + άμμος.

προσάναμμα, το, ουσ. • το εύφλεκτο υλικό [δαδί, φρύγανο, ξερόκλαδο, χαρτιά] που χρησιμοποιείται για το άναμμα της φωτιάς, συνών. έναυσμα. 🕮 < μτγν. προσανάπτω < προσ- + [αρχ.] ἀν-άπτω [= 1. δένω στέρεα πάνω ή σε ένα πράγμα, σε Όμηρ. 2. ανάβω, λύχνα, σε Ηρόδ.].

προσανατολίζω, ρ. [μετβ.] • 1. στρέφω κάποιον ή κάτι προς την ανατολή ή προς άλλο σημείο του ορίζοντα, 2. δίνω τη σωστή κατεύθυνση σε κάποιον, προσδιορίζω την πορεία του, καθοδηγώ, αντών. αποπροσανατολίζω. 🕮 < προσ- + ανατολή. ⊙ προσανατολισμός, προσανατολιστής.

προσανατολισμός, ο, ουσ. • 1. η θέση που παίρνει κανείς σε σχέση με τα σημεία του ορίζοντα, ο κατατοπισμός, 2. (μτφ.) η σωστή κατεύθυνση, (φρ.) *«επαγγελματικός προσανατολισμός»,* η μεθοδική διαδικασία υποστήριξης, συμβουλευτικής από επιστημονικούς φορείς σε πρόσωπα που αναζητούν τη μελλοντική σταδιοδρομία τους και την επαγγελματική τους κατάρτιση με σκοπό την κοινωνική τους καταξίωση, 3. (μτφ.) η άποψη και η δράση που ασκεί κάποιος επί συγκεκριμένων θεμάτων, η τάση, 4. (λογοτ.) *«Προσανατολισμοί»,* ποιητική συλλογή του Οδυσσέα Ελύτη. 🕮 < προσανατολίζω.

προσάραξη, η, ουσ. • (ναυτ.) το ακούμπισμα ή η πρόσκρουση του σκάφους σε αβαθή βυθό ή σε υφάλους. 🕮 < προσαράσσω.

προσαράζω, ρ. [αμετβ.] • ακουμπώ ή προσκρούω στο βυθό ή στις ακτές [για πλοίο], συνών. εξοκέλλω. 🕮 < μτγν. προσαράσσω < προσ- + [αρχ.] ἀράσσω [= χτυπώ, πλήττω με σφοδρότητα, φέρνω σε σύγκρουση, συντρίβω]. ⊙ προσάραξη.

προσαρμογή, η, ουσ. • η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του προσαρμόζω: 1. η επιτυχημένη σύνδεση κάποιων πραγμάτων μεταξύ τους, 2. η προσαρμοστικότητα που επιδεικνύουν διάφορα είδη, σε συνθήκες περιβάλλοντος, έτσι ώστε να ταιριάζουν, 3. (στατ.) μέθοδος, μέσω της οποίας παίρνουμε μια αναλυτική και γραφική έκφραση της στατιστικής κανονικότητας. 🕮 < μτγν. προσαρμογή [= ταίριασμα, συνένωση].

προσαρμόζω, ρ. [μετβ.] • 1. συνδέω αντικείμενα μεταξύ τους, 2. τροποποιώ κάτι με σκοπό αυτό να εναρμονίζεται ή να ταιριάζει με κάτι άλλο. 🕮 < αρχ. προσαρμόζω [= συνδέω, ταιριάζω].

πρόσγεια, τα, ουσ. [χωρίς ενικ.] • (γεωγρ.) θαλάσσια έκταση κοντά στη στεριά. 🕮 < προσ- + γη < γέα.

προσγιάλωση, η, και **προσγειάλωση** [εσφαλμένη γραφή], ουσ. [πληθ. -ώσεις] • (ναυτ.) α) το πλησίασμα της ακτής με σκάφος από το μέρος της θάλασσας για οποιοδήποτε λόγο, για αγκυροβόληση, ελλιμενισμό ή διάλυση, (ειδικότερα) για προσέγγιση και προσεδάφιση μεγάλων σκαφών σε αμμώδη ακτή, όπως αρματαγωγού, οπλιταγωγού, αποβατικού ή άλλου ειδικού πλοίου, (φρ.) *«αναγκαστική προσγιάλωση»,* είναι η ηθελημένη προσάραξη πλοίου που επιχειρείται όταν η πλευστότητά του γίνεται επικίνδυνη, β) μέθοδος διάλυσης σκάφους με σκοπό την ανακύκλωση των υλικών του. 🕮 < προσγιαλώνω < προσ- [προς] + γιαλός [= παραλία] < αρχ. αἰγιαλός < ἀΐσσω [= ορμώ] + ἅλς [= θάλασσα], αγγλ. beaching.

πρόσδεση, η, ουσ. • 1. το δέσιμο κάποιου πράγματος πάνω σε κάποιο άλλο, 2. (μτφ.) η πλήρης υποταγή. 🕮 < προσδένω.

προσδετήρας, ο, ουσ. • (ναυτ.) α) το συρματόσχοινο πλοίου, β) σχοινί κατάλληλο για πρόσδεση αντικειμένων. 🕮 < αρχ. πρόσδετος, -ον, [= δεμένος μ' ένα πράγμα] + [επίθημα] -τήρας.

προσεγγίζω, ρ. • 1. [μετβ.] πλησιάζω κάτι κοντά σε κάτι άλλο, 2. [αμετβ.] καταπλέω. 🕮 < αρχ. προσεγγίζω. ⊙ προσέγγιση.

προσέγγιση, η, ουσ. • 1. το πλησίασμα ενός πράγματος κοντά σε άλλο, (φρ.) *«προσέγγιση λιμένος»,* 2. (κατ' επέκτ.) το πλησίασμα, η συμφωνία. 🕮 < προσεγγίζω.

προσηλιάζω, ρ. [μετβ.] • βγάζω ή αφήνω στον ήλιο, λιάζω. 🕮 < αρχ. προσήλιος < προσ- + ήλιος.

προσηλίαση, η, ουσ. • 1. (αστρον.) η στροφή που πραγματοποιείται προς την κατεύθυνση του Ηλίου, 2. λιάσιμο. 🕮 < προσηλιάζω.

προσήλιος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που είναι εκτεθειμένος στον ήλιο [συνήθως για τόπο ή για οίκημα], συνών. ευήλιος, προσηλιακός, αντών. ανήλιαγος. 🕮 < αρχ. προσ-ήλιος, -ον, [= ηλιόλουστος].

προσήνεμος, -η, -ο, επίθ. • (μετεωρ.) αυτός που είναι στραμμένος προς την κατεύθυνση του ανέμου, αυτός που προφυλάσσει από άνεμο, αλλιώς: σοβράνο, αντών. υπήνεμος. 🕮 < αρχ. προσ- + -η- (ά)νεμος.

προσηνεμώ, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) οδηγώ το σκάφος [ιστιοπλοϊκό] σε προσήνεμο μέρος, σοβρανάρω. 🕮 < αρχ. προσήνεμος. Η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν.*

προσθαλασσώνω, ρ. [μετβ.] • κατευθύνω μια πτητική μηχανή με ομαλή διαχείριση, στην επιφάνεια της θάλασσας. 🕮 < προσ- + θάλασσ(α) + -ώνω. ⊙ προσθαλάσσωση.

πρόσθετος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που έχει προστεθεί στα ήδη υπάρχοντα, συνών. συμπληρωματικός, (φρ.) *«πρόσθετος ναύλος / μισθός / ιστός / φόρος / εξοπλισμός », «πρόσθετη αμοιβή / έκθεση / εργασία / δαπάνη», «πρόσθετο ασφάλιστρο / έξοδο».* 🕮 < αρχ. πρόσθετος. ◈ πρόσθετα [επίρρ.].

πρόσθιος, -α, -ο, επίθ. • 1. αυτός που βρίσκεται μπροστά, ο εμπρόσθιος, συνών. μπροστινός, αντών. οπίσθιος, 2. (αθλητ.) [το ουδ. ως ουσ.:] *το πρόσθιο,* [χωρίς πληθ.] κολυμβητική τεχνική. 🕮 < αρχ. πρόσθιος [= μπροστινός]. ◈ προσθίως [επίρρ.].

πρόσκαιρος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που διαρκεί λίγο χρόνο, προσωρινός, αντών. μόνιμος, 2. ο παροδικός, αντών. σταθερός, 3. (φρ.) (νομ.) *«πρόσκαιρη κάθειρξη»,* (αστρον.) *«πρόσκαιροι αστέρες».* 🕮 < μτγν. πρόσκαιρος. ◈ πρόσκαιρα [επίρρ.].

πρόσκληση, η, ουσ. • 1. (νομ.) κλήση, κάλεσμα κάποιου από δημόσια αρχή, εταιρική διοίκηση κ.λπ. 2. έγγραφο ή δελτίο καλέσματος σε, κοινωνική ή οικογενειακή, εκδήλωση, β) κάρτα ελευθέρας εισόδου. 🕮 < αρχ. πρόσκλησις, -ση < προσκαλέω < πρός + [αρχ.] καλέω/-ῶ.

προσκλητήριο, το, ουσ. • 1. (στρατ.) α) η κλήση των μελών της στρατιωτικής μονάδας σε σύνταξη – παρουσίαση – αναφορά – μετά από προειδοποιητικό σάλπισμα ή τυμπάνισμα, β) ο έλεγχος των μελών της μονάδας με ανάγνωση των ονομάτων κατά τη διάρκεια της σύνταξης, γ) (φρ.) *«προσκλητήριο νεκρών»,* η ανάγνωση του ονομαστικού καταλόγου των πεσόντων σε πολεμικές συγκρούσεις, στο πλαίσιο κάποιας εορταστικής εκδήλωσης, 2. έγγραφη επίσημη πρόσκληση,

συνήθως για γάμο ή βάπτιση. 🕮 < αρχ. πρόσκλη(σις) -τήριον.

προσκόλληση, η, ουσ. • 1. η υπέρμετρη αφοσίωση σε κάποιο πρόσωπο ή η εξάρτησή του από αυτό, 2. η απρόσκλητη και ενοχλητική παρουσία κάποιου σε μια συντροφιά, 3. (στρατ.) η πρόσκαιρη τοποθέτηση προσωπικού, ανδρών ή γυναικών, σε κάποια στρατιωτική μονάδα. 🕮 < μτγν. προσκόλλη(σις) [= κόλλημα].

προσκολλώ, -ιέμαι, και **-ώμαι,** (παθητ. φ.) ρ. [μετβ.] • 1. αφοσιώνομαι υπέρμετρα σε κάποιον, 2. πηγαίνω απρόσκλητος κοντά σε κάποιον ή σε συντροφιά με σκοπό τη δημιουργία φιλικής σχέσης επιδεικνύοντας, όμως, φορτική συμπεριφορά, 3. (στρατ.) τοποθετώ προσωρινά κάποιο μέλος, άνδρα ή γυναίκα, σε στρατιωτική μονάδα, 4. κολλώ κάτι με κάτι άλλο. 🕮 < αρχ. προσκολλῶ /-άω.

προσκρούω, ρ. [αμετβ.] • 1. χτυπώ επάνω σε κάτι που πέφτει κατά τη στιγμή της κίνησής μου, συνών. τρακάρω, 2. (μτφ.) συναντώ ανυπέρβλητες δυσκολίες, 3. έρχομαι σε αντίθεση με κάτι, αποκρούω ή παραβιάζω κάτι, συνών. αντιβαίνω. 🕮 < αρχ. προσκρούω.

προσλιμενίζω, -ομαι, ρ. [αμετβ.] • (ναυτ.) αγκυροβολώ σε λιμάνι, συνών. προσορμίζω. 🕮 < μτγν. προσ- + λιμενίζω, -ομαι < λιμήν, γεν. -ένος.

προσνήωση, η, ουσ. • (ναυτ.) η προσγείωση αεροσκάφους ή ελικοπτέρου σε πλοίο που είναι κατασκευαστικά κατάλληλα διαμορφωμένο, αντών. απονήωση. 🕮 < καθαρ. προσνήωσις < προσ- + νη- (< αρχ. ναῦς) + -ωσις, -ση.

προσορμίζω, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) οδηγώ ένα πλοίο σε όρμο ή σε λιμάνι για να αγκυροβολήσει, συνών. αράζω, προσλιμενίζω. 🕮 < μτγν. προσ- + ορμίζω < [αρχ.] όρμέω ή ὅρμος. ⊙ προσόρμιση [= αγκυροβόληση].

προσοχή, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. η προσήλωση του νου σε κάποιο περιστατικό, αντικείμενο ή ερέθισμα, 2. η προσπάθεια να αποφύγουμε κάποιον κίνδυνο, 3. φροντίδα, επιμέλεια, 4. ενδιαφέρον, 5. στάση του σώματος σε θέση ακινησίας. 🕮 < μτγν. προσοχή < αρχ. προσέχω.

προσόψι, το, ουσ. [χωρίς γεν.] • (λαϊκό) μικρή σε μέγεθος πετσέτα προσώπου από βαμβακερό και απορροφητικό ύφασμα. 🕮 < μσν. προσόψιον < προσ- όψ(η) -ιον, -ι.

προσπάθεια, η, ουσ. • 1. η ταυτόχρονη ενεργοποίηση σωματικής, πνευματικής και ψυχικής δύναμης για την επίτευξη συγκεκριμένου σκοπού, (φρ.) *«μεγάλη / συστηματική / συλλογική / συνεχής / επιτυχημένη / μάταιη / άκαρπη / συντονισμένη άοκνη / φιλότιμη προσπάθεια»*, 2. απόπειρα, δοκιμή για την επίτευξη στόχου. 🕮 < μτγν. προσπάθεια [= περιπαθής προσκόλληση ή προσήλωση], προσπαθής < προσ- + -παθής < πάθος.

προσταγή, η, ουσ. • 1. σε έντονο ύφος διαταγή, πρόσταγμα, πρόσταξη, κέλευσμα, 2. ηθική επιταγή. 🕮 < προστάζω.

προστάζω, ρ. [μετβ.] • 1. δίνω διαταγή, διατάζω, κελεύω, 2. απαιτώ την πιστή εφαρμογή ενός άγραφου ηθικού κανόνα. 🕮 < αρχ. προστάσσω. ⊙ προσταγή, πρόσταγμα, πρόσταξη.

προστασία, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • ασφάλεια που παρέχεται σε κάποιον, για προφύλαξη από πιθανό κίνδυνο. 🕮 < μτγν. προστασία.

προστατευτικά κενά πολεμικών πλοίων, • (ναυπ.) ημισφαιρικές προεξοχές από λεπτό μέταλλο στα πλευρά των βαριών καταδρομικών, αεροπλανοφόρων και άλλων μεγάλων πλοίων, που τοποθετούνται στην ίσαλο γραμμή και κάτω από αυτή, για λόγους προστασίας από εκρήξεις υποβρυχίων ναρκών και τορπιλών.

προστατευτικός, -ή -ό, επίθ. • αυτός που χρησιμεύει ή χρησιμοποιείται για προστασία, αυτός που προφυλάσσει (φρ.) *«προστατευτικό έλασμα / κάλυμμα / κατάστρωμα / περίβλημα καπνοδόχου / πηνίο / κάγκελο»* και πολλά άλλα. 🕮 < μτγν. προστατευτικός [= αυτός που ασκεί εξουσία] < προστατεύω. ◈ προστατευτικά [επίρρ.].

πρόστεγο, το, ουσ. • (ναυπ.) ο στεγασμένος χώρος του ανώτερου καταστρώματος, στο πρωραίο μέρος του σκάφους, το οποίο δεν συνδέεται με τις υπόλοιπες υπερκατασκευές του πλοίου και στο οποίο υπάρχουν: οι μπίντες ή δέστρες του πλοίου, ο εργάτης [τα βαρούλκα] της άγκυρας, οι κάβοι, οι ανέμες

με τα σχοινιά, τα παλαμάρια ακόμη και τα συρματόσχοινα, επίσης σημείο προσέλευσης των ναυτών κατά την ώρα του διαλείμματος ή μετά το τέλος της εργασίας τους, γνωστό και ως καμπούνι αλλά και κάσαρο. Σε παλιότερες εποχές χώρος ενδιαιτήματος για το κατώτερο πλήρωμα. 🕮 < προ- + στέγη, [η λ. μαρτυρείται από το 1897 στο *Ελληνογαλλικόν Λεξικόν* του Άγγελου Βλάχου].

πρόστιμο, το, ουσ. • χρηματική ποινή που επιβάλλεται, σε πρόσωπα ή εταιρείες, από επίσημη πολιτειακή Αρχή για παραβιάσεις σε επίπεδο πταίσματος, ή από κάποιο άλλο όργανο για πειθαρχικά παραπτώματα σε υπαλλήλους ή για ανεκπλήρωτες φορολογικές υποχρεώσεις σε πολίτες. 🕮 < αρχ. πρόστιμον < προσ- + -τιμον < τιμή.

προσύμβαση, η, ουσ. δες προσύμφωνο.

προσύμφωνο, το, ουσ. • (νομ.) σύμβαση με την οποία προκαθορίζονται οι βασικοί όροι μιας συμφωνίας καθώς και τα συμβαλλόμενα μέρη που μελλοντικά πρόκειται να υπογράψουν το έγγραφο. 🕮 < προ- + σύμφωνο(ν), μτφρδ. από τη γαλλ. avant-contrat.

προσφέρω, ρ. [μετβ.] • 1. δίνω σε κάποιον κάτι, παρέχω, δωρίζω, χορηγώ, 2. προτείνω σε εργαζόμενο εργασία ή τη μισθολογική του αποζημίωση. 🕮 < αρχ. προσφέρω. ⊙ προσφορά, πρόσφορος.

προσφορά, η, ουσ. • 1. η παροχή βοήθειας, εισφορά, ενίσχυση, χορηγία, 2. οικονομική πρόταση σε εργαζόμενο, για παρεχόμενη εργασία του, ή σε αγοραστή, για μεταπώληση εμπορευμάτων, 3. το προσφερόμενο δώρο, 4. (εκκλ.) ο άρτος της θείας ευχαριστίας, πρόσφορο. 🕮 < προσφέρω.

προσφυγάκι, το, ουσ. • 1. [υποκ.] άτομο μικρής ηλικίας που αναγκάζεται ή εξαναγκάζεται να εγκαταλείψει την πατρίδα του ή τον τόπο της μόνιμης κατοικίας του για να βρει ασφαλή διαμονή σε ξένη χώρα, 2. (ιχθυολ.)

βενθοπελαγικό είδος ψαριού που ανήκει στην οικογένεια των Γαδίδων (του μπακαλιάρου), αλιεύεται σε μεγάλες ποσότητες στο βόρειο τμήμα του Ατλαντικού και στη Μεσόγειο, η επιστ. του ονομ.: Micromesistius poutassou [διώνυμο], γνωστό επίσης (λαϊκ.) ως γουρλομάτα, τσιμπλάκι και γαϊδουρόψαρο, μορφολογικά μακρόστενο, σε ασημί απόχρωση το κάτω τμήμα ενώ η ράχη του είναι μπλε-γκρι, το μήκος του σώματός του μπορεί να φτάσει τα 50 εκ. τρέφεται με μικρά καρκινοειδή, ψαράκια και κεφαλόποδα. 🕮 < πρόσφυξ, αιτ. -υγα, + υποκορ. κατάλ. -άκι.

προσφυής, -ής, -ές, επίθ. • 1. αυτός που, από τη φύση του, είναι ενωμένος με κάτι ή προσαρμοσμένος σε κάτι, 2. αυτός που είναι αρμόδιος για κάτι, ο κατάλληλος. 🕮 < αρχ. προσφύω [= φυτρώνω πάνω σε κάτι, προσκολλώμαι] < προς- + φύω, -ομαι. ◈ προσφυώς [επίρρ.].

πρόσφυση, η, ουσ. • 1. συνένωση, προσκόλληση, συγκόλληση, 2. η ικανότητα τροχοφόρου οχήματος να διατηρεί σταθερή και απαρέγκλιτη οδήγηση. 🕮 < αρχ. πρόσφυσις < προσφύω / -ομαι [= φυτρώνω πάνω σε κάτι, προσκολλώμαι] < προσ- + φύω.

πρόσχωση, η, ουσ. • (κυρίως για ποτάμια και παραλίες) επιχωμάτωση και δημιουργία νέων εδαφικών εκτάσεων. 🕮 < αρχ. πρόσχωσις < προσχώνω [δες λ.].

προσχώνω, ρ. [μετβ.] • σωρεύω γαιώδη υλικά, λάσπη ή χώμα, σε ποτάμι ή παραλία, με αποτέλεσμα το σχηματισμό νέας στεριανής επιφάνειας, συνών. επιχωματώνω. 🕮 < αρχ. προσχόω < προσχώννυμι < προσ- + χώννυμι [= συσσωρεύω επιπλέον λάσπη]. ⊙ πρόσχωμα, πρόσχωση.

πρόσω, επίρρ. τροπικό και **πρόσσω,** • 1. (για κίνηση) προς τα εμπρός, 2. (ναυτ.) τύπος προσταγής [παράγγελμα] του καπετάνιου προς τον μηχανικό να κινήσει το πλοίο προς τα εμπρός αυξάνοντας την ταχύτητα στο μέγιστο βαθμό, (φρ.) *«πρόσω ολοταχώς / αργά»,* 3.| [ως ουσ.] (στρατ.) η πρώτη γραμμή του μετώπου. 🕮 < αρχ. πρόσω.

προσωπίδα, η, ουσ. • 1. ομοίωμα προσώπου, 2. α) οποιοδήποτε προστατευτικό κάλυμμα προσώπου, β) μάσκα εργασίας. 🕮 < μτγν. προσωπίς, αιτ. -ίδα.

προσωπικό, το, ουσ. • το σύνολο των ατόμων που εργάζονται σε μία υπηρεσία ή σε μια επιχείρηση ή εταιρεία, (φρ.) *«προσωπικό ασφαλείας», «διοικητικό / ερευνητικό / εκπαιδευτικό / επικουρικό / διδακτικό / επιστημονικό / ακαδημαϊκό προσωπικό»* κ.ά. 🕮 <

ουσιαστικοποιημένο ουδ. του επιθ. προσωπικός < πρόσωπ(ον) + [καταλ.] -ικός.

προσωρινός, -ή -ό, επίθ. • 1. αυτός που, κατόπιν σχετικής συμφωνίας ή απόφασης, έχει περιορισμένη χρονική διάρκεια, 2. αυτός που χρησιμοποιείται για να εξυπηρετήσει τρέχουσες ανάγκες έως ότου αντικατασταθεί από κάποιο άλλο μόνιμο άτομο ή αντικείμενο, 3. (ειδ. φρ.) *«προσωρινά μέτρα»,* δικαστικές ρυθμιστικές διαταγές, συνήθως, για κτηματικές διαφορές. 🕮 < προσώρ(ας) -ινός. ◈ προσωρινά και προσωρινώς [επίρ.].

προτεραιότητα, η, ουσ. • το να προηγείται κανείς κάποιου άλλου σε μία σειρά αναμονής σε σχέση με την ώρα προσέλευσης στο χώρο, (φρ.) *«δικαίωμα / πλοίο / τρένο / όχημα / σειρά προτεραιότητας»* κ.ά. 🕮 < αρχ. προτεραῖ(ος) [= προηγούμενος] -ότης > -ότητα.

πρότζεκτ, το, άκλ. ουσ. • ερευνητικό πρόγραμμα που αποβλέπει στην επίτευξη συγκεκριμένου γνωσιακού ή εμπράγματου [δηλ. αυτός που έχει σχέση με πράγματα] στόχου ή επιχειρηματικού ή εργασιακού ή κατασκευαστικού ή πολιτισμικού κ.λπ. δρώμενου. 🕮 < αγγλ. project < γαλλ. pourje(c)t, με επίδραση του λατιν. projectus < projectare < projicere [= ρίχνω, προβάλλω].

προτιμολόγιο, το, ουσ. • (οικον.) προσωρινό τιμολόγιο που εκδίδεται από τον πωλητή πριν από την καθορισμένη αγοραπωλησία. 🕮 < προ- + τιμολόγιο.

προτονίδα, η, ουσ. • (ναυπ.) υποκ. του πρότονος [δες λ.], χαμηλό προΐστιο ιστιοφόρου, το οποίο χαρακτηρίζεται ανάλογα με τη θέση του, (φρ.) *«προτονίδα του τουρκέτου / του ακάτιου ιστού»* κ.λπ. 🕮 < αρχ. πρότονος + [κατάλ.] -ίδα, η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν.*

προτονίζω, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) α) στηρίζω ή ασφαλίζω ιστό με προτόνους [δες λ.], β) (αρχ.) ανοίγω τα ιστία [= τα πανιά]. 🕮 < αρχ. πρότονος.

πρότονος, ο, ουσ. • (ναυτ.) ισχυρό ξάρτι [σχοινί ή συρματόσχοινο] καταρτιού ή πανιού, που δένεται στην πλώρη ιστιοφόρου πλοίου για την αντιστήριξη των ιστών και των πανιών του, συνών. (λαϊκ.) στράλι, στάντζος, καραβόσχοινο, αντών. παράτονος, παταράτσο, επίτονος, (φρ.) *«πρότονος ακατίου ιστού / επιδρόμου / καπνοδόχου / βοηθητικός».* 🕮 < αρχ. προ- + τόνος < τείνω.

πρότυπο, το, ουσ. • 1. προκατασκευασμένο υπόδειγμα για την αναπαραγωγή πανομοιότυπων αντικειμένων, αντών. αντίγραφο, 2. (μτφ.) πρόσωπο που χαρακτηρίζεται από τέλειες αναλογίες ή από εξαίρετες ιδιότητες και είναι άξιο μιμήσεως, ίνδαλμα, 3. μορφοποιημένο, συνήθως κοίλο, αντικείμενο, από πηλό, γύψο, ξύλο ή μέταλλο, με το οποίο μπορούν να αναπαραχθούν πολλά αντίτυπα, συνών. καλούπι, μήτρα, 4. (τέχν.) πρόσωπο που ποζάρει για λογαριασμό καλλιτέχνη, μοντέλο. 🕮 < μτγν.

προύντζος, ο, ουσ. δες μπρού(ν)τζος.

προϋπολογισμός, ο, ουσ. • 1. ο υπολογισμός του συνόλου των εσόδων και εξόδων, ενός νοικοκυριού ή μιας εταιρείας ή επιχείρησης ή ενός δημόσιου οργανισμού και ειδικότερα του κράτους, που προβλέπεται ότι θα πραγματοποιηθούν εντός μελλοντικού χρονικού διαστήματος, (φρ.) *«πλεονασματικός / ισοσκελισμένος / ελλειμματικός / γενικός / ταμιακός / λειτουργικός / οικογενειακός / ατομικός / κρατικός / εταιρικός προϋπολογισμός»,* 2. πίνακας εσόδων και εξόδων. 🕮 < προϋπολογίζω.

προφίλ, το, άκλ. ουσ. • 1. η πλάγια όψη προσώπου, κατατομή, αντών. ανφάς, 2. (κοινωνιολ.) σύνολο χαρακτηριστικών γνωρισμάτων και τρόπου συμπεριφοράς ατόμου, πολιτικού κόμματος, ιδρύματος, πολιτιστικού και αθλητικού φορέα, που προσελκύει τη δημόσια προσοχή, 3. επίμηκες μεταλλικό στοιχείο, ειδικής διατομής. 🕮 < γαλλ. profil [= διατομή] < ιταλ. profilo < profilare [= σχεδιάζω την πλάγια όψη]< λατιν. pro- + filare < filo [= νήμα, κλωστή].

προφυλακτήρας και **προφυλαχτήρας,** ο, ουσ. • εξάρτημα από μέταλλο ή σκληρό πλαστικό που προφυλάσσει κάτι από πιθανό κίνδυνο, (φρ.) *«προφυλακτήρας έλικα / καπνοδόχου / πρώρας / πλαστικός / συρμάτινος».* 🕮 < προφυλάσσω.

προφύσιο, το, ουσ. • [συνήθως στον πληθ.] κωνικός σωλήνας υψικαμίνου που αποτελεί

συνέχεια του αεραγωγού. 📖 < προ- + φῦσ(α) [= φυσερό, φυσητήρας].

πρόχειρος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που βρίσκεται μπροστά μου και μπορώ να τον χρησιμοποιήσω όποτε μου είναι εύκολο, ο ευμεταχείριστος, αυτός που βρίσκεται σε άμεση χρήση, 2. αυτός που γίνεται χωρίς προπαρασκευή, που γίνεται πολλές φορές βιαστικά και χωρίς ιδιαίτερη μελέτη, 3. [το ουδ. ως ουσ.] το πρόχειρο, τετράδιο σημειώσεων ή τετράδιο μαθητών ή μπλοκ ή ανεπίσημο λογιστικό βιβλίο, 4. (φρ.) *«πρόχειρο ημερολόγιο / πηδάλιο / σχέδιο / διαγώνισμα», «πρόχειρος μειοδοτικός διαγωνισμός»* κ.ά. 📖 < αρχ. πρόχειρος. ⊙ προχειρότητα, προχειροδουλειά, προχειρολόγημα, προχειρολογία, προχειρολογώ, προχειροφτιαγμένος. ◈ πρόχειρα και προχείρως [επίρρ.].

προχθές κ. **προχτές** κ. (λαϊκ.) **προψές,** επίρρ. • την προ-προηγούμενη μέρα, δηλ. την ημέρα πριν από τη χθεσινή, αντών. μεθαύριο. 📖 < μτγν. προχθές < προ- [αρχ.] (ἐ)χθές.

προχωράω, -ώ, ρ. • 1. [αμετβ.] α) βαδίζω προς τα εμπρός, β) (μτφ.) προοδεύω, εξελίσσομαι, γ) (μτφ. για χρόνο) διαβαίνω, κυλώ, δ) απλώνομαι, παίρνω διαστάσεις, 2. [μετβ.] συνεχίζω κάτι. 📖 < αρχ. προχωρῶ < προ- + -χωρώ < χώρος.

προώθηση, η, ουσ. • 1. ώθηση προς τα εμπρός, 2. (μτφ.) η υποστήριξη σε κάποιο πρόσωπο, με σκοπό την ανέλιξή του, σε διοικητικό ή κυβερνητικό ή εταιρικό κ.λπ. πόστο, 3. (στρατ.) η μετακίνηση στρατιωτικών μονάδων σε διαφορετικές και καλύτερες στρατηγικά θέσεις, 4. η διαφημιστική καμπάνια και η πώληση ενός προϊόντος. 📖 < προωθώ.

προωθώ, ρ. [μετβ.] • 1. μετακινώ πρόσωπα ή αντικείμενα προς τα εμπρός ή προς μια συγκεκριμένη κατεύθυνση, 2. βοηθώ ουσιαστικά στη διάδοση και στην επικράτηση μιας άποψης, μιας ιδεολογίας κ.λπ. 3. (στρατ.) προελαύνω, 4. συμβάλλω στην ευρύτερη διάδοση και πώληση προϊόντων. 📖 < αρχ. προωθῶ [= ωθώ προς τα μπροστά]. ⊙ προώθηση.

πρόωρος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που έγινε πριν από την κανονική του ώρα, πριν από τον καιρό του, αντών. καθυστερημένος. 📖 < μτγν. πρόωρος. ◈ προώρως και πρόωρα [επίρρ.].

πρόωση, η, ουσ. • 1. (τεχνολ.) η κίνηση με μηχανικά μέσα προς τα εμπρός, (φρ.) *«πρόωση αεροσκαφών / πλοίων / υδροστροβίλων / ελίκων»,* συνών. προώθηση, 2. (ιατρ.) η έξοδος λίθων από την ουρήθρα. 📖 < αρχ. πρόωσις < προωθέω, -ῶ, < ὠθέω / ὠθῶ.

προωστήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) το όργανο εκείνο με το οποίο επιτυγχάνεται η κίνηση προς τα εμπρός, κυρίως, των πλοίων, π.χ. οι έλικες σε αεροσκάφη, ο πύραυλος σε βλήματα, ο τροχός κ.λπ. 📖 < προωθώ + [επίθημα] -τήρας.

προώστης, ο, ουσ. • (ναυτ.) μακρύ ξύλινο μαδέρι που τοποθετείται εξωτερικά και οριζόντια στο πλευρικό τοίχωμα του πλοίου για να αποφεύγονται τυχόν προσκρούσεις του σκάφους στην προβλήτα ή με κάποιο άλλο πλοίο [συχνά αντί για ξύλα θα συναντήσουμε ως προστατευτικά μέσα σχοινιά ή παλαιά λάστιχα αυτοκινήτων]. 📖 < μτγν. προώστης < αρχ. προωθῶ.

προωστικός, -ή, -ό, επίθ. • α) αυτός που είναι κατάλληλος για προώθηση, β) ο τρόπος ή το σύστημα με το οποίο προωθείται ένα πλωτό μέσο, όπως μία φορτηγίδα ή βάρκα. 📖 < μτγν. προωστικός < αρχ. προωθῶ. ◈ προωστικῶς και προωστικά [επίρρ.].

πρύμα και **πρίμα,** επίρρ. τροπικό • (ναυτ.) 1. α) με ευνοϊκό, ούριο άνεμο, β) από ή προς την πρύμη, αντών. όρτσα, (φρ.) *«αρμενίζω πρύμα»* και *«πάω πρίμα»,* ουριοδρομώ, κινούμαι με τον άνεμο από πίσω, *«του δίνω στα πρύμα»,* παραδίδομαι στον άνεμο, *«πλώρα-πρύμα»,* κατά μήκος ή κατά το διάμηκες του πλοίου, *«πέφτω πρύμα-πλώρα»,* πλαγιοδετώ, δένω σε προβλήτα με την πλευρά ή παραβάλω σε άλλο πλοίο, 2. (μτφ.) πολύ καλά, περίφημα, κατ' ευχήν, ευνοϊκά, σύμφωνα με τις προσδοκίες (κάποιου). 📖 < πρῖμος, -α, -ον, και πρύμος [δες λ.]. ○ ανάπρυμα, δευτερόπρυμα, κατάπρυμα.

πρυμάτσα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • [λαϊκότροπο] (ναυτ.) [συνήθως στον πληθ.] το σχοινί [το πρυμνήσιο] με το οποίο δένεται η πρύμνη του πλοίου στην προκυμαία, συνών. παλαμάρι, καραβόσχοινο, γούμενα. 📖 <

πρύμη [< πρύμνη] + [επίθημα] -άτσα [< ιταλ. azza]. ⊙ πρυματσάρω.

Χρόνια στο μεροκάματο κοπίδι και σφυρί / έφτιαξα ένα σκαρί για το χατίρι σου / σκάλισα στην πρυμάτσα του γοργόνα θαλασσιά / κι έγινα μια βραδιά καραβοκύρης σου...
➤ Απόσπασμα από το ποίημα *«Τζαμάικα»* του **Λευτέρη Παπαδόπουλου** σε μουσική **Μάνου Λοΐζου.**

πρυματσάρω, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) [λαϊκότροπο) α) κατευθύνομαι με την πρύμνη προς τον χώρο του λιμένος, β) πλησιάζω με την πρύμνη για να υλοποιήσω την πρυμνοδέτηση του σκάφους, πρυμνοδετώ, γ) ρίχνω τις πρυμάτσες [δες λ.]. 🕮 < πρυμάτσα + -άρω. ⊙ πρυματσάρισμα [= πρυμνοδέτηση πλοίου].

πρυμίζω, ρ. [αμετβ.] • 1. (ναυτ.) α) πλέω με ούριο άνεμο, επουρίζω, β) στρέφω την πρύμνη του πλοίου στον άνεμο, 2. φεύγω γρήγορα. 🕮 < πρύμη + -ίζω. ⊙ πρύμισμα.

πρύμισμα και **πρύμνισμα,** το, ουσ. • (ναυτ.) η ενέργεια και το αποτέλεσμα του πρυμίζω, αλλαγή πλεύσης του πλοίου λόγω κακοκαιρίας ή ανωτέρας βίας, με τέτοιο τρόπο, ώστε να έχει την πρύμνη του προς τον άνεμο και να ουριοδρομεί, συνών. επούρισμα. 🕮 < πρυμίζω.

πρυμναία και **πρυμνήσια,** τα ουσ. • (ναυτ.) τα σχοινιά ή τα καλώδια [οι πρυμάτσες] ή οποιοδήποτε άλλο χρηστικό εργαλείο βρίσκεται στο μέρος της πρύμνης. 🕮 < πρύμνα και πρύμνη [δες λ.].

πρυμναίος, -α, -ο, και **πρυμνήσιος,** -ια, -ιο, και **πρυμνιός,** -ιά, -ιό, επίθ. • (ναυτ.) α) αυτός που βρίσκεται στο μέρος της πρύμνης, αντών. πρωραίος, (φρ.) *«πρυμναίος εργάτης [δηλ. μηχανισμός έλξης] / κυματισμός / πλαγιοδέτης / μηχανισμός πηδαλιουχήσεως», «πρυμναίο βύθισμα πλοίου / κάθισμα λέμβου / κατάστρωμα / κύτος / οιακοστρόφιο / στεγανό», «πρυμναία δεξαμενή ζυγοστάθμισης / θυρίδα φόρτωσης / λέμβος / παραφωτίδα»,* β) [το ουδ. πληθ. ως ουσ.] *τα πρυμνήσια,* τα χονδρά σχοινιά (γνωστά και ως κάβοι) με τα οποία δένεται το πλοίο από την πρύμη στην ξηρά, αλλιώς: πρυμάτσες. 🕮 < μτγν. πρυμναῖος < πρύμνα και πρύμνη [δες λ.].

πρύμνη και **πρύμνα** [αρχ.] και **πρύμη,** η, θηλ. του αρχ. επιθ. πρυμνός [δες ετυμ. πρυμός] • 1. (ναυτ.) το πίσω μέρος του καταστρώματος ενός πλοίου, αντών. πλώρη, πρώρα, (φρ.) *«πλατιά / οξεία / στρογγυλή / ελλειπτική / τετράγωνη / καταδρομικού ή αβακωτή πρύμνη»,* *«βύθισμα / επωτίδα / κάθετη / γάντζος / καπόνι / πλαφονιέρα / κουπαστή / κωπηλάτης / οφθαλμοί / όκκια / περίβλημα / πλαγιοδέτης / προπέτεια / ράουλο / μπαλόνι / πλατφόρμα / στένωση / φανός – φανάρι / ηλεκτρικός προωθητής πρύμνης»,* (παροιμ.) *«ώρα καλή στη πρύμη σου κι αέρα στα πανιά σου»,* λέγεται με σκωπτική πρόθεση σε περιπτώσεις δήλωσης αποχώρησης κάποιου από την ομάδα εργασίας, απόφαση-στάση που για τα υπόλοιπα μέλη είναι αδιάφορη, 2. [ως κυρ. όν.:] (αστρον.) *Πρύμνη ή Πρύμνα,* ένας από τους 88 επίσημους αστερισμούς που θέσπισε η Διεθνής Αστρονομική Ένωση. 🕮 < αβέβαιης ετυμολογίας. ⊙ πρυμναίος, πρύμνηθεν, πρυμνήσιος, πρυμνήτης, πρυμνόθεν. ◈ πρυμνοδέτης, πρυμνόδετος, πρυμνόσκοινο.

πρύμνηθεν, επίρρ. • (ναυτ.) από το μέρος της πρύμνης, προς την πρύμνη, ή πίσω στην πρύμνη, συνών. πρυμνόθεν, αντών. πρώραθεν. 🕮 < πρύμνη + -θεν.

πρυμνήσιος, -ια, -ιο, επίθ. δες πρυμναίος.

πρυμνήτης, ο, ουσ. • (ναυτ.) 1. ναύτης του πολεμικού ναυτικού που έχει υπηρεσία στο μέρος της πρύμνης, αντών. πρωράτης, 2. ο κυβερνήτης ή ο πηδαλιούχος [παλαιότερα] που κατά τη διάρκεια της υπηρεσίας του βρισκόταν στην πρύμνη. 🕮 < πρύμνη + [επίθημα] -της.

πρυμνιό, το, ουσ. • (ναυτ.) πανί ιστιοφόρου στο μέρος της πρύμνης. 🕮 < πρύμν(η)+-ιός.

πρυμνιός, -ιά, -ιό, επίθ. δες πρυμναίος.

πρυμνοδέτης, ο, ουσ. • (ναυτ.) το χοντρό σχοινί με το οποίο δένεται η πρύμνη του πλοίου στην ακτή ή σε άλλο πλοίο. 🕮 < πρύμνη + -δέτης < δένω.

πρυμνόδετος, -η, -ο, επίθ. • (ναυτ.) για πλοίο που είναι δεμένο στην ακτή από το σημείο της πρύμνης. 🕮 < πρύμνη + -δετος < δένω.

πρυμνοδετώ ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) δένω το πλοίο από το μέρος της πρύμνης στην ακτή ή σε άλλο πλοίο με την πρυμάτσα [δες λ.] και ρίχνω άγκυρα από την πλώρη. 🕮 < πρύμνη + -δετῶ < -δέτης < δένω. ⊙ πρυμνοδέτηση.

πρυμοπλωρίζω, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) βάζω πλώρη, εκπλέω με ευνοϊκό άνεμο, που πνέει προς το μέρος της πρύμνης. 🕮 < πρύμ(ος) -ο- + πλωρ(ή) + -ίζω.

πρύμος, -α, -ο, και **πρυμιός,** -ιά, -ιό, και πρίμος, -α, -ο, επίθ. • (ναυτ.) α) για άνεμο που φυσάει από το μέρος της πρύμης και είναι ευνοϊκός για ταξίδι, ούριος, (φρ.) *«πρυμιός μπαλαούρος»,* αποθήκη στο κύτος του πρυμναίου [δες λ.], *«πάω πρίμα».* 🕮 < μσν. πρύμος και για το επίρρ. πρύμα < αρχ. (η) πρύμνα [= το πίσω μέρος ενός πλοίου, πρύμνη] < αρχ. επίθ. πρυμνός, (-ή, -όν,) [= έσχατος, τελευταίος].

πρωί, το, ουσ. [γεν. πρωιν-ού, -ών] • 1. το χρονικό διάστημα που ξεκινά με την ανατολή του ήλιου και διαρκεί για λίγες ώρες, 2. το τμήμα της ημέρας από την ανατολή του ηλίου μέχρι το μεσημέρι, 3. η διάρκεια του πρωινού, 4. [ως επίρρ.] πρωί-πρωί τα χαράματα, 5. (παροιμ.) *«Αν δε γελάσεις το πρωί, μην καρτεράς το βράδυ», «Η καλή μέρα απ' το πρωί φαίνεται», «Όποιος σηκώνεται πρωί, κερδίζει το φλουρί»,* 6. (ποίηση) *«Πρωί, και λιοπερίχυτη και λιόκαλ' είναι η μέρα,/ κ' η Αθήνα ζαφειρόπετρα στης γης το δαχτυλίδι...»,* Κωστής Παλαμάς από το έργο του «Η Φλογέρα του Βασιλιά». 🕮 < μτγν. πρωΐ < αρχ. επίρρ. πρωΐ.

πρωινό, το, ουσ. • 1. το πρωί, 2. το πρόγευμα. 🕮 < ουσιαστικοποιημένο ουδ. του μτγν. επιθ. πρωϊνός.

πρωινός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που σχετίζεται με το πρωί ή που εμφανίζεται στις πρώτες φωτεινές ώρες της ημέρας, αντών. εσπερινός. 🕮 < μτγν. πρωϊνός.

πρώρα και **πλώρη** και **πλώρα,** η, ουσ. • (ναυτ.) το μπροστινό τμήμα του καραβιού. 🕮 < αρχ. πρῷρα.

☑ Του Αιγαίου
Ο έρωτας
Το αρχιπέλαγος
Κι η **πρώρα** των αφρών του
Κι οι γλάροι των ονείρων του
Στο πιο ψηλό κατάρτι του ο ναύτης ανεμίζει
Ένα τραγούδι.

➤ Απόσπασμα από το ποιητικό έργο *«Προσανατολισμοί»,* 1941, του **Οδυσσέα Ελύτη**.

πρώραθεν, επίρρ. • (ναυτ.) από το μέρος της πρώρας, προς την πλώρη, από το μπροστινό μέρος του πλοίου, αντών. πρύμνηθεν ή πρυμνόθεν. 🕮 < αρχ. πρῴραθεν < πρῷρα + -θεν.

πρωραίος, -α, -ο, και **πλωριός,** -ά, -ό, επίθ. • (ναυτ.) αυτός που βρίσκεται στην πρώρα, αντών. πρυμναίος, πρυμνήσιος, (φρ.) *«πρωραίος ιστός / θάλαμος / κωπηλάτης / έλικας χειρισμών / φανός – φανάρι», «πρωραία δεξαμενή ζυγοσταθμίσεως / εξαρτία, δηλ. αρματωσιά», «πρωραίο άκρο / βαρούλκο / δάπεδο λέμβου / διάφραγμα / κατάστρωμα / κύτος / πέτασμα / πηδάλιο / στόμιο κύτους / πυροβόλο / σχοινί».* 🕮 < πρώρα + -αίος.

πρωράτης, ο, ουσ. • (ναυτ.) ο υπαξιωματικός ή ο ναύτης [πλωριός ναύτης] του καταστρώματος [λοστρόμος ή ναύκληρος ή μπότσμαν ή μπόσης], που εκτελεί υπηρεσία στο πρωραίο τμήμα, δηλ. στην πλώρη του πλοίου, πρωρέας, (αρχ.) πρωρεύς, αντών. πρυμνήτης. 🕮 < πρῷρα + [επίθημα] -ατης / -ήτης [αρχ. ιων. τ. πρῳρήτης]. ⊙ πρωρατικός.

πρωρατικά, τα, [συνήθως στον πληθ.] • 1. εκπαιδευτικός κύκλος μαθημάτων σε ναυτικές σχολές και ναυταθλητικά σωματεία που αφορούν τη διαδικασία της κωπηλασίας την ιστιοφορία και πολλές χρηστικές λειτουργίες για συστήματα, εργαλεία, άρμενα κ.λπ. των σκαφών, (φρ.) α) *«πρωρατικά έργα»,* εργασίες που εκτελούνται στο πλοίο ή στον χώρο του ναυστάθμου υπό την επίβλεψη των πρωρέων [δες λ.] ή ναυκλήρων, όπως είναι το πλέξιμο και η επισκευή σχοινιών, η συρραφή ιστίων, κ.ά., β) *«πρωρατικά εργαλεία»,* εργαλεία που χρησιμοποιούνται για την εκτέλεση των παραπάνω εργασιών. 🕮 < πρωρατικός < πρωράτης + -ικός > -ικά.

πρωρέας, ο, ουσ. • (ναυτ.) α) ο αξιωματικός του πλοίου που βρίσκεται στο χώρο πλοήγησης και έχει καθήκοντα κυβερνήτη σκάφους κατά τη διάρκεια της υπηρεσίας του, ο αντικαταστάτης του πλοιάρχου, (μσν.) ο ύ-

παρχος, (αρχ.) πρῳρεύς. 🕮 < πρῷρα + [κατάλ.] -εύς.

πρωρεύς, ο, ουσ. δες πρωρέας.

πρώρη, η, ουσ. • η πλώρη [δες λ.]. 🕮 < αρχ. πρῷρα.

πρωτέας, ο, ουσ. • 1. (βιολ.) βακτηρίδιο της εντερικής χλωρίδας των ανθρώπων και των ζώων, έχει τη δυνατότητα να αλλάζει μορφές και να μεταβάλλεται συνεχώς, προσβάλλει το ουροποιητικό σύστημα και την ουροφόρο οδό [δες τη 2η ερμ. που δικαιολογεί την ονοματολογία του], 2. [ως κύρ. όν.:] (μυθολ.) *Πρωτέας,* αρχαία ελληνική θαλάσσια θεότητα ή δαίμονας αλλά ακόμη και βασιλιάς, ακόλουθος του Ποσειδώνα, ίσως και ο μεγαλύτερος ηλικιακά γιός του, φύλακας των φωκιών της Αμφιτρίτης, κατείχε το χάρισμα της προφητείας και είχε τη δυνατότητα να μεταμορφώνεται· οι ναυτικοί συχνά τον αποκαλούσαν *«γέροντα της θάλασσας».* 🕮 < αγγλ. proteus < λατιν. Proteus < αρχ. Πρωτεύς.

πρωτελάτης, ο, ουσ. • (ιστορ.) ναυτικό αξίωμα κατά την βυζαντινή περίοδο. 🕮 < πρωτ(ο)- + -ελάτης < ἐλαύνω.

πρώτιο, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.) ισότοπο του υδρογόνου, ο πυρήνας του οποίου περιέχει ένα πρωτόνιο [τα άλλα δύο ισότοπα είναι το δευτέριο και το τρίτιο]. 🕮 < αγγλ. protium.

πρωτογενής, -ής, -ές [γεν. του πρωτογεν-ούς] επίθ. • 1. αυτός που βρίσκεται στην αρχική φάση μιας εξελικτικής διαδικασίας, αντών. υστερογενής, 2. αυτός που γεννήθηκε πρώτος, ο πρωτότοκος, 3. (φρ.) *«πρωτογενή αγαθά / παραγωγή».* 🕮 < πρώτο- + -γενής < γένος. ◈ πρωτογενώς [επίρρ.].

πρωτοκαπετάνιος, ο, ουσ. • 1. (ναυτ.) α) ο πρώτος την τάξη αξιωματικός του πλοίου, δηλ. ο καπετάνιος, β) ο αναγνωρισμένος από όλους για τις ικανότητες πλοήγησης και διοίκησης πλοίαρχος, 2. (ιστορ.) α) οπλαρχηγός, β) ο αρχηγός των οπλαρχηγών. 🕮 < πρωτο- + καπετάνιος.

πρωτοκάραβος, ο, ουσ. • (ιστορ.) πηδαλιούχος στους βυζαντινούς δρόμωνες. 🕮 < πρώτο- + καράβ(ι) -ος.

πρωτοκόλληση, η, ουσ. • καταγραφή εγγράφου στο βιβλίου πρωτοκόλλου. 🕮 < πρωτοκολλη- (< πρωτοκολλώ) -σις > -ση.

πρωτόκολλο, το, ουσ. • 1. βιβλίο δημόσιας αρχής στο οποίο καταγράφεται κάθε έγγραφο [παραστατικό] που κατατίθεται, με αύξοντα αριθμό, χρονολογία παραλαβής και μικρή περίληψη του θέματος αναφοράς, (φρ.) *«πρωτόκολλο παράδοσης και παραλαβής ... / λιμένος / συνεργασίας / ασφαλείας κ.ά.»,* 2. (νομ.) κάθε έγγραφο με το οποίο πιστοποιείται πράξη που έγινε κυρίως από διοικητικό υπάλληλο, 3. η υπηρεσία που είναι υπεύθυνη για την τήρηση του παραπάνω βιβλίου αλλά και τα γραφεία όπου στεγάζεται αυτή, 4. διπλωματικό έγγραφο, όπου καταγράφονται τα συμφωνηθέντα, 5. το σύνολο των κανόνων της εθιμοτυπίας στις δημόσιες συναντήσεις των πολιτειακών εκπροσώπων. 🕮 < μτγν. πρωτόκολλον < πρώτο- + -κολλον < κόλλα.

πρωτόπειρος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που είναι άπειρος εργασιακά, ο πρωτάρης, ο ατζαμής. 🕮 < πρώτο- + πείρα. ⊙ πρωτοπειρία.

πρωτόπλους, -ους, -ουν, και -οον, επίθ. • 1. αυτός που διαπλέει για πρώτη φορά τη θάλασσα, πρωτοτάξιδος, 2. [το αρσ. ως ουσ.] το πρώτο πλοίο [το προπορευόμενο] που τίθεται επικεφαλής της νηοπομπής, αντών. ουραγός. 🕮 < πρῶτ(ος) -ο- + πλοῦς.

πρώτος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που κατέχει τον αριθμό ένα σε μία σειρά ομοειδών αντικειμένων ή σε μία σειρά προσώπων, αυτός που προηγείται όλων των άλλων, αντών. τελευταίος, 2. αυτός που έχει τη μεγαλύτερη αξία, ο σπουδαιότερος, (φρ.) *«πρώτη θέση»,* η ακριβότερη και πιο άνετη θέση σε πλοίο ή τρένο αλλά και αεροπλάνο, 3. (φρ.) *«πρώτος μεσημβρινός»,* ο μεσημβρινός που διέρχεται από το αστεροσκοπείο του Γρήνουϊτς, *«πρώτος αριθμός»,* ο ακέραιος φυσικός αριθμός, που είναι μεγαλύτερος της μονάδας και ο οποίος διαιρείται μόνο με τον εαυτό του και τη μονάδα, όπως π.χ.: το 2 (το 1 και το 2), το 3, το 5, το 7, το 13, το 17 κ.λπ. 🕮 < αρχ. πρῶτος.

πρώτος, ο, [ως ουσ.] • (ναυτ.) ο καπετάνιος του πλοίου. 🕮 < αρχ. επίθ. πρῶτος, -η, -ον.

πρώτος μεσημβρινός, ο, • ή μεσημβρινός του Γκρίνουιτς, είναι το νοητό ημικύκλιο της

υδρογείου που ενώνει τους δύο πόλους και χωρίζει τη γη σε δύο ημισφαίρια το δεξιό, καλούμενο Ανατολικό και το αριστερό ως Δυτικό ημισφαίριο.

πρωτοτάξιδος, -η, -ο, επίθ. • (ναυτ.) αυτός [συνήθως για πλοίο] που ταξιδεύει για πρώτη φορά. 🕮 < πρώτ(ος) -ο- + ταξίδ(ι) -ος.

πταίσμα, το, ουσ. • 1. (νομ.) κάθε αξιόποινο παράπτωμα που διαπράττει κάποιος και έχει ως αποτέλεσμα την τιμωρία του με κράτηση ή πρόστιμο, 2. (κατ' επέκτ.) κάθε ασήμαντο σφάλμα. 🕮 < αρχ. πταῖσμα, [= παραπάτημα, σφάλμα, λάθος] < πταίω. ○ πταισματοδίκης, πταισματοδικείο.

πτελέα ή **πτελέη** ή **πτελιά** ή **φτελιά,** η, ουσ. • (φυτολ.) η φτελιά [δες λ.], φυλλοβόλο είδος δέντρου, πολύτιμο στην ναυπηγική από αρχαιοτάτων χρόνων. 🕮 < αρχ. πτελέα.

πτέρνα, η, ουσ. • 1. (ανατ.) η φτέρνα του ποδιού, (έκφρ.) *«αχίλλειος πτέρνα»,* 2. βάση στηρίγματος π.χ. σε ιστό σκάφους. 🕮 < αρχ. πτέρνα.

πτερό(ν), το, ουσ. • 1. (ορνιθ.) φτερό, 2. α) πτερύγιο, β) εξάρτημα του έλικα ή της προπέλας [λεπίδα], 3. οτιδήποτε φτερωτό, 4. (αρχιτ.) κιονοστοιχία σε εξωτερικό περιστύλιο ναού. 🕮 < μτγν. πτερόν. ◈ πτερόρροια, πτεροφυΐα, πτεροφόρος.

πτερύγιο, το, ουσ. • 1. (ζωολ.) μεμβρανώδες όργανο ορισμένων υδρόβιων ζώων, κυρίως ψαριών και μαλακίων, που ομοιάζει με μικρό φτερό κι είναι χρήσιμο για την κολυμβητική τους ικανότητα, συνών. φτερούγι, 2. (μτφ.) ονομασία εξαρτημάτων ή προεξοχών που μοιάζουν με φτερό και συμβάλλουν στη δυναμική και κινητική δυνατότητα του αντικειμένου που τα διαθέτει, π.χ.: *«πτερύγιο ανεμιστήρα / στροβίλου / όλμου / οβίδας / πυραύλου / ανάδευσης / αντλίας / προπέλας [λεπίδα] πηδαλίου / άγκυρας / ατμοστροβίλου / στροφείου / (ανατ.) πτερύγιο της μύτης / του αυτιού / του τραχήλου / του οφθαλμού»,* 3. (ναυτ.) το τμήμα του πηδαλίου ενός σκάφους που βρίσκεται στα ύφαλα. 🕮 < αρχ. πτερύγιον υποκορ. του πτέρυξ. ○ πτερυγιοφόρος.

πτερώνω, ρ. [μετβ.] • 1. (φρ.) *«πτέρωσον»,* (ναυτ.) παράγγελμα προς τους κωπηλάτες να φέρουν τα κουπιά σε οριζόντια θέση και να τα κρατήσουν ακίνητα, 2. (μσν.) δίνω φτερά σε κάποιον, κάνω κάποιον φτερωτό. 🕮 < αρχ. πτερῶ, -όω, [= α) εξεγείρω, ξεσηκώνω, β) [για πλοίο] υψώνω τα κουπιά έτοιμος να τα βυθίσω στο νερό].

πτέρωση, η, ουσ. [γεν. πτέρωσης και πτερώσεως] • 1. (ναυτ.) η ακινητοποίηση των κουπιών σε οριζόντια θέση για να αναπαυθούν οι κωπηλάτες ή για να λάβουν οδηγίες, 2. (νεολογισμός) μέθοδος παύσης της λειτουργίας των πτερυγίων μιας ανεμογεννήτριας σε περίπτωση ισχυρών ανέμων, 3. (αρχ.) το σύνολο των φτερών, το πτέρωμα. 🕮 < **πτ**έρωσις, γεν. -ώσεως, < πτερῶ [δες λ.].

πτυχή, η, ουσ. • 1. καθεμιά από τις αναδιπλώσεις που παίρνει η επιφάνεια ενός σώματος, ιδίως υφάσματος ή χαρτιού, συνών. πιέτα, δίπλα, ζάρα, σούρα, πτύχωση, τσάκιση, 2. (γεωλ.) κυματοειδής εδαφικός σχηματισμός, 3. (μτφ.) πλευρά, άποψη. 🕮 < αρχ. πτύσσω [= διπλώνω].

πτυχίο, το, ουσ. • πιστοποιητικό σπουδών, κυρίως πανεπιστημιακής σχολής, που βεβαιώνει την ολοκλήρωση της φοίτησης του προσώπου όπου ο τίτλος αναγράφει, συνών. δίπλωμα. 🕮 < πτυχ(ή) -ίον.

πτυχιούχος, ο/η, ουσ. • αυτός που κατέχει πτυχίο συγκεκριμένης σχολής και δικαιωματικά, κατοχυρώνεται επαγγελματικά επιδεικνύοντάς το. 🕮 < πτυχίο(ν) + -ούχος < έχω.

πτώση, η, ουσ. • 1. πέσιμο από πάνω προς τα κάτω, 2. (φυσ.) η κίνηση που κάνει ένα σώμα υπό την επίδραση του βάρους του, 3. πέσιμο, συνήθως λόγω κάποιας φθοράς, βλάβης, καταστροφής κ.λπ. 4. (ηλεκτρολ.) *«πτώση της τάσης»,* διαφορά δυναμικού στα άκρα ενός αγωγού, *«πτώση του ρεύματος»,* διακοπή παροχής του ηλεκτρικού ρεύματος, 5. απώλεια της εξουσίας, της δύναμης, 6. (για μεγέθη) μείωση, ελάττωση της αριθμητικής τιμής, 7. (μτφ.) ταπείνωση, 8. (στρατ.) άλωση, παράδοση της πόλης ή του οχυρού, 9. (γραμμ.) ο καθένας από τους τύπους που σχηματίζουν τα κλιτά μέρη του λόγου εκτός από το ρήμα. 🕮 < αρχ. πτῶ(σις) -ση.

πυθμένας, ο, ουσ. • 1. η κάτω εσωτερική επιφάνεια δοχείου, σκεύους κ.λπ. στο οποίο συνήθως ρίχνουμε κάποιο υγρό, 2. (για θάλασσα, λίμνη ή ποταμό) ο πάτος, ο βυθός.

📖 < αρχ. πυθμήν, γεν. -ένος, [= ο πάτος της θάλασσας].

πυκνόμετρο, το, ουσ. • 1. (φυσ.) όργανο για τη συνεχή ή περιοδική μέτρηση της πυκνότητας και του ειδικού βάρους κάποιου υγρού, συνών. (λαϊκ.) γράδο, 2. (φωτογρ.) συσκευή που μετρά την πυκνότητα της φωτογραφικής πλάκας ή του φιλμ, καταγράφοντας φωτομετρικά τη διαφάνεια της. 📖 < πυκνός + μέτρο. ⊙ πυκνομετρικός.

πυκνός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που περιέχει πολλή ύλη σε μικρό χώρο, ο συμπαγής, αντών. αραιός, 2. παχύρρευστος, 3. συνεπτυγμένος, 3. άφθονος, πλούσιος, 4. (μετεωρ.) α) αυτός που πέφτει με πολλές σταγόνες, νιφάδες κ.λπ., β) αδιαπέραστος, πηχτός [για σκοτάδι, ομίχλη, νέφος], 5. αλλεπάλληλος, συνεχής, απανωτός. 📖 < αρχ. πυκνός [= συμπαγής].

πυκνότητα, η, ουσ. • 1. η ιδιότητα ή κατάσταση του πυκνού, αντών. αραιότητα, 2. (φυσ.) ο λόγος της μάζας προς τον όγκο της, αλλιώς το ειδικό βάρος, 3. (ηλεκτρολ.) *«πυκνότητα φορτίου / ρεύματος / ηλεκτρικού / μαγνητικού πεδίου κ.ά.»*. 📖 < αρχ. πυκνότης, αιτ. -ητα.

πυκνωτής, ο, ουσ. • 1. αυτός που πυκνώνει κάτι, 2. (φυσ.) εξάρτημα ηλεκτρικής ή ηλεκτρονικής συσκευής για αποταμίευση ηλεκτρικών φορτίων, αλλιώς: ηλεκτρικός συμπυκνωτής. 📖 < **πυ**κνώνω + -της.

Πύλος, η, ουσ. • (γεωγρ.) παραθαλάσσια μεσηνιακή κωμόπολη γνωστή και με την ενετική της ονομασία ως Ναβαρίνο ή Ναυαρίνο, την περίοδο της τουρκοκρατίας λεγόταν Αβαρίνο. 📖 < αρχ. Πύλος < (μυθολ) [κύρ. ον.:] 1. Πύλο [γιος του θεού Άρη και της Δημονίκης, της κόρης του Αγήνορα], ή 2. τον Πύλα [βασιλιάς των Μεγάρων].

πυξίδα, η, ουσ. • 1. (τεχνολ.) όργανο προσανατολισμού, αποτελούμενο από μαγνητική βελόνα, ανεμολόγιο, επιφάνεια με τα σημεία του ορίζοντα, συνών. μπούσουλας (ιταλ. bussola), (φρ.) *«ναυτική / μαγνητική / γυρομαγνητική / γυροσκοπική / αστρική / αζιμουθιακή / εγκλιτική / ευθυντηρία / ιθυντήρια / διοπτηρία / τυμπανοειδής- κωδωνοειδής / επαναληπτική / μεταλλική / διακοσμητική / φωτεινή / πρισματική / ψηφιακή / ξύλινη / κατοπτρική / γεωλογική / ξηρή / υγρή πυξίδα»*, *«πυξίδα οπτικών ινών»*, 2. οτιδήποτε χρησιμεύει ως μέσο προσανατολισμού, 3. (αρχαιολ.) τύπος λάρνακας για κοσμήματα ή άλλα μικρά αντικείμενα, 4. (αστρον.) [ως κύρ. όν.:] *Πυξίδα,* αστερισμός του Νοτίου ημισφαιρίου του ουρανού. 📖 < αρχ. πυξίς, γεν. πυξίδος < πύξος [= είδος ξύλου, πυξάρι], επειδή κατασκεύαζαν το παραπάνω κουτί [ερμ. 3η] από αυτό το είδος ξύλου. O πυροπυξίδα [δες λ.].

πυξιδοθήκη, η, ουσ. • (ναυτ.) 1. κιβώτιο εντός του οποίου φυλάσσεται η πυξίδα του πλοίου, 2. κυλινδρικό κιβώτιο που είναι στερεωμένο στο κατάστρωμα του πλοίου και καλύπτει τη ναυτική πυξίδα, συνών. γκριζόλα. 📖 < πυξίδ(α)- -ο- + θήκη.

πυρ, το, ουσ. [γεν. πυρός] • 1. η φωτιά, (φρ.) *«ασφάλεια πυρός,* πυρασφάλεια, *«ανίχνευση πυρός»,* πυρανίχνευση, 2. βολή, συνήθως ομαδική, με πυροβόλα όπλα, (φρ.) *«δύναμη / υπεροχή / σχέδιο / έλεγχος πυρός»,* (ως παράγγελμα) *«παύσατε πυρ»,* για λήξη των βολών και με επέκταση για ανακωχή ή λήξη του πολέμου, 3. (φρ.) *«Γη του Πυρός»,* α) αρχιπέλαγος, που βρίσκεται στο νότιο άκρο της Λατινικής Αμερικής, από το οποίο το χωρίζει ο πορθμός του Μαγγελάνου, και β) νησί με έκταση 48.100 τ. χλμ. το οποίο μοιράζεται μεταξύ της Χιλής και Αργεντινής. 📖 < αρχ. πῦρ.

πυράγρα, η, ουσ. • τσιμπίδα, μασιά, (χημ.) πυρολαβίδα, (φρ.) *«πυράγρα θερμαστή»*. 📖 < αρχ. πυράγρα.

πυρακτώνω, ρ. [μετβ.] • ζεσταίνω μέταλλο σε φωτιά έως ότου το κάνω διάπυρο. 📖 < αρχ. πυρακτ(ῶ), -ώνω. ⊙ πυράκτωση [= φλόγωση, συνών. εμπύρευση].

πυραμίδα, η, ουσ. • 1. (γεωμ.) πολύεδρο, του οποίου η μία έδρα, που βρίσκεται στη βάση, είναι πολύγωνο και οι άλλες είναι τρίγωνα με μία κοινή κορυφή, (φρ.) *«πυραμίδα κόλουρος / δίδυμη / αναστραμμένη»,* 2. κάθε κατασκεύασμα με τέτοιο σχήμα, 3. (αρχαιολ.) ογκώδης μνημειακή κατασκευή, 4.

(βιολ.) γραφική παράσταση που εκφράζει τις σχέσεις μιας τροφικής αλυσίδας μεταξύ ύλης και ενέργειας. 🕮 < αρχ. πυραμίς. ⭕ πυραμιδοειδής.

πυρανάφλεξη, η, ουσ. • (μηχανολ.) η αυτόματη, απρογραμμάτιστη και αναπάντεχη ανάφλεξη του καύσιμου υλικού στον κύλινδρο μιας μηχανής εσωτερικής καύσεως με αποτέλεσμα τη μειωμένη απόδοση της μηχανής. 🕮 < πυρ + ανάφλεξη.

πυρανίχνευση, η, ουσ. • (τεχνολ.) η έρευνα για την ύπαρξη φωτιάς κάνοντας χρήση πυρανιχνευτή με σκοπό την κατάσβεση της. 🕮 < πυρ + ανίχνευση.

πυρανιχνευτής, ο, ουσ. • (τεχνολ.) μηχανισμός ανίχνευσης και εντοπισμού καπνού και φωτιάς εξοπλισμένος με ειδικούς αισθητήρες και συστήματα συναγερμού, (φρ.) *«πυρανιχνευτής θερμικός / θερμοδιαφορικός / συμβατικός / οπτικός»*. 🕮 < πυρ + ανιχνευτής.

πυρανόμετρο, το, ουσ. • (μετεωρ.) όργανο [ειδικός αισθητήρας] για μέτρηση της ηλιακής ακτινοβολίας, χρήσιμο στην μετεωρολογία, (φρ.) *«πυρανόμετρο πυριτίου / φορητό»*. 🕮 < πυρ + άνω + μέτρο(ν).

πυράντλιο, το, ουσ. • κουβάς με σχοινί για κατάσβεση πυρκαγιάς, ή χειροκίνητη ή ηλεκτρική αντλία πυρκαγιάς. 🕮 < πυρ + αντλί(α) -ο-.

πυράρχης, ο, ουσ. • (ναυτ.) ο ανώτερος ως προς τον βαθμό, ή ο αρχαιότερος υπαξιωματικός του πυροβολικού σε πολεμικό πλοίο. 🕮 < αρχ. πῦρ + -άρχης < ἄρχω [= 1. αρχίζω, ξεκινώ, 2. κυβερνώ, διοικώ, εξουσιάζω], η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*.

πυρασφάλεια, η, ουσ. • 1. προφύλαξη για ατυχήματα από πυρκαγιά, πυροπροστασία, 2. η εταιρεία εκείνη που ασχολείται με την ασφάλιση των περιπτώσεων πυρκαγιάς και η οποία εξασφαλίζει εγγυήσεις, με μορφή αποζημιώσεων, στους πολίτες, τις εταιρείες, τους οργανισμούς κ.λπ. 🕮 < πυρ- + ασφάλεια. ⭕ πυρασφαλιστικός.

πυραυλάκατος, η, ουσ. • (ναυτ.) πολεμικό σκάφος με σχετικά μικρό εκτόπισμα (δηλ. βύθισμα) και γρήγορο, που μπορεί να εκτοξεύει πυραύλους, τορπίλες, διάφορα βλήματα επιφανείας – επιφανείας (επ/επ). 🕮 < πύραυλ(ος) + άκατος.

πυραυλικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που σχετίζεται με πυραύλους κι είναι γνώστης της διαδικασίας της ρίψης τους. 🕮 < πύραυλ(ος) + -ικός.

πυραυλοκίνητος, -η, -ο, επίθ. • (τεχνολ.) αυτός που κινείται με πυραύλους, αεριωθούμενος, (φρ.) *«πυραυλικό όπλο», «πυραυλική κεφαλή», «πυραυλικά στρατεύματα», «πυραυλικός κινητήρας»*. 🕮 < πύραυλ(ος) + κινητός < κινούμαι, μτφρδ. από την αγγλ. rocket-propelled.

πύραυλος, ο, ουσ. • (τεχνολ.) 1. αεροδυναμικό όχημα που κινείται στην ατμόσφαιρα ή το κενό με μεγάλη ταχύτητα αξιοποιώντας τα αέρια που προέρχονται από την καύση στερεών ή υγρών καυσίμων, (φρ.) *«προωθητικός / τηλεκατευθυνόμενος / σύνθετος πύραυλος»*, 2. βλήμα αυτοπροωθούμενο που κινείται με τεράστια ταχύτητα, (φρ.) *«πύραυλος μικρού - μεσαίου - μεγάλου βεληνεκούς / διηπειρωτικός / τακτικός / στρατηγικός / πυρηνικός / βαλλιστικός / αντιαεροπορικός / υπερηχητικός / εδάφους αέρος / εδάφους εδάφους / αέρος εδάφους / αέρος αέρος»* κ.λπ. 3. (φρ.) *«γίνομαι πύραυλος»*, εξαφανίζομαι με μεγάλη ταχύτητα, 4. είδος πυροτεχνήματος, <u>συνών.</u> ρουκέτα, 5. παγωτό σε χωνάκι. 🕮 < αρχ. πῦρ + αὐλός.

πυραυλοφόρος, -ος/-α, -ο, επίθ. • αυτός που φέρει πυραύλους, (φρ.) *«πυραυλοφόρο υποβρύχιο / πλοίο επιφανείας»*. 🕮 < πύραυλος + -φόρος < φέρω.

πυργίσκος, ο, ουσ. • 1. μικρός πύργος, 2. (ναυτ.) κλειστός θωρακισμένος χώρος σε πολεμικό πλοίο που βρίσκεται σε υψηλό σημείο για καλύτερη εποπτεία της θαλάσσιας έκτασης και ακριβέστερη καθοδήγηση των

βολών σε ώρα μάχης, 3. (στρατ.) περιστροφικός χώρος σε τεθωρακισμένο άρμα μάχης που επιτρέπει την καλύτερη οπτική στο πεδίο μάχης για την αποτελεσματικότερη σκόπευση. 🕮 υποκ. της λ. πύργος.

πυρείο, το, ουσ. • σπίρτο. 🕮 < αρχ. πυρεῖον < πῦρ.

πυρέξ, το, άκλ. ουσ. • 1. (τεχνολ.) τύπος γυαλιού με υψηλή αντοχή στη θερμότητα αλλά και στις απότομες αλλαγές της θερμοκρασίας, 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε είναι κατασκευασμένο από το παραπάνω υλικό. 🕮 < αγγλ. Pyrex [εμπορική ονομασία] < αρχ. πῦρ.

πυρήνας, ο, ουσ. • 1. το σκληρό εσωτερικό σπέρμα ορισμένων σαρκωδών καρπών, το κουκούτσι, 2. (βιολ.) το κεντρικό τμήμα του κυττάρου, 3. (φυσ.) το κεντρικό σωματίδιο της ύλης, που αποτελείται από πρωτόνια και νετρόνια, 4. (αστρον.) το κέντρο ενός ουράνιου σώματος, ενός αστέρα ή ενός γαλαξία, 5. (μτφ.) ομάδα προσώπων που την χαρακτηρίζει η μυστικιστική οργανωτική σχέση. 🕮 < αρχ. πυρήν, αιτ. -ῆνα [= κουκούτσι].

πυρηνικός, -ή, -ό, επίθ. • (φυσ.) αυτός που σχετίζεται με τον πυρήνα του ατόμου και τις ιδιότητες που τον διέπουν, (φρ.) *«πυρηνική ενέργεια / σύντηξη / σχάση / γόμωση / ακτινοβολία / αντίδραση / έκρηξη / δύναμη / βιομηχανία / τεχνική / φασματοσκοπία / συστοιχία / χημεία / φυσική / ιατρική / κεφαλή / μεμβράνη / βόμβα», «πυρηνικός χειμώνας / αντιδραστήρας / κινητήρας / πόλεμος», «πυρηνικό καύσιμο / όπλο».*

πυρηνοκίνητος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που λειτουργεί, που κινείται με πυρηνική ενέργεια, (φρ.) *«πυρηνοκίνητο αεροπλανοφόρο / πλοίο / παγοθραυστικό / υποβρύχιο».* 🕮 < πυρην- [δες πυρήνας] -ο- + -κίνητος.

πυρίμαχος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που αντέχει, συνήθως για υλικά, σε υψηλές θερμοκρασίες, συνών. αλεξίπυρος, πυράντοχος, *(φρ.) πυρίμαχος άργιλος / πλίνθος / ύαλος / μονωτήρας / φούρνος / στόκος / σωλήνας / κλίβανος / βωξίτης / νεροχύτης / αναμείκτης / μουσαμάς»* κ.ά υλικά. 🕮 < πυρι- (< αρχ. πῦρ) + -μαχος < μάχομαι.

πυρίτης, ο, ουσ. • (ορυκτ.) α) η τσακμακόπετρα, (φρ.) *«πυρίτης λίθος»,* ο πυρόλιθος, στουρναρόπετρα, συνών. πυριόβολο και πριόβολο, β) συνήθως ο σιδηροπυρίτης (FeS2) αλλά και ο χαλκοπυρίτης (CuFeS2). 🕮 < αρχ. πυρίτης < πῦρ + -ίτης.

πυρίτιδα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • εκρηκτική ύλη από μείγμα νίτρου, θείου και ξυλάνθρακα σε μορφή σκόνης, συνών. το μπαρούτι και η μπαρούτη. 🕮 < μτγν. ο πυρῖτις [= είδος τσακμακόπετρας που ανάβει φωτιά] ως απόδ. του γαλλ. poudre [= σκόνη, μπαρούτι]. ❍ πυριτιδαποθήκη, πυριτιδόσκονη, πυριτιδοποιία, πυριτιδοποιός, πυριτιδοποιείο.

πυριτιδαποθήκη, η, ουσ. • 1. χώρος αποθήκευσης της πυρίτιδας, 2. χώρος αποθήκευσης πυρομαχικών, 3. (μτφ.) περιοχή έντονων πολιτικών αντιπαραθέσεων που πιθανόν να οδηγηθεί σε πολεμικές συγκρούσεις με ευρύτερες προεκτάσεις. 🕮 < πυρίτιδ(α)- + αποθήκη.

πυριτοδόκη, η, ουσ. • (ναυτ.) δοχείο ή κιβώτιο για τη φύλαξη του μπαρουτιού των πυροβόλων των πολεμικών πλοίων σε παλαιότερες εποχές. 🕮 < μτγν. ο πυρῖτις, (-ιδα) + -δόκη < δέχομαι.

πυριτοδότης, ο, ουσ. • (ναυτ.) ναύτης του πολεμικού ναυτικού με καθήκον του, τη μεταφορά πυρομαχικών από τις αποθήκες του πλοίου στα πυροβόλα όπλα. 🕮 < μτγν. ο πυρῖτις / -ίτιδα + δότης < [αρχ.] δίδωμι [= δίνω, αποδίδω, δωρίζω, χαρίζω, προσφέρω], η λ., μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν.*

πυρκαγιά, η, ουσ. • 1. μεγάλης έκτασης φωτιά που, συνήθως, προκαλεί καταστροφές σε δάσος / σε εργοστάσιο / σε πλοίο / σε οικιστικό ιστό κ.λπ. 🕮 < αρχ. πυρκαϊά < αρχ. πῦρ + κα (< καίω) + -ιά.

πυροβολείο, το, ουσ. • (στρατ.) οχυρωματικό έργο στο οποίο εδράζονται πυροβόλα όπλα, συνών. κανονιοστάσιο, (φρ.) *«πρυμναίο πυροβολείο».* 🕮 < **π**υροβόλ(ον) -είον, η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν.*

πυροβολητής, ο, ουσ. • (στρατ.) στρατιώτης ή ναύτης κατάλληλα εκπαιδευμένος στη χρήση πυροβόλων όπλων, συνών. κανονιέρης, μπομπαρδιέρης και πουμπαρδιέρης, τοπτσής [< τουρκ. < top = σφαίρα], λουμπαρδάρης, κανονιοβολητής, μπο(υ)μπαρδάρης. 🕮 < πυροβολη - (< πυροβολώ) -της.

πυροβολικό, το, ουσ. • 1. (στρατ.) μάχιμο Όπλο του στρατεύματος ξηράς που αποτελείται από ειδικές μονάδες και τμήματα οι οποίες διαθέτουν κυρίως πυροβόλα, όλμους, συσκευές εκτόξευσης αεριωθούμενων βλημάτων και αντιαρματικά κατευθυνόμενα αεριωθούμενα βλήματα, (φρ.) *«πυροβολικό μάχης» και «αντιαεροπορικό πυροβολικό»,* 2. (ναυτ.) το σύνολο των πυροβόλων όπλων ενός πολεμικού πλοίου και το προσωπικό που τα επανδρώνει. 📖 < πυροβόλ(ον) + -ικόν.

πυροβολισμός, ο, ουσ. • (στρατ.) η εκπυρσοκρότηση πυροβόλου όπλου και ο ήχος της, συνών. βολή, τουφεκιά, πιστολιά. 📖 < πυροβόλ(ον) + -ισμός.

πυροβολώ, ρ. [μετβ.] • κάνω βολή με φορητό πυροβόλο όπλο, δηλ. με πιστόλι ή με τουφέκι. 📖 < πυροβόλ(ον) < πυρ- + -βολώ < βάλλω [= ρίχνω] + -ώ. ⊙ πυροβόληση.

πυροδότης, ο, ουσ. • 1. (ναυτ.) ναύτης πολεμικού πλοίου, που έχει ως καθήκον του τη μεταφορά πυρομαχικών από τις αποθήκες του πλοίου στα πυροβολεία, πυριτοδότης [δες λ.], 2. (παλαιότ.) ράβδος με φιτίλι στο ένα της άκρο, με την οποία μεταδιδόταν η φωτιά στο έκκαυμα [την εύφλεκτη χημική ύλη πυροδότησης] των παλαιότερων πυροβόλων, 3. γομωτής, πρόσωπο που κατέχει και ξέρει άριστα να χρησιμοποιεί εκρηκτικές ύλες σε μεταλλευτικούς ή λατομικούς χώρους εργασίας. 📖 < πυρο- + -δότης < [αρχ.] δίδωμι [= δίνω, παρέχω, προσφέρω].

πυρολαβίδα, η, ουσ. • λαβίδα της φωτιάς, πυράγρα, μασιά. 📖 < πυρο- (< αρχ. πῦρ) + λαβίδα.

πυρόλιθος και **πυριτόλιθος,** ο, ουσ. • η τσακμακόπετρα, συνών. πυρίτης, στουρναρόπετρα, πυριόβολο και πριόβολο [δες λ.]. 📖 < πυρ(ο)- (< αρχ. πῦρ) + λίθος.

πυρομαχικά, τα, ουσ. • πολεμοφόδια (δηλ. βλήματα, όπλα, τορπίλες, χειροβομβίδες, όλμοι, κ.λπ.) που προορίζονται για τη λειτουργία των πυροβόλων όπλων με σκοπό την εξουδετέρωση των εχθρικών δυνάμεων ή την εκπαίδευση των στρατευμένων, (φρ.) *«πυρομαχικά αβολίδωτα / βολιδωτά / γυμνασίων / έτοιμα / μάχης / πρόχειρα / τυφεκίου / χαιρετισμού».* 📖 < αρχ. πῦρ, γεν. πυρ(ός) -ο- + μάχη + [κατάλ.] -ικός.

πυρόμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) όργανο μέτρησης πολύ υψηλών θερμοκρασιών, χρήσιμο, κυρίως, στην μεταλλουργία και στη λειτουργία των υψικαμίνων. 📖 (αντιδάνειο) αγγλ. pyrometer < πυρ(ο)- (< αρχ. πῦρ) + μέτρο(ν).

πυροπυξίδα, η, ουσ. • (τεχνολ.) πυρομετρικό όργανο για τη μέτρηση της θερμοκρασίας των κλιβάνων. 📖 < αρχ. πῦρ, γεν. πυρ(ός) -ο- + πυξίδα.

πυριτόλιθος, ο, ουσ. δες πυρόλιθος.

πυροσβεστήρας, ο, ουσ. • φορητή συσκευή για κατάσβεση φωτιάς μικρής έκτασης, (φρ.) *«αυτόματος / φορητός πυροσβεστήρας», «πυροσβεστήρας ξηράς σκόνης / οροφής / διοξειδίου του άνθρακα CO_2».* 📖 < πυρο- (< πυρ) + -σβεστήρας < αρχ. σβέννυμι [= 1. σβήνω, καταστέλλω, καταπραΰνω, καταπαύω, 2. καταστέλλω, δαμάζω, θέτω υπό έλεγχο, μετριάζω].

πυροσβεστική, η, ουσ. • (στρατ.) α) υπηρεσία με καθήκοντα πρόληψης και κατάσβεσης πυρκαγιών τόσο σε οικιστικό ιστό όσο και σε δασώδη περιβάλλοντα, γνωστή αλλιώς ως: πυροσβεστικό σώμα, β) το όχημα πυρόσβεσης της παραπάνω υπηρεσίας. 📖 ουσιαστικοποιημένο θηλυκό του επιθέτου πυροσβεστικός.

πυροτέχνημα, το, ουσ. • 1. αντικείμενο κατασκευασμένο από εύφλεκτα ή εκρηκτικά υλικά, το οποίο, όταν πυροδοτηθεί, τινάζεται ψηλά, και σκορπά στην ατμόσφαιρα πολύχρωμη φωτεινή σκόνη ενώ παράλληλα ακούγονται ισχυροί κρότοι, 2. (μτφ.) για ενέργειες που γίνονται ή λόγια που λέγονται με κύριο στόχο τον εντυπωσιασμό. 📖 < πυρο- (< πυρ) + -τέχνημα.

πυροφάνι, το, ουσ. • (ναυτ.) α) μεταλλική σχάρα στην πλώρη του σκάφους πάνω στην οποία είναι στερεωμένη δυνατή λυχνία για να προσελκύει τα ψάρια, β) νυχτερινό ψάρεμα με φως και καμάκι, γ) το σκάφος που έχει προετοιμαστεί για το ανάλογο είδος ψαρέματος. 🕮 < πυρο- (< αρχ. πῦρ) + φάνι < μτγν. φανίον, το, υποκ. του αρχ. φανός.

«Ο πατέρας μου ήταν περίεργος άνθρωπος καμιά φορά. Τη νύχτα, μου εξηγούσε, το ψάρεμα είχε μια άλλη γοητεία -- όπως τον παλιό καλό καιρό, όταν οι άντρες ήταν άντρες και τα ψάρια ψάρια, και υπήρχε τιμή και δόξα στην κάθε μάχη της ζωής σου. Ύστερα μιλούσε για τα αστέρια, για τον άνθρωπο και τη Φύση, για τον ουρανό της νύχτας και πώς φώτιζε το **πυροφάνι** του τη μυστική ζωή του βυθού. Ήταν περίεργος άνθρωπος ο πατέρας μου».

➢ Απόσπασμα από το Β΄ κεφ. του μυθιστορήματος *«Αύγουστος»*, της **Τατιάνας Αβέρωφ**, εκδ. Κέδρος 2002.

πυρπολικό, το, ουσ. • (ιστορ.) μικρό πλοίο εφοδιασμένο με εύφλεκτες ύλες που το χρησιμοποιούσαν παλαιότερα για το κάψιμο εχθρικών πλοίων. 🕮 < πυρπολ(ώ) + -ικό.

πυρσεία, η, ουσ. • οπτική αναμετάδοση σημάτων με φλόγες, συνών. (αρχ.) φρυκτωρίες (< φρυκτός [= πυρσός] + 1. ώρα [= φροντίδα], ή 2. οὖρος [= ευνοϊκός, ούριος άνεμος - η κατάλληλη στιγμή]). 🕮 < πυρσεύω [= ανάβω, καίω].

πυρσός, ο, ουσ. • φωτιστικό αντικείμενο, το οποίο εκπέμπει ισχυρό φως τη νύχτα σε κάποιο σκοτεινό θαλάσσιο ή ηπειρωτικό χώρο: α) τοποθετείται σε σταθερή ή πλωτή βάση, φάροι, φανοί, φωτοσημαντήρες, αλεώρια [δες λ.], β) κρατιέται στο χέρι, ή στερεώνεται στον τοίχο ή σε κάποια βάση κι αποτελείται από ένα αναμμένο κομμάτι δαδί στην μία άκρη του ή μία μακρόστενη ξύλινη βέργα περιτυλιγμένη με εμποτισμένο σε εύφλεκτη ουσία λινάρι, συνών. δάδα, δαυλός. 🕮 < αρχ. πυρσός.

πυρσωρίδα, η, ουσ. • (ναυτ.) α) μικρό σκάφος που φέρει φάρο, φωτοσημαντήρα, και είναι μόνιμα αγκυροβολημένο σε συγκεκριμένη θαλάσσια περιοχή για να επισημαίνει κινδύνους και να διευκολύνει τη ναυσιπλοΐα, αλλιώς: καραβοφάναρο, φαρόπλοιο, β) (μσν.-αρχ.) φάρος από όπου έκαναν σήματα με πυρσούς. 🕮 < πυρσωρίς, -ίδος, < πυρσ(ός) + -ωρ(ός) (< ὁρῶ = βλέπω) +[επίθημα] -ίς, -ίδα.

πυρόχωμα, το, ουσ. • πυρίμαχο υλικό [άργιλος] με το οποίο κατασκευάζουν τις μήτρες [δηλ. τα καλούπια] οι χρυσοχόοι, οι οδοντοτεχνίτες, οι χυτευτές μεταλλουργοί, χρήσιμο επίσης και στους οικοδόμους τεχνίτες για το χτίσιμο φούρνων ή τζακιών. 🕮 < πυρο- (< πυρ) + χώμα.

πώληση, η, ουσ. • 1. η διάθεση προϊόντος έναντι ανταλλάγματος, συνήθως έναντι χρημάτων, (φρ.) *«πώληση μετοχών / ομολόγων / αγαθών / κοσμημάτων / χονδρική / λιανική / τοις μετρητοίς / με παρακράτηση κυριότητας / με δόσεις / με πίστωση / εικονική»*, 2. διμερής σύμβαση με την οποία ο ένας μεταβιβάζει στον άλλο κάποιο περιουσιακό στοιχείο έναντι οικονομικού ανταλλάγματος, πούλημα, αντών. αγορά. 🕮 < πώλη(σις) -ση.

πωλητήριο, το, ουσ. • α) συμβόλαιο πώλησης, β) αγγελία για πώληση. 🕮 < πωλη- (< πωλώ) -τήριον < αρχ. πωλητήριον [= χώρος πώλησης].

πώμα, το, ουσ. • κάλυμμα μπουκαλιού ή δοχείου, συνών. τάπα, βούλωμα, καπάκι. 🕮 < αρχ. πῶμα. ⭕ πωματοκοχλίας.

πωματίζω, ρ. [μετβ.] • κλείνω το στόμιο μπουκαλιού, φιάλης ή δοχείου με πώμα. 🕮 < μτγν. πωματίζω. ⊙ πωμάτιση, πωματισμός, πωμάτισμα.

Ρ

Ρ, ρ, ρω και ρο, το, άκλ. ουσ. • α) το δέκατο έβδομο γράμμα του ελληνικού αλφαβήτου β) [ως αριθμητικό σύμβολο χωρίς κανένα διακριτικό σημάδι, κατά παράδοση ή καταχρηστικά] Ρ ή ρ [= δέκατος έβδομος, -η, -ο,]. 📖 < αρχ. ῥῶ < σημιτ. rōš ή rea [= κεφάλι].

Ρ' ή **ρ'** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 100, εκατό ή εκατοστός.

'Ρ ή **'ρ** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 100.000 εκατό χιλιάδες.

Στην Αρχαία Ελληνική κάθε λ. που ξεκινούσε από -ρ- έφερε δασεία, κι αυτό γιατί σε παλαιότερους χρόνους πριν από το -ρ- προηγούνταν το αρχαϊκό γράμμα δίγαμμα -ϝ- «ϝαῦ». Στη Λατινική η μεταγραφή των ελληνικών λ. που αρχίζουν από -ρ-, το λατινικό -r- ακολουθείται πάντοτε από το -h-, λ.χ. Ῥόδος - Rhodus, ῥαψῳδία - rhapsodia. Το -h- αντιστοιχεί στη δασεία που έφερε το γράμμα. Λέξεις, κληρονομημένες από την αρχαιότητα, που αρχίζουν από -ρ- και γίνονται δεύτερο συνθετικό, σε πολλές περιπτώσεις διπλασιάζουν το γράμμα -ρ- π.χ.:
ἀ- + -ραγής (ῥήγνυμι) = ἀρραγής
διά + ρήξη (ῥῆξις) = διάρρηξη
ὀξύ(ς) + ῥύγχος = ὀξύρρυγχος
κατά + ῥέω = καταρρέω
πάλι(ν) + ῥέω = παλίρροια

ράβδος, η, ουσ. • 1. μακρύ κυλινδρικό ξύλο ή σίδερο που χρησιμεύει για στήριγμα ή ως πρόχειρο όπλο, συνών. ραβδί, βέργα, μπαστούνι, μαγκούρα, κλομπ, (φρ.) *«ποιμαντορική / ποιμαντική ράβδος»,* [εκκλ.] η πατερίτσα, *«ράβδος χρυσού»,* χρυσός που με χύτευση έχει τη μορφή μικρού τούβλου, *«ράβδος ηλεκτρικού αγωγού / στήριξης αυλού υπερθερμαντήρα / συνδετική», «η αγία ράβδος»,* ο ξυλοδαρμός, (παροιμ.) *«όπου δεν πίπτει λόγος πίπτει ράβδος»,* για μορφή τιμωρίας. 📖 < αρχ. ῥάβδος. ⊙ ραβδί, ραβδώνω. ⊙ ραβδόγλυφος, ραβδοσκαπάνη, ραβδοσκόπος.

ραβδώνω, ρ. [μετβ.] • κάνω ραβδώσεις πάνω σε κάποια επιφάνεια, σχηματίζω αυλακιές, χαρακώνω, χαράζω. 📖 < ράβδος + -ώνω. ⊙ ράβδωση, ραβδωτός.

ράβδωση, η, ουσ. [συνήθως στον πληθ.] • 1. αυλάκωση, χαραματιά, 2. γραμμή, γράμμωση. 📖 < ραβδώνω [δες λ.].

ραβδωτός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που έχει στην επιφάνεια του αυλακώσεις, χαραματιές. 📖 < ραβδώνω [δες λ.]. ◈ ραβδωτά [επίρρ.].

ράβω και **ράφτω,** ρ. [μετβ. ή αμετβ.] • 1. α) ενώνω κομμάτια υφάσματος χρησιμοποιώντας βελόνα και κλωστή, καρικώνω, αντών. ξηλώνω, β) φτιάχνω ή επιδιορθώνω κάποιο ρούχο, ιστίο, γ) (φρ.) *«κόβει και ράβει»,* για πρόσωπο που ενεργεί χωρίς να παίρνει υπόψη του τη γνώμη των άλλων, *«κόβει και ράβει η γλώσσα του»,* ο φλύαρος ή κακολόγος ή ο συκοφάντης, 2. συνδέω κομμάτια από οποιοδήποτε υλικό, 3. προσαρμόζω κάτι πάνω σε άλλο, όπως π.χ.: κουμπιά σε ρούχο, 4. σφραγίζω επιφάνεια δέματος, κολλώ ένα σχίσιμο με διάφορες τεχνικές ενώνοντας τα δύο χείλη του. 📖 < μσν. ράβω και ραύγω < αρχ. ῥάπτω.

ράγα και **ράγια,** η, ουσ. • (τεχνολ.) α) καθεμία από τις δύο μεταλλικές ράβδους, πάνω στις οποίες κινούνται οι συρμοί των τρένων, των τραμ, των γερανογεφυρών στα ναυπηγεία και αλλού, συνών. σιδηροτροχιά, β) μεταλλικός οδηγός κύλισης για φωτιστικά και μηχανισμούς κουφωμάτων. 📖 < γαλλ. rail < αγγλ. rail.

ραγάνι, το, ουσ. • [λαϊκότροπο] 1. (μετεωρ.) ισχυρός άνεμος σε συνδυασμό με καταιγίδα που πνέει στις Δ. Ινδίες, 2. (γενικότ.) ξαφνική σφοδρή καταιγίδα, μικρής όμως διάρκειας, σε συνδυασμό με ισχυρό άνεμο και ίσως με ανεμοστρόβιλο, συνών. ουραγκάν. 📖 < τουρκ. urağan < ❶ γαλλ. ouragan, ή ❷ ιταλ.uracane < ισπαν. huracán < ταΐνο [νεκρή γλώσσα της Καραϊβικής που αντικαταστάθηκε με την πάροδο του χρόνου από την Ισπανική] hurakā ή juracán.

ραγδαίος, -α, -ο, επίθ. • 1. αυτός που γίνεται αιφνιδιαστικά με μεγάλη ορμή και σε μεγάλες ποσότητες, συνών. σφοδρός, 2. (μτφ.)

αυτός που εξελίσσεται με μεγάλη ταχύτητα, (φρ.) *«ραγδαία πτώση των αξιών / αύξηση των τιμών / αλλαγή / άνοδος των μετοχών / πρόοδος της τεχνολογίας».* 🕮 < αρχ. ραγδαῖος, -α, -ον, < ῥάγδην [= σφοδρός, βίαιος, ορμητικός]. ◈ ραγδαία [επίρρ.].

ρά(γ)ουλο, το, ουσ. • (τεχνολ.) μικρός μεταλλικός τροχός [καρούλι] με αυλάκωση στην επιφάνεια για δυνατότητα περιέλιξης σχοινιού ή συρματόσχοινου σε τροχαλία, σε παλάγκο ή σε μακαρά, κατάλληλος για μηχανισμούς με πολλές και διαφορετικές λειτουργίες, (φρ.) *«ράουλο με στριφώνι / με βίδα / με ρουλεμάν / με γάντζο / αλυσίδας / συρματόσχοινου / διπλόζευγο / ανοξείδωτο / άγκυρας / πλώρης / τρέιλερ / έλξεων / ιμάντα / ορειχάλκινο / καρίνας κ.ά.».* 🕮 ❶ < αγγλ. raguly < ίσως από το rag [= κουρέλι], ή ❷ < γαλλ. rouleau [= κύλινδρος].

ράδα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (ναυτ.) α) ανοικτό και άνετο αγκυροβόλιο, β) θαλάσσια περιοχή έξω από το λιμάνι, όπου αγκυροβολούν τα πλοία, προλιμένας. 🕮 < μσν. ράδα < ιταλ. rada < γαλλ. rade < αρχ. αγγλ. rad [= ταξίδι].

ραδάντζα, η, ουσ. δες ροδάντζα.

ραδιενέργεια, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (φυσ.) η ιδιότητα που έχουν ορισμένα χημικά στοιχεία, όπως είναι το ράδιο, το πολώνιο και το ουράνιο, να ελευθερώνουν αυτόματα προς κάθε κατεύθυνση μία επικίνδυνη, για τους ζωντανούς οργανισμούς, ενέργεια, συνών. ακτινοβολία. 🕮 < μτφρδ. από την αγγλ. radioactivity ή τη γαλλ. radio activité [< ραδιενεργός < ράδιον + ενεργός].

ραδιενεργός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που εκπέμπει ραδιενέργεια, (φρ.) *«ραδιενεργό νερό / σώμα / στοιχείο / ισότοπο / νέφος».* 🕮 < ραδιενέργ(εια) -ός, μτφρδ. από την αγγλ. radio active ή τη γαλλ. radioactif.

ραδιο- και **ραδιό-** και **ραδι-** • πρώτο συνθετικό ξένων σύνθετων λέξεων, επιστημονικών, κυρίως, όρων, που δηλώνει: α) ραδιενεργό δράση, β) ότι σχετίζεται με το στοιχείο ράδιο, γ) κάτι που σχετίζεται με τη χρήση των ακτίνων Ραίντιγκεν, δ) κάτι που βασίζει τη λειτουργία του στα ηλεκτρομαγνητικά κύματα, ραδιοφωνία, ε) αντικείμενα ή συσκευές που αξιοποιούν προς όφελος του ανθρώπου την ακτινοβολία ή τη ραδιενέργεια, π.χ.: ραδιοαστρονομία, ραδιοβιολογία, ραδιοβολίδα, ραδιογενετική, ραδιογράφημα, ραδιογωνιόμετρο, ραδιοεντοπιστής, ραδιοηλεκτρικός, ραδιοεπικοινωνία, ραδιοθάλαμος, ραδιοθεραπεία, ραδιοϊσότοπο, ραδιοκασετόφωνο, ραδιοκύματα, ραδιοπάθεια, ραδιοστοιχείο, ραδιοσυχνότητα και πολλά άλλα. 🕮 < διεθ. radi(o)- < λατιν. radium < radius [= ραβδί, κεραία].

ράδιο[1], το, ουσ. • (τεχνολ.) η συσκευή του ραδιοφώνου. 🕮 < γαλλ. radio (από συγκοπή της γαλλ. λ. radiophonie) < λατιν. radius [= ραβδί, κεραία, ακτίνα] + φωνή. ⊙ ραδιόλα.

ράδιο[2], το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.) ραδιενεργό στοιχείο της ομάδας των μετάλλων, που προκύπτει από τη διάσπαση άλλων ραδιενεργών στοιχείων [ανακαλύφθηκε από τη Μαρία Σκλοντόφσκα *Κιουρί και τον σύζυγό της *Πιερ στις 21-12-1898] αργυρόλευκου χρώματος, με σύμβολο Ra και ατομικό αριθμό 88. 🕮 < αγγλ. radium < λατιν. radius [= ραβδί, κεραία, ακτίνα].

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: α) **Κιουρί Πιέρ** (Παρίσι 1859 - 1906) Γάλλος φυσικός, μέλος της Γαλλικής Ακα-δημίας Επιστημών. Οι κυριότερες εργασίες του αφορούσαν τη φυσική των κρυστάλλων, το μα-γνητισμό και τη ραδιενέργεια. Τιμήθηκε με το βραβείο Νόμπελ το 1903. β) **Κιουρί Σκλοντόφ-σκα Μαρία** (1867, Βαρσοβία - 1934 Σαλάνς, Άνω Σαβοΐα), φυσικός και χημικός πολωνικής καταγωγής. Υπήρξε η πρώτη γυναίκα καθηγήτρια Πανεπιστημίου. Δούλεψε πάνω στο φαινόμενο της ακτινοβολίας του ραδίου και με τις επιστημο-νικές της εργασίες καθόρισε τις βάσεις νέων κλά-δων της φυσικής και της χημείας. Τιμήθηκε με το βραβείο Νόμπελ δυο φορές, το 1903 και το 1911.

ραδι(ο)αστρονομία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (αστρον.) κλάδος της αστρονομίας που ασχολείται με τη μελέτη των ουράνιων σωμάτων, όπως ο Ήλιος, οι αστέρες και οι γαλαξίες, με βάση τις παρατηρήσεις των ραδιοκυμάτων που εκπέμπουν αυτά. 🕮 < αγγλ. radioastronomy < radio- [= ραδιο[2]-] + astronomy [= αστρονομία].

ραδιοβολίδα, η, ουσ. • (μετεωρ.) μετεωρολογική συσκευή που μεταφέρεται στην ανώτε-

ρη ατμόσφαιρα με ελαστικά μπαλόνια και μετρά το υψόμετρο, την ατμοσφαιρική πίεση, τη σχετική υγρασία, την ταχύτητα και την κατεύθυνση του ανέμου καθώς και την κοσμική ακτινοβολία. 🕮 < ράδιο + βολίδα < μτφρδ. από τη γαλλ. radiosonde.

ραδιοβόλιση, η, ουσ. • (μετεωρ.) η εξέταση και καταγραφή των ατμοσφαιρικών φαινομένων με τη χρήση της ραδιοβολίδας. 🕮 < μτφρδ. από τη γαλλ. radiosondage.

ραδιογωνιομετρία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (φυσ.) μέθοδος εντοπισμού της θέσης εκπομπής ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων με τη βοήθεια δύο ή περισσότερων ραδιογωνιόμετρων. 🕮 < [νόθο σύνθετο] διεθ. όρ. radio- [= ραδιο^{2}-] + goniometry < αρχ. γωνί(α) -ο- + -metry [= -μετρία] μέτρο(ν).

ραδιογωνιόμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή εντοπισμού εκπομπής ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων που χρησιμοποιείται στη ναυσιπλοΐα και τις εναέριες πτήσεις, η χρήση του χρονολογείται από τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, σήμερα έχει αντικατασταθεί από νεότερο σύστημα πλοήγησης το GPS, κι αν ακόμη υφίσταται είναι μόνο ως εφεδρικό, (φρ.) *«ραδιογωνιόμετρο αυτόματο / χειροκίνητο / με περιστρεφόμενη κεραία»*. 🕮 < [νόθο σύνθετο] διεθ. όρ. radio- [= ραδιο^{2}-] + goniometer < γωνιόμετρο(ν) < αρχ. γωνί(α)-ο- + -meter [= -μέτρον] < μέτρο(ν). ⊙ ραδιογωνιομετρικός.

ραδιοδέκτης, ο, ουσ. • (τεχνολ.) δέκτης σημάτων και μηνυμάτων που στέλνονται με ηλεκτρομαγνητικά κύματα, (φρ.) *«κρυσταλλικός ραδιοδέκτης»*. 🕮 < ραδιο^{2}- + δέκτης, μτφρδ. από αγγλ. radio receiver.

ραδιοδίαυλος, ο, ουσ. • (τεχνολ.) τμήμα του φάσματος ραδιοσυχνοτήτων. 🕮 < ραδιο^{2}-+ αρχ. αὐλός [= 1. φλογέρα, 2. υποδοχή, οπή, φυσητήρας, στόμιο σωλήνα].

ραδιοδιόπτευση, η, ουσ. • (τεχνολ.) παρατήρηση που επιτυγχάνεται με τη βοήθεια ραδιοπυξίδας ακολουθώντας τους κανόνες της ραδιογωνιομετρίας. 🕮 < ραδιο^{2}- + διόπτευση < αρχ. διοπτεύω [= παρακολουθώ, παρατηρώ, εξετάζω, κατασκοπεύω].

ραδιοενισχυτής, ο, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή που συνδυάζει τα στοιχεία ενός ραδιοφώνου και ενός ενισχυτή. 🕮 < ραδιο^{2}- + ενισχυτής.

ραδιοεντοπισμός, ο, ουσ. • (τεχνολ.) α) τρόπος εύρεσης της κατεύθυνσης αντικειμένων που επιτυγχάνεται με ηλεκτρονικά μέσα, β) εντοπισμός που γίνεται με χρήση πομποδέκτη ραδιοκυμάτων. 🕮 < ραδιο^{2}- + εντοπισμός.

ραδιοεντοπιστήρας και **ραδιοεντοπιστής,** ο, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή ανίχνευσης με χρήση ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων και δυνατότητα μέτρησης αποστάσεως, γνωστό ως ραντάρ, σε πλοία μεγαλύτερα των 3.000 γιγατόνων (Gt) λειτουργούν δύο μονάδες, μία για μακρινούς και μία άλλη για κοντινούς στόχους. 🕮 < ραδιο^{2}- + εντοπιστήρας [= ανιχνευτής] < εντοπίζω [< ἐν + αρχ. τόπος] + -τήρας.

ραδιοεπικοινωνία, η, ουσ. • (τεχνολ.) τηλεπικοινωνία που επιτυγχάνεται με τη χρήση συσκευών εκπομπής και λήψης ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων. 🕮 < ραδιο^{2}- + επικοινωνία, μτφρδ. από την γαλλ. radio communication.

ραδιοζεύξη, η, ουσ. • (τεχνολ.) η σύνδεση δύο τόπων μέσω ραδιοφωνικών κυμάτων για τη μετάδοση σήματος ήχου, εικόνας, δεδομένων. 🕮 < ραδιο^{2}- + ζεύξη, μτφρδ. από την αγγλ. radio-link.

ραδιοηλεκτρισμός, ο, ουσ. • (φυσ.) ειδικός επιστημονικός κλάδος του ηλεκτρισμού, που ασχολείται με την έρευνα των ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων καθώς και με τις πρακτικές τους εφαρμογές στους τομείς της ασύρματης τηλεφωνίας αλλά και της τηλεγραφικής επικοινωνίας παλαιότερα. 🕮 < από μεταφορά του αγγλ. radioelectricity (νόθο συνθ.) < ραδιο^{2}- < radio- (< λατιν. radius [= ακτίνα]) + [αγγλ.] electricity < ηλεκτρισμός < < λατιν. electr(um) < αρχ. ἤλετρ(ον) [= κεχριμπάρι] + -ity [= -ισμός].

ραδιοηλεκτρολογία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (φυσ.) κλάδος της ηλεκτρολογίας που μελετά το σύνολο των τεχνικών που αφορούν τη μετάδοση ήχων, εικόνων και μηνυμάτων σε μεγάλη απόσταση με τη βοήθεια των ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων. 🕮 (νόθο αντιδάνειο) ραδιο^{2}- + ηλεκτρολογία < radio- < λα-

τιν. radius [= ακτίνα] + electricity [ηλεκτρισμός, ηλεκτρικό ρεύμα / ηλεκτρική ενέργεια / [στην καθομιλουμένη] ρεύμα] < αρχ. ἤλετρ(ον) [= κεχριμπάρι].

ραδιοηλεκτρολόγος, ο, ουσ. • (επάγγ.) ειδικός τεχνίτης, γνώστης των εφαρμογών των ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων. 🕮 < ραδιοηλεκτρο(λογία) [δες ετυμ. λ.] + -λόγος.

ραδιοηλεκτρονική, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (φυσ.) όρος που περιλαμβάνει επιστημονικούς και τεχνικούς κλάδους που ασχολούνται με προβλήματα μετάδοσης και λήψης και επεξεργασίας ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων. 🕮 < ραδιο^{2}- + ηλεκτρονική.

ραδιοηλεκτροτεχνία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (φυσ.) ειδικός κλάδος της ηλεκτροτεχνίας που ασχολείται με την τεχνική ραδιοηλεκτρικών εγκαταστάσεων και την εφαρμογή των ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων, ραδιοτεχνία. 🕮 < ραδιο- + ηλεκτροτεχνία.

ραδιοηλεκτροτεχνίτης, ο, ουσ. • (επάγγ.) ειδικός τεχνίτης στις εφαρμογές των ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων, ραδιοτεχνίτης. 🕮 < ραδιο^{2}- + ηλεκτρο-τεχνίτης.

ραδιοθάλαμος, ο, ουσ. • α) θάλαμος εκπομπής ραδιοφωνικού σταθμού, στούντιο, β) (ναυτ.) ειδικά διαμορφωμένος και εξοπλισμένος εσωτερικός χώρος πλοίου όπου πραγματοποιείται ραδιοφωνική επικοινωνία. 🕮 < ραδιο^{2}- + θάλαμος.

ραδιοκασετόφωνο, το, ουσ. • (τεχνολ.) φορητή, συνήθως, συσκευή, που ενσωματώνει ραδιόφωνο και κασετόφωνο. 🕮 < ραδιο^{2}- + κασετόφωνο.

ραδιοκύματα, τα, ουσ. [χωρίς ενικ.] • (φυσ.) ηλεκτρομαγνητικά κύματα, με συχνότητα από 3 Hz περίπου έως 300 MHz, που έχουν πολλές εφαρμογές στην ραδιομετεωρολογία, τα ραντάρ, την τηλεόραση [οι ραδιοφωνικές εκπομπές και οι ραδιοτηλεφωνικές επικοινωνίες]. 🕮 < ραδιο^{2}- + κύματα, μτφρδ. από την αγγλ. radiowaves.

ραδιόλα, η, ουσ. • (τεχνολ.) παλιά ονομασία του ραδιόφωνου. 🕮 < ιταλ. radiola < λατιν. radiolus [= μικρή ακτίνα] < radius [= ραβδί, κεραία, ακτίνα].

ραδιομαγνητόφωνο, το, ουσ. • (τεχνολ.) ηχητική συσκευή, που συνδυάζει ραδιοδέκτη και μαγνητόφωνο σε μία μονάδα. 🕮 < ραδιο^{2}- + μαγνητόφωνο.

ραδιομετεωρογράφος, ο, ουσ. • (φυσ.) σύστημα διεξαγωγής μετεωρολογικών παρατηρήσεων στην ελεύθερη ατμόσφαιρα, αποτελείται από ένα ραδιομετεωρολογικό όργανο και έναν επίγειο δέκτη. 🕮 < ραδιο^{2}- + μετέωρο + -γράφος < γράφω.

ραδιομετεωρολογία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (φυσ.) επιστήμη που με βάση τη μετάδοση των ραδιοκυμάτων μελετά τα μετεωρολογικά φαινόμενα και την επίδραση που ασκούν στην τροπόσφαιρα και στρατόσφαιρα. 🕮 < από μεταφορά του γαλλ. radiometeorologie < radio- [< λατιν. radius = ακτίνα] + météorologie < μετέωρο + -λογία < λέγω. ⊙ ραδιομετεωρολογικός.

ραδιόμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή μέτρησης της παραγόμενης ενέργειας που προέρχεται από την ηλεκτρομαγνητική ακτινοβολία με βάση τη θερμική επίδρασή της. 🕮 < ραδιο- + μέτρο(ν).

ραδιοναυτιλία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • ή ηλεκτρονική ναυτιλία (electronic navigation), κλάδος της ναυτιλίας που αξιοποιεί την τεχνολογία κάνοντας χρήση των ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων για τον προσδιορισμό του στίγματος αεροπλάνων και πλοίων. 🕮 < ραδιο^{2}- + ναυτιλία, μτφρδ. από την αγγλ. radionavigation. ⊙ ραδιοναυτιλιακός.

ραδιοπλοήγηση, η, ουσ. • (φυσ.) επιστημονικός και τεχνικός κλάδος, που μελετά και σχεδιάζει μεθόδους και λειτουργίες υποστηριζόμενες από ειδικές συσκευές [ραδιοβοηθήματα], για να διευκολύνεται η κίνηση αεροσκαφών και πλοίων. 🕮 < ραδιο^{2}- + πλοήγηση.

ραδιοπομπός, ο, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή εκπομπής ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων που χρησιμοποιείται για την αποστολή σημάτων και μηνυμάτων. 🕮 < ραδιο- + πομπός, μτφρδ. από την αγγλ. radio transmitter.

ραδιοπυξίδα, η, ουσ. • (αεροπ.-ναυτ.) τύπος αυτόματου ραδιογωνιόμετρου που τοποθετείται στη γέφυρα του πλοίου ή στον θάλαμο διακυβέρνησης του αεροσκάφους, με σκοπό τον καθορισμό της πορείας τους. 🕮 < μτφρδ. από την αγγλ. radiocompass < λατιν. radius [= ακτίνα] + compass [= πυξίδα].

ραδιοσημαδούρα, η, ουσ. • σημαδούρα εξοπλισμένη με πομπό κυκλικής εκπομπής, χρήσιμη στην καθοδήγηση πλοίων για την αποφυγή επικίνδυνων σημείων ή για οριοθέτηση της πλεύσιμης περιοχής. 🕮 < ραδιο^{2}- + σημαδούρα.

ραδιοσταθμός, ο, ουσ. • (τεχνολ.) α) ειδικά διαμορφωμένος κλειστός χώρος, εξοπλισμένος με συσκευές εκπομπής και λήψης ραδιοφωνικών σημάτων και μηνυμάτων, (φρ.) *«επίσημος / ερασιτεχνικός / πειρατικός / ιδιωτικός / κρατικός / εμπορικός / κοινής ωφελείας / χαμηλής στάθμης / μικρής ισχύος / παράκτιος ραδιοσταθμός»*, β) ραδιοφάρος [δες λ.]. 🕮 < ραδιο^{2}- + σταθμός, απόδ. από την αγγλ. broadcasting station.

ραδιοσυσκευή, η, ουσ. • (τεχνολ.) σύνολο εξοπλισμού για μετάδοση ή και λήψη πληροφοριών μέσω ραδιοκυμάτων. 🕮 < ραδιο^{2}- + συσκευή.

ραδιοσυχνότητα, η, ουσ. • η συχνότητα ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων για τη μετάδοση ραδιοφωνικού μηνύματος ή εκπομπής. 🕮 < ραδιο^{2}- + συχνότητα, μτφρδ. από την αγγλ. radio frequency.

ραδιοτεχνία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (φυσ.) εφαρμοσμένος κλάδος της ραδιοηλεκτροτεχνίας που έχει ως αντικείμενο τις εφαρμογές και τα μέσα παραγωγής των εναλλασσομένων ρευμάτων υψηλής συχνότητας, τους τρόπους αξιοποίησης και τις ιδιομορφίες της διάδοσής τους, συνών. ραδιοτηλεγραφία. 🕮 μεταφορά από τη γαλλ. radiotechnique < radio- < λατιν. radius [= ακτίνα] + technique [< αρχ. τεχνική]. ⊙ ραδιοτεχνίτης.

ραδιοτεχνική, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (φυσ.) επιστημονικός κλάδος της τεχνολογίας που ασχολείται με ηλεκτρομαγνητικές ταλαντώσεις και κύματα στην περιοχή των ραδιοσυχνοτήτων. 🕮 < ραδιο^{2}- [< λατιν. radius = ακτίνα] + τεχνική.

ραδιοτηλεγράφημα, το, ουσ. • μήνυμα [τηλεγράφημα] που στέλνεται με ασύρματο τηλέγραφο [στα ερτζιανά κύματα]. 🕮 < ραδιο- + τηλεγράφημα, μτφρδ. από τη γαλλ. radiotélégramme ή την αγγλ. radiotelegram.

ραδιοτηλεγραφητής, ο, ουσ. • (επάγγ.) ο ειδικός στον χειρισμό ασύρματου τηλέγραφου, ο ασυρματιστής. 🕮 < ραδιο- + τηλεγραφητής < τηλεγραφώ < αρχ. τηλέ- [= από μια απόσταση, μακριά, μακρόθεν] + γράφω.

ραδιοτηλεγραφία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (φυσ.) η ασύρματη τηλεγραφία. 🕮 < αγγλ. radiotelegraphy < radio- [= ραδιο-] + telegraphy [= τηλεγραφία] < αρχ. τηλέ- [= από μια απόσταση, μακριά, μακρόθεν] + -γραφία < γράφω.

ραδιοτηλεγραφικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που έχει σχέση με τη ραδιοτηλεγραφία. 🕮 < ραδιοτηλεγραφ(ία) [δες λ.] + -ικός.

ραδιοτηλέγραφος, ο, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή που μεταδίδει τα μηνύματα ή τα σήματα μέσω ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων [στα ερτζιανά], ο ασύρματος τηλέγραφος. 🕮 < αγγλ. radiotelegraph < radio- [= ραδιο-] + telegraph [= τηλέγραφος].

ραδιοτηλεγραφώ, ρ. [μετβ] • τηλεγραφώ με ασύρματο τηλέγραφο, στέλνω ραδιοτηλεγράφημα. 🕮 < αγγλ. radiotelegraph < radio- [= ραδιο-] + telegraph [= τηλεγραφώ].

ραδιοτηλεοπτικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που σχετίζεται συγχρόνως με τη ραδιοφωνία και την τηλεόραση. 🕮 < ραδιο(φωνικός) + τηλεοπτικός.

ραδιοτηλεπικοινωνία, η, ουσ. [συνήθως στον πληθ.] • επικοινωνία που πραγματοποιείται μέσω ραδιοκυμάτων. 🕮 < ραδιο- < λατιν. radius [= ακτίνα] + [αρχ.] τηλ(έ) [= από μια απόσταση, μακριά, μακρόθεν] + επικοινωνία, μτφρδ. από την αγγλ. radiocommunication.

ραδιοτηλεσκόπιο, το, ουσ. • (τεχνολ.) αστρονομικό όργανο, δέκτης ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων [ραδιοακτινοβολίας] που εκπέμπονται από τα ουράνια σώματα αλλά και για την παρακολούθηση τεχνητών δορυφόρων ή διαστημικών σκαφών. 🕮 < αγγλ. radio telescope [= ραδιο-] + τηλεσκόπιον < [= από μια απόσταση, μακριά, μακρόθεν] + σκοπέω, -ῶ [= παρατηρώ ή επιτηρώ κάτι, ατενίζω].

ραδιοτηλέτυπο, το, ουσ. • (τεχνολ.) α) σύστημα τηλεπικοινωνιών που αποτελείται από δύο ή περισσότερους ηλεκτρομηχανικούς τηλετυπωτές, αλλά και β) συσκευή για τη μεταβίβαση και λήψη μηνυμάτων, γνωστό

ως RTTY ή για στρατιωτικές εφαρμογές ως RATT. 🕮 < μτφρδ. από την αγγλ. radioteletype < radio- [= ραδιο-] + teletype < < αρχ. τηλ(έ) [= από μια απόσταση, μακριά, μακρόθεν] + τύπο(ς).

ραδιοτηλεφωνία, η, ουσ. • (τεχνολ.) η τηλεφωνική επικοινωνία ή το μήνυμα που διαβιβάζεται με ασύρματο τηλέφωνο, η ασύρματη τηλεφωνία. 🕮 < ραδιο- < λατιν. radius [= ακτίνα] + τηλεφωνία, μτφρδ. από την αγγλ. radiotelephony < radio- + tele phony < τηλέ φων-ία < φωνή.

ραδιοτηλεφωνικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που αναφέρεται στη ραδιοτηλεφωνία, (φρ.) *«ραδιοτηλεφωνική επικοινωνία / σύνδεση / υπηρεσία / συνδιάλεξη / κλήση / συχνότητα / εγκατάσταση / εμβέλεια», «ραδιοτηλεφωνικό μήνυμα».* 🕮 < ραδιοτηλεφων(ία) -ικός. ◈ ραδιοτηλεφωνικά [επίρρ.].

ραδιοτηλέφωνο, το, ουσ. • (τεχνολ.) ασύρματο τηλέφωνο που λειτουργεί με τη βοήθεια ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων, με ερτζιανά κύματα, και όχι μέσω καλωδίων ή συρμάτων. 🕮 < ραδιο^{2}- + τηλέφωνο, μτφρδ. από την αγγλ. radiotelephone < radio- [ραδιο-] < λατιν. radius [= ακτίνα] + telephone [= τηλέφωνο] < αρχ. τηλ(έ) [= από μια απόσταση, μακριά, μακρόθεν] + φων(ή), -ο-.

ραδιοφάρος, ο, ουσ. • (τεχνολ.) α) επίγειος ραδιοπομπός που εκπέμπει με ερτζιανά κύματα ένα χαρακτηριστικό σήμα ως ταξιδιωτική βοήθεια προς τα πλοία και τα αεροπλάνα για να μπορούν, με τη λήψη των σημάτων αυτών, να προσδιορίσουν την πορεία τους ή τη θέση τους, β) ο ραδιοφωνικός σταθμός. 🕮 < ραδιο- + φάρος, μτφρδ. από τη γαλλ. radiophare < ραδιο^{2}- < λατιν. radius [= ακτίνα] + phare [= προβολέας, φάρος] < μτγν. φάρος < αρχ. Φάρος [= νησί στο λιμάνι της Αλεξάνδρειας στο οποίο οικοδομήθηκε ο φάρος της πόλης].

ραδιοφωνία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (τεχνολ.) 1. η μετάδοση με τα ερτζιανά κύματα ομιλιών, ειδήσεων, μουσικής, αθλητικών γεγονότων κ.λπ. στο δημόσιο ακροατήριο μέσω του ραδιοφώνου, 2. η τεχνική υποστήριξη, καθώς και η οργάνωση της παραγωγής ραδιοφωνικών εκπομπών. 🕮 < γαλλ. radiophonie < radio- [= ραδιο-] < λατιν. radius [= ακτίνα] + -phonie [= φωνία] < φωνή.

ραδιοφωνικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που έχει σχέση με τη ραδιοφωνία ή με το ραδιόφωνο ή που μεταδίδεται μέσο ραδιοφώνου, (φρ.) *«ραδιοφωνικός σταθμός / παραγωγός», «ραδιοφωνική εκπομπή / παραγωγή / ανακοίνωση / αναμετάδοση», «ραδιοφωνικές ειδήσεις / διαφημίσεις» «ραδιοφωνικό πρόγραμμα / δίκτυο».* 🕮 < γαλλ. radiophonique < radiophon(ie) [= ραδιοφων(ία)] + -ique [= -ικός]. ◈ ραδιοφωνικά [επίρρ.].

ραδιόφωνο, το, ουσ. • 1. (τεχνολ.) σύστημα ασύρματης τηλεπικοινωνίας των ερτζιανών κυμάτων, με συγκεκριμένη εμβέλεια και συχνότητα, για τη μετάδοση ηχητικών μηνυμάτων, μουσικών προγραμμάτων σε μεγάλες αποστάσεις, 2. ραδιοδέκτης σχεδιασμένος για τη λήψη και την αναμετάδοση των προγραμμάτων ραδιοφωνίας, ράδιο, 3. δέκτης και πομπός ραδιοφώνου σε πλοίο, ραδιοτηλέφωνο. 🕮 < αγγλ. radiophone < radio- [= ραδιο-] < λατιν. radius [= ακτίνα] + -phone [= -φωνή].

ραζάδο και **ρεζάδο,** το, ουσ. • (ναυπ.) [επί τουρκοκρατίας] τύπος πολεμικού πλοίου που έφερε πυροβόλα όπλα μόνο στο χώρο των πυροβολείων και όχι στο κατάστρωμα, συνών. ράζο ντελίνι ή ράζο βατσέλο. 🕮 < γαλλ. vaisseaux rases < vaisseaux [= πολεμικό πλοίο] + raser [= ξυρίζω].

ρακόρ, το, άκλ. ουσ. • 1. (τεχνολ.) α) κομμάτι σωλήνα που ενώνει στεγανά δυο άλλους σωλήνες μεταξύ τους, β) ειδικό σωληνάκι που φέρνει τη βενζίνη στη μηχανή του αυτοκινήτου, 2. (κινημ.) τρόπος σύνδεσης δυο κινηματογραφικών πλάνων. 🕮 < γαλλ. raccord [= ένωση] < από το ρ. raccorder [= συνδέω, ενώνω] < re- + accorder.

ραλαντί, το, άκλ. ουσ. δες ρελαντί.

ράμμα, το, ουσ. • 1. (ιατρ.) κατάλληλη κλωστή χρήσιμη στη χειρουργική, κυρίως για το κλείσιμο τραύματος, 2. νηματοειδής κλωστή κατάλληλη για ράψιμο, 3. (ναυτ.) ισχυρό νήμα κατάλληλο για τη ραφή ιστίων ή αντίσκηνων, αλλιώς: ιστιόραμμα. 🕮 < αρχ. ῥάμμα < ῥάπτω.

ράμπα, η, ουσ. • 1. (θέατρ.) το προστατευτικό πλαίσιο και τα φώτα που βρίσκονται μπροστά από την αυλαία [βαριά κουρτίνα] του θεάτρου, 2. (χορ.) είδος χορού, 3. κεκλιμένο επίπεδο σε εργαστήριο επισκευής αυτοκινήτων, σε είσοδο γκαράζ, σε πεζοδρόμιο και σκαλοπάτια για πρόσβαση σε ΑΜΕΑ. (φρ.) *«ράμπα αντιολισθητική / αλουμινίου / διέλευσης / πτυσσόμενη / ελαστική / πλαστική / πασαρέλα [τύπος σκάλας]».* 🕮 < γαλλ. rampe [= κλίση < ramper [= έρπω].

Ραμπάτ, το, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) πρωτεύουσα του βασιλείου του Μαρόκου, με πληθυσμό 1,6 εκατομμύρια κατοίκους, κτισμένη στις ακτές του Ατλαντικού Ωκεανού. 🕮 < Rabat < αραβ. προέλευσης Ribāṭ [= προστατευμένη περιοχή, φρούριο, αλλά και μοναστηριακό ίδρυμα].

ραμποτέ, το, άκλ. ουσ. • σανίδες πλανιαρισμένες, κατά το μήκος των οποίων, από την μία πλευρά τους έχουν κάποια εξοχή [αρσενικό] ενώ από την άλλη πλευρά τους έχουν αντίστοιχη υποδοχή [θηλυκό], έτσι ώστε η πλευρά της μιας να θηλυκώνει στην πλευρά της άλλης, ξυλεία κατάλληλη για επένδυση τοίχων, πατωμάτων, ταβανιών. 🕮 < γαλλ. raboté.

Ρανγκούν, το, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) ή αλλιώς γνωστή και ως Γιανγκόν, πρωτεύουσα παλαιότερα της Βιρμανίας [σήμερα Μιανμάρ], ο πληθυσμός της σήμερα ανέρχεται σε 4,5 εκατομμ. κατοίκους, διαθέτει 4 ποτάμια λιμάνια. 🕮 < αγγλ. Rangoon, από παραφθορά της βιρμανέζικης λ. Γιανγκόν Yangon.

ράντα, η, ουσ. • (ναυτ.) α) κεραία [οριζόντιο ή πλάγιο ξύλινο δοκάρι] ιστιοφόρου πλοίου, προσαρμοσμένη κάθετα στο κάτω μέρος του καταρτιού, πάνω στην οποία δένεται η κάτω πλευρά του τραπεζοειδούς ιστίου *η μπούμα*, συνήθως στο μέρος της πρύμνης, συνών. κέρκος, β) το τραπεζοειδές πανί του καταρτιού της πρύμνης, συνών. μπούμα, γ) είδος αιώρας για κατάκλιση, ξαπλώστρα. 🕮 < ιταλ. randa [= κοφτό πανί πλοίου] < γοτθ. προέλευσης.

ραντάρ, το, άκλ. ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή ή σύστημα εντοπισμού κινητών ή ακίνητων αντικειμένων [χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου για τον εντοπισμό πλοίων και αεροσκαφών], συνών. ραδιοεντοπιστής, (φρ.) *«ραντάρ ανιχνεύσεως επιφάνειας / ανιχνεύσεως αέρα / μετεωροειδών / ελέγχου προσγειώσεως αεροσκαφών / ελέγχου πυρός / μετρήσεως ταχύτητας / ανίχνευσης κίνησης / συναγερμού», «υψομετρικό / μετεωρολογικό / παλμικό / υποθαλάσσιο ναυτικό / φωτογραφικό / υδραυλικό / παθητικό / ανοικτού τύπου / ανακλαστήρας / παράκτιο ραντάρ».* 🕮 < (αρκτικόλεξο) radar (από τα αρχικά των αγγλικών λ. *ra*-dio *d*-etection *a*-nd *r*-anging [= ραδιοανίχνευση και προσδιορισμός].

ραντοψάθι, το, ουσ. • (ναυπ.) τύπος ιστιοφόρου σκάφους, κατασκευαστικά ανάμεσα σε λόβερ και μπρατσέρα, με δύο άλμπουρα και πανιά ψάθα, ράντα, φλόκους και ίσως κάποια να χρησιμοποιούν και φλέσι. 🕮 < ράντα [δες λ.] + ψάθα [δες λ.].

ράξιμο, το, ουσ. • (ναυτ.) άραγμα πλοίου, (λογοτ.) *«Εσίμωσε το ξύλο μου, το ράξιμο γυρεύγει, / ήρθε σ' ανάβαθα νερά, και πλιό δεν κιντυνεύγει»*, Βιτσέντζος Κορνάρος [Ερωτόκριτος]. 🕮 < (α)ράζω + -ιμο.

ράουλο, το, ουσ. δες ρά(γ)ουλο.

ραπίζω, ρ. [μετβ.] • χτυπώ δυνατά κάποιον στο πρόσωπο με την παλάμη μου, χαστουκίζω, μπατσίζω, αλλά και πλαταγίζω [για την επιφάνεια νερού ή ιστίου]. 🕮 < αρχ. ῥαπίζω.

ραπόρτο και **ρεπόρτο,** το, ουσ. • 1. υπόμνημα, 2. αναφορά γεγονότων, δελτίο, μήνυμα. 🕮 < ιταλ. rapporto < λατιν. reporto, reportare [= αναγγέλλω, επαναφέρω, επανέρχομαι].

ράσπα, η, ουσ. • (εργαλ.) α) ξυλουργικό, κυρίως, εργαλείο του χεριού που είναι οδοντωτή λίμα με μεγαλύτερα και πιο χοντρά δόντια από τη λίμα των μετάλλων, συνών. ξυλοφάγος, ξυλοφάς, λείαντρο [< λειαίνω], β) το ίδιο εργαλείο για περιποίηση νυχιών, ποδιών, οπλής αλόγων, παπουτσιών κ.λπ. 🕮 < ιταλ. raspa < [ετυμ. ανάπτυξη στο λεξικό του Γ.Μπαμπινιώτη] παλαιό γαλλ. rasper [= ξύνω, γδέρνω] (> γαλλ. râper) < αρχ. γερμ. Raspôn.

ραφή, η, ουσ. • 1. ο τρόπος με τον οποίο είναι ραμμένο κάτι, το ράψιμο, 2. (συνεκδ.) η

γραμμή που δημιουργείται από την ένωση δύο υφασμάτινων κομματιών, 3. το σημείο της ένωσης με ράμματα σε τραυματισμένο σημείο του δέρματος. 🕮 < αρχ. ῥαφή.

Ραφήνα, η, ουσ. • (γεωγρ.) α) λιμάνι της Ανατολικής Αττικής, κυρίως επιβατικό, που εξυπηρετεί τα κυκλαδονήσια, μόλις 25 χλμ. από την Αθήνα, β) η ομώνυμη πόλη με πληθυσμό 12.000 κατοίκων περίπου. 🕮 < αρχ. [τοπωνύμιο] Ἀραφήν < από το όνομα του μυθικού ήρωα Αραφήνα.

ράφι, το, ουσ. [γεν. ραφιού] • 1. λεπτή μακρόστενη πλάκα, ξύλινη ή μεταλλική, που στηρίζεται οριζόντια σε τοίχο ή ντουλάπι, για να τοποθετεί κανείς διάφορα αντικείμενα, όπως π.χ. μπιμπελό, βιβλία κ.λπ. συνών. σκευοθέσιο, 2. (ειδ. φρ.) *«έμεινε στο ράφι»*, για κάποιον που δεν παντρεύτηκε, *«κρατώ στο ράφι»*, κρατώ κάποια υπόθεση στο αρχείο. 🕮 < τουρκ. raf [= επίπεδη σανίδα στέρεα τοποθετημένη στον τοίχο. ⊙ ραφιέρα.

ραφίδα, η, ουσ. • 1. βελόνα ραψίματος, 2. (ιχθυολ.) είδος θαλασσινού ψαριού, η ζαργάνα, αλλιώς βελονίδα [λόγω της μορφολογίας του, ψάρι με μυτερό ρύγχος]. 🕮 < αρχ. ῥαφίς < αρχ. ῥαφ(ή) -ις, γεν. -ίδος. ◈ ιστιορραφίδα, ραφιδοθήκη [= βελονοθήκη].

ραφίδωμα, το, ουσ. • (ναυτ.) το δέσιμο του λεπτού σχοινιού για το σήκωμα προς τα πάνω του ιστίου, σε μικρό ιστιοφόρο σκάφος, συνών. φαλίδωμα. 🕮 < ραφιδ-ώνω.

ραφιδώνω και **ραφιδεύω,** ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) δένω με ραφίδωμα [δες λ.], συνών. φαλιδώνω, συρράπτω. 🕮 < ραφίδ(α) [δες λ.] + -ώνω. ⊙ ραφίδωμα, ραφίδωση, ραφίδευση [= ράψιμο].

ραφιναμέντο, το, ή **ραφινάρισμα,** το, ουσ. • 1. (χημ.) α) καθάρισμα μιας ουσίας με χημικά μέσα, β) επεξεργασία του λαδιού για ν' απαλλαχθεί από τα ελεύθερα οξέα, 2. (μτφ.) αισθητική καλλιέργεια. 🕮 < ιταλ. raffinamento < raffinare < re [= ξανά] + affinare < fino [= λεπτός].

ραφινάρω, ρ. [μετβ.] • 1. απομακρύνω κάθε είδους περιττά στοιχεία, συνών. διυλίζω, φιλτράρω, λαμπικάρω, 2. (μτφ.) εξευγενίζω. 🕮 < ιταλ. raffinare < re [= ξανά] + affinare [= καθαρίζω κυρίως μεταλλική επιφάνεια] < fino [= λεπτός]. ⊙ ραφινάρισμα.

ραφινάτος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που έχει καθαριστεί, συνών. ραφιναρισμένος, διυλισμένος, φιλτραρισμένος, λαμπικαρισμένος, 2. (μτφ.) άνθρωπος εκλεπτυσμένος, ευγενικός. 🕮 < ιταλ raffinato < raffinare [δες ραφινάρω).

ράχτα, τα, άκλ. ουσ. [λαϊκότροπο] • βράχια στην ακροθαλασσιά, βραχώδης ακτή, τόπος δύσβατος. 🕮 < ίσως ουσιαστικοποιημένο ουδ. πληθ. του μτγν. επιθ. ῥακτός [= απόκρημνος].

☑ «Κατάμπροστα στο ψαραδολίμανο, μέσα στο μάτι του πουνέντη, ορθώνεται πάνω σε θεόρατη θαλλασοβραχιά το ξωκλήσι της Παναγιάς της Γοργόνας. Τούτο τον όγκο της πέτρας τόνε κράζουν οι χωριανοί της *Παναγιάς τα* ***ράχτα.*** Οι άνθρωποι ρίξανε ριχτίμι στην προέχταση του βράχου…».

➢ Απόσπασμα από το έργο *«Η Παναγιά η Γοργόνα»* του **Στρατή Μυριβήλη**.

ρέγκα και **ρέγγα,** η, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος λιπαρού ψαριού του γένους Clupea που ζει κοπαδιαστά σε νερά με μέτριο βαθμό αλμυρότητας, χαρακτηριστικό της γνώρισμα το ασημένιο χρώμα της, αλιεύεται στο βόρειο τμήμα του Ατλαντικού (Clupea harengus) και του Ειρηνικού (Clupea pallasii), σπάνια

στη Μεσόγειο, τρέφεται με φυτοπλαγκτόν στην αρχή και καθώς μεγαλώνει με ζωοπλαγκτόν, μικρά ψάρια και προνύμφες ψαριών, (φρ.) *«ρέγκα τουρσί / καπνιστή / παστή»*. 🕮 < βενετ. renga < γερμ. προέλευσης.

ρεγκάτα, η, ουσ. [πληθ. ρεγκατών] • (αθλητ.) κωπηλατικοί ή ιστιοπλοϊκοί αγώνες, συνών. λεμβοδρομία ή ιστιοδρομία. 🕮 < βενετ. ή ιταλ. regata, αγγλ. regatta.

ρέγο(υ)λα, η, και **ρέγουλο,** το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • φυσιολογικός και κανονικός ρυθμός κατά τη διάρκεια της εκτέλεσης μιας ενέργειας, συνών. ευρυθμία, τάξη. 🕮 < μσν. < λατιν. ragula [= νόμος, κανόνας, μέτρο] < rego, regere [= διευθύνω, κυβερνώ].

ρεγουλάρω, ρ. [μετβ.] • 1. ρυθμίζω, συνήθως κάποιο μηχανισμό, έτσι ώστε να λειτουργεί ομαλά και όπως ορίζουν οι προδιαγραφές λειτουργίας του, 2. φροντίζω για την κανονικότητα μιας εργασίας. 🕮 < ιταλ. regolare

[= κανονίζω, ρυθμίζω] < regola (δες ρέγουλα). ⊙ ρεγουλάρισμα.

ρεζέρβα, η, ουσ. • 1. (εργαλ.) ανταλλακτικό, εφεδρικό αντικείμενο, 2. (ειδικότ.) ο εφεδρικός, ή αλλιώς ο πέμπτος τροχός του οχήματος, 3. (μτφ.) αποταμίευμα, το απόθεμα. 🕮 < ιταλ. riserva [= απόθεμα] < λατιν. reservo, reservare [= αποταμιεύω].

☑ Θα σαλτάρω
Ζηλεύουνε, δεν θέλουνε ντυμένο να με δούνε,
μπατίρη θέλουν να με δουν, για να φχαριστηθούνε.
Θα σαλτάρω, θα σαλτάρω, τη ρεζέρβα να τους πάρω.

Μα εγώ πάντα βολεύομαι, γιατί τήνε σαλτάρω
σε κάν' αμάξι Γερμανού και πάντα την ρεφάρω.
Θα σαλτάρω, θα σαλτάρω, τη ρεζέρβα να τους πάρω.
➢ Απόσπασμα από το ποίημα - τραγούδι «Θα σαλτάρω» του **Γενίτσαρη Μιχάλη**, πετυχημένο σουξέ το 1942.

ρεζερβουάρ, το, άκλ. ουσ. • ντεπόζιτο βενζίνης σε όχημα. 🕮 < γαλλική réservoir.

Ρέθυμνο, το, ουσ. • (γεωγρ.) παράλια πόλη, έδρα της ομώνυμης Περιφερειακής Ενότητας της Κρήτης, με πληθυσμό [ο δήμος] 57.216 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < από παραφθορά της αρχ. λ. Ρίθυμνα.

ρεκτιφιέ, το, άκλ. ουσ. • 1. επιδιόρθωση, 2. (τεχνολ.) αποκατάσταση φθαρμένου κυλίνδρου σε μηχανή οχήματος με λείανση της επιφάνειάς του, 3. (μτφ.) ανασυγκρότηση. 🕮 < γαλλ. rectifier [= επιδιορθώνω] < λατιν. rettificare [= ισιώνω, διορθώνω].

ρελαντί και **ραλαντί,** το, άκλ. ουσ. • 1. (τεχνολ.) πολύ αργός ρυθμός των περιστροφών της μηχανής, 2. (γενικότ.) αργός και χαλαρός ρυθμός με τον οποίο εκτελείται κάτι. 🕮 < γαλλ. ralenti < relentir [= επιβραδύνω].

ρελέ, το, άκλ. ουσ. • (τεχνολ.) μηχανικό σύστημα ηλεκτρομαγνήτη για ηλεκτρικά και ηλεκτρονικά κυκλώματα. 🕮 < γαλλ. relais [= σταθμός] < relayer [= εναλλάσσω] < re- + laier [= αφήνω].

ρελεβάρω, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) με τη βοήθεια της διοπτήριας πυξίδας βρίσκω τη γωνία μεταξύ άξονα βορρά-νότου και ενός ορισμένου σημείου. 🕮 < γαλλ. relever [= ανασηκώνω].

ρελέβο, η, ουσ. • η αντιστοιχία που παίρνεται με τη διοπτήρια πυξίδα [δες ρελεβάρω], διόπτευση. 🕮 < ιταλ. rilievo.

ρέλι, το, ουσ. [γεν. ρελ-ιού, -ιών] • 1. (ενδυμ.) α) στρίφωμα, στενή και μακριά λωρίδα υφάσματος που ράβεται πάνω σε άλλο, συνήθως στην άκρη, για περισσότερη στερεότητα και προστασία από το ξέφτισμα, συνών. μπιμπίλα, β) ράψιμο γυριστής άκρης υφάσματος, 2. (ναυτ.) [πληθ.] *τα ρέλια*, το προστατευτικό κιγκλίδωμα που περιβάλλει το σκάφος, η κουπαστή. 🕮 ❶ < τουρκ. reli, ή ❷ < ιταλ. reglio [= ανεμόσκαλα, βέργα] < λατιν. regula [= ραβδί, μπαστούνι], ή ❸ < γαλλ. relier [= συνδέω], ή ❹ < βενετ. rei. ⊙ ρελιάζω > ρέλιασμα.

ρεμέζο και **ρεμέντζο,** το, ουσ. δες ρεμέτζο.

ρεμετζάρω και **ρεμεντζάρω** και **ρεμι(ν)(τ)ζάρω,** ρ. [μετβ.] • 1. (ναυτ.) α) ρυμουλκώ το πλοίο με ρεμέτζο [δες λ.], β) αγκυροβολώ, ορμίζω, 2. σταθμεύω σε γκαράζ ή σε πάρκινγκ. 🕮 < ιταλ. remeggiare [= κωπηλατώ]. ⊙ ρεμε(ν)τζάρισμα [= όρμιση].

ρεμέτζο και **ρεμέ(ντ)ζο,** το, ουσ. • (ναυτ.) α) άραγμα, φουντάγιο, αγκυροβόλιο, ορμητήριο, θέση πρόσδεσης του σκάφους, β) χοντρό σκοινί [πλεκτό, τρίκλωνο διπλής στρέψης], για ρυμούλκηση του σκάφους, το παλαμάρι, και ρεμέντζα [θηλ.], ή, γ) σχοινί που η μία άκρη του βρίσκεται στο σκάφος ενώ η άλλη συνδέεται με αλυσίδα κι αυτή με τη σειρά της, στη δική της ελεύθερη άκρη, φέρει την άγκυρα ή κάποιο άλλο βάρος που παίζει το ρόλο της άγκυρας. 🕮 < ιταλ. remeggio [= κωπηλασία] < λατιν. remigium < remigo [= κωπηλάτης] < remus [= κουπί]. ✪ ρεμετζόσχοινο.

ρεμίζα, η, ουσ. • 1. συνοδευτική επιστολή, 2. α) ύπνος, β) ανάπαυση. 🕮 < γαλλ. remise [= επανατοποθέτηση] < remettre [= επαναθέτω, καθησυχάζω] < λατιν. remitto, remittere [= αποδίδω, στέλνω].

ρεμι(ν)τζάρω, ρ. [μετβ] δες ρεμετζάρω.

ρεμούλκα και **ρυμούλκα,** η, ουσ. • 1. (τεχνολ.) συρόμενο όχημα των σιδηροδρόμων, 2. (γεν.) κάθε όχημα που σέρνεται από άλλο. 🕮 < λατιν. remulcum [= σχοινί για ρυμούλκηση].

ρεμούρκιο και **ρεμούλκιο,** το, ουσ. • (ναυτ.) [ιδιωματισμός- παρωχημένο] α) ρυμουλκό πλοίο, β) είδος σχοινιού. 🕮 < βενετ. remurchio < μσν. λατιν. remurclum < remurculum < remulcum.

ρέντελα και **ρεντίλα,** η, ουσ. [παρωχημένο] • 1. (ναυτ.) ξύλινο όργανο με λαβή, στην άκρη

του έχει τρία κρόταλα που με την κρούση τους, παλαιότερα, σήμαιναν την αλλαγή της βάρδιας του τιμονιέρη στα ιστιοφόρα σκάφη, 2. (μουσ.) μουσικό όργανο που χρησιμοποιείται ως καστανιέτα με λαβή. 🕮 < ίσως από το τουρκ. rende + [υποκ. καταλ.] -ella [= -έλα].

ρεοστάτης και **ροοστάτης,** ο, ουσ. • (ηλεκτρολ.) μεταβλητή αντίσταση που παρεμ-

βάλλεται σε ένα ηλεκτρικό κύκλωμα για να μεταβάλλει την έντασή του, (φρ.) *«ρεοστάτης πατητός / ασύρματος / ηλεκτρονικός / φωτισμού / απλός / αλερετούρ / προγραμματιζόμενος».* 🕮 (αντιδάνειο) < αγγλ. rheostat < αρχ. ῥέω + -στάτης < ἵστημι [= 1. στήνω, ορθώνω, τοποθετώ, 2. σταματώ, αναχαιτίζω, εμποδίζω].

ρεπό, το, άκλ. ουσ. • 1. ανάπαυση, 2. (συνεκδ.) σύντομη άδεια που παραχωρείται σε εργαζόμενο σε τακτά χρονικά διαστήματα ή έκτακτα για διάφορους άλλους λόγους, διακοπή εργασίας. 🕮 < γαλλ. repos [= ανάπαυση] < reposer [= αναπαύομαι] < λατιν. reponere [= επαναθέτω, ανακάμπτω], ή σύμφωνα με την ετυμολογική εκδοχή του καθηγητή κ. Γ. Μπαμπινιώτη στο ομώνυμο λεξικό του, αντιδάνειο, από το γαλλ. repos < reposer < λατιν. repausare < re- [= ανά] + pausare < pausa < αρχ. παῦσις.

ρεπόρτο, το, ουσ. δες ραπόρτο.

ρεπουλίνα, η, ουσ. δες ριπολίνη.

ρεσάλτο, το, άκλ. ουσ. • 1. (ναυτ.) έφοδος στρατιωτικού τμήματος για κατάληψη εχθρικού πλοίου, 2. (γεν.) ριψοκίνδυνη προσπάθεια, παράτολμη απόπειρα, <u>συνών.</u> γιουρούσι. 🕮 < βενετ. ressalto ή ιταλ. risalto [= αναπήδημα] < risaltare [= αναπηδώ, ξεχωρίζω] < ri < λατιν. re [= ανά] + saltare [= πηδώ].

ρεσεψιόν, η, άκλ. ουσ. • 1. (αρχιτ.) σημείο υποδοχής και εξυπηρέτησης πελατών σε ξενοδοχεία, επιβατικά πλοία και επιχειρήσεις, 2. η υπηρεσία υποδοχής, 3. (συνεκδ.) έπιπλο που διαχωρίζει τον υπάλληλο από τους επισκέπτες του παραπάνω χώρου. 🕮 < γαλλ. réception [= υποδοχή].

ρεσπέντζα και **δεσπέντζα** και **δισπέντζα** και **δισπέντσα**, η, ουσ. δες δεσπέντσα.

ρεσπέτος, -η, -ο, επίθ. • 1. ανταλλακτικός, 2. (τεχνολ.) εξάρτημα που μπαίνει στη θέση άλλου επειδή έχει χαθεί ή φθαρεί, συνήθως σε πλοία, αμοιβός [= αυτός που εναλλάσσεται, που παίρνει τη θέση άλλου, που διαδέχεται κάποιον]. 🕮 ❶ < ιταλ. rispetto [= σεβασμός αλλά και αντικατάσταση) < λατιν. respicere [= βλέπω, προσβλέπω], ή ❷ < βενετ. respeto.

ρεστοράν, το, άκλ. ουσ. • το εστιατόριο. 🕮 < γαλλ. restaurant.

ρετάρω, ρ. [αμετβ.] • 1. (τεχνολ.) [για μηχανές] πέφτει η ισχύς μου, χάνω την κανονική λειτουργία μου, 2. (μτφ.) φλυαρώ. 🕮 γαλλ. retard [= καθυστέρηση].

ρετσίνι, το, και **ρητίνη,** η, ουσ. • 1. παχύρευστη και κολλώδης ουσία, που εκκρίνεται από τα κωνοφόρα δέντρα όταν πληγωθούν, μετά από την επεξεργασία της χρησιμοποιείται στην κατασκευή βερνικιών και λούστρων, κολλών, υλικών επικάλυψης τροφών αλλά και διαφόρων τύπων οικοδομικών προϊόντων, στην παραγωγή ξεχωριστών κρασιών κ.λπ. 🕮 < μσν. ρετσίνι < αρχ. ρητίνη.

Ρεϋκιαβίκ και **Ρέικιαβικ,** το, ουσ. • (γεωγρ.) στα Ισλανδικά σημαίνει *«όρμος που καπνίζει»,* είναι η πρωτεύουσα και το κυριότερο λιμάνι της Ισλανδίας, έχει 132.000 κατοίκους. 🕮 < ισλανδ. Reykjavík < σκανδιναβ. προέλευσης, reykr [= καπνός] και vík [= κόλπος].

ρεύμα, το, ουσ. • 1. μορφή ροής υγρού ή αερίου προς μία ορισμένη κατεύθυνση, 2. (ηλεκτρολ.) ροή ηλεκτρονίων σε αγωγό, (φρ.) *«ρεύμα εξ επαγωγής / διφασικό / τριφασικό / εναλλασσόμενο / μαγνητικό / μονοφασικό / περιοδικό / πολυφασικό / σταθερό / συνεχές / ψευδοστάσιμο / μετατόπισης / ενέργειας»,* 3. η κίνηση οχημάτων σε δρόμο, 4. φιλοσοφική

ή ιδεολογική ή καλλιτεχνική ή λογοτεχνική ή πολιτική κ.λπ. ομαδική τάση, 5. (φρ.) *«ρεύμα ακρωτηρίου Αγκούλιας / Χορν / Δυτικής Αυστραλίας / Δυτικής – Ανατολικής Γροιλανδίας / Κούρο Σίβο ή Κουροσίο ή Black Stream (Μαύρο Ρεύμα) / του κόλπου του Μεξικού ή Γκολφ Στρημ / Χούμπολτ ή του Περού / Λαμπραντόρ / Βεγκουέλας / Βόρειου - Νότιου Ισημερινού / αληγών ανέμων / επιφανείας / ωκεάνιο / ψυχρό / θερμό / παλιρροιακό / περιοδικό / εποχιακό / σταθερό / αμπώτιδος / παράκτιο - παραλιακό / αρκτικό / επιφανειακό / υποβρύχιο», «ανεμογενή / γεωστροφικά / αδράνειας ρεύματα».* 🕮 < αρχ. ῥεῦμα, [για τη 2η και 4η ερμ.] σημδ. από τη γαλλ. courant.

ρεύμα Αγκούλιας ή **Αγκούλας,** το, • θερμό θαλάσσιο ρεύμα του Ινδικού Ωκεανού που καταλήγει στο ομώνυμο ακρωτήριο.

ρεύμα ακρωτηρίου Χορν, το, • θαλάσσιο ρεύμα που κατευθύνεται από τον Ειρηνικό προς τον Ατλαντικό Ωκεανό με σημείο συνάντησης το νοτιότερο άκρο της Λατινικής Αμερικής.

ρεύμα Βεγκουέλας, το, • ψυχρό θαλάσσιο ρεύμα που προέρχεται από τις ακτές της Ανταρκτικής και τα στενά του Μαγγελάνου και προσκρούει στη νοτιοδυτική αφρικανική ακτή.

ρεύμα Γκολφ Στρημ ή του **Κόλπου (του Μεξικού),** το, • θερμό και γρήγορο θαλάσσιο ρεύμα του Ατλαντικού που κινείται από τον κόλπο του Μεξικού προς τις Βόρειες θάλασσες και τις ακτές ευρωπαϊκές ακτές.

ρεύμα Κούρο Σίβο, το, • θερμό θαλάσσιο ρεύμα που σημαίνει στα Ιαπωνικά *«μαύρη παλίρροια»* και το οποίο κινείται από τα νησιά Μαριάννες του Ειρηνικού προς την Ιαπωνία και τον Βερίγγειο πορθμό και από κει προς τον Βόρειο Παγωμένο Ωκεανό.

ρεύμα των Μουσσώνων, το, • ρεύμα του Ινδικού Ωκεανού, που κινείται ανατολικά και νοτιοανατολικά κατά το πλάτος της Αραβικής θάλασσας.

ρευματοδότης, ο, ουσ. • (ηλεκτρολ.) (μ)πρίζα, <u>συνών.</u> ρευματοκλείστης. 🕮 < ρευματ- (< ρεύμα) + -ο- + -δότης.

ρευματοκλείστης, ο, ουσ. • (ηλεκτρολ.) ηλεκτρικός διακόπτης, <u>συνών.</u> ρευματοδότης. 🕮 < ρευματ- (< ρεύμα) -ο- + κλείστης < κλείνω.

ρευματολήπτης, ο, ουσ. • (ηλεκτρολ.) φις. 🕮 < ρευματ- (< ρεύμα) -ο- + -λήπτης.

ρευματόμετρο, το, ουσ. • (ηλεκτρολ.) το αμπερόμετρο. 🕮 < ρευματ- (< ρεύμα) -ο- + μέτρο.

ρευματονόμος, ο, ουσ. • (ηλεκτρολ.) ή αλλιώς ηλεκτρονόμος, συσκευή αυτόματης διακοπής ηλεκτρικού κυκλώματος. 🕮 < ρευματ- (< ρεύμα) -ο- + νόμος.

ρευστοποίηση, η, ουσ. • 1. η υγροποίηση στερεάς ύλης ή αέριου, <u>αντών.</u> στερεοποίηση, 2. (συνεκδ.) μετατροπή ακίνητου περιουσιακού στοιχείου σε ρευστό χρήμα. 🕮 < ρευστοποιη- -σις > -ση.

ρευστοποιώ, ρ. [μετβ.] • 1. μετατρέπω ένα στερεό σώμα σε υγρό ή αέριο 2. (μτφ.) μετατρέπω σε ρευστό χρήμα περιουσιακά στοιχεία όπως: χρηματιστηριακούς τίτλους, αξίες, χρεόγραφα κ.λπ. 🕮 < ρευστ(ός) -ο- + -ποιώ, μτφρδ. δάνειο από γαλλ. liquider.

ρευστός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που βρίσκεται σε υγρή κατάσταση, που δεν έχει σταθερό σχήμα, 2. (μτφ.) αυτός που μεταβάλλεται γρήγορα, 3. [ως ουσ.] *το ρευστό,* το χρήμα. 🕮 < αρχ. ῥευστός, [για την 3η ερμ.] σημδ. γαλλ. liquide.

ρευστότητα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. η ιδιότητα του ρευστού, το να βρίσκεται ένα σώμα σε υγρή μορφή, 2. (συνεκδ.) βαθμός ροής ενός υγρού, 3. (μτφ.) α) έλλειψη σταθερότητας, αστάθεια, β) η έλλειψη εγγυήσεων, γ) η οικονομική δυνατότητα ατόμου, επιχείρησης κ.λπ. 🕮 < ρευστ(ός) + -ότης > -τητα, μτφρδ. από τη γαλλ. liquidité.

ρεφόρτσο, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (ναυτ.) ενδυνάμωμα, ενίσχυση ή σφίξιμο [συνήθως για αντικείμενα, σχοινιά, σφήνες, εξαρτήματα κ.λπ.], κάποιες φορές χρησιμοποιείται και ως χαρακτηρισμός για το δυνάμωμα του καιρού. 🕮 < ιταλ. rinforzo [= ενδυνάμωμα]. ρεφορτσάρω, ρεφορτσάρισμα.

ρεφούλι, το, και **ρεφούλα** ή **ρεφουλιά,** η, και **ρέφουλας,** ο, ουσ. • (μετεωρ.) ξαφνικός δυνατός άνεμος που πνέει στην επιφάνεια της θάλασσας, <u>συνών.</u> σπιλιάδα. 🕮 ❶ < ιταλ. refolo [= ελαφρό φύσημα ανέμου] < λατιν. refocillo [= αναζωπυρώ], ή ❷ < βενετ.

refolada [= πλήθος αντικειμένων που παρασέρνονται από ξαφνικό φύσημα του ανέμου].

ρεφούτζιο, το, ουσ. • αγκυροβόλιο, υδάτινο καταφύγιο σκαφών. 🕮 < ιταλ. rifugio.

ρέω, ρ. [αμετβ] • 1. χύνομαι προς ορισμένη κατεύθυνση, τρέχω, κυλώ, 2. (μτφ.) ορμώ προς ορισμένη κατεύθυνση. 🕮 < αρχ. ῥέω.

ρήγλα, η, ουσ. δες ρίγλα.

ρήγμα, το, ουσ. • 1. ραγισμένη επιφάνεια, ρωγμή, 2. (γεωλ.) ρήξη της συνέχειας του στερεού φλοιού της γης, (φρ.) *«ρήγμα πλάγιο / τάσης», «ρήγματα αβυσσικά / τεκτονικά»,* 3. (μτφ.) δημιουργία διάστασης, διάσταση απόψεων, 4. (στρατ.) διάσπαση της διάταξης των εχθρικών θέσεων με πυρά πυροβολικού, αεροπορικούς βομβαρδισμούς, επιθέσεις τεθωρακισμένων ή πεζικάριων. 🕮 < αρχ. ῥῆγμα < ῥήγνυμι [= α) σπάζω, θραύω, τεμαχίζω ή κομματιάζω, σχίζω, ξεσχίζω, θρυμματίζω, καταστρέφω, κλονίζω, γκρεμίζω, β) διαρρηγνύω].

Δημοσιογραφικοί τίτλοι:

«**Ρήγμα** στην πρύμνη του ιστορικού αντιτορπιλικού «Βέλος» προκάλεσε η κακοκαιρία που πλήττει την Θεσσαλονίκη». [LifO Newsroom 18.11.2023]

«Λασποηφαίστεια και ενεργό **ρήγμα** εντοπίστηκαν στη λίμνη Βαϊκάλη». [Naftemporiki.gr / 5-4-24]

ρήξη, η, ουσ. • 1. α) η βίαιη διάσπαση μιας συνοχής, σπάσιμο, β) (ιατρ.) το τραύμα, 2. (μτφ.) συγκρουσιακή αντιπαράθεση σε διαπροσωπική σχέση, 3. άνοιγμα εισόδου οικοδομήματος, ή χρηματοκιβωτίου με σκοπό την κλοπή. 🕮 < αρχ. ῥῆξις, [για τη 2η ερμ.] σημδ. από τη γαλλ. rupture.

ρητίνη, η, ουσ. • ρετσίνι, ρετσίνα, παχύρευστη και κολλώδης ουσία που προέρχεται από κωνοφόρα δέντρα, (φρ.) *«ρητίνες πολυουρεθανικές / εποξειδικές / αλκυδικές / θερμοπλαστικές / χλωριωμένου ελαστικού / βινυλικές / ανόργανες».* 🕮 < αρχ. ῥητίνη. ⊙ ρητινεύω, ρητινίζω, ρητινικός, ρητινίτης, ρητινώ, ρητινωτός. ○ ρητινόπισσα, ρητινοσυλλέκτης, ρητινοφόρος.

ρητινώδης, -ης, -ες, επίθ. • αυτός που μοιάζει ή περιέχει ρητίνη [δες λ.], συνών. ρετσινάτος, ρητινούχος, ρητινοφόρος. 🕮 < αρχ. ῥητινώδης.

ρηχία και **ρήχη,** η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • η φάση της παλίρροιας κατά την οποία τα νερά, σε θάλασσα ή λίμνη, παρουσιάζουν το χαμηλότερο ημερήσιο ύψος, η τελευταία φάση της άμπωτης. 🕮 < αρχ. ῥαχία, ιων. διάλ. ῥηχία.

☑ Στη νησόσπαρτη λίμνη που το μαϊστράλι,
από θαλασσινή δυναμωμένο αρμύρα,
ταράζει πέρα το φυκόστρωτο ακρογιάλι,
μ' έριξ' εκεί πεντάρφανο παιδάκι η Μοίρα.

Εκεί ο Βοριάς με τη Νοτιά, εκεί η πλημμύρα
σε μάχη με τη **ρήχη** βρίσκεται μεγάλη,
μακριά, μες στου πελάγου τον καταποτήρα,
του ήλιου χάνεται το υπέρλαμπρο κοράλλι.

➢ Απόσπασμα από το ποίημα *«Πατρίδες»* του **Κ. Παλαμά.**

ρηχός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που δεν έχει βάθος (φρ.) *«ρηχή θάλασσα», «ρηχά νερά»,* 2. (μτφ.) φτωχή σκέψη, 3. (για πρόσωπα) αυτός που φανερώνει επιπολαιότητα, που δεν εξετάζει τα πράγματα σε βάθος. 🕮 < αρχ. ουσ. ἡ, ῥηχός [= ακανθώδης θάμνος, φράχτης από θάμνους ή φρύγανα, ή πλεχτός φράχτης κατάλληλος για το ψάρεμα].

ρίγα, η, ουσ. • 1. ξύλινος ή μεταλλικός χάρακας, 2. (συνεκδ.) η γραμμή που χαράχθηκε με τον χάρακα. 🕮 < μσν. ρίγα < ιταλ. riga < αρχ. γερμ. riga [= γραμμή].

Ρίγα, η, ουσ. • (γεωγρ.) πρωτεύουσα και σημαντικό λιμάνι της Λετονίας, κτισμένη στις εκβολές του ποταμού Νταουγκάβα, έχει πληθυσμό 605.273 κατοίκους [απογρ. 2024], δεσπόζει στην περιοχή της Βαλτικής Θάλασσας ως βιομηχανικό, εμπορικό, πολιτιστικό και οικονομικό κέντρο. 🕮 < λετον. Rīga < rija [= αχυρώνας].

ρίγλα, η, ουσ. • 1. λεπτή, μεταλλική ή πλαστική ή ξύλινη, ράβδος, αλλιώς πήχη, 2. χάρακας, κανόνας. 🕮 < λατιν. regula [= κανόνας, χάρακας] και ιταλ. rigla.

Ριέκα, η, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη της Κροατίας που διαθέτει το σημαντικότερο λιμάνι της χώρας, βρίσκεται στον κόλπο Κβάνερ της Αδριατικής Θάλασσας, έχει 144.043 κατοίκους [απογρ. 2021] και στην ευρύτερη πε-

ριοχή της 240.000. 🕮 < κροατ. Rika, Reka < Rječina, ονομασία ποταμού της περιοχής.

ρίκι, το, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος ψαριού που ομοιάζει με την παλαμίδα, σε διάφορες περιοχές είναι γνωστό ως ντορίκι ή το(υ)ρίκι, χαρακτηριστικό του γνώρισμα οι μπλε γραμμές κατά μήκος του σώματος, το μέγιστο μήκος του μπορεί να φθάσει και το 1 μ., ζει κοπαδιαστά και πλησιάζει τις ακτές από απόσταση τουλάχιστον εκατό μέτρων, τρέφεται με γαύρο, παπαλίνα, σαμπανιό, αλλά και κάθε είδους μαλάκιο ή μαλακόστρακο. 🕮 < τουρκ. το(rik) + -ι.

ρίνα, η, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) είδος ψαριού, που ανήκει στα καρχαριοειδή, η επιστ. του ονομ.: Squatina squatina, λέγεται αλλιώς και άγγελος της θάλασσας, επίσης γνωστό και ως αγγελόψαρο, βιολί και βιολόψαρο, μοιάζει με σαλάχι 2. (ανατ.) η μύτη. 🕮 < αρχ. ῥίν(η) -α < ῥίς [= η μύτη].

ρίνη, η, και **ρινί,** το, ουσ. • λειαντικό εργαλείο μετάλλων, λίμα, για ξύλα ξυλοφάγος, συνών. ράσπα. 🕮 ρίνη < αρχ. ῥίνη. ⊙ ρινίζω [= λιμάρω], ρινίδι.

ρίνημα και **ρίνισμα,** το, ουσ. • 1. λιμάρισμα, 2. (πληθ.) *ρινίσματα,* πολύ λεπτά κομματάκια μετάλλου που προέρχονται από τη διαδικασία του λιμαρίσματος.

ρίνισμα, το, ουσ. δες ρίνημα.

ρινόβατος και **ρινοβάτης,** ο, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος ψαριού που ανήκει στο γένος των σελαχιών, η επιστ. του ονομ.: Rhinobatos rhinobatos, συναντάται σε εύκρατες και θερμές θάλασσες, το μέγιστο μήκος του σώματός του φθάνει το 1,5 μ. τρέφεται με ψάρια, καρκινοειδή και κεφαλόποδα. 🕮 < ῥίνη/α [= είδος ψαριού, δες λ.] + βάτος [= είδος σελαχοειδούς, δες λ.].

Ρίο ντε Τζανέιρο, το, ή **Ρίο Ιανέιρο** ή **Ρίο,** ουσ. • (γεωγρ.) παράλια πόλη της Βραζιλίας, έχει πληθυσμό 6.211.423 κατοίκους [απογρ. 2022]. 🕮 < πορτογ. Rio de Janeiro [= Ποταμός του Ιανουαρίου].

Ριοτζούν, ή **Λιουσούν,** ή το, δες Πορτ Άρθουρ[1].

ριπαίος, -α, -ο, επίθ. • (μετεωρ.) για άνεμο ξαφνικό και σφοδρό που έχει μικρή διάρκεια και συνδυάζει πολλές φορές βροχή ή χιόνι, φαινόμενο που εκδηλώνεται συνήθως κοντά σε ακτές, κοινώς: σπηλιάδα, σαγανάκι. 🕮 < ριπή + -αίος.

ριπή, η, ουσ. • 1. ρίξιμο βολών από αυτόματο όπλο, 2. (μετεωρ.) ξαφνική και σφοδρή, μικρής διάρκειας κίνηση του ανέμου, 3. (μτφ.) *«εν ριπή οφθαλμού»,* πάρα πολύ γρήγορα, στη στιγμή. 🕮 < [για την 1η και 3η ερμ.] αρχ. ῥιπή, [για τη 2η ερμ.] σημδ. από τη γαλλ. rafale.

ριπίδι ή **ριπίδιασμα,** το, ουσ. • 1. ρυτίδιασμα της επιφάνειας της θάλασσας από την πνοή του ανέμου, 2. [παρωχημένο] η βεντάλια. 🕮 < μσν. ριπίδιν < μτγν. ῥιπίδιον [= φυσητήρι, το μέσον με το οποίο κάνει κάποιος αέρα για να δροσιστεί] < αρχ. ῥιπίζω [= φυσώ ελαφρά τη φλόγα, παθ. φ. παρασύρομαι από τον άνεμο εδώ κι εκεί] < ῥιπίς.

ριπίζω, ρ. [μετβ.] • 1. δημιουργώ ριπές ανέμου, φυσώ με κατεύθυνση τη φωτιά για αναζωπύρωση, 2. (μτφ.) κάνω κάποιον να θυμώσει πολύ. 🕮 < ῥιπίζω < ῥιπίς.

ριπολίνη και **ρεπουλίνα** και **ριπολίνα,** η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • λαδομπογιά εξαιρετικής ποιότητας, με πολύ καλή πρόσφυση και στιλπνότητα, (φρ.) *«ριπολίνη νερού / ακρυλική / πολυουρεθάνης / διαλυτικού / νεφτιού».* 🕮 < γαλλ. ripolin < Ripolin [ονομασία γαλλικής εταιρείας που προήλθε από τη συγχώνευση δύο άλλων εταιρειών το 1897] < η ονομασία της εταιρείας προέρχεται από το όνομα του Carl Julius Ferdinand Riep, Ολλανδού χημικού, εφευρέτη και κατασκευαστή, + -olin < -ol < huile [= λάδι].

ρίπος, ο, ουσ. • 1. καλαμωτή, ψάθα, 2. πλέγμα φτιαγμένο από βούρλα για στρώσιμο στο έδαφος, 3. (ναυτ.) α) πλέγμα από φθαρμένα σχοινιά που προστατεύει καραβόσχοινα κατά τη διαδικασία της περιτύλιξή τους, μπαγ(ι)έτο, παλιέτα, β) κατασκευή από καραβόπανο και στουπιά με την οποία καλύπτουμε ρήγμα στο σκάφος. 🕮 < αρχ. ῥῖπος.

ρίπτω και **ρίχνω,** ρ. [μετβ.] • 1. κάνω κάτι να πέσει από κάποιο ύψος ή να τιναχθεί προς μία κατεύθυνση, 2. γκρεμίζω, 3. ανατρέπω, 4. (μτφ.) α) κερδίζω τη συναίνεση κάποιου,

β) μειώνω. 5. (εκφρ.) *«ρίχνω ξύλο»,* δέρνω, *«ρίχνω μια ματιά»,* κοιτώ κάτι πρόχειρα, *«ρίχνω λάδι στη φωτιά»,* επιδεινώνω μια κατάσταση, *«ρίχνω φως»,* φωτίζω, *«ρίχνει καρεκλοπόδαρα»,* βρέχει δυνατά, *«ρίχνω μπόι»,* ψηλώνω κ.ά. 🕮 < αρχ. ῥίπτω [= ρίχνω].

ρισκάρω, ρ. [μετβ. και αμετβ.] • επιχειρώ ενέργεια, που κρύβει ίσως κινδύνους, χωρίς να είναι σίγουρο το επιδιωκόμενο όφελος, διακινδυνεύω. 🕮 ❶ < ιταλ. rischiare [= ριψοκινδυνεύω] < risco, rischio [δες ετυμ. ρίσκο], ή ❷ < γαλλ. risqué [= κίνδυνος]. ⊙ ρισκάρισμα.

ρίσκο, το, ουσ. • 1. κίνδυνος, 2. παράτολμη ενέργεια. 🕮 ❶ < αγγλ. risk, ή ❷ < γαλλ. risque, ή ❸ < ιταλ. risco, rischio (η αρχική σημασία της λ. φανέρωνε τον κίνδυνο στη θάλασσα ή σε κάποια στρατιωτική επιχείρηση) < αβέβαιου ετύμου < ίσως, παλαιό ιταλ. risico < μσν. λατιν. risicum, ίσως από το μσν. ριζικόν (ετυμολογική εκδοχή που παρουσιάζει στο λεξικό του ο καθηγητής Γ. Μπαμπινιώτης). ⊙ ρισκάρω.

ρίψη, η, ουσ. • 1. ρίξιμο αντικειμένου από κάποιο ύψος, 2. εκπυρσοκρότηση όπλου, 3. (πληθ.) *οι ρίψεις,* αγωνίσματα στίβου που περιλαμβάνουν το ακόντιο, τον δίσκο, τη σφαίρα και τη σφαιροβολία. 🕮 < ρίπτω.

ρόδα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. ο τροχός, 2. (ναυτ.) το τμήμα του τιμονιού που είναι κυκλικό και το χειρίζεται ο πιλότος, 3. (λαϊκ.) το ιδιωτικό αυτοκίνητο ή το μηχανάκι. 🕮 < βενετ. roda < λατιν. rota [= τροχός, κύκλος].

ροδάντζα, η, ουσ. • αυλακωτό εξάρτημα, συνήθως μεταλλικό, σε σχήμα κύκλου ή σταγόνας που τοποθετείται μέσα σε μία θηλιά σχοινιού ή συρματόσχοινου για προστασία του από την τριβή, αλλιώς: ψέλλιον [= βραχιόλι για το χέρι ή τον αστράγαλο που φορούσαν οι αρχαίοι Πέρσες και Αιγύπτιοι]. 🕮 < ιταλ. radancia.

ροδέλα, η, ουσ. • (τεχνολ.) δακτύλιος από δέρμα, καουτσούκ, μέταλλο, αμίαντο, κλπ. που χρησιμεύει στο σφίξιμο καλύτερα μιας βίδας, (φρ.) *«ροδέλα γαλβανιζέ / γκρόβερ / στεγανοποίησης / ανοξείδωτη / αλουμινίου / ασφαλείας / λαστιχένια / κοπής / φρεζάτη / σιλικόνης / αστεροειδής / σύσφιξης κ.ά».* 🕮 ❶ μσν. ροδέλα < βενετ. rodela, υποκ. του roda, ή ❷ < ιταλ. rondella < λατιν. rotella, υποκ. < rota [= τροχός, κύκλος].

Ροδιακός Νόμος ή **Ναυτικός Κώδικας της Ρόδου,** ο, • [μεταξύ του 479 και του 475] ναυτικός κώδικας που καθόριζε τους κανόνες ναυσιπλοΐας και ναυτικού εμπορίου, ρύθμιζε για πρώτη φορά ζητήματα διαχείρισης των πληρωμάτων, αποσαφήνιζε ζητήματα δανείων, ασφάλισης πολύτιμων αντικειμένων κατά τη μεταφορά τους, θέματα αβαρίας - δες λ. για περισσότερα στοιχεία - κ.ά. ⊙ ροδίτικος, Ροδίτης και ροδίτης [= ποικιλία κρασιού], ρόδιος και Ρόδιος, ροδιακός.

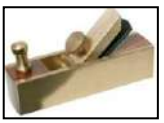
Ρόδος, η, ουσ. • (γεωγρ.) α) νησί του Ν. Αιγαίου που ανήκει στο σύμπλεγμα των Δωδεκανήσων με πληθυσμό 129.521 κατοίκους [απογρ. 2021], β) πόλη στο ομώνυμο νησί με μεγάλο εμπορικό και επιβατικό λιμάνι, (έκφρ.) *«Ιδού η Ρόδος, ιδού και το πήδημα»,* έκφραση που χρησιμοποιείται από κάποιον καυχησιάρη ο οποίος υποστηρίζει το σπουδαίο αλλά αδυνατεί να το αποδείξει στην πράξη. 🕮 < αρχ. ῥόδον, τό, [= τριαντάφυλλο].

ρόζος, ο, ουσ. • 1. (φυτολ.) εξόγκωμα που εμφανίζεται στον κορμό ή στον βλαστό του δέντρου, 2. (ανατ.) κάλος που έχει σκληρυνθεί και δημιουργείται στην παλάμη του χεριού ή στο πέλμα του ποδιού. 🕮 < αρχ. ὄζος, [= κλώνος, κλαδί, βλαστάρι, βλαστός], με παρετυμολογική επίδραση της λ. ρίζα.

ροή, η, ουσ. [αρχ.] • 1. κίνηση του υγρού προς ορισμένη κατεύθυνση, 2. (μτφ.) μεταβολή μιας κατάστασης από τη μια στιγμή στην άλλη, 3. (φρ.) *«ακτινική / αξονική / μαγνητική / συνδετική ροή».*

ροκάνι και **ρόκανο,** το, ουσ. • (εργαλ.) ξυλουργικό εργαλείο του χεριού που χρησιμοποιείται για τη λείανση σανίδων, <u>συνών.</u> πλάνη, πλάνια, ρυκάνη, ροκάνα [μεγεθ.]. 🕮 < μτγν. ῥυκάνη. ⊙ ροκανίδι, ροκανίζω. ○ σκαφιδορόκανο, στραβορόκανο [δες λ.].

ροκανίδι και **ρουκανίδι,** το, ουσ. • λεπτή φλούδα ξύλου που έχει αφαιρεθεί από το ξύσιμο ξύλινης επιφάνειας με ροκάνι ή με σκαρπέλο ή με ξεχονδριστήρα, συνών. πλανίδι, πλανοδούρι. 🕮 < ροκάνι + [επίθημα] -ίδι.

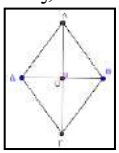

ροκανίζω και **ρουκανίζω,** ρ. [μετβ.] • 1. εξομαλύνω την επιφάνεια ενός ξύλου χρησιμοποιώντας ροκάνι, συνών. πλανίζω, πλανιάρω, 2. (μτφ.) τρώγω κάτι σκληρό, 3. (μτφ.) σπαταλώ την περιουσία μου, κατατρώγω. ⊙ ρο(υ)κάνισμα. 🕮 < μσν. ρουκανίζω < μτγν. ῥυκανίζω < ῥυκάνη. ⊙ ρο(υ)κανίστρα, ρο(υ)κανιστικός, ρο(υ)κανιστακά [ουσ.], ρο(υ)κάνισμα.

ρολό, το, ουσ. • 1. οτιδήποτε που έχει τη μορφή του κυλίνδρου, 2. εξώφυλλο μπαλκονόπορτας ή παραθύρου που τυλίγεται γύρω από τον κυλινδρικό άξονα, 3. εργαλείο μπογιατζήδων για βάψιμο, κυρίως, επίπεδων επιφανειών, 4. (μαγειρ.) κρέας ή κιμάς τυλιγμένο με λαδόκολλα σε κυλινδρική μορφή. 🕮 < γαλλ. rouleau.

ρολόι και **ρολόγι,** το, ουσ. • 1. (τεχνολ.) συσκευή που δείχνει τις ώρες και τις υποδιαιρέσεις της, λεπτά και δευτερόλεπτα, 2. συσκευή που μετρά και δείχνει την κατανάλωση: α) (ηλεκτρολ.) του ρεύματος, β) του νερού, 3. (φρ.) *«ρολόι τοίχου / επιτραπέζιο / ηλιακό / χειρός / ψηφιακό / ηλεκτρονικό/ βιομετρικό / αδιάβροχο / βιολογικό / ανδρικό / γυναικείο / παιδικό / quartz / εκκρεμές / ναυτικό / μπρούτζινο / κουρδιστό».* 🕮 < μτγν. ὡρολόγιον, [με σίγηση του αρχικού άτονου ώ] < αρχ. ὥρ(α) + -ο- + -λόγιον.

ρόμβος, ο, ουσ. • 1. (γεωμ.) το παραλληλόγραμμο που έχει δύο διαδοχικές πλευρές του ίσες, κι οι διαγώνιοί του τέμνονται κάθετα και διχοτομούν τις γωνίες του, 2. (ιχθυολ.) το ψάρι καλκάνι [δες λ.], 3. η σβούρα, 4. (ναυτ.) η καθεμία από τις τριάντα δύο υποδιαιρέσεις του ανεμολογίου. 🕮 < αρχ. ρόμβος. ⊙ ρομβικός, ρομβωτός. O ρομβοειδής, ρομβόεδρο, ρομβοπυφύρης, ρομβιχθύς.

ρόμπολο, το, ουσ. • (φυτολ.) είδος πεύκου των βαλκανικών ορεινών περιοχών, η επιστ. ονομ. Pinus heldreichii - Πεύκη του Χελδράιχ [διώνυμο], αειθαλές αιωνόβιο δέντρο, με κωνική κόμη και χοντρό φλοιό, το ξύλο του γερό και ανθεκτικό στη σήψη, χρησιμοποιείται στην βαρελοποιία, στην επιπλοποιία, στην κατασκευή χρηστικών εργαλείων και σκευών, στη ναυπηγική. 🕮 ίσως από το λατιν. robur, -oris [= άγρια δρυς].

ροντάρω ρ. [μετβ.] • βάζω σε λειτουργία καινούργιο αυτοκίνητο ή καινούργια μηχανή ακολουθώντας κάποιους περιορισμούς, ώστε όλα τα τμήματά τους να εναρμονιστούν όσο γίνεται καλύτερα. 🕮 ❶ < ιταλ. rodare, ή ❷ < γαλλ. roder < λατ. rodere [= τρώγω]. ⊙ ροντάρισμα.

ροοστάτης, ο, ουσ. δες ρεοστάτης.

ροπή, η, ουσ. • 1. κλίση που παίρνει ένα σώμα με κατεύθυνση προς τα κάτω, 2. (φυσ.) το γινόμενο της έντασης μιας δύναμης επί την απόστασή της από ορισμένο σημείο, 3. (μτφ.) η προτίμηση που δείχνει κάποιος για ορισμένα πράγματα ή για συγκεκριμένη συμπεριφορά, προδιάθεση, 4. ελαφριά απόκλιση από κανονική πορεία ή κατάσταση, 4. (τεχνολ.) μέγεθος που φανερώνει το πόσο γρήγορα μπορεί να επιταχύνει ο κινητήρας του οχήματος, δηλ. το πόση ισχύ έχουμε στη διάθεσή μας σε κάποιες στροφές, 5. (φρ.) *«ροπή αδράνειας / ανάκλησης / ανατροπής / ευθυντηρία / ζυγοσταθμίσεως / κίνησης / ανόρθωσης πλοίου / αντίστασης / δυνάμεως ως προς το σημείο - δυνάμεως ως προς τον άξονα – ζεύγους δυνάμεων / ευστάθειας πλοίου / θραύσης / κάμψης / παραμόρφωσης / στρέψης / στροφής / στροφής πηδαλίου».* 🕮 < αρχ. ῥοπή [= κλίση προς τα κάτω] < ῥέπω.

ρόπτρο, το, ουσ. • 1. μεταλλικό χερούλι σε εξώπορτες κατοικιών, 2. (μουσ.) ραβδί με σφαιρική τη μία άκρη που χρησιμεύει στο κρούσιμο του τυμπάνου. 🕮 < αρχ. ῥόπτρον.

ροσμαρί, το, και **γιοσμαρίνι,** ουσ. • 1. η δροσιά της θάλασσας, 2. μεσογειακό είδος φυτού, 3. το δεντρολίβανο ή αρισμαρί, αρωματικό είδος θάμνου. 🕮 < βενετ. rosmarin.

Ροστόφ, το, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) ρωσική παραποτάμια πόλη με σημαντικό λιμάνι, βρίσκεται στην Αζοφική Θάλασσα, στις εκβολές του ποταμού Ντον, έχει πληθυσμό

1.089.261 κατοίκους [απογρ. 2010]. 🕮 από μεταφορά του αγγλ. Rostov < ρωσ. Ροστοβ, < [τοπωνύμιο] από το Μεγάλο Ροστόφ που βρίσκεται στις ακτές της λίμνης Νέρο.

ρότα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. (ναυτ.) α) πορεία που έχει χαράξει και ακολουθεί ένα πλοίο, το δρομολόγιο, β) κατεύθυνση πλοίου, ο πλους, 2. (μτφ.) ο προσανατολισμός. 🕮 ❶ < ιταλ. rotta [= δρόμος] < λατιν. rupta (via) [= διανοιγμένος δρόμος], ή ❷ < βενετ. rota, ή ❸ < γαλλ. route [= δρόμος].

Ρόττερνταμ, το, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) η δεύτερη πληθυσμιακά πόλη της Ολλανδίας με δύο εκατομμύρια κατοίκους περίπου μαζί με την μητροπολιτική της περιοχή, διαθέτει το μεγαλύτερο λιμάνι στην Ευρώπη. 🕮 < ολλανδ. Rotterdam < Rotte(r) [ονομασία ποταμού που διανύει την πόλη] + dam [= φράγμα].

ρότορας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) α) τμήμα μηχανής που περιστρέφεται γύρω από άξονα, συνών. (μ)πομπίνα, αλλιώς: δρομέας, οπλισμός, στροφείο, β) ο άξονας και οι γύρω του επιφάνειες που εξασφαλίζουν την υπερύψωση του ελικοπτέρου. 🕮 ρότ(ωρ) -ορας, από μεταφορά του αγγλ. rotor < συγκεκομμένος τ. του rotator [= στροφέας] < λατιν. rotator < rota [= τροχός, κύκλος].

ρο(υ)κέτ(τ)α, η, ουσ. • 1. πυροτέχνημα ή φωτοβολίδα, 2. (στρατ.) βλήμα όπλου, μεσαίου βεληνεκούς, που προωθείται με πυραυλικό σύστημα και εκτοξεύεται από ρουκετοβόλο, 3. (μτφ.) α) ταχύτητα, β) εμετός που αποβάλλεται με ορμή, γ) ξαφνική δήλωση, συνήθως πολιτικού προσώπου, που αναμένεται να προκαλέσει συζητήσεις. 🕮 < ❶ βενετ. rocheta, ή ❷ ιταλ. rocchetta < rocca [= αδράχτι] < αρχ. γερμ. roccho. O ρουκετοπόλεμος, ρουκετοβόλο [= αντιαρματικό όπλο].

ρουλεμάν, το, άκλ. ουσ. • (τεχνολ.) μεταλλικό κυλινδρικό εξάρτημα [τριβέας] τοποθετημένο στον άξονα των τροχών, αποτελείται από δύο ομόκεντρους δακτυλίους οι οποίοι εσωκλείουν σφαιρίδια ή κυλίνδρους με σκοπό την αποφυγή της φθοράς από την τριβή κατά τη διάρκεια της περιστροφικής κίνησης, συνών. κυλισιοτριβέας. 🕮 < γαλλ. roulement < rouler [= περιστρέφω] < rouelle, [υποκ.] < roue [= τροχός, ρόδα, κύκλος].

Ρουμανία, η, ουσ. • (γεωγρ.) ευρωπαϊκή χώρα, συνορεύει με Βουλγαρία, Μολδαβία, Ουγγαρία, Ουκρανία, και Σερβία, ενώ βρέχεται από τη Μαύρη Θάλασσα στο νοτιοανατολικό τμήμα της, έχει έκταση 238.391 τ.χλμ. και πληθυσμό 19.051.562 κατοίκους [απογρ. 2023]. 🕮 < γαλλ. Roumanie < ρουμ. România < λατιν. Romani [= Ρωμαίοι] ή romanus, [= πολίτης της Ρώμης], λόγω της παρουσίας των ρωμαϊκών στρατευμάτων κατά το 2ο αι. μ.Χ.. ⊙ Ρουμάνος, -α, ρουμανικός, Ρουμάνικα και Ρουμανικά, ρουμανίζω.

ρουμπί, το, ουσ. • 1. κουρέλι ή άχρηστο ρούχο, 2. (ναυτ.) απότομη περιστροφή του ιστιοφόρου σκάφους, με σκοπό την επαναφορά του στη γραμμή πλεύσης, υποστροφή. 🕮 < βενετ. rubin.

ρο(υ)μπινές, ο, και **ρουμπινέτο,** το, ουσ. • η στρόφιγγα, κάννουλα της βρύσης που ρυθμίζει τη ροή του υγρού, αλλά και κρουνός. 🕮 < γαλλ. robinet, υποκ. του Robin, προσωνύμιο προβάτων, παραλλαγή του κύρ. ον. Robert. Η σημερινή ονομασία αποδίδεται στο σχεδιασμό που είχαν οι στρόφιγγες με βάση τη μορφή των προβάτων.

ρούμπος, ο, ουσ. • 1. (ναυτ.) α) το ανεμολόγιο, β) υποδιαίρεση πυξίδας, γ) σβούρα, δ) η κατεύθυνση προς τα σημεία του ορατού ορίζοντα σε σχέση με τα τέσσερα σημεία του ορίζοντα ή η γωνία ανάμεσα σε δύο κατευθύνσεις, ε) (στη ναυσιπλοΐα) ο όρος χρησιμοποιείται για τον καθορισμό της πορείας του πλοίου, στ) (στην ωκεανογραφία) α) η κατεύθυνση των θαλάσσιων ρεμάτων και β) η κατεύθυνση της μετακίνησης των πάγων, 2. (ναυπ.) μικρή είσοδος με καταπακτή που οδηγεί καθοδικά από το κυρίως κατάστρωμα προς τους εσωτερικούς χώρους του σκάφους, 3. βαθμολογική μονάδα σε παιχνίδια, πόντος, 4. [λαϊκότροπο] ο χαζός άνθρωπος, ο βλάκας. 🕮 ίσως ❶ από το ρ. ρουμπώνω [= 1. παίρνω πολλούς πόντους, 2. νικώ], ή ❷ ως (αντιδάνειο) < ιταλ. rombo < παλαιό ιταλικό rumbo (ή από επίδραση του [r] και των

χειλικών [mb]) < λατιν. rhombus < αρχ. ρόμβος.

ρουφήχτρα, η, ουσ. • 1. η δίνη, η περιστροφική κίνηση του νερού κατά τη ροή του ή πίσω από το πλοίο, ρούφουλας, 2. (μτφ.) ο πότης, αυτός που πίνει πολύ. 🕮 < ρουφηχτός + [επίθημα] -τρα.

ρούφουλας, ο, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. (μετεωρ.) [λαϊκότροπο] ο ανεμοστρόβιλος, 2. ρουφήχτρα σε θάλασσα, λίμνη, ποτάμι, αλλιώς: δίνη. 🕮 < ίσως ρέφουλα < ρουφώ + [επίθημα] -ουλας. ⭕ ανεμορούφουλας.

ροφός και **ορφός,** ο, ουσ. • (ιχθυολ.) μεγάλο πετρόψαρο της οικογένειας των Σερανιδών,

η επιστημ. του ονομ.: Epinephelus marginatus (Επινέφελος ο κρασπεδωτός) [διώνυμο], συγγενεύει με την στήρα, τη σφυρίδα και την πίγγα, το μέγιστο βάρος του μπορεί να φτάσει τα 60 κιλά, και το μήκος του το 1,5 μ., η διάρκεια ζωής του ίσως και τα 50 χρόνια, το χρώμα του σώματός του σκούρο καφέ προς το μαύρο με κίτρινες κηλίδες σαν νέφη, γι' αυτό το λόγο ονομάζεται και *«επινέφελος»,* δηλαδή νεφοσκεπής, τρέφεται με σουπιές, χταπόδια, καλαμάρια, θράψαλα αλλά και μικρότερα ψάρια όπως πέρκες και χάνους. 🕮 < μτγν. ὀρφός ή ὄρφος < αρχ. ὀρφώς και ὀρφῶς.

ρόχθος, ο, ουσ. • ο ήχος των κυμάτων ή των νερών ενός ποταμού που κυλά ορμητικά, ή ενός καταρράχτη. 🕮 < αρχ. ῥόχθος < ῥοχθέω [= θορυβώ].

ρυγχοβδέλλα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) 1. ψάρι της οικογένειας των σκομβροειδών που ζει σε ποτάμια, 2. (ζωολ.) είδος βδέλλας που ζει σε θάλασσες, σε δεξαμενές με γλυκό ή υφάλμυρο νερό, κι απομυζάει αίμα από ψάρια και καρκινοειδή. 🕮 (αντιδάνειο) < αγγλ. rhynchobdella < ρύγχος + βδέλλα.

ρυγχοκαρχαρίας, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) προστατευόμενο είδος καρχαρία, η επιστ. του ονομ.: Isurus oxyrinchus [διώνυμο], ζει σε εύκρατα και τροπικά νερά, τρέφεται με κεφαλόποδα, ψάρια, άλλους μικρότερους καρχαρίες και μικρά θαλάσσια θηλαστικά. 🕮 < ρύγχο(ς) + καρχαρίας.

ρύγχος, το, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) το εμπρόσθιο τμήμα του κρανίου των ψαριών [η μύτη και το στόμα] που προεξέχει από το υπόλοιπο κεφάλι, 2. (ζωολ.) η μουσούδα των ζώων, 3. (μτφ.) σουβλερή άκρη διαφόρων οργάνων, εργαλείων κ.λπ. 🕮 < αρχ. ῥύγχος. ⊙ ρυγχαίος.

ρυθμίζω, ρ. [μετβ.] • 1. διευθετώ, ρεγουλάρω, κανονίζω, τακτοποιώ, 2. κάνω κάτι να λειτουργεί ή να κινείται ομαλά και στον σωστό πάντοτε χρόνο η κάθε κίνηση. 🕮 < ῥυθμίζω [= ταχτοποιώ]. ⊙ ρυθμιστικός.

ρύθμιση, η, ουσ. • η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του ρυθμίζω, τακτοποίηση κάποιου πράγματος έτσι ώστε να λειτουργεί εύρυθμα, διευθέτηση, (φρ.) *«ρύθμιση αέρα / βαλβίδας / εξάντα / πυξίδας / οφειλών / δανείων / χρεών / δόσεων».* 🕮 < μσν. ρύθμισις [= ταχτοποίηση]. ⭕ αναρρύθμιση, απορρύθμιση, αυτορρύθμιση, διαρρύθμιση, θερμορύθμιση, μεταρρύθμιση, χρονορρύθμιση.

ρυθμιστήρας, ο, ουσ. • 1. (τεχνολ.) ειδικό όργανο με το οποίο ρυθμίζεται η καλή λειτουργία μιας μηχανής, συνών. ρυθμιστής, 2. (στρατ.) όργανο για τη ρύθμιση των πυροσωλήνων από τους οποίους εκτοξεύονται οι οβίδες. 🕮 <

ρυθμιστής, ο, ουσ. • 1. (για πρόσωπα) αυτός που φροντίζει για την ομαλοποίηση μιας κατάστασης, ή που επιμελείται για την ομαλή λειτουργία ενός μηχανήματος, συνών. ρυθμιστήρας, 2. (τεχνολ.) όργανο ρύθμισης ομαλής λειτουργίας μηχανισμού, *ρυθμιστήρας,* (φρ.) *«ρυθμιστής κρυσταλλικός / ασφαλείας / αέρος / άξονα βαλβίδας / δρομόμετρου / λέβητα / πυξίδας / στροφών μηχανής / ταχύτητας / τάσεως / έντασης / ατμοστροβίλου / ελκυσμού».* 🕮 < μτγν. ῥυθμιστής [= διαιτητής] < αρχ. ῥυθμίζω.

ρυκάνη, η, ουσ. δες ροκάνι.

ρυκανίζω, ρ. [μετβ.] δες ροκανίζω.

ρυκανιστής, ο, ουσ. • (επάγγ.) τεχνίτης ειδικευμένος στο ροκάνισμα. 🕮 < ρυκανίζω.

ρύμα, το, ουσ. • α) (ναυτ.) μονόπλοκο σχοινί, παλαμάρι, συνών. λα(ν)τζάνα, β) χορδή τό-

ξου. 🕮 < αρχ. ἐρύω [= σέρνω κατά μήκος του εδάφους, έλκω, τραβώ με βία, καθελκύω καράβι στη θάλασσα ή ανελκύω στην ξηρά].

ρυμούλκα και **ρεμούλκα,** η, ουσ. • όχημα που σέρνεται από άλλο μηχανοκίνητο και στο οποίο μπορούμε να εναποθέσουμε αντικείμενα, αγροτικά είδη κ.λπ. με σκοπό τη μεταφορά τους. 🕮 < ρυμουλκώ.

ρυμούλκηση, η, ουσ. • το τράβηγμα οχήματος ή σκάφους από άλλο όχημα ή πλοίο που διαθέτει την κινητήρια ισχύ για μεταφορά του στο σημείο προορισμού ή επισκευής του, ρεμούρκιο και ρεμούλκιο, (φρ.) *«γάντζος / κίονας / όρος / σήματα / φανός / βαρούλκο ρυμούλκησης».* 🕮 < ρυμουλκώ.

ρυμουλκία, η, ουσ. • η ρυμούλκηση [δες λ.].

ρυμουλκιαδόρος και **ρεμουλκιαδόρος,** ο, ουσ. • (ναυτ.) πλοίο που ρυμουλκεί κάποιο άλλο. 🕮 < ρυμούλκι(ο) + -αδόρος.

ρυμουλκικά, τα, ουσ. [χωρίς ενικ.] • (ναυτ.) τα έξοδα ρυμούλκησης. 🕮 < ρυμουλκό.

ρυμούλκι(ο), το, ουσ. • 1. (ναυτ.) ειδικό σχοινί, χονδρός κάβος ή συρματόσχοινο, που χρησιμοποιείται στη ρυμούλκηση του πλοίου, συνών. ρεμέ(ν)τζο, 2. γερό σχοινί ή συρματόσχοινο ή ιμάντας που χρησιμοποιείται για τη ρυμούλκηση οχημάτων, 3. μεταλλική δοκός ρυμούλκησης που διατηρεί σταθερή απόσταση μεταξύ ρυμουλκού και ρυμουλκούμενου. 🕮 < ρυμουλκώ.

ρυμουλκό, το, ουσ. • (ναυτ.) μικρό πλοίο, ειδικής κατασκευής με υπερισχυμένες μηχανές, που χρησιμοποιείται για τη ρυμούλκηση ή την πρόωση άλλου σκάφους, (φρ.) *«ρυμουλκό ανοικτής θαλάσσης / λιμένος / διώρυγας / δεξαμενών / νηοδόχου / ποταμού».* 🕮 < ουσιαστικοποιημένο ουδ. του επιθ. ρυμουλκός < ρυμουλκ(ώ) + -ός.

ρυμουλκώ, ρ. [μετβ.] • 1. σέρνω, τραβώ όχημα ή σκάφος που είναι δεμένο από πίσω, έλκω, ρεμουρκιάρω, 2. (μτφ.) κατευθύνω κάποιον έτσι όπως εγώ θέλω. 🕮 < μτγν. ῥυμουλκῶ < αρχ. ῥῦμα [= χονδρό σχοινί, καραβόσχοινο, χορδή τόξου]. ⊙ ρυμούλκηση, ρυμουλκία, ρυμούλκα, ρυμούλκιο.

ρυπαίνω, ρ. [μετβ.] • 1. μολύνω τη φύση, την ατμόσφαιρα, τα νερά, το έδαφος, το περιβάλλον κ.λπ. 2. βρομίζω, λερώνω. 🕮 < αρχ. ῥῠπαίνω [= μολύνω, ασχημίζω, (μτφ.) ατιμάζω, λασπολογώ, διασύρω, κακολογώ] < ῥύπος, [= βρωμιά, ακαθαρσία, μίασμα]. ⊙ ρύπανση, ρυπαντικός.

ρύπανση, η, ουσ. • η επιβάρυνση ενός χώρου ή γενικότερα του περιβάλλοντος από ρύπους που έχουν βλαπτικές επιδράσεις στους ζωντανούς οργανισμούς και στην φύση. 🕮 < ρυπαίνω.

ρυπαντικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που συντελεί στην ρύπανση, ο μολυσματικός, αντών. καθαριστικός, απορρυπαντικός. 🕮 < ρυπαίνω.

ρυπαρός, -ή, -ό, επίθ. • 1. βρόμικος, ακάθαρτος, αντών. καθαρός, αρύπαντος, 2. (μτφ.) ανήθικος, αισχρός, χυδαίος, άθλιος, αντών. ηθικός, τίμιος, άσπιλος. 🕮 < αρχ. ῥυπαρός.

ρύπος, ο, ουσ. [συνήθως στον πληθ.] • 1. βρομιά, συνών. λέρα, ακαθαρσία, λίγδα, 2. κάθε ανόργανη ή οργανική ουσία που ρυπαίνει [μολύνει] το περιβάλλον, 2. (μτφ.) κατηγορία, αρνητικό σχόλιο που αμαυρώνει την αξιοπρέπεια και την ηθική υπόσταση του ατόμου, όνειδος, ντροπή. 🕮 < αρχ. ῥύπος [= βρομιά], [για τη 2η ερμ.] σημδ. από την αγγλ. pollution. ⊙ ρυπαίνω, ρυπαρός.

ρυτίδωση, η, **ρυτίδωμα,** το, ουσ. • 1. (ιατρ.) σχηματισμός ρυτίδων στο πρόσωπο, ζάρωμα, 2. (μτφ.) ελαφρός θαλάσσιος κυματισμός. 🕮 < αρχ. ῥυτιδ(ῶ) -ώνω.

ρυτός,[1] -ή, -όν, επίθ. • αυτός που ρέει, που κυλάει. 🕮 < ρυτός < ῥέω [= κυλώ ορμητικά, αναβλύζω, τρέχω].

ρυτός,[2] -ή, -όν, επίθ. • αυτός που τον τραβούν, που τον σέρνουν. 🕮 < ρυτός < ἐρύω [= σέρνω κατά μήκος του εδάφους, έλκω, τραβώ με βία, καθελκύω καράβι στη θάλασσα ή το ανελκύω στην ξηρά].

ρύψη, η, ουσ. • πλύσιμο βρόμικου πράγματος, καθάρισμα. 🕮 < αρχ. ῥύπτω [= απομακρύ-

νω τη βρωμιά απ' τα ενδύματά μου, καθαρίζω, πλένω].

Ρω, η, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) ή Άγιος Γεώργιος, η αρχαία Ρώγη ή Ρόπη, νησί της Δωδεκανήσου, βρίσκεται στα νοτιοδυτικά του Καστελόριζου, έχει έκταση 1,6 τ.χλμ. παραμένει ακατοίκητο. 🕮 < η Ρω < Ρώ-γη [= ρωγμές, συντρίμμια], ονομασία που δικαιολογείται από την άγρια και βραχώδη επιφανειακή εικόνα στην ακτογραμμή του νησιού.

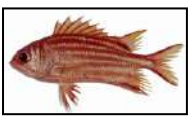

Η *«Κυρά της Ρω»*, ήταν η Δέσποινα Αχλαδιώτη, μοναδική κάτοικος του νησιού, επί 39 χρόνια, από το 1943 έως τον θάνατό της το 1982, ύψωνε την ελληνική σημαία στην ακριτική νησίδα της Ρω.

ρωγμή, η, ουσ. • 1. επιμήκης σχισμή, με μικρό ή μεγάλο βάθος, σε μια στερεή επιφάνεια, απ' όπου μπορεί να περάσει φως, νερό ή σκόνη, 2. (μτφ.) η διακοπή της ενότητας, η διάσπαση, ή η ρήξη των οικογενειακών, φιλικών, κοινωνικών ή ομαδικών δεσμών και σχέσεων. 🕮 < αρχ. ῥωγμή.

Ρωσία, η, ουσ. • (γεωγρ.) το μεγαλύτερο εδαφικά κράτος στον κόσμο, έχει έκταση 17.098.246 τ.χλμ. και πληθυσμό 144.699.673 κατοίκους [2015]. 🕮 < μσν. Ρώσος < Ρώς [εθνωνύμιο], ονομασία των Βαράγκων Ρως – Ρως του Κιέβου (λαού σκανδιναβικής καταγωγής - Βίκινκς), ρωσικά: Россия, αγγλ. Russia. ⊙ ρωσικός, ρούσικος, Ρώσος, Ρωσίδα. ○ ρωσόφιλος, ρωσόφωνος, ρωσομαθής.

ρώσος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) βενθικό είδος ψαριού που πέρασε στη Μεσόγειο από τη διώρυγα του Σουέζ, η επιστ. του ονομ.: Sargocenton rubrum [διώνυμο], χαρακτηριστικό του σώματός του το κοκκινοπορτοκαλί χρώμα του, με τις λευκές ραβδώσεις και το μεγάλο δηλητηριώδες αγκάθι του, το μήκος του 10 έως 20 εκ., τρέφεται με μικρά ψαράκια, μαλάκια και αρθρόποδα. 🕮 ίσως η ονομασία του προέρχεται από το ινδοϊρανικό ruxs/roxs που σημαίνει *ανοιχτόχρωμος, φωτεινός*.

🗞 «Συναγερμός στο Αιγαίο: Νέες αφίξεις από δηλητηριώδη ψάρια».

«Όπως εύκολα μπορεί κανείς να αντιληφθεί, πρόκειται για ένα μεγάλο ποσοστό. Από αυτά τα 1.000 και πλέον είδη, στα ελληνικά νερά γνωρίζουμε την ύπαρξη τουλάχιστον 240, ενώ συγκεκριμένα στα νερά της Ρόδου και γενικότερα των Δωδεκανήσων έχουμε καταγράψει πάνω από 130 είδη».

➢ Απόσπασμα από συνέντευξη της θαλάσσιας βιολόγου και συγγραφέως **Μαρίας Corsini-Φωκά,** του Υδροβιολογικού Σταθμού Ρόδου, του Ινστιτούτου Ωκεανογραφίας του ΕΛΚΕΘΕ με αναφορά στη *«Λεσσεψιανή μετανάστευση»* [δηλ. στη μετανάστευση θαλάσσιων οργανισμών της Ερυθράς Θάλασσας μέσω της διώρυγας του Σουέζ, στη Μεσόγειο].

https://www.hcmr.gr/el/news

Σ, σ/ς, σίγμα, το, άκλ. ουσ. • α) το δέκατο όγδοο γράμμα του ελληνικού αλφαβήτου, σύμφωνο, β) [ως αριθμητικό σύμβολο χωρίς κανένα διακριτικό σημάδι] Β ή β [= δέκατος όγδοος, -η, -ο,]. 🕮 < αρχ. *σίγμα* < ίσως από το ρ. *σίζω* [= σφυρίζω] < βορειοσημιτικής προέλευσης.

Σ' ή **σ'** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 200, διακόσια, διακοσιοστός.

'Σ, ή **'σ,** ή **,σ** = 200.000, διακόσιες χιλιάδες.

Σάββατο, το, ουσ. • η έκτη, εργάσιμη ή μη, μέρα της εβδομάδας, ή η έβδομη μέρα της εβδομάδας ξεκινώντας από την Κυριακή, (φρ.) *«Μεγάλο Σάββατο», «Σάββατο του Λαζάρου»*. 🕮 < μτγν. Σάββατον < εβρ. schabbath και šabbăṯh [= ανάπαυση, γιορτή αργία]. ⊙ σαββατιανός, σαββατιάτικος, σαββατίζω, σαββατικός, σαββατισμός, σαββατιαίος, σαββατιστής, σαββάτωση. O σαββατογεννημένος, σαββατόβραδο, Σαββατοκύριακο.

σαβούρα, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) [χωρίς πληθ.] βάρος που προστίθεται στα πλοία ή στα αερόστατα με σκοπό την αύξηση της ευστάθειάς τους, συνών. έρμα, παρενθήκη, 2. μπάλες από άχυρο, 3. τρόφιμα κακής ποιότητας, 4. (μτφ.) α) παλιά και άχρηστα πράγματα, β) άνθρωποι χωρίς υπόληψη. 🕮 < μσν. σαβούρα < λατιν. saburra [= αμμοχάλικο ως το πιο κατάλληλο υλικό για έρμα πλοίων]. ⊙ σαβουρώνω, σαβούρωμα, σαβουράδικο, σαβουράτος.

σαβουράδικο, το, ουσ. • (ναυτ.) πλοίο που μεταφέρει σαβούρα, ερματοφόρο σκάφος. 🕮 < σαβούρα + [κατάλ.] -άδικο.

σαβούρωμα, το, ουσ. • (ναυτ.) φόρτωμα σαβούρας σε πλοίο ή αερόστατο, 2. (μτφ.) το υπερβολικό φαγοπότι, η πολυφαγία. 🕮 < σαβουρώνω.

σαβουρώνω, ρ. • 1. [μετβ.] προσθέτω σαβούρα σε πλοίο ή αερόστατο για να επιτύχω ευστάθεια, έρμα σε πλεούμενο, συνών. ερματίζω, αντών. αφερματίζω, 2. (λαϊκ. - μτφ.) [αμετβ.] τρώω μεγάλη ποσότητα φαγητού. 🕮 < σαβούρα + -ώνω. ⊙ σαβούρωμα.

σαγανάκι και **σαχανάκι,** το, ουσ. • 1. (μετεωρ.) α) ριπαίος άνεμος που εκδηλώνεται με στροβιλισμούς και μετακινεί κόκκους άμμου ή σταγόνες θαλάσσης, β) ανεμοστρόβιλος, συνών. ανεμοδούρα, αντών. απανεμιά, κάλμα, 2. [υποκ.] μικρό σαγάνι [δηλ. τηγάνι], 3. (συνεκδ.) α) το φαγητό που ψήνεται ή που σερβίρετε στο παραπάνω σκεύος, β) (μαγειρ.) είδος τυριού, γραβιέρα ή φορμαέλα ή κεφαλοτύρι ή φέτα ή χαλούμι, τηγανισμένο στο παραπάνω σκεύος. 🕮 < τουρκ. sağanak [= νεροποντή, μπόρα].

ΣΧΟΛΙΟ: Για του ναυτικούς, αναλόγως του τρόπου με τον οποίο εκδηλώνεται ο ριπαίος άνεμος και όλων εκείνων των φαινομένων που τον συνοδεύουν [μετακίνηση κόκκων άμμου ή σταγονιδίων της θάλασσας, στροβιλισμοί], χαρακτηρίζεται ως *«σπηλιάδα» και «σπιλιάδα» ή ως «σαγανάκι».*

σαγήνη, η, ουσ. • η ελκυστικότητα που διαθέτει κάποιος, η γοητεία, το θέλγητρο. 🕮 < μτγν. σαγήνη [= μεγάλο αλιευτικό δίχτυ για την αλίευση ψαριών, δίχτυα ψαρά]. ⊙ σαγηνεύω > σαγήνευμα και σαγήνευση.

σαγιάρισμα, το, ουσ. • (ναυτ.) βγάλσιμο προς τα έξω του μπαστουνιού του μεσαίου πανιού του προβόλου. 🕮 < σαγιάρω.

σαγιάρω, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) α) προτείνω το μπαστούνι του προβόλου (φλόκου) προς τα έξω, β) (προστ.) *σάγια,* ναυτικό κέλευσμα. 🕮 < λατιν. προέλευσης. ⊙ σαγιάρισμα.

σαγιονάρα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • είδος πλαστικής παντόφλας που συγκρατείται στο πόδι από δύο λωρίδες σε σχήμα V του οποίου η γωνία περνά ανάμεσα στο μεγάλο και το διπλανό του δάκτυλο. 🕮 < ιαπων. λ. στα αγγλ. sayonara [= αντίο], από τον τίτλο της ομώνυμης κινηματογραφικής ταινίας [παραγωγής 1957 σε σκηνοθεσία του Joshua Lockwood Logan και με πρωταγωνιστές τους Red Buttons, Patricia Molly Owens και

Marlon Brando] στην οποία οι ηθοποιοί φορούσαν αυτόν τον τύπο παντόφλας.

σαγιαφόρος και **σαλιαφόρος,** ο, ουσ. [παρωχημένο] • (ναυτ.) είδος σχοινιού. 🕮 < ιταλ. sagliafora.

Σαγκάη, η, ουσ. δες Σα(ν)γκάη.

σαγολαίφα, η, ουσ. δες σακολαίβα.

σάγουλα, η, ουσ. • (ναυτ.) λεπτό σχοινί για πολλές χρήσεις ειδικά στα πλοία, συνών. σκαντήλι της λαγουδέρας, το σκαντζακόσχοινο, (φρ.) *«σάγουλα του γαϊδάρου»,* σχοινί για την στερέωση του φορτίου, *«σάγουλα της παρκέτας»*, το λεπτό σχοινί του δρομομέτρου, *«σάγουλα του τιμονιού»,* το οιακόσχοινο. 🕮 < ❶ βενετ. ή ❷ ιταλ. sagola < λατιν. ονομ. ενικ. αρ. sagulum, πληθ. αρ. sagula [= σάγος, κόκκινος στρατιωτικός μανδύας] < sagum και sagus [= χοντρό πανωφόρι].

σαζάνι, το, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι του γλυκού νερού, συνών. γριβάδι, γριβαδέλι, κυπρίνος, λαζάνι, μουστάκι, κάρπα, τσάφα, καρλιώτικο, μποτσικάρι, γκοτζάρι, τσουκάνι. 🕮 < τουρκ. sazan ή sajan, η ονομασία αυτή λέγεται και στη Ρωσία. Το όνομα κυπρίνος (kyprinos) είναι ελληνικό και χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον Αριστοτέλη. Με διαφορετικές ονομασίες το συναντούμε σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες: ponty στην Ουγγαρία, sharpin στην Σερβία, carpe στη Γαλλία, carpa στην Ιταλία, karpfen στην Γερμανία, karp στην Πολωνία, karppi στην Φινλανδία, κ.ο.κ..

σαθρός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που έχει παλιώσει, που έχει φθαρεί από τη χρήση, που έχει χάσει την σταθερότητά του, συνών. ετοιμόρροπος, σάπιος, σακάτικος, ξεχαρβαλωμένος, σαραβαλιασμένος, αντών. γερός, στέρεος, ανθεκτικός, 2. (μτφ.) αυτός που δεν έχει στέρεες βάσεις, που εύκολα ανατρέπεται ή απορρίπτεται. 🕮 < αρχ. σαθρός. ⊙ σαθρότητα.

σαιζλόνγκ, η, άκλ. ουσ. δες σεζλόνγκ.

σαΐκ(ι), το, ουσ. • (ναυτ.) ελαφρύ ιστιοφόρο πλοίο της ανατολικής Μεσογείου, κατάλληλο για τη μεταφορά ξυλείας. 🕮 < τουρκ. saik [= κίνητρο, ώθηση].

σαΐτα και **σαγίτα,** η, ουσ. • 1. (στρατ.) βέλος που εκτοξεύεται από τόξο, 2. (εργαλ.) α) εξάρτημα του αργαλειού ωσάν βέργα που στην άκρη της δένεται η κλωστή [το υφάδι] για να περνάει μέσα από τα νήματα του στημονιού, β) εξάρτημα ραπτομηχανής, γ) ξύλινο ραβδί για το άνοιγμα ζύμης, το πλαστήρι, 3. χάρτινο παιδικό αεροπλανάκι, 4. (ζωολ.) είδος δηλητηριώδους φιδιού που ζει στον τόπο μας, 5. (ναυπ.) *σαΐτα ή σαϊτιά [saettia] ή σάικα,* τύπος μικρού σκάφους, με πολύ υψωμένα τα άκρα, δύο ιστούς, το μεγάλο και τον επίδρομο, χωρίς ακάτιο και χωρίς φώσωνες, για πολλούς παραλλαγή του βρικιού, το μεγαλύτερο σε μέγεθος το ονόμαζαν καραβοσαϊτιά ή καραβοσαΐτα, 7. (ναυτ.) βελόνι δικτυοπλόκου, δηλ. του ψαρά που πλέκει ή μπαλώνει τα δίχτυα, 8. αυλάκι σε νερόμυλο, υδραγωγός. 🕮 < μσν. σαΐτα < σαγίτα < λατιν. sagitta [= βέλος]. ⊙ σαϊτεύω, σαϊτιά, σαΐτεμα, σαϊτευτής, σαϊτεύτρια, σαϊτοπούλα [= μικρή σαΐτα], σαϊτάρι [= πολύ γρήγορο άλογο].

σακ-βουαγιάζ, το, άκλ. ουσ. • μικρή τσάντα ταξιδιού. 🕮 < γαλλ. sac (de) voyage.

σακελίδα, η, ουσ. • ύφασμα μονόχρωμο κατάλληλο για σημαία, για επισείοντα [δες λ.], δηλ. τριγωνική ή ορθογώνια σημαία σημάτων, συνών. σαλί [δες λ.]. 🕮 < σάκος.

σακοβελόνα, η, ουσ. • η σακοράφα [δες λ.].

σακοθέσιο, το, ουσ. • (ναυτ.) χώρος εντός του πλοίου κατάλληλος για την τοποθέτηση των σάκων ιματισμού των ναυτών. 🕮 < σάκο(ς) + θέσ(η) -ιο.

σακ(κ)οράφα, η, ουσ. • 1. μεγάλη και χοντρή βελόνα κατάλληλη για το ράψιμο λινών υφασμάτων, σακοβελόνα, 2. (ιχθυολ.) σπάνιο ενδημικό είδος ψαριού της Μεσογείου, γνωστό και ως κατουρλίδα, αγαπά τόσο τις ακτές, τις λιμνοθάλασσες, τις εκβολές των ποταμών, όσο και τις φυκιάδες με την πλούσια πανίδα τους, θα το συναντήσουμε από 5 μέτρα βάθος και πάνω, το σώμα του λεπτό και μακρύ, έτσι που να θυμίζει λεπτό φίδι ή φύκι, η επιστ. του ονομ.: Syngnathus abaster. 🕮 [για την 1η ερμ.] μεγεθ. του μσν. σακκοράφιον < σάκκος + -ράφιον < ραφή.

σακολαίβα και **σαγολαίφα,** η, ουσ. δες σακολέβα.

σακολέβα και **σακολέφα** και **σαγολαίφα** και **σακκολέβα** και **σακκολαίφη**, η, ουσ. • (ναυπ.) α) τύπος μικρού ιστιοφόρου σκάφους που έμοιαζε με τρεχαντήρι, συνών. λοίπαδος, β) τραπεζοειδές πανί ιστιοφόρου πλοίου που καμπυλώνει από τον άνεμο θυμίζοντας σάκο. 🕮 (αντιδάνειο) < βενετ. sacoleva < μσν. σαγολαίφεα [= πανιά καραβιού] < μτγν. σάγ(ος) [= χονδρό ύφασμα στρατιωτικού μανδύα]< λατιν. sag(um) -o- + [αρχ.] λαῖφος [= 1. πολύ φθαρμένο ρούχο, 2. κομμάτι υφάσματος ή καραβόπανο, ιστίο].

σακοράφα, η, ουσ. δες σακ(κ)οράφα.

σάκος, ο, ουσ. [παλαιότερη γραφή σάκκος] • 1. α) μεγάλη θήκη από ύφασμα, δέρμα ή πλαστικό για μεταφορά αντικειμένων, τσουβάλι, β) (συνεκδ.) τα πράγματα που υπάρχουν μέσα στο τσουβάλι, γ) χοντρό ύφασμα από τρίχες ζώων, 2. (στρατ.) γυλιός, 3. (ενδυμ.) α) επενδύτης Βυζαντινών αυτοκρατόρων πλούσια στολισμένος, β) κοντός επενδύτης χωρικών, 4. (εκκλ.) άμφιο ιερέων που διαθέτει κοντά μανίκια, φθάνει ως τα γόνατα και είναι πλούσια κεντημένο, 5. (ναυτ.) το τελευταίο μέρος του διχτυού που έχει πολύ πυκνή ύφανση, 6. (φρ.) *«σάκος του μποξ»,* σάκος άθλησης. 🕮 < αρχ. σάκκος < σημιτ. sak και saq. ⊙ σακιά, σακιάζω, σακί, σακίδιο, σακούλι, σακούλα, σάκ(κ)ινος, σακουλάκι, σακουλές, σακουλεύομαι, σακουλιάζω, σακουλιάρης, σακούλιασμα, σακουλιέρης, σακουλίσιος.

σακτούρα και **σαχτούρα,** η, ουσ. δες σαχτούρι.

σάλα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. (αρχιτ.) το μεγάλο δωμάτιο του σπιτιού που χρησιμεύει για την υποδοχή και τη φιλοξενία των επισκεπτών, συνών. σαλόνι, 2. (ναυπ.) μεγάλος κοινόχρηστος χώρος ψυχαγωγίας στα κρουαζιερόπλοια που περιλαμβάνει μπαρ, τραπέζια, καθίσματα, πίστα χορού και σκηνή παραστάσεων, 3. (κοινων.) δημόσια αίθουσα για κοσμικές εκδηλώσεις, διαλέξεις, συναυλίες, χορούς κ.λπ. 🕮 < ιταλ. sala < αρχ. γερμ. Sal [= εξοχική κατοικία].

σαλαγγιά και **σαλαγκιά,** η, ουσ. • (ναυτ.) εργαλείο ψαρέματος, τύπος αγκιστριού με

μορφή τρίαινας που διατίθεται στο εμπόριο σε διάφορα μεγέθη, ανάλογα με επιθυμητό είδος αλίευσης, ιδανικό για το κυνήγι κεφάλων και χταποδιών. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

σαλάδο, το, ουσ. • (τρόφ.) είδος παστού κρέατος που συντηρείται μέσα σε βαρέλι. 🕮 < ισπαν. salado < salar [= αλατίζω] < λατιν. sal [= αλάτι].

σαλ(α)μάστρα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. (ναυτ.) σχοινένιο πλέγμα πλοίων, 2. πλεκτάνη, 3. (αισθητ.) πλεξούδα μαλλιών, 4. μονωτικό υλικό από ίνες [π.χ. βαμβακιού] που χρησιμοποιείται ως τσιμούχα [φλάντζα ή αλλιώς παρέμβυσμα] για μόνωση ή στεγανοποίηση αξόνων, αντλιών ή πηδαλίων, στουπί. 🕮 < ιταλ. salmastra, από συμφυρμό των ναυτικών όρων sagola [= είδος σχοινιού] + mastra / maestra [= το μεγάλο πανί, η μαΐστρα - μεγίστη].

σαλαμετλίκια, τα, ουσ. [χωρίς ενικ.] • (λαογρ.) ευχές και κεράσματα που δίνονταν τη μέρα του γυρισμού των ναυτικών. 🕮 < τουρκ. selâmet [= 1. ασφάλεια, 2. σωτηρία, απαλλαγή] < αραβικής προέλευσης.

Σαλαμίνα, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί του Σαρωνικού, έναντι του κόλπου της Ελευσίνας, έχει έκταση 92 τ.χλμ. και πληθυσμό 37.220 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < αρχ. Σαλαμίς, γεν. -ῖνος, φοινικικής προέλευσης, (μυθολ.) από τη νεράιδα Σαλαμίνα, κόρη του θεού Ασωπού.

σαλαμούρα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (τρόφ.) αλμυρό νερό κατάλληλο για συντήρηση ελιών, τυριών, ψαριών και άλλων φαγώσιμων ειδών, συνών. άλμη, άρμη, 2. (συνεκδ.) κάθε αλμυρό φαγητό. 🕮 < βενετ. salamora < λατιν. salamuria < sal [= αλάτι] + muria [= άλμη].

σαλάχι, το, ουσ. δες σελάχι.

σαλβελίνος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) γένος ψαριών της οικογένειας των σολομιδών, περιλαμβάνει τέσσερα καταγεγραμμένα είδη, αφθονεί σε λίμνες των περιοχών της Σκοτίας, της Σκανδιναβίας, των Άλπεων, της Βόρειας Ρωσίας, επίσης κατά μήκος των ακτών της Ευρώπης και της Βό-

ρειας Ασίας, στην πατρίδα μας στις λίμνες Βεγορίτιδα και Ταυρωπού, η επιστημονική τους ονομασία [διώνυμο]: «Salvelinus alpinus / salmarinus / leucomaenis / fontinalis]. 🕮 < αγγλ. salvelinus < γερμ. Salbling [= είδος ψαριού]. ✪ αρκτοσαλβελίνος.

σάλι, το, ουσ. [χωρίς γεν.] • 1. πλεχτό ή υφαντό ή μεταξωτό κ.λπ. κομμάτι υφάσματος, τετράγωνο ή τριγωνικό ως προς το σχήμα του, που φοριέται, συνήθως από τις γυναίκες, ως κάλυμμα των ώμων τους, 2. (ναυτ.) α) σχεδία, επίπεδο πλωτό μέσο χωρίς καρίνα που χρησιμοποιείται για δευτερεύουσες βοηθητικές δράσεις, β) ελαφριά βάρκα από ψάθα, που χρησιμοποιούνταν στον Νείλο, [μτγν.] πάκτων. 🕮 < γαλλ. châle < περσ. προέλευσης.

σαλί, το, ουσ. • (ενδυμ.) μάλλινο ύφασμα με αραιή ύφανση που χρησιμεύει στην κατασκευή σημαιών και τριγωνικών ή ορθογώνιων σημάτων για τις ανάγκες της ναυσιπλοΐας και ιδιαίτερα του πολεμικού ναυτικού, συνών. σακελίδα. 🕮 < τουρκ. şali [= ύφασμα από τρίχες κατσίκας της Άγκυρας, αλπακάς, κασμίρι].

σαλιάρα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι που το συναντάμε συχνά σε λασπώδεις βυθούς κι ανάμεσα σε φυκιάδες, χαρακτηριστικό του γνώρισμα το στρογγυλό μαύρο σημάδι στο ραχιαίο πτερύγιο που τείνει προς το γαλάζιο

και περικλείεται από ένα άσπρο κύκλο, χωρίς λέπια με γλοιώδη επιφάνεια, το μήκος του έως 20 εκατοστά, υπερβολικά λαίμαργο. 🕮 < σάλι(ο) + -άρα [η ονομασία του είδους δικαιολογείται από το υλικό που βγάζει το σώμα της], με την ίδια ονομασία ως διώνυμο έχουμε πολλά είδη όπως: *«σαλιάρα βασιλοσαλιάρα», «σαλιάρα βουλοσαλιάρα»* [λέγεται και γαϊδουρέλα], *«σαλιάρα γλίνος», «σαλιάρα κεραιοσαλιάρα»* [λέγεται και λεβέρα], *«σαλιάρα κρυφοσαλιάρα», «σαλιάρα λεοροσαλιάρα»* [λέγεται και παπαγάλος], *«σαλιάρα λευκοστικτοσαλιάρα»* [λέγεται και γλίνος], *«σαλιάρα σφυγγοσαλιάρα», «σαλιάρα ταινιοσαλιάρα».*

σαλινόμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) υγρόμετρο που χρησιμοποιείται για την μέτρηση της αλατότητας του θαλασσινού νερού, συνών. αλατόμετρο. 🕮 < (νόθο αντιδάνειο) < αγγλ. salinometer < salin- (< λατ. salinus < salis, sal, [= αλάτι]) + meter < αρχ. μέτρο(ν).

σαλόνι, το, ουσ. • 1. (αρχιτ.) δωμάτιο υποδοχής και φιλοξενίας των επισκεπτών, συνών. σάλα, 2. το σύνολο των επίπλων της σάλας, 3. εσωτερικός χώρος: α) αυτοκινήτου, αλλά και β) πλοίου, με είσοδο σε πρώτη, δεύτερη ή τρίτη θέση, ανάλογα την τιμή του εισιτηρίου [δες σάλα], 4. (τυπογρ.) οι δύο μεσαίες σελίδες βιβλίου ή περιοδικού, 5. [πληθ.] τα σαλόνια, η υψηλή κοινωνία, 6. (οικον.) εμπορική έκθεση που πραγματοποιείται σε μεγάλη αίθουσα. 🕮 < ιταλ. salone [= μεγάλη αίθουσα], υποκ. του sala < αρχ. γερμ. Sal [= σπίτι].

Σαλονίκη, η, ουσ. δες Θεσσαλονίκη.

σάλος, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. το ταρακούνημα της θάλασσας, θαλασσοταραχή, φουρτούνα, αποθαλασσία, φουσκοθαλασσιά, αντών. μπουνάτσα, κάλμα, 2. η ταλάντευση του πλοίου λόγω αναταραχής της θαλάσσιας επιφάνειας, 3. (μτφ.) ο αρνητικός αντίκτυπος, που έχει κάποιο γεγονός, σε μια ομάδα ανθρώπων. 🕮 < αρχ. σάλος.

σαλούβαρδος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος ψαριού της οικογένειας των Φυκίδων, γνωστό και ως ποντικός ή πετροσαλούβαρδος, η επιστ. του ονομ.: Phycis phycis [διώνυμο από το ελλ. φύκια], ονομασία που δικαιολογείται γιατί αρέσκεται να ζει στις φυκιάδες, συναντάται στη Μεσόγειο, καθώς και στις ακτές του βορειοανατολικού Ατλαντικού Ωκεανού, φτάνει συνήθως σε μήκος τα 25 εκ. το βάρος του δεν ξεπερνά τα 3,5 κ. έχει μεγάλο στόμα με παχιά χείλη, το κάτω σαγόνι φέρει μουστάκια, το χρώμα του σώματός του σκούρο καφέ ή γκρι στη ράχη.

σαλούφα, η, ουσ. [λαϊκότροπο] • (ζωολ.) η καφέ μέδουσα, η επιστ. της ονομ.: Cotylorhiza tuberculata [διώνυμο], είδος που θεωρείται ακίνδυνο για τον άνθρωπο, γνωστή και ως σαλούπα, η τσούχτρα, η μέδουσα. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

σάλπα και **σάρπα** και **σάρπη** και **σάλπη,** η, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος ψαριού της οικογένειας των σπαριδών, η επιστ. του ονομ.:

Sarpa salpa [διώνυμο], χαρακτηριστικό του γνώρισμα οι χρυσές λωρίδες κατά μήκος του ασημόχρωμου σώματός του, το μέγιστο μήκος του σώματός του μπορεί να φθάσει τα 51 εκ., κινείται κοπαδιαστά και ζει σε αμμώδεις ή βραχώδεις βυθούς καθώς και σε θαλάσσια λιβάδια, το συναντάμαι στον Βισκαϊκό κόλπο, τη Νότια Αφρική και τη Μεσόγειο Θάλασσα. 🕮 < ιταλ. salpa < λατιν. salpa και sarpa < αρχ. σάλπη.

σαλπάρισμα, το, ουσ. • (ναυτ.) α) η αναχώρηση του πλοίου, άπαρση, ή β) το σήκωμα της άγκυρας, ανάσυρση, ανάσπαση, ή γ) η αναχώρηση με πλοίο, βιράρισμα. 🕮 < σαλπάρω.

σαλπάρω, ρ. [αμετβ.] • 1. ξεκινώ για ταξίδι, φεύγω, συνών. αναχωρώ, ξεμακραίνω, 2. (ναυτ.) σηκώνω την άγκυρα και αναχωρώ, συνών. βιράρω, αποπλέω, αντών. αράζω. 🕮 (αντιδάνειο) < ιταλ. salpare [με αρχική σημασία σηκώνω την άγκυρα] < μσν. λατιν. serpare < μτγν. λατιν. exharpare < αρχ. ἐξαρπάζω [= σηκώνω]. ⊙ σαλπάρισμα.

σάλπιγγα, η, ουσ. • 1. (μουσ.) χάλκινο πνευστό όργανο, συνών. τρομπέτα, 2. (ανατ.) καθένας από τους δύο αγωγούς της μήτρας που χρησιμεύει για τη μεταφορά των σπερματοζωαρίων στα ωάρια αλλά και για τη γονιμοποίηση των ωαρίων. 🕮 < αρχ. σάλπιγξ, γεν. σάλπιγγος [= πολεμικό πνευστό μουσικό όργανο μέσω του οποίου δίνονταν τα παραγγέλματα στο στράτευμα].

σαλπιγκτής, ο, ουσ. • 1. (μουσ.) αυτός που παίζει μουσική με την σάλπιγγα, τρομπετίστας, 2. στρατιώτης που μεταδίδει παραγγέλματα κάνοντας χρήση της σάλπιγγας. 🕮 < αρχ. σαλπιγκτής.

σαλπίζω, ρ. [μετβ.] • 1. παίζω μουσική με τη σάλπιγγα, 2. δίνω παραγγέλματα κάνοντας χρήση της σάλπιγγας, 3. αναγγέλλω παντού κάτι σπουδαίο. 🕮 < αρχ. σαλπίζω. ⊙ σάλπισμα.

σάλπισμα, το, ουσ. • η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του σαλπίζω: α) ο ήχος της σάλπιγγας, καθώς και β) το στρατιωτικό παράγγελμα που δίνεται με σάλπιγγα, γ) σάλπισμα για: προσοχή, έπαρση της σημαίας, κλήση επιθεώρησης, έναρξη μαθημάτων – εργασιών – ασκήσεων, έγερση πληρώματος, πρόσκληση αγήματος – αξιωματικών, συσσίτιο, προετοιμασία αγκυροβόλησης, εγκατάλειψη πλοίου, κατάκλιση, υποστολή σημαίας κ.ά. 🕮 < σαλπίζω.

σαλταμάρκα και **σανταμάρκα,** ή **σοταμπάρκα,** η, ουσ. • (ενδυμ.) α) γυναικείο κοντό ζακετόνι [ή ζακέτο] σε παραδοσιακές μακεδονίτικες ή ποντιακές στολές, β) τσόχινο και κοντό μακρυμάνικο κοντογούνι ανδρικών νησιώτικων παραδοσιακών στολών αλλά και βαρύ χιτώνιο των ναυτικών. 🕮 < ιταλ. saltambarca.

σαμαδούρα, η, ουσ. δες σημαδούρα.

σάμαινα, η, ουσ. • (ναυτ.) διήρης, ίσως είδος πεντηκόντορου πλοίου που πρωτοκατασκευάστηκε στα χρόνια της τυραννίας του Πολυκράτους, φαρδύτερο και βαθύτερο σε σχέση με τα άλλα σκάφη της εποχής του, η μορφή της πλώρης του έμοιαζε με κεφάλι κάπρου και το ρύγχος του αποτελούσε το έμβολο του. 🕮 < από το όνομα του νησιού *Σάμος [δες λ.] + [κατάλ.] -αινα.

ΤΟΠΩΝΥΜΙΟ: **Σάμος,** νησί του Αιγαίου απέναντι από τις μικρασιατικές ακτές, πύλη εισόδου τουριστών για τη χώρα μας. Διαθέτει δαντελωτά παράλια και πλούσια βλάστηση. Φημισμένη για την αγροτική της παραγωγή και ιδιαίτερα του κρασιού και του ελαιόλαδου.

Σαμοθράκη, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί του Θρακικού Πελάγους, έχει έκταση 178 τ.χλμ με 2.596 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < αρχ. τοπωνύμιο, ❶ αρχ. *«Σάμος Θρηϊκίη»,* που σημαίνει «υψηλό βουνό» + Θράκη [λόγω της καταγωγής των αρχαίων κατοίκων της], αλλά και ❷ από το όνομα του βουνού [1.610 μ.] Σάος, οι ντόπιοι το ονομάζουν «Φεγγάρι» επειδή είναι «τόσο ψηλό, που κρύβει το φεγγάρι». ⊙ Σαμοθρακίτης, Σαμοθρακιώτης, σαμοθρακιώτικος.

Σάμος, η, ουσ. • (γεωγρ.) α) νησί του ανατολικού Αιγαίου κοντά στα τουρκικά παράλια, απέναντι από την Έφεσο, έχει έκταση 480 τ.χλμ. και πληθυσμό 32.642 κατοίκους [απογρ. 2021], β) η πρωτεύουσα του νησιού και

παλαιότερα του νομού Σάμου με πληθυσμό 5.951 κατοίκους. 🕮 < αρχ. τοπωνύμιο, Σάμος < ίσως φοινικικής προέλευσης, από sama [= ψηλό]. ⊙ Σαμιώτης / -ισσα, σαμιώτικος.

σαμούτσα, η, ουσ. • (εργαλ.) είδος σφυριού με διχαλωτή κεφαλή στη μία άκρη, που είναι

κατάλληλο για εργασίες ξυλουργικής φύσεως, ειδικότερα για κάρφωμα και αφαίρεση καρφιών από σανιδώματα και μαδέρια. 🕮 < ίσως από το λατιν. sem-uncia.

σαμπάν(γκ), το, άκλ. ουσ. • (ναυτ.) παραδοσιακό αλιευτικό πλοιάριο στις θάλασσες της

Νότιας Κίνας, που κινείται με πανιά ή με κουπιά, με επίπεδη καρίνα και ψάθινη καλύβα στη μέση, χρήσιμο και σαν κατοικία. 🕮 < αγγλ. sampan < κινέζ. sàambáan < sān [= τρία] + păn [= σανίδα, κατάστρωμα πλοίου].

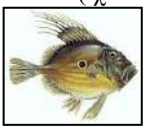
σαμπάνι και **σαμπάνιο,** το, ουσ. • (ναυτ.)

ιμάντας ή σκοινί ή γάντζος που χρησιμοποιείται στα πλοία για την αγκίστρωση και ανύψωση βαριών αντικειμένων, συνών. περιλάβειο. 🕮 < αγν. ετύμου.

σαμπέκο και **σεμπέκι,** το, ουσ. και ως άκλ. **σεμπέκ,** το, δες σαμπούκ.

σαμπιέρος και **σανπιέρος** ή **σαμπιέρρος** ο, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος ψαριού γνωστό και ως

χριστόψαρο, το χρώμα του πράσινο λαδί με ασημόχρωμη λευκή κοιλιά και από μία σκούρα κηλίδα στην κάθε πλευρά, ιδανικό για σούπα. 🕮 < γαλλ. ή αγγλ. saint-pierre / Peter's Fish, το ψάρι που ο Απόστολος Πέτρος παρέδωσε στον Κύριο για να ευλογήσει, η σκούρα κηλίδα ερμηνεύεται ως αποτύπωμα του δακτύλου του.

σαμποτάζ, το, άκλ. ουσ. • 1. (στρατ.) καταστροφή εχθρικών στρατηγικών σημείων με

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ
ΣΑΜΠΟΤΑΖ Η ΜΗΧΑΝΟΡΡΑΦΙΑ

μυστικές αποστολές που απαρτίζουν σκληροτράχηλοι στρατιώτες, συνών. δολιοφθορά, υπονόμευση, 2. (κοινων.) παρεμπόδιση εργασίας με αποχή ή βίαια μέσα. 🕮 < γαλλ. sabotage.

🗞 «Δύο γέφυρες κατέρρευσαν και δύο τρένα εκτροχιάστηκαν μέσα σε λίγες ώρες στη Ρωσία – Για **σαμποτάζ** της Ουκρανίας μιλά η Μόσχα». Εφημερίδα: Πρώτο Θέμα, 1/6/2025.

🗞 «Nord Stream: Το γιοτ, οι δύτες και το **σαμποτάζ** – Πώς έγινε η ανατίναξη του αγωγού». Εφημερίδα: Καθημερινή, 3/3/2023.

🗞 «Γέφυρα του Γοργοπόταμου: μετά το **σαμποτάζ** όλοι γύρισαν ζωντανοί, στην επέτειο, 22 χρόνια μετά, σκοτώθηκαν 13!». Εφημερίδα: Έθνος, 29/11/2024

σαμποτάρω, ρ. [μετβ.] • 1. (στρατ.) προκαλώ καταστροφή σε εγκαταστάσεις του εχθρού, 2. (σε περίοδο ειρήνης) α) παρεμποδίζω σκόπιμα τις εργασίες, β) προσπαθώ με κάθε τρόπο να οδηγήσω σε αποτυχία διάφορες δημιουργικές ή παραγωγικές προσπάθειες. 🕮 < γαλλ. saboter < sabot [= παλιό παπούτσι]. ⊙ σαμποτάρισμα.

σαμποτέρ, ο, άκλ. και **σαμποταριστής,** ο, ουσ. • (στρατ.) αυτός που κάνει σαμποτάζ [δες λ.], δολιοφθορέας. 🕮 < γαλλ. saboteur [= σαμποτάρω, δες λ.].

σαμπούκος, ο, ουσ. δες ζαμπούκος.

σαμπούκ, το, άκλ. ουσ. • (ναυτ.) παραδοσιακό ξύλινο ιστιοπλοϊκό πλοιάριο με δύο ή

τρία κατάρτια, με τριγωνικά πανιά [λατίνια] αλλά και κουπιά, το μήκος του έως 40 μ. και το πλάτος του έως 10, αφρικανικής προέλευσης, αντίστοιχο της *λιβυρνίδος* ή του *μύστικου*, γρήγορο και ευέλικτο, φημισμένο για τις πειρατικές δράσεις των βερβερίνων και των Τυνήσιων πειρατών του 17ου έως και 19ου αι. 🕮 ❶ < τουρκ. xebec και zebec, ή ❷ < αραβ. ή περσ. Sanbūk και Sanbūq και Ṣunbūq, ή ❸ < γαλλ. chébec ή chebek.

σαμπρέλα, η, ουσ. • 1. (τεχνολ.) ελαστικός σωλήνας που τοποθετείται στο εσωτερικό του τροχού και γεμίζει με αέρα υπό πίεση, αεροθάλαμος τροχού, 2. (συνεκδ.) σωσίβιο. 🕮 < γαλλ. chambre à air [= αεροθάλαμος].

Σα(ν)γκάη, η, ουσ. • (γεωγρ.) η μεγαλύτερη πόλη και το μεγαλύτερο λιμάνι της Κίνας, ο πληθυσμός της φθάνει τα 27 εκατομμύρια κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < αγγλ. Shanghai < λ. κινεζική, που σημαίνει «πάνω

από τη θάλασσα» ή «παραθαλάσσια» [< shàng «επί, σε, πάνω» + hai «θάλασσα»].

σανίδα, η, ουσ. • 1. μακρύ ορθογώνιο ξύλο, μικρού πάχους, από 2 έως 5 cm, διαφόρων μεγεθών σε μήκος και πλάτος, κατάλληλο για πατώματα, ταβάνια, οικοδομικές εργασίες ή διακοσμητικές παρεμβάσεις, συνών. τάβλα, 2. (μτφ.) η αδύνατη γυναίκα. 🕮 < αρχ. σανίς, γεν. σανίδος. ⊙ σανιδάς, σανιδένιος, σανιδάδικο, σανιδώνω. O σανιδόδεσμος, σανιδοπάσσαλος, σανιδόσκαλα, σανιδόφραχτος και σανιδόφρακτος, σανιδοπώλης.

σανιδόσκαλα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. πρόχειρη σκάλα φτιαγμένη από χοντρές σανίδες, 2. (ναυτ.) ξύλινη κινητή σκάλα σε σκάφος για την επιβίβαση και αποβίβαση των επιβατών. 🕮 < σανίδα + σκάλα.

σανίδωμα, το, ουσ. • 1. πάτωμα, πλαίσιο από ξύλο, διαξύλωση, ξύλινος σκελετός, καλούπωμα, 2. (νεολογισμός) πάτημα του γκαζιού στον μέγιστο βαθμό κατά τη διάρκεια της οδήγησης. 🕮 < σανιδώνω.

σανιδώνω, ρ. [μετβ.] • καλύπτω μια επιφάνεια με σανίδες. 🕮 < μτγν. σανιδ(ῶ) -ώνω < αρχ. σανίς.

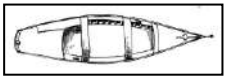
σαντάλα, η, ουσ. • (ναυπ.) τύπος μακρόστενου αλιευτικού κωπήλατου σκάφους χωρίς πανιά, σε διάφορα μεγέθη, που χρησιμοποιούσαν μακριά κουπιά για ευκολότερη κωπηλασία, συνηθισμένο είδος ψαρόβαρκας στη Θάλασσα του Μαρμαρά παλαιότερα. 🕮 < santala < μσν. σαντάλιον [βυζαντινό κωπήλατο σκάφος].

σαντάρδο, το, ουσ. δες σ(τ)αντάρδο.

σανταρόλι, το, ουσ. • (ναυπ.) ξύλινο ή μεταλλικό υποστήριγμα καταστρώματος, συνών. μπουντέλι. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

σαντζακόσχοινο, το, ουσ. • (ναυτ.) σχοινί που χρησιμοποιείται για την έπαρση σημαιών ή άλλων διακριτικών σημάτων, συνών. σηματόσχοινο, σάγουλα. 🕮 < μσν. σαντζάκι(ν) < τουρκ. sancak [= 1. σημαία, φλάμπουρο, 2. λάβαρο με το έμβλημα στρατιωτικής μονάδας, 3. διοικητική περιφέρεια επί οθωμανικής αυτοκρατορίας] + σχοινί.

σάντολο, το, ουσ. (ναυτ.) παραδοσιακό βενετσιάνικο κωπήλατο σκάφος με επίπεδο πυθμένα σχεδιασμένο για τα ρηχά νερά της ενετικής λιμνοθάλασσας, ελαφρύτερο και μικρότερο από τη γόνδολα. 🕮 < ιταλ. sandolo.

Σαντορίνη, η, ουσ. • (γεωγρ.) αλλιώς: Θήρα, ή Στρογγύλη [παλαιότερη ονομασία], ηφαιστειογενές νησί των Κυκλάδων, έχει έκταση 76,19 τ.χλμ. και πληθυσμό με 15.457 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < βενετ. Chiesa di Sant' Irene [εκκλησία της Αγίας Ειρήνης - Σάντα Ιρίνα] με μικρή παραφθορά Σαντορίνη, το 1992 ανακαλύφθηκαν τα ερείπια της παλαιοχριστιανικής τρίκλιτης βασιλικής της Αγίας Ειρήνης στη Θήρα. ⊙ Σαντοριναίος, Σαντορινιός/-ιά, σαντορινιός.

Σάο Πάο(υ)λο, το, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη της Βραζιλίας με πληθυσμό 11 εκατομμύρια περίπου, σπουδαίο εμπορικό και πολιτισμικό κέντρο, διαθέτει το σημαντικότερο λιμάνι της χώρας. 🕮 < πορτογ. São Paulo [= Άγιος Παύλος].

Σαουδική Αραβία, η, ουσ. • (γεωγρ.) κράτος της ΝΔ. Ασίας στην Αραβική Χερσόνησο, έχει έκταση 2.149.690 τ.χλμ. και 32,5 εκατομμύρια κατοίκους περίπου. 🕮 < από μεταφορά του αγγλ. Saudi Arabia < [Saudi, από το όνομα του εμίρη Abd al-Aziz ibn Sa'ûd (1880-1953)] + [(αντιδάνειο Arabia < λατιν. Arabia < αρχ. Ἀραβία < Ἄραψ].

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ: **Ιμπν Σαούντ** ή **Αμπντουλαζίζ μπιν Αμπντουλαζίζ,** Σαουδάραβας βασιλιάς και ιδρυτής του ενιαίου Σαουδικού κράτους.

Σαπιέντζα, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί στ' ανοιχτά των νοτιοδυτικών ακτών της Μεσσηνίας, ανήκει στο νησιωτικό σύμπλεγμα των Μεσσηνιακών ή Πελοποννησιακών Οινουσσών, έχει έκταση 9 τ.χλμ. χωρίς μόνιμο πληθυσμό. 🕮 < ιταλ. sapienza [= σοφία, μάθηση, γνώση].

σάπιος, -α, -ο, επίθ. • 1. αυτός που έχει αποσυντεθεί, που έχει σαπίσει, συνών. σαπρός, 2. (συνεκδ.) αυτός που έχει καταστραφεί, συνών. σαθρός, ετοιμόρροπος, αντών. γερός, άφθαρτος, 3. (μτφ.) αυτός που βρίσκεται σε ηθική εξαθλίωση, συνών. διεφθαρμένος, φαύλος, ανήθικος. 🕮 < μσν. < σαπίζω.

σαπουνάς, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) το δεύτερο μεγαλύτερο είδος ψαριού μετά τον φαλαινοκαρχαρία, η επιστ. του ονομ.: Cetorhinus

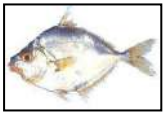
maximus (Κητόρινος ο μέγιστος) [διώνυμο],

γνωστός και ως καρχαρίας προσκυνητής ή ως παπάς, το μήκος του μπορεί να φτάσει τα 8 μέτρα και το βάρος του τους 5 τόνους, το συναντάμε σε όλες τις εύκρατες θάλασσες του κόσμου.

σαπούνι, το, ουσ. • (χημ.) α) στερεό μείγμα λιπαρών ουσιών και ποτάσας που διαλυόμενο στο νερό χρησιμεύει για καθαρισμό του δέρματος ή για πλύσιμο των ρούχων και πολλών άλλων αντικειμένων, (φρ.) *«σαπούνι μαλακό / σκληρό / υγρό / σε σκόνη / πράσινο / παραδοσιακό / χειροποίητο / απολεπιστικό / γλυκερίνης / Μασσαλίας / αρωματικό»,* (παροιμ.) *«τον αράπη κι αν τον πλένεις το σαπούνι σου χαλάς»,* β) κομμάτι του παραπάνω μείγματος που χρησιμοποιείται από τους ραφτάδες για να σημαδεύουν το ύφασμα που θα κόψουν ή θα ράψουν. 🕮 < μσν. σαπούνιν < μτγν. σαπώνιον, υποκ. του σάπων < κελτ. sapo. ⊙ σαπουνίζω, σαπουνάς, σαπουνάδα, σαπούνισμα, σαπουνάδικο, σαπονίνη [= σαπούνι σε μορφή σκόνης]. ○ μοσχοσάπουνο, σαπουνόλουτρο, σαπουνοποιείο και σαπωνοποιείο, σαπουνοποιία και σαπωνοποιία, σαπουνοπωλείο, σαπουνόχρωμα, σαπουνόχορτο, σαπουνόριζα, σαπουνόφουσκα.

σαπουνόψαρο, το, ουσ. • (ιχθυολ.) θαλάσσιο είδος ψαριού μεσαίου μεγέθους, η επιστημ. ονομ. του: leiognathus klunzingeri [διώνυμο], το σώμα του διαθέτει ένα φωτοφόρο

όργανο, ένα ενιαίο ραχιαίο πτερύγιο και μια διχαλωτή ουρά, το χρώμα του αργυροειδές γκρι με άσπρη κοιλιά, το συναντάμε συχνά στα νερά της Ρόδου και στα νησιά του ανατολικού Αιγαίου αλλά και στις μεγάλες ωκεάνιες θάλασσες του Ειρηνικού και του Ατλαντικού.

σαραβάνος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) θαλάσσιο είδος ψαριού που ομοιάζει με χέλι, η επιστ. ονομ. του: Gaidropsarus mediterraneus, γαϊδουρόψαρο της Μεσογείου, γνωστό επίσης και ως σαλουβάρδος, ποντικός, ποντικόψαρο και σκορδαλός [δες λέξεις].

σαράκι, το, και **σάρακας,** ο, ουσ. • 1. (ζωολ.) σκουλήκι που ανοίγει τρύπες σε ξύλα και τα καταστρέφει, συνών. σκόρος, 2. (μτφ.) α) αρρώστια που φθείρει τον άνθρωπο, β) βαριά στεναχώρια που διαιωνίζεται για μεγάλο χρονικό διάστημα, συνών. μαράζι. 🕮 < σαράκιον, υποκ. του μτγν. σάραξ, γεν. -ακος, ίσως < σήρ [= μεταξοσκώληκας] με επίθημα -ακ- ίσως όμως ανάγεται και στο εθνωνύμιο Σήρες [= Κινέζοι] < κινεζ. se [= μετάξι], από όπου και το λατιν. Seres. ⊙ σαρακιάζω, σαράκιασμα, σαρακιάρικος.

σαργάνα, η, ουσ. δες ζαργάνα.

σάργασ(σ)ο, το, ουσ. • (ωκεανογρ.) οικογένεια θαλάσσιων φαιοφυκών της τάξης των Φυκιδών, φύονται στον πυθμένα κοντά στις όχθες θερμών θαλασσών, (φρ.) *«Θάλασσα των Σαργασσών»,* θαλάσσια περιοχή στο μέσο του Βόρειου Ατλαντικού απ' όπου διέρχεται το θερμό ρεύμα του Golf Stream και στο οποίο αφθονεί το είδος αυτό του φυκιού.

σαργός, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) μικρό ερμαφρόδιτο ψάρι, που το μήκος του σώματός του

φτάνει τα 45 εκ. και το βάρος του έως τα δύο κιλά, η επιστ. του ονομ. Diplodus sargus (Διπλόδους ο σαργός < δηλ. από το διπλός + ὀδούς) [διώνυμο], συγγενεύει με τον σπάρο και το μελανούρι, τρέφεται με σκουλήκια, αχινούς, μικρά ψαράκια, γωβιούς, πέρκες και αθερίνες.

σαρδέλ(λ)α, η, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) είδος μικροσκοπικού ψαριού, που ζει κοπαδιαστά σε παράκτιες περιοχές της Μεσογείου και του

Ατλαντικού, θεωρείται πολύτιμο διατροφικό προϊόν γιατί είναι πλούσιο σε ω-3 και ω-6 λιπαρά, συνών. σάρδη, σαρδίνη, σαρδίνος, η επιστ. του ονομ.: Sardina plichardus [διώνυμο], 2. (μτφ.) διακριτικό σιρίτι υπαξιωματικών, συνών. γαλόνι. 🕮 < μσν. σαρδέλα < ιταλ. sardella < τοπων. Sardegna (επειδή το είδος αυτό του ψαριού αλιευόταν στις ακτές της Σαρδηνίας) < λατιν. Sardinia [= Σαρδηνία] < αβέβαιου ετύμου, ίσως από την ονομασία κάποιας τοπικής θεότητας. Οι Φοίνικες ήδη ονόμαζαν το νησί Sardan ενώ οι αρχ. Έλληνες Σαρδώ. ○ σαρδελοβάρελο, σαρδελοκούτι, σαρδελοφάγος.

σαρδελομάνα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) αλλιώς: φρίσσα, ανάδρομο [δες λ.] είδος ψαριού που αλιεύεται σε Ατλαντικό και Μεσόγειο, διαφέρει ανατομικά από τη σαρδέλα στο ότι η κοιλιά της είναι πιο στρογγυλοποιημένη, εμφανισιακά μοιάζει με ρέγγα. 🕮 < σαρδέλ(α) -ο- + μάνα.

Σαρδηνία, η, ουσ. • (γεωγρ.) το δεύτερο μεγαλύτερο νησί στη Μεσόγειο Θάλασσα μετά τη Σικελία, αποτελεί αυτόνομη περιοχή της Ιταλίας [δες σαρδέλλα]. 🕮 < ίσως από τα μυθολ. ανθρωπωνύμια Σάρδος, Σαρδόνιος < [φυτώνυμο] *σαρδάνη*, φυτό που όταν καταναλωθεί προκαλεί μυϊκές συσπάσεις στο πρόσωπο, ή ως δεύτερη ετυμ. εκδοχή του νησιού η ονομασία να προήλθε από το γνωστό ψάρι σαρδέλα.

Σαρία, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί της Δωδεκανήσου, γνωστό και ως Σαριά ή Σάρος ή Νισυρία, τη χωρίζει στενός πορθμός 100 μ., από την βόρεια ακτή της Καρπάθου, έχει έκταση 20,4 τ.χλμ. και πληθυσμό 45 κατοίκους [απογρ. 2011]. 🕮 < αρχ. Σάρος.

σαρίκι, το, ουσ. • 1. (ενδυμ.) α) λευκό ύφασμα που τυλίγεται γύρω από το φέσι, συνών. τουρμπάνι, β) κάλυμμα του κεφαλιού των αρχαίων Περσών, ο κίδαρις, 2. (ναυτ.) είδος κόμπου για καραβόσκοινα, 3. (ζαχαρ.) είδος γλυκίσματος στην Κρήτη. 🕮 < τουρκ. sarik < μσν. καισαρίκι(ον) [= σκούφια] < καισαρικό στέμμα < μτγν. *Καίσαρ.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: **Καίσαρ Γάιος Ιούλιος**, (102 ή 100 π.Χ. - 44 π.Χ. Ρώμη). Ρωμαίος συγγραφέας, πολιτικός και στρατιωτικός. Πραγματοποίησε μεγάλες αλλαγές στη λειτουργία του κρατικού μηχανισμού. Η δικτατορική διακυβέρνησή του όπλισε τους πολιτικούς του αντιπάλους με επιχειρήματα για την αναγκαιότητα της δολοφονίας του.

σάρπα και **σάρπη,** η, ουσ. δες σάλπα.

σάρπι, το, ουσ. • (ναυτ.) α) αμερικάνικο αλιευτικό σκάφος, β) σκάφος για ιστιοπλοϊκούς αγώνες. 🕮 < αγγλ. sharpie < sharp [= κοφτερός, μυτερός, διαπεραστικός, σουβλερός].

σάρωθρο, το, ουσ. • 1. η σκούπα, φρόκαλο, 2. (ειδικότ.) τροχοφόρο που διαθέτει μηχάνημα με περιστρεφόμενο κύλινδρο και ενσωματωμένες ίνες στα άκρα για τον καθαρισμό των δρόμων, 3. (ναυτ.) ειδική διάταξη των ναρκαλιευτικών πλοίων που χρησιμεύει για τον εντοπισμό και την ανατίναξη των ναρκών, (φρ.) *«σάρωθρο επαφής / επαγωγής»*. 🕮 < μσν. σάρωτρον < σαρώ(νω) + [επίθημα] -θρο.

Σαρωνικός Κόλπος, ο, • (γεωγρ.) θαλάσσιος κόλπος που σχηματίζεται ανάμεσα στις χερσονήσους της Αττικής και της Αργολίδας. 🕮 < (μυθολ.) *Σάρωνας < αρχ. Σάρων, γεν. Σάρωνος, μυθικός βασιλιάς της Τροιζήνας.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Σάρωνας,** βασιλιάς και εξαιρετικός κυνηγός. Μια μέρα καταδίωκε μια ελαφίνα, που αυτή έπεσε στη θάλασσα. Ο Σάρωνας όρμησε να την πιάσει, όμως τελικά οι δυνάμεις του τον εγκατέλειψαν και πνίγηκε. Από τότε ο κόλπος πήρε το όνομά του.

σαρώνω, ρ. • [μεταβ.] 1. (μτφ.) παρασύρω, καταστρέφω, 2. καθαρίζω, σκουπίζω το πάτωμα ή το έδαφος, 3. αποκτώ τα πάντα, 4. μεταφέρω με τη βοήθεια του σαρωτή κείμενο ή εικόνα στη μνήμη του υπολογιστή, 5. [αμετβ.] έχω μεγάλη επιτυχία σ' αυτό που κάνω. 🕮 < μτγν. σαρώ < αρχ. σαίρω [= 1. σκουπίζω, σαρώνω, καθαρίζω, συμμαζεύω το πάτωμα, 2. εξαλείφω ή απομακρύνω]. ⊙ σάρωμα, σαρωτής, σάρωθρο, σάρωση.

σαύρος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) το ψάρι σαφρίδι [δες λ.].

σάφρα, η, ουσ. • (ναυπ.) ή σωτρόπι [δες λ.], χοντρό ξύλο που τοποθετείται πάνω στις έδρες των νομέων και παράλληλα με την καρίνα με σκοπό το αποτελεσματικό δέσιμο του σκάφους.

σαφρίδι και **σαυρίδι** και **σαβρίδι,** το, ουσ. • (ιχθυολ.) αφρόψαρο της οικογένειας των καραγκιδών, με τρία κυρίως είδη: το ασπροσαύριδο, το μαυροσαύριδο και το γκριζοσαύριδο, το σώμα του στενόμακρο, με λέπια στρογγυλά, μικρά και λεία, το μήκος του σώματός του έως 50 εκ. το βάρος του μπορεί να φθάσει και το μισό κιλό. 🕮 < μσν. σαυρίδιον < σαυρίς, -ίδος, < αρχ. σαῦρος < σαύρα, ίσως λόγω ομοιότητας του σχήματος του ψαριού. ⊙ μαυροσαύριδο, ασπροσαύριδο, γκριζοσαύριδο.

Σαχαλίνη, η, ουσ. • (γεωγρ.) ρωσικό νησί [από το 1947] στο Βόρειο Ειρηνικό Ωκεανό, έχει έκταση 72.492 τ.χλμ. και πληθυσμό περίπου 600.000 κατοίκους. 🕮 < κινεζ. [ιδιωμ. μαντσού] Sakhalin [= μαύρο].

σαχτούρι, το, ή **σακτούρα** και **σαχτούρα,** η, ουσ. • (ναυτ.) μικρό και γρήγορο ιστιοφόρο και συγχρόνως κωπήλατο σκάφος των μεσαιωνικών χρόνων έως το 19ο αιώνα, με τετράγωνα πανιά, χωρητικότητας έως 20 τόνων. 🕮 ❶ < αρχ. σάκτωρ, γεν. σάκτορος [= αυτός που φορτώνει], ή ❷ < τουρκ. sahtur, ή ❸ < από παραφθορά της αραβ. λ. σατήρ [= ταχύς, ευκίνητος].

σβέση, η, ουσ. [πληθ. σβέσεις] • το σβήσιμο: 1. της φωτιάς, 2. διαγραφή κάποιου γραπτού σημειώματος με χρήση γόμας, 3. (μτφ.) απώλεια των αισθήσεων, θάνατος, 4. λιώσιμο του ασβέστη, 5. επαναφορά της ηρεμίας μετά από κυματική αναταραχή, καλμάρισμα. 🕮 < αρχ. σβέννυμι [= 1. σβήνω, καταπραΰνω, καταπαύω, 2. καταστέλλω, δαμάζω, θέτω υπό έλεγχο, μετριάζω].

σβεστήρας, ο, ουσ. • 1. (τεχνολ.) όργανο που χρησιμοποιείται για το σβήσιμο της φωτιάς, πυροσβεστήρας, κατασβεστήρας, 2. σβηστήρι, γομολάστιχα. 🕮 < θ. σβεσ- του αορ. ἔσβεσ(σ)α, του αρχ. ρ. σβέννυμι [= σβήνω, εξαλείφω] + [επίθημα] -τήρ.

σβήνω, ρ. • [μετβ.] 1. κάνω να σταματήσει η φωτιά, 2. σταματώ τη λειτουργία κάποιου μηχανήματος, 3. κλείνω ή κατεβάζω τον διακόπτη, 4. διαγράφω γραπτό κείμενο, 5. επιφέρω συντριπτική νίκη επί του αντιπάλου, [αμετβ] 1. εξαφανίζομαι, χάνομαι, 2. λιποθυμώ αλλά και πεθαίνω, ξεψυχάω. 🕮 < αρχ. σβέννυμι [= 1. σβήνω, καταστέλλω, καταπραΰνω, καταπαύω, 2. καταστέλλω, δαμάζω, θέτω υπό έλεγχο, μετριάζω]. ⊙ σβήσιμο, σβηστήρας, σβηστός.

σβίγα, η, ουσ. • 1. ξύλινο εργαλείο ύφανσης, τσιρίκι, ροδάνι, 2. ο κύλινδρος που τυλίγεται το σχοινί του πηγαδιού, μαγγάνι, 3. (ναυτ.) α) στροφέας ή στροφείο σχοινοπλόκου, εξέλικτρο [= ξύλινο τύμπανο ή τυλιγάδι στο οποίο περιτυλίγονται σχοινιά, καλώδια ή συρματόσχοινα του πλοίου], β) [παλαιότερα] ειδική ανέμη [= κάθετος ιστός ή και πλάγιος] στην οποία τυλίγεται το δρομόμετρο του πλοίου. 🕮 < ηχοποίητη λέξη από το σβιν.

σβούρα, η, ουσ. • 1. (τεχνολ.) α) ξυλουργικής φύσεως μηχάνημα, κατάλληλο για κατεργασία επιφανειών και δημιουργία πατούρας ή λουκιού, β) [υποκ.] *σβουράκι,* μηχάνημα με περιστρεφόμενο δίσκο, που χρησιμοποιείται για τη λείανση επιφανειών, 2. ξύλινο, πλαστικό ή μεταλλικό παιχνίδι κωνικού σχήματος που περιστρέφεται με ταχύτητα. 🕮 < μσν. σβούρα.

Σεβαστούπολη, η, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη με σημαντικό λιμάνι στο ΝΔ. άκρο της Χερσονήσου της Κριμαίας, από το 2014 ελέγχεται στρατιωτικά από την Ρωσία. 🕮 < ρωσ. Sevastopol < σεβαστός + πόλη.

σγάντζος, ο, ουσ. δες γάντζος.

σέγα, η, ουσ. • (τεχνολ.) ηλεκτροκίνητο ή χειροκίνητο πριόνι για μέταλλα ή ξύλα, φορητό ή σταθερό, με λεπτή και συνήθως κοντή λάμα. 🕮 < ιταλ. sega < segare < λατιν. secare, απαρέμφατο ενεστώτα του ρ. seco [= κόβω]. ⊙ σπαθοσέγα.

σεγάτσα, η, ουσ. δες σιγάτσα.

σεζλόνγκ, η, άκλ. ουσ. • είδος πτυσσόμενης και αναπαυτικής πολυθρόνας, κυρίως, για τους καλοκαιρινούς μήνες στην ακροθαλασσιά και όχι μόνο. 🕮 < γαλλ. chaise longue < chaise [= καρέκλα] + longue [= μακριά].

σεζόν, η, άκλ. ουσ. • 1. εποχή του έτους κατά την οποία πραγματοποιούνται προγραμματισμένες δραστηριότητες, 2. (συνεκδ.) χρονικό διάστημα που χαρακτηρίζεται από τις ίδιες καιρικές συνθήκες. 🕮 < γαλλ. saison.

σειρά, η, ουσ. • 1. σύνολο ομοειδών αντικειμένων που έχουν τοποθετηθεί το ένα μετά το άλλο ή το ένα δίπλα στο άλλο, 2. σύνδεση γεγονότων, καταστάσεων κ.λπ. με ορισμένη τάξη και διαδοχικά, 3. λέξεις γραμμένες ή τυπωμένες σε μία μόνο γραμμή, αράδα, 4. (στρατ.) το σύνολο των κληρωτών που καλούνται να παρουσιαστούν για κατάταξη την ίδια περίοδο, 5. η θέση που κατέχει κάποιος ή κάτι σε έναν χώρο, 6. εκπομπή, τηλεοπτική ή ραδιοφωνική, που συνεχίζεται σε πολλά επεισόδια, σίριαλ και σήριαλ, 7. (ναυτ.) σύστημα σχοινιών που χρησιμοποιείται για

να διπλώνει ένα μέρος του πανιού του ιστιοφόρου σε περίπτωση κακοκαιρίας ή για ηθελημένη ελάττωση την ταχύτητας του σκάφους, συνών. μούδα. 🕮 < μτγν. σειρά.

σειράδιο, το, ουσ. • (ναυτ.) [συνήθως στον πληθ.] μικρό/-ά σχοινί/-ιά που χρησιμοποιείται/-ούνται για να δένονται τα πανιά κατά σειρές στα ιστιοφόρα πλοία με σκοπό τη μείωση της επιφάνειάς τους κατά την διάρκεια μιας κακοκαιρίας, συνών. τσαμαντάλι, τσιτσαρόλι, τριτσαρόλι, μούδα. 🕮 < μσν. σειράδιον, υποκ. του μτγν. σειρά.

σειρήνα, η, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή που παράγει οξύ διαπεραστικό ήχο μεγάλης ισχύος και η οποία χρησιμοποιείται κυρίως για να σημάνει συναγερμό σε καιρό πολέμου ή σε έκτακτες περιπτώσεις μαζικών ατυχημάτων ή επικίνδυνων φυσικών φαινομένων, (φρ.) *«σειρήνα απλή / συναγερμού / ηχητική / αεράμυνας / ηλεκτροκίνητη / χειροκίνητη / περιπολικού / ασθενοφόρου / πολέμου / ηλεκτρονική / περιστροφική / ασύρματη / ενσύρματη / πυρκαγιάς / αυτόνομη / ομίχλης».* 🕮 < γαλλ. sirène < λατ. sirena < αρχ. *Σειρήν < αβέβαιης ετυμολογίας, ίσως η λ. συνδέεται με τη λ. σειρά ή τη λ. *Σείριος [δες λ].

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: α) **Σειρήνα**, νύμφη της θάλασσας, β) **Σειρήνες** [συνήθως στον πληθυντικό], θαλάσσιες θεότητες με σώμα γυναίκας και πουλιού, σχετίζονταν με το νερό, τον έρωτα και τον θάνατο, κόρες της Μούσας Μελπομένης και του ποτάμιου θεού Αχελώου ή του θαλάσσιου θεού Φόρκη. Εγκατεστημένες σε κάποιο μεσογειακό νησί προσείλκυαν με τη μουσική τους τα πληρώματα των πλοίων που τύχαινε να περνούν από κοντά τους και στην συνέχεια κατασπάραζαν τους απερίσκεπτους ναυτικούς.

σειρήτι και **σειρίτι** [παλαιότεροι τρόποι γραφής] το, ουσ. δες σιρίτι.

Σείριος, ο, ουσ. • (αστρον.) το πιο λαμπρό άστρο του ουρανού, βρίσκεται στον αστερισμό του Μεγάλου Κυνός σε απόσταση περίπου 8,7 έτη φωτός από τη Γη, το όνομά του σημαίνει φωτεινός.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Σείριος**, το σκυλί του Γίγαντα Ωρίωνα, που με την πνοή του προκαλούσε ξηρασία. Κάποτε οι κάτοικοι του νησιού της Κέας ζήτησαν βοήθεια από τους Θεούς για να αποφύγουν το λιμό εξαιτίας της παρουσίας του Σείριου. Έτσι ο Απόλλωνας μεσολάβησε, για σαράντα ημέρες, να έχει το νησί βροχή.

σειροδέτηση, η, ουσ. • (ναυτ.) η ενέργεια και το αποτέλεσμα του σειροδετώ, δίπλωμα και συνέχεια δέσιμο των πανιών του ιστιοφόρου εξαιτίας της εμφανιζόμενης κακοκαιρίας, αλλιώς: μουδάρισμα. 🕮 < σειροδετώ.

σειρόδετος, -η, -ο, επίθ. • (ναυτ.) [για πανί ιστιοφόρου σκάφους] α) αυτός που έχει δεθεί με το σύστημα των σχοινιών [δηλ. των σειράδιων - δες λ.] του ιστιοφόρου για να προφυλαχτεί από την κακοκαιρία, συνών. μουδαρισμένος, μουδάτος, β) αυτός που είναι δεμένος με σειρά. 🕮 < σειρά + -δετός < δένω, η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν.*

σειροδετώ, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) διπλώνω τα πανιά του ιστιοφόρου σκάφους και τα δένω μ' ένα σύστημα μικρών σχοινιών για ασφάλεια, λόγω της εμφανιζόμενης κακοκαιρίας, ή για επιθυμητή μείωση της ταχύτητας του πλοίου, συνών. μουδάρω, πιάνω μούδες. 🕮 < σειροδέτης.

σεισμογενής, -ής, -ές, επίθ. • αυτός που προέρχεται από σεισμό, (φρ.) *«σεισμογενές κύμα».* 🕮 < σεισμός + -γενής < γένος.

σεισμογραφία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (γεωλ.) κλάδος της σεισμολογίας που ασχολείται με την καταγραφή και μελέτη των σεισμικών δονήσεων. 🕮 (αντιδάνειο) < αγγλ. seismography < αρχ. σεισμός (< σείω) + -γραφία (< γράφω). ⊙ σεισμογραφικός.

σεισμογράφος, ο, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή εντοπισμού και μέτρησης της έντασης των σεισμικών κυμάτων. 🕮 < σεισμός (< σείω) + -γραφία (< γράφω).

σεισμολογία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (γεωλ.) κλάδος της γεωφυσικής που εξετάζει το φαινόμενο των σεισμικών δονήσεων. 🕮 (αντιδάνειο) < αγγλ. seismology < σεισμός (< σείω) + -λογία (< -λόγος < λέγω).

σεισμός, ο, ουσ. • 1. (γεωλ.) δόνηση του στερεού φλοιού της γης που οφείλεται σε φυσικά αίτια, συνών. εγκέλαδος, 2. (μτφ.) η με-

γάλη κοινωνική και πολιτική αναταραχή. 📖 < αρχ. σείω [= ταρακουνώ, κινώ πέρα δώθε, δονώ, πάλλω]. ⭕ σεισμογράφος, σεισμογραφία, σεισμοθεραπεία, σεισμολογία, σεισμομετρία, σεισμόμετρο, σεισμόπληκτος.

σεισμοσκόπιο, το, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή καταγραφής του χρόνου και της θέσης της σεισμικής δόνησης. 📖 (αντιδάνειο) < γαλλ. séismoscope < σεισμός + -σκόπιο < αρχ. σκοπέω/-ῶ, [= παρατηρώ προσεκτικά, εξετάζω].

σέλας, το, ουσ. [του σέλατος και σέλαος, χωρίς πληθ.] • 1. έντονη φεγγοβολή, 2. (αστρον.) φαντασμαγορικό μετεωρολογικό φαινόμενο, που παρατηρείται στον ουρανό των πολικών περιοχών και οφείλεται σε βομβαρδισμό των υψηλών ατμοσφαιρικών στρωμάτων από πολύ φορτισμένα σωματίδια που προέρχονται από τον ήλιο, (φρ.) *«πολικό / βόρειο / νότιο σέλας»*. 📖 < αρχ. σέλας [= λάμψη], σημδ. από τη γαλλ. aurore polaire. ⊙ σελαγώ, σέλαγος, σελάω, σελήνη.

Ω υπερωκεάνειον τραγουδάς και πλέχεις
Άσπρο στο σώμα σου και κίτρινο στις τσιμινιέρες
Διότι βαρέθηκες τα βρωμερά νερά των αγκυροβολίων
Εσύ που αγάπησες τις μακρινές σποράδες
Εσύ που σήκωσες τα πιο ψηλά μπαϊράκια
Εσύ που πλέχεις ξέθαρρα στις πιο επικίνδυνες σπηλιάδες
Χαίρε που αφέθηκες να γοητευθής απ' τις σειρήνες
Χαίρε που δεν φοβήθηκες ποτέ τις συμπληγάδες.
Ω υπερωκεάνειον τραγουδάς και πλέχεις
Στο **σέλας** της θαλάσσης με τους γλάρους
Κ' είμαι σε μια καμπίνα σου όπως εσύ μέσ' στην καρδιά μου.

➢ Απόσπασμα από το ποίημα «Στροφές στροφάλων» του **Ανδρέα Εμπειρίκου**.

σελάχι και **σαλάχι** και **σιλάχι,** το, ουσ. • (ιχθυολ.)

είδος ψαριού που ανήκει στα βατοειδή, έχει επίπεδο σώμα, φέρει μεγάλα πτερύγια που του επιτρέπουν να εκτελεί κυματοειδείς κινήσεις ενώ η ουρά του ομοιάζει με μαστίγιο, που σε αρκετά είδη υπάρχει δηλητήριο και σε κάποια άλλα ηλεκτρικό φορτίο, αρέσκεται να κολυμπά σε αμμώδεις εκτάσεις, σαρκοφάγο και επικίνδυνο για τον άνθρωπο. 📖 < αρχ. σελάιον, υποκ. του σέλαχος < σέλας, ετυμ. εκδοχή που δικαιολογείται από το γεγονός ότι ορισμένα από τα ψάρια αυτής της κατηγορίας εκπέμπουν φωσφορίζουσα ακτινοβολία. ⭕ σελαχοειδής.

σελήνη, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (αστρον.) ουράνιο σώμα που είναι ο φυσικός δορυφόρος της γης. 📖 < αρχ. σελήνη / σελάνα < αρχ. σέλας [= λάμψη]. ⊙ σεληνιακός, σεληνιάζομαι, σελήνιο, σεληνίτης. ⭕ σεληνογραφία, σεληνογραφικός, σεληνογράφος, σεληνοδρόμιο, σεληνοειδής, σεληνοηλιακός, σεληνοκεντρικός, σεληνοστάτης, σεληνοτοπογραφία, σεληνοτοπογράφος, σεληνοτροπισμός, σεληνόφως, σεληνοφώτιστος.

σεληνιακός, -ή, -ό, επίθ. • (αστρον.) [φρ.] *«σεληνιακό έτος»*, χρονική περίοδος που αποτελείται από 12 *«σεληνιακούς μήνες»*, που ο καθένας έχει 29 ή 30 ημέρες, *«σεληνιακό ημερολόγιο»*, *«σεληνιακός κύκλος ή κύκλος Σελήνης»*, *«σεληνιακή ημέρα»*, το χρονικό διάστημα που χρειάζεται η Σελήνη για να επανέλθει στον ίδιο μεσημβρινό, 2. [ως κύρ. όν.:] (μυθολ.) *Σελήνη, θεά της μυθολογίας μας. 📖 < αρχ. σελήνη [δες λ.]. ⭕ ημισεληνιακός.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Σελήνη**, αρχαία ελληνική θεότητα, προσωποποίηση της Σελήνης, αδελφή του Ήλιου και της Νούς. Πολλές φορές ταυτιζόταν με την Άρτεμη και τη θεά Εκάβη.

σεληνόφως, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] [γεν. σεληνόφωτος] • το φως της σελήνης, όπως διαχέεται τη νύχτα πάνω στη γη, φεγγαρόφωτο, (φρ.) *«Η σονάτα του σεληνόφωτος»*, α) σονάτα για πιάνο του Μπετόβεν, β) ποιητικό έργο του Γιάννη Ρίτσου. 📖 < αρχ. σεληνόφως < σελήν(η) + -ό- φῶς.

σέλμα, το, ουσ. • (ναυτ.) κάθισμα κωπηλάτη συνών. πάγκος, β) (αρχ.) κατάστρωμα του πλοίου – ικρίωμα. 📖 < αρχ. σέλμα [= 1. κατάστρωμα του πλοίου, 2. κάθισμα, έδρανο, 3. ικρίωμα, ξύλινη κατασκευή σε τείχος].

σελοφάν, το, άκλ. ουσ. • (χημ.) λεπτή διαφανής μεμβράνη χρήσιμη στη συσκευασία τροφίμων, υλικών κ.λπ. η κελοφάνη. 📖 (νόθο σύνθετο) < γαλλ. cellophane < cello- (που αποσπάστηκε από το ουσ. cellulose <

λατιν. cellula, υποκ. του cella [= θάλαμος, κελλί] + -phane < -φανής < θ. φαν- του ρ. φαίνομαι.

σελφ-σέρβις, το, άκλ. ουσ. • 1. σύστημα πωλήσεων ή συναλλαγών σύμφωνα με το οποίο ο πελάτης μπορεί να σερβίρεται μόνος του, αυτοεξυπηρέτηση, 2. (συνεκδ.) κατάστημα στο οποίο ο πελάτης εξυπηρετείται μόνος του. 🕮 < αγγλ. self servise.

σεμπέκ, το, άκλ. ουσ. και **σαμπέκο** και **σαμπούκ** [δες λ.].

Σενεγάλη, η, ουσ. • (γεωγρ.) κράτος της Δυτικής Αφρικής με 196.722 τ.χλμ. και πληθυσμό 17.000.000 κατοίκους περίπου. 🕮 < από το όνομα του ποταμού Σενεγάλη.

σενιάλο, το, ουσ. δες σινιάλο.

σεντέφι και **σιντέφι,** το, ουσ. [γεν. σεντεφιού, -ιών] αλλά και **συντέφι,** • 1. μαργαριτάρι, 2. λευκή αλλά και ιριδίζουσα, σκληρή και γυαλιστερή ουσία, που επικαλύπτει την εσωτερική επιφάνεια οστράκων, ορισμένων μαλακίων, σπουδαίο διακοσμητικό υλικό, 3. (μτφ.) η λαμπρότητα. 🕮 < τουρκ. sedef [= 1. μάργαρος, 2. (επίθ.) ό,τι έχει κατασκευαστεί από μάργαρο]. ⊙ σεντεφένιος.

«Οι **σεντεφένιες** κασέλες ονομάζονται έτσι από το κυριότερο υλικό διακόσμησής τους, το «**σεντέφι**», όστρακο των θερμών θαλασσών που η χρήση του στη διακόσμηση έχει προέλευση την Ανατολή... Στη **σεντεφένια** κασέλα το σκούρο καστανό χρώμα του ξύλου συνδυάζεται αρμονικά με τη λευκότητα του οστράκου, που σχηματίζει διάφορα γραμμικά, φυτικά και, ιδιαίτερα, γεωμετρικά μοτίβα.

► **Άννα-Ιωάννα Γουήλ Μπαδιεριτάκη,** Επίκουρη Καθηγήτρια Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, «*Η ξυλογλυπτική στα νεότερα χρόνια*», έκδοση του ΥΠΕΠΘ – Πρόγραμμα Μελίνα και του Μουσείου Μπενάκη – Εκπαιδευτικά προγράμματα.

σεντίνα, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) α) το κατώτερο τμήμα, στα ύφαλα του πλοίου, στο οποίο συγκεντρώνονται τα βρόμικα νερά [σεντινόνερα], β) ο υδροσυλλέκτης του πλοίου, γ) (συνεκδ.) τα ακάθαρτα νερά του πλοίου, 2. (μτφ.) τόπος ασχήμιας, βρομιάς και εγκληματικότητας. 🕮 < ιταλ. sentina [= αντλία]. ○ σεντινόνερο.

σεντινόνερο, το, ουσ. • (ναυτ.) ετερογενές μείγμα υγρών που σχηματίζει υδατικά γαλακτώματα, και το οποίο συγκεντρώνεται από το δίκτυο σεντίνας του πλοίου, περιέχει ως επί το πλείστων υδρογονάνθρακες γι' αυτό και ανήκει στην κατηγορία των Πετρελαιοειδών Αποβλήτων και Κατάλοιπων από Πλοία (ΠΑΚΠ), καθιστώντας το εξαιρετικά ρυπογόνο και δύσκολο στην επεξεργασία του. 🕮 (νόθο σύνθετο) < ιταλ. sentina [= αντλία] + νερό.

Σεντζέν, η, ουσ. δες Σεντσέν.

Σεντσέν ή **Σεντζέν,** η, ουσ. • (γεωγρ.) μία από τις μεγαλύτερες πόλεις της Κίνας με πληθυσμό 18.000.000 κατοίκων περίπου, διαθέτει ένα από τα πιο σημαντικά λιμάνια εμπορευματοκιβωτίων της χώρας. 🕮 αγγλ. Shenzhen.

Σεούλ, η, ουσ. • (γεωγρ.) η πρωτεύουσα της Νότιας Κορέας με πληθυσμό 10 εκατομμυρίων κατοίκων περίπου. 🕮 < αρχ. κορεάτικη λ. Σόραμπολ (αγγλ. Seorabeol) ή Σόμπολ (αγγλ. Seobeol) που σημαίνει η *«κύρια πόλη»*.

σέπια, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (χημ.) καστανόχρωμη χρωστική ουσία που προέρχεται από το μελάνι της σουπιάς ή του καλαμαριού και χρησιμοποιείται από τους ζωγράφους ως μελάνι σχεδιάσεως, 2. (συνεκδ.) χαρακτικό που δημιουργήθηκε από υδρόχρωμα που έχει ως βάση του τη σέπια. 🕮 < (αντιδάνειο) νεολατιν. sepia < λατιν. sepia < αρχ. σηπία [= σουπιά].

Σεπτέμβριος, ο, ουσ. • ο ένατος μήνας του έτους. 🕮 < λατιν. September [= έβδομος μήνας του ρωμαϊκού έτους] < septem [= επτά]. ⊙ σεπτεμβριανός, σεπτεμβριάτικος.

σερ(α)μπούνια, η, ουσ. • (ναυτ.) πρόσθετο τετράγωνο πανί ιστιοφόρου πλοίου, συνών. παράθριο. 🕮 < ιταλ. serrabugne.

σεραπινέλο, το, ουσ. • (ναυτ.) πλάγιος συστολέας [= σχοινί που χρησιμοποιείται για το κατέβασμα των ανοιχτών πανιών ενός ιστιοφόρου σκάφους, συνών. μπρούλι]. 🕮 < ιταλ. sera [= απόγευμα] + [ιταλ.] pennello < λατιν. penellus, υποκ. του penis [= ουρά].

σερβίρω, ρ. [μετβ.] • 1. βάζω φαγητό ή ποτό κατά τη διάρκεια του γεύματος, μεταφέρω τα πιάτα με φαγητό στο τραπέζι, 2. υπηρετώ

πρόσωπα που γευματίζουν, εξυπηρετώ κάποιον πελάτη σε εμπορικό κατάστημα, 3. (μτφ.) παρουσιάζω κάτι με σκοπό να το κάνω αποδεκτό, εμφανίζω, 4. (αθλητ.) κάνω το σερβίς, ρίχνω την πρώτη μπαλιά στα αθλήματα του τένις, του βόλεϊ, του πιγκ-πογκ και του μπάτμιντον. 🕮 < Μεταφορά στην Ελληνική του γαλλ. servir [= εξυπηρετώ, χρησιμεύω] < λατιν. servire [= υπηρετώ] < servus [= δούλος]. ⊙ σερβίρισμα.

σέρβις, το, άκλ. ουσ. • 1. (τεχνολ.) συντήρηση ή επισκευή μηχανήματος, σε τακτά χρονικά διαστήματα, για την καλύτερη λειτουργία του, 2. εξυπηρέτηση πελάτη. 🕮 < αγγλ. servise [= εξυπηρέτηση] < λατιν. servire [= υπηρετώ] < servus [= δούλος].

σερβιτόρος, ο, **σερβιτόρα,** η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • (επάγγ.) α) υπάλληλος εστιατορίου, ζαχαροπλαστείου, καφενείου ή μπαρ που σερβίρει φαγητά ή ποτά, συνών. γκαρσόνι, β) υπηρέτης που ασχολείται με το σερβίρισμα των μελών της οικογένειας, συνών. τραπεζοκόμος. 🕮 < ιταλ. servitore < λατιν. servire [= υπηρετώ] < servus [= δούλος]. ⊙ σερβιτόρα, σερβιτόρισσα.

σερβίτσιο, το, ουσ. • 1. το σύνολο των επιτραπέζιων σκευών που χρησιμοποιούνται κατά τη διάρκεια του γεύματος, 2. (συνεκδ.) τα απαραίτητα επιτραπέζια σκεύη για κάποια συγκεκριμένη χρήση, όπως π.χ. το σερβίτσιο του καφέ, του τσαγιού, της πάστας, του φρούτου κ.λπ. 3. (ναυτ.) η αρματωσιά του σκάφους, άλμπουρα, πανιά, καλώδια, γάντζοι κ.λπ. 🕮 < ιταλ. servizio [= υπηρεσία] < λατιν. servitium [= υπηρεσία, δουλεία] < servio, servire [= υπηρετώ] < servus [= δούλος, υπηρέτης].

Σέριφος, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί των Κυκλάδων με έκταση 75,207 τ.χλμ. και πληθυσμό 1.241 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < αγνώστου ετύμου, προελληνικό τοπωνύμιο.

σερμαγιά και **σιρμαγιά,** η, ουσ. • [λαϊκότροπο] 1. (οικον.) το αρχικό χρηματικό κεφάλαιο για την έναρξη οποιασδήποτε ατομικής ή εταιρικής επιχειρηματικής δραστηριότητας, 2. (συνεκδ.) τα χρήματα, (γενικότ.) η περιουσία, 3. (ναυτ.) το χρηματικό κεφάλαιο για τα έξοδα ναυτιλιακής αγοράς στην προεπαναστατική νησιωτική μας χώρα, δηλ. η αγορά σκάφους, ναυτικό δάνειο με υψηλό συνήθως τόκο. 🕮 < τουρκ. sermaye [= κεφάλαιο, καπιτάλι] < περσικής προέλευσης.

σερνάμενο, το, ως ουσ. • 1. (ναυτ.) α) το αγόμενο σύσπαστου ή πολύσπαστου, β) ένα από τα σχοινιά που χρησιμοποιείται στο σκάφος, γ) (πληθ.) *τα σερνάμενα,* (φρ.) *«η επιχειρία του σκάφους»,* δηλ. όλα τα εξαρτήματα του σκάφους των οποίων το ένα άκρο έχει προσδεθεί σε σταθερό σημείο ενώ το άλλο είναι ελεύθερο για τους διάφορους χειρισμούς που απαιτούνται, 2. (ζωολ.) ερπετό. 🕮 < μτχ. παθ. φωνής του ρ. σέρνω.

σέρνω και **σύρω,** ρ. [αμετβ. και μετβ.] • 1. τραβώ κάτι προς μία κατεύθυνση, (φρ.) *«σέρνω τα δίχτυα / την άγκυρα»,* 2. μετακινώ αντικείμενο, 3. (μτφ.) οδηγώ κάποιον με βίαιο τρόπο κάπου, 4. εξαναγκάζω κάποιον να κάνει κάτι, 5. έρπω, 6. βαδίζω με κόπο. 🕮 < μσν. σέρνω < σύρνω < αρχ. σύρω [= έλκω ή σέρνω καταγής]. ⊖ ξεσέρνω, παρασέρνω.

σερπαντίνα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. στενή χάρτινη χρωματιστή ταινία η οποία ξετυλίγεται κατά τη διάρκεια των αποκριών, 2. (τεχνολ.) στενό μεταλλικό έλασμα που έχει ελικοειδές σχήμα ή σπειροειδής διάταξη σωλήνων σε διάφορες συσκευές. 🕮 ❶ < γαλλ. serpentin [= σωλήνας φιδωτός], ή ❷ < ιταλ. serpentine < λατιν. serpens [= φίδι] < serpere [= έρπω].

σερρανίδες, οι, ουσ. • (ιχθυολ.) οικογένεια τελεόστεων ψαριών [*τελεόστεο* = ευρεία κατηγορία ψαριών, που περιλαμβάνει 20.000 είδη], που ζουν στις θερμές και τις εύκρατες θάλασσες, περιλαμβάνει 70 περίπου γένη και πάνω από 400 είδη σαρκοφάγων ψαριών. 🕮 < αγγλ. serranidae < serrano [δες σερράνος].

σερράνος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) γένος περκόμορφων ψαριών της οικογένειας των σερρανιδών, περιλαμβάνει γνωστά εδώδιμα ψάρια των ελληνικών θαλασσών, όπως είναι η σφυρίδα, οι πέρκες και ο χάνος. 🕮 < γαλλ. serran < νεολατιν. serranus < serra [= είδος ψαριού] + -anus.

Σεϋχέλλες, οι, ουσ. • (γεωγρ.) νησιωτικό κράτος στον Ινδικό Ωκεανό με έκταση 455 τ.χλμ. και πληθυσμό 100 χιλιάδες κατοίκους, εδαφικά αποτελείται από 115 νησιά. 🕮 < αγγλ. Seychelles < [ανθρωπωνύμιο] από το όνομα του υπουργού οικονομικών του Λουδοβίκου ΙΕ΄, Ζαν Μορό ντε Σεσέλ - Jean Moreau de Séchelles, [1690 – 1760].

σερφάρω, ρ. [αμετβ.] • 1. (μτφ.) κινούμαι ηλεκτρονικά στο χώρο του διαδικτύου, 2. (αθλητ.) ασκούμαι στο σέρφινγκ, κάνω το άθλημα της θαλάσσιας σανίδας. 🕮 < αγγλ. surf [= κυματοθραύστης] + [κατάλ.] -άρω.

σέρφερ, ο/η, άκλ. ουσ. • (αθλητ.) ο αθλητής του σέρφινγκ [δες λ.]. 🕮 < αγγλ. surfer < surf.

σέρφινγκ, το, άκλ. ουσ. • 1. (ναυτ.) μικρό σκάφος μ' ένα πανί στερεωμένο σε σανίδα και μ' ένα άτομο για επιβάτη, συνών. ιστιοσανίδα, 2. (αθλητ.) α) άθληση μ' αυτό το σκάφος που αποβλέπει στην ισορρόπηση πάνω στον αφρό των κυμάτων, ή β) ισορρόπηση μόνο με θαλάσσια σανίδα. 🕮 < αγγλ. surfing [= κυματοδρομία] < surf [= κυματοθραύστης]. ⊙ σερφίστας, σερφίστρια.

Σεσκλί και **Σέσκλιο** και **Σέσκλο,** το, και **Σεσκλιά,** η, ουσ. • (γεωγρ.) νησίδα του συμπλέγματος των Δωδεκανήσων, νότια της Σύμης και σε πολύ μικρή απόσταση από αυτήν, έχει έκταση 1,8 τ.χλμ. και είναι ακατοίκητο. 🕮 < αγνώστου ετύμου, αρχ. Τευτλούσα.

σέσουλα, η, ουσ. • 1. (εργαλ.) χρήσιμο φτυαράκι στους μπακάληδες, για να βάζουν σε σακούλα ζάχαρη, καφέ, ρύζι και άλλα προϊόντα, 2. (ναυτ.) ξύλινο δοχείο για το άδειασμα της βάρκας από τα νερά. 🕮 < ιταλ. sessola < μσν. λατιν. sesula.

σε(σ)τάντε, το, άκλ. ουσ. • (ναυτ.) γωνιομετρικό φορητό όργανο σε πλοίο ή αεροσκάφος, ο εξάντας. 🕮 < ιταλ. sestante < sesto [= έκτος] < λατιν. sextus [=έκτος] < sex [= έξι].

Σέτλαντ, τα, ουσ. • (γεωγρ.) αρχιπέλαγος στις βορειοανατολικές ακτές της Σκωτίας, περιλαμβάνει 100 νησιά, έκτασης 1.468 τ.χλμ., από τα οποία είναι κατοικήσιμα τα 16 με 23.000 κατοίκους περίπου. 🕮 < αγγλ. Shetland < παλαιό - σκανδιναβ. λ που προέρχεται από τις λ. hjalt [= χίλτ = λαβή ξίφους] + land [= γη].

σεφ, ο, άκλ. ουσ. • (επάγγ.) αρχιμάγειρας. 🕮 < γαλλ. chef [= αρχηγός] < λατιν. caput [= κεφαλή].

σηκώνω, ρ. [μετβ.] • 1. μετακινώ κάτι προς τα πάνω, υψώνω, *«σηκώνω τα ιστία»*, 2. συγκρατώ κάτι για να μην πέσει, βαστώ, ξ. ξυπνάω κάποιον, εγείρω, 4. στήνω κάτι όρθιο, 5. (φρ. και εκφρ.) *«σηκώνω τα χέρια»,* παραδίνομαι, *«δε σηκώνω κεφάλι»,* είμαι προσηλωμένος στην εργασία μου, *«σηκώνω το τραπέζι»,* δηλ. μαζεύω τα πιάτα από το τραπέζι, *«σηκώνω χέρι»,* [ενν. σε κάποιον] τον χτυπώ ή τον απειλώ, *«σηκώνω το χέρι»,* ζητάω να μιλήσω, και πολλά άλλα. 🕮 < μσν. σηκώνω < μτγν. σηκ(ῶ) [= ζυγίζω στη ζυγαριά] + -ώνω.

σήμα, το, ουσ. • 1. (οικον.) α) διακριτικό σημάδι που πιστοποιεί την προέλευση των προϊόντων, β) το κατοχυρωμένο εμπορικό σχέδιο που αποτελεί το βασικό χαρακτηριστικό γνώρισμα επιχείρησης, 2. (στρατ.) διακριτικό σημάδι σε στρατιωτική στολή, 3. κάθε κίνηση που επιδιώκει τη μετάδοση ενός μηνύματος, 4. μήνυμα ή διαταγή που μεταδίδεται κυρίως με μηχανικά μέσα, 5. (ναυτ.) α) διεθνές διακριτικό γνώρισμα που δηλώνει την ταυτότητα κάθε πλοίου καθαρής χωρητικότητας 30 κόρων και άνω, β) καθεμιά από τις πολύμορφες, σχεδιαστικά και χρωματικά, μικρές σημαίες των σκαφών με τις οποίες πραγματοποιούνται οι συνεννοήσεις μεταξύ των πλοίων, κοινώς: σινιάλο, 6. (φρ.) *«σήμα κινδύνου / διαρροής / πυρκαγιάς / απόπλου - απάρσεως / θυέλλης / καθάρσεως / κακοκαιρίας / κλήσεως / λιμένος / ομίχλης / νηοπομπής / στίγματος / εμπορικό / βιομηχανικό / ηχητικό / οπτικό / προειδοποιητικό / φωτεινό / κατατεθέν / κατωφλίου», «σήματα μορς / οδικής κυκλοφορίας / οδήγησης πορείας / ναυτικά / διακριτικά».* 🕮 < αρχ. σῆμα [= σημάδι, δείγμα]. ⊙ σηματολόγιο, σηματοθέσιο, σηματογράφος, σηματοδότης, σηματονόμος, σηματόσφαιρα, σηματόσχοινο, σηματοτηλέγραφος.

σημαδευτήρι, το, ουσ. • 1. στόχαστρο πυροβόλου όπλου, 2. (εργαλ.) μεταλλική ακίδα για χάραξη επιφάνειας ή είδος γραφικής ση-

μείωσης όπως: ξυλομπογιά, μολύβι, μαρκαδόρος κ.λπ. 🕮 < σημαδεύω.

σημαδεύω, ρ. [μετβ.] • 1. βάζω ένα διακριτικό σημάδι για αναγνώρισης ή υπενθύμιση κάποιας ενέργειας: α) σημειώνω, β) σταμπάρω, μαρκάρω, 2. κατευθύνω τη βολή του όπλου μου προς συγκεκριμένο στόχο, 3. (μτφ.) επηρεάζω καθοριστικά τη σκέψη, ή τη βούληση ενός προσώπου. 🕮 < σημάδι + -εύω. ⊙ σημάδεμα, σημαδευτής, σημαδευτήρι, σημαδευτός.

σημάδι, το, ουσ. • 1. οτιδήποτε που φανερώνει την ύπαρξη προσώπου ή αντικειμένου σε έναν ευρύτερο χώρο αναζήτησης, η ένδειξη, το αναγνωρίσιμο σημείο, 2. ο στόχος κατά τη διαδικασία της βολής με όπλο, 3. η ουλή, το τραύμα, 4. (γενικότ.) αναγνωριστικό σημείο κάποιου ατόμου, όπως π.χ. η ελιά του σώματος, η ουλή, 5. το αποτύπωμα που αφήνουν στο έδαφος τα ζώα, το χνάρι, το ίχνος, 6. (μτφ.) το προμήνυμα, ο οιωνός. 🕮 < μσν. σημάδιν < μτγν. σημάδιον [= σύμβολο, σημαία] < αρχ. σῆμα. ⊙ σημαδιακός.

σημαδούρα και **(τ)σαμαδούρα,** η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • πλωτήρας ορισμένου σχήματος και χρώματος, που είναι δεμένος με κάποιο τύπο άγκυρας έτσι ώστε να καταδεικνύει το

σημείο ως οριοθέτηση περιοχής ή ως πιθανό κίνδυνο λόγω της ύπαρξης αντικειμένων στο βυθό π.χ. βυθισμένων σκαφών, αλιευτικών διχτυών, βράχων κ.ά. συνών. σημαντήρας, (φρ.) *«σημαδούρα ασφαλείας / πρόσδεσης / καθοδήγησης».* 🕮 < σημάδ(ι) + -ούρα.

σημαία, η, ουσ. • 1. κομμάτι υφάσματος με σχέδια και χρώματα που αντιπροσωπεύει το επίσημο εθνικό σύμβολο του κράτους ή το σύμβολο ενός πολιτικού κόμματος, ενός σωματείου, μίας αθλητικής ομάδας κ.λπ. συνών. μπαϊράκι, φλάμπουρο, παντιέρα, σαντζάκι, (φρ.) *«σημαία πολεμική / ξηράς / θαλάσσης / ευκαιρίας / λευκή / του πολεμικού ναυτικού / προβόλου / εκκλησιαστική»,* 2. (μτφ.) πρόσωπο που με την ισχυρή του προσωπικότητα, αναγνωρίζεται ως σύμβολο του χώρου του, 3. φωτεινή ένδειξη σε όχημα ταξί που φανερώνει ότι είναι ελεύθερο, 4. (έκφρ.) *«υπό ελληνική / υπό ξένη σημαία»,* για πλοίο που είναι εγγεγραμμένο σε ελληνικό / σε ξένο νηολόγιο, *«σημαία ευκαιρίας»,* σημαία κράτους το οποίο προσφέρει στους πλοιοκτήτες ευμενέστερες, συνήθως φορολογικού περιεχομένου, συμβάσεις. 🕮 < μτγν. σημαία [= στρατιωτικό λάβαρο].

Ηχήστε οι σάλπιγγες... Καμπάνες βροντερές,
δονήστε σύγκορμη τη χώρα πέρα ως πέρα...
Βογκήστε τύμπανα πολέμου... Οι φοβερές
σημαίες, ξεδιπλωθείτε στον αέρα !
➢ Απόσπασμα από το ποίημα *«Παλαμάς»* του **Άγγελου Σικελιανού**, αφιερωμένο στον ποιητή την ημέρα της κηδείας του.

Οι σημαίες ευκαιρίας αποτελούν ελκυστική επιλογή για τη νηολόγηση των εμπορικών πλοίων, λόγω του ότι:
Επιτρέπουν τη νηολόγηση πλοίων αλλοδαπής ιδιοκτησίας.
Παρέχουν εύκολη πρόσβαση στο νηολόγιο.
Έχουν χαμηλά έως ανύπαρκτα επίπεδα φορολογίας.
Έχουν χαμηλές απαιτήσεις συντήρησης και επάνδρωσης των πλοίων.
Προσφέρουν περιορισμένη κρατική παρέμβαση στην εκμετάλλευση των πλοίων.
Παρέχουν ελεύθερη επιλογή εθνικότητας πληρωμάτων.
Έχουν χαμηλό κόστος μισθοδοσίας πληρωμάτων.
➢ Απόσπασμα από τις Σχολές Ανώτερης Επαγγελματικής Κατάρτισης «ΟΜΗΡΟΣ», 20.07.2021, Ναυτιλιακά, https://omiros.gr/naytiliaka.

σημαίνω, ρ. • 1. [μετβ.] α) έχω συγκεκριμένη σημασία, β) φανερώνω ένα βαθύτερο νόημα, γ) κάνω κάτι να ηχήσει, 2. [αμετβ.] α) βγάζω ήχο ως προειδοποιητικό σήμα, β) εκπέμπω σήματα από το πλοίο με τη σφυρίχτρα ή με τις πολύμορφες μικρές σημαίες ή με τον ειδικό φανό κ.λπ. 🕮 < αρχ. σημαίνω.

σημαιόδεσμος, ο, ουσ. • (ναυτ.) κόμπος με τον οποίο συνήθως δένουμε τη σημαία στην άκρη της κεραίας του ιστού. 🕮 < σημαί(α) -ο- + δεσμός.

σημαιοθέσιο, το, ουσ. δες σηματοθέσιο.

σημαιοστολίζω, ρ. [μετβ.] • διακοσμώ έναν χώρο με σημαίες. 🕮 < σημαί(α) -ο- + στολίζω. ⊙ σημαιοστόλιστος, σημαιοστολισμός.

σημαιοστολισμός, ο, ουσ. • (ναυτ.) διακόσμηση ενός χώρου με σημαίες, συνήθως, με την ευκαιρία εθνικών εορτών, τελετών υποδοχής επίσημων προσώπων, εγκαινίων, θυρανοιξίων κ.λπ. 🕮 < σημαιοστολ(ίζω) -ισμός.

σημαιοφόρος, ο/η, ουσ. • 1. άτομο στο οποίο έχει ανατεθεί το τιμητικό καθήκον να κρατά τη σημαία ενός στρατιωτικού σώματος, ενός σχολείου, ενός συλλόγου κ.λπ. κατά τη διάρκεια παρελάσεων ή επίσημων τελετών, 2. (μτφ.) το πρόσωπο εκείνο που πρωτοπορεί των κοινωνικών και πολιτικών μεταρρυθμίσεων και αγώνων, ο πρωτοπόρος, 3. (ναυτ.) κατώτερος αξιωματικός του Πολεμικού Ναυτικού και του Λιμενικού Σώματος, ανώτερος από τον ανθυπασπιστή και κατώτερος από τον ανθυποπλοίαρχο, αντίστοιχος με τον ανθυπολοχαγό του Στρατού Ξηράς. 🕮 < μτγν. σημαιοφόρος < σημαί(α) -ο- + -φόρος < φέρω.

σήμανση, η, ουσ. • 1. σημάδεμα τοποθεσιών, μαρκάρισμα, 2. τοποθέτηση διακριτικού σήματος, 3. τοποθέτηση πινακίδων οδικής κυκλοφορίας, 4. ειδική υπηρεσία των αστυνομικών διευθύνσεων με καθήκον τη δίωξη και τον εντοπισμό των παρανομούντων. 🕮 < μτγν. σήμανσις < αρχ. σημαίνω [= 1. δηλώνω, γνωστοποιώ, φανερώνω, καταδεικνύω, 2. παρέχω σημεία, κάνω σινιάλα].

σημαντήρας, ο, ουσ. • 1. (τεχνολ.) σηματοδότης, 2. (ναυτ.) οποιοδήποτε αντικείμενο που παραμένει στη επιφάνεια της θάλασσας, σε συγκεκριμένο σημείο, με σταθερό αγκυροβόλιο από τέσσερεις άγκυρες ή ναύδετο, για

να καταδεικνύει τη θέση κάποιου ναυαγίου, π.χ. μιας ποντισμένης αγκύρας, τα όρια ενός θαλάσσιου διαύλου, την ύπαρξη αλιευτικών εργαλείων [διχτυών, παραγαδιών], τηλεφωνικών ή ηλεκτροφόρων καλωδίων, το πεδίο βολής κ.λπ. συνών. σημαδούρα [δες λ.] και (τ)σαμαδούρα, ναύδετο [δες λ.], καβιτέλλο, (φρ.) *«σημαντήρας αυτόματος / βαρελοειδής / ηχητικός / κυλινδρικός / κωνικός / δικωνικός / οξυκόρυφος / πασσαλοειδής / ρομβοειδής / κωλουροκωνικός / κωδωνοφόρος / στυλοειδής / φωτοβόλος / συρικτροφόρος / με σειρήνα ομίχλης / διαύλου / αφετηρίας αγώνων / επικίνδυνης περιοχής / ναυαγίου / πρόσδεσης σκαφών / άγκυρας πλωτός / φωτεινός».* 🕮 < μτγν. σημαντήρ [= σημαδούρα] γεν. -ῆρος < αρχ. σημαίνω [= 1. δείχνω, δηλώνω, γνωστοποιώ, φανερώνω, 2. κάνω σινιάλο].

σημαντηρόδεσμος, ο, ουσ. • (ναυτ.) ο κόμπος με τον οποίο προσδένεται στην κύρια άγκυρα του πλοίου το σχοινί [σημαντηρόσχοινο, δες λ.] που τη συνδέει με τη σημαδούρα [δες λ.], συνών. πεισματιόδεσμος [δες λ.]. 🕮 < σημαντήρ, -ῆρος [= σημαδούρα] -ο- + δεσμός.

σημαντηρόσχοινο, το, ουσ. • (ναυτ.) σχοινί ή αλυσίδα που συνδέει την άγκυρα του πλοίου με τον σημαντήρα για να επισημαίνεται η θέση της, συνών. καϊνάκι [δες λ.]. 🕮 < σημαντήρ, -ῆρος [= σημαδούρα] + σχοινί.

σηματόγραφο, το, ουσ. • (ναυτ.) βιβλίο ή δίσκος ή ταινία κ.λπ. πάνω στα οποία είναι γραμμένα σήματα που παίρνει ή εκπέμπει ένα, κυρίως, πολεμικό πλοίο. 🕮 < σηματο- + -γραφο < γράφω.

σηματογράφος, ο, ουσ. • (ναυτ.) κατακόρυφος ιστός σε πλοίο ή σε είσοδο λιμανιού για τη μετάδοση και την επικοινωνία, με σήματα [ειδικά σημαιάκια] διάφορων μηνυμάτων. 🕮 < σηματο- + -γράφος < γράφω.

σηματοδείκτης, ο, ουσ. • (ναυτ.) μικρός φάρος τοποθετημένος σε όχημα ή ιστό, (φρ.) *«φάρος καρφωτός / μαγνητικός / περιστρεφόμενος / αυτοκινήτου / περιπολικού / ασφαλείας / ισχύος / σήμανσης».* 🕮 < σηματο- + δείκτης.

σηματοθέσιο, και **σημαιοθέσιο(ν),** το, ουσ. • (ναυτ.) μικρός θάλαμος ή ντουλάπα ή κιβώτιο, συνήθως στη γέφυρα διακυβέρνησης του πλοίου, εντός του οποίου φυλάσσονται τα σήματα και οι σημαίες. 🕮 < σήμα, -ατος + -θέσιο < θέση < τίθημι, [η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*].

σηματολόγηση, η, ουσ. • (ναυτ.) 1. καθορισμός του διακριτικού σήματος του πλοίου, 2. εγγραφή του πλοίου στο νηολόγιο και στα άλλα βιβλία, όπως ορίζει ο νόμος, (φρ.) *«μητρώο σηματολογήσεως»,* στο οποίο εγγράφονται όλα τα ελληνικά εμπορικά πλοία, που έχουν καθαρή χωρητικότητα μεγαλύτερη των τριάντα κόρων, με σημείωση του ονό-

ματος και του διεθνούς σήματός τους, του τύπου ναυπήγησης του πλοίου [ιστιοφόρο ή ατμόπλοιο], της δυνάμεως των μηχανών που διαθέτει και του λιμένος νηολόγησης. 🕮 < σηματολογώ.

σηματολογία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • συνεννόηση με σήματα. 🕮 < σήμα, γεν. -ατος + -λογία, [η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*]. ⊙ σηματολογικός.

σηματολόγιο, το, ουσ. • 1. βιβλίο που καταγράφει την ερμηνεία και την αντιστοιχία των ναυτικών σημάτων μιας χώρας, αλλιώς: κώδικας σημάτων, 2. βιβλίο του υπουργείου οικονομικών στο οποίο καταγράφονται τα εμπορικά ή βιομηχανικά σήματα δημοσίων ή ιδιωτικών επιχειρήσεων, 3. (φρ.) *«διεθνές σηματολόγιο»,* βιβλίο με τα σήματα και τα σύμβολα που χρησιμοποιούνται για την ακριβή συνεννόηση μεταξύ πλοίων διαφορετικής εθνικότητας. 🕮 < σήμα, γεν. -ατος + -λόγιο, [η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*].

σηματολογώ, ρ. [αμετβ.] • καθορίζω το διακριτικό σήμα ενός πλοίου. 🕮 < σήμα, γεν. -ατος + -λογώ < λέγω. ⊙ σηματολόγηση.

σηματονόμος, ο/η, ουσ. • (ναυτ.) επικεφαλής υπαξιωματικός των σηματωρών πλοίου ή υπηρεσίας στο Πολεμικό Ναυτικό. 🕮 < σήμα, γεν. -ατος + νόμος.

σηματοραφείο, το, ουσ. • (ναυτ.) εργαστήριο στο χώρου του ναυστάθμου εντός του οποίου ράβονται ή διορθώνονται οι σημαίες και τα σήματα των πλοίων του Πολεμικού Ναυτικού. 🕮 < σήμα, γεν. -ατ(ος) -ο- + ραφείο.

σηματόσφαιρα, η, ουσ. • (ναυτ.) *«σηματόσφαιρα αγκυροβολίας - μπάλα αγκυροβολιάς»,* οπτικό σήμα το οποίο φέρουν τα πλοία τα οποία είναι προσορμισμένα ή αγκυροβολημένα σε κλειστά νερά λιμνών, ποταμών ή κόλπων όπου υπάρχει συνωστισμός σκαφών. Αποτελείται από μια μαύρη σφαίρα, διαμέτρου τουλάχιστον 0,6 μ. που εκτίθεται στο εμπρόσθιο μέρος του πλοίου όπου μπορεί καλύτερα να γίνει αντιληπτή. 🕮 < σήμα, γεν. -ατ(ος) -ο- + σφαίρα.

σηματόσχοινο, το, ουσ. • (ναυτ.) λεπτό σχοινί για το δέσιμο, την έπαρση και υποστολή σημάτων και σημαιών, συνών. σαντζακόσχοινο, σάγουλα. 🕮 < σήμα, -ατος + σχοινί, [η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*].

σηματοτηλέγραφος, ο, ουσ. • (ναυτ.) 1. ειδική συσκευή των πλοίων που χρησιμοποιείται για την γρήγορη έπαρση σημάτων, 2. [παλαιότερα] κτηριακής φύσεως υποδομή με ενσωματωμένη μηχανική κατασκευή [οπτικός τηλέγραφος] σε ευδιάκριτο σημείο της εισόδου λιμανιού, από όπου αναγγέλλεται με σήματα η εμφάνιση πλοίου. 🕮 < σηματο- + τηλέγραφος.

σηματοφόρος ή **σηματοφορέας** ή **σημαφόρος** ο, ουσ. • (ναυτ.) παράκτια κατασκευή, σε ανοικτό και ευδιάκριτο χώρο, από την οποία παρακολουθούνται οι κινήσεις πλοίων και αεροπλάνων και με ηλεκτρικά ή ραδιοτηλεγραφικά σήματα μεταβιβάζονται σε αυτά πληροφορίες που σχετίζονται με την ασφάλειά τους και τις μετεωρολογικές προβλέψεις. 🕮 < σηματο- + -φόρος. ⊙ σηματοφορικός.

σηματωρείο, ο, ουσ. • (ναυτ.) κτηριακή εγκατάσταση, πλησίον συνήθως φάρου, για υποστήριξη του υπαλληλικού προσωπικού των δύο χώρων καθώς και για φύλαξη εφοδίων και εργαλείων. 🕮 < μσν. σηματωρεῖον < σηματωρός [δες ετυμ. λ.].

σηματωρός, ο, ουσ. • 1. (ναυτ.) υπαξιωματικός ή ναύτης του πολεμικού ναυτικού, που έχει για καθήκον του τη λήψη ή την αποστολή οπτικών σημάτων, 2. (μτφ.) κάτι ή κάποιος που δείχνει έναρξη ενεργειών. 🕮 < σήμα, γεν. -ατος + -ωρός < ❶ [αρχ. ὥρα φροντίδα, προσοχή, μέριμνα, πρόνοια, ενδιαφέρον για άνθρωπο ή πράγμα], ή ❷ < αρχ. ὁράω [= βλέπω, κοιτάζω].

σημείο, το, ουσ. • 1. συγκεκριμενοποίηση θέσης, 2. ορισμένη χρονική στιγμή, 3. σημάδι, διακριτικό γνώρισμα, 4. ένδειξη, 5. γεωμετρικός όρος για το στοιχείο του χώρου που δεν έχει διαστάσεις, 6. βαθμός θερμοκρασίας, 7. η απεικόνιση των μουσικών ήχων με γραπτά σύμβολα, 8. σύμβολο, 9. σύμβολο της αριθμητικής, 9. (φρ.) *«σημεία των καιρών / και τέρατα / στίξης, -εως / του ορίζοντα / του ζωδιακού κύκλου / σημείο τριβής / δρόσου / βρασμού / ανάφλεξης / αναγωγής / εκκίνησης / επαφής / θραύσεως / ιππο-*

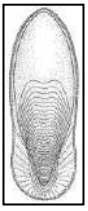
δύναμης / κόμβου / κόρου / κρούσεως / μηδέν / σημάνσεως / πλήγματος / σκοπεύσεως / τομής / πήξεως / περιστροφής / προορισμού / τήξεως / νεκρό». 🕮 < αρχ. σημεῖον.

σημείωμα, το, ουσ. • 1. ολιγόλογο και πρόχειρο κείμενο που καταγράφει περιληπτικά κάποιο γεγονός, είδηση, μήνυμα, σχόλιο κ.λπ. 2. (οικ.) συστατική επιστολή δημόσιου παράγοντα που επιδιώκει την εξυπηρέτηση φίλου ή ψηφοφόρου, 3. γραπτή αναφορά, συνήθως διπλωμάτη, προς την ανώτερη Αρχή του, για φλέγοντα πολιτικά θέματα, 4. (φρ.) *«σημείωμα προκαταβολή μισθού ή σύνταξης ή ασφάλισης / βιογραφικό / ενημερωτικό / εκκαθαριστικό / πληροφοριακό κ.λπ.».* 🕮 < μτγν. σημείωμα < αρχ. σημειόω / -ῶ < αρχ. σημεῖον < σῆμα. ⊙ σημειωματάριο.

σημύδα, η, ουσ. • (φυτολ.) είδος φυλλοβόλου δέντρου ή θάμνου που φύεται σε ψυχρές περιοχές και χρησιμοποιείται στην κατασκευή επίπλων, μουσικών οργάνων, σκαφών κ.ά., συνών. βετούλη και μπετούλα. 🕮 < μτγν. σημύδα.

σηπία, η, ουσ. • η σουπιά [δες λ.]. 🕮 αγνώστου ετύμου.

σήπιο, το, ουσ. • 1. το χαρακτηριστικό άσπρο κόκκαλο της σουπιάς, 2. α) *«αφρός της θάλασσας»,* η επιφάνεια της θάλασσας β) (ορυκτ.) ένυδρο πυριτικό μαγνήσιο, λευκό, σταχτί ή υπέρυθρο, σε κομμάτια που μοιάζουν με στρείδι, χρησιμοποιείται για την κατασκευή πίπας καπνίσματος ή κομψοτεχνημάτων, σηπιόλιθος. 🕮 < σηπία [= σουπιά]. [φωτό: σήπιο αρσενικού ατόμου].

«Τῶν δὲ μαλακίων πανουργότατον μὲν ἡ σηπία, καὶ μόνῳ χρῆται τῷ θολῷ κρύψεως χάριν, καὶ οὐ μόνον φοβουμένη», δηλ. σε μτφρ. «Από τα μαλάκια η σουπιά είναι το πιο πονηρό και το μόνο που χρησιμοποιεί το μελάνι για απόκρυψη και όχι μόνο όταν φοβάται». ➢ **Αριστοτέλης**

σήπομαι και **σέπομαι,** ρ. [αμετβ.] • σαπίζω. 🕮 < αρχ. σήπομαι, παθητική φωνή του ρήματος σήπω. ⊙ σήψη, σηπτικός.

σήραγγα, η, ουσ. • 1. φυσική ή τεχνητή υπόγεια διάβαση πεζών και οχημάτων, συνών. τούνελ, στοά, λαγούμι, 2. (γεωλ.) σπηλιά μεγάλου μήκους που σχηματίστηκε από τη διαβρωτική ενέργεια των υδάτων, 3. (φρ.) *«σήραγγα ελικοφόρου ατράκτου», «νομείς / ενισχυτικά ελάσματα / ουρανός / φρεάτιο / δάπεδο σήραγγας».* 🕮 < αρχ. σήραγξ, γεν. σήραγγος.

Σητεία, η, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη του νομού Λασιθίου στην ανατολική Κρήτη με συνολικό δημοτικό πληθυσμό 20.438 κατοίκους [απογρ. 2021], το λιμάνι της εξυπηρετεί κυρίως μικρά πλοιάρια αλιείας και ιστιοπλοϊκά σκάφη.

σήψη, η, ουσ. • 1. (βιολ.) η διαδικασία της αποσύνθεσης κάποιας οργανικής ουσίας, συνών. σάπισμα, σαπίλα, 2. (μτφ.) ο ηθικός μαρασμός, η έκλυση των ηθών, 3. (εντομ.) αρρώστια των μελισσών, 4. (φυτολ.) αρρώστια του κλήματος που εμφανίζεται στην εποχή της καρποφορίας. 🕮 < αρχ. σῆψις < σήπομαι.

σία, επιφ. • (ναυτ.) *«κάνε πίσω»,* πρόσταγμα για το άραγμα των πλοίων ή για ανάστροφη κίνηση των κουπιών με σκοπό την ανακοπεί της πορείας του σκάφους. 🕮 < ιταλ. scia, προστακτική του sciare [= σιάρω, υποχωρώ, πλέω με την πρύμνη].

Σιαμέν, η, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας, το κυριότερο μέρος της πόλης βρίσκεται στο νησί Χουλί, έχει πληθυσμό 3.119.110 κατοίκους, διαθέτει σημαντικό λιμάνι. 🕮 < από μεταφορά του αγγλ. Xiamen, που σημαίνει στα κινεζικά *«Κάτω Πύλη»,* ή *«Αρχοντική Πύλη»* ή *«Πύλη της Κίνας».*

σιαμπέκο, το, ουσ. δες σεμπέκ.

σιάρω, ρ. [αμετβ.] • (ναυτ.) α) πλέω με την πρύμνη μπροστά, πλέω προς τα πίσω, υποχωρώ, β) κωπηλατώντας αλλάζω την πορεία του σκάφους. 🕮 < ιταλ. sciare.

Σιβηρία, η, ουσ. • (γεωγρ.) τεράστια ρωσική περιοχή στη Βόρεια Ασία, που ξεκινά δυτικά από τα Ουράλια Όρη και φθάνει ως τον Ειρηνικό Ωκεανό, και από τον βορρά αρχίζει από τον Βόρειο Παγωμένο Ωκεανό και φθάνει ως τη Μογγολία και το Καζακστάν. 🕮 < αγνώστου ετύμου, με πιθανότερη εκδοχή από την πρωτοσλαβική λέξη σεβέρ (север) που σημαίνει βορράς.

σιγαρέτο, το, ουσ. • το τσιγάρο. 🕮 < ιταλ. sigaretto, υποκ. του sigaro [= πούρο].

σιγάρο, το, ουσ. δες τσιγάρο.

σιαγόνα, η, **σ(ι)αγόνι,** το, ουσ. • 1. (ανατ.) η γνάθος, 2. τμήμα του μηχανισμού των φρένων σε όχημα, 3. τμήμα της μέγγενης, συνών. συνδήκτορας. 📖 < αρχ. σιαγών.

σιγαστήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή ή εξάρτημα που περιορίζει το θόρυβο σε μηχανές ή σε όπλα, συνών. αποσιωπητήρας, σιλανσιέ. 📖 < αρχ. σιγασ- < σιγάζω [= κάνω κάποιον να σωπάσει] + -τήρ > -τήρας.

σιγάτσα και **σεγάτσα,** η, και **σιγάτσο,** το, ουσ. • (εργαλ.) είδος πριονιού για το κόψιμο μετάλλων ή ξύλων, διαθέτει λάμα μεταλλική και λαβή ξύλινη. 📖 ❶ < ιταλ. seghetto, ή ❷ < βενετ. segasso.

σιγάτσο, το, ουσ. δες σιγάτσα.

Σιγκαπούρη, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησιωτική χώρα [πόλη-κράτος], που βρίσκεται κοντά στη Μαλαισία, έχει έκταση μόλις 733 τ.χλμ. και πληθυσμό 5,7 [Ιούλιος του 2022] εκατομμύρια κατοίκους περίπου, διαθέτει ένα από τα μεγαλύτερα λιμάνια του κόσμου σε διακίνηση προϊόντων. 📖 < από μεταφορά του αγγλ. Singapore < μαλαϊκή λ. simhapura [= πόλη του λιονταριού] < simha [= λιοντάρι] + pur [= σπίτι, πόλη].

σιγουράρω, ρ. [μετβ.] • 1. σιγουρεύω, βεβαιώνομαι, 2. εξασφαλίζω, σταθεροποιώ, ασφαλίζω, στερεώνω, μποτσάρω, 3. (ναυτ.) χαλαρώνω, κατεβάζω. 📖 < βενετ. segurar < λατιν. securus [= ασφαλής, άφοβος] < se στερητ. [= χωρίς] + curus και cura [= φροντίδα]. ⊙ σιγουράρισμα, σιγούρα, σιγουριά.

σιγούρα, • (ναυτικό πρόσταγμα) χαμήλωσε τα πανιά ή τα σχοινιά του πλοίου. 📖 < προστακτική του ρ. σιγουράρω [δες λ.].

σιδερικό, το, ουσ. • 1. κομμάτι σιδήρου ή εργαλείο κατασκευασμένο από σίδηρο, 2. (πληθ.) τα *σιδερικά,* αντικείμενα σιδερένια, 3. α) το φορητό πυροβόλο όπλο, β) κάθε όπλο που είναι μεταλλικής κατασκευής και ειδικότερα φτιαγμένο από σίδηρο. 📖 < σίδερ(ο) + [κατάλ.] -ικό.

σιδερόξυλο ή **σιδηρόξυλο,** το, ουσ. • 1. (φυτολ.) κοινή ονομασία διαφόρων δένδρων και θάμνων που είναι πολύ σκληρά και ανθεκτικά, 2. το σκληρό και πολύ βαρύ ξύλο, που είναι κατάλληλο για πατώματα, ναυπηγικές κατασκευές, αγροτικά εργαλεία κ.λπ. 📖 < σιδερο- + ξύλο.

σιδεροπρίονο και **σιδηροπρίονο**, το, ουσ. • (εργαλ.) ειδικό πριόνι με λεπίδα που διαθέτει πολύ λεπτά δόντια κι είναι κατάλληλο για την κοπή μετάλλων. 📖 < σιδερο- + πριόν(ι) -ο.

σιδερόστοκος ή **σιδηρόστοκος,** ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • ειδικός στόκος που χρησιμοποιείται για το στοκάρισμα μεταλλικών ή άλλων σκληρών επιφανειών, (φρ.) *«σιδηρόστοκος δύο συστατικών / πολυεστερικός / πιστολιού / λευκός / σπάτουλας».* 📖 < σιδηρο- + στόκος.

σιδηρέλασμα, το, ουσ. • σιδερένιο έλασμα, η λαμαρίνα. 📖 < σίδηρ(ος) + έλασμα.

σιδηρο- • πρώτο συνθετικό πολλών λ. που δηλώνει τη στενή σχέση που έχει το δεύτερο συνθετικό με το σίδηρο π.χ.: σιδηροβιομηχανία, σιδηροδέσμιος, σιδηροδοκός, σιδηρόδρομος, σιδηρόλιθος, σιδηροπαγής, σιδηροπυρίτης, σιδηροπενία, σιδηροπωλείο, σιδηροτροχιά, σιδηρουργείο, σιδηρόφρακτος, σιδηρόχρωμος, σιδηροτεχνία, κ.ά.

σιδηροδοκός, η, ουσ. • σιδερένιο δοκάρι . 📖 < σιδηρο- + δοκός.

σιδηρόδρομος, ο, ουσ. • 1. ιδιόμορφος δρόμος που είναι κατασκευασμένος από παράλληλες σιδερένιες ράβδους, τις ράγες, πάνω σε στέρεες τσιμεντένιες ή ξυλώδεις παλαιότερα βάσεις, για να κινείται το τρένο, 2. (συνεκδ.) το τρένο. 📖 < σιδηρο- + -δρομος, απόδοση από τα γαλλ. chemin de fer. ⊙ σιδηροδρομικός.

σιδηροκατασκευή, η, ουσ. • ιδιότυπη κατασκευή που τα κύρια δομικά της στοιχεία είναι από σίδηρο. 📖 < σιδηρο- + κατασκευή.

σιδηρομαγγάνιο, το, ουσ. • (μεταλλ.) τύπος κράματος σιδήρου και μαγγανίου, χρήσιμο συνήθως στη χαλυβουργία ως αποοξειδωτής και αποθειωτής, καθώς και στην προσθήκη σκληρότητας και αντοχής σε διάφορους τύπους χάλυβα. 📖 < σιδηρο- + μαγγάνιο.

σιδηρομετάλλευμα, το, ουσ. • (μεταλλ.) α) το μετάλλευμα σιδήρου, β) κάθε πέτρωμα ή ορυκτό από το οποίο εξάγεται σίδηρος και είναι οικονομικά εκμεταλλεύσιμο. 📖 < σι-

δηρο- + μετάλλευμα, απόδοση από την αγγλ. iron ore.

σιδηρονικέλιο, το, ουσ. • (μεταλλ.) κράμα πλούσιο σε νικέλιο και σίδηρο. 🕮 < σιδηρο- + νικέλιο, μτφρδ. από τη γαλλ. ferronickel.

σιδηρόξυλο, το, ουσ. δες σιδερόξυλο.

σιδηροπαγής, -ής, -ές, επίθ. • αυτός που έχει ενισχυθεί με σίδηρο, σιδερόδετος ή σιδηρόδετος, (φρ.) *«σιδηροπαγές σκυρόδεμα / κονίαμα»,* το μπετόν αρμέ, αλλιώς: στερεοποιημένο μπετόν, [μείγμα από τσιμέντο, άμμο και νερό, ενισχυμένο με μεταλλικές ράβδους]. 🕮 < σιδηρο- + [αρχ.] -παγής (θ. παγ- του αρχ. πήγνυμι [= στερεώνω].

σιδηροπυρίτης, ο, ουσ. • (ορυκτ.) θειούχο ορυκτό του σιδήρου, παλαιότερη ονομασία ψευδόχρυσος [αγγλ. «fools gold»] λόγω του χρώματός του. 🕮 < σίδηρο- + πυρίτης < αρχ. πῦρ, μτφρδ. από τη αγγλ. iron pyrite.

σίδηρος, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (χημ.) χημικό στοιχείο της ομάδας των μετάλλων, το τέταρτο σε διάδοση στοιχείο στο φλοιό της γης, πολύτιμο στην βιομηχανία μετάλλου, (φρ.) *«σίδηρος ακατέργαστος / γαλβανισμένος / ελατός / επιψευδαργυρωμένος / λεπτόκοκκος / χονδρόκοκκος ψυχρήλατος / μαλακός / πεπλατυσμένος / σφυρήλατος / θειικός / χηλικός / φυτικός»,* 2. (βιολ.) ένα από τα βασικότερα στοιχεία του αίματος αλλά και πολλών τροφών. 🕮 < αρχ. σίδηρος, [για τη 2η ερμ.] σημδ. από τη γαλλ. fer. ⊙ σιδηρούς, σιδηρίτης. ○ χυτοσίδηρος, σιδηρόσκονη, σιδηρομπετόν.

σιδηροτροχιά, η, ουσ. • καθεμιά από τις χαλύβδινες δοκούς συγκεκριμένων διαστάσεων και καθορισμένης διατομής, οι οποίες, τοποθετούνται ανά δύο και παράλληλα κι αποτελούν τον δρόμο επάνω στον οποίο κινούνται τα βαγόνια των τρένων και τα τραμ, συνών. ράγια. 🕮 < σιδηρο- + τροχιά.

σιδηρουργείο, το, ουσ. • εργαστήριο κατεργασίας σιδήρου, συνών. σιδεράδικο. 🕮 < μτγν. σιδηρουργεῖον [= ορυχείο σιδήρου].

σιδηρουργός, ο, ουσ. • τεχνίτης που κατεργάζεται το σίδερο σε βιοτεχνικούς ή βιομηχανικούς χώρους, συνών. σιδεράς. 🕮 < μτγν. < σίδηρος + -ουργός < ἔργον. ⊙ σιδηρουργία > σιδηρουργικός.

σιδηρούχος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που περιέχει σίδηρο ή μία από τις ενώσεις του σιδήρου. 🕮 < σιδηρο- + -ούχος [β΄ συνθετικό σε σύνθετα ουσ. που δηλώνει το πρόσωπο που έχει στην κατοχή του κάτι: οικοπεδούχος, περιπτερούχος].

σιδηρόφρακτος, -η, -ο, και **σιδερόφρακτος,** -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που τον έχουν φράξει με σιδερένιο πλέγμα, σιδερένια κάγκελα, 2. (μτφ.) αυτός που φορά σιδερένια πανοπλία, σύνων. πάνοπλος. 🕮 < σιδηροφράσσω.

Σίδνεϋ και **Σύδνεϊ,** το, ουσ. • (γεωγρ.) η μεγαλύτερη πόλη της Αυστραλίας με 4,5 εκατομμύρια κατοίκους περίπου. 🕮 < αγγλ. Sydney < [ανθρωπωνύμιο] από το όνομα του Βρετανού πολιτικού [Υπουργού των Εσωτερικών] Thomas Townshend, 1st Viscount [υποκόμης] του Sydney.

σιελ, ο/η/το, άκλ. επίθ. • 1. αυτός που έχει το χρώμα του ουρανού, του ανοιχτού γαλάζιου, 2. [ως ουσ.] το γαλάζιο χρώμα. 🕮 < γαλλ. ciel [= ουρανός] < λατιν. caelum.

Σιέρα Λεόνε, η, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της δυτικής Αφρικής, έχει έκταση 71.740 τ.χλμ. και πληθυσμό 8.494.260 κατοίκους [απογρ. 2022]. 🕮 < πορτογαλ. Serra Leoa, που σημαίνει *«Οροσειρά των Λεόντων».*

σιζάλ, το, ουσ. • φυτικό είδος σχοινιού από

ίνες του φυτού σιζάλ, [αλλιώς: Αγαύη η σιζαλανή - Agave sisalana - διώνυμο], είναι χαμηλής ποιότητας με περιορισμένη αντοχή. 🕮 < αγγλ. sisal.

Σιθωνία, η, ουσ. • (γεωγρ.) η μεσαία από τις τρεις χερσονήσους της Χαλκιδικής με 12.500 κατοίκους. 🕮 < αρχ. Σίθων, γεν. -ωνος, [ανθρωπωνύμιο] μυθικός βασιλιάς της Θράκης, γιος του Άρη και της Νύμφης Όσσας.

σικατίφ, το, άκλ. ουσ. • στεγνωτικό χρωμάτων. 🕮 < γαλλ. siccatif < λατ. sicco [= στεγνώνω].

Σικελία, η, ουσ. • (γεωγρ.) το μεγαλύτερο νησί στην Μεσόγειο, μία από τις 20 Περιφέρειες της Ιταλίας, έχει έκταση 25.708 τ.χλμ. και πληθυσμό 5.036.666 κατοίκους. 🕮 < (μυθολ.) αρχ. κυρ. όν.: Σικελός: α) θεωρείται γιος του Ποσειδώνα ή του Ιταλού, β) βασιλιάς της Νότιας Ιταλίας που εγκαταστάθηκε

με το λαό του στο νησί και περιόρισε τους Σικανούς στα δυτικότερα μέρη. ⊙ Σικελός, Σικελιώτισσα, Σικελιώτης [= ο Έλληνας κάτοικος της Σικελίας] σικελικός, (λαϊκ.) Σιτσιλιάνος / -α, σικελιωτικός και σικελιώτικος.

Σίκινος, η, ουσ. • (γεωγρ.) κυκλαδίτικο νησί με έκταση 41,676 τ.χλμ. και πληθυσμό 253 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < (μυθολ.) [ανθρωπωνύμιο] αρχ. Σίκινος, μυθικός βασιλιάς του νησιού, γιος του Θόαντα, βασιλιά της Λήμνου και της νύμφης Νηΐδας.

σιλανσιέ, το, άκλ. ουσ. • (μηχανολ.) ο σιγαστήρας [δες λ.] μηχανών ή όπλων. 🕮 < γαλλ. silencieux.

σιλάχι, η, ουσ. δες σελάχι.

σιλικόνη, η, ουσ. • (χημ.) καθεμιά από τις οξυγονούχες οργανικές ενώσεις του πυριτίου που έχουν πολλαπλές εφαρμογές στον κατασκευαστικό τομέα αλλά και στην πλαστική χειρουργική. 🕮 < αγγλ. silicon < λατιν. silex [= πυρόλιθος, χαλίκι].

σιλό, το, άκλ. ουσ. • 1. αεροστεγής κατασκευή, τσιμεντένια ή μεταλλική, κατάλληλη για αποθήκευση δημητριακών, διαφόρων σπόρων, κονιορτοποιημένου άνθρακα, τσιμέντου, άμμου, λιπασμάτων, χημικών και οικοδομικών προϊόντων, ριζών, βολβών κ.λπ. 2. (τεχνολ.) α) αυτοκίνητο, ειδικά διαμορφωμένο, για τη μεταφορά σιτηρών, β) αυτοκίνητο για τη μεταφορά σκυροδέρματος, 3. (στρατ.) υπόγεια αποθήκη στρατιωτικών ειδών. 🕮 < ❶ (αντιδάνειο) γαλλ. silo < ισπαν. siro < λατιν. sirus [= δοχείο σταριού] < ίσως, από το αρχ. σιρός [= αποθήκη ή δοχείο για τη φύλαξη σιτηρών], ή ❷ για τον καθηγητή Γ. Μπαμπινιώτη, που θεωρεί απίθανη την αναζήτηση του στην λατιν. και την ελληνική γλώσσα, από το ισπαν. silo [= υπόγεια αποθήκη] < αβέβ. ετύμου, ❸ ίσως από το κελτ. silon [= σπόρος φυτού], ή ❹ < βασκ. zilo [= τρύπα].

σίλουρος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) α) γένος ιχθύων του γλυκού νερού, β) ποταμίσιο είδος ψαριού, συνών. γλανίδι [συγγενικό είδος με τον γουλιανό]. 🕮 < λατιν. silurus < σιλ- [ίσως από το αρχ. σιλλός = αλλήθωρος] + -ουρος [< οὐρά].

σιμότητα, η, ουσ. • 1. (ανατ.) το πλακουτσωτό σχήμα της μύτης, 2. (ναυπ.) α) μικρή κυρτότητα του καταστρώματος, β) (φρ.) *«καμπύλη σιμότητας»,* συνών. λουνάδα ή βιάρισμα ή καραβίζι, *«πρωραία σιμότητα», «πρυμναία σιμότητα».* 🕮 < αρχ. σιμότης < σιμός, -ή, -όν [= αυτός που έχει σιμή, δηλ. φαρδιά, πλακουτσωτή μύτη].

σιμούν, ο, άκλ. ουσ. • (μετεωρ.) καυτός και ξηρός άνεμος των ερήμων της ΝΔ. Ασίας [Αραβική Χερσόνησος] και της Β. Αφρικής [Σαχάρα], που στο πέρασμά του σηκώνει σύννεφα άμμου [αμμοστροβίλους]. 🕮 < ❶ γαλλ. simoun, ή ❷ < αγγλ. simoon < αραβ. sâmun [= δηλητηριώδης άνεμος].

σινιάλο και **σενιάλο,** το, ουσ. • 1. συνθηματικό ή συμβολικό σήμα, συνών. ειδοποίηση, σύνθημα, 2. (ναυτ.) α) συνθηματική κίνηση που εκτελείται από τους ναύτες, παλαιότερα, και βασίζεται στις μικρές χρωματιστές σημαιούλες, β) οι συνθηματικές σημαιούλες που χρησιμοποιούνται για τη συνεννόηση των πληρωμάτων διαφορετικών σκαφών, όταν φυσικά αυτά βρίσκονται σε μικρή σχετικά απόσταση, γ) χαρακτηριστικό σημάδι, συνήθως αναρτημένο στο ψηλότερο άλμπουρο, ενός πλοιοκτήτη. 🕮 ❶ < ιταλ. segnale [= σήμα] < λατιν. signum [= σημάδι, σημείο], ή ❷ βενετ. signál.

σινιάρω, ρ. δες σενιάρω.

Σινική Θάλασσα, η, • (γεωγρ.) τμήμα του Δ. Ειρηνικού Ωκεανού που βρέχει τα παράλια της Κίνας και χωρίζεται στη Βόρεια (ή Κίτρινη Θάλασσα), την Ανατολική και τη Νότια Σινική Θάλασσα ή αλλιώς γνωστής ως Θάλασσα της Νότιας Κίνας.

σιπάριο, το, ουσ. [παλαιότερη γραφή: συπάριον] • (ναυτ.) το ψηλότερο πανί του ακάτιου ιστού σε δίστηλα ή τρίστηλα ιστιοφόρα, πλωριός κούντρος ή πλωριός κοντραπαπαφίγγος. 🕮 < σίπαρος [δες λ.].

σίπαρος, ο, ουσ. • (ναυτ.) ελαφρύ τετράγωνο πανί πάνω από τον φώσωνα, τον παπαφίγκο, αλλιώς: κούντρος ή κοντραπαπαφίγκος. 🕮 < λατιν. supparus και supparum < siparum [= οθόνη] < supo, supare και sipo, sipare [= ρίχνω, απλώνω].

σιρίτι, το, ουσ. [γεν. σιριτ-ιού, -ιών] • 1. (ενδυμ.) διακοσμητικό κορδόνι από μεταξωτή ή

χρυσοΰφαντη κλωστή [τιρτίρι], κατάλληλο για στρατιωτικές στολές, πηλήκια, ενδύματα αλλά και έπιπλα, συνών. γαϊτάνι, 2. (ειδικότ.) μικρή υφασμάτινη ταινία που ράβεται σε στρατιωτικές στολές αξιωματικών και υπαξιωματικών ως διακριτικό γνώρισμα του βαθμού, συνών. γαλόνι, 3. (μτφ.) α) αξίωμα, β) πολύχρωμο φτέρωμα κάποιων πουλιών. 🕮 < τουρκ. şirit < şerit [= 1. λωρίδα, ταινία, 2. ζώνη, 3. γαλόνι, 4. κορδέλα] < αραβικής προέλευσης ṣarīt.

σίρκο, το, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος ψαριού του γλυκού νερού, γνωστό και ως γραμπίνα, ουγλί, μπίζι ή πράσινη σαρδέλα, η επιστ. του ονομ.: Alburnus alburnus [διώνυμο], το σώμα του είναι επίπεδο και επίμηκες έως 25 cm, με κεφάλι μυτερό και στόμα μικρό, το χρώμα του ασημί ενώ τα πτερύγιά του έχουν οξείες γωνίες και είναι διάφανα.

σιροκολεβάντες και **σοροκολεβάντες,** ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) άνεμος που φυσάει μεταξύ ανατολικής και νοτιοανατολικής κατεύθυνσης, [δες σιρόκος], συνών. ευραπηλιώτης. 🕮 < ιταλ. scirocco + levante [= απηλιώτης, ανατολικός άνεμος].

σιρόκος και **σορόκος,** ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) καυτός και ξηρός νοτιοανατολικός άνεμος που ξεκινά από την Αφρική και την Ασία [άνεμος των ερήμων], η ξηρότητα του οποίου μετριάζεται με τη διέλευσή του καθώς περνά πάνω από τη Μεσόγειο Θάλασσα, γνωστός και ως (αρχ.) *εὖρος* [= ανατολικός άνεμος] αλλά και λαμπαδίτσα και σοροκάδα, (φρ.) *«σιρόκο – νόβο ή νουόβο»,* [scirocco nuovo] δηλ. σιρόκος - νέος, σιρόκος της Αδριατικής. 🕮 < ιταλ. sirocco ή scirocco [= νοτιοανατολικός (άνεμος)] < αραβ. προέλευσης, sharqī [= ανατολή].

σιτζίμι, το, ουσ. • λεπτό και γερό σχοινί. 🕮 < κουτσοβλάχ. sidzime < τουρκ. προέλευσης.

σιτηρά, τα, ουσ. [χωρίς ενικ.] • γενική ονομασία κατηγορίας φυτών στα οποία ανήκουν το σιτάρι, το κριθάρι, ο αραβόσιτος, το καλαμπόκι, η σίκαλη, κ.ά. συνών. δημητριακά, (φρ.) *«πιστοποιητικό μεταφοράς σιτηρών / πλοίο μεταφοράς σιτηρών / φορτίο - εμπόριο - σιτηρών / αναρροφητήρας - ανυψωτήρας - εκφορτωτήρας σιτηρών».* 🕮 < μτγν. σιτηρά < αρχ. σιτηρός < σῖτος.

σιτηρέσιο, το, ουσ. • α) η ημερήσια τροφή που δίνεται στον κάθε στρατιώτη, β) το επίδομα που χορηγείται στους στρατιώτες για την αγορά τροφής. 🕮 < μτγν. σιτηρέσιον [= επίδομα] < αρχ. σιτηρός < σῖτος.

σίτος, ο, **σιτάρι** και **στάρι,** το, ουσ. • (φυτολ.) α) φυτό της οικογένειας των αγρωστοειδών, πολύτιμο για τη θρεπτική του αξία στην καθημερινή μας διατροφή, β) ο καρπός του παραπάνω φυτού. 🕮 < αρχ. σιτάριον. ⊙ σιταράς, σιταρένιος, σιταρήθρα. ○ αγριοσίταρο, αλευρόσιτα, αραβόσιτος, αραβοσιτάλευρο, αραβοσιτέλαιο, αραποσίταρο, αραποσίτι, επισιτισμός, οικόσιτος, παράσιτικός, σιτάλευρο, σιταποθήκη, σιταρόσπορος, σιταροχώραφο, σιτέλαιο, σιτέμπορος, σιτηρέσιο, σιτοβολώνας, σιτοκαλλιέργεια, υποσιτισμός.

σιφάντο, το, και **σιφάντος,** ο, ουσ. • (μετεωρ.) νοτιοδυτικός άνεμος με μεγάλη ορμητικότητα που πνεέι στην Αδριατική Θάλασσα, συνών. γαρμπής. 🕮 < ιταλ. προέλευσης.

Σίφνος, η, ουσ. • (γεωγρ.) κυκλαδίτικο νησί με έκταση 73,942 τ.χλμ. και πληθυσμό 2.777 μόνιμους κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < αρχ. τοπωνύμιο, αγνώστου ετύμου, ίσως από το σιφνός [= κενός, στριφνός], ή (μυθολ.) από το μυθικό ήρωα Σίφνο. ⊙ Σιφναίος, Σίφνιος, Σιφνιός, σιφνέικος.

σίφουνας, ο, ουσ. • 1. (μετεωρ.) αέρια στροβιλοειδής μάζα που αποτελείται από υδρατμούς και σκόνη, συνών. ανεμοστρόβιλος, τυφώνας, στρόφιλας, σίφωνας, 2. (μτφ.) οτιδήποτε κινείται με μεγάλη ταχύτητα. 🕮 < αρχ. σίφων [= σωλήνας, σύριγγα, σιφόνι, που χρησιμοποιείται στην άντληση κρασιού από το βαρέλι] < αβέβ. ετύμου.

σιφώνι και **σιφόνι** και **σιφούνι,** το, ουσ. • 1. (τεχνολ.) α) υδραυλική εγκατάσταση σε σχήμα U που χρησιμεύει για τη μεταφορά υγρών και αποβλήτων από δεξαμενές, λέβητες ή από το κύτος του πλοίου, χωρίς την παρεμβολή αντλίας ή άλλου απορροφητικού μηχανισμού, συνών. μετάγγιστρο, β) συσκευή που εκτοξεύει με πίεση ποτό, νερό ή κάποιο άλλο υγρό, συνών. εκχυτήρας, τζιφάρι, αντλία, 2. (ιατρ.) χειρουργικό εργαλείο που χρησιμοποιείται για τις πλύσεις του

στομάχου, 3. (μετεωρ.) δες σίφουνας. 📖 (αντιδάνειο) γαλλ. siphon < λατιν. sipho < αρχ. σίφων [= σωλήνας, σύριγγα, σιφόνι, που χρησιμοποιείται στην άντληση κρασιού από το βαρέλι] < αβέβ. ετύμου.

σιωπή, η, ουσ. • 1. διακοπή κάθε ομιλίας, 2. ησυχία, απουσία κάθε θορύβου, συνών. σιγή, 3. [ως επιφών.] μη μιλάς, πάψε. 📖 < αρχ. σιωπῶ, συνηρημένος τύπος του σιωπάω. ⊙ σιωπηρός, σιωπηλός.

Άκρα του τάφου **σιωπή**
Στον κάμπο βασιλεύει
Λαλεί πουλί, παίρνει σπυρί
Κι η μάνα το ζηλεύει

➢ **Διονύσιος Σολωμός,** *από το έργο του «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι».*

σιωπητήριο, το, ουσ. • 1. (στρατ.) νυκτερινό σάλπισμα σε στρατώνα που ορίζει το τέλος κάθε πρόκλησης θορύβου, ακόμη και συζητήσεων, και υπενθυμίζει την έναρξη της βραδινής κατάκλισης, αντών. εγερτήριο, 2. (γενικότ.) κάθε παράγγελμα για επιβολή σιωπής σε χώρο. 📖 < σιωπη- [< αρχ. σιωπῶ] + -τήριο.

σκαθάρι, το, ουσ. • 1. (εντομ.) μικρό έντομο που ανήκει στα κολεόπτερα. 2. (ιχθυολ.) ερμαφρόδιτο είδος ψαριού, γνωστό ως ασκάθαρος, βαγιούνο ή βαζιούνο, η επιστ. του ονομ.: Spondyliosoma cantharus [διώνυμο], γεννιέται ως θηλυκό και στη συνέχεια γίνεται αρσενικό, έχει μικρό κεφάλι και στόμα, κυρτό μέτωπο, μεγάλα μάτια και αγκαθωτά πτερύγια, το μήκος του από 30 έως 50 εκ. ενώ το βάρος του μπορεί να φτάσει έως και τα 2 κιλά. 📖 < μσν. σκανθάριον, υποκ. του σκάνθαρος < αρχ. κάνθαρος.

σκάλα, η, ουσ. • 1. (εργαλ.) κινητή ή σταθερή κατασκευή από επάλληλα επίπεδα χρήσιμη για άνοδο και κάθοδο, 2. εξάρτημα ίππευσης, συνών. αναβολέας, 3. (ναυτ.) φυσικός ή τεχνητός λιμενοβραχίονας, η αποβάθρα, 4. επίνειο [= πόλη ή οικισμός που διαθέτει λιμάνι ή όρμο και εξυπηρετεί μια πόλη στην ενδοχώρα], 5. (μουσ.) μουσική κλίμακα. 📖 < μτγν. σκάλα < λατιν. scala. ⊙ σκαλώνω, σκάλωμα, σκαλωσιά, σκαλωτός, σκαλιέρα σκαλούνι, σκαλί.

σκάλεθρο και **σκάλαθρο,** το, ουσ. • 1. (εργαλ.) σιδερένια βέργα με την οποία ανακατεύουμε τα κάρβουνα της φωτιάς, συνών. συνδαύλιστρο, μασιά, 2. (μτφ.) το πρόσωπο εκείνο που ανακατεύεται σε ξένες υποθέσεις που δεν τον αφορούν. 📖 < αρχ. σκαλεύω + [επίθημα] -θρον.

σκαληνός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που δεν έχει συμμετρία, ασύμμετρος, 2. (γεωμ.) [φρ.] *«σκαληνό τρίγωνο»,* τρίγωνο του οποίου οι τρεις πλευρές δεν είναι ίσες μεταξύ τους, ανισοσκελές τρίγωνο. 📖 < αρχ. σκαληνός.

σκαλιέρα, η, ουσ. • (ναυτ.) σχοινένια σκάλα καραβιού. 📖 < ιταλ. scalera < λατιν. scala.

σκαλμίσκος, ο, ουσ. • (ναυτ.) 1. μικρή δέστρα για δέσιμο σχοινιών ή για σύσφιγξή τους, συνών. κοτσανέλ(λ)ο, 2. μικρό και παχύ ξύλινο ατρακτοειδές εξάρτημα από το οποίο περνάει το σχοινί των σημαιών. 📖 < σκαλμός + [υποκορ. κατάλ.] -ίσκος, η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν.*

σκαλμοδόκη, η, ουσ. • (ναυτ.) σανίδα της κουπαστής με οπές, μέσα στις οποίες σφηνώνονται οι σκαλμοί των λέμβων, συνών. αρμαδούρα και αρματούρα. 📖 < σκαλμός + -δόκη < δέχομαι.

σκαλμός ή **σκαρμός,** ο, ουσ. • (ναυτ.) μικρό κυλινδρικό κομμάτι ξύλου ή μεταλλικό δαχτυλίδι σε σχήμα U που μπήγεται στην κουπαστή της βάρκας για να συγκρατείται στο σημείο εκείνο το κουπί. 📖 < αρχ. σκαλμός < σκάλλω [= αναδεύω, σκαλίζω].

σκαλοπάτι, το, ουσ. • 1. το καθένα από τα επίπεδα μέρη της σκάλας, το σκαλί, 2. (μτφ.) σημείο αναβάθμισης της βαθμολογικής ή επαγγελματικής εξέλιξης ενός προσώπου. 📖 < σκάλ(α) -ο- + πατ(ώ) -ι.

σκαλπέλο, το, ουσ. δες σκαρπέλο.

σκάλωμα, το, ουσ. • 1. η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του σκαλώνω, ανέβασμα σε υψηλότερο σημείο, 2. (ναυτ.) εμπόδιο από φυτό του πυθμένα, από πέτρες ή φυκιάδες, στο οποίο παγιδεύεται η (μ)πετονιά, 3. (μτφ.) πρόσκρουση σε εμπόδιο, σφήνωμα. 📖 < σκαλώνω.

σκαλώνω, ρ. [αμετβ.] • 1. [συνήθ. στο γ' πρόσ.] σφηνώνομαι ή αγκιστρώνομαι σε δύ-

σκολο σημείο, 2. (μτφ.) συναντώ εμπόδια, προσκρούω σε κάτι, σκοντάφτω 🕮 < μσν. σκαλώνω < σκάλ(α) + -ώνω.

σκαλωσιά, η, ουσ. • προσωρινό τεχνούργημα από οριζόντια και κάθετα στηρίγματα, ξύλινα ή μεταλλικά, σε οικοδομικές ή βιομηχανικές ή ναυπηγικές κ.λπ. κατασκευές, συνών. ικρίωμα, ικρίο. 🕮 < μσν. σκαλωσία < σκαλωσ- [σκαλώνω] -ία > -ιά.

σκαμνί, το, ουσ. • 1. χαμηλό ξύλινο κάθισμα, χωρίς στήριγμα για την ράχη, σκαμπό, δίφρος, 2. το έδρανο στο οποίο κάθεται ο κατηγορούμενος κατά την ακροαματική διαδικασία της δίκης, εδώλιο, 3. (πληθ.) παιδικό παιχνίδι στο οποίο δύο παιδιά συμπλέκουν τα χέρια τους, για να καθίσει επάνω σ' αυτά ένα τρίτο, 4. (ναυτ.) το σέλμα, δηλ. το κάθισμα ή ο πάγκος, των κωπηλατών. 🕮 < μσν. σκαμνί < σκαμνίον, υποκορ. του μτγν. σκάμνον < λατιν. scamn(um) [= βάθρο, σκαμνί] + -ον.

σκαμπαβία, η, ουσ. • (ναυτ.) ελαφριά άκατος ή μεγάλη λέμβος πολεμικών πλοίων που χρησιμοποιείται ως βοηθητικό σκάφος. 🕮 < ιταλ. scappavia ή scampavia [= μυστική έξοδος, υπεκφυγή, δραπέτευση] < scappare [= φεύγω, διαφεύγω, δραπετεύω].

σκαμπανεβάζω, ρ. • 1. [αμετβ.] (ναυτ.) ταλαντεύομαι, ταρακουνιέμαι, συνών. κλυδωνίζομαι, ανεβοκατεβαίνω, προνευστάζω, 2. [μετβ.] (μτφ.) φέρομαι άστατα. 🕮 < ιταλ. scampare [= διαφεύγω] + ανεβάζω. ⊙ σκαμπανέβασμα.

σκαμπανέβασμα, το, ουσ. • 1. (ναυτ.) το ταρακούνημα του σκάφους, το ανεβοκατέβασμα λόγω της θαλασσοταραχής, συνών. κλυδωνισμός, α) προνευστασμός, πρόνευση, διατοιχισμός, διατοίχιση, (λαϊκ.) μπόντζι, β) ανάπαλση, εμβάπτιση, αντών. σταθεροποίηση, 2. (μτφ.) η αυξομείωση των τιμών αλλά και οι διακυμάνσεις των ατομικών συμπεριφορών, οι μεταπτώσεις. 🕮 < σκαμπανέβασ- (< σκαμπανεβάζω) -μα.

σκανάρω, ρ. [μετβ.] • σαρώνω κείμενο ή φωτογραφία με τη χρήση του σκάνερ. 🕮 < σκάνερ [δες λ.].

σκανδάλη και [λαϊκότ.] **σκαντάλη,** η, ουσ. • εξάρτημα πυροδοτικού μηχανισμού σε πυροβόλο όπλο. 🕮 < μτγν. σκανδάλη [= στήριγμα που ενεργοποιεί την παγίδα].

Σκανδιναβία, η, ουσ. • (γεωγρ.) περιοχή της Βόρειας Ευρώπης που περιλαμβάνει τη Δανία τη Σουηδία, τη Νορβηγία και τη Φινλανδία. 🕮 < αγγλ. Scandinavia < Skåne - Σκάνια < γερμ. προέλευσης Skaðan- [= κίνδυνος] + awjo [= νησί], δηλ. επικίνδυνο νησί.

σκάνδιο, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.) μαλακό, αργυρόλευκο μέταλλο της ομάδας των σπάνιων γαιών, έχει παρόμοιες ιδιότητες με το βάριο και το ασβέστιο, χρησιμοποιείται στα πυροτεχνήματα για να δίνει το κόκκινο χρώμα. 🕮 < νεολατιν. scandium < τοπων. Scandia (επειδή ανακαλύφθηκε στην Σκανδιναβία [δες λ.] και γιατί βρίσκεται σε αξιόλογες ποσότητες στο έδαφός της).

σκάνερ, ο/το, άκλ. ουσ. • (τεχνολ.) ηλεκτρονικής φύσεως μηχάνημα, συνών. σαρωτής. 🕮 < αγγλ. scanner < p. scan [= εξετάζω λεπτομερώς - σαρώνω].

σκανταγιάρω και **σκανταλιάρω,** ρ. [αμετβ.] • βυθομετρώ το σημείο στο οποίο βρίσκομαι ή διερευνώ τη μορφοποίηση του βυθού της κάνοντας χρήση του σκαντάγιου. 🕮 < σκαντάγιο [δες λ.].

σκαντάγιο και **σκαντάλιο,** το, [γεν. σκανταγιού, -ιών, και σκαντάλια] και **σκαντίλι** και **σκανδίλι** και **σκαντήλιο,** το, ουσ. • (ναυτ.) βαθμονομημένο σχοινί [βολιδόσχοινο] στην άκρη του οποίου είναι τοποθετημένο μολύβδινο βαρίδι με σκοπό τη μέτρηση της απόστασης του πυθμένα από το πλοίο, συνών. σόντα, βολίδα βυθομέτρησης [περιγρ.]. 🕮 ❶ < βενετ. scandagio, ή ❷ < ιταλ. scandaglio [= βολίδα, βυθόμετρο] < λατιν. scandalium < μτγν. scandäculum < λατιν. scandere [= ανεβαίνω]. ⊙ σκανταλιάρω [= βολίζω].

σκανταλόπετρα, η, ουσ. • (ναυτ.) κομμάτι πέτρας, από μάρμαρο η γρανίτη, με στρογγυλεμένες γωνίες, βάρους από 8-14 κιλά, το οποίο χρησιμοποιούσαν οι σφουγγαράδες - δύτες σε παλαιότερες εποχές ως καταδυτικό εργαλείο, συνών. καμπανελόπετρα ή καμπανέλι [στη Σύμη].

🕮 < σκάνταλο + πέτρα.

σκά(ν)τζα, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) α) αλλαγή βάρδιας [δες λ.], αλλιώς: αλλαγή φυλακής, β) αλλαγή θέσης των δοκαριών που συγκρατούν τα πανιά του σκάφους τη στιγμή των απότομων στροφών, 2. (μτφ.) α) ανταλλαγή ειδών, β) αλλαγή συμπεριφοράς. 🕮 < ιταλ. βεν. scangia.

σκα(ν)τζακόσχοινο, το, ουσ. • (ναυτ.) λεπτό σχοινί για πολλές και διάφορες χρήσεις ειδικά στα πλοία, συνών. σκαντήλι της λαγουδέρας, οιακόσχοινο [= σχοινί για το δέσιμο του τιμονιού]. 🕮 < σκάντζα + σχοινί.

σκα(ν)τζάρω, ρ. [μετβ.] • 1. (ναυτ.) α) αλλάζω βάρδια, αντικαθιστώ κάποιον κατά τη διάρκεια των καθηκόντων του, αναπληρώνω, β) γυρίζω τα πανιά στην άλλη πλευρά του πλοίου, 2. (μτφ.) α) αλλάζω συμπεριφορά, β) ανταλλάσσω είδη. 🕮 < βενετ. scangiar ή ιταλ. (s)cansare [= αποφεύγω, μετακινώ], σύμφωνα με τον καθηγητή Γ. Μπαμπινιώτη, από το λατιν. campsare < από τον αρχ. αόρ. κάμψαι του ρ. κάμπτω (με βάση αυτή την εκδοχή θεωρείται αντιδάνειο). ⊙ σκά(ν)τζα, σκαντζάρισμα.

Πρώτο ταξίδι έτυχε ναύλος για το Νότο,
δύσκολες βάρδιες, κακός ύπνος και μαλάρια.
Είναι παράξενα της Ίντιας τα φανάρια
και δεν τα βλέπεις, καθώς λένε με το πρώτο…

Νωρίς μπατάρισε ο καιρός κι έχει χαλάσει.
Σκατζάρισες, μα σε κρατά λύπη μεγάλη.
Απόψε ψόφησαν οι δυο μου παπαγάλοι
κι ο πίθηκος που `χα με κούραση γυμνάσει.
➢ Απόσπασμα από την ποιητική σύνθεση *«Kuro Siwo»*, του **Νίκου Καββαδία.**

σκαντζιέρα, η, ουσ. δες σταντζιέρα.

σκαντίλι, το, ουσ. δες σκαντάγιο.

σκάπουλος, ο, ουσ. • (ναυτ.) 1. α) ναύτης που αλλάζει, που σκαντζάρει, που αντικαθιστά έστω και προσωρινά, κάποιον κατά τη διάρκεια της βάρδιάς του στο χώρο ευθύνης του πλοίου, κυρίως ο τιμονιέρης, ο πηδαλιούχος, β) ναύτης που περιφέρεται στους χώρους του σκάφους με καθήκον του την επιτήρηση των χώρων, γ) ναύτης επιβατικού ή οχηματαγωγού σκάφους, που συνοδεύει επιβάτη στο χώρο του γκαράζ, 2. ψαράς που παλαιότερα είχε δικαίωμα να ψαρεύει στη λιμνοθάλασσα του Μεσολογγίου. 🕮 < ιταλ. scapolo < ρ. scapolare [= διαφεύγω τα δεσμά, γλυτώνω, διαφεύγω τον κίνδυνο].

σκάρα και **σχάρα,** η, ουσ. δες εσχάρα.

σκαρί, το, ουσ. • 1. (ναυπ.) η εσχάρα του ναυπηγείου, δηλ. ο σκελετός επάνω στον οποίο στηρίζεται το καράβι κατά τη διαδικασία της ναυπήγησης ή της επισκευής του, 2. (συνεκδ.) ο σκελετός του καραβιού, αλλά και οποιασδήποτε άλλης κατασκευής, 3. (κατ' επέκτ.) α) το σκάφος, β. (μτφ.) η σωματική διάπλαση. 🕮 < μσν. σκαρίον < σχαρίον < μτγν. ἐσχάριον, ἐσχαρεῖον [= πλατφόρμα] υποκορ. του αρχ. ἐσχάρα.

σκαρίφημα, το, ουσ. • 1. πρόχειρο σχέδιο για ένα θέμα που ο σχεδιαστής του θα το δουλέψει σε δεύτερο χρόνο, συνών. σκίτσο, ιχνογράφημα, 2. (λογοτ.) η αρχική σύλληψη του θέματος και ο βασικός σχεδιασμός της συγγραφικής δημιουργίας. 🕮 < μτγν. σκαρίφημα.

σκαρμοδόκη, το, ουσ. • (ναυτ.) η βάση των σκαρμών [δες λ. [1]]. 🕮 < σκαρμός + -δόκη.

σκαρμός[1], ο, ουσ. δες σκαλμός.

σκαρμός[2], ο, ουσ. • (ιχθυολ.) βενθικό είδος ψαριού που αφθονεί στη Μεσόγειο, η επιστ. του ονομ.: Synodus saurus [διώνυμο], διακρίνεται για το στενόμακρο σώμα του και το πλακουτσωτό φιδίσιο κεφάλι του, το μήκος του σώματός του από 15 έως 30 εκ. σαρκοφάγο και αρπακτικό για μικρότερα ψαράκια και ασπόνδυλα. 🕮 < αγν. ετύμου.

σκάρος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος ψαριού που το συναντάμε σε θερμές θάλασσες και ειδικότερα στη Μεσόγειο, τρέφεται με φύκια και μικρά ασπόνδυλα, η επιστ. του ονομ. Sparisoma cretense [διώνυμο], γνωστό και ως *«παπαγάλος της θάλασσας»,* γιατί; κατά τον Αριστοτέλη, *«σκάρον, ὃς δὴ καὶ δοκεῖ μόνος ἰχθὺς μηρυκάζειν»,* δηλ. [το ψάρι που ονομάζουν] σκάρο, ο οποίος μάλιστα φαίνεται πως είναι το μόνο ψάρι που μηρυκάζει. 🕮 < αρχ σκαίρω [= χοροπηδώ, σπαρταρώ, σκιρτώ].

σκαρπέλο και **σκαλπέλο,** το, ουσ. • (εργαλ.) ξυλουργικό εργαλείο, κατασκευασμένο από ατσάλι, κατάλληλο για το σκάλισμα ή τη

χάραξη ή το ξύσιμο ξύλινων επιφανειών. 🕮 < ιταλ. scarpello και scalpello < λατιν. scalpellum [= σμίλη, μαχαιρίδιο].

σκαρτάρω, ρ. [μετβ.] • 1. πετώ κάτι που θεωρώ ότι μου είναι περιττό, 2. βγάζω από το παιχνίδι τα τραπουλόχαρτα εκείνα που κρίνω ότι δε με βοηθούν και τα αντικαθιστώ με άλλα. 🕮 < ιταλ. scartare. ⊙ σκαρτάρισμα.

σκάρτος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που δεν έχει αξία, συνών. άχρηστος, ευτελής, 2. ελαττωματικός, 3. (μτφ.) αυτός που έχει άσχημο χαρακτήρα, που συμπεριφέρεται με απρεπή και ανήθικο τρόπο. 🕮 < ιταλ. scarto [= ξεκαθάρισμα, αποβολή]. ⊙ σκαρτεύω, σκαρταδούρα, σκαρτάδος.

σκάρωμα, το, ουσ. • η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του σκαρώνω: 1. (ναυπ.) α) το ξεκίνημα της κατασκευής του πλοίου, β) η κατασκευή του σκελετού ενός σκάφους, 2. η αρχική σύλληψη κάποιας ιδέας. 🕮 < σκαρώνω.

σκαρώνω, ρ. [μετβ.] • 1. (ναυτ.) βάζω το πλοίο στα σκαριά, αρχίζοντας τη ναυπήγησή του με την κατασκευή του σκελετού και ως πρώτη ενέργεια το άπλωμα της καρίνας πάνω στη εσχάρα, 2. (μτφ.) σχεδίαζω και υλοποιώ γρήγορα και πρόχειρα ένα έργο, 3. (φρ.) *«σκαρώνω κάτι»*, δηλ. μηχανεύομαι, σκαρφίζομαι. 🕮 < σκαρ(ί) + -ώνω. ⊙ σκάρωμα.

σκάτζα, η, ουσ. δες σκάντζα.

σκάτσα, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) βάση, συνήθως ξύλινη, στο σωτρόπι [μεγάλο δοκάρι κατά μήκος της καρίνας], που διατηρεί κατάλληλο κοίλωμα [οπή, συνών. τόρμος, τρύπα] εντός της οποίας σφηνώνεται ο ιστός του πλοίου [εντορμία], 2. (γενικότ.) βάση στην οποία εφαρμόζεται κάποια δοκός ή πάσσαλος.

Με το πρώτο ανάβλεμμα του ήλιου εφάνηκαν οι τέσσερες φρεγάδες αντίκρυ στον Καβομαλιά. Πούθ' ερχόντανε; για πού πήγαιναν; ούτε άκουσε ούτε έμαθε κανείς. Μα πρέπει να ήταν βασιλικές φρεγάδες. Κ' οι τέσσερες, σου λέει, το ίδιο είχαν χτίσιμο· χυτές πρύμη–πλώρη. Κι είχαν τις αρματωσιές τους, βασιλικές κ' εκείνες. Το κατάρτια τους ατόφια μπρούτζινα, από κάτω στη **σκάτσα** ως απάνω στη γαλέτα· τις αντένες α-

τσαλένιες· σχοινιά και ξάρτια από καμηλότριχα και τα πανιά τους ολομέταξα…

➢ Απόσπασμα από το διήγημα, *«Οι Φρεγάδες» [«Λόγια της Πλώρης»]* του **Ανδρέα Καρκαβίτσα**.

σκάφανδρο, το, ουσ. • 1. (ναυτ.) αδιάβροχη στολή δύτη, παλαιότερων εποχών, που διαθέτει αναπνευστικό σωλήνα για τροφοδοσία με φρέσκο αέρα, 2. (στρατ.) στολή αστροναύτη. 🕮 < γαλλ. scaphandre < αρχ. σκάφος και σκάφη [= μικρό πλοίο] + ἀνδρ- < ἀνήρ, γεν. ἀνδρ(ός).

σκάφη, η, ουσ. • 1. οικιακή λεκάνη, πλαστική, ξύλινη ή μεταλλική παλαιότερα, κατάλληλη για το πλύσιμο των ρούχων, 2. (ναυτ.) μικρό ξύλινο σπογγαλιευτικό σκάφος που το μήκος του έφθανε τα 15 μ. και το πλάτος του τα 5μ., με αξιόλογο βύθισμα και ικανή ιστιοφορία, κατασκευαστικά το συναντάμε στα Δωδεκάνησα και ιδιαίτερα στη Σύμη. 🕮 < αρχ. σκάφη.

σκαφιδορόκανο, το, ουσ. • (εργαλ.) ξυλουργικό εργαλείο [είδος ροκανιού] κατάλληλο για τη λείανση της εσωτερικής επιφάνειας των σανιδιών του πετσώματος αλλά και για τις κοίλες επιφάνειες της γάστρας και γενικότερα κάθε καμπυλωτής επιφάνειας, συνών. λακκορόκανο [προβιομηχανικό είδος εργαλείου]. 🕮 < αρχ. σκαφίς, γεν. σκαφίδος, -ίδα, [πληθ. σκαφίδες], + ροκάνι.

σκαφίτης, ο, ουσ. • (ναυτ.) ναύτης επιφορτισμένος με το καθήκον των πλοήγησης της μικρής βάρκας, δηλ. της σκάφης [δες λ. ερμ. 2η]. 🕮 < σκάφ(η) + -ίτης.

σκάφος, το, ουσ. • 1. (ναυπ.) το κύριο μέρος του πλοίου χωρίς τα εξαρτήματά του, το εξωτερικό του περίβλημα, αλλιώς: κουφάρι, 2. (συνεκδ.) ολόκληρο το: α) πλοίο, ή το β) αεροπλάνο, 3. κάθε πράγμα που έχει κοίλωμα, που έχει το σχήμα της λεκάνης, 4. (μτφ.) κάθε καλά συγκροτημένος χώρος με ιεραρχική δομή και ξεκάθαρο ιδεολογικό προσανατολισμό. 🕮 < αρχ. σκάφος < θέμ. σκάφτου ρ. σκάπτω, [για τη 2η ερμ.] σημδ. από την αγγλ. (air)ship.

σκέβρωμα, το, ουσ. • το αποτέλεσμα του σκεβρώνω. 🕮 < σκεβρώνω.

σκεβρώνω, ρ. • 1. [μετβ.] κάνω κάποιο στερεό σώμα, συνήθως ξύλινο, να κυρτώσει, να λυγίσει, ασκώντας πίεση επάνω του και με επίδραση των περιβαλλοντικών συνθηκών, υγρασίας ή ξηρασίας, συνών. στρεβλώνω, ζαβώνω, αντών. ισιώνω, ευθυγραμμίζω, 2. [αμετβ.] α) γίνομαι στραβός, β) γίνομαι καμπούρης. 📖 < μσν. σκεβρώνω < σκεβρ(ός) -ώνω.

σκελέα, η, ουσ. • (ενδυμ.) μακρύ ή κοντό στρατιωτικό σώβρακο, συνών. περισκελίδα. 📖 < αρχ. αἱ σκελέαι [= κοντό παντελόνι].

σκελετός, ο, ουσ. • 1. το σύνολο των οστών του στηρικτικού συστήματος ανθρώπου ή σπονδυλωτού ζώου, 2. (μτφ.) το τμήμα στήριξης μιας κατασκευής, πλοίου, κτηρίου κ.λπ. 3. (μτφ.) ο πολύ αδύνατος άνθρωπος, 4. (μτφ.) ο δομικός σχεδιασμός ενός συγγραφικού έργου. 📖 < μτγν. σκελετός <

σκέλος και **σκέλι,** το, ουσ. • 1. (λόγ.) καθένα από τα κάτω άκρα του ανθρώπου που ξεκινούν από τον μηρό και καταλήγουν στα δάχτυλα, ή τα πίσω πόδια του τετράποδου ζώου, 2. καθένα από τα επιμέρους όμοια μέρη που αποτελούν ένα σύνολο, (φρ.) *«σκέλος γωνίας / εξισώσεως / νομέως / άξονα».* 📖 < αρχ. σκέλος.

σκεντάμι, το, ουσ. δες σφενδάμι.

σκεπάζω, ρ. [μετβ.] • 1. καλύπτω κάτι με κάποιο υλικό έτσι ώστε να μη φαίνεται ή για να προστατεύεται, 2. κατασκευάζω στέγη σε οικοδόμημα, 3. (μτφ.) παρέχω προστασία σε κάποιον, προφυλάσσω, 4. (μτφ.) φροντίζω να μη γίνει γνωστό κάποιο θέμα που ίσως χαρακτηρισθεί ως σκάνδαλο, κουκουλώνω, συγκαλύπτω. 📖 < αρχ. σκεπάζω. ⊙ σκέπασμα, σκεπαστός, σκέπαστρο, σκεπαστής.

σκεπάρνι και **σκερπάνι,** το, ουσ. • (εργαλ.) κοπτικό εργαλείο για ξυλουργικές και οικοδομικές εργασίες, κατάλληλο για πελέκημα, κάρφωμα, απομάκρυνση καρφιών από ξύλο κ.ά. συνών. σκέπαρνο. 📖 < μσν. σκεπάρνιον, υποκ. του σκέπαρνος. ⊙ [ναυπ.] σκεπαρνιά σκύλα [= για το ξεφλούδισμα των κορμών], σκεπαρνιά κατσούνα [με κοίλη λεπίδα για καμπυλωτές επιφάνειες].

σκέπαρνο, το, ουσ. • (εργαλ.) σκεπάρνι με διπλή αμφίπλευρη και άνιση κοπτική λεπίδα ιδανικό σε ορειβάτες, αλπινιστές, καραβομαραγκούς. 📖 < μτγν. σκέπαρνος.

σκεπαστή, η, ουσ. • πρόχειρα κατασκευασμένος χώρος που αποτελείται από σκεπή και στηρίγματα, ξύλινα ή μεταλλικά, και χρησιμεύει για να φυλάσσονται σε αυτόν βάρκες, οχήματα κ.λπ. αλλιώς: στέγασμα, υπόστεγο, [αρχ.] ὄρχος. 📖 < σκεπαστός < σκεπάζω.

σκευοθέσιο, το, ουσ. • βάση τοποθέτησης αντικειμένων, που μπορεί να είναι κινητή, περιστρεφόμενη, μεταλλική, ακριλική κ.λπ. 📖 < σκεύο(ς) + θέσ(η) + -ιο.

σκευοθέτηση, η, ουσ. • τοποθέτηση σκευών στον κατάλληλο αποθηκευτικό χώρο. 📖 < σκεύο(ς) + θέτ(ω) -ηση.

σκευοθήκη, η, ουσ. • 1. χώρος φύλαξης σκευών, 2. ξύλινο έπιπλο με ντουλάπια και ράφια. 📖 < σκεύος + θήκη.

σκεύος, το, ουσ. • κάθε αντικείμενο που μεταφέρεται και αξιοποιείται εύκολα, συνήθως για αντικείμενα οικιακής χρήσης, *«μαγειρικά / ιερά σκεύη».* 📖 < αρχ. σκεῦος [= δοχείο].

σκηνή, η, ουσ. • 1. πρόχειρο κατάλυμα κατασκευασμένο από χοντρό αδιάβροχο ύφασμα, κατάλληλο για προσωρινή διαμονή στην ύπαιθρο, αντίσκηνο, τέντα, (φρ.) *«σκηνή λέμβου / επίστεγου / πλοίου / κάμπινγκ / οικογενειακή / στρατιωτική»,* 2. το υπερυψωμένο τμήμα του θεάτρου στο οποίο εμφανίζονται οι ηθοποιοί, 3. (συνεκδ.) το θέατρο, 4. μεγάλη κουρτίνα, συνήθως κόκκινου χρώματος, που καλύπτει τον χώρο δράσης των καλλιτεχνών, η αυλαία, 5. υποδιαίρεση θεατρικού έργου, 6. το σύνολο των σκηνικών ενός θεατρικού έργου, 7. (μτφ.) λεκτική σύγκρουση προσώπων, καβγάς. 📖 < αρχ. σκηνή. ⊙ σκηνικός, σκηνίτης, σκηνευτής. ○ σκηνοποιός, σκηνοπηγία, σκηνοθετώ, σκηνοθεσία, σκηνοθέτης, σκηνογράφος, σκηνογραφία, σκηνορραφία, σκηνορράφος, σκηνοφύλακας.

σκηνούχος, ο/η, ουσ. • αυτός που έχει στην κατοχή του σκηνή. 📖 < σκηνή + -ούχος < έχω.

σκι, το, άκλ. ουσ. • 1. είδος χιονοπέδιλου ή παρόμοιου πέδιλου για την επιφάνεια της θάλασσας, 2. (συνεκδ.) άθλημα που πραγματοποιείται στο χιόνι, χιονοδρομία, ή στην επιφάνεια υδάτινου τόπου, 3. (φρ.) *«θαλάσσιο*

σκι», θαλάσσιο άθλημα. 🕮 < αγγλ. ή γαλλ. ski < νορβηγ. ski < αρχ. νορβηγ. skith [= κομμάτι ξύλου, χιονοπέδιλο]. ⊙ σκιέρ.

σκιά, η, ουσ. • 1. το μέρος του χώρου στο οποίο δεν φτάνει το φως εξαιτίας της παρεμβολής κάποιου αντικειμένου μπροστά από την φωτεινή πηγή, 2. είδος γυναικείου καλλυντικού για το βάψιμο των ματιών, 3. μέρος προφυλαγμένο από τον ήλιο, 4. (μτφ.) άνθρωπος υπερβολικά αδύνατος. 🕮 < αρχ. σκιά. ⊙ σκιάζω, σκιάδι. O σκιαγράφημα, σκιαγραφία, σκιαγραφώ, σκιαμαχία, σκιαμαχώ, σκιοφοβία, φωτοσκίαση.

Σκιάθος, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί των Βόρειων Σποράδων με έκταση 47,32 τ.χλμ. και πληθυσμό 5.802 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < αρχ. Σκίαθος, αγνώστου ετύμου, προελληνικό τοπωνύμιο. ⊙ Σκιαθίτης, -ισσα, σκιαθίτικος.

σκίαση, η, ουσ. • 1. εμπόδιση της εισόδου των φωτεινών ακτίνων σε χώρο, 2. σχηματισμός σκιάς σε σχέδιο. 🕮 < σκιάζω.

σκίαστρο, το, ουσ. • 1. (ναυτ.) γυάλινο διάφραγμα του ραντάρ, 2. αντικείμενο που δημιουργεί σκιά, 3. (ενδυμ.) είδος καπέλου, 4. το αμπαζούρ, είδος φωτιστικού. 🕮 < σκιά.

σκίζα, η, ουσ. δες σχίζα.

σκιός, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) εξαιρετικά εμπορικό είδος ψαριού, συγγενικό με το μυλοκόπι και με τον κρανιό, ζει σε ρηχά νερά και αμμώδη πυθμένα, η επιστ. ονομ. του: Sciaena umbra

[το Sciaena προέρχεται, από το αρχ. ελλ. σκιά και το λατιν. umbra που φανερώνει τη σκιά ή το φάντασμα] [διώνυμο], το μέγιστο μήκος του σώματός του μπορεί να φτάσει τα 60 εκ. ενώ το βάρος του τα 5 κιλά.

σκιόφως, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. το θαμπό φως που υπάρχει τη στιγμή που πέφτει η νύχτα, συνών. λυκόφως, ημίφως, 2. αμυδρό φως των ακτινών που διέρχονται από ημιδιαφανή σώματα. 🕮 < μτγν. σκιόφως < σκιο- (< σκιά) + φῶς.

σκίρων(ας), ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (μετεωρ.) α) βορειοδυτικός άνεμος [άνεμος που έπνεε από τις Σκιρωνίδες Πέτρες, τοπωνύμιο που συνδέεται ετυμολογικά με το μυθολογικό ανθρωπωνύμιο *Σκίρων], συνών. μαΐστρος, 2. (κατ' επέκτ.) ένα από τα οκτώ σημεία του ορίζοντα που βρίσκεται μεταξύ βορρά και δύσης. 🕮 < αρχ. Σκίρων, αβέβαιου ετύμου, ίσως από το αρχ. σκῖρος, ό, [= ο γύψος, ή οποιοδήποτε σκληρό επικάλυμμα, ακαλλιέργητη γη]. O σκιρωνοβορράς, σκιρωνοζέφυρος.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Σκίρωνας** (**Σκίρων**) γιος του Πέλοπα, διαβόητος ληστής και φονιάς που είχε το λημέρι του στις Σκιρωνίδες Πέτρες, περιοχή μεταξύ Αθηνών και Μεγάρων, γνωστή σήμερα ως *«Κακιά Σκάλα».* Ο Θησέας απάλλαξε τους Αθηναίους από την παρουσία του σκοτώνοντάς τον.

σκιρωνοβορράς, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (μετεωρ.) άνεμος που πνέει ανάμεσα από τα βόρεια και τα βορειοδυτικά, ο υποβορειοδυτικός άνεμος, συνών. η μαϊστροτραμουντάνα, 2. (συνεκδ.) δευτερεύον σημείο του ορίζοντα που βρίσκεται ανάμεσα από τα βόρεια και τα βορειοδυτικά. 🕮 < σκίρων(ας) -ο- + βορράς.

σκιρωνοζέφυρος, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) άνεμος που πνέει ανάμεσα από τα δυτικά και τα βορειοδυτικά, συνών. ο πο(υ)νεντομαΐστρος, 2. (συνεκδ.) δευτερεύον σημείο του ορίζοντα που βρίσκεται ανάμεσα στο ζέφυρο [δες λ.] και στο σκίρωνα [δες λ.]. 🕮 < σκίρων(ας) -ο- + ζέφυρος.

σκλήθρα και **κλήθρα,** η, και **σκλήθρος,** ο, και **σκλήθρο,** το, ουσ. • 1. (φυτολ.) φυλλοβόλο είδος δέντρου που ευδοκιμεί σε παραποτάμιες περιοχές, το ξύλο του οποίου έχει μεγάλη αντοχή στο νερό και χρησιμοποιείται στη γλυπτική, την επιπλοποιία και τη ναυπηγική, 2. μικρό κομμάτι ξύλου που αποκόπτεται κατά τη διαδικασία του πελεκήματος, συνών. σκίζα. 🕮 < αρχ. κλήθρα.

σκληρός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που έχει συμπαγή σύσταση και γι' αυτό είναι ανθεκτικός, αντών. μαλακός, 2. αυτός που είναι τραχύς, άγριος στην αφή, (φρ.) *«σκληρός άνεμος»* άνεμος έντασης 8 βαθμών της κλίμακας Beaufort, *«σκληρός άνθρακας / χάλυβας»,* 3. (μτφ.) αυτός που δεν δείχνει συμπόνια σε εκείνον που υποφέρει. 🕮 < αρχ. σκληρός. ◈ σκληρά [επίρρ.].

σκοινί, το, ουσ. δες σχοινί.

σκολαρίτσι, το, ουσ. • (ναυτ.) σχοινί που βρίσκεται στο άκρο κάθε αντένας και με το οποίο προσδένεται δυνατά καλά η αντένα με τη μάτσα όταν τα πανιά είναι μαζεμένα. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

σκόλπο, το, ουσ. • (ναυτ.) με απότομη έλξη, τίναγμα, τράνταγμα. 🕮 < ιταλ. προέλευσης.

σκόμβρος, το, ουσ. • (ιχθυολ.) το ψάρι σκουμπρί [δες λ.]. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

σκόνη, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. ξεραμένο χώμα, με μορφή μικροσκοπικών ελαφρών μορίων που αιωρείται στην ατμόσφαιρα και κολλά πάνω σε επιφάνειες, 2. (γενικότ.) κάθε στερεή ουσία που με διαδικασία αποξήρανσης μπορεί να μετατραπεί σε πλήθος κόκκων, 3. (μτφ.) [φρ.] *«τον έκανα σκόνη»,* δηλ. τον νίκησα, σε επίπεδο ρητορικής αντιπαράθεσης, κατέρριψα τα επιχειρήματά του. 🕮 < μσν. σκόνη < αρχ. κόν(ις). ⊙ σκονίζω.

σκόπελος, ο/η, ουσ. • 1. βράχος που μόλις εξέχει από την επιφάνεια της θάλασσας κατά την άμπωτη ενώ καλύπτεται από το νερό κατά την πλημμυρίδα, καθιστώντας το σημείο του επικίνδυνο για τη ναυσιπλοΐα, 2. (μτφ.) ανυπέρβλητο εμπόδιο, 3. (ιχθυολ.) γένος ψαριών, 4. (γεωγρ.) *Σκόπελος,* νησί των Βόρειων Σποράδων με έκταση 96 τ.χλμ. και πληθυσμό 4.518 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < αρχ. σκόπελος [= τόπος κατάλληλος για παρατηρητήριο, ψηλός βράχος ή κορυφή, κορφοβούνι, ακρωτήριο ή υπερυψωμένος και απόκρημνος παραθαλάσσιος τόπος] < σκοπέω, -ῶ [= παρατηρώ]. ⊙ Σκοπελίτης, -ισσα, σκοπελίτικος.

σκόπευση, η, ουσ. • η κατεύθυνση που διαγράφει η βολή ενός όπλου προς έναν στόχο, το σημάδεμα. 🕮 < σκοπεύω.

σκοπευτής, ο, **σκοπεύτρια,** η, ουσ. • 1. πρόσωπο που σημαδεύει με το όπλο του και κατευθύνει τη βολή προς ορισμένο στόχο, 2. (στρατ.) στρατιώτης που δρα μόνος του εκτελώντας πάντοτε σχετικές διαταγές, (φρ.) *«ελεύθερος σκοπευτής»,* 3. πρόσωπο που αναπτύσσει αυτόνομη δράση. 🕮 < σκοπεύω

σκοπευτήριο, το, ουσ. • υπαίθριος ή κλειστός χώρος, κατάλληλα διαμορφωμένος για εξάσκηση σκοποβολής, <u>συνών.</u> σκοποβολείο. 🕮 < μτγν. σκοπευτήριον, με αρχική σημ. [= σκοπιά, παρατηρητήριο] < αρχ. σκοπεύω + [επίθημα] -τήριον.

σκοπεύω, ρ. [μετβ.] • 1. σημαδεύω με όπλο, επικεντρώνοντας την προσοχή μου προς τον επιθυμητό στόχο, 2. (μτφ.) έχω σκοπό να κάμω κάτι, προτίθεμαι ή σκέφτομαι να κάνω κάτι. 🕮 < αρχ. σκοπεύω [= παρατηρώ]. ⊙ σκόπευση, σκοπευτικός, σκοπευτής, σκοπευτήριο.

σκοπιά, η, ουσ. • 1. α) θέση εποπτείας, <u>συνών.</u> βίγλα, καραούλι, β) στρατιωτικό παρατηρητήριο, μικρό φυλάκιο, 2. η φρούρηση, ως έργο του σκοπού, 3. (στρατ.) η αλλαγή προσώπων στο χώρο της φρούρησης, 4. (μτφ.) ο προσωπικός τρόπος αντίληψης ή αντιμετώπισης των διαφόρων θεμάτων. 🕮 < αρχ. σκοπιά.

σκοπιωρείο, το, ουσ. • (ναυτ.) παρατηρητήριο σε κορυφή λόφου ή σε άλλη υψηλή θέση, απ' όπου ελέγχεται ο θαλάσσιος χώρος ή κάποιο εδαφικό σημείο δύσκολα ορατό. 🕮 < σκοπιωρ(ός) + -είο.

σκοπιωρός, ο, ουσ. • (ναυτ.) σκοπός [ναύτης] που εγκαθίσταται σε παρατηρητήριο της ξηράς με σκοπό την ανίχνευση χερσαίου ή θαλάσσιου τμήματος που είναι αθέατο από τα αγκυροβολημένα σε όρμο πλοία ή από άλλα εδαφικά σημεία, <u>συνών.</u> βιγλάτορας, σκοπός, φρουρός. 🕮 < αρχ. σκοπιά + -ωρός < ὥρα [= φροντίδα, προσοχή μέριμνα, πρόνοια].

σκοπός, ο, ουσ. • 1. ο στόχος, στο στρατιωτικό παράγγελμα *«επί σκοπόν»,* 2. καθετί που σκέφτεται ή αποφασίζει να πράξει κάποιος, 3. α) (στρατ.) ο φρουρός, ο βιγλάτορας, αλλά και β) ο θυρωρός της πολυκατοικίας, γ) ο μπράβος του νυχτερινού κέντρου, 4. (φρ.) *«ο σκοπός αγιάζει τα μέσα»,* που σημαίνει ότι είναι δικαιολογημένη οποιαδήποτε ενέργεια προκειμένου να επιτύχουμε το στόχο μας, 5. (μουσ.) η μελωδία, του τραγουδιού, το μοτίβο [< ιταλ. motivo]. 🕮 < αρχ. σκοπός [= παρατηρητής].

σκοπόσημο, το, ουσ. • (ναυτ.) θαλάσσιος στόχος [τεχνητός ή εδαφικός], κατά τη διάρκεια στρατιωτικών γυμνασίων βολής πυροβόλων όπλων. 🕮 < σκοπό(ς) + -σημο (< σήμα), η λ. μαρτυρείται, στον λόγιο τ. vw

σκοπόσημον, από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*.

σκορβούτο και **σκορμπούτο,** το, ουσ. • (ιατρ.) πάθηση που οφείλεται στην έλλειψη βιταμινών και συγκεκριμένα της βιταμίνης C, κατά το παρελθόν χρόνια και συχνή πάθηση των ναυτικών, των εξερευνητών και των στρατιωτικών, που ήταν αναγκασμένοι στις πολυήμερες δράσεις τους να τρέφονται με συντηρημένα τρόφιμα. 🕮 < ιταλ. scorbuto < μσν. λατιν. scorbutus. ⊙ σκορβουτικός.

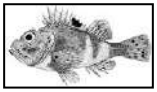
σκορδύλη, η, ουσ. • είδος ψαριού, η κορδύλη. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

σκορμπούτο, το, ουσ. δες σκορβούτο.

σκόρος, ο, ουσ. • μικρό νυκτόβιο έντομο που τρέφεται που προξενεί καταστροφές στα μάλλινα υφάσματα, τα γουναρικά, τα χαλιά κ.λπ. 🕮 < μσν. σκόρος < αρχ. κόρ(ις) [= κοριός. ⊙ σκοροφάγωμα, σκοροαπωθητικό.

σκοροφάγωμα, το, ουσ. • 1. η φθορά μάλλινου, κυρίως, υφάσματος από τον σκόρο, 2. το σημείο του υφάσματος που έχει φαγωθεί από σκόρο ή το μέγεθος της φθοράς που έχει προκληθεί από το έντομο αυτό. 🕮 < σκόρος + φάγωμα.

σκόρπαινα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) θαλασσινό ψάρι που φέρει στη ράχη του δηλητηριώδες αγκάθι, γνωστό επίσης και ως σκορπιός ή σκορπίνα ή σκορπίδι και σκορπίνι και σκροπίνι, η επιστ. του ονομ.: Scorpaena scrofa (Σκόρπαινα η σκρόφα) [διώνυμο], το μήκος του σώματός του μπορεί να φθάσει το μισό μέτρο, ενώ το βάρος του τα 3 κ. το χρώμα του εξαρτάται από το περιβάλλον στο οποίο διαβιεί, συνών. χάφτης. 🕮 < νεολατιν. scorpaina < λατιν. scorpio < αρχ. σκορπ(ιός) + [επίθημα] -αίνα.

σκορπίδι, το, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) κοινή ονομασία δύο ειδών σκορπιών, των Scorpaena porcus και Scorpaena notata [δες σκορπιός 3η ερμ.], 2. (γεωγρ.) [ως κύρ. όν.:] Σκορπίδι, μικρό νησί του Ιονίου κοντά στο νησί σκορπιός [δες λ. 5η ερμ. γ)]. 🕮 < σκορπίς, γεν. -ίδος.

σκορπίνα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) γένος ψαριών της οικογένειας των Σκορπενιδών (Scorpaenidae) γνωστό και ως σκορπιός [δες λ.], ή σκόρπαινα [δες λ.].

σκορπιός, ο, ουσ. • 1. (εντομ.) αραχνοειδές αρθρόποδο που στην ουρά του καταλήγει σε δηλητηριώδες κεντρί, 2. (μτφ.) άνθρωπος με επικίνδυνη συμπεριφορά, 3. (ιχθυολ.) ψάρι που στη ράχη του φέρει δηλητηριώδες αγκάθι, γνωστό και ως σκόρπαινα [δες λ.] και σκορπίνα, 4. (ναυπ.) ανθεκτικό δοκάρι, ξύλινο ή μεταλλικό, που αποτελεί τμήμα του σκελετού των πλοίων και το οποίο συγκρατεί τις πλάκες της πλώρης [και ακράπι] ή της πρύμνης, «*μπρατσόλι της πρύμνης*», συνών. *σκορπίος [δες ετυμ.], 5. [ως κύριο όν.:] (αστρον.) *Σκορπιός*, α) αστερισμός του νότιου ημισφαιρίου, β) (αστρολ.) όγδοο κατά σειρά ζώδιο του ζωδιακού κύκλου, γ) (γεωγρ.) [ως κύρ. όν.:] *Σκορπιός,* μικρό νησί του Ιονίου, πλησίον της Λευκάδας, το 1963 αγοράσθηκε από τον εφοπλιστή Αριστοτέλη Ωνάση, σήμερα ιδιοκτησία του Ρώσου μεγιστάνα Ντιμίτρι Ριμπολόβλεφ. 🕮 < αρχ. *σκορπίος [= 1. σκορπιός, 2. πολεμική μηχανή που εκτόξευε βέλη].

σκορτσάρω, ρ. [αμετβ.] • προβάλλω αντίσταση σε κάποια δύναμη, συνών. αντιστέκομαι, ανθίσταμαι, αντών. υποχωρώ, λυγίζω, κάμπτομαι. 🕮 < ιταλ. προέλευσης. ⊙ σκορτσάρισμα [= κλότσημα, απότομο τράνταγμα].

σκόρτσο, το, ουσ. • 1. ξύλινο καδρόνι που χρησιμοποιείται για δοκάρι, 2. τίναγμα: α) δοκαριού, ξύλου ή πέτρας που προσαρμόστηκε σε οικοδομή ή πρόχειρη κατασκευή, β) (ναυτ.) σχοινιού, που δέχεται απότομη ένταση, 3. άρνηση υποταγής. 🕮 < ιταλ. προέλευσης.

σκότα και **σκόττα,** η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • (ναυτ.) σκοινί ιστιοφόρου πλοίου με το οποίο τεντώνονται τα πανιά, (αρχ.) κερουλκός, (φρ.) «*σκότα της μαΐστρας / του τρίγκου / της τζένοας / διπλή*». 🕮 < ιταλ. scotta.

σκοτάδι, το, ουσ. • 1. η απουσία φωτός, τεχνητού ή φυσικού, σε έναν υπαίθριο ή κλειστό χώρο, (φρ.) «*πυκνό / αδιαπέραστο / απόλυτο / πηχτό σκοτάδι*», 2. (μτφ.) κατάσταση πλήρους άγνοιας, ασάφειας, αβεβαιότητας αλλά και μόρφωσης, (έκφρ.) «*ζει στο σκοτάδι*», για κάποιον τυφλό ή για κάποιο άλλο

πρόσωπο το οποίο αγνοεί παντελώς ένα φλέγον θέμα που ίσως να τον αφορά. 🕮 < μτγν. ή μσν. σκοτάδιον, υποκορ. του αρχ. σκότ(ος) + -άδιον.

σκοτεινιά, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. α) το σκοτάδι [δες λ.], β) ο χρονικό διάστημα κατά το οποίο επικρατεί σκοτάδι, 2. (μτφ.) έλλειψη ψυχικής διάθεσης. 🕮 < σκοτειν(ός) -ιά.

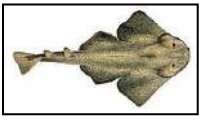
σκοτεινιάζω, ρ. • [μετβ.] 1. κάνω κάτι σκοτεινό, μειώνω ή σβήνω το φυσικό ή τεχνητό φωτισμό σ' ένα χώρο, 2. (μτφ.) κάνω κάτι θαμπό, το γκριζάρω, 3. [αμετβ.] α) χάνω την καλή μου διάθεση, β) αισθάνομαι ζαλάδα. 🕮 < σκοτειν(ιά) + -ιάζω. ⊙ σκοτείνιασμα.

σκοτεινός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που δεν φωτίζεται, που βρίσκεται στο σκοτάδι, (φρ.) *«σκοτεινός θάλαμος / διάδρομος», «σκοτεινή αίθουσα»,* 2. (συνεκδ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη λάμψης, 3. (μτφ.) αυτός που γίνεται δύσκολα κατανοητός, δυσνόητος, ασαφής, 4. (μτφ.) αυτός που: α) κρύβει πονηριά, ο δόλιος, β) ο μυστηριώδης, ο αινιγματικός. 🕮 < αρχ. σκοτεινός. ◈ σκοτεινά [επίρρ.].

Σκοτία, το, ουσ. δες Σκωτία.

σκοτίνα, η, ουσ. • (ναυτ.) καθένα από τα ακριανά σχοινιά που συγκρατούν τα τετράγωνα πανιά ιστιοφόρου πλοίου, συνών. θρίος. 🕮 < ιταλ. scotta [= ναυτικό σχοινί].

σκουατίνα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) γένος ψαριών της οικογένειας των Σκουατινίδων, η επιστ. του ονομ.: Squatina squatina, [διώνυμο], ζει στον Ατλαντικό και τη Μεσόγειο Θάλασσα, σε μέτρια βάθη, γνωστό και ως αγγελόψαρο ή άγγελος, ρίνα, βιολί και βιολόψαρο [στα αγγλ. ως angelshark, που σημαίνει αγγελοκαρχαρίας], το μήκος του σώματός του κυμαίνεται από 0,90 έως 1,20 μ., το βάρος του πλησιάζει τα 80 κιλά. 🕮 < αγγλ. squatina < λατιν. squatina.

σκούδρα, η, ουσ. • (ναυτ.) ένας από τους στύλους που στηρίζουν τα ακριανά τμήματα του σκάφους [στο σημείο της στείρας, αλλιώς κοράκι] με σκοπό τον περιορισμό της πίεσης στα σημεία πρώρας και πρύμνης, κατά τη φάση της ναυπήγησης ή της συντήρησής του, συνών. απώστης. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

σκουλάρω, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) αδειάζω τα νερά της θάλασσας από τους σωλήνες και το κατάστρωμα αλλά και από την δεξαμενή, συνών. στριπάρω, στραγγίζω. 🕮 < ιταλ. scolare [= παίρνω στροφή σε ακρωτήρι]. ⊙ σκουλάρισμα

σκουμπρί, το, ουσ. • (ιχθυολ.) πελαγικό είδος ψαριού που αλιεύεται στις ελληνικές θάλασσες, γνωστό και ως τσίρος, η επιστ. του ονομ.: Scomber scombrus (Σκόμβρος ο γνήσιος) [διώνυμο], χαρακτηριστικό του γνώρισμα οι μαύρες ελαφρά κυματιστές λωρίδες στη γαλαζοπράσινη ράχη του, το μέγιστο μήκος του 60 εκ. ενώ το βάρος του μπορεί να φτάσει τα 3,5 κ. η διάρκεια της ζωής του έως και τα 17 χρόνια. 🕮 < μσν. σκομβρίον, υποκ. του αρχ. σκόμβρος.

σκούνα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] (ναυτ.) τύπος ιστιοφόρου σκάφους με δύο ή και περισσότερα κατάρτια από τα οποία το πρυμνιό κατάρτι είναι λίγο ψηλότερο από το πλωριό, συνών. ημιολία, γολέτα και γουλέττα, γολετόμπρικο ή μυοπάρωνας. 🕮 < ιταλ. scuna < αγγλ. schooner.

σκουνιέρης, ο, ουσ. • (ναυτ.) ο καπετάνιος της σκούνας. 🕮 < σκούνα + -ιέρης.

σκούπα, η, ουσ. • 1. (φυτολ.) είδος φυτού, 2. (εργαλ.) όργανο καθαριότητας που αποτελείται από μακρύ και λεπτό κοντάρι στην άκρη του οποίου υπάρχει μια δέσμη από χόρτα ή βούρτσα, συνών. σάρωθρο, 3. (τεχνολ.) ηλεκτρικό μέσο για την απορρόφηση της σκόνης και των σκουπιδιών. 🕮 < λατιν. scopa. ⊙ σκουπίζω, σκούπισμα, σκουπίδι. ○ σκουπόξυλο, σκουπόχορτο.

σκουπαμάρα, η, ουσ. • (ναυτ.) το καθένα από τα δύο παρίστια, τριγωνικά πανιά, που βρίσκονται στο μπροστινό μέρος για επαύξηση της ιστιοφορίας του σκάφους, όταν ο άνεμος είναι χαμηλής έντασης, συνών. κάτω παρίστιο ή παρίστιο του ακατίου, κουρτελάτσα του τρίγκου, παρακάτιο. 🕮 < ιταλ. scopamàre [= παλαίο είδος πανιού σκά-

φους], [πληθ.] scopamari < scopa [σκούπα] + màre [= θάλασσα].

σκουπίδι, το, ουσ. • 1. οτιδήποτε άχρηστο ή βρόμικο, συνών. σκύβαλο, [πληθ.] απορρίμματα, 2. (μτφ.) εξευτελιστικός χαρακτηρισμός προσώπου. 🕮 < σκουπ(ίζω) -ίδι. ⊙ σκουπιδαριό, σκουπιδάς, σκουπιδιάρης > σκουπιδιάρικος. O σκουπιδοτενεκές, σκουπιδοφάγος, σκουπιδολόγος, σκουπιδόχορτο.

σκουριά, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. οξείδιο που εμφανίζεται στις μεταλλικές επιφάνειες όταν αυτές εκτίθενται ιδιαίτερα στον ατμοσφαιρικό αέρα με καταλυτική την επίδραση της υγρασίας, 2. στερεό υπόλειμμα που προκύπτει από την καύση γαιανθράκων, 3. (φυτολ.) ασθένεια φυτών. 🕮 < μσν. σκουρία < αρχ. σκωρία < σκῶρ [= περίττωμα, κόπρος].

σκουριάζω, ρ. • 1. [μετβ.] προκαλώ οξείδωση σε μεταλλική επιφάνεια, 2. [αμετβ.] α) καλύπτομαι με σκουριά, οξειδώνομαι, β) (μτφ.) γίνομαι δυσκίνητος, χάνω την καλή φυσική μου κατάσταση εξαιτίας του περιορισμού της κινητικότητας και ειδικότερα της σωματικής άσκησης. 🕮 < μτγν. σκωριάζω. ⊙ σκούριασμα

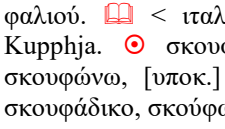
σκούτερ, το, άκλ. ουσ. • (τεχνολ.) α) μικρού κυβισμού μηχανάκι, βέσπα, β) (αθλητ.) μονοθέσιο μικρό αθλητικό σκάφος επιφανείας ή καταδυτικό. 🕮 < αγγλ. scooter < scoot [= τρέχω].

σκούφος, ο, ουσ. • (ενδυμ.) κάλυμμα του κεφαλιού. 🕮 < ιταλ. scuffia < αρχ. γερμ. Kupphja. ⊙ σκουφάς, σκούφια, σκουφί, σκουφώνω, [υποκ.] σκουφάκι, σκουφάτος, σκουφάδικο, σκούφωμα.

σκραπ, το, άκλ. ουσ. • ανακυκλώσιμα υλικά που προέρχονται από βιομηχανικά προϊόντα, κυρίως μεταλλικής κατασκευής, όπως: τμήματα αυτοκινήτων, τμήματα αεροσκαφών, πλοία, οικιακές συσκευές κ.λπ. 🕮 < αγγλ. scrap [= ελάχιστο ή άχρηστο κομματάκι] < μσν. αγγλ. scrappe < αρχ. σκανδιναβική γλώσσα [ίσως νορβηγική] < skrap < skrapa.

σκύλα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] [παλαιότερη γραφή με δύο λλ] • 1. (ζωολ.) ο θηλυκός σκύλος 2. (μτφ.) γυναίκα χωρίς αισθήματα, 3. (εργαλ.) α) είδος ρυθμιζόμενης πένσας με δυνατότητα σταθεροποίησης του ανοίγματος, β) προκοβγάλτης, σιδερένιος λοστός με γαμψές άκρες κατάλληλος για αφαίρεση καρφιών από ξύλα ή, ως μοχλός, κατάλληλος για ξήλωμα ξύλινων επιφανειών, γ) γάντζος που συνδέεται με κρίκο αλυσίδας για ανύψωση βαρελιών 4. (ναυτ.) γάντζος απελευθέρωσης της άγκυρας. 🕮 < μτγν. σκύλ(λ)(ος) -α < αρχ. σκύλαξ [= κουτάβι].

σκύλος, ο, ουσ. • 1. (ζωολ.) το σκυλί, 2. (ιχθυολ.) α) το σκυλόψαρο, β) οποιοδήποτε καρχαριοειδές, 3. (μτφ.) άτομο που συμπεριφέρεται με ανάγωγο και βίαιο τρόπο. 🕮 < μτγν. σκύλ(λ)ος < αρχ. σκύλαξ [= κουτάβι]. O σκυλοκρομμύδα, σκυλομούρης, σκυλόμυγα, σκυλοτόμαρο, σκυλότριχα, σκυλοφάγωμα, σκυλόψυχος.

σκυλόψαρο, το, ουσ. • (ιχθυολ.) κάθε χονδροκόκαλο σαρκοφάγο ψάρι, που ομοιάζει με καρχαρία, χωρίς να είναι ιδιαίτερα μεγάλο σε μέγεθος. 🕮 < μσν. σκυλόψαρον < σκυλο- + ψάρ(ι) -ον.

σκυρόδεμα, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • τεχνητό οικοδομικό υλικό από χαλίκια [σκύρα], άμμο, τσιμέντο και νερό, το μπετόν. 🕮 < σκύρ(ον) -ο- + δέμα < δένω.

Σκυροπούλα, η, ουσ. • (γεωγρ.) ακατοίκητο νησί με έκταση 3,8 τ.χλμ. βρίσκεται πολύ κοντά στη Σκύρο. 🕮 < Σκύρος + -πούλα.

Σκύρος, η, ουσ. • (γεωγρ.) α) νησί των Βορείων Σποράδων με έκταση 210 τ.χλμ. και πληθυσμό 3.000 κατοίκων, β) κωμόπολη στο ομώνυμο νησί. 🕮 < αρχ. Σκῦρος. ⊙ Σκυριανός.

σκυτάλη, η, ουσ. • 1. (αθλητ.) μικρό κυλινδρικό κούφιο ραβδί [0,28 μ. έως 0,30 μ.] από ξύλο ή αλουμίνιο ή πλαστικό που χρησιμοποιείται στο αγώνισμα της σκυταλοδρομίας στον στίβο, 2. (ναυτ.) καθένας από τους μοχλούς που περιστρέφουν τον εργάτη [= μηχάνημα έλξης] του σκάφους για την ανάσυρση της άγκυρας, συνών. μανέλα, 3. (φρ.) *«παίρνω την σκυτάλη»,* δηλ. διαδέχομαι κάποιον και συνεχίζω το έργο του. 🕮 < αρχ.

σκυτάλη [= ραβδί ή ρόπαλο σε σχήμα κυλίνδρου που χρησίμευε στη γραφή μυστικών μηνυμάτων, των Σπαρτιατών].

σκυταλοδέτης, ο, ουσ. • (ναυτ.) σχοινί που δένεται στις άκρες των μοχλών του εργάτη, του εξαρτήματος δηλ. που σηκώνει την άγκυρα του πλοίου, αλλιώς: σάγουλα του εργάτη, εργατόσχοινο. 🕮 < σκυτάλ(η) -ο- + δέτης < δέω [= δένω].

σκυταλότρυπα, η, ουσ. • τρύπα μανιβέλας [= μηχανικός μοχλός κατασκευασμένος σε ορθή γωνία ως προς τον άξονα περιστροφής]. 🕮 < σκυτάλ(η) -ο- + τρύπα.

σκωρία, η, ουσ. δες σκουριά.

Σκωτία, η, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα του Ηνωμένου Βασιλείου με έκταση 77.933 τ.χλμ. και πληθυσμό 5,5 εκατ. κατοίκους περίπου. 🕮 < αγγλ. Scotland < λατιν. Scotia < Scotti [= Σκώτοι], ονομασία λαών κελτικής καταγωγής, + land [= στεριά, ξηρά, γη].

σλέπι, το, ουσ. [χωρίς γεν.] • (ναυτ.) α) φορτηγό ποταμόπλοιο που χρησιμοποιείται κυρίως στον Δούναβη ποταμό, χωρίς τροπίδα και με αβαθή και πλατιά ύφαλα, αυτόνομο μηχανικά κι άλλοτε ρυμουλκούμενο, β) μικρό δεξαμενόπλοιο, κατάλληλα διαμορφωμένο, για μεταφορά και μεταφόρτωση καυσίμου από τον χώρο του διυλιστηρίου για ανεφοδιασμό πλοίων, συνών. η μπάρτζα. 🕮 < ρουμ. çlep < γερμ. Schlepper [= ρυμουλκό, τρακτέρ] < ρ. schleppen [= τραβώ, σύρω]. ⊙ σλεπιτζής.

σλίπιγκ-μπαγκ, το, άκλ. ουσ. • υπνόσακος από αδιάβροχο ύφασμα, κατάλληλος στην κατασκηνωτική ζωή. 🕮 < αγγλ. sleeping-bag.

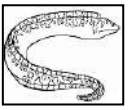
σλουπ, το, άκλ. ουσ. • (ναυτ.) ιστιοφόρο πλοίο, μ' ένα κύριο ιστίο, έναν αρτέμονα φλόκο, και ίσως περισσότερους φλόκους. 🕮 < αγγλ. sloop [= είδος πλοίου] < δανέζ. sloep.

σμαρίδα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) μικρό θαλασσινό

ψάρι γνωστό ως μαρίδα, φθηνό και άφθονο ορισμένες εποχές [δες λ.], περιφρονημένο είδος στην αρχαία Αθήνα αλλά και για πολλούς ακόμη και σήμερα. 🕮 < αρχ. σμαρίς, γεν. -ίδος < αγνώστου ετύμου.

σμέρνα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι που μοιάζει με χέλι ή φίδι, η επιστ. του ονομ.: Muraena

helena (Μύραινα η ελένη) [διώνυμο], η επιφάνεια του σώματός του γλοιώδης, χωρίς λέπια, σε σκούρο καφετί χρώμα, αφθονεί στις θερμές θάλασσες, επικίνδυνο όταν προκληθεί, τρέφεται με νεκρά ψάρια, χταπόδια και σουπιές, αλλιώς: σμύρνα. 🕮 < μσν. σμέρινα (με συγκοπή του -ι-) < αρχ. (σ)μύραινα.

σμήξη, η, ουσ. • σφούγγισμα των νερών που απομένουν στο κατάστρωμα του πλοίου μετά το πλύσιμό του. 🕮 < μτγν. σμήξις < αρχ. σμήχω [= σφουγγίζω και καθαρίζω, αποτρίβω με τη βοήθεια σαπουνιού ή καθαριστικής αλοιφής, πλένω].

σμίλη, η, ουσ. • (εργαλ.) α) ατσάλινο εργαλείο, με αιχμηρή λάμα στην μία άκρη, κατάλληλο για κατεργασία: α) πέτρας ή μαρμάρου, συνών. καλέμι, β) ξύλου, συνών. σκαρπέλο, β) κοπίδι. 🕮 < μτγν. σμίλη < αρχ. σμίλη [= εργαλείο γλυπτικής, σμίλη, γλύφανο]. ⊙ σμιλεύω, σμιλάρι, σμιλίο

σμίνη, η, και **σμήνι** και **σμίνι,** το, ουσ. • (εργαλ.) είδος ελκτικού χειροκίνητου πριονιού, συνών. σβανάς, σιγάτσο και σιγάτσα. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

σμύριδα, η, ουσ. • (λαϊκ.) το σμυρίγλι, (ορυκτ.) πολύ σκληρό ορυκτό που χρησιμοποιείται συνήθως για λείανση επιφανειών. 🕮 < μτγν. σμύρις.

σμπίρος, ο, ουσ. • (ναυτ.) είδος γερού σχοινιού που είναι κατάλληλο για ανύψωση βαριών αντικειμένων, συνών. στρόφος. 🕮 < βενετ. sbirro.

σμυριδόπανο, το, ουσ. • ύφασμα πάνω στο οποίο έχουν επικολληθεί κόκκοι από σμυρίδα κι είναι κατάλληλο για τη λείανση μεταλλικών επιφανειών. 🕮 < σμύριδ(α) -ο + πανί.

σμυριδοτροχός, ο, ουσ. • εξάρτημα μηχανήματος με μορφή κυλινδρικού ή κωνικού δίσκου, κατασκευασμένο από κόκκους πολύ σκληρών υλικών, για τον τεμαχισμό, τη λείανση, το ακόνισμα μετάλλων, ξύλων, πολύτιμων λίθων κ.ά. υλικών. 🕮 < σμύριδ(α) -ο + τροχός.

σμυριδόχαρτο, το, ουσ. • χαρτί πασπαλισμένο με σμυριδόσκονη κατάλληλο για τη λεί-

ανση των ξύλινων επιφανειών, συνών. γυαλόχαρτο. 🕮 < σμύριδ(α) -ο + χαρτ(ί) -ο-.

Σμύρνη, η, ουσ. • (γεωγρ.) η τρίτη μεγαλύτερη πόλη της Τουρκίας, με τρία εκατ. πληθυσμό. 🕮 < αρχ. Σμύρνη, το τουρκ. İzmir [Ιζμίρ] αποτελεί παραφθορά του αρχ. ελλ. ονόματος, (μυθολ.) αμαζόνα, ιδρύτρια της πόλης. ⊙ Σμυρναίος, Σμυρνιός /-ιά, σμυρναίικος, σμυρναϊκός, σμυρνιώτικος.

σνόρκελ, το, άκλ. ουσ. • 1. (ναυτ.) αναπνευστήρας καταδυτικής στολής, 2. (ναυπ.) διπλός σωλήνας που χρησιμοποιείται στα υποβρύχια για την εξασφάλιση ατμοσφαιρικού αέρα. 🕮 < αγγλ. snorkel ή γερμ. Schnorchel.

σοβεντάρω, ρ. [αμετβ.] • (ναυτ.) πλέω σε μέρος απάνεμο [για πλοίο], σε μέρος που είναι προφυλαγμένο από τον άνεμο. 🕮 < ιταλ. προέλευσης, ίσως από το so(ave) [= γλυκός] + vento < λατιν. vent [= άνεμος] + -άρω.

σοβερτάρω και **σουρβετάρω** και **σουρφετάρω,** ρ. [αμετβ.] • (ναυτ.) γυρίζω ανάποδα, ανατρέπομαι, συνών. τουμπάρω, ναυσυπτιάζω. 🕮 ❶ < ιταλ. sovvertire [= ανατρέπω] ή ❷ μτφρδ. από τη γαλλ. souventer < sou- (< sous [= υπό] < μτγν. λατιν. subtus [= κάτω από]) + -venter < λατιν. vent [= άνεμος].

σοβρανάρω, ρ. [αμετβ.] • (ναυτ.) πλέω προς το μέρος εκείνο από όπου πνέει ο άνεμος, συνών. προσηνεμώ, αντών. απανεμιάζω, απαντιάζω. 🕮 < ιταλ. σοβράνο [δες ετυμ. λ.].

σοβράνος, -α, -ο, επίθ. • 1. αυτός που βρίσκεται με το μέτωπο προς τον άνεμο, συνών. προσήνεμος, αντών. απάγκιος, απάνεμος, ανεμοσκεπής, 2. (η αιτ. ουδ. ως επίρρ.) *σοβράνο,* προς τη μεριά του ανέμου, και *σοφράνο*, αντών. σταβέντο και σταβέτο και σοτοβέντο, 3. (φρ.) *«παίρνω τα σοβράνα»*, δηλ. πηγαίνω προς τη μεριά που πνέει ο άνεμος, *«από σοβράνο μεριά»*, από την πλευρά του πλοίου που προσβάλλεται από τον άνεμο, *«σοβράνο κόστα / μπάντα»*. 🕮 < ιταλ. sovrano [= κυρίαρχος, ύψιστος]. ⊙ σοβρανάρω.

σόδα, η, ουσ. • 1. (χημ.) καθεμία από τις διάφορες ενώσεις του νατρίου, π.χ. το ανθρακικό νάτριο ή το υδροξείδιο του νατρίου, 2. (ποτ.) είδος ανθρακούχου ποτού με χωνευτικές ιδιότητες, 3. κατάλληλο υλικό για καθαρισμό επιφανειών. 🕮 < ιταλ. soda < ίσως αραβ. suwwādah.

σοκάρω, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) τεντώνω κάποιο σχοινί του πλοίου. 🕮 ❶ < ιταλ. assuccare, ή ❷ < ισπαν. προέλευσης.

σόκορο, το, ουσ. • 1. λεπτή ταινία από οποιοδήποτε υλικό [ξύλο, μέταλλο ή συνθετικό υλικό] με την οποία περιβάλλουμε ράφια, ντουλάπια κ.λπ. με σκοπό την προστασία της επιφάνειας από φθορά, 2. κάθετη τομή προς τις ίνες του ξύλου, 3. απόκομμα ξύλου, ο τάκος, 4. αρμός. 🕮 < ίσως από το αρχ. σόκκος [= είδος βρόχου, θηλειά].

σολάνο, ο, ουσ. • (μετεωρ.) ζεστός άνεμος, παρόμοιος με τον σιρόκο, που πνέει από τις ανατολικές ή νοτιοανατολικές ακτές της Αφρικής με κατεύθυνση τη νοτιοανατολική Ισπανία. 🕮 < ισπαν. solano < λατιν. solanus, [= ανατολικός άνεμος] < sol, solis [= ήλιος].

σόλινγκ, το, άκλ. ουσ. • (αθλητ.) τύπος ιστιοπλοϊκού σκάφους με σταθερή καρένα, οι διαστάσεις του: μήκος 8,2 μ. και πλάτος 1,9 μ., διαθέτει τρία πανιά με επιφάνεια 21,6 τ.μ. πλήρωμα τριών ατόμων, από το 1976 έως το 2000 ενταγμένο σε ολυμπιακή κατηγορία. 🕮 < αγγλ..

σολομός, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι μετρίου μεγέθους, η επιστ. του ονομ.: Salmo salar [διώνυμο], αγαπά τα κρύα νερά, το συναντάμε στο βόρειο τμήμα του Ατλαντικού και στους ποταμούς που εκβάλουν σ' αυτόν, επίσης εκτρέφεται σε ιχθυοκαλλιέργειες της Χιλής, της Νορβηγίας και του Καναδά, το μέγιστο μήκος του σώματός του 1,5 μ. και το μέγιστο βάρος 47 κιλά, συνήθως γύρω στους 40 πόντους, γεννά τα αυγά του στις πηγές των ποταμών, τρέφεται με ρέγγες, σαρδέλες και καλαμάρια. 🕮 < μσν. σολομός < λατιν. salmo [= σολομός].

Σολόμωντα νησιά, τα, • (γεωγρ.) νησιωτικό κράτος στο νότιο Ειρηνικό Ωκεανό, στο Αρχιπέλαγος του Σολομώντα, έχει συνολική έκταση 28.450 τ.χλμ. και πληθυσμό 720.000

κατοίκων περίπου. 🕮 < από το όνομα του βιβλικού βασιλιά Σολομώντα και με την πίστη ότι η περιοχή αντιστοιχεί στην πλούσια πόλη Οφίρ.

Σομαλία, η, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της ανατολικής Αφρικής που βρίσκεται στο λεγόμενο *Κέρας της Αφρικής*, έχει έκταση 637.657 τ.χλμ. και πληθυσμό 16.360.000 κατοίκους. 🕮 < ίσως από την εβρ. λ. S'mali που σημαίνει «στην αριστερή πλευρά».

σόναρ, το, άκλ. ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή ανίχνευσης της μορφολογίας του πυθμένα ή εντόπισης βυθισμένων αντικειμένων, συνών. υποβρύχιος ανιχνευτής. 🕮 (αρκτικόλεξο) < sonar (από τα αρχικά των αγγλικών λέξεων so(und) na(vigation) r(anging).

σόντα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. (ιατρ.) α) σωληνοειδές χειρουργικό εργαλείο, β) καθετήρας, 2. (ναυτ.) όργανο μέτρησης του βυθού, συνών. σκαντάγιο, 3. (τεχνολ.) δειγματολήπτης. 🕮 < ιταλ. sonda [= καθετήρας, βολίδα].

σοντάρω, ρ. [μετβ.] • 1. (ναυτ.) βυθομετρώ, 2. (τεχνολ.) κάνω δειγματοληψία σε κάποιο προϊόν, 3. (ιατρ.) χειρίζομαι το ιατρικό εργαλείο σόντα [= α) χειρουργικό εργαλείο, β) καθετήρας], 4. (μτφ.) α) εξετάζω, β) προσπαθώ να καταλάβω τις σκέψεις κάποιου. 🕮 < ιταλ. sondare < sonda [= καθετήρας]. ⊙ σοντάρισμα.

σόπρα, η, ουσ. • 1. προς τα επάνω, σε πιο υψηλή θέση, 2. (φρ.) *«παίρνω σόπρα»,* (ναυτ.) προλαβαίνω τον άνεμο, σοπράρω. 🕮 < ιταλ. sopra [= πάνω].

σοπράρω, ρ. [αμετβ.] • (ναυτ.) προλαβαίνω τον άνεμο ή πηγαίνω αντίθετα με τον άνεμο. 🕮 < σόπρα [δες λ.].

σοροκάδα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • (μετεωρ.) ισχυρός και ξηρός νοτιοανατολικός άνεμος, δυνατός σιρόκος ή (αρχ.) εὖρος. 🕮 < σορόκος + -άδα < σιρόκος [δες λ.] < ιταλ. scirocco < αραβ. προέλευσης, sharqī [= ανατολικός άνεμος].

«Όξω από το Ναυτικόν Όμιλο, σιμά στο φανάρι του «Αϊ-Νικόλα» έχει ένα χαμηλό μόλο ίσα ίσα με τη θάλασσα. Πρέπει να ξιπολυθείς, για να πας στην άκρη του.
Με **σοροκάδα**, μ' άρεζε να κολυμπάω πίσω από το μόλο, μέσα στους αφρούς που το καβάλαγαν, φυλαγμένος απ' τη δαιμονικήν ορμή της θάλασσας. Σαν ξεπρόβαινα στην άκρη του μόλου μ' άρπαζε ένα κύμα μακρύ, αμάχητο, και με σφεντόναγε μονομιάς εκατό μέτρα πέρα, στ' απάγκιο».
➢ Απόσπασμα από το διήγημα του **Νίκου Κάσδαγλη** «*Σοροκάδα*».

σορόκολεβάντης, ο, ουσ. δες σιροκολοβάντες.

σορόκος, ο, ουσ. δες σιρόκος.

σορτ(ς), το, άκλ. ουσ. • (ενδυμ.) είδος κοντού παντελονιού. 🕮 < αγγλ. short [= κοντός].

Σ.Ο.Σ. το, άκλ. • 1. διεθνές ραδιοτηλεγραφικό κωδικοποιημένο σήμα κινδύνου, που εκπέμπεται από πλοία ή αεροσκάφη, ως κλήση σε βοήθεια, 2. οποιαδήποτε έκκληση σε βοήθεια από πρόσωπα που βρίσκονται σε κίνδυνο, 3. το πιθανό θέμα σε σχολική εξέταση ή διαγωνισμό. 🕮 (αρκτικόλεξο) από τις αγγλ. λ. *Save Our Souls* [= σώστε τις ψυχές μας] ή ως δεύτερη ετυμ. εκδ. τα αρχικά να σήμαιναν *Save Our Ship* [= σώστε το πλοίο μας]. Στην πραγματικότητα τα γράμματα S.O.S. επιλέχθηκαν ως σήμα κινδύνου γιατί θεωρούνται ευκολομνημόνευτα και απλούστατα στη μεταγραφή τους στον κώδικα Μορς ...---..., τρεις τελείες, τρεις παύλες, τρεις τελείες. Αντίστοιχο σήμα κινδύνου το *Mayday* που σημαίνει «έλα να με βοηθήσεις».

σοταβέντο και **σοττοβέντο,** επίρρ. δες σταβέντο.

σουβενίρ, το, άκλ. ουσ. • α) οτιδήποτε αποτελεί ενθύμιο, β) αντικείμενο που επαναφέρει στη μνήμη μας σκηνές του παρελθόντος. 🕮 < γαλλ. souvenir < λατιν. subvenio, subvenire [= έρχομαι στο νου] < sub [= υπό] + venire [= έρχομαι].

σουβερτάρω, ρ. [αμετβ.] δες σοβερτάρω.

σουβλί, το, ουσ. • 1. μικρό, λεπτό και αιχμηρό μεταλλικό εργαλείο που χρησιμοποιούν κυρίως οι τσαγκάρηδες για το τρύπημα του δέρματος, 2. μικρή σούβλα, 3. (συνεκδ.) κάθε λεπτό και αιχμηρό αντικείμενο. 🕮 < μσν. < σούβλα < λατιν. subula. ⊙ σουβλερός, σουβλίζω.

σουγιάς, ο, ουσ. • μικρό μαχαίρι τσέπης που συνήθως διπλώνεται εντός της λαβής του, πολύτιμο στους μάγκες αλλά και ιδανικό ερ-

γαλείο για τους αγρότες στη διαδικασία του μπολιάσματος των δέντρων. 🕮 < ίσως από το τουρκ. çakı.

σούδα, η, ουσ. • 1. χαντάκι, χαράκωμα, αυλάκι που διοχετεύει τα βρόμικα οικιακά νερά σε θαλάσσια συνήθως περιοχή, 2. Τάφρος, 3. (γεωγρ.) [ως κυρ. όν.:] Σούδα, α) νησίδα του νομού Χανίων, β) ομώνυμος κόλπος της περιοχής, γ) οικισμός και λιμάνι της Κρήτης. 🕮 < μσν. σούδα < λατιν. sudis [= 1. πάσσαλος, 2. τάφρος].

Σουδάν, το, ουσ. • (γεωγρ.) αφρικανική χώρα νότια της Αιγύπτου με έκταση 1.861.484 τ.χλμ. και πληθυσμό 45 εκατ. κατοίκους περίπου. 🕮 < αραβ. bilād as-sūdān [= η χώρα των μαύρων], γεωγραφική έκταση γνωστή και ως Νουβία από αρχαιοτάτους χρόνους.

Σουέζ, το, ουσ. • (γεωγρ.) α) αιγυπτιακή πόλη στην νότια είσοδο της ομώνυμης διώρυγας, με πληθυσμό μισό εκατ. κατοίκους περίπου, β) σημαντικότατο λιμάνι δίπλα στην ομώνυμη διώρυγα, με πολλές ναυτιλιακές διευκολύνσεις και πλήθος ναυτιλιακών γραφείων και πρακτορείων, γ) μεγάλος κόλπος στο βόρειο άκρο της Ερυθράς Θάλασσας, δυτικά της χερσονήσου του Σινά και ανατολικά της Αιγύπτου, δ) η μεγαλύτερη διώρυγα του κόσμου, μήκους 162 χλμ., πλάτους έως και 160-200 μ. βάθους 11,60 μ., που ενώνει τη Μεσόγειο Θάλασσα με την Ερυθρά Θάλασσα. 🕮 < αγγλ. Suez < αραβ. as-suways < sūs [= γλυκόριζα], ονομασία που αποδόθηκε στα τέλη του 9ου αι..

σουέζμαξ, το, άκλ. ουσ. • (ναυπ.) τύπος δεξαμενόπλοιου, μεσαίου έως μεγάλου μεγέθους, με χωρητικότητα μεταξύ 120.000 και 200.000 μετρικών τόνων [DWT]. 🕮 < αγγλ. Suezmax < [τοπωνύμιο] Suez [Σουέζ] + max[imum] [= μέγιστο], ονοματολογία που δικαιολογείται επειδή ο τύπος αυτός των σκαφών πληροί τους όρους πλεύσης του καναλιού.

Σουηδία, η, ουσ. • (γεωγρ.) σκανδιναβική χώρα στη Βόρεια Ευρώπη με 450.295 τ.χλμ. και πληθυσμό 10,5 εκατ. κατοίκους περίπου. 🕮 < αγγλ. Sweden, σουηδ. Sverige < Svea + rike [= βασίλειο των Σουηδών].

Σουμάτρα, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί της Ινδονησίας με έκταση 473.481 τ.χλμ. και πληθυσμό που ξεπερνά τα 50 εκατ. κατοίκους. 🕮 < ινδονησιακά: Sumatera.

σουπιά, η, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) θαλασσινό μαλάκιο που συναντάται σε όλες τις θάλασσες και είναι γνωστό για το μελάνι του το οποίο χρησιμοποιεί ως αμυντικό όπλο όταν ο εχθρός του το καταδιώκει, 2. (μτφ.) άνθρωπος που ξέρει να αποφεύγει τις δύσκολες καταστάσεις με πονηρό τρόπο, αυτός που ελίσσεται επιδέξια. 🕮 < αρχ. σηπία. ⊙ σουπιοκόκαλο.

Σουρινάμ, το, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της Νότιας Αμερικής, η πρώην Ολλανδική Γουιάνα, έχει έκταση 163.270 τ.χλμ. και πληθυσμό 598.000 κατοίκους[2019]. 🕮 < αγγλ. Suriname < Surinam < [εθνωνύμιο] Surinen (αυτόχθονας λαός).

σούρουπο, το, ουσ. • η ώρα μετά τη δύση του ήλιου, δειλινό, συνών. λυκόφως, σύθαμπο, μούχρωμα. 🕮 < α) σύρρυπον < συν- + ρύπος, ή β) ίσως, βλαχ. sarup [= πέσιμο ήλιου]. ⊙ σουρούπα, σουρουπώνει [απρόσωπο – πέφτει η νύχτα > σουρούπωμα].

σουρώνω, ρ. • 1. [μετβ.] στραγγίζω κάτι με σουρωτήρι, φιλτράρω, διυλίζω, 2. [αμετβ.] α) δημιουργώ πτυχές σε ύφασμα, κάνω ζάρες, ζαρώνω, β) (μτφ.) χάνω σε βάρος, αδυνατίζω, γ) (μτφ.) μεθώ, πίνω πολύ. 🕮 < μσν. σουρώνω < μτγν. σειρῶ [= στραγγίζω, φιλτράρω], [για τη 2η γ) ερμ.] ίσως από τοβενετ. sur(o) [= είδος φελλού] + -ώνω. ⊙ σούρωμα, σουρωτήρι.

σουρωτήρι, το, ουσ. • τρυπητό σκεύος της κουζίνας με το οποίο διηθίζουμε κάποιο αφέψημα ή πολτώδες φαγητό, σάλτσα κ.λπ., στραγγιστήρι. 🕮 < σουρώνω + [το επίθημα] -τήρι.

σούστα, η, ουσ. • 1. ελατήριο κρεβατιού σπειροειδούς κατασκευής, 2. α) τύπος άμαξας με δύο ρόδες, β) η βάση στήριξης επί του άξονα σε κάρο, ιππήλατη άμαξα, τρέιλερ, κ.λπ., γ) (φρ.) *«σούστα μεταλλική / χωνευτή / πλαστική / αέρος / στήθους / πλατφόρμας / ανάρτησης / πίεσης / επαναφοράς»,* 3. (ενδυμ.) είδος κουμπιού αποτελούμενο από δύο μέρη, κούμπωμα τσάντας, 4. (χορ.) παραδοσιακός κρητικός χορός. 🕮 < βενετ. susta [= ελατήριο] < λα-

τιν. sustare. ⊙ σουστάρω, σουστέρνω, σουστιέρης, σουστωτός, σουστάρισμα.

σουτάς, ο, ουσ. [πληθ. σουτάδες] • (ενδυμ.) χρωματιστό και γυαλιστερό διακοσμητικό κορδόνι, είδος πλεξούδας, που χρησιμοποιείται σε ρούχα, κοσμήματα, παπούτσια, πέδιλα, τσάντες, στρατιωτικές στολές κ.α. 🕮 < γαλλ. soutache.

σουφερτάρω, ρ. [αμετβ.] δες σοβερτάρω.

σοφράνο, επίρρ. δες σοβράνο επίθ. ουδ..

σπάγκος και **σπάγγος,** ο, ουσ. • 1. πολύ λεπτό σχοινί, ή χοντρό νήμα κατάλληλο για συσκευασία δεμάτων, συνών. μέρμιθος ή μερμίθι, κοινώς: μερλίνο, 2. (μτφ.) τσιγκούνης άνθρωπος, συνών. σπαγκοραμμένος, μίζερος. 🕮 < όψιμο μσν. σπάγκος < ιταλ. spago < λατιν. spacum. ⊙ σπαγκιά, σπαγκοσύνη.

σπάδην, τροπικό επίρρ. • (ναυτ.) με δυνατό και απότομο τράβηγμα, συνών. με σκόλπο. 🕮 < αρχ. σπάω [= τραβώ, εξάγω, βγάζω τραβώντας, σύρω].

σπαθοσέγα, η, ουσ. • (τεχνολ.) πριόνι ηλεκτρικό ή μπαταρίας με μικρή και μυτερή λάμα, ιδανικό για κοπή ξύλων και μετάλλων σε δύσκολα σημεία. 🕮 < σπαθ(ί) -ο- + σέγα.

σπαλέτα, η, ουσ. [παρωχημένο] • (ενδυμ.) διακριτικό γνώρισμα σε στρατιωτική στολή, συνών. επωμίδα. 🕮 ❶ < βενετ. spaleta, ή ❷ (αντιδάνειο) < ιταλ. spalletta, υποκ. του spalla < μτγν. λατιν. spatula [= πλάτη] υποκ. του spatha < αρχ. σπάθη [= πλατιά λάμα].

σπαλετίνι, το, ουσ. • λεπτή ταινία στη στολή των αξιωματικών του ναυτικού για την τοποθέτηση των επωμίδων. 🕮 < σπαλέτα.

σπαρματσέτο και **σπερματσέτο,** το, ουσ. • 1. (βιοχ.) ουσία που βρίσκεται στο λίπος διαφόρων κητών και αποτελεί την βασική πρώτη ύλη για την κατασκευή ενός είδους κεριών, συνών. κητόσπερμα, στεατοκήριο, 2. κερί που φτιάχνεται από ζωική λιπαρή ουσία, συνών. αλειμματοκέρι. 🕮 < (αντιδάνειο) < ιταλ. spermaceto < μσν. λατιν. sperma [< αρχ. σπέρμα] + ceti < cetus [< αρχ. κῆτος].

σπαρολόγος, ο, ουσ. • (ναυτ.) λεπτό είδος παραγαδιού που είναι κατάλληλο για το ψάρεμα του σπάρου. 🕮 < σπάρ(ος) -ο- + -λόγος.

σπάρος, ο, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) μικρό ψάρι, η επιστ. του ονομ.: Diplodus annularis (Διπλόδους ο δακτυλιωτός) [διώνυμο], ομοιάζει με το μελανούρι, το σκαθάρι και τον σαργό, αφθονεί στις θαλάσσιες περιοχές της πατρίδας μας, ιδιαίτερο γνώρισμά του η μαύρη γραμμή στην ουρά, το μήκος του σώματός του έως 20 εκ., τρέφεται με φυτά, μικρά οστρακοειδή και καρκινοειδή, 2. (μτφ.) ο τεμπέλης άνθρωπος. 🕮 < αρχ. σπάρος.

σπαρτσίνα, η, ουσ. [παρωχημένο] • μονόπλοκο είδος σχοινιού φτιαγμένο από σπάρτα, συνών. βουρλιά. 🕮 < ίσως ιταλ. προέλευσης.

σπατάγγης και **σπάταγγος** και **σπάνταγος,** ο, ουσ. • (ζωολ.) είδος ακανόνιστου αχινού που συναντάται στις ελληνικές θάλασσες. 🕮 < αρχ. σπατάγγης.

σπάτουλα, η, ουσ. • 1. (ιατρ.) λεπτό και μακρόστενο μεταλλικό, πλαστικό ή ξύλινο εργαλείο για τη συγκράτηση της γλώσσας, 2. (ζωγρ.) α) εργαλείο για το άπλωμα του χρώματος, β) τεχνική ζωγραφικής, 3. (εργαλ.) α) μικρή μεταλλική λάμα για στοκάρισμα επιφανειών, β) μυστρί, 4. (μαγειρ.) σκεύος της κουζίνας, κατάλληλο για το ανακάτεμα των τροφών στο τηγάνι. 🕮 (αντιδάνειο) < βενετ. spatola < μτγν. λατιν. spatula [= πλάτη], υποκ. του spatha < αρχ. σπάθη [= πλατιά λάμα]. ⊙ σπατουλάρω, σπατουλάρισμα, σπατουλαριστός.

σπείρα, η, ουσ. • 1. καθετί που περιστρέφεται γύρω από κάποιον άξονα χωρίς τα άκρα του να ενώνονται ποτέ, 2. (ηλεκτρολ.) οποιοσδήποτε αγωγός που τυλίγεται γύρω από κυλίνδρους δημιουργώντας ένα ηλεκτρομαγνητικό πηνίο, 3. (αρχιτ.) η βάση του ιωνικού κίονα, 4. (ζωολ.) ο γύρος σ' ένα συνεστραμμένο όστρακο. 🕮 < αρχ. σπεῖρα [= κάτι που είναι περιτυλιγμένο, κουλουριασμένο]. ⊙ σπειραία, σπειραϊκός, σπειρώ. ⭕ σπειροβακτήρια, σπειροβόλος, σπειρογραφίδα, σπειροειδής, σπειρόκυκλος, σπειρόνημα, σπειροτόμος, σπειρόφυλλο, σπειροχαίτωση, σπειρύλλιο.

σπειροτόμος, ο, ουσ. • (εργαλ.) εργαλείο με το οποίο επιτυγχάνουμε τη διάνοιξη σπειρωμάτων στο εσωτερικό των μεταλλικών σωλήνων, συνών. κολαούζος [δες λ.], ελικοτόμος και ελικοτομίδα. 🕮 < σπειροτόμος < σπείρα + -ο- + -τόμος < τέμνω.

σπειρώ, ρ. [μετβ.] • τυλίγω κάτι γύρω από τον εαυτό του, συνών. συστρέφω, κουλουριάζω, κουβαριάζω. 🕮 < αρχ. σπειρώ [= συστρέφω] / σπειρ(οῦμαι) < σπεῖρα. ⊙ σπείρωμα, σπείρωση, σπειρωτός.

σπείρωμα, το, ουσ. • 1. ελικοειδής αυλάκωση, εξωτερικά ή εσωτερικά, σε βίδα, παξιμάδι ή σε άλλο κυλινδρικό αντικείμενο, 2. σύρμα ή σχοινί τυλιγμένο με τέτοιο τρόπο έτσι που να αποκτά σπειροειδές σχήμα. 🕮 < αρχ. σπειρώ [= συστρέφω].

σπεράντζα και **σπεράντσα,** η, ουσ. • (ναυτ.) μεγάλη και βαριά βοηθητική – εφεδρική άγκυρα πλοίου που χρησιμοποιείται σε έσχατη ανάγκη για την αποφυγή πρόσκρουσης του σκάφους σε βραχώδη ακτή [γνωστή και ως *ιερή άγκυρα* ή *άγκυρα του ελέους* ή *άγκυρα του οικτιρμού*]. 🕮 < ιταλ. speranza [= ελπίδα], από τη φρ. ancora della speranza < λατιν. spero, sperare [= ελπίζω].

σπερματσέτο, το, ουσ. δες σπαρματσέτο.

σπερμοφάλαινα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) ή αλλιώς φάλαινα-φυσητήρας, αγγλ.: sperm whale, η επιστημ. ονομ.: Physeter macrocephalus,

[διώνυμο] θαλάσσιο θηλαστικό, το αρσενικό μπορεί να φτάσει τα 15 μέτρα μήκος και μέχρι τους 45 τόνους βάρος, το όριο ζωής του μπορεί να αγγίξει τα 80 χρόνια, διαθέτει δόντια, και έχει το μεγαλύτερο στόμα από όλες τις φάλαινες, δεν είναι επικίνδυνη για τους ανθρώπους γιατί ενδιαφέρεται μόνο για καλαμάρια, έχει το βαρύτερο εγκέφαλο από όλα τα θηλαστικά και οι ήχοι που παράγει ακούγονται πολλά χιλιόμετρα μακριά.

Σπέτσες, οι, ουσ. • (γεωγρ.) νησί του Αργοσαρωνικού, με έκταση 22,2 τ.χλμ. και πληθυσμό 3.748 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < βενετ. Spezie [= καρύκευμα, μπαχαρικό], στην αρχαιότητα το νησί ονομαζόταν αρχ. Πιτυοῦσσα [= πευκόφυτος τόπος] < πίτυς, γεν. -υος [= πεύκο που δεν αναπτύσσεται, απολιθωμένο πεύκο]. ⊙ Σπετσιώτης, Σπετσιώτισσα, σπετσιώτικος, Σπετσοπούλα.

Σπετσοπούλα, η, ουσ. • (γεωγρ.) ιδιόκτητο νησί του Αργοσαρωνικού Κόλπου, έχει έκταση 1,9 τ.χλμ. 🕮 < Σπέτσες [δες λ.] + [επίθημα] -πούλα.

σπηλ(ι)άδα, η, ουσ. δες σπιλιάδα.

σπιανάδα, η, ουσ. • πλατεία που βρίσκεται κοντά σε παραλία, επίσης υπαίθριος χώρος κατάλληλος για περιπάτους και κοινωνικές εκδηλώσεις. 🕮 < ιταλ. spianata [= παραλιακός δρόμος] < spianare [= καθιστώ επίπεδη κάποια έκταση, στρώνω, ισώνω] < λατιν. explanare < ex- + planus [= ίσιος, επίπεδος].

σπιάντζα, η, ουσ. • (ναυτ.) α) παραλιακή ακτή με βότσαλα ή άμμο, β) ανοικτός όρμος, ράδα. 🕮 < ιταλ. spiaggia.

σπιλιάδα, η, ουσ. • (μετεωρ.) ξαφνική πνοή του ανέμου, μικρής και παροδικής αλλά επαναλαμβανόμενης διάρκειας, ριπαίος άνεμος που εκδηλώνεται πλάγια προς την ακτή δημιουργώντας κύματα αμμοβολής προς τους λουόμενους, ενώ στην επιφάνεια της θάλασσας δημιουργεί ρυτιδώσεις με πλαγιομετωπικά κτυπήματα προς τα σκάφη, συνών. ανεμοσυρμή, ρεφούλι. 🕮 < μτγν. σπιλάς [= βράχος πάνω στον οποίο χτυπούν τα κύματα της θάλασσας, χείλος βράχου, ξέρα, σκόπελος] < σπιλάζω [= κηλιδώνω] < αρχ. σπίλος [= κηλίδα, λεκές, στίγμα, ρύπος, ελάττωμα].

σπινακόξυλο, το, ουσ. • (ναυπ.) αλουμινένια ράβδος στήριξης, που κινείται ρυθμίζοντας τη θέση του εμπρόσθιου μέρους του μπαλονιού έτσι που να μην επικαλύπτεται από την μαΐστρα, συνών. σπίνακερ, μπαλονόξυλο. 🕮 < σπινάκ(ιο) [= στροφορμή] -ό- + ξύλο.

σπινθήρας, ο, ουσ. • 1. σπίθα, 2. (ηλεκτρολ.) *«ηλεκτρικός σπινθήρας»,* η λάμψη που παράγεται κατά την ένωση δύο ετερώνυμων ηλεκτρικών φορτίων, 3. (μηχανολ.) σπίθα προερχόμενη από το μπουζί [αναφλεκτήρας] μηχανής εσωτερικής καύσης, 4. (μτφ.) πνευματική αναλαμπή, 5. (μτφ.) οτιδήποτε αποτελεί αιτία ή αφορμή κάποιας ενέργειας ή κατάστασης. 🕮 < [για την 1η, 4η και 5η ερμ. εκδ.] αρχ. σπινθήρ, αιτ. -ῆρα, [για την 2η και 3η ερμ. εκδ.] σημδ. από την αγγλ. spark ή τη γαλλ. étincelle.

σπινθηριστής, ο, ουσ. • 1. (μηχανολ.) συσκευή ανάφλεξης μείγματος καυσίμου σε μηχανή εσωτερικής καύσης, συνών. αναφλεκτήρας, μπουζί, αναφλέκτης, 2. αυτοτελής μονάδα παραγωγής σπινθήρα, 3. (φρ.) *«σπινθηριστής μαγνησίου / έκτακτης ανάγκης / μανιταριού / στεγανός / καυστήρα»*. 📖 < απόδοση του γαλλ. éclateur < p. éclater [= λάμπω, αστράφτω].

σπινιάλο, το, ουσ. • 1. (ζωολ.) είδος θαλάσσιου οστρακοειδούς που τρώγεται ωμό, συνήθως, σε χώρες μεσογειακές, γνωστό ως φούσκα [δες λ.], 2. (μαγειρ.) τρόπος διατήρησης οστρακοειδών [= λέγονται τα υδρόβια ζώα με σκληρό κέλυφος καθώς και τα μαλάκια, τα καρκινοειδή και τα εχινόδερμα], όπως π.χ. πίνες, στρείδια, κτένια, πεταλίδες, ψίχα από φούσκες, αυγά από αχινούς που διατηρούνται σε άλμη [ή σε θαλασσινό νερό] μέσα σε γυάλινα αποστειρωμένα σκεύη. 📖 < ίσως ιταλ. προέλευσης, spina [= αγκάθι, ψαροκόκκαλο] > spinare [=βγάζω το ψαροκόκκαλο], ίσως από το spinale [= νωτιαίος, ραχιαίος, η εσωτερική ύλη της σπονδυλικής στήλης].

σπιράγιο, το, ουσ. • (ναυπ.) μικρή κατασκευή στο χώρου του καταστρώματος, συνήθως πάνω από το μηχανοστάσιο ή τα διαμερίσματα του πλοίου, το οποίο περιλαμβάνει φινιστρίνια με γυαλί ή άλλο διαφανές ή ημιδιαφανές υλικό και χρησιμεύει για τον φωτισμό και τον αερισμό των εσωτερικών χώρων του πλοίου, συνών. φωταγωγός. 📖 < βενετ. spiragio [= φεγγίτης, αναφωτίς].

σπίρτο, το, ουσ. • 1. μικρό και λεπτό ξυλαράκι ποτισμένο με εύφλεκτο υλικό, συνών. πυρείο, 2. (χημ.) οινόπνευμα, 3. (ποτ.) κάθε ποτό που περιέχει οινόπνευμα σε μεγάλη περιεκτικότητα, 4. (μτφ.) ο ευφυής άνθρωπος, ο πανέξυπνος, 5. (φρ.) *«σπίρτο του άλατος»*, υδροχλωρικό οξύ. 📖 < ιταλ. spirto < spirito < λατιν. spiritus [= πνεύμα]. ⊙ σπιρτάδα. ○ σπιρτοθήκη, σπιρτοκούτι, σπιρτόξυλο.

Σπιτσέβεργη ή **Σπίτσμπεργκεν** ή **Σβάλμπαρντ,** η, ουσ. • (γεωγρ.) το μεγαλύτερο νησί της Νορβηγίας και το μόνο με μόνιμο πληθυσμό στο αρχιπέλαγος Σβάλμπαρντ στον Αρκτικό ωκεανό, έχει έκταση 39.044 τ.χλμ.. 📖 < αγγλ. Spitsbergen < νορβηγικά: Vest Spitsbergen ή Vestspitsbergen [= οξυδερκή βουνά] < ολλανδικά: spits [= μυτερά] + bergen [= βουνά].

σπογγαλιέας, ο, ουσ. • (επάγγ.) ναυτικός που αλιεύει σφουγγάρια, ο σφουγγαράς. 📖 < σπογγαλιεύς < σπόγγ(ος) + άλιεύς.

σπογγαλιεία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (ναυτ.) η αλιεία σπόγγων, σφουγγαριών. 📖 < σπόγγ(ος) + αλιεία < [αρχ.] άλιεύς < ἅλς [= κάποιος που σχετίζεται με τη θάλασσα].

«Η Κάλυμνος θεωρείται νησί με αξιόλογο αλιευτικό στόλο και μεγάλη παράδοση στην **σπογγαλιεία**. Η **σπογγαλιεία** ήταν μια, πολύ επικίνδυνη, πηγή βιοπορισμού. Οι Καλύμνιοι σφουγγαράδες ξεκινούσαν από το Νοτιοανατολικό Αιγαίο και βουτούσαν όχι μόνο στα βαθιά αιγαιοπελαγίτικα νερά αλλά και πιο πέρα στη Μεσόγειο και τη Βόρεια Αφρική».
➢ http://photodentro.edu.gr

σπογγαλιευτικό, το, ουσ. • (ναυπ.) μικρό σχετικά πλοιάριο, κατάλληλα εξοπλισμένο, ασχολούμενο με την αλιεία των σπόγγων, γνωστό και ως σφουγγαράδικο. 📖 < σπογγαλιεύς < σπόγγ(ος) + άλιεύς + -τικός.

σπογγίτης, ο, ουσ. • 1. ονομασία πορώδους πετρώματος, 2. (συνεκδ.) πέτρωμα του βυθού που πάνω του αναπτύσσονται σφουγγάρια, 3. (για άρτο) αφρώδης, αφράτος. 📖 < σπόγγος + [επίθημα] -ίτης.

σπόγγος, ο, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) πολυκύτταρος οργανισμός που συναντάται στις θερμές, κυρίως, θάλασσες και μετά από επεξεργασία δίνει το γνωστό σφουγγάρι, (φρ.) *«δερματώδης σπόγγος»*, 2. το φυσικό σφουγγάρι. 📖 < αρχ. σπόγγος. ○ σπογγαλιευτικός.

Σποράδες, οι, ουσ. • (γεωγρ.) α) σύμπλεγμα νησιών του Αιγαίου πελάγους που βρίσκεται βορείως της Εύβοιας και ανατολικά του νομού Μαγνησίας, γνωστό και ως Βόρειες Σποράδες: Σκύρος, Σκιάθος, Σκόπελος, Αλόννησος, τα μεγαλύτερα από τα 19 νησιά, γνωστά και ως Θεσσαλικές Σποράδες (αρχ. Μαγνήτων νήσοι), β) Θρακικές Σποράδες

[Ίμβρος, Σαμοθράκη, Θάσος, Λήμνος, Άγιος Ευστράτιος], γ) Δυτικές Σποράδες [Ύδρα, Δοκός, Τρίκερι, Σπέτσες, Άγιος Γεώργιος, κ.ά. νησιά του Σαρωνικού, Αργολικού κόλπου καθώς και του Μυρτώου Πελάγους], δ) Νότιες Σποράδες [δηλ. τα Δωδεκάνησα]. 🕮 < αρχ. σποράς, γεν. -άδος, < σπείρω, ονομασία που δικαιολογείται από τη διασπορά πολλών νησιών κατά ομάδες.

σπόρκα, τα, ουσ. [χωρίς ενικό] • 1. ψάρια δεύτερης διαλογής, 2. (ναυτ.) πλοία που βρίσκονται σε καθεστώς καραντίνας λόγω σοβαρών - μεταδοτικών ασθενειών του πληρώματος, 3. (γενικότ.) τα μη καθαρά, τα μεικτοβαρή, 4. [παρωχημένο] (φρ.) *«τα χαρτιά του είναι σπόρκα»,* δηλ. τα ταξιδιωτικά του έγγραφα δεν είναι σε τάξη, είναι ελλιπή ή σκάρτα, (ως επίρρ.) *«τα βρήκα σπόρκα»,* δηλ. συνάντησα δυσκολίες. 🕮 < ιταλ. sporco [= βρόμικος, αποκρουστικός, άσεμνος, αισχρός) < λατιν. spurcus [= ρυπαρός, βρόμικος, ακάθαρτος].

«Πράγματι, ὁ ἰατρὸς ἐνήργει ὡς ἀνωτέρα ἀρχὴ ἐντὸς τοῦ προσωρινοῦ λοιμοκαθαρτηρίου, καὶ πρὸς αὐτὸν ὡδηγεῖτο πᾶς νεωστὶ ἐρχόμενος, εἴτε ταξιδιώτης ἦτο ἀπὸ τὰ μακρινὰ χολεριασμένα μέρη, εἴτε ἐργολάβος καὶ ἔμπορος ἐρχόμενος ἐκ τῆς νήσου διὰ νὰ πωλήσῃ τὴν τέχνην του, εἴτε «βαρδιάνος γιὰ τὰ σπόρκα», φύλαξ διὰ τὰ ἐπιχόλερα πλοῖα στρατολογούμενος ὑπὸ τῆς ὑγειονομικῆς ἀρχῆς. Ὁ ἰατρός, πρεσβύτης, ὑπερβὰς τὸ πεντηκοστὸν ἔτος εἶχε σπορκαρισθῆ ἀκουσίως ἐλθὼν τὰς πρώτας ἡμέρας διὰ νὰ ἐπιθεωρήσῃ τοὺς ἐπιβάτας, καὶ μὴ προφθάσας νὰ ἐξέλθῃ ἐγκαίρως ἐκ τῆς ἐρημονήσου, ἥτις ἐκηρύχθη ἐπιχόλερος ἐν τῷ μεταξύ.

➢ Απόσπασμα από το διήγημα του **Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη** *«Βαρδιάνος στὰ σπόρκα»,* https://www.papadiamantis.net/ της Εταιρείας Παπαδιαμαντικών Σπουδών.

σποτ, το, άκλ. ουσ. • 1. (κινημ.) σύντομο διαφημιστικό φιλμ, 2. μικρό φωτιστικό που τοποθετείται συνήθως στην οροφή. 🕮 < αγγλ. spot [= κηλίδα, εμπορικό δείγμα].

σπρέι, το, άκλ. ουσ. • 1. (τεχνολ.) κυλινδρικό δοχείο που εκτινάσσει υγρό με την πίεση του προωθητικού αερίου που διαθέτει, 2. (συνεκδ.) το υγρό της προηγούμενης συσκευής. 🕮 < αγγλ. spray [= ψεκασμός].

σπρινγκ, το, άκλ. ουσ. • (ναυτ.) σχοινί πρόσδεσης με μικρή γωνία ως προς το σκάφος, έτσι ώστε να ελέγχεται, λόγω του μεγάλου μήκους και της ελαστικότητας του, η κίνηση του εμπρός – πίσω, συνών. λεντία. 🕮 < αγγλ. spring.

Σρι Λάνκα, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησιωτική χώρα νοτιοανατολικά της Ινδίας με έκταση 65.610 τ.χλμ. και πληθυσμό 22.156.000 [2021] κατοίκους, περισσότερο γνωστή με την παλαιότερη ονομασία της ως Κεϋλάνη. 🕮 < αγγλ. Sri Lanka < [τοπωνύμιο] Śrī Laṅkā < ίσως από το Laṅkā [= νησί] < γλώσσα Ταμίλ ή ταμιλική Ilaṅkai.

σταβέντο και **σταβέτο** και **σοττοβέντο** και **σοταβέντο,** επίρρ. • (ναυτ.) 1. υπήνεμα, απάνεμα, δηλ. η πλευρά του πλοίου ή του όρμου ή του λιμένα που δεν προσβάλλεται από τον υφιστάμενο κατά περίπτωση άνεμο ή κυματισμό, αντών. σοφράνο, 2. (φρ.) α) *«σταβέντο λιμάνι»* και *«σταβέντο πόρτο»,* δηλ. υπήνεμο λιμάνι, β) *«από σταβέντο μεριά»,* δηλ. από την πλευρά του πλοίου που δεν παρουσιάζει μέτωπο προς τον άνεμο και συνήθως γίνεται η προσέγγιση των βοηθητικών σκαφών, γ) *«σταβέντο κόστα»* δηλ. υπήνεμη ακτή. 🕮 < ιταλ. sottovento [= υπήνεμος] < λατιν. sotto [= κάτω, υπό] + vento < λατιν. ventus [= άνεμος].

σταγόνα, η, ουσ. • 1. ελάχιστη ποσότητα υγρού σε σχήμα δακρύου, 2. η ελάχιστη ποσότητα: α) ενός ποτού, ή β) ενός οποιοδήποτε άλλου πράγματος, 3. (φρ.) *«σταγόνα στον ωκεανό»,* δηλ. καθετί ασήμαντο. 🕮 < αρχ. σταγών.

σταγονόμετρο, το, ουσ. • μικρός γυάλινος σωλήνας που χρησιμοποιείται για την μέτρηση μικρής ποσότητας υγρού, (έκφρ.) *«με το σταγονόμετρο»,* για κάτι που προσφέρεται σε πολύ μικρή ποσότητα. 🕮 < σταγόν(α) - ο- + μέτρο. ⊙ σταγονομετρικός.

στάδιο, το, ουσ. • 1. (αρχιτ.) μεγάλος χώρος, ανοιχτός ή κλειστός, κατάλληλα διαμορφωμένος για την πραγματοποίηση μαζικών εκδηλώσεων, κυρίως, αθλητικών, ή πολιτιστικού ενδιαφέροντος ή πολιτικών συγκεντρώσεων, 2. μονάδα μήκους, κατά την αρχαιότητα, ίση με 184,87 μ., 3. (ναυτ.) *«ναυτικό στάδιο»,* μονάδα μήκους, για τη μέτρηση

θαλάσσιων αποστάσεων, ίση με το 1/10 του ναυτικού μιλίου [nm = 1.852 μέτρα ή 6.076 πόδες - όπως ορίστηκε διεθνώς το 1954], γνωστό και ως *γουμενία*, στις ναυτικές ασκήσεις και γενικά στη ναυτική τακτική το *ναυτικό στάδιο* ορίζεται συμβατικά στα 200 μέτρα. 🕮 < αρχ. στάδιον, [= 100 οργιές ή 6 πλέθρα].

σταθερός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που δε μεταβάλλεται, που δεν μετακινείται, που δεν αλλάζει, που δεν αλλοιώνεται, συνών. αμετακίνητος, αμετάβλητος, ευσταθής αντών. ασταθής, μεταβλητός, 2. (μτφ.) αυτός που διατηρεί τις απόψεις του, που δεν αλλάζει εύκολα γνώμη, 3. αυτός που διακρίνεται για την ευστάθεια του, 4. (φρ.) *«σταθερή διόπτευση / πορεία πλοίου / παρεκτροπή / συχνότητα / ταχύτητα / τάση», «σταθερός άνεμος / φάρος»* κ.ά. 🕮 < αρχ. σταθερός. ◈ σταθερά [επίρρ.].

σταθερότητα πλοίου, η, • (ναυπ.) η ευστάθεια [σταθερότητα] του πλοίου τόσο σε ακίνητα νερά όσο και σε κυματώδη καθορίζεται από το σχήμα και το μέγεθος του σκάφους, από το εκτόπισμα, το κέντρο βάρους (G), το κέντρο άνωσης (B) και το μετάκεντρο (M).

σταθερωτήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) σύγχρονος γυροσκοπικός μηχανισμός, υδραυλικού τύπου, στο κύτος του σκάφους, που περιορίζει στο ελάχιστο τους κλυδωνισμούς από τον κυματισμό, διατηρώντας την ισορροπία και ευστάθεια του πλοίου. 🕮 < σταθερ(ώνω) -ω- + [επίθημα] -τήρας.

σταθμά, τα, ουσ. [χωρίς ενικ.] • (φυσ.) μεταλλικά βαρίδια, συγκεκριμένου βάρους σε γραμμάρια με ποικίλες κατασκευαστικές επιλογές, συνήθως μπρούτζινα, με τα οποία

επιτυγχάνουμε σε ρωμαϊκό τύπο ζυγαριάς τη μέτρηση του βάρους ενός αντικειμένου ή ενός προϊόντος, συνών. βαρίδια, ζύγια, δράμια. 🕮 < αρχ. σταθμά.

στάθμη, η, ουσ. • 1. το ύψος στο οποίο βρίσκεται η ελεύθερη επιφάνεια ενός υγρού σε κατάσταση ηρεμίας, (φρ.) *«στάθμη της θάλασσας / του νερού / ποταμών και λιμνών / χάρτη»,* 2. (εργαλ.) νήμα με μικρό βαρίδιο στην μία του άκρη για την εύρεση της κατακόρυφης ευθείας, χρήσιμο συνήθως στις οικοδομικές εργασίες, συνών. σαούλι.

🕮 < αρχ. στάθμη. ⊙ σταθμίζω.

σταθμίδα, η, ουσ. • (ναυπ.) [πληθ.] χαλύβδινα δοκάρια που τοποθετούνται παράλληλα με την τροπίδα σε όλο το μήκος και πλάτος του πυθμένα για την ενίσχυσή του, (φρ.) *«κεντρική σταθμίδα»* (center keelson), *«πλευρικές σταθμίδες»* (side keelsons), συνών. μπραγκάτσα/-ες. 🕮 < στάθμ(η) + -ίδα.

σταθμίζω, ρ. [μετβ.] • 1. μετρώ το βάρος ενός σώματος, ζυγίζω, 2. βρίσκω την κατακόρυφη ευθεία χρησιμοποιώντας το *νήμα της στάθμης,* συνών. αλφαδιάζω, 3. μελετώ με προσοχή τα δεδομένα και αξιολογώ πρόσωπα ή καταστάσεις πριν πάρω οριστική απόφαση. 🕮 < στάθμ(η) -ίζω. ⊙ στάθμιση, σταθμιστής.

σταθμοδείκτης, ο, ουσ. • όργανο μέτρησης της στάθμης ενός υγρού σε δοχείο ή λέβητα. 🕮 < στάθμ(η) -ο- + δείκτης.

σταθμός, ο, ουσ. • 1. σημείο στάθμευσης χερσαίου μεταφορικού μέσου, 2. κτηριακές εγκαταστάσεις διαμορφωμένες κατάλληλα για την αποβίβαση ή την επιβίβαση ταξιδιωτών και για τη φόρτωση ή εκφόρτωση εμπορευμάτων, 3. (μτφ.) σημαντικό γεγονός που αποτελεί την απαρχή νέων εξελίξεων, 4. ειδικά εξοπλισμένη επιχείρηση, που εξυπηρετεί μία ορισμένη περιοχή ή διεξάγει συστηματικά παρατηρήσεις και έρευνες, (φρ.) *«σταθμός πρώτων βοηθειών / πολεμικού ναυτικού / ελέγχου / ραδιολήψεως / ασυρμάτου / παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας», «παράκτιος / πυροσβεστικός / ραδιοφωνικός / ραδιογωνιομετρικός / σηματοφορικός / μετεωρολογικός / υγειονομικός / επιδημικός / διαστημικός / ναυαγοσωστικός σταθμός».* 🕮 < αρχ. σταθμός.

σταλία, η, ουσ. [συνήθως στον πληθ. *σταλίες*] • (ναυτ.) ο χρόνος αναμονής του πλοίου σε λιμενικές εγκαταστάσεις, για φόρτωση ή εκφόρτωση όπως ορίζει το ναυλοσύμφωνο, το κόστος του οποίου υπολογίζεται είτε σε βάρος του παραλήπτη είτε σε βάρος του κατόχου της φορτωτικής είτε σε βάρος του φορ-

τωτή. 🕮 < ιταλ. stallìa < stallo [= σταματώ, μένω].

«Η σταλία ξεκινά όταν το πλοίο έχει φτάσει στο λιμάνι φόρτωσης/εκφόρτωσης, είναι καθ όλα έτοιμο να ξεκινήσει εργασίες και έχει υποβάλλει έγκυρο και έγκαιρο NOR (επιστολή ετοιμότητας). Όταν ο χρόνος της σταλίας τελειώσει, σειρά έχει η επισταλία…».
➢ Απόσπασμα από την μεταπτυχιακή εργασία *«σταλίες και επισταλίες»* της Ταντούλου Ελένης.

σταλίκι, το, ουσ. • 1. (ναυτ.) μακρύ κοντάρι που χρησιμοποιούν οι ψαράδες ως κουπί, για να κατευθύνουν τις βάρκες σε ρηχά νερά, 2. πάσσαλος ή μεγάλη πέτρα που χρησιμοποιείται για σημάδι. 🕮 υποκ. του αρχ. στάλιξ [= πάσσαλος στον οποίο προσδένονται τα δίχτυα] + -ικος.

☑ Μες από την αυλόπορτα, το σελωτό σπαθάτο
της Αραπιάς με τα κροσσάτα φάλαρα, φρουμάζει
και μπρος στο μόντζο το σκοπό που τα νερά από κάτω,
μονόξυλο με το μακρύ **σταλίκι** γλει κι αράζει.
➢ Από το ποίημα «*Μπάιρον*» του **Μιλτιάδη Μαλακάση.**

σταματώ, ρ. • 1. [μετβ.] α) επιφέρω τη διακοπή λειτουργίας ή κάποιας άλλης ενέργειας, β) ανακόπτω την εξέλιξη ατόμων ή καταστάσεων ή φαινομένων, 3. [αμετβ.] α) παύω να κινούμαι, να ενεργώ, β) περιορίζομαι. 🕮 < μσν. σταματώ < στάμα, γεν. -ατός [= κάθισμα, θέση, στήλη από σάκους με πολτοποιημένες ελιές στο ελαιοτριβείο] < θ. στα- < αρχ. ἵστημι [= στήνω, ορθώνω]. ⊙ σταμάτημα [= παύση, διακοπή].

σταμίνα, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) καθένα από τα όρθια ή κάθετα ξύλινα ή σιδερένια κομμάτια που συγκρατούν τα σκέλη των νομέων στον σκελετό του σκάφους, αλλιώς: σκαρμός της πόστας, 2. (αρχ.) α) καθένα από τα ορθά ξύλα στα πλάγια του πλοίου που ξεκινούν από την τρόπιδα και υποβαστάζουν το κατάστρωμα του σκάφους, β) επηγκενίδα, καθεμιά από τις οριζόντιες σανίδες στα πλάγια του σκάφους. 🕮 < αρχ. ἵστημι.

σταμινάριο, το, ουσ. • το άκρο της σταμίνας που εξέχει πάνω από την κουπαστή στην πρώρα και στην πρύμνη ιστιοφόρου και χρησιμεύει ως δέστρα, συνών. μπαμπαδέλι. 🕮 < σταμίνα [δες λ.].

στανιάρω, ρ. • 1. [αμετβ.] παίρνω δυνάμεις, ξανανιώνω, δυναμώνω, τονώνομαι, 2. [μετβ.] στεγανοποιώ, απορροφώ ή αφαιρώ τα υγρά από βαρέλι ή δεξαμενή. 🕮 < ιταλ. stagnare < λατ. stagnare < stagnum [= τέλμα, αργοκίνητος ποταμός]. ⊙ στανιάρισμα.

στανιάρισμα, το, ουσ. • 1. ξανάνιωμα, δυνάμωμα, 2. (ναυτ.) η στεγανοποίηση ξύλινων σκαφών, που ως διαδικασία ακολουθούσε μετά το *καλαφάτισμα* [δες λ.], συνήθως με βούλιαγμα του σκάφους σε δεξαμενή τουλάχιστον για μία βδομάδα, με σκοπό το φούσκωμα των ξύλων. 🕮 < στανιάρω.

σ(τ)αντάρδο, το, ουσ. • 1. (ναυτ.) κοντάρι που βρίσκεται στην πρύμνη του πλοίου και χρησιμεύει για την έπαρση της εθνικής του σημαίας, 2. (συνεκδ.) α) η αναρτημένη σημαία του πλοίου, β) η οποιαδήποτε άλλη σημαία, αφού σε παλαιότερες εποχές κάθε καραβοκύρης είχε το δικό του μπαϊράκι, γ) αλλά και σημαία που κυματίζει σε ψηλό σημείο, όπως και σε μπαλκόνι. 🕮 ❶ ίσως από το ιταλ. stendardo, ή ❷ < βενετ. stendardo, ή ❸ < αγγλ. standard, ως επίθ. [= καθιερωμένος, σταθερός].

στάνταρ(ντ), το, άκλ. ουσ. • 1. τύπος βιομηχανικού προϊόντος που διατίθεται σε μεγάλες ποσότητες, 2. [επίθ.] σταθερό, σίγουρο, 3. [επίρρ.] ασφαλής, 4. [πληθ.] οι προδιαγραφές. 🕮 < αγγλ. standard [= καθιερωμένος] < stand [= σταμάτημα, πάγκος].

σταν-τεμόρος, ο, ουσ. • (ναυτ.) στηλόκρανο, ξύλινος δακτύλιος που συνδέει το επιστήλιο με το κατώτερο τμήμα της στήλης του ιστού. 🕮 < ιταλ. tésta di moro.

στάντες, ο, ουσ. [πληθ. στάντηδες] • (ναυτ.) ξύλινη στήλη που στηρίζει τις οριζόντιες κεραίες της τέντας. 🕮 < ιταλ. stante.

σταντζαβέλα, η, ουσ. • (ναυτ.) μεγάλο πανί ιστιοφόρου πλοίου, μεγάλη σταντζιέρα, η προτονίδα. 🕮 < ιταλ. stanga [= μακρύ ορθογωνισμένο ξύλο] + vela < λατιν. velum [= πανί].

σταντζιέρα και **σκαντζιέρα,** η, ουσ. • (ναυτ.) μικρό αλλά ισχυρό πανί ιστιοφόρου πλοίου, η προτονίδα [δες λ.] του τουρκέτου. 🕮 ❶

ίσως από το ιταλ. stanga [= σταθερό], ή ❷ < αγγλ. stand.

στα(ν)τζόλα, η, ουσ. • (ναυπ.) μακρύ και ευλύγιστο σανίδι, συνήθως από πεύκο, που χρησιμοποιείται [ελάχιστα σήμερα] για την αποτύπωση του πρωτότυπου και μόνιμου ξύλου που πρόκειται να κατασκευαστεί, ή για τις ανάγκες του πετσώματος που πρόκειται να καλύψει. 🕮 ❶ < ιταλ. stantzola < stantza [= δωμάτιο, κάμαρη], ή ❷ < ιταλ. stanziale [= μόνιμος, διαρκής, εγκατεστημένος].

στάντζος, ο, ουσ. • (ναυτ.) σκοινί μεγάλης αντοχής [καραβόσχοινο] ή συρματόσχοινο που χρησιμοποιείται στα καράβια, συνήθως είναι στερεωμένο στο κατάστρωμα του σκάφους και στηρίζει τον ιστό από τη μεριά της πλώρης, ξεκινά από τη στήλη του κατώτερου ιστού και καταλήγει στο μπομπρέσο [= πλάγιος ιστός που προεξέχει από την πλώρη πλοίου], συνών. στράλιο, πρότονος, (φρ.) *«στάντζος ακατίου / επιδρόμου / καπνοδόχου / μεγάλου ιστού / στήλης ιστού».* 🕮 < ιταλ. προέλευσης, ίσως από το stanga [= μακρύ ορθογωνισμένο ξύλο] ή το staggio [= δοκάρι ανεμόσκαλας επάνω στο οποίο στηρίζονται τα σκαλοπάτια].

σταρ, το, άκλ. ουσ. • (αθλητ.) τύπος ελαφρού ιστιοπλοϊκού σκάφους με σταθερή καρίνα

και ευαίσθητο εξοπλισμό, το μήκος του 6,92 μ. διαθέτει δύο πανιά, μαΐστρα και φλόκο, με πλήρωμα δύο ατόμων ανήκει αγωνιστικά σε ολυμπιακή κατηγορία από το 1932. 🕮 < αγγλ. star [= αστέρι].

στάση, η, ουσ. • 1. η προσωρινή διακοπή του βαδίσματος ή κάποιας ενέργειας, 2. (συνεκδ.) τόπος αναμονής, 3. θέση του σώματος ή κάποιου μέλους του, 4. (μτφ.) ο τρόπος συμπεριφοράς κάποιου, 5. (μτφ.) ανταρσία, εξέγερση. 🕮 < αρχ. στά(σις) -ση. ⊙ στασιάζω, στασίδι.

στατζόλα, η, ουσ. δες σταντζόλα.

στατήρας, ο, και **στατέρα,** η, και **στατέρι,** το, ουσ. • 1. (φυσ.) παλαιά μονάδα βάρους ίση με 44 οκάδες, συνών. καντάρι, 2. είδος ζυγού, καντάρι, 3. (στην αρχαιότητα) α) μονάδα βάρους, β) νομισματική μονάδα. 🕮 < αρχ. στατήρ, γεν. στατ-ῆρος [=μονάδα βάρους και νομισματική μονάδα σε χρυσό, ασήμι και ήλεκτρο στην αρχ. Κόρινθο, Εύβοια, Αττική, Μακεδονία και Κύζικο].

στατικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. α) αυτός που ανήκει ή που αναφέρεται στη στάση β) αυτός που βρίσκεται σε κατάσταση ακινησίας, 2. (φρ.) [φυσ.] *«στατικός ηλεκτρισμός»,* είναι η ανισοκατανομή ηλεκτρικού φορτίου σε ένα άτομο ή μόριο, *«στατικός μετατροπέας / έλεγχος»,* 3. (φυσ.) [το θηλ. ως ουσ.] *Στατική,* κλάδος της μηχανικής που ασχολείται με τη μελέτη των σωμάτων που βρίσκονται σε ισορροπία. 🕮 < αρχ. στατικός. ◈ στατικά [επίρρ.].

σταυρίδι, το, ουσ. • (ιχθυολ.) το ψάρι σαφρίδι [δες λ.]. 🕮 < σταυρ(ός) + -ίδι.

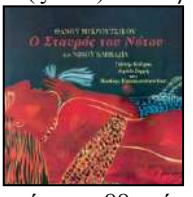
σταυρογάζι, το, ουσ. • (ναυτ.) τριγωνικό επίρραμα τετράγωνου ιστίου ως γνώρισμα του σκάφους. 🕮 < σταυρ(ός) -ο- + γαζί.

σταυρόδεσμος και **σταυρόκομπος,** ο, ουσ. • (ναυτ.) είδος κόμπου που συνδέει σταυρωτά τις άκρες δύο σχοινιών προκειμένου να χρησιμοποιηθούν ως ενιαίο σχοινί, λύνεται εύκολα, συνών. πορτογέζα. 🕮 < σταυρ(ός) -ο- + δεσμός, ή + κόμπος, η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*.

σταυρόκομπος, ο, ουσ. δες σταυρόδεσμος.

σταυρόνημα, το, ουσ. • διαφανής δίσκος ενσωματωμένος σε όργανο σκόπευσης που στο κέντρο του φέρει δύο κάθετες μεταξύ τους νηματοειδείς ευθείες. 🕮 < σταυρό(ς)- + νήμα.

σταυρός, ο, ουσ. • 1. (εκκλ.) το κυριότερο σύμβολο της χριστιανοσύνης, 2. (ιστορ.) όργανο θανατικής εκτέλεσης στην περίοδο των ρωμαϊκών χρόνων, 3. χρυσό ή ασημένιο κόσμημα, 4. (μτφ.) τα βάσανα τις ζωής που αναγκάζεται να σηκώνει κάποιος, 5. (αθλητ.) τύπος άσκησης στην ενόργανη γυμναστική, 6. (ζωολ.) *ο αστερίας,* γένος εχινόδερμων της

οικογένειας των αστερινιδών, συνών. αστεράκανθος, σταυρός της θάλασσας, (φρ.) *«ο Σταυρός του Νότου»,* ή *«Νότιος Σταυρός»,* ένας από τους 88 επίσημους αστερισμούς που θέσπισε η Διεθνής Αστρονομική Ένωση, λα-

μπερός και ορατός μόνο από το Νότιο ημισφαίριο, *«Βόρειος Σταυρός»,* ο αστερισμός του Κύκνου που βρίσκεται στο βόρειο ημισφαίριο και τα άστρα του σχηματίζουν το σχήμα του σταυρού, *«σταυρός προτίμησης»,* σημάδι επιλογής σε ψηφοδέλτιο, *«Ερυθρός Σταυρός»,* παγκόσμια φιλανθρωπική οργάνωση. 🕮 < μτγν. σταυρός. ⊙ σταυρώνω, σταυρίτης, σταυρικός. ○ σταυροφύλακας, σταυρόνημα, σταυρόξυλο, σταυροπόδι, σταυροδρόμι, σταυροβελονιά, σταυραετός, σταυράγκαθο, σταυρομύτης, σταυροπροσκύνηση κ.ά.

Έβραζε το κύμα του γαρμπή
είμαστε σκυφτοί κι οι δυο στο χάρτη
γύρισες και μου `πες πως το Μάρτη
σ' άλλους παραλλήλους θα 'χεις μπει...

Βάρδια πλάι σε κάβο φαλακρό
κι ο **Σταυρός του Νότου** με τα στράλια
Κομπολόι κρατάς από κοράλλια
κι άκοπο μασάς καφέ πικρό

➢ Απόσπασμα από το ποίημα του **Ν. Καββαδία** *«Ο Σταυρός Του Νότου»,* μελοποιημένο από τον **Θάνο Μικρούτσικο**.

σταυρόκομπος, ο, ουσ. • ο πιο απλός τεχνικά κόμπος για να δέσουμε δύο σχοινιά με το ίδιο πάχος. 🕮 < μτγν. σταυρ(ός) -ο- + κόμπος.

σταύρωση, η, ουσ. • 1. (εκκλ.) σταύρωμα, η απεικόνιση της θανάτωσης του Κυρίου, 2. τρόπος εκτέλεσης κατά την περίοδο του μεσαίωνα, 3. (μτφ.) οδυνηρή δοκιμασία, 4. (ναυπ.) τύπος πανιού σε σχήμα ισοσκελούς τραπεζίου, με μεγαλύτερη την κάτω πλευρά από τις παράλληλες· σ' ένα κατάρτι θα μπορούσε, ανάλογα του μεγέθους του σκάφους, να τοποθετηθούν περισσότερα πανιά αυτού του τύπου. 🕮 < μτγν. σταύρω(σις) -ση.

σταυρωτά, τα, ουσ. [χωρίς ενικό] • (ναυτ.) τα τετράγωνα πανιά των ιστιοφόρων σκαφών που παίρνουν την ονομασία της κεραίας από την οποία κρέμονται. 🕮 < σταυρώνω.

στάφνη, η, ουσ. • 1. λεπτό νήμα εμποτισμένο σε χρώμα, συνήθως κόκκινο, για σημάδεμα ευθειών σε επιφάνεια, με σταθεροποίηση των δύο άκρων και τίναγμα της κλωστής για αποτύπωση, 2. το νήμα της στάθμης, σαούλι, αλφάδι. 🕮 < αρχ. στάθμη.

σταφνοκάρι, το, ουσ. • (ναυτ.) α) τρόπος ψαρέματος στη λιμνοθάλασσα του Μεσολογγίου και στο Αιτωλικό, που πραγματοποιείται με το παραδοσιακό είδος βάρκας, το πριάρι, το οποίο πλέει στα ρηχά νερά και μ' ένα είδος δικτυού, β) παραδοσιακό αλιευτικό εργαλείο που αποτελείται από ένα τετράγωνο δίχτυ, τεντωμένο από δύο πασσάλους και αιωρούμενο, το οποίο στη συνέχεια βυθίζεται στον πυθμένα του νερού κι όταν στην επιφάνειά του εντοπιστούν ψάρια ανυψώνεται. 🕮 < ίσως ❶ από τη λ. σταφνοκάρι < στεφανοτάρι < στεφάνι [λόγω του στρογγυλού σχήματος του διχτυού] αλλά και ❷ αρχ. στάφνη [= 1. μέτρο ζυγίσματος, ή 2. αλφάδι, το νήμα της στάθμης], + [αρχ.] κάριον [χαρακτηρισμός όλων των ελαφριών ξύλινων σκαφών], ο συνδυασμός των δύο λ. φανερώνει την τεχνική της αλίευσης.

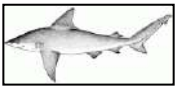

σταχτοδοχείο, το, ουσ. • μικρό, συνήθως επιτραπέζιο ή επιδαπέδιο δοχείο, μέσα στο οποίο ρίχνονται οι στάχτες και τα υπολείμματα των τσιγάρων, συνών. σταχτιέρα. 🕮 < στάχτ(η) -ο- + δοχείο.

σταχτοθήκη, η, ουσ. • το σταχτοδοχείο [δες λ.]. 🕮 < στάχτ(η) -ο- + θήκη.

στεατοδόχη, η, ουσ. • δοχείο εντός του οποίου συγκέντρωναν οποιοδήποτε είδος ζωικού λίπους. 🕮 < αρχ. στέαρ [= σκληρό λίπος, πάχος, ξύγκι] + δοχείο < αρχ. δοχή [= δοχείο, θήκη] < δέχομαι.

σταχτοκαρχαρίας, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος καρχαρία που ανήκει στην οικογένεια των Καρχαρινιδών, η επιστ. ονομ. του Carcharhinus plumbeus [διώνυμο], συναντάται σε ζεστές και τροπικές θάλασσες και στην Μεσόγειο, τρέφεται κυρίως με οστεϊχθύες, μικρούς καρχαρίες, κεφαλόποδα και γαρίδες.

στεγανοποιώ, ρ. [μετβ.] • κάνω κάτι στεγανό, αδιαπέραστο από κάποιο υγρό ή αέριο σώμα, δημιουργώ στεγανά. ⊙ στεγανοποίηση. 🕮 < στεγαν(ός) -ο- + -ποιώ.

στεγανός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που είναι ερμητικά κλειστός και δεν επιτρέπει την εισροή νερού σε κάποιον χώρο ή κατασκεύ-

ασμα, αδιαπέραστος, 2. (ναυτ.) [ως ουσ. πληθ.] *στεγανά,* προστατευτικά διαφράγματα στο κύτος του πλοίου που κλείνουν ερμητικά και δεν επιτρέπουν την είσοδο νερού, μπουλμές, φρακτή, (φρ.) *«στεγανό διάφραγμα».* 🕮 < στεγαν(ός). ◈ στεγανά [επίρρ.].

στεγανότητα, η, ουσ. • η ιδιότητα του στεγανού, αδιαπέραστος από το νερό ή κάποιο άλλο υγρό ή από αέρια. 🕮 < μτγν. σταγανότης.

στέγαστρο, το, ουσ. • 1. κατασκευή για προστασία εμπορευμάτων και διαφόρων αντικειμένων από τον ήλιο και την βροχή, 2. (αρχιτ.) υπόστεγο. 🕮 < αρχ. στέγαστρον.

στέγη, η, ουσ. • 1. ξύλινη ή μεταλλική κατασκευή που χρησιμεύει για προστασία προσώπων η πραγμάτων από εξωτερικές καιρικές συνθήκες, συνών. σκεπή, ταβάνι, 2. οικοδόμημα που χρησιμοποιείται ως κατοικία, 3. (φρ.) *«επαγγελματική / πολιτική / συζυγική / φοιτητική / οικογενειακή / εναλλακτική / ξύλινη / δίρριχτη / επίπεδη / επικλινής / μονόρριχτη στέγη».* 🕮 < αρχ. στέγη.

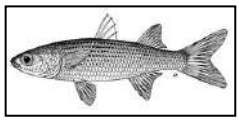
στεγνός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που δεν είναι βρεγμένος, συνών. ξηρός, 2. [λαϊκότροπο] (ουσ.) *τα στεγνά,* το τμήμα καϊκιού, πλοίου κ.λπ. που βρίσκεται επάνω από την επιφάνεια της θάλασσας, αντών. βρεχάμενα, 3. (μτφ.) α) αυτός που είναι αφυδατωμένος, αδυνατισμένος, β) αυτός που εκφραστικά είναι λακωνικός. 🕮 < αρχ. στεγνός. ◈ στεγνά [επίρρ.].

στεγνώνω, ρ. • 1. [μετβ.] αφαιρώ την υγρασία από κάποιο σώμα, το κάνω στεγνό, 2. [αμετβ.] α) γίνομαι στεγνός, ξηραίνομαι, β) αδυνατίζω. 🕮 < στεγν(ῶ) -ώνω [= κάνω κάτι να είναι αδιαπέραστο από το νερό]. ⊙ στέγνωμα [= η αφαίρεση υγρασίας από κάποιο σώμα], στεγνωτήρας.

στεγνωτικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που έχει σχέση με το στέγνωμα, 2. [το ουδ. ως ουσ.] *το στεγνωτικό,* γενικότερη ονομασία ξηραντικής ουσίας που χρησιμοποιείται στα χρώματα βαφής, βερνίκια κ.λπ. 🕮 < στεγνω(νω)- + -τικός.

στείρα, η, ουσ. • 1. (ναυπ.) ξύλινη ή μεταλλική δοκός, τμήμα της πρωραίας προέκτασης της τρόπιδας, η οποία υψώνεται μέχρι το ψηλότερο σημείο της πλώρης του σκάφους, συνών. κοράκι, αντών. [ως προς την πρύμνη] ποδόστημα, ποδόσταμο, παπαδιά, 2. (ιχθυολ.) είδος ψαριού της οικογένειας των περκιδών, μικρότερο σε μέγεθος από τον ροφό, το μήκος του μπορεί να φθάσει το 1 μ. και το βάρος του μέχρι και 5 κιλά. 🕮 < αρχ. στεῖρα [= μπροστινό μέρος της καρίνας].

στειράδι, το, ουσ. • (ιχθυολ.) ο αρσενικός κέφαλος [Mugil cephalus], αφρόψαρο των αλμυρών και γλυκών νερών, γνωρίσματά του: το μεγάλο κεφάλι, το ασημόχρωμο δέρμα και το εύγευστο κρέας του, συνών. πετάλι [ο θηλ. λέγεται μπάφα]. 🕮 < στείρα [δες λ].

στειρόπους, ο, ουσ. • (ναυτ.) ξύλο που συνδέει την καρίνα του σκάφους με τη στείρα. 🕮 < αρχ. στεῖρα [δες λ.] + πούς [= πόδι].

στέλα, η, ουσ. • (εργαλ.) α) [είδος γεωμετρικού οργάνου] γωνία με ξύλινα ρυθμιζόμενα ίσα ή άνισα σκέλη, τη χρησιμοποιούν οι τεχνίτες, οι ξυλουργοί, οι σιδηρουργοί, συνών. γωνιόμετρο, φαλτσολόγος, β) (ναυπ.) τμήμα του καϊκιού. 🕮 < ιταλ. προέλευσης < βενετ. stela.

στελάδα, η, ουσ. • (ναυπ.) τύπος ιστιοφόρου σκάφους [δες στελάδο].

στελάδο, το, ουσ. • 1. (ναυπ.) α) τύπος ιστιοφόρου σκάφους που φέρει δύο ιστούς και πανιά: μπούμα με πίκι, αράπη και φλόκο, με καμπύλωση στην κουβέρτα για να διώχνει τα νερά από τις ισχυρές θάλασσες, και μυτερές πλώρη και πρύμνη, β) [πληθ.] *τα στελλάδα,* κατασκευαστικά στενώματα του σκάφους στα σημεία της σπείρας και της γάστρας, 2. (εργαλ.) εργαλείο του τσαγκάρη. 🕮 < ιταλ. stellato [= αστεροειδής].

στέλμα, η, ουσ. • (ναυτ.) κοντό σχοινί, συνήθως πλεκτό, με το οποίο προσδένεται κάτι στην κεραία του πλοίου, συνών. ζούρλος. 🕮 < αρχ. στέφος [= στεφάνι].

στέμμα, το, ουσ. • 1. πολύτιμο κόσμημα που φορούν μονάρχες στο κεφάλι τους ως σύμβολο της εξουσίας τους, συνών. κορόνα, διάδημα, τιάρα [εκκλ.], 2. (συνεκδ.) α) ο θεσμός της μοναρχίας, αλλά και β) ο ίδιος ο βασιλιάς, 3. (αστρον.) α) το εξωτερικό τμή-

μα της ατμόσφαιρας του ήλιου το οποίο γίνεται ορατό κατά τη διάρκεια των ολικών εκλείψεών του, β) φωτεινοί δακτύλιοι που εμφανίζονται στον ουράνιο θόλο γύρω από το δίσκο της Σελήνης, και λιγότερο συχνά, γύρω από φωτεινούς αστέρες και γήινες πηγές φωτός. 🕮 < αρχ. στέφω [= τοποθετώ στέφανο] + [κατάλ.] -μα. ⭕ στεμματογράφος.

στενόθερμος, -η, -ο, επίθ. • (ιχθυολ.) αυτός που χρειάζεται σταθερή θερμοκρασία περιβάλλοντος για να ζήσει, αντών. ευρύθερμος. 🕮 < στεν(ός) -ό- + θερμός.

στενόμακρος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που είναι στενός και μακρύς, μακρόστενος. 🕮 < μτγν. στενόμακρος.

στενός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που έχει μικρό πλάτος, αντών. φαρδύς, πλατύς, ευρύχωρος, 2. αυτός που έχει μικρή έκταση αντών. ευρύς, 3. [το ουδ. ως ουσ.] α) *το στενό,* μικρού ανοίγματος πέρασμα στην ξηρά ή στην θάλασσα, β) [πληθ.] *τα Στενά,* ονομασία του Ελλησπόντου, *«τα Στενά των Δαρδανελίων»,* 4. [το θηλ. ως ουσ.] *η στενή,* η φυλακή, συνών. το μπαλαούρο, 5. (μτφ.) αυτός που είναι άρρηκτα δεμένος, με δεσμούς φιλίας ή συγγένειας, με κάποιο άλλο πρόσωπο. 🕮 < αρχ. στενός. ⭕ στενόπρυμνο, στενόπρωρο, στενόκαρδος, στενογραφία, στενογράφος, στενοκέφαλος, στενόμυαλος, στενόρρινος, στενομπόλι. ◈ στενά [επίρρ.].

στερεώνω, ρ. [μετβ.] • 1. κάνω κάτι να γίνει στέρεο, να αντέχει στο χρόνο, το ενδυναμώνω, 2. (μτφ.) ενισχύω, ισχυροποιώ, σταθεροποιώ, 3. κάνω κάτι ασφαλές, ασφαλίζω. 🕮 < αρχ. στερε(ῶ) -ώνω.

στερέωση, η, ουσ. • σταθεροποίηση. 🕮 < αρχ. στερεώνω.

στεριά, η, ουσ. • το τμήμα της γήινης επιφάνειας που δεν καλύπτεται από νερό, δηλ. περιοχή που δεν είναι θάλασσα ή λίμνη, συνών. ξηρά. 🕮 μσν. στεριά < μτγν. στερεά < αρχ. επιθ. στερεός.

στεριανός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που διαμένει ή προέρχεται ή κατάγεται από ηπειρωτική περιοχή, δηλ. που βρίσκεται μακριά από θάλασσα, αντών. θαλασσινός. 🕮 < στεριά.

στεφάνη, η, ουσ. • 1. το στεφάνι, αντικείμενο που κατασκευάζεται από κλαδιά ή μέταλλο και διακοσμείται με άνθη ή κοσμήματα και προσφέρεται σε τιμώμενο πρόσωπο, 2. πρωτομαγιάτικό στεφάνι λουλουδιών, 3. στεφάνι σε νεκρική τελετή ή σε τιμητική επετειακή εκδήλωση, 4. (αστρον.) το εξωτερικό τμήμα του φωτεινού δακτυλίου γύρω από τον ήλιο ή από τη σελήνη κατά την διάρκεια της ολικής έκλειψή τους, 5. (γεωμ.) η επιφάνεια μεταξύ δύο άνισων ομόκεντρων περιφερειών, 6. (βοταν.) το σύνολο των πετάλων ενός άνθους, 7. (ανατ.) το τμήμα του δοντιού που βρίσκεται έξω από τα ούλα, 8 (γενικότ.) ονομασία αντικειμένων που ομοιάζουν με στεφάνι, τσέρκι, κολάρο, δακτύλιος σιδερένιος], (φρ.) *«στεφάνη εκκέντρου / εμβόλου / ιστού / σύσφιγξης / τροχού / ματσόλας / φωτιζόμενη».* 🕮 < μτγν. στεφάνη [= κυκλικό γείσο] με αρχ. σημ. [= διάδημα].

στηθοδέτης, ο, ουσ. • (ναυτ.) πρόσθετο τετράγωνο πανί ιστιοφόρου πλοίου. συνών. παράθριο, σεραμπούνια, (φρ.) «*στηθοδέτης δόλωνος»,* παραδέτης, μαραφούντι. 🕮 < στήθ(ος) -ο- + δέτης < δομῶ ή δένω.

στήθος, το, ουσ. [αρχ.] • 1. (ανατ.) το μπροστινό μέρος του θώρακα, 2. το εμπρόσθιο μέρος του σώματος των σπονδυλωτών ζώων, από το λαιμό έως την κοιλιά, 3. (ανατ.) οι γυναικείοι μαστοί, 4. (ναυτ.) α) αμμώδες αβαθές σημείο, αλλιώς: μπάγκος [δες λ. ερμ. 6.], σύρτη [δες λ.], αλλά και αμμώδες ανάχωμα στην παραλιακή ζώνη, β) *«στήθος ιστίου»,* δηλ. το σταυρογάζι [δες λ.]. ⊙ στηθαίο, στηθάρι, στηθικός. ⭕ στηθογράφος, στηθόδεσμος, στηθόμετρο, στηθόπανο, στηθοσκόπηση.

στηθούχος, ο, ουσ. • (ναυτ.) σχοινί με το οποίο ανέλκεται το στήθος των τετράγωνων ιστίων ιστιοφόρου σκάφους, συνών. πικάγιο. 🕮 < στήθος + -ούχος, η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν.*

στήλη, η, ουσ. • 1. μακρόστενη πέτρινη πλάκα τοποθετημένη σε ανοικτό χώρο, πάνω στην οποία είναι χαραγμένες επιγραφές, ονόματα προσώπων ή τοποθεσιών, ως αναμνηστική ή αναθηματική ή επιτύμβια καταγραφή, συνών. κολόνα, 2. (φρ.) *«Ηράκλειες Στήλες»,* η αρχαία ελληνική ονομασία του Γιβραλτάρ, *«Οι στήλες του Ολυμπίου Διός»,* αρχαίος ναός στο κέντρο της Αθήνας,

«σπονδυλική / υδραργυρική / ηλεκτρική / αθλητική / λογοτεχνική / αστυνομική / κοσμική στήλη», «στήλη άλατος / ιστού [αλλιώς: κολόμπα = το κατώτατο τμήμα ιστού πλοίου]», 3. (ναυτ.) διάταξη πολεμικών σκαφών σε ευθεία γραμμή και σε ίσες αποστάσεις μεταξύ τους. 🕮 < αρχ. στήλη [= ογκόλιθος]. ⊙ στηλίτης.

στηλίδα, η, ουσ. • μικρός ιστός στην πρύμνη του πλοίου, συνών. πίπολο, αρμπορέτο. 🕮 < αρχ. υποκ. στηλίς, γεν. -ίδος [= στήλη]. ⊙ στηλιδωτός.

στηλίδιο, το, ουσ. • (ναυπ.) μικρό ξύλινο [συνήθως] ή μεταλλικό επίμηκες κοντάρι τοποθετημένο κατακόρυφα στο πιο ακραίο τμήμα της πρύμνης, το οποίο χρησιμεύει για την έπαρση της σημαίας του πλοίου, συνών. σ(τ)αντάρδο, πουντέλι. 🕮 < στήλ(η) + [υποκ. κατάλ.] -ίδιο.

στηλόκρανο, το, ουσ. • (ναυπ.) κομμάτι σκληρού ξύλου που χρησιμεύει για τη σύνδεση του επιστηλίου με τη στήλη του ιστού, συνών. τεσταμόρος. 🕮 < στήλ(η) -ο- + -κρανο < κρᾶνον ή κράνεια [= το δέντρο κρανιά - από το ξύλο του κατασκεύαζαν τα βέλη των τόξων].

στήμα, το, ουσ. • 1. (ναυπ.) τμήμα του σκελετού στην άκρη του πλοίου, στο κοράκι, 2. (αρχ.) α) βάση πάνω στην οποία περιστρέφεται άξονας, β) η σταμίνα [δες λ.]. 🕮 < από το αρχ. στῆμα < ἵστημι, με κατάλ. -μα.

στήρα, η, ουσ. δες στείρα.

στήριγγα, η, ουσ. [γεν. -ήριγγος] • 1. (ναυτ.) α) καθένας από τους μεταλλικούς στυλίσκους που είναι στερεωμένοι από τη μία και την άλλη πλευρά της σκάλας του πλοίου, στο πάνω άκρο των οποίων στερεώνονται οι χειραγωγοί [δες λ.], συνών. πουντέλι, β) μεταλλικός στυλίσκος ιστιοφόρου σκάφους με τον οποίο συγκρατούνται τα ιστία και οι φορτωτήρες όταν δεν βρίσκονται σε λειτουργία, αλλιώς: φουρκάς ή φουρκάδα, 2. (αρχ.) αντηρίδα. 🕮 < στηρίζω.

στήριγμα, το, ουσ. • 1. οτιδήποτε χρησιμοποιούμε ως μέσο για να στηρίξουμε κάτι, 2. (μτφ.) αυτός που προσφέρει υλική και ηθική υποστήριξη σε κάποιον. 🕮 < στηρίζω.

στηρίζω, ρ. [μετβ.] • 1. κάνω κάτι στέρεο, σταθερό, σταθεροποιώ, 2. βοηθώ κάποιον να σταθεί όρθιος, 3. (μτφ.) προσφέρω υλική και ηθική υποστήριξη σε κάποιον, προστατεύω, συμπαραστέκομαι. 🕮 < αρχ. στηρίζω. ⊙ στήριγμα, στηρικτής, στήριξη.

στήσιμο, το, ουσ. • 1. τοποθέτηση αντικειμένου σε κατακόρυφη θέση, σε όρθια θέση, 2. εγκαθίδρυση, 3. συναρμολόγηση μηχανής, 4. αναμονή και μη ανταπόκριση σε προγραμματισμένο ραντεβού. 🕮 < στήνω.

στιγκάρω, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) μαζεύω τα πανιά του πλοίου. 🕮 < ιταλ. προέλευσης.

στίγκος η **στίγγος,** ο, ουσ. • (ναυτ.) σχοινί που χρησιμοποιείται για το μάζεμα των πανιών του ιστιοφόρου πλοίου, ο συστολέας του πανιού, συνών. μπρούλι, (φρ.) *«κόντρα στίγκος»* ή *«φάλτσος στίγκος».* 🕮 < ίσως ιταλ. προέλευσης.

στίγμα, το, ουσ. • 1. ανεξίτηλο σημάδι στο δέρμα που μπορεί να προήλθε από κάποιο χτύπημα ή κάψιμο, 2. μικρό σημάδι σε επιφάνεια, 3. (μτφ.) ντροπιαστικός χαρακτηρισμός που αποδίδεται σε κάποιον, συνών. σπίλος, όνειδος, 4. (ιατρ.) *«στίγμα μεσογειακής αναιμίας»,* κληρονομική μορφή σοβαρής αναιμίας, 5. (ναυτ.) σημείο τομής δύο γεωγραφικών συντεταγμένων στον χάρτη, που προσδιορίζει την ακριβή θέση στην οποία βρίσκεται, συνήθως ένα πλοίο ή ένα αεροσκάφος, σε μια δεδομένη χρονική στιγμή, (φρ.) *«γεωγραφικό στίγμα», «στίγμα πλοίου», «συγκείμενο στίγμα»,* το προγραμματισμένο σημείο συνάντησης των πλοίων ενός στόλου, *«ημερήσιος απολογισμός στίγματος».* 🕮 < αρχ. στίγμα, -ατος, [< στίζω].

στιγμιαίος, -αία, -αίο, επίθ. • αυτός που έχει ελάχιστη διάρκεια, αντών. διαρκής, συνεχής. 🕮 < μτγν. στιγμιαῖος [= όχι μεγαλύτερος από κουκκίδα]. ◈ στιγμιαία [επίρρ.].

στικτογαλέος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) βενθικό είδος ψαριού, υπεραλιευμένο και απαγορευμένο προς κατανάλωση, η επιστ. του ονομ.: Mustelus punctulatus [διώνυμο], γνωστό και ως κυνηγόσκυλο, φτάνει τα 2 περίπου μέτρα, ζει σε βάθος έως 300 μ. τρέφεται με καρκινοειδή και μικρά ψάρια. 🕮 < στικτ(ός) -ο- + γαλέος.

στίλβη, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. η στιλπνότητα, συνών. λαμπρότητα, λάμψη, αντών. θαμπάδα, μουντάδα, 2. (μετεωρ.) αστρονομικό φαινόμενο κατά το οποίο παρουσιάζεται μια συνεχής και γρήγορη μεταβολή στη λαμπρότητα και στο χρώμα των απλανών αστέρων, η μαρμαρυγή, το τρεμοφέγγισμα. 📖 < μτγν. στιλβ(ῶ).

στιλβώνω και **στίλβω,** ρ. [αμετβ.] • δίνω λάμψη σε κάποια επιφάνεια, συνών. γυαλίζω, λάμπω, αστράφτω, λαμπυρίζω, λαμποκοπώ, ακτινοβολώ, φεγγοβολώ, φωτοβολώ, αντών. θαμπώνω. • 📖 < μτγν. στιλβ(ῶ) -ώνω. ⊙ στίλβωμα, στιλβωτικός, στιλβωτής, στιλβωτήριο.

στιλέτο, το, ουσ. • 1. (στρατ.) είδος μικρού και κοφτερού μαχαιριού, συνήθως πτυσσόμενου, 2. (μτφ.) ύπουλη και επιθετική ενέργεια σε βάρος κάποιου μεμονωμένου προσώπου ή λαού. 📖 < ιταλ. stiletto, υποκ. του λατιν. stylus και stilus [= γραφίδα].

Ένα στιλέτο έχω μικρό στη ζώνη μου σφιγμένο,
που η ιδιοτροπία μ' έκαμε και το 'καμα δικό μου·
κι αφού κανένα δε μισώ στον κόσμο να σκοτώσω,
φοβάμαι μη καμιά φορά το στρέψω στον εαυτό μου…

➢ Απόσπασμα από το ποίημα του **Νίκου Καββαδία,** «Ένα Μαχαίρι», μουσική: **Θάνος Μικρούτσικος**.

στιλπνός, -ή, -ό, επίθ. • λαμπερός, γυαλιστερός, αντών. θαμπός. 📖 < αρχ. στιλπνός.

στιμάρω, ρ. [μετβ.] • 1. λογαριάζω, υπολογίζω, 2. (μτφ.) εκτιμώ, υπολήπτομαι, 3. (ναυτ.) καθορίζω τη θέση και την ταχύτητα του πλοίου. 📖 < ιταλ. stimare [= εκτιμώ, υπολογίζω] < stima [= εκτίμηση]. ⊙ στιμάρισμα.

στίμη, η, ουσ. • 1. η ατμοκίνηση του πλοίου, 2. (συνεκδ.) η ταχύτητα πλεύσης που αναπτύσσει το ατμόπλοιο. 📖 < αγγλική steam [= ατμός].

στιούαρτ, ο, άκλ. ουσ. • 1. (επάγγ.) άντρας αεροσυνοδός, ιπτάμενος φροντιστής, 2. (ναυτ.) αυτός που έχει αναλάβει την τροφοδοσία του πληρώματος στα εμπορικά πλοία. 📖 < αγγλ. steward [= τροφοδότης].

στοίβα, η, ουσ. • σωρός από πράγματα που είναι τοποθετημένα το ένα πάνω στο άλλο ή ριγμένα κάπου σωρηδόν, συνών. ντάνα. 📖 < στοιβάζω.

στοίβαγμα, το, ουσ. • 1. τοποθέτηση πραγμάτων σε στοίβες, συνών. στοίβασμα, σωρός, στοιβασμός, 2. (συνεκδ.) συγκέντρωση πολλών ανθρώπων σε περιορισμένο και κλειστό χώρο, συνών. στρίμωγμα, συνωστισμός. 📖 < στοιβάζω.

στοιβαδόρος, ο, ουσ. • 1. εργάτης καπνομάγαζου, τρομερά επιδέξιος στη συσκευασία του καπνού σε στοίβες, στοιβαστής, 2. (τεχνολ.) μικρός φορτωτής χρήσιμος στη τοποθέτηση εμπορευμάτων σε ράφια, 3. (ναυτ.) εργαζόμενος σε πλοίο του οποίου το καθήκον εστιάζεται στη φόρτωση και εκφόρτωση των φορτίων αλλά και στο στοίβαγμα των εμπορευμάτων. 📖 < στοιβαδόρος < ισπαν. estivador.

στοιβάζω, ρ. [μετβ.] • 1. τοποθετώ πολλά πράγματα, όμοια ή διαφορετικά μεταξύ τους, το ένα επάνω στο άλλο, 2. αναγκάζω κάποιον να περιορισθεί σ' ένα πολύ μικρό χώρο μαζί με πολλούς άλλους. 📖 < μτγν. στοιβάζω < αρχ. στοιβή [= σωρός, στοίβα].

στοιβασία, η, ουσ. • (ναυτ.) η σωστή τοποθέτηση της σαβούρας ή του φορτίου στους αποθηκευτικούς χώρους του πλοίου για την αποφυγή μετατοπίσεων σε περίπτωση θαλασσοταραχής, (φρ.) *«στοιβασία οινοφόρων βαρελιών / σε βάθος / διακένων», «διάγραμμα / πιστοποιητικό / διάκενο / άδεια / προφυλακτήρες / συντελεστής στοιβασίας».* 📖 < στοιβά(ζω) -σία.

στοιβαστής, ο, ουσ. δες στοιβαδόρος.

στοιχείο, το, ουσ. • 1. συστατικό μέρος ενός σώματος, καθένα από τα απλά μέρη από τα οποία αποτελείται ή συγκροτείται ένα αντικείμενο, 2. [συνήθως στον πληθ.] *στοιχεία,* τα δεδομένα, οι πληροφορίες, 3. (φιλοσ.) καθένα από τα απλά μέρη από τα οποία αποτελείται η ύλη, δηλ. αέρας, νερό, γη, φωτιά, 4. (χημ.) καθένα από τα 108 απλά σώματα του περιοδικού συστήματος που δεν μπορούν να αναλυθούν σε απλούστερα με χημικά μέσα και τα οποία με διάφορους συνδυασμούς μεταξύ τους μπορούν να συνθέσουν ποικίλες χημικές ενώσεις, 4. άτομο που με τη δράση του συμβάλλει αποτελεσματικά στα συμβαίνοντα, 6. γράμμα του αλφαβή-

του, 7. (τυπογρ.) το μεταλλικό μεμονωμένο γράμμα ή αριθμός ως τυπογραφικός χαρακτήρας, 8. (φρ.) *«υγρό στοιχείο»*, η θάλασσα, τα ποτάμια, οι λίμνες, γενικότερα το νερό, *«ηλεκτρικό στοιχείο»*, συσκευή μετατροπής της χημικής ενέργειας σε ηλεκτρική ή και αντίστροφα, *«βολταϊκό / αντιπολωτικό / γαλβανικό / δευτερογενές / ηλιακό / πρότυπο στοιχείο»*, *«στοιχεία αστυνομικής ταυτότητας / διαβατηρίου / βιογραφικά / της φύσης»*, *«άτομο αγνώστων στοιχείων»*. 🕮 < αρχ. στοιχεῖον < στοῖχος [= διάταξη, παράταξη] + [επίθημα] -εῖον. ⊙ στοιχειοθετώ, στοιχειοθεσία, στοιχειοθέτης, στοιχειοθήκη, στοιχειολογία, στοιχειομετρία, στοιχειοχύτης, στοιχειώδης.

στοίχος, ο, ουσ. • ευθύγραμμη διάταξη [παράταξη] που σχηματίζεται από πρόσωπα, πλοία ή πράγματα τοποθετημένα το ένα πίσω από το άλλο. 🕮 < αρχ. στοῖχος.

στόκολο, το, ουσ. • (ναυτ.) ο χώρος λειτουργίας των μηχανών του πλοίου, το λεβητοστάσιο, το μηχανολεβητοστάσιο, συνών. θερμαστήριο. 🕮 < αγγλ. stokehold.

Ὁ παπαγάλος σοῦ ΄στειλε στερνὴ φορὰ τὸ «γειά σου» / κι ἀπάντησε ἀπ᾽ τὸ **στόκολο** σπασμένα ὁ θερμαστὴς / πέτα στὸ κύμα τὸν παλιὸ ποὺ ἐσκούριασε σουγιᾶ σου / κι ἄντε μονάχη στὸν πρωραῖον ἱστὸ νὰ κρεμαστεῖς.

➢ Απόσπασμα από την [Εσμεράλδα] την ποιητική συλλογή *«Πούσι»* του **Ν. Καββαδία**.

στόκος, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (αρχιτ.) μείγμα από γύψο, μάρμαρο και λινέλαιο, κατάλληλο για το γέμισμα μικρών ρωγμών, οπών, αρμών, ανώμαλων επιφανειών διαφόρων υλικών, συνών. γυψομάρμαρο, 2. (μτφ.) ο ανόητος άνθρωπος, συνών. βλάκας, μωρός, 3. (φρ.) *«στόκος ακρυλικός / ξύλου / σπατουλαρίσματος / ελαφροβαρής / ελαστικός / σιλικονούχος / πολυεστερικός / σιδήρου / εποξειδικός / εποξικός / συνθετικός / αδιάβροχος / χονδρόκοκκος»*. 🕮 < βενετ. stuco < παλαιοϊταλική stucco. ⊙ στοκάρω > στοκάρισμα. ○ αρμόστοκος, αφρόστοκος, ελαφρόστοκος, σιδηρόστοκος, τσιμεντόστοκος.

στοκοφίσι, το, ουσ. • (τρόφ.) παστό ή αποξηραμένο ψάρι, συνήθως της οικογένειας του μπακαλιάρου ή επειδή μοιάζει με μπακαλιάρο. 🕮 ❶ < ιταλ. stoccafissa, < ολλανδ. stokvis [= βακαλάος], ή ❷ < μσν. ολλανδ. stocvisch < stoc [= κορμός] + visch [= ψάρι], ίσως γιατί το ψάρι αποξηραινόταν σε ξύλινη σχάρα.

Στοκχόλμη, η, ουσ. • (γεωγρ.) η πρωτεύουσα της Σουηδίας με πληθυσμό γύρω στα 5 εκατ. κατοίκους περίπου μαζί με την ευρύτερη περιοχή της. 🕮 < σουηδ. Stockholm < stock [= κούτσουρο] ή από τη γερμαν. stock [= οχύρωση] + σουηδ. holm [= νησίδα].

στολαρχία, η, ουσ. • (ναυτ.) το αξίωμα και η θητεία του στολάρχου. 🕮 < στόλαρχ(ος) + -ία.

στολαρχίδα, η, ουσ. • (ναυτ.) 1. το πλοίο στο οποίο επιβαίνει και διευθύνει τις ασκήσεις ή τις πολεμικές αναμετρήσεις ο διοικητής του στόλου, 2. το μήνυμα που αποστέλει ο στόλαρχος. 🕮 < στόλαρχ(ος) + -ις, γεν. -ίδα.

στολάρχης, ο, ουσ. • 1. (ναυτ.) ο αρχηγός του στόλου, ο στόλαρχος [δες λ.], στολαγωγός [αρχ.], 2. ο επιθεωρητής του ιματισμού και ειδικότερα των στολών. 🕮 < [για την 1η ερμ.] στόλος + -άρχης, [για τη 2η ερμ.] στολ(ή) + -άρχης.

στόλαρχος, ο, ουσ. • (ναυτ.) ο επικεφαλής του στόλου που συνήθως φέρει το βαθμό του ναυάρχου αλλά και ως τιμητικός τίτλος, ο στολάρχης. 🕮 < μτγν. στόλαρχος < στόλος + -άρχης < [αρχ.] ἄρχω [= αρχίζω, ξεκινώ, κάνω αρχή σε]. ⊙ στολαρχία, στολαρχίδα.

στολή, η, ουσ. • 1. ενδυμασία, αμφίεση, 2. ομοιόμορφη ενδυμασία ατόμων που την φορούν κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής τους δραστηριότητας, (φρ.) *«στολή εξόδου / παραλλαγής / εργασίας / αγγαρείας / εκστρατείας / ιππασίας / αστροναύτη / δύτη / αποκριάτικη / παραδοσιακή / εθνική / χειμερινή / θερινή / ναυτική / ιερατική / στρατιωτική / κλητήρα / θυρωρού»*. 🕮 < αρχ. στολή [= ενδυμασία, ένδυμα, εσθήτα, μανδύας].

στολίδι, το, ουσ. • οτιδήποτε ενισχύει αισθητικά την εμφάνιση ενός ατόμου [κόσμημα, μπιζού] ή ενός αντικειμένου [μπιχλιμπίδι], ή μιας κατασκευής ή ενός χώρου, όπως π.χ. στα σκάφη τα ακροστόλια ή ακρόπρωρα, [αρχ.] τα άφλαστα [στην πρύμνη] και τα κόρυμβα [στην πλώρη]. 🕮 < μτγν. στολίδιον, υποκ. του αρχ. στολίς, γεν. -ίδος [= 1. στολή,

ενδυμασία, 2. ιστίο, πανί *«νηῶν στολίδες λεπταλέαι»,* 3. ρυτίδα, ζαρωματιά του δέρματος].

στολίζω, ρ. [μετβ.] • 1. φοράω σε κάποιον στολίδια, καλλωπίζω, 2. διακοσμώ αντικείμενο ή χώρο, κοσμώ, 3. προσθέτω σε ξύλινο σκάφος ακροστόλια [δες στολίδι], 4. (μτφ.) βρίζω με βαριές κουβέντες κάποιον. 🕮 < αρχ. στολίς, γεν. -ίδος [= 1. στολή, ενδυμασία, 2. ιστίο, πανί *«νηῶν στολίδες λεπταλέαι»,* 3. ρυτίδα, ζαρωματιά του δέρματος]. ⊙ στόλισμα, στολιστής, στόλιση.

στολίσκος, ο, ουσ. • 1. (ναυτ.) μικρός ναυτικός στόλος [ακαθόριστος ο αριθμός τους] αποτελούμενος κυρίως από ελαφρά αντιτορπιλικά, πυραυλακάτους, τορπιλακάτους, ναρκαλιευτικά κ.λπ. (φρ.) *«στολίσκος διώξεως / αλιευτικός»,* 2. σμήνος αεροπλάνων. 🕮 < στόλος + [υποκ. επίθημα] -ίσκος.

στολοδρομία, η, ουσ. • (ναυτ.) η πλεύση σκαφών, κυρίως, πολεμικών σε σχηματισμό, και ιδίως οι τακτικές κινήσεις και οι ελιγμοί τους που πάντοτε διέπονται από λεπτομερείς κανονισμούς. 🕮 < στόλ(ος) -ο- + δρόμ(ος) + -ία. ⊙ στολοδρομικός.

στόλος, ο, ουσ. • 1. (ναυτ.) α) το σύνολο των πολεμικών πλοίων μίας χώρας, ή β) ένας μεγάλος σχηματισμός πολεμικών πλοίων, αρμάδα, 2. (συνεκδ.) το σύνολο των εμπορικών πλοίων μίας χώρας ή των αλιευτικών της, 3. το σύνολο των διαθέσιμων οχημάτων ή αεροσκαφών, στον στρατό ξηράς, στην αεροπορία, σε κάποιον οργανισμό κ.λπ. 🕮 < αρχ. στόλος [= 1. εκστρατεία από ξηρά ή θάλασσα, σε Ηρόδ., εφοδιοπομπή με τέθριππο, σε Ευρ. 2. οδοιπορία ή ταξίδι, σε Σοφ. 3. εξοπλισμός, στρατιά ή θαλάσσια δύναμη] < στέλλω [= στέλνω]. ⊙ στολίσκος.

στομαλίμνη, η, ουσ. • 1. υδάτινη έκταση [ωσάν λίμνη], που επικοινωνεί με θάλασσα ή με ποταμό μέσω κάποιας διόδου, 2. λίμνη που έχει αλμυρό νερό γιατί συνδέεται με τη θάλασσα, λιμνοθάλασσα. 🕮 < στόμα + λίμνη.

στοματόκλειστρο, το, ουσ. • το ακραίο σημείο ενός αεραγωγού σωλήνα σε καταδυτικό μηχάνημα το οποίο εφαρμόζεται στο στόμα του δύτη. 🕮 < στόμα, γεν. του στόματος, + [αρχ.] κλεῖστρον < κλείω [= κλείνω, φράζω, εμποδίζω, κλειδώνω].

στόμιο, το, ουσ. • 1. το άνοιγμα ενός σωληνοειδούς αντικειμένου ή η είσοδος κάποιας κοιλότητας, ενός φυσικού ή τεχνητού χώρου, όπως π.χ.: σε ένα πηγάδι, σπήλαιο, ποτάμι [εκβολές], λιμάνι ή σε μία διώρυγα, σήραγγα, πίπα, κάννη όπλου κ.λπ., 2. (φρ. ναυτ.) *«στόμιο γαιανθρακαποθήκης / εξαγωγής ατμού / εξόδου / κύτους / εκροής σωλήνα [ακροφύσιο – προφύσιο - ρουζούνι] / κύτους δεξαμενοπλοίου»* κ.ά. 🕮 < αρχ. στόμιον [υποκ.] < στόμα.

στου(μ)πέτσι, το, ουσ. δες στουπέτσι.

στορέας, ο, ουσ. [πληθ. στορείς] • 1. (ναυτ.) μεταλλικό εσωτερικό περίβλημα οφθαλμού που τοποθετείται: α) στο κατάστρωμα στο μέρος της πρύμνης, ή β) στο εξωτερικό στύλου, για προστασία των επιφανειών από την τριβή της αλυσίδας ή του συρματόσχοινου ή των σχοινιών πρόσδεσης, συνών. χοάνη, (φρ.) *«τριγωνικός / οβάλ στορέας»,* 2. (τεχνολ.) σωληνοειδές περίβλημα, ελαστικό ή άκαμπτο, με το οποίο μπορούν να συνδεθούν μεταξύ τους τα άκρα δύο αξόνων. 🕮 < αρχ. στορεύς, γεν. -έως, [= γαληνοποιός] < θ. στορ- του στόρνυμι [= διασπείρω ή στρώνω με κάτι] + [επίθημα] -εύς.

στοπ, το, άκλ. ουσ. • 1. το να επικρατεί η παύση σε οτιδήποτε κινείται, συνών. στοπάρισμα, φερμάρισμα, σταμάτημα, παύση, στάση, 2. τελεία τηλεγραφημάτων, 3. (συνεκδ.) το σήμα της τροχαίας που δηλώνει το σταμάτημα της πορείας και τον έλεγχο προς κάθε κατεύθυνση, 4. (επιφών.) εντολή προς κάποιον να ακινητοποιήσει το όχημά του, συνών. αλτ, 5. [πληθ.] τα πίσω φώτα του οχήματος. 🕮 < αγγλ. stop < μσν. αγγλ. stoppen.

στουπέτσι, το, ουσ. [χωρίς γεν.] • 1. (χημ.) ανθρακικός μόλυβδος, 2. (συνεκδ.) λευκό βερνίκι παπουτσιών, 3. (μτφ.) κάτι που αφήνει άσχημη γεύση ή επίγευση στο στόμα. 🕮 < τουρκ. üstübeç [= δηλητηριώδης λευκή χρωστική ουσία που αποτελείται από ανθρακικό μόλυβδο και χρησιμοποιείται στη

βιομηχανία χρωμάτων] < περσικής προέλευσης.

💻 Την εποχή που παίζαμε χαρτιά, σχεδόν κάθε μέρα, στο καφενείο «Η ωραία Λέσβος», στου Χρήστου Λαδά, ο φίλος μου ο Δημητράκης όποτε έπιανε τον Γιώργο, τον «Υδράργυρο» και τον Βασίλη («το Πιράνχας», το παρατσούκλι του) να κλέβουν, φώναζε, κατακόκκινος από θυμό: «Ρε σεις, όταν θα σας βάλουνε στο κασόνι για να σας θάψουνε δεν θα λειώσετε στο χώμα! Τέτοια λαμόγια είσαστε! Για να λειώσετε θα σας ρίχνουνε **στουπέτσι**»! Έτσι το 'ξερα κι εγώ. Πεθαίνει ο αμαρτωλός, αλλά το σώμα του δεν λειώνει στο χώμα. Και για να λειώσει τού ρίχνουν **στουπέτσι**.
►http://www.greek-language.gr/greekLang/modern
[10-4-2006] εφημερίδα τα «ΝΕΑ».

στουπί, το, ουσ. • 1. υφαντικές ίνες από βαμβάκι ή λινάρι, που χρησιμοποιούνται αντί για πανί, με σκοπό τον καθαρισμό υγρών και λιπαρών επιφανειών αλλά και για το φράξιμο ανοιγμάτων, για το καλαφάτισμα κ.λπ., συνών. τίλμα, 2. (μτφ.) α) το φαγητό που δεν έχει ωραία γεύση, β) το να γίνει κανείς τύφλα στο μεθύσι, [φρ.] *«γίνομαι στουπί»*, δηλ. μεθώ. 📖 < μσν. στουπί < μτγν. στουππίον < αρχ. στυππεῖον. ⊙ στούπα, στουπιάζω, στουπώνω. ○ κατραμόστουπο.

στόχαστρο, το, ουσ. • μεταλλική ακίδα στην άκρη της κάννης ενός φορητού πυροβόλου όπλου, με την οποία διευκολύνεται ο χειριστής στη διαδικασία της σκόπευσης. 📖 < στοχασ- (< στοχάζομαι) -τρον.

στοχεύω, ρ. [μετβ.] • 1. σημαδεύω, σκοπεύω, 2. (μτφ.) επιδιώκω, συνών. επιζητώ, αποβλέπω, αποσκοπώ. 📖 < στόχ(ος) -εύω.

στόχος, ο, ουσ. • 1. σημείο ή αντικείμενο ή ζωντανός οργανισμός που εκτίθεται στη διάθεση κάποιου που σημαδεύει με το πυροβόλο όπλο του, (φρ.) *«στόχος κεκαλυμμένος / εδάφους / εναέριος / επιπλέων / ρυμουλκούμενος»*, 2. (μτφ.) πρόσωπο ή πράγμα που δέχεται φραστικές ή βίαιες επιθέσεις, 3. το μέσο ή τα μέσα που χρησιμοποιεί κάποιος για να πετύχει το σκοπό του. 📖 < αρχ. στόχος. ⊙ στοχεύω.

στραβοξυλεία, η, ουσ. • (ναυπ.) το σύνολο της ξυλείας που χρησιμοποιείται για την κατασκευή του σκελετού του πλοίου και ειδικότερα των νομέων με την χαρακτηριστική τους καμπυλότητα. 📖 < στραβό + ξυλεία.

στραβόξυλο, το, ουσ. • 1. (ναυπ.) κυρτό ξύλο που χρησιμοποιείται στη θέση του νομέα ως τμήμα του σκελετού του πλοίου, συνών. εγκοίλιο(ν), 2. (μτφ.) ο εξαιρετικά δύστροπος άνθρωπος. 📖 < στραβό + ξύλο.

στραβορόκανο, το, ουσ. • (εργαλ.) ξυλουργικό εργαλείο [είδος ροκανιού] χρήσιμο για τη λείανση κοίλων επιφανειών. 📖 < στραβό + ροκάν(ι) [δες λ.] -ο-.

στραγαλία και **(α)στραγαλιά,** η, ουσ. • (ναυπ.) α) μακρύ και γερό μαδέρι, που εφαρμόζεται παράλληλα με το σωτρόπι στον πάτο της βάρκας, γνωστό και ως σάφρα, β) τύπος στραβόξυλου. 📖 <στραγγάλη [δες λ.].

στραγγάλη και **στραγγούλα,** η, ουσ. • 1. όργανο θανάτωσης καταδίκων με στραγγαλισμό, σχοινί αγχόνης, βρόχος, στραγγαλιστήρας, 2. η ίδια η αγχόνη, 3. (εργαλ.) είδος σφιγκτήρα, 4. (ναυτ.) κομμάτι ξύλου, που παρεμβαίνει στο κυρίως σώμα του σχοινιού ή σε δεσμό δύο άλλων σχοινιών, το οποίο περιστρέφουμε επιτυγχάνοντας έτσι το καλύτερο σφίξιμο και τέντωμα των σχοινιών του σκάφους, 5. (αρχ.) δεσμός από σχοινιά. 📖 < μτγν. στραγγάλη < αρχ. στράγξ, γεν. -γγός [= σταγόνα] + [επίθημα] -άλη /-ούλα.

στραγγαλισμός, ο, και **στραγγάλισμα,** το, ουσ. • 1. δυνατό σφίξιμο του λαιμού, με τα χέρια ή με θηλιά, σε τέτοιο βαθμό που να επέλθει ασφυξία και στη συνέχει ο θάνατος, απαγχονισμός, 2. (ναυτ.) σφίξιμο των σχοινιών του πλοίου με στραγγάλη, 3. (μτφ.) διαστρέβλωση της πραγματικότητας, της αλήθειας. 📖 < μσν. στραγγαλισμός < στραγγαλισ- (< στραγγαλίζω) -μός.

στραγγαλιστήρας, ο, ουσ. • (ναυτ.) μηχανικός σφιγκτήρας στερεωμένος στο καμπούνι, δηλ. στο μπροστινό τμήμα του πλοίου επί του καταστρώματος, μέσα από τον οποίο περνά η αλυσίδα της άγκυρας για να εκτελείται η ακινητοποίησή της. 📖 < στραγγαλίζω + [επίθημα] -τήρας.

στραγγαλόδεσμος, ο, ουσ. • (ναυτ.) κοινή ονομασία της δετηρίας, είδος ναυτικού σχοι-

νιού που είναι λεπτό και κεδρωτό [δηλ. αλειμμένο με πίσσα, κατραμωμένο], αλλιώς: ληγαδούρα και λιγαδούρα ή τσαπράζι. 🕮 < στραγγάλ(η) -ο- + δεσμός η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*.

στραγγιστήρι, το, ουσ. • οικιακό σκεύος κατάλληλο για στράγγισμα, <u>συνών.</u> σουρωτήρι, ηθμός, τρυπητό β) λινό ή βαμβακερό λεπτό ύφασμα, που χρησιμεύει ως σουρωτήρι. 🕮 < στραγγ(ίζω) [ισ-] + -τήρι.

στραλιέρα, η, ουσ. • (ναυπ.) βοηθητικό [αναδρομικό] πανί, τριγωνικού σχήματος που μοιάζει με τον φλόκο, προΐστιο, βελαστράλι, και το οποίο τοποθετείται μεταξύ δύο άλμπουρων, συνήθως σε μεγάλα ιστιοφόρα, (φρ.) *«στραλιέρα του παπαφίγκου / της γάμπιας / μεσαία / της μετζάνας / πρότονου».* 🕮 < ιταλ. straglio.

στράλι(ο), το, ουσ. • (ναυτ.) α) σχοινί ή συρματόσχοινο στο πρωραίο κατάρτι πάνω στο οποίο στηρίζεται τριγωνικό πανί [ο φλόκος ή ο αρτέμονας < μτγν. ἀρτέμων], <u>συνών.</u> στάντζος, ανάδρομος, β) (πληθ.) *στράλια*, σχοινιά ή συρματόσχοινα πάνω στα οποία δένονται σημαίες σημάτων για σημαιοστολισμό, (ποίηση) *«Βάρδια πλάι σε κάβο φαλακρό / κι ο Σταυρός του Νότου με τα στράλια / Κομπολόι κρατάς από κοράλλια / κι άκοπο μασάς καφέ πικρό»,* Ν. Καββαδίας. 🕮 < ιταλ. straglio.

στράντζα, η, ουσ. • (τεχνολ.) μηχάνημα διαμόρφωσης λαμαρίνας, αποτελούμενο από οριζόντιους κυλίνδρους και μαχαίρι, μέσα από τους οποίους περνά η λαμαρίνα για να πάρει κυλινδρικό ή γωνιώδες σχήμα και στη συνέχεια να κοπεί, <u>συνών.</u> τσάκα, (φρ.) *«στράντζα υδραυλική [στραντζόπρεσσα] / ηλεκτρική / χειροκίνητη / βαρέου τύπου / ψαλίδι».* 🕮 < στραντζάρω [δες λ.]. ⊙ στραντζαριστός.

στραντζάρω, ρ. [μετβ.] • λυγίζω μέταλλο χρησιμοποιώντας στράντζα [δες λ.]. 🕮 ίσως από την ιταλ. stiracchiare [= τεντώνω, τραβώ] < stirare < tirare [τραβώ].

στραπάτσο, το, ουσ. • 1. ζημιά, βλάβη, 2. (μτφ.) εξευτελισμός, κακομεταχείριση. 🕮 < ιταλ. strapazzo < strapazzare < λατιν. φρ. extra patiare < extra [= υπερβολικά] + patior, pati [= πάσχω].

στραπόρτο και **τρασπόρτο** και **τρασπόρτι,** το, άκλ. ουσ. • (ναυπ.) α) πλοίο μεταφοράς εμπορευμάτων, φορτηγό, β) (στρατ.) πλοίο μεταφοράς οπλιτών, μεταγωγικό. 🕮 < ιταλ. trasporto [= μεταφορά, μετακόμιση].

στρατεύομαι, ρ. [αμετβ.] • 1. (στρατ.) καλούμαι να υπηρετήσω στο στρατό, στρατολογούμε, 2. (μτχ.) ο στρατευμένος, α) αυτός που εκτελεί τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις, β) αυτός που είναι ταγμένος και μάχεται για μια ιδέα. 🕮 < αρχ. στρατεύομαι.

στράτευση, η, ουσ. • 1. κατάταξη νεοσύλλεκτου στον στρατό ξηράς, στο πολεμικό ναυτικό ή στην αεροπορία, 2. υποχρέωση κάποιου για υπηρεσία στο στράτευμα, 3. (μτφ.) πρωτοβουλία ατόμου και ένταξή του σε πολιτική ή κοινωνική ή συνδικαλιστική ομάδα που διακρίνεται για τα διεκδικητικά της χαρακτηριστικά. 🕮 < στρατεύ(ω) -σις > -ση.

στρατεύω, ρ. [μετβ.] • 1. οδηγώ στρατό ή στόλο εναντίον των εχθρικών δυνάμεων, 2. (μτφ.) υποχρεώνω κάποιον να συμπράξει σε κάποια ιδεολογική πάλη. 🕮 < στρατ(ός) + -εύω. ⊙ στράτευση.

στρατιωτικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. (στρατ.) αυτός που έχει σχέση με τον στρατό ή με τον στρατιώτη και γενικότερα με τις ένοπλες δυνάμεις [και τα τρία όπλα], 2. [το αρσ. ως ουσ.] *ο στρατιωτικός,* αυτός που υπηρετεί ως μόνιμος στο στρατό, 3. [το ουδ. ως ουσ.] *το στρατιωτικό,* χρόνος υπηρεσίας έφεδρου, η στρατιωτική θητεία, 4. (φρ.) *«στρατιωτικός βαθμός / ιερέας / γιατρός / νόμος / επίτροπος / εξοπλισμός / ποινικός κώδικας / αριθμός / συνασπισμός», «στρατιωτική σχολή / φυλακή / βάση / επιχείρηση / πειθαρχία / συμμαχία / αντιπροσωπεία / άσκηση / βοήθεια / δικτατορία / νοοτροπία / επιθεώρηση / ταυτότητα», «στρατιωτικό πρατήριο / αεροδρόμιο / νοσοκομείο / όχημα / προσωπικό / μουσείο»* κ.ά. 🕮 < αρχ. στρατιωτικός. ◈ στρατιωτικά [επίρρ.].

στρατοδικείο, το, ουσ. • (στρατ.) ποινικό δικαστήριο που απαρτίζεται από αξιωματικούς της στρατιωτικής δικαιοσύνης και το οποίο δικάζει στρατιωτικούς κάθε βαθμού αλλά και πολίτες σε περιόδους κήρυξης

στρατιωτικού νόμου, (φρ.) *«τακτικό / έκτακτο στρατοδικείο»*. 🕮 < στρατο- + -δικείον < δίκη + -είο, μτφρδ. από τη γαλλ. tribunal militaire.

στρατολογία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (στρατ.) κλήση των στρατευσίμων να καταταγούν και να υπηρετήσουν τη θητεία τους στις Ένοπλες Δυνάμεις της χώρας, 2. (στρατ.) ειδική στρατιωτική υπηρεσία αρμόδια για την κατάταξη στρατευσίμων και για τον έλεγχο της εκπλήρωσης της θητείας τους, 3. (μτφ. συνήθ. μειωτ.) αναζήτηση νέων οπαδών ή προσχώρηση νέων μελών σε πολιτικό κόμμα. 🕮 < στρατός + λέγω [= συλλέγω, συνάγω, συναθροίζω, μαζεύω] + [κατάλ.] -ία. ⊙ στρατολγικός.

στρατολόγος, ο/η, ουσ. • 1. (στρατ.) στρατιωτικός ή πολιτικός υπάλληλος που υπηρετεί στη στρατολογία, 2. (μτφ.) πρόσωπο που αναζητεί και εντάσσει οπαδούς σε πολιτικό, συνήθως, κόμμα. 🕮 < στρατός + -λόγος < λέγω [= συλλέγω, συνάγω, συναθροίζω, μαζεύω]. ⊙ στρατολογώ.

στρατολογώ, ρ. [μετβ.] • 1. (στρατ.) συγκεντρώνω και κατατάσσω πολίτες από διάφορες περιοχές για να ενισχύσουν τις Ένοπλες Δυνάμεις της χώρας, 2. (μτφ.) αναζητώ οπαδούς και τους εντάσσω σε πολιτικό κόμμα, ή εθελοντές σε Μ.Κ.Ο. (Μη Κυβερνητικός Οργανισμός). 🕮 < μτγν. στρατολογῶ (-έω) < στρατός + -λογώ < λέγω [= συλλέγω, συνάγω, συναθροίζω, μαζεύω].

στρατόσφαιρα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) το ενδιάμεσο στρώμα της ατμόσφαιρας μεταξύ της τροπόσφαιρας και της μεσόσφαιρας, που φτάνει σε ύψος έως πενήντα περίπου χιλιόμετρα από την επιφάνεια της γης. 🕮 (νόθο αντιδάνειο) < γαλλ. stratosphère < λατιν. strat(us) [= έκταση] -ο- + [λατιν.] -sphère < αρχ. σφαῖρα.

στρατσόχαρτο, το, ουσ. • σκληρό και χοντρό χαρτί, φτηνό και κακής ποιότητας, που χρησιμεύει κυρίως, για την περιτύλιξη κρέατος, ψαρικών και άλλων εδωδίμων, αλλιώς: στράτσο. 🕮 (νόθο σύνθετο) ❶ < βενετ. strazzo, ή ❷ < ιταλ. straccio [= κουρέλι, ράκος, παλιόπανο] < ρ. stracciare [= σχίζω, κουρελιάζω] + χαρτ(ί) -ο-.

στρέβλη, η, ουσ. • 1. όργανο βασανισμού, 2. εργαλείο κατάλληλο για εκτέλεση περιστροφικής κίνησης, στροφείο, μάγγανο και μαγγάνι και μάγγανος, σβίγα, 3. (αρχ.) είδος τροχαλίας χρήσιμη στην κατασκευή πλοίων. 🕮 < επίθ. στρεβλός.

στρεβλός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που δεν είναι ίσιος, που είναι στραβός, αντών. ευθύς, ίσιος, 2. (μτφ.) α) αυτός που δεν είναι ορθός, που είναι εσφαλμένος, λαθεμένος, β) αυτός που δεν είναι ομαλός, κανονικός, συνών. ακανόνιστος, ανώμαλος, 3. (φρ.) *«στρεβλή οικονομική ανάπτυξη / ιδέα / αντίληψη / πεποίθηση / διαδικασία»*. 🕮 < αρχ. στρεβλός. ⊙ στρεβλώνω, στρεβλότητα. ◈ στρεβλά [επίρρ.].

στρεβλώνω, ρ. [μετβ.] • 1. α) κάνω κάτι στρεβλό, στραβό, το παραμορφώνω, αντών. ισιώνω, ευθυγραμμίζω, β) κάμπτω στραβόξυλο για χρήση νομέα με σκοπό τη σύνδεσή του με την καρίνα, 2. (μτφ.) διαστρεβλώνω, παραμορφώνω κάτι, αλλοιώνω την ουσία ενός σώματος ή τη μορφή κάποιου πράγματος. 🕮 < αρχ. στρεβλ(ῶ) -ώνω.

στρέβλωση, η, ουσ. • στράβωμα: 1. συστροφή, 2. (μτφ.) παραποίηση, διαστρέβλωση, 3. (ναυπ.) το λύγισμα των στραβόξυλων, των δοκαριών δηλ. που συνδέουν την καρίνα με το κατάστρωμα δημιουργώντας τα πλευρικά τοιχώματα. 🕮 < στρεβλώνω.

στρείδι, το, ουσ. • (ζωολ.) είδος θαλασσινού

εδώδιμου μαλακίου, ερμαφρόδιτο με τραχιά εξωτερική επιφάνεια, διαδεδομένο στις ακτές της Μεσογείου, του Ατλαντικού και της Σκανδιναβίας. 🕮 < μσν. στρείδι < μτγν. ὀστρείδιον, υποκ. του αρχ. ὄστρειον, ὄστρεον. ○ στρειδολόγος, στρειδότσεφλο.

↰ «Το γιγάντιο **στρείδι** που είχε εντοπιστεί τον Οκτώβριο στο θαλάσσιο Πάρκο Wadden της Δανίας στη βόρεια θάλασσα, έχει μήκος 35,56 εκ. και πλάτος 10,69 εκ. θεωρείται και επίσημα πλέον, το μεγαλύτερο οστρακοειδές του κόσμου, κερδίζοντας μία θέση στο βιβλίο των Ρεκόρ Γκίνες».
► iefimerida.gr (25/2/2014)

στρειδολόγος, ο, ουσ. • (ναυτ.) αλιευτικό όργανο για τη συλλογή στρειδιών και σπόγ-

γων, συνών. γκαγκάβα, γαγγάμη και γαγγάβα, δράγα. 📖 < μσν. στρείδ(ι) -ο- + -λόγος < λέγω [= συλλέγω, συνάγω, συναθροίζω].

στρειδότσεφλο, το, ουσ. • (ζωολ.) το κέλυφος του στρειδιού. 📖 < μσν. στρείδι + τσέφλ(ι) -ο-.

στρεπτή, η, ουσ. • (ναυτ.) πρόχειρη διπλή και στριφτή θηλιά [μπεντένι] που την εφαρμόζουμε για να σηκώσουμε, συνήθως, ένα βάρος με γάντζο. 📖 < αρχ. στρεπτός.

στρεπτήρας, ο, ουσ. • (ναυτ.) [αγγλ. swivel] μεταλλικός σύνδεσμος που επιτρέπει την περιστροφή γύρω από έναν άξονα, αποτελείται από δύο τμήματα που ενώνονται μεταξύ τους με κοχλιωτό περικόχλιο, χρησιμοποιείται για τη: α) διευκόλυνση της στοιβασίας της άγκυρας στον στορέα [όκιο], και β) για την εξάλειψη των συστροφών της καδένας

και της εμπλοκής της αλυσίδας με την άγκυρα όταν το σκάφος παραμένει αγκυροβολημένο για μεγάλο χρονικό διάστημα, συνών. καραμουσέλι, αμφιδέτης, στροφέας. 📖 < στρέφω + [επίθημα] -τήρ(ας).

στρεπτός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που μπορεί να περιστρέφεται, (φρ.) *«στρεπτός τρόχιλος»,* 2. στριφτός. 📖 < αρχ. στρεπτός.

στρέφω, ρ. • 1. [μετβ.] γυρίζω κάτι γύρω γύρω, 2. [αμετβ.] *στρέφομαι,* α) γυρίζω γύρω από ένα σημείο, γύρω από έναν άξονα, περιστρέφομαι, β) αλλάζω δρόμο, αλλάζω κατεύθυνση, συμπεριφορά, στάση κ.λπ. 📖 < αρχ. στρέφω.

στρέψη, η, ουσ. • 1. στροφή, γύρισμα, περιστροφή, 2. (φυσ.) μορφή καταπόνησης ενός στερεού σώματος, που οφείλεται στη δράση δύο αντίθετων ζευγών δυνάμεων, οι οποίες αναπτύσσονται σε παράλληλα επίπεδα· συναντάται συχνά σε άξονες μετάδοσης κίνησης, σε κτήρια, στο ανθρώπινο σώμα και αλλού, 3. (φρ.) *«ζυγός στρέψης»,* συσκευή για την εκτίμηση μαγνητικών και ηλεκτροστατικών δυνάμεων, *«ροπή στρέψης»,* η εφαρμογή μιας δύναμης επάνω σ' ένα σώμα, του οποίου επιδιώκεται η περιστροφή, *«στρέψη αλυσίδας / σχοινιού / ράβδου κυκλικής διατομής / λεπτότοιχων διατομών / πλοίου».* 📖 < αρχ. στρέψις [= στρίψιμο].

στρεψίμετρο, το, ουσ. • όργανο μέτρησης της: α) ιπποδύναμης έλικα, β) της γωνίας στρέψης, (φρ.) *«ηλεκτρικό / οπτικό στρεψίμετρο».* 📖 < στρέψη + μέτρο(ν).

στρίτσ(ι)ο, το, ουσ. • (ναυπ.) αποθηκευτικός χώρος [φρεάτιο καλά αεριζόμενο] στην πλώρη του σκάφους, κάτω από το βαρούλκο του καταστρώματος, κατάλληλος για την εναπόθεση των αλυσίδων των αγκυρών αλλά και της ίδιας της άγκυρα. 📖 ίσως από το ιταλ. striscia [= λουρίδα, ολκός].

στροβιλαντλία, η, ουσ. • (τεχνολ.) είδος αντλίας, πομόνα, (φρ.) *«στροβιλαντλία νερού / συμπαγούς μορφής / βαθέων φρεατίων / βυθισμένη / κάθετου άξονα / υποβρύχια / αξονική».* 📖 < στρόβιλ(ος) + αντλία.

στροβιλισμός, ο, ουσ. • 1. η γρήγορη και συνεχής περιστροφική κίνηση, η περιδίνηση, το στριφογύρισμα, (φρ.) *«στροβιλισμός του αέρα / του νερού / του ατμού»,* 2. (φυσ.) η ανωτέρω κίνηση σε ρευστά σώματα, 3. (μετεωρ.) η ακανόνιστη κίνηση του ανέμου, με μεταβολή της ταχύτητας και της διεύθυνσής του, 4. (χορ.) περιστροφική χορευτική φιγούρα. 📖 < στροβιλ(ίζω) + -ισμός.

στροβιλογεννήτρια, η, ουσ. • (τεχνολ.) γεννήτρια ηλεκτρικού ρεύματος που στηρίζει τη λειτουργία της σε ατμο- / αεριοστρόβιλο. 📖 < στρόβιλ(ος) -ο- + γεννήτρια.

στρόβιλος, ο, ουσ. • 1. μηχανή που αξιοποιεί την ενέργεια του ατμού [ατμοστρόβιλος] ή του νερού [υδροστρόβιλος] ή του αέρα [αεροστρόβιλος] για να θέσει σε περιστροφική κίνηση τροχό ο οποίος παράγει μηχανικό έργο, συνών. τουρμπίνα, (φρ.) *«στρόβιλος αντιδράσεως / δράσεως / εξατμίσεως / εξαγωγής αερίων»,* 2. (φυσ.) περιστροφική κίνηση, δίνη ανέμου [ανεμοστρόβιλος] ή νερού [ρουφήχτρα]. 📖 < μτγν. στρόβιλος < αρχ. στρόβος [= περιστροφή, δίνη] + [επίθημα] -ιλος. **Ο** υδροστρόβιλος, νεροστρόβιλος, ανεμοστρόβιλος, ατμοστρόβιλος, αεροστρόβιλος, αεριοστρόβιλος, αμμοστρόβιλος, στροβιλοαντιδραστήρας, χιονοστρόβιλος, στροβιλοσυμπιεστής, στροβιλοκινητήρας, στροβιλοφυσητήρας.

στροβιλοσυμπιεστής, ο, ουσ. • (τεχνολ.) μηχανισμός σε κινητήρες εσωτερικής καύσης που αξιοποιεί τα παραγόμενα καυσαέρια για

αύξηση της μηχανικής ιπποδύναμης και ελαχιστοποίηση του οικονομικού κόστους κίνησης, συνών. τούρμπο, τουρμπίνα. 🕮 < στρόβιλ(ος) -ο- + συμπιεστής.

στρόφαλο, το, και **στρόφαλος,** ο, ουσ. • (μηχανολ.) α) εξάρτημα ή μέρος εξαρτήματος που μεταβάλλει την ευθύγραμμη παλινδρομική κίνηση σε περιστροφική ή το αντίστροφο, β) γωνιακή ράβδος [μανιβέλα] που λειτουργεί ως λαβή σε κινητήρα εσωτερικής καύσης [παλαιότερων εποχών τεχνολογικά]

για να θέσει σε κίνηση τον στροφαλοφόρο άξονα και το έμβολό του [δηλ. το πιστόνι] που θα εκτελέσει την παραπάνω κίνηση. 🕮 < μτγν. στρόφαλος [= σβούρα που περιστρέφεται με δύο σπάγκους και χρησιμοποιούταν σε μαγικές τελετές]. ⭕ στροφαλοφόρος, χειροστρόφαλος, στροφαλομπιέλα.

στροφαλοφόρος, ο, ουσ. • αυτός που έχει στρόφαλο, (φρ.) *«στροφαλοφόρος άξονας»,* είναι ο άξονας σε μηχανή εσωτερικής καύσης που μετατρέπει την ευθύγραμμη παλινδρομική κίνηση του εμβόλου [πιστονιού] σε περιστροφική με τη βοήθεια των στροφάλων, συνών. στροφαλάτρακτος ή στροφαλοφόρος άτρακτος. 🕮 < στρόφαλ(ος) -ο- + -φόρος < φέρω.

στροφέας, ο, ουσ. • 1. (ανατ.) ο πρώτος αυχενικός σπόνδυλος, ο άτλας, 2. (εργαλ.) ο μεντεσές, συνών. γίγγλυμος, θαιρός, ρεζές, κλάπα, 3. (τεχνολ.) ο άξονας μηχανής γύρω από τον οποίο περιστρέφεται κάποιο εξάρτημα.

🕮 < μτγν. στροφεύς [= στρόφιγγα] < αρχ. στρέφω, [για την 3η ερμ. εκδ.] σημδ. από τη γαλλ. pivot [= άξονας περιστροφής]. ⭕ αναστροφέας, διαστροφέας, καταστροφέας.

στροφείο, το, ουσ. • (εργαλ.) α) εργαλείο με το οποίο τίθεται κάτι σε περιστροφική κίνηση, η μανιβέλα, β) εργαλείο κατασκευής σχοινιών, πλέξης σχοινιών, συνών. σβίγα [δες λ.]. 🕮 < αρχ. στροφεῖον, [= 1. συστραμμένος βρόχος, θηλιά, σπάγγος, στριφτή χορδή, 2. τυλιγάδι, κύλινδρος με μοχλούς όπου περιτυλισσόταν το καλώδιο] < στροφή + [κατάλ.] -είον.

στροφή, η, ουσ. • 1. α) αλλαγή κατεύθυνσης ή πορείας, β) καμπή δρόμου, 2. (μτφ.) αλλαγή στόχευσης, επιλογής, στάσης αλλά και συμπεριφοράς, 3. περιστροφική κίνηση γύρω από έναν άξονα, 4. (ναυτ.) η αλλαγή πορείας του πλοίου με κατάλληλο χειρισμό του πηδαλίου του, 5. δύο ή περισσότεροι στίχοι ποιήματος με ρυθμική ενότητα και λογική, 6. (φρ.) *«παίρνω στροφές»,* δηλ. σκέπτομαι γρήγορα και αποφασιστικά, *«στροφές κινητήρα / έλικα».* 🕮 [για την 3η ερμ.] σημδ. γαλλ. tour [= γύρος] ή αγγλ. revolution [= στροφή, περιστροφή]. ⭕ αναστροφή, στροφαλοφόρος, στροφόμετρο.

στρόφιγγα, η, ουσ. • 1. (τεχνολ.) ο άξονας

γύρω από τον οποίο περιστρέφεται κάποιο εξάρτημα, συνών. στροφέας, 2. μοχλός ρύθμισης της ροής του υγρού, συνών. κάνουλα, ρουμπινές, 3. [πληθ.] *οι στρόφιγγες,* μεντεσέδες. 🕮 < αρχ. στρόφιγξ, γεν. -ιγγος.

στροφίδα, η, ουσ. • 1. είδος σχοινιού, στρόφος [δες λ.], 2. (αρχ.) κεφαλόδεσμος ή στηθόδεσμος. 🕮 < αρχ. στρόφ(ος) + [κατάλ.] -ίς, γεν. -ίδος.

στρόφιλας, ο, ουσ. • περιστροφή, δίνη νερού, ρούφουλας, ρουφήχτρα. 🕮 < στρόβιλος.

στροφοδίνη, η, ουσ. • η γρήγορη και συνεχής περιστροφή, στροβιλισμός, στριφογύρισμα. 🕮 < στρέφω / στροφ(ή) -ο- + δίνη.

στροφόμετρο, το, ουσ. • (μηχανολ.) όργανο μέτρησης της ταχύτητας περιστροφής της ατράκτου [δηλ. του άξονα] μιας μηχανής ανά λεπτό, (φρ.) *«στροφόμετρο ψηφιακό / αναλογικό / αυτοκινήτου / μοτοσυκλέτας / διπλής ένδειξης».* 🕮 < στροφ(ή) -ο- + -μετρο(ν).

στρόφος, ο, ουσ. • (ναυτ.) είδος σχοινιού με συνδεδεμένα τα άκρα που χρησιμεύει ως αρτάνη κατά τη διαδικασία φορτοεκφόρτωσης βαρέων αντικειμένων, στροφίδα. 🕮 < αρχ. στρόφος [= 1. συστραμμένος ιμάντας, λουρί ή σχοινί, που χρησίμευε ως ζώνη για το ξίφος, γενικότερα σπάγγος, σχοινί, 2. ύφασμα που χρησίμευε ως σπάργανο, 3. κοιλόπονος, κολικός στομάχου] < στρέφω. ⭕ αμφίστροφος, αντίστροφος, ανάστροφος, απόστροφος, μονόστροφος, πολύστροφος.

στρώμα, το, ουσ. • 1. οποιοδήποτε κατασκευαστικό είδος χρησιμοποιούμε για να ξαπλώσουμε με σκοπό την ξεκούραση και τον ύπνο, (φρ.) *«μαλακό / σκληρό / ανατομικό / ορθοπεδικό / βρεφικό / παιδικό / πουπουλένιο / αχυρένιο / αφρού / φουσκωτό / θαλάσσης / γυμναστικής / μονό / διπλό»,* 2. καθετί που καλύπτει κάποια επιφάνεια, 3. νοητή ζώνη της στεριάς, της ατμόσφαιρας ή της θάλασσας, 4. (μετεωρ.) [πληθ.] *τα στρώματα* ή τα *«στρωματόμορφα νέφη»,* έτσι χαρακτηρίζονται όλα εκείνα τα νέφη που έχουν μορφή στρώματος, βρίσκονται σε ύψος κάτω των 2.500 μέτρων [λατιν. stratus]. 🕮 < αρχ. στρῶμα. ⊙ στρωματάς, στρωματιά, στρωμίδι. ○ στρωματοθήκη, κατάστρωμα, στρωματογραφία, στρωματσόπανο, στρωματσάδα, (μετεωρ.) θυσανοστρώματα.

Ο δρόμος είναι σκοτεινός
ώσπου να σ' ανταμώσω
ξεπρόβαλε μες στο στρατί
το χέρι να σου δώσω

Στρώσε το στρώμα σου για δυο
για σένα και για μένα
ν' αγκαλιαστούμε απ' την αρχή
να 'ναι όλα αναστημένα…

► Απόσπασμα από το μελοποιημένο ποίημα *«Στρώσε το στρώμα σου για δυο»* του **Ιάκωβου Καμπανέλλη**, σε σύνθεση **Μίκη Θεοδωράκη** [από το θεατρικό έργο *«Η γειτονιά των αγγέλων»* (1963)].

στρωματομελανίες, οι, ουσ. [πληθ.] • (μετεωρ.) είδος χαμηλών νεφών που φέρνουν ομίχλες και παρατεταμένες βροχές ή χιόνια. 🕮 < στρώματ(α) -ο- + μέλανας (μέλας) < λατιν. stratus + nimbus.

στρωματοσωρ(ε)ίτης, ο, ουσ. [συνήθως στον πληθ.] • (μετεωρ.) νέφος γκρίζου και υπόλευκου χρώματος, κυλινδρικού σχήματος, αποτελούμενο κυρίως από υδροσταγονίδια και σπανιότερα από χιονοκόκκους. 🕮 < μτφρδ. νεολατιν. stratocumulus.

στρωμάτσο, το, και **στρωμάτσα,** η, ουσ. • 1. στρώμα, 2. (ναυτ.) λαστιχένιο ή σχοινένιο ή ξύλινο κατασκεύασμα που κρεμιέται εξωτερικά στις πλευρές του πλοίου για να το προφυλάσσει από ενδεχόμενες συγκρούσεις ή προστριβές με άλλα σκάφη ή με την προβλήτα του λιμανιού, συνών. παράβλημα. 🕮 < ιταλ. stramazzo [= ρίξιμο, πτώση, αχυρόστρωμα] < strame [= άχυρο, ξερό χόρτο] + materazzo / -asso [= στρώμα] (με επίδραση της λ. στρώμα). ⊙ στρωματσάδα.

στυλίσκος, ο, ουσ. • 1. μικρός στύλος, κιονίσκος, 2. (ναυτ.) α) ξύλινη ή μεταλλική αντηρίδα υποστήριξης, συνών. πουντέλι, (φρ.) *«στυλίσκος παραπέτου / στηλόκρανου ιστού»,* β) [μσν.] ιστός με πανί που βρίσκεται στην πρύμνη, 3. [αρχ.] α) βακτηρία, ράβδος, β) μικρός στύλος στον οποίο τοποθετούσαν αστρονομικά όργανα. 🕮 < στῦλος + [κατάλ.] -ίσκος.

στύλος, ο, ουσ. • 1. μακρόστενο, συνήθως, αντικείμενο από τσιμέντο, πέτρα, ξύλο, σίδερο ή κάποιο άλλο υλικό, που χρησιμοποιείται: για τη στήριξη κτηρίου, τοποθέτηση φωτιστικών, στερέωση καλωδίων ρεύματος [πυλώνας] ή τηλεφώνου κ.λπ., συνών. κολόνα, κίονας, (φρ.) *«στύλος καταστρώματος / κύτους / υποφράγματος / διχαλωτός / συμπαγής / κοίλος / διαγώνιος / λοξός / τετράγωνος / περίφραξης / χορού / φωτισμού / μεταλλικός / ξύλινος»* κ.ά. 2. (φυτολ.) τμήμα του υπέρου του άνθους, 3. (μτφ.) το πρόσωπο εκείνο που με τις δυνατότητές του προσφέρει σιγουριά και σταθερότητα στα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας, συνών. στυλοβάτης, κολόνα. 🕮 < αρχ. στῦλος [= κολόνα, ως υποστήριγμα ή θεμέλιο]. ◈ υποκ. στυλίσκος.

στυλώνω, ρ. [μετβ.] • 1. στηρίζω, στερεώνω κάτι με στύλους, 2. (μτφ.) α) βοηθώ κάποιον να βρει τις δυνάμεις του, δυναμώνω, τονώνω, β) κρατώ κάτι ακίνητο σε σταθερό σημείο, ακινητοποιώ, 3. (φρ.) *«στυλώνω τα μάτια μου»,* προσηλώνω το βλέμμα μου σε κάτι, *«στυλώνω τα πόδια μου»,* πεισμώνω και κρατώ ακίνητα τα πόδια μου. 🕮 < μσν. στυλώνω < μτγν. στυλόω / -ῶ. ⊙ στύλωση [= πουντελιάρισμα], στύλωμα [= στήριξη κάποιου πράγματος με στύλο].

στυπειοθάλαμος, ο, ουσ. • (τεχνολ.) δακτυλιοειδής θάλαμος του σώματος της αντλίας που βοηθάει στη στεγανοποίηση του διακένου μεταξύ του περιβλήματος και του άξονα περιστροφής, (φρ.) *«στυπειοθάλαμος ατμο-*

στροβίλου / ελικοφόρου άξονα / κυλίνδρου / πηδαλίου». 🕮 < στυπειο- [< μσν. στουπί < μτγν. στουππίον < αρχ. στυππεῖον] + θάλαμος.

στυπειοθλίπτης, ο, ουσ. • (τεχνολ.) σωληνοειδές εξάρτημα που χρησιμοποιείται σε υδραυλικές εγκαταστάσεις και το οποίο έχει, στη μία άκρη σπείρωμα για να προσαρμόζεται σε σωλήνα ενώ στην άλλη άκρη πλαστικό με σκοπό να σφηνώνει το καλώδιο το οποίο θα περνάει από μέσα του ώστε να στεγανοποιείται η σωλήνωση, (φρ.) *«στυπειοθλίπτης άξονα / αντλίας / καλωδίου / ανοξείδωτος / πλαστικός».* 🕮 < στυπιο- [< στουπί] + θλίπτης.

στυπείο, το, ουσ. δες στουπί.

στύπος, ο, ουσ. • 1. ευθυτενής κορμός δέντρου που μοιάζει με κολόνα και ο οποίος έχει στην κορυφή του έναν μόνο θύσανο βλαστών, όπως ο κορμός του φοίνικα, 2. (ναυτ.) σιδερένια ή ξύλινη ράβδος, στερεωμένη κάθετα ως προς τον κορμό της άγκυρας, για να βυθίζεται στον αμμώδη βυθό ή για να εμπλέκεται στους βράχους και να συγκρατεί καλύτερα το πλοίο, αλλιώς: τσίπος και τσύπος [δες λ.]. 🕮 < αρχ. στύπος [= κορμός, κούτσουρο].

συάκι, το, ουσ. [χωρίς γεν. ενικού και πληθ.] • (ιχθυολ.) είδος ψαριού που μοιάζει με τη γλώσσα, το καλκάνι. 🕮 < μσν. συάκι(ον) < αρχ. σῦαξ.

συγκόλληση, η, ουσ. • η σύνδεση δύο ή περισσότερων πραγμάτων ή τμημάτων [μετάλλων, πλαστικών, ξύλων κ.λπ.] με χρήση κόλλας, λιωμένου μετάλλου, διαφόρων ρητινών, με τήξη ή με πίεση, με θερμίτη αλλά και με πολλούς άλλους τρόπους. 🕮 < μτγν. συγκόλλη(σις) -ση.

συγκολλητήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) εργαλείο για συγκολλήσεις ομοειδών αντικειμένων, συνών. κολλητήρι. 🕮 < συγκολλώ + -τήρας.

συγκολλητής, ο, ουσ. • 1. (επάγγ.) τεχνίτης με ειδίκευση στη συγκόλληση μεταλλικών, συνήθως, αντικειμένων, ηλεκτροσυγκολλητής, οξυγονοκολλητής, 2. συσκευή συγκόλλησης μεταλλικών αντικειμένων, (φρ.) *«ηλεκτρικός συγκολλητής»,* δηλ. ηλεκτροκόλληση, ηλεκτροσυγκόλληση. 🕮 < συγκολλη- (< συγκολλώ) -της.

συγκολλώ, ρ. [μετβ.] • συνδέω δύο ή περισσότερα αντικείμενα ή τμήματα χρησιμοποιώντας κάποιο είδος κόλλας, λιωμένου μετάλλου κ.λπ., ανάλογα πάντοτε με το κατασκευαστικό υλικό. 🕮 < αρχ. συγκολλῶ. ⊙ συγκόλληση, συγκολλητής, συγκολλητικός.

συγκρικώ, ρ. [μετβ.] • συνδέω δύο αντικείμενα με κρίκους, αλλιώς: κλειδώνω. 🕮 < συν- + κρίκος, η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*.

συγκρούομαι, ρ. [αμετβ.] • 1. έρχομαι σε σύγκρουση με κάποιον ή με κάτι, συνήθως με μεταφορικό μέσο, που πλησιάζει από διαφορετική κατεύθυνση, 2. (στρατ.) βρίσκομαι σε εχθρική διαμάχη πολιτικά ή στρατιωτικά, 3. (μτφ.) διακόπτω τις φιλικές σχέσεις με κάποιον και αντιπαρατίθεμαι λεκτικά ή δικαστικά με κάποιον άλλο. 🕮 < αρχ. συγκρούω, μτγν. συγκρούομαι.

σύγκρουση, η, ουσ. • 1. ισχυρό χτύπημα μεταξύ δύο σωμάτων [οχημάτων, σκαφών] που κινούνται από διαφορετικές κατευθύνσεις, τρακάρισμα, 2. α) η ένοπλη αντιπαράθεση, β) συμπλοκή αντίπαλων ομάδων, 3. (μτφ.) το σταμάτημα των φιλικών σχέσεων και η αντιπαράθεση σε δικαστικό ή επικοινωνιακό επίπεδο, συνών. διαμάχη, ρήξη. 🕮 < μτγν. σύγκρου(σις) -ση. ⊙ συγκρουσιακός.

συγχρονίζω, ρ. [μετβ.] • 1. φροντίζω για την ταυτόχρονη και ομαλή λειτουργία μηχανημάτων ή συστημάτων, για την πετυχημένη εξέλιξη δρώμενων, 2. (συνεκδ.) κάνω κάτι τεχνικά μοντέρνο, εκμοντερνίζω. 🕮 < μτγν. συγχρονίζω. ⊙ συγχρονισμός, συγχρονιστικός.

συγχρονοσκόπιο, το, ουσ. • (τεχνολ.) ηλεκτρική συσκευή που χρησιμεύει στο συγχρονισμό της λειτουργίας μηχανών ίσης συχνότητας και τάσης για να λειτουργούν παράλληλα μεταξύ τους. 🕮 < σύγχρον(ος) -ο- + -σκόπιο < αρχ. σκοπέω/-ῶ [= παρατηρώ ή επιτηρώ κάτι].

σύγχρονος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που γεννήθηκε ή που δημιουργήθηκε την ίδια χρονική στιγμή ή την ίδια εποχή με κάποιον ή κάτι άλλο, 2. αυτός που εξελίσσεται ταυτόχρονα

με κάποιον άλλο, 3. αυτός που ανήκει στη σημερινή εποχή, συνών. τωρινός, συγκαίρινος, αντών. παρελθοντικός, ξεπερασμένος, 4. αυτός που συμβαδίζει με το πνεύμα της εποχής, ο μοντέρνος, αντών. μπανάλ, ντεμοντέ, 5. αυτός που θεωρείται καινούργιος, καινοτόμος, αντών. κλασικός, ξεπερασμένος, 6. (φρ.) *«σύγχρονος ηλεκτροκινητήρας / δονητής / μεταλλακτήρας / περιστροφικός σπινθηριστής / συμπυκνωτής»* και πολλά άλλα. 📖 < μτγν. σύγχρονος. ◈ [επίρρ.] συγχρόνως [= ταυτόχρονα].

συγχώνευση, η, ουσ. • 1. η ένωση ομοειδών πραγμάτων σε ένα, συνών. ενσωμάτωση, 2. (οικον.) η ενοποίηση δύο ή περισσότερων εταιρειών σε μία, με μεταβίβαση περιουσιακών στοιχείων ή με εξαγορά τους από τη βασική ή μητρική ή ισχυρότερη οικονομικά εταιρεία, 3. διαδικασία ανάμειξης διαφόρων μετάλλων με τη μέθοδο της τήξης. 📖 < συγχωνεύ(ω) -σις > -ση.

συγχωνεύω, ρ. [μετβ.] • 1. ενώνω πολλά ομοειδή πράγματα σε ένα, 2. (οικον.) ενοποιώ δύο ή περισσότερες εταιρείες σε μία, 3. αναμειγνύω μέταλλα με τη μέθοδο της τήξης. 📖 < συ(ν)- + [αρχ. συνηρ. τ. του χοανεύω] χωνεύω [= χύνω μέσα σε καλούπι, χύνω μέταλλο].

συζυγία, η, ουσ. • 1. παράλληλη σύνδεση, 2. (αστρον.) η κατά προσέγγιση ευθυγράμμιση δύο ή περισσοτέρων πλανητών όταν παρατηρούνται από κάποια συγκεκριμένη θέση, 3. (γραμμ.) ο τρόπος που κλίνεται ένα ρήμα, 4. η ένωση δύο συζύγων, ο γάμος. 📖 < αρχ. συζυγία [= 1. σύζευξις, σε Ευρ. 2. ζευγάρι ζώων που έχει ζευτεί στον ίδιο ζυγό, σε Πλάτ.].

σύθαμπο, το, ουσ. • 1. το σούρουπο, συνών. η δύση, λυκόφως, 2. η ώρα του πρωινού, συνών. χάραμα, λυκαυγές. 📖 < συ(ν)- + -θαμπό < θαμπός. ◈ σύθαμπα [επίρρ.].

συλλέκτης, ο, **συλλέκτρια,** η, ουσ. • 1. αυτός/-ή που μαζεύει αντικείμενα με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, που έχουν καλλιτεχνική, επιστημονική ή άλλη αξία, 2. δοχείο ή συσκευή αποθήκευσης π.χ.: θερμότητας, απορριμμάτων, ομβρίων υδάτων, (φρ.) *«ηλιακός / φορητός / αναδιπλούμενος / μαγνητικός / δακτυλιοειδής συλλέκτης»*, *«συλλέκτης αποστράγγισης / ηλεκτρομαγνήτριας»*. 📖 < μτγν. συλλέκτης.

σύλληψη, η, ουσ. • 1. βίαιη κράτηση και περιορισμός προσώπου σε ελεγχόμενο κρατικό χώρο, φυλάκιση, 2. αιχμαλώτιση ζώου, 3. (μτφ.) επινόηση κάποιας ιδέας, έννοιας ή δράσης, 4. κατάσταση εγκυμοσύνης. 📖 < αρχ. σύλληψ(ις) -η.

συλλογικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που σχετίζεται με μια οργανωμένη ομάδα ατόμων ή πραγμάτων, συνών. ομαδικός, αντών. ατομικός, (φρ.) *«συλλογική σύμβαση εργασίας»*, γραπτό κείμενο που καθορίζει τους όρους εργασίας και τις σχέσεις των εργαζομένων με τους εργοδότες, *«συλλογικές διαφορές»*, οι αντιπαραθέσεις που προκύπτουν μεταξύ εργαζομένων και εργοδοτών, *«συλλογικό όργανο»*, τα πρόσωπα εκείνα που συνθέτουν το διοικητικό συμβούλιο συνδικαλιστικής οργάνωσης, *«συλλογική ηγεσία / μνήμη / ασυνείδητο»*. 📖 < συλλέγω. ◈ συλλογικά [επίρρ.].

συμβάλλομαι, ρ. [αμετβ.] • συνάπτω σύμβαση, κάνω δηλ. συμφωνία με κάποιον με σκοπό την υλοποίηση μίας κοινής δράσης ή ενός κοινού στόχου, [μτχ. συμβεβλημένος = αυτός που έχει υπογράψει συμφωνία με κάποιο ασφαλιστικό οργανισμό, ταμείο, υπηρεσία υγείας κ.λπ. συνών. συμβαλλόμενος, αντών. ασύμβλητος]. 📖 < αρχ. σύν + βάλλω, -ομαι.

σύμβαση, η, ουσ. • γραπτό κείμενο, που έχει δεσμευτικό χαρακτήρα [δικαιοπραξία] ανάμεσα στα διάφορα υπογράφοντα μέρη, (φρ.) *«σύμβαση αποζημίωσης / ναυτολόγησης / εργασίας / αορίστου - ορισμένου χρόνου / πώλησης / ασφάλειας ζωής στη θάλασσα / μαθητείας / της Χάγης / της Βιέννης / του Ελσίνκι [ή Τελική Πράξη του Ελσίνκι]»*, *«δημόσια / πολυμερής / κλαδική / διεθνής σύμβαση»*, (εκφρ.) *«διεθνής σύμβαση για τα δικαιώματα του Παιδιού – για τα δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία - για την Κατάργηση κάθε Μορφής Φυλετικών Διακρίσεων»*. 📖 < αρχ. σύμβασις, [= συμφωνία, διευθέτηση, συνθήκη] < συμβαίνω.

σύμβλημα, ο, ουσ. • 1. καθένα από τα κομμάτια ενός συνόλου, όπως λ.χ. του ιστού του πλοίου, 2. (συνεκδ.) ο σύνδεσμος που ενώνει

τα κομμάτια αυτά, ο δεσμός τους. 📖 < συμβάλλω.

συμβλητός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που αποτελείται από πολλά κομμάτια, όπως λ.χ. η κεραία ή το πηδάλιο του πλοίου, συνών. κομματιαστός, αντών. μονοκόμματος. 📖 < συμβάλλω.

συμβόλαιο, το, ουσ. • 1. γραπτή δεσμευτική συμφωνία, μεταξύ δύο ή περισσοτέρων μερών, που τίθεται σε ισχύ με την υπογραφή του κειμένου από τους συμβαλλόμενους και το οποίο συντάσσεται συνήθως από συμβολαιογράφο, (φρ.) *«ασφαλιστικό συμβόλαιο»*, 2. κοινωνική δέσμευση, πολιτικού παράγοντα ή γενικότερα κόμματος, για υλοποίηση προγραμματικών θέσεων, 3. σύμβαση εργασίας. 📖 < αρχ. συμβόλαιον.

συμβολή, η, ουσ. • 1. σημείο διασταύρωσης [π.χ.: οδών ποταμών, αγωγών κ.λπ.] και ένωσης αντικειμένων, 2. η προσωπική συμμετοχή σε ενέργειες πολιτισμικού ενδιαφέροντος ή εθελοντισμού ή πνευματικής ενασχόλησης, 3. (φρ.) *«συμβολή κυμάτων / ραδιοκυμάτων / του φωτός»*. 📖 < αρχ. συμβολή [= 1. συναπάντημα, σμίξιμο, σε Ξεν. 2. αρμός, άρθρωση, σε Ηρόδ., Πλάτ., 3. συμπλοκή, μάχη, σε Ηρόδ., Αισχύλ. 4. συμβόλαιο, σύμβαση, σε Αριστ.].

σύμβολο, το, ουσ. • 1. οτιδήποτε που χρησιμεύει ως σήμα κατατεθέν εταιρείας, οργανισμού, επιχείρησης, σωματείου, συλλόγου κ.λπ. συνών. έμβλημα, 2. καθετί που χρησιμεύει για να εκφράζει κάτι αλληγορικά, 3. (φρ.) *«σύμβολο πρωραίας έλικας»*, σύμβολο που υποδηλώνει ότι το πλοίο διαθέτει πρωραία έλικα χειρισμών, *«σύμβολο Χ»*, είναι ο αύξων αριθμός του πιστοποιητικού δοκιμής πάνω στην άγκυρα και το *«σύμβολο ΥΥΥ»* τα

γράμματα της Αρχής που εκδίδει το πιστοποιητικό, 5. (για προσ.) εμβληματική προσωπικότητα στην κοινωνική και πολιτική ζωή, 4. (θεολ.) *«το Σύμβολο της Πίστεως»*, σύντομο κείμενο δώδεκα άρθρων των βασικών δογμάτων της χριστιανικής πίστης, αλλιώς: το Πιστεύω, (φρ.) κι άλλα Σύμβολα Πίστεως διατυπωμένα σε διαφορετικές χρονικές περιόδους όπως: *«Σύμβολο των Αποστόλων»*, *«Σύμβολο Αλεξάνδρειας»*, *«Σύμβολο του Αγίου Αθανασίου»* [φωτό: Η Ράβδος του Ασκληπιού = σύμβολο της ιατρικής επιστημονικής κοινότητας]. 📖 < αρχ. σύμβολον [= 1. α) σημάδι ή τεκμήριο, β) σινιάλο, φρυκτωρία, σε Αισχύλ., 2. υποθήκη ή ενέχυρο, 3. ειδικό χρεωστικό σημείωμα δικαστών, σε Δημ.].

συμβολόμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) όργανο μέτρησης συμβολής ηχητικών, ηλεκτρομαγνητικών ή φωτεινών κυμάτων, (φρ.) *«ακουστικό / οπτικό / αστρονομικό συμβολόμετρο»*. 📖 < σύμβολο + μέτρο.

συμβουλή, η, ουσ. • γνώμη ή σύσταση που δίνεται σε κάποιο άτομο ή φορέα, σχετικά με το πώς πρέπει να αντιμετωπίσει μια μελλοντική κατάσταση, συνών. ορμήνεια και ορμήνια. 📖 < αρχ. συμβουλή.

συμβούλιο, το, ουσ. • 1. συγκέντρωση ομάδας ατόμων, που εκπροσωπεί έναν φορέα, σύλλογο, σωματείο, εταιρεία κ.λπ. προκειμένου να αποφασίσει, μετά από διαλογική συζήτηση, για διάφορα θέματα, 2. (συνεκδ.) το σύνολο των ατόμων που μετέχουν στην ανωτέρω συνάθροιση, (φρ.) *«διοικητικό / υπουργικό / περιφερειακό / δημοτικό συμβούλιο»*, *«Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού / Επικρατείας / Ασφαλείας»*, *«Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης»* κ.ά. 📖 < μτγν. συμβούλιον < αρχ. συμβουλή / συμβουλία < σύν (συμ-) + βουλή [= 1. επιθυμία, θέληση, απόφαση, 2. συμβουλή, σχέδιο, επιδίωξη].

σύμβουλος, ο/η, ουσ. • 1. αυτός που δίνει συμβουλές, που καθοδηγεί με τις γνώσεις και την εμπειρία του άλλα πρόσωπα, 2. αυτός που συμμετέχει ως μέλος σε διοικητικά συμβούλια, 3. εγχειρίδιο με πρακτικές συμβουλές, συνήθως για θέματα υγείας, αλλά και οικονομίας, μαθητικών κ.λπ. 📖 < αρχ. σύμβουλος.

Σύμη, η, ουσ. • (γεωγρ.) 1. νησί των Δωδεκανήσων, κοντά στα μικρασιατικά παράλια, με πληθυσμό 2.603 κατοίκους [απογρ. 2021], 2. η πρωτεύουσα του ομώνυμου νησιού. 📖 < αρχ. Σύμη, αγνώστου ετύμου, (μυθολ.) από το όνομα της κόρης του Ιαλυσού, σύζυγος του Γλαύκου, του πρώτου κάτοικου του νησιού. ⊙ Σύμιος και Συμιός, ο, Σύμια και Συμιά, η, συμιακός.

συμμετρία, η, ουσ. • αντών. ασυμμετρία, 1. ο τρόπος διάταξης των σημείων ή τμημάτων ενός συνόλου έτσι που να διαιρούνται σε δύο μέρη όμοια ως προς το μέγεθος και το σχήμα τους, 2. (βιολ.) η αντιστοιχία οργάνων ή τμημάτων ενός σώματος ως προς νοητό άξονα, επίπεδο ή σημείο, 3. (γεωμ.) η πλήρης αντιστοιχία όλων των σημείων ενός σχήματος ή στερεού σώματος σε σχέση με κάποιον νοητό άξονα, σημείο ή επίπεδο αναφοράς, 4. (φρ.) *«σφαιρική / κατοπτρική / κεντρική / αξονική ή ακτινική ή περιστροφική ή κυλινδρική / ανακλαστική ή κερδοσκοπική / μεταφραστική / διμερής ή αμφίπλευρη συμμετρία», «συμμετρία κλίμακας»,* 5. η αρμονία, η ορθή αναλογία, η ισορροπία. 🕮 < αρχ. σύμμετρ(ος) + -ία < σύν (συμ-) + μέτρον, γαλλ. symétrie, αγγλ. symmetry. ⊙ συμμετρικός.

συμμετρικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός/-ή/-ό που βρίσκεται σε συμμετρία με κάτι άλλο, που έχει αρμονικές αναλογίες, αντών. ασύμμετρος. 🕮 < συμμετρία. ◈ συμμετρικά, -ως, [επίρρ.].

συμμιγής, -ής, -ές, [γεν. συμμιγ-ούς] επίθ. • 1. (αρχ.) αυτός που προκύπτει από τυχαία ανάμειξη στοιχείων, ανάμεικτος, αντών. αμιγής, 2. (μαθημ.) *«συμμιγής αριθμός»,* είναι ο αριθμός που αποτελείται από δύο ή περισσότερους αριθμούς, σε διαφορετικές μονάδες μετρήσεως, πολλαπλάσια ή υποπολλαπλάσια της ίδιας αρχικής μονάδας, π.χ.: οι αριθμοί: 5 ώρες, 30 λεπτά 5 δευτερόλεπτα, ή 2 χρόνια, 3 μήνες και 26 ημέρες. 🕮 < αρχ. συμμιγής [= ανάκατος, σύμμεικτος, σε Σοφ., Ευρ.] < μίγνυμι [= Ι. ανακατεύω, αναμειγνύω, σε Όμηρ. 2. ενώνω, συνάπτω].

συμπαγής, -ής, -ές [γεν. συμπαγ-ούς] επίθ. • 1. αυτός που διακρίνεται για τη στερεότητά του, την πυκνότητά του, συνών. αρραγής, (φρ.) *«συμπαγής πάγος / λαμπτήρας φθορισμού / όγκος»,* 2. (μτφ.) αυτός που παραμένει ενωμένος, που διακατέχεται από αδιασάλευτους και ισχυρούς δεσμούς φιλίας, αγάπης, στρατιωτικής συμμαχίας κ.λπ., συνών. άρρηκτος. 🕮 < αρχ. συμπαγής. ◈ συμπαγώς [επίρρ.].

συμπιεζόμετρο και **συμπιεσόμετρο,** το, ουσ. • (τεχνολ.) 1. όργανο για τη μέτρηση της πίεσης στον θάλαμο καύσης σε βενζινοκινητήρα ή σε πετρελαιοκινητήρα ή σε σύστημα αντλίας λαδιού, 2. όργανο, χρήσιμο παλαιότερα στην μετεωρολογία, αντί του υδραργυρικού βαρομέτρου. 🕮 < συμπιέζω + μέτρο.

συμπιέζω, ρ. [μετβ.] • ασκώ πίεση σε κάτι ελαττώνοντας τον όγκο του. 🕮 < αρχ. συμπιέζω. ⊙ συμπίεσμα, συμπιεστικός, συμπιεστής.

συμπίεση, η, ουσ. • η χρήση πίεσης, κατά τη διαδικασία της επεξεργασίας διαφόρων υλικών, έτσι ώστε αυτά να συμπυκνωθούν, να αλλάξουν το σχήμα τους, τον όγκος τους, ή να μεταβληθούν μεταβάλλοντας τις ιδιότητές τους, (φρ.) *«χρόνος / χώρος / αντοχή / τάση / πίεση συμπίεσης».* 🕮 < αρχ. συμπί-ε(σις) [= κοινή πίεση] -ση.

συμπιεστής, ο, ουσ. • 1. (τεχνολ.) μηχάνημα συμπίεσης αερίων σωμάτων, κομπρεσέρ, 2. εξάρτημα πυροβόλων όπλων. 🕮 < συμπιεσ- (< συμπιέζω) + -τής.

συμπιεστικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός/-ή/-ό που συμπιέζει, που πατικώνει κάτι. 🕮 < συμπιεσ- (< συμπιέζω) + -τικός. ◈ συμπιεστικά [επίρρ.].

συμπιεστός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός/-ή/-ό που έχει συμπιεσθεί, που έχει πατικωθεί, αντών. ασυμπίεστος, 2. [το ουδ. ως ουσ.] (φυσ.) *το συμπιεστό,* η συμπιεστότητα, η ιδιότητα των υλικών να μεταβάλλουν τον όγκο τους υπό την επίδραση εξωτερικής πίεσης. 🕮 < συμπιεσ- (< συμπιέζω) + -τός. ◈ συμπιεστά [επίρρ.].

συμπλέκτης, ο, ουσ. • (τεχνολ.) μηχανισμός του συστήματος μετάδοσης σε κινητήρα οχήματος, για αποσύνδεση ή επανασύνδεση του σφονδύλου [ή βολάν] με το κιβώτιο ταχυτήτων, συνών. ντεμπραγιάζ και αμπραγιάζ [λαϊκότερα] μπραγιάζι, (φρ.) *«υδραυλικός / ηλεκτρομαγνητικός / φυγοκεντρικός / μηχανικός ξηρός συμπλέκτης».* 🕮 < συμπλέκ(ω) + -της, μτφρδ. γερμ. Kupplung.

συμπλέω, ρ. [αμετβ.] • 1. ταξιδεύω μαζί με κάποιο άλλο άτομο, 2. (για πλοίο) πλέω έχοντας την ίδια κατεύθυνση πορείας με άλλο σκάφος, 3. (μτφ.) έχω τις ίδιες απόψεις με κάποιο άλλο άτομο ή εφαρμόζω στην πράξη τις ίδιες πρακτικές. 🕮 < αρχ. συμπλέω.

συμπληρωματικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός/-ή/-ό που προστίθεται σε κάποια ποσότητα ή μέγεθος ολοκληρώνοντας έτσι το επιθυμητό σύνολο, (φρ.) *«συμπληρωματική γωνία»,* είναι η γωνία εκείνη που προστίθεται σε άλλη έτσι που να δημιουργεί μία νέα 90 μοιρών. 🕮 < μτγν. συμπληρωματικός. ◈ συμπληρωματικά [επίρρ.].

συμπλοιοκτησία, η, ουσ. • (ναυτ.) μορφή ναυτιλιακής επιχείρησης που δεσμεύει, δύο ή περισσότερους ιδιοκτήτες με το ίδιο ή διαφορετικό ποσοστό κυριότητας, για από κοινού και κατόπιν συμφωνίας αξιοποίησης επιχειρηματικά του πλοίου. 🕮 < (συν) συμ- + πλοιοκτησία ή < συμπλοιοκτή(της) + -σία < συμ- + πλοί(ο) + -ο- + -κτησία.

συμπλοιοκτήτης, ο, ουσ. • (ναυτ.) συνιδιοκτήτης πλοίου, αυτός που έχει μαζί με άλλους, με το ίδιο ή διαφορετικό ποσοστό κυριότητας, καθώς και το δικαίωμα αξιοποίησης επιχειρηματικά [εκμετάλλευσης] του σκάφους, συνών. παρτσινέβελος, ο/η. 🕮 < συν + πλοιοκτήτης < πλοί(ον) -ο- + -κτήτης.

συμφωνητικό, το, ουσ. • επίσημο νομικό έγγραφο όπου διατυπώνονται οι όροι μιας συμφωνίας, συνών. συμβόλαιο, σύμβαση, κοντράτο, (φρ.) *«συμφωνητικό ναυλώσεως / αβαρίας / αγοράς / αγοραπωλησίας / αποζημιώσεως / διασώσεως / ναυαγιαιρεσίας / ναυτολογίας / συμπλοιοκτησίας / ιδιωτικό».* 🕮 < συμφωνη- (συμφωνώ) -τικό.

συμφωνία, η, ουσ. • 1. (μουσ.) μουσικό έργο σε μορφή σονάτας που εκτελείται από συμφωνική ορχήστρα και ορισμένες φορές με συνοδεία χορωδίας και τραγουδιστών, 2. συνταύτιση απόψεων και αντιλήψεων δύο ή περισσοτέρων ανθρώπων, αντών. ασυμφωνία, 3. γραπτό κείμενο, μεταξύ δύο ή περισσότερων παραγόντων, στο οποίο καθορίζονται οι όροι, οι προϋποθέσεις, οι δράσεις και η ποσοστιαία ανταπόδοση των κερδών, 4. (νομ.) διεθνής συνθήκη μεταξύ κρατών που ρυθμίζει ζητήματα δευτερεύουσας σημασίας. 🕮 [για την 1η και 4η ερμ. αντιδάνειο] ❶ ιταλ. sinfonia, ή ❷ γαλλ. symphonie < λατιν. symphonia < αρχ. συμφωνία [= α) συνήχηση, αρμονία ήχου, ομοτονία, αρμονία, συγχορδία] [για την 2η και 3η ερμ.] < αρχ. συμφωνία. [β) (μτφ.) συναίνεση, ομοφωνία, ομοψυχία, σύμπνοια]. ⊙ συμφωνικός.

συμψηφισμός, ο, ουσ. • 1. ο συνυπολογισμός ενός ποσού που δικαιούται να εισπράξει κάποιος μαζί με τα χρέη του, έτσι ώστε να υπάρχει απόσβεση ισόποσων απαιτήσεων, (φρ.) *«συμψηφισμός χρεών / απαιτήσεων / δικαιωμάτων / εμπορικός [= κλίριγκ]»,* 2. (νομ.) συγχώνευση ποινής που έχει επιβληθεί στο ίδιο πρόσωπο, 3. (μτφ.) αμοιβαία παραγραφή. 🕮 < μσν. συμψηφισμός [= σύνθεση ψήφων] < συμψηφισ- (συμψηφίζω) -μός.

συναγερμός, ο, ουσ. • 1. γενική κινητοποίηση των σωμάτων ασφαλείας ή των στρατιωτικών δυνάμεων σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης, τρομοκρατικών επιθέσεων, πολεμικών συρράξεων, κατάσβεσης δασικών πυρκαγιών κ.λπ. 2. ηχητικό ή φωτεινό σήμα κινδύνου. 🕮 < μτγν. συναγερμός [= συγκέντρωση].

συναγρίδα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι της οικογένειας των σπαριδών, η επιστ. του ονομ: Dentex dentex [διώνυμο], το μέγιστο μήκος του μπορεί να φτάσει το 1,5 μ. και το βάρος του τα 22 κιλά, αλιεύεται σε βάθος 20 έως 100 μέτρων σε περιοχές της Μεσογείου και του βορειοανατολικού Ατλαντικού, τρέφεται με μικρότερα ψάρια και μαλάκια. 🕮 < μσν. συναγρίδα < αρχ. συναγρίς, αιτ. -ίδα.

συνάγω, ρ. [μετβ.] • 1. συγκεντρώνω, συνάζω, 2. καταλήγω σε συμπέρασμα, 3. (ναυτ.) παίρνω τα μπόσικα. 🕮 < αρχ. συνάγω. ⊙ συναγωγή, σύναγμα, σύναξη.

συναγωνισμός, ο, ουσ. • ανταγωνιστική προσπάθεια για διάκριση στον αθλητικό ή επαγγελματικό στίβο, στη μαθητική ζωή, άμιλλα. 🕮 < μσν. συναγωνισμός.

συνάλλαγμα, το, ουσ. • (οικον.) α) μέσο πληρωμής σε ξένο νόμισμα, που χρησιμοποιείται στις διεθνείς συναλλαγές, β) το ποσό των χρημάτων που νόμιμα δικαιούται να κατέχει ο επισκέπτης μιας ξένης χώρας. 🕮 < αρχ. συνάλλαγμα [= αμοιβαία συμφωνία, συμφωνητικό, σύμβαση, συμβόλαιο, συνθήκη], σημδ. από την αγγλ. exchange ή τη γαλλ. change.

συναλλαγματική, η, ουσ. • (οικον.) πιστωτικός τίτλος, που θεωρείται επίσημο έγγραφο, με το οποίο δίνεται εντολή πληρωμής, από τον εκδότη του προς τον αποδέκτη, να πληρώσει σ' έναν τρίτο, δηλ. τον κομιστή, ένα συγκεκριμένο χρηματικό ποσό σε καθορισμένη ημερομηνία. 🕮 < αρχ. συναλλαγματικός, σημδ. από τη γαλλ. lettre de change.

σύναμμα, το, ουσ. [πληθ. συνάμματα] • (ναυτ.) πρόχειρος και γρήγορος τρόπος ένωσης δύο σχοινιών, που φτιάχνεται με δύο καντηλίτσες [δες λ.] στην κάθε άκρη, έτσι ώστε η μία θηλιά να περνά μέσα από τη θηλιά της άλλης. 🕮 < αρχ. συνάπτω [= συνδέω].

συναρμολόγηση, η, ουσ. • το σύνολο των ενεργειών με τις οποίες εκτελείται η σύνδεση των μερών ενός συνόλου, συνήθως, μηχανικών τμημάτων, αλλιώς: μοντάρισμα, αντών. αποσυναρμολόγηση. 🕮 < συναρμολογη- (< συναρμολογώ) -σις > -ση.

συναρμολογώ, ρ. [μετβ.] • συνδέω τα μέρη ενός συνόλου, συνήθως κάποιου μηχανήματος, με σκοπό την επαναλειτουργία του, αλλιώς: μοντάρω, αντών. αποσυναρμολογώ. 🕮 < μτγν. συναρμολογῶ. ⊙ συναρμολογητής, συναρμολόγηση, συναρμολόγημα.

συνασφάλιση, η, ουσ. • (οικον.) η ασφάλιση ενός αντικειμένου σε περισσότερες από μία ασφαλιστικές εταιρείες. 🕮 < συν + ασφάλιση.

σύναυγα, χρονικό επίρρ. • (λογοτ.) και σύνταχα, πολύ νωρίς, την αυγή, τα χαράματα, τα ξημερώματα, πρωινιάτικα. 🕮 < μσν. σύναυγα < αρχ. σύν + αὐγή.

«Σουρούπωνε και η μάχη που είχε αρχίσει **σύναυγα** κόπασε πια. Λίγη ώρα πριν έπεφτε ακόμη αραιό λιανοντούφεκο. Κάποιος θερμόαιμος χτυπούσε στο πείσμα του οχτρού.

Όμως τώρα ήταν πλέρια ησυχία. Ο μεγάλος ήλιος που ολημερίς τσουρουφλούσε φίλους κι οχτρούς είχε γυρίσει πια να ξεκουραστεί. Σιχάθηκε να βλέπει τους ανθρώπους να σκοτώνονται συναμεταξύ τους κι έκλεισε τα μάτια να ξεχάσει».

➢ Απόσπασμα από τη συλλογή διηγημάτων *«Δεν υπάρχουν αμαρτωλοί»* (1956) του **Γ. Μαγκλή,** εκδ. Δωρικός, Αθήνα, 1970.

σύνδεση, η, ουσ. • 1. ένωση δύο ή περισσότερων αντικειμένων και ειδικότερα αγωγών, συνών. σύζευξη, 2. σχέση αλληλεξάρτησης μεταξύ δύο ή περισσότερων αντικειμένων ή καταστάσεων, 3. σημείο αναφοράς, όπως π.χ. κάποια γέφυρα, που επιτρέπει τη διέλευση πεζών ή οχημάτων σε τόπους δύσκολους, 4. (τεχνολ.) η συναρμογή μηχανικών εξαρτημάτων με σκοπό την ομαλή λειτουργία, 5. (φιλοσ.) ο αλληλοκαθορισμός των φαινομένων στο χώρο και τον χρόνο, 6. η διαδικασία και τα μέσα επιτυχημένης επικοινωνίας από απόσταση, (φρ.) *«ραδιοτηλεοπτική / τηλεγραφική | τηλεφωνική / αεροπορική / ατμοπλοϊκή / ακτοπλοϊκή / διαδικτυακή σύνδεση».* 🕮 < αρχ. σύνδεσις [= συνεκτικός δεσμός] < συνδέω [= δένω ή συσφίγγω μαζί]. ⊙ αλληλοσύνδεση, αποσύνδεση, διασύνδεση, επανασύνδεση, υπερσύνδεση.

σύνδεσμος, ο, ουσ. • 1. καθετί που ενώνει δύο η περισσότερα πράγματα, (φρ.) *«σύνδεσμος σύσφιξης»,* σύνδεσμος τριβής με κοχλία που χρησιμοποιείται για τη στερέωση μηχανημάτων, 2. (μτφ.) στενή σχέση που δημιουργείται μεταξύ ανθρώπων σε συναισθηματικό ή κοινωνικό επίπεδο, 3. α) (πολιτ.) πρόσωπο που δρα παράνομα, σε ξένη χώρα μεταφέροντας εμπιστευτικές πληροφορίες σε δικούς του ανθρώπους ή που λειτουργεί ως συνδετικός κρίκος για διάφορες πολιτικές οργανώσεις σε καθεστώς παρανομίας, β) (στρατ.) στρατιωτικός ή κυβερνητικός ταχυδρόμος, που χρησιμοποιείται για τη μεταφορά σημαντικών, κυρίως εμπιστευτικών, πληροφοριών, 4. ομάδα ανθρώπων με κοινές επιδιώξεις, 5. (γραμμ.) άκλιτη λέξη που συνδέει λέξεις ή προτάσεις, (φρ.) *«συμπλεκτικοί / αντιθετικοί / συμπερασματικοί / χρονικοί / αιτιολογικοί / υποθετικοί / ειδικοί σύνδεσμοι»* κ.ά. 🕮 < αρχ. σύνδεσμος.

συνδετήρας, ο, ουσ. • 1. (τεχνολ.) μεταλλικό στοιχείο που συνδέει δύο τμήματα μιας κατασκευής, 2. (ειδικότ.) αντικείμενο για πρόχειρη σύνδεση χαρτιών, 3. (ναυτ.) εξάρτημα της αλυσίδας του πλοίου σε σχήμα κρίκου, για τη συγκράτηση των τμημάτων της. 🕮 < συνδέ(ω) -τήρ > -τήρας.

συνδεσμολογία, η, ουσ. • 1. (ηλεκτρολ.) τρόπος σύνδεσης καλωδίων ηλεκτρικής ή ηλε-

κτρονικής συσκευής αλλά και το σύνολο των καλωδίων ρεύματος σε μια κατασκευή, 2. (φρ..) *«συνδεσμολογία ἐν παραλλήλῳ»* ή *«παράλληλη συνδεσμολογία», «συνδεσμολογία ἐν σειρᾷ»* (ανατ.) κλάδος της ιατρικής που ασχολείται με τους συνδέσμους των αρθρώσεων. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. syndesmologie < αρχ. σύνδεσμο(ς) + -logie [= -λογία]. Η λ. μαρτυρείται από το 1897 στην εφημερίδα *Ακρόπολις*.

συνδέτης, ο, ουσ. • 1. ο συνδετήρας [δες λ.], 2. (ναυτ.) μεταλλική ράβδος που συνδέει και στηρίζει τοιχώματα, αλλιώς: συνδετική ράβδος, 3. (ηλεκτρολ.) συσκευή μέτρησης της κυμάτωσης ή πυκνότητας του εναλλασσόμενου ρεύματος, 4. (πληροφ.) ειδικό βοηθητικό πρόγραμμα που συνδέει ξεχωριστά μεταγλωττισμένες συναρτήσεις τις οποίες γράφει ο προγραμματιστής, 5. (μηχανολ.) ειδικός κοχλίας μεγάλου μήκους και μεγάλης ελαστικότητας που συνδέει τον κύλινδρο με τον σκελετό και τη βάση της μηχανής, συνών. εντατήρας. 🕮 < συν + δέτης < δέω.

συνδετικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός/-ή/-ό που είναι κατάλληλος για σύνδεση των μερών ενός συνόλου, συνών. συνδετήριος, συζευκτικός, αντών. διαχωριστικός, διαιρετικός, (φρ.) *«συνδετικός κρίκος / ιστός / άξονας / βραχίονας / κοχλίας / σωλήνας»*. 🕮 < μτγν. συνδετικός < αρχ. συνδέω.

συνδέω, ρ. [μετβ.] • 1. ενώνω δύο ή περισσότερα στοιχεία μεταξύ τους, 2. πραγματοποιώ τη σύνδεση περιοχών με διάφορα μέσα μαζικής μεταφοράς ή με σύγχρονα μέσα επικοινωνίας. 🕮 < αρχ. συνδέω.

συνδήκτορας, ο, ουσ. • (εργαλ.) αλλιώς η μέγγενη [δες λ.]. 🕮 < αρχ. συνδήκτωρ < συν- + δηκτήρ [= καθένα από τα δύο σκέλη τανάλιας ή τσιμπίδας].

συνδικάτο, το, ουσ. • 1. (οικον.-κοινωνιολ.) ένωση προσώπων που ανήκουν στον ίδιο επαγγελματικό χώρο και αγωνίζονται για την εξυπηρέτηση και προώθηση κοινών συμφερόντων, 2. κάθε είδους οργάνωση που αποσκοπεί ακόμη και με βίαιο τρόπο στην προώθηση των δικών της συμφερόντων. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. syndicat < λατιν. syndicus [= αξιωματούχος πόλεως] < αρχ. σύνδικος [= συνήγορος] < συν + δίκη.

σύνδικος, ο/η, ουσ. • (νομ.) νομικός εκπρόσωπος, σε διαδικασία εφαρμογής του πτωχευτικού κώδικα, διορισμένος από την Πολιτεία για λογαριασμό εταιρείας ή επιχείρησης ή σωματείου κ.λπ. αλλά και του πιστωτή ή της ομάδας των πιστωτών, συνών. επίτροπος. 🕮 < αρχ. *σύνδικος [= συνήγορος]. ⊙ συνδικία.

ΣΧΟΛΙΟ: **Σύνδικος**, στην Αρχαία Ελλάδα, ο εκπρόσωπος της Πολιτείας που οριζόταν για να υπερασπίσει τα συμφέροντα και την αξιοπρέπειά της, αυτός που επόπτευε για την εφαρμογή των νόμων, των ηθών αλλά και για τη διοίκηση γενικότερα. Στη μεσαιωνική Ευρώπη ο αρχηγός της συντεχνίας ή ενός σωματείου.

σύνεργα, τα, ουσ. • τα εργαλεία, (φρ.) *«αλιευτικά σύνεργα»,* δηλ. συσκευές, μηχανήματα, δίχτυα, καλάμια, καμάκια, πυροφάνια κ.λπ. για αλιεία σε θάλασσες, ποτάμια, λίμνες και υδατοδεξαμενές. 🕮 < συν + έργο.

συνεργείο, το, ουσ. • 1. εργαστήριο επισκευής και συντήρησης μηχανημάτων, κυρίως οχημάτων, 2. α) ομάδα τεχνιτών που εργάζεται σε συγκεκριμένο χώρο και εκτελεί επισκευές και συντηρήσεις μηχανημάτων, β) ομάδα εργαζόμενων που ασχολείται με την καθαριότητα συγκεκριμένου χώρου, ή συντήρησης έργων τέχνης, ή κινηματογραφικής τηλεοπτικής παραγωγής κ.λπ. 3. η επιδιόρθωση ή συντήρηση μηχανήματος ή γενικότερα του οχήματος. 🕮 < μτγν. συνέργ(ειον) [= συντεχνία] < αρχ. συνεργός < σύν + ἔργον.

συνέταιρος και **συνεταίρος** ο/η, ουσ. • ο ένας ή η μία από τα μέλη ή τα άτομα που απαρτίζουν κάποια επιχείρηση. 🕮 < αρχ. συνέταιρος [= σύντροφος]. ⊙ συνεταιρίζομαι.

συνεχής, -ής, -ές, [γεν. συνεχ-ούς] επίθ. • 1. αυτός που δεν διακόπτεται, που λειτουργεί ακατάπαυστα, 2. (συνεκδ.) αυτός που ακολουθεί κάτι, που έπεται, 3. αυτός που συμβαίνει ανά τακτά χρονικά διαστήματα, 4. (ηλεκτρολ.) [φρ.] *«συνεχές ρεύμα»,* το ρεύμα που διατηρεί πάντοτε την ίδια τάση [ροή ηλεκτρονίων προς την ίδια κατεύθυνση], σε αντιδιαστολή προς το εναλλασσόμενο [παλαιότερη ονοματολογία *«γαλβανικό ρεύμα»*], 5. (φρ.) *«συνεχές κατάστρωμα»* (continnuous deck) όταν το κατάστρωμα εκτείνεται σε

όλο το μήκος του πλοίου, από το πρόστεγο μέχρι το επίστεγο, *«συνεχής εκφόρτωση / φόρτωση».* 🕮 < αρχ. συνεχής < συνέχω. ◈ συνέχεια [= χωρίς διακοπή] και συνεχώς [επίρρ.].

συνημίτονο, το, ουσ. • (μαθημ.) τριγωνομετρικός αριθμός μιας γωνίας που ισούται με τον λόγο του μήκους της προσκείμενης προς τη γωνία κάθετης πλευράς του ορθογωνίου τριγώνου προς το μήκος της υποτείνουσας, (φρ.) *«συνημίτονο τόξου / γωνίας».* 🕮 < συν- ημίτονον.

σύνθετος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός/-ή/-ό που αποτελείται από πολλά μέρη διατεταγμένα αρμονικά μεταξύ τους, 2. (μαθημ.) *«σύνθετος αριθμός»,* είναι ο αριθμός που έχει έναν τουλάχιστον διαιρέτη επιπλέον από τον εαυτό του και τη μονάδα, 3. (αρχαιολ.) *«σύνθετος ρυθμός»,* αρχιτεκτονικός ρυθμός, που περιέχει στοιχεία ιωνικά και κορινθιακά, 4. [το ουδ. ως ουσ.] *το σύνθετο,* έπιπλο πολλαπλών χρήσεων, β) κατηγορία αγωνίσματος, όπως: δέκαθλο, πένταθλο, έπταθλο, τρίαθλο, 5. (φρ.) *«σύνθετος ιστός / μαγνήτης / τρόχιλος / γνώμονας / νομέας / μονωτής / μηχανισμός», «σύνθετη λέξη / γραμμή / ψήκτρα [ηλεκτρολ.] / περιέλιξη / κίνηση».* 🕮 < αρχ. σύνθετος.

συνθήκη, η, ουσ. • 1. πολιτική συμφωνία μεταξύ κρατών, (φρ.) *«συνθήκη ειρήνης / ναυτιλιακή / διεθνής της Λοζάνης / της Λισαβόνας / των Σεβρών / των Βερσαλλιών»* κ.λπ., 2. (πληθ.) *συνθήκες,* το σύνολο των διαφόρων καταστάσεων που επικρατούν με ορισμένο τρόπο σε κάποιο χώρο, εντός χρονικών ορίων, (φρ.) *«καιρικές συνθήκες».* 🕮 < αρχ. συνθήκη < συντίθημι < σύν + τίθημι [= θέτω, βάζω, τοποθετώ].

σύνθημα, το, ουσ. • 1. λέξη ή έκφραση ή σημείο ή χειρονομία που αναφέρουν ή χρησιμοποιούν κάποιοι, που ίσως ανήκουν σε μυστικές ή παράνομες οργανώσεις, ως μέσο συνεννόησης ή αναγνώρισης, 2. (στρατ.) η μία από τις δύο λέξεις που χρησιμοποιεί το προσωπικό κάποιας στρατιωτικής μονάδας για να εισέλθει ή να εξέλθει του χώρου, 3. (γενικότ.) οπτικό ή ηχητικό σήμα με το οποίο δηλώνουμε την έναρξη ή την παύση κάποιας δράσης. 🕮 < αρχ. σύνθημα, [για τη 3η ερμ.] σημδ. από τη γαλλ. signal ή την ιταλ. segnale. ⊙ συνθηματικός.

συνισταμένη, η, ουσ. • 1. (γεωμ.) το άθροισμα δύο ή περισσότερων ευθύγραμμων τμημάτων, 2. (μηχαν.) δύναμη που προκύπτει από το συνδυασμό δύο ή περισσοτέρων δυνάμεων, των λεγόμενων συνιστωσών, χωρίς να μεταβληθεί το τελικό αποτέλεσμα, 3. (μτφ.) το αποτέλεσμα ενός συνδυασμού δύο ή περισσότερων παραγόντων. 🕮 ουσιαστικοποιημένη μτχ. Ενεστ. του ρ. συνίσταμαι, παθ. φ. του συνιστώ [= σχηματίζω, συνθέτω, συσταίνω, συγκροτώ, απαρτίζω, συναποτελώ].

συνιστώσα, η, ουσ. • (μηχαν.) καθεμιά από τις, δύο ή περισσότερες, επιμέρους δυνάμεις που ασκούνται σ' ένα σώμα και που μπορούν ν' αντικατασταθούν από μία μόνη, τη συνισταμένη. 🕮 θηλ. μτχ. Ενεστ. του ρ. συνιστώ [= σχηματίζω, συνθέτω, συσταίνω, συγκροτώ, απαρτίζω, συναποτελώ].

σύννευση, η, ουσ. • συνένωση, σύγκλιση, (φρ.) *«σύννευση μεσημβρινών»,* είναι η διαφορά γωνιών, την οποία σχηματίζει ένα τόξο μέγιστου κύκλου με δύο μεσημβρινούς [διαφορά μήκους x ημίτονο μέσου πλάτους]. 🕮 < συν + αρχ. νεῦ(σις) [< νεύω] -ση.

συννεύω, ρ. [μετβ.] • συγκλίνω, (αρχ.) 1. συγκλίνω, συμπίπτω, 2. συναινώ, συγκατανεύω, συμφωνώ, εγκρίνω. 🕮 < συν + [αρχ.] νεύω.

συννέφελος, -η, -ο, επίθ. • (μετεωρ.) αυτός που είναι σκεπασμένος με σύννεφα, που έχει νέφη, <u>αντών.</u> ασυννέφιαστος. 🕮 < συν + νεφέλη.

συννεφιά και **συννέφεια,** η, ουσ. • (μετεωρ.) όταν το τμήμα του ουρανού καλύπτεται από νέφη, <u>συνών.</u> νέφωση. 🕮 < αρχ. συννεφής < συν + -νεφής < νέφος.

σύννεφο και **σύγνεφο,** το, ουσ. • 1. (μετεωρ.) νέφος που δημιουργείται από τη συμπύκνωση υδρατμών στην ατμόσφαιρα, <u>συνών.</u> νεφέλη, νέφαλο, 2. (μτφ.) α) λύπη, στεναχώρια, β) συσσώρευση πολλών ομοειδών πραγμάτων, γ) απειλητική προειδοποίηση, 3. (φρ.) *«πάει σύννεφο»,* αυτό που γίνεται ή λέγεται στον υπέρμετρο βαθμό. 🕮 < ουσιαστικοποιημένο ουδ. του μτγν. επιθ. σύννεφος

< συν- + νέφος. ⭕ ασυννέφιαστος, συννεφοσκίαστος, συννεφόκαμα, συννεφόκαψη.

συννεφόκαμα, το, [χωρίς γεν. και πληθ.] και **συννεφόκαψη,** η, ουσ. • (μετεωρ.) καιρικές συνθήκες που χαρακτηρίζονται από υπέρμετρη ζέστη, καύσωνας, συννεφιά και άπνοια ταυτόχρονα, συνών. κουφόβραση. 📖 < σύννεφ(ο) + -ό- + κάμα και κάψη < καίω.

συννεφώδης, -ης, -ες, επίθ. • (μετεωρ.) νεφώδης, αυτός που είναι σκεπασμένος με σύννεφα, γεμάτος από σύννεφα, συνών. νεφελώδης, αντών. αίθριος. 📖 < μσν. συννεφώδης < σύννεφ(ο) + -ώδης.

συνοδεία, η, ουσ. • 1. (στρατ.) α) ομάδα [στρατιωτικό απόσπασμα] υποστήριξης ή φρούρησης πολιτικού, συνήθως, προσώπου, β) τιμητικό άγημα θεσμικού πολιτειακού προσώπου, 2. (ναυτ.) δυνάμεις, σε έμψυχο υλικό και πολεμικά σκάφη, που διατίθενται για την προστασία πολεμικών ή εμπορικών πλοίων και άλλων σκαφών όταν βρίσκονται εν πλω, συνών. νηοπομπή, 3. (αεροπ.) καταδιωκτικά αεροπλάνα που προστατεύουν άλλα μεταγωγικά ή επιβατικά αεροπλάνα, 4. (μουσ.) μουσική υπόκρουση, συνών. ακομπανιαμέντο, συνόδευση. 📖 < μτγν. συνοδία και συνοδεία [= ομαδικό ταξίδι, καραβάνι].

συνοδεύω, ρ. [μετβ.] • 1. περπατώ μαζί με άλλο γνωστό άτομο για να το συντροφεύσω προσωρινά ή για να τον ξεπροβοδίσω ή για να τον τιμήσω ή ακόμα και για να τον προστατεύσω, 2. (μτφ.) παίζω κάποιο μουσικό όργανο ή τραγουδώ μαζί με άλλον ή άλλους, συνών. ακομπανιάρω. 📖 < μτγν. συνοδεύω < σύν- + όδεύω [= πορεύομαι, ταξιδεύω].

σύνοδος, η, ουσ. • 1. συγκέντρωση ατόμων σε ορισμένο χώρο για συζήτηση και λήψη αποφάσεων, 2. (εκκλ.) συνέλευση μητροπολιτών και επισκόπων, (φρ.) *«Ιερά Σύνοδος»*, ανώτατο εκκλησιαστικό συμβούλιο αποτελούμενο από μέλη όλων των ορθόδοξων Πατριαρχείων, 3. (αστρον.) ισοζυγία πλανητών. 📖 < αρχ. σύνοδος [= συνοδοιπόρος] < συν + -οδός < όδός [= διαδρομή, μονοπάτι, δίοδος, δρόμος, λεωφόρος].

συνολικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός/-ή/-ό που υπολογίζεται ως σύνολο, ολικός, ολόκληρος, ή που αναφέρεται σ' ένα σύνολο, αντών. τμηματικός, τεμαχιστός. 📖 < αρχ. σύνολ(ον) + -ικός. 🔷 συνολικά, -ώς, [επίρρ.].

σύνολο, το, ουσ. • 1. πλήθος προσώπων ή πραγμάτων, (φρ.) *«ρηματικό / ονοματικό / προθετικό / επιρρηματικό / ισοδύναμο σύνολο»,* 2. (μαθημ.) α) το τελικό αποτέλεσμα μιας σειράς υπολογισμών, β) (φρ.) *«θεωρία των συνόλων»*. 📖 < αρχ. σύνολον, ουδ. του επιθ. σύνολος [= ολόκληρος] < σύν- + ὅλος.

σύνορο, το, ουσ. • 1. πραγματική ή νοητή γραμμή που ορίζεται ως όριο ανάμεσα σε δύο κράτη ή δύο ιδιοκτησίες ή δύο διοικητικές ενότητες, 2. [πληθ.] *τα σύνορα,* περιοχή κοντά στο οριζόμενο επιστημονικά ως το τελευταίο σημείο του κράτους, συνών. μεθόριος. 📖 < αρχ. επίθ. σύνορος [= γειτονικός, όμορος] < σύν + [αρχ.] ὅρος [= σημάδι που τίθεται για να δηλώνει το όριο]. ⊙ συνορεύω, συνοριακός, συνορίτης.

σύνταξη, η, ουσ. • 1. τοποθέτηση αντικειμένων σε σειρά, 2. μηνιαία μισθοδοσία που καταβάλλεται ισόβια από ασφαλιστικό ταμείο σε εργαζόμενο που έχει ολοκληρώσει τον εργασιακό του βίο, 3. δημιουργία γραπτού κειμένου, συγγραφή, 4. η συντακτική δομή της γλώσσας, 5. (στρατ.) συγκέντρωση μονάδων του στρατού ή πλοίων του πολεμικού ναυτικού σε σχηματισμό, συνών. παράταξη. 📖 < αρχ. σύνταξις [= μισθός στρατιωτικών] < συντάσσω [= διευθετώ, ταξινομώ, οργανώνω, συγκροτώ, τακτοποιώ]. ⊙ συντάξιμος.

συνταξιούχος, ο/η, ουσ. • πρόσωπο που δεν εργάζεται γιατί ολοκλήρωσε τον εργασιακό του βίο, σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία της χώρας του, και λαμβάνει τη σύνταξή του δες λ.]. 📖 < σύνταξη + -ούχος < [αρχ.] ἔχω.

συνταξιοδοτώ, ρ. [μετβ.] • παρέχω σύνταξη σε εργαζόμενο, που έχει ολοκληρώσει τον εργασιακό του βίο, ή στην οικογένειά του εάν αυτός έχει πεθάνει. 📖 < σύνταξη + -δοτώ [β΄ συνθετικό ρ. που εκφράζουν δόσιμο αυτού που δηλώνει το α΄ συνθετικό] < αρχ. δοτῶ < δίδωμι.

συνταξιοδότηση, η, ουσ. • παροχή σύνταξης σε εργαζόμενο, που έχει ολοκληρώσει τον εργασιακό του βίο, ή στην οικογένειά του εάν αυτός έχει πεθάνει. 📖 < συνταξιοδοτώ.

σύνταχα, επίρρ. • και σύναυγα, πολύ πρωί, χαράματα, ξημερώματα, πουρνό, πρωινιάτικα. 🕮 < σύν- + [ουσ.] ταχύ.

συντελεστής, ο, **συντελέστρια,** η, ουσ. • 1. αυτός που συνδράμει στην πραγματοποίηση κάποιας δράσης, που βοηθάει κάποιον ή κάποιους, που είναι χρήσιμος, 2. (μαθημ.) όρος σε μαθηματική πράξη, 3. (φυσ.) μέγεθος για φυσικές ή τεχνικές ιδιότητες ή σχέσεις (φρ.) *«συντελεστής αυτεπαγωγής / απόδοσης / ασφαλείας / γάστρας / εκτοπίσματος / εκτονώσεως / εξαρτισμού / εξατμίσεως / επιμήκυνσης / τριβής / διαστολής / μετατροπής μονάδας»* κ.ά. 🕮 < μτγν. συντελεστής < αρχ. συντελῶ < σύν + τελέω / τελῶ.

συντεταγμένη, η, ουσ. • (γεωμ.) στοιχείο για τον καθορισμό της θέσης ενός σημείου σε επίπεδη επιφάνεια ή στο διάστημα, (φρ.) *«γεωγραφικές συντεταγμένες»,* δηλ. το γεωγραφικό μήκος και πλάτος ενός τόπου. 🕮 < θηλ. μτχ. παθ. παρακ. του αρχ. ρ. συντάσσω < σύν- + τάσσω.

συντεχνία, η, ουσ. • 1. επαγγελματικό σωματείο που ίδρυσαν τα μέλη του με σκοπό την επίλυση των προβλημάτων του κλάδου τους, συνών. σινάφι, εσνάφι, 2. (ιστορ.) κλειστή επαγγελματική ένωση μαστόρων, τεχνιτών ή εμπόρων, από τον 11ο αι., η οποία είχε ως στόχο της την προάσπιση των συμφερόντων των μελών της. 🕮 < μτγν. συντεχνία < σύν + τέχνη. ⊙ συντεχνιακός.

συντήρηση, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. διατήρηση είδους στην αρχική του κατάσταση, συνήθως τρόφιμου, από πιθανή αλλοίωσή του, αντών. φθορά, καταστροφή, 2. εργασία που γίνεται, πάνω σε πεπαλαιωμένο αντικείμενο, με σκοπό το σταμάτημα της φθοράς του, 3. τεχνικά μέτρα προστασίας των κινητήρων και άλλων μηχανικών στοιχείων που παίρνονται από ειδικευμένο προσωπικό, 4. (συνεκδ.) η διατροφή, 5. (τεχνολ.) ο χώρος του ψυγείου που τοποθετούνται τα τρόφιμα σε χαμηλή θερμοκρασία χωρίς να παγώνουν, 6. (πολιτ.) η τάση για παραμονή του πολιτικού γίγνεσθαι σε ξεπερασμένες μορφές διοίκησης, αντών. πρόοδος, ριζοσπαστισμός, μοντερνισμός. 🕮 < μτγν. συντήρη(σις) [= διατήρηση] -ση.

συντηρητικό, το, ουσ. • (χημ.) α) φυσική ή χημική ουσία που χρησιμοποιείται για να αποφεύγεται η αλλοίωση των τροφίμων, β) χημική ουσία, προϊόν βιομηχανικής επεξεργασίας, για προστασία του ξύλου από τη φθορά. 🕮 < συντηρώ + -τικό. ◈ συντηρητικά [επίρρ.].

συντηρώ, ρ. [μετβ.] • 1. προστατεύω κάτι από τη φθορά ή την αλλοίωση, φροντίζω να το διατηρώ στην αρχική του κατάσταση 2. (ειδικότ.) α) επισκευάζω κάποιο μνημείο ή οικοδόμημα, β) αποκαθιστώ τις όποιες φθορές σε έργο τέχνης, 3. παρέχω σε κάποιον τα απαραίτητα μέσα για να κρατηθεί στη ζωή, 4. (τεχνολ.) επισκευάζω κινητήρα ή κάποιο εξάρτημά του. 🕮 < αρχ. συντηρῶ [= διατηρώ].

σύντμηση, η, ουσ. • α) συντόμευση, β) περιορισμός της χρονικής διάρκειας, γ) κόψιμο κάποιου πράγματος για να γίνει μικρότερο. 🕮 < μτγν. σύντμη(σις) -ση.

συντονίζω, ρ. [μετβ.] • 1. ενεργώ επιτελικά, έτσι ώστε, να επιτύχω την αρτιότερη εκτέλεση μίας δράσης, 2. (φυσ.) ρυθμίζω τις συχνότητες ενός συστήματος. 🕮 < αρχ. σύντονος, -ον, [= 1. αυτός που έχει τεντωθεί με δύναμη, 2. έντονος, ορμητικός, πρόθυμος, σφοδρός, βίαιος]. ⊙ συντονισμός, συντονιστής, συντονίστρια.

συντονισμός, ο, ουσ. • 1. ρύθμιση λεπτομερειών για επιτυχή ολοκλήρωση κάποιου έργου, ενός προγράμματος κ.λπ. αντών. αποσυντονισμός, 2. (φυσ.) η ρύθμιση της συχνότητας περιοδικών φαινομένων, 3. (μουσ.) συμφωνία του τόνου και του ρυθμού. 🕮 < συντον(ίζω) -ισμός.

συντονιστής, ο, **συντονίστρια,** η, ουσ. • 1. το πρόσωπο εκείνο που συντονίζει μια συλλογική δραστηριότητα, 2. (τεχνολ.) [μόνο για το αρσ.] ηλεκτρικό όργανο που χρησιμοποιείται για συντονισμό ραδιοφωνικών ή τηλεοπτικών κυκλωμάτων. 🕮 < συντονισ- (< συντονίζω) -της, [για τη 2η ερμ.] σημδ. από τη γαλλ. syntonisateur.

συνυπηρετώ, ρ. [αμετβ.] • υπηρετώ ταυτόχρονα στην ίδια υπηρεσία ή στην ίδια στρατιωτική μονάδα ή στην ίδια πόλη μαζί με κάποιο άλλο πρόσωπο. 🕮 < αρχ. συνυπηρετῶ [= εξυπηρετώ, βοηθώ].

συνυπογράφω, ρ. [μετβ.] • υπογράφω ένα έγγραφο μαζί με κάποιον άλλο ή με άλλους. 🕮 < μτγν. συνυπογράφω. ⊙ συνυπογραφή.

Συρακούσες, οι, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη με αξιόλογο λιμάνι στην ΝΑ πλευρά της Σικελίας, έχει πληθυσμό 1.121.605 κατοίκους [απογρ. 2017], η UNESCO ανακήρυξε την πόλη *Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς*. 🕮 < ιταλ. Siracusa < λατιν. Syracusae < αρχ. Συρακοῦσαι. ⊙ Συρακούσιος.

Συρία, η, ουσ. • (γεωγρ.) κράτος της Δυτικής Ασίας, νότια της Τουρκίας, έχει έκταση 185.180 τ.χλμ. και πληθυσμό 24.673.000 κατοίκους [κατ' εκτίμηση το 2024]. 🕮 < ακκαδικό Aššūr [= Ασσυρία], οι Ακκάδιοι ήταν αρχαίος λαός της Μεσοποταμίας. ⊙ Σύρος, Σύριος, συριακός.

σύριγγα, η, ουσ. • 1. (μουσ.) πνευστό όργανο, ο ποιμενικός αυλός, το σουραύλι, 2. (ιατρ.) σωληνοειδές όργανο κατάλληλο για εγχύσεις φαρμακευτικών διαλυμάτων σε ζωικούς, συνήθως, οργανισμούς, 3. σήραγγα, υπόγεια δίοδος, 4. σφυρίχτρα, 5. (φυτολ.) το φυτό πασχαλιά, 6. (τεχνολ.) υδραντλία, τρόμπα, 7. (ναυτ.) μακρόστενο ξύλινο δοκάρι που χρησιμοποιείται στη ναυπηγική σκάρα, 8. σωληνοειδές όργανο των κυνηγών που μιμούνται τις φωνές των ζώων, 9. [ως κύρ. όν.] (μυθολ.) *η *Σύριγγα,* Νύμφη της Αρκαδίας. 🕮 < αρχ. σῦριγξ, -ιγγος < αβέβαιης ετυμολογίας, ίσως δάνεια λ. ανατολικής ή μεσογειακής προέλευσης.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Σύριγγα,** Νύμφη που ερωτεύτηκε ο Πάνας και προσπάθησε να την κάνει δική του, κυνηγώντας την στις όχθες του ποταμού Λάδωνα, χωρίς, όμως, να τα καταφέρει, αφού αυτή μεταμορφώθηκε σε καλαμιά. Γι' αυτό ο Πάνας, έκοψε από τις όχθες του ποταμού καλάμια και δημιούργησε ένα μουσικό όργανο, παρόμοιο του αυλού, που το ονόμασε σύριγγα για χάρη της όμορφης Νύμφης.

σύριγμα, το, ουσ. • 1. χαρακτηριστικός ήχος που ακούγεται ως σσ…, συνών. συριγμός, 2. αποδοκιμασία με σφύριγμα από τον παραπάνω ήχο. 🕮 < αρχ. σύριγμα < συρίζω + -μα. ⊙ συριγματώδης.

συρίζω και **σουρίζω** και **σουράω,** και **-ώ,** ρ. [μετβ.] • 1. βγάζω συριστικό ήχο, σφυρίζω, 2. (μτφ.) αποδοκιμάζω κάποιον με σφυρίγματα. 🕮 < αρχ. συρίζω, αττ. τ. συρίττω [= 1. παίζω το μουσικό όργανο σῦριγξ, παίζω αυλό, 2. σφυρίζω ή εκφέρω τον χαρακτηριστικό συριγμό του φιδιού].

συρίκτρα, η, ουσ. • η σφυρίχτρα, αλλιώς: σουρίχτρα, (φρ.) *«συρίκτρα ατμού / ναύκληρου».* 🕮 < αρχ. συρίζω + [επίθημα] -τρα. ○ συρικτοσημαντήρ(ας) [= ηχητική τσαμαδούρα].

σύρμα, το, ουσ. • 1. βιομηχανικό προϊόν από χάλυβα, αργίλιο, χαλκό, νικέλιο, τιτάνιο ή ψευδάργυρο και τα αντίστοιχα κράματά τους, καθώς και από πυρίμαχα και ευγενή μέταλλα, σε μορφή νήματος, με διάμετρο ελάχιστων χιλιοστών, εύκαμπτο, πωλείται

συνήθως σε κουλούρα αρκετών μέτρων, ιδανικό στην κατασκευή ηλεκτρικών αγωγών, σιδηρικών ελατηρίων, ηλεκτροδίων και ακροδεκτών ηλεκτρονικών συσκευών, θερμοστοιχείων, χρήσιμο σε οικοδομικές εργασίες, περιφράξεις κτημάτων κ.λπ. 2. α) μαγειρικό σκεύος κατάλληλο για το χτύπημα των αυγών, β) οικιακό συρμάτινο κουβάρι χρήσιμο στο χώρο πλύσης της κουζίνας, 3. [παρωχημένο] (πληθ.) *τα σύρματα,* α) στρατόπεδα εγκλεισμού Ελλήνων στρατιωτών [της 1ης Ταξιαρχίας Πεζικού του εξόριστου Ελληνικού Στρατού το 1944], σε ερημικές περιοχές της Μέσης Ανατολής από τις Βρετανικές Δυνάμεις, στη διάρκεια του Β΄ Π.Π. Πολέμου, β) [ως κυρ. όν.] τοπωνύμιο της Μήλου όπου οι βαρκάρηδες διατηρούσαν και συνεχίζουν να διατηρούν σε παραλιακές θέσεις φύλαξης τα μικρά σκάφη τους. 🕮 < μσν. σύρμα [= χρυσή ή ασημένια κλωστή] < μτγν. σύρμα [= θεατρικό ένδυμα με μακριά ουρά]. ⊙ συρμάτινος και συρματένιος. ○ συρματόβεργα, συρματοκόπτης, συρματόπλεγμα, συρματόπλεκτος, συρμακέζης και συρμακέσης, συρματοποίηση, συρματοποιός, συρματόσχοινο, συρματουργείο, συρματοκινητήρας.

συρματόβουρτσα, η, ουσ. • (εργαλ.) είδος βούρτσας αποτελούμενη από μεταλλικά τριχίδια. 🕮 < σύρμα + βούρτσα.

συρματόπλεγμα, το, ουσ. • 1. είδος πλέγματος κατασκευασμένο από σύρμα [δες λ.] απλό ή αγκαθωτό ή δικτυωτό, χρήσιμο για περιφράξεις χώρων αλλά και ως οχυρωματικό μέσο σε συνοριακές περιοχές, 2. (συνεκδ.) φράχτης από σύρμα. 🕮 < σύρμα [γεν. -τος] + πλέγμα.

συρματοποίηση, η, ουσ. • κατασκευή συρμάτων από μέταλλα. 🕮 < συρματοποι(ώ) + -σις > -ση.

συρματοποιώ ρ. [μετβ.] • κατασκευάζω μεταλλικό σύρμα, συνών. ελασματοποιώ. 🕮 < σύρμα + ποιέω/-ῶ [= κατασκευάζω, παράγω, δημιουργώ]. ⊙ συρματοποίηση, συρματοποιία.

συρματόσχοινο και **συρματόσκοινο,** το, ουσ. • σύρμα πλεγμένο από δύο ή και περισσότερα σύρματα για ενίσχυση και μεγαλύτερη αντοχή στο σημείο χρήσης του. 🕮 < σύρμα [γεν. σύρματος] + σχοινί ή σκοινί.

Σύρος και **Σύρα,** η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί των Κυκλάδων με έκταση 84 τ.χλμ. και πληθυσμό 21.124 κατοίκους [απογρ. 2021], διατηρεί αξιόλογη ναυπηγοεπισκευαστική βάση, την εταιρεία *«Νεώριον»* που θεωρείται η πρώτη βαριά βιομηχανική μονάδα στην Ελλάδα με έτος ίδρυσης 1861. 🕮 < αρχ. τοπωνύμιο *«Συρίη»* σε Όμηρ., φοινικικής προέλευσης. ⊙ Συριανός, -ή.

σύρραξη, η, ουσ. • 1. βίαιη σύγκρουση ανάμεσα σε δύο μέρη, 2. (στρατ.) πολεμική σύγκρουση μεταξύ κρατών, συμπλοκή. 🕮 < αρχ. σύρραξις, -εως, < συρράσσω < σύν- + ράσσω [= χτυπώ].

συρρέω, ρ. [αμετβ.] • 1. κυλώ [ρέω] προς την ίδια κατεύθυνση, 2. (μτφ.) προστρέχω, συγκεντρώνομαι, συναθροίζομαι. 🕮 < αρχ. συρρέω < συν + ῥέω.

σύρριζα, επίρρ. • 1. ακριβώς από εκεί που αρχίζει η ρίζα, 2. μέχρι τη ρίζα, 3. (μτφ.) από πολύ κοντά, άκρη-άκρη, ξυστά. 🕮 < μτγν. σύρριζος < σύν- + -ρριζος < [αρχ.] ῥίζα.

συρταρόλι και **συρταρέλι,** το, ουσ. • (ναυτ.) αλιευτικό εργαλείο κατάλληλο για το ψάρεμα της ζαργάνας και των σαφριδιών, αποτελείται από την πετονιά, ένα διπλάγκιστρο ή και περισσότερα, με ελάχιστα βαρίδια, έτσι που η πετονιά να παραμένει σε μικρό βάθος από την επιφάνεια του νερού και να έλκεται από τον ψαρά. 🕮 < συρτή.

συρταρωτός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που μπαίνει και βγαίνει από το αντικείμενο στο οποίο είναι ένθετος. 🕮 < συρτάρι + -ωτός. ◈ συρταρωτά [επίρρ.].

συρτή και **σουρτή,** η, ουσ. • (ναυτ.) αλιευτικό εργαλείο, που αποτελείται από μακρύ νήμα και δολωμένα αγκίστρια στην μία άκρη. 🕮 < θηλ. του επιθ. συρτός.

σύρτης, ο, ουσ. • 1. (εργαλ.) μεταλλικός ή ξύλινος μοχλός που χρησιμοποιείται για το ασφαλές κλείσιμο των πορτοπαράθυρων, συνών. περάτης, μάνταλο 2. (στρατ.) εξάρτημα τορπίλης που ρυθμίζει την εισαγωγή και εξαγωγή του πεπιεσμένου αέρα, 3. (φρ.) *«σύρτης εκτονωτικός»,* τύπος σύρτη που διανέμει τον ατμό από κύλινδρο υψηλής πίεσης σε άλλον πιο χαμηλής, ατμοσύρτης. 🕮 < μτγν. σύρτης [= σκοινί για τράβηγμα] (< σύρω = σέρνω, έλκω ή σέρνω καταγής) + -της.

σύρτις και **σύρτη,** η, ουσ. [γεν. σύρτεως] • αμμώδης ή βραχώδης περιοχή του θαλάσσιου πυθμένα, που μεταβάλλεται ως προς το σχήμα και τη θέση, ανύψωση ή καθίζηση, εξαιτίας υποθαλάσσιων ρευμάτων ή γεωλογικών μεταβολών, σε τέτοιο βαθμό, που να καθιστά επικίνδυνη την πλεύση του σκάφους, συνών. μπάγκος και πάγκος, (φρ.) *«σύρτη θαλάσσιας ακτής»,* στενή μεταβαλλόμενη λωρίδα ξηράς που εκτείνεται κατά μήκος της ακτής και χωρίζει θάλασσα από λιμνοθάλασσα, *«σύρτη εκβολής ποταμού»,* αμμώδης ύφαλος στην παράκτια ζώνη και μπροστά από εκβολή ποταμού που σχηματίζεται από θαλάσσια κύματα. 🕮 ❶ < αρχ. σύρω, ή ❷ < αρχ. σύρτις < Σύρτις [= 1. πόλη της Λιβύης, 2. τοπωνύμιο της Λιβυκής Θάλασσας] < αρχ. σύρω (ετυμ. εκδ. που δικαιολογείται από το στοιχείο της μεταβαλλόμενης παράκτιας ζώνης, στο γνωστό κόλπο της Σύρτις, λόγω του αμμώδους πυθμένα και εξαιτίας των θαλάσσιων ρευμάτων).

σύρω, ρ. [μετβ.] • 1. τραβώ, σέρνω κάτι αργά πάνω σε κάποια επιφάνεια, 2. (μτφ.) αναγκάζω κάποιον να ακολουθήσει τις επιλογές ή επιθυμίες ή συμπεριφορές ή ενέργειες που ως άτομο αναπτύσσω. 🕮 < αρχ. σύρω.

συσκευάζω, ρ. [μετβ.] • 1. τοποθετώ, σε πακέτο ή κιβώτιο, αντικείμενα με τάξη, και στη συνέχεια το τυλίγω με χαρτί, διαφάνεια ή κάποιο άλλο παρόμοιο υλικό, συνών. πακετάρω, 2. (συνεκδ.) ετοιμάζω κάποιο φαρμακευτικό προϊόν με σκοπό να το διαθέσω. ⊙ συσκευασία, συσκευαστής, συσκευαστικός.

συσκευασία, η, ουσ. • 1. τοποθέτηση ενός ή περισσοτέρων αντικειμένων μέσα σε κατάλληλο πακέτο ή δοχείο ή κιβώτιο, συνών. πακετάρισμα, αμπαλάρισμα, αμπαλάζ, 2. τα υλικά που χρησιμοποιούνται για τη συγκεκριμένη ενέργεια. 🕮 < αρχ. συσκευασία [= ετοιμασία αποσκευών].

συσκευή, η, ουσ. • (τεχνολ.) τεχνικό δημιούργημα, αποτελούμενο από εξαρτήματα ή μηχανισμούς, που εκτελεί μια συγκεκριμένη λειτουργία, (φρ.) *«συσκευή ηλεκτρική / αποθήκευσης / δικτύου / εκκίνησης / χειρός / δοσιμετρική / καθαρισμού / ταξινόμησης / μέτρησης συντεταγμένων / καθόδου / ανίχνευσης μετάλλων / τηλεφωνική / τροφοδοτική / πηδαλιουχίας / ναυαγοσωστική / ορμιδοβόλος / θέρμανσης / ασυρμάτου / βραχέων κυμάτων / ανίχνευσης υποβρυχίων / πυροδότησης»* κ.ά. 🕮 < μτγν. συσκευή [= σχέδιο, μηχανορραφία] < συ(ν)- + σκευή [= εξοπλισμός].

σύσπαστο, το, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή αποτελούμενη από δύο συστήματα τροχαλιών που συνδέονται μεταξύ τους με σχοινί ή συρματόσχοινο, κατάλληλη για άρση μεγάλων βαρών, είδος απλού πολύσπαστου, συνών. σύσκευο, παλάγκο, παρέλα. 🕮 ουδ. του αρχ. επιθ. σύσπαστος [= αυτός που κλείνεται με σύσπαση, που είναι φτιαγμένος έτσι ώστε να συστέλλεται].

συσσιτιάρχης, ο/η, ουσ. • αυτός/-η που είναι υπεύθυνος για το συσσίτιο, συνήθως, σε στρατιωτική μονάδα. 🕮 < συσσίτι(ον) + -άρχης < αρχ. ἄρχω [= 1. αρχίζω, ξεκινώ, 2. κυβερνώ, διοικώ, εξουσιάζω].

συσσίτιο, το, ουσ. • 1. κοινό γεύμα που ετοιμάζεται σε μεγάλες ποσότητες και μοιράζεται, σε στρατιώτες, αλλά και γενικότερα σε άτομα που ζουν ομαδικά, 2. η αίθουσα εντός της οποία πραγματοποιείται η παράθεση του συσσιτίου, η τραπεζαρία. 🕮 < αρχ. συσσίτιον.

συσσώρευση, η, ουσ. • συγκέντρωση πολλών υλικών σε περιορισμένο χώρο, σχηματισμός σωρού, στοίβαγμα. 🕮 < συσσωρεύ(ω) -σις > -ση.

συσσωρευτής, ο, ουσ. • (τεχνολ.) οποιαδήποτε συσκευή που συσσωρεύει [αποταμιεύει] ενέργεια για τη μετέπειτα χρησιμοποίησή της, (φρ.) *«συσσωρευτής ηλεκτρικός / υδραυλικός / θερμικός / αδράνειας / ξηρών στοιχείων / πεπιεσμένου αέρα / πίεσης / εφεδρικός / σιδηρονικελίου (Fe – Ni) / καδμιονικελίου (Cd – Ni) / σιδήρου / καδμιονικελίου (Fe / Cd – Ni) / ιόντων λιθίου (Li-Ion) / μολύβδου».* 🕮 < μτφρδ. από τη γαλλ. accumulateur. ⭕ ηλεκτροσυσσωρευτής [= η μπαταρία], θερμοσυσσωρευτής.

συσσωρεύω, ρ. [μετβ.] • συγκεντρώνω πολλά υλικά σε περιορισμένο χώρο, στοιβάζω τα αντικείμενα, συνών. σωριάζω, συνάζω. 🕮 < μτγν. συσσωρεύω. ⊙ συσσώρευση, συσσωρευτής, συσσωρευτικός.

συστέλλω, -ομαι, ρ. [μετβ.] • α) μικραίνω τον όγκο ή την έκταση κάποιου πράγματος, αντών. διαστέλλω, β) [παθ. φ.] περιορίζομαι, συμμαζεύομαι, γ) ντρέπομαι. 🕮 < αρχ. συστέλλω [= 1. μαζεύω τα πανιά, δηλ. τα ιστία, του πλοίου, και 2. συγκεντρώνω τους στρατιώτες μέσα σε φρούριο], συστέλλομαι [= 1. χαμηλώνω το κεφάλι, ταπεινώνομαι, 2. περιτυλίσσομαι σφιχτά, συσφίγγομαι]. ⊙ συστολή, συσταλτικός.

σύστημα, το, ουσ. • 1. πλήθος στοιχείων, που βρίσκονται σε αλληλοεξαρτώμενες σχέσεις και συνδέσεις μεταξύ τους και το οποίο σχηματίζει, καθορισμένη ολότητα, (φρ.) *«σύστημα αερισμού / ηλιακό, αποχετεύσεως», «σύστημα τροφοδοσίας κινητήριων μηχανών»,* 2. σύνολο ομοειδών οργάνων που εκτελούν μια ορισμένη λειτουργία σ' ένα ζωντανό οργανισμό, 3. σύνολο τεχνικών μεθόδων, 4. (φιλοσ.) σύνολο γνώσεων που παρουσιάζουν ομοιότητα μεταξύ τους ή ιδεών ή αρχών που συνδέονται άρρηκτα, 5. πολιτικοκοινωνική οργάνωση της κοινωνίας, (φρ.) *«καπιταλιστικό / σοσιαλιστικό / κομμουνιστικό / δουλοκτητικό / φεουδαρχικό / πλειοψηφικό / πολιτικό / τραπεζικό / νομισματικό / κοινωνικό / εκπαιδευτικό / σωφρονιστικό / ηλιοκεντρικό / γεωκεντρικό / πλανητικό / ου-*

ροποιητικό / αναπνευστικό / ανοσοποιητικό / δυαδικό / δεκαδικό σύστημα», κ.ά. «Διεθνές Σύστημα Μονάδων». 🕮 < αρχ. σύστημα [= 1. α) οργανικό σύνολο, β) σύνολο που συνίσταται από διάφορα μέρη, γ) φιλολογική σύνθεση, 2. (μτγν.) α) οργανωμένη διακυβέρνηση, πολίτευμα, β) σώμα στρατιωτών, τάγμα, σύνταγμα], σημδ. από τη γερμ. System ή γαλλ. système ή αγγλ. system < υστλατ. systema < αρχ. σύστημα.

συστοιχία, η, ουσ. • 1. σύνολο ομοειδών αντικειμένων τοποθετημένων σε σειρά, παράλληλα ή κατά ζεύγη, 2. (τεχνολ.) σύνολο οργάνων, συσκευών, εγκαταστάσεων ή διατάξεων του ίδιου τύπου που συνδέονται σε ενιαίο σύστημα ώστε να είναι αποτελεσματική η λειτουργία τους, (φρ.) *«συστοιχία άνθρακα / εσχάρας / στοιχείων υδραργύρου / κυκλωμάτων / υψηλής – χαμηλής τάσεως / πυραύλων».* 🕮 < αρχ. συστοιχία [= σειρά πραγμάτων ή εννοιών που υπάγονται στο ίδιο είδος ή την ίδια λογική κατηγορία ή τάξη].

συστολέας, ο, ουσ. • 1. (γενικότ.) όργανο με το οποίο συστέλλουμε κάτι, 2. (ναυτ.) σχοινί που χρησιμεύει για τη συστολή, δηλ. το κατέβασμα των ανοιχτών ιστίων [πανιών] ενός ιστιοφόρου σκάφους, συνών. μπρούλι. 🕮 < < συστέλλ(η) + -εύς > έας.

συστρέφω, ρ. [μετβ.] • στρίβω κάτι μία ή περισσότερες φορές, συνών. κουλουριάζω, κουβαριάζω. 🕮 < αρχ. συ-στρέφω.

⊙ σύστρεμμα, σύστρεψη, συστροφή.

συστροφή, η, ουσ. • 1. τύλιγμα κάποιου πράγματος γύρω από έναν άξονα, στρίψιμο, κουβάριασμα, κουλούριασμα, 2. (αστρον.) πολλά άστρα, το ένα κοντά στο άλλο. 🕮 < αρχ. συστροφή.

συσφίγγω, ρ. [μετβ.] • σφίγγω δυνατά κάτι. 🕮 < αρχ. συσφίγγω.

συσφι(γ)κτήρας, ο, ουσ. • (εργαλ.) εργαλείο με το οποίο συσφίγγουμε δύο ή περισσότερα αντικείμενα μαζί. 🕮 < μτγν. συσφιγκτήρ [γεν. -ῆρος] < συσφίγγω < σύν + [αρχ.] σφίγγω.

σύφιλη, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • (ιατρ.) λοιμώδες αφροδίσιο μεταδοτικό νόσημα, συνών. (λαϊκ.) μαλαφράντζα. 🕮 < γαλλ. syphilis < νεολατιν. Syphilus > Σύφιλος, ονομασία ήρωα, στο ποίημα Syphilis sive morbus Gallicus «Σύφιλη ή η γαλλική αρρώστια» που έγραψε ο Ιταλός *Girolamo Fracastoro. Επειδή η ασθένεια έκανε την εμφάνισή της την ίδια χρονική στιγμή με την ανακάλυψη της Αμερικής, παραμένει άγνωστο εάν οι Ευρωπαίοι έφεραν τη νόσο στην «Νέα Γη» ή εμφανίστηκε στην Ευρώπη μετά την επάνοδο των πρώτων ναυτικών και εξερευνητών. ⊙ συφιλιδικός, συφιλισμός. ○ συφιλιδοκομείο, συφιλιδογραφία, συφιλιδομανής, συφιλοφοβία.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: **Τζιρόλαμο Φρακαστόρο,** Βερόνα 1476/8 –1553. Ιταλός γιατρός, ποιητής, αστρονόμος και γεωλόγος. Σε ηλικία μόλις 19 ετών διορίσθηκε καθηγητής στο Πανεπιστήμιο της Πάδοβας. Ασχολήθηκε με τα λοιμώδη νοσήματα της εποχής του.

συχνότητα, η, ουσ. • 1. η επαναλαμβανόμενη εμφάνιση ενός πράγματος ή ενός φαινομένου σε τακτά χρονικά διαστήματα, 2. (μετεωρ.) ο αριθμός των φαινομένων εκείνων που εμφανίζονται ή εξελίσσονται εντός χρονικών διαστημάτων, 3. (φυσ.) α) ο αριθμός των ολοκληρωμένων ταλαντώσεων ή κύκλων ενός επαναλαμβανόμενου φαινομένου στην καθορισμένη χρονική μονάδα, β) μήκος ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων των ραδιοτηλεοπτικών σταθμών, (φρ.) *«χαμηλή / υψηλή / κυκλική / ενδιάμεση / ακουστική / ηλεκτρική / ραδιοφωνική / γωνιακή συχνότητα», «συχνότητα κύματος / ταλάντωσης / εικόνων / ρεύματος / περιστροφής / συντονισμού / ήχου».* 🕮 < αρχ. συχνός + -ότης > -ότητα.

σφαίρα, η, ουσ. • 1. (γεωμ.) στερεό γεωμετρικό σώμα που το κάθε σημείο της επιφάνειάς του απέχει την ίδια απόσταση από το κέντρο, 2. (συνεκδ.) καθετί που μοιάζει με το παραπάνω σχήμα, όπως η μπάλα, 3. (αθλητ.) μεταλλική μπάλα που χρησιμοποιείται στο

αγώνισμα της σφαιροβολίας, 4. κοινή ονομασία βλήματος πιστολιού, τουφεκιού ή πολυβόλου, 5. (μτφ.) χώρος ελέγχου ή δράσης, 6. (φρ.) *«κρυστάλλινη / λαστιχένια / γήινη / ουράνια / υδρόγειος / κρικωτή* [= αρχαίο αστρονομικό όργανο το οποίο χρησιμοποιήθηκε για τον προσδιορι-

σμό των ισημερινών ή των εκλειπτικών συντεταγμένων των ουρανίων σωμάτων] / *μετεωρολογική σφαίρα».* 🕮 < αρχ. σφαῖρα. ⊙ σφαιρία [φαρμ.], σφαιρίδιο, σφαιρίζω [= παίζω μπάλα], σφαιρικός. O σφαιροειδής, σφαιροκρύσταλλοι, σφαιρόλιθος, σφαιρομετρία, σφαιρομέτριο, σφαιρόπληκτρο, σφαιροσιδηρίτης.

σφαιρικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που έχει το σχήμα της σφαίρας, στρογγυλός, 2. αυτός που ανήκει ή αναφέρεται σε κάποιο είδος σφαίρας, 3. (μτφ.) ολόπλευρος, 4. (φρ.) *«σφαιρική αστρονομία / απεικόνιση επιφανείας / τριγωνομετρία / γεωμετρία / υπεροχή», «σφαιρικό πεδίο / εκκρεμές / στρώμα / τομέας».* 🕮 < αρχ. σφαῖρ(α) + -ικός. ⊙ σφαιρικότητα. ◈ σφαιρικά.

σφαιροειδής, -ής, -ές, επίθ. • 1. αυτός που έχει σχήμα σφαίρας, σφαιρικός, στρογγυλός, 2. (ως ουσ.) *το σφαιροειδές,* στερεό που έχει σχήμα σφαίρας. 🕮 < αρχ. σφαιροειδής.

σφαιροκέφαλος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) γένος λεπτόσωμων δελφινιών γνωστών και ως μαυρόψαρα, η επιστημ. ονομ.: Globicephala, συναντάται σε όλες τις θάλασσες εκτός των πολικών.

Σφακτηρία, η, ουσ. • (γεωγρ.) βραχονησίδα στο νότιο Ιόνιο Πέλαγος, μπροστά από το φυσικό λιμάνι της Πύλου, έχει έκταση 3,2 τ.χλμ. και είναι ακατοίκητο. 🕮 < αρχ. σφάζω [= θυσιάζω] επειδή στο νησί οι κάτοικοι της Πελοποννήσου πραγματοποιούσαν θυσίες προς τιμήν του θεού Ποσειδώνα.

σφάλμα, το, ουσ. • 1. λανθασμένη ενέργεια, κρίση ή απόφαση, 2. αβλεψία, 3. παράπτωμα, 4. απόκλιση από τους κανόνες μιας επιστήμης, τέχνης κ.λπ. 5. (φρ.) *«σφάλμα ή παραλλαγή γυροσκοπικής πυξίδας / χρονομέτρου / τοιχισμού / εξάντα».* 🕮 < αρχ. σφάλμα.

σφάλμα πυξίδας, το, ή **παραλλαγή γυροσκοπικής πυξίδας,** η, • ονομάζουμε τη γωνία που σχηματίζει ο Βορράς της πυξίδας με το γεωγραφικό Βορρά, Πρ= Απ+Τρ (η παραλλαγή -Πρ- ισούται με το αλγεβρικό άθροισμα της απόκλισης -Απ- με την παρεκτροπή -Τρ-)· εξαιτίας της κίνησης του σκάφους και επειδή υπόκειται διαρκώς σε μηχανικές καταπονήσεις, η ακρίβεια του προσανατολισμού μειώνεται με την πάροδο του χρόνου.

σφεντάμ(ν)ι ή **σκεντάμι,** το, και **σφένδαμος,** ο, ουσ. • (φυτολ.) γένος δένδρων ή ημίθαμνων με την επιστ. ονομ.: Acer, υπάρχουν περίπου 100 είδη που φύονται σε Καναδά, ΗΠΑ, Ευρώπη και Ανατολική Ασία, χρήσιμη η παραγόμενη ξυλεία του στην επιπλοποιία, σε οικοδομικές και αρχιτεκτονικές εφαρμογές, στην κατασκευή μουσικών οργάνων, αλλά και ως διακοσμητικό φυτό. 🕮 < αρχ. [αρσ.] σφένδαμνος.

Μοῦ μιλῆσαν γλυκοΐσκιωτα
τὰ πλατάνια, τὰ πρινάρια
τά πυκνάνθιστα, τὰ κέδρα,
τὰ ὁλοπράσινα πυξάρια.
Κ᾽ ἡ βαλανιδιά κι ὁ μέλεγος
κι ὁ νερόχαρος λωτός
καὶ οἱ μυρτοῦλες και οἱ δαφνοῦλες
κι ὁ παντοῦ συρτός κισσός.

Τ᾽ ἀχαμνά τὰ ρείκια, τὰ ἔλατα,
καὶ τὰ παρδαλά **σφεντάμια**
κ᾽ οἱ συκιές, κ᾽ οἱ ἰτιές ποὺ γέρνουν
στίς ὀχτιὲς πρὸς τά ποτάμια.
Κουμαριές αἱματοστάλαχτες,
τ᾽ ἀμπελόκλημα, ἡ φτελιά,
καὶ τὰ πεῦκα ποὺ ἀνασταίνουν
καὶ τῆς λεύκας ἡ ὁμορφιά.

➢ Κωστής Παλαμάς

σφενδόνη, η, ουσ. • 1. (στρατ.) είδος όπλου κατασκευασμένο από δύο δερμάτινους ιμάντες που εσωκλείουν θήκη για την τοποθέτηση και εκτίναξη του βλήματος, σφεντόνα, 2. (αρχιτ.) το πεταλοειδές σημείο του σταδίου, 3. (ναυτ.) κόμπος που δημιουργείται στο κυρίως σώμα του σχοινιού και όχι στις άκρες κι επιτρέπει γρήγορα και με ασφάλεια την επιμήκυνση ή τον περιορισμό του σχοινιού, συνών. μπέζα. 🕮 < αρχ. σφενδόνη. ⊙ σφενδονήτης [= οπλίτης κατά την αρχαιότητα που έφερε σφενδόνη για όπλο]. O σφενδονοειδής.

σφενδονοειδές θερμόμετρο, το, • (μετεωρ.) υδραργυρικό θερμόμετρο με κρίκο στην κορυφή που περνά νήμα 60 έως 80 εκατ. για να αιωρείται και να αποτυπώνει τις θερμοκρασιακές μεταβολές του ατμοσφαιρικού αέρα.

σφηκίσκος, ο, ουσ. • 1. (ναυπ.) εφεδρικός κορμός δένδρου που μεταφέρεται στα ιστιο-

φόρα για αντικατάσταση αντένας καταρτιού, αντενοκάταρτο, (φρ.) *«μονοκόμματος / συμπαγής / βοηθητικός σφηκίσκος»,* 2. (αρχ.) χοντρό ξύλο που απολήγει σε ψιλό όπως η ουρά της σφήκας. 🕮 < αρχ. < σφήξ, γεν. -ηκός + [επίθημα] -ίσκος.

σφήνα, η, ουσ. • 1. (εργαλ.) μεταλλικό ή ξύλινο αιχμηρό εργαλείο που χρησιμοποιείται στο σχίσιμο των ξύλων ή στη σταθεροποίηση πορτών, 2. κάθε σώμα που έχει πρισματοειδές σχήμα, 3. οτιδήποτε τρυπώνει ανάμεσα σε δύο επιφάνειες, 4. (φρ.) *«σφήνα έλικα / καθέλκυσης / κωνική / πηδαλίου».* 🕮 < μσν. σφήνα < αρχ. σφήν, γεν. σφηνός.

σφηνοειδής, -ής, -ές, επίθ. • 1. αυτός που έχει το σχήμα της σφήνας, 2. (γλωσσ.) *«σφηνοειδής γραφή»,* ανατολικής προέλευσης σύστημα γραφής από τα τέλη της 4ης χιλιετίας π.Χ. 🕮 < μτγν. σφηνοειδής < αρχ. σφήν, γεν. σφηνός + [β΄ συνθετικό λ. + καταλ.] -ειδής.

σφηνώνω, ρ. [μετβ.] • στερεώνω ή σταθεροποιώ αντικείμενο ή πορτοπαράθυρο με τη χρήση σφήνας, έτσι που να μην είναι δυνατή η μετακίνησή του. 🕮 < αρχ. σφην(ῶ), -ώνω. ⊙ σφήνωμα και σφήνωση.

σφίγγω, ρ. • [μετβ.] 1. πιέζω κάποιον ή κάτι με δύναμη, 2. προσαρμόζω με ακρίβεια κάτι για να μην είναι χαλαρό, 3. (μτφ.) προξενώ στεναχώρια, [αμετβ.] *σφίγγομαι,* 1. γίνομαι δυσκοίλιος, 2. καταβάλλω μεγάλη προσπάθεια, 3. (μτφ.) νιώθω μεγάλη θλίψη. 🕮 < αρχ. σφίγγω [= δένω σφιχτά, συγκρατώ, συνάπτω].

σφιγκτήρας, ο, ουσ. • 1. (ανατ.) κυκλικός μυς

που συσφίγγει ή συγκλείει με σύσπαση το φυσικό εξωτερικό στόμιο διαφόρων κοιλοτήτων [πρωκτός, ουρήθρα κ.ά] ή σημείο [πόρος] περάσματος από ένα τμήμα σωληνοειδούς κενού οργάνου σε άλλο [χοληδόχος πόρος], 2. (εργαλ.) εργαλείο με το οποίο σφίγγουν ή στερεώνουν ή συγκρατούν κάποιο αντικείμενο, 3. κόμπος που δένεται γύρω από άλλο αντικείμενο και ο οποίος δε χαλαρώνει εύκολα ενώ ασκεί στο σημείο επαφής μεγάλη πίεση. 🕮 < μτγν. σφιγκτήρ, -ήρος < αρχ. σφίγγω + [επίθημα] -τήρ. ⊙ σφιγκτηρισμός.

σφικτός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που σφίγγει, που πιέζει κάτι από όλες του τις πλευρές, 2. (συνεκδ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από πυκνότητα ή σκληρότητα, 3. (μτφ.) α) αυτός που είναι πολύ καλά δεμένος, β) ο τσιγκούνης, αντών. ανοιχτοχέρης, σπάταλος. 🕮 < μσν. σφικτός < μτγν. σφιγκτός < αρχ. σφίγγω.

σφιλάτσο, το, ουσ. • (ναυτ.) α) αλλιώς: σπάγγος, β) φυτική ή συνθετική ίνα [κλωστή], που πολλές μαζί στρίβονται προς τα δεξιά και σχηματίζουν το κλώσμα, ένα ισχυρό νήμα ή σχοινί, γ) ξεφτισμένο κομμάτι σκοινιού ή υφάσματος. 🕮 < ιταλ. sfilaccio [= ξέφτισμα υφάσματος].

σφοδρός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που χαρακτηρίζεται από την ορμητικότητα, τη βιαιότητα και την παρορμητικότητά του, αντών. μαλακός, ήπιος, (φρ.) *«σφοδρός άνεμος / βομβαρδισμός / καύσωνας / έρωτας», «σφοδρή κακοκαιρία / θαλασσοταραχή / σύγκρουση».* 🕮 < αρχ. σφοδρός. ⊙ σφοδρότητα, σφοδρύνω. ◈ σφόδρα και σφοδρά και σφοδρώς [επίρ.].

σφόνδυλος, ο, και **σφοντύλι** και **σφονδύλι,** το, ουσ. • 1. (μηχανολ.) συμπαγές κυκλικό

εξάρτημα [τροχός ή δίσκος] που τοποθετείται στον άξονα κίνησης [έμβολο] μιας μηχανής με σκοπό τη μείωση των ανωμαλιών της περιστροφής, 2. (εργαλ.) βαρύ κυλινδρικό εξάρτημα για την ενίσχυση της περιστροφής του αδραχτιού, 3. (φυτό) [λαϊκότροπο] το φυτό ασφόδελος, 4. (εκφρ.) *«του ‘ρθε ο ουρανός σφοντύλι» ή «είδε τον ουρανό σφοντύλι»,* που σημαίνει ότι κάποιος ζαλίστηκε από ξαφνικό χτύπημα ή ότι τα ράχτηκε από ένα απρόσμενο και δυσάρεστο γεγονός. 🕮 < αρχ. σφόνδυλος.

σφόρτσος, ο, ουσ. • (μετεωρ.) πολύ δυνατός άνεμος. 🕮 < ιταλ. sforzo [= προσπάθεια, ενέργεια].

σφουγγαράδικο, το, ουσ. • 1. (ναυτ.) σκάφος που διαθέτει τον κατάλληλο εξοπλισμό με τον οποίο οι σφουγγαράδες διενεργούν το μάζεμα των σφουγγαριών, συνών. σπογγαλιευτικό, 2. κατάστημα πώλησης σπογγαλιευτικών προϊόντων. 🕮 < σφουγγάρ(ι) + -άδικο.

σφουγγαράς, ο, ουσ. [πληθ. -άδες] • 1. (ναυτ.) α) αυτός που μαζεύει σφουγγάρια από το βυθό της θάλασσας, συνών. ο βουτηχτής, β) ο επαγγελματίας ψαράς ή δύτης που ασχολείται βιοποριστικά με το ψάρεμα των σφουγγαριών, συνών. ο σπογγαλιέας, 2. αυτός που πουλάει σφουγγάρια. 📖 < σφουγγάρ(ι) + -άς.

σφουγγάρι, το, ουσ. • 1. (ζωολ.) θαλάσσιος οργανισμός, που ο ελαφρύς και πορώδης σκελετός του είναι κατάλληλος για διάφορες

χρήσεις, π.χ. στην φαρμακευτική, την οικιακή, την ατομική καθαριότητα κ.λπ., συνών. ο σπόγγος, 2. βιομηχανικό προϊόν, αντίστοιχο του φυσικού σφουγγαριού, (φρ.) *«σφουγγάρι καπάδικο / ματαπάς / φυσικό».* 📖 < μσν. σφουγγάρι < μτγν. σφογγάριον, σπογγάριον υποκορ. του αρχ. σφόγγος και σπόγγος. ⊙ σφουγγαράς.

σφουγγαρίζω, ρ. [μετβ.] • καθαρίζω μια επιφάνεια, συνήθως πάτωμα ή σκάλα, με σφουγγάρι ή με ειδικό απορροφητικό πανί, το σφουγγαρόπανο, βουτώντας το σε κουβά με νερό και απορρυπαντικό. 📖 < σφουγγάρ(ι)- + -ίζω. ⊙ σφουγγάρισμα σφουγγαρίστρα.

σφραγίδα, η, ουσ. • 1. α) ανάγλυφη μήτρα με την αρνητική εικόνα των παραστάσεων ή των γραμμάτων που αποτυπώνονται κατά το σφράγισμα εγγράφων, στάμπα, β) το αποτύπωμα της μήτρας, 2. το σήμα ένος εμπορικού προϊόντος που πιστοποιεί την γνησιότητά του. 📖 < αρχ. σφραγίς, αιτ. -ίδα. ○ σφραγιδόλιθος, σφραγιδογραφία, σφραγιδογλυφία, σφραγιδοκύλινδρος, σφραγιδοφύλακας.

σφραγίζω, ρ. [μετβ.] • 1. βάζω σφραγίδα σε κάποιο δημόσιο έγγραφο ή σε εταιρική επιστολή ή σε αντικείμενο για να πιστοποιεί την γνησιότητα ή την κυριότητά του, 2. (συνεκδ.) κλείνω καλά κάτι, 3. (μτφ.) δίνω τέλος σε κάτι, 4. (ιατρ.) παρεμβαίνω και θεραπεύω χαλασμένο δόντι. 📖 < αρχ. σφραγίζω. ⊙ σφράγιση, σφράγισμα, σφραγιστής, σφραγισμός, σφραγιστήριο, σφραγιστικός, σφραγιστός.

σφράγιση, η, ουσ. • 1. σφράγισμα, η ενέργεια του σφραγίζω [δες λ.], 2. το ερμητικό κλείσιμο ενός αντικειμένου, 3. (ιατρ.) η αποκατάσταση χαλασμένου δοντιού με σύνθετη ρητίνη, αμάλγαμα ή πορσελάνη. 📖 < αρχ. σφραγι- (< σφραγίζω) -σις > -ση.

σφύρα, η, ουσ. • 1. (εργαλ.) τύπος μηχανής που συνθλίβει πετρώματα, 2. (στρατ.) εξάρτημα πυροβόλου όπλου που ενδυναμώνει την ισχύ του επικρουστήρα, 3. (ανατ.) ένα από τα τρία οστάρια του μέσου τμήματος του αυτιού, 4. (αθλητ.) το βασικό όργανο στο άθλημα της σφυροβολίας που αποτελείται από μεταλλική σφαίρα και αλυσίδα ή χοντρό ελαστικό σύρμα, 5. (εκφρ.) *«μεταξύ σφύρας και άκμονος»,* το να βρίσκεται κάποιος σε πολύ δύσκολη θέση. ○ σφυροβολία, σφυροδακτυλία, σφυροκόπημα, σφυροκόπος.

σφύραινα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) πελαγικό γένος ψαριών της οικογένειας των Σφυραινίδων, το συναντάμε σε τροπικά και υποτροπικά

αλμυρά νερά, γνωστό ως λούτσος [δες λ.] ενώ αυτό το είδος που ζει σε υφάλμυρα νερά το γνωρίζουμε ως μπαρακούντα. 📖 < σφῦρα + [επίθημα] -αινα.

σφυρηλάτηση, η, ουσ. • 1. μέθοδος κατεργασίας μετάλλου, με επαναλαμβανόμενα χτυπήματα, σφύρας ή σφυριού, πάνω στο σώμα για να πάρει το επιθυμητό σχήμα, 2. (μτφ.) α) δημιουργία μακροχρόνιων σχέσεων ανάμεσα σε πρόσωπα, μέσα από σκληρές δοκιμασίες, β) ή διαμόρφωση των ατομικών γνωρισμάτων της προσωπικότητας ενός ατόμου. 📖 < μσν. σφυρηλάτη(-σις) -ση.

σφυρηλατώ, ρ. [μετβ.] • 1. κατεργάζομαι μεταλλική επιφάνεια με σφυρί, 2. (μτφ.) διαμορφώνω με το λόγο και τις πράξεις μου ανθρώπινους χαρακτήρες, διαπλάθω, διαπαιδαγωγώ. 📖 < μτγν. σφυρηλατῶ. ⊙ σφυρηλάτηση, σφυρηλατήσιμος, σφυρηλασία.

σφυρί, το, ουσ. • (εργαλ.) εργαλείο με ξύλινη ή μεταλλική ή πλαστική κεφαλή που συνδέεται με χειρολαβή κι είναι κατάλληλο για εργασίες ξυλουργικής ή σιδηρουργικής ή οικοδομικής φύσεως, (φρ.) *«σφυρί πέτρας / μπάλας / δικέφαλο / σφυρηλάτησης / βαριοπούλα / προκοβγάλτης / χειρός / γαλλικού τύπο / ξυλουργού / φανοποιού / σιδηρουργού –*

σιδερά / μηχανουργού / σκεπάδων / γεωλογικό / πένας / ματσόλα / μπρούτζινο / κρέατος / λαστιχένιο». 🕮 < μσν. σφυρί < μτγν. σφυρίον, υποκορ. του αρχ. σφῦρα. ⊙ σφυριά.

σφύριγμα, το, ουσ. • 1. το να σφυρίζει κάποιος, 2. χαρακτηριστικός ήχος που παράγεται όταν κάποιος σφυρίζει, συριγμός, σούρισμα, σφυριξιά, 3. (μτφ.) έκφραση αποδοκιμασίας. 🕮 < σφυρίζω.

σφυρίδα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος ψαριού της οικογένειας των σερρανιδών, η επιστ. του ονομ.: Epinephelus aeneus (Επινέφελος ο αινειός) [διώνυμο], μοιάζει με το ροφό και τη στήρα, το χρώμα του γκριζωπό με κιτρινωπές βούλες, το βάρος του έως 25 κ. ενώ το μήκος του μπορεί να φθάσει τα 120 εκ. ζει στις θάλασσες της Μεσογείου. 🕮 < μτγν. σφύραινα < αρχ. σφῦρα [= μεγάλο σφυρί, βαριοπούλα] + [επίθημα] -ίδα.

σφυρίνος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) πελαγικό είδος ψαριού γνωστό και ως λούτσος [δες λ.] ή σφύρνα [δες λ.]. 🕮 < σφύρ(α) + -ίνος.

σφύρνα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) α) είδος σφυροκέφαλου καρχαρία, του οποίου η επιστ. ονομ. είναι: Sphyrna zygaena, ζύγαινα, γνωστό και ως πατερίτσα, β) για τους Έλληνες αλιείς, γνωστό πελαγικό είδος γνωστό ως λούτσος ή σφυρίνος. 🕮 < άλλος τ. αντί του σφύραινα με αποβολή του -αι-.

σφυροκοπανίζω, ρ. [μετβ.] • ματσακονίζω [δες λ.].

σφυροκοπάνισμα, το, ουσ. • ματσακόνισμα [δες ματσακόνι]. 🕮 < αρχ. σφῦρα [= μεγάλο σφυρί, βαριοπούλα] + κοπανάω / -ώ.

σφυροκόπανο, το, ουσ. • (εργαλ.) οικοδομικό είδος σφυριού για απομάκρυνση σκουριάς, καμένου χρώματος κ.ά. εργασιών. 🕮 < αρχ. σφῦρα [= μεγάλο σφυρί, βαριοπούλα] + κόπανον [= πλατιά και βαριά βέργα κατάλληλη για κοπάνισμα ρούχων σε πλυσταριό ή στην ακροθαλασσιά, κόπανος].

σφυροκόπηση, η, και **σφυροκόπημα** και **σφυροκόπι,** το, ουσ. • κατεργασία, κυρίως, μετάλλου με σφυρί. 🕮 < μτγν. σφυροκοπῶ.

σφυροκατσάβιδο, το, ουσ. • (εργαλ.) εργαλείο που βιδώνει και ταυτόχρονα ασκεί πίεση με κρούση. 🕮 < μσν. σφυρί + κατσαβίδι.

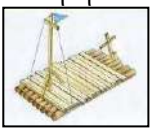
σχάζω, ρ. [μετβ.] • 1. ανοίγω σχισμή, σχίζω, 2. (ναυτ.) ακολουθώ αντίθετη πορεία από αυτήν που είχα έως τώρα, 3. (αρχ.) α) αφήνω κάτι να πέσει, εγκαταλείπω, β) παραμελώ, γ) αναχαιτίζω, εμποδίζω, σταματώ. 🕮 < σχάζω [= 1. σχίζω, ανοίγω, 2. παραμελώ, αφήνω, εγκαταλείπω, 3. αναχαιτίζω, εμποδίζω, σταματώ].

σχάρα και **σκάρα,** η, ουσ. δες εσχάρα.

σχαστηρία, η, ουσ. • (ηλεκτρολ.) διακόπτης μικρών διαστάσεων σε ταμπλό και πίνακες ελέγχου. 🕮 < σχάζω + [επίθημα] -τηρία.

σχαστήριο, το, ουσ. • 1. (ναυπ.) σιδερένια ή ξύλινη μακρόστενη βέργα, με τις ίδιες διαστάσεις των τεσσάρων πλευρών της, που διαπερνά το επιστήλιο κοντά στη βάση του και το συγκρατεί στο θωράκιο, συνών. κασκαβάλι, εφηλίδα [= τύπος περόνης], 2. (ιατρ.) ιατρικό εργαλείο, νυστέρι. 🕮 < μσν. σχαστήριον < σχάζω [= σκάζω] + [επίθημα] -τήριο(ν).

σχεδία, η, ουσ. • (ναυτ.) α) κάθε πρόχειρη κατασκευή που επιτρέπει την πλεύση, κατάλληλη σε ποτάμια και, λιγότερο, σε λίμνες ή στη θάλασσα, για μεταφορά προσώπων και πραγμάτων, κυρίως σε παλαιότερες εποχές, β) επίπεδο πλοίο χωρίς καρίνα, γ) εξέδρα αποτελούμενη από επιπλέοντα αντικείμενα, που πάνω τους τοποθετείται σανιδένιο δάπεδο, δ) (αρχ.) πλωτή γέφυρα που αποτελείται από σχεδίες ή πλοία σε σειρά που είναι δεμένα πλευρικά μεταξύ τους, ε) (τέχν.) *«Η Σχεδία της Μέδουσας»,* ελαιογραφία σε διαστάσεις, 4.91 x 7.16 μ. του Ζαν-Λουί-Τεοντόρ Ζερικώ, στο μουσείο του Λούβρου. 🕮 < αρχ. σχεδία.

Μουσείο Kon-Tiki

Το Μουσείο Kon-Tiki στο Όσλο άνοιξε τις πόρτες του το 1950, για να αναδείξει τις περιπέτειες, τις εξερευνήσεις και τις ανακαλύψεις του Heyerdahl που αφιέρωσε τη ζωή του στην προώθηση περιβαλλοντικών ζητημάτων, καθώς και της παγκόσμιας ειρήνης, με βαθύ σεβασμό στους αυτόχθονες λαούς του κόσμου. Φυσικά μπορεί κανείς να θαυμάσει και την πρωτότυπη **σχεδία** Kon-Tiki».

➢ https://elculture.gr/mouseio-kon-tiki

σχεδιάγραμμα, το, ουσ. • 1. προβολική απεικόνιση αντικειμένου υπό κλίμακα, ενός ανοιχτού ή κλειστού χώρου, συνών. σχεδιογράφημα, σχεδίασμα, (φρ.) «*σχεδιάγραμμα γάστρας / έλικα / ιστιοφορίας / στοιβασίας / σπιτιού / σκάφους / χωρητικότητας / χώρων φορτίου / σωληνώσεων*» κ.λπ. 2. καταγραφή παρατηρήσεων σε γραπτό κείμενο ή σε προφορική ομιλία. 📖 <σχέδι(ον) -ο- + διάγραμμα.

σχεδιάζω, ρ. [μετβ.] • 1. χαράζω σχέδιο, απεικονίζω, ιδίως με μολύβι, ένα αντικείμενο ή ζώντα οργανισμό πάνω σε επίπεδη επιφάνεια, συνών. σχεδιαγραφώ, ιχνογραφώ, 2. (μτφ.) προγραμματίζω, σκοπεύω να πραγματοποιήσω κάτι που έχω στο μυαλό μου. 📖 < αρχ. σχεδιάζω. ⊙ σχεδιαστής, σχεδιασμός, σχεδίασμα.

σχεδιαστήριο, το, ουσ. • 1. κεκλιμένο είδος τραπέζιου, με ικανοποιητικό φωτισμό και εξοπλισμένο με σχεδιαστικά όργανα, πάνω στο οποίο εργάζεται ο σχεδιαστής, 2. ο χώρος εργασίας του σχεδιαστή. 📖 < σχεδιασ(τής) + [επίθημα] -τήριον.

σχέδιο, το, ουσ. • 1. πρόχειρη παράσταση αντικειμένου με γραμμές και σύμβολα επάνω σε επίπεδη επιφάνεια, 2. σχεδιάγραμμα [δες λ.], 3. πρόχειρη διατύπωση απόψεων, 4. πρώτη διατύπωση κάποιου γραπτού κειμένου, 5. (μτφ.) ιδέα που τίθεται για υλοποίηση, (φρ.) «*σχέδιο νόμου / πόλης / [ναυτ.] εξαρτίας / κάτοψης / ιστιοφορίας / στοιβασίας*», «*διακοσμητικό / γενικό / γραμμικό / αρχιτεκτονικό / δομικό / τοπογραφικό / μηχανολογικό / ηλεκτρολογικό / τελικό / ελεύθερο σχέδιο*». 📖 < μτγν. σχέδιον.

σχήμα, το, ουσ. • 1. το περίγραμμα, η εξωτερική μορφή ενός πράγματος, συνών. φιγούρα, φόρμα, 2. (τέχν.) απεικόνιση αντικειμένου, σκίτσο, σχεδιάγραμμα, 3. (μτφ.) η συνεργασία μίας ομάδας για την επίτευξη ενός σκοπού, 4. (εκκλ.) το εξωτερικό ένδυμα και η ιδιότητα του ιερωμένου ή του μοναχού, συνών. άμφια, ράσο, 5. (φρ.) «*σχήμα λόγου*», «*γεωμετρικό σχήμα*». 📖 < αρχ. σχῆμα. ⊙ σχηματίζω. O σχηματογραφία, σχηματοποιώ, σχηματογράφημα.

σχηματισμός, ο, ουσ. • 1. δημιουργία σχήματος ή μορφής, συνών. διαμόρφωση, διάπλαση, μορφοποίηση, 2. (στρατ.) διάταξη: α) των ανδρών ενός στρατιωτικού τμήματος, β) διάταξη πολεμικών πλοίων ή αεροσκαφών σύμφωνα με συγκεκριμένους κανόνες, 3. (γλωσσ.) ο τρόπος κλίσεως κλιτών μερών του λόγου, 4. (φρ.) «*αναδρομικός σχηματισμός*». 📖 < σχηματίζω. O ανασχηματισμός, μετασχηματισμός.

Σχίζα, η, ουσ. • (γεωγρ.) ακατοίκητο νησί του συμπλέγματος των Μεσσηνιακών ή Πελοποννησιακών Οινουσσών, σήμερα χρησιμοποιείται ως πεδίο βολής από την πολεμική αεροπορία, έχει έκταση 12,3 τ.χλμ. χωρίς μόνιμο πληθυσμό. 📖 < αρχ. σχίζα < σχίζω.

σχίζα και **σκίζα,** η, ουσ. • ακανόνιστα κομμένο ξύλο, συνήθως για ξυλόσομπα ή τζάκι, συνών. πελεκούδι, σκλήθρο και σκλήθρα. 📖 < αρχ. σχίζω [= διαιρώ, χωρίζω, διαχωρίζω, μερίζω, κόβω, κομματιάζω].

σχοινάς, ο, ουσ. • (επάγγ.) αυτός που κατασκευάζει ή πουλάει σχοινιά, συνών. σχοινοπώλης, σχοινοπλόκος. 📖 < σχοιν(ί) -άς.

σχοινένιος, -ια, -ιο, και **σχοίνινος,** η, ο επίθ. • αυτός που έχει φτιαχτεί από σχοινί, συνών. σκοίνινος, σκοινένιος. 📖 < σχοινί.

σχοινί και **σκοινί,** το, ουσ. • μακρύ κορδόνι, που κατασκευάζεται από φυτικές ίνες [σχοίνος ή σκοίνος, καννάβι, λινάρι, βαμβάκι, γιούτα, κοκκοφοίνικα – τζίβα, αγριομπανανιά – μανίλα, σιζάλ] ή φυσικές [μαλλί, μετάξι] ή τεχνητές [συνθετικές ίνες από πετρελαϊκά παράγωγα: ραιγιόν, τσελβόλ, νάιλον, πολυεστέρας, πολυαιθυλένιο, πολυπροπυλένιο], ή μεταλλικές ίνες με μεγάλο μήκος [σύρματα διαφόρων κραμάτων], στριφτό ή άστριφτο ή πλεγμένο, τρίκλωνο ή τετράκλωνο, μονόπλοκο, πλεχτό, αντικείμενο με το οποίο μπορούμε να δέσουμε ή να κρεμάσουμε ή σταθεροποιήσουμε κάτι, (εκφρ.) «*σε τεντωμένο σχοινί*», επικίνδυνη κατάσταση, «*τραβάω ή παρατραβάω ή τεντώνω το σχοινί*», εξωθώ μια κατάσταση στα άκρα.

📖 < αρχ. σχοινίον, υποκ. του σχοῖνος [= 1. είδος φυτού, το βούρλο, 2. πλέγμα ή σχοινί από βούρλα]. ⊙ σχοινάς. O συρματόσχοινο, σχοινοπλόκος, σαντζακόσχοινο, καρυόσχοινο, καραβόσχοινο, σχοινοπώλης, σχοινοβάτης, σχοινοβόλο.

σχοινοβόλο, το, ουσ. • (ναυτ.) ορειχάλκινη συσκευή με την οποία εκτοξεύουμε λεπτό σχοινί από ναυαγοσωστικό σταθμό σε ναυαγό. 🕮 < αρχ. υποκ. σχοινί(ον) < υποκ. του σχοῖνος [= λεπτό σχοινί, ή απλώς, σχοινί] + -βόλος < βάλλω [= ρίχνω].

σχοινοπλοκείο, το, ουσ. • σκοινάδικο, επαγγελματικός χώρος κατασκευής ή πώλησης σχοινιών, συνών. σχοινοποιείο. 🕮 < σχοινί + -πλοκείο < πλέκω.

σχοινοπλοκία, η, ουσ. • τέχνη κατασκευής και πλεξίματος σχοινιών. 🕮 < σχοινί + -πλοκία < [αρχ.] πλέκω.

σχοινοπλόκος, ο, ουσ. • (επάγγ.) αυτός που φτιάχνει σχοινιά, που τα πλέκει, συνών. σχοινοποιός. 🕮 < αρχ. υποκ. σχοινίον < σχοῖνος + -πλόκος < [αρχ.] πλέκω.

Σχοινούσα, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί των Κυκλάδων, νότια της Νάξου, έχει έκταση 8,144 τ. χλμ. και πληθυσμό 211 κατοίκους [απογρ. 2011]. 🕮 < αρχ. σχοῖνος, ὁ, [= είδος φυτού με οξεία, μυτερή άκρη, βούρλο].

σχόλη και **σκόλη,** η, ουσ. • [λαϊκότροπο] ημέρα αργίας, ανάπαυσης. 🕮 < μσν. σχόλη.

Σχολή Ναυτικών Δοκίμων, η, • Ανώτατο Στρατιωτικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα, που παρέχει ακαδημαϊκή και ναυτική εκπαίδευση Πανεπιστημιακού επιπέδου, με σκοπό την άρτια επαγγελματική κατάρτιση των φοιτησάντων.[φωτό: Βασσάνειο Μέγαρο, το Διοικητήριο της Σχολής Ναυτικών Δοκίμων].

σώζω, ρ. [μετβ.] • 1. διασώζω από τον θάνατο, κρατώ κάποιον στη ζωή, γίνομαι ο σωτήρας του, 2. [για πράγματα] διασφαλίζω, διαφυλάσσω, διατηρώ κάτι ασφαλές, 3. φυλάσσω, τηρώ, εφαρμόζω τους νόμους, 4. συγκρατώ, διατηρώ στη μνήμη μου, θυμάμαι. 🕮 < αρχ. σῴζω.

σωλήνας, ο, **σωλήνα,** η, ουσ. • μακρύς και κοίλος κυλινδρικός αγωγός, συνήθως, με λεπτά τοιχώματα σε σχέση με τη διάμετρό του, που χρησιμοποιείται κυρίως για τη διοχέτευση υγρών και αερίων σωμάτων, (φρ.) *«σωλήνας αερισμού / αποχέτευσης / δοκιμαστικός / τριχοειδής / γεώτρησης / ακτινοβολίας / αποστράγγισης / εκκενώσεως / θερμάνσεως / καταστρώματος / κατακλύσεως / λέβητα / μανομέτρου / παροχετεύσεως / ψύξεως / τροφοδότησης / πλύσεως / υπερχείλισης / ελαστικός / πλαστικός / μεταλλικός / τριοδικός /καθοδικός / ορειχάλκινος / χυτός / πυροσβεστικής αντλίας».* 🕮 < μσν. σωλήνας < αρχ. σωλήν, αιτ. -ῆνος [= σωλήνας, δίοδος, αγωγός, οχετός, αυλάκι]. ⊙ σωληνώνω.

σωληνοειδής, -ές, επίθ. • 1. αυτός που έχει το σχήμα του σωλήνα, 2. [ως ουσ.] (ηλεκτρολ.) *το σωληνοειδές,* είδος πηνίου που έχει κυλινδρικό σχήμα, 3. *«σωληνοειδές πεδίο»,* διανυσματικό πεδίο, το οποίο δεν έχει πηγές. 🕮 < αρχ. σωληνοειδής.

σωληνοκάβουρας, ο, ουσ. • (εργαλ.) κλειδί με ρυθμιζόμενο άνοιγμα, που χρησιμοποιείται για το βίδωμα ή το ξεβίδωμα σωλήνων. 🕮 < μσν. σωλήν(ας) -ο- + κάβουρας.

σωληνοκόπτης και **σωληνοκόφτης,** ο, ουσ. • (εργαλ.) εργαλείο κατάλληλο για κοπή σωλήνων. 🕮 < μσν. σωλήν(ας) -ο- + κόπτης < κόπτω.

σωληνολαβίδα, η, ουσ. • (εργαλ.) εργαλείο για το μάγγωμα του σωλήνα. 🕮 < μσν. σωλήν(ας) -ο- + λαβίδα.

σωλήνωση, η, ουσ. • 1. εγκατάσταση σωλήνων, 2. το σύνολο των σωλήνων μιας εγκατάστασης ή μιας συσκευής. 🕮 < σωλήνωσις / -ση.

σώμα, το, ουσ. • 1. κάθε ζωικός ή φυτικός οργανισμός, 2. ο κορμός σε αντιδιαστολή με το κεφάλι και τα άκρα, 3. η υλική υπόσταση σε αντιδιαστολή με το πνεύμα ή την ψυχή, 4. κάθε υλικό αντικείμενο ή ουσία που εξετάζεται ως προς τις φυσικές ή χημικές του/της ιδιότητες, 5. οργανωμένη ομάδα ανθρώπων που επιδιώκει έναν συγκεκριμένο σκοπό, 6. (στρατ.) α) στρατιωτική μονάδα που ελέγχει μία συγκεκριμένη περιοχή, β) (φρ.) *«σώμα*

στρατού / διερμηνέων / αποβατικό / εκστρατευτικό / αξιωματικών του ναυτικού», «σώματα ασφαλείας», γ) επικουρικός κλάδος του στρατού π.χ.: *«Σώμα Εφοδιασμού και Μεταφορών»,* δ) υπηρεσιακή ή εθελοντική δύναμη που σκοπό έχει την προστασία της φύσης ή του ανθρώπου από το μένος των φυσικών καταστροφών. 🕮 < αρχ. σῶμα. ⭕ ασώματος, βραχύσωμος, γιγαντόσωμος, εύσωμος, μεγαλόσωμος, μικρόσωμος, ολόσωμος, παχύσωμος, σωματότυπος, υψηλόσωμος, σύσσωμος.

σωματείο, το, ουσ. • οργανωμένο σύνολο προσώπων με κοινούς σκοπούς και επιδιώξεις, αναγνωρισμένο από το Πρωτοδικείο με καταστατικό και διοίκηση, συνδικάτο, συντεχνία, (φρ.) *«σωματείο ναυτεργατών / ναυτικών / ναυτικών πρακτόρων / εργαζομένων ναυτικού νοσοκομείου Αθηνών».* 🕮 < μτγν. σωματεῖον. ⊙ σωματειακός.

σώος, -α, -ο, επίθ. • 1. πρόσωπο που έχει ξεπεράσει επικίνδυνες καταστάσεις χωρίς να πάθει κακό, αρτιμελής, 2. για κάτι που έχει μείνει ανέπαφο, ακέραιο, άβλαβος, αντών. χαλασμένος. 🕮 < αρχ. σῷος.

σωρείτης, ο, ουσ. [συνήθως στον πληθ. σωρείτες] • (μετεωρ.) ή *«σωρειτόμορφα νέφη»,* μεγάλα και πυκνά νέφη που άλλοτε μοιάζουν σαν λόφοι από αναχώματα ή σαν λευκοί θόλοι και άλλοτε σαν τούφες από βαμβάκι, είναι γνωστά στην καθημερινότητα και ως *«σύννεφα του καλού καιρού».* 🕮 < μτγν. σωρείτης [νέφη που σχηματίζουν σωρούς σε μεγάλο ύψος], σημδ. νεολατιν. cumulus. ⭕ θυσανοσωρείτης / -ες, υψισωρείτης /-ες.

σωρειτομελανίας, ο, ουσ. [συνήθως στον πληθ. σωρειτομελανίες] • (μετεωρ.) είδος νέφους, ογκώδες και πυκνό, που σχηματίζεται κυρίως τις ζεστές ημέρες του καλοκαιριού, και συνήθως, προκαλεί καταρρακτώδη βροχοπτώση, (φρ.) *«σωρειτομελανίας τοξοειδής / φαλακρός / με ινώδεις αποφύσεις / ακμοειδής».* 🕮 < μτγν. σωρείτης + μελανίας, [δηλ. μαύρα σύννεφα] < σημδ. νεολατιν. cumulonimbus [ενικ.αρ.], cumulonimbi [πληθ. αρ.].

σωσίβιο, το, ουσ. • ειδική συσκευή από αδιάβροχο υλικό, συνήθως πλαστικής φύσεως, που έχει την ιδιότητα να επιπλέει, και την

οποία χρησιμοποιούν στη θάλασσα ή στη λίμνη, όσοι δεν ξέρουν κολύμπι ή είναι ναυαγοί. 🕮 < ουσιαστικοποιημένο ουδ. του επιθ. σωσίβιος < σωσι- (θ. του σώζω) + βίος.

σωσίβιος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που είναι κατάλληλος για να σώσει τη ζωή κάποιου, (φρ.) *«σωσίβια λέμβος»,* βάρκα ειδικής κατασκευής, που είναι κατάλληλα εξοπλισμένη

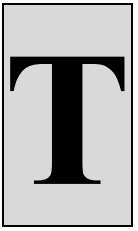
με φακούς, σφυρίχτρες, φωτοβολίδες, κιτ αλιείας, κουβέρτες, και εφοδιασμένη με τρόφιμα, νερό, και φάρμακα, για τη διάσωση ναυαγών, υπάρχει υποχρεωτικά σε κάθε πλοίο, συνών. σωστική λέμβος. 🕮 < σωσι- (θ. του σώζω) + βίος.

σωστικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που είναι κατάλληλος για τη διάσωση ανθρώπων που βρίσκονται σε κίνδυνο, (φρ.) *«σωστική λέμβος», «σχολή σωστικών και πυροσβεστικών μέσων».* 🕮 < αρχ. σωστικός. ◈ σωστικά [επίρρ.].

σώστρα, τα, ουσ. • (ναυτ.) αμοιβή την οποία δικαιούται κάποιος όταν διασώζει πλοίο που έχει εγκαταλειφθεί από το πλήρωμά του αλλά και για το περιμάζωμα του φορτίου που πιθανόν να μεταφέρει. 🕮 < αρχ. σῶστρα [= ανταμοιβή που δίνεται σε άτομο για τη διάσωση προσώπου από άμεσο κίνδυνο] < σῴζω.

σωτρόπι, το, ουσ. • (ναυτ.) μεγάλο δοκάρι, ξύλινο ή μεταλλικό, στο εσωτερικό μέρος του σκάφους, παράλληλο με την καρένα που τοποθετείται για ενίσχυσή της και στο οποίο στηρίζονται οι νομείς του σκελετού του σκάφους, το σωτρόπι η πόστα και η τρόπιδα συνδέονται με σιδερένιες τζαβέττες, (φρ.) *«κόντρα σωτρόπι»,* δεύτερο παράλληλο επίμηκες ξύλο που τοποθετείται πάνω από το σωτρόπι. 🕮 < μσν. εσωτρόπιον < ἔσω, αρχ. τύπος του εἴσω, [= εσωτερικό] + τρόπιδα < τρόπις < τρέπω.

σώψωμο, το, ουσ. • (ναυπ.) καμπύλο ενισχυτικό κομμάτι ξύλου, πάνω από το πλωριό ποδόσταμα, που ενισχύει το ρόλο του σωτροπιού [δες λ.]. 🕮 < (έ)σω [επίρρ. δηλ. εσωτερικά] + ψωμο < ψωμί.

Τ, τ, ταυ, το, άκλ. ουσ. • α) το δέκατο ένατο γράμμα του ελληνικού αλφαβήτου, σύμφωνο, β) [χωρίς κανένα διακριτικό σημάδι κατά παράδοση ή καταχρηστικά] δέκατος ένατος, -η, -ο. 🕮 < αρχ. ταῦ, < σημιτικής προέλευσης.

Τ' ή **τ'** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 300, τριακόσια, τριακοσιοστός.

'Τ ή **'τ** ή **΄τ** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 300.000, τριακόσιες χιλιάδες.

ταβάνι και **νταβάνι,** το, ουσ. • 1. (αρχιτ.) η εσωτερική επιφάνεια οροφής ή στέγης, αντών. πάτωμα, δάπεδο, 2. πλαφόν [= οροφή], το ανώτερο καθορισμένο όριο στην διαδικασία αξιολόγησης. 🕮 < τουρκ. tavan. ⊙ ταβανώνω. ○ ταβανόπροκα, ταβανοσανίδα και ταβανοσάνιδο, ταβανόσκουπα.

τάβλα, η, ουσ. • 1. σανίδα με αρκετό πάχος, κατάλληλη για σκαλωσιές, πατώματα κ.λπ. 2. (συνεκδ.) χαμηλό τραπέζι, σοφράς, 3. [ως επίρρ.] *«έπεσε κάτω τάβλα»,* δηλ. ξαπλώθηκε φαρδύς, πλατύς, 4. (φρ.) *«έπεσε τάβλα από το μεθύσι»,* μέθυσε πάρα πολύ. 🕮 < μτγν. τάβλα < λατιν. tabula [= σανίδα, πλάκα, πίνακας, συμβόλαιο]. ⊙ ταβλάς, τάβλι, ταβλιστής, ταβλαδόρος, ταβλίζω.

Ταϊβάν, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησιωτικό, μερικώς αναγνωρισμένο de facto, κράτος της Ανατολικής Ασίας, γνωστό και ως Φορμόζα [δες λ.], έχει έκταση 36.197 τ.χλμ. και πληθυσμό 23 εκατομμύρια κάτοικους περίπου. 🕮 < αγγλ. Taiwan < λ. κινεζικής προέλευσης ίσως από το τοπωνύμιο Tainan. ⊙ Ταϊβανέζος, -α, ταϊβανέζικος.

Ταϊλάνδη, η, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα στη Νοτιοανατολικής Ασίας, ως το 1949 γνωστή ως Σιάμ, έχει έκταση 513.120 τ.χλμ. και πληθυσμό 66 εκατομμύρια κάτοικους περίπου. 🕮 < μτφρδ. από την αγγλ. Thailand, με δεύτερο συνθετικό το αγγλ. land [= χώρα, γη] < Thai < thai [= ελευθερία]. ⊙ Ταϊλανδός και Ταϊλανδέζος, Ταϊλανδή και Ταϊλανδέζα, ταϊλανδικός, ταϊλανδέζικος.

Ταίναρο, το, ουσ. • (γεωγρ.) ακρωτήριο στο νοτιότερο άκρο της Πελοποννήσου, γνωστό και ως Κάβο Ματαπάς. 🕮 < αρχ. Ταίναρον.

ταινία, η, ουσ. • 1. λωρίδα από δέρμα, ύφασμα ή κάποιο άλλο υλικό που χρησιμοποιείται, συνήθως, για το δέσιμο αντικειμένων, (φρ.) *«ταινία αμιάντου / ναυπηγικής κλίνης / μετρήσεως / συγκράτησης / βυθομετρική / χαλύβδινη / αλουμινίου / συσκευασίας / μονωτική / κολλητική / στεγανωτική / διπλής όψεως / αυτοκόλλητη / αντανακλαστική / τεφλόν / σιλικόνης / θερμική / αρμών / αντιολισθητική»* κ.ά. 2. (αρχιτ.) κόσμημα από συνεχείς γραμμές, 3. (κινημ.) α) φιλμ, β) κινηματογραφικό έργο, 4. (ιατρ.) πάθηση των εντέρων σε ανθρώπους και ζώα, 5. (ιστορ.) [αρχ.] ή στρόφαιο, διάδημα [λευκή ή ερυθρή ταινία] με υψηλή συμβολική αξία στα χρόνια της κλασικής αρχαιότητας, αλλά και σε χρώμα λευκό, ερυθρό, χρυσό ή πράσινο ως τιμητικό γνώρισμα και διακριτικό ποιητών και ιερέων. 🕮 < αρχ. ταινία. ○ ταινιοθήκη, ταινιόμορφος, ταινιόπλεγμα, ταινιοφόρος.

ταϊφάς, ο, ουσ. δες **νταϊφάς**.

τάκος και **ντάκος,** ο, ουσ. • 1. κομμάτι ξύλου που χρησιμοποιείται ως υποστήριγμα, σόκορο, 2. [παρωχημένο] ο καθρέφτης της πρύμνης σε βάρκα, 3. (μτφ.) α) κομμάτι ξερού ψωμιού, β) ωραία και εύσωμη γυναίκα. 🕮 < βενετ. taco. ◈ υποκ. τακάκι.

τακτικός, -ή, -ό, και **ταχτικός,** -ή, -ό, επίθ. • 1. α) αυτός που διατηρεί σε τάξη τα διάφορα πράγματα του χώρου του, που τον χαρακτηρίζει η τάξη και η ακρίβεια, αντών. ακατάστατος, β) αυτός που τηρεί με σταθερότητα τις υποχρεώσεις του, 2. [το αρσ. ως ουσ.] *τακτικός,* στρατιώτης του τακτικού στρατού, 3. [το θηλ. ως ουσ.] *τακτική,* ο τρόπος δράσης. 🕮 < αρχ. τάσσω. ◈ τακτικά και ταχτικά [επίρρ.].

ταλάντευση και **ταλάντωση,** η, και **ταλάντωμα,** το, ουσ. • 1. (φυσ.) ρυθμική επαναλαμβανόμενη παλινδρομική κίνηση ενός σώματος, λίκνισμα, συνών. αμφιρρέπεια, 2.

(μτφ.) αστάθεια, αντών. σταθερότητα. αρχ. ταλάντω(σις) [= ζύγισμα].

ταλαντεύω, ρ. • 1. [μετβ.] κάνω κάτι να κινείται πότε προς τη μία κατεύθυνση και πότε προς την άλλη, συνών. λικνίζω, αμφιρρέπω, 2. (συνήθως το μεσοπαθητικό) [αμετβ.] *ταλαντεύομαι,* πάλλομαι, λικνίζομαι, κουνιέμαι πέρα δώθε. 🕮 < αρχ. τάλαντον [= 1. ζύγι, ζυγαριά, 2. οτιδήποτε ζυγισμένο].

ταλαντωτής και **ταλαντευτήρας,** ο, ουσ. • (φυσ.) α) συσκευή που δημιουργεί ηλεκτρικές ταλαντώσεις, β) κύκλωμα που παράγει ηλεκτρικό σήμα σταθερής συχνότητας, (φρ.) *«κβαντικός / αποκλεισμού / αρμονικός / χαλάρωσης / ορθογώνιος / δακτυλίου / συντονιζόμενου κυκλώματος LC / ηλεκτρομηχανικός / ανοικτός / υποβρύχιος ταλαντωτής», «ταλαντωτής ακουστικών συχνοτήτων / με βομβητή / με λυχνία / με πηνίο διεγέρσεως».* 🕮 < ταλαντεύω + -τήρας.

τάλια, η, ουσ. [πληθ. τάλιες] • (ναυτ.) μηχανισμός ανύψωσης βαριών αντικειμένων, τρόχιλος, μακαράς. 🕮 < ιταλ. táglia.

ταλιαμάς και **νταλιαμάς,** ο, ουσ. • (ναυτ.) το πρόσθιο τμήμα της πλώρης του πλοίου, στην περιοχή της ισάλου γραμμής, το οποίο σχίζει τα κύματα, συνών. κυματοτόμος, θαλασσοτόμος, (αρχ.) φάλκης. 🕮 < ιταλ. tagliamare < ρ. tagliare [= κόπτω, κομματιάζω] < μτγν. λατιν. taliare < talea [= ραβδί, μόσχευμα] + λατιν. mare [= θάλασσα].

ταλιάνι, το, ουσ. δες (ν)ταλιάνι.

ταλίκα, η, ουσ. δες (ν)ταλίκα.

ταλικέρης, ο, ουσ. δες (ν)ταλικέρης.

ταλιμάνης και **ταλλυμάνης,** ο, ουσ. • (ναυτ.) άτομο που: α) εκτελεί την καταμέτρηση φορτίου που δεν είναι χύμα αλλά σε τεμάχια, σε σακιά ή σε κιβώτια, ή β) μέλος ή όχι του πληρώματος και μετρά πόσα κομμάτια μπήκαν ή βγήκαν ανά αμπάρι στη βάρδια του. 🕮 < αγγλ. tally man.

ταμείο, το, ουσ. • 1. χρηματοκιβώτιο, συνών. κορβανάς, κάσα, 2. (συνεκδ.) α) γραφείο ή υπηρεσία πληρωμών και εισπράξεων, β) το έπιπλο στο οποίο εργάζεται ο ταμίας, 3. σημείο συναλλαγής σε υπηρεσία, ίδρυμα, επιχείρηση ή εταιρεία, 4. (οικον.) οικονομική διαχείριση, ο απολογισμός πληρωμών και εισπράξεων, 5. α) ασφαλιστικό ίδρυμα υπαλλήλων του δημόσιου ή του ιδιωτικού τομέα, (φρ.) *«Μετοχικό Ταμείο Στρατού», «Ταμείο Αρωγής Δημοσίων Υπαλλήλων / Προνοίας Αλληλοβοήθειας / Ανεργίας», «Επικουρικό Ταμείο»,* β) διεθνής οικονομικός-τραπεζικός οργανισμός, (φρ.) *«Διεθνές Νομισματικό Ταμείο / Διεθνές Ταμείο Αγροτικής Αναπτύξεως / Ταμείο Συνοχής».* 🕮 < μτγν. ταμείον < αρχ. ταμιεῖον [= 1. θησαυροφυλάκιο, 2. αποθήκη] < ταμιεύω.

Τάμεσης, ο, ουσ. • (γεωγρ.) ποταμός στη νότια Αγγλία, που διέρχεται από το Λονδίνο και εκβάλλει στη Βόρεια Θάλασσα. 🕮 < αγγλ. Thames < μσν. Temese < κέλτικη Tamesas, λ. που σήμαινε ποτάμι.

ταμίας, ο/η, ουσ. • (επάγγ.) αρμόδιος υπάλληλος σε ιδιωτική ή δημόσια εταιρεία, οργανισμό κ.λπ. που διενεργεί εισπράξεις και πληρωμές. 🕮 < αρχ. ταμίας [= 1. αυτός που κόβει και μοιράζει, ο διανομέας, 2. αυτός που πραγματοποιεί τις πληρωμές και τις εισπράξεις, ο θησαυροφύλακας, 3. [στην Ρώμη] ο quaestor - στα χρόνια της βασιλείας, δικαστής ποινικών υποθέσεων, στα χρόνια της δημοκρατίας, βοηθός διαχειριστής οικονομικών].

ταμπάνι, το, ουσ. • 1. (ανατ.) πέλμα ποδιού, πατούσα, 2. (ναυτ.) ορειχάλκινος ή δερμάτινος προστατευτικός δακτύλιος των τροχαλιών, πλημνόδετο, 3. (αρχιτ.) α) ξύλινο πάτωμα, β) ξύλινο συνήθως δοκάρι πάνω στο οποίο στηρίζονται άλλα μικρότερα, 4. (μτφ.) επίπληξη. 🕮 < τουρκ. taban.

ταμπλό, το, άκλ. ουσ. • 1. (ζωγρ.) πίνακας ζωγραφικής, 2. (τεχνολ.) α) πίνακας με όργανα, κυρίως, μετρήσεων, β) ειδικός χώρος ηλεκτρικής εγκατάστασης, γ) πίνακας αναγραφής αποτελεσμάτων, 3. (αθλητ.) διαφανής πλάκα στην οποία είναι στερεωμένο το καλάθι του μπάσκετ. 🕮 < γαλλ. tableau < table < λατιν. tabula [= σανίδα, πίνακας, συμβόλαιο].

ταμπούκι και **ταμπούκιο,** το, ουσ. • (ναυπ.) α) κάθε κλειστός χώρος στο κατάστρωμα του πλοίου, που βρίσκεται ανάμεσα στο πρόστεγο και το επίστεγο [δηλ. στο μεσόστεγο], λέγεται και γέφυρα επειδή σ' αυτόν συνήθως βρίσκεται το πιλοτήριο του πλοίου, β) μικρή υπερκατασκευή επί του καταστρώ-

ματος για την κάλυψη του σημείου εισόδου ή εξόδου από τις σκάλες που οδηγεί στα κατώτερα επίπεδα, συνών. μεσόστεγο. 🕮 < ιταλ. tambucio / tambuccio / tambugio [= το σημείο εισόδου – μπουκαπόρτα - της σκάλας από το κατάστρωμα προς τον θάλαμο του πλοίου].

τανάλια, η, ουσ. • 1. (εργαλ.) εργαλείο για το

βγάλσιμο, κυρίως, καρφιών από επιφάνειες ή το κόψιμο συρμάτων, συνών. ηλάγρα [< αρχ. ἦλος + ἄγρα], 2. (ιατρ.) τσιμπίδα για εξαγωγή δοντιών, οδοντάγρα, κλπ. 🕮 < ιταλ. tanaglia.

τανεία, η, ουσ. • μακρύ δοκάρι, χρήσιμο στην ναυπήγηση πλοίων και στις οικοδομές, συνών. μακρινάρι. 🕮 < αρχ. [πληθ.] τανεῖαι [= μακρόστενα ξύλα].

Τανζανία, η, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της Ανατολικής Αφρικής, έχει έκταση 947.303 τ.χλμ. και πληθυσμό 61.741.120 [απογρ. 2022]. 🕮 < αγγλ. Tanzania < από την ένωση δύο κρατών, Tan(ganyika) – Τανγκανίκα και Zan(zibar) – Ζανζιβάρη + κατάλ. -ία.

τάνκερ, το, άκλ. ουσ. • (ναυτ.) μεγάλο πλοίο

που μεταφέρει κυρίως πετρέλαιο, συνών. πετρελαιοφόρο, δεξαμενόπλοιο. 🕮 < αγγλ. tanker < tank [= δεξαμενή, μεγάλο δοχείο, τεθωρακισμένο] < πορτογαλ. tanque, συγκεκομμένος τύπος του estanque [= γούρνα] < estancar [= σταματώ, ανακόπτω].

τανυσίμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) όργανο μέτρησης παραμορφώσεων που προκαλούνται από μηχανικές τάσεις στα στερεά σώματα. 🕮 < τάνυς(η) [δες λ.] -ι- + μέτρο(ν).

τανύω και **τανύζω**, [μετβ.] μέσ. φ. **τανιέμαι** και **τανυέμαι** ή **τανυούμαι**, ρ. [αμετβ.] • 1. εκτείνω, τεντώνω κάτι και κυρίως απλώνω κάτι διάπλατα, 2. (παθητ. φ.) α) τεντώνω το σώμα μου, ειδικότερα τα άκρα μου, εξαιτίας της κούρασης, κάποιας ατονίας ή ασθένειας, β) σφίγγομαι για να ικανοποιήσω την σωματική μου ανάγκη ή όταν υπάρχει η διαδικασία του τοκετού, 3. (αρχ.) α) οδηγώ κάτι προς μια κατεύθυνση, β) απλώνω. 🕮 < αρχ. τάνυμαι [= εκτείνομαι, τεντώνομαι]. ⊙ τάνυσμα, τανυσμός, τάνυση.

ταούκι, το, ουσ. δες νταούκι.

τάξη, η, ουσ. • 1. τοποθέτηση αντικειμένων στη σωστή θέση, αντων. ακαταστασία, 2. το να συγυρίζει κανείς το χώρο του, 3. σύνολο ανθρώπων που διέπονται από τα ίδια χαρακτηριστικά γνωρίσματα ή κριτήρια, όπως: πολιτικά, κοινωνικά, ταξικά, ιδεολογικά, εισοδηματικά κ.ά 4. αίθουσα διδασκαλίας, 5. η ομαλή κοινωνική διαχείρηση από τις κρατικές αρχές. 🕮 < αρχ. τάξις < τάσσω.

ταξιδεύω, ρ. [αμετβ.] • μετακινούμαι από έναν τόπο μόνιμης διαμονής προς κάποιον άλλο, με σκοπό την προσωρινή εγκατάσταση και για λόγους αναψυχής, επαγγελματικούς, υγείας κ.λπ. 🕮 < μσν. ταξιδεύω.

ταξίδι, το, ουσ. • 1. η μετάβαση από τον έναν τόπο στον άλλο, (φρ.) *«ταξίδι αναψυχής / επαγγελματικό / του μέλιτος / αστραπή / αεροπορικό / χρονοβόρο / επιστροφής / παρθενικό / περιπετειώδες / δοκιμαστικό / δωρεάν / χωρίς επιστροφή / ομαδικό», κ.ά.,* 2. (μτφ.) ο θάνατος, 3. (λογοτ.) α) *«Το ταξίδι μου»,* του Γιάννη Ψυχάρη, εκδ. Εστία, β) *«Ταξίδι με τον Έσπερο»,* μυθιστόρημα του Άγγελου Τερζάκη, εκδ. Εστία. 🕮 < μσν. ταξίδιον < μτγν. ταξείδιον [= εκστρατεία] < αρχ. τάξις < τάσσω.

Ο τόπος μας είναι κλειστός.
Τον κλείνουν οι δυο μαύρες
Συμπληγάδες.

Στα λιμάνια την Κυριακή σαν
κατεβούμε ν' ανασάνουμε,
βλέπουμε να φωτίζουνται στο
ηλιόγερμα σπασμένα ξύλα,
από **ταξίδια** που δεν τέλειωσαν
σώματα που δεν ξέρουν πια
πώς ν' αγαπήσουν.

➢ Απόσπασμα από το ποίημα *«Ο τόπος μας είναι κλειστός»* του **Γιώργου Σεφέρη.**

ταξινόμηση, η, ουσ. • 1. τοποθέτηση αντικειμένων με τάξη ή με σύστημα, με σειρά και ανάλογα τη θεματική σε κατηγορίες, 2. (ειδικότ.) εκείνη η εργασία κατά την οποία η πρώτη διαίρεση ακολουθείται από μία ή από περισσότερες υποδιαιρέσεις. 🕮 < μτφρδ. από τη γαλλ. taxinomie < αρχ. τάξις + -nomie [= -νομία].

ταξινομώ, ρ. [μετβ.] • τακτοποιώ αντικείμενα στην επιθυμητή σειρά ακολουθώντας οδηγί-

ες, ή κατατάσσω κάτι με βάση κάποιο χαρακτηριστικό γνώρισμά του, κάνω ταξινόμηση. 🕮 < ταξινόμ(ος) -ώ, μτφρδ. από τη γαλλ. classifier.

ταούκι, το, ουσ. δες (ν)ταούκι.

τάπα, η, ουσ. • 1. πώμα, καπάκι, βούλωμα, κυρίως, από φελλό, βύσμα, 2. (σκωπτ.) ο κοντός άνθρωπος. 🕮 < γαλλ. tape < taper [= βουλώνω]. ⊙ ταπώνω, τάπωμα, τάπας.

ταπέτο, το, ουσ. • 1. χαλάκι, 2. (συνεκδ.) το χαλί. 🕮 (αντιδάνειο) < ιταλ. tappeto < λατιν. tappetum < tapes < αρχ. τάπης [= υπόστρωμα, χαλί], γεν. τάπητος < ίσως δάνειο ανατολικής προέλευσης.

ταπώνω, ρ. [μετβ.] • βάζω τάπα, συνών. βουλώνω, καπακώνω, πωματίζω. 🕮 < τάπα + -ώνω.

τάρα, η, ουσ. δες ντάρα.

ταραγμένος, -η, -ο, [μτχ. παθ. Παρακ. του ρ. ταράζω] • πρόκληση ταραχής ή αναταραχής, (φρ.) *«θάλασσα ταραγμένη»*.

ταραμάς, ο, ουσ. [πληθ. ταραμάδες] • 1. (τρόφ.) αβγοτάραχο από διάφορα ψάρια του γλυκού νερού που καταναλώνεται συνήθως κατά τη διάρκεια των νηστειών και θεωρείται το χαβιάρι του φτωχού, 2. (μαγειρ.) ταραμοσαλάτα, 3. (μτφ.) άνθρωπος μαλθακός. 🕮 < τουρκ. tarama [= 1. μπρικ, 2. χτένισμα]. ⭘ ταραμοσαλάτα, ταραμοκεφτές.

«Στο εμπόριο διατίθενται δύο είδη **ταραμά**. Ο λευκός και αυτός με το βαθύ ρόδινο χρώμα. Ο λευκός **ταραμάς** θεωρείται ποιοτικά ανώτερος. Ο κόκκινος έκανε για πρώτη φορά την εμφάνισή του στην αγορά τη δεκαετία του 1950, κυρίως λόγω ενός εμπορικού τεχνάσματος, καθώς οι παραγωγοί πίστευαν, κατά κάποιο τρόπο, ότι ένα έδεσμα με χρώμα ήταν πιο ελκυστικό από τα άγευστα λευκά παρασκευάσματα. Με λίγα λόγια του πρόσθεσαν χρωστικές ουσίες. Η επιτυχία θα πρέπει να ήταν αστραπιαία αφού, έκτοτε, ο ροδόχρους είναι και ο πιο κοινός **ταραμάς**».

► www.gourmed.gr/greek/greek-food

Τάραντας, ο, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη με σημαντικό λιμάνι επί του ομώνυμου κόλπου στην νότια Ιταλία, ο πληθυσμός της ξεπερνά τους 200 χιλιάδες κατοίκους. 🕮 (αντιδάνειο) < ιταλ. Taranto < λατιν. Tarentum < αρχ. Τάρας. ⊙ Ταραντίνος.

ταρίχευση, η, ουσ. • 1. διατήρηση κρέατος και ψαριών με διάφορους τρόπους, όπως με αλάτισμα [πάστωμα], κάπνισμα, υγρή παραφίνη, ξήρανση στον αέρα κ.λπ. συνών. βαλσάμωμα, μπαλσάμωμα. 🕮 < αρχ. ταρίχευ(σις) -ση.

ταρσανάς και **τερσανάς** και **αρσανάς** [δες λ.], ο, ουσ. [πληθ. ταρσανάδες] [λαϊκότροπο] • (ναυτ.) α) μικρό ναυπηγείο, νεώριο, β) μικρός ναύσταθμος. 🕮 ❶ < τουρκ. tersane [= ναυπηγείο] < αραβ. dâruṣṣinâ ή dār as-sinā῾a + κατάλ. -ης, ή ❷ < ιταλ. darsena [παλαιό ιταλ. arsana ή παλαιό γενουάτ. tersaná] < αραβ. dâruṣṣinâ [= σπίτι κατασκευαστών]. ⊙ ταρσανατζής.

«Για την κατασκευή των ξύλινων πλοίων στους **ταρσανάδες** και τα καρνάγια του 18 και 19 αι., απασχολούνταν εξειδικευμένοι τεχνίτες, διαφόρων ειδικοτήτων, τόσο στη ναυπήγηση του σκάφους, όσο και για την κατασκευή του εξοπλισμού. Αναφέρονται μαραγκοί, καλαφάτες, τρυπανάδες, σιδηρουργοί διαφόρων ειδικοτήτων, ξυλογλύπτες, κατασκευαστές κουπιών, ιστών, σχοινιών, τροχαλιών (μακαράδων). Επίσης είναι οι καραβομαραγκοί και οι ζωγράφοι, γλύπτες, και διακοσμητές που ήταν για να διακοσμούν μέσα το πλοίο».

► aegeanwoodenwalls.blogspot.com/

ταρσανατζής, ο, ουσ. [πληθ. ταρσανατζήδες] • ο εργάτης του ναυπηγείου, του ταρσανά [δες λ.].

ταρτάνα, η, ουσ. δες νταρντάνα.

ταρταρούγα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. (ζωολ.) η θαλάσσια χελώνα, 2. το όστρακο της θαλάσσιας χελώνας, 3. (συνεκδ.) κόσμημα ή οτιδήποτε άλλο διακοσμητικό αντικείμενο που είναι κατασκευασμένο από το όστρακο της θαλάσσιας χελώνας. 🕮 < ιταλ. tartaruga [= χελώνα] < λατιν. tartarucus [= κακός χελωνόμορφος δαίμονας] < Tartarus < [εκδοχές που χαρακτηρίζουν τη λ. ως αντιδάνειο] α) αρχ. *Τάρταρος, ίσως δάνειο ανατολικής προέλευσης [δες τάρταρο] (η ετυμολογική αυτή εκδοχή καταγράφεται στο λεξικό του Γ. Μπαμπινιώτη), ή β) Ταρτα-

ρούχος, επειδή η χελώνα θεωρούνταν σύμβολο του κακού πνεύματος (ετυμολογική εκδοχή από το *«Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής»* του Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη).

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Τάρταρος,** θεότητα του κάτω κόσμου, γιος του Πλούτωνα ή του Αιθέρα ή του Χάους και της Γαίας. Στα ομηρικά ποιήματα και στον Ησίοδο, μυθικός τόπος που ξεπερνά το βάθος του Άδη, γνωστός και ως Τάρταρα, τόπος φυλάκισης των απείθαρχων στη θέληση του Δία.

τάση, η, ουσ. • 1. τέντωμα, 2. κατεύθυνση ή προτίμηση που διέπουν την προσωπικότητα του ατόμου, 3. ιδεολογικοί προσανατολισμοί σε έναν πολιτιστικό, κοινωνικό ή πολιτικό τομέα, καλλιτεχνικά ρεύματα, 4. (ηλεκτρολ.) η διαφορά δυναμικού ή βολτάζ, (φρ.) *«τάση ηλεκτρικού ρεύματος / περιστροφής / προσαγωγής πλοίου», « εύρος / διανεμητής / ενίσχυση / μετατροπέας / ρυθμιστής / συντελεστής / πτώση τάσης»,* 5. (μηχανολ.) οι εσωτερικές ή εξωτερικές δυνάμεις [πιέσεις] που αναπτύσσονται στα διάφορα σώματα, για να εξουδετερώσουν τις παραμορφώσεις που υφίστανται. 🕮 < < αρχ. τά(σις) [= τέντωμα] -ση.

Τασμανία, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί – κρατίδιο της Αυστραλίας, έχει έκταση 68.332 τ.χλμ. και πληθυσμό 541.071 κατοίκους [απογρ. 2020]. 🕮 < αγγλ. Tasmania < [ανθρωπωνύμιο] Άμπελ Γιανσζόον Τάσμαν (Abel Janszoon Tasman, 1603 - 1659) προς τιμήν του Ολλανδού ναυτικού και εξερευνητή.

τατουάζ, το, άκλ. ουσ. • ανεξίτηλη χάραξη εικόνων ή λέξεων ή αριθμών στο ανθρώπινο δέρμα, δουλεμένη με μυτερό όργανο, που πραγματοποιείται με ειδικό μηχάνημα και έκχυση ανάλογων ποσοτήτων χρωστικών ουσιών, ή, παλαιότερα, με μια απλή ακίδα, συνών. δερματοστιξία. 🕮 < γαλλ. tatouage < ρ. tatouer < αγγλ. tattoo < πολυνησιακής προέλευσης.

ταυροκαρχαρίας, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) καρχαρίας που ζει σε παραθαλάσσια ρηχά νερά σε ωκεανούς και ποτάμια σε όλο τον κόσμο, επικίνδυνος για τον άνθρωπο, η επιστ. του ονομ.: Carcharhinus leucas (Καρχαρίνος ο λεύκας) [διώνυμο], το μήκος του σώματός του περίπου στα 3,5 με 4 μ. και το βάρος του περίπου στα 320 κ., τρέφεται με οστεϊχθύες, χελώνες, πουλιά, δελφίνια, χερσαία θηλαστικά, καρκινοειδή και εχινόδερμα. 🕮 < ταύρ(ος) -ο- + καρχαρίας.

ταυτότητα, η, ουσ. • 1. το σύνολο των χαρακτηριστικών ενός ατόμου [ύψος, χρώμα μαλλιών, επαγγελματική ιδιότητα, εθνικότητα κλπ.] που το κάνουν να ξεχωρίζει από κάποιο άλλο, 2. το δελτίο αστυνομικής ταυτότητας, επίσημο έγγραφο της πολιτείας με πληροφορίες που αφορούν το άτομο που την κατέχει, 3. κόσμημα του καρπού, 4. η ομοιότητα που διέπει δύο ή περισσότερα πράγμα, 5. η απόλυτη ταύτιση απόψεων, 6. βασική έννοια της φιλοσοφίας, της λογικής και των μαθηματικών. 🕮 < αρχ. ταυτότης < τὸ αὐτό [= ομοιότητα].

ταυτόχρονος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που συμβαίνει την ίδια στιγμή ή στο ίδιο χρονικό διάστημα με κάτι άλλο. 🕮 < μτγν. ταὐτο- + [αρχ.] χρόνος. ◈ ταυτόχρονα, ταυτοχρόνως [επίρρ.].

τάφρος, ο/η, ουσ. • 1. τεχνητό βαθύ χαντάκι που περιβάλλει, συνήθως, κάποιο κάστρο, χρησιμεύει ως στρατιωτικό όρυγμα ή ως οδός ασφαλείας για εγκατάσταση αγωγών αποχέτευσης, υδροδότησης κ.λπ., 2. θαλάσσιο ρήγμα που εκτείνεται σε βάθος μεγαλύτερο από 7.000 μέτρα. 🕮 < αρχ. τάφρος.

ταχογράφος, ο, ουσ. • (τεχνολ.) όργανο καταγραφής της ταχύτητας οχήματος. 🕮 (αντιδάνειο) < αγγλ. tachograph < τάχος [= ταχύτητα, γρηγοράδα] + γράφος < γράφω.

ταχόμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) όργανο καταγραφής της ταχύτητας. 🕮 < αγγλ. tachometer < αρχ. τάχος, -εος, το [= ταχύτητα] + μέτρο.

ταχυδρομείο, το, ουσ. • 1. δημόσια ή ιδιωτική υπηρεσία μεταφοράς αλληλογραφίας, δεμάτων, επιταγών, εντύπων κ.λπ., 2. (συνεκδ.) το κτήριο στο οποίο στεγάζεται η παραπάνω υπηρεσία, 3. (πληροφ.) *«ηλεκτρονικό ταχυδρομείο»,* ανταλλαγή μηνυμάτων μεταξύ χρηστών ηλεκτρονικών υπολογιστών, 3. (λογοτ.) *«Το ταχυδρομείο»,* μυθιστόρημα του Charles

Bukowski, εκδ. Οδυσσέας. 🕮 < [για την 1η και 2η ερμ.] < ταχυδρόμος, [για την 3η ερμ.] < αγγλ. e-mail, σύντμηση των λ. electronic mail.

ταχυδρομικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στο ταχυδρομείο ή που σχετίζεται με αυτό, (φρ.) *«ταχυδρομικός σάκος / φάκελος / κώδικας ή τομέας»*, *«ταχυδρομική σφραγίδα / διεύθυνση / κάρτα / θυρίδα / επιταγή / άμαξα»*, *«ταχυδρομικό γραφείο / κουτί / έμβασμα / ταμιευτήριο / ατμόπλοιο / πλοίο δηλ. το ποστάλι»*, 2. [το αρσ. ως ουσ.] *ο ταχυδρομικός,* ο υπάλληλος του ταχυδρομείου, 3. [το ουδ. πληθ. ως ουσ.] *«ταχυδρομικά τέλη»,* το ποσό των χρημάτων που καταβάλλει κάποιος για εκείνον τον σκοπό που ζητά να εξυπηρετηθεί από την ταχυδρομική υπηρεσία. 🕮 < ταχυδρομείο(ν) + -ικός. ◈ *ταχυδρομικά* και *ταχυδρομικώς* [επίρρ.].

ταχύμετρο, το, ουσ. • 1. τοπογραφικό όργανο σχεδίασης, 2. όργανο μέτρησης χιλιομετρικών αποστάσεων σε όχημα, κοντέρ, 3. όργανο μέτρησης της ταχύτητας των βλημάτων, 4. (ναυτ.) όργανο μέτρησης της ταχύτητας του σκάφους, δρομόμετρο. 🕮 (αντιδάνειο) < αγγλ. tachymeter < ταχυ- + μέτρο(ν), η λ., μαρτυρείται από το 1894 στη σατιρική και φιλοβασιλική εφημερίδα *Σκριπ,* των αρχών του 20ου αι.].

ταχυπλοΐα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • α) η ικανότητα που διαθέτει κάποιος για γρήγορη πλεύση, β) η μεγάλη ταχύτητα πλεύσεως. 🕮 < ταχύπλους + -ία.

ταχύπλοος, -η, -ο, επίθ. • 1. (ναυτ.) αυτός που μπορεί να αναπτύξει μεγάλη ταχύτητα πλεύσεως, 2. [το ουδ. ως ουσ.] (ναυτ.) *το ταχύπλοο,* σκάφος που μπορεί να αναπτύξει ταχύτητα μεγαλύτερη των 15 κόμβων, συνών. ταχυκίνητο, (φρ.) *«ταχύπλοο μάχης»,* μικρό πολεμικό σκάφος οπλισμένο με τορπίλες, βαρέα ή αντιαεροπορικά πυροβόλα ή κατευθυνόμενα βλήματα επιφανείας. 🕮 < αρχ. ταχύπλοος < ταχυ- + πλόος/πλοῦς.

ταχύπλους, -ους, -ουν, επίθ. • αυτός που ταξιδεύει γρήγορα, ο γοργοτάξιδος. 🕮 < ταχύς + πλοῦς.

ταχυπλοώ, ρ. [αμετβ.] • (ναυτ.) [συνήθως για πλοία] πλέω γρήγορα, κάνω γρήγορα ταξίδια, είμαι γοργοτάξιδος. 🕮 < αρχ. ταχύ- + -πλοος < πλέω.

ταχύτητα, η, ουσ. • 1. γρηγοράδα, αντών. βραδύτητα, 2. (φυσ.) το διάστημα που διανύει ένα κινητό σώμα στη μονάδα του χρόνου ή το πλήθος των παλινδρομικών κινήσεων, ή (τεχνολ.) ο αριθμός των στροφών ενός κινητήρα οχήματος προς τις στροφές των τροχών του, (φρ.) *«γραμμική / γωνιακή / οριακή / δυναμική / επιταχυνόμενη / κανονική / κεκτημένη / υπερηχητική πρώτη / δεύτερη / τρίτη / τέταρτη / ομαδική ταχύτητα»*, *«ταχύτητα φωτός / λειτουργίας / ήχου / λήψης / αέρος / διάδοσης ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων / εισαγωγής / εξαγωγής / παλίρροιας / ρεύματος / ροής»*, *«χύτρα ταχύτητας»*, *«κιβώτιο ταχυτήτων»*. 🕮 < αρχ. ταχυτής, αιτ. -ῆτα [= γρηγοράδα].

τεζάρω, ρ. • 1. [μετβ.] τεντώνω ή γεμίζω κάτι, 2. [αμετβ.] α) μένω ακίνητος, άκαμπτος, β) (μτφ.) εξαντλούμαι, καταρρέω σωματικά, βιολογικά, συνών. πεθαίνω, λιποθυμώ. 🕮 < < ιταλ. tesare [= τεντώνω, διατείνω] < teso < λατιν. tensus. ⊙ τεζάρισμα.

τέλα, η, ουσ. • 1. είδος γάζας που είναι κατάλληλη για βιβλιοδεσία, 2. μεταλλικό είδος πλέγματος, τελάρο. 🕮 < αγνώστου ετύμου, ίσως από το tela [= αργαλειός].

Τελ-Αβίβ, το, ουσ. • (γεωγρ.) [ΕΒΜ] τοπωνύμιο παραθαλάσσια πόλη του Ισραήλ, η πρώτη πρωτεύουσά του [1948], διατηρεί το μεγαλύτερο λιμάνι της χώρας, έχει μισό εκατομμύριο κατοίκους. 🕮 < μτφρδ. από το αγγλ. Tel Aviv < λ. εβρ. Tell (ή Tel) [τεχνητός όρος που δημιουργήθηκε, σε βάθος χρόνου, και δηλώνει τη συγκέντρωση πολιτισμικών επιρροών] + Aviv [= άνοιξη], συμβολίζει την ανανέωση.

τελαμώνας, ο, ουσ. • 1. (στρατ.) δερμάτινο ή υφασμάτινο λουρί για να κρεμούν το όπλο, ή το ξίφος, ή το τύμπανο, ή τις σφαίρες κ.λπ., 2. (αρχ.) α) ταινία για επίδεση μούμιας, β) κορδέλα για μαλλιά, ταινία, 3. [ως κύρ. όν.:] α) (πληθ. αρχιτ.) *οι Τελαμώνες,* ανδριάντες που αντικαθιστούσαν τους κίονες, β) (μυθολ.) ο *Τελαμώνας, ήρωας της μυθολογίας μας. 🕮

< αρχ. τελαμών, γεν. -ώνος [με αρχική ση-

μασία αυτός που μεταφέρει, που σηκώνει] + επίθημα -μων.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Τελαμώνας,** γιος του Αιακού και της Ενδηίδας ή του Ακταίου και της πριγκίπισσας Γλαύκης, αδελφός του Πηλέα και πατέρας του Αίαντα και του Τεύκρου. Τα δύο αδέλφια, την εποχή της εφηβείας τους, σκότωσαν τον ετεροθαλή αδελφό τους Φώκο κι αναγκάστηκαν μετά το φονικό να εξοριστούν φοβούμενοι την τιμωρία του πατέρα τους. Έτσι ο Τελαμώνας κατέφυγε στη Σαλαμίνα, όπου παντρεύτηκε την κόρη του βασιλιά κι απέκτησε, όταν ήρθε η ώρα της διαδοχής, το δικό του βασίλειο.

τελάρο, το, ουσ. • 1. μικρό ανοιχτό κιβώτιο, συνήθως ξύλινο ή πλαστικό, κατάλληλο για τη μεταφορά οπωροκηπευτικών προϊόντων, μπουκαλιών, ψαριών ή διαφόρων αντικειμένων, συνών. καφάσι, 2. (τέχν.) ξύλινο πλαίσιο πάνω στο οποίο τεντώνουν το ύφασμα για κέντημα, το μουσαμά για τη ζωγραφική κλπ. 3. (αρχιτ.) πλαίσιο κουφώματος, δηλ. πόρτας ή παραθύρου. 🕮 < ιταλ. telaro και telaio [= αργαλειός, πλαίσιο] < λατιν. telarium υποκ. του tela [= αργαλειός]. ⊙ τελαρώνω, τελάρωμα, τελαρωμένος.

τελειοποίηση, η, ουσ. • ολοκλήρωση κατασκευής ή βελτίωσης μηχανικής λειτουργίας. 🕮 < τελειοποιη- (τελειοποιώ) + -σις > -ση.

Τέλενδος, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί του συμπλέγματος της Δωδεκανήσου, διοικητικά υπάγεται στον δήμο Καλύμνου, έχει έκταση 4,648 τ.χλμ. και πληθυσμό 94 κατοίκους [απογρ. 2011]. 🕮 < αρχ. Τέλενδος, προελληνικής προέλευσης.

τέλεξ, το, άκλ. ουσ. • 1. (τεχνολ.) διεθνές σύστημα δακτυλογράφησης από απόσταση, 2. το κείμενο που στέλνεται με τον παραπάνω τρόπο. 🕮 (νόθο αντιδάνειο) < αγγλ. telex, ακρωνύμιο των λ. tele[printer = εκτυπωτής] + ex[change = αλλαγή] < αρχ. τῆλε [= επίρρ. από μια απόσταση, μακριά, μακρόθεν] + λατιν. ex [= από]. ⊙ τέλειωμα, τελείωση, τελειωμός, τελειωτικός.

τελεσίγραφο, το, ουσ. • (νομ.) στο διεθνές δίκαιο, κατηγορηματική αξίωση ενός κράτους [που διατυπώνεται με διπλωματικό έγγραφο ή προφορική νότα] προς ένα άλλο να αποδεχθεί, σε τακτή προθεσμία τους τελικούς όρους διαπραγμάτευσης σοβαρών εκκρεμών ζητημάτων, η απόρριψή του συνεπάγεται διακοπή διπλωματικών σχέσεων ή ακόμα και κήρυξη πολέμου. 🕮 < τελεσι- (< τελώ) + -γράφο (< γράφω).

τέλεφαξ, το, άκλ. ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή για μεταβίβαση και λήψη αντίγραφου εικόνας ή κειμένου, με τη βοήθεια τηλεφωνικής γραμμής, η τηλεφωτοτυπία. 🕮 (νόθο αντιδάνειο) < αγγλ. telefax < αρχ. τῆλε [= επίρρ. από μια απόσταση, μακριά, μακρόθεν] + λατιν. fax [= λαμπάδα].

τέλη, τα, ουσ. • κρατήσεις που εισπράττονται από διάφορες κρατικές υπηρεσίες για παροχή υπηρεσιών, φόρος, δασμός, [μσν.] διόδια, (φρ.) *«ταχυδρομικά / δικαστικά / δημοτικά / κληρονομικά / τελωνειακά / λιμενικά / φαρικά / προξενικά / πλοηγικά τέλη», «τέλη κυκλοφορίας / χαρτοσήμου / ερματισμού / αγκυροβολίας / προκυμαίας - αποβάθρας / δεξαμενισμού / σημαντήρων / (δικαιώματα) προσόρμισης / παραβολής / πρυμνοδέτησης και ελλιμενισμού ρυμουλκήσεως / φαρικά».* 🕮 < αρχ. τέλος.

τέλι, το, ουσ. [γεν. τελ-ιού, -ιών] • 1. λεπτό μεταλλικό σύρμα, 2. (μουσ.) μεταλλική χορδή οργάνου, 3. επίχρυσο λεπτό νήμα, 4. λεπτό καρφί. 🕮 < τουρκ. tel < ίσως αρμενικής προέλευσης, tʿel [= νήμα, κλωστή].

τέλμα, το, ουσ. • 1. περιοχή από στάσιμα νερά, συνών. βάλτος, έλος, βούρκος, τέναγος, 2. (μτφ.) κατάσταση στασιμότητας, αδιέξοδο. 🕮 < αρχ. τέλμα.

τέλος, το, ουσ. • 1. το τελευταίο σημείο στο οποίο ολοκληρώνεται κάποια ενέργεια, το έσχατο σημείο, ολοκλήρωση εργασιακής περιόδου, 2. ειδικός φόρος [δες τέλη], 3. (ειδικότ.) αφανισμός, παρακμή, 4. (γνωμικό) *«μηδένα πρό τοῦ τέλους μακάριζε»,* μη καλοτυχίζεις κανέναν πριν δεις το τέλος του [φράση του Σόλωνα προς τον Κροίσο]. 🕮 < αρχ. τέλος.

τελούριο, το, ουσ. δες τελλούριο.

τελωνειακό δίκαιο, το, • το σύνολο των κανόνων δικαίου που ρυθμίζουν τη δραστηριότητα των τελωνειακών οργάνων για την οικονομική προστασία των κρατικών συνόρων

και την εφαρμογή της τελωνειακής πολιτικής του κράτους.

τελων(ε)ιακός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που έχει σχέση με το τελωνείο [δες λ.], 2. [ως ουσ.] *ο τελωνειακός,* ο/η εργαζόμενος/-η στη συγκεκριμένη υπηρεσία, 3. (φρ.) *«τελωνειακός υπάλληλος / κώδικας / πράκτορας / έλεγχος / δασμός / αποκλεισμός», «τελωνειακή σύμβαση / πολιτική / υπηρεσία / ένωση / αποταμίευση / ζώνη / άδεια απόπλου / ».* 🕮 < τελωνεί(ον) -ακός]

τελωνείο, το, ουσ. • 1. (διοίκ.) κρατική υπηρεσία που σκοπό έχει τον έλεγχο εισαγόμενων και εξαγόμενων προϊόντων, καθώς και την είσπραξη των δασμών που επιβάλλονται σε ορισμένα από αυτά, 2. (συνεκδ.) το κτήριο στο οποίο στεγάζεται η υπηρεσία αυτή. 🕮 < μτγν. τελωνεῖον < αρχ. τελώνης [δες ετυμ. λ.].

τελώνης, ο, ουσ. • 1. ο προϊστάμενος του τελωνείου, 2. (εκκλ.) ο εισπράκτορας φόρων, ο φοροεισπράκτορας, (κατ' επέκτ.) ο άτεγκτος διοικητικός υπάλληλος, (φρ.) *«Κυριακή του Τελώνη και του Φαρισαίου»,* η πρώτη Κυριακή του Τριωδίου, λόγω της σχετικής ευαγγελικής περικοπής [παραβολή του Τελώνου και του Φαρισαίου». 🕮 < αρχ. < τέλος [= φόρος, πληρωμή] + -ώνης < ώνούμαι (-έο-) [= αγοράζω].

τελωνίδα και **τελωνίς,** η, ουσ. • (ναυτ.) γρήγορο πλοιάριο το οποίο χρησιμοποιήθηκε παλαιότερα από την τελωνειακή υπηρεσία για την καταδίωξη των παρανομούντων [λαθρέμπορων] στη θάλασσα, σήμερα χρησιμοποιείται για τις μετακινήσεις των τελωνειακών υπαλλήλων από και προς τα πλοία. 🕮 < τελών(ης) + [επίθημα] -ίς, -ίδος / -ίδα.

τελωνίζω, ρ. [μετβ.] • 1. καθορίζω τον τελωνειακό δασμό σε εισαγόμενο ή εξαγόμενο προϊόν, 2. πληρώνω τον σχετικό φόρο [δασμό], εκτελωνίζω. 🕮 < αρχ. τελώνης + [κατάλ.] -ίζω.

τελώνιο, το, ουσ. • (λαογρ.) α) φανταστικό δαιμόνιο, κακοποιό πνεύμα, <u>συνών.</u> αερικό, στοιχειό, β) [πληθ.] *Άγιοι Νικόληδες,* γνωστοί και ως *φωτιές του Αγίου Έλμου* ή *Σαν-Έλμο,* (μετεωρ.) καιρικό φαινόμενο που εμφανίζεται ως φωτεινή μπλε ή μοβ λάμψη σε ψηλές και αιχμηρές κατασκευές, όπως τα αλεξικέραυνα, τα κατάρτια, τα καμπαναριά, οι καμινάδες και τα φτερά των αεροσκαφών. Οι Βυζαντινοί τα ονόμαζαν *«Ουρανίες»* και οι αρχαίοι Έλληνες *«Φωτιά της Ελένης»* ενώ αν ήταν διπλοί *«Διόσκουρους»* ή *«τα φώτα των Διόσκουρων»* από το φωσφορώδες φως που διαχέονταν. 🕮 < μτγν. τελώνιον < αρχ. τελώνης < τέλος.

τελωνισμός, ο, ουσ. • εκτελωνισμός, εκτελώνιση, ο καθορισμός του υποχρεωτικού τελωνειακού δασμού σε εισαγόμενο ή εξαγόμενο προϊόν. 🕮 < μτγν. τελώνιον < αρχ. τελών(ης) + [καταλ.] -ισμός.

τελωνοσταθμάρχης, ο, ουσ. • ο προϊστάμενος τελωνειακού σταθμού. 🕮 < τελών(ης) -ο- / + σταθμάρχης < σταθμ(ός) -άρχης.

τελωνοφύλακας, ο, ουσ. • κατώτερος υπάλληλος που υπηρετεί στην τελωνοφυλακή. 🕮 < τελών(ης) -ο- + φύλαξ, -ακος.

τελωνοφυλακή, η, ουσ. • δημόσια υπηρεσία που ασχολείται με τη δίωξη του λαθρεμπορίου και την εξασφάλιση των τελωνειακών δικαιωμάτων. 🕮 < τελών(ης) -ο- + φυλακή. Η λ. μαρτυρείται από το 1869 στους *Ελληνικούς Κώδικες.*

τέμνουσα, η, ουσ. • 1. ευθεία ή επιφάνεια που τέμνει μια ευθεία ή καμπύλη γραμμή ή επίπεδο ή επιφάνεια κ.λπ., 2. ένας από τους έξι τριγωνομετρικούς αριθμούς μιας γωνίας. 🕮 < αρχ. τέμνω.

τέμνω, ρ. [μετβ.] • 1. κόβω, 2. (γεωμ.) συναντώ ή διέρχομαι. 🕮 < αρχ. τέμνω.

τέναγος, το, ουσ. • (αρχαιοπρ.) υδροβιότοπος με στάσιμα νερά, αβαθή νερά σε θάλασσα ή σε ποτάμια, <u>συνών.</u> βάλτος, έλος. 🕮 < αρχ. τέναγος, -εος, το (< τείνω) [= λιμνοθάλασσα].

Τένεδος, η, ουσ. • (γεωγρ.) αιγαιοπελαγίτικο νησί που ανήκει στην Τουρκία, έχει έκταση 32 τ.χλμ. και κατοικείται από 2.500 άτομα εκ των οποίων μόνο 15 με 20 άτομα είναι Έλληνες. 🕮 < αρχ. (μυθολ.) [ανθρωπωνύμιο] από το όνομα του ήρωα Τέννη, που ήταν γιος του Κύκνου και εγγονός του θεού Ποσειδώνα, μητέρα του η Πρόκλεια, κόρη του Λαομέδοντα.

Τενερίφη, η, ουσ. • (γεωγρ.) το μεγαλύτερο από τα επτά Κανάρια νησιά το οποίο ανήκει στην Ισπανία, έχει έκταση 2.034,38 τ.χλμ.

και πληθυσμό 978.100 κατοίκους [απογρ. 2022]. 🕮 < ισπαν. Tenerife.

τέντα, η, ουσ. • 1. αντίσκηνο ή πρόχειρη κατασκευή από ύφασμα και χοντρούς δοκούς για τα στηρίγματα, με σκοπό την προφύλαξη από τον ήλιο και τη βροχή, (φρ.) *«τέντα μπαλκονιού / παραλίας / σκίασης»,* 2. σκεπή άμαξας ή λέμβου ή πλοίου, 3. [επίρρ.] ορθάνοικτα. 🕮 < μσν. τέντα < λατιν. tenda < tendere [= τεντώνω]. ⊙ τεντώνω, τέντωμα, τεντωτός. O τεντόξυλο, τεντόσκοινο.

τεντώνω, ρ. • 1. [μετβ.] τεζάρω, τσιτώνω, τραβώ κάτι με σκοπό να το ισιώσω, αντών. χαλαρώνω, 2. [αμετβ.] απλώνω τα χέρια ή τα πόδια του σώματος μου. 🕮 < μσν. τεντώνω < τέντ(α) + -ώνω.

τεπόζιτο, το, ουσ. δες ντεπόζιτο.

Τεργέστη, η, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη στα βορειοανατολικά της Ιταλίας και σημαντικό λιμάνι της Αδριατικής, έχει πληθυσμό 240.000 κατοίκων περίπου ενώ στην μητροπολιτική της περιοχή άλλους 420.000. 🕮 < ιταλ. Trieste < λατιν. Tergeste < ιλλυρικής προέλευσης, από τη λ. terga [= εμπόριο, αγορά], συγγενικό με το αλβαν. treg [= αγορά].

τερεβινθέλαιο, το, ουσ. • άχρωμο διαυγές υγρό, με οξεία μυρωδιά που θυμίζει πεύκο, αδιάλυτο στο νερό, παρασκευάζεται, κυρίως, από ρητίνη και απόσταξη με υδρατμό, γνωστό ως νέφτι και νάφτα. 🕮 < τερεβινθ(ίνη) + έλαιο(ν).

τερεβινθίνη, η, ουσ. • είδος ρητίνης που προέρχεται το φυτό τερέβινθο [κωνοφόρο είδος δέντρου] και χαρίζει πλαστικότητα και έξτρα γυαλάδα στα χρώματα του λαδιού, συνών. τερμεντίνα. 🕮 < αρχ. τερέβινθος. O τερεβινθέλαιο.

τέρετρο, η, ουσ. • (εργαλ.) ξυλουργικό εργαλείο, τρυπάνι, τριβέλι. 🕮 η λ. συνδέεται με τα λατιν. terebra [= τρυπάνι].

τερηδών [αρχ.] και **τερηδόνα,** η, ουσ. • 1. (εντομ.) έντομο που διαβρώνει τα ξύλα, σαράκι, 2. (ζωολ.) θαλάσσιο μαλάκιο που κατατρώει τα ξύλα των πλοίων, το σώμα του μοιάζει με σκουλήκι ενώ στο μπροστινό άκρο υπάρχει όστρακο, ξυλοσκούληκο, 3. (ιατρ.) πάθηση των δοντιών. 🕮 < αρχ. τερηδών, γεν. -όνος, αιτ. -όνα [= α) ξυλοφάγο έντομο, β) χάλασμα των δοντιών, φθορά των οστών].

τέρθριος, -ία, -ο, επίθ. • (ναυτ.) 1. αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στο τέρθρο, (φρ.) α) *«τέρθρια ύπερα [δες λ. = σχοινί]»*, καλώδιο ή σχοινί με το οποίο υψώνεται το κέρας του επιδρόμου ή του ημιολίου, β) *«τερθρία πνοή»,* άνεμος της πρύμνης αλλά και οπίσθια πνοή, ή, ίσως, ισχυρός άνεμος για την αντιμετώπιση του οποίου έπρεπε να χρησιμοποιηθούν τα παραπάνω σχοινιά, γ) *«τέρθριο σύσπαστο»*, η τσούντα, [τσούντα του πικιού ή τσούντα της μπούμας], 2. (αρχ.) [το αρσ. ως ουσ.] *ό τέρθριος*, σχοινί που κρέμεται από το εξωτερικό άκρο της κεραίας του ιστού.

τερμεντίνα, η, ουσ. δες τρεμαντίνα ή τερεβινθίνη.

τέρμονας, ο, ουσ. • 1. σύνορο αγρού, (αρχ.) α) όριο, σύνορο, β) τέρμα, όριο, γ) φράχτης, 2. (ναυτ.) καθεμιά από τις γλυπτές διακοσμήσεις του άβακα της πρύμνης, τα στολίδια του αϊνά [δες λ.]. 🕮 < αρχ. τέρμων.

τεσσαροχάλης, ο, και **τεσσαροχάλι,** το, ουσ.

• (ναυτ.) τύπος άγκυρας με τέσσερις κάθετους βραχίονες που καταλήγουν σε όχυχες [νύχια], συνών. τετράχηλο, κερκέτης. 🕮 < τεσσάρ(ι) + -ο- + χαλ(ός) [= η γλυφίδα του άγκιστρου, δηλ. το νύχι] + -ης.

τεσταμόρος ή **τεσταντεμόρος,** ο, ουσ. • (ναυτ.) α) στηλόκρανο [δες λ.], β) μεταλλικός σύνδεσμος, που συνήθως αποτελείται από δύο δαχτυλίδια περασμένα και στερεωμένα το ένα μέσα στο άλλο για τη σύνδεση τμημάτων των ιστών. 🕮 < ιταλ. testa de moro [= σκούρο κεφάλι].

τεταγμένη, η, [μτχ. Παρακειμένου του ρ. τάσσω - τάσσομαι] • (γεωμ.) μία από τις δύο συντεταγμένες, με τις οποίες προσδιορίζεται η θέση κάποιου σημείου πάνω σε επίπεδο.

τεταμένος, -η, -ο, [μτχ. Παρακ. του ρ. τείνω, τείνομαι] • 1. αυτός που έχει τεντωθεί, 2. αυτός που βρίσκεται σε κατάσταση υπερδιέγερσης, υπερέντασης.

Τετάρτη, η, ουσ. • η τρίτη εργάσιμη μέρα της εβδομάδας, ή η τέταρτη μέρα της εβδομάδας, ξεκινώντας από την Κυριακή, (φρ.) *«Μεγάλη Τετάρτη».* 🕮 < μτγν. Τετάρτη,

ουσιαστικοποιημένο θηλ. του αρχ. επιθ. τέταρτος.

τεταρτημόριο, το, ουσ. • 1. το ένα από τέσσερα ίσα μέρη ενός συνόλου, το τέταρτο, 2. (μουσ.) διάστημα που χωρίζει το ημιτόνιο σε δύο ίσα μέρη. 🕮 < τέταρτ(ος) -η- + μόριο.

τεταρτοκυκλικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. α) αυτός που σχετίζεται με το τέταρτο μίας κυκλικής επιφάνειας, ή β) [ως ουσ. το ουδ.] *το τέταρτο*, το 1/4 της περιφέρειας ενός κύκλου, 2. αυτός που μετριέται ανά 90 μοίρες. 🕮 < τέταρτ(ος) + κύκλ(ος) + -ικός.

τεταρτοκύκλιος, -ια, -ιο, επίθ. • (μαθημ.) αυτός που καλύπτει το ένα τέταρτο της επιφάνειας του κύκλου. 🕮 < τέταρτ(ος) -ο- + κύκλ(ος) + -ιο.

τεταρτορρόμβιο, το, ουσ. • (ναυτ.) καθένα από τα τεταρτημόρια στα οποία υποδιαιρείται καθένας από τους 32 ρόμβους του ανεμολογίου [παλαιοί τύπου] ναυτικής πυξίδας

και αντιστοιχεί με τόξο 2° 48' 45", αλλιώς: τέταρτο, κοινώς:. 🕮 < τέταρτο(ν) + ρόμβος + -ιον. Η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*. [φωτό από τη χάρτα του Ρήγα].

τέταρτος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που αντιστοιχεί, σε μια σειρά ομοειδών αντικειμένων ή προσώπων, με τον αριθμό τέσσερα, 2. για κάποιον ή για κάτι που έρχεται μετά τον τρίτο (ως προς τη σειρά, την ιεραρχία κ.λπ.), 3. (ως ουσ.) *ο τέταρτος*: 1. ο τέταρτος όροφος ενός διαμερίσματος σε πολυκατοικία, 2. ο μήνας Απρίλιος, 3. (μουσ.) διάστημα μεταξύ τεσσάρων φθόγγων, 4. η τέταρτη ταχύτητα σ' ένα όχημα. 🕮 < αρχ. τέταρτος. ◈ τέταρτον [επίρρ.].

τετραγωνικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που έχει τετράγωνο σχήμα, συνών. τετράγωνος 2. (φρ.) α) *«τετραγωνικό μέτρο»,* το τετράγωνο εκείνο που η κάθε του πλευρά έχει ένα μέτρο και χρησιμοποιείται ως μονάδα μετρήσεως επιφανειών, β) *«τετραγωνική ρίζα»,* ή *δευτέρα ρίζα* ενός πραγματικού αριθμού α είναι ο πραγματικός αριθμός β, αν $\beta^2 = \alpha$, γ) *«το τετραγωνικό πόδι»,* μονάδα μέτρησης εμβαδού, ένα τετραγωνικό πόδι ισοδυναμεί με τετράγωνο πλευράς ενός ποδιού (30.48cm X 30.48cm = 0.0929 τ.μ. δ) (μτφ.) *«τετραγωνικό μυαλό»,* ο πρακτικός άνθρωπος, *«τετραγωνικό πέτασμα»,* βελάγιο, το σύνολο των ανοιγμένων πανιών σ' ένα ιστιοφόρο. 🕮 < μτγν. τετραγωνικός. ◈ τετραγωνικά [επίρρ.].

τετράγωνο, το, ουσ. • 1. (μαθημ.) το γεωμετρικό σχήμα που έχει τέσσερις ίσες πλευρές και τέσσερις ορθές γωνίες, 2. οτιδήποτε έχει το παραπάνω σχήμα. 🕮 < αρχ. τετράγωνον.

τετραπτέρυγος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που

φέρει τέσσερις πτέρυγες, 2. (ναυτ.) η έλικα ή η προπέλα που φέρει τέσσερα πτερύγια. 🕮 < τετρα- + πτέρυγ(α) + -ος.

τετράχηλο, το, ουσ. • (ναυτ.) τύπος μικρής άγκυρας με τέσσερις όνυχες [νύχια] και ισάριθμους βραχίονες σε κάθετη διάταξη μεταξύ τους, συνών. κερκέτης, τεσσαροχάλης, ο, και τεσσαροχάλι, το. 🕮 < (καθαρεύουσα) τετράχηλον < τετρά- + χηλή [= οπλή] + -ο.

τετράχρονος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που είναι τεσσάρων χρόνων, 2. (μηχανολ.) κύκλος λειτουργίας μηχανών σε τέσσερις χρόνους, (φρ.) *«τετράχρονη μηχανή / περίοδος», «τετράχρονος κινητήρας», «τετράχρονο μοτέρ».* 🕮 < τετρά- + -χρονος.

τετραωρία, η, ουσ. • (ναυτ.) η υπηρεσία φυλακής στα πλοία, κοινώς «βάρδια», και στη ναυτική καθομιλουμένη «τόκα βάρδια», σε όλους τους τύπους των πλοίων και ανεξαρτήτως κατηγορίας είτε είναι εμπορικό είτε είναι πολεμικό το σκάφος. 🕮 < επίθ. τετράωρος < τετρά- + -ωρος.

τέτροδος, ο, ουσ. • (ηλεκτρ.) είδος ηλεκτρονικής λυχνίας. 🕮 < (αντιδάνειο) αγγλ. tetrode < tetr(a)- < τετρ(α)- + -ode < αρχ. ὁδός.

τέφρα, η, ουσ. • 1. η στάχτη, τζένερα ή τσένερα [= υπόλειμμα καύσης γαιανθράκων], 2. (αρχαιολ.) η στάχτη από την καύση των νεκρών, 3. (χημ.) προϊόν που προκύπτει από την τέλεια καύση παραγώγων του πετρελαίου, 4. (φρ.) *«ηφαιστειακή τέφρα»,* υλικό που προέρχεται από τη στερεοποίηση του μάγματος, *«ραδιενεργός τέφρα»,* πυρηνικά στοιχεία που αιωρούνται στην ατμόσφαιρα μετά από κάποια έκρηξη. 🕮 < αρχ. τέφρα. ⭕ τε-

φραγωγός, τεφραντλία, τεφροδόχη, τεφροδοχείο, τεφροσύρτης.

τεχνητός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που είναι φτιαγμένος με τέχνη, το προϊόν ή το αποτέλεσμα κάποιας δράσης, αντών. φυσικός, 2. (μτφ.) ο πλαστός, ο μη αυθεντικός, 3. (φρ.) *«τεχνητή νοημοσύνη», «τεχνητός νεφρός / φωτισμός / λιμένας», «τεχνητή γονιμοποίηση / αναπνοή / βροχή».* 🕮 < μτγν. τεχνητός [= προϊόν τέχνης, όχι φυσικός]. ◈ τεχνητά [επίρρ.].

τεχνικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που έχει σχέση με ορισμένη τεχνική στο τομέα δράσης του, (φρ.) *«τεχνικός πολιτισμός / σύμβουλος», «τεχνική βοήθεια / πρόοδος / ανάπτυξη / εκπαίδευση / σχολή / εταιρεία / ορολογία / μελέτη», «τεχνικό εγχειρίδιο / λύκειο / γραφείο»,* 2. (στρατ.) *«Τεχνικό Σώμα»,* κλάδος του Στρατού Ξηράς που ασχολείται με τη συντήρηση του τεχνικού υλικού και λειτουργεί ως *Σώμα Υποστήριξης Μάχης*, 2. [ως ουσ.] *ο τεχνικός,* α) ο ειδικευμένος τεχνίτης, β) ο θεωρητικός κάποιας επιστήμης. 🕮 < μτγν. τεχνικός [= ικανός, καλλιτεχνικός]. ◈ τεχνικά [επίρρ.].

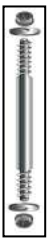
τεχνίτης, ο, **τεχνίτρια** και **τεχνίτρα,** η, ουσ. • 1. αυτός που γνωρίζει και εξασκεί, ίσως χειρωνακτικά, κάποια τέχνη σε επαγγελματική βάση, 2. ο δεξιοτέχνης. 🕮 < αρχ. τεχνίτης.

τεχνολογία, η, ουσ. • 1. επιστημονική μελέτη παρατηρήσεων και καταγραφής με θεματικό αντικείμενο τους διαφόρους βιομηχανικούς κλάδους, 2. το σύνολο των μεθοδολογικών διαδικασιών μετατροπής των πρώτων υλών σε βιομηχανικά προϊόντα, 3. το σύνολο των επιτευγμάτων του ανθρώπου στους τεχνικούς τομείς, 4. (γραμμ.) η αναλυτική παρουσίαση των λέξεων, 5. (φρ.) *«νέες τεχνολογίες», «τεχνολογία τροφίμων», «τεχνολογία αιχμής», «υψηλή τεχνολογία».* 🕮 < αγγλ. technology < τέχνη + -λογία < λόγος < λέγω.

τζαβετάρισμα, το, ουσ. • το να καρφώνουμε κάτι χρησιμοποιώντας τζαβέτες. 🕮 < τζαβετάρω.

τζαβετάρω, ρ. [μετβ.] • καρφώνω χρησιμοποιώντας τζαβέτες. 🕮 < τζαβέτ(τ)α [δες λ.]. ⊙ τζαβετάρισμα.

τζαβέτ(τ)α, η, ουσ. • (εργαλ.) α) καρφί, γόμφος, συνών. γκιαβέτα, β) μπουλόνι, τύπος βίδας από ανοξείδωτο χάλυβα με μακρύ λαιμό, με πάσα και παξιμάδι, ιδιαίτερα χρήσιμη στην οπλουργία και τη ναυπηγική, γ) καβίλια. 🕮 ❶ < τουρκ. yiv [= 1. αυλάκωση, 2. εγκοπή, 3. χωρίστρα, 4. βίδα, 5. αυλάκι, λούκι, 6. ράβδωση, 7. σπείρωμα], ή ❷ < τουρκ. civata, ή ❸ < βενετ. giaveta [= σφήνα, μπουλόνι]. ⊙ τζαβετάρω.

Τζακάρτα, η, ουσ. • (γεωγρ.) παλαιότερη πρωτεύουσα της Ινδονησίας με πληθυσμό 10.562.088 κατοίκους [απογρ. 2020]. 🕮 < λ. ινδονησιακή: Jakarta < Jayakarta < σανσκριτικής προέλευσης.

τζάκετ, το, άκλ. ουσ. • (ενδυμ.) α) χειμωνιάτικο πανωφόρι με επένδυση από γούνα ή άλλο υφασμάτινο υλικό, β) στρατιωτικό χειμωνιάτικο σακάκι με γήινα χρώματα παραλλαγής, γ) ναυτικό ημίπαλτο, σε χρώμα σκούρο μπλε. 🕮 < αγγλ. jacket < γαλλ. jaquette < jaque [= κοντό παλτό] < ίσως από το κύρ. όν. Jacques ως προσωνύμιο χωρικών.

Τζαμάικα ή **Ιαμαϊκή,** η, ουσ. • (γεωγρ.) νησιωτικό κράτος στην Καραϊβική Θάλασσα, έχει έκταση 10.991 τ.χλμ. και πληθυσμό 2.750.000 κατοίκους περίπου. 🕮 < αγγλ. Jamaica < Xaymaca, λ. των ιθαγενών του νησιού που σημαίνει *«Γη του Ξύλου και του Νερού»* ή *«Γη των Πηγών».* ⊙ Τζαμαϊκανός, Τζαμαϊκανή, τζαμαϊκανός.

τζάμι, το, ουσ. [γεν. τζαμ-ιού, -ιών] • 1. υαλοπίνακας, γυάλινη επιφάνεια σε ξύλινη ή μεταλλική πόρτα, παράθυρο, βιτρίνα, τραπεζάκι κ.ά. 2. το γυαλί, 3. (συνεκδ.) το παράθυρο, 4. (μτφ.) α) ματογυάλια, β) [για τα υγρά] το διαυγές, 5. (αργκ. ως επίθ. ή επίρρ.) πρόσωπο αψεγάδιαστο. 🕮 < τουρκ. cam [= 1. γυαλί, 2. παράθυρο, 3. υαλοπίνακας] < περσικής προέλευσης. ⊙ τζαμάς, τζαμαρία, τζαμώνω, τζαμικά, τζαμένιος, τζαμιτζής, τζαμιλίκι. ⭕ τζαμόπορτα.

τζάουλ, το, άκλ. ουσ. • (φυσ.) μονάδα μέτρησης ενέργειας, έργου, ή ποσότητας θερμότητας στο Διεθνές σύστημα μονάδων, (φρ.) *«Τζάουλ ανά κέλβιν»,* είναι μονάδα θερμοχωρητικότητας και εντροπίας [= έννοια της θερμοδυναμικής, αλλά και η τάση προς ατα-

ξία, αποσύνθεση και αποδιοργάνωση], *«Τζάουλ ανά χιλιόγραμμο και κέλβιν»* (J/kg-K), αποτελεί μονάδα ειδικής θερμότητας ή ειδικής εντροπίας, *φαινόμενο Τζάουλ»,* όταν από έναν αντιστάτη [ηλεκτρολογικό / ηλεκτρονικό εξάρτημα, αλλιώς: ηλεκτρική αντίσταση] διέρχεται ηλεκτρικό ρεύμα, η θερμοκρασία του αυξάνεται. 🕮 < αγγλ. joule < από το όνομα του Άγγλου φυσικού Τζέιμς Πρέσκοτ Τζάουλ. ⭘ κιλοτζάουλ [= (kJ) μονάδα που ισούται με 1.000 τζάουλ].

Νόμος του Τζάουλ
«η θερμότητα που απελευθερώνεται από τον αγωγό είναι ανάλογη της αντίστασής του, του τετραγώνου της έντασης του ρεύματος που τον διαρρέει και βέβαια του χρονικού διαστήματος που αυτός διαρρέεται από ρεύμα».
► https://www.noesis.edu.gr

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: **James Prescott Joule** (1818-1889), Άγγλος φυσικός, εργάστηκε στους τομείς της θερμότητας, του ηλεκτρισμού και της θερμοδυναμικής]. Από τους πρώτους που διέγνωσαν την αναγκαιότητα και τη σημασία που έχουν για τις επιστήμες οι ακριβείς μετρήσεις των φυσικών φαινομένων.

Τζεμπέλ Αλί, το, ουσ. • (γεωγρ.) α) τεχνητή νησίδα σε μορφή φοίνικα στο Ντουμπάι, β) λιμάνι της πόλεως του Ντουμπάι, στα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, θεωρείται ο μεγαλύτερος διαμετακομιστικός θαλάσσιος κόμβος της Μέσης Ανατολής. 🕮 < αραβ. Jebel Ali.

τζενέτι, το, ουσ. δες τζινέτι.

τζένια, τα, ουσ. • (ναυτ.) τρόπος ψαρέματος των ψαράδων του Μεσολογγίου που είναι ιδανικός για την αλίευση του θηλυκού κέφαλου. 🕮 < ισπαν. ingenio [= ιδιοφυία, εφευρετικότητα, δεξιοτεχνία].

τζένοα, η, ουσ. • (ναυτ.) μεγάλο πανί που αντικαθιστά τον μικρότερο φλόκο και επιτρέπει στο σκάφος να αναπτύξει μεγαλύτερη ταχύτητα. 🕮 < ίσως από το ιταλ. τοπωνύμιο Τζένοβα [δες Γένοβα].

Τζένοβα, η, ουσ. δες Γένοβα.

τζηρούνι, το, ουσ. δες τζιρούνι.

Τζια, η, ουσ. δες Κέα. ⊙ Τζιώτης, -ισσα.

τζίβα και **τσίβα,** η, ουσ. • 1. ινώδες χόρτο [από κοκκοφοίνικα] κατάλληλο για το γέμισμα στρωμάτων και μαξιλαριών ή και ως γυαλόχαρτο για ξύλινες επιφάνειες, 2. (συνεκδ.) σκοινί φτιαγμένο από τέτοιο χόρτο, το τσίβινο, 3. (μτφ.) τα πολύ σκληρά και μπερδεμένα μαλλιά. 🕮 < ❶ αγγλ. ceiba < ισπαν. ceiba < ινδ. ρίζα, ή ❷ < σλαβικής προέλευσης dzīva. ⊙ τζίβινος.

τζίγκος, ο, ουσ. δες τσίγκος.

Τζιμπουτί, το, ουσ. • (γεωγρ.) παράλια χώρα της ανατολικής Αφρικής με έκταση 23.200 τ.χλμ. και πληθυσμό ένα εκατομμύριο κατοίκους περίπου. 🕮 < σομαλικά: Jabuuti.

τζινέτι, το, ουσ. • 1. (αρχιτ.) διχάγγιστρο, χαλύβδινη λάμα, της οποίας τα άκρα έχουν καμφθεί σε σχήμα Γ για να μπήγονται σε

ξύλα με τη βοήθεια σφύρας, με σκοπό το δέσιμο της τοιχοποιίας, 2. (ναυπ.) ειδικά σιδερένια συνδετικά στοιχεία, με αιχμηρές άκρες, κατάλληλα για τη στερέωση - σταθεροποίηση της σκαλωσιάς [γαϊδάρα] στον ταρσανά. 🕮 < ίσως από την ιταλ. ginneto [= μικρόσωμο ισπανικό άλογο κούρσας].

τζιρούνι και **τζηρούνι,** το, ουσ. • η λαβή του κουπιού. 🕮 < ιταλ. girone, ή < βενετ. ziron.

τζιφάρι, το, ουσ. • (τεχνολ.) εγχυτήρας, παροχικός σίφωνας: α) στατικός τύπος αντλίας β) αναρροφητήρας, γ) συσκευή πυρόσβεσης που τοποθετείται στο ταβάνι και σε περίπτωση φωτιάς εκχύνει με ορμή κάποιο αντιπυρικό υγρό ή νερό. 🕮 < γαλλ. ανθρωπωνύμιο Henri Giffard [μηχανικός και εφευρέτης, 1825-1882, εμπνευστής του πρώτου μηχανοκίνητου αερόπλοιου και του μηχανισμού του εγχυτήρα].

τζίγκα, η, ουσ. • (ναυτ.) ξύλινο ιστιοφόρο

πλοίο στην νοτιοανατολική Ασία, με δύο ή τρία ή τέσσερα κατάρτια, με ανυψωμένη πρύμνη, χρήσιμο στις ποτάμιες και θαλάσσιες μεταφορές ακόμα και σήμερα. 🕮 < γαλλ. jonque.

τηλέ- (α΄ συνθετικό) • Ως πρώτο συνθετικό πέρασε σε πολλές γλώσσες δηλώνοντας πάντοτε πως το δεύτερο συνθετικό βρίσκεται

σε κάποια απόσταση π.χ.: τηλεακρόαση, τηλεβόας, τηλεβόλο, τηλεγράφημα, τηλεθέαμα, τηλεόραση, τηλεμετρία, τηλεγραφόξυλο, τηλεπικοινωνία, τηλεπάθεια, τηλεσκόπιο, τηλέφωνο, τηλεμηχανική κ.ά. 🕮 < αρχ. [επίρρ.] τῆλε [= από μια απόσταση, μακριά, μακρόθεν].

τηλεβόας, ο, ουσ. • φορητός μεταλλικός σωλήνας, κωνικού σχήματος, που ενδυναμώνει την ηχητική πηγή, έτσι ώστε να ακούγεται σε μεγαλύτερη απόσταση, συνών. ντουντούκα, (ναυτ.) μπουρού και τρόμπα μαρίνα. 🕮 < αρχ. τῆλε + βόας < βοάω, βοῶ [= φωνάζω δυνατά, κραυγάζω, αλαλάζω] < βοή.

τηλεβόλο, το, ουσ. • 1. [παρωχημένο] βαρύ πυροβόλο όπλο που έχει τη δυνατότητα να πλήττει στόχους σε μεγάλες αποστάσεις, συνών. κανόνι, 2. πυροβόλο πολεμικού πλοίου. 🕮 < ουδ. του αρχ. επιθ. τηλεβόλος [= αυτός που βάλλει προς τον στόχο από μακριά] < τῆλε- + -βόλος < βάλλω.

τηλεβολοθυρίδα, η, ουσ. • (ναυτ. - στρατ.) μικρό άνοιγμα, σε οχυρωματικό έργο ή σε τοίχωμα πλοίου, από το οποίο προεξέχει το στόμιο τηλεβόλου. 🕮 < αρχ. τῆλε + βόλο(ς) [< βάλλω] + θυρίδα.

τηλεβολοστάσιο, το, ουσ. • πυροβολείο. < 🕮 < τηλεβόλο [δες ετυμ. λ.] + -στάσιο < -στάτης < ἵστημι.

τηλεγραφείο, το, ουσ. • α) παλαιότερη υπηρεσία που δεχόταν και έστελνε τα τηλεγραφήματα, β) το κτίριο εντός του οποίου λειτουργούσε η παραπάνω υπηρεσία. 🕮 < τηλεγραφ(ος) + -είον.

τηλεγράφημα, το, ουσ. • γραπτό κείμενο που διαβιβάζεται μέσω τηλεγράφου. 🕮 < τηλεγραφ(ώ) + -μα. ○ ραδιοτηλεγράφημα.

τηλεγραφητής, ο, **τηλεγραφήτρια,** η, ουσ. • 1. υπάλληλος που διαβιβάζει και παίρνει τα γραπτά μηνύματα κάνοντας χρήση των τηλεγραφικών συσκευών, 2. (ναυτ.) ο χειριστής ασύρματου τηλέγραφου σε πλοίο, συνών. ασυρματιστής, μαρκόνης. 🕮 < τηλεγραφ(ώ) -της < μτφρδ. γαλλ. télégraphiste. ○ ραδιοτηλεγραφητής.

τηλεγραφία, η, ουσ. • 1. κλάδος της ηλεκτρολογίας που μελετά τις αρχές πραγματοποίησης τηλεγραφικής επικοινωνίας, τις μεθόδους μετάδοσης σημάτων, αλλά και τις κατασκευαστικές ικανότητες των αντίστοιχων συσκευών, 2. τηλεπικοινωνιακό σύστημα διαβίβασης μηνυμάτων, 3. η αντίστοιχη υπηρεσία υποστήριξης του παραπάνω συστήματος. 🕮 < γαλλ. télégraphie < αρχ. τῆλε + -γραφία < γράφω. ○ ραδιοτηλεγραφία.

τηλεγραφικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που έχει σχέση με την τηλεγραφία ή τον τηλεγραφητή ή με το τηλεγράφημα, 2. (ναυτ.) *«τηλεγραφικό λεξικό»,* βιβλίο στο οποίο καταγράφονται όλες οι λέξεις των τηλεγραφικών κωδίκων καθώς και οι αντίστοιχοι αριθμοί με τις επεξηγήσεις τους, 3. (φρ.) *«τηλεγραφική επικοινωνία / γραμμή / συσκευή / μηχανή / ταινία», «τηλεγραφικό σήμα / πρακτορείο / καλώδιο» «τηλεγραφικός στύλος / πομπός / κώδικας»,* 4. (μτφ.) επιγραμματικός, σύντομος, λακωνικός. 🕮 < γαλλ. télégraphique. ◈ τηλεγραφικώς και τηλεγραφικά. ○ ραδιοτηλεγραφικός.

τηλέγραφος, ο, ουσ. • (τεχνολ.) σύστημα συσκευών για τη μετάδοση γραπτών κωδικοποιημένων μηνυμάτων [κώδικας Μορς] που λειτουργεί με την αποστολή ηλεκτρικών σημάτων μεταξύ δύο σταθμών, (φρ.) *«ενσύρματος / αυτόματος / ηλεκτρικός / οπτικός / *υδραυλικός τηλέγραφος».* 🕮 < γαλλ. télégraphe < télé- [< αρχ. τῆλε] + -graphe < γράφω. ○ ραδιοτηλέγραφος.

↰ Ο υδραυλικός τηλέγραφος ήταν ένα σύστημα επικοινωνίας για μεγάλες αποστάσεις που εφευρέθηκε τον 4ο αιώνα π.Χ.

τηλεγραφώ, ρ. [μετβ. και αμετβ.] • διαβιβάζω γραπτό κείμενο κάνοντας χρήση του τηλέγραφου, στέλνω τηλεγράφημα. 🕮 < τηλέγραφος.

τηλεκάρτα, η, ουσ. • μικρή πλαστική κάρτα, που χρησιμοποιείται για τηλεφωνικές κλήσεις. 🕮 < γαλλ. télécarte < τηλε- [< αρχ. τῆλε] + κάρτα < χάρτης, και γαλλ. carte téléphonique.

τηλεκατευθυνόμενος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που μπορεί να κατευθύνεται από μακριά. 🕮 < αρχ. τῆλε + κατευθυνόμενος.

τηλεκινητήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) υδραυλικό κιβώτιο ταχυτήτων που ρυθμίζει από από-

σταση τη λειτουργία του σερβοκινητήρα [μηχανισμός διεύθυνσης] ενός πηδαλίου. 🕮 < (νόθο σύνθετο) γαλλ. télémoteur < télé- [< αρχ. τῆλε] + moteur [= κινητήρας].

τηλεκοντρόλ, το, άκλ. ουσ. • (τεχνολ.) τηλεχειριστήριο, όργανο ηλεκτρονικής συσκευής που χρησιμοποιείται για την έναρξη ή το κλείσιμο ή τον έλεγχο της μηχανικής λειτουργίας από απόσταση. 🕮 (νόθο σύνθετο) < αγγλ. telecontrol < tele- [< αρχ. τῆλε-] + control [= έλεγχος].

τηλεμετρία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • κλάδος της τηλεμηχανικής, που ασχολείται με τη συλλογή επιστημονικών δεδομένων εξ αποστάσεως και τη μετάδοση των στοιχείων του ενδιαφέροντος κάνοντας χρήση: α) της ασύρματης επικοινωνίας μέσω πομποδεκτών, τηλεπικοινωνιακών δορυφόρων κ.λπ. αλλά και β) της καλωδιακής σύζευξης μέσω διαφόρων δικτύων όπως του internet, της κινητής τηλεφωνίας κ.λπ. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. télémetrie < télé- [< αρχ. τῆλε-] + αρχ. μέτρ(ον) -ie [= -ία].

τηλέμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) οπτικό όργανο μέτρησης μεγάλων αποστάσεων, που χρησιμοποιείται στην τοπογραφία, στη ναυσιπλοΐα, σε στρατιωτικές εφαρμογές [για τον υπολογισμό της απόστασης στόχων] στην αστρονομία και στη φωτογραφία. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. télémètre < télé- [< αρχ. τῆλε-] + -mètre [= -μέτρον].

τηλεμηχανική, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • ο τηλεχειρισμός των μηχανών, η μεταβίβαση με ηλεκτρομαγνητικά κύματα της μηχανικής ενέργειας από απόσταση. 🕮 (αντιδάνειο) < αγγλ. telemechanics.

τηλεόραση, η, ουσ. • 1. το σύνολο των τεχνικών μέσων [πομποί – δέκτες – κεραίες – στούντιο – προσωπικό – υποδομές κτηριακές – δίκτυα κ.λπ.] που επιτρέπουν τη μετάδοση κινούμενων ή ακούνητων εικόνων και ήχου, με τη βοήθεια ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων, (φρ.) *«ασπρόμαυρη / έγχρωμη / καλωδιακή / δορυφορική / κρατική / ιδιωτική / φορητή / εκπαιδευτική τηλεόραση»,* 2. (τεχνολ.) η συσκευή για τη λήψη των προγραμμάτων της τηλεόρασης. 🕮 < μτφρδ. από τη γαλλ. télévision < télé- [< αρχ. τῆλε-] + vision [= όραση], τηλε- + όραση.

τηλεπικοινωνία, η, ουσ. • α) η επικοινωνία ανάμεσα σε ανθρώπους που βρίσκονται σε μεγάλη απόσταση μεταξύ τους, με τη βοήθεια ειδικών συσκευών λήψης και μετάδοσης εικόνας και ήχου, μέσω καλωδίων ή ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων, β. (πληθ.) το σύνολο των μέσων με τα οποία γίνεται η επικοινωνία αυτή, δηλαδή το τηλέφωνο, το τηλέτυπο, η τηλεόραση, ο ραδιοτηλέγραφος, ο δορυφόρος κ.λπ., (φρ.) [παρωχημένο] *«Οργανισμός Τηλεπικοινωνιών Ελλάδας»* (ΟΤΕ). 🕮 < αρχ. τῆλε + επικοινωνία. ⊙ τηλεπικοινωνιακός.

τηλεσκοπικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στο τηλεσκόπιο, 2. αυτός που πραγματοποιείται με το τηλεσκόπιο, 3. αυτός που είναι ορατός μόνο με το τηλεσκόπιο [κυρίως για ουράνια σώματα]. 🕮 < γαλλ. télescopique < telescop(e) < τηλεσκόπ(ιον) + -ique [= -ικός]. ◈ τηλεσκοπικά [επίρρ.].

τηλεσκόπιο, το, ουσ. • (τεχνολ.) οπτικό όργανο, κατάλληλο για παρατήρηση αντικειμένων που βρίσκονται σε μεγάλη απόσταση και ουράνιων σωμάτων, (φρ.) *«διαστημικό / διοπτρικό / επαγγελματικό / νευτώνιο / μεταλλικό / ναυτικό / ρομποτικό / κατοπτρικό / ερασιτεχνικό / αστρονομικό / ηλιακό / ψηφιακό / διπλό τηλεσκόπιο».* 🕮 < νεολατιν. telescopium < tele- [= αρχ. τῆλε-] + -σκόπιο < σκοπέω, -ῶ, [= παρατηρώ προσεκτικά, εξετάζω] + -ium = -ιον, [εμπνευστής της λ. ο Ιωάννης *Δημησιάνος το 1611].

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: **Ιωάννης Δημησιάνος**, μαθηματικός, χημικός, θεολόγος και άριστος γνώστης της ελληνικής και λατινικής γλώσσας, άγνωστη η ημερομηνία γέννησής του, πέθανε το 1614, μέλος της Ακαδημίας των Λυγκών [Ιταλία], γνωστός κυρίως για την επινόηση του ονόματος «τηλεσκόπιο».

τηλετυπία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • το σύστημα τηλεγραφίας κάνοντας χρήση τηλετύπου [δες λ.]. 🕮 < αγγλ. teletypy.

τηλέτυπο, το, ουσ. • (τεχνολ.) τηλεγραφική συσκευή διαβίβασης και εκτύπωσης κειμένων, που λειτουργεί με τον πενταδικό κώδι-

κα. 🕮 (αντιδάνειο) < αγγλ. teletype < tele- [= αρχ. τῆλε-] + type < αρχ. τύπος.

τηλεφωνητής, ο, και **τηλεφωνήτρια,** η, ουσ. • 1. (επάγγ.) υπάλληλος δημόσιας ή ιδιωτικής επιχείρησης που μεσολαβεί στη διαδικασία εφαρμογής τηλεφωνικών κλήσεων, 2. (τεχνολ.) συσκευή αυτόματης καταγραφής τηλεφωνικών κλήσεων και μηνυμάτων. 🕮 < τηλεφωνώ + -της / -τρια.

τηλεφωνία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. το σύνολο των τηλεφωνικών εγκαταστάσεων σε μια περιοχή, (φρ.) *«αναλογική / ψηφιακή / κινητή / σταθερή τηλεφωνία»,* 2. κλάδος της ηλεκτροτεχνίας που καταπιάνεται με τις συσκευές των τηλεφώνων, 3. η επικοινωνία με το τηλέφωνο. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. téléphonie < telephon(e) [= τηλέφων(ον)] + -ie [= -ία].

τηλεφωνικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που αναφέρεται στο τηλέφωνο ή σχετίζεται με την τηλεφωνία, 2. αυτός που γίνεται με τη χρήση της συσκευής του τηλεφώνου. 🕮 < γαλλ. téléphonique < τηλέφωνο [δες λ.] + -ique [= -ικός], η λ. μαρτυρείται από το 1895 στην αθηναϊκή εφημερίδα *Εστία.* ◈ τηλεφωνικά και τηλεφωνικώς [επίρρ.].

τηλέφωνο, το, ουσ. • 1. (τεχνολ.) ηλεκτροακουστική συσκευή που επιτρέπει την ηχητική επικοινωνία μεταξύ δύο προσώπων που

βρίσκονται σε μεγάλη απόσταση, (φρ.) *«χειροκίνητο / αυτόματο / ασύρματο / ενσύρματο / σταθερό / κινητό / φορητό»,* 2. (συνεκδ.) ο λογαριασμός τηλεφώνου και το έντυπο της υπηρεσίας τηλεφωνίας, 3. συσκευή για ντους που μοιάζει με ακουστικό τηλεφώνου. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. telephone < télé- [< αρχ. τῆλε-] + -φωνο < φωνή. ⊙ τηλεφωνικός, τηλεφωνία.

τηλεφωνώ, ρ. [αμετβ.] • επικοινωνώ με κάποιο πρόσωπο που βρίσκεται σε απόσταση κάνοντας χρήση της τηλεφωνικής συσκευής. ⊙ τηλεφώνημα, τηλεφωνητής.

τηλεφωτογραφία, η, ουσ. • 1. σύστημα τηλεπικοινωνίας που επιτρέπει, τη μεταβίβαση και λήψη φωτογραφίας από απόσταση, 2. (φωτογρ.) λήψη φωτογραφίας με φωτογραφική μηχανή από μεγάλη απόσταση με χρήση τηλεφακού. 🕮 (αντιδάνειο) < αγγλ. telephotography < tele- [< αρχ. τῆλε-] - + photography [= φωτογραφία] < φωτό- [< φως, γεν. φωτός] + γραφία < γράφω.

Τήλος, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί των Δωδεκανήσων με έκταση 61,487 τ.χλμ. και πληθυσμό 746 κατοίκους [απογραφή 2021]. 🕮 < αρχ. Τῆλος. ⊙ Τηλιακός, -ή.

τηλοψία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • η τηλεόραση [δες λ.]. 🕮 < τηλε- + -οψία < ὄψομαι, μέλλοντας του ὁράω [= βλέπω, κοιτάζω].

Τήνος, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί των Κυκλάδων, με έκταση 197 τ.χλμ. και πληθυσμό 8.934 κατοίκους [απογραφή 2021]. 🕮 < αρχ. Τῆνος [ανθρωπωνύμιο] ο αρχηγός των Ιώνων αποίκων που εγκαταστάθηκαν στο νησί ερχόμενοι από την περιοχή της Καρίας. ⊙ τηνιακός, Τήνιος.

τήξη, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (φυσ.) η μετατροπή ενός κρυσταλλικού στερεού σώματος σε υγρή κατάσταση υπό την επίδραση της θερμότητας, συνών. λιώσιμο, αντών. πήξη, (φρ.) *«θερμότητα / δοχείο / σημείο / ασφάλειες / φυσίγγια τήξεως».* 🕮 < αρχ. τῆξις < τήκω [= λιώνω, ρευστοποιώ, χωνεύω, καμινεύω, διαλύω, διασκορπίζω].

τήρηση, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. η διάσωση, η διαφύλαξη, 2. (συνεκδ.) η πιστή εφαρμογή, η προσήλωση, η συμμόρφωση ως προς τις οδηγίες, τους κανόνες, τους νόμους, τους όρους κάποιας συμφωνίας κ.λπ. 3. η ορθή εκτέλεση της υπηρεσίας ή της εργασίας. 🕮 < αρχ. τηρῶ.

τηρώ, ρ. [μετβ.] • διασώζω, φυλάσσω, εφαρμόζω, ακολουθώ κατά γράμμα τις οδηγίες, τους νόμους, την πορεία κ.λπ. 🕮 < αρχ. τηρῶ, συνηρημένος τύπος του τηρέω.

Τιεντσίν, το, ουσ. • (γεωγρ.) η έκτη μεγαλύτερη πόλη της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας με πληθυσμό 15.000.000 κατοίκων περίπου, ένα από τα σημαντικότερα λιμάνια της χώρας. 🕮 αγγλ. Tianjin και Tientsin.

τικ, το, άκλ. ουσ. • (φυτολ.) τροπικό είδος

δασοπονικού δέντρου, μεγάλο σε όγκο, φυλλοβόλο, η επιστ. του ονομ.: Tectona grandis [Τεκτονία η μείζων], φύεται στην κεντρική Αμερική και την Αφρική, φημισμένο για την αντοχή του και για τη χαρακτηριστική οσμή ζωικού δέρματος όταν εί-

ναι φρεσκοκομμένο, ιδανικό στη ναυπηγική για την κάλυψη καταστρώματος, 2. (συνεκδ.) το ξύλο του, ανθεκτικό σε μύκητες και έντομα, καθώς επίσης και στην υγρασία, ιδανικό για ναυπήγηση σκαφών και εσωτερικά ή εξωτερικά δάπεδα πολυτελείας, καπλαμάδες υψηλής ποιότητας, έπιπλα, σκαλιστά και τορνευτά και για πολλές άλλες χρήσεις. 🕮 < αγγλ. teak.

τιλία και **τιλιά,** η, ουσ. δες φλαμουριά.

τίλμα, το, ουσ. • στουπί από κλωστές λινού ή βαμβακερού υφάσματος. 🕮 < αρχ. τίλλω [= μαδάω].

τιμή, η, ουσ. • 1. (κοινων.) η κοινωνική εκτίμηση και ο σεβασμός ως καταξίωση και αναγνώριση στο πρόσωπο κάποιου, 2. (οικον.) η χρηματική αξία ενός πράγματος, 3. (για κορίτσια) η αγνότητα, 4. (πληθ.) *οι τιμές,* η εκδήλωση αναγνώρισης και σεβασμού σύμφωνα με τις καθιερωμένες νόμιμες διαδικασίες, 5. (φρ.) *«τιμής ένεκεν»,* σε ένδειξη σεβασμού και αναγνώρισης για την προσφορά κάποιου προσώπου προς το κοινωνικό σύνολο, *«τιμή αγοράς / κόστους / κιλού / διεθνής / εποχιακή / παραγωγής / λιανικής – χονδρικής πωλήσεως / υψηλή / χαμηλή / πτωτική / τρέχουσα / μετοχής / χρηματιστηριακή / εισιτηρίου / χρυσού / συναλλάγματος / λίρας – δολαρίου κ.λπ. / συνολική», «δελτίο / δείκτης / πρατήριο / κώδικας τιμών».* 🕮 < αρχ. τίω [= αποδίδω τιμή]. ⊙ τιμώ.

τιμοκατάλογος, ο, ουσ. • πίνακας τιμών με τα καταναλωτικά είδη ή με τις υπηρεσίες που παρέχει μία επιχείρηση. 🕮 < τιμ(ή) -ο- + κατάλογος.

τιμολόγιο, το, ουσ. • 1. έγγραφο που δίνεται από τον πωλητή στον αγοραστή και στο οποίο καταγράφονται τα προϊόντα, η αξία τους, οι κωδικοί τους, η ποσότητα, το ΦΠΑ, το μεταφορικό κόστος κ.λπ. 2. απόδειξη πωλήσεως εμπορεύματος ή παροχής υπηρεσιών, συνών. λογαριασμός. 🕮 < τιμ(ή) -ο- + -λόγιο(ν) < λέγω. ⊙ τιμολογιακός.

τιμόνεμα, το, ουσ. • ο χειρισμός του τιμονιού σε όχημα, αεροπλάνο ή πλοίο. 🕮 < τιμον(εύω) -ε- + -μα.

τιμονεύω και **τιμονιάρω,** ρ. [μετβ.] • 1. χειρίζομαι το τιμόνι οχήματος ή αεροπλάνου, ή το πηδάλιο πλοίου, 2. (μτφ.) κουμαντάρω, διαφεντεύω. 🕮 < τιμόν(ι) [δες λ.] + -εύω.

τιμόνι, το, ουσ. • 1. (τεχνολ.) όργανο οδήγησης οχήματος ή πλοήγησης πλοίου και αεροσκάφους, συνών. πηδάλιο, (φρ.) [ναυτ.] *«κεφάλι / ρόδα / τρύπα / σάγουλα τιμονιού»,* 2. (μτφ.) διοίκηση, διακυβέρνηση κράτους. 🕮 < μσν. τιμόνιν, υποκ. του βενετ. timon < λατιν. temo [= άρμα, άμαξα, καμάκι]. ⊙ τιμονιά, τιμονιάζω, τιμονιάρισμα, τιμονεύω, τιμονιάρω, τιμόνιασμα.

τιμονιέρα, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) χώρος ελέγχου διαφόρων οργάνων και πλοήγησης του πλοίου, συνών. οιακιστήριο, πηδαλιουχείο [δες λ.], 2. χειριστήριο ηλεκτρονικών παιχνιδιών. 🕮 < τιμόνι [δες λ.] + -ιέρα, ή ιταλ. timoniera [δες ετυμ. τιμόνι].

Έπεσε το πούσι αποβραδίς
το καραβοφάναρο χαμένο
κι έφτασες χωρίς να σε προσμένω
μες στη **τιμονιέρα** να με δεις…

➢Καββαδίας Νίκος (Πούσι)

τιμονιέρης, ο, και **τιμονιέρισσα,** η, ουσ. • 1. (ναυτ.) αυτός που κρατάει το τιμόνι, συνήθως σε μικρά σκάφη, ο πηδαλιούχος, ο οιακιστής, 2. (μτφ.) διοικητής, κυβερνήτης. 🕮 < ιταλ. timoniere < βενετ. timonier [δες τιμόνι].

Τιμονιέρη μην κοιμάσαι πια
τιμονιέρη πιάσε τα κουπιά
στην νυχτιά την παγερή
ένα φως μας καρτερεί…

➢ Απόσπασμα από τραγούδι *«Ο τιμονιέρης»* του **Νίκου Γκάτσου** σε μουσική σύνθεση του **Μάνου Χατζιδάκη** και ερμηνεία από τον **Γρηγόρη Μπιθικώτση.**

Τιμόρ, το, ουσ. • (γεωγρ.) νησί των Μικρών Σουνδών [αγγλ. Sunda Islands], διαιρεμένο στο ανεξάρτητο Ανατολικό Τιμόρ και το Δυτικό Τιμόρ που ανήκει στην Ινδονησία, έχει έκταση συνολικά 30.780 τ.χλμ. και πληθυσμό 3.311.735 κατοίκους [απογρ. 2020]. 🕮 < πορτογαλ. Timor.

τίναγμα, το, ουσ. • η ενέργεια και το αποτέλεσμα του τινάζω: 1. δυνατό κούνημα και επαναλαμβανόμενο, 2. εκτίναξη, 3. αναπήδηση, 4. το ξύσιμο το βαμβακιού. 🕮 < αρχ.

τινάσσω [= σείω, κουνώ, κραδαίνω όπλο ή ασπίδα].

τιράγιο, το, άκλ. ουσ. • 1. (τεχνολ.) δόνηση ατμολέβητα εξαιτίας της υφιστάμενης πίεσης του ατμού, 2. ο ελκυσμός [= δύναμη που έλκει τα παραγόμενα από καύση αέρια, προς την έξοδο αεραγωγού, καμινάδας κ.λπ.]. 📖 ❶ < ιταλ. tiraggio < λατιν. tirare, ή ❷ < γαλλ. tirailler [= τραβώ προς διάφορες κατευθύνσεις].

τιραμόλα, άκλ. ουσ. • (ναυτ.) ναυτική διαταγή για την αλλαγή των πανιών, όταν το πλοίο κάνει στροφή, μετάβαλλε ή μέθελκε. 📖 < ιταλ. tiramolla [= τράβηξέ το] < προστακτική του ρ. tiramollare.

τιραμολάρισμα, το, ουσ. • (ναυτ.) η αλλαγή των πανιών κατά τη διαδικασία της στροφής του ιστιοφόρου σκάφους. 📖 < τιραμολάρω.

τιραμολάρω, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) αλλάζω τα πανιά όταν το σκάφος στρίβει. 📖 < ιταλ. tiramollare. ⊙ τιραμολάρισμα.

τιράντα, η, ουσ. • 1. (ενδυμ.) κάθε μία λουρίδα από λάστιχο ή ύφασμα που συγκρατεί το παντελόνι ή τη φούστα, συνών. μπρετέλα, 2. υφασμάτινη λουρίδα που χρησιμοποιείται ως μέσο σύνδεσης, συγκράτησης ή συναρμογής, συνών. διάπηγμα. 📖 < ιταλ. tirante, μτχ. του ρ. tirare [= τραβώ].

Τιτανικός, ο, ουσ. • 1. (ναυτ.) ονομασία βρετανικού επιβατικού υπερωκεάνιου [τύπου ατμόπλοιου], που στο παρθενικό του ταξίδι προσέκρουσε σε παγόβουνο και βυθίστηκε στον Βόρειο Ατλαντικό Ωκεανό στις 15/4/1912, 2. (κινημ.) *«Τιτανικός»,* αμερικανική δραματική - αισθηματική ταινία εποχής παραγωγής του 1997 σε σενάριο και σκηνοθεσία του Τζέιμς Κάμερον, πρωταγωνιστές: οι Λεονάρντο Ντι Κάπριο και Κέιτ Γουίνσλετ. 📖 < σημδ. από τη γαλλ. titanique (< titan [= τιτάν(ας) -ique = -ικός) < αρχ. Τιτανικός < Τιτάν, γεν. -ᾶνος, [= τιτάνιος] + [κατάλ.] -ικός, ονοματολογία που αποδόθηκε στο σκάφος, λόγω του τεράστιου μεγέθους του για τα δεδομένα της εποχής.

τοιχαρχία, η, ουσ. [παρωχημένο] • (ναυτ.) καθένα από τα δύο τμήματα στα οποία χωρίζεται το πλήρωμα ενός πολεμικού πλοίου για την εκτέλεση εκ περιτροπής των διαφόρων εργασιών και υπηρεσιών. 📖 < μτγν. τοίχαρχος [= επόπτης κωπηλατών σε κάθε πλευρά του πλοίου] < τοίχος + -άρχος < αρχ. ἄρχω [= 1. αρχίζω, ξεκινώ, κάνω αρχή 2. κυβερνώ, διοικώ, εξουσιάζω].

τοίχαρχος, ο, ουσ. [παρωχημένο] • (ναυτ.) υπαξιωματικός του πολεμικού ναυτικού που τίθεται ως επικεφαλής της τοιχαρχίας [δες λ.]. 📖 < τοῖχος [= τοίχος οικίας ή αυλής, -στον πληθ.- τα πλάγια ή τα πλευρά πλοίου] + [αρχ.] ἄρχω [= 1. αρχίζω, ξεκινώ, κάνω αρχή 2. κυβερνώ, διοικώ, εξουσιάζω].

τοιχίζω, ρ. [μετβ.] • 1. κλείνω με τοίχο έναν χώρο, 2. (ναυτ.) γέρνω από τη μία πλευρά, μπατάρω. 📖 < τοῖχος [= τοίχος οικίας ή αυλής, -στον πληθ.- τα πλάγια ή τα πλευρά πλοίου] + -ίζω. ⊙ τοίχιση.

τοιχισμός, ο, ουσ. • (ναυτ.) πλευρική κλίση πλοίου, το μπατάρισμα. 📖 < αρχ. τοῖχος [δες λ.] + -ισμός.

τοίχος, ο, ουσ. • 1. (αρχιτ.) οικοδομική κατασκευή από πέτρες ή τούβλα ή τσιμεντοσανίδες ή γυψοσανίδες, που χωρίζει δωμάτια ή αίθουσες, συνών. ντουβάρι, 2. (ναυτ.) τοιχώματα ή πλευρές πλοίου, (φρ.) *«τοίχος κυλίνδρου / κλιβάνου / στομίου καθόδου»,* 3. (φρ.) *«χτυπώ το κεφάλι μου στον τοίχο»,* μετανιώνω οικτρά για κάτι που έχω πράξει, *«προχωρώ / πηγαίνω / βαδίζω τοίχο-τοίχο»,* για κάποιον που περπατά προσεκτικά, που βαδίζει ακουμπώντας στον τοίχο, *«και οι τοίχοι έχουν αφτιά»,* συζητήσεις που γίνονται χαμηλόφωνα γιατί υπάρχει ο κίνδυνος να μαθευτούν τα όσα λέγονται. 📖 < αρχ. τοῖχος.

τοίχωμα, το, ουσ. • 1. επιφάνεια που περιβάλλει μια κοιλότητα ή ενός δοχείου, 2. (ανατ.) προστατευτικοί ιστοί κοίλων οργάνων ή κοιλότητας του σώματος, 3. (ναυτ.) οι πλευρές του πλοίου. 📖 < τοίχ(ος) [= τοίχος οικίας ή αυλής, -στον πληθ.- τα πλάγια ή τα πλευρά πλοίου] + -ωμα.

Τόκιο ή **Τόκυο,** το, ουσ. • (γεωγρ.) α) πρωτεύουσα της Ιαπωνίας με 13 εκατομμύρια κάτοικους περίπου, ενώ στη μητροπολιτική της περιοχή ζουν περίπου 37 εκατομμύρια άνθρωποι, διεθνές οικονομικό κέντρο, β)

κόλπος του Ειρηνικού Ωκεανού στις νοτιοανατολικές ακτές του ιαπωνικού νησιού Χονσού. 📖 < ιαπων. Tokyo < Tō + Kyo [= ανατολική πρωτεύουσα].

τοκομερίδιο, το, ουσ. • (οικον.) μικρή έντυπη απόδειξη, προσαρτημένη σε ομολογία, που την κόβει ο δικαιούχος σε τακτά χρονικά διαστήματα για να εισπράττει τον αντίστοιχο τόκο της περιόδου. 📖 < τόκ(ος) -ο- + μερίδιο(ν).

τόκος, ο, ουσ. • (οικον.) κέρδος χρηματικό, επί της % ή της ‰, που καταθέτει ο οφειλέτης στο δανειστή για δάνειο που έλαβε, (φρ.) *«νόμιμος / χρεωστικός / πιστωτικός / μηδενικός /μηνιαίος / τραπεζικός / εμπορικός / σύνθετος / προεξοφλητικός τόκος», «τόκος υπερημερίας».* 📖 < αρχ. τόκος. ⭕ τοκόσημο, τοκοχρεολύσιο, τοκοφόρος.

τολ, το, άκλ. ουσ. • (στρατ.) μεταλλική ημικυκλική κατασκευή, που λειτουργεί ως υπόστεγο για τη συντήρηση και φύλαξη αεροσκαφών ή ως στρατιωτικός κοιτώνας, αποθήκη κ.λπ. 📖 < γαλλ. tôle [= λαμαρίνα].

τομέας, ο, ουσ. • 1. υποδιαίρεση πόλης ή περιοχής, 2. (γεωμ.) *«τομέας κύκλου»* ή *«κυκλικός τομέας»,* το μέρος του κύκλου που ορίζεται από δύο ακτίνες και από το μεταξύ τους τόξο, 3. (φρ.) *«σφαιρικός / επίπεδος / τομέας», «τομέας εφαρμοσμένης ανάλυσης / μαθηματικών / μηχανικής / φυσικής / ανθρωπιστικών σπουδών / κοινωνικών επιστημών / νομικών σπουδών»* κ.λπ., 2. καθένα από τα κομμάτια ενός συνόλου. 📖 < αρχ. τομεύς [= αυτός που κόβει].

τομή, η, ουσ. • 1. κόψιμο, 2. (ιατρ.) α) κόψιμο των μυϊκών ιστών, (φρ.*) «καισαρική τομή»,* β) σημάδι που μένει στο δέρμα ως αποτέλεσμα κάποιου κοψίματος, 3. (αρχιτ.) προβολή μέρους του κτηρίου που προκύπτει από ένα υποθετικό κόψιμο, 4. (μαθημ.) το σύνολο των κοινών σημείων δύο γραμμών, επιφανειών ή στερεών σωμάτων, όταν τέμνονται μεταξύ τους, (φρ.) *«χρυσή τομή»,* 5. (μτφ.) ριζική ή καινοτόμα ανανέωση σ' έναν τομέα της ανθρώπινης γνώσης ή δραστηριότητας. 📖 < αρχ. τομή.

τόμπολο, το, ουσ. • (γεωγρ.) μακρόστενη, συνήθως, αμμώδη επιφάνεια εδάφους που συνδέει ένα μεγάλο στεριανό τμήμα με νησάκι, <u>συνών.</u> χερσονησίδα. 📖 < ιταλ. tombolo < λατιν. tumulus [= εξόγκωμα, ύψωμα].

Τομπρούκ, το, ουσ. δες Τουμπρούκ.

τονάζ, το, άκλ. ουσ. • (ναυτ.) όρος που χρησιμοποιείται στη ναυτιλιακή αγορά και φανερώνει τη χωρητικότητα των πλοίων σε τόνους. 📖 < γαλλ. tonnage < tonne [= τόνος, μέτρο χωρητικότητας 1.000 κιλών].

τονάρα, η, ουσ. • (ναυτ.) ειδικό δίχτυ για το ψάρεμα των τόνων. 📖 < ιταλ. προέλευσης, tonnare [= ψάρεμα τόνου] < tonno.

τονελάδα, η, ουσ. [παλαιότερη γραφή: τοννελάδα] • 1. (ναυτ.) α) μονάδα μέτρησης όγκου, που χρησιμοποιείται για τη μέτρηση της χωρητικότητας ενός πλοίου κι αντιστοιχεί σε 100 κυβικά πόδια (ft^3) ή 2,83 $μ.^3$, <u>συνών.</u> κόρος, 2. α) ισπανική μονάδα βάρους ισοδύναμη με 1.000 κιλά, ή β) πορτογαλική μονάδα βάρους, ισοδύναμη με 793,15 κιλά, 3. (συνεκδ.) ονομασία βυτίου μεγάλης χωρητικότητας. 📖 < ιταλ. tonnellata ή ισπαν. tonelada.

τόνκα, η, ουσ. • (γεωγρ.) στενή προσχωματική λωρίδα που χωρίζει την ανοιχτή θάλασσα από τη λιμνοθάλασσα. 📖 < αγν. ετύμου.

τονοδέτης, ο, ουσ. • (ναυτ.) πάσσαλος πρόσδεσης, που μπορεί να βρίσκεται πάνω στο σκάφος ή στην προκυμαία, αλλιώς και δέστρα, χρησιμεύει για την πρυμνοδέτηση των πλοίων κάνοντας χρήση σχοινιών, κιονίσκος, μπίντα [κεντρική δέστρα στην πλώρη και στην πρύμη τοῦ καϊκιού] και μπαμπάς [μικρότερη δέστρα τοποθετημένη δεξιά ή αριστερά στα πλάγια τοιχώματα] μπαμπαδέλι [δες λ.]. 📖 < τόνο(ς) + -δέτης < δένω.

τονοδηγός, ο, ουσ. • ή όκιο, ανοικτός δακτύλιος που στερεώνεται στην κουπαστή του σκάφους, για ν' αλλάζει εύκολα ή να κρατιέται το σχοινί προσδέσεως στην επιθυμητή κατεύθυνση, <u>συνών.</u> μπαστέκα [σε τροχαλία, δες λ.]. 📖 < τόν(ος) + οδηγός.

τόνος[1]**,** ο, ουσ. • 1. η ένταση του ήχου και το ηχόχρωμα της φωνής, 2. εναλλαγή φωτός και σκιάς, 3. (γραμμ.) σημάδι πάνω σε κάποιο γράμμα της λέξης που φανερώνει την εντονότερη προφορά, [στο πολυτονικό σύστημα υπήρχαν τρεις τόνοι, η οξεία, η βα-

ρεία και η περισπωμένη], 4. (μουσ.) α) καθεμιά από τις πέντε μεγαλύτερες αποστάσεις της μουσικής κλίμακας [ντο-ρε, ρε-μι, φα-σολ, σολ-λα, λα-σι], 5. ζωηρότητα, 6. (τέχν.) η απόχρωση σε πίνακα ζωγραφικής, 7. (ναυτ.) δίπλοκο σχοινί που αποτελείται από τρία ή τέσσερα συνεστραμμένα μονόπλοκα και χρησιμεύει για ρυμούλκηση ή για όρμιση πλοίων, γνωστό ως καρλίνι ή γούμενα [δες λ.]. 🕮 < αρχ. τόνος.

τόνος[2], ο, ουσ. • 1. (μαθημ.) μονάδα μέτρησης της μάζας ενός σώματος, ίση με χίλια κιλά, σωστότερα ως *μετρικός τόνος* (Metric Ton), (φρ.) ο *«αγγλικός τόνος»,* ισοδυναμεί με 1.016 κιλά, ο *«γαλλικός τόνος»,* με 1.000 κιλά, ο *«ναυτικός τόνος»*, μέτρο χωρητικότητας πλοίων που αντιστοιχεί σε 2,83 μ.^{3}, συνών. κόρος, 2. δυναμικότητα φορτηγού αυτοκινήτου σε βάρος φορτίου. 🕮 < γαλλ. tonn(e) [μσν. λατιν. tuna] + -ος.

τόνος[3], ο, ουσ. [και τόννος] • (ιχθυολ.) μεγάλο ψάρι της οικογένειας των σκομβριδών, η επιστ. του ονομ.: Thunnus thunnus (ο ερυθρός ή κόκκινος τόνος ή απλά τόνος - τούνα),

άλλα είδη: α) Thunnus alalunga – Albacore (τονάκι ή μακρύπτερος τόνος), β) Euthynnus alletteratus – καρβούνι, [διώνυμα], με σώμα υδροδυναμικό και συμπαγές, τρομερά γρήγορο, το χρώμα του σώματός του κόκκινο σε αντίθεση με τα άλλα ψάρια που έχουν λευκό, ζει στις εύκρατες και θερμές θάλασσες. 🕮 (αντιδάνειο) < ιταλ. tonno < λατιν. thynnus < αρχ. θύννος < θύνω [= σπεύδω ή εφορμώ εναντίον του εχθρού], η ονομασία του δικαιολογείται από τη γρήγορη και ορμητική του κίνηση. ○ τονοσαλάτα.

τονοσύρτης, ο, ουσ. • (ναυτ.) μηχανισμός συγκράτησης συρματόσχοινου, χρησιμοποιείται, κυρίως, στα τορπιλικά [μικρό σκάφος που φέρει τορπίλες]. 🕮 < τόνος + σύρτης.

τόξο, το, ουσ. • 1. α) (ιστορ.) αρχαίο όπλο χειρός που εκτοξεύει βέλη, φτιαγμένο από ένα ευλύγιστο στέλεχος και μια τεντωμένη χορδή, β) (αθλητ.) το είδος του όπλου με νεότερη κατασκευαστικά μορφή, 2. οτιδήποτε έχει τη μορφή του όπλου, 3. (γεωμ.) α) τμήμα καμπύλης γραμμής που ορίζεται από δύο σημεία, β. (αρχιτ.) ημικυκλική αψίδα, καμάρα, 4. (φυσ.) *«φωτοβολταϊκό / βολταϊκό / ηλεκτρικό τόξο»*, 5. (μετεωρ.) *«ουράνιο τόξο»,* φαινόμενο ατμοσφαιρικό που δηλώνει την παύση της βροχόπτωσης, 6. (μουσ.) το δοξάρι, 7. (φρ.) α) *«τόξο εξάντα»,* ημικυκλικό εξάρτημα του εξάντα, βαθμονομημένο από το σημείο συρρινισμού, δηλ. το σημείο μηδέν, μέχρι τις 140°, (αριστερά του μηδενός) και μέχρι τις 5° (δεξιά του μηδενός), β) *«τόξο πηδαλίου / μεγίστου κύκλου / ατμοσύρτη – ατμονομέα / ορατότητας φάρου / σκοπεύσεως»* κ.ά.

🕮 < αρχ. τόξον. ○ τοξοβολία, τοξόπλασμα, τοξοστοιχία.

τοξοειδής, -ής, -ές, επίθ. • αυτός που έχει σχήμα τόξου. τοξωτός. 🕮 < μτγν. τοξοειδής.

τοξότης, ο, ουσ. • 1. (στρατ.) στρατιώτης οπλισμένος με τόξο, 2. [ως κύρ. όν.] (αστρον.) αστερισμός του νότιου ημισφαιρίου, 3. (αστρολ.) το ένατο από τα δώδεκα μέρη του ζωδιακού κύκλου και το αντίστοιχο χρονικό διάστημα από 22 Νοεμβρίου έως 21 Δεκεμβρίου. 🕮 < αρχ. τοξότης.

τοπικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που σχετίζεται με έναν συγκεκριμένο και περιορισμένο σχετικά τόπο, που διαμένει σε αυτόν, (φρ.) *«τοπική αυτοδιοίκηση», «τοπική κοινότητα», «τοπικό διαμέρισμα»,* 2. αυτός που παράγεται ή αναπτύσσεται σε έναν τόπο, 3. (μετεωρ.) φαινόμενο που εμφανίζεται σε μια περιορισμένη περιοχή της γης, (φρ.) *«τοπικοί άνεμοι», «τοπικές βροχές / καταιγίδες»,* 4. (αστρον.) *«τοπική ώρα»,* ώρα που αντιστοιχεί, μετά από επιτόπιες αστρονομικές παρατηρήσεις, και ισχύει μόνο για έναν τόπο. 5. (ιατρ.) (φρ.) *«τοπική αναισθησία»,* νάρκωση σε μικρή έκταση σε άνθρωπο ή ζώο, 4. (γραμμ.) *«τοπικό επίρρημα»,* επίρρημα που δηλώνει τόπο. 🕮 < αρχ. τοπικός. ◈ τοπικά και τοπικώς [επίρρ.].

τοπογραφία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (επιστ.) εφαρμοσμένη επιστήμη που ασχολείται με τη γεωγραφική και γεωμετρική μελέτη τοπίων, αξιοποιώντας τη μέθοδο εκπόνησης τοπογραφικών χαρτών βάση των δεδομένων χωρογράφησης, από επίγεια, εναέρια ή δια-

στημικά μέσα, ο όρος χρησιμοποιείται και σε άλλα επιστημονικά πεδία όπως: τη νευροεπιστήμη, την οφθαλμιατρική, τη μηχανική των ιστών, τα μαθηματικά, (φρ.) *«τοπογραφία βαρομετρική»*. 🕮 < τοπογράφ(ος) + -ία.

τοπογραφώ, ρ. [μετβ.] • χαρτογραφώ μια περιοχή δημιουργώντας τον τοπογραφικό της χάρτη. 🕮 < τοπογράφ(ος) + -ώ.

τοποθέτηση, η, ουσ. • 1. απόθεση και τακτοποίηση αντικειμένων στην επιθυμητή σειρά και θέση, 2. ορισμός υπαλλήλου σε υπηρεσία, 3. επένδυση χρημάτων, 4. άποψη, γνώμη που εκφράζεται από άτομο για κάποιο πολιτικό ή ιδεολογικό κ.λπ. θέμα. 🕮 < τοποθετώ.

τοποθετώ, ρ. [μετβ.] • 1. βάζω κάτι σε μια συγκεκριμένη θέση, 2. προσδιορίζω τοπικά ή χρονικά ένα γεγονός, 3. διορίζω κάποιο άτομο σε υπηρεσία για να εργαστεί ως υπάλληλος, 4. επενδύω τα χρήματά μου με σκοπό το κέρδος, 5. (παθητ.) *τοποθετούμαι,* λέγω την άποψή μου για κάποιο θέμα. 🕮 < μτγν. τοποθετῶ [= εξακριβώνω τη θέση].

τοπομετρία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (επιστ.) κλάδος της τοπογραφίας, που ασχολείται με τις σχεδιαστικές απεικονίσεις [τοπογραφικά διαγράμματα] και τις μετρήσεις των θέσεων διαφόρων σημείων του εδάφους. 🕮 < γαλλ. topométrie.

τόρμος, ο, ουσ. • 1. μικρή προεξοχή που επιτυγχάνει τη συνδεσμολογία δύο εξαρτημάτων, εντορμία [δες λ.], σκάτσα, 2. (στρατ.) η οπή στην οποία εφαρμόζει το μεταλλικό σύστημα ενός πολυβόλου, 3. ξύλινο ή μεταλλικό δόντι οργάνου, 4. αλλά και οπή ή κοιλότητα στην οποία εισδύει καρφί ή πάσσαλος. 🕮 < αρχ. τόρμος. ⭕ εντορμία.

τορναδόρος, ο, ουσ. • (επάγγ.) ειδικευμένος τεχνίτης στην επεξεργασία ξύλων, μετάλλων, πλαστικών και άλλων υλικών, που χρησιμοποιεί τόρνο [δες λ.]. 🕮 < (αντιδάνειο) ❶ < βενετ. tornidor, ή ❷ < ιταλ. tornitore < μτγν. λατιν. tornator < tornus < αρχ. τόρν(ος) + -αδόρος.

τορνέιντο, ο, άκλ. ουσ. • 1. (αθλητ.) σκάφος τύπου καταμαράν με μήκος 6,09 μ., πλάτος 3,02 μ. και κινητή καρίνα, διαθέτει δύο πανιά επιφάνειας 20,4 μ^2 μαΐστρα, φλόκο, πλήρωμα δύο ατόμων, έχει ενταχθεί σε ολυμπιακή κατηγορία από το 1976, 2. (στρατ.) τύπος μαχητικού αεροσκάφους. 🕮 < αγγλ. tornado [= ανεμοστρόβιλος, σίφουνας].

τόρνευση, η, και **τόρνεμα** και **τορνάρισμα,** το, ουσ. • επεξεργασία ξύλου ή μετάλλου ή πλαστικού με τόρνο, (φρ.) *«κυκλική / εξωτερική / εσωτερική / επίπεδη / έκκεντρη / εγκάρσια / κατά μήκος τόρνευση», «τόρνευση αντιγραφής / προφίλ».* 🕮 < μτγν. τόρνευσις < αρχ. τορνεύω < τόρνος.

τορνευτής, ο, ουσ. • (επάγγ.) ο τορναδόρος [δες λ.]. 🕮 < τορνεύω + -της.

τορνεύω [αρχ.] και **τορνάρω,** ρ. [μετβ.] • 1. επεξεργάζομαι ξύλο, μέταλλο ή πλαστικό κάνοντας χρήση τόρνου, 2. (μτφ.) ρετουσάρω, δουλεύω πάνω στο γραπτό κείμενο της τοποθέτησής μου. ⊙ τορνευτικός, τορνευτής, τόρνεμα, τόρνευση.

τόρνος, ο, ουσ. • (τεχνολ.) εργαλειομηχανή, που αφαιρεί από ένα κομμάτι ξύλου ή μετάλλου ή πλαστικού ή PVC ή κάποιου άλλου συμπαγούς προϊόντος, ανεπιθύμητο υλικό και εξασφαλίζει λεία και καμπυλωτή επιφάνεια, επίσης μπορεί να δημιουργεί σπείρωμα σε κυλινδρικό ή κωνικό σώμα, διάτρηση, φρεζάρισμα, ξεχόνδρισμα κ.λπ., (φρ.) *«αυτοσχέδιος / χειροποίητος / μεταχειρισμένος / κατακόρυφος / οριζόντιος / επιτραπέζιος / γενικής χρήσεως / μηχανουργικός / ηλεκτρικός / ιμαντοκίνητος / ποδοκίνητος / κοχλιοτόμος / τοξωτός / μετωπικός τόρνος», «τόρνος πάγκου / πυργωτός».* 🕮 < αρχ. τόρνος.

Τορόντο, το, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη του Καναδά και πρωτεύουσα της επαρχίας του Οντάριο, με πληθυσμό 2.794.356 κατοίκους [απογρ. 2021], ενώ στην ευρύτερη μητροπολιτική της περιοχή κατοικούν 6.202.225 άτομα [απογρ. 2021]. 🕮 < αγγλ. Toronto [= άφθονο], λ. διαλέκτου των ιθαγενών της περιοχής.

τορπίλα και **τορπίλη,** η, ουσ. [παλαιότερη γραφή τορπίλλη] • 1. (στρατ.) υποβρύχιο κατευθυνόμενο βλήμα, μακρόστενου και κυλινδρικού σχήματος, φέρει εκρηκτική γόμωση και κινητήριο μηχανισμό, εκτοξεύεται από πλοίο, υποβρύχιο ή αεροσκάφος και

βρίσκει με μεγάλη ακρίβεια τον στόχο του, 2. (μτφ.) κάθε ύπουλη ενέργεια που ματαιώνει ένα σχέδιο και δημιουργεί εκρηκτικές καταστάσεις. 🕮 < γαλλ. torpille [= νάρκη] < λατιν. torpedo < torpere [= ναρκώνω]. ⊙ τορπιλίζω, τορπιλητής, τορπιλικός, τορπιλισμός, τορπίλισμα, τορπίλιση. ○ τορπιλάκατος, τορπιλοπλάνο, τορπιλοβόλο, τορπιλοθέτιδα, τορπιλοφόρο, τορπιλοσωλήνας.

τορπιλάκατος, η, ουσ. • (ναυπ.) παλαιότερος τύπος, μικρού, γρήγορου και ευέλικτου πολεμικού πλοίου, με κύριο οπλισμό τορπίλες, που τις εκτοξεύει από τορπιλοσωλήνες οι οποίες βρίσκονται αμφίπλευρα επί του καταστρώματός του. 🕮 < τορπίλ(η) + [αρχ.] ἄκατος.

τορπιλητής, ο, ουσ. • (ναυτ.) ειδικός χειριστής, υπαξιωματικός ή ναύτης του Πολεμικού Ναυτικού, επιφορτισμένος με την εκτόξευση των τορπιλών. 🕮 < τορπιλίζω.

τορπιλίζω, ρ. [μετβ.] • 1. ρίχνω τορπίλες και βυθίζω εχθρικό σκάφος, 2. (μτφ.) κάνω μια σειρά από ύπουλες ενέργειες και ματαιώνω κάποιο έργο ή κάποια σχέδια πριν την έναρξη των εργασιών. 🕮 < τορπίλ(η) + -ίζω.

τορπιλικό, το, ουσ. • (ναυπ.) μικρό και γρήγορο πλοίο που είναι εξοπλισμένο με τορπίλες, το τορπιλοβόλο. 🕮 < τορπίλ(η) + -ικό.

τορπιλισμός, ο, ουσ. • (ναυτ.) η ενέργεια του τορπιλίζω: 1. επίθεση εναντίον εχθρικού σκάφους και ανατίναξή του με τορπίλη, 2. (μτφ.) ύπουλη ενέργεια που αποσκοπεί στη ματαίωση κάποιου έργου. 🕮 < τορπιλί(ζω) + -μός.

τορπιλοβόλο, το, ουσ. • (ναυτ.) τύπος τορπιλικού [δες λ.], που κατασκευαστικά ανάγεται στον 19ο αι., η δράση του τερματίστηκε με την εμφάνιση των αντιτορπιλικών πλοίων στις αρχές του 20ου αι., παλαιότερη ονομασία: ναυκλαστροβόλο. 🕮 < τορπίλη + -βόλο < βάλλω.

τορπιλοθέτιδα, η, και [καθαρ.] **τορπιλλοθέτις,** γεν. -ιδος, ουσ. • (ναυπ.) η ναρκοθέτιδα [δες λ.], πολεμικό πλοίο που ποντίζει τις νάρκες ή εκτελεί βοηθητικές δράσεις ως αντιτορπιλικό. 🕮 < τορπίλ(λ)η + -θέτιδα, θηλ. του -θέτης < τίθημι.

τορπιλοσωλήνας, ο, ουσ. • (ναυπ.) σωλήνας φύλαξης και εκτόξευσης τορπιλών, βρίσκεται στο κατάστρωμα του πολεμικού σκάφους, ελαφρά μετακινούμενο ενώ στο υποβρύχιο είναι στερεωμένο σε σταθερή βάση. 🕮 < τορπίλ(η) + σωλήνας, απόδοση του αγγλ. torpedo tube.

τορπιλοφόρο, το, ουσ. • (ναυτ.) βοηθητικό πλοίο του Πολεμικού Ναυτικού που μεταφέρει και ανεφοδιάζει τα τορπιλοβόλα σκάφη με τορπίλες. 🕮 < τορπίλ(η) + -φόρος < φέρω.

τουαλέτ(τ)α, η, ουσ. • 1. έπιπλο με καθρέφτη και συρτάρια στο οποίο τοποθετούνται είδη καλλωπισμού, 2. (αισθητ.) σωματική περιποίηση, συνών. ευτρεπισμός, 3. (ενδυμ.) πολυτελές γυναικείο φόρεμα, 4. (αρχιτ.) α) λουτρό, μπάνιο, β) αποχωρητήριο, συνών. αφοδευτήριο, βεσέ, ουρητήριο. 🕮 < γαλλ. toilette < υποκ. του toile [= πανί] < λατιν. tela [= ύφασμα].

Τουλόν ή **Τουλώνη,** η, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη της Γαλλίας στα παράλια της Μεσογείου, σημαντικό κέντρο ναυπήγησης σκαφών, κατασκευής αεροναυτικού εξοπλισμού, οπλικών συστημάτων, χαρτοβιομηχανίας, καπνοβιομηχανίας, αλιείας και οινοποιίας, διαθέτει μεγάλο στρατιωτικό λιμάνι, ο πληθυσμός της ανέρχεται σε 179.659 κατοίκους [απογρ. 2020]. 🕮 < γαλλ. Toulon < Toulon < Tolon < Tholon < λατιν. Telo Martius [ρωμαϊκό τοπωνύμιο - οικισμός].

τούμπο, το, ουσ. • (τεχνολ.) σιδηροσωλήνας χωρίς ραφή σε λέβητα κεντρικής θέρμανσης. 🕮 < ιταλ. tubo < λατιν. tuba [= σάλπιγγα].

Το(υ)μπρούκ, το, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη της Λιβύης, με πληθυσμό 120.000 κατοίκων [απογρ. 2011], και με εξαιρετικό φυσικό λιμάνι στο οποίο καταλήγουν πετρελαϊκοί αγωγοί. 🕮 [αρχαία ελληνική αποικία με το όνομα *«Αντίπυργος»*] αγγλ. Tobruk ή Tobruck, ιταλ. Tobruch, αραβ. Ṭubruq.

τούνελ και **τουνέλι,** το, ουσ. • 1. σήραγγα, υπόγεια διάβαση, 2. (μτφ.) α) μακρόστενος και σκοτεινός χώρος, β) χρονική περίοδος δύσκολων καταστάσεων. 🕮 < αγγλ. tunnel < μσν. γαλλ. tonnelle [= χωνί] < υποκορ. του tonne [= βαρέλι] < λατιν. tunna.

τουρ, άκλ. ουσ. • 1. γύρος, βόλτα μέσα σε πόλη οργανωμένη, συνήθως, από κάποιο γραφείο ταξιδίων, 2. (γενικότ.) περιοδεία μικρής χρονικής διάρκειας, περιήγηση, 3. πύργος, 4. περίμετρος. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. tour [= γύρος] < tourner [= γυρίζω] < λατιν. torno, tornare < tornus [= τόρνος] < αρχ. τόρνος.

τουράκι, το, ουσ. • 1. κινητό κάθισμα που στερεώνεται σε δύο κάθετα στηρίγματα στα πλάγια, συνών. σέλμα, μπάγκος, 2. (ναυτ.) πλατιά σανίδα βάρκας στην οποία κάθεται ο κωπηλάτης. 🕮 < τουρκ. durak [= στάση].

τουρέλο, το, ουσ. • (ναυπ.) το κατώτερο σανίδι ή μαδέρι του πετσώματος, αυτό που εφάπτεται με την καρίνα, συνών. επιστρόφιο και τουρέλι. 🕮 < ιταλ. torello.

τουρισμός, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. η μετακίνηση ατόμων ή διαφόρων ομάδων από τον ένα τόπο στον άλλο, με σκοπό την πολιτισμική ενημέρωση η την ψυχαγωγία, (φρ.) *«μαζικός / αθλητικός / θρησκευτικός / κοινωνικός τουρισμός»,* 2. (διοικ.) το σύνολο των υπηρεσιών που εξυπηρετούν την κίνηση αυτή, ντόπιων και ξένων, σε μια χώρα. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. tourisme < γαλλ. tour [= γύρος] < tourner [= γυρίζω] < λατιν. torno, tornare < tornus [= τόρνος] < αρχ. τόρνος.

τουρίστας, ο, **τουρίστρια,** η, ουσ. • 1. περιηγητής / -τρια, 2. (γεν.) ο ξένος σε μια χώρα, 3. (μτφ.) α) νομάδας, β) πρόσωπο που αδιαφορεί για όσα συμβαίνουν γύρο του και παραμένει ανέμελο, αδρανές και οκνηρό. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. touriste < tourisme < tour [= γύρος] < tourner [= γυρίζω] < λατιν. torno, tornare < tornus [= τόρνος] < αρχ. τόρνος. ⊙ τουριστικός.

τουρκέτης, ο, ουσ. • (ναυτ.) πρωραίος ιστός σε ιστιοφόρο σκάφος [δες τουρκέτο].

τουρκέτο, το, ή **τρίγκος,** ο, ουσ. • (ναυτ.) το πλωριό κατάρτι, τριγωνικό είδος πανιού, ιστιοφόρου σκάφους, ο ακάτιος ιστός, συνών. τουρκέτης. 🕮 < ιταλ. trinchetto.

Τουρκία, η, ουσ. • (γεωγρ.) κράτος της εγγύς Ανατολής, με έκταση 783.562 τ.χλμ. και πληθυσμό 85 εκατομμ. κατοίκους περίπου. 🕮 < τουρκ. Türkiye [Türkiye Cumhuriyeti] < Turk [= Τούρκος], αγνώστου ετύμου. ⊙ Τούρκος, Τουρκάλα, τουρκικός, τούρκικος, Τουρκικά, Τούρκικα.

τουρμπίνα, η, ουσ. • (τεχνολ.) περιστροφική μηχανή, που αποτελείται από έναν άξονα με τύμπανο και με ενσωματωμένα πτερύγια, η οποία κινείται με θερμική ενέργεια, για αξιοποίηση της κινητήριας δύναμης του νερού, του ατμού ή κάποιου αερίου, συνών. ο ηλεκτρικός στρόβιλος. 🕮 < γαλλ. turbine < λατιν. turbo [= στρόβιλος, δίνη].

τούρμπο, το, άκλ. ουσ. • 1. (τεχνολ.) στροβιλοσυμπιεστής, αλλιώς: υπερσυμπιεστής καυσίμων, δηλ. κινητήρας ή μηχάνημα που λειτουργεί, κατά τη διαδικασία καύσης του κινητήρα, σε υψηλότερη πίεση και πυκνότητα από τον αέρα περιβάλλοντος, λαμβάνοντας τα καυσαέρια από την εξαγωγή τα οποία με την σειρά τους προκαλούν την περιστροφή της φτερωτής της τουρμπίνας, 2. (μτφ. ως χαρακτηρισμός) ανόητος άνθρωπος που αντιλαμβάνεται αργά, που δεν παίρνει γρήγορα στροφές. 🕮 < αγγλ. turbo < λατιν. turbo [= στρόβιλος, δίνη].

τουρμποκίνητος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που κινείται με τουρμπίνα. 🕮 < τουρμπίν(α) -ο- + κινητός < κινέω / κινῶ [= θέτω σε κίνηση, μετακινώ].

τούρνα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) σαρκοφάγο ψάρι των γλυκών νερών, η επιστ. του ονομ.: Esox lucius, γνωστό και ως λούτσος του γλυκού νερού, ζει σε ποτάμια και λίμνες, είναι μεγαλόσωμο με σύνηθες μέγεθος τα 40 εκ., στην Ελλάδα το συναντάμε σε μεγάλες λί-

μνες όπως: Βιστωνίδα, Κερκίνη, Βεγορίτιδα, Πετρών, Ζάζαρη και Χειμαδίτιδα, στο δέλτα του Έβρου και στις εκβολές του Στρυμόνα. 🕮 < τουρκ. turna.

τουτζάρης, ο, ουσ. [πληθ. τουτζάρηδες] • μεγαλέμπορος που ασχολούνταν με το εμπόριο των καραβανιών και τις θαλάσσιες μεταφορές, συνών. μπαζιρκιάνης. 🕮 < τουρκ. tüccâr [πληθ. του tâcir] [= έμπορος, πραγματευτής].

τ(ο)υφέκι(ο) και **ντουφέκι,** το, ουσ. [γεν. τουφεκ-ιού, -ιών] • (στρατ.) φορητό πυροβόλο όπλο, ημιαυτόματο (M1), χρησιμοποιήθηκε από τους οπλίτες του πεζικού σώματος, τους ευζώνους και παλαιότερα από τους ναύτες του πολεμικού ναυτικού, σήμερα χρησιμοποιείτε σε τιμητικές φρουρές, από κυνηγούς και σε αθλητικούς αγώνες, (φρ.) *«τυφέκιο μάχης».* 🕮 < όψιμο μσν. τουφέκιον και τουφέχι < τουρκ. tüfek [= είδος ατομικού πυροβόλου όπλου]. ⊙ τουφεκιά, τουφεξής, τουφεκίδι, τουφεκίζω, τουφεκισμός, τουφέκισμα, τουφεκώ.

τραβέρσα, η, ουσ. • 1. (αρχιτ.) ξύλινο ή μεταλλικό δοκάρι που συνδέει άλλα δοκάρια με σκοπό τη στήριξη της κατασκευής, συνών. διάξυλο, διάπηγμα, 2. (ειδικότ.) ξύλινο, συνήθως, δοκάρι, πάνω στο οποίο στηρίζονται οι μεταλλικές ράγες ενός σιδηροδρομικού δικτύου, 3. μακρόστενο υφαντό ή πλεκτό που χρησιμοποιείται σαν διακοσμητικό σε έπιπλα, 4. (ναυτ.) ξύλινο δοκάρι, τοποθετημένο κάθετα προς τον διαμήκη άξονα του πλοίου. 🕮 < μσν. τραβέρσα < ιταλ. traversa < λατιν. transversus < transvertere [= μεταστρέφω].

τραβερσάδα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (ναυτ.) ο διάπλους από λιμάνι σε λιμάνι, συνών. διάπλευση. 🕮 < ιταλ. traversata < ρ. traversare [δες τραβερσάρω] αλλά και βενετ. traversada.

τραβερσάρω, ρ. [αμετβ] • (ναυτ.) α) ταξιδεύω από μία παραθαλάσσια περιοχή σε κάποια άλλη, διαπλέω, β) ελαττώνω την ταχύτητα του πλοίου κατά τη διάρκεια κάποιας τρικυμίας και πλέω στον άνεμο αντίπρωρα. 🕮 < ιταλ. traversare < λατιν. transversus < transvertere [= μεταστρέφω].

τραβέρσο, το, άκλ. ουσ. • (ναυτ.) η αναγκαστική κίνηση του πλοίου με ελαττωμένη ταχύτητα και κόντρα στον άνεμο για την αποφυγή των πλαγιομετωπικών χτυπημάτων από τον αέρα ή το κύμα, αντιμονή, 🕮 < ιταλ. traverso < λατιν. transversus < transvertere [= μεταστρέφω]. ⊙ τραβερσώνω, τραβερσάρω, τραβερσάδα [= περιστασιακό δρομολόγιο με πλοίο].

Στὰ ὄρτσα νὰ προλάβουμε. **Τραβέρσο** καὶ προχώρα.
Νὰ πᾶμε νὰ προλάβουμε τὴν τελευταία ριξιὰ
σὲ κείνη τὴν ἀπίθανη σ᾽ ὅλο τὸν κόσμο χώρα
ποὺ τὰ κορίτσια τό ᾽χουνε στὰ δίπλα ἢ καὶ λοξά.

➢ Απόσπασμα από ο ποίημα *«Σπουδὴ θαλάσσης»* της ποιητικής συλλογής *«Τραβέρσο»* [1975] του **Νίκου Καββαδία,** εκδ. Άγρα.

τραβερσώνω, ρ. [μετβ] • (ναυτ.) γυρίζω το πλοίο με τέτοιον τρόπο έτσι ώστε να βρίσκεται κόντρα στον άνεμο και τα κύματα. 🕮 < τραβέρσ(ο) + -ώνω. ⊙ τραβέρσωμα.

τραβώ, ρ. • [μετβ] 1. μετακινώ κάτι από τη θέση στην οποία βρίσκεται σε κάποια άλλη, 2. τεντώνω, 3. σύρω. έλκω, 4. ρουφώ, 5. υποφέρω, 6. προσελκύω, 7. κάνω ανάληψη χρημάτων, 8. (φρ.) *«τραβάτε με κι ας κλαίω», «τραβάω τα μαλλιά μου», «τραβάω τον δρόμο μου», «τραβώ κουπί», «τραβάω ζόρι», «τραβώ χαρτί»,* [αμετβ.] (παθητ.) *τραβιέμαι:* 1. κωπηλατώ, 2. βρίσκομαι σε απόγνωση, 3. βασανίζομαι, 4. τρενάρω, καθυστερώ. 🕮 < μσν. τραυώ < ταυρώ, άλλος τ. του ρ. ταυρίζω [= χαιρετίζω - χαιρετώ, εξασθενίζω – εξασθενώ], με τη σημ. «τραβώ όπως ο ταύρος, σύρω βίαια» < αρχ. ταύρος. Σύμφωνα με την ετυμολογική αρχή, η λ. θα έπρεπε να γράφεται τραυώ, αλλά επικράτησε η γρ. τραβώ.

τραγάνα, η, ουσ. • 1. (φυτολ.) είδος τραγανού σταφυλιού, 2. πετρώδες και άγονο έδαφος, 3. (ναυτ.) σχετικά επίπεδος αμμολασπώδης βυθός, αποτελούμενος από άμμο, πέτρες και απολιθωμένα κελύφη στα οποία ζουν διάφοροι οργανισμοί, η περιοχή του μοιάζει με λιβάδι που διαθέτει πλούσια τροφή σε διάφορους θαλάσσιους οργανισμούς, όπως σφουγγάρια, κοράλλια, ανεμώνες, γαρίδες, σκουλήκια κ.ά. θεωρείται εξαιρετικός ψαρότοπος. 🕮 < μτγν. επιθ. τραγανός.

τρακάρω και **τρακέρνω,** ρ. [μετβ] • 1. (για οδηγό ή όχημα) προκαλώ σύγκρουση, (ναυτ.) εμβάλλω, κάνω ρεσάλτο, 2. συναντώ κάποιον ξαφνικά, πέφτω πάνω του, 3. [αμετβ.] μαλώνω με κάποιον. 🕮 < ιταλ. attraccare [= 1. οδηγώ πλοίο για να πλευρί-

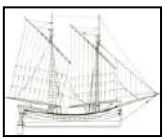
σει σε άλλο ή σε αποβάθρα, 2. ορμίζω]. ⊙ τρακάρισμα.

τράκο, το, **τράκος,** ο, ουσ. • 1. το τρακάρισμα οχημάτων, η σύγκρουση, 2. α) οτιδήποτε προκαλεί αναταραχή, το πάθημα, η ζημιά, συνών. το στραπάτσο, η νίλα, β) τιμωρία, επίπληξη. 🕮 < τρακάρω [δες λ.].

τραμο(υ)ντάνα και **ντραμο(υ)ντάνα** και **τρεμοντάνα** και **τριμουντάνα,** η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (μετεωρ.) βόρειος άνεμος, ο βοριάς, 2. (συνεκδ.) βορράς, 3. (φρ.) *«άστρο της τραμουντάνας»,* αλλιώς: *«το αστέρι πάνω από τα βουνά»,* δηλ. ο πολικός αστέρας. 🕮 < μσν. τραμοντάνα < ιταλ. tramontana < λατιν. trans-montanus [= αυτός που είναι πέρα από τα βουνά, ο βουνίσιος] < trans [= υπέρ, πέραν] + montanus [= βουνό], για τους Λατίνους, αυτός που έχει σχέση με την οροσειρά των Άλπεων, τόπος δηλωτικός του Βορρά. ○ μαϊστροτραμουντάνα.

τράμπα, η, ουσ. [λαϊκότροπο] [χωρίς γεν. πληθ.] • αμοιβαία ανταλλαγή εμπορευμάτων. 🕮 < τουρκ. trampa [= ανταλλαγή πραγμάτων χωρίς τη χρήση χρημάτων] < ❶ < ιταλ. trampa [= εξαπάτηση], ή ❷ < ιταλ. tramutare, [= μετατρέπω].

τραμπάκουλο, το, ουσ. • 1. (ναυτ.) ογκώδες και αργό δικάταρτο ιστιοφόρο πλοίο, με επίπεδο πυθμένα, οξύπρυμνο και με κυρτό πλωριό ποδόσταμα, παρόμοιο με την μπρατσέρα, συνήθως κακοσυντηρημένο, το συναντάμε, κυρίως, στην Αδριατική Θάλασσα,

2. (μτφ.) σωματώδης γυναίκα που βαδίζει πολύ αργά και κουνιέται με άγαρμπο τρόπο δεξιά - αριστερά, συνών. μαούνα, φώκια. 🕮 < ιταλ. trabaccolo < βενετ. trabacolo < λατιν. trabecula, υποκ. του trabs [= στενόμακρο δοκάρι πλοίου].

τραμπουκάρισμα, το, ουσ. • 1. (ναυτ.) αγώνας του πληρώματος και του σκάφους με τα κύματα, κλυδωνισμός, 2. εξαγορά ανθρώπων με δωροδοκία. 🕮 < τραμπουκάρω [= κλυδωνίζομαι επικίνδυνα, θαλασσοδέρνομαι] = -ισμα.

τρανζίστορ, το, άκλ. ουσ. • 1. (ηλεκτρολ.) συμπαγής ηλεκτρονική συσκευή με ημιαγωγικό κρύσταλλο που έχει τρεις ή περισσότερες εξόδους και χρησιμοποιείται στη δημιουργία και το μετασχηματισμό ηλεκτρικών ταλαντώσεων, 2. (συνεκδ.) μικρό φορητό ραδιόφωνο, [υποκ.] τρανζιστοράκι. 🕮 < αγγλ. transistor < trans(fer) [= μεταφέρω] + (res)istor [= αντίσταση].

τράνζιτ, το, άκλ. ουσ. και **τράνζιτο,** [επίρρ.] • 1. η διακίνηση εμπορευμάτων από ενδιάμεσους σταθμούς προς τον τόπο του τελικού προορισμού τους, χωρίς τη διενέργεια τελωνειακών ελέγχων και καταβολή δασμών [διαμετακόμιση εμπορευμάτων], 2. η παραμονή ταξιδιωτών σε λιμάνια ή αεροδρόμια και η μετεπιβίβασή τους σε άλλο μέσο μεταφοράς για την πραγμάτωση του ταξιδιού τους χωρίς να εκτελούνται ενδιάμεσοι έλεγχοι σε διαβατήρια και αποσκευές, 3. (συνεκδ.) η αίθουσα αναμονής ή ο χώρος επιβίβασης σε λιμάνι ή αεροδρόμιο ή τρένο, στον οποίο παραμένουν για τη μετεπιβίβασή τους πρόσωπα και αποσκευές. 🕮 < αγγλ. transit - ιταλ. transito < λατ. transitus [= διάβαση, πέρασμα] < transire [= μεταβαίνω, διέρχομαι].

τρανσμπορντάρω, ρ. [μετβ] • μεταφορτώνω εμπορεύματα από το ένα πλοίο ή τρένο στο άλλο. 🕮 < γαλλ. transborder [= μεταφορτώνω, μεταφέρω από πλοίο σε πλοίο].

τρανσμπόρντο, το, άκλ. ουσ. • μεταφόρτωση από ένα πλοίο ή τρένο σε άλλο, μετεπιβίβαση. 🕮 < γαλλ. transbordement [= μεταφόρτωση].

τράνταγμα, το, ουσ. • η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του τραντάζω: δυνατό και απότομο κούνημα. 🕮 < τραντάζω.

τραντάζω, ρ. [μετβ] • 1. κουνώ κάποιον ή κάτι πολύ δυνατά, 2. (μτφ.) συγκλονίζω, συνταράζω κάποιον. 🕮 ❶ < σλαβ. tront(ja) + -άζω, ή ❷ < αρχ. τανταλίζω [= ταλαντεύω, σείω].

τράπεζα, η, ουσ. • 1. το τραπέζι, *«τράπεζα σχεδίασης / κρεμαστή / στρογγυλή»,* 2. δημόσιο ή ιδιωτικό ίδρυμα, που δέχεται καταθέσεις πολιτών ή εταιρειών με σκοπό τη δανειακή εξυπηρέτηση των πελατών της και κατ' επέκταση την κερδοφορία της, (φρ.) *«διεθνής / ηλεκτρονική / κεντρική / ευρωπαϊκή τράπεζα», «Εθνική / Αγροτική / Κτηματική / Κοινοτικής Ανάπτυξης / Εμπορική / Στεγα-*

στική / Συνεταιριστική Τράπεζα», «Τράπεζα Ελλάδος / Κεντρικής Ελλάδος / Επενδύσεων / Διεθνών Διακανονισμών / Πειραιώς / Lloyds / Goldman Sachs κ.λπ.», 3. το κτήριο εντός του οποίου λειτουργεί το παραπάνω πιστωτικό ίδρυμα, 4. δημόσιο ή ιδιωτικό ίδρυμα που συγκεντρώνει και διατηρεί ορισμένα όργανα ή ουσίες του ανθρώπινου σώματος, για να χρησιμοποιηθούν σε εγχειρήσεις ή σε μεταμοσχεύσεις οργάνων, κυττάρων ή ιστών, (φρ.) *«τράπεζα αίματος / δέρματος / νεφρών / οφθαλμών / σπέρματος / μοσχευμάτων».* 🕮 < αρχ. τράπεζα [= τραπέζι, τραπέζι χρηματιστή]. ⭕ τραπεζογραμμάτιο, τραπεζοϋπάλληλος, τραπεζομεσίτης.

τραπεζαρία, η, ουσ. • 1. αίθουσα σερβιρίσματος φαγητού σε ξενοδοχείο, γηροκομείο, πλοίο κ.λπ. 2. τα έπιπλα της τραπεζαρίας και ο σχετικός εξοπλισμός, δηλαδή το τραπέζι, οι καρέκλες και ο μπουφές. 🕮 < τραπέζ(ι) + -αρία.

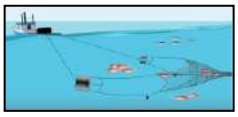
τραπεζικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που: α) σχετίζεται με την τράπεζα, β) πραγματοποιείται, εκδίδεται σε τράπεζα, (φρ.) *«τραπεζικός μεσολαβητής / λογαριασμός / κολοσσός / οίκος», «τραπεζικό γραμμάτιο / κεφάλαιο / απόρρητο / σύστημα / στέλεχος / επιτόκιο», «τραπεζική επιταγή / κατάθεση / πίστωση»,* 2. [ως ουσ.] ο *τραπεζικός,* ο υπάλληλος της τράπεζας. 🕮 < τράπεζ(α) + -ικός.

τραπέζιο, το, ουσ. • 1. (γεωμ.) τετράπλευρο σχήμα του οποίου οι δύο απέναντι πλευρές είναι παράλληλες και άνισες, (φρ.) *«ισοσκελές / ορθογώνιο τραπέζιο»,* 2. όργανο γυμναστικής που αποτελείται από μία οριζόντια κυλινδρική δοκό που κρέμεται από δύο παράλληλα σκοινιά. 🕮 < αρχ. τραπέζιον υποκ. του αρχ. τράπεζα.

τραπεζογραμμάτιο, το, ουσ. • (οικον.) χαρτονόμισμα που εκδίδεται από εξουσιοδοτημένη τράπεζα για να αντικαταστήσει το μεταλλικό νόμισμα, μπανκανότα και μπαγκανότα. 🕮 < τράπεζ(α) -ο- + γραμμάτιο(ν), μτφρδ. από τη γαλλ. billet de banque-note.

τραπεζοκόμος, ο/η, και **τραπεζοκόμα,** η, ουσ. • εργαζόμενος/-η σε διάφορα ιδρύματα, ξενοδοχεία, στρατιωτικούς χώρους, πλοία κ.λπ. που επιμελείται και εξυπηρετεί όσους παρευρίσκονται στο γεύμα ή στο δείπνο, συνών. τραπεζιέρης. 🕮 < μτγν. < τράπεζα + -κόμος < κομέω, κομῶ [= φροντίζω, περιθάλπω, περιποιούμαι ανθρώπους ή ζώα].

τράτα, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) κωνικό δίχτυ σαν σάκος, μοιάζει με τον γρίπο, αποτελούμενο από πλέγμα κλωστών και σχοινιών στα άκρα του για αύξηση της αντοχής του, 2. (ναυπ.) αλιευτικό σκάφος, συνήθως καΐκι, που ψαρεύει με συρόμενο δίχτυ, ψαρότρατα κωπήλατη ή με μικρό τετράγωνο πανί, λατίνι ή σακολέβα, 3. (χορ.) κυκλικός παραδοσιακός χορός. 🕮 < βενετ. trata ή ιταλ. tratta, θηλ. του επιθ. tratto [= τραβηγμένος, τεντωμένος] < λατ. tractus [= έλκυση, τράβηγμα]. ⭕ ανεμότρατα, μηχανότρατα, βιντζότρατα.

Η τράτα έχει σχήμα κώνου, στη βάση του οποίου υπάρχουν οι πόρτες, δύο σιδερένιες ορθογώνιες κατασκευές που σέρνονται στο βυθό κρατώντας την κυκλική βάση του κώνου ανοικτή. Το δίχτυ στη βάση του νοητού αυτού κώνου που δημιουργείται, έχει στο κάτω μέρος του βαρίδια για να σέρνεται στο βυθό, ενώ στο πάνω μέρος του έχει φελλούς. Με αυτόν τον τρόπο η τράτα διατηρείται ανοιχτή και σέρνεται στο βυθό, πιάνοντας τα ψάρια που βρίσκονται εκεί.

τρατάρης, ο, ουσ. • (ναυτ.) ο ιδιοκτήτης τράτας, ή ο ψαράς που εργάζεται σε τράτα. 🕮 < τράτα + -άρης.

τρατάρικο, το, ουσ. • (ναυτ.) μικρό πλοίο που ψαρεύει κάνοντας χρήση της τράτας [δες λ. ερμ. 1]. 🕮 < τράτα + -άρικο.

τραύμα, το, ουσ. • βλάβη του σώματος που προκαλείται από βίαιο κτύπημα, πληγή, (φρ.) *«εξωτερικό / εσωτερικό / διαμπερές / τυφλό / θανατηφόρο / ψυχικό / μηχανικό / σοβαρό / βαρύ / ελαφρό / βαθύ / συνθλιπτικό / εξελκυστικό / νύσσον / τέμνον / θλαστικό / επιπόλαιο / πολεμικό».* 🕮 < αρχ. τραῦμα. ⭕ τραυματιοφορέας, τραυματολογία.

τραυματίας, ο/η, ουσ. • αυτός που φέρει τραύματα, ο πληγωμένος. 🕮 < αρχ. τραυματίας.

τραυματιοφορέας, ο/η, ουσ. • 1. στρατιώτης του υγειονομικού σώματος, που μεταφέρει τους τραυματίες από το πεδίο της μάχης στο χειρουργείο, 2. υπάλληλος υγειονομικής υ-

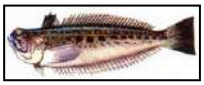
πηρεσίας που μεταφέρει τραυματίες ή ασθενείς. 🕮 < τραυματί(ας) -ο- + [αρχ.] φορεύς [= μεταφορέας].

τράφικο, το, άκλ. ουσ. • η κυκλοφορία, η κίνηση οχημάτων και σκαφών, καθώς και η μετακίνηση εμπορευμάτων και επιβατών. 🕮 < ιταλ. traffic.

τράχηλος, ο, ουσ. • 1. (ανατ.) α) ο λαιμός μαζί με το σβέρκο, ο αυχένας, β) το στενός μέρος σε σπλάχνα ή κόκαλα, 2. (γενικότ.) το στενόμακρο μέρος διαφόρων δοχείων, 3. (ναυτ.) *«τράχηλος *[1]ιστού / άγκυρας / κέρατος / κέρκου»*, *[1]το σημείο του ιστού ή της κεραίας στο οποίο τυλίγονται σκοινιά, αλλιώς: καπελλαδούρα. 🕮 < αρχ. τράχηλος.

τραχήλωμα, το, ουσ. • (ναυτ.) η καπελλαδούρα [γαλλ. capelage] ή βρογχωτήρας, τμήμα του προτόνου ή του επιτόνου που περιβάλλει το λαιμό στήλης ή επιστηλίου, *«τράχηλος ιστού»*. 🕮 < τραχηλώ [= καπελάρω] + -μα.

τραχίνος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι της οικογένειας των τραχινιδών, του γένους των περκόμορφων, το μήκος του σώματός του φθάνει τα 40 εκ. το τσίμπημα από το ακανθώδες

πτερύγιό του είναι επώδυνο για τον άνθρωπο, συνών. δράκαινα. 🕮 < (αντιδάνειο) < αγγλ. trachinus < μέσ. λατιν. trachina [= είδος ψαριού] < αρχ. τραχύς.

τραχύς, -ιά, -ύ, επίθ. • 1. αυτός που είναι ανώμαλος στην επιφάνεια του, όχι λείος, ζαρωμένος, σαγρέ, 2. αυτός που είναι σκληρός, δύσκαμπτος, 3. (μτφ.) α) ο βάναυσος, ο αγροίκος στη συμπεριφορά άνθρωπος, αντών. ο ήπιος, β) ο κοπιαστικός, ο δύσκολος, ο ζόρικος. 🕮 < αρχ. τραχύς. ⊙ τραχύτητα, τραχύνω. ◈ τραχιά [επίρρ.].

τρεμεντίνα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • (βιολ.) η τερεβενθίνη [δες λ.] ουσία που παράγεται από τον κορμό κωνοφόρων δέντρων και στη συνέχεια όταν στεγνώσει γίνεται ρετσίνι. 🕮 < ιταλ. trementina.

τρεπόντης και **τρεπόντες** και **τριπόντες,** ο, και **τριπόντε,** το, ουσ. • 1. (ναυπ.) μεγάλο ιστιοφόρο πλοίο με τρία καταστρώματα, 2. (ιστορ.) το παραπάνω τρίκροτο πλοίο χρησιμοποιήθηκε στην επανάσταση του 1821 κυρίως από την πλευρά των Οθωμανών. 🕮 < ιταλ. trepponti [= πλοίο με τρία καταστρώματα].

τρέσα*[1], η, ουσ. • πλέγμα από λεπτό νήμα σε σχήμα ταινίας, που το χρησιμοποιούν για να διακοσμήσουν ρούχα, κεντήματα κ.λπ., συνών. σιρίτι, κορδόνι, κορδονέτο. 🕮 < γαλλ. tress(e) α, [= πλεξούδα] < αβέβ. ετύμου, ίσως αντιδάνειο, λατιν. trichia < αρχ. θρίξ, γεν. τριχός ή σύμφωνα με άλλη εκδοχή, γερμανικής αρχής (ετυμολογική καταγραφή που συναντούμε στο λεξικό του καθηγητή Γ. Μπαμπινιώτη).

τρέσα*[2], η, ουσ. • (ναυτ.) εσωτερικό δοκάρι σε μεγάλο ιστιοφόρο που, συνήθως, προέρχεται από ζεύγος ξύλων για τη σύνδεση [διάπηγμα] του θωρακίου, το τραβέρσο. 🕮 < βενετ. tresa.

τρεχαντήρι, το, και **τρεχαντήρα,** η, ουσ. • (ναυπ.) μικρό, γρήγορο και πολύ σταθερό ιστιοφόρο και μηχανοκίνητο σκάφος, κατά το παρελθόν κατάλληλο ως σφουγγαράδικο, για μεταφορά εμπορευμάτων, αλλά και για μετακίνηση λίγων ατόμων, ιδανικό στις μέρες μας ως αλιευτικό ή σκάφος αναψυχής, [το ουδ. ως ουσ.] το τρεχαντηρίσιο. 🕮 < μσν. τροχαντήριον, υποκορ. του μτγν. τροχαντήρ [= μέρος της πρύμνης κοντά στο τιμόνι – πρυμνιό ποδόσταμα]. ⊙ τρεχαντηρίσιος [επίθ.].

«**Τρεχαντήρι** θ′ αρματώσω»

Τρεχαντήρι θ′ αρματώσω
με τιμόνι και πανιά
να σε πάρω και να πάμε
στου Γαρμπή την γειτονιά

Να γυρίσουμε παρέα
στου νοτιά τον καφενέ
να τα πιούμε στην αγάπη
κι όλα ρεφενέ

Κι αν ο έρωτας με δέσει
και βρεθούμε αγκαλιά
Πρόσεξε να μην μας πιάσει
το μελτέμι του βοριά.

➢ στίχοι: **Πλέσσα Λουκία**, μουσική σύνθεση: **Πλέσσας Μίμης**, πρώτη εκτέλεση: **Πουλόπουλος Γιάννης** [1969].

τρήση, η, ουσ. • τρύπημα, διάτρηση. 🕮 < αρχ. τρῆσις < τετραίνω [= τρυπάω].

τρίαινα, η, ουσ. • (ναυτ.) καμάκι με τρεις μυτερές προεκτάσεις, γνωστό ως σύμβολο του θεού Ποσειδώνα, συνών. τρικράνι. 🕮 < αρχ. τρίαινα.

τριακόντορος, η, ουσ. • (ναυπ.) τύπος πλοιαρίου της αρχαϊκής εποχής που το διέκρινε η ταχύτητα, η ευελιξία, η δυνατότητα δράσης σε μεγάλη ακτίνα, με πλήρωμα 30 κωπηλατών και μ' ένα κεντρικό τετράγωνο πανί όταν το επέτρεπε ο άνεμος· χρησιμοποιήθηκε ως μεταφορικό ή εμπορικό μέσο αλλά και ως πολεμικό ή πειρατικό πλοίο. 🕮 < τριάκοντα + -ορος [κατάληξη που αναφέρεται στον αριθμό των κουπιών] / -ερος < ἐρέτης [= κωπηλάτης].

τριβέας, ο, ουσ. • 1. (τεχνολ.) κυλινδρικό εξάρτημα μηχανών στο οποίο στηρίζεται η άτρακτος [δηλ. ο άξονας] ή κάποιο άλλο τμήμα που περιστρέφεται, κουζινέτο, έδρανο, 2. μηχάνημα που χρησιμοποιείται για τη λείανση σκληρών επιφανειών, τριβείο, (φρ.) *«τριβέας ολίσθησης», «ωστικός τριβέας»,* 3. (επάγγ.) εργαζόμενος που τρίβει επιφάνειες. 🕮 < μτγν. τριβεύς, γεν. -έως < αρχ. τρίβω. ⭕ κυλισιοτριβέας.

τριβείο, το, ουσ. • (τεχνολ.) μηχάνημα που χρησιμοποιείται για τη λείανση σκληρών επιφανειών, (φρ.) *«τριβείο ηλεκτρικό / παλμικό / τοίχου / περιστροφικό / έκκεντρο / δέλτα / αέρος / χούφτας / τηλεσκοπικό / λειαντήρας».*

🕮 < τριβ(εύς) + -είο(ν).

τριβέλα, η, και **τριβέλι,** το, ουσ. [παρωχημένο] • 1. (εργαλ.) όργανο διάνοιξης οπών, τρυπάνι, συνών. τρύπανο, 2. (μτφ.) α) ο ενοχλητικός άνθρωπος, β) ο διαπεραστικός πόνος, γ) η βασανιστική σκέψη. 🕮 < μσν. τριβέλ(λ)ιον < ιταλ. trivell(o) [< λατιν. terebellum, υποκ. του terebra = τρυπάνι] + -ι(ον) > -ι. ⊙ τριβελίζω > τριβέλισμα.

τριβή, η, ουσ. • 1. (φυσ.) η δύναμη αντίστασης που ασκείται σε ένα σώμα, όταν αυτό κινείται εφαπτόμενο με κάποιο άλλο, (φρ.) *«στατική / κινητική τριβή», «τριβή επιφανείας / ολίσθησης / κινήσεως / κυλινδήσεως [δηλ. κύλισης] / εσωτερική / εξωτερική», «απώλεια / αρπάγη / δίσκος / δακτύλιος / σύνδεσμος / συντελεστής τριβής»,* 2. (κατ' επέκτ.) η φθορά που προκαλείται εξαιτίας της τριβής, 3. (μτφ.) α) η πείρα, η επιδεξιότητα που αποκτά κάποιος μετά από μακροχρόνια ασχολία με το αντικείμενο ή με το επάγγελμα που έχει επιλέξει, β) η σύγκρουση απόψεων, οι πολιτικές αντιπαραθέσεις. 🕮 < αρχ. τριβή.

τρίβω, ρ. [μετβ.] • 1. κινώ ένα σώμα πάνω στην επιφάνεια κάποιου άλλου σώματος, ή συμπιέζω ένα σώμα πάνω σε άλλο που κινείται, με σκοπό να κάνω το ένα από τα δύο πιο λείο, πιο καθαρό, 2. αλέθω κάτι, 3. (συνήθως για υφάσματα) λιώνω, φθείρω, 4. (μτφ. μέσ.) α) τρίβομαι, αποκτώ εμπειρία, β) ξύνομαι. 🕮 < αρχ. τρίβω.

τρίγγος και **τρίγκος,** ο, ουσ. • (ναυτ.) ακάτιο ιστίο. 🕮 < ιταλ. trinchetto.

τρίγλα και **τρίγλη,** η, ουσ. • (ιχθυολ.) γένος σκορπιονοειδών ψαριών, γνωστό με την κοινή ονομασία καπόνι, ζει σε εύκρατες και τροπικές θάλασσες. 🕮 < αρχ. τρῖγλα.

τριγλί και **τρίγλι,** το, ουσ. • (ιχθυολ.) παλαιότερη ονομασία του μπαρμπουνιού [δες λ.]. 🕮 < αρχ. τρίγλη < θ. τριγ- [< τρίζω] + [επίθημα] -λη σημασιολογικά, η λ. συνδέεται με το ρ. τρίζω, λόγω του χαρακτηριστικού ήχου που κάνουν τα βράγχια του ψαριού όταν το ψάρι σπαρταρά τι στιγμή που το τραβούν έξω από το νερό.

τριγωνικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που έχει σχήμα τριγώνου, (φρ.) *«τριγωνικό σχήμα / πρίσμα / σύστημα», «τριγωνική βάση / πυραμίδα / πώληση / συναλλαγή / τιμολόγηση».* 🕮 < μτγν. τριγωνικός.

τριγωνισμός, ο, ουσ. • 1. διαίρεση επιφάνειας σε τρίγωνα, 2. διαίρεση της γήινης επιφάνειας με νοητές γραμμές σε δίκτυο τριγώνων, συνήθως ισόπλευρων, με σκοπό της χαρτογράφηση της περιοχής. 🕮 < τριγων(ίζω) + -ισμός.

τρίγωνο, το, ουσ. • 1. (μαθημ.) γεωμετρικό σχήμα που έχει τρεις πλευρές και τρεις γωνίες, (φρ.) *«ισόπλευρο / ισοσκελές / σκαληνό / ορθογώνιο / οξυγώνιο / αμβλυγώνιο τρίγωνο», «σφαιρικό τρίγωνο»,* το σχήμα εκείνο του οποίου οι πλευρές είναι τόξα μιας σφαίρας, 2. όργανο σχεδιάσεως, γνώμονας, 3. ξυλουργικό εργαλείο, 4. (μουσ.) κρουστό μεταλλικό όργανο που αποτελείται από ένα στέλεχος σε σχήμα τριγώνου και από ένα χαλύβδινο ραβδάκι που το χτυπούν στην

εσωτερική του επιφάνεια [συνήθως από τα παιδιά που λένε τα κάλαντα], 5. προειδοποιητικό σήμα, φωτεινό ή με φωσφορίζουσα επίχρυση ή με αντανακλαστική ταινία, που τοποθετείται πίσω από σταματημένο όχημα, σε περίπτωση βλάβης, 6. είδος γλυκίσματος, 7. (αστρον.) *«βόρειο / νότιο τρίγωνο»,* όνομα μικρών αστερισμών του βόρειου και του νότιου ημισφαιρίου αντίστοιχα, 8. (μτφ.) *«ερωτικό τρίγωνο»,* ερωτική σχέση ανάμεσα σε δύο άντρες και μία γυναίκα ή σε δύο γυναίκες και έναν άντρα, 9. (φρ.) *«Τρίγωνο των Κοραλλιών»,* τμήμα της θάλασσας των Φιλιππίνων που θεωρείται ως ένα «παγκόσμιο επίκεντρο της θαλάσσιας βιοποικιλότητας», *«Τρίγωνο των Βερμούδων»,* αλλιώς *«Τρίγωνο του Διαβόλου»,* θαλάσσια περιοχή στο δυτικό τμήμα του Βόρειου Ατλαντικού Ωκεανού. 🕮 <αρχ. τρίγωνον. ⭕ τριγωνομετρία.

τριγωνομετρία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • κλάδος των μαθηματικών που ασχολείται με τις τριγωνομετρικές συναρτήσεις και τις εφαρμογές τους στη γεωμετρία, (φρ.) *«επίπεδη / ευθύγραμμη / σφαιρική τριγωνομετρία».* 🕮 < < νεολατιν. trigonometria < αρχ. τρίγωνο(ν) + -metria = -μετρία < αρχ. μέτρον.

τριγωνομετρικός, -ή, -ό, επίθ. • (μαθημ.) αυτός που αναφέρεται ή που χρησιμοποιείται στην τριγωνομετρία, (φρ.) *«τριγωνομετρικοί αριθμοί»,* το ημίτονο, το συνημίτονο, η εφαπτομένη, η συνεφαπτομένη, η τέμνουσα και η συντέμνουσα, *«τριγωνομετρική εξίσωση»,* αλγεβρική εξίσωσης για τριγωνομετρικές συναρτήσεις με άγνωστη μεταβλητή, *«τριγωνομετρικό σημείο»,* γεωδαιτικό σημείο, η θέση του οποίου προσδιορίστηκε στην επιφάνεια της Γης με τη μέθοδο του τριγωνισμού. 🕮 < γαλλ. trigonométrique < trigonométr(ie) [= τριγωνομετρ(ία)] + -ique [= -ικός].

τριγωνομετρώ, ρ. [μετβ.] • κάνω τριγωνομέτρηση, δηλ. καταμέτρηση που γίνεται με τριγωνισμό. 🕮 < τρίγωνο + μετρώ.

τριήραρχος, ο, ουσ. • (ιστορ.) εύπορος πολίτης στην αρχαία Αθήνα, που αναλάμβανε τη συντήρηση και τον εξοπλισμό τριήρους [τριηράρχημα = η διοίκηση του σκάφους αλλά και της δαπάνης που αναλάμβανε ο πλούσιος τριήραρχος], ήταν υπεύθυνος για το πλήρωμα και κατέβαλε, όταν οι περιστάσεις το επέβαλαν, την *«ἐπιφορά»,* δηλ. ένα επιμίσθιο οικονομικής ενίσχυσης, επίσης είχε τη δυνατότητα να κυβερνήσει το σκάφος [τριηρονόμος]. 🕮 < τριήρης + -αρχος < [αρχ.] ἄρχω [= κυβερνώ, διοικώ, εξουσιάζω]. ⭕ τριηραρχώ, τριηραρχία.

τριήρης, η, ουσ. [γεν. τριήρους] • (ναυπ.) αρχαίο κωπήλατο πολεμικό πλοίο, γρήγορο και ελαφρύ, με τρεις σειρές κωπηλατών σε καθεμιά από τις δύο πλευρές, το μήκος του κυμαινόταν από 33 έως 43μ. και το πλάτος του από 3,5 έως 4,5 μ. στην πλώρη του υπήρχε έμβολο επενδεδυμένο με ορείχαλκο που χρησίμευε στον εμβολισμό των εχθρικών σκαφών, τα ιστία λειτουργούσαν ως βοηθητικά μέσα. 🕮 < αρχ. τριήρης < τρι- (< τρία) + -ήρης [η κατάληξη αναφέρεται στον αριθμό των σειρών των κουπιών] < θ. ἐρέτης [= κωπηλάτης] > [τοπωνύμιο] αρχ. Ἐρέτρια [= η πόλη των κωπηλατών].

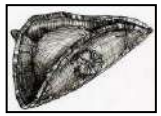
Η **τριήρης** με την εμφάνισή της δεν έφερε απλά ένα νέο τύπο πλοίου αλλά το απόλυτο πλοίο, καθώς η επαναστατική καινοτομία που ενσωμάτωνε, ήτοι η προσθήκη μιας τρίτης σειράς κωπηλατών, υπερκείμενης των άλλων δύο, ήταν πράγματι ένα τεχνικό άλμα λόγω της πολυπλοκότητας της κατασκευής για τη δημιουργία χώρου για όσο το δυνατόν περισσότερους κωπηλάτες.

➢ ahttps://elinis.gr, Patrice Pomey *«Σχετικά με την τριήρη»,* στο Ναυς – Πλοία και ναυπηγική στον ελληνικό κόσμο, Επιμ. Δρ. Κ. Δαμιανίδης, Έκδοση Τράπεζας Πειραιώς.

τριθάλασσος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που βρέχεται γύρω – γύρω από τρεις θάλασσες. 🕮 < τρί-(< τρία)+θάλασσα, [αττ. τ.] τριθάλαττος.

τριίστιο, το, ουσ. • (ναυπ.) σκάφος ή πλοίο που έχει τρεις ιστούς, τρία κατάρτια, τρικάταρτο. 🕮 < τρι- (< τρία) + ίστιος < ιστός.

τρικαντό, το, ουσ. • (ενδυμ.) α) τρίκοχο επίσημο καπέλο, από μαύρο ύφασμα, συνήθως, με φαρδύ και ανεστραμμένο γείσο σε τρίπλευρο σχήμα και στολισμένο και φτερά, β) καπέλο αξιωματικών του στρατού, του ναυτικού ή και της αστυνομίας

δυτικοευρωπαϊκών χωρών, καθώς και Ελλήνων διπλωματών αλλά και μελών του Βασιλικού Πολεμικού Ναυτικού στα τέλη του 19ου αι. 🕮 < γαλλ. tricanton < tri- [τρι-] (< τρία) + canton [= γωνία, αιχμή] < λατιν. canthus < μτγν. κανθός [= η γωνία που σχηματίζεται από τις άκρες των βλεφάρων].

τρικάταρτο, το, ουσ. • (ναυπ.) ιστιοφόρο καράβι με τρία κατάρτια. 🕮 < τρι- (< τρία) + κατάρτ(ι) -ος.

τρικούβερτος, -η, -ο, επίθ. • 1. (ναυπ.) [το ουδ. ως ο ουσ.] *τρικούβερτο*, πλοίο που έχει τρεις κουβέρτες, δηλ. τρία καταστρώματα, 2. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από μεγάλη ένταση και διάρκεια. 🕮 < τρι- (< τρία) + -κούβερτος < κουβέρτα, με αρχική σημασία [= καράβι με τρία καταστρώματα]. ◈ τρικούβερτα [επίρρ.].

τρικράνι, το, ουσ. • (ναυτ.) 1. τρίαινα [δες λ.], 2. καμάκι με τρεις μύτες, 3. τρίκρανο, γεωργικό εργαλείο ωσάν πιρούνι για το μάζεμα των χόρτων. 🕮 < υποκ. του αρχ. τρίκρανος [= τρικέφαλος] < τρι- (< τρία) + κράνος.

τρίκροτο, το, ουσ. • (ναυπ.) πολεμικό ιστιοφόρο πλοίο, με τρεις σειρές πυροβόλων σε κάθε του πλευρά. 🕮 < μτγν. τρίκροτος [= πλοίο με τρεις σειρές κουπιά, τα οποία χτυπούν συγχρονισμένα το νερό προκαλώντας τριπλό κρότο].

τρικύλινδρος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που φέρει τρεις κυλίνδρους [συνήθως για μηχανές εσωτερικής καύσης που εμφανίζουν μικρό μέγεθος, είναι ελαφρύτεροι από άλλους και επιτυγχάνουν οικονομία καυσίμου]. 🕮 < τρι- (< τρία) + κύλινδρος.

τρικυμία, η, ουσ. • 1. (μετεωρ.) μεγάλη θαλασσοταραχή που οφείλεται στους δυνατούς ανέμους, συνών. φουρτούνα, κλύδωνας, αντών. ηρεμία, γαλήνη, 2. (μτφ.) α) δυσάρεστη κατάσταση, β) πνευματική αναταραχή (φρ.) *«τρικυμία ἐν κρανίῳ»*, 3. (λογοτ.) *«Η Τρικυμία»* [The Tempest] ίσως το τελειταίο θεατρικό έργο του Ουίλλιαμ Σαίξπηρ. 🕮 < αρχ. τρικυμία. ⊙ τρικυμίζω.

Τρικυμία στην καρδιά μου
Έχεις φέρει φοβερή
Σαν της θάλασσας το κύμα
Με χτυπάνε οι καημοί...

➢ αρχικοί στίχοι από το τραγούδι *«Τρικυμία Στην Καρδιά Μου»* ερμηνευμένο από το συγκρότημα Idols [1969], στιχουργός: **Θανάσης Τσόγκας,** συνθέτης: **Daniele Pace**.

τρικυμίζω, ρ. [μετβ.] • 1. προκαλώ φουρτούνα, φουρτουνιάζω, 2. (μτφ.) προκαλώ αναταραχή, αναστάτωση. 🕮 < αρχ. τρικυμία.

τρικύμισμα, το, ουσ. • το φουρτούνιασμα της θάλασσας. 🕮 < τρικυμίζω.

τρικυμιώδης, -ης, -ες, επίθ. • 1. (μετεωρ.) αυτός που βρίσκεται σε κατάσταση τρικυμίας, φουρτουνιασμένος, 2. (μτφ.) αυτός που είναι περιπετειώδης, πολυτάραχος. 🕮 < τρικυμία + -ώδης.

Τρινιντάντ ή **Τρινιδάδ,** το, ουσ. • (γεωγρ.) νησί της Δημοκρατίας του Τρινιντάντ και Τομπάγκο στη νότια Καραϊβική Θάλασσα, έχει έκταση 4.768 τ.χλμ. και πληθυσμό ένα εκατομμύριο κατοίκους περίπου. 🕮 < αγγλ. Trinidad < ισπαν. trinidad [= τριάδα], ο Χριστόφορος Κολόμβος μετονόμασε το νησί σε La Isla de la Trinidad δηλ. *«Το νησί της (Αγίας) Τριάδας»*, εκπληρώνοντας έναν όρκο που είχε κάνει πριν ξεκινήσει το τρίτο του ταξίδι.

τριοδικός, -ή, -ό, επίθ. δες τρίοδος.

τρίοδος, -η/-ος -ο, επίθ. • 1. (τεχνολ.) αυτός που διακρίνεται από τρεις επιλογές, *«τρίοδη ή τριοδική βάνα»*, βάνα που συνδέει τρεις σωλήνες ή αγωγούς, *«τριοδικός καταλύτης»*, εξάρτημα οχήματος που ελαχιστοποιεί τις βλαβερές ουσίες για το περιβάλλον μετατρέποντας το μονοξείδιο του άνθρακα (CO) σε διοξείδιο του άνθρακα ($C0_2$), τους υδρογονάνθρακες (CmHn) σε υδρατμούς (H_20) και το οξείδιο του αζώτου (NOχ) σε εκπομπές αζώτου (N_2), 2. (φυσ.) *«τριοδική λυχνία»*, συσκευή με τρία ηλεκτρόδια, 3. [ως ουσ.] *η τρίοδος*, σταυροδρόμι, τρίστρατο. 🕮 [για την 1η και 2η ερμ.] (αντιδάνειο) < γαλλ. triode < [και για την 3η ερμ.] τρι- (< τρία) + οδός.

τριόπης, ο, και **τρίοπο,** το, ουσ. • (ναυτ.) ξύλινο σκεύος με τρείς οπές, από όπου περνάει το εντόνιο [δες λ.] κάθε επιτόνου. 🕮 < τρι- + οπή.

τριπλέλικος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που φέρει τρεις έλικες, 2. [το ουδ. ως ουσ.] (ναυτ.) *τρι-*

πλέλικο, πλοίο που φέρει τρεις προπέλες. 🕮 < τριπλ(ός) + έλικ(α) + -ος.

τρίπλευρος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που έχει τρεις πλευρές, 2. [το ουδ. ως ουσ.] το τρίγωνο. 🕮 < τρι- (< τρία) + πλευρά.

Τρίπολη, η, ουσ. • (γεωγρ.) η πρωτεύουσα της Λιβύης, με το μεγαλύτερο λιμάνι της χώρας, έχει πληθυσμό 1.183.000 κατοίκους [2023]. 🕮 < αγγλ. Tripoli [of-the-West – της Δύσης, για διαφοροποίηση από την Τρίπολη του Λιβάνου] < αρχ. Τρίπολις.

τριπολικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που έχει τρεις πόλους, 2. (ηλεκτρολ.) *«τριπολικό καλώδιο»,* καλώδιο με τρία σύρματα για το θετικό, τον αρνητικό και τον ουδέτερο πόλο, *«τριπολικός διακόπτης φορτίου», «τριπολικό φις», «ραγοδιακόπτης τριπολικός», «τριπολικός ακροδέκτης», «τριπολική πρίζα».* 🕮 < τρι- (< τρία) + πόλ(ος) -ικός.

τριπόντε, το, και **τριπόντες,** ο, ουσ. δες τρεπόντης.

τρίπτερος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που έχει τρεις φτερωτές ή φτερούγες ή πτερύγια, (φρ.) *«τρίπτερος ανεμιστήρας».* 🕮 < τρι- (< τρία) + πτερό.

τρισίλιο, το, ουσ. • α) δίστροφο σχοινί [χοντρός σπάγκος] εμποτισμένο με κατράμι, χρησιμοποιείται συνήθως στη περιέλιξη των μεγαλύτερων σχοινιών, ή β) λεπτό σκοινί [είδος σπάγγου] κατασκευασμένο από δυο κλωστές σιζάλ.

τρίσπαστος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που ανασύρει, 2. για μηχανήματα καθέλκυσης πλοίων που είναι διαρθρωμένα σε τρία κομμάτια, 3. (τεχνολ.) [το ουδ. ως ουσ.] *το τρίσπαστο*, ονομασία χειρουργικού εργαλείου. 🕮 < τρι- (< τρία) + σπαστός.

τρίστηλος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που έχει τρεις στήλες: 1. κείμενο σε εφημερίδα που καταλαμβάνει το χώρο τριών στηλών, 2. (ναυτ.) πλοίο τρικάταρτο, τριίστιο. 🕮 < τρι- (< τρία) + στήλος.

τρίστομος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που έχει τρία στόματα ή τρία στόμια ή τρεις αιχμές, (φρ.) *«τρίστομο λιμάνι», «τρίστομος κρουνός»,* 2. (ζωολ.) [το ουδ. ως ουσ.] *τρίστομο,* μικρό σκουλήκι που παρασιτεί στα βράγχια των ψαριών. 🕮 < τρι- (< τρία) + -στομος (< στόμα).

Τρίτη, η, ουσ. • η δεύτερη εργάσιμη μέρα της εβδομάδας, ή η τρίτη μέρα της εβδομάδας, ξεκινώντας από την Κυριακή, (φρ.) *«Μεγάλη Τρίτη».* 🕮 < μτγν. Τρίτη, ουσιαστικοποιημένο θηλ. του αρχ. επιθ. τρίτος.

τρίτος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό τρία, 2. (γραμμ.) *«τρίτο πρόσωπο»,* το πρόσωπο για το οποίο μιλάει ο ομιλητής, *«τρίτη κλίση»,* τρόπος κλίσης των ονομάτων της Αρχαίας Ελληνικής, 3. [το αρσ. ως ουσ.] *ο τρίτος,* α) πρόσωπο ξένο προς την υπόθεση, β) (ναυτ.) αξιωματικός που ιεραρχικά ακολουθεί τον βαθμό του υποπλοίαρχου, επίσης και τρίτος μηχανικός στο χώρο εργασίας του μηχανοστασίου, γ) [το θηλ. ως ουσ.] *η τρίτη,* ταχύτητα οχήματος, 4. [ως κύρ. όν.:] η Τρίτη, ημέρα της εβδομάδας. 🕮 < τρίτος.

τριτσαρόλι, το, ουσ. [πληθ. τριτσαρόλια] • (ναυπ.) κοινή ονομασία για το σειράδιο [= μικρό σχοινί] με το οποίο δένονται οι σειρές των ιστίων, γνωστό και ως τσιτσαρόλι ή τσαμαντάλι. 🕮 < ιταλ. terzaroli.

τρίτωνας, ο, ουσ. • 1. (ζωολ.) μαλάκιο γαστερόποδο, ένα είδος θαλάσσιου σαλιγκαριού, η επιστημ. του ονομ.: Charonia tritonis, γνωστό και ως *«μπουρού»,* 2. (ζωολ.) αμφίβιο ερπετό, ημιυδρόβιο είδος, 3. (μυθολ.) [ως κύρ. όν.:] *Τρίτωνας* α) θαλάσσια θεότητα, γιος του Ποσειδώνα και της Αμφιτρίτης, παριστάνεται ως γίγαντας με σώμα ανθρώπου και ουρά ψαριού, β) με την ίδια ονομασία και μορφή, ακόλουθος του Ποσειδώνα και των Νηρηίδων, γ) (υποκ.) *τριτωνίσκος*, αναπαράσταση Τρίτωνα. 🕮 < αρχ. Τρίτων, γεν. -ωνος.

τριφασικός, -ή, -ό, επίθ. • (ηλεκτρ.) αυτός που αποτελείται από τρία μονοφασικά εναλλασσόμενα ρεύματα που έχουν την ίδια συχνότητα με κατάλληλη φασική απόκλιση μεταξύ τους, α) *«τριφασικό ρεύμα»,* β) *«τριφασική γεννήτρια»,* γεννήτρια που παράγει τριφασικό ρεύμα, γ) *«τριφασικός κινητήρας», «τριφασική συσκευή»,* κινητήρας ή συσκευή που λειτουργεί με τριφασικό ρεύμα, δ) *«τριφασικό καλώδιο»,* καλώδιο που αποτελείται

από τρεις μονωμένους χάλκινους αγωγούς διελεύσεως ρεύματος, ε) *«τριφασικός ανορθωτής / μετατροπέας»,* στ) [ως ουσ.] *το τριφασικό*, το τριφασικό ρεύμα. 🕮 < τρι- (< τρία) + φάσ(ις) -ικός, μτφρδ. από την αγγλ. three-phase.

τριχιά, η, ουσ. • 1. σκοινί φτιαγμένο από τρίχες, 2. (συνεκδ.) είδος σχοινιού κατασκευασμένο από λεπτές ίνες διαφόρων υλών, (εκφρ.) *«κάνω την τρίχα τριχιά»,* μεγαλοποιώ υπέρμετρα διάφορες καταστάσεις, 3. τρίχινο κόσκινο των μεταλλουργών, τρίχες, κρησάρα. 🕮 <τρίχα + -ιά.

τριχίας και **τριχιός,** ο, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος σαρδέλας με μικρά και λεπτά αγκάθια όμοια με τρίχες, γνωστό και ως φρίσσα [δες λ.]. 🕮 < αρχ. θρίξ, γεν. τριχός.

τριχίουρος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) γένος περκόμορφων ψαριών, της οικογένειας των τριχιουριδών, που συναντάται στις ελληνικές και, γενικότερα, στις θερμές και εύκρατες θάλασσες. 🕮 (αντιδάνειο) < αγγλ. trichiurus < αρχ. θρίξ, γεν. τριχ(ός) -ί- + -ουρος (< αρχ. οὐρά).

τρίψιμο, το, ουσ. • η ενέργεια του τρίβω, (φρ.) *«τρίψιμο βαλβίδων / σοβά / ξύλου»,* κ.λπ. 🕮 < μσν. τρίψιμον < τριψ- (τρίβω) -ιμον.

τροκάδα, η, ουσ. • (ναυτ.) βυθός στρωμένος με άγριες ασβεστολιθικές πέτρες και απολιθωμένα φυτά, παρόμοιος με την τραγάνα αλλά σε μεγαλύτερο βάθος, ιδανικός ψαρότοπος για φαγκριά, λυθρίνια και συναγρίδες. 🕮 < ίσως από το τρακάδα [= τοποθέτηση αντικειμένων σε σειρά, ομοιόμορφο στοίβαγμα ξύλων].

τρόμπα και **τρούμπα,** η, ουσ. • 1. (τεχνολ.) αντλία νερού ή αέρα, συνήθως χειροκίνητη, 2. (ναυτ.) αντλία τοποθετημένη πάνω στο κατάστρωμα του σκάφους για την άντληση των σεντινόνερων, 3. συσκευή ψεκάσματος των φυτών, [παρωχημένο] ψεκαστήρας, 3. (μουσ.) σάλπιγγα. 🕮 < ιταλ. tromba [= αντλία, σάλπιγγα]. ⊙ τρόμπας.

τρόμπα μαρίνα, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) α) συσκευή ενίσχυσης της φωνής σε ανοικτό συνήθως χώρο, τηλεβόας, β) μεγάλο κοχύλι που χρησιμοποιούνταν σαν τηλεβόας παλαιότερα στα πλοία για να μεταδίδονται ηχητικά σήματα κατά τη διάρκεια ομίχλης με σκοπό να αποφεύγονται οι πιθανές συγκρούσεις, η «μπουρού», 2. (μουσ.) παλαιό μονόχορδο μουσικό όργανο που παίζεται με δοξάρι. 🕮 < ιταλ. tromba marina [= σάλπιγγα της θάλασσας, ή αλλιώς, θαλασσινή τρομπέτα].

τρομπάρω και **τρουμπάρω,** ρ. [αμετβ.] • 1. α) αντλώ υγρό με την τρόμπα, β) χρησιμοποιώ την τρόμπα για να προσθέσω αέρα, 2. (αργκ.) αυνανίζομαι. 🕮 < ιταλ. trombare < tromba. ⊙ τρομπάρισμα.

τροπή, η, ουσ. • 1. αλλαγή κατεύθυνσης, μεταστροφή, αλλαγή της τακτικής στην πορεία εξέλιξης κάποιας κατάστασης, 2. ανταλλαγή χρημάτων, 3. (αστρον.) καθένα από τα σημεία της εκλειπτικής τροχιάς στα οποία ο ήλιος φαίνεται να τρέπεται, να αλλάζει δηλ. φορά από το ένα ημισφαίριο στο άλλο, ηλιοστάσιο, 4. (μαθημ.) μετατροπή μιας μετρικής μονάδας σε άλλη. 🕮 < αρχ. τροπή.

τρόπιδα, η, ουσ. • (ναυπ.) το κατώτατο δοκάρι του σκελετού ενός πλοίου, που εκτείνεται από την πλώρη έως την πρύμνη και στο οποίο καταλήγουν οι κάθετοι σε αυτό νομείς, προσδίδοντας στο σκάφος αντοχή και ακαμψία στον πυθμένα αλλά και ευστάθεια σε ολόκληρο το κύτος, συνών. καρίνα ή καρένα. 🕮 < αρχ. τρόπις, αιτ. -ιδα < τρέπω.

τροπίζω, ρ. [αμετβ.] • (ναυτ.) αράζω σε πλάγια θέση το σκάφος, ώσπου να φτάσει η τρόπιδα στην επιφάνεια του νερού, με σκοπό να καθαρίσω τα ύφαλα, να το παλαμίσω, συνών. καρενάρω. 🕮 < αρχ. τρόπις + -ίζω.

τροπικός, -ή, -ό, επίθ. • (αστρον. - γεωγρ.) αυτός που έχει σχέση με τις τροπές του ήλιου, με τα ηλιοστάσια, (φρ.) *«τροπικοί κύκλοι»,* νοητοί παράλληλοι κύκλοι στην επιφάνεια της γήινης σφαίρας, που βρίσκονται 23° και 27′ βορείως και νοτίως του Ισημερινού, [ως ουσ.] *«Τροπικός του Καρκίνου ή Βόρειος τροπικός», «Τροπικός του Αιγόκερω ή Νότιος τροπικός», «τροπικός άνεμος / κυκλώνας / πυρετός», «τροπικές χώρες», «τροπικό έτος / κλίμα / δάσος», «τροπική βλάστηση / χώρα / ζέστη / ζώνη / καταιγίδα»* κ.ά. (λογοτ.) *«Ο Τροπικός του Αιγόκερω»,* αυτοβιογραφικό μυθιστόρημα του Henry Miller,

σε μετάφραση Γιώργου Μπαμπασάκη από τις εκδ. Μεταίχμιο. 🕮 < αρχ. τροπικός. ◈ τροπικά [επίρρ.].

τροπισμός, ο, ουσ. • 1. (βιολ.) κίνηση προσανατολισμού των φυτών, σαν αντίδραση στη μονόπλευρη επίδραση του φωτός, της βαρύτητας και άλλων εξωτερικών επιδράσεων, 2. (ναυτ.) α) άραγμα του σκάφους σε κατάλληλη θέση για εργασίες συντηρήσεως των υφάλων, για καθάρισμα, καλαφάτισμα, ή επισκευή της τρόπιδας [δες λ.], καρενάρισμα, β) (συνεκδ.) οι εργασίες που γίνονται στην τρόπιδα του πλοίου. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. tropisme < αρχ. τρόπ(ος) + -isme [= -ισμός].

τροπιστήριο, το, ουσ. • (ναυτ.) ο χώρος και η σκάρα στην οποία τοποθετούν τα μικρά ιστιοφόρα σκάφη για να καθαρίσουν τη γάστρα τους, να τα παλαμίσουν, συνών. καρνάγιο. 🕮 < τροπίζω + [επίθημα] -τήριο, η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*.

τροποποιώ, ρ. [μετβ.] • κάνω μικρές αλλαγές στο έργο ή στο σχεδιασμό του, μεταβάλλω κάτι. 🕮 < τρόπ(ος) -ω- + ποιώ. ⊙ τροποποίηση.

τρόπος, ο, ουσ. • 1. σύστημα δράσης, μέθοδος, μέσο, 2. (μτφ.) συμπεριφορά, φέρσιμο, 3. λεπτότητα, επιτηδειότητα, 4. (μουσ.) διάταξη των τόνων της κλίμακας με ορισμένο σύστημα. 🕮 < αρχ. τρέπω.

τροπόσφαιρα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) το κατώτερο στρώμα της ατμόσφαιρας, πάχους έως και 18 χλμ. στον Ισημερινό. 🕮 (αντιδάνειο) < αγγλ. troposphere ή γαλλ. troposphère < αρχ. τροπ(ή) -ο- + -sphère < αρχ. σφαῖρα. ⊙ τροποσφαιρικός.

τροπώνω, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) 1. συνδέω το κουπί με τον σκαρμό [δες λ.] χρησιμοποιώντας τροπωτήρα, 2. τοποθετώ σχοινένιο δακτύλιο [σκουλαρίκι] στον μακαρά. 🕮 < τροπ(ός) + -ώνω.

τροπωτήρας, ο, **τροπωτήρα,** η, και **τροπός,** ο, ουσ. • (ναυτ.) 1. σχοινένιος ή δερμάτινος ιμάντας που συγκρατεί το κουπί στον σκαρμό της βάρκας, 2. κρίκος φτιαγμένος από σχοινί που μπαίνει στον μακαρά. 🕮 < μτγν. τροπῶ / ώνω + [κατάλ.] -τήρ, -τήρας.

τροπωτός, -ή, -ό, επίθ. • (για τρόχιλο) αυτός που περικλείεται με τροπωτήρα [με σχοινένιο κρίκο]. 🕮 < τροπώνω + -τός.

τρότσα, η, ουσ. • (ναυτ.) **μ**ηχανισμός που συνδέει, με συναρμογή ή ανάρτηση, τους ιστούς, τις κεραίες, τις μπούμες και τα πίκια, δηλαδή όλα τα στοιχεία που εκτελούν περιστροφικές κινήσεις, συνών. συναρμογή, ντρίτσα, ή (αρχ.) ἀγκοίνη [= σύρμα ή σχοινί που ασφαλίζει ως δεσμός τη σταυρωτή κεραία στο κατάρτι]. 🕮 < λατιν. trossa [= σχοινί].

τρούμπα, η, ουσ. δες τρόμπα.

τρόφιμα, τα, ουσ. [συνήθως στον πληθ.] • οποιοδήποτε, στερεό ή υγρό προϊόν, χρησιμοποιεί ο άνθρωπος για τη διατροφή του. 🕮 < ουσιαστικοποιημένο ουδ. αρχ. του επιθ. τρόφιμος [= θρεπτικός].

τροφοδοσία, η, ουσ. • 1. η χορήγηση τροφίμων, συνήθως, σε μεγάλες ομάδες ανθρώπων, τροφοδότηση, σίτιση, 2. α) ανεφοδιασμός εμπορικής επιχείρησης, β) παροχή υλικών ή ενέργειας για τη λειτουργία μηχανήματος, συστήματος κ.λπ. 🕮 < τροφή + δοσία < δίδω.

τροφοδότης, ο, **τροφοδότισσα,** η, ουσ. • 1. αυτός που χορηγεί τροφή, που έχει επαγγελματικά αναλάβει την τροφοδοσία κάποιων, 2. αυτός που προμηθεύει με υλικά για τη λειτουργία ή τη συντήρηση ή την κίνηση ενός μηχανήματος, ο προμηθευτής. 🕮 < μσν. τροφοδότης < τροφ(ή) -ο- + -δότης [= αυτός που παρέχει τροφή]·

τροφοδότηση, η, ουσ. • 1. η τροφοδοσία [δες λ.], 2. το να δίνονται υλικά για να εξασφαλίζεται η απρόσκοπτη λειτουργία κάποιου μηχανήματος, 3. (γενικότ.) η οποιαδήποτε συστηματική παροχή των απαραίτητων υλικών ή προϋποθέσεων που εξασφαλίζει την ομαλή λειτουργία ενός συστήματος. 🕮 < τροφοδοτώ.

τροφοδοτικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που τροφοδοτεί, που χρησιμοποιείται για τροφοδοσία, που ανήκει ή αναφέρεται στον τροφοδότη ή την τροφοδοσία, 2. [ως ουσ.] *το τροφοδοτικό,* συσκευή για την παροχή ηλεκτρικής ενέργειας. 🕮 < τροφοδότ(ης) + -ικός.

τροφοδοτώ, ρ. [μετβ.] • 1. δίνω τρόφιμα σε ανθρώπους, είτε σε ατομικό επίπεδο είτε σε ομαδικό, 2. δίνω συστηματικά τα αναγκαία υλικά ή προϊόντα σ' ένα σύνολο ανθρώπων. 🕮 < τροφοδότ(ης) + -δοτώ. ⊙ τροφοδότηση.

τροχαλία, η, ουσ. • 1. μηχανισμός που έχει τη μορφή τροχού με αυλάκι στην περίμετρό του από το οποίο διέρχεται σχοινί ή συρματόσκοινο και χρησιμοποιείται για ανύψωση μεγάλων φορτίων, 2. *«τροχαλία με ιμάντα»,* περιστρεφόμενο στοιχείο μετάδοσης της κίνησης με ιμάντα ή σχοινί, *«τροχαλία προέντασης»,* τροχαλία σε κινητό άξονα με σκοπό τη διατήρηση της τάσης του ιμάντα μετάδοσης της κίνησης, *«τροχαλία εκκέντρου / με αλυσίδα / σταθερή ή πάγια / κινητή ή ελεύθερη».* 🕮 < αρχ. τροχαλία < τροχίλος < τροχός.

τροχαλώς, [επίρρ.] • (ναυτ.) (φρ.) [παράγγελμα] *«πάρες τροχαλώς»,* χαλάρωσε το τεντωμένο σχοινί σιγά σιγά, συνών. λάσκα αρία [= χαλάρωσε το σχοινί ή το πηδάλιο]. 🕮 < επίθ. τροχαλός [= ευκίνητος].

τροχήλατο, το, ουσ. • 1. (τεχνολ.) μικρό όχημα με τέσσερις τροχούς που κινείται πάνω σε ράγες και χρησιμοποιείται, κυρίως, από σιδηροδρομικούς υπαλλήλους, ντρεζίνα και δρεζίνα και [παρωχημένο] τερεζίνα, 2. (ναυπ.) παλιότερος τύπος πλοίου / ατμόπλοιου που χρησιμοποιούσε, αντί για έλικα, τροχούς για την κίνησή του. 🕮 < επίθ. τροχήλατος < τροχός + -ήλατος < ἐλαύνω [= α) οδηγώ προς τα εμπρός, β) θέτω σε κίνηση].

τροχιά, η, ουσ. • 1. (αστρον.) η πορεία που διαγράφει ένα ουράνιο σώμα όταν κινείται και περιφέρεται, λόγω βαρύτητας, γύρω από ένα άλλο σώμα με μεγαλύτερη μάζα, (φρ.) *«ελλειπτική / / παραβολική / υπερβολική / κυκλική τροχιά»,* 2. καμπύλη που δημιουργεί το βλήμα πυροβόλου όπλου μετά την εκπυρσοκρότηση ή την εκτόξευση, 3. σιδηροτροχιά, ράγα, 4. (μαθημ.) η γραμμή που διαγράφει ένα σημείο που κινείται, 5. (μτφ.) η πορεία ζωής ενός ανθρώπου. 🕮 < μτγν. τροχιά [= στεφάνι τροχού], για την 1η ερμ. σημδ. από τη γαλλ. orbite. ⊙ τροχιογέφυρα, τροχιογράφος, τροχιοδείκτης, τροχιοδρόμος.

τροχίζω, ρ. [μετβ.] • 1. ακονίζω με τροχό ή με ακόνι [= είδος σκληρής πέτρας], μαχαίρι, ψαλίδι κ.λπ. 2. (μτφ.) εξασκώ το μυαλό. 🕮 < τροχ(ός) + -ίζω. ⊙ τρόχιση, τρόχισμα, τροχιστής, τροχιστικός.

τρόχιλος και **τροχίλος,** ο, ουσ. • 1. (τεχνολ.) μηχανισμός για την ανύψωση βαρέων φορτίων, τροχαλία [δες λ.] μ' ένα ή περισσότερα καρούλια, συνών. μακαράς [για ξύλινη κατασκευή], μπαστέκα [για μεταλλική κατασκευή], καρούλι, (φρ.) *«τρόχιλος επωτίδος / ιστοπέδης / κερουλκού / μέσου συστολέα / ορθοτήρα / ιστίου / υπέρας / φορτωτήρος», «απλός / δίδυμος - διπλός / πλατύς / ένουρος / κορακωτός / οδηγητικός / στρεπτός / ψελιωτός / τροπωτός / αγκυλωτός / σιδηρόδετος / αντίσπαστος τρόχιλος»,* 2. (αρχαιολ.) η κοίλη εσοχή που βρίσκεται μεταξύ των δύο σπειρών της βάσης κίονα ιωνικού ρυθμού, η σκοτία. 🕮 < αρχ. τροχίλος < τροχ(ός) + [επίθημα] -ιλος.

τρόχισμα, το, **τρόχιση,** η, ουσ. • ακόνισμα. 🕮 < τροχίζω.

τροχιστήρι, το, ουσ. • μακρόστενο σιδερένιο εργαλείο που χρησιμοποιείται για το ακόνισμα του μαχαιριών του χασάπη, συνών. λίμα. 🕮 < τροχίζω + -τήρι.

τροχιστήριο, ο, ουσ. • το εργαστήριο του τροχιστή, το ακονιστήριο ή αλλιώς τροχείο. 🕮 < τροχισ(τής) + -τήριο.

τροχόπλοιο, το, ουσ. • (ναυπ.) σκάφος που κινείται με πτερυγωτούς τροχούς που είναι τοποθετημένοι: α) δύο στα πλευρά, ή β) ένας στην πρύμνη, συνών. τροχήλατο [δες λ. 2η ερμ.]. 🕮 < τροχ(ός) -ο- + πλοίο.

τροχοπεδώ, ρ. [αμετβ.] • πατώ φρένο, φρενάρω. 🕮 < τροχοπέδη + -ώ. ⊙ τροχοπέδηση.

τροχός, ο, ουσ. • 1. εξάρτημα μηχανών και μηχανισμών σε κυκλικό σχήμα, που περιστρέφεται γύρω από κάθετο άξονα ο οποίος

περνάει από το κέντρο του και επιτρέπει τη μετάδοση της κίνησης π.χ. σε όχημα, ή σε τροχαλία, για την ανύψωση βαριών αντικειμένων, ή σε δίσκο αγγειοπλάστη κ.λπ., συνών. ρόδα, (φρ.) *«εφεδρικός [δηλ. η ρεζέρβα] / οδοντωτός / ελαστικός / μεταλλικός / ξύλινος τροχός»* κ.ά. 2. (ιστορ.) μεσαιωνικό όργανο βασανισμού, 3. (ειδ. φρ.) *«θα γυρίσει ο τροχός»,* δηλ. θ' αλλάξουν κάποτε τα πράγματα, *«ο τελευταίος τροχός της αμάξης»,* δηλ. για κάποιον που θεωρείται ασήμαντος. 📖 < αρχ. τροχός. ⭕ τροχόσπιτο, τροχοσκηνή, τροχονόμος, τροχοπέδιλο, τροχοπέδηση, τροχόλιθος.

τροχοφόρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) όχημα που κινείται με ρόδες, όπως π.χ. η άμαξα, η μοτοσικλέτα και κυρίως το αυτοκίνητο. 📖 < τροχ(ός) -ο- + -φόρος < φέρω.

τρύπα, η, ουσ. • 1. κενός χώρος, κοιλότητα ή μικρό άνοιγμα σ' ένα στερεό σώμα, συνών. οπή, 2. (συνεκδ.) ελλειμματικός λογαριασμός, προϋπολογισμός, 3. φωλιά ζώου, 4. μικρό κατάστημα, 5. (εκφρ.) *«κάνω μια τρύπα στο νερό»,* δηλ. κάνω κάτι που δε χρησιμεύει σε τίποτε, *«μπαλώνω τρύπες»,* δηλ. εξοφλώ χρέη. 📖 < αρχ. τρῦπα < τρύω [= φθείρω, καταστρέφω]. ⭕ αλεπότρυπα, μυρμηγκότρυπα, ποντικότρυπα, κουνελότρυπα, σκουληκομερμηγκότρυπα, σκουληκότρυπα, φιδότρυπα, κλειδαρότρυπα, κουμπότρυπα.

τρυπάνι και **τρύπανο,** το, ουσ. • 1. (εργαλ.) α) εργαλείο με ελικωτό χαλύβδινο στέλεχος, που καταλήγει σε κοφτερή περιστρεφόμενη αιχμή και το οποίο χρησιμοποιούν για να ανοίγουν τρύπες σε ξύλα, μέταλλα, τοίχους κ.λπ. συνών. τριβέλι, β) (κατ' επέκτ.) ηλεκτρική ή χειροκίνητη συσκευή που ενσωματώνει το τρυπάνι, συνών. ματικάπι [δες λ.], 2. (γενικότ.) οτιδήποτε μοιάζει με τρυπάνι. 📖 < μτγν. τρυπάνιον, υποκ. του αρχ. τρύπανον. ⊙ τρυπανίζω.

τρυπητό, το, [μαδέρι] ή **τρυπητή,** η, [σανίδα] ουσ. • (ναυπ.) ξύλο διαστάσεων 3 χ 20 εκ. που ξεκινάει από το κοράκι της πλώρης και καταλήγει στο κοράκι της πρύμνης, αμφίπλευρα, για να συνδέει τους νομείς στο ύψος των καμαριών, συνών. κουρζέτο. 📖 < τρυπώ.

τρυπώ, ρ. [μετβ.] • 1. ανοίγω τρύπα, 2. πληγώνω κάποιον με μυτερό αντικείμενο. 📖 < αρχ. τρυπάω / τρυπῶ [γ΄ προσ. ενικού αριθμού, ευκτικής εγκλίσεως].

τσαγανός, ο, ουσ. • 1. (ζωολ.) κάβουρας, 2. (τεχνολ.) η υποδοχή της ραπτομηχανής όπου τοποθετείται η σαΐτα με το μασουράκι, αλλιώς κερκίδα, 3. (ουδ.) α) το νεύρο, το πάθος, ο ζήλος, β) (ειδ. φρ.) *«έχει τσαγανό»,* έχει ζήλο και δυνατότητες να κάνει κάτι, *«θέλει τσαγανό»,* θέλει στρώσιμο, περιορισμό. 📖 < τουρκ. çağanoz [= καβουράκι] ίσως, περσικής προέλευσης.

τσαμαδούρα, η, ουσ. • (ναυτ.) η σημαδούρα [δες λ.] ή ο σημαντήρας αλλά και το ναύδετο [δες λ.], μικρή ή μεγάλη συσκευή που επιπλέει στην επιφάνεια της θάλασσας και δηλώνει: α) την επικινδυνότητα προσέγγισης στο σημείο λόγω ύπαρξης, ίσως, κάποιου ναυαγίου, ποντισμένης άγκυρας, ύπαρξης καλωδίων, αγωγών κ.λπ. υφαλοδείκτης, αλεώριο, ή β) σημείο σύνδεσης σκάφους χωρίς αγκυροβόληση. 📖 < [λαϊκότροπο] (τση-) σημαδούρα.

τσαμαντάλι, το, ουσ. • (ναυτ.) ή τσιτσαρόλι, μικρά και ελαφριά σχοινιά [κορδόνια] στερεωμένα κατά μήκος της ράντας του ιστίου των ιστιοφόρων σκαφών: α) το τσαμαντάλι της μούδας λέγεται σειράδιο(ν), ενώ β) το τσαμαντάλι της τέντας λέγεται παραδέτης ή αναδέτης. 📖 < τουρκ. camadan.

τσαμπέκο, το, και [παλαιότ.] **τσαμπέκα,** η, ουσ. • (ναυπ.) τύπος παλαιού ξύλινου κωπήλατου ιστιοφόρου, κατάλληλο ως πολεμικό σκάφος, χαμηλόπλωρο και υψίπρυμνο, ιδανικό επίσης για πειρατικές καταδρομές, εξοπλισμένο με πυροβόλα στο χώρο του καταστρώματος. 📖 < ίσως ιταλ. zambecco ή στα διάφορα έγγραφα του Αγώνα του 1821 φέρεται και με το όνομα *«τσαμπέκα» «Shebeka - szebeka»,* που πολλοί ιστοριοδίφες το συγχέουν με το σεμπέκο *«szebek»* ή σεμπέκι *«Szebeki»* από την αραβική *«chebec»* που σημαίνει μικρό πολεμικό πλοίο.

τσάπα, η, ουσ. • 1. (εργαλ.) αγροτικό σκαπτικό εργαλείο που αποτελείται από πλατιά μεταλλική λάμα στερεωμένη στην άκρη ξύλι-

νου στειλιαριού, 2. (τεχνολ.) μηχάνημα για σκαπτικές, κυρίως, χωματουργικές εργασίες, 3. (ναυπ.) μαδέρι του πλευρικού πετσώματος που βρίσκεται κάτω ακριβώς από την τρυπητή. 🕮 < μσν. τσάπα < ιταλ. zappa.

τσαπαρί, το, άκλ. ουσ. • (ναυτ.) αλιευτικό εργαλείο που αποτελείται από πετονιά με πολλά αγκίστρια και μικρό βάρος στην ελεύθερη άκρη της, ιδανική για ψάρεμα σαφριδιών, κολιών και σκουμπριών. 🕮 ❶ < τουρκ. çapari, ή ❷ < βενετ. ciaparin < ρ. chiapar [= πιάνω, αρπάζω] με τροπή του tsia σε tsa.

τσαπράζι και **τσαπράκι,** το, ουσ. • 1. [πληθ.] (ενδυμ.) ασημένια ή επίχρυσα στολίδια που κρέμονταν σταυρωτά στο στήθος ανδρών και γυναικών, μέρος της παραδοσιακής ανδρικής εθνικής στολής από το γεωγραφικό χώρο της ηπειρωτικής Ελλάδας, 2. ειδικός μεταλλικός συνδετήρας τμημάτων αλυσίδας, συνών. λιμαδούρα, πλατύδεσμος, 3. (στρατ.) είδος αναδιπλούμενου μαχαιριού, 4. (εργαλ.) α) φαλτσέτα των πεταλωτήδων για την περιποίηση των νυχιών των ζώων, β) μικρό ελκτικό πριόνι, συνών. τσεκμές, σβανάς, γ) ειδικό εργαλείο για τη συντήρηση των κλίσεων των δοντιών του πριονιού, τσαπραζολόγος. 🕮 < τουρκ. çapraz [= 1. διαγώνιος, εγκάρσιος, χιαστός, 2. σταυροειδής, 3. [επίρ.] σταυρωτά, χιαστί, 4. πολυπλοκότητα, 5. είδος αγκιστριού] < περσικής προέλευσης.

τσαπραζολόγος, ο, ουσ. • (εργαλ.) εργαλείο κατάλληλο για την επισκευή των δοντιών παραδοσιακού πριονιού: α) είδος πένσας με

ρεγουλατόρο για τη ρύθμιση του βάθους κοπής και της γωνίας, ή β) λαμάκι με την ίδια χρηστικότητα, γ) πριονωτή λάμα για αγροτικές καλλιέργειες, δ) συσκευή, με αυτόματο μηχανισμό, για τη ρύθμιση των δοντιών πριονοκορδέλας. 🕮 < τσαπράζ(ι) -ο- + λόγος < λέγω.

τσατάλι και **τσάταλο,** το, ουσ. • 1. (εργαλ.) [λαϊκότροπο] α) διχαλωτό ξύλο ή πάσσαλος, διχάλα, φούρκα, δικράνι, β) σφεντόνα, τσιγκέλι, 2. (μτφ.) α) ξυλοκόπημα, ξυλοδαρμός, ραβδισμός, μαστίγωση, β) αυστηρή επίπληξη, τιμωρία, 3. (φρ.) *«τα νεύρα μου τσατάλια»*, δηλ. νευρίασα πολύ, μου έσπασε τα νεύρα, με τσάτισε, 4. (τοπων.) *Τσατάλι,* α) ονομασία κορυφής στο όρος Όθρυς, β) τοποθεσία στην οποία έχει ανεγερθεί και μνημείο πεσόντων για τους 63 αξιωματικούς, υπαξιωματικούς και σμηνίτες που έχασαν τη ζωή τους το 1991 από την πτώση του C-130 της πολεμικής αεροπορίας μας, 5. (ναυτ.) [θηλ.] η *τσατάλα*, το πίσω μέρος της ξύλινης δοκού [αλλιώς: ράντα] που αποτελείται από δύο παράλληλους πασσάλους που σχηματίζουν διχάλα για το κατάρτι. 🕮 < τουρκ. çatal [= 1. διχαλωτό ραβδί, 2. πιρούνι, περόνη, 3. διακλάδωση, διχάλα, 4. ψαλίδα, αμφίσημος, 5. δίλλημα, 6. κέρατα].

Τσάταμ, το, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) 1. το μεγαλύτερο νησί του αρχιπελάγους των Νησιών Τσάταμ, με έκταση 920 τ.χλμ. γνωστό και ως Μαορί, 2. πόλη της Αγγλίας, στην κομητεία του Κεντ, με σημαντικό λιμάνι και, παλαιότερα, με αξιόλογα ναυπηγεία. 🕮 [για την 1η ερμ.] η ονομασία οφείλεται στο ευρωπαϊκό ερευνητικό πλοίο HMS Chatham, που ήταν το πρώτο που χαρτογράφησε το νησί το 1791, [για τη 2η ερμ.] αγγλ. Chatham < ουαλική coed [= δάσος + παλαιά αγγλ. ham [= οικισμός].

τσεκ και **τσέκι,** το, άκλ. ουσ. • (οικον.) α) επιταγή τράπεζας, β) (συνεκδ.) τα χρήματα. 🕮 < αγγλ. check. ⊙ τσεκάρω [= ελέγχω], τσεκάρισμα.

τσεκάρισμα, το, ουσ. • επανέλεγχος για να διαπιστωθεί πιθανό λάθος ή ατέλεια. 🕮 < τσεκάρω + μα.

τσεκάρω και **τσικάρω,** ρ. [μετβ.] • κάνω επαλήθευση, επανελέγχω, επαληθεύω. 🕮 < αγγλ. check + -άρω.

τσεκούρι, το, ουσ. • (εργαλ.) κοφτερό μεταλλικό εργαλείο με ξύλινη λαβή για το κόψιμο των ξύλων ή ως εξάρτημα σε πυροσβεστικές φωλιές για άμεση ενεργοποίηση συστημάτων πυρασφάλειας, επιχειρήσεων διάσωσης και απεγκλωβισμού. 🕮 < μσν. τσεκούριον < σεκούριον, υποκ. < λατιν. securis. ⊙ τσεκουριά, τσεκουράτος, τσεκουράς, τσεκουρώνω, τσεκούρωμα.

Τσε(ν)νάι ή **Μαντράς,** η, ουσ. • (γεωγρ.) μεγαλούπολη της Ινδίας, με πληθυσμό 12.395.000 κατοίκους [2022], ο δεύτερος σε κίνηση εμπορικός λιμένας της ανατολικής

Ινδίας μετά την Καλκούτα. 🕮 < μτφρδ. απ' το αγγλ. Chennai < λ. της γλώσσας του λαού των Ταμίλ [η ταμιλική είναι επίσημη γλώσσα πολλών περιοχών στην Ινδία, στη Σρι Λάνκα και στη Σιγκαπούρη], ή < πορτογαλ. Madras < mãe [= μητέρα], από παλαιό χριστιανικό ναό των Πορτογάλων αφιερωμένο στην Παναγία.

τσένερα, τα, ουσ. [χωρίς ενικό] • 1. πολτός από πατημένα σταφύλια, που στη συνέχεια θα τοποθετηθούν στο στροφίλι, 2. (ναυτ.) η τέφρα, στάχτη. 🕮 < ιταλ. ceneri [= τέφρα].

τσερέκι, το, ουσ. • (ναυτ.) το ένα τέταρτο του ρόμβου του ανεμολογίου. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

τσέρκι, το, ουσ. • 1. κύκλος, μεταλλική στεφάνη βαρελιού, 2. (αρχιτ.) κάθε ξύλινη ή μεταλλική ζώστρα στερέωσης, 3. παλιό παιδικό παιχνίδι στο οποίο χρησιμοποιούσαν τσέρκια. 🕮 < ιταλ. cerchio < λατιν. circus [= κύκλος].

Τσερίγο και **Τσιρίγο,** το, και **Κύθηρα,** τα, ουσ. [λαϊκότροπο] • (γεωγρ.) νησί των Επτανήσων που διοικητικά υπάγεται στον Πειραιά, έχει έκταση 277,7 τ.χλμ. και πληθυσμό 3.644 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 (αντιδάνειο) < ιταλ. Cerigo < λατιν. Cedrigum < Cethericum < Cythericum < αρχ. Κυθηρία < Κύθηρα. ⊙ Τσιριγότο [= τα Αντικύθηρα], Τσιριγώτης / Τσιριγώτισσα, τσιριγώτικος.

Γεια σου, χαρά σου, Βενετιά,
πήρα τους δρόμους του νοτιά
κι απ' το κατάρτι το ψηλό
τον άνεμο παρακαλώ.
Φύσα αεράκι φύσα με,
μη χαμηλώνεις ίσαμε
να δω γαλάζια εκκλησιά,
Τσιρίγο και Μονεμβασιά

➢ Στίχοι: **Νίκος Γκάτσος**, από το τραγούδι «*Γεια σου χαρά σου Βενετιά*», μουσική: **Σταύρος Ξαρχάκος,** πρώτη εκτέλεση το 1974 από το **Νίκο Ξυλούρη.**

τσερνίκι, το, ουσ. • (ναυτ.) αλιευτικό σκάφος, οξύπρυμνο και οξύπλωρο, με ίσια τα δυο ποδοστάματά του, συνήθως, είχε ένα ή δύο το πολύ κατάρτια, ευέλικτο και γρήγορο, με μέγεθος που δεν ξεπερνούσε τα 18 μέτρα, εξυπηρετούσε εμπορικούς σκοπούς ενώ το μικρότερο μέχρι 8μ. χρησίμευε ως αλιευτικό ή σπογγαλιευτικό, η χωρητικότητά του από 3 έως 72 τόνους, ανάλογα τις περιοχές ταυτίζονταν με ονομασίες «στερνίσι [πληθ. στερνίσια», «τσιρλίγκι» [στην περιοχή της Ικαρίας], «μπελλού- πληθ. μπελούδες» [σε

Σύρο και Μύκονο], «τσεκτιρμές» [τουρκ. λ.] και «σακολέβα» ως προς την ιστιοφορία του. 🕮 < ίσως από τη τουρκ. λ. Tsikirne [ονομασία τουρκικού πλοίου] ή Černík ή Cirnik [ονομασία πλοιαρίου στον ποταμό Δούναβη].

τσιβάδα και **τζιβάδα,** η, ουσ. • (ναυτ.) η διατείνουσα [δες λ.] μεγάλων ιστιοφόρων πλοίων. 🕮 < ιταλ. civada.

τσιβαδιέρα, η, ουσ. • (ναυτ.) [παρωχημένο] πανί ιστιοφόρων που αντικαθιστούσε τον φλόκο. 🕮 < ιταλ. civadiera, civadera.

τσιβί, το, ουσ. • 1. ξύλινο καρφί, 2. (μτφ.) κάτι ενοχλητικό, δυσάρεστο ή δύσκολο: α) εξουθενωτική δουλειά ή υπόθεση, β) υπέρογκος λογαριασμός, γ) πληρωμή χρέους για λογαριασμό άλλου. 🕮 < τουρκ. çivi [= ξυλοκάρφι, πρόκα].

τσίβινο, το, ουσ. • είδος σχοινιού φτιαγμένο από ινώδες χόρτο ή από ίνες κοκοφοίνικα. 🕮 < επιθ. τσίβινος < τζίβα ή τσίβα [δες λ.] < ❶ αγγλ. ceiba < ισπαν. ceiba < ινδ. ρίζα, ή ❷ < σλαβικής προέλευσης dzīva.

τσιγκέλι, το, ουσ. γεν. τσιγκελ-ιού, -ιών] • 1. (εργαλ.) α) σιδερένιο άγκιστρο στο οποίο κρεμούν τα σφάγια οι χασάπηδες, β) σιδερένιο εργαλείο για την ανέλκυση αντικειμένων από μεγάλος βάθος, συνών. γάντζος, 2. (μτφ.) έλικας, 3. (χορ.) είδος δημοτικού χορού της Θεσσαλίας, 4. (εκφρ.) *«με το τσιγκέλι του απέσπασαν τα λόγια»,* λέγεται όταν η μαρτυρία κάποιου κατατίθεται με το ζόρι. 🕮 < τουρκ. çengel [= αρπάγη]. ⊙ τσιγκελωτός.

Τσιγκ(ν)τάο, το, ουσ. δες Τσινγκ(ν)τάο.

τσίγκος, ο, ουσ. • 1. (χημ.) το μέταλλο ψευδάργυρος, 2. (τυπογρ.) πλάκα εκτύπωσης στη μέθοδο όφσετ, 3. λαμαρίνα με επικάλυψη ψευδάργυρου. 🕮 < ιταλ. zinco < γερμ. Zink. ⊙ τσίγκινος.

τσίμα, η, ουσ. • α) κορυφή, άκρη (π.χ. ενός σχοινιού, κλαδιού, δέντρου κ.λπ.), β) το αρχικό μέρος του σχοινιού μιας τράτας που βρίσκεται στην ακτή για να ξεκινήσει η διαδικασία της έλξης. 🕮 (αντιδάνειο) < ιταλ. cima [= κορφή, άκρη σκοινιού, μικρό σκοινί] < λατιν. cyma < αρχ. κῦμα.

τσιμάρισμα, το, ουσ. • η ενέργεια του τσιμάρω [δες λ.].

τσιμάρω, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) α) γυρίζω την πλώρη του σκάφους με τέτοιον τρόπο έτσι ώστε να μην είναι προς την κατεύθυνση του ανέμου, ή β) κόβω τις άκρες, περιορίζω το μήκος κάποιου αντικειμένου. 🕮 (αντιδάνειο) < ιταλ. cimare [= κλαδεύω, ξυρίζω] < cima [= κορυφή, άκρη] < λατιν. cima/cyma [= κύημα, νεαρός βλαστός] < αρχ. κῦμα. ⊙ τσιμάρισμα.

τσίμα τσίμα, επίρρ. • 1. άκρη άκρη, 2. (συνεκδ.) με δύσκολο τρόπο, με το ζόρι, οριακά, συνών. ίσα ίσα. 🕮 (αντιδάνειο) < ιταλ. cima [= κορφή, άκρη σκοινιού, μικρό σκοινί] < λατ. cyma < αρχ. κῦμα.

τσιμεντάρω και **τσιμεντώνω,** ρ. [μετβ.] • (αρχιτ.) καλύπτω κάποιο άνοιγμα ή κάποια επιφάνεια με τσιμέντο. 🕮 < τσιμέντ(ο) + -άρω. ⊙ τσιμεντάρισμα.

τσιμέντο, το, ουσ. • 1. οικοδομικό υλικό που παράγεται από ασβεστόλιθο και άργιλο που όταν αναμιχθεί με νερό μετατρέπεται σε συμπαγή και αδιαπέραστο λίθο, (φρ.) *«τσιμέντο ταχείας πήξεως»,* 2. (συνεκδ.) το τσιμεντοκονίαμα. 🕮 ❶ < γερμ. Zement, ή ❷ < ιταλ. cemento < λατιν. caementum [= ακατέργαστος λίθος, χαλίκι] < caedere [= κόβω]. ⊙ τσιμεντάρω και τσιμεντώνω. ○ τσιμεντοκονίαμα, τσιμεντοκονία, τσιμεντοβιομηχανία, τσιμεντόβεργα, τσιμεντόπλακα, τσιμεντοσανίδα, τσιμεντούπολη, τσιμεντόχρωμα, τσιμεντοσωλήνας, τσιμεντόλιθος, τσιμεντόπλοιο.

τσιμεντόπλοιο, το, ουσ. • (ναυπ.) πλοίο κατασκευασμένο από σίδηρο, περιορισμένης έκτασης, και τσιμέντο. 🕮 < τσιμέντο + πλοίο.

Τα πλεονεκτήματα που προέκυπταν σε αυτές τις κατασκευές ήταν το πολύ χαμηλό κόστος και ο μικρός χρόνος που απαιτείτο για να ολοκληρωθούν ενώ βασικά μειονεκτήματα τα υψηλά

εργατικά έξοδα και το ακόμα υψηλότερο λειτουργικό κόστος.
➢https://spetses.wordpress.com/filoxenoumena/tsimentoploio/

τσιμινιέρα, η, ουσ. • (αρχιτ.) καπνοδόχος πλοίων ή εργοστασίων, συνών. φουγάρο. 🕮 (αντιδάνειο) < ιταλ. ciminiera < λατιν. caminus < αρχ. κάμινος.

τσιμούχα, η, ουσ. • 1. (ενδυμ.) α) παρυφή υφάσματος, συνών. ούγια, β) λωρίδα υφάσματος, συνών. μπορντούρα, γ) άκομψο ρούχο, 2. (τεχνολ.) δακτύλιος στεγανότητας, φλάντζα, παρέμβυσμα, 3. (μτφ.) αδύνατη και άσχημη γυναίκα. 🕮 (αντιδάνειο) ❶ < ιταλ. cimosa < μτγν. λατιν. simussa < αρχ. σιμοῦσ(σ)α, θηλ. του επιθ. σιμός [= αυτός που έχει πλακουτσωτή μύτη], ή ❷ < τουρκ. çamuha [= σφουγγάρι κακής ποιότητας] < ίσως, ιταλικής προέλευσης.

Τσίμπα, η, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη της Ιαπωνίας με το μεγαλύτερο λιμάνι της χώρας, έχει 975.014 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < ιαπων. προέλευσης, αγγλ. Chiba-shi [= χιλιάδες φύλλα»,

τσιμπίδα, η, ουσ. • 1. (εργαλ.) κάθε είδους λαβίδα, 2. (μτφ.) κρατικός μηχανισμός που σκοπό έχει τη σύλληψη των παρανόμων. 🕮 < ίσως από την αρχ. ἐμπίς, γεν. -ίδος, ὁ, [= κουνούπι, σκνίπα] < ἐμ-πίνω [= καταπίνω).

τσιμπίδι, το, ουσ. • μικρή μεταλλική λαβίδα. 🕮 < τσιμπίδ(α) + [υποκ.]-ι.

τσιμπούκι, το, ουσ. [γεν. τσιμπουκ-ιού, -ιών] • 1. είδος πίπας για κάπνισμα με καπνό χύμα, 2. (ναυτ.) κομμάτι ξύλου που προστίθεται στο κατάρτι των ιστιοφόρων σκαφών με σκοπό την αύξηση του μήκους του, επιστήλιο, 3. (μτφ.) πεολειξία ή πεολειχία. 🕮 < τουρκ. çubuk [= 1. βέργα, κλωνάρι, ραβδί, 2. λοστός, 3. μπαγκέτα, 4. πίπα, 5. ευθεία γραμμή στο ύφασμα].

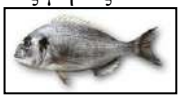
Τσινγκ(ν)τάο, το, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας με πληθυσμό 8.715.000 κατοίκους [απογρ. 2020], διαθέτει ένα από τα πιο πολυσύχναστα λιμάνια του κόσμου, με σημαντική στρατιωτική ναυτική βάση. 🕮 < αγγλ. Tsingtao και

Qingdao < Qing [= πράσινο ή πλούσιο] + dăo [= νησί].

τσιπάδα και **τσυπάδα,** η, ουσ. • (ναυτ.) άγκυρα της οποίας η αλυσίδα είναι τυλιγμένη γύρω από τον τσύπο [δες λ.]. 🕮 < τσίπος και τσύπος + [κατάλ.] -άδα.

τσίπος και **τσύπος,** ο, ουσ. • (ναυτ.) κομμάτι σιδήρου ή ξύλου που έχει προσαρμοστεί κάθετα στην κορυφή της σιδερένιας ράβδου, που είναι και ο κορμός της άγκυρας, επιτρέποντας την καλύτερη διεισδυτικότητα στον αμμώδη βυθό ή στις βραχώδεις επιφάνειες του πυθμένα. 🕮 ❶ < αρχ. στύπος [= στέλεχος, κορμός], ή ❷ < από το ιταλ. ceppo.

τσιπούρα, η, ουσ. • [ορθότερη γρ. τσιππούρα] • (ζωολ.) ψάρι που αφθονεί στη Μεσόγειο και στο βορειοανατολικό τμήμα του Ατλαντικού, η επιστ. του ονομ.: Sparus aurata (Σπάρος ο χρυσόχρους) [διώνυμο], το σύνηθες μήκος του σώματός του γύρω στα 35 εκ.

χαρακτηριστικό του γνώρισμα το ασημένιο χρώμα με τη μαύρη κηλίδα στην περιοχή των βράγχιων, αλιεύεται κυρίως κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, επίσης μπορεί να παραχθεί σε ιχθυοτροφεία. 🕮 ❶ < μσν. τσιπούρα < ἴππουρα θηλ. του αρχ. ἴππουρος [< ἵππος + οὐρά], ή [ίσως] ❷ < τουρκ. çipura.

Τσιρίγο, το, ουσ. δες Τσερίγο ή Κύθηρα.

Τσιριγότο, το, και **Αντικύθηρα,** τα, ουσ. [λαϊκότροπο] • (γεωγρ.) μικρό και άγονο νησί, νότια της Πελοποννήσου, με έκταση μόλις 20 τ.χλμ. και πληθυσμό 39 κατοίκων [απογρ. 2021]. 🕮 (αντιδάνειο) < βενετ. Cerigo(tto) ή Cecerigo < λατιν. Cedrigum < Cethericum < Cythericum < αρχ. Κυθηρία < Κύθηρα.

τσιριτζί, το, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) ή λαδόψαρο ή πηλακούτας, μεγάλο βενθικό είδος που το μήκος του φθάνει τα δύο μ. και το βάρος του τα 60 κιλά, τρέφεται με ψάρια, κεφαλόποδα και μαλακόστρακα, το κρέας του περιέχει την τοξίνη γκεμπυλοταξίνη που όταν καταναλώνεται σε μεγάλες ποσότητες είναι επικίνδυνο για την υγεία, η επιστ. του ονομ.: Ruvettus pretiosus [διώνυμο].

τσιρόνι και **τσιρώνι,** το, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) ψάρι του γλυκού νερού, η επιστ. ονομ. του είδους που ζει στις νοτιοευρωπαϊκές χώρες: Rutilus I'ubilío και Rutílus rutílus [διώνυμο], το χρώμα του γκριζογάλαζο ή λαδοπράσινο, παμφάγο, με κόκκινα μάτια που περιβάλλονται από χρυσοκίτρινο δακτύλιο, αλιεύσιμο, 2. (ζωολ.) είδος πουλιού γνωστό και ως ψαρόνι, η επιστ. του ονομ.: στούρνος ο κοινός [Sturnus Vulgaris]. 🕮 < υποκ. του τσίρου.

τσίρος, ο, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) το αποξηραμένο σκουμπρί [δες λ.], 2. (μτφ.) ο αδύνατος σωματικά άνθρωπος, ο λιπόσαρκος, 3. το υδάτινο μέρος του γάλακτος. 🕮 < μσν. ίσως από το αρχ. κηρίς [= είδος ψαριού] αβέβ. ετύμου, ίσως από το αρχ. κηρός [= κερί], λόγω του χρώματος του ψαριού. ⭕ τσιροσαλάτα.

τσιτσαρόλι, το, ουσ. • (ναυτ.) κοινή ονομασία των μικρών σχοινιών με τα οποία δένονται οι σειρές των ιστίων, στα ιστιοφόρα σκάφη, συνών. σειράδιο, τσαμαντάλι. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

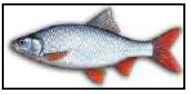
τσιφ, επίρρ. • (οικον.) εμπορικός διεθνής όρος που δηλώνει ότι στην συμφωνημένη τιμή του εισαγόμενου εμπορεύματος έχει υπολογιστεί, το κόστος, η ασφάλεια και ο ναύλος μέχρι την άφιξη στο λιμάνι προορισμού. 🕮 (αρκτικόλεξο) < αγγλ. cif < c (ost), i (nsurance) and f (reight) [= έξοδα, ασφάλιση και φορτίο - εμπόρευμα].

τσιφάρι, το, ουσ. δες τζιφάρι.

τσιφούτια, τα, ουσ. [χωρίς ενικό] • (ναυτ.) αλλιώς: άτλαντες, ισχυρά ξύλινα κομμάτια που τοποθετούνται κάθετα στην κοιτίδα καθέλκυσης ή ανέλκυσης, μεταξύ των χαμουλκών [= ισχυρά διαμήκη ξύλα της ναυπηγικής σχάρας] και των υπογαστρίων του σκάφους. 🕮 < ιταλ. sifutti.

τσοκ, το, άκλ. ουσ. • (τεχνολ.) 1. εξάρτημα σε μηχανή εσωτερικής καύσης το οποίο περιορίζει την ποσότητα αέρα που εισέρχεται στο καρμπιρατέρ και διευκολύνει την εκκίνηση του κινητήρα, 2. εξάρτημα των περιστροφικών εργαλείων (π.χ. δράπανου, τόρνου κ.ά.), είδος μέγγενης, που συγκρατεί π.χ. το τρυπάνι στη θέση του μύλου. 🕮 < αγγλ. choke.

τσουβάλι, το, ουσ. • 1. σακί από καννάβι ή κάποια άλλη τεχνητή ύλη εντός του οποίου τοποθετούνται διάφορα προϊόντα με σκοπό την αποθήκευση ή τη μεταφορά τους, 2. το

περιεχόμενο του σάκου,

3. αραιό και κακής ποιότητας ύφασμα, 4. (μτφ. - ενδυμ.) το κακοφτιαγμένο ρούχο. 🕮 < τουρκ. çuval < περσικής προέλευσης. ⊙ τσουβαλιά, τσουβαλιάζω.

«Από τα καΐκια, Εβραίοι συνήθως χαμάληδες, φόρτωναν στην πλάτη τους μεγάλα **τσουβάλια** χαρούπια και περνώντας μια σανίδα τα έβγαζαν στην προκυμαία και τα στοίβαζαν για να τα μεταφέρουν αργότερα στις αποθήκες. Πολλές φορές τα χαρούπια τρυπούσαν τα **τσουβάλια** και προεξείχαν. Αυτά περνώντας δίπλα τους τα τραβούσαμε έξω, μεγαλώναμε λίγο την τρύπα και βγάζαμε έξω 5-6 μεγάλα ωραία φρέσκα χαρούπια, που όταν τα έσπαζες έτρεχαν μέλι. Οι χαμάληδες δεν μιλούσαν. Είχε σχεδόν καθιερωθεί να τρώνε λίγα χαρούπια τα παιδιά που περνούσαν».

► **Αιμίλιος Ι. Δημητριάδης**, *«Φοίνιξ Αγήρως - Η Θεσσαλονίκη του 1925-35»*, εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1994.

τσουνάμι, το, άκλ. ουσ. • καταστρεπτικό ωκεάνιο κύμα που εκδηλώνεται από σεισμό ή ηφαιστειακή έκρηξη. 🕮 < ιαπων. tšunami < tsu [= λιμάνι] + nami [= κύμα].

τσούντα και **τζούντα,** η, ουσ. • (ναυτ.) 1. το σύσπαστο [δες λ.] ή αλλιώς παλάγκο, με σταθερή τη μία τροχαλία και κινητή τη δεύτερη, μαζί με το καλώδιο που χρησιμοποιείται για την ανύψωση του πινό [δηλ. του άνω άκρου του ιστίου], (φρ.) *«η τσούντα της μπούμας», «η τσούντα του μουστακιού».* 🕮 < βενετ. zonda [δες τσόντα].

τσουντάρισμα και **τζουντάρισμα** το, ουσ. • σηκώνω την κεραία του ιστιοφόρου όρθια. 🕮 < τσουντάρ(ω) + -ισμα.

τσουντάρω και **τζουντάρω,** ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) σηκώνω κάτι με τσούντα [δες λ.]. 🕮 < βενετ. zontar.

τσουρμάρισμα, το, ουσ. • (ναυτ.) κλείσιμο συμφωνίας για πρόσληψη ναυτών ως μέλη του πληρώματος πλοίου, ναυτολόγηση. 🕮 < τσουρμάρ(ω) + -ισμα.

τσουρμάρω και **τσουρμάω,** ρ. • (ναυτ.) α) [μετβ.] ναυτολογώ προσωπικό για την κάλυψη των κενών θέσεων του πληρώματος πλοίου, β) [αμετβ.] ναυτολογούμαι. 🕮 <τσούρμ(ο) + -άρω.

τσούρμο, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (ναυτ.) πλήρωμα εμπορικού ή πολεμικού σκάφους, 2. (κατ' επέκτ.) πλήθος ατόμων. 🕮 < (αντιδάνειο) < ιταλ. ή βενετ. ciurma [= το κατώτερο πλήρωμα του εμπορικού πλοίου] < πορτογ. chusma / churma < μτγν. λατιν. c(e)leusma < αρχ. κέλευσμα [= εντολή προς τους κωπηλάτες].

Γιὰ τὴ ναυτοσύνη δάσκαλο εἶχα
ἕνα γεμιτζῆ ἀπὸ τὴ Δολίχα.

Τσοῦρμο ἀπὸ Κάστο κι ἀπὸ Ἐχινάδες,
ὅλοι τους παιδιά: κλάφτε, μανάδες.

Χίπηδες λεβέντες μὲ μαλλιὰ δασά,
κι ἦταν οἱ χιτῶνες μας τσαντίρια.
Μᾶς ξεπροβοδίζαν ξένα τρεχαντήρια,
πούπουλο κρεβάτι καὶ καλὰ κρασιά.

➢ Απόσπασμα από ο ποίημα *«Παιδεία»* της ποιητικής συλλογής *«Τραβέρσο»* [1975] του **Νίκου Καββαδία,** εκδ. Αγρα.

τσούχτρα, η, ουσ. • 1. (ζωολ.) είδος μικρής μέδουσας που προκαλεί τσούξιμο, κνησμό και κοκκίνισμα, συνών. σαλούφα [δες λ.], 2. (μτφ.) άνθρωπος, συνήθως για γυναίκα, που χαρακτηρίζεται για τη σαρκαστικότητά του. 🕮 < τσού(ζω) [= προκαλώ καυστικό πόνο] + -τρα.

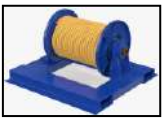
τσυπάδα, η, ουσ. δες τσιπάδα.

τσύπος, ο, ουσ. δες τσίπος.

τυλίγω [μσν.] και **τυλίσσω** [μτγν.], ρ. [μετβ.] • 1. περιστρέφω κάτι πολλές φορές γύρω από έναν πραγματικό ή νοητό άξονα, αντών. ξετυλίγω, 2. περιτυλίγω, αμπαλάρω κάτι, 3. σκεπάζω καλά κάτι, 4. (μτφ.) πείθω κάποιον με παραπλανητικό τρόπο να κάνει κάτι, τον εξαπατώ. ⊙ τύλιγμα, τυλιχτός, τύλιξη. 🕮 < αρχ. τύλη και τύλος [δες λ.].

τύλος, ο, ουσ. • 1. (ιατρ.) κάλος, εξόγκωμα του δέρματος που εμφανίζεται, κυρίως στα άκρα, στα χέρια ή στα πόδια, συνών. ο ρόζος, 2. (ειδικότ.) η καμπούρα της καμήλας, 3. (γενικότ.) κάθε εξόγκωμα, 4. (ναυτ.) κατασκευή, από ξύλο ή μέταλλο, που χρησιμοποιείται για την πρόσδεση καλωδίων του πλοίου, συνών. τάκος. 🕮 < αρχ. τύλη ή τύλος, ὁ, [= 1. ρόζος ή κάλος, 2. ο εξογκωμένος σύρτης, καρφί με κεφάλι, ξυλοκάρφι που χρησιμοποιείται στη ναυπηγική, κεφαλή βίδας]. ⊙ [αρχ.] τυλῶ [= κάνω κάτι σκληρό σαν κάλο].

τύμπανο, το, ουσ. • 1. (μουσ.) κρουστό όργανο, συνών. ταμπούρλο, νταούλι, 2. (τεχνολ.) οποιοδήποτε κυλινδρικό σώμα, μηχανικής υποστήριξης, που με την περιστροφή του παράγει έργο, στροφείο, (φρ.) *«τύμπανο βαθμονομημένο ή μετρητικό / κνωδακοφόρο / κύλισης / μαγνητικό / πέδησης / περιέλιξης / πηδαλίου / πιεστηρίου / πλυντηρίου / σύνθετο / υδροστατικό / ωρολογιακό / μηχανικό / βαρούλκου»,* 3. (ανατ.) λεπτή μεμβράνη που χωρίζει στεγανά το έξω από το μέσο αυτί, 4. (αρχιτ.) η εσωτερική τριγωνική επιφάνεια του αετώματος. 📖 < αρχ. τύμπανον. ⊙ τυμπανίζω. O τυμπανοκρουσία.

Τυνησία, η, και **Τούνεζι,** το, ουσ. • (γεωγρ.) βορειοαφρικανική χώρα, με έκταση 163.610 τ.χλμ. και πληθυσμό 12 εκατομμ. κατοίκων περίπου. 📖 < από μεταφορά του γαλλ. Tunisie < αραβ. Tünusiyah < Tunis [= η Τύνιδα] αγνώστου ετύμου.

Τύνιδα, η, ουσ. • (γεωγρ.) πρωτεύουσα της Τυνησίας κτισμένη στις μεσογειακές ακτές, έχει πληθυσμό 602.560 κατοίκους [απογρ 2022]. 📖 < Tunis, αγνώστου ετύμου, ίσως η λ. συνδέεται με τη φοινικική θεότητα Tanit.

τυπάδα, η, ουσ. • 1. (εργαλ.) α) βαρύ σιδερένιο σφυρί, βαριά, βαριοπούλα, β) σφυρί από μαλακή ύλη κατάλληλο για ελαφριά χτυπήματα χωρίς να προκαλούνται παραμορφώσεις στην επιφάνεια, συνών. ματσόλα, καλόσφυρα, 2. βαρύ κυλινδρικό ξύλο, που χρησιμοποιείται για ισοπέδωση χωμάτων. 📖 < αρχ. τυπάς < τύπ-τω [= χτυπώ, πλήττω] + [κατάλ.] -άς, [γεν.] -άδος.

τύπος, ο, ουσ. • 1. στάμπα, αποτύπωμα, 2. καλούπι, φόρμα, 3. (μτφ.) υπόδειγμα, 4. το σύνολο των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων ενός ατόμου ή μιας ομάδας έμψυχων όντων, αλλά και πραγμάτων, καταστάσεων ή φαινομένων, 5. (μαθημ.) αλγεβρική παράσταση ορισμένης βασικής μορφής, 6. (χημ.) παράσταση χημικής ένωσης με σύμβολα και αριθμούς, 7. το σύνολο των εφημερίδων και των περιοδικών μιας χώρας, ή μιας ευρύτερης ομάδας κρατών ή σε παγκόσμιο επίπεδο, (φρ.) *«ευρωπαϊκός / διεθνής τύπος»,* 8. (φρ.) *«τύπος και υπογραμμός»,* άνθρωπος αψεγάδιαστος. 📖 < αρχ. τύπος [= αποτύπωμα (σφραγίδας), καλούπι, χάραγμα]. ⊙ τυπικός, τυπώνω. O έκτυπος, έντυπος, τυποποιώ, τυποποίηση, τυποτηλεγραφία, τυπομανής, τυπομανία, τυπολάτρης, τυπολατρία, τυπολογία, τυπογράφος, τυπογραφία, τυπογραφείο, τυποβαφή, φαινότυπος.

τυποποιία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • η τέχνη του τυποποιού, η κατασκευή καλουπιών [μητρών] για την αναπαραγωγή ομοιωμάτων ενός πρωτοτύπου. 📖 < τύπος [= καλούπι] + ποιώ.

τυποποιός, ο, ουσ. • ο κατασκευαστής καλουπιών, συνών. τυπωτής. 📖 < τύπος [= καλούπι] + ποιώ.

τυποποιώ, ρ. [μετβ.] • 1. παράγω βιομηχανικά προϊόντα σύμφωνα με τις καθορισμένες ποιοτικά προδιαγραφές, 2. οργανώνω τη βιομηχανική παραγωγή σε σύγχρονη βάση εφαρμόζοντας καινοτόμες μορφές εργασίας. 📖 < τύπος [= καλούπι] + ποιώ. ⊙ τυποποιώ.

Τυρρηνική Θάλασσα, η, ή **Τυρρηνικό Πέλαγος,** το, • (γεωγρ.) ονομάζεται η θάλασσα που βρίσκεται μεταξύ της δυτικής ακτής της Ιταλικής χερσονήσου, της Κορσικής, της Σαρδηνίας και της Σικελίας. 📖 < αρχ. Τυρρηνός | Τυρσηνός [= Ετρούσκος] < τόπων. Τύρρα | Τύρσα, ή (μυθολ.) από το όνομα του Τυρρηνού, πρίγκιπα της Λυδίας.

τύρφη, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (γεωλ.) οργανικό ορυκτό καύσιμο που αποτελείται κυρίως από άνθρακα, σχηματίζεται από τη συσσώρευση και τη μερική αποσύνθεση των φυτικών υπολειμμάτων σε ελώδεις εκτάσεις, ποάνθρακας. 📖 < αγγλ. turf [= χλόη].

τύφος, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (ιατρ.) βαριά λοιμώδης πάθηση που προκαλείται από το βακτηρίδιο ρικέτσια και εμφανίζεται με έντονα κλινικά συμπτώματα τον υψηλό πυρετό, την κεφαλαλγία και τα κηλιδώδη εξανθήματα [πάθηση, μάστιγα στο παρελθόν, για τα πληρώματα των πλοίων εξαιτίας των κακών συνθηκών διαβίωσης σ' αυτά]. 📖 < αρχ. τῦφος. ⊙ τυφοειδής [πυρετός].

τυφώνας, ο, ουσ. • 1. (μετεωρ.) α) καταστροφικός άνεμος των τροπικών περιοχών, συνών. ανεμοστρόβιλος, σίφουνας, β) χαρα-

κτηρισμός θύελλας με ασυνήθιστη ένταση, 2. (μτφ.) ως χαρακτηρισμός για κάποιον που εμφανίζεται δυναμικά προκαλώντας μεγάλη αναστάτωση με καταστροφικά αποτελέσματα στο άμεσο περιβάλλον του, 3. [ως κύρ. όν.:] α) (αστρον.) είδος κομήτη, β) (μυθολ.) ο *Τυφώνας ή Τυφωεύς, μυθολογικό τέρας, 4. (λογοτ.) *«Τυφώνας»*, του Τζόσεφ Κόνραντ [1902] σε μετάφραση του Άγγελου Τερζάκη από τις εκδ. «Ηχώ της Ελλάδος» [1935]. 🕮 ❶ <

αρχ. τυφών, γεν. -ώνος < μυθ. κύρ. όν. [θεωνύμιο] Τυφάων ή Τυφωεύς < Τυφῶν + [επίθημα] -εύς, ή ❷ < αγγλ. typhoon < κινεζ. τάι φιν [= μεγάλος άνεμος] και ταιφούνγκ [ασιατική ονομασία των τροπικών κυκλώνων]. ⊙ τυφωνικός, τυφωνιακός, τυφών(ε)ιος.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Τυφώνας,** προσωποποίηση του ανεμοστρόβιλου, γιος του Τάρταρου και της Γαίας, γυναίκα του η Έχιδνα και παιδιά του, ο Όρθρος, η Χίμαιρα, η Λερναία Ύδρα, η Σφίγγα της Θήβας, ο Κέρβερος, η Σκύλλα κ.ά. απαίσια τέρατα. Όταν η Γαία θέλησε να εκδικηθεί τους Ολύμπιους θεούς για την εξόντωση των Γιγάντων όπλισε τον Τυφώνα με υπερφυσική δύναμη και τρομακτική εμφάνιση για να μπορέσει να συγκρουστεί μαζί τους. Ο Τυφώνας φυλάκισε σαν κύριο υπεύθυνο της γιγαντομαχίας τον Δία. Ο Ερμής, όμως, και ο Αιγίπανος κατάφεραν να τον γλυτώσουν από τα δεσμά κι εκείνος, συσπειρώνοντας τις δυνάμεις του, εξαπέλυσε τους κεραυνούς του, έτσι που καταπλάκωσε με τεράστιους γήινους όγκους τον Τυφώνα.

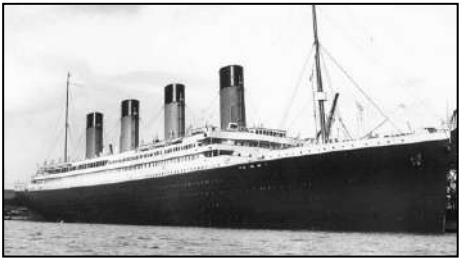
τυχαίος, -α, -ο, επίθ. • 1. αυτός που γίνεται ή προκύπτει κατά τύχη, συμπτωματικός, αντών. σκόπιμος, 2. [ως ουσ.] *το τυχαίο*, το απρόβλεπτο στοιχείο της ζωής, 3. (μτφ.) ασήμαντος. 🕮 < μτγν. τυχαῖος. ◈ τυχαία και τυχαίως [επίρρ.].

τυχαίνω, ρ. [μετβ.] • 1. συναντώ τυχαία κάποιον, 2. βρίσκομαι τυχαία κάπου. 🕮 < μσν. τυχαίνω < αρχ. τυγχάνω.

τύχη, η, ουσ. • 1. σύμπτωση απροσδόκητων γεγονότων, συνών. συγκυρία, συντυχία, λάχεμα, 2. καλοτυχία ή κακοτυχία, 3. (γενικότ.) μοίρα, συνών. ριζικό, πεπρωμένο, 4. [ως κύρ. όν.:] (μυθολ.) *η *Τύχη*, προσωποποίηση της ευτυχούς συγκυρίας, 5. (φρ.) *«στην τύχη»*, στα κουτουρού, *«καλή τύχη»*, καλή επιτυχία, *«κατά τύχη»*, από σύμπτωση, *«τύχη βουνό»*, ευνοϊκή συγκυρία, *«λέω την τύχη»*, μαντεύω το μέλλον, *«έχω την τύχη με το μέρος μου»*, με ευνοεί η τύχη, *«κάνω την τύχη μου»*, εξασφαλίζω καλή ζωή, 6. (λογοτ.) *«Τύχη - Μια ιστορία σε δύο μέρη»* [φωτό] του Joseph Conrad, σε μετάφραση του Μιχάλη Παπαντωνόπουλου από τις εκδ. Gutenberg. 🕮 < αρχ. τύχη < θ. τυχ- του ρ. τυγχάνω [= χτυπώ, πετυχαίνω, συναντώ]. ⊙ τυχηρός και τυχερός, τυχαίος. ○ τυχάρπαστος, τυχοδιώκτης.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Τύχη,** κόρη του Ωκεανού και της Τηθύος (Ησίοδ.) ή του Δία ή του Προμηθέα. Άγνωστη στα ομηρικά έπη, λατρεύτηκε έντονα στην ελληνιστική εποχή, ενώ αγάλματα, ιερά και ναοί κοσμούσαν τις πόλεις. Συχνά ταυτίζεται με τη Μοίρα, ενώ για τους Λατίνους αντίστοιχη θεά ήταν η Fortuna.

Υ

Υ, υ, ύψιλον, το, άκλ. ουσ. • το εικοστό γράμμα του ελληνικού αλφαβήτου, φωνήεν. 🕮 < μσν.(;) ύψιλον < μτγν. ὕψιλον, ὐ ψιλόν.

Υ ή **υ** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 20, εικοστός.

Υ' ή **υ'** • [ως αριθμητικό σύμβολο] τετρακόσια, τετρακοσιοστός.

'Υ ή **'υ** ή **΄υ** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 400.000, τετρακόσιες χιλιάδες.

υάλινος, -ινη, -ινο, επίθ. δες γυάλινος.

υαλοβάμβακας, ο, ουσ. • πυκνή και μαλακή μάζα από πολύ λεπτές ίνες γυαλιού, που μοιάζει με βαμβάκι και χρησιμοποιείται σε θερμικές και ηχητικές μονώσεις, σε επενδύσεις ρούχων, μπουφάν, τζάκετ κ.λπ. καθώς και στη διήθηση οξέων και διαλυμάτων καυστικών αλκαλίων, συνών. υαλομέταξα. 🕮 < αρχ. (ἡ) ὕαλ(ος)- -ο- + βάμβακας < βάμβαξ.

υαλοκαθαριστήρας, ο, ουσ. • καθένας από τους δύο λεπτούς βραχίονες που είναι τοποθετημένοι στη βάση του παρμπρίζ κάθε οχήματος αλλά και στο πιλοτήριο ή τη γέφυρα πλοίου. 🕮 < αρχ. (ἡ) ὕαλ(ος)- -ο- + καθαρισ(τήρ) –τήρας.

υαλοκόπτης, ο, ουσ. • (εργαλ.) κόφτης γυαλιών, κρυστάλλων και πλακιδίων, κοπίδι με διαμάντι. 🕮 < αρχ. (ἡ) ὕαλ(ος)- -ο- + κόπτης < κόπτω.

υαλόπαγος, ο, ουσ. • λεπτό στρώμα πάγου, που δημιουργείται πάνω σε εκτεθειμένες επιφάνειες ή στο έδαφος, εξαιτίας των ατμοσφαιρών σταγονιδίων και της χαμηλής θερμοκρασίας. 🕮 < αρχ. (ἡ) ὕαλ(ος)- -ο- + πάγος.

υαλοπίνακας και **υελοπίνακας,** ο, ουσ. • τζάμι αλλά και κάθε κομμάτι τσαμιού που μπαίνει σε ξεχωριστό πλαίσιο σε πόρτα ή παράθυρο. 🕮 < αρχ. (ἡ) ὕαλ(ος)- -ο- + πίνακας < [αρχ.] πίναξ [= 1. σανίδα, καδρόνι πλοίου, σε Όμηρ. 2. επιφάνεια γραφής, 3. δίσκος ή πιατέλα σερβιρίσματος, σε Όμηρ. 4. πλάκα, εικόνα, 5. κατάλογος, λίστα].

ύαλος, ο, ουσ. δες γυαλί.

υαλόφραγμα, το, ουσ. • χώρισμα χώρου με τζαμαρία, συνών. υαλοστάσιο, τζαμαρία, τζαμλίκι. 🕮 < αρχ. (ἡ) ὕαλ(ος) -ο- + φράγμα.

υαλόχαρτο, το, ουσ. δες γυαλόχαρτο.

υάρδα, η, ουσ. δες γιάρδα.

υγεία, η, ουσ. • 1. (ιατρ.) η καλή και φυσιολογική κατάσταση του οργανισμού, αντών. ασθένεια, αρρώστια, πάθηση, νόσος, 2. (ψυχολ.) η ισορροπημένη κατάσταση στην ψυχοπνευματική λειτουργία του ανθρώπου, 3. (μτφ.) η ευστάθεια, η ισορροπία, η ομαλή λειτουργία, 4. (μυθολ.) [ως κύρ. όν.] *η Ὑγίεια**, αρχαία ελληνική θεότητα, προσωποποίηση της σωματικής, πνευματικής και ψυχικής υγείας του ανθρώπου, 5. (φρ.) *«δημόσια υγεία»*, η υγεία του πληθυσμού μίας χώρας, *«εις υγείαν»*, προσφώνηση για καλή και φυσιολογική ζωή. 🕮 < μτγν. ὑγεία < αρχ. ὑγίεια. [φωτό: λεπτομέρεια, μουσείο Capitolini].

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Υγίεια,** θεωρήθηκε κόρη του Ασκληπιού, εξαιτίας των θεραπευτικών της ικανοτήτων. Δεν έχει δικό της μύθο, συνδέθηκε όμως με την πρόληψη των ασθενειών και τη διατήρηση της κατάστασης της υγείας.

υγειονομείο, το, ουσ. • α) υγειονομική υπηρεσία που εδρεύει σε λιμάνια ή συνοριακούς σταθμούς με αποστολή την προστασία των πολιτών της χώρας από πιθανή εμφάνιση λοιμωδών νοσημάτων που θα ανιχνευτούν σε ξένους επισκέπτες, μετανάστες, ναυτικούς κ.λπ. το υγειονομικό, β) το κτήριο στο οποίο λειτουργεί η παραπάνω υπηρεσία. 🕮 < υγειονόμ(ος) + -είο.

υγειονομία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • η δημόσια υπηρεσία που ασχολείται με την προστασία της υγείας των πολιτών της χώρας. 🕮 < υγειονόμ(ος) + -ία.

υγειονομικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που σχετίζεται με την υγειονομία, (φρ.) *«υγειονομική ταφή / ζώνη / απομόνωση / επιτροπή / διά-*

ταξη / περίθαλψη / κρίση / νομοθεσία / πιστοποίηση / σημαία», 2. [ως ουσ.] α) *ο/η υγειονομικός,* ο υπάλληλος της υγειονομίας, β) *το υγειονομικό,* η υγειονομική υπηρεσία. 🕮 < υγειονομ(ία) + -ικός.

υγειονόμος, ο/η, ουσ. • ο προϊστάμενος της υγειονομικής υπηρεσίας. 🕮 < υγεί(α) -ο- + νόμος < νέμω [= επιστατώ].

υγιής, -ής, -ές, επίθ. • 1. αυτός που έχει καλή σωματική και ψυχική υγεία, αντών. άρρωστος, ασθενής, 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που έχει καλή φυσική κατάσταση, 3. (μτφ.) αυτός που είναι απαλλαγμένος από καταστροφικές αντιλήψεις. 🕮 < αρχ. ύγιής. ⊙ υγιαίνω. ◈ υγιώς [επίρρ.].

υγραέριο, το, ουσ. • (γεωλ.) καύσιμο μείγμα υδρογονανθράκων που στη φυσική του μορφή βρίσκεται σε αέρια κατάσταση, αποτελείται από βουτάνιο ή προπάνιο ή προπένιο ή βουτένιο ή αιθάνιο, το οποίο κυκλοφορεί στο εμπόριο υγροποιημένο γνωστό διεθνώς και ως LPG (Liquiefied Petroleum Gas - Υγροποιημένο Αέριο Πετρελαίων), και έχει οικιακές και βιομηχανικές εφαρμογές. 🕮 < υγρ(ο)- + αέριον, μτφρδ. από την αγγλ. liquid gas. ⊙ υγραεριοκίνηση.

υγραεριοφόρο, το, ουσ. • (ναυτ.) ειδικός τύπος δεξαμενόπλοιου που είναι κατάλληλος

για τη μεταφορά υγροποιημένων αερίων, δηλαδή φυσικό αέριο σε υγρή μορφή (μεθάνιο-LNG) [παλαιότερη ονομασία του πλοίου μεταφοράς ως μεθανιοφόρο] και αέρια πετρελαίου τα οποία είναι το προπάνιο και το βουτάνιο (LPG), συνών. αεριοφόρο. 🕮 < ουσιαστικοποιημένο ουδέτερο του επιθέτου υγραεριοφόρος < υγραέριο [< υγρ(ό)- + αερι(ο)- + -φόρο.

↬ Τύποι υγραεριοφόρων πλοίων.

1. Τα Υγραεριοφόρα φυσικού αερίου, λεγόμενα και δεξαμενόπλοια ή τάνκερς φυσικού αερίου, (Gas Tanker-LNG), [Liquified Natural Gas], και

2. Τα Υγραεριοφόρα πετρελαϊκού αερίου, λεγόμενα αντίστοιχα δεξαμενόπλοια ή τάνκερς πετρελαϊκού αερίου (Gas Tankers-LPG), [Liquified Petroleum Gas].

υγραίνω, ρ. [μετβ.] • κάνω κάτι να είναι υγρό, νοτίζω, συνών. μουσκεύω, αντών. στεγνώνω. 🕮 < υγρ(ο)- + -αίνω. ⊙ ύγρανση, υγραντικός.

υγραντήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή που μετατρέπει το νερό σε ατμό αυξάνοντας τα επίπεδα της υγρασίας στο χώρο, αντών. αφυγραντήρας. 🕮 < υγραίν(ω) + [επίθημα] -τήρας, μτφρδ. από την αγγλ. moisturiser.

υγρασία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (μετεωρ.) παρουσία υδρατμών στην ατμόσφαιρα, αντών. ξηρασία, 2. η υγρότητα που εμφανίζεται σε επιφάνεια ή σε περιορισμένο χώρο, 3. ο ιδρώτας του σώματος. 🕮 < αρχ. ύγρασία < ύγράζω [= είμαι υγρός] < ύγρός.

υγρο- και **υγρό-** • πρώτο συνθετικό λ. που δηλώνει: α) την ύπαρξη της υγρασίας στην ατμόσφαιρα, ή β) τη σχέση του δεύτερου συνθετικού με το φαινόμενο της υγρασίας, ή γ) τη ρευστή κατάσταση κάποιου σώματος π.χ.: υγρομετρία, υγροσκοπία, υγροστάτης, υγροταξία, υγρόβιος, υγροτροπισμός, υγρόφιλος, υγρόφυτο κ.ά.

υγρόβιος, -α, -ο, επίθ. δες υδρόβιος.

υγρογράφος, ο, ουσ. • (μετεωρ.) όργανο αυτόματης καταγραφής της ατμοσφαιρικής υγρασίας σε χάρτινη επιφάνεια κυλινδρικής βάσης. 🕮 < αγγλ. hygrograph (< αρχ. ύγρός + -γράφος < γράφω.

υγρομετρία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) επιστημονικός κλάδος που ασχολείται με την μέτρηση της ατμοσφαιρικής υγρασίας σε θερμοκρασία περιβάλλοντος, συνών. υγροσκοπία. 🕮 < αρχ. ύγρός + μετρώ. ⊙ υγρομετρικός.

υγρόμετρο, το, ουσ. • (μετεωρ.) όργανο για τη μέτρηση υγρασίας, κυρίως, στην ατμόσφαιρα. 🕮 < γαλλ. hygromètre < hygro- [= υγρο-] + -mètre [= -μετρο(ν)].

υγρόπισσα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • πίσσα σε ρευστή κατάσταση ως υπόλειμμα της απόσταξης, κεδρία, κατράμι. 🕮 < αρχ. ύγρός + πίσσα.

υγροποίηση, η, ουσ. • (φυσ.) φαινόμενο κατά το οποίο ένα αέριο ή στερεό σώμα, μετατρέπεται σε υγρό. 🕮 < υγροποιώ.

υγροποιώ, ρ. [μετβ.] • μετατρέπω ένα στερεό ή αέριο σώμα σε υγρό. 🕮 < μτγν. ύγροποιῶ [= νοτίζω].

υγρός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που βρίσκεται σε ρευστή κατάσταση, συνών. νερουλός, 2. μουσκεμένος, βρεγμένος, 3. αυτός που είναι υγρασιασμένος, (φρ.) *«υγρό στοιχείο»*, *«υγρός τάφος»*, η θάλασσα ή γενικότερα τα νερά, *«αμνιακό ή ενάμνιο υγρό»*, το υγρό που περιέχεται στη μήτρα κατά τη διάρκεια της κύησης, *«υγρός στίβος»*, για τα αγωνίσματα εκείνα που πραγματοποιούνται σε πισίνα. 🕮 < αρχ. ὑγρός.

υγροσκοπία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) υγρομετρία [δες λ.]. 🕮 < γαλλ. hygroscopie < αρχ ὑγρός + σκοπέω / σκοπῶ [= εξετάζω, βλέπω]. ⊙ υγροσκοπικός.

υγροσκόπιο, το, ουσ. • (μετεωρ.) όργανο προσδιορισμού της ατμοσφαιρικής υγρασίας ή των υδρατμών. 🕮 < αγγλ. hygroscope < hygro- [= υγρο-] + -scope [= -σκόπιον] < αρχ. ὑγρός + -σκόπιο < σκοπέω / σκοπῶ [= εξετάζω, βλέπω].

υγροστάτης, ο, ουσ. • σύστημα αυτόματου ελέγχου της ατμοσφαιρικής υγρασίας και το οποίο χρησιμοποιείται στις εγκαταστάσεις κλιματισμού. 🕮 < αγγλ. hygrostat < hygro- [= υγρο-] + -stat [= -στάτης] < ὑγρός + [μετβ.] ἵστημι [= στήνω, ορθώνω] / [αμετβ.] ἵσταμαι [= στέκομαι].

υγρόψυκτος, -η, -ο, και **υδρόψυκτος,** -η, -ο, επίθ. • αυτός που ψύχεται με τη βοήθεια του νερού ή κάποιου άλλου αντιψυκτικού υγρού, (φρ.) *«υγρόψυκτος / υδρόψυκτος κινητήρας»*. 🕮 < υγρός + ψυκτός < ψύχω.

υδαταγωγός, ο, ουσ. • σωλήνας παροχής νερού, υδροσωλήνας, υδραγωγός. 🕮 < αρχ. ὕδωρ [γεν. τοῦ ὕδατ(ος)] + ἀγωγός.

υδαταέριο και **υδραέριο,** το, ουσ. • (χημ.) τεχνητό εύφλεκτο αέριο μείγμα μονοξείδιου του άνθρακα και υδρογόνου, που λαμβάνεται από την διοχέτευση ατμού σε πολύ υψηλή θερμοκρασία επάνω σε κωκ [παραπροϊόν της παραγωγής φωταερίου από λιθάνθρακα]. 🕮 < μτφρδ. από τις αγγλ. λ. water gas.

υδαταποθήκη, η, ουσ. • τόπος εναποθήκευσης νερού, δεξαμενή, συνών. υδραποθήκη. 🕮 < αρχ. ὕδωρ [γεν. τοῦ ὕδατ(ος)] + αποθήκη.

υδατικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που αναφέρεται στο νερό. 🕮 < μτγν. ὑδατικός [= αυτός που αναφέρεται στο νερό.

υδάτινος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που αποτελείται από νερό, συνών. ὑδάτιος, (κινημ.) *«Υδάτινος Κόσμος»*, Waterworld, τίτλος ταινίας σε σκηνοθεσία του Κέβιν Ρέινολντς [-1995]. 🕮 < αρχ. ὑδάτινος.

υδατοκρουνός, ο, ουσ. • κρουνός νερού. 🕮 < αρχ. ὕδωρ, γεν. τοῦ ὕδατ(ος) -ο- + κρουνός.

υδατομετρητής, ο, ουσ. • υδατόμετρο, υδρόμετρο και υδρομετρητής, (φρ.) *«υδατομετρητής κρύου νερού / απλού ψεκασμού / ηλεκτρονικός - ψηφιακός / πολλαπλής – απλής ριπής / ξηρού τύπου»*. 🕮 < υδατόμετρο.

υδατομετρία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. η μέτρηση των φυσικών ιδιοτήτων του νερού, 2. μέθοδος προσδιορισμού της σκληρότητας του νερού, 3. μέτρηση της ποσότητας του νερού που διέρχεται σ' ένα δευτερόλεπτο μέσα από αγωγό, υδατομέτρηση, υδρομέτρηση. 🕮 < αρχ. ὕδωρ + μετρῶ. ⊙ υδατομετρικός.

υδατόμετρο, το, ουσ. • όργανο μέτρησης υδατομετρήσεων, υδρόμετρο. 🕮 < αρχ. ὕδωρ + μέτρο(ν).

υδατόπτωση, η, ουσ. • πτώση από μεγάλο ύψος ποσότητας νερού που αξιοποιείται ως κινητήρια δύναμη σε σταθμούς παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας. 🕮 < αρχ. ὕδωρ [γεν. τοῦ ὕδατ(ος) -ο-] + πτώ(σις) -ση.

υδατοστεγής, -ής, -ές, επίθ. • αυτός που είναι αδιαπέραστος από το νερό, ο ερμητικά κλειστός, ο στεγανός, αδιάβροχος, συνών. υδροστεγής, (φρ.) *«υδατοστεγές κατάστρωμα / διάφραγμα / διαμέρισμα»*, *«υδατοστεγής πόρτα / σάκος»*. 🕮 < αρχ. ὕδωρ [γεν. τοῦ ὕδατ(ος) -ο-] + -στεγής < αρχ. στέγ(ω) [= σκεπάζω ερμητικά] + -ής.

υδατοστρόβιλος, ο, ουσ. • 1. (τεχνολ.) μηχανικός στρόβιλος νερού, υδροστρόβιλος, 2. περιστροφική κίνηση νερού, δίνη, ρούφουλας. 🕮 < μτφρδ. από την αγγλ. water-spout.

υδατοσφαίριση και **υδατόσφαιρα,** η, και **υδατόσφαιρο,** το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (αθλητ.) ομαδικό άθλημα που ομοιάζει με το ποδόσφαιρο, παίζεται με δύο επταμελείς ομάδες σε θαλάσσιο χώρο ή σε πισίνα, το γνωστό γουότερ πόλο [αγγλ. water polo]. 🕮 < υδατο- + [αρχ.] σφαιρι- (< σφαιρίζω) [= παίζω με μπάλα] -σις > -ση. ⊙ υδατοσφαιριστής [πολίστας], υδατοσφαιρίστρια.

υδατοφράκτης και **υδατοφράχτης,** ο, και **υδατόφραγμα,** το, ουσ. • μεγάλο τεχνητό φράγμα που σκοπό έχει τη συγκέντρωση ή τη συγκράτηση των νερών, υδροφράχτης, [λαϊκ.] νεροδεσιά, αμπολή. 🕮 < αρχ. ὕδωρ [γεν. ὕδατ(ος) -ο-] + φράχτης / φράγμα.

Ύδρα, η, ουσ. • 1. (γεωγρ.) α) νησί του Αργοσαρωνικού, έχει έκταση 49,5 τ.χλμ. και πληθυσμό 2.070 κατοίκους [απογρ. 2021], αγαπημένος τουριστικός προορισμός, β) η πόλη του ομώνυμου νησιού, 2. (αστρον.) αστερισμός του νότιου ημισφαιρίου που ανήκει στους 88 επίσημους αστερισμούς που θέσπισε η Διεθνής Αστρονομική Ένωση. 🕮 < αρχ. Ὕδρα < ὕδρα [= νερόφιδο] < ὕδωρ. ⊙ υδραίικος, υδραϊκός, Υδραίος, Υδραία.

υδραγωγείο, το, ουσ. • 1. μεγάλο τεχνικό έργο, που περιλαμβάνει το δίκτυο αγωγών και το σημείο συγκέντρωσης των νερών, τύπου δεξαμενής ή τεχνητής λίμνης, το οποίο προορίζεται για την ύδρευση κατοικημένων περιοχών. 🕮 < μτγν. ὑδραγωγεῖον.

υδραγωγός, ο, ουσ. • σωλήνας παροχής νερού, υδροσωλήνας, υδαταγωγός. 🕮 < αρχ. ὕδωρ + ἀγωγός.

υδραέριο, το, ουσ. δες υδαταέριο.

υδραντλία, η, ουσ. • (τεχνολ.) αντλία νερού, συσκευή αναρρόφησης νερού ή κάποιου άλλου υγρού με σκοπό την μεταφορά η τη διοχέτευσή του σε άλλο χώρο, συνών. τρόμπα. 🕮 < υδρ(ο)- + αντλία, μτφρδ. από την αγγλ. water pump.

υδραποθήκη, η, ουσ. δες υδαταποθήκη.

υδραργυραλοιφή, η, ουσ. • (φαρμ.) αλοιφή που περιέχει υδράργυρο ή υδραργυρικές ενώσεις και χρησιμοποιούταν παλαιότερα [από το 1100 μ.Χ. περίπου] για την καταπολέμηση των ψειρών ή για τη θεραπευτική δερματικών παθήσεων, συνών. ψειραλοιφή. 🕮 < υδράργυρ(ος) + αλοιφή.

υδραργυρικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που περιέχει υδράργυρο ή λειτουργεί με υδράργυρο, (φρ.) *«υδραργυρικός ανορθωτής / μετρητής / βαρογράφος / συμπλέκτης / διακόπτης / θερμοστάτης / ερεθισμός», «υδραργυρική στήλη / πνευμονία», «υδραργυρικό θερμόμετρο / πιεσόμετρο / βαρόμετρο / αμάλγαμα».* 🕮 < υδράργυρ(ος) + -ικός.

υδράργυρος, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.) βαρύ και αργυρόχροο μέταλλο, το μοναδικό σε υγρή κατάσταση, γνωστό σε όλους μας από την παρουσία του στα θερμόμετρα (φρ.) *«κυανιούχος υδράργυρος [Hg(CN)2]», «θειούχος υδράργυρος [HgS] κινναβαρίτης [μσν.] κιννάβαρι», «χλωριούχος / νιτρικός υδράργυρος».* 🕮 < μτγν. ὑδράργυρος. ⊙ υδραργυρικός.

υδρατμός, ο, ουσ. • (φυσ.) ο ατμός που δημιουργείται από την διαδικασία βρασμού του νερού. 🕮 < υδρ(ο)- + ατμός μτφρδ. από την αγγλ. water vapour.

υδραυλικός, -η, ο, επίθ. • 1. αυτός που σχετίζεται με την κατασκευή έργων για την παροχή του νερού σε νοικοκυριά και εργοστασιακές μονάδες, 2. (φυσ.) αυτός που κινείται με την υδάτινη ενέργεια, 3. [το αρσ. ως ουσ.] *ο υδραυλικός,* τεχνίτης που εγκαθιστά το δίκτυο για την παροχή του νερού, 4. [το θηλ. ως ουσ.] *η υδραυλική,* επιστήμη που ασχολείται με τους νόμους της κίνησης και της ισορροπίας των υγρών και με τις μεθόδους εφαρμογής αυτών των νόμων για την επίλυση πρακτικών τεχνολογικών προβλημάτων, 5. (φρ.) *«υδραυλική βυθοκόρος / εγκατάσταση / έλικα / αντίσταση / αντιστήριξη / βαλβίδα / κρούση / ενέργεια», «υδραυλικό πιεστήριο / ρευστό / σφυρί / πρέσα / τιμόνι / πηδάλιο / λάδι / τρυπάνι / έμβολο / θλιβόμετρο / ραντάρ / σύστημα», «υδραυλικός τροχός / πάγκος / γρύλος / διανομέας / κινητήρας / κριός / ανελκυστήρας».* 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. hydraulique < λατ. hydraulicus [= αυτός που κινείται με νερό μέσα σε σωλήνες] < μτγν. ὕδραυλ(ις) [= μουσικό όργανο που λειτουργούσε με αέρα και νερό μέσα σε καλαμένιους σωλήνες] (< ὕδωρ + αὐλός) + -ικός.

ύδραυλος, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • ατσαλένιος σωλήνας αυλωτού λέβητα μέσα στον οποίο

κυκλοφορεί νερό που πρόκειται να ατμοποιηθεί. 🕮 < ὕδραυλος, γεν. -ου. [αρσ.] ὁ ὕδραυλις [= πληκτροφόρο μουσικό όργανο που λειτουργούσε με πίεση που του παρείχε αντλία αέρα και υδραυλικός μηχανισμός] < υδρ(ο)- [< ὕδωρ] + αὐλός [φωτό].

«Η ύδραυλις (ή ύδραυλος), το λεγόμενο όργανο του νερού, ήταν επινόηση και εφεύρεση του μηχανικού Κτησίβιου του Αλεξανδρέα. Κατασκευάστηκε στην Αλεξάνδρεια τον 3ο αιώνα π.Χ.».

υδρείο(ν), το, ουσ. • 1. τόπος στον οποίο υδρεύονται τα πλοία, 2. (μσν.-αρχ) χρονόμετρο με νερό, κλεψύδρα, 3. (αρχ.) δεξαμενή νερού, 4. υδρία. 📖 < αρχ. ὑδρεῖον < ὑδρεύω [= αντλώ, έλκω, τραβώ ή φέρνω νερό]. < ὕδωρ.

ύδρευση, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. η άντληση και ο εφοδιασμός με νερό, 2. (συνεκδ.) το σύνολο των έργων που απαιτούνται για τη συγκέντρωση και την παροχή της αναγκαίας ποσότητας νερού σε οικισμό ή σε πλοίο. 📖 < μτγν. ὕδρευ(σις) -ση.

υδρο- και **υδρό** και **υδρ-** • πρώτο συνθετικό πολλών επιστημονικών ξένων όρων που έχουν διεισδύσει στην ελληνική είτε ως νόθα αντιδάνεια είτε ως νόθα σύνθετα και δηλώνει τη σχέση του δεύτερου συνθετικού με το νερό π.χ.: υδραιμία, υδρογεωλογία, υδρογόνο, υδρογραφία, υδρίτης, υδροδυναμικός, υδροηλεκτρικός, υδρογονάνθρακας, υδρογόνωση, υδροηλεκτρισμός, υδρόμετρο, υδρομηχανική, υδροπλάνο, υδροστατική κ.ά.

υδροβαρόμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) όργανο που καταγράφει την πίεση του νερού και έτσι προσδιορίζεται το βάθος της θάλασσας. 📖 < υδρο- [< ὕδωρ] + βαρόμετρο < βαρό- [< αρχ. βάρος] + -μετρο < αρχ. μέτρον.

υδρόβιος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που ζει μέσα στο νερό, συνών. υγρόβιος. 📖 < υδρο- [< αρχ. ὕδωρ] + βίος.

υδρόγειος, η, ουσ. • 1. ο πλανήτης γη, 2. ομοίωμα του πλανήτη γη που χρησιμοποιείται ως εποπτικό μέσο διδασκαλίας. 📖 < υδρο- [< αρχ. ὕδωρ] + -γειος < γη.

υδρογονάνθρακας, ο, ουσ. [συνήθως στον πληθ.] • (χημ.) γενική ονομασία οργανικών ενώσεων άνθρακα και υδρογόνου, (φρ.) *«κορεσμένοι αλειφατικοί / ακόρεστοι αλειφατικοί / αλειφατικοί / πολυακόρεστοι / κυκλικοί / μονοκυκλικοί πολυακόρεστοι / πολυκυκλικοί ακόρεστοι / αρωματικοί / αντιαρωματικοί υδρογονάνθρακες».* 📖 < υδρογόν(ον) + άνθρ(αξ) -ακας.

υδρογόνο, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.) άχρωμο, άοσμο και άγευστο αέριο, το ελαφρύτερο από όλα τα στοιχεία, το μοναδικό στοιχείο που στον πυρήνα του δεν περιέχει νετρόνια, με ατομικό αριθμό 1 και χημικό σύμβολο το Η, πρώτο σε σειρά κατάταξης στον περιοδικό πίνακα του Μεντελέγιεφ, (φρ.) *«βόμβα / κυψέλες / παραγωγή / μπαταρία / υπεροξείδιο υδρογόνου», «φωσφορούχο υδρογόνο».* 📖 < γαλλ. hydrogène < hydro- [= υδρο-] + -gène [= -γόνον] < αρχ. ὕδωρ + -γονο < γόνος < γεννάω / γεννῶ. ⭕ υδρογονοβόμβα, υδρογονάνθρακας.

υδρογραφία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • επιστημονικός κλάδος που ασχολείται με τη μελέτη της ύπαρξης των υδάτων στην γήινη επιφάνεια [θαλασσών, λιμνών, ποταμών]. 📖 < υδρ(ο)- [< αρχ. ὕδωρ] + -γραφία < γράφω.

υδρογραφικό, το, ουσ. • (ναυπ.) πλοίο που ανήκει στην Υδρογραφική Υπηρεσία κάποιας χώρας ή σε κρατικό ή ιδιωτικό Πανεπιστήμιο ή σε Ινστιτούτο θαλάσσιας έρευνας, εξοπλισμένο με επιστημονικά όργανα για παρατηρήσεις και καταγραφές φυσικών και χημικών παραμέτρων, για χαρτογραφήσεις, βυθομετρήσεις, εντοπισμούς υποβρυχίων και ναρκών και πολλών άλλων εργασιών. 📖 < υδρογραφικός.

υδρογραφικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στην επιστήμη της υδρογραφίας, (φρ.) *«Υδρογραφική Υπηρεσία Στρατού / Πολεμικού Ναυτικού», «Διεθνής Υδρογραφικός Οργανισμός», «υδρογραφικός χάρτης / σταθμός», «υδρογραφική αγγελία / χωροστάθμευση / υποτύπωση», «υδρογραφικό σκάφος / δίκτυο / διάγραμμα».* 📖 < γαλλ. hydrographique < hydrograph(ie) [= υδρογραφ(ία) + -ique [= -ικός].

υδρογράφος, ο, ουσ. • 1. επιστήμονας που ανήκει στον χώρο της υδατογραφίας [δες λ.], 2. όργανο μέτρησης της στάθμης του νερού. 📖 < υδρ(ο)- [< αρχ. ὕδωρ] + -γράφος < γράφω.

υδροδείκτης, ο, ουσ. • σωλήνας για τη μέτρηση του ύψους του νερού ή κάποιου άλλου υγρού σ' ένα δοχείο. 📖 < υδρ(ο)- [< αρχ. ὕδωρ] + δείκτης.

υδροδόκη και **υδροδόχη,** η, ουσ. • α) αποθήκη πόσιμου νερού σε πλοίο, β) πλοίο που

χρησιμεύει ως αποθήκη πόσιμου νερού, γ) το παγούρι των ναυτών. 🕮 < υδρ(ο)- [< αρχ. ὕδωρ] + -δόκη /-δόχη [= θήκη, δοχείο] (< δέχομαι).

υδροδυναμική, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (φυσ.) κλάδος της υδρομηχανικής που αφορά τη μελέτη της κίνησης ασυμπίεστων υγρών μέσα σε αγωγούς και τις αλληλεπιδράσεις τους με τα στερεά. 🕮 < γαλλ. hydrodynamique < hydro- [= υδρο-] + dynamique [= δυναμική].

υδροδυναμικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στα φαινόμενα τα οποία σχετίζονται με την κίνηση τών υγρών (φρ.) *«υδροδυναμικός κινήτηρας», «υδροδυναμική πίεση / αντλία / σκαφών».* 🕮 < υδροδυναμ(ική) + -ικός. ◈ υδροδυναμικά [επίρρ.].

υδροηλεκτρικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στην ηλεκτρική ενέργεια που παράγεται από υδατοπτώσεις, (φρ.) *«υδροηλεκτρικός σταθμός», «υδροηλεκτρικό εργοστάσιο», «υδροηλεκτρική ενέργεια».* 🕮 < γαλλ. hydroélectrique < hydro- [= υδρο- < αρχ. ὕδωρ] + électrique [= ηλεκτρικός].

υδροηλεκτρισμός, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (φυσ.) ηλεκτρική ενέργεια που παράγεται από γεννήτριες που λειτουργούν με τη ροή του νερού [συνήθως σε σημεία ελεγχόμενων υδατοπτώσεων]. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. hydroélectricité < hydro < αρχ. ὕδωρ + [γαλλ.] électricité < λατιν. electr(um) < αρχ. ἤλετρ(ον) [= κεχριμπάρι] + -ité, [= -ισμός].

υδροθάλαμος, ο, ουσ. • (τεχνολ.) μέρος του ατμολέβητα εντός του οποίου συγκεντρώνεται νερό για ατμοποίηση. 🕮 < υδρ(ο)- [< ὕδωρ] + θάλαμος.

υδροθερμικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που σχετίζεται με ιαματικές θερμές πηγές. 🕮 < αγγλ. hydrothermal < υδρ(ο)- [< αρχ. ὕδωρ] + θερμικός.

υδροθήκη, η, ουσ. • 1. αποθήκη νερού, συνών. υδραποθήκη, στέρνα, δεξαμενή, χαβούζα, 2. (ναυτ.) δεξαμενή πόσιμου νερού στο κύτος των πλοίων. 🕮 < μτγν. ὑδροθήκη < ὑδρ(ο)- [< ὕδωρ] + θήκη.

υδροκινητήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) μηχανή που λειτουργεί με την ενέργεια που παράγεται από τρεχούμενα νερά ή από υδατόπτωση, τύπος υδραυλικού κινητήρα, συνών. υδροκίνητρο. 🕮 < υδρ(ο)- [< αρχ. ὕδωρ] + κινητήρας.

υδροκίνητος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που κινείται με τη δύναμη που προσφέρει το τρεχούμενο νερό. 🕮 < υδρ(ο)- [< αρχ. ὕδωρ] + κινητός.

υδροκίνητρο, το, ουσ. δες υδροκινητήρας.

υδροκόπτερο, ο, ουσ. • (τεχνολ.) αμφίβιο καταμαράν που κινείται με κινητήρα αεροσκάφους, διαθέτει μικρούς τροχούς, πλωτήρες, έλικα και πηδάλιο, χρήσιμο στις παράκτιες αρκτικές περιοχές [κυρίως σε Σουηδία και Φιλανδία] κατά τη διάρκεια της περιόδου που η προσέγγιση πλοίων ή παγοθραυστικών είναι δύσκολη και αντιοικονομική.

🕮 < αγγλ. hydrocopter < υδρ(ο)- [< ὕδωρ] + [αρχ.] ἕλιξ, αρσ. ή θηλ. γεν. τῆς ἕλικος [= στριφτός, στριφογυριστός] + πτερόν.

υδρολαίλαπας και **υδρολαίλαψ,** ο, ουσ. • (μετεωρ.) λεπτή βροχή σε συνδυασμό με πολύ δυνατό άνεμο, συνών. δρόλαπας, δρολάπι, ανεμόβροχο, ανεμοβρόχι. 🕮 < υδρ(ο)- [< αρχ. ὕδωρ] + λαίλαπας, [αρχ.] λαῖλαψ [= θύελλα, μανιασμένη καταιγίδα].

υδρολογία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • επιστημονικός τομέας που μελέτα την κίνηση των νερών στο έδαφος και το υπέδαφος, καθώς και τις φυσικές και χημικές ιδιότητες των υδάτων. 🕮 < αγγλ. hydrology < hydro- [= υδρο-] < αρχ. ὕδωρ + -logy [-λογία < λέγω]. ⊙ υδρολογικός.

υδρολογικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στην υδρολογία [δες λ.]. 🕮 < αγγλ. hydrologic < hydrolog(y) [= υδρολογ(ία)] + -ic [= -ικός].

υδρόλυση, η, ουσ. • (χημ.) χημική διάσπαση μιας οργανικής ένωσης υπό την επίδραση του νερού. 🕮 < νεολατιν. hydrolysis < hydro- [= υδρο- < αρχ. ὕδωρ] + -lysis [< αρχ. λύσις = λύσιμο, απελευθέρωση, απαλλαγή, απολύτρωση].

υδρομέδουσα, η, ουσ. • (ζωολ.) είδος μέδουσας των γλυκών νερών, χαρακτηριστικό της γνώρισμα ότι παραμένει διάφανη.

🕮 < μτγν. ὑδρομέδουσα < υδρ(ο)- [< ὕδωρ] + μέδουσα.

υδρομετέωρο, το, ουσ. [συνήθως στον πληθ.] • (μετεωρ.) φαινόμενο που προκαλείται από τη συμπύκνωση υδρατμών στην ατμόσφαιρα ή στην επιφάνεια του εδάφους. 🕮 < υδρ(ο)- [< αρχ. ὕδωρ] + μετέωρο.

υδρομετρητής, ο, ουσ. • (τεχνολ.) όργανο μέτρησης της κατανάλωσης του νερού, συνών. υδρόμετρο. 🕮 < υδρ(ο)- [< αρχ. ὕδωρ] + μετρητής.

υδρόμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) όργανο μέτρησης της κατανάλωσης του νερού, συνών. υδρομετρητής, αλλιώς: ρολόι του νερού. 🕮 < υδρ(ο)- [< αρχ. ὕδωρ] + μέτρο.

υδρομηχανική, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (φυσ.) κλάδος της Μηχανικής που ασχολείται με την κίνηση και την ηρεμία των ρευστών σωμάτων, διαιρείται σε υδροδυναμική και υδροστατική, τεχνική εφαρμογή της υδρομηχανικής αποτελεί η υδραυλική. 🕮 < γαλλ. hydromécanique ή αγγλ. hydromechanic < υδρο- [< αρχ. ὕδωρ] + μηχανική.

υδροναύτης, ο, ουσ. • (ναυτ.) άτομο που έχει εκπαιδευτεί για παραμονή πολλών ημερονυκτίων σε υποβρύχιο σκάφος, (φρ.) *«Υδροναύτες»*, Μη Κερδοσκοπική Οργάνωση που ιδρύθηκε το 2010. 🕮 < υδρο- [< αρχ. ὕδωρ] + ναύτης.

υδροπλάνο, το, ουσ. • (τεχνολ.) τύπος μικρού αεροσκάφους που διαθέτει πλωτήρες αντί για τροχούς και μπορεί να προσθαλασσώνεται ή να αποθαλασσώνεται. 🕮 < γαλλ. hydroplane < hydro- < υδρο- [< αρχ. ὕδωρ] + -plane [= επίπεδη μορφή].

υδροπλανοφόρο, το, ουσ. • (ναυπ.) πολεμικό πλοίο που μεταφέρει υδροπλάνα [σπάνια η ναυπήγησή του]. 🕮 < υδρο- [< αρχ. ὕδωρ] + -plane [= επίπεδη μορφή] + -φόρο.

υδροπτέρυγο και **υδρόπτερο,** το, ουσ. • (ναυπ.) τύπος επιβατικού σκάφους που ανυψώνεται από την επιφάνεια του νερού όταν αποκτά ένα συγκεκριμένο όριο και μόνο τα πτερύγια με το τμήμα της πρύμνης παραμένουν σε επαφή με το νερό, χρησιμοποιείται σε κλειστές και υπήνεμες θάλασσες με χαμηλό κυματισμό, γνωστό και ως ιπτάμενο δελφίνι. 🕮 < υδρο- + πτερύγ(ιο) -ο, [αγγλ. hydrofoil craft και γαλλ. hydroptère].

υδρορροή, η, ουσ. • 1. αυλάκι νερού, 2. αγωγός κατά το ήμισυ ανοιχτός, που διατρέχει περιμετρικά τη στέγη με σκοπό τη διοχέτευση των νερών της βροχής στο έδαφος ή σε δίκτυο αγωγών ομβρίων υδάτων, λούκι, 3. (ναυτ.) ισχυρή ζώστρα [= καθένα από τα εσωτερικά μαδέρια που επενδύουν τον ξύλινο σκελετό του σκάφους] που συνδέει σε όλο το μήκος του πλοίου τους νομείς με το κατάστρωμα, το απάνω κουρζέτο. 🕮 < αρχ. ὑδρορρόη [με μετακίνηση τόνου].

Ύδρος, ο, ουσ. • (αστρον.) ένας από τους 88 επίσημους αστερισμούς που θέσπισε η Διεθνής Αστρονομική Ένωση. 🕮 < ύδρ- [θ. < ὕδωρ] + [κατάλ.] -ος.

υδροσίφωνας, ο, ουσ. • (μετεωρ.) στροβιλιζόμενη δίνη αέρα που έχει επαφή με την επιφάνεια του νερού [σε θάλασσα, λίμνη ή ποτάμι] και η οποία εμφανίζεται ως χοάνη που επικρέμεται από καταιγιστικά νέφη, προκαλώντας μεγάλες υλικές ζημιές. 🕮 < υδρο- [< αρχ. ὕδωρ] + σίφωνας.

υδροστάθμη, η, ουσ. • 1. η στάθμη [το ανώτερο σημείο στην επιφάνεια μίας ποσότητας νερού] του νερού σε έναν συγκεκριμένο χώρο, όπως σ' ένα δοχείο, δεξαμενή κ.λπ. 2. τοπογραφικό χωροσταθμικό όργανο που λειτουργεί με νερό το οποίο ισορροπεί όπως στα συγκοινωνούντα αγγεία και χρησιμοποιείται για την εξακρίβωση ανωμαλιών στο έδαφος, συνών. το νεροζύγι, αλφαδολάστιχο, υδροχωροστάθμη, υδροστάτης[ερμ.3]. 🕮 < υδρο- [< αρχ. ὕδωρ] + στάθμη.

υδροστάσιο, το, ουσ. • 1. τόπος με λιμνάζοντα νερά, μικρό τέναγος, βάλτος, 2. χώρος συλλογής και αποθήκευσης νερού, όπως είναι μία δεξαμενή [χαβούζα, υδαταποθήκη],

3. φυσική ή τεχνητή μικρή λίμνη στην οποία εκτρέφονται υδρόβια ζώα των γλυκών, συνήθως, νερών. 📖 < υδρο- [< αρχ. ὕδωρ] + -στάσιο < θ. στᾰ- από το αρχ. ἵστημι.

υδροστάτης, ο, ουσ. • 1. (τεχνολ.) θερμοστάτης ελέγχου της παροχής ηλεκτρικού ρεύματος προς τον καυστήρα και τον κυκλοφορητή, (φρ.) *«υδροστάτης επαφής / εβαπτιζόμενος»,* 2. (ναυτ.) υποβρύχια συσκευή που ποντίζεται από βοηθητικό σκάφος με καλώδιο για εκτέλεση υποβρύχιων ερευνών ή εργασιών, 3. (τοπογρ.) τοπογραφικό χωροσταθμικό όργανο, που βασίζεται στην αρχή των συγκοινωνούντων δοχείων, και με το οποίο μετρούμε την υψομετρική διαφορά δύο εδαφικών σημείων, συνών. υδροστάθμη, νεροζύγι, αλφαδολάστιχο, 4. (μσν.) είδος πυροσβεστικής αντλίας. 📖 < υδρ(ο)- [< αρχ. ὕδωρ] + -στάτης (< θ. στᾰ- του αρχ. ἵστημι).

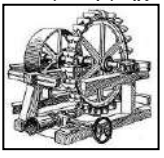
υδροστατική, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (φυσ.) κλάδος της μηχανικής των ρευστών [υδρομηχανικής], που μελετά την ισορροπία και την πίεση των υγρών. 📖 < γαλλ. hydrostatique < hydro- [= ύδρο- [< αρχ. ὕδωρ] + statique [= στατική], αγγλ. hydrostatics.

υδροστατικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που αναφέρεται στην υδροστατική, (φρ.) *«υδροστατική πίεση / δοκιμή», «υδροστατικός ζυγός».* 📖 < υδροστατ(ική) -ικός.

υδροστολή, η, ουσ. • (ναυτ.) στολή κατάδυσης που προστατεύει το δύτη από το υπερβολικό ψύχος και από τραύματα. 📖 < υδρο- [< αρχ. ὕδωρ] + στολή.

υδροστόμιο, το, ουσ. • στόμιο σωλήνα (σημείο εξόδου ή εισόδου του νερού σε αγωγό] από όπου χύνεται νερό. 📖 < υδρο- [< αρχ. ὕδωρ] + στόμιο(ν) [= άνοιγμα σπηλαίου].

υδροστρόβιλος, ο, ουσ. • 1. (τεχνολ.) υδροδυναμική μηχανή που κινείται με τη δύναμη του νερού [π.χ. σε χώρο παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας – υδροηλεκτρικό εργοστάσιο] και μετατρέπει την κινητική ενέργεια σε ωφέλιμη μηχανική ενέργεια, συνών. υδροτουρμπίνα, υδραυλικός στρόβιλος, (φρ.) *«υδροστρόβιλος αντίδρασης – Viktor Kaplan / δράσης – Lester Allen Pelton»,* 2. παλιρροιακή θαλάσσια δίνη, συνών. ρουφήχτρα, νεροστρόβιλος, ρούφουλας, 3. (μετεωρ.) ανεμοστρόβιλος που εκδηλώνεται πάνω σε υδάτινη επιφάνεια, συνών. υδροσίφωνας, υδατοστρόβιλος. 📖 < υδρο- [< αρχ. ὕδωρ] + στρόβιλος, μτφρδ. από την αγγλ. hydroturbine ή από τη γερμ. Wasserturbine.

υδροσυλλέκτης, ο, ουσ. • δοχείο ατμομηχανής στο οποίο συγκεντρώνεται νερό, αλλιώς σεντίνα. 📖 < υδρο- [< αρχ. ὕδωρ] + συλλέκτης.

υδρόσφαιρα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • το υδάτινο περίβλημα της Γης, που περιλαμβάνει τα επιφανειακά και υπόγεια ύδατα, τους πάγους και τους υδρατμούς της ατμόσφαιρας. 📖 < γαλλ. hydrosphère < hydro- [= υδρο-] + sphère [< αρχ. σφαῖρα].

υδροσωλήνα, η, **υδροσωλήνας,** ο, ουσ. • σωλήνας διοχέτευσης νερού. 📖 < υδρο- + σωλήνας.

υδροφόριο, η, ουσ. • βαρέλι νερού, νεροβάρελο. 📖 < υδροφόρος.

υδροφόρος και **υδροφόρα,** η, και **υδροφόρο,** το, ουσ. • βυτιοφόρο όχημα ή δεξαμενόπλοιο που μεταφέρει νερό, (φρ.) *«υδροφόρο λιμένος / ανοικτής θάλασσας».* 📖 < υδρο- + φέρω.

υδροφράκτης και **υδροφράχτης,** ο, ουσ. δες υδατοφράκτης.

υδρόφωνο, το, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή λήψης και καταγραφής ηχητικών κυμάτων εντός του νερού, ειδικότερα, όργανο εντοπισμού των μηχανικών θορύβων που προκαλούνται από υποβρύχια. 📖 < υδρο- [< αρχ. ὕδωρ] + φων(ή) -ο-.

υδροχλώριο, η, ουσ. • (χημ.) χημική ένωση, που αποτελείται από υδρογόνο και χλώριο [HCl], σε κανονικές συνθήκες περιβάλλοντος [25°C] και υπό πίεση 1 atm, είναι άχρωμο αέριο, το υδατικό του διάλυμα ονομάζεται υδροχλωρικό οξύ. 📖 < υδρο- [< αρχ. ὕδωρ] + χλώριο. ⊙ υδροχλωρικός.

υδροχόος, ο, ουσ. • 1. αυτός που σερβίρει νερό, 2. [ως κύρ. όν.] *Υδροχόος,* α) (αστρον.) αστερισμός του νοτίου ημισφαιρίου, β) (αστρολ.) το ενδέκατο ζώδιο του ζωδιακού κύκλου. 📖 < μτγν. ὑδρο-χόος, ὁ, < ὑδρο- [< αρχ. ὕδωρ] + -χόος < αρχ. χέω.

υδρόχρωμα, το, ουσ. • α) νερομπογιά, ακουαρέλα, β) πλαστικό είδος χρώματος, κατάλληλο για βαφή σε εσωτερικό ή εξωτερικό χώρο, γ) ασβέστης σε ρευστή κατάσταση, κατάλληλος για το ασβέστωμα του σπιτιού. 🕮 < υδρο- [< αρχ. ὕδωρ] + χρώμα. ⊙ υδροχρωματίζω > υδροχρωμάτισμα, υδροχρωματισμός, υδροχρωματιστής.

υδροχωροστάθμη, η, ουσ. δες υδροστάθμη.

υδρόψυκτος, -η, -ο, επίθ. • τύπος μηχανής ή μηχανισμός που ψύχεται με νερό, (φρ.) *«υδρόψυκτος κινητήρας / ψύκτης / μετατροπέας», «υδρόψυκτη κάννη πολυβόλου / κάρτα γραφικών / λυχνία».* 🕮 < υδρο- [< αρχ. ὕδωρ] + ψυκ- [< ψύχω] + -τος, μτφρδ. από τη γερμ. wassergekühlt ή την αγγλ. water-cooled.

υδρωνύμιο, το, ουσ. • (γλωσσ.) το όνομα κάποιας υδάτινης έκτασης, θάλασσας, λίμνης, ποταμού ή πηγής. 🕮 < υδρ(ο)- [< αρχ. ὕδωρ] + [επίθημα] -ωνύμιο < αρχ. ὄνυμα [αιολικός τύπος της λ. ὄνομα]. ⊙ υδρωνυμικός.

ύδωρ, το, ουσ. [γεν. ύδατος] • το νερό, [H_2O], (φρ.) *«βαρύ / οξυγονούχο / γη και / υφάλμυρο / σκληρό / αλμυρό / πόσιμο ύδωρ»,* [πληθ.] *«όμβρια / αβαθή / μητροπολιτικά / χωρικά / διεθνή / εθνικά / λιμνάζοντα / στάσιμα / πλόιμα ύδατα».* 🕮 < αρχ. ὕδωρ. ◈ Ανώμαλο ουσιαστικό [στην κατηγορία των *μεταπλαστών] της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας.

(*Μεταπλαστά λέγονται ορισμένα ουσιαστικά που κλίνονται κατά μία ορισμένη κλίση σε όλες τις πτώσεις, αλλά το θέμα τους μεταπλάσσεται - δηλ. μεταβάλλεται - σε ορισμένες πτώσεις*)

τὸ ὕδωρ	τὰ ὕδατα
τοῦ ὕδατος	τῶν ὑδάτων
τῷ ὕδατι ὕδει	τοῖς ὕδασι
τὸ ὕδωρ	τὰ ὕδατα
ὦ ὕδωρ	ὦ ὕδατα

Υεμένη, η, ουσ. • (γεωγρ.) κράτος της Αραβικής Χερσονήσου, γνωστό και ως Βόρεια Υεμένη, με έκταση 527.968 τ.χλμ. και πληθυσμό 34 εκατ. κατοίκων περίπου. 🕮 < αραβ. ymnt [= νότος], ίσως και από yamn ή yumn, [= ευτυχία].

Υεμένη Νότια, η, ουσ. • (γεωγρ.) κράτος της Αραβικής Χερσονήσου, με έκταση 360.133 τ.χλμ. και πληθυσμό 2,5 [κατ' εκτίμηση το 1990] εκατ. κατοίκους περίπου.

Υ.Ε.Ν. το, (αρκτικόλεξο) • Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας [από το 1973 έως το 2007].

Υ.Ε.Ν.Α.Ν.Π. το, (αρκτικόλεξο) • Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας, Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής [από το 2007 έως σήμερα 2026].

υέτιος, -ια, -ιο, επίθ. • αυτός που φέρνει βροχή, ο βροχερός. 🕮 < αρχ. ὑετός [= καταρρακτώδης, διαρκής, συνεχόμενη βροχή].

υετογράφος, ο, ουσ. • υετόμετρο, βροχογράφος. 🕮 < αρχ. ὑετός [= καταρρακτώδης, διαρκής, συνεχόμενη βροχή] + γράφω.

υετός, ο, ουσ. • η υγρή ή στερεά μορφή [βροχή, χαλάζι, χιόνι] του κατακρημνίσματος που προκαλείτε από ατμοσφαιρικά φαινόμενα. 🕮 < αρχ. ὑετός.

υετώδης, -ης, -ες, επίθ. • βροχερός. 🕮 < αρχ. ὑετός [= καταρρακτώδης, διαρκής, συνεχόμενη βροχή] + -ώδης.

ύλη, η, ουσ. • 1. κάθε ουσία [ή σώμα] με διαστάσεις, μάζα και βάρος, που υπάρχει στο χώρο, που μπορεί να διαιρεθεί, να πάρει το επιθυμητό σχήμα και να αποτελεί αντικείμενο των αισθήσεων μας, 2. (φιλοσ.) η αντικειμενική πραγματικότητα έτσι όπως αυτή καταγράφεται στο υποσυνείδητο του ανθρώπου, σε αντιδιαστολή με το πνεύμα, 3. το κύριο συστατικό για τη δημιουργία κάποιου προϊόντος, 4. (λογοτ.) το περιεχόμενο κάποιου συγγράμματος, 5. τα θέματα και οι ενότητες των μαθημάτων στα οποία πρόκειται να διαγωνισθεί ο μαθητής ή ο εξεταζόμενος, (φρ.) *«διδακτέα ύλη».* 🕮 [για την 1η ερμ.] σημδ. από τη γαλλ. matière, [για υπόλοιπες ερμ.] < αρχ. ὕλη [= δάσος, κομμένο ξύλο, υλικό]. ⊙ υλικός. ○ άυλος, εξαϋλώνω, υλικοτεχνικός, υλοζωισμός, υλοζωιστής, υλομορφισμός, υλοποίηση, υλοποιώ, υλοστατική, υλοτομία, υλοτόμος, υλωρός.

υλικό, το, ουσ. • 1. η ύλη ή η ουσία από την οποία είναι κατασκευασμένο κάθε πράγμα, (φρ.) *«ινώδες / εύθραυστο / άθραυστο / πορώδες / άκαμπτο / ανακυκλώσιμο / αδιάβροχο / απροσπέλαστο / συνθετικό υλικό»* κ.λπ., 2. τα υλικά μέσα (εργαλεία, μηχανές κτλ.) που χρησιμοποιούνται για την υλοποίηση κάποιων έργων ή δράσεων ή παρεμβάσεων,

(φρ.) *«πολεμικό / τροχαίο / οικοδομικό υλικό»,* κ.ά. 3. το σύνολο των στοιχείων κάποιας μελέτης, έρευνας κ.λπ. 4. (φρ.) *«αποδεικτικό / προπαγανδιστικό / εκπαιδευτικό / πληροφοριακό / φωτογραφικό / κινηματογραφικό / εκθεσιακό υλικό»* κ.ά. 🕮 < αρχ. ὕλη [= δάσος, κομμένο ξύλο, υλικό].

υπάλληλος, ο/η, ουσ. • (επάγγ.) εργαζόμενος που αμείβεται με μηνιαίο μισθό και εργάζεται σε περιορισμένο, συνήθως κλειστό, χώρο, σε γραφείο, κατάστημα κ.λπ., (φρ.) *«ιδιωτικός / δημόσιος / κρατικός / διοικητικός / μόνιμος / έκτακτος - προσωρινός / τραπεζικός / κοινοτικός / δημοτικός / τελωνειακός υπάλληλος»* κ.ά. 🕮 < αρχ. επίθ. ὑπάλληλος.

υπαξιωματικός, ο/η, ουσ. • (στρατ.) κάθε βαθμοφόρος του Στρατού Ξηράς, της Αεροπορίας και του Πολεμικού Ναυτικού, ο οποίος είναι απόφοιτος κατώτερης στρατιωτικής σχολής. 🕮 < υπ(ο)- αξιωματικός.

ύπαρχος, ο, ουσ. • 1. (ναυτ.) α) αξιωματικός του Πολεμικού Ναυτικού, που ασκεί διοικητικά καθήκοντα και αντικαθιστά τον κυβερνήτη του πλοίου όταν οι ανάγκες το επιβάλλουν, β) στο Εμπορικό Ναυτικό ως αξιωματικός ανήκει στο προσωπικό καταστρώματος και ο τίτλος του διατηρείται κυρίως στα επιβατικά σκάφη, 2. (ιστορ.) [μσν.] αυτός που είχε την ευθύνη της τροφοδοσίας και γενικότερα της επιμελητείας του στρατεύματος σε συνθήκες εκστρατείας και ειδικότερα του χώρου του στρατοπέδου, ο στρατοπεδάρχης. 🕮 < αρχ. ὕπαρχος [= υπαρχηγός, υποστράτηγος, υποδιοικητής].

υπασπιστής, ο, **υπασπίστρια,** η, ουσ. • 1. (στρατ.) α) αξιωματικός που τοποθετείται στην υπηρεσία κάποιου υψηλά ισταμένου στρατιωτικού ή πολιτικού προσώπου, β) προϊστάμενος του γραφείου διοίκησης σε λόχο ή τάγμα, 2. (ιστορ.) οπλοφόρος σωματοφύλακας ηγεμόνα κατά την αρχαιότητα. 🕮 < ὑπ-ασπιστής [= ασπιδοφόρος, οπλοφόρος, υπηρέτης, ακόλουθος] < ὑπ-ασπίζω [= είμαι υπασπιστής κάποιου] < ὑπ(ο)- + ασπίζω (< ἀσπίς = στρογγυλή ασπίδα), γιατί ο συνοδός στρατιώτης κρατούσε την ασπίδα του αξιωματικού. ⊙ υπασπιστήριο.

υπέρα, η, ουσ. • (ναυτ.) σχοινί στερεωμένο στην κεραία του ιστιοφόρου, το οποίο διευκολύνει την κίνηση των πανιών ανάλογα τη φορά του ανέμου, συνών. μαντάρι, (φρ.) *«υπέρα αρτέμονα»,* μαντάρι του μεγάλου φλόκου, *«υπέρα γναθία»,* κούτσα, το κάτω μέρος του επιδρόμου, *«υπέρα της μεγίστης»,* μαντάρι της μαΐστρας. 🕮 < αρχ. ὑπέρ + [κατάλ.] -α.

υπεραγωγιμότητα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (φυσ.) η ιδιότητα ορισμένων υλικών [αγωγών], ιδιαίτερα μετάλλων ή κραμάτων ή κεραμικών, να εμφανίζουν απότομη μείωση της ηλεκτρικής τους αντίστασης, έως μηδενική, όταν ψύχονται. 🕮 < υπερ- + αγωγιμ(ότης) + [κατάλ.] -ότητα, μτφρδ. από την αγγλ. superconductivity.

υπεραγωγός, ο, ουσ. • (φυσ.) υλικό που παρουσιάζει την ιδιότητα της υπεραγωγιμότητας [δες λ.]. 🕮 < υπέρ- + αγωγός, μτφρδ. από την αγγλ. superconductor.

υπεραξία, η, ουσ. • 1. αξία που δημιουργείται από την απλήρωτη εργασία των μισθωτών εργατών, πέρα και υπεράνω της αξίας της εργατικής τους δύναμης, και την οποία ιδιοποιείται δίχως αντιστάθμισμα ο εργοδότης, (φρ.) *«απόλυτη / σχετική / πρόσθετη υπεραξία»,* 2. (οικον.) η αύξηση της αξίας ενός προϊόντος χωρίς αυτή να δικαιολογείται από κάποια πιθανή βελτίωση ή επεξεργασία επί του αγαθού. 🕮 < υπέρ + αξία, μτφρδ. από τη γερμ. Mehrwert [= προστιθέμενη αξία].

Η βασική μέθοδος αύξησης της σχετικής υπεραξίας είναι η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας. Γιατί η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας σημαίνει παραγωγή περισσότερων εμπορευμάτων στη διάρκεια του ημερήσιου χρόνου εργασίας, επομένως και περισσότερη νέα αξία.

➢https://www.rizospastis.gr/story.do?id=1943020

υπεράριθμός, -η, -ο, επίθ. • αυτός που ξεπερνά τον επιτρεπόμενο, κανονικό ή συνηθισμένο αριθμό, αυτός που περισσεύει, που πλεονάζει. 🕮 < μτγν. ὑπεράριθμος [= αυτός που ξεπερνάει τους αριθμούς] < ὑπερ- + ἀριθμός.

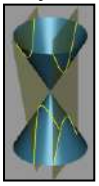
υπερασφάλιση, η, ουσ. • (νομ.) ασφάλιση αντικειμένου, οχήματος, σκάφους ή κτίσματος, με δηλωμένη αξία μεγαλύτερη της τρέχουσας, που σημαίνει ανάλογο ασφάλιστρο

αλλά σε περίπτωση ζημίας η αποζημίωση για τον δικαιούχο θα αντιστοιχεί στην τρέχουσα. 🕮 < υπέρ + [μτγν.] ἀσφάλι(σις) [= εξασφάλιση] -ση.

υπερατλαντικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός: 1. που διασχίζει τον Ατλαντικό Ωκεανό, συνών. διατλαντικός, (φρ.) *«υπερατλαντικό ταξίδι»*, 2. που βρίσκεται ή πραγματοποιείται πέρα από τον Ατλαντικό Ωκεανό, 3. που προέρχεται από τον παραπάνω ωκεάνιο χώρο, ή 4. που κατευθύνεται προς στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού. 🕮 < υπέρ + ατλαντικός.

υπέρβαση, η, ουσ. • 1. διάβαση πάνω από κάτι, 2. (μτφ.) το ξεπέρασμα των καθορισμένων ορίων. 3. (νομ.) η παράβαση των επιτρεπομένων ορίων που ο νόμος καθορίζει. 🕮 < αρχ. ὑπέρβασις < ὑπερβαίνω [= 1. βαδίζω, πατώ επάνω, ανεβαίνω, σκαρφαλώνω, αναρριχώμαι, 2. ξεπερνώ τα όρια, παραβιάζω, καταπατώ, παραβαίνω].

υπερβολή, η, ουσ. • 1. το να υπερβαίνει κανείς το κανονικό, το συνηθισμένο, ή το όριο

[την κόκκινη γραμμή], 2. μεγαλοποίηση κάποιου γεγονότος, διόγκωση, ακραία συμπεριφορά, ακρότητα, 3. (γλωσσ.) σχήμα λόγου ή καλολογικό στοιχείο βασισμένο στην μεγαλοποίηση, 4. (γεωμ.) η καμπύλη, η οποία προκύπτει ως τομή κυκλικού κώνου με ένα επίπεδο, που τέμνει τις δύο χοάνες του. 🕮 < αρχ. ὑπερβολή [= βολή πέρα από το όριο των αντιπάλων, υπερακόντιση]. ⊙ υπερβολικός.

υπερβραχέα, τα, ουσ. • (φυσ.) ραδιοκύματα [ερτζιανά] με συχνότητα μεταξύ 30 και 300 Mhz και μήκος κύματος μεταξύ του ενός μέτρου και των 10 μ. χρησιμοποιούνται ευρέως στην τηλεόραση και στην ραδιοφωνία. 🕮 < υπέρ + βραχέα.

υπερδρόμων, ο, ουσ. • (ναυπ.) ιστιοφόρο σκάφος, τύπος μεγάλου δρόμωνα, με κατάρτι που μπορεί να φθάνει σε ύψος τα 70 μέτρα, με 5 έως 7 σταυρωτές κεραίες. 🕮 < υπερ- + δρόμων.

υπερημερία, η, ουσ. • (νομ.) η εκπρόθεσμη εκπλήρωση μιας υποχρέωσης, καθώς και το πρόστιμο που καταβάλλεται, ή (κατ' επέκτ.) η κατάσχεση και πώληση των περιουσιακών στοιχείων του οφειλέτη. 🕮 < αρχ. ὑπερημερία, ή, [= 1. υπέρβαση ημερομηνίας ως δικανικός όρος, υπέρβαση προθεσμίας πληρωμής, 2. στέρηση, δήμευση, κατάσχεση υπαρχόντων].

υπερηχητικός, -ή, -ό, επίθ. • (φυσ.) αυτός που αναφέρεται ή σχετίζεται με τους υπερήχους και τις εφαρμογές τους, (φρ.) *«υπερηχητική ταχύτητα / συχνότητα»*, *«υπερηχητικό αεροσκάφος»*. 🕮 < υπερ- + ηχητικός, μτφρδ. από την αγγλ. supersonic.

υπέρηχος, ο, ουσ. • (φυσ.) ελαστικές ταλαντώσεις και κύματα της ίδιας φύσης με τον ήχο, υψηλότερης όμως συχνότητας που ξεπερνούν δηλ. τα 20.000 Hertz, έτσι ώστε να μην μπορούν να γίνουν αντιληπτά από τον άνθρωπο. 🕮 < υπέρ + ήχος, μτφρδ. από την γαλλ. ultrason, ή από την αγγλ. ultrasound.

υπερθέρμανση, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (φυσ.) η θέρμανση: α) υγρού πάνω από το σημείο βρασμού, β) ατμού πάνω από τη θερμοκρασία κορεσμού, ενώ η πίεση διατηρείται σταθερή, γ) μετάλλου ή κράματος, χωρίς αυτό να υποστεί μερική ή ολική τήξη, συνών. πύρωση, 2. (γενικότ.) η υπερβολική θέρμανση, κυρίως στις μηχανές, που δε συμβαδίζουν με τα όρια των προδιαγραφών τους. 🕮 < υπερθερμαν- (< υπερθερμαίνω) -σις > -ση.

υπερθερμαντήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) μηχανικό εξάρτημα ή εναλλάκτης θερμότητας σε σχήμα σπείρας που χρησιμοποιείται συνήθως σε λέβητες ατμομηχανών για τη μετατροπή του κορεσμένου ατμού σε ξηρό. 🕮 < υπερθερμαν- (< υπερθερμαίνω) + -τήρας.

υπέρθερμος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που είναι πάρα πολύ θερμός, αντών. υπόθερμος. 🕮 < υπερ- + θερμός.

υπερκατασκευή, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) κλειστή κατασκευή πάνω από το κύριο κατάστρωμα πολεμικού ή εμπορικού πλοίου και η οποία εκτείνεται από πλευρά σε πλευρά και σε απόσταση από τα άκρα έως 3 μ. με περιορισμένο μήκος όπως είναι το πρόστεγο [καμπούνι ή κάσσαρο], ή η γέφυρα [μεσόστεγο], το επίστεγο [πούπι], *«πρυμναία υπερκατασκευή»*, συνών. υπερδομή, 2. κάθε κατασκεύασμα που γίνεται πάνω από τον τελευταίο όροφο ή το τελευταίο επίπεδο ενός έργου. 🕮 < υπερ- + κατασκευή.

υπερκόπωση, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. η υπερβολική κούραση, 2. (ιατρ.) η εξάντληση των σωματικών και πνευματικών δυνάμεων ενός οργανισμού, που οφείλονται στην υπερβολική και επαναλαμβανόμενη κόπωση. 🕮 < υπερ- + κόπω(σις) -ση.

υπερντρέντνωτ, το, άκλ. ουσ. • (ναυπ.) τύπος θωρηκτού των αρχών του 20ου αιώνα, με εκτόπισμα μεγαλύτερο των 25.000 τόνων, που ξεπερνούσε σε εξοπλιστική ισχύ, σε μέγεθος και σε ταχύτητα το ντρεντνώτ [δες λ.] [θωρηκτό του Βρετανικού Βασιλικού Ναυτικού - 1906 - HMS Dreadnought]. 🕮 < αγγλ. superdreadnought < super [= υπέρ] + dreadnought.

υπέρπηγμα, το, ουσ. • 1. το πρόσθετο κτίσμα πάνω στο κυρίως οικοδόμημα, 2. (ναυτ.) κλειστός χώρος πάνω από το κατάστρωμα πλοίου, που χρησιμεύει ως πυροβολείο ή για διαμονή μελών του πληρώματος. 🕮 < υπερ- + [αρχ.] πῆγμα [= οτιδήποτε συνδέεται, συνενώνεται, σκελετός, πλαισίωση (λέγεται για πλοίο)] < πήγνυμι [= μπήγω ή στερεώνω, συναρμολογώ].

υπερπίεση, η, ουσ. • 1. (φυσ.) πίεση που ξεπερνά το καθορισμένο όριο, 2. (ιατρ.) η υπέρταση. 🕮 < αγγλ. hyperpiesis < υπερ- + πίε(σις) > -ση.

υπερπλήρης, -ης, -ες, επίθ. • αυτός που είναι υπερβολικά γεμάτος τόσο που να ξεπερνά το όριο ή το κανονικό, συνών. παραγεμισμένος. 🕮 < μτγν. ὑπερπλήρης.

υπερπλήρωση, η, ουσ. • 1. υπερβολικό γέμισμα, 2. (τεχνολ.) εισαγωγή συμπιεσμένου αέρα στους κυλίνδρους κινητήρα εσωτερικής καύσης, με σκοπό την αύξηση της ισχύος και της αποδοτικότητάς του. 🕮 < υπερ- + πλήρωση < υπερπληρώ [= παραγεμίζω], [για τη 2η ερμ.] μτφρδ. από την αγγλ. supercharging.

υπερπόντιος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που αναφέρεται ή βρίσκεται πέρα από τον τη θάλασσα, όπως π.χ. οι χώρες που βρίσκονται πέρα από τον Ατλαντικό Ωκεανό, σε σχέση με την Ευρώπη, (φρ.) *«υπερπόντιες κτήσεις / χώρες / περιφέρειες / αποικίες / περιοχές», «υπερπόντια εδάφη / ταξίδια / μετανάστευση», «υπερπόντιος αλιεία».* 🕮 < υπερ- + [αρχ.] πόντος [= θάλασσα].

υπερπροσφορά, η, ουσ. • διάθεση αγαθών ή υπηρεσιών στην αγορά σε ποσότητα μεγαλύτερη από τη ζήτηση. 🕮 < υπερ- + προσφορά, μτφρδ. από τη γερμ. überangebot.

υπερστέγασμα, το, ουσ. • (ναυτ.) ανοικτό στέγαστρο στο ανώτερο κατάστρωμα εμπορικού ή πολεμικού πλοίου, που προορίζεται για βοηθητικές εγκαταστάσεις ή για προφύλαξη σωστικών λέμβων. 🕮 < υπερ- + στέγασμα < στεγάζω.

υπερσυμπιεστής, ο, ουσ. • (τεχνολ.) σύστημα υπερτροφοδότησης, συνήθως μικρών κινητήρων, που αυξάνει την απόδοση και την ισχύ, (φρ.) *«μηχανικός υπερσυμπιεστής»,* γνωστός και ως Κομπρέσορας - Compressor - Supercharger, *«υπερσυμπιεστής καυσαερίων»,* γνωστός ως turbo.

υπέρταση, η, ουσ. • (ηλεκτρολ.) άνοδος της τάσης, που θέτει σε κίνδυνο τη μόνωση του ηλεκτρικού εξοπλισμού. 🕮 < υπερ- + τάση.

υπέρφορτος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που πολύ καλά φορτωμένος, παραφορτωμένος, συνών. κατάφορτος. 🕮 < υπερ- + [αρχ.] φόρτος [= βάρος, κόπος].

υπερφορτώνω και **υπερφορτίζω,** ρ. [μετβ.] • προσθέτω φορτίο μεγαλύτερο του κανονικού ή αυτού που επιτρέπεται. 🕮 < υπερ- + φορτώνω. ⊙ υπερφόρτιση.

υπερφόρτωση, η, ουσ. • η ενέργεια και το αποτέλεσμα του υπερφορτίζω [δες λ.], παραφόρτωμα. 🕮 < υπερφορτώνω.

υπερψύξη, η, ουσ. • α) υπέρμετρη ψύξη, β) (φυσ.) όταν ένα υγρό δεν στερεοποιείται αμέσως, ακόμη κι αν η θερμοκρασία του γίνει μικρότερη από τη θερμοκρασία τήξης του, αντών. υπόψυξη ή υπέρτηξη. 🕮 < υπερ- + ψύξη.

υπερωκεάνιο, το, ουσ. • (ναυτ.) μεγάλο επιβατικό πλοίο που πραγματοποιεί ταξίδια σε μεγάλες θάλασσες και ωκεανούς, αλλιώς και ποντοπόρο [φωτό: το Υπερωκεάνιο *«Πατρίς»* που είχε δρομολογηθεί στη διαδρομή Ελλάδα – Αυστραλία, δεκαετία 1950-1959, δυναμικότητας 1.250 ατόμων και ταχύτητας

18 κόμβων]. 📖 ουδ. του μτγν. επιθ. ὑπερωκεάνιος [= πέρα από τον ωκεανό].

Ω **υπερωκεάνειον** τραγουδάς και πλέχεις
Άσπρο στο σώμα σου και κίτρινο στις τσιμινιέρες
Διότι βαρέθηκες τα βρωμερά νερά των αγκυροβολίων
Εσύ που αγάπησες τις μακρινές σποράδες
Εσύ που σήκωσες τα πιο ψηλά μπαϊράκια
Εσύ που πλέχεις ξέθαρρα στις πιο επικίνδυνες σπηλιάδες
Χαίρε που αφέθηκες να γοητευθής απ' τις σειρήνες
Χαίρε που δεν φοβήθηκες ποτέ τις συμπληγάδες.

➢ Απόσπασμα από το ποίημα «Στροφές στροφάλων» του **Ανδρέα Εμπειρίκου**.

υπερωρία, η, ουσ. • α) η εργασία που εκτελείται πέραν του κανονικού ωραρίου, β) (συνεκδ.) η αμοιβή εκείνη που αντιστοιχεί στην ή στις παραπάνω εργατοώρες. 📖 < υπερ- + ώρ(α) -ία. ⊙ υπερωριακός.

υπεσχάριο, το, ουσ. • (ναυτ.) βάση μεταφοράς πυροσβεστήρα. 📖 < υπε(ρ-) + σχάρα.

υπήκοος, ο/η, ουσ. • (νομ.) άτομο που έχει την υπηκοότητα ενός κράτους. 📖 < αρχ. ὑπήκοος [= υποτελής, υποταγμένος].

υπηκοότητα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • η ιδιότητα του υπηκόου, ο νομικός και πολιτικός δεσμός του πολίτη καθώς και οι υποχρεώσεις του έναντι της πολιτείας στην οποία έχει καταγραφεί. 📖 < υπήκο(ος) -ότης > -ότητα.

υπήνεμος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που είναι καλά προφυλαγμένος από τον άνεμο, συνών. απάνεμος, απάγκιος, αντών. προσήνεμος, ανεμόδαρτος. 📖 < ὑπ(ο)- + -ήνεμος < ἄνεμος. ⊙ υπηνεμούμαι [= πλέω απάνεμα σε ακτή ή πλέω προστατευμένος από άλλο πλοίο, αλλιώς: σοβεντάρω]. ◈ υπηνέμως [επίρρ.].

υπηνέμως, επίρρ. • με προφύλαξη από τον άνεμο. 📖 < αρχ. ὑπήνεμος.

υπήνη, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) αλυσίδα ή σχοινί ιστιοφόρου σκάφους, που στερεώνει τον πρόβολο [μπομπρέσο] πάνω από τον θαλασσομάχο, κοινώς μουστάκι, 2. (αρχ.) το μέρος του προσώπου ανάμεσα στη μύτη και το επάνω χείλος, συνεκδοχικά το μουστάκι. 📖 < αρχ. ὑπήνη < αβέβαιης ετυμολογίας.

υπηρεσία, η, ουσ. • 1. α) εργασία που ανατίθεται σε υπάλληλο ιδιωτικής ή δημόσιας επιχείρησης ή σε οργανισμό κοινής ωφέλειας, β) η ανάληψη καθηκόντων από πρόσωπο σε στρατιωτικό κλάδο ή σε σώμα ασφαλείας, 2. το σύνολο των εργασιών και των μέσων που χρησιμοποιεί ένας κρατικός φορέας για την ομαλή λειτουργία του. 📖 < αρχ. ὑπηρεσία. ◈ υπηρεσιακός [επίρρ.].

υπηρέσιο, το, ουσ. • 1. (ναυτ.) κομμάτι από βαμβακερό ή μάλλινο ύφασμα σε κάθισμα λέμβου για να κάθονται πάνω σε αυτό οι επιβάτες, 2. (αρχ.) α) ο μισθός του κωπηλάτη, β) βοηθητικό πλοιάριο, γ) υπόστρωμα αλόγου. 📖 [για την 1η ερμ. και την γ)] από τη φρ. ὑπ' ἐρέτῃ [= αυτό που βρίσκεται κάτω από τον κωπηλάτη], [για την 2η ερμ. α) και β)] ὑπηρέσιον < αρχ. ὑπηρέτης + -ιον.

υπηρετώ, ρ. [αμετβ.] • 1. εργάζομαι ως υπηρέτης ή ως υπάλληλος σε ιδιώτη ή σε δημόσιο φορέα, 2. εκπληρώνω τις υποχρεώσεις μου σε στρατιωτική μονάδα ως μόνιμος ή ως κληρωτός. 📖 < αρχ. ὑπηρετῶ.

ύπνος, ο, ουσ. • 1. περιοδική λειτουργική κατάσταση νάρκης του σώματος, 2. (μτφ.) κατάσταση αδράνειας, 3. (μυθολ.) [ως κύρ. όν.:] *ο Ύπνος,* προσωποποίηση του ύπνου, 4. (φρ.) *«χειμέριος ύπνος»,* η χειμερία νάρκη, *«αιώνιος ύπνος»,* ο θάνατος, *«νόσος του ύπνου»,* θανατηφόρος λοιμώδης ασθένεια, *«κοιμάμαι τον ύπνο του δικαίου»,* κοιμάμαι ήσυχα ή ζω με αδιάφορο τρόπο για τα τεκταινόμενα, *«βλέπω στον ύπνο μου»,* ονειρεύομαι. 📖 < αρχ. ὕπνος ⊙ υπναλέος, υπνιάζω, υπνώνω, [= αποκοιμίζω], υπνώδης, υπναράς, υπνιάρης. ○ υπνόσακος.

υποβαθμίζω, ρ. [μετβ.] • 1. υποβιβάζω [δες λ.], 2. (μτφ.) μειώνω τη σημασία κάποιου γεγονότος. 📖 < υπό + βαθμίζω < βαθμ(ός) + [καταλ.] -ίζω. ⊙ υποβάθμιση.

υπόβαθρο, το, ουσ. • α) η βάση κάποιας κατασκευής, το στήριγμα, συνών. υποστήριγμα, θεμέλιο, ή β) [για αφηρημένη έννοια] η ιδεολογική ή φιλοσοφική αρχή πάνω στην

οποία αναπτύσσεται το εποικοδόμημα. 🕮 < αρχ. ὑπόβαθρον [= στήριγμα].

υποβάλλω, ρ. [μετβ.] • 1. καταθέτω προσωπικό έγγραφο με αίτημα ή αναφορά προς δημόσια υπηρεσία ή προς τον προϊστάμενο της υπηρεσίας στην οποία εργάζομαι, 2. υποχρεώνω κάποιον σε κάτι, 3. υπαγορεύω σε κάποιον ένα κείμενο, μία ιδέα, μία επιθυμία κ.λπ. 4. απευθύνω χαιρετισμό σε κάποιο αξιοσέβαστο πρόσωπο. 🕮 < αρχ. ὑποβάλλω.

υποβιβάζω, ρ. [μετβ.] • 1. βάζω κάποιον σε μια κατώτερη βαθμίδα της ιεραρχικής κλίμακας από εκείνη στην οποία βρισκόταν, 2. μειώνω κάποιον ηθικά ή αξιολογικά, υποτιμώ. 🕮 < αρχ. ὑποβιβάζω [= χαμηλώνω, ταπεινώνω].

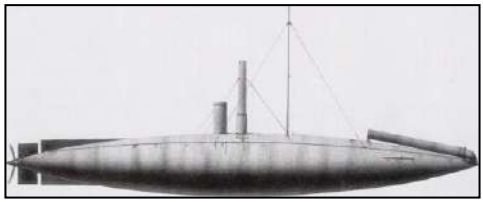
υποβιβασμός, ο, ουσ. • 1. μείωση βαθμολογικά κάποιου προσώπου στην κατώτερη βαθμίδα της ιεραρχικής κλίμακας από εκείνη στην οποία βρισκόταν, συνών. υποβάθμιση. 🕮 < μτγν. ὑποβιβασμός [= πέρασμα προς τα κάτω].

υποβορειοανατολικός, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) άνεμος που πνέει με κατεύθυνση μεταξύ βόρειου και βορειοανατολικού σημείου, συνών. ο μεσοβορράς και μεσοβοριάς, ή γραιγοτραμουντάνα. 🕮 < υπο- + βορειο(ς) + ανατολικός.

υποβορειοδυτικός, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) άνεμος που πνέει με κατεύθυνση μεταξύ βόρειου και βορειοδυτικού σημείου, συνών. ο σκιρωνοβορράς ή η μαϊστροτραμουντάνα. 🕮 < υπο- + βορειο + δυτικός.

υποβρυχιακός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που έχει σχέση με το υποβρύχιο, συνών. υποθαλάσσιος, 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που διεξάγεται με ένα ή περισσότερα υποβρύχια, (φρ.) *«υποβρυχιακός πόλεμος», «υποβρυχιακή βάση / δύναμη».* 🕮 < υποβρύχι(ον) -ακός.

υποβρύχιο, το, ουσ. • 1. (ναυπ.) σκάφος, που έχει τη δυνατότητα να πλέει σε μικρό ή μεγάλο βάθος κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας, κυρίως για πολεμικούς σκοπούς, αλλά και για *[1]επιστημονικές έρευνες ή *[1]ψυχαγωγικούς σκοπούς, συνών. *[1]βαθυσκάφος, (φρ.) *«πυρηνοκίνητο / ατομικό / σύγχρονο υποβρύχιο», «Ομάδα Υποβρυχίων Καταστροφών», «υποβρύχιο ακτοφυλακής / ανοικτής θαλάσσης»,* 2. (ζαχαρ.) γλυκό που σερβίρεται με κουταλάκι βυθισμένο σε ποτήρι με νερό, γνωστό και ως βανίλια ή μαστίχα. [φωτό: το πρώτο ελληνικό υποβρύχιο 1886 που κρίθηκε μη αξιόπλοο]. 🕮 < αρχ. επίθ. ὑπο-βρύχιος [= αυτός που βρίσκεται κάτω από το νερό].

υποβρύχιος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που βρίσκεται κάτω από το νερό, (φρ.) *«υποβρύχια καλώδια / επικοινωνία / φωτογράφιση / άμυνα / αντλία / στολή / ηχητικά σήματα / συσκευή σημάτων / κάμερα».* 🕮 < αρχ. επίθ. ὑποβρύχιος [= αυτός που βρίσκεται κάτω από το νερό]. ◈ υποβρύχια, υποβρυχίως [επίρρ.].

υπογάστριο, το, ουσ. • 1. (ανατ.) η κατώτερη περιοχή της κοιλιάς, προκοίλι, 2. καθένα από τα μακρόστενα ξύλα που υποστηρίζουν τη γάστρα του πλοίου όταν είναι έτοιμο για καθέλκυση, (ε)πιτροπίδιο, 3. (μτφ.) ευπαθές, ευπρόσβλητο σημείο [συνήθως για στρατιωτικά και πολιτικά ευαίσθητα θέματα]. 🕮 < αρχ. ὑπογάστριον.

υπόγειος, -α, -ο, επίθ. • 1. αυτός που βρίσκεται κάτω από το έδαφος, αντών. υπέργειος, 2. [το ουδ. ως ουσ.] *το υπόγειο,* διαμέρισμα που βρίσκεται χαμηλότερα από την επιφάνεια της γης, 3. (ειδικότ.) *ο υπόγειος,* δίκτυο σιδηροδρόμων των μεγαλουπόλεων κατασκευασμένο κάτω από την επιφάνεια της γης, το μετρό. 🕮 < μτγν. ὑπόγειος. ◈ υπόγεια και υπογείως [επίρρ.].

Μες στην υπόγεια την ταβέρνα,
μες σε καπνούς και σε βρισές
(απάνω στρίγκλιζε η λατέρνα)
όλ' η παρέα πίναμ' εψές·
εψές, σαν όλα τα βραδάκια,
να πάνε κάτου τα φαρμάκια.

➢ Απόσπασμα από το ποίημα *«Οι Μοιραίοι»* του **Κώστα Βάρναλη.**

υπογραμμίζω, ρ. [μετβ.] • 1. τραβώ γραμμή κάτω από λέξη ή φράση με σκοπό να επισημάνω το σημείο, 2. (μτφ.) τονίζω τα λεγόμε-

να μου με ιδιαίτερη έμφαση. 📖 < υπογραμμ(ή) -ίζω. ⊙ υπογράμμιση.

υπογράμμιση, η, ουσ. • η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του υπογραμμίζω: χάραξη γραμμής κάτω από λέξη ή φράση. 📖 < υπογραμμίζω.

υπογραφή, η, ουσ. • το όνομα ή η ιδιόρρυθμη μονογραφή του προσώπου αναφοράς κάτω από γραπτό κείμενο που έχει συντάξει ο ίδιος ή που έχει εγκρίνει το περιεχόμενό του, συνών. τζίφρα. 📖 < μτγν. ὑπογραφή < αρχ. ὑπογράφω.

υπογράφω, ρ. [μετβ.] • 1. βάζω την υπογραφή μου [δες λ.], 2. (μτφ.) δίνω την έγκριση μου για την πραγματοποίηση κάποιας δράσης, εγκρίνω, επικυρώνω, 3. συμφωνώ απόλυτα με τα όσα έχουν λεχθεί, επιδοκιμάζω. 📖 < αρχ. ὑπογράφω.

υπόδειγμα, το, ουσ. • 1. ό,τι εμφανίζεται ως πρότυπο κι είναι κατάλληλο για να αντιγραφεί και να αναπαραχθεί, συνών. α) μοντέλο, β) σχέδιο, 2. άνθρωπος τίμιος και ηθικός που αξίζει να τον μιμηθούν τα υπόλοιπα μέλη της κοινωνίας. 📖 < αρχ. ὑπόδειγμα [= παράδειγμα]. ⊙ υποδειγματικός.

υποδεκάμετρο, το, ουσ. • 1. (μαθημ.) μονάδα μήκους ίση με το 1/10 του μέτρου ή με 10 εκατοστόμετρα, 2. μικρός κανόνας, χάρακας, συνήθως 20 εκ. με υποδιαιρέσεις σε εκατοστά και χιλιοστά. 📖 < υπό + δέκα + μέτρο(ν).

υπόδημα, το, ουσ. • (ενδυμ.) προστατευτική κατασκευή για την προστασία του ποδιού, συνών. παπούτσι. 📖 < αρχ. ὑπο-δέω [= υποδένω τα πόδια, δηλ. ποδαίνω, διότι τα σανδάλια ή τα πέδιλα προσδένονταν με λουριά στα πόδια].

υπόδηση και **υπόδεση,** η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. το να φορέσει κάποιος τα παπούτσια του, συνών. ποδεσιά, παπούτσωμα αντών. (λαϊκ.) ξυπολυσιά, 2. (συνεκδ.) τα παπούτσια, 3. (ναυτ.) η προστατευτική ενίσχυση του εξωτερικού τοιχώματος της λέμβου ή του πλοιαρίου, με σκοινιά ή καλώδια, για την αποτροπή διάνοιξης των πλευρών σε περιπτώσεις υπερφόρτωσης και πρόσκρουσης, 4. (αρχ.) κάλυψη του τραύματος με επίδεσμο. 📖 < μτγν. ὑπόδη(σις) -ση < αρχ. ὑποδέω [= υποδένω τα πόδια, δηλ. ποδαίνω, διότι τα σανδάλια ή τα πέδιλα προσδένονταν με λουριά στα πόδια].

υποδιαίρεση, η, ουσ. • η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του υποδιαιρώ: η διαίρεση ενός συνόλου ή κάποιου τμήματος ή τμημάτων σε μικρότερα μέρη 📖 < μτγν. ὑποδιαίρε(σις) –ση.

υποδιαστολή, η, ουσ. • 1. (μαθημ.) διακριτικό σημείο που χρησιμοποιείται στους δεκαδικούς αριθμούς π.χ.: 4,3 – 8,65 κ.λπ., 2. (γραμμ.) διακριτικό σημείο στη χρήση του αναφορικού ό,τι. 📖 < μτγν. ὑποδιαστολή [= σημάδι για χώρισμα λέξεων].

υποδιεύθυνση, η, ουσ. • α) τμήμα υπηρεσίας που αποτελεί υποδιαίρεση μιας διεύθυνσης, β) το αξίωμα και το έργο που ασκεί ο υποδιευθυντής. 📖 < υπο- + διεύθυν(σις) -ση.

υποδιευθυντής, ο, **υποδιευθύντρια,** η, ουσ. • υπαλληλικός βαθμός διοικητικής ιεραρχίας, ο αμέσως κατώτερος από το διευθυντή, ο προϊστάμενος υποδιεύθυνσης. 📖 < υπο- + διευθυντής.

υποδιοίκηση, η, ουσ. • 1. η αμέσως κατώτερη διοικητική βαθμίδα από τη διοίκηση, με καθορισμένες αρμοδιότητες ως υπηρεσιακή μονάδα, 2. το αξίωμα, το έργο που ασκεί ο υποδιοικητής καθώς και η διάρκεια της θητείας του. 📖 < υπο- + διοίκηση.

υποδιοικητής, ο, ουσ. • υπαλληλικός, ή συνηθέστερα, στρατιωτικός, βαθμός διοικητικής ιεραρχίας, ο αμέσως κατώτερος από τον διοικητή, ο προϊστάμενος υποδιοίκησης. 📖 < υπο- + διοικητής.

υποδίοπος, ο/η, ουσ. • (στρατ.) οπλίτης που φέρει το βαθμό αυτό ως τιμητική διάκριση και ως αναγνώριση της υποδειγματικής του υπηρεσίας. 📖 < υπο- + δίοπος.

υποδοχή, η, ουσ. • 1. η διάθεση με την οποία υποδέχεται κάποιος ένα φιλικό πρόσωπο, 2. κοίλωμα ή τρύπα μηχανήματος εντός της οποίας τοποθετείται στοιχείο ή εξάρτημα της ίδιας κατασκευής, υποδοχέας, συνών. εγκοπή. 📖 < αρχ. ὑποδοχή.

υποδύτης, ο, ουσ. • (ενδυμ.) βαμβακερό πουκάμισο ειδικής πλέξης τύπου «ripstop», μέρος της στολής: α) στρατιωτικών, β) αστυφυλάκων, γ) συνοριοφυλάκων, δ) μελών του Λιμενικού Σώματος και της Ελληνικής Α-

κτοφυλακής. 🕮 < υπο- + δύ-ω [= ντύνομαι, φορώ].

υποεπιτροπή, η, ουσ. • τμήμα μιας ευρύτερης επιτροπής που σκοπό έχει την προετοιμασία, την έρευνα ή την εξέταση προσώπων ή γεγονότων με σκοπό τη συμβουλευτική ή προτασιακή εισήγηση προς τα μέλη της ανώτερης ιεραρχικής ομάδας. 🕮 < υπο- + επιτροπή, μτφρδ. από τη γαλλ. λ. souscommission < sous [= κάτω, από / υπό] + commission [= επιτροπή].

υπόζωμα, το, ουσ. • 1. (ζωολ.) υμένας στην κοιλιακή χώρα των εντόμων που διαχωρίζει τον θώρακα από την κοιλία, διάφραγμα, 2. (ναυτ.) είδος ζωστήρα από χοντρό σχοινί που συγκρατεί τις σανίδες στον σκελετό του καϊκιού, συνών. υπόζωσμα, 3. (ναυτ.) παχύ σχοινί στο ύψος του καταστρώματος που περιβάλλει εξωτερικά και κατά μήκος το σκάφος με σκοπό την αποφυγή προσκρούσεων κατά τη διαδικασία των πλευρίσεων στους μόλους ή με άλλα σκάφη, 3. (αρχ. - ναυτ.) α) το μεσαίο τμήμα του πηδαλίου, β) (πληθ.) ορθοστάτες, υποστηρίγματα περασμένα κάτω από το κύτος σκάφους, έτσι ώστε να υποστυλωθούν τα μέρη του. 🕮 < αρχ. ὑπόζωμα, γεν. -ατος, < ὑπο-ζώννυμι και -ύω, [= περισφίγγω με ζώνες ή δένω γερά από κάτω ένα πλοίο].

υποζώστρα, η, ουσ. • (ναυτ.) εσωτερικό δέσιμο του πλοίου με ξύλο ή με σιδηρογωνία για στήριξη της ζυγοδόκης [αλλιώς το ζωνάρι]. 🕮 < υπ(ο)- + ζώστρα [= καθεμιά από τις παχύτερες εσωτερικές εντεροσανίδες ξύλινου σκάφους, ζωνάρι].

υποθαλάσσιος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που βρίσκεται κάτω από: α) την επιφάνεια της θάλασσας, συνών. υποβρύχιος, ή β) το θαλάσσιο βυθό ή υπέδαφος, (φρ.) *«υποθαλάσσια ρεύματα / σεισμική δόνηση / γεώτρηση / έρευνα / σήραγγα / ζεύξη / αρτηρία / γεωλογία».* 🕮 < υπό + θάλασσ(α) -ιος.

υπόθεση, η, ουσ. • 1. αυτό που υποθέτει κανείς, που το θεωρεί ως πραγματικό, για να καταλήξει σε κάποιο συμπέρασμα, 2. θέμα για το οποίο κάποιος ερευνά ή φροντίζει, 3. (φιλοσ.) το αίτιο ή η ουσία, η προκαταβολική κρίση για τις κανονικές ή αιτιακές σχέσεις, 4. (μαθημ.) η αρχική πρόταση για την απόδειξη θεωρήματος, 5. σκέψη που διατυπώνεται βασισμένη σε ελλιπή στοιχεία, 6. κάποιο σοβαρό ζήτημα, που παρουσιάζει γενικό ενδιαφέρον, 7. το σενάριο, η πλοκή ενός κινηματογραφικού, θεατρικού ή λογοτεχνικού έργου, 8. (φρ.) *«ιδιωτική / οικογενειακή / προσωπική / πολύκροτη / ασήμαντη / σκοτεινή / λεπτή / απλή / πρωτότυπη / πολύπλοκη / δικαστική / κρατική / εργασίας / ντόπινγκ / Ντρέιφους, ή Ντρέυφους, (γαλλ.: Affaire Dreyfus) / Novartis»* κ.ά. 🕮 < αρχ. ὑπόθε(σις) -ση.

υποθήκευση, η, ουσ. • 1. (νομ.) εγγραφή υποθήκης [δες λ.] σε ακίνητο του οφειλέτη, 2. (μτφ.) η υπονόμευση κάποιου πράγματος. 🕮 < υποθηκεύ(ω) -σις > -ση.

υποθηκεύω, ρ. [μετβ.] • 1. βάζω υποθήκη [δες λ.] κάποιο περιουσιακό μου στοιχείο, 2. (μτφ.) αποφεύγω να κάνω κάτι που στο μέλλον θα έχει αρνητικές συνέπειες. 🕮 < υποθήκ(η) + -εύω.

υποθήκη, η, ουσ. • 1. υπόδειξη, πρόταση, συμβουλή, προειδοποίηση, νουθεσία, που δίνει κάποιος σε άλλο πρόσωπο για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που αντιμετωπίζει, 2. (νομ.) δικαίωμα που παραχωρεί στο δανειστή ο οφειλέτης πάνω σε δική του κτηματική περιουσία ως ενέχυρο για χρήματα που έχει εισπράξει, συνών. ενέχυρο, ασφάλεια, εχέγγυο. 🕮 < αρχ. ὑποθήκη. ⊙ υποθηκεύω.

υποθηκολόγιο, το, ουσ. • (ναυτ.) βιβλίο των λιμενικών αρχών στο οποίο εγγράφονται οι υποθήκες των πλοίων. 🕮 < υποθηκολόγος.

υποθηκολόγος, ο, ουσ. • (ναυτ.) αξιωματικός του Λιμενικού Σώματος που τηρεί το ναυτικό υποθηκολόγιο στη λιμενική βάση που υπηρετεί. 🕮 < υποθήκ(η) -ο- + -λόγος.

υποθηκοφύλακας, ο, ουσ. • (νομ.) α) έμμισθος, ή σπανίως άμισθος, δημόσιος λειτουργός επιφορτισμένος με την καταχώριση, αρχειοθέτηση και φύλαξη των υποθηκών και διαφόρων άλλων συμβολαιογραφικών πράξεων που σχετίζονται κυρίως με θέματα ακινήτων περιουσιών, β) διευθυντής υποθηκοφυλακείου. 🕮 < υποθήκ(η) -ο- + φύλακας < φύλαξ.

υποθηκοφυλακείο, το, ουσ. • (νομ.) α) δημόσια υπηρεσία στην οποία φυλάσσονται τα

βιβλία με καταχωρίσεις των υποθηκών, των μεταγραφών κι άλλων συμβολαιογραφικών πράξεων, β) το κτήριο στο οποίο στεγάζεται η παραπάνω υπηρεσία. 🕮 < υποθηκοφύλακ(ας) + -είο.

υποκαθιστώ, ρ. • 1. [μετβ.] εγκαθιστώ κάποιον ή τοποθετώ κάτι στη θέση άλλου, αντικαθιστώ, 2. [αμετβ.] παίρνω τη θέση κάποιου άλλου στον εργασιακό χώρο με έμμεσο τρόπο ή με τέχνασμα. 🕮 < μτγν. ὑποκαθίστημι.

υποκατάσταση, η, ουσ. • 1. η αντικατάσταση: α) ενός προσώπου στα καθήκοντα που έχει αναλάβει με άλλο, συνών. αναπλήρωση, αλλά και β) αντικειμένου με άλλο, 2. (νομ.) η τοποθέτηση προσώπου [κληρονόμου] στη θέση άλλου προσώπου που ορίζεται αρχικά, βάσει του νόμου ή της ιδιωτικής βούλησης. 🕮 < μτγν. ὑποκατά(σις) -ση.

υποκελευστής, ο/η, ουσ. • (ναυτ.) α) υπαξιωματικός του Πολεμικού Ναυτικού κατά το παρελθόν, ο κατώτερος στην ιεραρχία, αντίστοιχος του λοχία στον Στρατό Ξηράς, β) βαθμός αποφοίτησης από τη ναυτική σχολή. 🕮 < υπ(ο)- + κελευστής, η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*.

υποκύανος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που είναι ελαφρά γαλάζιος, συνών. κυανωπός, γαλανωπός. 🕮 < υπο- + κυανός.

υπόλειμμα, το, ουσ. • αυτό που απομένει από κάτι που έχει χρησιμοποιηθεί, μικρό και ασήμαντο ως προς την ποσότητα υπόλοιπο, απομεινάρι, κατάλοιπο. 🕮 < αρχ. ὑπόλειμμα. ⊙ υπολειμματικός.

υπολιμενάρχης, ο/η, ουσ. • (ναυτ.) αξιωματικός του Λιμενικού Σώματος, ιεραρχικά αμέσως μετά το λιμενάρχη [δες λ.], τον οποίο αναπληρώνει στα καθήκοντά του. 🕮 < υπό + λιμενάρχης, η λ. μαρτυρείται από το 1833 στους *Ελληνικούς Κώδικες* και στη β΄ έκδοση του 1856.

υπολογίζω, ρ. • [μετβ.] 1. λογαριάζω, 2. παίρνω υπόψη μου, [αμετβ.] 1. σχεδιάζω να πραγματοποιήσω κάποια δράση μελλοντικά, 2. αναγνωρίζω την αξιοσύνη κάποιου προσώπου και γι' αυτό λαμβάνω σοβαρά υπόψη μου τη συμβουλή του, 3. στηρίζω τις ελπίδες μου κάπου, 4. ελπίζω σε βοήθεια από γνωστά μου πρόσωπα. 🕮 < ὑπολογίζομαι [= παίρνω υπόψη].

υπολογισμός, ο, ουσ. • η ενέργεια του υπολογίζω [δες λ.], εκτελώ μαθηματική πράξη με σκοπό τον προσσδιορισμό κάποιου μεγέθους, ποσού, τόκου κ.λπ., 2. (μτφ.) υστερόβουλη σκέψη, συμφεροντολογική αντίληψη, 3. η συμπερασματική εκδοχή. 🕮 < μτγν. ὑπολογισμός [= λογαριασμός, εξέταση].

υπολογιστής, ο, ουσ. • 1. (τεχνολ.) μηχανή κατασκευασμένη από ψηφιακά ηλεκτρονικά κυκλώματα και δευτερευόντως από ηλεκτρικά και μηχανικά συστήματα που μπορεί να αποθηκεύει και να επεξεργάζεται τα δεδομένα βάσει ενός προγραμματισμού που υποστηρίζεται από το λειτουργικό του σύστημα και το λογισμικό εφαρμογών, (φρ.) *«προσωπικός / φορητός υπολογιστής», «υπολογιστής τσέπης / χειρός / παλάμης»,* 2. (ναυτ.) *υπολογιστής,* βαθμοφόρος του οικονομικού τομέα στο Πολεμικό Ναυτικό και το Λιμενικό Σώμα, σε παλαιότερη εποχή έως το 1929 [δες υποφροντιστής]. 🕮 < [για την 1η ερμ.] μτφρδ. από την αγγλ. electronic calculator ή μέσω του γαλλ. calculateur, [για τη 2η ερμ.] υπο- + φροντιστής.

υπόλογος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που: α) είναι υποχρεωμένος να λογοδοτήσει για κάτι που έχει διαπράξει, ή β) για να δώσει αναφορά, ως υπεύθυνος διαφόρων καθηκόντων, στην υπηρεσία του, ο διαχειριστής του δημόσιου χρήματος ή περιουσίας. 🕮 < αρχ. ὑπόλογος [= αυτός που είναι υποχρεωμένος να δίνει λογαριασμό].

υπόλοιπο, το, ουσ. • 1. ό,τι απομένει από ένα σύνολο, χρημάτων, πραγμάτων κ.λπ. 2. (μαθημ.) α) το αποτέλεσμα της αφαίρεσης, β) αυτό που περισσεύει από τον διαιρετέο σε μία ατελή διαίρεση. 🕮 < ουδ. του αρχ. επιθ. ὑπόλοιπος.

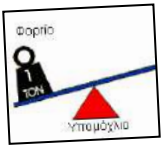
υπομισθώνω, ρ. [μετβ.] • νοικιάζω σε άλλο άτομο μία κατοικία, ένα χωράφι, ένα σκάφος κ.λπ. που προηγουμένως το είχα νοικιάσει από τον ιδιοκτήτη του για λογαριασμό μου, συνών. υπενοικιάζω. 🕮 < υπο- + μισθώνω.

υπομίσθωση, η, ουσ. • (νομ.) η ενέργεια του υπομισθώνω, δηλ. η ενοικίαση σε τρίτο πρόσωπο ενός σπιτιού, κτήματος, σκάφους κ.λπ. που έχουμε νοικιάσει από κάποιον ι-

διοκτήτη, συνών. υπενοικίαση. 📖 < μτγν. ὑπομίσθω(σις) -ση.

υπόμνημα, το, ουσ. • 1. (διοίκ.) γραπτή αναφορά από ομάδα πολιτών προς μία διοικητική κρατική υπηρεσία στην οποία διατυπώνονται διάφορες παραλήψεις, σχόλια, διαμαρτυρίες ή αιτήματα, 2. (φιλολ.) σύνολο σχολίων σε κείμενα συγγραφέων, που διαφωτίζουν καλύτερα τον αναγνώστη, 3. (νομ.) διπλωματικό έγγραφο στο οποίο καταγράφονται τα επιχειρήματα ενός κράτους στο πλαίσιο διαπραγματεύσεων για την επίλυση διακρατικών ή διεθνών προβλημάτων. 📖 < αρχ. ὑπο-μιμνήσκω [= υπενθυμίζω σε κάποιον κάτι].

υπομόχλιο, το, ουσ. • α) (φυσ.) το σημείο ή ο άξονας γύρω από τον οποίο μια ράβδος ή ένας μοχλός είναι δυνατόν να περιστραφεί

όταν ασκείται σ' αυτόν μια δύναμη σε οποιαδήποτε απόσταση από το σημείο ή από τον άξονα αυτό [μηχανική], β) σημείο στήριξης του μοχλού. 📖 < αρχ. ὑπο- + μοχλός + [κατάλ.] -ιο(ν).

υποναύαρχος, ο/η, ουσ. • (στρατ.) ανώτατος βαθμός αξιωματικού στο Πολεμικό Ναυτικό και στο Λιμενικό Σώμα, αντίστοιχος του υποστράτηγου στον Ελληνικό Στρατό Ξηράς, ανώτερος του αρχιπλοιάρχου και κατώτερος του αντιναυάρχου. 📖 < υπο- + ναύαρχος, μτφρδ. από την αγγλ. vice-admiral ή την γαλλ. contre-amiral.

υποναύκληρος, ο/η, ουσ. • (ναυτ.) βοηθός ναυκλήρου, που προβλέπεται στη σύνθεση πληρώματος των επιβατηγών πλοίων ολικής χωρητικότητας άνω των 1.250 κόρων. 📖 < υπο + ναύκληρος, η λ. μαρτυρείται από το 1851 στο περιοδικό *Πανδώρα* [εικονογραφημένο λογοτεχνικό - οικογενειακό περιοδικό των ιδρυτών: Κ. Παπαρρηγόπουλου, Ν. Δραγούμη, Α. Ρ. Ραγκαβή, και Χρ. Α. Δούκα 1849].

υποναυλώνω, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) ναυλώνω σε άλλο πρόσωπο νόμιμα, το πλοίο που έχω ναυλώσει για λογαριασμό μου, παραμένοντας όμως ο ίδιος υπεύθυνος για την ασφάλεια του σκάφους έναντι του πλοιοκτήτη. 📖 < υπό + ναυλώνω.

υποναύλωση, η, ουσ. • (ναυτ.) η διαδικασία ναύλωσης πλοίου προς τρίτο πρόσωπο ή εταιρεία με νόμιμο συνταχθέν ναυλοσύμφωνο για ορισμένο χρονικό διάστημα. 📖 < υπό + ναύλωση.

υποναυλωτής, ο, **υποναυλώτρια,** η, ουσ. • πρόσωπο ή εταιρεία που έχει ναυλώσει κάποιο πλοίο, από άλλον ναυλωτή ο οποίος δεν είναι ο πλοιοκτήτης του πλοίου, με σκοπό την εκμετάλλευσή του. 📖 < υπό + ναυλωτής [δες λ.], αγγλ. Sub-charterer.

υποναυπηγός, ο/η, ουσ. • (ναυτ.) [παλαιότερα] βαθμός κατώτερου αξιωματικού του ναυπηγικού κλάδου στο Πολεμικό Ναυτικό, αντίστοιχος με τον υπολοχαγό του Στρατού Ξηράς, με καθήκοντα αρχιεπιστάτη ναυπηγού και υπομηχανικού. 📖 < υπο- + ναυπηγός.

υποπελάγιος, -α, -ο, επίθ. • [συνήθως για θαλάσσιους οργανισμούς, κοράλλια και σπόγγους] αυτός που ζει προσκολλημένος ή έρποντας στον βυθό της θάλασσας, (φρ.) *«υποπελάγιοι οργανισμοί».* 📖 < υπο- + πελάγιος [= θαλασσινός, πελαγήσιος] < πέλαγος.

υποπλέω, ρ. [αμετβ.] • πλέω κοντά στην ξηρά, από την υπήνεμο πλευρά κάποιου άλλου σκάφους, αποφεύγοντας έτσι τον άνεμο. 📖 < υπο- + πλέω.

υποπλοίαρχος, ο/η, ουσ. • 1. (στρατ.) κατώτερος αξιωματικός του Πολεμικού Ναυτικού καθώς και του Λιμενικού Σώματος, ενδιάμεσος ιεραρχικά του ανθυποπλοιάρχου και του πλωτάρχη, αντίστοιχος με το βαθμό του λοχαγού στον Στρατό Ξηράς, 2. (ναυτ.) αξιωματικός του εμπορικού ναυτικού. 📖 < υπο- + πλοίαρχος.

υποπνέω, ρ. [μετβ.] • (μετεωρ.) φυσώ ελαφρά [για άνεμο], αντών. φυσομανώ. 📖 < υπο- + πνέω.

υποπόδιο, το, ουσ. • α) καθετί που τοποθετείται κάτω από τα πόδια κάποιου, για να πατάει πάνω του, β) (ναυτ.) στο χώρο της λέμβου βάση στήριξης των ποδιών των κωπηλατών, συνών. πασα(μ)πάγκος. 📖 < μτγν. υπο- + πόδιο(ν), [υποκ.] < ὁ πούς, [γεν.] τού ποδός.

υποπράκτορας, ο/η, ουσ. • (ναυτ.) α) υποδιευθυντής πρακτορείου, ή β) διευθυντής υποπρακτορείου, γ) πρόσωπο που ορίζεται

από τον πράκτορα ως βοηθός του για να διεκπεραίωση διάφορες υποθέσεις του εντολέα του. 🕮 < υπο- + πράκτορας.

υποπρακτορείο, το, ουσ. • παράρτημα κεντρικού πρακτορείου που παρέχει υπηρεσίες στους πολίτες ή διεκπεραιώνει διάφορες εργασίες σε συγκεκριμένη περιοχή. 🕮 < υπο- + πρακτορείο.

υποπροξενείο, το, ουσ. • 1. προξενείο κατώτερης βαθμίδας σε σύγκριση με το προξενείο, 2. (συνεκδ.) το οίκημα στο οποίο στεγάζεται το υποπροξενείο ή το γραφείο του υποπρόξενου. 🕮 < υπο- + πρόξεν(ος) -είο.

υποπρόξενος, ο/η, ουσ. • διπλωματικός υπάλληλος του Υπουργείου Εξωτερικών, κατώτερος ιεραρχικά του προξένου, (λογοτ.) *«Ο Υποπρόξενος»,* της Γαλλίδας συγγραφέως Marguerite Germaine Marie Donnadieu, γνωστή και ως Marguerite Duras, εκδ. εξάντας, 1985. 🕮 < υπο- + πρόξενος, η λ. μαρτυρείται από το 1833 στους *Ελληνικούς Κώδικες* αλλά και στη β΄ έκδοση του 1856.

υπόπρυμνος, -η, -ο, επίθ. • (ναυτ.) αυτός που βρίσκεται κάτω από την πρύμνη του πλοίου. 🕮 < υπο- + πρύμνη.

υπόπρωρος, -η, -ο, επίθ. • (ναυτ.) αυτός που βρίσκεται κάτω από την πρώρα του πλοίου. 🕮 < υπο- + πρώρα.

υποπτερνίδα, η, ουσ. • (ναυτ.) βάθρο με τρύπα μέσα στην οποία σφηνώνεται το κατάρτι ιστιοφόρου σκάφους, συνών. πέδιλο, σκάτσα. 🕮 < υπο- + πτερνίς, γεν. -ίδος > πτέρνα.

υπόπτερνος, -η, -ο, επίθ. • 1. αυτός που βρίσκεται κάτω από την πτέρνα, 2. (φρ.) *«υπόπτερνος τρόχιλος»,* (ναυτ.) τρόχιλος του οποίου η θήκη έχει επίπεδη προεξοχή στο κάτω άκρο για να διατηρείται προς ορισμένη διεύθυνση. 🕮 < υπο- + πτέρνα, λόγιος τ. της φτέρνας, η λ. μαρτυρείται από το 1858 στο *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*.

υποσκαλμίδα, η, ουσ. • (ναυτ.) ξύλινο ή μεταλλικό στήριγμα που ισχυροποιεί την κουπαστή της βάρκας στην περιοχή του σκαρμού ή σκαλμού [δες λ.]. 🕮 < υπο- + σκαλμ(ός) + [κατάλ.] -ίς, -ίδος.

υποσκίασμα, το, ουσ. • 1. αμυδρό φως, μισόφωτο, 2. ο ελάχιστα φωτισμένος χώρος γύρω από την σκιά, παρασκιά, 3. (αστρον.) το τμήμα του δίσκου της Σελήνης κατά τη φάση του φαινομένου της έκλειψης όταν παρεμβάλλεται η Γη. 🕮 < υπο- + σκιά.

υποστάτης, ο, ουσ. • 1. καθετί που χρησιμοποιείται ως υποστήριγμα, 2. (ναυτ.) καθένα από τα ισχυρά ξύλινα ή σιδερένια στηρίγματα, πάνω στα οποία τοποθετούνται οι σωσίβιες λέμβοι των πλοίων, συνών. μούρσος. 🕮 < μτγν. υποστάτης < υπο- + στάτης < αρχ. ὑφ-ίστημι [= τοποθετώ ή στήνω από κάτω, υποστηρίζω] < ὑφ- + ἵστημι.

υποστέγασμα, το, ουσ. • (ναυτ.) ανοιχτός χώρος σκεπασμένος με στέγη ή με πρόχειρη ελαφριά κατασκευή, υπόστεγο [δες λ.]. 🕮 < υπό- + στέγασμα < στεγάζω.

υπόστεγο, το, ουσ. • υποστέγασμα [δες λ.], (ναυτ.) χώρος του ανώτερου καταστρώματος στην περιοχή της πλώρης που δεν συνδέεται με τις υπόλοιπες υπερκατασκευές του πλοίου, γνωστό και ως καμπούνι, και στο οποίο υπάρχουν οι μπίντες ή δέστρες, τα παλαμάρια, ακόμη και τα συρματόσχοινα, συνών. πρόστεγο(ν). 🕮 < μσν. ὑπόστεγον ουσιαστικοποιημένο ουδ. του μτγν. επιθ. ὑπόστεγος [= αυτός που βρίσκεται κάτω από στέγη, αυτός που βρίσκεται μέσα σε σπίτι].

υποστέλλω, ρ. [μετβ.] • 1. κατεβάζω, μαζεύω, συστέλλω, (φρ.) *«ίστίον ὑπέστειλε»,* κατέβασε τα πανιά του, 2. ελαττώνω, μειώνω, περιορίζω, 3. [η προστ. ενεστ. υπόστειλον] (ναυτ.) κέλευσμα για την υποστολή σημαίας ή σήματος, 4. (αρχ.) συσφίγγω, κλείνω β) αποσύρω, γ) απομακρύνω, δ) οπισθοχωρώ γυρεύοντας καταφύγιο, άσυλο.

υποστήριγμα, το, ουσ. • οτιδήποτε που τοποθετείται ως στήριγμα κάτω από κάποιο αντικείμενο το οποίο θέλουμε να κρατήσουμε όρθιο, ίσιο ή σταθερό, π.χ. οι μπάντες και οι αντηρίδες [= γεροί ξύλινοι ή μεταλλικοί δοκοί] που συγκρατούν το σκάφος στο παραδοσιακό καρνάγιο ή το σύγχρονο ναυπηγείο. 🕮 < μτγν. ὑποστήριγμα.

υποστολή, η, ουσ. • το κατέβασμα, συνήθως, της σημαίας από τον ιστό της με τελετουργι-

κό τρόπο, μάζεμα, (ναυτ.) μαϊνάρισμα [για τα πανιά του σκάφους], αντών. έπαρση. 🕮 < ὑποστέλλω..

υποστρέφω, ρ. [αμετβ.] • 1. στρέφω προς τα πίσω, πισωγυρίζω, 2. (για νόσο) υποτροπιάζω, 3. (ναυτ.) αλλάζω την πορεία του ιστιοφόρου σκάφους στρέφοντας την πρύμνη προς τον άνεμο, συνών. επουρίζω, πρυμίζω, ποντζάρω και μποτζάρω, αντών. αναστρέφω, ορτσάρω. 🕮 < ὑπο-στρέφω [= 1. στριφογυρίζω από εδώ κι από εκεί, φέρνω πίσω, 2. -αμετβ.- γυρίζω από εδώ κι από εκεί, υποχωρώ αμέσως, 3. επιστρέφω]. ⊙ υποστροφή, υπόστροφος.

υποστροφή, η, ουσ. • 1. πισωγύρισμα, 2. (ιατρ.) επανεμφάνιση [της νόσου], 3. (ναυτ.) αλλαγή πλεύσης του ιστιοφόρου με στροφή της πρύμνης προς την διεύθυνση του ανέμου, (φρ.) [παράγγελμα για] συνών. *«πόντζα λα μπάντα»,* δηλ. στρέψε την πρύμνη προς τον άνεμο, αντών. *«όρτσα (α)λα μπάντα»,* δηλ. στρέψε την πλώρη προς τον άνεμο. 🕮 < υποστρέφω.

υπόστρωμα, το, ουσ. • 1. ό,τι στρώνεται κάτω από μια επιφάνεια, 2. μέρος του εδάφους που βρίσκεται κάτω από την καλλιεργήσιμη επιφάνεια, το υπέδαφος, 3. υφασμάτινο κομμάτι που μπαίνει κάτω από τη σέλα ή το σαμάρι, συνών. υπόσαγμα, 4. (ναυτ.) κατάστρωμα πλοίου που βρίσκεται κάτω από το μεγαλύτερο σε μήκος κατάστρωμα, αλλιώς κο(υ)ραδούρος, υπόφραγμα. 🕮 < αρχ. ὑποστρώννυμι + -μα.

υποτείνουσα, η, μτχ. ως ουσ. • (γεωμ.) η πλευρά του ορθογωνίου τριγώνου που βρίσκεται απέναντι από την ορθή γωνία. 🕮 < αρχ. ὑποτείνουσα.

υποτελωνείο, το, ουσ. • τελωνείο κατώτερης βαθμίδας, δεύτερης τάξεως Β΄, συνήθως κοντά σε λιμενικές εγκαταστάσεις και εξαρτώμενο από το πλησιέστερο σε αυτό ανώτερο τελωνείο, δηλ. αυτό που είναι Α΄ πρώτης τάξεως. 🕮 < υπο- + τελωνείο.

υποτελώνης, ο, ουσ. • (ναυτ.) υποδιευθυντής τελωνείου ή διευθυντής υποτελωνείου. 🕮 < υπό- + τελώνης.

υποτίμηση, η, ουσ. • 1. (οικον.) α) επίσημη μείωση της αξίας της νομισματικής μονάδας μίας χώρας σε σχέση με την αξία ενός ξένου νομίσματος με στόχο την εξάλειψη διαχρονικών ελλειμμάτων, αντών. υπερτίμηση, β) η μείωση της τιμής κάποιου αγαθού, αντών. ανατίμηση, 2. (μτφ.) το να προσδίδει κανείς μικρότερη αξία ή σημασία σε κάποιο πρόσωπο ή αντικείμενο ή γεγονός. 🕮 < ὑποτίμη(σις) -ση.

υποτροπή, η, ουσ. • 1. επάνοδος στην αρχική κατάσταση, 2. (ιατρ.) επανεμφάνιση των συμπτωμάτων κάποιας πάθησης στο ίδιο άτομο, ξανακύλισμα, 3. (νομ.) επανάληψη της ίδιας αξιόποινης πράξης από το ίδιο πρόσωπο. 🕮 < μτγν. ὑποτροπή.

υποτροπικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. (ιατρ.) [για συμπτώματα κάποιας πάθησης] αυτός που επανεμφανίζεται, 2. (γεωγρ.) αυτός που βρίσκεται εκεί όπου τελειώνει η τροπική ζώνη και ξεκινά η εύκρατη. 🕮 [για την 1η ερμ. αρχ.] [για τη 2η ερμ. υπο- + τροπικός]. ◈ υποτροπικά [επίρρ.].

υποτύπωση, η, ουσ. • 1. πρόχειρη σχεδιαστικά παρουσίαση κάποιου θέματος, 2. (τοπογρ.) απεικόνιση σε χάρτινη επιφάνεια του ανάγλυφου μιας περιοχής, συνών. αποτύπωση. 🕮 < υποτυπώ(νω) -ση.

υπουργείο, το, ουσ. • 1. ανώτατη δημόσια διοικητική αρχή μιας χώρας με καθορισμένο πλαίσιο αρμοδιοτήτων, 2. (συνεκδ.) το οίκημα στο οποίο στεγάζεται η ανωτέρω υπηρεσία. 🕮 < υπουργ(ός) + -είο.

υπουργικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που ανήκει ή που αναφέρεται σε υπουργό ή σε υπουργείο. 🕮 < υπουργ(ός) + -ικός. ◈ υπουργικά [επίρρ.].

υπουργός, ο/η, ουσ. • (πολιτ.) πολιτικό πρόσωπο, μέλος της κυβέρνησης, που διευθύνει ένα υπουργείο [δες λ.]. 🕮 < αρχ. ὑπουργός [= βοηθός]. ⊙ υπουργείο, υπουργικός, υπουργώ.

υπόφραγμα, το, ουσ. • (ναυτ.) α) περιορισμένος κλειστός χώρος μεταξύ των καταστρωμάτων, β) κατάστρωμα που βρίσκεται κάτω από το ανώτερο κατάστρωμα του πλοίου, αλλιώς: κο(υ)ραδούρος, υπόστρωμα. 🕮 < υπο- + φράγμα.

υποφροντιστής, ο, ουσ. • (ναυτ.) παλαιότερη ονομασία βαθμοφόρου *αξιωματικού του Πολεμικού Ναυτικού και του Λιμενικού Σώματος [από το 1919 έτος ιδρύσεώς του]

αντίστοιχου του σημερινού οικονομικού υποπλοιάρχου. 🕮 < υπο- + φροντιστής, η λ. μαρτυρείται από το 1833 στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ: Οι βαθμοί των Αξιωματικών του Οικονομικού κλάδου για τα δεδομένα της εποχής ήταν: Ανώτερος Αρχιφροντιστής, Αρχιφροντιστής, Φροντιστής, **Υποφροντιστής,** Ανθυποφροντιστής, Λογιστής και Υπολογιστής, οι οποίοι αντιστοιχούσαν στους βαθμούς του Πλοιάρχου, του Αντιπλοιάρχου, του Πλωτάρχη, του Υποπλοιάρχου, του Ανθυποπλοιάρχου, του Σημαιοφόρου και του Δόκιμου Σημαιοφόρου.

υπόψυχρος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που ελαφρά ψυχρός, κρυερός. 🕮 < υπό- + ψυχρός.

υστερόγραφο, το, ουσ. • σύντομο σχόλιο που παρατίθεται στο τέλος του κειμένου, της επιστολής, της μελέτης κ.λπ. και φέρει ως διακριτικό γνώρισμα, στην αρχή της πρότασης, τη συντομογραφία Υ.Γ. 🕮 < ουδ. του επιθ. υστερόγραφος.

ύφαλα, τα, ουσ. • (ναυτ.) τα μέρη του πλοίου που είναι βυθισμένα στο νερό, που βρίσκονται κάτω από την ίσαλο γραμμή [ή τα ίσαλα], κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας, συνών. βρεχάμενα, αντών. έξαλα. 🕮 < ουσιαστικοποιημένο ουδ. πληθ. του αρχ. ύφαλος [δες λ.].

υφαλαύλακας, ο, και **υφαλαύλακα,** η, ουσ. • (γεωγρ.) πλατύ και μακρόστενο βαθούλωμα [αυλάκι] στο θαλάσσιο βυθό. 🕮 < ουσιαστικοποιημένο ουδ. πληθ. του αρχ. ύφαλος [δες λ.] + αύλακα / αύλακας.

υφαλαυλώνας, ο, ουσ. • (γεωγρ.) πλατύ και μακρόστενο βαθούλωμα στο θαλάσσιο βυθό με ελαφρά κλίση των πλευρών του. 🕮 < ύφαλ(ος) [δες λ.] + αυλώνας [= κοιλάδα] < αρχ. αὐλών [= κοιλότητα εδάφους, κοιλάδα, χαράδρα, φαράγγι, διώρυγα]..

υφαλαυχένας, ο, ουσ. • (γεωγρ.) μακρόστενο και πλατύ ύψωμα του θαλάσσιου βυθού με χαμηλό σχετικά ύψος και ελαφρά κλίση των πλευρών του, συνών. υφαλισθμός. 🕮 < ύφαλ(ος) + αυχένας.

υφαλέκρηγμα, το, ουσ. • (γεωγρ.) χαράδρα που σχηματίζεται στο θαλάσσιο πυθμένα η οποία διακόπτει τη συνέχεια της υφαλοταινίας [δες λ.] δημιουργώντας επικίνδυνο πέρασμα για τα πλοία. 🕮 < ύφαλ(ος) + έκρηγμα [= χαράδρα].

υφαλέμβολο, το, ουσ. • (γεωγρ.) προέκταση υφαλοκρηπίδας που σχηματίζεται από βραχώδη ανύψωση του θαλάσσιου βυθού κοντά στην ξηρά. 🕮 < ύφαλ(ος) + έμβολο.

υφαλισθμός, ο, ουσ. • (γεωγρ.) υφαλαυχένας [δες λ.] μικρού πλάτους, που συνδέει υφαλοροπέδιο [δες λ.] με την ακτή ή την υφαλοκρηπίδα [δες λ.] της. 🕮 < ύφαλ(ος) + ισθμός.

υφάλμυρος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που έχει ελαφρά αλμυρή γεύση, συνών. γλυφός. 🕮 < μτγν. ὑφάλμυρος < ὑφ- [< ὑπό-] + αλμυρός. ⊙ υφαλμυρότητα, υφαλμυρίζω [= γλυφαίνω].

υφαλμυρότητα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • η ιδιότητα του υφάλμυρου, συνών. γλυφάδα. 🕮 < υφάλμυρος + -ότης > -τητα.

υφαλοβελός, ο, ουσ. • (γεωγρ.) βραχώδης ή κοραλλιογενής στήλη που η κορυφή της φθάνει κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας. 🕮 < ύφαλ(ος) + οβελός [= 1. σιδερένια ή ξύλινη λεπτή, αιχμηρή και μακρόστενη ράβδος, μεγάλη βελόνα, 2. τετράγωνη στήλη με αιχμηρή απόληξη, οβελίσκος, 3. *όβελός,* ίσως από το βέλος, με προσθήκη προθήματος ο].

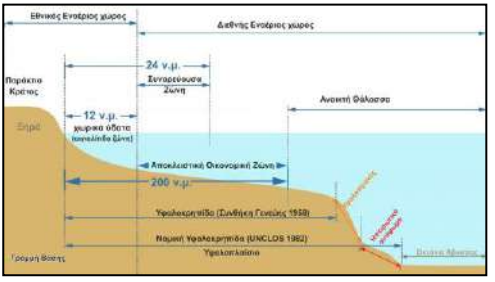
υφαλογενής, -ής, -ές, επίθ. • (γεωγρ.) αυτός που σχετίζεται με τη μορφολογία του θαλάσσιου βυθού ή μιας περιορισμένης θαλάσσιας έκτασης στην οποία παρατηρείται συστάδα υφάλων. 🕮 < ύφαλ(ος) -ο- + -γενής < γίγνομαι.

υφαλοδείκτης και **υφαλοδείχτης,** ο, ουσ. • (ναυτ.) φωτεινός σημαντήρας που φανερώνει την ύπαρξη υφάλου στο σημείο εκείνο. 🕮 < ύφαλ(ος) -ο- + δείκτης.

υφαλοκοιλάδα, η, ουσ. • (γεωγρ.) μεγάλο βαθούλωμα του θαλάσσιου βυθού που αποτελεί προέκταση κοιλάδας της ξηράς και η οποία εισχωρεί σε υφαλοκρηπίδα. 🕮 < ύφαλ(ος) -ο- + κοιλάδα.

υφαλοκρηπίδα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (γεωλ.) α) το τμήμα του παράκτιου βυθού και το υπέδαφος των θαλασσίων περιοχών που περιβάλλουν τις ακτές των ηπείρων (ηπειρωτική υφαλοκρηπίδα) ή των νησιών (νησιωτική υφαλοκρηπίδα) και το οποίο αποτε-

λεί την ομαλή προέκταση της ακτής ως το σημείο στο οποίο αυτή διακόπτεται απότομα, β) σύμφωνα με το Δίκαιο της Θάλασσας η υφαλοκρηπίδα ξεκινά από εκεί που τελειώνουν τα χωρικά ύδατα του κράτους (έξι ναυτικά μίλια για την Ελλάδα από το 1936, δηλ. 9,66 χλμ. ή δώδεκα ναυτικά μίλια από την ακτή και σύμφωνα με το Δίκαιο της Θάλασσας θα μπορούσαν να φθάσουν μέχρι τα 200 ναυτικά μίλια, δηλαδή μέχρι και τα 321 χλμ. μακριά). 📖 < ύφαλ(ος) -ο- + -κρηπίδα [= 1. προκυμαία, 2. βάση οικοδομήματος].

υφαλόλακκος, ο, ουσ. • (γεωγρ.) το βαθύτερο σημείο κάποιας κοιλότητας, μεγάλων διαστάσεων, στον θαλάσσιο βυθό. 📖 < ύφαλο(ς) + λάκκος.

υφαλολεκάνη, η, και **υφαλολεκανοπέδιο,** το, ουσ. • (γεωγρ.) βαθιά σχεδόν τετραγωνική κοιλότητα του θαλάσσιου βυθού που σχηματίζει λεκάνη με πυθμένα σχεδόν το ίδιο σε όλα της τα σημεία. 📖 < ύφαλ(ος) -ο- + λεκάνη / λεκανοπέδιο.

υφαλόνησος, η, ουσ. • (γεωγρ.) ανύψωμα του θαλάσσιου βυθού σε τέτοιο βαθμό που θα εμφανιζόταν το τμήμα αυτό ως νησί εάν η στάθμη της επιφάνειας κατέβαινε αρκετά. 📖 < ύφαλ(ος) -ο- + νήσος.

υφαλοπλαίσιο, το, ουσ. • (γεωγρ.) υφαλοκρηπίδα, υφαλοπρανές και ηπειρωτικό ανύψωμα συναποτελούν το υφαλοπλαίσιο, μία αλυσίδα υφάλων που πλαισιώνουν το υποθαλάσσιο τμήμα της ακτής. 📖 < ύφαλ(ος) -ο- + πλαίσιο.

υφαλοπρανές, το, ουσ. • (γεωγρ.) η πλαγιά που σχηματίζεται από το τελευταίο άκρο της υφαλοκρηπίδας ως εκεί που αρχίζει το ηπειρωτικό ανύψωμα και στη συνέχεια ή Ωκεάνια Άβυσσος. 📖 < ύφαλ(ος) -ο- + πρανές.

υφαλοράχη, η, ουσ. • (γεωγρ.) μακρόστενη ανύψωση του θαλάσσιου βυθού με μεγάλη κλίση των πλευρών του. 📖 < ύφαλο(ς) + ράχη.

υφαλοροπέδιο, το, ουσ. • (γεωγρ.) μεγάλης έκτασης υφαλόνησος [δες λ.]. 📖 < ύφαλ(ος) -ο- + οροπέδιο.

ύφαλος, ο/η, ουσ. • (γεωλ.) απότομη ανύψωση του θαλάσσιου βυθού που φθάνει ως το ύψος της επιφάνειας της θάλασσας και αποτελεί τεράστιο κίνδυνο για τα σκάφη, συνών. ξέρα, (φρ.) *«κοραλλιογενής / κοραλλιοφόρος / μονήρης / αχαρτογράφητος / ύφαλος»*. 📖 < αρχ. επίθ. ὕφ-αλος, -ον [= υποθαλάσσιος] < ὑφ- (< ὑπό) + [γεν.] -αλος < ἅλς [= θάλασσα].

υφαλοταινία, η, ουσ. • (γεωγρ.) τα αβαθή μέρη της θάλασσας κατά μήκος της ακτογραμμής σε σχήμα ταινίας αποτελούμενα από συμπιεσμένη άμμο, καθαρή ή ανακατεμένη με πηλό και χαλίκια. 📖 < ύφαλ(ος) -ο- + ταινία.

υφαλόταφρος, η, ουσ. • (γεωγρ.) τάφρος που σχηματίζεται στο βαθύτερο σημείο κάποιας κοιλότητας του θαλάσσιου βυθού. 📖 < ύφαλ(ος) -ο- + τάφρος.

υφαλοχαράδρα, η, ουσ. • (γεωγρ.) μακρόστενη κοιλότητα του θαλάσσιου βυθού με απόκρημνες πλευρές. 📖 < ύφαλ(ος) -ο- + χαράδρα.

υφαλοχερσόνησος, η, ουσ. • (γεωγρ.) στενόμακρη εδαφική προεξοχή του βυθού, που συνδέεται με την ακτή ή την υφαλοκρηπίδα, και η οποία θα μπορούσε να σχηματίσει χερσόνησο εάν κατέβαινε η στάθμη της θάλασσας. 📖 < ύφαλ(ος) -ο- + χερσόνησος

υφαλόχρωμα, το, ουσ. • (ναυτ.) χρώμα ειδικής σύνθεσης και εξαιρετικής αντοχής, με το οποίο βάφονται τα ύφαλα των μεταλλικών, πλαστικών ή ξύλινων σκαφών καθώς και οι σημαντήρες, για να προστατεύονται από τη διάβρωση, την προσκόλληση οστρακοειδών και χόρτων, το χρώμα μοράβια [δες λ.]. 📖 < ύφαλ(ος) -ο- + χρώμα.

υφαλοχώνη, η, ουσ. • (γεωγρ.) μικρό κοίλωμα του θαλάσσιου βυθού σε σχήμα χωνιού. 📖

< ύφαλ(ος) -ο- + χώνη [συνηρημένος τύπος της λέξης χοάνη].

υφάρμυρος, -η, -ο, επίθ. δες υφάλμυρος.

ύφασμα, το, ουσ. • καθετί που κατασκευάζεται με πλέξιμο ινών ή νημάτων με χρήση εργαλειομηχανής. 🕮 < αρχ. ὕφασμα. ○ υφασματέμπορας, υφαντουργός.

ύφεση, η, ουσ. • 1. (κοινωνιολ.) η μείωση της έντασης στις διαπροσωπικές, διακρατικές, επαγγελματικές κ.λπ. σχέσεις, συνών. υποχώρηση, μείωση, ελάττωση, χαλάρωση, μετριασμός, 2. (οικον.) η μείωση της παραγωγικότητας, 3. (ανατ.) η εξασθένηση ενός ερεθίσματος, ανάλογα με την έκταση της κατανομής του κατά μήκος μιας νευρικής ή μυϊκής ίνας, 4. (μουσ.) σημείο πριν από το φθόγγο που δηλώνει ότι η νότα πρέπει να παιχτεί κατά ένα ημιτόνιο πιο χαμηλά, 5. (μετεωρ.) σημείο χαμηλών ατμοσφαιρικών πιέσεων πέρα από τα τροπικά μήκη και πλάτη, (φρ.) *«βαρομετρική ύφεση», «αυλώνας υφέσεως».* 🕮 < μτγν. ὕφε(σις) -ση [= χαλάρωση] < αρχ. ὑφ-ίημι, [= αφήνω προς τα κάτω, *«ὑφίημι ἱστόν»* χαμηλώνω, κατεβάζω τον ιστό, το κατάρτι].

υφήλιος, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • α) ολόκληρος ο πλανήτης, β) ο κόσμος όλος, η οικουμένη. 🕮 < μτγν. επίθ. ὑφήλιος < ὑπό (υφ-) + ἥλιος.

υφιστάμενος, ο, **υφισταμένη,** η, [μτχ. Ενεστ. του αρχ. ρ. ὑφίσταμαι, ως ουσ.] • κατώτερος ιεραρχικά υπάλληλος σε σχέση με κάποιον άλλο.

ύφορμος, ο, ουσ. • (γεωγρ.) μικρός όρμος κατάλληλος για αγκυροβόληση πλοίων με μικρό μέγεθος, συνών. αγκυροβόλι, καραβοστάσι, ορμίσκος. 🕮 < αρχ. ὕφορμος < ὑφ- + ὅρμος.

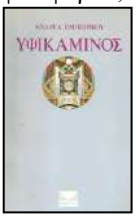
ύφυδρος, -ον, επίθ. • 1. (για δύτη) αυτός που βρίσκεται κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας, 2. ο γεμάτος νερό, 3. (ιατρ.) υδρωπικός. 🕮 < αρχ. ὕφ-υδρος, -ον [= υποβρύχιος] < ὑπ(ό)-* + -υδρος (< ὕδωρ).

υψηλός, -ή, -ό, επίθ. • 1. ψηλός, αυτός που έχει μεγάλο ύψος, 2. (μτφ.) για πρόσωπο που βρίσκεται στην ανώτατη βαθμίδα μιας ιεραρχίας, 3. [ως ουσ.] (μετεωρ.) πεδίο στο οποίο επικρατούν υψηλές βαρομετρικές πιέσεις, αντών. χαμηλό, 4. [το ουδ. ως ουσ.] *το υψηλό,* το όποιο πνευματικό ή ηθικό προτεινόμενο που εξυψώνει την ψυχή και προκαλεί μεγάλο εσωτερικό ενθουσιασμό με το μεγαλείο και την ανωτερότητα που το διέπει. 🕮 < αρχ. ὑψηλός [= ψηλός, μεγαλόπρεπος]. ◈ υψηλά [επίρρ.].

Σα βγεις στον πηγαιμό για την Ιθάκη,
να εύχεσαι να 'ναι μακρύς ο δρόμος,
γεμάτος περιπέτειες, γεμάτος γνώσεις.
Τους Λαιστρυγόνας και τους Κύκλωπας,
τον θυμωμένο Ποσειδώνα μη φοβάσαι,
τέτοια στον δρόμο σου ποτέ σου δεν θα βρεις,
αν μέν' η σκέψις σου **υψηλή,** αν εκλεκτή
συγκίνησις το πνεύμα και το σώμα σου αγγίζει.

➢ Απόσπασμα από το ποίημα *«Ιθάκη»* του **Κ. Καβάφη.**

υψικάμινος, η, ουσ. • 1. μεταλλουργική κάμινος μεγάλου ύψους, που αντέχει σε υψηλές θερμοκρασίες, εντός της οποίας λιώνει ο σίδηρος και μεταβάλλεται σε: α) ατσάλι [χάλυβας] με τη συνδρομή άνθρακα που δεν υπερβαίνει το 2,14%, με λιγότερο από 1,0% μαγγάνιο και πολύ μικρά ποσοστά πυριτίου, φωσφόρου, θείου και οξυγόνου, αλλά και β) χυτοσίδηρο, [μαντέμι] κράμα σιδήρου με άνθρακα σε περιεκτικότητα μεγαλύτερη από 2,1%, γ) για την παραγωγή διαφόρων άλλων κραμάτων, 2. (συνεκδ.) εργοστάσιο παραγωγής χυτοσιδήρου, 3. (λογοτ.) «*Υψικάμινος*», η πρώτη ποιητική συλλογή του Ανδρέα Εμπειρίκου. 🕮 < ὕψι [αρχ. επίρρ.] [= α) σε υψηλό σημείο, ψηλά, σε ύψος, β) στο ανοικτό πέλαγος, στην ανοικτή θάλασσα] + κάμινος.

υψιπαράλληλος, ο, ουσ. δες αλμικανταράτος.

υψίπρυμνο, το, ουσ. • (ναυπ.) πλοίο που κατασκευαστικά έχει ψηλή πρύμνη. 🕮 < αρχ. επίθ. ὑψί-πρυμνος, -ον, [= αυτός που έχει υψηλή πρύμνη] < πρύμνα.

υψίπρωρο, το, ουσ. • (ναυπ.) πλοίο που κατασκευαστικά έχει ψηλή πλώρη. 🕮 < αρχ. επίθ. ὑψί-πρῳρος, -ον [= αυτός που έχει υψηλή πλώρη] < πρῷρα.

υψίστρωμα, το, ουσ. [συνήθως στον πληθ. υψιστρώματα] • (μετεωρ.) είδος γκριζωπού ή γαλαζωπού νέφους, το οποίο βρίσκεται σε ύψος από 2.000 έως 6.000 μ. κι αποτελείται

από υδροσταγονίδια και παγοκριστάλλους. 🕮 < ύψ(ος) < αρχ. ὕψι [αρχ. επίρρ.] [= α) σε υψηλό σημείο, ψηλά, σε ύψος, β) στο ανοικτό πέλαγος, στην ανοικτή θάλασσα] + στρώμα, σημδ. από τη λατιν. Altostratus.

υψισωρείτης, ο, ουσ. [συνήθως στον πληθ. υψισωρείτες] • (μετεωρ.) είδος νέφους, που αποτελείται από πολλά και μικρά νέφη, συνήθως σφαιρικού σχήματος, με υπόλευκο ή γκριζωπό χρώμα, μοιάζει με θυσανοσωρείτη, αναπτύσσεται στα 2,5 έως 6 χιλιάδες μέτρα από την επιφάνεια της θάλασσας. 🕮 < ύψ(ος) -ι- + σωρείτης, σημδ. από τη νεολατιν. altocumulus.

υψογραφικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που σχεδιαγραφεί τα διάφορα ύψη του εδάφους ή τα θαλάσσια βάθη, 2. (φρ.) *«υψογραφική καμπύλη»*, η υψομετρική καμπύλη. 🕮 < ύψ(ος) -ο- + γραφικός.

υψοδείκτης ή **υψοδείχτης** ο, ουσ. • (τοπογρ.) αριθμός που φανερώνει το ύψος ενός τόπου από τη θάλασσα, συνών. υψόμετρο. 🕮 < ύψ(ος) -ο- + δείκτης.

υψομέτρης, ο, ουσ. • (τεχνολ.) όργανο εύρεσης του υψομέτρου ενός τόπου από την επιφάνεια της θάλασσας. 🕮 < ύψ(ος) -ο- + -μέτρης < μετρώ.

υψομετρία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (τοπογρ.) η μέτρηση του ύψους ενός ηπειρωτικού [στεριανού] σημείου από την επιφάνεια της θάλασσας, ο προσδιορισμός του υψομέτρου ή του υψοδείχτη ή υψοδείκτη, 2. κλάδος της γεωδαισίας και της τοπογραφίας με αντικείμενο τη μέτρηση των υψομετρικών σημείων των διαφόρων τόπων, (φρ.) α) *«βαρομετρική υψομετρία»*, υψομετρία με χρήση βαρομέτρου ή θερμομέτρου, β) *«τριγωνομετρική υψομετρία»*, υψομετρία με χρήση θεοδολίχου ή ταχυμέτρου. 🕮 < γαλλ. hypsométrie < hypso- < αρχ. ὕψ(ος) -ο- + -métrie < αρχ. μέτρ(ον) -ία.

υψομετρικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που σχέση με την υψομετρία ή το υψόμετρο, 2. (φρ.) *«υψομετρικό βαρόμετρο»,* το βαροθερμόμετρο [συσκευή μέτρησης της ατμοσφαιρικής πίεσης ενός τόπου από τη θερμοκρασία ενός ζέοντος υγρού (συνήθως νερού)], *«υψομετρικό θερμόμετρο»*, θερμόμετρο ακριβείας, *«υψομετρικός χάρτης»*, τοπογραφικός χάρτης, *«υψομετρικός κύκλος»,* κατακόρυφος κύκλος πάνω στον οποίο μετρούνται οι υψομετρικές γωνίες, *«υψομετρική μέθοδος»*, *«υψομετρικά όργανα»* κ.ά. 🕮 < υψομετρ(ία) + -ικός. ◈ υψομετρικώς και υψομετρικά [επίρρ.].

υψόμετρο, το, ουσ. • η κάθετη απόσταση ενός ηπειρωτικού [στεριανού δηλ.] σημείου από την επιφάνεια της θάλασσας. 🕮 < ύψος + μέτρο.

ύψος, το, ουσ. • 1. η διάσταση ενός πράγματος από τη βάση του έως την κορυφή του, 2. (πληθ.) *τα ύψη,* τα ανώτερα στρώματα της ατμόσφαιρας, 3. η νοητή κατακόρυφη γραμμή που ενώνει το επίπεδο της επιφάνειας της θάλασσας με το νοητό οριζόντιο επίπεδο που διέρχεται από την κορυφή της εδαφικής επιφάνειας που εξετάζεται, (φρ.) *«ύψος τριγώνου»,* η κάθετος που φέρεται από την κορυφή του τριγώνου στην απέναντι πλευρά, *«ύψος συχνότητας / αστέρα / ήχου / κύματος»* κ.ά. 🕮 < αρχ. ὕψος. ⭘ υψομετρία, υψομετρικός, υψόμετρο.

υψώνω, ρ. [μετβ.] • 1. μετακινώ κάτι σε θέση ψηλότερη από αυτή στην οποία βρίσκεται, ανεβάζω, (φρ.) *«υψώνω ιστίο / κεραία / σημαία»,* 2. σηκώνω κάποιο από τα άκρα του σώματός μου προς τα επάνω, 3. (μτφ.) αυξάνω την ένταση του ήχου, της φωνής, της διαμαρτυρίας. 🕮 < μτγν. ὑψ(ῶ) < αρχ. ὑψόω [= σηκώνω ψηλά, εγείρω] + -ώνω. ⊙ ύψωση.

4 Απριλίου 1942: Το υποβρύχιο ΓΛΑΥΚΟΣ βυθίζεται κατά τη διάρκεια γερμανικής αεροπορικής επίθεσης στο λιμάνι της Βαλέτας στη Μάλτα.

Φ

Φ, φ, φι, το, άκλ. ουσ. • α) το εικοστό πρώτο γράμμα του ελληνικού αλφαβήτου, σύμφωνο, β) [ως αριθμητικό σύμβολο χωρίς κανένα διακριτικό σημάδι, κατά παράδοση ή καταχρηστικά] Φ ή φ [= εικοστός/-ή/-ό, πρώτος, -η, -ο,]. 🕮 < αρχ. φεῖ [μτγν. γραφή φῖ].

Φ' ή **φ'** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 500, πεντακόσια ή πεντακοσιοστός.

'Φ ή **'φ** ή **΄φ** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 500.000, πεντακόσιες χιλιάδες.

φαγγρί, το, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι συγγενικό της συναγρίδας, η επιστ. του ονομ.: Pagrus pagrus (Φάγρος ο γνήσιος) [διώνυμο], το χρώμα του χρυσοκόκκινο με μπλε στίγματα, μπορεί να φτάσει τα 8 και 9 κ. αλιεύεται στον Ατλαντικό και τη Μεσόγειο Θάλασσα, τρέφεται με μικρότερα ψάρια, μαλάκια και καρκινοειδή, είδος που εκτρέφεται σε ιχθυοτροφεία. 🕮 < μσν. φαγγρί < φαγρίον υποκορ. του αρχ. φάγρος.

φαινόμενο, το, [μτχ. του ρ. φαίνομαι, ως ουσ.] • 1. καθετί που αντιλαμβανόμαστε με τις αισθήσεις μας, 2. κάθε μεταβολή που συντελείται στη φύση, στην κοινωνία ή στη ζωή των ανθρώπων, (φρ.) *«φυσικά / υπερφυσικά / μετεωρολογικά / καιρικά φαινόμενα»,* (έκφρ.) *«τα φαινόμενα απατούν».* 🕮 < αρχ. φαινόμενον, [για τη 2η ερμ.] σημδ. από τη γαλλ. phénomène ή γερμ. Phänomen < αρχ. φαινόμενον. ⊙ φαινομενικός. O φαινομενοκρατία, φαινομενολογία.

φαιός, -ή και **-ά, -ό,** επίθ. • 1. αυτός που έχει σκούρο χρώμα, συνών. μουντός, 2. [ως ουσ.] σταχτής, γκρίζος, 3. (φρ.) *«φαιά ουσία»,* ουσία του εγκεφάλου και του νωτιαίου μυελού. 🕮 < αρχ. φαιός.

φάκα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. α) πρόχειρος μηχανισμός για τη σύλληψη θηράματος, β) μικρός μηχανισμός παγίδευσης ποντικιού που ομοιάζει με μικρό κλουβί, ποντικοπαγίδα, 2. (φρ.) *«πιάστηκε στη φάκα»,* συνελήφθη εξ απροόπτου για κάτι το παράνομο που πραγματοποίησε χωρίς να έχει τη δυνατότητα διαφυγής, σύλληψη επ' αυτοφώρω. 🕮 < τουρκ. fak [= παγίδα, ποντικοπαγίδα] < αραβικής προέλευσης.

φάκελος, ο, και **φάκελο,** το, ουσ. • 1. χάρτινη συσκευασία για την αποστολή επιστολών, 2. πλαστική θήκη για τη φύλαξη εγγράφων, 3. το σύνολο των στοιχείων που αφορούν την πολιτική δραστηριότητα του πολίτη σε καιρούς αντιδημοκρατικούς. 🕮 < αρχ. < αρχ. φάκελος [= δέσμη, δέμα].

φακός, ο, ουσ. • 1. (φυσ.) γυάλινο, ή από κάποιο άλλο διαφανές υλικό, αντικείμενο με καμπυλωτές επιφάνειες [κυρτές ή κοίλες] ή από συνδυασμό καμπύλης και επίπεδης επιφάνειας, που επιτρέπει τη διάθλαση των διερχόμενων ακτίνων φωτός, (φρ.) *«κρυσταλλοειδής / κυρτός / επίπεδος / κοίλος / αμφίκυρτος / επιπεδόκυρτος / αμφίκοιλος / κοιλόκυρτος / μεγεθυντικός / ευρυγώνιος / παραμορφωτικός / πρισματικός / συγκλίνων / αποκλίνων / φωτογραφικός / οπτικός φακός»,* 2. (ανατ.) μέρος του οφθαλμού που βρίσκεται πίσω από την ίριδα, 3. μικρός φορητός φανός, που λειτουργεί με μπαταρίες. 🕮 < αρχ. φακός < φακή [λόγω του σχήματος που ομοιάζει με τον καρπό]. ⊙ φακοειδής. O φακόμετρο, (ιατρ.) φακομαλακία, φακοσκλήρωση, φακοσκόπιο.

φάλαγγα, η, ουσ. • 1. (στρατ.) α) στρατιωτική παράταξη τμήματος που βρίσκεται σε φάση μάχης, β) αριθμός οχημάτων που κινούνται το ένα πίσω από το άλλο, κονβόι, γ) στρατιωτικό σώμα με ξεχωριστή οργάνωση και εκπαίδευση, 2. οριζόντια ράβδος πλάστιγγας [ζυγαριάς], 3. (ανατ.) οστό των άνω και κάτω άκρων σε ανθρώπους και ζώα. 🕮 < αρχ. φάλαγξ ή, αιτ. -αγγα [= α) σώμα οπλιτών, β) παράταξη μάχης]. ⊙ φαλάγγι, φαλαγγίτης. O φαλαγγάρχης.

φαλάγγι, το, ουσ. • 1. (ναυπ.) καθεμιά από τις στρογγυλές κάθετες δοκούς της σχάρας μιας ναυπηγικής κλίνης που στηρίζουν το σκάφος ή που χρησιμοποιούνται για την καθέλκυση

ή ανέλκυσή του, 2. κυλινδρικό δοκάρι που τοποθετείται κάτω από μεγάλα βάρη, όπως σκάφη, ογκόλιθους κ.λπ. με σκοπό την μετακίνησής τους, γνωστό λαϊκότερα ως κατρακύλι, 3. (φρ.) *«τους πήρανε φαλάγγι»,* δηλ. τους έτρεψαν σε άτακτη φυγή [συνήθως για πολεμική αναμέτρηση] ή τους νίκησαν με μεγάλη διαφορά [π.χ. σε μια αθλητική αναμέτρηση], 4. (ζωολ.) δηλητηριώδης αράχνη που διακρίνεται για τα λεπτά επιμήκη πόδια και το στρογγυλό σώμα της, γνωστό και ως ρωγαλίδα. 🕮 < μτγν. φαλάγγιον, υποκορ. του αρχ. φάλαγξ [δες φάλαγγα].

φάλαινα, η, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) τεράστιο θηλαστικό [κήτος] που ζει στις μεγάλες θάλασσες και τους ωκεανούς, 2. (μτφ.) η χοντρή και δυσκίνητη γυναίκα, 3. (λογοτ.) *«Μόμπυ Ντικ ή η Φάλαινα»* του Herman Melville, και Εισαγωγή – Κείμενο – Μετάφραση, του Αθανασίου Κ. Χριστοδούλου, εκδ. Gutenberg και τα δύο βιβλία, 4. (κινημ.) *«Η φάλαινα»,* (αγγλ.: The Whale) αμερικάνικη δραματική ταινία του 2022 σε σκηνοθεσία Darren Aronofsky. 🕮 < αρχ. φάλλαινα. ⭕ φαλαιναλιευτικός, φαλαινοειδής, φαλαινοθήρας, φαλαινοθηρία.

φαλαιναλιευτικός, -ή, -ό, επίθ. • (ναυτ.) αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στην αλιεία φαλαινών. 🕮 < φάλαιν(α) + αλιευτικός.

φαλαίνιο, το, ουσ. • έλασμα από δόντι φάλαινας, γνωστότερο ως μπαλένα ή μπανέλα. 🕮 < φάλαιν(α) + -ιο(ν).

φαλαινίς και **φαλαινίδα,** η, ουσ. • (ναυπ.) α) ελαφριά στενόμακρη βάρκα, κατάλληλη για μετακίνηση ανώτερων και ανώτατων αξιωματικών του Πολεμικού Ναυτικού, β) βοηθητικό σκάφος των φαλαινοθηρικών, εξάκωπη και δεκάκωπη αλλά και ιστιοφορική, με τρία τριγωνικά πανιά, τον φλόκο, τον ακάτιο και τη μεγίστη. 🕮 < φάλαιν(α) + -ις.

φαλαινοειδής, -ής, -ές, επίθ. • 1. ο όμοιος με φάλαινα, 2. (μτφ.) ο υπερβολικά σωματώδης άνθρωπος. 🕮 < φάλαινα + -ειδής < είδος.

φαλαινοθήρας, ο, ουσ. • (ναυτ.) αυτός που ψαρεύει φάλαινες. 🕮 < φάλαιν(α) -ο- + -θήρας < θηρέω [= κυνηγώ ή καταδιώκω άγρια ζώα]. ⭕ φαλαινοθηρία, φαλαινοθηρικός.

φαλαινοθηρία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (ναυτ.) η αλιεία φάλαινας. 🕮 < φαλαινοθήρ(ας) + -ία.

φαλαινοθηρικό, το, και **φαλαινοθηρίς** και **φαλαινοθηρίδα,** η, ουσ. • (ναυπ.) πλοίο ειδικά εξοπλισμένο για την αλιεία της φάλαινας. 🕮 < φαλαινοθήρ(ας) + -ικός / -ίς / -ίδα.

φάλιδο και **φαλίδωμα,** το, ουσ. • (ναυτ.) το δέσιμο του ιστίου [του πανιού] ενός μικρού ιστιοφόρου σκάφους, με λεπτό σχοινί, γύρω από κατάλληλο στήριγμα [π.χ. ιστός] ή προεξοχή, αλλιώς ραφίδωμα. 🕮 < αγν. ετύμου, ίσως από το αρχ. φαλός με τη σημασία λευκός.

φαλιδώνω, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) δένω με ασφάλεια το πανί του ιστιοφόρου πάνω στον ιστό του με ημιδεσμούς, σε ανάλογη απόσταση ο ένας από τον άλλο, αρχίζοντας από την μία άκρη και καταλήγοντας στην άλλη, συνών. ραφιδώνω. 🕮 < αγν. ετύμου, ίσως από το αρχ. φαλός [με τη σημασία λευκός] + -ώνω.

φαλιμέντο, το, ουσ. [λαϊκότροπο] • (οικον.) χρεοκοπία, το να χάνει κανείς την προσωπική του περιουσία, πτώχευση, συνών. φαλίρισμα. 🕮 < ιταλ. fallimento < fallire [= πτωχεύω] < λατιν. fallere [= απατώ, ψεύδομαι).

φαλίρω, ρ. [μετβ.] • χρεοκοπώ, πτωχεύω. 🕮 < ιταλ. fallire [= πτωχεύω] < λατιν. fallere [= απατώ, ψεύδομαι). ⭕ φαλίρισμα.

φάλκα, η, ουσ. • (ναυτ.) οριζόντιο πορτάκι στο σπιράγιο [υπερστέγασμα = μικρή κατασκευή επί του καταστρώματος] ή σε όχημα, το οποίο κινείται σε οδηγούς και σύρεται μπρος – πίσω, επίσης και το κάθετο πορτάκι που αποτελεί την είσοδο στο εσωτερικό του σκάφους. 🕮 < δες ετυμ. φάλκης.

φάλκης, ο, ουσ. • (ναυτ.) το πρόσθιο τμήμα της πλώρης του πλοίου, στην περιοχή της ισάλου γραμμής, το οποίο σχίζει τα κύματα, κατασκευαστικά ομοιάζει με το γράμμα «S» ελαφρά τεντωμένο στα άκρα του, συνών. κυματοτόμος, θαλασσοτόμος, ταλιαμάς και

νταλιαμάς. 📖 ❶ < αρχ. φάλαγξ, ή ❷ από το λατιν. falx [= γαμψό είδος ξίφους των Θρακών και των Δακών], γεν. falcis [= δρεπάνι].

Φαλκονέρα, η, ουσ. • (γεωγρ.) βραχονησίδα του Μυρτώου Πελάγους, γνωστή και ως Γερακούλια. 📖 < ιταλ. Falconeria, δηλαδή γερακότοπος < falco [= γεράκι].

«Εικόνες από το τραγικό ναυάγιο της **Φαλκονέρας** για πρώτη φορά μετά από 73 χρόνια». Ατμόπλοιο ΑΔΡΙΑΣ, Οκτώβριος 1951: «Έχομεν προσαράξει δεξιά **Φαλκονέρας**. Έχομεν κλίσιν προς τα δεξιά και διαρκώς βυθιζόμεθα».

➢ EPT-NEWS 9/9/24.

«58 χρόνια από το ναυάγιο του «Ηράκλειον» στη **Φαλκονέρα**: Η τραγωδία που άλλαξε την ελληνική ακτοπλοΐα».

➢ Εφημερίδα Πρώτο Θέμα 8/12/24

φάλτσο, το, ουσ. • 1. (μουσ.) η παραφωνία, 2. (αθλητ.) ιδιαίτερος τρόπος χτυπήματος της μπάλας, 3. λοξός τρόπος κοπής αντικειμένου, 4. (μτφ.) λάθος, σφάλμα, 5. (ναυτ.) [φρ.] *«φάλτσο μαντιζέλο – falso manteselo»,* [πληθ. αρσ. ουσ.] *οι έκφοροι,* δηλ. τα σχοινιά της κατώτερης σειράς που χρησιμεύουν για τη συστολή ή διαστολή των ιστίων, *«φάλτσο παταράτσο – falso paterazzo»,* δηλ. ένα από τα τρία μεγάλα παταράτσα [σχοινιά που στηρίζουν το κατάρτι]. 📖 < ιταλ. falso [= λανθασμένος, ψευδής, παραποιημένος]. ⭕ φαλτσογωνιά, φαλτσολόγος, φαλτσοπρίονο, φαλτσοκόφτης.

φαλτσογωνιά, η, ουσ. • (εργαλ.) εργαλείο για σχεδιασμό και σημάδεμα επιφάνειας για γωνία/-ες διαφόρων μοιρών και κοπή λοξά σε ξύλινη κατασκευή ή σε στραντζαριστά [μεταλλικές ράβδοι], συνών. στέλα. 📖 < ιταλ. φάλτσο [< falso = ψευδής, λάθος, σφάλμα] + γωνιά.

φαλτσοκόφτης, ο, ουσ. • (τεχνολ.) εργαλείο, συνήθως ηλεκτρικό, με μεταλλικό δίσκο, για τη λοξή κοπή μεταλλικών ή ξύλινων υλικών. 📖 < ιταλ. φάλτσο [δες λ.] + κόφτης.

φαλτσολόγος, ο, ουσ. • (εργαλ.) α) [είδος γεωμετρικού οργάνου] γωνία με ξύλινα ρυθμιζόμενα και άνισα σκέλη, τη χρησιμοποιούν οι τεχνίτες, οι ξυλουργοί, οι σιδηρουργοί, συνών. γωνιόμετρο, στέλα. 📖 < ιταλ. φάλτσο [< falso = ψευδής, λάθος, σφάλμα] + -λόγος.

φαλτσοπρίονο, το, ουσ. • (τεχνολ.) ηλεκτρικό πριόνι [δισκοπρίονο] με τροχό, για ξύλα ή μέταλλα, το οποίο έχει τη δυνατότητα να κόβει υπό γωνία. 📖 < ιταλ. φάλτσο [< falso = ψευδής, λάθος, σφάλμα] + -πριόν(ι) -ο-.

φανάρι, το, ουσ. • 1. σηματοδότης σε σταυροδρόμι για τη ρύθμιση της κυκλοφορίας πεζών και οχημάτων, επίσης σε σιδηροδρομικές γραμμές για ενημέρωση μηχανοδηγών και πεζών, 2. φανός οχήματος, 3. κατασκευή σε πεζοδρόμια ή κτήρια για φωτισμό των σημείων, 4. κρεμαστό σκεύος φτιαγμένο από λεπτή σίτα για προστασία των τροφίμων, 5. (ναυτ.) ο φάρος, 6. χειροποίητη κατασκευή από χαρτί, μέταλλο, γυαλί και κερί, που χρησιμεύει για φωτισμό μικρής εμβέλειας. 📖 < μσν. φανάριον < αρχ. φαν(ός) + -άρι. ⊙ φαναρτζής, φαναριέρα [= μεταλλικός πυργίσκος ή ξύλινη κόγχη, δεξιά κι αριστερά των πλευρών του σκάφους, εντός των οποίων τοποθετούνται οι φανοί, η φανοδόκη - δες λ.].

φανέλ(λ)α, η, ουσ. • (ενδυμ.) α) μαλακό, ζεστό και απορροφητικό ύφασμα από μαλλί ή βαμβάκι, β) εσώρουχο από το συγκεκριμένο ύφασμα, γ) μπλούζα από μαλλί ή βαμβάκι. 📖 < βενετ. fanela < ιταλ. flanella < αγγλ. flannel. ⊙ φανελάς, φανελένιος, φανελάδικο. ⭕ φανελοποιείο, φανελοποιία, φανελοποιός, κασμιροφανέλα.

φανέστρα, η, ουσ. • (ναυτ.) μικρό παράθυρο. 📖 < λατιν. finestra.

φανοδόχη, η, ουσ. • (ναυτ.) α) θέση ή κατασκευή όπου τοποθετείται ο φανός, αλλιώς: φαναριέρα, β) χώρος της πυξιδοθήκης των πλοίων, όπου τοποθετούσαν φανό για τη νύχτα. 📖 < αρχ. φανός [= πυρσός] + -δόκη < δέχομαι, η λ. μαρτυρείται από το 1886 στην εφημερίδα *Ακρόπολις*.

φανοκόρος, ο, ουσ. • 1. [παλαιότερα] άτομο που φρόντιζε για την καλή λειτουργία και συντήρηση των φανοστατών της πόλης, συνών. φανανάπτης, 2. (ναυτ.) ναύτης επιφορτισμένος με τον καθαρισμό και την συντήρηση φανών και λυχνιών του πλοίου. 📖 <

αρχ. φανός [= πυρσός] + -κόρος < κορέω, ῶ, [= σαρώνω, σκουπίζω, καθαρίζω].

φανός, ο, ουσ. • 1. το φανάρι [δες λ.], πρόχειρα φτιαγμένο μέσο ή ως βιομηχανικό προϊόν, κατάλληλο για φωτισμό, 2. (ναυτ.) κάθε πυρσός, που χρησιμεύει στην ακτοπλοΐα, στην ένδειξη εισόδου όρμων, λιμένων και διαύλων και λιμενοβραχιόνων, καθώς και στην ένδειξη κεφαλής προβλητών ή κρηπιδωμάτων, (φρ.) *«φανός θυέλλης»,* υαλόφρακτος για προστασία της λυχνίας από τον αέρα και το νερό, *«φανός πέδησης»,* τα πίσω φώτα φρεναρίσματος των οχημάτων, *«φανοί πορείας»,* προβολείς σε οχήματα και σκάφη, *«φανοί ομίχλης»,* φώτα συνήθως κίτρινου χρώματος σε φορητά φανάρια, οχήματα και πλοία, *«φανός λιμένος»,* φάρος σε λιμάνι, *«φανός σημάτων / σήμανσης / περίβλεπτος / ακτοπλοΐας / μάχης / ρυμούλκησης / αγκυροβολίας / ναυσιπλοΐας / εισόδου λιμένα / καταιγίδας / κορώνης [λευκό φως πρύμνης] / ηλιακός / πλευρικός / περιστροφικός / αδιάβροχος / ορατός / επιλέμβιος / ναυαγίου / ασφαλείας / πρόσκαιρος / προσωρινός».* 🕮 < αρχ. φανός [= δαυλός]. ⭘ φανοδόκη, φανοκόρος, φανοστάτης, φανοφόρος, φανοποιείο, φανοποιία, φανοποιός.

φαράδιο, το, ουσ. και **φαράντ,** το, άκλ. ουσ. • (φυσ.) ηλεκτρική μονάδα χωρητικότητας. 🕮 < αγγλ. farad (από το όνομα του Άγγλου φυσικού Michael Faraday. ⊙ φαραδίζω, φαραδισμός, φαραδικός.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: **Μάικλ Φαραντέι,** 1791 – 1867, Άγγλος επιστήμονας, αυτοδίδακτος, με σημαντική συμβολή στην εξέλιξη του ηλεκτρομαγνητισμού και της ηλεκτροχημείας. Εμπνευστής της ηλεκτρομαγνητικής επαγωγής, του μετασχηματιστή, πολλών ενώσεων άνθρακα και χλωρίου, του βενζολίου, επινοητής της έννοιας του αριθμού οξείδωσης των χημικών στοιχείων.

φαράσι, το, ουσ. [γεν. φαρασ-ιού, -ιών] • (εργαλ.) μικρό φτυάρι, μεταλλικό ή πλαστικό, κατάλληλο για το μάζεμα των σκουπιδιών, συνών. φροκαλοδόχη, σκουπιδολόγος, λαβούτι. 🕮 < τουρκ. faraş [= φτυαράκι].

φαρδύπλωρο, το, ουσ. • (ναυπ.) πλοίο που παρουσιάζει κατασκευαστικά φαρδιά και εξογκωμένη πλώρη, δυσανάλογη του μήκους του, συνών. πλατύπρωρο, πλατύπλωρο, χονδρόπλωρο, μασκάδο. 🕮 < φαρδύ(ς) + πλώρ(η) + -ος.

φαρικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που αναφέρεται στο φάρο, 2. (φρ.) *«φαρικό ύψος»,* η απόσταση του κέντρου της φωτιστικής πηγής του φάρου από την επιφάνεια της θάλασσας, *«φαρικά τέλη»,* οικονομική επιβάρυνση σκαφών που βεβαιώνεται από την Λιμενική Αρχή και εισπράττεται από το Τελωνείο, *«φαρικό δίκτυο / σύστημα»,* το σύνολο των φάρων, φανών και φωτοσημαντήρων σε μια περιορισμένη περιοχή, ή σε μια περιφέρεια, ή σε ολόκληρη την επικράτεια, *«φαρικό οπτικό»,* μηχανή φωτοβολίας με χρήση επιπεδόκυρτων φακών. 🕮 < φάρ(ος) + -ικός.

φαρμακείο, το, ουσ. • 1. κατάστημα παρασκευής, αποθήκευσης, πώλησης φαρμάκων και άλλων ιατρικών ειδών, 2. ντουλάπι αποθήκευσης φαρμάκων, ή τσάντα μεταφοράς φαρμάκων, 3. (μτφ.) κατάστημα παντός είδους που πουλά τα προϊόντα του σε υψηλές τιμές. 🕮 < γαλλ. pharmacie < μτγν. λατιν. pharmacia < αρχ. φαρμακεία < φαρμακεύω.

φάρμακο, το, ουσ. • (φαρμ.) χημικό παρασκεύασμα ή ουσία που αποσκοπεί στην θεραπεία ασθενούς ή στην προφύλαξή του από κάτι επικίνδυνο. 🕮 < αρχ. φάρμακον [= θεραπευτικό βότανο]. ⊙ φαρμακώνω, φαρμακείο, φαρμάκι, φαρμακεύω. ⭘ φαρμακοβιομηχανία, φαρμακαποθήκη, φαρμακέμπορος, φαρμακοθεραπεία, φαρμακολογία, φαρμακοποιός.

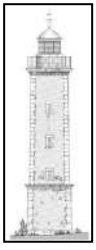
Φαρμακονήσι, το, ουσ. • (γεωγρ.) νησί της Δωδεκανήσου γνωστό και ως Φαρμακούσα, κατοικήσιμο μόνο από στρατιωτικές δυνάμεις και όχι μόνιμους κατοίκους, έχει έκταση 3,6 τ.χλμ. 🕮 < φάρμακο + νησί.

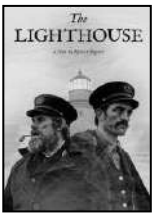
φαροδείκτης, ο, ουσ. • (ναυτ.) επίσημο βιβλίο που εκδίδεται σε τακτά χρονικά διαστήματα και περιέχει όλα τα στοιχεία των εγκατεστημένων φάρων, φανών, φαροικιών, φαρόπλοιων, βοηθημάτων ραντάρ, ηχητικών σημάτων, χαρτών περιοχών και υδρογείου, διαγραμμάτων μηχανικής φωτοβολίας φανών και πολλά άλλα στοιχεία πολύτιμα για τους ναυτιλλόμενους. 🕮 < φάρ(ος) -ο- + δείκτης.

φαροικία, η, ουσ. • (ναυτ.) κατοικία αποκλειστικά διατεθειμένη στους φαροφύλακες και το προσωπικό υποστήριξης των φάρων, μπορεί να διαθέτει κουζίνα, υπνοδωμάτια και τουαλέτα, συνήθως ενσωματωμένη στο κυρίως κτήριο του φάρου ή μπορεί να είναι ανεξάρτητη αλλά πάρα πολύ κοντά στο χώρο εργασίας του προσωπικού. 🕮 < φάρ(ος) + οικία.

φαρόπλοιο, το, ουσ. • (ναυτ.) α) πλωτός μεταλλικός φάρος, προσωρινός ή μόνιμος, που τοποθετείται σε επικίνδυνα σημεία (αβαθή, ύφαλους κ.λπ.), β) μικρό πλοιάριο με ενσωματωμένο φάρο, συνών. καραβοφάναρο, β) [για το Ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό και την ανεξάρτητη Υπηρεσία Φάρων] βοηθητικό πολεμικό πλοίο που υποστηρίζει το προσωπικό των φάρων και αναλαμβάνει την εκ περιτροπής συντήρηση φανών και φωτοσηματήρων. 🕮 < φάρ(ος) -ο- + πλοίο.

φάρος, ο, ουσ. • 1. (αρχιτ.) ψηλό και μακρύ οικοδόμημα, αλλά και κάθε ειδική και τυποποιημένη κατασκευή, που διαθέτει ισχυρό φωτιστικό μέσο στην κορυφή του, κτισμένο ή τοποθετημένο κοντά σε ηπειρωτική ή νησιωτική ακτή αλλά και σε βραχονησίδα με σκοπό την καθοδήγηση πλοίων και αεροπλάνων κατά τη διάρκεια της νύχτας και το οποίο φανερώνει την επικινδυνότητα του σημείου, 2. η συσκευή φωτοβολίας στο χώρο του πύργου, 3. (γενικότ.) κάθε πυρσός, που χρησιμεύει στην πελαγοδρομία στην προσαιγιάλωση ή στην ακτοπλοΐα, 4. (φρ.) *«Εθνικός Αριθμός Φάρων»* (Α.Ε.Φ.), αποτελείται από ψηφία εκ των οποίων το πρώτο καθορίζει την περιοχή που βρίσκεται ο πυρσός και τα άλλα τον αύξοντα αριθμό του πυρσού στον φαροδείκτη, *«Ζώνη Ασφαλείας Φάρου»*, είναι ο χώρος που περικλείεται από νοητό κύκλο ακτίνας διακοσίων μέτρων από φάρο, *«φάρος επάκτιος / ανεπιτήρητος / περιστροφικός / σταθερός / προσγειώσεως / καταδιοπτρικός»,* 5. ισχυρό φως που τοποθετείται στον ουρανό των οχημάτων δημόσιας χρήσης, με σκοπό την απόκτηση της προτεραιότητας κατά τη διαδικασία της κίνησης, 6. (μαγειρ.) χοντροαλεσμένο πλιγούρι, 7. (μτφ.) για πρόσωπο ή ιδέα που εκπέμπει πνευματικότητα, κύρος και θαυμασμό, 8.(κινημ.) *«Ο Φάρος»,* (The Lighthouse) αμερικανοκαναδική ταινία θρίλερ αλλά και ψυχολογικό δράμα του 2019 σε σκηνοθεσία και παραγωγή του Robert Houston Eggers με πρωταγωνιστές τον William J. Dafoe, και τον Robert Douglas Thomas Pattinson. 🕮 < αρχ. κύρ. όν.: Φάρος (ονομασία νησιού στην είσοδο του λιμανιού της Αλεξάνδρειας όπου κτίστηκε και ο φάρος). ❍ αεροφάρος, ραδιοφάρος, φαροδείκτης, φαροφύλακας, φαροφυλακή, φαροδείκτης, φαρόπλοιο, φαροικία.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ: Ο **Φάρος** της **Αλεξάνδρειας**, ένα από τα επτά θαύματα του αρχαίου κόσμου. Αρχιτέκτονας του έργου ο *Σώστρατος ο Κνίδιος*. Η οικοδόμησή του ξεκίνησε το 270 π.Χ. με εντολή του βασιλιά της Αιγύπτου και στρατηγού του Μ. Αλεξάνδρου, *Πτολεμαίου Α΄ του Λάγου* (367 - 282 π.Χ.) κι ολοκληρώθηκε 12 χρόνια αργότερα επί *Πτολεμαίου Β' του Φιλάδελφου* (309 - 246 π.Χ.). Παρέμεινε σε λειτουργία ως την πλήρη καταστροφή του από δύο σεισμούς τον 14ο αιώνα μ.Χ.

φαροφύλακας, ο, ουσ. • (ναυτ.) υπάλληλος επιφορτισμένος με τη φύλαξη και λειτουργία των φάρων. 🕮 < φάρ(ος) -ο- + -φύλακας.

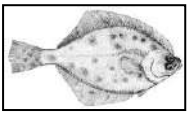
φαροφυλακή, η, ουσ. • (ναυτ.) ειδική υπηρεσία του υπουργείου Εμπορικής Ναυτιλίας, αρμόδια για το προσωπικό που υπηρετεί ή συντηρεί φάρους, φανούς και φωτοσηματήρες. 🕮 < φάρ(ος) -ο- + φυλακή.

φάση, η, ουσ. • 1. καθένα από τα στάδια εξέλιξης ενός φαινομένου, 2. (φυσ.) κατάσταση στην οποία βρίσκεται ένα υλικό, δηλ. σε στερεή, υγρή ή αέρια, 3. στιγμιαίο περιστατικό σε αθλητικό αγώνα, στιγμιότυπο, 4. (ηλεκτρολ.) καθένα από τα κυκλώματα σε ένα πολυφασικό ηλεκτρικό σύστημα, 5. (μηχανολ.) μέγεθος που δείχνει την κατάσταση ταλάντωσης ενός κύματος σε μια ορισμένη θέση, 6. (μαθημ.) το όρισμα των τριγωνομετρικών συναρτήσεων το οποίο μετριέται ή υπονοείται ότι μετριέται σε ακτίνια, 7. (αστρον.) καθεμιά από τις διαφορετικές όψεις

της Σελήνης ή άλλων ουράνιων σωμάτων, 8. (φρ.) *«αρχική / πανιδική / κρίσιμη / διαδοχική / τελική φάση»*, *«φάση κύματος»*, *«διάγραμμα φάσης»*, *«διαφορά φάσεως»*. 🕮 < μτγν. φά(σις) -ση.

φάσηλος, ὁ, ουσ. • 1. (φυτολ.) είδος φασολιού, 2. (ιστορ.) αιγυπτιακός τύπος μεταγωγικού πλοιαρίου, είδος λέμβου, που στα αρχαϊκά χρόνια ήταν κατασκευασμένο από καλάμια και πάπυρους, ενώ αργότερα προστέθηκαν ιστία και πολλά κουπιά, η ονοματολογία του σχετίζεται από την κατασκευαστική ομοιότητά του με φασόλι. 🕮 < αρχ. φάσηλος > λατιν. phasēlus.

φασί, το, ουσ. • (ιχθυολ.) ωκεάνιο είδος ψαριού, γνωστό στο μεσογειακό χώρο ως χειμάρα ή αλλιώς χωματίδα, η επιστ. του ονομ. Platichthys flesus [διώνυμο] ομοιάζει με το ψάρι γλώσσα, το μήκος του μπορεί να φθάσει το 1μ. και το μέγιστο βάρος του τα 7 κ., το σώμα του είναι πολύ πεπλατυσμένο και τα δύο μάτια είναι από τη μία πλευρά, το συναντάμε σε βάθος έως και 200 μ..

φασίνα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (ναυτ.) α) η καθαριότητα του πλοίου από τους ναύτες, β) κατραμωμένο ύφασμα που τυλίγεται γύρω από χονδρό σκοινί για να μη φθείρεται αυτό από την τριβή, 2. (γενικότ.) γενική καθαριότητα σε οποιονδήποτε χώρο, 3. το σφουγγαρόπανο, 4. (μτφ.) άνθρωπος τιποτένιος, αχρείος. 🕮 < ιταλ. fascina [= δεμάτι από ξερά κλαδιά ή ρίζες κατάλληλα για προσάναμμα] < λατιν. fascina [= δέσμη ράβδων] < fascis [= δέσμη]. ⊙ φασινάρω > φασινάρισμα.

φασκιά, η, ουσ. • 1. (ενδυμ.) φαρδιά και μαλακή λουρίδα με την οποία τύλιγαν τα νεογέννητα, 2. μονωτική επένδυση. 🕮 < μτγν. φασκία < λατιν. fascia [= ταινία, επίδεσμος]. ⊙ φασκιώνω, φάσκιωμα.

φάτνωμα, το, ουσ. • 1. το καθένα από τα κοίλα τετραγωνικά ανοίγματα σε σχήμα φάτνης που δημιουργούνται από τις διασταυρώσεις των δοκών μιας οροφής, ο ταμπλάς, 2. (στρατ.) κατακόρυφο άνοιγμα προπετάσματος για να εξέρχεται ο σωλήνας του πυροβόλου, 3. ανάγλυφη διακοσμητική πλάκα, το καλυμμάτιο, 4. (ναυτ.) [παρωχημένο] [πληθ.] ανοίγματα στα πλευρικά τοιχώματα του πλοίου, από τα οποία έβαλλαν τα κανόνια του. 🕮 < αρχ. φάτνωμα.

φατνώνω, ρ. [μετβ.] • σκεπάζω με φατνώματα. 🕮 < μτγν. φατνόω, -ῶ, < αρχ. φάτνη [= παχνί]. ⊙ φάτνωμα, φάτνωση, φατνωτήρας, φατνωτός.

φατούρα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • (οικον.) 1. τιμολόγιο αποστολής εμπορευμάτων, 2. τρόπος ανάθεσης υπεργολαβίας με πληρωμή μόνο την κοστολόγηση του έργου χωρίς την αξία των υλικών που πληρώνονται απευθείας από τον εργοδότη. 🕮 < ιταλ. fattura [= τιμολόγιο, δημιούργημα, κατασκευή, ράψιμο] < μτγν. λατιν. factura < λατιν. factus [= πεπραγμένος, επεξεργασμένος, ουσιαστικοποιημένη μτχ. του p. facere = ποιώ, πράττω].

φάτσα, η, ουσ. • 1. το πρόσωπο, το άτομο, 2. (κατ' επέκτ.) η πρόσοψη, 3. (ναυτ.) η μπροστινή επιφάνεια των πανιών σε ιστιοφόρο σκάφος, 4. (φρ.) *«φάτσα με φάτσα»*, δηλ. πρόσωπο με πρόσωπο, *«φάτσα μόστρα»* και *«φάτσα κάρτα»*, δηλ. ακριβώς απέναντι, (έκφρ.) *«ούνα φάτσα ούνα ράτσα»*, δηλ. κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα μεταξύ Ελλήνων και Ιταλών. 🕮 < ιταλ. faccia [= πρόσωπο, όψη].

φατσάρω, ρ. [αμετβ.] • (ναυτ.) φυσάω προς τη μπροστινή μεριά των πανιών του ιστιοφόρου. 🕮 ❶ < βενετ. fazza, ή ❷ < ιταλ. faccia [= πρόσωπο, όψη] + -ρω.

Φεβρουάριος και **Φλεβάρης**, ο, ουσ. • ο δεύτερος μήνας του χρόνου, έχει 28 ημέρες στα κοινά έτη και 29 στα δίσεκτα, κάθε τέσσερα χρόνια. 🕮 < μτγν. Φεβρουάριος < λατιν. Februarius < februum [= καθαρμός, κάθαρση].

φεγγάρι, το, ουσ. • 1. (αστρον.) σελήνη, 2. (συνεκδ.) το φως της σελήνης, συνών. σεληνόφως. 🕮 < μσν. φεγγάριον < αρχ. φέγγος [= φως]. ⊙ φεγγαρένιος, φεγγαρίζω, φεγγαρίσιος. ❍ φεγγαροκατέβατος, φεγγαροπρόσωπος, φεγγαρόφωτος, φεγγαρόλουστος, φεγγαρόψαρο.

φεγγαρόψαρο, το, ουσ. • (ιχθυολ.) μεγαλόσωμο ψάρι που το συναντούμε σε τροπικά και εύκρατα νερά, η επιστ. του ονομ.: Mola mola, [λαϊκ. προπέλα] [διώνυμο], το βάρος

του συνήθως, κυμαίνεται ανάμεσα στα 250 και στα 1.000 κιλά, καταναλώνει μικρά ψάρια, προνύμφες, καλαμάρια, καρκινοειδή και μέδουσες. 🕮 < φεγγάρ(ι) -ο- + ψάρ(ι) -ο-.

φεγγίτης, ο, ουσ. • μικρό, κυκλικό ή ορθογώνιο παράθυρο, συνήθως με τζάμι, που τοποθετείται σε οροφή ή ψηλά στον τοίχο και εξυπηρετεί για το φωτισμό ή τον εξαερισμό τους κλειστούς χώρους. 🕮 < μτγν. φεγγίτης < αρχ. φέγγος + [κατάλ.] -ίτης.

φεγγοβολώ, ρ. [αμετβ.] • εκπέμπω ισχυρό φως, ακτινοβολώ. 🕮 < φεγγοβόλ(ος) + -ώ.

φελαδούρι και **φιλαδούρι,** το, ουσ. • (ναυτ.) 1. κωνικού ή κυκλικού σχήματος φελλός που χρησιμεύει στο να κρατεί το παραγάδι ή το δίχτυ ψηλά για να σκάει το ψάρι ευκολότερα, 2. το εντόνιο [δες λ.], σχοινί για να τεντώνονται τα μόνιμα σχοινιά [τα μουστάκια, τα ξάρτια και τα παταράτσα δες λ.] της αρματωσιάς ενός ιστιοφόρου. 🕮 < ίσως λ. ιταλ. προελεύσεως < βενετ. filador.

φελλομάννα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • (ναυτ.) μεγάλο κομμάτι φελλού, που προσδένεται στα αλιευτικά δίχτυα. 🕮 < φελλό(ς) -ο- + μάννα.

φελλός, ο, ουσ. • 1. σπογγώδες υλικό που λαμβάνεται από το εξωτερικό τμήμα του φλοιού της Δρυός της φελλοφόρου, με χαρακτηριστικές ιδιότητες το μικρό βάρος, την ελαστικότητα, τη στεγανότητα, τη χημική αδράνεια και αντοχή, 2. είδος τάπας κατάλληλη για την εμφιάλωση κρασιών, 3. ως οικοδομικό υλικό χρησιμοποιείται για τη θερμική μονωτική του αξία, 4. (μτφ.) ο ελαφρόμυαλος. 🕮 < αρχ. φελλός.

φελούκα, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) μικρό ξύλινο ιστιοφόρο ή κωπήλατο σκάφος που το συναντάμε σε χώρες της Ανατολικής Μεσογείου, στη Μαύρη Θάλασσα, στην Αζοφική, στην Κασπία και στην λίμνη Αράλη, κατάλληλο για ποτάμια και λίμνες αλλά και θάλασσες χωρίς μεγάλο κυματισμό, γνωστό και ως φελούκι, 2. (ενδυμ.) καπέλο με δυο κορυφές [αξιωματικών, ακαδημαϊκών κ.λπ.]. 🕮 ❶ (αντιδάνειο) < ιταλ. feluca < αραβ. falūka, πληθ. του folk και fulk [= πλοίο], ίσως και από το faluwah [= μικρό φορτηγό πλοίο] < μτγν. ἐφόλκιον [= ρυμουλκούμενο πλοιάριο] < αρχ. ἐφέλκω, ή ❷ < ισπαν. falu(c)a < αραβ. faluwah [δες λ. 1. ετυμ.], ή ❸ < σκανδιναβ. holok,.

φέλσα και **φέρσα,** η, ουσ. • 1. λωρίδα υφάσματος, 2. (ναυτ.) καθένα από τα φύλλα από τα οποία ράβεται το ιστίο. 🕮 ίσως ιταλ. προέλευσης, ferza, ferzo.

φεργαδόνι, το, ουσ. δες φρεγάδιο.

φερδώματα, τα, [συνήθως στον πληθ.] • (ναυπ.) λεπτές σανίδες επένδυσης των τοιχωμάτων του κύτους σε ξύλινο σκαρί. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

φερέγγυος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που παρέχει εγγυήσεις στις συναλλαγές του: α) με κάποιο πιστωτικό ίδρυμα, ή β) στο χώρο της αγοράς, αυτός που μπορεί κανείς να του έχει εμπιστοσύνη, συνών. αξιόπιστος, αξιόχρεος, ασφαλής, αντών. αφερέγγυος, αναξιόπιστος. 🕮 < αρχ. φερέγγυος. ⊙ φερεγγυότητα.

φέριμποτ και **φέρι-μποτ** και **φέρρυ-μπωτ,** το, άκλ. ουσ. • (ναυπ.) πλοίο ή άλλο θαλάσσιο μεταφορικό μέσο που μεταφέρει αυτοκίνητα και επιβάτες, συνήθως για μικρές αποστάσεις, αλλιώς οχηματαγωγό, πορθμείο. 🕮 < αγγλ. ferryboat < ferry [= πορθμείο] + boat [= βάρκα].

φέρμα, επιφώνημα, • 1. [ως παράγγελμα] σταμάτα, στοπ, συνών. βάστα, κράτει, 2. (ναυτ.) τέντωσε [ενν. το σχοινί, τα πανιά, την καδένα κ.λπ.], (φρ.) *«φέρμα τη μεγίστη / φλόκο-ακάτιο».* 🕮 ίσως ιταλ. προέλευσης από το ρ. fermare [= σταματάω, κλείνω].

φερμάρω, ρ. [μετβ.] • 1. (ναυτ.) τεντώνω [ενν. το σχοινί, τα πανιά, την καδένα κ.λπ.], 2. προσηλώνω κάπου το βλέμμα μου κάπου, 3. σταματώ. 🕮 ίσως ιταλ. προέλευσης fermare [= σταματάω, κλείνω].

φερμουάρ, το, άκλ. ουσ. • (ενδυμ.) μηχανισμός κατάλληλος για το κλείσιμο δυο κομματιών υφάσματος, τσάντας, βαλίτσας κ.λπ. 🕮 < γαλλ. fermoir < fermer [= κλείνω] < λατιν. firmare [= ασφαλίζω].

φέρσα, η, ουσ. δες φέλσα.

φθαρτός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που μπορεί να φθαρεί, που με την πάροδο του χρόνου αλλοιώνεται. 🕮 < αρχ. φθαρτός.

φθινοπωρινή ισημερία, η, • αστρονομικό φαινόμενο, κατά το οποίο η ημέρα και η νύχτα έχουν περίπου την ίδια διάρκεια, συμπίπτει πάντα με την 22α ή 23η Σεπτεμβρίου.

Φθινοπωρινή Ισημερία

Μετράει ώρες ο γρύλος
Προχωρημένη νύχτα Σεπτεμβρίου
Η υγρασία σταλάζει κόμπους
Με ένα ρίγος καθιστά απτό
Το σώμα μέσα στο παρόν

➢ Από την ποιητική συλλογή *«Πρόσωπο με τη Γη»* του **Θανάση Χατζόπουλου**, εκδ. Γαβριηλίδη, 2012.

φθινόπωρο και **χινόπωρο,** το, ουσ. • 1. μία από τις τέσσερεις εποχές του χρόνου, συνών. μετόπωρον και μεθόπωρον, 2. συμπίπτει πάντα με την 22α ή 23η Σεπτεμβρίου, 3. (μτφ.) η ηλικία των γηρατειών. 🕮 < αρχ. φθινόπωρον < φθίνω + ὀπώρα [περίοδος ωρίμανσης των καρπών, ή όταν αυτά λιγοστεύουν ή τελειώνουν]. ⊙ φθινοπωρινός.

φθορά, η, ουσ. • 1. η σταδιακή καταστροφή αντικειμένου, α) ζημιά, β) διάβρωση, γ) λιώσιμο, 2. (μτφ.) η σταδιακή μείωση της σημασίας ή του κύρους, 3. παρακμή. 🕮 < μτγν. φθορά. O φθοροποιός.

φθόριο, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.) αέριο χημικό στοιχείο, κιτρινοπράσινου χρώματος, με δηκτική οσμή, εξαιρετικά δραστικό και δηλητηριώδες, ο ατομικός του αριθμός 9 ενώ το χημικό του σύμβολο F, σχηματίζει πολλές χημικές ενώσεις, χρησιμοποιείται στη βιομηχανία πλαστικού, στη μεταλλουργία, τη φαρμακευτική κ.α. 🕮 ❶ < γαλλ. phthor(e) -ιον < αρχ. φθορά (επειδή φθείρει τα δοχεία), ή ❷ < μσν. φθόριον [= φάρμακο που καταστρέφει το έμβρυο]. ⊙ φθορίζω, φθορίτης, φθορίωση. O αποφθορίωση, διφθοριούχος, τετραφθοριούχος, υδροφθόριος, φθοριούχος, φθοριολαμπής.

φθορισμός, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • η ιδιότητα ορισμένων σωμάτων να εκπέμπουν φως αφού προηγουμένως δεχθούν κάποιο είδος ακτινοβολίας [όπως π.χ.: οι υπεριώδεις, οι ακτίνες X κ.λπ.], (φρ.) *«λάμπα φθορισμού»*. 🕮 < φθορίζω + -μος.

φιάλη, η, ουσ. • 1. το μπουκάλι, η μποτίλια, δοχείο μεταλλικό ή πήλινο ή, συνήθως, γυάλινο, μακρουλό και στρογγυλό, με στενό λαιμό, 2. (θρησκ.) κρήνη με λεκάνη που βρισκόταν στον νάρθηκα ή μπροστά στον παλαιοχριστιανικό ναό ή στον αύλειο χώρο του μοναστηριού και χρησίμευε για το πλύσιμο των χεριών όσων έμπαιναν στο ναό. 🕮 < αρχ. φιάλη [= πλατύ αγγείο χρήσιμο για βράσιμο υγρών ή ως τεφροδόχη].

φιάμολα και **φιάμπουλα,** η, ουσ. • (ναυτ.) [αρχ.] *ο ἐπισείων,* [γεν.] -οντος, στενόμακρη ταινία [ή ψαλιδωτή σημαία] στο κατάρτι των πολεμικών πλοίων που αποτελεί διακριτικό σημείο της ιδιότητάς τους, αλλιώς φλάμπουρο, φλάμμουλο, παντιέρα, συνών. φιλάνδρα και φιλάντρα. 🕮 < ίσως λ. ιταλ. προέλευσης < βενετ. fiámola.

φιγούρα, η, ουσ. • 1. η μορφή, το σχήμα, το περίγραμμα κυρίως του ανθρώπινου σώματος ή του προσώπου, 2. (τέχν.) οι τυποποιημένες, από χαρτί ή ξύλο, προσωπογραφίες των πρωταγωνιστών του θεάτρου σκιών, 3. τα τρία τραπουλόχαρτα, ρήγας, ντάμα, βαλές, 4. ιδιαίτερη χορευτική κίνηση, 5. (ναυτ.) το ακρόπρωρο, ξύλινη προτομή ανδρός ή γυναικός, βαλμένη στην πρώρα του σκάφους, και (συνήθως στον πληθ.) τα γλυπτά στολίδια της πρύμνης. 🕮 < ιταλ. figura. ⊙ φιγουράρω.

φιλαδούρι, το, ουσ. δες φελαδούρι.

φιλάνδρα και **φιλάντρα,** η, ουσ. • (ναυτ.)

μικρή σημαία που υψώνεται στο άλμπουρο του σκάφους, επισείων [= διεθνές διακριτικό σήμα των πολεμικών πλοίων], συνών. φιάμολα [δες λ.]. 🕮 < ιταλ. filadra.

φιλαρέτο, το, ουσ. • (ναυτ.) 1. εσωτερικός χώρος του πλοίου εντός του οποίου οι ναύτες, μετά το πρωινό τους ξύπνημα, τοποθετούσαν τις αιώρες τους, συνών. το αιωροθέσιο, 2. το παραπέτο. 🕮 < ίσως λ. ιταλ. προέλευσης.

Φιλιππίνες, οι, ουσ. • (γεωγρ.) νησιωτική χώρα στη νοτιοανατολική Ασία, περιλαμβάνει 7.641 νησιά, με 300.000 τ.χλμ. και πληθυσμό 110 εκατομμυρίων κατοίκων περίπου. 🕮 < ισπαν. Felipinas < προς τιμήν του Φίλιππου Β΄, ονομασία που αποδόθηκε στα

νησιά Λέιτε και Σαμάρ από τον Ισπανό εξερευνητή Ruy López de Villalobos.

Φιλανδία, η, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της βόρειας Ευρώπης, έχει έκταση 338.145 τ.χλμ. και πληθυσμό 5,6 εκατομμύρια κατοίκους περίπου. 🕮 φινλανδικά: Suomi, αβέβαιης ετυμολογίας.

φιλιστρίνι, το, ουσ. δες φινεστρίνι.

φιλτράρω, ρ. [μετβ.] • 1. περνώ κάτι από λεπτό πλέγμα για να το καθαρίσω, 2. (μτφ.) α) περνώ κάτι από διαδικασία ελέγχου, β) σκέφτομαι καλά πριν μιλήσω. 🕮 < ιταλ. filtrare < filtro [= ηθμός, διυλιστήριο] < γερμ. ρίζα. ⊙ φιλτράρισμα.

φίλτρο, το, ουσ. • 1. (τεχνολ.) όργανο καθαρισμού, 2. (τεχνολ.) σύστημα που απομακρύνει τα παράσιτα από τις ραδιοφωνικές εκπομπές, 3. (φωτογρ.) διάφραγμα φωτογραφικής μηχανής, 4. (ηλεκτρολ.) μηχανισμός που επιτρέπει τη διέλευση μόνο εναλλασσόμενου ρεύματος ορισμένων συχνοτήτων, 5. υλικό ενσωματωμένο στο τσιγάρο για προστασία του καπνιστή από τη νικοτίνη και την πίσσα. 🕮 < ιταλ. filtro [= ηθμός, διυλιστήριο] < μτγν. λατ. filtrum.

φιμώνω, ρ. [μετβ.] • 1. τοποθετώ φίμωτρο σε ζώο [σκύλο, μουλάρι κ.λπ.], 2. (κατ' επέκτ.) φράζω το στόμα κάποιου, με το χέρι μου ή με κομμάτι υφάσματος, για να τον εμποδίσω να μιλήσει ή να φωνάξει, 3. (μτφ.) καταργώ από κάποιον την ελευθερία του λόγου, της έκφρασης, 4. (ναυτ.) δένω την άκρη του σχοινιού με σπάγκο, για να μην ξεφτήσει. 🕮 < αρχ. φιμ(ῶ) + -ώνω < φιμός [= 1. χαλινάρι, 2. είδος κυπέλλου που χρησιμοποιείται ως χωνί για τα ζάρια].

φιν, το, άκλ. ουσ. δες φινν.

φινεστρίνι και **φινιστρίνι** και [σπανίως] **φιλιστρίνι,** το, και **φινέστρα,** η, ουσ. • (ναυτ.) μικρό και στρογγυλό παράθυρο πλοίου, συνών. παραφωτίδα. 🕮 < ιταλ. finestrino, υποκ. του finestra [= παράθυρο], πληθ. finestrini [= παράθυρα].

φινίρισμα, το, ουσ. • το τελικό στάδιο στην κατασκευή ή επεξεργασία ενός, συνήθως, βιομηχανικού προϊόντος, το οποίο περιλαμβάνει τη βελτίωση και τελειοποίηση της εμφάνισής του. 🕮 < φινίρω [δες λ.].

φινίρω, ρ. [μετβ.] • α) βρίσκομαι στο τελευταίο στάδιο μιας εργασίας, β) τελειοποιώ κάτι, γ) προσέχω τις λεπτομέρειες πριν την ολοκλήρωση της εργασίας. 🕮 < ιταλ. finire < λατιν. finire [= ορίζω] < finis [= τέλος]. ⊙ φινίρισμα.

φινιστρίνι, το, ουσ. δες φινεστρίνι.

φινν, το, άκλ. ουσ. • (αθλητ.) είδος ατομικού αγωνιστικού σκάφους με μήκος 4,5 μ., πλάτος 1,3 μ. και ένα πανί επιφάνειας 10 τ.μ.. 🕮 < γαλλ. ή αγγλ. finn < σουηδ. fin [= πτερύγιο ψαριού].

φιόγκος, ο, ουσ. • 1. διακοσμητικό στοιχείο από κορδέλα, κορδόνι ή ταινία, που το σχήμα του θυμίζει πεταλούδα, 2. (μτφ.) [ως χαρακτηρισμός προσώπου] ο τζιτζιφιόγκος. 3. παιχνίδι πόκας, 4. (ναυτ.) [παλαιότερα σε ναυτική ενδυμασία] τρόπος δεσίματος του μαύρου μαντιλιού, λαιμόδεσμος. 🕮 < ιταλ. fiocco [= φιόγκος, φούντα, νιφάδα χιονιού – ναυτ. ο φλόκκος = η φούντα του φεσιού – με 2 κκ - ή αλλιώς: η σφουγγαρίστρα].

φιόρδ και **φιόρντ,** το, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) μακρύς και στενός κόλπος που διεισδύει σε στενές και βραχώδεις ακτές. 🕮 < σκανδιναβ. fjord.

φις, το, άκλ. ουσ. • (τεχνολ.) εξάρτημα που διαθέτει μεταλλικούς πόλους και επιτρέπει την σύνδεση της φωτεινής πηγής με το σημείο παροχής του ρεύματος, συνών. ρευματολήπτης. 🕮 < γαλλ. fiche < ficher [= μπήγω] < λατιν. figere [= σφίγγω, στερεώνω].

φίσα, η, ουσ. • 1. καρτέλα για σημειώσεις ταξινομημένη σε αλφαβητική σειρά, 2. βύσμα, ρευματολήπτης, 3. μάρκα σε χαρτοπαίγνιο ή στη ρουλέτα. 🕮 < γαλλ. fich(e) -α.

Φίτζι, τα, άκλ. ουσ. • (γεωγρ.) νησιωτικό κράτος του Νότιου Ειρηνικού Ωκεανού με συνολική έκταση 18.270 τ.χλμ. και πληθυσμό 900.000 κατοίκους περίπου. 🕮 < φιτζιανά: Fiji.

φιτίλι, το, ουσ. [γεν. φιτιλ-ιού, -ιών] • 1. (ενδυμ.) χοντρό νήμα που είναι εμποτισμένο σε κάποια καύσιμη ύλη και μπορεί να φλέγεται σιγά σιγά από τη μία του άκρη, 2. (στρατ.) πυροδοτική θρυαλλίδα σε όπλο ή σε εκρηκτική συσκευή, 3. υφασμάτινη ταινία που χρησιμοποιείται από ενδυματολόγους ή ταπετσιέρηδες επίπλων. 🕮 < μσν. φιτίλιον <

❶ πτίλιον, υποκ. της λ. πτίλον [= φτερό, πούπουλο], ίσως ❷ < τουρκ. λ. fitil < αραβ. fatīl. ⊙ φιτιλιά, φιτιλιάζω.

φλάινγκ ντάτσμαν, το, άκλ. ουσ. • (αθλητ.) ιστιοπλοϊκό σκάφος για δύο άτομα, με μήκος 6,05 μ. και πλάτος 1,7 μ. με τρία πανιά των 18 τ.μ. ως επιφάνεια, ολυμπιακό άθλημα από το 1960. 🕮 < αγγλ. flying [= ιπτάμενος] + Dutchman [= Ολλανδός], ονομασία προς τιμήν του Ολλανδού κατασκευαστή του σκάφους.

φλαμούρι, το, και **φλαμουριά,** η, ουσ. • 1. (φυτολ.) φυλλοβόλο δέντρο των εύκρατων περιοχών, συνών. φιλύρα, μελιά, τίλια, (φρ.) *«φλαμουριά η εριώδης ή αργυρόφυλλη / η πλατύφυλλος».* 2. (συνεκδ.) α) το εύκαμπτο ξύλο της φλαμουριάς χρησιμοποιείται στην επιπλοποιία και τη ναυπηγική, β) αφέψημα από άνθη και φύλλα της φλαμουριάς, συνών. τίλιο. 🕮 < μσν. φλάμμουρον < φλάμμουλον < λατιν. flammeus [= φλογερός] < flamma [= φλόγα].

φλάντζα, η, ουσ. • (τεχνολ.) λεπτό φύλλο δέρματος, ελαστικού, χαρτιού, φελλού κ.λπ. που παρεμβάλλεται σε μηχανικά μέρη για επιτυχημένη στεγανοποίηση. 🕮 ❶ < ιταλ. flangia, ή ❷ < αγγλ. flange < αρχ. γαλλ. flanc [= πλευρά].

φλέσι και **φλίσι** ή **φλις,** το, ουσ. • 1. (ναυπ.) α) κομμάτι υφάσματος, συνήθως από καραβόπανο, που χρησιμοποιείται ως ιστίο [πανί] σε λέμβο, συνών. λαΐφος [αρχ. δες λ.], β) είδος μικρού τριγωνικού ή τετράπλευρου πανιού στα δίστηλα ή πολύστηλα ιστιοφόρα πλοία τύπου *«λόβερ»,* 2. κουρελιασμένο και φθαρμένο ρούχο, το κουρέλι. 🕮 < ίσως από το ιταλ. freccia.

φλόγα, η, ουσ. • 1. γλώσσα φωτιάς, (φρ.) *«φλόγα οξυγόνου / ασετυλίνης», «ανθρακωτική / ουδέτερη / οξειδωτική φλόγα»,* 2. (μτφ.) ισχυρή ορμή, επιθυμία. 🕮 < μσν. φλόγα < αρχ. φλόξ. ⊙ φλογερός, φλογίζω, φλόγινος. ○ φλογώδης, φλογοβόλημα, φλογοδαίμονας, φλογοθυρίδα, φλογοθάλαμος, φλογοκάμινος, φλογοκόκκινος, φλογόλευκος, φλογοκρύπτης, φλογοσωλήνας.

φλογοθάλαμος, ο, ουσ. • (τεχνολ.) η εστία του λέβητα εντός της οποίας ολοκληρώνεται η καύση των αερίων που δεν έχουν καεί στον κλίβανο. 🕮 < φλόγ(ο) -ο- + θάλαμος.

φλοίσβος, ο, ουσ. • ήχος προερχόμενος από τον απαλό παφλασμό των κυμάτων στην ακτή. 🕮 < φλοῖσβος [= 1. κάθε συγκεχυμένος θόρυβος, ήχος μάχης, σε Όμηρ. 2. ο θόρυβος της θάλασσας, σε Αισχύλ.] < φλέω [= είμαι γεμάτος]. ⊙ φλοισβίζω > φλοίσβισμα.

φλόκος, ο, ουσ. • (ναυπ.) μεγάλο τριγωνικό βοηθητικό ιστίο [πανί], που εξέχει από την πλώρη ιστιοφόρου σκάφους, πάνω από το μπαστούνι, συνών. αρτέμων. 🕮 < μσν. φλόκκος < ιταλ. flocco < λατιν. floccus [= χνούδι υφάσματος].

φλομώνω και **φλομιάζω,** ρ. • [μετβ.] 1. ρίχνω φλόμο [*φλόμος ή βερμπάσκο= 1. είδος φυτού με θεραπευτικές ιδιότητες, 2. η ναρκωτική ουσία που παράγεται από τον φλόμο*] στα ψάρια για να τα πιάσω, συνών. ναρκώνω, υπνωτίζω, αναισθητοποιώ, 2. α) δημιουργώ αποπνικτική ατμόσφαιρα, β) σκορπίζω καπνό σ' ένα χώρο, συνών. ντουμανιάζω, 3. ζαλίζω, 4. ταράζω, τρελαίνω, 5. [αμετβ.] α) βρομάω απαίσια, συνών. βρομοκοπάω, ζέχνω, β) ζαλίζομαι, γ) χάνω το χρώμα μου, κιτρινίζω, πανιάζω, χλομιάζω. 🕮 < μσν. φλομώνω < φλόμ(ος) + -ώνω.

«Το Βερμπάσκο ή **Φλόμος** είναι γνωστό από τη χρήση του στο ψάρεμα. Η ουσία Ροτενόνη που περιέχεται στους ξερούς βλαστούς με τις κάψουλες των σπόρων εισχωρεί στο αναπνευστικό σύστημα των ψαριών μέσα από τα βράγχια και τα εμποδίζει να αναπνεύσουν, οδηγώντας τα να ανέβουν απελπισμένα στην επιφάνεια του νερού όπου πιάνονται με απόχες.
Η τεχνική αυτή ψαρέματος χρησιμοποιήθηκε παραδοσιακά στην Ελλάδα, αλλά και σε όλους τους πολιτισμούς που έζησαν ή ζουν ακόμα στενά συνδεδεμένοι με τη φύση. Το ψάρεμα με **φλόμο** ή άλλα φυτά που περιέχουν ουσίες τοξικές για τα ψάρια γίνεται κυρίως σε γλυκά νερά με ελάχιστη ή καθόλου ροή για να παραμένουν συγκεντρωμένα για κάποιο χρονικό διάστημα τα συστατικά του φυτού στο νερό. Στη θάλασσα γίνεται σε λούμπες που έχουν μείνει από την παλίρροια, σπηλιές ή άλλους περιορισμένους χώρους.
➢ https://rodakasherbs.wordpress.com

φλότα, η, και **φλότο,** το, ουσ. [πληθ. τα φλότα] • (ναυτ.) [παρωχημένο] ο στόλος. 🕮 < ιταλ. flotta.

φλοτέρ, το, άκλ. ουσ. • 1. (τεχνολ.) συσκευή που εμποδίζει το ξεχείλισμα νερού [υπερχείλιση] σε δεξαμενή, σε καζανάκι κ.λπ., 2. κάθε ελαφρύ σώμα που μπορεί να επιπλέει στο νερό ή σε κάποιο άλλο υγρό ή κρατάει ένα άλλο σώμα στην επιφάνεια, ο πλωτήρας, 3. (τεχνολ.) καθεμιά από τις στεγανές βάρκες των υδροπλάνων με τις οποίες αυτά στηρίζονται στο νερό, 4. (ναυτ.) σημαντήρες που επιπλέουν κι είναι χρήσιμοι στη ναυτιλία και την αλιεία. 🕮 < γαλλ. flotteur < flotter [= επιπλέω] < flot [= κύμα].

φλοτίλια, η, ουσ. • (ναυτ.) [παρωχημένο] ο στολίσκος. 🕮 < ιταλ. flottiglia.

φλότο, το, ουσ. δες φλότα.

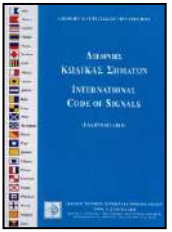
φόγος, ο, ουσ. • (ναυτ.) η κατώτερη σταυρωτή κεραία του ιστού των τρίστηλων ιστιοφόρων, επίκριο. 🕮 < ίσως από το βενετ. ή λατιν. fogo [= φωτιά].

φόδρα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. (ενδυμ.) είδος λεπτού υφάσματος που ράβεται στο εσωτερικό των ρούχων, 2. κάθε επένδυση αντικειμένου από οποιοδήποτε είδος ύλης, συνών. ντουμπλιούρα [< γαλλ. doublure = φόδρα < doubler = φοδράρω]. 🕮 < βενετ. fodra < γοτθ. fodr. ⊙ φοδράρω, φοδράρισμα, φοδραρίζω.

φοδράρω και **φοδραρίζω,** ρ. [μετβ.] • κάνω εσωτερική επένδυση σε αντικείμενο, συνήθως, σε ρούχο, συνών. σωπάνι. 🕮 < φόδρα [δες λ.] + -άρω / -ίζω. ⊙ φοδράρισμα.

φόδρο, το, ουσ. • 3. (ναυπ.) η εσωτερική επένδυση της γάστρας του πλοίου, αποτελούμενη από μαδέρια ή χαλύβδινες επιφάνειες που είναι τοποθετημένα κάθετα στους νομείς. 🕮 < ίσως από τη λ. φόδρα [δες λ.] ή από την ιταλ. fodera [= φόδρα].

φοινικίδα, η, ουσ. • 1. ύφασμα πορφυρού [κόκκινου] χρώματος, 2. (εκκλ.) μικρή κόκκινη πινακίδα που τοποθετείται κάτω από θρησκευτική εικόνα για να πληροφορεί με ότι παριστάνει η αγιογραφία, 3. (ναυτ.) το σήμα Β του διεθνούς κώδικα σημάτων [Διεθνής Κώδικας Σημάτων - International Code of Signals - ICS - βιβλίο που καταγράφει τους τρόπους και τα μέσα επικοινωνίας για περιστάσεις που σχετίζονται με την ασφάλεια της ναυσιπλοΐας και των ναυτιλλομένων, *φωτό], β) κόκκινη σημαία, που μέχρι πρότινος, όταν το πλοίο βρισκόταν σε διαδικασία φορτοεκφόρτωσης εύφλεκτων υλικών ήταν υποχρεωμένο να ανυψώνεται επισημαίνοντας την επικινδυνότητα της διαδικασίας, 4. (μσν.-αρχ.) κόκκινη σημαία: α)

της οποίας η έπαρση φανέρωνε την έναρξη της μάχης, κυρίως της ναυμαχίας, ή β) που λειτουργούσε ως σύμβολο εξουσίας, 5. (αρχ.) α) 1. κόκκινο ύφασμα που το χρησιμοποιούσαν ως κάλυμμα των αλόγων, β) στρατιωτικό ρούχο Λακεδαιμονίων, Μακεδόνων, Ρωμαίων και Περσών, γ) είδος κοσμήματος παρόμοιο με το σχήμα του καρπού της φοινικιάς. 🕮 < φοινικίς, -ίδος, < αρχ. φοῖνιξ, -οίνικος [= το πορφυρό χρώμα, φοινή] + [κατάλ.] -ίς, γεν. -ίδος.

Φολέγανδρος, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί των Κυκλάδων, έχει έκταση 32,384 τ.χλμ. και πληθυσμό 719 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < αρχ. Φολέγανδρος, (μυθολ.) ονομασία που προήλθε από τον οικιστή του νησιού, γιου του βασιλιά της Κρήτης Μίνωα.

φολίδα, η, ουσ. • 1. καθένα από τα μικρά οστρακοειδή πετάλια που καλύπτουν το σώμα των ερπετών και των ψαριών, συνών. λέπι, 2. μικρή μεταλλική πλάκα με την οποία καλύπτουν την επιφάνεια διαφόρων αντικειμένων, 3. μεταλλικό έλασμα, 4. (ιατρ.) μικρό κομμάτι της επιδερμίδας που αποβάλλεται εξαιτίας κάποιας δερματοπάθειας. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

Φομαλ(χ)ώ, ο, ουσ. • (αστρον.) το λαμπρότερο άστρο στον αστερισμό των Νοτίων Ιχθύων. 🕮 < Fomalhaut < αραβικής προέλευσης, από τη φράση Ar fum al-ḥawt, που σημαίνει «το στόμα του ψαριού».

φομπ, το, άκλ. ουσ. • (οικον.) διεθνής εμπορικός όρος που σημαίνει ότι όλα τα έξοδα φόρτωσης και μεταφοράς του εμπορεύματος, σε πλοίο ή τραίνο, βαρύνουν τον πωλητή. 🕮 (αρκτικόλεξο) < αγγλ. f.o.b., από τα αρχικά των λ. f(ree) o(n) b(oard) [= ελεύθε-

ρο επί του πλοίου ή ελεύθερο ναύλων και ασφαλίστρων].

φορά, η, ουσ. • 1. κατεύθυνση, διεύθυνση, (φρ.) *«φορά παλίρροιας», «ανάδρομος / ορθή / θετική / αρνητική / αντίθετη φορά»,* 2. η γρήγορη και ορμητική κίνηση, 3. χρονικό σημείο, (φρ.) *«μια φορά κι έναν καιρό»,* 4. (φρ.) α) *«καμιά φορά»,* κάποτε, ενίοτε, β) (λογοτ.) [πληθ.] *φορές, «Μὲ κόπο ξεκολλῶντας τὸ ποδάρι ἀπὸ τὴ λάσπη ὅπου φορὲς ἐκαταβούλιαζε ἴσαμε τὸ γόνατο. Ἐπειδὴ τὸ πιὸ συχνά, ψίχαλιζε στοὺς δρόμους ἔξω καθὼς μὲς στὴν ψυχή μας*], [απόσπασμα από το «Ἀνάγνωσμα Πρῶτο – Ἡ Πορεία πρὸς τὸ Μέτωπο» – του Οδυσσέα Ελύτη]. 🕮 < αρχ. φορά [= γρήγορη κίνηση, μεταφορά]. ⭕ αναφορά, αποφορά, διαφορά, εισφορά, εκφορά, καταφορά, μεταφορά, παραφορά, περιφορά, συνεισφορά, συμφορά.

φορείο, το, ουσ. • ειδική κατασκευή για την μεταφορά ασθενή ή τραυματία. 🕮 < αρχ. φορεῖον [= φορητό κάθισμα].

φορητός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που μεταφέρεται εύκολα. 🕮 < μτγν. φορητός.

φόρμα, η, ουσ. • 1. σχήμα, μορφή, παρουσιαστικό, 2. (γλυπτ.) καλούπι, μήτρα, 3. (ενδυμ.) στολή εργασίας, 4. το σύνολο των εκφραστικών μέσων ενός πνευματικού ή καλλιτεχνικού έργου, (φρ.) *«καλλιτεχνική / εικαστική / ποιητική / πλαστική / λογοτεχνική / γλωσσική φόρμα»,* 5. (μτφ.) α) η εξαιρετική διάθεση, β) η φυσική κατάσταση του σώματος. 🕮 < ιταλ. forma < λατιν. forma.

φορμάρω, ρ. [μετβ.] • 1. δίνω σε κάτι ένα ορισμένο σχήμα, μία μορφή, συνών. πλάθω, 2. (πληροφ.) μορφοποιώ τη δισκέτα ή το σκληρό δίσκο για να χρησιμοποιηθούν εκ νέου. 🕮 < φόρμ(α) [δες λ.] + -άρω, [για τη 2η ερμ.] σημδ. από την αγγλ. format. ⊙ φορμάρισμα, φορμαριστός.

Φορμόζα, η, ουσ. • (γεωγρ.) παλαιότερη ονομασία του νησιωτικού κράτους της Ταϊβάν [δες λ.]. 🕮 < πορτογαλ. (Ilha) Formosa [= όμορφο νησί, από το 1542].

φοροδιαφυγή, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (οικον.) α) η αποφυγή πληρωμής των νόμιμων οφειλόμενων φόρων προς το δημόσιο, από πολίτες ή επιχειρήσεις, μέσο της απόκρυψης του πραγματικού φορολογητέου εισοδήματος των ή με παραποίηση και τεχνάσματα όπως είναι τα πλαστά τιμολόγια, η αγορά αγαθών ή η παροχή υπηρεσιών χωρίς αποδείξεις, συνών. φοροκλοπή, φοροφυγή, β) η απώλεια από το κράτος φορολογικών εσόδων λόγω παράνομων ενεργειών. 🕮 < φόρ(ος) -ο- + διαφυγή.

φορολογία, η, ουσ. • α) η επιβολή και είσπραξη από το δημόσιο, φόρων ή δασμών, που υποχρεούνται να καταβάλουν φυσικά ή νομικά πρόσωπα, β) το χρηματικό ποσό που καταβάλλεται ως φόρος. 🕮 < μτγν. φορολογία. ⊙ φορολογικός.

φορολογώ, ρ. [μετβ.] • 1. βάζω φόρους, 2. (συνεκδ.) εισπράττω τους φόρους. 🕮 < μτγν. φορολογῶ. ⊙ φορολογήσιμος, φορολογητέος.

φόρος, ο, ουσ. • 1. οτιδήποτε έχει την υποχρέωση να καταθέσει κανείς, χρηματικό ποσό ή είδος, με βάση τα συμφωνηθέντα, 2. (οικον.) α) η υποχρεωτική συνεισφορά των πολιτών προς το κράτος με βάση τις νομοθετικές δεσμεύσεις, συνών. φορολογία, β) μέρος της τιμής του κάθε προϊόντος που εισπράττεται από το κράτος, συνών. δασμός, (φρ.) *«φόρος ακίνητης περιούσιας / εισοδήματος / κληρονομιάς – δωρεάς / πολυτελείας / κύκλου εργασιών / προστιθέμενης αξίας / εταιρικός / επιτηδεύματος / κατανάλωσης / μεταβιβάσεως ακινήτων / άμεσος – έμμεσος / παρακρατηθείς / δημοτικός / επαχθής / αποδήμων / ανωνύμων εταιρειών», «φόρος τιμής»,* αναγνώριση της προσφοράς σε πρόσωπο με κοινωνική δράση, τιμής ένεκεν, *«κεφαλικός φόρος»,* ατομικός φόρος, χαράτσι. 🕮 < αρχ. φόρος, ὁ, < φέρω. ⭕ φορολογία, φοροδιαφυγή, φορομπήχτης, φοροεισπράκτορας, φορόσημο, φοροτεχνικός, φοροφυγή, φοροφυγάς.

φορός, -όν. αρχ. επίθ. • (ναυτ.) [ως ουσ.] άνεμος που η κατεύθυνσή του κινείται μεταξύ των 135ο έως 105ο [ανοικτή πλαγιοδρομία]. 🕮 < αρχ. φορός [= 1. αυτός που σπρώχνει προς τα εμπρός - λέγεται για τον άνεμο - ευνοϊκός, 2. εύφορος, παραγωγικός] < φέρω.

φοροτεχνικός, ο/η, ουσ. • 1. εξειδικευμένος επαγγελματίας που ασχολείται με φορολογικά θέματα, 2. υπάλληλος που υπηρετεί στις κατά τόπους οικονομικές εφορίες και είναι

αρμόδιος για τη βεβαίωση του φόρου και τον έλεγχο των φορολογικών δηλώσεων των πολιτών. 🕮 < φόρ(ος) -ο- + τέχνη.

φορτηγατζής, ο, **φορτηγατζού,** η, ουσ. • οδηγός ή ιδιοκτήτης φορτηγού αυτοκινήτου. 🕮 < φορτηγ(ό) + [επίθημα] -ατζής.

φορτηγίδα, η, ουσ. • (ναυπ.) μικρό φορτηγό σκάφος, που χρησιμοποιείται κυρίως για μεταφορές εμπορευμάτων, κυρίως βαρέων υλικών, συνήθως σε ποτάμια και διώρυγες, συνών. μαούνα, (φρ.) *«φορτηγίδα ρυμουλκούμενη / διώρυγας / ατμοκίνητη / ημιβυθίσιμη / λάντζα».* 🕮 < φορτηγ(όν) + -ίς > -ίδα.

φορτηγό, το, ουσ. • (τεχνολ.) σκάφος ή όχημα που μεταφέρει διάφορα φορτία. 🕮 < ουσιαστικοποιημένο ουδ. του αρχ. επιθ. φορτηγός [= αυτός που μεταφέρει φορτία].

φορτίζω, ρ. [μετβ.] • 1. (ηλεκτρολ.) συσσωρεύω ή ενισχύω ηλεκτρικό φορτίο, φορτώνω, αντών. αποφορτίζω, εκφορτίζω, 2. (μτφ.) αυξάνω επικίνδυνα την ένταση. 🕮 [για την 1η ερμ.] σημδ. από τη γαλλ. charger ή την αγγλ. charge, [για τη 2η ερμ.] < αρχ. φόρτος [= φορτίο πλοίου ή εμπόρευμα]. ⊙ φόρτιση, φορτιστής.

φορτίο, το, ουσ. • 1. οτιδήποτε κουβαλάει κανείς ως βάρος, ότι φορτώνεται σε όχημα ή σκάφος για να μεταφερθεί, το φόρτωμα, 2. το σύνολο των εμπορευμάτων που μεταφέρονται, 3. (μτφ.) ευθύνη, φροντίδα, υποχρέωση που λειτουργεί πιεστικά στο συναισθηματικό πεδίο κάποιου ατόμου, 4. (ηλεκτρολ.) η ποσότητα του ηλεκτρισμού που περιέχεται σ' ένα ηλεκτρισμένο σώμα, 5. (μηχανολ.) οι δυνάμεις και οι ροπές που ενεργούν επάνω σε ένα φορέα [αντικείμενο – σώμα], (φρ.) *«φορτίο καταστρώματος / κρούσεως / μεταλλευμάτων / δημητριακών / συστήματος / ανόδου / εξ επαγωγής / ηλεκτρικό», «χύδην / ομοειδή / ξηρά / υγρά φορτία», «επόπτης / μετακίνηση / παράδοση / παραλαβή / επιθεώρηση / ασφαλιστής / ασφάλεια / στοιβασία / χωρητικότητα / πιστοποιητικό φορτίου».* 🕮 < αρχ. φόρτος [= φορτίο πλοίου ή εμπόρευμα].

φορτιστής, ο, ουσ. • (ηλεκτρολ.) η συσκευή για την φόρτιση μπαταριών ή συσσωρευτών με ηλεκτρικό φορτίο. 🕮 < φορτισ- (φορτίζω) -της.

φορτοεκφόρτωση, η, ουσ. • φόρτωση και εκφόρτωση εμπορευμάτων από κάποιο μεταφορικό μέσο. 🕮 < φόρτ(ωσις) -ο- + εκφόρτω(σις) -ση.

φορτοεκφορτωτής, ο, ουσ. • εργάτης που κάνει φορτοεκφορτώσεις σε λιμάνι, τρένο, λαχαναγορά, κρεαταγορά κ.λπ. 🕮 < φορτ(ωτής) -ο- + εκ-φορτωτής.

φορτοθυρίδα, η, ουσ. • (ναυπ.) άνοιγμα στα πλευρά του πλοίου για φόρτωση και εκφόρτωση εμπορευμάτων, συνών. μπουκαπόρτα. 🕮 < φόρτ(ος) -ο- + θυρίδα.

φόρτος, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. το φορτίο, μεγάλο βάρος, 2. (μτφ.) ότι επιβαρύνει κάποιον, κάτι που γίνεται ενοχλητικό. 🕮 < αρχ. φόρτος [= 1. φορτίο πλοίου ή εμπόρευμα, σε Όμηρ., 2. (μτφ.) βαρύ φορτίο σε Ευρ., β) φορτικό πράγμα, χυδαίο, σε Αριστοφ.].

φόρτσα, επίρρ. • 1. ένταση, δύναμη, ορμή, αντών. κάλμα, 2. [ως επίρρ.] δυνατά, γερά [ως παρότρυνση για αύξηση της απόδοσης]. 🕮 < ιταλ. forza < λατιν. fortis [= δυνατός, ανδρείος].

φορτσάρω, ρ. • α) [αμετβ.] βάζω όλη μου τη δύναμη, συνών. δυναμώνω, εντείνω, αντών. χαλαρώνω, καλμάρω, β) [μετβ.] επαυξάνω τα καραβόπανα. 🕮 < ιταλ. forzare < forza < λατιν. fortis [= δυνατός, ανδρείος]. ⊙ φορτσάρισμα, φορτσαριστός.

φορτσάτος, -η, -ο, και **φορτσάδος,** -α, -ο, επίθ. • (ναυτ.) αυτός που είναι ορμητικός, γρήγορος [συνήθως για άνεμο], βίαιος, φουριόζος. 🕮 < ιταλ. forzato < forzare < forza < λατιν. fortis [= δυνατός, ανδρείος].

φορτώνω, ρ. [μετβ.] • 1. εναποθέτω κάποιο φορτίο σ' ένα μεταφορικό μέσο για να το μεταφέρω, αντών. ξεφορτώνω, εκφορτώνω, 2. (μτφ.) α) επιβαρύνω κάποιον με ευθύνες, με υποχρεώσεις, με ένα δυσβάστακτο γι' αυτόν βάρος, β) ντοπάρω κάποιον με αισιόδοξες προβλέψεις, τον φορτίζω, 3. (πληροφ.) μεταφέρω ψηφιακά αρχεία σε ηλεκτρονική συσκευή. 🕮 < μσν. φορτώνω < μτγν. φορτ(ῶ) [συνηρημένος τύπος του φορτόω] + -ώνω.

φόρτωση, η, ουσ. • 1. η ενέργεια του φορτώνω, συνών. φόρτωμα, αντών. εκφόρτωση,

ξεφόρτωμα, (φρ.) *«φόρτωση πλοίου / εμπορευμάτων», «γραμμή / βύθισμα / βαρούλκο / διαταγή / επιθεώρηση / διάκενα / έγγραφα / εντολή / έξοδα / πιστοποιητικό / μηχάνημα φόρτωσης»*, 2. (μτφ.) ενοχλητικό βάρος, 3. το φορτίο. 🕮 < μσν. φόρτωσις < φορτω-σις > -ση.

φορτωτήρα, η, **φορτωτήρας,** ο, ουσ. • 1. (τεχνολ.) γερανός εγκατεστημένος στο κατάστρωμα πλοίου, κατάλληλος για φορτοεκφορτώσεις εμπορευμάτων, ιδίως σε φορτηγά πλοία, συνών. μπίγα, βαρούλκο, 2. το δικράνι, ξύλο διχαλωτό στη μία άκρη που είναι κατάλληλο για το φόρτωμα των ζώων. 🕮 < φορτώ(νω) + [επίθημα] -τήρα.

φορτωτής, ο, ουσ. • 1. εργάτης που εκτελεί φορτοεκφορτώσεις εμπορευμάτων, 2. ο αποστολέας του εμπορευματοκιβωτίου, 3. (τεχνολ.) μηχανοκίνητο μέσο χρήσιμο στη φόρτωση εμπορευμάτων ή άλλων φορτίων σε διάφορα μεταφορικά μέσα, συνήθως οχήματα, 4. (τεχνολ.) είδος χωματουργικού οχήματος που χρησιμεύει στη φόρτωση χύδην φορτιών σε φορτηγό. 🕮 < [για την 1η και 2η ερμ.] μτφρδ. από τη γαλλ. chargeur, [για την 3η και 4η ερμ.] γαλλ. chargeuse.

φορτωτικά, τα, ουσ. • χρηματική απόδειξη ή ποσό που καταβάλλεται για τη φόρτωση εμπορευμάτων. 🕮 < ουσιαστικοποιημένο ουδ. του επιθ. φορτωτικός.

φορτωτική, η, ουσ. • γραπτή απόδειξη [έγγραφο που εκδίδεται από ένα μεταφορέα προς έναν φορτωτή] που αφορά τη φόρτωση εμπορεύματος και αναφέρει στοιχεία προσώπων και μέσων μεταφοράς, (φρ.) *«φορτωτική παραλαβής προς φόρτωση / διαδοχικής μεταφοράς / φόρτωσης / μεταβιβάσιμη / μη μεταβιβάσιμη / ονομαστική / σε διαταγή / μετά ή άνευ ναυλοσυμφώνου / καθαρή ή μη καθαρή / συνήθης», «θαλάσσια / ηλεκτρονική / συνοπτική / χερσαία φορτωτική»*. 🕮 < ουσιαστικοποιημένο θηλ. του επιθ. φορτωτικός.

φουγάρο, το, ουσ. • καπνοδόχος εργοστασίου ή πλοίου, συνών. τσιμινιέρα. 🕮 < παλαιό ιταλ. fogara < λατιν. focārium, υποκορ. του focus [= εστία, τζάκι].

φούμο, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. η μαύρη σκόνη, καπνιά, αιθάλη, 2. μαύρη μπογιά που χρησιμοποιείται για πρόχειρη βαφή ή κάλυψη τμημάτων του σώματος ως παραλλαγή, 3. (μτφ.) η αρνητική ψήφος, το μαύρο. 🕮 < μσν. φούμος < ιταλ. fumo (-ς) < λατιν. fumus [= καπνός].

φουντάρισμα, το, ουσ. • 1. ο απότομο βούλιαγμα, βύθισμα, 2. (συνεκδ.) το ρίξιμο της άγκυρας, αγκυροβόλημα. 🕮 < φουντάρω.

φουντάρω, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) α) ρίχνω το καράβι πάνω σε ξέρα με σκοπό να το βουλιάξω, βυθίζω, β) ποντίζω την άγκυρα, αγκυροβολώ, γ) [αμετβ.] βυθίζομαι, συνήθως για πλοίο, καταποντίζομαι, φουντέρνω. 🕮 < ιταλ. fondare [= διαλύω, λιώνω, μτφ. διασκορπίζω]. ⊙ φουντάρισμα, φουνταριστός.

φούντο, το, και **φούντος,** ο, άκλ. ουσ. • 1. πάτος, ο πυθμένας της θάλασσας, 2. (ναυτ.) καταβύθιση. 🕮 < ιταλ. ή βενετ. fondo [= ο βυθός της θάλασσας, ο πάτος] < λατιν. fundus [= πυθμένας]. ⊙ φουντέρνω, φούντι [= σανίδα πυθμένα βαρελιού].

φουρκαδέλλα, η, ουσ. • (ναυτ.) α) σιδερένιος διχαλωτός σκαλμός ανά τέσσερις σε κάθε πλευρά του σκάφους για να υποβαστάζει το μουσαμαδοκόνταρο, ή β) διχάλα από φυσικό κλαδί στην οποία σταθεροποιούσαν τα κουπιά, την αντένα με το πανί ασφαλείας, την απόχη και τις σημαδούρες των παραγαδιών, όταν η βάρκα ταξίδευε με τη μηχανή. 🕮 < λατιν. furca [= δικράνι].

φούρμα, η, ουσ. • (ναυπ.) σανίδι [λεπτό πηχάκι] που τοποθετείται εξωτερικά των νομέων και στη συνέχεια αντικαθίστασταν από τη μόνιμη σανίδα του πετσώματος σε ξύλινο παραδοσιακό σκάφος, αλλιώς γνωστό και ως φόρμα. 🕮 < λατιν. forma.

φουρνιστή, η, ουσ. • (ναυτ.) α) μεταλλικό ή ξύλινο δοκάρι που χρησιμοποιείται για την στερέωση και την αποτροπή της παραμόρφωσης του σκελετού των πλοίων, λόγω της πίεσης που υφίσταται αυτό από τη θάλασσα ή από το φορτίο που μεταφέρει, αλλιώς: η [αρχ.] ἀστράβη, β) διχαλωτό ξύλο που συνδέει το ποδόστημα με τους σκαρμούς. 🕮 < θηλ. του επιθ. φουρνιστός.

Φούρνοι, οι, ουσ. • (γεωγρ.) α) το μεγαλύτερο νησί των Φούρνων Κορσεών, βρίσκεται νο-

τιοδυτικά της Σάμου και ανατολικά της Ικαρίας, έχει έκταση 30,5 τ.χλμ. και πληθυσμό 1.346 κατοίκους [απογρ. 2021], β) η ομώνυμη πρωτεύουσα. 🕮 < λατιν. furnus.

φο(υ)ρτούνα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. (ναυτ.-μετεωρ.) κακοκαιρία, τρικυμία με ανέμους ισχυρούς εντάσεως 7 και 8 μποφόρ, έντονη θαλασσοταραχή που συνοδεύεται από κυματισμό, (παροιμ.) *«ο καλός ο καπετάνιος στην φουρτούνα φαίνεται», «μεγάλο καράβι, μεγάλες φουρτούνες»,* 2. (μτφ.) α) μεγάλη συμφορά, β) δυσάρεστη περιπέτεια, 3. (φρ.) *«τον βρήκαν πολλές φουρτούνες»*, τον βρήκαν πολλά βάσανα. 🕮 < μσν. φουρτούνα < βενετ. ή παλαιό ιταλ. fortuna < λατιν. fortuna [= κακή τύχη, καταιγίδα]. ⊙ φουρτουνιάζω, φουρτούνιασμα, φουρτουνιασμένος [= ο θυμωμένος].

Χαθήκαν τα πλεούμενα· ο φόβος κυβερνήτης
μέσ' στο λιμάνι τα κρατεί.
Μα η σκέψη μου όλο σέρνεται στα γαλανά τα πλάτια
μ' ένα χρυσόνειρο δετή.
Νοιώθω **φουρτούνα** μέσα μου σα βλέπω τη **φουρτούνα**
και με το δώρο ενού φτερού,
σα γλάρος, προς τα κύματα πετά η ψυχή μου, σμίγει
με την ψυχούλα του νερού.
➢ **Γ. Π. Σαββίδης,** «*Στα χνάρια του Καρυωτάκη: Κείμενα*» 1966–1988, εκδ. Νεφέλη, Αθήνα, 1989.

φούσκα, η, ουσ. • 1. ελαστική μεμβράνη, που εσωκλείει αέρα ή κάποιο άλλο αέριο, 2. α) φυσαλίδα, β) φλύκταινα, φουσκάλα, 3. (μτφ.) μεγαλεπήβολο σχέδιο που κατά την εκτέλεσή του αποδεικνύεται ασήμαντο, 4. (ναυτ.) α) το μέρος του πλοίου που είναι πάνω από την ίσαλο γραμμή, β) ιστίο σκάφους, 5. (ζωολ.) είδος θαλάσσιου οστρακοειδούς που τρώγεται ωμό, συνήθως, σε χώρες μεσογειακές, η επιστ. του ονομ.: Microcosmus sabatieri [διώνυμο], γνωστό και ως σπινιάλο. 🕮 < αρχ. (δωρ. διάλεκτος) φύσκη (αττ. τ. φύσκα) [= παραγεμισμένο έντερο, φουσκάλα]. ⊖ σαπουνόφουσκα, τσιχλόφουσκα.

φουσκοθαλασσιά, η, ουσ. • (ναυτ.) κατάσταση της θάλασσας, που χαρακτηρίζεται από ήπιες κυματικές ταλαντώσεις, με αποτέλεσμα την κυκλική μετακίνηση των σκαφών στους χώρους της προκυμαίας. 🕮 < φουσκ(ώνω) -ο- + θάλασσα.

φουσκονεριά, η, ουσ. • (ναυτ.) η ανύψωση της στάθμης του νερού στις όχθες της θάλασσας, της τεχνητής ή φυσικής λίμνης, που προκαλείται από την επίδραση του ανέμου, η πλημμυρίδα της παλίρροιας, συνών. μπασιά, μαρέα, αντών. άμπωτη, φυρονεριά. 🕮 < φουσκ(ώνω) -ο- + νεριά < νερό.

φούσκος, ο, ουσ. • 1. σκαμπίλι, ισχυρό χαστούκι, 2. (ναυτ.) σφαιρικό ή κυλινδρικό κατασκεύασμα, το οποίο αποτελείται εξωτερικά από πλέγμα σχοινιών, ενώ το συμπαγές εσωτερικό του διαμορφώνεται από νήματα, που σκοπό έχει την προστασία των πλευρικών τοιχωμάτων του πλοίου από πιθανές προσκρούσεις με άλλα σκάφη ή με την προβλήτα. 🕮 < φούσκ(α) -ος.

φουσκώνω, ρ. • [μετβ.] 1. φυσάω αέρα σε φούσκα, 2. (μτφ.) παρουσιάζω κάτι με υπερβολικό τρόπο, διογκώνω, 3. προκαλώ την οργή κάποιου, 4. (για καραβόπανα) κολπώνω, κυρτώνω, 5. [αμετβ.] α) αυξάνω σε όγκο, β) λαχανιάζω, γ) (για τη θάλασσα) φουρτουνιάζω, δ) (για δέντρα) βλασταίνω. 🕮 < φούσκ(α) + -ώνω. ⊙ φούσκωμα, φουσκωτός, φούσκωση.

φουσκωτό, το, ουσ. • (ναυτ.) είδος ελαστικής βάρκας με πεπιεσμένο αέρα στους επιφανειακούς κυλίνδρους, κωπήλατο ή με χρήση εξωλέμβιας μηχανής. 🕮 < αρχ. επίθ. φουσκωτός.

φούστα, η, ουσ. • (ναυπ.) πειρατικό ή κουρσάρικο πλοίο, στενόμακρο, γρήγορο, ελαφρύ, κωπήλατο ή ιστιοφόρο, μ' ένα μεγάλο ιστίο [λατίνι = είδος πανιού] στην πλώρη και ένα μικρό στην πρύμνη, έφερε 2 ή 3 κανόνια, κατασκευαστικά παρόμοιο με τη γαλιότα. 🕮 < μσν. φούστα < ιταλ. fusta.

φούχτα, η, ουσ. • 1. [λαϊκότροπο] η παλάμη του χεριού, 2. όσα χωράει η παλάμη, χουφτιά, 3. η λαβή σπαθιού ή εργαλείων, 4. (ναυτ.) α) σιδερένια γωνία στην άκρη του

κύτους στην οποία δένεται η μία άκρη από το κάλυμμα του στομίου του κύτους, β) η λαβή με την οποία οι ναύτες κρατούν τους δύο ξύλινους μοχλούς της μπόμπας [= χειροκίνητος οριζόντιος μηχανισμός για το ανέβασμα της άγκυρας, συνήθως σε μικρά σκάφη]. 🕮 < μσν. φοῦχτα / φοῦκτα < ίσως συγγενικό με το αρχ. πυγμή < πύξ [= γροθιά].

φράγκο[1]**,** το, ουσ. • 1. (οικον.) εμπορικός όρος που δηλώνει ότι στην τιμή του εμπορεύματος ενσωματώνονται τα μεταφορικά έξοδα, 2. (φρ.) *«πόρτο φράγκο»,* δηλ. ελεύθερο λιμάνι. 🕮 < ιταλ. franco [= ελεύθερος, ανεξάρτητος, απαλλαγμένος, ατελής].

φράγκο[2]**,** το, ουσ. • 1. παλαιότερη αλλά και σύγχρονη νομισματική μονάδα διάφορων χωρών, α) φράγκο ελβετικό, β) φράγκο γαλλικό, 2. [προφορικά] η δραχμή, 2. (κατ' επέκτ.) τα χρήματα. 🕮 < ιταλ. franco < γαλλ. franc.

φράγμα, το, ουσ. • 1. τεχνικό έργο που εμποδίζει ή ανακατευθύνει ή επιβραδύνει τη φυσική ροή των νερών ενός ποταμού και δημιουργεί μία τεχνητή λίμνη, (φρ.) *«φράγμα ανθυποβρυχιακό / δικτυών / ναρκών / δοκών / πλωτό / τοξωτό / φυσικό / λιθόρριπτο / χωμάτινο / υδροηλεκτρικό / του ήχου / βαρύτητας / αντηριδωτό»,* 2. (μτφ.) α) καθετί που λειτουργεί ως εμπόδιο, β) το ανώτατο όριο. 🕮 < αρχ. φράγμα [= φράκτης, παραπέτασμα]. ⭕ οδόφραγμα, διάφραγμα, γεώφραγμα.

φρακτή και **φραχτή,** η, ουσ. [πληθ. φρακτές] • (ναυτ.) διαχωριστικό υδατοστεγές διάφραγμα μεταξύ των εσωτερικών διαμερισμάτων των σκαφών, <u>συνών.</u> μπουλμές, (φρ.) *«φρακτή διαμήκης / εγκάρσια / υπερκατασκευών / συγκρούσεως / μηχανοστασίου / αντλιοστασίου / υδατοστεγή / κλιμακωτή / μόνιμη / μερική / προσωρινή / πυρίμαχη».* 🕮 θηλ. του μτγν. επιθ. φρακτός [= περιφραγμένος] < αρχ. φράσσω.

φρακτήρας και **φραχτήρας,** ο, ουσ. • εξάρτημα που κλείνει ερμητικά κάποιο σημείο, συνήθως σε μηχανές. 🕮 < θ. φρακ- [< φράζω] + [καταλ.] -τήρας.

φράξιμο, το, ουσ. • η ενέργεια του φράζω, κατασκευή φράχτη, η περίφραξη, ο αποκλεισμός, το βούλωμα ή τάπωμα. 🕮 < φραξ- (< φράζω) + -ιμο.

φράξος, ο, και **φράξο,** το, ουσ. • (φυτολ.) μεγάλο φυλλοβόλο δέντρο με γρήγορη ανάπτυξη, η επιστ. του ονομ.: Fraxinus ornus [διώνυμο], με γκρίζο φλοιό, σκληρό και βαρύ ξυλώδες κορμό, [ναυπ.] ανθεκτικό στη σήψη, ιδανικό για την κατασκευή κουπιών, χρήσιμο για τους νομείς και τα καμάρια, τα λευκά αρωματικά άνθη του προσφέρουν πολλές θεραπευτικές επιλογές, φυτεύεται συχνά ως καλλωπιστικό και χρησιμοποιείται στην παραγωγή ξυλείας, <u>συνών.</u> μελιά, μελιάδι, [λαϊκ.] μελιός, δεσποτάκι.

φράσσω, ρ. [μετβ.] • φράζω. 🕮 < αρχ. φράσσω, [Αττική διάλεκτος φράττω] [= 1. περικλείω, ιδίως για προστασία ή οχύρωση, προστατεύω, ενισχύω, 2. (μτφ.) δεσμεύω, σταματώ].

φρέαρ, το, ουσ. [γεν. του φρέατος] • 1. α) το πηγάδι, β) χαβούζα, δεξαμενή, στέρνα, γ) σκεύος για λάδι, σε Αριστοφ., 2. (γεωγρ.) *«Φρέαρ των Οινουσσών»,* υποθαλάσσια τάφρος στο Ιόνιο Πέλαγος, νοτιοδυτικά της Πύλου, που αποτελεί το βαθύτερο σημείο της Μεσογείου με μέγιστο βάθος 5.109 μ. 🕮 < αρχ. φρέαρ [= 1. πηγή νερού, σε Όμηρ. 2. δεξαμενή, στέρνα, πηγάδι, σε Ηρόδ. και Θουκ. 3. σκεύος για λάδι, σε Αριστοφ.].

φρεατίδα, η, ουσ. • 1. χάσμα γης που επικοινωνεί με υπόγειο υδροφόρο στρώμα, 2. (ναυτ.) καθεμιά από τις πορτίτσες του πλοίου, από τις οποίες μπαίνουν οι ναύτες, για να καθαρίσουν το κύτος [δηλ. το κοίλο μέρος του σκάφους]. 🕮 < μτγν. φρεατίς, -ίδος < υποκ. του αρχ. φρέ(αρ), γεν. -ατος.

φρεάτιο, το, ουσ. • 1. τεχνητή δίοδος που οδηγεί σε υπονόμους, 2. (ναυτ.) α) χώρος στοίβαξης της άγκυρας, β) κατακόρυφος περιφραγμένος χώρος πολεμικού πλοίου όπου κινούνται ανελκυστήρες πυρομαχικών από την πυριτιδαποθήκη, γ) χώρος στροφάλου, 3. χώρος εντός του οποίου κινείται ο ανελκυστήρας. 🕮 < μτγν. φρεάτιον < αρχ. φρέαρ [δες λ.], γεν. φρέατος [= πηγάδι].

φρεγάδιο ή **φρεγκάτο** ή **φεργαδόνι** ή **φρεγαδόνι,** το, ουσ. • (ναυπ.) μικρή φρεγάτα [δες λ.], προεπαναστατικά [δηλ. πριν το 1821] ελαφρύ κωπήλατο σκάφος, που έφερε λατίνι

ιστίο (πανί) και έμοιαζε πολύ με τη λιβυρνίδα, αργότερα ως ιστιοφόρο εξοπλισμένο με πυροβόλα όπλα. 🕮 < βενετ. fregaton.

φρεγάτα και **φρεγάδα** και **φεργάδα**, η, ουσ. • 1. (ναυπ.) α) παλαιό ιστιοφόρο πολεμικό πλοίο με τρία κατάρτια [τρικάταρτο], και β) σύγχρονο πολεμικό σκάφος, ανθυποβρυχιακό, χρήσιμο στις νηοπομπές ως πλοίο συνοδείας, 2. (μτφ.) γυναίκα καμαρωτή και γεμάτη. 🕮 < ιταλ. fregata και βενετ. fregada, ίσως από την αρχ. φρ. ἄφρακτος ναῦς (= ανοικτό πλοίο χωρίς κατώτερο κατάστρωμα).

φρέζα, η, ουσ. • 1. σκαπτικό γεωργικό μηχάνημα, 2. είδος τόρνου για σκάλισμα ξύλων ή μετάλλων, <u>συνών.</u> εκγλύφανο. 🕮 < ιταλ. fresa ή ισπαν. freza < γαλλ. fraise < p. fraiser [= τρυπώ, πτυχώνω].

φρεζάρω, ρ. [μετβ.] • 1. οργώνω το χωράφι χρησιμοποιώντας φρέζα, 2. κατεργάζομαι ξύλο ή μέταλλο με φρέζα. 🕮 < ιταλ. fresare < fresa. ⊙ φρεζάρισμα.

φρένο, το, ουσ. • 1. (τεχνολ.) μηχανισμός επιβράδυνσης και ακινητοποίησης του οχήματος, <u>συνών.</u> τροχοπέδη, χαλινωτήριο [= (στρατ.) όργανο σταθεροποίησης των πυροβόλων], (φρ.) *«ποδοκίνητο / χειροκίνητο / ηλεκτροκίνητο φρένο», «φρένο πηδαλίου / κινδύνου»,* 2. (ναυτ.) α) όργανο ασφαλείας των σχοινιών χωρίς την ανάγκη του δεσίματος, β) (αρχ. - πληθ.) *τα χαληνωτήρια,* σχοινιά πρόσδεσης του σκάφους στη στεριά, γ) (φρ.) *«φρένο μονό / διπλό / τριπλό / περιστρεφόμενο».* 🕮 ❶ < γαλλ. frein, ή ❷ < ιταλ. freno < λατιν. frenum, [= χαλινάρι]. ⊙ φρενάρω > φρενάρισμα, φρεναδόρος [= τροχοπεδητής], φρεναριστός. ○ ποδόφρενο, χειρόφρενο, αερόφρενο.

φρέον, το, άκλ. ουσ. • (χημ.) υγρό, που μέσω της συμπίεσης γίνεται αέριο και αντίστροφα, παράγωγο του μεθανίου ή του αιθανίου, χρησιμοποιείται ως ψυκτικό μέσο σε κλιματιστικά, ψυγεία, αλλά και ως καύσιμο σε μηχανές εσωτερικής καύσης [η χρήση του είναι περιορισμένη έως απαγορευμένη σήμερα, εξαιτίας της επίδρασής του στο φαινόμενο του θερμοκηπίου]. 🕮 < αγγλ. Freon, [κατοχυρωμένη εμπορική ονομασία], αλλιώς και ως CFC (Chloro Fluoro Carbons).

φρεσκάρω, ρ. • 1. [μετβ.] α) κάνω κάτι να είναι φρέσκο, νωπό, β) ανακαινίζω, συντηρώ, 2. [αμετβ.] α) φαίνομαι φρέσκος, β) φαίνομαι πιο καινούργιος, γ) [για άνεμο ή ατμοσφαιρική κατάσταση] γίνομαι δροσερός, πιο ευχάριστος. 🕮 < ιταλ. frescar(e) -ω.

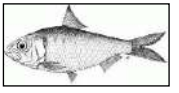
φρέσκος, -η και -ια, -ο, επίθ. • 1. αυτός που είναι νωπός, <u>αντών</u>. μπαγιάτικος, 2. πρόσφατος, της ώρας, 3. (συνεκδ.) δροσερός, δροσάτος, ευχάριστα ψυχρός, 4. (μτφ.) α) ακμαίος, ζωηρός, ευδιάθετος, β) αυτός που διαθέτει ελάχιστη εμπειρία. 🕮 < ιταλ. fresco -ς < αρχ. γερμ. frisk.

φριγκορίφικο, το, ουσ. • (ναυπ.) πλοίο ψυγείο. 🕮< ιταλ frigorifico< frigo [= ψυγείο].

Σοῦ πῆρ᾽ ἀπὸ τὴ Νάπολη μία ψεύτικη καμέα
κι ἕνα κοράλλι ξέθωρο μαζί.
Πίσω ἀπ᾽ τὸ **φριγκορίφικο** στὴν ἄδεια προκυμαία
ἔβενος, – γλώσσα τῆς φωτιᾶς, στὸ βάθος κρεμεζί.

➢ Απόσπασμα από το ποίημα *«Yara Yara»* του **Νίκου Καββαδία**.

φρίσσα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) ή σαρδελομάνα, είδος ψαριού που ζει στη θάλασσα και μεταναστεύει σε γλυκά νερά για να αναπαραχθεί [ανάδρομο], η επιστ. του ονομ.: Alosa fallax [διώνυμο], ο πληθυσμός του έχει μειωθεί εξαιτίας της υπεραλίευσης, της ρύπανσης και της καταστροφής των ενδιαιτημάτων της, το συναντάμε σε Ατλαντικό, Βαλτική, Βόρεια Θάλασσα και Μεσόγειο, το μέγεθός του περίπου 25 με 40 εκ. και το βάρος του 1 κ..

φροντιστής, ο, ουσ. • 1. (γενικότ.) αυτός που φροντίζει για κάτι ή για κάποιον, που επιμελείται ή που διαχειρίζεται έναν χώρο ευθύνης, ο επιμελητής, ο διαχειριστής, ο έφορος,

ο επιστάτης, ο προστάτης, 2. (ναυτ.) α) παλαιότερος τίτλος οικονομικού αξιωματικού στο Πολεμικό Ναυτικό [σήμερα «πλωτάρχης οικονομικός»], β) αξιωματικός του Εμπορικού Ναυτικού επιφορτισμένος με την τροφοδοσία του πληρώματος και των επιβατών του πλοίου, συνών. τροφοδότης, 3. (στρατ.) τίτλος οικονομικού αξιωματικού διάφορων όπλων ή σωμάτων, 4. μέλος του πληρώματος αεροπλάνου με καθήκοντα ευθύνης την τροφοδοσία των αναγκαίων για την κάλυψη των επιβατών, 5. υπάλληλος θεάτρου αρμόδιος για την προμήθεια και φύλαξη των χρηστικών αντικειμένων του χώρου και της παράστασης, 6. ο ιδιοκτήτης ή ο καθηγητής ενός φροντιστηρίου εκπαίδευσης. 📖 < μτγν. φροντιστής [= διαχειριστής οίκου].

φρουρά, η, ουσ. • 1. (στρατ.) ένοπλο στρατιωτικό τμήμα, που αναλαμβάνει τη φύλαξη ενός χώρου ή την προστασία θέσεων ή την απόδοση τιμών, 2. (συνεκδ.) α) το στρατιωτικό σύνολο που εδρεύει σε μία πόλη, β) η υπηρεσία που εκτελεί ο φρουρός. 📖 < αρχ. φρουρά. ⭕ φρουραρχείο, φρούραρχος.

Βάσις, **Φρουρά,** Εξηκονταρχία Πρεβέζης.
Την Κυριακή θ' ακούσουμε την μπάντα.
Επήρα ένα βιβλιάριο Ταπέζης,
πρώτη κατάθεσις δραχμαί τριάντα.

➢ Απόσπασμα από το ποίημα «*Πρέβεζα*» του **Κ. Γ. Καρυωτάκη**

φρουρός, ο, ουσ. • 1. αυτός που φροντίζει [συνήθως στρατιώτης ή αστυνομικός] για τη φύλαξη κάποιου χώρου, προσώπου κ.λπ. 2. ένοπλος σκοπός (στρατιώτης, ναύτης ή σμηνίας) που εκτελεί υπηρεσία φύλαξης, συνών. ο βαρδιάτορας, ο βιγλάτορας, βαρδιάνος, 3. (μτφ.) άτομο που αναλαμβάνει τη φύλαξη προσώπων ή χώρων, συνών. σεκιουριτάς, μπράβος, σωματοφύλακας. 📖 < αρχ. φρουρός [= παρατηρητής, φύλακας, σε Ευρ. και Θουκ.].

φρυκτωρία, η, ουσ. • (αρχ.) τρόπος οπτικής επικοινωνίας με φωτεινά σήματα, δηλ. με αναμμένους πυρσούς, κατά τη διάρκεια της νύκτας, που στέλνονταν από βάσεις [σκοπιές, βίγλες, παρατηρητήρια] κατασκευασμένες σε ψηλά σημεία, π.χ. σε βουνοκορφές. 📖 < αρχ. φρυκτωρός (< φρυκτός [= πυρσός] + 1. ὥρα [= χρονική περίοδος, κατάλληλη στιγμή], ή 2. οὖρος [= ευνοϊκός, ούριος άνεμος]).

φτάνω και **φθάνω,** ρ. • [μετβ.] 1. πλησιάζω στο τέρμα μιας διαδρομής, 2. απλώνω το χέρι μου για να προσεγγίσω κάποιο αντικείμενο, 3. προλαβαίνω κάποιον, προφταίνω, 4. [αμετβ.] α) έρχομαι κάπου, β) προσεγγίζω ιεραρχικά τη βαθμίδα εξέλιξης που επιθυμώ. 📖 < αρχ. μσν. φτάνω < αρχ. φθάνω.

φτελιά, η, και **φτελιάς** και **φτελιός,** ο, ουσ. • αυτοφυές φυλλοβόλο δέντρο, τα άνθη του

επικονιάζονται από τον άνεμο, προσφέρει το ιδανικότερο είδος ξυλείας στη ναυπηγική τέχνη, κατάλληλο για την κατασκευή του σκελετού των καραβιών. 📖 < μσν. φτελιά < αρχ. πτελέα ή πτελέη.

φτυάρι και **φκυάρι,** το, ουσ. • 1. εργατικό ή γεωργικό εργαλείο που αποτελείται από μία πλατιά επιφάνεια, μεταλλικής κατασκευής, εφαρμόσιμη σε μια μακριά, συνήθως ξύλινη λαβή [στειλιάρι], το οποίο χρησιμοποιείται για τη μετατόπιση υλικών, όπως: χώμα, άμμος, λάσπη κ.λπ. 📖 < μσν. φτυάρι < μτγν. πτυάριον, υποκοριστικό του αρχ. πτύον. ⭕ φτυαριά, φτυαρίζω > φτυάρισμα.

φυγόκεντρος, -η/-ος, -ο, επίθ. •. 1. αυτός που απομακρύνεται από το κέντρο, αντών. κεντρομόλος, 2. (φυσ.) *«φυγόκεντρη δύναμη»,* είναι η δύναμη που αναπτύσσεται σ' ένα σώμα, όταν αυτό εκτελεί με ταχύτητα περιστροφική κίνηση γύρω από ένα κέντρο, και η οποία τείνει να το απομακρύνει από αυτό εκτινάσσοντάς το προς τα έξω, 3. (φρ.) *«φυγόκεντρος διακόπτης / ρυθμιστής ταχύτητας / αποχωριστήρας / αντλία»,* 4. (μτφ.) αυτός που απομακρύνεται από ένα κέντρο αποφάσεων της πολιτικής, κοινωνικής ή πολιτιστικής ζωής του τόπου του. 📖 < φυγο- + κέντρ(ον) -ος.

φύκη ή **φύκια,** τα, [συνήθως στον πληθ.] και **φύκι,** το, ουσ. • 1. (φυτολ.) εξελικτικά κατώτερα υδρόβια φυτά που δεν έχουν ρίζες, βλαστούς, φύλλα, άνθη και καρπούς, σε ποικιλία χρωμάτων. 📖 < αρχ. φῦκος, γεν. -εος, το. ⭕ σχιζοκλαδιοφύκη, χλωροφύκη ροδοφύκη φαιοφύκη.

φυκιάδα, η, ουσ. • (γεωγρ.) α) περιοχή του βυθού που καλύπτεται από φύκη [δες λ.], β) [για τους ψαράδες] περιοχή του βυθού που καλύπτεται από το φυτό ποσειδωνία (Poseidonia oceanica) [διώνυμο], το οποίο είναι πολυετές με ρίζες, βλαστούς και φύλλα, σχηματίζει μικρά ή μεγάλα λιβάδια, [ως κυρ. όν.] *Φυκιάδα,* ονομασία γνωστών παραλιών σε Κύθνο και Σίφνο. 🕮 < φύκι + -άδα.

φυκιώδης, -ης, -ες, επίθ. • βυθός καλυμμένος με φύκια. 🕮 < αρχ. φύκιο(ν) + -ώδες.

φύλακας, ο/η, ουσ. • 1. το πρόσωπο εκείνο που έχει αναλάβει την υποχρέωση να επιτηρεί το χώρο και τα άτομα που συνωστίζονται εκεί, φρουρός, συνών. φυλακάτορας, φυλαχτής, βιγλάτορας, 2. προστάτης, υπερασπιστής, σωματοφύλακας, (φρ.) *«φύλακας άγγελος / ακτών / πλοίου [ship keeper, watchman».* 🕮 < αρχ. φύλαξ, γεν. -ακος < φυλάσσω. ⭕ αγροφύλακας, λιμενοφύλακας, αρχειοφύλακας, αστυφύλακας, θαλαμοφύλακας, δασοφύλακας, θεματοφύλακας, θησαυροφύλακας, θηροφύλακας, καστροφύλακας, νυχτοφύλακας, πολιτοφύλακας, πυροφύλακας, συνοριοφύλακας, σωματοφύλακας, φαροφύλακας, τελωνοφύλακας, τερματοφύλακας, υποθηκοφύλακας, ακτοφύλακας.

φυλακή, η, ουσ. • 1. κτήριο εντός του οποίου κρατούνται υπόδικοι ή κατάδικοι, συνών. μπουντρούμι, στενή, ψειρού, μπουζού, δεσμωτήριο, σωφρονιστικό κατάστημα, 2. η ποινή που ορίζεται από δικαστήριο για ποινικό αδίκημα, 3. (στρατ.) πειθαρχική ποινή από τον διοικητή στρατιωτικής μονάδας ή, σε μεγαλύτερο βαθμό, από στρατοδικείο, ναυτοδικείο ή αεροδικείο, για παράπτωμα στρατιωτικού, 4. η ένοπλη φρουρά, 5. (ναυτ.) η τετράωρη εργασιακή βάρδια των πληρωμάτων πλοίου. 🕮 < μτγν. φυλακή [= φρουρά]. ⊙ φυλακίζω, φυλάκιο, φυλακώνω, φυλακίδα. ⭕ επιφυλακή, εμπροσθοφυλακή, οπισθοφυλακή, πλαγιοφυλακή.

φυλακίδα, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) μικρό πολεμικό πλοίο που έπλεε, κατά το παρελθόν, στην είσοδο του λιμανιού κι είχε ως αποστολή του την επίβλεψη των εισερχομένων σκαφών καθώς και τον έλεγχο των ναυτιλιακών τους εγγράφων, 2. (ιστορ.) πολεμικό πλοίο που τελούσε υπό τις διαταγές του πρεσβευτή της χώρας στην οποία ανήκε, και ναυλοχούσε στα μεγάλα λιμάνια της Ανατολικής Μεσογείου, επί οθωμανικής αυτοκρατορίας. 🕮 < φυλακίς, γεν. -ίδος.

φυλακίζω και **φυλακώνω,** ρ. [μετβ.] • 1. κλείνω κάποιον στη φυλακή μετά από δικαστική απόφαση, αντών. αποφυλακίζω, 2. (μτφ.) περιορίζω τις ελευθερίες και τα δικαιώματα ενός ή περισσοτέρων ατόμων. 🕮 < μτγν. φυλακίζω. ⊙ φυλάκιση, φυλάκισμα.

φυλλάδιο, το, ουσ. • 1. τευχίδιο ή περιοδικό έντυπο περιορισμένου αριθμού σελίδων, 2. διαφημιστικό έντυπο, 3. ατομικό βιβλιάριο εργασίας, όπως π.χ.: το *«Φυλλάδιο Ναυτικού»* ή *«ναυτικό φυλλάδιο»,* θεωρείται το πιστοποιητικό ταυτότητας [με προσωπικά στοιχεία] και ναυτικής ιδιότητας του προσώπου που το κατέχει. 🕮 < υποκορ. του αρχ. φυλλάς, γεν. -άδος.

φυλλίζω, ρ. [αμετβ.] • (ναυτ.) [παρωχημένο] αναφέρεται για πανί ιστιοφόρου σκάφους που σταματά να φουσκώνει λόγω χαμηλής έντασης του ανέμου, συνών. τρεμοπαίζω. 🕮 < μτγν. φυλλίζω < αρχ. φύλλο(ν) + -ίζω.

φύλλο, το, ουσ. • 1. (φυτολ.) λεπτό, μεμβρανώδες, συνήθως, πράσινου χρώματος μέρος του φυτού, που εκφύεται στον βλαστό ή στα κλαδιά του δέντρου με σκοπό να συμβάλει στη λειτουργία της αναπνοής, της διαπνοής και της φωτοσύνθεσης του φυτού, 2. λεπτή επιφάνεια ζύμης χρήσιμη στην παρασκευή πίττας ή γλυκίσματος, 3. τραπουλόχαρτο, 4. στρατιωτικό ή ναυτικό έγγραφο, (φρ.) *«φύλλο πορείας»,* 5. τμήμα πορτοπαράθυρου ή επίπλου, που ανοιγοκλείνει, 6. λεπτή μεταλλική επιφάνεια, (φρ.) *«φύλλο χρυσού / αργύρου / χαλκού κ.λπ.»,* 7. η εφημερίδα της ημέρας, 8. τυποποιημένο κομμάτι χαρτιού που χρησιμοποιείται για γραφή, 9. (φρ.) *«υπολογιστικό / λογιστικό φύλλο».* 🕮 < αρχ. φύλλο. ⭕ φυλλομετρώ, φυλλοροώ, φυλλοξήρα, φυλλομαδώ, φυλλολογώ, φυλλοσκεπής, φυλλοτόμος, φυλλομετρητής, φυλλοφάγος, φυλλουριά, φυλλοφόρος, φυλλοταξία.

φύρα, η, ουσ. • 1. η ελάττωση όγκου και βάρους σε κάποιο προϊόν που οφείλεται σε εξάτμιση, αποστράγγιση ή τριβή, 2. (γενικότ.) κάθε μείωση ποσότητας από οποιαδήποτε

αιτία, 3. (μτφ.) α) η απώλεια πνευματικής ικανότητας, β) άτομο ή ομάδα που δεν παρουσιάζει αξιόλογες δράσεις, ο/η επιζήμιος. 🕮 < αρχ. φυρ(άω), (-ῶ) [= μαλακώνω, ζυμώνω, αναμιγνύω]. ⊙ φυραίνω.

φύρδην, [επίρρ.] • (φρ.) *«φύρδην-μίγδην»,* δηλ. ανακατωμένα, ανάκατα. 🕮 < αρχ. φύρδην [= σε σύγχυση] < φυρ(άω), (-ῶ) [= μαλακώνω, ζυμώνω, αναμιγνύω].

φυρονεριά, η, ουσ. • 1. (ναυτ.) η πτώση της στάθμης του νερού στις όχθες της θάλασσας, της τεχνητής ή φυσικής λίμνης, που προκαλείται από την επίδραση του ανέμου, συνών. άμπωτη, αντών. μπασιά, μαρέα, η πλημμυρίδα της παλίρροιας, 2. (λογοτ.) *«Η ώρα της φυρονεριάς»,* διήγημα από το βιβλίο *«Ανυπεράσπιστοι»* του Δημήτρη Χατζή. 🕮 < φυρ(ός) -ο- < φύρω [= αναμειγνύω μαζί, ανακατεύω, μπερδεύω] + -νεριά < νερό].

φυσαλία, η, ουσ. • (ζωολ.) θαλάσσιο ζώο, των τροπικών και θερμών εύκρατων θαλασσών, είδος που μοιάζει με τη μέδουσα, γνωστή

και ως κυανή μέδουσα ή πορτογαλική καραβέλα, η επιστ. του ονομ. Physalia physalis, με σώμα σαν ασκό και με μια κάθετη διαφανή μεμβράνη στην κορυφή που λειτουργεί σαν μικρό ιστίο, τα δηλητηριώδη πλοκάμια του μπορεί να φθάσουν τα 20 μ. 🕮 (αντιδάνειο) νεολατιν. physalia < φυσαλλίς < αρχ. φῦσα [= άνεμος, πνοή, φύσημα, φούσκωμα στο στομάχι].

φυσαλίδα, η, ουσ. • 1. μπουρμπουλήθρα, συνών. πομφόλυγα, 2. (ιατρ.) κύστη με υγρό στο δέρμα, συνών. φουσκάλα, φλύκταινα, 3. (φυτολ.) είδος άγριου φυτού, η αγραβανιά, το κερασούλι. 🕮 < αρχ. φυσαλλίς < φῦσα [= α) άνεμος, πνοή, φύσημα, β) φούσκωμα στο στομάχι]. ⊙ φυσαλιδωτός.

φύσαλος, ο, ουσ. • 1. (ζωολ.) είδος βατράχου, φρύνου, που φουσκώνει τόσο πολύ σε σημείο να σκάσει, έχει δηλητηριώδη ανάσα, 2. (ιχθυολ.) α) τερατόμορφο και δηλητηριώδες ψάρι που μπορεί να φουσκώνει, β) είδος πτεροφάλαινας που διανύει εύκολα μεγάλες αποστάσεις και τρέφεται με ζωοπλαγκτόν. 🕮 < αρχ. φυσάω < φῦσα [= άνεμος, πνοή, φύσημα] + [επίθημα] -αλος.

φυσερό, το, ουσ. • 1. συσκευή που διοχετεύει αέρα, σε καμίνια μεταλλοτεχνίας, σε χυτήρια, σε τζάκι κ.λπ. φυσούνα, φυσητήρας, 2. βεντάλια. 🕮 < φυσ(άω),(-ῶ), + -ερό.

φυσητήρας, ο, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) το φυσητήριο όργανο της φάλαινας με το οποίο το κήτος πραγματοποιεί τη διαδικασία της ανα-

πνοής με την εκτόξευση του νερού, 2. α) ασκός για φύσημα, β) συσκευή που διοχετεύει αέρα, σε καμίνια μεταλλοτεχνίας, σε χυτήρια, σε τζάκι κ.λπ. φυσούνα, φυσερό, γ) συσκευή απομάκρυνσης φύλλων, (φρ.) *«φυσητήρας ατμού / οξυγονοκόλλησης / χειροκίνητος / ηλεκτρικός / επαναφορτιζόμενος / βενζινοκίνητος»,* 3. (ζωολ.) η τρύπα από την οποία η σουπιά τινάζει το μελάνι της, 4. (ζωολ.) θαλάσσιο κητώδες θηλαστικό, με τεράστιες διαστάσεις, που μοιάζει με φάλαινα. 🕮 < αρχ. φυσητήρ.

φυσίγγι, το, ουσ. • μικρός κυλινδρικός σωλήνας, από μέταλλο, χαρτί ή πλαστικό υλικό, που περιλαμβάνει βλήμα και προωθητική γόμωση, κι αποτελεί το αναγκαίο πυρομαχικό για τουφέκια και πιστόλια, (φρ.) *«φυσίγγι άσφαιρο / εκρηκτικό / εμπυρευματικό / ένσφαιρο / τυφεκίου / πιστολιού / κυνηγιού / σκοποβολής / αδράνειας / διασποράς / προώθησης».* 🕮 < μτγν. φυσίγγιον < αρχ. ὁ φῦσιγξ, γεν. -ιγγος, [= κοτσάνι σκόρδου]. ⊙ φυσιγγιοθήκη, φυσιγγιοποιείο.

φυσιγγιοθήκη, η, ουσ. • φορητή θήκη για φυσίγγια που φοριέται από στρατιώτες ή από κυνηγούς, συνών. παλάσκα. 🕮 < φυσίγγι(ον) -ο- + -θήκη.

φυσική, η, ουσ. • (φυσ.) 1. επιστήμη που ασχολείται με τις ιδιότητες των σωμάτων καθώς και τους νόμους που διέπουν την όποια μεταβολή ή την κίνησή τους μέσα στον χώρο και στον χρόνο, 2. επιστημονικό σύγγραμμα που σχετίζεται με την παραπάνω επιστήμη. 🕮 < αρχ. φυσική, γαλλ. physique, αγγλ. physics.

φυσικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που σχετίζεται με τη φύση, ή που προέρχεται από τη φύση, 2. αυτός που είναι σχετικός με τους διάφορους κλάδους της Φυσικής επιστήμης, 3. αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στην ύλη και όχι στο πνεύμα, 4. αυτός που δεν είναι

προσποιητός, ο ειλικρινής, ο αληθινός, 5. [το αρσ. ως ουσ.] *ο φυσικός,* ο επιστήμονας εκείνος που έχει σπουδάσει Φυσική, 6. (φρ.) *«φυσική ιστορία / γεωγραφία / αγωγή / κατάσταση / επιλογή / γλώσσα / αγωγή / πειραματική / θεωρητική / εφαρμοσμένη / πυρηνική / ιατρική / μοριακή / σωματιδιακή / θεωρητική / ατομική / εφαρμοσμένη και διεπιστημονική / κβαντική / κοσμολογία», «φυσικό πρόσωπο / εκκρεμές / αέριο / περιβάλλον / λιμάνι / οχυρό / φως / μέγεθος», «φυσικός αυτουργός / θάνατος / αριθμός / χυμός / αερισμός / λογάριθμος / μαγνήτης», «φυσικοί πόροι / ήχοι / νόμοι» «φυσικές διαστάσεις»,* και πολλά άλλα. 🕮 < αρχ. φυσικός. ⭕ αστροφυσική / βιοφυσική / γεωφυσική / φυσικοχημεία, φυσικομαθηματικά, φυσικοθεραπεία.

φυσομανώ, ρ. [μετβ.] • 1. (για άνεμο) φυσώ πολύ δυνατά και συνεχόμενα, 2. (μτφ. για πρόσωπο) είμαι οργισμένος. 🕮 < αρχ. φυσ(άω)-ῶ, + -μανώ < μαίνομαι.

φυσούνα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. το φυσερό, ο φυσητήρας [δες λ.], 2. πτυσσόμενο τοίχωμα που είναι κατασκευασμένο από εύκαμπτο υλικό, 3. στοά σε διάφορους οικοδομήσιμους χώρους. 🕮 < φυσούν(ι) μεγεθ. -α < φυσ(άω) -ῶ.

φυτίλι, το, ουσ. δες φιτίλι.

φώκαινα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) υδρόβιο θηλαστικό της υποοικογένειας των δελφινιδών, το μήκος του μπορεί να φθάσει το 1,80 μ. και το βάρος του τα 80 κιλά, ο χρωματισμός του σκούρο γκρι στην πλάτη και λευκό στην κοιλιά, ζει στους μεγάλους ωκεανούς και τρέφεται με σμήνη ψαριών.

φωκαλιέας, ο, ουσ. • κυνηγός περισσότερο και λιγότερο αλιέας φωκιών. 🕮 < φώκ(ια) + αλιέας.

φωκαλιευτικό, το, ουσ. • (ναυτ.) πλοίο που αναζητά και κατ' επέκταση κυνηγά αποκλειστικά φώκιες για το πολύτιμο δέρμα τους. 🕮 < φώκ(ια) + αλιευτικό.

φώκια, η, ουσ. [αρχ. φώκη] • (ζωολ.) μεγαλόσωμο αμφίβιο σαρκοφάγο θηλαστικό, με λείο τρίχωμα, μακρουλό κεφάλι, μεγάλα μάτια και οξύ ρύγχος, ζει και αναπαράγεται στις ακτές, (φρ.) *«φώκη, ή φώκια η γροιλανδική / η παγόφιλος / η μεσογειακή / η μοναχός [Monachus monachus] / η δακτυλιωτή /*

η κοινή / η λοφιοφόρος ή κυστοφόρος / η ταινιωτή / της Κασπίας / της Βαϊκάλης / γενειοφόρος / ραβδωτή / γκρίζα / λεοπάρδαλη / καρκινοφάγος / του Βέντελ», 2. (μτφ.) γυναίκα άσχημη, άχαρη ή χοντρή και δυσκίνητη. ⭕ ομματοφώκη, φωκαλιευτικό, φωκομελία και φωκομελής [ιατρ.].

φωλιά, η, ουσ. • 1. η κατοικία των ζώων και ειδικότερα των πουλιών, 2. (μτφ.) το καταφύγιο, η κρυψώνα, συνών. κρησφύγετο, λημέρι, 3. (μτφ.) τόπος συνάντησης των ερωτευμένων, 4. (φρ.) *«πυροσβεστική φωλιά»,* κόκκινο κιβώτιο που περιλαμβάνει ανέμη, σωλήνα αφρού ή νερού, ακροφύσιο, βάνα, και τσεκούρι, 5. (ναυτ.) α) σκοπιά τοποθετημένη στο ψηλότερο σημείο του πρωραίου ιστού σε ιστιοφόρα σκάφη, για την εποπτεία του θαλάσσιου χώρου, (φρ.) *«φωλιά κόρακα»,* β) (φρ.) *«φωλιά ποδοστήματος / επωτίδας / πηδαλίου».* 🕮 < αρχ. φωλεά. ⭕ φωλιάζω > φώλιασμα, φώλι και φώλος [= ψεύτικο αυγό].

φωναγωγός, ο, ουσ. • μεταλλικός ή πλαστικός σωλήνας με ενσωματωμένο επιστόμιο και σφυρίχτρα κλήσεως, με το οποίο μεταδίδονταν παλαιότερα οι εντολές του κυβερνήτη προς όλους τους χώρους του σκάφους. 🕮 < φων(ή) + αγωγός.

φωρατής, ο, ουσ. • 1. αυτός που συλλαμβάνει έναν κλέφτη επ' αυτοφώρω, 2. αυτός που ανακαλύπτει κρυμμένα αντικείμενα, 3. (ραδιοτεχνολογία) συσκευή ασυρμάτου, για ανίχνευση ραδιοηλεκτρικών ταλαντώσεων ή κυμάτων, χρήσιμη στους ραδιοφωνικούς, τηλεοπτικούς και τηλεπικοινωνιακούς δέκτες, επίσης και σε διάφορα όργανα μετρήσεως πληροφοριακών ταλαντώσεων, (φρ.) *«γραμμικός / τετραγωνικός φωρατής», «φωρατής διαρροής / πυρκαγιάς / ρεύματος ανόδου / μαγνητικός / πυρηνικής ακτινοβολίας».* 🕮 < φωρῶ / -ῶμαι [= συλλαμβάνομαι να κλέβω ή να κάνω κάποιο παράπτωμα] < φώρ, ὁ, γεν. φωρός, [= κλέφτης, (φρ.) *«φωρῶν λιμήν»,* λιμάνι κοντά στην Αθήνα, που χρησιμοποιούνταν από λαθρεμπόρους].

φωριαμός, ο, ουσ. • τύπος ντουλαπιού κατάλληλου για αποθήκευση ενδυμάτων, φακέλων, εγγράφων κ.λπ. 🕮 < αρχ. ίσως από τη λ. φώριος [= μυστικός, κρυφός] < φώρ, ό, γεν. φωρός [= κλέφτης].

φως, το, ουσ. • 1. (ιατρ.) α) το ερέθισμα [η ηλεκτρομαγνητική ακτινοβολία] που διεγείρει το οπτικό νεύρο και κάνει ορατά τα αντικείμενα, (φρ.) *«φυσικό / τεχνητό / άπλετο / σκληρό / λευκό / διάχυτο / απαλό / μαλακό / αμυδρό / ορατό / εκτυφλωτικό / τεφρώδες / σύνθετο / ηλιακό / ηλεκτρικό / ανιχνευτικό / μεταβλητό / σταθερό φως»,* β) (κατ' επέκτ.) η όραση, 2. ο κάθε είδους φωτισμός, (φρ.) *«ανάκλαση / διάχυση / διάθλαση / απορρόφηση / σκέδαση / ταχύτητα / ανάλυση / ανασύνθεση / ανταύγεια / ένταση του φωτός»,* 3. [πληθ.] *τα φώτα*: α) ο λαμπτήρας, η λάμπα, β) (μτφ.) η γνώση, η σοφία, (έκφρ.) *«δίνω τα φώτα μου»,* δηλ. μοιράζομαι τις γνώσεις μου σχετικά με κάτι, γ) οι σηματοδότες των δρόμων, δ) [ως κύρ. όν.] η εορτή των Θεοφανίων. 🕮 < αρχ. φῶς. ⭕ φώσφορος, [ως πρώτο συνθετικό φωτο-] φωταγωγός, φωταγώγηση, φωταέριο, φωταύγεια, φωταψία, φωτοαντίγραφο, φωτοβόλος, φωτογένεια, φωτογόνος, φωτογραμμετρία, φωτορύπανση, φωτογραφία, [ως δεύτερο συνθετικό] αεριόφως, ημίφως, λυκόφως, σεληνόφως, γαιόφως, σκιόφως.

φωσφοριζέ, το, άκλ. επιθ. • αυτός που λάμπει στο σκοτάδι. 🕮 < γαλλ. phosphorisé < phosphore < αρχ. φωσφόρος < αρχ. φῶς + -φόρος < φέρω.

φωσφορίζω, ρ. [αμετβ.] • εκπέμπω φως, λαμπυρίζω. 🕮 < γαλλ. phosphoriser [= κάνω κάτι να φωσφορίζει] < phosphor(e) [= φωσφόρ(ος)] + -iser [= -ίζω]. ⊙ φωσφόρισμα, φωσφορίτης.

φωσφορικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στον φώσφορο, 2. (χημ.) αυτός που περιέχει φώσφορο. 🕮 < γαλλ. phosphorique < phosphor(e) [= φωσφόρ(ος)] + -ique [= -ικός].

φωσφορισμός, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (φυσ.) ιδιότητα, κυρίως στερεών σωμάτων να ακτινοβολούν στο σκοτάδι, (φρ.) *«φωσφορισμός της ατμόσφαιρας»,* ή φωσφορισμός του νυχτερινού ουρανού, είναι ο φωσφορισμός των ανωτέρων στρωμάτων της ατμόσφαιρας που οφείλεται σε γήινη ή εξωγήινη προέλευση, 2. (βιολ.) η ιδιότητα ορισμένων ζωικών ή φυτικών οργανισμών ή μικροοργανισμών να εκπέμπουν ψυχρό φως, (φρ.) *«θαλάσσιος φωσφορισμός»,* το ψυχρό, κυανοπράσινο φως που εκπέμπεται, από θαλάσσια φυτά και ζώα, συνών. βιοφωσφορισμός. 🕮 < γαλλ. phosphorisme.

φώσφορος και **φωσφόρος,** ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (χημ.) αμέταλλο χημικό στοιχείο με σύμβολο το P και ατομικό αριθμό το 15, συναντάται σε δύο, κυρίως, ορυκτά, χρώματα, το λευκό και το κόκκινο, 2. (τεχνολ.) κοινή ονομασία ουσιών. 🕮 (αντιδάνειο) < γαλλ. phosphore < νεολατιν. phosphorus < αρχ. φωσφόρος < αρχ. φῶς + -φόρος < φέρω, δηλαδή, αυτός που φέρνει φως. ⊙ φωσφορίζω, φωσφορικός, φωσφόρισμα, φωσφορίτης, φωσφορώδης, -ες. ⭕ φωσφορούχος.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Φωσφόρος,** στα λατινικά Lucifer. Στην ποίηση, είναι η προσωποποίηση του πιο φωτεινού άστρου, του προάγγελου της αυγής και του φωτός.

φώσωνας και **φώσσωνας,** ο, και **φωσώνιο** και **φωσσώνιο,** το, ουσ. • (ναυτ.) το πάνω από τον δόλωνα [γάμπια] τετράγωνο ιστίο [πανί], που φέρει σταυρωτές κεραίες, αλλιώς: παπαφίγκος. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

φωσωνίδα, η, ουσ. • (ναυτ.) τετράγωνο ιστίο [πανί] πάνω από τον φώσωνα [δηλ. τον παπαφίγκο] και από τη δολωνίδα [τετράγωνο πανί που εύκολα αφαιρείται, αλλιώς κοντραμετζάνα], συνών. μπέλμπερης. 🕮 < φώσων / φώσσων + [κατάλ.] -ίδα. Ο λόγιος τ. φωσωνίς μαρτυρείται από το 1887 στον *Ηλία Κανελλόπουλο [δες βιογραφικά σημειώματα – τιμής ένεκεν].

φωταγώγηση, η, ουσ. • η φωταψία, φωτισμός χώρου με πολλά φωτά, συνών. φωταγωγία, φωτοχυσία. 🕮 < φωταγωγη- (< φωταγωγώ) -σις > -ση.

φωταγώγιο, το, ουσ. • μικρό υαλόφρακτο χώρισμα ανοιγμένο στον τοίχο πυριτιδαποθήκης πολεμικού πλοίου, που χρησιμεύει για φυσικό φωτισμό των εσωτερικών χώρων. 🕮 < φωταγωγός + -ιο.

φωταγωγός, ο, ουσ. • 1. αλλιώς και φεγγίτης, ελεύθερος χώρος στο εσωτερικό οικοδομής για φωτισμό και σωστότερο αερισμό των διαμερισμάτων, 2. (ναυτ.) σπιράγιο [= μικρή υπερκατασκευή με τζαμωτό]. 📖 < μτγν. φωταγωγός < φως, πληθ. φώτ(α) + αγωγός.

φωταέριο, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.) εύφλεκτο αέριο μείγμα, που παράγεται από ξηρά απόσταξη γαιανθράκων και χρησιμοποιείται για φωτισμό, θέρμανση και κίνηση, συνών. γκάζι, λιθανθρακαέριο. 📖 < φωτ(ο)- + αέριο(ν).

φωταύγεια, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • οποιαδήποτε εκπομπή φωτός, όπως π.χ. από ένα ορυκτό, χωρίς θέρμανση, χωρίς πυράκτωση, (φρ.) *«ατμοσφαιρική φωταύγεια»,* η ασθενής εκπομπή φωτός από την ατμόσφαιρα ενός πλανήτη. 📖 < φως, γεν. φωτ(ός) + -αύγεια < αὐγή. ⭕ βιοφωταύγεια, καθοδοφωταύγεια, ραδιοφωταύγεια, τριβοφωταύγεια, κρυοφωταύγεια, θερμοφωταύγεια, φωτοφωταύγεια, χημιφωταύγεια ή χημιοφωταύγεια.

φωτεινός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που γεμάτος φως, φωτερός, αντών. σκοτεινός, 2. αυτός που φωτίζει, λαμπρός, 3. (μτφ.) αυτός που ξεχωρίζει για τις πνευματικές του αναζητήσεις και για την αρτιότητα των τοποθετήσεών του, ο ξεκάθαρος, ο διαυγής. 📖 < αρχ. φωτεινός. ◈ φωτεινά [επίρρ.].

φωτεινότητα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • η ιδιότητα του φωτεινού, η λαμπρότητα, αντών. σκοτεινότητα, σκοτεινιά, σκοτεινάδα. 📖 < φωτειν(ός) -ότης > -ότητα.

φωτιά, η, ουσ. • 1. πυρ, φλόγα, παραγωγή θερμότητας με καύση διαφόρων υλικών, ξύλου, πετρελαίου, γκαζιού κ.λπ. 2. πυρκαγιά, 3. (μτφ.) α) μεγάλη ζέστη, λάβρα, β) μεγάλη ακρίβεια αγαθών, 4. (μτφ.) αστραπή, ακτινοβολία, 5. κατάσταση έντασης, 6. (έκφρ.) *«παρανάλωμα της φωτιάς», «φωτιά θα πέσει να μας κάψει»,* 7. (παροιμ.) *«δεν υπάρχει καπνός χωρίς φωτιά»,* δηλ. δεν υπάρχει φήμη χωρίς αιτία ή αφορμή, *«το στραβό το ξύλο η φωτιά το σιάζει»,* δηλ. η τιμωρία είναι απαραίτητη για αυτόν που δεν συνετίζεται με λόγια, *«άλλος ανάβει τη φωτιά κι άλλος την ανεμίζει»,* δηλ. άλλος κάνει το κακό, κι άλλος το πληρώνει, *«απ' τη φωτιά στα κάρβουνα!»,* δηλ. από το κακό στο χειρότερο, 8. (λογοτ.) α) *«Η Φωτιά»,* μυθιστόρημα του

Jack London, εκδ. Οξύ, β) *«Φωτιά»,* μυθιστόρημα του Δημήτρη Χατζή, εκδ. Πλειάς ή εκδ. Ροδάκιο [φωτό]. 📖 < μσν. φωτία [= λάμψη] < αρχ. φῶς, γεν. φωτός.

φωτίζω, ρ. • [μετβ. και αμετβ.] 1. δίνω φως, φέγγω, αντών. συσκοτίζω, 2. συμβουλεύω, 3. ερμηνεύω, εξηγώ, διαλευκαίνω. 📖 < αρχ. φωτίζω.

φωτισμός, ο, ουσ. • 1. παροχή ή ύπαρξη φωτός, (φρ.) *«έντονος / ζωηρός / δυνατός / κρυφός / εκτυφλωτικός / πλούσιος / χαμηλός / ελλιπής / κακός / βοηθητικός / άπλετος / ανεπαρκής / φυσικός / τεχνητός / θερμός / ψυχρός φωτισμός»,* συνών. φώτισμα, φέξιμο, 2. (συνεκδ.) το σύνολο των συσκευών και των λαμπτήρων τους σε ένα χώρο, 3. (φυσ.) η ποσότητα του φωτός που δέχεται μία επιφάνεια σ' ένα δευτερόλεπτο, 4. (εκκλ.) το βάφτισμα. 📖 < μτγν. φωτισμός [= φως, λαμπρότητα].

Κάλαντα Φώτων
Σήμερα τα φώτα κι ο **φωτισμός**
η χαρά μεγάλη κι ο αγιασμός.
Κάτω στον Ιορδάνη τον ποταμό
κάθετ' η κυρά μας η Παναγιά.
Κάλημερα, κάλησπερα.
Καλή σου μέρα αφέντη με την κυρά. (x2)
Όργανο βαστάει, κερί κρατεί
και τον Αϊ-Γιάννη παρακαλεί…

φωτιστικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που φωτίζει, 2. (στρατ.) *«φωτιστικό βλήμα»,* είδος βλήματος που όταν εκρήγνυται ελευθερώνει μια σειρά από φωτοβολίδες που πέφτουν στο έδαφος σταδιακά φωτίζοντας την ευρύτερη περιοχή κατά τη διάρκεια της νύχτας, 3. (φρ.) *«φωτιστικό πετρέλαιο / οινόπνευμα»,* 4. [το ουδ. ως ουσ.] συσκευή που ενσωματώνει λαμπτήρες φωτισμού. 📖 < μτγν. φωτιστικός, σημδ. από τη γαλλ. d´éclairage.

φωτοβολία και **φωτοβολιά,** η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • το φωτοβόλημα, λάμψη, ακτινοβολία φωτός, (φρ.) *«γεωγραφική / μηχανική φωτοβολία φάρου».* 📖 < μσν. φωτοβολία [= αχτίνα φωτός] < αρχ. φῶς, γεν. φωτ(ός) -ο- + -βολία < -βόλος < αρχ. βάλλω.

φωτοβολίδα, η, ουσ. • 1. είδος βλήματος, που ομοιάζει με μικρό πύραυλο και εκτοξεύεται από ειδικό πιστόλι προσφέροντας έντονο και διαρκές φως, για συνθηματικούς λόγους, ως προειδοποίηση, ή σε δράσεις εορταστικές, αθλητικές αλλά και σε διασώσεις, (φρ.) *«ναυτική φωτοβολίδα», «φωτοβολίδα χειρός / αλεξιπτώτου / ερευνών»,* 2. εξάρτημα σε λυχνίες φωταερίου που ενισχύει τη δύναμη της φλόγας. 🕮 < φωτο- [< φως] + βολίς > βολίδα.

φωτοβόλος, -α/-ος, -ο, επίθ. • 1. αυτός που εκπέμπει φως, που φωτίζει, συνών. φωτεινός, λαμπερός, φεγγοβόλος, 2. (μτφ.) αυτός που έχει λάμψη, που αστράφτει, συνών. λαμπρός, αστραφτερός, αντών. σκοτεινός, μουντός. 🕮 < μσν. φωτοβόλος < φωτο- + -βόλος < αρχ. βάλλω.

φωτοβολταϊκός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που συμβάλλει στη μετατροπή της ηλιακής ακτινοβολίας σε ηλεκτρική τάση, 2. [το ουδ. ως ουσ.] *το φωτοβολταϊκό,* το σύστημα ή το πάνελ που συμβάλλει στην παραπάνω διαδικασία. 🕮 (νόθο αντιδάνειο) < φωτο- (< αρχ. φῶς) + βολταϊκός (< γαλλ. voltaïque < ανθρωπωνύμιο του Alessandro Giuseppe Antonio Anastasio Volta).

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: **Αλεσάντρο Βόλτα,** 1745 – 1827

Κόμο, Ιταλός φυσικός, εφευρέτης της ηλεκτρικής μπαταρίας, του ηλεκτρόμετρου και του ευδιόμετρου, ανακάλυψε το μεθάνιο. Επίτιμο μέλος της Βασιλικής Εταιρείας του Λονδίνου.

φωτοβολώ, ρ. [αμετβ.] • 1. εκπέμπω άπλετο φως, ακτινοβολώ, λάμπω, 2. (μτφ.) είμαι λαμπερός. 🕮 < μσν. φωτοβολώ < φωτο- + -βολώ < βάλλω.

φωτογραφία, η, ουσ. • 1. τεχνική μέθοδος αποτύπωσης εικόνας σε χαρτί, 2. η εικόνα που αποτυπώθηκε με την παραπάνω μέθοδο. 🕮 < γαλλ. photographie < photo- [= φωτο- < φως] + graphie [= γραφή].

φωτογραφίζω, ρ. [μετβ.] • βγάζω φωτογραφίες, κάνοντας χρήση φωτογραφικής συσκευής. 🕮 < φωτογραφ(ία) + -ίζω.

φωτοηλεκτρισμός, ο, ουσ. • (φυσ.) κλάδος της φυσικής, που μελετά τα ηλεκτρικά φαινόμενα που προκαλούνται σε σώματα από την επίδραση της φωτεινής ακτινοβολίας. 🕮 < φωτο- [< φως] + ηλεκτρισμός.

φωτοκύτταρο, το, ουσ. • (ηλεκτρολ.) μηχανισμός που ενεργοποιείται με την επίδραση του φωτός και ο οποίος παράγει ηλεκτρικό ρεύμα. 🕮 < φωτο- [< φως] + κύτταρο.

φωτολυχνία, η, ουσ. • (ηλεκτρολ.) λυχνία φωτός. 🕮 < φωτο- [< φως] + λυχνία.

φωτομετρία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (φυσ.) κλάδος της οπτικής που ασχολείται με τη μέτρηση των φωτεινών μεγεθών, όπως λ.χ. της έντασης, της ροής, της λαμπρότητας κ.ά. (φρ.) *«φωτομετρία ετερόχρωμη / παλμών / φλόγας / φωτογραφική»,* 2. (αστρον.) τεχνική μέτρησης της ροής ή της ηλεκτρομαγνητικής ακτινοβολίας ενός αστρονομικού αντικειμένου. 🕮 < γαλλ. photométrie < photo- [= φωτο-] < φως + -métrie [= -μετρία] < μέτρο(ν). ⊙ φωτομετρικός.

φωτόμετρο, το, ουσ. • 1. (φυσ.) ειδικό όργανο μέτρησης της έντασης μιας φωτεινής πηγής, 2. (φωτογρ.) όργανο καθορισμού του χρόνου έκθεσης του φωτογραφικού ή κινηματογραφικού φιλμ στο φως. 🕮 < γαλλ. photomètre < photo- = φωτο- [< φως] + -mètre = -μετρο < μέτρο(ν).

φωτονεφέλη, η, ουσ. • (μετεωρ.) 1. φωτεινή νεφέλη, 2. νεφέλωμα. 🕮 < φωτο- [< φως] + νεφέλη.

φωτοσημαντήρας, ο, ουσ. • (ναυτ.) αγκυροβολημένος σημαντήρας [δες λ.] που εκπέμπει φωτεινές αναλαμπές σε τακτά χρονικά διαστήματα κι είναι ορατός όλο το εικοσιτετράωρο, με σκοπό την κατάδειξη ενός επικίνδυνου σημείου, υφάλου ή τεχνικού έργου ή εγκατάστασης για σκάφη που πλέουν σε κοντινή απόσταση. 🕮 < φωτο- [< φως] + σημαντήρας.

φωτόσφαιρα και **φωτοσφαίρα,** η, ουσ. • (αστρον.) η φωτεινή περιοχή της ατμόσφαιρας ενός αστέρα, και κυρίως του Ηλίου. 🕮 < αγγλ. photosphere < φωτο- [< φως] + σφαίρα.

X

Χ, χ, χι, το, άκλ. ουσ. • το εικοστό δεύτερο γράμμα του ελληνικού αλφαβήτου, σύμφωνο, [χωρίς κανένα διακριτικό σημάδι, κατά παράδοση ή καταχρηστικά] Χ ή χ [= εικοστός δεύτερος, -η, -ο,] 1. (μαθημ.) α) *ο άγνωστος Χ,* η άγνωστη τιμή και ιδίως ο άγνωστος αριθμός σε εξίσωση, συνάρτηση κ.λπ. β) *ο οριζόντιος άξονας του χ*, ο κατακόρυφος άξονας του συστήματος συντεταγμένων, γ) το Χ ως σύμβολο της πράξης του πολλαπλασιασμού, 2. (φυσ.) *ακτίνες Χ,* οι ακτίνες Ρέντγκεν (Röntgen), μια μορφή ηλεκτρομαγνητικής ακτινοβολίας με πολλές εφαρμογές στην ιατρική και τη διαγνωστική, 3. το Χ, ως σύμβολο της ισοπαλίας, σε αθλητικές αναμετρήσεις. 🕮 < μτγν. γραφή χῖ. < αρχ. χεῖ.

Χ' ή **χ'** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 600, εξακόσια, εξακοσιοστός.

'Χ ή **'χ** ή **,χ** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 600.000, εξακόσιες χιλιάδες.

Χαβάη, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησιωτικό σύμπλεγμα στον Ειρηνικό Ωκεανό, πολιτεία των ΗΠΑ με έκταση 28.313 τ.χλμ. και πληθυσμό 1.455.271 κατοίκους [απογρ. 2020]. 🕮 < αγγλ. Hawaii < [θεωνύμιο] Hawai'iloa, ονομασία χαβανέζικης θεότητας, ή ❷ < από λ. πολυνησιακής προέλευσης, Owhyhii [= τόπος των θεών]. ⊙ Χαβανέζος, Χαβανέζα, χαβανέζικος.

χαβαλές, ο, ουσ. [πληθ. χαβαλέδες] • 1. (για πρόσωπα) αυτός που του αρέσει να κάνει ή να δέχεται αστεϊσμούς, που συμπεριφέρεται με επιπολαιότητα έως ελαφρότητα, χαβαλετζής, 2. α) αστεϊσμοί, πειράγματα, ευχάριστη ατμόσφαιρα σε φιλική συντροφιά, ευχάριστη συζήτηση που, συνήθως, έχει μεγάλη χρονική διάρκεια, β) κατάσταση χαλαρότητας, γ) χαμένος χρόνος, 3. πρόκληση καταστροφών ή ενοχλητική οχλοβοή χωρίς λόγο, για πλάκα, 4. κάλυμμα επιφάνειας, 5. (ναυτ.) α) το επιπλέον φορτίο πλοίου, β) φορτίο τοποθετημένο επάνω στο κατάστρωμα, γ) υπερκατασκεύασμα, 6. αδιάφορος εργαζόμενος, 7. (μτφ.) α) [παρωχημένο] ενοχλητικό βάρος, β)) [παρωχημένο] πρόσωπο ενοχλητικό, 8. (οικον.) τραπεζική επιταγή, 9. [παρωχημένο] το γνωστό σαμάρι των ιπποειδών ως κατάλληλο μέσο για τη φόρτωσή τους. 🕮 < τουρκ. havale < αραβικής προέλευσης ḥawāla [= μεταβίβαση, ανταλλαγή]. ⊙ [υποκορ.] χαβαλεδάκι, χαβαλετζής, χαβαλεδιάζω.

χάβαρο, το, ουσ. • 1. (ζωολ.) κοινή ονομασία μικρού στρειδιού, 2. το γυναικείο αιδοίο, 3. (μτφ.) χαζός, αργόστροφος, 4. (γεωγρ.) *Χάβαρο ή Χαβαρονήσι*: ονομασία πολλών βραχονησίδων του Αιγαίου. 🕮 < άγνωστης ετυμολογίας, ίσως αραβ. προέλευσης.

χαβιάρι, το, ουσ. [γεν. χαβιαρ-ιού, χωρίς πληθ.] • 1. (τρόφ.) ταριχευμένα αβγά ψαριών και ειδικότερα του οξυρρύγχου και της μουρούνας, που αποτελούν θρεπτική και πανάκριβη τροφή, συνών. αβγοτάραχο, 2. (φρ.) *«μαύρο χαβιάρι»*, για κάτι που έχει πολύ υψηλή τιμή, 3. (λαογρ.) [παροιμία] α) «*Κουμπάρε φάε ελιές, μα καλό και το χαβιάρι*», λέγεται για άτομο ανάγωγο και συμφεροντολόγο, β) *«δεν γνωρίζουν οι γάιδαροι πως το τρώνε το χαβιάρι»,* λέγεται όταν δηλώνουμε την άγνοια, *«το χαβιάρι είναι το ψωμί των πλουσίων»,* λέγεται για να δηλώσουμε την πολυτέλεια και τον τρόπο διατροφής μίας κοινωνικής ομάδας, 4. (κινημ.)

«Ο Θεός αγαπάει το *χαβιάρι»*, τίτλος κινηματογραφικής ταινίας του Γ. Σμαραγδή. 🕮 < ❶ μσν. χαβιάριν, αβέβαιου ετύμου, ίσως από το τουρκ. havyar [από το λεξικό Ν. Π. Ανδριώτη], ή ❷ < αραβ. «khavyar» ή, ❸ κατ' απόσπαση από το σύνθ. ταριχαβγιάριον < τάριχος + αβγό [καταγραφή από το λεξικό Γ. Μπαμπινιώτη]. ⊙ χαβιαροσαλάτα.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ: Από τα 25 περίπου βασικά είδη οξυρρύγχου μόνο τρία χρησιμοποιούνται για να παραχθεί χαβιάρι κατάλληλο για βιομηχανική

επεξεργασία. Η περιοχή της Κασπίας, αποτελεί τον τόπο της μεγαλύτερης παραγωγής του προϊόντος. Από τους πρώτους που προχώρησαν σε συστηματική επεξεργασία και εμπορική διάθεσή του υπήρξε ο Ιωάννης Βαρβάκης.

χαβούζα, η, ουσ. • 1. δεξαμενή νερού, 2. υπόγεια δεξαμενή ή επιφανειακή λακκούβα για συγκέντρωση υγρών αστικών ή βιομηχανικών λυμάτων, 3. (ναυτ.) ο χώρος μεταξύ προστέγου και μεσοστέγου ή μεταξύ επιστέγου και μεσοστέγου, 4. (μτφ.) α) ανήθικη συμπεριφορά, βρομιά, β) χαρακτηρισμός ύποπτης και σκανδαλώδους απόφασης, γ) άνθρωπος ανήθικος και εκμεταλλευτής. 📖 < τουρκ. havuz < αραβικής προέλευσης.

Χάβρη, η, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη στη βόρεια Γαλλία, κτισμένη στο Στενό της Μάγχης και κοντά στις εκβολές του ποταμού Σηκουάνα, το λιμάνι της καταλαμβάνει τη δεύτερη θέση μετά τη Μασσαλία, έχει πληθυσμό 165.830 κατοίκους [απογρ. 2020]. 📖 < γαλλ. (Le) Havre, αποσπασματική ονομασία από το «Le Havre de Grâce», δηλ. «το λιμάνι της Χάριτος», λόγω του ναού της Παναγίας της Κεχαριτωμένης - Notre Dame de Grâce - που υπήρχε στην περιοχή πριν την ίδρυση της πόλης.

χαιρετίζω και **χαιρετώ,** ρ [μετβ.] • 1. απευθύνω σε κάποιον χαιρετισμό, 2. εκφράζω τη χαρά μου με επίσημο τρόπο, επιδοκιμάζω. 📖 < μτγν. χαιρετίζω.

χαιρετισμός, ο, ουσ. • 1. λόγια ή κινήσεις των χεριών που φανερώνουν εγκαρδιότητα, φιλία ή σεβασμό προς κάποιο γνωστό πρόσωπο, συνών. χαιρέτισμα, 2. σύντομος γραπτός ή προφορικός λόγος που απευθύνεται σε πρόσωπο τιμής ένεκεν, 3. στρατιωτική στάση του σώματος, ως ένδειξη σεβασμού και πατριωτισμού, προς τη σημαία 4. (εκκλ.) [πληθ.] *οι Χαιρετισμοί,* ύμνοι αφιερωμένοι στην Παναγία. 📖 < χαιρετ(ώ) -ισμός.

Χάιφα, η, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη του Ισραήλ κτισμένη κατά μήκος του ομώνυμου κόλπου, ο πληθυσμός της ανέρχεται σε 272.181 κατοίκους, κέντρο βαριάς βιομηχανίας, διύλισης πετρελαίου και χημικής βιομηχανίας. 📖 < εβρ. Heifa < ίσως από το όνομα του ραβίνου αρχιερέα Καϊάφα που παρέπεμψε τον Χριστό στον Πιλάτο.

χάλαζα, η, και **χαλάζι,** το, ουσ. • 1. (μετεωρ.) φαινόμενο, κατά το οποίο οι υδρατμοί της ατμόσφαιρας συμπυκνώνονται σε σκληρούς κόκκους και πέφτουν στο έδαφος υπό μορφή βροχής, συνήθως, κατά τη διάρκεια καταιγίδας, 2. (παροιμ.) *«στην αναβροχιά καλό και το χαλάζι»*, σε στιγμές δηλ. ανάγκης και η παραμικρή βοήθεια είναι σημαντική και ευπρόσδεκτη. 📖 < μσν. χαλάζιν < μτγν. χαλάζιον υποκορ. του αρχ. χάλαζα. ⭕ χαλαζασφάλεια, χαλαζοβρόχι, χαλαζόκοκκος, χαλαζόπληκτος, χαλαζοειδής, χαλαζοφόρος.

χαλαζοβρόχι, το, ουσ. [χωρίς γεν. ενικ. + πληθ.] • (μετεωρ.) καιρικό φαινόμενο με έντονη βροχόπτωση και, συγχρόνως, χαλάζι. 📖 < χαλάζ(ι) -ο- + βροχή.

χαλαζοθύελλα, η, ουσ. • (μετεωρ.) καιρικό φαινόμενο με πολύ ισχυρό άνεμο και, συγχρόνως, χαλάζι. 📖 < χαλάζ(ι) -ο- + θύελλα.

χαλαζόπτωση, η, ουσ. • (μετεωρ.) καιρικό φαινόμενο με πτώση χαλαζιού. 📖 < χαλάζ(ι) -ο- + θύελλα.

↪ Ηράκλειο: Σημαντικές ζημιές σε καλλιέργειες από την χαλαζόπτωση – Αυτοψία στις πληγείσες περιοχές.
↪ Κρήτη: Μεγάλες καταστροφές από το χαλάζι σε αμπέλια και ελιές.
↪ Από άνοιξη... χειμώνας: Το «έστρωσε» μετά από ισχυρή χαλαζόπτωση στην Τεγέα Αρκαδίας.
↪ Εύβοια: Χαλαζόπτωση σε μέγεθος καρυδιού - Ζημιές σε καλλιέργειες.
➢ Τίτλοι ανταποκρίσεων και δημοσιεύσεων από την ηλεκτρονική διεύθυνση www.iefimerida.gr

χαλαρός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που δεν είναι τεντωμένος, αυτός που δεν είναι σφιγμένος καλά, συνών. μπόσικος, λάσκος, 2. αυτός που δεν διαθέτει δύναμη ή σθένος, συνών. υποτονικός, χλιαρός, 3. (μτφ. - για προφορικό ή γραπτό λόγο) αυτός που παρουσιάζει φτωχό περιεχόμενο, 4. (μτφ.) αυτός που δεν είναι συνεπής, τίμιος και ηθικός, που ζει με έκλυτο τρόπο. 📖 < αρχ. χαλαρός. ⊙ χαλαρότητα. ◈ χαλαρά [επίρρ.].

χαλαρώνω, ρ. [μετβ. και αμετβ.] • 1. μειώνω ή ελευθερώνω το σφίξιμο λουριού, σχοινιού κ.λπ. συνών. ξεσφίγγω, λασκάρω, αντών. τεντώνω, τσιτώνω, τεζάρω, καργάρω, 2. (μτφ.) περιορίζω τα αυστηρά μέτρα πίεσης και ελέγχου, συνών. μετριάζω, 3. γίνομαι

χαλαρός, 4. εξασθενώ, 5. βρίσκομαι σε κατάσταση απόλυτης ψυχοσωματικής ηρεμίας, 6. αποβάλω το άγχος, την ένταση που με διακατέχει. 🕮 < μτγν. χαλαρ(ῶ) -ώνω. ⊙ χαλάρωση, χαλάρωμα, χαλαρωτικός.

χαλαστήριο, το, ουσ. • (ναυτ.) α) εξάρτημα, για το λύσιμο των τριγωνικών πανιών των ιστιοφόρων σκαφών, συνών. καργέλι, β) [πληθ.] *χαλαστήρια*, σχοινιά με τα οποία κατέβαζαν τον *καταρρακτή* και *καταρραχτή* [= υδροφράκτης, *θύρα*] που κλείνει τον οχετό. 🕮 < θ. χαλασ- του αρχ. ρ. χαλάω, -ῶ [= 1. μτβ., χαλαρώνω, λύνω,2. αφήνω να πέσει] + [επίθημα] -τήριο(ν).

χαλάω και **χαλώ** και **χαλνώ,** ρ. • 1. [μετβ.] α) καταστρέφω, φθείρω, β) (μτφ.) διαφθείρω, γ) χειροτερεύω, δ) ματαιώνω, ε) σκοτώνω, στ) ξοδεύω, δαπανώ, ζ) (ναυτ.) κατεβάζω πανιά ή σημαίες ή ναυτικά σήματα, 2. [αμετβ.] α) αργοσβήνω, μαραζώνω, β) παθαίνω βλάβη. 🕮 < αρχ. μσν. χαλώ < αρχ. χαλῶ [= χαλαρώνω].

χαλκάδι, το, ουσ. • (ναυτ.) σιδερένιος δακτύλιος που τοποθετείται στην εξωτερική πλευρά του τριγωνικού ιστίου [δηλ. του φλόκου], από τον οποίο υψώνεται το πανί. 🕮 υποκ. του χαλκά [δες λ.].

χαλκάς, ο, ουσ. [πληθ. χαλκάδες] • 1. μεταλλικός κρίκος, 2. (συνεκδ.) ρόπτρο πόρτας σε σχήμα κρίκου, 3. βέρα, 4. (πληθ.) α) τα δεσμά, οι χειροπέδες, β) χάλκινα σκεύη. 🕮 < (αντιδάνειο) < τουρκ. halka [= δαχτυλίδι] < ❶ αρχ. χαλκός, ή ❷ αραβικής προέλευσης.

Χάλκη, η, ουσ. • (γεωγρ.) 1. νησί της Προποντίδας, 2. νησί της Δωδεκανήσου με 27 τ.χλμ. έκταση και πληθυσμό 475 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 [για τη 2η ερμ.] ❶ < αρχ. χαλκός, λόγω της ύπαρξης εργαστηρίων χαλκού κατά την περίοδο της αρχαιότητας, ή ❷ < από τη φοινικική λ. *κάρκι* ή *κάλχι* που σημαίνει «πορφύρα», όστρακο που αφθονούσε στην παραλιακή ζώνη του νησιού. ⊙ Χαλκίτης -ισσα.

χαλκιάς, ο, ουσ. • 1. (λαϊκότροπο) αυτός που κατεργάζεται το χαλκό, χαλκοπλάστης, χαλκωματάς, χαλκουργός, μπακιρτζής, 2. (συνεκδ.) α) ο σιδεράς, ο σιδηρουργός, ο μεταλλουργός. 🕮 < μσν. χαλκιάς < χαλκέας < αρχ. χαλκεύς.

Χαλκίδα, η, ουσ. • (γεωγρ.) πόλη της Εύβοιας, με 109.256 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < αρχ. Χαλκίς, γεν. Χαλκίδος, λόγω της διαδεδομένης χρήσης του χαλκού κατά την αρχαιότητα. ⊙ Χαλκιδαίος, -αία, χαλκιδέικος.

Χαλκιδική, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (γεωγρ.) χερσόνησος της Μακεδονίας που περιβρέχεται από το Αιγαίο Πέλαγος, σχηματίζει τρεις χαρακτηριστικές επιμήκεις χερσονήσους, γνωστές ως πόδια, της Κασσάνδρας, της Σιθωνίας και του Άθω [γεν. επίσης και Άθωνα και Άθωνος]. 🕮 < αρχ. τοπωνύμιο που σχετίζεται με την άφιξη αποίκων από την πόλη της Χαλκίδας.

χαλκο- • πρώτο συνθετικό που δημιουργεί πολλές και διάφορες σύνθετες λέξεις, πολλούς επιστημονικούς όρους της χημείας και της ορυκτολογίας, και το οποίο φανερώνει τη στενή σύνδεση που έχει το δεύτερο συνθετικό με το χημικό στοιχείο του χαλκού π.χ.: χαλκοσιδηρίτης, χαλκοσκουριά, χαλκοπλαστικός, χαλκοκασσίτερος, χαλκογραφώ, χαλκογράφημα, χαλκουργείο, χαλκόχρυσος, χαλκοτριχίτης, χαλκοφυλλίτης, χαλκολιθικός, χαλκομηνίτης, χαλκουργεία [= ο εργαστηριακός χώρος], χαλκουργία [= η τέχνη κατεργασίας του χαλκού]. 🕮 < διεθν. chalco- < ουσ. χαλκός.

χαλκός, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.) χημικό στοιχείο της κατηγορίας των μετάλλων που συναντάται στη φύση σε διάφορες μορφές ενώσεων με οξυγόνο ή με θείο, χρησιμοποιείται στη βιομηχανία σε καθαρή μορφή ή σε κράματα, (φρ.) *«θειούχος / χλωριούχος / νιτρικός / θειικός / ακατέργαστος χαλκός»*, συνών. μπακίρι. 🕮 < αρχ. χαλκός, γαλλ. bronze, αγγλ. copper. ⊙ χαλκεύω, χάλκινος. ○ χαλκοκρατία [ή εποχή του χαλκού].

χαλ(ν)ώ, ρ. [μετβ. και αμετβ.] δες χαλάω.

χαλός, ο, ουσ. • 1. (ναυτ.) α) η μυτερή άκρη στο αγκίστρι του ψαρέματος, β) το νύχι της άγκυρας, το ακρότατο δηλ. σημείο αγκίστρωσης της άγκυρας, 2. (ζωολ.) το πλοκάμι του χταποδιού, 3. (γενικότ.) απόληξη αντικειμένου. 🕮 < αρχ. χηλή [= 1. οπλή αλόγου, σε Ησίοδ., Ευρ. 2. κυματοθραύστης, φτιαγμένος από πέτρες τοποθετημένες στη βάση ενός τείχους στη θάλασσα για να ανα-

κόπτει τη δύναμη των κυμάτων (ονομάστηκε έτσι επειδή μοιάζει με οπλή) L.&Sc.]. ⭕ τεσσαροχάλης [= είδος άγκυρας με τέσσερεις βραχίονες], τρίχαλος.

χάλυβας, ο, ουσ. • (μεταλλ.) ανθεκτικό και σκληρό μέταλλο, κράμα σιδήρου και άνθρακα που περιέχει λιγότερο από 1% μαγγάνιο και πολύ μικρά ποσοστά πυριτίου, φωσφόρου, θείου και οξυγόνου, γνωστό και ως ατσάλι, (φρ.) *«χάλυβας κατεργασμένος / νικελιούχος / χρωμιούχος / ημίσκληρος / ανοξείδωτος / αντιμαγνητικός / σφυρήλατος / ακατέργαστος / φερριτικός / οπλισμού σκυροδέματος / περλιτικός».* 🕮 < αρχ. χάλυψ. ⊙ χαλύβδινος, χαλυβδώνω. ⭕ εργαλειοχάλυβας, χαλυβοβιομηχανία, χαλυβογραφία, χαλυβδογωνία, χαλυβοποιείο, χαλυβδοποιώ, χαλυβοταινία, χαλυβδόφυλλο, χαλυβόχρωμος και χυτοχάλυβας.

χαλύβδινος, -ινη, -ινο, επίθ. • 1. αυτός που είναι φτιαγμένος από χάλυβα, συνών. ατσάλινος, 2. (μτφ.) αυτός που έχει πολύ μεγάλη αντοχή, συνών. ατσαλένιος. 🕮 < χάλυψ, γεν. χάλυβδ(ος) + -ινος.

χαλυβ(δ)ώνω, ρ. [μετβ.] • 1. μετατρέπω το σίδερο σε ατσάλι, 2. (μτφ.) καθιστώ κάποιον ή κάτι ανθεκτικό σαν το ατσάλι, τον δυναμώνω ψυχικά και σωματικά για να αντιμετωπίζει τις δυσκολίες και τα προβλήματά του, συνών. ατσαλώνω. 🕮 < χαλύβδ(ινος) -ώ > -ώνω.

χαλυβοβιομηχανία, η, ουσ. • η βιομηχανία κατασκευής και επεξεργασίας χάλυβα, συνών. χαλυβουργία. 🕮 < χάλυψ, γεν. χάλυβ(δος) -ο- + βιομηχανία.

χαλυβοποιείο, το, ουσ. • χαλυβουργείο, εργοστάσιο παραγωγής ή επεξεργασίας χάλυβα. 🕮 < χάλυψ, γεν. χάλυβ(δος) -ο- + ποιείο < αρχ. ποιέω, ποιῶ.

χαλυβουργείο, το, ουσ. • χαλυβοποιείο, εργοστάσιο παραγωγής ή επεξεργασίας χάλυβα. 🕮 < χάλυβ(ας) + -ουργείο < αρχ. ἔργο(ν), το, [= εργασία].

χαλυβουργία, η, ουσ. • η βιομηχανία μονάδα κατασκευής και επεξεργασίας χάλυβα, συνών. χαλυβοβιομηχανία. 🕮 < χάλυβ(ας) + -ουργία < αρχ. ἔργο(ν), το, [= εργασία]. ⊙ χαλυβουργικός.

χαλυβουργός, ο, ουσ. • 1. (επάγγ.) ο ειδικός στη χαλυβουργία, 2. εργαζόμενος σε χαλυβουργείο, 3. ο ιδιοκτήτης χαλυβουργείου. 🕮 < χάλυβ(ας) + -ουργός < αρχ. ἔργο(ν), το, [= εργασία].

χαλώ, ρ. δες χαλνώ.

χαμάλης, ο, ουσ. [πληθ. χαμάληδες] • 1. (επάγγ.) [παρωχημένο] μεταφορέας προϊόντων ή εμπορευμάτων, αχθοφόρος, βαστάζος, 2. (μτφ.) αυτός που κάνει τις βαριές συνήθως εργασίες, τις αγγαρείες, 3. (μειωτ.) άνθρωπος αγροίκος, πρόστυχος, χυδαίος, παλιάνθρωπος.

🕮 < τουρκ. hamal (< αραβ. hammal < haml = φορτίο) -ης. ⊙ χαμαλιάτικα [= τα αχθοφορικά], χαμαλίκι, χαμάλικος και χαμαλίτικος.

χαμαλίκι, το, ουσ. [γεν. χαμαλικιού, χωρίς γεν. πληθ.] • 1. η δουλειά του χαμάλη, 2. κάθε δουλειά βαριά και επίπονη αλλά και κάθε αγγαρεία. 🕮 < τουρκ. hamallık [= χαμαλοδουλειά]. ⊙ χαμαλίκα [= το πάνινο επίστρωμα, είδος μαξιλαριού με λουριά που φόραγε ο χαμάλης].

«Ο **χαμάλης** αποτελούσε μιαν άλλη γραφικότητα στους εμπορικούς προπάντων δρόμους της Θεσσαλονίκης. Κι η σταδιοδρομία του είχε μια πολύ εντυπωσιακή εξέλιξη, γιατί το κύριο όργανο της δουλειάς του, το σαμάρι, που φορούσε στην πλάτη, περασμένο από τους δύο του ώμους, μεταμορφώθηκε αργότερα σε χειροκίνητο καροτσάκι, για να ξαναμεταμορφωθεί στις μέρες μας σε όχημα που κινείται με μοτοσικλέτα ή μικρό αυτοκίνητο!»

► Απόσπασμα από το άρθρο «*Χρονικό*» του **Γ. Βαφόπουλου,** που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Ελληνικά Χρονικά», τεύχος 4, 1986, [Δίγλωσση έκδοση της Ενώσεως Φίλων της Ελλάδας].

χαμηλός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που έχει μικρό ύψος, που βρίσκεται σε μικρή απόσταση από το έδαφος, αντών. ψηλός, 2. (μτφ.) κατώτερος, 3. (φρ.) *«χαμηλή ένταση / συχνότητα / πίεση / τάση»,* 3. [ως ουσ.] α) (φρ.) *«το βαρομετρικό χαμηλό»,* πεδίο όπου επικρατούν χαμηλές βαρομετρικές πιέσεις, αντών. υψηλό, β) *η χαμηλή,* σημείο της βυζαντινής μουσικής. 🕮 < μτγν. χαμηλός < αρχ. επίρρ.

χαμαί [= πάνω στη γη, πάνω στο έδαφος] + [επίθημα] -ηλός.

χαμηλώνω, ρ. • 1. [μετβ.] μειώνω το ύψος κάποιου αντικειμένου, αντών. υψώνω, 2. επιμηκύνω κάτι, συνών. μακραίνω, αντών. κονταίνω, 3. κατεβάζω, τραβώ κάτι προς τα κάτω, προς το έδαφος, προς τη βάση, 3. Ελαττώνω την ένταση, 2. [αμετβ.] α) κονταίνω, β) σκύβω. 🕮 < χαμηλ(ός) -ώνω. ⊙ χαμήλωμα, χαμήλωση, χαμηλωτός.

χαμοσούρτης, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι του γλυκού νερού της οικογένειας των κυπρινιδών, η επιστημ. του ονομ.: barbus Peloponessius [Πελοποννησιακή Μπριάνα] [διώνυμο], ή μπαρμπούνι του γλυκού νερού, ή Αμμοσούρτης, ή Μουστακάτο, ή Μυλωνάς, ή Χαμουζαίος, είδος με εξαιρετική προσαρμοστικότητα, οι φυσικοί του βιότοποι

ποτάμια και λίμνες, θεωρείται απειλούμενο είδος, στην Ελλάδα υπάρχει στον Αμβρακικό κόλπο, στη Λιμνοθάλασσα του Μεσολογγίου, στις εκβολές του Καλαμά, στον Λάδωνα, στο φαράγγι του Λουσίου, στις εκβολές Μόρνου και στον Αχέροντα.

χαμουλκός, ο/η, ουσ. • 1. (ναυτ.) α) καθένα από τα ξύλα του ταρσανά πάνω στα οποία καθελκύεται ή ανελκύεται ένα σκάφος, β) εσχάρα, ναυπηγική σκάρα / κλίνη, 2. χαμηλό όχημα με δύο τροχούς (καροτσάκι), που χρησιμοποιείται κυρίως σε αλευρόμυλους ή σε αποθήκες, με το οποίο μεταφέρουμε εμπόρευμα ή την πρώτη ύλη για να ακολουθήσει η ανάλογη επεξεργασία, 3. κάθε λείο ξύλο πάνω στο οποίο γλιστράει ένα βαρύ αντικείμενο με σκοπό την μετατόπισή του, 4. (αρχ.) μηχάνημα με το οποίο ρυμουλκούσαν τα πλοία από τη θάλασσα στην ξηρά. 🕮 < χαμο- + ολκός < αρχ. ἕλκω.

χαμσίν(ι) και **χαμψίν(ι),** το, άκλ. ουσ. • (μετεωρ.) θερμός και δυνατός άνεμος της Αιγύπτου που πνέει από το μέρος της Σαχάρας. 🕮 < αραβ. khamsin [= πενήντα], επειδή ο άνεμος αυτός είχε πολλές φορές διάρκεια πενήντα ημερών.

χα(μ)ψί, το, ουσ. • (ιχθυολ.) α) είδος ψαριού, ο γαύρος, ή η σαρδέλα, β) (τρόφ.) μικρό, συνήθως παστωμένο, ψάρι. 🕮 < τουρκ. hamsi [= γαύρος].

Χανιά, τα, ουσ. • (γεωγρ.) παραλιακή πόλη της βορειοδυτικής Κρήτης, διαθέτει σημαντικό εμπορικό και επιβατικό λιμάνι, έχει 111.375 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 < αβέβαιου ετύμου, κατά την ενετική περίοδο η ονομασία της πόλης άλλαξε από *«Κανέα»* σε La Canea. ⊙ χανιώτικος, Χανιώτης, -ισσα.

χαννικό, το, ουσ. • (ναυτ.) αγκίστρι από τρίχα αλόγου, που χρησιμοποιείται στο ψάρεμα των χάννων. 🕮 < χάνν(ος) + -ικό.

χάν(ν)ος, ο, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) μικρό ψάρι, γνωστό ως σερράνος, η επιστ. του ονομ.: Serranus cabrilla [διώνυμο], ανήκει στην οικογένεια των περκοειδών, το συναντάμε στη Μεσόγειο, τη Μαύρη Θάλασσα και στον

Ατλαντικό σε μικρά βάθη, σε βραχώδεις ή αμμώδεις βυθούς, συνηθίζει να κρατά το στόμα του ανοικτό γι' αυτό οι ψαράδες το θεωρούν πολύ κουτό, το μήκος του σώματός του μέχρι 40 εκ. το πολύ, τρέφεται με άλλα μικρότερα ψάρια, κεφαλόποδα και οστρακόδερμα, 2. (μτφ.) ο ανόητος άνθρωπος, ο αφελής. 🕮 < μτγν. χάννος < αρχ. [θηλ.] χάνη, δωρ. τ. χάννα, ή.

Χάντσον, ο, ουσ. • (γεωγρ.) α) ποταμός των ΗΠΑ μήκους 520 χλμ. στις εκβολές του οποίου βρίσκεται η Νέα Υόρκη, β) κόλπος, περίκλειστη θάλασσα του Καναδά, γ) πορθμός ανάμεσα στη χερσόνησο Λαμπραντόρ και τη νήσο Μπάφιν, συνδέει τον κόλπο Χάντσον με τον Ατλαντικό Ωκεανό. 🕮 < αγγλ. [ανθρωπωνύμιο] *Χάντσον Χένρυ.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: **Henry Hudson,** (1565-ίσως το 1611) Άγγλος θαλασσοπόρος εξερευνητής, αναζήτησε ένα βόρειο πέρασμα από τον Ατλαντικό προς τον Ειρηνικό. Πραγματοποίησε τέσσερα ταξίδια στις αρκτικές θάλασσες. Στην τελευταία του αποστολή, ανακάλυψε τον ομώνυμο πορθμό

και τον τεράστιο κόλπο που σήμερα φέρει το όνομά του. Στο ταξίδι της επιστροφής το 1611 το πλήρωμα στασίασε εγκαταλείποντας τον ίδιο, το γιο του και επτά ναύτες σε άγνωστο σημείο.

χάνω, ρ. • 1. [μετβ.] α) σταματώ να έχω στην κατοχή μου κάτι, β) δεν ξέρω τι μου γίνεται, δεν έχω φυσιολογική επαφή με το άμεσο περιβάλλον μου, γ) παρουσιάζω απώλεια βάρους, 2. [αμετβ.] α) ζημιώνομαι, β) καταστρέφομαι, γ) νικιέμαι, δ) πεθαίνω, ε) (για πλοία) βυθίζομαι, 3. (φρ.) *«χάνω το δρόμο μου»,* ξεστρατίζω, (παροιμ.) *«έχασε η Βενετιά βελόνι»,* δεν είναι άξια λόγου η απώλεια, *«τα χάνω»,* σαστίζω, *«χάνει η μάννα το παιδί και το παιδί τη μάννα»,* υπάρχει πολυκοσμία, θόρυβος, και πολλά άλλα. 🕮 < μσν. χάνω.

χαπιαδόρος και **χαπιαριστής,** ο, ουσ. • (ναυτ.) ο εργάτης λιμένος που έχει ειδικευτεί στη φόρτωση και κατανομή των *«χύδην φορτίων»* στα πλοία, συνών. στοιβαδόρος. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

χαπιάρισμα, το, ουσ. • (ναυτ.) η προσεκτική και συμμετρική διευθέτηση της κατανομής του *«χύδην φορτίου»* στα αμπάρια του πλοίου, όπως είναι τα φορτία των: μεταλλευμάτων, σιτηρών, κάρβουνων, διαφόρων χημικών, λιπασμάτων κ.λπ. συνών. στοιβασία, στοίβαγμα. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

χαπιάρω, ρ. [μετβ.] • (ναυτ.) στοιβάζω εμπορεύματα σε αμπάρι πλοίου. 🕮 < αγνώστου ετύμου.

χάρακας, ο, ουσ. • (εργαλ.) λεπτό επίμηκες γεωμετρικό όργανο, που το χρησιμοποιούν για τη χάραξη και μέτρηση ευθειών γραμμών. 🕮 < αρχ. χάραξ, γεν. -ακος [= μυτερός πάσσαλος]. ⊙ χαρακιά, χαρακώνω.

χαράκι, το, ουσ. • (γεωγρ.) 1. χαραγματιά, 2. ευθεία γραμμή σε επιφάνεια, 3. χαράδρα, χαντάκι στη στεριά και στη θάλασσα, 4. (υποκ.) ο χάρακας. 🕮 < μτγν. χαράκιον < υποκ. αρχ. χάραξ.

χαρακτηριστικό, το, ουσ. • το διακριτικό γνώρισμα προσώπου ή αντικειμένου. 🕮 < επίθ. χαρακτηριστικός < χαρακτηρίζω.

χάρακτρο, το, ουσ. • (εργαλ.) όργανο με το οποίο χαράσσουμε επιφάνειες, συνών. σημαδευτήρι, χαράκτης. 🕮 < αρχ. χαράσσω [= κάνω κάτι οξύ ή μυτερό, οξύνω, ακονίζω].

χάραμα, το, ουσ. [χωρίς γεν.] [πληθ. τα χαράματα] • χαραυγή, ξημέρωμα, αυγή, συνών. λυκαυγές, αντών. λυκόφως, γέρμα. 🕮 < αρχ. χάραγμα. ⊙ ροδοχάραμα.

Το **χάραμα** επήρα / Του Ήλιου το δρόμο,
Κ ρεμώντας τη λύρα / Τη δίκαιη στον ώμο
Κι απ' όπου χαράζει / Ως όπου βυθά,

Τα μάτια μου δεν είδαν τόπον ενδοξότερον από τούτο το αλωνάκι.

➢ Απόσπασμα από το ποίημα *«Ελεύθεροι Πολιορκημένοι»* του **Διονύσιου Σολωμού**.

χαραμάδα, η, ουσ. • ρωγμή, σχισμή σε ξύλινη επιφάνεια, συνών. χαραγή. 🕮 < μσν. χαραμάδα < αρχ. χάραγμ(α) -άδα.

χαραμής, ο, ουσ. δες ασπρογρίβαδο.

χάραξη, η, ουσ. • η ενέργεια του χαράζω, της αποτύπωσης γραμμών ή σχημάτων σε χαρτί ή σε σκληρή επιφάνεια, με σκοπό τη σχεδίαση κάποιου τεχνικού έργου, τον υπολογισμό της πορείας κάποιου μέσου, ή μτφ. την προτεινόμενη δημιουργία της πολιτικής, κοινωνικής, κομματικής κ.λπ. γραμμής. 🕮 < μτγν. χάραξις (σις > -ση).

χαράσσω, ρ. [μετβ.] • 1. χαράζω σε επιφάνεια κάποιο σχέδιο ή γράμματα, 2. αποτυπώνω σχέδιο ή πορεία σε χαρτί. 🕮 < αρχ. χαράσσω [Αττική διάλεκτος χαράττω] [= κάνω κάτι μυτερό, οξύνω, ακονίζω].

χαραυγή και **χαραγή,** η, ουσ. • 1. το πρώτο φως της αυγής, συνών. το ξημέρωμα, η αυγή, το χάραμα, 2. (μτφ.) η πρώτη εμφάνιση ή οι πρώτες ενδείξεις εκδήλωσης ενός φαινομένου, συνών. έναρξη, αρχή, απαρχή. 🕮 < χάρ(αμα) + αυγή.

χαρμάνι, το, ουσ. [γεν. χαρμανιού, -ιών] • 1. μείγμα διαφόρων ποιοτήτων, κυρίως καφέ και καπνών, με σκοπό τη μεγαλύτερη απόλαυση, 2. (γενικότ.) οποιοδήποτε μείγμα που προορίζεται για τη βιομηχανία, 3. α) σκυρόδερμα έτοιμο για χύτευση σε καλούπια, τσιμεντοκονίαμα, ή β) ασβεστοκονίαμα έτοιμο για χρήση, 4. (αργκό) ο χαρμάνης. 🕮 < τουρκ. harman. ⊙ χαρμάνα, χαρμάνης, χαρμανιάζω > χαρμάνιασμα.

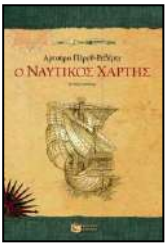

χαρματάν, ο, άκλ. ουσ. • 1. (μετεωρ.) ξηρός και γεμάτος σκόνη εποχικός άνεμος [που εμφανίζεται από τον Δεκέμβριο έως και τον Φεβρουάριο], πνέει από τη Νότιο Σαχάρα και περνά πάνω από τις ακτές του Ατλαντικού της Δυτικής Αφρικής, 2. εποχιακή ονομασία της παραπάνω περιοχής. 🕮 < αγγλ.

harmattan, λ. της αφρικανικής διαλέκτου Twi [της γλώσσας Akan στην κεντρική και νότια Γκάνα].

χαρούπα, η, ουσ. • (ναυτ.) χοινικίδα [< αρχ. χοινίκιον < χοινικίς < χοῖνιξ = 1. όργανο βασανισμού, 2. ο κύκλος του στεφανιού, 3. σπήλαιο σε βραχώδη ακτή, 4. μέτρο για στερεά αντικείμενα] αλλιώς: ροδέλα.

χάρτης, ο, ουσ. • 1. απεικόνιση ολόκληρης της γήινης επιφάνειας ή μιας περιοχής, σε σμίκρυνση υπό κλίμακα, πάνω σε χαρτί, (λογοτ.) *«Ο ναυτικός χάρτης»,* μυθιστόρημα του Ισπανού Arturo Perez - Reverte, εκδ. Πατάκης, 2003, (φρ.) *«ανάγλυφος / φυσικός / ηλεκτρονικός / πολικός / παγκόσμιος / γεωφυσικός / γεωμορφολογικός / γενικός / θεματικός / ανθρωπολογικός / γεωλογικός / τοπογραφικός / οδικός / κλιματολογικός / υψομετρικός / ιστορικός / τουριστικός / ναυτικός / θρησκειολογικός / μετεωρολογικός / λιμένος / παλιρροιών / του αγγλικού Ναυαρχείου / επίπεδος / μερκατορικός / μαγνητικός / συνοπτικός / υδρογραφικός / ωκεανογραφικός / αστρονομικός / πολεοδομικός / βαθυμετρικός χάρτης»,* 2. επίσημο κείμενο στο οποίο καταγράφονται οι βασικές αρχές λειτουργίας του πολιτεύματος, οι διακηρύξεις ή οι καταστατικές αρχές που διέπουν τη λειτουργία ενός οργανισμού ή μιας χώρας, (φρ.) *«καταστατικός / συνταγματικός χάρτης».* 🕮 < αρχ. χάρτης, γεν. -ου, [= φύλλο χαρτιού, κατασκευασμένο από χωριστά στρώματα παπύρου]. ⊙ χαρτογραφικός.

«Ένας ναυτικός **χάρτης** είναι κάτι πολύ περισσότερο από ένα εργαλείο απαραίτητο για να πάει κανείς από ένα μέρος σε ένα άλλο· είναι ένα χαρακτικό, μια σελίδα ιστορίας, μερικές φορές μάλιστα ένα περιπετειώδες μυθιστόρημα».

➢ Προλογικό σημείωμα από το βιβλίο *«Ο ναυτικός χάρτης».*

χαρτογράφηση, η, ουσ. • η ενέργεια του χαρτογραφώ. 🕮 < χαρτογραφη- (χαρτογραφώ) -σις > -ση.

χαρτογραφία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • ο επιστημονικός κλάδος της γεωγραφίας, που ασχολείται με τη σύνταξη και σχεδίαση γεωγραφικών χαρτών καθώς και των μεθόδων και των διαδικασιών που εφαρμόζει, (φρ.) *«θεματική / αναλυτική / ψηφιακή χαρτογραφία».* 🕮 < γαλλ. carto graphie < cartograph(e) [= χαρτογράφ(ος)] -ie [= -ία] < χάρτης [δες λ.] + γράφω.

χαρτογραφικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που έχει σχέση με τον κλάδο της χαρτογραφίας, (φρ.) «χαρτογραφική προβολή». 🕮 < γαλλ. carto graphique < cartograph(ie) [= χαρτογραφ(ία)] + -ique [= -ικός].

χαρτογράφος, ο/η, ουσ. • 1. επιστήμονας ειδικευμένος στη χαρτογραφία, 2. [αρσ.] (τεχνολ.) συσκευή χαρτογράφησης, (φρ.) *«θεματικός χαρτογράφος»,* δορυφορικό σύστημα σχεδιασμού χαρτών. 🕮 < γαλλ. cartographe < μτγν. χαρτογράφος [= αρχειοφύλακας] < χάρτης [δες λ.] + γράφω.

χαρτογραφώ, ρ. [μετβ.] • σχεδιάζω χάρτη, εφαρμόζοντας τις μεθόδους της χαρτογραφίας. 🕮 < χαρτογράφος [δες λ.].

χαρτόνι, το, ουσ. • σκληρό και χοντρό χαρτί που χρησιμοποιείται, κυρίως, για συσκευασία προϊόντων, συνών. ναστόχαρτο [< ναστός = συμπαγής, πεπιεσμένος] + χαρτί. 🕮 (αντιδάνειο) ιταλ. cartone < βενετ. carton < μσν. λατιν. charta < αρχ. χάρτης < αιγυπτ. προέλευσης. ⊙ χαρτονένιος.

χαρτοσήμανση, η, ουσ. • η επικόλληση χαρτοσήμου [δες λ.]. 🕮 < χαρτοσημαίνω.

χαρτόσημο, το, ουσ. • ένσημο [είδος φορολόγησης] που επικολλάται σε έγγραφα (αιτήσεις, βεβαιώσεις, συμβολαιογραφικές πράξεις κ.λπ.) και απευθύνονται σε δημόσιες υπηρεσίες. 🕮 < χαρτί < χάρτης + -σημο < σήμα.

χάσμα, το, ουσ. • 1. μεγάλο και βαθύ ρήγμα της γήινης επιφάνειας, βάραθρο, 2. (κατ' επέκτ.) κενό σε οποιαδήποτε επιφάνεια, 3. (μτφ.) κάθε σκοτεινό και ασαφές μέρος, 4. η σημαντική διαφορά αντιλήψεων. ⊙ χασμάδα, χασματίας [= ισχυρός σεισμός που δημιουργεί ρηγματώσεις στην γήινη επιφάνεια]. 🕮 < αρχ. χάσμα.

χειλονάρι, το, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος ψαριού, η επιστημ. του ονομ.: Chelon Labrosus [διώνυμο], γκρίζος κέφαλος, με μήκος συνήθως στα 30 εκατοστά και βάρος τα 200 γραμμά-

ρια, το συναντάμε στις παρόχθιες περιοχές ακόμα και σε γλυκά νερά.

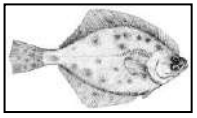
χείλος και **χείλι,** το, ουσ. • 1. (ανατ.) α) καθένας από τους δύο μύες στην περιοχή του στόματος, β) *τα χείλη,* το στόμα, 2. κάθε άκρο ανοίγματος που παραμένει ανοικτό, 3. (μτφ.) α) η άκρη, β) το οριακό σημείο, 4. (φρ.) α) *«στο χείλος της αβύσσου ή του γκρεμού ή της καταστροφής ή του αφανισμού ή της χρεοκοπίας»,* δηλ. στα πρόθυρα της καταστροφής, ή λίγο πριν από την καταστροφή, β) *«χείλος δίσκου / προφυσίου / τροχού».* 🕮 < αρχ. χεῖλος, δωρ. τ. χῆλος, αιολικός τ. χέλλος, τό. ⊙ χειλικός, χειλίτιδα. O επιχείλιος, δίχειλος, λαγωχειλία, ξέχειλος, χειλεοπλαστική, χειλοδοντικός.

χειλού και **χειλούσα** και **χειλούτα,** η, ουσ. • (ιχθυολ.) βενθικό είδος ψαριού που ζει σε βραχώδεις περιοχές, γνωστό και ως λα(μ)πίνα, η επιστ. του ονομ. Symphodus tinca, και Symphodus ocellatus [διώνυμα],

τα χαρακτηριστικά τους: το έντονο πράσινο και ασημί χρώμα του σώματος, οι μπλέ γραμμές στα πτερύγια και τα έντονα χείλη, τρέφεται με μαλάκια, οστρακόδερμα και αχινούς, αφθονεί στις ελληνικές θάλασσες, τον Ατλαντικό και τη Μαύρη θάλασσα, έχει μικρή εμπορική αξία.

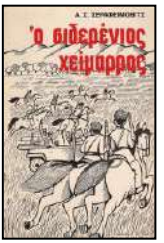
χειμάρα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) μεσογειακό είδος ψαριού, γνωστό και ως φασί ή αλλιώς χωματίδα, ομοιάζει με γλώσσα, το μήκος του μπορεί να φθάσει τα 60 εκατοστά και το μέγιστο βάρος του τα 14 κ. το σώμα είναι πολύ

πεπλατυσμένο και τα δύο μάτια είναι από τη μία πλευρά, το συναντάμε σε βάθος έως και 100 μ. κυκλοφορεί καμουφλαρισμένο στο βυθό.

χείμαρος, ο, ουσ. • (ναυτ.) α) πάσσαλος τοποθετημένος ως τάπα στον πυθμένα της λέμβου τον οποίο βγάζουν όταν τραβούν το σκάφος στην ξηρά για να αδειάσουν τα νερά της βροχής τα οποία, εάν παραμείνουν για κάποιο χρονικό διάστημα, θα λιμνάσουν και θα προκαλέσουν το σάπισμα των ξύλων, ή β) η τρύπα της βάρκας από την οποία φεύγουν τα νερά. 🕮 < αβέβαιου ετύμου, [τεχνικός όρος του ναυτικού λεξιλογίου], ίσως από παράγωγο της λ. χεῖμα [= χειμώνας, παγωνιά] + [επίθημα] -ρος.

χείμαρρος, ο, ουσ. • 1. (γεωγρ.) ορμητικό ρεύμα νερού που σχηματίζεται μετά από μεγάλες βροχοπτώσεις ή από το λιώσιμο του χιονιού, 2. η κοίτη ενός τέτοιου ποταμού,

ξεροπόταμος, 3. (μτφ.) οτιδήποτε χαρακτηρίζεται από ορμητικότητα, συνήθως για λόγο ασταμάτητο και απρόσκοπτο, 4. (λογοτ.) *«Ο σιδερένιος χείμαρρος»,* ιστορικό μυθιστόρημα του Ρώσου συγγραφέα Α. Σ. Σεραφείμοβιτς, εκδ. «Σύγχρονη Εποχή». 🕮 < αρχ. επίθ. χειμάρροος -ον, [= 1. αυτός που ρέει το χειμώνα, μουσκεμένος από το νερό της βροχής και το λιωμένο χιόνι] < χειμών + ροή < ῥέω [= τρέχω, ρέω ορμητικά, (ξε)χύνομαι, αναβλύζω]. ⊙ χειμαρρώδης. O αεροχείμαρρος.

χειμασία, η, ουσ. • 1. διαχείμαση, ξεχειμώνιασμα, 2. τόπος προφυλαγμένος από τις δυσμενείς καιρικές συνθήκες, αλλά και χώρος κατάλληλος για διαχείμαση, χειμάδι(ον), 3. σφοδρή κακοκαιρία. 🕮 < αρχ. χειμασία [= το πέρασμα του χειμώνα, το ξεχειμώνιασμα].

χειμερινός, -ή, -ό, επίθ. • 1. χειμωνιάτικος, χειμέριος, αντών. θερινός, 2. αυτός που είναι κατάλληλος για την περίοδο του χειμώνα, (φρ.) *«χειμερινή στολή / διαύγεια / ώρα / περίοδος», «χειμερινό ωράριο / ηλιοστάσιο», «χειμερινός κολυμβητής».* ◈ χειμερινά [επίρρ.]. 🕮 < αρχ. χειμερινός.

χειμώνας, ο, ουσ. • 1. μία από τις εποχές του χρόνου, 2. (μετεωρ.) ο κακός καιρός, θύελλα, κακοκαιρία, ψύχος, 3. (μτφ.) α) ο χρόνος των γηρατειών, β) το άσπρισμα των μαλλιών. 🕮 < αρχ. χειμών, -ώνος. ⊙ χειμωνιά [χωρίς πληθ.], χειμωνιάζω, χειμωνιάτικος.

Έβρεξες και χιόνισες, άσπλαχνε **χειμώνα**.
Πάγωσες την όμορφη τρυφερή ανεμώνα.
Όλους μας φυλάκισες μέσα στη φωλιά μας.
Φύσηξες και ρήμαξες την αμυγδαλιά μας.
Φτάνουν πια οι κακοκαιρίες φτάνουν πια τα χιόνια.
Άσε να 'ρθει η άνοιξη με τα χελιδόνια.

κι ο βοριάς σφυρίζει, τώρα πιο πολύ.
► Ποίημα *«Τι μας κάνεις χειμώνα»* του **Γιώργη Κρόκου.**

χειραγωγός, ο/η, ουσ. • 1. αυτός που βοηθά κάποιον ανασφαλή κρατώντας τον από το χέρι, 2. αυτός που καθοδηγεί κάποιον, είτε με καλή πρόθεση είτε συμφεροντολογικά, με σκοπό τον απόλυτο έλεγχό του, 3. (ναυτ.) α) σχοινί που κρέμεται στα πλαϊνά του πλοίου για να σκαρφαλώνουν οι ναυτικοί όταν χρειάζεται ή για να διευκολυνθούν κατά τη διαδικασία επιβίβασης ή αποβίβασης άτομα από σωσίβια λέμβο, η βαρδαμάνα ή βαρδατζέντα, β) σχοινί που χρησίμευε παλιότερα στους ναύτες για να σκαρφαλώνουν ψηλά στις κεραίες με σκοπό την απόδοση τιμών, γ) καθένα από τα σκοινιά που βρίσκονται στο πλάι της γέφυρας ή της σκάλας του πλοίου και βοηθούν όσους διέρχονται από εκεί να μη χάνουν την ισορροπία τους, 4. σχοινί ή μεταλλικός σωλήνας ή ξύλινη δοκός που χρησιμεύει ως χειρολαβή σε στενές και κατασκευαστικά ελαφρές γέφυρες, ώστε να πιάνονται από κάπου εκείνοι που τις διασχίζουν. 🕮 < αρχ. χείρ, ή, γεν. τῆς χειρός + (αρχ.) ἄγω [= οδηγώ].

χειράμαξα, η, ουσ. • δίτροχο ή μονότροχο καρότσι που κινείται με τη δύναμη των χεριών και χρησιμεύει για τη μεταφορά μικρών, ως προς τον όγκο, φορτίων. 🕮 < αρχ. χείρ, ή, γεν. τῆς χειρός + [αρχ.] ἅμαξα.

χειραντλία, η, ουσ. • αντλία που λειτουργεί χειροκίνητα. 🕮 < αρχ. χείρ, ή, γεν. τῆς χειρό(ς) + αντλία.

χειρίζομαι, ρ. [μετβ.] • 1. χρησιμοποιώ κάποιο όργανο ή εργαλείο με τα χέρια, 2. κάνω εκείνες τις ενέργειες που διασφαλίζουν την ομαλή λειτουργία και πορεία ενός σκάφους στο νερό ή στον αέρα, κυβερνώ, καπετανεύω, κουμαντάρω, μανουβράρω, 3. διοικώ, διαχειρίζομαι, 4. διεκπεραιώνω. 🕮 < μτγν. χειρίζω < αρχ. χείρ, ή, γεν. τῆς χειρός.

χειρισμός, ο, ουσ. • ο τρόπος χρησιμοποίησης κάποιου οργάνου ή εργαλείου ή μέσου μετακίνησης, αλλά και ο τρόπος διαχείρισης καταστάσεων ή δράσεων. 🕮 < αρχ. χειρισμός.

χειριστήριο, το, ουσ. • 1. όργανο με το οποίο χειρίζεται κανείς κάτι, όπως π.χ. το πηδάλιο σκάφους, η κονσόλα, 2. τηλεγραφική συσκευή με την οποία γίνεται η μετάδοση των σημάτων Μορς [Morse]. 🕮 < χειριστ(ής) + -τήριο(ν).

χειριστής, ο, **χειρίστρια,** η, ουσ. • 1. το εκπαιδευμένο άτομο που χειρίζεται μια μηχανή ή μια συσκευή, 2. (ναυτ.) εκείνος ο ναυτικός που γνωρίζει να χρησιμοποιεί κάποια ιδιαίτερη συσκευή του σκάφους, ο τηλεγραφητής παλαιότερα. 🕮 < μτγν. χειριστής.

χειροβολίδα, η, ουσ. • (ναυτ.) α) σχοινί βυθομέτρησης για βάθη όχι μεγαλύτερα των 25 οργιών [δηλ. 50 γιάρδες, ή 150 πόδια, ή 46 μ.], β) τύπος γυάλινης βόμβας που χρησιμοποιούσαν για να μεταδώσουν τη φωτιά στο σκάφος μπουρλότο που προσκολλούσαν στο εχθρικό πλοίο, ειδικά στα χρόνια της ελληνικής επανάστασης του 21. 🕮 < αρχ. χείρ, ή, γεν. τῆς χειρ(ός) -ο- + βολίδα.

χειρόδεσμος, ο, ουσ. • 1. χειροπέδη, 2. (ναυτ.) είδος ναυτικού κόμπου. 🕮 < αρχ. χείρ, ή, γεν. τῆς χειρ(ός) -ο- + δεσμός.

χειροθυρίδα, η, ουσ. • μικρή πόρτα ασφαλείας που ανοίγει ή κλείνει με την υποστήριξη των χεριών σε δεξαμενή, λέβητα κ.λπ. 🕮 < αρχ. χείρ, ή, γεν. τῆς χειρ(ός) -ο- + θυρίδα.

χειροκίνητος, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που κινείται με τη δύναμη των χεριών, συνών. χειρήλατος, αντών. αυτόματος, (φρ.) *«χειροκίνητος μηχανισμός / στρόφαλος / γερανός / εργάτης / μοχλός / τροχός / φυσητήρας / οίακας / σφικτήρας / γρασαδόρος»*. 🕮 < αρχ. χείρ, ή, γεν. τῆς χειρ(ός) -ο- + κινητός.

χειρόκτιο και **χειρόχτι** και **χερόκτι,** το, ουσ. • (ενδυμ.) α) δερμάτινο ή βαμβακερό ή πλαστικό ή από αμίαντο προστατευτικό περίβλημα του χεριού, το γάντι, (φρ.) *«χειρόκτιο νιτριλίου / βινιλίου / latex / πολυαιθυλενίου»*, β) τύπος γαντιού, χωρίς κάλυψη των δακτύλων, χρήσιμο στη διαδικασία ραφής των ιστίων. 🕮 < αρχ. χείρ, ή, γεν. τῆς χειρ(ός).

χειρολαβή, η, ουσ. • 1. ξύλινο ή μεταλλικό στήριγμα των χεριών για όσους ανεβοκατεβαίνουν τη σκάλα, κουπαστή, 2. τριγωνικό στήριγμα σε όχημα για όρθιους επιβάτες. 🕮 < αρχ. χείρ, ή, γεν. τῆς χειρό(ς) + λαβή.

χειροπέδη, η, ουσ. [συνήθως στον πληθ.] • καθένας από τους δύο μεταλλικούς κρίκους που συνδέονται μεταξύ τους με αλυσίδα για

να δεσμεύει τις κινήσεις των χεριών, χρήσιμη σε αστυνομικούς και δεσμοφύλακες. 🕮 < αρχ. χείρ, ή, γεν. τῆς χειρό(ς) + πέδη [= δεσμός].

χειροπρίανο ή **χεροπρίανο,** το, ουσ. • (εργαλ.) πριόνι του χεριού για ξύλινα ή μεταλλικά μέρη. 🕮 < αρχ. χείρ, ή, γεν. τῆς χειρ(ός) -ο- + πριόνι.

χειροστρόφαλος, ο, ουσ. • στρόφαλος που ρυθμίζεται με το χέρι, συνών. μανιβέλα. 🕮 < αρχ. χείρ, ή, γεν. τῆς χειρ(ός) -ο- + στρόφαλος.

χειροτρύπανο, το, ουσ. • (εργαλ.) ξυλουργικό εργαλείο που ανοίγει τρύπες, γνωστό και ως ματικάπι [δες λ.]. 🕮 < αρχ. χείρ, ή, γεν. τῆς χειρ(ός) -ο- + τρυπάνι.

χελάνδιο(ν), το, ουσ. • (ναυπ.) βυζαντινός τύπος πλοιαρίου με πολεμική και μεταφορική ικανότητα, παραλλαγή του δρόμωνα, με δύο σειρές κουπιών σε κάθε πλευρά, καθώς και έναν ή δύο ιστούς με τετράγωνα πανιά, εξοπλισμένο με σίφωνες, (φρ.) δύο μεγέθη σκαφών: το *«πάμφυλον χελάνδιον»,* με πλήρωμα 120 έως 160 ανδρών, και το *«ουσιακόν χελάνδιον»,* με πλήρωμα περίπου 110 ανδρών. 🕮 < ❶ αραβ. shalandī, ή ❷ (αντιδάνειο) < μσν. χελάνδιον < λατιν. chelandium < αρχ. κέλης [= πολεμικό άλογο] και το αρχ. ρ. ἀντάω, -ῶ [= 1. έρχομαι απέναντι σε κάποιον, 2. συγκρούομαι με κάποιον].

χέλι, το, ουσ. • (ιχθυολ.) είδος ψαριού που ζει σε γλυκά νερά αλλά αναπαράγεται στη θάλασσα [κατάδρομο], το σώμα του μακρύ και κυλινδρικό, σκεπασμένο με μια γλοιώδη ουσία, ζει στον Βόρειο Ατλαντικό Ωκεανό και στη Μεσόγειο θάλασσα. 🕮 < μσν. χέλι < αρχ. ἐγχέλειον.

χελιδόνι, το, και **χελιδόνα,** η, ουσ. • 1. μικρό αποδημητικό πουλί, 2. τριγωνικό κενό στην οπλή του αλόγου, 3. (ιχθυολ.) το ψάρι χελιδονόψαρο [δες λ.], 4. (μυθολ.) [ως κύρ. όν.] η *Χελιδόνα, ηρωίδα της μυθολογίας μας. 🕮 < χελιδόνιον, υποκορ. του αρχ. χελιδών < αβέβαιης ετυμολογίας.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Χελιδόνα** ή Φιλομήλα, κόρη του βασιλιά της Αθήνας Πανδίονα, ο οποίος συμμάχησε με τον Τηρέα και αντιμετώπισε τους Θηβαίους με επιτυχία, ενώ για την ενδυνάμωση της φιλίας και της συνεργασίας τους τον «έδεσε» με τα δεσμά του γάμου δίνοντας για γυναίκα του τη δεύτερη κόρη του την Πρόκνη. Κάποτε, όμως, ο Τηρέας γνώρισε τη Φιλομήλα και, γοητευμένος από την εμφάνιση της, την πήρε με κάποιο πρόσχημα μαζί του. Στο δρόμο, όμως, τη βίασε και για να μη μαρτυρήσει το περιστατικό της έκοψε τη γλώσσα. Όταν η Πρόκνη έμαθε την αλήθεια, γεμάτη μίσος, κομμάτιασε τον Ίτυλο, τον καρπό του έρωτά της με τον Τηρέα, και τα μέλη του τα πρόσφερε στον άντρα της. Ο Τηρέας κυνήγησε τις αδελφές και τις συνέλαβε, οι θεοί, όμως, τις λυπήθηκαν και τις μεταμόρφωσαν σε πουλιά.

χελιδονόψαρο, το, ουσ. • (ιχθυολ.) θαλασσινό είδος ψαριού που αρέσκεται να βγαίνει πετώντας έξω από το νερό ως και ένα μέτρο, έχει μακρόστενο κοκκινωπό σώμα με διχαλωτή ουρά, το μήκος του φτάνει τα 30 εκατοστά και το βάρος του δεν ξεπερνά το μισό κιλό. 🕮 < χελιδόν(ι) -ο- + ψάρ(ι) -ο.

χελοβίβαρο και **χελογίβαρο,** το, ουσ. • ιχθυοτροφείο χελιών. 🕮 < χέλι + βιβάρι [δες λ.] / γιβάρι [= ιχθυοτροφείο].

χέλυσμα, το, ουσ. • (ναυτ.) πρόσθετη τρόπιδα [καρίνα] που προφυλάσσει την κανονική τρόπιδα του σκάφους από ζημιές σε αβαθή νερά, κοντρακαρίνα. 🕮 < χελύσσω [= 1. βήχω δυνατά, 2. κολυμπώ φυσώντας το νερό] < χελύς [= 1. το ηχείο, 2. το κοίλωμα του θώρακα].

χελώνη και **χελώνα,** η, ουσ. [αρχ.] • 1. (ζωολ.) οστρακοφόρο βραδυκίνητο ερπετό, χερσαίο ή θαλάσσιο [φωτό: θαλάσσια χελώνα], 2. (συνεκδ.) το όστρακο του ζώου, 3. (στρατ.) α) είδος πολιορκητικής μηχανής στην αρχαιότητα, β) μεταλλικό καλούπι από μόλυβδο, κατάλληλο για τη δημιουργία σφαιρών εμπροσθογεμών τυφεκίων, 4. (ιστορ.) αρχαίο αιγινήτικο νόμισμα με παράσταση του ζώου, 5. (φυτολ.) γένος δικότυλων αγγειόσπερμων φυτών, 6. (μουσ.)

ηχείο λύρας κατασκευασμένο από όστρακο χελώνας, 7. (μτφ.) καθετί το βραδυκίνητο, 8. (ναυπ.) σιδερένια κομμάτια κάτω από το πάτωμα μεταξύ των νομέων και της καρίνας ως σαβούρα για μεγαλύτερη ευστάθεια του σκάφους, αλλιώς: έρμα, 9. (μεταλλ.) πρωτογενής χυτοσίδηρος σε μορφή πλίνθου [αγγλ. pig iron], 10. (μυθολ.) [ως κύρ. όν.] η *Χελώνη*, ηρωίδα της μυθολογίας μας, 11. (φρ.) *«πάω σαν χελώνα»*, κινούμαι αργά. 🕮 < αρχ. χελώνη. ⊙ χελώνιο, χελωνίδα. ○ δερματοχελώνα, νεροχελώνα, θαλασσοχελώνα, κεραμοχελώνα, χελωνόστρακο, χελωνοκαύκαλο, χελωνόχορτο.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Χελώνη** ή **Χελώνα**, για την παράδοσή μας, όμορφη νέα που αδιαφόρησε στη θεϊκή πρόσκληση για το γάμο της Ήρας κι έδωσε το δικαίωμα στον Ερμή, να την τιμωρήσει πετώντας την μαζί με το σπίτι της στον ποταμό. Από τότε, η χελώνα μεταφέρει το «σπίτι» της σε κάθε βήμα που εκτελεί.

χερούλι, το, ουσ. • χειρολαβή, συνών. πόμολο. 🕮 < χέρι + [υποκορ. επίθημα] -ούλη.

χερσόνησος, η, ουσ. • (γεωγρ.) τμήμα ξηράς που περιβάλλεται από τις τρεις πλευρές με νερό και από την τέταρτη συνδέεται με την ξηρά. 🕮 < αρχ. χερσόνησος < χέρσο + νησί.

χερτς και **χερτζ,** το, άκλ. ουσ. • (φυσ.) μονάδα μέτρησης της ηλεκτρικής συχνότητας μιας περιοδικής διαδικασίας. 🕮 [διεθνής όρος] αγγλ. hertz < [ανθρωπωνύμιο] γερμ. Hertz (από το όνομα του Γερμανού φυσικού H. R. *Hertz).

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: **Χέρτς,** (1857 - 1894) Γερμανός φυσικός. Εργάσθηκε κυρίως για το γνωστικό αντικείμενο του ηλεκτρομαγνητισμού. Δημοσίευσε πολλές επιστημονικές εργασίες όπως: *«Σχέσεις μεταξύ φωτός και ηλεκτρισμού»*, *«Θεμελιώδεις εξισώσεις της ηλεκτροδυναμικής»*, *«Επιδράσεις του φωτός επί φορτισμένων αγωγών»* κ.ά.

χερτσιανός, -ή, -ό, επίθ. δες ερτζιανός.

χηλή, η, ουσ. • 1. (ανατ.) άκρη εξωτερικού οργάνου, 2. (ζωολ.) α) το νύχι [η οπλή] κάποιων ζώων, β) η δαγκάνα των καβουριών και των αστακών, 3. α) καθένα από τα δύο σκέλη κάποιων διχαλωτών εργαλείων όπως: της πένσας, της τανάλιας κ.λπ., β) το διχαλωτό άκρο του λοστού, 4. φυσική ή τεχνητή προεξοχή που εισχωρεί στη θάλασσα, προβλήτα, μώλος. 🕮 < αρχ. χηλή.

χημεία, η, ουσ. • 1. (επιστ.) κλάδος της φυσιογνωσίας που ασχολείται με τα χημικά στοιχεία, τις ενώσεις τους, τις μεταβολές, τη σύσταση και τις ιδιότητες των σωμάτων, τους νόμους που διέπουν τις όποιες αλλαγές στη δομή των ατόμων τους κ.λπ., (φρ.) *«οργανική / ανόργανη / αναλυτική / κβαντική / πράσινη χημεία»*, 2. (μτφ.) ο τρόπος με τον οποίο συνδέονται δύο ή περισσότερα άτομα. 🕮 ❶ (αντιδάνειο) α) < γαλλ. chimie < alchimie [= αλχημεία] < λατιν. alchemia < μτγν. χημ(ε)ία / χυμεία < αραβ. al-kīmiyā (al: άρθρο) + [σύμφυρση] του μτγν. χυμεία [= επεξεργασία υγρών] < χῦμα [= υγρό] < αρχ. χέω, ή ❷ < τοπων. Χημία [ονομασία που χρησιμοποιούσαν οι Αιγύπτιοι για τη χώρα τους] < αιγυπτ. kêm [= μαύρη, δηλ. εύφορη γη]. ⊙ χημείο, χημικός. ○ αγροχημεία, ακτινοχημεία, βιοχημεία, βρωματοχημεία, γεωχημεία, ηλεκτροχημεία, θερμοχημεία, κρυσταλλοχημεία, μαγνητοχημεία, μεταλλοχημεία, μικροχημεία, πετροχημεία, ραδιοχημεία, στερεοχημεία, φαρμακοχημεία, φυσικοχημεία, φωτοχημεία, χημειοεμβολισμός, χημειοθεραπεία, χημειομετρία, χημειοσύνθεση, χημειοθεραπευτικός, χημειοτακτισμός, χημειοτροπισμός.

χημείο, το, ουσ. • 1. χημικό εργαστήριο, 2. [ως κυρ. όν.] *Χημείο*, το πανεπιστημιακό ίδρυμα και το κτήριο στο οποίο εδρεύει η σχολή. 🕮 < χημεία.

χημικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στην χημεία, 2. (φρ.) *«χημική αντίδραση / ενέργεια / σύνθεση / βιομηχανία / ένωση / εξίσωση / ουσία / τουαλέτα»*, *«χημικός δεσμός / παράγοντας / φωτισμός καθαρισμός»*, 3. [το αρσ. ως ουσ.] *ο/η Χημικός*, επιστήμονας που έχει σπουδάσει χημεία. 🕮 < χημ(εία) + -ικός. ◈ χημικά [επίρρ.].

χημικός ναυτιλίας, ο, • (επάγγ.) ειδικός επιστήμονας που: 1. γνωματεύει και πιστοποιεί για τον έλεγχο απαλλαγής από επικίνδυνα αέρια (GAS – FREE) σε κλειστούς χώρους (πλοίων, βυτιοφόρων οχημάτων, δεξαμενών αποθήκευσης κ.ά.), 2. κάνει γραπτή εκτίμη-

ση των κινδύνων από έκθεση των εργαζομένων σε επικίνδυνους παράγοντες, 3. συμβουλεύει σε θέματα ασφαλείας δεξαμενόπλοιων, δεξαμενών ή τερματικών εγκαταστάσεων, σε ζητήματα μεταφοράς και αποθήκευσης επικινδύνων φορτίων, 4. αξιολογεί και διαχειρίζεται περιστατικά εκτάκτου ανάγκης αλλά και υποθέσεις προστασίας του περιβάλλοντος.

Χιλή, η, ουσ. • (γεωγρ.) χώρα της Λατινικής Αμερικής, που συνορεύει ανατολικά με την Αργεντινή, βορειοανατολικά με τη Βολιβία και βόρεια με το Περού, καταλαμβάνει μία στενή παραλιακή λωρίδα μεταξύ των Άνδεων και του Ειρηνικού ωκεανού, έχει έκταση 756.102 τ.χλμ. και πληθυσμό κοντά στα 20 εκατομμύρια κατοίκους, σύμφωνα με επίσημη εκτίμηση για το 2023. 🕮 < ισπαν. Chile.

χιλιο- • πρώτο συνθετικό πολλών λέξεων στις οποίες προσδίδει στο β΄ συνθετικό την παρουσία του χίλια ή την έννοια του πολλές φορές ή άπειρες φορές, π.χ.: χιλιόμετρο, χιλιόγραμμο, χιλιοειπωμένος, χιλιοφορεμένος, χιλιόχρονος, χιλιοστημόριο, χιλιοαμπέρ [κιλοαμπέρ], χιλιόβατο [κιλοβάτ], χιλιοβατώριο [κιλοβατώρα], χιλιοθερμίδα, χιλιοτζάουλ [κιλοτζάουλ], χιλιόκυκλος, χιλιόλιτρο, χιλιοστόλιτρο.

χιλιόγραμμο, το, ουσ. • (μετρολογία) μονάδα μέτρησης της μάζας, ισούται με 1000 γραμμάρια (1 kg = 1000 g). 🕮 < γαλλ. kilogramme < kilo- [= *χιλιο-*] [2] + -gramme [= *-γραμμον*].

χιλιόκυκλος, ο, ουσ. • (μετρολογία) κιλοχέρτζ [δες λ.]. 🕮 < γαλλ. kilogramme < kilo- [= *χιλιο-*] [2] + κύκλος.

χιλιοστό και **χιλιοστόμετρο,** το, ουσ. • (μαθημ.) το ένα από τα χίλια ίσα μέρη στα οποία χωρίζεται η μονάδα μήκους, δηλ. το μέτρο, συνών. μιλιμέτρ. 🕮 < χιλιοστόμετρο, μτφρδ. από τη γαλλ. millimètre.

χίμαιρα, η, ουσ. • 1. επιθυμία που δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί, 2. κάτι το ανύπαρκτο, ουτοπία, αυταπάτη, 2. (φυτολ.) κάθε νόθο εμβολιαζόμενο φυτό, 3. (ιχθυολ.) γένος χονδροπτερυγίων ψαριών που ζουν σε μεγάλα βάθη των ωκεανών, με πολλά είδη *«Chimaera argiloba / bahamaensis / buccaginella / carophila / compacta / didierae»,* και πολλά άλλα, 4. (αρχ.) γίδα, 5. (τέχν.) γλυπτές απεικονίσεις στο γοτθικό ρυθμό που παρουσιάζουν φανταστικά τέρατα, προσωποποιήσεις των ανθρώπινων ελαττωμάτων, 6. (μυθολ.) [ως κύρ. όν.] η *Χίμαιρα, τρίμορφο μυθικό τέρας. 🕮 < αρχ. Χίμαιρα. ⊙ χιμαιρικός [= απραγματοποίητος, συνών. ουτοπικός, φανταστικός, ψεύτικος].

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Χίμαιρα**, τέρας που είχε κεφάλι λιονταριού, σώμα κατσίκας και ουρά φιδιού. Άλλοτε εμφανιζόταν με περισσότερα κεφάλια κι άλλοτε να ξεφυσά φλόγες. Γεννήθηκε από τον Τυφώνα και την Έχιδνα, κατά τον Ησίοδο (Θεογ. 319 κ.εξ.), και σκοπός της υπήρξε η τιμωρία των ανθρώπων. Τους ταλαιπωρημένους και φοβισμένους κατοίκους των περιοχών όπου δρούσε το τέρας, γλύτωσε ο Βελλεροφόντης με τη βοήθεια του Πήγασου.

χιόνι, το, ουσ. • 1. (μετεωρ.) ατμοσφαιρικό φαινόμενο κατά το οποίο τα σταγονίδια ύδατος παγώνουν και σε μορφή νιφάδας πέφτουν στη γη, 2. (συνεκδ.) οι νιφάδες αλλά και το λευκό στρώμα που δημιουργούν όταν πέφτουν στη γη, 3. (ως επίθ.) α) αυτός που είναι πολύ άσπρος, συνών. ολόλευκος, κάτασπρος, β) αυτός που είναι πολύ ψυχρός. 🕮 < μσν. χιόνι < μτγν. χιόνιον, υποκορ. του αρχ. χιών, ή, γεν. -όνος. ⊙ χιονιάς, χιονιά, η, χιονίστρα.

Έξω πέφτει **χιόνι** κι είναι παγωνιά
κι όλοι μαζευτήκαν στη ζεστή γωνιά.
Άσπρισαν οι δρόμοι, στρώθηκε η αυλή
κι ο βοριάς σφυρίζει, τώρα πιο πολύ.

► Απόσπασμα από το ποίημα «Το παγωμένο πουλάκι» του **Χάρη Σακελλαρίου**.

χιονιάς, ο, ουσ. • (μετεωρ.) πολύ ψυχρός καιρός που συνοδεύεται με χιόνι ή που προμηνύει χιόνι. 🕮 < χιόνι + -ας.

χιονόβροχο, το, και **χιονοβροχή,** η, ουσ. • (μετεωρ.) χιόνι και βροχή μαζί, χιονόνερο. 🕮 < χιόν(ι) -ο- + βροχ(ή) -ο-.

χιονοθύελλα, η, ουσ. • (μετεωρ.) θυελλώδης άνεμος που μεταφέρει χιόνι από επιφανειακά στρώματα της γης αλλά και ισχυρός άνεμος που συνοδεύεται με ταυτόχρονη κατακρή-

μνιση χιονιού, συνών. χιονοκαταιγίδα, χιονοστρόβιλος. 🕮 < χιόν(ι) -ο- + θύελλα.

χιονόλυτο, το, ουσ. • (μετεωρ.) χιονόνερο ή χιονοβροχή, νιφάδες χιονιού που τείνουν να μετατραπούν σε σταγόνες βροχής. 🕮 < χιόν(ι) -ο- + λυτός < λύω.

χιονόνερο, το, ουσ. • (μετεωρ.) βροχή από χιόνι που έχει λιώσει στην ατμόσφαιρα, φαινόμενο που συμβαίνει όταν η θερμοκρασία κοντά στο έδαφος είναι περίπου στους 0 °C, συνών. χιονόλυτο. 🕮 < χιόνι + νερό.

χιονοστρόβιλος, ο, ουσ. • (μετεωρ.) ισχυρός άνεμος που στροβιλίζει το χιόνι. 🕮 < χιόν(ι) -ο- + στρόβιλος.

Χίος, η, ουσ. • (γεωγρ.) νησί του Βορειοανατολικού Αιγαίου, με έκταση 842 τ.χλμ. και πληθυσμό 50.361 κατοίκους [απογρ. 2021]. ⊙ Χιώτης, -ισσα, χιώτικος. 🕮 < αρχ. Κίος ή Κέως, ονομασίες παραπλήσιες. Μυθολογικά: α) η ονομασία του νησιού προέρχεται από το θηλυκό ανθρωπωνύμιο «Χιόνη» που ήταν νύμφη και κόρη του Οινοπίωνα, β) μία δεύτερη εκδοχή από το αρσ. ανθρωπωνύμιο «Χίος», που ήταν γιος του Ωκεανού ή του Ποσειδώνα, κι ονομάστηκε έτσι επειδή κατά τη γέννησή του έπεσε πολύ χιόνι.

χιροκόβα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι των γλυκών νερών, η επιστ. του ονομ. Leucos ylikiensis [διώνυμο], μοιάζει με το τσιρώνι και τη δρομίτσα του Αχελώου, το χρώμα του σώματός του είναι ασημόγκριζο με πρασινωπές ή κίτρινες ανταύγειες, το συναντάμε στη λίμνη Υλίκη.

χιτώνας, ο, ουσ. • 1. (ενδυμ.) μακρύ και στενό ένδυμα που φορούσαν οι αρχαίοι, 2. (εκκλ.) το ρούχο που φορούσε ο Χριστός κατά τη διάρκεια της σταύρωσής του, 3. (μτφ.) οτιδήποτε που χρησιμεύει ως κάλυμμα κάποιου αντικειμένου, (μηχανολ.) [φρ.] *«χιτώνας κυλίνδρου»*. 🕮 < αρχ. χιτών, - ῶνος.

χιτώνιο, το, ουσ. • 1. (στρατ.) κοντό εξωτερικό στρατιωτικό ρούχο, συνών. αμπέχονο, μπουφάν, 2. (τεχνολ.) προστατευτικά εξαρτήματα σε μηχανικά μέρη, (φρ.) *«χιτώνιο κυλίνδρου [γνωστό και ως πουκάμισο] / ατμοκυλίνδρου / ελικοφόρου άξονα / άξονα περιστροφής / κιβωτίου διανομής»*. 🕮 < αρχ. χιτών, - ῶν(ος) + -ιο.

χλιαρός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που είναι μέτρια ζεστός, συνών. χλιός, 2. (μτφ.) άτονος, αδιάφορος, υποτονικός, αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη ενθουσιασμού. 🕮 < αρχ. χλιαρός. ◈ χλιαρά [επίρρ.].

χλώριο, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.) αμέταλλο κιτρινοπράσινο αέριο χημικό στοιχείο, με έντονη οσμή, που λόγω της μεγάλης του δραστικότητας δε βρίσκεται ελεύθερο στη φύση, υπάρχει, όμως, σε μορφή οργανικών ή ανόργανων ενώσεων όπως το *«υδροχλωρικό οξύ»* (HCl) γνωστό και ως *«σπίρτο του άλατος»*, το χλωροφόρμιο ($CHCl_3$) κ.ά. 🕮 < νεολατιν. chlorium < αρχ. χλωρός [= πρασινωπός, πρασινοκίτρινος]. ⊙ χλωρικός, χλωρίωση, χλώρωση, χλωριούχος, χλωρίτης.

χλωριούχος, -ος/-α, -ο, επίθ. • (χημ.) αυτός που περιέχει χλώριο, (φρ.) *«χλωριούχο νάτριο»*, το γνωστό αλάτι (NaCl), το *«χλωριούχο ασβέστιο»* ($CaCl_2$), το *«χλωριούχο αμμώνιο»* ή αμμωνιακό άλας, γνωστό ως νισαντίρι [δες. λ.]. το *«χλωριούχο μαγνήσιο / κάλιο / βάριο / βηρύλλιο / καίσιο / κυάνιο / χρωμύλιο»* κ.ά. 🕮 < χλώριο + -ούχος.

χλωρ(ο)- και **χλωρό-** • πρώτο συνθετικό πολλών επιστημονικών όρων που προέρχονται από διάφορους χώρους και προσδίδει στο δεύτερο τη σημασία του πράσινου, του φρέσκου, του υγρού, του πρόσφατου και του κίτρινου π.χ.: χλωραναιμία, χλωροπλάστης, χλωροφύλλη, χλωρίτης, χλωροπενία, χλωρανθίδες, χλωρίδιο, χλωρογόνιο, χλωρόκοκκος, χλωρομετρία, χλωρόξυλο, χλωροφύκη, χλωροφυλλάση, χλωροφυλλίνη. 🕮 < διεθν. όρ. chloro- < επίθ. χλωρός.

χνάρι και **αχνάρι,** το, ουσ. • 1. αποτύπωμα ανθρώπινου ή ζωικού ποδιού στο έδαφος, 2. (ναυτ.) το σχέδιο [το πατρόν] πάνω στο οποίο κατασκευάζονταν τα ξύλινα καΐκια στους ταρσανάδες παλαιότερα, (φρ.) *«χνάρι βαθικών»*, για τον σχεδιασμό και το κόψιμο των νομέων, *«χνάρι ποδοστάματος»*, για τον καθορισμό του ποδοστάματος πλώρης και πρύμνης. 🕮 < μσν. αχνάρι < ἰχνάριον υποκορ. του αρχ. ἴχνος.

χοάνη, η, ουσ. • 1. χωνί, 2. χωνευτήρι, 3. μεγάλο κυλινδρικό δοχείο ανθεκτικό στις υψηλές θερμοκρασίες, κατάλληλο για το λιώσιμο μετάλλων, ή για αποθήκευση διαφόρων

υλικών, 4. (ανατ.) κοιλότητες του σώματος σε σχήμα χωνιού, 5. (μτφ.) τόποι συνάντησης και σύζευξης λαών και πολιτισμών. 🕮 < αρχ. χοάνη. ⭕ χοανοειδής.

χοινικίδα, η, ουσ. • (ναυτ.) χοινίκη, χαρούπα, ροδέλα, κυκλική μεταλλική λάμα που καλύπτει εξωτερικά τον τροχό της άμαξας. 🕮 < αρχ. χοινίκιον < χοινικίς [= 1. όργανο βασανισμού, 2. ο κύκλος του στεφανιού, 3. σπήλαιο σε βραχώδη ακτή, 4. μέτρο για στερεά αντικείμενα].

χοιράδα, η, ουσ. • 1. (γεωγρ.) σκόπελος που εξέχει ελάχιστα από την επιφάνεια της θάλασσας, ξέρα, 2. [πληθ.] (ανατ.) *οι χοιράδες,* οι πρησμένοι και σκληροί αδένες του λαιμού. 🕮 < αρχ. χοιράς, γεν. -άδος, [= βράχος χαμηλός] πληθ. *«χειράδες πέτραι»* [= βράχια που μόλις διακρίνονται πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας, ξέρα, όπως τα νώτα του χοίρου] < χοῖρος.

χόβερκραφτ, το, άκλ. ουσ. • (ναυπ.) α) τύπος πλοίου του οποίου η κίνησή πραγματοποιείται πάνω σε στρώμα αέρος που επιτυγχάνεται με προωθητήρες αεροστροβίλους (ανεμιστήρες) τοποθετημένους στο πρυμναίο μέ-

ρος πίσω από τους οποίους βρίσκονται τα πηδάλια, χρήσιμο ως επιβατικό, ως μέσο αναψυχής, αλλά και ως πολεμικό σκάφος, αλλιώς γνωστό ως αερόστρωμνο, β) πλοίο ταχείας μεταφοράς, για το Πολεμικό Ναυτικό. 🕮 < αγγλ. hovercraft.

Χοκκάιντο, το, ουσ. • (γεωγ.) το δεύτερο σε μέγεθος ιαπωνικό νησί μετά τη νήσο Χονσού, έχει έκταση 77.984 τ.χλμ. και πληθυσμό 5,111,691 κατοίκους [απογρ. 2023]. 🕮 < από μεταφορά του αγγλ. Hokkaido < λ. ιαπωνικής προέλευσης.

χολέρα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. (ιατρ.) α) λοιμώδης μεταδοτική ασθένεια που μπορεί να οδηγήσει στον θάνατο όταν δεν αντιμετωπισθεί φαρμακευτικά, β) (ναυτ.) ιδιαίτερα επικίνδυνη πάθηση για τους ναυτικούς κατά το παρελθόν, 2. (μτφ.) α) δυσάρεστη κατάσταση, β) άνθρωπος με απαίσια συμπεριφορά, γ) άσχημη και κακότροπη γυναίκα. 🕮 < αρχ. χολέρα. ⭕ χολεριάζω, χολερικός, χολεριασμένος, χολερίνη, χολεροκομείο.

χόμαρος, ο, ουσ. • (ζωολ.) γένος αστακών με

τρία είδη δεκάποδων μακρύουρων μαλακοστράκων, που είναι περιζήτητα για το νόστιμο κρέας τους, ο *«αστακός χόμαρος»* γνωστός στην Ελλάδα ως *«θαλασσινός αστακός»* ή *«καραβιδομάνα»* ή *«καραβιδαστακός»*. 🕮 < αγγλ. homarus < γαλλ. homard [= αστακός] < σκανδιναβικής προέλευσης.

Χονγκ-Κόνγκ, το, ουσ. • (γεωγρ.) παραθαλάσσια πόλη με πληθυσμό 7.291.600 κατοίκους, σημαντικό λιμάνι της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας από το 1997, πρώην Βρετανική αποικία από το 1842. 🕮 < αγγλ. Hong Kong [= αρωματικό λιμάνι], ίσως λόγω της οσμής θυμιάματος των εργοστασίων της περιοχής.

χονδρόκοκκος και **χοντρόκοκκος,** -η, -ο, επίθ. • αυτός που έχει χονδρούς κόκκους, π.χ. χονδρόκοκκος άνθρακας / σίδηρος. 🕮 < χονδρ(ός) και χοντρ(ός) -ο- + κόκκος.

Χονολουλού, η, ουσ. • (γεωγρ.) πρωτεύουσα του νησιωτικού συμπλέγματος της Χαβάης, πολιτείας των Η.Π.Α., με 377.260 κατοίκους. 🕮 < αγγλ. Honolulu.

Χονσού, το, ουσ. • (γεωγρ.) το μεγαλύτερο νησί της Ιαπωνίας και το έβδομο μεγαλύτερο νησί του κόσμου, έχει έκταση 227.943 τ.χλμ. και πληθυσμό 104.000.000 κατοίκων περίπου [απογρ. 2017]. 🕮 < σε αγγλική γραφή Honshu < κινεζικής προέλευσης.

(Χ)ορμούζ, το, ουσ. • (γεωγρ.) πορθμός ανάμεσα στον κόλπο του Ομάν και τον Περσικό Κόλπο, το στενότερο σημείο είναι 29 ναυτικά μίλια (ή 54 χλμ.) με τεράστια στρατηγική και εμπορική σημασία, γνωστό και ως *«Πύλη της Ειρήνης» (Bab as-Salam).* 🕮 < αγγλ. Strait of Hormuz - Στενά του Ορμούζ.

χορδή, η, ουσ. • 1. (γεωμ.) η ευθεία γραμμή που ενώνει δύο σημεία της περιφέρειας του κύκλου, 2. (μουσ.) λεπτό νήμα που στερεώνεται πάνω από το ηχείο ενός έγχορδου μουσικού οργάνου, 3. (στρατ.) λεπτό νήμα

από νεύρο ζώο που τοποθετείται στο τόξο, 4. (ανατ.) *«χορδή του τυμπάνου»,* νεύρο που περιλαμβάνει παρασυμπαθητικές και σπλαγχικές ίνες υπεύθυνες για την έκκριση της σιέλου οι πρώτες, και για τη μεταφορά των γευστικών πληροφοριών οι δεύτερες, 5. (μτφ.) σημείο ψυχικής ευαισθησίας. 🕮 < αρχ. χορδή.

χρεόβαρο, το, ουσ. [παλαιότερη γραφή: χρεώβαρο] • (οικον.) (το) ο τόκος που προστίθεται στο χρέος. 🕮 < χρέος + βάρος.

χρεόγραφο, το, ουσ. [παλαιότερη γραφή: χρεώγραφο] • (οικον.) έγγραφο που φανερώνει τη σύναψη χρέους και εμπεριέχει τη δέσμευση του εκδότη να εκπληρώσει την παροχή στον κομιστή του εγγράφου, τέτοια έγγραφα, που θεωρούνται επενδυτικά προϊόντα κι εκδίδονται από κυβερνήσεις ή μεγάλες εταιρείες ή οργανισμούς είναι: οι μετοχές, οι ομολογίες, τα ομόλογα τραπεζών, τα έντοκα γραμμάτια του Ελληνικού Δημοσίου, τα προθεσμιακά συμβόλαια τραπεζών κ.ά. <u>συνών.</u> χρηματόγραφο. 🕮 < χρέ(ος) -ο- + -γραφον κατά το έγγραφον.

χρεοκοπία, η, ουσ. [παλαιότερη γραφή: χρεωκοπία] • 1. (οικον.) παράνομη πτώχευση, η μη εξόφληση των χρεών, 2. (μτφ.) η ολοκληρωτική αποτυχία, η απώλεια κύρους. 🕮 < μτγν. χρεοκοπία, [για τη 2η ερμ.] ιταλ. bancarotta.

χρεοκοπώ, ρ. [αμετβ.] [παλαιότερη γραφή: χρεωκοπώ] • 1. (οικον.) πτωχεύω, αδυνατώ να πληρώσω τις οφειλές μου, 2. (μτφ.) αποτυγχάνω σε ότι έχω δρομολογήσει. 🕮 < χρέ(ος) -ο- + κόπτω.

χρεολυσία, η, ουσ. [παλαιότερη γραφή: χρεωλυσία] • (οικον.) απόσβεση κάποιου χρέους με καταβολή ισόποσων δόσεων, που καταβάλλονται σε τακτά χρονικά διαστήματα. 🕮 < χρεολύς(ιο) + -ία.

χρεολύσιο και **χρεόλυτρο,** το, ουσ. [παλαιότερη γραφή: χρεωλύσιο και χρεώλυτρο] • (οικον.) κάθε μία από τις ισόποσες δόσεις που καταβάλλονται από τον οφειλέτη για την απόσβεση του χρέους του. 🕮 < χρέ(ος) -ο- + λύσ(ις) [< λύω] + -ιον.

χρέος, το, ουσ. • 1. (οικον.) χρηματικό ποσό που έχουμε υποχρέωση να καταβάλουμε ή να επιστρέψουμε σε κάποιον, 2. (μτφ.) ηθική υποχρέωση, καθήκον, οφειλή ευγνωμοσύνης, 3. (πληθ.) *τα χρέη,* διοικητικά ή υπηρεσιακά καθήκοντα, 4. (φρ.) *«χρέος τιμής»,* σε τυχερά παιχνίδια χρέος που πρέπει να εξοφληθεί άμεσα, *«το κοινό χρέος»,* ο θάνατος τον οποίο κανείς δεν μπορεί να αποφύγει, 5. (παροιμ.) *«όποιος αγαπά τα χρέη έχει σύντροφο το ψέμα»,* φανερώνει την αδυναμία αποπληρωμής του χρέους του που έχει κάποιος και γι' αυτό καταφεύγει στο ψέμα ως δικαιολογία. 🕮 < αρχ. χρέος.

χρεοστάσιο, το, ουσ. [παλαιότερη γραφή: χρεωστάσιο] • (οικον.) αναστολή πληρωμής χρεών ή δικαστικών διώξεων για χρέη σε περιόδους έκτακτων πολιτικών αναστατώσεων. 🕮 < χρέ(ος) -ο- + στάσιο < [αρχ.] στάσις [= θέση, τοποθέτηση, στήσιμο, στάθμευση, ακινησία].

χρεοφειλέτης, ο, ουσ. [παλαιότερη γραφή: χρεωφειλέτης] • (οικον.) αυτός που χρωστάει χρήματα, <u>συνών.</u> χρεώστης, <u>αντών.</u> πιστωτής, δανειστής. 🕮 < αρχ. χρε-ωφειλέτης < χρέος + ὀφείλω.

χρεώνω, ρ. [μετβ.] • 1. (οικον.) καταγράφω σε λίστα και υπολογίζω τα ποσά που χρωστά κάποιος έναντι των προϊόντων που αγόρασε ή για κάποια παροχή υπηρεσιών που του προσφέρθηκε, 2. βάζω, υποθήκη, υποθηκεύω, 3. (μτφ.) καθιστώ κάποιον υπεύθυνο για φύλαξη αντικειμένων, εμπορευμάτων, κ.λπ. 🕮 < χρέ(ος) + -ώνω. ⊙ χρέωση.

χρέωση, η, ουσ. • (οικον.) καταγραφή και υπολογισμός του χρηματικού ποσού που οφείλεται από κάποιον. 🕮 < χρεώ(νω) -σις > -ση.

χρ(ε)ωστώ και **χρωστάω,** ρ. [μετβ.] • 1. (οικον.) οφείλω, πρέπει να επιστρέψω σε συγκεκριμένο άτομο ή επιχείρηση το χρηματικό ποσό που δανείστηκα, 2. έχω την ηθική υποχρέωση να ανταποδώσω το καλό που μου έκαναν, 3. οφείλω να δώσω απαντήσεις για τη στάση μου. 🕮 < μτγν. χρεωστῶ.

χρήμα, το, ουσ. • 1. (οικον.) α) νομισματικό είδος με το οποίο συναλλάσσεται κάποιος για αγοραπωλησία ή για παροχή υπηρεσιών, <u>συνών.</u> παράς, λεφτά, φράγκα, β) το σύνολο των κερμάτων, των τραπεζογραμματίων [δηλ. χαρτονομισμάτων], των καταθέσεων, γ) οι επιταγές, οι χρεωστικές και πιστωτικές

κάρτες [με προϋποθέσεις], δ) [σε παλαιότερες εποχές] ο χρυσός και ο άργυρος, 2. (φρ.) *«λογιστικό / ταπεζικό / ζεστό / θερμό / πλαστικό / βρόμικο / ακριβό / φτηνό / εύκολο / νόμιμο / γκρίζο – μαύρο / δημόσιο – κρατικό / ηλεκτρονικό χρήμα», «έχω χρήμα με ουρά», «κολυμπάω στο χρήμα»,* είμαι πλούσιος, (γνωμικό) *«το χρήμα δε φέρνει την ευτυχία», «έλλειψη χρημάτων, στάση εμπορίου»,* η εμπορική δραστηριότητα σταματά, όταν δεν υπάρχουν χρήματα. 🕮 < αρχ. χρῆμα, γεν. -ατος, [= κάτι που κάποιος χρησιμοποιεί ή χρειάζεται] < χράω - χράομαι [= παρέχω ό,τι είναι αναγκαίο]. ⊙ χρηματίζω [= εμπορεύομαι, συναλλάσσομαι, έχω δοσοληψίες], χρηματίζομαι, χρηματιστής. ○ παραχρήμα, χρηματαγορά, χρηματιστηριακός, χρηματιστής, χρηματόγραφο, χρηματοδοσία, χρηματοδότηση, χρηματοδοτώ, χρηματόδεμα, χρηματοκομιστής, χρηματοκρατία, χρηματολάτρης, χρηματολογία, χρηματολογικός, χρηματοσυλλογή, χρηματαποστολή, χρηματολαγνεία, χρηματομεσίτης, χρηματοοικονομικός, χρηματισμός, χρηματοφυλάκιο, χρηματοδοτικός, χρηματοκιβώτιο, χρηματοπιστωτικός.

Τα χαρακτηριστικά του χρήματος

Το χρήμα, για να γίνει αποδεκτό ως μέσο συναλλαγής, πρέπει να έχει τα παρακάτω χαρακτηριστικά:

- να είναι αξιόπιστο
- να είναι εύκολα διαθέσιμο
- να είναι αποδεκτό από πολλούς ανθρώπους, οι οποίοι να έχουν συμφωνήσει ότι θα το χρησιμοποιούν
- να είναι προσιτό
- να μπορεί να υποδιαιρείται σε μικρότερες μονάδες που θα διευκολύνουν τις μικρές καθημερινές συναλλαγές
- να μη φθείρεται εύκολα
- να μπορεί να αποθηκευτεί και να μεταφερθεί οπουδήποτε με χαμηλό κόστος και ελάχιστη προσπάθεια

Όλα τα είδη του χρήματος που έχουν χρησιμοποιηθεί στην ιστορία και τα νομίσματα είχαν ένα ακόμα κοινό χαρακτηριστικό:

Κέρδισαν την εμπιστοσύνη των ανθρώπων για τη χρονική περίοδο που είχαν γίνει κοινώς αποδεκτά. Όταν χαθεί η εμπιστοσύνη στο χρήμα ή στο νόμισμα που χρησιμοποιούμε χάνεται και η αξία του!

► Από την ιστοσελίδα του Ινστιτούτου Χρηματοοικονομικού Αλφαβητισμού (Hellenic Financial Literacy Institute).

χρηματικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. (οικον.) αυτός που αναφέρεται στα χρήματα, 2. (φρ.) *«χρηματική ποινή»,* μετά από δικαστική απόφαση ορίζεται ως ποινή στον ένοχο να καταβάλει ένα συγκεκριμένο ποσό χρημάτων στο δημόσιο ταμείο, το πρόστιμο. 🕮 < χρήμα + -ικός. ◈ χρηματικά [επίρρ.].

χρηματαγορά, η, ουσ. • 1. (οικον.) η κεφαλαιαγορά, η αγορά κεφαλαίων, νομισμάτων, μετοχών κ.λπ. με τη διαδικασία της προσφοράς και της ζήτησης, 2. (συνεκδ.) ο τόπος εντός του οποίου πραγματοποιούνται οι παραπάνω πράξεις, το χρηματιστήριο. 🕮 < χρήμα + αγορά, μτφρδ. από την αγγλ. money-market.

χρηματιστήριο, το, ουσ. • 1. (οικον.) τόπος εντός του οποίου εκτελούνται: α) συναλλαγές μετοχών, ομολόγων, συναλλάγματος κ.λπ. β) διαπραγματεύσεις για αγορά ή πώληση πρώτων υλών, αγαθών π.χ. καφέ, δημητριακών, ορυκτών κ.λπ. 2. το νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου, το οποίο οργανώνει τις σχετικές αγοραπωλησίες. 🕮 < μτγν. χρηματιστήριον [= χώρος διεκπεραίωσης υποθέσεων].

χρηματιστής, ο, **χρηματίστρια,** η, ουσ. • (οικον.) μέλος του κεφαλαιαγοράς που ασχολείται με αγοραπωλησίες στο χρηματιστήριο, συνών. χρηματομεσίτης, αντικριστής. 🕮 < αρχ. χρηματιστής [= εμπορευόμενος] < χρηματίζω [= εμπορεύομαι, συναλλάσσομαι, έχω δοσοληψίες].

χρηματόγραφο, το, ουσ. [παρωχημένο] • (οικον.) χρεόγραφο [δες λ.]. 🕮 < χρήμα, γεν. χρήματ(ος) -ο- + γράφ(ω) -ο-.

χρηματοδότης, ο, **χρηματοδότρια,** η, ουσ. • αυτός που χρηματοδοτεί κάποιον να επιτελέσει ένα έργο μια δραστηριότητα. 🕮 < χρήμα, γεν. χρήματ(ος) -ο- + -δότης.

χρηματοδότηση, η, ουσ. • (οικον.) χρηματική ενίσχυση για την υποστήριξη και ολοκλήρωση ενός έργου. 🕮 < μσν. χρηματοδοτη- (χρηματοδοτώ) + -σις > -ση.

χρηματοδοτώ, ρ. [μετβ.] • (οικον.) εξασφαλίζω το αναγκαίο χρηματικό ποσό για την υλοποίηση ενός έργου ή μιας δραστηριότη-

τας. 🕮 < μσν. χρηματοδοτώ < χρηματο- + -δοτώ.

χρηματοκιβώτιο, το, ουσ. • σιδερένιο ή ατσάλινο κιβώτιο με ενσωματωμένη κλειδαριά ασφαλείας, εντός του οποίου φυλάσσονται χρήματα, πολύτιμα αντικείμενα ή έγγραφα. 🕮 < χρήμα, γεν. χρήματ(ος) -ο- + κιβώτιο(ν).

χρηματομεσίτης, ο, **χρηματομεσίτρια,** η, ουσ. • (οικον.) μεσίτης που ασχολείται με τη σύναψη δανείων, ή με την αγορά και πώληση μετοχών, ομολόγων κ.λπ. συνών. χρηματιστής [δες λ.], αντικριστής. 🕮 < χρήμα, γεν. χρήματ(ος) -ο- + μεσίτης.

χρησιμοποιώ, ρ. [μετβ.] • 1. κάνω κάτι να λειτουργήσει για να αξιοποιηθεί προς όφελος μου, μεταχειρίζομαι, 2. (για πρόσωπα) κάνω κάποιον να εργαστεί για λογαριασμό μου. 🕮 < χρήσιμ(ος) -ο- + -ποιώ.

χρονισμός, ο, ουσ. • (τεχνολ.) η ρύθμιση της περιοδικής κίνησης των τμημάτων εισαγωγής και εξαγωγής, σε κινητήρα εσωτερικής καύσης, με την οποία οι κύλινδροι [πιστόνια] γεμίζουν με νέο καύσιμο μίγμα και εν συνεχεία απομακρύνουν τα παραγόμενα αέρια. 🕮 < χρονίζω + -μός.

χριστόψαρο, το, ουσ. • (ιχθυολ.) βενθικό είδος θαλάσσιου ψαριού, η επιστ. του ονομ.:

Zeus faber, (Ζευς ο σιδηρουργός) [διώνυμο], γνωστό και ως *«σανπιέρος»* ή *«σαμπιέρρος»,* [ονομασίες που ετυμολογούνται από το γαλλ. / αγγλ. saint-pierre / Peter's Fish και δικαιολογούνται από τον θρύλο, ότι ο Απόστολος Πέτρος - προστάτης των ψαράδων στη Γαλλία έφερε ένα ψάρι αυτού του είδους στον Χριστό μετά από εντολή του]. Χαρακτηριστικό γνώρισμα του ψαριού η μεγάλη πολύ σκούρα κηλίδα στα πλευρά του και τα μακριά αγκάθια στο ραχιαίο πτερύγιο. 🕮 < μσν. χριστόψαρον < Χριστ(ός) -ο- + ψάρ(ι) -ον.

χρονοδιακόπτης, ο, ουσ. • (τεχνολ.) μηχανισμός που επιτρέπει την έναρξη ή τη διακοπή λειτουργίας μιας μηχανής ή συσκευής σε προκαθορισμένο χρόνο. 🕮 < χρόν(ος) -ο- + διακόπτης.

χρονολογία, η, ουσ. • 1. χρονικός προσδιορισμός γεγονότων, σε σχέση με κάποιο άλλο σημείο αναφοράς το οποίο θεωρείται ως αφετηρία, 2. (συνεκδ.) η ημερομηνία που αναγράφεται σε κάποιο έγγραφο, επιστολή κ.λπ. 3. επιστημονικός κλάδος που ασχολείται με τη μέτρηση και διαίρεση του χρόνου, σε σχέση με κοσμικά ή φυσικά φαινόμενα ή ιστορικά γεγονότα. 🕮 < μσν. χρονολογία, γαλλ. chronologie, αγγλ. chronology.

χρονολογώ, ρ. [μετβ.] • 1. καθορίζω χρονολογικά τη στιγμή που διαδραματίστηκαν τα γεγονότα, 2. σημειώνω τη χρονολογία επάνω σε ένα γραπτό κείμενο, έγγραφο κ.λπ. 🕮 < μσν. χρονολογώ.

χρονόμετρο, το, ουσ. • 1. (τεχνολ.) ρολόι ακριβείας που μετρά τις ώρες, τα λεπτά, τα δευτερόλεπτα αλλά και τα κλάσματα του δευτερολέπτου, (φρ.) *«ψηφιακό / ηλεκτρονικό / επαγγελματικό / επιτραπέζιο / σκακιστικό / αντίστροφο / μηχανικό / φορητό χρονόμετρο»,* 2. (ναυτ.) ωρολογιακός μηχανισμός για την ακριβή μέτρηση του χρόνου, χρήσιμος στην επίλυση προβλημάτων της αστρονομικής ναυτιλίας, 3. (μουσ.) μετρονόμος. 🕮 < γαλλ. chronomètre < chrono- [= χρόν(ος)] -ο- + -mètre [= -μετρο(ν)].

χρονοναύλωση, η, ουσ. • (οικον.) συμφωνία ναύλωσης πλοίου, ανάμεσα σε δύο εμπλεκόμενα μέρη, τον πλοιοκτήτη ή εκναυλωτή και τον ναυλωτή, για ένα συμφωνημένο χρονικό διάστημα το οποίο είναι δυνατόν να διαρκεί από λίγες εβδομάδες έως και πολλά έτη, έναντι κάποιου ναύλου. 🕮 < χρόν(ος) -ο- + ναύλωση.

χρόνος, ο, ουσ. [πληθ. χρόνια και χρόνοι] • 1. η διάρκεια ενός φαινομένου ή μιας κατάστασης, 2. διάσταση στην οποία υπόκεινται τα φυσικά φαινόμενα, 3. έτος, 4. καθένας από τους ρηματικούς τύπους που φανερώνουν πότε γίνεται αυτό που σημαίνει το ρήμα, 5. [πληθ.] οι χρόνοι, υποδηλώνει κάποια συγκεκριμένη εποχή, 5. (φρ.) *«αστρικός / αστρονομικός / ναυτιλιακός / ηλιακός / συμβατικός / ελεύθερος / κυκλικός / μυθικός / έσχατος / αρχέγονος / καινούργιος / χρόνος»,* *«χρόνος απόσβεσης / αναρρόφησης / συμπίεσης»,* 6. (παροιμ.) *«όσα φέρνει η ώρα δεν τα φέρνει ο χρόνος όλος»,* σε μια στιγμή μπο-

ρούν να συμβούν σημαντικές αλλαγές στη ζωή μας. 🕮 < αρχ. χρόνος.

χρυσαυγή, η, ουσ. • η ώρα λίγο πριν από την ανατολή, όταν αρχίζει ο ουρανός να παίρνει το λαμπερό κίτρινο χρώμα του, συνών. το χάραμα, ροδαυγή, ροδοχάραμα. 🕮 < χρυσ(ός) + αυγή.

χρύσκος, ο, ουσ. • (ιχθυολ.) α) ψάρι των γλυκών νερών που ανήκει στην οικογένεια των Κυπρινίδων, γνωστό και ως γυφτόψαρο, τρέφεται με προνύμφες εντόμων και μαλάκια, θα το συναντήσουμε στα θεσσαλικά ποτάμια και τις λίμνες, β) με την ίδια ονομασία άλλο μικροσκοπικό ψάρι των γλυκών νερών, γνωστό ως βελονίτσα, διαβιεί στο ποτάμι του Αωού και στις λίμνες Οχρίδα και Σκόδρα.

χρυσοβελονίτσα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι των γλυκών νερών, η επιστ. του ονομ.: Sabanejewia balcanica [διώνυμο], το συναντάμε στις λεκάνες απορροής των ποταμών Αξιού, Γαλλικού, Λουδία και Αλιάκμονα καθώς και στη λίμνη Δοϊράνη.

χρυσός, ο, και **χρυσάφι,** το, ουσ. • 1. (χημ.) στοιχείο που ανήκει στην κατηγορία των μετάλλων, με χημικό σύμβολο Au και ατομικό αριθμό 79, 2. (μεταλλ.) πολύτιμο μέταλλο που χρησιμοποιείται στην κοσμηματοποιία και στην κοπή νομισμάτων, 3. κάθε αντικείμενο που είναι κατασκευασμένο από το παραπάνω στοιχείο, *«χρυσή λίρα Αγγλίας / Ελβετίας / Τουρκίας»,*

νομίσματα με ισχυρή διαπραγματευτική και συναλλαγματική αξία, ειδικότερα στις αγοραπωλησίες σκαφών κατά το παρελθόν, δηλ. 18ος – 19ος αι. 4. (συνεκδ.) οτιδήποτε είναι πολύτιμο και έχει διαχρονική αξία, 5. (φρ.) *«μαύρος χρυσός»,* το πετρέλαιο, *«καθαρός χρυσός»,* ο χρυσός των 24 καρατίων, 5. [ως επίθ.] *«χρυσή άμμος»,* αμμώδης παραλία, *«χρυσή τομή»,* το ιδανικό σημείο, σύγκλισης αντίθετων απόψεων. 🕮 < αρχ. χρυσός. ⭕ χρυσάνθεμο, χρυσαλοιφή, χρυσαύγεια, χρυσελεφάντινος, χρυσόβεργα, χρυσογραφία, χρυσοδάκτυλος, χρυσοδένω, χρυσοθεραπεία, χρυσοθηρία, χρυσοκέντημα, χρυσόκολλα, χρυσοκίτρινος, χρυσοκυρά, χρυσολούλουδο, χρυσόμυγα, χρυσοπηγή, χρυσόξυλο, χρυσοποίκιλτη, χρυσοπόρφυρος, χρυσοπώλης, χρυσορροάς, χρυσοστόλιστος, χρυσοΰφαντος, χρυσόμηλο, χρυσόνημα, χρυσοχέρης, χρυσοχόος, κ.ά.

χρώμα, το, ουσ. • 1. οπτική εντύπωση που προκαλείται από την αντανάκλαση ορισμένων ακτίνων ή του ηλιακού φωτός στην επιφάνεια των σωμάτων, 2. η χροιά του ανθρώπινου δέρματος, 3. χρωστική ουσία, μπογιά, βαφή, 4. (μτφ.) προσωπικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα σε: α) γραπτό κείμενο, β) ομιλία, ηχόχρωμα, γ) τοπική διάλεκτο, 5. (φρ.) *«τα χρώματα της ίριδας»,* [ναυτ.] *«χρώμα καπνοδόχου / ισάλων / καταστρώματος / υφάλων [υφαλόχρωμα] / φωτιάς / ανεξίτηλο / αντιδιαβρωτικό / θερμομονωτικό / πλαστικό / ακρυλικό».* 🕮 < αρχ. χρῶμα. ⊙ χρωματίζω.

χρωματιστός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που έχει σχέση με το χρώμα, έγχρωμος, βαμμένος, αντών. άχρωμος. 🕮 < χρωματίζω + -τός. ◈ χρωματιστά [επίρρ.].

χρώμιο, το, ουσ. • (χημ.) σκληρό, δύστηκτο, βαρύ, γυαλιστερό μέταλλο, με κυανή χροιά και μεγάλη αντοχή στις υψηλές θερμοκρασίες, χρησιμοποιείται ευρύτατα στη βιομηχανία. 🕮 < νεολατιν. chromium < αρχ. χρῶμα, γεν. -ατος, (πήρε την ονομασία του από το πλήθος των χρωμάτων που εμφανίζει στις διάφορες ενώσεις του). ⊙ χρωμίτης, χρωμικός. ⭕ χρωμιούχος, χρωμιοκάλιο, χρωμιοχάλυβας, χρωμόχρωμα, χρωμονικελίνη.

χρωμο- και **χρωμό-** και **χρωματ(ο)-** και **χρωματ(ό)-** • πρώτο συνθετικό ξένων όρων που δηλώνει την ύπαρξη ή το συσχετισμό κάποιου χρώματος με το β΄ συνθετικό π.χ.: χρωμολιθογραφία, χρωματίνη, χρωματογραφία, χρωματογράφος, χρωματοθεραπεία, χρωμοτυπία, χρωμοφωτογραφία, χρωματοτροπισμός, χρωμόσωμα και χρωματόσωμα, χρωμόσφαιρα, χρωμοπλάστης, χρωμογένεση, χρωμοφωτοτυπία. 🕮 < διεθν. chromo- < αρχ. χρῶμα.

χρωμόσφαιρα, η, ουσ. • (αστρον.) το εξωτερικό στρώμα του Ήλιου ανάμεσα στη φωτόσφαιρα και την κορώνα, ορατό μόνο κατά τη διάρκεια των ολικών εκλείψεων. 🕮 < γαλλ. chromosphère < chromo- [= χρωμο-] + αρχ. σφαῖρα.

χρωστικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που έχει σχέση με τη χρώση [= βαφή], [ως ουσ.] η χρωστική, οργανική ουσία που βρίσκεται στους ιστούς του σώματος. 🕮 < αρχ. χρῴζω, [= χρωματίζω, καίγομαι].

χρωστήρας, ο, ουσ. • 1. πινέλο ζωγράφου αλλά και μπογιατζή, 2. (μτφ.) η τέχνη του ζωγράφου. 🕮 < μσν. χρωστήρ < αρχ. χρῴζω, χρώννυμι [= χρωματίζω, καίγομαι] + -τήρ.

χταπόδι, το, ουσ. • 1. (ζωολ.) μαλάκιο, με σώμα που αλλάζει γρήγορα σχήμα και οκτώ

πλοκάμια που φέρουν μυζητήρες [όργανα προσκόλλησης], έχουν περίπλοκο νευρικό σύστημα και εξαιρετική όραση, σπανίως αναφέρεται ως κταπόδι, συνών. πολύποδας, (ειδ. φρ.) *«θα σε κοπανίσω σαν χταπόδι»,* δηλ. θα σε ξυλοφορτώσω, 2. ελαστικό σχοινί ή ιμάντας με γάντζους στις άκρες, για να ασφαλίζεται το φορτίο στη σχάρα του οχήματος, 3. (τεχνολ.) πολλαπλή εξαγωγή καυσαερίων σε μηχανή εσωτερικής καύσης. 🕮 < μσν. οκταπόδι, υποκορ. του μτγν. ὀκτάπους < ὀκτά- [= οκτώ] + πούς [= πόδι].

χτένι, το, ουσ. [συνήθως στον πληθ.] • 1. (ζωολ.) εδώδιμο μαλάκιο, με λείο ή ακτινωτό όστρακο, σε σχήμα βεντάλιας, λευκού ή κόκκινου χρώματος, ερμαφρόδιτο, απαντάται σε όλες τις θάλασσες του κόσμου, 2. (ανατ.) ο υποκάνθιος – τένοντας- του μοσχαριού, που βρίσκεται στα δύο μπροστινά τεταρτημόρια. 🕮 < μσν. χτένι < μτγν. κτένι(ον), υποκορ. του αρχ. κτείς γεν. κτενός, ό, [= η χτένα].

χύδην, επίρρ. • (λόγ.-μειωτ.) σωρηδόν, χωρίς τάξη, (ναυτ.) *«χύδην φορτίο»,* φορτίο με ίδιο προϊόν, χωρίς συσκευασία, που μεταφέρεται χύμα, όπως είναι τα δημητριακά, τα μεταλλεύματα αλλά και τα διάφορα υγρά. 🕮 < αρχ. χύδην < χέω [= χύνω].

χύμα, επίρρ. τροπικό • εμπόρευμα που διακινείται ασυσκεύαστο, ανάκατα, σωρηδόν. 🕮 < μτγν. χύμα [= ανάκατη μάζα].

χύνω, ρ. [μετβ.] • 1. αδειάζω το υγρό περιεχόμενο ενός δοχείου, 2. διασκορπίζω κάτι, 3. (για μέταλλα) λιώνω, 4. εκσπερματώνω. 🕮 < αρχ. χέω [= χύνω].

χύση, η, ουσ. • 1. χύσιμο κάποιου υγρού, 2. λιώσιμο μετάλλου, 3. ραγδαία βροχή, 4. (ναυτ.) ρίξιμο στη θάλασσα του φορτίου που μεταφέρει κάποιο πλοίο, αβαρία. 🕮 < αρχ. χύσις [= χύσιμο, ροή] < χέω [= χύνω].

χυτήριο, το, ουσ. • εργοστασιακή εγκατάσταση όπου λιώνουν μέταλλα και στη συνέχεια τα χύνουν σε καλούπια, συνών. χωνευτήριο. 🕮 < χυ- (χύνω) -τήριο(ν).

χυτός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που έχει χυθεί, που έχει διασκορπισθεί, 2. μεταλλικό αντικείμενο που μορφοποιήθηκε μετά από διαδικασία έγχυσης της ρευστής του μάζας σε καλούπι, 3. (μτφ.) καλλίγραμμος, καλοφτιαγμένος, πλαστικός, 4. (φρ.) *«πλέω χυτά»,* πλέω δηλ. με ούριο άνεμο. 🕮 < αρχ. χέω [= χύνω].

χυτοσίδηρος, ο, ουσ. • (μεταλλ.) κράμα, κυρίως, σιδήρου και άνθρακα [μπορεί όμως και με προσθήκη πυριτίου, μαγγανίου νικελίου και χρωμίου], που λαμβάνεται με την τήξη σιδηρομεταλλεύματος σε υψικάμινο, γνωστό και ως μαντέμι, (φρ.) *«φαιός / γκρίζος / όλκιμος / λευκός / ελατός ή μαλακτός χυτοσίδηρος», «χυτοσίδηρος σφαιροειδούς γραφίτη».* 🕮 < χυτ(ός) -ο- + σίδηρος, μτφρδ. από τη γερμ. Gusseisen.

χυτοχάλυβας, ο, ουσ. • (μεταλλ.) χάλυβας που διατίθεται στο εμπόριο σε μορφή πλίνθου ή σε μορφή χυτής χελώνας, γνωστός και ως ατσαλοσίδερο. 🕮 < χυτ(ός) -ο- + χάλυβας.

χώμα, το, ουσ. • 1. το λεπτό στρώμα εδάφους, που σχηματίζεται από λεπτούς κόκκους υλικών που προέρχονται από αποσαθρωμένα πετρώματα ή από αποσύνθεση οργανικών ουσιών, 2. σκόνη, κονιορτός, 3. (συνεκδ.) γη, έδαφος, 4. (φρ.) [ευχή σε επικήδειο] *«ας είναι ελαφρό το χώμα που θα σε σκεπάσει», «χώμα πιάνει, χρυσάφι γίνεται»,* για τον πετυχημένο επιχειρηματία. 🕮 < αρχ. χῶμα. ⊙ χωμάτινος, χωματερός, χωματίζω, χωματιανός, χωματίλα.

χωματίδα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) κοινή ονομασία ψαριών, γνωστό και ως φασί ή αλλιώς χειμάρα [δες λ.], ένα είδος που ομοιάζει με το ψάρι γλώσσα, έχει 60 εκατοστά πλάτος και

το μέγιστο βάρος του φθάνει τα 14 κιλά, το συναντάμε σε ακτές βάθους έως 100 μέτρων. 🕮 < χωματ- (χώμα) -ίδα (ίσως επειδή ψάχνει την τροφή της χαμηλά στον πάτο).

χώνευση, η, ουσ. • 1. (ιατρ.) η λειτουργία της πέψης, 2. λιώσιμο των μετάλλων που πραγματοποιείται σε υψηλές θερμοκρασίες. 🕮 < χωνεύ(ω) + -σις > ση.

χωνευτήριο, το, ουσ. • 1. μεταλλευτική κάμινος, κατασκευασμένη από πυρίμαχα υλικά εντός της οποίας λιώνουν τα πρωτογενή υλικά σε υψηλές θερμοκρασίες τήξης, χυτήριο, 2. κτήριο όπου φυλάσσονται τα οστά, οστεοθήκη νεκροταφείων, οστεοφυλάκιο. 🕮 < χωνεύ(ω) + -τήριο.

χωνί, το, ουσ. • 1. μικρό μεταλλικό ή πλαστικό ή γυάλινο όργανο σε σχήμα κώνου με στενό στόμιο κατάλληλο για μετάγγιση υγρών, 2. είδος πρόχειρης κωνικής χαρτοσακούλας, 3. (ναυτ.) α) μεταλλικό εσωτερικό περίβλημα οφθαλμού ή εξωτερικού στύλου για προστασία των σημείων από την τριβή αλυσίδας ή κάποιου συρματόσχοινου, στορέας, β) εξάρτημα προπέλας [φωτό]. 🕮 < μσν. χωνί < χωνίον υποκορ. του αρχ. συνηρ. τ. χώνη < χοάνη < χέω [= χύνω].

χωρητικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που χωράει, που είναι ικανός να χωρέσει κάπου ή σε κάτι, να περιλάβει, (φρ.) [ηλεκτρολ.] *«χωρητική ανασύζευξη / ανάδραση / αντίσταση / σύζευξη»*, *«χωρητικό κύκλωμα / φορτίο / μικρόφωνο»*. 🕮 < χωρέω [= κάνω χώρο για κάποιον άλλο, οπισθοχωρώ, υποχωρώ, αποχωρώ, αποσύρομαι] + -τίκος.

χωρητικότητα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. α) το σύνολο των πραγμάτων που μπορούν να χωρέσουν σ' έναν κλειστό χώρο ή σ' ένα κοίλο σώμα, β) το πλήθος των ατόμων που συνωστίζονται σ' έναν περιορισμένο χώρο, 2. (ναυτ.) ο κυβισμός των όγκων όλων των κλειστών χώρων του πλοίου (εκφράζεται σε κόρους, [ενικ.] = μονάδα μέτρησης όγκου, αντιστοιχεί 100 κυβικά πόδια ή 2,83 $μ^3$), 3. (φυσ.) [φρ.] *«χωρητικότητα σε κόρους / πυκνωτή / συσσωρευτή / μνήμης ηλεκτρονικού υπολογιστή / ταμιευτήρα»*. 🕮 < μτγν. χωρητικός < αρχ. χωρέω [= κάνω χώρο για κάποιον άλλο, οπισθοχωρώ, υποχωρώ, αποχωρώ, αποσύρομαι].

χωρίζω, ρ. [μετβ.] • 1. ξεχωρίζω, απομακρύνω κάτι, 2. διαλέγω, προτιμώ, 3. διανέμω, διαμοιράζω, 4. διαλύω τον γάμο, παίρνω διαζύγιο, 5. επεμβαίνω ανάμεσα σε δύο πρόσωπα που μαλώνουν. 🕮 < αρχ. χωρίζω.

χωρικά ύδατα, τα, • θαλάσσια ζώνη που περιβάλλει τις ακτές ή αντιστοιχεί στα εσωτερικά ύδατα ενός κράτους και αποτελεί τμήμα της εθνικής επικράτειας, αλλιώς και αιγιαλίτιδα ζώνη ή χωρική θάλασσα.

χώρισμα, το, ουσ. • παραβάν, κατασκευή που διαχωρίζει κάποιο χώρο σε άλλους μικρότερους, (φρ.) *«χώρισμα δεξαμενής / διπύθμενων / γέφυρας / επιστέγου / προστεγου»*. 🕮 < μτγν. χώρισμα [= χωριστός χώρος] + -μα.

χωροβάτης, ο, ουσ. • (τοπογρ.) γεωδαιτικό όργανο που χρησιμοποιείται για τη μέτρηση υψομετρικών σημείων, συνών. αεροστάθμη, (φρ.) *«χωροβάτης οπτικός / αυτορυθμιζόμενος / υδροστατικός»*. 🕮 μτγν. χωροβάτης < χώρος + -βάτης < βαίνω.

χωρομέτρηση, η, ουσ. • (τοπογρ.) μέτρηση κάποιας εδαφικής έκτασης κάνοντας χρήση τοπογραφικών οργάνων όπως είναι ο θεοδόλιχος. 🕮 < χωρομετρη- (χωρομετρῶ) + -σις > -ση.

χωρομετρία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. η καταμέτρηση κάποιας εδαφικής έκτασης με χρήση τοπογραφικών οργάνων και η σχεδιαστική απεικόνιση υπό κλίμακα σε χαρτί, συνών. χωρομέτρηση, 2. ο επιστημονικός κλάδος που ασχολείται με τις διάφορες χωρομετρήσεις εδαφών, για λόγους πολεοδομικούς, χωροταξικούς ή εμπορικούς. 🕮 < χωρομετρῶ.

χώρος, ο, ουσ. • 1. εδαφική έκταση, τόπος, περιβάλλον, περιοχή, 2. (μτφ.) επαγγελματικός ή επιστημονικός τομέας, 3. (φιλοσ.) το άπειρο διάστημα εντός του οποίου κινείται η ύλη, 4. (φρ.) *«νεκρός / ελεύθερος / στενός / ζωτικός / εναέριος / θαλάσσιος / κενός / επιζήμιος / ανοικτός / κλειστός χώρος»*. 🕮 < αρχ. χῶρος. ⭕ χωροστάθμηση, χωροσταθμώ.

Ψ

Ψ, ψ, ψι, το, άκλ. ουσ. • α) το εικοστό τρίτο γράμμα του ελληνικού αλφαβήτου, ένα από τα 17 σύμφωνα, β) [χωρίς κανένα διακριτικό σημάδι, κατά παράδοση ή καταχρηστικά] Ψ ή ψ [= εικοστός τρίτος, -η, -ο,] 🕮 < μτγν. ψῖ < αρχ. ψεῖ.

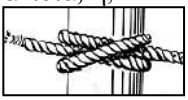
Ψ' ή **ψ'** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 700, επτακόσια ή επτακοσιοστός.

'Ψ ή **'ψ** ή **¸ψ** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 700.000, επτακόσιες χιλιάδες.

ψάθα, η, ουσ. • 1. (φυτολ.) ποώδες φυτό, που φύεται και αναπτύσσεται κυρίως στα έλη ή στους βάλτους, τύφη η στενόφυλλος ή παπύρι, 2. (ενδυμ.) καπέλο φτιαγμένο από στελέχη του παραπάνω φυτού, 3. συμπαγές πλεκτό από άχυρο, από καλάμια, από βούρλα ή κλαδιά λυγαριάς που χρησιμοποιείται ως χαλί, τσάντα κ.λπ. 4. (φρ.) *«πέθανε στην ψάθα»*, κάποιος που πέθανε πάμφτωχος, 5. (ναυπ.) ονομασία μεγάλου πανιού ιστιοφόρων σκαφών, τραπεζοειδούς σχήματος, γνωστό και ως ράντα [με κάποιες μικρές διαφοροποιήσεις ως προς το σχήμα], *«ψάθα ακατίου / επιδρόμου / μεγίστης / χωρίσματος»*. 🕮 < μσν. ψάθα. ⊙ ψαθώνω > ψάθωμα, ψάθινος. O ψαθοποιείο, ψαθόπλεχτος.

ψαλίδι, το, ουσ. • 1. (εργαλ.) α) εργαλείο του χεριού με το οποίο κόβουμε διάφορα αντικείμενα, χαρτιά, υφάσματα, λαμαρίνες κ.λπ., β) μηχανικό εργαλείο κοπής, (φρ.) χειροκίνητο / ποδοκίνητο / ηλεκτρικό / υδραυλικό ψαλίδι, 2. (αθλητ.) τρόπος άλματος αλλά και ποδοσφαιρικής κίνησης, 3. (αρχιτ.) ζεύγος δοκαριών σε σχήμα Λ, 4. (ζωολ.) είδος ερπετού. 🕮 < μσν. ψαλίδι < μτγν. ψαλίδιον < αρχ. ψαλίς.

ψαλιδιά, η, ουσ. • 1. τομή που γίνεται με τη χρήση ψαλιδιού, 2. (ναυτ.) είδος ναυτικού κόμπου που εφαρμόζεται συνήθως σε πάσσαλο, άξονα ή σε σχοινί με μεγαλύτερη διάμετρο, (φρ.) *«μισή ψαλιδιά»*, μετακινούμενος κόμπος κατά μήκος του σχοινιού για έλεγχο κίνησης φορτίων. 🕮 < ψαλίδ(ι) + -ιά.

ψαλιδίζω, ρ. [μετβ.] • 1. κόβω τις άκρες ενός αντικειμένου, 2. ελαχιστοποιώ κάποιο χρηματικό ποσό, 3. επεμβαίνω αυθαίρετα σε κάποιο γραπτό κείμενο που προορίζεται για δημοσίευση, η στο σενάριο κάποιας κινηματογραφικής ταινίας ή ενός θεατρικού έργου, περιορίζοντας την έκτασή του ή λογοκρίνοντάς το. 🕮 < ψαλίδι + -ίζω. ⊙ ψαλιδίζω, ψαλιδισμός, ψαλιδιστός. O ψαλιδόδεσμος, ψαλιδόγλωσσος [= ο φλύαρος], ψαλιδοκέρι.

ψαλιδόδεσμος, ο, ουσ. • (ναυτ.) είδος κόμπου που συνδέει δύο σχοινιά, συνών. πορτογέζα, σταυρόδεσμος. 🕮 < ψαλίδι + δεσμός.

ψαλιδωτός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που έχει σχήμα ψαλιδιού, (φρ.) *«ψαλιδωτή σημαία / πλατφόρμα / εξέδρα εργασίας»*, *«ψαλιδωτό ιστίο / ανυψωτικό / σήμα / επιδαπέδιο»*. 🕮 < ψαλίδι + -ωτός.

ψάμαθος, η, ουσ. • 1. άμμος που σκεπάζει τις παραλίες, αμμουδιά, 2. (μτφ.) μεγάλο πλήθος. 🕮 < αρχ. ψάμμος [= άμμος] < ίσως από το ψάω [= τρίβω, κάνω κάτι λείο, ομαλό].

ψαμαθώνας, ο, ουσ. • παραλία με άφθονο άμμο. 🕮 < ψάμαθος [δες λ.].

ψαμμοδύτης, ο, ουσ. • 1. άτομο που κάνει έρευνες στον αμμώδη πυθμένα της θάλασσας, της λίμνης ή του ποταμού, 2. (αρχ.) ονομασία ψαριού που χώνεται στην άμμο. 🕮 < αρχ. ψάμμος [= άμμος] + δύτης < δύω [= βουτώ].

ψαμμώδης, -ης, -ες, επίθ. • 1. αυτός που έχει άμμο, αμμώδης, 2. αυτός που μοιάζει με άμμο. 🕮 < αρχ. ψάμμος [= άμμος] + -ώδης.

Ψαρά, τα, ουσ. • (γεωγρ.) νησί του Βορειοανατολικού Αιγαίου, έχει έκταση 40,467 τ.χλμ. και πληθυσμό 420 κατοίκους [απογρ. 2021]. 🕮 ❶ < αρχ. Ψύρα ή Ψυρίη ή Ψυρία, ή ❷ < αρχ. ψαρός [= κατάστικτος] < ψάρ [= ψαρόνι, ψαροπούλι]. ⊙ Ψαριανός.

ψαραγκάθι, το, ουσ. • 1. το ψαροκόκαλο, 2. είδος βελονιάς. 🕮 < ψάρ(ι) + αγκάθι.

ψαραγορά, η, ουσ. • αγορά στην οποία πραγματοποιείται αγοραπωλησία ψαριών και θα-

λασσινών, συνών. ιχθυαγορά, [λαϊκότροπο] ψαροπάζαρο. 🕮 < ψάρ(ι) + αγορά.

ψαράδικο, το, ουσ. • 1. (ναυτ.) πλοίο κατάλληλα διαμορφωμένο για αλιευτικές εργασίες, 2. κατάστημα πώλησης ψαριών, ιχθυοπωλείο, [πληθ.] *ψαράδικα,* η ψαραγορά, η ιχθυαγορά. 3. (ενδυμ.) ενδυματολογικό στυλ παντελονιού που τελειώνει κάτω από το γόνατο, στυλ που θυμίζει τον ψαρά που ανασηκώνει την άκρη του παντελονιού του. 🕮 < ψαρ(άς) + -άδικο.

ψαράς, ο, ουσ. • (ναυτ.) 1. αυτός που πιάνει ψάρια, συνήθως ο επαγγελματίας, ο αλιέας, 2. ο καταστηματάρχης ιχθυοπωλείου ή ο πωλητής ψαριών, ο ιχθυοπώλης. 🕮 < μσν. ὀ ψαρᾶς < μτγν. ὀψάριον.

ψάρεμα, το, ουσ. • (ναυτ.) 1. το πιάσιμο ψαριών σε θάλασσα, λίμνη ή ποτάμι, με διάφορα μέσα, όπως δίχτυα, ψαροντούφεκο, παραγάδι κ.λπ. συνών. αλιεία, 2. (μτφ.) η απόσπαση μυστικών κάνοντας κατάλληλες ερωτήσεις. 🕮 < μσν. ψάρεμα < ψάρευμα < ψαρεύω + -μα.

ψαρεύω, ρ. [μετβ.] • 1. ασχολούμαι με το ψάρεμα κάνοντας χρήση των αλιευτικών μέσων και μεθόδων, 2. (μτφ.) α) προσπαθώ να μάθω τις σκέψεις ή τις προθέσεις που έχει κάποιο άτομο κάνοντάς του πλάγιες ερωτήσεις, β) βρίσκω κάτι σπάνιο. 🕮 < μσν. ψαρεύω < ψάρ(ι) + -εύω.

ψάρι, το, ουσ. • 1. (ιχθυολ.) κοινή ονομασία σπονδυλωτών ζώων που ζουν σε αλμυρά ή γλυκά νερά, που αναπνέουν με βράγχια κι έχουν σώμα ατρακτοειδές καλυμμένο με λέπια, (φρ.) *«ψάρια της θάλασσας / του γλυκού νερού / του βυθού / του αφρού / πελαγίσια λιμνίσια / ποταμίσια / νωπά / ζωντανά / καπνιστά / σπαρταριστά / φρέσκα / παστά / μπαγιάτικα / κονσερβοποιημένα»,* 2. περιπαιχτικός χαρακτηρισμός νεοσύλλεκτου στρατιώτη, 3. (παροιμ. εκφρ.) *«τρέμω σαν το ψάρι»,* κρυώνω, έχω πυρετό, *«του ψήνω το ψάρι στα χείλη»,* βασανίζω κάποιον, *«το ψάρι βρομάει από το κεφάλι»,* η διαφθορά πηγάζει από την εξουσία, *«τα μεγάλα ψάρια, πιάνονται με μικρά δολώματα»,* δηλ. με μικρά μέσα έχουμε μεγάλη επιτυχία, *«φάτε μάτια ψάρια και κοιλιά περίδρομο»,* για επιθυμίες που δεν πραγματοποιούνται. 🕮 < μσν. ψάρι < μτγν. ὀψάριον.

ψαριά, η, ουσ. • α) η ποσότητα των ψαριών που έχει αλιεύσει κάποιος, β) κοπάδι ψαριών. 🕮 < ψάρ(ι) + -ιά.

ψαριέρα, η, ουσ. • α) μαγειρικό σκεύος κατάλληλο για ψάρια, β) φουφού για το ψήσιμο των ψαριών, γ) ψυγείο ή βιτρίνα ιχθυοπωλείου για τοποθέτηση και συντήρηση αλιευμάτων. 🕮 < ψάρ(ι) + -ιέρα.

ψαρική, η, ουσ. • (ναυτ.) η τέχνη του ψαρά, η αλιευτική αλλά και ψαρευτική. 🕮 < ψάρ(ι) + -ική.

ψαρικό, το, ουσ. • για κάθε είδους ψάρι ή αλίευμα που καταναλώνουμε. 🕮 < ψάρ(ι) + -ικό.

ψαρίλα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • η άσχημη μυρωδιά των ωμών ψαριών. 🕮 < ψάρ(ι) + -ίλα.

ψαρίσιος, -α, -ο, επίθ. • αυτός που: 1. σχετίζεται ή αναφέρεται στο ψάρι, 2. που εμφανίζει ομοιότητες με κάποια από τα χαρακτηριστικά ενός ψαριού.

ψαρο- ως πρόθημα αλλά και ως επίθημα σε πολλές νεοελληνικές λ.: ψαρογένης, ψαροκάικο, ψαροκάλαθο, ψαροκεφαλή, ψαροκέφαλο, ψαροκόκαλο, ψαρομάγειρας, ψαροντούφεκο, ψαροπάζαρο, ψαροπούλι, ψαροταβέρνα, ψαροφαγία, ψαροφάγος, ψαροχώρι, αφρόψαρο, γατόψαρο – αφρόψαρο, μπανανόψαρο, πετρόψαρο, ποταμόψαρο, πουρναρόψαρο, σκουληκόψαρο, σκυλόψαρο, τιγρόψαρο, χελιδονόψαρο, χερόψαρο, χριστόψαρο, χρυσόψαρο.

ψαρόβαρκα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • (ναυτ.) βάρκα κατάλληλη για ψάρεμα, συνών. ψαροκάικο. 🕮 < ψαρο- + βάρκα.

ψαροκάικο, το, ουσ. • (ναυτ.) επαγγελματικό αλιευτικό καΐκι, συνών. ψαρόβαρκα. 🕮 < ψαρο- + κάικο.

ψαροκάλαθο, το, ουσ. • (ναυτ.) καλάθι [παλαιότερα από καλάμια, βούρλα, κ.λπ.] μέσα στο οποίο ο ψαράς έβαζε, κάποτε, τα ψάρια που ήταν για πώληση, συνών. ψαροκόφινο. 🕮 < ψαρο- + καλάθι.

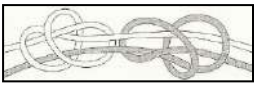

ψαροκαπετάνιος, ο, ουσ. • (ναυτ.) ο κυβερνήτης του αλιευτικού σκάφους. 🕮 < ψαρο- + καπετάνιος.

ψαροκασέλα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • 1. πλατύ και ρηχό ξύλινο κιβώτιο κατάλληλο για μεταφορά ψαριών, ειδικότερα στο παρελθόν, 2. (υβρ.) για άσχημη και αδύνατη γυναίκα. 🕮 < ψαρο- + κασέλα.

ψαροκόκαλο, το, ουσ. • 1. το κόκαλο του ψαριού, 2. για κάτι που μοιάζει στο σχήμα με σκελετό ψαριού, όπως π.χ.: το σχέδιο κάποιου υφάσματος, η επίστρωση, κυρίως, ξύλινου δαπέδου, το είδος της βελονιάς. 🕮 < ψαρο- + κόκαλο < μσν. κόκκαλον < αρχ. κόκκαλος [= κουκούτσι κουκουναριού].

ψαρόκολλα, η, ουσ. [χωρίς γεν. πληθ.] • είδος οργανικής κόλλας από ταριχευμένα ψάρια, συνών. ιχθυόκολλα. 🕮 < ψαρο- + -κόλλα.

ψαρόκομπος [διπλός], ο, ουσ. • ή ορμιόδεσμος [δες λ.], ισχυρός κόμπος που συνδέει τις άκρες δύο σχοινιών με την ίδια διάμετρο κι είναι τρομερά δύσκολο να λυθεί. 🕮 < ψαρο- + κόμπος.

ψαροκόφινο, το, ουσ. • (ναυτ.) 1. ψαροκάλαθο [δες λ.], ψαροκασέλα, 2. σύνεργο ψαρικής, φτιαγμένο από σύρμα ή κληματόβεργες ή βούρλα εντός του οποίου τοποθετείται το δόλωμα για να έλξει και να εγκλωβίσει τα ψάρια, συνών. κιούρτος. 🕮 < ψαρο- + κοφίν(ι) -ο-.

ψαρόλαδο, το, ουσ. • είδος λαδιού που παράγεται από ορισμένα είδη ψαριών, όπως π.χ. το μουρουνέλαιο από το συκώτι της μουρούνας [οξύρρυγχος], συνών. ιχθυέλαιο. 🕮 < ψαρο- + λάδ(ι) -ο-.

Στὰ νύχια μπαίνει τὸ κατράμι καὶ τ᾽ ἀνάβει,
χρόνια στὰ ροῦχα τὸ **ψαρόλαδο** μυρίζει,
κι ὁ λόγος της μὲς στὸ μυαλό σου νὰ σφυρίζει,
«ὁ μπούσουλας εἶναι ποὺ στρέφει ἢ τὸ καράβι;»

➢ Από το ποιητικό έργο «*Πούσι*» [Kuro Siwo] του **Νίκου Καββαδία**.

ψαρολίμανο, το, ουσ. • λιμάνι στο οποίο αράζουν αλιευτικά, κυρίως, σκάφη. 🕮 < ψαρο- + λιμάν(ι) -ο-.

ψαρο(ν)τουφεκάς, ο, ουσ. • ερασιτέχνης ψαράς που ψαρεύει με ψαροντούφεκο [δες λ.]. 🕮 < ψαρο- + (ν)τουφέκι.

ψαρο(ν)τούφεκο, το, ουσ. • είδος όπλου κατάλληλο για υποβρύχιο ψάρεμα μικρών και μεγάλων ψαριών, αποτελείται από καμάκι που εκτοξεύεται από τη βάση του όπλου με λάστιχο [λαστιχοβόλο] ή με πεπιεσμένο αέρα [αεροβόλο], *«ξύλινο / χειροποίητο / πολύσπαστο ψαροντούφεκο»*. 🕮 < ψαρο- + (ν)τουφέκ(ι) -ο-.

ψαροπάζαρο, το, ουσ. • η ψαραγορά. 🕮 < ψαρο- + παζάρ(ι) + -ο.

ψαροπούλα, η, ουσ. • (ναυτ.) 1. [λαϊκότροπο] καΐκι ψαράδικο, ψαροκάικο, συνών. ψαρόβαρκα, 2. θυγατέρα του ψαρά. 🕮 < ψαρο- + -οπούλα.

Ξεκινά μια **Ψαροπούλα**
Ξεκινά μια ψαροπούλα
απ᾽ το γιαλό, απ᾽ το γιαλό,
ξεκινά μια **ψαροπούλα**
απ᾽ την Ὕδρα τη μικρούλα
και πηγαίνει για σφουγγάρια
όλο γιαλό, όλο γιαλό.

Έχει μέσα παλικάρια
απ᾽ το γιαλό, απ᾽ το γιαλό,
έχει μέσα παλικάρια
που βουτάνε για σφουγγάρια,
γιούσερ κι όμορφα κοράλλια,
απ᾽ το γιαλό, απ᾽ το γιαλό...

➢ Παραδοσιακό υδραίικο τραγούδι.

ψαρόσουπα, η, ουσ. • (μαγειρ.) σούπα από ψάρια, κακαβιά. 🕮 < ψαρο- + σούπα.

ψαροτόμαρο, το, ουσ. • ξεραμένο δέρμα ψαριού και ειδικά της ρίνας [δες λ.]. 🕮 < ψαρο- + τομάρι.

ψαρότοπος, ο, ουσ. • (ναυτ.) μέρος όπου ψαρεύονται πολλά ψάρια. 🕮 < ψαρο- + τόπος.

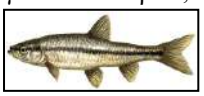
ψέλιο, το, ουσ. • 1. κόσμημα των άκρων, το φορούσαν στον καρπό ή στον βραχίονα ή πάνω από τον αστράγαλο, βραχιόλι, 2. κρίκος, 3. (ναυτ.) σιδερένιος ή

ορειχάλκινος δακτύλιος με αυλακώσεις στην εξωτερική επιφάνεια, για υποδοχή σχοινιού, αλλιώς: ροδάντζα. 🕮 < αρχ. ψέλιον.

Ψέριμος, η, ουσ. • (γεωργ.) νησί της Δωδεκανήσου, με έκταση 14,6 τ.χλμ. και πληθυσμό 80 μόνιμους κατοίκους [απογρ. 2011]. 🕮 < [τοπωνύμιο] Ψέριμος < λατιν. Pserema [Πλίνιος, Naturalis Historia V 36,134] και αρχ. Ψήριμος.

ψευδάργυρος, ο, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (χημ.) χημικό στοιχείο με σύμβολο Zn που ανήκει στην ομάδα των μετάλλων, συναντάται στη φύση και ως ιχνοστοιχεία στο ανθρώπινο σώμα, κατεργασμένος σε λεπτά φύλλα γνωστός και ως τσίγκος. 🕮 < μτγν. ψευδάργυρος ⊙ ψευδαργυρώνω > ψευδαργύρωση, ψευδαργυρικός.

ψευδοθύσανος, ο, ουσ. • (ναυτ.) είδος σύννεφου που μοιάζει με θύσανο και εμφανίζεται σε υψηλό υψόμετρο, αποτελείται κυρίως από κρυστάλλους πάγου. 🕮 < ψευδο- + θύσανος, αγγλ. False Cirrus.

ψευτορασμπόρα, η, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι των γλυκών νερών, η επιστ. του ονομ. Pseudorasbora parva [διώνυμο], της οικογένειας των κυπρινιδών, χωρίς δόντια στις σιαγόνες, γκριζοκίτρινο με χρυσαφένιες ανταύγειες στα πλευρά, βλαβερό γιατί είναι φορέας παρασίτου, το βρίσκουμε στις λίμνες Βόλβη και Πρέσπες, στις εκβολές των ποταμών Αξιού, Λουδία και Αλιάκμονα.

ψήκτρα, η, ουσ. • 1. εργαλείο απόξεσης ή καθαρισμού, συνήθως για άλογα, 2. βούρτσα, (στρατ.) ειδική βούρτσα καθαρισμού και λίπανσης του σωλήνα πυροβόλων όπλων, 3. (ηλεκτρολ.) σταθερό αγώγιμο σώμα ή εξάρτημα, που εξασφαλίζει με ολισθαίνουσα επαφή τη συνεχή ηλεκτρική σύνδεση ανάμεσα στο σταθερό και στο κινητό μέρος ηλεκτρικής μηχανής. 🕮 < αρχ. ψήκτρα [= ξύστρα λουόμενου] < ψήχω + [επίθημα] -τρα. ⊙ ψηκτροποιός, ψηκτροποιείο, ψηκτροθήκη.

ψήφος, η, ουσ. • 1. η προσωπική επιλογή υποστήριξης σε κόμμα, σωματείο, σύλλογο, προεδρείο, μεμονωμένα πρόσωπα κ.λπ. 2. το μέσο, σε μια εκλογική διαδικασία, με το οποίο εκφράζεται ή προσωπική επιλογή, 3.

(ναυτ.) χαλικώδης άμμος, χαλίκι, βότσαλο. 🕮 < αρχ. ψῆφος [= πετραδάκι λείο και στρογγυλό, βότσαλο]. ⊙ ψηφοθήρας, ψηφοφορία, ψηφοθέτης, ψηφοδόχη, ψηφολέκτης, ψηφοφόρος, ψηφοφορία.

ψιχάλα, η, ουσ. • (μετεωρ.) ψιλή βροχή, βροχούλα. 🕮 < μσν. ψιχάλα.

ψυγείο, το, ουσ. • 1. συσκευή συντήρησης τροφίμων ή ποτών, συνών. παγωνιέρα, 2. (τεχνολ.) εξάρτημα μηχανής εσωτερικής καύσης που περιέχει νερό ή ψυκτικό υγρό με το οποίο ψύχεται ο κινητήρας και αποφεύγεται η υπερθέρμανση του, 3. (μτφ.) χαρακτηρισμός για κρύο θερμοκρασιακά εσωτερικό χώρο. 🕮 < ψυγεῖον. ⊙ ψυγειοκαταψύκτης.

ψυκτήρας, ο, ουσ. • (τεχνολ.) α) ψυκτικός θάλαμος ψυγείου, β) συσκευή παροχής κρύου νερού, 2. (αρχαιολ.) αγγείο σε σχήμα μανιταριού για το πάγωμα κάποιου υγρού, όπως π.χ. του κρασιού ή του γάλακτος. 🕮 < αρχ. ψυκτήρ, -ήρος, < ψύχω + [επίθημα] -τήρ.

ψύκτης, ο, ουσ. • (τεχνολ.) 1. ψυκτικό μηχάνημα που είναι συνδεδεμένο με σωλήνα νερού και δίνει κρύο πόσιμο νερό, 2. ο καταψύκτης. 🕮 < αρχ. ψύχω [= δροσίζω] + [επίθημα] -της.

ψυκτικός, -ή, -ό, επίθ. • 1. αυτός που παράγει ψύξη ή αναφέρεται σ' αυτήν, (φρ.) *«ψυκτικό μηχάνημα», «ψυκτικός θάλαμος / φορέας / σωλήνας», «ψυκτική δεξαμενή / εγκατάσταση / άλμη / ουσία / συσκευή»,* 2. (επάγγ.) [το αρσ. ως ουσ.] *ψυκτικός,* τεχνικός ή τεχνίτης που είναι ειδικευμένος στις ψυκτικές μηχανές και τα κλιματιστικά. 🕮 < αρχ. ψυκτικός [= αυτός που δροσίζει].

ψύξη, η, ουσ. • 1. παραγωγή ψύχους, (φρ.) *«ψύξη ατμού / ύδατος / μετάλλου / τεχνητή / δυναμική»,* 2. α) η πτώση της θερμοκρασίας σ' έναν χώρο, β) (συνεκδ.) διαταραχή της θερμοκρασιακής λειτουργίας ενός σώματος που συνοδεύεται με μούδιασμα και πόνο, το κρυολόγημα. 🕮 < αρχ. ψῦξις (-σις > -ση).

Ψυττάλεια, η, ουσ. • (γεωγρ.) μικρό νησί του Σαρωνικού Κόλπου, έχει έκταση 0,375 τ.χλμ. και μηδενικό μόνιμο πληθυσμό, τα

τελευταία χρόνια φιλοξενεί το Κέντρο Επεξεργασίας Λυμάτων (ΚΕΛΨ).

Οι Ναυτικές Φυλακές και τα κάτεργα

Όπως μαθαίνουμε από την εφημερίδα «Ακρόπολη» (10.7.47), μόνο σε μία ημέρα συνελήφθησαν πάνω από 2.000 υποστηρικτές του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ, μεταξύ των οποίων γυναικόπαιδα, υπερήλικες, φυματικοί και τραυματίες, που οδηγήθηκαν στις φυλακές της ***Ψυττάλειας****. Ηταν το περιβόητο πογκρόμ του τότε υπουργού Δημόσιας Τάξης Ναπολέοντα Ζέρβα. Εκεί όμως δεν υπήρχε χώρος για όλους, με αποτέλεσμα εκατοντάδες άνθρωποι να μείνουν μία και δύο μέρες κάτω από τον καυτό ήλιο, χωρίς φαγητό και νερό, βάζοντας πάνω τους κομμένους θάμνους για σκιά, μέχρι να γίνει η διαλογή τους και να φορτωθούν σε καράβια με σκοπό την εξορία.*

➢ Απόσπασμα από το άρθρο του **Μιχάλη Γελασάκη** *«Ψυττάλεια: Το ελληνικό Αλκατράζ που έγινε το νεφρό της Αθήνας»*, αναρτήθηκε στην ηλ. διεύθυνση https://www.lifo.gr

ψύχος, το, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μετεωρ.) α) ψυχρός καιρός, κρύο, παγωνιά, β) η αίσθηση που αποκτούμε λόγω της χαμηλής θερμοκρασίας, (φρ.) *«πολικό ψύχος»*. 🕮 < αρχ. ψῦχος, γεν. -εος.

ψύχρα, η, ουσ. • (μετεωρ.) κρύος καιρός. 🕮 < μτγν. ψύχρα.

ψυχρόμετο, το, ουσ. • (μετεωρ.) όργανο εδάφους με το οποίο μετριέται η υγρασία της ατμόσφαιρας, αποτελείται από ένα ζεύγος υδραργυρικών θερμομέτρων εκ των οποίων

το ένα μετρά τη θερμοκρασία της ατμόσφαιρας κανονικά (ξηρό θερμόμετρο) ενώ το άλλο είναι καλυμμένο με ένα ύφασμα μουσελίνας που φέρει στην άκρη του φυτίλι, μουσκεμένο με απεσταγμένο νερό (υγρό θερμόμετρο). 🕮 < γαλλ. psychromètre < ψυχρό(ς) + μέτρο(ν).

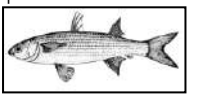
ψυχρός, -ή, -ό, επίθ. • 1. (μετεωρ.) αυτός που έχει χαμηλή θερμοκρασία, κρύος, αντών. θερμός, ζεστός, (φρ.) *«ψυχρό μέτωπο»*, 2. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη συναισθηματικής ζεστασιάς, αντών. θερμός, ένθερμος, εγκάρδιος, εκδηλωτικός, 3. (κινημ.) *«κακός, ψυχρός κι ανάποδος»*, τίτλος κινηματογραφικής ταινίας σε σκηνοθεσία Ερρίκου Θαλασσινού, με τον Μίμη Φωτόπουλο, τον Κώστα Χατζηχρήστο και τον Μάνο Κατράκη. 🕮 < αρχ. ψυχρός. ◈ ψυχρά [επίρρ.].

ψύχω, ρ. [μετβ.] • παγώνω κάτι, μειώνω τη θερμοκρασία του, παγώνω. 🕮 < αρχ. ψύχω.

ψωλιόγκος ή **ψωλιάγκος**, ο, ουσ. δες ολοθούριο.

ψωμώνι, το, ουσ. • (ιχθυολ.) ψάρι τις οικογένειας των μουγιλιδών, γνωστό και ως γάστρος, η επιστ. του ονομ.: Liza saliens [διώνυμο], το μήκος του σώματός του μπορεί να φθάσει τα 40 εκατοστά, η ράχη του γκρίζου

ή καφέ χρώματος, ενώ η κοιλιά του ασημένια με χρυσές αντανακλάσεις στα πλευρά, ζει σε ρηχές, παράκτιες, υδάτινες περιοχές του Ατλαντικού και της Μεσογείου.

Ω

Ω, ω, ωμέγα, το, άκλ. ουσ. • α) το εικοστό τέταρτο γράμμα του ελληνικού αλφαβήτου, φωνήεν, β) [χωρίς κανένα διακριτικό σημάδι, κατά παράδοση ή καταχρηστικά] Ω ή ω [= εικοστός τέταρτος, -η, -ο,] γ) (φρ.) *«από το άλφα ως το ωμέγα», «το άλφα και το ωμέγα»,* δηλ. το ένα και μοναδικό, η αρχή και το τέλος. 📖 < μτγν. ὦ μέγα < αρχ. ὦ, ὦ.

Ω' ή **ω'** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 800, οκτακόσια, οκτακοσιοστός.

'Ω ή **'ω** ή **᾽ω** • [ως αριθμητικό σύμβολο] 800.000, οχτακόσιες χιλιάδες.

Ωγυγία ή **Ωγυγίη** ή **Ωγύγη,** η, ουσ. • (μυθολ.) το νησί της νύμφης Καλυψούς, που ίσως ταυτίζεται με το μικρό νησί των Οθωνών που βρίσκεται βορειοδυτικά της Κέρκυρας, ή με τους Λειψούς, νησί των Δωδεκανήσων. 📖 < αγνώστου ετύμου.

🖉 *«**Ωγυγία** ἢ Ἀρχαιολογία»*, τίτλος πεντάτομου έργου του Αθανάσιου Σταγειρίτη, καθηγητή της Ελληνικής Γλώσσας στην Ακαδημία Ανατολικών γλωσσών στη Βιέν(ν)η, πρώτη έκδοση το 1816 έως 1820. Η πρόθεση του συγγραφέα ήταν να εμφυσήσει στους απανταχού Έλληνες τη γνώση για τον αρχαίο ελληνικό κόσμο, για τις θρησκευτικές πεποιθήσεις και τις ηρωικές δράσεις των προγόνων μας.

ωθώ, ρ. [μετβ.] • 1. ασκώ πίεση, σπρώχνω κάτι, αντών. τραβώ, έλκω, 2. (μτφ.) παρακινώ κάποιον για να πράξει κάτι. 📖 < αρχ. ὠθῶ.

ωκεανάριο, το, ουσ. • τεράστια δεξαμενή, με θαλάσσιο νερό και διάφορους ζωικούς και φυτικούς οργανισμούς, η οποία χρησιμοποιείται, συνήθως, ως εκθεσιακός χώρος θαλάσσιων ζώων, συνών. ενυδρείο. 📖 < ωκεν(ός) + -άριο.

Ωκεανία, η, ουσ. • (γεωγρ.) θαλάσσια περιοχή στον Ειρηνικό Ωκεανό που περιλαμβάνει 10.000 νησιά με πληθυσμό που ξεπερνά τα 45 εκατομμύρια κατοίκους. 📖 < Ωκεανός.

Ωκεανίδες και **Ωκεανίνες** ή **Ωκεανίτιδες** ή **Ωγενίδες,** οι, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (μυθολ.) κόρες του Ωκεανού, νύμφες της Θάλασσας και προστάτιδες των ποταμών, που μοιάζανε με γοργόνες, για τον Όμηρο δύο, η Ευρυνόμη και η Πέρση ή Περσηίδα, για τον Ησίοδο έως 3.000, κάποιες: η Πλειόνη, η Δωδώνη, η Διώνη, η Μήτις, η Καλυψώ, η Αμφιτρίτη. 📖 < Ωκεανός. [φωτό: λεπτομέρεια από το έργο του Felice Giani (1758-1823) *«Ο γάμος του Ποσειδώνα με την Αμφιτρίτη»,* Palazzo Milzetti στη Faenza της Ιταλίας.

ωκεανικός, -ή, -ό, και **ωκεάνιος,** -ια, -ιο, επίθ. • αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στον ωκεανό, (φρ.) *«ωκεάνια ψάρια / περίοδος / ακραία υψώματα», «ωκεάνιος θόρυβος», «ωκεανικά ρήγματα / ρεύματα / πλάσματα», «ωκεανική τάφρος».* 📖 < μτγν. ὠκεάνειος, γαλλ. océanique, αγγλ. oceanic.

ωκεανογραφία και **ωκεανολογία,** η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • επιστημονικός κλάδος που περιγράφει και μελετά τις φυσικές και χημικές ιδιότητες, τις γεωλογικές και βιολογικές διεργασίες που συντελούνται στις θαλάσσιες εκτάσεις και ειδικότερα στους ωκεανούς. 📖 1. < γαλλ. océanographie < océan < αρχ. Ὠκεαν(ός) -ο- + -graphie [= -γραφία], και 2. γαλλ. océanologie ή αγγλ. oceanology < αρχ. Ὠκεαν(ός) -ο- + -λογία]. Η λ. μαρτυρείται από το 1854.

ωκεανογραφικός, -ή, -ό, και **ωκεανολογικός,** -ή, -ό, επίθ. • 1. ο σχετικός με την ωκεανο-

γραφία, αυτός που αποσκοπεί στην καταγραφή και τη μελέτη των θαλάσσιων εκτάσεων και ειδικότερα των ωκεανών, 2. [το ουδ. ως ουσ.] *το ωκεανογραφικό*, ειδικά εξοπλισμένο σκάφος για τη διεξαγωγή ερευνών, για την πόντιση καλωδίων, την εξερεύνηση των ωκεανών με βαθυσκάφη, για γεωτρήσεις, χαρτογραφήσεις του πυθμένα κ.λπ. 🕮 < ωκεανογραφ(ία) + -ικός.

ωκεανογράφος και **ωκεανολόγος,** ο/η, ουσ. • επιστήμονας ειδικευμένος στην ωκεανογραφία – ωκεανολογία [δες λ.]. 🕮 < γαλλ. océanographe και océanologue.

ωκεανολογία, η, ουσ. • (επιστ.) κλάδος επιφορτισμένος με τη μελέτη της οικονομικής αξιοποίησης και προστασίας των θαλασσών. 🕮 < γαλλ. océanologie < océan < αρχ. Ὠκεαν(ός) -ο- + -logie = -λογία].

ωκεανολογικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που ανήκει ή που αναφέρεται στην ωκεανολογία. 🕮 < γαλλ. océanologique < océanolog(ie) [= ωκεανολογ(ία)] + -ique [= -ικός].

ωκεανολόγος, το, ουσ. • ειδικός επιστήμονας στην ωκεανολογία. 🕮 < γαλλ. océanologue < océano(logie) [= ωκεανο(λογία)] -logue [= -λόγος].

ωκεανοπλοΐα, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • 1. κλάδος της ναυτικής επιστήμης που έχει ως αντικείμενο μελέτης και έρευνας τον διάπλου των ωκεανών με χρήση των αστρονομικών και δορυφορικών παρατηρήσεων, 2. ποντοπλοΐα, ναυσιπλοΐα στους ωκεανούς. 🕮 < ωκεανός + -πλοΐα (< -πλοος < πλους < αρχ. πλέω).

ωκεανοπλοϊκός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στην ωκεανοπλοΐα. 🕮 < ωκεανοπλο(ΐα) + -ικός.

ωκεανοπλόος, ο/η, ουσ. • (αθλητ.-ναυτ.) ναυτικός ή αθλητής που διαπλέει τους ωκεανούς. 🕮 < ωκεανός + -πλόος < αρχ. πλέω.

ωκεανοπορία, η, ουσ. [χωρίς πληθ.] • (ναυτ.-αθλητ.) η διάπλευση του ωκεανού για ναυτικούς, ταξιδιωτικούς ή αθλητικούς σκοπούς. 🕮 < ωκεανός + -πορία < αρχ. πόρος.

ωκεανοπόρος, -α, -ό, επίθ. • αυτός που σχετίζεται με την ωκεανοπορία [δες λ.], (φρ.) *«ωκεανοπόρο πλοίο / αλιευτικό σκάφος / κρουαζιερόπλοιο / υποβρύχιο», «ωκεανοπόρος ιστιοπλοΐα».* 🕮 < ωκεανός + [αρχ.] πόρος.

ωκεανός, ο, ουσ. • 1. (γεωγρ.) μεγάλη θαλάσσια έκταση που χωρίζει ή διασυνδέει ηπείρους και νησιά, 2. (μτφ.) α) κάθε απέραντη γήινη έκταση, β) καθετί το απέραντο, το αχανές, 3. (μυθολ.) [ως κύρ. όν.] ο *Ωκεανός, θεότητα, προσωποποίηση του νερού. 🕮 < αρχ. Ὠκεανός, ίσως δάνεια λ. άγνωστης προέλευσης και ετυμολογίας. ⊙ ωκεάνιος [ετυμ.: < (γεωγρ.) ωκεανός] και ωκεάνειος [ετυμ.: < (μυθολ.) Ωκεανός].

Ωκεανέ, πατέρα
των χορών αθανάτων,
άκουσον την φωνήν μου,
και της ψυχής μου τέλεσον
τον μέγαν πόθον.

➢ Από το ποίημα *«Ωδή Δέκατη. Ο Ωκεανός»*, [στροφή κ'] του **Ανδρέα Κάλβου**.

«Πέλαγος δὲ τὸ μὲν ἔξω τῆς οἰκουμένης Ἀτλαντικόν τε καὶ Ὠκεανὸς καλεῖται, περιρρέων ἡμᾶς», μτφρ. το πέλαγος έξω απ' τον κατοικημένο κόσμο ονομάζεται Ατλαντικός και Ωκεανός, και μας περιβάλλει.

➢ Αριστοτέλης [Περί κόσμου].

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Ωκεανός,** πρωτότοκος γιος του Ουρανού και της Γαίας. Σα θεότητα έλεγχε το παγκόσμιο θαλάσσιο ρεύμα σε μορφή ποταμού που ήταν άγνωστες οι πηγές του και σύμφωνα με τις αντιλήψεις της εποχής έζωνε τη γη. Ο Ησίοδος τον θεωρεί πατέρα όλων των ποταμών, του Νείλου, του Σκάμανδρου, του Αχελώου, του Νέστου, του Γρανικού, του Στρυμόνα κι άλλων 3.000 περίπου. Από την Τηθύ απέκτησε τις Ωκεανίδες, Νύμφες της θάλασσας που προσωποποιούν τα ρυάκια και τις πηγές. Πήρε το μέρος του Δία και των άλλων Ολύμπιων θεών στη μάχη τους με τους Τιτάνες. Σαν αντάλλαγμα της προσφοράς του διατήρησε την εξουσία του στο υγρό στοιχείο. Σε μεταγενέστερους μύθους, τον Ωκεανό αντικατέστησε ο Ποσειδώνας.

ωκύαλος, -ος, -ον, επίθ. • [αρχαιοπρεπές] αυτός που πλέει με ταχύτητα στη θάλασσα [εννοείται για πλοία]. 🕮 < αρχ. ὠκύαλος < αρσ. ὠκύς [θηλ. ὠκεῖα, ουδ. ὠκύ, γεν. -έος, είας, έος, = 1. γρήγορος, ταχύς, ορμητικός] + ἅλς [= γεν. ἁλός, ή, = η θάλασσα], πληθ. οἱ, αἱ ὠκύαλοι, τὰ ὠκύαλα.

ωκύπτερος, -η, -ο, επίθ. • [αρχαιοπρεπές] αυτός που πετά γρήγορα, συνών. γοργόφτερος. 🕮 < αρχ. ὠκύπτερος < ὠκύ- [< ὠκύς = γρήγορος, ταχύς] + -πτερος [< πτερόν].

ωμ, το, άκλ. • (φυσ.) μονάδα ηλεκτρικής αντίστασης στο Διεθνές Σύστημα Μονάδων, διεθνές σύμβολο το Ω. 🕮 < Από το όνομα του Γερμανού φυσικού Georg Simon *Ohm.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ: **Ωμ Γκεόργκ Σιμόν** (1789 - 1854), Γερμανός καθηγητής της Πολυτεχνικής Σχολής της Νυρεμβέργης και του Πανεπιστημίου του Μονάχου. Οι κυριότερες εργασίες του αφορούσαν τους κλάδους του ηλεκτρισμού, της οπτικής, της μηχανικής και της ακουστικής. Μέλος της Βασιλικής Εταιρείας του Λονδίνου από το 1842.

ωμικός, -ή, -ό, επίθ. • (φυσ.) α) [ηλεκτρολ.] αυτός που διέπεται από το νόμο του Ωμ, β) ηλεκτρική αντίσταση κατά μήκος της οποίας, όταν το κύκλωμα διαρρέεται από ηλεκτρικό ρεύμα, απελευθερώνεται ενέργεια με τη μορφή θερμότητας, (φρ.) *«ωμική πτώση / αντίσταση / απώλεια», «ροοστάτης ωμικός».* 🕮 < αγγλ. ohmic < [ανθρωπωνύμιο] Georg Simon *Ohm [δες ωμ].

ωμόμετρο, το, ουσ. • (τεχνολ.) συσκευή μέτρησης σε ωμ της ροής του ηλεκτρικού ρεύματος σε μία ηλεκτρική αντίσταση [αγωγό]. 🕮 < ωμ -ο- + -μετρο(ν), μτφρδ. από το γερμ. Ohmmeter (-meter = -μετρο).

ωμός, -ή, -ό, επίθ. • 1. (τρόφ.) για τρόφιμα που τρώγονται ελάχιστα βρασμένα ή ψημένα, συνών. άβραστος, άψητος, [για καρπούς] άγουρος, 2. (μτφ.) ο σκληρός άνθρωπος, ο κυνικός. 🕮 < αρχ. ὠμός, -ή, -όν, [= 1. άψητος, 2. άγουρος, 3. (μτφ.) άγριος, τραχύς, σκληρός, άξεστος].

ώνια, τα, ουσ. • τα ψώνια, τα αγαθά που αγοράζουμε, (φρ.) *«αξιωματικός ωνίων».* 🕮 < ουσιαστικοποιημένο ουδ. αρχ. ὤνιος -α, -ον και -ος, -ον [= για πούλημα] < ὠνέομαι [= αγοράζω, προσφέρω τιμή].

ώρα, η, ουσ. • 1. (αστρον.) μονάδα μέτρησης του χρόνου, 2. (συνεκδ.) α) η κατάλληλη στιγμή για να πραγματοποιηθεί κάτι, καιρός, χρόνος, β) το ρολόι, 3. [ως κυρ. όν.] α) (εκκλ.) ονομασία ακολουθιών στην ορθόδοξη χριστιανική εκκλησία, β) (μυθολ.) *οι *Ώρες,* θεότητες των εποχών, προστάτιδες της ευημερίας, 4. (φρ.) *«προς ώραν»,* προς στιγμήν, *«πριν της ώρας»,* πρόωρα, *«ώρα καλή»,* ευχή αποχαιρετισμού, *«όλη την ώρα»,* συνεχώς, *«τρώω την ώρα μου»,* σπαταλώ το χρόνο μου, *«από ώρα σε ώρα»,* για κάτι που περιμένουμε να συμβεί, *«πάνω στην ώρα»,* στην κατάλληλη στιγμή, *«της ώρας»,* πολύ φρέσκος, *«η κακιά η ώρα»,* η κακή στιγμή, *«ώρα ζώνης / Γκρήνουιτς / πλήμμης / πλοίου / ρηχίας / χρονομέτρου», «ακριβής / αληθής / αστρική / αστρονομική / ηλιακή / κρατική / παγκόσμια / συμβατική / τοπική / κοινή / θερινή ώρα».* 🕮 < αρχ. ὥρα [= χρονική περίοδος, κατάλληλη στιγμή].

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Ώρες,** κόρες του Δία και της Θέμιδας, αδελφές των Μοιρών. Τα ονόματά τους Ειρήνη, Δίκη και Ευνομία, ενώ για τους Αθηναίους Καρπώ, Αυξώ και Θαλλώ. Οι Ώρες, με την παρουσία τους, καθόριζαν τον αιώνιο κύκλο της βλάστησης και της καρποφορίας, της τάξης και της δικαιοσύνης. Τις συναντούμε στις ακολουθίες της Αφροδίτης και του Διονύσου, ενώ διατηρούν φιλικές σχέσεις με την Περσεφόνη και τον Πάνα.

ωράριο, το, ουσ. • 1. το σύνολο των ωρών εργασίας σ' έναν επαγγελματικό χώρο, (φρ.) *«συνεχές / διακεκομμένο / θερινό / ελεύθερο / εορταστικό / χειμερινό ωράριο», «ωράριο καταστημάτων / γραφείων / δημοσίων υπηρεσιών / τραπεζών»,* 2. πίνακας στον οποίο καταγράφονται οι καθορισμένες ώρες εργασίας του κάθε εργαζόμενου. 🕮 < (αντιδάνειο) λατιν. horarium < hora < αρχ. ὥρα.

ωριαίος, -α, -ο, επίθ. • 1. αυτός που διαρκεί μία ώρα, 2. αυτός που επαναλαμβάνεται κάθε ώρα, συνών. ωρικός, 3. (αστρον.) *«ωριαία άτρακτος»* ή *«ζώνη ώρας»,* μία από τις 24 χρονικά ζώνες στις οποίες έχει χωρισθεί ο πλανήτης μας, όσες είναι και οι ώρες ενός ημερονυκτίου, με σκοπό τον υπολογισμό του χρόνου, έχοντας ως αφετηρία τον πρώτο μεσημβρινό του Γκρίνουιτς, άλλοτε μετρώντας προς τα δεξία και άλλοτε προς τ' αριστερά κατά δώδεκα θέσεις αντίστοιχα. 🕮 < μτγν. ὡριαῖος. ◈ ωριαία [επίρρ.].

Ωρίων, ο, ουσ. • 1. (αστρον.) αστερισμός της ισημερινής ζώνης στην ουράνια σφαίρα, που σημειώθηκε από τον Πτολεμαίο και είναι ένας από τους 88 επίσημους αστερισμούς που θέσπισε η Διεθνής Αστρονομική Ένωση, τα τρία του άστρα α [= Μπετελγκέζ], β [= Ρίγκελ], και γ [= Μπελλατρίξ], είναι από τα λαμπρότερα ολόκληρου του ουρανού, χρησιμοποιούνται στη νυχτερινή ναυσιπλοΐα για τον υπολογισμό του αστρονομικού στίγματος του πλοίου, συνών. [λαογρ.] Αλετροπόδι ή Αλετρόποδο [< αλέτρι + πόδι], 2. (μυθολ.) [ως κυρ. όν.] *Ωρίων,* ο πιο ικανός κυνηγός, συνοδός της θεάς Άρτεμης.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ: **Ωρίωνας,** γιος της Ευρυάλης και του Ποσειδώνα ή του Υριέα. Όμορφος, δυνατός και πανύψηλος. Ερωτεύτηκε τη Μερόπη αλλά ο Οινοπίωνας τον τιμώρησε τυφλώνοντάς τον. Η Αυγή τον ερωτεύτηκε και τον έκανε δικό της. Όταν θέλησε να βιάσει τη θεά Άρτεμη εκείνη έστειλε έναν σκορπιό και τον θανάτωσε.

ωρολόγιο, το, ουσ. • 1. το ρολόι, 2. (εκκλ.) βιβλίο που περιέχει τις ακολουθίες των Ωρών, 3. [ως επίθ.] πίνακας ή βιβλίο στο οποίο σημειώνονται οι ώρες εργασίας, οι προγραμματισμένες εργασίες ή φαινόμενα χρονικά καθορισμένα, (φρ.) *«ωρολόγιο αστρονομικό»,* 4. (αστρον.) [ως κυρ. όν.:] *Ωρολόγιον, το,* νότιος αστερισμός, ένας από τους 88 επίσημους αστερισμούς που θέσπισε η Διεθνής Αστρονομική Ένωση. 🕮 < ώρα + -λόγιο < λέγω. ⊙ ωρολογιακός.

ώση, η, ουσ. • σπρώξιμο, ώθηση, πρόωση. 🕮 < ωθώ + (σις) -ση.

ώσμωση, η, ουσ. • 1. το πέρασμα μίας ουσίας διαμέσου κάποιας ημιπερατής μεμβράνης που χωρίζει ένα διάλυμα από ένα καθαρό διαλύτη, συνών. διαπίδυση, (φρ.) *«αντίστροφη ώσμωση»,* διαδικασία καθαρισμού του νερού, 2. (ναυπ.) φθοροποιό φαινόμενο σε πολυεστερικά σκάφη, 3. (μτφ.) α) η αλληλεπίδραση, η διάχυση στοιχείων μέσα σε άλλα, β) η απόλυτη συμφωνία και συνεργασία προσώπων. 🕮 (αντιδάνειο) < αγγλ. osmosis < γαλλ. osmose < αρχ. ὠσμός [= σπρώξιμο, ώθηση] + [καταλ.] -σις > -ση. ⊙ ωσμωτικός.

↰ Πρόκειται για το λεγόμενο *«σάπισμα»* του πολυεστερικού κατασκευάσματος ενός σκάφος. Όταν δύο υγρά με διαφορετική πυκνότητα διαχωρίζονται από ημι-διαπερατή μεμβράνη, το ένα υγρό θα διεισδύσει στη μεμβράνη, προσπαθώντας να ισοσταθμίσει τη διαφορά στην πυκνότητα.

ωστήρας, ο, ουσ. • όργανο με το οποίο εκτελείται η ώθηση. 🕮 < ωθώ + [επίθημα] -τήρας.

ωστικός, -ή, -ό, επίθ. • αυτός που ωθεί, που σπρώχνει. 🕮 < αρχ. ὠστικός.

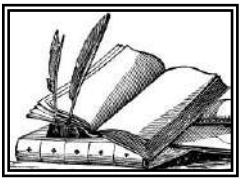
ωτοασπίδα και **ωτασπίδα**, η, ουσ. • [συνήθως στον πληθ.] μικρή εύπλαστη μάζα [από κερί, καουτσούκ κ.λπ.] με την οποία καλύπτουμε τα αυτιά για να προστατέψουμε το σώμα μας από την πίεση του νερού ή από ενοχλητικούς θορύβους. 🕮 < ωτοασπίδα < ωτο- ωτ(ο)- + ασπίδα < αρχ. οὖς + ἀσπίς, γεν. -ίδος, αιτ. -ίδα.

ωφέλιμος, -η, -ο, επίθ. • αυτός που φέρνει ωφέλεια, συνών. χρήσιμος, επικερδής, επωφελής, λυσιτελής, πρόσφορος, (φρ.) *«ωφέλιμο φορτίο».* 🕮 < αρχ. ὠφέλιμος. ◈ ωφέλιμα [επίρρ.].

ώχρα, η, ουσ. • 1. ορυκτό, παραλλαγή του λειμωνίτη [= σιδηρομετάλλευμα], γνωστό για το χαρακτηριστικό του κιτρινωπό χρώμα, 2. κίτρινη χρωστική ουσία που παράγεται από το παραπάνω ορυκτό, 3. (φυτολ.) το φυτό ρεζεντά. 🕮 < αρχ. ὤχρα. ⊙ ωχραίνω.

Β Ι Β Λ Ι Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

ΛΕΞΙΚΑ

Ανδριώτης Π. Νικόλαος, *«Ετυμολογικό Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής»*, τρίτη έκδοση, Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, Θεσσαλονίκη 1990.

Βλαστός Πέτρος, *«Συνώνυμα και Συγγενικά»*, εκδόσεις Επικαιρότητα, Αθήνα 1949 και επανέκδοση 1976.

Βλάχος Άγγελος, *«Λεξικό Ελληνογαλλικόν»,* Σακελλαρίου Π. Δ. (τύποις), Αθήνα 1897.

Βοστατζόγλου Θεολόγος, *«Αντιλεξικόν ή Ονομαστικόν της Νεοελληνικής Γλώσσης»*, δεύτερη έκδοση, Αθήνα 1986.

Γιαννάκης Ν. Αθανάσιος, *«Ομηρικό λεξικό ναυτικών όρων»,* εκδόσεις Αμφιτρίτη, Παιανία 2013.

Γιαννάκης Ν. Αθανάσιος, *«Εννοιολογικό λεξικό ναυτιλιακών όρων - Όροι ναυλοσυμφώνου, φορτωτικής, Shipping»,* εκδόσεις Αμφιτρίτη, Παιανία 2009.

Δημητράκος Β. Δημήτριος, *«Μέγα Λεξικόν όλης της Ελληνικής Γλώσσης»*, εκδοτικός οργανισμός Ν. Ασημακόπουλος και Σία, Αθήνα 1964.

Δημητριάδης Μενέλαος, *«Λεξικόν Τουρκο-ελληνικόν και Ελληνο-τουρκικόν»,* εκδόσεις Κακουλίδη, Αθήνα 1989.

Δημητρίου Σωτήρης, «*Λεξικό Γλωσσολογίας», (Α, Β, Γ, Δ, Ε)* εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1983.

Ηπίτης Θ. Αντώνιος, *«Λεξικόν Γαλλοελληνικόν και Ελληνογαλλικόν»,* εκδόσεις Πελεκάνος, 1912, [ebooks].

Θέμη Κακουλίδη, «*Λεξικό ιταλικό – ελληνικό»,* Θεσσαλονίκη 1977.

Θεόδωρος Ροσγόβας, *«Νέο Ελληνογαλλικό Λεξικό με φωνητική»,* Αθήνα, 1989.

Θεόδωρος Ροσγόβας, *«Νέο Γαλλοελληνικό Λεξικό με φωνητική»,* Αθήνα, 1994.

Κυριακόπουλος Δημήτριος, *«Λεξικόν Αγγλοελληνικόν και Ελληνοαγγλικόν»,* εκδόσεις Ι. Σιδέρη, Αθήνα 1975.

Μαρκαντωνάτος Γεράσιμος, *«Βασικό Λεξικό της Αρχαίας Ελληνικής»*, εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1994.

Καμαρινός Δ. Κωνσταντίνος, «*Μέγα Αγγλοελληνικόν και Ελληνοαγγλικόν Λεξικόν Ναυτικών Ναυτιλιακών και Τεχνικών Όρων»,* έκδοση 4η, εκδόσεις Εμμ. Ν. Σταυριδάκη, Πειραιεύς 1962.

Κουμανούδης Στέφανος, «*Λεξικόν Λατινοελληνικόν»*, εκδόσεις Γρηγόρης, Αθήνα 1972.

Μπαμπινιώτης Γεώργιος, *«Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας»*, Κέντρο Λεξικολογίας, Ε.Π.Ε., Αθήνα 1998.

Παπακυριακού Απέργη Ευαγγελία και **Παπακυριακού Χάρης,** *«Βασικό Λεξικό Ξένων Λέξεων της Νέας Ελληνικής»*, εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1997.

Παπακυριακού Χάρης, *«Λεξικό Αντιδανείων και Ελληνογενών Ξένων Όρων της Νέας Ελληνικής Γλώσσας»,* εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2006.

Παπακυριακού Χάρης, *«Αντώνυμα της Νέας Ελληνικής Γλώσσας» ,* ιδιωτική έκδοση, Ρόδος 2012.

Παπακυριακού Χάρης, *«Συνώνυμα της Νέας Ελληνικής Γλώσσας»,* εκδόσεις Κωστόγιαννος, Χαλκίδα 2005.

Παπακυριακού Χάρης, *«Οι τουρκικές λέξεις στη Νέα Ελληνική Γλώσσα»,* ιδιωτική έκδοση, Ρόδος 2018.

Παπαφίλης Γ. Κωνσταντίνος, *«Λεξικό Ελληνο-αλβανικό»*, εκδόσεις Μ. Σιδέρη, 2004.

Ραγκαβής Ρίζος Αλέξανδρος, *«Λεξικόν της Ελληνικής Αρχαιολογίας», τόμος Α΄ και Β΄,* εκδότης Ανέστης Κωνσταντινίδης, Αθήνα 1888 και 1891.

Ροδολάκης Ε. Γεώργιος, *«Από το Νόμο Ροδίων στο 53ο βιβλίο των Βασιλικών»,* Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 2007.
Σεγδίτσας Ε. Π., *«Πεντάγλωσσο Λεξικό Ναυτιών Όρων»,* Ανατύπωση 2005, Ίδρυμα Ευγενίδου.
Σεγδίτσας Ε. Π., *«Οι κοινοί ναυτικοί μας όροι και αι ρωμανικαί γλώσσαι»,* Βιβλιοθήκη του Ναυτικού, Ίδρυμα Ευγενίδου, 1967.
Σκαρλάτος Δημήτριος (ο Βυζάντιος), *«Λεξικὸν τῆς καθ' ἡμᾶς ἑλληνικῆς διαλέκτου, μεθηρμηνευμένης εἰς τό ἀρχαῖον Ἑλληνικόν καί τό Γαλλικόν»,* Αθήνα 1835.
Σταματάκος Ιωάννης, α) *«Λεξικόν της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσης»*, β) «*Λεξικόν της Νέας Ελληνικής»*, εκδοτικός οργανισμός ΦΟΙΝΙΞ Ε.Π.Ε., Αθήνα 1972.
Τεγόπουλος-Φυτράκης, *«Ελληνικό Λεξικό»,* Αθήνα 1993.
Hofmann Johann Baptist, *«Ετυμολογικόν Λεξικόν της Αρχαίας Ελληνικής»*, εκδότης: Παπαδήμας Δήμ. Ν., Αθήνα 1974.
Lidell H.G - Scott R., *«Μέγα Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσης»*, εκδόσεις Πελεκάνος, Αθήνα 2007.
Pierre Grimal, *«Λεξικό της Ελληνικής και Ρωμαϊκής Μυθολογίας»,* εκδόσεις University Studio Press, Θεσσαλονίκη 1991.

-*Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής,* Α.Π.Θ., Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, Α΄ έκδοση, 1998.
- *ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ, «Πύλη», info@greeklanguage.gr*
-*Λεξικό της Μεσαιωνικής Ελληνικής Δημώδους Γραμματείας 100-1669* (Λεξικό ΚΡΙΑΡΑ), τόμος ΙΘ΄, ΚΒ΄, Θεσσαλονίκη 2021.
-*Λεξικό του Αρχαίου Κόσμου,* του Γιάννη Λάμψα, τόμοι Α, Β, Γ, Δ, εκδόσεις «ΔΟΜΗ» Α.Ε.
-*Τουρκοελληνικό Λεξικό,* Κέντρο Ανατολικών Γλωσσών και Πολιτισμού, Αθήνα 2000.
-*Επίτομο Εγκυκλοπαιδικό και Ερμηνευτικό Λεξικό της Ελληνικής Γλώσσας,* εκδόσεις Πάπυρος Λαρούς, Αθήνα 1976.
-*Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών,* UNESCO, εκδόσεις Ελληνική Παιδεία, 1972.
-*Υπερλεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας,* εκδόσεις Παγουλάτου, Αθήνα 1985.
-*Το μεγάλο Λεξικό της Δημοτικής,* εκδόσεις 2002, Θεσσαλονίκη 1984.
-*Χρηστικό Λεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας,* έκδοση της Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα 2014. https://christikolexiko.academyofathens.gr/index.php
-*Αγγλο-ελληνικόν Λεξικόν,* έκδοση Hellenews – Παιδεία, 1975.
- *Γαλλοελληνικό λεξικό, γ΄* έκδοση, librairie Kauffman, 2004.
-*Λεξικό ναυτικών και ναυτιλιακών όρων,* Συλλογικό έργο: **Παντελεήμων Γ. Καλπαξίδης, Αργύριος Α. Καρυοφύλλης, Ανδρέας Δ. Ράμφος, Κωνσταντίνος Δ. Τσαούσης,** Εκδόσεις Σταφυλίδη, 2008.
-*Ονοματολόγιον Ναυτικόν,* Συλλογικό έργο: **Παλάσκας Λεωνίδας – Α. Κουμελάς – Φίλιππος Ιωάννου,** έκδοση του Εθνικού Τυπογραφείου, Αθήνα 1884.

ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΕΣ

Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα, εκδοτικός οργανισμός Πάπυρος, 1981.
Μεγάλη Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια, εκδόσεις Ακάδημος, Αθήνα 1978.
Παγκόσμια Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, τόμος 20ος, Παγκόσμια Μυθολογία, Εκδοτική Αθηνών.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΟΥ – ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΟΥ – ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ – ΝΑΥΤΙΚΟΥ – ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΟΥ – ΝΑΥΠΗΓΙΚΟΥ – ΤΕΧΝΙΚΟΥ – ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ – ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ – ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ – ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΙΚΟΥ – ΜΕΤΕΩΡΟΛΟΓΙΚΟΥ – ΩΚΕΑΝΟΓΡΑΦΙΚΟΥ – ΥΔΡΟΓΡΑΦΙΚΟΥ – ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΥ και ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ

Ανδριώτης Π. Νικόλαος, *«Ιστορία της Ελληνικής γλώσσας»,* Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, Θεσσαλονίκη 1992.

Δαγκίνης Κ. Ιωάννης και **Γλύκας Ι. Αλέξανδρος,** *«Βοηθητικά μηχανήματα πλοίων»,* Α΄ έκδοση, 2015, Ίδρυμα Ευγενίδου.

Δαμιανίδης Κώστας – Ζήβας Αντώνης, *«Το τρεχαντήρι στην ελληνική ναυπηγική τέχνη»,* έκδοση ΕΟΜ-ΜΕΧ, Αθήνα 1986.

Ι. Ε. Στεφανής, *«Γλωσσάριο – Γάννη Κλεάνθη Ζερβού»,* ηλεκτρονική έκδοση του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών (ΙΝΣ) [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη] Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, 2025.

Κλαίρης Χρ. - Μπαμπινιώτης Γ., *«Γραμματική της Νέας Ελληνικής»*, η΄ έκδοση, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2004.

Μπαμπινιώτης Γ., *«Η γλώσσα ως αξία»,* εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1994.

Μπέλυ Αντρέι, *«Η μαγεία των λέξεων»*, εκδόσεις Έρασμος, Αθήνα 1988.

Νελλόπουλος Δ. Εμμανουήλ, *«Η ελληνική τριήρης»,* εκδόσεις Ι. Φλώρος, Αθήνα, 1999.

Παπαναστασίου Γιώργος, *«Γλώσσα και Γραφή»*, Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός για τη Γλώσσα, επιμέλεια: Α. - Φ. Χριστίδης, έκδοση του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας, Θεσσαλονίκη, 2001, σελ. 68-72.

Παπαναστασίου Γιώργος, *«Γλωσσικός Δανεισμός»*, Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός για τη Γλώσσα, επιμέλεια: Α. - Φ. Χριστίδης, έκδοση του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας, Θεσσαλονίκη, 2001, σελ. 45-49.

Περάκης Σήφης, *«Λεξικολογία και Λεξικογραφία, Νεοελληνική Λεξικογραφία», (1523-1974),* (Διδακτορική διατριβή), Αθήνα, 1994.

Πετρούνιας Ευάγγελος, *«Νεοελληνική γραμματική και συγκριτική ανάλυση»,* Μέρος Α΄: Θεωρία, εκδόσεις University Studio Press, Θεσσαλονίκη 1984.

Τσιτσιπής Δ. Λουκάς, *«Γλωσσική συρρίκνωση»*, Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός για τη Γλώσσα, επιμέλεια: Α. - Φ. Χριστίδης, έκδοση του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας, Θεσσαλονίκη, 2001, σελ. 81-83.

Στάθης Σ. Εμμανουήλ, *«Το γλωσσικό μας πρόβλημα»*, εκδόσεις Αρμός, Αθήνα 1996.

Σφυρόερας Βασίλης, Αβραμέα Άννα, Ασδράχας Σπύρος, *«Χάρτες και Χαρτογράφοι του Αιγαίου Πελάγους»,* εκδόσεις Ολκός, Αθήνα 1985.

Τζάρτζανος Α., *Συντακτικό Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσης,* εκδόσεις Κυριακίδη Αφοί, Θεσσαλονίκη 1994.

Τζάρτζανος Αχιλλέας, *Γραμματική Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσης,* εκδόσεις Κυριακίδη Αφοί, Θεσσαλονίκη 1993.

Τσελίνα Χαρλαύτη, Μάνος Χαριτάτος, Ελένη Μπενέκη, *«Πλωτώ – Ploto»,* Έλληνες καραβοκύρηδες και εφοπλιστές από τα τέλη του 18ου αιώνα έως τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο, Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο (Ε.Λ.Ι.Α.), Αθήνα, 2002.

Τσολάκης Χρήστος, *«Τη γλώσσα μου έδωσαν ελληνική»,* εκδόσεις Νησίδες, Σκόπελος 2000.

Τσοπανάκης Γ. Αγαπητός, *«Νεοελληνική Γραμματική»*, εκδόσεις Κυριακίδη Αφοί, Θεσσαλονίκη - Αθήνα 1994.

Χαραλαμπάκης Χριστόφορος, *Νεοελληνικός λόγος*, [Μεταφραστικά δάνεια της νέας ελληνικής από ευρωπαϊκές γλώσσες], εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα 1992.

Χριστίδης Α.-Φ., *«Η αρχαία και η νεότερη ελληνική γλώσσα: η αυτονομία της δημοτικής»*, Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός για τη Γλώσσα, έκδοση του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας, Θεσσαλονίκη, 2001, σελ. 165 - 167.

O. Hoffmann, A. Scherer και **A. Debrunner,** *«Ιστορία της ελληνικής γλώσσας»*, μτφρ. Χ. Συμεωνίδης, εκδόσεις Αφοί Κυριακίδη, Αθήνα 1994.

R. H. Robins, *«Σύντομη ιστορία της γλωσσολογίας»*, εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα 1989.

Tonnet Henri, *«Ιστορία της Νέας Ελληνικής Γλώσσας»,* εκδόσεις Δημ. Ν. Παπαδήμα, Αθήνα 1995.

-Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε., Αθήνα 1970.

-Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας, Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο, Αθήνα 1999.

-Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας - Από τις αρχές έως την ύστερη αρχαιότητα, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας - Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, 2001.

-Γαλαξιδιώτικα Καράβια, Μουσείο Γαλαξιδίου, εκδοτικός οίκος Μέλισσα.

Αναρτημένες εργασίες στο διαδίκτυο

Γεωργίου Κ. Δερεμούτη και **Δημητρίου Ν. Μυλωνόπουλου,** *«Ναυτιλιακές Γνώσεις»,* Εκπαιδευτικό Εγχειρίδιο Ακαδημιών Εμπορικού Ναυτικού, β΄ έκδοση, Ίδρυμα Ευγενίδου, Αθήνα 2010.

Γεροντίδου Πελαγία, πτυχιακή εργασία με θέμα: *«Μελέτη διατροφής και στοιχεία μορφολογίας του βάτου Raja clavata (Linnaeus, 1758) στην ανατολική και βορειοανατολική θαλάσσια περιοχή της Νήσου Λέσβου*», Μυτιλήνη, Ιούνιος 2007.

Εμμανουήλ Ν. Ζωγραφάκης, *«Στοιχεία Ναυπηγίας»,* β΄ έκδοση, Ίδρυμα Ευγενίδου, Αθήνα, 2021.

Ευαγγέλου Γαρυφαλλιά, πτυχιακή εργασία με θέμα: *«Μελέτη και καταγραφή διαδικασίας κατασκευής ξύλινου σκάφους»,* Ακαδημία Εμπορικού Ναυτικού Μακεδονίας Σχολή Πλοιάρχων, Νέα Μηχανιώνα, 2018.

Ηλία Ι. Λαδά, *«Το εγχειρίδιο του Αρμενιστή - Παραδοσιακή Ιστιοπλοΐα και Ναυτική Τέχνη για Προσκόπους»,* ηλεκτρ. έκδ. Ίδρυμα Ευγενίδου, Αθήνα 2012. https://www.eef.edu.gr/media/2681/e_p00019.pdf

Ηλία Ι. Λαδά, *«ΑΚΤΟΠΛΟΪΚΗ ΝΑΥΤΙΛΙΑ και ΧΕΙΡΙΣΜΟΙ ΑΝΑΓΚΗΣ με απλά λόγια για Ναυτοπροσκοπικές Λέμβους και Μικρά Σκάφη»,* Ίδρυμα Ευγενίδου, ΑΘΗΝΑ, 2008. https://www.eef.edu.gr/media/2666/e_p00002.pdf

Ιωάννης Εμ. Κολλινιάτης, *«Ναυπηγία»,* Εκπαιδευτικό κείμενο για τους σπουδαστές των ΑΔΣΕΝ, γ΄ έκδοση, Αθήνα 2020. *https://www.eef.edu.gr/media/6005/naupigia.pdf*

Κωνσταντίνος Ντόκος και **Μαρία Μελέντη,** *«Το ξένο λεξιλόγιο στις ελληνικές πηγές της Βενετοκρατίας – Γλωσσάριο μεταγλωτισμένων ιταλικών όρων που περιέχονται σε δημοσιευμένες νοταριακές πράξεις των Ιονίων Νήσιών»,* https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/esperia/article/view/2021/1865.

Λιθοξόου Δημήτρης, www.lithoksou.net/2020/11/onomata-psarion.html

Οικονόμου Γιάννης, *«Το ξύλο στην παραδοσιακή ναυπηγική – μια πραγματική εφαρμογή»,* Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Σχολή Ναυπηγών Μηχανολόγων Μηχανικών, 19-10-2012. https://dspace.lib.ntua.gr/xmlui/handle/123456789/7195

Λάλλα Ευθυμία, πτυχιακή εργασία με θέμα: *«Ναυτικό και Ιστορικό Μουσείο Γαλαξιδείου: παρόν και μέλλον»,* Πύργος 2020.

Μανουσάκη Ελένη, *«Σύγκριση δομικών υλικών ως προς τα ποιοτικά τους χαρακτηριστικά και την θέση τους στην ευρωπαϊκή αγορά»,* διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Κρήτης, 2015.

Σαββίδης Γεώργιος, *«Επίγειες επικοινωνίες στη ναυτιλία. Ραδιοτηλέφωνο VHF / MF / HF, ραδιοτηλέτυπο MF / HF»,* πτυχιακή εργασία 2016, Ακαδημία Εμπορικού Ναυτικού Μακεδονίας Σχολή Πλοιάρχων.

Σταύρος Ψαθέρης, *«Σύγχρονα και Παραδοσιακά Σχέδια Μικρών Σκαφών».* https://www.boatplans.gr/

iSea - Περιβαλλοντική Οργάνωση για την Προστασία των Υδάτινων Οικοσυστημάτων - https://isea.com.gr/

Ανδριακά Χρονικά, *«Γλώσσα και Λαογραφία της νήσου Άνδρου»,* Ι.Κ. Βογιατζίδου, τεύχος 8ο, τόμος Δ΄ , έκδοσις Ανδριακού Ομίλου, 1957.

Θ΄ Πανελλήνιο Συνέδριο Ναυτικών Μουσείων, *«Πρακτικά - Πλοία μνημεία της ελληνικής ναυτικής παράδοσης και μουσειακή πραγματικότητα»,* Ναυτικό Μουσείο της Ελλάδος - Πλωτό Ναυτικό Μουσείο «Γεώργιος Αβέρωφ», Πειραιάς 2016. https://www.academia.edu...

Λεξικό Ναυτικών Όρων, https://www.naftotopos.gr/...

Λεξικό του Λευκαδίτικου γλωσσικού ιδιώματος, https://lexikolefkadas.gr

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ
ΤΟΥ **ΧΑΡΗ ΠΑΠΑΚΥΡΙΑΚΟΥ**

ΛΕΞΙΚΟ
ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ

ΠΑΛΑΙΟ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΟ
ΝΑΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΕΚΔΟΘΗΚΕ ΤΟ 2026
ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΣΤΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ
ΑΛΦΑΒΗΤΟ Α.Ε.Β.Ε. ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ
ΣΕ ΧΑΡΤΙ λευκό 80 γραμμαρίων
ΜΕΓΕΘΟΥΣ 17 Χ 24 εκατοστών
ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ ΣΚΛΗΡΟΔΕΤΗ
ΣΕ 100 ΑΝΤΙΤΥΠΑ
ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΚΟ ΤΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΝΑΥΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
(ΕΛ.Ι.Ν.ΙΣ)

isbn: 978-618-84878-6-4